PETAR SKOK

# DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs
MIRKO DEANOVIĆ et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

TOME TROISIÈME

## poni² — Z

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1973

PETAR SKOK

# ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici
MIRKO DEANOVIĆ i LJUDEVIT JÓNKÉ

Surađivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

KNJIGA TREĆA

poni' - Ž

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1973

*Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda za naučni rad Socijalističke Republike Hrvatske*

*L'ouvrage est publié avec le concours financier de Fonds national pour la recherche scientifique de la République socialiste de Croatie*

*Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu*

*Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectués à l'Institut philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb*

[poni², gen. pl. *ponijā* m »vrsta veoma niskih, malih konja koja se najviše goji u Engleskoj«. Od engl. *pony,* nepoznatog postanja].

*Lit.: Klaić** 991.

ponica f (Domentijan) »ćelija«. Nalazi se još u stcslav. i u bug. u značenju »pivnica«. Arbanasi posudiše *panice* »récipient en terre«, Cincari *pontă* »vaso di terra«. [Za bug. značenje usp. bug. *podnica* »cave«, a za arb. i cine. usp. *pànica}.*

*Lit.: ARj* 10, 739. *GM* 347. *Papahagi* 872.

-pònjat, *-ânı* (Dubrovnik), s lat. prefiksima, *dis-: dispònjat* »rasporediti, odrediti«; *post-: pospònjat* »zapustiti«; *pro-: propánját* »razložiti«; zajedno s našim *s-* i lat. *com-: skompònjat* »izmisliti«, sve u našoj glagolskoj kategoriji na *-ati* i sa *nj* mjesto lat. *n* u *ponere,* upor. krčko-rom. *-ar* < lat. *-ere;* zacijelo su dalmato-romanski oblici prema 1. 1. prez. na *-lo* (vlat. *ponio,* prema *legno* < *teneo, rimagno* < *remaned).* Inače lat. kategorija na *-ere* ide i kod tog glagola u ostaloj Dalmaciji po našoj kategoriji *-iți:* lat. prefiks *in-: imponiti* (Perast); tal. i- <.. lat. *ex-: spunit* < *exponere;* lat. *dis-: disponiti, -im* impf. (18. v.) »pripravljati«; *proponiti* (Kućište) »predložiti«; lat. > mlet. *de-: depôniti* (Molat, subjekt *talog)* »sleći se«. Od poimeničenog part. prez. tal. *ponente* < lat. *țonem,* gen. *-tis: panent* m »zapad« = disimilacija и — *n* > *l* — *n pùlenat,* gen. *-enta* (Korčula) = *pulènat,* gen. *-enta* m (Budva, Smokvica na Korčuli, Rab) »1° zapad, 2° zapadnjak (vjetar)« = *pulenta* f (Poljica) svitar od zapada«. Odatle izvedenice : mlet. *-ada* < lat. *-ata pulentăda* f (Božava, Primosten, Prvić, Zlarin) »furia di maestro« = *pulentăda* (Biograd na moru) »kad dugo vremena du va zapadnjak«; na mlet. *-era* < lat. *-aria pulentèra* (Lumbarda) »oluja«; na lat. > tal. *-ina pulentîna* f (Budva) »zvijezda koja se najprije vidi za zapadu (tada se baca mreža)«. Upor. arb. *panent.* Mnogo izvedenica pruža part. perf. u vlat. i kllat. vidu : vlat. *postus* = kllat. *positus:* prilog *aposta* (Perast, Čilipi) »navlas« = kroatizirano *na poštu* (Poljički statut) = *nāposto* (Riječka nahija) »baš, upravo«, odatle prilog na *-ice napôštice* (Lika) pored nejasnog *napošićar* (Lika) »nahvalice, hotice« = *opazilo* (Molat) »namjerice«. Poimeničen maskulinum tal. *posto* < njem. *Pošten* > *pošt* m »mjesto na kojem vojnik po dužnosti stoji«; s lat. prefiksima *prae-: prepošt* m (hrv.-kajk.) = *prepušt* = *pripast* = *pripust* (čakavski, 16. v.) < lat. crkveno *praepositus,* možda preko madžarskoga, odatle na *-ija prepustila* f, toponim *Prepuštovec, gen.-vca* (dva sela, Hrvatska), preko njem. *prost* (Istra, slov.) < njem. *Probst;* ovamo još *prof äz,* gen. *-oza* m »tamničar«, pridjev *prof oski,* prezime *Pr of ozii* < stvnjem. *profos* < stfr. *provost;* pridjev *sutòpos,* f *-sta* (Dubrovnik) »podložan na slabosti, nesreći« < lat., *suhtus* > tal. *sotto* + *postus.* Poimeničen femininum vlat. *posta* = kllat. *pasita: posta* f (Mljet, Smokvica, Korčula, Račišće) »(ribarski termin) mjesto gdje se mreža baca za ribolov« (npr. *posta šabakuna)* = *pošta* (Dalmacija, Poljica). Ovamo ide internacionalni talijanizam *pošta* f (Belostenec, Jambrešić, Vuk, Peć, 16. v.) = *posta* (Kosmet, cf. tur. *posta),* pridjevi na *-in poštin,* na *-anski poštanski,* na *-arius* > *-ar poštar* = tal. *-iere* < fr. *-ier pastir* (Potomje) = *poštir* (Božava, Kućište) = *postier,* gen. *-îera* (Crmnica) < mlet. *postier;* pridjev na *-ovj-ev poštárov (-ev), pdštarskī;* apstraktum *poslanstvo,* na *-ina poštarina ï;* složenica prema njemačkom *pošmajstor* (Lika) < njem. *Postmeister* = madž. *postamester.* Apstraktum na *-ura postura* f (Lika) »streha«. S prefiksom lat. > tal. *in-: inpošte* f pl. (Rab) »porezni ured« = *jinpõšte* f pl. (Božava) »porez« = *imposta* f (Dubrovnik, Cavtat) »porezni ured«, postverbal od tal. *impostare* > *impastai* (objekti: *pismo, knjigu, paket,* Dubrovnik, Cavtat) »poslati«, lat. *ad-* > tal. α-: *apostavati, -am* impf. (1401, *nekoga svojimi junaci)* »iz busije navaliti«. Ovamo još *raspostivati* (Molat) »ogovarati«. Na lat. *-ïdiare* > tal. *-eggiase* > *-ižati postizati, -am* impf, (od *posta* »mjesto ribarenja«) »bucati« < tal. *posteggiare; postizanja* f (Budva) »baca se mreža po noći, baca se (= buca), diže i opet baca na drugo mjesto (tako se radi svu noć, kad se riba)«. Od kllat. *positus* učene riječi: *požit* m (1591, Veprinac) »polog, pohrana«. S prefiksom *prae-na připažit* (Rab) < tal. *a proposito,* fr. *à propos; biti naprepozit* »baš u horu, vrlo zgodno«, *prepozit* m »predmet, stvar, svrha«, kroatizirano sufiksom *-ica prepôzica* f (Vodice) »primjer«; *dipôzito* (Kosmet, *svăkad mu po nekoliko lira sedí* ~, također tur.) »rezerva, depozit, ostava, poklad«, kao trgovački termin *depóéit* m (Zagreb) internacionalni je talijanizam < tal. *deposito.* Ovamo ide i amerikanizam *dita* f (ŽK) »kolodvor, stanica« < fr. *dépôt,* prema engleskom izgovoru.

*Lit.: ARj 2,* 416. 7, 511. 10, 738. 12, 117. 292. 444. 11, 13. 56. 46. 85. 86. 95. 675. 677. 688. *Pleteršnik* 2, 348. *ZbNŽ* 8, 208. Crania, *ID* 6, ПО. 118. Kušar, *NVj* 3, 337. *Rad* 118, 23. 24. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. Miletić, *SDZb 9,* 256. *Elezović 2,* 110. 507. Jireček, *Sporn.*

46 *Mažuranu* 1071. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *REW** 6647. 6722. *GM* 347.

**ponjava f (Vuk,** Istra, Crna Gora) = *ponjava* (Buzet) »plahta, láncún, prostirao, prostirka, pokrivač, bijelj, jorgan, gunj (Buzet, Sovinjsko polje), 2° čilim, 3° guber, 4° (metafora, Rijeka) velik crn oblak« = *punjává* »tkani sag, čilim« = *panava* (Lovran, Istra) »Bettdecke«. Pridjev na *-ski ponjavski.* Deminutivi na *-ьc ponjavac,* gen. *-avca* (Vinkovci, Srijem, Đakovo, Podravina) »potik, pregača, kecelja«, na *-ica ponjavica* »biljka digitalis fuscescens«. Augmentativi na *-čina ponjavčina* (Lika), na *-etina ponjavètina* (Vuk), na *-ina ponjavina* (Istra). Na *-oca: ponjavača f* »prosta žena koja spava i rada u ponjavama« prema na *-ar pònjavar* m »koji je u prvoj godini vjenčanja«. Nalazi se u stcslav. sa značenjem »linteum, tunica«, u slov.jUkr. i rus. Praslavenska riječ, bez paralela u baltičkoj grupi. Da je postojala u panonskoslavenskom i dakoslavenskom, dokazuje madž. posuđenica *ponyva,* rum. (Banat) *poneavă* »Betttuch«. Može se tumačiti iz ie. i slav. jezičnih sredstava, od praslav. korijena **pon-,* prijevoj od *peti* (v.), upór. *opona* »zavjesa«. Uzimlje se srodnost s lat. *pannus.*

*Lit.: ARj* 10, 769. 770. *ASPh* 34, 306. *Miklósié* 257. *WP 2,* 660. Osten-Säcken, *IF* 33, 238. Joki, *IF* 27, 308. *Vasmer 2,* 405.

**pop,** gen. *popa* (13. v., Vuk, Kosmet), pl. *popovi* (također Marulić: s *popovi pojde van)* pored *popi (răspopi,* Kosmet), sveslav., »1° svećenik rimske *(upor. pop Mikula plovan Gole Gorice,* 13. v., *Balistrilić pop i prmančir)* i grčke crkve«, kod katolika na kopnu pejorativ (18. v.), na otocima ne. Može biti indeklinabile, kad se nalazi pred ličnim imenom, npr. *Pop Šimi, pop Dančetova popadija* (Kosmet). Metaforicko značenje: »2° vrsta kukca«. Pridjevi: *popov* (vrlo čest u toponomastici: *Popov Do, Popovo Polje* itd.), poimeničen sr. r. *Popovo* (toponim), na *-iça pòpovica* »popova žena«, na *-ača popovača* »duga dječija košulja«, na *-ina pòpovina* »parohija, nurija«, prezime *Popović* (pravoslavci i katolici), *Raspopović* (Srbija), na *-ka pòpõvka* »divlja patka«, na *-ovski popovski* (13. i 14. v., također u toponomastici), toponim *Popoštica.* Apstraktum na *-bstvo pòpovstvo* (Marulić). Hipokoristici *popa* (Vuk, samo u istočnom govoru), pridjev *popin,* poimeničen na *-ica popinica* f »1° popova žena, 2° duga dječja košulja«, na *-ьc Popinac,* gen, *-nca* (toponim), *popina kapa* »biljka«, toponim *Popina,* = *papo* (Vuk) = redukcijom na jedan slog s hipokorističkim sufiksom *pole* m »1° pop, 2° vrsta kukca« = deminutivi *popac,* gen. *-pca* = *potok,* gen. *-pka* = *popić* »vrsta kukca«. Deminutiv na *-če popče,* gen. *-četa,* odatle prezime *Popčetović,* na *-ić popić* (Dubrovnik, Lika) »1° prezime, 2° naziv ptica, kukaca«, na *-ica popića.* Augmentativi: na *-ina papina* (Vuk), *popèsina* (Slavonija), *popèskara* (Bačka). S prefiksima: *natpop* »kanonik«, *nepop* (Kašić) »krivi pop«, *arcipop* (18. v.) = *arhipop* = *arkipop* (17. v.). Složenica *jeropop* (18. v., Kavanjin, prvi je dio grecizam *jerej,* v.). Denominal na *-iti popiti (se), -im (ras-, za-),* impf, *raspapljati,^ -am,* na *-va-raspopljavati.* Većina slavista smatra sveslav. *pop* posuđenicom iz stvnjem., manjina od gr. πάπας, gen. -άδος. Odlučuje u tom pitanju rum. *popă* pored *pop,* vokativ *popo,* koje se može tumačiti samo iz gr. πάπας. Glede -as > -a upor. gr. σατανάς > *sotona.* Femininum *popadija* (Vuk) = *popadija* (Kosmet), koji se nalazi i u bug., ukr. i rus., može se tumačiti samo iz ngr. παπαδιά. Pridjev *popàdijin,* toponim *Popadino* (18. v.), prezime *Popadić,* toponim *Popadići.* Hipokoristik *paša,* pridjev *pošin,* poimeničen na *-ica pôšinica* »popadija«. Deminutiv *popàdijica* — *popadica* »biljke anthémis tinctoria (Niš), Aster chinensis« = na *-ika popadika* (Timok-Lužnik). Augmentativ *popadijésa f.* Postoji i balkanski turcizam kao čisti grecizam (tur. *papaz): pàpaz* »1° hrišćanski pop« pored *papaz* (Kosmet, bug.) »(metafora) 2° greda u krovu što drži sljeme«. Vuk ima iz Dubrovnika *papàz* m (Kačić) u turskom prvotnom značenju, a znači i »3° prezime (Sarajevo)«, s individualnim *-in* (kao *Srbin) papazin,* augmentativ na *-ina papazına.* Složenica *păpazjanija* f »vrsta gulaša« = *papazjánija* = *papazjahnija* (Bosna) < tur. *papazyahnisi,* v. *jahnija.* Prezime *Papazdglija* m, prijevod od *Popović.* Ovamo ide možda i toponim *Papažani* (Bosna, Banja Luka). Ista grčka riječ u latinskoj adaptaciji *papa* (3. v., »biskup«, od 6. v. »rimski biskup«) glasi *papa* m = *papa* (ŽK) *(protupapa)* »glavar rimske crkve«. Pridjevi *papin,* poimeničen na *-ьc* > *-ac papinac,* gen. *-nca,* odatle pridjev *papinački, papinov,* na *-bsk papski, papinski, papanski.* Apstrakti na *-stvo papstvo* n = *papinstvo* = na lat. *-atus* > *-at papat* = *papatstvo,* pridjev *papatski,* od tal. *papato.* Učene imenice: *papist(a)* — *-išta* m, na *-izam papizam,* gen. *-zrna.* Na lat. pridjevski sufiks *-alis* tal. *papale,* poimeničen na *-ino* tal. *papalino* »papin vojnik« > *papalin* (narodna pjesma) = *Papalin* (Kavanjin), isto što *Papalié,* prezime u Splitu i Dubrovniku. Denominál na *-ovati*

*popovati, -ujem.* Ista riječ je došla kao turcizam u mrskoj sintagmi *rimpapasi* (kod Aşıkpaşazade »1° Italija, 2° papina država«) > *rímpapa* m (Vuk, narodna pjesma) »1° rimski papa, 2° katolik, 3° m pl. *Rimpape* (selo,, danas muslimansko, Bosna)«. U Kosmetu je *rimpâpa* m dobila pejorativno značenje »1° osoba neobična i čudno obučena, 2° osoba kojoj vise dronjci sa svih strana, odrpanac«. To značenje nije poznato u Bosni. U slov., češ. i polj. *papa* je dobilo još dočetak *-ež: papež* m, odatle *papeževec,* gen. *-vca, papeševati, papežnik.* Usp. u hrv.-kajk. prezime *Papeš.* Tumači se na dva načina: pretpostavlja se mlet. i stfurl. **papeze* < vlat. **papece,* koje je nastalo unakrštenjem od *papa* i *pontifice* ili od složenice *papa* + *apex* (Stürm, Titz). To je tumačenje samo lingvistička kombinacija, jer u romanskom **papece* nije nigdje potvrđeno, a samo bi se tu moglo očekivati takvo unakrštenje: *apex* je potvrđeno samo u Lombardiji, ali nikako u vezi s *papa.* Na dlanu je drugo tumačenje, koje vidi u *papež* posudenicu iz stvnjem., stbav. *pahes* — *bâbes* (Notker) = stfr. nom. sing, *papes.* Taj su oblik raširili misionari iz Salzburga. U tom se obliku mogao dočetak *-es* lako prilagoditi našim imenicama na *-ež,* koje znače muško lice, upor. sveslav. *Пирегъ* (v.). Od važnosti je još zabilježiti činjenicu da ni balkanski ni zapadni latinitet nije poznavao ngr. παπ(π)ας u značenju »niži svećenik«, nego je imao za taj pojam vlat. *praebyter* (zamjena *pres-* lat. prefiksom *prae-)* =-- Mlat. *presbyter:* rum. *preot,* arb. *prift,* sthrv. *prvad* (preko furl.). Prema tome *pop* nije moglo ući u slavine preko balkanskog latiniteta. Moramo uzeti da su taj naziv uvela Sveta Braća kao misionari najprije u Moravskoj; odatle su riječ dalje širili njihovi učenici u Hrvatskoj i Bugarskoj, odakle je riječ ušla u madž. *pap* i u rum. *pop.* Njem. *Pfafe,* danas pejorativno (tako već od Lutherovih vremena), nije također došlo iz romanskih vrela nego preko gotskoga sa Balkana. Gr. παπ(π)ας etimologijski je istog podrijetla kao tal. *papa, papa* »otac«, djetinja reduplikacija.

*Lit.: ARj l,* 103. 107. 4, 602. 7, 698. 8, 3. 9, 625. 627. 626. 10, 86. 776. 779. 592. 805. 776. 778. 779. 785. 787. 792. 11, 77. 81. 12, 464. *Pleteršnik 2,* 7. 354. Šturm, *ČSJK 6,* 152. Strekelj, *DAW* 50, 48. Titz, *Bratislava* 4, 143-151. (cf. *IJb* 16, 305). *ZSPh* 13, 417. *Slávia 9,* 23. *REW*[3] 6209 b. *Školjić* 1,388. 2, 596. *Holub-Kopečný* 264. 286. *Bruckner* 394. *Vasmer 2,* 311. 2, 405. Isti, *GL* 109. 121. *Miklošič* 231-232. Mikkola, *MSNH 7,* 261. sl. (cf. *IJb* 11, 467). Janko, *Slov. studie věnované Vajsovi* (cf. *JF* 18, 297). Schwarz, *ASPh* 41, 129. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). *Kiparský* 260. Budimir, *JF* 15, 159.

**popećak,** gen. *-ćka* m (Dalmacija, Brač, Ston, Šipan) = *popečok,* gen. *-čka* (Buzet, Sovinjsko polje) »ožeg, žarač, polovina razbitih mašica za podgrebanje vatře«, slov. *popeček,* gen. *-čka* »Ofenkrücke, Schürschaufel«. Izvedenica na -5k > *-ak* od sintagme *po peći.* V. *peć.*

*Lit.: ARj* 10, 786. *Pleteršnik 2,* 150.

**popek** m (hrv.-kajk., Belostenec, Križ Vojni) = *potok* (Velika Kopanica) »ptica vodena 1° mergus, podiceps fluviatilis, 2° upupa epops« = *pupac* (Bošnjaci, Županja) —- *pupak* (Koprivnica) »isto«. Varijacija *u — o* dokazuje da se ne radi o denominaciji prema *pop,* nego prema oponašanju glasa te ptice, koji Brehm čuje kao *bib.* Ta se ptica zove i bez sufiksalnog dodatka *pop* i *popić.* Ta je promjena nastala pod uplivom riječi *pop.* Ptica *carić* »Zaunkönig« zove se i *popić* (Crna Gora) i mogla je zaista dobiti ime po *popu,* kao metafora. Drukčije treba shvatiti imena insekata (kukaca), koji pjevaju, zuje kao *pop govnar* »scarabeo«, *pop zlatar* (Vuk) = *zlatni pop* (Dubrovnik)»gundelj«, *pop zuk* (Crna Gora), sa sufiksima *-ьс* > *-ac pòpac,* gen. *-pca* (Vuk) »cvrčak«, *pòpak,* gen. *-pka* (Vuk) »gryllus«. Ti su mogli biti metaforicki nazvani prema pjevanju popovskom. Kod vodene ptice ima očitih tragova izbjegavanja homonimije sa *pop* time što je ptica nazivana i po *poniranju* (od *nrěti,* v.): *pondir* (Grobnik), *pondirak, pondurak,* pl. *ponđurci, pondurčica, pondurka,* pl. *ponjurci, ponjurak, gnjurac;* kao i metaforicki prema *tikva: tikvilj.*

*Lit.: ARj* 10, 777. c. 778. 779. Hirtz, *Aves* 367. 399.

**popita** f (Vuk, Belostenec, Dubrovnik) = *kopita* (Stulić) »kokošinja bolest pijuk« = (na nenaglašeni lat. sufiks *-ula) pipitula* (Božava) »isto«. Od tal. *pipita* < lat. *pituita* »isto«. Dubrovački oblik *popita* pokazuje istu promjenu kao *ponistra* < *fenestra* (v.). Može biti dalmato--romanski leksički ostatak. [Usp. i pod *pi-pi].*

*Lit.: ARj* 5, 300. 10, 794. *REW** 6549. Matzenauer, *LP* 13, 180.

**poplun** m (17. v.", Sisak, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, odatle Stulić; Zagreb, Varaždin) = *poplun* (ŽK) = *pjeplùn* (Bednja) = *poplon* (15. v., Vrbnik, slov.; u popisu razgrabljenih stvari Zrinskoga i Frankopana 1672)

»jorgan«. Madž. *paplan* (tegumentum turcicum *paplan* dictum), *papion.* U čakavskom (Istra) *popon* »pannus funebris«, slov. *půópn* »Ein Zeug der um den Sarg geheftet wird« neće ići ovamo, jer može biti kao *opona,* rus. *popona,* od *peti* (v.). Rum. *paplomă* = *platoma* = *plapămă* deminutiv *plđpomioarđ, plapomed* »Steppdecke«, radna imenica *plăpomar* (Moldavija) »minderigiu, jorgandžija«. Miklošič, *Lex.: popiunъ* »papilio, tentorium«. Najbliže srednjogrčkom (bizantinskom) i novogrčkom izvoru stoji rumunjski oblik: πάπλωμα (Cipar) »Bettdecke« = na Lezbu *papluma,* stgr. ἐφάπλωμα, prefiksalna složenica od ἅπλωμα (4. v.), od ἁπλόω »rastrti«. Taj se apstraktum bez prefiksa nalazi u Katanzaru *aprima* »1° grande coperta fatta di tela grossolana, 2° coperta di contadini«. Put, kojim je grecizam ušao u hrv.-srp. jezik, nije jasan, možda kroz bizantinsku Dalmaciju kao *koludar, pedepsati.* Nalazi se još u češkom, slovačkom i ruskom.

*Lit.: ARj* 10, 803. 807. *Pleterinik 2,* 153. *Starine* 41, 212. 213. *Mazuranić* 1004. *Miklošic* 258. Isti, *Lex.* 626. Štrekelj, *ASPh* 14, 635. Korsch, *ASPh 9,* 663. *Rohlfs* 19. *Tiktin* 1182. Vasmer, *GL* 121. *Pascu*[1] 70, br. 1297.

**poprište** n »1° potrkalište, tečaj, 2° polje, područje«. Prema Marelicu književna riječ ruskog podrijetla: rus. *poprišče* »Laufbahn«. Izvedenica na *-ište* od rus. *popry* »galopp«, nepoznatog postanja. Prema Macheku stcslav. *popbrište* je naziv za »borne milliaire«, koji je moravizam iz češkog dijalekatskog *prapisek* »pilier de pierre«. Prema Matzenauer-u *poprište* »1° stadium, 2° millia« potječe od korijena **pы-* »currere, festinare« i nije isto što *przprište* »stadium«, koji je od korijena **pгъp-* »se movere, currere, circumagi«.

*Lit.: ARj* 10, 822. *Miklošič* 258. *Vasmer* 2, 406. Machek, *Slovanské studie J. Valsovi* 1918., 111-114. (cf. *JF* 18, 296. *RES 25,* 121). Matzenauer, *LP* 14, 165. Slawski, *Slávia* 18, 305.

pбг m (Vuk, Dubrovnik, Vetranie, Srijem, Punat) »vrsta luka«, pridjev na *-ast porast (porasti puric),* na *-j pôrji* (Krasić: *pôrji luk,* gen. *parjėga luka) >pori luk = luk pori = luk pôr,* gen. *luka pora* (Lepetane), odatle složenica *poriluk,* gen. *-luka* (Zagreb) = *porluk* (Reljković), pridjev na *-ьn > -an porlučan* (Belostenec). Zamjena drugog dijela složenice sufiksom *-jak porjak* m (Zagreb) = *purjak* »allium porrum« = *turján* (Vuk, Podgorica). Sa *o > u* još pridjev *purji (purje zelje, oko* »verbascum«, *pur j a trava),* na *-ić purić* m = *porté* (Mikalja) »1° poriluk, 2° heleborus niger (Samobor), 3° (Poljica) morska trava, 4° rrfjesto uz obalu gdje takova trava raste (Poljica)« = *purić* (Brač) »5° morsko dno obraslo lužinom (< *alga,* v.), 6° (Samobor) alon (< njem. *Alaun)* kojim se liječe od svraba«. Odatle na *-as purićaš* m u apoziciji *glamoč purićaš* »gobius ophiocephalus«. Upor. arb. *porr.* Od tal. *porro* < lat. *porrum.* Oblici na ö > *u* mogu potjecati i iz dalmato-romanskoga.

*Lit.: ARj* 10, 838. 859. 863. *ZbNŽ* 8, 199. *REW*[3] 6670. Matzenauer, *LF* 17, 412. *GM* 348.

**porat,** gen. *porta* m (Vuk, Perast, Dubrovnik, Mljet, Poljica, Rab, Božava, Šibenski otoci, Istra, Vrančić) = *poret* (Vrbnik) = (čist talijanizam u dočetku) *porto* »1° luka, pristan, 2° toponim (Malínská)«. Od tal. *porto* < lat. *portus.* Ovamo ide ime zemlje (horonim) kao prvobitna sintagmatska složenica *Portus Calae* (glede genitiva upor. španj. horonim *Galicia* < *Calaecia)* > *Portugal* m (Kožičić, Glavinić, Kavanjin, danas općenito), etnik na *-ьc > -ac Portugalac,* gen. *-Ica* = na tal. sufiks *-ese* > lat. *-ensis Partagez* (Mikalja) = *Portugez l-es* m prema f *Portugeskinja* = *Portugiz,* pridjev *portugeski, portugalski* = *Portogao,* gen. *-ala* (Bella, Kašić) = *Portogalo* (Mikalja) = *Portugala* f (Glavinić), na nenaglašeni sufiks *-ija* kao u drugim imenima zamalja (tip *Srbija) Portugalija.* Ime zemlje postalo je preko turskoga ime naranče: *pretukala* f (Hercegovina, narodna pjesma) = *prtòkall-kol* (Bosna) = *prtòkala* f (Mostar) = *protakai* (Kosmet). To je balkanski turcizam: rum. *portocal(ä),* bug. *portokal(e),* ngr. πρωτοκάλλι. Sa *portus* »luka« u vezi je zacijelo *portulata* (Božava) »barca leggiera che porta a vendere il pesce« te *portulàtica* f (Punat) »lagana ladica« < mlet. *portolata.*

*Lit.: ARj* 10, 839. 857. 876. 877. 11, 767. *Elezović 2,* 144, 539. Cronia, *ID* 6, 118. Kušar, *Rad* 118, 17. Budmani, *Rad* 65, 166. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. Skok, *Slávia* 15, 488, br. 613. *REW*[3] 6677.

porcijôn m (Potomje) = *porcion* (Reljković) = *porcijun,* učeni talijanizam *porzione* ili njem. *Porzion* < lat. *ponio,* gen. *-onis* > *porcija* f (latinizam prema nominativu, kao u madž.) »1° obrok jela, sijena, zobi, 2° (Vuk, Vojvodina) porez«. Odatle na *-aš porcijas,* gen. *-aša* m prema f *porcijašica* »oporezovanik, -ica«.

*Lit.: ARj* 10, 848.

**porčelana** f (Stulić, toskanizam *porcellana)* = *porcelana* (Rab, venecijanizam) = *porcelan* m (rod prema njem. *Porzellan)* = (običnije i danas književno *e* > *u) porculana f* (Pavlinović) = *porculan,* gen. *-äna* (Šulek), kulturna riječ, »1° osobita zemlja, od koje se pravi fino posude, 2° keramika uvezena iz Kine«. Od tal. *porcellana* < lat. poimeničen pridjev na *-anus* od deminutiva *porcellus,* od *porcus* »naziv dagnje, školjke«, metaforicki preneseno na *porculan* zbog sličnosti u sjaju i otvoru. Šulekove izvedenice *porculanača* (»porculanska zemlja«), *porculanar* »fabrikant porculana«, *porculanara* »tvornica porculana«, apstraktum *porculanština.*

*Lit.: ARj* 10, 848. 849. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW* 6660. *Prati* 788.

**Poreč** m (13. v., narodna pjesma), istarski grad (toponim). Ktetikum na *-bsk porečki* (~ *škof,* 13. v.). Od lat. *Parentium,* sa α > *o, en* > *ę* > *e, tı* > *č.* Tal. *Faremo.*

*Lit.: ARj* 10, 849. 850. Skok, *GIZM* 32, 29-46. Isti, *AR 6,* 156-160. Isti, *ÄA* 1-26.

**poreklo** n (Vuk, Vojvodina) = *porijeklo* (pseudojekavizam) < stcslav. *poreklo,* odatle posuđeno rum. *poreda* = (metateza) *polecră,* »1° cognomen, 2° origó«, s promjenom prefiksa *podřeklo* n = *podřeklo* n (Kosmet) = *podriklo* i unakrstavanjem sa *ŕíjeti* (v.) *podrijetlo* (Vuk.) Prema iteratīvu *ricatı* (v.) sa » mjesto *e podritolica* (Mostar) i *podrilo* (18. v.), posuđeno i u rum. *policră* (metateza *r* — *I* > *I* — r) = *porigla.* Za unakrštanje sa *ŕíjeti* upor. dubrovačko *podrijet í* »isto«. Nalazi se još u bug. *poreklo* n »Spitzname, Beiname, prekor, prozvišče«. Južnoslavenska izvedenica s pomoću *-lo* od prefiksalne složenice *poreći,* iterativ *poricati,* stcslav. *paresti* »dicere, incusare, vituperare«. Promjena prefiksa izazvana je promjenom značenja toga glagola u značenju »nijekati«. Prefiks *pod-* izražava potajnost *(podmititi),* kako se i daju nadimci.

*Lit.: ARj* 10, 309. 311. 313. 856. *Tiktin* 1214. *Mladenov* 492, Skok, *Rad* 272, 21 —26. *Elezović* 2, 92. Matzenauer, *LF* 18, 253. Trubačev, *Etimologija* 1965, 10-11.

**porfira** f (stsrp., grecizam, Vuk u prijevodu Sv. pisma) »1° grimiz, purpur, 2° purpurno odijelo«, pridjev na *-ьn* > *-an porfiran* = (disimilacija *r - r* > r - d v e ć u tal. *porfido) porfid* m (Mikalja, Kavanjin, Bella, Stulić) »vrsta mramora« = (latinizam) *purpira* (15. v., Kolunićev zbornik), pridjev *purpiran* (Korizmenjak) = *purpura* f (15 —18. v.) »(boja) grimiz, skrlat, velut«, pridjev *purpuran.* Prezime *Profirović.* Upor. arb. *porfire.* Od gr. πορφύρα = lat. *purpura,* internacionalna riječ raširena Svetim pismom. Ovamo ide ribarski termin *pfpor* (Dubrovnik) = *prpor* (Prčanj, Bijela, Muo, Poljica, Stulić) »musija, školjka, koja živi na dnu mora (ima ih raznih vrsti, nalaze se po 200 do 300 zajedno na jednoj spužvi), lumaca grande marina« = (disimilacija *r* — *r* > *r* — *l) pfpolj* (Vuk) »spuž«, upor. tal. *porpora* »genere di molluschi gasteropodi da cui si trae la porpora« < lat. *purpura.* Rešetar ima *pfpor* još u značenju »glühender Aschenstaub« i *prpa s* disimilatornim gubitkom dočetnog -r u istim značenjima: *přpor* je zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije. Upor. još slov. *prpelíca* = *pûrpelica,* od *pûrpala* — *purpela* = *pumpala* »Klatschmohnrose« (disimilacija *r* — *r* > *r* — *l).*

*Lit.: ARj* 10, 859. 12, 292. Rešetar, *Stok.* 280. *Pleteršnik 2,* 368, *GM* 348. *REW* 6862. Vasmer, *GL* 121. *DEI* 3025.

**porga** f (hrv.-kajk., stari Zagrepčani, slov.) »zajam, vjeresija«, također u vezi *na porgu vzetí.* Od njem. *Borg* »zajam, vjeresija, poček«, *borgen* »(u)zajmitij uzeti na vjeresiju«.

*Lit.:* Jagić, *ASPh* 8, 317.

**pòriti,** *-im* impf. (Vuk) *(is-, ot-, ras-)* »discindere, dissecare« pokazuje prema stcslav. *prati, porjc* prijenos prezentske osnove *por-* analogijskim putem u infinitiv, da bi se u infinitivu uklonila homonīmija s *prati, perem* »lavare« (v.). U *prati* »scindere« < praslav. **porti* slog je nastao po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *prać,* rus. *poroto.* Taj prijenos nastao je na hrv.-srp. teritoriju, jer se kod Kašica *(Is.* 66). čita *rasporiti ili razaprati,* kod Palmotića (3, 134b) *da. iz matere razaprane ne izvadiše živo dijete,* upor. slov. *razaprati',* interesantno je *rasprât, rasperem* (Kosmet, *nekoga sas nož),* koje sadrži *per-* u prezentuj *razaprati* nalazi se i kod M. Držića. Praslav. korijen **por-* je prijevoj od **per-.* Taj korijen označuje radnju u sadašnjosti, koju vidim i promatram, dok prijevoj **por-* znači svršenu radnju sa gledišta rezultata. Iterativ se pravi prijevojem duljenja *o* — *ō* > *a parati, param (is-, na-, ras-).* Izvedenice se prave prema tome od četiriju osnova: **per-,* u prijevoju *ь* — *i pir-, por-* i *par-.* Od *pir-* samo *ràspirati, -em* i *-am* (M. Držić, Budinić, Palmotić, Kožičić) »aufschlitzen«, u narodnoj pjesmi: *ία crnom ga sastavio zemljom / od jada ga Marko raspiraše.*

Odatle se vidi da *pariti* ide zajedno s *periti* (v.). Od *per-* samo prezent *rasperem* (Kosmet). Od *por-* postverbal stcslav. *pora* »vis«, od *ispariti, -lm ìsporak,* gen. *-řka* (14. v.) »živinče, što se izvadi iz materina tijela«, s deminutivom na *-e isporče,* gen. *-eta* (17. v., hrv.-kajk.) = *isporče* (Kosmet) »nedonošče, izmeče«, denominal *isporčiti* (18. v.), postverbalni pridjev *apor,* proširen na *-vn* > *-an* oßora^poimenicen па *-jak opornjak,* postverbal od *rasporiti raspor* (Vuk), s istim značenjem *raspon* (disimilacija r — r > j- — *n)* u terminologiji pluga »prečaga više plaža što kao raspinje ručicu od ručice«, odatle na *-bk rasparah,* gen. *-rka,* pridjev na -ıĺ *rasporiti petak* = *raspeti petak* (oboje u Resavi) »veliki petak«. Poimeničan part. perf. pas. *rasporenka.* V. još *oporaviti se.* Od *par-:* postverbal *pára* f »zarez«, pf. *parnuti, parnem (nožem)* (Vuk). U hrv.-kajk. taj je glagol dobio značenje »krepati, crei«, cf. i slov. *párniti* »verrecken, verenden« [usp. i pod *pâra].* Na *-va- rasparívati, -párujem.* Deminutivi na *-kati parkali,* na *-akati* impf, *parakāti (ras-)* prema *paràknuti, parāknēm.* Interesantna je tvorba *isparakUsati, -isām* pf. (Vuk, Srbija, Milićević) »izderati, isparati«, koja nema ništa zajedničkog sa riječju grčkog podrijetla *paraklis* m »molitva« < παράκλησης, bug. *paraklis,* nego sadrži glagolski sufiks *-isati,* koji dolazi na turcizirani naš deminutiv *pārak-* od *parakāti* s pomoću *-K* (v.). Na *-otina* (upór. *brazgotina): parolina* (na licu). Još postoji glagolska izvedenica na *-imiti napariziti se, -parīzīm se (o što, o draču)* (Mostar) »nabosti se«; -tziti je zacijelo varijanta od *-izati* < vlat. *-idiare* u *(o)tvarizati* (v.). Na *-an* (tip *Milan) rasparan* = (pejorativizirano sufiksom *-enda,* upór. *Srbenda) raspârënda* m (Lika) »poderan dječak« prema f *rasparanka.* Sa *prati* < **porti* upor. još *pram* i *pramac.* Ie. korijen **per-* nalazi se u reduplikaciji u sanskrtu *piparti* (3. 1. sing.) »hinüber leitet, fordert, übertrifft«, ugr. περάω »dringe durch«, πείρω »durchbohre«, koji posvema odgovara glagolu *periti* (v. *pero).* S prijevojem *o *por-:* raširen formantom í lat. *portare,* odatle tal. postverbal *porto;* arb. *shboroj* »durchbohre, durchsteche« prema *shpie* »führe hin« < ie. **sem-perō, got. farán, nvtıιem. fahren ı* niski prijevoj **pŗ-tu* > gal. *rilu,* njem. *Furt,* lat. *portus,* gen.-ш > *parat,* gen. *porta* u jadranskoj zoni preko tal. *porto,* lat. *porta* u posudenici *přeprala* (v. *paprata)* < **proporta.* Za praslav. **porti, porjc* nema baltičkih usporednica.

*Lit.: ARj* 3, 916. 940. 7, 477. 10, 862. 13, 182. *Elezovič l,* 238. 2, 169. *MikloSii* 258. *Holub-Kopečný* 264. 292. *Bruckner* 437. *Mladenov* 493. *Trautmann* 206. *WP 2,* 4. 39. Matzenauer, *LF* 13, 150. 190-191. Reichelt, *KZ* 39, 22. Uhlenbeck, *IF* 17, 94.

**porkoláb** m (15—18. v., Lika, Sisak, Hrvatsko primorje) = *porkulab* (16—17. v.) »1° judex, 2° castellarne, 3° apparitor, 4° toponim (u pl.)«. Od madž. *porkoláb,* a ovo od stvnjem. složenice *burcgravio,* srvnjem. *burcgrave,* nvnjem. *Burggraf* »erwählter Oberherr eines Gauerbensschlosses«, disimilacija *r* — *r* > *r* — *1.* Nalazi se još u češ. i polj. Za drugi dio složenice v. *grof.*

*Lit.: ARj* 10, 863. *Mažuranu* 1010-11. *Holub-Kopečny* 306. *Schneeweis* 98.

**poroda** f (stsrp., 1330; stcslav.) »raj«. Od ngr. παράδη (upor. za *a* > *o sotona),* skraćeno od παράδεισος »isto«.

*Lit.: ARj* 10, 868. Vasmer, *GL* 121.

**Poroj,** selo ili zaselak u staroj srpskoj državi (Dušanova isprava), vjerojatno, zemljište u drugoj Dušanovoj ispravi. Kao apelativ dolazi u bug. i u Makedoniji, kod Skočivira »suh potok stvoren od oborina u mekom zemljištu«. Upor. u Crnoj Gori toponim *Parojske njive,* s varijacijom prefiksa *po-, pa-* (v.). [Ovamo i istarski toponim *Peroj,* doseljenici iz Crne Gore]. Vasmer i Skok drže da potječe od arb. (-»' član m. r.) određenog lika *penai* pored *prroni,* od *përrua* »potok«, koje je u srodstvu s rum. *pârău* »isto«. Obje predstavljaju ilirotračku prefiksalnu složenicu **perrenu,* od ie. korijena **sreu-* (v. *ostrvo).* Postoji još *pòrôjka* (Tetovo, Skoplje) = *plrãjka* (Leskovac) = *pirèjka* (Makedonija) »pratljača« i denominal *porojiti, -im* (Timok-Lužnik) »pokvariti«.

*Lit.: ARj* 10, 873. Barić, *ÄA* 1, 213-218 (cf. *JF* 3, 200). Skok, *ZRPh* 50, 528. 54, 464-5.

**porporëla** f (Krk, Zadar, 1553; Split, Dubrovnik) = (disimilacija *r* — *r* > *n* — *r) pomporela o porporela* (Zadar) »lukobran«. Od mlet. *porporela* »isto« < lat. *purpurilla* »odjeljenje za prostitutke izvan vojnog logora rimskog«.

*Lit.: REW»* 6863. Alessio, *RIO* 5, 91-3. *DEI* 3025.

**porta** f (južnomoravsko narječje) »1° vrata, 2° dvorište, avlija oko crkve kod pravoslavaca, 3° dvor turskog sultana (15. i 16. v.), 4° turska vlada, 5° gostinjska kuća kakvog manastira, 6° (Kosmet) vrsta dasaka od čamovog drveta, 7° toponim«. Nalazi se i u bug., stcslav. *porttá;*

Na istoku kao termin pravoslavne crkve to je grecizam lat. podrijetla: biz. (srgr.) i ngr. πόρτα »vrata«. Riječ je pripadala i balkanskom latinitetu: rum. *poartă,* arb. *porte.* Na zapadu je *porta* f (također slov.) »vrata u samostanu« (latinizam). Pridjevi na *-ьn* > *-an portan,* na *-en porten, portanski.* Talijanizmi su augmentativ na *-one* > *-un portun,* gen. *-una* (Potomje) »glavna ulazna vrata« = *portun* (Crmnica) »hodnik« > »kućna vrata« < tal. *portone,* furl. *porton.* Odatle slov. *portoniér* »vratar« < furl. *portonir,* kod Marulića *portinar* < tal. *portìnaro.* Deminutivi: na nenaglašeni sufiks *-ula* lat. *partida* > toponim iz predslavenskog rimskog vremena *Ad ponulas* > *Oprtal(j)* (Istra, 13.v.) = tal. *Portole* pl., pridjev na *-bşk oprtalski,* na naglašeni sufiks *-ellus* > tál. *-ettől -ella* mlet. *portello, portella* > brodski termin *purtei* m (Šilo, Krk) »četverouglast otvor kroz koji se silazi pod palubu«, deminutiv *purtelić* — *purtela* f (Draga Bašćanska) »vratašca, otvor, kroz koji se pušta voda na kotače« = *purtela* (Mljet, Račišće) »poklopac na otvoru na polubi, na škafu blizu prove na kuvijerti, na njoj stoji ribar, kad baca i salpava mrežu i kad hita ribu na dokec« = *pune* (Božava) »sportello che chiude il boccaporto o la cameretta di poppa«. I *purtei* m i *pia-tela î* mogu potjecali i iz dalmato-romanskoga. Na *-aria* > tal. *-iera: portiera* f (Boka) = *pontra* (Kućište) »staklena vrata«. Na *-ier* francuzizam *portir* (Zagreb) »vratar«, preko njem. *Portier.* Ovamo ide i izvedenica na *-icus* lat. *ponïcus* > tal. *portico,* mlet. *partego: portig* (Perast, Boka, Korčula). = *pôrteg* (Božava) = *pánik* (Čilipi, Poljica, Smokvica, Korčula, Crmnica) »hodnik, koridur (Dubrovnik)«. Usp. i *paprata.*

*Lit.: ARj 9,* 122. 10, 876. *Elezović* 2, 108. *Pleteršnik* 2, 162. Šturm, *ŌSJK* 6, 72. Cronia, *ID* 6, 118. Miletić, *SDZb 9,* 263. 267. Macan, ZWVZ29,212.214. Skok, *Term.* 139.140. *REW*[3] 6675. *GM* 348. Můrko, *WuS 2,* 128. 132. Vasmer, *GL* 121. *Romanski* 126. *Mladenov* 493.

**posao,** gen. *posla* m (13. v., Vuk) = *posai,* gen. *posla* (ŽK) »djelo, rad, labor, Geschäft, rabota (Kosmet)«. U tom značenju još samo u slovenskom, gdje je osim toga očuvano i prvobitno značenje »Bote, Dienstbote, Dienerschaft« kao i u češkom *(boží posel* »grom«) gdje je značenje »poslanik« također dobro očuvano. Pridjevi *poslen,* poimeničen na *-ik poslenik,* gen. *-tka,* od sintagme *besposlen, brespòslen* (17. v.), *uposlen, zaposlen (ne-)* koji su upravo part. perf. pasiva od denominala od *uposliti, -lm, zaposliti,* apstraktum na *-ost b(r)esposlenost* = na *-ica besposlica.* Odatle na *-jar besposličar.* Denominal na *-ati ispòslati, ispošlj m* ima samo Stulić = na *-ovati oposlovati, -ujem* (Bella, Stulić), *isposlovati, ispòslujēm* (18. v., Vuk) »izraditi < svršiti posao«. U značenju »rad itd.« *posao* nije raširen na čitavom teritoriju. U Kosmetu je npr. to značenje nepoznato. Tu se zna samo *rabota.* Moderni se neologizmi prave od pluralske osnove *poslov-i:* pridjev *poslovan* (~ *čovjek* »homme d'affaires«), poimeničen na *-ik poslovnik,* gen. *-ika* m, na *-ica poslovnica* f »lokal«. Tako već u Dubrovniku *oposlovnica* (M. Držić), izvedenica od sintagme *od posla,* »žensko radljivo«. Što se tiče postanja v. *slati.* Miklošič ne spominje hrv.-srp. riječ *posao* u tom značenju, nego samo slov. *posel.*

*Lit.: ARj* 1, 628. 9, 89. 10, 892. *Miklošič* 333. *Holub-Kopečny* 287.

poses m (15. v., Marulio) = (disimilacija í — í > *c* — s) *paces* (Split, Božava) = *(s > š) posés* (Istra) »posjed«. Od tal. *possesso* < lat. *possessus,* poimeničen part. perf. od *possidere.* Odatle na *-bşk* + *-ina* > *-šćina posešćina* (Istra) »isto«. Od lat. apstraktuma na -jo tál. *possessione* > *pošešion* m = *pošišijun* = *pošišion* (čakavci, 14. v.) = *posasion* (15. v.) »posjed, imanje«, slov. *požecjún.* Ovamo ide još *posedijo* n (Mikalja). Sa *dl* > *dž* prema 1. 1. prez. *posedžati* impf. (Ranjina, narodna pjesma) »posjedovati, imati«. Dalmato-romanski infinitiv bi bio **posedar* (prema *avar, sapar).* Odatle apstraktum na *-stvo posedarstvo* n (Kašić, Kavanjin) »posjed, imovina« i toponim *Posedarje* n (Zadar), pridjev *posedarski* (1527), *Posedarija f* (17. v.). Glagol *possidere* je kroatiziran u *posidovati,* jekavski *posjedovati,* odatle postverbal *posjed.* Oboje nepoznato na istoku, gdje se govori samo *imanje.*

*Lit.: ARj* 10, 898. 901. 902. 903. 904. 916. 11, 79. Šturm, *CSJK 6,* 63. Cronia, *ID* 6, 118. Matzenauer, *LF* 13, 182. *Banali 2,* § 453.

**posiđžati,** *-am* pf. (Dubrovnik, Rešetar, Zore) prema impf, na *-va- posidžavati* »povlađivati nekome, odobriti«. [Možda od lat. *assentari* »approvare«, s prefiksom *po-}.*

*Lit.: ARj* 10, 904. *REW** 7892. *DEI* 329. 330.

**posjetiti,** -fm pf. (13. v., u srp.-slav. tekstovima), danas gotovo općenita posuđenica iz ruskoga, za narodno *pohoditi* (v.) »besuchen«

prema impf, *posjećati, -am* i na *-va- posjećivati, -ujem* »pohađati«. Nalazi se u stcslav. *posetъ* i *pošetiti,* ukr. i ras. Praslav. *sft». Odatle neologizam (prevedeni ca) *posjetnica* »vizitkarta (kako se govori po hrvatskim gradovima)«. Postverbali *posjet* m pored *posjeta* f »vizita, pohode«. Apstraktum na *-jaj posjećaj* (Martié). Radna imenica na *-telj posjetitelj.* Prefiksalna je složenica: *po-* i nepotvrđeno **setz* »drug, hôte«, a to prijevoj duljine od posvojne zamjenice *sve: se* (v. *svak, svat)* proširen formantom *-to.* Upor. gr. εταρος »drug«.

*Lit.: ARj* 10, 914. *Miklósié* 295. *WP 2,* 457. Schrader, *IF* 17, 21. Mariánovics, *MNyő* 38, 279 (cf. *RSI 3,* 396). *Boisacq** 291-292. *Vasmer* 2,414.

**poskisti,** *-tein* pf. (Marulio, upór. stčeš. *skysti, skytu) = poskititi, -гm* prema impf. *poskitati* (16. i 17. v., Marulić) »pružiti«. U tom značenju ne postoji bez prefiksa kao u češ. *skytati* »darbieten«, u oba lužičko-srp. jezika *skiäc* »darreichen». Upor. stcslav. *podbskytiti* »inclinare«. U značenju »vagari« dao je stcslav. *skytati sę* dosta veliku leksikologijsku porodicu: *skitati se, skicēm* pored *šķītām* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, po-, prò-, ras-)* — *skītat* (Kosmet) »lutati, vrljati, klatiti se, potucati, tumarati, tepsti se«, sa *č* u infinitivu iz prezenta *skîcât se* (Kosmet) *(pro-},* faktitiv na *-ovati poskićovati, -üjem* (Kosmet) »činiti da neko skita«, iterativ na *-ariti skitariti se* (Popovo, Hercegovina). Postverbali *skit* m (Popović) »1° živinče koje se skita (Stulić), 2° vrsta kola (Popović)«, sa *-it > -ić* (kao u *Velebíc* za *Velebit} skić* »soko koludraš (koji se njem. zove *Wanderfalke)«.* Radne imenice na *-äc skitač,* gen. *-ača* m = *skitač* (Kosmet, nije pejorativ) prema f na *-ica skitačica* (Vuk), s pridjevom na *-ьn > -an skitačan,* f *-čna,* na *-ski skitāčkī* (Vuk), augmentativ na *-ina skitačina* (Vuk) = *skitačma* (Kosmet), na *-lac* (upravo poimeničen particip perf. akt.) *skûalac* m (Stulić) prema f *skitalica,* augmentativ *skitaličina* (Dalmacija) »ženski prosac«; na *-āš skitāš* m prema f *skitaša* (Marin Držić); na *-avac skitavac* (Karlovac); na *-ance skitanče* (Pavlinović), na *-arica skitarica* f; na *-ьc skitač,* gen. *-ča* pored gen. *skitača;* na *-nica skitnica* m (maskulinum kao *konjokradica).* Apstraktum *sktćnja* f (obratan govor sa *inj* mjesto *tnj* prema *kutnji* za *kućnji) = skitnja.* Nalazi se u stcslav., slov., bug., češ. i rus. Praslav. í nastao je od jery-a, a to od ie. и. Upor. lit. *kutēti, kutù* »aufrütteln, poltern«, *kusti, kutaü, kuntů* »okrijepiti se, oporaviti se, razonoditi se«, pridjev *kūtrus* »nagao«. U značenju »vagari« ne nalazi se u češ. i polj. Praslav. je. le. su paralele ags. *scūdan,* engi. *to scud, scuttle,* stvnjeni. *skunten* »antreiben«, nvnjem. *schütteln, schütten.* Dovodi se u vezu i ime naroda *Skythës.* le. je korijen **(s)qut-* »rütteln«.

*Lit.: ARj* 3, 883. 10, 923. Hirtz, *Aves* 435. *Elezović* 1, 109. 447. 2, 143. 233. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečný* 335. *Mladenov* 583. Bruckner, *KZ* 50, 165-166. Johansson, *IF* 19, 126. *WP* 2, 602.

**poskon** f (Stulić, Šulek; nije potvrđeno u hrv.-srp. narodnom govoru; Šulek uzeo možda iz slov.). Ne govori se ni u bugarskom. U ostalim slavinama postoji. To je praslav. naziv za »cannabis mas, konoplja (muška)«. Da je postojala i u panonsko-slav., dokazuje madžarska posudenica *pa<szkonca* »isto«. Prvobitni je oblik možda **ploskom,* upor. polj. *ploskou.* Bruckner misli da je biljka nazvana po širokim plosnatim cvjetovima, upor. pridjev češ. *ploský,* rus. *ploskij.* Ako je tako, *poskon* je izvedenica od *ploška* (v.). Gubitak laterala / nastao je prema rijetkom tipu disimilacije *l ~ n > 0 — n.* Kořínek drži da je *poskon* fino-ugrijska riječ.

*Lit.: ARj* 10, 925. *Miklošič* 260. Kořínek, *ČMF 26,* 136-143 (cf. *IJb* 25, 328).

**posmag(a)** m (14. v., stsrp., Daničić) »kolač«. Upor. stcslav. *posmagь, pasmaga.* Od ngr. παξημάδι kao dalmato-romanski leksički ostatak (?). Glede -δι > *g(a)* upor. *katriga(v.~).* Upor. rum. *posmag* (Moldavija) »1° Zwieback, 2° geriebene Semmel«, odatle denominal α *posmagi.* Pored tog oblika, koji nije potvrđen u današnjim govorima, postoji balkanski turcizam grčkog podrijetla *peksimet* m (Vuk; v.).

*Lit.: ARj* 10, 945. Miklošič, *Lex.* 636. *REW*[3] 6319. *Tiktin* 1219.

**pösnuti,** *-êm* pf. prema impf, *paskati, -am* (Vuk, Mostar, objekt *kravu, jagnje)* »vabiti (kravu ili jagnje) uzvicima *pos, post.* Oformljenje onomatopeje s pomoću *-kati* (v.), *-nuti* (v.).

*Lit.: ARj* 11, 2. Pedersen, *KZ* 38, 342.

**pôst,** gen. *posta* m (Vuk), pl. t. f *pòste,* gen. *pòsta,* sveslav.; kao kršćanski religiozni termin nije praslav. (jer kršćanstvo ne ide u praslav. doba) »νηστεία = jejunium > žežin (v.)«. Pridjev na *-ьn postan, f posna.* Poimeničen na *-ik postbnikb* »ασκητής« (u srpskom prijevodu Hamartola) = *pôsnîk* m (Vuk) prema f *paşnica.* Složena izvedenica na *-je sredopošće* n (Vuk, Crna Gora) »sred posta« s određenim pridjevom *sredoposm.* Denominal na *-iti póstiti, -im*

*(is-, na-, za-)* — *postiti se* (Vuk) »postom se moriti«, prema iteratīvu s prijevojem duljenja *o* — ō > *a -paštati, -om,* samo s prefiksima *is-, za-, na-, ispašćat, ispašćam* (Kosmet) »trpjeti zbog učinjenih grijehova«, bez prijevoja sa *-vá- ispoUãvât* (Kosmet) »postom i molitvom ugađati bogu«. Odatle postverbal *zapost* (Crna Gora) »početak posta«. Na -nife m prema f na *-nica isposnīk* prema *isposnica, napasnik* (Dubrovnik, Prčanj, Mostar). U stcslav. postoje za isti pojam *alkanije* (v., slov. *lačen* »gladan«) i *govenije,* očuvano u pridjevu *ugoveo* »nešto omršavio« (v.). Rumunji, koji imaju za ovaj pojam i *ajun* < lat. *jejunium,* posudiše crkveni termin *post.* Općenito se misli da je u Panoniji u doba Girila i Metoda posuđeno iz got. *(sici) faștan,* stvnjem. *fasta* (od lat. *fastus?)* kao izraz salcburških njemačkih misionara. Mladenov uzimlje prasrodstvo njemačke i sveslavenske riječi. Prema tom mišljenju riječ bi bila germansko-slavenski leksem. Za domaće podrijetlo govori činjenica što postoji prijevoj *o-a,* koji se kod posudenica ne pojavljuje. Miklošič je *paštati,* polj. *paszczać* stavljao (možda zbog te činjenice) pod *patiti,* a to ne može biti.

*Lit.: ARj* 3, 918. 941. 7, 510. 11, 2. 20. Horák, *ASPh* 12, 299. Ćorović, *ASPh 29,* 509. *Elezović 2,* 237. *Miklošič* 233. 260. Berneker, *IF 9,* 364. *Holub-Kopečný* 306. *Bruckner* 432. *Mladenov* 496. *Kiparský* 261. Schwarz, *ASPh* 41, 126. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). Hamm, *KZ* 67, 122. Hirt, *PBB* 23, 338. *Vasmer 2,* 415-16.

**postat,** gen. *-i f* (Vuk, ŽK; Jastrebarsko: *postat vinograda,* 1593) »ono što u jedamput uzmu preda se kopači i žeteoci, kad rade«; upor. *postatb vinograda* u ispravi Dušanovoj; stcslav. apstraktum *postatb* »Bestimmung« deklinacije *i* od *postati* (v.). Nalazi se još u slov., rus. i ukr. Praslavenski poljoprivredni termin, koji posudiše na Balkanu Rumunji *postata f,* novi sing, od *postate* (-e < -ь) osjećan je kao plural »Breite, Mahd«, Arbanasi *postat* m »Beet«. V. *stati.* Praslav. korijen *sta-* sa sufiksom za apstrakta *-tb* dolazi bez prefiksa samo u rus. *statb* »Eorm« i od *nedostatí* »mangeln« u stcslav. *nedostatb,* odatle u hrv.-srp. *nedostatan* »nedovoljan«. Odatle *dòstatak,* gen. *-tka* »sufficientia«, *izòstatak* (18. v.), *nedostatak,* gen. *-tka* (Vuk). Ispuštanjem *ne: dostatan* »dovoljan«. Taj se pridjev smatra čehizmom. Na *-bk* obrazovan je od *ostati* — *ostane* »übrig bleiben« stcslav. *ostatìkz* > *ostatak,* gen. *-tka.* Može biti i analogijska tvorba prema *dodatak, podatak.* V. još *stativa.* Upor. lot. *statīs* pl. »Stillstand«. Za *nedostatak* upor. lit. *pastota.* Češkome *stačiti* od *statek* odgovara *nastačiti, -lm* »nadostačiti«.

*Lit.: ARj 2,* 681 11, 26. N? 2, 28. Miklo-*šič* 319. *Holub-Kopečný* 349. 350. *Bruckner* 432. *WP 2,* 605. *Tiktin* 1221. *Vasmer 2,* 416. *Mažuranić* 1039.

**postećija** f (Milićević) »sag, ćilim« = *postecija* (Kosmet) »osušena ili učinjena koža s runom od ovce, koze ili od zvjerinja« = *pustèkija* (Banja Luka) == *pustàkija* f (Lika) = *pustećija* (Mostar) »srdžada (v.) ili kod siromašnih ovčija, jagnjećija koža, na kojoj se klanja«. Turcizam perzijskog podrijetla: tur. *posteai,* od perz. *post* »koža«.

*Lit.: ARj* 11, 40. 12, 700. *Elezović* 2, 111. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 617.

**postelj** f (slov., češ., rus.) = (prijelaz iz deklinacije ť u deklināciju *d) postelja* (ŽK, slov., bug., rus.) = *postelja* (Kosmet) »krevet, odar«, praslav. postverbal od *sulati, stelję* »sternere« koji se nalazi u češ., polj. i rus., bez paralele u baltičkoj grupi. Taj glagol potisnut je u zaborav u hrv.-srp. od sinonima *sterali, -em* (v.). Bez prefiksą očuvao se postverbal u *stelja* f »1° dio samara od klašnja i slame (stoji na konju), 2° talog, 3° slama i lišće što se ustire pod blago, 4° (ŽK) paprat (koja služi za istu svrhu)«. Odatle na *-ka stêljka* (Vuk) »kočić što na njemu stoji vitao, kad žena suce predu«. Pridjevi ná *-ьn* > *-an posteljan,* određeno *posteljni,* na *-ski posteljski.* Deminutiv na *-as posteljaš* (Šulek). Na *-nik posteljnih.* Denominal na *-ati posteljati* »prostrijeti«. Prema Miklošiču potječe od iste osnove od koje i *sto, prijestolje* (v.). Prema Brücknera od iste je osnove od koje i raširenja sa *r* mjesto / *strana* (v.) i *strijeli, sterali* (v.). U prasrodstvu je sa lat. *latus.* Ie. je korijen **st\h\d-* »stellen, aufstellen«. Lit. *pastalas* je posudenica iz slavenskoga.

*Lit.: ARj* 11, 40. *Elezović 2,* 111. *Miklošič* 520. *Holub-Kopečný* 287. 352. *Bruckner* 499. *Mladenov* 497. *WP 2,* 643. Meringer, *IF* 19, 449.

**postema** f (Mikalja, Kašić) = *poșuma* (Andrijašević, Ijekaruše 18. v.) = *postema* (Kašić) »čir, prišt« = *postuma mu je tukla* (Punat) »reče se kad mrtvacu izlazi krv na usta«. Denominal na *-āti pastūmāt se* (Cres) = *pastūmāt se* »zagnojiti se (o rani, zasjekotini)« (Krk, Punat). Slov. *pošten* m »Blutsturz«, *poštajna f.* Od gr. ἀπόστημα, gen. -ατός »lat. abscessus« > tal. (učeno) *apostèma* — (sa aferezom *a-) postema* (narodski, mlet.). Slov.

potječe od njem. *Apostein* istog podrijetla. Usp. *zašteniti se* i *ošćeniti se* (o rani).

*Lit.: ARj* 11, 42. 44. 87. Štrekelj, *DAW* 50, 48. *DEI* 248. *Pleteršnik 2,* 180. *REW** 529a.

**postila** f (Tübingen, 1562) »ime jedne protestantske glagoljske knjige predika za sve nedjelje«. Latinizam: *post illa* (se. *verba textus)* > tal. *postilla* »nota in margine, chiosa, breve annotazione«.

*Lit.: ARj* 11, 44. *REW* 6692 a. *DEI* 3039.

**Postire** f pl., mjesto na Braču, toponim u pl. kao *Povja,* v. *Selca, Milje,* jer označuje više čestica, kuća, veličina. Ktetik na *-bsk pastirski* (~ *kurat).* Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *pastura* »Weide«, apstraktum na *-tira* od part. perf. *postus,* od *pasco, pascere, pascer, pasci.* V. *pašta i pastinarti,* od kojih se drugi nalazi u slov. *pašje/n* = *pošten,* gen. *-sna* m (tršćanska okolica, Kras) »odijeljen i ograđen komad zemlje sa čokotima«, denominal *pašnati* »rigolen, das Land umarbeiten«.

*Lit.: ARj* 11, 45. *Pleteršnik 2,* 13. Skok, *Slav.* 172. 179., bilj. 5. *REW** 6277. 6282. Štrekelj, *DAW* 50, 46.

**posto,** gen. *póstola* m (15. v., Vuk, Hrvatska) = *pastal* (Lumbarda) = *postoi,* gen. *-ola* (Korčula) = *postola f* (Dubrovnik,femininum analogijski prema *cipela, crevlja)* »cipela, crevlja« = *postole* (ŽK). Nalazi se još u slov., polj., ukr. Praslavenska riječ. Deminutiv na *-ьc* > *-ac postolac* (Marulić). Radna imenica na *-ar postolar* (koja u Hrvatskoj zamjenjuje germanizam *šoštar),* pridjev *postolarski, postolàrija* »zanat« = *postolarstvo.* Riječ je kulturna. Turci posudiše na Balkanu *postal* odatle bug. *postal,* arb. *bastale,* gr. ποστάλι. Može biti praslav. prefiksalna složenica sa *pod-* kao *poplat* i *stali* od *stati* (v.) ili **tol* od *tlo* (v.). Misli se i na posudenicu od tatarskog i perz. *post* »koža«. Tadđ ostaje neobjašnjen dočetak *-ol.* Ta se teškoća uklanja pretpostavkom da je posuđeno iz južnoturskog (osmanlijskog), protiv čega govori lingvistička geografija. U slov. i hrv.-kajk. nema starih turcizama južnog podrijetla.

*Lit.: ARj* 11, 46. 48. Kušar, ЛГИ; 3, 338. *Pleteršnik 2,* 175. *Miklósié* 260. *Mladenov* 496. *GM 42. KZ* 41, 162. Pogodin (cf. *AnzIF 21,* 103). *Vasmer 2,* 416.

**posuditi,** *posudim* pf. (Vuk) prema impf, na *-va- posuđivati, -sudnjem* pored *posudati, -am* (Jambrešić) i na *-va- posudavăti, -am* (Vitezović) »mutuare, uzajmiti, pozajmiti«. U tom značenju i u slov. *posaditi,* s prefiksom i-u istom značenju rus. *ssudit.* Postverbal *posuda* f (Vuk) = *posuda* (Istra) »zajam«. Zbog homonimije s *posuda* »sud, vas« taj postverbal je iščezao iz književnog i saobraćajnog jezika i zamijenjen sinonimom *zajam.* U Istri je uklonjena homonīmija akcentom *posuda ï posuda.* Upor. rus. postverbal *ssuda* »zajam«. Pridjev *na -ьn* > *-an poșudan* (sulek, 16. v.). Sufiks *-ba posudba* (Hrvatsko zagorje, hrv.--kajk.) uklanja također homonīmiju. Radne imenice na *-lac* i *-telj posudilac* m, *posuditelj* m prema *posuditeljica* f. Slov. na *-ilo posojilo,* u Istri *posujilnica* »zajmovna blagajna«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala. Ne postoje ni baltičke ni druge ie. paralele. Završno *-da, -diti* je postverbal od korijena *děti* (v.). Upor. slov. *soda* »gerade Zahl«, *liš ali sodai* »paar oder unpaar«, češ. *sudý* (protivno *lichy)* »taki — lihi«, *suda* »Paar«, ukr. *bez suda* »unzählig«. Praslav. **sç-dt.* Prema tome *posuditi* sadrži dva prefiksa: *po-* (v.) u značenju redanja (jedno do drugoga), upor. češ. *počet* »broj«, slov. *upoštevati,* i *sc-* > *su-* (v.) u značenju zajednice (upor. *susjed).* Upor. u roni. jezicima **in- pro-mutuare.* Prefiks *po* je dodan da se ukloni homonīmija sa *sud* (v.) u dva značenja »1° judicium, 2° vas«. Riječ *posuda* znači prema tome »zbroj stvari (novca itd.) slavljenih nekome na raspolaganje«. Istrorumunji posudiše *posndi* u vrijeme dok su se u hrv.-srp. izgovarali nazali.

*Lit.: ARj* 11, 56. *Miklošič* 315.· *Holub-Kopečný* 360. *REW*[3] 4319. 5799. Pușcariu, *Istrorom.* 3, 231. *Pleteršnik 2,* 528. *Vasmer* 2, 712. *REW** 4319.

**poš** (Kosmet), pridjev i prilog (za pridjev ne daje Elezović primjer) »dolje«. Od arb. *posht* »dolje«, *poshtër* »donji«. < lat. *post,postenis.*

*Lit.: Elezović 2,* 118. *GM* 349. *REW** 6684.

**pòsa** f (Vuk, narodna pjesma) »1° turban (kod Turaka), 2° (kod kršćana) crna marama što se nosi na vratu (Vuk za Srbiju, Lovretić za Otok u Slavoniji, u narodnoj pjesmi), 3° pojas« = *póse,* gen. *-eta* n (Vuk). Deminutiv *pôšica* (Čilipi) »bijeli mali rubac koji nose samo udate žene (preko njega dolazi drugi veliki bijeli *ubručić)«.* Slov. *posa.* Postoje i starije književne potvrde. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *puįu,* prostonarodski *pòsa,* perz. *poš* »velum«) iz oblasti nošnje: bug. *poš* »sudarium, lacinia«, arb. *pus,* ngr. πόσιον.

*Lit.: ARj* 11, 77. 79. Novaković, *ASPh* 28, 158-159. Kappus, *ASPh* 29, 626-629. *GM* 359. Matzenauer, *LF* 13, 182. *Školjić*[1] *522.*

**pošip** m (Dalmacija, BiH, Šulek) »neka vinova loza bijelog (ili crnog) grožđa« = *pôšip* (Smokvica, Korčula) »vrsta grožđa duguljastih žutih jagoda (i bijelo vino od takvog grožđa zove se *pošip)«*. Odatle *pošipanj,* gen. *-pnja* (Dalmacija) »isto«.

*Lit.: ARj* 11, 81.

**pot,** gen. *pota* m (Vuk, jugozapadni krajevi, Lika K, Crmnica, hrv.-kajk., ŽKU, Krašić) = *pot,* gen. *pota* pored *pota* (Hvar, Vrbanj) = *pat,* gen. *pati* (Vodice, Ljubiša) »znoj« = *pat,* gen. *poți* f te gen. *pota* m (Istra, Vodice), sveslav. i praslav., bez refleksa u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Pridjev na *-ьn* > *-an potan* (Hektorović, Lika, ŽK) »znojan, znojav«. Denominal na *-iti potiti se* (Vuk, Krašić) *(is-, s-, u-)* = *potiti se* (Vodice). Vjerojatno je tumačenje E. Zupitze, Iljinskog, Brücknera i ostalih da je to praslav. izvedenica na *-to* od ie. korijena **pequ-* »peći (v.)«, u prijevoju **pok-*. Prema tom mišljenju **pok-* bi značilo rezultat kod *pečenja* > »izlučivanje znoja«.

*Lit.: ARj* 3, 942. 11, 101. 112, 141. Miletić, *SDZb* 9, 615. Hraste, *JF* 8, 18. Popović, *Sintaksa* 182. Ribarić, *SDZb 9,* 182. *Miklošič* 260. *Holub-Kopečný* 288. *Bruckner* 432. *Mladenov* 497. *WP* 2, 18. Zupitza, *KZ* 35, 266-271 (cf. *AnzIF* 10, 82). Iljinski, *ASPh* 34, 9-10. 50 13. Osten-Säcken, *IF* 28, 413. *Boisacq*[3] 693.

**potaca** f (Kućište) »soda za pranje« < tal. *potassa* = *potaša* f »industrijski termin« < njem. *Pottasche* »Laugensalz im Töpfen hergestellt«. Složenica od *Pott* »lonac« (v.) i *Asche* »pepeo«.

*Lit.: ARj* 11, 115. *REW*[3] 6704. *Prati* 791.

**potapšati,** *-ām, -pšēm* pf. (Vuk, primjer: ~, *npr. amanet . . . depositum abnego)* »potajiti, polomiti«. Grecizam od aorista glagola θάπτω »enterrer, inhumer«.

*Lit.: ARj* 11, 114.

**Potirna** f, seoce u kotaru korčulanskom na Korčuli kraj Blata i Vele Luke, toponim. Izgleda kao dalmato-romanski toponomastički refleks od lat. pridjeva *paternus* u ž. r. (sc. *villa).* Upor. u Italiji *Paterno,* u fr. *Payeme* (Švicarska).

*Lit.: ARj* 11, 136. *REW*[3] 6290.

**poture,** gen. *potura* f pl. (Travnik, Mostar) »čakšire sa dugačkim turom«. Balkanska riječ nepoznatog podrijetla (veza s riječju *tur* je slučajna; tur. *potur* »femoralia«) iz oblasti nošnje: bug. *paturi,* ngr. πατούρα »tibialium genus«.

*Lit.: ARj* И, 221. Matzenauer, *LF* 12, 323. *Školjić*[1] 615.

**povâl,** gen. *-ăla* m (Vrančić, Rab) »najbolje, najfinije brašno, cvijet od brašna, paspalj« == *povala f* »brašno kojim se posiplje tijesto u naćvama da se. ne lijepi kad se tare«. Upor. *Pávaijai* m (16. v.), ime mlinu *(idosmo s kraljevim človikom na malin ki se zove Povaljač).* Na oko oba su oblika postverbali od pf. *povaliti* »sternere« prema impf, *povaljati* (odatle na *-ai Povaljač* u glagoljskom tekstu). Marelicu dolazi na misao pretpostavka (supozicija) da je *valjati* nekada značilo »mljeti fino brašno«, za što nema nikakva uporišta. Možda će prije stajati pretpostavka da se radi o lat. *pollen,* gen. *-iniș* (srodno s *polenta, pepeo,* v.) »fino brašno, Staubmehl«, u pučkom obliku potvrđeno u južnoj Italiji i na Sardiniji: **polne* > **ponle* > **povle* ili možda krčko-rom. **puala* (upor. sard, *poddá)* prekrojenu je prema *povaliti* u *povalíα/.* S obzirom na geografsku areu te riječi možda potječe iz dalmato-romanskog. Možda je još bolja etimologija od lat. *favilla.* Samoglasnik α mjesto *i* upućuje na krčko-romanski izvor, ako je *-lila* bilo zamijenjeno sa *-ellu* > *-al,* v. *poliska.*

*Lit.: ARj* 11, 246. 247. *REW*[s] 6636. *Ernout-Meillet* 748.

**povije** f pl. (Vuk, samo u narodnim pjesmama, gotovo u stalnom izrazu *pogodi . . . u pouije medu oči dvije)* »više nosa gdje se obrve sastavljaju«. Prema Marelicu bio bi to postverbal od *povijati* od *poviti* (v. *viti)* »gdje se obrve povijaju«, što značenju dobro ne odgovara. Bolje je ovu riječ shvatili kao prefiksalnu složenicu *po-* = *pa-* i *vjede* (v.) »nepravé vjede«: **vije* < *vjede* (v.) odgovara točno fonetski odnosu *'prije* < *prěžde* (v.). U sing. *Povija,* toponim i oronim, apelativ i onomastik, pridjev na *-ski povījnskī* (~α *ploča),* sa w kao u *àvlîjnski.* Da li su apelativ i onomastik etimologijski identični leksemij ne zna se.

*Lit.: ARj* 11, 260-264.

**povijèdati,** *pòvijedãm* impf. (Vuk, Risan) *(is-, na-, ot-, pre-, pri-, za-)* = ikavski *povídati* (ŽK) prema pf. na *-eti povidjeti, povidīm* pored na *-iti pòvjediíi, -ïm* = *povídati* (ŽK) »1° govoriti, kazivati, reći, 2° javljati, 3° priznavati«, sveslav. i praslav. Postverbali: praslav. *- eaь: ispovijed* f = *spovid* (ŽK),

prevedenica od *confessio (s* od *spovid* prevodi *con-, cwri)* kao i *ispovijedati* od *confiteor* ı *napovijed î, otpovijed, -zapovijed.* Prošireni na *-ka: pripovijetka* f. Apstrakta na *-Ib:* praslav. **ved-tb\ zapovijest, ispovijest* f, *povijest* f. Pridjevi na *-ǝn > -an zapovjedan, ispovjèdan, povijestan.* Poimeničeni na· *-ik: zapovjednik,* s pridjevom *zapovjednički* i apstraktumom na *-stvo zapovjedništvo', ispovjednik,* prevedenica od lat. *confessor; povijesnih* »historik«, s pridjevom *povjesnički,* na *-ica povijesnica.* Na *-äc pripovjedač,* gen. *-ača,* s pridjevom *pripovjedački, povjedač,* gen.· *-ača* (Ljubiša). Glede praslav. *věděti* u smislu ie. perfekta u značenju »znam., jer sam vidio«, upor. *vinda, vidjeti* (v.), *vijest* (v.)· Prema tome prefiksalna složenica *povijèdati,* koja sadrži factitivum na *-ati* + věd- »poznati«, znači »redom saopćavati poznato, što se saznalo«.

*Lit.: ARj* 11, 258. 261. *Miklošič* 390-1. *Holub-Kopečný* 289. 410. *Bruckner* 433.

**pòvjesmo** n (Vuk) = (ikavski) *povismo* (Mikalja) = *pavesino* (ŽK, koji su inače ikavci) = *pojasno* (Makedonija), slov., bug., češ., rus., praslav. **pověsmo* »fasciculus lini«, apstraktum obrazovan sufiksom *-mo* (upor. *pismo, pasmo')* od glagola *pòvjesiti, -im, povješati, -ânı.* U Istri f *povestná* suzilo je značenje »lan prve vrste (sinegdoha)«. Kod Glavinića i Barakovića *povismo* je i ladarski termin. Definicija koju daje Glavinić »nav ima povisma, s kimi utvrdi se da vode morske va nju ne ulizu« objašnjava semantički razvitak. To ne znači »daske kojima je obložena lađa«, kako tumači Maretić, nego »kudjela kojom se začepljuju uske veze između madira«. Jat potječe od prijevoja *věs-* u *vjesiti,* od *visjeti.* Deminutiv je na *-će povjesamce* (Vuk) = *povesance* (Jačke) = *povesmajce* (Istra, *j* je dodatak pred *tš* > *c* kao u *bajs* < *bas,* ŽK). Na *-ãrka povjesmãrka (SEZb)* »preslica«. Prefiksalna složenica sadrži prefiks *po-* u značenju redanja, prijevoj *věs-* u značenju perfektuma (rezultata) »poredaj kudjeljnih vlakanaca«. V. *vj esiti* i *visiti.*

*Lit.: ARj* 11, 271. *Miklošič* 392. *Holub--Kopečný* 417. *Mladenov* 437.

**povor** m (Crna Gora, BiH, Poljica, srednja Dalmacija, Pavlinović) »(й)rieпica, kičmenica«. Maretić uzimlje ispravno isti korijen kao u *izvor, zavor, svora,* tj. prijevoj praslav. korijena *ver-* u *zavrtjeti, veriga,* ali ne može da objasni značenje. Rum. *pov(o)ra — pohara = povar* »Last, Bürde, Ladung, tj. ono što se nosi na leđima«, pomaže u tom pravcu. Od koristi je u ovom pravcu i značenje dalje izvedenice na *-bka povorka* »1° niz riba na uzici, *2°* (metafora) mnoštvo ljudi u redu jedan za drugim«. Prefiks *po-* je nastao ovdje od *pro-* (v.) po zakonu disimilatornog ispadanja *r — r > 0 — r.* Prema tome su to prijevojni postverbali od *pròvrijeti, provre* pf. »protisnuti u bokovima«. Odatle postverbal *provar* (Vuk, Boka) »bolest koja se zove i protisli«, u kome nije došlo do tog ispadanja, sa refleksivom *pròvrijeti se,pròvrem se* »proturati se, progurati se«. Dobra je paralela i toponim *Prijevor* »staza utisnuta između dva brda«, apelativ *prijevor* = *prijevara,* deminutiv na *-ьc* >· *-äc privorac* (Dalmacija) »uvala medu dva brda«, pa *-nica prijèvõrnica* »zavornica, mandal«. Upor. obratno *poduvrijeti* »odozdo porinuti«. Razlika u značenju riječi *provar — povar,* koje su etimologijski iste, objašnjava se na osnovu djelovanja zakona disimilacije. Zbog disimilacije izgubio se u jezičnoj svijesti osjećaj prefiksalne složenice. Postverbal *povor* znači »1° ono što se proguralo kroz tijelo, 2° što se nosi na leđima > teret (rumunjsko značenje)«.

*Lit.: ARj* 11, 281. 940. 12, 480.

**povreda** f (knjiški postverbal) = *povrijed* m (Menčetić), postverbal od pf. *povrijediti, povrijedim* (15. v., Vuk) »laedere«, *uvreda* f od pf. *uvrijediti, uvrijedim* prema impf, *povrijeđati, pòvrijedãm,* na *-va- povređivati, -vrèdujem* (Vuk) = *povredavati, -am* (Rajié). Poimeničen part. perf. pasiva na *-ik povredenīk* (Bogišić). Bez prefiksa dolazi glagol u književnom i saobraćajnom jeziku samo impf, *vrijeđati, vrijeđam,* odatle postverbal *vrijed,* u narječjima i pf. (sa *v- > u-*) uredit (se)* (ŽK) »povrijediti ranu ili rane«. Slog *vrě-* nastao je po zakonu likvidne metateze od praslav. korijena * *егаъ.* Upor. polj. *wrzód,* rus. *vered,* stcslav. *mЫъ.* Madžari posudiše *meregy* »kužni čir«. Praslav. se osnova uporeduje s lot. *varde* »žaba« i njem. *Warze* »bradavica«.

*Lit.: ARj* 11, 291. 292. 293. *Miklošič* 383. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 635. *Vasmer* 1, 186.

**povrijèslo** n (Vuk, BiH) = *povreslo* (Istra, Prigorje, Hrvatska) = (ikavski) *povrislo* (Lumbarda, Korčula) = (bez prefiksa) *vriješlo* n = (sa *vr > r* kao *Rišiką) riješio* (Gruža) = (bez sufiksa) *povrijes* (Stulić, nepouzdano) = (pouzdanije u dubrovačkoj poslovici) *povrijez* »Kesselhaken«. Ti se oblici gotovo ne čuju u književnom i saobraćajnom jeziku. Istoznačna je riječ *povraz* m (15. v., Crna Gora, Riječka nahija,

Vuk), koja je u književni jezik ušla iz školske terminologije: »funis, scapulus«. Odatle deminutiv na -ьc > -äc *povrazac,* gen. -*sca* (Lika). Na -*ača povrazača* f (Lika, Vuk) »uzica za lonac kad se nosi jelo u polje«. Denominal na -*iti povraziti, povrāzīm* (Vuk) »povrazom svezati lonac«. Odatle na -*nik povrazník* (Vrančić) »užar«. Oba se oblika nalaze i u drugim slavinama: češ. *povřislo,* polj. *powrósło,* rus. *pereveslo* prema češ. *provaz,* polj. *powróz,* rus. *pavoroz.* Praslav. su. Pored prijevoja -*vrijes*- i -*vraz* postoji u Lici još ništični prijevoj *povrslo* u istom značenju. U drugim slavinama taj prijevojni stěpen nije potvrđen. Oko Vinkovaca *pôvrza f* »isto«. Odatle augmentativ na -*ina povrzina* (Posavina) i u glagolu *povrsti, -vrzem* (Vuk) »povraziti«. Prema tome imademo da pretpostavimo kao praslav. -**vorz* prema -**verz* i -**verz* sa sufiksom za oruđa -*slo* (v.), i bez njega. I ovdje prefiks *po* (v.) izražava redanje. Nije isključeno da nadomještava *pro*- (v.) s gubitkom r zbog disimilacije kao *povor* (v.). Nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Riječ je praslavenska kreacija. Ie. je korijen **uer*- »okretati, savijati«, proširen formantom *ğh* > *z.*

*Lit.: ARj* 11, 290. 293. 295. 297. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 290. 296. *Bruckner* 433. *Vasmer 2,* 299. 338.

poz- ie., baltoslav, sveslav. i praslav. rijedak imenički prefiks u složenicama *pazuho* (v.) s varijantom *paz*- (upor. *pa*- pored *po-,* v.) i *pazder* m (Vuk) »1° festuculae lini, 2° (metafora) nevaljao čovjek, 3° glista u djece, 4° nadimak«. Završno -*der* je postverbal od *drijeti, derati* (v.). Pored *pozder* dolazi u narječjima postverbal od iterativa -*dirati (raz-}* (v.) i sa varijantom *paz*- *pazdìr* (ŽK). U slavinama isto tako: slov. *pozder* pored *pazder* i *pezdér,* bug. *pazder,* polj. *paździerze,* stcslav., ukr. i rus. *pazdir.* Pored *poz-|paz*- govori se još *pùzder* (18. v., Šaptinovac, Slavonija). Značajno je da se s tom promjenom nalazi i u rum. *puzderie* f »1° Schewen, 2° (metafora) zahllose Menge« < stcslav. *pozderije.* Ta se promjena tumači unakrštavanjem sa *puzdra.* Odatle pridjev na -*ljiv pozderljiv* (~a *kudjelja)* pored *pozderljiv* = *puzderljiv.* Deminutivi na -*ica pozderica* (Vrbova, Slavonija) = na -*bka pòzdêrka* (Vuk) »trunka pozdera« = *púzderki.* Na -*uša pozderuša* f (Bačka) »glista u djece«. Prefiks *poz-, paz*- značenjem i postanjem odgovara vlat. *pas* (tal. *poi),* kllat. *post, postea, posterus. Znači* dakle »nešto što se nalazi poslije nečega«. Proširen je već u praslav. postverbalom -*db* od *djeti* (v.) (upor. *pгеаъ* itd.) u stcslav. pridjevu *pozdb* očuvanom u slov. *pozd,* rus. *pozdyj* pored *pozdoj* »kasni«. Taj je opet proširen u hrv.-srp. općim pridjevskim sufiksom -ьn > -*an pôzan,* određeno *pažnji* (Ljubiša) = *puzati* (Divković, Lastrić, J. S. Reljković), u kojem se *d* izgubio u femininumu i neutrumu *pozdná* > *pozna,* odatle maskulinum bez *d.* Upor. *pozde* (Domentijan, češ.). Poimeničen je na -*jak pašnjak,* gen. -*aka* m »1° dijete koje se rodi poslije obična roka od 9 mjeseci, 2° (Medumurje) jesenski lan« = *pužnjak* m (Slavonija) »poslidnja dica«, na -*jaka pažnjaka — požnjakinja* (Vuk) »voćka koja pozno dozrijeva« = na -*ica pòznica* (Vuk). Apstraktum na -*ina poznina* (Belostenec). Denominál na -*iti* < -*éti opóźnili.* U lit. je *pas* prijedlog c. ace. Suglasnik *z* u slavinama nastao je asimilacijom prema dentalu *d* i odatle prenesen i pred samoglas u *pazuho* < **paz\d\uha.* Upor. još lit. prilog *paskui paskui* »za tim, poslije« i u sanskrtu *pacca* »kasnije«. Taj je prefiks upravo prijedlog *po*- *(pa-)* proširen priloškim í. Upor. lat. *ex* < ie. **eghs,* gr. αψ, lat. *obs,* gr. ποϛ (na natpisima u Frigiji), προϛ < ie. **per* + *s.* [Za *pozan* i *pozdě* usp. i *po-].*

*Lit.: ARj* 11, 302. 304. 305. 13, 812-3. 820. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *ASPh* 11, 461. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečnv* 290. *Bruckner* 433. *KZ* 45, 54. *WP 2,* 78. *Trautmann* 208. *Mladenov* 407. *Tiktin* 1288. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Nehring, *IF* 4, 400—401. Persson, *IF* 2, 215. Walde, *KZ* 34, 510. *Vasmer 2,* 387-8.

**pozoj** (hrv.-kajk., Belostenec, slov., Bela Krajina, Hrvatsko zagorje, Prigorje) = *põzôj* (ŽK) prema f na -*ica pozojica* = na -*ká pozojka,* »(eufemizam, tabu) zmaj, aždaja«. Pridjev na -ъn > -*an pozojan* (Krmpotić) »zmajev, zmajevski«. Deminutiv na -гḱ *pozojak,* gén. -*jka* (Jambrešic). Prežime na -*evie Pozojevič* (16. v., upor. paralelu *Zmajevic).* Prefiksalna složenica *po*- (v.) i prijevojni postverbal *zoj* od praslav. korijena *zi*- u *zinuti, zijevati* (v.),. kao *loj* od *liti.* Bez prefiksa *po*- *zoj* je očuvano u ruskom.

*Lit.: ARj* 11, 325. 327. *Pleteršnik 2,* 205. *Vasmer l,* 460.

**pozai,** gen. -*ăla* m (Istra) = *požala* f = *požalo* n (ibidem), kod Stulića s promjenom dočetka -*al* > -*ar* < lat. -*ariim požar* f (s naznakom da je iz glagoljskog brevijara) »zublja, baklja, fax«. Izvedenica je na pridjevski sufiks -*alis* od pridjeva *fageus* > tal. *faggio* »bukva«. Stara posudenica zacijelo iz istro-rom., ali

dosada nije pronađen ekvivalenat u tim narječjima. Upor. sa *-alia* (pi. od *-alis) faglia* »frutto del faggio« < **fagalia.* Ná *-arium* > mlet. *-er fagêr* (Božava) »bukva« < vlat. **fagãrium.* Ovamo još *fajét* m »bokobran« (pomorski termin) < tal. */aggetto,* deminutiv na *-etto* < vlat. *-ïttus.*

*Lit.: ARj* 11, 332. 334. Cronia, *ID* 6. *Tribuna* 1936, broj 416. *REW³Î142. DEI* 1582.

**požôv** m (Jezera kod Tijesna blizu Murtera, zamjena sufiksa *-ol* > *-ov)* »ono što se na otocima zove slar (v.)«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije kućnog uređaja od lat. deminutiva na *-olus podiolum* > mlet. *pózol,* od *podium* < gr. πόδιον, od πους, gen. ποδός. S disimilacijom *o — o > e — o* (v. *modioluni),* koja se javlja i u južnoj Italiji kod Grka (Otranto, Bova, Reggio) i Talijana (Calabria: *pi&éolu, pcźolu)* i u ngr. -εζοῦλι(ον) »1° Steinblock, 2° steinerne Türschwelle«, kod Cincara *pizul'u* »banc de pierre, terasse à côté à un mur«, bug. *pczulb,* arb. *pezúll: pizûl* m (Kućište, Lumbarda, Korčula, Hercegovina) = *pižuo,* gen. *-úla* (Perast, Risan, Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Čilipi) = *pižüo,* gen. *-úla* (Bogdašić, Dobrota, Prčanj, Krtole, Budva, Sutomore) = (zamjena sufiksa *-un* mjesto *-úľ) pižun,* gen. *-una* (Crmnica) = *piđuo,* gen. *-ula* (Bella) »kameno sjedište pred kućom, klupa pred kućom, dućanom, oko gumna ili tarace, slar« = *(p > f* nejasno) *fižul* (Smokvica) =F *pizuj* (Mljet), deminutiv *Pižulić* (lokalitet, ribarska pošta, Budva). Prezime *Pižula* = *Pidžula* (Hercegovina) nastalo je odatle što je prvonosilac prezimena imao nekakvu babu koja je neprestano sjedjela na *pižulu.* Ovamo ide učen latinizam *pòdijum* m.

*Lit.: ARj 9,* 909. Budmani, *Rad 65,* 165. Kusar, *NVj* 3, 330. 337. Gušić, *Mljet u JŠ* 22. *REW** 6626. *Rohlfs* 1645. Isti, *Diz. Cal.* 151. 156. *Pascu 2,* 76., br. 1425. Vinja, *ZbRFF* 1955, 150-1.

**požúnac,** gén. *-ma* m (Vuk) = *pôžunac,* gen. *-unca* (Banija) »1° mjera za žito, merov, Pressburger Metzen, 2° vinska mjera od jedne oke (Hrvatska)« = *pôžunac* (ŽK) »polić (v.)«. Značenje je »požunska mjera«. Od imena grada *Požũn,* gen. *-una* = madž. *Pozsony* — srlat. *Posonium,* njem. *Pressburg,* slvč. *Bratislava.*

*Lit.: ARj* 11, 350. *Mažuranić* 1071.

**pra-** ie., baltoslav., sveslav. i praslav. prefiks, prijevoj prema prefiksu *pro-* (v.), upór. *pa-* pored *po-.* Kao prijedlog nije potvrđen ni u jednoj slavini. Značenje mu je »velike, prvobitne starosti«, njem. *Ur-.* U tom smislu pojačava značenje pridjeva *stari: prastari.* Upor. i češ. *prastarý.* Upotrebljava se u izrazima za srodstvo da se označi »prvobitno koljeno«. Primjeri: *praotac, pradjed, prăbaba, praunuk, prasvckar* prema *prasvekrva, prastric* prema *prastrina* itd. Može se i podvostručiti *prapraunuk.* Varijante su *preko* > *prk-* u *prk-nevjesta* (Zore, južna Dalmacija) i *pre-* (v.) u *prenono* (v.) i bug. *pré-baba.* Tako i u rum. *preasírabún* »prapradjed«. Čest je u prevedenicama za njem. L/r.-: *pračovjek* »Urmensch«, *pradomovina* »Urheimat«. *prolih* (Šulek) »Urbild«, *prašuma* »Urwald«. Ie. *pro,* lat. *pro-* (npr. *proavus* »Urahne«), lit. *pra* (uz pridjeve kao *prageltona* »osobite žutine«), gr. ттро, lit. *pro.* V. *prav.*

*Lit.: ARj* 11, 351. *Vandrák l,* 675-6. *Vasmer 2,* 423. *Miklošič* 239. 264. *Holub--Kopečný* 290. *Bruckner* 433-4. *Mladenov* 502. Brugmann, *IF 6,* 81-82. Solmsen, *KZ* 35, 468. Rozwadovski, *RSI 2,* 94. si. *Boisacf* 814. Kawczyński, *ASPh* 11, 611-612. Wijk, *ZSPh* 14, 8. *Tiktin* 1237.

**praća**[1] f (Vuk), slov. *prača,* stcslav. *prašta,* bug. *prašivá, praščka, pračka — prečka,* polj. *proca,* rus. *prasca* (iz stcslav.), praslav. oružje za navalu **port-ta* ili **porktia,* bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima, »funda«. Deminutiv na *-ica praćica* (Vuk) = na *-łka praćka* = *prečka* (Habdelić, sa *a > e* poslije *r).* Pridjev na *-ъn > -an praćan.* Radne imenice na *-nik pračnik* (Šulekov neologizam) = na *-ar pračar* »koji se služi pracom«. Na *-ište Praćašte* (brdo više Kotora). Denominal na *-ati praćati se* impf, »bacati se kao riba kad se živa izvadi iz vode (metafora)« impf, prema pf. *praćnuti se,* deminutiv na *-kati praćakati se, -am* (Vuk) impf, prema pf. *praćaknuti se — praćekati se = pračkati se.* Taj se glagol onomatopeizira varijacijom samoglasa α — *u pručati se* (Vuk, Kosmet) = *pruuti se, -lm* (Vuk) »pasti na zemlju, pružiti se ležeći«. Ovamo idu zacijelo još značenja *praća* (Aleksandrida) »1° toranj (semantički razvoj sinegdohe), 2° svađa, kavga«. U biografiji Stevana Lazarevića od Konstantina Filozofa *prašta* znači »top«. Kao praslavenski vojnički termin riječ je kulturna, koja se posuđuje: madž. *parittya,* rum. *praștie f* »Schlauder«,deminutiv na *-uța* < lat. *-ucea prastiufă,* na *-oară* < lat. *-ola praįtioara«,* radna imenica *prăștiaș* »Schleuderer«, denominal *a împrăștia* »zerstreuen«. Tumačenje o ie. postanju nije jasno. Miklošič dovodi u vezu strus. *porokb,* češ. *prak* < pra-

slav. **por-kb,* prijevoj od **per-q* (upor. lit. *Perkūnas = Perun).* Mladenov i dragi izvode od psaslav. korijena *per-,* koji se nalazi u *pero, perut* (v.), u prijevoju *por-* praslav. **por-tja.* Holub i Ivšić izvode od iste osnove od koje je i *prati, perem* (v.). Bruckner od *prapor* »zastava«. Iz praslavenske riječi razvilo se značenje »rad uopće« u češ. *práce.*

*Lit.: ARj И,* 352. 12, 518. Jagić, *ASPh* 31, 550. Dinić, *Glas* 161, 55-99. *Miklósié* 259. *Holub-Kopečný* 290. *Bruckner* 437. *ASPh* 14, 472. *Mladenov* 504. Ivšić, *HR* 1934, 193. Matzenauer, *LF* 13, 189-190. Lang, *LF* 43, 228-240. Horger, *PUP,* 12, 297. (cf. *ljfb* 1, 189). *IF 8,* 34. Osten-Säcken, *IF* 33, 243. *Vasmer 2,* 426.

**praća**[2] f (Vuk, Kosmet) »1° uzica na kojoj se drži noga kad se jaše, uzenđija, 2° konopac s jedne i druge strane samara na konju, mazgi ili magarcu za naslanjanje tovara i pritezivanje za tovar«. Deminutiv na *-ica praćica* (Vuk) »uzica, uže na samaru«. Ovamo možda i *praća* (Hvar) »ćemer, kožnati pas u kojemu mornari 1 putnici čuvaju novce«. Taj homonim etimologijski se razlikuje od *praća* »funda«. Etimologijski ide zajedno sa *prtan* (v.), koje sadrži niži prijevojni štěpen, dok *praća* < **port-ja.*

*Lit.: ARj* 11, 353.

**präg** m (Vuk), sveslav. i praslav. **porgъ,* bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° solium, gornji i donji prag, vratnica, dovratak, 2° željeznički prag, 3° veliki greben ti moru (metafora), 4° brzica u rijeci, 5° toponim (oronim)«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *próg,* rus. *porog.* Kao praslavenski graditeljski termin riječ je kulturna, koja se posuđuje: rum. *prag,* čine. *priak,* arb. *prak-gu, brak.* Praslav. **porgb* prijevoj je od ie. korijena **perg-* »Stange, Stamm«, koji se nalazi u stsas. *fereai* »Riegel, Verschlüsse, stisl. *forkr* »Prügel, Knüttel«. Uporeduje se i sa lat. *pergula* »odrina«, koja je posuđena u jadranskoj zoni: *pergula = prgula.* Mladenov i Bruckner uzimlju ie. korijen *per-,* prijevoj *por-* (upor. *potpora}* proširen formantom *g.* Upor. *prati* (v.).

*Lit.: ARj* 11, 255. *Miklošič* 258. *Holub--Kopečny* 291. *Bruckner* 437. *Mladenov* 503. *WP* 2, 48. Wiedemann, *IF* 1, 436. Petersson, *IF* 24, 261. 275. *PBB* 33, 191. Walde, *IF* 25, 162. Joki, *Stud.* 76. *GM* 350. Stokes, *KZ* 35, 596. Matzenauer, *LF* 13, 186.

**prah** m (Vuk) = prđ pored *prâ,* gen. *proa* (Kosmet), sveslav. i praslav. **porhb,* »1° pulvis, 2 barut«. Pridjev na *-ъn* > *-an prašan* = *prašan* (Kosmet), poimeničen na *-ik prašnīk,* gen. *-íka* — na *-ica prašnica* »1° čanak u puške, 2° kesica u bilja, 3° toponimi«, s pridjevom na *-bski prašnički,* na *-jara prašnjara* (Oriovac) »kruška«; na *-ljiv prašljiv* = na *-iv prošiv* »prašan«, na *-jast prosasi* (Stulić), na *-ovit prahovit* »prašan«. Toponomastički pridjev *Prahovo* (Srbija). Na *-ljika* (upor. *trepetljika) prašljika* »vrsta vrbe«, odatle na *-ovina prašljikovina* »salix pentandra«. Deminutivi na *-bk prašak,* gen. *-ška,* na *-bka praška* (Vuk,Kosmet), na *-ić prosić* (Istra). Augmentativ na *-ina prašina* (Vuk, toponim). Odatle deminutiv *prašinka* (Timok — Lužnik). Na *-ionica prašionica* (Vuk) »pjeskovnica«. Denominali na *-iti prašiti, prašim* (Vuk) *(is-, na-, pot-, za-)* prema iteratīvu na *-va- -prošívati, -ujem,* samo s prefiksima, odatle na *-nik naprasnih,* gen. *-tka* = na *-ljaj potprašljaj* (Vuk) »onoliko baruta za jedanput u pušku«, na *-njača naprašnjača* f »kutijica od roga za puščani prah«. Poljoprivredna su dva termina, prvi na *-ati pràhati, -am* (Vuk, objekt *zemlju,* Hrvatska) »1° orući ili kopajući mrviti zemlju, 2° (Dubrovnik) pudrați se«. Odatle postverbal *praha* (Zagorje, Prigorje). Na *-ača prahača* (Vuk) »ralica kojom se posijano proso preorava«. Prema Jagiću *praha,* koje dolazi i u slov. *(práho puščati* »Brach liegen lassen«) bilo bi njem. *Brache* f. Zatim drugi na *-iti prašiti, -im* impf, (o-) »brachen« (Hrvatska, slov *prášiti,* polj. *prószyć,* rus. *porošitb),* okarakteriziran akcenatskom varijacijom. Odatle na *-idba prašidba* = na *-bk prašak,* gen. *-ška* (Vuk) »vinogradska kopnja«. Radne imenice na *-lac prašilac.* Na *-tlo oprostio* (Crmnica) »prvo okopavanje«. Taj se kulturni termin posuđuje: rum. *a praši* »sarcler«, odatle *prosila* pored *prasa* »Hacke«, arb. *prashis, prashinj, caprashis* »behacke einen Weinberg zum zweiten Male«. Rumunji posudiše i *praf* »barat«, odatle *prafarie* »barutana«, s pridjevom na *-os* < lat. *-osus prafos,* također *prahaïfa* pored *părhaiță* < bug. *prahavica.* Na nižem prijevojnom štěpenu: *pfhavica* (Niš) »1° gljiva puhára, 2° brašno koje odskače i okuplja se oko mlinskog kamena (Ston)« = *prhàvica* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »rijedak vruć pepeo« = *prhâvka* (Vodice), slov. *prh, prhavka, prhavica* »Loderasche«; pf. *(s)prhnuti, -em* (Hrvatska) »truhnuti, gnjiliti« = *(s~)pfmt* (ŽK) = slov. *(s)prhnoti; popŕšati, -am* (objekt *jelo šećerom), opŕšati, raspršati* »razići se, raspasti se« = *ispršati,* odatle deminutiv *rasprskati, -om* prema iteratīvu na *-va- raspršávati, -pršāvām* = *-evati, -ujem — -tvati, -ujem.* Odatle postverbal *oprha f* »1° *snježana ~,* 2° scabies«, *opŕlija* f

(Piva-Drobnjak) »snijeg koji tek pokrije zemlju kao prah« od *opŕliti,* na *-ina priina* »prašina u kojoj se kokoši prpuškaju«. Sa sufiksom *-ut* (upór. *peruť) prhut* »Haarschuppen«, slov., bug. *prăhut.* Od osnove glagola,, koji znači i »truhnuti, slov. *(s)prhnotit,* potječu kol. na *-ad prhlad,* gen. *-i* = *triad* (Crkveni Bok), s pridjevom *prlàdljiv* (Lika) »truo« od pridjeva **prъHъIъ* (sufiks *-ъi* kao u *truo,* v.) > *přha, prilla, pnio* (Vodice), na = *prli,* u izreci *u prlu zemlju pobjegoše,* upravo *prhla zemlja.* Odatle brojne izvedenice za oznaku zemlje: na *-ina prijma* (Kosmet) »1° zemlja pjeskovita, bez vlage, izložena suncu, 2° toponim (u sing, i pl.)« = *priina* (Stulić), na *-jaga přljaga* (Ljubiša) »zemlja mršava«, na *-juga přljuga* (Lika), s deminutivom na *-ica prljužica* i augmentativom na *-ina přljužina* (Lika) »loša zemlja, oranica«; na *-usa prijma* »Sanderde« = *aprijuša* (Vuk), s augmentativom *prlutina* (Vuk) i *prlac.* Ovamo ide i pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-bk (sladak) prhak* (Baraković, Jačke, Krk, hrv.-kajk. i slov. *prhek,* bug. *prăhăk)* = *prk* (ŽK) »mürbe«. Odatle na *-aca prhkača* (Sv. Petar, Hrvatska) »prhka jabuka«. Na *-oca prhkoća.* Slog *pra-* u *prah* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. polj. *proch,* rus. *paroh* »prah puščani«. Suglasnik *h* je nastao iz ie. *s,* kako se vidi iz lot. f pl. *pārslas* »Flocken von Asche, Schnee«, prijevoji lit. *purslas,* lot. *pèrsia f* »Schneeflocke«, *pèrslât* »in kleinen Flocken schneen«. Ie. je korijen **pers-* »štrcati, mrviti«. Dolazi u slavinama u oba prijevojna štěpena *e-o.* Upór. još sanskrt *priât* »tropfen«, avesta *paršnja* »Schneewasser«, sanskrt *punšam,* stisl. *fors* »Wasserfall«. Riječ *prah* je prema tome praslavenski nomen actionis od perfektuma *porh-* značenja »ono što se diglo«, koji je po zakonu rezultata (sinegdohe) dobio konkretno značenje.

*Lit.: AKj* 3, 918. 7, 513. 11, 356. 827. 12, 233. *Pleteršnik 2,* 219. 296. 711. *Elezović* 2, 118. 140. Miletić, *SDZb* 9, 614. Vuković, *SDZb* 10, 395. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Miklošič* 241. *Holub-Kqpečný* 291. 292. 297. *Bruckner* 410. 427. *Mladenov* 534. *Trautmann* 206. *WP* 2, 50. *Tiktin* 1234. *GM* 351. 449. Pedersen, *IF* 5, 74 (cf. *AnzIF 21,* 82). Charpentier, *KZ* 47, 177. Matzenauer, *LF* 14, 94-98. 161-164. Pedersson, *IF* 24, 248. 264. *Brisačf* 1120-1121. Jagic, *ASPh* 8, 317.

präin m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. brodski termin **pormъ,* »ein Schiff grosser als ein Kahn, caicco«. Deminutivi na *-če pramce* »piccolo palischermo«, na *-ьc* > *-ac promoč,* gen. *-mca,* današnji neologizam za tal. *prova* u jadranskoj zoni. Ovamo zacijelo denominal na *-ati pramoti, -atri* (Vuk) »bježati«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. polj. *prom,* rus. *porom.ÏAt. prãms,* lot. *rāmis.* Upór. i lot. *pērle* »monoksil«. le. je korijen **per-* »hinüberführen, übersetzen«, u prijevoju **por-* perfektuma sa sufiksom *-mo* u značenju »ono što strši naprijed«. S istim sufiksom i prijevojem u stnord. *fartnr,* stvnjem. *farm* »čamac«. Riječ je prema tome germansko-slavenski leksem. Upor. *pre-, naperiti, pariti (v.}* i dalje *prud* i *prut.*

*Lit.: ARj* 11, 361. 364. *Parać* 736. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 438. *WP 2,* 39. *Trautmann* 216. Wijk, *IF* 20, 342. Loewenthal, *WuS* 10, 195. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Hirt, *PBB* 23, 336. *Brisač?* 757-758.

pramen m (danas po deklinaciji *o,* nekada po suglasničkoj deklinaciji na *n* kao *karny,* gen. *kamene* i *plamy,* gen. *plamene}* = *prami,* gen. *-mena* (Baraković), sveslav. i praslav. **pom-menь,* bez paralela u baltičkoj grupi, »cirrus, uvojak«. Kao *kam* (v.) od *kamen* po jugozapadnim krajevima govori se *prám,* odatle deminutivi na *-bk* > *-ák prárnak,* gen. *-mka,* na *-ik pramik* (Krnarutić), sa složenim deminutivnim sufiksom *-ičak* < *-ik* + *bk pramičak,* gen. *-čka.* Upor. *kamičak* (v.). Kol. na *-je pramenje.* Denominál na *-iti pramiti, -im* (Krnarutić) »optočiti«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *promień.* Ie. je korijen **per-,* u prijevoju perfektuma **por-* (koji je u *pariti* i *praća),* sa sufiksom za apstrakta *-měn* (v.).

*Lit.: ARj* 11, 360. 364. 365. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 438. *WP 2,* 39. Petersson, *LUA* 1, 12, 80. (cf. *JF* 3, 218). *RSI* 8, 300. *IJb 7,* 116. Loewenthal, *WuS 10,* 194. Ivšić, *HR* 1934, 193. 195. Hirt, *IF* 37, 227.

prânda f, pl. *prănde* (Vinkovci) »rojte, rese, põtkite«. Fr. *frange* > tal. *frangia,* vjerojatno preko njem. *Franse* < lat. *fimbria.*

*Lit.: ARj 11,* 366. *REW*[3] 3308. *DEI* 1645. 1707.

prange f pl. (narodna pjesma) »okovi oko vrata« = *pranjge* — *pranga f* (Kosmet) »1° okovi oko vrata, 2° klade u koje se meću noge kažnjenika« = *pranjga* »3° priječnica, rampa (Popović)«. Balkanska riječ njemačkog podrijetla (njem. *Prange,* kasnije *Pranger,* gubitak početnog *r* zbog disimilacije *r — r* > *ř — è)* iz terminologije kažnjavanja: bug. *pranga,*

običnije pi. *frangi* »okovi«, odatle na *-dzija prangadžija* »verižnik, okovan u verige«, tur. *pranka* »okovi«, u tur. slavizam. U Vojvodini je njemačka riječ ušla prema madž. *pelenger* < *Pranger: pelengir* m »stup o koji se veže zločinac da ga svi vide i da ga mogu grditi«.

*Lit.: ARj 9,* 764. 11, 366. *Elezović 2,* 119. *Mladenov* 503. *Weigand-Hirt* 464. *Striedter--Temps* 177.

prangija f (Vuk, istočni krajevi, bez potvrda u drugim balkanskim jezicima) = *prangija* {Kosmet) »havan, možar, mužar, mortar, murter, maškulj« = *pranki* (15. v., u bosanskim utvrđenim gradovima) »vrsta topa«. Stoji zacijelo u vezi sa *frengija* pored *fr ndya* (Kosmet) »mazgala, puškarnica, uzan prozor, prozor na kuli«, koja potječe od tur. *frengi, firengi* < *Frankia.* Promjena *fren-, firen-* u *prán-* nalazi se u kronici 'Asikpaşazade 185 iz 15. v. To naše napuštanje turske fonetike nastalo je možda kod turciziranih Bošnjaka (?).

*Lit.: ARj* 11, 266. *Elezović 2, 119.* 412. H. Kreševljaković, *Prilozi povijesti bosanskih gradova pod turskom upravom, Prilozi* V, Sarajevo, 1952, str. 131.

präporac, gen. *-orca* m (Vuk, Kosmet, ŽK) = *prăporak,* gen. *-arka* (Perast), sveslav. i praslav. reduplikacija **porporъ,* »tintinabulum«. Deminutiv *praporčič* (Vuk). Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *proporzec* »zastava«. Reduplikativna osnova znači u češ., polj. »zastava«. Značenje »tintinabulum« samo u hrv.-srp. Bug. *préparée* »zastava«. Upor. reduplikaciju za zvuk zvonca u rus. *kalakal,* a za množinu ljudskih zvukova *glagol* (v.). Prijevojni korijen *par-* je isti koji u *pero* (v.). Znači letenje i zvukove. Upor. arm. *pholpholim* »flattern«.

*Lit.: ARj 11,* 367. *Elezović 2,* 120. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 438. *Mladenov* 534. Ivšić, *HR* 1934, 193. Matzenauer, *LF* 13, 188. Brugmann, *Gr. 2, l, 2,* 127. *Vandrák l,* 497. si. Jokl, *Stud.* 24–25. Rozwadowski, *RA U* 123 (cf. *AnzIF 12,* 303-304).

pras m = *praz* (Vuk, Šulek, Pančić) = = *prasa í* (Mostar, Varoš, Kosmet, bug.) = (u apozitivnoj složenici) *prasiūk* = *prazluk* (18. v.) = *praziluk* (Popović, Srbija, bug.) »1° vrsta luka koja se zove i por (v.) i čapljan Λ'·)> 2° oronim *Prasa* (brdo, Hercegovina)«. Pridjev *prazovb sok.* Stcslav. *prast* pored *prasъ.* Balkanski grecizam: arb. *pros, prase,* cine. *prasiu,* gr. πράσον (prasrodstvo sa *porrum,* v.), rum. *praz, praj.*

*Lit.: ARj 11,* 368. 412. 418. 373. 420. 425. *Elezović 2,* 120. *GM* 351. Vasmer, *GL 122. Tiktin* 1236. *Mladenov* 503. *Boisacf* 810.

prase, gen. *prasėta* n (Vuk, pl. *prasići;* ŽK pl. *praščići),* īe., baltoslav. sveslav. i praslav, **porsi,* »krmak«. Sadrži sufiks *-e* za mlado. Deminutiv na *-će prasėće* n (ŽK) = *prasénce,* gen. *-eta,* s dva deminutivna sufiksa *-sce* < *-ьc* + *-ьce prasešce* (Lika). Pridjev na *-ьn >-an suprasan* »skotan«, na *-/ prasecí* (Vuk), poimeničen na *-jak prasećak,* gen. *-aka* (Lika) »mjesto gdje se prasad leže i goji«. Na *-ina prasetina* (Vuk) »praseće meso«. U antroponimiji na *-ič Prasėtu* (13. v.), *Praščević,* možda prema lat. gentilnom imenu *Paretus.* Mocīja se izražava s *-ьc* > *-ac* m prema f na *-ica prasac,* gen. *prasca (15.* v.) = *prasoc,* gen. *-sca* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° krmak, 2° uvredljiva riječ za muškarce, 3° porcus marinus, 4° biljka cytinus hypocistis, 5° prezime (Hercegovina)«, prema f *pràsica* »1° krmača, 2° uvredljiva riječ za žene, 3° zaušnica (Rab, možda prema *prasak,* v.)«. Deminutiv *prasičica.* Augmentativ na *-ina prasieina.* Radna imenica na *-jar prasičar* (Jambrešić) »svinjar«. Kol. na *-ad prasad,* gen. *-i.* Na *-arica prasarica* f (Dalmacija, Pavlinović) »svinjac«. Od *prasac* pridjev je na *-ji prašci* (15. v.) = *praščiji* = *praščji.* Odatle na *-injak: pračinjak* (Cilipi) »svinjac« *(f* < ič kao u *ubručić* od *ubrušiić).* Deminutiv na *-ić praščić* = *praščić* (ŽK), na dvostruki deminutivni sufiks *prašćićak,* gen. *-ćka* (Odra, Hrvatska) = *prašćićak* (ŽK), na *-ьc praščac,* na *-če prasce.* Augmentativ *prašana* »1° porcone, 2° caro porcina (Istra)«. Na *-jăk prosiak* (Lika) »svinjac«. Na *-jar praščar* »svinjar« prema f *praščarica,* s pridjevom na *-ski praščarski.* Na *-arija praščarija* »svinjarija«. Na *-evina praščevina* »svinjetina«. Na *-ište prasište* »1° mjesto gdje se drži prasad, 2° toponim«. Složenica *prvopraskinja* (Šaptinovac) »krmača koja se prvi put oprasila«. Denominal na *-iti prašiti, prăsi* (Vuk) *(is-, o- se").* Denominal je kulturna riječ, koja se posuđuje: rum. *a prăsi* »aufziehen, erzeugen, fortpflanzen«, odatle na *-ilo prašila* »Nachkommenschaft, Brut, Junge«, na lat. *-itura prastură* »Stute«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *prosię,* rus. *porosinok* »prase«, pl. *porosjăta.* To se vidi iz baltičkih paralela: lit. *paršąs* »Ferkel, männliches verschnittenes Schwein«, stprus. *parstian* < **parsistian* »prase«. Suglasnik ï u baltoslavenskom nastao je iz ie. palatala *k.* Ie.

**porkos* očuvan je u lat. *porcus,* srir. *ore* (upor. ime otoka *Oreadės),* stvnjem. *farah,* odatle nvnjem. deminutiv *Ferkel* (upor. *španferkļ* u hrvatskim gradovima < njem. *Spanferkel* »odojak« < srvnjem. *spen* »majčino mlijeko« + *ferkeľ).* Ie. korijen **pork-,* prijevoj je perfektuma od **perk-* »aufreissen«, očuvan u sanskrtu *parçãna-h* »Kluft, Abgrund, Einsenkung«, lit. *pra-peršes* «Blanke im Eis«, *pra-paršas* »Graben«. Prvobitno značenje naziva za svinju »životinja koja ruje«.

*Lit.: ARj* 3, 948. 11, 369. 370. 375. 376. *Miklósié* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Mladenov* 503. *WP 2,* 78. *Trautmann* 207. *KZ* 47, 177. *BSLP* 45, 1 (cf. *RES 26,* 141). *Tiktin* 1234.

**praska** f (Veprinac, Istra) »grana« = *(sk > šk) praška* (Suvodô, Banovac, Istra) »suho, granje«, kol. na *-je* (tip *granje) prasce* n (čakavci, Hrvatsko primorje, Rijeka, Istra) »suho granje, suvarei« = *prasce* n (Liburnija) »tanka grančica koja se kida« (primjer: *prnes'i malo prasca)«,* odatle na *-enica praščenica* »spona od vune za vezivanje prasca kao i za druge terete« = *prasce* (Cres). Slov. *práska, praščje* (Notranjsko) »Reisig«. Varijanta sa / mjesto *p: fraška* (Istra), odatle kol. *frašce* (Istra) »isto što prasce« = *fraška* (17. v., dubrovački pisci) »1° grančica od drveta sa lišćem što visi nad vratima u krčmama, 2° (Potomje) suho granje crnogorice«, 3° (Kućište) suho granje za gorivo«, odatle na *-ovina fraškovina* (Ston) »loza od jedne godine«, slov. *fraška* »Reisig«. Denominal *nafraskati, -am* pf. (Kavanjin) »namrštiti«, *zafraškatat* pored (metateza) *zafrakaštat* pf. (Žrnovo) »šušnuti«. Ovamo ne ide *frašt* m (Slavonija, 18. v.) »kelj, verža, brassica oleracea bulleta«, koje je možda od *brassica,* ali možda ide *braška* f (Vodice, Istra) »tanki posve razdrobljen drveni ugalj slabije kvalitete« i kao metafora (kao i u talijanskom) *fraška* (16. v., čakavci, upor. češ. *fraška* »farce«) »ludorija«. Od tal. *frasca* < **vïrasca,* prema Meyer-Lübkeu doduše označeno kao dvojbeno. Moguć je postverbal *vïresca* sa zamjenom sufiksa *-esca* sa *-asça* od inhoativa *vïrescere* = *vīrēre* »zeleniti«. To mišljenje otklanja Battisti kao morfološki nemoguće. To bi zacijelo i bilo tako ako bi se pomišljalo na izvedenicu na ligurski sufiks *-asca.* On veže sa lat. *brassica* i *safraxïnus* i zbog femininuma pomišlja na etruščansku areu i pretpostavlja mediteransko podrijetlo, dok Prati zabacuje također lat. **vîrasca* i pretpostavlja **fraxìcare* od *fraxus* mjesto *fractus.* Sve same puste kombinacije.

*Lit.: ARj* 3, 69. 7, 320. 11, 370. 371. 376. 377. Zore, *Rad* 170, 207. *Pleteršnik* l, 202. 210. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *REW** 9360. Štrekelj, *ASPh* 27, 58-59. Matzenauer, *LF* 13, 189. *DEI* 1708.

**praskati,** *-am* (Vuk) *(is- se~)* = na *-iti praštiti, -im* (Vuk) = *praštiti, -im* (Banija) = na *-éti praštět, -im* (Kosmet), sveslav. i praslav. onomatopejski impf, prema pf. *prasnuti, -em* (Vuk) »crcpare, pucati«. Pridjev na *-av praskav,* põimeničen na *-iça praskavica* f »1° muzička sprava, 2° ptica, 3° kruška, 4° (Šulekov neologizam) Knallsäure«, na *-ъc* > *-ac praskavac,* gen. *-vca* »1° ptica, 2° biljka pucavica«, na *-etljiv {-et* od onomatopejskih izvedenica, v.) *prasketljiv* (Jambrešić) »fragosus«. Postverbali *prasak,* gen. *-ska* = *prasak* m, *praska* f (Vuk). Na *-oč praskao* m (Vuk) »trava scabiosa transsylvanica«. Složenica *praskozorje* »osvit«, obrazovano prema sintagmi *zora puca,* tj. *praska.* Odatle uzvik *pras* (Lika, bug.) = (poimeničen) *pras* m. Onomatopejsko postanje dolazi do izraza ne samo u tvorenju uzvika nego i u ništičnom prijevoju *prskati, -am* impf, *(po-)* prema pf. *prsnuti, -ēm,* na *-iti prštati, -im* (v.). U lit. sa varijacijom suglasnika *l za. r: plaskoti* pored *braškėti.* Upor. njem. onomatopeje *platzen, prasseln,* lot. *prakškjet* »knistern«.

*Lit.: ARj* 11, 372. 379. Ivšić, *HR* 1934, 195. *Elezović* 1, 238. 2, 121. *Miklošič* 261. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 435. Scheftelowitz, *KZ 56i* 206. Osten-Säcken, *IF* 33, 249. Matzenauer, *LF* 13, 188-189.

**prastina** f (Kosmet) »talpa hrastova ili bukova, brvno, dugačka cjepanica«, bug. *prastini f* pl. Odatle rum. *prastina* »Stange, Rute, die auf einem Strohdach, Heuschober angebracht wird, damit der Wind das Stroh, Heu nicht wegführt«. Augmentativ na *-ina* od *priječka* f (Uzice) = (ikavski) *prieka* (Mikalja, Dalmacija), bug. *prečka* pored *pračka* i slov. *prêkla* pored *prella* (promjena *kl* > *Ü* kao u toponimu *Metlika* pored *Mehljika,* ŽK) = *prlklja* (ŽK) = *pretlja* (ŽK) »zašiljen prut za vezanje škope na krovu uz letvu«. Upor. *prečaga* (v.). Izvedenica od *prijeko, poprijeko* (v.). Od važnosti je arhaička zamjena > *a* kao u *orah.*

*Lit.: Elezović 2,* 121. *Pleteršnik 2,* 242. *Mladenov* 504. *Tiktin* 1235. *Miklošič* 242. *WP 2,* 21.

**pratež** m, f »1° (15. v.) tovar, teret, prtljag, 2° roba, trg, 3° svojina, blago, 4° pokućstvo, 5° (16. v.) jelo, 6° odjeća, odijelo, ruho, veš (Split m; samo tako ŽKU, Krašić kao f i kolektiv; *pratež* ŽK = *pratež* ŻU), 7° (17. v.)

potrepština, 8° posteljina, 9° (18. v.) miraz, prćija«. Upor. ad 2° kod Đorđića ben. 33: *ostaviše putem svu prates koju bijahu zaplijenili.* Slov. *pratež* f (Bela Krajina) kao u ŽKU »Reisegepäck, tako u hrv.-kajk. Deminutivi na *-će pratešce* (Stulić) = *pratešca f* (Vetranie, Držić) »sarcinula«, na *-če pratešce* (ŽK) »komad odijela«, na *-ъc* > *-ac pratežac,* na *-čii prateščić.* Pridjevi na *-ski prateški,* na *-ьn* > *-an pratežan.* Praslav. je korijen isti koji i u *prtiti* (v.), *prtljag* (v.), češ. *prtak,* samo u prijevoju perfektuma *port-* sa sufiksom *-ež* za kolektiva. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, ali nema za to potvrda u poljskom i ruskom. Značenje »ruho, veš« nastalo je unakrštenjem sa *prati* (v.) »waschen«.

*Lit.:* *ARj* 11, 380. 381. *Pleteršnik 2,* 211. Popović, *Sintaksa* 40. *ASPh* 32, 472. Matzenauer, *LF* 13, 190. *Holub-Kopečný* 297.

**prati,** *perem* impf. (Vuk) = *perem* (ŽK) *(is-, iza-, izo-, na-, o-, oda-, ot-, po-, pre-, pro-, raza-, s-, sa-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **pыaii, perjç,* »lavare«. Isti se praslav. korijen nalazi i u *prèti, prêm* < praslav. **pbr-éti, pbrjo.* Homonīmija je uklonjena sa *-ati* pored *-eti* u infinitivu i sa prijenosom infinitivne osnove u prezent. Iteratív se pravi prijevojem duljenja *ь-i -pirati, -piram,* koji se upotrebljava samo s prefiksima. Izvedenice se prave od triju osnova: *pra-, per-, pir-.* Od *pra-* prema part. perf. pas. na *-ljača pratljača* f > (sa *tlj* > *klj) prakljača* (Srbija) = na *-jak tračak* m (Vuk, Slavonija), odatle denominai na *-iti praćačiti, praćačim* »praćakom udarati i prati rublje«. Na *-lja pralja.* Neologizam *praonica* »vaškuhinja (hrvatski gradovi, < njem. *Waschküche,* gdje je drugi dio zamijenjen s *kuhinja)«.* Particip perf. pas. kao pridjev *neopran* (Kosmet) »koji nosi prljavo rublje«. Odatle na *-štija* < *-sk* + *-ija* = *-itina* < *-sk* + *-ina neopranšt'ija* = *neopranština* »nečistoća, prljavština od neopranog rublja«. Od *per-:* na *-Uja pèrílja* (Vuk) »pralja«, odatle na *-ьc* > *-ac períljac,* gen. *-Ijca* »muž perilje«, na *-ilo parilo* n »l locus ubi lavant, 2° rublje (Vodice)«. Odatle neologizam *perionica* »praonica«; *opera* (Zaječar) »slabiji poplet ili nadvišene brane do visine vode (služi kao sigurnosni ventil da vode ne odnesu branu)«; složenica *sudopera* f. Od *pir- :* na *-ejka piréjka* (Skopska oblast) = *-ajka pir ajka* (Kosmet) »pratljača, Bleuel«; deminutiv *pirkati.* Prvobitno je značenje praslav. glagola »udarati« > »udarati daščicom (= pratljača, pirajka) po nečistom rublju da se opere > prati, lavare«. Upor. slov. *naprati* »išibati«. Značenje »udarati« je baltoslavensko: lit. *periu, perti* »udarati« pored »kupati«, lot. *pēru, pērt* »udarati motkom«. Upor. još *Perun* (v.). Ie. je korijen **per-* »udarati«, u praslavenskom i u nižem prijevoju **pы-.* Sa raširenjem osnove na *g: perg-* možda stcslav. *pngncti,* v. *prgav.* U slavinama se ne razlikuju dvije ie. glagolske osnove: *pere, pьгan,* koje se prema *pero* (v.) specijaliziralo u značenju »letjeti«. Odatle i brodski termin *pram* i *pramac,* kao i *naperiti* »nišaniti« i prijevoj *por-* u *pariti, porim* i *pj,rati, perjc* »lavare«, *prèti, prêm* < stcslav. **pbrêti, pbrJǪ* prema *prepirati se, spor, napor* (v.).

*Lit.:* *ARj* 3, 921. 948. 4, 420.280. 7, 313. 8, 556. 9, 862. 11, 283. 353. 385. *Elezović l,* 458. 2, 75. 143. 256. Ribarić, *SDZb* 9, 176. Moskovljević, *NJ 2,* 77. Stanojević, *NJ 6,* 88. *Miklošič* 239-241. *Holub-Kupečný* 392. *Bruckner* 434. *Mladenov* 418. *WP* 2, 42. *GM* 352. Lewy, *IF* 32, 164. Joki, *IF* 27, 311. Petersson, *IF* 23, 402. Bugge, *KZ* 32, 38. *Boisacq*[3] 757-758. 889-890.

**pratik** (Rab), pridjev, »vješt«. Od tal. *pratico* < lat. *practicus* < gr. πραϰτιϰός, poimeničen u ž. r. *pratika* f < tal. *pratica* — slov. *pratika* »Bauernkalender«, odatle denominal na *-ati pratikau, -am* impf. < tal. *praticare,* internacionalan i učen pridjev je lat < gr. proširen na *-ьn* > *-an praktičan,* apstraktum na *-ost* f *praktičnost,* poimeničen part. prez. *praktikanjalt,* gen. *-anta* < njem. *Praktikant,* denominai na *-ovati, -ujem praktikovati* = na *-irati prakticirati, -ticiram,* apstraktum *praksa* f < gr. πράξις.

*Lit.:* *ARj* 11, 359, 383. Kušar, *Rad* 118,24. *Pleteršnik 2,* 212. *REW*[3] 6706. Fraenkel, *KZ* 63, 61.

**pratiti,** *-im* impf. (15. v., Vuk) *(do-, is-, na-, po-, pro-, u-, za-),* južnosl^v. (slov. i bug. *praščam)* i praslav. **porti-* ili **prati-,* bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° comitari, begleiten (i slov.), 2° poslati (Kosmet, bug.)«. Iterativ *praćati, -ãm* (Vuk, Kosmet) *(do-, is-)* »slati« pored na *-va -praćivati, -pracujem,* samo s prefiksima. Apstraktum kol. značenja na *-nja* (v.) *pratnja* f (Vuk), *ispratnja* f (Vuk) »1° Abschied, 2° okrilje«; s crkvenim sufiksom *-enije ispraćenije* n (Kosmet). Radna imenica na *-lac* m prema f na *-lica pratilac* prema *pratilica,* sa *-džija pratidžija* m. U sjevernim slavinama ne postoji. Miklošič i Mladenov dopuštaju ipak vezu s češ. *práce,* polj. *proca,* danas *praca.* Kad bi to stajalo, slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze i praslav. korijen bi bio **port-.*

Upór. lat. *portare*. Prvobitno se značenje vidi još u *nàpratiti, -im* (Srbija) »navesti«.

*Lit.: ARj 2,* 162. 649. 3, 948. 7, 513. 11, 383. *Elezović* 1, 238. 2, 120. *Miklósit* 261. *Holub-Kopečný* 290-291. *Bruckner* 434. *Mía-Jenov* 504. Ivšić, *HR* 1934, 195. Matzenauer, *LF* 12, 163.

**präv,** f *prava,* određeno *pravi* (Vuk, Kosmet) = *pravi* (ŽK, protivno *kriv,* v.), *neprav* (16—18. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, u značenju »verus«. Prvobitno mu je značenje konkretno »upravljen naprijed«. To je značenje očuvano u poimeničenju na *-ьc pravac,* gen. *-vca* m »1° directio, 2° (Risan) prav veliki nož« kao i u denominalu *upraviti, -lm* pf. prema impf, *upravljati, upravljam* »1° dirigirati, davati pravac, 2° gubernare«, s radnom imenicom na *-telj* prema f *-teljica upravitelj* prema *upraviteljica* i s pridjevom na *-ьn* > *-an upravan,* poimeničenim na *-ik upravnik.* Preneseno značenje poimeničenja *pravac* nalazi se u nazivu *pravci* m pl. (Kosmet, protivno od *krivci}* »pijetli koji kukuricu poslije pola noći *(krivci* prije pola noći; *pravci* se zovu jer se dijeli noć od dana i jer tad prestaje vlast nečistih duhova, sve po narodnom vjerovanju)«. Apsolutni se superlativ od *prav* tvori redupliciranjem i izvođenjem na *-an, -can-, -cat, -cit, -ican* u drugom dijelu: *prav prăvan, -can* (Lika)., *prãvcit* = *prav právcat* (Kosmet) = *prav pravīšan* (ŽK, od *pravica).*- Neodređeni se oblik govori u Kosmetu u izričaju *za prava boga — za pra boga* (ŽK, skraćeno) »na pravdi boga«. Ženski rod se poimeničuje *prava,* gen. *prave* (Kosmet) »pravda, isprava, odobrenje« = *prava* (Obrovac, Bosna) = *prav,* gen. -i f (14. v.) = sr. r. *právo* n »jus«, odatle pridjev na *-ьn pravni,* poimeničen na *-ik pravnik* »jurist«, s pridjevom na *-ski pravnički; bespravan,* složenica *pravobranitelj.* Prilozi *pravo* (razlika u akcentu prema *pravo), prav, nauprav(o), upravo, năpro* (Vodice) < **naprao* < *napravo* »pravo, dosta, vrlo«, *za spravile* (Vodice) = *za sprave* (Liburnija) »ozbiljno«, *zapravo* (Piva-Drobnjak) »pravo«, *poprav* (Dorđić); *neuprav* pridjev i prilog, poimeničen u ž. r. *neuprava* f »nepravilnost«, proširen na *-ьn neupravan, f -ovna,* odatle na -osi *neupravnost,* na *-ljiv neupravljiv; ispravan (ne-), ispravnost (ne-).* Poimeničenje na *-ica pravica (ne-)* = *nepravica* (Vodice, Cres, slov., ŽK) »jus, pravda, sud«, s pridjevom *pravičan (ne-)* = *pravīšan* (ŽK, *čn* > *šn* iz f, v. gore), s apstraktumom na *-ost pravičnost,* na *-ilo* < *-dio pravilo, s* pridjevom na *-ьn pravilan (ne-),* s apstraktumom *pravilnost (ne-).* Rumunji posudiše *pravila,* Madžari *prauda,* oboje u pravnim spomenicima. Na -osi *pravost* (neologizam) »autentičnost«., *nepravost* (Voltici, Stulić). Na *-je bespravlje.* Složenice se nalaze u prevedenicama (calque) *pravopis* »ortografija«, *pravoslavan* i *pravoslavlje* »orthodoxes, -xia (od δόξα »vjera«, krivo prevedeno sa *slava)«, pravovjerje* »orthodoxia«, *pravileđa* (Vuk) »stare knjige kao na drugim mjestima knjige carostavne (privilegium)«, unakrštenje s tal. *privilegio* < lat. *privilegium.* Zasebnu leksikologijsku porodicu čini poimeničenje s pomoću sufiksa *-bđa* (upor. *krivda) pravda f* »1° justiţia, 2° (običnije) raspra, parnica, kavga«; značenje 1° očuvano u negativnom *nepravda* f »injuria«; *napravda* (Ranjina) »parba, rasprava«. Odatle na -as *pravdaš,* gen. *-aša* m prema f *pravdašica,* s pridjevom na *-ski pràvdaški* i denominálom *pravdati se* »parničiti se«, *isprāvdati* (18. v.), *pravdati* (s objektom) *(o-)* »obrazlagati, justifier«. Značenje »justiţia« očuvano je u part. perf. pas. kao pridjevu *opravdan (ne-)* i u pridjevu na *-ьn pravedan,* f *-dna (ne-),* poimeničen na *-ik pravednik* (Kosmet), odatle *pravednički* i u apstraktumu na *-ost pravednost (ne-),* u kojem zamjena *ь* > *e* nije nastala po fonetskom zakonu nego zbog izbjegavanja homonimije. Taj je pridjev izgubio u jezičnoj svijesti vezu s *pravda.* Zbog toga se zamjenjuje d sa t u *pravetan* (Radnić, Matović), odatle *pravetnik, pravetnost, i e sa i providan* (Pejkić), *pravilan* (Zaplanje-Svrljig). Pravilna se zamjena ь > *a* nalazi samo kod čakavaca 15 — 17. v. : *provadan, -dna (ne-)* i u poimeničenjima *pravadnik, pravadnost* (upor. g. 1592: *prega vsakoga provodnoga puta zaujal, Mon. croat.* 254). Potvrđen je i s ispadanjem *ь pravdan, î právána* u 15. v., *nepraudan,* f *-vdna.* Do reformi je moralo doći zbog toga što taj pridjev nije bio za jezičnu svijest dobar jer je u maskulinumu dovodio do semantičke konfuzije i fonetske nejasnoće, do prve, jer se vezao sa *pravda* u značenju »kavga«, do druge, jer je u femininumu i neutrumu mogao izgubiti *d* u grupi od tri suglasnika kao u *prazan.* To je moglo dovesti do maskulinuma *právăn,* što je opet moglo dovesti do veze sa *pravni, ispravan, oprăvan* (ŽK) »odjeven«. Jezik se mogao toj konfuziji ukloniti na dva načina, da je uzeo mjesto *-ьn* > *-an* isti sufiks u višem prijevojnom štěpenu *-en pravden,* koji se ne gubi u femininumu. Taj je zaista i potvrđen kod Marulića *pravden* »justus«, *nepravden,* odatle poimeničenje na *-ik pravdenik.* Ali ni ta reforma nije potpuno uklonila vezu sa *prav-*

*da* »kavga«. Radikalnija je mjera bila metateza u femininumu *pravdena > pravedna,* i odatle m *pravedan.* Denominal na *-iti praviti, -im,* koji se nalazi i u drugim slavinama, a etimologijske mu je značen'e, »što ;e krivo, činiti pravim«, odatle »1° facere, graditi, činiti uopće, 2° (Dubrovnik) besjediti, govoriti, kazati« = *pravit* (Lumbarda), kao *facere* u romanskim jezicima, s prefiksima *dopraviti^ -im* (16. v.) »dokazati«, *ispraviti, napraviti, opraviti* (ŽK) »1° bdjeti, 2° postići«, *popraviti, napripraviti, pripraviti, prepraviti raspraviti, sapraviti, spraviti* (ŽK) »staviti na sigurno miesto«, *upraviti* (ŽK). Odatle postverbali: *isprava* pored *ispravak,* gen. *-vka, poprava* pored *popravak,* gen. *-vka, rasprava, oprava* (Vuk, ŽK) »1° isprava, uput, 2° odijelo«, s pridjevom *opravan* (14. v.) »instruētus, parātus, egregius«, *uprava,* s pridjevom *upravan,* s iterativima na *-va- -pravijau, -pravljam, -praljat (do-)* (Kosmet) i na *-iva- -pravljivati, -Ijujem,* samo s prefiksima, part, perf. pas. *nedoprăljen* (Kosmet) »nedovršen«, *sprava* »1° haljina, 2° nakit, ures, 3° nagodba (Zakon vinodolski)«, *naprav* f »sredstvo«, *naprava* (14. v.), pridjev *napravan,* deminutiv *napravica.* Radne imenice na *-telj, -teljica popravitelj* itd., na *-ai ispravljač, upravljač.* Na *-üte: spravišće* »sabor«. Rumunji posudiše *a isprăvi* »urediti«, odatle njihov postverbal *ispravă* »čin, Streich«, radna imenica *ispravnic* (upor. rus. *ispravnih* »šef političke uprave«) »upravitelj«, s glagolom *a ispravnici,* deminutiv na *-el* < lat. *-ellus ispravnicel* (Muntenija) »boljarsko (= bojarsko) dijete«; na lat. *-atus* > rum. *-at ispravnicat* = na *-ie ispravnicie* »uprava«, *a oprávni* (1688) »aufrichten« (upor. češ. *opravovati).* Zasebnu leksikologijsku porodicu čini glagol *praviti* s umetnutim *o* u početnoj suglasničkoj grupi (upor. *krak* pored *korak* v.) *por aviti, -im* (jedna potvrda) »upravljati«; *ispòr-aviti,-im* pf. (17. i 18. v.) »1° ispraviti se (Lika K), 2° isprazniti« prema impf. *ispòravljati, -ām* (18. v.), odatle pridjev *ispòravan,* f *-vna, zaporavan* (Brač). Vuk ima *oporaviti (se), -im* prema impf, *oporavljavati* i *oporavljati (se)* u dva značenja »1° upraviti, 2° objačati«. Odatle na *-ilište oporavilište* i postverbal na *-zk oporavak,* gen. *-āvka* i *oporav* f = *oporava* (Šulek). Iz zapadnih krajeva ima još Vuk *uporaviti, -im* »ovarisati, uputiti se u čemu«. Danas se govori impf. *uporavljati, -am* (npr. zakon) kao zamjena za tuđicu »aplicirati«, s pridjevom *uporavljiv* i postverbal f *uporav,* gen. -í. Zatim: *raspòraviti, -im* (Stulić) »upraviti, uputiti, popraviti, ispraviti«. Umetak *o* nalazi se samo u hrv.-srp. i učinio je da je u jezičnoj svijesti nestalo veze sa *praviti.* Prema tumačenju Matzenauerovu *oporaviti* je u vezi sa stcslav. *pora* »vis«, rus. *parnoj* »validus«. Ako je tako, onda se na još neobjašnjen način unakrstio glagol *praviti* s praslav. korijenom *por-* u *potpora, uporan* itd. Potpuna usporednica nalazi se samo u baltičkoj grupi: lit. *prova* »recht«, lot. *prāvs* »ansehnlich«. Praslav. samoglasnik α nastao je iz ie. *ō* u korijenu *pro,* koji se nalazi u lat. *prabus, probare* (odatle romanizmi *proba, oproban, oprobati,* njem. *Probe, prüfen, from).* U prijevoju *pro-* dolazi u hrv.-srp. kao prefiks (y.). Upor. dalje veze još *pred* (v.), *proti* (v.). Na *prõ-* došao je sufiks *-u̯o.* Ie. **prõuos* je samo baltoslavenski. Srodno je i sa njem. *Frau.* Osnovno *pro-* u značenju »što naprijed strši« nalazi se i kod naših posuđenica *prova,* gr. πρώρα, lat. *provincija.* U daljem je srodstvu s ie. korijenom *per-,* koji se nalazi u lat. prijedlogu *per* (upor. internacionalno *perfektan).*

*Lit.: ARj* 3, 952. 938. 7, 520. 534. 641. 727. 8, 35. 15. 9, 85. 10, 840. 85. 11, 396. 394. 386. 408. 402. 405. 12, 394. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 238. 456. 147. 197. 118. 2, 32. Ribarić, *SDZb 9,* 182. 170. 192. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Miklósié* 264. *Holub-Kopečný* 292-293. *Bruckner* 435. *Mladenov* 502. *WP* 2, 3. 38. *Tiktin* 837. Matzenauer, *LF* 12, 163. *IF* 49, 234. Brugmann, *IF* 27, 271. Lewy, *PBB* 32, 136. Osten-Säcken, *IF* 33, 250. Buck, *AJPh* 36, 1-18. 125-154. (cf. *IJb 4,* 74).

**praz** m (Vuk, Lika; 15. v., Marulić; Cres, Vodice, Istra) južnoslav. i rus., praslav. **роггъ,* »1° jarac, 2° ovan neuškopljen«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *poroz* »1° vepar, 2° bik«, denominai *porozovatb* »coire«. Pridjev na *-ovit prazovit,* na *-j prazij* (Bella, Stulić) = *prazji* (Mikalja). Deminutiv na *-ič pražíc* (Istra) »1° ovnić, 2° (Cres, Vransko jezero) riba skardula«. Na *-ina prazovina* »ovneća ili jareća koža«. Ne nalaze se paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Čini se da **porzb* < ie. **porg-* alternira s **pork-* > *prase,* lat. *porous.* Uporeduje se sa sanskrt. *spṛh-,* gr. σπέρχω (Petr), stvnjem. *paruk, paruc, parch* »majális«, srvnjem. *bare* »ein junges männliches Schwein«, hol. *barg, berg* »castratus« (Matzenauer), *varken, ferken* (Uhlenbeck).

*Lit.: ARj* 11, 418. *Miklósié* 260. *WP 2,* 78. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165). Uhlenbeck, *PBB* 22, 199. Petersson, *ASPh* 36, 146-147. Matzenauer, *LF* 4, 81.

**prazan,** *î prazna* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev **por-zdb,* »vacuus«. Prvobitni praslav. pridjev raširen je u svim slavinama općim pridjevskim sufiksom *-ьn* > *-an* jednako kao što tim sufiksom označujemo pridjevski karakter posuđenih pridjeva *fališan* < njem. *falsch* < lat. *falšus, moralan, nacionalan* itd. Bez tog sufiksa očuvao se u ž. r. *neprazda* (stbug.j 13. v.) »noseća, u drugom stanju« i u arb. glagolu *mbras* »ispražnjujem«, *mbrasë* »prazan«. U ž. r. sa negativnim prefiksom *neprazna* »breda, trudna« u N. Ranjine i u cslav., u obliku *нeрaзaзъnъ* > *neprázdna.* Na *-ljiv prazdljiv* (Kolunić) »lijen«. Poimeničen kao apstraktum po deklinaciji *i* stcslav. *prazdb* »otium«, odatle denominal na *-ovati prazdovati* »otiari«. Prvobitni je oblik, *рrазаьnъ* Upor. češ. *prázdny.* Taj je u hrv. - srp. potvrđen sve do 15. v. Odatle *prazdbmstvo* (16. v.) »festivitas«. Suglasnik *d* je ispao (upor. *pozan,* v.) već i u najstarijem južnoslavenskom, kako dokazuju rumunjske posuđemce *a prăznui* < *praznovati* i madž. *prazna* f (se. *žena)* »kurviš, kurva«. Upor. *pļnica* > *punica* (v.). Pridjev je poimeničen na *-ik praznik* m < stcslav. *prazđbnikz* »dies festus«, kao radna imenica *praznik* (Habdelić, hrv.-kajk.) »fornicator«. Na *-ost praznost* (Habdelić) »bludnost«. Na *-ica praznica* f (Cavtat) »1° ženska koja dangubi« = *próżnica* (Vuk) »2° prazna košnica«, pridjev *prazničan* < *рrазаъnиьnъ* = na *-ski praznički,* s apstraktumom *prazničarstvo* n, na *-ina praznina,* na *-oca praznoča* = na *-ost praznost,* na madž. *-ó* > *-ov pràznov,* gen. *-ova* (Ljubiša, Petrović Njegoš, Pavlinović) »siromah«. Apsolutni superlativ pravi se na turski način: *prazprazan* »potpuno prazan« (Kola, Bosna). Prilog *naprāzno* (Vuk) »uzalud, bez koristi, bez svrhe, bez temelja«. Vrlo čest je *prazan* kao prvi elemenat u složenicama od sintagme: pridjevi *praznoćudan, praznoglav, praznòguz, praznogovorljiv, praznoruk,* itd., imenice *praznòglavac,* gen. *-avca, praznoslava, praznoslov* itd. Denominal na *-iti prazniti, -im (is-, u-),* s iterativom na *-ivati upražnjivati* prema pf. *uprazniti* »dokinuti« (prema rus. *uprazdnitb),* na *-javati upražnjavati, -am se* (rusizam, prema rus. *upražnjatbsja)* »vježbati se«, na *-ivati ispražnjivati,* odatle pridjev *isprazan* pored *isprazan* (13. v.), s apstraktumom na -osi *ispraznost.* Na *-ovati praznovati* pored *praznovati, -ujem* (Vuk) = *praznovăt, -ujem* (Kosmet) »svetkovati«. Rumunji posudiše *praz/d/nic* »svetkovina, daća, Leichenschmaus«, odatle na lat. *-arius* > *-ar praznicar* (Erdelj) »Bildtafel in Darstellung der Festtage«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *próżny,* rus. *poroznij,* stras, *рогогаьnъ.* Etimologijski, čini se, stoji u vezi s praslav. prijedlogom **perzb* > *prez, brez* (v.), u prijevoju **porzz.* Glede *-d* upor. *brzica* pored *brzdica* (v.), *groziti* pored *grozditi* (v.), *stezda* < *steza* = *staza* (v.).

*Lit.: ARj* 3, 953. 7, 520. 8, 20. 11, 418. 420. 421. Jagić, *ASPh* 31, 549. 550. *NJ* 3, 224. Horák, *ASPh* 12, 299. *Elezović 2,* 119. *ZbNŽ* 13, 145. *Miklošii* 259. Isti, *Lex.* 436. *Holub-Kopečný* 293. *Bruckner* 439. *Mlađenov* 503. *GM 266.* Jokl, *Stud.* 76. Matzenauer, *LF* 12, 325. 13, 191-193. *Tiktin* 1237. *Vasmer 2,* 408. 3, 186. Maretić, Set;;. 165.

**prcati,** *-am* impf. (Dubrovnik, Ston) *(is-* Vuk, subjekt *luk)* »prorastati, ići u prorast«. To značenje može biti metaforicko. Postverbal *prca f* (Dubrovnik) »prorast«. Stulić ima ekspresivan glagol *prcati, -am* »gospodski se hraniti« *(na- se, pre- se), opfcät, -frcam* (Kosmet) »prožderati, pojesti« *napŕcati se, naprcam* (Stulić, Hercegovina) »najesti se, nabubati se, nalupati se«. Sudeći prema tim ekspresivnim izrazima za »najesti se«, možda ide ovamo i značenje »udarati stražnjom nogom«, koje *prcati, -am* ima na Korčuli. Odatle pridjev na *-at prcat* (o mazgi kad baca nogama). Za dalje veze v. *koprcati* (v.), *zakoprcati* (Piva—Drobnjak). Bez rijetkog prefiksa *ko-* upor. i *uprcat* (ŽK) »pobjeći«. Upor. i uzvik *prč* (Istra, Dubrovnik) »vox onomatopoeica de crepitu ventris«, od *pŕdjeti* (v.), sa različitim značenjima.

*Lit.: ARj* 3, 957. 7, 520. 11, 426. *Elezović 2,* 7. 33. 146. Vuković, *SdZb* 10, 385.

**pȑč,** gen. *prča* m (Lika, Istra, Vuk), južnoslav., praslav. pastirski termin »1° jarac (neuškopljen), praz (prema *koza) 2°* ovan (Lika), 3° glavonožac (Pašman, tako nazvan jer zaudara po mošusu), 4° patuljak, 5° (Sinj) čovjek koji se razmeće i junaci«. Pridjevi na *-ev prčev* (Bella, Stulić), toponim *Prčevi Do* (Hercegovina), *Prčeva* (stara srpska država), poimeničen na *-ьc* > *-äc prčevac,* gen. *-vca* (Šulek, Dalmacija) »neka vinova loza«, na *-evit prčevit* (Vuk) »smrdljiv (o prču kad hoće da se prca, o prču kad je već sposoban za rasplod: *prčevit jarac,* Lika)«, na *-iji* i *-ji* u toponimu *Prči Brijeg* (stara srpska država), *prćiji* (Stulić), *Prčija glava* (brdo, Kotor), *prćija brada* »biljka kozja brada« (Dalmacija). Deminutiv na *-ič prcić,* također prezime. Augmentativ na *-ina prčina.* Na *-etina přčetina* (Kurelac) »meso od prča«. Denominal na *-iti prčiti se* (JamKrešić)

»1° udarati rogovima kao prč, 2° coitum appetere, 3° biti obijestan kao prč (metafora), 4° *(prčiti se,* Zagreb, hrv.-kajk.) nadimati se, oholiti se«. U značenju 2° *č* je zamijenjen sa *c: pfcati se, -a* impf. (Vuk). U slov. stoji *k* mjesto *c: prkati.* Prema tome prvobitna je osnova *prk; prč* je odatle izvedenica na -jo. Glagol *prcati se* u vezi je zacijelo i sa praslav. deminutivom na *-kati:* slov. *prskati se* »brünstig sein« = češ. *prskati,* polj. *parsk, parskot,* stcslav. *prъskati,* ukr. *perčyty sja,* rus. *porskatb* pored *pryskatb,* u kojem se prema Macheku krije drugi korijen. Upor. lit. *birkšti* i sanskr. *spršáti (ì.* lice) »toucher«. Riječ *prč* je balkanska riječ slavenskog podrijetla: rum. *pirčių* »Bock, Ziegenbock, Geissbock«, *a pîrci* »begatten, besteigen«, arb. *përç = përçak* »montone non castrato, caprone, becco«, ngr. πρoυτσιάδι. »unverschnittener Bock«.

*Lit.: ARj* 11, 427. *Miklósit* 242. *Holuh--Kopečný* 296. *Bruckner* 396 — 7. Meyer, *Ngr. St. 2,* 53. *IF 6,* 110. Jokl, *IF* 27, 307. Machek, *Slávia* 16, 188. Isti, *Rech.* (cf. Lekov, *Slávia* 13, 410). *Scheftelowitz, KZ* 56, 203.

**Pȑčanj,** gen. *-anja,* bokeljski toponim, tal. *Perzagno,* etnik na *-janin Prčanjanin* = tal. na -ώτης > tal. *-otto Perzagnotto.* Upor. u Hercegovini *Prčanje, Prčanci,* gen. *-anaca* m pl. Današnji dočetak *-anj* je sekundaran. Prvobitno je lat. pridjevski toponim na *-anum* u f *Parçan(rí)a* (1331), *Perçana, Parsiana* (1326), uz koji se podrazumijeva *villa.* Suglasnik *nj* mjesto *n* nastao je zacijelo od etnika, krivim odbacivanjem sufiksa *-anin* mjesto *-janin.* Pojavljuje se i u tal. *Perçagna.* Sonantno *r* može potjecali od *-ar, -er, -or. Zbog č,* koje može da potječe od *t}* (upor. *Poreč < Parentium, Brattia > Brač)* ili od *cl* (upor. *urceus > vrč),* najvjerojatniji su rimski gentiliciji *Ponius* ili *Porcius* kao imena posjednika te ville.

*Lit.: ARj* 11, 427. Jireček, *Romanen* 1, 59. Mayer, *Kotorski spomenici* (1326, 1335, index). Skok, *1C SAN 5,* 111-116.

**prčkati,** *-am* impf. (Zagreb, Kuhačević) »šuškati, raditi nevjesto i neozbiljno kakav neznatan posao« = *prskat, -am* (Kosmet) »prljati, mrljati« = *prskati, -am* (Crna Gora), isto što *prćakati, prćakam* (Dalmacija, Pavlinović) »trgovati u malom«. Ovamo *rasprškat* (Smokvica, Korčula) »razbacati«. Pridjev na *-av pfškav* (Kosmet) »mrljav, prljav«, poimeničen na *-ko* m prema f na *-ica prskavka* prema *prškavica.* Na *-arija* (v.) *prčkanja* (Dubašnica, Krk, Istra) »sitnarija«. Vjerojatno su to denominali od *prdac,* gen. *prca* (v.) na *-bkati* deminutivnih glagola. Upor. *rasprdécat,* sinonim od *rasprškat* (Smokvica, Korčula).

*Lit.: ARj* 11, 428. *Elezović 2,* 146.

**prčiti,** *-im* impf. (Lika) »usne stiskivati i time pokazivati nezadovoljstvo, gnjev« prema *naprćiti, napfčim* pf. (Vuk) »ispružiti usne, kad ko plače ili se srdi«. Ovamo i raširenje u *isprćeknuti se, -prćeknem* (Lika) »pružiti se«. Pridjev na *-ost prćast.* Imperativne složenice: *prčikubura* m, f (Piva-Drobnjak) »ko se pravi, gradi da nešto vrijedi«, *prćiusna* f, odatle pridjev *prćeusnat* (Vuk) »koji je naprćenih usana«. Upor. onomatopejski glagol *pučiti se.*

*Lit.: ARj* 3, 958. 7, 520. 11, 429. Vuković,. *SDZb* 10, 400.

**Pȓdač** m, pí. *Prdáči* (Barsko polje, uz Banjol, voda iz rijeke Bunara, koja izvire ispod Rumije; u sredini *Prdača* je *Tabija,* turski artiljerijski položaj iz 1878, za vrijeme crnogorske opsade Bara). Bit će istog postanja kojeg i kotorski toponim, *terra de Pradoça* (1327), gen. *Pradoçe* (1326—1334), *Pradocia* (do konca 15. v.), danas *Plâzno* (Škaljari). Ne zna se da li je *Plâzno* fonetski isto što *Pradoce.* Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. izvedenice na *-aceus* od *pratum* »livada«.

*Lit.:* Jireček, *Romanen* 1, 92. *REW** 6732. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, 328.

**prdelj** m (Brač?, Ostojić) »lepir macroglossa stellatarum« = *prdelj* (Stulić) »porcellio, kukac« == (sa umetnutim *n* pred dentalom) *prndēlj* (Vuk) »debeo leptir malih krila«. Oba oblika znače i biljke »polygonům«.

*Lit.: ARj* 11, 431. 12, 235.

**pŕdjeti,** *-im* impf, na *-éti* (Vuk) *(is-)* prema. pf. *prdnuti, - m (is-) = pfnuti* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav., praslav., »1° furzen (s kojim je u prasrodstvu), 2° pejorativna metafora u ekspresivnom govoru« = na *-ati sprdati* se, *-am* impf, *(na-)* »rugati se, zbijati šale na račun nekoga« = *pošprdivati se* (Mostar) = *sprdat, sprdam* (Kosmet) »brbljatij govoriti koješta«. Odatle *poprdica < posprdica* (koju posudišc Arbanasi *popordhicë), zaprdica* (Sinj) »molesta interrogatia«, prema impf, *posprdavati se, -prdavam, posprdivati se* (Poljica). Odatle su izvedenice: pridjevi na *-ьn > -an posprdan* (Hrvatska i Slavonija), na *-ljiv pospfdljiv* (Reljković). Apstrakti na *-nja sprdnja,* na *-ež prdež.* Isto i *napfdati se, napfdam* »isto« prema *naprdtvati, -prđujem = nasprdati se* (Stulić). Na

*-ovati potprdoval se* (Kosmet) = *potprdívati se* (Vuk). Pejorativna ekspresivna metafora ima još ova značenja: *spfd'et, -im* (Kosmet) »staviti, strpati, provesti, proživjeti, utrošiti«. Na *-cati* kao kod onomatopeja *spfcati* (Vuk) = *sprcăt, spfcãm* (Kosmet) »1° gurnuti, oboriti, nabiti, 2° pojesti«, *upfcât* (ŽK) »pobjeći« (upor. *zaprkenjati se* »potrčati na koga«), *napfđjeti se, -im* (Vuk) = *naprdjeti se* (Lika) »najesti se, nabubati se, nalupati se«, *isprdjeti* (Lika) »izbiti«, *prdéknuti, prdēknēm·* (Vuk) »1° pasti onako da se čuje prdac, 2° udariti koga da se čuje kao prdac (Dubrovnik)«, *prdécati se* (Lepetane, Boka) »bacati se«. Ovamo ide i *uprditi* = *upfdit* (KŽ) »ubiti«. Postverbal na *-tk isprdak,* gen. *-tka* (Vuk). Na *-avac prdãvac,* gen. *-avca* (Kosmet) »vrsta pasulja pritkaša, koji se goji više radi ukrasa i cvijeta, jer mu je koprenica tvrda«. Apstraktum na *-ačina (s)prdačina* samo u poslovici: *stari vuk pasja (s)prdačina.* Na *-alo přdalo* (Vuk) »cülus«. Odatle stvoriše Rumunji svoju imenicu i pridjev *pîrdalnic:,* glede *-al-* upor. *pol].pierdolić; -nic* je rumunjski pridjevski i imenički sufiks, složen od slav. *-ьn* i lat. nenaglašenog *-icus.* Glagol se osjeća kao nepristojan, kad je bez prefiksa. Tada se zamjenjuje u Lici sa *fúljiti.* Kao u fr. *recul, reculer* što je lat. *cülus* izgubio pejorativno značenje, tako i pejorativna metafora, koja postoji samo u prefiksalnim složenicama. U zapadnim krajevima za isti pojam govori se druga ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ: *pbzdeti > pazditi* (ŽK) = *pezdeti* (hrv.-kajk.), u bosanskim narječjima s asimilacijom *p — zd > Ь - zd bazdjeti, -t* »1° pedere, 2° .(subjekt *rakija* iz nekoga ) zaudarati«. Upor. istu asimilaciju u stčeš. *bzditi,* polj. *bzdić.* Odatle postverbal na *-ьc pazdăc* (ŽK) = *pezdec* (hrv.-kajk.) »prdac«. Oba praslav. glagola imaju potpunu paralelu u baltičkoj grupi: lit. *peršti,* lot. *pîrst* i *perdei* poklapa se sa *prdjeti,* lit. *bezdéti,* lot. *besdet* sa *bazdjeti* (Bosna). Upor. lat. *pedere,* gr. βδέω sa *pozditi,* a sanskrt. *pardale,* gr. πέρδομαι, arb. *pjerth,* stvnjem. *jerzan,* kimr. *rhech* sa *prdjeti.* Oba ie. korijena **perd-* i **pezd-* onomatopeje su koje imitiraju zvuk. U stvari su isto. Sa *prdjeti* postoje još unakrštenja *pljuska + prd- > prdèljuska* (Vuk) = *prdèljuska* (Dalmacija, Pavlinović) »priušak, .zaušnica, ćuška«, odatle *prdeljùskati, -dèljuskãm* impf. = *isprdeljúskalí* (Vuk) = *isprdeljùskali, -om* (Dubrovnik) »izbiti zaušnicama« prema pf. *prdeljusnuli, -ēm.* Prema *grdosija* stvoreno je *prdosija* (Vuk). Upor. još tvorbe *laprdàt 'I ćaprdati* (Boka Kotorska) »ćaskati« i umetanjem лагаia *ц* pred dental u deminutiv na *-catiļ-kati prndècati, -am* (Lika) *(is-)* = *prndèkati, -am* (Lika) »blebetali«, odatle pejorativi na *-alo* m prema f na *-ica prndèkalo* prema *prndèkalica* (Lika). Budmani uporeďuje dubrovački glagol *isprdeljakati* drugog značenja. Upor. za takav pejorativni seman tem: *ne seri* »nemoj govoriti koješta, ne blebeći«.

*Lit.: ARj* 3, 958. 4, 5. 7, 641. 11, 431. 12, 235. *Elezović 2,* 44. 144, 259. *Miklošič* 241. 271. *Holub-Kopečný* 293. *Bruckner* 54. 410. *Mladenov* 533. 538. *Trautmann* 219. 221. *GM* 342. Petersson, *LUA* 1/12 (cf. *JF* 3, 218). *Boisacq*[3] 771. Perković, *NJ* 7, 235. Corovic, *ASPh* 29, 509. Lalevic, *NJ* 3, 54^57 (cf. *JF* 14, 255). Pavlovic, *JF* 16, 165-180. Trajanović, *NJ* 3, 88-89 (cf. *JF* 14, 258). Tomanovic, *JF* 17, 212-213. *Vasmer 2,* 337.

**prdûn** m (Korčula, *poći na* ~) »zavjet«. Od tal. postverbala *perdono,* od *perdonare.* Francuzizam je *pàrdun,* gen. *-una* (Lika) »oproštenje«, *pardon* (hrvatski gradovi; *bez pardana, nema* ~), postverbal fr. *pardon,* od *pardonner > pardùnati, -ām* pf. (Lika) prema impf, na *-vapardunavati, -dunãvãm* = na *-irati pardonírati* < njem. *pardonieren* < fr. *pardonner.*

*Lit.: ARj* 11, 432. *REW** 6405.

**pré-** (ikavski *pri-}* nominalan (pridjevski) i glagolski prefiks, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **per-* »fr. trop, zu, sehr«, kod pridjeva (tipovi *prejak, preblag, predobar, prestrog* itd., upor. lat. *permagnus* i fr. *très* < lat. *trans),* dok kod glagola »1° hinüber, 2° ponovo obaviti radnju (tip *predati, preraditi* itd.) i prevršenje radnje (tip *pretjerati, preplatiti* itd.)«. Samoglasnik *e* je nastao iz jata: stcslav. *pre-, sa.-je > e* poslije *r* kao u *vrijeme,* gen. *vremena.* U jekavskim narječjima nalazi se u dva vida: *prije-* u dugim slogovima (tip *prijegleď),* u kratkim *pre-* (tip *pregledati).* Upor. rus. *pere-.* Rumunji posudiše južnoslavenski *prě- > prea* u funkciji pridjevskog prefiksa *prea bun* < *pre-* -l- lat. *bonus* »predobar«, *prea puļin* »premalen«; *prea* je posvema istislo lat. *per,* koje je u funkciji pridjevskog prefiksa propalo u romanskim jezicima. Rjeđe se u rumunjskom javlja kao glagolski prefiks kod glagola latinskog podrijetla α *preda* < lat. *dare + predati, a preface < prě—*h *facere* »preraditi«, *a prelungi* »produžiti« < *prě* + lat. *longus + -ire.* Po fonetskom zakonu pred naglasom *i* glasi samo jednom *a privesti* »über etwas hinausreichen« < *prevesti = -već(i).* U stprus. *per* je i prijedlog c. acc. kao u lat. *per* i prijedlog i prefiks, lit. *per,* lot. *par.* Među slavinama je jedino u polj. *prže* prijedlog »durch, weg, vor«.

U ie. je *per i prijedlog i prefiks. Upor. got. *fair-,* nvnjem. *ver-,* gr. *περί.* Upor. *perivoj* i internacionalne riječi *perifrază, peristil* i lat. *prefekt, prelat, perfektan.* Kao glagolski korijen pojavljuje se u *(na)periti* i u prijevoju *prăm* (v.), *pariti (v.),'prijek, pred* i u varijantama *pra-, pro-, proti.*

*Lit.: ARj* 11, 432. Moskovljević, *NJ 2,* 136-140. *Miklošič* 239. Isti, *VG 4,* 437. *Holub-Kopečný* 299. *Bruckner* 440. *W P 2,* 31. *Mladenov* 504. *Boisacq*[3] 772. Osthoff, 7F 8, 34. Wijk, *ZSPh* 14, 8. Słoński, *SpTNW* 1, 22, 40-42 (cf. *IJb* 16, 277). Belić, *JF* 18, 97. Günther, *IF* 20, 62. *Boisacq*[3] 772.

**prece čija** f (Istra) »šala, lakrdija«. Od tal *facezia,* apstraktum na *-ia* < kllat. *-ies,* od *facètia* < lat. *facéties* < *facētus* (isti korijen koji u *facere).* Protoničko *fa-* zamijenjeno prefiksom *pre-.*

*Lit.: ARj* 11, 452.

**-preći** (samo s prefiksima: *is-, ot-, po-raza-,* s-, *u-, za-)* pored *-pregnuti, -něm (is-, o-, ot-, po-, ras-, s-, sus- se, us- se, u-, za-)* prema impf, *prezai, -zem* (Kosmet, ŽK) (ü-) = *-prezati, -prezem (is-, na-, ot- se, s-, us-, u-, za-), spręžali* (ŽK) pored na *-va-napregávati, -pregavam* (Lika), *naprezavali se,* sveslav. i praslav. **prcg-,* termin za stavljanje volova u jaram, »atteler«. U gramatičkoj terminologiji *sprêzati* je prevedenica od *konjugirati* < lat. *conjunge.'e.* Postverbali: *sprega* f, *oprega, zaprega, opreg* m (Vinkovci, Pavlinović) = na *-ač pregač,* gen. *-àia* (Vinkovci) = na *-aia (o)pregača = pregača* (ŽU, donja Podravina, Bosanska Posavina) = (poimeničen part. perf. akt.) *preglača* (Duvno, Bosna) = *opregalj* (Hercegovina) = *opregljina — (p)pregljača* (Vuk, Srbija) = *preglača* (Kosmet) = *opredljača (glj > dlj)* »kecelja, ponjavac (Vinkovci, Đakovo), Schürze«, na *-iça prêgljica (gl >glj* kao u *gljiva* pored *gliva,* ŽK) = *predica* (Vuk, Crna Gora) »fibula«. Na *-ina opregljina, (o)prežina.* Arbanasi posudiše *prange < *pręga* »pregača«, Rumunji *oprég* (Oltenija, Erdelj) »Fransenschürze der Bäuerinen«. Na *-nik sprežnīk* (Vuk), s pridjevom *sprežnikov.* Na *-l + \o prlgalj,* gen. *-glja* m (Dubašnica, Krk) »klin koji drži jaram i oje« = *preganj,* gen. *-gnja* (upor. za *glj > gnj siganj < situlus,* v.) = *pregalj,* gen. *-glja* (Vodice) = *prégoj,* gen. *-gjd* (Buzet, Sovinjsko polje) = slov. *pręgelj,* gen. *-glja* (Bela Krajina) »Jochnagel«. Drugog je postanja *pregai],* gen. *-glja* »Käsemade« (v.). Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *e:* stcslav. *presti, prtgc,* polj. *zaprząc,* rus. *prjač.* Rumunji preinačiše značenje »conjungere« u »podupirati«: *sprijini* (Oltenija) = *sprijoni* (Banat) = *sprejeni* »stützen, halten, schürzen, verteidigen«, postverbal *sprijin(e),* apstraktum na *-eală < -eh sprijineală* »Stütze«. Praslav. korijen **pręg-* dolazi u prijevoju perfektuma **prçg-:* stcslav. *prpgt* »Joch«. Od tog prijevoja je i stcslav. *prožiti* te u nas na *-ati pružati, pružam (o-,* objekti: *ruku, nogu, čašu),* na *-iti pružiti (se), -im (do-, is-, ispo-, po-, ras-), sprüžiti* (Vodice) »pritisnuti kokot na puški«. Postverbal na *-bk napružak,* gen. *-ška* »šiljak na koji se nasadi ostan«, na *-ka napruške,* gen. *nâpruzãkã* f pl. »čimbari, prugla«. Postverbali praslav. *pruga* (Vuk) »1° paja, strēķa, strijeka, žilj, 2° (danas općenito) željeznička pruga, štreka (Hrvatska, germanizam), 3° autobus (Crna Gora)«, slov. *proga,* polj. *pręga.* U pl. *prûge,* gen. *pruga* je tkalački termin (Ston) »dvije tanke daščice«. Odatle pridjev na *-ast prugast* »šaren, s prugama« = *prugal = prugarast* (18. v.). Deminutiv *prugica.* Pridjev *prüg (konj, zmija)* »gestreckt«, *pò(d)prug* m (Čilipi, Lika, Buzet, Sovinjsko polje, slov.) »kolan, cingulum, tendicula«. Sveslav. i praslav. na *-lō prņglo* n > *prúglo.* Nalazi se i u drugim slavinama kao slov. *proglo,* češ. *pruhlo.* Deminutiv *prugalce.* Ovamo još *prùgao,* gen. *-gla* (Vuk) »klupko, petlja«. U Risnu je *pruglo* izmijenjeno u *pružalo.* U Sinju *prugla* n pl. je tkalački termin »čimbari«. Odatle i *pruglatica —- pruglavica* »vipera ammodytes (nazvana, stoga »što leži vavijek u pruglu«, u krugu, odatle i sinonimi za ovu zmiju *kotarkinja, krugatica«).* Prevedenica (calque) *suprug* m prema f *supruga* (Vuk) (rusizam?) »coniux = σύζυγος«. U Bednji pored *proug* govori se i *trout.* To je zbog unakrštenja sa *prut.* Na jednak će se način možda moći protumačiti *pruda* (Valjevo, Srbija) »pruga, trak, crta, vrvca«, kad o riječi budemo primjerima bolje obaviješteni. Isto tako *pruglja* »šiba ili prut« = (Pavlinović i) *pruja.* Interesantne su rumunjske posudenice: *pîrghie* f (Muntenija) »Stange, Baum, Hebel«, sinonim *drug* (Moldavija, v.)> koje je semantički i etimologijski srodno sa *prăjină* »1° lange Stange, Rute, 2° mjera za teren«. Posljednji oblik potječe zacijelo iz bug. *prăzina,* augmentativ ná *-ina* od *prpga*,. Upor. češ. *pružina.* Dočetak *-ie* u *pîrghie* nije jasan, dok bi *pîrgh* predstavljao metatezu od **prĭg- < progi.* Možda je sufiks *-ie* < gr. *-ία.* Rum. *prăjină* došlo je ponovno u jezik u *pržina* f (Podunavka) »motka u vajatu ispod grede obješena, preko koje se pređa, prostirke itd.

previsuju (ne kaže se gdje se tako govori, valjda u Banatu)«.

*Lit.: ARj* 3, 938. 959. 4, 2. 10. 7, 538. 9, 109. 10, 824. 11, 511. 515. 517. 185. 12, 525. 526. *Elezović* 2, 122. 123. 285. 392. Ribarić, *SDZb* 9, 193. 183. *Pleteršnik 2,* 92. 231. *IleSić, NJ 2,* 69-72. *Miklošič 262. Holub--Kopečný* 297. 298. *Bruckner* 436. *Slávia 5,* 425. *Vasmer 2,* 450. 451. 454. Hirtz, *Amph.* 123. 64. 75. *WP 2,* 675. *Trautmann* 178. *KZ* 50, 67. Vaillant, *RES 22,* 40-41. *Tiktin* 1091. 1168. 1475. Măreţie, *Savj.* 148. Kaspret, *ČZN* 6, 152. sl. (cf. *RŠl* 3, 365). *GM* 34. 350. 353. Matzenauer, *LF* 14, 187-191. 403-405. Zupitza, *Gutturale* 26. Siebs, *KZ* 37, 301. Brugmann, *IF* 32, 180.

**precipitat,** *-am* pf. (Potomje, primjer: *precipito je od truda)* »smalaksati«. Od lat. *praecipitare* > tal. *precipitare.* Apstraktum *prećtpicija í* (Potomje) < lat. *praecipitium* > tal. *precipizio.*

*Lit.: DEI* 3053.

**precīzo** (Dubrovnik, Cavtat), prilog »točno«. Denominai *precizat, -ãm* (ibidem, primjer: *prećizaj mi vrieme)* »odrediti«. Talijanizam = latinizam: tal. *preciso, precisare* < lat. *praecisus* »tagliato« < *praecīdere.* Pridjev proširen na *-ьn* > *-an precizan,* na *-irati precizirati, -dzīrãm.*

*Lit.: DEI* 3053.

**pred** (13. v.) = *preda,* uz enklitike *me, te, se, nj* = (ikavski) *prid,* sveslav. i praslav. **per-dl·,* prijedlog s ák. i instr., prilog *(na)prijed,* imenički i glagolski prefiks (tipovi *predgovor, predsijedati)* »coram, ante«. Veže se s prijedlogom *iz, s ispred* sa gen. (16. v.), *ispreda* (Vuk), *sprijeda.* U tom slučaju je pridjevskog podrijetla jer je *prijeda* genitiv. Tako i u prilozima *(u)naprijed* pored *napřede* (14. i 15. v.), *napredi (u-), naprido, naprijedu* = *naprije* (Ljubiša; *-d* ispao u sandhi pred suglasnicima, usp. *vaje* < *vavijek* < *vtvekb* na Kordunu). Neobični su ikavski oblici u prilogu *pridveče* i *pridjesen* (Kosmet), možda pozitiv prema komparativu *priđe.* Superlativ *najnapred* (Kosmet) »prvo«, upor. *najposle.* Ovamo ide još prilog *prec* (Prigorje, hrv.-kajk., upor. slov. *precej)* »mnogo, jako, daleko« < *pred se.* Stari se pridjev põimeničuje s *-ik predak,* gen. *-tka* »avus«, pl. *preci* = na *-ıo predi.* Upor. rus. *predok.* Pridjev se pravi na *-ьn* > *-an* samo od priloga *naprijed(a): napredan,* odatle i denominál na *-ovati napredovati, -ujem* = *naprìdovati* (ZK), odatle postverbal na *-łk napredak,* gen. *-tka* = *napredak* (Vodice) — *napređica* (Kosmet), poimeničenje (calque, prevedenica) *naprednica* (Terzić) »antiphona«, prilog na *-ka napretka* (južnomoravsko narječje), *unãpredak* (priloška deiksa *-K)* (Vodice), na *-iti naprijediti* (15. v.), *unaprijediti, -naprēdīm.* Poimeničenja *prednost* i *prednik* smatraju se kao čehizmi. Na *-ost napredljivost* (Jambrešić). Na *-stvo napredstvo* (Hektorović). Od priloga *pred* pravi se pridjev na *-nji* < *-ьn* -f *-j prednji,* koji se poimeničuje na *-jak prednjak,* odatle denominai na *-iti prednjačiti, prednjačim (is-),* na *-ьc prènjac,* gen. *-aca* m (Lika) »prednji dio prsluka«. Od priloga *prèdi* tvori se s pomoću sufiksa *-je* (upor. *poslije, slađe)* praslav. sr. rod komparativa **perd-je:* stcslav. pridjev *preždb, prežde* prilog = *pređe* (Vuk) = *priđe* (Vuk, pripovijetke, Dubrovčani), u muškom rodu *pređi* »preci« = *prije (is-, ot-)* (sa *di* > *j)* kao u toponimu *Ljubovija* < **Ljubovida,* na Drini, toponomastički pridjev u femininumu od ličnog imena *Ljubovid)* = u starijem jeziku *preje* > (ekavski) *pre,* prilog i prijedlog s gen. Odatle pridjev *pređni* (13. v.) = (s metatezom palatalizacije) *prednji* (v. gore), na *-alnji* (analogija od *sadašnji, prvašnji* itd.) *pređašnji.* Od stcslav. pridjeva *ргеЫьпъ* »prior« potječe interesantna rum. imenica *preajmă* »Gegend, Umkreis«, koja se upotrebljava s lat. prijedlogom *in ргеајчш* kao prijedlog s dativom *(cuiva* »pred nekim«) = *din preajmul grădinii* (Adoidava) »pred vrtom«. Prema Weigandovu uvjerljivom tumačenju *preajžma* je poimeničen ž. r. stcslav. pridjeva **prešdbna* (se. *zemlja* = rum. *fara* < lat. *terra); m* je nastao u disimilaciji *dn* > *dm* (upor. *nodilti, nadmein).* Upor. lat. priloški komparativ *prius* i vlat. *antius* > tal. *anzi,* stfr. *ainz.* Superlativ *najpređe* ~ *nâjpride* (Vuk) = *najprije* (Vuk) *(iz)-* = *najprije* (Piva-Drobnjak) »nedavno« = *najpre* -— *najpri* = *najpreg* (Bunjevci, Vojvodina, s nejasnim *g).* Prema prilozima na *-a prija* (Bosna, Brčko, katolici, Radovčić), *najprija* (Hektorović). Hrv.-kajk. prilog i prijedlog *pređi* = *pređe* nije komparativ nego sadrži lokativno > *eji,* upor. rus. *vperedi* i praslav. *radi* pored *гааъ.* Praslav. **per-d* sadrži ie. *per* kao u *pre* (v.) i *d* kao *nad, pod,* tj. postverbal od *djeti* (v.). Posljednje je praslavenska inovacija. Slog *pré-* je nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *przód* pored *przed,* rus. *pered, vperedi.*

*Lit.: ARj* 3, 845. 4, 3. 7, 522. 530. 533. 11, 485. 461. 465. 510. 874. Ivšić, *HR* 1934, 194. *JF П,122- 123.Ziruc, yP3,78.Elezomć* 1, 436. 444. *2;* 121. Ribarić, *SDZb 9,* 170. Vuković,

*SDZb* 10, 391. *Miklošič* 241. Isti, *Vgl Gr.* 1, 411. 2, 323. Isti, *Synt.* 237. *Holub-Kopečný* 299. *Bruckner* 442. *Mladenov* 506. Maretić, *NVj* 3, 187 Rožić, ib. Schulze, *KZ 42,* 45. Rozwadowski, *RSI 2,* 82. 86. 90. i sl. 93. *JF* 3, 268. Osthoff, *IF* 8, 34. Brugmann, *IF* 27, 236. Music, *JF* 4, 151-165. Rešetar, *Slávia* 11, 573-594.

**predati,** *-ãm* impf. (16. v.) »bojati se, strašiti se, plašiti se, prepadali se, drhtati« prema pf. *prênuti se, - m (dn > n* kao u *panēm* pored *padnem)* »naglo se probuditi iza sna«, u svim slavinama osim u polj. i bug., praslav. **pred-.* Pridjev na *-ljiv predljiv* (konj) »koji se plaši, koji preda«. Homonīmija je izbjegnuta razlikom u akcentu prema *predati* »transmittere«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *predati,* rus. *prjaăatb.* Isti korijen dolazi u praslav. i u prijevoju perfektuma *ç* u pridjevu na *-bk* (upor. *sladak) prudak* »pernix«, koji je praslav., upor. sjov. *pradek* »munter«, polj. *prędki,* češ. *prudký,* brus., rus. *prudkij,* bez paralela u baltičkoj grupi. Imenica *prud* m »1° Sandbank, Düne, 2° toponim (Zagreb, u Savi)« također je praslav.: stcslav. *prcdb,* češ. *proud,* polj. *prad* »Strom, Strudel, Wirbel«. Ovamo ide i srijemski glagol *pruditi, -im* (Vuk) »1° prvi rod roditi, 2° rasti iz korijena«; *prudljivica* (Šulek, Popović) »vinova loza koja se zove šišula (Vuk); čokot na kojem grožđe potjera, ali u cvijetu opadne, ospe se i zove se osipača«. Na *-nik prudnik* (Pančić) »biljka chenopodium botrys«. Ie. je korijen **sp(h)rend(h)-,* u kojem je raširen formantom *d(h)* nazalirani korijen **sp(h)er-* »zucken, schnellen«. U slavinama nema nepostojanog ie. *s* (upor. *kopiti* ŽK pored *škopiti < skopiti,* v.), koje se nalazi u germanskoj grupi: ags. *sprind* »lebhaft«, srvnjem. *sprinz* »Aufsperren der Blumen«, bavarsko (u prijevoju koji odgovara praslav. *predb) Spranz* »isto«.

*Lit.: ARj* 11,483. 468. 12, 524. *Miklošič 262. Holub-Kopečný* 296. 297. *Bruckner* 436. *WP 2,* 676. *Trautmann* 277. *KZ* 50, 66-67. Matzenauer, *LF* 14, 183-184. Zupitza, *KZ* 36, 61. 65. Wood, *KZ* 45, 62. Walde, *IP* 25, 163. Osthoff, *IF* 6, 17.

**predga** f (Posavina) »motka kojom se mlinsko kamenje diže i spušta«. Od lat. > tal. *pèrtica,* preko mlet. *pertega.* Trebalo bi ipak potvrda i iz narječja koja su bliže mletačkom nego što je Posavina. Na Pagu se govori *šperkie f* pl. »4 kukasta komada drva koji pomažu da se može naprtiti što više na sedlo«. Upor. furl. *pienie* f *(tl > kıe* kao u fr. *tabatière* mjesto **tabaquière).* Dodatak *š* < tal. *s-* < lat. ex- kao u tal. *smergo < tnergus,* tal. (Chioggia) *sperga* »lungo come una pertica«.

*Lit.: ARj* 11, 475. *REW'* 6432. *Olwieri* 531.

**préfet** m (Kašić, talijanizam) = (latinizam) *prefekt* m (Glavinić, i danas). Od tal. *prefetto* m = lat. *praefectus-,* part. perf. od *praeficere* (prefiks *prae-* i *facere).*

*Lit.: ARj* 11, 511. *DEI* 3058.

**pregat** m = *prgat* m (Dubrovnik) »dubrovačko vijeće koje se lat. zvalo *consilium rogatorum* — hrv> *vieče umoljenih«.* Od tal. poimeničenog part. perf. *pregato* < lat. *precatus,* od *precari* > srlat. *precare.*

*Lit.: ARj* 11, 512. 826. *REW³* 6733.

**prekòlica** f (Istra) »facetiae, šala«. Od tal. učenog *preconio* < lat. *praeconium* (disimilacija *r — n> r — l* i naš sufiks *-ica).*

*Lit.: ARj* 11, 557. Matzenauer, *LF* 14, 81.

**prelat,** gen. *-ata* m (knjiška crkvena riječ) = *perlat* (Kolunić) »svećenik višeg reda u katoličkoj crkvi, arhijerej kod pravoslavaca«. Apstraktum na *-ura prelatura f* »dostojanstvo prelata«. Od kllat. *praelatus,* poimeničen part, perf. *praeferre.*

*Lit.: ARj* 11, 578. *DEI* 3061.

**prelo** n (hrv.-kajk., Habdelić, Kupinec, Hrvatska) »prijelaz na plotu, prilaz (ŽK)« = *prelo* (Belostenec, Šaptinovac, Vinkovci) »otvor, rupa« = slov. *prelo* »1° Durchgang, 2° Loch, Spundloch«. Vjerojatno prefiksama izvedenica na *-lo; *prě-* (v.) + -ьa + *-lo,* od praslav. korijena glagola *ići* (v.).

*Lit.: ARj* 11, 583. *Pleteršnik 2,* 219. *SEW* 1, 421.

prema, sveslav. i praslav. *prema,* prilog i prijedlog = (ikavski, 15. v.) *prima* (Lumbarda, Korčula) = (s arhaičnom zamjenom «k > *a) pram(a)* = (bez priloškog *a) prem* (16. v.) = *prêm* (Kosmet) »1° pravcem, upravo, baš, doista, 2° contra, secundum, gemäss, 3° prvo, već (Kosmet *u prêm jutre, prêm danas)«.* Veže se s prijedlozima *iz- > s- i na- spram(fl), napram(a), naspram = nasprema,* odatle pridjev *naspraman, spràma* (Vuk, Kosmet), *üprema se* (Piva-Drobnjak) »uzajamno«. U ostalim slavinama je to i pridjev kao stcslav. *prenъ,* slov. *prem,* češ. *přímo,* rus. *prjamoj.* JCod nas se pridjev očuvao samo u poimeničenju ž. r. *prema,* gen. *premi* (Istra) »1° oraća sprava,

2° cella« = *prèma* f (Vodice) = *prèma* (Golać) »prednji ili stražnji dio kola (također slov.)« i na *-ьс* > *-ac premac,* gen. *-mca* »takmac«, književna riječ. Prilog *prem* u vezi s veznicima *ako, da* dobio je koncesivno značenje: *prem ako* (nije štokavski) = *akoprem* (provincijalizam) »ako i«, *premda* (Vuk) = *primda* (ikavski, 16. v.). Dolazi i kao prvi elemenat u složenicama koje nastadoše iz sintagmi: *premaljeće* n = *pretna-Ijeto,* .s pridjevom na *-ьn premaljetnī, -tan* = *pramaljeće, pramàljetan.* Novi su neologizmi *premapotpis* »contrasignatura«. Denominal na *-iti* samo s prefiksima: *dopremiti, napr emiti, nàpremím, opremiti, opremim, spremiti, rastremiti,* prema impf, na *-ati doprematі, oprematі, sprematі, spremam* (Piva - Drobnjak) »poslati«. Bez prefiksa postoji u stcslav. *premiti* »richten«, rus. *prjamitb.* Odatle postverbali *doprema, oprema* f, pridjev *opreman, sprema,* pridjev *spreman (ne-},* na *-ica spremica* (Dubrovnik) »cella« = *spremnica,* na *-ište spremište* »remiza«, apstraktum na *-ost spremnost; spremnut* (Kosmet) »spremljen«. Jat u slogu *pré-* nastao je iz ie. dvoglasa *ai* u **prai, *perai* (v. *pře),* čemu je dodan sufiks *-mo,* koji se nalazi u stnord. *framr,* stvnjem. *fram* »vorwärts« i u gr. πρόμος »Vorderster, Führer«.

*Lit.:ARj 2,* 650. 4, 1. 7, 528. 641. 9, 109. 110. 11, 592. 595. 597. 361, 364. Stevanović, *Ny* 2, 273-276. *NJ* 1, 94. Kušar, *NVj* 3, 326. *Elezović 2,* 126. Vuković, *SDZb* 10, 403-406. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Miklošić* 263. *Holub-Kopečný* 301. *Bruckner* 594. *WP* 2, 37. Zubatý, *RSI 2,* 18. Brugmann, *IF* 26, 271. Šachmatov, *IzvORJAS 6,* 267. sl. (cf. *AnzIF* 15, 121). Matzenauer, *LF* 14, 173-176. Wijk, *ZSPh* 11, 8. Durnovo, *Slávia 6,*220-222.

**Premantura** f (Istra), najjužniji rt — *Promuntûr* (Pula) = tal. *Premontar,* istro-romanski leksički ostatak od lat. *promontoriwn* »Vorgebirge«. Na Cresu *Prantūr* = *Plantur,* naziv brda, na Krku krčko-romanski naziv lokaliteta *Prementour.* U Supetarskom kārtulām *promunctorium.*

*Lit.:* Skok, *Slav.* 38. *AGI* 24, 42. § 65. Skok, *SupK* 291.

premiti 3. 1. prez. *ne prema mi* pored *ne prèmi mi* (Kućište) »nije mi do nečesa«. Od tal. < lat. *premere.* Apstraktum na *-ura premura* f (Božava) »pressa«. Part. perf. lat. *pressus* > tal. *presso* u prilogu *prešapoko* (Istra) »gotovo, skoro« < tal. sintagma *pressappoco* < vlat. sintagma **pressum ad paucum.* S prefiksom lat. *sub* > tal. so- *supres* (Boka) = *supres* m (Rab, Lepetane) = *supras* (Kotor) = (s umetnutim *n* pred labijalom) *sunprês* m (Božava) = *sumpreš* (Lepetane, Crmnica) »utija, pegla«, denominai *sunprešīvat* impf. (Božava) = *suprešat* (Crmnica) »sopppressare, stivare« < mlet. *sopresar.* Poimeničen part. perf. u ž. r. *pressa* ili izvedenica na *-ia *pressia* > tal. *prescia: preša* f (hrv.-kajk., slov., ŽK, Jambrešić, Lika, Slavonija) »1° tijesak, Weinpresse« < tal. *pressa* ili njem. *Presse,* odatle denominal na *-ati prèsati, -am* impf, (objekt *pršute* Lika, ŽK, hrv.-kajk. i slov.; *grožđe,* Krašić) *(iz-, na-).* Na *-evina preševina* (Reljković, Samobor) »mast, mošt, šira od najdonjeg grožđa u preši«, na *-nica prešnica* »preša, torcular«. Isto: *preša f* (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Perast, južni krajevi, Rab, Bož va) »2° festinatio, žurba, hitnja *(nije preša, preše, radi na prešu),* 3° necessitas, Dringlichkeit, nužda« = *'priša* f (ikavski, Marulić; Hektorović u rimi *prise / htiše;* Gazarović, Terzić, Lumbarda, Korčula) = (jekavski) *prješa* (Marin Držić, Vetranie). Pridjevi na *-ьn* > *-an prešan* = *(na* od.sintagme *na prešu) naprešan* »brz, hitan, nagao« = *naprišan* (Hektorović) = *prisan* = *prješan* »hitan«, na *-it naprášit* = *naprešit* = *naprišit* »hitan, požudan, plašljiv, strašljiv«. Prilozi *prešno* = (na *-imice) prešimice.* Na *-ьс* > *-äc prlšac* (Pavlinović) »onaj koji je prešan, kome se žuri«. Denominai na *-iti prèsiti, -lm* impf. (Vuk, Bella, Stulić, jugozapadni krajevi) ·= *přišiti, -гm* = *prješiti* (Dubrovčani). Osnovno *preša* = *priša* = *prješa* = **praša* može biti i leksički ostatak dalmato-romanski.

*Lit.: ARj 7,* 529. 8, 26. 11, 738. 739. 741. *REW*[a] 6742. 6738. 6743. *Pleteršnik 2,* 279. Cronia, *ID 6,* 118. *NJ 2,* 219. Kušar, *Rad* 118, 21. 24. *NVj* 3, 337. Miletić, *SDZb* 9, 260. 390. Budmani, *Rad* 65, 166. 167.

prëmula f (Račišće) »(ribarski termin) uzica za udicu« = *prìmula* f (Potomje) »žila od loze, koja se veže uz vršvu« = *primula* (Mljet) »uzice na vrši, koje drže čepove i skandaj«.

*Lit.:* Macan, *ZbNŽ* 29, 211.

**prepelica** f (Vuk) = na *-ъiш prepelka* (Rajić), sveslav. i praslav. reduplikativna onomatopeja *per-per-* (kojom se imitira glas ptice), »1° coturnix, caille, Wachtel, 2° (metafora prema boji ptice) konj, ovca (Lika), 3° (metafora prema brzini) tane, 4° (sinegdoha, prema obrađenoj njivi na kojoj živi) postat kad se kosi, žanje, kopa kukuruz (Vuk, Gradac kod Požege)«. Pridjev na *-/ prèpelicjï.* U neutrumu oronim *Prepeličje* (planina u Pivi). Deminutivi na *-ica prepeličica,* na *-ie prepeličić* (Vuk)

»mlada prepelica«. Na *-jãr prèpelicãr* (Vuk) »pas koji ih hvata«. Na *-išŧe prepelište* (šuma, Uzice). Na *-bko prepelko* (Bruvno) »vo«. Suglasnik / u slogu *-lica* nastao je disimilacijom *r — r > r — l,* a slog *pre-* po zakonu likvidne metateze. Upór. za oboje rus. *pereper* i polj. *przepiorą,* bug. *preperica* bez *-ica* češ. *prepelice,* sa disimilacijom *p — p > k — p* češ. *křepelka* (također prezime). Upór. *prpelica* (Istra). Slogovi *pr-* u Istri i *kre-* u češkom .mogu biti i onomatopejske varijante, izvanfonetske pojave. Rumunji posudiše *prepeliţă »cotütnix«, prèpelicãr = prepelifar* »Hühnerhund, Wachtelhund«. Drugi oblik iste onomatopejske denominacija nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *putpele* i *pepala,* lot. *paîpula,* stprus. *penpalo* »prepelica«, *pippalins = pepelis* »ptica«. Usp. arb. *potpolloshkë.* Upor. za onomatopeju, kojom se imitira glas ptice (Schallwort) *píp-: pípa* (v.), arb. *bibe* »junger Wasservogel«, stcslav. *pískati* (v.). Kako *prepelica* igra ulogu u basnama, može se uzeti da je odbacivanjem reduplikacije stvoren izraz već u ie. za boju: gr. πελίος »siv« = sanskr. *palitas,* lit. *pele* »miš«. Upor. sličnu ornitološku denominacijų *vjeverica* (v.).

Aii.: *ARj* 11, 657. *Miklošič* 243. *Holub-Kopeinji* 191. *Bruckner* 434. *Mladenov* 512. *WP 2,* 54. 70. *Trautmann* 204. *GM* 350. *Tiktin* 1244. Fraenkel, *LP* 2,111. Petersson, *KZ* 46, 232. (cf. *JF* 3, 215). Machek, *ZSPh* 20, 29-51 (cf. *RES 26,* 147).

**prepišora** f (Srbija) »neka igra«.

*Lit.: ARj* 11, 661.

**presenetiti** (se), *-im* pf. (hrv.-kajk., Hrvatska, Trebarjévo, slov.) = *presnetiti, -im = prisnetiti* (Kavanjin) = *presnijetiti, -im* (Crna Gora, Šulek), part. perf. pas. *prismećen* (Vuletić) »nagnali koga u čudo, iznenaditi, očarati, općiniti«. Bez prefiksa *pre-* nije potvrđeno, od drugih prefiksa samo sa *o- oseriétiti, osènëtim* pf. *(čime, dobrotom, ljepotom).* S prefiksom *pre-* nalazi se u slov. *presenetiti, -étim* pf. prema impf. *presenečati, -am, presenečevati, -ujem.* I slovenski glagol nije potvrđen bez prefiksa. Prema Pircheggeru od **prísbgnětiti sę,* valjda od *sbgnesti* »comprimere«, *s bgnetenie* »compresio« (Miklošič, *Lex.* 19), kod čega bi *g* u grupi od 3 suglasnika mogao ispasti.

*Lit.: ARj* 9, 191. 11, 699. 713. *Pleteršnik* 2, 272. *MikloUi* 291. Pirchegger, *ZSPh* 13, 342-343. 16, 115-121.

**presentati,** *-am* pf. »predstaviti koga komu« = *prezentaţi, -am* pf. (16. v., statut vrbanski) »prikazati, predočiti«· = *prezentat se* »pojaviti se«. Interesantan primjer zamjene lat. > tal. prefiksa našim *na-: nazentât se* (Brusje, Hvar) »doći nezvan nekomu na gozbu«. Na *-trati prezentirati, -zèntïram* (ŽK) »(vojnički termin austrijski) oružjem iskazati čast«. Od lát. *praesentare* > tal. *presentare.*

*Lit.: ARj* 11, 814. 699. *DEI* 3068.

**presiđenat,** gen. *-enta* m (jedna potvrda). U književni i saobraćajni jezik nije ušao ovaj latinizam ili talijanizam (poimeničenje part, prez. lat. *praesidens,* gen. *-tis* > tal. *presidente,* od prefiksa *prae-* i *sedere)* nego prevedenica *predsjednik.*

*Lit.: ARj* 11, 699.

**presirätí,** *-am* impf. (Riječka nabija. Crna Gora) »(nepristojna riječ) koješta govoriti, prtljati«.

*Lit.: ARj* 11, 701.

**prešlo** n (geografski termin), sveslav., osim slov. i bug.; praslav., **prtslo* »gradus«; »1° preslijež (Kosinj, Lika), 2° brežuljak između dva brda (Plitvička jezera), 3° sumeda na kakvom brdu (Vasojevići, Crna Gora)«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ţ.* Upor. polj. *prztslo,* rus, *prjaslo.* Korijen je isti koji u *predati* (v.): praslav. **prįd-* < ie. **sp(h)renđ(h)* sa sufiksom *-tlo,* dok sláv. *prelo* »1° Durchgang, 2° Loch, Spundloch« pretpostavlja **prend-* + *-lo.* U ie. prijevoju perfektuma **sp(h)rond(h)* zastupljen je isti korijen u isl. *sprund* »Rith, Spalte«. Upor. za značenje fr. *crevasse* od *crever* < *crepare.* V. *preslap, preslop, slap.*

*Lit.: ARj* 11, 711. Škarić, *NVj* 20, 45-49. *Pleteršnik* 2, 219. *Miklošič 262. Bruckner* 440. *Vasmer 2,* 456. Matzenauer, *LF* 14, 401-402.

**presti,** *předem* impf. (Vuk) *(is-, na-),* sveslav. i praslav. **prįd-,* »neo, spinnen«, prema iteratīvu na *-a- -predati, -predam* (Vuk), samo s prefiksima *is-, ras-.* Praslav. su izvedenice na *-ıa pređa — prèja* (čakavski i hrv.-kajk., ŽK) »1° netum, Garn, 2° naprava za hvatanje ribe (sinegdoha, Otok, Slavonija)«; odatle deminutiv na *-ica prèdica* (Vuk), također metaforickí) »preglica« (v.) = *prèjica* (Smokvica, Korčula) »prsten od gvozda u obali (rivi) i u kamenu za vezivanje barki, anel (Korčula), bijančug (Šibenik)«; na *-ivo: predivo* n (Vodice) »pletenje«, na *-tlo* (sufiks za oruđa) *preslica* (bez *-ica,* koje je izgubilo deminutivno značenje, upor. češ. *přešlo) = preslica* (Lika, sa *šl* od *prešljen),* s deminutivom na *-ica presličica*

i augmentativima na *-etina presletina* i *presličetina,* na *-jar pr'esličār m,* hipokoristik *prela* f (Turska Hrvatska, Šaptinovac, Slavonija). Od *prešlo* na *-en* (pridjevski sufiks), također sveslav. i praslav., *prešljen* (Vuk) = (s odbacivanjem dočetka *-eri) prešalj,* gen. *-šija* — (s prijevojem nižeg štěpena) *pršljēn* (Vuk) »kost ili rog, koji se natakne na vreteno da je teže kad se prede, agršak (v.)«. Odatle na *-ka prešlenka* »gljiva nalik na prešljen«, na *-tk* > *-ak pršljénjak,* gen. *-njka* »drveni tanjure. Poimeničen sr. r. part. perf. pas. *předeno* n (Stulić, Šulek) »1° Strähne, motak, motovilo, 2° vreteno« (Jambrešić). Deminutiv na *-će předeme* (Vetranie) »1° pasmo, 2° biljka vilina kosa, maček, cuscuta« = *predenica* = *predanica* (Belostenec). Suglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į*. Upór. polj. *prząść.* Riječ *prešljen* je poimeničen pridjev m. r., kao termin primitivne kućne radinosti je kulturna riječ koja se posuđuje: kod Madžara *pereselén* »Wirbel«, kod Rumunja *prisnel* = *pristnel* (s metatezom *l — n > n — l,* da bude bliže rum. deminutivu na *-el* < lat. *-eüus)* = čine. *přišine* »anneau de fuseau«. Radne imenice na *-ıa* od part. perf. akt. *prelja* (također slov. i rus. *prjahja),* pridjev na *-in prêljin* (Piva-Drobnjak), prema maskulinumu na *-ъc preljac,* gen. *-Ijca* pored *prelac* (Vuk) »1° čovjek mekušac, 2° (Lika) čovjek koji ide po prelima«. Apstrakti *prelo* n »predenje«, na *-aj napredaj* (Lika) od *napresti; naprelica* (Kapinei, Slavonija) »tkanina«. Baltičke paralele imaju nestalno s- i prvobitno značenje lit. *spręsti, sprendžiu* »eine Spanne messen, umspannen«, lot. *spriest* »spannen, strecken, messen«, *spredule* »preslica«. Prema ovim paralelama ie. bi korijen bio **(s~)pre-n-d-* »istežem«, nazalirano **sp(K)er-* i rašireno formantom *d.* Upor. stnord. *spretta* »razbacujem«. Tako misli i Mladenov. Bruckner veže s praslav. **preg-* čime se ne objašnjava osnovno *d.*

*Lit.: ARj* 3, 959. 7, 528. 522. 11, 723. 741. *ZbNŽ 2,* 227. Gavazzi, *Sienna* 3, 667-672. *Miklósi!* 261-262. *Elezović* 1, 238. 2, 123. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Bruckner* 440. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Mladenov* 506. *WP* 2, 672. *Trautmann* 278. *KZ* 50, 66. Vaillant, *Slávia, 9,* 491. 495. *GM* 353. Joki, *ASPh* 28, 15-16. 29. 46. sl. Reichelt, *KZ* 39, 76. Matzenauer, *LF* 14, 184-186.

**presumłtača** f (oko Dubrovnika) »seljački prsluk za svaki dan« = *presomttača* (Konavli, Čilipi) »isto što čérma < ječerma«. Bez prefiksa *su* (upor. *susjed) premitača* f (Risan, Vuk) »vrsta prsluka, džamadan«. Kako je praslav. korijen *mit-* (v. niže *sumitice)* gotovo iščezao iz narodnog govora, zamjenjuje se poznatijim *met-* (v. *metati) přemetala* (Vuk, Dalmacija, ŽU) »1° marama što žene nose na glavi i od koje se krajevi sa strane přemetnu jedan preko drugoga, 2° (Lika) komad platna na sredim prerezan, koji nataknu novorođenčetu preko glave mjesto košulje« = *primetača* (Sinj) »kamižola«. Sve su to izvedenice s pomoću *-aia* od glagola s prefiksima *pré-,· sç-, st-: presumítiti (se), -sunutím* (oko Dubrovnika) »1° prevrnuti, 2° razminuti se« = *presamititi, -samītīm* (Vuk) »1° presmotati, predvostručiti, 2° prebaciti (se)« = *presumiti* (Joljica) »prebaciti«, *presumiti se* »razminuti se«. Prilog *na presumit* (Travnik, *koparan i džemadan sapeti na presumit)* = *usumit* = na *-icē sumitice* »naizmjence«. O glagolu bez prefiksa vidi pod *mijena.*

*Lit.: ARj* 11, 612. 714. 733. *Miklošič* 198.

**prešlic** m (Dubašnica) »muško jagnje od godinu dana« prema f *preslica* (Dubašnica) »ovca od godinu dana«. Usp. *stijeg.*

*Lit.: ARj* 11, 741.

**pretaţi,** *precēm* impf. (Vuk, Baraković) (м-, *po-, s-, u-, su-, za-)* = (prijenosom suglasnika *ć* iz prezenta u infinitiv) *zaprecăt, -ēm* pf. = *uprećat* (Kosmet), »pokrivati pepelom, žeravicom«, sveslav. i praslav. *pręt-,* termin iz kulture vatre. Kako je nestalo primitivnog pečenja hljeba, glagol nije više općenit na hrv.-srp. teritoriju. Pridjev na *-ъn > -an* stcslav. *sípretbní > spretan* pored *spretan* (obratno *nespretan)* »1° (Vuk) što zaprema malo mjesta (opozicija *kabast), 2°* okretan (Daničić)«, s apstraktumom na *-ost spretnost.* Drugo se značenje razvilo odatle što baratanje pepelom i vatrom traži izvjesnu okretnost. Upor. još izraz *spretati pušku* »ispaliti pušku«. Postverbali: *popret* = *pupret* (Gornjoseljani, BiH), *ùpret* (Crna Gora), *sùpret* (Crna Gora), *zapret* (Vuk). Rumunji posudiše pridjev *sprinten* < stcslav. *зъpeiьпъ* »behend, flink, hurtig, leicht, leicht bewaffnet«, poimeničen na -oj (v.) *sprintenas* »leicht Bewaffneter«, denominal *a sprinteni* »behend, leicht machen«, apstraktum na *-ie sprintenie* »Behendigkeit«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, kako se vidi iz rumunjskog slavizmą i iz polj. *sprzątać* »ausräumen«, rus. *prjatatb.* Isti korijen dolazi i'u praslav. prijevoju perfektuma u važnom terminu za primitivnu kulturu pletera, plota, vatre itd.: praslav. **protz > prüt* m »virga«, slov. *prôt,* polj. *prįt, pręcik, prącie.* Deminutivi na

-ьc > -ac *prútac,* gen. *prúca,* na *-tk průtah,* gen. *-tka,* na *-ić prutić.* Pridjevi: na *-tk prütak,* f *-tka* »gibak«, na *-äst prütast* = na *-arast prûtarast* »šaren, gestreift«. Na *-ilo prùtilo* (Srijem) »prut za udice«. Na *-ovaca* (prema *jabukovača) prutovača* — na *-ulja prutulja* »prutasta jabuka«. Kol. na *-je pruće,* deminutiv na *-ice prućice* »šiblje«. Odatle na *-njak prućnjak* »lozovo pruće sakupljeno na hrpu«. Ovamo još *zaprûtnica* f (Smokvica, Korčula) .»jalov izdanak na prutu vinove loze, koji se otkida i služi za stočnu hranu kao branje«. Nema paralela u baltičkoj grupi, a i ie. veze nisu utvrđene. Matzenauer uporeduje sa stvnjem. *sprenzan* »exornare«, *ersprenten* »germinare«, engi. *sprunt,* lat. *spargere.* Uzimlje i srodnost s lat. *pertica.* le. korijen **perth-* bio je u tom slučaju u prijevoju nazaliran. Petersson rastavlja **pr-onto* i uzimlje isti korijen koji i u *pramen* (v.). Neuvjerljivo. Arbanasi posudiše deminutiv *prutekë* = *purtekë* »Rute, Gerte«.

*Lit:: ARj* 3, 2. 8, 79. 11, 744. *ZbNŽ* l, 28. *Elezović* l, 197. 2, 392. *Miklošič 262.* 265. *Bruckner* 436. *KZ* 42, 361. *Mladenov* 534. Iljinski, *Sb. Sreznevskij* 1924, 27. sl. (cf. *Ijfb* 11, 464). Matzenauer, *LF* 14, 402-406. *WP 2,* 49. Jokl, *Unt.* 299. *GM* 358-359. Petersson, *Balt. u. slav.* 1916 (cf. *IJb 'I,* 116), *KZ* 47, 273.

**pretenditi,** *-im* (Perast, statuti) »iskati, tražiti, zahtijevati« = *prtendit* (Lumbarda, Smokvica, Korčula) = *pritendi* (Korčula). U Dubrovniku i Cavtatu inf. je prema 1. 1. prez. na-jo *pretendžat, -ām* »isto«, zacijelo je dalmato-romanski leksički ostatak prema talijanizmu *prétendit* < lat. *praetendere* (prefiks *prae-* + *tendere).* Poimeničen part. perf. u ž. r. *prèteza* f = *pretieža* »Streit« (Dubrovnik, primjer: *kë preteze što ima Γ)«.* S prefiksom *in-; intêndit, -lm* (Kućište) »shvatiti«, slov. *teza* »Vogelherd« < tal. *tesa* < kilát, *tensus,* upor. furi, *contese* (od *contendere):*

*Lit.: ARj* 11, 747. *Pleteršnik 2,* 667. Kušar, *NVj* 3, 337. Sturm, *ČSJK* 6, 71. *REW»* 8640. 8651. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6, 118. *DEI* 3074.

**prèti** (se), *prêm* (13. v., *koga, s kime,* Vuk) *(do-, sa-}* = (ikavski) *priti se,* sveslav., praslav. **pw-,* pravni termin, »contendere«; *dòpreti, ddprein* »attingere, assequi«, *sàpreti, sàprem* (Vuk, *koga na sudu*)* »1° okriviti, 2° dokazati kome na sudu da je kriv«. Upor. *saprela ga so i hljeb* »kažnjen je za svoju nezahvalnost«. Iterativ se pravi prijevojem duljenja ь — *i: -pirati,* samo s prefiksom: *prepirati (se), -em, otpirati* (Dušanov zakon) »braniti na sudu«, *sapirati.* Prijevoj *o spor* m »controversio«. Izvedenice se prave od četiri osnove: **pr-* < **pы-*s nestankom palatalnog poluglasa *ь; *par-* s ь > *a; *pir-* (iterativna osnova); **por-* (prijevoj perfektuma). Od *pr-* > *pьг-* na *-ište poprište* (Stulić) je rusizam »1° potrkalište, 2° tečaj, 3° polje rada«, danas književna riječ u općoj upotrebi; *raspra* (Vuk) = bez prefiksa *pra* (Vinodolski zakon). Na *-ica priča* »1° accusator, advocatus, 2° prezime«. Rumunji posudiše *pira* »proces« > **pыa* > *pra.* To može biti i njihov postverbal od *a (sa) piri* »optužiti nekoga« < *pъго, prèti,* odatle i *pîrîş* »tužitelj«, na *-itura pintura* »optužba«. Od *par-* radna imenica na *-ьc* > *-ac parać,* gen. *parca,* denominal *(ras)parčiti* (Stulić) »rastaviti parce«, *rasparan* (16. v.) »koji zameće raspru«. Apstrakti na *-ьБa parba* f, s pridjevom na *-en parben*; na *-nja parnja* = hrv.-kajk. *perna* (Pergošić). Sa madž. sufiksom *-uš* < *-os peruš* (hrv.-kajk.) »optuženik« (Pergošić). Pridjev na *-ьn* > *-an: paran,* poimeničen na *-ica parnica,* s pridjevom *parnični,* denominal na *-ti parničiti se;* na *-ik suparnik* m prema f na *-ica suparnica* (Vuk) »protivnik«, *rasparnik* (Budinić). Upor. češ. *soupeř.* Od iterativne osnove **pir* nema imeničkih izvedenica. Od **por- spor* je postverbal od í *ъргеіі* > *sapreti,* upor. češ. *sepfiti* (Rumunji stvoriše odatle *a sporovăi* »brbljati, odatle apstraktum na *-éh* > *-eată sprovăială* »brbljarija«), *raspor* m (16. v., Vuk) »razdor«; *suparnik* (Piva—Drobnjak) ima dva značenja: »1° suparnik« i »2° supōjn'k, stavljanje stoke na zajedničko čuvanje«. O tom drugom značenju v. *prijeti; ispor* (dubrovačka poslovica, 17. v.) »djelo kojim se iskali ljutina, pizma itd.«; *prijepor* m, s pridjevom *prijeporan.* Rumunji imaju bez prefiksa postverbal *poară* »dissensio«, koji ne postoji u slavinama. Ako se taj pravni sveslavenski leksem izvodi od ie. korijena **per-* »udariti«, onda ide u baltoslavensku zajednicu, ali pravno značenje nije se razvilo u baltoslavenskoj jezičnoj zajednici nego je to praslavenska inovacija. Odgovara stcslav. *prèti, pьгс.* Upor. lot. *piretês* »rixari«, got. *fairina* »accusatio, culpa«. Homonīmija u značenju prema *-prijeti* uklonjena je na tri načina: kvantitetom (kratkim u *priiți* prema dugom u *-prijeti); prijeti* dolazi samo s prefiksima, a *prèti* bez prefiksa; *prèti* dozvoljava izvođenje od prezentske osnove, *-prijeti* ne.

*Lit.: ARj 2,* 650. 3, 938. 11, 750. 847. Horák, *ASPh* 12, 299. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 239. *Holub-Kopečný* 302. 346. *WP 2,* 42. *Tiktin* 1474. Matzenauer, *LF* 14,

176-179. Persson, *Beiträge* str. 473 (cf. *IJb* 1, 68). *Boisacq** 889-890.

**pretûr**[1] m »posuda koja služi za prenošenje masta iz vinograda u vrijeme jematve« = *prttőr* (Vis) = *prïtûr* (Komiža), u Kaštelima *prítarak,* gen. *-arka* »koca (Brač)«. Upor. *korlata.* Čini se kao da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. riječi *praeiectorium* »posuda za pretakanje vina«, obrazovane kao *trajectorium* > *tratur* (v.). Glede *o* > *a* upor. *sudajma* < *festa Sancii Domnii.* Stsrp. *prêton* »namjesnikov stan« je lat. *praetorium* preko biz. πραιτώριον.

*Lit.: Jadranska straža* 17, 319. Skok, *Slav.* 194. Vasmer, *GL* 123.

**pretûr**[2] gen. *-ura* m (Dubrovnik, Cavtat) = *pretûr,* gen. *-ură* (Rab, pored narodne riječi *sudac;* Starigrad na Hvaru) »sudac«, *pretura* f (Boka) »sud«. Od tal. *pretore* < lat. *praetor.*

*Lit.: ARj* 11, 767. Kušar, *Rad* 118, 21. 26.

**Prevalila** (iz ljetopisa popa Dukljanina), etnik na gr. sufiks -ίτης > lat. *-ita* od imena rimske pokrajine *Praevalis.*

*Lit.: ARj* 11, 782.

**prez** (Kosmet) = *priz* (ikavski, Vetranie, Menčetić) = *preza* (pred suglasničkim grupama i pre'd enklitikama *tne, te, se, nj),* sveslav. i praslav. **peгgь,* »1° trans, 2° sine, bez (15. v.)«. Veže se s prijedlogom *na.* U književnom jeziku istisnut od sinonima *bez.* U narječjima je živ prijedlog (ŽK) i unakrštava se sa *bez* u *brez* (ŽU). U arei *prez* oblik *bez* se očuvao u leksičkom arhaizmu: *ü bezan (se ti ... propalo,* ŽK), složenica od sintagme **bez dna.* U arei *bez* oblik *prez* se očuvao samo u neuljudnom izričaju: *ako neće, pres k . . .* (Kosmet) »ne marim«. Prvobitno je značenje »preko, trans«. To se očuvalo u *prizdan* »preko dana«. Može biti i imenički prefiks: *prezime* (v.). Sadrži dva elementa: *pre* (v.) i deiktička čestica *z(i),* koja se nalazi u *bez* (v.), *crez* (v.), *iz* (v.), *niz* (v.), *na-z-uti* (v.), *(s)kroz, do-z-voliti* (v.), *na-z-očan* (v.), *njoj-zi, nje-z-in.* Jat ( > *e, i)* je nastao po zakonu likvidne metateze. V. *preko.*

*Lit.: ARj* 11, 810. *Elezović 2, 124.Miklošič,* 244. *Holub-Kopečny* 300. *Bruckner* 444. *Mladenov* 509. *WP* 2, 31. Lang, *ČMF 6,*113-118. si. Zubatý, *KZ 31,* 60. Nehring, *IF* 4,400 - 401.

**prezati,** *-ām* impf. (Vuk, slov.), praslav. **prçg-* pored **prez-* »1° trzati se iza sna > 2° bojati se, plašiti se«. Homonīmija sa *prezati, prežēm* (v.) uklonjena je akcentom kao u *muka* i *mūka* pored pf. *-prégnuti,* koji perfektivum za *prezati* ne postoji, ali je postojao u stcslav. *vbsprįgncti* »hervorspriessen«. Od praslav. korijena *pręg-* je izvedenica na -/ + *-io pregali, S*[en]- *-eb*[0] »crv koji živi u siru«. Služi kao upoređenje za koprljanje, skakanje: *pren&ie se kao pregalj po siru.* Riječ *prêgalj* »Jochnagel« je drugog podrijetla (v.). Pridjev na *-ou prezou* (Srbija) »bojažljiv«. Postverbal *oprez* m (Vuk) = *opreza* f, s pridjevom na *-ьn oprezan,* apstraktum na *-ost opreznost.* Prijenosom suglasnika *ž* iz prezenta **prtzo* > *prezam* nastaje infinitiv *prezati (is-)* pored *pře-žiti, prezint* (Crna Gora) »vrebati« *(do-* Dubrovnik) = na *-iti (u)prēžat* (pored *prežiť), uprē&īm* (Kosmet) = *upréžati, uprēzām* (Vuk) »uvrebâti, sačekati«, *isprézati, ispréíim* pored *ìspre-žātn* »svršiti .prežanjė tim što se. ugleda ili nade ili ulovi ono što se preži«, prema impf. na *-va- isprežívati, isprežujēm* pored *-živām.* Upor. slov. *oprezovati* »vrebati«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *oprȩzati.* U sjevernim slavinama nema zastupnika. Variranje *z* prema *g* u praslav. *prtg-* je kao u *potezati, potežem* prema *potegnuti.* Pod praslav. korijen **preg- (sprežmk,* v.) stavlja Daničić, *Korijeni* 294, i ime biljke stcslav. *sprežb* = *sprež* (Stulić) »helleborus« = *sprež* m (Vodice, Istra) = *sprež* (Vuk), koja se gr. zove σκάρφη > bug. *karp.* To ne može biti: kao u njem. *Nieswurz* što je dobila naziv od *nien* »kihati«, slično je nazvana i kod nas od *prezati* »skočiti«. Praslav. prijevoj perfektuma stcslav. *progb* > *prûg* m (16. v.) »1° skakavac, locusta, 2° skok, 3° rak locusta marina«, odatle impf. *prûgati, -am* (Brač) *(za-)* »skakati upropice«. le. je korijen **spreng-,* nazaliranje je raširenje na *g* od korijena **sp(h)er-* »zucken, schnellen«, koji se nalazi u njem. *springen.* V. *prgav.*

*Lit.: ARj* 4, 2. 11, 813. 511. 820. 823. 813. 12,. 524. 525. 526. Daničić, *Kor.* 294. *Elezović* 2, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Mitdoiii* 205. 261. 263. Bruckner, *KZ* 42, 339. 361. *WP 2,* 675. 276. Matzenauer, *LP* 12, 163. 14, 192-193. Raić, *ASPh* 1, 620. Šuman, *ASPh* 30, 304. Zupitza, *KZ* 36, 65. Bernard, *RES* 23, 16'I. Uhlenbeck, *PBB* 22, 197. Hamm, *KZ* 67, 122. 227-228.

**prgav** (Srbija, Milićević), pridjev na *-αv,* »1° žustar, 2° gnjevljiv, koji se ljuti, 3° nestrpljiv«, s apstraktumom na *-ost prgavost.* Stoji zacijelo u vezi sa stcslav. *^s-prъgnoti* »herausspringen«, postverbal *prīga* »neuer Kornansatz«, rus. *terga.* U bug. *pragav* »elastisch, behend, schnell, geschickt«, s apstraktumom

na *-ina tralavina.* Po svoj prilici je metafora od *tržiti* (v.) »peći«. Upor. stcslav. *prbga,* češ. *prha, prhlava* »rastlina koja pali«. Osnovno bi značenje bilo »upaljiv«. Ovamo idu rumunjski slavizmi *pîrgă f* »plod koji je istom sazrio, prvijehac«, pridjev *pirgav* »früh reif«, glagol, na *-ovati, -uję > -ui a să pîrgui* »dozreti«, odatle apstraktum na *-eh > -eală pirguială* f »dozrijevanje«. Moguće je vezati i sa praslav. korijenom *pręg-* < ie. **spreng-* kao niži prijevojni štěpen bez nazalizacije. V. *prešati.* Riječ *prga* f (Vuk, Lika, Turska Hrvatska, Dalmacija) kao postverbal od *pržiti* (v.) znači kod Vuka »1° jelo od pržena sijerka kao pura (v.) ili kaša, 2° (sinegdoha) brašno od kojeg se pravi prga«. Odatle na *-onja pfgonja* m (Lika) »(šaljivo) čovjek koji rado prgu vari i jede« i prezimena *Pfgomelja* (od sintagme *prgu mljeti)* i *Prgomet* (od sintagme *prgu metati,* se. *u kotao, na vatru).* Ovamo može ići kao metafora augmentativ na *-ina pažina* »1° pospa, kovačina, kojom se pospe mokra čoha, kad se hoće da se crno oboji, 2° pijesak, saplun, salbun (Vuk, jugozapadni krajevi), 3° zemlja u kujundžinici, što upija vodu, 4° toponim«. Upor. dalmatinsko upoređenje *suh kao prga* za postanje metafore. Upor. još ukr. *perha* »Blumenstaub«, rus. *terga* »Blutenstaub«. Izvedenica: deminutiv na *-ica prsinica,* na *-ište pržinište,* na *-njäk pržnjāk,* gen. *-aka* (Bosna) »kamen sitan kao pržina«; *pržinaca* (Stulić) »renaccio, terra arenosa« sadrži tal. sufiks *-azza* < lat. *-acea;* pridjevi na *-ast pržinast,* na *-av pržinav,* na *-ski pržinski.* Složenica *pržinoša* (Stulić) »koji nosi pržinu« (haplologija *nono > no* kao u *zakonoša).* Voltidi ima i glagol *pržiti* »arenare, sandicht machen«.

*Lit.: ARj* 11, 826. 12, 569. *Elezović 2,* 133. *Miklostč* 241. *Holub-Kopečny* 294. 293. *Bruckner* 405. 411. *Tiktin* 1168. *WP 2,* 674. Matzenauer, *LF* 14, 94. 169.

**pŕhati,** *prsem* impf. (Hrvatska, subjekt *ptica;* slov.) = *prati* (ŽK) prema pf. *prhnuti, -em (ot-) = pfnït, pŕne* (ŽK) i deminutivu na *-etati prhetati, -će,* iterativ na *-va- poprhavati, -prhāva (snijeg),* prijenosom suglasnika *š* iz prezenta u infinitiv *prsati, pfšēm, -ām, -trn* (16-18. ᵛ·) *(po-,* subjekt *prah)* »1° letjeti, (davon) fliegen, flattern, svolazzare, 2° puhati, piriti, šuštati, šumiti« = *prsiti, prším* (subjekti *pčela, vjetar, miris, snijeg)* »letjeti, polijetati«. Postverbal *prh* (Baraković). Na *-alo prhalo* n (Cres, Gundulić) »trak, pantljika«. Pridjev na *-av prhav* »nestalan«. Ovamo možda *prhala* f (Zore) »rese ženske haljine«, odatle na *-ar prhalar* »koji ih pravi«. Glagol je onomatopejskog podrijetla. Zvuk, što čine krila ptice, kad leti, imitira se sa *prrr.* Glagol *prhati* u značenju »razzolare, scharren«, što ga daje Voltiđi, bit će unakrštavanje s nižim prijevojnim stepenom **prh* od *prah* (v.). Nalazi se i u drugim slavinama: stcslav. *pruhati,* polj. *pierzchać* prema *pierzchnąć,* rus. *porchatb* prema *porhnutb* »uzletjeti«, ukr. *perchaty* »flattern«. Ovamo još *lepršati (se), -am* (Vuk, subjekti *ptice, patke, svrake),* u kojem se unakrstilo *letjeti* i *prsati.* Upor. *lepetati* i *lepuhnuti* (v.). Metaforickí upotrebljava Gundulić *prsiti, prsim* sa subjektom *glas* u značenju »širiti se« i prenosi se na psihološko polje u pridjevu izvedbom od iste osnove s pomoću sufiksa *-ljiv pršljiv* (Vuk, Hrvatska) »iracundus«, poimeničen na *-ьc > -ac pršljivac* prema f na *-ica pršljivica* (Lika) i apstraktum *prŠljivost.* Upor. češ. *prchlý* »irae praeceps, iracundus«. Matzenauer uporeduje s lit. *papurška* m, f »iracundus«, lot. *pirHis* »impavidus«.

*Lit.: ARj* 11, 827. 828. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečný* 297. *Bruckner* 410—11. *Vasmer* 2, 411-13. Matzenauer, *LF* 14,82. Osten-Säcken, *IF* 28, 149.

pri, baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog s lok., imenički i glagolski prefiks (tip *prilog, priložiti),* »apud«. Nalazi se u svim hrv.-srp. narječjima, za razliku od sinonima *kod* koji je samo štokavski i koji mu čini konkurenciju. Čest je u toponomastičkim složenicama: *Prlzren, Pridvorica, Prilužje = Prilaže* (Kosmet). Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u **prei = *prai — parai,* u baltičkoj grupi lit. *prie* pored *pri,* stprus. *prei.* Upor. gr. παρά, koji je čest u internacionalnim riječima: *paragraf, paralela, parafraza* i u gdjekojim našim narodskim posudenicama *paralaža;* arb. *per,* gal. *are (Aremorica* »primorje«), stvnjem. *furi,* odakle *furisto,* danas *Fürst.* V. *prvi.* Kao pridjevski sufiks služi u deminuciji: *pripit* »malo pijan«, *prirêdak, priljut* (Kosmet). Upor. češ. *přičernalý* i u toj funkciji prefikse *na (nagluh), o (ovisok), po (pojeftino, povelik, ponajbolji, pozamašni).* U ikavskim narječjima došlo do izbjegavanja homonimije sa *pre > pri* na taj način što je za *prě* generalizirano jekavsko = ekavsko *pre,* npr. u ŽK *prejak, predobar,* a očuvao se *pre > pri* samo u *prilaz* »prijelaz u ogradi«.

*Lit.: ARj* 11, 829. *Moskovljević, NJ* 2, 136-140. *Elezović 2,* 133. *Miklošič* 263. *Holub-Kopečný* 300. *Bruckner* 444. *Mladenov* 516. *WP 2,* 34. *Trautmann* 230. Joki, *WuS* 12, 90.

Belić, *JF* 18, 97. Gauthiot, *IP 26,* 354. Rozwadowski, *RSI 2,* 93. *Boisacg** 813.

**priča** f (Vuk) = *pritač,* gen. *pritči í* (čakavski i stariji pisci; prema tome *priča* predstavlja prijelaz iz deklinacije » u deklināciju *a;* upor. kod Barakovića *pritača),* stcslav., bug., polj., ukr. i rus., »pripovijetka«. Nije praslavenska riječ nego je kršćanska prevedenica od gr. παραβολή, stvorena od prevodilaca Sv. pisma za pojam Isusovih parabola od prefiksa *fri* i praslav. korijena **tbk-* od *taci, taknuti* (v.), upravo **pri-tik-}, -{a.* Prvobitno je značenje »poređenje, prilika, primjer«, kao u pridjevu *tăkmen* od, **takma + -en* »jednak« u starijem jeziku, danas poimeničenom na *-ьc > -ac takmac,* na *-iça tàkmica* »natjecanje«, danas *utakmica,* odatle *takmičiti se.* Konkretno značenje vidi se još u slov. *na pričo biti* »biti nazočan, tj. u doticaju«. Kršćanski termin posudiše Rumunji *pritce f* »Gleichnis, Parabel«. Rum. *pritce* treba razlikovati od *priče* »Streit« (v.). Od *priča* pravi se denominal na *-ati pričati, pričam* impf. (Vuk) *(is-, za- se}* = *priečati* (hiperjekavizam, Vareš) »pripovijedati«; *ispričati (se)* dobio je po zapadnim krajevima značenje »opravdati, izgovoriti«, odatle postverbal *isprika* »izgovor«, analogijski stvoren prema tipu *krik(a)* (v.) od *kričati.* Odatle impf, na *-va- ispričavati* (18. v., Belostenec) = *-evati, -ujem.* To znači da je *priča,* dobivši značenje »pripovijetka«, izgubila posvema vezu s Isusovim parabolama. Deprefiksacijom od *ispričati se* stvoren je u slov. i na zapadu *pričati* impf, »excusare«. Deminutivi na *-ca pricea,* na *-ica pričica.* Radne imenice na *-lac,* gen. *-aoca pričalac* (Vuk) prema f *pričalica* = na *-alo pričalo* n (pejorativno), na *-nik pritačnik.* V. dalju etimologijsku vezu sa *taci, taknuti.*

*Lit.: ARj* 4, 4. 11, 848. 850. 12, 180. Vuković, *SDZb* 10, 385. Žuljić, *Školski vjesnik* 1908, 40. *Miklošič* 368. *Bruckner* 445. *Mladenov* 524. Vaillant, *RES 22,* 17.

**prìdika** f (Slavonija, Lumbarda, Potomje, Crmnica) = *prodika* (Vuk, Perast, Rab, Crmnica) = (umetnuto *n* pred dental) *prëndika* (Crmnica) = (promjena sufiksa) *prodika* (ŽK) = *prodeka* »propovijed«. Postverbal od *pridikati* (Ranjina) = *predikati, -am* impf. (Vuk, Mikalja) = *predikati* = *prodekan, -am* (Stulić) = *predikat, -am* (Božava) »chiaccherare«, na *-ovati -ujem pròdikovati, -ujem* (ŽK) = *prodekovati* (Belostenec, Jambrešić, Voltici) = *predikovati* »propovijedati«. Radne imenice na *-ator(em) > -atur: prédikátor* (Vuk) = *predikatür,* gen. *-ura* (Rab) = *pridikatûr* m (Potomje) = *prodekator* (Belostenec, Jambrešić) = *prdikator,* na *-äc predikat* = *prodikač* = *predikalac,* gen. *-aoca* (Dubrovnik). Na *-alnica > -aonica: predikaonica/pridik- — -kalnica* (Istra) = *prodikálnica* (ŽK). Apstraktum na tal. sufiks *-anza predikanca* f »predika«. Na *-bstvo prodičastvo* (Mirakuli) = *prodeštvo* (Belostenec, Voltidi). Deminutiv *predičica* (Banovac). Upor. slov. *prédga* = *pridiga* i arb. *predigoj.* Od lat. *praedicare.*

*Lit.: ARj* 11, 477. 12, 280. 281. 862. *Pleteršnik 2,* 225. 302. Cronia, *ID* 6, 118. Rešetar, *Štok.* 275. Kušar, *Rad* 118, 21. Miletić, *SDZb 9,* 265. *REW** 6718. *GM* 351-352.

**prijati,** *-am* impf. (Vuk), neosobno *prija mi (ne prija mi),* ie., sveslav. i praslav. *pri-* »prodesse, favere«,,upravo stcslav. *prųati, přej ç* sa г iz ı. pred У. Odatle apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-zm* deklinacije *i* (upor. *bojazan,* gen. *-zní)* stcslav. *prijaznb »1°* amor, 2° arhicus«, *neprijazrtb* »1° Bosheit (prevedenica, calque prema stvnjem. *unholda,* moravizam), 2° vrag«, *prijazan,* gen. *-zni* (14. v.). Posljednje značenje dalo je povoda da je apstraktum dobio značenje lica. Upor. tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patęstas,* gen. -aris. Kad se to dogodilo, mogao je postati pridjev u hrv.-srp. *prijazan, f prijazna (ne^,* 15. v.) kao da je izveden s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-ьn > -an.* Apstraktum na -oii *(ne)prijaznost.* Možda je u tom pravcu bilo od kakvog značenja i njem. *unhold,* koje je i pridjev i radna imenica. Raširuje se s pomoću *-ljiv* (upor. *bojažljiv)* i *-iv prijažljiv* pored *prijažljiv* i *prijazniv.* Sveslav. i praslav. je radna imenica na *-telj* m (upor. stvnjem. *frindil')* prema f na *-teljica: prijatelj* m *(ne-;* u Dubrovniku, Prčanju i Ozrinićima *ne-)* prema *prijateljica — pretelj* m (Kosmet, ŽU Relići) = *prétyel (ne-)* (hrv.-kajk., u *Neuprezan* kod Nikolsburga), prema *preteljica,* sa *ne- neprêtelj* (Vodice, Istra) pored *neprijatelj* »1° amicus (sa *ne-* »inimicus«), 2° (termin srodstva) srodnik mladin ili mladoženjin«, pridjevi na *-ьn > -an, -ev, -in,--ski prijateljan* (u srp. prijevodu Hamartola), *prijateljev* = *prêteljev* (Kosmet), *prijateljičin* = *preteljičin* (Kosmet), *prijateljski* = *pretelj ski;* hipokoristici *priko* m (Vuk) prema *prika* pored *prîka,* gen. *prīke* (Kosmet). Apstraktum na *-stvo prijateljstvo* n *(ne-).* Denominali na *-iti sprijateljiti* = *sprêteljit, sprêteljim* (Kosmet), na *-evati^ujem prijateljevali.* Od *prijati* »uisati (Bosna, turcizam, v.)« pridjev je na *-ьn prijatan, f -tna,* stcslav. *prуeiьnъ,* s apstraktumom *prijatnõst (ne-).* Riječi *prijati* i *prija-*

*telj* posudiše Rumunji: *a prii, prieten* (disimilacija *r-l* > *r-n).* Praslav. korijen *pri-* nalazi se u stčeš. bez raširenja *-ja- přiti* (danas *přáti, pfeji),* odatle sa sufiksom *-zm přízeň,* s pridjevom na *-ivy pHznivý,* u sanskrtu *trinati* (3. 1.) »erfreut«, *priyate* »ist vergnügt«, *priyah-* »lieb«, got. *frijōn,* stvnjem. *Prija* »Wotanova supruga«, got. *frijönds,* stvnjem. *friunt,* nvnjem. *Freund.* U baltičkoj grupi samo lot. *prieks* '»veselje« pruža usporednicu obrazovanu sa sufiksom *-дo.*

*Lit.: ARj* 8, 30. 11, 907. 908. 912. 913. Janni, *ASPh 12,* 317-318. *Elezović 2,* 33. 130. 135. 259. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Horák, *ASPh* 12, 299. *Miklošič* 264. *Holub-Kopečný* 299. 302. *Bruckner* 445. *KZ* 45, 46. *Mladenov* 525. *Trautmann* 231. *WP* 2, 87. Horálek Surota 18, 58. Bugge, *IF* l, 438. Machek, *IF* 53, 95. Hamm, *KZ* 67, 127. Fortunatov, *KZ* 36, 46. Hirt, *PBB* 23, 335. sl. Beer, *Slovanský sborník Fr. Pastrnkovi* 53-57. *Boisacq** 809.

**prijek,** f *prijeka,* određeno *prijeki, prijeka* (14. v., Vuk) = (ekavski) *prek* = ikavski *prik,* komparativ *preči,* ie. (?), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev na *-qo *per-kb,* »1° (konkretno) najkraći među dvije točke, 2° (metafora) brz, hitar, 3° toponim u sr. r. *Prijeko* (Dubrovnik, Ugljan) i u vezi s apelativima *bara, njiva, stijena«.* Glede alternacije *prijeklprek* u jekavskim govorima v. *pre-.* Poimeničenja: na *-ьc* > *-ac prečac,* gen. *-čca* = *priječac* (Vuk, Crna Gora) »1° prijeki put, 2° konjska bolest anthrax, 3° usov, smet snijega, 4° toponim«, odatle prilog *naprečac, napopriječac* (Lika), na *-ica naprečica,* na *-jaga prečaga* »daska ili motka položena poprijeko« = na *-ěnica prečanica* (Crna Gora), na *-enbkt prèianak,* gen. *-anka* (Ston) = (ikavski, sjeverna Dalmacija) *pričana* »opanak ispriječan oputom«, na *-janin prečanin* »stanovnik preko Save (Srbija, Bosna)«, na *-bka priječka* = (ikavski) *prička* (Dalmacija) = bug. *prečka* »1° prečaga, 2° jarak na njivi (itd.)«. Odatle denominal na *-ati přečkat se, -am* impf. (Kosmet) »prepirati se, svađati se«. Taj posudiše Rumunji: *a sã prici* »streiten, hadern«, odatle njihov postverbal *price* f »Streit, Handel, Wiedersetzlichkeit« i u strum, pridjev *pricelnic* »streitsüchtig« ( > » je po zakonu u nenaglašeriom položaju). Na *-elina priječalina* (Dalmacija, Pavlinović) »star, loš opanak«. Pridjev na *-ьn* > *-an priječan* = *popriječan* (od priloga *poprijeko),* s *na-* u komparativu *naprečniji* (Osvetnici) u značenju »preči«, poimeničen na *-ica priječnica* = (ikavski) *prišnica* (Dalmacija) = *prišnjica* (Krk) »1° greda, 2° basamak, 3° prečaga, 4° toponim«, na *-ik priječnīk* m »1° verižnjača, 2° (neologizam) diametar«, na *-jak prlječnjak* (Vuk) »1° priječka, 2° paprčak, spinjatak, zaponjač«. Složenica: *prekonož* od sintagme *preko noge* sa sufiksom *-ló* »sápon preko noge (kod konja)«, dok *prekonož* (Dobroselo, Lika) u izreci *živjeti s kime u prekonož* sadrži *nož.* Denominai na *-iti priječiti, priječim* impf, »impedire« *(is- se, ispo-, o-, s-, za-),* s objektom *opanke, bičve* znači »okrpati opanke istom oputom«: *ispričala san ti bičve* (Korčula); odatle *oprečonica* f (Čilipi) »okrpljeni opanci istom oputom« = na *-ati prijèiati, prijecam* impf, *(is-),* iterativi na *-va- -prječívati, -prječuj m* pored na *-avati -trécavati, -prečāvām,* samo s prefiksima. Odatle postverbali *opreka,* s pridjevom na *-ьn* > *-an oprečan; zapreka.* Na *-la* slov. *prekla* = *prìklja* (ŽK) »motka kojom se pričvršćuje slama na krovu uz letvu«. Prilozi *poprijeko, isprijeka, nâprik* (ŽK) »đuture«, *prik* kao prilog za pojačanje pridjeva *prik dobar* (ŽK). Prilog i prijedlog, *preko* (Vuk) = *prijeko* »trans, per, contra, praeter, ultra (s gen.)« = *prěo* (Crna Gora *preodan, preonoć,* Vuk) = *pro* (Lika, Piva-Drobnjak, *prodan, pronoć).* Glede gubitka *k* upor. *kao* < *kako.* Veže se sa *iz: ispreko* (Vuk). Može biti i glagolski prefiks: *prekoračiti, prekohoditi* itd. kao i imenički postanjem od sintagme *Prekodrinje* n, *Prekodrinac* m prema f *Prekodrinka, prekodrinski, prekogorac* itd., *prekomjera,* s pridjevom *prekomjeran, prekogodišnji,* priloški *prekodnevice, prekojuče(-r, -ra).* U posljednjem slučaju gubi *-o prekjučē* = *priključe* (Vuk), *preklane (-i),* odatle pridjev *prek(o)jučerašnji, preklani.* Kako je praslav. pridjev **perkb* upravo raširenje s pomoću pridjevskog sufiksa *-kb* (upor. *sladak, gorak* itd.), *e* je дas1ao po zakonu likvidne metateze : upor. rus. *(po)perek.* U baltičkoj grupi nalazi se samo u stprus. *prгbI (preiken).* Upor. «mbr. *perkam,* pl. *perkaf* »priječka«.

*Lit'.: ARj* 3, 938. 960. 4, 3. 5. 11, 551. 455. 456. 558. 637. 924. 7, 533. 12, 238. *NJ* 1, 94. *Elezović 2,* 125. Vuković, *SDZb* 10, 399. Belić, NJ 1, 34-. *MikloSič 242. Bruckner* 443. *Mladenov* 534. Osthoff, *IF* 8, 34. *WP 2,* 31. Ivšić, *HR* 1934, 195. Rozwadowski, *RSI 2,* 94. Sütterlin, *IF* 25, 62.

**prijesan,** f *prijesna* (Vuk) = *prešan* (ekavski, Kosmet i kod čakavskih ikavaca ŽK *prešan, presná)* = (ikavski) *prisan,* sveslav. i praslav. *prés-* pridjev na *-ьn* > *-an* iz terminologije proizvodnje kruha, »ἄζυμος«. Poimeničen na *-ьc* > *-äc prijèsnac,* gen. *-aca* (Vuk, Vrbnik) = *presnac,* gen. *pr snaca* (Kosmet) »kolač nekiseo, kolač uopće« = na *-ica prijesnica* f (Voltidi),

na *-ik opresnik* m (Antun Dalmatin) = na *-jak oprešnjak m* (Kožičić) = *oprišnjak* m (Antun Dalmatin) »prijesan hljeb«. Na *-jar prijesničar* (Stulić) »koji pravi prijesnace«, odatle *prijesničarnica* (Bella, Stulić). Prilog *u opresno (is)pečen kruh, jesti opresno, blagovati kruh u opresno* (sve 18. v., Baćić, Kanižlić). Samoglasnik je nastao od *e* ili od dvoglasa *oi* u ie. korijenu **proisko-s* - pored **prisko-s,* koji se nalazi u stvnjem. /rise (nvnjem. *frisch),* odatle naš germanizam *vrisak,* f *vriska = frižak, frlSka* (ŽK), također u romanskim jezicima. Baltoslav. je osnova **prě-sk-* u lit. *prés-kas* »süss, ungesäuert«. Suglasnik í je nastao vjerojatno od *k,* u lit. kao u germ, zamijenjen sa *k.* Korijen je prema tome germanski i baltoslavenski.

*Lit.: ARj 9,* 111. 114. 11, 933. *Elezović 2,* 129. *Miklošič* 263. *Holub-Kopečný* 3004, *Bruckner* 440: *KZ* 45, 41. *Mladenov* 534. *Trautmann* 231. *W P 2,* 89. Matzenauer. *LF* 14, 176. *Tiž* 3, 488. *KZ* 50, 207. si. (cf. *IJb* 13, 301). Uhlenbeck, *PBB 22,* 536. Scheftelowitz, *KZ* 56, 181. Pedersen, *IF 5,* 44. 49.

**-prijeti,** *-prêm* (samo s prefiksima *do-, na-, o- se, oda-, odu- se, pri-, pod-, poda-, podu-, raza-, sa-, su-, u-, za-)* = (ekavski, Kosmet) *-prêt* = (ikavski) *-přîti* (ŽK, Vodice) pf. prema impf, na *ь-i -pirati, -em* (također samo s navedenim prefiksima, tako i *zapírati, -pírem* /Vuk/ = *zapírat* /Kosmet/ »sprečavati, smetati«), sveslav. i praslav. **perti, pъгд* (upór. stcslav. *роаърыс, -pretī),* »1° značenja: taknuti, pritisnuti, stići etc., prema prefiksima, 2° (s prefiksima *ot-, za-* ŽK, Vodice, hrv.-kajk., slov.) otvoriti, zatvoriti (kod štokavaca), 3° (s prefiksima *sa-, su-: suprêt se, suprem* (Kosmet) »ostati, zadržati se« = *saprei se* (Kosmet), *suprîti se* (ŽK) »opreti se«. Prezentska osnova u stcslav. *pъгс* prenesena je u infinitiv u *doprli* (Margetić, Reljković, Tomiković). Izvedenice se prave samo od prijevoja perfektuma *por-:* postverbali *otpor, nápor, raspor, upor, zápor* m (Vuk) »I° zasun, 2° *trava od zapora* ÍKosmet)«, *upora, potpora f,* na *-ka zaporka* »(neologizam) clausula«, s pridjevima na *-ьn > -an naporan, opor* pored *oporan, otporan, uporan, záporán* i apstraktima na *-ost napornost, otpornost, upornost, oporost.* Značenje »zatvoriti« nalazi se i u *zapornih* (Piva-Drobnjak) »stavljanje stoke zajedno na čuvanje«. Kako je tog značenja na štokavskom teritoriju nestalo, nastalo je prekrajanje te izvedenice prema *spojiti* u *supojnik* (Vuk). Tu je očuvan arhaizam u Pivi-Drobnjaku, tako i u *zapor* »zasun«. Poimeničen part. perf. pasiva *záport* (KŽ, čakavci), s pomoću *-ija* (v.) *zaparują = zaprtlja* (ŽK) = slov. *zapřtija* »kontumac«. Rumunji posudiše više južnoslavenskih prefiksalnih složenica, tako *piprêti, priprc,* koji je očuvan u bug. impf, *pripirăm* »drängen«, odatle postverbal rus. *pripor* »Stütze, Damm«, ukr. *prypir,* gen. *-poru* »steile Berglehne«, odatle rum. α *pripi* »drängen, treiben«, s gubitkom *r* zbog disimilacije *r-r > r- 0,* apstraktum na *-eh > -eală -pripeală (soarelui), pripor* »steiler Abhang«. Od *opreti: a (sã) opri* »an-, auf-, zurückhalten, verbieten, stehen bleiben«, s apstraktima na *-eh > -eală opreală,* odatle na *-iste opreliştе,* koje se ne nalazi u slavinama; sa łat. sufiksima *-itura: opritură* — -forza *opritoare* f, *opor* (Muntenija) = *opornifa (— perinoc)* »blazina osi«. Od *podbprêti: a potyri* »prisloniti« = (s metatezom) *a propti = propi = popi,* odatle na *-iį proptiį* »Geländer«, na lat. *-ella > -ea proptea = poprea = propea = proprea* »potpora«, rum. postverbal *proptă* (Erdelj), na *-eh > -eală popreală* »kućni zatvor«. Najvjerojatnije će ovamo ići i rum. *a privi* »uzeti u obzir, betreffen«, koji se dosada različito tumačio: od *privideti, -ždp* (Miklošič), *prijaviti* (Tiktin), *praviti* (Tiktin), što sve ne objašnjava ni značenje ni fonetski oblik. Osnova je rum. slavizmą gerund (particip preterita aktiva) *v ърге ь = uprijevši* (se. *pogled)* + rum. *-i* < lat. *-ire* sa > *i* u nenaglašenom položaju: *a privi,* odatle sa lat. *-torius privitor* »betreffend«, na *-işte* (upor. rus. *zrelisie* od *zřîti,* v.), od poimeničenog infinitiva *privire (cu privire* » s obzirom na«) *prăvirişte* (Dosofteiu) = (s disimilacijom *r-r > r-l) privelişte* f »Anblick, spectaculum, Schauspiel«. Upor. rum. *strivi* < gerund *зъіге ъ* (v.). Glede uklanjanja homonimije prema *prèti* v. tu riječ. U *-prijeti* čini se da su se pomiješala dva ie. korijena **per-* »udarati« i **sper-* »zucken, mit dem FUSS anschlagen, zappeln, schnellen« ili bolje **sper-* »sperren, Stange, Speer, verspreizen, stützen, stemmen«. U litavskom se održalo nepostojano *s- spirti, spiriu* »sich stemmen, stützen«, u svim slavinama je otpalo zbog identifikacije s prefiksom sб-. Slog *pré-* nastao je po zakonu 'likvidne metateze, upor. rus. *gaperétb = zapretí* »schliessen«, gdje ima i *peréti, pru* »stemmen, drücken«.

*Lit.: ARj 2,* 650. 646. 7, 488. 533. 509. Ribarić, *SDZb* 9, 184. *Elezović* 1, 196. 2, 32. 89. 201. 285. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 240. *Holub-Kopečný* 302. 432. *Bruckner* 441. *Mlađenov* 418. *WP 2,* 42. 666. *Tiktin* 1090. 1091. 1269. *Vasmer 2,* 341,

**prijetiti,** *prijetim* impf. (Vuk) (м-, *na-, za-)* = (ekavski) *pretili* = ikavski *naprititi se* (Marulić), nalazi se u svim slavinama osim u češ. i polj., praslav. *prêt-*. Apstraktum na *-nja prijetnja* f (Vuk) = (ikavski) *pričnja* (regresivna palatalna asimilacija). Možda ide ovamo kao postverbal *přijet* m (Vuk, Boka) = *prêt* (Lastovo) »Stich in der Schulter«. Za praslav. korijen *pret-* nije se našlo paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima.

*Lit.: ARj* 4, 4. 11, 935. 936. 938. 7, 534. *Miklošič* 263. Ivšić, *JF* 17, 118. si. *Vasmer 2,* 430.

**prijètran,** pridjev (~a *jegulja, jelo,* Vuk, Lika) »premastan, otužan, usovan«. S prefiksom *pri-* u stcslav. *pritranb (аьпъ, рсіь, mçka)* »amarus«, tako i u rus. *prt'tornyj* »zu süss, widrig, fade; süsslich (Rede)«. U Pivi-Drobnjaku *prijetravan.* Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, od praslav. -řorwsjkoji Miklošič tumači prijevojem korijena *ter: tor,* koji je u *trti* (v.). Oblik u Pivi-Drobnjaku sadrži još sufiks *-uo: *tor* + *-ųo* + *-ьпъ.* Prefiks *prě-* ima isto značenje koje u *prejak, prevelik.* Bez prefiksa pridjev nije potvrđen.

*Lit.: ARj* 11, 938. Vuković, *SDZb* 10, 398, *Miklošič* 359. *Vasmer 2,* 435.

**prikija** f (sterp., 14. i 15. v., hrisovulji Dušanovi) = *pnhija* (1409) — *prćija* (15. v., Vuk, Perast, Turska Hrvatska, Korčula, Kotor, Vrančić, dubrovački pisci) »dota (ŽK), miraz, roba nevjestina koja se ponese onoga dana kad se vjenča, dio nasljedstva, oselina, armangân (Vasojevići, Bar), osebina« = *prćija* (Lika K, Crmnica) = *perćija* (Vrgada) = *perćiia* (Korčula u govoru starih ljudi). S prefiksom *nad- natprćija* (A. Kadčić) nije potvrđeno u narodnom govoru. Odatle na *-as prćijaš,* gen. *-aša* m prema f *prćijašica* (Vuk, Orahovica, Lika) »čovjek, žena iz zadruge, koji ima osebinu, osopštinu«. Na *-ar* < lat. *-orius prćijari* (Sutomore) »isto što poguzïelji (v.)«. Denominai na *-ati prćijati, -am* impf. (Lika) »kad ko u zadruzi samo svoj posao radi, tj. oko svoje prćije«. Balkanski grecizam: ngr. προικιό, pl. -ιά, προικί = πουρκί (Kios) = *precla* (Bova) = *prići* (Otrantq), bug. i stcslav. *prikija,* arb. *përqi* pored *prikë,* cine. *priție* pored *priča* < ngr. προίκα, akuzativ od προίξ, u dalmato-rom. *perchivium* (Dubrovnik, Kotor). Dočetak *-vium* nastao prema *lixivia.*

*Lit.: ARj* 7, 698. 11, 189. 429. 858. Miletić, *SDZb 9,* 604. *GM* 333. Jurišić, *NVj* 45, 180. *Rohlfs* 1790. Pokl, *Unt.* 78. Isti, *Stud.* 113-4. Vasmer, *GL* 123.

**prim** m (Zore, južna Dalmacija) »(brodski termin) prostor u lađi među prvim i drugim bankom«. Nije točno određeno gdje se govori. Potrebna su obavještenja i iz drugih krajeva. Upor. gr. πρύμνα »poupe« i pridjev πρυμνός »qui est au bout«. Ovamo ide možda i kolski termin *prema (prva, zadnja,* Vodice) »prednji ili stražnji dio kola, *škarić, naděl* (ŽK)«. Nije isključena veza sa *prěm (-o, -a)* i *pramac* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 48. Ribarić, *SDZb* 9, 183.

**primat** m (Kašić, Rapić) »(katolički crkveni termin) prvenstvo među biskupima«. Apstraktum na *-atus* od brojnog pridjeva *primus* »prvi«. Na *-arius* > fr. *-ier,* tal. *-iera: primiera* f »neka vrsta kartanja« < tal. *primiera,* francuzizmi *premijera* f »prva predstava nekog komada«, *premijer* m »ministar predsjednik«. Ovamo ide i prevedenica *prvidan* (v. pod *prvi).*

*Lit.: ARj* 12, 52. 53. *REW*[3] 6754. Skok, *Slovo* 3, 58.

**primencir** m (Costa, koji prevodi u *prvopivalac,* gen. *-aoca) = (-en* pored *-an* kao u *láncún* pored *lencun) primancir* (Kavanjin) -- *primancijer = premancir = premancer = prerncncer* — *prmancir* (~ *splicki,* Marulić) = *prmancer senjske crikve* (1487, pop Balaš) = *premencer = prvocir* (Kavanjin) »katolički crkveni termin) kanonik pojac, pivalac, gr. ψάλτης (prvi u koru za upravljat i učit ostale diake u pivanju)«. Najstarije su latinske potvrde iz Splita g. 1069, kada se pominju svjedoci *Petrus primicerius, Draganus scitonoša* i *Osrizzo podiupus* i g. 1171. *Duymuș lenita et ecclesiae beati Domnii primicerius.* To je latinska izvedenica na *-ius* od sintagme *primus cer ae* (= *tabulae ceratae)* «koji je prvi zapisan na ploči« > biz. πριμικήρι(ο)ς (της αυλής). Drugi dio složenice unakrstio se s gr. κύριος, odatle u stsrp. *pгemicuгь,* dok se kod Kavanjina prvi dio crkvenog termina unakrstio sa *prvi.* Značenje stsrp. *primikjur = premikjun — pretnikirb* označeno je u Dušanovu zakonu »knezove i premicirije. . . koji se obrětajutb seli i katuni obladajušte«, što znači da su isto u katunima (= pastirskim vlaškim ili arbanaskimjnestalnim, nomadskim naseljima), što su selima (= stalnim naseljima) knezovi. Prema tome je *prěmikjurb* (po imenu se pominju iz 14. v. *Boleslav* i *Voihna)* balkanski grecizam latinskog podrijetla: arb. *përqyr* »Oberhaupt, Befehlshaber«.

*Lit.: ARj* 1, 49. 165. 11, 601. 607. 12, 54. 52. 56. 235. *Mažuranu* 1163. *CD 2,* 130. 144. 10, 393. 395. *Račkil9. Sunnin* 132. *REW*[3]

6750. Joki, *IF* 44, 62. sl. Kadlec, *Valaši* 146. sl. Vasmer, *GL* 123.

**princip** m 1° vladalac, knez, poglavica, vojvoda, prvak, 2° prezime (Bosna)«. Od tal. *principe* < lat. *princeps,* gen. *-ipis* (složenica od *primus* i *caput).* Preko njem. *Prinz* < fr. *prince* istog podrijetla *princ* m (Hrvatska, Istra) = *princa* m i indeklinabile *princi* m. Upor. arb. *prenk.* Na lat. pridjevski sufiks *-alis* poimeničen u m. r. *principal* m »(ribarski termin) onaj koji posjeduje ordënj (»alat«), za razliku : *patrím,* onaj koji upravlja (ostali su drugovi kod ribanja)«. Na lat. *-atus principat* m »zemlja kojom upravlja princip« < tal. *principato* < *la.t.prmcipatus* = na *-stvo principatstvo* n. Internacionalan je latinizam *princípium* > *princíp* m (hrv.) preko njem. *Prinzip.*

*Lit.: AR}* 12, 71. *REW** 6755.

**pripojiti,** *pripojim* pf. (Vuk) prema impf. *pripajati, pripajam* (Vuk, prijevoj duljenja *o-ō* > *a)* »conjungere«. Postoji još sa *s-* i *raž-: spojiti, spojim* pf. (Vuk) pored *sapòjiti, sàpojlm* (Vuk) prema impf, prijevojem duljenja *ö* > *a spajati, spajam* »conjungere, udružiti«, *raspaliti se* »kad se spone razlome«. Impf, na *-vá- pripojávati, -pajāvām.* Bez tih prefiksa ne postoji u hrv.-srp. Razlog je tome izbjegavanje homonimije sa *pojiti,* prijevoj od *piti, napajati.* U Kosmetu *zapājat zapájam* »spajati«, nije bilo izbjegavanja homonimije prema *zapojit* »davati nekome vodu, da mu se povrati dah ili svijest«. Postverbali *spoj,* odatle pridjev *spójni,* imenice *spojka, spojnica, pripoj.* Rumunji posudiše *pripoi* »loten«, *pripoiu* m »Lot«. Bez prefiksa dolazi u češ. *pojiti kovy, pájka,* ruš. *pajatb* »zataliti«. Prema tumačenju Peterssonovu *pojití* »udružiti« bila bi prajezična kompozicija *po-ги-,* od čega se korijen *-tu-* nalazi u sanskrtu *y auti* (3. 1.) »veže«, lit. *yautis* »voz«. Postoji i drugo tumačenje, po kojem češ. *pojiti kovy* znači »močiti ih u rastopljenom činu i olovu tanja ( = pájka)« i zaista je prijevoj od *piti.* Po tom tumačenju bio bi *pojiti* u značenju »udružiti« prvobitna kovačka metafora, koja je, kad je izašla iz kovačke terminologije, dobila općenito značenje bez veze na močenje. Značenje rumunjskog slavizmą »loten« upućuje još na kovački zanat. V. *piti.*

*Lit.: ARj* 12, 96. *Miklošič* 254. *Holub--Kopečný* 274. 261. Petersson, *L UA* 1 (12) (cf. *JF* 3, 218. *RSl* 8, 300). Isti, *Balt. ų. slav.* (cf. *IJb* 7, 117). Zubatý, *SbPil 2,* 19. Šuman, *ASPh* 30, 298-299. Jagić, *ASPh* 30, ibidem. *Tiktin* 1200.

**připsati,** *přpšem* impf. (Menčetić; Srbija, Kruševac, subjekt *odijelo,* »dolikovati, dobro stajati«, 3. 1. prez. *prlpše ci da jès* (Kosmet) »izgleda da jest«. Balkanski grecizam od aorista επρεψε od πρέπει »treba«: arb. *preps* »es ist nötig«, cine. *pripsire* »falloir«, *prep* m »prestance«.

*Lit.: ARj* 12, 116. *Elezovič 2,* 137. *Pascu* 2, 79., br. 1482. *GM* 352. Vasmer, *GL* 124.

**prisega** f (Hrvatska i Slavonija), »juramentum, zakletva«, sveslav. i praslav. postverbal od *priseći, prisēgnēm* pored *prisegnuti* (Zakon vinodolski) i (čakavski) *prisegati, -gam, -žem* pf. »zakleti se« prema impf, *prisezati, -am, -žem* (12. v.) i sa prijevojem *e-i prisizati, -zem* (Baraković, ŽK, Vinkovci), *prisigati* (Vrančić) i na *-va- prisigavau,* na *-ovati prisigovati, -ujem* (Mrnavić). Odatle postverbali *priseža* (14. v.), apstraktum na *-ba prisežba.* Pridjev na *-ьn* > *-an prisežan,* poimeničen na *-ik přísežník.* Taj važan juridički termin zbog zasebnog semantičkog razvitka izgubio je u jezičnoj svijesti vezu s glagolom *ségnuti* (v.) *(po-},* od kojeg je prefiksalna složenica. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upór. stslav. *prisega, prisįšti,* češ. *přísaha,* polj. *przysega,* ruš. *prisjága.* Značenje se razvilo prema starom obavljanju prisege pružanjem ruke i doticanjem svetog predmeta pri zaklinjanju.

*Lit.: ARj* 12, 126. 129. *Miklošič 291. Holub--Kopečný* 301. *Bruckner* 444. *WP 2,* 483.

**prîsnï,** *fprisna* (13. v.), danas književni pridjev uzet iz crkvenog jezika, »1° pravi, iskren, 2° srodan«. U crkvenom jeziku (Domentijan) i historijskim tekstovima prilog *prisno* »uvijek, vazda«, iz završetka molitava: i *nynja i prisno i ъ věky vekovъ aminъ* = lat. *et nune et semper et per omnia saccula saeculorum amen.* Apstraktum ná *-stvo prisbnbstvo* (Danilo). Samo još stcslav. *pгізъпъ* i slov. *pristen,* određeno *prismi,* stcslav. složenica *prisbnoděva,* prevedenica od gr. αεί παρθένος »toujours vierge«. Ne zna se koji je oblik prvobitan, stcslav. bez í ili slov. sa *t,* koji je mogao ispasti u femininumu, odatle je analogickí stvoren maskulinum bez *t.* Ako se veže s *isti* (v.), s prefiksom *pri* + *іыіьпъ,* onda je slovenski oblik prvobitan. Upor. češ. *přísný* s drugim značenjem »odlučan, ozhodný«.

*Lit.: ARj* 12, 125. Pedersen, *IF5,*44. Meyer, *IF* 52, 86. *Holub-Kopečný* 301.

**priškorka** f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »krivica«.

*Lit.: ARj* 12, 177.

**příst** m = *prise* (ŽK), sveslav. i praslav. **prysk* + sufiks -jo, »pústula«. Pridjev na *-ьn* > *-an pristan, prisna* (Stulić) »pun prišteva«, na *-ost pristaši* = na *-av pristav* (Stulić). Poimeničen na *-jak prišnjak* »biljka euphorbia, Wolfsmilch« nazvana ovako po soku. Zato i *prišt* (Bosna) »trava« može ići također ovamo. Deminutiv na *-īk prišćak,* gen. *-aka* (ŽK) = na *-ьc* > *-äc prištac,* gen. *prišca* (Stulić). Denominali na *-ati isprîštati se, ispuštam* (Lika) = na *-iti ispustiti, isprištim se = isprištit se, -prištim* (Kosmet), impf, na *-va- isprištivati se^pristujem* pored *-īvām {napo-}.* Samoglasnik t je nastao od jery-a, upór. polj. *przyszcz,* rus. *pryšč.* Prema tome je *prišt* izvedenica na *-to* (pridjevska?) od onomatopejskog glagolskog korijena **prysk-,* upor. stcslav. *prysncti,* češ. *pryskati,* rus. *pryskatb.* U južnoslavenskom postoji ta onomatopeja u nižem prijevoju *prskati* impf, *(po-}* prema pf. *prsnuti (ras-)* (v.). Upor. i *praskati* (v.). Sa samoglasom *i* < *y* nalazi se u onomatopejskoj varijanti *brizgati* impf, prema pf. *briznuti* (v.), polj. *bryzgać,* rus. *bryzgatb* »spritzen«. U baltičkoj grupi paralela je *prausti* »(das Gesicht) waschen«, lot. *prauslat* »spritzen«, u donjo-njem. *prusten,* s istim prijevojnim samoglasom *u,* kome u praslavenskom odgovara jery. Upor. još srvnjem. *brusche* = nvnjem. *Brausch(e)* »tumor, tuber«, sanskr. *prusnōti* »spritzt«. Ie. korijen **(s)per-* »sprühen, spritzen« bio je raširen na *-eu* i na í. Ovamo ide još ime rijeke *Prištevka,* desni pritok *Sitnice,* i ime grada na njoj *Priština.*

*Lit.: ARj* 4, 5. 7, 508. 12, 178. *Elezavić* 1, 239. 2, 139. *Miklošič 266. Holub-Kopečny* 298. *Bruckner* 440. *Mladenov* 525. 533. *Vasmer 2,* 452-3. *WP 2,* 28. 230. *Trautmann* 23. Matzenauer, *LP* 14, 172-173. Petersson, *Zwei sprachl. Aufsätze* 1917. (cf. *IJb* 8, 208). Sütterlin, *IF* 25, 70. Wood, *IF 22,* 156 160.

**pritoka** f (Istra) »furca, currus (prema Nemaniću)«, što Maretić prevodi »kolomija, kolovoz, vagaš«, čini se neispravno, jer je istarski kolski termin zacijelo identičan sa *pritoka* (Korlevići, Istra), koje Ribarić glosira »Langbaum, sûra (Vodice) < svora, švöra (ŽK)«. Upor. još *prtòka* f (Buzet, Sovinjsko polje) »stražnji rogovi u kola«.

*Lit.: ARj* 12, 196. Ribarić, *SDZb* 9, 184.

**prìtrus** m (Istra) »uzrok, causa«. Stulić ima *pritrus* m »1° mixtura, primjesa, mješavina, 2 aspersio, pokrop«. Lastrić ima *pritrusa f* u značenju 1°. Čini se kao postverbal *odpritrúsiti se* (Stulić) »adhaerere«, a u Vitaljića *pritrusenje* n, od nepotvrđenog *pritrusiti* »umijesiti«. Semantički razvitak i odnos nije jasan. V. *trus.*

*Lit.: ARj* 12, 198.

**priur** m (15. v., Kožičić, Gučetić) = *prijur* m = *prejur* (15. v., Mikalja) prema f *priura* = *prior* (danas) »1° manastirski starješina nekih katoličkih redova, *2°* knez, comes u srednjovjekovnom Splitu«. Od lat. *prior,* gen. *-oris.*

*Lit.: ARj* 11, 542. 942. 12, 204.

**privati se,** *-am* impf. (Perast) »lišiti se«. Od tal. < lat. *privare.* Od part. perf. *privātus* pridjev na *-ьn* > *-an privatan* (Šulek), prilog *privat* (kao u njem.) pored *privatno (učiti),* odatle na *-ist(a) privatista)* m.

*Lit.: ARj* 12, 207. *REW*[3] 6758. 6761.

**prižuncijun** f »preuzetnost«. Od tal. učenog apstraktuma *presunzione* < lat. *praesumptio,* gen. *-onis,* od part. perf. *praesumptus* sa sufiksom *-10,* od prefiksa *prae-* i *sumere.* Riječ *preuzetnost* je prevedenica odatle.

*Lit.: ARj* 12, 230.

**prkát,** gen. *prkāta* (Istra) »ovčarnica«, deminutiv *prkatić* »ovile« = *prkăt,* gen. *-âta* m (zapadni dio Kastavštine, Brgud, prema Žejanu, Vodice, Krlevići) »1° kotac, 2° mali prostor u štali za krave, odijeljen daskama za telad ili svinje, u staji za ovce odijeljen prostor za jagnjad« = slov. *parkot* (Malhinje) = *prekàt,* gen. *-ata* »isto«. Leksički ostatak iz starog istro-romanskog kao izvedenica na *-atus* (upor. *prnat)* od srlat. *parricus* > fr. *pare,* koje pripada pred-ie. supstratu. Internacionalno *park,* na *-irati parkirati, parkiram.*

*Lit.: ARj* 12, 231. Ribarić, *SDZb 9,* 184. *Pleteršnik 2,* 10. 241. Alessio, *RiO* 1, 250. *REW** 6253.

**prkno** n (Vuk, Istra) = *perkno* (Vrbnik) »(nepristojna riječ za eufemizam) zadnjica, stražnjica, guzica, dupe, šupak, rit (hrv.-kajk.)«. Slov. *prknja* f. Pridjev na *-ast prknast* »guzat«. Deminutivi na *-sce* < *-cьce přknašce* n (Lika) = na *-će prkance,* gen. *-eta* (Vuk). Augmentativi na *-jača prknjača* f (Đorđić) »debelguza«. S romanskim sufiksom *-atorius* > *-ador prknjadora* (Ston) »proždrljiva žena«. Upor. tal. *mangiador.* Pejorativna riječ može se upoređivati u pogledu sufiksa i sa *pijandura,* kako čini Maretić. Ovamo ide još na *-jāk pftnjāk,* gen. *-aka* m (Lika) »zao čir od koga se lako umre, poganac«. Glede *tn* < *kn* upor. *Knin* iz *Tenenum.* Matzenauer veže sa gornjo-luž.-srp.

impf, *pórkać* prema pf. *porknyć* »pedere, vissire«, s postverbalom *pork* »flatus ventris«. Ako je tako, *pŕkno* bi se dalo objasniti kao izvedenica na *-no* od nepotvrđenog deminutivnog glagola na *-katí* **prtkati* impf, prema pf. **pnknuti,* upravo kao postverbal od perfektiva. To ostaje samo kombinacija.

*Lit.: ARj* 12, 231. 516. Matzenauer, *LF* 14, 84.

**prkos** m (štokavska riječ bez paralela u dragim slavinama, Vuk) »1° inat, truc (ŽK), 2° toponim (Dalmacija, upor. *Pravdáié, Pravdačice)«.* Pridjev na *-ъn > -an prkosan* (Piva-Drobnjak) »koji prkosi«, na *-it prkosu,* na *-ljiv prkošljiv* (Lika). Prijedlog s dativom *u(s)prkos* »trotz« *(na-, za-},* pored kojega se govori *uskos* (v.). Radna imenica na *-džija* (v.) *prkoždžija — prkoščija* m (Vuk) »inadžija«. Denominal na *-iti prkositi, -im* impf. (Vuk) *(is-, na-).* Ovamo ide možda *pfkonja* m (Lika), s deminutivom *pŕkonjica* m (Lika) i denominálom na *-iti pŕkonjiti, -im (sé)* (Vuk) *(na-)* »srditi se, mrgoditi se«. Korijen *prk-,* koji se nalazi u tim izvedenicama dolazi još u maskulinumu na *-ica pŕčica* (Vuk) »mali čovjek koji se lasno rasrdi« i na *-bk prčak,* gen. *-čka* (Dubrovnik) »gnjevljiv, năbuşit čovjek«. Ekspresivnost tih izvedenica izražava se onomatopeiziranjem *naprnjiti se, nàpmjîm* (Lika) = *naprnduljiti se, -prndūljīm* (objekt *gubičine,* Lika), *naprndišiti se, -prndīšīm* (Lika) »zaintačiti dokazivanjem«, *prndžati, -am* (Piva-Drobnjak) »pričati unoseći ruke kome u oči ili mlatarajući rukama«. Uporedenje s ukr. prijedlogom *navpereč* »usprkos« daje nam mogućnost za tumačenje postanja: *prkos* je apstraktum na *-ost,* koji odgovara stcslav. *prêkostb* »protivnost«, od pridjeva *prijek* (v.), odatle pridjev na *-ъn prèkostbnъ,* u kojem je prema tipu *prazan, praz(d)na* ispao *t* u femininumu, odatle hrv.-srp. *prkosan.* Odbacivanjem općeg pridjevskog sufiksa *-ъn* nastala je štokavska imenica *prkos* m. Oblik **prkb* mjesto *prêkb* je niži prijevojni štěpen, koji se može pravdati i ekspresivnom tendencijom.

*Lit.: ARj* 4, 5. 7, 535. 11, 427. 12, 232. 231. Vuković, *SDZb* 10, 399.

**prie,** gen. *-eta* n (Skopska Crna Gora) = *prlo* n (Stara Srbija) = *prije,* gen. *-eta* (Kosmet) »malo magare«, bug. *prălja.* Na *-etina prietina* f (Sasin, Dubrovčanin) »magareća koža«. Denominal *opnjit, -i* (Kosmet) »kad se magarica oždrijebi«. Možda ide ovamo i *usprHcat se* (subjekt *djeca)* »ustrčati se« (Smokvica, Korčula).

*Lit.: ARj 12,* 232. *Elezović 2,* 33. 139.

**Priita** f, selo (Srbija, Crna Reka) = *Pr-Ijita* f, selo u Crnoj Gori. Poimeničen rum. part. perf. *pîrlit* od α *pirli* »verbrennen, versengen« < *priiți, přijití* (v.). Ovamo ide ime brda (oronim) *Pirlìtor* = *Pirìtor* (nalazi se više Tare iznad sela zvanog Selina, kod Međužvalja, u Drobnjaku, gdje su po narodnoj priči razvaline grada vojvode Momčila). Taj je od rum. glagolskog pridjeva *pîrlitor* kao *Durmitor* i *Palator,* sa sufiksom lat. *-torius* > rum. *-tor.* Nije istog postanja kojeg i *Periilor* = *Peritvar* (narodna pjesma) = *Peritor* = (disimilacija *r-r* > *l-r) Pilitor,* grad na obali Egejskog mora (14. v.) gdje je uistinu sjedio vojvoda Momčilo, ujak Kraljevića Marka, koga je ubio kralj Vukašin. U tom toponimu je od gr. *Perith(e)orinon* »kraj«, u kojem su pomiješane dvije grčke riječi περιθώριον »marge« i περιθεωρία »pogled«. Upor. za takovu denominaciją *Prizren.* Toponimi rumunjskog podrijetla idu semantički zajedno s našim *Põsega, Požarevac.*

*Lit.: ARj 9,* 850. 865. 12, 233. 234. *SEZb 4,* 434. *Tiktin* 1171.

**priiți,** *pflim* impf, (dubrovački pisci) *(is-)* = *přijíti, pHjim* (Vuk, *lj* je iz prezenta *-Uci) (o-, po-)* = *oprljit* (Kosmet, objekt *ruke,* subjekt *slana)* »1° paliti, žeći, 2° pariti (Vranjski okrug)«. Nalazi se još u bug. *oprăljam* i češ. *priiți* (subjekt *kopriva),* može biti praslav. Odatle na *-otina* (v.): *prljotina* f »opeklina, oželina« = *ispfljotina.* Rumunji posudiše *a pirli* »1° an der Oberfläche verbrennen, 2° prevariti«, odatle na lat. *-itifra pîrlitură* — na *-eh* > *-eală pîrleală, pîrlea.* Ovamo možda s prefiksom *$ъ- a spîrli* = *sparli* pored *șpîrli, sperii, a sprlichia* = *spurichia* »davonlaufen«. Upor. ipak *usprlicati* (v.). Od rum. slavizmą nastadoše oronim *Piriitor* i toponim *Priita* (v. tu riječ). Prema Mladenovu nastalo je od rustičnog stepeпа **pr-* od *para,* s formantom / kao u *topliti* pored *topiti.* V. *para.*

*Lit.: ARj* 12, 233. *Elezović 2,* 33. 107. *Miklošič* 242. *Mladenov* 385. 539 *ASPh* 34, 399-401. *Tiktin* 1468. Matzenauer, *LF* 14, 84.

**přlj,** gen. *prlja* m (Bukovica u Dalmaciji, Srbija) = *pfj* (Čilipi, Konavli) »1° kraći komad drveta, 2° motka, trklja, pritka, 3° zašiljeno drvo, klin, 4° stupac na kolima za lojtre« = *pflj* (Kosmet) »motka, proštac, kolac« =

*šprlj* m, pl. *šptljevi* (Novska) »na Ijestvama drvca na koja staje noga«. Glede dodatka *š* < *s* upor. slov. *šprekla, šprikla* pored *prekla* = *pnklja* (ŽK). Deminutiv na *-bk prljak,* gen. *-Ijka* (Lika) = na *-čić prljčić.* Na *-ač prljač,* gen. *-ala.* Na *-ale prljale* f pl. (Vinkovci) »kosi plot«. Možda ovamo i ime ribe na *-as prljaš* »dentex filosus«. Prema Maretiću od istog je korijena od kojeg i *prijeti (podu-, u-),* tj. niži prijevojni štěpen *pьr-* raširen sufiksom *-/* + *-to.*

*Lit.:* *ARj* 12, 233. *Elezović 2,* 139.

**prljati,** *-am* impf. (Vuk) »turati, npr. drva u peć ili u klačinu« prema pf. *isprljati, -am* »izvaditi iz vatre« = *prijat, -ám (se)* (Kosmet) »gurati, puniti (u usta, njedra, drva u koftor)«, *zaprljăt, -am* (pejorativno *zalok u usta).* Na *-ala prljala* f »od gvozda kao žarač čim se drva turaju u klačinu«. Usp. *pflj.*

*Lit.:* *ARj* 12, 234. *Elezović* 1, 197. 2, 139.

**prnàt,** gen. *-âta* m (Istra) »hrpa snopova« = *prnàt,* gen. *-âta* (Buzet, Sovinjsko polje), »u pravokutni stog složeni snopovi žita«. Od istro-romanskog *pamato,* istro-rum. (Čiči, nekroatizirani) *pernat.* Izvedenica na *-ātus* od stvnjem. *pani,* koje se nalazi u slov. *parma* = *parna* (tako i Hrvatsko zagorje, Virovitica) »žitnica, štagalj«.

*Lit.:* *ARj 9,* 653. 12, 235. *Pleteršnik 2,* 10. Štrekelj, *ASPh* 28, 525. *DAW* 50, 49. *REW*[3] 6248. *Rosamani* 739.

**Prnîba** f »poluotok kod Krka prema puntu (Krk), više tako nazvanih lokaliteta na Krku« = krčko-rom. *Pornaibo* (1305, 1323) = mlet. (u Krku) *Pornibo* = *Pernibo* (1579,1676, 1631). Dalmato-romanski toponomastički ostatak od vlat. **pronivius,* pridjev koji je nastao unakrštenjem od *promis* + *proclivus* = *-vius.*

*Lit.:* Skok, *AGI* Î24, 38-93, § 58. Isti, Ste;. 22. 31.

**prnja** f (Vuk, Vodice, Istra) »cunja (ŽK, slov.), rita, dronjak, odrpina«. Pridjev na *-av prnjav* (zapadni krajevi, Slavonija, Virovitica), poimeničen na *-ьc* > *-ac* m prema f na *-ica pfnjavac,* gen. *-avca* (Riječka nahija, Virovitica) prema *prnjavica* (Lika) »odrlija, ritinar, rito, odrpanica«. Odatle hipokoristik *prnjo* m (Lika) prema f *prnja.* Kol. na *-od pfnjađ,* gen. *-i f* (Vuk) = *prhlad* (v.) »trulo drvo, trulež«, odatle pridjev na *-ovit prnjadovit* (~ *panj,* Vuk) = *prlàdovit* = *prhladovit* »trancus putris in tenebris lucens«. Na *-jaga prnjage* f pl., gen. *prnjāgā* (humoristickí, u izrazu *otići u* ~ »spavati«). Deminutivi na -SR > *-ák prnjak,* gen. *-njka* (Virovitica) »dronjak«, na *-ica prnjica* (Jačke). Augmentativ na *-ina prnjina* f (M. Držić). Na *-eša pfnješa* m (Lika) »prnjavac«. Na *-ar prnjār,* gen. *-ara* (Lika) »koji po selu kupuje prnje, cunjar (ŽK)«. Možda ide ovamo djelomično *prnjavica* (Pag, Zore, v. tu riječ) i *prnjav* (Istra) »prištast, pustulosus«. Uporište za etimologiju daje *prnjad* f = *prhlad* = *prlad* f (Šumadija, Srijem, Crkveni Bok) = slov. *prhljãd* »morsches Holz« — *prhljâdina* = *prhljadovina,* iz čega se vidi da je *prnjad* kolektiv od osnove glagola *pŕhnuti, -ein* — *(s)pmlti* (ŽK) (v.) »truhnuti, gnjiliti«. Prema tome *prnja* predstavlja nepotvrđeno **prhnja* od iste osnove sa sufiksom *-гa.* Sinonim je od *pfnjađ* u višem prijevojnom štěpenu *pranja* f (Baranja, Šaptmovac, Požega), praslavenskog podrijetla, na što ukazuje stcslav. inhoativ *prachněti,* češ. *próchen,* slvč. *próchno, poll, próchno* i rus. *porohno.* Upor. slov. *prahnéti* pored *prhneti,p<3\].* *(s)próchnieć.* Za etimologiju v. *prah.*

*Lit.:* *ARj* 11, 241. 12, 236. *Pleteršnik 2,* 297. 347. Ribarić, *SDZb 9,* 184. *Miklošič* 244. 242. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 437.

**prnjavica** f (Pag, Zore, Brusina) »morská mušia na rijezove, venus verrucosa«. Trebalo bi više potvrda. Čini se da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *perna* u značenju »perla«, kako je u narječjima napuljskom i sicílskom. Sufiks *-javica* dobiven je unakrštenjem sa *prnjav* »prištast, pristav« (v. pod *prnja).* Od vlat. deminutiva **pernula* > tal. *perla* je talijanizam *perla* f »biser«, pridjev na *-en perlen* (Gradić) = *pria* (narodna pjesma). Tal. deminutiv na *-ino* odatle *perlín,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) « *prlin* (Split, Korčula) »plavilo, pleba (hrvatski gradovi)«. Denominal na *-atiperlìnati, -ajen* (Korčula). Usp.i pod *prnja.*

*Lit.:* *ARj 9,* 791. 12, 232. 236. *REW*[3] 6418. *Prati* 753.

pro, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog te imenički i glagolski prefiks, u hrv.-srp. samo u funkciji prefiksa, ali da je i u hrv.-srp. bio prijedlog kao u strus., ukr. i ćeš. dokazuje *proz* (Crna Gora, Martié) »kroz« = *prož* pred palatalima, u kojem je -г istog postanja kao u *kroz, Irez* — *lez* (ŽK), *prez* — *bez, niz, na-z-očan.* U značenju strus. *pro* c. acc. »propter, ob, causa, per« istisnut je *pro* od sinonima *zbog* (v.) i postpozicije *radi, poradi.* Prvobitno značenje vidi se u nominalnom prefiksu u

*proljeće (v.),* gdje znači »ono što prethodi ljetu«. To značenje ima i u prijevojnoj varijanti duljine *o* — ō > *a pra* (v.) kao i u glagolskom prefiksu *proreci, prokazati ita.,* tj. »unaprijed nešto kazati«. Kao imenički prefiks dolazi najčešće u postverbalima kao u *prostor* od *prostrijeti* (v.), *prosvjeta* od *prosvjet(l)iti, proboj* od *probiti, prorok* od *proreci, prozor* od *prozrijeti* itd. Izvan te funkcije dolazi kao pridjevski prefiks u *pradjed, prosuh* (upór. lat. *subsiccus),* gdje izrazuje jednu vrstu deminucije »pomalo sijed«, itd. Kao glagolski prefiks izrazuje razne vrste svršenosti, početnu (ingresivnu) svršenost kao u *propjevali, probuditi, progledati* itd., prostornu (spacijalnu) svršenost kao u *prosuti, probosti, probiti, propasti* itd.,, posvemašnju (apsolutnu) svršenost, to će reći da se radnja osnovnog glagola ne može više vršiti, kao u *proći, pronaći, pronevjeriti, prodrijeti, proždrijeti, prodati* itd. Osnova od *pro* nalazi se još u *prvi* (v.), *prav* (v.), *prost* (v.), *prôč* (v.), *pre* (v.), *pri* (v.). Ie. je korijen **per,* koji dolazi također kao prijedlog i prefiks, *pro* je varijanta njegova. Upor. tal. *per* za kllat. prijedlog *pro.* U baltičkoj grupi lit. *pro* (prefiks) = stprus. *pra* c. ace. »vorbei«; sanskr. *pra-,* avesta *fra-,* gr. προ, lat. *pro* > vlat. *por* (tako u fr. *pour,* španj. *por).* Čest je u internacionalnim riječima grčkog i latinskog podrijetla: *proporcija, proporcionalan, prò domo, procent, procentualan, proces, procesualan, procesija, prospekt, profesor, protekcija, propaganda, problem, problematika, problematičan, program, programatičan, programatičnost, proteza,* i u internacionalnim riječima iz francuskog jezika *proteže, promenada.*

*Lit.: ARj* 12, 227. 481. *Miklošič 264. Holub-Kopečný* 294. *Bruckner* 525. *Mladenov* 525. *Trautmann* 229. *WP 2, 36.* Belić, *Priroda* 425. *JF 18,* 97. Bugge, *KZ* 32, 407. *KZ 36,* 465. Matzenauer, *LF* 14, 84-90. Słoński, *SpTNW* 1, 22, 40-82 (cf. *IJb* 16, 277).

**próba** f (Vuk) = *proba* (ŽK) »ogled, mustra«. Postverbal od glagola na *-ati probati, -am* impf. (Vuk) = *probati, -ãm* (ŽK) *(iz-)* »1° ogledati, kušati, 2° dokazati«. Pridjev na *-ьn probni* (~a *vožnja}.* Od lat. *probare* ili preko njem. *Probe* f. Talijanizam je *provati, -ãm* (Perast) = *provati, -ãm* impf. (Vuk) *(o-)* = *provát* (Crmnica), iteratív na *-iva- provivati* (Vrbnik), s tal. prefiksom *a-* < lat. *ad aprovavat, -ăjem* (Kućište) »odobravati«. Postverbal *prova* f »dokaz«. Na mlet. *-ada* < lat. *-ata provada f* (Zore, Dubrovnik) »spletka, intriga«.

*Lit.: ARj* 9, 121. 12, 238. 239. 466. 468. 475 *ZbNŽ 7,* 315. Miletić, *SDZb 9,* 260. 263. *REW** 6764. Matzenauer, *LF* 14, 92.

**proces** m »1° parba, parnica, 2° izvid, izviđanje, 3° postupak«. Od lat. *processus,* od *procedere,* preko njem. *Prozess.* Odatle denominai na *-dráti processati, -cesīrām* impf, »voditi proces«. Talijanizam je *pročeš* m (Budinić, Držić, Kašić) = *proces* »isto« < tal. *processo,* denominal na *-ati procesati* impf, »parbiti se«. Apstraktum na *-ιo processio,* gen. *-oms* > (latinizam) *procesija f* = *procesija* (ŽK) = *procesija* — *(c* > *š* i *s* > *c,* neka vrsta metateze) *prošecija* = *prošencija* (Krašić) = (crkveni termin) »ophod«; talijanizam: *procešion* m = *procesiûn,* gen. *-uni f* (Rab) = *pročesijun,* gen. *-una* m (Dubrovnik) = *pročišijun* = (umetnuto я pred afrikatom) *prosinciôn* (Lepetane) = (asimilacija) *prošešjun* (Božava) = *prosesijūn* (Perast). Upor. *pročesūnon* (Kućište).

*Lit.: ARj 12, 253.* 265. 266. 268. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* 118.

**procipina** f (Poljica) »prase«. Maretić misli da bi prema južnom narječju bilo **prosjepina,* ali dodaje ispravno da je riječ tamna prema toj supoziciji. To bi bio augmentativ na *-ina* od *procijep* što ne daje nikakav smisao. Bit će prije od vlat. složenice **porcospinus* > tal. *porcospino* »Stachelschweіn« kao dalmato-romanski leksički ostatak.

*Lit.: ARj* 12, 257. *REW** 6665.

**prSč** (hrv.-kajk., ŽK: *odi prôč odátlje;* slov.) prilog i uzvik, »van, dalje, udalji se«. Nalazi se još u polj., ukr. i brus., strus.,sa značenjem »unaprijed«. Praslav. To je upravo komparativ od pridjeva *prokъ* »ostali«, koji znači poimeničen u stcslav., ukr. i rus. »ostatak«. Taj je obrazovan od *pro* (v.) s pomoću sufiksa *-bko.* Upor. *prijek* (v.) od *pré* s istim sufiksom. Nalazi se u gr. πρόκα »odmah«, lat. *reciprocas* (odatle internacionalno *recipročan* i *reciprocitet).* Oblik *proč* je nastao iz **prokiom.* Pridjev na *-/ pròci, prôča* (samo u određenom vidu, 13. i 14. v., u hrvatskim spomenicima, jedna potvrda u narodnoj pjesmi; ne postoji u narodnom govoru) »drugi«.

*Lit.: ARj 12,* 264. 265. 266. *Miklošič* 264. *Holub-Kopečný* 300. *Bruckner* 437. *WP* 2, 37. *Mladenov* 532. Iljinski, *ASPh* 28, 457. Osthoff, *IF* 8, 45. 49. Thumb, *KZ* 36, 201. Matzenauer, *LF* 14, 90-91. Solmsen, *KZ* 35, 463-484. Brugmann, *IF* 14, 11 (bilj.). *Boisacq*[3] 814. *Vasmer 2,* 439. 449.

**predio,** gen. *-djela* m (Prčanj) »Haarscheide«. Od lat. *prōtelum* u metaforickom značenju »neprekinuta crta«. Upor. u pravom značenju

furl, *proděl, prádel, prudei, predel* »rudo nadovezano«.

*Lit.:* Rešetar, *Stok.* 279. *Pirona** 804. *REW*[3] 6797α.

**Prodromb** (stsrp.), uz naziv manastira *Manastir Prodromi,,* tako i crkva u Prilepu. Od gr. Πρόδρομος »pridjevak sv. Ivanu Krstitelju«. Na osnovi disimilacije *r — r > r — 0* nastalo je odatle u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima (Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar, Rab) i na istoku lično ime *Prodan,* gen. *-äna* m prema f *Prodana.* Prezime *Prodanović* (Srbija). Upor. *Progon* kod Arbanasa. *Prodan* i *Progon* su imena Vlaha. Historijskih dokaza izvan lingvističkih upoređenja nema. Glede izmjene *d — g* upor. *ugič < vodič.* Ime *Prodan* smatra se i kao part. perf. pasiva od *prodati.* Upor. lično ime *Kupljen.*

*Lit.: ARj* 5, 804-5. 12, 276. 286. Vasmer, *GL* 124. Jireček, *Romanen 2,* 74. Skok, *ZRPh* 54, 478., br. 10, bilj. 1: 2. Šimčik, *HS* 1932-1938, bilj. 93.

**prođukat se,** *-am* impf. (Dubrovnik, prema 1. 1. prez. lat. > tal. *produco)* »izaći na javnost kakvim nastupom (igre)« = na *-trati producirati se, -ducīrām* (Hrvatska) < lat. *producere.* Odatle poimeničen part. perf. *pradučius > produkt* m »(prevedenica, calque) proizvod«, part. prez. *producent* m. Apstraktum na *-io* lat. *producția > produkcija.*

*Lit.:* Zore, *Tuđ.* 17.

**proferit,** *-im* pf. (Vrbnik) »iskazati«. Od lat. *proferre* (prefiks *pro- i ferre)* > tal. *proferire.*

*Lit.: ZbNŽ 5,* 218.

**profes** m »1° (fratarski termin) redovnički zavjet, 2° (Kašić, Glavinić) redovnik koji je učinio zavjet« = na lat. *-ιο professio > profesija* (latinizam) »1° redovnički zavjet, 2° zvanje« = (talijanizam) *profesion ma, f — profesijun* f. Denominal na *-ați profesați, -am* pf. = *profesați* »zavjetovati se. Na *-or,* gen. *-oris profesor* m »učitelj višeg reda« prema f *profesorica.* Od lat. part perf. *professus, professio,* gen. -orai, *professor,* gen. -ons, od *profiteri.*

*Lit.: ARj 12,* 291.

**profet** (Božava), pridjev »perfetto, savršen«. Promjena prefiksa *per-* sa *pro-* kao u *prosciutto.* Upor. prezime u Vrbniku *Prhet.* Internacionalni latinizam proširen sufiksom *-ьn > -an perfektan.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 118.

**profont** (1592) = *profun(a)t,* gen. *-ùnta* m (16. v., Vuk, Grbalj, Hrvatska, Slavonija, Belostenec, Jambrešić) = *profunt* (ŽK) = *pròfuntal-vunta* f (Vuk, narodne poslovice), pridjev na *-bsk profuntski* »vojnička hrana, hljeb« = *provijant* »priručna hrana na putu (npr. *izletnički, planinarski provijant).* Odatle na *-ar profumar* m = (njem.) složenica *profontverbolter* m (16. v.) < njem. *Proviantverwalter.* Na *-äna* < tur. *hane profuntana* f »pekarnica profunta«. Na *-arija, -arnica: profuntarija* = *profuntarnica* »1° ured koji ima posao oko profunta, 2° kuća u kojoj se drži profunat«. Od njem. *profánt* = *proviant* < lat. *praebenda* preko fr. *provende,* tal. *provianda.* Kao crkveni termin *prevenda* f = *prebenda* »kánonija, dohodak što ga imaju kanonici prebendari«. Odatle *prebendar* m = *prevendar* = *provendar* (~ *sv. Lucije,* 1499) < lat. *praebendarius.*

*Lit.: ARj* 11, 786. 484. *Šurmin* 427. *REW** 6708. *Prati* 792. *DEI* 3122.

**profošina** f (Kaštela, Pavlinović) »biljka skrobut, skrobutina«. Nalazi se poslije riječi *propor.* Prema tome moralo bi glasiti *propošina,* ali se ne nalazi medu popravcima.

*Lit.: ARj 12,* 383.

**profund** m (Dobrinj, u jednom rukopisu) »dubina«. Od tál. poimeničenog pridjeva *profondo* < lat. *profundus.* Latinizam je (prema crkvenom *de pr afundis) prof unais* m (Potom j e) »jaz, provalija«. Denominal na *-are.* — *-ati profondati, -ãm* pf. (Perast, Potomje) »baciti, strovaliti se u profund, propasti« = *propuntati* pf. »prosjesti se«, s tal. prefiksom J- < lat. *ex-* ili našim *st- sprofundàt se* (Rab, Božava) »prosjesti se« < tal. *profondare, sprofondarsi;* prevođenjem ili zamjenom tal. < lat. prefiksa *pro- s raz- rasfundât, -am* (ŽK) »potrošiti, profućkati imovinu« = slov. *sfûndati.*

*Lit.: ARj* 12, 292. 386. Skok, *ASPh* 33, 369. *Pleteršnik* 2, 475. Kušar, *Rad* 118, 25. Croniā, *ID 6,* 120.

**Pròkljan** m, toponim (zaselak, Šibenik, tako· i morski zaljev između Skradina i Šibenika) = *Prukljan* (Palikuća, 1771). Pridjev *prokljanski (Prokljansko* ili *Prukljansko jezero).* Starih potvrda nema, ali se čini da je istoga tipa kao *Jakiján,* itd., tj. pridjevski toponim na *-iānum* od rimskog kognomena *Proculus* > vlat. *Produs,* koji se kao lično ime očuvao i u srednjovjekovnoj Dalmaciji (Dubrovnik, 14 v.). Upor. odatle naša prezimena *Proklečić*

(Dubrovnik, 13. v.), od *Prokle,* gen. *-eta* i *Pruglović.*

*Lit.: ARj 12,* 324. 330. Jireček, *Romanen 2,* 53.

**Prokop** m, prezime *Prokopović* = *Prokôpije* (Kosmet), odatle *Prokopijević* i *Prokopić* (ako je í nastalo od *-ije-)* = *Prokopijo.* Pridjev na *-j* poimeničen u sr. r. u nazivu svetkovine *Prokoplje* n (Vuk) »dan sv. Prokopa«. Sa *o > u,* (upor. *putir* pored *polir): Prokup.* Odatle poimeničen pridjev u sr. r. u toponimu *Pròkuplje* f (Srbija, tu je bila crkva sv. *Prokopija)* = *Prokuplje* (Kosmet), etnik *Prokuplanin* m prema f *Prokupčanka* (Kosmet) pored *Prokupljanin,* ktetik *prokupskï, prokupački* (Kosmet). Od gr, Προκόπιος.

*Lit.: ARj* 12, 332. *Elezović 2,* 142.

**prokopsati,** *-šem* pf. (Srijem) pored *prokòpsati, prokopšem* (Vuk, Srbija) = *prokopsãt* pored *prokopsat, -sam* i *-opšem* (Kosmet) »1° učiniti napredak u nečemu, 2° koristiti se, usrećiti se«. Balkanski grecizam od aorista πρόκοψα od προκόπτω: rum. *a procopsi,* bug. *prokops(v)am,* arb. *prokops,* čine. *prucupsire* »instruire; kao refleksiv: profiter, faire du progrès«. Apstraktum na *-ia prokopsìja f* (Kosmet, bug.) »napredak, blagostanje«, čine. *prucuchie* f »instruction« < gr. προκοπή.

*Lit.: ARj* 12, 332. *Elezović 2,* 142. *GM* 354. *Tiktin* 1266. *Pascu 2,* 80., br. 1501. *Mlađenov* 528.

prSkšen (14. v., Maretićev akcenat, hrv.--kajk., slov., Jačke, Reljković) = *pгoШn* (~o *dite,* ZK) »1° razmažen, razuzdan, drzak, 2° izbirljiv (ŽK), dilikan < delicatus«. Apstraktum na *-ija: prohuja* (ŽK), odatle *prokeš* f (Habdelić: *na prokeš svecku).* Denominal na *-iti prokšiti se* prema impf, na *-va- prokšivati se,* part. perf. pas. kao pridjev *raspraksen* (Liješće, Lika K) »razmažen«. Ime ovci *praksa* (Kurelac). U drugim slavinama ne postoji. Miklošič upoređuje sa stcslav. imenicom i pridjevom *prokb, proci* (v.). Ako je tako, to je pridjevska izvedenica na *-en* od komparativa na *-si* kao *liipav* (ŽK) = slov. *Uspav* od *l'ipši* = *ljepši: *prokši* ili **pročši* »koji neprestano drugo bira«. Glede *İs > kš* upor. *vekši < vętši.* Štrekeljevo izvođenje od lat. *procax >* tal. učeni pridjev *procace* ne objašnjava fonetsku stranu.

*Lit. ARj* 12, 334. *Mazuranić* 1169. *PleterSnik* 1, 523. 648. 2, 349. *Miklošič 265.* Jagić, *ASPh,* 31 550. *RBW* 2538.

**prokùrat,** *-am* impf. (Cavtat, Dubrovnik, Korčula) »1° nastojati, 2° pribaviti«. Radna imenica na lat. *-ator >* tal. *-atore,* stmlet. *-adore:* (crkveni termin) *prdkratür* m (Banja Luka K) = *prokuratur* »1° sakristan, crkvenjak, mežnar, šikutor (ŽK)« = prezime Bosanaca koji su se naselili 1677. u Petrijevcima *Pavel, Štipan Frakaratur* = *prâkatur* (Vinkovci), prezime *Prakaturović* — (disimilacija *r — r > n — r) prakanatur* (bosanska narodna pripovijetka) = *prekaratur* (Božava) »coadiutore, kod pravoslavaca klisar (Hercegovina), klisijarh, jeklizijarh (v.)« = (pravni termin) *prokaratur* (1535: ~ *Grgura satnika u rotnom stolu topuskom;* Poljički statut) = *prokorator* — *prokoratur* — *prokurator* = *prokuratur* — *prakaratur* (Senj, 1485) = *prokaratur* (Nebijusi, 1447) = *prokurátor* (1460) — *prokaradňr* (Crmnica) = *prokuradur* (Boka) »zastupnik, odvjetnik, staratelj«. [Od lat. *procurare, procurator,* tal. *procuratore,* mlet. i furl, *procurador].*

*Lit.: ARj* 5, 80. 11, 359. 12, 321. 332. 335. Cronia, *ID* 6, 118. Miletić, *SDZb 9,* 260. 263. 265.

**prolog** m »1° predgovor, 2° (stsrp., 1264) knjiga u kojoj su životi svetaca, synaxarion«. Od gr. πρόλογος.

*Lit.: ARj* 12, 345. Vasmer, *GL* 124.

**Promin** m (Vitezović, Kačić), toponim, danas *Promina* f (Vuk, Dalmacija) »planina kod Drniša (oronim)«, promjena u rodu nastala unakrštenjem sa *planina,* jer se naziv ne odnosi više na naselje. Odatle na *-janin Prominjanin* »čovjek koji živi na domak planine Promine«. Dočetak *-in* je kao u *Solin, Norin, Skradin, Stupin, Labin* za lat. lokativ *-onae > -Uni* u predslavenskim toponimima ilirskog (predrimskog) podrijetla. Predrimsko *Promona* je potvrđeno kod Ravennate, Appi j ana, u Tab. Peutingeriani i na natpisu. Grad se nalazio južno od Knina kod današnjeg sela Tepljuha.

*Lit.: ARj* 12. 356. 357. *Krahe* 33. *Mayer* 1, 280. 2, 74.

**prônat,** f *pronta* (Vrgada), pridjev, »spreman«. Od tal. *pronto <* lat. *promptus.*

*Lit.:* Jurišić, *NVj* 45, 178. *REW»* 6776.

**pronatika** f (Stulić, Šulek) »biljka 1°athanasia tanacetum, 2° chrysantemum vulgare«.

*Lit. : ARj* 12, 368.

**pronija** f (stsrp., 1200, Dušanov zakon, 15. v.) = *pranja* (Ljubiša) »(bizantinski feudalni termin) zemlja data na uživanje za vojničku

službu, leno«. Odatle na *-arius* > *-ar pronljār* m = *pronjar* (Zore) »onaj feudalac koji ima proni ju«, pridjev *pronijarski* (~a *zemlja) i pronijarev, pronijarević* »sin pronijara«. Apstraktum na *-bstvo pronjarstvo* (Zore). Balkanski grecizam od biz. πρόνοια, προνοιάριος: rum. *pronie* »Vorsehung«, arb. *pranje.* Ovamo ide *prnjavor* m (Vuk) »1° manastirske selo, dobro, imanje, 2° toponim«. Odatle na *-ьc* > *-ac prnjavorac,* gen. *-rea* m »1° čovjek koji živi na prnjavoru i podružnik je manastirski, 2° prezime«, prema f *prnjavorka, prnjavorče.* kol. *-čađ* f. Od gr. složenice προνοιαφορά.

*Lit.: ARj* 12, 369. 379. *GM* 354. Zore, *Rad* 115, 148. Matzenauer, *LF* 14, 84. *Byz.* 19. Vasmer, *GL* 124. *Tiktin* 1268.

**pronuncije** f pl. (Kućište) »proglašenje u crkvi za vjenčanje, ozövi (ZK)«. Denominal *pronuncijăti* (primjer: *on se pronuncila,* ibidem). Od lat. *pronunciare,* od *nuncius* > *nuncij* (latinizam) »papinski poslanik«.

*Lit.: Klaić** 883. 1024.

**propacija** f (jedna potvrda) »dio katoličke mise«, od lat. *praefatio* = (talijanizam) *prefacion* m, f (Divković, Glavinić, Kašić, Držić, Dobretić) < tal. *prefazione.*

*Lit.: ARj* 12, 372. 11, 511.

**properîz,** gen. *-zéa* m (Prčanj) »Rockschlitz«.

*Lit.: ARj* 12, 378. Rešetar, *Stok.* 279.

**propije** (Potomje, Kućište) »upravo, tačno, baš« = *propijo* (ŽK) »dobro, kako valja« = *(pi > pl) prõplju* (Crmnica) »prosto, naprosto« = (zamjena dočetka našim pridjevskim sufiksom -»t) *propito* (Dubrovnik, Kućište) »baš«. Od tal. *proprio* > mlet. *propto* (disimilacija *r — r > r — 0)*

*Lit.:* Zore, *Tuđ.* 17. Miletić, *SDZb* 9, 439. *DEI* 3018.

**prosfor** m = *prôsfora* f (Vuk) = *prosfura* »1° hostija, posvećen hljeb koji se prinosi u crkvi za službu božiju, 2° *Prosfori,* toponim«. Varijante i izvedenice od njih sadrže: zamjenu neobične suglasničke grupe *sf* > *sk* (upravo disimilaciju *ρ — / > ρ — K) prôskura* (Vuk, Paštrovići, Riječka nahija, Hercegovina, *Gorski vijenac;* krsno se ime slavi *punjeni i proskurom),* deminutiv na *-iça prõskurica* (Vuk, Risan), na *-njãk proskùrnjak,* gen. *-aka* (Risan) = (disimilaciju *r — r > 0 — r) pôskura* (Vuk), pridjev *pòskuran* (·— *brašno},* poimeničen na *-jak poskùrnjak,* gen. *-aka* »naprava koja se utiskuje u poskuricu« = na *-4k poskurnik* (Temnić, Srbija); na *-jača poskurnjača* (Vuk) »jabuka«, deminutiv *poskùrica* f (Vuk) = *poskorîcal poskur-* (Kosmet) »1° od pšenična brašna kiseli kolači u obliku krsta ili kifle, koji žene prave i dijele na zadušnice, 2° (Dubrovnik, okolina) neka osobita palačinka, 3° toponimi *Poskurice, Poskuričine«,* na *-jara* < *-iaria poskuričara* = *poskurača* (Srijem) »baba što mijesi poskurice«, (disimilacija *r — r > r — l') proskulja* (Popović; nije potvrđeno u narodnom govoru). Balkanski crkveni grecizam biz. προσφορά »prinos« (prefiks προς i φέρω, upor. *oblata* od lat. *offerre* kao prevedenica ili calque): rum.,bug. *prosfora.*

*Lit.: ARj* 10, 927. 12, 399. *Elezović* 2, 109. Murko, *WuS* 136. Fraenkel, *IJb* 13, 301. Schwyzer, *KZ* 63, 61. Vasmer, *GL* 124. *Mlađenov* 531.

**prositi,** *prosím* impf. (14. v., Vuk) *(is-, na-, po-, u-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° freien (objekt *djevojku), 2°* ištem, molim (u tom značenju danas samo na zapadu)«, prema iteratīvu po prijevoju duljine *o — ō > a -prosati,* (hrv.-kajk.) i na *-va- -prošívati -ševati, -ujem* (Jambrešić), samo s prefiksima. Radne imenice: na *-ьc* > *-ac pròsac,* gen. -sca m »Freier«, па *-jāk prosjak* m = *prosjak* (Kosmet) prema f *prdsjakinja* (Vuk) = *-jàkinja* »Bettler«, s pridjevom na *-ski prosjački* i denominálom na *-iti prosjačiti, prosjāčīm (is-, na-);* na *-njāk naprošnjāk* (Vinkovci) »ječmičak na oku, koji se vračanjem naprosí«, *prošnjđk* (Kosmet) »prosjak«. Pridjevi: na *-ьn isprosni* (određeno, */-./í patrijar,* 18. v.), poimeničen na *-lk isprosnik* (Vuk) »Brautwerber«, na *-iv ispròsiv* = na *-Ijiv isprošljiv.* Postverbal *uprosi* (ŽU) »ugledi« = *iti na oprôse* (ŽK). Apstrakti: na *-nja prošnja* f (Vuk) = *prošnja* (Kosmet), na *-ьbа pròzba* (Vuk) »molbenica«. Poimeničen part. perf. pas. *isprošenica.* Prema stcslav. *prositi, proso* prenesen je u hrv.-srp. suglasnik s iz infinitiva i u prezent. Praslav. *prositi* je iterativ od niskog štěpena (Tiefstufe), koji se ne nalazi u slavinama, nego u baltičkoj grupi: *piršti.* Prema toj usporednici prvobitno je značenje bilo »freien um ein Mädchen«. To se značenje očuvalo u hrv.-srp. Drugo značenje »bitten, precare« nalazi se također u baltičkoj grupi u prijevoju, koji odgovara praslavenskom: lit. *prašyti,* lot. *prăsit* »moliti, pitati«. Taj se nalazi i u sanksr. *pracná* — avesta *frasna* »pitanje«, *njem. fragen.* Suglasnik s je nastao od ie. palatala *k,* kako se vidi iz sanskr. *prêchait* (3. 1.) = avesta *pınsaiti* »pita-

ispituje, želi«. Tu je prijevoj niskog štěpena (Tiefstufe) **prk-,* koji je raširen na *-sco:* lat. *pasco,* stvnjem. *forscōn,* nvnjem. *forschen.* Upór. još prijevoj u lat. *precare, procus* »prosac«.

*Lit.: ARj* 3, 948. *4, 9.* 7, 535. 12, 403. Popović, *Sintaksa* 45. *Elezović* 1, 239. 2, 143. 145. *Miklošič* 265. *Holub-Kopečný 295. Bruckner* 438. *Mladenov* 531. *Trautmann* 216. *WP 2,* 44. Meringer, *IF* 18, 260. Fraenkel, *IF* 49, 217. Leumann, *IF* 58, 124. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276. *Boisacq»* 339.

proskomidija f (stsrp., 1506, Vuk; Kosmet, 1772) = *proskumidija* »(termin pravoslavne crkve) 1° oltar, sveta trpeza, na kojoj se čini prikazanje, 2° offertorium kod katolika, 3° kaluđerska prošnja, 4° prilog koji se dava manastiru, da se priloženik sa svim njegovim ukućanima spominje na proskomidiji za vrijeme liturgije, 5° euharistija (1496. u ispravi vlaškog vojvode Joana Radula: *v pomenìku svetoj proskomidiji')«.* Balkanski crkveni grecizam: rum. *proscomidie,* bug. *proskomidija,* čine. *proscomiđhie* f < biz. i ngr. προσκομιδή. Stsrp. glagol **proskomisovati, -sujem* < od aorista od προσκομίζω »missam scu sacriflcium peragere«, prefiks προς + κομίζω »mettre en lieu sûr«, κομίδη »soin«, što odgovara lat. *offertorium* od *offene.*

*Lit.: ARj* 12, 411. *Elezović 2,* 143. *Pascu 2,* 80., br. 1490. *Tiktin* 1270. Vasmer, GL 124. 125.1

proso n (14. v.) = *proso* (ŽK, Istra), sveslav. i praslav., »míliǜm, panicǜm, bar (v.)«. Hipokoristici: *prosa* (Srbija, Vojvodina) = *praha* (Vuk; glede 5 > *h* upor. *Vlaho < Blasius)* = *prõja* = *proa.* Upor. stprus. *prosan* »Hirse«. Pridjevi: na *-en prosen* (Vuk), poimeničen na *-iça prosènica* (Vuk) »1° hljeb od prosa, 2° slama od prosa, 3° biljka foenum graecum« = na *-jak prosenjak,* gen. *-aka* (Vrbnik, Orahovica, Slavonija, također biljka) = *pròsenka* (Šaptinovac) »kruška«, na *-in prahin* = *projin,* od hipokoristika. Arapska vrela 9. i 10. v. navode da je *proso* najvažniji slavenski poljoprivredni produkt. Kako nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima, *proso* je isključivo slavenski naziv za žito. Tumači se na razne načine, ipak iz ie. jezičnih sredstava, kao i *pieno, pšenica* (v.). Uzimlje se među inim ie. korijen **per-* »udarati«, koji se nalazi u *prati, perem,* u liku *pre-* kao u lat. *premo,* u prijevoju **pro-* rašireno formantom *s,* u sr.r. kao *zrno* i *pšeno,* s kojim se semantički slaže: »razmrvljeno zrno«.

*Lit.: ARj* 12, 398. 415. *Miklošič* 265. *Holub-Kopečný* 295. *Bruckner* 439. *Mladenov* 530. *WP 2,* 43. Niedermann, *Symbolae gram,* 1, 109-117 (cf. *IJb* 13, 301). Joki, *Zbornik Jagićev* 481-485 (cf. *RSI* 2, 242). Hirt, *IF* 21, 173. Loewenthal, *ASPh* 33, 97. sl. *(cf. IJb* 5, 192).

prosper (I. Držić, latinizam ili talijanizam), pridjev, »sretan«. Od lat. *prosper* > tal. *prospero.* Odatle denominal na *-ati prosperat* (Potoftije) = *prosperaţi, -am* impf. (Riječka nahija, Crmnica, Rab) = na *-iţi prosperit, -lm* (Rab) »koristiti, uspijevati«. Apstraktum na lat. *-tas,* gen. *-tatis prosperitad,* gen. *-i* f (Kašić) = *Prosperität,* gen. *-i* = (danas) *prosperitet* m »uspjevanje, cvjetanje«.

*Lit.: ARj* 12, 416. Miletić, *SDZb* 9, 612. Kušar, *Rad* 118, 25.

prost, *íprosta* (Vuk) = *prost* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° slobodan, dopušten, oprošten, 2° vulgáris«. Proširen na *-ьn* > *-an praštan, prosná* (Stulić, Bella i pisci) danas se ne govori. Poimeničenja: kao apstraktum deklinacije i *prost f* »1° sloboda, 2° jednostavnost«. Na *-ak prostak,* gen. *-aka* m prema f *prostàkinja* = na *-uša prostakuša* = (si > *št* kao u *oštar) prostak* (Pavlinović) m prema f *proštakinja* »čovjek (žena) prost, neuglađen (uvredljivo)«, s pridjevima na *-ov prostdkov,* na *-ski prostački,* apstraktum na *-ina prostačina* f »Gemeinheit« = na *-adija* (prema *Srbadija) prostàdija* (Ljubiša), augmentativ na *-ina prostačina* m (Ljubiša), denominal na *-iti prostáčiti, prosiacim* (Pavlinović). Na *-ъc* > *-ac: prosiac,* gen. *-aca* (Belostenec, Jambrešić) = *prostac,* gen. *prasca* (Vuk, sa si > *St* kao u *oštar* ili prema kolektivu na *-je)* »prost neodjeljan kolac za plot«, na *-ica prostica* »1° prosta mreža (Hvar, Cavtat, Smokvica Korčula), 2° podebeo kolac za plot (Prigorje)« = *prosinca* (ŽK, umetnuto *r* poslije si, upor. *Spalatro)* »proštac«. Koi. na *-je prosie* (ŽK) = *prasce* (Vuk) »kolje za plot«. Apstrakti na *-ina prastina* »sloboda«, na *-inja prostinja* »oproštenje«, na *-ost prostost* »sloboda, bezazlenost, jednostavnost iskrenost«, na *-ota prostota* (pejorativno) = na *-oca prostota.* Dobiva prefiks *pri-* u hrv.-kajk. *priprost* (čovjek) »bezazlene. Prilozi *prosto* »jednostavno« = *naprosto* = *prosto* (Kosmet) »oprošteno«, *oprösto* (Kosmet). Čest je kao prvi elemenat složenica nastalih od sintagmi: *prostodušan, prostonarodan* (Vuk)

»pučki, narodski«, *prostosrdačan* (rusizam) itd. Denominal na *-iti prostiti, prostim (o- se)* = *prostit* (Kosmet, ŽK) prema impf, u prijevoju duljenja *o* — ō > *a praštati* (također bug.), *praštam (o-, ižo-)* = *oprašćat, -ašćam* (Kosmet), na *-va- oprošćavat* (Kosmet), *oprošćivati, -ujem, proštavatij-scavati, -proseavam* (Vuk). Odatle *proštenje* n = *proštenje* n (ŽK) »crkveni god, kîryaj«, *pračka* f (Kosmet, Skopska Crna Gora, Kosovo) = bug. *praška* pored *prščka* »1° oproštenje, 2° posljednji dan bijele nedjelje uoči pokłada, kad se u crkve traži proštenje«, postverbal na *-ka* od *(o)prošćavam, prošćavat* (Kosmet, bug.) Nadalje: *upróštiti se, uproštīm* »stajati kao proštac od čuda ili od straha, upanjiti se (ra-), preneraziti se (sr < *st* prema *prošten)«*. Madžari i Rumunji posudiše praslav. pridjev, Madžari kao feudalni termin za seljaka *paraszt* (opozicija *nemes* »plemić«), odatle opet kod nas *parasnik* »isto«. Pored toga posudiše Madžari i kol. **prost-je: prostya.* Rumunji stvoriše od svoga pridjevskog slavizmą *prost, proastă* »1° (u starom jeziku) jednostavan, 2° (kao u madž.) gering, gemein > schlecht, ordinär > dumm« čitavu leksikolog!jsku porodicu: *proštac,* sa madž. sufiksom *prostălan, praštan, prostănac, prostatic* (unakrštenje prema lat. *silvaticus > sălbatic),* na *-av* (upor. *grozav) prastav,* apstrakti na *-eh > -eală prosteală,* na -ra *prostie,* na lat. *-imen > -ime prostime î* »Pöbel«, pridjev na *-esc prostesc,* denominal na *-ire a prosti* »1° dumm machen, 2° erlauben«, cine. *prostu.* Za praslav. *prostъ* postoji samo u lit. potpuna paralela *prastas* »1° neznatan, običan«. Ostali ie. jezici ne pružaju nikakvu identičnu usporednicu. Praslavenski se pridjev tumači iz slavenskih jezičnih sredstava, kao složenica od prefiksa *pro-* (v.) i postverbalnog pridjeva -sis od *stati* (v.). Prema tom tumačenju prvobitno bi značenje bilo »koji, što naprijed stoji > koji je oslobođen > koji nema ništa na sebi«. Takvih složenica ima u ie. jezicima: lat. *prabus, superbus,* koji sadrže *pro-* i ie. *&A«-, u Vedi *prabhuh* »eminent, puissant«, od ie. sí/ra- stvnjem. *ew-ist* »ovcarnica«, lit. *at-stus* od *at-stoti* »stajati u dolini«.

*Lit.: ARj* 4, 281. 7, 535. 257. 12, 416. 423. 445. *Elezović 2,* 144. 266. Đorđić, *NJ 6,* 25-29. *Miklošič* 266. *Holub-Kopečný* 295-296. *Bruckner* 439. *KZ* 45, 54. *Mladenov* 530. 533. *Tiktin* 1270. 1271. *Pascu 2,* 203, br. 369. Asboth, *MNyõ* 41, 94-95 (cf. *RSl* 6, 334). Solmsen, *KZ* 37, 20. Kretschmer, *KZ* 31, 386a. 397. 404. Uhlenbeck, *PBB 27,* 119. Brugmann, *IF* 17, 354. Niedermann, *IF* 10, 223. Prellwitz, *BE 22,* 76-114 (cf. *AnzIF* 8, 137). Fraenkel, *Gioita* 4, 21-49 (cf. *IJb 2,* 163). *KZ 42,* 244.

prostagma f (stsrp., isprave cara Dušana, kneza Lazara, despota Stevana) »decretum, edictum, praescriptum«. Od gr. apstraktuma πρόσταγμα »zapovijed«, od προστάσσω »zapovijedam« (prefiks προς i τάσσω), od koje je riječ *povelja* prevedenica.

*Lit.: ARj 12,* 418. Matzenauer, *LP* 14, 19. Vasmer, *GL* I25.

prot m (stsrp. *-tì)* »starješina nad manastirima u Svetoj Gori«. Od gr. πρώτος »prvi«. Ovamo ide i *proto* m pored *prota* m, hipokoristik od *protopop* m (Vuk) = *protopopa* (13. v., Kosmet) m < gr. πρωτόπαπας = πρωτοπρεσβύτερος; prezimena *Protopopii, Protopopović;* pridjev *protopopin, protopopov.* Pridjev *protin,* poimeničen *prôtinica* »njegova žena«, prezime *Prolii* i redukcijom na prvi slog s hipokorističkim sufiksom *-jo projan* m (Lika). S druge strane *proto* m (Dubrovnik, Cres) = *proto* (Potomje) skraćenica je od *protomajstor* (stsrp., v. *majstor)* »1° Aufseher bei einem Bau, 2° poduzetnik« < biz. πρωτομαγίστωρ. Kao prvi elemenat složenica u nazivima za državne i crkvene časti: *protojeraj /-ej, protodakon, protomader, protonotar* = *protopisar, protosevasto* (13. v.), *protosïndel* (Vuk) = *protosinder* »tajnik vladičin, vidar, koadutor (kod katolika)« < gr. πρωτοσύγκελλος; *protobistar,* gen. -ara (bosanski i srpski spomenici), pridjev *protobistarev* (15. v.), prezime *Protobistarević* = *prototistijar* (14. i 15. v.) = *protovistijar* (14. i 15. v.) = *protovistar* = *protovestijar* »blagajnik« < bíz. πρωτωβεστιάριος < lat. *vestiarius,* od *vestis* (v.); *prolùder* (15. v., v. niže), *protomártir* »(prevedenica) prvomučenik« = *protomučenik* (Budinić, Divković). Te složenice kao crkveni termini balkanski su grecizmi, kao -bug., cine. *protosíngel,* stsrp. *protogen* = *protôder* < *biz.* πρωτόγερος »načelnik, knez, kmet« = bug. *protoger,* prezime *Protogerov,* čine. *prutofer.* Ovamo i *protokol* m (Vuk) = *protoka,* gen. *-ola* (Zore) = *protokul* (18. v.) = *protokola* f (Vinkovci) = *protokula* (ibidem) = *pratikai* (ŽK, zamjena *proto-* domaćim prijedlogom *proti)* »zapisnik«. Od lat. *protocollum* < biz. πρωτόκολλον (složenica od πρώτος i κόλλα »kelja«, tj. »prvi prilijepljeni list papiru«), preko njem. *Protokoli* n ili tal. *protocollo.*

*Lit.: ARj* 12, 318. 447. 458. 459. 460. 318. *Elezović 2,* 144. 539. Vasmer, *GL* 125-127. *Pascu* 80., br. 1496. 1497. *Weigand-Hirt* 482.

**protektur** TM (Ančić, latinizam) = *protetur* (Kašić) »zaštitnik« = *protektor,* od lat. radne imenice na *-or* od part. perf. *protectus* od *protegere (pro* prefiks): *protector^,* gen. *-oris* > tal. *protettore.*

*Lit.: ARj* 12, 449. 450.

**protest** m = *proteSt* m (15 v., preko njem. *Protest)* = *protesta f,* postverbali od *protestati* impf. < lat. *protestări* (prefiks *pro* i *testőr, -art)* = tal. *protestare,* od čega *proteštivati* (15.) = na *-irati* = *-ovati protestirati, -testiram* = *protestovati, -ujem.* Odatle apstraktum na *-atio proteštacija* f (latinizam) »isto što protest« — (talijanizam) *protestodan* m. Od *testőr, -ari* je na *-irati testirati, testiram* »potvrditi semestar« (sveučilišni govor).

*Lit.: ARj 12,* 449. 450.

**proti,** prilog i prijedlog s gen. i dat., u književnom jeziku *protiv* s gen. = *protiva,* gdje je *-a* nastao iz su stcslav. *protivъ* »en face de«, kad *v* stoji pred suglasničkim grupama. Pored toga govori se i piše *protivu.* Tu je *-u* nastao iz *-ç* u stcslav. *protive,* što je ák. sing. f. od imenice. Vuk ima još *proću* (13. v., Kosmet) < **prot-ju* (instrumental), *sproču.* Veže se s prijedlozima: *na-, s-* i *su-.* U tim vezama može ispasti dočetno *-i: naprot, nasuprot* »1° nasusret, 2° protivno«, *nasproti* (15. v.), *suprot* (ŽK), *sprati* (ŽK, prijedlog s dat.), *sprot* (prilog), odatle *sprotnô* n (ŽK) »svakidašnje«, *sprotiv* (Kosmet), *nasuproć* (Obradović), *nasuproti,* prilog i prijedlog, *naprotiv,* prilog = *nasuprotna), suproć.* Završno *-č* mjesto -í u *proć* (Palmotić), *suproć* može se tumačiti na dva načina: ispuštanjem *-u* od instrumentala *proću,* kao u *med* pored *među* (v.) ili iz sandhi, kad je *suprot* kao prijedlog stajao pred zamjenicama *njemu, nje, njih.* Upor. *Brotnja* < *Bračno* (župa *broćanska},* *kutnji* < *kućni, pećnjak* > *petnjđk* (ŽK), *petnįlca* (ŽK) < *pećnica.* Upor. *Velebit* (Baraković) pored *Velebit,* gdje je ista pojava. Oblik *protu-* dolazi u neologizmima: *protunamira, protustavnik, protusloviti.* Upor. prezime *Protulipac* i *protivurječje* od *protivurječiti.* Od priloga *proti* tvori se imenica s pomoću sufiksa *-va-* : *protiva f* (Vetranie, Hektorović) »opreka«. Odatle pridjev na *-ьn* > *-an protivan* (Vuk), poimeničen na *-ik protivnik* m prema f na *-ica protivnica,* s pridjevom na *-ski protivnički,* s apstraktumom na *-ost protivnost.* Denominal na *-iti protiviti se, protivim* (Vuk). Odatle apstraktum na *-ba protimba* f (Prilišće) »prigovor, ustuk« < **protivba* (s disimilacijom *vb* > *mb).* Taj oblik ušao je s pomoću Šuleka i u uredski jezik. Dok se je prilog i prijedlog razvijao u hrv.-srp. u značenju neprijateljstva, kod posudenice u rum. nema tome traga. Rum. *potrivă* (metateza *r)* je »1° comparaţie, 2° passender Gatte oder Gattin«. Prilog *împotrivă* je »gegenüber, prema« u značenju poredenja, odatle *a potrivi* »in Übereinstimmung, Einklang bringen«; pridjev *potrivnic,* koji sadrži i slav. *-ьn* i nenaglašeni lat. *-ícus* znači »jednak«. Apstraktum na *-eh* > *-eală potriveală f* »Passendsein«. Neprijateljsko značenje dolazi do izražaja u vezi sa m- < lat. *in- a să împotrivi* »opirati se«, *împotrivitură* = *împotriveală* »otpor«. Prijedlog i pridjev *proti* je baltoslav., sveslav. i pràslav. **protb* ie. podrijetla: **preti,* ų prijevoju **proti* »prema«. U baltičkoj grupi *pret(ï)* = *pretie* je prilog i prijedlog s ak. i gen., u sanskrtu *prati,* gr. προτί (Homer), πρόσσω »βπισ&εν«. Praslav. je inovacija izvođenje pridjeva i imenice s pomoću sufiksa *-uo, -ua* kao u pridjevu *prav* od *pra-* < ie. *prouas.* U oba slučaja u *pro-* i proradi se o ie. korijenu *per-,* koji kao prilog i prijedlog znači »pokraj, preko nečega«, a kao glagol »prodrijeti«. Ie. **proti* je raširenje od *pro-* (v.) kao gr. Ζτι < ε + τι. Može biti i stari lokativ.

*Lit.: ARj* 7, 535. 641. 667. 12, 451. *Elezović 2,* 145. *Miklošič* 266. *Holub-Kopečný* 296. *Bruckner'* 441. *Mladenov* 531. *WP 2,* 38. *Trautmann* 231. *Tiktin* 1285. Niedermann, 7F 26, 48. Hermann, *IF* 34, 258. Brugmann, *IF* 13, 87. Jacobsohn, *KZ* 42, 283. *Boisacq*[3] 816-817.

**provèntat,** *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »prozračiti«, s glagolskim sufiksom tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* > *-ižati proventuližat kamaru* (ibidem), od denominala **ventare* od *ventus* »vjetar«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak s našim prefiksom *pro-* (prema *prozračiti, provjetriti).* Talijanizam je *vèntola f* (Rab) = *vêntula* (Korčula, Boka) = *vlntula* (Božava) »mahača, moskar, lepeza« < tal. *vèntola,* postverbal od *ventolare* < srlat. *ventulare* < lat. *ventilare.* Latinizam prema njem. na *-irati ventilirati, -tilirām* (Zagreb). Etimologijski ide ovamo i *bantuza* = *ventuza* = *vintuza* (Dalmacija) »Schröpfkopf, kupica« < tal. *ventosa* (poimeničen pridjev na *-osus* od *ventus)* = lat. *cucurbita ventosa* (Juvenal). Usp. i pod. *bantuza.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 124. *REW** 9207. 9212. 9204. Můrko, *WuS* 4, 196. 5, 2. 3. *DEI* 4013.

**provêrbij** m (Rab) »poslovica (možda prevedenica, calque odatle)« = *proverbijo* m, latinizam od lat. *proverbium* (prefiks *pro-* i *verbum,* lat. sintagmatska izvedenica) i talijanizam *proverbio;* bez nastavka *proverb* (Matović). Denominal na *-ați proverbjăt, -am* impf. (Božava) »dire delle arguzie« < tal. *proverbiare* »sgridare, beffare«.

*Lit.: ARj* 12, 468. Kusar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6, 118.

**providadur** m (Vrbnički statut) »mletački visoki upravni činovnik« < mlet. *provveđedor* = tosk. *provveditore* = (haplologijom *-dedo-* > *-do-}* *providur,* gen. *-ura* (15. v., Vuk), s prefiksom *sovra-* < *supra- sovraprovidur od Kotora* (u Vukovoj je narodnoj pjesmi od prefiksa načinjeno lično ime: *Od Kotora Sovru providurd).* Mletačka radna imenica stvorena je od osnove glagola *provvedere* (prefiks *pro-* \ *vedere* < lat. *vîderé)* s pomoću sufiksa *-tore,* mlet. *-dor,* ne od lat. part. perf. kao tal. *provisore* > *pròvizur* m (Vuk), pridjev *provizürov,* poimeničen na *-ica provizurovica* »njegova žena«, od lat. *provisus.* Od istoga part, apstraktum na *-го* *provizija* f (latinizam) < lat. *provisio,* gen. *-onis* prema talijanizmu *provizijun* (1467, Hercegovina) = *provizijun* (15. v.), denominal *provižati* impf. = (kroatizirano) *providan,* iterativ *provižavati* »starati se«. Apstraktum na nenaglašen sufiks *-ia* od part. prez. *providencija* f (Kašić) »(prevedenica, calque) providnost« < lat. *providentia.*

*Lit.: ARj* 12, 470. 472. 475. Tomanović, *JF* 17, 206. *Mon. șerb.* 502 *REW*[3] 6793 a.

provincija f (latinizam) »1° pokrajina, 2° više samostana zajedno, (neologizam) redodržava«. Pridjev lat. *-alis provincijali* (određeno), proširen na *-ьn* > *-an provincijalan,* poimeničen *provincijal,* gen. *-ala* m (18. v.) = *prevencijai* (15. v.) < *páter provinciális* »poglavica redovničke provincije = redodržave«. Nekada, dok je postojala Vojna krajina = njem. *Militär-Grenze, Provincijal* m je značilo Hrvatsku pod banom, njem. *Provinzial-Kroatien,* proširen na *-bsk provincijalski.* Apstraktum na *-bstvo provincijalstvo.* Etimologijski ide ovamo *provenea* f (Vrbnik) = *provijenca* (Stulić, Pavlinović) = *provjenac,* gen. *-nca* (Stulić) »vjetar za koji se misli da dolazi iz južnofrancuske pokrajine *Provence* > tal. *Provenzai.*

*Lit.: ARj* 12, 468. 473. 474· 475.

**pròzgavac,** gen. *-avca* (Vuk, Slavonija) »pređa, tj. mreža na drvetu, za hvatanje ribe, čerenac«.

*Lit.: ARj* 12, 483.

**prožudija** (Ančić) = *prosodija,* učeni grecizam προσωδία > lat. *prosodia* (prefiks προς i ᾠδή »pjevanje«) »pravila o ispravnom izgovaranju i mjerenju slogova u stihovima«.

*Lit.: ARj* 12, 494.

pFpat, *-am* impf. (Cres) »tasten«. Možda isto što *pfpati, -am* impf. (Ston) »raditi što brzo i nepomnjivo«. Pavlinović ima isti glagol u značenju »šuškati, raditi kojekakve sitnice«. Po svoj prilici onomatopejskog podrijetla, na što upućuje reduplikacija suglasnika *p.* Na Cresu je možda djelovao i tal. > lat, *palpare.*

*Lit.: ARj* 12, 495. *REW** 6175.

**pȑpor** m (Vuk, Crna Gora) »prašina, npr. gdje leže bravi, suprašica, supraška, supražina«. Na *-aia prporača* (BiH) »smjesa od koje se pravi sapun«. Na *-usa pf pórusa* f »1° kad se voda uspe u vruć pepeo, 2° (folklorni termin metaforički stvoren odatle zbog polijevanja vodom) neženjeni momci koji za suše idu od kuće do kuće igrajući i pjevajući, da bi udarila kiša; žene ih polijevaju vodom (Kotari u Dalmaciji, Vodice u Istri, kod svih Slovinaca, ne kod čakavaca) = *prporuše,* gen. *prporuš.* Odatle hipokorističkim kraćenjem *prpa f* (Vuk) »vruć pepeo pomiješan s vodom kao oblog«, odatle opet na *-ka prvka* (Trebarjevo), radna imenica na *-ьc* > *-ac pfpac,* gen. *-pea* (Vuk) »starješina prporuša«, na -of *pfpoš* (Riječka nahija) »brabonjci od ovce ili koze«, odatle opet na *-ka prpoška* (Vuk, Srijem) u izrazu *oparila ga, pfpoška* »vruć pepeo (koji u vis sukŗte kad se vrelo mlijeko ili voda prospe u žeratak)«. Reduplikativna onomatopeja tipa *paprat* (v.) izražena je prijevojem u oba svoja dijela kao naziv predmeta koji se sastoji od sitnih čestica kao kod pepela, brabonjaka, prašine. Odatle dalja metaforická upotreba. Takva onomatopeja može značiti i radnje koje se sastoje od opetovanja, tako rad riba: *pŕpor* (Vuk, Crna Gora) »coitus piscium«, s denominálom na *-iti pf pariti se* (Vuk, subjekt *ribe};* rad ljudi: denominai od kraćeg oblika, na *-ati pfpati, -am* (Ston) »1° raditi brzo i nepomljivo, 2° šuškati, raditi sitnice«, s radnom imenicom na *-vac prpavac,* gen. *-avca* »čovjek koji radi sitnice«, odatle na -oř *pfpoš* »vjetrenjak, vjetrogonja«, na *-oša* m *prpoša* (Stulić) »besposličar, mudrijaš, sve-

znalica«, s pridjevom *prpošan i* denominálom na *-iti pfpošiti, -im* (Pavlinović) »1° razmetati, 2° raditi bez pomnje, 3° biti obijestan«; rad kokoši: *pfpošiti* »čeprkati«., deminutiv na *-kati prpuškati se* »lepršati se«. Reduplikacijom izrazuje se i presadnica koja sadrži žilice*: tiporok,* gen. *-arka* (Vuk) »Wurzelrebe« = (sa disimilacijom) *pfpoljak,* gen. *-ōljka* (Vuk); puž sa svojim rogovima: *pfpor* (Stulić, Poljica) = *přpolj* (Vuk, Dubrovnik), školjka *pfpor* = *pfpor.* V. *pàprica, pàprcak, paprčina.* Upor. ngr. περπερίνα, περπερίτζα, arb. *dordoUc, peperone.*

*Lit.: ARj 12,* 494. 495. 496. Ribarić, *SDZb 9,* 185: *Miklošič* 242. 243. Slawski, *Slávia* 18, 300-305. Matzenauer, *LF* 13, 181. 14, 92. 93. *GM* 71-72. 327.

**prsa** n pl. (17., Smiljan, Lika, ŽK; analogijski na *-a* prema *koljena, ramena) = prsi f pi.* = *prsi* m pl. (prvobitno dual kao *oči, taf)* = *prse* f pl., ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »peetus, grudi (v.)«. Pridjev na *-ьn* > *-an prsan,* određeno *prsni,* poimeničen na *-jak pfšnjak* (Vuk) »am koji stoji preko prsiju, kožuh«, *naprsan* (Stulić), na *-ica prsnica* (Bistrac, Posavina) »1° prsna kost, 2° vrsta daske, krupne (metafora)«; *prsnice f* pl. »tavanica potkuplje (metafora)«, s denominálom na *-jati prsničati, -am* = *prsničiti* -гиг, na *-va- prsničavati* »potavaniti«; poimeničen na *-ikı náprsník* »dio odijela na prsima«, *poprsan (^sni lanac),* poimeničen *poprsnica* »igla«, na *-ast prsast* = na *-at prsat,* na *-ist prsist* (iz cslav., Stulić). Deminutivi na *-ašca* < *-ъсьca přsašca* n pl. (Sarajevo), na *-ice pršiće* f pi. (Bella, Stulić). Na *-če: natrice* n (Vuk) »dijete koje se nosi na prsima, koje sisa«. Na *-je poprsje* (neologizam) »portrait«. Augmentativ na *-ina prsina* f (15. v., Vuk) »remen na prsima jahaćega konja«, na *-erine prsèrine ȋ* pl. (Lika). Na *-ãkprsak,* gen. *-aka* (Srbija, Trebarjevo, hrv.-kajk.) »dio ženskog odijela što se nosi na prsima«. Na *-luk prsàluk* »dio košulje što pokriva prsi«. V. *prsluk.* Složenice *pfsobran* (neologizam), *prsòbolja,* pridjev *prsobolan,* odatle *prsobonik.* Prilog na *-imicē: prsirnice (udariti na koga ~)* »okrenuvši mu prsi«. Denominali na *-iti prsiti se, -im (is-)* »1° udariti se u prsa, 2° razmetati se« (upor. njem. *sich brüsten)* prema iteratīvu na *-va- isprsívati se, -prsuj m* pored *-ivām* (Stulić), *poprsavati* = *poprsívati, -ujem* (objekt *poď)* »tavaniti«. Rumunji posudiše *présen* »Brustriemen des Sattels«, s mnogo varijanata *presin, -senă, -şină, preasenă, preseră, presură* < *prsina* ili pridjev *ргъзънъ* (se. *remy); prîslea* (Muntenija) = *prîsnea* = *pîslea* »mezimac« < **prslja* (hipokoristik); *presură* je također »ptica emberiza«. Plural *prsa* = *prsi* objašnjava se time što se prsni koš sastoji od rebara. U baltičkoj grupi: lit. *ptrSis,* u narječju žemaitis *piršys* »anterior pars pectoris equini«. Suglasnik s je nastao od ie. palatala *k* u korijenu **per-k-* »rebro, prsa«, kako se vidi iz sanskrta *parçu-h* = avesta *parašu-* »rebro«, oset. *fars.* Stcslav. *prbsi* = *prbsi,* struś, *рнгsб.*

*Lit.: ARj 7,* 535. 536. 10, 823. 12, 497. 498. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečny* 296. *WP* 2, 44-5. *Trautmann* 220. *Tiktin* 1246. 1261. *GM* 48. 322. *Boisacq** 805. Oštir, *Wus* 3,207. Güntert, *WuS* 11, 140. Hirt, *PBB* 23, 342.

**prskati,** *prskam* impf. (~ *vodom,* Vuk) *(is-, po-, ras-, u-)* prema iteratīvu na *-va- -prskávati, -prskāvām,* samo s prefiksnima »1° kropiti, skropiti, Conspergere«, i pf. na *-nu- pfsnuti, -ein* (Vuk) »stremiti«, na *-éti prštati, prštim* (subjekt *voda, mast) (is-, ras- se)* = *prštet, -îm* (Kosmet) »stridere« prema *pfsnuti, -ēm* (Vuk, Kosmet) *(is-, raz- se)* »pući, puknuti« = *prštiti, -im* (Vuk, Crna Gora, objekt *sirotinju)* »(metafora) tlačiti, ugnjetavati, gaziti«. Varijanta sa *sk* > *šk upfškat, -am* (Kosmet) (objekt *dête, ruke)* »uprljati« možda stoji u vezi s *prčkati* (v.). Glagol *prskati* nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Zbog toga ti glagoli onomatopejskog podrijetla mogu biti i praslavenski. [V. i pod *prč].* Odatle postverbal *pfsak,* gen. *-ská.* Na *-avac pfskavac,* gen. *-avca (od baruta)* »raketa«. Na *-alica prskalica* »rana koja se u jedan mah na više mjesta otvori« = *raspršnica,* na *-njaci raspršnjaci* (Vinkovci, Banija), na *-njača raspršnjača* (Šaptinovac). Glede *nj* upor. frekventativ *ispršnjivati* (Bella, Stulić). Ovamo i *prštalica* (Ĭ834) »(neologizam) raketa«. Vezu s onomatopejskim glagolom *prskati* (v.) pokazuju ime biljke *prskoč,* gen. *-oca* = *praskoč* i *prsnuti* = *prasnuti.* Na *-ulja prskulja* (Vinkovci) »šljiva koja prsne«. Rumunji posudiše *a pîrsni* = *prísni* (subjekt *vatra)* »prasseln«, Arbanasi *perskdt.* Sveslav. i praslav. onomatopejski korijen *persk-* oponaša šum vode, glas koji nastaje kad se predmet raspukne. Akcenat je također u službi tog variranja. Upor. *praskati, prišt* (v.) Upor. lit. *purkšti* »wie eine Katze prusten«. Onomatopejski se korijen prenosi i na glas životinja: stcslav. *prъskamje* »mugitus«, rus. *porskatb* »Hunde hetzen«. Ovamo ide *oprskat se* (Smokvica, Korčula) »postati skotna«; *prskati se, -a* (Stulić, Ston, srednja Dalmacija, Pavlinović), također slov.

i češ. Upor. lot. *patiburškyt* »coire (de ovibus)«. To značenje može biti i praslavensko.

*Lit.: ARj* 12, 499. 509. *Elezović 2,* 146. *Miklošič* 243. 266. *Holub-Kopečny* 296. *Bruckner* 396. Iljinski, *ASPh 29,* 486-487. Osten-Sacken, *IF* 28, 149. Schmidt, *KZ* 32, 384. Scheftelowitz, *KZ* 56, 174-201. *KZ* 54, 236. Petersson, *LUÂ* 1, 12 (1916) (cf. *JF* 3, 218). Matzenauer, *LF* 14, 165-167.

**prsluk** m (Vuk, danas općenita hrv.-srp. književna riječ) »gilet, kružat (Boka) = krožet (Dalmacija < fr. *corset,* lajbak (ŽK) < njem. *Leibeh* = *prusluk* (Vuk) = *prustluk* (Tekelija, 18 v., Vinkovci) = *prosluk* (donja Podravina). Deminutivi na *-ьc* > *-ac prslučac,* gen. *-ica* = na -ÒR > *-ak prslučak,* gen. *-čka* (Lika), na *-ić prslučić;* augmentativ na *-ina prslučina; napfslak* pored *napfshk* (Kosmet) »haljetak od platna, vezena ili nevězena, što pokriva prsi djevojaka ili udatih žena«. Od madž. *pruszlik,* a to od njem. *Brustfleck.* Interesantan primjer turciziranja njemačke riječi, koja je došla preko madžarskoga. Upor. rus. *arhaluk* pored *arhalyk* »kurzer Hauskleid« u pogledu sufiksa.

*Lit.: ARj* 12, 414. 499. Skok, *Slávia* 15, 612., br. 487. *Elezović 2,* 444. Hamm, *Rad* 275, 22.

**prst[1]** m, gen. pl. *přsta, prstí* (deklinacija r), *prstiju* (dual), baltoslav., sveslav. i praslav. **pbrstb,* »1° digitus, 2° parmak (upor. prezimena *Parmačević, Altiparmaković)«.* Deminutiv na *-ьc* > *-ac: prstac,* gen. *-sca* pored *-aca* (Belostenec, Stulić) = na *-ić prstić* (Vuk) = *prstac,* gen. *-sca* (Ston, metafora) »1° mala školjka (upor. tal. *dattero di mare* < gr. *dactylus* za takvu denominaciju), 2° biljka, 3° gljiva (Istra)«. Na *-avac prstavac,* gen. *-avca* (Poljica) »školjka«. Augmentativ na *-ečina prstečina.* Pridjev na *-ьn* > *-an prstan, prsna,* određeno *prsni* ne govori se danas zbog izbjegavanja homonimije sa *prsni* od *prsa.* Poimeničen na *-jak: pfšnjak,* gen. *-aka* (Vodice) »naprstak«. Sveslav. i praslav. pridjev na *-en prsten* m (14. v., Vuk) »annulus, vilica, burma, vera, biočug« (poimeničen je u m. r. već u praslav.) = *prstan* (Jambrešić). Taj ima svoju leksikologijsku porodicu, jer igra veliku ulogu u folkloru: na *-ić prstenić,* deminutivi na *-ьc* > *-ac prsténac,* gen. *-nca* »1° anellus, 2° drago kamenje u prstenu, 3° školjka dattero di mare, 4° gljiva (Istra)«, na *-bk* > *-ak prsténak,* gen. *-nka* »biljke«, na *-čac prstenčac,* gen. *-čca* pored *-caca* »1° anellus, 2° cvijet«, na *-etc prstenčic.* Na *-dzija prstendžija* f »koji prstenuje djevojku«. Pridjev na *-en: prsteni* (Kašić), poimeničen *prstènica* »kutija za prstene, na *-ik prsteník* »prst na koji se stavlja prsten«, na *-ka prstenka* »1° vrsta veza, 2° biljka, 3° ime kozi, 4° tanac«. Odatle na *-ar prstènãr,* gen. *-ára* »koji pravi prstene«. Ostale izvedenice od *prst:* na *-njāk napršnjāk* (pored iza-)(Vinkovci) »dio obuće na prstima« = na *-bk naprstak,* gen. *-ska* (Vuk) = *napršnjak* »digitale« (Rumunji posudiše *năpărstoc); naprsci,* gen. *naprstaka* m pl. (Vinkovci) »kolači nazvani po načinu kako se prstima prave« — *naprsnici* m pl. »rukavice kod kojih prsti ostaju goli do pola«. Složenice: imperativna *kažiprst* »doigt index« = *kažiput* »prst kojim se kazuje put«, *prstoroščić* (Istra) »jare koje ima rogove prst duge«, *prstovet* m (Stulić, Šulek) »onoliko koliko se može uzeti prstom« < **prstojetb* (nije potvrđeno u narodnom govoru); *petoprsnica* (Vodice) »frula prizmatičnog oblika od jednog komada drveta sa 5 — 7 rupica«. Potpune usporednice postoje samo u baltičkoj grupi: stprus. *pirsten,* lit. *piřštas,* lot. *pirst.* U slavinama isti naziv postoji za ručne i nožne prste, tako već u stcslav. *рєшу ręčbnyjį i nožwiyjt.* Tako i u baltičkoj grupi. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava kao složenica od ie. korijena **per-* koji služi kao prijedlog i prefiks u značenju »pokraj, van« i kao glagol »prodirati« i od ie. korijena **stha-* (v. *stati).* Ta je složenica ie. Upor. sanskr. *pṛšṭha* »hervorstehend, Rücken, Gipfel«, avesta *parsta* »Rücken«, stvnjem. *first* »zabát«, lat. *postis* »Pfosten«, gr. πάστας »isto«. Prema tome bi praslavenska riječ značila prvobitno »ono što strši«. Machek veže sa *prsa* jer se novorođenčetu daju u usta *prsti,* prije nego mu se poda sisa na grudima.

*Lit.: ARj* 7, 536. 12, 502. Zega, *Slavio* 9, 581. *Elezović 2,* 145. Ribarić, *SDZb* 9, 176. 185. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečný* 296. *Bruckner* 410. *Mladenov* 533. *Trautmann* 220. *WP 2,* 35. 604. Lewy, *PBB* 32, 137. Brugmann, *IF* 11, 285. 18, 130. Solmsen, *IF* 31, 464. Machek, *Recherches* (1934) (cf. *IF* 54, 282). Vaillant, *Slávia 9,* 494-495. *Boisacq[3]*· 805.

**prst[2],** gen. *-i* f (13. i 14. v.), sveslav i praslav. **pbrstb,* »1° plodna zemlja (humus), 2° prah (upor. u *Náuku primudroga Akira,* 1520: *telo s prstju pomešano),* bez paralela u baltičkoj grupi. U hrv.-srp. narodnom govoru nema potvrda. Riječ se izgubila zacijelo zbog homonimije s *prst[1]* m (v.). U slov. je živa kao apelativ *prst,* gen. *-í* i kao toponim *(crna Prst* kod Krke). Nalazi se u svim ostalim slavinama. Miklošič uzimlje isti korijen koji i u *prah* (v.) u

nižem prijevojnom štěpenu, a Bruckner korijen koji je u pridjevu *prhak* (v.) i imenici *prhut.*

*Lit* · *ARj* 12, 502. *APJ 9,* 137. *Pleteršnik* 2 356 *Miklošič* 243. *ЦoIuЪ-Kopecny* 297. *Bruckner* 410. *Mlađenov* 534. *Walde* 99. 699. Osten-Säcken, *IF* 24, 248. Pedersen, *IF 5,* 54. 72. 74.

**pi-sura** f (šibenski otoci,_ Korčula) = *prsüra* (Rab, Pag, Brač, Šolta, Čiovo, Malínská, Kuhačević) = *pršura* (oko Splita, Senj, Vodjcg) _ (r > *ar) par s ura* (Split, Marulić, Brač, Šolta, Vis, Božava, Rab) = (disimilacija *, - r > 0 — r) pasüra* (Hvar) = (disimilatorni gubitak prvog sloga *pr-, izazvan* tom disimilacijom) *sura* (Krk, Cres) < **psura* (upor. *sovati < psovati) = (s > c od pc < ps,* upor. *pcovatf) cura* (Baška, Punat), deminutiv *curica — (r - r > r - lj) prsulja* (Visoko) = *(fre- >* metateza *fer- > for-* zbog labiodentala (upor. *ponistra) > pro-* (neke vrsti zamjena sufiksa) *pròsulja* (Dubrovnik, Crna Gora, Boka) = *prosulja* (Krtole, Dubašnica, Crmnica, Tivat) = deminutiv *prosuljica,* augmentativ *prosuljina,* na *-ar prosuljar* »koji pravi prosulje« = *prasują — prasują* (Kućište) = *fršora* pored *friúra* (Split, venecijanizam < *fersora),* slov. *prosara,* »Γ tava, tiganj, 2° (domaći proizvod, Visoko) zemljana posuda, okrugla, bez nogu, ručice i poklopa, plitka, dolje ravna, na krajevima svođena«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *frîxoria* od *frígere* (v.) > 1336. u Dubrovniku s očuvanim *ks frechsura,* 1376. *frechsora,* krčko-rom. *forsaura,* u tršćanskim dokumentima *frissoras, frissora, fresorium* (1350, Statut tršćanski), danas tršć.-tal. *fersora* (venecijanizam), istro-rom. *fersora* (Pula), *farsura* (Rovinj, Galezana), furl, *farsore* f. Odatle dalniato-romanska izvedenica na *-ata prsurata* f (Korčula, Šibenik) = *prsurata* (Hvar, Brač, Vis) = *pijàt prsurôat* (Šolta) = *paršurata* (Hvar) »žličnjaci, popriguša, baba ili fritaja« = *pišurata* (Kućište) »tijesto prženo«.

*Lit.: ARj* 12, 432. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik 2,* 351. Šturm, *ČSJK 6,* 73. Hraste, *Rad* 272, 35. Isti, *BJF* 8, 54. Ribarić, *SDZb* 185. *Bartoli 2,* 183. 299. *REW** 3524. *DEI* 1716. *Cavalli* 45. Matzenauer,, *LF* 14, 31. *GM* 103. 525. *Ive* 10. 129. 153.

**přt**[1] m (16. v., Kurelac) »1° haljina, 2° prtljag (1688), 3° (metafora) magarac = tovar (Poljica)«. Nalazi se u stcslav. *pгъiъ* »pannus, platno«, slov., bug., polj. *part,* ukr., rus. *port,* sveslav. je i praslav. U hrv.-srp. je gotovo propala zbog homonimije sa *prt*[1] *î,* ali živi u izvedenicama: pridjev na *-en prten* (Vuk, Kosmet, Čilipi) »1° od lana i konoplje, 2° pamučni (Čilipi), 3° (metafora) rdav«. Poimeničenja toga pridjeva dala su leksikologijsku porodicu: u sr. r. *prteno* (Lopud), na *-jača pnenjača* »torba od lana« = na *-jara prtènjara.* Na *-Hica: pftilica* (Lika) »1° vunena uzica, 2° torba«, upor. *opna* (v.), na *-ьc > -ac prtenac,* gen. *-nca* »sve tkano od lana i konoplje«, na *-ica prtenica* (Stulić) »garderoba«, na *-ilo prtenilo* (Matavulj), »svako tkanje«, na *-ište prtenište* »rublje«, na *-ka prtēnka* (Vinkovci) »prtena torba«, na *-ar pПенаг* (Bella, Stulić) »lanar«. Denominal na *-iti prtèniti, -lm* (Lika) »smrdjeti, kao kad gori što prteno«. Na *-ište: prtlšte* n (Vuk) »prteno platno« (također stcslav. i rus.). Na *-eil-eš prteš* (Norini) »ruho«, odatle augmentativ na *-ina prtežina* (Kačić). Odatle na *-Uina <-bsk + -ina prteština* (Retkovci, Slavonija) »prtenina«. Značajno je da i u ovoj leksikologijskoj porodici ima miješanja sa *prtljati* (v.) : *prtljanjak,* gen. *-njka* (Bistrac) »vrećica od 2, 3 oke žita«. U prijevoju perfektuma *tratez* (ŽU) = *prateš,* gen. *-ži* (ŽK) = *tratež* (Krasić, hrv.-kajk., slov.) »rublje, veš«. Odatle deminutiv na *-će pratešce* n (ŽK) »jedan komad rublja«, u ranijim potvrdama *pratež* (15. v.) znači »tovar, teret, prtljag, roba, trg, stvari uopće, svojina, imanje, blago, jelo«. Marulić, *Judita* 6, 112 *pratež* f »plijen asirski«. Zbog značenja »jelo« moramo staviti ovamo i *prtēnka* f (Sušnjevo Selo, Čakovec) »jelo od krumpira i kukuruznog brašna«. Taj prijevoj nalazi se još u izvedenici na *-ía praca* (Vuk) = *prace,* gen. *praca* (Čilipi) »na samaru uzica na kojoj se drži noga kad se jaši, kao uzengija«, s deminutivom *tracica* (Vuk). Značajno je da se taj prijevoj ne nalazi u ostalim slavinama. Děny je postavio tvrdnju da je stcslav. *pгыъ* »λῖνον« stara posuđenica iz tur. *pırtı* »nippen«. Kako posudenice ne pokazuju prijevoja, to se mišljenje mora zabaciti. Riječ *pratež* sama daje putokaz za etimologiju. To je isti praslav. korijen koji se nalazi u *prati, perem,* tj. ie. **per-* »udarati«, raširen formantom *t.* Praslav. **pen-1pmiъ! *port-* značilo je »rublje koje se pere«.

*Lit.: ARj* 11, 380. 12, 510. 511. 512. 513. *Pleteršnik 2,* 211. *Elezović 2,* 146. *JF* 11, 84. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečný* 297. *Bruckner* 397. Deny, *Mélanges Boyer* 1925, 104 (cf. *IF 26,* 104. *JF* 7, 257). Lehr-Splawiński, *Polono-slavica 26* (cf. *IJb* 25, 328). Matzenauer, *LF* 14, 168-169.

**přt**[2]**,** gen. -i f (Vuk, Poljica, Sinj) = *pfta* f (prijelaz iz deklinacije i u deklināciju *a),* sveslav. i praslav. **pьПь,* »put ili staza po sni-

jēgu«, bez paralele u baltičkoj grupi. Da bi se bolje uklonila mogućnost miješanja sa stcslav. *pъьiъ* < *pȑt* »odijelo« (v.), *pri* f je dobila veću starije doba sufiks *-ina: prtina f* (također bug.) = *prtina* (Vuk) = *prtina* (Kosmet) »isto«. Upor. isti način izbjegavanja homonimije u *os(a) = osina* (v.). Deminutiv na *-ica prtinica.* Radna imenica na *-ar prtinār* »koji čisti državnu cestu«. Na *-ač prtač* (Istra). Na *-elj pftelj* (Vinkovci) »debeo snijeg podesan za sanjkanje«. Pridjev na *-ъk prćak,* f *prčka* -(snijeg) »sipak«. Suglasnik *ć* je od part. perf. pasiva *prćen,* od denominala na *-iti prtiti, -im* (Vuk, Sušnjevo Selo, Čakovac, Lika) *(pro-)* »1° praviti prtinu, 2° gaziti snijeg«. Rumunji posudiše *pirtie* = *pirle* (Moldavija) »durch Gehen oder Fahren im Schnee gebildete Spur, Fährte, Bahn«. Dočetak *-ie* = *-e* zamjena je za meki poluglas. Miklošič pozna rum. *pîrtă* f, koji odgovara našem *pria* f. le. je korijen **per-,* koji je prijedlog i glagol »hinüberführen«, a koji u slavinama dolazi u prefiksu *prě-,* u imenici *pramac,* u glagolima *pariti, periti (na-).* Od tog korijena stvoren je praslav. apstraktum na *-tb,* koji je postao konkrétum. Upor. ie. **pr-tu* »passage« = u zendu *pargtu,* u gal. *ritwn* = njem. *Furt,* stisl. *fiṇrdr* »zaliv« = nord. *Fjord.*

*Lit.: ARj* 12, 510. 513. 11, 428. *Elezović 2,* 146. *Miklošič* 243. *Bruckner* 402. *Mlađenov* 539. *WP 2,* 39. *Tiktin* 1172. Matzenauer, *LF* 14, 167. 168.

**prtàbonjka** f (Dubrovnik) = *bratabônka* (Lepetane, Boka) »vrsta lijepe jabuke unesene iz Italije«. Od tal. sintagme *bruttabuona* »isto«. Prvi je dio pridjev *brutto* (13. v.), od lat. *brütus* > *bruttus,* s geminatom afektivnog podrijetla kao u *tutto* < *totus.*

*Lit.: ARj* 12, 511. Zore, *Tud.* 18. Isti, *Rad* 115, 150. *DEI* 619. *Pirana²* 80.

**prtiti** (se), *-im* impf. (16. v., Vuk, slov.) *(do-, na-, nao-, o-, ot-, po-, pre-, pri-, ras-, s-, u-* /se/), prema iteratīvu *-prcati, -ām,* na *-va- -prèmati, -čujem = -prtivati,* samo s prefiksima, »1° dizati na leda > tovariti, teretiti, 2° napredovati (subjekt *žito,* Bačka, Vuk; metafora, upravo »nositi plod«)«. Ista glagolska osnova s deminutivnim *-Ija- prtlati, -ām (na-)* »1° nositi (Martić), 2° tovariti (Stulić), 3° (metafora) blebetali« = (sa *tlj* > *klj) prklj̇āti, -ām* (ŽK) »biti neodlučan«. Na *-ovina prtljavina* (Jačke, Kurelac). V. još *seprtljati.* Postverbali: *uprta* f »remen za torbu« = *uprte* (ŽU) = *oprte* (ŽK) »Last-, Packstrick«, s pridjevom *ùprtni* (koš) »koji se nosi na uprtama«, poimeničen na *-jača torba uprtnjača,* i s deminutivom *üprtica* (narodna pjesma). Na *-ača prtača* f (Vuk) == *opřtača* »torba uprtnjača«. Na *-alo prtalo* n (Trebarjevo) »uprta«. *Na. -ivo prtivo* (Stulić, Martić) »prtljaga«. Na *-vα (s)prtva* »košara«, s deminutivom *pttvica* (Ston) može biti i posuđenica od lat. *sporta.* Pridjev na *-ljiv prtljiv* »teretan«, na *-ъn* > *-an naprtan.* Radne imenice na *-telj naprtitelj,* na *-as prtljaš,* gen. *-aša* (Vuk) »brbljavac, blebetaš«. Prilog *nǎuprt* (Vuk, *nositi što* ~). Na *-lište philist e = pr taliste* »mjesto gdje se mazge prte«. Od *prtljati* najvažnija je izvedenica na *-ag prtljag* (Vuk) = *prtljaga* (Vuk) »Gepäck«, s augmentaṭivom na *-ina prtljažina.* Stulić ima varijantu *prtljavina* = *prtljačina* (Budmani) = *prtljužina* (Radnic) u istom značenju. Riječ *prtljavina* ima i metaforicko značenje »šeprtljanje«. Ovamo možda na *-ariti prillanti, prlljārīm* »jadno živjeti«. U ovoj leksikolog!jskoj porodici ima miješanja sa pridjevom *prten* (v.): *prtenjak* (Poljica) »továrni konj«.

*Lit.: ARj* 12,514.515. 516. 517. Vuković, *SDZb* 10, 397.

**prud¹** m (14. v., Vuk, slov.) = *sprud* (istočni krajevi), sveslav. osim bug., praslav. *prođi,* »1° greda u vodi ili ritu duž suhe zemlje, 2° sitno kamenje kojim se drumovi posipaju (Vinkovci), 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjevi na *-ъn* > *-an prudan* (hrv.-kajk., slov.), poimeničen na *-ik prudnik* »1° biljka chenopodium botrys, 2° ptica Strandläufer, 3° Schottergrund (Šulek)«, na *-jača prudnjača* (Popović) »sitna tvrda kruška«, na *-ica Prúdnica* (toponim), na *-ovit* (upór. *barovú) prudôvit.* Na *-ika* (sufiks za biljke) *prùdika î* (Vuk, Baranja) »šibljika koja na prudu iznikne«. Zbog homonimičke kolizije s *prud² f (v.)* riječ nije ušlau opći hrv.-srp. jezik. Odatle još kod Šuleka *prudina* »pučina«, *prudište* n »prud«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o.* Upor. slov. *pród* »Schotter«, *pródec* »pijesak«, stcslav. *prçdb,* češ. *proud,* poļi. *prąd.* Rumunji posudiše *prund* »isto«, odatle nazivi ptica *prundar, prundurel, -dunel;* na *-iş prundis,* pridjev na lat. *-osus* > *-os prundos,* glagol *a prundi — prundui (-ui* < slav. *-ujp, -ovati),* Madžari *porond* (16. v.) »pijesak«. Nema paralela u baltičkim jezicima ni ostalim ie. Tumači se iz slavenskih jezičnih sredstava, kao praslavenski prijevoj perfektuma od *predati, prênuti* (v.) < praslav. *pred-* »skočiti«, prema predodžbi da sitan pijesak »skače«.

*Lit.: ARj* 12, 519. 521. *Miklošič*265. *Holub-Kopečný* 296. *Bruckner* 436. *KZ* 42, 360.

Joki, *Zbornik Jagićev* 481-485 (cf. *RSl 2,* 242). Matzenauer, *LP* 14, 181 — 183. Bernard, *RES* 27, 25. Meillet, *BSLP 29,* 39.

prud[2], gen. *prùda* m pored gen. *prudi í* (14. v., slov.) »korist, probitak«. Kako je riječ došla u homonimičku koliziju s *prűd*[1] (v.), nije ušla u opći književni i saobraćajni jezik, nego je ostala u narječjima kao provincijalizam. Pridjev na *-ьn* > *-an trudan* (15. v.) (ne-) »koristan«. Denominal na *-iti truditi, -ɜm* impf. (15. v., Vuk, Primorje) *(na-)* »hasniti, koristiti« pored *pruditi* »hasniti, koristiti«, *raspruditi* pf. (hrv.-kajk., 16. v., Belostenec, Habdelić) »dilapidare« prema impf, *napruđati, -am = naprudevati, -dujem = naprudivati* i *rasprudivati.* Odatle postverbal *napruda* f »korist« i pridjev na *-ljiv naprudljiv.* Na *-ilo prúdilo* n (Stulić, Ston) »korist, probitak«. Semantički je istovjetna sa *prid* m (hrv.-kajk. i slov.) »korist«, odatle pridjev na *-ьn* > *-an pridan* (ŽK) »koristan«, slov. *priditi* pored *pruditi.* Promjena » > *u* nastala je možda unakrštenjem s rom. *prode,* lat. *prossimi, prodesse.* Schuchardt je izvodio iz *prode.* Miklósié je najprije identificirao stvnjem. *fruot(i)* »Klugheit, gedeihen« (tako i Hirt), zatim je stavio pod praslav. korijen *de-* kao i *prid* (v.). Upor. arb. *mbroth* »koristim«. Samo *prođe* je sadržano u *prdf (vazet na ~,* Rab) »kamate« < sttal. *prođe* > *prò* »Zins«.

*Lit.: ARj* 7, 338. 8, 42. 12, 519. 520. 521. *Miklošič* 43, 266. *REW*[3] 6766. Schuchardt, *KZ* 20, 242. *GM* 266-267. Joki, *Zb. Jagićev* 481-485 (cf. *RSl 2,* 242). Kušár, *Rad* 118, 17.

prùda f (Zore, južna Dalmacija) = *pruda* (Blato, Korčula) »kopriva«. Postverbal od *pruditi, -im* »žeći, paliti«, kaže se kad se pušta voda, pak peče, a o djetetu kad ga mokraća peče na žlijezdama da ga je *oprudilo.* S prefiksom *opruditi, -im* kod dubrovačkih pisaca u pravom i prenesenom smislu (Dalmacija, Poljica, Pavlinović: *mazga se oprudila* »izlizala joj se dlaka od velikog tereta«) prema *oprudivati, -ujem* (Stulić). Na *-eti isprudjeti, isprudim (plač oči).* Prema primarnoj grupi: *oprusti, oprudem* (Otok, Slavonija, subjekt *voćka u cvitu)* »metafora) 1° prvi rod roditi (subjekti *vinograd, šljiva,* Srijem, 2° rasti iz korijena ili iz stabla«, može ići i sa *pruditi* »koristiti« (v.). Odatle *prudljivica* (Slavonija) »neka vinova loza«. Na *-ilo prudilo* n (Blato na Korčuli) »grana od šipka s dračama za sušenje ribe na ognjištu«. Upor. rus. *prudilo* »štap s oštrim šiljkom«. Glagol se nalazi u češ. *pruditi,* varijanta od *prouditi,* rus. *pntditb.* Od istog je korijena pridjev slov. *pradek,* češ. *prudký, poll, prędki,* stcslav. *prpdbkb* »rapide, vif«, iz čega se vidi da je a nastao iz velarnog nazala ρ. Postanjem, ako je semantički i različita, riječ ide zajedno sa *prud*[1] (v.). Značenje »žeći« moglo je nastati u Dalmaciji i unakrštenjem sa lat. *ürere* > tal. *prudere.* Kao deminutiv od *pruditi* »žeći« na *-câṭi* (v.) može se smatrati *prücati se, -ã* impf, (subjekt *konj, maaga, tovar, riba,* kod zapadnih pisaca) *(raž-}* »ritati se«. Upor. značenje slov. pridjeva *pradek* »eifrig, mutig, munter«. Ovamo ide možda još *prūljat se, -ulja* impf, prema pf. *pruljnut se* (Kosmet) »bacakati se nogom, praćat se«.

*Lit.: ARj* 4, 122. 9, 10. 122. 123. 12, 519. 523. Zore, *Rad* 115, 151. *Pleteršnik* 2, 347. *MiЫoШ* 265. *Holub-Kopečný* 296. 297. *Bruckner* 436. *REW*[3] 6802. Vaillant, *BSLP* 31, 44.

prùdi(j)es, gen. *-ésa* m (Dubrovnik, Zore) »uže kojim je lađa za kraj vezana«. Od tal. *prodere* — mlet. *pro(e)se* »ormeggio di cavo che lega la prua a terra o ad una boa«, a to gr. πρυμνήσιον (od πρυμνός) unakršteno s *proda, pro(v)a* (v.) < πρφρα.

*Lit.:* Zore, *Tud.* 18. Isti, *Rib.* 325. Maver, *AR 6,* 251. Skok, *ZRPh* 57, 472.

prûlva f (Krk) »neka duguljasta smokva«. Možda deminutiv od *prūnus* > **prunula,* upor. tal. *prunella, brunella* »crnjenac, brunella vulgáris«.

*Lit.: ARj* 12, 527. *DEI* 616.

prus m (16. v.) =· *průseč* (Belostenec) = *prusac* (Stulić, Zore) = *prusavac,* gen. *-vea* (Kurelac) »konj, gradarius, equus tolutarius«. Denominal na *-aṭi prusati* »visoko podizati noge pri hodu« = na *-iti prusiti.* Upor. bug. *prūsam* prema *trusna* »sitno hodim«. Prilozi: na *-će prusce = průseči.* Madž. *poroszka.* Mažuranić i Matzenauer izvode od imena naroda *Prus* (upor. njem. *Wallache),* gdje su se gojili konji, dok Mladenov tumači iz ie. jezičnih sredstava, od ie. korijena **preu-: *prou-* + *-d* + *-s, -t* + *-s* u stvnjem. *frao,* nvnjem. *froh,* sanskr. *právate (î.* 1.) »skače«. Taj se korijen nalazi u rus. *prytb* »brzo trčati«, *prytkij* »brz«.

*Lit.: ARj* 12, 527. *Mažuranić* 1187. Zore, *Rad* 118, 137. *Miklošič* 266. *Mladenov* 533. Matzenauer, *LF* 14, 93 — 94.

prüškva f (Istra) »iver, treska, ošćela«. Deminutiv na *-ica pruškvica.* Možda lat. **prosěca* f, postverbal od *prosecare.*

*Lit.: ARj* 12, 512.

pružina f (narodne pjesme, Drobnjak, Hercegovina) »1° koliba kraj tora za noćivanje čobana« = *plužina* (Vuk) »1° isto, 2° toponim (u sing, i pl.)«. Ne zna se šta je prvobitno, oblik sa *pl-* ili sa *pr-,* prema tome teško je odrediti etimologiju. Mogla bi biti augmentativna izvedenica od stcslav. *prcgb* > *prug* (v.). Upor. češ. *pružina* »GertCį Rute, prut«. Značenje bi bilo »koliba od pruća«.

*Lit.:* *ARj* 10, 93. 12, 535.

prvad, gen. *-(a)da* m, pl. *prvadi* (čakavski, 13—15. v., manje potvrda iz 16. v., Vrbnik, Senj, Novi, Modrus, Vinodol, Lovran, Baška, Ledenice, Dobrinj) »svećenik koji je primio prvi urdin, opći su nazivi *pop* (1321. *Ratko prvad i Radosav popove"), plovan (plovan prvad,* 1380. *senjski kanonici moraju biti prvadi)«.* Deminutiv na tal. *-ino* < lat. *-inus prvadin* »klerik koji primi presbiterat«. Veže se s *arhi-, arki-: arhiprvad* (15. v., ~ *modruški, vinodolski)* — *arkiprvad* »dekan« (1472. *pop Petar Vidaković, pleban crkve novljanske, arhiprvad vinodolski* 1499, *arhiprvad senjski* 1425, *arhiprvad prmancer).* Odatle na *-ija: arhiprvadija* f (16. v.) »podarcidakonat«. Godine 1490. lovranski plovan Rađen određuje za komisare svoje oporuke *prvadi ki su nine živi.* Godine 1423. *pr'vad, I anь Rambković, pisan općini Baš'ke.* Senjski kapitul određuje da *prvadi drže svoju septimanu nedilju va oficij zakanski.* Najstarija je potvrda u Zakonu vinodolskom (13. v.) u kojem se pominje *z Lederne Ratko prvad,* 1230. (?) u Dobrinju *od mojih sini i prevdi Marka.* Od stfurl. *prevede,* nfurl. *preidi* < vlat. *praebyter* < gr. πρεσβύτερος. Preko stvnjem. *erzipriestar* < lat. *archipraesbyter* < gr. άρχιπρεβύτερος > hrv.-kajk., slov. *jašpršt* pored *ješpršt,* upor. stčeš. *arcipřišt,* madž. *esperes* »archidiaconus, archipresbyter, děkan«, sa lat. *vice- vicijašpeš* (ŽK) = *vicijašpm* — *vicejašpriš* (Krašić) »podarhidakon«. Talijanizam je skraćenica od stfurl. *prevede* ili od tosk. *přete* oblik *pre-* koje se veže s ličnim imenom *Premate* (istarsko prezime) < *Pre Mate,* dok je samo *prete* u *arcipret* (17. v.) < tal. *arciprete.* Kod pravoslavaca i rjeđe kod katolika postoji grecizam: *prezviter/presv-* (17. v., koji upotrebljava jednom Kožičić) = (s promjenom prefiksa) *prezbiter, prozvitar* (15. v.), apstraktum na *-bstvo presviterstvo* (Danilo). Od runu *preot* je toponim *Pirot* (Srbija, Bosna), etnik i prezime *Piroćanac,* gen. *-anca* = pored *Piroćanin* = *Prijat* m (zemljište u okrugu Rudnik, Srbija). Upor. arb. *prift.* Rum. *preot* = arb. *prift* dokazuju da je grecizam u balkanskom latinitetu glasio jednako kao i na apeninskom poluotoku **praebyte,* s gubitkom dočetnog *r* zbog disimilacije *(r — r > r — e).*

*Lit.:* *ARj* 1, 103. 108. 5, 951. 9, 867. 941. 11, 737. 820. *Mažuranić* 8, 44. 53. 1187. si. *Mon. croat. 2.* 71. I11 *APJ 2,* 81 *Šurmin* 109. *SEZb* 4, 204. Skok, *ASPh* 33,372. Isti, *Slovo* 3, 54-55. *Pirana** 808. 804. Štrekelj, *DAW50,* 17. *Gombocz-Melich 2,* 50. *REW** 6740.

prvï (Vuk) = *prvi* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav.. pridjev, danas samo u određenom vidu, u stcslav. i u neodređenom *рѓь ъ* = *рѓъ ъ,* »πρότερος, primus«. Deminutiv *prvahan* (upor. *maljahan)* (Vetranie). Komparativ *pfvlji, prveii* (hrv.-kajk.), *prvši,* čak. *prvéji* »prior«, superlativ *najprvi.* Poimeničenja: na *-ьс* > *-ac prvac,* gen. *prvca* (Stulić) = na *-ák prvak,* gen. *-aka* m prema f *prvačica* = *prvakinja.* Denominal na *-iti prváčiti, přvačím* (Vuk) »prvi put preorati njivu ili zemlju« je od priloga *prvač* (Vuk) »najprije«. Na *-oca přvača* f, m (Vuk) »tiro«. Na *-ina prvina* »1° prva rakija, 2° prvi plod« prema *pfvina,* također pl. t. *přvine,* gen. *-īnā.* Pridjev na *-en prven* (Stulić) »primitīvus«, poimeničen na *-еньс, -ёньс pf venae,* gen. *-enea* pored *prvjenac* i *pf vijenac* i *pfvljenac,* (ikavski) *prvinac* m (Imotski) »1° prvo muško dijete (prema f *prvenica* »prva kći«), 2° prvi roj u godini od jedne košnice, 3° prva i najljuća rakija«. Deminutiv na *-e,* gen. *-eta prvēnče.* Denominal *prvenüti* = *doći ü prvjēnče* (Čilipi) »prvi posjet mlade svojim roditeljima«. Na *-ka pfvljënka* (ŽK) »krava ili žena«. Na *-stvo prvenstvo,* s pridjevom *prvenstven.* Na *-aja prvája* (Kosmet, Peć, kalajdžijski izraz) »dio u kotlu od dna do povraza«. Na *-esina* (prema *starješina) prvešina* m (Jambrešić) »glavar«. Na -is *prví!* m (Kosmet) »prvak« = na *-as prvaš,* gen. *-aša* (Lika) »Obmann«. Na *-oškinja pfvoškinja* (Vinkovci) »ženska koja još nije bila s muškim«. Pridjev se proširuje drugim pridjevskim sufiksima: *-ost prvast* (Stulić), u poimeničenju na *-nik prvasnik* »primas«, *prvaskinja* (Istra) »ovca koja se prvi put objagnji« = *prvackinja* »žena koja prvi put rodi«, na *-èst* samo u poimeničenju *prveskinja f* (hrv.) »erst kalbende Kuh«. Upor. polj. *pierwiastka* i s-lov. *prvesnica* = *prvesmica,* Na *-ašt* < *-ost* + *-/*: *prvast* »pređašnji«, odatle poimeničenja *prvaština,* na *-stvo prvaštvo* »prvenstvo«. Na *-anji prvanji* (15. v.) = na *-ašnji prvašnjī* (Vuk), upor. stcslav. *рѓъ emъ,* obrazovano prema *sadanji* — *sadašnji,* superlativ *najprvanji* = *najprvašnji* (ŽK). Složenicev pridjevi od sintagmi *prvorazredni, prvoklasni,*

*prvostolni, prvostepeni, prvobračni, prvovjenčani, prvobitan* (iz rus.) = *prvotan* (iz češ.). Taj je od apstraktuma na *-ota* češ. *prvota* f »Vorzeit«. Odatle u Lici prilog *uprvotar* »u staro vrijeme« = M *prvotač* (Bukovica, Dalmacija), s nejasnim dočetkom *-ai* mjesto *-ar*. Imenice: *prvòkoska* »koza koja se prvi put okozi«, *prvorod, frvòrotka, -kinja,* s pridjevom *prvorođan* i deminutivom na *-če* i apstraktumom na *-stvo prvorodstvo* (prevedenice od lat. *primogénitas, -tura), pfvoroj* (Lika), *prvòsan,* gen. *-sna* (Lika), *prvotelka, -kinja* (Slavonija), *-tëljka* (Lika) = *-telj, -kinja* (Slavonija) = *-teoka* (Vuk, Gacko) = (sa *-eo* > *o* kao *preo* < *pro,* v.) = *-tôkinja* »krava koja se prvi put oteli«, *prvòzdrepkinja* (Šaptinovac) »kobila koja se prvi put oždrije·^ bila«, *prvoženac,* gen. *-enea* — *-ženik* (Lika, Vuk) »koji se prvi put oženi«. Kao sintagma govori se *prvi dan* (na Kvarneru, zadarski otoci, Split) = *prvi dan,* gen. *prvoga dnevi* (Prčanj) = kao složenica *prvídan,* gen. *prvídna* (Stulić, Trogir) = *pг iaъn* (Dobrota, u govoru starih žena) = *prvidan* (Lastva) = *prvídan,* gen. *prvidana* (i to u Prčnju) »ponedjeljak«, preve-^denica je (calque) od *primus dies* = *lunae dies* (u tal. i retorom, narječjima, furl, *prindi* »ponedjeljak«). Mnogobrojne su varijante priloške: komparativ *pfvlje* (Dobretić, ŻK) »prije«. Upor. slov. ime naroda *Prieki* u Štajerskoj, koji govore *prie* »prije«; *Isprva* = *sprva* = na *-ice ispîvice* = *ïsprvicê* (Vuk), *otprvîce* (17. v.) »odmah u početku«, s umetanjem sr. r. zamjenice *to istoprva* (jedna potvrda, 16. v.) »opet«, upor. *istonovice* »iznovice« i *najtomanje* (ŽK); *naprv* (Jačke) = *naprvo* (ŽK) »naprijed«, *naprvice,* poimeničeno *naprva* (Vuk, Dalmacija) »veza u košulji niz prsi«. Mnogobrojne varijante pruža složen prilog *to prvo* (Gučetić, Lastrić) = *topra* (Kanižlić). Upor. rus. *topervo* (na-Tječja) = *teper,* češ. *teprve;* obično s ispadanjem dočetka *-o* kao u hrv.-kajk. *ovăk, onak* i unakrštavanjem sa priloškom sintagmom *sprva: stoprv* (također slov., Zuzeri) = na *-ice stoprvice* (štokavski) = *stopař* (ŽK, sa f > čak. *-ar)* i zamjenom *prv* sa *prav* (pučka etimologija) *stoprav* (hrv.-kajk. i slov.) i dodatkom priloškoga *-om, -am* mjesto *-v stôprom* (Zagreb) »istom, erst« = *stopram* (Krašić) = *topram* (J. S. Reljković). Na *-č* < *-šbd-* (v.) *prvič* (slov., hrv.-kajk.) = *isprvič* (17. v.) »prvi put«. Odatle na *-je prvičje* > *přviče* (Vuk) »prve pohode« = *pfviče* (Kosmet). Na -oc (prema *drugoč) prvoč* (16. v.) »prvi put, istom, tek«. Završno *-če* zamjenjuje se sufiksom *-ište: prvišće* (Sarajevo) = *prvište* (Bosna). U antroponimiji *Prvoslav* (13. v.), s hipokoristicima *Prvan, Prven, Prve,* gen. *-eta.* Ie. je korijen *per-,* koji dolazi kao prijedlog u značenju »van, preko nečega itd.« i kao glagol u značenju »prodrijeti«, a koji je dobro zastupljen u slavinama: *pra-, pre-, pri-, pred, pro-, protiv, prijek, priklja, prst, prav.* U bazi set raširen je s pomoću sufiksa *-ųo: pзгзųo* u slavinama, sanskr. *purva,* avesti *paurva* i u arb. *i pari,* dok je u baltičkoj grupi, lat. i germ. raširen sufiksom *-mo:* stprus. *pirmas,* lit. *pirmas,* lot. *pirmais* = lat. *primus* (odatle internacionalno *primaran* i crkveni termin *primas* te ciganski *primaš),* got. *fruma.*

*Lit.: ARj4,* 11. 62. 7, 377.12, 539. 541-563. Maretić, *Savj.* 118. Jagić, *ASPh* \, 432. *Elesović l,* 238. 2, 44. 121. 538. *Miklošič* 244. *Bruckner* 410. *Mladenov* 538. *Tráutmann* 220. *WP* 2, 38. Prusik, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 268). Osthoff, *IF* 8, 32. 53. sl. Güntert, *IF* 27, 61-62. Bartholomae, *IF* 22, 108. *IF* 56,126. Obrębski, *Studja nad sl. przysłówkom* (cf. *IF* 56, 126). *Boisacq** 819. Bruppader, *Die Namen der Wochentage im Ital. u. Rhätoroman (Romania helvetica* 28). Skok, *Slovo* 3, 58.

**přzniti,** *pfznèm* impf. (Vuk) »1° parajući svinjče tako mu drob zlijediti da se nečist ukaže, 2° nečistoću i nered činiti u kući (Bačka)« = *prznuti* (J. S. Reljković), nalazi se u češ. i polj., praslav.; denominal od pridjeva na *-ьn pfzan, pfzna* (Marulić) »1° nečist, prljav (upor. ukr. *prznyj* »isto«), 2° svadljiv«, određeno *Przni Tale* »Störenfried«. Poimeničen u ž. r. *przna* »1° nečistoća, 2° svadljiva žena«, na *-e* (?) *przne* m (Lika) = na *-ica prznica* f (Vuk) »svadljivo čeljade«. Raširen na *-av prznav* »nečist«. Ta se riječ unakrstila s participom prezenta kao pridjevom *pržeć(i)* »brz, nagao« od *pržiti* i participom perf. pas. *pržen,* pa se pored *prznica* govori u Srijemu i *przenica* = *prznica* »nalet, Stänker«, *napržеnica f* — *napržica* (Vuk) »čeljade napržito, žestoko«. U *prznica* mogao je *ž* mjesto *z* doći od apstraktuma *prznja* (Vuk) i part. perf. pas. *zaprznjena* »nečista kuća, soba«. Upor. još sa *ž* mjesto *z raspržniti* (objekt *pare}* (Riječka nahija) »potrošiti«. Povod za to unakrštenje dao je pridjev na *-ljivpržljiv* (žena) »koja se lako rasrdi«, poimeničen na *-ьc* > *-ac pržljivac* m prema f na *-ica przljivica.(v.).* Od tog unakrštenja potječu za glagol *přzniti i* semantičke metafore »3° raskidati mirno društvo (Vuk), 4° biti nestrpljiv (ŽK)«. Riječ je u ukr. ušla i u crkvenu terminologiju: *porznyj den* »Fleischtag«, *porznyty śa* »während der Fasten Fleischspeisen essen«. Praslavensku riječ tumači Bruckner od istog ie. korijena od kojeg je *praz* (v.), tj. prijevojem **perz-: *porz-.*

Što se tiče semantičkog razvitka, Bruckner upućuje na tal. *sporca* »nečist«, od lat. *porcus.*

*Lit :* *ARJ* 7, 539. 12, 567. *Miklošič* 244. *Holub-Kopečný* 298. *Bruckner* 397. Joki, *IF* 27, 307. Matzenauer, *LF* 14, 169.

**pržiti,** *-im* impf. (15. v., Vuk) *(do-, is-, na-, o-, ras-, za-),* južnoslav. i praslav. **prłg-,* »frigere«. Pridjevi *natržit* »(metafora) hitzig, heftig«, na *-iv prživ* (Stulić) »što peče«, poimeničen na *-cica prživčica* »biljka thymelea«, na *-ljiv pržljiv* »koji se lako raspali (metafora)«, poimeničen na *-ьc* > *-ac* m prema f *-ica pržljivac,* gen. *-tvca* prema *pržljivica* i apstraktum na *-ost pržljivost* (Lika), na *-evit prževit* »svadljiv«, particip prez. akt. kao pridjev *pfzeć(()* »1° (metafora) brz, nagao, 2° isprazan«. Na -ьc > *-ac pržac,* gen. *-sca* »zmija«. Postverbal *prga* i pridjev *prgav* (v.). Na *-ica napržica* m, f (Vuk) »čeljade žestoko« = *naprženica* m. Na *-evina prževina* (Kosmet) »vrsta rđave zemlje«. Na *-ela* (upor. *držela, dezela) pržala* (Lika) »baklja iscjepkana od obla drveta«. Na *-mj* (upor. *nakovanj,* gen. *-ovnja) pfzanj,* gen. *-žnja* »sprava u kojoj se prži kava« = (s tal. sufiksom *-alino) pržalin* = (s tal. *-one* > *-unì) pržūn,* gen. *-una* (Dubrovnik, Srbija) = na *-ulja pržidja.* Na *-nica prznica* (Vuk, Lika) = *przenica* (poimeničen part. perf. pas.) »četverouglasta tava za prženje zobi, ječma i prosa«. Na *-otina pržotina* (Bosna) »opeklina«. Unakrštenjem s tal. *braciola* nastade *pržolica* f »odrezak mesa za prženje, 'biftek (u našim jelovnicima)«. Upor. *brzala, bržolica* (Podgora) L; *bražolica* (Vrbnik) i *bružola* (Silba). Na *-avka* (upor. *žeravka* ŽK = *žeravica) pržavka* (Lika) »vruć pepeo pod kojim se može ispeći brašnenica«. Imperativna složenica *pržibaba* (Vuk) »pogrdno ime za podla čovjeka«. Riječ je kulturna, koja se posuđuje: Arbanasi *përxhis* »röste«. Rumunji *a prăji* »röste«, *pírjol* »incendium«, *pîrjolă* (Moldavija) »faširani biftek«, *pirjali,* Madžari *parazzolni* »pržiti«, *parázs* = *perasza* »favilla«. Postoji još od praslav. prijevoja *prag-* pridjev *napražit* »napržit«, glagol *naprašiti, -im* »malo spržiti«. Od nepotvrđenog **supraga* deminutivi na *-ica supražica* = na *-ka supraška* »vruć pepeo, prpor«, unakrštenjem sa *prah suprašica,* stcslav. kauzativum *pražiti* »frigere«, slov., bug. »isto«, na štokavskom teritoriju s prefiksom *zatraci* (< **prag-tf), zapràgnem* pored *zapràgnuti* »aufhören Mile! zu geben (von Kühen)«. Praslav. **prbg-* je rustični prijevoj prema **prag-.* Upor. još nazalizirani praslav. prijevojni štěpen **pręg-,* rus. *prjažitb, prjažmo* »Ofenkuchen«. Oba prijevojna štěpena nalaze se i u baltičkoj grupi: lit. *spragėti* »platzen, prasseln (beim Brennen des Tannenholzes)«, kauzativum *spraginti* »prasseln machen«, *sprogti* »platzen, einen Sprung, bekommen«, lot. *spragt* »bersten, krepieren, ausbrechen (von Knospen)«, lit. *spurgas* m »Pflanzenauge«. Baltičke su usporednice dragocjene, jer kažu koje je značenje praslavenska riječ imala dok se nije specijalizirala kao kuhinjski termin. le. je korijen **sp(h)er(e)g-,* koji je raširen j e obrazovano s pomoću formantą *g* od **sp(h)er-.* Onomatopejskog je podrijetla, oponašanje zvuka pri pucketanju. Upor. sanskr^ *sphūrjati* (3.1.) »prasselt, dröhnt«, stisl. *spraka* »prasseln«, dan. *strage* »krachen, knistern«. Na tom štěpenu ostadoše baltičke usporednice. Ovamo ide i gr. ἀσπάραγος »erster Pflanzenkeim«, internacionalna riječ, kod nas posuđena (preko tal.) *šparoga: spàrga;* njem. *Spargel.* Iz toponimije ide ovamo češ. *Praha,* polj. *Praga* > njem. *Prag* > naše *Prag* »upravo naselje nastalo na paljevini šume«, upor. *Požega, Poiarevac.*

*Lit.:* *ARj* 2, 653. 4, 11. 7, 520. 12, 569. Radojević, *NVj* 34, 379. (cf. *IJb* 12, 275). *Elezović* 2, 133. *Miklošič* 261. *Bruckner* 434. *Mladenov* 503. 539. *Trautmann* 276. *KZ* 50,. 67. *WP 2,* 673. *Tiktin* 1169. Matzenauer, *LF* 13, 184-186. 14, 169-170. *GM* 334.

**psalam,** gen. *-Ima* **m,** pl. *psaomi* (latinizam, 14. v., stsrp. *psahmb,* bug. *psalam) — salam,.* gen. *-Ima (ps* > *s* talijanizam *salmo) —* hrv.--kajk. *psalmus* (prema madž. čitanju dočetnog *-s).* Internacionalni grecizam lat. *psalmus* < gr. apstraktum ψαλμός od ψάλλω »1° gratter un instrument à cordes, 2° pjevam u crkvi«:: bug. *psalnuvam,* arb. *psal, psálonj,* cine. *psălsescu.* Grčka riječ je u prasrodstvu s *palac* (v.). Odatle pridjev *psalamski..* Na *-ist(a) (p)salmista* = *psaomista* < gr. ψαλμίστης. Kao termin pravoslavne crkve balkanski grecizmi na gr. -τος ψαλτός »pjevač u crkvi« > bug. *psalt(ec),* čine. *psalta;* na -τηριον ψαλτήριον > *psaltijer* (pseudojekavizam, Dubrovnik) = *sootier* (Dubrovnik) pored *sot(į)jer* (Đorđić,. Gučetić) = *psaltir,* gen. *-fra* (itacizam, danas općenito na istoku i zapadu) = *saltir,* gen. *-ira* (1450—60, Vuk, Stomorino selo, Vrbnik), hrv.-kajk. *žohar* < madž. *zsoltár* < stvnjem. *saltari,* nvnjem. *Psalter,* upor. češ.. *žaltář.*

*Lit.:* *ARj* 12, 571-74. Jagić, *ASPh* 8* 318. *Pascu* 81., br. 1513-1671. *Mladenov* 534. Vasmer, *GL* 127.

Pset m, starohrvatska župa, pisana kod cara Porfirogeneta (polovina 10. v.) Πεσέντα, *s -a* u dočetku kao i kod ostalih imena župa, što ih navodi car, valjda prema genitivu *Pbseta,* αϊ kasnijim historijskim potvrdama samo *Pzet, Pezet, Pset,* kako se zvao i županski grad: 1484. *iza Pseta* »iz grada Pseta«, sa *Pseta* 1501. Točna lokalizacija nije utvrđena. Uzimlje se zapadna Bosna. Naziv je zacijelo ilirski, predslavenski. Uporedivati se može s imenom južnotalijanskih Ilira (Mesapijaca) Πισαντίνοι = *Pissantini,* koji su stanovali na Apsusu, -čemu odgovara kod Guidona 48. *Pisandes, Pissandas,* s *nt* > *nd,* kako je i inače u staroj južnoj Italiji i u današnjim južnotalijanskim narječjima.

*Lit.: ARj* 12, 575. Skok, G/ZAf 31, 156-157. Ribezzo, *Croazia* 75. Mayer, *KZ* 66, 76.

psíkati, *psīčēm* impf. (Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) prema pf. *psiknuti* = na *-iti psičiti, -im* (Jambrešić) = (sa *ps* > *s* kao u *seto* za *pseto, Senica* za *pšenica) süiti, -im* (Jambrešić), sveslav. i praslav. **psyk-,* »sibilare, fućkati«. Postverbal *psík* m, *psíka* f = *sika* »bijela zmija«. Radna imenica na *-āč psikāč,* gen. *-aca* (Šulek) »Auspfeifer«. Varijanta s deminutivnim sufiksom *-tati: siktati, sikčem* (subjekt *zmija) = sikati, -čem* impf, prema pf. *siknuti,* na *-éti sičati, sičim = cičati* (asimilacija s — *č* > *č — č).* Na *-ot sikot* = na *-aj siktaj.* Bijela zmija zove se i *sikilj* (Imotski). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. polj. *psykać.* Onomatopejsko je postanje očigledno.

*Lit.: ARj* 12, 577. *Bruckner* 446. Hirtz, *Amph.* 133.

ptica f (13. v., Vuk) = (pseudojekavizam, Dubrovnik, Omiš) *tjêca = tica* (narječja) = *vuča* =·· *{tico* (Bednja, hrv.-kajk.) = *ihtlca* (Lumbarda, Korčula), baltoslav., sveslav. i praslav. **pъI-,* »avis«, prvobitni deminutiv na *-ica* (od stcslav., rus. *pzta)* koji je izgubio deminutivno značenje, tako da se prave novi deminutivi s istim sufiksom *ptičica,* na *-e ptice* n, na -5Ŕ *ptiček* (hrv.-kajk.) = *ptičak,* gen. *-čka* (Kanižlić) »regulus«, *ptičič, ptička.* Mjesto *-ica* stoji *-ič: ptić* m (čakavski i starija književnost) = *ptil* (hrv.-kajk.) = *tić* (Vuk) = *tič* »1° ptica, 2° muško spolovilo (Vrbnik, upor. *kurac, kokot)«,* deminutiv na *-bk plićak,* gen. *-ika = ptićić* (Istra), *ptičar,* denominal na *-iti ptićiti se* (Vuk) »1° puštati mladice, 2° razmetati se (metafora)«, stcslav. *puištb.* U drugim slavinama mjesto *-ica, -ič* govore se drugi sufiksi: češ. *ptak,* struś, *potka,* rus. *ptuh.* Augmentativi na *-ina pučina* (Vrbnik), na *-etina ptičetina* (Vuk), na *-urina ptičurina.* Kolektivi na *-je ptičje* (16. v.), na *-ija ptičija,* na *-jad f pučad,* gen. *-i,* na *-jadija ptičadija* f = na *-arija ptičarija* (Dalmacija). Na *-jar ptičar* m »1° koji lovi ptice, 2° grah, 3° zmija kravosac, 4° sačma« prema f *ptičarica,* s pridjevom *ptičarev,* na *-ski ptičarski,* na *-inac ptičarinac,* gen. *-nca* (Zagreb) »kobac ptičar«, na *ka ptičarka* »puška«, na *-nica ptičarnica* »koliba iz koje lovac strijelja ptice«, na *-ara ptičara* »veliki kavez za ptice«. Pridjev na *-ji ptičji = ptičiji,* poimeničen na *-jak ptičjak* »1° ptičji gnoj, 2° krletka«. Prvobitno značenje praslavenskog korijena **pы-* bilo je »mlado«, što se vidi iz praslavenskih izvedenica: *ptenac,* gen. *-ma* (14. v.) »1° ptice, 2° ždrijebe«, stcslav. *pъienъcъ,* rus. *ptenec* »1° Nestling, 2° kleines Kind«. Kao ovdje tako i u baltičkoj grupi ie. korijen je raširen sufiksom *-en,* u lot. *putns,* gen. *putna* »ptica« prema lit. *putytis* (sa deminutivnim sufiksom). Ie. je korijen **pu-,* u prijevoju **pou-\ *pзеu-, *pau-* značio »1° malen, neznatan, 2° mlado«. Upór. lat. *pullus, pauper.* Formant í kao u baltoslavenskom nalazi se još u sanskr. *pata* »mlado«. Od *ptica* pravi se u Kosmetu uzvik *tik = tiki — toko* za vabljenje kokoši. U Skopskoj Crnoj Gori *tlkejc* »ptica«.

*Lit.: ARj* 12, 589. Kušar, *NVj* 3, 328. *Elezović г,* 320. *Miklošič* 269. Berneker, *IF 9,* 362. *Holub-Kopečný* 303. *Bruckner* 446. *Mladenov* 535. *Trautmann* 233. *WP 2,* 76. Solmsen, *IP* 31, 474. 482. Meyer, *IF 6,* 122. Stolz, *IF* 15, 61. Petersson, *KZ* 47, 250. *Boisacq*[3] 739.

ptilica f (Marin Držić) »tanka kožica, osobito za pisanje, kvijer«. Naš deminutiv na *-ica* od gr. πτίλον »plume légère, duvet«.

*Lit.: ARj* 12, 598. *Boisacq** 820.

ptř (Lika) »uzvik, koji se opetuje, a služi za vabljenje janjaca«. Dodaju se još suglasnici *c* za ovcu: *ptrc.* Taj se oformljuje: *ptřcnuti, - m* (Mostar); *-se ptrše* »dalje, ća (uzvik za kljuse)«. U Kosmetu *ptus* pored *plusa* »uzvik za vabljenje ovaca«. Upor. Vukov uzvik *is* pored *isa* (v.).

*Lit. : ARj* 12, 598. *Elezović* 2, 147.

ptüta f (Kosmet) »dječija riječ za vodu; sinonimi: *vaša* (Vuk, hipokoristik od *voda},* pored *buma* i *búmba«.* Sa *ptüta* stoji možda u vezi *tuta* (BiH) »noćna posuda, nokšir (hrvatski gradovi) < njem. *Nachtgeschirr«.* Upor. kod Gega *tytë* »Mund eines Gerasses«, koje Gustav

Meyer izvodi iz lat. *dueta,* u niz. *teuta* > val. *tüt* »Krug«.

*Lit.: Elezović 2,* 147. *REW*[3] 2789. 8691. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 826.

publik (1496) pridjev = (asimilacija *ρ — b* > *p _ p) puplik (nodar* ~ 1465, Omišalj, Brusje, Dobrinj), određeno *publiki* (~ *put)* »javan«, proširen na *-ьn* > *-an publican* »isto«. Poimeničen u f *publika* f (BI). Lat. pridjev na *-anus* poimeničen u m. r. *publikán,* gen. *-äna* m (1520) »mitar, carinik«. Denominal na *-ati* = lat., tal. *-are publìkati, -am* impf. (Istra, Statut krčki) »promulgare, objaviti, (prevedenica) obnarodovati« = na *-ovati publikuvati* (hrv.-kajk., Vramec) = na *-irati publicirati, -blìсггат* (Rajić). Odatle lat. apstraktum na *-atio publicația,* gen. *-onis* > *publikacija* f *^publikacija* (ŽK, Lika) = (skraćeno) *puplicija* f (Lika).

*Lit.: ARj* 12, 599. 682. *Ma&uranič* 1196.

puč = *puci* (Požega, Slavonija, Levač u Srbiji) »uzvik koji se opetuje i služi za drškanje psa«. Oformljuje se na *-kati puckati, -ām* impf. (Vinkovci) prema pf. *(na)puckati, -ãm* prema *napuckauati, -puckāvām* (Lika) »nadrškati psa na koga«. Suglasnik *c* varira u toj onomatopeji sa *ć, j* i *dj: napućkati* prema *napućkavati, -puckāvām* (Lika) = *napudikati, -ãm* (Lika) prema *-đikavati* = *(na)pujkati* prema *-kovati* (Lika, Bačka). Slično *k* v.rira sa *d nàpujdati.* Ovamo zacijelo i varijanta *nauckati* (ŽK) [usp. ipak stcslav. *ústiti* »incitare« pod *usta].*

*Lit.: ARj 7,* 540. 541. 12, 607. 608. Stanojević, *JF* 6, 220.

puce, gen. *-eta* n (Peć), pl. *puca,* gen. *pútača* = *puca* f (Dubrovnik, ŽK) »1° gumb, dugme, botun, 2° gornji nišan u pušci, 3° vinova jagoda«, n. pl. *puca* »spone za noge ovcama, kravi (Punat, Krk)«. Odatle na *-enka pucenka* (Hajdenjak) = *pucenka,* gen. *-ki* (Istra, Hrvatsko primorje, Fužine) »čioda, gumbašnica«. Deminutiv na *-ica pučica* (narodna pjesma). Postverbal *zapučak,* od *zapučiti, -im* i *zapucali, zapiičam.* Denominali na *-iti pučiti, -im* impf. (Stulić, Kosmet) *(pt-, o-, pri-, raza-, s-)* »sapinjati, kopčati« prema iteratīvu na *-vaspučdvati, spučavam, otpučávati, spúčati, spučam (o-, ras-)* »confibulo«, *pucètati se, -ām* (Požega) »igrati se pucetima«. Ovamo možda ide *pučiti, pučīm* (Lika, zapadni krajevi, objekt *šljive)* »1° cijepati za sušenje, razbijati, kalati, 2° nadimati se« kao i *ispučiti, -īm* pf. »okomiti, oljuštiti«, glede kojih v. *pući.* Riječ *puce* je deminutiv od *puto* na *-će.* Upor. *-ьc pútač,* gen. *puca* (Istra) »puce«. Prijelaz u deklinãciju *-a* prema *petlja, oputa.* Glede etimologije v. *petlja, peti* i *puto.*

*Lit.: ARj* 4, 11. 9, 148. 431. 12, 600. 601. 610-14. *Elezović 2,* 34. 194. 152.

puč m (13. v., Vuk, objekt uz *dupsti; ülești u puč,* Mikalja, Muo, Kućište, Istra) = *puč* (? Potomje) »1 studenac, bunar, 2° jama ispod morske razine gdje je voda salàmastrana, nije za piće, nego za kuhanje (par metara daleko od mora)«. Upor. *duboki puč je žena* (kod I. Držića), *jama aliti puč* (Orbin), *bunar Ш puč* (Kašić). Razlika od *bistijerne* (v.) je u tome što u *bistijernu* ide voda *kapavica.* U Istri kod Slovinaca služi *puč* selu kao rezervoar za vodu (Vodice), znači i »lokva« (Buzet, Sovinjsko polje). U Kastavštini je mala nepokrivena betonirana jama u koju se sabire kišnica. Zove se i *štambük.* U Medulinu je *puč* »izvor (= *zvir* u Kastavštini)«. U Razvodu istarskom (1274—1276): *quaedam aqua vacata Puch,* u talijanskom tekstu *sopra lago.* Riječ je i toponim: *Pod vodu, Na pontu, na potok od Puča* (Muo) = *potok o Puča* (ribarska pošta Muljana), *Puč ispod Škaljara, pania od Puča* između Kućišta i Orebića, gdje ispod Bjelopolja izvire voda. Odatle *pucenka* (Krtole) »riba nešto veća od düstre, mala šarena ribica«. Kod Slovenaca *poč,* gen. *poca* (Režija) »Brunnen« < furl. *pozz* = *boč* (Poljanska dolina) = *beč* = *buč* »mit einem hölzernen Kasten umzimmerter Feldbrunnen«. Riječ dolazi od balkansko-lat. *puteus* > rum. *puț,* arb. *pus* (Ulcinj) »ubao, bunar«, *Pusi limanu* (Ulcinj), *pūsi* (Zatrebao) »ubli«. Lat. deminutivna izvedenica na *-olus puteolus* > *Pučul* (u Razvodu istarskom: *ondi e zgora edan vrutak ...v ednoj rupi ka se govori Pučul,* u lat. tekstu *in una ripa quae nominatur Puchull (U* označuje prethodni hrvatski akcenat *Počul,* u tal. *una Ruppa nominata Pozul)* = *pòcuo,* gen. *-ula* m (Vuk, Boka, Vrčević, Risan) »1° ograđen prostor blizu mora za vodu, koja nije sasvim slana, služi za pojenje stoke i polijevanje baština, 2° živa voda u dubini 10—11 m« = *počuo,* gen. *-úla* (Prčanj, Dobrota, Lepetane) »isto što u Dubrovniku *puč,* izvor, isto kao *bistijerna* u koju ide kapavica, a u *počuo* iz mora i ispod brda (upor. u Bijeloj rečenicu: *dok je nama mora, ne će nam fali vode u počúlu«. Počuli* je lokalitet u Bogdašiću. U Paštrovićima se mjesto *počuo* kaže *ubo,* gen. *ùbla* (v.). Od tal. toponima *Pozzuoli* < kllat. *Puteoli* talijanska je izvedenica na *-anus pocolana* f (Mikalja) »zemlja crljena,

dobra za mišati s klakom«, odatle *pocolanača.* Dok je *pocolana* čist recentan talijanizam, *puč* i *počuo* idu u balkanski latinitet iz doba dolaska Hrvata u ove krajeve. S pridjevskim lat. sufiksom *-alis,* poimeničen u sr. r. *pulsale* ili *puteai,* gen. *-alis* (upor. kod Cicerona *putealia sigilata duo)* > tal. *pozzak* > *puco,* gen. *-ala* (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Potomje) = *pocal,* gen. *-ala* (Korčula, Kućište) = *bucal* (Brač) »grlo od zdenca na vrhu gustierne otvoreno i izgrađeno do pasa, de se voda zaita, isklesano od kamena i snabdjeveno figurama (na pucalu je pokriv od drva napituran)«. To je također noviji talijanizam, u istro-rom. *pusál* »fondo di pozzo, tal. *pozzale« (v.* sliku rimskog *pucala* u *Enciclopedia italiana,* ed. Treccani, voi. 28, 137).

*Lit.: ARj* 10, 155. 184. 12, 609. 615. *Pleteršnik* 1, 15. 37. 69. 2, 72. Šturm, *ČSJK 6,* 61. Budmani, *Rad* 65, 162. Zore, *Tuđ.* 18. *Rad* 115, 151. Rešetar, *Rad* 248, 227. Ribarić, *SDZb 9,* 48. 85. Miklósié, *Alb.* 2, 51. 654. *REW** 6872. 6877. 6874. *Ive* § 43.

pučina f (Vuk), stcslav. *pǫčina,* slov. *počína* i rus. *pučina,* praslav. apstraktna izvedenica na *-ina* od *poh-* (v. *puknuti)* »1° otvoreno, široko more (s pridjevima *beskrajna, sinja, gnjevna, morska* ~), 2° (metafora) svod nebeski, 3° polje, 4° (?) sredina dana, ljeta, zime, njem. Hochsommer«. Interesantna je *Gacka pučina* (Lika), naziv rijeke, danas samo *Pučina* u narodu, a u knjigama *Gacka* (ponornica: protječe kroz Vrelo, Liješće, Sinac, Otočac, sliva se u Švici u ponore). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, kako pokazuju stcslav. i slov. Značenje 4° ne ide upravo ovamo, jer je 1493. potvrđeno sa sonantnim *l*: *v pl'čini polja.* Upor. kod Pavlinovića *pučino podne* »baš u podne« = *puntom podne* (ŽK), ovo od lat. *punctum.* Prvobitno apstraktno značenje, kako ga dokazuje sufiks *-ina,* potvrđeno je u značenju »prostranstvo, neizmjernost« *(pučina pakla).* Upor. kod Zoranića: *jidriti u strašne pučine.* Upor. i rum. metaforu *mare* u izrazu *atìta mare de ani* »poslije toliko i toliko godina«. Od iste je osnove na *-ilo pučilo* n (Kosmet) »nešto kao bara, jezero, mjesto gdje leži bara«. Od stcslav. *pcčiti se* »inflari« rus. *pučit sja* »anschwellen«, s postverbalom *puča* f »Blähung«, *napučiti se, -im* pf. (Crna Gora) »(metafora) rasrditi se« prema impf, *napucali se, napūčām.* Postverbal po deklinaciji *i puč,* gen. *-i f* »pukotina«, odatle deminutiv na *-bko pucah,* gen. *pučka* (Divković) »pupoljak«. Upor. polj. *pączek* »isto«, rus. *puk, puček.* Pridjev na *-ъn* > *-an* *pučan* nije ušao u jezik. Možda je od istog korijena i *pučica* (Dubrovnik, Vuk) »školjka što se jede«, deminutiv od *puča* f (Martié) »pukotina«. Denominal *pučiti, pučím* (Vuk) »cijepati *(šljive),* lomiti, nabreknuti (subjekt *pupoljak),* nadimati se«, *napučit (se), -im* (Kosmet) »namrštiti se«. Temeljni glagol *pući — puknuti, -em* (v.) ima također značenje »raširiti se« (subjekt *pogled, jezero, polje, more, selo).*

*Lit.: ARj* 7, 540. 12, 604. 611. 636. *Elezović 2,* 152. 445. *Miklošič* 257. *WP* 2, 6. Scheftelowitz, *KZ* 54, 225. 56, 185. Matzenauer, *LF* 15, 175-176. *Boisacq*[3] 798.

puć[1] (Kutjevo) »onomatopeja (uzvik) kojom se oponaša glas prepelice = coturnix«. Ta onomatopeja varira tako reći od sela do sela. Raširuje se reduplikacijom u *pućpuduć, pućpuruć, pućpurić, pućpulik.* Oformljuje se sufiksima *-a, -ka, -zk* > *-ák, -ič* kao naziv te ptice: *pućpur* m (Valpovo), *pućpura* (Otok, Slavonija), *pućpurak* (Vinkovci), *pućpuruća* (Smiljan, Lika), *pućpurka* (Ivánkovo), kraćenjem *pucka* (Vukovar), *pućpurić* (A. *Šenoa),pućpulika* (Martijanec). Denominal na *-kati puckati* impf, prema pf. *pućnuti,* na *-ikati pućpurikati.* Varijanta onomatopeje nastaje time što se čuje *d* mjesto *p* u drugom dijelu reduplikacije *pućpudem* (Šabac, Srbija), u Krašiću *putpudanjk.* To se asimilira u sintagmu običnog govora *pod podom, pod polje, potporanj.* Odatle oformljenja: *pojpoduška, pućpudajka, pujpudajka* (vranjski okrug, Srbija). Mjesto *ć* čuje se *t putpudača* (Zagreb), *putpudaljka* (niski okrug, također »naziv jarebice, perdix«). Čuvenjem samoglasa *o* mjesto *u* u onomatopeji *pod podom (-n, -uni), pod porom,* nastaju denominacije: *bošporača* (Zdenčac), *počporača* (Lipovčani), *potpodača* (Križevci, Kupčina, Brihovo, Sošice), *pptpođak* (Severin), *potpodanjka* (Čigoč), *potpodenka* (Prigorje), *potporac* (Duboka), *potpudača, potpudić, potprdac* (Gradište). Mjesto *t* čuje se *n: punpodac* (Ljeskovac). Glas *pućpur* krati se u deminutiv *purica* (Križ Vojni), riječ koja nema nikakve veze s *pura.* Da je i lat. naziv *coturnix* istog onomatope j skog podrijetla, dokazuju oformljenja *kotorna* (Omišalj, Vrbnik, Zrmanja), *kotorina* kao i rum. *potîrniche,* gdje je u latinskom nazivu izmijenjen *k* u *ρ* zbog istog razloga. Veoma interesantan primjer za varijabilnost onomatopejskih denominacija, za koju Schuchardt daje obilje primjera iz drugih jezika ie. kao i ne-ie.

*Lit. : ARj* 12, 810. Hirtz, *Aves* 19. 208. 354. 360. 365. 371. Schuchardt, *ZRPh* 40, 326-328. *Elezović 2,* 151.

puć² »1° uzvik koji se opetuje, *a* služi za vabijenje domaćih životinja (krmadi, pilića, ćuraka), 2° imitacija glasa prepelice, 3° imitacija zvuka, kad nešto padne u vodu«. Dodatkom *-a puca* nastaje uzvik za vabljenje mladih praščića (Lika). U upotrebi 3° počinje se opetovati sa suglasnikom *š: šuć puć pa za vrata.* Upor. *šuć muć pa prolij.* U upotrebi 1° oformljuje se sa sufiksima *-ъh, -bka, -an* i leksikalizira za značenje »prasac« *pučān,* gen. *-arla* (Lika) »prasac«, za značenje »budac« prema *budija, tukac* prema *tuka, indijot,* pa *intuša, vintuša, morac, tulj, misirka«: pućak,* gen. *-ćka* m prema f *pucka* (sa *ć > j* pred suglasnikom) *püjka* (Vuk, Crna Gora). Ovaj posljednji naziv može da bude identičan sa rum. *puică* — bug. *pujka,* madž. *pulyka,* koji mogu da budu istog onomatopejskog podrijetla, ali i iz lat. **pullius* od *pullus* [usp. i pod *pura* i *put, put].* Upor. češ. *pıtta, putka = put'ka,* njem. *Puter* m, f *Pute.* Denominal *pućiti se (na-):* (metafora, ~ *usne}: pući se kao ćurak.* Upor. slov. *putiti* »inflari«. Taj se glagol upotrebljava kao metafora u dva značenja: 1° *napućiti se, napućim se* (Vuk, Srbija, Dalmacija, Pavlinović), *-2° pučiti se* »pokazivati Ijutinu nadimavanjem«. U ovim značenjima došlo je do unakrštenja Sa *pučiti* (v.) < stcslav. *pcčiti.* Onomatope)ski leksem za tukca izmjenjuje se na dva načina: *puran* m (ŽK) prema f *pura* i *ćurak* m prema f *cura* pored *ćurka.* U značenju 2° oformljuje se u reduplikaciji kao leksem u značenju »prepelica«, v. *puč¹.*

*Lit.: ARj* 12, 615. 616. 617. Matzenauer, *LF* 14, 407-412.

pući (analogija prema *maci — maknuti) — puknuti, - m* (Vuk) *(is-, na-, pre-, pri-, pro-, ras-* /íe/) = *puć* (Kosmet) = *pukniti* pf. (ŽK) prema impf, *pucati, -am* pored *-čem* (rijetko) *(doza-, is-, o-, ot-, po-, pre-, pri-, prò-, ras- se, za-, zao-)* i na *-va- -pučavali, -am = -pucívati, -pucnjem* pored *-ivam,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **pck-,* »1° otvarati se, 2° rad puške, 3° (ekspresivna metafora *napucali se)* najesti se, nabubati se, nalupati se (Kosmet, Bosna), 4° (tehnički izraz, objekt *vunu)* drndati, grgašati, čistiti«. Odatle deminutivi na *-arati pucàrati* (Vuk), na *-kati puckati (na- se),* s postverbalom *pucka* (Srbija) »poprženo kukuruzno zrno«, *puckàrati,* na *-etati pucketati,* na *-tati puktati.* Postverbali *puk* m, *raspuk* m »cicuta virosa« pored *puc* m, *puca* f »žigica«, *puca* f (dubrovačka okolica) »sprava za čišćenje i redanje vune, greben, gargaše«. Apstrakti: na *-ъщ pucanj,* gen. *-cnja,* proširen na *-ava pucnjava.* Na *-avac,* gen. *-vca pücavac,* gen. *-avca* (Srijem) »vrsta grožđa«, i *pûcavica* »1° jagoda, 2° šljiva«, pretpostavljaju pridjev *pucav.* Na *-ãljka pucaljka* = na *-alina pùcalina* »1° biljka, trava, 2° dječija igra (Srbija)«. Na *-Uca pûcalica = pucaljica* »1° biljka, 2° igračka od zove«, na *-lika pucalika* »biljka«. Na *-ānka pucānka* »vinova loza crna grožđa«. Na *-ara pucára f* »vrsta šljive«. Na *-ot pukot* m (Timok — Lužnik), na *-otina pukotina* (Vuk, slov.). Izvedenica od part. perf. akt. *pukl-: puklina (ras-)* »šupljina«, *raspukalj* m (Kavanjin). Na *-as puklaš,* gen. *-asa* »vrsta šipka«, na *-otina puklotina* pored *pùklosina* (s nerazumljivim s mjesto *t).* Složen pridjev od sintagme *puklòpet* »poderane pete«. Radna imenica od *pucati vunu* na *-ar pacar* m (Vuk) »1° drndar, tresac, grebenalac, gargašalac, 2° prezime« prema f *pucarica* (Tordinci, Vukovar) »riba«. Na *-orina pucarina* f »pučana vuna«. Prema tome izvedenice su od dviju osnova: *puč-,* gdje je *c* mjesto *k* po analogiji prema *micati — mikati, puk-* (etimologijska). Glagol *puhati, -čem* u značenju »pucati, praskati« potvrđen je kod Jambrešića, Voltiđija i Stulića kao i u češ., polj. i rus. Taj je praslav. Prema pf. *napucali se* (ekspresivna metafora) »najesti se« u Lici je impf, *puhati* »jesti«. Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala. Upor. slov. *poh,* polj. *pęk.* Nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Postanjem je onomatopeja kojom se imitira zvuk pri rasprsnuću. Glagol se onomatopeizira u *puč,* koje se opetuje. Arbanasi posudiše *pokes* »Knallbüchse der Kinder«.

*Lit.: ARj 2,* 729. 4, 12. 7, 539. 540. *Elezović 2,* 152. *Miklošič* 258. *Holub-Kopečný* 305. *Bruckner* 403. *KZ 42,* 359. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Zubatý, *ASPh* 16, 408. Matzenauer, *LF* 15, 169-173. *GM* 432.

püdati, *-am* impf, (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »besposleno hodati, girondolare (Parčić)«. Odatle na *-alina pudalina* f »1° noćna prikaza (upor. *pudilo), 2°* čeljade slabo, besposleno (Pavlinović, Parčić)« = *pudelina* »čeljade lijeno i neveselo«. Na *-ara pudara* f (Pavlinović) »žena trbušasta i besposlena«.

*Lit.: ARj 12,* 617. 618. *Parčić* 823.

puditi, *pudím* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, ot-, po-, ras-) = pudlí* (Kosmet) prema iteratīvu *púdati, pudam (do-, is-, o-),* na *-va- -pudavati = -pudevalt = -pudivati,* samo s prefiksima, na *-kati puđikati, -am* (Lika) — *ispudãkàti* (ŽK), sveslav. i praslav. **ppd-,* »1° tjerati, 2° plašiti, 3° *(pudit se,* Kosmet ~

*púdati /se/, pūdam* = *pujatì* (narječja, Smokvica, Korčula) čistiti od nametnika, ušiju, 4° voditi se, coitum appetere«. Pavlinović je zabilježio *puljati* »čistiti od buha« sa *//·· < j.* To je zacijelo posudenica iz čakavskih krajeva, pa je prema y = *lj* (na Braču) krivo prenijeto u štokavski. Što se tiče *pújati se* = slov. *pojati se* u značenju »coitum appetere« treba upozoriti i na rum. *a puii* »brünstig sein«, *apuia* »(von Hunden) Junge werfen«, koje je öd *puiu* < vlat. **pulliu,* od lat. *pullus.* Postverbal (?) ili hipokoristik *puda* m (Slavonija) »zadnji kosac koji tjera pred sobom prednjake kosce«. Pridjev na *-ljiv pùdljiv* (konj) »plašljiv«, poimeničen na *-ьc > -äc puđljivac,* gen. *-ivca* m (Vuk) prema f *pudljivica.* Na *-ilo pudilo* n (Marulić) »strašilo, čime se pudi«. Radna imenica na *-ar pudar,* gen. *-ara* m (13. v.) »čuvar vinograda i polja, bekčija (istočni krajevi)« prema f na *-ica pudàrica* »žena njegova«. Na *-nica pùdarnica i* »njegova koliba«, s pridjevima *pudarevl-ov, pudarski, pudaričin.* Na *-ka pudarka* »praća«, na *-ija pudàrija* f »njegova služba«, na *-ina pudarina* »plaća za njegovu službu«. Denominal na. *-iti pudariti, pùdarïm.* Taj naziv za važnog poljoprivrednog funkcionara ne nalazi se u sjevernim slavinama. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* upor. polj. *pędzić.* I glagol i radna imenica na *-ar* kulturne su riječi, koje se posuđuju. Rumunji posudiše *a pîndi, raspîndi* »raširiti«, odatle njihov postverbal *pinda,* kao i *pîndar,* Madžari *pandur* (koje je u hrv.-kajk. opet ušlo: *pandur* ŽK »policaj«), Arbanasi *pëndar.* le. je korijen **pen-,* koji se nalazi u *(na)peti, -pnem, zapeta,* u prijevoju **pon-* u *puto* i u *ponjava.* U praslav. *pcditi* raširen je formantom *d* prijevoj **pon-.* U baltičkoj grupi s nepostojanim *s- spensti, spendžiu* »ein Fallstrick legen, spannen, turam«, *spandýti, spándau* »napeti« u prvobitnom značenju, bez pomičnog i u lat. *pando, pendeo,* kao u slavinama.

*Lit.: ARj 2,* 653. 4, 11. 12, 619. 617. 618. *Elezović* 1, 445. 2, 33. 56. 107. *Miklošič* 257. *Holub-Kopečný* 263. 304. *Bruckner* 403. *ASPh 42,* 146. *KZ* 42, 358. *Mladenov* 540. *WP 2,* 662. Matzenauer, *LF* 15, 175-177. Zubatý, *ASPh* 16, 408. Pedersson, *ASPh* 34, 370-377. Osten-Säcken, *IF 22,* 314. Alexics, *MNy 4,* 403-406. Papay, *MNy* 4, 248-251 (cf. *RSl* 3, 320-321). Joki, *Stud.* 112. *IF* 30, 192. *GM* 332.

**pudlin** m (hrv.-kajk., Belostenec) = (sa *dl > d* kao *Polužе* n < *Podlužje,* srez podrinski) *pudin* (BiH) »pas debeo a malen kao dežmek«. Od njem. *Pudel;* dodatak *-in* kao u *feljbabin, šratofljin, patokljin, šeragljin, šikljin* u ŽK.

*Lit.: ARj* 12, 618.

**pudlovati,** *-ujem* impf. (Šulek) »sirovo željezo čistiti od ugljika«. Od njem. *puddeln* < engl. *to puddle.*

*Lit.: ARj* 12, 618.

**püf** (Obradović, Istra, Kosmet, Riječka nahija) »uzvik kojim se označuje nagli mukli udarac i odbijanje dimova duhana«; odatle prilog *na puf* »olako, na brzu ruku, na veresiju«. Nalazi se i u drugim jezicima, njem., fr., tur.

*Lit.: ARj 12,* 619. *Elezović 2,* 152.

**pûflak** m (Vuk) »patuljak, patuljka, starmali, mališ, maljo, manjo, maljenica, izmetak, kepec, eškerica«. Deminutiv na *-ič puflačič* m (Vuk). [Bit će s *-ak* od tur. *pufla* ^bauschig, schwellend«, tur. *puflamak* »blasen«].

*Lit.: ARj* 12, 619.

pūga f (hrv.-kajk.: *pūga drugač Device Marije paseč,* Habdelić, slov. *poga)* »duga, iris«. Odatle *pugačica* (Belostenec) »ptica vodena spodobna k puge, arquata«. Slov. *ó* prema *u* pretpostavlja velarni nazal ρ. Upor. polj. *pęga, paga* »znak od biča, sam bič«, ukr. *puga,* zapadno-rus. *pugovbë* »Peitschenstock«, rum. *puha* (Moldavija) »grosse, lange Peitsche«. Prema Matzenaueru od stvnjem. *pogo, bőgő* »arcuș, iris«, nvnjem. *Regenbogen.*

*Lit.: ARj* 12, 619. *Kiparský* 54. Matzenauer, *LF* 14, 407. *Tiktin* 1276.

**pugva** f (13. v., Domentijan) »bubuljica, prištić na koži«. Deminutiv na *-ica pugvica* (Stulić). Ti oblici nisu potvrđeni u narodnom govoru. Za *pugvicu* Stulić veli da je iz ruskoga. U narodnom govoru unakrstila se ta riječ sa *püha* »mali prišt na koži«, postverbal od *puhati* (v.) i deminutiv *puhica* (Dubrovnik, bez *h — š)* > *pujica* = *puica* (Vuk, Crna Gora) = *puvica* (Vuk, Boka) (v.): *puhva,* potvrđena u deminutivu na *-ica pùhvica* (Mikalja, Bella, Belostenec, Stulić) »bubuljica, čibuljica«, sa pridjevom na *-jast puhvičast* (Zore) i novim deminutivom *puhvičica* = (sa *hv > /,* cf. *Hvar > For) pùfica* (Dubrovnik) »isto«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* stcslav. *ppgy, pçgva* »corymbus«. Ta riječ postoji i kod Rumunja, koji je, sudeći po značenju, posudiše ne iz stcslav., nego iz srednjogrčkoga: rum. *pungă* »Geldbeutel«, deminutivi na *-ufă, -uliță, punguță pungulită,* augmentativ na lat. *-oneus > -oiu*

*pungoiu, ла. -aş pungaş* (> bug. *pungas)* »Gauner«, *pungăşie* »lopovluk« = na *-eh* > *-eală pungăşeală, a pungaşi* »krasti«. Srgr. πούγγα »Tasche« govori se na Cipru i kod Grka u južnoj Italiji u istom značenju kao i rumunjskom, u novogrčkom i u deminutivu πουγγί η, odatle bug. *pungija.* U metaforickom značenju »podvoljak, pútača (ŽK)« u mlet. *ponga.* Metafora »prišt, bubuljica, čibuljica« je samo hrv.-srp. Izvor je balkansko-got. *puggs.*

*Lit.: ARj* 12, 619. 620. 812. 626. *Miklošič* 257. Isti, *Lex.* 764. *Bruckner* 401. *REW** 6849. *Rohlfs* 207. *Tiktin* 1280. *Mladenov* 536.

puh m (Vuk) = *püf* (Dalmacija) = *puj* — *püv* (15. v., Srijem) = *pelh* (Vrbnik), u starijim potvrdama *pelh, palh, plh* (14. v.), sveslav. i praslav. *pfahí* (stcslav.), »glis«. Pridjev *puSji* samo u toponimu *Prnja vas* za tal. *Venzone* u Furlaniji, na *-ov puhov,* poimeničen u sr. r. *Pohovo,* na *-ьc* > *-äc Puhovac* (toponim). Deminutiv na *-ič pušić* (Istra). Kol. na *-ovije: puhovje* (Jambrešić) = na *-injak puhinjak* (Stulić) = na *-ište puhiste* (Stulić), u toponimiji sa *h* > *š* (kako je ispravno) *Pušinjak* (kod Sjeničaka), 1286. *rivulus Pulsinak* (Petrinja). Još postoji oblik *pusi* i odatle *pušćina* (Lobor, Hrvatska) »puhova rupa« < **plh* + *-sk* + *-ina.* Od te izvedenice stvoren je primitivům *puši.* Na *-ina püsina* (hrv.-kajk., Fužine, 1346. *ad foveani Pulsina dictam)* »rupa puhova«. Toponim *Püsina* 1475 (Otočac), također u pl. Radna imenica na *-ar pûhar* (Lika, Istra), u Istri s tal. *-ino puhan'n* = *püvac* »čeljade koje lovi puhove«. Njem. *Bilch* smatraju Brückner, Palander, Schrader i WP posudenicom iz slavenskoga, dok germanisti, koji smatraju *Buch* srodnim s kimr. *bele* »Marder« i da je ta keltska riječ sadržana u stfr. *bele,* nfr. deminutiv *belette* »Wiesel«, što nije izvjesno, drže *puh* posudenicom iz germanskoga.

*Lit.: ARj* 12, 625. *Miklošič* 236. *Holub--Kopečný* 278. *Brückner* 413. *Mladenov* 431. *WP 2,* 177. Schrader, *IF* 11, 29. Pedersen, *IF 5, 56.* Matzenauer, *LF* 13, 168. Hirt, *PBB* 23, 338. Machek, *Slávia* 16, 165-166. *Vasmer 2,* 400.

**puhati,** *pusēm'* pored *püham* impf. (16. v., Vuk) *(is-, na-, o-, ot-, pro-, ras-, u-se, za-)* = *púvati* — *puât* (Kosmet) = (sa prijenosom š < *h* u infinitiv) *pusatı* (Stulić) prema pf. *Puhnuti, pûhneın (po-)* i iteratīvu na *-va--puhávati (se), -puhāvām* = *-puMvati, -pùhujem* = *-puhnjívati, -pùhnjujem,* samo s prefiksima; baltoslav., sveslav. i praslav., »flare, duvati, piriti«. Na *-iti püsiti (se), -im* impf. (Vuk) *(is-, po-, za-* /se/ »1° dimiti, prašiti, 2° (objekt *lulu, duhan)* fumati, piti, duvaniti, rauchen«; na *-éti püšet, -im* (Kosmet) *(po-)* »ispustiti gas nečujno«, s imenicom *pušanjak, -njka* »puhanje«, *püüti se, pušim* »ljutiti se« (upor. polj. *puszyć się* »nadimati se«, upor. i *pučiti se* /također češ./). Odatle *puSljiv* (Lika) »koji se srdi«, poimeničen na *-ica pušljivica, pušljivčina =pusljîv,* f *-iva (čovek, žena,* Kosmet) »strašljiv (značenje prema *pušet)i,* poimeničen na *-ko* m prema f na *-ica pušljivko* prema *pušljivica*; *pusa f* (Lika) »koja se na svašta srdi«, *pusica* (Dubrovnik) »neuljudno, neodgojeno žensko«, apstraktum na *-hja púšnja* (Lika) »srdnja«. Na *-onja půšonja* (Lika) »koji se srdi«. S prijevojem *i,* koji je nastao iz jery-a (upor. *stid* pored *studen, sir* i *sirov* pored *surov* i češ. *pychati,* polj. *pycha,* rus. *pychatb): pihatí, -šém* impf. (slov. i hrv.-kajk., najčešće u izrazu *v rit me piši* ŽK) = *piat* (ŽK), *ispihnuti, -em* (Mikalja, Stulić) prema impf, na *-va- ispihnivati, -nujem,* — (pseudojekavizam) *ispijèhnuti, ìspijehnèm* (narodna pripovijetka) »(metafora) umrijeti, izdahnuti«. Onomatopeizira se unakrštenjem sa *letjeti* (upor. *lepršati) lepúhnuti, lèpuhnêm* (Vuk, Srijem) »(metafora) izginuti, umrijeti«, na *-tati puhtati* = *pùktati, pūķiem* (Vuk) »ključati, sukljati« = *puktiti, -im, zapùktati, zapukćem* (Piva-Drobnjak) »zadihati se«. Izvedenice postoje najviše od korijena *puh-,* manje od *pih-* i *puš-.* Postverbali: *puh* m »1° puhanje, 2° pepeo (upor. *puhor,* bug. *por),* 3° Mundmehl (Lovran)« = *püv* (Lika, Distrae, Prigorje) »peliska« (v. *poliska),* sa deminutivom na *-bko púšak,* gen. *-ška* »1° ~ *brašna,* 2° prašina od kamena«; *propuh* m, odatle na *-oj propuhaj, otpuh, zapuh, püha* = *pūva* f (Boka) = *püa* (Kosmet) »čibuljica«, s deminutivom *puhica* (Dubrovnik) = *püvica* (Vuk), v. *pugva.* Na *-ar puvar* (Srijem) == na *-or* (upor. *vihor* prema *vihor, vijor) pühor* (Vuk) »pepeo koji u vis suklja«. Na *-ara püvare* f pl. (Srijem) »geröstete Kukuruzkörner«; *puhára* (Vuk) »gljiva koja se zove hipokoristikom *pusa, pupa«,* na *-avica puhavica* i *prhavica,* slov. *puhalca.* Na *-avac,* gen. *-vca puhavac* »1° gljiva, 2° bolest, 3° trubač«. Na *-aia puhača* (Ston, apozicija uz *žaba}* = *pugača.* Na *-olina pùholina* (Dubrovnik) »1° ljuska od jagode grožđa, 2° dio klasa u kojem se nalazi zrno«. Na *-oljica puholjica* »sitne vrkice što se od vrućine izbace po koži«. Na *-oljbk: puhojak,* gen. *-jka* (Stulić) »prištić«. Na *-oljina:* (sa *j* < *lj) puhõjna* (Smokvica, Korčula) »mahuna od boba«. Na *-alo puàlo* (Kosmet) »mjehurić od

ribe«. Na *-alica puhălica* (Buzet, Sovinjsko polje) »cijev za potpirivanje vatre«. Na *-aljka puhaljka* pored *pušaljka* (Sinj). Na- *ьnica pušnica* f *»zgrada,* u kojoj se suši voće«. Pridjev *spúhel, í stuhla* (slov.) »viel leeren Raum enthaltend« = *štulo* (~ *zelje* ŽK) = stcslav., rus. *puЬIъ* »aufgedunsen«. Od osnove *puš-* pridjev na *-ljiv pušljiv* (Lika, Slavonija) »crvljiv (orah, kesten, jabuka, šljiva)« = (od osnove *pih-)* postverbal *pih* m (Baraković, Mikalja, bez potrebe jekavizirano u *ARf),* pridjev na *-iv pišiv,* poimeničen na *-ьc piSvac,* gen. *-vuča* (ŽK) »uvredljiva riječ« = *pušljivac,* gen. *-vuča* (Orahovica) »pušljiva šljiva« = *pušljotak,* gen, *-tka* (Vinkovci). Na *-ač zapušaí* »obturaculum« od *zapušiti* »začepiti«. Ovamo još *pusa* f »gljiva lycoperdon bovista«, sa deminutivom *pusica.* Na *-amca* = *-evica pušavica* (Poijica, Brač) = *puševica* »vjetar i kiša«. Deminutiv na *-ič pušić* (Vrbnik) »tanak ugarak«. Na *-ina pıâina* f (Gospić) »biljka silene innata«. Radne imenice od *püsiti:* na *-džija pušandžija* (Poijica), obrazovano prema *duvandžija* (v. *lulandžija)* = *pušendžija* (Lika). Na -or *pušar* »kukac pocadius«. U baltičkoj grupi lit. *pūsti* »wehen), lot. *pust* »isto«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. onomatopejskoj osnovi **pu-* (odatle praslav. *pyh-), *peu:* prijevoj **pou-,* koja je raširena formantom *s,* odakle praslav. *h.* Upor. sanskr. *púšyati* »uspijeva«, gr. φυσά »mjehur«, lat. *pussula* pored *pústula* »Blase«. Rumunji posudiše postverbal *puf* »Daunen, Flaum(federn)«, odatle deminutivi *pufuleț* i *pufasor* u botaničkoj terminologiji, pridjev na lat. *-osus* > *-os pufos,* kol. *pufărie,* glagol na *-ăi* (onomatopejski glagolski sufiks < stcslav. -α/ρ) pored *-ui* (stcslav. *-ujo) pufăi* — *pufui* »blasen«. Arbanasi posudiše *zapushit* »soffocare«. Upor. još *pohati* (v.), *pšenica* (v.), *opah* (v.).

*Lit.: ARj* 3, 921. 4, 12. 21. 6, 13. 7, 54Z 549. 11, 839. 12, 620. *Pleteršnik 2,* 362. *Ný* 3, 126. *Elezović 2,* 33. 147. 153. 393. Vuković, *SDZb* 10, 385. *ASPh* 34, 307. *Miklošič* 268. *Holub-Kopečný* 304. *Bruckner* 449. *KZ* 42, 358-359. *Mladenov* 539. 536. *Trautmann* 233. *WP 2,* 81. *Tiktin* 1276. Johansson, *KZ* 36, 357. Matzenauer, *LF* 14, 407. 408. *KZ* 56, 194. Scheftelowitz, *KZ 56,* 168. 185. Mladenov, *RFV* 68, 373-388 (cf. *IJb* 1, 184. *RSl 6,* 278). *GM* 346. 356. Çabej *RIEB 3,* 535-566 (cf. *IJb 24,* 232). *Boisacq** 828. 1043. Wodd, *IF 22,* 155. Uhlenbeck, *PBB* 22, 538-539. *IF* 17, 94. Bernard, *RES* 27, 36—37.

**puhoc** m (Stulić) »sova«, nije potvrđeno u narodnom govoru, ali odgovara polj. *puchacz* i rus. *pugač* »isto«. Posljednje nadovezuje se na rus. *pugatb* »scheuchen, schrecken«, na onomatopeju *puh* = *hu,* oformljeno u *puhati, puše* (subjekt *sova).* Druga je varijanta te onomatopeje, koja je našla izraz u onomasiologiji, *bü, buhu, buj.* Odatle imena sove *buba* f, *bučok* m (Korčula), *buf, bukač* (Ralja, beogradski okrug), *bukača* f (Šabac), *bukoč* m (Krasno, Jablanac, Rab, Zaostrog), *bukočica, buhtavica* pored *buktavica, bucanj,* gen. *-cnja* (Vodopić), *bugvara* (Sali, Dugi otok), *bulina* (Zaostrog) = (sa *j* > *If) buljina* (Crna Gora) = *buljika* (Kutjevo) = *buljiva* = *buljuna,* s glagolima *bukati, buktati* impf, prema pf. *buknuti.* Ti se onomatopejski glagoli miješaju -s već ustaljenim kao *puhati,* ekspresivnim *buljiti* (upor. *bulji kao sovurind).* Nalazi se i u rum. *puhače* f = *bufniță,* u tur. *buhaç.*

*Lit.: ARj* 12, 625. Hirtz, *Aves* 30. 398. *Tiktin* 1276. *Zenker* 227 b.

**pújavak,** gen. *-ãvka* m (Vinkovci i okolica) »divlji luk«. Ovamo zacijelo *pujkica* (Srbija, Milićević, Šulek) »trava protiv groznice«, *pujanik* »vrsta ruže« = *pujanice* f pl. »ruže osmundeae« (kod Šlosera i Vukotinovića).

*Lit.: ARj* 12, 626.

**pujuna** f (Božava) »ricotta«. Od mlet. *poina, puma,* vjerojatno izvedenica na *-ina* od *potia.* Usp. srlat. *popinalpovina.*

*Lit.:* Cronia, *ID* 6, 118. *REW*[3] 6832. *DEI* 2988. *Prati* 781.

puk m, pl. *pukovi, puci* (Vuk), sveslav. i praslav., stcslav. *pliki,* »1° (u zapadnom govoru) narod, svijet, svjetina, 2° (u istočnom istisnuta od sinonima *narod* u značenju 1°) (vojnički termin) regimenta (rusizam), pukovnija (Šulekov neologizam)«. Pridjev na *-bsk pučki* (u zapadnom govoru) »narodski«, na *-ovski pukovski* = *pukovnijski* (prema Šulekovu neologizmu). Od vojničkog termina na *-ovnik pukovnik* (rusizam). Augmentativ na *-ina pučina* (Njegoš). U feudalnom značenju na *-janin* (tip *građanin) pučanin* (Dubrovnik) m »čovjek iz socijalne klase puka« (opozicija *vlastelin,* pl. *vlastela)* prema f na *-bka pučka* = *pućanka (-jan-* analogijom iz maskulinuma) (Dubrovnik) »žena iz socijalne klase puka« (opozicija *vladika,* v.), odatle pridjev na *-ski pučanski* (Dubrovnik, opozicija *vlasteoskï).* Apstraktum na *-stvo pučanstvo* n (Dubrovnik) »l ° opozicija *vlasteostvo, 2°* (na zapadu germanizam, calque) Bevölkerung«. Denominal *napučiti, napučim* (Ljubiša, Pavlinović) »bevölkern«. Odatle poimeničen

part. perf. pas. na *-ost napučenost.* Prvobitno je značenje vojničko, koje se očuvalo u svim slavinama. Dalji feudalni razvitak »δῆμος, populus« nalazi se već u stcslav. u zapadnim krajevima. Upor. iz 13. v. *isphči voje svoje.* Značenje »depopulari« od *ispučiti* kod Stulića. U sjevernim slavinama je i drugi elemenat dvočlanih praslavenskih ličnih imena. Upor. kod Porfirogeneta Σρενδοπλόκος, češ. *Svatopluk,* polj. *Świętopełk, Jaropelk, Przedpelk.* Upor. njem. *Volkmar.* Samoglasnik *u* je nastao od sonatnog *l*. Upor. stcslav. *pitki,* slov. *polk,* bug. *plak,* češ. *pluk,* polj. *polk,* rus *polk.* Nema jedinstvenog gledanja na postanje. Hirtu i Uhlenbecku je posudenica iz stvnjem. *fole,* danas *Volk,* got. *fulks* > *fulcus* u glosama iz Reichenau. Prema Daničiću je od istog korijena od kojeg i *pleme* (v.), tj. od ie. korijena *pel-* s formantom *-qo.* Prema Brückneru je od istog ie. korijena od kojega gr. πόλις i lat. *populus,* tj. ie. korijen **pelē* »puniti«. V. još *pun.*

*Lit.:* *ARj* 4, И. 7, 540. 12, 609-632. Maretić, *Savj.* 119. *Miklósié* 236. *Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 448. *Mladenov* 431. Vasmer, *ZSPh 2,* 56. *Kiparský* 208. *WP 2,* 64. Hirt, *PBB* 23, 338. Uhlenbeck, *PBB 26,* 311.

**pukati,** *-čem, -kam* (Slunj, Klanjec, Jačke, Trebarjevo, Banija, Njegoš / ? /, hrv.-kajk., slov.) =· *pukati, pučem* (ZU) = *pükati, pučem* (ŽK) *(is.-, s-* Mikuličić) prema pf. *ispukmti, -puknem* (ŽK) »čupati (is-)«. Radna imenica na *-vac pukavec* (hrv.-kajk., slov.). Poimeničen part. perf. pas. na *-ica pukanica* (Banija, slov.) »ženski ručni rad u kojem su vađenjem načinjene rupice«. Upor. slov. *pukanina* »iščehano platno«. U drugim slavinama ne postoji. Možda je iz njem. *pflücken* < tal. *piluccare.*

*Lit.:* *ARj* 4, 12. 12, 633. Popović, *Sintaksa* 41. *MгЬIoШ* 267. *Weigand-Hin* 414. *REW*[3] 6506.

**puki** (~ *siromah, otac, mati,* ~α *istina,* Vuk, Mostar, Kosmet) = *pūķī* (Dubrovnik, Istra), određeni pridjev, »isti, pravi, istovetni, šušti«. Deminutiv na *-ahan* (tip *malahan, .maljahan) pûkahni.* Raširen na -asi *puhasti.* Značenjem odgovara mu part. perf. pasiva kao pridjev *pučeni (otac, mati),* od *putiti* (v.), denominal od *pût* (v.) = *puteni* (~ *otac,* Kosmet). Etimologija nije utvrđena. Uporeduje se sa češ. pridjevom *pouhý* »čist«, za koji nema paralela u drugim slavinama kao ni za *puki.* Miklošič stavlja *puki* pod dvije praslavenske osnove: *pck- (pučina)* i pod *pugí* (češ. *pouhý).* Matzenauer upoređuje oba pridjeva sa sanskr. *pu* »purificare, lustrare«. Bruckner izvodi iz *pęk-* > »puknuti«. Upor. mogućnost izvođenja od *put* (v.).

*Lit.:* *ARj* 12, 616. 633. 634. *Elezović 2,* 539. *Ćorović, ASPh* 29, 509. *Miklošič* 257. 267. *Holub-Kopečný* 289. Bruckner, *KZ* 42, 360. Matzenauer, *LF* 14, 409.

**pûklja** f (ŽK, hrv.-kajk.) = *pukla* (Križevci) »grba na leđima«. Pridjevi na *-av pukljav* = na *-ast pukljast* »grbav«. Od njem. *Buckel* »isto«. Prezime *Pukljak.*

*Lit.:* *ARj* 12, 635. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Weigand-Hirt* 1. Skok, *ASPh* 31, 474. Fancev *ASPh* 29, 385. *Striedter-Temps* 178-9.

**pukša** f (1486. u Kolunićevu zborniku, Frankopan, Kožičić), deminutiv *pukšica* (1527, Jačke) = (metateza *kš* > *šk) puška (* Marulić, M. Držić, Vramec; najstarija potvrda 1459—62. u Dubrovniku: *puschas sive spingardas,* za vrstu malog topa; apozicija: *arnautka; breša = brešakinja = brešanka = brešankinja = breška = breškinja', danicka = danickinja = daničkinja; dimiskinja = dimišćija; inglhica, latinka; ledenica — ledenik = ledenika = ledenjača = ledenjak; mletačkinja; njemačkinja, prekomorka, talijanka; srmalija, dževerdara, granajlija, paf talija, sedef lija;* apozicije se odnose na gradove i zemlje, odakle su, tko ih nosi i kakve su, »vatreno ručno oružje, tufek«. To nije prvobitno značenje. Prvobitnije značenje očuvalo se u *pukšica muškatna* (Proroci) »kutijica mirisna« (v. *piksa), pusa* (Vrbnik) »1° glavičina točka« == *puška* (slov., Istra), deminutiv *püškica* (ŽK) »1° Radbuchse, 2° solanum nigrům (Istra), 3° u žrvnju trupić koji je usađen u sredim donjeg žrvnja«. Deminutiv od naziva vatrenog oružja: *puščica* (Vuk). Augmentativi: *puščetina, puščina.* Pridjevi na *-ani* < *-eni puščani* (Vuk) = na *-en puškeni* (Istra) = *puščen.* Na *-ar puškar* »1° nišandžija, streljač, 2° vojnik naoružan puškom, 3° koji pravi puške« = na *-aš pušķąs* »1° nišandžija, šícar, 2° prezime« = *pušketar* (Crna Gora), pridjevi *puškárov, -ev.* Na *-arica püškarica* (Vuk, Poijica) »dječija puška«. Na *-arnica puškārnica* (Vuk) »rupa kroz koju se puca«. Denominali na *-āti paskati se, -am (na-) ~ napuškati se* »najesti se«, na *-etati pušk tati, -am* (Piva—Drobnjak) = na -aroří *puškarati, -am* impf, »pucati puškom u borbi« = *pűšati, -ām* (Vrbnik) »pucati«. Na mlet. *-ada* < lat. -ara *puškada* (Rab) »hitac iz puške«. Na mlet. *-aizza* > *-ajica* < lat. *-atida* (v. *mlakajica) puškajica* f (Lika) = naša složenica

*puskámét* (Bukovica). Na tal. *-om puškon* (Dubrovnik) »vatreno oružje«. Nalazi se i u drugim slavinama. Balkanska je riječ: rum. *pușcă,* glagol *a (în}pușca,* arb. *pushkë,* tur. *pușka,* madž. *puška* Od stvnjem. *buhsa* < lat. *buxís* < gr. πυξίς, gen. -ιδος, πυξός »šimšir« > »cijev od šimširova drva (Buchsbaum)«, značilo je najprije »1° sud sličan valjku, 2° spremicu od tog drva« > »3° (od druge polovine 14. v.) vatreno oružje«. Mladenov i Iljinski izvode od slav. korijena *puh(atf),* Preobraženski od rus. *puskát', pustítb, pušítb.* Čudno je doista da u romanskim jezicima *buxus* < πυξός nije ostavilo nikakova traga za pojam vatrenog oružja.

*Lit.: ARj 7,* 549. 12, *641.* 732-45. Vuković, *SDZb 10,* 400. *Elezović* 2, 153. *REW*[3] 6892. *GM* 359. *Miklošič* 268. *Bruckner* 449. *Vasmer* 2, 471. *Mladenov* 536. Iljinskij, *Slávia 9,* 585. Dement'jev, *Russkij jazyk v Škole* 1947, 39-40. Vaillant, *RES* 24, 209. Dinié, *GISAN* 161, 71-73. *Weigand-Hin ï,* 300.

**pulac,** gen. *-Ica* m (Kavanjin *pulac tovarice}* prema f na *-ica putića* »mlad magarac, tovar, osao prema magarica, tovarica, oslića«, na *-e,* gen. *-età pule* n (Smokvica, Korčula, bug.) »magare«. Mjesto mocijskog *-ъc* > *-ac* sa *-ak pùlak,* gen. *-aka* (Vuk), *-ić pulié* (Zadarski lekcionář: *tovarica i pulié;* Bernardin, Kašić, Ranjina, Parčić), na *-ъc* + *-ie* > *- čié puliié* (Poljica) = *pulićak,* gen. *-ćka.* Denominal na *-Hi (otputiti, -i* (Poljica, subjekt *magarica)* »okotiti«. Kol. *pulād,,* gen. *-i* f (Vuk) = na *-enje pulenje* (Hvarkinja, Kačić). Pridjev na *-inji pulinji* (~a *trava* »melissa«, Mikalja, Belostenec). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pullus* > tal. *pollo.* Upór. rimski naziv za Brione *Pullariae.* Ovamo može ići i lički kolektiv *pulīcija* »mnogo djece«. Lat. *pullus* znači »mlado životinje«, odatle značenje *putić* (Istra) »pile«, na tal. kolektivni sufiks *-ame* < lat. *-amen pùlam* m (Zaostrog) »pilad, piplad« < tal. *pollame* < kslat. *pullāmen* (Hiron). Upór. bug. *půlka* »Küchlein« i arb. *pule* »kokoš«. U tom značenju dobiva lat. sufiks *-aster* > tal. *-astro: pulastar,* gen. *-astra* (Vladmirović, Poljica) = *pulostar,* gen. *-stra* (Bukovica, Dalmacija) = *polaštar,* gen. *-štra* (Istra), odatle na *-evina polaštrevina* »piletina« = *polašter,* gen. *-štra* (Buzet, Sovinjsko polje) < tal. *pollastro* < lat. *pullastra.* Iz dalmato-romanskog je od lat. **pullius* > *pulj* (Parčić »uccello di nido, pulcino«, Jurišić), na *-ić puljić* (Vinkovci) »pile«. Osnovno **pullius* > rum. *puiu, puică* pripada balkanskom latinitetu, odatle bug. *pujak, puek* m prema *ipujka* = hrv.-srp. *půjka* (Vuk, Srbija) »puran prema pura (v.)« = *pul'ka* (Galičnik) »mala kokoš« = *pu'ák* (Timok—Lužnik) »ćuran, puran«. Odatle je stvoren uzvik za vabljenje tuka *pûj puj* = *puj púra* (Drenovci). Upor. još ukr. *pul'ka,* madž. *pulyka, páka.* Posljednje nalazi se kod Belostenca *puka* »pura«. Upor. uzvik *puka, pukice* (Križevci) za dozivanje purica. Vjerojatno odatle je i glagol rum. *a să pui* »sich begatten (von Hunden und Wölfen)«, *a puia, pцeг* »werfen« i naše *pújati se, -a* (subjekt *mačka")* = bug. *pülja se* (subjekt *magarica)* »rada pule« [usp. i pod *puditi].* Na *-ić pùljîc,* gen. *-ica* (Vinkovci i okolica) »prase«, na -SR > *-ák puljak,* gen. *-Ijka* »mješanac, melez, bastard«. Iz dalmato-romanskog je i lat. deminutiv na *-icella pullicella* > (disimilacija *II — l > n — Ï) pùncjela* (Dubrovnik) »1° djevojka, 2° dumna reda sv. Franje, *ulica od pùncjela,* 3° toponim *Puncjelino* (položaj, Prčanj)«, pejorativizirano unakrštenjem sa *cupa* f (Dubrovnik) »sluškinja, prosta i nevjesta, upor. gr. u Epiru τσούπρα »kći«, τσουπρουλα) i umetnutim *m* pred labijalom *čumprelica* (Dubrovnik) »djevojka prosta«. Ovamo ide *puntela* (Bernardin) = slov. *puntela* (Dolenjsko), odatle izmjenom deminutivnog romanskog sufiksa domaćim *-e,* gen. *-eta punče,-* i dodavanjem domaćih deminutivnih sufiksa *punčka* = *punčika, punica,* augmentativ na *-ara punčara, punca* (Bela Krajina, istočna Štajerska), *punčika* (hrv.-kajk., Prigorje) »beba, lutka«. Upor. kod Grimma njem. *Punze, Bunze.* Ispuštanjem *n* pred afrikatom (obratan, hiperkorektan govor) *puca* f (Istra, Slovinci, familijarni govor, slov. na hrvatskoj medi, sjeverozapadni krajevi Hrvatskog zagorja) »malo djevojče« = *pyco* f (Bednja) »1° djevojka, cura, 2° (Bastaji, Daruvar) nadimak koze«. Talijanizam je *pultrunija* f (Marulić) »lijenost« < tal. *pohrania* i *patrona* f (Božava) = *poltróna* (Boka) »naslonjač« od tal. *poltrona,* a to od lat. *pulliter* > tal. *poliedro.*

*Lit.:ARj*9, 149. 10, 589. 12, 642-650. *DEI* 3003—4. Rešetar, *Stok.* 267. Budmani, *Rad* 65, 165. 166. *Pleteršnik 2,* 361. 363. *Parčić* 824. Ribarić, *SDZb 9,* 185. Cronia, *W 6,* 177. *Mladenov* 535. *Tiktin* 1277. Belić, *Galičnik* 110. *GM* 357. Matzenauer, *LF* 13, 174. 14, 409. Koštiál, *JF 2,* 309-310. *Romanski* 126. *REW*[3] 6825. 6826. 6819. 6928. 6818a. Skok, *ZRPh* 54, 207. 208.

**půlena** f (Račišće) »ukras broda na provi«. Od tal. *polena.*

*Lit.: DEI* 2991.

půli, indeklinabilni pridjev, epitet za *abaija* (v.), *duvak* (v.), *kapa, odaja, risovina, saftijani, vez* (Bosna), »šaren, nakićen pulijama ili pulicama«. Varijanta *purli,* pridjev indeklinabilni, epitet za *gaće, duvak,* istog značenja, odatle pridjev na *-at puriai (zekan).* Na *-ja* (v.), kojim turski pridjev postaje deklinabilan: *pulija* f (Vuk, Slavonija, Kralje, Turska Hrvatska) = *pulija* (Peć) »1° puce,.dugme, kopča, kliza, polče, veoma tanka pločica od kovine za ures, 2° litan (kaiš), 3° nadimak za šarenu ovcu (Poljica)«. Odatle: denominál na *-ati puliján, -ām* (Poljica, subjekt *duvari); pulinko (konj,* Bruvno), *kapica pulioka* (Dalmacija) »nakićena pulijama«. Od tur. pridjeva na *-h: pullu.* Varijanta na *rl* nastade disimilacijom od *II,* upor. *duine* (v.). Osnovna turska imenica *pul* nalazi se u *pul* m (Leskovac, Srbija) = *pul* (Kosmet) »1° dugme, puce, 2° poštanska marka, 3° para, novac« = *pula f* (Ključ, Duvno) »sitan kositren ili srebren nakit, koji se prišiva, puce«. S postpozicijom *-süz: pulsuz — parasuz* »bez pula (Kosmet)«. Deminutiv na *-ica pulica* f (Vinkovci, Bosna, Sušnjevo selo, Rakovac, Varoš, Slavonija) = na *-ka pulka* »1° šljoka, titrejka, 2° malo puce, 3° nadimak ovci, 4° zoološki termin: kornjaš« =-- *pulka* »biljka globularia vulgáris«, s pridjevom na *-jav puličav* »s pjegama ili mrljama na koži«. Na *-ika pulika* »biljka inula conyza«. Pridjevi na *-atast pùlatast* »šaren, pjegav«, upravo od složenice **pulat* »konj« kao *dorat* (v.). Deminutiv na tur. *-cigaz: pulčāz,* gen. *-aza* (Vuk, Dalmacija) »ploča ili kopča na ječermi od kovine za ukras«. Na *-an pûlan* m (Lika) »ime ovnu« prema f *(ovca) pulija,* s deminutivom na *-čić pulančić.* Denominal na *-ati palati (se), -am (na-, po-}* »kititi pūlama ili pulijama *(duhan se pula ili šuljka,* J. S. Reljković)«. Oblik *kapa pulàlija* f (Kralje, Turska Hrvatska) »kapa nakićena pūlama ili pulijama)«; turciziran je naš femininum. Na *-eška püleška* (Lika) »ime ovci«. S refleksom *lj* za tur. / (upor. *nj* za tur. *n binjedžija}: pülja* (Bosna, Srbija, Kosmet) »stari turski novac u vrijednosti 60 para ili 1 i 1/2 groša«, *pulje* f pl. (Vuk) »oble okrugle pjege ili šare od pulija«, odatle *napuljkati* »pulijama nakititi«. Radna imenica na *-ar: puljār* (Bosanska krajina) »koji pravi ili prodaje pulje (pule ili pulije)«. Pridjev na *-ast, -at: paljast, püljat (konj, dogar)* »šaren«. Deminutivi na *-ica puljica* (Šulek) »bradavica, pupuška«, f pl. *puljice* »izasutak od svraba«, s pridjevom na *-jav puljičav; na-ka Puljka f* (također slov.) »1° kugljica, 2° malo dugme (Bukovica), 3° vrst bilja«, s pridjevima na -así *puljkast* = na *-av puljkav* »1° pun mjehura, prišteva, 2° šupljikav«, poimeničen na *-ъc puljkavac,* gen. *-vca* »svrab, suga«. Denominal *ispuljčati* (Srbija). U Kosmetu izvedenice od *pШja* imaju metaforicko značenje »pljesniv«, tako pridjev na *-av pïïljav* (~e *pare}.* Denominal na *-ati upuljat (se}* »upljesniviti se«, odatle *püljan, upuljan* »buđav, pljesniv«. Balkanski turcizam gr.-lat. podrijetla (tur. < ar. *pul,* iz gr. άβολος > internacionalno *obol* m ili vjerojatnije od biz. φολλις, φόλις »sitan novac«, ngr. φόλλα < lat. *follis,* upor. dubrovački *follar,* v.) iz oblasti novca i novčanog nakita: bug. *pul* »Knopf, Kopf (von Nägeln, Nieten, novac od 5 para, Stempel«, deminutiv *pulce,* arb. *pulle,* cine. *pul'ă.* U značenju »poštanska marka, Stempel, biljeg« turcizam potječe od tal. *bollo* < lat. *bulla.* Tako su se u balkanskom turcizmu unakrstile dvije riječi različitog podrijetla.

*Lit.: ARj* 12, 642. 644. 645. 647. *ZbNŽ* 4, 266. 6, 81. *Elezović, 2,* 118. 393. *Mladenov* 535. *GM* 356. *Miklošič* 267. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 614. i 615. *Pascu* 2, 877. *REW*³ 1385. *Vasmer 2,* 463. Isti, *GL* 60.

**pulit** (Sasin), pridjev, »čist«. Od tal. part. perf. *pulito,* od *pulire* < lat. *palitus, polire.* Ovamo ide hrv.-kajk. stolarski termin na njem. *-ieren* > *-irati politirati, -litīrām* impf. (Lika, ŽK). Taj je nastao upravo od njem. *polieren* > fr. *polir* > **poliratļ* unakrštenjem s lat. apstraktumom na *-ura,* koji se dodaje na part. perf. njem. *Politur* < lat. *politūra* > *politura* f. Odatle je došao -ft- i u infinitiv.

*Lit.: ARj* 10, 603. *REW*³ 6635 b. *Weigand-Hirt 2,* 447.

**pulitânke** f pl. (Božava) »specie di fichi«. Od pridjeva na lat. *-anus* > tal. *-ano: napoletano* (se. *fico},* od *Napoli* < gr. Νεάπολις »Novi grad«.

*Lit.:* Cronia, *ID* 6, 118.

**puliti,** *pūlim* impf. (Varoš, Slavonija) »čupati ili vaditi niti na marami, tako da naprave rese, cimati, čimkati svilu«. Također slov. *puliti (travo, plevel, lase}* »ausraufen«. Upor. još *jezik raspuliti* (16. v.) »ispružiti, isplaziti«. Sa *lj* iz prezenta u inf. *púljiti, puljīm* »1° čupati *(dlake, kosu}, 2°* (metafora) perušati, pljačkati (u igri)«. Odatle *opuljkati.* U Dubrovniku part, perf. pasiva kao pridjev *paljena svila* »Zupfseide, očimci«. Usp. i pod *pàlj.* Razlikovati treba od *púljiti, pûEim* impf. (Vuk) *(is-}* »zaguljivatij isturivati, pomaljati (objekt *puzdru, oči)«,* varijanta od ekspresivnog glagola *buljiti*

(v.). Odatle hipokoristik *púljo* m (Vuk) »bu-Ijook, buljooka«. Ta se varijanta nalazi i u češ. *pouliti (oči) — bouliti,* bug. *piája se* »die Augen aufreissen«, ukr. *upulyty.* Upór. *Pulooča Gradoje* (Hvosno, Prizren). U Vodicama (Istra) postoji još *puliti, -in* (o djeci), s nejasnim značenjem »pressen«. Upór. još *pulkàti* (Virje) »das Getreide aus einem Holztroge worfeln«. Usp. *puljak.*

*Lit.: ARj* 12, 646. 647. 650. 651. *PleterSnik 2,* 363. *ZbNŽ* 16, 100. Ribarić, *SDZb 9,* 185. Fancev, *ASPh* 29, 385. *Miklošič* 267. *Holub--Kopečný* 74. 289.

**púikra** f »vrst hijacinta«. Od mlet. *pulcra* < lat. pridjev *pulcher* »lijep«, poimeničen u femininumu.

*Lit.: ARj* 12, 646. *DEI* 3143.

**pulòglavac,** gen. *-avca* m (Valpovo) — *poljoglavac* (Srijem) = *puljeglavac* (Poljica, Dalmacija) = *punoglavac* (Valjevo, Srbija, Gornja Bukovica kod Valjeva) = *poluglavac* = (s disimilacijom *l — l > n — Ï) ponoglavac* (Mihinica kod Valjeva) »mlada žabica, kad se izleže«. Prema Hammu prvi dio složenice sadrži osnovu od češ. deminutiva *pulec,* gen. *pulce* »larva žabe«. Kako ta riječ ne postoji više u hrv.-srp., bila je izopačivana zamjenom sa *polu-* (v.), *puno-* (v.). Kako te zamjene nisu semantički odgovarale, zamijenjena je i drugom riječi: *batoglavac* · (Brač). Hirtz daje još 33 razna imena za ovu žabicu. Ne zna se ide li ovamo (sa *j < lj) pujoglavica* »morska riba trlja, muilus barbatus«.

*Lit.: ARj* 12, 627. 647. Hirtz, *Amph.* 5, 115. 116. *Holub-Kopečný* 305.

**pulpit** m (17. v., Dubrovnik, Zore) = *pulpit* (Čilipi, Potomje) »uzdignuto mjesto u crkvi s kojega se čita sv. Pismo i propovijeda, obično mu je mjesto sa strane evanđelja, razlikuje se od ambona; sinonim: štionik«. Učen crkveni latinizam ili talijanizam, lat. *pulpitům* > tal. *pulpito.*

*Lit.: ARj* 12, 647. *Setka 2,* 156.

**puls** m (Vrbnik) = *palas,* gen. *poisa* (Perast, Dubrovnik) = *pūlas* (Božava, genitiv nije zabilježen) = (zamjenom dočetka *-as,* gen. *-sa* našim sufiksom *-ьc > -ac) pulac,* gen. *-Ica* (Baška Draga, Poljica) »bilo (na ruci)«. Oblici sa *o* su talijanizmi < tal. *polso,* sa *u* mogu biti i dalmato-romanski ostatak od lat. *pulsus.* Talijanizam *pols,* gen. *-Isa* (Istra) »manžeta, taclija« govori se i s deminutivnim sufiksom *-etta, -ino: polsete* f (Muo), *polsini* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »manžete«, *polstn* m (Kućište) »donji dio košulje na rukavu, večica (Boka, v.)«. Razvitak značenja objašnjava se po zakonu sinegdohe »ono što stoji na bilu na ruci > manžeta«.

*Lit.: ARj* 10, 588. 617. 12, 642. 647. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*[3] 6839.

**pulverina** f (Pazin, Istra) »prašak«. Od tal. deminutiva na *-ina polverina,* od *pólvere* f < lat. *pulvis,* gen. *-eris.*

*Lit.: ARj* 12, 647. *REW* 6842. Matzenauer, *LF* 14, 410.

**puljak,** gen. *-Ijka* m (Šulek) »1° mjehur u vodi, 2° bobuk, klobuk u staklu, 3° vrsta kornjaša sphaerius, 4° vrsta puža«. Stulić ima iz rus. *pulja* »olovna kugljica«. Šulekov neologizam *puljkonoša* »biljka«, prevedenica od *sphaerophorus.* Usp. pod *půliti.* [Mlet. *pùliga].*

*Lit.: ARj* 12, 648. *Miklošič* 267. *DEI* 3144.

**puljìzica** f (Dubrovnik) »1° vrsta bundeva, 2° žena iz Apulije« prema m *Pùljïz,* gen. *-iza* »čovjek iz Apulije«. Od tal. pridjeva *Pugliese,* izvedenog s pomoću lat. *-emis > -ese* od *Puglia* (afereza a-) < *Apulia > Apulija,* odatle prezime *Puljizević* (u dubrovačkom kraju) i apelativ *puljiz* »neka vrsta vinove loze bijela i crna grožđa (u.Dalmaciji)«; talijanska provincija je naprama Dubrovniku.

*Lit.: ARj* 12, 650. Rešetar, *Štok.* 251. Matzenauer, *LF* 14, 410.

puljkati, *-am* impf. (Bukovica, subjekt *voda* kad vri) »ključati, gogoljati«. Onomatopeja. Usp. *puljak* i *puliti.*

*Lit.: ARj* 12, 650.

**pùljpas** m (Mrka Poljana, Srbija) »kotarica kao ćupić ili polovina školjke, u kojoj se nosi ćumur (meće se pod pazuho)«..

*Lit.: ARj* 12, 651.

**puma** f (Valpovo) »obućarski alat, ono na čem se rastuće potplat«.

*Lit.: ARj* 12, 651.

**pumešce** n (Lika) »mali pas«. Deminutiv na dvostruki sufiks na *-ьc* + *-ьce > -sce* (tip *janješce)* prema slov. *puma* < njem. *Pommer* »kurzer langköpfiger und langhariger Haushund«. Usp. furi, *pùmar* »botoló, cane piccolo e ringhioso«.

*Lit.: ARj 12,* 651. *Weigand-Hirt 2,* 450. *Pirona** 824.

**pumpa** f (hrvatski gradovi) »šprica, smrk«. = *pumpa* (Račišće) »mašina za sumporanje«. Denominál na *-ati pumpati, -am* impf, (hrvatski gradovi) »1° objekt *vodu, 2°* (preneseno, metaforickí) objekt *novce«.* Od tal. *pompa, pompare.*

*Lit.: Klaić** 1038-39. *Prati* 785-6.

**pumpala** f (Šulek) »vrsta maka, papaver Rhoeas« = *purpala,* = *purpava* = *purpelica* = *prpeluce* = *prpulice* (sve tri slov.) = *pulpola* = *purpola* (Koruška) = *purpava* (Maribor) == *pupulini* (Dubrovnik) »papaveri rossi« Osim *pupulini* sve slov. [Čini se prema lat. *purpura* = tal. *pórpora,* usp. hrv. sinonim *crljeni mak* »papaver Rhoeas«].

*Lit.: ARj* 12, 651. *Šulek* 319. 320. 539. Barle, *ZbNŽ* 31, 1, 221.

**pumpava** f (Šulek, slov.) »biljka češ. pumpava« = *pupava* (Pančić) »Karlsdistel, Kreuzdistel« sa umetnutim *m* pred *p,* usp. rus. *pupava.* Upór. *pupoljak* (v.). Oblik *pompava* (Šulek) odgovara rus. *popava,* ali za druge biljke.

*Lit.: ARj* 12, 651. 679. *Holub-Kopečný* 306. *Šulek* 303. 319. *Machek* 134-5.

**pumpres** m (Dubrovnik) »(pomorski termin) na kljunu od lađe položena lijenka«. Od tal. *bompresso* (16. v.) »albero sulla ruota di prua« < engl. *bowsprit,* hol. *boegspriet,* nvnjem. *Bugspriet;* u talijanski došlo preko španj. *bauprés.*

*Lit.:* Zore, *Tuđ.* 18. *DEI* 557.

pün (Vuk, od 14. i 15. v. sa *l > u) — pun* (Kosmet), negativno *nepun,* sa *pre- prepun* = *paln* (Cres) = *peln* (Krk), ie., baltoslav., sveslav i praslav., stcslav. *pišnъ* »pienus, voll«. Deminutivi na *-ahbn: pûnan, f -äna < pûnahan* (Vuk) = na *-jahbn pùnjahan* (Istra), na *-ačbk pūnačak,* f *-lka* (Vuk, Kosmet), dvostruko umanjen na *-ačbk* + *-bk punačačak* (južnomoravsko i timočko-lužničko narječje). Apsolutni superlativi tvore se reduplikacijom s različitim sufiksima u drugom dijelu: *pun püncat* (Vuk) = *püncat* (Kosmet), *pünctt* (Vuk), *punišat* (Prčanj), *punàcan,* f *-cna* (Kosmet), *puncijan, punajat, punгjan.* Apstrakti na *-oca punoća f,* na -oii *punast* f (15. v.), na *-ina punina.* Prilozi *puno* »mnogo« (jugozapadni krajevi), pred pridjevima »veoma, vrlo, fr. tres«, *napuno, napunom, potpuno,* stari lokativ *napuni* (15. do 17. v.), na priloško *-oma punoma* (Istra), *potpunoma.* Prilog *puno* (Vuk) »blago«: *puno meni' (nene)* (Crna Gora) je prevedenica (calque) °d gr. εἲς πόλα ἔτη (v. *spolajti).* Veoma često dolazi u složenicama od sintagmi kojima se mnogo puta prevode analogne njemačke složenice: pridjevi: *punoljetan* »volljährige, *punokrvan* »vollblütig«, *punovažan* »vollgihig«, *punovlastan;* imenice: *punomoć* f = na *-je punòmoćje* = *punamoć* (Stulić) < lat. *plentpotentia,* odatle radna imenica *punomoćnik,* denominal *opunomoćiti.* Sveslav. i praslav. denominál na *-iti puniti, -гm* (Vuk) *(do-, is-, na-, po-}.* Iterativi na *-a: -punjati, -ant,* na *-va- -punjavati, -ām (do-,* 18. v., Vuk, Dubrovnik) = *-punjivati, -ujem* = *-punjevati,* samo s prefiksima. Odatle postverbalni pridjevi *ispun* = *napun* = *potpun* (negativno *nepotpun}* »cio«, s apstraktumom *ispunost, potpunost,* na *-it ispunit, napunit,* odatle na *-ljiv ispunitljiv,* na *-iv ispuniv* (Stulić), *napuniv, ispunljiv,* s radnom imenicom na *-telj* m prema f *-teljica ispunitelj* prema *ispuniteljica, napunitelj* prema *napuniteljica.* Poimeničen part·. perf. pasiva *punjenice* f pl. »prutak, vodoravna crta, s nanizanim kao zupcima na pili, kao ornament«. Ovamo i *popûnice* f pl. (Smokvica, Korčula) = *poponica* = *popovnica* (promjene *u > o zbog* toga što se zaboravilo na vezu s *popuniti")* »mreža za lov na ribu od kamena«. Samoglasnik *u* u *pun* nastao je od sonantnog /. Upor stcslav. *pišnъ* = *pišnъ,* bug. *palen,* češ. *plný,* polj. *pełny,* rus. *polnyj.* S tim se potpuno slažu baltičke paralele: stprus. *pilnan,* lit. *pilnas,* lot. *piha* »isto« < ie **pļnos.* Ie. je korijen **pel-* (upór. *puk),* pojavljuje se kao u baltoslavenskom u ništičnom prijevoju (Tiefstufe) i u sanskr. *purna-* »pun« kao i got. *fulls,* stvnjem. *voll.* U lat. zastupljen je u bazi **pəIe- pienus* i *pleo, plere,* koja u internacionalnoj terminologiji igra važnu ulogu *(suplent, suplirati, suplement, komplement, kompletan,* kao i *plus, plural, plebejac,* od *plēbs).* Ista je baza i u arb. *plot* »pun« i *plok-gu* »Häufe«, gr. πλούτος »bogatstvo«, odatle *plutokracija.* Gr. πολύς sadrži ie. prijevoj **pol-,* također je rašireno u internacionalnoj terminologiji: *politehnika, poligraf* itd. Pridjev *pun* igra ulogu i u antroponimiji: *Punoš < Plnoš* (14. v.), odatle prezime na *-ič Punošević,* toponim *Punoševac, Puniša.*

*Lit.: ARj 2,* 653. 4, 16. 8, 11. 43. 12, 651. 9, 543. 12, 651-75. *Miklošič* 236. *Holub--Kopečný* 279. *Bruckner* 402. *Mladenov* 537. *Trautmann* 218. *WP 2,* 64. *Boisacq** 783-784. Kretschmer, *KZ* 31,402. Jokl, *Stud.* 71. *SA* 87.

**pünat,** gen. *-ùnta* m (15—17. v., čakavci, zapadni krajevi) »točka, tacka« = *punt* (1708) »uslov, uvjet« = *punto* m *(prvi ~,* Kašić, čist talijanizam) = pl. *punti* (Komulović) »članci«.

Od tal. *punto* < poimeničen lat. part. perf. u sr. r. *punctum* od *pungere.* Prilog na *-om puntom podne* (ŽK). Latinizam *punkt* m (1575), pl. *punktovi* »uvjet, Satz, rečenica«. Oblik *púnkat* nije potvrđen. Poimeničen lat. f. *puncta* > *punta* f (Poljica, Vrbnik) »bolest pneumonia crouposa«, *punta* f (Poljica, Vrbnik, Rab, Korčula, Kućište, Istra, Dalmacija do Pelješca) »1° vrh, šiljak, 2° (obalski termin i toponim) rt, rat«. Pridjevi na *-en punten* (Istra) »šiljast«, na *-ast puntasi* »šiljast«. *Bunta* f (Brač, rt u Sutivanu). Taj oblik može biti i dalmato-romanski. Mletački maskulinum: *pSnat,* gen. *ponta* m (Korčula) »očica, bod u igri na karte«, *ponat,* gen. *-nta* (Mikalja) »1° točka, 2° članak, 3° zabod igle kad se šije, 4° čas, trenutak, zgoda« = *pònat* (Riječka nahija, primjer: *dobar ponat ima u ruci)* »5° snaga, jačina, 6° (Držić, Sasin) posebno značenje u govoru crevljara«. Mletački femininum *ponta* (Dubrovnik, Cavtat) »7° vrh, rt od olovke, 8° (kao obalski termin) isto što punta, rat«. U tom značenju (8°) govori se u Budvi, Baru *Ponta Voluica, Petrova ponta* Skadarsko jezero, Dubrovnik, Kućište, Muo, Potomje, g. 1347. *od pontam Stagni,* Dobrota, Lastva. Pridjev *pontast* »šiljast«. Denominal na *-aṭi pontat* (Mljet, subjekt *vrša)* »ići vrhom (obratno: *treso)« < tal. puntare.* Oblik *ponta* znači još »9° bodac, protisli, 10° žalost«, v. gore *punta.* Izvedenice su ove: na lat. pridjevski sufiks *-alis* poimeničen u sr. rodu vlat. **punctale* > *punto,* gen. *-ala* = *puntai* (Vodopić, Dubrovnik, u primjeru: *pregledajte sve redom puntale', ako je koji polaskal* v. *polaskati!, odgrnite zemlju i potvrdite ga klinom)* = *pantai* m »nekakav stup zabit u zid hercegovačke kuće« < tal. *puntale.* Na tal. *-ina pomina* f (Potomje) »čavao« < tal. *puntina.* Na lat. *-ellus* > tal. *-elio puntel* m (Vrbnik) »podupirač, potporanj« < tal. *puntello.* Odatle *puntelati, -am* (Vrbnik) < tal. *puntellare.* Izvedenica na isti sufiks lat. *-ella* > *-ttja punti-Ija f* (Poljica) »čipka« je zacijelo iz dalmato-romanskog. Upor. i španj. *puntilla* »isto«. Na složen tal. sufiks *-arius* + *-olus* > *-eruolo: puntàrõl,* gen. *-âla* (Lika, Istra, Vrbnik) »(zidarski i klesarski alat) gvozden klin na vrhu zaoštren i zanađen (služi za klesanje kamena)« = *puntarjal,* gen. *-óla* (Račišće) »alat za pravljenje rupe na obruču« = *pontarol* m (15. v.) = (asimilacija *o —α > a — a) paniamo,* gen. *-úla* m (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Perast, Mikalja) »viljuška, perün (Korčula), pìnjùr, gen. -ura (Šibenik), p'irun (Boka, v.)« = *pantai'ülj',* gen. *-ulja* (Mostar, Hercegovina) = *pantaruo,* gen. *-úla* (Lastva) »isto« < mlet. *pontariolo,* tosk. *punteruolo.* Apstraktum na *-ura puntura* (Stolić, Lika) = *pontúra* (Crmnica) »pleuritis« < tal. *puntura.* Upor. još *ponturica* (dalmatinski rukopis, 18. v.) »neka maslina«. S tal. prefiksom i- < lat. *ex- : špunt* m (ŽK) »kod gradnje kuće od brvana, ako su uglovi tako učinjeni da brvno strši van« < njem. *Špund,* od tal. postverbala *spunto* od *spuntare,* češ. *špunt, spuntovati,* polj. *szpunt.* Mlet. pridjev *spunto* nalazi se u *spunto* (Rab) »zaošćeno vino«. Isto s deminutivnim tal. sufiksom *-ino špuntín (vino na špuntin,* Račišće) »kad naginje na Ijutinu«. Glagol na *-ati* = tal. *-are: spuntati* (Nalješković, Potomje; primjer: *nije ni spònto)* »započeti rad« = *spuntai* (Korčula) »izići na kraj, pojaviti se *(sunce je spuntalo).* S prefiksom *a-* < *ad-* apstraktum na lat. *-mentun* > tal. *-mento appuntamento* »rendez-vous« = *(alpuntàmenat,* gen. *-enta* m (Dubrovnik, Cavtat; primjer: *gubi vrime po puntamentima,* Korčula) »sastanak«. Imperativne tál. složenice su dvije: tal. *puntapetto* = mlet. *pontapeto* (drugi je dio *petto* < lat. *peetus) > puntapêt* m (Rab, Božava) »pribadača, fermaglio« = *pantapet* m (Crna Gora) »nekakav ženski nakit od zlata, srebra ili lošeg metala (nosi se u sredini prsiju)«. Dolazi i složenica u kojoj je drugi dio mlet. *pie* < tal. *piedi puntàpija* f (Dubrovnik, Čilipi) = *pantapije* (Konavli, Budva) »Querstange, womit die Tür inwenndig geschlossen wird, palanga (Boka)«, deminutiv na lat. *-ellus* + *-ica puntapjelica* (Šipan) »zaporanj od vrata«. Mletačka složenica znači: »zaustavi nogu, ne moš dalje«. Na lat. glagolski nastavak *-iare punctiare* nalaze se u njem. *punzen, punzieren > puncirati, puncīrām* »baždiräti (ŽK)« = *puncevati, -ujem,* pridjev *puncevan (puncevni ured* 1866, neologizam za njem. *Punzieramt)* = slov. *pünec,* gen. *-nca* »Punze«. Njemačka riječ potječe od tal. *punzone, ponzare.* Spomenuti još treba *jinputivat* impf. (Božava) »riempire« < *inpuntire* (od sintagme *in punto).*

*Lit.: ARj 9,* 618. 10, 589. 733. 763. *Pleteršnik 2,* 364. Rešetar, *Stok.* 264. Cronia, *ID* 6, ПО. 118. Zore, *Rad* 108, 230. 115, 138. Miletić, *SDZb* 9, 264. 384. Budmani, *Rod* 65, 165-66. Kušar, *Rad* 118, 20. 23. 25. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. *Mon. rag.* 1, 217. *SEZb* 13, 160. *REW*[3] 6847. 6848. *Bruckner* 554. Rešetar, *JF* 12, 286. Matzenauer, *LF* 14, 410.

**punča** f (Vrbnik) »uzao s petljom na koju se objesi udica«. Teško da je u vezi sa *pûnjka* (Vuk, Sinj, Kralje, Turska Hrvatska) »spona, petlja, u koju se puce šapne«, koja je nastala od *sponka,* od *peti* (v.), unakrštavanjem sa

*puce;* odatle promjena *o* > *u*. Riječ *punča* bit će romanski postverbal od **punctiare* »bosti« > tal. *ponzare* »drücken, pressen, naprezati se«. Dočetak *-ča* mjesto *"ka* ne bi se mogao objasniti turcizmom *kopča,* u Vrbniku gdje nema turcizama.

*Lit.: ARj* 12, 663. 675. Daničić, *Osn.* 299. *REW*³ 6845.

punčuh m (Hrvatsko zagorje) »ženske visoke cipele« = *pundžuka* f (Popović) »obuća koja se veže, cokula, opanak« = *pündžuke,* gen. *pundžuka* f pl. (Šabac, Čačak) »cipelice za djecu«. Odatle ispuštanjem dočetka *-uh* ili *-uka,* koji se osjećao kao pejorativni ili augmentativni sufiks (upor. *Maduka* za *Mađar) pûjnde* f pl. (Trebarjevo kod Siska) »obuća, cipele, crevlje«. Od njem. složenice *Buntschuh/Puntschuh,* u češ. *punčocha,* polj. *pończocha.* Prvi dio njemačke složenice *Bund* »*Kopfbinde«* nalazi se u *punt* m »kika, perčin, buć, kukma, pramen, čuperak«. Odatle kajkavski deminutiv na *-eh* < *-bk puntek* (Stubička župa, Hrvatsko zagorje) »čvor kose«. Glede drugog značenja u *punta* f »buna« < njem. *Bund* v. *buntovnik.* Složenica je još *puntvajn* m (Vuk) »neprovrelo slatko vino kojim se zaliva i zasladuje bermet«.

*Lit.: ARj* 12, 627. 664. 671. 673. *Holub-Kopečny* 305. *Bruckner* 686. *Striedter-Temps* 179.

**pûndrati,** *-am* impf. (Lika, objekti: *robu, salo, konce sa sukna)* »parati, čupati, grebati, češati«. Refleksiv *pundrati se* »češati se« možda stoji u vezi s parazitom *pündrav,* jer se govori u Lici »češe se kao da su mu pundravi u turu«. Ispuštanjem refleksīva moglo je nastati pomenuto gornje značenje »čupati«.

*Lit.: ARj* 12, 614. 663.

**punga** f (Vrbnik, Dobrinj) »kornjača«. Ne zna se ide li zajedno sa nazivom koji je Rešetar zabilježio za žabu krastaču: *žaba puhača* = *pugača.* Kako se kornjača zove i *bremenjača,* jer nosi oklop kao *breme, punga* može biti metafora od srgr. πούγγη (v. *puhva)* > stcslav. *P°gy, pogva* »corymbus«. Upor. mlet. *ponga* »Kröpf der Vogel«.

*Lit.: ARj* 12, 620-21. Hirtz, *Amph.* 125. *REW*³ 6849. *Rohlfs* 1772. Johansson, *KZ 36,* 367. Jagić, *ASPh* 1, 431. *GM* 357. *DEI* 3014.

**pùnica** f (Vuk, 15. v.) = *pelnica* (Vrbnik) = *polnica* (slov.), samo hrv.-srp. i slov. »ženina taati, tašta«. Pridjev na *-in puničin.* Prema tipu mocije f *-ica* prema m *-ьc* (tip *Nijemac* - *Njemica)* stvoren je m *punac,* gen. *-nea* »tast, ženin otac«. Na *-evina punčevina* (Hercegovina) »tazbina«. Hipokoristici *puna* (Pavlinović) = *pune* f. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, kako se vidi iz *pinica* (Mirakuli, 1507; Antun Dalmatin), *puonica* (Ranjina) i današnjih čakavskih oblika na Cresu i Krku. Već je Daničić, *Osn.* 524 i *Kor.* 288· ispravno uzeo da je to izvedenica od *pļn,* ako i nije objasnio semantički razvitak. Maretić je objašnjavao *punica* onim što danas po Gilliéronu zovemo izbjegavanje homonimije: *tašta* »ženina mati« je homonim sa *tašta* »prazna«; da se izbjegne ta homonīmija, narod je stvorio *punica* »mulier plena«, izvedenicu od pridjeva obratnog značenja. Postavlja se pitanje da li je *punica* izvedenica od pridjeva ili je to radna imenica na *-ica f* prema m na *-ьc* od denominala *puniti* prema tipu *pijevac* = *pjevica* od *plvati* (v.). Upor. još *bogorodica, konjokradica.* Budući da se *punac* i *punica* nalaze na teritoriju nekadašnje oglajske patrijaršije, gdje se važnost od *cognatio spirituális* osobito isticala, kako se vidi iz crkvenog termina *sanctula* > *sutla* f prema *sutal, sudi* (v.), vjerojatno je da je *punac-punica* izvedenica od denominala *puniti.* Značenje bi bilo te radne imenice »onaj, ona, koja popunjuje duhovno srodstvo«. Ako se uzme izvođenje od pridjeva *pun,* ne dobiva se pravi smisao te lingvističke reforme. Kolika se pridavala važnost crkvenom pojmu *cognatio spirituális,* vidi se iz Metodijeve homilije, o kojoj v. Vaillant, *RES* 23, 34. U pogledu grijeha rodstva (= *grih rostva)* po ženidbi *punica* je u istom rangu sa *maćehom.* Spolno općenje s njome zabranjuju crkveni zakoni. Riječ *punica* igra izvjesnu ulogu i u ornitološkoj terminologiji: *careva, kraljeva punica* je ptica »sylvia rubecola, pyrrhula rubricilla«, *banj punica, trkova, trikova, vranjkova punica* i *puničica.*

*Lit.: ARj* 12, 660. 664. Hirtz, *Aves* 85. 213. 399. Maretić, *Rad* 102, 239. Koštiál, *JF 4,* 182-183. *Miklošii* 256.

**punkač** m (Samobor) = *punjkač* (Vidovec, Hrvatsko zagorje) »ognjena žaba«. Izvedenica na *-ač* od onomatopeje kao i lat. *bombinator,* njem. *Unke.* Zove se i *bulalica* (Dalmacija), *bukovac,* gen. *-vca* (Lika), nazvana tako što »vavijek buče«. Taj njezin glas različito se varira (onomatopeizira): *kunkač,* odatle ispuštanjem *n kučić, kukavica,* odatle *kumkač, kum;* kao u njem. *Unke'. unkać, unjkavica.* Mijenjanjem početnog suglasnika u *m: munkač, munkalica, mukica;* zamjenom sa *h: huntač, hupač;* sa *p:*

*pupai* (Počitelj, Lika) itd. Interesantan primjer onomatopejskog variranja.

*Lit.: ARj 12, 667.* 675. 676. Hirtz, *Amph.* 13.

**punta** f (Srbija) »laž, oblagivanje, opadanje, potvora«. Denominal na *-ati puntati, -ãm* impf. (Srbija) »lagati na koga, bijediti, potvorati«. Pridjev na *-ljiv: pùntljiv* »lažljiv, onaj koji oblaguje«. Upor. *punta f* (Banja Luka) < njem. *Bund* u značenju »uznemirivanje lažnim vijestima«. V. *bunt.*

*Lit.: ARj* 12, 671. 673. 674.

pùnj m (Istra) »1° šaka, pest, pesnica, 2° rukovet« = *punja* f (Jačke, Kurelac) »udarac šakom« = *punja* (Vodice, narodna pjesma: s *punjom mu je čavle zabijala jzûbi mu je nīti otkidala)* — slov. *punja* (Notranjsko). [Od tal. *pugno,* sitai, pi. *pugna* »1° mano serrata per prendere o colpire, 2° rukovet«]. Poimeničen lat. pridjev na *-alis* u sr. r. **pugnale > punjao,* gen. *-ala* m (Marin Držić) s= *punjo,* gen. *-ala* (Mikalja, Kašić) = *(u > i* nejasno) *pinjol,* gen. *-ala* (narodna pjesma) »bodež« < tal. *pugnale.*

*Lit.: ARj 12,* 673. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Šturm, *ČSJK 6,* 74. *REW*[3] 6812. 6814. Barić, *ÄA 2,* 131. si. *DEI* 3141.

**púnjiti** se, *pûnjïm* impf. (Lika, *na koga)* »srditi se, ljutiti se, buriti«. Ekspresivan glagol kao *pnćiti se, buriti se* (v.).

*Lit.: ARj 12,* 675.

pup, gen. *pupa* m (Vrbnik), sveslav. i praslav. *pdpъ,* »germen«. Deminutivi na *-ъk pupak,* gen. *pupka* »isto«, s akcentom *pupak,* gen. *-pka* (metafora) »umbilicus«. Upor. značenje: *razvio se pupak* »struniti se«, *prekinuti, uganuti pupak* (Srijem, Ljubiša) »okilaviti«. Odatle hipokoristik *pupa* f (Vuk) »1° germen, 2° (sinegdoha od *pupak}* trbuh« = *pupa,* gen. *pupe* (Kosmet, dječji jezik) »trbuh«, upor. za takav semantički razvitak rum. *buric* »trbuh, srce« < lat. *umbilicus,* v. *proburaziti = pupa* (Vuk, Boka) »3° biljka ornithogalum ombellatum«. Izvedenice su od *pup* i od *pupak.* Deminutivi na *-ьc pupac* (Šulek) »biljka«, na *-ica pupica* (Dobroselo, Lika, Šabac, Istra, Reljković) »germen«, na *-ič putić = pupčić* »isto«. Od *pup:* pridjev na *-av pupav* »(djeca) u koje je veliki trbuh«, na *-at pupat* »koji ima velike pupove«, poimeničen u femininumu *pupava* »biljka«, na *-ьc pupavac,* gen. *-vca* (Lika) »1° čovjek trbušav, 2° biljka phallus impudicus, 3° prosijek (Orahovica, metafora)«, na *-ica pupavica* »biljka«. Na *-olj: pupolj,* s deminutivom na *-bk pupoljak,* gen. *-õljka* »germen«. Na *-ulj pupulj* (Brestovac, Srbija) »izrastao nalik na pup (metafora)«. Na *-arica puparica* (Poljica) »ovca«. Odatle deminutiv na *-ica pùpuljica* (Vuk) »1° bubuljica, izrastao, oblutak, 2° bacca juniperi (metafora)«, na *-ka pupûljka* (Kosmet) »pupoljak«. Na *-uSka pupūška* (Vuk, Vukovar) »1° na hljebu guka, 2° mahuna koja pupa (Timok, Lužnik)«. Kol. na *-je: pûplje* (također slov.). Na *-njãk pupnjak* (Topolovac) »klin koji na saonama skąpca stražnji opijen, sa svorom«. Denominal na *-ati pupati, -ãm (na-}.* Ovamo možda i bosanski izraz *pupa hava* (Banja Luka) [< tur. *pupa hava* »povoljno vrijeme«, Škaljić]. Upor. prilog *pupa* (Kosmet) »dobro, divota«. Odatle sa lat. sufiksom *-atorem pupător* (Vuk, Rešetar, Milas) »cvijet od tikve, bundeve, ruže« [usp. i pod *pupa].* Sa tal. *-Uno: pupillini* m pl. (Šulek) »biljka omak, makalj, fratar, kukurijek, lala, pucalica« [usp. i pod *pumpala].* Denominal na *-iţi pupili, -im (na-, o- se}* »pustiti pupoljke«, na *-uljati pupulj at, -am* (Kosmet), *napupuljiti se* (Ljubiša) »napeti se«. Od *pupak:* deminutivi na *-ьc pupčac,* na *-ič pupčić,* na *-cii pupakčić* »biljka«, s analogičkim sufiksom *-vica* (prema *metvica}* *pùpakvica* (Dubrovnik) »biljka umbilicus Veneris«. Pridjevi na *-ьn pupčan,* na *-ast pupkast, -jast pupčast,* na *-jat pupčat,* na *-en pupčen.* Na *-ěnica pupčanica* pored *-enica* (Sarajevo) »1° baba koja reže pupak, 2° divlja patka koja dolijeće u proljeće kad zenjiva pupak (Vodopić)«. Na *-elo pupčelo* »biljka«. Na *-ište pupčīšte.* Denominali na *-iti pupati, -im* (Vuk, Dubrovnik) = *pupiti (is- sé)* = na *-ati* mjesto *-iti pupčati, -am.* Odatle apstraktum na *-ina ispupčina* (Šapčanin). Ovamo sa *pč > č* (upor. *čela* za *pčela} : pučit (se), -im* (Kosmet, objekt *guzica} (is-}* »trćiti, pupčiti«. Složenica *pupkòreska,* s pridjevom *pupkorezan,* poimeničen na *-ica pupkoreznica* (Klanjec, Hrvatsko zagorje) »primalja«. Odatle apstraktum na *-ina puporizina* (16. v.) »rezanje pupka«. Rumunji posudiše *pup* (Banat, Erdelj) »Morchel«, Arbanasi *pupe* »Quaste, Weintraube, Hügel«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *pдpъ,* bug. *pap,* polj. *pįp.* Baltičke usporednice dokazuju da je praslavenska imenica upravo postverbal od glagola koji je nestao u slavinama, a postoji u baltičkoj grupi: lit. *pampti* »nabujali«, lot. *pampt* »isto«. le. je korijen onomatopejski **pamp-,* lat. *pampinus, süsl.fifl.* U njem se *ρ* izmjenjuje sa *b:* sanskrt. *bimba-h* »Scheibe, Kugel«, lit. *bamba* »pupak«. Ista izmjena i u *bubuljica* »Blase, Pustel, Kno-

ten, Erdhaufen«, *búban* »Art Bohne«. Upor. polj. *bąbel* »Blase«. Upor. rum *boboc* »pup, mugur« i arb. *bubukë* »pupoljak«.

*Lit.: ARj* 4, 19. 12, 676-683. Belić, *NJ l,* 230-235. *Elezović l,* 239. 2, 149. *Miklósié* 257. *Holub-Kopečný* 306. 403. *Mladenov* 540. *Trautmann* 205. *W P 2,* 108. *Tilkin* 1280. Kuzmić, *NVj* 39, 219-226 (cf. JF 11, 291). Jagić, *ASPh* 11, 304. *Festschrift Bezzenberger* 86. (cf. *IJb* 9, 217. *JF* 3, 249). *GM* 50. 358. Matzenauer, LF 15, 178-180. Meringer, *WuS* 5, 86. Loden, *KZ* 61, 19. *Boisacq*[3] 765. Skok, -2ЯРА 54, 447. *Škaljić** 526.

pupa[1] f (Božava) = *popa* (Marulić) »krma *(r^j od đrijeva)«.* Od tal. *poppa* < lat. *puppis.* Oblik sa *u* < *o* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. V. *pura.*

*Lit.: ARj* 10, 778. Cronia, *ID* 6, 118. *REW*[3] 6855.

**pupa'** f (Mikalja, Belostenec) »libivo meso, libovina, meki dio kruha«. Deminutivi ná *-ica,* udvojeno *-ičica pupica, pupičica.* Samoglasnik *u* je nastao od lat. *-ul-* pred suglasnikom preko sonantnog / od lat. *pulpa,* rum. *pulpă,* arb. *pulpe -a* (Ulcinj, Zatrebač). Ide u balkanski latinitet. Talijanizam je *polpeta* < tal. *polpetta,* deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta.*

*Lit.: ARj* 12, 676. 681. *REW*[3] 6834. *GM* 356. Matzenauer, *LF* 14, 410.

pupa[3] f (Vuk, Dubrovnik) »lutka«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pupa* »isto« ili je latinizam. Odatle *-ьc* > *-ac pupac* (hrv.-kajk., Podravina, Hlebine) »malo dijete«, na *-ica pupica* (Mikalja, Stulić), *-aca pupaca* (Belostenec) < tal. *pupazzo.* Etimologijski suvise lat. *papilius* > *pupilj* (Lika) »siroče za koje se neko brine, štićenik« i *pupilla* »zjenica« > *pupilj* (Virje, Fancev). Ovamo ide s ekspresivnom geminacijom vlat. **puppa* = njem. *Puppe,* sitai, *pappina* »pupoljak«, u Dubrovniku (Zore) *pupător* »cvijet od tikve, vrh«. Sufiks *-tor* je od lat. *-torius,* koji dolazi u rumunjskim glagolskim pridjevima i u našim toponimima *Durmitor, Palator* [v. za *pupător* i pod *pup].*

*Lit.: ARj 12,* 676. 677. 679. 681. Zore, *Tud.* 18. *REW*[3] 6852. 6853. 6854.

**pupati,** *-a* impf, *(za-}* »wie der Wiedehopf schreien«, oformljenje na *-ati* onomatopeje *püp(u}* pored *bud* i *pud,* kojom se oponaša glas ptice *upupa epops* = *pupućati, -a.* Odatle imeničke izvedenice na *-vac, -ovac, -oljak, -ukalo, -unjac, -unjak, -ar,* uz reduplikacije: *püpavac,* gen. *-avca* (Vuk, bug.), *pupovac* (Kula, Gospić), *pupoljak puponjak* (Vlasotinci)> *pupukalo* (Krajina, Srbija), *pupunъc* (16 v.), *pupunjac* (Skopska Crna Gora), *pupünjak,* gen. *-njka* (Kosmet), *pupupak* (vranjski okrug), *pupar* »djetao«, *pupară* »žūna«. Iste se denominacije po onomatopeji nalaze i u rum. *pupai* »pu- rufen« (oformljen sa *-ăi* < slav. *-ajo},* odatle arb. deminutivnim sufiksom *-zã* = arb. z *pupăză* »upupa« = arb. *pupëzë* od *pupe* »Wiedehopf« (Christophoridi) = s dodatim rum. sufiksom lat. podrijetla *-ola* > *-oară pupagioară.* Upor. i gr. ποπίζω.

*Lit.: ARj 12,* 676. 679. *Elezović 2,* 149. *GM* 357-358. *Tiktin* 1281. Matzenauer, *LF* 14, 410. Miklósié, *Lex.* 755. Lukié, *Bog.* 4, 140-150. Skok, *ZRPh* 54, 447.

**pupu** = *pust,* onomatopeja kojom se oponaša u Podravini glas sove. Ta onomatopeja nije jedinstvena. Druge su varijante *ku, ćuk, cuvik, kivit, kev.* Za *pupu* v. *pupati.* Onomatopeja *pust* se oformljuje s pomoću *-aí* (v.): *pustać* m (Martijanec), na *-lavica pustlovica* (Janjina na Pelješcu) = *pustolovica* (Blato na Korčuli, Ston, Crna Gora, Bar), na *-ovka pustovka* (Torbar) »sova, strix noctua«. Te denominacije nemaju nikakve veze s praslav. pridjevom *pust* (v.).

*Lit.: ARj 12,* 669. 720. 726. Hirtz, *Aves* 400-401. 402.

pur (16. v., Hrvatsko primorje. Istra) prilog, »ipak, samo, samo da«. Od tal. vezice i priloga *pure, purché* < lat. *pūre,* od *pūrus* »čist«. Baraković· ima *pur* kao imenicu u složenom (sintagmatskom) prilogu: *po ta pur ne more ugovor imati s pogani nitkore; vidi sam po ta pur* »u taj par, momenat, sada«. Pridjev *pur (kolur, duša, čovik,* Dalmacija, Hrvatsko primorje, Marulić, Držić, Gučetić) = *puro* (Božava) < tal. *puro* < lat. *pūrus.* Na Rabu *puro* = *pür* (Šolta) kao pridjev znači »bljutav«. Nije jasan semantički razvitak. Upor. *pastar* »kiseo« (od prvobitnog značenja »čist«). Ovdje možda *čist — nezačinjen* > *bljutav.* Lat. > tal. *purificare* > *purifikati, -am.* Apstraktum na *-io: purifikacija* f (latinizam prema nominativu) = *purifikacion,* gen. *-i* f (talijanizam prema kosom padežu). Na *-atorium purifikatorij* = *purifikatur* (16. v.) = *profikatur* »ono čim se pokriva kalež kad se misa čita« < lát. *purificatorium.*

*Lit.: ARj 12, 292.* 684. 689. Cronia, *ID 6,* 118. Kušar, *Rad* 118, 24. Deanović, *Div.* 32. *REW** 6858.

**pura**[1] f (Mikalja, Bella, dalmatinski pisci 17. v. Gazarovic, Bettera, Đorđić, dubrovačka poslovica) »prova, kljun, (protivno: dümen, kormán, krma)«, možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *prora* < gr. πρφρα (disimilacija *r — r > 0 — r).* Taj je oblik potisnut od mletačkoga, koji je postao općenit na Jadranu *prova* f (Šolta, Perast, Božava, Dubrovnik, Rab, Mljet, Potomje, Račišće) »prednji dio lađe, pramac« < stal. *proda* (disimilacija *r — r >* r — *d* kao u *armadio < armarium}* > *prua, proa* > mlet. *(v* ukida hijat) *prova.* Deminutiv *pravica* (Vrbnik). V. *pupa.*

*Lit.: ARj 12,* 466. Hraste, *Rad* 272, 35. Cronia, *ID 6,* 118. Budmani, *Rad 65,* 166. *REW*[3] 6784. Štrekelj, *ASPh* 14, 537. Vasmer, *ZSPh* 14, 466. Kušar, *Rad* 118, 23. Macan, *ZbNŽ* 29, 209.

**pura**[2] f (Srbija, Milićević) »kamara drvlja koja se spaljuje i pretvara u ugalj«. Upor. gr. πυρά »Feuerstätte, Herd, Scheiterhaufen«. Odatle *purevina* »zemljište poznato po purama«, sufiks kao *krčevina,* toponim *Purevina* (Srbija). Upor. čine. *pira* »1° plamen, 2° pakao« < ngr. u Epiru πύρα = πυρά »vrućina«.

*Lit.: ARj* 12, 685. 686. *Pascu 2,* 74., br. 1384.

pura[3] f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »tuka, budija, pucka, ćurka, misirka« prema m na *-an puran,* gen. *-äna* (Vuk) = *puran* (ŽK, slov.) »budac, tukac, ćuran«. Upor. glede sufiksa *gican* = *gùcan* (v.). Maskulinum je i *pûrman* (1703, Istra, Rab, Rijeka); upor. glede sufiksa *răcman.* Odatle na *-etina* (upor. *teletina} purêtina* (ŽK) = na *-ovina purovina* (Istra) = na *-ina purmanina* (Rijeka) »meso od purana«. Deminutiv na *-ka purka* f (Vuk), onomatopeizira se u *pucka* (Vuk) = *pûjka* (Crna Gora), upor. bug. *puika,* madž. *pulyka.* Deminutivi: na *-ьc püranac,* gen. *-nca* (Slavonija) »1° spolno udo u djeteta, ,2° valjušci (metafora)« = odatle na *-ič purančić* (upravo eufemizam za *kurac* izmjenom prvog suglasnika, upor. *tičičica, vrabac > rąbać* u istom značenju), na *-бќ půrek* (hrv.-kajk., Zagreb), na *-ić turanic,* na *-ica purica, puričica,* na *-če purče* (18. v.). Pridjevi na *-ji purji* (~e *jaje},* na *-in purin, purin nos* »biljka perjanica, črlena loboda, amaranthus caudatus«, poimeničen na *-ьc purinac,* gen. *-nca* (Slavonija) »purino jaje«. Na *-ič purii — -jak pürjak* (Vuk, Slavonija) »trava koja se purama daje«. Prema zemlji odakle dolazi *pura* se naziva *indijota = infusa = vintuša < India* (v.), *misirka* od *Misir* (v.). Zbog toga je vrlo vjerojatno da je *puran* < tal. *peruano,* od *Perù.* Upor. port, f *perua* prema m *perù.* Osnovno *pura* se onomatopeizira i u *cura* f (Vuk), *ćurka* prema m *ćuran* i *ćurak.* Riječ *tuka* je u vezi s njemačkom onomatopejom *Trut (-hahn, -henne}.* Za *ćurka* usp. i srgr. κούρκα. Manje je vjerojatno izvođenje od onomatopeje *pür pür = püre püre,* kojom se vabe tuke. Prema Matzenaueru u vezi je sa *zaputiti se* (v.), češ. *zapařiti se.* U Istri služi izričaj *po moju puru* »dušu mi« kao zakletva, koja je nastala odatle da se prava riječ, tj. »po moju paru = dušu« ne izusti uzalud. Denominal na *-iti purin se* (Istra, slov. *turiti se)* »pustiti nos kao puran«. Upor. i rus. *putbka* »pura«, slov. *púta* »kokoš«, nvnjem. *Putthahn, Putthenne, Pute* i *pul'ka* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 684. 685. 689. 690. Hirtz, *Aves* 401. *MiklošU* 267. *Holub-Kopečný* 307. Matzenauer, *LF* 14, 410. Skok, *ČSJK* 4, 45. *Vandrák** 1, 555. *Vasmer* 2, 466. *REW*[3] 6436 a. *Weigand-Hirt* 495. 1082.

**purac,** gen. *-rea* m (Baška) »grah prdozvek« = *půrek* (Podravina) »suvrsta pasulja« = *purak,* gen. *-rka* (Vuk, 17. i 18. v.) »1° grah slabo kuhan, tvrd, 2° napola pečeno, izbubreno, još tvrdo zrno kukuruza, 3° olovni metak (metafora), 4° naziv igre *{igrati se pure, puraka}«.* Odatle *purko* m (Srbija, Milićević) »onaj koji dijeli udarce, purke«. Glede postanja v. *puriti.*

*Lit.: ARj* 12, 685. 686. 689.

**purča,** indeklinabilni pridjev = na *-av purčaf* (oboje Virje) »nadut, trbušast« = *purdava* (Topolovac) »noseća«.

*Lit.: ARj* 12, 686.

**purdijast** (Vrgorac), pridjev »1° (žito) klasa prazna, varljiva, 2° (bravče) dlake na po bijele, na po žute«. Usp. *plrgast.*

*Lit.: ARj* 12, 868.

**purga** f (16. v.) »trávnik ki je u purge«. Nije moguće pobliže odrediti značenje apelativu. Zacijelo samo u feudalnom smislu »naselje zanatlija uz plemićki grad, trg«. Toponim u sjevernoj i zapadnoj kajkavskoj Hrvatskoj (nekadanje županije Varaždin, Modruš-Rijeka) : Lepoglava, Lobor, Bednja, Bosiljevo. Odatle na *-ar* < njem. *-er* (nenaglaženo, za razliku od *-ar* < lat. *-arius} purgar* (14—18. v.) = *purger* m (18. v.) prema f na *-ica purgarica.* Primjeri: *purgaromb novobrdscêm* (1388, Dubrovnik), *pur'gări slobod'noga trga O zija našega* (1457), *prêdb pur'gare* i *vlastele srebnničke* (Srebrnica, 1457). Od doba reformacije (16. v.) isto što

»1° sugrajan, varošec, varoščan *(purgare za-•grebačkoga varaša,* 1589), 2° (sinegdoha) passer domesticus, 3° hrv.-kajk. prezime sa *-ić* i bez njega«. Kol. na *-ija purgarija:* 1569. *selo u purgariji ribničkoj* »1° obrtnici na trgu, 2° građanstvo«. Pridjevi· na *-ov prugarov,* na *-ski purgarski = purgerski.* Apstraktum na *-stvo purgarstvo = purgefstvo.* Od stvnjem. *burgâri,* srvnjem. *burgaere* i nvnjem. *Bürger* > madž. *polgár* (stmadž. *purgär,* s disimilacijom *r — r > l — r) > pulgır* (Banat). Osnovno *purga < Burg f* značajno je zbog feminina kao u njemačkom.

*Lit.: ARj 12,* 686. 687. 688. *Mažuranić* 1197. Taganyi, *MNy 4,* 451-457. Csura, *MNy 5,* 126.

**purgati** (se), *-ãm* impf, (objekt *grihe, krv} (is- 16.* v., dubrovački rukopis) »čistiti«. Postverbal *purga* (Božama) < tal. *purga.* Od lat. > tal. *purgare.* Poimeničen part. prez. *purgant* m (Vrbnik) »sredstvo za čišćenje«. Odatle na *-atorium* > kslat. (crkveni termin) *purgatorium* > (učeno) *purgatorij^}* m (16. v.) = *purgatorija* (17 — 18. v.) = *porgatori(j}o* = (zamjena *por-* domaćim prefiksom *pré-} pregàtõr(i}je* n (Dubrovnik, Korčula) = *prigatorje* (Šibenik) = *prigatorije* (Lumbarda) = *prigàtõrija* f (Žrnovo) »(prevedenica, calque) čistilište«.

*Lit..- ZbNŽ* 6, 182. Cronia, *ID 6,* 118.

**püriti** (se), *-im* impf. (Vuk, objekt *kukuruz,* Slavonija, *(do-* Dubrovnik, *o-},* praslav., »1° pržiti, peći, 2° kokati, torreo, 3° oblijevati vrelom vodorn, 4° *(purit, po-,* Smokvica, Korčula) bacati ribu (obično gerice ili drugu sitnu ribu) po žeravi (= metateza *ževari}* da se ispeče«. Između slavina samo u hrv.-srp. sa prijevojnim stepenom *u,* u ostalim slavinama, tako i u slov., dolazi isti korijen i u prijevoju í (upor. *stid* pored *studen, sir* pored *surov}.* Upor. slov. *zapiriti se* »erubescere«, češ. *pyřiti se.* Glagol se onomatopeizira promjenom *p > f o/uriti, -im* i reduplikacijom *ofrfuriti* (Belostenec) »loše skuhati« = na *-ati ofrfurati, -am* »loše načiniti«. Poimeničen part. perf. pas. *purenica* (Srbija, Milićević) »proja koja se rasiječe i prigrije uz vatru«, na *-jak pürenjak,* gen. *-ēnjka* (Vuk, Trpinja, Slavonija, riječ je promijenila dočetno *-ák* u -аи) »1° kuruz za pečenje, 2° kokica koja nije sasvim iskokana, nego se tek počela kokati (Slavonija, Vinkovci)«. Na *-njãk púrnjãk* (Lika) »otvor u peći, kuda dim izlazi kad se puri«. Na *-njava* (upor. *trdnjava* ŽK) *purnjava* (Lika) »sukljanje dima«, s denominálom na *-iti pùrnjaviti, -lm* (Lika) »sukljati«. Na *-oškinja: puroškinje* f pl. (Levanjska varoš) »zrna kukuruza koja se peku nad žeravicom«. Na *-ič* < tal. *-icchio (<* lat. *-iculum) purić* (Korčula) »brzo spremanje ribe za jelo (kad se riba stavi neposredno u žeravú)«. Na *-ilo pürilo* n »dugački komad vrîsa, kojim se riba ubode u oko *(izdilāt purila}«.* Postverbal od *òpuriti, -īm* (Kanižlić) »ožeći, obariti« je *opurak,* gen. *-rka — upurak,* gen. *-rka* »pogača«. Praslav. korijen *pur-* dolazi još s rijetkim sufiksom *ja-* (upor. *jàpãd,* v.) < ie. *e: zajapuriti se* »zacrveniti se«. Berneker krivo stavlja ovamo *pura* (v.), a Miklošič *pirjan* (v.). Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *oų* u ie. korijenu **peųoг* »vatra«: **pour-* pored **pur-* > praslav. **pyr-:* arm. *hur,* gr. πυρ (odatle internacionalno *pirotehnika},* ir. *ur,* siisi, *für,* stvnjem. *fiur,* nvnjem. *Feuer.* Tu ie. riječ zamijenili su u slavinama sinonim *ognb > oganj* i u južnoslavenskom još posudenica iz ilirskoga *vatra* (v.). Ali ni praslav. **pur-* ni **pyr-* ne propadoše, nego specijaliziraše značenja na »glühende Asche«, a hrv.-srp. *puriti* na pečenje na takvom pepelu, na rad vrelom vodom itd.

*Lit.: ARj 2,* 653. 8, 734. 735. 9, 151. 12, 689. 690. 686. *Miklošič* 267. *Holub-Kopečný* 307. *Bruckner* 402. *Trautmann* 232. *WP 2,* 14. *Boisacq*[3] 828-829.

**pusat** m (Vuk) = *pusat* (Kosmet) = *pulsat* (narodna pjesma, Bogišić, sa čudnim /) = *pursati mi pratila dogina* (narodna pjesma; možda griješka pjevačeva) = *puset* (Kralje, bihaćki kotar, Banja Luka) »1° oružana oprema, oružani pribor, oružje, 2° konjska, kolska oprema«. Denominal na *-iti pusàtiti se, -lm (na-, o-}* »metati na se pusat«. Balkanski turcizam, možda grčko-latinskog podrijetla, ako je od biz. φωσσάτον < lat. *fossatum* »logor« > ar. *pusat* »oružje« > tur. *pusat,* iz turske vojničke terminologije: bug. *pusat* »oružje«.

*Lit.: ARj 12,* 691. *Elezović 2,* 150. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 616. *Miklošič* 267.

**púst**[1] m f (Vuk), sveslav. i praslav. *pklstb,* »1° Filz, Filzhut, 2° prostirao svaljan od vune (Crna Gora), 3° Haarknäuel«. Pridjev na *-en pusten (šešir, ·—u cipela,* Šercer). Augmentativ na *-ina pustina* (Vuk, Crna Gora) »jastučić što se meće pod jaram da ne ubije vola u vrat« = *pustina* (jugozapad, Crna Gora, Boka) »debelo ćebe od valjane vune za spavanje«. Odatle pridjev na *-av püstinav* (Dalmacija, Pavlinović) »o vuni koja nema vlasa ili padežini«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *pltstb f,* bug. *plast,* češ. *plst,*

poli. *piHn,* ruš. *polsi.* Riječ je kulturni termin, .koji Rumunji posudiše *pîslă* f »Filz« (s metatezom suglasnika / iz naglašenog u nenaglašeni slog). Ne postoji u baltičkoj grupi. Upor. ipak s Endzelinom lit. *pulksts* »Klunker, Hede«. Ie. je korijen **pil-* očuvan u lat. *pilus,* gr. πῖλο^. Apstraktum odatle obrazovan sufiksom -ft nalazi se u slavinama i u germanskim jezicima. Riječ je prema tome praslavensko-germanski leksem.

*Lit.: AR]* 12, 692. 701. 703. *Miklošič* 236. *Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 413. ' *Mladenov* 431. *Tiktin* 1174. *WP 2,* 57. 71. Endzelin, *FBR* 8, 5. (cf. *IJb* 14, 334). *Boisacq** 783.

**pust²,** *ĩ pusta,* određeno *pusti* (Vuk, 12. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° desertus, 2° bez gospodara, slobodan, 3° veoma obilan, mnogobrojan, golem, 4° klet (puška), 5° toponomastički pridjev (u vezi s apelativima, tip *Pusto selo, Puste njive, Pustopolje)«.* Značenje 2° razvilo se iz denominala *pustiti* »verlassen, napustiti«. Odatle je *pust* postverbalni pridjev. Za značenje 3° paralela je *vastus* > fr. *vaste* »golem, nepregledan (prostor) > što se ne može duhovno obuhvatiti«. Da je tako, vidi se iz dodataka u narodnim pjesmama: *pusto nebrojano blago* (Vuk 4, 196), *mlogo pusto roblje pridobiše* (Vuk 4, 357). Odatle i značenje divljenja. Značenje 4° razvilo se iz kletve *ostao pust.* Poimeničen sr. rod *pusto* (Katančić, Vrančić) i u panonsko-slavenskom, odatle madž. slavizam *puszta,* koji je k nama opet došao iz madžarskoga: *pusta* f (Slavonija), također toponim potvrđen 1330. Na *-ға pušća* f (1490, ŽK) »1° pusto zemljište, 2° toponim *Pušća Bistra* (drugi dio zacijelo pridjev, v.)«. Na -ьс > *-ac pustac* (Jačke) »livada«. Apstrakti na *-ina pustina* (Gundulić), stcslav. na *-yńi pustym* f > *pustinja* (Vuk) = *pustinja* (Kosmet, Istra) = *pušćina* (hrv.-kajk., prijenos, metateza palatalizacije, upor. *IjucM* prema *lučki* ŽK) »1° pusta zemlja, desertům 2° zajednički nastań pustinjaka«, odatle pridjev na *-ъn pwiynъnъ* > *pustinj* (16. v., jedna potvrda) = na *-ski pustinjski,* poimeničen na *-ik pustinīk,* s pridjevom *pustinički* = na *-jak pustinjak* »eremita«; *pustinīk* pored *pustinjak,* gen. *-aka* (Dubrovnik) »1° zamršena kosa, 2° rak«; na *-oš* f *pustoš,* gen. -í f (također rus.) = *pūstoša* f, s pridjevom *pustošan,* augmentativom *pustošina* i denominálom na *-iti pustošiti, -im (is-, o-);* na *-ež pustės* m (Slavonija, 18. v.) »pust kraj, pustinja« = na *-ara pustara* (Vuk, Vojvodina), s pridjevom *pustarski;* na *-oca pustoća* f, na *-ika pustika* (1534) »1° pusto trsje, 2° toponim«, odatle na *-ara pustikara* »biljka«, na *-olina* (pejorativno raširenje sufiksa *-ola* s pomoću *-ina) püstolina* (Vuk) »1° polje napušteno, pustoš, 2° pl. f. razvaline, 3° toponim«. Isti sufiks *-ol* proširen na *-ka pustolka* = na *-ica pustolica* »ptica«, na *-ište pustolišče* n (Belec) »puste zemlje«, madžarskim *-ov* < *-ó pustolov* m (Stulić, Pavlinović) prema f *pustolova* »1° pustođak (Lika), 2° avanturista«, s pridjevom na 7Ī>n > *-an pustolovan.* Ta se izvedenica osjećala kao složenica od *lov,* postverbal od *loviti,* ili se unakrstila sa zaista takvom narodnom složenicom. Zbog toga glase izvedenice odatle *pustòlovac,* gen. *-ovca* m (Ston) »1° besposlen, 2° vilenjak (Kanavelić)« prema f na *--ica pustòlovica* (Bar, Crna Gora) »1° utvara, avet, noćnica, vilenica, 2° kobna ptica, 3° (Lika, Niš, Ston) žensko«, s augmentativom na *-ina pustolovičina* = na *-ka pustolovka* »ptica«. Apstrakti: na *-ina pustolovina* f (Ston) »1° opasan pothvat, 2° pusto, neobrađeno zemljište (Lika), 3° baština bez muškog nasljednika (Hercegovina, Crna Gora)« = na *-stvo pustolovstvo.* Pejorativne su izvedenice *pust kan* m prema f *pustekača,* augmentativ *pustekaćina* (Lika) = *pustelègan* (Lika) = *pustolegija* »nestašan seoski dječak«, s denominálom *pustelekati* (Bukovica) »skitati se«. Na *-orine pustarine f* pl. (Mljet) »vraćeni darovi nakon razvrgnuća vjeridbe«. Denominal faktitiv na *-iti pustoloviti* »činiti pustolovine«. Najviše izvedenica pokazuje sveslav. i praslav. denominal (kauzativ i faktitiv) na *-iti pustiti, pustim, pušću* (1253, prema stcslav. *pustç, pustiti) (do-, is-, na-,* o-, *ot-, po-, prò-, ras-, sa-, s-, u-, za-)* = (s prijenosom si iz prezenta u infinitiv) *pustiti* (Lika, Vuk) = *pustit* (Kosmet) pf. prema impf, na *-a- puštati, -ãm, pascati, puštati, puštam,* na *-va- -puštávati, -puštāvām, -puštajem* = *-šćivati, -ščevati, -ujem,* s istim prefiksima; na *-éti opustjeti, -im* = *opustêt* (Kosmet). Odatle postverbali *dopust* m, na *-zk dopuštah* i pridjevi na *-ъn* > *-an dopuštan,* na *-iv dopustiv (ne-), ispust* (Vuk), odatle na *-nik ispušnih* (jarac, 18. v.); *näpust* m, odatle na *-nik napusnik* »pastuh«; *otpust, s* izvedenicom *ctpusnica; raspust* (13. v., Vuk) »1° divortium, 2° *(raspust* Bakar, Grižane) srčanica na kolima«, *raspusta* f, *raspuštenost,* pridjev *raspuštan* (~na *knjiga* »Scheidebrief«, poimeničen na *-ik raspusnik,* na *-ostraspusnost',* *spust* m (ŽK) »strmina«; *pust* m (1490, Cres, Istra, slov.) »1° mesojede, mesopust, 2° čovjek od krpa koji se uoči Pepelnice nosi po gradu Cresu, karneval, fašinak (v.)«, upravo prijevod

od *carnelasciale* [kraćenjem od *mesopust,* v. niže], odatle određeni pridjev na *-ъn pusni (~a nedjelja,* 16. v.) = *pustni* (Istra) »mesopusni, fašinski«, poimeničen na *-ik pusnik* m (Vuk) = *pûsnik* (Kosmet) prema f na *-ica púsnica* (Vuk) = *pnsnгca* (Kosmet) »1° pustinjak (Habdelić), 2° prokletnik, -nica *(puška,* Vuk)«. Poimeničen particip prez. pas. **pustim* na *-ica püstimica* f (Lika) »štap ili komad drveta koji se baca na granu da se skinu plodovi, hävar (ŽK)«, odatle denominai na *-jati pustimičati se* (Lika) i prilog *pûstimicê (udariti buzdovanom;* 18. v., Sinj) = *pustimičke* (Vuk). Upor. *državnice, hotimice.* Poimeničen part. perf. pas. *pušćenica* f (Vrbnik) »1° grana vinove loze« = *puštenica* (Bosna, kod muslimana) »2° mulier dimissa, otpuštena žena po šerijatu« prema m na *-ik pušćenik* »pustinjak«. Kao prvi elemenat složenica od imeničkih i glagolskih sintagmi dolazi u *pustòsvat* = *pustòsvatica* »nabiguzica, poguzijelj (Sv. Stevan, Paštrovići)«, tu ima *pust* značenje »slobodan«; *pustođak,* gen. *-aka* »koji ne ide u školu«. Složenica *pustoleža* f (J. S. Reljković) = *pustòležina* (Pavlinović), nastala od sintagme *ležati pust.* Ovamo ide i *pustopolje* (Martić), s augmentativom na *-ina pustopoljina,* u kojem je izvedenica *pustoljina* preokrenuta u složenicu, da bude riječ jasnija; *pustoselina.* Izvedenica tipa *pustoleža* je prilog *pustopasno* (Pavlinović) od *pusto pasti* (Stulić) »slobodno, bez pastira pasti«, u metaforickom značenju »neobuzdano«. Odatle *pustopāš* (Vuk) »slobodan pašnjak«, *pustopaša* = *pustopašica* »slobodna paša«, s prilozima *pustopaš (-e, -ice)* i pridjevom na *-ъn* > *-an pustopašan* »1° bez pastira, 2° (metafora) neobuzdan (mladić)«. Ovamo još kol. *püstorãst* f »djeca odrasla bez roditeljskog nadzora« = (apstraktum) *pûstores,* gen. *-sti* (za *ra* > *re* upor. *resti,* Lumbarda, Korčula) »maženje, tj. rastenje bez nadzora, slobodno«. Pridjev *pustòruk* (Vuk) »praznih ruku«. Crkveni termin *mesopust* prevedenica je od tal. *carnelasciale* (v. gore *pust).* Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *au,* kako se vidi iz jedine baltičke usporednice stprus. *pausto* »divlji (mačka)« od ie. korijena **paus-,* koji je u gr. παύω, lat. *pausa, pausare* (odatle internacionalno *pauza, pauzirati).* Baltoslavenska je inovacija sufiks *-to* nadodan tome korijenu. Rumunji posudiše stcslav. *pustyni* > *pustinja* > rum. *pustie* f. Taj je femininum dobio u rum. apstraktne sufikse *-tate* < lat. *-tas* i madž. *-şag pustietate* =- *pustieşag,* kao da je *pustie* izvedenica stvorena s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-ivus.* Odatle Rumunji stvoriše svoj hibridni pridjev *pustiu* »verödet, wüst«, s glagolom *a pustii* »verwüsten«. Čišći slavizam je cincarski pridjev *pustu* »désert, stérile, inculte, solitaire«. Još treba zasebno govoriti o *pustà(h)ija* m (Vuk, Stulić, Vojvodina) »razbojnik, hajduk«, s pridjevima na *-in pustàijin,* na *-ski pustàij(n)skî,* apstraktum na *-luk pustaìluk.* U Kosmetu postoji slična imenica *pustaRja* f »pustinja, zapušten prostor«, koja ne sadrži isti sufiks kao *pustahija,* nego sufiks za apstrakta *-ija* < gr. *-ia* (v.), pa se može uporedivati sa *pustorija f* (Martić) »pustoš«. Tu riječ označuje *ARj* 12, 721. kao nepouzdanu, jamačno zbog toga što nema za nju drugih potvrda. Suglasnik / u *pustalija* može se objasniti sa *püstolina* (Vuk), koja sadrži sufiks *-ola* (upor. češ. *mrtvola).* Dočetak *-ahija* u *pustahija* bit će od unakrštavanja sa *dahija* (v.) < **pusta dahija.* To je turciziranje naše riječi tipa *češagija* (v.). Od interesa je još čista imperativna sintagma u obliku potpune rečenice: *pusti-bàba-kònju-krv* »biljka polygonům vulgare, troskot«.

*Lit.: ARj 2,* 654. 656. 4, 19. 7, 548. 12, 692. 699. 704. 706. 721. 746. *Elezović* 1, 239. 445. 2, 33. 107. 150. Tentor, *JF* 5, 213. *NJ* 1, 144. 2, 27. 190. *Miklošič* 267. *Holub-Kopečný* 306. *Bruckner* 448. *Mladenov* 536. *WP 2,* 1. *Trautmann* 208. *Tiktin* 1284. *Pascu 2,* 206., br. 379. Hamm, *KZ* 67, 129. *KZ* 56, 201. Solmsen, *IF* 31, 483. *Boisacq*[3] 752-753. Putanec, *Ivšićev zbornik* 300-301.

**pusti,** *pužem* (Dubrovnik) *(s-)* = (na *-iti) puziti, -im* impf. (Vuk) *(is-, s-) ~- puziti* (ŽKU) = na *-ati puzati, -žēm* (Vuk) pored *-zām* (Lika) (is-) = *puzăt se* (Kosmet) *(u-)* prema pf. *püznuti, -ein (is-, na- se, o-', ot-, po-, ras-)* = (na *-éti) puzeti, -im* (hrv.-kajk.) = *ispuzjeti, -im* (18. v.), impf, na *-jati puzati, -am* (Srijem, Bačka, Banat) prema iteratīvu na *-va- -puzí- •vati, -pùzujëm, -pužnjivati, -pužnjujern,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **puz-,* »gmaziti, gamizati, repere, labi, klizati, omicati se«. Odatle sveslav. i praslav. izvedenica na *-IO* koja ima leksikologijsku porodicu: *puž* m (Vuk) = *pelž* (Vrbnik) = *spuž* (Vodice, prefiks *s-* od *spuziti* kao postverbal) = (asimilacija *s - ž > š - ž) špuž* (Vodice) = *špug* (Vuk, Boka, sa značajnom promjenom *ž* > *g* po analogiji *mogu — možem,* upor. *brgo* pored *brzo)* = *puža,* gen. *puže* f (Kosmet) prema f *pužarica* (Istra) »puževlja ženka«. Odatle na *-alina* (upor. *skrižalina, -olina) spùžalina* (Stulić, Ston) = *spužolina* »ljuska spuževa«; odatle na *-aljka pužaljka* (južnomoravsko narječje) »školjka«. Pridjevi na *-ъn* > *-an pužan* (Belostenec), na *-ev (s)pužev,* na *-evlji*

*puževlji* (Vuk). Deminutivi na *-tk* > *-ek* *pužek* (hrv.-kajk., Belostenec) = na *-ič pužić* (Belostenec) = na *-ič pužić* (Vinkovci) = *pelźić* (čakavski). Na *-ar pužar,* gen. *-arǎ* (Istra) »1° koji skuplja puževe, 2° palica za hvatanje puževa«. Na *-ara pužara f* (Vinkovci) »(metafora) svinjac sagrađen na njemački način, tj. tako da se daske jedna u drugu uklapaju i potpuno sastavljaju«. Na *-arka pužarka* »biljka isopyrum thalictroides, sasa«. Na *-nik, -njak, -arnica: pužnih* = *pužnjak* = *pužamica* (Šulek, neologizam) »mjesto gdje se nalaze puzi«. Na *-ina tuzina* — *pelžina* (Krk) »puž bez kućice«. Denominai na *-iti pužiti se* (Voltidi, Jambrešić) »vući se kao puž«. Odatle Šulekov apstraktum *pužnja* f »hod kao u puža«. Složenica *pužokret* (Šulekov neologizam) »Schneckengetriebe«. Od te riječi stvara se onomatopeja reduplikativnog tipa, koja je izazvana time što se djeca igraju njime, dirajući ga. Tada on sakriva rogove: *püžmuž* (vokativ, Jaska, Križevci, ŽK). Odatle poimeničenje *pužimuž* (južnomoravsko narječje) »puž«. Tu reduplikaciju posudiše Gege. Arbanasi skopske kotline posudiše bug. deminutiv *plažek* > *pixhlak* — *ku.* Madžari posudiše hrv.-srp. oblik *púzsa.* Ostale hrv.-srp. izvedenice izvode se od dviju osnova *puž-* i *puž-.* Od *puž-:* na *-ina puzlna* (ŽK) »sve živo što plazi«. Postverbal *puzi* m pl. »gljive«, *puža* f (Lika) = *puža* (ŽK), Karlovac,Našice) = *poιa* (3 = *dz,* Buzet, Sovinjsko polje) »1° (kolski termin) podložanj (Vuk), 2° (mlinski termin) Hebeleiste«, 3° podjarmica (Posavina), 4° naprava za navijanje prede (Slavonija), 5° (metafora) riba, 6° gljiva, 7° ptica«. Od posljednje metafore nastadoše kolektivni nazivi ptica *puzačice* = *puzavice,* jer puzaju, odatle i kao naziv ptica *puzavac,* gen. *-avca* (Vuk) »sitta europaea«, *puzaljka.* Na *-alo puzalo* (Vinkovci) = na *-alina puzalina* »vrsta trave, koja puža«. Deminutiv na *-ica pusica* »1° gljiva, 2° školjka«. Na *-aljka puzaljka* (Kosmet) »klizalište«. Pridjevi na *-ьn* > *-an puzan* »(s)klizak«, na *-av püzav* (biljka, čeljade), *puzaviv* (Turlot), na *-iv puziv (po-},* poimeničen na *-ište puzivihe* (Stulić) »puzivo tlo«, na *-ost puzivost,* na *-ljiv puzljiv (po-).* Na *-ija puzija* f »vrste slatkovodnih riba«, na *-jak puzjak* (Ježevo kod Siska) »cottus gobio«. Poimeničen particip perf. aktiva *puzl-* na *-ьc* > *-äc puzlac* (Brač) »opuznuto = plješivo čeljade«, na *-ić puzlič* »odojak«, na *-ika puzlika* (Šulek) »ahornblättriger Wippacher«; apstraktum na *-ina puzlina* (Stulić) »puzivost«, na *-nica puzalnica* (Istra) »skliska staza na ledu«. Odatle na *-javac puzljavac,* gen. *-avca* (Slunj) »ptica certhia familiáris«. Poimeničen part. perf. pas. na *-jak: opuzenjak* m prema f *opuzenica* (upor. toponim *Opuzeri)* = *opüzenjok* (Hvar) m »ćelavac«. Prilozi na *-imice puzimice* (Dalmacija Pavlinović), *puzećke (-i)* (Vuk). Apstraktum na *-je puznuće* n (Mikalja, Stulić). Osnova *puž-* raširuje se na *-gati puzgati se* »klizati se (također slov. *polzgati,* bug. *plăzgam), pluzgav* »glissant«. Odatle *puzgavac,* gen. *-avca* »ptica puzavac ili puzljavac«. To je onomatopeiziranje riječi unakrštavanjem sa *bljuzga, muzga.* Upór. u tom pravcu *popljužnuti se* (Vuk) prema *popuzivati.* Od *puž-: puža* (Šulek) »strma staza«. Na *-avac puzavac,* gen. *-vca* »puzavac«, *puzavice* (Šulek) »puzavice (ptice)«. Na *-aljka puzaljka* (južnomoravsko narječje) »školjka«. Na *-íjak pužljak* (Glina) »vrsta vinove loze«. Pridjev na *-ljiv puzljiv* »klizav, sluzav«. Na *-njak pužnjak* (Slavonija) »dijete koje još puža«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *plzzati, plbsti, piъ&c,* bug. *plăzja,* polj. *pelsać,* rus. *polzatb.* Od praslav. prijevoja **polz-* za perfektum po zakonu likvidne metateze *plaz* m »pedale aratri, Pflugschleife«, postverbal od glagola na *-ati plázati, plâzãm* (Vuk) = na *-iti plaziti, -lm* impf. (Vuk) *(is-* objekt *jeziK), oplaziti* »ogoliti«, iterativ na *-va- -plaživati, -plažujem* pored *-vam,* samo s prefiksom *is-.* Upor. polj. *ploz, plozić sie,* rus. *polozitb* »rutschen«, *poloz* m »1° saonice, 2° zmija«. Postverbal s prefiksom *òplaza* f od *òplaznuti, -ēm* (Vuk) »plugom preskočiti komad zemlje«, *òplaznuti se* »okliznuli se«. Odatle augmentativ na *-ina òplazina* (Vuk, Srijem). Na *-nica oplaznica* (Hrvatsko zagorje) »gvožde što se nalazi na plažu od pluga«. Pridjevi *plaziv* »klizav«, *plazljiv* »popuzljiv«, *oplazit* (Dalmacija, Pavlinović) »sklizak«, *plazòvit* (Crna Gora) »pužjiv«. Na *-ajica plazàjica* (Vuk) »točilo«. Na *-alica plázalica* (Srbija, Milićević) »zmija«. Na *-ilo plazilo* n (Dalmacija, Pavlinović) »srednji dio ιezika«. Na *-ina plâzina* (Vuk) »1° bronza što na njoj stoji kolo vodenice ili ostance, 2° ono mjesto na loparici koje uhvati raonik kad se nabije (Srbija), 3° taban (Dubašnica)«. Na *-ica plazica* »ptica vuga, parus pendulinus«. Na *-nik plaznik* (Kotor) »riba mugil saliens«. Na *-onja plazonja* »puž«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǧ.* Za to nema potvrda u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima jer ne postoje usporednice. Uzimlje se da je tim formantom proširen ie. korijen **pel-* »vrtjeti«, odatle u prijevoju gr. πόλος »osovina« (odatle internacionalno *pol,* sjeverni i južni, pridjev *polarni).* S raširenjem *-q* bez prijevoja **pelq-* u stvnjem.

*felga,* u nvnjem. složenici *Radfelge* »gobelja« i sanskr. *pariu* »côte, nervure«.

*Lit.: ARj* 2, 537. 3, 930. 4, 22. 7, 550. 641. *9,* 68. 152. 153. 10, 32. 33. 12, 812. 813. 815-820. Hraste, *BJF* 8, 22. *Elezovič* 1, 445. 2, 33. 107. 147. 169. *Miklosič* 287. *Holub-Kopečny* 277. *Bruckner* 402. 422. *WP* 1, 516. *Mladenov* 537. *Trautmann* 218. Vaillant, *RES* 22, 17. Hamm, *Rad* 275, 50. Scheftelowitz, *KZ* 54, 243-244. *ZSPh* 9, 406. Petersson, *Bah. u. sl. Wortstudien* 1918. (cf. *IJb* 8, 199). *GM* 360.

**pustica**[1] f (Senj, Šulek) = *pustvica* (Šulek) = *pu ica* »1° biljka kadulja, kuš, žalfija, salvia argentea, 2° podbjel, tussilago farfara«.

*Lit.: ARj 12,* 701. 726. 727.

**pustica**[8] f (Draga Bašćanska, Kavanjin) = *pustíce f* pl. (Seget, Trogir) »umjetna kosa, vlasulja«. Od lat. *postidus* (od *postīcus)* > tal. *posticcio* »vještački, umjetan«, mlet. *cavei postizzi.* Kao apozicija (uz *kapetan) pustica* m (Dobrota) = *kapetan pustii* (Dubrovnik) »koji nema svoga broda, nego za plaću (60 florina) zapovijeda tuđim brodom, kojemu se gospodar zove armatur«. Na Lastovu je *pustica* m »drug, koji drži mjesto patronovo, kad se ide na ribanje« (Zore, Bogišić). Od *postīcus* je *pošćik* m (Blato na Korčuli) »vještak, perito, emissario«.

*Lit.: ARj И,* 95. *REW*[3] 6691. 6692. *Prati* 791. Skok, *ZRPh 54,* 209. *DEI* 3038.

**Pustierna** f (Dubrovnik, Zore) »(danas) južni dio grada Dubrovnika, nekada u srednjem vijeku: mala vrata grada (opozicija *Pile}«.* Dalmato-romanski (danas toponomastički, nekada leksički) ostatak od kslat. deminutiva na *-ula posterula,* od *postera* »tajna vrata«. Prijelaz *rn* < *rl* je disimilacija. *Potirna,* seoce na Korčuli, može biti drugog podrijetla zbog *t* mjesto *Л* (v.).

*Lit.: ARj* 11, 136. Zore, *Tuđ.* 18.

**pusul** m (Rajić) »dalekozor«, *pusula f* (Kosmet, Bosna, Crna Gora, Boka, Hercegovina »1° poziv (primjer iz Kosmeta *sas pûsulu ga zvali),* 2° svijest *(izgubijo pusulu,* upor. tur. *pusulayı şaşırmış* »obezumio se«). Balkanski turcizam grčkog ili talijanskog podrijetla (tur. *pusula* < gr. πυξίδα »šimšir, cijev od šimširova drva« = tal. *bussola):* bug. *pusula, púsulka,* arb. *posulla, pusulla* »Brief«. Usp. *puska, puksa* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 726. *Elezovià* 2, 150. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 618. *Mladenov* 536. *GM* 349. *REW* 6892. *Školjić** 527.

pūš m (protivno *rat,* v. *rt,л vrSika)* (južna Dalmacija, Zore, Stulić, Parcie) »zatubast kraj od jajeta, parte ottusa dell' uovo, culatta dell" uovo«. [Usp. furi, *dispùs* = *pus* »dietro«].

*Lit.: ARj* 12, 727. *Farcia* 827. Zore, *Rad* 115, 152. *Pizona*[2] 257. 829.

**pusei** m (1679) »svežanj (tivtika, sajtijanov)« = *pušelj* (Belostenec, hrv.-kajk., slov.) = *pūšbl* (Virje) »svežnjić, kita«. Deminutiv na *-ьc* > *-ecpušlec* = slov. *püšeljc* »Blumenstraüss«. Od njem. deminutiva *Büschel,* od *Busch,* a to od rom. *boscus, buscus* > na Jadranu *bosak,* gen. *boska* (v.).

*Lit.: ARj 12,* 729. *Pletersnik 2,* 366. Jagić, *ASPh* 8, 317.

**pušpan** m (17. v., Belostenec, hrv.-kajk.) »bus, buks (Zagreb), zelenika, mrčela, šimšir, buxus semper virens«. Pridjev na *-ov pušpanov.* Također polj. *bukszpan* »isto«. Od njem. složenice *Buchsbaum,* od lát. *buxus* < gr. πυξός i *Baum* »drvo«.

*Lit.: ARj 12,* 796. Karlowicz, *ASPh* 3, 662. Matzenauer, *LF* 14, 285.

**pust** m (Vuk) »1° psovka u Bosni po varošima, nitkov, nevaljanac, 2° pederast«, kao pridjev »nevaljan, pokvaren (Kosmet)«. Deminutiv na *-če pušče* (Vuk) »isto, švrća, švrćo«. Odatle odbacivanjem deminutivnog sufiksa hipokoristik *púšo, púša* m (Vuk, Crna Gora, Primorje) »svako muško dijete od 5—6 godina«, odatle opet augmentativ na *-ina pmina* (Dubrovnik) »neuljudan, neodgojen čovjek«. Apstraktum na *-luk puš(tu)luci* m pl. (Kosmet) »pokvarenost, podlost«. Riječ *pūstelēk* m (Kosmet) »sinonim pust« izazivlje uporedenje s Vukovim opscenim imenom biljke *lestèdaj* »primula vēris« (v.), tj. *pust* (homonim od *pusti) te leg.* Upor. još komparativ *puítij* = *puítbši* »vilior« (Mikošič, *Lex.* 756). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *puit* »leđa, zadnjica«) iz oblasti terminologije za razvratan život (upor. *pezevenk, titmija, rospija* itd.) : rum. *puşt* »Lustknabe«, *puşchiu* »Schlingel«, bug. *pust,* arb. *pusht* »Schandbube«, ngr. πούστης.

*Lit.: ARj 12,* 746. 730. 728. *Elezovič 2,* 153. *GM* 359. *Mladenov* 537. *Tiktin* 1285. Korsch, *ASPh 9,* 663. *školjić** 527.

**puštuba** f (Belostenec, hrv.-kajk.) »slovo, pismo«. Odatle *poštabérati* (ŽU) = *-nati* pored *poštapirati.* Od njem. složenice srvnjem. *buochstabe* > *Buchstab(e)* > *buchstabieren* > (danas u nas) *buštabirati* »sricati«, provobitno »štap od bukve na koji su se urezivale rune u svrhu

proricanja«, danas »slovo, littera« kao znak fonema. Na *-frati poštabirati* ušlo kroz graničarske škole (Kompagnie-Trivialschulen).

*Lit.: ARj 12,* 753. Skok, *ASPh* 33, 368. *Weigand-Hirt l,* 300-301.

**put**[1], gen. *-i ï* (akcenat Ivekovićev), danas književna riječ u značenju »1° tijelo, meso (arhaizam), 2° boja kože (Poljica, Stupník kraj Broda, Istra), 3° (po kršćanskom shvaćanju) požuda (opozicija *duh)«* = (danas živi u Vrbniku, *ZbNŽ 5,* 78) *peh = puot* (Divković), baltoslav., sveslav. i praslav. *phtb.* Pridjevi: na *-en plten* (13. v.) = *puten (grijeK), puteni (otac,* Kosmet) »1° šušti, puki, 2° (apsolutni superlativ u: *go puten, gola putena)* sasvim go«, poimeničen na *-ik putenih,* apstraktum na -osi *putenost* (18. v. i dalje), na *-ьn* (14. v.) *piььn = putni* (16. v.), upor. rus. *plotnyj* »dick, fest, kompakt« = sjeverno-rus. *platnoj* »sicher, gewiss, unzweifelhaft«, odatle prošireno na *-ski putalski* (Budinić, jedna potvrda) = *pultanski* »isto što puten«; na *-evan, -ovan putevanj'-tavan,* s apstraktumom *putevnost* (Stulić) »putenost«; na *-iv putivi* (Stulić, određeno), na *-ljiv* samo u *putljivost* (Šulek). Složenice *pltorodan (brat, sestra, otac,* Danilo), *putoproljac* (Kadčić) »koji *prolije put,* onanist«, *mekòput f* (Vuk), s pridjevom *mekoputast, mekoputan,* poimeničen na *-ik mekoputnīk* m prema f *mekoputnica, rnekoput(e)nost, -sivo.* Denominali *uputiti se* »incarnări«; iz rusificiranog crkvenog jezika *ovaplotiti.* Part, perf. pas. od nepotvrđenog *putiti* kao pridjev *pučení* (Leskovac, Srbija) »šušti, pravi, istovetni, utjelovljeni«. Prema tome nije nevjerojatno da je *puki* (v.) određeni pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-bk* (tip *sladak)* od **pHt + -ík > *putki,* sa redukcijom suglasničke grupe *tk > k* prema *takt, onaki, ovaki.* To ostaje dakako kombinacija dok se ne nađu posredni oblici, ako postoje. Samoglasnik *u* nastao je iz sonantnog /. Upor. stcslav. *piъь,* bug. *plat,* češ. *pleť,* gen. *plti,* polj. *płeć,* gen. *płci,* rus. *plotb.* U baltičkoj grupi nije po deklinaciji *i* kao u slavinama, nego po deklinaciji *a:* lit. *plutá,* gen. *plutos* »Kruste, Schwarte vom Brot, Speck«. Bez usporednica u ostalim ie. jezicima. Prema Brückneru i Mladenovu bila bi od ie. korijena **plu-: *pleu-: *ρí-,* koji se nalazi u *pun* (v.) i *plav(anf)* (v.). Semantički neuvjerljivo. Matzenauer uporeduje uvjerljivije sa sanskr. *palam* »caro«, ir. *feol, feoil* »isto«. Prema tom upoređenju korijen bi bio *pьi-* proširen sufiksom za apstrakta *-u.*

*Lit.: ARj 6,* 592. 12, 616. 783. 789. 792. *ZbNŽ* 10, 254. *Elezović 2,* 151. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečný* 278. *Bruckner* 420-1. *Mladenov* 431. *Trautmann* 227. Matzenauer, *LF* 13, 168-169. Oštir, *WuS* 5, 219.

**put**[2], gen. *púta* m (14. v., Vuk, danas maskulinum po deklinaciji *o,* stcslav. *pctb* m, prije f, po deklinaciji *i,* ostatak gen. pi. *púti,* upor. slov. *ta, tista pot* m i f), ie., sveslav., praslav. *pctb,* »1° (opći izraz za) cesta, klanac, nogostup, oputina, prt, prtina, putanja, putić, putina, puteljak, staroputina, prolaz, stranputica, ulica, utrenik, drum, šor, bogaz, sokak, 2° (16. v., izraz množenja, također bug., očuvan arhaički gen. pl. *puno put,* prema tome analogickí *dvaput, triput* pored *puta)* krat (upor. *via >* stfr. *veie > fois,* tal. *via,* cine. *una cale, d'o cale, d'ocalita,* tur. *yol'),* 3° (prijedlog s gen., 16. v.) geradenwegs > gegen (upor. tal. *vid), 4°* put i način (amplifikacija), 5° toponim *(Krivi Put, Bučij put, Prijeki put,* Ston, Dubrovnik)«. Pridjev na *-ьn > -an pûtan (~α ptica),* određeno *putni,* poimeničen na *-ik putnik, suputnik = saputnik* m, s pridjevom na *-ski putnički,* prema/na *-ica putnica, saputnica, suputnica,* »1"viator, 2° passeport«; *putnik* znači još u Splitu »3° jadranska riba mogil chelo, vrst cipola, platun (Dubrovnik), 4° mlada zmija (Imotski), 5° kukac roda carabidae«, *putnica* (Poljica) »otrovna zmija«. Glede značenja 3° ribe upor. njem. *Butte,* niz. *bot,* engi. *but.* Glede značenja »4° zmija« upor. *pütnjica* (v.) »nečistoća na tijelu«. Poimeničenje: na *-jača putnjača* (Šibenik) »zmija«; poimeničen određeni m *putni* (Jaská) »putnik«. Pridjevi: *pûtan* »ispravan, prav«, *sputan* »razborit« (Basic: *govorenje niti sputno niti razborito,* upor. rum. *am găsit cu cale},* *uputan, neuputan* (Lika), *besputan,* odatle apstraktum na *-ost putnōst, neuputnōst* »nevještina«. Izvedenice *pùtljaka* (Ston) »uzak, neuređen put«, s deminutivom *putljačica* i augmentativom *putljačina* pored *pùtljaga* mogu biti također i izvedenice od *putan* (s disimilacijom *tnj > tlj).* Deminutivi na *-ьc > -ac pútač,* gen. *-aca* (Sinj, Lika), s dvostrukim sufiksom *putačac* = na *-ić putačić* (Stulić), na *-ič putić* (Šaptinovac) »staza u kosi«, na *-ić putić* (Lika, Rijeka) »stazica«, na *-ica putića* (Slavonija), *na -ъk > -ak putok,* gen. *-tka* (Vuk) »šara u narodnim vezovima (metafora)« pored *pútak,* gen. *-tka* (Vuk), gen. *-aka* (Sipan) »putić«, na *-eljak puteljak,* gen. *-Ijka* (Sarajevo). Augmentativi na *-ina putina* (Lika) »2° korov koji raste po dvorištu (Trebarjevo, sinegdoha)«, odatle deminutivi na *-ica pùtinica* (Vuk, Dubrovnik) »sitnica, mala stvar«, na *-ka putinka* (Niš)

»staza«, na *-ača pútača* (Dubrovnik, Bileća) »staza«. Na *-aljka putaljka* (Ranjina) »stazica«. Na *-anja putanja* (Vuk) »staza, nogostup«, s deminutivom *putanjica.* S prefiksom *raž-: rasput* (Vuk) = slov. *razpot,* odatle na *-ica rasputica* = običnije sa kôl. *-je rastuće,* koje je stara izvedenica, kako pokazuje rum. *răspîntie* »raskršće« = *rasputnica* (Boka). Apstraktum na *-ba* potvrđen je u pridjevu na *-en putbeni* i u daljoj apstraktnoj izvedenici *pudbinatlB,* v.), *popudbina* [prema lat. *viaticum,* usp. i slov. *obhájilo].* Složenice *putokaz* (neologizam), *putešestvo* (iz crkvenog jezika, drugi dio od *-hd-,* v. *hoditi).* Denominal na *-iti putiti, putim* impf, *(is-, na-, nao-, oko-, pro-, raza-, u-, za-)* »1° dati se na put, 2° (metafora) *(po-, na-)* učiti«,· *naòputiti, -im* »naići, nagaziti na što«, iterativ na *-va—pućivati, -putujem, -uputivati* (Stulić), *-ćevati,* samo s prefiksima. Odatle postverbali *uputa f, näputa* f, na -afe *naputak,* gen. *-tka,* s pridjevom *uputan, naputan,* poimeničen na *-ica naputnica* = *uputnica.* Radne imenice na *-nik naputnik* (Dalmacija) = na *-telj naputitelj.* Na *-ovati putovati, putujem* impf. Prilozi: *usput, nausput, pôtput, nà put* (Kosmet) »gore-dolje«, *poput* (15. v., također prijedlog), *stranputa (hoditi),* odatle *strànpuputica* f i pridjev *stranput (putnik), otput* = *od puta* (Poljica) »odmah, smjesta«. Ovamo još *trputac,* gen. *-uca* »biljka malva«, slov. *trpotec* < **pri* + *putbc* ili imperativna složenica **teri pĢt.* Samoglasnik *u* nastao je od velarnog nazala p, upor. stcslav. *pctb,* slov. *pot,* bug. *pat,* češ. *pout,* polj. *pac* Od baltičkih jezika pruža usporednicu jedino stprus. *pintis* »put«, ali s prijevojnim vokalom *e* od ie. korijena **pent-,* koji se nalazi u njem. *finden* (glede značenja upor. lat. *venire* — *invenire).* Taj korijen znači kao imenica »staza, put«, a kap glagol »ići, stupati > naći«. U prijevoju perfektuma **pont-* nalazi se osim u praslav. još u sanskr. *panthā* — avesta *pantă* »staza, put«. Po deklinaciji i kao u slavinama nalazi se u lat. **pontis* > *pons* (upor. *pantiņus;* glede značenja »put > most« upor. arb. *udhë* »put« prema *ure* »most«), dok u gr. πόντος »more« < (ako je od) »morski put«, u ništičnom prijevoju **pnt* > -παντός »staza«, od čega denominai πατέω »stupam« (odatle internacionalno *peripatetički* »šetajući«). Osim Rumunja posudiše Madžari *putnok* »mentha, pulegium«. Glede značenja upor. *trputac.* Upor. još rum. *potecă* < bug. *pateka* »Fusssteig«.

*Lit.: ARj 4, 22.* 7, 473. 550. 541. 723. 8, 116. 12, 753. 789. 790. 797. 798. 800. 808. *Elezović 2,* 25. 151. Lalević, *NJ 2,* 282. *ASPh* 11, 448. *Miklošič* 258. *Holub-KopeÎny* 289. *Bruckner* 401. *Mladenov* 540. *WP2,* 26. *Trautmann* 205. Vaillant, *RES 22,* 20. Šuman, *ASPh* 30, 300. Štrekelj, *DAW* 50, 72. Unbegaun, *RES 12, 45. Banali* 1, 292. *Boisacq*[3] 803. Meillet, *BSLP 22,* 17. Jokl, *Stud.* 32. Isti, *Unt.* 316. Lewy, *PBB* 32, 143. McKenzie *Class, quarterly* 18, 23 (cf. *IJb* 11, 276). Fraenkel, *KZ* 63, 178. Uhlenbeck, *IF* 13, 219. Meringer, *WuS* 1, 164-210 (cf. *RSI* 3, 338). Pedersen, *KZ* 39, 366.

put[3], reduplicirano *put put put,* onomatopeja za vabljenje kokosi, nije potvrđena kod nas nego u njemačkom. To je varijanta od naše onomatopeje *pi* (v.). Oformljena je ta onomatopeja i kod nas u imenu kokoši *pute* (Kurelac), deminutiv *putića,* u slov. također, tako i slvč. i češ. kao i u koruško-njem. *Putte.* Odatle je izvedenica na *-jbk pučak,* gen. *pucka* m prema f *pucka* »puran, pura« [usp. i pod *puč* i *pura].* S tom onomatopejom zacijelo nisu u vezi imena za domaće životinje (kobilu, kozu i ovcu), jer pomenuti uzvik ne služi za njih. Te denominacije možda su u vezi sa *puto* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 616. 788. Štrekelj, *DAW* 50, 49. *Miklošič* 268.

**puta** f (ŽK, Križevci) »brenta«. Na *-ar putar,* gen. *-ara* »nosač pute, brente u berbi grožđa«. Druga je varijanta *putna* f (Belostenec, hrv.-kajk.) »isto«. Treća *pulunja* (Srbija) »kao sepet od dasaka za prenošenje gnoja, grožđa, pepela«. Nalazi se u češ. *putna,* polj. *putnia,* ukr. *putyno, putnja.* Stara posuđenica *putnia* = *putunja* < stvnjem. *putinna, budina,* nvnjem. *Butte* > *puta,* fr. *botte.* Dočetak *-unja* izmijenjen je u *-ura* (upor. *bokára* i češ.-moravsko *putyra): putură* (novopazarski sandžak) »posuda, sud za vodu, mlijeko, maslo«, deminutiv na *-ica puturica* (južna Dalmacija) »kablić u kom se tuče maslo«. Nije izvjesno da li su *putunja* — *putură* stari germanizmi, jer bi mogli biti i grecizmi: gr. πυτίνη = (u Tarentu) βυτίνη. Na to upućuje akcenat [vidi i s. v. *putar}.* Čini se da su se na Balkanu unakrstili pozajmica iz stvnjem. i grecizam. V. dalje veze sa *bačva* (v.) i *boca* (v.). I germanski se refleksi svode na gr.-lat. *butina.*

*Lit.: ARj* 12, 788. 800. 811. Skok, *ASPh* 33, 368. *Miklosič* 268. *Holub-Kopečný* 306. *Bruckner* 449. *Tiktin* 1287. *Wartburg* 1, 663. *Boisacq*[3] 829. *REW** 1427. *Weigand-Hirt* 1, 314-315.

**pútača** f (ŽU, Lika) = *pútača* (2K, Prigorje, Krasić, Šušnjevo, Čakovac kod Ogulina, Križevci, Šulek, slov.) = (na *-anja* mjesto

*-aca) putanja* f (Belostenec i slov.) »volja, volje, (pod)voljak, voljac, žvata, guša«. U slov. bez augmentativnog sufiksa *pût* m »Geflugelkropf« = *púta* f »isto što pútača«. Slovenski oblici odlučni su za etimologiju u pogledu *u.* Taj samoglas nije nastao u toj riječi od / ni od nosnog nazala *ç,* nego je iskonski. Zbog toga su to vjerojatno izvedenice od korijena slov. glagola *putiti se* »sich aufblasen, nadimati se«, s čitavom leksikologijskom porodicom: *putav = putast* »kropfig«, poimeničen *pútavec, putân = pútača.* Taj glagol nije potvrđen u hrv.-srp. ; može se dobro objasniti ie. korijenom **pou-* »napuhnuti«, raširen formantom í. Upór. brus. *potka < *pbtbka* »männliches Glied«.

*Lit.: ARj* 12, 789. 791. *Pleteršnik 2,* 367. *WP г,* 80.

**pütalj**[1] m »konj koji ima bijelu pjegu na nozi«. Odatle pridjev na *-ast pütast (konj, pas} = pūtas,* f *-sta* (Kosmet). Na *-ko putko* (konj, Po-Ijica) m prema *putka* f (kobila, krmača. Lika), s deminutivom na *-ica putkica^* Na *-ulja putulja* (BiH) »domaća životinja (koza, kobila)«. Na *-onja putanja* (Slavonija, Bosna, vo, jarac). •Na *-oša putoša* (Vinkovci) »svinjče«. Na *-ova putova* (Lika) »krava«. Složen pridjev *pùtonog ~ putonogast* (Vuk, *konj, pas) = putonogasļ pütonogas* (Kosmet), metaforickí se prenosi i na čovjeka »lukav, verteufelter Kerl«. Poimeničuje se na *-ica putonožica* (ovca). Složen pridjev posudiše Rumunji *pintenog* pored *pǎntǎnog* »putast, weissfüssig (konj, pas)«. Rumunjski pridjev upućuje na vezu sa slavizmom *pinten(e)* »Sporn«, od stcslav. *peьno* »signum«, polj. *piątno.* Te riječi nema danas u južnim slavinama. To je pridjevna izvedenica od *peta* (v.). Mora se uzeti da se riječ unakrstila sa *puto,* koji se meće konjima tamo gdje je kod čovjeka *peta.* A i metafora može da bude na djelu. Bijela mrlja na dnu konjske noge može da izgleda kao *bukagije.* Treba ipak upozoriti na *fetilae equae* i na *equi albos tantum pedes habent pelili appelantur,* germ. *vizzelaz, fitilluott,* srvnjem. *vizzil* »balzan«. Može se raditi prema tome o pred-ie. riječi koja je u južnim slavinama bila na osnovi pučke etimologije dovedena u vezu sa *peta* i *puto.* Upor i rus. *pjatno* »macula«.

*Lit.: ARj* 12, 789-90. 799. 805. 806. *BI 2,* 290. *Elezović 2,* 151. Roques, *Mélanges Hoepfner 95.* Sievers, *PBB* 16, 363. Matzenauer, *LF* 14, 412.

**Pütalj**[2], brežuljak visok 323 m poviše Kaštel-Sućurca, kao obronak Kozjaka (oronim). U dokumentima iz 892, 1076, 1078. pojavljuje se u toponimu *Sanctus Georgius de Pútalo,* danas *Sućurac < *Sot + jury* (pridjev poimeničen na *-ьc > -äc).* Pominje se kao *locus gui dicitur Pútalo,* ispravljano u *Putalio,* sa crkvom *ecclesia beati Georgii quae sita esse in Pútalo videtur,* pa *de Pútalo cum toto territorio suo a rupibus mantis usque ad mare.* Iz tih navoda izlazi da se današnje nastanjeno mjesto zvalo najprije *Pútalo,* a poslije je taj naziv istisnut od imena crkve, od koje je današnji toponim. *Pútalo* je zacijelo predrimski toponim koji se može uporedivati s trackim *Pautalia,* danas *Kjustendil* (Bugarska). Upor. glede *au — eu > u Busi, Biševo.*

*Lit.: ARj* 12, 790. 789. *Rolki 4,* 15. 106. 114. Barada, *CrS l* (1937), 33-4. 62. Skok, *AHID* 1, 38. 39. 40.

**putana** f »bludnica«. U Nalješkovića *umukni jedan čas, dezerta put ano* sadrži tautoloģiju; *dezerta* se upotrebljava kao pridjev, u drugim primjerima je to imenica *dezerta* f »'meretrix«, a *putana* je talijanizam *puttana,* izvedenica od vlat. **puttus,* afektivna geminacija od kllat. *pūtus* »dečko«, f **putta,* po deklinaciji *putta,* gen.· *puttanis.* Ovamo ide kao izvedenica na *-ium *putium >pika f* (Slovinci u Istri, Vodice) »muško udo (kod posve male djece)«, vjerojatno posudenica od istarskih Vlaha (Cica) *putǎ,* usp. arom. *putǎ* »penis, membre virile«.

*Lit.: ARj 2,* 368. Ribarić, *SDZb 9,* 369. *REW*[3] 6881. *Papahagi* 901.

**putar,** gen. *-tra* m (hrv.-kajk.) = slov. *púter* »maslo, maslac«. Zore ima dubrovačku tuđicu *putara í* »sud u kojem se maslo tuče«, upravo od **butyraria* (upor. tal. *burraia,* fr. *beurrière),* stegnuto haplologijom u *putara.* Može biti i romanizam, u kojem je *p < b* nastao od unakrštenja s novijom posuđenicom iz njemačkoga. Kao južno-dalmatinska riječ zabilježen je deminutiv na *-ica pùturica* (Zore) »kablić u kom se tuče maslo«. Glede *u* mjesto *a* v. *puturǎ* [pod *puta]. Zbog* sufiksa *-ara < lat. -aria* nije izvjesno da je dubrovačko *putara* izvedenica od germanizma *putar.* Izvjesno je da je to *pùtarnica* (Vinkovci) »sprava u kojoj se izbija putar«. Na *-aia putrača* (bjelovarski kraj) jer se ta kruška zove i *maslenka.* Od njem. *Butter <* lat. *būtyrum <* gr. složenice βούτυρον (gr. βοῦς, gen. βοός i τυρός »sir«), prema Pliniju i Hipokratu skitska riječ, prema Schraderu prevedenica (calque) stvnjem. *kuosmëro* »Kuhschmeer«.

*Lit.: ARj* 12, 791. 810. 811. Zore, *Tud.* 18. *Rad* 115, 152. *Pleteršnik 2,* 367. *Weigand-*

-*Hirt* 1, 315. *Boisacq*[3] 130. *Wartburg* 1, 664. *REW*[3] 1429. *DEI* 642. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Beer, *KZ* 43, 382-383.

**pütijer** m (pseudojekavizam, Dubrovnik, Boka, Dub, Crmnica) = *putier* (Budva, Šćepan, Paštrovići, Sutomore, Crmnica) »čaša, got« = *putir,* gen. *-ira* (Vuk, pravoslavni crkveni termin za *kalež* kod katolika) = *poter* (15. v., *e* za gr. η) = *potir* »vrč, kalež«. Na *-ica pućerica* f (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »mali sud od duga«. Balkanski grecizam: gr. ποτήριον > rum., bug., arb. *potir,* cine. *putir* »verre à boire«, ngr. ποτήρι. U značenju »čaša« može biti u Dubrovniku i Crnoj Gori i dalmato-romanski leksički ostatak grčkog podrijetla. Odbacivanjem sufiksa -ηριον nastade od grčke riječi *pot* m, pl. *polovi* (u dubrovačkoj poslovici: *ioduri manjaturi, a pitropi potavi),* u Prčnju gen. *pota* (Prčanj, Sutomore, Dobrota, Krtole, Tivat, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Šibenik i otoci, Korčula, zadarski otoci, Molat, Suba) »1° konata, 2° mjedena ili limena čaša s ručicom, kuto (Zore), 3° (Prčanj) ein Flüssigkeitsmass und das entsprechende Gefäss, kvartežin, mjera za vino (Šibenik), 4° lonac za kuhanje vode, 5° šalica za kavu«, deminutiv na *-ič patīc,* gen. *-ica* (Prčanj) = *potte* (Tivat), dok je *pata* (Kosmet) »lonac od grafita za livanje (kujundžijska alatka)« < arb. *pote* f »Schmelztiegel«, tur. *pota.* U arb. s deminutivnim sufiksom *-sh poc* »1° irdener Topf, 2° Flaschenkürbis«, *poci thēsit* »tikva za vreću na tratki« (Ulcinj), *paf* »flaša«, pl. *põçat.*

*Lit.: ARj 6,* 449. 9, 685. 11, 122. 134. 135. 102. Miletić, *SDZb* 9, 254. Rešetar, *Štok.* 281. *REW*[3] 6705. *GM* 349. 350. Matzenauer, *LF* 14, 412-413. Vasmer, *GL* 122.

**pütnjica** f (Vuk, Srijem, Bačka, Vinkovci) »nečistoća na tijelu, tjemenjača«. Pridjev na *-jav putnjičav* (Vuk, Srijem). Odatle denominal na *-iti putnjičaviti, -lm* (Vinkovci, subjekt *kokoši).* Vjerojatno poimeničenje pridjeva *putni,* od *put* (v. *put*[1]*).* Ako je tako, *tnj* mjesto *tn* ostaje neobjašnjeno.

*Lit.: ARj 12,* 804.

**pütravac,** gen. *-avca* (Maglaj, Bosna) »opanak izrađen od neučinjene kože«. Od iste je osnove od koje i *putranci* m pl. »opanci koji se zovu i pletenjaci« [= *putând »za* razliku od *kapičara«].* Ne zna se gdje je Hefele zabilježio taj naziv (Banija?). Naziv *pletenjaci* omogućuje etimologiju. Korijen **put-* = **putr-* sadrži *puto* (v.) od *peti,* dakle isti korijen koji i u *opanak* [i *oputa,* odakle se isti opanci zovu u Bosni *oputaši].* Suglasnik *r* je umetak poslije *t,* upor. *mirice* (ŽK) i *prosinca* (ŽK). Glede sufiksa *-avac* upor. češ. pridjev *poutavý.* [Ovamo i zagorsko (okolica Pregrade) prezime *Pulanec* (Kneginec kraj Varaždina, 1461 — 1462)].

*Lil.: ARj 9,* 152. 12, 810. Hefele, *Opančar i opančarija,* Sisak, 1910[2]. *Monumenta histórica civitatis Varasdini* t. II, 1 (1944), 201.

**putriti** m (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »ručna posudica u obliku bačvice, barilce (ŽK)e, slov. (Štajerska) *putrih* »Handfässchen«. Dočetak *-ih* zamijenjen je našim deminutivnim sufiksom *-ica putrlca* (Virje). Odbacivanjem tog sufiksa dobiven je simpleks *putra* (Virovitica) = *putra* (Virje) »zemljan sud široka trbuha, a uska grlića, za vodu, vino, sirce (ocat), krugla (ŽK))«. Od srvnjem. *puterich* »Schlauch, Fass«.

*Lit.: ARj 12,* 810. 811. Ribarić, *SDZb* 9, 185. *Pleteršnik 2,* 367. *Miklošič* 268.

**putva** f (Kralje, Turska Hrvatska) »komad pluta na mriži (ikavci)«. Zacijelo izvedenica od praslav. korijena **plъ-* (v. *plivati,* slvč. *plvati)* s pomoću sufiksa *-tva* (v. *britva).* Upor. češ. *plť* »radeau« od *plouti* = lit. *pluts.* Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /. [Usp. *putvo* i *plutva* pod *plití].*

*Lit.: ARj 12, 811.*

**pûzdelek** m (Srbija) »djevojče«. Nedovoljno je objašnjeno značenje riječi. Ne zna joj se pravo ni afektivna vrijednost. Zacijelo ide u red ekspresivnih riječi. Izgleda da je u vezi s ekspresivnim impf, *puzdèlekati se* prema pf. *puzdeleknuti se* (Srbija) »bacati se, baciti se«, ali se ne zna u kakvoj je semantičnoj vezi. U Lici postoji *puzdrlècali, -đrlecam* »odbijati, nabacivati se« prema *puzdrcili, -im* (Bukovica, Dalmacija) »baciti«. Upor. još ekspresivni pejorativ *pùzdrija* m (Lika) »visok, tanak i mršav čovjek«, koje je bez sumnje pejorativna metafora od *puzdro* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 814. 815.

**puzdro** n (Vuk, Risan) = *puždra* (Vuk) »1° udo živinsko, 2° (metafora, Dubrovnik) dio košulje što odostrag proviruje kod djece« = *puzdra* f (Istra, hrv.-kajk.) »3° tetiva, 4° (Grobnik) žilavo meso = žilindra, žlundra (u Zagrebu), 5° praeputium«. Nalazi se još u slov., slvč., češ., polj. i rus. Praslav. Pridjev na *-av püzdrav* (Crikvenica, Novi Vinodolski) »sluzav (o ribi, metafora)«. Deminutiv na *-ica*

*puzđrica* (Hrvatsko primorje) »1° epagogium, suha njedra, 2° meretrix (Otočac)«. Na *-ija puzanja* (Lika) »(pejorativna metafora) visok, tanak, mršav čovjek (tj. kao životinjsko udo)«. Augmentativi na *-ina pùzdrina* (Istra) »1° vena húmida, 2° caro mala quasi spongiosa«, na *-etina puzdrètina* (Lika). U rus. postoji ista osnova bez sufiksa *-ro, -ra:* rus. *puzo* »trbuh«. Na *-угь* ukr., rus. *pиzугь* »Blase«, brus. *puzyŕ* »trbuh«, slov. *puzêr (žolina* ~) »mjehur«. Stulić je uzeo iz rus., kako sam tvrdi, *puzir* »puholjica, mjehurić, prištić na koži«, te deminutiv *puzirek* i denominal *puziriti se* »dobiti puzire«. Suglasnik *d* ne pripada prema tome osnovi, nego je umetak (consonne de transition) u grupi гг. Litavska je paralela *buože, băuse* »isto« od ie. korijena **bu-, *bhu-,* od kojega je *bujan* (v.). Buga üporeduje *puzdro* s lit. *pautas* »jaje, mudo« i pretpostavlja ie. **pout-* + *-dhro.* Bruckner uzimlje dubletu *ç : u* prema polj. *pįziec* i polj. *pyzać = pyskać* »rovati«. Moglo bi se pomišljati i na ie. korjen **pou-* »napuhnuti«, ali za raširenje tog korijena formantom | nema paralela. Madžari posudiše *puzdra.*

*Lit.: ARj* 12, 815. 819. *Miklošič* 268. *Holub-Kopečný* 289. *Bruckner* 404. 449. *ZSPh 2,* 309. *KZ* 42, 360. 45, 322. *WP* 2, 79. 115. 117. Iljinski,«^/6,225.Buga, *IzvORJASll,* 1, 1-52 (cf. *RSI 6,* 338). *RFV61,* 232 (cf. *RSl*6, 271).

**puža** f (hrv.-kajk., okolica Tuhlja, Hrvatsko zagorje) »djevojka do udaje« = *púža* (slov., Pohořje, mariborski kraj) = slov. *poza* »1° Mädchen, 2° Puppe«. Matzenauer ima *puso* »dječak«. Upór. lat. *pusus* »puer«, deminutiv *püsinus* (Skok, *Pojave* 89, br. 4), *pusa* »djevojka«, *pūsio* iz familijskog govora kao i *pūtus* i *puer.* Nije jasan put kako bi taj latinizam, koji ne pripada crkvenom jeziku, ušao u slov. i hrv.-kajk. Od rom. jezika nalazi se samo u Napulju *puse.* Upor. tal. *pusillo* »piccolino«, furi, *poso* pored *poso* »pinzoc, grossolano e ignorante« i u Kalabriji *pusinnu* pored *pusillu* »piccolino«.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 367. Koštiál, *JF 2,* 309-310. Matzenauer, *LF* 14, 412. *REW* 6868. *Pirona** 758. Rohlfs, *Cai.* 176. *DEJ* 3158.

# R

**rabàcati,** -āra impf. (Stulić, Dubrovnik) »nešto raditi, poslovati, qui nugas agit«. Odatle pejorativ na *-alo* (v.): *rabačalo* m (Stulić) »vjetrogonja«. Prema Zori bilo bi od tal. *arrabattarsi* (16. v.) < španj. *arrebatarse* »accorrere in folla«, parasintaktička izvedenica od *rebate* »rissa«, *rebato* < ar. *ríbat* »assalto ad una fortezza«. Ako je romanska posuđenica, neobjašnjen je prijelaz *t* > *č*. Vjerojatnije je da je to naša izvedenica od crkveno-slav. *rab (božji)* »sluga«, s umetkom *-ač* (v. taj sufiks) pred *-ati* (upór. slične tipove *silàcati se, bacakati se, sakatatı se,* itd.). Upor. Stulićev *rabac* »rdav sluga« i *grešnik rąbać* u molitvi hercegovačkih Srba.

*Lit:* *ARj* 12, 831. *Maretić* § 387. *DEI* 1, 299.

**raban**[1]**,** gen. *-äna* (Vramec) = *rabi* (Ranjina. Vetranie) = *rabin,* gen. *-ina* (danas općenito) = *ravuni* (Vuk, prema lat. tekstu evanđelja *rabbonì)* = *rabbun* (muslimanska narodna pjesma) »1° učitelj, 2° hebrejski svećenik, 3° gospod«. Od hebr. *rabb,* s postpozicijom *-ï* za prvo lice »moj učitelj, moj gospodine«, ar. *alah-rabum* = *-rabun* »gospod bog«.

*Lit.:* *ARj* 12, 832. 833. 949. 13, 426. *Lokotsch* 1678. *Holub-Kopečný* 398.

**râban**[2]**,** *írãbna* (Kosmet, uz *deca),* pridjev na *-ьn,* »pohlepan, proždrljiv«. Poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica : răbnîk* prema *rabnïca.* Složenica *rabnogûz, -a* »čovjek proždrljiv«, usp. *obloguz.* Zacijelo nije isto što pridjev *hrabán* (Voltiđi), koji Budmani označuje nepouzdanim, a znači isto što *hrabar* i, prema tome, sadrži disimilaciju *r — r > r — n.*

*Lit.:* *ARj* 3, 678. 12, 832. *Elezović 2,* 155.

**rabija** f (Perast) = *robija* (16. v., Dubrovnik, Božava; primjer iz Nalješkovića: *ali se je razbila po tebi rabijaY)* »jed, gnjev«, pridjev *rabijatan* (Zagreb, Krašić) »grub, oštar, svadljiv, raspaljiv«, usp. furi, *rabiàte* f »pejoratív: ràbie«. Denominai na *-ati: robijati, -am* impf. (16. v., Vuk) »bjesniti, goropaditi se«, *razrabijati, -am* pf. »rasrditi, razgnjeviti«. Part, perf. pas. kao pridjev *rabiján (pas,* Vetranie). Ovamo ide zacijelo i pridjev na *-eć* (od part, prez.) *rabeć* »1° ljut, srdit, zlovoljan, 2° nježan, osjetljiv (Đurdević, Stulić)«, ali mu je nejasna tvorba. Nejasan je donekle i part, perf. pas. *àradzãn* »isto«, koji, kako izgleda, potječe od *arrabbiare* = južno-tal. *arrangiare* (južno-tal. *raggia* = tosk. *rabbia},* jer od *bı* ne bismo očekivali *dž,* kao u južnoj Italiji, kad već postoji u Dubrovniku *rabija.* Ne zna se kojim je povodom došao u Dubrovnik južno-tal. oblik. Od tal. *rabbia* < vlat. *rabia,* kllat. *rabies.*

*Lit.:* *ARj* 12, 833. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID* 6, 118. Rešetar, *Stok. 224. REW*[3] 6980. *DEI* 299. *Pizona*[2] 839.

**rabinjeri m** pl. (Zagvozd, Vrgorac) »talijanski žandarmi, oružnici«. Od tal. *carabiniere* »vojnik oboružan karabinkom«, izvedenica na *-iere* < franc, *-ier* < lat. *-anus,* od *carabina* < španj. *carabina* > *karabina* f (narodna pjesma) »puška sa dugom cijevi«. Interesantno je ispuštanje početnog sloga *ka-,* koji je bio pomiješan s vezicom *kao — ka* < *kako* (v.).

*Lit.:* *DEI* 749.

**rabot** m (Vrbnik) »lub, dio postola iznutra na zadnjici«.

*Lit.:* *ARj* 12, 838.

**rabota** f (1471, Vuk) = *rabota* (Kosmet, Peroja, Vodice, Istra, bug.) = *rabota* (ŽK) »1° (kao feudalni termin) kmetski rad (sokalnička rabota, rabota crkvi, meropša rabota, od koje može osloboditi kraljevstvo), *2°* (danas) posao, rad (bugarski i ruski), radnja, rađa, delo (Istra, ŽK), Arbeit, 3° δουλεία, servitus, kulak, 4° stvar (15. v., u konkretnom i prenesenom smislu)«. Pridjev na *-ьn* > *-an roboton* (Vuk, Crna Gora, ~ *dan),* potvrđen od najstarijih vremena, »1° radni, 2° radljiv (Crna Gora), 3° (zemlja) obradiv«, poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica ràbotnïk* prema

*robotnica* (slov., bug., rus.) »1° kmet, 2° sluga, pomoćnik, momak, 3° poslenik, težak, koji obraduje zemlju«. Radne imenice na *-ar* *ràbotãr* (Lika) = na *-as rabotas,* gen. *-asa* (Vuk, Hrvatska) »kulučar, radnik«, na *-atica rabotačica* (Lika) »radnica«. Na *-štija* < *-sk* -f-yVî *neraboštlja* (Kosmet) m, f »neradnik, lijenčina«. Deminutiv na *-ica robotica* (1501, Stulić). Augmentativ na *-ina rabotina.* Denominali: na *-ati rabatați, -ãm* impf. (13. v.) *(iz-, u-}* = *rabotât* (Kosmet) »1° služiti kao rob, sluga, 2° obavljati kmetski rad (subjekt *otroci},* 3° obrađivati zemlju, 4° raditi, truditi se«; impf, na *-va- izrabotavàt* (Kosmet) »dobivati novac za ručni rad«; na *-iti robotiti, -im* (Jamarica kod Požege). Postoji još pridjev *rabotežan* (17. v.), određeno *rabotežnji* (Daničić: *r*j dan)* »rabotan«. Ne zna se je li to pridjev na *-ьn* od složenice od *rab* i *teg* (v.) ili od nepotvrđenog apstraktuma na *-ež rabotez.* Varijanti *rob* (v.) odgovara varijanta *robota* (hrv.-kajk., Belostenec, Habdelić) »isto«, s pridjevom *robotan, robotar, robotas, robotati, robotnik, robotovati.* Riječ *rabota* je praslav. pridjevski apstraktum na *-ota* (kao *ljepota* od *lijep}* od praslav. pridjev **огЪъ* > (po zakonu likvidne metateze), stcslav. *гаЬъ,* najprije pridjev, onda poimeničen u značenju »rob« (v.). Ta se osnova nalazi u got. *arbaps,* u lat. *orbus,* gr. ορφανός < ie. **orbho-s.* Kulturna je riječ, koju posudiše Madžari *robot* »Frohndienst« pored *rabota,* Dakorumunji *robota* (Moldavija), *robot* (Erdelj), odatle *a roboti* »marljivo raditi« i apstraktum na *-eiь* > *-ealǎ robotealǎ.* O glagolu *rabiti* i ostalim izvedenicama v. i pod *rob.*

*Lit. : ARj* 13, 838. 841. 842. 843. 844. 14, 70. 71. *Mažuranić* 1215. *Elezović* l, 227. 459. 2, 156. 393. *Miklošič* 225. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 459. *Mladenov* 541. *WP* l, 183. 184. *Tiktin* 1333.

**rabula** f (Buzet, Sovinjsko polje) »kamena ploča koso položena pomoću 4 drvene šipke, da se ulovi ptica ili miš«. Možda stoji u vezi s mletačkim *ridalo,* sttal. *riavolo* < lat. *rutabulum* »Ofenkrücke, greblja«. Glede *v* > *b* upór. *Brtonigla, bolta.* [Usp. *lábúra* i tal. *tràppola* »arnese da pigliare topi e altre bestie«].

*Lit.: ARj 12,* 845. *REW** 7472.

**raca¹** f (Rab, prema tal. *razza,* slov., Notranjsko) = *rasa* (prema fr. = njem. izgovoru *Rasse)* »pleme, genus«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Izvodi se kao učena riječ od lat. apstraktuma na *-atio generația,* odatle naša učena današnja riječ *generacija* f, a to od part. perf. od *generare.* Nije objašnjen nestanak prvih dvaju slogova. Spitzer izvodi *rasa* od *ratio,* oslanjajući se na prov. pejorativni izraz kod trubadura Bertranda de Born *rassa villana, tufana* »genus« i na *ratio* kod Tome Akvinca »Platonova ideja > tip (konkretizirano tako u skolastici) > ljudi, pleme«. [Contini: < ar. *baras* »konjarstvo« > stfr. *haraz* »isto«].

*Lit.: ARj* 12, 846. 13, 70. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW³* 3732. 7086. Matzenauer, *LF* 16, 162. Spitzer, *AJPh 62,* 129-143. G. Devoto, *Avviamento, 1967,* 349.

**raca²** f (ŽK, Lika K, hrv.-kajk.) prema m na *-zk* > *-ák racak,* gen. *racka, râcãk* (Hrvatska), *racman* (Lika K, Krašić, slov., glede sufiksa upor. *purman, ditman)* »anas, gen. *-tis* (prasrodstvo sa *utva,* v.), *anitra,* cane, canard«. Deminutiv na *-e rače.* Sa samoglasom *a* nalazi se u furi, *razze f* prema *razzai* (sufiks *-at* deminutiv je, koji se češće nalazi u sjeverno-tal. za mlado; upor. naš -ák *patak,* gen. *patka* i *racak), razzut* »rače«, deminutiv *razzine* »račića«, augmentativ *razzane.* Tako i u tršćansko-mletačkom. Na istoku dolazi s istim samoglasom u rum. *rața* f prema *rafoiu* m (sufiks le.t. *-oneu* > *-oiu}.* U arb. postoji isti naziv sa samoglasom *o rose* f prema m *rosa* (sa članom *rosóni}* pored *rosak* sa slav. *-ak* (upor. *racāk},* deminutiv *roske* »pače«. Odnos arb. *o* prema *a* u hrv., furi, i rum. je kao u arb. *mok(ë)rë* prema rum. *macina* < lat. *machina* < gr. μηχανή. Arb. *s* = *c* < vlat. *ti* kao u *puteus* > *puč,* rum. *puf,* arb. *pm.* Značajno je još da u slov. *raca* postoji i u varijanti *reca,* koja se nalazi i u rum. u Banatu *reaţǎ.* S tom varijantom poklapa se madž. *récza,* koji opet kaže da se tako govorilo i u panonsko-slav. Ta varijanta pretpostavlja u izgovoru *ıa* kao u *patriarcha* > *podreka* (Istra). Dvoglas *\a* mogao je nastati ako se pretpostavi romansko *r,* koje je sadržavalo elemenat palatalnosti, kako potvrđuje *Roma* > *Rim,* češki *Řím.* Osnovno *raca* se objašnjava riječju lat. *rätis* f »skela, Flösse, čamac«. Odatle **ratia* f, koje dade *raca* sa *ti* > *c* jednako kao *statio* > *štacun.* Glede prijelaza *ratis* u **ratia* upor. *retis* — *retia* (v.). Onomasiološki elemenat plovljenja je karakterističan za patku. Po tom momentu se zove i kod nas (Niš, bug.) *plávka, plovče.* Od *ratis* postoji u lat. i "pridjevska izvedenica na *-arius* kao toponim na Dunavu *Ratiaria* »mjesto prijelaza, mjesto dunavskih skela«. Odatle bug. *Arčer* = s disimilacijom *r — r* > *k — r Akčar.*

Upor. još naša naselja na rijekama *Rača.* Štrekelj je tumačio također *raca* iz romanskih = latinskih jezičnih sredstava. On je polazio od *anitra,* tal. *ànatra* = od *anas,* gen. *anatis* sa sufiksom lat. *-acea* > *-azza* ili unakrštenjem mlet. *anara* = tosk. *ànitra* = furl. *razza* = *anarazza* (Treviso). On je uzeo da je ta duga izvedenica pokraćena odbacivanjem prva dva sloga. To tumačenje ne zadovoljava albanologa, jer *a* > *o* dolazi kod Arbanasa samo u najstarijim njihovim latinizmima, a to ne mogu biti venecijanizmi sa *tr* > *r.* V. sinonime *satka, riga, ričak, patka, slezenka, beretuša, regetuša.*

*Lit.: ARj 12,* 846-52. *Miklošič* 271. Štrekelj, *DAW* 50, 50. *Mladenov* 430. *Pirana*[1] 856. *Tiktin* 1308. *REW*[3] 7088. *Godin 119.* Skok, *SOF* 17 (1958), 198-203.

raca[3] f (Crna Gora) »sprava kojom se žito smiče kad se prodaje«.

*Lit.: ARj 12,* 846.

**races** m (Crna Gora, u izreci: *races mu duša imala!}.* [Vjerojatno od sintagme *raj čestiti* (Palmotić) »raj, rajsko veselje«].

*Lit.: ARj 12,* 849. 956.

**ráčiti** se, *raci* impf. (Vuk, Hrvatska, 1420. u Dubrovniku) *(pro-, raz-} — ráčiti* (Vodice, Golač, svi Slovinci, Liburnija, Oraščići), sveslav. i praslav. **rak-,* modalni glagol »imati volju« prema pf. stcslav. *raknpti,* koji ne postoji u slavinama, pf. *razračiti se* prema impf, na *-va- razračívati se, -račujē* (Lika) »dobivati volju za nešto«. Postverbal stcslav., slov., pol;., češ. i rus. *rač* (~ *kraljevski,* Lovran, Istra) m »placetům regium«. Pridjev *račen* (Stulić). Radna imenica na *-telj račitelj* (Stulić, slov.) »pontificie vicarius«, s pridjevom *računiteljan* »cupidus«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. le. je korijen *ra?-: *^req-* »zapovijedati«, u prijevoju *r0#-, koji dolazi u *reći — rijeti,* u prijevoju duljine **roq-* > praslav. **rak-.* Upor. glede prijevoja i semantičkog razvitka *velim : volim : valjam* (v.): »od dobre volje nastojati > priželjkivati, dostojati se = sviđati se > (upor. *da se raci i dostają triti po me milost tvoja,* Sv. Katarina) blagoizvoljeti«. Postoje i druga tumačenja, tako spajanje s germ. *"rok* > stvnjem. *giruchen,* nvnjem. *geruhen.* Bruckner predlaže osnovu **ark-, *ork-.*

*Lit.: ARj 12,* 849. 850. 13, 962-3. *ASPh* 9, 471. 34, 306. *Mažuranić* 1215. si. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 308. *Bruckner* 451. *KZ* 45, 108. *Mladenov S5S.-WP 2,* 362.

**račun,** gen. *-una f* (1400, Dobrinj, Vuk) = *račun* (ŽK, Božava) »1° razbor *(razbor od računa,* Naručnik 328 = kod Mrnavića *razbor pameti,* Transit *običaj od računa}, 2°* razlog (Kolunić, Antun Dalmatin), 3° način (Kolunić), 4° uvjet, 5° skupština (Vuk), 6° (danas općenito u hrv.-srp. i slov., trgovački i aritmetički termin) Rechnung, tal. conto«. Upor. slov. *rajtinga* »račun«. U dvije glagoljske knjige *račun* je pridjev (1642) *raiuni dijak* zacijelo od **гасиньпъ (пьн* > *n* kao u *stran}.* Taj pridjev poimeničen je na *-ih računik* = *računik* (1581, Ozalj) »vlastelinov računarski službenik« (usp. u tom značenju furl. *ragionai: Barzellini, prin ragionai des conteis di Gurizze e Gradisele,* 1800, danas u tom značenju furl, *rasonîr}* = na *-ar* < lat. *-arius računār,* gen. *-ára,* odatle pridjev na *-bşk računarski,* na *-džija račundžija* (Vuk), poimeničen na *-ica računica* »knjiga iz koje se račun uči«. Apstraktum na *-štva računstvo.* Jednom je potvrđeno *raca* f (1437: *učiniti racu š njim}.* Kako nema potvrde za druge padeže, nego samo za ák. sing., može se raditi o griješci. Denominál na *-ati računati, -am* impf. (16. v., Vuk) *(iz-, na-, ab-, od-, pro-, pred-, pri-, raž-, s-, za-},* impf, na *-va—računavati,sam&* s prefiksima, na *-iti računiti, -im* (također s prefiksima). Odatle postverbali s prefiksima *odračun* (Šulek), *obračun, proračun, predračun, priračun.* Nalazi se još samo u slov. jeziku. Bugarski je *stmtka,* rum. *socoteală.* Od lat. *ratio,* gen. *-onts* u oba značenja. Krčko--rom. *rasaun.* Grupa *ti* > *č* kao u *Parentium* > *Poreč, Brattia* > *Brač. Zbog* toga je posudenica iz prvog doba kontakta s najzapadnijim Romanima. Značenje »conto« već u lat. kao i u tal. Ide u isti red kao *statio,* gen. *-anis* > *štacun, stačun* »trgovačka stanica«. Postoji u starijem jeziku i prevedenica *razlog* u značenju »račun«. Upor. prevedenicu *na razlog* od tal. *a ragione di.* To značenje prevedehice nije se održalo u jeziku zbog sinonimije.Riječ *razlog* je značila »uzrok, Grund«, koje je prevladalo.

*Lit.: ARj 4,* 284. 390. 7, 550. 8, 432. 650. 11, 495. 12, 118. 852-859. 13, 594. 693. Rešetar, *Štok.* 284. *Pleteršnik 2,* 940. Šturm, *ČSJK 6, 62.* Vuković, *SDZb* 10, 385. 387. *Miklošič* 271. *REW** 7086. *Prati* 811. *Pirana** 843.

**räčve,** gen. *račāvā* f pl. (Vuk) »furca, rasoha, soha, vile«. Pridjev na *-at račvat* = na *-ost račvast* (Vuk) »bifurcus«. Deminutivna *-ica račvica* f (Šulek) »vratna kost«, *račvice*

f pl. (Vuk). Plural zbog toga što sadrži dva elementa, kao *gaće, makaze, škare ita.* Sufiks *-ve* kao u *ostve.* Taj nije prvobitan. Prvobitnije je zacijelo *racije,* koje nije potvrđeno, odatle sa *ülj > šíj rasija* (Dobroselo, Lika, Varoš kod Broda) = *rašlje* (Vuk, Prigorje, zapadna Podravina, ŽK) »1° isto, 2° vile kojima se lonac stavlja u peć (ŽK)«. Pridjev na *-astj-at räsijast* (Sinj, Slavonija), *rasijat.* Na *-ika* možda *rašljika* (Brinje, Lika) »biljka rašeljka«, ako nije od *rastljika.* To su izvedenice od *rak* (v.) ili od *krak,* kako pokazuje istoznačno *rakija* (Srbija), *rakije* (Vuk). Upor. *prêkla > priklja* (ŽK), *trklja — taklja, bodlja.* Pridjev *rohijast = rakljas,* f *-sta* (Kosmet), *rákiját.* Deminutiv *rakijice.* Upor. *rak* (Kosmet) »krak«, *krakljast* (v.), *škrakljast* i *škrakljma* (donja Podravina). Samo *rak* moglo je nastati i od **hrak* kao u *hlače < calcea, kruška* pored *hruška > ruska* (ŽK), disimilacija *k — k (č) > h* — &(?). Ovamo ide *rakač,* gen. *-ala* (Vuk) »priljubak, ljuba, lokač, soha u koju se tele metne kad se krava muze« < **hrakač < *krakač.* Na *-as: rakljas = raivar* »milvus«. Iz terminologije pluga nadovezuju se: *râljice* (donja Podravina) < *rahlje* (v. *rahao)* prema *rakije, rašlje* (u zapadnoj Podravini), na *-ulje ráülje = ravălje* »furca bipartita ad vehendum aratrum« = *slâf* (Veliškovci) < njem. *Schleife = vlačúge* (Satnica) = *sedlânica* (v. *sedlo} = rasové* (v. *rasohd) = ručice.* Zbog toga bi se ï u *rašlje,* barem u značenju »Pflugschleife«, moglo tumačiti i iz *h + -ъiia.* Treba pretpostaviti da su se izmijenila u izvedenicama od *rak* (prema Marelicu) dva sufiksa na / : *-u + -ıa* i *-ьi + -ia.* Upor. *mъdьlъ, ciьiъ > vutăl* (v.) prema *pъЬIъ > pakao* i *ogüb > ugao.* Upor. još slov. *rahla* (Soča, jugoistočna Štajerska) pored *ràgia* (Bovec, Notranjsko), *raklovec* (Toimin) »Stangenbohne«

*Lit.: ARj 12,* 859. 13, 20. 390. *Măreţii* 311., § 359. Hamm, *Rad* 275, 51. *Elezovič 2,* 165. 166. *Miklósié 272. Pleteršnik2,371.* 372.

rad (Vuk) *(né-'),* pridjev koji se danas upotrebljava samo uz *biti* u prezentu i kondicionalu i to samo u nominativu, u saobraćajno-književnom govoru zamjenjuje se prilogom *rado,* s tim glagolom i u tim oblicima, u narječjima kao ŽK u sva tri roda i u pluralu i uz druge glagole *(râd jî, radi jidu),* komparativ *radij, -jā, -jē,* u čakavskim narječjima kao ŽK *raji,* hrv.-kajk. *rajši* (sa *d > j* kao u *Captajka < -tka,* upor. češ. *radši* pored *rejši* u narječjima), *rasi* (ŽK), prilozi *rado* »1° gern, 2° po svoj prilici (gornja Slavonija)«, komparativ *radije,* u amplifikaciji *rad(o) i vese(l)o* (Vuk, Menčetić, Sasin), polj. baltoslav., sveslav. i praslav., »laetus, kail = kaio, frô (hrvatski gradovi)«. Homonīmija sa *rad* »labor« uklonjena je akcentom. Odatle pridjevski apstraktum na *-ost radost* f, s pridjevom na *-ьn > -an radostan, f radosna.* Sveslav. i praslav. denominal na *-ovati, -ujem: radovati se* (12. v.) *(iz-, ob-, na-, ne-, po-)* »1° veseliti se (s tim glagolom dolazi u amplifikaciji), uživati, 2° (upor. fr. *jouir)* posjedovati (Boka), imati, dobiti, steći«. Složenice: od sintagmi pridjev *zlurad = zlořád,* prilog *zlurado,* prilog *satnorad* (Vodice) »hotimice«, *radoznao,* pridjev, s apstraktumom *radoznalost* (Stara Srbija, Šapčanin). Neobično bogato je zastupljen u antroponomiji i toponimiji, i to medu praslavenskim dvočlanim muškim i ženskim antroponimima, i to kao prvi element: *Radomír — Radimir = Radmir, Radmil, Ra(ď)oslav — Radosav = Radis(ľ)av* (upor. haplologiju *Radislov Laz < *Radislavljev laz,* 1243), *Radivoj.* Bez broja su hipokoristici odatle: *Radb* (srpske hrisovulje), *Rade, Rado, Radič, Radić,* na *-ák Rođak,* na *-an Radan,* na *-in Radin, Radinko,* na *-en Raden,* na *- n Rađen* (odatle hipokoristici *Rad, Rađa, Rađan,* Lika), *Radika, Radilo,* na *-ota Radota,* na *-eta Radeta,* na *-iša Radiša,* na *-uč Raduč* (13. v.), na *-uj Raduj,* odatle *Radujko,* na *-uka Raduka,* na *-ohňa Radohna, Raduhna* (1256), *Radihna,* na *-un Radun* (Brač, 1250; Trogir, 1189), odatle *Radunko,* na *-ónja Radonja,* na *-usin Radusin,* na *-ušilo Radusilo,* na *-oš Rados,* na *-oje Radoje,* na *-uš Raduš* (13. v.), odatle f *Raduša, Radušin,* na *-M Radut,* itd. Pridružuju se tom broju izvedenice od postverbala *Radov* od *radovati se,* koji se opet raširuje antroponimičkim sufiksima *Radovan,* na *-in Radovin.* Ima još i drugih, koje se dadu potvrditi u današnjim prezimenima na *-ić* i *-evie* kao **Raduha* u *Radunava Vas* (1338), *Raduhovič* (Grižani, 1474). Značajno je da dolazi i s rum. sufiksom *-ui Radul* (zacijelo prvobitno ime Vlaha). Odatle toponimi kao imena posjednika (njem. Besitzernamen) *Radujevac, Radovlje, Radonie, Radova, Radovanja, Radutovica, Radušnja* (se. *voda,* hidronim, potok), *Radunje* (se. *selo)* itd. Prezimena: *Radujković, Radotić, Radette, Radišić, Radujević, Radosavljević, Radovac, Radović, Radovčić, Radošević, Radovinović.* Još toponimi: *Radovica, Radovljica* (slov.), *Radovlje, Rađovnica* (Vranjska Pčinja), *Radevina, Radimlje* (Hercegovina) od nepotvrđenog hipokoristika *Radim* od *Radimir. Radovide* (toponim u Svetostefan-

skom hrisovulju) pretpostavlja složen antroponim *Radovid.* Dolazi i kao drugi element praslavenskih dvočlanih imena: *Milorad, Dragorad.* Ovamo i *Obrad* postverbal od *obradovati.* Odatle *Obradović.* Zatim kao prvi element u složenici *Radočaj,* ako je dragi element rostverbal od *lajati* »čekati«. Varijante bivaju još veće zbog fonetskih promjena *dk > jk Ratko — Rajko.* Odatle *Ratković = Rajković.* Svi ti antroponimi izražavaju roditeljsku radost i interes (njihove želje) na novorođenčetu. Idu u doba kad je riječ još imala magijsku vrijednost. U baltičkoj grupi odgovara lit. *rods* »isto«, lot. *raids.* Nalazi se još u ags. *rot* »veseo« i stnord. Prema tome riječ je germansko-baltoslavenski leksem. Upor. s time u vezi antroponim *Rad(o)gost* i u 6. v. *Ardágast* (slav. ili gotski?) == gr. φιλόξενος, **Radigoj* u toponimu *Radigojna* (selo kod Srpskih Moravica) = slov. *Radgona* = njem. *Ratkersburg.* Ie. je korijen *^ēd-* »razveseliti, veseo«, u prijevoju perfektuma *roa- > praslav. *rad-.* Bruckner naprotiv dovodi u vezu sa sanskrtom *ardh-* »zadovoljiti«, gr. ἀλδαίνω »faire croître, fortifier«, što glasovno ne može biti. Niedermann veže s gr. εραμαι »ljubim«. Značajna je za historiju značenja praslavenska riječ rus. *radunica 1 radonica* »Totenfest am Dienstage der Tomaswoche«, iz čega se vidi da *rad* zasijeca u slav. folklor kao termin koji kaže da se mrtav raduje donesenim darovima. Upor. s time zakletvu: *tako me zemlja* (subjekt može biti *zloba, zavist, šteta) neradovala.* Interesantna je još negativna složenica *nětoraj* m (Bakar, Grižane, Hrvatsko primorje) »nemaran čovjek« prema f *netoraja* (Zoranie), s augmentativima na *-ina netorajina* (Hrvatska) = *netorăjnica* f »nemarno čeljade«. To je upravo poimeničen pridjev na *-го* od *radí.* Zamjenica sr. roda *to* je umetak kao u *najtomanje* (ŽK), *istanova* (Kačić) < *iznova.*

*Lit.: ARj* 8, 103. 12, 860. 866. Moskovljević, *NJ* 1, 80. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Elezović 2,* 108. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 308. *Bruckner* 452. *KZ* 45, 180. sl. *Mladenov* 541. Boissin, *RES* 27, 43. Niedermann, *IF* 37, 146. (upor. *Boisacq** 270. sl.). Uhlenbeck, *PBB 22,* 536.

rada[1] f (Kućište, Račišće) »sidrište (pomorski termin)«. Od tal. *rada* »isto«, a to ili od španj. *rada* ili od fr. *rade* < stengi, *rad.*

*Lit.: REW*[3] 6986. *Prati* 809. *DEI* 3192.

ráda[2] f (paraćinska nahija, *bijela, ljuta, žuta)* »1° (bijela) titrica, kamilica (hrvatski gradovi) < Camille, 2° (ljuta) anthemys pyrethrum, 3° chrysanthemum leucanthemum, 4° (žuta) chrysanthemum segėtum, 5° anthemys arvensis«. Kako riječ ima hipokoristički akcenat a govori se u paraćinskoj nahiji, možda je hipokoristik od rum. *rădăcină (dulce, amară, lingoare, şerpilor)* »gentiana lutea, polygonům bistorta« < *radie-* + *-ina,* od *radix,* od koje je *rotkva* (v.)?

*Lit.: ARj 12,* 866. *REW** 6995. *Tiktin* 1292.

radati se, u pastorali M. Držića *Grįžulą,* glagol koji upotrebljava Dragić kad govori Radoju: *Rade, mojve Rade, radala se, Rade, tobom,* dakle u igri riječi. Drugih potvrda nema. Možda je u vezi s *naradati, naradam* (Vuk, Srijem) »fabulari«, odatle s pejorativnim sufiksom *-alo narddalo* m »Fabelhans« prema f na *-aljka naradaljka* '»Schwätzerin«, koje bi prema Matzenaueru odgovaralo stsas. *radan,* stvnjem. *redea,* nvnjem. *Rede, Rat*, stir, *radim* »dico«, što nije izvjesno s obzirom na značenje *raditi* (v.), koje je u srodstvu s tim njemačkim glagolima.

*Lit.: ARj* 7, 551. 12, 870. Matzenauer, *LF26,* 162. *WP1, 74-75.*

radeskîn m (Rab). Nije zabilježeno značenje. Bit će »vrsta novca«. Ne nalazi se u Akademijinu Rječniku. Od mlet. *radeschin* »a Venezia moneta da 10 soldi« < *Radetzky.*

*Lit.:* Kušar, *Rad* 118, 24. *DEI* 3192.

ràdi (12. v., Vuk) = *ràdi* (s tim se akcentom često govori) = *rad* (16. v., odatle *rasta),* postpozicija u stcslav. s gen., u današnjem jeziku prepozicija i postpozicija s istim padežom, »propter, gratia«. Veže se s prijedlozima *iz, po, za: izradi* (16. i 17. v.), *izrad* (16. v.), *poradi, poradíj)* (Kosmet) = *zaradi.* Zatim s veznicima *da, (j)er~u* starijem jeziku: *radi da = radi jer* »zbog toga što«. Upor.. još s *tebe rad* (Ranjina), *za sta rad* (Radnic). Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, ukrajinskom i ruskom jeziku. Praslavenski je lokativ od pridjeva *radi* »libens, laetus«. Semantički odgovora gr. χάριν = lat. *gratia,* a fonetski se poklapa s avestijskim *rãdiy* »isto« > nperz. *rãi,* tako da avestijsko *avahya rãdiy* odgovara sintagmi *sego radi = toga radi,* što nije poznato u sanskrtu, ni u baltičkoj grupi kao ni u češkom i poljskom jeziku. Prema Meiliem taj je izričaj dokaz da su praslavenski i perzijski činili neko vrijeme dijalektalnu grupu.

*Lit.: ARj 12,* 874. *NJ 6,* 139-151. *Miklošič 272. Mladenov* 542. *Slávia* 10, 249. *Donum*

*nat. Schrijnen* 414 (cf. *IJb* 15, 296). *WP* 1, 74. *Trautmann* 235. Meillet, .RES 6, 166. ДS/ 2, 66. Bruckner, ÍCZ 45, 108.

**radice** n (niski okrug) »bundeva ili tikva, cucurbita pyriformis«. Možda je deminutiv na *-e,* gen. *-età* od bug. *radika* »Löwenzahn«, •od lat. *radix,* v. *rotkva.*

*Lit.: ARj* 12, 878. *Mladenov* 542.

**radika** f (Dubrovnik, Zore) »duhan što se šmrka (pravi se od žila i korijenja duhanske stabljike)« dok se *radika* (Stulić) »rotkva« označuje u *ARj* kao nepouzdano. Upor. istro-rom. (Piran, Bale) od lat. *radix,* gen. *-ids* (prijelaz u deklinaciju *d)* i bug. *radika* »Löwenzahn«. Taj prijelaz potvrđuju i sve ostale hrv.-srp. varijante kao i arb. *rtlke -a* f »Rettig« i deminutiv *radīcula* > rum. *ridiche* i *radafina* < lat. *rādīcīna.* Može se prema tome staviti u balkanski latinitet. Po deklinaciji *-y,* gen. *-we: ràdakva* f (Dubrovnik) »Rettich« = (metateza *ra* > *ar) àrdakva* (Perast, Vasojevići, Crna Gora) = *ard'ekva* (Peroji, Istra) = *rdakva* (Vuk) »isto« = *rdãkva* (Kosmet) = (opetovanjem suglasnika *r* poslije dentala, upor. furl, *radricc, ladricc* »radicchio«, i odatle disimilacijom *r — r > n — r) ândrkva* f (hrv.-kajk.) »raphanus« (pisano *andrakva, andrikva).* Sa α > *o: ròdakva* f (Vuk, Poljica, Visoko, Mostar, Reljković) = (sa *l* > *ь,* koje zamukuje) *rotkva* (Vuk, danas općenit u književnom i saobraćajnom govoru), pridjev na *-en* određeno *rotkvenī (lisí),* na *-ast rotkvast,* deminutiv na *-ica rotkvica, rotkvište = (tkv > kv) rokva* (Vuk, Bosna, Pounje, danas provincijalizam) = *rokva* (Rab), deminutiv *rokvica,* augmentativ *rakvetina, rokvarević* »ptica serinus hortulanus«, *rokvište* = *roka* (Sutomore) »povŕtnica (ŽK), Rettich m (koje je također) < lat. *radix* ags. *roedict.* Oblici *rdakva, ardakva, radakva, andrkva* mogu se tumačiti i iz stcslav. *rbdtky,* gen. *гъаъЂъ e* = *rbdbkva* (14. v., Srbija), *séme rbdbkveno,* zamjenom *ь* > *a* i sonoriziranjem *гъ* > *ŗ.* Oblici *rodakva, rotkva, rokva* to tumačenje isključuju. Njihovo *o* je iz lat. *a,* kao u *Kotor, Mosor, Poreč* itd. Taj se nalazi samo u hrv.-srp., dok je u drugim slavinama *ь* > *e,* tako u slov. *rétkev,* gen. *-kve,* češ. *ředkev,* polj. *rzotkiew,* rus. *redbka, redbkovb.* Upor. madž. *redek.* Zbog toga Loewe uzimlje *rzdíky* »betuca«, *redbky* posudenicom iz zapadno-germ. ili balkansko-germ., a Miklošič i Bruckner njem. *rédica.* Samoglasnik *e* u slavinama može se tumačiti kao *e* > *íα* u *rapa* > *repa* (v.). Prema tome ti oblici ne treba da su došli iz germanskoga. Tome se protivi *rzdbky.* Posuđenica je zaista sveslavenska, ali se ne može kazati da je praslavenska. Latinska riječ, koja je nastala u doba prvih careva, kada je biljka iz Sirije došla u Italiju, ušla je u slavine dvjema različitim putovima, preko germanskoga i preko balkansko-romanskoga. Kiparsky je stavio slavensku riječ u poglavlje gdje su navedene tobožnje posuđenice iz germanskoga, ali im se prema današnjem stanju istraživanja ne može odrediti postanje. Lat. deminutiv *radīculus* ušao je preko mlet.-tršć. *radico* = tal. *radicchio* u novije doba: *radić* m (Perast, Lika) = *radić* (Rab, Vrbnik, Sušnjevo selo, Čakovac) »divlja salata, cichorium intybus, centáurea cyanus, žutinica«, odatle *radionica* (istro-čakavski) »leontodon«, slov. *radić,* gen. *-iia.* Upor. arb. *radhiqe.* Iz furl. *Udrie — ridric* je slov. *jerdìk,* gen. *-ika* »Wegwarte«. Furl, početno *l* ispušteno je jer se shvatilo kao član. Zabilježiti još treba na Cresu *râdig* m u *izrazu, nac rôdiga* »Differenz«, koje može biti iz dalmato-rom. sa *će* > *k/g.*

*Lit.: ARj* 1, 86. 103. 862. 12, 867. 880. 13, 85. 149. 187. *Pleteršnik* 2, 370. 415. 422. Šturm, *ČSJK 6,* 79. Kušar, *Rad* 118, 19. Rešetar, *Štok.* 282. *Elezović* 1, 17. 2, 172. *ZbNŽ* 14, 172. *Starine* 10, 18. 112. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Zore, *Rad* 170, 221. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 321. *Bruckner* 477. *Vasmer* 2, 504. *Mladenov* 542. Loewe, *KZ* 39, 326. *Ive* 82. 167. Štrekelj, *DAW* 50, 24. 50. *Kiparsky* 276. Matzenauer, *LF* 16, 162. *REW³* 6988. 6996. 7000. *Godin* 291. *Tiktin* 1323. *GM* 360.

**radīs** m (Vuk, Baranja; Dobroselo, Lika; Srbija) »čigra, zujača, zvrk, 2^ derdan od lješnika, grotulja« = *radiš* (Lika).

*Lit.: ARj* 12, 887. 899.

**raditi,** *radim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, naše, ob-, po-, pre-, pro-, raz-, sa-, su-, u-, za-},* praslav. kauzativum - intenzivum, »laborare, trachten, arbeiten«, stok. za čak. *dělati* (ŽK), kod čakavskih pisaca u prvobitnom značenju »brinuti se« (upor. slov. *roditi* »isto). To se značenje vidi još u izričaju: *radi mu o glavi.* Prema iteratīvu na *-va- -radivatì, -radujem,* samo s prefiksima, deminutivi na *-ukati radukati, -am* (Lika) *(iz-} = -uškati raduškati, -ām* »pomalo raditi«. Postverbali: *rad* m, *nerad, 'izrada, obrada, sarada,* na *bk izradak,* gen. *-tka* (Sinj) (danas neologizam za *elaborat).* Pridjevi na *-ьn rádní (dan), nêrãdan,* poimeničen na *-ih* m prema f na *-ica radnik*

*(sa-, su-}* prema *radnica (sa-, su-),* s pridjevima *radnikov, radnički, radničin,* apstraktum *radništvo (su-}.* Na *-en* (prema *posleri) rađen,* poimeničen *râdenik* m prema *rädenica f* (Slavonija), na *-in radin, (neradin),* s apstraktumom *radinost* — na *-ljiv radljiv,* na *-ići ràdici (dan,* Šaptinovac) = prošireno na *-ьn radićni (dan,* Kanižlić), poimeničen na *-ák radićak,* gen. *-âka* (Vinkovci) pored *radičak,* gen. *-čka* (Orahovica) »rabolni dan, težatnik, rabotnik«. U vezi: *ne radeći ni gradeći* (Ljubisa) = *ni rađeni ni građeni* (Vuk). Radna imenica na *-lac* m prema f *-lica ràdilac* (17. v., Lika) prema *radilica* = *radilica* (Travnik), na *-iša* (upor. *štediša) radiša* m, s pridjevom *radišan (ne-}.* Apstraktum na -я/в *radnja* f *(ne-}, predradnja* prema njem. *Vorarbeit* = poimeničen part. perf. akt. *radionica* (Dubrovnik, Dalmacija, Bosna), uz *rađa* »isto«. Danas je općenit tvornički termin *prerađevina,* koje nema Vuk, izvedenica od *prerađivati* na *-evina* prema tipu *očevina, građevina.* Stcslav. značenje od *raditi* bilo je »sorgen, brinuti se«, rus. *radétb* »avoir soin de, avoir du zèle pour«. Postverbal *rad* je prema tome značio »briga, soin > brižljiv posao«. Prema tipu *гаЬъ* > *rob* u slov. je *róditi, rodim* »sorgen, sich kümmern«. Da je takav oblik postojao i u hrv,-srp., dokazuje toponim *Nerodimlja* »zanemareno mjesto« u staroj srpskoj državi, izvedenica kao particip prez. pas. *(po}bratim, pitom,* s pomoću pridjevskog sufiksa *-ıa *rodim* od stcslav. *neroditi, nerodí* »Vernachlässigung«. Štokavsko značenje »arbeiten« nastalo je iz sintagme »raditi o poslu > brinuti se o poslu, poslovati«. Ie. je korijen set-baza **(a}re-* »fügen, pressen«, prvobitni termin za građenje drevnih konstrukcija, zatim preneseno na duhovno polje, u lat. rašireno formantom *t: ratio* (odatle internacionalno *racionalan, racionalist* i naša posudenica *račun* = got. *rapjō* »broj«, stvnjem. *girad,* nvnjem. *gerade.* Taj korijen bio je raširen i formantom *dh:* ie. *гэай- u prijevoju *e: e:* perfektum *o* (slov *roditi),* u prijevoju duljine o> *a raditi.* To raširenje nalazi se i u gr. ἀριο-μός (odatle internacionalno *aritmetika)* kao i u sanskr. *rãdhyati* (3. 1.) »postavlja, uspijeva«. Arbanasi posudiše u prvobitnom značenju *radit* »procurare, acquirere«.

*Lit.: ARj 2,* 660. 4, 284. 7, 551. 8, 44. 12, 865, 868. 871. 883. 889. *NJ* 1, 57-58. 156. Moskovljević, ЛГЈ 1, 82. *BI 2,* 193. *Miklošič* 271. *Holub-Kopečný* 313. Brückner,íCZ 45, 108. *Trautmann* 235. *Mladenov* 542. *Donum nat. Schrijnen* 414. sl. (cf. *IJb* 15, 296.). *WP* 1, 74. *GM* 360. Uhlenbeck, JCZ 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). Osthoff, *IF 5,* 303. Suman, *ASPh* 30, 304-305. *Boisacq*[3] 267.

**rađa** f (Vuk, Dubrovnik) »(morska riba) raia elavata« = *raia* (Perast, Boka, Muo, Račišće, Poljica), odatle deminutiv na *-ica rasica* »raia miraletus«, augmentativ *ražina* (Zore) — *raža* (Božava) »raia punctata« = = *radža* (Sutomore, Budva, Kosić) »riba koja živi ná braku i u blatu, kamenica (Krk)«. Dalmato-rom. leksički ostatak od lat. *raia* iz ribarske terminologije. Upor. mlet. *raza* > tosk. *razza,* slov. *raza,* dok je u *raža* vlat. *j* > *ž* kao u *majus* > *maž.* Stulić ima još čudan oblik *rejnok.* Ne zna se odakle mu je.

*Lit.: ARj* 12, 942. 949. 13, 858. *Pleteršnik 2,* 378. *REW*[3] 7016. *Prati* 818. *DEI* 3214.

räf m = *răv* (18. v., Vuk, Srijem, Bosna, Srbija, Kosmet) = *rafa f* = *rova* (rod prema *polica)* »polica ispod plafona za bakreno sude«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *raff)* iz terminologije kućnog uređaja: rum. *raft (-t* zbog unakrštenja s tur. *raht)* = t)ug., arb. *raft,* ngr. ράφι.

*Lit.: ARj* 12, 947. 13, 406. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 619. *Miklošič* 272. Korsch, *ASPh* 9, 663. *GM* 360. *Tiktin* 1293. *Škalflć** 528.

**rafa** f (16. v., Dalmacija, Primorje) »(kartaški termin, nije potvrđen iz današnjeg govora) igra na kocke«. Od tal. *raffa,* postverbal od *raffare* < germ. *raffon.* S deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. *-ittus raf et* (Božava) »1° grafietto, 2° oruđe kojim se bilježi debljina drva« < mlet. *rafeto.*

*Lit.: ARj* 12, 947. Cronia, *ID* 6, 116. *REW»* 7005. *Prati* 810.

**raf ijōl,** gen. *-óla* m (Baška Draga, Dalmacija, Istra) = *rafiuli* (Šolta), na *-ьc rafiolci* (Kavanjin) »slatko jelo od brašna, maslaca, sira, bajama i droga, u obliku polukruga ili školjke«. Od mlet. *rafioli, rafioi,* furl, *rafiol,* tosk. *raviòli,* od *rapa* »repa«.

*Lit.: ARj* 12, 947-48. *DEI* 3213.

**rafoško,** gen. *-a* m (Buzet, Sovinjsko polje) »vrsta crnog grožđa«. Od furi, *refòsc* pored *rafosc* i *rifosc* »una delle più antiche e migliori qualità d'uva della regione«. [Od lat. *refossus* »scavato fuori«].

*Lit.: Pirone?* 859. *DEI* 3221.

**räga** f (Vuk, Srbija, Vojvodina) »klıuse, kljusina, kurada«.

*Lit.: ARj* 12, 948.

**ragastov** m (Popović »Fensterkreuz«) »drveni ili kovinski okvir od vrata ili prozora, stup na vratima, prozorski križ«. Od madž. *ragasztó.*

*Lit.: ARj* 12, 948.

ragät m (Božava; primjer: *almo u ragat,* Cavtat, Zore) = *rägata* f (Korčula) = *regata* (danas općenito) »natjecanje u veslanju«. Denominal na *-ati ragàtat se, -am* (Dubrovnik, Zore) pored *ragatáva(t} se* (Korčula; primjer: *homo se rägata}.* Od mlet. *regata, regalar* (14. y.) = stfr. *regleter* u jednoj tal. redakciji djela *Buovo d'Anima.*

*Lit.: ARj* 12, 848. Cronia, *ID 6,* 118. *Prati* 821. Rajna, *ZRPhll,* 169. Mussarla, *Beitragt.*

**ràgati,** gen. *ragat* m. pl. (Istra) »1° sijeno prostrto da se suši na suncu, 2° *(na ragateh,* Mikuličić) ono na što se stavi sijeno, ostřva (ŽK, slov.)«.

*Lit.: ARj* 12, 948.

**rağbet** m (Banja Luka, narodna pjesma) = *rağbet* pored *rağbet* (Kosmet) »zadovoljstvo, napredak, sreća«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rağbet).*

*Lit.: ARj* 12, 948. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 620. *ŠkaŲič** 528.

**ragbul** (Bosna i Hercegovina), indeklinabilni pridjev (uz *biti),* »dostojan«. Turcizam arapskog podrijetla.

*Lit.: ARj* 12, 948.

**ragno** n »motka što drži jedro. Iantina«. Šulekov čehizam *ráhno* = slov. *râh(l}a, ragia, râglica* »debela i duga palica, priklja (ŽK)«, polj. *reja.* Od srvnjem., bav. *Rahe(rì)* »Schiffsraa, Ree«. Ide u germansku leksikokologijsku porodicu, upor. nvnjem. *regen* < **ragjan,* lit. *rékles* »Stangengerüst zum Trocknen«; ie. korijen **req-* »Stange«.

*Lit.: ARj* 12, 948. *Pleteršnik 2,* 371. *Holub -Kopečný* 308. *Bruckner* 457. *WP 2,* 361.

**Ragusium,** srednjolatinski termin (tako najčešće u dobro latinski pisanim dokumentima), odatle lokativni oblik *Răguși* prema tal. tipu *Ariminum,* danas *Rimini.* U domaćem romanskom govoru zacijelo je nastao odatle f *Ragusa.* Paralela je za to *Epidaurum,* kod Konstantina f Πίταυρα. Taj oblik nastao je zbog toga što je dočetno -i moglo predstavljati u vulgarnom latinitetu i *-ae* > *-ţ.* U našem narodnom govoru očuvao se taj femininum kao posudenica iz latinskog samo u Crmnici· *ko Vraguže,* što sjeća na *Triješće* u južnoj Dalmaciji, posudenica od tal. *Trieste,* prema starom našem toponimu *Trst* od *Tergeste.* Postavlja se pitanje da li se zvučni velar *g* pred *u* govori i u romanskom govoru Dubrovnika, jer ga ne piše ni Konstantin 'Ραούση = 'Ραούσιον (greciziran vlat. lokativ), koji prema tom izgovoru postavlja svoju etimologiju od dalmato-rom. *lau.* Bez toga *g* nastade u arb. *Rush* m (Bogan, *Cuneus prophetarum}* koje se posvema poklapa s **Rausium.* Kako se *Tragurium* očuvao u dva izgovora sa *g* kod Hrvata *Trogir,* bez *g* kod Talijana *Trau,* tako je moguće da su se i u romanskom jeziku Dubrovnika promiscue govorila oba oblika *Ragusa* — *Răguși* pored *Rausą* = *Rausi.* Suglasnička grupa *sг* od *Ra(g)usium* toskanizira se u *Raugia.* Postojao je još oblik s protezom *a-* pred *r* (kao u cincarskom *armân* < *romanus* i u iberskoj riječi *arrugia* u španjolskom i gaskonjskom jeziku prema *rugia* u Alpama »vodovod, kanal«), *Aragus* kod Martina da Canal (1267—1272), u arapskom, *Aragusia* (Karlo Drački, 1322), *Arragouse* (1485). U hrvatskom jeziku nema traga tom nazivu, koji se odnosio samo na naselje na hridinama zvanim *Lau.* Potisnuo ga u zaborav posvema *Dubrovnik,* slavensko naselje na mjestu zvanom danas *Prijeko,* nekada *Dubrava,* a u srednjem vijeku *Burgus,* i to u doba kad su se oba naselja slila u jedno. Značajno je da su se oba oblika sa *g* i bez njega govorila i na zapadu, upor. sttal. *rauseo* pored *raguseo* »kajišar«. U portugalskom jeziku *rabusano* »isto« < **rausano* zatrpan je hijat s *b.* Sa protezom očuvalo se ime u engleskom *aragouse, araguza* = *argosy* (1577), *argose, -ie, argosiei* (Shakespeare) pored *ragusye* »nave răgușea«. Ktetik odatle pravi se s pomoću tri sufiksa; na *-inus Ragusinus* (upor. današnje etnike *Vrgadini, Murterini* na sjeveru, u Italiji vrlo obično npr. *fiorentino'),* na *-eus* (renesansni sufiks, ovdje može biti i grčkog podrijetla -ixtoc, upor. Ρομαΐοι > *Romei* »bizantinei«), kod Porfirogeneta Ραουσαΐοι, *raguseus,* na grčko-lat. složeni sufiks *-itanus* < gr. -ίτης > lat. *-ita* + *-anus Ragusitanus* (upor. na sjeveru *Arbitanus* od *Arbe* > *Rab,* u južnoj Italiji *Rigitano* od *Reggio}.* Što znači *Ragusium,* to se danas još ne može znati. Da je to predrimski, zacijelo i predhelenski toponim, to je izvjesno.

Izoliran je na Mediteranu, jer sicilsko *Ragusa* ima sasvim drugo podrijetlo, kako je već Jireček utvrdio. To je ák. pl. 'Ρογούς (upor. Κόρφους > tal. *Corfu* > *Krf,* od κόριφοζ »vrh«) > arb. *Raghus.* Nije nemoguće da stoji u vezi s *Gravosium* > *Gruž,* ako se u *g-* sakriva kakav prijedlog iz nama nepoznatog predrimskog jezika. Svakako *Gravosium* i *Ra-(g}usium* dokazuju da se radi o'predrimskom naselju. [Odatle i nfr. *raguser* »trahir, izdati«' (1814), Jer je maršal A. F. Marmont 1814. izdao Napoleona, koji ga odlikovao titulom *duc de Raguse].*

*Lit.:* Jireček, *Romanen* 1, 60. Putanec, *AHID* 1, 172-175. Isti, *Filologija* 6, 159-160. Migliorini, *Rešetarov zbornik* 1931,438. Torbarina, *NE* 26, 223. Skok, *Slávia* 10, 449-500. Isti, *ZRPh* 57,480. *Joid,Slavia* 13,192. *REW[3] 7010. Prati* 812. Muljačić, *ZR* 11 (1962), 147-154. Filipović, *Ivšićev zbornik* 56—60. *Mayer 2,* 94. *FEW* 10, 33. Deanović, *AIFZ* 10-11, 36-7

**rahao** (Šulekov š'tokavizirani oblik) = *rahal* (Istra) = *raha* (Vodice) = *rahļ* (Podravina između Koprivnice i Pitomače), f *rahla* = *rahla* (Vodice), slov. *ráh* pored *rahel,* pridjev na *-ъi* od praslav. korijena *raй- / *гъH- »laxus, solutus«. S promjenom sufiksa *-ъi* na *-αv: rahav (kruh, zamka, maštija, petlja)* »klimav, klamav, razabran«. Sa prijevojnim samoglasom *e: r ehav* (Vuk, o ovci, vuni; Riječka nahija, Crna Gora), slov., bug. *rehav* »rijedak« od *reha* (Vuk) »rijetka vuna (opozicija *ruda),* šuplja i dugačka (protivno *kaba* »vuna oštra i nabijena«, v. *kabasťjt.* U nazivima sitne stoke raširena je ta riječ: *reha* (Bosna) »koza«. Upor. još bug. *rehkav.* Cincari posudiše *rehav* »clairsemé«. Na *-ulja rèhulja* (Vuk, Srijem) = *reulja* »1° 'rehava ovca, 2° vrsta kornjaša«. Sa / mjesto *h: rēja* (gornja Krajina, Lika, Crna Gora, Vuk) »isto«, *rejav* (Vuk, Vojvodina). Na *-ko rejko* m (Bastaji, Slavonija) »vo«. Na *-an rejon* (Požega) »jarac«. Sa *lj* mjesto *j reljka* (Kurelac) »ime kozi«. S prijevojnim samoglasom *o: rdhav* (Vuk, Srbija) »ospičav, boginjav, šorav« = *rõav* (Kosmet) = *rôšav* (Kosmet). U bug. također *rohov, róhkav, rohăk, rohki, rohlist* pored *rošav* »isto«, s glagolom *rosa se.* Odatle hipokoristik *róvo* m (Srbija). Imenica odatle nalazi se u rum. pl. f *rohii* pored *rofii* pored *roșii* (upor. bug. *rošav), ruhini* »Milchschork auf dem Kopfe und im Gesicht von Säuglingen«. U Crnoj Gori *razrohóliti, -roholīm* »promiješati npr. slamu, travu, sijeno«. S prijevojnim samoglasom *i rihla zemlja* (Smokvica, Korčula) »gornji rastresiti sloj zemlje, koji se nalazi iznad čvrstog sloja (= tarace); humus«. Sa samoglasom *u* mjesto *o* u Istri *rúhal, f -hla* »rahao«. Od pridjeva *rahal* postoje poimeničenja na *-ica rahlica* »motka sa dva zupca kojima se rahli zemlja«. Ovamo ide *răljica* (ŽK) »trokut od dva brvna za raskapanje snijega«. Na *-ost rahlost* »prhkost, sipkostj šupljikavost«. Denominali na *-iti* (faktitiv) *rahliti,* na *-jati rahljati* impf. (Rijeka) »presipati, pretresati, promiješati (žeravú po peći)«, odatle postverbal *ráhalj,* gen. *-hĺja* > *ralj* (Dalmacija, stezanje *aha* > *a)* »žarilo, žarač, vatralj« = *râj* m (čakavski, Lumbarda?) »komad drva kojim se potiče oganj«. Od praslav. osnove *rah-* na *-ulja: rahulje* f pl. (Dalmacija) »žarač, ožeg, vatralj«; *rahulja* (Crna Gora) »riba alburnus scoranzoides, ukljeva u proljeće kad baca ikru i omršavi (odatle ime)«. Faktitiv na *-iti* od *rah-* je *rasiti* (Krasić) *(na-)* (objekt *jastuke}* = slov. *rašiti* »lockern«. Nalazi se još u ruskom jeziku *rohlyj* »mekan, prhki«. Kako je pridjev *rahao* provincijalan (hrv.-kajk.), Maretić predlaže da se u štokavskom zamijeni pridjevom *šupljikav, -kast.* Ie. vez.e nisu poznate.

*Lit.: ARj 12,* 949. 952. 13, 702. 857. Kušar, *NVj* 3, 388. *Pleteršnik 2,* 371. *Elezović 2,* 180. 183. *Miklošič* 272. 285. Matzenauer, *LP* 17, 170. 198-199. *Tiktin* 1335. Scheftelowitz, *KZ* 56, 182. *Pascu 2,* 206., br. 382. *Mladenov* 560.

**rabat** = *răat* pored *raăt* (Kosmet, Nenadović) = *rahèt* (Crna Gora) = *raet,* indeklinabilni pridjev (uz *učiniti se, biti},* prilog uz *stić* (Kosmet), maskulinum kao objekt uz *imati, nemati, učiniti koga* npr. *raju rahat,* »1° miran, ugodan, komod, 2° mir, bezbrižnost«. Kao pridjev dolazi u amplifikaciji (narodna pjesma, Vuk 6, 260) *svi svatovi rahat i veseli.* Postaje deklinabilan dodatkom sufiksa -4Й > *-an raetan (ćojk,* Lika). Apstraktum na *-luk rahãtluk* »mir, bezbjednost, komoditet« — (sa *aha* > *a) rátluk* (Kosmet). Denominal *razrahatUisati se, -eisern* »raskomotiti se«. Složenica *rât-lokûm* (Kosmet) »šećerlema, slatkiš«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *raka,* vulgarno *răkat* »mir«) iz terminologije običnog života: rum., bug. *rahat, glagol rahatjasvam,* arb. *re'hat,* čine. *(a}rihate* f pored *arăhate,* glagol s grčkim sufiksom *-ipsire* ~ *-isati arihătipsire,* ngr. (5αχάτι. Složenica *rahat-lokum* je evropski orijentalizam od ar. sintagme *rahat-ul-halkum* »ono što je grlu ugodno, prijatno«. Prvi dio složenice može se ispustiti: *lokum* (BiH) »vrsta kolača,

uštipaka« = *lokuma* (Vuk) »vrsta tvrdih uštipaka« < tur. *lokům*. Usp. *lokuma*.

*Lit.: ARj 6,* 140. 12, 946. 947. 949. 950. *Elezović 2,* 393. 476. *Pascu 2,* 159., br. 887. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 627. *Lokotsch* 1684. *GM* 364. Korsch, *ASPh 9,* 603. *Školjić*[1] 435.

rähl m = f pl. *rahle* (Bosna) »pult na kojem je kitab, Kuran«. Turcizam arapskog podrijetla tur. *rahle* < ar. *rahla* iz oblasti islama.

*Lit.: ARj* 12, 950. Skok, *Slávia* 488., br. 621. *Škaljić** 529.

rahmet m (muslimanska narodna pjesma) (objekt uz *dati, ostaviti, predati, učiniti, zaželjeli}* »pokoj (kod kršćana)«. Na *-li rahmetli,* indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom (npr. *rahmetli Hasan-aga),* na *-lija rahmètlija* m »pokojni, rajni, pokojnik (samo o muslimanima)«. Složenica od turske sintagme *alah rahmet ile* pored *ala-rahmet.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rahmet)* iz oblasti islama.

*Lit.: ARj* 12, 950. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 620. 622. Korsch, *ASPh* 9, 663. *Školjić*[1] *529,*

rahor-gora = *rahur-gora* f (narodna pjesma) »(termin iz oblasti vezenja) sitna gora, grmlje, što ga vezilja naveze na platno, na kapu (kubakliju)«. Možda je u vezi s praslav. ra/r-u *rahal* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 951.

räht m (Vuk, Srbija, narodna pjesma, varoši) = *rat* (Srbija) = *rakte* (pl.?) (Kanavelić) »konjska oprema«. Odatle" na *-li raktelija* f (Korenica, Lika) »oruđe«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. rahí) iz terminologije konja: rum. pi. *rafturi* »Pferdegeschirr«, bug., arb. *raft.*

*Lit.: ARj* 12, 951. 13, 24. *Tiktin* 1293. *GM* 360. *Škaljić" 529.*

raie m (Pelegrinović) = *rais* (Palmotić) = *raiz* (Gazarović) = *reiz,* u pridjevu *Reisova* (Pounje), *Reisova kula* (toponimi kod Izačića, Bosanska krajina), odatle muslimanska prezimena *Rejiz, Rejzović,* toponim pl. t. *Rejzovići* (Bihać). Složenica *rêis-ulèma* (Sarajevo) »muslimanski glavar«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ra'is* > tur. *reis* »kapetan, glavar«).

*Lit.: ARj* 12, 952. 954. 13, 857. 858. *Lokotsch* 1691.

raitar m (18. v.) »konjanik«. Od njem. *Reiter* »isto«.

*Lit.: ARj* 12, 954.

raj¹ m (Istra) = slov. *raj* »ples, kolo«. Od srvnjem. *rei(e), reije, reige,* bav. *Reihn,* nvnjem. *Reigen* »isto«, *Rey* (17. v.).

*Lit.: ARj* 13, 958. *Weigand-Hirt* 559.

raj², gen. *raja* m (Vuk), sveslav. i praslav., »paradis, dženet«. Pridjevi na *-ьn râjnï* (Sarajevo) »pokojni, rahmetli«, poimeničen na *-ik rojnik* m prema f na *-ica rajnica.* Pretkršćansko (praslav.) značenje je bilo možda prema etimolozima (Bruckner, Kalima) »kraj bez zime«. Kalima traži to značenje vežući *raj* s prvim dijelom ruskog *rájduga (ravduga, roduga)* »duga, Regenbogen« i sa *sbrojb* »Zusammenflüsse, *rojb* »Schwärm«, sanskr. *rayas* »Strömung«, ie. **rei-* »affluer« i konstruira prema *krojb* — *kraj* semantičku skalu »Strömung, Meer > Meeresufer > warme Gegend > Paradis«. Uporeduje se i sa sanskr. *rayil* »dar, posjed, dragocjenost«. Izvjesno je da su slavenski prevodioci adaptirali grčko značenje gr. παράδεισος »(kod Ksenofonta) pare«, u Septuaginti »raj« s praslavenskim apelativom, koji je morao značiti »ugodno boravište, otok blaženih« kao što su gr. 58ης prema narodnim predstavama adaptirali riječi *pakao* »smola«. Upor. u tajnom jeziku prištevskih lončara (grnčara) izvedenicu *rajko* »sunce« i u ruskoj toponomastici *Raj-grady, Raj-gorodki* «naselje u lijepim mjestima« te *Rajna Frodo* (Krivošije, u Dalmaciji). Usp. i *races.* Riječ *paradis* je internacionalna riječ grčkog podrijetla, koja je iz zend. *pairi-dasza,* tj. prefiksalna složenica značenja »enceinte circulaire«, koja je po svojem etimologijskom značenju mogla dati povoda obrazovanju predodžbe o »otoku blaženih«. Na žalost za *rajb* u takvom značenju nema potvrde osim etimologijske konstrukcije. Za praslav. *rajb* kao ni za njem. *Himmel* nema utvrđenih ie. usporednica. Za lit. *rojus* i lot. *raja* ne zna se da li su u prasrodstvu ili posudenice, kao rum. *raiu* »1° paradis, 2° daće, jelo koje se daje kod pokopa, isto što *pomană«.* Iz antroponimije treba spomenuti Jukićev navod da su se bosanski plemići *Rajkovići* zvali u tursko doba *Denetici,* perz. *Firduzi* (upór. bosansko muslimansko prezime *Firdus),* premda je *Rajko* hipokoristik od *Radoslav.* Isto tako Kreševljaković piše da su se *Rajiéi* islamizirali kao *Dzenetići.*

*Lit.: ARj* 12, 954. 960. 13, 5. Trojanović, *JF* 5, 223. Jukić, *Zemljopis* 142. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 452. *KZ 46,* 198. *WP* 2, 343. Sobolevskij, *Slávia* 7, 178. Kalima, *Slávia* 17, 33-37. (cf. *RES 25,* 119). Kreševljaković, *Radovi NDBiH* 1, 111-164.

raja f (Vuk) »1° (kolektivno) podanici, 2° sirotinja« = *raja,* gen. *raje* (Kosmet) »(za tursko vrijeme) turski podanik nemusliman, kojf plaća porez (upor. izraz *kupiti po raji harale}«.* Jedan iz *raje* je *râjetin* (Vuk, upor. *turan* prema *rajetin).* Pridjev *rajski* (Srbija, Lika). Balkanski turcizam arapskog podrijetla, upravo arapski plural (ar. sing, *ra'ijje,* pl. *ra'aja* »žitelj jednog vladaoca koji plaća porez« prema *bērajā* »vladajuća klasa, borci, slobodni građani, koji ne plaćaju porez«) iz oblasti turske administrativne terminologije: rum. *raid,* bug. *raja,* arb. *raje,* ngr. ρ''αιας.

*Lit.: ARj* 12, 958. 13, 9. *Elezović 2,* 164. *Mladenov* 558. *GM* 361. *Lokotsch* 1693.

râjnlika f pored *rajnlika* = *răjnglika* (Krašić) = *ranjlika* (Lika) = *rajlika* (Varoš kod Broda) = *rantljika* (18. v., Slavonija, Srijem) = = *ranglja* (krv.-kajk., Belostenec) = (ispuštanjem *-ika) rantla* = *rajna* (Hrvatska, slov.) = (s deminutivnim sufiksom *-ék) rajlek* m (Trebarjevo kod Siska) = *răjglik* m (ŽK) »padēla, povna (ŽK), prsura, šerpa«. Od bav. deminutiva *Reindl* od *Rein.* Taj se germanizam nalazi i u češkom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

*Lit.: ARj* 13, 8. 54. 60. *Miklošič*272.

rajšpange f pl. (ŽK) »željezne spone na osovini«. Od njem *Reifspange.*

*Lit.: ARj* 13, 9.

rajta f (brv., prema Miklošiču) = slov. *reta* = *retra* (Toimin) »sito, Sieb«. Od njem. *Reiter f* < stvnjem. *ritera,* srodno s *cribrum.* Gubitak dočetnog *-r* nastao po zakonu disimilacije *r — r > r — 0.*

*Lit.: Miklošič* 277. *Pleteršnik 2, 422.*

râjtati, *-om* (Banija, Slavonija, Srijem, Lika, Krasić) *(pro-, za-)* »razbacivati svoju i tuđu imovinu, spiskati, profućkati, proćerdati«. Na *-alo: râjtalo* m (Banija) »raspikuća«. Od madž. *rajta* »frisch, auf, hallo, grabi« > rum. *raită* »(uzvik) pozor, naprijed, unutra«.

*Lit.: ARj* 13, 9. *Tiktin* 1294.

räk m (Vuk), sveslav. i praslav., prema f na *-ica rakica* pored *račića* »1° cancer, Krebs (s kojima je možda u prasrodstvu), 2° bolest«; *račića* znači također »1° vrsta raka, 2° kukac, 3 riba granceola (v.)«. Pridjevi na *-ov rakov* (13. v., ~α *juha, djeca,* čest u toponimiji u vezi s apelativnim *potok, do, bara, draga, noga, njiva;* poimeničen u f *Rakova),* poimeničen u toponimiji na *-ьc* > *-ac, -ica, -ik, -aca: Rakovac, Rakovica* (ali pridjev *rakovački,* što dokazuje da se sufiks mijenjao), *Rakovača, Rakovih; rakovica* (Stulić, Rijeka) »1° ženka, račića«, na *-nica răkovnica* (Vuk, Dubrovnik, Split) »1° maja squinata, 2° toponim«, na *-ina rakovina* »račja jama«. Pridjevi na *-j: račjī, гаéєj,* koji dolazi poimeničen u f *Rača* (potok, rijeka, naselje na njoj) i u toponimiji; na *-irgi račinji.* Deminutiv na *-ьc rakac,* gen. *-kca* (Brod na Kupi, Hrvatska) = *-bk rakek* (hrv.-kajk.), *račac,* gen. *-ica* (Makarska krajina) »colica, nagla bolest u želucu«, na *-ić račić* (Belostenec, također prezime) = *racie* (Milna, Hvar, predjel uz obalu). Hipokoristik *raka sedmokraka* (narodna pjesma). Na *-äc rakač,* gen. *-oca* (Lika) »grane ilį štap kojim se love rakovi«. Radna imenica na *-jar račar,* s pridjevom *račārev* prema f na *-ica račarica* (Vuk) »koji hvata ili rado jede rake«, na *-ar râkãr* (Istra, Lika) »1° čovjek koji lovi rakove, 2° naprava kojom se love« prema f na *-ica rakarica.* Na *-ara žaba rakara.* Na *-ilo ráčilo* n (Slavonija) »pređa na drvetu za hvatanje raka«. Prilozi *račiće* »četveronoške« — *račimice* (Kanižlić) »kao rak«. Složenice *rakobolja* (Jambrešić) »carcinoma«, *rakolovac* (Jambrešić). Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *rac,* Madžari *rak* i poimeničeni prodjev *racsa* »mreža za hvatanje rakova«. Ie. usporednice kao da ne postoje. Prusko *rakis* je posuđenica iz praslavenskoga. To može biti i norv. *roeke* < stnord. *rákion* ili obratno, praslav. je posuđenica odatle. Za identifikacije sa njem. *Krebs,* lat. *cancer* (odatle *čankir* preko fr. *chancre')* = gr. καρκίνος (odatle naziv bolesti *carcinoma),* koje predstavljaju reduplicirani korijen **qarqar-*qarqer-,* trebalo bi pretpostaviti disimilatorno ispadanje početnog *k* u **krakb,* za što nema nikakvih potvrda. Bruckner pretpostavlja **orkb* prema lit. *arke, erkė* »Zecke«.

*Lit.: ARj* 12, 847. 848. 849. 850. 851. 13, 10. 11. *Elezović 2,* 165. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. *KZ* 45, 108. bilj. *Mladenov* 556. *WP* \, 145. 354. Prusík, *Krok* 6 (cf. *AnzIF* 3, 104).

rakām, gen. *-ama* m (18. v., Vuk) = *rakām,* gen. *-mna* (Kosmet) »račun, cifra«. Na *-ica rakàmica* (Vuk) »školska računica iz koje se uči račun«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rakkam)* iz terminologije računanja: bug. *rakam* pored *nkam,* arb. *rëkom.*

*Lit.: ARj* 13, 11. *Elezović 2,* 165. *GM* 364. *Mladenov* 556. *Škaljić** 530.

**rakanjel** m (Zaječar) »hýla viridis, Laubfrosch«. Možda posudenica iz rum. *răcănel* »Laubfrosch«. Tiktin ima još varijante *răcăteţ, răcămete* (Moldavija), *răchitei.* Ovamo ide zacijelo još *karakonjče* n (Svilajnac, Srbija). Hirtz navodi još 60 varijanata za tu žabu. Navedeni nazivi kao i *krekača, kreketača, krketuša* itd. naslanjaju se na već utvđeni vokabular kao *kraljevka* itd., *katalinka, gatalinka, katoličanka* itd. i potječu od oformljivanja onomatopeje *kräh kräa,* kojom se oponaša glas te žabe. [Usp. i tal. *raganella* »sorta di rana verde«].

*Lit.: ARj* 13, 12. *Hirtz, Amph.* 11. *Tiktin* 1290. *DEI* 3197.

**raketa** f (1759) = *raketa* (Bella) = *roket* m »praskalica, bomba«. Od tal. *racchetta* pored *rocchetto f* i *rocchetto* m, deminutiv od germ. *rocca* »kudjelja«. Naziv potječe odatle što kroz *raketu* ide štap koji naliči na preslicu < stvnjem. *rocc(K)o* »Spinnrocken«. Preko njemačkoga *raketla* f (Vuk, Milićević) = (metateza) *rakljeta* (19. v., Srbija) < njem. *Racketlein* > *regetlin* (hrv.-kajk., Belostenec, koji glosira sa *roketta).* Denominal na *-ati roketati, -am* impf, »bacati rakete«. Drugog je podrijetla današnji sportski termin za tenis *rèket* m (Zagreb) < fr. *raquette* (> tal. *racchetta),* prema engleskom izgovoru, od ar. *raka* »dlan«. Značajan je još hrv. naziv *raketa* »kostjela, ceitis australis, Zürgelbaum« < tal. *legno da racchette,* jer se *reketi* prave od tog drveta.

*Lit.: ARj* 13, 53. 14, 147. Schuchardt, *ZRPh* 35, 385-396. (cf. *RSI 5,* 291). *REW** 7013. *Lokotsch* 1683. *Weigand-Hirt* 2, 521. *DEI* 3190.

**raketini,** ak. pl. m (Vrbnik) »dječja bolest rahitis«, od tal. *rachitide,* nastalo od učenog liječničkog termina *rachitis* > (danas) *rahitis,* od gr. ῥάχις »kičma, spina dorsalis« i dočetka -mį. Disimilacija ŕ — *d* > í — *n.*

*Lit.: ARj* 13, 13.

**rakija** f (16. v., Vuk) = *rakija* (Kosmet, ŽK) = *racija* = *rakija* (čitava Istra, Vodice) »Schnaps, žganje (Brkini, prevedenica od *Brantweirì)«.* Pridjevi na *-ьn* > *-an* *rákiján* (~ňo *bure, sud,* upór. bug. *rakijen),* proširen na *-it rakijaniti (sud,* Makarska), na *-ev rakijev (kotao,* Crna Gora), na *-av rakijav (sud),* na *-ski rakijski* > *ràkîskî* (Milićević) = *rakîski* (Kosmet) = (prema nepotvrdenom pridjevu *rakijin) ràkijnskî* — *ràkïnskî* (Vuk) = *rakínski* (ŽK) = *rakinjski* (Bukovica, Dalmacija). Deminutiv na *-ica rakij(i)ca.* Hipokoristik *raka.* Upor. *Oj rakijice, rakijo, rako* (Otok, Slavonija). Upor. humoristická imena *Raka šljivič* za *rakijaš* (prema *Vinko Lozić* za *vinopija).* Radne imenice: na *-dzija rakidžija* m, s pridjevom *rakidžijin* pored *(iji > i) rakidžin (* prezime *Rakidžija* u Dubrovniku), poimeničen na *-ica rakijdžinica > -id&inica* = *rakijačnica* = *rakijašnica* (ŻK) »pecara«. Na *-ai rakijaš,* gen. *-aša* m (također prezime) prema f na *-ica rakijašica* = *rakijàrica* (Lika). Denominali na *-ati rakìjati, -ãm,* na *-ariti rakijáriti, -kijārīm* (Lika), na *-leisati* (v.) *rakleisati, -šem* »piti rakiju«. Na turski *-li: rokli* (Pjevanija crnogorska: *tri su čelenke rakli, četiri ćekrkli),* nejasno značenje. U tom obliku još u složenici *rakli-sapun* (Elezović) = *rakli-safun* (narodna pjesma) pored ispravnijeg *rakili-sapun Isafun* (narodna pjesma). [Za Škaljića < tur. *irakli* »irački«]. Dolazi i bez sufiksa *-li raki--saplun* (Menčetić, Držić) = *raki-sapun* (Srbija, Milićević) = *raki-safun* (narodna pjesma) »mirisav sapun«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ļalrakī,* pridjev od imenice *arak* »znoj«) iz terminologije pića: rum. *rachiu* m prema f *rochie* (Erdelj, preko hrv.-srp.), bug. *rakija,* pridjev *rakijen,* arb. *raqi,* ngr. ραϰί.

*Lit.: ARj* 13, 13. 14. 19. *Elezović 2,* 165. *GM* 361. *Mladenov* 556. *Lokotsch* 92. *Školjić** 348.

**rakita** f (Vuk) = *rakita* (Kosmet, Peroj), sveslav. i praslav. **arkyta* ili **orkyta,* »1° salix caprea, viminalis, vrba, 2° veoma raširen toponim: poimeničen sr. rod pridjeva *Rakitno* (Hercegovina, etnik *Rakićanin* dokazuje da je toponim isprva glasio *Rakita,* pridjev *rakićski* sa *ć* od etnika; upor. polj. *Rakitno'),* na *-ica Rakitnica* (Kosmet, itd.)«. Pridjev stcslav. *raЪyiьnъ* nije potvrđen u današnjem jeziku, nego u navedenim toponimima. Poimeničen je na *-jača* u imenu ptice *rakitnjača* »psyloscopus rufus«. Na *-ov ràkitov* (Vuk), poimeničen je u toponimima na *-ьc, -ica, -oca, -ci: Rakitovac* (danas *Rakitovicaımijenıanıe* sufiksa), *Rakitovača, Rakitovci;* na *-ina rakitovina* »drvo«. Deminutiv na *-ica rahitica* (Lika). Koi. na *-je rakiće* n (Istra), toponim *Rakitje* (hrv.-kajk., 1229. *ad dūmus viminum Regetije dictorum,* 1292. *dumi horosth* (= hrast) *et rakatia,* prema madž. izgovoru). Biljka je kulturna, jer služi u kulturi pletera (koša, košarica). Stoga posudiše Rumunji *răchită* = *richită,* sa slav. deminutivnim sufiksom *richitiţă, richiţică,* kol. na *-iş rachitis,* Madžari *rakattya, rekettye, rakitya, rakoihya,* Arbanasi *rakite.*

To je tim značajnije što i Rumunji i Arbanasi za vrbu imaju iz balkanskog latiniteta *salix, -ce* > rum. *salce,* arb. *shelk (pl.-qe).* Praslav. naziv nema ie. jednakih usporednica, ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava: svode se na korijen **orq-* ili **arq-* koji se nalazi u lat. *arcuș,* gen. *-us* »luk«, gr. αρκευθος »borovica«. Taj je korijen značio »nešto savinuto«; u lotiškom *ërcis* pored *ecis* (< *eras')* »Wachholder«, s prijevojnim vokalom É, a u slavinama s α ili o. S obzirom na lotišku usporednicu posljednje je vjerojatnije. Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, samoglas *i* iz jery-a, a ovaj iz ie. u. Upor. polj. *rokita,* češ. *rokytí,* stcslav. *rakyta.* Za sufiks *-yta* nalazi se paralela u *korito* (v.), *kopito,* tako da bi to bio prvobitno pridjev **arq-ūta.* Bruckner dovodi praslav. **ork-* u vezu s *reka, r dbkb* i tumači *rakita* kao »die am Bach, Fluss wachsende«.

*Lit.: ARj* 13, 17. 18. 19. *Elezović 2,* 165. Ribarić, *SDZb 9,* 186. *Miklošič* 226. *Holub-Kopečný* 314. *Bruckner* 461. *KZ* 45, 104. *Trautmann* 71. *WP* l, 81. *Boisacf* 78. *GM* 361. *Tiktin* 1291. Kienle, *WuS* 17, 144. Endzelin, *KZ* 44, 59. Pedersen, *KZ* 39, 475. Loewenthal, *ZSPh* 7, 407.

**rakiti** m pí. (istročakavski, haplologija tal. *-tide* > *-de)* — *rahitici* m pl. = *rakìtini* m pl. (augmentativ na *-ina)* »upala u zglobovima«, od učenog liječničkog termina, od gr. apstraktuma ἀρθρΐτι,ς, gen. -ιδος > tal. *artritíde î,* izvedenice od ἄρθρον »član«, tal. pridjev *artrìtico.* Istročakavski se oblik tumači disimilacijom *tr* > *t* > *r — t* bolje nego unakrštenjem sa ρΌίχϊ-ης, kako uzimlje Štrekelj. Upor. tal. *artètica* (14—18. v.) < lat. *anhritica.*

*Lit.: ARj* 12, 18. Štrekelj, *DAW* 50, 51. Matzenauer, *LF* 16,166. *DEI* 308. *3W.REW*[s] 686.

Rakle f (16. v., Gundulić, Đurdević), ime vile s hipokorističkim sufiksom *-e* (tip *Jele,* itd.), deminutiv na *-ica Raklica,* također ime vile (Lukarević) = *rakla* (Bogišićeva narodna pjesma, opća riječ) »djevojka«. Sliči biblijskom imenu *Rahel, Rahela,* prema lat. grafiji *Rachele,* ali nije jasno kako je to ime došlo kao ime zaljubljenoj pastirici (vili).

*Lit.: ARj* 13, 19. 20.

**raklo** n (Korčula, Žrnovo, Trpanj) — *(a > o) roklô* (Vis, Komiža; primjeri: *odmotaj Á namotaj mi roklô, zavrti mi rõklõ)* = *roka,* gen. *roka* (Komiža; Brusje, Hvar, primjeri: *donês mi ono rako, ostàv se tèga rõkà, jer će ti donit palic;* suglasnik / ispao zbog disimilacije *r — Γ)* = (metateza) *la°kro* (Vrbanj, Hvar) »1° kolo, kotač (ali se u Korčuli ne može zamijeniti sa *rota* u karu /v./, *kotač),* 2° *(raklo konca)* rokêl (Rab), tal. rocchetto di filo«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rotulus* > vlat. **roclus* (kao u *vedus* < *vetulus).* Vlat. *ρ* > α bit će osobitost iščezlog romanskog narječja na Korčuli. Zore ima iz Dubrovnika *raklo* n u izrazu *kako čelo po raklu,* koje tumači: »uže po nekoj drvenoj spravi, po kojoj puze«. Pretpostavlja isto podrijetlo kao u tal. *raglio,* postverbal od *ragliare* < (onomatopeja) vlat. **ragulare* (za glas magareći). Nije jasno kazano značenje ni upotreba izreke. Ne zna se ide li ovamo. Značajno je još da se *raklo* upotrebljava u okolici Bjelovara (sela Pisanica, Grđevac, Gudovac, Prgomelji, Sretce, predgrađe Bjelovara) »čekrk«.

*Lit.:* Kušar, *Rad* 118, 22. *ARj 14,* 147. Zore, *Tuđ.* 18. Skok, *Slav.* 202. *REW*[3] 7397. 7009.

**rákno** n (15. v., neutrum prema *sukno,* Vuk, Kaštela, Jadran, Primorje: 1473. *rakno crno* Zadar, 1487. Vrbnik, Vrh na Krku) = *rakno* (Cres) »1° kratki šal od plavetna sukna, što žene zimi nose oko vrata i dolje niz prsi, 2° (Lovran, Istra) das schwarze Tuch, womit die Totenbahre bedeckt wird, 3° zu hause bemachte Bettdecke aus Wolle (Cres)«. Nalazi se još u slov. *ráhno* »Regentuch, Leichentuch« i stcslav. *rakno* pored *гaЫъ* »Kleid«. Pridjev na *-en rahnen* (Vrbnik, 17. v. uz *polica).* Deminutiv na *-ić raknia* (Vrbnik, slov. *raknič) = raknić* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° stolnjak od vune, 2° dugoljasta plahtica od vune kojom su se žene pokrivale preko glave da se brane od kiše mjesto kišobrana«; na *-ьc ràkanac,* gen. *-anca* (Kaštela, Dalmacija). Riječ *raknič* u Vrbniku znači »ormarić«. Možda ne ide ovamo, jer bi moglo biti da stoji mjesto *raklić,* a to od *arcula* (v. *rakva).* Najstarije su potvrde iz lat. dokumenta: 1090 (Split) *una racana,* s oslabljenjem penultime *račina* »posteljina ili kabanica«, sa sinkopom penultime 999. *racnas, rachna* (Dubrovnik, 1280). U istroromanskom *regánitsa,* sudeći po sufiksu *-ica,* potječe iz istro - čakavskoga. Prema Rohlfsu srlat. *racana,* koje je rašireno i u južnoj Italiji, a potvrđeno u lat. glosama, potječe od gr. (5>άκος »zerrissenes Kleid, Stück Zeug«. Nejasna je tvorba na *-äna.* Imao bi se pretpostaviti grčki sufiks -ινός (kao κόκκινος itd.). Postoje još lat. varijante *raca, raga* (Georges).

*Lit.: ARj* 13, 20.21. *BI 2,* 298. *Pleteršnik 2,* 372. *Mažuranić* 1219. *Rački 26.* 153. *ASPh* 34, 306. *REW** 6983. *Rohlfs* 1839. *Banali 2,* 273-

4 *Miklósié 212.* Iljinski, *RFV* 74, 119-140 (cf. *Slávia* 3, 580). *JF 5,* 186. *IzvORJAS 20, 4,* 133. Skok, *ZSPh 2,* 395. Matzenauer, *LF* 16, 166.

rakım m (Vrbnik, Pančić) »procyon lotor, Waschbär«., češ. *rákon.* Od engi. *racoon.*

*Lit.: ARj* 13, 24. Matzenauer, *LF* 16, 166.

râlj, gen. *ralja* m (Stulić, Pavlinović, Dubrovnik, Rešetar) »dugački kolac kojim se peć ravnomjerno žari« = *(lj >f) rêj* m (Lumbarda) »komad drveta kojim se potiče oganj« = *raj* m (Smokvica, Korčula) »naprava za guranje šume u klačinu sa drškom 4 — 5 m dugom i gvozdenom viljuškom 1,50 — 2 m«. Denominal na *-ati raljati, -am* impf. (Stulić) »raljem ževavicu poravnavati, jariti«. Zacijelo dalmato--romanski leksički ostatak od vlat. *radulus* m prema f **radula* (od *radere > rodirăţi}* »Kratzeisen«, preko **radlu > *raglu,* upor. furl, *rali* m »tirabrace, ferro ricurvo con lungo manico di legno per levar la brace, dal forno da pane«, fr. *raille* »Schürhaken«.

*Lit.: ARj* 12, 958. 13, 28. Kušar, *NVjì,* 338. Rešetar, *Stok.* 282. *REW*[3] 7001. *Pirana"* 845.

ralje f pl. (Pavlinović) »velika, obično životinjska usta«. Odatle hipokoristik *ralje* m »(pejorativno) nadimak čovjeku velikih usta«. Augmentativ na *-etina raljetine* f pl. (Lika) »čvälje (ŽK)«.

*Lit.: ARj* 13, 29.

räljin m (ŽK) = *raljen* (ŽU) »die Bretter, daska«, slov. *rajhelj,* gen. *-híja* pored *-heljna* (jugoistočna Štajerska). Od njem. skraćenice *Reichel — Reichladen.* Dočetak *-in — -en* kao u *feljbabin* itd. < *Feldweibel,* prema njem. pl. na *-en.*

*Lit.: ARj* 13, 29. *Pleteršnik 2,* 371. Skok, *ASPh* 33, 368.

• **rám**[1] m, pl. *rámovi* (Srbija) pored *ratna* f = *ratna* f (ŽK) »okvir«. Denominal na *-iti uramiti* »uokviriti«. Također češ., polj., rus. i rum. *ramă.* Ovamo možda i *rami* m pl. (Valpovo, Slavonija) »naprava s pomoću koje se izravnaju čizme kad su gotove«. Od njem. *Rahmen* m, stvnjem. *rama,* srvnjem. *ram(e)* f (u prasrodstvu s našim pridjevom iz ruskog *skroman,* rus. *kromy* »stan, krosne«.

*Lit.: ARj* 13, 29. 37. *Tiktin* 1295. *Holub--Kopečný* 309. *W P* 1, 487.

**ram**[2] m (Dubrovnik, Perast, Budva) = *râm,* gen. *rama* (Rab) = *râm,* gen. *râma* (Lumbarda) »mjed«. Odatle *ramina* (Šibenik, Split) = (unakrštenje sa *lama* »lim«) *lamina* (Žrnovo, Korčula) = *remilia* (Selca na Braču) »1° petrolejska kanta, 2° amper, otvorena široka posuda za vodu od lima«. Romanizam dalmatinske jadranske zone od tal. *rame,* a to od lat. *aerameli,* odatle na deminutivne *-enus:* furl, *ramine,* tal. *ramino.* S deminutivnim *-olus ramijolica* (Vrbnik, 1639) »1° bakrena žlica kojom se grabi čorba, 2° bakrena posuda poput vrča« < tal. *raminolo.* Stara je posuđenica od iste lat. riječi u pridjevskoj izvedenici na *-eus* (sufiks materije) **aera/nanteus* (poimeničen u ž. r.) od **aeramentum* (nepotvrđen dosada u rom.): (jekavski) *romijenča* (Dubrovnik, Cavtat, Perast, Stoliv, Kotor) — *romijendža* (Vuk) = *rumijenča* = *rumendža* (Vuk) = (ikavski) *romīnča* (Žrnovo, Korčula) = *romīnča* (Smokvica, Korčula) = *romīnča* (Lumbarda, Kućište, Hektorović, Mikalja) = *rom nča* (1441) = *rumenca* (Jagićeva *Aleksandrida) — romenča* (Novakovićeva/l/gfoaKdnaa) = *rimenča* (14. v., Korčula) »amper, sic, lata, sigal, sidło, broka, bokar, bakren sud za vodu, iznutra kalajisan«. Pisano u stcslav. *гоmenъca.* Deminutiv na *-ica romijenčica.* Augmentativ na *-ina romijenčina.* U ispravi iz 1441. *(Mon. şerb.* 408. *Sporn, srp. 2,* 98) spominju 2 *romenče felane, 2 romenče fruške.* Pridjevi nisu jasni: *fruški* je možda pridjev od *Frugi < Franki* (v.), kao u *Fruška gora.* Pridjev *felan* ostaje neobjašnjen. Riječ *romijenča* je jadranski romanizam, star, kako se vidi iz *a > o* i iz *Ц > č.* Od iste je latinske riječi s naglašenim lat. sufiksom *-ia, -mus* rum. pridjev *arămiu* »kupferfarben«, odatle poimeničeni f *arămie* »Kupferkessel«. Tu riječ unesoše srednjovjekovni balkanski Vlasi: *oranija* f (Vuk, Vukovar, Gradište kod Broda) »veliki kotao, kazan« = *aranija* (Bosna, Višegradski Stari Vlah) = *aranya* (Kosmet) »veliki bakarni legao, koji često služi i za pranje rublja« = búg. *haranija* »veliki kotao, kazan«, ngr. χαρανίον. Izmjena *m > n* je nastala valjda zbog izbjegavanja homonimije sa *arámija* (Kosmet) = *haramija* (v.). Upor. bos. izreku *Šalji Aliju po araniju, pa ni Alije ni aranije.* To je romanizam vlaškog (rumunjskog) podrijetla na Balkanskom poluotoku. Riječi *aeramen, *aeramentu/n* i **aeramenteus* latinske su izvedenice od *aes,* gen. *aeris* »mjed, bakar > imovina«, koje je u prasrodstvu s nvnjem. *Erz* »ruda«.

*Lit.: ARj* 3, 47. 9, 157. 13, 29. 37. 14, 154. Kušar, *Rad* 118, 19. *NVj* 3, 326. 337. Budmani, *Rad* 65, 164. *Elezovič l,* 17. *REW* 242. *Tiktin* 87. Matzenauer, *LF* 12, 164. *WP* 1,4.

**Râma** f, hidronim. Ta rječica izvire kod sela Varvare ispod planine Draguše. Utječe u Neretvu kod Udutskog (v. *uduť),* kod mjesta koje se zove *U siirama* (upor. *Ustiprača, Ustikolina, usti* »ušće«). Rječica daje ime kraju, horonim je i značila je »Bosna«. Od 1103. nalazi se u naslovu ugarsko-hrvatskih kraljeva. Tu je bio i samostan do 1689, kada je prenesen u Sinj : Gospa Sinjska je iz Rame. Tu su nađeni predmeti iz brončanog doba. Kao toponim dolazi još ime sela u kotaru Konjic i u općini Klis. Naziv nije izoliran. Odatle etnik *Ramljanin,* koji kao toponim dolazi u Lici i u kotaru Podravska Slatina. Prezime i toponim *Ramljak.* Ovamo ide još kao ime planine (oronim) *Ramoćak* (duvanjska nabija), poimeničen pridjev *romski* na *-jak.* Kavanjin je objašnjavao postanje prema tipu pučkih etimologija: *Rama* je *arma pro gramaški* (štamparska griješka *po gramaški = gramatički),* »latinski« tj. »oružan puk junački«. Budući da je ime rijeke, a hidronimi su od reda predslavenski i predrimski, može se o postanju reći tek toliko da pripada nepoznatom predrimskom (možda ilirskom ili čak još starijem) jeziku.

*Lit.: ARj* 13, 29. 37. 40.

**ramaléz** m (Riječka nahija, Crna Gora) »debela palica koja zatvara vrata, ulazeći s oba svoja kraja u zidove«.

*Lit.: ARj* 13, 30.

**raman**[1], gen. *-mna* m (Vitaljić) »drača vela (glosira Vitaljić), beli trn« = *ramna* f (16. v.). Od gr.-lat. *rhamnus,* biljka koja se pominje u psalmu 57, 10.

*Lit.: ARj* 13, 31. 38.

**raman**[2], gen. *-mna* m "(Vuk, Dubrovnik), odatle deminutiv na *-ъk> -ak rămenak,* gen. *-ēnka* pored *ramènak,* gen. *-énka* (Crna Gora, sufiks prema sinonimu *prsténak)* = *ruman,* gen. *-äna* ili *-mna* = *rman,* gen. *rmna* = hrv.-kajk., slov. *armen* = *jermen* = *ermen* (Belostenec) = *ärmanj* (Bakar) = *rmanj* = (možda s disimilacijom *m — n > m — Ī) rmel* (Jastrebarsko) »carev cvijet, titrica, kamilica, kamomila, bušinec, lipica«. Postoji još varijanta *revan* = *ravan* »chrysanthemum parthenium«. Raširenija je varijanta *romanika* f (Mikalja) = *romunika* (Paraćinska nahija) »titrica ili revan«, upor. sa *-ica* rum. *românită* (s mnogo varijanata) »anthémis cotula«, pored *roman* i slov. i češ. *rumánek,* polj. *rumianek), rumień.* Ta je varijanta dovedena u vezu s lat. pridjevom *romanus* od *Roma.* Upor. njem. *römische Kamille* i madž. *romaiszegfü* i rus. *rimskaja,* ali će Bruckner imati pravo kad tvrdi da je iz njem. deminutiva *Hermandel, Hermelchen,* a to iz srlat. *camomella* < gr. *χαμαίμηλον* > *kamomila* (v.). Sve te varijante nisu ipak objašnjene.

*Lit.: ARj* 13, 30-1. *Tiktin* 1335-1336. *Miklošič* 271. *Bruckner* 468. *REW*[3] 7371. Machek, *ČSR* 244-5.

**ramazan,** gen. *-dna* m (Vuk, Bosna i Hercegovina, Kačić) = *ramazan* (Kosmet) = *ramadan* (Kosmet) »1° glavni muslimanski post pred Bajram, 2° deveti mjesec muslimanske godine«. Pridjev na *-ski ramazanski.* U antroponimiji *Ramadan* »muslimansko ime i prezime«, odatle kršćanska prezimena i toponimi, odatle *Ramadanovići, Ramadanová.* Složenica *šehri ramazan* (muslimanska narodna pjesma). Upor. još dalmatinsko prezime *Robadan* s lomb. *rabodon* »galama«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *ramazan* < ar. *ramadan)* iz oblasti islama: rum., bug. *ramazan.*

*Lit.: ARj* 13, 30. 32. *Elezović 2,* 166. *Mladenov* 556. *Tiktin* 1295. *REW*[3] 7024. Korsch, *ASPh* 9, 664. *SkaījiP* 532.

**räme,** gen. *-ena,* n. pl. *ramena* = *ramena* (Istra, po deklinaciji na *-n)* = *ramen* n (Jačke; Marulić, maskulinum po deklinaciji *o,* Hercegovina) = *ramo* n (po deklinaciji na *-o* kao *oko, uho, tijelo* već u stcslav., bug., rus. jeziku) = *râma* f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(formo, *огмёнь),* »spatula«. Izvedenice se prave od triju osnova: *ram-* (upor. *ime, vrijeme), ramn-* i *ramen-.* Od *ram-* na *-ъk* od sintagme *naramak,* gen. *-ãrnka* m pored *naramak* (Vuk) »što se može metnuti na rame«, s deminutivom na *-ió naràmcié* i augmentativom na *-ina naramčina* (Lika), *dòramak,* gen. *-āmka* »ženski zobun bez rukava«, s deminutivom na *-e dòrãmce* n »muška haljina bez rukava«, *abramaca* (Bosna). Na *-ьc >-ac: rămac,* gen. *-mca* (Srijem, ćurčijski termin) »poklopac od crvene ili plave kože na kozunu (= kožuhu), koji pokriva šav ispod pazuha«, od genitiva *ramca* > *ranca* (upor. obratno gen. *Šanca* < njem. *Schanz* > *Samca,* s nominativom *Samac,* toponim) stvara se novi nominativ *ranac* (Hrvatsko zagorje) »1° poramenica, dio na ženskoj košulji od vrata do ramena, 2° (Lobor) rupa kuda se na ruke oblači košulja«*;* na *-ьca ranca* f (Šaptinovac) »bore na košulji na rukavu gdje je ušit, niza« upravo je postverbal od *rancati, rançam* impf, *(na-)* »činiti rancu, nábore na rukavima«. Ovamo još na

-ьce *ramce n (15. i 16. v.) potvrđen dva puta samo u pl. *гamьca ostavšaa* »pabirak u vinogradu«; (Bednja, hrv.-kajk.) *rune* m »ramenica na ženskoj košulji«. Pridjev na *-ast ramasi* »širokih ramena, pleća«. Deminutiv na *-ica ramica,* na dvostruki deminutivni sufiks *-sce* > *-ъcъce rameice.* U imenima domaćih životinja: na *-ónja románja* (Lika) »ime volu«, na *-ulja ramulja* (BiH) »ime kravi« = na *-uška ramuška* (Lika) = na *-ašķa ramaška,* na *-eška rameška.* Denominal na *-iti obr amiti (pūskit).* Od osnove *ramn-* (upór. slov. *kamna,* češ. *náramný),* koja se može shvatiti i kao pridjev na *ъn* od *rám-,* na *-ica ramnica, naramnik* (Stulić), *naramnįak* (Stupník), *obramnica* = (sa *mn* > *vn* kao *vnogo* < *mnogo) òbrãvnica* (Hercegovina) = *òbrãvnica* (Kosmet) = *òbrãnica* (Banat) = *àbravnica* (Vuk, Crna Gora, sa *o* > *a,* asimilacija prema idućem *a,* nastala zbog toga što je iščezla u svijesti veza s *rame)* »motka sa sudovima na kraju, nosi se preko ramena«, *sekira naraunica* (Habdelić) »securis od findenda ligna«, na *-aca obramnjača* (Vuk) = *obravnjača* (Srbija, narječje moravsko). Od *ramen-* na *-ica ramènica, pòramenica* = *izaramenica, naramenica* (Stulić) = na *-ik ramenik, naramenik, okoramenica.* Pridjev na *-ast ramenast.* Deminutiv *ramence* n. Augmentativ *ramenina* (Stulić). Kol. na *-je rámenje* n (Kosmet). Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Ie. korijen **ar-,* koji se nalazi u *jaram* (v.), u prijevoju možda i u *remen* (v.). Schnetz dovodi u vezu i ime *Germana* < pragerm. *Dermana* sa slav. *гamёnъ.* U baltičkoj grupi niži prijevojni štěpen zastupljen je u stprus. *irtno* »Arm«, tako i u sanskr. *irma-ķ* dok u lit. *irmede* »Gicht«, a u lat. *armus* i u got. *arms,* nvnjem. *Arm.*

*Lit.: ARj* 1, 30. 2, 660. 4, 120. 7, 551, 552. 8, 437. 438. 13, 30. 31. 32. 36. 51. *Elezović* 2, 166. 5. *Miklósié* 272. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. *KZ* 45, 107. *WP* 1, 73. *Mladenov* 556. *Trautmann* 13. Schnetz, *ASPh* 40, 70-77. Mikkola 1/2 *AnzIF* 21, 107. Wijk, *IF* 20, 341. Hirt, *IF* 17, 291. 32, 296. Ebei, *IF 6,* 452. Persson, *KZ* 48. 122., bilj 1. *Boisacq*[3] 73.

rampas m (Bačka, križevački kraj) »1° novo mlado vino (Popović, bug.), 2° nevaljalo vino (Bačka, Križevci)«, također bug. »ovogodišnje vino«.

*Lit.: ARj* 13, 40.

rampīn, gen. *-ina* m (Dubrovnik) = *rampin,* gen. *-Ina* (Buzet, Sovinjsko polje) »(alat) kuka željezna«. Od tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-înus rampino,* od *rampa* germanskoga podrijetla.

*Lit.: ARj* 13, 40. *REW*[3] 7032. Rešetar, *Rad* 248, 234. *DEI* 3204.

ran, određeno *rani, î rana* (Vuk, Kosmet) = *rani* (ŽK, opozicija *kasni'),* sveslav. i praslav., »δρ&ριος (s kojim je u prasrodstvu), matutinus«. Poimeničen na *-ьc* > *-ac ranac,* gen. *-nca* (Srbija, Rudnik) »rana kruška«, na *-Ik raník,* gen. *-ika* m (Vuk) »koji rano ustaje; na *-ica ranica* (Vuk, Srijem) = na *-ika ranika* (Budrovci, Đakovo) »rana trešnja«, na *-ka ranka* f = *ranjka* »1° rano voće, šljiva, vinova loza, 2° (Lika) ovca koja se prva s proljeća ojagnjila« prema m *ranko* (Lika) »1° takav ovan, 2° ime volu«, odatle poimeničen pridjev na *-ovaca rankovača* (Orahovica) »rakija od ranih šljiva« i na *-uša ranjkuša* (Makarska) »ptica planinska koja najprvo slazeći k moru kaže zimu«. Apstraktum na *-ina ränina* »rano voće«. Deminutiv na *-će ranče* n »prvo janje«, odatle *rančica* (Lika) »1° ime ovci od mila, 2° ime kokoši (Samobor)«, možda i *rančuga* (Pirot, Crnca) »raphanus raphanistrum«. Prilozi: *rano* (Vuk, opozicija *dočkán, kasno),* komparativ *ranije* »prije«, apsolutni superlativ *rano rancato* (Slovinac, južna Dalmacija?), *ẓarana.* Denominal na *-iṭi rănịṭi, -lm (.po-, pod-, u-)* (opozicija *docniti, kasniti).* Odatle radna imenica na *-lac* (upravo poimeničen part. perf. aktiva na *-ьc) rănilac,* gen. *-oca* m prema f *rmalica, ranoranilac·.,* na *-ilo ranilo* n (Vuk, *~ na vodu na Cvijetf),* postverbal na *- ik pòdranak* = *podrânak,* gen. *-ânka* (Kosmet). Složenica od sintagme *ranilist* m »biljka betonica officinalis«, *ranustajka* (BiH), *ranopad* (Vuk) »eufemizam za govno«. Postanje prikazuje izričaj *sunce se rada* — bug. *raida se^slănceto.* Korijen je praslavenskog pridjeva prema tom izričaju u glagolu *roditi se* (v.). Upor. u rum. *soarele asfinteịte* »sunce zalazi«, upravo »sunce posvećuje«. Upor. niži prijevoj u baltičkoj grupi lit. *rytas,* lot. *rīts* »jutro«. Ie. je korijen **urõdhno,* prijevoj perfektuma od **uredk-* »rasti, dizati se, ići«, koji je u *rod* (v.), raširenje korijena **er-* »krenuti«, koji je u *rinuti* (v.)$_3$ *roj, rijeka; *erei-* rašireno je sufiksom *t* u baltičkoj grupi, dok je u slavinama *rano* upravo pridjev na *-no* od *rod,* u oba slučaja »ono što se odnosi na rađanje sunca«.

*Lit.: ARj* 13, 41. 57. 59. 60. *NJ*1, 106-110. 129-143. *Elezović 2,* 167. *MiЬIoШ* 273. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. *WP* \, 141. 290s *Trautmann* 246. *Boisacq*[3] 711. Oštiř, *ASPh* 36, 441-445. (cf *jfF* 3, 214). Šuman, *ASPh* 30, 305.

rana f (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »πληγή, plaga«. Sveslav. i praslav. denominai ná *-iti raniti, -trn* pf. *(iz-, na-)* prema impf, na *-a- rdnjati, rãnjãm* (dubrovački i dalmatinski pisci), iterativ na *-va- ranjavati, ranjavam* (Vuk) = na *-iva- ranjivati, -īvām* (17. v.) *(iz-).* Od *rana* na *-ika ranika* »biljka anthylis vulneraria«; pridjev *rănav* (16. v.), poimeničen *ranavac,* gen. *-vea* m (17. i 18. v.) prema *ranavica f* na *-ast ranavast* (Stulić), denominal na *-iti ranaviti.* Radna imenica *ranar(nik)* (Belostenec) »kirurg«, s pridjevom *ranarski.* Od osnove *ranj-* na *-bk ranjak,* gen. *-njka* »biljka anthylis vulneraria«, pridjev *rănjav* (Vuk), poimeničen na *-ьc* > *-ac rănjavac,* gen. *-avca,* na *-ost rănjavost.* Poimeničen particip perf. pas. *ranjenik* m (Vuk, 18. v.) prema f *ranjenica* (Lika) »1° ranjeno žensko čeljade, 2° ljekovita biljka« = na *-ika ranjenika* »anthylis vulneraria«. Složenica *rak-rana* prevedenica je prema njem. *Krebs-schaden, Krebs--geschwür.* Prema arb. *varre* »rana« riječ *rana* pokazuje gubitak početnog *v-* < ie. **vornă* i rus. *vor ona* »Hennegatt, Öffnung im Hinterteil des Schiffes, in der sich der Ruder bewegt«, polj. *wrona* »otvor«, češ. *vrana* »Fassspund«, u hrv.-srp. sa sufiksom *-ıo vrânj* m »Spund«. Dodatkom sufiksa *-ıo* mjesto **vrana = vorona* uklonjena je homonịmija s imenom ptice *vrana.* Upor. još sanskr. *vranah,* »rana«. Isti korijen u prijevoju *uer-* raširenom formantom *-d uerd-* nalazi se u impf, *vrijeđati, vrijeđam* prema pf. *-vrijediti (po-, u-),* s postverbalima *povreda, uvreda* i pridjevom na *-ljiv uvredljiv.* Početno *v-* u *-vrijediti* shvaćeno je kao prefiks *ъ i* zamijenjeno sa M- (fausse régression, Dauzāt) *urediti (se)* pf. (ŽK) »dirnuti u ranu, zadati sebi ozljedu« prema impf, *rediti* »ranjavati, praviti žuljeve«. Madžari posudiše *merégy* »Pestbeule«. Slog *vrě-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *vered* »laesio, vulnus«, polj. *wrzód.* Produljenje na *d* nalazi se u sanskr. *avradanta* »sie wurden weich, mürbe«, avesti *varsává* »weich, locker«, ags. *wrotan* »wühlen«, nvnjem. *Rüssel.* Ni za to produljenje nema baltičkih paralela. V. još rai.

*Lit.: ARj* 13, 44. 52. 55. 61. 62. 63. *Miklošič* 273. 384. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. 634. *Mladenov* 78. 557. *RFV 66,* 361. si. *(RSl 5,* 258). *WP* 1, 286. *Trautmann* 236. Suman, *ASPh* 30. 305. Joki *Unt.* 194.

ranac, gen. *-nca* m, današnji vojnički izraz za *ruksak* m u hrvatskim gradovima. Od njem. *Ranzen* m, *Rânzei.*

*Lit.: Schneeweis 122. Striedter-Temps* 182.

randa f (Božava, Dalmacija), s prefiksom *kontra* (v.) *kuntrarãnda* (ibidem) »brodski termin za vrstu jedra«. Od tal. *randa* germanskog podrijetla »sorta di vela di taglio a forma di trapezio irregolare«.

*Lit.: ARj* 13, 53. Cronia, *ID 6,* 118. *REW** 7042. *DEI* 3205.

rânkati, *-am·* (Perast, afereza *a-).* Od tal. *arrancare* (13 — 16. v.) »iščupati«. [Usp. *arankati* »napasti, navaliti« (Nalješković)].

*Lit.: ARj* 1, 99. 13, 58. *DEI* 299.

rânketiv *(na-* Dubrovnik) = *(-ljiv* mjesto *-iv) rânketljiv* (ibidem) = *rànketljiv* (Cavtat) = *rankativ* (Mikalja) = *rangljetiv* (Ugljan) = (-6И > *-an* mjesto *-iv, -ljiv) ranketan (orah,* Vetranić), odbacivanjem sufiksa *-etiv* i zamjenom domaćim *-av rănkav* (Korčula), pridjev, »upaljen (o slanini, masti, ulju itd.), užežen«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. pridjeva na *-ïdus rancidus* (od *ranceo),* sa *ci* > *k* (upor. sard, *rankidu)* kao u *kimak, d* > í kao u južnoj Italiji sic. *rantíitu, graniselo* (Napulj). Denominal *oranketiviti se* pf. (Stulić) »užeći se«. U Splitu je novija posudenica iz mlet. *rancid,* upor. istro-rom. *ránzedo.* Pridjevski sufiks *-av* zamjenjuje se varijantom *-jav rančov* (Split, Šibenik). Apstraktum na *-eca* < tal. *-ezza* < lat. *-Mes rànkeca* f (Dubrovnik, Cavtat). I u tal. narječjima lat. pridjev dobiva preda se *g-* unakrštenjem s lat. pridjevom *crassus* > *grassus.* To se opetuje i u hrv.: *grancid* (Rab), upor. krčko-rom. *granzed.* Zamjenom nenaglašenog sufiksa *-jav* nastaje *grânčav* (ŽK, Brač, Šibenik), na *-ljiv grancljiv* < mlet. *granzio,* na *-iv grànciv* (Malínská), *garancîv* (Pag) »pokvaren«. Denominál na *-ati grančat* (Božava) < *granare.* Hrv.-kajk. *granah,* f *gronka* (18. v., Belostenec, Kavanjin, Stulić) ne treba da ide ovamo, jer se može tumačiti kao i bug. *grana, granilo, graniv* »ranzig«, apstraktum *granivost* f = u ruskim narječjima *goronit* »isto« iz slav. jezičnih sredstava: **gor-no* (upor. *gorak, grk).* Pridjev *granah* sadrži prema tome sufiks *-tko* kao *sladak* i ide zajedno sa hrv.-kajk. *granuli, -em* pf. »grknuti«. V. *gorjeli.* U Vodicama *grank,* f *grä-aka* »ranzig«, u Bednji (hrv.--kajk.) *grunjek,* određeno *grunjki.* U slov. i hrv.-kajk. odgovara tome *grének,* f *-ka; grenko grenčen,* f *-čna, grenlina, gren,* gen. *-i* f, denominali *grenéti, gremii, grenčati, grenkoba, grenkost* itd. Leksikološka porodica slov. *gren* velika je. Miklošič označuje slov. *grének* kao tamno u morfološkom pogledu (»in seiner Bildung dunkel«). Ako je *granah* od prijevoja

*gor-,* onda je *grenek* od nižeg štěpena *ger-*istog korijena. Sufiks je *-ъHo* isti i ista likvidna metateza u oba slučaja. I s te strane lat. *rancidus* moglo je kod nas dobiti *g* pred *r.* To bi bio slučaj unakrštavanja romanskog i slavenskog istoznačnog pridjeva.

*Lit.: AR)* 3, 385. 389. 9, 157. 13, 58. *Pleteršnik* l, 250. Ribarić, *SDZb 9,* 149. Cronia, *ID 6,* 109. *Banali 2,* 186. *REW** 7040. *Ive* 97., § 119. Skok, *ASPh* 28, 467. 468. Kušar, *Rad* 118, 24, Budmani, *Rad* 65, 162. *Mladenov* 109. *Miklošič* 73. 273. *SEW* \, 333.

**ranta** f (Prigorje, Posavina, također slov.) »prečka, prečaga«. Od bav.-njem *Rante.*

*Lit.: ARj* 13, 60.

**rânj** m (Malínská) = *rãnj,* gen. *rãnjâ* = *rãnjo* m (Božava) »morska riba s otrovnim perajama«. Od tal. *ragno,* istro-rom. *arano* < lat. *arãnea, araneus.* Upór. u Malinskoj *ranjen* m »duguljasta plosnata riba do 25 cm duljine, isto što tal. *ragnon.* Dočetak *-en* nejasan.

*Lit.: ARj* 13, 60. Cronia, *ID 6,* 109. *REW*[3] 596.

**ranja** f (Makarska, Dalmacija) »kočak (u kome se hrani janje)«.

*Lit.: ARj* 13, 60.

**ranjčki** m pl. (Prigorje) = *ranjčki* (ŽKU) = *ranchi* (1774) = *rajnički* (~ *dukat,* 1588) = *pinez ranjičM* (1668) = *ranički (1592) = raniški* (1694), *rajnski (dukati, pinezf),* slov. *rajniš, ranjški.* S drugim samoglasima u poljskom i ukrajinskom. Naziv austrijskog novca prije uvođenja krunske vrijednosti, sinonim *forint(a)* — *vòrint, forent* (ŽK). Poimeničen njem. pridjev *rheinisch* (po rijeci *Rajni,* gdje se najprije kovao *Rheinischgulderi).* U Hrvatskoj se u latinski pisanim izvorima spominje *florenus rhenensis* od 1540. i 1542.

*Lit.: ARj* 13, 6. 62. Jagić, *ASPh 8,* 319. *Miklošič* 277. *Bruckner* 457. *Mažuranić* 1281. *Herkov* 1, 421-2. 2, 327-8.

**ranjota** f (Hrvati u južnoj Italiji, Molise) »žaba«. Od tal. *rana* s deminutivnim sufiksom *-otta.* Ta riječ zastupljena je u imenu biljke lat. *ranunculus* > *nàrãnkuo,* gen. *-ula* (Perast) = *granīcula f* (Vodopić, Dubrovnik) »ranunculus asiaticus«. Glede dodatka *g-* upor. franc, *grenouille* i tal. *granocchia* pored *ranocchia* < *Jānočūlā* »žaba«. Glede izmjene *-uculus, -iculus* upor. *pediculus* prema *peduculus* > tal. *pidocchio,* fr. *pou.*

*Lit.: ARj* 3, 388. 7, 553. Wędkiewicz, *RSI 6,* 235. *REW*[3] 7046. *Prati* 814.

**raolje** n (Stulić) = *raoka* f (Popović) »biljka, stablo ricinus, Rizinusöl«.

*Lit.: ARj* 13, 63.

rap m, *rapa* f (Bella), deminutiv na *-ica rapica* (latinizam < *rapům, rapa* ili α za "k, upor. bug. *rápica* i rum. *rapita)* = *repa* (Istra, Bjelovar, Križevci, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), *rjeta* (17. v.) = (ikavski) *řípa* (ŽK, Vrbnik, Božava, Sušnjevo selo kod Ogulina). Sveslavenska posudenica od lat. *rapa.* Sinonimi *blitva, broskua, mrkva.* Upotrebljava se i u narodnom liječenju *(bánját se u kûvanoj riti,* ŽK). Toponimi: *Repa* itd. Madžari posudiše *répa, repce.* Arbanasi *repe.* Pridjevi određeni *repní (^o sjeme"),* poimeničen *repnica* »mlado lišće od repe«, na *-jača repnjača* »jama za repu«, na *-jak repnjak* = na *-ište repiste,* na *-ast repast* »nalik na repu«. Deminutivi: na -бе > *-äc repac,* gen. *-pca* m »Rauke«, *repica* (Vuk) = *rjepica* — *rîpica* (Jačke), u Vinkovcima i okolici *repica* i *rlpica* znači »krumpir«, slično već Reljković: *repice* »Grundbirn«. Odatle pridjev *repični,* poimeničen *repičnica* »jabuka«; na *-j replja* f (poimeničen pridjev) »1° repa (Crna Gora), 2° vrst jabuke (slov.)«. Na *-ača repača* f (Vidovec, Varaždin) »jabuka nalik na repu«. Na *-ar* < lat. *-arius repar* = *ripar* (ŽK) »koji prodaje repu«. Na *-uh rèpuh,* gen. *-uha* (Vuk) = *repuv* (Lika) = *repušina* (Vuk) »tussilago petasites«. Glede sufiksa upor. *lopuh.* Odatle *repuš* »biljka u narodnoj medicini«, deminutivi *repušac,* gen. *-sca* »biljka prostjenak«, *repušak,* gen. *-ška* (Konavli) »mala repa«, *repušica* (Istra). Izvedenice od ikavskog oblika *ripar* (Hreljin) »carduelis cannabina«, *ritarica* »isto, sinonim: fazanel«, *ripnica* f (Sušnjevo Selo) »trava kao hrana za blago«, *ripnjak* »čičak«, *ripuh* »vrst čička«, *ripušnica* »rapunculus«, *ripilica* »sonchus oleraceus«. Složenica (madž.) *sárgarépa* »mrkva«. Slov. *répa, repušec* »Rapunzel« dok je slov. *repíncelj* < tal. *raponzolo* preko njem. *Rapunzel,* s velikom leksikologijskom porodicom. Jat u slavinama nastao je iz *}a* odatle što je romanski *r* bio mekši suglasnik od praslav. Upor. *Roma* > *Rimt,* češki *Rim* kao *řepa* i *patriarcha* > *podreka* (Istra). Osnovne riječi *r apum, raphanus,* gr. ραπυς mediteranske su biljke i pripadaju evropskom supstratu. Od deminutiva lat. *raphanela* > sjev.-tal. *ravanela* > *ravanele* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »rotkvica«.

*Lit.: ARj* 13, 64. 875-885. 14, 32. *Pleteršnik 2,* 419. Hirtz, *Aves 2,* 417. *MiЬIoШ* -277. *Bruckner* 475. *Vasmer* 512—13. *Mladenov*

557. *Boisacf* 836-837. Kretschmer, *KZ* 31, 411. Machek, *LP 1,* 158. *GM* 363. Osten-Säcken, *IF* 33, 252. Wijk, *ZSPh* 14, 11-12. *DEI* 3212.

**rapa**[1] f (Pančić) »riječna riba umbra Krameri, umbra canma, crnka«.

*Lit.: ARj* 13, 64.

**rapa**[2] f (Visoko, Bosna) »duhan šnjofanac, burmut«.

*Lit.: ARj* 13, 64.

**rapina** f (druga polovica 14. i prva 15. v.) »krađa, furto, latrocinio«. S umetnutim *in* pred labijalom *Tampina* (Marin Držić) »otimačina, grabež«. Učen latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rapina,* apstraktum od *rapere.* Ovamo možda prilog *narapice* (sjeverna Dalmacija) »naglo«, ako je od priloga *na* i *rap-* od *rapidus.*

*Lit.: ARj l,* 553'. 13, 40. 65. Rešetar, *Rad* 248, 234. *REW** 7054. 7055 a. .

**rapõst** m (Rab) »ponor (iza Tinjarose)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *repostum* < kllat. *repositmn,* tal. *riposta* »tramonto«. Na Lošinju (Malo Selo, Lussinpiccolo) ta stara posudenica glasi *rapoća* »ponor, provalija«, u kojem je nastala zamjena *č* mjesto si možda preko *št* > **šć* > *ć.* Samoglasnik *a* je nastao od nenaglašenog *e* > *ь* > *a* kao u *Nadin* < *Medium.*

*Lit.: ARj* 13, 65. 66. *REW** 7225.

**rapsalj** m (Srbija, Leskovac) = *rapsalija* (Pirot, Crnca) »bijela pšenica, triticum turgidum«.

*Lit.: ARj* 13, 66.

**rarakati se,** -čem pored *-kam* (Stulić, Rosa) »prepirati se, svađati se«. Možda je izvedenica na *-akati* (deminutivni tip *ljubakati)* od stcslav. *гагъ* »sonitus«. V. *rarog.*

*Lit.: ARj* 13, 66. Petersson, *KZ* 47, 259. Wood, *IF 22,* 157.

**rárati,** *râram* impf. (Gospić) »igrati se dječje igre *raranja,* tj. obnositi loptu oko igrača i bacati je na igrače«, u Travniku znači »zadirkivati, dražati«.

*Lit.: ARj* 13, 67.

**rarog** m (Senj) = *rarog* (Brusina, Cres, Trst, slov.) = (s disimilacijom *r — r > r — l~) ralog* (Krk). Pridjev na *-ov rãrõgov* (Senj). Deminutiv na *-ica rarožica* (Martinšćica, Cres). Sinonimi: *Map, kario, morski rak* »palinurus vulgáris«. S disimilatornim ispadanjem početnog *r arežica* (Bodulsko). Prema Brückneru izvedenica je na *-og* (upor. *oštrog,* v.) od stcslav. *гагъ* »sonitus«. Ne vidi se veza u značenju. S tom je riječju lakše spojiti *rarov* (Hrvatska, Vrančić) »vrsta orla, Habicht«. Augmentativ na *-ina rarovina* (Posilović). Na *-ъс* > *-äc rarovac* (Brač). Dočetak *-ov* je kao u madž. *raro* > rum. *rarău.* Stcslav. riječ *гагъ* obrazovana je s pomoću sufiksa *-r,* kao *dar, pir,* (v.) od onomatopejske osnove *ra-.*

*Lit.: ARj* 13, 28. 67. *Miklošič* 271. *Bruckner* 454. *WP* 2, 342.

**rasa** f (Vuk) »(termin istočne crkve) gornja haljina kaluđerska, (u katolika) kuta«. Balkanski grecizam. Nalazi se u većini slavina: stcslav. *rasa,* čak. i slov. *ras* m »žensko volneno krilo domaćega dela«. Bug. *raso* n prema srgr. i ngr. ράσον, dok je rum. *rasă* f kao u srp. U slov. je moglo doći preko lat. *rasům* kao i talijanizam *raz* m (Mikalja, Stulić, Marin Držić) »vrst glatke svile« < tal. *raso* »atlas«.

*Lit.: ARj* 13, 67. 426. *Miklošič* 273. *Bruckner* 454. Vasmer, *GL* 127. *Mladenov* 557. *Tiktin* 1299. *Románsky* 127. *REW*[3] 7082.

**rasanatiti se** pf. (Lika) »raspričati se, razgovoriti se«. Čini se da je složenica s prefiksom *raz-* ali se ne zna što je osnovni glagol. Možda je u vezi sa zamjenicom *ono,* s prijevojem duljenja *ō* > *a.*

*Lit.: ARj* 13, 70.

**rascópati,** *rascōpām* pf. (Vuk, Srbija, Hrvatska) = *rascōpat, rascōpām* (Kosmet) »razbiti, razmrviti, raskoliti, rastući, rascijepati«. Bez prefiksa glagol ne postoji. Osnova *cop-* nalazi se u izvedenici na *-at* (v.): *cotai* m »komad« = *cepać* m (Kosmet, *e* mjesto *o* prema *cepatf)* »veliki komad«. Zacijelo je od arb. *ćope* f »komad«. Ovamo ide i *raščupati, raščupam* pf. (Poljica, Dalmacija) (objekt: *glavu)* »rasici glavu (kad se prasne glavom o stinu ili kad ko udari kamenom o nju)«. Ne zna se ide li ovamo pejorativni glagol *zacópati se* »zatelebati se (Zagreb), zaljubiti se«. Svakako nema nikakve veze s osnovom *cop- côpanja î,* odatle na *-ica* i *-ka côpanjica* = *copanjka* (ŽK), također slov. »hölzerne Unterlage bei den Fässern«. To je germanizam od njem. *Zugbaum.*

*Lit.: ARj* 13, 77. *Elezović 2,* 171. 419. 423. Skok, *ASPh* 33, 360. *Pleteršnik* 1, 87.

rascozati, *-am pî.* (Lika, objekt: *obuću')* »rascokljali (v.), razderati« prema impf, *rascozavati, rascòzãvãm* (Lika). Bez prefiksa glagol ne postoji. Vjerojatno od njem. *zerzausen,* stvnjem. *zerzûôn.* Njem. prefiks *zer-* zamijenjen je našim raž-. Germanizam je ušao u lički govor preko graničarsko-njem., kao *Kordun,* gen *-una* m, kraj uz nekadanju tursku granicu, koja se nije smjela prekoračiti, jer je tu bio *Militärkordon ı* pa *Lemùstranjga* f < *Allarmstange.* Glede *au* > *o* upór. *coprnica* (v.).

*Lit.: ARj* 13, 77.

raskoš, gen. *-i f* (bug., rus., češ. i polj.) = (prijelaz u deklināciju *a) raskola,* praslav., »luksuz«. Pridjev na *-ьn* > *-an raskošan* (Piva-Drobnjak) »rasipan, luksuzan«, poimeničen na -osi *raskošnost f,* na *-it raskošit,* na *-iv raskošiv,* deminutiv *raskošahan* (Stulić). Denominal na *-iti ráskošiti (se)* impf, »sich ergötzen« prema na *-iva- raskošivati se.* Na *-je raskošje* n = *raskošja* f, na *-aj raskošaj* (Stulić), s prijevojem duljenja ō > *a raskašati se, ràskãšãm* pored *raskašivati se.* Bez prefiksa *raz—koš* nije potvrđeno ni u jednoj slavini, valjda zbog homonimije s *koi* »1° Flechtscheuer, 2° Korb«. Put za utvrđivanje etimologije pokazuje prilog *raskono* »raskošno« < **raz — koh — no, raskoniša* f ili *raskoniš* m (Kašić) »slast, uživanje«, koje je zacijelo izvedeno od *kohati se.* Taj glagol nije potvrđen u hrv.-srp., nego u češkom i poljskom jeziku u značenju »ljubiti se«. Možda ide ovamo i naziv trave *raskonjik* (Belostenec) »eupatoria«. Čini se da je u vezi s lat. *carus,* od ie. korijena **qa~* »ljubiti, željeti« raširenog formantom s.

*Lit.: ARj* 13, 103. 120. 125. 129. I33.Mrklo'sič 122. *SEW* 152. 491. 580. *Holub-Kopečný* 175. 316. *Bruckner* 242. *KZ* 43, 311. *Mladenov* 544. *WP 2,* 449. Sutnar, *Jagičev zbornik* 612-617. Pedersen, *IF* 5, 53. Schmidt, *KZ* 32, 361.

rästak, gen. *-aka* m (Kosmet) pored *răstbk — r ástak* (Vuk?) »crvena boja za vjede i kosu žena«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rasuht* = *ruisuht* > tur. *rastık* »mineralna crvena boja, koju ženskinje upotrebljavaju da vrane vjede i uopće kosu«) iz oblasti kozmetike (šminkanja): rum. *rastie* = *rîstic* (Moldavija) = míze, ngr. ρ'Ἰχστίκι..

*Lit.: Elezović 2,* 170. 539. *Tiktin* 1329.

rastalica f (Božjakovina) = *rastalka* »ptica querquedula, krčuga, krdža (v.), skrž«.

*Lit.: ARj* 13, 265.

rasti, *-ēm* impf. (13. v., Vuk) *(do-, iz-, na-, nedo-, ob-, od-, po-, pana-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, uz-, za-)* — (sa *a* > *e* poslije *r* u čakavskom i dalmatinskom, dubrovačkom) *rèsti, -ēm* (s istim prefiksima), na *-eti rastjeti* = *rašćeti* (Dubrovnik) *(do-, iz-},* *narastiti* = *restiti,* na *-ati izrastati, izrastam* prema **rasnuti, -em* (rekonstruirano prema *da mi porasneš,* narodna pjesma, Vranja) i iterativima na *-va- izraštávati, -rastavom* (18. v.), *izrašćivati, -rašćujem* pored *-vam* (18. v.), *narastivati, -ujem,* sveslav. i praslav. **orst-,* bez paralela u baltičkoj grupi, »crescere > krešiti, krešivati, (ekspresivni izrazi:) dikati, prtiti, titnjati«. Postverbali: *rast* m, f (16. v.) »1° rastenje, 2° dob, statura, 3° otok slezene (15. v.)« = *rasti* m pl. (Prčanj) »bolest jetre«. U značenju »bolest jetre« posudiše Rumunji *rast* i Madžari *raszt* »Anschwellung der Milz«. Ostali postverbali: *izrast, mdorāst* f (Lika) »(pejorativ) onaj koji je ostao malen«, *nerast* m (hrv.-kajk., s prohibitivnim *ne-}* »otok slezene«, *obrast* f, *narast* (Belostenec), *narasta* f, *porast, uzrast, zrâsti* m pl. (Vodice) »bolest u zglobovima zbog prebrzog rastenja«. Postverbal na *-bk* > *-ák: izrastah,* gen. *izraska* (18. v.), *narastah,* gen. *-ska* (Riječka nahija). Na *-ilo rastilo* n »rasadnik«. Na *-ěn raštan* (Primorje, Trebinje, Hercegovina) »kupus bez glavice« = (sa zamjenom dočetka *-an* sufiksom *-tka* za bilje) *raštika* (Mostar, Dalmacija, Hrvatska, Vuk). Apstraktum na *-(j)aj: narastaj* (Bella), *izrašćaj, naraštaj* (Vuk), odatle na *-ьc* > *-äc narastając* »jedan iz podmlatka u bivšem Sokolu«. Na *-je prorašće* n. Pridjev na *-ьn* > *-an rasan (pijetao)* (Kurelac), na *-iv rastiv,* poimeničen na *-ък rastivak,* gen. *-vka* »1° virgultum, 2° svib«, na *-ljiv narast-Ijiv.* Particip pret. akt. poimeničuje se *izrastao,* gen. *-rasti* f »što izrasle na čemu«, na *-ica obraslica* (Vuk, Dobrota) »ono što na kočanu od zelja preko zime nanovo izrasle«, *odraslica* »žensko koje je već odraslo«. Na *-ina raslina* je prema Marelicu čehizam. Na *-ika obraslıka* (Šaptinovac) »brazgotina, požiljak«. Ovamo *obrašljica* (Ljubiša) i *obrašnjica* (Riječka nahija, Crna Gora), s gubitkom samoglasa *o-* u prefiksu *ob* (upór. *biskati, buliti, driješiti) brasùnica* (Hercegovina, Dalmacija) »obraslica« < po Daničiću **obrashnica* prema *obrasuniti se* (Zore) »postati brasunica«, *braš-Ijenci* m pl., toponim *Brašljevac,* gen. *-vca* (ŽK). Značajan je i rumunjski primjer, koji ide ovamo: *odraslă* pored *odrazia* f »Spross, Schössling«, s glagolom α *odrasli* < stcslav. *otrash.* Tu je i ír > ár upadljivo (prema

hrv.-srp. ili asimilacija kao u *si* > *zlï}.* Slog *r a-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *rosí,* rus. *roste.* le. Korijen nije posVe pouzdano utvrđen. Prema sanskrtu *rdháti* (3. 1.) »uspijeva, steže«, gr. ορμενος »tige, pousse, trognon de chou«, lat. *arduus,* ştir. *ard* »visok« pretpostavlja se kao ie. korijen **ordh-,* prijevoj perfektuma od **er(g)dh-* »rasti«, koji je u slavinama raširen s pomoću *-to.* Pretpostavlja se srodnost i s lat. *arbor,* odakle je *jarbol.* Bazi **eredh-* pripada i *гoaъ* (v.). Brugmann veže naprotiv sa sanskrtom *ŗsva* »visok«, gr. δρος »brijeg« i pretpostavlja **ors-ti,* dok Johansson veže doduše također sa *rodb,* ali pretpostavlja **ordh-s-to* ili **rađh-.*

*Lit.: ARj* 1, 593-594. 2, 660. 4, 287. 7, 555. 821. 8, 46. 441. 442. 13, 260. 291. *Elezović 2,* 198. 445. Ribarić, *SDZb 9,* 206. Maretić, *NVj* 3, 111. *Miklošič* 226. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 463. *KZ* 46, 209. *Mladenov* 557. *WP* 1, 149. *Tiktin* 1306. 1081. *GM* 367. *Boisacq** 711. Johansson, *KZ* 32, 434. 512-513 (cf. *AnzIF* 2, 91-92). Brugmann, *Gr.* $1^2$ 734. bilj. Ehrlich, *KZ* 39, 566. Leumann, *IF* 58, 116. Wijk, *IF* 28, 132. Mikkola (cf. *AnzIF* 21, 107). Vaillant, *Zlătarii* 1, 253-255 (cf. Rešelar, *Slávia* 8, 637). Wędkiewicz, *RSI 6,* 235. Putanec, *Filologija 6,* 158.

rasa[1] f (17. v., Urbar vinodolski, Sutomore, Bar, Dubrovnik, Boka, južna Hercegovina, Crna Gora, Konavli, Istra, Vodice, Almaš, Slavonija, Bosna, Dalmacija) »1° sukno u 4 niti, sukno plavetno za čakšire (17. v.), 2° ponjava od raše, 3° suknja (Crmnica), ženska haljina bez rukava, 4° nakit za glavu« = rasa, gen. *rasi f* (Rab) »panni crassi genus«. Najstarija je potvrda kod nas iz 1372. *drappo vacato rassa,* koje se izvozilo iz Dubrovnika u Jakin. Oblik *raš* m nije pouzdan, jer potvrda *tri kaveca (= kavetac,* gen. *-ča* »komad«) *rasa,* koja se čita u Jirečeka, *Spom.* 92. 94. glasi upravo *raža,* a to bi moglo biti tal. *(arrazzo* »čilim«. Naziv rasa nastao je po horonimu .Rasa = *Raška* (stara srpska država). Preko Dubrovnika, odakle se to vuneno sukno izvozilo na zapad, ušla je riječ ne samo u talijanski jezik i njegova narječja, nego i u španjolski i portugalski, u njemački, poljski i madžarski.

*Lit.: ARj* 13, 360. 361. Milelić, *SDZb 9,* 610. Ribarić, *SDZb* 9, 186. Kušar, *Rad* 118, 22. *Mažuranić* 1221. Jireček, Sŕaaí 2, 57. *REW*[3] 7071. *DEI* 3209.

Raša[2] f (1325, Istra), rijeka. Ide zacijelo zajedno sa stsrp. gradom *Ras,* odatle etnik *Rašanin* (Palmotić, Vitezović), pridjev (kletik) *Raška* »rijeka na kojoj je .Ras, i zemlja kojom protječe«, tako da *Rašanin* znači »1° čovjeka iz te zemlje, 2° prezime u Dečanskom hrisovulju«. Od imena grada nastade kod Madžara *Rác* »1° čovjek iz Raške koji se naselio u Vojvodini, 2° Srbin uopće, 3° prezime«. Talijanski je naziv za istarsku Rašu *Arsia* (učeno prema antičkom nazivu). Prema tome je slog ranastao po zakonu likvidne metateze kao u *Skradin* < *Scardano, Labin* < *Albana.* Na Apeninu opetuje se kao toponim *Arsia* (silva, Rim), na natpisima u Picenumu arsz'a, u etruščansko-umbrijskom *arsie* »saneie«. Naziv je bez sumnje pred-ie. iz doba diviniziranja rijeka, šuma (lolem).

*Lit.: ARj* 12, 846. 13, 361-2. 388. *Mon. croat.* 16. *SEZb* 4, CLXV i CLXXXII. Loewenlhal, *Wus* 10, 162. 168. Melich, *MNy* 5, 387 (cf. *RSl* 3, 396). Ribezzo, *Onomastica 2,* 44.

rašāk, gen. *-ška* m (Vuk, 18. v., M. A. Reljković, Lipovo polje, Lika, Vinkovci, Virovitička županija, Varoš kod Broda, Dalmacija, Bosna i Hercegovina) = râsafe (ŽK) = *rašak,* gen. *-ška* (Islra) »1° molovilo, vilao, Haspel, 2° mjera za pređu, 3° oruđe kojim se kupi otava, 4° (metafora) vez na košulji, 5° vrsta puške«. Postanje nije objašnjeno. Možda je kao i *rašlje, račve* izvedenica od *rak,* s deminutivnim sufiksom *-bk,* sa *ck* > *šk,* ali **račak* u tom značenju nije nigdje potvrđen.

*Lit.: ARj* 13, 361.

rašedija f (Bosna i Hercegovina) = *rešedija* (Banja Luka, Mostar) »slaiko jelo od nišesle (= najfinijeg brašna)«. Turcizam arapskog podrijella (ar. *rešedlje* »rezanci«) iz terminologije jela.

*Lit.: ARj* 13, 377. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 629. *Školjić** 534.

raškvajät, *-am pí.* (Božava) »rastopiti«. Od tal. *squagliare* »isto« < lat. *ex-coagulare.* Upór. *kolada.* Tal. prefiks *s-* < lal. *ex-* bio je pojačan našim rar-,

*Lit.:* Cronia, *ID 6. REW*[3] 2005.

raspa f (ŽK, Buzei, Sovinjsko polje) = *raspa* (Božava) = *ra(j)špa* (Krasić), slov. *rajšpa* pored *raspa* »lürpija, grebuša (Konavli), strugać«. Denominal na *-ati: raspai* (Božava), *raspati, -am* (ŽK), slov. *raspati.* Od tal. *raspa,*

*raspare* < germ, *raspon.* Poimeničen part. perf. *raspai* m (Mikalja) »resko vino« < tal. *vino raspato.* Upór. arb. *reshpë.*

*Lit.: ARj* 13, 174. 392. Zore, *Rad* 115, 153. 138, 58. *Pleteršnik* 2, 372. 375. Сгопіа,Я> 6, 118. *REW*³ 7077. *GM* 364.

**rašpakati,** *-am* pf. (Perast) »rascijepati«. S našim prefiksom *raz-* od tal. *spaccare* »isto« < germ, *spahhan,* upravo unakrštavanje domaćeg glagola s talijanskim.

*Lit.: ARj* 13, 392. *REW*³ 8114.

**raštel** m (Krk) »1° dio krosana ili stana, 2° gradela, 3° grebljica« = *rasteio* n (Lika) »grebljice u tari« = *roštil* m (Kućište) »drvena vrata« = *raštio,* gen. *rašćela* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »vrata na dvorištu, gvozdena rešetkasta vrata« = *rašte,* gen. *-ela* (Božava) »cancello, raštelio« = *raštel* ili *rašteo,* gen. *-ela* »mjesto na tursko (= bosansko)-hrvatskoj granici gdje se vršila dozvoljena trgovačka izmjena robe«, odatle toponim *Raštel* (Korenica), *Rasteia* n pl. (Dalmacija). Na tal. *-ata > mlet. -ada raštelata f* (Dubrovnik, Cavtat) = *reštelada* (Korčula, Potomje) »drvena ograda dvorišta« = *rašćelađa* (Prčanj) »Schutzgitter, koji dijeli npr. konobu od spremišta zvanog *mező«.* Od tai. *raštelio* pored *rastrello* < lat. *raštelius,* deminutiv na *-ellus* od *rastrům.* Ovamo sa *a > o* (?): *roštilj,* gen. *-ttja* (Vuk, Vojvodina) = *roštelj,* deminutivi *roštelac,* gen. *-Ica* (Jambrešić) = (zamjena sufiksa *-ellus* sa *-arius* > mlet. *-er* ?) *rostir* (18. v., Slavonija) = *roster* (Belostenec), deminutiv na *-ьc > -äc rošterac,* gen. *-rea* »gvozdena rešetka na kojoj se što peče, gradela (v.)«. Nalazi se u madž. *raštely* i rum. *rosteiu.* Taj je kuhinjski termin nastao unakrštenjem iz germ. *Rost* > tal. *ròsta* (upravo iz langobardskoga) i lat. *raštelius.* Ali nije objašnjen problem kako se to unakrštenje dogodilo na arei madž., hrv.-srp., slov. i rum., a da nema za to traga ni kod Romana i ni kod Germana. Postoji i germanizam bez sufiksa *roš* m (Mikalja, Belostenec, koji kaže da je dalmatinska riječ) i u slov. *roš, rošt,* polj. *roszt,* češ. *rošt* < njem. *Rost.* Bella i Stulić imaju i *roz.*

*Lit.: ARj* 13, 393. 14, 177. 180. *генас* 11. *REW* 7078. 7385. *Prati* 844. Matzenauer₃ *LF* 17, 176.

rät m (13. v., Vuk) = *rat,* gen. *-i* f (Baraković *Vila* 204: *gdi s morem rati ni;* Marulić) = (prijelaz od deklinacije *i* u deklinaciją *a) rata* f (Kosmet) »bellům«. Danas nije općenita narodska hrv.-srp. riječ za taj pojam. Na zapadu se kaže *boj* (v.) od *biti.* U starijem jeziku također boj, *razmirica, razboj.* Rumunjska posuđenica je *răsboiu* za lat. *bellům,* koje se nije očuvalo ni u jednom romanskom jeziku. Ta je posuđenica ekvivalenat za franačko *wera* > tal. *guerra,* fr. *guerre,* itd. u zapadnoj Romaniji. U narodnoj pjesmi je *razboj* »bojište«. Od drugih slavina nalazi se još u stcslav. *ratb f* (tako i u prijevodu Hamartola), bug., ukr. i veliko-rus. (također femininum). Može se uzeti da je praslav. **or-tb.* Upor. sanskr. *rtiķ* »Angriff«, gr. ερις, gen. -ιδος »lutte«. Mladenov veže sa *rana* i *raž.* To je prijevojni štěpen perfektuma od ie. korijena **er-* sa sufiksom *-t.* Pridjev na *-ьn > -an ratan,* određeno (danas obično) *ratni,* stcslav. *гаїьпъ,* põimeničen na *-ik ratnik.* Na *-ište ratište* n (neologizam) »bojno polje, Kriegsschauplatz«. Denominali na *-iti rotiti, -īm (za- se},* na *-ovati ratovati, -ujem.* Složenica i neologizama ima dosta. Od tih je običan *ratoboran.* Iz antroponimije *Ratimir* i toponimije *Ratiboř* (češ.). Upor. i stcslav. *retb* »aemulatio«.

*Lit.: ARj* 13, 394. 399. 401. 404. 405. *Elezović 2,* 171. *Miklošič* 273. 284. *Holub-Kopečný* 310. *Mladenov* 557. *WP* 1, 139. 2, 332. Pedersen, *KZ* 33, 367. Horák, *ĀSPh* 12, 299. *Boisacq** 280.

**rátal),** gen. *ratlja* m (ŽK) = (sa íí > *kl) raklič* (Sisak) »kolac za pričvršćivanje bacava na kolima (služi upravo za skraćivanje lanca)« = slov. *rájtelj,* gen. *-tija* ili *-teljna.* Denominal na *-ati raujat (za-* ŽK) — slov. *rajtljati.* Od njem.-bav. *Raitei.*

*Lit.: ARj* 13, 399. *Miklošič* 372. *Pleteršnik 2,* 372. Skok, *ASPh* 33, 369. 29, 478. Štrekelj, *ASPh 12,* 485.

**rátati se** (Vodice, Istra) »fieri, uspijevati« = *rátati se* (Krasić, hrv.-kajk., subjekti *svinje, deca}.* Pleteršnik ima iz Štajerske i Prekomurja *grătati, -am* »postati, posrećiti«, koje upućuje na njem. *geraten.* U tom značenju kaže se u ŽKU *rajtati se* (subjekti *dica, volavi)* »gut wachsen, uspijevati«. U slov. *rajtati* impf, znači još »računati, misliti«, *rajtati se* (istočna Štajerska) »sich besprechen«, *odrajtati* »entrichten«, *òbrãjtati* (ŽU). Odatle slov. radna imenica na *-avec rájtavec.* »Rechner«, apstraktum slov. *rajtinga î = rãjtinga* »račun« (ŽU). U značenju *rátati se — rajtati (se)* unakrstila se dva njemačka glagola: *geraten* i bav.-njem. *raiten* »compter, cribler«, koje je očuvalo

u potpunosti ovo značenje u *rajtinga* (sufiks *-inga* kao u *falinga, füringa,* njem. *-ung)* itd., »račun, računati, platiti itd«. Do unakrštavanja je došlo zbog izgovaranja *ge- > }э,* koje je metatezom došlo u naglašeni slog.

*Lit.: ARj* 13, 9. *Pleteršnik l,* 246. 782. 2, 372. *Miklošič* 372. Popović, *Sintaksa* 41. Ribarić, *SDZb 9,* 186.

**ratište** n (Dubašnica, Krk) »polukružno držalo na *vrujama (—* koš, košarica), lucanj (v., ŽK)«, *izaziva* uporedenje sa slov. *ratíšíe* »Lanzenstiel, -schaft, Sensen-, Axtstiel« = (unakršteno sa *ranta* »Stange«) *rantišče* »Sensenstiel« i sa stcslav. *ratište* »hasta«, češ. *ratište* »1° isto, 2° držalo u kose, srpa«, ukr. *rátišče,* ruš. *ratovišče.* U značenju »sulica« kod Stulića iz ruskoga. Matzenauer uporeduje s lit. *arta* »antenna, Iantina (v.)«. Sufiks je kao u *kasiste* (v.), *toporište* (v.). Veže se i sa *rat* (v.).

*Lit.: ARj* 13, 401. *Holub-Kopečný* 310. Šuman, *ASPh* 30, 305. Matzenauer, *LF* 16, 171. Scheftelowitz, *KZ* 54, 252-253. *Vasmer 2,* 495-96.

**Rava,** otočić i seoce na njemu u zadarskom arhipelagu. Odatle deminutivni naziv školja na *-ica Ravica,* rt *Kunča rava* (prvi je dio neobjašnjen oblik od *konac).* Pridjev *ravski* (1464. *crikvi ravskoj}.* Predslavenski i predrimski toponim, koji kao opća riječ dolazi *rava* u južnoj Italiji u značenju »masa kamenja«. Prema Ribezzu »grande isoglossa mediterranea«. Mogućnost veze s keltsko-ilirskom *grava* »kamen« (odatle *gravosum > Gruž,* tal. *Gravosa}* postoji ako je početno *g* ispalo kao u rum. *řípa* »kamen, provalija« < *grippa* (v.).

*Lit.: ARj* 13, 406. *Mon. croat.* 87. Skok, *Slav.* 110—111. Ribezzo, *Onomastica 2,* 48. *Tiktin* 1328.

**rävak,** gen. *rävka* m (Vuk, Srbija) »med koji prvi isteče kod cijeđenja«. Usp. tur. *ravak* »reine Honig der von selbst aus der Wabe fliesst«.

*Lit.: ARj* 13, 406. *Heuser* 383.

**ravän[1]** (Kosmet) »vrsta konjskog hoda *(гае ~)«* = *ràvan,* gen. *-vna* m »čavkun, kljusač, prusac, jorga, konj dobronosac« = *ràvãn,* gen. *-âna* (Srbija) »krupan konjski hod« = *rahvan* (Bosna) »isto«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (perz. *rahvan* od *rahvar* »isto«) iz terminologije konja: bug. *ravan,* čine. *arivane* f »amble«, ngr. ραχβάνι.

*Lit.: ARj* 13, 407. *Elezović 2, 156. Mladenov 541. Pascu 2,* 109. *škaljií** 530.

**ravan[2],** određeno *ravni, f ravna* (Vuk) = (sa *vn > bn,* upor. *libac,* gen. *lipca < ЫЁ ъ,* Liješće, Lika) *reben, rebna* (Lumbarda, Korčula) = (sa *vn > mn) rămân,* f *ramna* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn > -an *ог ьnъ,* »1° planus, aequus, 2° toponomastik (sam u femininumu i neutrumu i u vezi s toponomastičkim apelativima)«, *neravan* »hrapav, neupravan«. Poimeničenja: po deklinaciji i *ravan,* gen. *-vni* (Vuk) = *ravan,* gen. *-vni* (Volosko) »planities« = na *-ica ravnica* = *ramnîca* (ŽK), oboje toponimi, na *-ina ravnina.* Upor. brački toponim (složenica tipa *Carigrad) Vučeravan, Ravanjska.* Prilog *ravno,* u vez, *ravno kako (Proroci,* Budinić), *tako ravno, ako ravno,* prevedenice (calques) od *gleichwie* i *ebenso, wenngleich, izravno* »direktno«. Denominali na *-ati ravnati, -am* (Vuk) *(iz-, na-y ob-, po-}* = *ramnâti* (ŽK) prema iteratīvu na *-va ravnávati, ravnāvām,* samo s prefiksima, na *-iti râvniți (iz-, na-, s-)* =· *izramniti.* Radna imenica na *-telj ravnatelj,* s pridjevima na *-ev, -ski ravnateljev, ravnateljski,* apstraktum na *-stvo ravnateljstvo,* prevedenica od *direktor, direcția.* Na *-ište* samo toponim *Ravnište.* Upor. stari moravizam *rovnišče.* Složen pridjev iz sintagme (sveslav. i stcslav.) *ravnodušan,* prevedenica (calque) od ἰσόψυχος, usp. i lat. *aequaninius.* Pridjev posudiše Madžari *róna* (zacijelo prema panonskom *го ъnъ,* upor. češ. *rovny),* odatle madž. toponim i prezime *Rónai,* Rumunji *ravan* pored *revén,* pl. f *raveni* s interesantnim semantemom »vlažan (o zemlji)«, koji se ne nalazi u slavinama, apstraktum na -ê/ò > *-eală reveneală* »vlaga«, od *a reveni* »feuchtig werden«, *revenos* (~ *loc* »vlažno mjesto«). Taj razvitak stoji zacijelo u vezi s rumunjskim nomadiziranjem u srednjem vijeku. Gorštaku je i ravnica vlažna. Arb. *rafsh* i glagol *rafshoj* »poravnavam« sadrži naš pridjev, u kojem je sufiks *-ьn* zamijenjen arbanaskim deminutivnim sufiksom. U drugim slavinama kao u češ. i polj. *rovny,* rus. *rovnyj (ravnyj* je iz crkvenog jezika) pokazuje istu likvidnu metatezu kao *rab* i *rob.* Sufiks *-ьnъ* već u praslav. je sveslav inovacija prema prus. *anais* »istinit, izvjestan«, lit. *arvas* »slobodan«, iz čega se vidi da su prvobitno konkretno (materijalno) značenje očuvali slavenski jezici, a u baltičkom je preneseno na psihološko (apstraktno) polje. Ie. veze nisu utvrđene. Neki gledaju prijevoj perfektuma od ie. korijena u bazi **ereu-* »širok, dalek«, odatle **reuos* »prostor, dalek«, očuvan u avesti *rawah* »prostor«, lat. *rūs,* gen. *rūris* »zemlja, selo«, got. *rum* = njem. *Raum.* Drugi dovode u vezu

i s *orati* (v.)· Upór. lat. *arvum* od *arare.* Sufiks *-uo* bio bi tada isti koji u *mrtav.*

*Lit.: ARj 4,* 289. 7, 562. 8, 47. 13, 406. 416. 417. 421. 422. Kušar, *NVj* 328. *NJ* 3, 127-128. *Elezovit 2,* 157. *Miklošič* 226. *Яo-lub-Kopečný* 315. *Bruckner* 464. *Mladenov* 581. Гйгiя 1311. *Trautmann* 14. И^Р 1, 79. 2, 357. Unbegaun, ЯЯ5[1] 12, 30. Jagić, Л5РА 20, 539. 12, 184. *GM* 360. Jokl, *Unt.* 175. Mikkola, ZМГ *Etymologie der slav. Worte mit anlautendem rollo,* /а/га (cf. *AnzlF* 21, 107). Meillet, *MSLP* 12, 213-238 (cf. Лпг/F 20, 5). Petersson, *IF* 24, 251. /F 25, 74. Otrębski, *KZ* 66, 247.

raz- = гага- (pred suglasničkim grupama, npr. *razabrati}* = rasi- (čakavski u istom položaju *razibrăti, raziznâti,* ŽK), sveslav. i praslav. **orz-,* prefiks, »dis- > fr. dé(s)-, zer-«, tako u slov. i bug., dok u sjevernim slavinama *roz-* (ruski *raz-* je iz crkvenog jezika). Sa južnoslavenskim posuđenicama ušao je i u rumunjski jezik, premda u tom jeziku postoji lat. *dis- > des-,* kao u *razlog, răscoală, răzmirifă* itd. Odatle je prenesen na lat. elemenat, npr. *a răzjudeca* prema *razscditi, răscoace, răsbate, a sa răzbuna* »osvetiti se«, *răscopt* »prezreo«, kao i na posuđenice iz madž. *răzgîndi* prema *razmisliti, răzneam* »Ururahn« itd. U hrv. (Pounje, Hrvatska), slov. i u hrv.-kajk. (Pergošić) *raž* je postao i prijedlog s gen. u značenju »bez, radi, poradi, za« = *raži,* s gen., »osim«. Unakrštava se sa *osim* u *razím* i sa *van razvan* »osim«, upor. slov. *razven, razun, ražen.* Upor. *razizemlje* n (čakavski na Krku) »prizemlje«. Upor. obratnu pojavu· u romanskim jezicima gdje prijedlog postaje prilog: *trans* > fr. *très.* U hrv.-srp. je odatle prijedlog i prilog *ràzma* (Vuk, narodna pjesma) pored *razmi* (u poslovicama) »osim, do, praeter« < stcslav. *razvě* pored *r ozvě,* rus. *razve* = *raže.* To je praslavenska izvedenica dobivena sufiksom *-ψ:* u lokatīvu. Upor. lokativ u sinonimu *svênê > osim, sem, sim, sin.* Prijelaz *zv > zm* može se tumačiti na dva načina, fonetski kao u *trezven > trizmen = crizmen* ili analogijom prema prilozima *većma, velmi.* Nepromijenjen oblik *razvi* nalazi se i kod čakavaca, u Vinodolskom zakoniku, u Bosni, kod Antuna Dalmàtina, *razve* u stsrp., u Dušanovu zakoniku, kod Obradovića i u hrv.--kajk. (Pergošić). Slog *ra- / ro-* (upor. *rob* pored roe) nastao je po zakonu likvidne metateze. Dočetak *-z* je kao u *niz* (v.), *iz* (v.), *bez* (v.). Osnovno *ra-* uporeduje se sa sanskr. *árdhas* »dio« i lit. *ardau, ardyti* »dijelim«. Ako je tako, *raž-* je bio prvobitno imenica i prilog, koji je u toku vremena postao prefiks. Upor. lat. *mīnus* > franc, *moins,* odakle prefiks *mes-* u *mesalliance, mégarde* itd. U značenju »bez« ima Miklošič hrv. pridjev koji je nastao iz sintagme *razrukavan* snudis brachiis«. Kao primjer za *raz-* u službi imeničkog prefiksa neka služi *raskorak.* Suglasnik *z* se tumači i iz sandhi iz ie. **or-dh* u **ord-tbrgati, *ord--dirati > raz-trgati, raz-dirati.* V. i *rozga* i *rasoha.* Ie. **or-dh* sadrži prijevoj perfektuma od ie. korijena **er-,* raširen formantom *-dh.* Upor. *raz-oriti* i *rijedak.*

*Lit.: ARj* 13, 427. 563. 637. 761. *Miklošič* 226. *Holub-Kopečny* 315-316. *Bruckner* 464. *Mladenov* 542. Matzenauer, *LF* 16, 174. Mikkola, *AnzlF* 21, 107. Pedersen, *IF 26,* 293. Słoński, *PF* 15, 1, 241-262 (cf. *IJb* 16, 277). Meillet, *RSl* 6, 126-127. Osthoff, *IF* 8, 17. *RSI 2,* 87. sl. 97. sl. *WP* 1, 142.

**razačije** f pl. (Mostar) = *razakija* (Mostar) = *razaklija* (Vuk) = *razaflije* = *razačije* = *rezakije* — *rezakija* (Bosna) = *rezaćija* = *rezaklija* »vrsta grožđa za pravljenje čereza, dinka, krkopetline (Kalnik), krukopetlina«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rezakf)* iz terminologije jela: rum. *răzăchie, rezichie* »ribes grossularia«.

*Lit.: ARj* (13, 435. 912. 913. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 632. *Tiktin* 1312. Korsch, *ASPh* 9, 664.

**razàdur,** gen. *-ura* m (Budva) »britva, brivača«. Talijanizam (venecijanizam) na lát. *-ator,* gén. *-atoris* od *rasare,* od part. perf. *rasus,* od *radere.* Postverbal od tal. *rasare* u značenju »ridurre grani o altri pari alla bocca della misura che li contiene« je *raz* m (Vuk, ne kaže se gdje se govori, hrv.-kajk. prema Belostencu i Jambrešiću) »predmet kojim se uravnava u kakvom sudu štogod vrhom napunjeno ili se ujednači štogod u prostoru, sinonimi omikač, silidžik«. Odatle prilog *ražom* (ŽK) = *strijom* (od njem. *Strich),* u sintagmi sa *pun.* Ovamo -ide možda *roska* f (Cetinska krajina, Dalmacija) »raboš«, ako je od *rosicare.* Od deminutiva toga glagola je vlat. *rosolare* > tal. *raschiare,* odatle *raschietta > rasketa f* (Šibenik) »isto što frontin (v.)«.

*Lit.: ARj* 13, 426. 14, 173. *REW** 7070. 7071. 7072. 7082.

**rázan,** određeno *razni,* f *razna* (Ivekovićev akcenat, potvrde 19. v.), sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn > -an *огг-ьпъ,* »diversus«. Nije rusizam, kako bi se prema Stuliću i Marelicu moglo misliti. Danas se često čita

u novinama apsolutni superlativ *raznorazni.* Prilog *nărazan* (Vodice) »auseinander« = *naražān* (Draga kod Mošćenica); upor. slov. *narazen, narožnic,* kod Mažuranića u *Smail--agi: ter ih poljem narazance redi.* Rumunji posudiše stcslav. *raзьnъ* kao prilog na -a (upor. *gata) raznă* »abgesondert, einsam«, raširiše ga svojim sufiksom lat. podrijetla *-icius > -eț răzneț* »isoliert«, α *razni* »vereinzeln, auseinandersprengen«. Značajno je naročito da se kod njih slavenska suglasnička grupa *zn* disimilira u *zl* kao i kod nas u *znamenje > zlamenje: răzleț,* s glagolom α *răsleți* »absondern«. Može se stoga misliti da je ista disimilacija nastala i kod nap u raširenju na *-it rozlit,* od kojega je unakrštenjem sa *-lik* od *prilika, nalik* nastalo *razlik,* odatle dalje *različit, različan* i dalje *razlika* f, s denominálom na *-ovati razlikovati, -ujem.* Upor. *razlicati, -čem* prema *nalicati, prilicati.* Ta disimilacija vidi se još u složenom pridjevu nastalom iz sintagme *razloglav* »capite nudo«, gdje je prvi dio kao prijedlog (upor. slov. *razen* »bez«). Isto tako treba prosuđivati *raznook = razok — razrok* (Gundulić, ~ *pogled) — gverok* »heroglav, hiljav, škiljav«, koje sadrže u prvom dijelu prijedlog *ražen, razan* sa *zn > zr* prema *zl,* a u drugom *-ok* od *oko.* Upor. *razočno, razočice* prema *razočiti se na* »prijeko gledati«, na *-ast razokasto gledati* »razredno gledati«. Stulić ima *razročiti se.* Umetnuto *r* može se tumačiti i unakrštenjem sa tal. posudenicom *gverok: gv-* u *gverok* sadrži unakrštenje s tal. *guercio (č* je prema pluralu) < langob. *dverh- 1* njem. *quer- >* u Lombardiji *guère.* Sa *zn > zl* mogao bi ovamo ići i pridjev na *-ast razias, f răzlasta* (Kosrnet, ~ *lonac, kotao}* »širokog grotla«. Upor. bug. *razlat* »flach« koje Mladenov tumači iz **razstblatb* od glagola *razstelja.* Põimeničenja: *rožnica* (Nalješković) »razlika«, *raznjenac* (Lošinj, Unije) »trs (loza) prve godine«, *razanac,* gen. *-nca* (Sulek) »razmak prostorni«. Složenice su brojne, od kojih najobičnije *raznolik, raznobojan, raznomanjast, raznorodan, raznovrstan.*

*Lit.: ARj* 13, 436. 683. 685. *Pleteršnik 2,* 661. *NJ 2,* 95. Maretić, *NVj* 3, 192. Isti, *Savj.* 122. Ribarić, *SDZb* 9, 170. Daničić, *Osn.* 220. *Tiktin* 1311. *Mladenov* 547. *Holub--Kopečný* 319. *Miklošič* 226. *Bruckner* 466.

**razi,** indeklinabilni pridjev (uz *biti,* narodna pjesma, Petranović) «= *raži* (Banja Luka, Mostar) = na *-ja razija* (Kosmet), također indeklinabilni pridjev, »voljan, rad«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla tur. *razı* < ar. *rad}* »koji daje pristanak«) iz terminologije običnog govora; arb. *razí* pored *razini (-im* od lat. sufiksa *-interi)* »Ergebenheit«.

*Lit.: ARj* 13, 563. Skok, *Slávia* 15, 488, br 626. *GM* 362. *Elezović 2,* 162. *SkałjiP* 532.

**razına** f (Cres) »smola«. Od lat. *resina >* tal. *rèsina* »isto«. Glede *re- > ra-* upor. rum. *rășină.*

*Lit.:* Tentor, *ASPh* 30, 199. *REW»* 7244.

**raziti,** *razím* impf. (Kavanjin, Krmpotić, Kačić, Martié, Pavlinović; ne postoji bez. prefiksa u današnjem književnom jeziku) *(iz-, izob-, naob-, ob-, od-, po-, preob-, saob-, s-, sa-, u-, uob-, za-}* »sjeći, pobijati, obarati, percutere«. Postoji u stcslav., slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku; praslav.; na *-ati ražali, -am* (sjeverozapadna Hrvatska, Belostenec, Jambrešić, Habdelić) »klati, ubijati«, *srãzati* (ŽK) »uništiti« [usp. *ražati].* Postverbali: sveslav i praslav. *raž* m (Vuk, Srijem) »1° u pluga daska prikovana spolja za desnu ručicu, da dobije brazdu, silidžik«, 2° (Senjsko primorje) percussio, 3° Streichholz, 4° niveau, 5° (Lika, vremensko s pokaznom zamjenicom *ovaj)* put«. Odatle na *-ina razina* (Šulek) »niveau«, prilog na *-om ražom* (Bukovica, Dalmacija) = (16. v.) *razum* (Pergošić) »ravno« i denominal na *-ati ražati, razăm* (Vuk) »izravnati ražom površinu«. Taj postverbal posudiše Rumunji: *raz* m »1° Brechstange, 2° Eisen mit dem die Rinde gefällter Bäume entfernt wird«, odatle na *-ovati, -UJǪ > -ui a ražui* »sastrugati«. Daničić, *Korjeni* 17 mislio je da je taj postverbal etimologijski identičan s prefiksom *raž-.* Djelomice može to biti istina, kako pokazuju značenja 1° i rumunjska posudenica. Od prefiksalnih složenica su postverbali: *izraz* s pridjevom na *-it izrazit, izraziv, izrazivost,* apstraktum na *-jaj izražaj,* s pridjevom na *-ьn > -an izražajan; obraz,* s čitavom leksikologijskom porodicom: pridjevi na *-H obrazao, f -zla, bezobrazan,* deminutiv *bezobrahan, bezobraština* = na tursko *-luk bezobràzluk, bezobraznik* m prema *bezòbraznica, bezòbraznõst,* indeklinabilni pridjev sa turskim *-li obràzli* (Bosna, Piva-Drobnjak) »pošten, gostopriman«, deminutiv na *-ьc obrazac,* gen. *-sca* (neologizam) »formular«. Složen pridjev *jednoobrazan.* Denominali na *-ovati obrazovati, -ujem* »formirati«, na *-iti naobraziti (se),* s part. perf. pas. kao pridjevom *naobražen* »obrazovan«, *saobraziti (se), preobraziti,* iterativ *-obrazovati, -bražavam* (18. v.), samo s prefiksima. Riječ

*obraz* je kao i *raz* kulturna riječ, koja se posuđuje: kod Madžara *ábráz,* kod Rumunja *obraz,* s pridjevom *obraznic* »drzovit«, *obrajel.* Drugi postverbali: *odraz, poraz,* s pridjevom *porazan, sraz* »Zusammenstoss«. U femininumu *zaraza,* s pridjevom *zarazan* i part. prêt, kao pridjev *zaražen.* Prema Miklošiču i Brückneru *raziti* bio bi prijevoj prema *rezati* (v.), lit. *ruožas,* gr. ῥώξ, gen. ῥωγός» couloir, fente«, od ῥήγνυμι »briser«, atickí ῥάπτω, odatle internacionalna riječ *katarakta.* Srodan je i s arb. (Toske) *rrah* = *rraf* (Gege) »schlagen, zerstossen«. Suglasnik *z* potječe od ie. palatala *ǧh.* Prema tome bio bi to baltoslav.-arb.-grčki leksem. le. je korijen **ųra1ħ-* »udariti«.

*Lit.: ARj 4,* 277. 290. 7, 469. 8, 453. 13, 426. 444. 566. 567. 787. *NJ 2,* 185. 3, 91. Maretić, *NVj* 3, 192. *Elezović 2, 5.* 108. Vuković, *SDZb* 10, 394. Đorđić, *JF* 12, 217. *Miklošič* 274. Berneker, *IF* 31, 401. *Holub-Kopečný* 310. *Bruckner* 454. *KZ* 46, 127-8. *WP* 1, 318. 2, 244. *Tiktin* 1072. 1311. *Mladenov* 367. 492. Schuchardt, *AnzIF* 5, 128. Rheden 1/2 *AnzIF* 8, 138. Jokl, *Stud.* 76. *GM* 35-36. 371-372. *Boisacf* 710-711. 837. Zubatý, *NŘeč* 1 (cf. *IJb* 7, 134). Matzenauer, *LF* 16, 172-173.

, razma f (Dalmacija) »(brodski termin) nogostup naokolo lađe iznutra pri vrhu, bordatura interna alla parte superiore della barca (per camminarvi in giro): *astu od prove i astu od krme spaja razma,* koja ide poviše cente (Mljet)« = *ražma* (Vrbnik) »onaj dio čamca na koji je utaknuta rasija za veslo, daščica koja pokriva korbame na krmi« = *rlzma* (Mošćenice) »kod čamca, na leutu rub koji malo strši, mala debela daščica iz tvrdog drva horizontalno položena, tal. *falchetta,* španj. *falco«.* Oblik iz Mošćenica odlučan je za etimologiju. To je poimeničen pridjev na *-ьn* > *-an гёгьnъ,* slov. *rézen* (-~гио *vino, jabolko),* odatle imenica na *-ιo* slov. *rézenj,* gen. *-unja* »Schnitt«, rus. *rèzvyj* »mutwillig«, *гёгень,* gen. *-znja* »ein abgeschnittenes Stück«, od *rezati* (v.). Upravo **гегьna dbska.* Prijelaz *zn* > *zm* je kao u *in* > *cm: -četi* > *(poměrném.* Samoglasno > *a* kao *orah* pored *orih,* on/ (ŽK).

*Lit.: ARj* 13, 640. 786. Macan, *ZbNŽ 29,* 212.

razmijed, prilog s prijedlogom *u* (Lika), primjer: *Bribir ani u razmijed smokve za vunu dávajú* »u zamjenu«. Usp. *razmijeniti.*

*Lit.: ARj* 13, 658.

razvog m (Šloser) »kornjaš koji živi u gnoju (štitić mu nije vidljiv)«.

*Lit.: ARj* 13, 767.

raž[1] m (1520, ~ *od sunca)* = *raža* f »zraka«. Nema potvrda iz današnjih govora na Jadranu. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *radius.* Za femininum ima potvrda u romanskom: rum. *rază,* furl. *raze.* Ovamo možda toponim *Rožato* n, selo u Rijeci dubrovačkoj. Ovamo *raj* m (~> *u bucjelu,* Lastva, Mljet) »(brodski termin) oko njega dolazi korda, preko njega provučen je gindac«.

*Lit.: ARj* 13, 778. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *REW*[3] 6999.

raž[2], gen. *raži f* (Vuk) = *rž,* gen. *rži* (Vuk, ŽK, Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Crna Gora) = *fž,* gen. *řža* m (Kosmet) = (hrv.-kajk. i slov.) *hrž,* baltoslav., sveslav. i praslav. **rbgb,* »Roggen (s kojim je u prasrodstvu), segala (Istra)«. Ta dva oblika nastala su prema deklinaciji *raž,* gen. *rži* (upor. češ. *rež,* gen. ráz). Prvi oblik generalizira nominativni, drugi genitívni oblik. Pridjevi na *-ьn* > *-an : ražan,* f *razna, ražana* = *f źan, f řžana* (~a *slama, lêb,* Kosmet, Crna Gora, Vuk), poimeničen na *-ica ržanica* (Vuk) = *ržamca* (Kosmet) »1° slama od raži, 2° ražen hljeb, 3° toponim«, na *-en ražen* (Bukovica) = *ržen* (ŽK, Istra, Lavač, Temnić, Srbija), poimeničen na *-ica rženica* (Levač-Temnić, vranjski okrug) »1° raž, 2° slama, 3° hljeb, 4° toponim«, na *-jak rženjak* »kruh od raži«, na *-ov ražov* (Bukovica, Gospić), poimeničen *ražovica* »1° hljeb, 2° oranica«, na *-ište ražovište* »1° njiva na kojoj je bila raž, 2° toponim«, na *-ev ržev* (~a *slama,* Ljubiša). Na *-ište Ražište* — *Ržište* (toponim). Na *-ulja ràžulja* (Srijem) = *ržulja* (ogulinski kotar, Hrvatska, ŽUK, slov.). Složenica s prefiksom *su- : süržica,* s pridjevom *süržan, f sujžana* »mit Roggen vermischter Weizen« sjeća na lat. *consecale.* Kulturna je biljka, koju posudiše Madžari *rozs, rozsnak,* Rumunji *sârjiță* pored *sírjoacă.* Baltičke su paralele lit. *rugys,* lot. *rūdzis,* stprus. *rugis.* Osim germanskih paralela postoji još tračka βρίζα, za koju se pretpostavlja **urulia.* Biljka je došla već u ie. prajezik sa Istoka. Misli se da i ime otoka *Rügen,* na kojem su boravili baltički Slaveni, potječe od imena te biljke. Riječ je germansko-baltoslavenski leksem.

*Lit.: ARj* 13, 768. 780. 787. 14, 371. *Elezović 2,* 177. Ribarić, *SDZb 9,* 188. *MiklošiS* 285. *Holub-Kopečny* 312. *Bruckner* 458. *Mία-*

*denov* 565. *Trautmann* 246. *WP 2,* 375. Barić, *Alb.* 19 (cf. *JF* 3, 199). Mikkola, *AnzIF* 21, 107. Hirt, *PBB 22,* 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). Bonfante, *KZ* 64, 127. 129. Uhlenbeck, *PBB 22,* 197. 540.

režanj, gen. *-źnja* m (Vuk) = *răžănj,* gen. *ražnja* (ŽK) = *ražen* (hrv.-kajk.) »1° šis, Spiess, 2° ptica ibis falcinellus«. Deminutiv na *-ьc* > *-äc ražnjac,* gen. -aca, toponim *Ražanac,* gen. *-nca* (obalski toponim u Dalmaciji, kome odgovara tal. *Punta Speo,* usp. mlet. *speo ozaéanj«* = na *-ić ražnjić* = *Ražnjić* (istočni rt Korčule). Na -aca *ražnjača* f (beogradski okrug) »drvo što se pod plast podmeće kad se hoće da vuče«. Na *-ika ražnjika* (Kosmet) »šiljasti štapovi na lotrama«. Augmentativ na *-ina ražnjina.* Ne zna se ide li ovamo denominal na *-ati ražnjati* (Srbija, Vuk) »ići amo-tamo«, ili je od *razani* Nalazi se u stcslav., češ. *rožeń,* polj. *rożen.* Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Praslav. izvedenica od **orz-* (v. *raž-}* s pomoću pridjevskog *-ьnъ* poimeničenog sa *-го.*

*bit.: ARj* 13, 781. *Miklošič* 227. *Bruckner* 466. Matzenauer, *LF* 16, 175. Loewenthal, *ASPh* 37; 391.

ražati, *-am* impf. (1579, Dubovac, hrv,--kajk., Belostenec, Habdelić, Vitezović) »klati, ubijati«. Radna imenica na -тете *ražavec,* gen. *-vca* »klač, mesar« [usp. *raziti}.*

*Lit.: ARj* 13, 782.

raždela f (Bosna i Hercegovina) »prigoda, zgoda«. Denominal na *-isati raždelisati se, -šem* pf. »dogoditi se, slučiti se«. Prilog *raždele* (uz *sretneš)* (Kosmet) »usput, slučajno«. Glagol: *razgeldisati nekoga* (Sarajevo) »(su)srestie. Balkanski turcizam (tur. složenica *rast gele* »slučajno«, od perz. rasi »susret« i od *gelmek* »doći«) iz običnog govora: búg. *rázgele* pored *razgeldísam,* arb. *rast* »Gelegenheit«. Suglasnik *d* u *razgeldisati* je od tur. aorista *geidi* (v.). Perz. *rast* je u prasrodstvu s njem. *recht,* avesta *raštam* »gerade Richtung«.

*Lit.: ARj* 13, 782. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 625. *GM* 361. *Mladenov* 544. *Elezović 2,* 159. *Školjićˡ* 532.

rbaž m (Istra) »prištić, pustularum genus« = *rombaž* (Istra) »isto«. Štrekelj upoređuje sa slov. *rubãd* (Kras, Notranjsko) »Masern, eine Art Frieselausschlag«, s pridjevom *rubadljiv,* kol. *rubadje.* Pleteršnik ima još u istom značenju *rbad* (Notranjsko), *rbadje, rebad.*

*Lit.: ARj* 13, 788. 14, 153. Štrekelj, *DAW* 50, U. *Pleteršnik* 2, 411. 412. 442.

rčina m (Hercegovina) »nagao, naprášit čovjek«.

*Lit.: ARj* 13, 789.

rčkati, *-am* impf. (Srbija, Zaplanje ili Leskovačko) »muvati, gurati po čkalji budžom (govor ribara)«.

*Lit.: ARj* 13, 789.

rdar, f *rdra* (Istra), ie. i praslav. pridjev **гъaгъ,* »crven«. Toponim *Redri Dol* (13. v.). Poimeničenje *rdrina* (Istra) »rubor«. Od stcslav. iterativa na *-éti rzděti,* rus. *rdet'sja* = slov. *rdéti* »rot werden«, particip prez. akt. kao pridjev *rdeč* (Belostenec, hrv.-kajk.) = slov. *rdeč, -éča* »rot«. U slov. je odatle čitava leksikologijska porodica, od koje na hrv.-srp. teritoriju postoje samo relikti u botaničkoj terminologiji: *ardečovka* »cynara scolymus (biljka)« = *rdečovka,* poimeničenje na *-ina rdečina* »rubia tinctorum (biljka)«. Složenice od sintagme *rdobrad* = *hrdobrad* m = *hrdobrada î* (Poljica) »Rotbart, lactuca scariola«. Ovamo će ići i psovka staroj ženi (— vještici) *rdoroga.* Stcslav. *гъaгъ* »rutilus« odgovara točno sanskr. *rudhirás,* lat. *ruber,* stisl. *rothra* »krv«, stengi. *ă-ryderan.* Glagol *riděti* očuvan je u *rdíti se* (Kašić) »ljutiti se«. Od osnove **rbd-* bit će i *r dio* n (Dalmacija?, Pavlínovi ć) »samo meso bez loja«.

*Lit.: ARj* 13, 790. *Pleteršnik* 2, 411. Tkalčić, *Spom.* 1, 43. 2, 210. *Miklošič* 284. *Holub--Kopečny* 310. Holthausen, *IF* 39, 69. Chadwick, *IF* 11, 145. Matzenauer, *LF* 16, 176. 177. Kretschmer, *KZ* 31, 455.

rdës m (ŽK) »Knöterich«, *rdesalj* m (Sulek, genitiv nije potvrđen) »Vogelknöterich«, *rdesan* (kotar ogulinski, genitiv nije potvrđen) »trava stoci za hranu« = slov. *rdésen* = *rdéselj* pored *ardeselj* = *andreselj* = *rdresen* — *rdres'elj* = *rdrič* »Knöterich«, češ., polj., rus. *rdest* stčeš. *rdesen,* oba lužičko-srp. *drost, drest.* Praslav. »polygonûm, pullicaria«. Tvorba nije jasna. Oblici na *-an, -en* čini se da su pridjevske izvedenice na *-ьn* od *rdest.* Upor. češ. *rdesno.* Odatle disimilacijom *r — n* > *r — 1: rdeselj.* Samo *rdest* opet je možda pridjev na *-est,* varijanta od *-ast.* Upor. lit. *rėdėstas* »ruža«. Ako je ta analiza ispravna, praslav. osnova bi bila **гъa-,* koja se nalazi u *rđa, ruda, riđ, rumen.* Biljka je nazvana po boji. Na to upućuju i nazivi vola na *-eš* i *-onja rdeš* = *rdonja* i krave *rdeška* te *rdar* (v.).

*Lit.: ARj* 13, 790. *Pleteršnik 2,* 412. *MiklošiS* 284. *Holub-Kopečny* 310. *Bruckner* 455. *KZ 46,* 227. Matzenauer, *LF* 16, 176.

rđa f (15. v., Vuk) = *rja* (čak., hrv.-kajk., slov.) = (sa *h* pred sonantom *r) krda,* sveslav. i praslav. apstraktum na -ja **гъaia, »1°* aerugo, 2° (metafora) nevaljalac, kukavica«. Pridjevi: na *-av rđav* (16. v., Vuk) = *arđav* = *rjav* = *erjav* = *rejav* (Vrbnik), baltoslav., sveslav. i prastav, »1° aeruginosus, 2° zao, nevaljao«, poimeničen u ž. r. *rđava* f »suha bolest«, na *-äc rjavac,* gen. *-vca* (čak., upor. hrv. i slov. prezime *Erjavec),* na *-ica rđavica — jejavica* (Vrbnik) »1° zarđala sablja, 2° vrsta ilovače, 3° toponim«, na *-élj* (upor. *kukavelj) rđavelj* m prema f *rđaveljica* »kukavac«, na *-ka (h)rdavka* (Maruševac) »ridovka«, proširen *arđavski* (Hasanaginica), poimeničen na *-ina rdavština = rđa(v)-ština* (Kosmet) = na *-ost rđavost,* deminutiv *tđavušan* (Lika), na *-in rđin* (Došen). Deminutiv na *-ica rdica,* na *-ьc > -ac rđac* »žuta boja«. Na *-ák* (?) *hrđak* »mladić koji nije još stao na snagu«, odatle na *-ovič fđaković* (Vuk) »pogrdna metafora«. Hipokoristik na *-anko rdanko* (obrazovano prema ličnim imenfma *Branko, Stanko}* »nevaljalac«. Na *-as rđaš,* gen. *-dia* (Pavlinović), s augmentativom na *-ina rđašina* (narodna pjesma). Na *-enik rdenîk* m prema f *rđemca* i n *rđeniče* (Kòsmet). Apstrakti na *-arija* (kao *lugarija) rđarija,* na *-luk rđaluk* »rdavština«. Složenice *rđobitina* f »nevaljanac«, obrazovano kao *gradobitina,* od *rđom biti.* Denominali: na *-éti* stcslav. *гъaeгi se,* na *-ati taati, -om* (Vuk) *(iz-, ob*, po-, za-), perdati, -om* (Piva-Drobnjak) »oslabiti fizički«, složen *rđogrizati, rddgrīzām* (Vuk, Crna Gora) (obrazovano prema *čangrizati,* v. *čama* i *gristi)* »govoriti koješta«. Postanjem je niži prijevojni štěpen **гъa-* < ie. *rudh-* od *rudb* (v.) < ie. *^oudh-* »crven«. Taj se štěpen nalazi u lit. *rudas* »rotbraun«, lot. *ruds* »isto«. U grčkom je raširen sufiksom *r* ερυθρός »crven«, ερύθημα, sanskr. *rudhiras.* Upor. još *ггагъ* (v.) i sanskr. *fokita, i* lit. *rudis* »Rost, rđa«, s prijevojem *й > y* kao i *riđ* (v.) i *ris* (v.). S tim se prijevojem slaže i arb. *dryshk* »rđa«. Glede početnog *d-* upor. kaš. *dredza.*

*Lit.: ARj 4,* 290. 301. 13, 790-799. Vuković, *SDZb* 10, 397. *Elezovič* 1, 199. 2, 109. 172. 184. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 456. *Mladenov* 565. *WP 2,* 358. 360. *GM* 76. *Trautmann* 239. Jenseh, *KZ* 39, 592. *Boisac<f* 276-277.

reálka f (opozicija *gimnazija),* kroatizirano njemačko *Realschule* našim sufiksom *-ka.* Od lat. pridjeva na *-alis* od *res,* gen. *rei* »stvar«. Odatle učeni pridjevi na *-ьn > -an realan (ne-},* apstraktum *realnost* f, literarno-historijski termini *realizam, realistka), realistički.*

*Lit.:* Ilešić, *JF 12,* 159.

reao, pridjev *(Zbornik,* 1520), u primjeru *biti u svem reao i slobodan* (jedina potvrda), možda od tal. *leale* (disimilacija *l — l>r— 1)* < stfr. *leél,* moderno fr. *loyal* < lat. *legális,* pridjev na *-alis* ód *lex,* gen. *-gis* »zakon« [ako nije *reao* < *real* < tal. *reale].* Odatle užeň pridjev na *-ьn > -an legalan* (19 V.) »zakonit« i francužizam *lojalan.* Prema tal. *legge > Už,* gen. -j (Marulić) »zakon«. Radna imenica na *-ist lejist* m (čak., 16. v., prema *đ* >/) »vješt zakonu«. Lat. pridjev od iste riječi je *legitimus,* odatle kao leksički ostatak iz dalmato-rom. *Kketãno vino* (Split) »masno vino, koje se drži staklenke«. Učen je pridjev odatle na *-ьn > -an legitiman,* internacionalno sa.njem. *-ieren > -irati legitimirati (se), leģitimācija,* prema tal. izgovoru *Uditimi (dijo}* »zakoniti (dio")«. Ovamo još poimeničen part. perf. *legatus* od *legare > legat,* gen. *-ata* m (17. v.) = *ligát* m (15. v.) »papin poslanik«, poadjev *legátov,* prema madž. izgovoru dočetoog *-s legatus* (16. v.). Juridički termin *legat* m (19. v.) »zapis« je poimeničen part. perf. sr. r. *legatum,* odatle na -er < *-arius legatar,* gen. *-ára* m < srlat< *legatarius.* Drugog je podrijetla toponim u pl. *Ligati* (Hercegovina), od rum. part. perf. *legat* »svezan«. Ne zna se da li je istog postanja i dubrovačko prezime *Ligatić.*

*Lit.: ARj* 5, 950. *6,* 54. 13, 799. *REW** 4968. 4971. *DEI* 2189. 2196.

reba f, gen. *-i* (Istra) »1° ime ovce, 2° mulier parva«. Deminutiv na *-ica rebica* kod Kurelca isto što *reva, revica* (v.) »sirotica«. Miklošič ima hrv. pridjev na *-ost rebast* (Istra) »sine cauda«, slov. »kratkorep, kusast«. Upor. rus. *rebëhok* »Kind«. Matzenauer uporeďuje s lit. *Tembeli* »male crescere (de-planta), pigrtím fieri vel esse«. Ako to stoji, *e* je nastao od palatalnog nazala *į.* Scheftelowitz upoređuje sanskr^ *árbHas* »klein«.

*Lit.: ARj* 13, 799. 801. 802. *Miklošič* 274. Matzenauer, *LF* 16, 177. Scheftelowitz, *KZ* 53, 266.

rebega f (Zoranie: 1. *s rebeganii, 2. rebegii narediv kliče,* 3. *rebege i citare udriše)* »(pastirski muzički instrumenat) gusle s lukom i dvije žice«. Od tal. *ribeba > ribeca* > prôv. *rebec,* disimilacijom *b — b > b — k, g,* od ár. *rabab, rabeb,* importirano u Španjolsku, odatle u Provansu i preko sjeverne Italije do naših jadranskih obala.

*Lit.: ARj* 13, 801. *REW** 6978. *Lokotsch* 1675. *DEI* 3246. *Prati* 827.

rèbelija f (18. v., Vuk) = (disimilacija „. _ *r > l — r) leberija* (Srbija) »ustanak, buna«, slov. *rebeljún.* Odatle na *-as rebelijãs,* gen. *-aša* m prema f *rebelijašica* = poimeničen lat. part, prez. *rebelijun(a)t* pored *rebellant* (Vuk) od *rebelųati, -am* impf. (Lika) = *rebelati se* pf. »pobuniti se«, *izrebeliti se, -im* pf. »uzbuniti se«. Učena riječ od lat. *rebellio,* gen. *-onis* > mlet. *rebelion,* apstraktum od pridjeva *rebellis* (prefiks *re-* i *bellům* »rat«). Usp. i *repéljak.*

*Lit.: ARj 4,* 290. 5, 944. 13, 801. Stürm, *ČSjfK 6,* 77. *REV?»* 7103.

rèbro n (13. v., Vuk) = *rebro* (ŽK) = (s disimilacijom *r — r> l — r) lebro* (sjeverozapadni krajevi) = *lebro* (Istra), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Rippe (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° madir (u brodogradnji)« = *rëbar,* gen. *-bri* (Vodice, Volosko) = *rebra* (Korlevići, Istra) = *rebra* f (Samobor) »grmlje (gdje ovce pasu)« = *rebar,* gen. *-bra* m (Krašić) = slov. *reber* »1° obronak, 2° brijeg bez raslina (Rijeka)« = toponim *Rebro* n (Zagreb). Ovamo *goveda rebra* (Srbija, Crna Reka) »trava koja se na beljani petak bere za zdravlje«. Pridjevi na *-ьn* > *-an rebarni* (Srbija, Milićević) = *rebrànî* (Vuk) »pobočni« = *rebmi* (Riječka nahija), poimeničen na *-jača rebranjača* »biljka papratnjača, blechnum«, na *-en rebren,* f *rebrena* (također slov.), poimeničen na *-ica rebrenica* »1° obronak, 2° spoljašna duljina kuće (Zore)« = *rêbrnica* (Istra) »letva«, poimeničen femininum *rebrne f* pl. (Belostenec) »Ijesa«, na *ja rebrnja* »mala gorska kosa«, na *-jak rêbrnjãk* »klin u košulje«, *rêbrenjak,* gen. *-njka* (Kosmet) »latica od platna ispod pazuha ili fustana«, *zarêbrenjak* = *zalebrica* (Mošćenice) »Lungenbraten«; *polebrnja* f (Vrbnik) »gredica u kola sa strane«. Na *-ãn rèbrãn* »ime ovnu«. Na *-aca: rebrače f* pl. (Hrvatska krajina) »žaluzije«, na *-as rebraš,* gen. *-aša* (Lika) »mršavac, ličinka insekta zvanog brašnar (»Mehlkäfer«, Gradac, Slavonija)«. Na-ьc + *lo: relrč* (Istra) »biljka hydrometra lacustris«. Na-t'na *rebrina* »1° naličje, 2° prezime«. Na *-ište rebrište* »žice ili prutić na kišobranu«. Na -on/a *rebronja* »mršav vo«, na *-uša rebruša* (Levač—Temnić, Srbija) »biljka«. Produljen na *-ost rebrnast.* Na *-at rebrat,* odatle na *-atica rebratica* »biljka hottonia«; na *-ast rebrast* (Belostenec), na *-ovit rebrovit,* na *-ov* poimeničen samo u toponimu *Rebrovac,* na *-ičast rebričast.* Deminutivi na *-ьc* > *-äc rebrac,* gen. *-oca* = *rebarac,* gen. *-rea* »stolisnik, achillea millefolium, čuva(r)kuća«; na *-će rebarce* (Vuk) = *reberce* (hrv.-kajk.), slov. *rebrce,* bug. *rebarce,* ukr., ras. Augmentativ na *-usina rebrušina* (Lika). Poimeničen pridjev na *-ja rebarja* f (Draganići, 1538) »obronak«. Prilozi: *izrebar* (stari gen. pl., Lika, 18. v.) = *ïzrëbra* (gen. sing., Vuk) »sa strane«, na *-će reberce* (hrv.-kajk., Belostenec), *na rêbar* (Ston, 17. v.) »pobočke«, *porebarkc* (Obradović), *narebrice* (Pavlinović), *rebrimice* »sa strane«. Denominal na *-ati rêbrati, -am, polèbrati, -ânı* »opraviti kuću sa strane«, na *-iti rébriti, -im* (Vuk) »ići stranputice«, *zarebrniti.* Riječ *rebro* je praslavenski neutrum kao i ostali nazivi za dijelove tijela: *tijelo, čelo, koljeno, oko.* To je upravo poimeničen pridjev izveden s pomoću sufiksa *r* (kao *dobar, mokar* itd.) od ie. glagolskog korijena **rebh-* »überwölben, überdachen«. Taj se korijen nalazi i u stnord. *rifja,* stvnjem. *rippa,* nvnjem. *Rippe,* gdje mjesto sufiksa *-r* stoji *-lo* < **rebhio.* Upor. još gr. ἐρέφω »überdache«, u prijevoju ὀροφή »Bedachung«.

*Lit.: ARj 4,* 290. 5, 944. 7, 564. 10, 592. 13, 802. 803. 804. Ribarić, *SDZb 9,* 164. 186. Štrekelj, *ASPh* 28, 486-487. *Miklošič* 274. *Holub-Kopečný* 321. 443. *Bruckner* 654. *Trautmann* 241. *WP 2,* 371. *Mladenov* 558. Uhlenbeck, *PBB 22,* 539. Schulze, *KZ 42,* 233. Hirt, *IF* 32, 301. Wood, *IF* 18, 13. Matzenauer, *LF* 16, 177.

reca f (Vrbnik) »dermun, vrh, bok«. Od poimeničenog part. perf. *erectus,* od *erigere,* s pomoću -ta **erectia.* Od lat: *erigere* (prefik *ex-* i *regere}* > tal. *ergere* postoji još vlat. particip perf. **erctus* > tal. *erto,* odatle poimeničenje tal. *erta í* »salita, altura«, trać.—tal. *erta* »soglia«, istro-rom./erta (Šišan), /irta (Vodnjan) > slov. *jérta* »Pfostenstein bei der Tür«, trt »Türpfosten«, trta »Fensterstein oder Türstein«.

*Lit.: ZbNŽ 4,* 233. Štrekelj, *DAW* 50, 24. *REW*[3] 2899. *DEI* 1526.

rêcelj[1] m (Šušnjevo Selo, Čakovac kod Ogulina, Kralje, Turska Hrvatska) = *rucelj* (Vuk, Srijem, Vis, Brač, Cavtat) = *rucdlj,* gen. *-čija* (Istra, Varoš kod Slavonskog Broda) = (s disimilacijom *r — // > r — nj) rûcanj,* gen. -cи/a (Vinkovci i okolica) »1° držak na kosištu ili na kakvoj spravi, kao veslo, babak, 2° go klip kukuruza (metafora, upor. slov. *ruček)«.* Upor. *ručka* (ŽK), *ručica* = ranca f (Buzet, Sovinjsko polje) »držak na tavi, Ujku«, *ručnik,* gen. *-ika* (ibidem) »držak od cijepa«, *rukunica.* Sufiks *-elj* < *-eh* je kao u *kvacelj* od *kvaka.* Ostaje neobjašnjena promjena *u* > *e* u *recelj.* Matzenauer uspoređuje s njem. *Ränkel,* deminutiv od *Ranke* »palmes«.

*Lit.: ARj* 5, 584. 13, 806. 14, 213. Matzenauer, *LF* 16, 177.

**recel)**[2] m (Levač i Temnie, moravski okrug, Srbija) »1° medovina, 2° pekmez« = *reiélj,* gen. *-êlja* (Kosmet) »žitki pekmez« = *redzei* (Bosna i Hercegovina) »kao pekmez, izrezane i izvarene tikve u pekmezu«. Turcizam arapskog (?) podrijetla (ar. *rečel}* iz oblasti jela.

*Lit.: ARj* 13, 806. 852. *Elezovič 2,* 176.

**recelj**[3] m (Borci Gornji kod Daruvara, Bedenik, Lipovčani, Bjelovar, Ivanjska, Čazma, Križevci, Garešnica, Koprivnica) »ptica hariš (v.), kosac crex«. Glas te ptice čuje se kao da reže, zbog toga se zove i *rezovac,* gen. *-vca* (Daruvar). Upor. toponime *Rezova Bara* (Osijek) i *Rezovac* (Virovitica). Zove se još *rešć* i *breljuzga.* Ptica je dobila naziv po onomatopeji kojom se oponaša njezin glas, kao u lat. *crex* i u njem. *Wieseknarrer.* Ta onomatopeja približena je glagolu *rezati.* Hirtz donosi još dvadeset sinonima.

*Lit.: ARj* 13, 806. 897. 919. Hirtz, *Aves* 412.

**recènsija** f (Daničić) = *recenzija* f (Vuk) »ocjena«. Učen, knjiški apstraktum od lat. *recensio,* gen. -oras (prefiks *re-* i *censere).* Na *-irati: recenzirati, -cènzírãm, recenziranje* (Vuk). Poimeničen part. prez. *recenzent* m. Bez prefiksa *cenzúra* f i radna imenica *cenzor* m.

*Lit.: ARj* 12, 806.

**reča** f (Dubrovnik, okolica) »cijetka, vreća opletena od žuke, u koju se meće tijesto od masline u tisak« = *riča* (Neretva, Prvić-luka, Potomje, Ston) »isto«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *retta,* od *rètis,* sttal. *rezza,* iz terminologije uljarstva. Deminutiv na *-ica rečica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »trbušna mrena kod svinje«. Taj se deminutiv nalazi i u hrv.-kajk. (Trebarjevo) u značenju »tanka kožica oko utrobe, jetara, mozga, opnica, prečaga, dijafragma«. Možda nije od uljarskog termina *reca* = *riča,* nego je identičan sa slov. *rédčica* »Netz im tierischen Körper, Zwerchfell, Magenhaut«, što je poimeničen pridjev *геаъЂъ* s pomoću *-ica.* Sa c mjesto *č* ima Zore *rita* ili *ričela* »tanki konop, koji se veziva za gasu (v.) (tj. na senjalima ili plutima kod mreže)«, *koliti rite-* »činiti u lijevoj ruci jednake kolače rićom (senjal služi da se drži mreža na onoj visini koju hoćemo)«. Ako stoji *ć* mjesto *č* kao *čifli, ггШа* predstavlja dalmato-rom. *reticella* ili *reietta.*

*Lit.: ARj* 13, 809. 942. Rešetar, *Štok.* 284. *Pleteršnik 2,* 414. Zore, *Rib.* 34. 354. *REW** 7255. 7255a. *Prati* 826.

**recēta** f (I. Držić) »liječnikov zapis«. Od tal. *ricetta,* mlet. *recēta,* poimeničen pl. lat. part. perf. u ž. r. *recepta* od *recipére* (prefiks *re-* i *capere* »uzeti«), isto u učenom vidu kao latinizam *recep(a)t,* gen. *-pia* m (Vuk, Belostenec). Poimeničen tal. part. perf. u ž. r. *ričevuda* f (Boka) »obveznica, škrit < tal. *scritto«* — *(<* mlet.) *recenda* (Vrgada) f »namira«. Radna imenica na *-itore* prema književno tal. (tosk., službenom) *ricevitûr,* gen. *-urǎ* (Rab) »prijamnik« < *ricevitore.*

*Lit.: ARj* 13, 807. 809. 942. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW'* 7112. 7113.

**rečperin** m (Poljanica, Klisura, vranjski okrug, Srbija) »stočni trgovac, palócija«. Završno *-in* je individualni sufiks kao u *kasapin, Arnautin.* Plural nije doduše potvrđen, ali uporedi prezimena *Rečperac* i *Rečperski* u istom okrugu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (od perz. složenice *renčber* »svaki koji zaslužuje, nadničar, radnik« > tur. *reçber)* iz terminologije rada: arb. *rēshper* »Verkäufer, Händler, Krämer«.

*Lit.: ARj* 13, 811. *GM* 364.

**rēcāt,** gen. *-ata* m (muslimanska narodna pjesma) »kolektivni naziv za tri položaja tijela kod klanjanja · (objekt uz *klanjati}«* = *rekât* (Bosna). Turcizam arapskog podrijetla (tur. *rekât* < ar. *raka*$^{0}$*}* iz oblasti islama.

*Lit.: ARj* П,' 811. *Školjić*[1] 533.

**reći,** *rečem* pored *reknem* (Vojvodina, Kosmet, Vuk) = *rečem* (ŽK) pf. *(do-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pri-, pro-, u-, za- se),* sveslav. i praslav. **rek-ti* > stcslav. *resti, *rekç* »1° dicere« = *reu, rečem* (Piva — Drobnjak) »obećati«. Prefiksalne složenice dobivaju specijalna značenja: *poreći* »nijekati«. Tu prefiks *po-* kaže da se poslije prvog izricanja *reklo* na različit način protivno; *meci* (Lika, ŽK) *(u* kao u *ubog)* nastalo je u doba kada se mislilo da riječi imaju magijsku moć »riječju prouzročiti bol«; *nareči* (Vuk) »nazvati, imenovati, javiti«; *obreći* (čakavski, 15. v.) »calumniare«. Izvedenice se tvore prijevojem od sedam osnova: 1. *rek-, 2'.* duljina *e — e *rek- > rek = rijek-,* aorist stcslav. *rěhí = rijeh* u dugim slogovima; prema tome obliku stvoren je analogijski stcslav. *reti* = (dubrovački infinitiv) *řijeti = rijei* (Boka) = *rijeci = rît* (Babina Greda, Posavina, županjska i brodska = nova štokavština); 3. u kratkim slogovima **rjek-* (ekavski *rek-,* ikavski *rik-};* 4. *e — i: rik-; 5. rie-; 6.* prijevoj perfektuma *ro&-; 7. prijevoj duljine odatle *o> a *rak-* u izoliranom slučaju. Osim prijevoja 7. svi ostali tvore leksikologijske pocodice.

Od *rek-:* ostatak 1. lica prezenta stcslav. *rekp* očuvao se kao arhaizam *ja reku (da će*

*dôjt,* ŽK) »etwa«; pridjevi na *-iv izreciv (ne-}* (Stulić, danas općenit) = *neizreciv* (Mikalja) = *neizrekiv* (Kašić) = *neizrekljiv, rečeć* (Vuk), na *-ьn* > *-an izrečan* »koji se može izreći«; imperfektivi na *-va- -rečívati, -rečuj m* pored *-vãm* (18. v.), samo s prefiksima; na *-ovati nareko-vati, -ujem;* postverbal Šulekov *nareka* »Aussage«, *narečitelj* prema *narečiteljica* (Jambrešić); postverbal *izreka* (18. v.) = poimeničen part, perf. pasiva *rečenica* »Satz, phrase, proposition«; na *-nik obrečnik* (15. v.) »calumniator«. Prilozi: od participa pret. akt. *rēksi* (ŽK, slov.) = *rekše* (ŽU, Vita Methodii *rekíše)* »id est, naime, nämlich, in der Meinung«; prilog od sintagme • *velerei* (Smokvica, Korčula) »tako rekući, skoro«, *rekbi* > *regbi, birekō* (Piva-Drobnjak) »kao da, izgleda«, *šeknu* (Bosna) < *što no reknu.*

Od *rek-* u dugim slogovima (upor. stcslav. *rêkati}:* sveslav. i praslav. apstraktum po deklinaciji *i rije",,* gen. *riječi* (Vuk) = (ekavski, Kosmet) *reč,* gen. *reči* = (ikavski) *ríč,* gen. *-i* (ŽK, Vodice) < ie. **rekis* »1° Wort, 2° stvar (Marulić, Vodice), 3° (prema gr. λόγος) sin Božji (Belostenec, Stulić, Orbini)«. Prilog *izrijekom* (Vuk). Imenica *rénje* n pored *rtnje* (samo u izričaju *daj si rmja, on si ní da rênja* »nije se dao nagovoriti«). Sintagma *štonorijek* (Piva-Drobnjak) »poslovica«. Glagoli: *narije-cati* (L jubiša), *riječati se, riječam* »nadmudrivati se«: I u ijekavskim krajevima ima duljenja bez *-ije-: recati* impf. (Piva-Drobnjak) »obećavati«. Od *-rek-* u kratkim slogovima: pridjevi na *-ьn* > *-an rječan,* na *-it rječit* (Vuk), s apstraktumom *rječitost,* na *-iv rječiv,* složen *slatko-rječiv;* poimeničen na *-vac rječivac,* gen. *-ivca, rjsčljiv, rječljivac,* gen. *-ivca* prema f na *-ka rječljivka, rječljivost.* Deminutiv na *-ica rje-čica* = *ričica* (ŽK). Augmentativ *rječetina* = *rječetlna* (Prčanj). Denominal *rječkati se, -atn.* Na *-nik rječnik* (Belostenec *rečnik}.* Glagol *rjef-tnati se* (prema *degmati se,* v.) = *ričvat se* (Brusje, Hvar, upor. *obědvati* ŽK za *-vati).* Na *-ovit rečovit* (Srbija, Milićević). Na *-je narječje* (< rus. *nárečie* ili češ. *nářečí}* »dijalekat«. Maskulinum na *-ko* prema f na *-ka rečko* prema *retka* »govorljiv(a) na jeziku«. Na *-uSa narekuša* f = na *-avica narekavica.*

Hrv.-srp. iterativ pravi se domaćim prijevojem *e — i: *rīk- -ricatı, -čēm,* samo s prefiksima kao *izricati, izričem* pored *-cam, na-ricati, naričem, obricati, proricati, proričem* itd., *srikati* (Vuk) =i *srikati, -čem* (Kosmet) »sabrati«, *nařikati, -am* pored *-čem* (Stulić), na *-ovati narikovati, -ujem* prema *narekati* (Istra), *narekovati, -ujem.* Odatle *obricanje* (15. v.) »calumnia«, na *-ača narikača* (Vuk), na *-uša narikuša* (Dalmacija) pored *naričuša — narica-vica.* Na *-aj naricaj* (Martié), na *-jaj izričaj,* na *-ъk izričak,* gen. *-čka* »izgovor«. Pridjev *narikovni.*

Praslav. prijevoj perfektuma nalazi se najprije u postverbalu *rok,* gen. *roka* (Vuk) »termin«, s pridjevom na *-ьn ročni,* denominál na *-iti ročiti (se), -im, opriročiti* (15. v.) = (pseudoje-kavizam) *oprijeročiti* (1520) »pogrditi«, na *-ište ročište,* i ostale serije kao *obrok* m (također slov., češ., polj., ukr.) od *obreći* »obećati«, koji je ušao kao kulturna riječ u madž. *abrak* »Futter« i u rum. *obroc* pored *oboroc* »porcija«, odatle *obročiti, obrokovati, obročnica* »soba za obrok«; *porok,* s pridjevom*poročan (ne-); pro-rok,* s pridjevom *prorokov, proročki* s imenicom *proročanstvo; prirok* »prevedeniča za predikat«, *srok; nárok* (Vuk) »Bestimmung«, odatle pridjevi na *-it naročit* »bestimmt«, na *-ljiv narošljiv* (ŽK) »osjetljiv na bolesti«, na *-it* i prilog *naro-čito.* Taj posudiše Rumunji *năroc* = *noroc* »sudbina > sreća«, *noroc bun* »bog žegnja(j) (ŽK)«, *a noroci* odrediti sudbinu > usrećiti«, sa lat. *-osus* > *-os norocos* »sretan«. Iz folklora *urok* (ŽK), *uroci,* gen. *uroka* = *urok* m pored *oroka* (Kosmet), s pridjevom *urokljiv (~e oči, rod}* = *urokljîv* (Kosmet), *úročit, -im* (~a *žena},* od *ureći,* koji posudiše Arbanasi *urok* »Ziel, Absicht«. U stcslav. *uroki* »sententia«, češ. *ourók* »das Bestimmte«. Ovamo ide i hrv.-kajk., (slov., češ.) *otrok* (Kastav, ŽK) »dijete«, koje sadrži prefiks *od* u starijem obliku *ot-.* Ta riječ znači prema Janku »koji ne govori«. Odatle se razvila dva značenja »1° dijete, 2° rob (češ.)«. Ovamo još *zarok* (Cres) »šumska zabran, prepoved«. Pridjevi na -ьп > *-an izročan* (16. v., i stcslav.) = *izročit* (16. v.) »izvrstan«, s denominálom *izr'očiti se, -lm* »ispuniti se, dogoditi se«. Ovamo ide još i *uzrok* = *zrak* (hrv.-kajk., ŽK) »causa« < *vtzrokz,* pridjev *uzročan,* poimeničen na *-ik uzročnik, prouzročiti.* Osim *no-roc* < *narokb* »Bestimmung« Rumunji posudiše iz crkvenog jezika *proroc* m prema *proroacă* f = *prorocită* < *prorokz,* odatle njihov apstraktum na *-ie prorade* (upor. *prorocestoui* »prorokovati« kod Dosofteja) i njihov pridjev ná *-esc prorocesc.* Pored toga *szrokb* > *soroc* »rok«, odatle *a soroci* »odrediti rok (= strus. *sročiti* »isto«)«, Arbanasi *rok.* Ne zna se ide li ovamo *urie* »Erbe«, odatle *uricar* »baštinik« sa *î* < *i* poslije *r* od *urikati* = *uricati,* koji nije potvrđen u tom značenju u hrv.-srp.

Prijevoj õ > *a* potvrđen je samo u *račati (se), răcani* impf. (Lika) »nagovarati, dogovarati

se« prema *ročiti.* V. još *porijeklo, podrijetlo.* Ie. korijen **req-* značio je »zapovijedati,, naređivati«. Nalazi se u sanskr. *racayati* (3. 1. prez.) »verfertigt^ bildet«., *racana* n »Betreiben«, got. *rahnjan,* nvnjem. *rechnen,* stvnjem. *regin-* u antroponimiji kao *Reinhart,* prijevoj *ē* (> ) got. *garēhsns* »Bestimmung«. Značenje »dicere« nalazi se samo u slavinama. Nije izvjesno da li je u vezi s glagolom onomatopejskog podrijetla lit. *rēkti, rūkti* »rikati (v.)«. Upór. u toh. *reki,* pl. *rekauna* »paroles«.

*Lit.: ARj* 4, 290. 293. 295. 296. 298. 7, 4. 579. 584. 585. 586. 587. 593. 8, 456. 462. 9, 114. 115. 12, 849. 13, 807. .810. 811. 812. 959. 14, 51. 73. 74. 144. Rešetar, *ASPh 26,* 360-362. 365. Budimir, *JF* 15, 158. Hraste, *JF* 6, 213. Tentor, *JF* 5, 214. *Pleteŕsnik* 2, 413. Stevanović, *N1* 3, 173. sl., 158. *Elezović 2,* 262. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Vuković, *SDZb* 10, 407. *Miklošič* 247. 274. Berneker, *KZ* 57, 248. *Holub-Kopečný* 323. 313. 403. *Bruckner* 595. *KZ* 46, 232-233. *Mladenov* 559. 654. *Trautmann* 243. *WP 2,* 362. 343. *GM* 368. 459. *Tiktin* 1061. 1072. *Gombocz-Melich 1.* Škarić, *ZSPh* 13, 348-349. Hirt, *IF* 23, 336. 31, 13. Wood, *IF 22,* 158. Osten-Säcken, *IF* 33, 250. Scheftelowitz, *KZ 56,* 207. Bück, *AJPh* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4, 74). Meillet, *BSLP* 20, 28. si. (cf. *IJb* 8, 28). Lewy, *PBB* 32 142.

red m, loc. *redu,* pl. *redovi* m (Vuk, Kosniet, ŽK, Vodice) (protivno *neřeď) = red,* gen.-г f (Vodice) = *reda* f, baltoslav., sveslav. i praslav. *redb,* »1° ordo, niz, 2° čistoća«. Pridjevi od primitivuma, sintagmi i prefiksalnih složenica: na *-ъn > -an redan* (17. v.), određeno *redni (broj, čaša),* na *-ovan, redovan,* na *-ovit redovit, uredan* (protivno *ne-},* s apstraktumom *urednost (ne-),* poimeničenje *urednik,* apstraktum na *-stvo uredništvo, bèzredan* (15. v.), *nèredan,* poimeničen na *-jak nerednjak* (Poljica), *nèrednõst, neredovan, nesredan, naporedan, razredan,* poimeničenje *razrednik, razrednica, izredan* (također stcslav., rus.) »koji je izašao iz reda«; *naredan* »1° običan, 2° čestit, dobar, 3° lijep, prikladan« (također slov. *naređen) — naredan* (ŽKU) = *naredan* (Vodice; Krašić: ra *mi naredno* »nije mi zgodno«) »spretan«, poimeničenje na *-ik narednik,* apstraktum *narednõst; poredan* »nespretan, spitzbübisch«, na *-ljiv naredljiv, neuredljiv,* na *-iv (raz)rediv,* na *-ovski redovski.* Prilozi: *ured* (Vuk, Banja Luka) = *ureda* (Kanavelić) »cito« = *vrêd(a)* (Vodice, Jačke, ŽK) = *vrijeđa* »malo prije«, *nikad vrijed* »nikad brže«, *me* (hrvatske kolonije u južnoj Italiji; (upor. *uput,* v.), *izred(a), izredam* (Vuk), *redom, obredom, redomicē = redimice, izređice, napored (-o, -a, -e,* također prijedlog) = *raspored* (Vrbnik), *nared* »odmah« == *nãred* (Vodice) »pripravno«, *(s-, u-}poređ* (također prijedlog s gen.). Radne imenice: na *-ar redar,* gen. *-ara* »policäj«, s pridjevima na *-ov, -ev redarov (-ev},* na *-ski redarski,* apstraktum *redarstvo,* s pridjevom *ređarstven;* na *-ara redara,* s pridjevom *ređarin* (Vuk), na *-usa redusa* f (Varoš, Slavonija) »ordinatrix«, na *-átélj redatelj* (kazališni neologizam) = *reditelj* (na istoku), s pridjevima *redateljev, redateljski,* na *-ítélj nareditelj* m prema f *nareditelјica, razreditelj.* Na *-ovnik redovnik,* s pridjevima *redovnikov, redovnički.* Na *-Uja redilja* (Vuk). Deminutiv na *-ьc > -äc ređac,* gen. *réca,* na *-ík redak,* gen. *-tka,* na *-ka retka* »linija, crta«, na *-ica ridica,* na *-inče redinče* (Vuk) »prase (koje se po nekom redu kolje, u žiru)«. Augmentativ *ředina* f »1 ° viva sepes, 2° toponim *Ředina* (ŽK)« [Gavazzi: < *rijedak}.* Na *-ač redač,* gen. *-oca* (Hefele) »figura u ornamentu, rolač (Dubrovnik)«. Na *-oca redača* (Pounje) »sto na kojem se žito redi«. Apstrakti: na *-nja rednja* »bolest koja ide po redu ili za redom, pošast, poslića« = *rêdnja,* gen. *rednjê* (Kosmet, bug.) »epidemija«, na *-ba naredba,* s pridjevom *naredben, náredbenik* m prema *naredbenica* f, *odredba, priredba, razredba, redidba, uredba, redba* »redenje redovnika«. Na *-ena redèna* (Vuk) »dodatak u pripjevu«. Na *-enik redenik, -ika* »fišeklija«. Na *-ica izredica* (Šulek). Na madž. *-ó > -ov rèdov* »gmajni (u nekadašnjoj Vojnoj Krajini), baka, obični vojnik«, s pridjevom *redovski.* Na *-ovaca redovaia* f (Niš) »zmija«. Na *-гa reda* (ŽU) = *reja* (čakavski, hrv.-kajk., Lika, ŽK) »davanje stoke u najam, od koje se dijeli dobitak«. Odatle na *-ьc rêjac,* gen. *reca* (Vodice), s pridjevom na *-ov rečov < *rečev* »čovjek koji se priženi, uljez, domazet« prema f *reja* (Vodice) »djevojka koja se udala u kuću bez djece«. Denominali na *-ati redati, redam* (18. v.) *(iz-, ispo-, ob-, po-, raž-, raspo-"),* kauzativ i faktitiv na *-iti rediti, redim* (14. v.) »stavljati u red« *(iz-, ispo-, na-, ob-, one-, od-, po-, pre-, prena-, pri-, raz-, raspo-, s-, u-, upo-, za-},* odatle iterativi na *-a- redati, redam* (Vuk) *(na-, raž-, raspo-},* na *-va- -redivati = -ređivati, -ujem,* samo s prefiksima; na *-ovati uredovati, -ujem, redòvati, rèdujem, nareďovat* (Kosmet) *(po-}* »biti redara, redusa«. Od priloga *vřed* »brzo« denominal *navredit* (Cres) »naknaditi«. Odatle postverbali *náred* m (Hrvatska) »1° sprava, 2° pribor u kući (Piva-Drobnjak)«, *nareda f* »naredba« = *nareda* (Kosmet) »oprema, pribor«, *odred* m »vojnički détachement«, *obred* (i u

drugim slavinama, polj. *obr zad}, razred* (Vuk), *raspored, ured* s pridjevom na *-ski uredski.* Na *-jaj ras(po}ređaj.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *redb,* češ. *řád,* polj. *rząd,* rus. *rjad.* U baltičkoj grupi postoji potpuna usporednica: lit. *rinda,* lot. *rinda* »Reihe«. Ie. srodstvo nije točno utvrđeno. Pomišlja se na vezu s lat. *ordo,* gen. *ordinis,* gr. όρδέω »lege eine Gewebe ein«. Persson i drugi stavljaju pod ie. korijen **ar-* »fugen, pressen«, od kojega potječu άριστος (odatle internacionalno *aristokrat, aristokracija}* i *jaram* (v.), *remen* (v.), *raditi* (v.). Riječ *red* je kulturna riječ, koja se posuđuje. Mađari posudiše *rend,* s glagolom *rendelni,* Rumunji *rind,* prilog *perind* »nach der Reihe« *(pe* < lat. *per}, orînd* m »(vom Schicksal zum Gatten) Bestimmter«, *orîndă* (Muntenija) »odredba, sudbina«, rumunjski postverbal od *urediti,* Arbanasi *rende* (starija posuđenica), odatle *rendar* (Šar-planina), i *red.* Praslav. korijen *redb* postoji još u prijevoju perfektuma: stcslav. *orcdue,* kolektivna izvedenica na *-je* > *oruđe,* u kojem je *u* nastalo iz velarnog nazala *p.* V. *oružje.* Madž. pridjev *rendes* »lijep (od slavizmą *rend}«* čini se da je ponovo ušao u naš jezik u imenu vola *rendes* (Sv. Peter kod Ludbrega) = *rendoš* (Srijem, Podravina).

*Lit.: ARj* 1, 275. 3, 940. 4, 293. 7, 509. 640. 723. 8, 57. 117. 13, 818. 833. 841. 835. 870. *Mažuranu* 1241. Ribarić, *SDZb* 9, 170. 186. 187. Popović, *Sintaksa* 38. Vuković, *SDZb* 10, 393. *Elezović 2,* 173. 227. NJ 1, 146. *Miklošič* 274. 276. *Holub-Kopečný* 257. 321. *Bruckner* 474. *Mladenov* 558. 559. *WP* 1, 75. 2, 368. Milosavljević, *GISND* 3, 94. 309. (cf. *IJb* 14, 94-95). Uhlenbeck, *PBB* 27, 120. *GM* 363. 362. Zupitza, *KZ* 36, 65. sl. Meillet, *RSl 6,* 132-133. Persson, *Beiträge* 1. dio, br. 73 (cf. *IJb* 1, 47). Jokl, *Vrit.* 280. Mikkola, *IF* 8, 303. Hoffmann, *BB* 21, 137-144 (cf. *AnzIF* 7, 12). *Tiktin* 1094. Gavazzi, *IvSićev zbornik* 154—155.

redifa f (narodna pjesma, Hercegovina) »rezerva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *redif)* iz oblasti vojništva: arb. *radif.* Femininum prema *rezerva* > *rezelba* (ŽK).

*Lit.: ARj* 13, 834. *GM* 360. *Školjić** 533.

redigovati, *-ujem* impf. (Kastavski statut, objekt *fruii,* v.) »uzimati, oduzimati«. To se značenje razvilo zacijelo unakrštenjem lat. > tal. *redigere* (prefiks *re-* i *agere}* sa našom sintagmom *po redul* u današnjem knjiškom jeziku *redigovati* = *redigirati* znači »uređivati«, odatle radna imenica na *-or,* gen. *-oris* od part. perf. *redactus redaktor* »urednik«. Usp. njem. *redigieren.*

*Lit.: ARj* 13, 834.

rèduziti, *-im* pf. (Perast) »smanjiti«. Od sttal. *reducere,* tosk. *ridurre* (prefiks *re-* i *ducere},* s mletačkim izgovorom prefiksa *re-* mjesto. tosk. ri- i *će* > *z.*

*Lit.: ARj* 13, 848. *REW* 2785.

refèna f (Vuk, Crna Gora) = *refêna* (Kosmet) = *revèna* (Vuk, Benkovac, Dalmacija, Boljevac, Srbija, Lika). Pridjev na *-bski refenački.* Denominai *porefènati se* (Banja Luka, Mostar, Turska Hrvatska) = *porevènati se* (Lika) = na *-iti porevèniti se* (Vuk, Riječka nahija, južna Dalmacija, Zore) »zajednički platiti, rasporezati se«. Za *revena* i *revènati se* kaže se u Lici *rezanja* f, *rešanjati se, -mn.* To je zacijelo drugog podrijetla. Balkanski turcizam perzijskog ili bolje arapskog podrijetla (perz. prilog *hifrene* »zajednički, složno« > turski *herilane, arifane, refene* »écot, cotisation«) iz trgovačke terminologije: rum. *refenealră-* f (Muntenija), ngr. ρεφενές.

*Lit.: ARj* 10, 856. 857. 13, 850. 897. 909. Skok, *Slávia* 15, 487., br. 602. Zore, *Rad* 115, 138. Popović, *NJ* 3, 151. *Tiktin* 1317.

referiti, *-im* pf. (1640, Vrbnik) »obavijestiti«. Od tal. *re-, .riferrire* (prefiks *re-* i lat. *ferre* »nositi«). Danas internacionalno od lat. *referre* na *-ovati referovati, -ujem* = na njem. *-ieren* > *-frati referirati, -ferirăm* = *-isati refèrisati, -šém.* Poimeničen lat. part, prezenta *referen(a}t,* gen. *-Ma* (Šulek, 'Milićević) »izvjestilac«. Na *-orius* od lat. gerundija *referendarius* (preko njem.) > *referendar.*

*Lit.: ARj* 13, 850.

refit m »(termin požeške narodne nošnje) ošvice (ŽK), uske taclije (v.), čime su opšiveni rukavi«.

*Lit.: ARj* 13, 850.

reflektor m (Šulek). Od učenog lat. *reflector,* gen. *-oris* od *reflectere* (prefiks *re-* \ *flectere}.* Od istog glagola *refleksija, refleksivan, reflektirati* (ovo iz njem. *reflektieren}.*

*Lit.: ARj* 13, 850.

refùdati, *-am* pf. (Perast) »odbiti, odbaciti«. Od mlet. *refudar* = tosk. *rifiutare* < kllat. *refutare* (prefiks *re-* nepotvrđenog **futare* od part, *fūtus* mjesto *fusus* od *fundere}.*

*Lit. : ARj* 13, 851. *REW** 7165. *Rosamani* 868.

**rëful** m (18. *v.,* Hrvatsko primorje, Rab) = rê/м, gen. *-ula* (Božava, Molai) »mah od vjetra, nagao i žestok udarac vjetra, rafica«. Deminutiv *refulić* (Kućište). Denominal na tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* > *-ižati refuližati, -a* (Kućište) »puhati na refule«. Od mlet. *refold* (prefiks *re-* i **folo,* postverbal od vlat. deminutiva */lobulare,* od *flare* »duvati«, upor. *flabellum, flabrum).*

*Lit.: AR)* 13, 851. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 3341. *DEI* 1662. 3221.

regal[1] m »polica, pregrada, pretinac, raf«. Od njem. *Regal n* »isto«. Njemačka riječ veže se s langob. > tal. *riga* »linija«. Sufiks ostaje neobjašnjen. Upor. vinogradarski termin *rigòlati, -am* impf, »praviti pravilne jarke za sađenje vinove loze« < fr. *rigoler* > *regulați* (ŽK), unakrštenjem sa *regula* (v.). Talijanizam *riga* govori se u našem primorju: *na rige* »na potezu urnekovani latak«.

*Lit.: ARj* 13, 851. 949. *Weigand-Hin 2,* 546. 589. *Prati* 830.

**regal**[2] m (Hrvatska, Srbija) »porez«. Latinizam preko njem. *Regal* n »isto«, poimeničen pridjev na *-alu* od lat. *rex,* gen. *regis* (od *regere,* v.), prema lat. n pl. *regalile* f pl. »daća« < lat. *regalia.* Ovamo ide i talijanizam, tal. *regalare* »trattar bene uno, fargli dei presenti« > *regalat, -ãm* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Istra) »darovati«, odatle postverbal *rego,* gen. *-ala* (ibidem) »dar«, *regali* m pl. (Korčula) »darovi« < tal. *regalo.* Osnovna riječ *rex* dolazi samo kao posuđenica iz srednjogrčkoga stsrp. *riga (rize ugbrskomu, ryga Lazar* 1389) < srgr. ρήγας.

*Lit.: ARj* 13, 851. 949. *REW** 7176. *Weid-Hirt 2,* 553. Vasmer, *GL* 128. *GM* 362.

**regánac,** gen. *-nca* m (Šaptinovac, Slavonija) »narezuckane čipke«, poimeničen particip perf. pas. na *-ьc* od glagola *regati,* koji je potvrđen u slov. *regati, -am* »aufbersten, sich Öffnen«, s postverbalom odatle *rega* »Riss, Spalte« i pridjevom na *-ast régast* »1° mit Kerbschnitten versehen, 2° gestreift«. Postverbal *rega í* (Vuk) »murmurado canis (Borac, Hercegovina, za medvěda)« ide također ovamo, jer pretpostavlja razvaljivanje gubice. Na *-eti režati, -im* (Vuk), pored *režiti — režat* (Kosmet) impf. »1° otvoriti usta, 2° kesiti zube (subjekti: *životinje')« (za-)* prema pf. *régnuti, régnem* (subjekt *pseto"),* impf, na *-va- poregivati, porègujem* (o psu) pored *poreživati, porežujem.* Apstraktum *režnja f.* Prema upoređenjima s lat. *ringi* (o zubima), lit. *susirengti* »incurvare, contrahi«, a nadasve prema stcslav. *regnati* i rumunjskom slavizmu *a se rînji (dinții)* pored *rânji* »grinsen, cerekati se«, odatle *rînjitură, ringet* »Grinsen« *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę.* Postanja je onomatopejskog. Upor. madž. *rés* »Öffnung im Zaune« i njem. *Grinsen, grausen,* stvnjem. **Grinen,* stfr. *grignier.* Praslav. je korijen *reg-,* očuvan još u slovenskom i bugarskom jeziku *rânză* »murren«. Prijevoj perfektuma v. u *ružiti, rugoba.*

*Lit.: ARj* 13, 851. 853. 920. *Pleteršnik 2,* 415. 416. *Elezović 2,* 173. *Miklošič* 276. *Tiktin* 1328. Matzenauer, *LF* 16, 178. 18, 261-262. *Boisacf* 274. 837-838. 844. Uhlenbeck, *PBB 26,* 570 (cf. *AnzIF* 15, 106). *REW*[3] 3870. Oštir, *WuS* 3, 208.

**regetati,** *regète* impf. (Koprivnica, Samobor, Krašić) »kreketati«, pored *regati, -a* (Kapela kod Bjelovara) »isto«, varijanta onomatopejskog *kreketati* (subjekt *žaba)* »coaxare«. Odatle na *-ača regetača* = na *-uša regetuša* = (bez onomatopejskog sufiksa *-et) regača* (Šestine) = *reguša* (Hrženica kod Ludbrega) = *reglica* (Božjakovina) »rana viridis, brylla arborea, gatalinka«. Varijanta *rekètati, rèkece* (Gračac, Hrvatska) predstavlja glas svrake. Ne samo glas žabe nego i zvuk, što ga daje zvrčak, oponaša se tom onomatopejom. Odatle *regètaljka* »klepalo, škrebetaljka, zvrčoka«. S onomatopejskim sufiksom *-ot* mjesto *-et* nalazi se u ukr. *regolati,* češ. *řeh(o)tati,* polj. *rzegotać.*

*Lit.: ARj* 13, 881, 852. 853. 855. 860. *Holub-Kopečny* 322.

**registar,** gen. *-stra* m »spisak«, odatle apstraktum na *-ura registratura* f »urudžbeni zapisnik«, radna imenica na lat. *-ator registrator* m = *registratur,* denominai na *-irati registrirati, -gistriram* (Hrvatska). Od lat. *registrum* preko njem. *Register, registrieren.* Disimilacijom *r - r> l — r legislar, -er,* gen. *-stra* (hrv.-kajk., 16. v., Belostenec) = *legislar* (16. v.) = (prema madž. izgovoru) *legištrom* (16. v.) = *legišter* pored *Ijegišter* (Kosmet) = (prema mlet. čitanju *gi > ji) lejistar* (čakavci, 17. v.) = *lejišlrom* »isto«. Sa *egi > i* slov. *listrom* »index« = *listre* f pl. (ŽK). Od kslat. *registrum (r* umetnuto poslije *st* kao u *anitra,* v.) od fcllat. *regesta,* poimeničen part, perf. od *regerere* (prefiks *re-).*

*Lit.: ARj 5,* 957. 13, 852. *Elezović* l, 358. *REW** 7169. *Prati* 822. Pintar, Čas 2, 290 (cf. *RSl 2,* 281).

**regrađ** m (Šloser i Vukotinović, hrv.-kajk., slov.) »biljka maslačak, leontodon«. U slov. još dosta varijanata, koje sve predstavljaju njem. složenicu *Wegwart* (upor. za takovu denominaciju *trputac).*

*Lit.:* *ARj* 13, 853. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

**regula** f (15. v.) »1° pravilo, 2° (crkveni termin) samostanska pravila, 3° (vojnički termin, narodna pjesma: *na regulu carevi soldati)* redovita vojska«. Pridjev *regulán (kohidar).* Na *-ar* < lat. *-arius regular* m »redovnik«, s lat. privativnim prefiksom *in-* *iregùlar* (16—18. v.) »koji nije primio ili ne smije primiti svete redove«, odatle pridjevi *regularski, regularan* = (asimilacija) *regulalan* (Crna Gora). Na *-as regulaš,* gen. *-asa* m »redovan vojnik, nizam«, odatle pridjev *regulaški.* Deminutiv *regulica.* Na tal. *-etto* < vlat. *-ïttus rigulet* m (Dubrovnik, Marin Držić) »vrsta ženske kapice ili poculice, sinonim: kličak« je po svojoj prilici iz dalmatoromanskoga. Apstraktum na lat. *-tas,* gen. *-tatis* > tal. *-itade iregularhad,* gen. *-i* f (16—17., Budinić, Kašić). Denominali na *-ați regulați se, -ām* impf. (Perast, Mljet, objekt *jedro)* prema iteratīvu *regulovali,* na *-isati regulisati -išēm* = na *-irati regulirati, -gulīrām.* Učene knjiške riječi lat. *regula* ili tal. *regola.* Upor. arb. *régullë.* Preko njem. *Riegel* > *rìgalj* (v.). Ovamo ide *red* m (Mljet) »(brodski termin) konopčić provučen preko bucjela na kontraasti od prove te pásava uz razmu do krme, de se veže za žabicu«. Upor. *regia* (Milan, Trento) < *regula.* Mlet.

*Lit.:* *ARj* 3, 85.3. 13, 854. 949. 952. 953. Rešetar, *Rad* 226, 248. Macan, *ZbNŽ 29,* 214. Skok, *ASPh* 33, 369. Isti, *Zbornik iz dubrovačke prošlosti* 431. *GM* 362.

**rêim** m (Kosmet, Skopska Crna Gora: *ostaviti, dati u reim)* = *rehum* (18. v.) »zalog(a)« *rêum* (Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *rehin* < ar. *rehrí)* iz pravne terminologije (medele): bug. *rehim.*

*Lit.:* *ARj* 13, 857. *Mladenov* 560. *ŠkaljiP* 533.

**reha** f (Metohija) »mitska ptičurina ogromnih krila, zaštitnica aždahe (mužjak joj je *udor* m)«. Pridjev na *-in rekin.* Usp. *udor.*

*Lit.:* *ARj* 13, 859. 861. Hirtz, *Aves* 412.

**rekàmati,** *-ām* impf. (Dubrovnik, 1420; Perast) »vesti«. Odatle na *-ača (v.) rekemača* f (Travnik) »zarezi na ivici tkanine, jezičci, reske, die Zacken«. S asimilacijom *e* — α > *a* — *a rakamati, -am (zlatom, facol rakamani,* istarska narodna pjesma) »isto«, impf, na *-va- rakamavat* (Crmnica), odatle postverbal *rakam* n »naprava za prošivanje, za vezenje (Bosna), stig, orrîetica«, složenica *rakam(a)-kerice* »bosanske čipke rađene na igle za nakit košulje, peškira, bošče i čevrma« = *rikām,* gen. *-ama* (Rab) »vez«, postverbal od *rikamati, -am* impf. »vesti« (Istra: ~ *zlatom;* Poljica: *rikamani mirlići)* = *rikamat* (Buzet, Sovinjsko polje) »Isto«. Oblici *ri-1 re-* su talijanizmi arapskog podrijetla: *ricamo, ricamare.* Oblik sa α može potjecali iz arapskog *rakamo* preko turskog.

*Lit.:* *ARj* 13, 11. 859. 14, 17. Kušar, *Rad* 118, 20. Miletić, *SDZb 9,* 260. 266. *REW** 7066. *Lokotsch* 1694. *Prati* 828.

**rekavica** f (Orlec na Cresu, Nerezine na Lošinju) »grlica, lurtur, brgalica«. Kao *grlica* i *brgalica* bit će od' onomatopeje kojom se oponaša glas te ptice..

*Lit.:* *ARj* 13, 860.

**rekek** m (Lambì) = *rèkei* (Vuk, Dubrovnik) »biljka eryngiunij kotrljan poljski, vražji stric«.

*Lit.:* *ARj* 13, 860.

**rèkesa** f (Dubrovnik, Cavtat) = *rekeša* (Vetranie, Mikalja) »oseka«. Denominal na *-ati rekèsati, -am* (Trpanj) »oseknuli / usek-«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *recessus mariš,* poimeničen pari. perf. od *recedere* (prefiks *re-* i *cedere).*

*Lil.:* *ARj* 13, 860. *REW** 7113a. *Bartolī* 2, 300. 438. Muljačić, *Rad* 327, 269. Skok, *Term. 22.* 26. 127. Isti, *Rad* 272, 8-15.

**reketač,** gen. nepoznat, m (Karlovac) »vrst tekstilnog ornamenta«.

*Lit.:* *ARj* 13, 860.

**reketnica** f (Zagreb) »krličnjak, krtorovina«. [Usp. *kft].*

*Lit.:* *ARj* 13, 860.

**rekl** m (hrv.-kajk., sa sonantnim /, Brezovački) = *rekla* (Vuk, Otok, Slavonija, Brod na Savi) = *rekla* (Poljanica i Klisura vranjskog okruga u Srbiji) = *rekla* (donja Podravina) = (sa *kl* > *klj) reklja* (Lika) »kaputić, haljetak«. Deminutiv na -ьc > *-ac rekljac* (Vojnić, Vukmanić, Hrvatska) »seljačko zimsko odijelo«, = *reklec* (hrv.-kajk.) »kaputić«, na *-ica reklica* (Varoš kod Slavonskog Broda) = *rekljica* (Lika). Od njem. deminutiva *Rockéi,* od *Rock**

stvnjem. *hroc(h),* odatle i *frak.* Femininum prema *halja, haljica* (v.).

*Lit.: ARj* 13, 861. Hamm, *Rad* 275, 22. *Weigand-Hirt* 598.

**rekota** f (Mikalja) »ugrušano mlijeko ili sir od pokvarene mlaćenice, tvarog«. Od tal.-mlet. poimeničenog part. perf. u ž. r. *ricotta* f = mlet. *recota,* od kilát, *recoctus* (prefiks *re-* i *cactus,* od *coquere).* Upór *skuta.*

*Lit.: ARj* 13, 861. *REW** 7125.

**rektor** m (latinizam) = *rektur* (1379) = *rehtur* »glava sveučilišta«, odatle na lat. sufiks *-alus* > *-at rektorat,* gen. *-ata, rektorstvo* n = (talijanizam) *retur* m (18. v., Crna Gora) »dubrovački knez« < tal. *rettore* = (disimilacija *r — r > l — r) Ietur* (ibidem) »isto«, *rištur* m (Bakar, 1485, *š* uneseno unakrštenjem latinizma sa *risiti,* v. niže). Od lat. *rector,* gen. *-oris* > tal. *rettore,* radna imenica na *-or* od kllat. part. perf. *reclus* od *regere* > tal. *reggere* > *režiti, -im* impf, »upravljati« = *rižiti (se)* (Kolunić), odatle radna imenica na *-itore režetur* m (Poljički statut) »glavar« < tal. *reggitore,* zamjenom tal. sufiksa našim *-itelj režitelj* m (Naručnik). Apstraktum na tal. *-mento* < lat. *-mentutn režiment* (1554) = *rižiment* (Bakar, 1558) < tal. *reggimento,* vojnički graničarski germanizam *(Regiment* < fr. *regiment) régenterait,* gen. *-nta* — *regèmenta* f = *regiment* m (1437, ŽK) = *regimenta f* (1646) »1° vladanje, vlast, 2° puk, pukovnija (hrvatsko domobranstvo)«, odatle pridjev *regemēntskī, -meski,* francuzizam *režim,* gen. *-ima* < franc, *régime,* pridjev *režimski,* sa turskim *-K režimlija* m »pristaša režima«. V. *regal.*

*Lit.: ARj* 13, 851. 922. 923. 14, 50. *REW*[3] 7168.

**rekuperati,** *-am* pf. (Zakon lige ninske, 1108?) »spasiti« = *rekupèrat se* (Dubrovnik, Cavtat) »doći k sebi novčano, povratiti dah«. Latinizam *recuperare* (prefiks *re-* i *-cupero,* od *capio)* »isto«.

*Lit.: ARj* 13, 862. *REW*[s] 7126.

**relation** *(storii u oficij kancelarije,* Trsatski statut, *ti* mjesto α latinizatorska grafija) »izviješće«. Od tal. *relazione* < lat. *relaţia,* gen. *-onis,* apstraktum na *-io* od *relatus,* part. perf. od *referre* > knjiški na *-frati referirati* pored *referisati;* po knjiški *relacija* f.

*Lit.: ARj* 13, 862.

**religija** f (Vuk, Njegoš) »vjera«, latinizam prema nom. *religio,* gen. *-onis* (od prefiksa *re- religo, -ere* i *lego, -ere* »poštivati«) prema učenom talijanizmu *religion,* gen. -z f (I. Držić). Pridjevi na *-bsk reliģiski* (Milićević), na tal. *-oso* < lat. *-osus* proširen danas na -ьи *religiozan* — *relijoz* (14. i 15. v.), poimeničen u m. r., »redovnik«. Glede *gi* > *j* upór. *relijòn* (Režija).

*Lit.: ARj* 13, 862. Stürm, *ČSJK 6,* 67.

**relikvije** f pl. (17. v., obično u pl., jedna potvrda za singular kod Banovca) »moći, mosti svetaca«. Latinizam *reliquiae,* apstraktum na *-ia* od pridjeva *reliquia,* od *relinquere* (prefiks *re-* i *Unquere).*

*Lit.: ARj* 13, 862.

**reljiti se** impf. (Virje) »plakati, kreveljiti se«. Istog postanja kao i onomatopejsko *kreveljiti se* (v.), kojim se oponašaju glasovi i grimase plakanja.

*Lit.: ARj* 13, 864.

**rembambiškat,** *-am* pf. = *rebablškat* (Dubrovnik, Cavtat) »oslabiti pameću od starosti, išumijékat, podjetinjiti«. Pridjev na *-it rebambīt* (Korčula, Šibenik) »pobenavio, obezumljen«. Infinitiv je prema prezentu na *-isco* od tal. *rimbambire* (prema prezentu na *-isco)* složenog od prefiksa n- onomatopejskog korijena *bamb-,* koji je u deminutivu na *-ino bambino* »dijete«. Od istog će korijena biti *b mbelj* m »čeljade koje je nekada išlo po Dubrovniku 1. maja (kao Turiča 2. februara)«. Upor. tal. *bambolo* »Puppe«. Upór. u Lastvi ironickí izričaj *sretan kao bambina inati,* koji se kaže kad čovjeku nešto za rukom ne ide.

*Lit.: ARj* 1, 230. *REW*[3] 921. *DEI* 421.

**remedij** m (1486, Vrbnik) = *remedijo* m (1520, Marin Držić) = *rimedii* »lijek«. Denominal na *-ati* = *-are remedijat(i), -am* pf. (16. i 17. v., Dubrovnik, Kućište). Latinizam ili učeni talijanizam *remedium* > tal. *rimedio, rimediare* (prefiks *re-* i *medeor).* Štrekelj ima slov. *merežati* sa *di* > *ž* kao u pučkim našim riječima (upor. *žmulj)* prema furl, *rimedea.*

*Lit.: ARj* 3, 864. 14, 24. Štrekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSl* 2, 254).

**remedijôna** f (Brusje, Hvar) »sat na crkvenom tornju«. Primjer: *pogledaj na remedijoni, koliko je ûrih.* Učena riječ od lat. pridjeva na *-anus mertdiana* od *meridies* < **mediđies*

(v. *médius)* »tempo del mezzodì«. Metateza *meri* > *reme* (tip *gamazin, namastir).*

*Lit.:* Hraste, *JF* 6, 188. *REW* 5529.

rèmek m (Vuk, Vojvodina) »majstorsko djelo«, danas obično u apozitivnoj složenici *rèmek-djelo* n »majstorsko djelo«. Od madž. *remek.*

*Lit.:* *ARj* 13, 864.

remen m = (prema tipu *kamik* od nom. *karny) rèmik* (Crna Gora) = *remik,* gen. *-ika* (16. v., Kosmet) = *remik* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »kaiš, Riemen (od kojega je prema jednom mišljenju posuđeno)«. Oblik na *-ik* nalazi se u stcslav. *remykt,* bug. *remăk,* polj. *rzemyk* i pretpostavlja deklināciju **remy,* gen. *remene.* Pridjevi na -ьи: određeno *remeni* (15. v.) < *гетеньпъ* (upor. *stran),* na *-ast remenast,* na *-at remenat.* Deminutiv na *-ьс* > *-äc remenac,* gen. *-nca* (hrv.-kajk., Belostenec, također slov., ukr.) = *remenac,* gen. *-ènea,* pl. *remenci* »žnôra za cipele«, na *-čić remenčić.* Na *-ar remenar,* gen, *-ara* »koji pravi predmete od remena, ogrljar«. Kol. na *-je remenje* (Vuk, 16. v.) = *remenje* (ŽK). Slov. *jérmen* »1° remen za jaram, 2° remen uopće«, ukazuje put za etimologiju, koja prema Pedersenu i WP upućuje na vezu s *jaram* < ie. **аг(я)men* od korijena *ar-,* dok bi njem. *Riemen,* stvnjem. *riamo* < ie. **reu-ni* (upor. *ryti* > *riti)* bilo **rimen* u slavinama, a to se ne nalazi. Nije jasno kako je riječ ušla i u nazive za kravu *remenka, remenčica* (Lika).

*Lit.:* *ARj* 13, 864. 865. *Elezović 2,* 174. *Miklošič* 275. *Holub-Kopečny* 322. *Bruckner* 475. *Mladenov* 559. *Kiparsky* 262. *WP* 1, 73. 2, 352. Pedersen, *KZ* 38, 311. sl. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. Specht, *KZ* 68, 127. Mikkola, *AnzIF* 21, 107.

**remeta** m (14. v., Dubrovnik), pridjev *remetski* (Vetranie) = f pl. *remete* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *remita* (glagoljske knjige 15. i 16. v. j Zoričić, 18. v.) = *remet* (Kavanjin) »1° (prevedenica) pustinjak, 2° (Poljica, Dalmacija, Brusje, Hvar, Brač) zvonar, sakristam. Pridjev na *-bsk remeski* (Posilović, uz *pustinja}.* Apstraktum na *-stvo remestvo* = *remeštvo* (Kavanjin). Toponim: *Remete* f pl. (Zagreb, nekada samostan pavlina), poimeničen pridjev na *-in* s pomoću *-ьс* > *-ec Remetinec* (kod Zagreba), poimeničen pridjev na *-bsk Remetska* = *Mala Remeta* (Fruška gora). Prezime *Remeta, Remetio.* Učeni je talijanizam *romitorio* > *romitori]* »stan pustinjakov«, od *romita (e* > *o zbog m).* Od gr. ερημίτης > lat. *eremita (5.* v.), izvedenica na -ιτης od ζρεμος »pustinja«. Upor. arb. *j eremi.*

*Lit.:* *ARj* 13, 288-868. 14, 155. *DEI* 1515. *GM* 162.

**remètak,** gen. *-ètka* (Sinj, Stulić) »biljka eryngium maritimum«.

*Lit.:* *ARj* 1-3, 867.

**remetiti,** *-im* impf, (objekti *red, zakone)* »1° brkati, 2° (Martić, Skadarsku jezero, objekt *kuće)* popraviti, obnoviti«, *poremetiti, -im (se)* »(obično *red)* porogobatiti se«, danas obična riječ u književnom i saobraćajnom jeziku, prvobitno samo u istočnom govoru. Prvobitni se oblik nalazi u *meremet* (Kosmet) »1° opravka, 2° batine«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *meremet* »ispravljanje«): rum. *meremet* »Reparatur«, s glagolom *meremetisi* i na *-eiь* > *-ealӑ meremetisealӑ,* bug. *meremet,* s glagolom *meremétja,* arb. *merahmet* (Skadar) »popravak«, s glagolom *tneremetoj,* gr. μερεμετίζω »popravljam«. Zbog haplologije nestalo je u hrv.-srp. početno *me-.*

*Lit.:* *ARj* 13, 867. *Elezović* 1, 399. *Mladenov* 294. *GM* 270. Matzenauer, *LF* 16, 181.

**reméžiti** (se), *remežim* impf. (Vuk, subjekt *koža, dlaka) (na-)* »kostriješiti se«.

*Lit.:* *ARj T,* 579. 13, 868.

**remora** f (Zuzeri, Dubrovnik) »riba ustavica«. Od tal. postverbala *rèmora* f, od kllat. *remorari.*

*Lit.:* *ARj* 13, 869. *REW* 7200. *DEI* 3228.

**remué** m (disimilacija *r — r > r — 0,* Dubrovnik, Zore, Žrnovo, Korčula, primjer: *uzmi me u remue)* »teglenje, vučenje«. Tal.-mlet. postverbal na *-are — -ati femućat(i)* (ibidem, Perast) *(po-)* = (metateza *r — l > l — r) lemure* m (Veli Otok), *lemurćat* (Božava). Pomorski termin od mlet. *remurćar,* tal. *rimorchio, -fare* < lat. *remulcum,* vlat. **remulculare.* Odatle na *-trati remorkirati* »vući, tegliti za sobom« i *remorkêr* m.

*Lit.:* *ARj* 13, 869. Cronia, *ID* 6, 113. *REW*$^3$ 7202. *Prati* 831.

**rèndati,** *-am* impf. (Ston, Dubrovnik,. Korčula) »teturati (pijan)«.

*Lit.:* *ARj* 13, 870.

**rënga** f (Vuk, Dubrovnik) = *ringa* (Senj) »riba iz Sjevernog mora, ciupea harengus«. Od tal. *aringa* < kslat. *karingus* < zapadno-njem. *haringa,* nvnjem. *Hering.* Početno *a-* otpalo u sintagmi s članom (sandhi). [Usp. *haringa].*

*Lit.: ARj* 3, 576. 13, 870. *REW*³ 4046. *DEI* 288.

**rëngati,** *-am* impf. (Bjelovar, Jačke) »izgovarati nečisto glas r«. Pridjev na *-αv rêngav.* Od onomatopeje kojom se oponaša takvo izgovaranje.

*Lit.: ARj* 13, 871.

**renu(n)cija** f (1639, Vrbnik) »odreka«. Denominal *renu(n)cijati, -am* pf. (1640, Vrbnik, Trsat) »odreći se« prema impf, na *-iva- renuncijivati, -am* (Vrbnik, 1640), (haplologijom) *runcijati, -am* pf. (Vrbnik, 1641). Latinizam od lat. *renuntio,* gen. *-onis, remmtiare* ili talijanizam, prefiks *re-* > tal. *ri-.* S prefiksom lat. *ad-* > fr. *a-* francuzizam na *-irati anonsirati, anonsfrăm* pf., postverbal odatle *anonsa* = *ananca* < fr. *annonce.*

*Lit.: ARj* 13, 871. 14, 313.

**rënja** (Bogdašić, Boka) »koža koja spaja ralo s jarmom (od gvozda; na nju dođe željezni prsten kroz koji ide rudo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od **retina,* postverbal od *reţinere* (prefiks *re-* i *tènere),* upór. tal. *ředina, regna* u retoromanskom, provansalskom i katalánskom jeziku.

*Lit.: REW*³ 7261. *Prati* 820.

**renjakli** (Belovic-Bernadzikowska), indeklinabilni pridjev, »šaren«. Ako je od perz. *rengin* »šaren«, nejasna je izmjena od **renginli.* Bit će prije < *renjak* (Bosna) što je od tur. *renk* »boja«, v. *renjf.*

*Lit.: ARj* 13, 871. *Školjić** 534.

**renjč** m, pl. *renjčovi* (Bosna i Hercegovina) »vrsta« = *rênk* m (Kosmet) »boja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rengj* > tur. *rengy, renky)* iz terminologije boja: rum. *renghiu* = *renchiu* »Porsen«, bug. *renk* pored *reng* »šar«, arb. *rrenkt* »blühend«, *rrēk* (Gege) »reife«, *renk -gu* m »hinterlistiger Streich (upór. rum. *a juca cuiva un renghiu)«,* ngr. ρέγκι.

*Lit.: ARj* 13, 872. *Elezović* 2, 174. *Mladenov* 559. *GM* 363. *Školjić** 534.

rêp m, pl. *repovi* (Vuk, 14. v.), sveslav. (osim bug., brus. i vrus.) i praslav. *гeрь* (po deklinaciji *f),* »oćas, opaska, kuda, kurjuk, tug«. Pridjevi na *-ьn* određeno *repní* (Vuk, ~a *koža, dlaka, pera),* poimeničen na *-jak repnjak* »1° opanak od kože s repa, 2° (metafora ?) vrsta ribarske mreže«, na *-at repat* (Vuk), poimeničen na *-ica repatica* »komet«, u femininumu *reputa* (Bella) »kuda, dugi skut«, na *-ast repast,* na *-av repav.* Nerazumljivo je *p* > *b* u *rebast* (Vodice, Istra). Iz kaluđerskog jezika *rêp rèpustl* (Vuk, šaljivo). Deminutivi na *-zk répák,* gen. *-pka* (Vuk), na *-ič repič, repičak,* gen. *-čká* »biljka achillea millefolium« (upor. češ. *fepiček),* na *-uljica repuljica* (Crna Gora) »1° malen rep, 2° vrsta vinove loze«. Augmentativi na' *-ina rèpina,* »vrsta vinove loze (Cres, metafora)«, na *-etina repètina, repekanja.* Na *-ač repač,* gen. *-ača* (folklorni termin) »1° čovjek koji se rodi u krvavoj košuljici s malim repom, višćun (pripisuje mu se jačina. Boka, Poljica), 2ʲ vampir (Istra)«. Na-aca *repača* (1652) »komet«, deminutiv odatle *repačica* »patka« = na *-ašica repašica* »1° patka, 2° ovca (Vetovo, Požega), 3° muha«. Na *-aljšica* < *-alj* + *-sk* + *-ica repaljšica* »ptica koja miga repom«. Na *-ija repija* m (Lika) = na madž. *-o* > *-ov repov* »ime psu«, na *-ulja repulja* »ime domaćim životinjama«. Na *-ešak repešak,* gen. *-ška* »dio na stupi za lan«. Na *-uša repusa* (Dubrovnik) »žena koja sabire dronjke«. Na *-usina repušina* (Bukovica, Dalmacija, Lika) »perušina«. Na *-uske repuške f* (Bela Palanka, Niš) »pletenice, kurjuci«. Na *-élj* (upor. *kocelj) rèpelj* m (Leskovac, Srbija) »pletenica«. Na *-ovnica repovnica* (Pavlinovićev neologizam) »Frack«. S prefiksima *orepak,* gen. *-pka* (upor. *otražak)* »žitni rep« (Varoš kod Broda, Slavonija), *podrepnica* (Buzet, Sovinjsko polje) »pas na samaru, koji seže ispod repa magarca«, *padrêpnik* m prema f na *-ica padrêpnica* »(pogrdna metafora) muško, žensko, koje podupire neprijatelja«. Složenica: *črnorep* (Hektorović) »riba melanurus« (prevedenica iz gr., calque), *repomiga* »ptica motacilla alba«, *repokusac* (Smokvica, Korčula) »zmija«. Denominali: na *-iti podrépiti se, podřepím* (Vuk) »haerere« = *podrepït, -rêpim* (Kosmet) »1° kad nekoga bole stražnji pršljenovi od kičme, 2° kad se nekome podavije repak«; na *-ušiti narepúšiti, -repūšīm* (Lika) »naprčiti se, rasrditi se«, *porépiti se* »von Glauben abfallen«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. polj. *rząp', rząpia* »stražnjica«, češ. *řapék* »držalo od žlice«, *řepíček* (bot.). U baltičkoj grupi nema usporednica, a ni druge ie. nisu utvrđene. Scheftelowitz pretpostavlja ie. nazalirani korijen **ųгeтpг-* od **urep* prema

arb. *vrap* »brzi hod« i kimr. (Wales) *gwrym* »Saum, Naht«, što ne uvjerava. Matzenauer uporeduje sa sved. *rümpa* »cauda«, hol. *romp* »truncus corporis«, nvnjem. *Rumpf.* U slavinama ne postoji jedinstven izraz za *rep.*

*Lit.: ARj 7,* 579. 13, 872. 877. 879. 880. 884. *ASPh* 25, 435. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. *Elezović* 1, 227. 2, 92. 175. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Miklošič* 275. *Holub-Kopečný* 321. 32-2. *Bruckner* 474. Scheftelowitz, *IF* 33, 143. *WP 1,* 277. 2, 589. Matzenauer, *LF* 16, 182. 18, 262-263. Vaillant, *RES* 21, 167. Schrader, *KZ* 30, 481.

**repa** f = (ikavski) *ripa* (ŽK), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. (?), »Rübe, rapům, rapa (s kojima je u prasrodstvu, ?), 2° toponim (srednji Lab)«. Pridjev na *-ьn: repní = rìpni* (ŽK, *~o sime);* poimeničen na *-ica rëpnica* (Belostenec, Fužine) »1° mlado lišće od repe, 2° biljka barbarca vulgáris, 3° ptica (žuta kao cvijet od repe), 4° jabuka nalik na repu, 5° toponim«, na *-jak repnjak* »1° repište, 2° leptir«, na *-jača repnjača* »1° biljka repnica, 2° jama za repu (Prigorje)«, na *-ik repnik* »Leberklette«. Na *-in reyin,* poimeničen *repinac* »1° bodljikava trava, dikica, lappa maior, 2° toponim«. Deminutiv na *-ica repica* »sjeme, Repssamen«. Augmentativ na *-ina refina.* Na *-jak repjak* »biljka lappa minor«. To može biti i izvedenica od pridjeva na -/, koji je poimeničen na femininum u *replja* (Crna Gora) »1° repa, 2° (slov.) jabuka nalik na repu (metafora)«. Na *-ar rěpar* (ŽK) »prodavač sjemena za repu« prema f *reparica* ptica repnica«. Sveslav. i praslav. (?) na *-ište repište* n »1° mjesto gdje je bila posijana repa, 2° toponim«. Unakrštenjem sa *lopuh* — *lepuh* nastade *rêpuQi),* gen. *-u(h)a* »korov što raste po vlažnom mjestu«. Upor. *rêpar* (Istra) »lopuh«. Složenica od sintagme *rèposek* (Belostenec) »koji siječe repu«. Miklošič tvrdi da je sveslav. *l* prema *a* u lat. *rapa* teško protumačiti. Ta se teškoća uklanja ako se ima u vidu da je *repa* kulturna riječ, koja se posuđuje. Tako pored stvnjem. *ruoba* + *-ıa* > *Rübe* u bavarsko-njem. postoji *Kohlraben,* posuđeno kod nas *korába* f (ŽK), u ostalim hrv.-srp. narječjima *koloraba* < madž. *kalarab.* Može se dakle misliti da je sveslav. *repa* posuđeno u 5. vijeku na donjem Dunavu od lat. *rapa* s mekim palatalom *ŕ* > *rapa,* tj. *rta-* > *re-*. Upor. bug. *rapica* > rum. *rapita* »Raps«. Sveslav. se oblici nikako ne poklapaju s baltičkim: lit. *ropė,* deminutiv *roputė* »krum-Pir« (upor. *repa* u bjelovarsko-križevačkoj županiji »solanum tuberosum«) u kojem *o* pretpostavlja ie. *a* i izvedenicu na *-гa* (upor. *replja,* Crna Gora). Značajno je da se lit. *ropienà* poklapa s lat. *rapina* < ie. **rãpeinã* »repište«. Osciliranje π : φ u gr. ῥάπος prema ῥάφος upućuje na to da je naziv te kulturne biljke došao u ie. iz nekog mediteranskog jezika ili da je praevropski. Madžari posudiše *répa* i deminutiv *repeze* »Raps«, Arbanasi *repe.*

*Lit.: ARj* 13, 875. 876. 879. 880. 882. *Elezović 2,* 175. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 475. *Mladenov* 557. 566. *Tiktin* 1298. *GM* 363. *Trautmann* 237. *WP 2,* 341.

**repar** m (Mljet) »niska ograda oko solara na stepenicama«. Od mlet. *reparo* = tosk. *riparo,* postverbal od *reparare* (prefiks *re-).* Odatle lat. apstraktum na *-io* od part. perf. *reparația,* gen. *-onis* > *reparacije î* pl., knjiška riječ, na *-ura reparatura* f, na *-irati reparirati* (hrv., 1733).

*Lit.:* Gušić, *Mljet* 56. *ARj* 13, 877. *REW*[3] 7214.

**repät,** *repam* impf. (Kosmet) *(iz-)* »lupati, tući«, nalazi se još u búg. *répám* »škubem kosu s lica nekome«. Ne nalazi se u drugim slavinama. Mladenov uporeduje arb. *rjep* »trgam«, lat. *rapio,* ie. korijen **rep-* »an sich reissen, raufen«.

*Lit.: Elezović* 1, 227. 2, 175. *SDZb* 3, 189. *Mladenov* 559. *WP 2,* 369.

**repéljak,** gen. *-ljka* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »zločinac«. Usp. *rèbelija.*

*Lit.: ARj* 13, 879.

**repina** f (Stulić, iz ruskog jezika) »javor, dub, platana«, stcslav. *rěpina* »isto«. Upor. makedonski toponim *Rapes* i arb. *rŗap,* pl. *rrepë* »platana«, *rrapishtë* »šuma platana«.

*Lit.: ARj* 13, 880. *GM* 372.

**reprendžati,** *-am* pf. (Dubrovnik, Marin Držić, *dž* je nastao od· *d}* u 1. 1. prez. na *-гo)* »ukoriti«. Od lat. *reprehendere* > tal. *riprendere,* možda dalmato-romanski leksički ostatak. Glagol lat. *prehendere* > tal. *prendere* ide po kategoriji *-iti: komprêndit, -im* pf. (Kućište) »shvatiti«. Part. perf. *prehensus* > vlat. **presus* > tal. *preso:* poimeničen u ž. r. *preša* = *preza* = *preža* (Vladmirović) = *priza* »čupak, šmrk«, *prljeza î* (pseudojekavizam, Prčanj) »mali kameni stup na morskoj obali, za koji se vežu lađe« < tal. *presa.* Na lat. -a/ti preko n pl. *represalija* f (Budinić, knjiški danas) < (latinizirano) tal. *rappresaglia.* Apstraktum na *-io*

(latinizam > talijanizam) *reprension* m (Marin Držić) »ukor«, **pr(a)ehensio,* gen. -oras > vlat. *^prestine* > tal. *prigione,* mlet., furl, *preson,* istro-rom. *parson* > *paržun* (Božava) = *peržun* (Cres) = *pržun,* gen. *-una* (Rab) = *u peržunü* (Vrgada) = *pržun* (Potomje, Crmnica) = *pržun.,* gen. *-una* (Lika, 1388), slov. *pržusn* »1° tamnica, 2° (Marin Držić) uznik, zarobljenik (semantički razvitak »zatvor > zatvorenik« kao u *camerata}«.*

*Lit.:* *ARj* 9, 801. 11, 739. 811. 941. *Mažuranić* 1241. Šturm, *ĞSJK 6,* 71. Miletić, *SDZb 9,* 263. 278. 357. Jurišić, *NVj* 45, 96. Kušar, *Rad* 118, 16. Rešetar, *Štok.* 277. *REW*[3] 6736. 6737. *Ive* § 56. 73.

**reptati,**, *-am* impf. (Budinić, Stulić) »1° gunđati, 2° klevetati«. Nalazi se još u češkom i poljskom jeziku, u stcslav. *гърьiaii* i ruskom, s varijantom *o* u slov. *rapatati,* s leksikologijskom porodicom. Od stcslav. prezenta *rъpłštc* nastade rum. infinitiv *răpşti* »murren, gunđati«. Odatle rum. postverbal *răpste* f. Kako pokazuje infmitivni nastavak *-tati,* onomatopejskog je podrijetla, možda još iz praslavenskog doba.

*Lit.:* *ARj* 13, 883. *Tiktin* 1298. *Pleteršnik* 2, 438.

**republika** f (zacijelo Vukov akcenat prema dubrovačkom izgovoru, danas *republika)* »(prevedeno) *skupnovlada, posebina (dok su Poljica bila posebina)«.* Pridjevi na *-bsk republički* (danas), nekada *republikanski* prema radnoj imenici *republikanac,* gen. *-nca* »(također) ime ptice ploceus sočius«. Od lat. knjiške sintagme *(de) re bublica* < nom. *rés publica* (17. i 18. v.) »Gemeinwesen, opće dobro«.

*Lit.:* *ARj* 13, 883. 884. *Prati* 825.

**repus** m (Božava) »riposo«, *repozati, -am* pf. »počinuti«. Talijanizam *riposo* (mlet. prefiks *re-* i lat. *parnům,* odatle *pauzirati,* hrv. na *-ieren), riposare* < kslat. *repausare.*

*Lit.:* Cronia, *ID* 6, 119. *ARj* 13, 883. *REW*[3] 7218. *Prati* 833.

**reputat se,** *-am* pf. (Čilipi) »zapustiti se«. Primjer: *žena je repütana, kad nije čisto obučena.* Možda dalm.-rom. leksički ostatak od lat. *reputare* (prefiks *re-* i *putare).*

*Lit.:* *REW*[3] 7232.

**résa,** pl. *rèse* f (15. v., Vuk) = *resa* (Kosmet), sveslav. i praslav. *resa,* »1° kita, 2° toponim *{Duga Resa)«.* Pridjevi na *-ьn* > *-an* *resan* (Zoranie) »nakićen«, u toponimu *Resna Glavica* (Hercegovina), *Resna* f (Crna Gora, Poljica), *Resno* n (15. v.), na *-ica resnica* (Delnice) »1° Juniperus communis, vaccinium myrthyllus, borovnica, 2° toponim«, na *-aí resnas* »gunj«, na *-ik Resnik* (toponim), na *-jača resnjača* »pšenica brkulja«, proširen na *-at rêsnat* (~a *grana, pšenica)* »na čemu su rese«, upor. toponim *Resnatac,* na *-at r'esat* »villosus«, na *-ast rèsasi* (Vuk) = na *-it resit* (Šulek) = *resav* (Stulić), poimeničen na *-ьc* > *-ac resavac* »ćilim«. Deminutivi na *-bk* > *-ák resak,* gen. *reska* (Stulić), na *-ica resica,* na *-ka reska* »1° ime kozi, 2° krmači (Bastaji, Daruvar)«. Augmentativ na *-ina resina* »vrsta trave«. Nejasno je *u* mjesto *e* u *rusina* (Vodice, Istra) »resa«, možda zbog unakrštenja *rusa* < *rosa* + *resa* (?). Kol. na *-inje resinje* (J. S. Reljković). Na *-ika resika* (Bastaji, Slavonija) »ime ovci«. Na *-ai resač* (Dalmacija) »gunj«. Na *-ača resača* (Crna Gora) »torba«. Na *-alj resalj* (Kosinj) »desni držak u kose«. Na *-an r'èsan* »1° kukac, 2° biljka polygonům«. Na *-äna resana* (Daruvar, Bastaji) »krmača«. Ovamo još *rèsãnlk* »resač, gunj« < **resahnik.* Na *-ulja resulja* »1° biljka euphorbia, 2° ovca«. Na *-ar resor* m prema *resarica* f »Fransenmacher«. Denominali: na *-ati rèsati (se), -am* (Vuk) »dobivati rese«, na *-iti rèsiti (se), resini* impf, *(na-, pod-,* w-) »kititi, krasiti« prema iteratīvu na *-va- -resivati, -resujem,* samo s prefiksima, sa *š* (iz prezenta *reso) resiti, narešiti, -im, narešivati, nareševati,* (pseudoikavizam) *narišiti* (Vrbnik). Odatle postverbali *res* m, f (Bunić) »naušnice, obočí, potkit, opšav, čipka, kerice«, *reš* (Mikalja), *üres,* pridjev na *-ьn* > *-an naresan* = *narešan, š* < *s* prema određenom na *-nji narešnji;* na *-ia nareša î* »nakit, ures«, apstraktum na *-aj naresaj,* na *-jaj narešaj;* na *-telj naresitelj.* Ovamo još možda *résmulj* (Riječka nahija, Crna Gora) »1° komad od haljine kad visi, 2° neuređeni prámoví kose kad vise«, s pridjevom na *-av resmuljav* (Bosna i Hercegovina). Dočetak *-mulj* nastao je unakrštenjem sufiksa *-ulj* sa *kosmura* (v.). Varijante sa *h* mjesto s (prema Jagiću kao u *'dresel* prema rus. *drjahlyj,* bug. *mehic* < *mesįc,* ukr. *prohati* < *prositi): reha* (Kavanjin) = *nareha, ureha, narehost.* Upor. i *Vlaho* < *Blasius* (prema gr. *b* > *v).* V. *reha.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę:* stcslav. *rįsa,* češ. *řasa,* poljski *rząsa,* rus. *rjasa.* Rumunji posudiše *rînsă* — *rînză* »isto«, deminutiv *rînzişoară* »biljka ranunculus sceleratus«. U arb. *rrecke* = (disimilacija) *lecke* »Lappen, Fetzen«, *resokër* i ngr. (epirotski)

ρέντσελος »zerlumpt« čini se da predstavljaju u arbanaskom hrv.-srp. deminutiv *reska* (Stulić),· a epirotski još stcslav. ( sa nejasnim -έλος. Upor. toponim *Reseljevac* (Srbija) i gore **resahnikb*. Nema baltičkih ni drugih ie. usporednica. Ako uspoređertje sa sanskr. *racana* »uzica, remen, pojas«, stoji, možda praslav. *resa* pretpostavlja ie. korijen **renk,* nazalirano prema *rež-. Ali je pretpostavka tog korijena nesigurna.

*Lit.: ARj 'I,* 581. 586. 578. 579. 13, 886. 888. 889. 890. 891. *Elezović 2,* 175. Ribarić, *SDZb 9,*188. *Miklósié276. Holub-Kopečný* 321. *Bruckner* 477. *Mladenov* 560. *GM* 373. *Tiktin* 328. Jagić, *ASPh* 2, 400. Joki, *ASPh* 28, 9-10. *WP 2,* 362. Petersson, *LUA* n. f., avd. l, sv. 18. (cf. *IJb* 10, 339). Matzenauer, *LF* 16, 182.

**resan,** f *resna,* pridjev na *-ьn,* »wirklich, wahrhaft, istinit«, potvrđen samo u pi. *resni sveti (= savjeti)* u Vatikanskom molitveniku iz 14. ili početkom 15. v. = slov. *resen* = *rjesni* (Stulić). Poimeničen na *-ik resnik* »vrač, gatalac« (Dušanov zakonik; neizvjesno, jer u drugim rukopisima mjesto *resnicêhb* stoji *ereticêhb),* na *-ost resnost* f (Kožičić) »istinito, pravo«. Prilog *res* »uistinu«, samo u pismu modruškoga biskupa Mikule (1479—1480), ako je ispravno Mažuranićevo čitanje. Važna je potvrda iz govora Cresa prilog *reska* »da, zbilja«, što dokazuje da je nekada živjela ta riječ onako kao u slovenskom. Samoglasnik *e* je nastao iz *e,* upor. stcslav. *гезьnъ,* a ovaj iz ie. dvoglasa *ai,* kako pokazuje lit. *raiskus* »offenbar«, *raiškšti* = *reikšti* »offenbaren«. Praslav. (očuvano samo u slov. jeziku)«.

*Lit.: ARj* 13, 886. 895. 888. 893. 895. *Miklošič* 278. Jagić, *ASPh 2,* 397. Matzenauer, *LF* 18, 252-253. Pedersen, *IF 5,* 44. 49. Scheftelowitz, *KZ* 56, 188. Putanec, *JZb* 4, 67.

**resavac,** gen. *-vca* m (Sinj) »zemlja, obično u biatini, koja kad po njoj ideš ugiblje se«. Poimeničen pridjev na *-av resav,* koji u tam značenju nije potvrđen, od imenice također nepotvrđene *resa* = rus. *rjasa* »mokro mjesto«. Pridjev *resav* poimeničen u femininumu je zacijelo u hidronimu *Resava* (14. v.), pritok Morave; tako se zove i nahija, odatle etnik na *-ьc Resavac,* gen. *-avca* prema f *Resavka* = *Resavkinja* i pridjev *resāvskī;* toponim *Resavci, Resavčina;* deminutiv na *-ica Resavica,* pritok *Resave.*

*Lit.:* *ARj* 13, 889. 890. *Vasmer 2,* 563.

**rësim** m (Kosmet) »taksa na naslijede«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *resm* »dažbina«) iz pravne terminologije: rum. *resm* = *rezm,* bug. *resim 1 -in,* arb. *rezm,* ngr. ρέσμι.

*Lit.: Elezović 2,* 175. *Tiktin* 1319. *Mladenov* 560. *GM* 364. *Škaljić** 534.

**respekt** m (1782, latinizam) = *respekt* (1698, Lika), denominal na *-ovati respektovati* (Lika) prema talijanizmu *restet* (17. v., Marin Držić, prefiks *me-* prema mlet.), denominal *respetati, -am* impf. '(Marin Držić) = *rešpet* (Lika: *rešpetom govoreći;* ZK u formuli *rešpeta prosim Boga i njih)* — *rispet* (Ivan Držić prema tosk. *rispetto), rispetat, -a* (Dubrovnik, Cavtat), na *-irati rešpetirati (se)* (Lika) »poštovanje, pošta, poštovati«. Poimeničen part. perf. lat. *respectus* od *respicere* (prefiks *re-* i *spedo,* usp. *speculum).* Odatle *rispetur* (Cres), *rešpetir,* gen. *-ira* »dalekozor«, poimeničen part. prez. *rešpicent* m »glavar financijske straže, prigledník«.

*Lit.: ARj* 13, 895. 903. 14, 37. *REW* 7245.·

**respondžati,** *-ām* pf. (Dubrovnik) = *respondžat* (Prčanj) prema impf, *respondžavati* (objekt *misu,* Konavli), također sa zamjenom tal. prefiksa *re-* našim *raž- raspondžat* (Prčanj), sa *od otpondžávat* (Konavli) »(crkveni termin) ministrirati (hrv.), domištrovat (hrv.--kajk.)«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak iz crkvenog govora prema 1. 1. prez. na *di* > *dž* i kategorije *-ati* prema *rešpondit* (Volosko, Istra, *na pismo}* od lat. *respondēre,* vlat. *respondēre* > tal. *rispondere.* Poimeničen part. perf. *restons* m (Kašić) »odgovor pri misi« = *rešpon* (kod glagoljaša). Odatle crkveni termin *rešponsorija* f = *responsaria* (14. i 15. v.). S prefiksom *co-* i sufiksom *-entia* (prema part. prez.) *korespondencija* (1871) »dopisivanje«, prema njem. *Korrespondenz,* talijanizam *rešpuđenca* f (Vrgada), s ispuštenim prefiksom < tal. *corrispondenza.*

*Lit.: ARj 5,* 321. 9. 421. 13, 895. 903. *ASPh 29,* 562. Zore, *Rad* 114, 228. Jurišić, *NVj* 45, 183. *REW*[3] 7247.

**rëst**[1] m (Zagreb, Srbija) »ostatak«, sa njem. deminutivnim sufiksom *rêstl* m »ostatak sukna (krojački govor)«. Od njem. *Rest* < tal. *resto,* postverbal od *restare* > *rèsto* n (inďeklinabile, Bmsje) »ostalo«, *rest* m (Vrbnik, 1638). Ovamo još apstraktum od part. prez. na *-ia restancija* (1596) »ostatak (duga)«.

*Lit.:* *ARj* 13, 896. 903. *RĘW*[3] 7248.

**rest$^2$,** gen. *-i* **f** (Cres) »Seil« = *rest* m *('--luka, kapule,* Brusje, Hvar) »vijenac« = *resta* f = *rèsta* f (~ *kapule,* Lika K) = *resta* (Vrbnik, Bukovica, Donji Kosinj) »isto«, slov. *rèsta* »isto«. Od tal. *resta* < kllat. *restis* »uže«. Oblici *rest, resta* mogu potjecali iz dalmato-romanskoga [Usp. i s. v. *krèsta].*

*Lit.:* 13, 896. 903. *Pleteršnik 2, 422.* Tentor, *ASPh* 30, 199. *REW** 7351. Matzenauer, *LF* 16, 183. DB/3233.

**res,** indeklinabilni pridjev, »hrskav« (Varoš kod Slavonskog Broda, hrvatski gradovi). Od bav. *resch* = *rösch* u ostalim narječjima.

*Lit.: ARj* 13, 897. *Weigand-Hirt 2,* 605.

**rešeto** n (Vuk) = *rešeto* (Istra, Kosmet, ŽK) = (sa *e* > *a* kao u *orah} roséto* (Varoš kod Slavonskog Broda) = *rosete* n (Trebarjevo), sveslav. i praslav. **reh-eto,* poljoprivredni termin, bez baltičkih i ostalih ie. usporednica, »I° cribrum, 2° (metafora) čeljade koje ne zna čuvati tajne (Ston)«., Pridjevi na -6Я > *-an rešētan* (Lika) »1° trošan, 2° cribratus (Stulić)«, poimeničen na *-ica rešetnica* (Belostenec, hrv.-kajk.) »Ijesa, pleter«, na *-ljiv rešetljiv* »(metafora) koji mnogo brblja (Zore)«, na *-kost rešetkast* (Šulek) »poput rešetke«. Deminutivi na *-će rešece* (Belostenec), na *-ica rešeilca* (Istra), na *-ka rešetka* »mušebak«, upor. češ.-moravsko *rešetka* »mreža«. Na *-ača rešetala* »sitna kost«. Na *-alo rešetalo* m »cjepidlaka« = na *-alac rešetalac,* gen. *-aoca* prema f *rešetačica.* Na *-uša rešetuša* (Ston) »brbljava žena«. Na *-ar rešetar,* gen. *-ara* (i prezime). Denominal na *-ati rešetati, -ânı (iz-, istro-, pro-}* »1° čistiti rešetom, 2° (metafora) opadati, ogovarati, kritikovati«. Riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *rosta* = *resta,* ali ne posudiše Rumunji, koji posjeduju za taj pojam *ciur* < lat. *cribrum,* ni Arbanasi, koji posjeduju iz iliro--tračkoga *shoshë.* Upor. protivno kod *sito.* Početak *-eto* je zacijelo sufiks kao u *tenete.* Korijen *refi-* mogao bi se upoređivati sa *rêha* (Vuk) »lana rara« (v.). Ako ta riječ sadrži korijen *re-j moglo bi se dalje pomišljati i na vezu sa *rijedak* (v.) i sa lat. *rėtis.* Ali za **r seto* nema potvrde osim *roséto.* Iljinski veže s lit. *regsti* »plesti, vezati«. Matzenauer s lot. *rekšis* »cribri genus«, *rekšēt* »cribare« i njem. *Risei* »ein grobes Sieb«.

*Lit.: ARj 4,* 6. 293. 13, 378. 897. 898. 900. *Elezović* 2, 176. *Miklósié* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 476. *Mladenov* 560. Pedersen, *IP* 5, 53. Matzenauer, *LF 16,* 183. Iljinski, *Slávia S, 412. 11,* 349.

**rešma** f = (sa *šm* > *ini) rečma* (narodna pjesma) = *resma* (narodna pjesma; ako nije griješka, *sm* < *cm* unakrštenjem sa *resa* ?) = *resa* (narodna pjesma, hipokoristik ?; upor. *raskititi rešmu)* »uzda, ular, oglavnik, veza, mreža kao nakit«. Indeklinabilni pridjev na *-U resinali* (~ *sindžirf),* odatle na *-ja resinali]a uzda* = *rešmanlija* — *rešmanka* = *rešmakinja.* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *răsmă* > tur. *resme}.*

*Lit.: ARj* 13, 810. 894. 897. 902. *Miklósié* 277. *Lokotsch* 1705. *školjić** 534.

**rešpet** m (Jaská, Samobor) »omanja plitka ladica, škrinja četverouglasta oblika kao postelja djeci (danju stoji pod posteljom)«, slov. *raspet.* Od njem. složenice *Raspelbett.* Prvi dio od *Raspel f,* deminutiv od *Raspe,* od stvnjem. *raspon* »zusammenraffen«.

*Lit.: ARj* 13, 903.

**reštalacija** f (Stubica, Zagorje, disimilacija *r* — *r* > *r* — *l') = restauracija* »nekadanje obnavljanje županijskog činovništva« < lat. *restaurația,* od *restaurare* (prefiks *re* i nepotvrđenog *stauro* od *sto, stare,* v.) > ná *-irati restaurirati, -staurīrām* »obnoviti«. Odatle poimeničen part, prezenta prema francuskom izgovoru *restoran,* gen. *-dna* < fr. *restaurant.*

*Lit.: ARj* 13, 904.

**restiti se,** *-im* impf. (Lika) »ježiti se, kostriješiti se (od studeni)«.

*Lit.: ARj* 13, 904.

**reteza** f (Božjakovina, Hrvatska) »dio lokota, upor. turcizam *ereza* (v.)«. Zacijelo isto što i stcslav. *retęzb* »catena«, odatle madž. *retesz,* rum. *reteaz* m pored *retează* = *retez l rät-* »Türriegel«. Sveslav. (osim bug. i slov.) i praslav. **vertengju* (Miklósié). le. paralela nema. Samoglasnik *e* u dočetku *-eza* nastao je iz palatalnog nazala; upor. polj. *(w)rzeciadz* (16. v.), *rzeciadz,* stras, *retjazb,* češ. *řetěz,* slvč. *reťaz.*

*Lit.: ARj* 13, 904. *Miklošič* 385. *Holub--Kopečný* 322. *Bruckner* 633. Kluge, *IF 21,* 361. *Tiktin* 1320. *Vasmer, 2 516.*

**retor** m. (Belostenec) »govornik, učitelj». Poimeničen pridjev u m. r. na -ικος *retorik* m »znalac retorike«, u ž. r. *retorika f* pored *retorikija* (15. v.) < gr. ρητορική (se. τέχνη) dodatkom *-ja* na grč. -í (upor. *čefalija,* v.). Knjiške (učene) riječi od gr. ρήτωρ »govornik«.

*Lit.: -ARj* 13, 906.

**rêva** f (Istra, ŽKU, Zagorje, slov.) »1° bijednik, 2° bijeda, nevolja«. Pridjev na *-ьn* > *-an revan* (ŽK, slov.) »bijedan«. Apstraktum (kol.) na *-ež* + *-sk* + *-ina* > *-eština reveština* (ŽU). Upor. slov. *revež, revščina, revče, revček. Izraz* komizeracije kojom se pojačava izraz bijede: *je revu boljef* »ama, ništa mu nije bolje!« (tako u Istri i u ŽK). Akuzativ je kao u zaklinjanju »tako mene bijednika!«. Stvnjem. *hriuwa* »Betrübnissleid«, koji Pleteršnik predlaže kao etimon, ne zadovoljava fonetski. Upor. *štibra* < *stiura, Steuer.* Prije možda postverbal od prezenta *revo, rjuti, revati* »bellen, weinen«.

*Lit.: ARj* 13, 907. *Pleteršnik 2,* 422.

**revan,** f *revna* (Pavlinović, rusizam ili crkvena riječ primljena od Vuka i Daničića između onih 49, što ih je Vuk zadržao) »brižan, nastojan, pečalan, maran, marljiv, skrban«, raširen *-iv revniv* = na *-jiv révnjiv* »ljubomoran«, *surevnjiv,* s prefiksom *su-* (v.). Apstraktum na -osi *revnost* »govorljivost«, s pridjevom *révnostan* »gorljiv, pomnjiv, marljiv«. Poimeničen na *-ik revnih* (Stulić). Denominal na *-ovati revnòvati, rèvnujem.* Samoglasnik *e* je nastao iz ь u stcslav. *гь ьпъ,* odatle rum. *rîvnă* < sr. r. *гъ ьno* »Eifer«, s pridjevom *rîvnaciu* »gorljiv«, denominal *a rîvni* = *ramni* = *rîmni* (upor. za *bn* > *Rimnicul* < *Rybbnikî)* = *rähni* od *řevniti,* koji je u hrv.-srp. potvrđen samo u radnoj imenici *revnitelj* (14. v.). Pridjev je narodski u sjevernim slavinama. [U rus. *revnívyj, revnovatt,* stcslav. *n ъni ъ,* u rus. *sorevnovanie,* odakle *surevnjiv(ost')* prema *revnjiv,* ali sa značenjem »antagonizam«]. U prasrodstvu je s lat. *rivinus, rivális* (odatle internacionalno *rival, rivaliziratf),* od ie. korijena **er-* »pokret«, odatle baza *^erei-,* koja se nalazi u *roj, rijeka, rinuti.*

*Lit.: ARj* 13, 907. 910. 911. Maretić, *Savj.* 125. *Miklošič* 286. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 476. *WP l, 141. Mlađenov* 558. Matzenauer, *LF* 18, 247-249. *Boisacf* 279-280. *Tiktin* 1330. *Vasmer* 2, 501.

**revati,** *-lm, -am* (Voltidi, bug. *reva,* subjekt *životinje) (na-, oda-, po-, pro-, raz-se, u-, za-)* pored *ruti, řevem, rovem* (17. v.) = *ruti, rujem* (prema Miklošiču hrv.), ie., sveslav. i praslav. *rjuti, revg,* »ručati, rikati (s kojima imaju isti korijen), bucati, kričati, njakati«; na *-éti* i prijevojem *e : o razrovet se, -îm* (Kosmet) »vikati, plakati u sav glas (upor. rus. *revú, revětb)«,* na *-iti rèviti, -im* (Lika, subjekt *potok,* kad nabuja). Prema stcslav. *rjuti, revo* prenesena je prezentska osnova i u infinitiv. Od te je osnove apstraktum na *-ež* (upor. *lavež) revež.* Složenica *revotoiina* (Ljubiša) »jarak kuda voda reve«. Ovamo ide i na *-ka révka* m (Vuk, Srijem) »vo rudonja«, s pridjevom *revkast* (Vuk) »crvenkast, sivkast, riđ«, sa istim značenjem koje je i u imenici *ruj.* Ta je drugog postanja (v.). To znači da su se fonetski unakrstila dva homónima. Pridjev na *-ьn* > *-an* od infinitivne je osnove praslav. *гiuьnъ* > *rujan* poimeničen u maskulinumu, gen. *rujna* (Vuk, Dubrovnik, hrv.), gen. *rujana* (Kašić), »septembar«, upor. češ. *fijen,* slovački. Odatle određeni pridjevi *rujni* »što pripada mjesecu septembru« = na *-ski rujanski.* To je mjesec parenja životinja, upor. polj.,ukr. *ruja* »Brunstzeit« i češ. *září* < **zarju* (postverbal prema inf.) prema rus. *гаге ъ* (postverbal prema prezentu) »august«. U hrv.-kajk. *rujan* ima još ove nazive: *jesenjak* (Patačić, prevedenica prema njem. *Herbstmonat), malomešnjak* (poimeničen pridjev na *-jak od Mala maša* »Mala Gospa«), *miholjščak* (Belostenec, Jambrešić) = *miošćak* (ŽK), poimeničen pridjev na *-jak* od *miholjski,* od *Miholja* f »svetkovina sv. Mihovila«. Za *rujan* Alberti i Kavanjin imaju *ruj.* Baltičkih usporednica nema, jer je lit. *ruja,* lot. *ruoja* »Brunst« posudenica iz poljskog jezika. Ie. korijen *гйи- onomatopejskog je podrijetla. Nalazi se još u sanskr. *rauti* (3. 1. sing.) »zavija«, gr. ὠρῦομαι »isto«, lat. *rumor,* s pridjevima *ravus, raucus.* U praslavensko doba ide semantem »rika > parenje«. Ovamo još frekventativ *revatati,* koji nije potvrđen, ali je zabilježen apstraktum *revatanje* (~ *tovara o Jurjevu,* Polj ica).

*Lit.: ARj* 7, 582. 8, 557. 13, 907. 910. 912. *Miklošič* 279. Berneker, *IP* 10, 154. *Holub-Kopečný* 324. *Bruckner* 468. 477. *Mladenov* 558. *Trautmann* 241. *WP 2,* 350. Matić, *HJ* 1, 14. *ASPh* 2, 716. Ilešić, *ASPh* 27, 143. Jonke, *Rad* 275, 69. Grubor, *JF* 8, 29. Maretić, *Boskovic* (kalendar, 1920) 430. Štrekelj, *DAW* 50, 24. Matzenauer, *LF* 18, 257-259. *Boisacq*[3] 1083-1084. Wood, *IF 22,* 153. Vaillant, *RES 22,* 17. Holthausen, *IF* 20, 319. 328-329.

**revendere** f pl. (Lika, metateza iz **reverende* i haplologija, / > *v* kao obično u ličkom govoru pravoslavaca) »brbljanje (primjer: šio *slušate te njegove revenđere)«.* Od lat. n. pi. od gerundiva *referendum* (1781, iz fr.), danas poimeničen lat. neutrum kao naziv pučkog glasanja, od *referre* (prefiks *re-* i *ferre'}.*

*Lit.: ARj* 13, 909. *Prati* 820.

**revènjati,** *-ām* pf. (Perast, Potomje) »popraviti se u bolesti, a i u kritičkim prilikama« < tal. *rinvenire* (prefiksi *re-, in-* i *venire)', intravènjat, -am* pf. (Dubrovnik) »dogoditi se, nastupiti« < tal. *intravvenire* (prefiks *intra),* upor. latinizam preko njem. *intervenirati, -vènirãm* impf., pf. (Zagreb); *konvènjati, -ām* (Perast) < tal. *convenire* (prefiks *con-},* upor. latinizam preko njem. *konvenirati, -venīrām* (Zagreb); *rastravènjat -am (nekog vodom;* ili : /-^ se) (Dubrovnik, Cavtat) »osvijestiti« (prefiks *raz-* i tal. *tra-* < lat. *trans).* Postverbal tal. *convegno* od *convenire* »sastati se« > *kunvenjo jimit* (Božava) »prendersi libertà«. Od part. perf. lat. *adventus* > *advent* (crkveni termin) i *conventus* »samostan« > *kònvenat,* gen. *-enta* = *kùnvenat* (Perast); toponim *Kumenat,* gen. *-enta* (Biograd na moru, prema Jeliću *Konvenat), Kument'ić* (školj). Može biti dalmato-romanski relikt *(nv > m).* Denominai od part. perf. na *-are devèntati* (M. Držić, Perast) = *deventät, -am* < tal. *deventare,* mlet. *deventar; sventat se* (Lumbarda) = *izvēntat* (Korčula) »izmisliti« < *inventare,* sa zamjenom tal. prefiksa *in-* našim *s-, iz-.* Apstraktum od latinizma na *-io* > *-ija konvencija,* pridjev *konvencionalan, intervencija* f. Radna imenica na *-or aventûr,* gen. *-urǎ* (Rab) »kupac« < tal. *avventore* < lat. *adventor,* gen. *-oris.* Istaći treba tvorbu infinitiva na *-ati revènjati* itd. mjesto *-iti* prema 1. 1. prez. na *-io* > sttal. *vegno.* Može biti i ostatak iz dalmato-romanskoga.

*Lit.: ARj 2,* 362. 5, 280. 13, 909. Kušar, *NVj* 3, 337. *REW** 9200. Zore, *Tuđ.* 8. Croлia, *ID 6,* 108. 112. *Skok, NVj 22,* 442.

**reverènda** f (Hrvatska, Slavonija)»soutane«. Poimeničen lat. gerund u ž. r. *reverendus* »koji se ima štovati« od *revereor* (prefiks *re-* i *vereor).* Odatle na *-ača reverendača* f (Dubrovnik) »dumna sv. Frana«. Od istog glagola apstraktum od part. prez. na *-ia reverencija* f (Marin Držić) »štovanje, poklonstvo«.

*Lit.: ARj* 13, 909.

**revers** m (Zagreb) »pismena potvrda«. Francuzizam preko njem. < fr. *revers* < srlat. *reversům,* poimeničen part. perf. u sr. r. od *revetere* (prefiks *re-).*

*Lit.: ARj* 13, 910.

**revitovo** (15. v., u vezi sa *zrvno,* pridjev na *-ov;* stsrp., 14—15. v.) od nepotvrđene imenice *revit* »Kichererbse«. Od srgr. ρεβιδι(ον) ili ρέβιθος < ἐρέβινθος.

*Lit.: ARj* 13, 910. Vasmer, *GL* 128.

**rezati,** *režem* impf. (Vuk) = (ikavski) *rlzati* (ŽK) *(iz-, ispre-, ispro-, napre-, napro-, napri-, na-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, raspo-, sa-, s-, u-, za-),* baltoslav., sveslav. i praslav. *rezati, *rez-jẹ,* »putare, scindere, caedere«, prema iteratīvu duljine na *-va- sarijèzati, sàriježēm* (Vuk) = *rezívati, rèzujêm* — *-reživati,* samo s prefiksom u *-reživati, -rezavati, -am,* na *-ovati zařezávat, -ujem* (Kosmet), *oporezovati, obrezoväti* (16—18. v.), deminutivi na *-kati reskati* (Vuk) = (sa *sk* > *ck) reckati, -am* (Kosmet) *(iz-),* na *-uckati rezùckati,* s iterativima na *-va- -reskivati,* samo s prefiksima. Gubitak početnog *o* u prefiksu *u obřezat* (Crmnica): *brežēm loze.* Upor. *buliti, biskati.* Na *-iti réziti, -lm* (Vuk) »miriti, davati rezak ali ugodan okus«. Na *-nuti reznuti -em.* Postverbali: *rez* (Kosmet) = *rijez* = (ikavski) *TİZ* (15. v.), s deminutivom *rijezac,* gen. *-sca, rijezak,* gen. *-ska,* s prefiksom *pa pariez* m (ŽU) »1° Stock, havar, 2° toponim *Parijezi* (Crna Gora, odatle hercegovačko prezime *Parežanin)«,* upor. češ. *pařez* »Stock«, sa negativnim prefiksom *ne- nerez* (Vrbnik) »1° zapuštena zemlja, pustopoljina, *2° toponim* (kod čakavaca i u Makedoniji)« = *Nerizi* (Hercegovina), odatle augmentativ na *-ina nerezina* (15. v.), također toponim, na *-ište Nerezišče,* toponim. Taj poljoprivredni termin kulturna je riječ, koju posuđiše Ro>-mani na Kvarneru *nerese* (Krk) i Arbanasi *nerés-zi.* Ostali postverbali: *nárez,* odatle *nãreznica* (Vuk) »režanj« = *zarez, razrez* pored *razrez; porez* m (16. v.) = *poreza f, s·* pridjevom na *-ьn porezni,* poimeničen na *-ik poreznik,* na *-ski poreski,* radna imenica na *-džija porejčija* (Kosmet) = arb. *porezxhí* (Gege); *srêz* »kotar«, s pridjevom na *-ski srèskï; obrez* (Bukovica, Dalmacija); *reza ĩ* »biljka achillea millefolium«, upor. rus. *porez-, obreza; riza* (ŽK) »odrezak«. Postverbal na. *-ík : rêzak,* gen. *-ska* (Kosmet), *narezak,* gen, *-ska* m (neologizam) »Aufschnitt« (kuhinjski termin), *odrezak,* gen. *-ska* »1° Schnitzel,. 2° kupon (neologizam)«, *òbrezak,* gen. *-ska,* na *-ka obrîske* f pl. (Vodice, Istra) »otpaci od jabuka, krumpira«, *reska,* gen. *reske* pored *rêcka* (može biti i deminutiv od *rez).* Pridjevi na *-ьn* > *-an,* određeno *rezní* (Belostenec) »koji je za rezanje«, poimeničen na *-ik rezník* (Prigorje) = *riznîk* (ŽK) = na *-iça rêznica* pored *reznica* (Vuk, Srijem) »odrezan čokot loze«, *režnić* (Lika, *ž* mjesto *z* iz prezenta) »kriška«, *rezník* = *režuha* »nasturtium officinale«, na *-jača reznjača* »agaricus deliciosus«, na *-lo režanj,* gen. *-znja* (Fužine) = *režanj·,*

gen. *-žnja* (Vuk, slov. *reženj)* »kriška«, *obrežnja* f (Ston) »faša, pas od kože«. Pridjev na *-av rezav* (upor. bug. *rezgav),* poimeničen na *-ica rezavìca* (Bar) »smokva, koja se reže pa suši, 2° žgaravica«, *rezavac* (hrv.-kajk.) »rezač« = na *-iv reziv,* odatle apstraktum na -osi *rezivost,* na *-ljiv rezljiv,* na *-bk rezak,* f *reska* (također rus.) »oštar«, proširen na *-ast reskast,* na *-avica reskavica* »taraxacum officinale«. Radne imenice na *-ьc* > *-ac řezač,* gen. -sca = *rijezac* = na *-äc rezač,* gen. *-ača* m prema f *rezačica* = na *-lac rezalac* — na *-itelj rezitelj* (Belostenec) »1° koji reže, 2° *(rezač)* biljka achillea millefolium, 3° *(rezač)* dlijeto«. Odatle *rêzanica* (Dubrovnik) »salata endivia« < **rezalnica.* Na *-ačina* (Brač) *rezačina* = na *-anja rezanja* (Brač) = *rèzidba* (Vuk) »vrijeme rezanja loze«, *obrezāč* (Valpovo) »sprava«. Na *-alo, -ilo rezalo* (Šulek) »Messerklinge«, odatle deminutiv *rezalce* = *rezilce* »dlijeto«, odatle na *-njak rezilnjak* »maklice, nož, čime bačvari režu duge« = *rezivnjak (v < 1)* (Buzet, Sovinjsko polje) »nož sa dva drška, a bez šiljka, za pravljenje drvenih obruča« = *rezivnik* (Vrbovsko). Na *-ina rezina* »mjesto gdje je tkivo pořezáno«, *òbrezine* f pl. »ono što otpada«. Poimeničen part. perf. pas. *rezanci,* gen. *-anaca* m pl. pored *-anjci* = *rizanci* (ŽK) = *rezanice* (Omiš, Dalmacija) = *rezalice* (disimilacija *r — n > r — 1)* (Banat) »Nudeln«, *rezan!,k* (Martié) »jelo«, *rezanac* (Rab) »kolač«, odatle *rezaničar* — *rezančar* »koji ih pravi«. Na *-anka rezanka* »biljka sedum acre«, na *-àmk obrezanih* (kod Hebreja). Na *-ba rezba* (također češ., polj., rus.) »Schnitzarbeit«, odatle na *-ar rezbar, -arija, -arski, -arsivo; riježba* »peteljka«. Na *-ovac rezovac,* gen. *-vca* »ptica hariš (njegov se glas čuje kao da reže)«. Na *-otok,* gen. *-otka rezotak* (J. S. Reljković) = na *-otina* (upor. *bljuvotina) rèzotina, obrèzotina.* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* kako se vidi iz baltičkih usporednica *raižyti* »ritzen, schneiden«, lot. *raîze* »kummer«. To su pridjevi od lit. *rëžti* »rezati«, lot. *régis.* Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǵ(h): *rē(i)ǵ(h):* prijevoj perfektuma **raigh.* V. srodan praslav. korijen **raz-* u *raziti.*

*Lit.: ARj Л,* 6. 293. 294. 7, 581. 582. 13, 913-923. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 282. (cf. *ЭР* 13, 286). Mīlētie, *SDZb 9,* 393. Ribarić, *SDZb 9,* 172. *Elezović* \, 173. 198. 2, 108. *Miklošič* 278. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 476. *Mladenov* 565. *Donum nat. Schrijnen* 414. (cf. *IJb* 15, 296). *Trautmann* 245. *WP 2,* 344. *GM* 147. 303. 348. Šimčik, *HS* 16. XI 1935 (cf. *RES* 16, 156). *RES* 18, 290. Vaillant, *RES 22,* 41. Schulze, *KZ* 48, 136 (cf. *JF* 3, 229). Pedersen, *KZ* 38, 398-421. (cf. *AnzIF* 20, 8). *AnzIF* 10, 47. Balzer, *Sveslav. zbornik* 143-153. (cf. *RES* 11, 266). Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. Matzenauer, *LF* 18, 253-254.

**rezeda** f (Duvno) »biljka koja se zove i ljubimac (Šulek)«, u Varošu kod Slavonskog Broda na turski *-K rezetli* (indeklinabile i bez naznake roda) »isto«. Od lat. imperativa *reseda* od *resēdare* (prefiks *re-* i *sedare* »umirivati«, tako nazvana jer ublažuje ognjicu).

*Lit.: ARj* 13, 917. *Prati* 825.

**rezîl** (Vuk, Banja Luka, Mostar) = *rezîlj* (Kosmet), indeklinabilni pridjev uz *(u)ciniti nekoga* (Vuk, narodna pjesma) »posramiti« = denominál na *-ti reziliti, -im.* Apstraktum na *-luk reziluk* m = *rezilak, -lâk* pored *rezlhk, -ttk* (Kosmet) »sramota, pogrda, ruglo«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rezil* »honteux, vil, bas, ignoble«) iz terminologije svagdašnjeg života: rum. *rezillic,* bug. *rezil·, rezilăk,* arb. *rezili* »infamie«, cine. *rissile ţ* »honte, bassesse«, denominal *rizilire* = *rizilipsire* »blâmer«, *riziliche* »honte«, ngr. ρεζίλης »ridicule«, denominal ρεζιλεύω »ridiculiser«. Ovamo još *rezalet,* gen. *-aleta* (Kosmet) »pokora, bruka« < ar. apstraktum *rezalet.*

*Lit.: ARj* 13, 918. *Elezović 2,* 173. *Pascu 2,* 159., br. 891. *GM* 364. *Mladenov* 559. *Tiktin* 1331. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 633.

**režar** m (moravski Hrvati) »šešir s perjanicom«.

*Lit.: ARj* 13, 920.

**režentati,** *-ajem* pored *-am rezèntãm* impf. (Korčula, objekt *roba)* = *režentati* pf. (Perast) = *režentat* (Slovinac) = *ražentat* (Božava) prema impf, *režentavati, -am* = *ražentat* (Šibenik) »najprije lukšijom i sapunom oprati robu, onda je čistom vodom režentati i splahnuti, scialacquare«. Od mlet. *resentar,* furl. *rezentá,* a to od lat. *recens,* gen. *-tis* > rum. *řece* »svjež«. Kao knjiška riječ taj se pridjev govori proširen sa *-ьn* > *-an recentan.*

*Lit.: ARj* 13, 922. Cronia, *ID* 6, 119. *REW* 7110. *DEI* 3232.

**řgati,** *-ām* impf. (Vuk, Kosmet, objekt *sudove) (iz-, po-)* »habati, kvariti upotrebom«, refleksivno *fgat se* (Kosmet) »1° kvariti se, 2° vršiti preljub«. Matzenauer upoređuje s gr. ραγή »fissure«, ρήγνυμι.

*Lit.: ARj* 13, 924. *Elezović 2,* 172. Matzenauer, *LF* 16, 185-186.

**riba** f (Vuk, 13. v., kolektiv i pojedinačno), •sveslav. i praslav. *ryba* »piseis«. Pridjevi na *-ьn* > *-an riban,* f *ribna,* poimeničen na *-ik* sveslav. i praslav. *r'ibnīk* > *Ribnik,* raširen toponim po svim slavinama, *Ribnic* (Erdelj), u rum. *rimnic* (Moldavija) »Teich, Weicher«, također rum. *Rîmnicul sărat',* na *-iça Rìbnica,* s pridjevom *ribničkī,* na *-jak ribnjak* »1° piscina, 2° lovišće (Poljički statut)«., na *-jača ribnjača* »čamac u kojem se riba«, raširen na *-/ rlbnjī,* sa *-j* na osnovu *riblji* (Vuk), poimeničen *ribjak* = *ribljak,* na *-ljiv ribljiv* (Ljubiša, Crna Gora). Deminutiv na *-ica ribica, ribičica,* na *-ič ribić,* na *-će ripče,* gen. *-eta* (Ķosmet). Augmentativi na *-ina ribina,* na *-etina ribetina,* na *-urina ribùrina.* Radne imenice na *-ič ribič* m prema f *ribička,* prezime na *-ič* mjesto *-ič Ribić,* pridjev *ribičkī* = na *-äc r'ibač,* gen. *-ača* m prema f *ribačica,* na *-ar ribar,* gen. *-ara,* na *-ák ribak,* gen. *-aka* (Stulić, iz rus., Virje) = *ribar* (Kosmet) prema f *ribārka* »1° piscator, 2° prezimena (bez *-ić* i sa -r'c')«. Odatle leksikologijska porodica (pridjev) n-*bãrov, ribãrev* (Vuk), *ribarija* »ribarenje« = *ribarina* od *ribariti, ribãrím* (Vuk), *ribarstvo, ribarica* »1° ptica koja se hvata iz lađe za ribarenje, 2° riba za jelo, 3° mjesto u vodi puno riba, 4° toponimi«, *ribarčić* »ptica koja lovi ribe«. Kol. na *-je riblje.* Apstraktum na *-nja ribnja* (Sipan) »ribanje«. S prefiksom *bèzribica* (Vuk) »cyprinus albumus minor«. Sveslav. složenica od sintagme *ribolov,* odatle *ribolovac* m prema f na *-ka ribòlovka* »ptica«, pridjev *ribolovski, ribolovstvo, ribomač* = *mač morski* »riba vlasulja«. Denominai na *-ati ribati, -ām (iz-)* »loviti ribe, pecati«, na *-iti òbribiti se.* Samoglasnik r je nastao iz jery-a, upór. stcslav. *ryba,* češ., polj., rus. *ryba.* Nema usporednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Baltoslavenska se zajednica razilazi za taj važan termin. Za *ribu* imaju baltički jezici sasvim drugu riječ: lit. *žuvis f,* lot. *zuvs,* s glagolom *žuti* »loviti ribe« = žemaitis *Svieti,* lot. *zvejuöt.* Usporednica je za taj naziv arm. *jiikn* »riba«, gr. ἰχθῦς < ie. korijen **ǵhdū* »riba«. Praslavenski je naziv bez utvrđene etimologije. Polazeći od njem. *Aalraupe* »gadus lota«, Mikkola, Uhlenbeck, Pogodin, Sütterlin uzimali su da je praslav. *ryba* identična sa drugim dijelom te složenice, stvnjem. *rūppa,* lat. *ruheta.* Mladenov s pravom kaže da ta identifikacija ne zadovoljava. On kao i dragi (Vaillant, Mikucki), gledajući u *-ba* poznati sufiks za apstrakta, tumače *ry-* iz ie. prijevoja *rū-* od *^reu-* > *rjuti,* češ. *rychlý* »brz«, češ., polj. *ruch* < ie. **reus-, ^rous-, *rūs-,* Po tom bi tumačenju *ryba* prvobitno značilo »ono što se brzo miče po vodi«. Iljinski i Loewenthal daju sasvim druge pokušaje tumačenja.

*Lit.: ARj l,* 276. *4,* 294. 8, 461. 13, 829. 924. 931. 936. 938. 940. Štrekelj, *ASPh* 31, 199-200. *Elezović 2,* 177. 178. *Miklósié* 286. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 470. *Slávia* 13, 272. *Mladenov* 560. *Trautmann* 373. *Tiktin* 1324. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *Anzi F* 21, 86). Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. 26, 290. si. (cf. *AnzIF* 15, 105). Pogodin, *RFV* 33, 328-330. (cf. *AnzIF* 7, 161). Sütterlin, *IF* 25, 68. Schwarz, *ASPh* 42, 282. Vaillant, *RES* 9, 123-125. Iljinski, *RFV* 76, 243-249. (cf. *Slávia* 3, 582. *IJb* 8, 207). Kluge, *PBB* 34, 553. Loewenthal, *WuS* 10, 147. *WP* 1, 142. 664.

**ribalta** f (Buzet, Sovinjsko polje) »otvor u podu, kroz koji se po Ijestvama silazi u podrum ili stanu; kotorača« = *řeholte* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »revéri« = *rehalat,* gen. *rèbãlta* (Korčula) »drveni naslon uz stepenice, pasàman, gen. -ana«. Od tal. *ribalta,* postverbal od *ribaltare,* a to od denominala od part, perf. *rivolto,* s unakrštenjem sa *ribalzare.* Poimeničen lat. infinitiv je *revolver* = (metateza hrv.-kajk., bug.) *levôrver* = (kraćenjem, haplologijom) *levar* (Ćma Gora) = *livar* (Kosmet) = *levar* (narodna pjesma) < fr. (preko njem.) *revolver* (1848) < engl. *to· revolve* (1835, Amerika). Apstraktum od lat. part. perf. *revolutus* na *-io revolucija* f = slov. *ravolucjún,* na *-irati revolucionirati, -emīram',* odatle i *revolucionaran, revolucionarne).*

*Lit.: ARj* 13, 921. Sturm, *CSJK 6,* 63, *Elezović l,* 363. Kodov, *Slavio. 9,* 267. *REW*[3] 9443. 7284. *Dauzāt* 631.

**ribaođ** m (analogijski nominativ prema gen.) = *ribalad,* gen. *-aoda* m (Dubrovnik, M. Držić) prema f *ribaoda* = *ribota* f (M. Držić) »lupež, lopov, lupežica«. Apstraktum na složeni sufiks tal. *-ura* + gr. -ta > *-ija ribaldurija* f (Marin Držić) = na *-bstvo ribalstvo* n (1406). Od tal. *ribaldo* m, od stvnjem. *hríba* »kurva«, s franačkim sufiksom *-aldo* pejorativne intonacije u imenicama za lica *(truffaldino, briscaldone,* fr. *-aud* < frnč. *-wald).*

*Lit.: ARj* 13, 927. 928. *REW** 4206. *DEI* 116. 3246. *Prati* 827.

**ribati,** *rībam* impf. (Vuk, Srijem, Lika, Slavonija, 17. v., objekti *kupus, sobu) (iz-, na-, o-)* = *ribati, ribljem* (ZK), iterativ na *-va—ribavati, -ribāvām* (Lika), samo s prefiksima, »na sitno

rezati ribežem, oprati, trti«. Od part. perf. akt. *ribaonica* f (Vuk, Gradište, Slavonija) = na *-ka ribaonka* (Gradište, Slavonija). Na *-ača ribača* f (srednja Slavonija, Varoš kod Broda). Sva tri sufiksa *-aonka, -aonica* i *-ača* zamjenjuju *-ež* u *ribež* »sprava za ribanje«. To nije naš sufiks *-ež* kao u *lavež* ud., nego je to refleks stvnjem. *îsen,* nvnjem. *Eisen,* u srvnjem. složenici *rîbïsen* > *ribeženj* (hrv.-kajk.) = (ŽK) *ribežanj,* gen. *-žnja,* u Buzetu (Sovinjsko polje) *ribežnik* »ribež za repu«, s metatezom *rižbenik* (Klana, Istra) »rakataža, grattacacio«. U toj metatezi je napokon ispušten sufiks *-enik* i stvoren je novi primitivům *rieba f* (Buzet, Sovinjsko polje) »ribež za sir i suhi kruh«. Interesantan je to primjer za prilagođivanje strane riječi domaćem leksiku. Glagol *ribati* je stara posuđenica iz njemačkoga: stvnjem. *riben,* nvnjem. *reiben.*

*Lit.: ARj 4,* 295. 7, 582. 13, 927. 929. 933. *Miklošič* 278.

**ribiz** m (Slavonija, Srijem) = *ribizi* m (sa sonantnim /, hrvatski gradovi) = *ribîzle* f pl. (Vojvodina) »ribes rubnim«. Od njem. *Ribisel* (1664), a to od kslat. *rybesium* < ar. *rības.* Nalazi se i u češkom i slovačkom jeziku.

*Lit.: ARj* 13, 936. *Holub-Kopečny* 320. *Weigand-Hirt* 583.

**ricät se,** *-am* impf. (Božava) »arricciare i capelli«. Od mlet. *rizzane,* (tosk.) *arricciare* od tal. *riccio* < lat. *erīcius* »jež«. Upór. i vlat. *rectiare.* U slov. *j enea f* »bodljikava koštunjava lupina« (Ipava, Goriško), femininum prema *ježića.* Ovamo i *ricasti vlasi, ricasta divojka, ~i momak* (Dalmacija, Hvar, Krk).

*Lit. :* Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 2, 366. Sturm, *ČSJK 6,* 64. *DEI* 302. *REW³* 2897. 7132. Strekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSl 2,* 254).

ričet m (Hrvatska, Krašić, slov.) = *řičet* (Lika) »1° jelo od ječmene kaše, 2° (metafora) nesređen spis, knjiga«. Iz koruško-njem. *ritschađ(e)* »gekochte und mit Erbsen gemeugte Gerote« < s disimilacijom *r — r > r — d* iz bavarskog i austrijsko-njem. *Rutscher* pored *Rascher.*

*Lit.: ARj* 13, 642. Strekelj, *ASPh* 14, 540.

**ricino** n (Rab), *ridin* m (Vareš, Bosna), *ridina* f (Bosna), *ricina* (Duvno) »biljka ricinus«. Od tal. *rícino* < lat. *ricinus.*

*Lit.: ARj,* 13, 941. 947. Krček, *ASPh* 31, 626-627. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 7300.

**ríčiti,** πα impf. (Lumbarda, Korčula, subjekt *voda)* »teći«. Zacijelo onomatopeja, koja se slaže sa *ričiti, -im* impf. (Stulić) »rikati«, ali nije dovoljno potvrđena iz drugih narječja i sa drugim subjektima.

*Lit.: ARj* 13, 942. Kušar, *NVj* 3, 338.

**rićaglo** n (Muo, Boka) »(ribarski termin) mreža koju jedan čovjek baca na dubine 1 i pol m (opis: počinje cvijetom, tj. malim konopčićima okolo spletenim; mreža je'na konce, s olovnim kugljicama; vadi se rukom iz vode, u koju treba zagaziti do koljena; ako je slabo rićaglo, ribą pobjegne; ako mjesto olova stoje vereta (v.), zove se rićaglo na imbrulj; baca se na cipole)«. Samo se u Mulu mreža ovako zove, a po ostalim mjestima Boke govore se razne varijante. Dočetak *-agio* zamjenjuje se domaćim sufiksom: *-bk* > *-ák: ričak,* gen. *-ika* (Risan, Lastva, Lepetane, Stoliv, Bijela) = *rićak,* gen. *říčka* (Strp, Kostanjica, Morinje, sv. Srđ, Perast) = *ričak,* gen. *-čká* (Budva: *baciti rīčak;* Ulcinj) = *-(i}jak rečijak,* gen. *-aka* (Dubrovnik) = *ričijak* (Blato, Mljet) »mreža na vrhu skupljena, a na dnu olovo (konopi se pritegnu, a mreža se zatvori)« = *ričjak* (Stulić, dubrovački psaltir) = *-ák ričak,* gen. *-aka* (Prčanj) = na *-aga ričaga* f (Dobrota) = (unakrštenjem sa *ruka) ručijak* (Dubrovnik, Zore kaže da je narodna riječ za tu mrežu *pritisak)* = (Krtole umeće se *n* pred palatalnom afrikatom i mijenja *ni > ndz) rindžak,* gen. *-aka* = *rinčak* (Pelješac) = (s metatezom) *rićnjak* (Korčula) = (u Spiču se izmjenjuje *i > d) randžak.* Rijetko se govori za nj *pljumća, pjunča.* Na Lapadu se govori pseudojekavizam *riječak.* U srednjoj Dalmaciji, u Makarskom primorju, i po otocima. Na Cresu i Lošinju, korijen te riječi unakrštava se sa *art* (v.): *arcas* = *arćoš* (Brač) = *òrcãz,* gen *-äza* (Split) = *orcas,* gen. *-asa* (Hvar) »neka okrugla mreža« = *orćos* (Hvar) = (unakrštavanjem sa *oko, oči,* prema Maretiću) *olaš,* gen. *-aša* (Trogir, Pavlinović) »vrsta mrežice što se rukom baca na ribu«. Na Lošinju ta konická mreža zove se *arčuas,* na Cresu *arkjac.* U hrvatskom dijelu Istre, Kvarneru i Hrvatskom primorju ne postoji ova vrsta mreže zbog formacije tla, jer zã tu mrežu treba plitko i čisto tlo, kuda se može hodati. U istro-romanskom zove se ta mreža *rezajo* (Piran) = *rażąco* (Rovinj) = *rezaćo* (Pula) = *rizaću* (Fazana), iz čega se vidi isto što i iz *rićaglo* u Mulu, da je od latinske apozitivne složenice (v. *granariz) rete jaculum* = kod latinskih prevoditelja Sv. Pisma

*retiaculum,* u istro-rom. *cl* > / > *j, č* prema mlet. *rezzaglio, retssalu* (Sardinija), *rusachio* (Tarante). Samo *jacùlum* (od *lacere* »baciti«) postoji u tal. također kao ribarski termin *giacchio* »isto što rezzaglio«. Južno-dalmatinski i srednjodalmatinski oblici leksički su ostaci iz dalmato-romanske ribarske terminologije. Glede unakrštenja sa *ars,* gen. *-tis* upór. *arćajo* u Apuliji (Bari). Još je Zore zabilježio da se u Cavtatu kaže za *čekati ribu s rečijakom na ramenu', stati na Kećevu (Kećevo* je toponim). Taj je izričaj nastao odatle, jer na Kećevu *cipoli i ukljate glavataju.*

*Lit.: ARj* 8, 161. 511. 13, 810. 941. 14, 27. Macan *ZbNŽ* 29, 208. Zore, *Rad* 115, 154. *REW*[3] 4570. 7255. 7257. Vaillant, *RES* 10, 303.

**rida** f (Vuk, Sinj) = *rida* (Hrvatska, Bosanska krajina, Pounje) = *rida* (Banija, Hrvatska) »1° maramica, ubrus, jaglak, jagluk, 2° nakit na glavi, šamija (Banja Luka), 3° peškir (Fojnica), 4° (metafora) listići pijevca na glavi, 5° podvoljak u vola i krave, 6° podbrada u purana (Barilović, Sisak)«. Deminutiv na *-ica ridica* »1° maramica, 2° podbradnjak u kokota«. Složenica *ridonačin* m »vrst bosanskog veza« (Belović-Bernadzikovvska, da li je narodska?). Postanje nije jasno. Matzenauer uspoređuje sa stfr. *ride* »espèce de grosse toile«, fr. deminutiv na *-ellus* > *-eau rideau* »zavjesa«, *ride* »nabori«, što je od stvnjem. *riđan* »okretati«. Tal. *ridda* »kolo, ples«, postverbal je od *riddare* »igrati kolo« í stoji još dalje u značenju. [Usp. tur. *rida* »šal, ogrtač«].

*Lit.: ARj* 13, 943. Matzenauer, *LF* 17, 186. *REW** 7301. *Školjić*[1] 535.

**ridati**[1], *-am* impf. (Vuk) *(iz-, za-),* sveslav. i praslav. *rydati,* »jaukati, kukati, vapiti, lelekati, jadikovati, naricati, tugovati«. Samoglasnik i je nastao od jery-a: stcslav. *rydati,* rus. *rydátb.* Ü stčeš. dolazi i u prijevoju *y (u* kao *surov* pored *sirov) ruditi* »betrüben«. Korijen **ry-* nalazi se još u stcslav. *rykati* > *rikati, riknuti,* s postverbalom *rika* (v.), a to također s prijevojem *rüka* »Brummen«. Dalja je veza praslav. *rydati* sa *revati* (v.), stcslav. *reve, rjuti* i *rovc, ruti.* Radi se u sva tri praslavenska glagola o ie. onomatopejskom korijenu **reu-: *ru-* raširenom jednom formantom *d* u *rydati,* drugi put formantom *qo* u *rikati* i bez tih formantą u *rjuti, ruti.* Proširenje ie. onomatopeje formantom *d* dobro je zastupljeno osim u slavinama još u sanskr. *rudati, roditi* (3. 1. sing.) »heult, jammert«, u avesti *raod-* »tönen«, lat. *rudere* »schreien (subjekt *magarac),* brüllen«. U baltičkoj grupi s ie. prijevojem *õu: rauda* »Wehklage, naricanje za mrtvim«, *raudoti,* lot. *raudat.* Razlika između slavina i baltičke grupe je samo u prijevoju.

*Lit.: ARj* 4, 295. *Miklósié* 279. *Holub--Kopečný* 320. *Bruckner* 477. *Mladenov* 561. *Trautmann* 239. *WP* 2, 351. Thumb, *KZ* 36, 197. Baudiš, *IF* 23, 142. Vondrák, *IF* 10, 116. bilj.

**ridati**[2] **(se),** *-am* (dalmatinski pisci Mrnavić, Vitaljić, Alberti; nema potvrde iz današnjeg narodnog govora, subjekti *nesreće, noge}* »commovere, pokretati, potezati, pomicati«.

*Lit.: ARj* 13, 944.

**ridža** m (Kosmet, objekt uz *cinini)* »molba«. Na *-džija ridzãdêya* »posrednik, koji moli za drugoga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *riğa,* tur. *rica etmek, ricacı)* iz administrativne terminologije: bug. *ridža,* arb. *rixhá,* cine. *(a)rige* m »demande *(fațire arigeaé).*

*Lit.: Eieгo ic 2,* 539. *GM* 366. *Pascu 2,* 159., br. 886.

**ridžal** m (narodna pjesma) »1° velikaš, državnik, ministar, 2° (u pl.) toponim (Bosna)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rigai* »vojska, ljudi, pješaci«) iz turske administrativne terminologije: arb. *rixhall.*

*Lit.: ARj* 13, 953. 14, 50. *GM* 366.

riđ, f *riđa,* određeno *riđi, riđa* ( 16. v., Vuk) = *ŕíji* (čakavski. Istra) = (ali) *riđ* (ŽK), također slov. *ridža,* »1° (boje dlake domaćih životinja) između crvene i žute, 2° (u toponimiji) zemlja«. Nalazi se u većini slavina, baltoslav. i praslav. **rydjb.* Proširen na *-ast rìdasi* (Vuk). Poimeničen u f *rida* (koza, krava) = *riđa* (kobila, Vinkovci) = *rida* (Bolfan kod Ludbrega) »riđovka«, toponim *Riđa,* na *-ьc ridac,* gen. *-dea* »vo ridaste dlake«, na *-tk ridak,* gen. *-čka* »jarac, patka« prema *-bka ŕíčka* (ŽK) »1° krava, 2° kobila, 3° koza, 4° patka«, od gen. *ricka* stvoren novi nominativ sing. *ričak* m prema f *ruka* »patka, anas boscas« [usp. i pod *riga], rićko* (Medak, Lika) »konj, vo«. Na *-an* (tip *Milan) riđan* m prema f *riđana* (Bosna i Hercegovina, Dalmacija, gornja Krajina, Ravni Kotari, ŽK) »1° konj, vo, krava, magarac, jarac, mačak, poskok, 2° (pl. t.) toponim i ime crnogorskog plemena (17. v., Onogošt, Nikšić, u dubrovačkim listinama *Regiane)«,* odatle prema toponimu na *-janin*

m prema f *-janka Riđanin* prema *Ridanka,* prezime *Riđanović;* slov. *rijan* (Bela Krajina); na *-anka ridanka* »1° krava, 2° riđovka (Zagreb)«; odatle hipokoristik *riđo; rìde* n (Bosna i Hercegovina) »jarac, koza«. Na *-ilo ridilo* (Bosna) »jarac«. Na *-ava ridava* (ŽK) »krava«. Na *-e!* m prema f *-eia rides* m »jarac« prema *r'ideša* (Vuk, Grbalj, upor, prezime *Riđešic)* »koza«. Na *-oš ridos* (Bastaji) »vo«. Na. *-ota ridata* (Lika) »vo«. Sa madž. *-o > -ov ridov* »pas«. Na *-ova ridava* (Bastaji, Medak) »krava«, s deminutivima *riđovčica — riđovkica* (Lika) »mala krava«, na *-ovica riđovica* »vo, krava«. Na *-ovka / -evka riđovka = riđevka* (Zagreb) »1° zmija (Kralje, Turska Hrvatska, Hrvatsko zagorje, Vinkovci), 2° krava«. Na *-ulja* (?) *riduja* »ptica porzana maruetta, pirgašica«, *ridulja* (Bosna i Hercegovina) »mačka«. Na *-uša riđuša* »1° kobila, 2° ovca, 3° koza, 4° crvenkasta zemlja, 5° jabuka«, odatle deminutiv na *-ka riđuška* (Vrhovine, Lika) »riđovka« = na *-va ridva* (ibidem). Na *-onja ridanja* »vo«. U toponimiji ima i drugih poimeničenja kao *Ridica, Ridevštica.* Na čakavskom teritoriju pridjev je slabo potvrđen: *rija* (Kuku-Ijanovo kod Sušaka) »krava«, *rija vola* (Vrbnik, 1639; dual); *rijac,* gen. *-jca* m (gornja Krajina) »vo« ne treba da bude čakavizam, nego prema gen. *ricca > rijca* novi nominativ. Čest je u složenicama: *riđobijel, riđobrad,* poimeničen *ridobradac, ridòglav, ridòkos, ridorog, ridoresa* »koza«, *riđošija* »koza, kornjaš«; *riđoka* (Poljica) »ime kozi« je nejasno, *riđovka* ili *riđookai* Upor. još *riđovka* (Vuk; Golubac) za *riđovka,* gdje se vidi unakrštenje sa *riđ* »hrid«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a: češ. *ryzy,* slvč. *rýdzi,* polj. *rydzy,* rus. *ryžij.* Jery pretpostavlja ie. *u* kao i *rys > ríš,* s raširenjem *s,* dok je praslav. **rydıt* < ie. **rudios* (upor. u galskom *Campi raudu* s ie. dvoglasom *ou).* Dugo *u* potvrđeno je u lat. *r Hindus* i u lit. *rūdis* »rđa«. Upor. još *rđa i ruda.*

*Lit.: ARj* 13, 944. 945-948. 953. *Pleteršnik 2,* 429. *MikloŠič* 284. *Holub-Kopečný* 321. 310. *Bruckner* 471.

**rif,** gen. *rifa* m (Vuk, Vojvodina) = *rif* (Kosmet, Hrvatsko primorje, ŽK) = *rêf* (Belostenec, slov.) »mjera za tkanine dužine pola metra, lakat, endeze, aršin«. Nalazi se još u slovačkom i maloruskom. Balkanska riječ njemačkog (možda preko madž.) podrijetla za mjere: ngr. το ρίφι, tur. *rif* (Evlija Čelebija). Od stvnjem. *reif>* madž. *réf = r öf.*

*Lit.: ARj* 13, 850. 948. *Elesović 2,* 179. 539. *Mažuranić* 1240.

**rifilati,** *-ãm* impf. (Virje, slov., hrvatski gradovi, objekt *rublje")* »prati« = (sa *// > hlj) rihljati, -am* (Belostenec, slov.) »grebenati lan«, odatle nepotvrđen glagol **rihati,* od kojega na *-alo rihalo* n (Belostenec, Stulić) »greben, gargača«. Glede f > *h* upor. *Grahovo* (Rijeka) < *Grófovo.* Od stvnjem. *riffeln,* denominal od deminutiva *Riffel* f, od *Reff* »Reffkamm«.

*Lit.: ARj* 13, 949. 953. *Pleteršnik 2,* 426. Štrekelj, *DAW* 50, 52. *Weigand-Hirt ì,* 551. 589.

rïg m (Kosmet) »1° sitan pijesak za sušenje tinte, 2° toponim (smederevski okrug)«. Turcizam (tur. *nh* »Streusand«).

*Lit.: ARj* 13, 949. *Elezović 2,* 177.

**riga** f (Mrkojevići, u crmničkoj nahiji kod Bara) »patka, anas boscas«. Upor. za mogućnost postanja od onomatopeje uzvik *liga liga,* kojini se u ŽK vabe patke, s promjenom *l > r* mogućom u onomatopejama. Vjerojatnije je ipak zbog geografske aree da stoji u vezi s arb. *rik(e~) f* »Ente« i sa *ričak,* gen. *-čka* (Neretva), *rička f* (Dubrovnik i okolica) pored *riđak* m, *riđka* f (Vodopić) = *rićka* (Gustav Meyer). [Usp. i pod *riđ].* Upor. njem. *Ratsch, Rätschente* i onomatopeju *ratsch,* koja izražava strah (Brehm, *Tierleben 6,* 233) i kajkavske nazive za patku *regija* (Hrvatsko zagorje, Podravina, Slovenija), *regetaljka, regetuša* od onomatopejskog impf, *regetati.* Vodopić ima za mužjaka od *patke* naziv *sljez* m, koji stoji u vezi sa *slezen* m (Kotari u Dalmaciji), *slezenjak* m (oko Nina, Dalmacija), *slezenka* f (ibidem), *slezenjača, slezinka* f, možda prema boji biljke *sljez* (v.) »malva«.

*Lit.: ARj* 13, 941. 949. *GM* 369. Hirtz, *Aves* 412. 416. 442. *Godin* 119.

**rigai),** gen. *-gija* m (ŽK) »(e)reza, kračun« = *rigla* f (Varoš, Slavonija) »zapor, zasun, kračun« = (sa *glj > gnj) riganj,* gen. *-gnja* (Ljubiša) »oruđe ili sprava za mučenje« [usp. *argon].* Deminutiv na *-ica riglica* (Belostenec) »lokotić«. Od nvnjem. *rigel,* danas *Riegel,* srodno s *Reck* »Stange«, koje se i kod nas upotrebljava kao tuđica za gimnastičku spravu.

*Lit.: ARj* 13, 949. 952. *Weigand-Hirt* 1, 586. Skok, *ASPh* 31, 474. *Striedter-Temps* 185.

**rigati,** *-am* impf. (15. v., Vuk) *(iz-} = rigat* (ŽK, Kosmet) prema pf. *rignuti, -ēm (iz-, pod- se")* i iterativ na *-va- izrigavati / pod-, -rigãvãm, izrigívati, -rigujêm,* ie., baltoslav.,

sveslav. i praslav. *rygati,* »erügere, ruotare (s kojim je u prasrodstvu), aufstossen«. Unakrštavanjem *pòdrignuti se, podrigivati se* (Vuk) i *požderati* nastade u Kosmetu *poždrigôvat, -ujem.* Radne imenice na *-vac, -lac, -telj: rigavac,* gen. *-vea* (također toponim) = *rigalac,* gen. *-aoca* = *rigatelj.* Na *-avica rigavica* (također ime biljke »muscari botryoides«, usp. tal. *bulbo vomitório),* postverbal *podrig* m. Na *-otina* (upór. *bljuvotina) rigotina.* Odatle pejorativna metafora na *-ot rigot* m (Kavanjin) »klevetanje«. Samoglasnik *-i* je nastao iz jery-a < ie. *u,* upór. stcslav. *rygati,* polj. *rzygać,* rus. *rygatb* »isto«. Prijevojni štěpen й od onomatopejskog korijena **reug-* potvrđen je u gr. ἐρυγή pored ἐρεύγομοα »pljujem, bljujem«, lat. *erügere,* dok je u baltičkoj grupi pored *rūgti, rūgstu* i prijevoj perfektuma **roug-* lit. *riaugėti* »isto«, lot. *atraugtiês,* iterativ *raûgâtiês* »isto«. Rumunji posudiše *rigai* pored *ragai.*

*Lit.: ARj* 4, 295. 13, 950. 951. 952. Ćorović, *ASPh 29,* 510. Matić, *SlRev 4,* 61. sl. *Elezović* 2, 93. 177. *Miklošič* 286. *Bruckner* 478. *Mladenov* 560. *WP 2,* 357. Schwyzer, *IF* 23, 308. Johansson, *IF* 8, 172. bilj. Chadwick, *IF* 11, 148. Schwarz, *ASPh 42,* 280.

**rigëta** f (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni obruč na kotaču, šina, sinja (u ŽK)«. Od furl. *righete, reghette* (= tosk. *reggetta,* deminutiv od lomb. *rega)* »ferro o nastro di varie misure per cerchi da botte, per imballaggi itd.«. Lomb. *ğ* < *l* > *j* izgubilo je palatalitet u furl., upór. tal. *traghetto* < lat. *trajectus.* Deminutiv na *-etta* od lomb. *rega* < *regula.*

*Lit.: Pirone?* 860. 877. *REW*³ 7177. *Prati* 821.

**riglec** ni (hrv.-kajk. ?, Šulek) »biljka bellis pérennise. Deminutiv na *-bk rigleček* (hrv.--kajk. ?). Nema narodskih potvrda. Možda ju je Šulek uzeo iz slov., gdje je potvrđena kao *rîgec, rîgljec, rígeljček.* Prema srvnjem. složenici *Ringelbluome* »calendula«, tako nazvana jer joj sjemenke naliče na male prstene. Od stvnjem. *ringila* »1° Heliotrop, 2° kreisförmiges Gebäck«, deminutiv od *(h)ring* »okrugao predmet« može da potječe *riglja* f »pokrovac na zemljanu loncu, givka (ŽK), pokljuka«. Tu riječ bilježe Belostenec (kao dalm.), Jambrešić i Stulić.

*Lit.: ARj* 13, 952. *Pleteršnik 2,* 426. *Weigand-Hirt 2,* 591.

**rihta** f (1507, Veprinački statut) »sud, suđenje, judicium«. Sa njem. *-er* < lat. *-arius: rihtar* (1465-1581, 1591, Samobor, Jastrebarsko, Lipnik, Krasić, Okić) »općinski glavar i sudac«. Odatle prezime na *-ević Rihtarevič* (Dobrinj, 1321), *Rihtarić (laska,* 1686). Pridjev na *-ov Rihtarovo,* potvrđen u sr. r. kao toponim (Hrvatsko zagorje). Riječ *rihta* nije od nvnjem. *Gericht* n, jer bi se moralo poći od stvnjem. *girihti,* od kojega se mogao *i* shvatiti kao dativ femininum, i odatle se opet doduše mogao stvoriti novi nominativ *rihta* sa *gi* > *ji, i* i ispuštanjem tog prefiksa, koji se shvatio kao veznik i. Ali to nije vjerojatno, jer se *rihta* f može identificirati sa stvnjem. *rihti* f »Rechtswaltung«. Tada ne treba objašnjavati ni rod ni gubitak prefiksa *gi-.* U Veprinačkom statutu stoji: *ovde na Veprince, moremo za vsaku reč pravdu sudit, zač imamo pun stol i rihtu; rihta* je dakle apstraktum. Naprotiv, *rihtar* je od *Richter,* stvnjem. *rihtari* »upravljač«, od *recht,* ie. podrijetla.

*Lit.: ARj* 13, 953. *Mažuranič* 1248.

rij m (1381, Srbija) »krčevina, proplanak«, postverbal od *rij ati, rijem* impf. (18. v.) »1° kopati zemlju rilom, 2° (Neretva) podorati (Pavlinović)«. Na *-avica rijavica* f »razrivena zemlja«. Toponim: *Ríja* f pl., krčevina u džematu Goduši visočke nahije (Bosna). Ne zna se ide li ovamo ili pod *riđ rijai,* gen. *-ača* »riba kaluđerka, ugljivka, chondrostoma nasus«. Samoglasnik *i* je nastao od *e* pred *j* kao u *prije* prema *prěžde.* Upor. stcslav. *rějati,* bug. *reja se,* rus. *геаıь* »gurati«, slov. *reja, rejãva* »Lichtung, leere Fläche«. Usp. *riti.*

*Lit.: ARj* 13, 953. *Pleteršnik 2,* 416. *Miklósié* 278. Brugmann, *IF* 30, 380-381. Meillet, *MSLP 9,* 137-141. (cf. *AnzIF 1,* 164). Holthausen, *IF* 35, 132. *Mladenov* 566.

**rijedak,** f *rijetka* (Vuk, ~ *lešalj, platno)* — *redak* (ekavski) = *redak, retka* (ŽK) = *ridak* (ikavski; suprotno *gust, mnogi, čest),* sveslav. i praslav. **rědъkъ,* obrazovan s pomoću sufiksa -afta (kao *uzak),* koji nestaje u komparativu i nekim izvedenicama *redi,* »1° rarus, 2° neobičan, 3° dragocjen (Istra)«, s prefiksom *ob- őbrijedak* »dosta rijedak«. Apstraktum na *-ost rijetkost.* Prilog *rijetko, obrijetko (posijati), nãrêtko* pored *nãretko* (Kosmet). Denominal (faktitiv) na *-iti rijèditi, rijedīm* impf. (Hrvatska) *(ob-, pro-),* na *-eti obrijèdjeti, òbrijedīm,* na *-ati prorējat* (ŽK). [Usp. i *redina* pod *red].* Postaje od ie. set-baze **erē-,* od koje se korijen **er-* nalazi u prijevojnom štěpenu u *oriti* (v.), *raž-* (v.). Ta se baza nalazi u lat. *rārus, retis* »mreža«. U slavinama je proširena formantom *dh,* a u baltičkoj grupi

formantom *t:* lit. *rētas,* lot. *rets* »isto«. Madžari posudiše *ritka* = *retka.* V. još *reha* »lana rara«, *rehav, rehulja.* Jagić i Pedersen uspoređuju i sa lit. *erdvas* »geräumig, weit«.

*Lit.: ARj* 8, 462. 14, 5. 8. *Kostić, NJ* 7, 229-233. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 323. *Bruckner* 473. *KZ 46,* 234. *Trautmann* 249. Jagić, *ASPh* 20, 48. *Boisacf* 73. Vaillant, *BSLP* 31, 44. Pedersen, *IF* 5, 56.

**rijeka** f (12. v., Vuk) = *rijeka* (Bosna, Gradačac) = *reka* (ekavski; čakavski u Liburniji, 1574; 1546. *na Reki svetoga Vida — Rika sv. Vida,* Glavinić, tako i 1458) = *reka,* gen. *rekê* (Kosmet) = (ikavski) *rika* (ŽK), sveslav. i praslav. *reka,* bez baltičkih i ostalih ie. usporednica, »1° flumen, fluvius, 2° toponim (u sg. i pl. : *Rijeka* na Kvarneru i *Reka,* oblast oko dečanske Bistrice, 46 sela = *Reka,* u Vuka, knežina u nahiji đakovičkoj, sliv rijeke *Radike)t* = (12. v., lat. dokumenat) *Roeka* (hrv.-kajk. područje). Pridjevi na *-ьn* određeno *njeinī* (Danilo, Milićević, Kanižlić, Slavonija), na -bife' *ryeSkï* (Đorđić) = (1640) *kapitan riški* (od ktetika toponima *Rijeka).* Na *-janin* etnik (1598) *Andrej Jurković Ricanın,* »námestník« kapetanije kastavske = *Jurša Ričanin,* pod Trsatom = 1607. *Antun Ričan* m prema f *Rešćica* »Rječanka« (narodna pjesma istarska) pored *Reškinjica;* na *-li Rêkalija* (Vuk) = *Rekanac,* od *Rêka* (ne govore ni čisto srpski ni čisto bugarski), odatle prezime na -ič *Rekalić* i pridjev *rekanski.* Na *-avica rlkavica* (Vuk, Bačka, Banat) »vodenica potočara«. Deminutiv *rječica,* toponim u sg. i pl. *Ričica, Rečica* (Kosmet). S prefiksom *po-Poreč* (selo, kraj Virovitice i Požege; požeški g. 1702, 1733, ikavski *Poritsch;* 14. i 15. v., Srbija), izvedenica s pomoću pridjevskog sufiksa *-(o* od sintagme. Uz taj pridjev treba podrazumjeti *kraj.* Upor. i češ. kolektiv *poříčí* = hrv.-srp. *porječje* i isti prefiks u bugarskom *porój.* Složenica je od sintagme i 1451. *Vrh Rike,* lat. *Verchreka* (1185) = s disimilacijom *r — r > r ~ l Vrlika* (Dalmacija). Upor. drugu disimilaciju u slov. *Vrnika.* Jat u praslav. *reka* tumači se iz ie. dvoglasa *oi* i pretpostavlja se *^roi-qa* od prijevoja baze **erei-: *eroi-,* koja se nalazi u lat. *rīvus,* ags. *rith* »isto«. Bez sufiksa *-ða* ista se baza nalazi u stcslav. i aro/6 »conf luxus, Zusammenfluss, confluent«, *izrojb* »fluxus seminis« > češ. *zdroj* »izvor«, posuđeno u rum. *şiroi* »Strom, Bach, Flut« = (Banat) *şironiu* = *şilău* (Moldavija) = *şirboi,* s glagolom *a şiroi — şirui* »strömen«. Suglasnik j mjesto í tumači se onomatopeizacijom. Ovamo još *rojb* i stcslav. *narojb* »Andrang«, odatle rum. *noroi* »blato« i izvedenica na *-eiь > -eală noroială* »blato«; glede *na- > no-* upor. *norod < narod.* Za prefiks *po-* u *Poreč i bug. porój* »1° Gebirgsbach, Giessbach, 2° Platzregen, 3° toponim« nalazi se paralela u arb. *perua,* određeno *peroni* »Flussbett, Bach« < ie. **per-* ili **pa-ren.* Upor. i arb. *ritē* »vlažan«. Drugi dio prve, iliro-tračke riječi bio je latiniziran na Balkanu u **parīvu* > rum. *parau.* Tako je mogao nastati i *paroj* (Crna Gora, u toponimu *Parojske njive)* = *poroj* (Makedonija) kao slavizacija iliro-tračke riječi **-renu > *-ronu >* arb. *-rua.* Korijen te prefiksalne složenice sadrži i arb. *krua* »izvor« < *kë- + rua < -rēnu.* Upor. isti korijen i u hrv.-srp. *roniti* (v.). Što se tiče ie. pretpostavke **roi-qa* za praslav. *reka,* treba ipak istaknuti veoma značajne izvan-ie. usporednice, kao što su u južnokavkaskom jeziku andi i mingreli *rekka* »ravin« i u euzkara (Baski) *erreka >* (Gascogne) *arrec* (dočetak se piše i *-cq, -que, -gué)* »ruisseau«, iz čega izlazi da bi praslav. *reka* mogla pripadati pred-ie. supstratu. Arbanasi posudiše *rekë* »Bach« iz starosrpskog ekavskog narječja.

*Lit.: ARj* 14, 5. 8. 51. *Elezović 2,* 172. 176. Hamm, *Rad* 275. *Šurmin* 193. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 475. *KZ* 45, 104. *Mladenov* 566. *WP* 1, 139. 141. Joki, *IF* 37, 91. Isti, *Stud.* 74-75. *IJb* 10, 180. *Tiktin* 1062. 1437. Erekért, *Die Sprache des kaukasichen Stammes* 123 (cf. Bertoldi, *ZRPh* 37, 147). *GM* 363. *Boisacq*[3] 712-713. Matzenauer, *LF* 18, 250. Brugmann, *IF* 19, 384. Diculescu, *DRom 4,* 491. (cf. *IJb 12,* 128). Vaillant, *Ivšičev zbornik* 389-90. Skok, *Rad 224,* 140-141.

**ríjep** m (Morača, Crna Gora) »biljka bodljikavi čičak«. Da nije u vezi sa stcslav. *rpêina* »Platane« ? (v.).

*Lit.: ARj* 14, 13.

**riješiti (se),** *riješim* impf., pf. (13. v., Vuk) = *rèsiti* (ekavski) = *risiti* (ŽK, ikavski) *(od-, raž-)* = (krivom deprefiksacijom ispuštanjem početnog *o-* i *raž-* u prefiksalnim složenicama) *driješiti, drlješim* impf. (16. v.) = *driēšlt* pored *drīēšat* (Crmnica) = *drtšit* (Lumbarda, Korčula; protivno *svezati),* baltoslav., sveslav. (osim polj.) i praslav. *resiti,* »1° solvere, 2° poništiti, raskinuti, 3° osloboditi, oprostiti, mentovati (religijski jezik, *od grijeha), 4°* (intelektualni, sudski jezik, objekti *pitanje, naučne zadatke, probleme)* odgonetati, doći do rezultata (u)«, iterativ na *-va- rješavati, rješavam.* U prefiksalnim složenicama na *iz-,*

*raz-* umeće se *d* kao prijelazni suglasnik već u stcslav. *razdrešiti* > *razdrešati* (Domentijan) > *razdriješiti* (Vuk), *izdriješiti, izdriješim* = (ikavski) *izdrišiti, razdreševati, -drešuj m,* na *-ovati adresovat, -újem* (Kosmet). Pridjev na *-iv rješiv (ne-, raz-, neraz-},* apstraktumi na *-ost rješivõst (ne-, neraz-),* na *-idba rješidba.* Postverbal *razdrěh* (stari rukopis). Na *-ilo řešilo* (Istra) »otkupnina u vidu kobase, vina, novca, što momak koji uzima djevojku iz drugog sela, treba da dade tamošnjim momcima«. Arbanasi posudiše iz starog ekavskog *reshitunë, reshit* »opraštam«. Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u prijevoju perfektuma *rozs-: **reis-,* kako pokazuju baltičke usporednice: lit. iterativ *raisīti* »vezati« prema *rišti* »isto«, *rišls* »veza«, lot. *raisīt.* Taj se korijen nalazi još u sänskr. *resati* (3. 1. sing.) »povređuje se«, avesta *raēša* »pukotina«. To je raširenje s pomoću 5 > *h* u slavinama ie. korijena **rei- : *roi-* »ritzen, reissen«. Uporedenje s baltičkim usporednicama kaže da je prvobitno značenje od praslav. *resiti* nastalo deprefiksacijom od *razdrešiti* bilo »odvezivati, razvezivati = razlučivati (upor. zamjenu za *resiti* polj. *rozluszczyć')«.* Vrlo je vjerojatno da znači radnju Ijuštenja oraha i da je praslav. *огеііъ* (v.) u vezi s osnovom glagola *resili.* V. još *rezali* i *lijeha.*

*Lit.: ARj 2,* 778. 4, 161. 13, 516-7. 14, 13. 53. Kušar, *NVj* 3, 325. Pintar, *ASPh* 30, 310-312. Miletić, *SDZb 9,* 392. *Elezović 2, 19.Miklošič2^^.Holub-Kopečný* 322. Bruckner, *KZ* 51, 241. *ZSPh* 4, 217. *Mladenov* 560. *GM* 363. Rešetar, *ASPh* 36, 543. Fraenkel, *Mnēma Zubatý* 11 — 12. Kurz, ibidem (cf. *Slávia* 7, 364). Vaillant, *RES 22,* 9. 26. 29. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). Pedersen, *IF* 5, 29. *WP* 2, 343.

**rijobārbar** m (Perast) = *rebarbara* f = *rabarbar* (Belostenec, Dubrovnik) = *rabarbarą* (Vinkovci) = *rabarbar* (Rab) »biljka rheum barbarům«. Od tal. *rabarbaro* = *reobarbaro.* Za tu ljekovitu biljku postoji i balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *ravend* < ar. *rawänd): rãvèn,* gen. *-ena* m (Kosmet) = *roven* (Pirot) = *ravent* = *ravend* (BiH) = (bez *n) raved* = *réved* (Vuk, Dubrovnik) = *revén* (Stulić, Šulek) »gentiana lutea, košutina brada, srčanik« = *revanj* = *rèventa* f (Bosna, Popović) = *revnik* (Zore); rum. *revent,* bug. *revén,* arb. *revençení* f, ngr. όοφέντι = ρεβέντι > cine. *rävente.* Stulić ima *raved* »reum raponticum«. Sulek ima *ravandija* ï »gentiana pannonica«.

*Lit.: ARj* 12, 832. 13, 413. 415. 800. 907. 909. 910. 14, 16. *Elezović 2,* 156. Kušar, *Rad* 118, 19. Budmani, *Rad* 65, 166. Korsch, *ASPh* 9, 664. *GM* 361-362. *REW** 7273. *Školjić·* 532. *DEI* 3188.

**rikati,** *riče* pored -ara impf. (14. v., Vuk) *(iz- se, raž-, s-, za-)* prema pf. *říhnuti, -ēm* (15. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *rykati,* »rugire (s kojim je u prasrodstvų)«; pseudojekavizam *rijekati.* Prema prijevoju *sirov-surov, stid-studen,* također *rúkati, rúče* (subjekt *vo, medvjed) (za-)* = *rúkati, rúče* pored *ruka* (Vodice) »isto« prema pf. *rúknuti, rûknëm* (subjekt *vÖ).* Deminutiv *rikoktati, -kće* (narodna pjesma crnogorska), možda umjesto *rikotati* [ARj]. Samoglasnik ť je nastao iz jery-a, upor. stcslav. *rykati,* rus. *rykať.* Postverbali *rik* m, *rika* f, *ruk* m, *ruka* f. Na *-avac rikavac* »1° kašalj, 2° toponim, hidronim«. Rumunji posudiše *a răcni* pored *ragni.* U baltičkoj grupi lit. *rūkti,* lot. *rūkt* »brüllen« pored lit. *rēkti* »kričati«. Ie. je onomatopejski korijen **reu-, *rū-,* koji se nalazi u *revati* (v.), *rujan* (v.), ovdje proširen formantom *-k : ^reuk-, ^ruk-,* stvnjem. *rohon,* sanskrt *ruvati* (3. L), lat. *rumor, rãvus, raucus.*

*Lit.: ARj* 4, 296. 14, 17. 19. 20. Ribarić, *SDZb* 9, 188. *Miklošič* 282. 286. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 472. *Mladenov* 364. 561. *WP 2,* 351. *Trautmann* 247. Iljinski, *ASPh 29.* 491. Wood, *IF* 22, 154. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). Matzenauer, *LF* 18, 244-245. Kretschmer, *KZ* 31, 386. 389.

**rikša** f (15. v., *Spovid općena,* latinizam) »svađa, kavga, tučnjava«. Od lat. *rixa.*

*Lit.: ARj* 14, 20. *REW*[3] 7342.

**rìktati (se),** -ara impf. (Lika) *(na-, u-}* = *ríktati* (ŽK) = *rihtati* (Krasie) = *narihtati* (ib.), iterativ na *-va- riktávati (se), riktãvãm* (Lika) »popraviti, udesiti, urediti«. Od njem. *richten,* od *recht,* preko graničarsko-njemačkog.

*Lit.: ARj* 14, 20.

**rìkula** f (Dubrovnik, Mikalja) = *rigula* (Šulek) »pitomo zelje, kao salata, eruca sativa«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *erūcula (u > i* kao u *mir* < *murus)* prema *rukula* (Mikalja) = *rùkola* (čakavski, Istra) = slov. *rúkulja* »eruca saliva« < tal.-tršć., tal. *rúcala,* koje predstavljaju učeni tip. Stara je posudenića i slov. *rûklja* f »rutica, Raute« sa sinkopom penultime. Važna je potvrda iz Vladmirovića *rukula aliti riga,* iz čega izlazi da je postojala sa *u* > r i *eruca* (njem. *Rauke*)* > *riga* (Poljica, Vrbnik) = *riga* (Hrvatsko primorje) pored deminutiva na

nenaglašeni sufiks *-ula*. Upor. mlet. *ruča, ruchetta* »brassiea eruca«. Od lat. *eruca* > furl. *ru\e* je slov. *ruja* »Schafgarbe, achillea millefoluim«. Upor. polj. *rukiew, rukula* i arb. *rok ë.*

*Lit.: ARj* 3, 296. Zore, *Tuđ.* 19. *Pleteršnik* 2, 443. 448. *REW*[3] 2907. 2998. *Miklošič* 283. *Bruckner* 468. Matzenauer, *LF* 17, 187. Štrekelj, *ASPh* 12, 468. *GM* 368. *DEI* 3293.

Rím, gen. *Ríma* m (13. v., Vuk) = *Rím* gen. *Ríma* (Istra), toponim. Etnik na *-janin, Rimljanin* m prema f *Rimka, Rimljanka* »1° čovjek iz Rima (moderno značenje), 2° zamjena za poimeničen pridjev lat. na *-anus,* 3° čovjek iz Rimskog carstva (antičko značenje), 4° katolik, 5° hodočasnik u Rim«. Ktetik na *-bsk rímski.* Odatle na *-ice Rimljanice* »rupe više Prilitora (Crna Gora)«. Složenice: *rîmpapa* m (Vuk) »1° papa, 2° katolik« (< tur. *rimpapasi* »rimski papa«) = *latinin* »katolik«, u pl. toponim *Rimpape, Rimpapići* (Bosna), *rimpapovac,* gen. *-ovca* (Pavlinović) »pristalica rimskog pape«, *rimpapski, rimokatolik,* odatle na *-luk rimluk* = *latinluk* »katolici«, pridjev *rimokatolički.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Nije posudenića praslavenska, jer je taj toponim kršćanstvo proširilo. Samoglasnik í mjesto ō > *u* nastao je kao u lat. *cruce* > rom. (furl., mlet.) *croze* > *križ* (tako izvodi Boháč), češ. *kříž,* tj. lat. *r* bilo je palatalnije nego slavensko (v. *repa); ŕu* je dalo isti rezultat kao u *judaeus* > *židov.* Ne treba pomišljati da je *Rim* došlo u slavine preko stvnjem. (germanskoga, Mikkola) *Rum.* Miklošičevo i Brücknerovo upoređenje samoglasa i u *Roma* > *Rimi* sa *-ona* > *-in* u *Labin, Skradin* nije ispravno; to nije posve identična pojava jer se može dokazati da se *-ona* > *-in* u *Labin* razvilo preko *-un.* Tu treba pretpostaviti *ü* > *y* > *i,* što kod *Rim,* češ. *Řím,* polj. *Rzym* nije slučaj. Kao toponim *Rim* se prenosi i u naše strane. Tako se zove selo u kotaru Vrbovsko, mjesto u zagrebačkoj nadbiskupiji i mjesto kod Mirogoja (Zagreb). Od tog toponima postaje opća riječ (apelativ) u Istri *rím,* gen. *rima* »dan proštenja na porciunkulu«. Na *-ьc* > *-äc Rimac,* gen. -raca, prezime. Pridjev u sintagmi *rimska cesta* »Milchstrasse«, slov. *rimščica* »Orion«. Denominal *porímiti se* pf. (Kanižlić, Pavlinović) »polatiniti se, pokatoličiti se«. Rumunji posudiše etnik *Rimlean, Rimlean* (16. i 17. v.), pridjev *rimlenesc.* Lat. pridjev na *-ānus romānus* očuvao se u više vidova. Najprije kao etnik *Rumun,* gen. *-una,* pridjev *rumunskí* (Daničić, tako općenito kod Srba) — *Rumunj,* gen. *-unja* (Budmani, tako općenito kod Hrvata), *rumunjski.* Odatle na *-as Rumunjaši* »graničarski naziv za dva rumunjska graničarska puka«. Novija je posudenića za *Vlah,* kako se i sada nazivaju Rumunji u Banatu i Cincari u Makedoniji. Samoglasnik *u* je zamjena za rum. jery *î* < lat. *ă* pred *n.* Odatle u 14. i 15. v. na nenaglašeni sufiks *-ia Romanija* naziv je bizantinskog carstva (isprava cara Dušana 1348: *spisasmo imena metohijama po Srbljah i po Romaniji*) = *Rumānija* (1493: *baša Rumanije*), tako i u tursko-slav. dokumentima (1459. pismo cara Murata, gdje se pravi razlika između *Natalija* = *Anadol* i *Romanija* »evropski dio carstva oko Carigrada«, kod Vetranića *Slavna Rcmanija tér Turkom služi,* kod Pavića *blizu Carigrada gdi no jeste Romanija sada).* Upor. tur. *rumāni* »bizzntinsko-grčki«. Pridjev *romaniški (baša, kadija, car, zemlja,* 1483 — 1492). Pridjev *romanski'. Bajazit romanskijem zemljani gospodin.* U našoj toponomastici je *Romanija* (Vuk, narodna pjesma) gora u Bosni blizu Sarajeva, dvije mahale u sarajevskom kotaru. Ne zna se pravo što znači taj toponim. Upor. još lično ime *Roman* (13. v.), m pl. *Romani* (Foča, selo), prezimena *Romanic* (Hrvatska, Srbija), *Romanovu* (Srbija, 1666. Koprivnica), koje može biti od ličnog imena *Roman;* toponim *Romanovići* (sarajevsko polje), *Romanova* m pl. (dva sela, Vranja, dvije mahale kod Bosanske Gradiške). Livada *Rumanovica* (Bučje, Slavonija), *Romaniconji* m pl. (porodica, Požarevac). Toponim bi se mogao odnositi i na srednjovjekovne Vlahe, koji su u svom jeziku očuvali za sebe latinski naziv. Ovamo ide još pridjev na *-j Romanj dol* (14. v.), odatle poimeničen femininum *Romanja* f (džemat, sarajevski kotar), na *-ka Romanjka* (mahala, Ljubuški, Hercegovina). Od *romanus* potječe i ime biljke *romanika* »chamomilla romana«, njem. *römische Kamille,* madž. *romai szegfű.* Latinski pridjev *romanus* na 11 raznih načina prilagođuje se jeziku: *roman,* gen. *ramna* »chrysathemum leucanthemum«, *ramen* (Lika) »volovske oko, achillea millefolium, anthémis nobilis, jařmen (Šulek)«, *rămenak,* gen. *-ēnka* (Vuk, Crna Gora), *roman* (Mikalja), *rman* (Šulek), *romanika* (Mikalja), *ravan* = *revan, ramina* (Šulek). Tako je i u ostalim slavinama: slov. *armân(ec), erman* = *rmăn(ec), român,* rus. *ramen, romén, romaška,* češ. *rmen, rumenek, heřmánek,* slvč. *rumančok,* polj. *ruman(ek) ilâ.,* što sve Bruckner izvodi iz gr. ^αμαίμηλον > lat. *camomilla* (v.). Pridjev *ramanski* (Stulić) »camomillino«. Upor. još

rum. *roman* = *romon* (Erdelj) »matricaria«, *romanita į romanità* = *mamoriță / mom-*. Od priloga *romanice (loquf)* > stfr. *romanz* > tal. *romanzo* nastade internacionalni naziv za književnu vrstu *roman,* gen. *-ana* m (19. v.) i naziv za književni smjer *romantika* f = *romantizam,* u 15. v. *rumanac (trójski,* rukopis 1468, ili još stariji iz 14. v.) = *sb bogomb pocimaetь гomaньcь* (16. v.). Od *Roma* postoji još gr. pridjev na -αῖος 'Ρωμαίος, koji je ostavio tragova kod nas: stsrp. pridjev *rumbskb, rumski* 1541. od *Rum* »Grk«, u tur.-slav. *zemljam rumskijem gospodin* (1512, 1513), u naslovu sultana, 1501. razlikuje se u naslovu *zemljam rumskim i romanskim,* kod Gundulića *beglerbeg rumski.* I stcslav. *ruminъ* (individualni sufiks *-in* kao u *Srbin).* Iz toponomastike ide ovamo po svoj prilici ime planine kod Bara *Rumija* (Vuk), blizu Skadarskog jezera. Odatle *rumijai* »vjetar u Skadarskom blatu«. Upor. navod Rešetarov da u okolini dubrovačkoj *Rnaut znači* »čovjek iż Romanje«. Upor. u Dubrovačkom statutu (II 18, 2) *de Duldnio versus Romániám. Rumska* f (selo, okrug Šabac). Značajno je što Trojanović veli da se seljaci ovoga sela sami nazivaju *Aromuni.* To bi značilo da se kod njih očuvao cine. *aromân* < *romanus.* To bi trebalo još provjeriti. Ovamo bi mogao ići i srijemski toponim *Ruma* (Reljković), odatle etnik *Rûmljanin* m (Vuk) prema f *Rümljanka,* pridjev *rumski.* Badrić ima *cesar od Romei,* a Miklošič *Romejaninb* i *rombskb,* Bella *Rum* »pokrajina Ilirika«. Ovamo ide ar. > tur. *Urum* i horonim *Urum-ili* »rumska zemlja« > *Rumelija* (Vuk) pored *urume(n)lija* (Bogišić), *spahije od Urumelije* (Vuk), etnik *Rumelijanin,* pridjev *rumelijski (vezir)* = *rumelski.* Od gr. pridjeva potječe lat. *rõmaeus* > tal. *romeo,* stfr. *romier,* prôv. *romieu* »peregrinus > (Dubrovnik) piligrin, hodočasnik«, tal. *vie romee* »ceste koje vode hodočasnike u Rim«. Značajno je i za slavistiku od važnosti da je dočetak *-ieu* bio zamijenjen sufiksom *-ier* < lat. *-arius* > slav. *-ar,* sttal. *ramerò,* upór. kod Du Cangea *romipeta* »hodočasnik«. Na **romarius* oslanja se slov. *romár,* gen. -r/a, hrv.-kajk. *romár* m *(samoborski romari* u Mariji Bistrici) = *rumar* (hrvatska narodna pjesma) prema f *romanca,* deminutiv slov. *romarček',* pridjev *rômarski,* na *-stvo romarstvo,* denominali *ramati (na-, o-, od-, po-, pre-, pri-)* = *ramanti* »hodočastiti«, *rômanje* n. Spomenuti još treba da se i tal. naziv *Marea* za *Peloponez* izvodi metatezom od **Romea.* Upor. tal. *Napoli di Romania* »Peloponez«. Taj je naziv ušao i u turski jezik, odakle sa *-li* bosansko muslimansko prezime *Moralii.* Za sve ovo usp. i *romandžati.*

*Lit.: ARj 2,* 264a. 13, 150. 151. 14, 23. 25. 302. 312. Jagić, *ASPh 9,* 121-136. *Pleteršnik* 1, 6. 664. 161. 2, 270. 328. 429. 437. *Novosti* 31, br. 214. Pirchegger, *ZSPh* 12, 303-308. Bruch, *ZRPh* 58, 343. Spitzer, *ZRPh 56,* 645. *REW** 7368. 7370. 7371. *Tiktin* 1335. Boháč, *LF* 35, 223-236. Vasmer, *ZSPh 5,* 410. Mikkola, *MSNH* 7, 261-279 (cf. *JF* 7, 243).

**rima** f (južna Dalmacija, Zore, Bilećke Rudine u Hercegovini, Potomje) »přitká, neistesana letva na kutnjem tjemenu ispod crepova, lata (Imotski), debela, dugačka, tri prsta de-, bela motka, što se pribije na čabrun poprijeko da se može nastaviti ploča ili crijep na pokrovu«

*Lit.: ARj* 14, 24.

**rimati,** *-ã* impf. (Dalmacija, Pavlinović, subjekt *dijete")* »pomalo plakati jedući, cmizdriti«. Deminutiv na *-kati řinkati, -ā* (Lika). Ovamo ide i *ronjkati, -kā* (Lika, subjekt *prase).* Upor. *roktati.*

*Lit.: ARj* 14, 24. 28. 162.

**rimes** m (Božava) »impiallaciatura, špunt (ŽK)«. Od tal. *rimesso,* mlet. *remesso,* poimeničen part. perf. od *rimettere* (prefiks *-re* i *mitlere),* kilát, *remissus.* V. *misa.*

*Lit.:* Cronia, *W 6,* 119. *REW** 7433. 7197.

**rinđa** f »mrcina, skitnica, lola«. Od madž. *ringyó* »rdava žena«.

*Lit.: ARj* 14, 27.

**rink** m (Belostenec, hrv.-kajk.) »1° krug, kolo, prsten, vitica, 2° náušnice, 3° obruč, halka, 4° vrsta (Visoko, Bosna; ovdje nominativ nije potvrđen)« = *rinka* f (ŽK, Belostenec, slov.) »kolobarac, kolce, prsten«. Deminutiv na *-ica rinčica* (ŽK) = *rinčica* = *vindice* (Belostenec, Virje, Slavonija) »1° vitica, 2° ogrlica, 3° (u pl.) naušnice, minđuše«. Na *-äc rinkāč,* gen. *-ača* (Martijanec, Đurđevac, Koprivnica) »Ringeltaube«. Od njem. *Ring,* bav. *Rinken,* srvnjem. *rinke.*

*Lit.: ARj* 14, 27. 28. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

**rintati,** *-am* impf. (Vuk, Srbija, Lika) »teško raditi«. Na *-alo rintalo* m prema f *rintalica* (Lika). Upor. *rinuti, -ēm* (Vuk, Leskovac, Vranje, Srbija; Kosmet, Kosovo polje: *sas lopatu, sos motiku)* »izbacivati, grlati«. Ako

je to uporedenje ispravno, *rintati* je deminutiv na *-tati* odatle.

*Lit.: ARj* 14, 28. 29.

**Rintina** f, ovako prepisao Depope *(Starine* 35, 480) s naslova Divkovićeva djela iz 1616. gdje upravo piše *Bosne Arđentine* te treba čitati *Arjentine,* tj. *Bosne Argentine* (v. pod *Bosna}.*

*Lit.: ARj* 14, 53. 961.

**rinuti,** *-ēm* pf. (Vuk) *(iz-, na-, po-, s-, u-, za-)* prema impf, na *-va- rivati (se), -ãm* (Vuk, Lika) = *rivati* (ŽK) *(po-)* = (pseudojekavizam) *rilevati* (Ljubiša), sveslav. i praslav. **ri-,* »1° trudere, potisnuti, gurnuti, turnuti, 2° (rad ašovom i lopatom, Kosmet, Srbija, bug.) dizati, grepsti đubre ili zemlju«. Odatle na *-tati rintati* »teško raditi (v.)«, sa *-džit* nejasnog postanja *rlndžit* (Kosmet) »rinuti, gurnuti«; iterativ na *-va- rinjivati, rinjujem* (Stulić). Na *-javina rinjavina* (Dalmacija, Pavlinović) »gurnjava«. Nejasna je semantička veza s korijenom ri- u *úrivak,* gen. *-īvka* (Crna Gora) »uže što žene nose breme«. U Kosmem se ta riječ upotrebljava u poređenju: *debelo kaj urivak.* Sa *rinuti* stavlja se u vezu rum. glagoli *a porni* »in Bewegung setzen«, odatle rum. izvedenice *tornitura* = na -Й6 > *-eală porneală* < prema Tiktinu stcslav. *parinoti, a urni* »von der Stelle bewegen, wegstossen, aufschieben« < prema Tiktinu stcslav. *otırinçti.* Gubitak samoglasa j bio bi kao u polj. *wyrnąc.* Postoji mogućnost tumačenja tih rumunjskih slavizama i iz *gnati, ženem > renem* (v.). Samoglasnik » je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u bazi **erei-* od korijena **er-* »krenuti«. V. *rijeka* i *roj, rijati, revan, roniti.* Upor. za prasrodstvo njem. *rinnen* i gr. ὀρίνω.

*Lit.: ARj 4,* 296. 7, 585. 14, 28. 30. 45. *Elezović* 1, 227. 2, 178. 393. *Holub-Kopečny* 324. *Bruckner* 461. *Mladenov* 561. *WP* 1, 141. *Trautmann* 243. *Tiktin* 1062. 1697. Schrijnen, *KZ* 39, 488. *Boisacq*[3] 1120. Matzenauer, *LF* 18, 250-251.

**rinjkāš,** gen. *-aša* m (Borojević) »rđavo kastriran ždrijebac ili junač« = *rnjkaš,* gen. *-aša* (Lika) »vo ili konj, koji se dobro ne ujalovi«. Od rum. *rîncacİu,* od lat. *hernia.* Odatle pridjev na *-ovit rnjkovit* (Kurelac) »isto«.

*Lit.: ARj* 14, 30. 57. *REW*[3] 4116.

**ripa** f (Riječka nahija, Crna Gora, Dragačevo, istočna Hercegovina, Guča, okrug Uzice) »l "veliki kamen, lit, litica, 2° busen zemlje (Srbija)«. Semantički odnos 2° nije jasan. Augmentativ na *-ina ripina* (Riječka nahija) »isto«. Kavanjin ima: *stienske ripe i gomile, u kih čovjek ne stanuje, nego miš, puh, gušćer, guje.* Toponimi: *Ripa,* stijena Ripnju na istoku (podunavski okrug), pl. f *Ripe (U Ripe),* položaji u gredi (Dobrota više Plagenata blizu Žiljeva). Toponomastičkeizvedenice: *Ripač* (ispaša, Visoko), nazvan po negdašnjem kamenom majdanu (genitiv nije zabilježen), *Ripač,* gen. *-pča,* stara hrvatska tvrđava na Uni (1447, sufiks nije jasan); jasniji sufiks u *Ripanj,* gen. *-pnja* (18. v., beogradski okrug), koji je od *ripa* (prema tome je sufiks naš *-ьn* + У). Sa istim je sufiksom *ripanj,* gen. *ripnja* (Poljica, Retkovci u Slavoniji) »lappa personala, biljka ljekovita«, ali neće biti od išle osnove, jer se nalazi u češkom *f epen* i pol), *rzepień.* Bil će od *repa > ripa <* lal. *rapa* (v.). Za *ripa* »kamen« nalazi se polpuna paralela u rum. *ripa* »abschüssiger Ori, Abhang, Schlucht, provalija«, megl. *ropa* »provalija, kamen«, istro-rumunjski (Čiči) *arpă* »stijena, kamenila provalija«. To je balkanska riječ: arb. *ripe* »Bergabhang«. Zacijelo je ilirskog podrijella. Rumunjski pastiri donijeli su preko Karpala lu riječ Poljacima *rupa* (Taire) »velika hrpa razmrvljena hridnog kamenja«, ukr. *rýpá* »steiler Abhang«. U hrv.-srp. može biti ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha, a može biti i od ilirskih slarinaca. U posljednjem slučaju može bili u vezi sa *gripa, fripa* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 30. Koslić, *NJ* 3, 50-52. Vuković, *NJ* 3, 183-186. *Рuцaгиu* 1467.

**ripar** m (1555, Samobor) »vrsla groša«. Od srial, *ryparius,* njem. *gerippter Groschen.* Ali kako postoji i oblik *repar* (16—18. v.) vjerojainije je prema *repa* jer je taj novac imao lik repe; njemački se zove *Riibener,* dakle je kalk prema njemačkome.

*Lit.: ARj* 14, 31. *Herkov 2,* 344-346. 364.

**ripati,** *ripām* impf. (Leskovac, Pirol, isločna i južna Srbija, bug.) = *ripât, rîpljem* pored *-am* prema pf. *rípiti, rîpîm (na-)* = *rlpit* (Kosmel) *(pre-)* i *rlpnuti, -ēm* (Zaplanje, Leskovac, isločna i južna Srbija) = búg. *rípna* »skakali, skočili«. Prema Mladenovu korijen je išli koji i u *rinuti, rijeka* (v.), lj. od ie. baze **erei-,* raširen formantom p i u srodstvu je s njem. *reisen (reiten),* koje predstavljaju raširenje formantom í. Nije uvjerljivo, jer je riječ izolirana među slavinama. Njem. *reiten* ne ide zajedno s *reisen.* Elezović upoređuje sa *džlpit* (Kosmet), *dipiti* (v.), •*dipati* (ŽK), koje je zacijelo onomatope)skog

podrijetla. Suglasnik *r* mjesto *dž-, d-* može biti onomatopejska varijanta.

*Lit.: ARj* 14, 31. 32. *Elezovič 2,* 178. *Mladenov* 561. *WP* 1, 140-141.

**rìpida** f (Vuk) »okrugla na drvo nasađena ikona (crkveni termin pravoslavaca)«. Kod Stulića *ripina,* 1222 — 8 *rithida.* Ovamo *ripidij* m »lepeza, mahalica«. Od gr. ριττίς, gen. -ίδος, -ίδιον. Oblik *rìpida* je od grčkog akuzativa singulara.

*Lit.: ARj* 14, 32. 44. Vasmer, *GL* 128.

ris[1] m (Vuk), sveslav. i praslav. *гузъ,* »1° lynx, Luchs (s kojima je možda u prasrodstvu), 2° vampir (Istra)«. Pridjevi na *-jí risjí* (~a *koža)* = *risi,* na *-ov risov* (~o *oko),* čest u toponomastici u vezi s apelativima *greda, ljut, kose;* poimeničen na *-ovina risemina,* na *-ovski* (upor. *lavovski) risovski.* Složenica *risopas* = slov. *risopes* (glede drugog dijela v. *păs).* Rumunji posudiše *ris.* = *rîs, rîsop (-op* nejasno) »pārdalīs«. U baltičkoj grupi kao i u grčkom i germanskom mjesto *r* stoji *1:* stprus. *luysis,* lit. *lúšis,* lot. *lūša,* gr.-lat. λύγξ, gen. λυγκός, stvnjem. *luhs.* Ta varijanta tumači se iz ie. korijena **leuq-* »svijetliti, svjetlost«, od koje potječe *luč, luča, luna* (v.). Denominacija potječe od oštrih očiju risovih. Isti korijen postoji i u varijanti *k* mjesto *q:* v. *lisica, lisast.* Da bi se izbjegla homonīmija s ovim riječima, u slavinama je nastalo unakrštenje **lis* »lynx« sa pridjevom *rīs* (~ *riba,* Dragovci, Slavonija), proširen na *-asti rìsasi ^mačka,* Lika) »crvenkast, šarovit«. Taj je pridjev drugog etimologijskog postanja. Prijevojna je varijanta od *rus* (v.) < ie. **rudh-so* »crven«. Nalazi se u češ. *rysy, ryšavý,* polj. *rysawy* »crven« i čest je u našim nazivima za volove i krave: na *-onja* = *-ota risonja* m, deminutiv *risonjica, risota* m »1° imena volova, 2° šaren grah«, na *-ova risova* »krava«, s deminutivom *riska* i hipokoristikom *risa* f (Lika) »krava«, poimeničeno na *-ica risovica* »krava«. Na *-ulja risulja* (Vuk) »krava«. Toponim *Risovac* nejasan je u ovom pogledu. Može se odnositi na *risa* ili na boju zemlje (ilovaču). Upor. na *-ovka risovka* »crvenkasta jabuka«. Mjesto izbjegavanja homonimije Bruckner pretpostavlja dubletu *r -.1.*

*Lit.: ARj* 14, 35-37. *Miklošič* 286. *Holub--Kopečný* 320. *Bruckner* 473. *ZSPh* 4, 216. *KZ* 45, 46. *WP* 2, 412. *Trautmann* 164. Štrekelj, *ASPh* 28, 488. *Boisacf* 590. Pedersen, *KZ* 32, 252. *IF* 5, 39. Matzenauer, *LF* 18, 246-247. Loewenthal, *WuS* 10, 154. Śmieszek, *MPKJ 4,* 391. si. (cf. *RSl* 3, 348).

rîs[a], gen. *risa* m (Vinkovci, Slavonija) »dio: *raditi na ris,* Bačka, Baranja »na dio žetve«). Na *-ar: risãr,* gen. *-ara* m (Vuk, Vojvodina, Otok, Slavonija) prema f na *-ica risàrica* (Vinkovci) »žetelac, -lica, koji (-a) radi na dio žetve, na ris«. Odatle denominai na *-iti rišanti, risārīm* »raditi na dio žetve«. Od madž. *rész.*

*Lit.: ARj* 14, 34. 35.

**risa** f (Lika) »Filzborte, nakit za torbak«.

*Lit.: ARj* 14, 34.

**risati,** *-šern* pored *risati* (prema *pisati)* impf. *(na-, o-, u-)* »nekadašnji školski termin za (prostom rukom) crtati«, iterativ na *-va- urišivati, -ujem;* na *-ovati risovati* (Slavonija, također rus.). Postverbal: m m (Prigorje) »čarobni okrug učinjen .mačem, sabljom ili pološem za zaklinjanje (primjer: *moj pokonji ćaća... iial v* »ris«, Prigorje)«, pi. *rìsovi* m »uzorak« (Prnjavor, Vrbanja, Posavina); možda ide ovamo *riska* (Kavanjin) »bora, nabor, mrska«; *naris* (Šulekov neologizam) »nacrt«. Radne imenice na *-ar risar* m prema f *risarica,* s pridjevom *risarski* = na *-äc risač,* gen. *-ača* »1° crtač, 2° mjera ražom (Lepoglava)«. Na *-anka nsanka f* »(školski termin) teka za crtanje«. Apstrakti na *-arija risàrija* f (Šulek), na *-stvo risarstvo* n. Na *-etati:* part. perf. pas. *riskećan* (Šulek) »zickzackig«. Nalazi se još u slov., polj., ukr. i rus. jeziku. Od stvnjem. *rlzan,* nvnjem. *reissen.* Noviji je germanizam u školskoj terminologiji *râjzbret* < njem. *Reissbrett* »drvena tabla za crtanje«, *rajsnēgļ* m (/ prema njem. pl.) < njem. *Reissnagel* »punaise«.

*Lit.: ARj* 7, 586. 14, 34. 35. *Starine* 23, 148. *NJ* 2, 29. *Miklošič* 279. *Bruckner* 472.

**risîpula** f (Rab, Mikalja, Vladmirović) = *risipila* = *resipila* (Terzić, Pavlinović) = *resiboia* (Mikalja) = *risipjela* (Dubrovnik, pseudojekavizam) = *rišipela* (Perast) = *rižipija* (Poljica) = *rešepina* (Bukovica, disimilacija *r — l> r — n)* = slov. *ražapila* < furl. *rosepile* »vrbanac, Rotlauf«. Od gr. ερυσίπελας, gen. -ατός > lat. *erysipelas* > tal. *erisìpela* preko *resìpola.*

*Lit.: ARj* 13, 890. 14, 36. Zore, Tud. 19. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 2911. *DEI* 1520. Sturm, *ČSJK* б, 71.

**riskati,** *-am* impf. (Stulić) »plesati, skakati«. Ovamo možda *riskati se* (subjekt *goveda,* Peroj, Istra) »šćetiti se, tiskati se među sobom

(kad se vuku kola)«. Upor. rus. *ryskatb* »bježati, trčati, skitati se«. Postoji varijanta *riskati, -am* impf. (Crna Gora, subjekti *svinje, divlja patka kljunom po vodi;* taj glagol može biti i deminutiv od *riti,* v.) = *riskati, rištem* (Stulić) »isto što riskati« = *ristati, rišćem* pored *rištem* (Topolovac, subjekt *voda)* »teći«. Posljednja varijanta upućuje na onomatopejsko postanje. Stcslav. *ristati, risto* »courir«, *riskanije* »cursus« uspoređuje se s gr. ορίνω, lit. *ristas* »rapide«, *rišča* (instr. sing.) »au galop«, *raistas* »Brunstzeit«. To posljednje potječe od ie. baze **erei-,* raširene sa *s-,* od koje su *roj, rinuti, revan, rat, rijeka, roniti* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 36. 40. Ribarić, *SDZb* 9, 196. *Boisacq*[3] 712-713. *WP* 1, 141.

rît[1], gen. *riti* f (Ivekovićev akcenat) = *rit,* gen. *riti* (Istra) = *rit* f (ŽK) »stražnjica (ovako u zapadnim čakavskim i hrv.-kajk. narječjima, u štokavskim istisnuta sinonimima) guzica, prkno (Lika)«. Nalazi se u stcslav. *ritb,* slov., češ. *řiť* i polj. *rzyć,* luž.-srp. *rit.* Praslav. **rìtb.* Pridjev određeni na *-ьn ritnī* (Belostenec, Vrbnik, Istra, *-tno crijevo),* poimeničen na *-ica runica* (također slov.). Složen pridjev *malorit,* poimeničen na *-ka maloritka.* Složene imenice od sintagme *ritognjet* (Istra) m »dosadan čovjek«, *ritogredac,* gen. *-greca* m (Psarjevo, Sv. Ivan Zelina) »o raku koji ide natrag«. Prilog *na rit* (2K) »natrag«. Na *-alo: ritale* n (Trebarjevo) »dno«. Denominal na *-ati ritati se, rītām* (Vuk, također bug.) = *ritati se* (ŽK) = *ritati se, ričem* (Vodice) »bacati se stražnjim nogama (subjekt *životinje)«* impf, prema pf. na *-iti řítiti se, -lm* (Vuk) i *ritmiti (se), -ēm* (Vuk) = *rìtniti* pored (sa *tn* > *kn* upor. *Tnin* > *Knin) rîkniti* (Vodice). Odatle pridjev na *-av ritav* »koji se rita«, poimeničen na *-ьc ritavac,* gen. *-avca.* Samoglasnik *i* je nastao iz ie. dvoglasa *ei,* kako se vidi iz baltičkih usporednica koje se ne slažu ni u rodu ni u značenju: *rietas* m »gornje stegno«, lot. *rieta* f »noga«. Te su usporednice ipak dragocjene u pogledu semantičkog razvitka praslavenskog naziva. Kako pokazuje hrv.-srp. denominal, kojega se značenje poklapa s baltičkim usporednicama, praslavensko značenje »nates, podex« nastalo je sužavanjem sinegdohe. Usporednice iz ostalih ie. jezika nisu poznate. Bruckner dovodi u vezu s lit. glagolom *riesti* »kretati«, *risti, ristas* »brz«, *raiči-oti,* polj. *ryse,* stcslav. *ristati, rištc* (v.) »trčati, brzo ići«, koje je od ie. baze **erei-.* Ako to uporeďenje stoji, onda je *ritb* praslavenski apstraktum na *-tb* kao *vlast* i infinitiv na *-ti.* Upor. sa sufiksom *t* lit. *rytas* »jutro < *dizanje, izlazak sunca«. Prvobitni apstraktum postao je, kako obično biva, u toku vremena konkrétum.

*Lit.: ARj* 14, 41. 42. 44. *Miklošič* 279. *Holub-Kopečný* 324. *Bruckner* 477. *Mladenov* 561. *Trautmann* 242. *WP* 1, 141. Grünenthal, *ZSPh* 13, 342. Matzenauer, *LF* 17, 162-163. Liděn, *Mélanges Pedersen* 88-94. (cf. *IJb* 23, 200). Loewenthal, *ZSPh* 7, 406.

**rît[2],** gen. *rita* m (Vuk) »1° trstenik, tršćak, 2° močvarno tlo, baruština, 3° toponim« = 1702. *swatiyurski (=* svetođurski) *ritt* = Va-Ijevo (donja Podravina). Augmentativ na *-ina ritina* »1° veliki rit, 2° toponim«. Deminutiv na *-ič Ritić,* toponim. Na *-ača ritača* »avis palustris«. Na *-uša rítusa* »sova«. Na *-av ritav f* (Lika) »tršćak, gusto šiblje, šikarje«. Od madž. *rét* »livada« < njem. *Ried,* stvnjem. *hriot* »Schilfrohr« pragermanskog podrijetla. Upor. toponim *Retfala* kod Osijeka < madž. *rétfalu* »selo na livadi«.

*Lit.: ARj* 14, 41. Hamm, *Rad* 275, 35. *Miklošič 219. WP\,* 481.

**ritak[1],** gen. *-tka* m (Belostenec, hrv.-kajk., Orahovica, Slavonija, Pounje) = *rîtăk,* gen. *ruka* (ŽK) »slama ražena kojom se pokriva krov, snop slame« = slov. *rîtek,* gen. *ruka.* Deminutiv na *-ъЪ* prema slov. augmentativa *ritina* »1° deblji kraj posječenoga debla ili snopa, 2° donji dio biljke« i kolektiva odatle *rîtinje.* Upor. još slov. deminutiv na *-ka rîtka* f »Г Stengelende des Apfels, 2° der dicke Teil einer Garbe oder eines gefällten Baumes«. Sve su to izvedenice od *rît* »podex« u metaforickom smislu. V. *rit[1].*

*Lit.: ARj* 14, 42. *Pleteršnik* 2, 428.

**ritak[2],** gen. *-tka* m (okolina Bjelovara) »litra, polić (po oke)«. Bit će deminutivna izvedenica na *-bk* od *rît,* gen. *rîti* f (Trg, Ozalj) »zemljana posuda za vodu, iz koje se pije kad se radi na polju, krügla (ŽK)«. Krašićanci se rugaju Tržanima da *piju iz riti* »stražnjice«. Deminutiv na *-ka* nalazi se u slov. *ritka* f »ein kleines Gefäss«. Metafora od *rît[1]* »podex« f (v.).

*Lit.: ARj* 14, 42. *Pleteršnik 2,* 428.

**ritenšpor** m (Belostenec, hrv.-kajk.) = *rítinšpor* (isti) »biljka delphinium consolida, dragoljub«. Od njem. složenice *Rittersporn* »idem« (disimilacija *r — r > n — r).* Za njemački naziv usp. hrv. naziv *mamuzica* (Karlovac, Virovitica).

*Lit.: ARj* 14, 43. *Šulek* 221. 514.

**ritež** m (Belostenec, Habdelić, Jambrešić, hrv.-kajk.) »gibanica, gužvara« = slov. *rétes* (Valjavec) = rifei. Od madž. *rétes.*

*Lit.: ARj* 14, 43. *Pleteršnik 2,* 422. 428.

**rīti,** *rijem* impf. (15. v., Vuk) *(iz-, ob-, od-, pod-, pre-, pro-, raz-, za-)* prema iteratīvu na *-va- -rivati, -ām,* samo s prefiksima (nije isto što *rivati* od *rinuti,* v.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *rytì,* »cavare, suffodere«. Deminutiv *izriškat* (Kosmet). Na *-ъi* + *-to: ruj* m »1° ašov, zašiljeno drvo za kopanje 2° (metafora) krt«, s deminutivom *rtljac,* gen. *-Ijca* »1° biljka Schweinerüssel, 2° toponim«, Na *-(d)lo:* (praslav.) *rilo* n »životinjska usta, gubica, turin, njuška«, s pridjevom na *-ast rılast* (Crna Gora) »koji ima velika usta«; deminutiv na *-ъc rilac,* gen. *-Ica* = na *-ica rîlica* (Dubrovnik) i *riličici,* na *-će rilce,* augmentativ *rilčina,* s denominálom na *-iti riliti se* (čak., Cres) »kreveljiti se«, na *-jati rujaṭi (se), -am* impf. (Paštrovići, Piva-Drobnjak) *(do- se, na-, od-, po-, u-)* »1° riti, 2° (pejorativne metafore) jesti, 3° vući se«. Na *-ača rivača* f (Vuk) »jama«. Na *-ina rivina* (Podgora, Dalmacija, Pavlínović) »1° *proda,* gen. *-oii î,* koju je voda izrila, 2° toponim u sing, i pl., 3° *(rivine* pl., Lika) strmi obronak«. Na *-otina: rivotina* f (Otok, Slavonija) = *rivojtina* (Dubica, Slavonija) »vododera«. Poimeničen part. perf. pas. *rita,* pl. *ritę* »dronjci«, augmentativ *ritina* (nepotvrđeno), odatle na *-ar ritmar* m (Vuk) »dronjo«, pridjev na *-av ritav* (Vuk, Kosmet) »dronjav, prnjav i otrcan«, poimeničen *ritavko* m, *ritavče* m, *ritavica* f (sve tri imenice potvrđene za Kosmet. Hipokoristik *rito* »dronjo«, augmentativ *riturina* f (Rajić) »dronjak«. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a: upor. stcslav. *ryti,* ry/p, *rylo,* polj. *ryć,* ukr. *ryty.* Kao *kuti, kovo* i od te osnove mora se pretpostaviti **ruti, rovc* u slavinama. Odatle *rovati, rujem* (Vuk, Istra) *(iz-, ob-, pod-, pro-, raz-),* s postverbalima *rov,* gen. *rova* (Vuk) »1° graba, 2° (poljoprivredni termin) trap, 3° toponim (u pl.)«, s pridjevom na *-ъn* > *-an rovan,* toponim poimeničen na *-ik Rovník* (toponim), na *-jača rovnjača* f pl. »kučine bez vrijednosti za pokrivanje rova«, deminutiv na *-ić rović* (Varoš, Slavonija, Orahovica), *rovićak,* gen. *-čka* »vrsta graha«, s augmentativom na *-ina rovina* »1° izrovana zemlja, 2° podrtina, 3° toponim« = pl. *rovine* »1° rov, 2° rovila, 3° toponim«; *obrov,* s toponimima na *-ъc Obrovac* i *Obrov* »opkop«; na *-iti raviti, -īm* impf. (Vuk) *(ob-, pre-, raz-, u-, za-),* iterativ *-ravljati (ob-, u-),* deminutivi na *-ariti rovariti, rovarim,* na *-ikati rovikati (iz-, raž-).* Na *-ača rovača* f »jama«. Na *-ьc* > *-äc rovac,* gen. *-vca* »gryllotalpa vulgáris, ronac«. Na *-ilo ròvila* n pl. (Crna Gora) »rovine, mjesto gdje se snijeg razgrne«. Na *-iça ròvica* (Šaptinovac, Slavonija) f »budak, trnokop« = *rovica* »1° srcasta mala motika, 2° kućica iskopana takvom motikom (Slavonija, Požega)«, odatle denominal na *-jati rovičati, -ām* (Orahovica) »kopati rovice«. Na *-anj* (prema *lokvanj) rovanj* (Hercegovina, Sinj) »lokva«. Na *-ište: rovišće* n (Baraković) »1° rov, 2° (Hrvatska, Bosna) toponim« = *Rovište,* pi. *Rovista,* toponim (Glina, Srbija), odatle hrv.-kajk. prezime *Romšćanec.* Na *-otina rovotina* »izrovana zemlja«. Složenica *krtorovina.* Ovamo ide još poimeničen part. perf. pas. **гъ en Ervenik* (Dalmacija), upor. stcslav. *nvenik* »puteus«. Prema *rita* s prijevojnim vokalom *u* pored *ť* (upor. *surov* pored *sirov, studen* pored *stid) rutina* (Boka, Vuk) »1° rita, 2° (metafora) nugae« (v. *rutav* od *ruta),* denominai *rutili, -īm* »unnützes Ding treiben«. Isti prijevoj prema *riljac: ruljac,* gen. *-Ijca* »rilo, gubica«. Za praslav. korijen **iy-, *ru-, го ъ* postoje paralele u baltičkoj grupi lit. *ráüti, ráuju* »ausreissen, ausjäten«, lot. *raûklis* »pljevilo«, lit. *rūtis.* Lit. *rāvas* »graba uz cestu«, stprus. *rawys* »rov« dokazuju da je praslav. *го ъ* baltoslavenska riječ. Od ostalih jezika upor. lat. *ruere.* Ie. je korijen **ru- :* *гои- V. još *rvati, rt* = *rat.*

*Lit.: ARj 4,* 299. 13, 700. 702. 14, 41. 43. 188. 189. Vuković, *SDZb* 10, 383. 393. 397. 401. *Elezović* 2, 164. 179. 180. *Miklošič* 285. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 471. *Mladenov* 562. Matzenauer, *LE* 17, 161-162. Hirt, *PBB* 22, 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). Meringer, *IF* 18, 243. Iljinski, *RFV* 29, 494-495. Persson, *IF* 35, 212. Scheftelowitz, *WZKM 21,* 131. (cf. *RSI* 1, 278). Wood, *IF 22,* 147. *Boisacq*[3] 286.

**ritual,** gen. *-ala* m (Kašić) = *retuai* m (Dalla Costa, *ri* > *re* prema mlet. prefiksu ?) »obrednik, trebnik (katolički crkveni termin)«. Poimeničen lat. pridjev sr. r: na *-alis rituale,* od lat. *ritus* »obred« > *ritus* »obred«. Sa *-an ritualan* »obredni«.

*Lit.: ARj* 13, 906. 14, 45. *Klaić*[3] s. v.

**riva** f (Vetranie, Mljet, Kućište, Račišće, Rab, Poljica, Istra, Božava). Od tal. *riva* < lat. *ripa.* Denominal *arivali, -ãm* pf. (Perast) = *arivăli* (Kućište) »doći« = *rivati, -am* pf. (afereza *a-i* Vrgada) »doći« < tal. *arrivare* < vlat. *ad-rīpare.* Odatle na lat. *-aria* > tal. (< fr.) *-iera limerà* (Bijela, Boka) < tal. *riviera* < lat. *riparia.* Toponim *Ripànji* m pl. = krčko-rom. *Rapagno* je dalmato-romanski toponomastički

ostatak, kome odgovara u zadarskom arhipelagu ime otočića *Rivanj* s mlet. *p* > *v* i sufiksom *-aneus,* koji zamjenjuje lat. *-arius.*

*Lit.: ARj* 14, 45. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Kusar, *Rad 119,* 23. Cronia, *ID* 6, 119. *Banali* 2, § 375. Skok, *Slav.* 100-103. *REW** 7328. *DEI* 303. Matzenauer, *LF* 17, 163. Jurišić, *NVj* 45, 183.

říza[1] f (13. v., Vuk), stcslav., bug., češ., rus., praslav., »1° haljina (Risan), 2° nadramenica, štola, 3° svita, čoha (otočka regimenta), kupovno sukno za papuče (Perušić, Liješće), sitan odrezak čohe (Sarajevo), lang geschnittenes Stück Tuch (ŽK), 4° vez«. Pridjev na *-ьn* > *-an rlzan* (Stulić, Domentijan), poimeničen na *-iça riznica* (Vuk, 13. v.) »1° spremište za odijelo, 2° thesaurus«, odatle pridjev na *-ski riznički* (1445), na *-jar rizničar* (1401) »blagajnik«. Na *-anca rizarica* (Banija) »igla kojom se veze«. Riječ *riznar* m (1360) »suknar, krojač« prema f *riznarica* upućuje na njemačko podrijetlo, od njem. *Riesner.* U 15. v. postoji varijanta *striza,* valjda unakrštenje prema *srezati* (s umetnutim *t* u grupi *sr).* Riječ je kulturna, koju posudiše Rumunji *rîză î* (pejorativni Semantem) »Lumpen, Lappen«, Arbanasi *rize* »Taschentuch, Handtuch«. Postanje se razno tumači. Prema Iljinskom i Mladenovu potječe od ie. korijena **rei-g-,* koji je u *rezati* (v.). Prema Matzenaueru u prasrodstvu je s lit. *rizios* pl. f »apparatus, armatura«, lit. *ryzai* m pl. »laciniae, panni detriti«. Drugi izvode iz srvnjem. *Rise* »marama s kojom su se gospoda zamotávala«. Holub dovodi u vezu i sa srlat. *rasum,* srgr. ῥάσον, koje se time luči od njem. *Rasch,* tal. *rascia* < srednjovjekovna *Raša* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 46. 47. *Mažuranić* 1009. 1249. Jireček, *Staat* 2, 66. *Miklošič* 279. *Holub-Kopečný* 324. *Mladenov* 561. *GM* 367. *Tiktin* 1331. Iljinski, *RFV* 74, 1, 119-140. (cf. *Slávia* 3, 579. *JF* 5, 186). Matzenauer, *LF* 17, 163-164.

riza[2] f (Kostajnica) »dječja igra na puceta, kod odraslih na novac«. Denominal *rizati se, rîzăm* »igrati se rize«.

*Lit.: ARj* 14, 47.

**rizbok** m (ŽKU) »vreća, Sack«. U vezi je s njem. *rüsten,* ali građevinarski izraz *Rüstbock* »échafaud« ne odgovara značenju.

*Lit.: ARj* 14, 47. Skok, *ASPh* 33, 369.

**rizik** (15. v.) = *riziko* (Božava, Vitezović), prilog, pridjev, »pericoloso«, *arìziko* (Vrbnik, *a* < *od},* prilog, »kako se čuje«. Proširen na *-ьn* > *-an rizičan, rizični* (Ljubiša) = (disimilacija *i — i* > *e — i) rezičan* (Kuhačević). Poimeničen *rizik* m = *rezik* »odvažnost, opasnost«. Denominal na *-ati rizikati, -am* impf. (Vuk) prema, pf. *riziknuti, rlziknem* (Lika) »usuditi se«. Upor. arb. *rizika* (grecizam po naglasu). Od tal. *risico* < gr. ῥιζικόν »Klippe«. Kao talijanski trgovački termin postao je internacionalan. Od fr. *risquer* istog grčkog podrijetla part. prez. proširen na *-ьn* > *-an riskantan,* na *-irati riskirati.* Od tal. *rischio* > *rìse* m (Istra) »pogibelj«, pridjev na tal. *-oso riščoz* (Vrbnik) »pogibeljan«, na *-ьn* > *-an riscau,* f *-ana* (Istra). Denominal na *-ati riscați, -am.* pf. (Perast, Crna Gora) »izložiti se pogibelji« < tal. *rischiare (ch* > *č* prema mlet.).

*Lit.: ARj* 14, 47. 39. Cronia, *ID 6,* 119. *REW*[3] 7289. *Miklošič* 279. *GM* 367.

**riziko,** gen. *rizika* m (Dubrovnik) »mineralno sredstvo koje vrlo izjeda«. Od tal. *risigallo* »realgar«.

*Lit.: ARj* 14, 48. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 3263.

**rìzma** f »mjera papira, fišeka, baruta«. Od tal. *risma* < ar. *rizma.*

*Lit.: ARj* 14, 48. *Lokotsch* 834. *REW** 7343.

Rmanj, gen. *Rmanja* pored *Rmnja* i *Hrmanj,* potvrđeno 1448. *v Rmni.* Latinske su grafije *Ermen* (1449), *Ermeny, castrum Ermin* (1431). Piše se i *civitas Erman* (1494) i *civilas Orman* (1495), *Hermann, Herman], Ērmam.* . Sve te grafije predstavljaju u *er \ or* hrv. sonantno *ŗ,* a *u, e, i* poluvokal, dok je *h* dodan sonantnom r. Toponim je izoliran. Nigdje se ne opetuje ni u hrv.-srp. ni u slavinama. Teritorij na kojem se nalazi, označuje se u 15. v. *in* (ili *dé) Lappacz.* Iz navedenih se potvrda vidi da se tako zvao župski grad plemena *Lapac.* Ime plemena očuvalo se do danas u ličkoj toponimiji *(Donji Lapac,* v.). U gradu (castrum) *Rmnju* sjedište je plemenskog *stola lapačkog.* Pridjev na *-ski* je *rmanjski:* 1448. spominje se *Dragovolja, grašćak (*= castellanus) *rmanjski i knez stola lapačkoga,* 1451. *Ivaniš sudách varoša rmanjskoga,* 1451. *Mi gospodin Domša z Vladihović, Dalmacije i Hrvat banovac, damo viditi Vam knězem našim irmanskim, županu i sudcem stola lapačkoga;* 1551. spominje se *manastirb Hгmanъ,* koji se piše i u f *Rmanja.* Kastrum (grad, varoš) *Rmanj* nalazi se na ušću *Unca* (deminutiv od *Una,* upor. u Ru-

munjskoj *Öltet,* pritok rijeke *Olta* < *Aluta,* rus. *Donee,* pritok *Dona}* u *Unu* < *Oneo, Oeneo* (kod pisaca, v.). Držeći se naziva *Maior Vlachia circa metas Bosnae et Corbaviae* iz g. 1373 (upór. Peisker, *Zeitschrift des Mstor. Vereins für Steiermark* 15, 197. i *CD 14,* 528) može se uporediti taj toponim s recentnim toponimima i oronimima *Romani* kod Foče, *Romanija* (planina kod Sarajeva), *Romanovci* kod Bosanske Gradiške, *Romanovac* (brdo na specijalki austrougarskog generalštaba 28/XШ), nadalje sa *Roman* kod Vraća, kod Trnova -u Bugarskoj (Jireček, *Christ. Element* 46), tj. to je ostatak vlaške toponomastike, vlaških pastirskih kretanja po Balkanu, prema njihovu domaćem nazivu *romanus* > *rumin.* Ali može biti i drukčije. Hrvatski župski gradovi nastaju vrlo često na predslavenskim utvrđenjima, kako svjedoče *Nin, Skradin, Makar.* Nije isključeno da je *Rmanj,* jer se nalazi na ušću dviju rijeka, predslavenski toponim.

*Lit.: ARj* 14, 55. Skok, *ZRPh* 38, 552., br. 4.

**rmija** f (Crna Gora) »konjska bolest u grlu (u *BI l,* 348 daje se i opis bolesti)« = *armija f* (Vuk, Crmnica) »bolest mazge« = *armija* (Kosmet) »konjska bolest, teška kihavica kod ljudi, u ironickom smislu«. Glede *ar* > *r,* v. *Rbanija* s. v. *Arbanasin* i *rkalja,* s. v. *arkaj.*

*Lit.: ARj* l, 111. 14, 56. *Elezovič í,* 18.

**rob**[1]**,** gen. *ròba* m (13. v., Vuk) prema f na *-yńi robinja* (15. v., Vuk), sveslav. i praslav., »1° (prvobitno) sluga, 2° sclavus, sužanj, tucak« = *rob,* gen. *roba* (Kosmet, Bratonožići) »3° domaće čeljade, 4° član zadruge, porodice«. Pridjevi na *-ъn* > *-an roban* (samo Kavanjin) = na *-ski ropski* (16. v., slov. i bug.), na *-ov robov* (Vuk, toponim), na *-ovski robovski,* na *-in rôbinjin,* na *-iv robiv* (Menčetić). Deminutivi na *-bk robak,* gen. *-pka* m (Vuk) prema f *ropkinja* (18. v.) »isto što rob i robinja«, na *-ica rdbinjica,* na *-če ropče* (Vuk, Kosmet). Ovamo može da ide *robak* m »čmolj, crv koji grize lozje (Mikalja)« (također rus., češ. i polj.), ako potječe od značenja *rob* »radnik«. Apstraktum na *-ija robija f* (Vuk) »1° kuluk, tlaka, rabota, 2° zatvor, 3° (kolektiv) roblje, captivi«, na *-je roblje* n (15. v., Vuk) »captivi« = *roblje* (Kosmet) »domaća čeljad«. Odatle na *-aí robijaš,* gen. *-áša* m (Vuk) prema f na *-ica robijašica,* s pridjevom *robijašev.* Apstraktum na *-stvo ropstvo* n. Denominai na *-iti robiti,* koji u sjevernim slavinama znači »raditi«, dolazi u tom značenju samo kod Belostenca. U tom značenju propao je u hrv.-srp. zbog homonimije s *robiti* »gušiti, gusariti, tolvajiti«, koje je drugog postanja (v.). Zbog istog razloga postoji faktitiv u značenju »učiniti robom« samo s prefiksima *porobiti, zarobiti, izrobīti, ìzrobim* (18. v.) pf. »povratiti u sužanjstvo« prema impf, na -те- *zarobljivati / izrabljivati, -robljujēm.* Odatle poimeničen part. perf. pasiva *rabljenih* m prema *rob-Ijenica* (Ivánkovo) »sužanj«, *zarobljenik,* gen. *-ika,* s pridjevom na *-ov zarobljenikov* i apstraktum *zarobljeništvo.* Denominál na *-ovati robovati, robujem (na-}.* Riječ *rob* u značenju 1° ima u stcslav. varijantu *гаЬъ* »1° sluga«, koja se u tom značenju kao crkvena riječ govori danas samo kod pravoslavaca, nekada je postojala i kod katolika: *rob* m prema f *rabina* 1520 = *robinja* (16. v., Proroci), protivno *slobodna,* s denominálom *rabovati* (Rosa) »služiti«. Znači još »2° feudalni podložnik episkopa, 3° feudalni podložnik župana«. Samo kod Ranjine potvrđeno je značenje *rob* »4° trud«. Upor. rus. *rob* »rad«. U 13. v. je *raba* f »1° robinja, 2° služavka, službenica, dekla, momkinja (opreka je *slobodna}«* = *räba* (Prčanj), u Dubrovniku je *roba* »sluškinja koja je stoprv došla iz sela u grad« prema m na *-ьc rabac,* gen. *rapca* »bijedan sluga (nije dovoljno potvrđeno)«. Augmentativ na *-etina rabètina* (Prčanj, Stulić) »rđava sluškinja«. Staro značenje od *rab* očuvano je prema tome u hrv.-srp. regionalno i u izvedenicama: apstraktum na *-ota rabota* (v.) i u denominalu na *-iti* od *rab* »trud, rad« *rabiti, rabim* (16. v., Vuk, također dubrovački pisci) *(iz-, ob-, po-}* = čakavski *rabıt* »1° raditi, djelovati, 2° tlačiti, beglučiti, kulučiti (Lika), 3° trebati, upotrebljavati (ŽK)«, u prefiksalnim složenicama *izrabiti, izrābīm* (Menčetić) »1° istrošiti radenjem, 2° dobiti radnjom, okoristiti se«, *obrobiti, obrobím* (Trpanj) »obraditi, izraditi vunu, tj. oprești je«. Odatle postverbal *porob,* m, *poroba* f i radne imenice na *-lac rabilac* = na *-telj rabitelj* (Bella, Stulić) »radnik« i složenica *zlorabiti, zlorabim,* s postverbalom *zloraba* i *zloporaba* f. Fonetska dubleta *rob* — *rab* izazvala je semantičku varijaciju. Oblik *rob* posudiše Dako-Rumunji i Cincari *rob* m prema *roabă f* »Sklave, Leibeigener, Kriegsgefangener« prema f *robea,* pridjev na *-aciu* < *-ač robaciu* »radin«, prilog *robeşte,* apstrakti na gr. *-ia* > *-ie robie* i na lat. *-imen* > rum. *-ime robíme* f »robovi«, denominal *a robi* »1° učiniti robpm, kmetom, 2° služiti«. Pored toga posudiše Rumunji

i varijantu *rab* u izvedenici na *-ovati, -ujç: a răbui* »Stiefel mit Teer schmieren«, odatle apstraktum na *-eh* > *-ealã răbuială.* Arbanasi posudiše samo varijantu *rob: rop,* s članom *robi* »1° Sklave, 2° Diener« prema f *robinje,* apstraktumi *roberi.* = *robeni* (Gege) »Knechtschaft« od denominala *robëronj* »služim«. U *robinje* zamjenjuju Arbanasi naš sufiks svojim *robnesh ,* odatle prilog *robnisht,* i pridjev *robtar* »ropski«, s njihovim sufiksima. U madž. *rob* ne može se znati koja je varijanta posuđena. Značajna je njihova složenica *rabszolga,* u kojoj drugi dio *szolga* < *sluga* tumači značenje prvoga dijela. Upor. grčki toponim na Siciliji *Linguaglossa.* Oblik *rob* je prvobitni, od baze **orob-.* Varijanta α može se tumačiti na dva načina: likvidnom metatezom praslav. **orb* > *rab* ili prijevojem duljenja *ō* > *a.* Upor. istu pojavu u *latiti* pored *latiti* (v.) i hidronim *Almus* > *Lom* (bug.). U lit. postoji paralela *apròpti, -più* »obavljati poslove«. Ie. je pridjevski korijen **orbho-* »sirotan, bez roditelja«, lat. *orbus,* gr. ορφανός, upór. rus. *rebenók* »dijete«, *rebjáta* »djeca«, slav. paralela *otrok* »1° dijete, 2° rob (češki)«, arm. *arbaneak* »sluga«. U slavinama je poimeničen. V. *rabota.*

*Lit.:* *ARj* 4, 284. 297. 8, 432. 13, 827. 829. 831. 834. 14, 58. 62. 63. 65. 70. Vuković, *NJ* 4, 50-53. *Elezović 2,* 180. *Miklošič* 225. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 459. *KZ* 42, 40. *Mladenov* 54. *Pascu 2,* 206., br. 383. *Tiktin* 1294. Štrekelj, *ASPh* 31, 201-202. Wijk, *ZSPh* 16, 425. Uhlenbeck, *PBB* 16, 562. (cf. *AnzIF* 3, 58). 27, 116. 30, 261. Meringer *IF,* 17, 128. sl. Brugmann, *IF* 19,384. *GM* 368. Joki, *Stud.* 5. *Unt.* 85. Mikkola, *AnzIF* 21, 207. *Boisacq*[3] 719. Pedersen, *KZ* 36, 94. Kadlec, *Sborník věd právních a státních 22,* 294 (cf. *IJb* 9, 221). Matzenauer, *LF* 16, 161.

**rob**[2] m (16. v.) »1° sukno, 2° plátno«, *róba* f (15. v., Vuk, Perast, Rab, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK, hrv.-kajk.) »1° Ware, hesnap, stoka, trg, 2° materija od koje se pravi rublje, odjeća, haljine; ruho, odijelo (Marulić), 3° baršun (Rab), 4° grabež«. Pridjev određeni na *-ьn robni.* Deminutiv na *-ica ràbica.* Augmentativ na *-etina robètina* Zaostrog), na *-uština räbustina* (Lika). Na -as *rôbaš* m (Maini) »poguzïelj«. Od tal. *ròba* < germ, *rauba* »1° (prvobitno značenje) grabež, 2° odijelo«. Upor. arb. *rrob* »odijelo«. Glede semantičkog razvitka »1° plijen« > »2° odijelo« upor. *odora* (v.). Slov. varijanta sa *p* mjesto *b rapati, -am (na-, o-, po-, u-}* znači samo »plijeniti«, predstavlja gotsku varijantu *raupa,* preko rom., upor. *ropa* (Arezzo) »roba«. Sa *o* > *u ruba* f (Vuk, Srbija, Hercegovina, Kosmet, bug.) »1° haljina, odjeća, rublje, 2° roba (Hercegovina)« balkanski je turcizam tal. podrijetla: tur. *uruba.* Na zapadu je starija posudenica možda iz dalmato-romanskoga: *rub* m (ŽK) »stonjak«, kol. *rublje* n. Na *-ača rubača* (ŽK) »1° košulja, 2° plijenidba«. Na *-ina rubina* f (Vodice) »pelene«. Na *-ьc* > *-ac rubac,* gen. *-pca* (ŽK) »maramica«. Prvobitno značenje očuvano je u glagolu na *-ati* i *-iti rubat, -am* (Cres) *(po-, ob-}* »pfänden«, juridički izraz (12. v., 13. i 14. v., *Istarski razvod}* »pravo poljskog čuvara da nekom na licu mjesta oduzme zalog, kad je in flagranti uhvaćen da štetu čini«. Odatle na *-ež rubež* m »zalog«, *rubaiina* f »pljenidba« = postverbal *poruba* (Petranović). Odatle u Skopskoj Crnoj Gori *porubnjače,* gen. *-eta* »ženska košulja«. Slov. *rubati* pored *rubiti, -im* »praedari, dispoliare«, *obrúbili* (Marulić) = *obrubati, rubanti* »plijeniti«. Upor. struś, *rubeźb.* Krivim rastavljanjem prefiksą об-: *brubati* impf. < *obrubati* »oplijeniti, opljačkati«. Upor. *buliti.* Riječi *rub, rublje, rubati* unakrstile su se s domaćim glagolom *rubiti (odrubiti,* v.) »odsjeći« jednako kao *roba* sa *robiti.* Za *rubača* i si. usp. i *rub.*

*Lit.:* *ARj* 8, 473. 10, 877. 14, 209. *Elezović 2,* 184. *Mažuranu* 1253. 1267 *Pleteršnik 2,* 731. 873. Jagić, *ASPh* 1, 435. 442. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW*[3] 7090. 7092. Korsch, *ASPh 9,* 664. Meyer, *Ngr.* 4, 77. Thumb, *IF* 14, 361.

**robinja** f (Pavlinović) »vrsta drveta, bagrema«. Od učenog naziva *robinia,* koji je Linné stvorio u čast *Jean Robin-a* (1550—1628), koji je *akaciju (— agacija,* v.) donio iz Pensilvanije, a *robiniju* iz Kanade.

*Lit.:* *ARj* 14, 65. *Prati* 837. *DEI* 3273.

**recati,** *-am* impf. (Lika) »činiti da se ko odluči na što, sklanjati, nagovarati nekoga na što«. Glagol je deminutivan na *-coti* (v.). Nastao je zacijelo od vokatīva *rôde* = *rođače,* koje se često govori od mila pri ulagivanju, kad se nekoga nagovara na što: *rode moj,*

*Lit.:* *ARj* 14, 72. 79. ss.

**rod,** gen. *rôda* m (13. v., Vuk), sveslav. i praslav., »Г Geschlecht, 2° Stamm, 3° Frucht, 4° srodstvo, 5° species, vrsta«, s glagolom na *~iti roditi (se},* *rodim* pf. (13. v., Vuk, subjekti *ljudska bića, rasline, sunce,* nikada životinje) *(iz-, na-, ob-, po-, prepo-, pri-, raž-, u-, za-}* »gignere, generare, parturire« prema impf, na prijevoj ō > *a* i *-jati rađati (se},* *rađam (iz-,*

*na-, po-, prepa-),* na *-va- rođavati* (Otok, Retkovci, Slavonija). Postverbali *bèzrod* (Ljubiša), odatle *bèzrodnica* (Vuk) <= *bezrotkinja, izrod, narod, nerod,* odatle *nerodac,* gen. *-oca* m prema *nerotkinja = nerodiša,* apstraktum *nerodica,* (Vuk), *odrod, porod,* odatle *porodica,* s pridjevom *porodični, preporod, prirod, priroda, urod,* na *-zk zárodok,* gen. *-tka.* Pridjevi su na *-ьn > -an rôdan,* poimeničenja na *-ik radnik* »roditelj«., na *-ost rodnost* (Slavonija), *ìzr'odan, nèrodan, nerodnost, saradan* (Piva-Drobnjak) »milostiv«., poimeničen na *-ik sarodmk* »milostiv čovjek«, *srodan, srodnik* m prema *srodnica* »consanguineus«, *srodnost, prirodan,* odatle neologizam *prirodnjak* »naturalist«, *prirodnost, narodan, narodnost* (1835) i rusizam *obnarodovati* »publicirati«. Na *-iv rodiv,* na *-ljiv rodljiv — rodljivost,* na *-ovit rodovit, redovitost,* na *-ovan redovan* (neologizam Šulekov), poimeničen *rodovnik, rodovnica,* na *-ski rodski* (17. i 18. v., bosanski pisci), *narodski.* Particip perf. pas. kao pridjev određeno *rodení (brať)* »pravi«, koji se pojačava opetovanjem i sufiksom *rodenasti,* poimeničenje na *-ik* m prema f na *-ica rodèmk,* gen. *-ika* prema *rodènica* (uz *brat, kći).* Particip prez. pas. na *-im* (upor. *poočim, pobratim, posestrima) rodim* (12. i 13. v.) »rođak«, odatle lično ime *Rodím* i *Nerodím* u stsrp. pridjevskim toponimima *Rodimlja* i *Nerodimlja;* particip prez. akt. *rodeia* (upor. *noseća) žena* (16. v.). Brojne su izvedenice među terminima za srodstvo: za »cognatus, -a« na *-ača rodača* »rođakinja«, *rodačica* (Boka, Prčanj, Otok, Slavonija) »kuzina«; na *-jak* m prema f na *-jaka, -iça: rSdjãk* (Vuk) = *rodijak* (Sinj, Dubrovnik, 1466) = *rođak* (Vuk, ŽK, sa *du > d),* s pridjevom *rodákov,* poimeničen na *-ina rođakovina* »više domova nastalih iz jedne zadruge«, na *-ič rodakovič* (Posavina), denominal na -aii *rodakati se = rójak* m (Korčula) »kužin (Lumbarda)«, odatle hipokoristik *roćko, rodo* m i *roda* m prema *rođaka* f (Vuk), prošireno na *-yni rođakinja — rodica* (Kuhačević) = *rôjica* (Korčula) = *rodica* (16. v., ŽK, Poljica, Popovo, Hercegovina) »1° rođakinja, 2° duga, iris«, s deminutivom *rodičica* u značenju 2°. To značenje (2°) nastalo je zbog toga što se zove i *Majke božje pas = bogorodica.* Odatle na *-ić rodičić* m (Bosanska Posavina) »rodičin sin« prema f *rodična* »kći rodice«. Na *-ika* (prema *bližika) rodika* (17. v.) »rodica«. Apstraktum na *-ba rodba* (Istra, slov.); na *-ba + -ina: rodbina* (Vuk, Kosmet, ŽK) = *srodbina — rodbina* (jedna potvrda, 16. v., *đ* prema *rođen),* kod dubrovačkih pisaca (unakrštenjem prema crkvenom *roždbstvo) rodžbina* (16. i 18. v.). Sveslav. na *-telj* prema *-teljica roditelj* (13. v.) prema *roditeljica = roditeljka* (Vuk), pl. *roditelji* »parentes, otac i majka«, hipokoristik *rodo* (BiH) »roditelj, otac ili mati«, odatle od *roditelj, -ica* pridjevi na *-an, -ev, -in* i *-ski,* na *-stvoı* na *-lac* m prema f *-lica rodilac* prema *radilica.* Na *-sivo: rodstvo* (13. v.) = *rostvo* (Hercegovina), *srodstvo* = (sa *đ* od *rođen) rodstvo* = (čakavski) *rojstvo* (1325), s pridjevima na *-en rodstven = rojstven,* poimeničen *rodstvenik* m prema f *rodstvenica* = (prema crkvenom *roždbstvo') rostvo* (14. i 15. v.) »rođenje«. Iz crkvenog je jezika kod pravoslavaca *roždestvo, roždanik — roždenik, roždanica* (14. v., ~e *knjige,* narodna pjesma), *roždastvo* (12—15. v.). Tragova crkvenoj riječi ima i kod katolika: *rožan* (Blato, Korčula) »božični hljeb« = *rožanjak,* gen. *-njka* (ibidem). Glede *žd > ž* upor. *rožastvo* (Crna Gora) = *rožanstvo* (Vuk) »božić«. Na *-aja rodala* (Rab) »rađanje«, na *-jaj rodaj* (Vuk, Jamarica kraj Slavonske Požege) »rođenje«. Na *-ež rodez* m = na *-ina rodina* »plodnost«. Na *-ja róda* (Srbija, Ljubovija, Azbukovica, Ston) »1° plodnost, 2° (kol.) rod, rodbina«. Na *-Uja rodllja, porodīlja* f »1° žena u vrijeme poroda, 2° materica«, na *-ka rodiljka* = na *-ilo rodilo* »porodilja 2°«, pridjev na *-ski rodīljskī,* pseudojekavizam *rodijeljka,* na *-nica rodiljnica* »mati«. Na *-ivo: rSdivo* n (Vareš, Bosna, Varoš, Slavonija) »rađanje«. Na *-iSte rodilište.* Brojne su složenice od kojih nabrajamo samo neke tipove: *rodoljub* (druga polovina 19. v.) »1° patriota, 2° osobno ime« = *rodoljubac* (značenje 1°), s pridjevima na *-an rodoljuban* i *-iv rodoljubiv* i apstraktum na *-ost rodoljubivost = rodoljublje,* neologizam *rodoslovlje,* prevedenica od *genealogija, rodonačelnik.* Činjenica da u svim slavinama *roditi* ima za subjekte *sunce,* ljudska bića i biljke, nikako životinje, može se objasniti religioznom upotrebom glagola. Sunce se obožava, ono omogućuje nicanje i rast biljaka. Na upotrebu glagola djelovala je prema tome primitivna religija. Kao izraz srodstva riječ je kulturna, koja se posuđuje. Rumunji posudiše *rod, narod, nerod,* i s neobjašnjenom promjenom *o > u rudă, rudenie;* Madžari *porond, porongy, rodina, radina* »Geburtsschmaus«. Korijen ovoga glagola nalazi se u slavinama još u pridjevu *ran* (v.) < ie. *^rodh-no,* što je prijevoj perfektuma ie. korijena **ueredh-, nerdh-* »rasti, visok«, u sanskrtu *vardhatē* (3. 1. sing.) »daje, raste«, gr. pridjev ὀρθός »uspravan«, koji je postao

internacionalan *(ortodoksija, ortografija, ortogonalan, ortoepija* itd.), u ništičnom štěpenu got. *gawrisqands* »fruchtbringend«. Oba stepena zastupljena su u baltoslav.: slov. *rediti* »hraniti«, *redit* (ŽK) »timariti, hraniti marvu«, lit. *resnas* »jak«, lot. *resns* »debeo«, lot. *raža* < **radiã* »bogata žetva«, lit. *rasme,* lot. *rašme* »isto«, sanskrt *rãdhuóti* (3. 1.) »bringt zustande«. Nekoji kao Bruckner vežu s ovom osnovom i *rad, radi* (v.). Za *narod* upor. paralelu lat. *naţio,* arb. *polem* »Volk« od *lenj* »roden sam«. Upor. još prevedenicu *rodbstvo ogñbno* prema gr. γενεά < γεέννα.

*Lit.: ARj* 1, 276. 4, 285. 297. 7, 591. 8, 411. 14, 75-121. Vuković, *SDZb* 10, 399. Ribarić, *SDZb 9,* 179. *Elezović* l, 198. 228. 2, 181. Belić, *NJ* 1, 66. Polívka, *ASPh* 14, 135-141. *Miklo'sič* 180. *Holub-Kopečný* 313. *Bruckner* 459. *Mladenov* 562. *Trautmann* 234. Belić, *Priroda* 399. Vaillant, *RES* 23, 252. *WP* 1, 290. Joki, *Stud.* 49. Boissin, *RES* 27, 43. Osten-Säcken, *IF* 33, 253. Frisk, *IF* 49, 103. Walde, *KZ* 34, 512. Wiedemann, *BB* 27, 221. Pedersen, *KZ* 39, 360. Lidén, *Ein baltos!. Anlautsgesetz* 21. sl. Uhlenbeck, *KZ* 40, 553. Scheftelowitz, *KZ* 53, 259-260. Meillet, *BSLP* 29, 38. Matzenauer, *LF* 17, 165-168. *Boisacq*[3] 274. 711.

**róda** f (Vuk, Otok, Varoš, Aleksinac; nije općenita riječ u narječjima, nego je književna i saobraćajna riječ) »1° štrk, lelek, ciconia, 2° biljka euforbia«. Pridjev na *-in rodin* (biljka *rodin kljun* »geranium«, toponim *Rodina Kosa, rodina koļesla* »zviježđe velika kola ili veliki medvjed«), poimeničen na *-ьc* > *-ac* u pl. *rodina i lastina* (v. *laste)* »proljetni snijeg:·. Deminutiv *rodii* m »mlada roda«, odatle kol. *rodičād,* gen. -i f (Vuk, *č* > *č)* «mlade rode«. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini osim u stcslav., slov. samo u dječjoj pjesmi. Čini se da je srodna s lat. *ardea,* gr. (l)pcoS[,oį »heron, tal. airone, Reiher«, siisi, *arta,* sved. *arta* »Krickente, Bachstelze«. le. korijen (= formula za lingvističko srodstvo) bio bi **er-d,* prijevoj **or-d* > *roda,* s likvidnom metatezom kao u *rob* pored *rab,* ili **erōd-, *arōd-* prema WP. Značajni su još oblici *agirode* m (Trstenjak; ne zna se gdje se tako govori), koje podsjeća na *hadžiroda* (Đurašin), *hadžirode* (Kolombatović) = *hadžirodo* (Gacko, Hercegovina). Kako se ti oblici, koliko su lokalizirani, govore na jugozapadu, nije isključeno da se radi o unakrštenju s tal. *airone, aghirane* < germ. **haigiro* > fr. *héron.* Početno *aghidovela* je pučka etimologija u vezu sa *hadii* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 84. 92-93. Hirtz, *Aves* l. 151. *Miklošič* 279. *WP l,* 147. *Boisacf* 287. Charpentier, *KZ* 40, 434. Loewenthal, *WuS* 7, 183. Matzenauer, *LF* 17, 165. Štrekelj, *DAW* 50, 51. *DEI* 103. 1524. *REW*[3] 3991.

**rodlag** m (Varoš, Slavonija) »vrbanac, risipjela«. Od njem. *Rotlauf.* Glede *au* > *a* upor. *râbar* < *Rauber, porábali, râbarski, sera/* < *Schraub* (ŽK, Karlovac).

*Lit.: ARj* 14, 107.

**rôdula** f (Budva) »ševa«. Možda od lat. deminutiva na *-ula *hirundula,* od *hirundo,* gen. *-iniş* ili vjerojatnije od lat. *alaudula* > tal. *lodala.*

*Lit.: REW*[3] 4146.

**rofijan** m (16. v., Dubrovnik) prema *rofijana* f (1520) = *rofijanka* (Habdelić), denominal *rofijaniti,* apstraktum na *-stvo rofijanstvo* n = *ruf j an* (Božava) = *rufiăn* (Rab) = *rufijan* m prema *rufijanica, rufijanka,* pridjev *rufijanski, rufijanstvo,* deminutiv *rufijančić* »svodnik, svodnica«. Od tal. *ruffiano, -a* = *ruffiano, -a,* izveden na *-iano* od *ruffa* »rozzo«.

*Lit.: ARj* 14, 121. 337. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 119. *REW*[3] 7424. *Prati* 849.

**rofono** m (?), iz 15. v., Novakovićeva *Aleksandrida: otrovnyj jedb ... u glikizmo (<* gr. γλύκυσμα »slatkiš«) *příměsi ježe naričetb se ref'ne (refene),* u' drugom rukopisu (M) *rofono.* [Usp. ngr. ρόφημα »Suppe, bouillon«?].

*Lit.: ARj* 14, 122.

**rog,** gen. *roga* m (13. v., Vuk), baltoslav. i praslav., »1° κέρας, Horn, 2° (metafora, građevinarski termin) Schiefer, Dachbalken«. Denominal na *-iti rositi, -im* »1° pružati rogove, bosti rogovima 2° rogoboriti« = *raziti, rozīni* »glasom krupnim kao u roga pjevati ili svirati u gajde«. Pridjevi na *-ьn rožan,* f *rożna* pored *rožana* < praslav. **ragena,* određeno *rožni,* poimeničen *rožnica* (ŽK) »1° Dachsparren, 2° muzički instrumenat« = na *-ik rôžník* (Dubrovnik, Hrvatsko primorje, Zagorje), (možda) na *-ьc rožanac* »1° luk, 2° toponim (moguć je i sufiks *-eri),* na *-jača rožnjača* (na oku), na *-jak rožnjak* (Vuk, Vinkovci) »prst kojim se na gajdama roži«, odatle denominal *rožnjačiti;* s prefiksom *raž-: rázrožan,* s apstraktumom *razrošnost,* raširen na *-at rožnat* (~o *dugme)* »od roga ili rožine«, na *-at rogat* (15. v., protivno *šut,* v.), određeno i poimeničeno *rogati* »đavao«, poimeničen na *-ica rogatica* f »1° svećenička kapa, 2° toponim«, na *-uša rogatuša* (Bizovac)

»žena s maramom na rogove«, denominál na *-ati rogatati, -am* (Šabac) »(poljoprivredni termin) u vršaju slamu prevrtati«, na *-ast rögast,* na *-en rožen* (Trumbita), poimeničen na *-ьc roženac* »lük«, na *-ica roženica* »greda«, pl. *roženice* (Vodice) »frula sa 2 cijevi«, s denominálom na *-jati roženičati.* Pridjev na *-ov* samo u toponimu *Rogova.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac rožac,* gen. *-sca* (16. v.; Rekaš, Rumunjska) = *rožac* (Vuk) »1° poganac, natek, opnica, mrežica na oku, 2° pletenica, 3° trava«, s prefiksom *pa- parožac* (Zore) »u roga unutarnji i manji dio od roga«, na *-ъЪ* > *-ak rožak,* gen. *-ška* (Zoranie) »1° mali rog« = *rožok,* gen. *-ška* »2° kukac, 3° kučića«, sa *pa- parožak* »1° paroščić, 2° rog u vila« = *parušak* (Lika), na *-ić rožić,* na dva deminutivna sufiksa -6C + *-ić* > *-čić roščić* (Orahovica) »držak na kosištu« = *račić* (Dubrovnik), *roščići* »1° plodovi rogača, 2° nakit na findei ju«, sa *pa- paroščić* »roščić na rogu«, na *-ić* + *-bk* > *-ićak rožićak,* gen. *-ćka* »siliqua graeca«, na *-bka roška* f »1° biljka achenium, 2° ime ovce«, s pridjevom *roškast* »koji ima rožice« i denominálom *roškati se* (Lika) »bosti se rogovima«, na *-ika roščika* (Šapt novac) »neka bodljikava životinjica«, na *-jast roščast* »koji ima roške«, na *-enica roščenica* »Dachsparren«, na *-njak čir rošnjak* (Poljica) »anthrax«, na *-ьca rosea* f, na *-če rokče,* gen. *-ta* (Kosmet). Augmentativ na *-ina ražina,* pl. *rožine* »dječja igra sa pet piljaka«, *rögina* (ŽK) »ime volu«, odatle *rožinac,* gen. *-nca* »biljka glaucium«, *rožinčina* (metateza od *n)* od *rožnik* »Dachsparren«. Na *-ač rogač,* gen. *-ača* »1° siliqua graeca, karaba, 2° grah, pasulj, 3° kukac«, s deminutivima *rogačić* (Vuk, Dubrovnik, Vinkovci) »grah sa dugom mahunom, boranija«, na *-ica rogačica* »grah«, denominal *-rogačiti se, -rogāčīm,* samo s prefiksima (Vuk) *(iz-, raž-)* = s metatezom *razgoračiti, -im* (Crna Gora). Na *-aí rogas,* gen. *-áša* »vrag«. Na -б/ + *-го: rôgalj,* gen. *-gija* m (Vodice) »1° uha na suknu, 2° ćošak, ćoše«, *roglje* f pl., *rogljen* m, deminutivi *rog-Ijić, rogljica; rogljača* »ime ovci«, na *-as roglas* m »rogač«, denominal *rdgljati, -am* (Lika) *(iz-)* »rogljama kopati krumpir«. Od varijante sa / mjesto *lj* je pridjev na *-av roglav* (Lika) »(metafora) razrok, kad ko glavu ne drži jednako već kao vo, gleda svakim okom na drugu stranu, kao što rogovi rastu«, odatle psovke *ròglavica* f, *roglāvša* (Lika). Vjerojatno se radi tu o haplologiji za **rogoglav.* Izvjesnija je varijanta *raglici* m pl. »rašaji na rogljama«. Na *-ulja: rogulja* f »1° krava, 2° (u pl.) grablje sa dva roga« = *rogulja* (Kosmet) »viljuška«, s deminutivom *ròguljica* (Vuk) »nakit na glavi fesa«. Na *-onja rogonja* m »1° vo, 2° ime ovnu, 3° naziv čovjeku s kvrgom na glavi, 4° čovjek koga žena vara, 5° mjesec u liku srpa«. Na *-oš(a) rogoš* m prema *rôgoša* f »ime ovci i kozi«, skraćeno *gasa* f (Kosmet) »ovca s rogovima«. Na *-usa: roguša* f »krava« = *roguha* (Mostar) = *rogüša* (ŽK) »mjera kao pedalj« = pl. *roguše* (Dubašnica) »rogato drvo na jarmu«, s deminutivom *rogùšica* »1° čeperak, 2° kolač na rogove (Ston)«, *rogušnjak* (Drežnica, Mostar) »kažiput«, s denominálom *rogúšiti se, rogūšīm (na-)* »dizati uši u vis, ćuliti« = (s metatezom) *nagorūšīt se* (Kosmet). Na madž. *-o* > -ov *rògõv,* gen. *-ova* »vo«. Na *-anjuša roganjuša* (Žrnovo, Korčula) »vrst kruha, koji ima rogove«. Hipokoristici *rogo* m prema *róga f* »ovca, koza, krava«. Brojne su složenice: pridjevi na *-rog: razrog* (koza), *vitorog, vrhorog, jednorog, dvorog, trorog, rog* kao prvi elemenat *rogoboriti, rogoborim* »činiti žamor, mrmljati«, s postverbalom *rôgobor* m — *rogòbora* f i pridjevom *ragoboran,* gotovo onomatopeja od sintagme *boriti se rogovima.* Da se osjeća kao onomatopeja, dokazuje varijanta sa *m* mjesto *b rogomor* (Kavanjin). Druga je složenica od sintagme *kopati rogom rogokop* (Makarska) »plitka zemlja, koja bi se i rogom kopati mogla«. Slična će tvorba biti *rogobatan* (Lika) s denominálom *rogobátiti se, rogòbãtím se (po-, raž-, uz-)* — *rogobašiti se* (Lika) »junačiti se, goropaditi se (v.)«, *rogobašan* = *rogobačan* (sa *č* mjesto í, obratan govor, Dauzatova fausse régression), valjda od *rogom, batom* (se. *boriti se),* (kao) *baša.* I *rog* ide medu riječi koje se posuđuju: kod Madžara *rag,* kod Rumunja *roşkov* »ceratonia siliqua«, *răduşcă* = *răgaşcă, rugaciu* pored *rădaciu* < *rogač,* kod Arbanasa *rroçkë* f »metallene Brunnenröhre« < *roška.* U baltičkoj se grupi nalazi u sva tri jezika: stprus. *ragis* »lovački rog«, lit. *rägas* »1° rog kao instrumenat, 2° Landspitze (upór. ukr. *Krivoj Ruh* = rus. *Krivoj Rog)«,* lot. *ragaras* f. pl. U toj grupi postoji i paralela za pridjev *rogat:* lit. *raguotas* »vrag«, lot. *raguôts.* Ta se baltoslavenska paralela odnosi zacijelo na jelene u njihovoj pradomovini. U ostalim ie. jezicima usporednica nema. Kuša se ipak tumačiti iz ie. jezičnih sredstava. Tako ga Pick, Hoffmann i Prellwitz dovode u vezu s gr. ἀρχω »prvi sam, prethodim, vodim«, a Mladenov s njem. *ragen,* a ovo od ie. **reg-* »Stange«, Fraenkel s lat. *regere.* Riječ *rog* igra ulogu i u folkloru. Odatle fraze koje bi trebalo objasniti: *rog žgem na koga* (Belostenec,

Marulić), *zapretati rog u vatru* (Bukovica) »imati opaz na ženu da ne bi letjela u vještice«, *rogom zatvoriti vrata* »kuću obilježiti kao osramoćenu«, *staviti koga u kozji rog* (Ljubiša; *u kadi rog,* ŽK).

*Lit.: ARj* 4, 298. 7, 592. 9, 657. 658. 660. 14, 122-140. *Mažuranu* 1257. *NJ* 3, 150. Bulat, *JF* 5, 147. Stojković, *ZbNŽ 29,* 60-73. Ribarić, *SDZb* 9, 183. 187. *Elezović* 1, 107. 432. 2, 180. 182. *Miklošič* 280. *Holub-Kopečny* 313. *Bruckner* 460. *Mladenov* 562. *Trautmann* 235. *WP 2,* 367. 361. *GM* 375. Můrko, *WuS* 12, 340. Fraenkel, *WuS* 12, 189. *Boisacq** 85. 505. *Tiktin* 1292.

**rogàdija** f (Vuk, Perast, Boka) »1° dar koji se pošalje kome s mora« = *rogatila »2°* darovi kad se djevojka isprosi«. Upor. starokampidanski (Sardinija) *arrobatia* — *roadia* (Logudoro, Sardinija) »Frohnleistung, rabota«. Apstraktum na *-ía* (v.) od part. perf. od *rogare* > arb. *me (r)rogue, (r)roge* = gr. ρόγα, srlat. *roga* »Lohn, Sold«, postverbali od *rogare.* Dalmato-romanski leksički ostatak. Crkveni latinizam je pridjev *rogacioni* m pl. (Kašić, Glavinić) »prosni dani (tri dana prije Spasova)« od apstraktuma na *-io* lat. *rogatio,* tal. *rogazione.*

*Lit.: ARj* 14, 127. 129. *REW*[3] 7361. *GM* 367. si. *Godin* 94.

**rògira** f (Trpanj, Dalmacija) »lišće, lisnate grančice, koje se brste, brstina«. Dočetak *-ira* upućuje na lat. sufiks *-aria.* Možda je i osnova lat. *^radicaria,* od *radix,* gen. *-cis* »korijen«, »ono što raste iz korijena«. Osnovna *radicaria* je potvrđena u Logudoru na Sardiniji: *aligardza / ari-* »rodakva (v.)«.

*Lit.: ARj* 14, 130. *REW*[a] 6994.

**Rogoljan,** lično ime koje je stvorio S. Budmani (1759), kao poluprevedenicu od *Cornelius,* identificirajući početak toga rimskog imena s lat. *cornus* »rog«.

*Lit.: ARj* 14, 133.

**rogor** m (Belostenec, Stulić) »glasan, zvonak smijeh, grohot«. Onomatopeja obrazovana sufiksom *-or* kao *žagor, žamor.* Onomatopejski korijen *rog-* dolazi još u denominalu *rogatati* (Stulić) »grohotati, grohotom se smijati«. Upor. onomatopejsku varijantu *răzgâiați.*

*Lit.: ARj* 14, 134. 135.

**rogoz** m (Vuk) = *rovoz* (sa *g > v* pored *o,* Vrbnik) = *rogoza* (18. v., Slavonija; 12. v., Domentijan) »1° rogoz, 2° hașura, tapes« = *rogoza* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv za »typha latifolia«. Pridjev na *-ьn* > *-an rògozan* (Vuk), poimeničen na *-ica rogoznica* (13. v.) »1° sag ili pokrivač ispleten od rogoza, hasura, 2° toponim«, *Rovoznica* i *Rovoznik* (Vrbnik), toponim je i pridjev: *Ragozna, Rogôzno* (Kosmet). Na *-ia rogoza* »hasura« (postanjem možda pridjev na -/, upor. polj. *regoža* »sita, juncus«, rus. *rogoza,* odatle augmentativ na *-ina rogožina* (Vuk) »hasura«, na *-ar rogožār = rogožar* (Krašić) = *legežõr* (Bednja, disimilacija *r — r > l — r)* »torba, zembilj, saćer od rogoza«. Na *-ina rogožina.* Denominal na *-iti rògoziti, -lm (na-)* (Srijem, objekt *bure, grgeča)* »stavljati rogoz između dužica«. Biljka je koja se mnogo upotrebljavala u močvarnoj kulturi Praslavena. Na Balkanu je postala balkanska riječ slavenskog podrijetla ne samo kod Dakorumunja nego i kod Cincara i Novogrka. Bila je dakle posuđivana, dok je još bilo Slavena u Grčkoj i dok se Rumunji ne raspadoše u balkanske Cincare i sjeverne Dakorumunje sjeverno od Dunava. U panonskoj nizini posudiše je Madžari: madž. *rogosz,* rum. *rogojină* »Binsenmatte«, *rogoz* »Riedgras«, deminutiv na lat. *-ellus > -iel rogojel,* pridjev na lat. *-osus > -os rogozos,* čine. *ragoz,* ngr. ραγάζι, arb. *rogos-zi* »Matte«. Tumači se različito, kao izvedenica od *rog* s pomoću sufiksa *-oζ* (upor. za nj rus. *lomoz, lobzati),* jer je oštra kao rog. To je tumačenje neuvjerljivo, kako pokazuje uporedenje s lit. *ragazë* f »teges, scirpea«, koje će biti u vezi s glagolom *rezgių, regzti* »plectere«, kako misli Matzenauer. Hirt je upoređivao s got. *raus,* stvnjem. *ror,* grč. όροφος »Rohr«, sto se fonetski ne slaže. Protiv toga je Uhlenbeck.

*Lit.: ARj* 7, 592. *Elezović 2,* 181. *Miklošič* 280. *Holub-Kopečný* 313. *Bruckner* 461. *Mladenov* 562. *GM* 368. *Tiktin* 1334. *WP 2,* 367. 371. Matzenauer, *LF* 17, 169-170. Loewenthal, *ASPh* 37, 384. Hirt, *PBB 22,* 234-235. (cf. *AnzlF* 8, 261). Uhlenbeck, *ASPh* 5, 15. 151-158 (cf. *AnzlF* 11, 205). Jokl, *Unt.* 216.

**rój,** gén. *rója* m (14. v.. Vük) = *roj* (Vodice), sveslav. i praslav., »examen apum«. Pridjevi na *-ьn > -an rajan* (17. v.) »što se često roji«, poimeničen na *-ica rojnica* (Stulić) »naprava u koju se kupe pčele«, na *-ev ròjev* (Lika). Na *-ak rójak,* gen. *-oka* (19. v.). S prefiksom *pa- părojak,* gen. *-öjka* (Vuk, Crna Gora) = *parojka* f (Martié) »drugi ili treći roj«. Upor. slov. *paraj,* ukr. *parij, parojok.* Deminutiv *rajče* n pl., *rojčad,* gen. *-i f.*

Negativno *ne-: nèrõjka* (Vuk) = *neroja* (Đordić) »košnica s pčelama koja se preko cijelog ljeta ne roji«. Denominal sveslav. i praslav. na *-iti rojiti se (na-}, izròjiti se, izrojim* (Dubrovnik) »(metafora) izgovoriti svašta«; odatle apstraktum na *-ba rojidba* f, na *-išt*e *rojište, parojčiti se.* Riječi *roj* i *paroj* kulturne su riječi koje se posuđuju: kod Madžara *raj,* kod Rumunja *roi,* glagol *a roi, paroi* »Nachschwarm«, *romita* »mélisse«, kod Arbanasa *rojiš* »rojiti«, *roike* »Bienenvolk« *(rojka* nije potvrđeno u hrv.-srp.). Riječ je priievoi perfektuma od ie. baze **erei-* (v. *rinuti): *eroi-,* praslav. **rei-,* kao u *liti — loj.* Taj prijevojni štěpen ne nalazi se ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima.

*Lit.: ARj* 7, 592. 8, 61. 9, 686. 14, 141-3. Ribarić, *SDZb 9,* 187. *Miklošič* 278. *Holub-Kopečný* 313. *Bruckner* 461. *Mladenov* 562. *Tiktin* 1125. 1335. Brugmann, *IF* 28, 354. sl. Bernard, *RES* 27., 33. Joki, *Unt.* 286.

**rója** f (Sočanska dolina, Gorensko, Kranjska gora, Savinjska dolina) »1° Wassergraben, Wasserkanal, besonders Wasserleitung bei Mühlen, Mühlgang, 2° Regenbach, der bereits ausgetrocknete Bett eines Wassergrabens oder Baches« = hrv.-srp. toponim *Roja-brijeg* (Trebinje) i *Roja-dolina* (dolovi, Trebinje). Deminutiv na *-ica rojica* »Bächlein, kleiner Wassergraben, trockener Kanal«. Denominal *rojati, -am* »rinnen«. Apelativ od furl, *roye > roe* »isto«. Postoji još izvedenica na *-arium > -ar* i sağı > *z* (upor. *Tergeste > *ТьггыІъ > Trst) rozar* (Cerklje), koje ne predstavlja posuđenicu iz furlanskoga, nego iz nepoznatog starog romanskog vrela (karnijsko-rom. ?). Sve od predrimske riječi *arrugia,* za koju ima refleksa i na iberskom poluotoku. Pripada evropskom supstratu.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 435. Šturm, *ČSJK 6,* 67. 69. *REW*[3] 678. *ASPh* 8, 449. 9, 465.

**rôjta** f (Vuk, 18. v., Posavina, Trebarjevo, Vinkovci) »kita, resa«. Deminutiv *rojtica* (19. v.) »quaste«. Na *-anin rójtanin* »vinkovački starosjedilac«. Na -as *rojtaš* (19. v.) »Kragenblume«, tako nazvan cvijet jer mu s gornjega ruba vise kao rojte. Pridjev na *-ast rojtast* »fransenig«. Od madž. *rojt* »isto« u femininumu kao ostali madžarizmi (v. *bitanga, Kikinda).*

*Lit.: ARj* 14, 143.

**rokêl,** gen. *-èia* m (Brusje; primjer: *küp mi dvô rok'èla konca bttega, dva čornegd)* = *ròkel* (Korčula) = *rokêo,* gen. *-ela* (Boka) = *rokêl,* gen. *-ela* (Rab) = *roke* (Božava) = *rukélj* (Istra) »drvena cjevčica na koju se namata konac, mosur, roteia (Dubrovnik)«. Od mlet. *rokelo* = furl, *rochel* = tal. *rocchetto,* deminutivna izvedenica na sufiks *-ellus* od germ, (got.) *rukka.* Na drugi deminutivni sufiks *-etto* < lat. *-íttus raketa* f (Božava) »razzo«. Upor. slov. *róč* »Büschel von Weinrebenzweigen« < furl, *rocie.*

*Lit.: ARj* 14, 147. 286. Cronia, *ID* "б, 119. Kušar, *Rad* 118, 22. Sturm, *ČSJK 6,* 54. *REW*[3] 7433. *Pirana*[2] 891.

**roket** m (17. v.) »svećenička odjeća« = *raketa* f (u novije vrijeme). Od tal. *rochetto,* deminutiv na vlat. *-ittus > -etto* od frnč. *hrokk* nvnjem. *Rock.* Upor. polj. *rakieta.*

*Lit.: ARj* 14, 147. *REW* 4212. *Miklošič* 280. *Bruckner* 461. *Šetka 2,* 166.

**rakija** f (Vuk, Negotinska krajina, Otok kod Vinkovaca, Vojnić, Katančić) »ženska odjeća, dio te odjeće«. Pridjev na *-ast rohijast* (Slavonija). Deminutiv *rakijica* (Vuk). Od madž. *rokol(y)a,* dijalektalnu *rokoly* a ovo od njem. deminutiva *Rocklein* od *Rock,* stvnjem. *hroc(K),* odatle i *frak* < njem. *Frack.* Varijanta *rekla* f (Slavonija), deminutiv *reklica* f (Zagreb) = *reklja* (Lika) pretpostavlja točno njem. deminutiv *Rockéi.*

*Lit.: ARj* 14, 147. *Striedter-Temps* 183. 186-7.

**rokoč** m (Rab) »produžak, .dodatak na veslu«. S upoređenjem sa tal. *rocco* »1° kula u igri šaha, 2° biskupski štap« nije protumačen ni dočetak (sufiks ?) *-oč* ni značenje. Bliže stoji upoređenje sa *rúcelj* »1° držak vesla, 2° na kosištu (v. *ruka)«.* Glede *o* < *u* upor. *rokunica* (Tekelija), a glede sufiksa *-oč* upor. *lukoč* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 148. 149. Skok, *Term.* 141.

**roksel** m (Hrvatska i Slavonija) »poredovnjak ili ketuš (v. *palanjaK),* suvlasnik ili ortak (Posavina) neke vodenice, mlina«. Od njem. složenice *Rohgeselle.*

*Lit.: ARj* 14, 148.

**rolac,** gen. *-Ica* m (Banija?) = *roljac,* gen. *-Ijca* (Duvno, Hercegovina, Srbija) = *roljak,* gen. *-Ijka* (Srbija) = *ralin* (Lika) »krpelj, krpuša, Schaflaus«.

*Lit.: ARj* 14, 149.

**rolj** m (Katančić) = *ralja* f (Vuk, Vojvodina) »naprava za glačanje rublja, pegla«. Denominal na *-ați rulați, rolam* (Lika) =

*roljati, rôljãm* (Vuk) »peglati« = *rullati, rû-Ijam* »poslije pranja rublje sukati i metati«. Od njem. *Rolle\Ruüe* »Wäschemangelmaschine« < fr. *rôle* < lat. *rotulus,* njem. glagol *rollen.* Od iste njem. riječi izvodi se i *roljka* (Otok kod Vinkovaca) »modrastá jagodica na vratu purana ili pure«.

*Lit.:* 14, 149. 150.

**roma** f (Prčanj, *eu* > mlet. *o)* = *rema* (Kosme!, cine. *rema* ngr. ρέμα > bug. *hreama, hrema* »fluxio«). Od gr. ρεῦμα, apstraktum ná -μα od *ρέω* »tečem«. Odatle na lat. sufiks *-aticus ròmatika* f (Dubrovnik), dalje sa učenim sufiksom *-ismus* > *-izam* (koji zamjenjuje nenaglašeni *-iça) romàtizam,* gen. *-zrna* (Zore, Dubrovnik) = *romanzarti* (Rab), hipokoristik *róme* n (ibidem), od mlet. *romaturno* (Boerio) = *romatižen* m (Vrbnik, *m* > *n)* = (asimilacija o — *a* > *a* — *a) ramatizma* f (Crmnica). Danas učeno *reuma, reumatizam, reumatičan, reumatičar.*

*Lit.: ARj* 14, 150. 152. 153. Miletić, *SDZb* •9, 260. 264. Kušar, *Rad* 118, 19. *Miklósié* 283. *Pasai 2,* 82., br. 1544.

**romandžati,** *-am* impf. (19. v., Bosna i Hercegovina) u amplifikaciji *čekljaniti i romandžati* »nerazumljivo govoriti« == *romindžati, -ãm* »govoriti tuđim jezikom«, na *-alo romindžalo* n (Crna Gora) »podrugljiv izraz za crkvene knjige«. Upor. prezimena *Romandžija, Romandžić* kod Srba u Vlahinji kotara visočkoga (Bosna). Moga se još uporedivati prezimena *Romanic* (najčešće kod Srba, Križevci 1666, varaždinska krajina, Pakrac, Nova Gradiška, Glinica, Bihać), *Romanović* (Koprivnica 1666, Srbija, Valjevo, Bačka), oronim *Romanija* (Vuk, Bosna kod Sarajeva, narodna pjesma), toponim *Romani* (Foča, Bosna), toponimi (Sarajevo), na *-nj Rotnanb Doh* (niže planine Sinjavice, 14. v.), *Romanja* (džemat, Sarajevo), *Romanjka* (Ljubuški, Hercegovina). Izvjesno je da ovi antroponimi, toponimi i oronimi pripadaju istoku, a to ie najčešće stanovništvo koje se selilo. Sufiks *-džija* je poznat sufiks turskog podrijetla, odatle *Romandžija, -džii* i u glagolu *romandžati,* ispravnije *ramandžijati* nije potvrđeno. Osnovu je moguće tumačiti na dva načina, da je isto što lat. *romanus* > rum. *romín, rumîn* > *Rumunj* (taj je oblik potvrđen samo u novije vrijeme) ili naziv *romani (čhib)* »ciganski jezik u govoru Cigana«. Ovamo ide zacijelo *romiéi* m pl. (Martié) »cigančad«. Sa gledišta fonetike posljednje je tumačenje vjerojatnije. Svakako nije u vezi s nazivom zemlje *Romanija* »bizantinsko carstvo«, koji je kod nas potvrđen od 14. do 18. v. i sa imenom tal. pokrajine *Romanija* (Dalmacija, 18. v.) = *Romanja.* Naziv *Romania* dadoše bizantinskom carstvu križari. U vezi je s lat. *romanus* = gr. ρωμαίος, kako su sebe zvali i sami Grci. Odatle i tur.-ar. *rumāni, Urum, Urum ili* (= *ili* »zemlja«) > *Rumelija* »Tracija«. Za značenje »nerazumljivo govoriti« upór. *prkelati* (Bosna) od tal. *perché.* Usp. i pod *Rím.*

*Lit.: ARj* 14, 151. 154. Skok, *ZRPh* 38, 552. br. 4. Isti, *Hron.* 125 (bilj. 101 a). Isti, *Jezik 2,* 60.

**romanêz** m (Budva, Šćepan, Paštrovići) = *raman êz* (ibidem) = *romazin* m (Dubrovnik), deminutiv na *-ьc* > -ac *romazinac,* gen. *-nca,* na *-ьc* H—*ьc* > *-iac romazinčac,* gen. *-čca* .(?), na *-ьc* + *ić* > *-čić romazinčić,* na *-ič romazinić* »kračun, privornica na vratima za zapatat vrata, skačatur, brava, katanac, bagenjača, lokot«. Denominál na *-ati romazinati, -am* impf. Dubrovački oblik osniva se na izvedenici s pomoću dva sufiksa *-aceus* + *-inus* od *ramus* »grana« < **гamacгnus* preko mletačkoga. Dočetak *-nez* je metateza od *-zin.* Nejasno je kako je nastala. Semantički odgovara našem *krakun* od *krak* i *kračun* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 152.

**romb** m (Košić) = *ronab,* gen. *romba* (Dubrovnik, Zore), *romba* f, sa sufiksom *-ьc* > *-ac rumbac,* gen. *-aca* = *runbec* (Vrbnik) = (s gubitkom *m* pred *b) rubec,* gen. *-eca* (Krk) = *rûmbac* (Božava), na tal. *-one* > *-un rombúni* (Kostanjica, Muo, Boka) »riba, sfoj, obliš, rhombus maximus«. Odtál, *rombo* < gr. ρόμβος. Ovamo ide možda i *brùmbuljak,* gen. *- ūljka* m (Zore) »njeki lupar«. Sufiks *-uljak* sadrži lat. > tal. nenaglašeni deminutiv *-olo, b* odgovara tal. / u *frombola* f. Na tal. *-aglio* > *-aj rumbaj* m (Šilo na Krku) »pokrov za otvor na palubi, koji se zove *purtei* (v.), tako nazvan prema obliku«. Kao učena riječ *romb* m, odatle pridjev na *-icus* + *-ъn* > *-an rombičan* i na *-ski rompski.*

*Lit.: ARj* 1, 685. 14, 153. 158. 303. *REW*[3] 7291. 729. 2.

**rominjati,** *-a* impf. (Vuk, Kosmet, srednja Dalmacija, Pavlinović) = deminutiv na *-katí rominjkáti, -a* (subjekt *kiša)* »sipiti«. Pavlinović pozna i *romiti* »isto«. Slov. *romineti.* Mjesto *nj* onomatopejski glagol sadrži i grupu *zg : romizgati.* Mjesto *i* onomatopeja sa *o* odnosi se na glasove što ih proizvodi govor, zujanje, žubor:

*românịți, romonīm,* pored *-onim* = bug. *románja,* također slov. »govoriti na po jezika«; pridjev *romon,* proširen na *-it românit* (18. v.) »zvučan«, apstraktum na *-ost romonitost* (Stulić) »sklad«, postverbal *roman* m. Na *-isati* (v.) *romonisati, -sem* (Martié) »šumiti, govoriti«. Zbog disimilacije *m — n > m — r rómòriti, ròmorím* (Vuk, 16. v., Sv. Juraj kod Senja) = *romorit, -orim* (Kosmet) »1° žuboriti, 2° govoriti nerazumljivo«, s postverbalom *rdmor* (16. v.) »šum«. Ne treba da je posudenica iz lat. *rumor,* kako misli Matzenauer. Sa / mjesto *r: romuliti* (Belostenec) »tiho govoriti«. Sa *u* mjesto *o rumeniti, rumon, rumor* (17. v., Kašić) »žamor«.

*Lit.: ARj 14,* 154. 155. 156. 157. 158. *Elezović 2,* 182. *Mladenov* 563. Mohl, *MSLP* 7, 355-358. (cf. *AnzIF* 1, 80).

ròmulja f (Ston) »komad posječene grane«. Čini se kao da je lat. deminutiv na *-ula* od *ramus* »grana«. Upor. rum. *ramură* < lat. *ramulus* »grančica«. Trebalo bi još potvrda za tu stonsku riječ. Izvedenica na germ. sufiks *-ing* je tal. pridjev *ramingo,* sjeverno-tal. *ramengo* »nestalan < koji skače od grane do grane«, odatle u Božavi imperativna složenica *varamêngo* »al diavolo (eufemizam)« < mlet. *va ramengo.* U Dubrovniku i kod pisaca od tal. rečenice *ha un ramo = rameno di pazzia* nastade prevedenica (calque) *granuli, granem* pf. »poludjeti«, odatle pridjev *granui* »sulud«, *sugranut* (Šibenik) »isto«, *zgranut* (Livno).

*Lit.: ARj* 3, 388. 14, 158. Cronia, *ID 6,* 194. *REW* 7034. 7035.

**róna** f (Lika) = *róna* (Karlovac) »blitva« = *runa* (Varaždin) < njem. *Rone* ili furl, *rona* »isto«.

*Lit.: ARj* 14, 158. Šulek, *Im.* 502. 341. *Pirana** 895.

**rondati** (se), *-a* impf. (Lika, subjekt *kuća)* »klimati se«. Ne zna se ide li zajedno s pridjevom na *-av ronđav* »odrpan«. Možda je u vezi s madž. pridjevom *ronda* »prljav, klimav«, imenicom *rongyász* »odrpanac«. Upor. i mogućnost veze s *roniti se* »rušiti se« i sa *roncai, -an* (Korčula, subjekt *pijan Čovjek)* »tituber, chanceler«, s varijantom *rènda.* Postoji još varijanta sa *u* mjesto *o rundati, -a* (subjekt *svinja,* Prigorje) »rovati«, što se može uporediti sa *runec,* gen. *-nca* (hrv.-kajk., Trebarjevo) »gubica«.

*Lit.: ARj* 14, 159.

**rongètat,** *-am* impf. (Dubrovnik, subjekt *čeljade)* »rojiti, brujati«. Onomatopeja, upor. tal. *roncare,* mlet. *ronchizar* u rom. jezicima u značenju »schmarchen, hrkati«, tal. *ronzare* »zujati«. Završno *-etati* je naš glagolski sufiks za onomatopeje.

*Lit.: Zore, Tuđ.* 19. *REW*[3] 7292. 7293. 7372.

**ropota** f (rudnički okrug, Srbija) »stara igra, ples«.

*Lit.: ARj* 14, 163.

**ropotarnica** f (Posavina, Prigorje, gornja Hrvatska, slov.) »spremište za starudije, staro pokućstvo«. Prekrojena njem. složenica *Rumpelkammer, -kasten* ispuštanjem drugog dijela složenice i zamjenom s hrv. derivacijom.

*Lit.: ARj* 14, 163.

ror m (Belostenec, Habdelić, hrv.-kajk., slov.) »dimnjak« = (s disimilacijom *r — r > r — 1) rôl* m (ŽK), gen. pi. *rolòv* (Trebarjevo) = *rolj* (Virje) »spremica od debljeg lima sa vrataščima u peći«. Od njem. *Rohr,* srvnjem. *rare,* vjerojatnije kraćenje složenice *Röhrkasten.*

*Lit.: ARj* 14, 149.

**rora**[1] f (Mikalja) = *roraj* m (Mikalja, Belostenec) = *ror ej s* (Mikalja < češ. *rorýs, rorejs)* »ptica bregulja, čiopa, argić (Pag) = jargić«. Od njem. složenice *Rohrreisser.* Nema potvrda iz narodnog govora.

*Lit.: ARj* 14, 166. *Holub-Kopečný* 314.

**rȍra**[2] m (Zore, Pavlinović) »muž koji je došao ženi u kuću na njeno imanje, domazet, uljez, pripuz, dopuz«. Po svoj prilici pejorativna riječ jer je označena kao nadimak.

*Lit.: ARj* 14, 166.

**rôrina** f (Vuk, Hercegovina, glede sufiksa *-ina* v. *namorina)* »kihavica, hunjavica«. Hipokoristici *rora* (Vuk) = *roja* (Vuk, Srbija), s deminutivom *rajčica* (Vuk, negotinska krajina). Augmentativ *rajčina* ne nalazi se u *ARj* 14, 142. Usp. *rosata.*

*Lit.: ARj* 14, 166.

**ròsa** f (14. v., Vuk, bug. *rosa) — rosa* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni i atmosferski termin, »roi (gen. *rōris,* s kojim je u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-ьn > -an rosan* (15. v., Vuk, bug. *rósen), narosan,* poimeničen na *-iça ròsnica* (Dubrovnik) »1° dimnjača, fumaria officinalis, 2° zrinja«,

u značenju 2° sa *po- porosnica,* na *-jača rošnjače* f pl. (Lika) »konoplje koje se kisele na rosi«, na *-jak čir roSnjak* (Poljica) »anthrax«, *rosnjak* (Ježevo, Hrvatska) »vrsta hrasta«, proširen na *-at* (upor. slov. *rosai) rosnat* (Vuk) »isto«. Deminutiv na *-ica rosica* (Vuk, 16. v.), *obrońca* »sitna rosa«. Augmentativi na *-ina rosina* (?) »vrst kornjaša«, odatle na *-jača rosinjača* (Poljica) »rosnica, zmija koja po rosi izađe«, *rosandura* (Vrbnik) »dež ki capa samo jeden kraj, i to još dobro ne namoči, rosa i sumprehada (v.)«. Na *-ika rosika* »biljka drosera rotundifolia«, odatle *rosičine* (Šloser i Vukotinović). Na *-ulj, -ulja ròsulj* m (Vinkovci) = *ròsulja* f (Crna Gora) »1° trava tanka i dugačka kao svila (metafora), 2° (Duvno, Kralje, Turska Hrvatska) sitna kiša, 3° zmija, 4° *(rosùlja* Kosmet) rijetka zemlja koja ne drži đubar« = *rošuja* »fumaria officinalis«, s pridjevom na *-av rosuljav* (Lika) »vlažan od rose«, poimeničen na *-ica rosuljavica* »slaba zemlja«, deminutiv na *-ka rosuljka* (Čakovac, Šušnjevo Selo, Ogulin). Hipokoristik *rósa* »trava«. Složenica od sintagme *rÔsopãs* »biljka chelidonium majus« < »koja pase rosu«, s pridjevom toponim *Rosopasan* m (1471) = *Rosopãsno* (Krk), s varijantama *rosopad* (Poljica) = *rosopast* f, zove se i *zmijino mlijeko, pakując, krupnik, cingala, srbešćica, krzuljica, rosopast* m »zmija koja pase rosu«. Taj naziv posudiše Rumunji: *rostopască,* sa varijantama *rast-, lost-, răsto-pastă.* Nalazi se još u· ukr. *rostopast, -pašć.* Značajno je još unakrštenje u Dubrovniku s romanskim **rosata* > fr. *rosée* (kolektiv na *-ata* od glagola *arroser* < vlat. *arrosare,* lat. dijalekatski oblik), **rosiata* > tal. *rugiada,* sa *ròsa: rosata* f = *rosada* (Risan) »slana«. Južnoslav. *rosa* posudiše samo meglenski i istarski Vlasi (Remer). Denominai na *-ěti: (pb)rosjeti, -im* (Vuk) na *-iti: rósiti, râsîm (iz-, na-, o-, ob-, po-, u-, za-)* »rosom skvasiti« prema pf. *rosnuti,* iterativ na *-vá- -rosívati/rosi-, -rošujēm* (Stulić), samo s prefiksima, s prijevojem ō > *a abrasati, abrasam* (Lika), *porašati,* deminutiv na *-kati ròskati, -ām* (Lika, gornja Krajina) = na *-ukati rosúkati, -ām,* možda s postverbalom *Rosuk* (toponim; 1200). Potpunu paralelu pruža lit. rasa »rosa« i sanskr. *rasah* »Saft, Flüssigkeit«, *rasā* »Feuchtigkeit, Nāss«. Lat. *ros,* gen. *rōris,* denominal *rõrãre* »rositi«, ne poklapa se ni u osnovi ni u prijevoju. Glede lat. prijevoja duljine upor. arb. *resh, reshën* »sniježi«. Dok je u baltoslav. i sanskrtu osnova na *-a,* u lat. je na suglasnik. Ne ide dakle u baltoslav. i lat. poljoprivredne lekseme kao *orati.* Ie. je koririjen **eras-* > **ers-, *ras-,* koji znači »teći. vlaga, rosa«, koji se dalje veže sa **rei-: *roi-* i **reu-: ^u-.*

*Lit.: ARj* 4, 299. 7, 593. 8, 441. 468. 14, 166-177. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Elezović* 1, 199. 2, 183. *MikloSil* 282. *Holub-Kopečný* 314. *Bruckner* 463. *Mladenov* 563. *Tiktin* 1339. *WP* 1, 149. *Trautmann* 237. Pedersen, *IF 5,* 46. Johansson, *IF 2,* 61. bilj. Schrijnen, *KZ* 42, 105. Kuzmić, *NVj* 25, br. 24. (cf. *IJb* 6, 95). *KZ* 54,235. Joki, *Stud.* 73-74. *Boisacq*[3] 68. 284., bilj. Hirt, *IF* 32, 239. Ehrlich, *KZ* 41, 301.

**rosata** f (Dubrovnik, Andrijašević, Potomje) »jutarnja rosa«. Ivan Držić piše *rozata,* Akvilini *rozata.* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **rosata* (upor. fr. *rosée,* kat. *rosada)* ili **rosiata* > tal. *rugiada,* izvedenica od kllat. *ros,* gen. **rosis* > kllat. *roris (s > r),* s pomoću lat. kolektivnog sufiksa *-ata.* Ako je grupa *sı* osnovna, zamijenjena je našim suglasnikom s zbog unakrštavanja sa ròsa, koja je zbog toga dobila specijalizirano značenje »sitni dažd«. U Boci je *-ata* > *-ada: rosada* (Vuk, Risan) »slana, prikala«, *rosada* (Lepetane) »rosa«. Prema Matzenaueru išla bi ovamo *rôrina* f (Vuk, Hercegovina) »kihavica« (v. i pod *rôrina),* ali semantički to nije objašnjeno. Sufiks *-ina* je naš, ali može biti i unakrštenje s lat. pridjevskim *-ina.* Odatle hipokoristici *rora* i *roja* (Vuk, Srbija). Tu bi s > *r* bio pravilan kao u tal. *rorare* i španj. *rorar.* Upor. još složenice *rosmarinus* i *ros solis,* u kojima *ros* ima metaforicko značenje kao i u *rôrina.*

*Lit.: ARj* 14, 141. 166. 169. 171. *REW"* 7374. Matzenauer, *LF* 17, 175. 176. Štrekelj, *ASPh* 12, 462.

**rostiéra** f (Dubrovnik, Cavtat) = *rastjera* (Korčula, Žrnovo) »posuda, pleh (Zagreb) za pečenje mesa u roru«. Od tál. *rostiéra,* izvedenica na *-iera* < *-aria* od part. perf. *rosto,* od *rostire* < germ. **raustjan,* nvnjem. *rösten.*

*Lit.: REW** 7098. *DEI* 3287.

roš m (Mikalja) = *rož* (Bella, Stulić, *ž* mjesto s obratan govor, Dauzatova *fausse régression),* s deminutivom na *-ьc* > *-ac rožac,* gen. rosea (Stulić) = slov. *rošt* pored *roš* »gradela (v.)«, u istom značenju *raster* m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.), s deminutivima na *-ьc* > *-ac* i *-ič rošterac* (Jambrešić) = *rošterič* (Belostenec) = (s disimilacijom *r — r> r — l, lj) rostéi* (Vramec), *roštelj* (Habdelić) = sa *-ilj* mjesto *-elj roštilj,* gen. *-Uja* (Vuk, Vojvodina) = sa *-ir* mjesto *-er roštir* (Tomiković). Glosira se

kod Dalmatina s *pekme* i *pečme í* pl., kod Belostenca i Stulića *pećma,* što će biti deformacija od *pekva* (v.) prema *peći.* Oblik *rošt* postoji još u češ. i polj., oblik na *-elj* u rum. *rosteiu* pored *restent* (Erdelj) »Gitterstab, Gittertür, Gatter« i u madž. *rostély,* odakle potječe *i* u *roštilj.* Osnovno *roš* = *rošt* odgovara njem. *Rošt,* koje je preko langobardskoga ušlo i u apeninska narječja. Oblici na *-er, -ir* > *-el, -ilj* osnivaju se na njem. *Rostier* (Jagić) < *rosta* + *-arius* (?). Osim *pećme, pekme* svi su naši izrazi za taj kuhinjski alat stranog (romanskog ili germanskog) podrijetla.

*Lit.: ARj* 9, 749. 14, 177. 180. 195. *Pleteršnik 2,* 439. *Miklošič* 282. *Holub-Kopečný* 314. *Bruckner* 470. *REW*[3] 7385. *Tiktin* 1339. Jagić, *ASPh* 8, 319.

**rospo,** gen. -α m (18. v., Kalić) »žaba zapuhača«. Od tal. *rospo* < kslat. *rospus.*

*Lit.: ARj* 14, 181. *REW*[3] 7462. *Prati* 84.

**restati,** *-am, -ćem* (Belostenec, Stulić, Rijeka, Krasić) = *rastati* (ŽK) »1° bucati, lupati, štropotati, 2° (eufemizam) coire«, slov. *rastati.*

*Lit.: ARj* 14, 180. *Pleteršnik 2,* 439.

rot m (Dubrovnik, 1247) = roía f (13—18. v.), sveslav. i praslav. pravni termin bez paralele u baltičkoj grupi, »juramentum« = *ròta* pored *rata* (Kosmet, Crna Gora, Riječka nahija) »svađa, prepirka, porodična nesloga« = *rot* m (Stulić) »zloća, opakost, nevaljalstvo«. Pridjev na *-ьn* > *-an rotan* »1° zaklet (14. v., '—' sudac, pristav, špan), 2°* rđav, zao, opak (1260), 3° težak (Lika, uz *kola),* 4° (u sr. r.) toponim«, poimeničen na *-ik ratnik* (1400) »1° prisežnik« prema f na *-ica ratnica* »2° taksa«, na *-ina rotnina* (Lovran, Istra) »Schwurgebühr«, na *-ost rotnost* f »pobuna«. Denominali na -aii *rotati se, -am* impf. (Zakon vinodolski) = na *-iti rotiti se, -lm* (Vuk, 13—14. v.) *(ob-, po-, s-, u-)* »zaklinjali se, zakleti se«, s postverbalima *porota f* (14. i 15. v.) »1° zbor sudaca koji se rote = zaklinju da će suditi pravo, 2° (danas ponovo uvedeno kao pravni termin za) žiri«, s pridjevom *porotan,* poimeničen na *-ik porotmk — porotac, porotnički, urota* f, *urotnik, urotnički.* Arbanasi posudiše *porote* (Gege) »vereidigte Zeugen«. Ie. je korijen **ųег-* »reći, govoriti« > gr. ε'ί'ρω »kažem«, *retor, retorika* (internacionalne riječi), lat. sa sufiksom *-dh verbum,* njem. *Wort,* lit. *vardas* »ime«; baza **ųеге-: *ųего-* i sufiks *-to:* ie. **vro-ta* > praslav. roia, sanskr. *vratom* »zapovijed, zavjet, zakon, sveta riječ, religiozna dužnost«. Upor. još rus. *vratb, vru* »sich in der Rede berichtigen«, *vrač* (v.), *reći, riječ, rok, urok* (v.).

*Lit.: ARj* 10, 874. 14, 183. 184. 185. 187. *Elezović 2,* 183. *ASPh* 34, 306. *Miklošič* 282. *Holub-Kopečný* 315. *Bruckner* 463-464. *ZSPh 4,* 217. Sabler, *KZ* 31, 283. Joki, *Stud.* 113-114. Pedersen, *KZ* 39, 356. *Boisacq"* 1097. 72. 239-230. Brugmann, *IF* 13, 157. Hoffmann, *BB* 21, 137-144. (cf. *AnzIF* 7, 12). Meillet, *MSLP 9,* 142. (cf. *KZ* 36, 89). Matzenauer, *LF* 17, 176-177. Trubacev, *Studia Mladenov* 338-9.

**rota**[1] f (Vetranie, Vodopić, Dubrovnik) »(pomorski termin) pravac, smjer lađe«. Od tál. roíŕa < lat. *rupta,* poimeničen part. perf. od *rumpêre* > tal. *rompere.* Ovamo drugi dio njemačkog francuzizma *maršruta* < fr. *route, rutina, rutiniran* < fr. *routine.*

*Lit.: ARj* 1, 184. *REW*[3] 7452. *DEI* 3289.

**rota**[2] f (1520, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »1° kolo, kotač (primjer: *ti si zadnja rata ot kara), 2°* vrhovno crkveno sudište«. U značenju 1° leksički ostatak iz dalmato-romanskoga od lat. *rota,* u značenju 2° crkveni latinizam. Sa *t* > *d* mlet. *rôda* (Perast, Božava) »isto«. S lat. deminutivnim sufiskom *-ella* tal. *rotella: roteia í* (Dubrovnik, Cavtat) »cijevka od konca, rokêl (Korčula)« noviji je talijanizam, dok je *rotaljka* (Pavlinović, Sinjska krajina) »1° kotačić, kolasce, 2° kolce na krosnama, kroz koja se nita podižu i spuštaju, 3° dulac, drvena okrugla pločica na diplama«, u dalm.-rom. **rotal-* prošireno našim sufiksom *-ka.* Iz mlet. je *rodela* f (Lepetane, brodski termin: *bucio ima rodêlu), rudela* f (Marin Držić) »okrugao štit«. Od tal. denominala *rotare* bit će *radānča* f (Račišće) »kolut kroz koji se provlači konop« < poimeničen part. prez. na *-ia rotantia.*

*Lit.: ARj* 14, 84. 184. 229. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID 6,* 119.

**rotočka** f (Konavli, Lika) »čep za mijeh, oko koga se mješina veže«.

*Lit.: ARj* 14, 188.

**rovan,** f *-äna* (1642, Vrbnik, uz *suknja},* pridjev, »smeđ«. Od tal. *ro(v)ano* »grigio«, španj. *roano,* od lat. *ravus,* sa sufiksom *-anus.* Poimeničen na *-ica rovamca* (1640, ibidem) »suknja«.

*Lit.: ARj* 14, 189. *REW*[3] 7100. *Prati* 837.

**rovāš,** gen. *-aša* (Vuk, slov., češ., ukr.) = *rval* (okolica Zadra) = *rabos* m (18. v., Vuk, Srijem, Dalmacija, Bosna i Hercegovina, ta-

koder bug.) = *rahus,* gen. *-úša* (Crna Gora) = *räbus* (Kosmet, bug., češ. *räbuse,* slvč. *rabuša)* »1° zarez na uhu (npr. svinjčetu), 2° Kerbholz, 3° račun, 4° pamet (1527)«. Deminutiv na *-ica rovašica* (Belostenec) »tessercula«. Na *-nik rovašnik* (Kurelac, Jačke) »tesserarius«. Denominal na *-iti rovášiti, rovāšīm* (Vuk, Srbija, 16. v., Baraković) = *rabošiti, -im* (Dalmacija, Bosna i Hercegovina) *(po-, u-, za-).* Oblik *rovaš* nalazi se u madž. *rovaš* i vjerojatno potječe odatle, ako se uzme da je madžarski naziv izvedenica obrazovana s pomoću madž. sufiksa *-as* za apstrakta od *ró* < slav. *rov* »zarez«, što je prema Miklošiču postverbal od *riti* (v.), odf.tle i rum. *răvaș.* Oblik sa *b* mjesto *v* nalazi se također u rum. *răboj* »Kerbholz«, arb. *rabūsh* i njem. *Rabisch.* U bug. se je taj oblik unakrstio sa domaćom riječi *гоЬъ* u *răboS.* Mladenov pristaje uz Miklošičevo izvođenje od *ryti* i uporeduje sa fr. *graver* (v. *gravirati)* < *graphum,* gr. γράφω. Prema Štrekelju *b* mjesto *v* je nastalo unakrštenjem na *rubež, rabota, rabiti.* Upor. sličan semantički razvitak u *ždrijeb* (v.).

*Lit.: ARj* 12, 837. 14, 189. Škarpa, *ZbNŽ* 29, 169-183. *Elezović 2,* 156. *Miklošič* 282. *Mladenov* 541. *Tiktin* 1290. 1311. Jagić, *SI. enc.* 3, 26-27. *REW*[3] 3847, Štrekelj, *DAW* 50, 53-57. Lacea, *DRom 5.* 401-403. Jokl, *IJb* 15, 193. 13, 167.

**rovečan,** f *-čna* (Vuk, Boka, uz *platilo, košulja),* pridjev na *-ьn* > *-an,* »neubijeljen, sirov, tela rozza, Leinwand«. Prema Daničiću, *Osnove* 183. riječ je tuda, kao *raskalašen* (što ne stoji). Ne kaže koja bi to tuđa riječ imala biti.

*Lit.: ARj* 14, 190.

**rovito** *(""jaje)* (Vuk; ne kaže gdje se tako govori), pridjev, »jaje na umak obareno«. Proširen na *-ьn* > *-an rovitan* (~íno *jaje,* Crna Gora) = *r of ita jaja* (Crmnica) pored *rofltano* = *r of ito jajce* (Kosmet) = *r olita jaica* (15. i 16. v.). Od ngr. αυγά ρουφητά »weiche Eier«, ροφτόν (Trakija, upór. bug. *rovăk),* od stgr. ρc/φέω »srcem«. Grecizam je balkanski: bug. *rįivko laice* »Weiches Ei«. Došao je u jezik preko manastirske kuhinje.

*Lit.: ARj* 14, 192. 122. *Elezović 2,* 183. Miletić, *SDZb 9,* 361. *Dorii* 341. Vasmer, *GL* Ш. *Miklošič* 282. Matzenauer, *LF* 17, 178.

**rozati,** *-am* impf. (Divković, Belović —Bernadzikowska) *(na-)* »činiti nábore, nabírati, mrskati«, s prefiksima *srozati (se), srôzãm (bječve s nogu,* Vuk), (protivno) *zarezati (tijesne gaće, rukave)* »zavrnuti«. Part. perf. pas. *rozan* (Dalmacija: *drvce, skriňa, preslica)* kao pridjev »ispisan, išaran, urešen«. Apstraktum *rozanje* »Faltenknift«. Matzenauer uporeduje neuvjerljivo s gr. ρωγμή, »rima, fissura« od ῥήγνυμι < ie. **ureğ-,* za koji nije utvrđena baltička paralela u *režiu, resti* »cijepati«.

*Lit.: ARj* 14, 193. *BI 2,* 462. 810. Matzenauer, *LF* 17, 178. *Boisacq*[3] 840. *WP* 1, 319.

**rózga** f (Vuk) — *rózga* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *rožga* = *rôzgva* f (Vuk, sa *-va* kao u *bukva, smokva),* sveslav. i praslav., »1° přitká, trklja (Boka, Paštrovići), vrljika, stuba, palica, oštroga (Crna Gora), 2° ljestve (Srbija), 3° sarmentum, propago (Bednja), 4° trstika (Hvar), 5° suho granje (Bar), 6° palmes (Istra), mjera za dužinu (Poljički statut)«. Pridjev na *-en rožden* (Belostenec) »sarmentarius«. Kol. na *-je* stcslav. *roždıje* > *rožđe* (Belostenec) = *rožje* n (16. v., Vrbnik, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, slov.) = *rože* (ŽK) »grana od trsja, čokota« = *rožje,* gen. *rójža* n (Istra) »rasad kod vinove loze«. Odatle *rožljika* (Slavonska Požega, Bosanska krajina) »suhe grane na drvetu«, sa *j* > *lj* kao naopaki govor, Dauzatova *fausse régression.* Madžari posudiše *roždıje* > *rasgye, rösgye.* Augmentativ na *-ina rozgìne* (ŽK) »vriježe«. Baltička paralela omogućuje utvrditi prvobitno značenje: lit. *regzti* »flechten, schnüren«, *rezgu* »ich stricke«, lot. *rezget* »isto« kaže da je praslavenska riječ išla prvobitno u terminologiju građenja pleterom. S tim se slaže sanskr. *rajjuh* »Strick, Seil« i lat. *restis* < **rezgtis* »isto«. Prema tome je *rózga* prijevoj perfektuma od ie. korijena **rezg-* »flechten, winden«, upravo postverbal (tipa *tok* od *teći)* glagola koji je nestao u slavinama. Miklošič i Walde uzimlju vezu s *raž-* (v.) < praslav. **orz-.* Protiv toga govore gornje usporednice kao srvnjem. *rusche* »sita, Binse, juncus« kao i arb. *rodhe.* Ima i drugih tumačenja.

*Lit.: ARj* 14, 193. 194. 197. 198. 199. *Miklošič* 227. *Bruckner* 465. *ZSPh 4,* 217. *Trautmann* 245. *WP 2,* 374. *GM* 367. Joki, *Unt.* 220.327. Meringer, *IF* 19, 448. Mikkola, *AnzIF* 21, 107. Nehring, *IF* 4, 399. Hoffmann, *BB* 25, 106-109. (cf. *AnzIF* 12, 167). Osthoff, *IF* 8, 17. Raić, *ASPh* 1, 620. Reichelt, *KZ* 39, 60-61. Rozwadowski, *SpKA* 25, 419-427 (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269.). Walde, *KZ* 34, 461-536 (cf. *AnzIF* 8, 126). Scheftelowitz, *IF* 33, 135. 54, 230. Sobolevski, *ŽM* 299, 84-93. (cf. *AnzIF* 7, 162).

**rozgotāti se,** *-gôcem* impf. (ŽK) »odviše glasno smijati se«. Postverbal *rozgot* (hrv.-kajk., Mulih) »grohot«. Ovamo apstraktum *rizgetanje* f »rzanje (konja)«. Onomatopeja je kao i *rez-*

*gelati (se), -cem* = *rezgotati* »1° smijati se (Volosko, Istra), 2° (subjekt *konj')* rzati«, izvedena s pomoću sufiksa *-ot, -et,* običnog kod onomatopeja, od onomatopejske osnove *rozg-,* koja se nalazi u *rožđiti, -im* impf. (Prigorje., Hrvatka) »debelim glasom pjevati«.

*Lit.:* *ARj* 13, 917. 14, 47. 194. 197. Scheftelowitz, *KZ* 54, 242. Nehring, *IF* 4, 401.

**ròzolija** f (Vuk) »liker« = *rozolija* (ŽK) = *rozolj* (Kosmet) »slatko piće rumene boje (do 1880, iz Skadra)«. Odatle na *-dzija rozoldžija* (Vuk) »koji prodaje rozoliju«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino rozolin* (Cavtat) »isto« = *razulln,* gen. *-ina* (Vuk) = *rozulin* (Kućište) = *rožulin* (Rab) = *rožoliš* < mlet. *rosolin.* Od tal. *rosolio* < lat. *ros solis,* učena kreacija, koja je postala balkanska riječ: rum, *rozolie* f, bug. *rozălija.*

*Lit.:* *ARj 14,* 195. 348. *Elezović 2,* 182. Kusar, *Rad* 118, 19. *DEI* 3285.

**rpina** f, upravo *гьpina* pored *гьpinya,* u stsrp. spomenicima, »mjera za površine«, od gal. *arepennis* (Columella) > *arpentum* (Lex Bajuvariorum), latinizirano stfr. *arpent* (12. v.). Početno *t* je od stfr. deklinacije nom. *arpenz* prema ák. *arpent.* Upada u oči stari početak ž. imenica na *-a, -ija* za lat. *-is.*

*Lit.:* Novaković, *ASPh* 30, 134-136.

řs m, f (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović, Vuk, Boka) »muška snaga« = *rza* f (Makarska) »snaga, jačina, rs«. Odatle zacijelo *rzak,* gen. *-oka* m (Makarska) »vrhunac sile«, po svoj prilici s prefiksom *s-* i s infiksom *no* > *nu s'fznuti, -ēm* (Vuk) »spannen, antreiben«, kako je već Daničić mislio, i možda prilog *rzimice* (Makarska) = *vrzimice* »potegnuti nož za nekim«. Turcizam *hırs* »Begierde, Habsucht, Ehrgeiz, Argen, Zorn«.

*Lit.:* *ARj* 14, 202. *BI 2,* 356. 462. *Heuser--Sevket* 170. Daničić, Kor. 221.

řt m (Vuk) = *řt,* gen. *fia* (Vodice, Istra, ŽK) pored *rat,* gen. *rata* (Vodice) = *rôt* (Hvar, čest toponim) = *ret* (Vrbnik, *na, u reti,* 1347) = *Rat,* gen. *Rata* (Ljubiša), dalmatinski poluotok, zvan *Pelješac — Pelisac,* gen. *Pelica,* sveslav. (osim polj.) i praslav. *гъіъ* »1° (Srbija) vrh brda između dvije padine, 2° nož (Hrvatska), 3° toponim (najstarija potvrda 1080: *Pissi Rit)«.* Ostali oblici: *rto* n (Mikalja) »rt od noža«, *rive,* gen. *hava* f pl. (Lika) »drvena naprava koja se zimi veže pod cipele ili opanke da se ide brže po snijegu«. Pridjev na *-ьn* potvrđen je samo u izvedenicama na *-ik rtnlk,* gen. *-ika* (Vuk, Srbija) »borac u prvim redovima«, na *-ica rtnica* (Vuk) »rakija, koja prva procuri, prvina, basica, evet (ŽK)«, možda na *-ača *rtnača* > (sa *în* > *trn) řtmača* (Vuk) »zalistak na hlačama, Hosenlatz«, na *-го Rtanj,* gen. *-Inja,* toponim (brijeg u Crnoj Rijeci, Srbija); na *-ast rtast* = na *-at rtat.* Deminutiv na *-ьс: Пас,* gen. *rea* (1379, Povija na Braču) = *rtác,* gen. *rea* (Istra) »šilo« = *retec* (Vrbnik) »vrh, bok« = *Rotac,* gen. *Roca (na Rocu* = *Racu* = *Rtu,* Ljubiša) = *Ratac,* gen. *Raca,* s pridjevom na *-ski ratački (Majka Božja Ratačka,* kod Bara i Špica), potvrđeno u dokumentima takode *Rotecz;* na *-ič rtić* (16. v., Istra), na dva deminutivna sufiksa *rtićak,* gen. *-ćka* (Belostenec) ; *rčić,* od *rtac,* »rtić«. Kol. na *-je rèe* (Lika) »slabo i nečisto žito«. Na *-janin Rćanin* »stanovnik Stonjskog Rata = Pelješca (1469)«, s pridjevom na *-ski rćanskl* (~cz *zloba}.* Odatle *rćanac,* gen. *-nca* »vrsta graha«. U toponimiji veže se s prijedlogom *na: Narat,* gen. *-rta* (Dalmacija, Hercegovina) = *Nart* (Hrvatska i Slavonija, Dalmacija) pored *Narta,* deminutiv na *-ice Nartice.* Upor. češ. *nart* »Oberfuss, Oberleder«. Odatle na *-bk nàratak,* gen. *-tka* (Sarajevo) »1° dio cbuće što pokriva vrhove prsta, 2° natakač, priglavak (Lika)«. Na *-evina: rtevina* (Srbija) »rtnica, proljenac«. Denominali na *-iti naratiti* pf. »1° načiniti rt, 2° naostřiti« prema impf, na *-va-naraćivati, -čujem,* na *-iti* od deminutiva *rtac zarati* (objekt *opanah,* Vodice) »1° urediti nos u opanka, 2° (uopće) zavinuti«; *rtnuti, -em* (15. v.) »(metafora) otresti se na nekoga«, odatle pridjev *rtnitiv* (15. v.) »otresit, naprziv«. Stcslav. *гъіъ* deklíniralo se nekada *rat,* gen. *rta* kao *pas,* gen. *psa.* Odatle generalizacija *ft* i *rât.* Upor. rus. *rot,* gen. *rta* i češ. *ret,* gen. *nu,* i *Oštre* pored *Oštrac* (toponimi). Dugim uzlaznim akcentom uklanja se homonīmija sa *rät* »bellûm«. Upor. *muka* i *muka.* Rumunji posudiše *rit* »Rüssel«. Glede postanja Miklósié je pomišljao na praslav. korijen ry-, od kojega je *rili* i *rilo.* Nije u etimologijskoj vezi s njem. *Rüssel,* koje je od ie. korijena **nerd-, *ured-,* koji se nalazi u *vrijeđati* i *rana.* Pott je upoređivao sa stvnjem. *ori* »Spitze, Ecke«, ali Brugmann. izvodi ovu riječ iz ie. **ud-dh-os,* od ie. korijena **dhe-* »setzen, stellen, legen«, v. *djelo.* Prema tome nema posve pouzdano utvrđene etimologije.

*Lit.:* *ARj* 7, 555. 594. 13, 397. 398. 789. 904. 14, 184. 203. 204. 205. 206. *Mazuranić* 1223. Ribarić, *SDZb 9,* 186. *Miklošič* .285. *Holub-Kopečný* 239. 312. *Bruckner* 356. *KZ* 45, 107. * JŸP l,* 309. 827. Matzenauer, *LF* 17,

180. 199-200. Lidén, *KZ* 56, 223. Lewy, *PBB* 32, 137. *GM* 452. Lane, *AnzIF* 54, 64-65. (cf. *IJb* 19, 252).

rub m (Vuk, Hrvatska, Kosmet, Crna Gora) = *rub,* gen. *-i* f (samo u izrazu *babine rubi = tucin dan,* Crna Gora), baltoslav., sveslav. i praslav. *гоЪъ,* »1° Saum, okrajak, 2° Naht, šav, ivica šavom optočena, 3° stonjak (ŽK, sinegdoha)«. Pridjev na *-en ruben* (Turopolje), poimeničen u sr. r. *rubeno* = na *-ina rubenina* »Wäsche«, na *-jača rubenjača* = na *-jar rubenjar* (zmija) = na *-jak rubenjak,* gen. *-aka* »debela motka na kojoj se nose rubine na pranje«. Deminutiv na *-ьc* > *-ca rubac,* gen. *-pca* m (15. v., Hrvatska) = *rubac,* gen. *rupca* (ŽK) »marama«, s deminutivima na *-ić rupčić* (Lika), na dvostruki deminutivni sufiks *rupčac,* gen. *-aca* = *rupčićak,* gen. *-íčka* (ŽK), augmentativ na *-ina rupčina* (Lika), na *-ik rupčimk,* gen. *-ika* (Lika) = *rupčenik,* gen. *-ika* (Lika) »ručnik, otirač«, na *-jar rupčar* »turdus torquatus (ima na prsima kao bijeli rubac)«; na *-zk rubak,* gen. *-pka* (Kosmet) »ivica u kite« = *rubàk,* gen. *-pka* (Istra) »1° margo, 2° mix matura«. Na *-ača rubaca* (16. v., ŽK, hrv.-kajk., Hrvatsko zagorje, Lobor, Podravina) = slov. i hrv.-kajk. *robača* »košulja«. Upor. na *-ač* slov. *robač* »krojač«. Deminutiv na *-ica rubačica.* Na *-etak,* gen. *-tka rubétak* (Šaptinovac, Slavonija) »ručnik«. Na *-elina rubètina* (Vuk, Trebinje, Hercegovina, Njegoš) »Wäsche«, *babina rubètina* »veronica agrestis«. Denominal na *-iti rubiti, rubim = rubiti* impf. (Vuk, Varoš, Duvno) *(iz-, o-, ob-, od-, po-, za-}* prema impf, na *-va- -rubljívati, -rùbljujem* samo s prefiksima = na *-ati rubati, -am* (Pounje, također češ. i ukr.) »rezati, sjeći«, s ispuštanjem *o-* osjećanog kao prefiksa *brubati* (objekt *kukuruz}.* Postverbal *òbrub* m (Vuk) = *obruba f* (Lika), na *-ik obrübak,* gen. *-pka* (Vodice) »na sitno izrezana cjepanica«, *porub* »Sauni«, odatle na *-ina porublna* (ŽK). Na -г/о *rubilo* n »željezna sprava za rubljenje«. Na *-ina rubina* f (15. v., Hrvatsko zagorje, Sipan, Gradište, Šaptinovac, Slavonija, Bijelima, Crna Gora) »1° rub, 2° platnena odjeća (Stubica, Hrvatsko zagorje), 3° košulja, 4° zavijača, veo (Bella, *Žica otaca},* 5° rubenina, rublje«, s deminutivom *rubinica,* na *-äc rubināč* »motka na kojoj se nosi rublje«, kol. na *-je rubinje = rublje* n (17. v., Vuk) »rubenina« = na *-ište rùbîste* n (Vuk, Hrvatska, 14. v.). Na *-ar rubljar* m (19. v.), »koji šije ili prodaje rublje«. Madžari posudiše glagol *rombol* »zerstören«, Novogrci možda ρουμπί »Lumpen, Fetzen«, Arbanasi *rup.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ρ,* upór. slov. *rób,* bug. *rab, polj. rąb* »Rand, Saum«, *reb* »Schlag, Einschlag«. To dokazuju i baltičke usporednice: *rumbúoti* »umsäumen«, *rambus* »träge«, *remběti* »träge sein«, *rumbas* »Einfassung der Hosen, tajka (ŽK)«. Ie. je korijen *rem-* »stützen, Leiste«, koji dolazi bez proširenja u germanskim jezicima stvnjem. *rama,* nvnjem. *Rahmen,* koje posudiše hrv.-kajk. narječja *râm* m (ŽK) = *ráma, uramiti,* proširen na *t* u *Rand.* Taj je korijen proširen formantom *bh: *rem-bh* > sanskr. *rambha* »Stab, Stütze«. Isto značenje u prijevoju perfektuma pretpostavlja praslav. *robi.* Termini *rubača* »košulja«, *rubac* »marama«, *rubenina — rublje, zarubiti* predstavljaju osim toga isti kulturnohistorijski problem kao i romansko *roba* < germ. *rauba, raubare.* Možda je došlo i do unakrštenja tih dvaju leksema. Odijevanje je bilo na štěpenu primitivne kulture u vezi s vojnim plijenom. Usp. i pod *rob*[1].

*Lit.: ARj* 4, 294. 8, 473. 14, 207. 208. 209. 210. 211. 212. *NJ* 1, 95. Ribarić, *SDZb 9,* 173. *Elezović* 1, 199. 2, 183. *Pleteršnik 2, 429. Miklošič* 281. *Bruckner* 455. *KZ* 42, 361. *MladenoO* 566. *Trautmann* 236. *WP 2,* 372. Matzenauer, *LF* 18, 263-266. Peterssen, *ASPh* 34, 376. Iljinski, *RFV* 74, 121. (cf. *JF 5,* 186). Vasmer, *ZSPh* 13, 331. Stokes, *IP 2,* 171. Thumb, *IF* 14, 361. Mikkola, *IF* 23, 122. Uhlenbeck, *PBB* 35, 177-178. 22, 541. 40, 552-561. (cf. *AnzIF* 24, 116). *GM* 371. Joki, *Stud.* 34-35. *Boisacq** 719-720.

**rubalj,** gen. *-bíja* m (18. v.) »ruski novac«. Od rus. *rubeh,* istog podrijetla od kojeg i *rubila* (v.) ili u vezi sa rus. *rubitb,* v. *rubiti.* Uporeduje se i sa stčeš. *rubik zlata.*

*Lit.: ARj* 14, 209. *ASPh* 31, 314. *Lokotsch* 1730. *Holub-Kopečný* 317.

**rubazinje** n (16. v., Čubranović) »biljka koja se pominje uz devesinje, kaloper, rutu i mak«. Dočetak *-nje* je kao u *devesinje,* pridjev na *-j* u sr. r., uza što treba razumjeti *bilje* n, kao dopunu.

*Lit.: ARj* 14, 210.

**ruben** (ŽK, hrv.-kajk., Hrvatsko zagorje, Prigorje, Posavina), pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-en,* »kao drven, madig« (uz *repa, rotkva,* nevaljala za ribanje), proširen na *-av, -jav rubenjav* (Lika) = *rubinav (~a rodakva,* srednja Dalmacija, Pavlinović). Inhoativ *orubenjaviti /po-.*

*Lit.: ARj* 14, 210. 212.

rúbida f (Istra) »rūbus fruticosus, kupina« = slov. *rohida f* »Brombeere; brusnica«. Odatle na *-nica rubìdnica* f (Istra) = slov. *robîdnica* »isto«. Istro-romanski leksički ostatak od lat. *rubētum* preko n. pl., od *rubus* s pomoću sufiksa *-ētum,* koji odgovara našem *-ik.* Nije od pridjeva *rubidus,* kako je postavio Štrekelj. Glede *e > i, t> d* upor. *Kobarid < Caporetum.* Glede *v* > 6 upor. *bolta, Brtonigla, konoba* i *koliba.* Neobičnije je da je izvedenica na *-ētum* postala opet značenjem isto što primitivům *rubus.*

*Lit.: ARj* 14, 211. *Pleteršnik 2,* 430. *REW*[3] 7409. 7414. Matzenauer, *LF* 17, 182. Štrekelj, *DAW* 50, 53: 82.

rubija f (19. v., Bosna, gurgusovački ili knjaževački okrug, selo Niševci, svrljiški srez) »zlatni novac koji je služio kao nakit«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rubiyye* < sanskr. *rūpya* »verarbeitetes Silber«, odatle i rus. rubalj, v.).

*Lit.: ARj* 14,211. *Lokotsch* 1730. *Škaljić*[3] 536.

rubinét m (Dubrovnik, Cavtat) »slavina«. Od tal. *rubinettojrub-* < fr. *robinet,* od ličnog imena *Robin,* hipokoristik od *Robert,* franačkog podrijetla, u francuskom opća riječ »neznatan čovjek, čovuljak«. Dočetak *-et* deminutivni je sufiks vlat. *-ittus.*

*Lit.: REW*[3] 7349. *Prati* 848.

rùcela f (Sućuraj na Hvaru) »1° (ribarski termin) rukovet trave kao plašilo na fronžati (v.)«. Dočetak *-ela* je zacijelo rom. deminutivni sufiks *-ellus,* koji je došao na našu riječ *ruka.* To se moglo dogoditi samo prema **manucella,* deminutiv s naglašenim sufiksom *-ellus* prema nenaglašenom od vlat. *manuculus* za kllat. *manipulus.* U toj je vlat. izvedenici osnovna riječ u našoj sredini bila prevedena *(manus* »ruka«). Upor. *recalj,* gen. *-dja* (Vodice) »ručka na kosi« = slov. *recelj,* gen. *-čija* (hrv.-kajk. također) »Loffelstriel, Sensenhandhabe für die linke Hand, Blattstiel, Krautstengel«, u kojem se je *pecelj,* gen. *peclja* (v.) < tal. *picciuolo* < lat. *pedalus* unakrstilo sa *ruka.* U Daničićevim poslovicama (18. st., Zore) *rucela* znači i »2° najbolji kruh« u usporedenju *kruh rumen kao rucela* (Bogišić). Odnos značenja 2° prema značenju 1° nije jasan. Usp. i *rucelj*.*

*Lit.: ARj* 14, 213. Skok, *Rad222,* 123. Ribarić, *SDZb 9,*186. *PleterŠnik 2,*413. *REW*[3] 5306.

rucelj[1] m (hrv.-kajk., Belec u Hrvatskom zagorju, Lepoglava) »go klip kukuruza koji se sam orunio ili su ga ptice orunile, klasunac«. S deminutivnim sufiksom na *-ík* slov. *ruček,* gen. *-čka* »ein entkörnter Maiskolben«. Veoma je vjerojatno da je to metafora od *rucelj*[2] = *recelj* »držak, babák, rukunica« i da sadrži prijevojni štěpen **ręka* za opće-slav. **ronka > ruka.* V. *recelj* i *ruka.*

*Lit.: ARj* 14, 213. Pleteršnik 2, 442.

rúcelj[2] m (Vuk, Srijem, Brač, Cavtat) »držak na kosištu ili na drugoj spravi, babak, rukunica« = (s promjenom sufiksa) *rūcálj,* gen. *-čija* (Istra, Varoš kod Slavonskog Broda) »isto«. Nalazi se još u slov. *rucelj,* gen. *-dja* = *rocelj* »1° Handhabe an der Weberlade, 2° držak na kosištu (Temeljine)«. Glede sufiksa upor. *kvacelj* od *kvaka.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o,* kako dokazuju slovenski oblici. Novija je izvedenica od lokatīva *rçce* od *rpka > ruka* (v.). Zabilježiti još treba *rùcela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo na fronžati« (v.), što je slaviziranje romanskog deminutiva **manucella* »rukovet«. Veoma je značajno što se mjesto *u < o* nalazi *e* u *recelj* m (Sušnjevo Selo, Kralje, Turska Hrvatska, Lika). Ta se varijanta može objasniti samo uporeďenjem s polj. *rįka* »ruka«, gdje *į* mjesto *ą* predstavlja prijevoj **renka* prema *ronka* u ostalim slavinama. V. *ruka, rùcela* i *rucelj*[1] »klip kukuruza«. Time je dokazano da je taj prijevojni štěpen postojao ne samo na sjeveru u poljskom, nego i na jugu u hrv.-srp. jeziku i da je prema tome ne samo baltički, nego i baltoslavenski.

*Lit.: ARj 5,* 845. 14, 213. 13, 806. *REW** 5306.

ručati[1], *ruci* impf. (čak. i hrv.-kajk., Habdelić, Jambrešić, Maralić, subjekti *oroslan,lav),* impf, na *-éti* pored na *-ati rúkati, rúče, -kā* prema pf. *rúknuti, rükne* (Vuk), istog značenja i postanja kao i *rikati* (v.). Nalazi se još u slov. (istočna Štajerska) *ručati* = *rukati, -če, -ka* (subjekti *krave, voli, jelen)* »brüllen«.

*Lit.: ARj* 14, 218. *Pleteršnik* 2, 442. 443.

ručati[2], *ručam* impf, i pf, (16. v., Vuk, Otok, Varoš, Slavonija, Kralje u Turskoj Hrvatskoj, Trebarjevo, Budak, sjeverna Dalmacija, Zaplanje ili Leskovačko, Srbija) *(do-, na-)* = *ručat* (Kosmet) = *ručati, -an* (Vodice, Istra) = na *-iti ručiti, ručím* impf. (16. v., primorski krajevi), samo hrv.-srp., »1° uzimati obrok u jutro, fruštikati, froštukati (v.), 2° jesti o podne, glavni obrok, objedovati«, iterativ na *-va-ručavati, ruçavam* (Vuk). Kako je u ŽK *ručati* samo u značenju »rikati«, izbjegnuta je neugodna homonīmija infiksom *-evati ručevati, ručujem*

(i Habdelić), upor. ukr. *ručevaty.* Postverbal na *-bk ručak,* gen. *-čka* (15. v.), s prefiksima *.doručak,* gen. *-čka, predručak,* gen. *-čka,* s denominálom na *-ovati ručkovati, -ujem* (Kola, Banja Luka), *doručkovati, -ujem* »fruštikati«. Pridjev na *-ьn* > *-an ručan,* f *-čna (ručno doba,* Poljica, Dalmacija) »kad se ruča«. Kako je taj pridjev došao u homonimijsku koliziju sa *ručni* od *ruka,* čuje se *a* iz maskulinuma į u femininumu i neutrumu *ručano doba* (Vinkovci), poimeničen na *-ica ručanica* (Vuk) pored *ručnica* »veliki ručak, objed« ili je proširen na *-ski ručansko (doba)* ili *-ji ručanjl* (Lika) = *ručanjski,* na *-en ručen* (Mostar, *doba).* Na -n/a *ručnja* f (Istra, Rijeka, Trsatski urbar, 1610) »collazione«. Složenica od sintagme *ručkonoša.* Riječ *ručak* bez sumnje je izvedenica od *ruka,* kao organa koji skuplja hranu, upor. lat. *collatio* od *conferò.* Termin je nastao zacijelo u vrijeme kad se jelo bez žlice, viljušaka i noža, samo rukom.

*Lit.: ARj 2,* 663. 7, 595. 14, 214. 215. 217. 218. 223. 224. Ribarić, *SDZb 9,* 188. *Elezović 2,* 188. *Miklošič* 282. Matzenauer, LF 17, 182. Vasmer, *Ivšićev zb.* 393 — 5.

rud[1], f *ruda* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »rd, crven, crvenkast«, potisnut danas gotovo u zaborav od navedenih sinonima, očuvan u toponimima *Rudopolje* (Lika) »ilovasto polje«, *Ruda Bukva* (Uzice), *Ruda glavica, Rudo Brdo* (Crna Gora). Poimeničen *ruda* f »crveni kupus«, na *-ьc rudac,* gen. *ruča* (ovo može biti i od *rud* »kovrčast«, v.); *rúda* f (14. v., Vuk) »1° mineral, 2° mjesto gdje se kopa, 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjev *rûdan,* određeno *rudni,* toponim u sr. r., poimeničen na *-ka rutka* f »ptica cyprinus rutilus, Rötel«, na *-ik rudnik,* također poznati oronim, pridjev na *-ski rudnički,* na *-ica Rudnica,* toponim, na *-jaca rudnjača* (Vuk) »1° gljiva, 2° jagoda« = *rudnjaja* »gljiva«. Neologizmi na *-ar rudar,* gen. *-ára, rudárov, -ev, -ski, rudari)a, rudarina, rudarnica, rudarnički, rudarstvo, rudstvo,* na *-aia rudača* »1° Erz, 2° crvenkasta jabuka«. Složenica (prevedenica, calque prema njem. *Erzgebirge) rudogorje, rudokop* »Erzgrube«, *rudòkopnja.* Inhoativ na *-éti rúdjeti, -ï* impf. (Vuk, subjekt *grožđe) (po-, za-) = rüdet* (Kosmet), iterativ *zarudnuti, -rùdujë.* Samoglasnik и je nastao od ie. dvoglasa *ou,* kako se vidi iz lit. *raudas* »crven (konj)«, lot. *raudat,* poimeničeno lit. *rauda* f »1° crvena boja, 2° Rotauge«, avesta *roobita* »crven«, got. *r-auįs* = nvnjem. *rot,* gr. ερευθος »crvenilo«, lat. *rubetis, ruber, rubidus,* galski *Raudus, Anderoudus, Campì Raudu.* Isti vokal nalazi se još u pridjevu *rumen* (v.), i *rus* (v.). le. je korijen *^eudh-* (upor. gr. £ρευθος, ἐρεύθω), u prijevoju perfektuma **roudh-.* Upor. sanskr. *loha* »rotes Metall, Kupfer, Eisen«, stvnjem. *aruzzi, erizzi, aruz,* nvnjem. *Erz.* Glede *ruda* postoji još interesantno mišljenje G. Ipsena, koji tvrdi da je praslav. *ruda* proto-ie. pozajmica iz sumersko-akadijskog jezika u Mezopotamiji.

*Lit.: ARj* 14, 224. 225. 227. 228. 229. 233. 234. 235. Hirtz, *Aves* 420. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 318. *Bruckner* 467. *Mladenov* 563. *WP 2,* 359. *Trautmann* 238. Ipsén, *IF* 41, 174-183. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). Joki, *Unt.* 193. *Boisacq*[3] 276-277.

rúd[2], f *rúda,* određeno *rudi* (Dubrovnik, Perast, uz *kosa, vuna, vlasi, glava, čelo, perčin,* u metafori »zemlja brežuljasta«), praslav. **гоаъ,* »kudrav« = *rúd* (Kosmet) »rastresit, nezamršen, mek *(vuna, pogača)«.* Poimeničen *ruda f* (Vuk) »1° česta i kovrčasta vuna (protivno *reha,* v.), 2° ime domaćim životinjama, 3° planinska trava, 4° crven kupus (tu je unakrštenje s pridjevom *rud* »crven«)«. Proširen na *-ast rudast (ovca,* protivno *rehav,* v.), na *-ьn* > *-an rudan* (Sipan) »isto«, na *-av rudav,* (s umetnutim *n* pred dentalom) *rϋndav* »dlakav, runjav«, ovamo i *rudlast* »isto«. Poimeničenja na *-ьc* > *-ac rudac,* gen. *ruča* »1° čovjek rudast, 2° kovrčast kelj«, na *-ai rudāč, -ača* (Vrbovsko, Hrvatska) »čovjek rudast«, *rudača* (Crna Gora) »trava koja raste po utrinama, 3° toponim (može ići i pod *rud* »crven«)«, na *-ak rudāk,* gen. *-âka* »ime prascu po kovrčastoj dlaki«, na *-alo, -alce, -ilo rudalo* n = *rudalce* = *rudilo* »oruđe za kovrčanje kose«, na *-eš* = *-ež rudēš,* gen. *-éša* (Zlatarić) — *rudež* »]° čuperak, *2°* ime volu, 3° toponim«, na *-ica rùdica* (Vuk, Srijem, Srbija) »1° vuna najbolja za predivo, 2 ime ovci (Bruvno, Lika), 3° čuperak«, s pridjevom na *-jav rudičav* »vunat«, na *-an* (tip *Milan) rudan* »1° ime domaćim životinjama, 2° prezime«. Augmentativi na *-etina rudetina* f »rudeši«, na *-ine rudine* f pl. (Mikalja) »rudeši«, možda i geografski termin *rudina* »1° (metafora) tratina, utrina, polje, poljana« = *rudina* (Kosmet) »meka zemlja« = *Rudina* »2° veoma raširen toponim (u sing, i pl.)« = bug. *rudina* »planinsko pasište«. Pridjev na *-ăst rudinast* (Pavlinović), na *-ski rudinski,* poimeničen na *-jača rudišnjača* (Beograd, Leskovac) »vrst gljive«. Upor. *rudnjača* (Šumadija) »pečurka što raste po rudini, vilovnjača«. Deminutiv na *-ica rudinica* (Vuk) »1° rudina, 2° toponim«. Za *Rudiniai* (uz

more. Milna) pričaju da su tu stanovali ljudi kovrčaste kose, koji su se zvali *Rūdim (Māte Rüde,* upór. slov. prezime *Rode).* Možda ide ovamo deminutiv na *-tk rudinak,* gen. *-nka* (Ogulin) »kamen u njivi, gruntu«. Upór. bug. deminutiv *rudinká, rudnika* »ime ovci«. Na *-ónja rudonja* »ime domaćim životinjama«. Na *-ulja rudulja* (Bosna i Hercegovina) »radasta vuna«. Ovamo ide zacijelo na *-ika rudlika* = *rudtikovac,* gen. *-vca* (Bjelovar) »hrast sladun (nazvan tako prema formaciji lista)«. Složen pridjev od sintagme *rudokos* »kudrave kose«. Denominali na *-ati rudati* (objekt *kosti)* »kovrčiti« = na *-iti ruditi, -im* impf, *(na-)* »isto« prema iteratīvu na *-va- naruđivati, -ujem.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *G.* Upor. slov. *rod* »asper« i polj. *rįdzina* »fetter Boden«. Pridjev je potvrđen samo u hrv.-srp. (bug. ?) i slov. jeziku. Za *rudina* jedino postoji u poljskom jeziku usporednica. Ipak mislim da je praslav. Upada u oči da i bug. *rud, rudíca* »ovca rudaste vune« i terenski naziv *rudina* sadrže *u* mjesto refleks za *ç.* Arbanasi posudiše iz hrv.-srp. *rud* (Gege), *rudo* (f *lesh rudo}* »feine Wolle einer besonderen Schaffgattung, welche ebenso gennant wird«. Miklósié uporeduje pridjev sa stvnjem. *arandı* »asper«, Matzenauer *Budina* — polj. *rįdzina* sa lot. *randa,* lit. pl. *randawos* »niska morska obala«. Loewenthal s imenom nordijske boginje zemlje *Rindr.* Upor. i galsku složenicu *equoranda* u toponomastici i *rdês* (v.).

*Lit.: ARj* 7, 598. 14, 225. 227. 228. 229. 230. 231. 232. *Elezović 2,* 184. *Pleteršnik 2,* 481. *Miklošič* 281. *Bruckner* 458. *Mladenov* 563-564. Štrekelj, *ASPh* 11, 465-466. *GM* 370. Matzenauer, *LF* 18, 266. Loewenthal, *PBB* 55, 317. Petersson, *ASPh* 36, 142-143.

**ruditi,** *rudlm* impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *surutka, mlijeko goruždom* i *»kutiom«)* »prelijevati, pošto se prevari, kao presipati, da se ne pokvari«. Možda je istog podrijetla kao *ruditi* od *rud[1]* »crven« (v.).

*Lit.: ARj* 14, 232.

**rudo** n (Privlaka i Komletinci, Slavonija, Varoš kod Broda, Topolovac, Hrvatska) = *ruda f* (Vuk, ŽK, Uzice, Kralje, Turska Hrvatska, Lika, Vinkovci) = *rûd* m (Virje, Lobor, Hrvatsko zagorje) »gubernaculum, procijep u kola«. Nalazi se još u slovenskom i ukrajinskom jeziku. Pridjev na *-ьn rudní (konji,* Vuk), poimeničen na *-jak rûdnjak* (Vuk) »Deichselpferd«. Na *-ar rudar* m »koji ravna rudom na kolima ili saonama«. Kao kolski termin riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *rud* (15. v.), Rumunji *rudă* (Erdelj), s deminutivom slav. podrijetla na *-ica rudiță,* na *-oară* < lat. *olus, -a rudioară,* na *-ar rudar* m prema *rudăriță* i pridjev *rudăresc* »ciganin, cigánka, koji pravi razne predmete iz drva«. Miklošič uzimlje da je hrv.-srp. i slov. riječ posuđena iz madžarskog jezika. Protiv toga govori činjenica da je u hrv.-srp. obliku potvrđena i u rumunjskom. Što se tiče postanja, Miklošič pomišlja na stvnjem. *ruota* »Gerte, Rute, Stange«. Prema Gamillschegu bio bi to ostatak gepidskog jezika u rumunjskom, protiv čega govori geografska area. U užičkom okrugu *ruda* znači »gredica u koju stave vreteno«. Ne zna se kako se odnosi to značenje prema kolskom terminu. Isto tako nije jasan semantički razvoj od *rudnjak,* gen. *-aka* (Vuk) »kotarica, košara, sepet«, ako je od iste osnove.

*Lit.: ARj* 14, 225. 233. 234. *Miklošič* 282. Murko, *WuS 12,319.WP 2,* 368. *Tiktin* 1342.

rufet m (Vuk) pored *rufet,* gen. *rufèta* (Kosmet) = *rufet* (Crna Gora, Riječka nahija) = *rúvet* (Leskovac, Zaplanje, Poljanica, Klisura) »ceh, esnaf, obrtničko društvo«. Na *-li rufMija* = *ruvètlija* (Vuk) = na *-nik rufètnik* »ortak« (Crna Gora). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rufet* > tur. *ürfet, urfeť)* iz zanatlijske organizacije: rum. *rufet / ruf-* »korporacija«, *rufetaș* »seljak koji je radio u solani«, bug. *rufet,* ngr. ρουφέτι(ον).

*Lit.: ARj* 14, 237. *Elezović 2,* 187. *Mladenov* 564. *Tiktin* 1343. Matzenauer, *LF* 17, 186.

**ruga** f (Šulek, latinizam ?) »nábor«. Pridjev *rugan* (zacijelo part. perf. pas?, Belostenec) »rudast, frkán (upór. *frkat* ŽK »savijati«. Denominal na *-ati rugati, -am* impf. (Belostenec, Voltiđi, Kanižlić, Krmpotić, Kurelac) »nabírati, kovrčiti, uvijati«. Od lat. > tal. *rūga, rugare.* Upor. arb. *rrūga* f s članom »put za Bar, ulica (primjer: *Rruga per shkua te prīfti Zatrebao)«.*

*Lit.: ARj* 14, 240. 241. *REW** 7426. *GM* 376. *DEI* 3294.

**rugati se,** *rugam* impf. (Vuk) *(na-, ob-, po-, pod-}* »illudere, špotati (ŽK *o-, na-)«,* na *-iti ružiti, ružim* impf. (Vuk) *(iz-, na-, ob-}* = *ružiti* (Vodice) »grditi, psovati, sramotiti«, prema pf. *podrugnuti se* i iteratīvu na *-va- narugavati, -am* (Belostenec), *podrugivati se / narug-, -rugujēm, -ruživati, -ružujēm,* samo s prefiksima, na *-ovati podrugõvat se, -ūjem* (Kosmet). Baltoslav. i praslav. *rog-.* Pridjev

na *-ьn* > *-an ružan,* f *ružna* (16. v.), određeno *ružni* »grd, gadan (protivno *lijep}«* = *ružan* (ŽK) »golem« = *ružen* (hrv.-kajk.), stcslav. *гсгъпъ;* na *-iv rugiv* (Hektorović). Apstrakti na *-oca, -ost, -ilo: ružnoća* (17—18. v.), *různost, různilo* (južni krajevi). Inhoativ na *-éti o(b}rúžnjeti, -īm* (Lika). Postverbali *rüg* m, *ruga* f (Vuk) »1° sramota, 2° strašilo za djecu *(baba ruga}«, naruga, poruga* f, *rugo* n (čakavski, Dubrovčani). Prilog *rugo* (Split). Apstrakti na *-ba ružba* (Lika) od *ružiti,* na *-oba rugoba* f (Vuk), odatle (unakrštenjem s arapskim turcizmom *dženabet,* v.) *rugábet f* (Lika), na *-ota rugata* f (Lika), na *-av rugav* f (Lika), na *-lo ruglo* n. Radne imenice na *-alo rugalo* n (Lika) = na *-ač rugai,* gen. *-aia* (Stulić), s pridjevom na *-ev rugačev* = na *-lac, rugalac* m prema f *rugalica* = na *-vac rugavac,* gen. *-vca.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala o* upor. stcslav. *regati se.,* slov. *rogati,* češ. *rouhati,* polj. *urągać się,* stprus. *rãnctwei,* lit. *išrangóti* »illudere, ludibrio habere«. Ie. nazalizirani korijen **yreng-,* od **ųег* »savijati«, koji se nalazi u *režati* (v.), stcslav. *regncti* »hiscere« ovdje dolazi u prijevoju perfektuma **urong-* u psihološkom značenju. Prvobitno konkretno značenje nalazi se u lit. *ringuoti* »crispare, incurvare«, lat. *ringi.*

*Lit.: ARj 4,* 301. 7, 599. 601. 8, 470. *Elezović 2,* 92. Ribarić, *SDZb 9,* 188. *Miklošič* 276. *HoIuЬ-Kopecny* 315. *Bruckner* 595. *KZ* 42, 362. *Mladenov* 563. *WP* 1, 272. Matzenauer, *LF* 17, 186. 18, 267-268. Endzelin, *FBR* 19, 198. 293. (cf. *IJb 26,* 358). Osten-Säcken, *IF* 28, 421. 33, 254-255.

ruho n (15. v., narodna pjesma) = *rûvo* = *ruha* f (Habdelić) »odijelo, odjeća, odora, haljine, pratež« = *ruha f* (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »plahta«, sveslav. (osim ukr. i rus.) i praslav., s pridjevom *zlameno ruho* (hrv.-kajk. prema madž. *jegy-ruha}* »prćija, miraz«. Pridjev na *-ьn* > *-an rûsan* »1° koji ima dobro ruho na sebi (dubrovačka okolica), 2° koji nosi crno ruho za nekim (Uzice, Kosmet)«, poimeničen na *-ica rušnica* (Vrbovsko) »škrinja, sanduk za ruho«, odatle na *-jarka rušničarka* »žena koja trguje starim ruhom«, raširen na *-at ruinat* »koji sprema mnogo ruha« = na *-at ruhat* = *ruvat.* Deminutivi na *-će ruščē* (Vodice) = *rúšce* n (Varoš kraj Broda), na *-ica rušica* (Bednja, Hrvatsko zagorje) »plahta kojom se zaogrće žena kad ide od kuće«. Na -anca *ruvarica* »žena koja ima mnogo ruha«. Denominál na *-iti rušiti se, -lm* impf. (Slavonija) *(na-, po-, pre-}* »1° odijevati se, oblačiti se, 2° nositi crninu za nekim«, *narušiti se, -īm* (Lika) »snabdjeti se ruhom«. Upor. bug. *ruhvam.* Riječ je kulturna. Posudiše je Madžari *ruha,* Rumunji *rufă,* Novogrci ρουφά, ροῦχον (Rhousopoulos), čak i oni koji žive u južnoj Italiji kao ostatak Grka iz Magna Graecia ροῦχον »Wollstoffkleid«. Ista riječ postoji u češ. i polj. *ruch* kao maskulinum u značenju »pokret«. Polj. *ruchno* pored *rúcho* i rus. *ruhlo* kao pridjev značilo je »pokretan«. Upor. istarski pridjev *rúhal,* f *ruhla* »rahao« (v.). Odijelo se smatra u terminologiji kao nešto što se promjenjuje. Upor. tal. izraz za »gaće« *mutande* (gerund od *mutare},* rum. slavizam *premeneală* »Wäsche zum Wechseln, Umkleidung«, od *a premeni* »preodjeti se« < *premeniti,* zatim hrv.-srp. *premetača* (v.) i rum. *promeană* »odijelo«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu *^eus-,* proširenje formantom í (odatle *h)* od **reu-* »ausreissen«, u prijevoju perfektuma *^ous-,* u baltičkoj grupi lit. *rausti, rausiu* »scharren, wühlen«. Prijenos toga značenja na odijelo nalazi se samo u slavinama. Kako se radi o odijevanju, koje se dobivalo i ratnim plijenom, može se razvitak značenja uporedivati i s germ. *rouba* > *robe* u romanskim jezicima i sa arb. *plaçkë* »prtljaga« < *pljačka,* ne samo na *mutande.*

*Lit.: ARj* 7, 601. *Elezović 2,* 188. Ribarić, *SDZb 9,*188. Jagić, *ASPh* 31, 550. *Miklošič282. Holub-Kopečný* 318. 319. *Bruckner* 466. *Mladenov* 565. Rohlfs, *Grazitat* 1886. Meyer, *SAW* 130,*2, 55.* Mikkola, *RFV49,*270-280. *(AnzIF* 21, 86). *WP 2,* 356. *REW*[3] 5785. *Tiktin* 1255-1256.

**ruina** f (Marin Držić »propast«, danas općenito, latinizam) »ruševina, pogibija«, denominal *rumati, -am* impf. (Vrbnik) = *rujinăt* (Božava) = (sa *v* koje zatrpava hijat ili prema tal.) *ruvìnat (se}* (Kućište, Poljica) »pokvariti«, *ruvina* f (1585, Kastavski statut; Veprinac, 1590) »kvar, šteta«, *ravinât (se)* (objekt *slika,* Dubrovnik, Cavtat, Perast) »nagrditi se«, na *-irati ruinirati se, -inīrām, rovina f* (Šulek ?) »podrtina«. Od lat. *ruína* (od *ruere)* > tal. *rovina.* Upor. arb. metatezu *virane* (Ulcinj) »1° ruševine, 2° dio Ulcinja«, prema *rfêja kā rreinū mnaren* (Ulcinj) »grom je srušio minaret«. ·

*Lit.: ARj* 14, 191. 249. 347. *REW*[3] 7431.

**Ruizvorb** (1349, Skoplje), toponim, selo koje je car Dušan darovao crkvi u Arhiljevici. Današnji oblik nepoznat. Čini se da je kompo-

zitum od *rívus* > rum. *ńu*. Ako je tako, toponim je tipa kao na Siciliji *Linguaglossa,* tj. drugi dio složenice tumači prvi u drugom jeziku.

*Lit.: ARj* 14, 250. *REW* 7341.

ruj, gen. *ruja* m (16. v., Vuk, Kosmet, Vrbnik, Trebarjevo, Kralje, Turska Hrvatska) »1° biljka rhus cotynus L., 2° crvena ili žuta boja« = *Ruja* f (Lika, Srbija), toponim = *ruja* »boja rujeva«. Pridjevi na *-ъn* > *-an rujan* = *Rujan,* gen. *-jna* »staro ime za Zlatibor«, odatle etnik *Rujanac,* gen. *-nca,* s pridjevom *rujanski (manastir") ι rujno vino* (Vuk), upor. češ. *růjný* »žut, žutkast, crven, crvenkast«, poimeničen na f *Rujna,* toponim, u sr. r. *Rujno* (manastir na Zlatiboru), na *-ik Rujnik,* toponim, na *-ica rujnica* (Vuk) »1° žućkasta gljiva dobra za jelo, 2° toponim«, apstraktum na *-ost rujnost,* na *-en rüjen* (Cres), na *-ev, -ov rujev, rùjova î* (Lika) »ime kravi«, poimeničen na *-ina rujevina* (Krivošije) = *ruj'evina* (Kosmet) »rujevo drvo«, *Rujovina,* toponim. Na *-tka rujika* (Srbija, Milićević) »neka trava«. Na *-ьc rujac,* gen. *-jca* m »čovjek riđe crvene kose«. Na *-ák Rujak,* toponim. Inhoativ na *-iti* (preko *-eti) rujiti, -im* impf, »postajati rujeve boje«. Rumunji posudiše *ruen* = *ruin* = *ruian* »biljka scabrosa«. Nalazi se još u slovenskom i bugarskom jeziku. U bug. *rojní, rojno vino,* koje Mladenov stavlja pod *swój, poroj* od korijena **rei- : *roi-,* bit će posuđenica iz hrv.-srp. Za bug. *ruj* uzimlje Mladenov srodstvo sa *ruda* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 250-56. *Elezović* 2, 185. 539. *Miklošič* 282. *Mladenov* 564. Steinhauser, *ZSPh* 16, 9. Korsch, *ASPh* 9, 664. Pečo, *PPP* 28, 101-4. Vaillant, *PPP* 29, 323-24. Boeglin, *PPP* 29, 324-31.

**rûjba** f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Ston, Korčula), običnije u pl. f *rûjbe* (Potomje) »upala i otvor na rukama i nogama od studeni, vašica, nazebine, bugance f pl. (Boka), buganci m pl. (Šibenik«), Deminutivi na *-ica rujbica,* na -ьc > *-ac rujbac* m. Augmentativi na *-ina rujbina* »rana od prozebe, promrzlost, ozeblina«. Pridjevi na *-ast, -av rujbast, rujbav.* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog pridjeva u f *rubea* (m *rubeus)* »crven«. Glede grupe *bι* > *ιb* upor. *gujba, Olib.* Ne može se misliti na našu apstraktnu izvedenicu na *-ьba* od *пdь,* jer taj sufiks služi samo za izvođenje nomina actionis od glagolskih osnova.

*Lit.: ARj* 14, 252. *REW** 7408.

**ruka** f (12. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv *ryką,* »1° za dio tijela, manus, 2° termin pravne simbolike, vjera, Handschlag, 3° način (allerhand, *na brzu ruku,* fr. *manière* < lat. *mortuaria,* tal. u narječjima *d' ogni mano),* 4° sreća (obratno *nerūką),* 5° posrędstvo (upor. *poruka), 6°* strana, vlast (upor. *područje, u jednu ruku),* 7° radovi koji se rukom obavljaju *(ruka* »rukopis« u izrazu *ima lijepu ruku),* 8° metaforickí prijenos na sude sa rukatkom, itd.«. Semantički zakoni metafore i sinegdohe izražavaju se kod ovog termina na razne načine. Pridjevi: na *-ъn* baltoslav. i praslav., stcslav. *госънъ* > *ručni (rad, posao,* protivno *tvornički, fabrički, mašinski),* poimeničen na *-ik ručnik,* gen. *-ika* = *rušnjík* (ŽK) = *rušnik* (Šušnjevo, Čakovac, Ogulin) »1° otarak, ubrusac, peškir (istočni krajevi), tovàljuo (jadranska zona)«, s deminutivom *ručničić* = (metateza) *ručinčić* (Daničić, poslovica) = *ročník* (Buzet, Sovinjsko polje) »2° držak od cijepa, 3° jamac, poruk (Bosna, prije dolaska Turaka, 1380)«, na *-ica ručnica* (Poljica) »torba koja se nosi o lijevoj ruci«, s umetnutim *i* prema *ručinčić ručinik,* gen. *-ika* = *ručinak,* gen. *-nka* (oboje u Dubrovniku), na *-jak ručnjaci* m pl. (Rađevina, Srbija) »dva drveta što se meću pod plast kad se hoće nositi rukama«; na *-at rùkat,* poimeničen na -ьc > *-ac rukatac,* gen. *-kaca* (Ston) = *rukatac* (Smokvica, Korčula) »(metafora) vinova loza i grožđe, veličine ruke«, na *-ъk rukatak,* gen. *-tka* »držak«, na *-ka rùkatka* (Vuk, Srijem, Bačka, Futog; Kralje, Turska Hrvatska; Riječka nahija, Podgorica, Bosna, Lika, Varoš kod Broda, Slavonija) »1° držak, 2° vrsta lonca, mala pinjatica, 3° čaša sa drškom«. Odatle augmentativ *rukačina* (Lika). Proširen na *-ъn rukatni* »ručni«. Deminutivi na *-ica ručica* (Vuk) »1° parva manus, 2° držak, 3° količina manja od rukoveti (Kosmet), svežanj kudjelje ili lana, 4° *(ručice* pl., donja Podravina) obje ručice željeznog pluga« = *račića* (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »5° uspravna Ijestva na seljačkim kolima, stranica (Golać), 6° držak na tavi, lijku«, na -ьc > *-ac rukac,* gen. *-kca* (Jambrešić, nesigurno) »biljka divizma«, odatle denominal na *-ati, -jati ručicati, -ām* (Otok, Slavonija, Đurđevac) = *ručicati, -ām* (Šaptinovac, Slavonija) »čistiti ručice«, na *-bka* (baltoslav., praslav.) stcslav. *rpčoka* > *ručka* »1° držak, na loncu, 2° *(ručke,* donja Podravina) ručice na plugu«. Odatle augmentativ na *-anj ručkânj,* gen. *-ónja* (ŽK) »veliki lonac«. Augmentativi: na *-ina račina* (Bella, Stulli, Vuk,

Bačka), na *-uljina ručuljina* (Piva-Drobnjak), na *-urina ručurina* (Vuk), na *-erina ručerina* (Lika), na *-erda ručērda* (Slavonija, Srijem, Bačka), na *-etina ručetina,* na *-etanja ručetanja.* Na *-ač: rukač* »sud sa rucnjem«, odatle deminutiv *rukačica* (Vuk) »lonac s ručkom«. Odatle hipokoristik *ruja,* koji G. Meyer krivo uporeďuje s arb. *roge.* Na *-ača rukača* »ručno rebro«. Praslav. na *-av rukav,* gen. *-ava* (Vuk) »1° manicus, 2° toponim«, s deminutivima na *-ić rukavic, rukavčii,* na *-ьc rukavac,* gen. *-avca* »1° manica posticcia, 2° kožica na konjskoj puzdri, 3° lisnata cijev u biljaka, 4° dio različitih sprava, 5° toponim (Istra, Vis)« = pl. *rukavci,* gen. *-avaca* (Vojnić, Vukmanić) »ženska nošnja«, na *-ica rukavica* (Vuk) »gant«, zamijenjeno sintagmatskom izvedenicom od *na ruke* i unakrštenjem od *rukavica* u *narukvica,* deminutiv *rukavičica,* odatle na *-jar rukàvičar = narukvičar* »koji pravi rukavice«, *rukavičarnica,* augmentativ na *-enda rukavenda,* na *-ina rukavina* (Vuk, takoďer ličko i bunjevačko prezime); na *-nica rukavnica* »1° Ärmelloch, 2° mreža za hvatanje ptica«. Na *-na rukna* (Kavanjin) »neki ures« (nepouzdano). Na *-unac, -unica rukùnica* (Vuk) »držak«, odatle na *-jar rukuničār* »konj koji vuče u rukunice«, *rukúnac,* gen. *-unca* (Orahovica, Slavonija) »držak na kosištu, rucel«. Denominali na *-iti ručiti (se), ručím* (Vuk) »1° u vezi s *ruka* kao unutrašnjim objektom: *ruke ručiti, 2°* zaručiti (djevojku), 3° uhvatiti se za ruke, 4° učiniti sefte (Risan)«, inače najčešće u prefiksalnim složenicama *iz-, ispo-, na-, napo-, ob-, od-, opo-, otpo-, po-, pre-, prepo-, s-, za-* i iteratīvu na *-va- -ručívati, -ručujēm,* samo s tim prefiksima. V. *ručati > ručak.* Te su složenice najčešće nastale iz prijedloških sintagmi, parasintaktičkim putem: *iz ruke, na rūke, za ruke, po ruci.* Značenja se osnivaju najčešće prema 2°, 5° i 7°: *izručiti, izručim, izručivati, -ručujem, isporučiti, isporučitelj, izručniklpo- = izručitelj* prema *izručnica,* postverbal *isporuka,* s različitim značenjima kao »1° predati u ruke, 2° objaviti, 3° podjamčiti se (prema *poruk)«, isporučnica* »sponsor femina«; *poručiti, poručim* »zapovijediti« = *naručiti* »commander«, odatle postverbal kao radna imenica *poruk* (15. v., ZK) »jamac« (semantički razvitak tog postverbala najbolje se objašnjava istoznačnim izrazom *tnanupreso, -priso* u Supetarskom kartularu iz 1080. *»rukom = po ruci* prihvaćen«, upor. i tal. *mallevadore,* od *mallevare* < lat. *manu levare); poruka = poruka* (Vodice) = *poruka* (ZK) »1° vjerenje, vjenčanje, 2° objava«, na *-nik poručnik* »lieutenant«, apstraktum *porudžbina = narudźbina; preporučiti* »recommander«, postverbal *preporuka; oporúčiti* »zavještati«, s postverbalom *oporuka* i pridjevom odatle *oporučan; naporučiti* »naložiti«, s pridjevom *naporučan; obručiti* ovjeriti«, *obručnik* prema *obručnica = obručnik* prema *obručenica* »zaručnik«; *odrūčit, -učim* (Kosmet) »isprazno dovoditi«, *odručivati; prerūčit, -rūčim* (Kosmet, objekt *crešnje); sručiti (se), sručim* (objekt *sranju na nekoga,* Vuk) »isprazniti«; *zaručiti se* »vjeriti se«, s postverbalom *zaruke* f pl. »vjeridba«, *zaručnik* m prema *zaručnica.* Neke imaju čitavu leksikologijsku porodicu, kao *naručiti* pf. (14. v.) prema impf. *naručati, -am, naručivati,* postverbal *nánika,* pridjevi *naručan = naručit* »zgodan«, *naručnik* »1° dio svećeničkog odijela, 2° knjiga«, *naručnica* (Dalmacija) »rukavica«, *naručnjak* »nakit na rukama«, *naručica* »(termin švelja) štogod zavraćeno na rukavima«, neologizam *naručnina* »provizija«, na *-ъk naručak,* gen. *-čka = naručaj* (sufiks prema *zavežljaj) = nàručalj,* gen. *-čija* (sa / > *lj,* obratan govor, fausse régression, Istra), na *-ba narudžba, narudžbina, narudžbenik, -ovni, -ovnik, -ovnica.* Denominai na *-ovati rukovati (se), rukujem* »1° ručiti se, 2° vjeriti, 3° upravljati«, odatle *rukovalac,* gen. *-oca = rukavac,* gen. *-ovca.* Imenice s prefiksima bez prefiksalnih glagola: baltoslav., sveslav. i praslav. s prefiksom *ob-* i sufiksom *-io:* bačvarski termin *obruč* (Vuk) »1° Fassreif, krug, okrug, obod, ovenjača, uçkurluk« < stcslav. *оЂгссь,* sa deminutivima na *-ъk obrúčak,* gen. *-čka,* na *-ič obručić,* pridjev na *-ъn obručan,* poimeničen *obručnjak* »nož«, *obručnjara* (Vuk, Slavonija) »kruška«, na *-an obručan,* gen. *-äna* »lonac«, kol. na *-je obrūčje* n (Vuk), denominal *obručati, -am (na-), obručavati* pored *naobrúčiti* (Vuk). S prefiksom *pa-* (v.) *paruka* (Ljubiša) »blizina«, odatle prilog *na paruka* (Kosmet) = *năparuka* (Smokvica, Korčula) »na meti« = sa sufiksom -го'(kao *obruč) na poruč* (Brusje) = *naruč* »zgodno«, *naruč* f (Vuk) »1° što je dobro, povoljno, 2° posuda«, *naporučtvo* (15. v., čak.) »promptitude«. Od sintagme *pri ruci: priručan = naručan,* poimeničen *priručnik,* neologizam za *Handbuch.* Od sintagme *na ruci* na *-je naručje,* sa zamjenom sufiksa prema *zavežljaj : naručaj.* Od *pod rukom* pridjev *područni* i na *-je područje.* Pridjev *razrukovan* (riječko primorje) »praznih ruku«. Brojne su složenice od glagolskih sintagmi kao *rukom jịti: rukojat* f (Pavlinović) = *rukovet,* gen. -í = *rükoved* (Kosmet, *t > d* obratan govor,

fausse régression) = *rukoveta* f (Vodice, Istra), s deminutivom *rukovêtica,* deminutiv na *-ьc rukovetac,* gen. *-ča* < stcslav. *rckojetb,* češ. *rukojeť* »manipulus«, sa *j* > *v* kao u *nakoveđa* pored *nakojeđa',* odatle *rukovèdati, -ãm* (Bačka, Srijem), kol. na *-je rukoveđe* (Bukovica); *ruku dati: rukodaće* (Vuk, Crna Gora) »zajam« = *rukodavanje, rukodavac* ~ *-valac,* gen. *-oca* = *rukodavnik.* Tako nastadoše većinom prevedenice: *rukopis* = *sakopis, rukopisni, rukopisac,* prevedenica od *manuscriptum* = *Handschrift, rukodjelje* prevedenica od *Handwerk, rukodjelac* »zanatnik« = *-djelnik* = *rukodjelja, rukodjelo* »zanat«, prevedenica *rukopoloženje* od *rukopoložiti* = *hirotonisati* < gr. χειροτονίζειν; *rukojamiti* (Vetranie) od tal. *mallevare,* s prilogom *rukojamo* (1478), *rukojemlja* »držalo«, *rükodrž* f (Crna Gora, Riječka nahija) »držak«, *rukodržac,* gen. *-sca* (Ljubiša) »jatak«, *rukoljub* (hrvatski gradovi) od *Handkuss, rukopomoć* f, *rükosad* (Vuk) »vinograd saden rukom«, *rukòstãvmk* (Vuk, Ljubiša, Bosna) »krivac«, *rukotvor* od *Hadwerk, Handarbeit* (i kod pisaca kod kojih nema njemačkog utjecaja), *rukotvórac,* gen. *-rea, rukotvoran* (Poljica), *rukotvorina* (Vuk), *-stvo,* od *manufactura, rukovođ,* prevedenica od χειραγωγός, *rukovoditi, rukovodilac,* gen. *-oca',* pridjev *objeručan,* s prilozima *objeručke* = *objeručice.* Nejasne su složenice: *rukovelj* (Kralje, Turska Hrvatska) »držak«*; rukobojina* »ostatak«, valjda od *rukom biti,* možda je s tim u vezi i *rukobolj* (boljevački srez, Srbija) »nagrada, plaća čuvarima stoke, npr. 20 vijedara mlijeka«, sa *Ij* < / kao obratan govor, fausse régression; *rukomija ĩ* (15. v.) »1° vrst suda od 15 litara, 2° toponim (Srbija)«, od *rukom miti.* Kako je *ruka* glavni ljudski organ pri radu, nije čudo da se jezici slažu u frazeologiji s obzirom na *ruka.* Elezović je dao čitavu seriju usporednica kosovskog i metohijskog dijalekta s turskim. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *rcka,* slov. *roka,* bug. *raka.* To dokazuju i baltičke usporednice, koje se fonetski i semantički slažu s praslav. : stprus. *rancho,* lit. *rankà,* lot. *rùoka* »isto«. Te usporednice slažu se i u izvedenicama, tako deminutiv *ročbka* sa lit. *rankikė,* pridjev *гnсьnъ* sa lit. *rankinis,* tako i s prefiksalnom složenicom *oЬгссь* lit. *apìranké* »Armband«, lot. *apruõcis* »Umschlag um Ärmel«. Baltoslav. oblik nastao je iz prijevoja perfektuma **ronka* prema prijevoju **renka,* koji je očuvan u polj. *ręka, obrțcz.* Ti prijevoji postverbali su od glagola očuvanog u lit. *rinkti, renka* »skupljati«, lit. *surinkimas* »skupština«. Osnovno je značenje baltoslav. termina bilo »ono što sabire«. Upada u oči činjenica da se ni u jednom drugom ie. jeziku ne nalazi ista denominacija. Znači da je to samostalna baltoslavenska kreacija. Litavski glagol upoređuje se s ir. *comrac* »borba« < *com-ro-icc,* ali ni to nije pouzdano. Bonfante traži vezu baltoslav. riječi s predromanskom *branka* »patte, main, bras«. Mikkola pretpostavlja pragerm. **wronka.* Od mnogobrojnih gore navedenih riječi kulturne su *porcčiti i oЬгосъ.* Glagol i imenicu posudiše Madžari *parancsolni* »zapovijedati«, *poročbnikí* > *parancsnok* »zapovjednik«, *parancsnokság* »zapovjedništvo«, *abroncs* pored *abrincs* (posljednje uporedi s polj. *obręcz);* Rumunji *a porunci* »isto«, odatle njihov postverbal *poruncă* »zapovijed«, na *-eiь poruncealã; porașnic* mladi rusizam; pored toga još *roanica* > *rîșniță* »Handmühle« = *rîjnifă* (Muntenija, Erdelj), s glagolom odatle *a rîșni* »mljeti s tim mlinom«. Arbanasi posudiše *porosit, por(é")sit, porëcit* < *porņčiti* »zapovijedam«, odatle arb. apstraktum na *-ta porsi* »zapovijed«.

*Lit.: ARj* 3, 940. 4, 299. 7, 469. 477. 509. 560. 594. 596. 598. 599. 8, 61. 370. 474. 14, 75. 213-300. Hamm, *Rad* 275, 51. Hraste, *JF 6,* 212. Jagić, *ASPh* 20, 540-541. Rešetar, *ASPh 26,* 362. 365. Belić, *NJ* 1, 45. si. *NJ* 3, 122. Aleksić, *Ný* 4, 90. Zega, *Slama* 9, 579-581. (cf. *RES* 10, 308). *Elezović í,* 443. 447. 539. 540. 2, 7. 60. 129. 188. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 172. 182. 188. 194. Vuković, *SDZb* 10, 399. *Miklósié* 276. *Holub-Kopečný* 318. *Bruckner* 372. 458-459. *KZ42,* 362-363. *Mladenov* 566. *Slávia 7',* 744. *Trautmann* 236. *WP* 2, 373. *REW*[3] 5338. Ułaszyn, *WuS* 2, 200-203. (cf. *AnzIF 29,* 18. *RS1 5,* 273). Bubrich, 1/2 *У Р l,* 238. *Tiktin* 1218. 1329. Mikkola, *IF* 23, 120-122. Blankenstein, *IF* 21, 106. Brugmann, *IF* 18, 131. Armin, *ZSPh 6,* 373-374. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. Joki, *Unt.* 93. 109. 222. 266. Isti, *Stud.* 114. *GM* 348. 368. Bonfante, *IF* 23, 120. sl. Matzenauer, *LF* 17, 182-183.

**rukarjel** m (Vetranie) »ptica merops apiaster, Bienenfresser«. Hírtz daje etimon tal. *rocaireul,* koji ne postoji.

*Lit.: ARj* 14, 286. Hirtz, *Aves* 420.

**rùljati,** *-ãm* impf, (subjekt *dijete)* »vikati plačući« = na *-iti rúljiti, rûljlm* »roktati, hrokati«. Onomatopejski glagoli kojima se imitira ljudski glas. Ovamo i glagol kojim se oponaša zvuk izazvan trenjem: *ruliti, -im* impf. (Trebarjevo) »trti pšenicu«. Upor. slov. *rúliti, -i* (subjekti *bik, búrja}.* Postverbal *rülja* f

(Vuk, Lika: *otići ruljom)* »gomila, mnoštvo, gerga, povorka, trumpa (< njem. *Truppe,* s umetnutim *m* pred läbijal), dundar«, danas je obična pejorativna riječ. Dopunjuje se s gen. pl. ~ *ljudi,* a govori se i bez te dopune. Odatle deminutiv *ruljica* i augmentativ *ruljètina* (Lika). Možda ovamo na -se > *-ak rūljak,* gen. *ruljha* (Istra) »1° panj, 2° debelo stablo«. Upor. *šuljak,* gen. *šuljka* (ŽK) »panj«. Na *-ina rùlina* (Istra) »puer plorans«. Matzenauer uporeďuje srvnjem. *rüelen* »rugire, hinnire, vociferări«, ako je i to onomatopejskog podrijetla. Svakako ne stoji Daničićevo pomišljanje na njem. *Rudel,* jer bi se iz te riječi prema njem. *Stadel* > *štagalj,* gen. *-glja* (v.) razvio drugi oblik.

*Lit.: ARj* 14, 301. *Pleteršnik* 2, 444. Daničić, *Kor.* 181. Matzenauer, *LF* 17, 187.

rum m »evropski naziv za jako alkoholno piće koje se dobiva iz rakije od šećerne trske, šećera«. U evropskim jezicima od 18. v. Potječe sa zapadnoindijskih šećernih otoka, engl. *rum.*

*Lit.: Weigand-Hin 2,* 622.

**rumen,** f *rumena* pored *rumena,* određeno *rumeni* (16. v., Vuk, Vrbnik), sveslav. i praslav. pridjev tvoren sufiksom *-menъ* od praslav. korijena *rud-,* »crven, crljen«, s prefiksom *na- narumen* (Stulić) »podosta rumen«, proširen na *-kast rùmenkast* »crvenkast«, na *-it rumenit,* zamjenom sufiksa *-enъ* sa *-ьn ruman, f -ana, ruman evet* (Vrbnik) »sljez«, na *-ija rumanija* (dalmatinski otoci) »cibik = cibib, vrsta bijela grožđa«; *rumen* m (ŽK) »ime vola«; *rumen ï* (jedna potvrda) = na *-ilo rumenilo* (Vuk). Poimeničenja na *-ъc* > *-ac rumenac,* gen. *-nca* »rumena boja«, na *-ka rumenka f* »1° krava, 2° ptica, 3° paprat« prema m *ramenko* m »vo«, na *-ica rumenica* (Prčanj) »cinober«, *-čiča rumenčica* f »žaba«, na *-ija rumenija* (Istra, Krk) »1° viola rubra, 2° (slov.) vinova loza«, na *-ika rumènika* f »1° crveno vino, 2° biljka«, s pridjevom *rumenikast* (~o *lice}.* Inhoativ na *-eti rumenjeti (se), -im* ··= *rumeniti* (16. v.. Vuk, i drugim slavinama). Hipokoristik *ruma* f »krava smeđe ili crvene boje«. Odatle na *-ilo rumilo* m »ime ovnu«, na *-ónja rumonja* »vő«, na *-ъc rumac,* gen. *-mea* »ime volu« i pridjev *rumasi* = *rumenkast,* na *-il rumil* = *rumélka* »grimiz« = *rumeljka* »cinober«. Samoglasnik *e* nastao je iz jata: stcslav. *rumem* m, polj. *rumiany, rumienić się,* rus. *rumjanec, rumjanyj.* Rumunji posudiše *rumen* »crven, dunkelrot«, s lat. sufiksom *-ivus* > rum. *-iu rumeniu* »rötlich«, *a rumeni* »crveniti se«, apstraktum na *-eh* > *-eală rumeneală.* Glede korijena *rúd-* v. pridjev *rud,* a glede sufiksa upor. *Crmnica* i *čermenika* u Arbaniji i lit. *raumuo,* gen. *raumens* »meso«.

*Lit.: ARj* 7, 601. 14, 301-11. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 318. 310. *Bruckner* 468. *Mladenov* 564. Zupitza, *PBB* 23, 238. Zubatý, *IF* 6, 156. Matzenauer, *LF* 17, 188-189. *Trautmann* 239. *Tiktin* 1345.

**ťumeždavac,** gen. *-avca* m (Vuk, Boka) »hrskavica«.

*Lit.: ARj* 14, 311.

**rumor** m (Kastavski statut, 1490, latinizam ili talijanizam): *halavanja ali rumor.* Od lat. *rumor* > tal. *ramare* m.

*Lit.: ARj* 14, 311. *REW*[5] 7441.

**rùmpati,** *-ãm* pf. (objekt *robu na sebi)* prema impf, na *-va- rumpávati, rumpāvām (гаг-,* Lika) »poderati, kidati«. Od tal. *rompere* < lat. *rumpëre.* Neobičan je prijelaz konjugacije lat. *-ere* u naš tip *-ati* u Lici.

*Lit,: ARj* 14, 312. *REW** 7442. 7455.

run m (17. v., Dubrovčani) = *runa* f (hrv.-kajk., slov.) = *runo* n (13. v., Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° vėlius, vuna, 2° plod *(njiva pod runom,* metafora, upor. poljski *run),* 3° *(rund)* ime ovci«. Deminutivi na *-ъc runac,* gen. *гunca* »pokrivač«, na *-će rünce,* na *-ašče* < *-ъiъce runašce,* na *-ka rûnka* (Vuk) »1° pelin, 2° kruška (Lika)«, *runčica* »ovca«, *runčiće* (Vrbnik) »biljka«. Kol. na *-je rünje,* gen. *rûnja* f pl. »rute«, na -ja *runja* »1° dlaka na tijelu životinje, 2° runo, vuna, 3° hrapava strana sukna (Kreševo)«. Pridjevi na *-en runen,* na *-av runav* »rutav«, poimeničen *rúnává* f »krava«, (sa *nj* mjesto *n* iz kolektiva) *runjav* »dlakav, krastav«, poimeničen na *-ъc runjavac,* gen. *-vca* (Vuk, Crna Gora) »1° crno grožđe, 2° vrsta crva, 3° vrsta oblaka«, na *-ica rünjavica* »1° vrsta biljke, 2° praska, breskva, 3° toponim«. Inhoativ *rünjaviti, -im* (Lika, Bukovica, Dalmacija) *(ob-}* pored *obrunjavati, -runjāvām;* (unakrštenjem sa *rutav) runtav* (Kosmet), odatle *rûnto* m (Kosmet) »pseto«, na *-ost runjast* = na *-at rünjat; runkav* »kovrčast, kudrav«, poimeničen *runkavac.* Hipokoristik *rune* »ime ovce od mila«. Na *-as runās* m »1° jarac, 2° vrsta oblaka«. Složenice: *runolist* m »biljka gnaphalium, Edelweiss«, *runosvila* (Bosna). Glede denominala na *-iti: rúniti* = *rânjiți, -î* (Varoš, Slavonija) v. *truniti.* Ūpo-

reduje se sa stnord. *ryja, rūda* (set-baza) »den Schafen Wolle ausreissen«, norv. *ru* »Winterwolle«. Iz tog uporedenja izlazi da je *runo* poimeničena pridjevska izvedenica od prijevoja perfektuma ie. korijena **rou : *reu-* »čupati«. Upor. gallo-lat. *rēno.* V. *rilo, rov, rvati se.* Arbanasi posudiše *runs* »jagnje« < *^гиньс.*

*Lit.: ARj* 8, 475. 14, 312-19. *Miklošič* 283. *Bruckner* 468. *Mladenov* 564. *WP 2,* 352. Rozwadowski, *RAU 25,* 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Osten-Säcken, *IF* 33, 352. Machek, *KZ 64,* 261. Specht, *KZ* 68, 125. Joki, *Stud.* 43. *GM* 371.

runka f (Cres) »plodno zemljište«. Maskulinum je potvrđen samo u slov. *ranek,* gen. *-nka* (Goriška) »vinogradi«, sa zamjenom dočetka *-ek,* koji se osjećao kao deminutivni sufiks, drugim deminutivnim sufiksom *-ec ranec,* gen. *-nea* (Toimin) »abschüssiger Acker«. Upor. toponime *Runci m* pl. (Prezid, Gorski kotar, zemljište na Krku 1641), *Runak,* gen. *-nka* (Vrbnik, 1641). Na lat. deminutivni sufiks *-ula Rõnkula* (Barsko polje, blizu biskupije). Na augmentativ lat.-tal. *-one* > *-un rankún,* gen. *-ünâ* (istročakavskij Buzet, Sovinjsko polje) »securis adunca, kosiraš«. Od tal. *rane* (Piacenza) »urbar gemachtes Land«, postverbal od tal. *roncare* »sarchiare« < lat. *rüncare,* tal. *róncola, roncone* = furi, *roncon.* Ovamo ide još na lat. *-ellus* slov. *rončelica* »Abastmesser«, upór. furl, *roncèe, -eje* »strumento tagliante rustico a lama adunca, ad uso di potare, kosijer«, *roncèl.* Nejasne su slov. varijante *rocon* (Celje) »Hippe« = *ročim* = *rokun,* ako je od *roncone.* Ovamo ide zacijelo kao naš augmentativ na *-ina rončina* (Stulić) »koplje«.

*Lit.: ARj* 14, 59. 159. 313. 314. *Pleteršnik 2,* 431. 438. *REW*[3] 7444. 7446. Štrekelj, *DAW 50,* 51.

rimuti, *-em* (Lika) »nasrnuli« odgovara polj. *runać* »se précipiter avec bruit, cadere«. Prema Matzenaueru ide zajedno i *rúniti (se), rûnînı* (objekti *cvijet, list)* »kruniti (v.)«, *obrúniti, obrūnīm* (Vuk, Boka, subjekt *vjetar)* »okruniti, schütteln«, prema Brückneru sa češ., polj. *ruch,* rus. *rúhnutb* »fallen, stürzen«, od ie. baze **ereu-,* u prijevoju perfektuma **erou-* proširene formantima na *n* i na i > *h.* V. *rušili* i polj. *runić się.*

*Lit.: ARj* 8, 475. 14, 316. *Miklošič* 282. *Bruckner* 468. *WP* 1, 142. Matzenauer, *LF* 17, 190. *Boisacq** 714-715.

runja f (Vrančić, Mikalja, Stulić) »svrab, suga, lišan, lišaj«. Od tal. *rogna* »isto« < lat. *arama.* Prema *u* < rum. *î* u *Rumun, -nj* > *Român, Rumin* < lat. *romanus runja* bi moglo potjecali i od rum. *riie* < lat. *aranea.* Samoglasnik *o* mjesto α u tal. *rogna* tumači se unakrštanjem sa lat. *rodere.*

*Lit.: ARj* 14, 316. *DEI* 3277.

runjak, gen. *-aka* m (Posavina) »košić u kojem se može nositi trava, drvo, triješće«.

*Lit.: ARj* 14, 317.

rupa f (13. v., Vuk), slov., bug., ukr.j baltoslav. i praslav., »1° jama, vrtača, vrtotina, duplje, škulja, 2° trap, ambar, spremište pod zemljom, 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjev na *-ast rupast,* na *-ьn* samo u toponimu *Rupna,* poimeničen na *-jak rüpnjak* m (Bačka) »1° oruđe čime se vadi žito iz rupe, 2° žitna mjera«, na *-ik rupnik* »1° rudar, 2° (slov.) prezime«. Deminutivi na *-ica rupica* (17. v., Vuk, toponim), s pridjevom *rupičast,* s dvostrukim sufiksom *-ičica rupičica.* Augmentativi na *-ina rūpina,* na *-aca rupača* (Hrvatska, Osijek) »1° rupa, najdublje mjesto u koritu vode, 2° toponim«, na složen sufiks *-ьc -Ą—aga rupčaga* (Vuk) »1° rupa, 2° toponim«, pridjev na složen pridjevski sufiks *rupčast,* na *-elina rupètina* (također toponim). U slovenskom na *-ovnica, -etnica rupovnica* = *rupetnica* »anemone nemorosa«. Na *-ar rupar,* također prezime i toponim. Na *-ulja rupulja* f (Kosmet) »(metafora) žensko proždrljivo čeljade«. U vezi je i denominal *orūpat, -ūpam* (Kosmet) »proždrljivo pojesti što«. Kol. na *-je Ruplje* (toponim). Osnovni samoglas varira na α : *rapa* f (Šolta, Čiovo, čakavci. Lučić, Hektorović, Kadčić, Crna Gora, Riječka nahija) = *râpa* (Hvar) »1° rupa, 2° škrapa (Erdeljanović), 3° morska draga (Zadar)«, toponim *Rape* (Hvar), *Rapšice* (Crna Gora). Augmentativ *rapina* (Crna Gora, Riječka nahija). Upor. kod Hektorovića 48 *u rilo* (se. ribe) *ko van rape bise.* Bug. *rapa* »dubina«. Osnovni je samoglas *o: ropa* (Tekelija, Mljet) »rupa«, s pridjevom na *-αv ropav* (Ljubiša), deminutiv *ropica.* Toponimi *Ropě* (selo na južnoj obali Mljeta), *Ropci,* gen. *-aça* (selo, Crikvenica), *Ropinje.* Hipokoristik *rósa* f (Srijem) »rupa u koju djeca tjeraju puceta«. Upor. još dubrovački opsceni nadimak *Ropoguz* (15. v.). Nalazi se još u bug. *ropa,* deminutiv *ropka* »dupka«, rus. (narječja) *ropa* »solník«. .Upoređenje sa rumunjskim, arbanaškim i sa južnotalijanskim narječjima još jače komplicira

pitanje postanja ove riječi, koja se odnosi na kulturu spilja. U rum. odgovara *groapă* f »1° Grube, 2° grob (sinonim lat. *mármint* < *monumentum)«,* sa slav. deminutivnim sufiksom *gropiță* »jamica«, *gropar* »Totengräber«, *gropilã* »Vertiefung«, s pridjevom na *-atus* > *-at gropilat* »vertieft«, na lat. *-osus* > *-os gropilos;* na *-iş gropiş* »Gegend voller Gruben«. Slav. *grobnica* unakrstila se s tom riječju *gropniță,* odatle *gropnicer* »Totengräber«. S rum. oblikom slaže se arb. *grope* »1° Grube, Graben, 2° grob« sa glagolom *groponj* »hohle aus, grabe aus, begrabe«, koji odgovara rum. *a îngropa* i čine. *ngropu.* U Kalabriji odgovara arb. i rum. obliku *grupu* m »Loch«, s glagolom *grupare* »bohren«, *grufa í* »buca« pored *grubu, grubbu,* imenica i pridjev. Glede izmjene početne suglasničke grupe *gr* > *hr* > *fr* > *r* upor. *gripa, fripa,* i *ripa* »kamen« (v.). Samoglas *u* u obliku *rupa* tumači se iz ie. dvoglasa *ou* prema lit. glagolima *raupýti* i *ruõpti* »graben, hohlen« (ie. prijevoj *au* — *õu),* istočno-lit. *raupas* m pl. »Masern, Pocken, kozice, boginje«, lot. *raupą* »Gänsehaut, ježnja«, stisl. *rauf* »foramen«. Prema ovim uporedenjima *rupa* bi bila postverbal od glagola koji se u slavinama očuvao samo u poljskom *rupii, rypać* »scindere, friare« (prema Rozwadowskomu), češ. *rýpati* »fouiller, enfoncer«, od ie. baze **ereu-* prijevoj perfektuma **erou-* raširene formantom *p.* Međutim varijante *rapa, ropa, gropa, grupa* kažu da su se s baltoslav. riječi unakrstile na Balkanu još i ilirotrački oblici, kojima možda (preko Mesapijaca) pripadaju i južnotalijanski. Upor. još *riti, rov, rilo, runo* (v.).

*Lit.: ARj* 13, 64. 66. 14, 162. 163. 319-25. *Pleteršnik 2,* 445. Hraste, *Rad* 272, 13. *BJF* 8, 7. 36. *Elezović 2,* 37. 186. *Miklošič* 283. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 472. *KZ* 42, 363. *Mladenov* 563. 564. *ASPh* 36, 124-125. *Trautmann* 240. *WP 2,* 355. *Tiktin* 703. *GM* 131. Rohlfs, *Diz. Cal.* 357. Skok, *Slav.* 186. Grappin, *RES 22,* 195. Buga, *RFV* 75, 141. (cf *IJb* 8, 198). Specht, *KZ* 68, 125. Rozwadowski, *SAU* 1, 8, 5. 25, 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Matzenauer, *LF* 17, 190.

rupac, gen. *rupca* m (Perast) »vrst smokve«.

*Lit.: ARj* 14, 321.

rüpati, *-am* impf. (Makarska) »skitati se, trčati na slijepo«.

*Lit.: ARj* 14, 322.

rupčenjak, gen. *-aka* m (Stubica, Hrvatsko zagorje) »vrč iz kojega piju svatovi«.

*Lit.: ARj* 14, 322.

rus[1] (15. v.; uz *bolest,* Crna Gora; *uzgláva, kosa, solufi)* baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »rumen, crven (o boji kose)«. Općenito se govori u epitetonu iz narodne pjesme *rusa glava.* Potisnut je od sinonima *crven, rumen.* Da je nekada bio običan, dokazuju lična imena iz doba hrvatske narodne dinastije *Rusin, Rusko* (11. v., Split, Dubrovnik, Prizren). Poimeničen je možda u m *rus* »1° divlji orah, ailanthus glandulosa, 2° antroponimo, u *rüsa* f (Vuk, Kosmet) »1° kožna bolest, ekcemi po glavi koje babe liječe travom od ruse i kupanjem, 2° biljka chelidonium majus«. Pridjev proširen na *-ьn* > *-an rusna glava, rana,* na *-av rusav* »crvenkast«, na *-iv rusiv* (Stulić). Deminutiv od *rusa* na *-ica rusica* (Srbija) »kožna bolest«, *rusiei* pl. f (Istra) »koža, kora na mlijeku«. Na *-ika rusika* (Poljica) »vino opolo«. Na -osi *rusost.* Na *-ulja rusulja* »ime kravi«. Pridjev na *-alji rusalja trava* (Riječka nahija; glede *-alja* v. *rūsaina)* »osuši se i služi za mazanje ruse«. Na *-ovina rusovina* f. Pridjev je došao pučkom etimologijom u vezu sa *rusalje* < lat. *rosália* (v.) u pridjevu *rūsaina nedjelja* »sedmica od Duhova do Petrovih pokłada (tada se ne radi ništa, da maloj djeci ne bi izlazila *rusa)«.* S tim u vezi bit će i složenica *sredorusa* »četvrta srijeda po Uskrsu«. U njoj je drugi dio apstrahiran od *rusalja.* U pravom je značenju kao prvi element u složenici *rusobradac,* gen. *-aca,* od sintagme *rusa brada* »crvene brade«. Denominal na *-iti rušiti, rusim* impf, *(na-)* »1° crveniti, rumeniti, 2° donositi kožnu bolest«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u ie. korijenu **reudh-,* u prijevoju **roudh-.* Postanjem je od istog ie. korijena od kojeg i *ruda, rumen* (v.), tj. od prijevoja perfektuma **roudh-* raširenog s pomoću formantą *s: *roudh-* + *so.* Upor. isti formant s prijevojnim stepenom **rudh-sa* u löt. *rüsa* »(Rost, rđa«, *rausva* »crvena boja« > *rysí* > *risulja* »ime kravi« i lat. *russus* raširen u romanskim jezicima. Upor. još lit. *rausvas* »crven«, *rusvas* »rotbraun«. Slav, pridjev posudiše Dakorumunji *rus, rusav* »rötlich, blond«, *rusculeț* m prema *rusculiță* = *rușuliță* »biljka hieracium aurantiacum«, *rușef* »rötlich«, *гщсеа* »colchicum autumnale«, arb. *rus,* dok je ngr. ρούσιος možda od rom. *russeus* > rum. *roș* »crven«.

*Lit.: ARj* 14, 326-37. *Miklošič* 283. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 469. Vasmer, *RSl*

3, 280. *Trautmann* 239. *WP 2,* 359. Pedersen, *IF* 39, 41. 58. *Tiktin* 1347. *GM* 371. Matzenauer, *LF* 17, 193. Solmse^KZ 38,441. Scheftelowitz, .rCZ 56, 196.

**Rūs**[2] m = (s individualnim -z'n kao u *Srbin) Rusin* (Domentijan; kad je *-în,* ostaje i u pl. *Rusin* »Ukrajinac, Maiorus«) prema f na *-kinja Ruskinja.* Pridjev na *-ski ruski* (Vuk), *ruski* (Domentijan; 1347, car Dušan; upor. *pariški* od *Pariz);* od *Rusin rusinski.* Na *-nják Rušnjak,* gen. *-aka* (Slavonija) = *Rošnjak* (Kanižlić, 18. v.), također madž. *Rusznyák* prema *Rusnak* u prikarpatskoj Rusiji »Ukrajinac, Maiorus«. Ime zemlje *Rusija* (1349, toponim u Srbiji) = *Rosija.* Glede *o* upor. gr. 'Ρώξ kod Bizantinaca, ali se piše ω i za *u,* upor. Κλαβώκα = *Klobuk* kod Porfirogeneta. Odatle *Rusijanac* (Jambrešić), f na *-ka rusijanka* »vrsta krumpira«; pridjev *rusijski.* Kol. *Rus'* »Rusija« u ruskom i poljskom (upor. glede sufiksa *Czudź* »Finska«). Madž. *orosz,* tur. *urus,* kod Estonaca *ruotslane* »Rusi«. U fin. *ruotsi* »Švedska«, upor. Šved. *Roslagen, Rospigar.* Njem. *Reussen.* Miklošič misli da je *Rus* prvobitno bilo ime švedskog plemena, s kojim su Finci došli u vezu. Prema Nestorovoj Kronici prenijeli su Vikinzi (Normani) to ime na kijevsku Rusiju.

*Lit.: ARj* 14, 179. *Miklošič* 283. *Bruckner* 469. *Mladenov* 564.

**rusa** (I) f (16. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina; dubrovačka poslovica: *na trnu se rusa ne rađa;* Pelješac), odatle pridjev na *-ьn* > *-an rusan* (~sио *ulje, zelje),* poimeničen *rusnica* »biljka fumaria«, na *-at rusat (ocat, vodica),* dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rosa; rusa* (Istra) »crusta láctea«. Upor. arb. *ruse.* Odatle na *-arium* > *-ar rusar* (Ranjina) »1° ruža, 2° ružičnjak« = *rùsar,* gen. *-ára* (Dubrovnik) »krunica«, *rusarij* (Vitaljić) »isto«. Hipokoristik na *-e Ruse f* (Dubrovnik) »žensko ime«. Deminutiv na *-ica rusica,* na lat. > tal. *-ula rüsula, rùsulica* (Split, Pelješac) »ružica«. Sa o i î (značajka daim.-rom.) *rosa f* (Perast, Boka), pridjev *rosat (—a kvasina), rosica* (15. i 16. v.).

(II) Talijanizam je sa *i, z.* mjesto í: *ruža* f = *Ruža* »žensko ime« = *rusa* »1° rešetka na kanti kojom se polijeva (srednja Slavonija), 2° kreşte na kokotovoj glavi«; također u Dubrovniku, upor. kod Marina Držića, Palmotića: *na licu kë rusu nosite i bijelu ružicu.* Na *-ica ružica* (16. v.. Vük, Kosmet), deminutiv *ružičica,* prema Zori je »1° vrsta ruže«, također »2° žensko ime, 3° crkva u Beogradu«. Ostala značenja *ružica* »vipera ammodytesj vrst grožđa, vina (Srijem), šljiva, kruška, razne mirisave biljke, motivi u tkanju, ukrasi«. Odatle: pridjevi *ruiin,* na *-at ružati ocat* (Crna Gora), na *-ast ružast,* na *-jast ružičast,* na *-ьn ružičnī,* poimeničen *ružičnjak* (Vuk) »vrt«. Na *-evina ruževina* »1° (Dalmacija) vinova loza bijela grožđa, 2° slatko od ruža (Šabac)«. Na *-eoac ruževac / ružo-,* gen. *-vca* (Hercegovina) »vrst tetrijeba«. Sa *z* mjesto *ž: ruža* (Dubrovnik, Gučetić, Kaštela) »l"isto, 2° žensko ime, 3° vrst loze (Istra)«, žensko ime *Ruže.* Na *-ava ružava* (Kurelac) »kokoš«. Na *-arius* > *-ar ružar,* gen. *-ára* (1533) = *rusar* = *ružar* »cvijet«, *ružar,* gen. *-ara* (Rab) = *ružarij / ruzarij* (Dobrinj, 1631) = (disimilacija *r — r > l — r) luzarij* m (Istra) = *lužar* (Cres) »večernica« = *luzarji* (Pag); *luzõr* (Veli otok) »ruža« prema *luzorij* »krunica«; s umetnutim *n lonzar* (Božava); *Sveta Lozarija* (Lika K). Pridjev na *-ьn* > *-an ružan* (16. v., Menčetić, Vetranie), poimeničen sr. rod *ruževo* »slatko« (Šabac). Danas su likovi *ruža* i *ružica* općeniti u književnom jeziku.

(III) Na lat. *-ata ròzãta* f (1520, Dubrovnik) »vrsta slatkarija, začinjena vodom od ružica«, pridjev *ruzatan* (~na *voda).* Germanizam je *raža* (hrv.-kajk., Vodice, ŽK, slov.), *rožica.* (16. v., čakavci, Cres, Krk, Lika). Može biti i talijanizam (Cres). Pridjev određeni *rosni,* poimeničen na *-nj rožanj,* gen. *-žnja* (Vitezović) = *rožnjak* »svibanj, maj«. Tako i madž. *rozsa,* luž.-srp., bjelo-rus. i polj. U bugarskom *roza* pored *ruža.* Sa *z* mjesto *ž: roza* (Istra), *rozar* m (Baraković) »nekakav cvijet«, *rožica f* (Dubrovnik), *razno* (Mali i Veliki Bukovac, Dubovac) »ružičasto«, *rozarij* »krunica«.

*Lit.: ARj 6,* 230. 232. 14, 168. 192. 195. 198. 328. 333. 334. Hirtz, *Amph.* 132. *Pieteršnik* 2, 441. *Elezović* 2, 184. Ribarić, *SDZb* 9, 144. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID 6,* 114. Mŕrko, *WuS 2,* 146. *Miklošič* 282. *Bruckner* 446. *Mladenov 562. REW*[3] 7375. *GM* 371. Matzenauer, *LF* 17, 192.

**rùsag,** gen. *-ága* m (14 — 19. v., Đurđević, Stulić) »1° kraljevina, država, zemlja > *2°* (po semantičkom zakonu sinegdohe) sud kraljevine, banov, 3° vojska kraljevinska (itd.)« = *orsag* (16. v., ~ *slovinskí, horvacki,* Kačić, Belostenec). Toponim *Orsagovica.* Pridjev na *-sk, rusaški* (15. v., ~a *gospoda,* ~г *gospodar, človiki,*

*pravda]* = *rusački* (1485) = *orsački* (hrv.-kajk.). Starija i mlađa posuđenica. Od madž. *ország.*

*Lit.: ARj 9,* 175. 14, 331--33. *Mažuranić* 1274. *Miklošič* 283. Bruckner, *ASPh 29,* 112.

**rùsalje** f pl. (Vuk, Dubrovnik, Kotor) = *ntsalji* m pl. (Vuk, Boka) = *(lj > /) rusăje* (Smokvica, Korčula) »Duhovi, Trojica, Trojaki«, *rusalja* f »trava koja se bere na Trojičinski petak«. Pridjev na *-ьn* > *-an rusăljan* (Stulić, ~»a *nedjelja) = rusalan, rusana (nedjelja, četvrtak, ponedeonik), rusōnā (subota),* poimeničen na *-ica rusalnica* (Srbija) »rūsaina nedelja«, na *-bsk rusalijska* (~a *groblja,* Vranjska pčinja). Leksički ostatak iz balkanskog latiniteta; poimeničen pridjev na *-alis* od *rosa* (v.) u pi. *rosolia* (upor. tal. *pasqua rosata),* u Boci i Dubrovniku preko dalmato-romanskoga, stcslav. *rusalije* pi. »pentecoste«, preko Bizanta, pridjev *rusahna (sçbota)* > rum. *rusalii* f pl., *sîmbată rusaliilor,* cine. *arăsalye,* arb. *rshajë, rrëshajë* f, srgr. ρουσάλια, bug. *rusal(i)ja,* pridjev *rusalski, rusalka* »najada«. To folklorno biće *rusalka* nalazi se i u rum. *rusalii* »Luftgeister die um Pfingsten ihr Wesen treiben, Stürme hervorrufen und Menschen leiblichen Schaden zuführen, besonders Schlagfluss«. Kod Cincara mjesto *rusalii* kaže se *albele* f pl. »njem. Elfen«. U slov. *rìsale* f pl. (Prekomurje), pridjev *risâlski* (~α *nedelja),* poimeničen na *-jak risalščak* »svibanj, rožnjak«. Slovenski oblik značajan je s fonetskog gledišta, jer se poklapa u pogledu lat. *ro* > *rt* sa *Rim, križ.* Sa Balkana došla je riječ i u panonsko-slav. : slvč. *rusadla* n, pl. *rusadli,* gdje je lat. sufiks bio zamijenjen domaćim *-dio.* Upor. lat. *rosália* n pl., *ČIL* V 4489, »godišnje kićenje grobova ružama, escae rosales, gozbe tom prigodom«. Kristijanizirano djelomice i na Zapadu, upor. stval. *rosailhe mois* »lipanj«, posvema kao na Balkanu. V. *urša nedjelja.* Srednjovjekovna srpska adaptacija je *ružičalo* n (Vuk, Srijem) = *põhuseni ponedjelnik* (Vuk, Banat) »prvi ponedelnik poslije Uskrsa, kad se daje mrtvima daća«, unakrštenjem sa *družiti se družičalo* n (Vuk, Negotin, Ršava) »isti dan kad se bratime na godinu dana muško s muškim i žensko sa ženskim«, usp. i pod *ružičalo.* Adaptacija (Daničić, *Osn.* 123) nastala je na taj način što je dubr. *rusa* zamijenjena novijom posuđenicom *ružica* (v.) a dočetak stcslav. *-alije* ili dubrovačko *-Sije* domaćim sufiksom za oruđa *-alo* = češko *-odio* (upor. *rusadla* »Duhovi«).

*Lit.: ARj* 14, 332. *Ma&uranić* 1274. Ramovš *JF* 7, 193. *PleterŠnik 2,* 427. *Miklošič* 283. *Vasmer 2,* 549. *Mladenov* 564. *Romanski* 15, 127. *Tiktin* 1347. *GM* 369. Můrko, *WuS 2,* 142-150. *REW*[3] 7376. Schwarz, *ASPh* 42, 280. Tomaschek, *SAW* 66, 351. 46, 386. Merlo, *Stagioni* 142. Krek, *Einleitung* 407. Vasmer, *GL* 219.

**Rüsko** m (14. st., Dubrovnik), hipokoristik na *-ko* od *Rossinus,* danas za *Rôko* < *Rocchus.* U Zadru, Trogiru i Dubrovniku dade se potvrditi od 1183. po lat. deklinaciji na o i u hrv. obliku, kakav je danas. U Stonu je prezime. Kurelcu je *Rusko* ime psu. Samoglasnik *o* > *u* upućuje na dalm.-rom. izgovor. *Rok* (ŽK) kao lično ime dolazi od 16. v. kod čakavaca i kajkavaca i kao toponim.

*Lit.: ARj* 14, 144. 336. Jireček, *Romanen 2,* 54. 55.

**rüsmarin** m (Dubrovnik, možda dalm.--rom. oblik dok su oblici sa *zm* > *žm* talijazmi) = *ružmarin* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma, Vetranie, Hektorović, Varoš, Slavonija, Orahovica) = *ružmarin* = *ružmarin* (Rab) = *rozmarín* (Jačke) = *rozmarin* (Sarajevsko polje, Crna Gora, 18. v. Habdelić, slov.) = (disimilacija *r — r> li d — r) luzmarîn* (Božava, Veli otok) = *lužmarin* (Istra) = *rusmalînlruzm-* (Crmnica) = *duzmarin* (Lumbarda) = (zamjena dočetka *-in* sufiksom *-ija) rozmarija* (Kurelac) = *ruzmarija* (Stulić) = *razmarìja* (Kosmet). Od tal. *rosmarino* < lat. sintagma *ros marinus* »morska rosa«, pridjev na *-inus* od *ros maris* (pjesnička metafora). Čudan je oblik *žuromôtl-rum-* m (Vis), bez pridjevskog sufiksa, u kojem se vidi metateza *r — ž (z) > z — r* u prvom dijelu i disimilacija *r — r > r — t* te umetnut (svarabaktički) samoglas < *ros mare.* Na *-ka rozmarinka* f (Vinica, Varaždin) »vrsta jabuke«. Upor. arb. *rosmarī.*

*Lit.: ARj 6,* 233. 14, 194. 199. 336. 348. 358. *Elezović 2,* 163. Kušar, *Rad* 118, 18. *NVj* 3, 337. *PleterŠnik 2,* 441. Cronia, *ID* 6, 114. Miletić, *SDZb 9,* 260. 262. 267. 358. *Miklošič* 283. *REW** 7383. *GM* 369. *DEI* 3285.

**rusomača** f »biljka capsella bursa pastoris«. [Usp. što je rečeno pod *gusomača].*

*Lit.: ARj* 14, 337.

**rust** m (Stulić) »šuma niskog drveća, macchia mediterranea«. Odatle kol. na *-je rušće* n < *rustje* (Stulić) > (gubitkom srednjeg suglasnika) *rusje* n (Makarsko primorje) »1° gorska šuma niskog rasta, 2° toponim (Srbija)«. Upor. lat. *růstům* »Brombeerstrauch« potvrđen u napuljskoni na-

riječju. U vezi je sa slov. *ruš* m = *rusa î* »pinus mughus«, kol. *rûSje,* pridjev *ruíev,* poimeničen < furl, *russe* f = *aláz* »isto«, furl. *russeconz* = *rasecòn* = *rafacòn* »ilex aquifolium« > slov. *rusikonj* »isto«, *rusikonjevina ĭ,* zacijelo predromanske alpinske riječi. Slov. í = furl. ü potječe od *stı* (upór. furl. *Brossán* prema slov. *Brisée}.* Stoga se može postaviti u lat. **rūsteus* kao lat. *fageus* > tal. *faggio.*

*Lit.: ARj* 14, 337. 339. *Pleteršnik 2,* 445-446. *Pirana** 842. *REW*[3] 7467. 7469.

**rüsten** m (Niš) »1° jasenak, 2° *(R-)* ime planine (oronim)«.

*Lit.: ARj* 14, 338.

**rusvaj,** gen. *-aja* m (Vuk, srednja Slavonija) = *rusvaj* (Kosmet) = *rusvaj* = (s promjenom sufiksa) *rùsvan,* gen. *-ana* (Lika) »čudo, čudan događaj, skandal, gužva«. Na *-d&ija: rusvajdžija.* Denominali *orusmarìti* pf. (Riječka nahija) »nagrditi, naružiti«, *rusvariti* (Ljubiša) »uništavati«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rusvaj* »ruglo, javna sramota, komedija«).

*Lit.: ARj 9,* 178. 14, 338. Skok, *Slávia 15,* 489., br. 637. *Elezović 2,* 187. Matzenauer, *LF* 17, 193. *Škaljie** 537.

**rušín** m (Vrbnik, Buzet, Sovinjsko polje, Malínská, Istra) = *rusin* (slov.) »1° vô ruse, crvenkaste boje, 2° crvenkasta vrsta grožđa (Vrbnik), brina«. Od furl.-tal. deminutiva na *-ino,* od pridjeva *rosso,* furl, *ros* »ime vola«.

*Lit.: ARj* 14, 340. *Pleteršnik 2,* 445. *REW*[3] 7466. Štrekelj, *ASPh* 14, 541.

**rušiti,** *-im* (13. v., Vuk) *(iz-, na-, ob-, po-, raz-, s-, u-),* s umetnutim *d* u *razdrušiti* (1322), prema iteratīvu na *-va- -rušívati, -rušujēm, -rušavati, -rušāvām* (Lika), samo s prefiksima, baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum, »razarati, ništiti«, na *-ati razrušati, -am* (Stulić) stvoreno prema *rozrušovati* (Lika), *razruševati, -ujem* (sa j mjesto *š* analogijski prema *nositi, -nošen); narušiti, -impf.* (Srbija) = *narušit (se), -rušim* (objekt *oko,* subjekt *mléko)* = *narušiti* »natruniti«. Pridjevi na *-ьn* > *-an rušan* (narodna pjesma, Vuk) »trošan«, *razrušan,* na *-evan rûševan,* f *-ēvna* »koji se lako ruši«, *ruševnost,* na *-iv razrušiv, rušljiv* »koji se može rušiti«, s apstraktumom na *-ost rušljivost.* Na *-telj rušitelj (raž-)* prema f *rušiteljica.* Na *-evina ruševina.* Apstraktum na *-aj narúšaj.* Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u bazi **ereu-,* prijevoju perfektuma **erou-* raširenom s pomoću *s,* odakle je *h* pred *i;* upor. češ., rus., polj. *ruch* »gibanje«, češ. *rýchly* »brz«. To potvrđuju baltičke usporednice: lit. *raüsti* »rovati«, *ruošti* »besorgen, sich bemühen«, *ruleti* »geschäftig sein«, lot. pridjev *ruošs* »rührig«, lit. *rušus* »isto«, sanskr. *rósati* (3. 1.) »mrzak je«, Šved. *rusa* »sich stürzen«, got. *raus* = nvnjem. *Schilfrohr* »biljka koju vjetar giba«.

*Lit.: ARj 4,* 301. 7, 601 8, 476". *Miklošič* 285. *Holub-Kopečny* 318. 319. 320. *Bruckner* 466. *KZ* 42, 362. *Mladenov* 565. *Trautmann* 240. *WP* l, 142. 2, 356. Iljinski, *ASPh* 29, 495. Vaillant, *RES 22,* 17. Joki, *IF* 43, 53. Matzenauer, *LF* 17, 193-197. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561. (cf. *AnzIF* 24, 116). *Boisacq*[3] 714-715.

**ruspa** f (Vuk, Hercegovina, Srbija, Kosmet, narodna pjesma) »mletački dukat, starinski novac koji služi za nakit ženama u obocima«. Od tal. *ruspo* »ruvido, neugeprägt«, skraćeni part, perf. od vlat. **ruspare.* Upor. arb. *rusp* »isto«. Prema mlet. *rustia* < vlat. *ruspídus* > *riišpija î* (Vuk, Milićević, Martié, narodna pjesma) »isto«.

*Lit.: ARj* 14, 341. 342. *Elezović 2,* 188. *REW*[3] 7462. *Prati* 852. *GM* 371.

**rüštik** m (ŽU) »opijen (kolski termin)«. Od njem. *Rückstück.*

*Lit.: ARj* 14, 324. Skok, *ASPh* 33, 369.

**rušvet** m (Kosmet) »mito«. Na *-dzija rušvetčija* m »podmitljivac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rišuvet)* iz terminologije običnog i administrativnog života; rum. *rusfet,* bug. *rušvét,* arb. *ryshfet.*

*Lit.: Elezović 2,* 188. *Mladenov* 365. *GM* 371. *Tiktin* 1347. *ŠkalflP* 537.

**ruta**[1] f (Vuk, srednja Slavonija) »1° čvrsta dlaka, runja, kudra, 2° prnja,' cunja«, *rute* f pl. (Rijeka) »okrajci kakve oprave«. Upor. stcslav. *ruta* »vestis«, slov. *rúta* f »Tuch, Tüchel«. Pridjev na *-ьn* > *-an rután,* na *-av rutav* (Vuk, Kosmet, uz *čovjek, nos, guša, životinja)* »čupav, dlakav«, poimeničen na *-äc rutavac,* gen. *-avca* (Makarska krajina, Bastaji kod Daruvara; Poljica, Dalmacija; također prezime), *rütavci* m pl. (Srbija) »kriške hljeba pečene na masti i umočene prije toga u jaje«. Na *-ača rutača* »ime kravi«. S umetnutim *n* pred dentalom: *runtav* (također bug.) »villosus«. Ovamo možda i *ründav* »dlakav, runjav«. Na *-ar rütar* »čovjek koji kupi prnje, krpe, cûnjar (ŽK), frullar (Istra)«. Augmentativi na *-ina*

*rutina* (Boka, Prčanj) = *rutina* (Prčanj, Makarsko primorje, Smokvica, Korčula) »1° krpetine, 2° (metafora) rđavo odijelo«, na *-ež* + *-ina rutežina* (Krk) »stare prnje«. Na *-aš rutinas,* gen. *-aša* (Perast). Upor. bug. *rútište* »ruho«. Denominal na *-iti rùtili, -гm* (Dubrovnik) »besposličiti«, *paratiti se* »cornière«. S prijevojem može da ide ovamo *rìtav* (Vuk) »dronjav, prnjav«, ali v. pod *riti.* Samoglasnik je nastao prema stcslav. i slov. od ie. dvoglasa *ou* u ie. bazi **ereu-:* (prijevoj perfektuma) **erou* proširenoj na *t.* Upor. *runo.* Za **rct-* nema uporišta. Zbog toga Matzenauerovo uporedenje sa lot. *runie* »Wulst« ne stoji.

*Lit.: ARj* 14, 343-6. Matzenauer, *LF* 17, 197-198.

**ruta**[2] f (Vuk, Vetranie, Marulić, Vrbnik, Visoko, Poljica), deminutiv *rutica,* pridjev *rutin, rutičan* — (po deklinaciji *y) rütva, rutvica* (Vuk, Otok, Slavonija, Gradiška i Brod), pridjev *rutvičin (list),* »ruta graveolens«. Nalazi se i u ostalim slavinama. Budući da je biljka ljekovita, radi se o posudenici, koja je kulturna riječ. Što se postanja tiče, dvije su mogućnosti: ili je iz lat. *rūta* (Bruckner) ili iz stvnjem. *rūta* (Miklošič) > nvnjem. *Raute.* Oblik sa *t* > *d ruda* (Istra) = *ruda* (Crna Gora, Prčanj, Kvarner) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) slov. *runda, rundica* pored *rúta* »isto« govori za furl.-mlet. posredovanje: furl. *rude.* Kako riječ ne pokazuje *u* > *y* kao *mūrus* > *mir* ili stvnjem. *hus* > *hiza,* ne radi se o staroj posudenici; *ruta* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak, a kao latinizam riječ se mogla širiti i neovisno od balkansko-latinskoga. Upor. još rum. *rută* i madž. *ruta,* arb. *rute.*

*Lit.: ARj* 14, 225. 343. 345. 346. *Pleteršnik 2,* 444. 446. Rešetar, *Štok.* 286. *Miklošič* 283. *Bruckner* 470. *Vasmer 2,* 552. *Tiktin* 1349. Jagić, *ASPh* 1,431. Uhlenbeck, *ASPh* 15, 490. Hirt, *PBB* 23, 340. *GM* 371.

**rütbe,** gen. *-eta* n (Kosmet) »položaj, rang, čin turskog državnog službenika« = *rútba f* (Bosna) »položaj, rang«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *rütbe* < ar. *rütbe* »štěpen«) iz administrativne terminologije : rum. *rutea,* arb. *rydbe* = *rybe* »Rang«.

*Lit.: Elezović 2,* 187. *GM* 371. *Škaljií** 537.

**ruved** m »biljka rabarbar (v.)«. Deminutiv na *-iça ruvedica* »biljka oxyria«.

*Lit.: ARj* 14, 346.

**ruziđar,** epitet uz ime *Hajkuna (Pjevanija crnogorska)* »vjetrovit, tašt«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rüzgârı* = *rûzgerî* = *rûzigari).*

*Lit.: ARj* 14, 347.

**rüzina** f (Vrgada, Božava) »rda« = *rûzina* (Šibenik, *čapat ražinu).* Odatle pridjev **ruzav* (sufiks kao u *rdav),* koji je potvrđen u inhoativu *zarüzavit* = *zaruzinâti* (Vrgada). Od mlet. *růžená* < lat. *aerugine,* sa zamjenom dočetka *-ene* slav. augmentativnim sufiksom *-ina.* Lat. *aerugo* je izvedenica od *aes,* gen. *aeris.* V. *ram.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 119. Jurišić, *NVj* 45, 183. *REW*[3] 243. *Rosamani* 909.

**ruždija** f (Bosna i Hercegovina) = *ruzdya* (Kosmet) »muslimanska niža srednja škola, produženje osnovne (mektebe, v.) ili građanske škole«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rušdijje)* iz školske terminologije.

*Lit.: ARj* 14, 353. *Elezović 2,* 184.

**ruždíti,** *-im* impf. (Jambrešić, objekt *kukuruz, grašak)* = *ruždíti, -im* (Vodice) *(na-),* bez *đ, d* slov. *ružiti, ružim* (objekti *fižol, grah, orehe, koruzo)* »Ijuštiti, lupiti mahunasto povrće«. Kol. na *-inje ružmje* (Kosinj, Lika) »suhe komuške«. Upor. slov. *ružina* »lupine« > *ružinje.* Glede postanja upor. *Ijuštiti, lūždíti* (ŽK).

*Lit.: ARj* 14, 353. *Pleteršnik 2,* 446. Ribarić, *SDZb 9,* 188. Matzenauer, *LF* 17, 198.

**ružičalo** n (Vuk, Srijem) »drugi ponedjeljnik poslije Uskrsa, koji se u Banatu zove i pobušeni ponedjeljnik (part. perf. pas. od pf. *pobusiti* »učiniti kao bus«, impf, *pokušavati,* tako zovu zbog toga što je tada običaj ići na grobove i *pobušavati* ih, snabdjeti ih *busenima',* tada se naime trava obnavlja)«. Daničić, *Osn.* 123 doveo je tu izvedenicu ispravno u vezu s *rosália* iz balkanskog latiniteta > *rusalje* (v.). To se ima shvatiti tako da je mjesto lat. *rosa* došao deminutiv *ružica* (v.). Sufiks *-ah* (tip *ogledalo, sjedalo)* pretpostavlja postojanje inhoativa na *-eti ružičati* »kad se priroda ružica, kad počinju rasti ruže«. Murko prevodi taj izraz na njemački sa »Montag des Rosenerneuerns, Fest an diesen Tage«. Sufiks *-alo* se objašnjava varijantom *družičalo,* što Vuk dovodi u vezu s *družičati se,* jer se tada momčad i djevojke *družičaju,* tj. opletu vijence od vrbovih mladica, pa se kroza nj ljube, mijenjajući ih itd. Muškarci postaju pobratimi, ženske druge. Vlasi kažu *kumača,* bit će zacijelo *cumătră, DLR* 976. Sve je to u vezi s balkansko-lat. *rosália* »godišnje

kićenje grobova ružama, escae resales, gozbe tom prilikom«. Usp. i pod *rùsalje.*

*Lit.: ARj 2,* 814. 14, 356. Můrko, *WttS 2,* 89. 142 (cf. *RSI 5,* 123).

**rvati** se, *-lm* pored *-am* impf. (13. v., Vuk) *(do-, iz-, izu-, na-, nad-i ob-, obu-, po-, ot-, s-, sa-, su-,* «-) = (sa *h* pred sonantnim *r) hrvati se* — na *-éti rvjeti, -im* (16. v., u *rveća crkva* »ecclesia militane«, Budinić), sveslav. i praslav. rit;-, »1° čupati (Domentijan), 2° ringen, napadati, jurišati, 3° jačati se, 4° nastojati (Crna Gora)«, danas samo refleksiv, nekada s direktnim objektom *(četu, grad).* Ne nalazi se u hrv.-kajk. Stcslav. *гъ aii* »evellere«, tako i rus., slov. »mit der Wurzel ausreissen, čupati, pukati (ŽK) > raufen«. Suglasnik *r* gubi sonantnost u *urvati, oburvati, urvina, survali se* »stropoštati se«. Postverbal *rva* f (Kavanjin, Sasin, nepouzdano). Radne imenice na *-āž rvāč,* gen. *-ača* (Vuk), s augmentativom *rvačina* (Pavlinović), na *-lac rvalac* »borac«. Na *-alo rvalo* n (Dalmacija) »vrsta motike«. Na *-alište raaliste.* Na *-iça* (Dušanov zakonik) *rvalica f* »rixa«. Apstrakti na *-nja rvnja* f, na *-anja rvanja* »borba«. Na *-ina ürvina* f »1° strm obronak, 2° (u narodnoj pjesmi oronim) planina«. Poimeničen part. perf. pas. **rven:* na *-ik* stcslav. *nvenik* »puteus«, na *-ica rvenica* »1° jama, voda, 2° toponim (1364)«; *rvenik* »jarak« = *Ervenik* (Dalmacija), složenica *rvotočina* (također rus.) »izrovana zemlja« = *revotočina* »jarak kuda voda reve ili je revala, vodojaža (Ljubiša)«. Po pučkoj etimologiji izvodi se od istog korijena i etnik *Hrvat,* što je posve pogrešno, jer *h-* u toj riječi pripada osnovi, a *h* u *hrvati se* došao je naknadno (upor. bug. *otrava)* zbog jake aspiracije kod izgovora sonantnog *h* kao i kod samoglasa *a.* Dočetak *-at* nije sufiks identičan s pridjevskim *-ăt.* Rumunji posudiše *a zarvi* »streiten«, odatle njihov postverbal *zarvă* »Streitigkeit, Zänkerei«, pored onomatopejskog *zărvăi* »lärmen« *(-ăi* < stcslav. -α/ρ). Značajno je da *rvati* s prefiksom *za* - nije potvrđeno u slavinama. Postanjem je najniži prijevojni štěpen od ie. baze **ereu-: *erou-: *eru-: *eru-.* Prema tome ide etimologijski u seriju *runo, ruho, ruta, rutav, runjav* (v.), *rovati* (v.), *riti* (v.), *rilo* (v.).

*Lit.: ARj* 2, 663. 4, 301. 8, 477. 602. 14, 358-68. *Miklošič* 283. 285. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 470. *Mladenov* 565. *Tiktin* 1797. *WP 2,* 352. *Trautmann* 247. Holthausen, *IF* 20, 319.

**řzan,** gen. *-ana* m (Vuk) »loj i vosak smiješan zajedno«. Ako je od turskog *rugan,* nejasno je *z* mjesto *g.*

*Lit.: ARj* 14, 368. Matzenauer, *LF* 17, 198.

**rzati,** *rže* impf. (Vuk, subjekt *konj) (na-, za-)* — (s prijenosom *ž* iz prezenta u inf., upor. češ. *rzáti) rzati, -e* pored *-a* i *-ï,* posljednje zbog toga što se osjećalo *rzati* kao da je od *ržeti = ržiti, -i* (upor. połj. *rżeć),* sveslav. i praslav. "rar-, »njištati, wiechern«. Na *-ra ria* f »rzanje« = na *-nja ržnja.* Pridjev *rzljiv* »koji često rže«. Na *-ač rzal* (argot, boškački, Kosmet) »konj«, s pridjevom na *-ski rzački kalac* »ječam«. Na *-alica rzalica* f (Lika) »kobila«. Glagol se osjeća kao onomatopeja. Zbog toga dobiva onomatopejske nastavke *-et, -at, -ot* i sa zamjenom samoglasnika *z* sa punijom grupom *zg ržetati = rzatati* (Proroci) = *rzgotati* »isto«. S posljednjim oblikom upor. onomatopeju *rozgotati* (v.) »smijati se glasno« i polj. *rzegotać.* Stcslav. *rzzati.* le. je onomatopejski korijen **reu-, *reu-, *ru-, *ru-,* kojim se podražuje zvuk (upor. *revati, rujan, v.);* bio je raširen formantom *ğ* = slav. *z: *reuğ- : *ruğ-,* upor. lat. *rugire,* gr. ἐρεύγομαι, ἐρύγμηλος (o biku).

*Lit.: ARj* 12, 602. 14, 368-9. *Elezović* 2, 177. Miklošič 285. *Holub-Kopečný* 321. *Bruckner* 478. *Trautmann* 248. *WP* 2, 350. Scheftelowitz, *KZ* 54, 235. Nehring, *IF* 4, 401. Matzenauer, *LF* 18, 241-242. *Boisacq*[3] 285.

ržak, gen. *řška* m (Vinkovci i okolica) »1° sud za vodu načinjen od tikve ili bakra, 2° velika kašika, žlica«.

*Lit.: ARj* 14, 370.

**ržun** m (Stulić, Mateić; piše u Stulića *arzuri)* »munja, grom, trijesak«. Pridjev na *-ovit ržovit* (Stulić: *aržoviť)* »koji pripada munji, gromu«. [Isto što *ršum* »isto«, v. pod *heršum,* sa *rš* > *ì š,* kao *Persija* > *Perzija].*

*Lit.: ARj* 14, 371.

s, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **sbn-*, prijedlog s gen., ák. i instr. i prefiks. Pojavljuje se u hrv.-srp. jeziku u 12 likova: 1) s kao prijedlog i prefiks pred jednostavnim bezvučnim suglasnicima i samoglasnicima (tipovi: 5 *majkom, s ocem, steći), 2) (ъ > a) sa* pred suglasničkim grupama ili da se izbjegne palatalizacija ili asimilacija: *sasvim* (Vuk) = *sasvêm* (Kosmet) = = *vasvêm* (Kosmet), *sasrěd, sakriti se* pored *skriti se, sa njim* pored í *njim* ili í *njim, sačekati* pored *ščekati, savjet* pored *svit* (ŽK) < stcslav. *sbvetb, savjest* pored *svijest* (semantička varijacija), *sasipati, sastaviti, saseliti se, sasjeći;* 3) (asimilacija) *z* pred zvučnim suglasnicima: *zbor* »Versammlung« pored *sabor* »skupština« (tu je nastala i semantička varijacija), *zbog, zdrav;* u narječjima nastade generalizacija *z* »cum« (hrv.-kajk.) i zamjena prijedloga i prefiksa *iz* (upor. *zgubili* pored *izgubiti,* ŽK); 4) *ž* (asimilacija) pred palatalima: *ž njim* (hrv.-kajk.); 5) (asimilacija) ś pred palatalima: *ščeliti se* (Vuk) pored *sučeliti se, sljubiti* pored *sljubiti se;* 6) *si* pred suglasničkim grupama (glede *-i* upor. *izibrati* ŽK, *raziznăti* ŽK) : u starohrvatskom imenu župe *Sidraga* (upor. slov. *sódrag* »Schlucht«); 7) *zi* (čakavski) pred suglasničkim grupama (aí *krumpiri,* Krk); 8) reduplikacijom sãs (Osijek, nekadašnja južna Ugarska — Vojvodina uz Dunav, Kosmet) = *sǒs* (NR Makedonija, i búg. *sas).* Reduplikacija se nalazi i u poljskom. Izazvana je težnjom jezika da izbjegne tim velikim mijenjanjima i da očuva neizmijenjen osnovni njegov suglasnik; 9) *sis* (Jačke); 10) *sn* samo kao arhaizam u *snimiti = slimiti* (disimilacija), *snětí, snămem* (ŽK) < stcslav. *sbneti, odjeti;* upor. češ. *sněm* prema hrv.-srp. *sajam* i prema čak. *serrienj* (čakavski; Krk, toponim); oblik *sn* nastao je iz praslav. *ssn- pred samoglasnikom; to je niži prijevojni štěpen od praslav. *so;* 11) *su*< stcslav. *SĢ-,* koji se upotrebljava najčešće kao pridjevski, imenički i glagolski prefiks (tipovi: *sulud, susjed, sudjelovati,* toponim *Sutiska = Sutjeska,* upor. polj. *Sąciask),* rjeđe u narječjima (Dobrota, Perast, Makarska, Crna Gora, Grgur iz Vareša, Martić, Pavlinović, narodna pjesma} kao prijedlog *su dva, su tri druga;* 12) u posuđenicama iz crkvenog jezika sa > *so-: sojedîmt se* (Kosmet), *sobranje, sočetanije, sačiniti* (samo Stulić). Kao prijedlog s instrumentalom s znači »cum«. Kao u rumunjskom jeziku može zamijeniti veznik *i,* upor. *Odolja z deliju* (Dečanski hrisovulj). Dolazi i u pleonazmu; tako 1198 — 1199: *priobretohb odb monske zemle Zetu i sb gradovi.* Upor. rum. *doi și cu doi fac patru* »dva i dva su četiri«. Prijedlog s s gen. znači »dieseits, von oben herab«: s *ove strane,* upor. frazu î *kôlca s konopca* (Kosmet) »najgore«, s *reda* »od reda«. S akuzativom izraz *biti sa nj* (Marulić) »svladati, biti jači«, upor. češ. *nejsem s to* »ne mogu«; pravac kretanja od subjekta dalje, »jenseits«: *otišao s onu stranu brave.* Kao imenički i glagolski prefiks *s* znači blizinu (jedan uz drugoga) : *susjed;* zajednicu: *zbor, sabor, združiti, sudjelovati, zbivati;* kao pridjevski prefiks »napola, blizu nečemu«: *sulud, sugranut.* Dolazi i u prevedenicam, gdje mu je teško odrediti značenje sa gledišta naše tvorbe riječi. To se vidi iz prijevoda gr. συνειδός = συνείδησις = *conscientia > savjest* = lit. *sanžinė (žinoti = věděti* »znati«); *spovid* (čakavski) »confessio« od *confiteor,* gdje je književnom jeziku nerazumljiv prefiks pa je zamijenjen razumljivijim *ispovijed.* Kao u tal. *ex > s* što znači pojačanje značenja, npr. *sporco* »vrlo zamazano«, *sporchezza,* dogada se nešto slična i s našim prefiksom. To se značenje razvilo iz značenja zajednice. Tako u *srušiti* perfektiv s prefiksom s izražava potpuno izvršenu radnju. Isto i u *sakriti = skriti.* Tu se gotovo više ne osjeća zajednica u vršenju glagolske radnje. Praslav. sa nastao je iz sая- pred suglasnicima onako kako se saro razvio iz *saиŕo < ie. **kntom,* lat. *centum.* To *sm-* pretpostavlja za baltoslav. zajednicu **sun* < ie. **s₀m,* što je niži prijevojni štěpen od **som.* Litavski jezik ima *su* kao prijedlog i prefiks: *su broliu* »s bratom«, *sudië* »zbogom«, *sudėti* »spojiti«, stprus. *sem steimans* »s tima«. Ie. je korijen **sem-* »jedan, ujedno, zajedno«

zastupljen u grčkom brojniku εις, μία, žv, arm. *mi,* lat. *sem-per,* u prijevojnom štěpenu *srn* > gr. ά-παξ, lat. *sim-plex, semel,* sanskr. *sa-hd* »zajednički«. Taj prijevojni štěpen zastupljen je i u grčkom prefiksu συν < ξυν (nalazi se i u internacionalnim riječima *simpatija, sintaksa* itd.), a to je viši prijevojni štěpen **som* jednako u baltoslav. kao i u sanskrtu *sam* »zajedno, zugleich, mit, sa, cum«, prefiks u *samjogas* »spajanje« (glede *jogas* v. *igái), samplovas* »mnoštvo« (glede *pļavas* v. *plivati),* avesta *ham* (== perz *ham,* koje se nalazi kod nas u turcizmu perzijskog podrijetla, perz. *hämšehri* > *(h)emšerija* »sugrađanin«), gr. όμός»isti,jednak«(odatleinternacionalno*homoseksualac).* Za ie. prijevoj **som-* postoji potpuna baltoslavenska paralela: praslav. *sç* = stprus. *san-insle,* lit. *san-* kao imenički prefiks, lot. *suo-* kao prijedlog i glagolski prefiks. Potpunu paralelu za semantički razvitak prijedloga iz pojma blizine pruža fr. *avec* < lat. *apud hoc* »kod toga, uza to, blizu toga > cum«, koji je nestao u francuskom kao prefiks, a očuvao se samo kao prijedlog. Prema Meilletu praslav. *st* odgovara gr. κατά (nalazi se često u internacionalnim riječima: *katastrofa, kataplazma,* itd.) »du haut de, von, heraus« < ie. **kņta.* Ako je tako, pomiješalo se u praslav. s više izvora. Prijedlog *sí* veže se s genitivom ili akuzativom imenice *bok* »latus« u nov prijedlog uzročnog značenja: *zbog* < *sb boka,* u kojem je dočetno *-a* otpalo, jer se smatralo varijabilno kao u prilozima. Dočetno *-k* > *-g* nastalo je pred zvučnim suglasnicima i odatle u pismu generazirano. Veže se i sa *proti* = *sprati* (ŽK) = *suprot* (ŽK, prilog), u sandhi **suprotj* > *suproć, suproću* < *spprotup.* Od prijedloga i prefiksa *sz-* treba razlikovati prvobitan prilog ss-, koji je posvema srastao s korijenom u *zdrav* (v.), *smrt* (v.) i *smjeti* (v.), a značio je »vrlo, veoma, dobro, jako«. Ne postoji u sintagmi. Paralela mu je u sanskrtu *su-* i *sva-: su-hrda* »prijatelj«, *su-kham* »sreća«, *su-taptas* »veoma topal«, *sva-dhitas* = *su-dhitas* »zdrav«, u gr. ύ-γιής »zdrav«, u stperz. *hu-* »vrlo« i u stir, *su-, so-.* Odnos praslav. sr. premda mu odgovara značenjem, a možda i postanjem, prema lat. *com* (prefiks čest u internacionalnim riječima *konferencija, kooperacija, kooperativan* itd.) = *cum* (prijedlog), nije posve jasan; ni to kako s odgovara got. *ga- (gamains* > nvnjem. *gemein)* = lat. *communis* (internacionalno *komunist, komuna).*

*Lit.: ARj* 14, 372-397. 904. 15, 871. ЛГЈ 3, 82-83. 6, 139-151. Stevanović, *NJ,* n. s., l, 108. si. Belić, *JF* 8, 142-145. *JF* 18, 97. Kostić, *NJ* 5, 37-40. Rožić, *NVj* 39, 205-219 (cf. *JF* 11, 299). *Elezović 2,* 188, 203. 540. Matić, *ASPh* 31, 477. Jagić, *ASPh* 33, 611. 32, 620. Rendjeo, Krček, *ASPh* 34, 621. Pintar, *ASPh* 35, 608-610. (cf. *IJb* 3, 165). *Miklošič* 315. *Holub-Kopečný* 325. *Bruckner* 482. 641. *KZ 42,* 368. *Mladenov* 619. *Trautmann* 249. *WP* 1, 459. 2, 490. Štrekelj, *DAW* 50, 74. 76. Meyer, *Ngr. 2,* 100. Rozwadowski, *RSl 2,* 94. si. Curtius, *Grundzüge* br. 598 (cf. Schrijnen, *KZ* 39, 487). Jagić, *ASPh* 18, 267-268. Meillet, *MSLP* 9, 49-55. (cf. *AnzIF 7,* 164). *BSLP* 8, CX. Meillet, *Et.* n. 1 (cf. *AnzIF* 21, 81). Kretschmer, *KZ* 31, 416-417. *Boisacq** 680. 420-421. 702. Oštir, *WuS* 3,208. Baudouin de Courtenay, *Festschrift A. Brückner* (cf. *IJb* 13, 310). Blankenstein, *IF* 21, 113-114. Günther, *IF* 20, 62. 120. Pedersen, *IF* 5, 60. Zubatý, *Festschrift Baudouin de Courtenay* 78 (cf. *IJb* 9, 197). Putanec, *Slovo* 13, 162-3.

**saanar** m (narodna pjesma, Vranje, Srbija, Milićević) »carev poštovalac, koji se moli za zdravlje carevo«.

*Lit.: ARj* 14, 397.

**saat** m (Vuk, Kosmet) = *săhat,* gen. *šahta* — *(aha* > *á) sat* (Vuk, danas općenito u oba dijela književnog i saobraćajnog govora, prvobitno samo u istočnom), »1° mjera vremena, čas, 2° sprava koja to pokazuje, časovnik, (na zapadu) ura, vura (hrv.-kajk.)«. Pridjev na *-ьn satni,* poimeničen na *-nica satnica,* današnji školski termin, »raspored sati«, odatle *satničar,* isto tako industrijsko-privredni termin *satnica* »iznos plaće na sat«, i *satničar* »koji radi na sat«. Deminutiv na *-ić satić* (Kačić). Na *-džija: sahadžija* = *sadzija* (Vuk) pored *sačija* (Bosna i Hercegovina) = *saatč'ija* (Kosmet) = *satčija* m »urar na zapadu, časovničar« prema f *sātčinica* »1° urarska radnja, 2° žena urarova« = *sajdžija.* Prilozi u Kosmetu: *taj saat* »odmah«, *saat pre* »što prije«, *saat iz saata* »svaki čas«. Složenica *sâhat-kúla* (u bosanskim gradovima). S turskom postpozicijom *-ile* »cum« *sahtue* »uzvik, pozdrav onome koji ide na put, u dobri čas«. Veže se s uzvikom *(K)ej: ej sakatile,* što se često izgovara sa *d* mjesto í: *hej sadile,* na što polaznik odgovara *hej dovale* < *dova* (v.) + *-ile* »sa dobrom molitvom«. Prijelaz *tud* objašnjava se unakrštenjem sa ar. *saaaet* »sreća«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sa'at,* tur. *saatçi, saatçilik)* iz terminologije za vrijeme: bug., arb. *sahat,* cine. *saháte* f, *săhătci* »horloger«, *săhătcilîche* »métier d'horloger, horlogerie«, *sâhaffiar* (drugi dio je perz., v. *zuhim-*

*car, šićar)* »personne qui, quelques heures avant la noce, annonce à la fiancée l'arrivée du futur«.

*Lit.: ARj* 14, 397. 490-93. 503. 698-9. *NJ* 3, 126. *Elezović 2,* 189. *JF* 14, 204. *GM* 377. *Mladenov* 570. *Pascu 2,* 160., br. 914.

**sàbah,** gen. *sabaha* (Bosna i Hercegovina: *prije sabaha)* = gen. *sabaja* m *(od sabaja jutrošnjega)* = *sabâ,* pored *saba,* gen. *-äa* (Kosmet) »1° zora, 2° jutarnja molitva *(hodža uči saba)«,* indeklinabile u apozitivnoj složenici *saba(h) zora* = *sâba-zôra* (Kosmet) »praskozorje« *(do sabah-zore, saba-zora je', saba-zorom uranile,* narodna pjesma). To se može smatrati i kao složenica tipa *dževiz--orah,* toponim *Linguaglossa* (Sicilija), u kojoj drugi dio prevodi prvi. Odatle pridjev na *-ski sabazorski vjetrovi.* Veže se u *ševk sabâ* »još ranije od sabaha« (< tur. *ṣafak* < ar. *šäfak* »crvenilo na nebu pri izlasku ili zalasku sunca«), *sabahajir, sabanäjrola* (Kosmet) < tur. rečenica *sabahın hair ola* »dobro ti jutro bilo (ironički)«. S turskom postpozicijom *-ile* »cum« prilog *săbaile* = *sabâjle* = *sobãjle* (Kosmet) »zorom, sutra u jutro«, veže se *jütre sabâjle* (Kosmet). Deminutiv *sabaščić* (Županjac, Duvno, Bosna) »cvijet koji se sadi u vrtu (jutrom)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sabah)* iz svagdanje terminologije: bug. *sábahle, sabáile,* arb. *sabah.*

*Lit.: ARj* 14, 397-99. *Elezović 2,* 189. 250. Korsch, *ASPh 9,* 665. *GM* 376. *Školjić*[2] 587.

**sàbat** m (Vinkovci) »četvrti dan vašara, kad je slobodno prodavati robu (prva tri dana prodaje se samo marva)«. Od madž. slavizmą *szabad* (v. *sloboda).*

*Lit.: ARj* 14, 399.

**sabija** f (Banja Luka) = *sabija* f, m (Kosmet) »malo muško ili žesko dijete« = *sabijan* (Travnik) = *sibjãn* (Mostar). Složenica *sibjan mektebi* = *mekteb-i-sibjan* (Kosmet) »muslimansko dječje zabavište«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sabi* < ar. *sabü,* pl. tur. *sibjan).* Usp. i pod *sibijān.*

*Lit.: ARj* 14, 399. *Elezović 2,* 190. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 639. *Školjić** 538. 562-3.

**Sabin** m (16. v.) prema f *Sabina,* dubrovačko lično ime (latinizam), odatle hipokoristik *Sábo, Sabe* (s tal. *v* < lat. *b) Savin* (1423), odatle hipokoristik na *-ko Savko* (14. v.). Od lat. *Sabinus* m prema f *Sabina, Savina,* vrlo rašireno lično ime u svim srednjovjekovnim gradovima Dalmacije od 12. v., jedan od rijetkih ostataka rimske antroponimije.

*Lit.: ARj* 14, 400. 731. Jireček, *Romanen 2,* 57.

**sablûn** m (Cres, Istra), pridjev na *-at sablunât* (Vodice, Istra) »pjeskovit« = (metateza) *salbun,* gen. *-una* m (Rab, Split, Marulić), odatle toponim (naziv uvale) na *-aria* > *-ara Salbunara,* slov. *sablûm* (Notranjsko) = (*l* disimilacijom ispalo) *sabun* (Kavanjin) = (asimilacija *l* — *n* > *m* — *n) sambun,* gen. *-una* (Molat) = *sanbûn* (Božava) »pijesak koji se upotrebljava za pravljenje matterà, pržina (razlika prema *šljunak škalja)*»·. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. augmentaṭivne izvedenice na *-one* od *sabulum,* tal. *sabbione* od *sabbia,* gask. *sablun,* pik. *sablõ.* Značajna je za Dubrovnik zamjena *b* oskičko--umbrijskim *f* (lat. dijalekatske *psaflom* > **safulum)* > hrv. *p saplūn,* gen. *-una* (16. i 17. v., Vetranie) »isto«, odatle naziv uvale *Saplunara* (Mljet) = (metateza) *salpun* (Belostenec, koji označuje tu riječ kao dalmatinsku). Upor. još slov. *sabra* = *sodra* »Schlo?-sen, tuča, grad« < *sabuḷa* > tal. *sabbia.* Talijanizam je *sabjun* m (Kućište) i *sablja* m »pijesak u kojem živi riba zbôgula (v.)«.

*Lit.: ARj* 14, 406. 423. 534. 630. Skok, *Slávia* 194. 213. 228. *REW** 7484.

**sablja f (15.** v., Vuk) = *sabja* (Crna Gora) = (1417) *sabija* (Dubrovnik), sveslav., a ipak nije praslav., jer je ušla u slavine u 12. i 13. v. za mongolskih provala; iz slavenskih jezika riječ se raširila po čitavoj Evropi, »1° Säbel, corda, 2° (metafora) iris, perunika, 3° riba«. Samo u južnoslavenskom s početnim suglasnikom *s-,* u sjevernim slavinama *š* i *l* mjesto *lj.* Kao apozicija uz tu riječ dolaze imenice značenja odakle potječe *sablja: alamanka, dimiskinja* — *-šćija* (od *Damaska), -inja, madžarkinja, šamlijanka* (od tur. *samlı* »Damaszener«). Pored toga i novo stvorene apozicije *postalıca, navalija, oštrica, starokovka, rđavka.* Pridjev na *-ast sabljast.* Na *-as sabijaš.* Na *-ák sabljak* (Istra) »riba«. Na *-an sabijan* »perunika«. Na *-ar sabljar* »1° perunika, 2° ptica, 3° riba, 4° kornjaš«. Na *-ara sabljara* = na *-arka sabljarka* »1° ptica, 2° koza, 3° riba«. Deminutiv na *-iça sâbljica* »perunika«. Augmentativ *sabljètina.* S južnoslavenskim idu zajedno madž. *szablya,* rum. *sabie* f, s glagolom *a săbia,* arb. *sable* — *sobeje* = *cabëjë.* Podrijetla je po svoj prilici uralo-altajskoga,

upór. madž. *szabni* »rezati« (v. *sabol),* tursko-tatarski *sap-, sab-* »frapper«, kirg. *saba* »festschlagen«, *sapı* »vrsta sablje«.

*Lit.: ARj 14,* 406-411. *Miklošič* 287. *Holub-Kopečný* 367. *Bruckner* 538. *Mladenov* 566. R. van der Meulen (cf. *RES 23,* 167). *REW** 7484. *GM* 376.

sabol m (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Patacie) »1° krojač, šnajdar (ŽK, Krasić)« prema f *sabolica,* također slov. *sabol, sambolj, sabólek* (u Prekomurju); prezimena *Sabol* (1702, Osijek), na *-ič* (1697, Peteranci) i na *-ovii.* Pridjev na *-ski sabahki.* Na *-íja sabolija î* »krojački zanat«. Na *-nica sabolnica* »krojačnica«. Isto je *sàbov,* gen. *-ova* (1711, Vuk, Vojvodina) »abadžija«. Pridjev na *-Ijev sabovljev,* na *-ski sabovskî.* Složenica *smsabõv* m (Vojvodina) »krojač koji pravi haljine od prostog sukna«. Od madž. *szabó, szürszabó* (glede *szűr,* upór. *surka},* madž. particip prez. akt. od *szabni* »rezati«. Upor. glede tvorbe *lopov* < madž. *lopó,* od *lopni.* Početno *-l* nastalo je od bilabijalnog elementa u stmadž. dvoglasu *-ou* > *-ő.*

*Lit.: ARj* 14,416. Jonke, *Rad*275, 81. *Pleteršnik 2,* 448. *Miklošič* 287. Štrekelj, *DA W* 50,11.

**sabor** m (Hercegovina, Makarska) = *sabur* (Rab) »planinska biljka, aloj, santolina chamaecyparissus«. Od ar. *sabbara* »aloj« preko neodređenog talijanskog narječja ili preko turskoga. [Usp. pod *sabaroti].*

*Lit.: ARj* 14, 419. 423. *REW*[3] 7478 b.

**sâboroti** (Kosmet) »ljekovita istočnjačka biljka s otoka Sokotore«, gola neadaptirana turska sintagma, ar. *sabr* i tur. *ot* »trava«, s postpozicijom i. Balkanski turcizam iz oblasti botanike: rum. *sabor* »Aloe«, ngr. σαπούρ, σαπουρατή. [Usp. pod *sabor].*

*Lit.: Elezović 2,* 190. *Tiktin* 1350. *Lokotsch* 1745.

**sàbur** (Banja Luka, Mostar), uzvik, »pretrpi« = *sabor* (Kosmet, uz *činiti,* indeklinabile) »strpi se, strpljenje«. Sintagma *sabor selamet* (v.) »strpljen spašen«. Denominai na *-iti saboriti* (Pavlinović) = *prisaboriti* »strpljivo čekati«), imperativ *posàburi* (Banja Luka) »strpi se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sabr)* iz terminologije običnog života: bug. *sabur,* arb. *sabër* »Geduld«, ngr. σάμπρι.

*Lit.: ARj 14,* 423. Skok, *Slávia 15,* 489., br. 610. *GM* 376. *Elezović 2,* 190. *Mladenov* t ć. *Škaljič*[1] 539.

sac, gen. *sača* m (Vuk, Srijem, Mostar,. Riječka nahija, Crna Gora, Kosmet) = *sadž,.* gen. *sādža* (Dubrovnik) »peka, crijepanj, vrsnik«. Deminutiv na *-ica šačica* f (Bosna). Odatle *sadžāk* m (Kosmet, Crna Gora, Otok,. Varoš, Slavonija, Lika, Mostar) »tronožac od gvozda« = *sažak* (Divković) »Untersatz der Pfanne«. Balkanski turcizam (tur. *sac,* sintagma *sac ayak* »(upravo) noga od sača«) iz terminologije kuhinjskog suda: bug. *sac,* arb *saç.* Ovamo kao metafora *sac* m (Bosna) »biljka isatis tinctoria«.

*Lit.: ARj* 14, 424-3. 490. *Elezović 2,* 204. *GM* 379. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 641. 645. *Škaljič*[1]· 539.

sacerdot m (Ivan Držić) »svećenik«. Apstraktum na *-ium sacerdócio* n (isti) »svećeničko zvanje«. Latinizam prema tal. izgovoru *sacerdote, sacerdozio* < lat. *sacerdos,* gen. *-tis, -tium.*

*Lit.: ARj* 14, 424.

**sačma** f (Vuk) = *sačma* (Kosmet) »1° sitno zrno od olova za pušku, šrot, menecal, 2° (sinegdoha) mreža za hvatanje ribe, rečiiak (v.), 3° (metafora) lagarije, neskladne riječi, 4° *(sačma—vez}* svilen, zlatni ili pomiješan, vez koji se utkiva odmah tkanjem u burundžuk (v.), vez (muslimanska narodna pjesma«). Na *-U sitna sačmalija* (narodna pjesma), *gaće sačmalije, sačmali peşkir* prema značenju 4°. Na *-arica sačmarica* (Osijek) prema značenju 2°, nazvana tako jer ima olovo. Denominal na *-ati (gaće sačmalije zlatom) nasaimati.* Pridjev na *-en sačmen* (~a *košulja)* prema značenju 2°. Prilog: *(sijati) sačmom* (kukuruz) »ne štedeći zrnje« = *sejat na sačmu* (Kosmet), na *-iti usačmiti.* Od iste je osnove sa turskim sufiksom *-ák* (v. *konaK) sačak* (narodna pjesma muslimanska) »dimnjak, streha, potkrovno željezo«. Na *-ilo sàčilo* (Vinkovci) »na motki kesa koja se vuče po vodi i njom se hvata riba«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum ili skraćeni infinitivi na *-ma saçma* od glagola *saçmak* »schleudern, unterstreuen«, *saçak* »ono što je rastureno, Franse«) iz terminologije puške: rum. *sageac* »Franse« (pomiješano sa *sacak,* v.), bug. *sačma, sačák,* arb. *saçm* m *(-a* odbačeno jer se osjećalo kao nastavak pl. *-a).*

*Lit.: ARj* 14, 425. *Elezović 2,* 204. *Mladenov* 570. *Lokotsch* 1748. *GM* 380. *Deny* д559.

saćin indeklinabilni pridjev = *saćim (n > m* kao u *bedem,* v.) (uz *učiniti se}* »miran, tih«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sak'in).*

*Lit.: ARj 14, 429.* Skok, *Slávia 15,* 489

**saćura** f (Vuk) »kotarica od slame« = *saćer* (ŽK) »košarica spletena od vitrica (v.); služi za branje graha, ima lucanj (v.)« = *saćerac* m (Jambrešić) »rogožarić«. Deminutiv na *-ica saćurica* f (Vuk, Srijem, upor. naslov Okrugićeve drame *Sačurica i subara}.* Od madž. *szatyor* »Zaine, Marktkorb, Zecker« = *szatyra* (Ballagi).

*Lit.: ARj 14,* 428-29.

säd = *sada* (Vuk) = *sadaj* (15. v., s deiksom i, Zoranie, upor. slov. *zdaj) — sadaja = sadaa* (15. v.) = (s deiksom *k} sadak* pored *sadaka* = (s deiksom *r* < *že} sadar* = *sadara — sadare* = *sadarica* (Vodopic) = *sadarice* = *sadakar* = *sedar* (hrv., narodna pjesma) = *sadaker* (Retkovci, Slavonija) = (prema *kade, onade, tade) sòde* (13. v.) = (s deiksama) *sàdek — sadéka* = *sadékar — sadeke* = *sader* = *soderà* = *sadekarena* = (s deiksom *n) saden* = *sadi* (14. v.) = (analogijski prema *odmah} sadah.* Veže se s prijedlozima: *do, od, po* (južni krajevi kao u *po danas), za,* ъ »u«. Upor. *odsele, dosele* (v.). Upotrebljava se distributivno *sad (ovo) sad (ono).* U korelaciji *sada tada* »od vremena do vremena«, *sada i vazda* »uvijek«. Može se opetovati *sad sad* »evo, evo«, *sad za sad* (Travnik). Upor. lat. *jam jam,* tal. *orora.* Samoglasnik *a* je nastao od mekog (palatalnog) vokala ь u stcslav. vremenskom prilogu **sb(gb)da* od pokazne zamjenice *sub* = *saj* (v.), s priloškim sufiksom *-(gb)da* = *-da* (v.), koji varira sa *-ga* (bug.). Najstarija je potvrda 1210. *seda* (Dubrovnik). Nema £б kao ni stcslav. *tъgъda* > *tada.* Mjesto *-da* nalazi se *-g(d)* u *sag* (Peć, Vlasotinci, Kosmet), *sage* (Gojbulja), *dosak* = *dosag, -e, -ena; segi* (Domentijan). Upor. bug. *sega.* Praslav. *(*sbda)* vremenski prilog za izraz momentanosti u značenju »nunc, jako (v.), odmah«. Pridjevi: *sadakan* (Istra, nastavak od deminutiva), s prilogom *sadahna* = *sadahla.* Na *-nji* (prema *danji) sàdanjï* (14. v., slov. *sedanji),* poimeničen u f *sadanja* (18. v., Dubrovnik) »sadašnji običaj«, prilog *na sadanju,* proširen na *-ski sadanjski* (Stulić), na *-šnji* (prema *današnji, jutrašnji)* stcslav. *sbdašbnb* > *sadašanj* (Stulić), danas samo određeno *sadašnji* (14. v.), poimeničen na *-ica sadašnjica,* na *-ost sadašnjost.* Jambrešićeva *sadašnjina* nije ušla u jezik. Prema *sadi* tvori se *sadinji* (14-18. v.) i *sadišnji* (1391). Od *šega* »sada« *segašbnb* (1253, upor. bug. *segášen), segašne vreme* (1512). Zabilježiti treba još vezu *i* + *sbda* > hrv.-kajk. i slov. *izda* »išće, jošće, jošte, joštere, još«.

*Lit.: ARj 4,* 146. 14, 431-4. 445-6. *Pleteršnik* 1, 304. *Elezović* 2, 148. 192. *Miklošič* 297. *Holub-Kopečný* 434. 329. *Mladenov* 577.

**sadak,** gen. *-aka* (Vuk, Dalmacija, Sinj, dolina rijeke Cetine) = *sadak,* gen. *-tka* m (Ravni kotari, Dalmacija) »izvezen prsluk od seljačke tkanine, plavetan ili crven djevojački zobun (Petrovo polje)«. Možda ide ovamo kao deminutiv na -ьc > *-ac sadačac,* gen. *-čca* (Stulić) pored *sadak,* gen. *satka* m »biljka (ako je riječ metafora)« [usp. tal. *piantacella* »isto«, dakle prema *sad, saditi?].*

*Lit.: ARj 14,* 436-7.

**sadaka** f (Banja Luka, Mostar) = *sadaka* pored *sadakaja (-ja* je dodatak kao u *odaja* < tur. *oda}* »milostinja, prosjak«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sadake).*

*Lit.: ARj 14,* 437. *Elezović 2,* 193. Skok, *Slávia 15,* 489., .br. 643. *Školjić"* 540.

**sáde** (uz *anterija, bez, platno,* Vuk) = *sadi--platno* »ravnik« = *sade* (uz *kava* »bez šećera«), indeklinabilni pridjev, »prost, koji nije složen, ili ukrašen (protivno *vezeno}«,* prilog u značenju »bloss, allein« *(sad' ostaše u ruke balčaci),* »nur, samo, salt (v.)«. Na *-luk sadeluk* (Kralje, Turska Hrvatska) »bez urneka za vezenje«. Na *-li sadelija f* (Kosmet) »puška ledenica (Crna Gora), srebrna puška«. Kako je pridjev indeklinabilan, razumljivo je da od sintagme nastaju složenice *sadibez* m (Slavonija) »bosansko runjavo pamučno platno«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sade},* termin iz običnog govora: rum. *sadea* »ohne Beimischung« pored *sadeticos* = ngr. σανδε--πκος, s grčkim sufiksom, arb. *sade* »einfach, nur«.

*Lit.: ARj* 14, 441-5. *Elezović 2,* 193. *GM* 376. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 644.

**sadet** (rod nepoznat, Pavlinović, srednja Dalmacija ?) »Ijuštra puščane naprave«.

*Lit.: ARj* 14, 443.

**saditi,** *sadim* impf. (13. v., Vuk) = *sădit* (Kosmet) = *saditi, -im* (2K) *(do-, na-, po-, pre-, raz-, sa-, u-, za-),* baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum *(d* u prez. iz inf. prema stcslav. *saždo),* «φυτεύειν, Pflanzen setzen«. Prefiksalna složenica sa *do-* promijenila značenje *dosaditi, dosadím* »injuria afficere« prema zakonu rezultata (sinegdoha), u neugodan

svršetak dugog sjedenja »dodijali, dojaditi, dozlogrditi«; *nasaditi koga* »(metafora) nasamariti«, *nasaditi kokoš* (ŽK) »postaviti kokoš na jaja da se izlegu pilići«, *nasadali* = *nasajat* (ŽK) »Bruteier legen«, postverbal *nasad* »Bruteier«. Iterativ na *-a sodati, šādām* (Vuk) *(do-),* na *-va- -sadívati, -sađujem,* samo s prefiksima; na *-ovati dosađdvat, -ujem* (Kosmet) *(ras-).* Sveslav. i praslav. postverbal najprije po deklinaciji *u* (upor. toponim *Sadoví, Sadovija, Sadāvina),* zatim s prijelazom u deklināciju *o sad* m (pl. stcslav. *sadové, sađovt* (14. v., Vuk, Varoš kraj Broda; Vrbnik, 1487; Krk, Istra) »1° Pflanzung, 2° vinograd, 3° plod, rod, voće, 4° klip (Barákovič), 5° istrapljeno zemljište, na kojem je posađena divlja loza koja će se kalemiti (Smokvica, Korčula), 6° toponim sam i s pridjevima *(Novi Sad,* s prevedeničama *Neusatz, Újvidék; Sál Barov* itd., Krk)« važan je stari poljoprivredni termin. U stcslav. značio je »stablo, plod«. Ostali postverbali: *dosada,* s pridjevima *dosadan* (17. v.) i *dosadljīv* (16—18. v.); *nasad* m = *nased* (Vodice) »Bruteier«, *nasada* f (Šulek), *posada* f »garnizon«, *rasad* m (Vuk) = *rasad,* gen. *rasada* (Kosmet) = *răsad* (Istra) = *rased* (Vrbnik) »broskva« = *rasod* (Kralje, Turska Hrvatska) »1° kupusovo sjeme, 2° mjesto gdje se zašije, 3° voda od kisela kupusa«. Odatle *rasadište* (Lika) »mjesto gdje je rasod«, *rasadnik* »eupatorium«, s pridjevom *r asadan,* poimeničen na *-ik rasadnik* (Vuk, također toponim), *prijèsad* = *prísad* (ŽK) = *prised* (Vodice, odatle *prisedište)* »Setzling«, također su razni poljoprivredni termini. Značajno je da je u *prised* očuvan oblik s prijevojem *sed.* Isti i u *nased* (Vodice) »Garbenschicht«. Deminutivi od *sad:* na *-ič sadio* (~ *vinograda,* 1538). Deminutiv na *-ъЂ sad* (Kaštela, Dalmacija) samo u izrazu *na saćima* »sjedalo« očuvao je etimologijsku značenje. Pridjev na *-ovit sadovit* (hrv.-kajk.) »plodan«, s apstraktumom *sadovitost* (Jambrešić), na *-ovan sadovan* »isto«, denominal *sadoviti se* fjambrešić) »premnogo roditi«. Na *-ovnik sadovník* (Stulić) »vrtljar«. Pridjev na *-ovan Sadovna sv. Marija,* poimeničen na *-ica Sadovnica* »Blagovijest«. Na *-ovina sadāvina* »1° vino, 2° mlad vinograd«. Kol. na *-je: sade* (ŽK) = *sajê* (Krasić) »voće«, upor. slov. *sadje;* na *-ovije sadovlje.* Pridjev na *-ьn: sadni stol* »sto na koji se nosi voće«, poimeničen na *-ica* > *-nica sadnica* »šljiva, loza« = poimeničen part. perf. pas. *sadenica* »Setzling«, na *-jak sađenjak* »zaoštreno drvce za sađenje kupusa«. Na *-ika sodíka* »1° zemljište gdje su sadenice, 2° toponim«. Na *-Ujka sadiljka* »motika (Zaplanje, Leskovac)« = na *-Hica sadilica* »šiljast štapić« = *sadalica* (Riječka nahija) = *sàdãljka* (Vuk). Na *-ište sadiste.* Radna imenica na *-telj* m prema f *-teljica saditelj* prema *saditeljica; nasaditelj;* na *-lac sadilac.* Apstraktum na *-idba sadidba* (Pavlinović) = *sadba* (Šulek), na *-nja sadnja.* Hrv.-kajk. složenice *sadonosan, sadorodica, sadotrzac* m prema f *sadotrška, -tržica.* Kao stslav. poljoprivredni termin *saditi, sad, nasad, rasad* idu u kulturne riječi, koje se posuđuju. Rumunji posudiše *a sădi* »pflanzen«, *sad* »Pflanze«, *răsad* »Schling«, *a răsădi* »verpflanzen«, *răsadniță* »Mistbeet, Baumschule«, apstraktum na *-eiь* > *-ealâ rãsãdealã.* Osim tih poljoprivrednih termina Rumunji posudiše još *dosada, posada, posãdnicã* »concubina«. Madžari posudiše *naszád, rasza* »Pflanze« *(-d* je ispušten, jer je smatran prema jezičnom osjećaju kao madž. deminutivni sufiks *-d).* le. je korijen **sed* »sjesti« u prijevoju perfektuma σ > α, upor. lit. *sodinti* »setzen Pflanzen«. Za praslav. kauzativum potpune su paralele sanskr. *sadayati* »postavljati« i stperz. *niyasadayam* (imperfekt) »postavljah«. Ovamo treba još spomenuti *sadio* n (1639, Vrbnik) »sedlo«.

*Lit.: ARj 2,* 663. 7, 602. 14, 429-50. *Mažuranić* 1279. 1433. Kostić, *NJ* 1, 237. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 148. 2, 167. 193. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 183. *Miklošič* 290. *Holub-Kopečný* 326. 328. *Bruckner* 478. *Mladenov* 567. *WP 2,* 483. *Trautmann* 259. *Tiktin* 1352. 1350. Meillet, *RSl* 6, 131. Pedersen, *KZ* 39, 460.

**sádno** n (17. v., Vuk, Posavina, Smokvica, Korčula) = *sadna î* (rod prema *rana)* = (s disimilacijom *dn* > *dm) sadmo* — *sadnja* f (Tordinac) »1° rana od sedla ili samara; sinonim: povozno, 2° (Poljica) ležaj, krevet«. Pridjevi na *-it sàdnit* (17. v.) »ranjav (uz *leđa, konj, rebra)«,* na *-ovit sadnòvit* (Brač) »koji je izranjen od sedla ili samara«. Značajan je još oblik *sanjevo* (Sv. Ivan Zelina) »isto«, koji sadrži *dnj* > *nj* (upor. *sklanje* ŽK < *skladnje)* i sufiks *-evo.* Inhoativ na *-iti sadniti, -im* impf, (o-) (Stulić) »postati ranjav«, *osadniti se* (subjekt *mazga,* Smokvica, Korčula). Riječ *sadno* postoji još u češkom i poljskom jeziku (pored *sedno}* »isto«. Ovamo još *podosaćina* f (Smokvica, Korčula) »krpa koja se stavlja na osjetljivo mjesto na tijelu mazge da se ne bi osadnila« < *pod* + *o* + *sadn* + *sk* + *ina* (gubitak prvoga *n* zbog disimilacije). Rumunji posudiše (s disimilacijom *dn* > *gn) sagnă* = *sočna* = *sahna* »Satteldruck«, *a sagni* »Satteldruck bekommen«. Riječ *sadno* je praslav.

(?) pridjevska izvedenica na *-ьn* od praslav. korijena *sad-* < ie. prijevoja perfektuma **sod-,* od *^sed-, *sed-* (v.).

*Lit.: ARj 9,* 184. 14, 449-50. *Miklošič* 290. *Bruckner* 478. *Tiktin* 1353.

**sâdra** f (Bolić) = *sedra* »gips«. Usp. kod Popovića (1852): *gips se kaže u Rvatskoj sadra ili žest.* Nalazi se još u slov. i češ. *sádra* »isto«. Riječ *sadra* kod Hektorovića 48 nejasna je: *drugu* (se. *ribu) tuj vadri bolje, nego mnijaše, kojoj se pri sadri kuś repa vijaše.* Hektorović ima i izvedenicu na *-ina sadrına* »sadra«. Šulekove su izvedenice na *-äna* < tur.-perz. *hane sadrana* »Gipsbrennerei«, *sadrar,* pridjevi na *-en sadren,* poimeničen na *-ina sadrenina,* na *-jak sadrenjak,* na *-ast sadrast.* Maretić i Belić misle da je riječ k nama došla iz češkog, gdje je stara. Samoglasnik *a* = *e* je nastao iz palatalnog nazala *t,* upor. stcslav. *sfdra* od nazalirane osnove **send-* od *sed-ěti,* znači »ono što je sjelo«, jer je *sadra,* kako kaže Miklošič, »geronnene Flüssigkeit«. Sa *į* > *e, i sêdra* f (Vuk) »siga, kapnica, Stalaktit« = *sedro* n i *sidra* f »tuf, tu, gen. tuva (ŽK)« je praslav. *sįdra.* Pridjevi na *-ost sedrast,* na *-acЫ sidrački.* Na *-enik sedrenik* (hidronim, toponim, Foča), na *-ovac sedrovac* (Jajce, Bosna). Samoglasno *i* mjesto *e* potječe od unakrštenja sa *siga,* koja znači isto, ali se čini da nije etimologijski ista riječ. Za palatalni nazal *į* upor. rus.-cslav. *sjadry krovnyja* »geronnene Blutmassen«, polj. *zįdra.* Ta je riječ germansko-slav. leksem: stnord: *sindr,* stvnjem. *sintar* »Metallschlacke«, nvnjem. *Sinter.* Gr. ανθ-ραξ, gen. -xoc »ugalj« (odatle učeni termin *antracit)* nije izvjesno da je u vezi.

*Lit.: ARj* 14, 452. 799. Maretić, *Savj.* 128. Belić, *NJ l,* 66. Matić, *Rad 315,* 71. *Miklošič* 291. *Holub-Kopečný* 326. *Bruckner* 652. *WP 2,* 497. *Boisacq*[3] 63. 87.

**sadrazam** pored *-azem,* gen. *-ãzêma* (Kosmet) »veliki vezir, predsjednik ministarskog savjeta«. Pridjev *sadrazemov.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *sadr* »glava« + *a'azam* »veći«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sadrazan* pored *sadrìazem,* bug. *sadrazam* (također sa individualnim *-in).*

*Lit.: Elezović 2,* 193. *Tiktin* 1352. *Mladenov* 567. *Škaljić** 540.

**sadžada** f (narodna pjesma) = *sejdžada* = *sedžade,* gen. *-âdeta* (Kosmet) = *serdžáda* (Mostar) = *srdžáda* (Banja Luka) = *sedžada* = *sidžada* = *serdžaza* (glede *d* > *z* upor. *burazer)* »ćilim od dva aršiną, služi kao Wandteppich i za klanjanje (kod muslimana)«. Složenica *ibrišim-serdžada.* Balkansk iturcizam arapskog podrijetla (ar. *seğğade* »ćilim za klanjanje«) iz oblasti namještaja ili islama: rum. *segéded,* bug. *sedžade,* arb. *sixhadé* = *sexhadé.* Oblici sa *r* nastadoše iz težnje da se izgovori arapska geminacija *ğğ.* Upor. *důlně* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 490. 802. 865. *Elezović 2,* 221. Skok, *Slávia* 15, 494, br. 705. *Mladenov* 577. *GM* 384. *Tiktin* 1406.

**sädžbag** m (Vuk) »vrpca koja se uplete u perčin«. Turcizam (tur. sintagma *saç* »kosa«, *bağı* »vez«) iz terminologije nošnje.

*Lit.: ARj* 14, 490. *Školjić"* 541.

**sada** f = *saže* (istarski Slovinci) = *saje* f pl. (Hvar, Brač, Vodice, ŽK, Krašić, Korčula) = *sőjo* f (Bednja, hrv.-kajk.) = *sâje* (16. v., Lumbarda, Korčula), čakavski, hrv.-kajk. i slov. za bug. *saždi,* češ. *sáze,polj. sadze,* gornjo-luž.-srp. *sazy,* rus. *saia,* baltoslav. i praslav. **sad-ia* »čađa«. Pridjevska (ili apstraktna) izvedenica stvorena je s pomoću sufiksa *-ıa* od *saditi* »staviti«, od ie. korijena **sed-, *sed-,* u prijevoju perfektuma **sod-* (v.). Znači prema tome »ono što se naslagalo, naslaga«. Pridjev *sadav* (Vetranie) = *sajav* (hrv.-kajk., Poljica), poimeničen *sajavica* »1° riba, 2° ptica ardea, 3° toponim *(Sadavica,* Slavonija, 1660, *Sagauicha* 1378, danas *Čađavica)«.* U lit. *suodžiai* m pi., *súodžios* f pi., *suodys,* lot. *suodêji* i *suôdzeji* m pl. Razlika između baltičkih usporednica i slav. refleksa samo je u rodu. Slavenske su bez izuzetka feminina, dok su baltičke i maskulina. Posljednje govori za pridjevsko podrijetlo. Bez ."sufiksa *-го* postoji u stnord. i ags. *sat* »čađa«. Razlog zašto je *sada* propala u štokavskim govorima leži možda u izbjegavanju homonimije sa *sadje* »voće, plod«.

*Lit.: ARj* 14, 460-62. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Miklošič* 289. *Holub-Kopečný* 327. *Bruckner* 478. 479. *Mladenov* 567. *WP 2,* 485. *Trautmann* 273. Uhlenbeck, *PBB 22,* 541.

**safalenisati se,** *-Sem* (Bosna i Hercegovina) »izgubiti se«.

*Lit.: ARj* 14, 1962.

**sáfárán** m (Mikalja) = *safran* (Mrnavić) = *sapran* (Marulić) = *šafran* (Vuk, Hrvatska, hrv.-kajk. prezime) = *šavran* (Vuk, Kosmet) = *šafran,* gen. *-äna* (Kosmet) = *cafaran* (15. v..

rukopis, Sulek) = *caforan* (Sulek) = *coforan* (Sulek) = *caftan* (Popović) = *ča/ran* (16. *v.*, Dubrovčani, Kašić, Perast, Vis) = *džafran* Mikalja) = *dzufran* (Mikalja) »crocus«. Izvedenice na *-ika: šafranjika* (Vuk), *čafranika, cafranika* »carthamus tinctorius«. Denominal na *-iti sa/raniti* (Marulić) »začiniti sa šafranom«. Posudenica i u ostalim slavinama: slov. *žafran* (preko njem., kako pokazuje *ž* < *s* i akcenat), polj. *szafran,* bug. *šafran,* tur. *šafran,* arb. *zafora* < ngr. ζαφοράς pored ζαφράς. U tal. *zafferano,* mlet. *zafràn* < ar. *zafäran* »isto«. Oblici sa *c, č, dž* upućuju na tal. posredništvo. Marulićev *sapran* je možda prema dalmato-rom. obliku, koji nije potvrđen.

*Lit.: ARj* 1, 752. 818. 879. 3, 528. 540. 14, 463. 632. 17, 443. *Elezović 2,* 469. 543. *Pleteršnik 2,* 952. *Mladenov* 692. *Miklošič* 336. *Bruckner* 539. *REW** 9588. *Lokotsch* 2178. *GM* 480. *Prati* 1058. *Boerio* 804.

**safer** (u ispravi turskog cara pisanoj Mustafa-begu: *mêseca safera,* 1493) »dragi mjesec po muslimanskom kalendaru (29. II — 29. III)«, od tur. *safer.*

*Lit.: ARj* 14, 462. *Školjić** 541.

**safir,** gen. *-ira* m (Mikalja, Iveković) »dragi kamen modar«, deminutiv *safirić* = *safin* (zamjena tuđeg dočetka tal. sufiksom, dubrovačke isprave 15. v.) = stsrp. *samfirb* (16. v.j *Aleksandrida,* Novaković) = *(s > c* kao u *cijeć,* možda prema tal. *zaffiro) cafir* (16. v., Marulić) = *cafin* (16. v., Vetrame) =*safil* (Mljet). Deminutiv sa tal. deminutivnim sufiksom *safinet.* Evropski arabizam (ar. *safir* < sanskr. *saniprija* > arm. *sampir* > disimilacijom bez m u ar. i u gr. σάπφειρος). Oblici sa *c* mjesto *s* su iz tal. *zaffiro.*

*Lit.: ARj l,* 752. 14, 463. 582. *Lokotsch* 1830.

**sàfra** f (Banja Luka, Sarajevo, Mostar) = *safra* (Kosmet) »muka, nesvjestica, padavica, jed, žuč« =? *savra* »1° žuč, 2° (šatrovački, Priština) puška«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *safra")* »žuč«.

*Lit.: ARj* 14, 463. 746. *Elezović 2,* 542. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 647. Trajanović, *JF* 5, 224. *Škaljć** 541.

säg[1] (Banja Luka), indeklinabilni pridjev, »stalan«. Nije isto što *sag* m »inclinatio«, koje je postverbal od *sagnuti* (v.), kako krivo misli Matzenauer; *sag* je turcizam (tur. *sag* »droit, sain«). Upór. turske pozdrave *sag ola* »zdravo«, *sag olasınız* »hvala«.

*Lit.: ARj* 14, 465. Skok, *Slávia 15,* 459., br. 648. Matzenauer, *LF* 19, 241.

sag[2], pl. *sagovi* pored *sazi* m (15. v., stsrp., Vuk, Perast, Boka, dubrovački pisci, listine, Bosna, Baranja, danas općenito) »1° (stsrp.) grobe Dečke, 2° ćilim, krpeta, tepih, stonjak, 3° (preneseno, sinegdoha) prijestolje^ (Marulić)«. Slov. *sag* »der Teppich«, stcslav. *sagb* »cilicium«. U doba narodne dinastije lat. *tele de sagis.* Denominal *posažiti, -im* pf. (Sulek, »pokriti sagom«. Deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus sagula* f (Račišće) »(pomorski termin) mali konop« < tal. *sàgola.* Na tal. *-one* > *-un sajun* m (Dubrovčani, Vetranie, Nalješković *frapanı sajuni,* Kašić) »komad odijela od saje, saja < tal. *saia* »panno di lana spinato, leggiero, per abiti« < fr. *saie* < lat. *saga,* tal. *salone.* Unakrštenjem sa *zubun : sabun,* gen. *-una* (Stulić) »vrst vojničkog odijela«, deminutivi *sabunić, sabunčac,* apstraktum na *-bstvo sabunstvo* »trgovina«. Od lat. *sagum* »Kurzer Mantel«, galska riječ, upór. *sau* (Logudoro) »Decke aus groben Wollstoff«. Preko lat. i gr. σάγος, odakle u nekim našim krajevima.

*Lit.: ARj* 14, 423. 464. 572. *Pleteršnik 2,* 449. *Mažuranić* 287. *REW[3] 1514.* 7515. Matzenauer, *LF* 19, 242. Matusiak, *RSl* 6, 277. *Miklošič* 287. Vasmer, *GL* 129. *Prati* 856.

**säga** f (18. v., Virje, Slavonija,. Podravina) »1° zadah, smrad, 2° magla, para«. I slov. *saga* »idem«. Od madž. *szag.* Glede dočetka *-a* upor. *bitanga.*

*Lit.: ARj* 14, 465. Matić, *Rad* 315, 71-2.

**sagafilje** n = *sagofilje* = *togafilje* = *sagasilje* = *sogasilje* »biljka različak, centáurea cyanus«; *sagasilje manje* »centáurea centaurium«.

*Lit.: ARj* 14, 465. 15, 878. *Šulek* 346. 370. 452. Matić, *Rad* 315, 72.

**sağanak,** gen. *-orika* m (Vuk) u izrazu *vjetar duha na sağanak* »na prekid«. Turcizam (obrazovan turskim sufiksom *-ak): sağanak* »pljusak, prolom oblaka, procella, tempestas, turbulentia, imber effusus«.

*Lit.: ARj* 14, 465. Matzenauer, *LF* 19, 241.

**sağlam** pored *sağlam* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (uz *kodža, robota, pare)* i prilog, »zdrav, istinit«. Balkanski turcizam (tur. *sağlam* »koji nema tjelesnog nedostatka,

zdrav, nepokvaren«) iz svagdašnje terminologije: arb. *sagllam* (Skadar).

*Lit.: Elezović 2,* 192. *GM* 376.

**sagrđum** = *segrdum* (u izrazu *poći u* ~, *okrenuti u* ~, hrvatska narodna pjesma) »desno, lijevo i po srijedi, na sve strane«. Možda ide ovamo i *sagrdan* m (u govoru pijanica) »1° rum, 2° ime mahale«. Upor. toponim *Sagrden* u Donjoj Tuzli. Turcizam (tur. prilog *sağırdan,* upravo ablativ od pridjeva *sagîr* »sourd, le point de départ, l'extraction, l'origine«).

*Lit.: ARj* 14, 480. 801. *Deny* § 378. i, str. 171. Matić, *Slovo* 6-8, 292-4.

**sagrila** f »1° korica sablje ili noža, 2° fino učinjena koža«. Postoji i oblik *cagrije.* Balkanski turcizam (tur. *sağrı)* iz terminologije materijala za obuću: rum. *sagriu.* Taj je i evropski, upor. fr. *chagrin.* Usp. i *sorgila.*

*Lit.: ARj* 14, 484. *Tiktin* 1353. *Lokotsch* 1760. *Škaljić*[2] 542.

**sagumantät,** *-ân* pf. (Istra, Naša sloga) »(kao da znači) brundati, zanovijetati« = *sakomãntãt* pored *sakomantit* (Istra, Rukavac) »halabučiti, galamiti«. [Upor. tal. *sgomentare* »prestrašiti, turbare«].

*Lit.: ARj* 14, 489.

**sahan** m (Vuk, Dubrovnik, Bosna i Hercegovina, Dalmacija, Crna Gora) = *saân,* gen. *sauna* (Kosmet) = (stezanjem *aha* > *â* kao u *pojas* > *păs) sân* (Vuk) »bakarni sud, kao zdjela, leden, legen, leder«. Deminutiv na *-ić sànie* (Srbija, Milićević), na *-lié šančić* = *sahančić,* na *-če saanče,* gen. *-ta* (Kosmet). Složenica *kalajli sahan* (narodna pjesma, Jukić) (v. *kalaj).* Imperativna složenica *ližisahan* (upor. *čankoliz).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sahn* > tur. *sahun* »grosser Becher, Trinkschale«) iz oblasti posuda: rum., bug. *sahan,* arb. *sahan,* ngr. σαχάνι, madž. *szahany.*

*Lit.: ARj 6,* 132. 11, 212. 14, 491. 606. 610. 614. *Elezović* 2, 189. *Mladenov* 569. *Miklošič* 287. *GM* 37. Matzenauer, *LF* 19, 245. *Školjić'* 541.

**sahara** f (Bosna?, Belovic-Bernadzikowska) »(turski) drven sanduk za rubeninu«.

*Lit.: ARj* 14, 491.

**sahi** = *saji* (muslimanska narodna pjesma) = *sají* pored *sãji* (Kosmet), indeklinabilni pridjev i prilog, »1° istinit, 2° zaista, doista, upravo«. U arb. je ar. pridjev dobio arb. pridjevski nastavak *-te saktë* »sicher, erprobt«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sali* »vrai, exact, sain«).

*Lit.: ARj* 14, 492. *Elezović 2,* 194. *GM* 377.

**sahinjak** m (genitiv nepoznat, BiH) »žensko krzneno odijelo«.

*Lit.:' ARj* 14, 493.

**sahtisati,** *sahtišem* pf., impf, »osnovati i podignuti«, kod Daničića potvrđeno *sbhtisati,* iz čega se vidi da je riječ grecizam, aorist od κτίζειν, s prefiksom *sì-*. Glede gr. κτ > *γτ* v. *ktitor.*

*Lit.: ARj* 14, 503.

**sahtli** (muslimanska narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, »neveseo, tužan, brižan« u amplifikaciji sa *kaharli* (v.) > *karli.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šaht* sa tur. postpozicijom *-K).* U Petranovićevoj pjesmi upotrebljava se: *tako satli nevesela,* u amplifikaciji.

*Lit.: ARj* 14, 503. *Škaljić** 543.

**saibija** m = *sahibija* (Vuk) = *sajbija* (Kosmet) »gospodar, vlasnik, pritežalac«. Pridjev na *-in sahibijin* = *sajbljin* (Kosmet). Složenica *čitluk-sahibija* m (Vuk) = *čiflbk-sajbija* (Kosmet) »vlasnik begovskog dobra, čitluka < tur. *çiflik«, muhur-sahibija, ilum-sahibija.* Balkanski turcizam arapskog podritetla (ar. pridjev i imenica *sahib* > tur. *sahip)* iz turskog feudalnog uređenja: bug. *saibîja.* Dočetak *-ija* nastao je prema *ciftlik-sahibi,* od tur: postpozicije *-i* u kompoziciji, ispuštanjem prvog dijela složenice. Inače se ne bi moglo objasniti naše dodano *-ja* zbog deklinacije.

*Lit.: ARj* 14, 492-3. *Elezović 2,* 194. *Mladenov* 567. *Škaljić*[2] 542-43.

sâj = *si* (13 — 16. v., kao *ovi, oni), sa, s'è* (ŽK), pl. n *să* (ŽU), pokazna zamjenica za 1. lice, baltoslav., sveslav. i praslav. **si,* »1° ovaj, hic, 2° anaforička kao *taj«.* Dobiva deiktički ť *saj, segaj,* gen. *sej* (i *-zi.* U stcslav. *sub,* glede *-jb* upor. *сџ'ь* »čiji«). Glede *saj* upor. *taj, ovaj, onaj.* Ova je zamjenica živa u Dubrovniku do 18. v., a danas kao arhaizam u vremenskim prilozima kao postpozicija u *danas* < stcslav. *сiьпьхь* (v. *dan), proljetos, ljetos, jesenas, zimus, jutros, noćas* = *noćas* (ŽK), u kojima je *se* akuzativ vremena, kao prepozicija u *snoć* (ŽK, Sušnjevo Selo i Čakovac kod Ogulina) = *snoćka* (Krasić), upor. slov. *snóč(e), snóčka, snočkaj,* bug. *snóšti* <

stcslav. akuzativ vremena *suç noštb* bez *-jç,* pored *sinoć* (Vuk), *sinoća, -ćka* (Belosťenec), *-che,* i kod čakavaca i kajkavaca u složenici samo *preksinoć.* Sintagma postoji još u čakavskim narječjima *šega leta, sê jeseni, se zime, šega prol'ića, k letu sê dobe* (ŽK), *šega jutra* (Stulić). Unijati, koji žive gotovo u simbiozi s katolicima u Jurkovu Selu, shvatili su *sê, séga* kao padeže od *sav, sve, svega* (kako katolici u Jurkovu Selu doista i govore ove_sintagmatske vremenske priloge), pa govore: *sve jeseni, svega ljeta.* Oblici *sê* i sa (upor. ἴα) postoje u Žumberku kao adverzativni veznici *sê* (ŽK, Krašić) i sa (ŽU) »tâ, ja«: *sê sam ti reka* »tâ, rekao sam ti«. U Kosmem je *se* »nego« kao komparativna veza. To se značenje zacijelo razvilo pod uplivom arbanaskog *se* poslije komparativa *mâ i madh se* »veći nego, od«. Značajna je semantička varijacija između *sinoć* i *noćas,* koja je nastala na osnovi različitog položaja pokazne zamjenice: *sinoć* »heri vespere« prema *noćas* »hac nocte (odnosi se na prošlu noć i na slijedeću)«. Na Krku i Lošinju postoji još prilog od genitívne sintagme *šego goda* > *sigoda* (haplologija) »ove godine« sa *e* > *i* prema *si, sim, šiji,* u Poljicima *segodišća* < *šego godišća.* Ovamo još *seletak,* gen. *-tka* od sintagme *se leto* (v. *ljeto* i *šiljeg).* Od gore navedenih priloga prave se i pridjevi s pomoću *-ьn, -nji* < *-ьn* + *-ji* prema *danji: smoćni* (Vuk) = *sinoćnji* = *sinošnji* (ŽK) = *sinotnji* (Kosmet); *jutrošnji, noćašnji, zimušnji, jesenašnji, ljetošni, segagodišnji, segaljetni, segutrašnji* (Istra). Od *šega svita* pridjev je *segasvitan* = *segasvitnji* — *segasvićan* (obratan govor prema *tnj* > *ćnj,* upor. *petnj'ica* ŽK za *pećnjica,* od *peć).* Upor. slov. *snočnji.* Poimeničenje na *-ica smočnica* pored *sinotnjica.* S pomoću priloškog sufiksa *-amo, -mo* izvodi se prilog mjesta: *samo* »ovamo« (tako bug.), koji se u hrv.-srp. nije održao zbog homonimije sa *samo* »nur«. Nastavak *-mo* dolazi na lokativni oblik *se:* stcslav. *setno,* hrv.-kajk., slov. *sem* = (jekavski) *sjetno* (Nalješković, Gundulić) = *sim* (Nalješković, ovaj skraćeni oblik se govori danas gdje i *sitno)* = *šimo* (13. i 14. v., ŽK, Krašić, kajkavski pisci 16—19. st.) = *semo* (15 — 16. v., Istra), s deiksom *-ka simoka, semoka* (Istra). S pomoću sufiksa *-lik* (tip *tolik)* pravi se *selik* »ovolik« (Marulić: *vrimena selika),* koji se nije održao. Prema tipu *onude* od ák. sing, f *su* pravi se prilog *osude* (Marulić) »s ove strane«, *od sjudu* (13. v.) »otuda«. Sa *-dě* (v.) stcslav. *sbde* u hrv.-kajk. i slov. *zde, ózdi.* Složenica *sireč* < *si* f + *r č* »lj., tako reći«. Glavni razlog propasti ove pokazne zamjenice u današnjem saobraćajnom i književnom teziku jesu homonimija i sinonīmija. U narječjima gdje se gubi *v* u *vbsa, vbse* ne razlikuje se od zamjenice totaliteta (homonimija); u službi pokazne zamjenice za 1. 1. upotrebljavala se naporedo sa *ovaj* (sinonīmija). Prema tome nije imala nužne funkcije: *si muži* (1404, Bakar) postalo je nerazumljivo: »ovi« i »svi muži«. Dativ pi. *sim* značilo je kajkavcima dvoje: 1° ovima, 2° ovamo. N pi. *sa* došao je štokavcima u koliziju s prijedlogom sa »cum«. U baltičkoj grupi odgovaraju: stprus. *schis* »ovaj«, prilog *schai* »ovdje«, lit., lot. sis. Baltički je jezici poznaju samo kao prepoziciju u vremenskim prilozima: lit. *šiandien,* lot. *šuodien* »danas«, lit. *símet,* lot. *šuogalt* »ljetos«. Arb. *snijet* »ljetos«, soi »danas«, *sonde* »noćas«. U got. *himma* »huic«, nvnjem. *heuer* »ljetos«, *jetzt, hie(r)zu, her, hicher, hier,* gr. ἐκεῖνος, lat. *-ce* u *ecce, hic, citra.* Ie. je korijen **kõ-, *ke-.* U stcslav. pojačan je praslav. *sb* sa *jb: sub,* odakle pravilno *saj.*

*Lit.: ARj* 14, 504-9. 800-2. 958. 15, 3-5. 29-30. 53. 856-7. Jagić, *ASPh* \, 432. *Elezović* 2, 211. 237. *Miklošič* 297. *Holub-Kopečný* 329. *Bruckner* 113. 486. *Mladenov* 577. *Trautmann* 304. *WP* l, 453. Sobolevski *RFV* 71, 15-20. (cf. *JF* 3, 340-341. *IJb,* 3, 157). Dolobko, *Slávia* 5, 678-717. Gebauer, *LF* 10, 303-304. Zubatý, *SbFil 2,* 208-214 (cf. *RSI 6,* 285). Šahmatov, *IzvORJAS 6,* 269. sl. (cf. *AnzIF* 15, 121). Rozwadowski, *JF* 3, 268. Meister, *IF 25,* 317. bilj. Vaillant, *RES* 12, 230-232. Hujer, *SbFil 2,* 188-197. Meillet, *RSI* 3, 168-169. Leskien, *ASPh* 3, 211. *Boisacq*[3] 233. 369. 391. 458-459. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Hirt, *PBB* 23, 356-357. *GM* 383. Ivšić, *JF* 17, 117. si.

**saja** f (Vuk) »1° fino crveno sukno, 2° ženska haljina bez rukava, 2° lic; u haljine (Uzice), 3° haljina (Lika), 4° gornje lice papuče (Virovitica)« = (sa *h* mjesto *j,* obratan govor, fausse régression, prema *maja* pored *snaha) šaha* (narodna pjesma, Jukić) »isto, I°«. Na *-K čoha sajalija* »paragun (v.)«, u kojem je prekrojena turska sintagma *saya çohasi* »Art dicker Tuch«; *salali,* indeklinabilni pridjev kao epitet uz *haljine, čakšire.* Balkanski turcizam (tur. *saya* »1° Erheber der Schafsteuer, 2° Sarsche«, od *saymak* »brojiti«, v. *saisatí)* iz terminologije tekstila: rum. *saia* (Muntenija) »Art Bauernrock«. Turski termin je nastao ispuštanjem (elipsom) od *çohasi* iz gore spomenute sintagme. [Usp. tal. *saia* »vrsta tkanine«].

*Lit.: ARj* 14, 491. 509-10. *Miklošič* 287. *Lokotsch* 1778. *Tiktin* 353. *DEI* 3312.

**sàjeta** f (Korčula) = *sàjeta* (Lumbarda) »1° grom, 2° zločesto dijete, nestašno dijete (Žrnovo, nastalo iz kletve *ubila te* so/eia/)« = *saitą* (Rab) »strijela, trijes, munja« = *sajita* (Božava) = *saeta,* odatle uzvik kao skraćenica *sajê* (Cres) = *SajSta* (Malínská). Talijanizam *saetta* < lat. *sagina.* Upor. krčko-rom. *sajaļta.* Upor. cine. *săită* »1° flèche, 2° sorte de serpent« < ngr. σαΐτα, σαγίττα.

*Lit.: ARj* 14, 462. 504. Kušar, *Rad* 118, 23. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID 6. REW*[3] 7508. *Banali 2,* 259. *Pascu 2,* 83., br. 1554. *DEI* 3308.

**sàjfãn,** gen. *-ana* m = *sàjvãn,* gen. *-ana* »kišobran«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sājābān* »baldahin, Schutzdach« > tur. *sajvan)* iz terminologije svagdašnje. [Ovamo i *sajfan* = *sàjvant* = *sajvat* — *sajvan* (Bosna) »šator«].

*Lit.: ARj* 14, 411-12. *Školjić'* 543.

**sājgija** f (Kosmet, objekt uz *imat ~u)* »uživanje, poštovanje«; *sajdisat, -šem* »brojati, cijeniti« = *saisati, -šem* (Banja Luka, objekt *molbu)* »uvažiti«; *tegli mu saj* (Banja Luka) »drži njegovu stranu«, upor. sa izrazom *raste mu numera* = *diže mu numeru* (Srbija). Ovamo i *sāja* (Bosna) »prebrojavanje, broja«. Balkanski turcizam (tur. *saymak* »1° brojiti, računati, 2° uvažavati«, sa sufiksom *-gi* kao *burgija, vergija: saygı* »poštovanje«; *sayı* »broj«) iz terminologije običnog života: rum. sa *-ci saiggiu, saigibasa* »činovnik koji je kupovao za portu ovce prema cijeni oblašću ustanovljenoj«, s glagolom *a saigi,* apstraktum *saigie,* bug. *saigìja* »poštovanje«, s glagolom *saiduvam,* arb. *saidis* »poštujem«, odatle *saidi* = *şahidi* »Ehrfurcht«, ovamo možda arb. *saijój* »überlege«. Glagoli sa d: *sajdisat* (Kosmet) = bug. *sajdisvam* = arb. *saidis* izvedenice su sa gr.-flav. *-isati* od turske aorisme osnove. Odatle apstraktumi stvoreni sa gr. *-ta* u arb. *saidi.*

*Lit.: Elezović 2,* 194. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 649. 650. *GM* 377. *Tiktin* 354. *Mladenov* 567. *GM* 377. *Školjić*[1] 543.

**sajija** m »1° knjigonoša« = *sahija* (Hercegovina, narodna pjesma) »1° glasonoša, pošta, listonoša, poštar, 2° poruka« = *saija* »isto, 1 «. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sai* < ar. saí').

*Lit.: ARj* 14, 493. 503. 511. *Škaljić** 543.

**sajtica** f (Vrbnik) »mezdrica koja se odlijepi od sala«. Iz krčko-rom. *saıta, sata* < lat. *s(a)eta,* s našim deminutivnim sufiksom *-ica* kao metafora. Upor. u pravom značenju slov. *zīda í,* pridjev na *-ьn zīdenļ-dan* preko stvnjem. *sida,* nvnjem. *Seide; šajā* (Kras) < tal. *saia* < fr. *saie.*

*Lit.: ARj* 14, 512. *Pleteršnik 2,* 615. 961. *REW*[3] 7498. *Bartoli* 2, 219., § 295.

**sájtlik** = *sajtljik* = *satljik* = *sâtljik* (ŽK) = *sajtlek* (hrv.-kajk. i slov.) = (turciziran dočetak kao u *prsluk,* v.) *sajtluk* (Otok, Vinkovci) »stakleni sud, rjeđe od politre, većinom od dva i po decilitra«. Od nvnjem. *Seidel* »bavarska mjera za tekućine, 1/21«, stvnjem. *sídel* > češ. *židlík,* od lat. *suulus* (v. *šidlo* i varijante). Njem. riječ proširena je deminutivnim sufiksom *-łk* > (hrv.-kajk.) *-ek,* taj je zamijenjen sa *-ik.* Glede zamjene njem. dvoglasa *ai* > α upor. *ratal]* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 512. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Weigand-Hirt 2,* 836.

sak m (Vuk, Budva, Bijela, Muo, Mljet, Malínská, hrv.-kajk., Kralje, Pounje, Jačke, Vrbnik, Varoš kraj Broda, Uzice, Trebarjevo) »1° vreća na mreži (šabaka, trakta), sidnjak (Otok, Slavonija), 2° (Crna Gora) kotarica, krošnje, mrežale, tralje, na dva savijena drveta isprepletena uzicama, te se u njemu nosi slama«, pl. m. *šaci* (Cres) »bisage«, *saka* f (Račišće, Hrvatsko primorje, Sv. Juraj, Belostenec, Livno) »dio mreže«, *sag* m (Budva, *g* mjesto *k* je obratan govor prema *bok,* gen. *boga)* »vrsta mreže, galja (Split)«. Sveslav. posuđenica. Balkanska riječ. Nalazi se još u slov., bug., češ., polj. i rus. kao ribarski termin. Rum. *sac* »Sack, Sackgarnnetz«, madž. *zsák,* arb. *sak,* gr. σάκκος. Posuđenica možda iz balkanskog latiniteta. Ovamo još *sek* m (Omišalj) »na drvu mreža kao vreća za vađenje ribe«. Na *-uša sakatuša* f »pelikan, gem«, tako nazvan jer ima sa donje strane kljuna kožnatu kesu. Denominal na *-ati sakati* impf. (Marulić)" *(ob-, raz-)* »circumitio«. [Usp. i pod *sakati].* Prijelaz α > *e* je možda krčko-romanski prijevoj. Preko njem. *Sack* > madž. *zsák* > *džak,* gen. *džaka* m (18. v., Vuk, Slavonija, Srbija, istočna Bosna, Kosmet) »vreća koja nije od kostreti tkana«, deminutiv *dzakče,* gen. *-ta,* pl. *dzakčići.* S lat. deminutivnim sufiksom *-ulus:* stcslav. *sakuh* »Tasche«, *sakulj* m (15. v., Dubrovnik) »mrežica«, *sakılja* f (15. v., Dubrovnik), na *-ica sakuljica* f (Ranjina; *kapa sakuljica,* narodna pjesma). Arb. *shakull* »Käseschlauch«. Na tal. *-et* < vlat. *-tttus: sàket* m (Boka, Dubrovnik, Crna Gora, Potomje, Račišće, Korčula) = *sakėt* (Božava) =

*sähet* (Bukovica) »škarnicl̥, škartoć«, *saketić (Crna.* Gora) »vrećica, kesica«. Na lat. *-aria* > mlet. *-era saķēra* (Božava) »sacco«. Na tal. *-one* > *-un sakûn* (Potomje) »vreća brašna«. Na dvostruki deminutivni tal. < lat. sufiks *-ül* + *-ino soklīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Čilipi) »pletena vrećica, sacchetto«, dalm.-rom. leksički ostatak od vlat. **sacculinu.* Iz šatrovačkog jezika (argot) *sagnja* = *sagija* »Ranzen«. Od njem. deminutiva *Sockel* »vrećica za brašno« > slov. *žakelj,* gen. *-klja,* hrv.-kajk. *žakelj, žakalj, zaklja* (ŽKU), *džaklica.* Riječ *saccus* je istočnog podrijetla:' babilonski *šaqqu* »sac de blé«, hebr. *sag* > gr. *σάκκος*, lat. *saccus.*

*Lit.: ARj 3,* 97. 529. 9, 124. 13, 69. 14, 513. 515. 526. *Elezović 2,* 460. *ZbNŽ* 3, 235. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. *Pleteršnik 2,* 450. 952. Skok, *ASPh* 33, 374. Budmani, *Rad* 65, 161. Hirtz, *Aves* 422. *Miklósié* 287- 406. *Bruckner* 479. *Mlađenov* 567. *Vasmer 2,* 569. *Ernout-Meillet* 842. *Boisacg** 849. Woufe 2, 660. Я-БИ^3 7489. Jagić, *ASPh* 8, 318. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. GM 377. *Tiktin* 1351. *Lokotsch* 1781. £Ш/ 3305.

**saka** m (Kosmet) »1° bure za raznošenje vode, 2° vodonoša, 3° sprava kojom kovač prska vatru vodom«. Na *-džija sakadžija* m (kod Mrnavića *sakardžija,* upor. u Srijemu *Sakardžić)* = složenica *sakabaša* »čovjek koji u saki nosi vodu«. Pridjev *sokaci* (~o *odijelo,* valjda skraćeno od **sakadžijskf).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sako)* iz terminologije običnog života: rum. *saca, sacabaș, sacagiu,* bug. *saká, sakadžija.*

*Lit.: ARj* 14, 513. *Elezović 2,* 195. *Mlađenov* 567. *Tiktin* 1351. *Školjić*[2] 543.

**sakàgija** f (Vuk) = *sakaglja* (Kosmet) = *sakağa* = *sakaglija* = *sekendija* (Jablanci, nepouzdano) »konjska bolest koja se zove i gunturać, armija, rmija, saradža (v.)«. Pridjev na *-ljiv sakàgljiv* (konj). Turcizam (tur. *sakagť).* Upor. bug. turcizam *saća* »Rotzkrankheit«.

*Lit.: ARj* 14, 513. *Elezović 2,* 195. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 651. *Doric 345. Školjić** 544.

**sakàluda** m (Srijem) »čovjek sulud, bezjak«. Pridjev na *-ost sakàludast* »sulud«. Možda je u vezi s ironičkim turcizmom u Kosmetu *sakal'ija* »bradonja (< tur. *sakal* »Bart« > *sakalh* »Bart tragend«), unakrštenjem s *luda* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 513-4. *Elezović 2,* 195.

**sakalus** m (1526, pismo Krste Frankopana) »puška zvana pyxis barbata«. Također rum. *sacăluș* »falkonet, vrsta topa«. Od madž. *szakállas.* To je madžarska izvedenica na *-as* (upor. *-as")* od *sokol* (v.). Upor. na *-os szakalos* »bradaš«. Ide u primjere za madžarske slavizme, koji se ponovo vratiše k nama (tip *ostal,* v.).

*Lit.: ARj* 14, 514. *Tiktin* 1351.

**sakanđrak** m (Leskovac, Srbija) »djevojački nakit na glavi, koji se zakopci iza oba uha pa ide ispod grla«.

*Lit.: ARj* 14, 514.

**sakat,** f *-a* (18. v., Vuk, Otok, Varoš kod Broda, Slavonija, Duvno, Bosna, Poljica, uz *ruka, noga, rukom, nogom = u ruku) = sakat* pored *sakat* (Kosmet), danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku, »kljast, knjäpav (ŽK), bogaljast, uzet«, jedini turski pridjev koji se mijenja. Ta je iznimka odatle što je svojim dočetkom na *-at* došao analogijom medu naše pridjevske izvedenice na *-at* (v.). Poimeničen na *-as, -eš, -elja, -ulja* u Kosmetu *sakataš, - eš* m prema f *sakatêlja, -ulja.* Apstrakti na *-luk sakatluk* (1678, Hercegnovi) »kvar, šteta« = na *-stvo sakatstvo.* Denominali na *-iti sakatiti, -im (iz-, o-).* Balkanski turcizam (tur. *sakat)* iz terminologije tjelesnih mana: rum. *sacatlîc* »Gebrechlichkeit«, bug. *sakat* = *vsakaten, sakatlăk,* arb. *sakat,* cine. *sācat* »estropié, mutilé«, *săcatliche* f »mutilation«, ngr. *σακάτης, σακατλήκι.*

*Lit.: ARj* 14, 514-15. *Elezović 2,* 195. *Tiktin* 1351. *Mlađenov* 567. *Pascu 2,* 160., br. 903. *GM* 377. *Školjić*[2] 544.

**sakati,** *-am* impf. (Marulić, Pirot, Srbija, mak., bug.) (raz-), praslav., »željeti, tražiti, iskati, pitati«. Nalazi se još u rus. *sakatь* »govoriti«. Prema Mladenovu u vezi je sa *sočiti,* prema Matzenaueru u prasrodstvu je sa lit. *sèkti, sekù* »sequi, vestigia«, bolje sa *seků, sèkti* »narrare«; *sakau, sakyti* »reći« kao i *sokí* »tužilac«, *sočiti.* Ne zna se ide li ovamo *sakati se* impf. (Crna Gora) »komešati se, vrpoljiti se«. Usp. i pod *sak.*

*Lit.: ARj* 14, 514. *Miklošič* 287. Mlađenov, *RFV63,* 308-321 (cf. *RS14,*264). Matzenauer, *LF* 19, 242. *WP 2,* 479.

**säkaz** m pored *sakbz* = *sàkrz* (Bosna) »1° smola od trišlje (mastix, pistacia lentiscus), žvatak, 2° tikva za filovanje, 3° (možda i) starinsko bosansko platno za ruho, grubo i oštro (ako je metafora ?)«. Na *-li sakàzlija f* »tikva za dolmu (filovanje)« = *sakbzlija* »koji sadrži säkaz u sebi«. Balkanski turcizam (tur. *sakız* »smola«) iz botaničke terminologije: rum.

*sacas* »mastix, Kolophonium«, bug. *sakăz,* arb. *sakes* »Pech, Schminke«.

*Lit.: ARj* 14, 515. *Elezović 2,* 195. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 652. *GM* 377. *Tiktin* 1351. *Mlađenov* 567. *Školjić*[2] 544.

**sakija** f (Vuk, Crna Gora) = *sùkija* »krpa kojom se zastupa puška«. Denominal *zasukijati (pušku).* Izmjena samo'glasa *a* > *u* pretpostavlja turcizam sa *ɘ* (tur. jery).

*Lit.: ARj* 14, 515. 16, 921.

**sakovati,** *-ujem* (Dubrovnik, Zore, Stulić) »ispirati, prepirati, far la seconda lavata«, *osahávati, -ujem* (Dubrovnik, Rešetar). Od lat. *exaluare,* denominal od *aqua* »voda«. Mediteranski oblik *ap-* istog značenja možda je u toponimu *Mržep* gen. *-epa* m (voda, Prčanj, ispod Sv. Petra uz more), u 15. vijeku *Marçapium.* Iz te se potvrde vidi da je *e* nastao prijevojem od *a* (upor. na Krku *Kimp* < *Campi, Bibinje* < *Bibano).* Više *Mržepa* tri su potoka. U dokumentima se piše *Marzepo* i *Marzopo (a* > *o* bez prijeglasa). Pridjev na *-bsk mršepska vođa.* Prvi je dio *mrz-* nejasan. Može se uporedivati sa *Potok od Šilōpa,* pl. f *Šilōpe* (naziv baštine). Taj potok nastaje kad kiša pada. I ovdje je *šil-* nejasno, možda od lat. *exîlis.* Ako je uporedenje ispravno, **mrž-* bi moglo biti od *marcidus.*

*Lit.: ARj* 9, 184. 14, 516. Zore, *Tuđ.* 19. Rešetar, *Š tok.* 262. *REW*[3] 2939. 3014 a.

**sakrafoč** = *sakrafod* m (Gundulić, Kanavelić, Zuzeri, Bella, Stulić) »pokrovac na konju«.

*Lit.: ARj* 14, 516-17.

**sakrarij** m (latinizam) = *sakrario* n (isto prema tal.) »svetište«. Lat. na *-arium sacrarium* od *sacer, sacrare.* Složenica: *sakrilegij* = *sakrilegio* = *sakrilegijo* n < lat. *sacrilegium* (od sintagme *sacra* + *lego* »odnosim svete stvari /o profanatorima hramova/«), prilog *sakrilego* = *sakrileđo; sakrificij* m (objekt uz *opraviti, činiti)* < lat. *sacrificium,* od sintagme *sacra facere* > *sacrifico* > *sakrifikat se* (Dubrovnik, Cavtat) »žrtvovati se«. Poimeničen part. perf. u sr. r. *sacratum* od *sacrare* > furl. *sagràd* (femininum preko njem. *Sagret)* > slov. *zágrad, jagrež* (Bela Krajina), *zagród, žagred, zagreb* »Sakristei«, odatle *žagradar,* gen. *-rja* = *žagradnik* »sakristan«. Na *-ista* crkveno-lat. *sacrista* > *sakrist* m (Rab) < tal. *sacrista* »crkvenjak, mežnar«. Odatle na *-ija: sakristija* f (Rab, Božava, Dubrovnik) = *sakristija* = *sagrèstija* (Perast) = *sakreštija* (Brusje) = *sekrestija* (1380, Senj) = *sekreštija* (1577, Senj) = *sekristija* (18. v., čakavski) = *šekrstīja* (ŽK, Lika, Sinac, Liješće). Odatle na *-ianus: sakrištan,* gen. *-ana* m = *sakristijãn,* gen. *-äna* (Dubrovnik, Cavtat) = *sakrèstãn* (Perast, Korčula) = *sakarstăn* (Božava) < mlet. *sacrestan,* slov. *zakristan, zakristija.* S prefiksom *con- konsàkrati, -am* pf. (17. v., Dubrovnik) prema *konsakravati, -krívali* (16. v.) = *konsèkrati, -ãm* < kllat. *consecrare, consacrare.* Apstraktum na *-io konsakracijon,* gen. *-oni* f (17. v., Dubrovnik) »dio mise«. Glagolski apstraktum na *-mention* > tal. *-mento* > *sakramenat,* gen. *-enta* m, pridjev na *-īvus sakramentiv,* na *-bsk sakràmentski,* odatle eufemističkim izopačenjem *sakrabôljski* = *sakrabojski* (Punat), *s akr abolì* uzvik = *salabolt, salaménski* »abominandus«, *sapramiš* < njem. *Sapperment, sapelotiranje* n (Obradović) < njem. *sapperlot.*

*Lit.: ARj 5,* 273. 14, 530. 517. 518. 519. *Pleteršnik* 1, 355. 2, 450. 460. 344. 952. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID* 6, 119. *REW*[3] 7492. 2155. 7494. 7494 a. *Miklošič* 405. Štrekelj, *DAW* 50, 75. 82.

**sakrta** f (Kolombatović, Split ?) »ptica gak zrnijar, ardea purpurea, (u Hirtza) garzetta garzetta«. Čini se da je od tal. *(s}garzetta,* deminutiv od *garza* < lat. **ardea, scorzetta.* Nije jasan odnos.

*Lit.: ARj* 14, 515. 524. *DEI* 1767.

**sakrzma** f (Bosna i Hercegovina) »narodno jelo: meso, luk, maslo i crvena paprika, vareno«.

*Lit.: ARj* 14, 525.

**saksa** f (Bosna i Hercegovina) »vrsta čohe, po finoći ni plaho dobra ni plaho rđava«.

*Lit.: ARj* 14, 525.

**saksija** f (Bosna i Hercegovina, Dalmacija) = *saksija* (Kosmet) = (sa zamjenom neobične suglasničke grupe običnijom) *sansija* (Dubrovnik) »1° pokrivač za pečenje hljeba, sac, peka (sjeverna Dalmacija), 2° sud od zemlje, stakla, metala za cvijeće, 3° u pl. bosanski urnek (uzorak, primjerak) za vez (Posavina)«. Deminutiv na *-ica saksîjca.* Augmentativ na *-etina saksijètina.* Balkanski turcizam (tur. *saksı)* iz terminologije suda: rum. *sacsie,* bug. *saksija,* arb. *saksi* »Blumentopf«.

*Lit.: ARj* 14, 525. 616. *Elezovič 2,* 196. *GM* 377. *Mlađenov* 567. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 653. *Lokotsch* 1800. *Školjić*[2] 544

saktijan m (Vuk) = *saftijân* (Kosmet) = *saplijan* = *sajtiján* (Mikalja, 1678) = *safijan* (Šulek) »sjajna dobro učinjena obojena ovčja koža«. Pridjev na *-ski safijanski* (~e *čizme)*. Složenica *sâktijan^sèpet* (Crna Gora, narodna pjesma) »kotarica od takve kože«, *sahtijan hegbeta* (narodna pjesma muslimanska) »bisage od nje«. Upor. naziv ulice u Sarajevu *Sahtijanuša.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sahtijan* »Ziegenleder« od perz. pridjeva *säht* »čvrst«) iz terminologije obuće: rum. *saftian* = *sahtian* u starijem jeziku, bug. *sahtijan* m, arb. *saftian,* ngr. σαχτιάνι. Upor. još njem., polj. i rus. *safian*. Riječ se dovodi u vezu i s gradom *Saffi.*

*Lit.: ARj* 14, 463. 525. 526. 633. *Mažuranu* 1281. *Elezović 2,* 204. *Mladenov* 570. *GM* 376. *Lokotsch* 1769. *Miklošič* 287.

**sàktisati,** *-š m* pf. (Vuk, narodna pjesma) »uništiti, pokvariti«. Turcizam (tur. *sıkmak* »pritisnuti, ščepati«, od pf. *sıktı* + *-isati,* v.).

*Lit.: ARj* 14, 526. *Školjić*[1] 544.

**sakundjed** m (Ljubiša) = *šakundjed, -ded* (Boka) = *šekundjed* = *šikunded* (Vuk, Crna Gora) = (asimilacija *e, i — u > u — u) sukunded* (Vrbnik) = *šukundéda* (Vuk), također ime biljke = (metateza *š — k > k — š) kušundjed* = *kušundida* (Korčula) = *(s >* cv. *cijeć) cukùndjed* (Berneker) = *(š > č) čukunded* pored *čukundeda* (Kosmet) = *čukundjed* pored *cukùndjed,* pridjev *čukundjedov,* »djedov djed, prapradjed, įritavus« prema f *šakunbaba* (Vuk) = *čukumbaba* (Vuk) = *čukunbaba* (Kosmet) »babina baba, atavia«, pridjev *čukumbabin.* Prvi dio složenice *sakun-* = *šakun-* = *šikun-* = *šukun-* = *cukun-* = *čukun-* postao je prefiks u značenju *pra-* < stcslav. *pre-* i nastao je prema Štrekelju od lat. *secundus.* Ta složenica može ponovno primiti pra- *prašukundjed* »šukundjedov otac«, *prašukumbaba* (Bosna i Hercegovina) »šukundjedova mati«. Može se i udvostručiti: *praprašukundjed* »šukundjedov djed«. Kod *praunuk* nije potvrđeno *šukun-* nego *kon-: konùnuk* m »sin praunukove prema f *konùnuka* (Măreţie). Budmani uporeduje *kon-* sa *kušun-* i *šukun-.* Taj prefiks prema tome nastao je ispuštanjem prvog sloga *su-.* Romanskih paralela nema. Glagol *secundare* očuvan je kao dalmato-romanski leksički ostatak u *sekùnjat, -anı* (Kućište) »poduprijeti« *(nj < ndıo* u 1. 1. prez.); kao latinizam na -irait *sekundirati, -kundiram* impf. (Zagreb, Varoš, Slavonija, prema njem.) »1° pratiti u muzici, 2° biti svjedok u dvoboju«; poimeničen part. prez. *sekundant* m »svjedok u dvoboju«. Latinizam je i poimeničen pridjev u ž. r. *sekunda f* »časak«.

*Lit.: ARj* 2, 98. 5. 280. 836. 11, 367. 379. 14, 526. 812. *Elezović* 2, 457. Moskovljević, *SDZb* 11, 183. *Miklošič* 37. 344. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. 14, 548. *REW* 7774. *SEW* 1, 163.

šal *m-^=-,Ja1a_* n pl. (muslimanska narodna pjesma) = *sale, gen. sala f* pl. (pl. prema *nosila,* koja se sastoje od više dijelova) »nosila za ranjene i mrtve«. Turcizam (tur. *šal)* iz terminologije oruđa.

*Lit.: ARj* 14, 528. 535. *'Školjić*[2] 544.

**sála** (takav naglasak danas u Zagrebu, knjiška riječ) = *sala* f (Vinodolski zakon, 1250: *v Novom Gradu na sali knezi zgora imenovanih,* upor. *na palači) = v dvoru gospodskom na salu* (1309) = *sală,* gen. *sāli* (Istra) = *sala* (Perast, Dubrovnik, Čilipi, Kućište, Žrnovo) = *sela* (Mikalja, dva dubrovačka pisca, sa *a > e* kao u dubrovačkom *diesa < casa)* »dvorana, soba u sredini, kamara«. Sa dalmato-rom. deminutivnim sufiksom *- ūcea > -oca saloca* f (Dubrovnik, Cavtat) = *saloča* (Kućište) = *sálat'a* (Žrnovo) »1° predsoblje, dvornica, 2° popločen pod, soba u koju se ulazi izvana«. Primjer: *obidovati ćemo u saloči.* Od tal. *sala, salotto, salone* > fr. *salon* > internacionalno *salon,* gen. *-ona,* pridjev *salonski,* langobardskog podrijetla.

*Lit.: ARj* 14, 528. 542. Budmani, *Rad* 118, 165. *REW** 7522. Gamillscheg, *RG 2,* 67.

**salaca** f, kod Kavanjina potvrđeno samo u ák. pl. Uporeduje se s tal. *salacca* »sardela lojka, alosa communis«. Nije zrelo za etimologiju. Nema potvrda iz drugih narječja.

*Lit.: ARj* 14, 528.

**saladžak** m (muslimanska narodna pjesma) »život, zdravlje«. [Od tur. *sağlıcak* »isto«].

*Lit.: ARj* 14, 529. *Školjić** 545.

**salaksija** f (prema Belostencu dalmatinska riječ) = *salaksij* m (hrv.-kajk.) »remen, kopča«. Od madž. *szalaksij,* složenica od *szalag* »veza« i *szij* »remen«.

*Lit.: ARj* 14, 529. Štrekelj, *DAW* 50, 57.

**sálam,** gen. *-ama* (objekt uz *vikati, dati, nazvati, prifatiti, otprimiti)* = *salamać* = *salamaleć* = *salamalek* = *selâm,* gen. *-ama* m (Vuk) »pozdrav, mir« = *seljâm* (Kosmet, objekt uz *dade).* Uzrečica: *ni seljăm ni čelám* (Kosmet) »niti pozdravi niti prozbori«. Prvi

se dio ispušta: *alec* = *alejí* (narodna pjesma), *alećin* (narodna pjesma) = *alekim*. Prema Vuku odgovara se *alećimu selam* = *alee muselam*. Odatle impf, *selámiti, -īm*. Na *-luk selamluk* m = *seljâmhk,* gen. *-amlSka* (Kosmet, u turskim kućama, protivno od *haremluk)* »odjeljenje gdje nije živjelo žensko« = *selanuk* (Jukić). Složeno *maksuz-selam* = *selamluk* (Bosna) »poseban pozdrav, dobrodošlica, oždeldija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *salām* »pozdrav, mir«, *as-salãm 'alaik* »neka spas bude vama, mir s tobom«, *selom 'aleiq,* s odgovorom *'alejqim es-selam)* iz terminologije društvenog života: rum. *selamtc* »Grass nach türkischer -Art«, bug. *seljâm*. Uzvici *selamaleć* = *alećimu selam* = *selâm alećim* = *selâm alèkim* naš su izgovor navedene arapske pozdravne i odzdravne sintagme.

*Lit.: ARj* l, 65. 7, 164. 14, 529. 815-16. *Elezović 2,* 216. 217. Skok, *Slama* 15, 491. b., 681. *Mladenov* 578. *Tiktin* 1406. *Lokotsch* 1803. Korsch, *ASPh 9,* 667. *škaljif* 545. 557.

**salamandar,** gen. *-dra* m (Jambrešić) = *salamandra* f (Vetranie i ostali dubrovački pisci koji ističu srednjovjekovno vjerovanje da u vatri ne može izgorjeti) »daždevnjak«. Odatle pridjev na *-st salamandras,* f *-sta* (čovjek) »nerazmjerno, nezgrapno velik«. Od perz. *samand* »feuerrot«, koje je ušlo u gr. σαλαμάνδρα i lat. *salamandra,* a odatle u ostale jezike.

*Lit.: ARj* 14, 529. *REW*[3] 7525. *Prati* 856.

**salamànkez,** gen. *-éza* (17. v., Dubrovnik), poimeničen tal. ktetik na *-ese* < lat. *-ensɜs* od španjolskog toponima *Salamanca* < lat. *Salamantica*. Tako su se zvali oni pripadnici dubrovačke vlastele, koji su, čini se, pohađali škole u *Salamanki*. Opreka prema *Sorbonezi*.

*Lit.: ARj* 14, 530. Muljačić, *Filologija 2,* 161-73.

**salamét** (Banja Luka, asimilacija *e* — α > *a* — *a)* = *selâmet* (Mostar) = *seljamet,* gen. *-ometa* (Kosmet, objekt uz *imat)* »dobro, sreća, uspjeh«. Ovamo zacijelo i *salamećijaf* »trava koja se pije kao lijek, senna«, s nejasnim *ć* u dočetku. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *salama* > *selâmet)* iz terminologije običnog života: rum. *selemet* »Rettung, Heil« = *silimet* = *silemet,* bug. *selemet, seljamet* »pomoć, spas«, arb. *selamet* »Glück«.

*Lit.: ARj* 14, 529. 530. 815. 816. *Elezović 2,* 217. *Mladenov* 578. *Tiktin* 1407. *GM* 380. Skok, *Slavio* 15, 490., br. 654. Ćorović, *ASPh* 29, 509-510. *Školjić** 545. 557.

**salamura** f (Vuk, Vojvodina, Velika Kikinda, Dubrovnik, Potomje, Osijek, Bosna i Hercegovina, Otok u Slavoniji, Krk) = *salamura* (Cres, Vodice, Kosmet, Lepetane) = *salamura* (Perast) »raso, gen. -li« = *salamora* (Sutomore) < mlet. *salamora*. Odatle na *-ina salamurina* (Krk) »so nerastopljena, koja se istrese u čabrić«. Balkanska riječ mletačkog podrijetla: rum., bug. *salamura* pored *solomúra* (unakrštenje sa *sol* v., upor. rum. *saramura* prema *sare* < *sal)*. Slov. ima varijante pored *salamórja, slanamúrja, slanomur, solomurja, murnica*. Oblici sa *o* > *u* mogu biti i posuđenice iz balkanskog latiniteta, u Dalmaciji iz dalmato-romanskoga. Glede umetka (anaptikse) *a* u suglasničkoj grupi *lm* upor. *salanum*. Od vlat. složenice **salmuria* < *šal* + *rnuria*.

*Lit.: ARj* 14, 531. *Elezović* 2, 196. *Pleteršnik 2,* 506. 450. 534. Ribarić, *SDZb 9,* 186. *REW** 5756. 7545. *Románsky* 128. *Mladenov 599. Tiktin* 1355. *DEI* 3314.

**salana** f (Kosmet) »kla(o)nica«. Balkanski turcizam arapsko-turskog podrijetla (tur. složenica od ar. *selh* »derati« i perz. *hane* »kuća« /v. *-anal* > tur. *salhane* »strvoderica«) iz terminologije gradskih uređaja: bug. *salkana* »Schlachthaus, šlöprog (hrvatski gradovi)«.

*Lit.: Elezović 2,* 196. *Mladenov* 567. *Doric* 345. *Škaljić** 545.

**salàndãr,** gen. *-ára* m (18. v., Vuk, Crna Gora, Kosmetj disimilacija *r* — *r* > *l* — *r)* = *sarandar* (18. v., Kosmet) = *salendar* (Badrić) »prilog kaluđerima da se Bogu mole za pokojne 40 dana između Uskrsa i Spasova«. Upor. i toponim *Salandır* (Hercegovina). Nalazi se i u stcslav. Balkanski crkveni grecizam (ngr. σαραντάρι od τεσσαράκοντα »40«): bug. *sarandar* m »molitva za mrtve na 40-ti dan«, odatle *$andos(v")am,* čine. *sarandare*.

*Lit.: ARj* 14, 531. 535. 643. *Elezović 2,* 196. 202. *Miklošič* 288. Vasmer, *GL* 129. Murko, *WuS 2,* 135-136. *Pascu 2,* 83., br. 1564.

**salandžāk,** gen. *-aka* m (Vuk, Mostar, narodna pjesma) = *salandžāk* (Kosmet) »Ijuljajka, Ijuljaška, culjajka, culjka, gegaljka«. Turcizam (tur. *salıncak* »Schaukel, Wippe«).

*Lit.: ARj* 14, 531. *Elezović 2,* 197. *Školjić*[1] 545.

**salàngur** m (Bosna i Hercegovina) »platno vrlo tanko, bosanski fini bez, na kojem muslimanke vezu suhozlatice, čevre; sinonim: batist«.

*Lit.: ARj* 14, 531. *ZbNŽ 19,* 347. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 655.

**salapan** m (Rab) »vrsta kukuruza«.

*Lit.: ARj* 14, 531. Kušar, *Rad* 118, 28.

**salaš** m (Vuk, Vojvodina, Reljković) = *salaš* (Orahovica, Slavonija) »majur, bačija, bacına, konak, mandra, stan« = *salaš* (Kosmet) »veliki koš gdje se čuva kukuruz u klipu« = *saloš* (Visoko, Sarajevo) = *salož* (Gabela, Hercegovina) = *salad* (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »isto«. Nalazi se još u bug. *salaš* »koliba od dasaka«, sivě., polj., ukr. i rus. kao i u rum. *sălaș* »Herberge, Quartier, Zigeunerfamilie, Sarg«, *a sălășlui* »ukonačiti nekoga« i u tur. *salaș* »baraka za prodavanje voća, bostana«. Od madž. *szálas.* Ako je ista riječ *salaš* (Varoš, Slavonija) »1° vrsta kvasca, 2° kolač (upor. *salikada,* v.)«, ne zna se kako se odnosi značenje prema gornjem.

*Lit.: ARj* 14, 529. 531. 532. 543. *Elezović 2,* 197. *Lokotsch* 1805. Menšík, *SbMS* 3 (1925), 1-22.

**salāta** (Vuk, Dubrovnik, tako danas općenito) = *salata* (Rab, Božava) = *salata f* (Zagreb, slov.) = *salata* (Zagreb) = (sa *a* > ou nenaglašenom slogu) *solata* f (ŽK, slov. *solata)* — *salata* (Istra) = *salat í* (Reljković, Varoš, Slavonija) = *salata* (Kosmet) »loćika«. Pridjev određeni *salatni.* Riječ *salata* je balkanska riječ talijanskog podrijetla (mlet. *salata,* tal. *insalata,* poimeničen part. perf. od *insalare* prefiks *in* i *salare,* od lat. *sal,* gen. *salis* > tal. *sale,* prasrodstvo sa so, v.): rum. *salata,* bug. *salata* pored *salatka,* arb. *saliate* pored *solate,* eine, *salata,* ngr. σαλάτα. Izvedenice od *sale* kao talijanizmi: ná *-aria* > tal. *-iera* < fr. *-ière: salirà* f (Kućište) = (unakrštenje sa *ső) solferà* (Potomje) »posuda za so, soljenka« = *saler* (1420, Dubrovnik) < tal. *saliera,* slov. *solarla î* (Bovec) »Salztrog (za ovce)«; *salcijer* (Dubrovnik, 1441) pored *salsijer* < od lat. *salsus* + *-iera.* Apstraktum na lat. *-amen* > tal. *-ame* od glagola *salare: salama* (tako danas općenito) = Božava *salama* pored *salán* = *salam* m (Rab) < tal. *salame.* Apstraktum na lat. *-umĕn* > *-ume salum* m (Mikalja) »stvari soljene« < tal. *salume.* Tal. sintagma *sale omaro* > *salamâr* (Božava) < mlet. *salamaro.* Rum. apstraktum na *-atura* toponim *Saratura* f (Uzice) < rum. *sărătură* »Würze«, zacijelo toponomastički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Tako se zvalo mjesto gdje se davala so ovcama. Na sufiks *-aster* od tal. *salame* tal. *salamastare* > *salamastrăt* (Budva) »jedan dan držati meso u soli«. Part. perf. pas. kao pridjev *salamăstran* (Budva, Potomje) »1° meso koje još nije posve usoljeno, 2° čovjek koji je malo nastran (metafora, pejorativno)«. Upor. još *sugrănut* (Budva, Boka, rijetka riječ) »na pola lud«, koje upor. sa fr. *saugrenu* < **sale granulu,* od *granum* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 544. 532. *Elezović 2,* 197. *Pleteršnik* 2,450. 532. 616. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID 6,* 119. Kušar, *Rad* 118, 17. 19. *GM* 378. *Tiktin* 1355. *Mladenov* 567. *REW*[3] 7521. *DEI* 2045.

**sätauk** m (Orahovica, Slavonija) = *salahuk* = *salàuka* f (Vuk) »velika bura, veliki vjetar sa kišom«. Na *-ovina salàukovina* (Vuk, Banja Luka) »mećava, vijavica« = *salaupovina* (Bulat) »demon zlog vjetra«. Prema Matzenaueru u vezi je s gr. σαλαγάω »hučiti (o vjetru)«.

*Lit.: ARj* 14, 529. 533. Bulat, *JF 5,* 142. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 656. Matzenauer, *LF* 19, 243.

**salavat** m (Bosna, Martić) »blagoslov«. [Od tur., *salâvat].*

*Lit.: ARj* 14, 533. *Školjić*[1] 545.

**salavinjati,** *-am* »predati, predobiti«, čini se da je u vezi s turcizmom *salovindžati, -am* »progutati«.

*Lit.: ARj* 14, 533. 543.

**salcıca** f (Marin Držić) »kobasica«. Od tal. *salsiccia* (složenica *sale* + **īsicium).* Štrekelj izvodi slov. *cik* m »Leckerbissen, bestehend nämlich aus einem Stück Fleisch« od mlet. *ciz(z)a* > tosk. *ciccia* < **īsicium* (po drugom tumačenju djetinja riječ). Ako je ispravna ta etimologija, slov. *-k* mjesto mlet. *z* opominje na rum. *copac* < slav. *kopač.* U oba slučaja *k* je nastao na taj način što je strano c, *č* bilo shvaćeno kao domaća karakteristika plurala *(junak — junaci)* i odatle stvoren novi singular.

*Lit.: ARj* 14, 534. Rešetar, *Rad* 248, 230. Štrekelj, *DAW* 50, 10.

**sálep** m (Vuk, Bosna i Hercegovina) = *salep,* gen. *sãlèpa* (Kosmet) = *salip* (Bosna i Hercegovina) »1° piće toplo (kao čaj) s me-

dom i brašnom od planinske biljke, koja se suha melje, 2° biljka orchis moria, kućun«. Na *-dzija salebdžija* — *salepčija* (Kosmet) »prodavač i .kuhar salepa«, *salepcinica* »dućan gdje se pravi i prodaje salep«. Složenica *salepkaćunak,* ako se govori u Crnoj Gori, tipa je kao *Linguaglossa,* apozitivna složenica. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sa'leb)* iz terminologije pića: rum. *salep, salepgiu,* bug. *salép, salepčija.*

*Lit.: ARj* 14, 535. 538. *Elezović* 2, 197. *Tiktin* 1357. *Mladenov* 567. Matzenauer, *LF* 19. 243. *Školjić** 545.

**salež** m *(Pjevanija crnogorska}* = *salidž,* gen. *-i* f (Vuk, Risan) = *saliž* pored *säliž* (Crna Gora, Riječka nahija) = *sălii* (Dubrovnik) = *-idš* (Prčanj) = *saliž* (istročakavski) = *saliž* (Rab) = *saliž* (Kućište, Potomje) = *soliš,* gen. *-za* (Buzet, Sovinjsko polje) »kaldrma, pločnik, taraca, pod od kamenih ploča u kuhinji, podrumu, pred kućom«. Denominal na *-ati saližati, -am* (Klana) = *posalidzati, -am* pf. (Vuk, Risan) = *posaližati* (Bianković) = *posaližat* (Potomje) »popločiti«, u Pivi-Drobnjaku *satidžati, -am* impf, »slagati bez reda nešto jedno na drugo (objekt *drva")« (na-).* Upor. slov. *seliš,* gen. *-iza* (Notranjsko). Od mlet., furl, *salizo,* istro-rom. *seleizo,* denominal furl, *saliza,* tosk. *selce* < lat. *sïlex,* gen. -CM.

*Lit.: ARj* 10, 892. 14, 336. 540. Novaković, *NJ* 3, 253. Popović, *NJ* 3, 253. Šturm, *CSJK* 6, 52. Vuković, *SDZb* 10, 401. Kušar, *Rad* 118, 20. Rešetar, *Štok.* 286. Štrekelj, *DAW* 50, 57. Matzenauer, *LP* 19, 344. *REW*[3] 7911.

**sàlgija** f (Mostar) »njihaljica na zidnom satu«. Turcizam (tur. imenica *salgı,* od *salmak* »agiter, mouvoir«) iz terminologije urarstva. Sufiks *-gi* je kao u *burgija, češagija, uzenđije, čalgija, sàrgija, vergija.* Taj sufiks služi za obrazovanje oruđa, kao kod nas *-Io* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 536. *Deny* § 868. *ŠkaljiP* 545.

**šalica** f (ne zna se gdje se govori) »ptica grmuša (v. *grm),* bazgovica (v. *bazga),* Sylvia cinerea communis«.

*Lit.: ARj* 14, 536. Hirtz, *Aves* 422.

**salì) an** (Banja Luka, Mostar), indeklinabilni pridjev (uz *biti,* objekt *učiniti se)* »koji se oslanja«. Turcizam (tur. *salyan* »renvoi«).

*Lit.: ARj* 14, 537. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 658.

**salikada** f (županjski kotar, Slavonija) »ammonium carbonicum (služi za nabujanje tijesta)«. Upor. *salaš* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 537.

**salitar,** gen. *-tra* m (Mikalja), pridjev *salitren, salitran, -tarški* = *salitra f,* neologizam na *-ača salitrača* (Šulek) »zemlja u kojoj ima salitre« = *salitra* — (sa *In* > *n) sanitar,* gen. *-tra,* odatle denominal *posanitriti* pf. (Stulić) = *sanitra* f (Bella, Stulić) = *salnitar,* gen. *-tra* (Vrančić, Mikalja) = (metatezom *n) šalintra.* Od lat. složenice **salnitrum.*

*Lit.: ARj* 10, 892. 14, 538. 541. 614. Mićović, *NJ l,* 173-175. *REW*[3] 7546. Štrekelj, *DAW* 50, 15.

**šálkům** m = *sàlkum-tõp* (Bosna) »vrsta turskog oružja za navalu, top«. Upor. *salma.*

*Lit.: ARj* 14, 540. *Školjić*[1] 546.

**salma** f »tursko oružje za navaljivanje, kao topuz, buzdovan«. Turcizam (tur. *salma,* od *salmak* »agiter«). Sufiks kao u *sarma* (v.). Upor. *salkum* (v.).

*Lit.: ARj* 14, 540. *Ška'jić** 546.

**salo** n (Vuk), sveslav. i praslav. **sad-lo,* »adeps«. Pridjev na *-an salan, -lna* (Voltidi, Stulić), *salni* (Belostenec; danas se ne čuje); poimeničen na *-iça sālnīca* (Jačke) »jelo od sala«. Složenica selo i prezime *Salopek* (15. v., Modrus) i prevedenica *salokrôfna* f (Vinkovci i okolica) »kolač sa salom«, stvorena prema njem. *Schmerkrapfen.* Izvedenica je od osnove glagola *saditi* (v.), pomoću *-dio* (češ., polj., oba lužičko-srpska jezika) = *-lo* (stcslav., bug.). Znači »ono što se nasaduje na meso« (Mladenov i ostali). Oštir upoređuj« neuvjerljivo sa stir, *saiu* »slanina« < **saldi* »so«. Matzenauer bolje sa lit. *sodrus* »pinguis«, od lit. *sodinti, sodinu* »saditi«.

*Lit.: ARj* 14, 541-542. *Miklošič* 287. *Holub-Kopečný* 326. *Bruckner* 479. *Mladenov* 567. Oštir, *WuS* 5, 222. Matzenauer, *LP* 19, 244. *WP 2,* 453. 483.

**salpa** f (Rab, Sutomore, Račišće, splitska okolica, Poljica, Vrbnik, Hektorović, Krk, Dubašnica) = *săpa* (Budva, Brač, Božava, Ljubiša) = *saopa* (Mikalja) = *šopa* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Muo) »morska riba box salpa«. Ovamo ide i *săpa î* (Sarajevo) »sitna riba u Miljacki«. Tu se vidi da je prijenosom iz morskog u slatkovodno ribarstvo riječ znatno promijenila značenje. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *salpa,* mediteranskog pod-

rijetla. Ná dalm.-rom. deminutivni sufiks *-üceus* > *-oč: salpai* (Smokvica, Korčula) = *sapôči* m pl. (Muo) »jedna vrsta gambora«.

*Lit.: ARj 14,* 543. *REW** 7549. *MiЫoШ* 316.

**salpati,** *-am* pf., impf, prema impf, na *-va-salpavati, -am* (Mikalja, Vrbnik, Blato na Mljetu, Kašić) = *salpai* pf. (Smokvica, Korčula) »dizati iz vode« (primjer: *Marko, salpaj to sidro)* = *salpai* (Šolta; primjer: *onda smo salpali* »digli sidro«). Od tal. *salpare* »isto«, sttal. *sarpare,* u Genovi *serpare.* Upor. tal. *serpe* »dio prove gdje se smješta sidro«.

*Lit.: ARj* 14, 543. *REW** 7612. 4054-4057. *Prati* 859. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 211.

**salsa** f (Potomje, Vrbnik, Mikalja) »umak«. Talijanizam *salsa* f, poimeničen lat. part. perf. na *-sus salsus.* Francuzizam *sos* m < fr. *sauce.* Glede *sahijer* = *salijer* v. *salata.*

*Lit.: ARj* 14, 543. *REW*[3] 7550 a. *DEI* 3322.

**salt** (Vuk, narodna pjesma; torlački u Pirotu), prilog i indeklinabilni pridjev, »1° sam, 2° samo«: *salt samšesti bio osvanuo* (narodna pjesma), *salt ljude voziti* »same ljude voziti«, odatle na *-ďšija saltadžija* (Bačka) »vozar ljudi bez robe, prtljage«. Glede *-a* upor. rum. *saltasingurel* »sam samcat« (složenica tipa *Linguaglossa;* drugi dio je lat. *singidus* > rum. *singur* »sam, osamljen«) i *đjeladžija* (v.). U Kosmem i u narodnoj pjesmi gubi dočetno -ŕ, valjda zbog toga što se identificiralo zamjeničkom deiksom *-ti* u *kanoti* = *kaoti, Hiti,* ali postoji i s priloškim dodatkom *-e sàlte* i deiksom *-n sahen* (muslimanska narodna pjesma). Nejasna je promjena *a* > *o* u Kosmetu: *šal* pored *sol* = *sol* (Peć) »samo«. Ima li se uzeti ukrštavanje s tal. *solo* < lat. *solus?* Turcizam se slavizira dodatkom priloškog sufiksa *-icē* i s prefiksom *o-* prema *osebi: osahice* (Srbija) = *osatice ići* (sjeverna Dalmacija) »sigurno, čvrsto ići« = *osoltice* (Lika) »odmah«. Balkanski turcizam (tur. *sali,* pridjev »jedinstven«, prilog »samo«) iz oblasti sintakse: rum. *sah* »ohne Truppen, ohne Begleitung, allein«, bug. *salt* pored *sal.*

*Lit.: ARj* 9, 184. 188. 244. 14, 528. 544. *Elezović 2,* 196. 252. 198. *Tiktin* 1357. *Mladenov* 567. *škaijič** 546.

**salta** f (Mostar, Fojnica, Duvno) »žensko gornje odijelo, također muško u hodža« = *săltica î* (Bosna) »isto«; *saltan* m (Banja Luka, Sarajevo) »ženska gornja haljina s rukavima«. U vezi je i *saltamarka f* (Sarajevo) »muški haljinac od crne čohe, bez gajtana i uresa, malo širih rukava«, također bug. [Od tur. *salta* »Art kurze Jacke (bis zur Lende)«]. Talijanizam u turskom, upor. tal. *saltambarco* »casacca, kabanica«.

*Lit.: ARj* 14, 544. Skok, *ZRPh* 36, 653. 19. Subák, *ZRPh* 30, 175. *REW*[3] 7551. *DEI* 3322. *ŠhaljW* 546.

**saltanat** m (Srbija, Milićević) = *saltanat* (Kosmet) »gospodstvo, otmjenost, raskoš« = = *saltànet* (Mostar) »raskoš u opravi«, *pod pusatom i pod saltanetom* (Smailagić Meho). Na *-li saltanètli* (Mostar), sa *-ija saltanatllja* m »koji živi raskošno«; *saltànet* je »vrsta opreme u kojoj se nose palacké i džebane«. Ovamo još metatezom *l* — *n* > *n* — *l sántáiét* (Bukovica) »kruna koju vile nose kao izvor svoje moći«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *saltànet* »vladanje, sjaj, svečan izgled«) iz terminologije običnog života, odijevanja: rum., bug. *saltanat* »Gepränge«, bug. *saltanatlíja.*

*Lit.: ARj* 14, 544. 617. *ZbNŽ* 7, 291. 22, 302. *Elezović* 2, 197. *Mladenov* 567. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 660. *Tiktin* 1357.

**saltàrela** f (Perast) = (asimilacija *l* — *r* > *r* — *r) šartarela* (Risan) = (disimilacija *l* — *l* > *n* — *l') santarêla* (Lastva) »izvana malena kvačica kojom se diže i spušta poluga, kao zasun, zasunka, mandal«. Deminutivni sufiks *-ella* zamijenjen drugim tal. deminutivnim sufiksom *-ino saltarîn* (Budva, Prčanj; primjer: *stavi katanac i zaključaj saltarin)* »zatvor koji se diže i spušta«. Od tal. *saltarella* = *saltarino,* od *saltare.*

*Lit.: ARj* 14, 544. *REW*[3] 7551. *Prati* 860.

saluma f (Vranjic) »vrsta ribe«.

*Lit.: ARj 14,* 545.

**salutale,** gen. *-tka* m (Vuk, Vršac) »povelik šljunak«. Sufiks *-utak* kao u *bjelutak.* Prema Daničiću osnova *šal-* bila bi kao u *saliňac, saone* (v.), što nije uvjerljivo.

*Lit.: ARj* 14, 545. Daničić, *Kor.* 217.

**salutati,** *-am* pf. i impf. (Dubrovnik, Sasin) »pozdravljati«. Od tal. *salutare.* Preko njem. -irai» *salutirati, -Iuțirăm* pf. i impf. (Lika, ŽU) »vojnički pozdraviti«. S umetnutim *n* pred dentalom i *nt* > *nd* (kao u *planda) salìmdati, -atn* (Perast) »pozdraviti izmećući top, pušku«.

*Lit.: ARj* 14, 545. *REW*[3] 7556.

**salvac** m (Popović; ne zna se gdje se tako govori) »kadulja, kuš«. Od., lat. *salvia* sa zamjenom dočetka *-ia* našim sufiksom na *-ьc* > *-ac.* Odatle i *slavlja* f, na *-tka slavljika, slavulja* f (Visovac, Split, sufiks prema *kadulja)* »pelin«, *slavulj* m (Popović), predstavlja prekrajanje na našu latinskog naziva. Možda su stare posudenice. Preko njem. došlo je *žalfija* f (Vuk) »salvia officinalis« < nvnjem. *Salvei, Salbei.* Upor. slov. germanizam *žajbelj,* gen. *-blja* (južna Štajerska). Ispuštanjem njem. dočetka *žalj,* s kojim upor. madž. *szálya.* Nejasan je odnos od *doba* f (Dubrovnik, Stulić) »parthenium«, s varijantama *colpa, zioba, čopa* (Šulek) i *ćopa,* ako potječu od *salvia.* Pravi dubrovački oblik nije utvrđen. Moglo bi biti da potječu iz dubrovačko-rom. oblika od lat. *salvia (s > c* kao u *ciguran, çiğlin, a > i* kao u *Bibinje, vi > b* kao u *keba < cavea, gujba, gajfun, o < l* pred suglasnikom).

*Lit.: ARj l,* 801. 14, 545. *REW*[3]*~755S.*

salvat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, ·—· *iz duga,_ neprilike)* »spasiti«. Talijanizam od tal. < lat. *salvare.* Složenica od sintagme *salvakonđut* m (16. v.) -»pasoš« < tal. *salvacondotto* < lat. *solvus conductus.*

*Lit.: ARj* 14, 545. *REW*[3] 7557. 7559.

sâm[1], f *sama* (Vuk), određeno *sārnī* (provincijalizam), sveslav. i praslav. pridjev bez komparativa i bez paralele u baltičkoj grupi, »1° zamjenica isticanja αύτχς, ipse, rom. **metipsimus* > fr. *même,* glavom, selbst, 2° solus, unus, allein«. Proširuje se ria *-ъn > -an saman, sanma* (narodna pjesma, Bosna), na -erai *samenit* (Kavanjin). Poimeničenja u značenju 2°: na *-ьc > -ac samac,* gen. *-mca* (Vuk, 15. v.) »1° mužjak, usamljenik, 2° penis, 3° neženja, 4° prezime, 5° toponim« prema f na *-ica samica* »1° žena bez djece, 2° žensko samo, 3° životinja ženka, 4° ženski sram (Vrbnik), 5° prostorija za pojedinca u zatvoru«, *samac i samica* (Istra) »(metafora) panti, baglame, šarke«, apozicija *drozd samac,* odatle *samština* (Riječka nahija) »osama«. Ovamo i sa *mč > nč šančić* m (Kralje, Turska Hrvatska) »penis u djeteta«, na *-ina sančina* f (Vrbnik) »penis u goveda«. Apstrakta na *-ost samast,* na *-oca samoća* (17. v.), s pridjevom *samoćan* i denominálom na *-ovati samoćovati, -ujem,* na *-oćina samoćina* (Istra), na *-ota samota,* s pridjevom *samotan,* poimeničen na *-ik samotnik,* prevedenica od *monachus,* i s glagolom *šamotovati* (Kosmet), na *-atinja samòtinja* (Vuk) = *samotïnja* (Kosmet), na *-ina samına* (Rijeka), kol. na *-čađ samčad,* gen. *-i* f (Dobroselo) »bliznad«. Na *-ovina samovina* »vilina kosa«, upor. niže *samovila.* Apsolutni se superlativ izražava opetovanjem i sufiksom *-cat, -cit, -isaf. sâm sâmcăt(i), sâm sămcît* (Vuk), *samišat* i složenicom *somosam* »posve sam«. Denominali na *-iti samiti, -im (o-),* s postverbalom *osama,* poimeničen part. perf. pas. *usamljenik, usamljenost,* na *-ovati samovati, -ujem.* Prevedenica *samim tím* od *eo ipso.* Prilozi *samo* »nur« = *samol* (Krk, *-/ < li,* upor. *ili) = samoć* (Istra) = *samor (r < že), nasamo, na samu, na sami, na osami.* Nejasan je *na- samběče* (Bella, Stulić, Zlatarić) u izrazu *priskočiti na sambeče* »stojeći na jednoj nozi (preskočiti, za razliku: *skočíce,* objema nogama)«. Brojne su složenice imeničke i pridjevske i od njih izvedeni glagoli. Kao prvi elėmenat pojavljuje se *sam,* koji se ne deklinira i prilog *samo* u oba značenja. U značenju 1° *sam* ili *samo* u vezi s rednim brojevima *sàmdrug(i) — samodrug* »sam kao drugi = osim onoga, koji govori, još jedan«, *samodrúga* (ZK) »noseća«, *samotreći = samotrèt* (ŽK), *samočetvrtį samopet, samosēdmī, sàmõsmí, samotrideseti* (Ljubiša), *samastati, samšesti, sampētī* itd.; *sam* u ostalim pridjevima i imenicama je rijedak: *(u) sampas* (Vuk, Crna Gora) »1° kad stoka pase sama bez pastira, 2° (Srijem) uzalud, 3° (Dubrovnik, Prčanj) tko sam sa sobom govori, 4° šteta, gubitek (Ston)«, s pridjevom *sampasan* (Pavlinović) »beskoristan«, odatle analogijom (prema *mason = mostan) üsampast, samdòkas* (Vuk) = *sandokas* (Otok, Slavonija) »cvijet koji se sadi u vrtu«, od *sam dokasati* (v.), *sanserica* »ime ovci«. Golema većina takovih složenica sadrži *samo-* kao prvi elemenat. Od tih spominjemo samo neke: *samohran* (Vuk), s izvedenicama na *-äc, -ica, -ka, -ski, samòkis* (Lika) = *samokiš* »sir od mlijeka u koji se ne meće sirište«, *samoklop* (Vrbnik) »zaklop koji se ,ne može otvoriti bez ključa«, *samokov* »1° pridjev (~a *sablja), 2°* oruđe, sprava kojom se kuje, 3° ruda, toponim u Bugarskoj i Srbiji«, *samokovac,* gen. *-vca* »ključ koji nije šupalj«, *samòkruh* »ječam hordeum vulgare nudum«, *sămontk* (Vuk) = *samorast* m i pridjev (Vuk) = *samorest* (Dalmacija) »sponte crescem«, *samopah* (Istra) »vrsta ječma«, *samotíš* (Hercegovina, Foča) »1° rukopis, 2° olovka«, *samoprelka* (Varoš, Slavonija) »svečana ženska odjeća«, *samoraska* (Istra) »češnjeva glavica«, *samogor* (Lika) »ono što rado gori«, *samoherni* (Cres) »samcat«, *samostalan = sâmostavan,* s apstraktumom. *samostalnost, samostojan* (Milićević), *samosvojan, .samovlastan,* poimeničen na *-ik*

*samovlasnik, samosazdani, samòtvor,* s izvedenicama na *-ьn > -an, -ina, -iti,* na *-ьc > -ac* (čest obalski toponim na Jadranu: *Samotvorac, Veli S., Mali S., Samotorac,* s *tvo > to), samouk* m i pridjev i izvedenica na *-e* gen. *-eta, samoubojica = samoubica* pored *-lac, -bojstvo = -bistvo, -ubilački, samoteg* m (Šumadija), postverbal od *samotežiti, samotok* (Vuk), *-tek* (Belostenec) »mošt koji sam ističe, prije nego grožđe dođe pod tijesak (i o drugim tekućinama koje se dobivaju od plodina)«, *samòdošlica* (Vuk) = *samodošljanica* »žena koja sama dođe mužu«, *samodav* »vrsta mreže«, *samodáviti se, samodāvīm* (Vuk, Crna Gora), *samodavnik,* odatle kletva *samodavicaı samovolja,* s izvedenicama *-äc, -ka, -nik, -nost, -stvo, samozvan.* Kako se vidi, složenice ovoga tipa, veoma su omiljene. Nije čudo što dolaze i u neologizmima za strane riječi kao *samoljubac, samoljublje = samoživ, -an, -ac, -vnost, samoživlje, samoživstvo, samosilnik, samosila, -an, -silstvo, -nosí, -suje, samosioni* »tiran(in), tiranija«, *samoglas(nik)* za *vokal,* s pridjevom *samòglãsan, samokres* »revolver«. Prema ovom tipu prave se i prevedenice *samostan* »manastir« < μοναστήριον, s izvedenicama na *-äc, -ski, samodršac, gen. -sca* < αυτοκράτωρ, *samosazdani* (bog) αυτογενής, αύτόκτιστοζ, pridjev *samodržan — samodržavan^ samouprava* za *autonomija, samovladalac,* gen. *-aoca* »monarh«, *samovlašće, samovlađati* i postverbal *samovlada, samosvijest,* s pridjevom, prema njem. *Selbstbewusstsein.* Nejasno je značenje u *samovila* »biljka cuscuta; sinonim: vilini vlasi« i folklorni termin makedonski i bugarski *Samovila,* koja kod Rumunja glasi *Sila Sămindilă, Samodiva, Samca,* odatle biljka *samcufa* »sisymbrium«. Od složenica ovoga tipa Rumunji posudiše *samurasla* »divlje bilje«, *samavolnic,* odatle apstraktum na *-ie, samoderjeț.* U toponimiji dolazi ovaj tip u *Samograd, Samobor* »bor na osami«. Rusizam je *samovar.* Nejasno je ime biljke *samobajka* (Pančić, Šulek) »glechoma hederaceum«. Praslav. *samb* predstavlja ie. prijevoj *ō *sōm-,* od korijena **sem-,* koji je prvobitno značio »jedinstvo iz više dijelova > jedno, ujedno«. Nalazi se i u lat. prilogu *sem-per* »uvijek«, u prijevoju *sm* u *simplex, simul, similis,* gr. εις, μία, εν »jedan«. Prijevoj **som-* nalazi se u stcslav. *SΟ̨ > su* (v.), gr. δμος »zajednički« (u internacionalnom pridjevu *homogen, homonim),* got. *sama,* njem. *zusammen,* sanskr. *šamas,* avesta *hāmō* »le même«. le. **som-* nalazi se samo u slavinama.

*Lit.: ARj l,* 604. 14, 546-598. *Elezović 2,* 37. 189. 199. *Miklósié* 288. *Holub-Kopečný* 326-327. *Bruckner* 480. *Mladenov* 567. *Trautmann* 273. *Tiktin* 1359. Schiefner, *ASPh* 3, 212. Meillet, *RES 6,* 167. Schulze, *KZ* 40, 417. Schmidt, *KZ* 32, 372. Meyer, *KZ* 7, 137. Johansson, *IF* 3, 217. Michelson, *IF* 23, 235. Wood, *MPh 2,* 471-476 (cf. *AnzIF* 24, 27). Skok, *Slav.* 8. 30. 59. 64. 83. 87. 119-20. 122. 205. 266. Putanec, *ZR* 13, 311-13. *Boisacq*[3] 702. 230-232.

sám[2] m (Orahovica, Slavonija) »podija, šav za skraćivanje«. Od njem. *Saum,* stvnjem. *siuwan* »štiti (s kojim je u prasrodstvu)«. Kako za početno njem. *-s* ne stoji *ž,* kao u *žaklja* (ŽK) < *Sackel, žetarka* (hrv.-kajk.) < *Sechter* < lat. *sextarius,* nego *s,* mora se uzeti da je riječ ušla u govor Orahovice ne posredstvom kontakta s Nijemcima, nego preko knjiga i izgovora naših ljudi koji su u školi naučili njemački. Glede *a* za dvoglas *au* upór. *rabár* (ŽK) < *Rauber.*

*Lit.: ARj* 14, 546. *WP 2,* 515.

**samânlak** pored *samânhk* (Kosmet) »plemnja« = *samaluk* m (18. v., Slavonija, sa zamjenom / za *ni,* jer ta suglasnička grupa ne postoji u jeziku) »pojata«. U Visokom (Bosna) zabilježena je ista riječ u obliku *samurluk ili sudurma* u značenju »štagalj, šupa, pojata«. Riječ *sudurma* je zacijelo drugog postanja; *samurluk* bi mogla biti tiskarska greška mjesto **samanluk.* To je turski apstraktum na *-lik* od tur. *saman* »slama«. Upor. rum. *samaniu* »strohgelb, boje kao slama« < tur. *samani* »strohgelb«.

*Lit.: ARj* 14, 558. 599. *ZbNŽ* 8, 91. *Tiktin* 1358. *Elezović 2,* 198. *Školjić** 546.

samar, gen. *-ara* m (Vuk, Dubrovnik) = *samar* (Krtole, Zatrebao, Lastva, Kosmet) = *samar* (Vis) »1° vrsta sedla, 2° (metafora) ljuska od raka, kornjače (Uzice)« = *samara* (Šabac) »isto«. Deminutiv *samarie* (Vuk). Augmentativ na *-ina somarina* (Vuk). Na *-ьc > -äc samarac* = na *-nik samamik.* Na *-ica samarica.* Na *-usa samàrusa* (Vuk, Uzice, Ostružnica, Srbija) »1° kornjača, 2° velika igla kojom se samari šiju«. Pridjev određeni *sàmārnī ('—a štica"),* poimeničen na *-jača samarnjača* (Čačak, Bukovica) »kornjača« = *šamarnjača* (Ervenik) = na *-inka samarinka* (Uzice) »isto«, na *-sk samarski* (Belostenec). Na *-oca samarača* (Dubrovnik) »dicke Nadel, womit die Saumsattel genäht werden«. Na *-džija samardžija* m (Vuk) »koji pravi samare, sedlar, sotlar, 2° prezime«. Pridjev *samardžijin, samardžinica,* prezime *Samardžić.* Denominai na *-iti samáriti, samārīm* (objekt *konja) (na-,*

-*o, pre-, ras-)* »1° (pravo značenje) sedlati, metnuti samar, 2° (pejorativna metafora) nasanjkati, navesti na tanak led, prevariti (Lika, Vinkovci)«, iterativ na *-ivati -samarivati,* s prefiksima. Balkanska riječ grčkog podrijetla (srgr. σαγμάριον > ngr. σαμάρι, denominal σαμαρόνω), stcslav. samara, rum., bug. *samar,* arb. *samárjsomár,* cine. *samaru,* tur. *semer,* slov. *samár, somár* m »továrni konj ili magarac« prema f *somarica.* Madž. *szamár* »magarac«. Latinska je to izvedenica od gr. σάγμα »teret«, odatle u dubrovačkom latinitetu *samatare* < srgr. σαγματόω > *sąmatai* (Vrčević, Cres) »schwer verletzen (eine Person)«. Upor. u Napulju *sarmatare* »Kehrichtsammler«, *samatare,* stfr. *sometier* »Maultiertreiber«. Upor. istro--rom. *sameler* pored *samerér* »somariere«.

*Lit.: ARj 1,* 604. 9, 785. 11, 696. 14, 558. 560. 561. *Elezović 2,* 198. *Mažuranić* 1283. *Pleteršnik 2,* 451. 535. Kostie, *NJ* 1, 237. Ćorović, *ASPh 29,* 509. *Him, Amph.* 132. 146. Jireček, *Romanen* 1, 91. *GM* 378. *Tiktin* 1358. *МШоШІ I.* Vasmer, *BZ* 17, 108-120 (cf. *RSI 2,*257). Isti, GL 129. #£1^7512. *Ive* 98, § 139. Capidan, *DR* 3 (cf. *ljfb* 11,200). Korsch, *ASPh 9,* 667. *Pascu 2,* 83., br. 1555. 1556.

sambak m »1° bogiša, macie, perunika (Popović; ne zna se gdje se tako govori), 2° (prema Šuleku) sambucus, iris germanica (i opet bez naznake gdje se govori)«. Lat. *sambucus* i *iris germanica* su dvije različite biljke.

*Lit.: ARj* 14, 561.

**samirao** m (genitiv nije zabilježen, tako ni mjesto gdje se govori; Pančić, Šulek) »chenopodium ambrosioides«.

*Lit.: ARj* 14, 562. *Šulek* 346.

sarait m (Antun Dalmatin, Jačke) »svila«, odatle na *-njak samitnjak* (1475) »crkveno ruho od samita«, *samata î* (Mostar) »samet« = *samet* = *somét* = *somot* m. U slov. preko njem. *Sammt* > *zamet,* s izvedenicama. Od gr. ἑξάμιτος »sechsfadiger Stoff« > lat. *hexamelus.* Oblici sa so- preko njem. *Sammt.*

*Lit.: ARj* 14, 564. 15, 913. 914. 915. *Pleteršnik 2,* 953. *REW** 4123.

samolja f (Bosna) »biljka lycopodium clavatum«.

*Lit.: ARj* 14, 574. *Šulek* XXII. 347.

sàmpas m (Crna Gora, Riječka nahija) »glib, blato, gdje raste razna travurina«. Ako je identična s prilogom *u sampas* (Crna Gora, v. *sam*[1]*)* »kad stoka pase bez pastira«, nije jasna semantička veza.

*Lit.: ARj* 14, 594.

**sàmsõv,** gen. *-ova* m (Vuk) = *sarnsov* (Kosmet) = *samosov* (Mikalja, Bella) »cane mastino«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *samsun* »vrst krupnih pasa uvježbanih za rat« < ngr. σαμψόνι, σαμψών): rum. *sam(p)son* »buldog«. Turski dočetak *-un* zamijenjen madž. sufiksom *-á* > *-ov,* koji je običan kod imena pasa.

*Lit.: ARj* 14, 597. *Elezović 2,* 199. 252. *Tiktin* 1359. *Škaljić*[2] 547.

**sàmun,** gen. *-una* m (Vuk, Risan, Perast, Kanižlić) = *samün* pored *somun* (Kosmet) = *somun,* gen. *-una* (Bosna, Lastrić, Čilipi) »okrugao kruh«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ngr. ψωμίον > tur. *somun)* furundžijske terminologije: rum., bug. *somun,* arb. *samunë* pored *somun* »Laibbrot«, cine. *sumuna* pored *somuna.* Upor. gr. ΰψωμα > bug. *ipsoma,* cine. *ipsumă* »pain bénit« i *psumă* < ψωμας »pekar«.

*Lit.: ARj* 14, 598. 15, 915. *Elezović 2,* 200. 253. *Mladenov 599. GM* 389. Pasш 2, 164., br. 979. 54., br. 975. 81., br. 1530.

**samunjêr** m (Punat) = *samunêr* (Dubašnica, Krk) »hermafrodit«. Od sttal. sintagme *senza mogliera,* tosk. *moglie* < kllat. *mulier.*

*Lit.: REW** 5730. *Prati* 662.

**sàmur** m (Vuk) »zerdav, Zobel < rus. *sobolb,* zibelina«. Na *-li samurii,* indeklinabilni pridjev {uz *kalpak, ćurčić); kapa samùrlija,* na *-ov sàmurov,* poimeničen na *-ina sàmurovina* »krzno, koža od samura«. Složenice: *samur-ćurak,* gen. *-rka, sàmur--kàlpak.* Balkanski turcizam, od tur. *samur* (prema Mladenovu srodno s rus. *sobolb),* iz terminologije krzna: rum., bug., arb. *samur.*

*Lit.: ARj* 14, 598-9. *Mladenov* 568. *Tiktin* 1360. *GM* 375. *Lokotsch* 1820.

san m (Milićević, stsrp. spomenici; nije narodna riječ; rus., bug.) »dignitas, classis, čast, red«. Na *-ovnik* (upor. *činovnik) sanovnik* (Popović, narodna pjesma, Petranović; rus., bug.) »čovjek koji je u službi«. U tur. se nalazi također ta riječ kao i glagol *sanmak* »croire, penser«, ali kako je potvrđena iz predosmanlijskog vremena, bit će avarskog podrijetla. Lokotsch stavlja krivo ovamo rum. *sameș* »Kassenverwalter«, koja je od madž. *szam* »broj«.

*Lit.: ARj* 14, 606. *Doric* 346. *Miklošič* 288. *Lokotsch* 1821. *Vasmer 2,* 575.

**sanatati,** *-am* impf. (Lika) »naklapati«, na *-alo* m prema f na *-alica sanatalo* prema *sànatalica* »koji naklapa«.

*Lit.: ARj 14,* 609. *ZbNŽ* 17, 173. b.

**sancati se,** *-a* impf. (Makarsko primorje, Pavlinović, subjekt *smokve: mncale su se masline u badnju)* »svenuti«.

*Lit.: ARj* 14, 609.

**saiićim** (Srbija, muslimanska narodna pjesma) = *sanćim* pored *sancì* i *sancita* (Kosmet), prilog, »tobož(e), bajagi, doja, kođoja, fr. admettons«. Tim prilogom označuje kao supoziciju onaj koji iznosi neku tvrdnju. Balkanski turcizam (tur. *sanki,* koje je imperativ *san* od *sanmak* »croire, penser« i od postpozicije -fa »que, da«) iz oblasti turske sintakse: rum. *sanche* »sozusagen«, bug. *sankim* pored *sanki.* Dočetak *-m* nalazi se i u *balćim* (v.), *barem.* To je naša deiksa kao u *elem, daklem.*

*Lit.: ARj* 14, 610. *N1* 3, 187. *Ehzovič 2,* 540. *Mladenov* 569. *Lokotsch* 1832. *Deny* § 470.

**sandal** m (Vuk) = *sandali* »polusvileno platno«. Na *-li sandalije* f pl. = složenica *sandal-gaće.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla (?) (tur. *sandal* < ar. *sendal* < gr. σινδών kod Herodota i Tukidida, iz nekog istočnog vrela) iz terminologije tkiva: rum. *sandal* »Taft, Art Stoff«.

*Lit.: ARj* 14, 610. *Tiktin* 1361. *REW** 7935. *Škaljić** 547.

**sandalîc** m (Božava) »sandaliho (brodarski termin)«. Tal. deminutivni sufiks *-ino* od *sandalo* »vrsta barke« zamijenjen domaćim deminutivnim sufiksom *-ič.* Stsrp. *sanbdah* m (Domentijan) < srgr. σάνδαλον, -λιον > turcizam *sandal* »navigli genus«.

*Lit.: ARj* 14, 610. Cronia, *ID 6,* 119. *Prati* 862. Vasmer, *GL* 130. Matzenauer, *LF* 19, 245.

sandalija f (Kosmet) »stolica strane i domaće izrade«. Nije isto što i Vukovo *sandàlija,* na koju se Elezović poziva. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sandali* »prijesto evropskog vladara« < ar. *sandal* »indisches farbiges Holz < perz. *čändäl* < sanskr. *candana}.*

*Lit.: Elezović 2,* 200. *Lokotsch* 1825.

**sanduk** m (Vuk, narodna pjesma) = *sandák,* gen. *sãndàka* (Kosmet) pored *sanduk* (Peć) i *sǎndbk* = *sandek* (Banja Luka) »kovčeg, škrinja, škrinja, kofer«. Deminutiv na *-ič sandučić,* na *-e sanduče* (Srbija) = *sanduče* (Kosmet). Augmentativ na *-ina sandučina* (Vuk) = *sandučina* (Kosmet). Složenice s pridjevima koji se ne mijenjaju: *sepetli-sanduk* (narodna pjesma, v. *sepet), bojali-sanduk* (v. *boja), sandak-emîn* »sreski blagajnik«. Indeklinabilni pridjevi: *sandukli (sepet, čékmedza, urnek),* na *-ov sandukov (ključ,* narodna pjesma, Istra), na *-jast sandučast.* Na *-dzija: sandbkčija* (Kosmet) »koji ih pravi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sanduk* pored *sunduk* > tur. *sandık,* podrijetlom iz Indije) iz terminologije spremica: rum. *sanduc,* búg. *sandák, sandače,* arb. *sënduk,* cine, *sinduche f* »coffre, caisse«, ngr. σεντούκι. Samoglasi *a, e,* ъ u dočetnom slogu zamjena su za tur. *ı* (jery).

*Lit.: ARj* 14, 611-12. *Elezović 2,* 200. 540. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 663. *Mladenov* 569. *GM* 382. *Lokotsch* 1826. *Miklošič* 288. *Pascu* 2/162., br. 948. *Školjić** 548.

**sandulov,** pridjev na *-ov* u izrazu *sandulovo jaje.* Upor. prezime *Sandulović.*

*Lit.: ARj* 14, 612. Novaković, *Srpske narodne zagonetke,* 1877, 36. 64—6.

**sandžak** m (Vuk, Kosmet) »1° okrug, pokrajina, kotar, prefektura, u posljednje vrijeme turske uprave upravna jedinica između kaže i vilajeta pod upravom mutesaiifa, 2° ime kraja (horonim)« = *sančak* (1481, 1537) »2° zapovjednik, upravitelj sandžaka« = *sanžak* (15. v.) = *mostarski vojvoda aliti sanžak* (1527). Značenje 2° nastalo eliptičkim kraćenjem složenice *sandžakbeg, sandžak--alajbeg* (Vuk). Izvedenica na *-at* < lat. *-atus sandžakat,* gen. *-âta.* Složenica *sandžak--barjak.* Balkanski turcizam (tur. *sancak* »(prvobitno) zastava«, izvedenica s pomoću sufiksa *-ák* kao *jatak, batak, konak, kočak, binjek, ulček, bičak, dernek* od glagola *sancmak* »planter, ficher«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sangeac,* bug. *sandžak,* arb. *sanxhák,* cine. *sangeache* f, ngr. σαντζάκι(ον).

*Lit.: ARj* 14, 609. 612-13. *Mazurami* 1256. *Elezović* 2, 541. *Pascu 2, 162.,* br. 951. *Deny* § 859. *GM* 378. *Mladenov* 569. Korsch, *ASPh 9,* 665. *Miklósié* 288. *Školjić** 548.

**sandžija** f (Vuk, Sarajevo, Otok, Slavonija, Srijem, Kralje, Turska Hrvatska) »probadi, prosadí, pretisci, protisli«. Turcizam (tur. *sanci* »prsna bol«).

*Lit.: ARj* 14, 613. *Školjić** 549.

**sâni** f pl. po deklinaciji *i,* pl. t. kao *kola,* slov. *saní* — *sane* f (sjeverozapadna Hrvatska, Slavonija, Podravina) = *saoni* f pl., gen.

*saoni* = *sõne* (Podravina) = *saone* (srednja Slavonija, Kralje, Turska Hrvatska) = *savne* (Mikalja), sveslav. i praslav. **sam,* »Schlitten«. Deminutiv na *-bka sanjke* = *sanke* (Kosmet) = *sance* (Bjelovar), na *-ice sadnice* f pi. = *sonice* (Podravina) = *samce* (Podravina, Kosmet) = *savnice* (Mikalja), odatle denominai na *-ati sânkati se (is-), sanjkati se, -ãm,* (metafora) *nasanjkati nekoga* (Orahovica) »prevariti, nasamariti«. Pridjev na *-ьn* potvrđen je samo u polj. jeziku *droga sanna,* kod nas u poimeničenju na *-ik sanık,* gen. *-ika* (Stulić) = *saòmk,* gen. *-ika* = *savnik* (Mikalja) = na *-in* + *-ьc (-in* od augmentativnog sufiksa *-ina) — sàninac,* gen. *-inča* (Velika) = *samnac,* gen. *-încă* (ŽK, Podravina) = *saoninac* = (s disimilacijom *и — n > l — n) salinac,* gen. *-inča* (Vuk) »1° utrt put za saoni, Schlittenbahn, 2° snijeg preko kojeg mogu dobro voziti sani (ŽK)« = augmentativ na *-ina sanina* (Sušnjevo Selo i Čakovac kod Ogulina). U Kosmetu *sănik* znači isto što slov. *sanînec* »u saonama onaj dio što se vuče po snijegu, Schlittenkufe«. Protumačiti treba odakle *ao* = *av* (Mikalja) mjesto *a.* Ta se pojava objašnjava najlakše pridjevom **$anьnъ,* koji je dao dva rezultata, *san-* kao *stran* < *зiгanъnъ* i disimilacijom (kao u rum. *stelnită* < *stĕmnica) *salnz,* najprije u poimeničenjima *saonik — savnik* (Mikalja). Odatle je *ao* prenesen i u primitivům *saoni.* Upor. za takvu disimilaciju još *sionica* »sjenara« < **semmca* (v.). Riječ *sani* je kulturna riječ, koju posudiše Madžari *szán,* Rumunji *sanie* (sa *-ie* < *-ь* kao u *trestie,* v. *trstika),* Arbanasi *saje — sanice* (Gege). Baltičke usporednice lit. *šónas* m, lot. *sani* m pl. pomažu objasniti postanje praslav. **sanb* fonetski i semantički. Opće je značenje baltičkih usporednica »strana, bok, rebro«. Praslav. se značenje slaže s ugrofińskim: lapski *č'onne,* vogulski *šun,* iz čega izlazi da su baltički jezici napustili to značenje i stvorili naziv prema građenju saonica. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Bruckner i Iljinski vežu sa praslav. *sam* i stcslav. *sanz* »drace«, upór. arb. *sana.* Matzenauer uspoređuje *sani* sa Šved. *kana,* dan. *kane* »male saonice s jednim konjem«, a *saone* s lit. *šuolys* m »cursus equi, galop«, dijeleći tako ta dva naziva. Ni uporedenja ni dijeljenje nije ispravno.

*Lit.: ARj* 3, 855. 7, 604. 14, 612. 613. 614. 615. 621. 622. 623. 745. *Elezović 2,* 200. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 288. *Holub--Kopečný* 327. *Bruckner* 481. *KZ* 45, 106-107. 48, 170. *ASPh 11,* 138. *Mladenov* 569. *Trautmann* 298. Kalina, *WuS 2,* 182-185 (cf. *RSI* 4, 166. *5,* 255. 6, 82-85). Zubatý, *ASPh* 16, 410-411. Matzenauer, *LF* 19 245. 247. *WP 1,* 535. 2, 600. Hirt, *Indogermanen* 699. Šuman, *ASPh* 30, 305-306 *Boisacq*[3] 851-852. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slavio S,* 413). *GM* 348. 377. *Vasmer 2,* 576-7.

**sanice** n (Niš) »biljka thlapsi perfoliatum«.

*Lit.: ARj* 14, 614.

**šansa** f (Dubrovnik, Stulić, Zore, Rešetar), »drveni ispolac, palj«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **sassa,* upor. tal. *sessa* 1587, primitivům od *sassola* (Sicilija) = *sessola,* sttal. *sàssera,* s umetnutim *n* pred dentalnim spirantom. Talijanizam je *sesula* f (Dubrovnik, Čilipi, Mljet, Račišće, Potomje, Korčula, Rab, Božava) »1° drvena naprava za izbacivanje vode, ispolac, 2° mala posuda za pretakanje mašta (Potomje)«. Upor. slov. *šeš-Ija* f (Kras, Ipava).

*Lit.: ARj 14,* 616. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6, 121. *Pleteršnik* 2, 626. *REW** 7881. *Prati* 866. 904.

sànseg m (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Stulić, Belostenec) »origanum majorána, mažurana«. Upor. *sanseca* (Lecce) < gr. σάμψυχον. Zamjenom dočetka *-eg* sufiksom *-one* < *-un sansun* (Popović; ne zna se gdje se tako govori) »valeriana officinalis«. Odatle deminutiv na *-ič sansunić* »pelin, artemísia annua«. Kao stara posuđenica ime otoka *Sušak,* gen. *-ska,* etnik *Sujcan, Sansagus* (844) u doba hrvatske narodne dinastije, tal. *Sànsego,* etnik *Sansegotto* (sufiks *-otto* < gr. -ότης) > *sansigSt* m (Božava) »vrsta grožđa«.

*Lit.: ARj* 14, 616. 617. Skok, *Slav.* 46. *ZRPh* 54, 491. *REW** 7565. *Rohlfs* 1917. -

**sânta** f (Vuk, Posavina, Slavonija, Srijem, Bačka) »plasa leda koja plovi po rijeci«.

*Lit.: ARj 14,* 617.

**santiz** m (1380, Modruš, 1423: *pred popom Ricem, santizom haškim;* Omišalj, Vrbnik) »svećenik koji upravlja gospodarstvom koje crkve«. Prezime *Santizić* (Klis, 1506). Od sttal. *santése,* srlat. *sanctensis* < *sanctus* »svet«.

*Lit.: ARj* 14, 617. *DEI* 3335.

**santižan** m (Rab) »ime velikom krijesu, vatri«. [Usp. mlet. 5. *Zuane* (24. VI) »ivanjski krijeś«].

*Lit.: ARj* 14, 617. Kušar, *Rad* 118, 27. *Rosāmam* 932.

sàntrãc, gen. *-aca* m (Vuk, ~ *od bunara)* = *santrač,* gen. *santraca* (Kosmet) »1° kvadrat od hrastove ili bukove grede na koji se stavlja kamen, 2° sanduk od dasaka ili šupljeg kamena, koji služi kao ograda na bunaru, 3° (metafora) platno karirano debelom osnovom ili prutkom (Srbija, Makedonija, Kruševo, Crna Gora)«. Na *-li: santračlija* (Kosmet) (bošča) tkana sa šarama kao na šahovskoj tabli« = *santračlija* »košulja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sadrenğ* »šahovska tabla« > tür. *sajnjtranf* »šahovska tabla«, prema tome balkanska su značenja metafore) iz terminologije oruđa: bug. *santrač.*

*Lit.: ARj* 14, 617-18. *Elezović 2,* 378. *Mladenov* 569. *Školjić** 549.

**santunîna** f (Rab) »lijek protiv glista« = *santonin* »biljka artemísia maritima«. Od tal. *santonina,* učena riječ obrazovana s pomoću sufiksa *-in* (njem.) = tal. *-ina,* fr. *-ine,* koji se često upotrebljava u učenim nazivima za lijekove, od galskog etnonima *Santanes.*

*Lit.:* Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 3335.

santura f (Kosmet) »muzički instrumenat sličan tamburi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *santur* > tur. *santur* »vrst kanona«) iz terminologije glazbala: bug. *sanlar* »Art Pauke«, arb. *samtur* »Ein Saiteninstrument«.

*Lit.: Elezović 2,* 201. *Mladenov* 569. *Doric* 346. *GM* 378. *Školjić** 549.

sáp m (Vuk, ~ *od nad&aka, topuza)* »drža-Ije, držalo, držalica« = *sapa* f (Bella, Stulić) = *sape,* gen. *săpa* f pl. (Makarsko primorje) »držalica noža«. Kako *sapi,* gen. *sapi f* pl. (Vuk, Kralje, Turska Hrvatska; pl. t. kao *krsta, slabine* itd.) »u konja stražnji dio hrpta blizu repa« ide po deklinaciji *i,* bit će etimologijski druga riječ. Odatle augmentativ na *-ina sapina* (Istra). Na *-ište* (tip *toporište) sapiste* n (narodna pjesma) »držak od topuza«. Denominali od *sapi* na *-iti nasapiti se* (Bella, Stulić) »uzjahati na sapi« prema impf, na *-va- nasapivati se* (isti), *podsapiti, pòdsãpím* (objekt *kljuse)* (Piva-Drobnjak) »metnuti ispod sapi podremenicu tovarnom kljusetu da mu ne bi, kad ide niz stranu, samar spadao sa vrata«. U značenju »držak« *sap* je balkanski turcizam (tur. *sap):* bug. *sap* »Axtstiel«. Rum. *sapă* »Kruppe des Pferdes« je posuđenica öd hrv.--srp. imenice *sapi î.* Pretpostavlja prijelaz iz deklinacije *i* u deklinãciju *a.* U tom značenju ne može biti posuđenica iz turskog, jer ni jedna imenica posuđena iz turskog jezika ne ide po deklinaciji *i.*

*Lit.: ARj* 7, 604. 14, 624. 626. 628. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Doric* 346. *Tiktin* 1362.

sapa f (Hrvatsko primorje, ŽK, Istra, Slavonija, hrv.-kajk., slov.) »dah, para«. Denominal na *-ati šapati, -am* impf. (16. v.) »puštati dah«. Prema Brückneru u vezi je s praslav. onomatopejskim glagolom *sopiti, -im* (v.), s prijevojem duljine *o > a,* koji se nalazi u polj. *sapać,* češ. *sápati (se) (roz-)* »se couroucer, s'attaquer à«, lit. *šapas.* V. i *sipati.*

*Lit.: ARj* 14, 624. *Holub-Kopečný* 345. *Bruckner* 481.

**saparına** f »biljka smilax medica«. Čini se da je u vezi s *radix sarsaparillae* (Pančić).

*Lit.: ARj* 14, 624.

**sapog** m (16. v.) = *sapogā* f (17. v.) »cipele, postole, čizme«. Stcslav. *sapogъ* i u rus. *sapóg* »Stiefel«. [Usp. mong. *sah* »Schuh«, mandž. *sabu* »isto«].

*Lit.: ARj* 14, 631. *Vasmer* 2, 578.

**sapsara** f »neka biljka, cvijeće, cvijet koji se rasađuje« = na *-ovina sepsarovina* (oboje potvrđeno za Otok, Slavonija) »isto«.

*Lit.: ARj* 14, 633. 858. *ZbNŽ* 2, 278.

**sapun[1],** gen. *-una* m (15. v.. Vuk, Galičnik) = *sapun,* gen. *-una* (ŽK, hrv.-kajk., Rab, Božava, Vodice, Kosmet) = (e > o) *sopun* = *(P > /) sofun* (18. v., Slavonija, Hercegovina, Brotnjo) = *sa/un* (donja Podravina). Taj kulturni romanizam zastupljen je samo u južnoslavenskim jezicima. 'Slav. je naziv *milo, midlo.* Balkanska je riječ: rum. *săpun* (Banat, Erdelj), *sopon, -un* (Banat, Muntenija, Moldavija), stcslav., bug. *sapun,* arb. *sapun, sapua, -oi* (Gege), ngr. *σαπούνι,* tur. *sapun, sabun,* madž. *szappan.* Lat. *sapo,* gen. *-onis,* krč.-rom. *sapaun,* tal. *sapone.* Izvedenice: na *-ar* < lat. -antu *sapunar,* gen. *-ára, sapunarev (-ov), sapunarski* = na *-džija sapùndžija* m = *safundžija, -džijin, sapundžinica, -đžijinski.* Pridjev na *-jav sapùnjav, sàp unski.* Na *-iça sapunica* »pjena od sapuna«, na *-jača sapunjača* »1° .voda, 2° biljka«. Na *-ka sapunka* »biljka«. Na *-ičar safunićar* »bosanski vez na jastučnicama«. Deminutiv *săpunii.* Denominal na -iii *săpuniți, sapūnīm* (Vuk) *(na-)* = na *-ati sapunati, -ām* (Lika, Vodice, ŽK) *(na-, po-), -jati sapùnjati* (Srbija). Složenka *ràki-sàpun* (Vuk) pored *ràkli-sàpun — ràkli--sapûn* (Kosmet) = *rakli-safun* »mirišljiv sa-

pun za umivanje, za pranje rana, krasta«. Prvi dio sadrži ar. *raiha* »miris« (unakršteno sa *raki,* v. i pod *rakija.* U južnoj Dalmaciji postoji oblik, koji potječe zacijelo iz dalmato-romanskoga, s umetnutim / (upor. gask. *sablun, savio),* koje potječe od *sabulum* (v.). Unakrštenje *sapo* i *sabulum* nastalo je zacijelo odatle što se pijesak miješao pri pranju: *sapi un,* gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik) »vrst sapuna za pranje« = *saplun,* gen. *-úna* (Žrnovo, Potomje, Lumbarda).

*Lit.: ARj 7,* 605. 10, 898. 14, 463. 630. 634. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Belić, *Galičnik* 247. Hamm, *Rad* 275, 22. *Elezović 2,* 166. 541. Kušar, *Rad* 118, 22. *NVj* 3, 337. *REW** 7589. *GM* 378. *Tiktin* 1363. *Mladenov* 569. ЛШойс 288. Korsch, *ASPh 9,* 665. *DEI* 3337.

**sapun[2],** gen. *-una, -una* (Istra), deminutiv *sapunica* f (Vodice) = *sapûn* m (17. v., Vodice, Vrbnik, Rijeka) »velika motika, mašklin, trnokop, budak« = *sapon,* gen. *-ona* (Buzet, Sovinjsko polje) »motika« = *càpun,* gen. *-una* (Vuk, Crna Gora, Sutomore) = *capûn* (Božava). Slov. *sapôn* (Kras) pored *capín, cepín.* Od tal. augmentativa na *-one zappone,* od *zappa* (furi, *sape)* > *capa* f (Vuk, Crna Gora) »motika«, ilirskog podrijetla. S promjenom sufiksa (prema *mašklin) càpïn* (tako je slov.) »služi u šumi za valjanje balvana«, *cepín* (Bosna, Hrvatska, Slavonija) »planinarski štap«. Zamjenom sufiksa *-one* sa *-ica* ili naš deminutiv od *capa: capica* (Crna Gora, Bar, Maini, Crmnica) »trnokop«. Riječ je postojala u balkanskom latinitetu, kako dokazuje rum. *sapă,* odatle ukr. *sapa,* arb. na lat. *-ata šepate.* Ngr. τσάπα, τζαπί je talijanizam kao i tursko *capa.* Varijacija *s* sa *c* = *ζ* (tal.) karakteristična je za hrv.-srp. i tal. narječja. Ovamo ide još *pròsapina* (Srbija) »jama koju voda načini, otičući sa planine« (naš prefiks *pro-* i naš sufiks *-ina).* Iz rum. je toponim *Săpătura* (Srbija ?) < rum. *săpătură* »Ausgraben«, od *a săpa.* Ovamo još možda pf. *čapnut* »stati nogom«, koje Kušar stavlja uz tal. *zappare.* Bit će prije ekspresivna riječ. Upor. arb. *cap* »Kramp«, *du capa* (Ulcinj) i *Sappa,* toponim u srednjovjekovnoj Albaniji.

*Lit.: ARj l,* 755. 12, 398. 14, 634. *Pleteršnik* l, 74. 80. 2, 460. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Cronia, *ID 6,* 124. *REW** 2232. 9699. *Prati* 1060. *GM* 382. *MikloSič* 27. *SEW* l, 121. Matzenauer, *LF* 19, 247.

**sapur** m (15. v., *ali ribe ali ini sapuri,* glagoljski spomenik) »miris, tek, slast, ukus« = *sàvur,* gen. -lira m »miris« (od mlet. *savore)* = *sàpur,* gen. *-úra* (Dubrovnik) »isto«, od tosk. *sapore* ili iz dalm.-rom. < lat. *sapor,* gen. *-oris.* Part. perf. kao pridjev *samīt* (Božava) »saporito«, krč.-rom. *savorait.* [Usp. i pod *saur].*

*Lit.: ARj* 14, 636. 750. *Starine* 23, 147. Budmani, *Rad 65,* 166. Cronia, *ID 6,* 119 *REW** 7590.

**sára** f (Vuk, Vojvodina) = *sâora* (Virje) = •iar f (Varoš kod Broda) = *sâri f* (ŽK, prijelaz iz deklinacije α u deklināciju *i,* neobično kod madžarizama; pl. kao *čizme,* jer su u dvoje) »1° ùsmina u čizme, 2° cijev oko stabljike (Crnogorac)«. Ovamo ide i *sare* f pl. (Ivánkovo, Slavonija) »čest koja drži stroj (= tkalački stan), a sastoji se od 4 daske«. Deminutiv na *-içe: sarice* f pl. (Virje) »na tkalačkom stanu, na kolima«. Nalazi se još u slov. i češ. jeziku. Ide u istu kulturnu sferu kao i *čizme* (v.). Od madž. *szár* »Rohr, Schaft«, femininum na *-a* kao i ostali madžarizmi: *bitanga, Kikinda* < *Kökönd.* Joki veže s tim izvorom i alb. *saruge.*

*Lit.: ARj* 14, 636. 648. Jokl, UJb 7 (cf. *IJb* 13, 167).

**sarabaita** m (Belostenec, Dalla Costa) »redovnici koji su živjeli zajedno bez odobrenja crkvenih vlasti«. [Isto što *šarbuita* (14. v.). Od crkv.-lat. *sarabaita* < hebr. *sarab* »ribelle«].

*Lit.: ARj* 14, 637. *DEI* 3338. *Mažuranić* 1287. 1422. dod. 9. *Starine* 31, 273. Malie, *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice, 1972,* 60.

**šarac,** gen. *-ača* m (Vuk) = *šarac* (Kosmet) »1° sedlar, 2° prezime«. Pridjev na *-ev* i *-ski saráčev, sarāčkī.* Na *-nica saračnica* (Kosmet) »sedlárska radionica i prodavaonica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *serǵ* > tur. narodski *saraç)* iz zanatske terminologije: rum. *sarādu* »Sattelknecht am Hofe des Pascha«, bug. *saráč,* arb. *ṣeref* »sedlo« (pored *shalë), serefxht* pored *shalëtar.*

*Lit.: ARj* 14, 637. *Elezović 2,* 202. *GM* 381. Korsch, *ASPh 9,* 667. *Školjić[2]* 549.

**saradža** f (Vuk, Srijem, BiH, Lika) = *saradža* (Kosmet) »1° srdobolja, dizenterija, 2° konjska bolest, sakagija, 3°, škrofule«. Na *-ika* (sufiks za biljke, ovdje zamjena turske imenice na *-ot* »trava«) *saradžika f* »nekakva trava kojom se saradža liječi« < tur. *stracaotu* »scrofulaire«. Ovamo zamjenom turskog sufiksa *-ca* na *-andja* (v.) *sarandja f* (Ijekaruša, Medie) »isto«. Balkanski turcizam (tur. *sıraca)* iz turske medicinske terminologije: bug. *saradža,* pridjev na *-liv saradzaliv,* arb. *saraxhë*

f (Gege) »geschwollene Drüsen, Skrofeln«, eine. *särägeae* f.

*Lit.: ARj* 14, 639. 643. *Elezović 2,* 203. *GM* 379. *Pascu 2,* 161, br. 926. *Školjić** 549.

sarâf m (Kosmet) »1° mjenjač, 2° prezime (upór. bug. *Sarafov),* 3° toponim (u pl.)«. Na *-luk: sarãflbk* m (Kosmet) »mjenjačeva zarada, agio«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sarraf)* iz monetarne terminologije: rum., bug. *sarâf (in),* arb. *sarraf,* ngr. σαράφης.

*Lit.: ARj 14,* 638. *Elezović 2,* 541. *GM* 379. *Mladenov* 569. *Pascu 2,* 160., br. 923.

**saràhor** m = *saràor* »kulučar« = *saràori* m pi. (18. v., Vuk, narodna pjesma) »1° koji rade drum, 2° argaṭi (Kačić), 3° brojenica (narodna pjesma)«. Kol. na *-íja sarahorija* f (16. i 17. v., Mrnavić, Karnarutić) »rod vojske, tobdžije«. Toponim na *-ьc* u pl. *Saraorci* (selo). Na *-ina saràorina* f »posao, radnja saraora«. Balkanski turcizam (tur. *salahhor = serahhor = silahhor) :* rum. *salahor* »Fronbauer, Taglöhner«.

*Lit.: ARj* 14, 639. 644. *Tiktin* 1354.

sarāj, gen. *-aja* m (Vuk) = pl. t. *sarāji* (narodna pjesma) = *seraj* (Gundulić) = *sarāj,* gen. *-aja* (Kosmet) »1° dvor, palača, 2° zgrada u kojoj su turska nadleštva, 3° toponim (prema turskom *Bosna-Seray,* danas *Sarajevo)«.* Na *-ka sarajka* f »1° pokrivač kupljen u Sarajevu, 2° bedevija koja se zove i *saraj-bedevija,* 3° koža« = na *-kinja šarajkinja* »uzda kupljena u Sarajevu«. To su upravo izvedenice od imena bosanskog glavnog grada, od kojega je pridjev bio nekada i danas je još u Travniku *sàrajskï* (17. v.) = *sarajevski* (17. v.) i m na tursko *-li Sarajlija* (Vuk, 17. v., također prezime) = *Sarajlija* (Kosmet) = *Serajlija Mujo* (narodna pjesma), pridjev *serajlijin j sar-* < tur. *Saraylı* »iz Sarajeva« = *Sarajac,* gen. *-jca.* Odatle *Sarajli* (upór. *Sarajli Ilija* (narodna pjesma, prezime na *-ič Sarajlić),* indeklinabilni pridjev *sarajli-kula,* na *-ika sarájlika* (Vuk, užička nahija) »jabuka«. Noviji je femininum *Sarajevka* prema m *Sarajévac,* gen. *-évca* mjesto *Sarajlija.* Bosanski glavni grad dobio je sufiks *-evo* kasnije, kad je trebalo razlikovati apelativum od toponima. To se dogodilo najprije u pridjevu, gdje je trebalo razlikovati, npr. *sarajska ruža* »ruža koja pripada dvoru vladarevu, pašinu, itd.« od *sarajevske ruže* »ljepotice, djevojke«. To se razlikovanje u pridjevu moglo lako učiniti proširenim sufiksom *-evski* (upor. *kraljevski* prema starijem *kraljski,* koji se više ne govori). Iz pridjeva *sarajevski* apstrahirao se novi primitivům *Sarajevo,* koji je zamijenio starije istoznačno *Šaraj.* Ne treba tumačiti taj sufiks iz turske sintagme *Seray ovası* »Sarajevsko polje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šaraj* > tur. *saray) iz* turske terminologije građevinarstva: rum. *sarai = serai, saraïlie / ser- î* »Blätterkuchen« < tur. *serayh pıtası,* bug. *sarai,* arb. *šaraj* »Palast«, ngr. σαράι = σεράγι, cine. *sărae f* »palais, palais de justice, tribunal«.

*Lit.:· ARj* 14, 639-42. *Elezović 2,* 202. 541. *GM* 379. *Mladenov* 569. *Lokotsch* 1842. *Tiktin* 1365. *Pascu 2,* 161., br. 925. Korsch, *ASPh 9,* 668. *Školjić** 550.

**särak,** gen. *sarka* m (Dubrovnik, Perast, Ston, Muo: *fanfan je vrsta sarka, sarku je sličan kantor)* = *sàrag,* gen. *sárga* (Rab) = *sàrag* (Budva, »živi pri kraju«) — *sarzg* (Krtole »plošná riba«) = *šarg* (Hektorović) = *šärag,* gen. *šarga* (Split, Korčula, Račišće, Hrvatsko primorje) = *sêrag* (Božava) = *serg* (Vrbnik, krč.-rom.) = *sărgo* (Malínská, talijanizam), pl. *sórgavi* (Sutomore). U femininumu (s umetnutim *a* u penultimi kao u južnoj Italiji) *saraka* (Dubrovnik, 14. i 15. v., također prezime od 14. v.; Skadarsko jezero) = *saraga* (Vrbnik; Kosmet, »dobavlja se iz Skadra)« = *carága* (s članom, Ulcinj, arb.) »ukljeva«. Arb *särage* »Sardelle«. Ovamo ide s nejasnim sufiksom *sargac* m (Kolombatović) »morska riba *arkaj* (v.) ili ovčica, pagelius mormyrus«. Sufiks *-ac* može biti naš *-ьc* ili tal. *-aceus > -azza, -accio.* Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sargus* < gr. σαργός »sparus sargus« = *mujil* »salmo«.

*Lit.: ARj* 14, 639. 642. 647. Cronia, *ID 6,* 120. *Elezović 2,* 541. *ASPh* 25, 436. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*[3] 7605. Matzenauer, *LF* 19, 247. *GM* 379. Vasmer, *GL* 130. Skok, *ZRPh* 50, 526. 54,201.

**saramsāk,** gen. *-âka* m = *sarànsãk* (BiH, Mostar) »češnjak«. Turcizam (tur. *sarımsak, sarmısak)* iz botaničke terminologije.

*Lit.: ARj* 14, 643. Skok, *Slaoia* 15, 490., br. 665. *Škaljii** 550.

**sardanica** f »ševa«, na *-ica sardaničica* (Bella, Stulić) »isto«. Hirtz nema.

*Lit.: ARj* 14, 645. 16, 234.

sàrgija f »1° dolmadžik (Banja Luka)« = *sãrglja* (Kosmet) »2° vrsta šala od pamuka (Mostar), 3° korice od sablje (narodna pjes-

ma)«. Turcizam (tur. *sargt* »povoji, Verband, Binde«, od istog glagola kao i *sarma* /v./, od *sarmak* »povijati«) iz terminologije običnog života. Glede sufiksa *-gi* v. *čalgija, šalgija, burgija, bičkija, češagija, uzendije, vergija.* Usp. i pod *sagrila.*

*Lit.: ARj* 14, 647. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 666. *Deny* § 668. *Školjić** 542.

**sarhoš** m = *sàrhos* (Mostar) = *saroš* pored *saro!* (Banja Luka, Kosmet) »pijanica«. Na *-luk saroSUk* m (Kosmet) »pijanstvo«. Augmentativ na *-ina sarosina* m (Bosna), pridjev *saroški.* Složenica *saroš-karānfil* (Kosmet) »vrst cvijeća (v. *karanfil)«.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *sär* »glava« + pridjev *hoš* »prijatan«, v. *hošaf, hošđeldum,* tur. *sarhoį)* iz terminologije običnog govora: cine. *saraoş* »ivrogne, soûlard«, *saraoşliche í* »ivresse«.

*Lit.: ARj* 14, 648. 651-652. *Elezović 2,* 541. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 668. *Pascu 2,* 160., br. 905. 906. *školjić"* 550—51.

**sarìluk** m (Sarajevo) »žuta bolest, žutica«. Turski apstraktum na *-luk* od pridjeva *san* »žut« (tur. *sanlık).* Taj dolazi u složenici *sari-sabor* = (s disimilacijom *r — r > l — r) sali-sabor* m »biljka aloj« < tur. *sarı-sabır* »Aloe«. Ovamo možda i *sarlaisati, -se* (narodna pjesma) impf, »svjetlucati«. Glede *-laisati* upor. *rahatleisati.*

*Lit.: ARj* 14, 538. 648. 649. 651. *Školjić** 511. 551.

**Sáriak** m, oronim, gorski ogranak, hrbat, nad Pirotom (Srbija). Toponomastički turcizam, prema Milićevićevu mišljenju od *Isarlak* (glede gubitka t- upor. *Zvornik)* < *hisarlık,* raširen turski toponim u značenju »gradište«, od tur. *isar* »Festigung«. Upor. *Hisarlık,* mjesto nekadanje *Troje.*

*Lit.: ARj* 14, 649. *Školjić** 551.

**sarma** f (Vuk) = *sârma* (Kosmet) = *salma* (Gradište, županjski kotar), danas općenit turcizam na cijelom području, »isjeckano meso zavito u listove od vinove loze ili kiselog kupusa«. Balkanski turcizam (tur. skraćeni infinitiv *sarma* »zavijanje«, od *sarmak* »oviti, saviti«, v. *sargija)* iz kulinarske terminologije: rum. *sarmatie),* deminutiv *sărmăluță,* bug. *sarma,* cine. *sârmă,* ngr. σαρμάς.

*Lit.: ARj* 14, 649. *Tiktin* 1367. *Mladenov* 569. *Pascu 2,* 161., br. 927. *školjić** 551.

**sarmarîda** f (Baošić, Bijela) = *sarmanda* (Boka, Stoliv) »bukva šareno-zelena, mènola (Bokelji je love na četiri pošte: Bijela, Pijesak; pod Tomanovića; Plavda, Lepetane; Vodice pod Baošića; i to, samo u aprilu i maju; nije dobra, teško omršavi)«. Upor. *samarita* (Catanzaro) »cantharus lineālus«, mlet. *marida, mandola.* Od gr. akuzativa σμαρίς, ngr. σμαρίδα. *Slovinac* potvrđuje iz južne Dalmacije *samar = samar,* »velika gera što se zimi hvata, bez dočetka *-ida* smaris alcedo«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije grčkog podrijetla.

*Lit.: ARj* 14, 559. *REW** 8049. *Rohlfs* 2004. Matzenauer, *LF* 19, 244.

**saroksa** f = *sarohsa* (17. i 18. v., Dubrovnik, Slavonija) »smola, paklina«. Pridjevi na -6Я > *-an, -av* i *-ast saraksan,* f *-ana, -ná* itd. Denominai na *-iti saroksiti* »mazati tom smolom«.

*Lit. : ARj* 14,650. Putanec, *Čakavska* rie 2,15.

**sarp** (Kosmet), indeklinabilni pridjev (Uz *sirce")* »ljut, oštar«. Balkanski turcizam (tur. *sarp)* iz oblasti običnog govora: bug. *sarp* »isto«.

*Lit.: Elezović 2,* 541. *Mlađenov* 569.

särtije f pl. (Božava, Mljet) = *sortige* (Račišće, Hrvatsko primorje), obično pl., rijetko sing. *saruja, soniga* (Senj), »nategnuti konopi koji učvršćuju (drže) jarbuo, katarku«. Od tal. *sartie f* pl. < gr. ἐξώρτια > lat. *exartia.*

*Lit.: ARj* 14, 651. Skok, *Term.* 143. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *REW** 2940.

**sartûr,** gen. *-ura* m prema f *sarturîca* (Rab, Božava) = (disimilacija r *— r > l — r) saltur* m (Cres), *šartora f* (Milna), *sarta f* (Dubrovnik, Cavtat prema tal. *sarta)* = *sarta — šarturica = sartorela, sartùrica* pored *šalturica* (Šibenik) »krojač (krojačica)«. Od tal. radne imenice *sartore* (od lat. kosog padeža) = *sarto* m (od lat. nominativa *sartor,* prema disimilaciji *r — r > r — 0)* prema f *sarta,* na lat. *-or,* gen. *-oris* od part. perf. *sartus,* od *sarcire.* Oblik *sartûr* može potjecali od dalmato-romanskog.

*Lit.: ARj* 14, 545, 651. *REW** 7614.

**sàruk** m (Vuk) »turban, čalma«. Augmentativ na *-ina sarmina* (Vuk, narodna pjesma). Na *-ăî: sarukaš* »onaj koji nosi saruk«. Vjerojatno (sa » > *a* upor. *kazlar,* v.) na *-li saraklija*

m (Bogišić, narodna pjesma., jedina potvrda) »neki od turske vojske«. Turcizam (tur. *šank,* od *sarmak, v. sârma,* »ono što se ovija«) iz terminologije odijevanja. Glede turskog sufiksa *-ik* upor. *-bozuk* u složenici *bašibozuk, jàzuk, buljuk, bešika, karišik.*

*Lit.: ARj 14,* 642. 651-52. *Škaljić** 551.

**sàrum** (Vuk), u pripjevu narodne pjesme: *ja podranih jutros rano, aj sarum didi bre* (varijanta, iskvarena: *aj ridi sarum de!}.*

*Lit.: ARj* 14, 652.

**sarun** m (Vranjic kod Splita) = *sarun* (Muo) = *sarun* (Božava, šarun se lovi na udice) »acciuga, sardon« = *širūn, -una* (Budva, Dubrovnik) = *strun,* gen. *-una* (Senj) = *šnúr* (Lastva) = *înjur,* gen. *înjura* (Perast, okolica Mula, Korčula, Mljet, Račišće, Bijela, Smokvica »vrsta plave ribe«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **surone* (Dubrovački statut *suro,* gen. *-onu,* nenaglašeno *u* > ъ > *a* i iščezlo u **sbrun* > *sarun* u metatezi **snur* > *šnur* > *šnjur).* Oblik *sirun, širun* predstavlja disimilaciju *o — u (o)* > **seron* > *širun.* Bit će lat. izvedenica na *-o,* gen. *-onis* od grčkog naziva za morsku ribu σαθρός, σαύρα, koji postoji u južnoj Italiji. Prijenos je od σαύρα »zelembać« na morsku ribu. Odatle *savar,* gen. *-vra, Savar,* toponim na Velom otoku te *suro, šur* (Bazioli), *šuvar* (isti). Glede alternacije *au — ó* > *u — ó* upor. *uğursuz.* Upor. *sura î* (Malínská) < tal. *suro, sduro.*

*Lit.: ARj* 14, 652. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. Skok, *Slav.* 118. Isti, *Term. 51. REW*[3] 7627. 8357. 7626. *Rohlfs* 1920. Bazioli, *Morsko ribarstvo* 15, 7-8, 14-15. *DEI* 3674.

**sarva** m (Bastaji) »ime vola«. Od madž. *sarv* »rog«. Dočetak *-a* kao u *bitanga.* Ovamo i *šarvas* m (Otok, Slavonija, Bruvno, Lika, Sv. Petar, Ludbreg) »1° ime domaćih životinja (konj, vol, krava), 2° toponim (selo, Osijek)«. Od madž. *szarvas* »jelen«.

*Lit.: ARj* 14, 652.

**sása** f (Vuk, narodna pjesma, Pančić, akcenat kao u hipokoristiku, upor. češ. *sasanka)* »biljka anemone, pulsatilla pratensis, djedovec, šukundéka (upor. s posljednjim sinonimom rum. *dedifei,* od *dedb)«.* Hipokoristički akcenat upućuje na *sase* (3. 1. sing. od *sati* < *usati* »sisati«).

*Lit.: ARj 14,* 653. 694. *Tiktin* 517. *Holub-Kopečný* 327. Machek, *ČSR* 47. Duridanov, *Mélanges Lehr-Splawinski* 81 — 86.

Sasiiib, pl. *Sasi (-in* je kao u *Srbin,* v.) (1240—1272, Dušanov zakon, Kreševska kronika 15. v.) = danas *Sas* (bez individualnog sufiksa, Novo Brdo, Srbuljica, 16. v.) »1° Saxo (upor. današnje *Saksonya* pored *Saska),* 2° (bug. apelativ) rudar«. U češkom i poljskom jeziku kao i rumunjskom *Sas* i u madžarskom *szász* (13. v.). Rudari u starosrpskoj državi nose naša imena: *Sasinb Inoševićb* i *Kraislav.* Prezime u Dubrovniku *Antun Sasin* (16. v.), slično *Toloje Sasinović* (Dečanski hrisovulj). Toponim *Sasina* (Sanski Most), *Sasinovb studenbc* 1348 (međa katunu Drago-Ijevcima). Pridjev na *-/ šaš (crbkva šaša* u Novom Brdu, 16. v., Srbuljica 16. v.), odatle je í u *sašbkyj* (Svetostefanski hrisovulj, 14. v..). Za pridjev *saski* koji se danas govori, nema starih potvrda. Značajan je prijelaz *s* < *ks,* koji se nalazi i kod Rumunja i Madžara.

*Lit.: ARj 14,* 653-656. *MaSuranić* 1288. *Dorii* 346.

**sašiti,** *-im* impf, (hrv.-kajk.) »tažiti, blažiti, umirivati«. Pridjev na *-Ijiv sasljiv* (Belostenec).

*Lit.: ARj* 14, 657. 659.

**sasluk** m (Bosna, narodna pjesma) »biljka lathyrus tuberosus«. [Od tur. *sazlık* »tršćak«].

*Lit.: ARj* 14, 658. *Školjić*[1] 551.

sat m (Vuk) = *sat* (Kosmet) = *sat,* gen. *sati* f, praslav. saís, »ravak«. Habdelić ima *sit,* koje nije potvrđeno ni u jednoj drugoj slavini. Deminutiv na *-ič satic* (Vuk). Kol. na *-je saće* n (Vuk), s pridjevom odatle na *-ьn sačan* (Mrnavić). Taj je mogao nastati i kao obratan govor od f **satna,* prema *kutnja* = *kućna.* Na *-ina satina í* (Belostenec) = *setina* (Varoš kod Broda, Prigorje), odatle kol. na *-je satinje* n = *satine í* pl. (ŽK). Samoglasnik *a* je nastao od velarnog poluglasa *ъ:* upor. stcslav. *5ЪIъ,* slov. *set,* bug. *sat,* rus. *sot.* Hrv.-kajk. *sit* pretpostavlja praslav. prijevoj dul jenja **sytb.* Ne postoji ni baltoslav. ni ostale ie. usporednice. Iljinski izvodi praslav. *sztz* iz onomatopejske izvedenice **bs-ītt.*

*Lit.: ARj 14,* 691-92. *Miklošič* 335. Iljinski, *RFW* 62, 253-259 (cf. *RSl* 3, 335).

**satan** m *(Žica otaca,* hebrejski oblik) = *satana* (16. v., u apokrifima *sathana,* bug. *satana,* rum. *satana* prema gr. na -ας) = *satanás* (1586, Bernardin, Marulić), *satanajilo* (pogrdna riječ obrazovana prema *Mihajilo).* Pridjevi *satanasov, satanskí,* slov. *satan* m, deminutiv *satanček,* gen. *-ika,* ία-

*tonski* »vrag«. Knjiški oblici od hebr. *sātan* »neprijatelj« preko gr. Σαταν, Σατανας i Vulgate i Sv. pisma novog zavjeta, internacionalna riječ. Pučki oblici pokazuju zamjenu α > *o* u naglašenom i nenaglašenom položaju (tip *Mosor, Kotor)* već u najstarijim potvrdama u hrv.-srp., stcslav., slov., stčeš. i ukr. jeziku. Prema Kiparskom ta se zamjena nalazi svuda kuda su dopirale grčke misije: *sotona,* vok. *sotono* (Vuk, Dubrovnik, Zore) = *sotona* m (Vodice) = *sotona* (Kosmet) poklapa se sa σατανάς (-ας hipokoristički grčki sufiks u Novom zavjetu). Pridjevi *sotònin, sotonski.* Na *-jak sotònjãk,* gen. *-aka* »(šaljivo) đavolan, vragolan, vragulin«. Oblik *sotona* nalazi se u stcslav. i u bug. *sotona.* Ovamo i selo i ime plemena u Crmnici *Satanici* (od 15. v., Vuk). U Zadarskom lekcionářů i 1496. *setena* s nejasnima *a* > *e.* Denominal na *-iti presotoniti* pf. (Bella, Zore) prema impf, *presotonivati* »zavesti«. Preokrenuto eufemistički domaćom riječi *supară* f. Preko bosanskih muslimana ušao je u jezik i arapski oblik *šejtan* (Bosna), koje je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šaitan* < etiop. *sajeṭăn):* bug. *šeitan,* arb. *šeitan.*

*Lit.: ARj 11,* 714. 14, 692. 876. 15,930-31. *Elezović 2,* 287. 253. *Pleteršnik 2,* 460. Ribarić, *SDZb 9, 192. Miklošič* 317. Vasmer, *GL* 135. *Mladenov* 569. *Kiparský* 130. *Tiktin* 1370. Schwarz, *ASPh* 41, 129. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). *GM* 401. *REW*[3] 7615 b. *Lokotsch* 1867. *Prati* 866.

**satara** f (Vuk) = *satar* m (Kosmet) = *satura* (Martié) »mesarska sjekira, težak kuhinjski nož za razbijanje kostiju i sjeckanje mesa«. Denominal na *-iti satariti, sàtãrím* pf. (Vuk) prema impf, na *-va- satarivati, satàrujem* »gubiti« = *satarisati* (Palmotić, Konavli). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *satur* > tur. narodski *satir)* iz terminologije oruđa: rum. *satir,* bug. *satar,* arb. *satër,* cine. *satire* f pored *satra.* Ne zna se je li istog podrijetla *satar* m (Crna Gora) »graja, vika na koga«.

*Lit.: ARj* 14, 692-694. 704. *Elezović 2,* 203. *Tiktin* 1370. *Mladenov* 569. *Pascu 2,* 161., br. 928. *GM* 379. *Lokotsch* 1873. *Škaljiff·* 551.

**satin** (izgovara se i *saten,* Zagreb, prema francuskom) »atlas« = (s umetnutim *n* pred dentalom) *santin,* gen. *-ina* (Kosmet) »pamučna materija od koje se gradile dimije, mintani«. Od fr. *satin* < španj. *aceituni, setuni* < ar. *zaitunï* < kin. *Tsiatung* (izvozna luka). Arapski naziv te luke je po pučkoj etimologiji upravo arapski pridjev od *zait* (v. *zejtin).*

*Lit.: Elezović 2,* 540. *REW** 9596 a. *Lokotsch* 2188. *Gamillscheg* 787.

**satir,** gen. *-ira* m prema f *satirica,* pridjevi *salirov, satirski,* književni mitološki grecizam (Gundulić, Reljković), koji nije bio ponašen; *satira* f (Vuk) (literarno-historijski termin) također je bez zamjene u jeziku, pridjev na *-ilan satiričan.*

*Lit.: ARj 14,* 695.

**satisfati,** *-am* impf. (Dobretić) = *satisvati* = *satisfai se* (umiješanje našeg prefiksa *za-,* Božava) »saziarsi«. Od tal. učenog *satisfare* < lat. *satisfacere,* prefiks *satis* »dosta«. Apstraktum na *-to* od part. perf. *sattsfactus satisfacția* > *satisfakcija î* (latinizam prema nominativu) »zadovoljština«, prema tal. *satisfacijon,* gen. -* f (Andrijašević, latinizam prema talijanskom).

*Lit.: ARj* 14, 696. Cronia, *ID 6,* 122.

**satnjica** f (1759, Dubrovnik, S. Budmani) »sanduk u kojem se sprema žito«.

*Lit.: ARj* 14, 699.

**satrast** (~ *pas,* Zore), pridjev na -osi, »šaren«.

*Lit.: ARj 14, 699.*

**satrmač,** gen. *-oca* m (Zore) »vrst odebela tijesta, kao makaroni«.

*Lit.: ARj 14,* 700.

**sauk-basma** f (BiH) »tanka basma, malo vrijedna«.

*Lit.: ARj 14,* 708.

**saůl** (Srbija, Milićević), uzvik, »makni se«. Turcizam (tur. *savul, savul-un, savul-α, varda varda soûl, saûl;* uzvici kočijaša i nosača).

*Lit.: ARj 14,* 709. *Lokotsch* 1874 (?). *Deny* str. 728.

**saur** m (Riječka nahija, Crna Gora) »1° neugodan zadah, 2° neugodan zadah od stare slanine (koja se ne da jesti)«. Pridjev na *-it saurit (slanina, salo)* »koje pregodišnji, te je teška i neukusna vonja« (ibidem). [Usp. *saurit* pod *saptar].*

*Lit.: ARj* 14, 709.

sav, f *sva,* n *sve* pored *svo* (provincijalizam); *sav* prema *vas* dolazi u spomenicima od 15. v., nastade metatezom prema stcslav. *ьзб, vbsa,*

*vbse* zbog toga što je u femininumu i neutrumu u kosim padežima i u izvedenicama zamukivanjem palatalnog poluglasa ь nastala nemoguća početna grupa *л>s > fs,* koja se u narječjima ukida i odbacivanjem *v* > /, upor. *sav, sã, sê* (ŽK); bez metateze *vas,* hrv.-kajk. *ves* očuvao se pored f *sva i* n *sve,* tako i u prilozima *vazda, usud;* od f *sva* po analogiji od *ovaj, onaj, taj* stvoren je *svoj* (Slavonija, Đakovo, Županja, Vinkovci, Brod); baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenički pridjev koji izražava »1° univerzalitet: svi predmeti ili jedinice zajedno, savkolik, omnis, 2° totalitet: jedan predmet ili jedinica u cijelosti, *totus* u romanskim jezicima«. Pojačava se turcizmom *vazbūtum* (Mostar). Izvedenice imeničke: *svatko* = *săgdo* (ŽK), *svašta* = *svasto* = *sašto* (ŽK), na *-ako* određeni pridjev *svaki* pored neodređenoga *svak* = *saki* (ŽK) = *seki* (Vrbnik), *svakoji* (Crna Gora) »quisque«, prilog *svakako, savkolik(f)* = *văskolik, svàkolika, svekoliko* (Vuk, 15. v.), *svakakav* = *sekakov, svejedno* = *seje(d)no* (hrv.-kajk.), *svakojak.* Brojni su prilozi: *sasve* (Voltiđi), *posve, sì vbsimb* > *sàsvïm(a)* (Vuk), *sàsvijem,* ja *vbsma* > *săsma* (Vuk) > *vesma, svasma* (16. v., Dubrovčani), *zevsema* (hrv.-kajk.), *savasvêm* pored *sasvêm* (Kosmet) = *sasvema* (Voltiđi); mjesta: *svagdje* = *săgdi* (ŽK), *vbscde* > *usud* (narodna pjesma), *svùd(a), -de* > *svuder(orn), od(a)svud(a), posvuda, svukud* (Vuk), *òdsvakud(a), odvbsaküe* > *od(a~)svak(a)le* (Lika, Virovitica); vremenski: *svagda(r)* = *svakad, odsvagda,* s pridjevom *svagdašnji* pored *svagdanji, vbsbgda* > *văzda; văzde,* s pridjevom *vazdašnji* (Crna Gora), s umetnutom deiksom *-ka vazdakanji,* ili umetnutim *kad vazdakadnji; sigdar* = *sigdarice* (narječje nije određeno); sa *аъnъ* mjesto *-da: vazdan* (Vuk), upor. češ. *všední, polį. powszedni,* upravo »na sve dane osim nedjelje«; odatle *vàzdanak,* gen. *-anka,* pl. *svêdni* »svagda«; *vbsežde* (s deiksama *-že* + *-de,* upor. *takoždere* > *takođe(r)* > *sved* (Dubrovnik), *svede* (Crna Gora), *svеđer* (jugozapadni krajevi i književni jezik) = *svejer* (čakavska narodna pjesma). Neologizam *svesebica* »egoizam«, s pridjevom *sveseban* »egoista«. U baltičkoj grupi paralela je potpuna stprus. *aiissa* f nőm. sing., lit. *visas* m prema f *visa,* lot. *viss* m prema f *visa.* Upor. u sanskrtu *višu* »nach verschiedenen Seiten«, *viçva* »jeder«, avesta *vispa* »ein jeder, omnis, quisque«. Izvedenica je od ie. korijena **ui-* »auseinander«, koji se nalazi u sanskrtu *vi,* avesti *vi* »isto«, stvorena s pomoću formantą í. Zabilježiti treba još neutrum *sve* u koncesivnom vezniku *uza sve što* »premda«, koji je balkanizam: rum. *cu toate că i M* arb. *me gjithe që, me gjit atë* »isto«.

*Lit.: ARj S,* 689. 14, 710-24. *NJ* 1, 338. si. Tomanović, *JF* 17, 207. *Elezović 2,* 390. Rešetar, *Slávia* 11, 594. *Miklósié* 398. *Holub--Kopečný* 413. 415. *Bruckner* 635. Vasmer, *ZSPh* 15, 469. *Trautmann* 362. *Mladenov* 81. 82. *WP* \, 312. Lorentz, *KZ* 37, 264-267 (cf. *AnzIF* 15, 120). Vaillant, *RES* 21, 171-172. 27, 288-289. Pedersen, *KZ* 40, 133. Meillet, *MSLP* 11, 6-29. (cf. *AnzIF* 12, 304). Hamm, *KZ* 67,124-125. Otrębski, *LP*·2, 281. Mikkola, *Ursl. Gramm. 2,* 178.

Säva[1] m (14. v., Vuk), deminutiv na *-ica Săvica,* pejorativni augmentativ *Savùrda* (Lika). Hipokoristici *Sáva, Sávo* (Vuk, 15—18. v.), na *-ota Savata, Savko.* Pridjev na *-in Săvin* (~-ífe« »svetkovina«), toponim *Savina,* na *-ьc* > *-äc Savinac,* gen. *-nca,* vrlo često u vezi s toponomastičkim apelativima. Prezimena *Sàvie,* u pl. toponim, *Savićević,* na *-ov Savov,* toponim *Savovo.* Prezime *Savović, Savković.* Veoma rašireno lično ime kod pravoslavaca. Od *Sabbas* prema grčkom izgovoru *b.*

*Lit.: ARj* 14, 724. Schwyzer, *KZ* 61, 239.

Sáva[2] f (12. v., *Zoa,* 1422. *Zawa),* hidronim, pridjevi *Savin,* poimeničen *Savinac* (Daruvar), *savski* (1465, Vuk), u toponomastičkim sintagmama *(Savski lug, Savski Potok, Savski Potes, Savski Mar of, Savska Ves}.* Pritoci : deminutiv na *-ica Savica* (1266, kod Zagreba, narodna pjesma), *Savinja* < njem. *Sann* (Slovenija). Na *-ište: Savišće* (1346. *Zauische),* otok, rukav rijeke Save, naročito kod Mahova. Horonimi: *Posavina* (Reljković, *bosanska i slavonska* ~) = *Posāvlje* n (15. v.), odatle etnik *Pòsavac,* gen. *-avca* prema f *Posavka, Posavčica,* pridjevi *posavski, posavački,* toponim *Posavci* m pl. Prezime *Posavčič.* Opća riječ u Vodicama *sava* »rijeka«, upor. polj. *dunaj* »rijeka«. U lat. *Savus* m predstavljalo je muško božanstvo, u slavenskom poganstvu žensko (prema *reka].* Pretpostavlja se kao ilirska ili keltska riječ od ie. korijena **seu-,* prijevoj **sou-* »tekućina, vlaga, sok«, u daljem raširenju **seuq-, *suq-, *sug-, *seup-, *seub-,* od prvobitne onomatopeje **su-.* Upor. našu pučku etimologiju *Drava druje, Sava suje,* a kod Plinija *Dravus Noricis violentior, Savus a Carnicis placidior.* Turska složenica *Savamala* f (Beograd) < *Sava mahalasi* »savska mahala, četvrt«.

*Lit.: ARj* 10, 899. 14, 724. 749. 728. 731. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Kretschmer, *Mélanges Pedersen* 87. *Mayer* 1, 297. 2, 101-2.

sàvak m (Vuk) = *savak* (Kosmet) »1° jaz, jaruga, žlijeb (Slavonija), 2° mali rezervoar česme odakle se voda dijeli (Kosmet), 3° toponim«. [Od tur. *savak* »vodeno razvode«].

*Lit.: ARj* 14, 725. *Elezović 2,* 192. Skok, *Slávia* 15, 491. *Školjić** 551-52.

savan; m (Dalmacija, Pavlinović) »neka trava koja ima, kao simbulja, bobolj, žile poput krumpira«.

*Lit.: ARj* 14, 725.

savarđak m (Martié, Hercegovina: stoku odagnale na planinske ljetne savardake) = *savrndak,* gen. *-aka* (Vuk, Hercegovina) »kupasta koliba, zeltartige Hütte«. Toponim u pl. *Savardaci* (Crna Gora).

*Lit.: ARj* 14, 725. 748.

savat m (Vuk) »staklo metalno, emajl« = *savat* (Kosmet) »naročit rad u srebru nalik na tula-srebro« = *safat* (Pjevanija crnogorska). Na *-li savatlı* (Banja Luka, Mostar) »emajliran«, epitet uz *tabak* (v.), *lenger* (v.), *čelenka* (v.), odatle denominál na *-isati savatlèisati, -eisern* »savatom prevlačiti, emajlirati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sivad* > tur. *savat* »dessins noirs sur l'argent«) iz terminologije filigranskog rada: arb. *savát* (Gege) »Schwärze«.

*Lit.: ARj* 14, 462. 726. *Elezović* 2, 192. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 671. *Škaljii** 552.

savi (uz *svila"),* indeklinabilni pridjev = *safî* (Kosmet, uz *zrno, maslo")* — *safi* (Banja Luka) = *safi* (Mostar, uz *budala}* »čist, suh«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *safi)* iz terminologije običnog života: bug. *safi* »netto«, arb. *safi* »rein«.

*Lit.: ARj* 14, 462. 728. *Elezović 2,* 204. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 646. *Mladenov* 569. *GM* 376. *Školjić*[1]· 541.

sávijest, gen. *-i* f, upotrebljavaju Vuk i Daničić, prema Budmaniju je iz ruskog jezika, a akcenat bi bio prema njegovu mišljenju *sâvijest,* u stcslav. *stvěstb,* složenica je od prefiksa *st* > *sa* i *věstb* »znanje« od *védeti* »znati« i u cijelosti prevedenica kao i istoznačno lat. *conscientia* i njem. *Gewissen* od gr. συνείδησις. Pridjev na *-ьn savjestan* i apstraktum na *-ost savjesnost.* Značajno je kako je jezik stvorio semantičku varijaciju time što je u prefiksu *sb* poluglas jednom zamijenjen *s a, a* drugi je put ispao u *svijest* »Bewusstsein«, pridjev na *-ьn* > *-an* od sintagme *bez svijesti besvjestan, besvjesna,* s apstraktumom *nesvijest, besvjesnost.* Denominali na *-iti osvijestiti se, onesvijestiti se.* Književno *savjest.*

*Lit.: ARj* 8, 91-4. 9, 3-4. 308-9. 14, 738-39. 17, 260-766.

saz[1] m (18. v., Visovac, Šulek) »orašćić lathyrus tuberosus«. Upor. rus. *sazan.* Odatle Šulekovi nazivi *sazanice* »calycanthinae, čaškovice«, *sazanike* »calycantheae«, *sazanik* »calycanthus«. Možda i *sazenica* f »parietaria officinalis«, *saiinica* f (Orfelin) »trava agrimonia«.

*Lit.: ARj* 14, 750. 753.

sâz[2] m (Kosmet) »turski muzički instrumenat, prvobitno od trske«. Na *-li Saziila* f, selo, srez nerodinski, u blizini su bare, odakle potok i dalje *Sitnica,* pritok Ibra kod Mitrovice. Upor. sinonim *Rogozno.* Balkanski turcizam (tur. *saz* »1° rogoz, 2° muzički instrumenat«) iz muzičke terminologije: rum. *saz,* bug. *saz, sazeč, sazlăk,* arb. *sas -zi* m pored *sáze* f.

*Lit.: ARj* 14, 756. *Elezović 2,* 194. *Tiktin* 1373. *Mladenov* 567. *GM* 380. *Škalflć** 552.

sazno n (Vrančić) »puhor, favilla«.

*Lit.: ARj* 14, 757. Putanec, *čakavska rič 2,* 16.

scat, *sci* (Baška) = *scat (šć* u infinitivu prema sci, Punat, Krk, subjekt *krava, žena)* = *scali, ščim* (hrv.-kajk., varaždinska okolica, Međimurje, slov.) = (s prijevojem ь - г) *sicati* (prema Miklošiču hrv.), sveslav. i praslav. **sbk-,* bez paralele u baltičkoj grupi, »pišati, mokriti«. Suglasnik *c* mjesto *k* je kao u *micati* pored *mikati.* Na *-lo sac* m »mokraća, urin« = *saž* (Vrančić) = *seč* (hrv.-kajk.) = *sac* (slov.), stcslav. *sbčb.* Na *-alo scalo* n »puzdra«. Na *-alina î* (Belostenec) »mokraća«, s pridjevom na *-ost scalinosi* »pun scaline«. Upor. slov. na- *-ava scava* (slov.), *scâvka* »pišanje«. Ie. je korijen **seik-* koji se nalazi u sanskrtu *secate* (3. 1.) »polijeva«, avesti *haēk,* lat. *siat,* stvnjem. *sīhan,* nvnjem. *seihen, sickern;* ь < i je niži prijevojni štěpen. Ovamo ide možda *(po)curàt, curam* (Punat, Krk, subjekt *muškarac)* »isto što scat za ženske i kravu«, tj. **sc* + *ur* + + *ati.*

*Lit.: ARj* 10, 899-900. 14, 424. 758. 763. 17, 509. *Miklošič* 336. Isti, *Lex.* 969. *Holub--Kopečný* 326. 327. 375. *Bruckner* 490. 545. *WP 2,* 466. *Boisacq** 370. Matzenauer, *LF* 19. Pedersen, *IF 5,* 61. Solmsen, *IF 31,* 469.

**sëbar,** gen. *-bra,* stsrp. *зеБъг* (14. i 15. v.) == slov. *seber* = *sreber* i *sebar* (Belostenec, Habdelić, sa anticipacijom suglasnika iz drugog sloga), stcslav. *sebrz* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *sember* (Reljković) »rusticus, kmet, Freibauer, gr. ευτελής, u 14. i 15. v. stanovnici Srbije osim plemića i pripadnika klera (Jireček, Novaković)«, f *sebarica* (nepravilno) prema prezimenu u Dubrovniku 1348. *Boguša kći Mathaše Sebrica.* Nalazi se još u ruskom *sjabrb* »susjed«. Prema Vuku govori se u Dubrovniku *težak.* Pridjev na *-ov sebrov* (Dušanov zakonik); na *-ski sêbarskî* (Bella) »ignobile, triviale, prost, neugladen« pokazuje isti semantički razvitak kao *rusticus* > fr. *rustre, villanus* > fr. *vilain,* njem. *Tölpel* od *Dörfer.* Apstrakti isto tako: *sebrost* = *sebroća* (Stulić) = *sebarstvo* (1520) »vilainie, prostota«. S tim razvitkom stoji možda u vezi i ime biljke »vermicularia, sedum« : *sebrica í* = (s nejasnim varijantama) *sebrijez* = *sobrijez* = *soberika* = *sobrica* — *zebrica* = *sèbrva, -ica* (Cavtat) »vrsta cvijeta«. Deminutiv na *-ič sebrić* (Mikalja, Bella). Na *-nják sebrnjak* (ogulinski kotar) »drug u oranju kroz cijelo ljeto« jedina je potvrda iz današnjeg narodnog govora. Varijanta s umetnutim *m Sêmber* m (Vuk) »čovjek iz *S'emberije* (dio zvorničke nahije)«, s pridjevom *sêmberskï.* Upór. u brodskom kotaru brijeg *Sember.* Kako je riječ oznaka staleža, kulturna, posuđuje se. Arbanasi posudiše *sember* »Teilhaber am Vieh, Halbspänner, Genösse«, Rumunji *ùmbra* »Gemeinschaft«, na *-ie simbrie* »plaća, mazda«, na *-aș sîmbriaș,* pridjev i imenica, »Söldner«, *a sã sîmbrălui* · »drugovati«, Madžari *cimbora* »1° (nekada) društvo, zadruga, 2° (danas) Genösse, drug«. Ngr. σέμπρος »colonus«. U lit. i lot. posuđeno iz ruskog jezika. Rus. *sjabrb* = *sjaber,* gen. *sjabrá* kao i posudenica arb. *sember,* rum. *sîmbră,* madž. *cimbora* dokazuju da je e u *sebar* nastao iz palatalnog nazala *e.* To saznanje isključuje etimologijske vezanje sa ie. **sue-* > *se* (v.) kao *sloboda* (v.) < *svoboda,* što je apstraktum od prijevoja **suo-,* v. *svoj.* Ne postoji jedinstvena etimologija. Prema Joklu potječe od istočno-germ. **sem-bar* »Halbzinsmann«, što Budmani s pravom otklanja. Prema Sobolevskom, Vaillantu i Mladenoviću stoji u vezi s rus. *sem'já* »obitelj«, got. *haims* »village«, lot. *saime,* lit. *šeima* »obitelj« < ie. **koim-ro.* Prema Uhlenbecku i Schulzu u srodstvu je sa germ. *Sippe* < *sibja,* sanskr. *sabhä* »Versammlung der Dorfgemeinde«. Prema Šmitsu bila bi tursko-tatarskog ili mongolskog izvora. Prema J. M. Rozwadowskom identična je s imenom naroda *Cimbri* itd., a prema Budimiru bila bi pelastička.

*Lit.:ARj* 14, 768. 779. 842. 15, 868-70. *Mažuranić* 1295. *Pleteršnik 2,* 560. Jireček, *Staat* 1, 69. *ASPh* 22, 211. *Miklošič* 289. 297. *ASPh* 11, 633. *WP 2,* 456. *Gombocz-Melich* 694. Novaković, *ASPh 9,* 521-522. Cancel, *RES* 1, 238. Mladenović, *III kongres* 3, 73. (cf. *JF* 18, 367. *IJb* 25, 227). Oštir, *Etnolog* 4, 1-29 (cf. *IJb* 16, 272). Ljapunov, *Festschrift Sobolevskij* 257. si. (cf. *IJb* 14, 275). Thumb, *IF* 14, 348. Johansson, *IF 2,* 6-7. Uhlenbeck, *PBB* 19, 327-333. (cf. *AnzIF 5,* 220). Schulze, /CZ 42, 233 (cf. Hirt, *IF* 32, 301). Kalina, *ZSPh* 17, 342-350. Pedersen, *ANPh 26,* 377-379 (cf. *RSI* 4, 265). Rozwadowski, *SbORJAS* 101 (1929), str. 361. Joki, *Sborník Miletića* 118-146. 659-666. (cf. *IJb* 19, 149. i Vaillant, *RES* 14, 89). *Tiktin* 1426. Šmits, *FBR* 7, 6-9 (cf. *IJb* 13, 373). *Bruckner, ZSPh* 4, 213. Solmsen, JCZ 37, 393. si. Vaillant, *Slávia* 11, 38-40. Budimir, *Rad* 309, 81-194. Isti, *AHID* 3-4, 181-211. *Vasmer 2,* 61-62.

**Sebastijan** = *Šebaštijan* = *Šébastijan* = *Sebestijan* — (asimilacija *e — a > a — a) Šabaštijan* = *(stj > šć) Sabašćan* (Poljica) = (ispuštanjem sloga *Se-, Se-) Baštijan* (1463), prezime *Baštijan* (Istra, ŽK), *Baštijančić,oaaU£ baštijanec,* gen. *-nca* (Cres) = *baštijančič* »vinova loza crna grožđa«, *Sebestijanović* (Međumurje, 1592) = prema grčkom izgovoru *b > v* (upor. *Sutvara) Sevastijan* (15. v. — 17. v.) = *Sevestijan* m (1663, iguman u Peći). Upor. madž. *Sebestyen.* Od lat. *Sebastianus,* na *-ianus* od gr. σεβαστός »respectable, honoré, auguste«, stsrp. *sevastb* (14. v.), naslov velikaša, sudija; u stsrp. složenici *sevastokratorb* m u srednjovjekovnoj Srbiji i Bugarskoj »naslov velikih župana, vojnih zapovjednika« prema *sevastokratorica* »njegova žena«, pridjev *sevastokratorov,* poimeničen *sevastokratorović* »sin njegov«. Toponim *Sivastovice* (Prilep, lokalitet), *Sevastov Lug.* Upor. kod Kavanjina: *jesi l' sada već obašo, sevestajo Dioklecijane, Solinjanei* Neobično je njegov vokativ *sevestajo.* Od f *Sevastija* pridjev je *sevastinski* (1389-1399).

*Lit.: ARj* 1, 200. 14, 770. 878. 17, 518. *ZbNŽ* 41, 268. Vasmer, *GL* 130. *Cadastre* 103. 164. 179. 180.

**sebenj,** u vezi sa *da* (Klana, Istra), koncesivni veznik s korelatom *tantor* < tal. *tanto* < lat. *tantum* sa *-r* < *-že;* primjer: *sebenjda si bedast, tantor pametno govoriš.* Sintaktička posudenica od tal. *sebbène* < *si,* pojačano sa *bene.*

*Lit.: ARj* 14, 775. *REW*[3] 7889..*Prati* 894.

**sèbep** m (Mostar) = *sebêp* (Kosmet) = *sèvep* (Banja Luka) = *seveb* = *sebét* (Kosmet) = *sèvet* (Mostar) »1° uzrok 2° (prijedlog s gen.) zbog, radi«. Na *-li sevèpli* (~ *ruké),* indeklinabilni pridjev. Na *-džija sevedžija* (Banja Luka) = *sevebdžija* (Kosmet) »uzročnik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sebeb* »1° konopac, 2° uzrok«; upor. za takav semantički razvitak tur. i perz. *uc-u* i perz. *ser-rište,* tur. *sebeb-i-ile* »à cause de«, *t* mjesto *b* nastalo je unakrštenjem s ar. *sebat* »Grund«) : bug. *sebéb,* arb. *sebép, sebét,* cine. *sibepe f.*

*Lit.: ARj* 14, 775. 879-880. *Elezović 2,* 212. Skok, *Slávia 15,* 492., br. 687. *GM* 380. *Mladenov* 576. *Pascu 2,* 161., br. 938. *Deny* § 954, str. 1049. *škaljič** 552.

**sebètati,** *sèbecem* impf. (Zore, južna Dalmacija ?) »krivudati tijelom u hodu«.

*Lit.: ARj* 14, 776.

**sebi,** ie., baltoslav.j sveslav. i praslav. dativ sing. *sebe,* naglašene refleksivne zamjenice bez nom. i bez razlikovanja roda i broja, prema kojem je kao praslav. inovacija obrazovan gen. sing. *sebe.* Dativ i genitiv *sebe* glase jednako u Kosmetu i ŽU. Instrumental sing, *sobom* sadrži prijevoj *o* od *seb-*. Praslav. korijeni *seb-, sob-* služe za dalje izvođenje. Od *seb-* pridjevi na *-ъn* > *-an poseban, priseban, zaseban;* imenice na *-unjak,* gen. *-unjka sebunjak* m (stubička župa, Hrvatsko zagorje) »dio koji u zadruzi ima porodica za sebe, i koji ne pripada cijeloj kući« = na *-ujak osebujak,* gen. *-ujka* (ŽK); pridjev *osebujan.* Na *-ica sebica* f (Vuk) sa različitim značenjima: »1° bez prekida, 2° prvo kopanje vinograda, 3° vrsta lana, 4° vrsta rakije, 5° neuko žensko čeljade«, nastalo možda od priloga *(za)sebice* = *uzasebice.* Pridjev na *-ičan sebičan* »1° svakidašnji (košulja, nedjelja), 2° (Milićević, *ine-)* samoživ«, poimeničen na *-ost sebičnost (ne-)* »egoizam«, na *-nják sebičnjak* »egoist« = na *-iv nesebiv, -ost sebivast (ne-)* (Pavlinović), denominal *sebičiti, -im* »prvi put kopati vinograd«. Složenice *sèbirad* m i pridjev (Lika) »koji želi da sve njemu služi«, proširen na *-ъn* >. *-an sebiradan* (Pavlinović), apstraktum *sebiradost; sebèznao,* f *sebèznala* (Vuk, Šumadija) »ohol«; *sebeljublje* n »egoizam«; *svesebica* »egoizam«, pridjev *sveseban* (Promina, Dalmacija); toponim *Sebevranje* (selo preko Morave na protivnoj strani od *Vranje),* upor. u Grčkoj Ἀνασέλιτζα »*Selce* na protivnoj strani«, u Italiji *Capri* i *Anticapri.* Prilog *(sâki) zôsebi* (ŽK), *izàsebice* (18. v.). Rumunji posudiše *o sebe* > s lat. prijedlogom *deosebi,* odatle glagol *a deosebi* »razlikovati se«, pridjev *deosebit.* Prijevoj *sob-* s prefiksom o- *osoba* f »persona«; pridjev *osoban,* poimeničen na *-ost osobnost;* na *-it osobit, osobitost,* prilozi *osobno, osobito;* na *-enjãk osobenjak,* gen. *-aka* »Sonderling«. Upor. slov. *osobênik* »inquilino, advena«. Iz crkvenog je jezika *sobbstvo* »Eigenart, Wesen«, pridjev *sopstven* »vlastit«, poimeničen *sopstvenik* »vlasnik«. S prefiksom *po- posoba* f »1° samostalnost, 2° republika (država poIjička), 3° seoska organizacija, 4° globa u seoskoj organizaciji, 5° svojstvo (upor. stcslav. pridjev *sobb* »Eigenart, Charakter)«. Deminutiv na *-e posopče,* gen. *-eta* (Kosmet) od *pòsobak,* gen. *-pka* (Vuk) = *pòsobac,* gen. *-pca* m prema f na *-ica pòsobica* (Vuk) »jedno od muške ili ženske djece rođeno jedno za drugim«. Upor. *posoblje* »pomoć«, *posobnik* »pomoćnik«, stcslav. *osobb* »auseinander«, *posobb* »nacheinander«. Arbanasi posudiše *mbosë* »getrennt, besonders«. Pridjev sa dva prefiksa s-, *po- sposoban (ne-)* »podoban, vješt«, poimeničen na *-jak nesposobnjak* (Pavlinović), *sposobnost (ne-),* semantički ide zajedno sa *posoba* »auxilium«. Prilozi: *izdsob* (Dubrovnik), *naosob, izasobice* (18. v., Dubrovnik), *zásobíce* »nacheinander«, *posoba* (Baraković). Nenaglašeni (enklitični) su oblici *si* (dativ, hrv.-kajk.), *se.* Odatle su samo priloške složenice: *ponose* (Vetranie) = *naponasē* = *napose* (18. v., Perast), *nose* »natrag«, *naposam, naposamce,* pridjev *naposán, pred se* > *preče* (hrv.-kajk., Dubašnica, Krk) »statím, valde«. Upor. slov. *trecej.* Samoglasnik *-i* u *sebi* stoji mjesto jata u stcslav. *sebe* = *sebje* kod naših starih pisaca. Instrumental *sobom* je hrv.-srp. analogija prema deklinaciji *o* mjesto stcslav. *soboje,* polj. *sobe* i rus. *soboju; e u se* nastao je iz palatalnog nazala *ξ,* stcslav. *şį,* polj. *się,* rus. *sja.* U baltičkoj grupi paralela je potpuna samo za praslav. *sebe,* stprus. *sebbei,* tako i u lat. *sibi,* pelignički *šefei,* oskički *sifei.* Gen. je u lit. *save* i odatle dativ *savez.* U tim je oblicima ie. **se,* koje je pokrala od **sue-,* prošireno nastavkom *-bhos* (upor. gr. posesivno σφός i glede sufiksa još oskički *esuf,* lit. *es-y-ba, es-a-ba* »Existenz« i praslav. sufiks *-ba): *se-bho-s* »eigene Art habend, eigen«, čemu je dodan nastavak ie. *-oi* > *-ě* za dativ. Za genitiv i akuzativ *sebe* nemá paralela u baltičkoj grupi kao ni u drugim ie. jezicima. Praslav. *se* slaže se s oskičkim *siom.* Potpuni ie. korijen **sue : *suo-* v. u *svekrva, svoj, sloboda, svat, svasi, svak* pored *sestra* (v.), *posjet* (v.).

*Lit.: ARj 4,* 120. 7, 474. 507. 510. 605. 8, 63. 14, 770-79. *Elezović 2,* 110. Perković,

*NJ* 7, 233-235. *Miklósit* 331-332. *Holub--Kopečný* 327—328. *Bruckner* 488. *Mladenov* 576. *Trautmann* 251 -252. *WP 2,* 455. Grubor, *JP* 12, 187-198. Rarnovs, *ĞSJK 7,* 170. si. (cf. *IJb* 14, 291). Dolenc, *CZN* 24, 90-94. (cf. /Je 15, 311). *Tikțin* 521. Curtius, *KZ 4,* 236-237. Sobolevski, ÄFJ/ 71, 449. (cf. *IJb* 3, 158). *GM* 266. *Boisacq*[3] 208. 928.

**secovati se,** -w/ew (subjekt *štagalj,* Varoš kod Broda, Slavonija) = *secati se* (Krašić) »1° sleći se, 2° taložiti se« = *secovati* (objekt *što, na nešto,* npr. na koju kartu, u igri karata, općenito u hrvatskim gradovima) = *secati* »postavljati«. Od njem. *setzen.*

*Lit.: ARj* 14, 780.

sedam (Vuk) = *seam* (dalmatinski pisci; glede ispuštanja upor. *dest* < *deset),* ie., sveslav. i praslav. *sedmo,* brojna imenica (danas indeklinabilna), »septem (s kojim je u prasrodstvu)«; *a* je umetak koji uklanja grupu *dm.* Deklinira se u hrv.-kajk. i čakavskom *(sedmim Ijudem,* ŽK). Određeni je pridjev redni broj nik *sednu* (14. v., Vuk, Kosmet) = *sedmí* (ŽK), koji se poimeničuje: *sedmá,* gen. -*' f (Istra) »septennium«, na *-ače sedmáče,* gen. *-ta* n »nedonošče, koje je bilo u utrobi 7 mjeseci«, na *-kínja sedmakinja* »djevojka od 7 godina«; na *-âk sedmak,* gen. *-aha* prema f na *-kinja sedmakinja* »1° sve što može sadržati broj sedam, životinja od 7 godina, novac, vinska mjera, itd., 2° prezime«, na *-ica sedmica* f »1° broj sedam, 2° tjedan (u ovom značenju prevedenica od gr. *hebdomas* = rom. *septimand),* nedjelja (sinegdoha)«, s pridjevom na *-ьn sedmičan*; na *-ina sedmina* (Vuk) »sedmi dan čega« = *sedmina* (Kosmet) »sedmorica« = *sēdmlnja* (ŽK) »pomen na sedmi dan od smrti nekoga (upravo poimeničen pridjev u ž. r. od *sedmina)«.* Pridjev na *-er, -or: sedmeří* (ŽK), *sedmor,* poimeničen u sr. r. *sedmoro* — *sedmero* (ŽK), na *-ica sedmorica* = *sedmerlca* (ŽK) »čega sedam na broju«, na *-ka sedmorka* »bačva od 7 hl«. Složenice: pridjevi *sedmerostruk, sedmogub, sedmokrak, sedmogodišnji, sedmoglav; sedmolist* »biljka aegopodium podagrana«. Prilog *sedamkrat (krat* je gen. pl.). Složeni brojevi: stcslav. *sedmo na desete* > *sedamnadeset* pored *sedamnadeste* (Vrančić), *sedamnadest* (Jambrešić), *sedamnaesti), -te* = *sedamnđjst* (ŽK) = *sedamnes(ť)* = *sedamnajest,* pridjevi na *-i* sedàmn(a~)estî, na *-er, -or,* poimeničenje na *-orica, -ica, -ina, -ák; sedamneščan, ï -äna* (Srbija) »koji ima čega 17 na broju«. Rumunji prevedoše *șapte spre zece* < *septem super decern,* īsto tako *sedamdeset* *(deset* je gen. pl.) pridjev *sedamdeseti* (Vuk), *sedam sto* pored *stotina* = *stotín* (15—16. v., ŽK), pridjev *sedamstoti, sedam hiljada (tisuća},* *sedamhiljaduti,* s pridjevskim izvedenicama na *-ьn* > *-an* poimeničen *sedamdesetnica,* prevedenica od *septuagesima,* na *-ák, -er, -or, -orica, -ina.* Prilozi *sedamsatiš, sedmoč* »sedam puta« = *sedmič.* I tu konstrukciju prevedoše Rumunji *įapte zeci.* Kçd ovog brojnika nema baltoslavenskog jedinstva. U lit. *septyni,* lot. *septini* očuvano je ie. **septm* = gr. επτά, novo-perz. *haftum,* koje je kao turcizam perzijskog podrijetla ušlo u Bosni u *héfta* »tjedan, sedmica, nedjelja«. Praslav. *sedms* odgovara doduše stprus. *septmas,* lit. *sekmas,* ali to je pridjev kao lat. *septimus,* sanskr. *saptama,* ir. *sechtmad.* Grupa *dm* nalazi paralelu u gr. ϊβδομος < ie. pridjev **sebdmos.* Glede praslav. gubitka» *b* u trosložnoj grupi *bdm* upor. krčko-rom. *misedma* < *media hebdomas,* koja je nastala disimilacijom dvaju labijala *b* — *m.* Praslav. je glavni brojnik prema tome poimeničen pridjev u m. r., ili apstraktum kao sanskrt *saptati* »Anzahl von 7« prema *sapta.*

*Lit.: ARj* 14, 781-786. *Elezović* 2, 214. *MikloŠič* 289. *Holub-Kopečný* 329. *Bruckner* 488. *Mladenov* 577. *Trautmann* 257. *WP 2,* 487. Meillet, *BSLP 29,* 29-37. (cf. *IJb* 14, 15). Belić, *JF* 8, 279-281. Güntert, *IF 21,* 61. *GM* 415. *Boisacq*[3] 211. 269-270.

**sedan,** gen. *-ana* m (Dalmacija, Visani, Šulek) »biljka apium graveolens«. [Od tal. *sèdano* »isto«].

*Lit.: ARj* 14, 786. *DEI* 3438-39.

**sèdef** m (Vuk) = *sedef* (Kosmet) = *sedev* (18. v.) »Γ biserna školjka, 2° biljka rutva, -ica (Jagodina, Srbija)«. Pridjevi na *-ьn* > *-an* *sedefan,* na *-ov sèdefov,* na *-ast sedefast j sedevast,* na *-li sedefli* = *sedèpli* = *sedelfi* (Pjevanija crnogorska), indeklinabilni epitet uz *tambura, šargija, nanule, tron, kutija, tahta;* *-lija sedef lija* f *(puška, puce, sedlo).* Deminutiv na *-ič sedepiići* m pl. »vrsta ženskog nakita«. Na *-ica sedevica* f »leptir argymis aglaia«, na *-nica sedevnica* »školjka mytilus margaritifera«. Složenice: *sèdefet* m »vrsta biljke, sinonim: rutvica (tur. *-ot* »trava«), *sedefčičegi* (Kosmet) »džbunasta biljka 'koja ima kao plod bijele bobice«, *srmsedefli nolane (srma* »srebro«), *po nalunam sandufdefle* (= *sandul defle* f pl. »ženske našarane gaće«). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sadaf* > tur. *sedef)* iz terminologije nakita: rum. *sidef* =

*sedef,* pridjev na *-iu* < lat. *-îvus sidefiu,* bug. *sedef,* ngr. σιντέφι.

*Lit.: ARj* 14, 786-7. *Elezović 2,* 214. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1422. *Lokotsch* 1750.

**sèdlo,** n pl. *sedla,* gen. *sedala* (Vuk) = *sedlo* (Cres) = (metateza) *seldo* (Risan), sveslav. i praslav. **seduo,* »sella (s kojom riječi je u prasrodstvu), samar, 2° Bergsattel«. Deminutivi na *-ce sedàlce = sediace,* gen. *-ča* (Istra) = *sedaoce,* gen. *-četa* »školjka anomia ephippium, Sattelmuschel« = *sedoce* (narodna pjesma, *al > ao > o), sedošce,* (metateza) *seldoce* (Luka na Šipanu kod Dubrovnika), na dvostruki sufiks *-ъcьce sedlašce,* na *-ić sedlić,* na *-ica sèdlica* (Vuk) »puževa kućica«. Augmentativ na *-ina sedlina* f, toponim (u pl.). Pridjev na *-en sedlen,* određeno *sedlènï (konj),* poimeničen na *-ica sedlenica f* »1° veliko sedlo, samar, 2° toponim«, na *-ik sedUnīk,* gen. *-ika* (Vuk, Crna Gora, Bosna) »konj« = *sedlanih* (poimeničen part. perf. pas.). Na *-ište sèd-Kšte* n (Pjevanija crnogorska). Na *-eš sedleš* m »ime jarcu«. Na *-ьc > -ac sediac,* gen. *-aca* m (narodna pjesma) »jahač«. Na *-nica sedlõnica* (donja Podravina) < *sedlanice* »sprava na kojoj se vozi plug na njivu, ráülje, vlačúge, makäre«. Denominal na *-ati sedlati, -am* impf. *(o-, od-, ras-)* prema iteratīvu na *-va—sediavati, -sedlovom,* samo s prefiksima, (metateza) *osèldati, -ām,* na- *isati osèdlisan* (Vuk) »osedlán«. Praslav. je izvedenica na *-ъio* ili *-ъio* od praslav. korijena *sed-*. Lot. *sedli > segli* m pl. ide u ie. doba, kako se vidi iz got. *sitis,* gr. *ἑλλά,* lat. *sella* < ie. *sedla.* Riječ *sedlo* se u pogledu osnove razlikuje od praslav. *selo* »Grundstück > Bauernhof > Dorf«. Riječi *seldoce* < *sedalce* i *sedlonica* < *sedalnica* pokazuju unakrštavanje primitivuma *sedlo* sa prvobitnom izvedenicom.

*Lit.: ARj 9,* 190-191. Hamm, *Rad* 275, 52. Tentor, *JF 5,* 209. *Miklošič* 289. *Holub--Kopečný* 328. *Bruckner* 491. *Mladenov* 577. *WP 2,* 485. Uhlenbeck, *PBB* 26, 307. *IF* 18, 438. *Boisacq*[3] 244.

**sedžde** n (muslimanska narodna pjesma, objekt uz *učiniti)* = *seđžda* f (Bosna) »přikloň, sagibanje«. [Od tur. *secde* »rituelle Prosternation«].

*Lit.: ARj* 14, 802. *Školjić*[1] 553.

sef m (Banja Luka, Mostar, uz *biti u računu)* »prevariti se«. Na *-luk sef luk* m (Bosna i Hercegovina) »zabuna«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sehv* > tur. *sehiv,* tur. *sehivliK).*

*Lit.: ARj* 14, 799-800. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 675. *Školjić** 553. 554.

sefa, gen. *sefäa* m (objekt uz *činí,* Kosmet) »uživanje, zabavljanje«, u Banjoj Luci samo u odzdravu *safà geldum* (v. *hožđeldurri),* koji odgovara našem *bolje našao.* Na *-li sefăjlĩja* m, f (Kosmet) »dokon, koji uživa«. Glede anticipiranja suglasnika *j* upor. *novajlija, dugajlija.* Toponim *Sefāvīja* (Peći, dio čaršije). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sefa'* > tur. *sefa* »bezbrižnost«) iz terminologije običnog života: bug. *sefa* »zadovoljstvo«, arb. *sefa* »Ruhe, Lust«.

*Lit.: ARj* 14, 799. *Elezovič 2,* 220. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. *GM* 380. *Mladenov* 579.

**sëfer** pored *sefêr,* gen. *-èra* m (Kosmet, objekt uz glagole *objaviti, krenuti na sefer)* »put, red (npr. *ovaj sefêr* »ovaj put«)«. Složenica *sefer-tăs.* Prezimena (muslimanska): *Seferagić, Seferović.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sefer* > tur. *sefer* »putovanje, rat«, tur. *sefer tası* »Essmenage, Schüsselkorb«) iz terminologije običnog života: rum. *sefertas* (Muntenija), bug. *sefer,* arb. *sefer* »Feldzug, Krieg«, ngr. σεφέρι.

*Lit.: ARj* 14, 799-800. *Elezović 2,* 220. *Mladenov* 579. *GM* 380. *Tiktin* 1406.

**sèfta** f = *şefte,* gen. *-ta* n (Vuk; objekt uz *uliniti,* Kosmet) »prvi posao, pazar u jednom danu, prvi novac od prodaje, prvine«. Na *-dija seftedžija* m »prvi kupac«. U Kosmetu: *ajerlïja sefte* »sretno neka je prva proda«. Denominal na *-isati, -leisati, -šem sefteisati* = *seftelèisati* = *seftellsat* (Kosmet) »početi prodavati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *istiftah* > tur. *siftah, siftahlamak)* iz trgovačke terminologije: rum. *saftea* = *sefteá,* bug. *şefte* n, *seftos(v)am,* ngr. ό σεφτές.

*Lit.: ARj* 14, 799-800. *Elezović* 1, 7. 2, 221. *Mladenov* 579. *Tiktin* 1352. *Školjić** 554.

sege (poriječje Drine; rod i broj nepoznat) »poluotok na rijeci«.

*Lit.: ARj* 14, 801.

**segednjača** f (Otok, Slavonija) = *segetnjača* (Nijemci, Slavonija) »vrsta jabuke«. Od imena madž. grada *Szeged* = *Segedin.*

*Lit.: ARj* 14, 801.

seget m (1531, Kožičić: *telo v sêget padše nigdire nest obreteno).* [Značenje je »bara, baruština«; Kožičić piše o caru Deciju (+ 251) koji je zajedno s dijelom vojske, prema pričanju historičara, potonuo u baruštini za vrijeme

rata s Gotima (v. *Pauly-Wissowa 29,* 1273). V. *Siget* (v.). = *Seget].*

*Lit.:* *ARj* 14, 801. Kožičic, *Od žitija rím. arhij.* 38, redak 10.

**seğmenin** pored *sèjmenin* m (Vuk, *-in* je kao u *kasapin, Srbin)* = *sëjmênin* (Kosmet) = (metateza) *senjem* (Bogišić, narodna pjesma) »vojnik, redov, žandar (Makedonija)«. Pridjev na *-ski sejmenskí.* Kol. *segmemja.* Glede izmjene *g* + *j* upór. *beg* prema *bej.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *segbãn* »psar, onaj koji se u otmjenim kućama brine o lovačkim psima«, izvedenica od *säg* »pas«, > *sağman* > tur. *seymen* »vojnik u janjičarskoj organizaciji«, glede *-ban* upor. *čoban, baštovan)* iz turske vojne terminologije: rum. *seimean* — *segban* = *sigman* = *síimen* »pješak u turskoj vojsci i u rumunjskim kneževinama«, bug. *seimen(in)* = *seğmen* »stražar«, arb. *seimen* »redov«, cine. *seimen* »sergent de ville«.

*Lit.:* *ARj* 14, 801. 804. 853. *Elezovíč 2,* 215. *GM* 380. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1406. *Lokotsch* 1758. *Škaljic** 556.

**sëgnuti se,** *sêgnêm* pf. (14. v., Vük), *ségnuti, ségnem, s* prefiksima *do-, po- dosegnuti, dosëgnëm, posegnuti,* prema primarnoj grupi *šeći* (bez prefiksa samo Martić, slov. *seif)* dobiva se *doseći, poseći, priseći, opseći* prema impf, *sêzati, sêzëm (do-, po-),* kod pisaca *doségati,* prema prijevoju *e* — *i sizati* (Marulić), pa *dosizati, opsizati, posizati, prisizati, -zem, dosigati,* na *-va- dosegnjivati, -njujem* (ova dva impf, nisu ušla u saobraćajni govor), sveslav. i praslav. **sįg-,* »pružiti ruku, die Hand ausstrecken«. Prefiksalna *složenica prùeći se, prisëgnëm* (Hrvatska) *(za-)* = *prisegnuti (se)* (Hrvatska) pf. prema impf, *prisezati, prisēžēm* (Hrvatska) dobila je značenje »zakleti se«. To značenje razvilo se iz osnovnoga »ispružiti ruku do zemlje«, kako se zaklinjalo kod poganskih Slavena. Ta je zakletva bila kristijanizirana pružanjem ruku do svetih knjiga, kod muslimana do Korana. Postverbali *seg* m (Pavlinović) »pružanje«, *doseg* m, *prisega f* (Stulić) »zakletva«, *poseg* m (1639) »zaposjednuće, posizanje«, *doseg, opseg.* Miklošič ima još kao hrv. (s oznakom »unsicher«, nema *ARj* ni Mažuranić) postverbal *poseg* m »nuptiae« prema strus. *posagati, -am* (Domentijan) »udavati se«, *posagmiti, posazati,* što su crkvenoslavenske riječi i ukr, *posah* »dos«, brus. *posáh* »id.«, češ. *posah,* »id.«, to će biti druge etimologije. Na *-ьn* + *-ıo:* stcslav. *всгьnъ,* polj. *sążeń* = *sežanj,* gen. *-žnja* m (14. v.) = (asimilacija) *sežanj* = *žezanj* = *sežanj,* gen. *sežnja* (Smokvica, Korčula) »mjera za dužinu od vrha srednjeg prsta desne ruke do vrha istog prsta lijeve; sinonimi: pas, koračaj, rastegljaj (Crna Gora)« = (zamjena sufiksa na *-jaj) seéaj* (Habdelić, Vramec, Pergošić, hrv.-kajk). Tu mjeru posudiše Rumunji: *stînjân* = *stinjen* »Klafter« < stcslav. *зегъnъ* > bug. *stanzen,* s í od ukrštenja sa stcslav. *rostęsti, -tįgp.* Upor. *a stînjeni* »1° mit der Klafter messen, 2° zapriječiti«, *stînjaniţă* »biljka orlovi nokti, kozja krv, lonicera caprifolium«, od part. perf. pas. *sztežent* od *sbtegncti.* Od *sežanj* na *-jak sežnjak* (Pančić) »hvataljka kod kukaca«. Na *-vae segavae* (Belostenec) »koji upada u riječ«. U Lumbardi *dosés* konjugira se и prezentu — prema *počet, počmen* i prema *nadu(ť) se, nadmen: dôsmen, dõsmu,* part. perf. akt. *dòse, dosela, doselo.* Ie. korijen nije pouzdano utvrđen. Prema baltičkim usporednicama lit. *sègti* »heften, schnallen«, lot. *segt,* s kojim se veže *šeći,* a lit. *séksnis* sa *$e&ьnь,* bio bi ie. korijen **seg-.* Taj se nalazi još u sanskrtu *sajāti* »hängt«, u kauzativu *safijayati, saagal},* kao i u stperz. *hanı* »aufhängen«, gdje ima nazalni infiks kao i u slavinama (stcslav. *sįgnpti,* polj. *siįgac, sięgnąć,* rus. *dosjači).* S istim nazalnim infiksom nalazi se još u stir. *sen-* »Fangnetz« i u nvnjem. *Senkel.* WP izlučuju praslav. *sįg-* odatle i vežu ga sa sanskrtom *saghnçti* »ist erwachsen«. Ako je tako, ie. bi korijen bio **seguh-,* nazalirano **sengyh-.*

*Lit.:· ARj* 2, 667. 9, 124-26. 10, 891. 901. 902. 914. 12, 126-129. 14, 801. 802. 881-82. *Mažuranić* 1032. 1033. JVJ 2, 220. Kušar, *NVj* 3, 335. *Miklošič* 287. 291. *Bruckner* 432. *KZ* 43, 317. 45, 318-320. 46, 234. Matzenauer,iF 13,181. *Trautmann* 252. *WP* 2, 480. 483. *Mladenov* 615. Brugmann, *IF* 32, 320-321. Güntert, *IF* 30, 121. *Tiktin* 1498. Jagić, *ASPh* 31, 550. Reichelt, *WuS* 12, 112. Vaillant, *Slávia 9,* 495. Mikkola, *IF* 8, 302. *Vasmer, 2,* 413. 434.

**segregacija** f (1853, Hrvatska) »dioba zemljišta«. Od lat. *segregaţia,* gen. *-onis,* apstraktum na *-io* od *sēgregātus,* part. perf. od *segregare* (prefiks *se-* »bez« i *grex* »stado«).

*Lit.:* *ARj* 14, 802.

**sèhir** m = *sejir* = *sèir* (objekt uz *činiti)* = *seîr* (Kosmet) »čudo, prizor«. Denominál na *šetřiti* = *seīrīt* (Kosmet) = *sèhiriti, -ïm* »promatrati, gledati od besposlice«, *siriti, -im* impf. (Vuk) »lijeno i polagano raditi«, *ošetřiti* (narodna pjesma) »razgledati, pregledati«, *prošetřiti* »pogledati (npr. po svijetu)«. Na *-džija seirdžtja* m prema f *setrdžtka* (Kosmet) »bes-

posličar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (u kojem su se pomiješale dvije arapske riječi : *seir* »polazak na put, šetnja, teferičenje« i *sihr, sihir* »madija« > tur. *seer* »čudo«): rum., bug. *seir,* deminutiv *seirec,* arb. *sehir* »Unterhaltung«, cine. *sire* = *štíre* f »contemplation«.; *seir činiti* = cine, *fafire siire* prevedenica je od tur. *seir etmek.*

*Lit.: ARj 9,* 190. 12, 398. 14, 802. 804. 15, 55. *Elezović 2,* 215. *GM* 380. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1406. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 678. *Pascu 2,* 163., br. 957. *Škaljič*[2] 555.

sehum m = *seum* (Bosna i Hercegovina) »dio«, *na sehumove* »od časa do časa«. [Od tur. *sehim* »Pfeil, Los« < ár. *sähm].*

*Lit.: ARj* 14, 803. *Školjić*[1] 554.

sèiz m (Srbija, Bosna i Hercegovina) = *sējis* — *sèiz* m (Kosmet) »1° momak koji služi u staji, koji pazi, timari konja, 2° konjušar, vojnički termin«. Složenica *seizbaša* m (narodna pjesma) »prvi konjušar«. Prezime *Seizović.* Kol. na *-íad sejiščad* f (muslimanska narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sais* »isto« od glagola *sosa* »vladati, biti na čelu« > tur. *seiz)* iz terminologije o konju: rum. *seiz* »Stallknecht bei den Türken«, bug. *seiz(in),* arb. *sēs,* ngr. σεήζης. Složenica sa perz. *hana* »kuća« > *han: se(j)isàna* f (Vuk, Palmotić) = *sejsana* značajna je zbog semantičkog razvitka; po zakonu sinegdohe dobila je uz značenje »vodič u mladinoj povorci na svadbi« (BiH) i značenje »továrni konj«, tj. »iz staje kojom upravlja seiz (= turski narodski *seyshane)«* = (zamjenom dvoglasa *ei > i, e) sisana* (narodna pjesma. Vuk, Boka) = *sēšana* (Gundulić) »isto« = *sēšana* (Blagojević) = (s metatezom *zh* > fa, *ks) sehsana* = *seksàna* f (17. v.) »jak krupan továrni konj, koji nosi kovčege, sanduke za robu« = *sejksana* (narodna pjesma, Bogišić) »djevojačko ruho«. Na *-ka seisănka* f (apozicija uz *cesa,* Vuk) »kesa u kojoj ima svašta«. I ta je složenica balkanski turcizam iz iste terminologije: rum. *sacsanđ,* bug. *seksàna* pored *seisana* »konj natovaren robom«.

*Lit.: ARj* 14, 803.-809. *Elezović 2,* 214. *Tiktin* 1406. *GM* 382. *Mladenov* 577. *Lokotsch* 1777. *Školjić*[1] 555.

**sejač** m (Budinšćina, Hrvatska, hrv.-kajk.) = deminutiv *sejačec* (Budinšćina, Odra) = *sijai* m = *sijačec* (Križevci) »ševa, čančerka, alauda arvensis«. Naziv je nastao prema oponašanju, *šibanju* njezina glasa, koji se identificira iz oformljena govora sa *sijati* i imperativom *sij* (Sošice). Taj se veže s objektom *luk* i tako nastaju nazivi *sijlukac* (Jasenovac) — *sijlukač* »columba oenas« = *seluk* (đurđevačka' Podravina) = *siluk* = *pliluk* »columba oenas, Hohltaube«. Na isti će se način tumačiti i *sellino.* (Kavanjin) = *jejina* »sova« kao oponašanje njezina glasa.

*Lit.: ARj* 14, 909. 921. Hirtz, *Aves* 424. 426. 427. 428.

sejtarïja m, f (Kosmet) »glupi august, klaun, čovjek koji se čudnovato obuče da društvo razveseli«. Na *-luk: sejtarllak* (Kosmet). Denominal na *-isati: sajtarlsati, -šem* impf. »šaliti se, tjerati sprdnju«. Balkanski turcizam (tur. *soytan):* rum. *soitariu* = *suitariu* (Moldavija) »Hanswurst«, bug. *soitará, sojtaríja.*

*Lit.: Elezović 2,* 194. 215. *Tiktin* 1455. *Mladenov* 598.

**sekati,** *-čēm* pored *-am* (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, objekt *barku)* = *sêkat* (Budva, Račišće) »izmētāti vodu iz lade«, iterativ na *-iva- schivai* (Božava), *osekati, -am* pf. (Stulić; *iz-, pre-* Mljet) »ispljuskati vodu iz lađe, exhaurire«; *pâlj služi za sekât barku* (Budva). Od sttal. *seccare, asseccare* < lat. denominal *assicare* od *sïccus* (v. *sika).* Postverbal *sek* m (Vrbnik, Žirje) »velika torba od mriže za sekat ribi iz gripa«. Ovamo ide na *-iti* od part. perf. akt. *(o)sekao, (o)sekla* od *(o)sekati, sekliti* pored *osekliti, -im* pf. »restar a secco, nasjesti, nasukati se (o lađi)«. Taj pomorski izraz u Crnoj Gori, daleko od mora, dobiva drugo, metaforicko značenje: *nasekali* (Riječka nahija, subjekt *potok,* objekt *pijesak)* »1° nasuti, 2° (refl.) nagaziti (na zlo, čovjeka, ili kakvo drugo zlo)«. Ta metafora u Pivi-Drobnjaku u *nasekali, -am* (objekt *drva)* znači »navaliti«. S prefiksom *po-, u- posekati, -am* pf. »ponijeti nešto teško«, *usekati se, -am* u istom kraju »porvati se«, gotovo je teško dovesti u semantičku vezu. Upor. u romanskim jezicima semantiku od prvobitnog pomorskog termina *adripare* > fr. *arriver* od *ripa.* Odavle i *sika* (Božava, Rab) = *seká* (Vetranie, Smokvica, Korčula, Budva, Paštrovići) »greben u moru«, opća je riječ na Jadranu od tal. *secca* < poimeničen lat. pridjev *sïccus* »suh«. Arbanasi posudiše *sike* »isto«. Ovamo ide na *-ada* < tal. *-ata* (upravo poimeničen part. perf. pas. od *seccare) šekada* (Cres, južna Istra) »oseka (v.), *kala* (Dobrota), *rekesa,* (prevedeno u Budvi) suša«. Unakrštanjem sa *šukati* i denominálom na *-ati* od *seka* — *sīka* stvoren je *nasukati barku* (Dubrovnik, Prčanj) »eine Barke sitzen machen«.

Postoje još refleksi od apstraktuma na *-tas siccitas* »sušica, suva bolest (prevedenica), *jêtika* (ŽK), *tižika > tiška«* > stlomb. *secca,* preko mlet., *sičija* (Dubrovnik, Perast, Benkovac, Bukovica) = (unakrštenjem sa *sušica) sućija* (Šibenik) = (asimilacijom í — *č > č — č) cicija* (Vuk, Grbalj), složenica *polusičija.* Pridjev na *-av sičijav* »sušičav«, poimeničen na *-ьc > -äc sičijavac,* gen. *-avca* m prema f na *-ica sičijavica,* augmentativ na *-ina sičijavčina.* Denominal *sičijati, -am, -em* impf, »padati u sičiju«, *osičijati, osičijaviti* pf. (Hercegovina). Iz toponimije Jadrana ide ovamo *Sakatur < siccatorium.*

*Lit.: ARj* 2, 21. 9, 190. 191.7, 605. 10, 628. 11, 697. 14, 805-808. Vuković, *SDZb* 10, 393. 397. *REW*[3] 727. *DEI* 328. Matzenauer, *LF* 19, 248. *ZbNŽ* 29, 214. Rešetar, *ASPh* 36, 544. Kušar, *Rad* 118,23. Skok, *Slav.* 44.95.139. 232. *REW*[3] 7894. 7896. 7897. *GM* 384.

sekavati, *-am* impf, na *-va-* (Račišće, Brač) = *sekirati (se), sekiram* impf. (Hrvatska, danas u Bosni i Hercegovini, Varoš, Slavonija, Srijem, Srbija) = (unakrštenjem sa *sjekira > sikira) sikirati* (Bosna, katolici) »dosađivati, ljutiti se, zadirkivati«. Apstrakti na *-adja* < lat. *-atio sekirácija* f = na *-atura sekatúra* f. Ód lat. > tal. *seccare* (u prasrodstvu sa *sječi),* preko njem. izgovora *sekieren.*

*Lit.: ARj* 14, 807. *DEI* 3436.

**sekeruš** m (1733) »vozar«. Od madž. *szekeres* (odatle prezime *Sekereš,* Slavonija). Glede zamjene madž. sufiksa *-es* za radne imenice > *-uš* upor, *btruš* (v.). Kod Rumunja *sechiraș* »Fuhrmann«.

*Lit.: ARj* 14, 806. *Tiktin* 1405.

sekeš m (Vuk, pejorativ, pogrda) »stari lakouman čovjek«. Pomišlja se na madž. *szökés* »plav, plavokos (Matzenauer)« ili na turski *seki}* »hod ponosit« ili *sikis* »stuprato«. Ne zadovoljava ni jedno ni drugo. Od madž. *szökés* možda je *sekuš* (Ludbreg) »riba cobitis taenia«.

*Lit.: ARj* 14, 806. 812. Matzenauer, *LF* 19, 248.

sekilarija m *(-ja* kao u *ćefalija* dodan na novogrčki dočetak *-f)* — stcslav. *sakelarij* m (pravoslavni crkveni termin) »nadzornik manastira u eparhiji i odvjetnik pred građanskim vlastima«. Od srgr. σακελλάριος, izvedenica na lat. *-orius* od gr. σακέλλα, rum. *săchelar.*

*Lit.: ARj* 14, 806. Miklošič, *Lex.* 818.

**sekivaš** m (Peteranci), jedan izolirani sinonim od mnogobrojnih naziva za pticu *futač, pupavac* u gimnazijskoj terminologiji, naučno »upupa epops«.

*Lit.: ARj* 14, 807. Hirtz, *Aves* 12-13. 426. Isti, *NVj 7,* 152.

**seknuti,** *sêkném* pf. (Vrančić, Belostenec, objekti *svijeću, nos)* »1° obrisati *nos«; seknutí, - m* »2° jako povući, 3° pustiti vodu, mokraću« (semantička varijacija s pomoću akcenta kao u *muka* prema *múka) = secati, -ãm* impf. (Srbija) »vući koga za haljinu«; s prefiksom *u-* i *o-: useknuti, useknem* (Vuk, *svijeću)* pored *oséknuti, òseknem* »emungere« (upor. slov. *usekovanje nosa)* — *osekmti se* (ŽK) »isto« = *(zašto ne sfj sekneš?* (Makedonija); *usekati se, usēiēm* (Vuk) »emungere« prema impf, na *-ovati sekavati, -ujem* (Mulih, hrv.-kajk.); (sa *c* mjesto *k* kao u *micati* za *mikati,* v.) *secati se, sēcām* (Stulić, Ston) »brisati nos«. Na *-alo sekalo* n = na *-ač usekač,* gen. *-ača* »oruđe kojim se usekne svijeća, emunctorium«. Na *-avica secavica* (Stulić) »nahlada«. Zacijelo je od iste osnove *sęka* f (Gračani kraj Zagreba) = *sekáča* = *sekáča* »kornjača, rana agilis« od *seknuti, -em* (Hercegovina) »pustiti vodu, mokraću, pisnuti«, jer ta žaba štrcne mokraću iz sebe. Ovamo ide iz pomorske terminologije *oséknuti, - m* (Ston) = *osēknuti* (Vrgada), pf. prema impf, *osekati, -čem* (Stulić, Vetranie), sa *-aj osekaj* m prema *oseknivati se* (Voltidi), u pomorskom izrazu *oseklo je more,* odatle postverbal *osek* m (Ston), *oseka* (Senj, Brač, Brusje, Hvar) = *oseka* (Šolta, Vrgada) = *osjeka* (pseudojekavizam tipa *kupjena)* »mariš recessus > rekesa (Dubrovnik)«, *biti na oséki* »in der Ebbe sein«, *čésmata sékna* (Makedonija) »voda u česmi prestat će da teče«. U tekstovima pisanim crkvenim, jezikom *iseknuti* »isušiti«. Ovamo ne idu *sekati* »aquam prolicere e navi« kao posuđenica iz tal. *seccare* < lat. *siccus* i *sīka* »Untiefe« < tal. *secca.* Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *e:* stcslav *sękngti* »fluere«, polj. *siąknać, sączyć,* rus. *sjaknutb* »tropfen, (u narječjima) versiechen«, češ. *sakati,* bug. *sakvam.* Glagol je sveslav. i praslav. s usporednicom u baltičkim jezicima: lit. *sekti, senku* (nazalni infiks u prezentu) »fallen, sich senken, niedrig werden (vom Wasser)«, lot. *sīkt* »isto«, *sekls* »plitak«. Ie. je korijen **sek-* pored **senk-,* bez nazala u sanskrtu *a-sak-ra* »koj'i ne otiče«, gr. Ζσχετο, njem. *seicht.*

*Lit.: ARj* 3, 858. 9, 201. 190. 14, 805-808. Jurišić, *NVj* 45, 176. Hraste, *Rad 272,* 13. *JF 6,* 182. 10, 17. *Miklošič 227.* 291. *Holub--Kopecrrį* 326. *Bruckner* 483. Hirtz, *Amph.*

133. *Mladenov* 577. *WP* 2, 473. *Trautmann* 256-257. Lorentz, *ASPh* 18, 93. Bartholomae, *IF* 7, 94. 104. Osthoff, *IF 27,* 184. Holthausen, *IF 25,* 153. *Boisacq*[3] 89-90. Pogodin, *RFV* 33, 328. si. (cf. *AnzIF* 7, 162). Skok, *Rad* 272, 8-15.

sekret m (Vetranie, Korčula, Lumbarda; primjer: *nīman ja sekreta -prljt/ tabori)* »1° tajna«, *sekret* m (Šušnjevo selo; čakavci, Ogulin) = *sekret,* gen. *-età* (18. st., Požega, Vrbnik, Brod, ŽK) »2° zahod«. Prilog *sekreto* »tajno, potajno«. Od lat. *sēcrētus* > tal. *secreto* pored *segreto* (part. perf. od *secernère* »odijeliti«, prefiks *se-* i *cernere).* Odatle na *-orius* > *-ar sekretar, -ára* m (1527) = *sekretar* (Habdelić, Badrić) prema f *sekretarica* = *sekretarka* (u Srbiji ime igre) = (disimilacija *r — r* pored *e — e* > *a — e) sakletar,* gen. *-ara* (narodna pjesma), odatle prevedenica *tajnik, tajništvo, otajstvenik* (Kanižlićev prijevod, koji nije ušao u jezik). Učen apstraktum na *-io sekrecija* f (mokraće).

*Lit.: ARj* 14, 516. 808-809. 17/528.

sekser m = *zêkser* (Hrvatska i Slavonija, BiH) »austrijski srebrni novac od 6 pfeniga, kasnije 10 novčića (krajcara)«. Na *-as sekseraš* m (Bosna) »Art Packleinwand«. Od njem. izvedenice na *-er* < *-artus Sechser,* od *sechs* »šest«.

*Lit.: ARj* 14, 809.

**seksi j a** f (Bukovica: *ona seksija što prate mrča)* »ljudi što prate mrtvaca«.

*Lit.: ARj* 14, 809. *ZbNŽ* 19, 354.

**seksus** m »spol«, potpun latinizam *sexus,* gen. *-us* m »muški i ženski spol«. Pridjev na -a/и proširen na *-ьn* > *-an seksualan.*

*Lit.: ARj* 14, 809.

**Sekul** m = *Sekule (-e* je vokativ mjesto nominativa), *Sêkula,* junak narodnih pjesama, bugarštica, koji se inače zove *Sibinjanin Janko,* a historijski *Hunyadi János,* 1446, *Janko Sêkula* je ban Slavonije: *ban, banovic, banovac Sêkula.* Veže se i s prezimenom rumunjskog podrijetla *Sêkula Drakulović* (v. *Drakula* < rum. *drac,* s članom *dracul* »zmaj«). Odatle je i lično ime (zacijelo je došlo u običaj iz narodnih pjesama): *Cerović Sekula,* još danas ima *Sekula* (Crna Gora). Iz ličnog imena nastadoše prezimena na *-ić Sekulić* (pravoslavno i katoličko prezime). Na *-ovu Sekulović,* čime se poimeničuje pridjev *Sekulov.* Postoji i ime i prezime sa *lj* mjesto / *Sekulja* (15 — 17. v.), kod Srba a i u Vinodolu. Na *-ići* u pl. toponim je *Sekulići* (najzapadnije ŽU) »zadružno naselje porodice toga imena«. Pridjev na *-in Sekulin,* poimeničuje se na *-ьc* u sing. i pl. *Sekulinac* (toponim). *Sekula* je isto što starije *Sekel* = *Sekelj,* ime plemića hrvatskih i štajerskih u 16. i 17. vijeku, od kojih je *Ivan Sekel* vojevao pod svojim ujakom *Sibinjanin Jankom.* Naziv *Sibinjanin* od erdeljskog grada *Sibinj* = rum. *Sibiu* = madž. *Nagy Szeben,* jasno kaže da je *Sekel* = *Sekelj* = *Sekela* isto što rum. *Săcuiu,* pridjev *sãcuesc* = madž. *székely* = njem. *Szekler,* lat. *Siculi,* koji su erdeljski Madžari, oaza među erdeljskim Rumunjima. *Sekula* je prema tome isto što *Sikulac,* Madžar iz tog plemena. Upoređenje sa *Drakula, Drakulić* kaže da je došlo u našu narodnu pjesmu rumunjskim posredovanjem. Madžarsko *Szék* dobilo je rum. član *Secul,* ili bolje, madžarsko *-ely* u *Székein* bilo je rumunjizirano tim . članom. Dočetno -a u *Sekula* je kao u *Drakula,* od strum, *draculu, *seculu.* Taj je oblik naša jezična svijest identificirala s našim akuzativom imenice muškoga roda na *-a* i odatle stvorila nominativ na *-a.*

*Lit.: ARj* 14, 809-10. *'Tiktin* 1351.

**śekular,** gen. *-ara* m (Vuk) »svjetovnjak«. Danas se ne govori. Pridjev na *-bsk sekularski (svećenik).* Od lat. pridjeva na *-arius odsaeculum, saecularis.*

*Lit.: ARj* 14, 811.

**sekvèstrati,** *-ām* (Dubrovnik) »1° zaplijeniti, staviti zabran, pinjùrat (Korčula)«, 2° (metafora) *sekvèstralo nas vrijeme* »spriječilo nas vrijeme, te nismo stigli« = *(str* > *str,* tip *oštar) sekveštrati* »isto«, *sekverati* (Jačke), na -traft' *sekvestrirati, -kvestrīrām* (Hrvatska). Latinizam, lat. denominal *sequestrare,* od pridjeva *sequester, -tra, -trum* ili *-tris, -e* (od *secus* sa sufiksom kao u *magister, minister).* Poimeničen u *sekvestar,* gen. *-stra* m »zapljena« < lat *sequestrum,* tal. *sequestro.*

*Lit.: ARj* 14, 812. 813.

selamor m (Bosna) »momak«. Usp. *saràhor.*

*Lit.: ARj* 14, 816.

**sele** (Vetrame, 17. st.), prilog »sada« = *seli* (Vodice, Istra) pored *sêlin* s deiksom *-n* (v.) »semper«, veže se obično s prijedlozima *do, od* i *po: dosele, òtsele* = *òsele, od selu* (Dubrovnik, 14. v.); analogijom prema *dotle* > *dokle, dovle, donle* gubi se *e došle* (Vuk), na zapadu *došli* (17. v., Dubrovnik); *doseli, odbseli napreda*

(1349) > *oceli* (1404). Mjesto dočetnog *-e, -i* pojavljuje se jekavski *-ije: doslije* (17. v., Vuk), što ipak ne dokazuje da je *-e, i* < : *sele (od-, do-}* (12—16. v.), jer je to *-ije* moglo nastati analogijom prema *prije.* Upor. *podija* prema *prija.* Zamjenjuje se prema *ovda, onda* sa *-a došla, od sela* (13. i 14. v., Dubrovnik) = s ispuštanjem (kao u *sad') od selb* (Dubrovnik, 1304, 1395). Dodaju se deikse *-j, -k, -ka, -n > -m od selej-*(1387), *došlej, osiek, dosiek, dôsleka, dôslen, poslijem = poslim* prema *poklem; poslije* ima i superlativ *năj-päsle = najposleka — năjposlije = năjpoUje* (Vuk). Analogijom prema *slijediti,* prema *najzad* dobiva *i* prema *pređi* i *-d poslijedi* (13. i 14. v.), *poslijed, najposlijed* (Crna Gora), s pridjevom *najposljednji.* Miklošič pozna kao hrv. *dosai* »hucusque«. Sveslav. i praslav. priloška složenica sadrži dva elementa: *se,* srednji rod demonstrativa za 1. 1. (v. *saj)* i deiktičku česticu *-le* (v.).

*Lit.: ARj 2,* 673. *7,* 375. 376. 8, 559. 673. 10, 934. 14, 819. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Miklošič* 297. Brugmann, *IF* 27, 236. Music, *jfF* 4, 153-165. Sobolevski, *KFV* 71, 451-452.

selèmbet m = *silèmbe,* gen. *-eta* n »konjski náprsník lijepo iskićen« = *silèmbe,* gen. *-eta (Pjevanija crnogorska)* »kajiš na prsima jahaćeni konju«. [Od tur. *sinebend* < perz. *sine-bend* »veznik za prsa«].

*Lit.: ARj* 14, 820. 943. *Škaljić** 557.

**selemija** f (Niš) »šareno tkanie za zavjese na prozorima« i u složenici *selemija-anterilak* m (također Niš, *-lak = -luk,* turski sufiks u nazivima za odijela kao u *tepeluk)* »starinska svilena materija za turskih vremena, od koje se pravila anterija (v.)«.

*Lit.: ARj* 14, 820.

**seien** m pored *selen,* gen. *-i f* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Split, Prčanj, Poljica, narodna pjesma *selen kara đuzel), seleną f* (Stulić), *sèlin* (15. v.)j stsrp. *selim* pored *selina,* slov. *ièlîn,* gen. *-ina, zelena* f (Goriško, Toimin) »opih (v.), čereviz (Bosna, v.)«. Nalazi se još u stcslav., rum. *selina, teliņā,* u zapadnim gradovima običnije *celer* »apium graveolens«, tako i češ., polj. *seler,* rum. *ţeler, seler* < njem. *Zeller,* mlet. *seleno.* Od gr. σέλινον »isto«.

*Lit.: ARj 9,* 55. 14, 820. 823. *REW** 7794. *Miklošič* 290. *Tiktin* 1574. Vasmer, *GL* 130.

**sèletak,** gen. *-tka* m (Lika, Ősik, Krbava, gornja Krajina) = *selek* (Srbija, analogija prema gen. *tk > K)* »jednogodišnje jare kojemu se u drugoj godini kaže dvize (v.), proljetošnje jare«. Deminutiv na *-ič seletić* = na *-čić* < *-ьc* + *-ič selefić* m prema f *selečica, seleče,* gen. *-eta* n. Izvedenica je nastala od sintagme *se leto* »ovo ljeto«; *seletak* znači dakle »ovogodišnje jare«. Prezime *Seletković* (Vrpolje, Đakovština). Ta izvedenica postade balkanska pastirska riječ: arb. *shilek,* određeno *shilegu = shelegu premnishilege = shelege* »junges Lamm«. Budući da su Arbanasi u staroj srpskoj državi bili pastirski nomadi kao i Vlasi = Rumunji, njihov slavizam došao je u našu pastirsku terminologiju kao *stijeg* m (Vuk) »mlad ovan« prema f *šiljegvica* pored *šiljegbica (v — b* nejasno) »mlada ovca« (Poljički statut, Zakon lige ninske, *meso od šilegvice),* kôl. na *-je šiljež* f, u Livnu za mladu ovcu oko dvije godine *uljeze,* gen. -eia. Prezime na *-ovio Šiljegović;* bug. *šile,* deminutiv *silence,* s ispuštenim *-k > -g,* koje se pojavljuje u *šilegar* »pastir«. [Usp. i pod *šiljeg].*

*Lit.: ARj* 14, 819-21. 17, 593-95. *Mažuranić* 1298. 1425. Zore, *Rad* 115. *Miklošič* 339. *Mladenov* 693. *GM* 406. Škarić, *NVj* 15, 737. si. (cf. *AnzIF* 27, 146).

**selo** n (Vuk), sveslav. i praslav., »1° fundus, 2° Dorf« = *selo* n (Liburnija) »3° kuća (npr. *Bakarčićevo selo),'4°* (16. v.) naselje kmetovske vlastele (npr. 1598: *Tomáša Budaka ćelo selo jedno; na tom stoje dva seljara),* sessio, 5° toponim (u sing, i pl., samo ili u vezi s toponomastičkim pridjevima)«. Pridjevi na *-ski seoski* (16. v.) = *selski* (Vuk) = *seljski,* poimeničen na *-ina seoština* (Vuk) »cijelo selo«, na *-ьn* samo u toponimiji *Seona = Selna* (Krašić), poimeničen *Seonica,* vrlo star toponim, jer se nalazi i u Grčkoj, gdje nema Slavena možda već od 10. v. Σελενίτζα. Upor. i *seonski.* Deminutivi na *-će* •*sélce* (i toponim u sing, i pi.) = *seòce,* gen. *-četa* n = *sejace* n (Šibenik), s pridjevom *selački (gaj, brdo),* na *-jar seočar* (Sinj) »seljak«, na *-ina seočina* (Stupník, Slavonija) »zemlja koja pripada selu kao cjelini«, pridjev *seočki; selištance* n, *selance, selašce* n, na *-asce* < *-ьcьce.* Od sintagme *za selom zaselak* i *zaseoce.* Na *-ište selišće = selište* n »1° gdje je bilo nekada selo, 2° vrsta dobre zemlje (Vučitrn), 3° toponim (u sing, i pl.)«. Augmentativi na *-čina selčtna* (Kosmet), na *-ina selina* f (Riječka nahija, Crna Gora) »1° služi za seosku ispašu, 2° toponim«, na *-endra selendra* f. Kolektiv na *-ija selija* f »1° praedium (Pergošić), 2° toponim *Novoselija* (Banja Luka)«. Na *-janin sèljanin* m prema *seljanka* f (14. v.) »suprotno od građanin, päor, pâur (u nekadanjoj Granici, stanov-

nik građanske Hrvatske), parasnik, sebar, ratar, muž, težak«; *Seljan* hrv.-kajk. prezime, odatle na *-ьc seljanac* (Sinj, hrv.-kajk.), na *-ica seljančica* »vrsta kola«, pridjev *seljānskī,* hipokoristik *seljika.* Sinonim na *-jak seljak,* gen. *-aka* m prema f *seljàkinja* = *seljakuša* = *seljakača,* s pridjevom na *-ski seljački,* augmentativ *seljačina,* deminutiv *seljače* = *seljänče* (Kosmet), *selja(n)štya* (Kosmet) »(pejorativno·) seljaci«, hipokoristik *seljo* = *selja* (Vrančić); na *-ák* samo u antroponimiji *Selāk,* gen. *-aka* (15. v.), odatle *Selaković,* u Bosni toponim *Selākova Kula.* Na *-ьc* > hrv.-kajk. *-ec selec,* gen. *-Ica* »1° kmet, 2° prezime, 3° *selac,* apozicija uz *ptica* (npr. *drozd, golub)«* izvedenica je od *seliti se.* Upor. još prezime *Novosel* pored *Novoselec.* Na *-bk seok* m prema f *seoka, seokinja* (Bella, Voltiđi) = *seljkinja* (Sarajevo). Novu leksikolog!jsku porodicu stvara glagol *seliti (se), -lm* impf. (14. v., Vuk) *(do-, is-, na-, o-, ot-; pre-, raz-, sa-, u-),* koji nema semantičke veze sa *selo* i predstavlja možda prvobitno značenje osnove *sei-;* iterativ na *-va- -seljívati (se), -séljujem, -seljávati se, -am,* samo s prefiksima; deminutiv na *-akati seljakati, seljakam* (Vuk) »više puta seliti se«. Apstrakti na *-ba, -idba: seòba* f = *selidba.* Postverbali *saselak,* gen. *-lka* (15. v., Rudnik, Srbija), *naselak,* gen. *-oka.* Na *-je naselje* n, *rasēlje.,* Na *-ica dòselica, naselica* m »čovjek koji se doseli, naseli«. Pridjevi *naselan, nàseoskî* (Vuk). Na *-janin naseljanin* (Vinkovci) prema *naseljanka.* Na *-ьc nàselac,* gen. *-oca* »seljak ratar«, pridjev na *-ski naselački,* izvedenica od sintagme *(koji živi) na selu, raselac,* gen. *-Ica* (Dalmacija) m prema f *ràselica* »koji se iseli«. Na *-telj naselitelj* (Stulić). Na *-ica, -ina, -ište, -bina: naselica* = *naselina* = *naselište — naseobina.* U stcslav. *selo* je značilo »σκηνή, σκήνωμα, προαστείον (u srp. prijevodu Hamartola)«, zatim u hrv.-srp. i slov. »Baugrund, Bauhütte, Ansiedelei, Wohnsitz > Dorf, Ortschaft«. Glagol *seliti (se)* znači pokrete koji se moraju izvršiti da dođe do onoga što znači *selo.* Prema tome *selo* ne potječe od *sedjeti* (v.). Zbog toga je riječ vrlo lako dobivala feudalno značenje »sessio, zemlja na kojoj sjedi vlasnik vlastelin i njegovi kmetovi«. Tako je i u Dušanovu zakoniku. Odgovara prema tome potpuno lat. *villa* u srednjem vijeku na Zapadu i kod nas u Dalmaciji. S tim se značenjem slažu hrv.-kajk. izvedenice *selec* »čovjek koji stoji na selu, imanju feudalnog gospodara«, odatle prezimena *Novosel* = *Novokmet, Novoselec* i kolektiv *selija.* Kasnije postaje *selo* naziv za ograđeno seosko naselje. Za taj pojam služilo je stcslav. *vьsь,* gen. *vьsi,* koje se na zapadu dobro očuvalo *vas,* gen. *vaši,* ali je kasnije potisnuto u zaborav, kad je i *selo* dobilo značenje stalnog kmetskog naselja. Prvobitno je to bilo pokretno naselje. Značilo je vlasništvo feudalnog gospodara, na kojem je on po svome nahođenju naseljavao kmetove. U češkom i poljskom jeziku došlo je do kontaminacije sa *seděti: sedlák,* polj. *siedlce.* Miklošič je još držao da *selo* i *sedlo* potječu od praslav. korijena *sed-.* Danas se može tvrditi samo za *sedlo* da potječe od tog korijena, a za *selo* bolje je pretpostaviti ie. korijen *sel-.* Na to upućuju i baltičke usporednice: istočno-lit. *sala,* istočno-lot. *sola* »Dorf«. Tu je ie. prijevoj *sol-,* koji nije potvrđen u slavinama. Baltički se nazivi mogu upoređivati sa langob. *sala* f »Hof, Haus, Gebäude«, riječ koja je preko romanskoga postala internacionalna: *sala, salon.* S tim korijenom ide zacijelo i lat. *solum* »tlo«.

*Lit.: ARj* 2, 669. 3, 858-9. 7, 605-608. 8, 252-53. 673-74. 9, 191. 11, 697-98. 13, 81-82. 14, 655. 813-15. 816-41. 854-56. *Elezović 2,* 216. 217. *Miklošič* 289. *Holub-Kopečný* 328-329. *Bruckner* 491. *WP* 2, 503. *Trautmann* 248. Komból, *NJ 6,* 131-132. Hraste, *NJ 6,* 266-268. Strohal, *NVj* 36, 49. sl. Vaillant, *RES* 12, 234-235. 22, 17. Horák, *ASPh* 12, 299. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI 6,* 271). Solmsen, *KZ* 32, 286. Stokes, *IF* 12, 192.

**sèlvija** f (Vuk) = *selvìja* (Kosmet) = *sèvlija* = *sevlìja* = *selva* (narodna pjesma) pored *sefltja* (Crmnica, Crna Gora) »1° čempres, 2° (metafora) širit, vrpca, pantljike oko fesa«. Deminutiv *sevlijica.* Indeklinabilni pridjev *selvi stas* (narodna pjesma), na -asi *sèvlijast* »stasit«. Ovamo možda i *selvin* m (Boljevac, Srbija) »nekakav cvijet«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serw* > tur. *selvi)* iz botaničke terminologije: bug. *selvija* pored *sevlija,* pridjevski toponim *Sevlijevo,* arb. *sellvi,* ngr. σελβίνι, cine, *sirvil'u,* megl. *silvie.*

*Lit.: ARj* 14, 836. 881. Miletić, *SDZb 9,* 361. *Elezović* 2, 216. *GM* 381. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 688. *Škaljič** 558.

semenáři m (Dalla Costa, *i < ij)* = *seminarii* = danas *seminar* m »1° sveučilišni zavod, 2° (danas) vježbalište za izvjesna pitanja, 3° škola za katoličke svećenike«; *šimunarija* f (ŽK). Latinizam na *-arium* > tal. *-ario* > *-arij, -ar* od *semen,* gen. *-iniș, seminarium.* Prevedenica (calque) *sjemenište.* Na *-ist(a) seminarista)* m.

*Lit.: ARj* 14, 842. 844.

**semestar,** gen. *-stra* m (1874) »polugodište«. Pridjev na lat. *-alis* proširen sa *-ьn* > *-an* *semestralan (ispit, svjedodžba).* Latinizam poimeničen pridjev u m *semestris* < **semenstris,* složenica od *sex menses,* proširena starim sufiksom *r.*

*Lit.: ARj 14,* 843.

**sèmsuz** (Banja Luka) = *sénsuz* (Bosna), indeklinabilni prilog i pridjev (uz *biti),* »sebičan, neotesan, sam za se, čovjek koji odbija od sebe ljude«, obrazovan s pomoću turske postpozicije *-suz* »bez« (v.) i od tur. *semi* »slušanje«.

*Lit.: ARj* 14, 845. Skok, *Slávia 15,* 491., br. 682. *Školjić** 558.

sen m (Bar, Istra, Vrbnik, Punat: *gré va papricu)* »željezna motka oko koje se vrti gornji mlinski kamen«, *senį* m (Dalmacija, Pavlinović) »drži papricu (ide u mlinici kroz drvo, na kojem stoji grivna; oko senja je tulac)« = *sejën* ili *sen* (Malínská) »os, kod mlina, koja služi za dizanje i spuštanje, prema tome hoće li se finije ili prostije mljeti« = *sinj,* gen. *sinja* (Vuk, Otočac, Otok, Slavonija) »četverouglasto gvožđe, pruženo kroz vretenku u gradnji mlina suvarė ili vodenice (na njemu stoji paprica)«.

*Lit.: ARj* 14, 845. 15, 43. Matzenauer, *LF* 19, 249. *ŽbNŽ 2,* 237.

**sena** f (Mikalja, Belostenec) »ljekovita trava cassia officinalis, za čišćenje«. Evropski arabizam, tal. *sèna, senna; senāmecīja* f (Kosmet) je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *sana^mekki* > tur. *sena meai* »list od biljke sina«, upravo »biljka sana iz Mekke«): rum. *senemecine* = *sinimichie* »Sennesblätter«.

*Lit.: ARj* 14, 845. *Elezović 2,* 281. *REW*[3] 7815. *Tiktin* 1409. *Lokotsch* 1822.

**senari)** m (Zlatarić) »šesterac«. Latinizam iz metričke terminologije, lat. *seňorita* (se. *versus)* > tal. *senario* od lat. *sēni* (od *sex)* »što se sastoji od šest elemenata«.

*Lit.: ARj* 14, 846.

**senàtur,** gen. *-ura* m (Vuk) = (mlet. *t > d) senadur* (1400, *Žica otaca)* < tal. *senatore* < lat. *senator,* gen. *-oris* > *senator* m (Vuk), pridjev *senátorov* (latinizam). Sa *e > i sìnàtor* m (Vuk, preko Morave) »birov, zamjenik kneza, kmeta«, pridjevi *sinătorov, sinatōrskī,* preko bizantskog. Na *-ātus* > *-at senat,* gen. *-âta* m (Vuk), pridjev *senatski.* Od lat. *senātus,* od istog korijena od kojeg *sěnex* »star(ac>.

*Lit.: ARj* 14, 846. 15, 21.

**senčati,** *-am* pf. (Dubrovnik, Stulić, Zore, Parčić) »prepasti se, portarsi curvo (per malattìa)«. Postverbal *senča î* (Stulić) »horror«. To značenje nije potvrđeno u drugim romanskim jezicima. Dalmato-romanski leksički ostatak od 1.1. prez. *sentio; konsèncati, -am* pf. (17. v., jedan Dubrovčanin) »pristati na što« < *consentia* (prefiks *con-)* prema *kameňmi, -īm* (15. v., čakavci), koje je talijanizam prema infinitivu. Apstraktum od part. prez. na *-ia* lat. *sententia* > tal. *sentenza* > *setenca* (Hercegovina, Boka, Crna Gora, asimilacija *n — n* > *e — n)* »presuda« = *sentença* (Hektorović) = (latinizam) *sentencija* (1486, Senj) = *Sentencija* = (disimilicija *n — n* > *k — n) sektencija* (Srbija). Odatle denominai tal. *sentenziare* > *sentencijati* prema *sentencijavati, -jevati* (Vrbnik, 1639), *-jtoati* (1599, Vrbanski statut) »presuđivati«. Ovamo ide lat. *sensus:* tal. *sensato, insensato (in-* negativni prefiks) > *inšenšan* »budalast«; lat. pridjev *sensitívus* > *sensitiv* (I. Držić, *strana sensitiva duše)* »čulan«, učen pridjev, danas proširen na *-ьn* > *-an sensitiva».*

*Lit.: ARj 5,* 273. 810. 847. 849. 14, 840. 847. 849. 850-851. 17, 535. 849 (s. v. *senso). REW*[3] 7824. 7822.

**senef** m (Vuk) »gorušica, slačica, muštarda«. Od srvnjem. *senef,* nvnjem. *Senf* < gr.-lat. *sināpi* n > (grecizam) *sinap* (15. v., stsrp., Vranje), pridjev *sinatav (^zrno).* Od stvnjem. *senaf*> slov. *žénof* »isto. Upór. arb. *sinap* < ngr. σανάττι.

*Lit.: ARj* 14, 847. 15, 21. *Pleteršnik 2,* 958. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW*[s] 7933. *GM* 385. Vasmer, *GL* 132.

**senega** f (1853, apotekarski termin) »biljka za lijekove« [prema lat. nazivu *polygala senega.* Biljka je američke provenijencije. Riječ je indijanska].

*Lit.: ARj* 14, 847. *Simonovié* 367. *DEI* 3453.

**senet** m (Crna Gora, Boka, objekt uz *učiniti u učumatu)* = *sènet* pored *senêt* m (Kosmet, objekt uz *potpisat, dat)* »priznanica, namira, š.krit, ričevuda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sened* »uporište, tapija«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sínét* »Schein, Quittung«, bug. *senétj-éd* »zapis«, cine. *sinete f* »créance«.

*Lit.: ARj* 14, 848. *Elezović* 2, 218. *Tiktin* 1429. *Mladenov* 578. *Pascu 2,* 162., br. 950.

**sënsa**[1] f (Smokvica, Korčula) = *sensa* (Kf.stav, 1490; Vrbnik, 1636) = *sènza* (istročakavski). Od mlet. *sensa,* istro-rom. *sénsa,· fuň. sense* < lat. *ascensio (Christi in coelitm)* »Spasovdan,

Spasovo, Uzašašće«, tal. *ascènsa* > mlet. *assenza, ascensione, ascesa.* U Splitu već u 7—8. st. zabilježeno kao *ascensa.*

*Lii.: ARj 14,* 849. 851. Štrekelj, *DAW* 50, 58. *Ive* § 24. Matzenauer, *LF 19,* 250. *DEI* 315. 316. Kniewald, *Ephemerides líturgicae* 71, 414. Putanec, *Slovo* 13, 164.

sensa[2] f (Cres) »hebes«, u izrazu *onje na sensu* »smiješan čovjek«, učinjeno prema mlet. sintagmi *andar alla sensa, u* tal. preinačeno prema *insensato.*

*Lit.: ARj* 14, 849. Tentor, *ASPh* 30, 200.

**sensal** m = *senzal* m »posrednik, mešetar«, internacionalni trgovački talijanizam *sensale,* sa *en* > *an* kao u sttal. *sansale* > *sansal,* gen. *-ala* (Rab) = *sensã* (Božava). Od mlet. *sensèr* je *sànsir,* gen. *-ira* (kotar Senj, Hrvatsko primorje). Balkanski je turcizam arapskog i perzijskog podrijetla *sansar* m (Sarajevo) = *samsar,* gen. *-ára* (Vuk, Bosna i Hercegovina) = *šamšal* m (Popović) »isto«, odatle pridjev na *-bsk sàmsãrskl (posao),* na *-ina samsàrina* (Vuk) = *šamšalina* f (Popović) »plata posredniku«, denominal na *-iti samsáriti, sàmsãrím,* prema ar. *simsar* je *simsar* (Kosmet) »komisionár«, apstraktum na *-luk simsărhk* »posredništvo«, rum. *samsar, simațar, -esc, -ie, -lîc, samsari* »Makler«, bug. *samsar(in) (-in* kao u *kasapiri).* Tal. se riječ izvodila iz *censualis,* ali mletački oblici *sansèr, sensèr, sensaro* mogu se objasniti samo od ar. > tur. *simsar,* a to opet iz perz. složenice *säpsar,* od glagola *suparđan* »povjeriti« i *sār* »glava« (v. *serasker).* Tal. *sensale* predstavlja prema tome latiniziranje u dočetku: zamjenu tur.-ar. *-ar* sa *-ale* < lat. *-alis.* U Sarajevu *sansar* = *samsar* znači »kuna« < tur. *sansar* »Marder«.

*Lit.: ARj* 14, 597. 616. 17, 461. *Elezović 2, 225.* Kušar, *Rad 118, 22.* Cronia, *ID* 6, 119., *REW*[3] 1836. 7930 a. *Lokotsch* 1836. Skok, *Slávia* 15, 661. *Tiktin* 1359. *Mladenov* 568. Krček, *ASPh* 31, 627. *Školjić'* 549.

**sent** m (Vuk) »zavičaj, domaja, postojbina« = *semt* (Kosmet) »strana«. Prilog na *-imice* (muslimanska narodna pjesma) *sentimice na Široku Liku* »krajem, uz kraj, pravcem«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *semt* »strana, kraj« < ar. *samt* »Weg, Richtung«). Od ar. pl. *simut, sumut* potječu evropski termini *azimut, zenith* (protivno *nadir* < ar. *nașir* »entgegengesetzt gelegen«). Ne zna se ide li ovamo kao denominal na *-ati sentati, -a* impf. (Bosna i Hercegovina, subjekt *pas)* »stajati na stražnjim nogama«.

*Lit.: ARj* 14, 849. 850. 851. *Elezović 2,* 218. *Lokotsch* 1818. Korsch, *ASPh 9,* 668. *ZbNŽ l,* 313. *Škaljić"* 524. 558.

**sentina** f (Rab) = *sentina* (Račišće, Dubrovnik, Vetranie) = *(en + in* kao u *lincuo) sintina* (Perast) = *(en > an* kao u *láncún) santino* (Punat, Hrvatsko primorje) »1° (brodski termin) dno kod čamca ili lađe, 2° (metafora) ološ«. S anticipacijom suglasnika *t* (prema *stiva) stentina* (Dubrovnik, Zore) »dno od broda, gdje se usmrdi voda«. Od lat. > tal. *sentina.* Oblici sa *an-, in-* mogu biti i dalmato-romanski.

*Lit.: ARj* 14, 851. 15, 38.

**senj**[1] m (Marin Držić) »1° znak u cimeru, 2° cimer (Lika, Otok, Slavonija)«. Od tal. *segno* < lat. *signum.* Upór. arb. *shenj (kalit, gomárít,* Ulcinj). Denominál na *-evati, -ujem senjevati* (Istra). S nejasnim promjenom í > *č činj* (Vuk, Crna Gora) »biljega (kamen ili drvo, u što se gada plojkom)«. Od tal. *segnare,* mlet.-tršć. *segnar,* furl, *seita* < lat. *signare: sinjăt, -am* (Božava) = *sinjati, -am* (Poljica, Hrvatsko primorje), slov. *sènjat (za-)* (Notranjsko) »obilježavati, označivati«, *zasiníâti* pf. (Vodice) »označiti«, *nasinjàt, -ãm* (ŽK) »uperiti puškom«. Na lat. *-alis: sinja,* gen *-ăla* m (Vodice, Božava) = *sinjâl,* gen. *-âlâ* (Rab; Dobrinj, 1633) = *sinjal,* gen. *-ala* (Dubašnica, Poljica, Hektorović, Istra) = *senjđl,* pi. *segnali* (Budva, ribarski termin) = *sènjãl* (Račišće) = *senjao,* gen. *-ala* (dubrovački pisci) = *sènjõ,* gen. *-ala* (Mljet) »1° znak kod konfina (1395), 2° velika pluta kod mreža, vrša, da se zna gdje su, 3° (na pušci, Vrbnik) cilj«, slov. *senjáu* (Notranjsko) »znak, znamenje«. Upor. *sinjal (kod mreže,* Ulcinj, ribar Arbanas). Toponim *Vrsenjal* (Budva, pri zidinama) < *vrh senjala.* Sa w < *gn: senal* m (15—17. v., Mošćenice) »znak, obilježje međaša«, može biti iz dalmato-romanskoga sa zamjenom tal. sufiksa našim *-jaj: senjaj* m (Vuk, narodna pjesma) »cilj« *(uzeti na senjaj džeferdaru)* — (jekavizirano) *sjễnjaj (gornji i donji,* Crna Gora) »isto što senjal na pušci, likšan, nišan donji i gornji, očnik, puce, mušica«. Deminutiv na tal. *-etta: sineta* f (Stolić) »modrica«. Nije dovoljno potvrđeno. Zbog *gn* > *n* moglo bi potjecali iz dalmato-romanskoga. Iz dalm.-rom. je možda *samir* m ili *samira* f »pečat, zlamenje«, potvrđeno u *Zadarskom lekcionářů* samo u ák. pl.: *odrišiti samire njih* kao prijevod od *aperire signacule ejus (Otkrivenje Ivanovo 5, 9),* ako je od **signarium* > stfr. *seignière* »dicker, fester Stoff aus Goldbrokat«. Elezović ima iz Kosmeta nedovoljno objašnjeno *sbmnarlja* f (Vučitrn) »kalajdžijska sprava za šaranje«. Možda je rum.

*semn* < *signum*. Potreban bi bio točan opis toga alata. Lat. *signare* u crkvenom značenju došlo je preko stvnjem. *segan, seganon* > nvnjem. *segnen* > *zêgnjati* (ŽK), slov. *zegnali*. Nalazi se i u sjevernim slavinama osim u ruskom jeziku.

*Lit.: ARj 2,* 37. 14, 562. 846. 852. 853. *15*,24. 44. 163. *ZbNŽ* 19, 2. 159. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *VHZH* 12, 117. *Pleteršnik 2,* 955. *Elezović 2,* 205. Kušar, *Rad* 118, 24. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. *Miklošič* 407. Matzenauer, *LF* 20, 5. Štrekelj, *DAW* 50, 58. Sturm, *ČSJK 6,* 74. *REW*[3] 7905. 7904a. 7908. Deanović, *Ivšićev zb.* 37 — 43.

Senj[2] m (15. v., Vuk), *v Senji* 1409, 1445, toponim, tal. *Segna,* njem. *Zengg* (prema hrv. izgovoru sa *s* > *č),* također n *Sénje* (epitet *bijelo Senje na Krajini,* narodna pjesma). Pseudojekavizam *Sijenje* n (narodna pjesma) zbog stiha *ka Sijenju*. Etnik na *-janin Sènjanin* m (16. v., narodna pjesma; *Senjanin Ivo, Tadija), Sijènjani*. Znači također »đogat iz Senja«; u Jukićevoj pjesmi *Senjković Ivane;* prema f *Sènjãnka djevojka, Sênjka* (Vuk), *Senjkinja, Senjkinjica* (istarske narodne pjesme). Upor. kod Vitezovića *Senjčica aliti djačka od senjskoga na mora junaštva učinjenoga*. Prezime *Senjanović*. Pridjev *senjski* (16. v., Vuk; u toponomastici *Senjska Draga, Rijeka) = sîjenskî (junaci)*. Oblici *Senje, Sijenje* kreacije su narodnih pjevača najčešće zbog deseterca. U narodnom govoru ti oblici nisu potvrđeni. Treba razlikovati *Senje* n u aleksinačkom i ćuprijskom okrugu (Srbija) i blato u poljičkoj krajini kod Splita. Toponomastički toponim postoji još kao ime selu u motovunskom kotaru (Istra), kao ime zaselka u buzetskom. Upor. i *Senske Reke* (južna Srbija, Poljanica). Teško je znati da li su to sve toponimi istog podrijetla. Primorski *Senj* je predslavenski i predrimski toponim, koji bi mogao biti u vezi s keltskim ili etrurskim *Sena gallica* > *Sinigaglia* (Italija), *Sena* > *Siena,* pridjev *senese* (Toskana). Japodska ili liburnijska *Senia* potvrđena je veoma dobro kod Ptolomeja, Plinija, Tab. Peut., Itin. Ant. kao i na natpisima, etnik na *-ensis Senienses* na natpisima. Toliko je to bio važan grad u rimsko doba.

*Lit.: ARj* 14, 849. 852. 853. 854. 917. Krahe, *GN* 36. *Mayer l, 299. 2,* 103.

**sep,** indeklinabilni pridjev uz *bogatstvo* (Palikuća, Prokljanin, Dalmacija 1771), *sep lipa čer* (isti pisac), jedine potvrde. Od madž. *szép* »lijep«.

*Lit.: ARj* 14, 855. 858.

**sèpet** m. (Vuk, Bosna i Hercegovina, Srbija, Čilipi, Konavli, Korčula) = *sepêt* (Kosmet) = *sapet* (Crmnica) = (prijelaz u deklinaciju *-e) şeye,* gen. *-eta* (Valpovo) »kotarica, košarica, košara, korpa, koš«. Na *-li sepetli* kao indeklinabilni pridjev *sepetli sanduk* --= *sandukli sepet* »kofer, kufer«. Deminutivi na *-U sepètić,* na *-ka sèpetka = sepĕtka* (Kosmet). Augmentativ na *-etina sepètina* (Vuk). Na *-ar sepetar* m »koji pravi sepete«. Balkanski tur'cizam perzijskog podrijetla (perz. *säpäd* > tur. *sepet}:* rum. *sipet* (Moldavija) = *sepet,* bug., arb. *sepet* m, *sepete* f, ngr. σεπέτι η. Ovamo neće ići iz *Žica otaca,* jedina potvrda: *i potegnu jedno* (mrtvo) *telo pod glavu sebi kako sepeto* (var. *sepito),* na drugom mjestu u istoj priči *blazinu od baturja,* za lat., *tanquean plwnatium de scirpo.*

*Lit.: ARj* 14, 857. *Elezović 2,* 218. Miletić, *SDZb 9,* 266. *GM* 381. *Lokotsch* 1753. *Starine* 40, 209. 132. *Školjić** 559.

sēpija f (Vuk) »kaca krznarska, ćurčijska« = *sēpija* f (Kosmet). Turcizam (tur. *sepi* »činjenje kože, štavljenje kože za postavu«, izvedenica na -í od *seplemak* »štaviti«). Glede turskih izvedenica na *-i* upor. *bùsija, jàpija, jàzija, kapija, komšija.*

*Lit.: ARj* 14, 858. *Elezović 2,* 218. Matzenauer, *LF* 19, 250. *Deny* § 869. *Školjić** 559.

**septembar,** gen. *-bra* (Dobretić: *septembra oliti rujna)* pored *september* — *septembar* (Crmnica), latinizam od lat. pridjeva *september,* od *septem,* obrazovanog s pomoću sufiksa *r.* Grecizam je stsrp. *sepbtembbrii* (1485), *-vrii* < srgr. σεπτέμβριος. Zamjenom *pt* > *kt* odnosno ispuštanjem suglasnika *m,* oboje analogijom prema *oktobar: septebar,* gen. *-bra* (1349), *sekteber* (Vrbnik), *sektebar, sektebrije,* bez disimilacije *sektembar, sektembrij* (1393), *sektemvar,* gen. *-vra* (1466), *sektemvrije* (1406). Talijanizmi su *(pt* > í): *setêmbar* (17. v., dubrovački i dalmatinski pici, Rab, Cres), *setênbar* (Istra, Kastav), *šetembar, šetenbar,* pridjev *šetembarski,* prema tal. *ottobre setebar* (Crna Gora). Poimeničen pridjev u ž. r. na *-anus* od *'septem* je lat. *septimana* > tal. *settimana,* mlet. *setemana* > *setemana* (Perast, Dobrota, Dubrovnik) = *šetemona* (Hvar, Brusje) = *šetimana* (Split) = *setimàna,* gen. *-ani* (Istra) »tjedan, (prevedenica) sedmica, héfta (Bosna)« = *setemán* (Crna Gora, Crnojevića Rijeka) »doba, vrijeme«. Nema' primjera iz kojih bi se vidjelo to čudno značenje. Latinizam je *septimana nedilja* (15. v., Senjski

kaptol) kao i *predika u nedilju septuagežime* (Banovac), *nedjeljni dan od septuagežime* (Gučetić), prema tal. čitanju *nedjelja septuađežime* (Divković) »(prevedenica lat. pridjeva) sedamdesetnica«. Složenica *septemvir* m (Zagreb) »sudac stola sedmorice«, na *-alis* proširen na -MI > *-an septemviralan,* na *-at septemvirat.* Ovamo još lat. *septentrio,* gen. *-onis* > *septentrion* (Glavinić) »sjever, upravo zviježđe Sjeverni medvjed, koji ima sedam zvijezda«.

*Lit.: ARj* 14, 809. 858. 876. 877. *REW*[3] 7830. 7832. 7833. *Románsky* 91. Matzenauer, *LF 19,* 251. Vasmer, *GL* 130.

**sepurina** f (18. v.: *uzmi oni sisaka štono se nadu na šepurim}* »vrsta ljekovite biljke«. Upor. obalski toponim *Sepurina* = *Sepurina* (Zadar) = *Šipurina* (Zlarin, Prvić). Usp. *sepurina.*

*Lit.: ARj* 14, 858. 17, 541. Skok, *Slav.* 149.

**serafim** pored *-in* f (16. v.), m (15. v.) »1° šestokrili anđeo«, hebrejski plural *serafim,* koji se upotrebljava kao sing, u lat. i gr., odatle tako i kod nas, upor. naš plural *serafini na nebesih* (Margitić), »2° muško ime (17. v.)«, prema f *Serafimą* (15 — 18. v.) = *serafin,* pridjev *serafinski* pored *šerafinski;* prema hebrejskom singularu *seraf* (Glavinić) lat. *seraphicus* > *serafik, serafski* (16. v., Vetrame), *serabiti* m pl. (Kavanjin) na *-iti* < gr. -ίτης, »ordo seraphicus (= franjevački red)«, žensko ime *Serafa, Serafija.*

*Lit.: ARj* 14, 859.

**serašćer** m (Vuk, narodna pjesma) = *serašćer* pored *serâsker* (Kosmet) = *seraskijer* (Ljubiša) = *seraskir* = *serašćil* (disimilacija *r — r > r — l')* = *serašćir* = (asimilacija *e — a>a — a) sarašćer* (narodna pjesma) = *sarasker — saraskjer* (Kavanjin) »1° glavni zapovjednik, 2° ministar vojni«. Balkanski turcizam (od perz. *sär* »glava« i ar. *'asker* < lat. *exercitus* »vojnik, vojska«) iz turske vojne terminologije: rum. *serascher, serascherpasă* »ministar vojni«. Upor. ostale složenice od perz. *sär* »glava« u prvom dijelu: *serbez, serdar.*

*Lit.: ARj* 14, 644. 860. *Elezoviâ 2,* 219. *Tiktin* 1409. *Školjić** 559.

**serați,** *-am* impf, (dubrovačka poslovica: *sera konja uz Brgat!)* »podržavati, zaustavljati«. Od tal. *serrare.* Odatle *serraculum* »zapor, Verschlüsse > tal. *serraglio,* istro-rom. *saraia* »chiuso di rovi« > *sarāja* (istročakavski) »terra varus arboribus consita«, prošireno na *-evica saràjevica* »isto«. Na *-atorium senatorium* (od pridjeva *senatorius)* unakršteno sa *salire *saliatorium* > mlet. *sağaor,* kao dalm.-rom. leksički ostatak *saljatūr,* gen. *-ura* (Dubrovnik) »ključanica, mandal, brava, saliscendi, krakun«, danas *sajatūr,* gen. *-ura* (Čilipi), *saladür* (Muo, nalazi se izvan na vratima, skače i zatvara). Oblik sa / mjesto dubrovačkog *lj* može se tumačiti i disimilacijom *r — r* > */ — r* od *serratorium.* Od dalm.-rom. imenice *sajatur* stvoren je u Dubrovniku glagol *osăljati* = *osàjat* »otvoriti«, *zasàljati, zasàjat (vrata)* «zatvoriti, zakrakunati (Korčula)«. Glagol *serrare* značio je u lat. »piliti«, odatle lat. postverbal *serra f* > *šara* pored *šara* f (Kosmet) »testera«, posuđenica iz cine. *sară* »scie«, odatle *șiruire* pored *nsirare* »piliti«, arb. *sharrë* f »pila«, *sharronj* »pilim«, sa turskim *-ci sharëxhi* »koji pili«, u Ulcinju *sharra* (s članom) pored »pila, žaga« znači i »morska sika« *(ka rra ner sharra).* Odatle u južnoj Srbiji folklorni termin *šaronjanje* n »Schädeltrepanation«. Riječ *serra* u značenju »testera« pripada prema tome balkanskom latinitetu. Iz dalmato-romanskog potječe izvedenica od part. perf. *serrata* > sufiks *-ïceus* > *sarātie* m (18. v., Kačić, Zore, Pavlinović) »jelova daska, upravo piljenica, žaganica (ŽK>.

*Lit.: ARj 2,·* 185. 14, 546. 644. 861. Budmani, *Rad* 65, 165. *Elezović 2,* 473. Zore, *Rad* 138, 65. Trojanović, *Južna Srbija* 1, 53-60. *REW* 7540. 7861. 7867. 7862. *Pascu* 1, 165., br. 1513. *GM* 400. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

**serbati,** *-jem* impf. (Vrbnik) »kao srkati, udisati zrak tako da se čuje šištanje, da se čuje glas s«. Odatle na *-alo serbalo* n (ibidem) za čovjeka koji tako govori; *posrbati* pf. (Krk, objekt *mleko)* »posrkati«. Domaća onomatopeja (upor. ruski i bugarski istoznačni glagol) unakrstila se s rom. *sorbire* < lat. *sorbĕre.* Odatle tal. deminutiv *-oío* < lat. *-ulus: (jaje u) sōrbulu* (Dubrovnik, Cavtat) = *(u) šorbulu* (Korčula), odatle *sorbulano jaje* = *ušōrbulano jaje* (Šibenik) »jaje na umak«. Unakrštenje ar. *šarbät* (v. *šerbeť)* i rom. onomatopeje nalazi se u tal. *sorbetto* > *sorbet* m (Rab) »ledovina«.

*Lit.: ARj* 11, 11. 14. 14, 861. 15, 925. *REW>* 8094. *Prati* 921.

**serbes** pored *serbez* (Vuk, BiH, Varoš, Brod, indeklinabilni pridjev uz *biti* i prilog uz glagol *ići, večerati* itd.) = *selbez* (Riječka

nabija. Crna Gora) = *serbez* pored *serbez* (Kosmet), s općim pridjevskim sufiksom —ьn -1. ·an *serbesan* (Visoko), prilog *serbezno* = *srbezno* »slobodan, bez brige i straha«. Na *-luk: serbêzlbk* m (Kosmet) »sloboda, smjelost«. Denominal *osrbeziti se.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serbest)* iz terminologije običnog govora: bug. *serbez* i *serbest.*

*Lit.: ARj* 9, 249. 14, 861-62. 16, 187. *Elezović 2,* 219. *NJ,* n. s., l, 155. *ZbNŽ* 8, 200. *Mladenov* 578. *Školjić*[1] 559.

serčica f (Vrbnik) »biljka capsela bursa pastoris«.

*Lit.: ARj* 14, 862. *ZbNŽ* 5, 70.

serdâr, gen. *-ára* m (Vuk, Srbija, Crna Gora, Hercegovina, južna Dalmacija, narodna pjesma) = *serdar* (Kosmet) = *srđar* (narodna pjesma) = *sardar* (Mrnavić) »1° poglavar, vojvoda, 2° nahijski starješina, 3° prezime (Lika, Krbava)« prema f *serdàrica* »žena serdareva«. Pridjevi na *-ev, -ov serddrev, -ov* (Vuk), poimeničen na *-ič Serdarović* (prezime) = *Srdarovič,* na *-ski serdārskī* (Vuk). Na *-ija serdarija* f (Vuk) »1° područje njegove vlasti, 2° njegova služba«. Na *-stvo serdárstvo.* Augmentativ *serdârına* m. Složenica *krsèrdar* (prvi dio *krk,* v.). Denominal na *-ovati serdarevati / -ovati* (Martié). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sär* »glava« i *-dar* »koji ima« kao u *mühürdar, tefterdar)* iz turske vojne terminologije: rum. *serdar į sar-, sar-* m prema f *sedareasă* »1° general, 2° naslov bojara«, *serdăresc, serdărie,* bug. *serdar.*

*Lit.: ARj* 14, 863. 15, 234. *Elezović 2,* 219. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 433. *Tiktin* 1410. *Mladenov* 578. *Školjić** 559.

serdeđenčaga m = *serdendeč-aga* m »čast i dostojanstvo u turskoj vojsci i upravi«. Složeniča tipa *ičaga.* [Od tur. *serdengeçti ağa].*

*Lit.: ARj* 14, 863. *Školjić*[1] 560.

serenak, gen. *-nka* m »trava satureia«.

*Lit.: ARj* 14, 864.

sèrgen m (Banja Luka) = *serden* (Mostar) »ormar u zidu s rezbarijama, služi za posteljinu, stalaža«. Balkanski turcizam (tur. *serken* »Gesims für Küchengeschirr«) iz terminologije namještaja: arb. *sergen.*

*Lit.: ARj* 14, 864. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 683. *GM* 381. *Školjić** 560.

sergija f »prostirka na kojoj se što broji« = *sergija* (Kosmet) »izložba«. Balkanski turcizam *(sergi* »boutique provisoire, exposition«, od *sermaK)* iz terminologije običnog života: bug. *sergija* f, arb. *sergjí* f »capitello«. Glede sufiksa *-gi* upor. *burgija, bičkija, češagija, uzendije, šargija, vergija.*

*Lit.: ARj* 14, 864. 865. *Elezović* 2, 219. *GM* 381. *Mladenov* 578. *Školjić** 560.

serhat m = (metateza) *sehrát* = *serai* (Vuk) = *serhad* »1° krajina, granica, graničari, krajišnici; (amplifikacija, narodna pjesma) *serat i krajina, 2°* (kao horonim) krajina između Bišća i Kladuše«. Na *-li: serhatlija* = *sehratlija* m = *seratlija* m, f (Vuk) »krajišnik prema krajiškinja«, (sa *ti > kl) seraklija* (narodna pjesma): *seraklije Turci* (pejorativno), *Sehradlije* pl. (mahala u gračanskom kotaru). Pridjev na *-ski seràtli(jin)skí* (Vuk, ~o *ruho)* »krajišnički«, na *-in serhàtlln.* Deminutiv *serhatlinče,* gen. *-eta* n (Kosmet) »mladi serhatlija«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serhad,* tur. *serhat* »Grenze«, *serhatli)* iz turske vojne terminologije: rum. *serhat, serhaılııı* »turski vojnik na krajini, graničar«.

*Lit.: ARj* 14, 803. 860. 861. 865. *Tiktin* 1410. *škaljiP* 569.

serma f (Zaplanje, Srbija) »reumatizam« = *sijèrma* (Ston) »nekakva bolest u ramenu«.

*Lit.: ARj* 14, 866. 918.

sermača f (Niski okrug, Srbija) »biljka convallaria verticillata, jasenak, pečatnik«.

*Lit.: ARj* 14, 866.

sèrmija f (Vuk, BiH) = *serrmja* (Kosmet) »1° imovina, imanje (pokretno), prćija, stoka (ovce, koze, goveda), kapital, 2° (metafora uvredljivog tona) laka roba, kurva«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *sär* »glava« + *maye* »imetak, bogatstvo« > »osnovni kapital«) iz turske trgovačke terminologije: rum. *sermaia / sir-* pored *sermiá, sermeá,* búg. *sermíja,* deminutiv *sermijka,* arb. *sermajë f,* čine. *sirmae,* ngr. σερμαγία, σερμαγές/σιρ-, συρμαγές. U hrv.-srp. i bug. jeziku dočetak *-aja* bio je izmijenjen prema ostalim brojnim turcizmima na *-ija.* Usp. pod *sergija.*

*Lit.: ARj* 14, 866. *Elezović 2,* 219. *NJ 2,* 47-50. Vuković, *NJ* 3, 22-26. Skok, *Slaoia* 15, 491., br. 684. *Mladenov* 579. *Tiktin* 1411. *Pascu 2,* 163., br. 960. *Školjić** 560.

sermun m (17. v., I. Držić) = *sermon* (17. v.) »propovijed«. Latinizam: *sermo,* gen. *-onis* > tal. *sermone.*

*Lit.: ARj 14,* 866. *REW*[3] 7853. *DEI* 3461.

sermušćak m (Belostenec, veli da je dalmatinska riječ) »šljuka, šnef, volić (Dubrovnik)«. Ne nalazi se kod Hirtza.

*Lit.: ARj* 14, 867.

serpentin m (1466, Dubrovnik, Kavanjin) »dragi kamen sa šarama kao u zmije«. Od tal. *serpentino (pietra* ~<z), poimeničen lat. pridjev m r. na *-irtus* od *serpens,* gen. *-tis,* u ž. r. *serpentina* »vatreno oružje u Dubrovniku«.

*Lit.: ARj* 14, 867. Dinić, *Glas* 161, 55-99. *REW*[3] 7855. *Prati* 902.

serpillo m (Vladmirović, dalmatinski pisci 18. v.) »biljka popunac < pepolino«. Od tal. učenog *serpillo,* pučkog *serpollo, sermollino* < lat. *serpullum, serpyllum* < gr. ερπυλλος (izvedenica od ἕρπω »penjem se«). Ovamo ide zamjenom dočetka *-ullum* sa *-ьc* > *-ac sfpăc* (ŽK) = slov. *sŕpec* »betonica officinalis« i arb. *snerpi,* kao i daim.-rom. toponomastik *Siròbulja* kod Splita.

*Lit.: ARj* 14, 867. Skok, *ASPh* 33, 370. Isti, *AHID* l, 30. *Pleteršnik 2,* 564. *REW*[3] 7860. *Prati* 903. *IF 26,* 1.

sèrsãn, gen. *-äna* m (Vuk) = *sersam* (Slavonija) »konjska oprava, sedlo, uzda itd., orma«.

*Lit.: ARj* 14, 867.

sersem pored *sersem* (Kosmet, uz *čovek),* indeklinabilni pridjev, »ljut, prgav«. Na *-luk: sersemhk* m »prgavost, nabusitost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica jar »glava« i *sam,* koje Mladenov upoređuje sa sanskr. *çama* »šut, bez rogova« > tur. *sersem* »smućen, opojen, lud, nepametan, zaboravan«) iz terminologije običnog govora: bug. *sersem,* indeklinabilni pridjev, *sersemin* (imenica, s individualnim sufiksom *-in).*

*Lit.: Elezović 2,* 219. *Mladenov* 579. *WP* 1, 386.

sert (Banja Luka, Mostar, Kosmet), indeklinabilni pridjev (Kosmet, uz *duân, kamen, gvõjzè),* proširen na *-li senli* »ljut, tvrd, oduran, mrzak, antipatičan«. Balkanski turcizam (tur. *sert* »hart, raub, heftig« < možda perz. *serd* »hladan, neprijatan, neljubezan«) iz terminologije običnog govora: bug. *sert,* arb. *sert,* glagol *seriliș* »reize«.

*Lit.: ARj* 14, 867-68. *GM* 381. *Mladenov* 579. *Elezović 2,* 220. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 685. *Školjić*[2] 561.

sèrtme n (Srbija) = *sêrtme,* gen. *-eta* (Kosmet) = *serptnje* n (Zaplanje u Srbiji) »ribarska mreža za hvatanje riba, ostriga, sačmarica«. Balkanski turcizam (tur. *sürütme}* iz ribarske terminologije: bug. *serime* n, deminutiv na *-će sertmence.*

*Lit.: ARj* 14, 868. *Elezović 2,* 220. *Mladenov* 579. *ZbNŽ 5, 96.*

servati, *-am* impf. (Ranjina, Bernardin, Sasin, dubrovačka poslovica) »dvoriti«. Od tal. < lat. *servare.* Na *-irau servirati, serviram* pf., impf, preko njem., iz fr. *servir.* S prefiksom lat. > tal. *con-: konservati, -ām* (17. v., zapadni krajevi) < tal. *conservare* prema *konservirati / konz-, -serviram* (Zagreb) < fr. *conserver.* Odatle postverbal *konserva ï* (1853), danas običnije *konzerva* (Zagreb), usp. i *kuserba* (v.). Radna imenica *konservai ūr,* gen. *-úra* < tal. *conservatore,* latinizam *konservátor j kone-* (Zagreb). S prefiksom *re- rezervirati, -zèrviram* preko njem. iz fr. *réserver,* isto sa *-isati rezèrvisati, -Sem.* Postverbal *réserva* (Lika) = *reselba* (Otok, Slavonija, Vinkovci) = (disimilacija r — *r* > *r* — *l') rezêlba* (ŽK) »vojnički termin, (neologizam) pričuva«, odatle na *-ist rezervist* m »pričuvnik«. Particip prezenta lat. *serviens,* gen. *-tis* > tal. *sergente,* mlet. *serzente,* odatle prezime *Srzentić,* pleme paštiovsko. Od osnovne imenice *servus* »sluga« prezime *Šerbula* < rum. *ıerbul (-ul* postpozitivni član) kao ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide možda kao leksički ostatak dalm.-rom. *ziurum* »servitium« (kod Račkoga, *Doc.* 77: *ab servicio, scilicet ab ilio quod vulgo ziurum dicitur)* ako je metateza mjesto **sirurum* < lat. **servium* i ako je *-er* > *-ir* kao u dalm.-rom. *mirculano* i *nantir žal* (Petar Crni) < lat. **manutergiale,* od *manūtergium.*

*Lit.: ARj* 14, 868. *REW*[3] 7872. 7873. 7874. 7876.

sesam m (latinizam) = **sisam* (grecizam), pridjev *sisamov* (~o *maslo,* 14—15. v.) »vrsta sočiva, leća«. Od lat. *sēsamum* < gr. σήσαμον, arb. *šišam.*

*Lit.: ARj* 14, 869. 15, 70. *GM* 385. Vasmer, *GL* 133. *Prati* 904.

**sesija** f (latinizam prema lat. nominativu *sessio)* = *sesion* m (17. v., učen talijanizam *sessione* prema lat. kosom padežu) = *sesiona* f (17. v.) »1° zasjedanje sabora, 2° posjed, zemljište«. Odatle pridjev na lat. *-edis,* proširen na *-bsk sesionahki,* poimeničen na -ьc > *-ac sesionalac,* gen. *-Iça* m »osoba koja uživa sesiju zemljišta«. Lat. apstraktum na *-io* od part, perf. *sessus,* od *sedere: sessio,* gen. -oras.

*Lit.: ARj* 14, 869.

**sestra** f (Vuk, bug. *sestra), nesestra,* prema *brat nebrat,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. termin krvnog srodstva, »soror (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-in sestrin* (Vuk) = *sestrin* (Kosmet, ŽK), poimeničen na *-ьc > -ac sestrinac,* gen. *-nca* m (18. v.) »sin sestrin« prema f na *-iça sestrinica* »kći sestrina«, na *-stvo sêstrïnstvo,* proširen na *-ski sestrinski.* Upór. slov. *sinici* rus. *sestren(n)ica.* Hipokoristici *seka* f, s deminutivom *sèkíca* i pridjevom *sékin ; sekina* f (Šaptinovac), *sèkuna* (Vuk, narodna pjesma) pored *sekina; sela f* (Vuk) = *sele* f (Vuk, 16—18. v.; u istarskoj narodnoj pjesmi indeklinabile), s pridjevom *selin; seja* (Konavli, narodna pjesma), *nesēja, séša* f (Vuk), s deminutivom *seška* (Vuk, Bačka). Deminutiv na *-ica sestrica* (Vuk), odatle augmentativ na *-ina sestrićina* (Vuk, Kosmet) = *sestričinja* (Kosmet). Na *-an* (tip *Milan) sestràn* m (Istra) prema f *sestràna* (Istra) »sin, kći sestrina«. Na *-ica sestranice* (f pi.) *i bratimi* (Sinj) »članovi vjerskog udruženja«. Na *-enica sèstrenica* f »1° rođena sestra, 2° rodica, 3° termin u tkanju (metafora)«, *sestreničar* m »tehnički naziv u tkanju i samo tkanje«, *sestreničarcije* f pl. »vrsta košulje«. Na *-ič sestrić* »sestrin sin, nećak« prema f (koji je pridjevska izvedenica na *-ьn* od deminutiva *sestrica} sestrična* »sestrinica« prema *sestričan,* gen. *-ina* m = *sestricu* m »nećak« prema f na *-ka sestrička.* Prema part, prezentu pas. *bratim, pobratim* tvori se *šeširima* f »žena koja je primljena u bratovštinu, među bratime«, *posestrima (vila)* pored *posestrina* (prema *pobratin, poočin).* Denominal na *-iti sêstriti, -im (po-} = sêstrimiti, -im (po-)* (Vuk). Baltičke se usporednice ne poklapaju fonetski ni morfološki sa slavinama u ovom terminu. Stprus. *swestro* pokazuje doduše istu deklināciju kao *sestra,* ali u korijenu ima *sue-* kao sanskr. *svasar-,* stir, *sitar,* got. *swistar,* nvnjem. *Schwester* i gr. êop, -dok se lit. *sesuõ,* gen. *sesefs* deklinira Rao *dukters, moters* (upór. *kćeri* i *matert),* ali pokazuje u osnovi kao i slavine *se-* mjesto *sue-.* Lat. *soror,* pridjev *sobrlnus, consobrinus* (odatle fr. *cousin,* koje postade internacionalna riječ i kod nas *kuzên* m prema f *kuzina)* pokazuju u osnovi prijevoj **sue-: *suo-,* Uzimlje se da je ie. termin za prvo koljeno srodstva složenica tipa bahuvrihi od refleksivnog korijena **se-, *seue-* (v. *sebi)* i od glagolskog korijena **ser-* »pridružiti«, koji nije zastupljen u slavinama, nego u gr. εἴρω »pridruživati«, lat. *sero* (odatle *series,* internacionalna riječ *serija), sors* »sudbina«. Značenje te složenice bilo bi »sebi pridružen«. Prema Meilletu deklinacija -α za razliku od litavske paralelna je deklinaciji na *-o* od *bratrъ.* Upór. paralelnu tvorbu u arb. *velia* »brat«, koje je prema uvjerljivom Joklovu tumačenju slična ie. bahuvrihi-složenica **sue-loudha,* u kojoj je drugi dio od arb. glagola *lenj* »rađam se, nastajem«. Sa *šeširima, posestrima* upor. rum. *surata* od *sor(a)* < lat. *soror.* Upor. još druge sveslav. izvedenice od *seue- > sv^* pod *svekar, svekrva, svat, svast.*

*Lit.: ARj* 8, 63. *Pleteršnik 2,* 592. *Elezovii 2,* 220. Budimir, *JF* 15, 160. Jagić, *ASPh* 3, 727. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 330. *Bruckner* 492. *Mladenov* 579. *Trautmann* 258. *WP* 2, 500. 534. Meillet, *JF* 2, 296. *Boisaaf* 261-262. Strekelj, *ASPh* 14, 528.

**šesta** (I) f (Dobretić) »jedan od kanoničkih sati (katolički crkveni termin), crkveni obred njezin«. Od tal. *sesta,* kllat. pridjev *sextus* »šesti«, poimeničen femininum prema *hora.*

(II) Značenja od *sextus* kao izrada za mjeru i alat. Od tal. *sesto* »misura, ordine« istog lat. podrijetla (postverbal je od *šestare* »aggiustare«, *assestare) > ses,* gen. *sèsta* -(Dubrovnik) »urednost, skladnost«, protivno s negativnim prefiksom *nešes,* gen. *nesèsta,* odatle pridjev na *-ьn > -an šešan, f šešna* ($ibenik, *t* ispao analogijom prema f *šestna)* »pristao«, prilog *šesno* (Korčula), *nešestan* (Poljica) »neuredan«, *nišestan* (Istra) »nevaljao« *(ni-* prema *nikakav),* s prefiksom *u- ušēsan* pored *ušestan,* f *ušesna* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »pristojan, skladan«, apstraktum *šesnost* f, denominal *ušésniti* (Šibenik). Tal. prefiks *a-* u *assestare* zamijenjen je našim *u-, na-, po-: mestati, -am* (Perast, Dubrovnik), *našestati* pf. = *pošestati, -am, poušestati* »urediti, načiniti kako treba«. Pejorativizira se tal. imenica u m pl. *šesti,* gen. *šesta* (Dubrovnik) »djetinjarija«, *čini šeste* (Potomje) »razmeće se, pravi gluposti«.

(III) Tal. *sesto* u značenju »Zirkel« nalazi se u glagolu *Ustati, sēstām* (Vuk) »šestarom izmjeriti«, *ošestati* (Vrbnik), *šesta f* (Marčana, Istra). Upor. arb. *sheste* »šestar«. Ispuštanjem s i

dodatkom našeg sufiksa *-ka* nastade *šetka f* (Stulić, *Zakon Lige ninske}* < **šestka,* odatle *ošetati, -am* »setkom naokolo izmjeriti dno bačve«. Naši nazivi za alat *Zirkel* sadrže možda domaće ili odomaćene sufikse *-ar* < *-arius* i *-ilo: šestar* m (Vuk) *(polu-)* »cirkl (u gradovima)«, odatle denominai *sestanti, šestārīm (o-)* (Vuk) »šestarom izmjeriti«, slov. *šestar,* gen. *-rja* = *šesttlo* m (ŽK, Moslavina, Vodice, slov.) »isto«, denominai *ošestlliti (korbāčem)* »(metafora) udariti bičem«.

(IV) Lat. se pridjevska izvedenica *sextarius* »šesti dio *(modius* -a)« nalazi u nazivu za »posudu kojom se mjeri žito, tekućine« < mlet. *staro, star,* furl, *star,* tosk. *staio* > u jadranskoj zoni *star,* gen. *stára* (Vuk, Dubrovnik) ili *stara* (Perast, Prčanj, Budva, Lastva, Rab, Malínská, Cres, Senjski statut, Vodice, slov.), deminutiv *starle* (Buzet, Sovinjsko polje, slov.), *polùstarica* (Ston, Hercegovina), u dalmatinskim dokumentima *starius.* Taj je oblik nastao haplologijom. Može biti i dalmato-romanskog podrijetla. Dijelovi *stara* su *bukila* (v.) i *bagas.* Ista je lat. riječ došla preko njem., stvnjem. *schiari,* bav. *Sechtel* > *žetarka* (hrv.-kajk., Varaždin), slov. *šehtar,* upor. madž. *zsejtár, zsajtar.*

*Lit.: ARj* 7, 671. 8, 191. 9, 119. 140. 319. 10, 628. 629. 11, 79. 240. 14, 876. *Mažuranić* 1367. 1424. *Pleteršnik 2,* 567. 624. 955. *ASPh* 24, 233. 35, 348. Ribarić, *SDZb* 9, 193. 196. Rešetar, *Štok.* 293. Kušar, *Rad* 118, 24. Budmani, *Rad* 65, 162. *Miklošič* 338. 407. Jagić, *A SPh 2,* 397. Pintar, *ASPh* 36, 586-587. *GM* 402. *REW*[3] 7887. 7888. *Prati* 904. 936.

**sēstat** pored *sēstat* (čakavski, Istra) »često« = *set* (Jačke) »isto«. Prema tome bi *sēstat* nastalo od *set krāt* (v.), čime se ne objašnjava *št* mjesto *tkr.*

*Lit.: ARj* 14, 876.

set f, upravo *setb* (18. v., Rajić; stsrp. 3 puta), »mreža, zamka«. Nalazi se u stcslav., češ., polj., rus., u baltoslav. i praslav. Deminutivi na *-ca: v set'ću (Rogovske regule,* 15. v.) »zamka, klopka«; na *-ka: setke ... raspu se* (Kavanjin, Terzić). Augmentativ na *-ina* možda *setina* f (Prigorje) »duga trava od koje pastirice kite pletu, a pastiri kočije prave«. S prijevojem stcslav. *sitbce* n »konop, štrik« i možda *sita* f »juncus« (v.). Samoglasnik *ê* nastao je od dvoglasa, upor. lit. *saitas* »puto«, lot. *saite* »isto«. le. je korijen **sêi-* : **sī-* »vezati uže, remen«, lat. *saeta,* nvnjem. *Saite.*

*Lit.; ARj 14,* 877. 15, 171-74. *Starine* 7, 88. *Miklošič* 295. 2. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 488. *WP 2,* 463. Reichelt, *KZ* 39 51. Brugmann, №18,131.

**setla** f (narodna pjesma, Vuk) »ruho«. *Lit.: ARj* 14, 877.

**sevāp,** gen. *-ápa* m (Vuk, BiH, bez razlike vjere, objekt *uz.učiniti)* — *sevãp* (Kosmet) = *sèvãb* (Bosna) »zadužbina, dobro djelo«. Na *-dzija sevapčija* m (Vuk, narodna pjesma). Denominal na *-iti osevāpīt se* »steći zaslugu za dušu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sevab* > tur. *sevap* »nagrada koju Bog daje za dobro djelo«) iz oblasti islama: arb. *sevap* »gutes Werk«.

*Lit.: ARj* 14, 877-78. *Elezović 2,* 213. *GM* 381. *NJ 2,* 92. *Školjić** 561

**sevdah,** gen. *-aha* m = *sevdag* = *sevda,* gen. *-äa* (Kosmet) »ljubav, ljubavna čežnja, dobro raspoloženje«; na *-li: sevdal'ija* m, f (Kosmet) »vesele naravi čovjek, žena«, s individualnim sufiksom *-in sevdalın* m (Levač, Srbija) »ime što ga nova mlada nadjene kojem muškarcu u kući« = *Sevdelin* (okrug knjaževački, Srbija) »muško ime«, *ptica sevdèlija* (Vuk, narodna pjesma), denominál na *-isati sevdalisati, -šem* »činiti sevdah«. Od pridjeva **sevdalijin,* koji nije potvrđen, izvedenica je na *-ka sevdalinka* (Bosna i Hercegovina) »ljubavna pjesma«. Na *-luk sevdăluk* (narodna pjesma) »ljubavna želja«, s denominálom na *-iti sevdalučiti, -im* impf, »gorjeli sevdahom«. Složenice: *kara sevda* (Kosmet) »Ijubomor, ljubavna melanholija, merak«, v. *kara; sevdi--dul(a)* m, f, v. *đul, sevdi-seko, sevdi-srce* (narodna pjesma). Denominali na *-iti sèvditi, -im* impf. (Vuk) »ljubiti, milovati« prema na *-isati sevdisati, -šem* (koga) pf. »zaljubiti se«. Balkanski turcizam (tur. *sevmek* »ljubiti«, *sevdah* »zaljubljen«, *sevda* »ljubav«) iz osjećajne terminologije: rum. *sevda* (stariji jezik) »heftiges Verlangen, Begierde«, bug. *sevda, sevdica, sevdiğim* = *sevdim* »moja draga (postpozicija *-m* »moj«, upor. *džanum,* BiH), arb. *sevdalëzë* »aimé«, cine. *sivdae î* »amour«, *sivdălă* = *sivdali* »aimé, agréable«.

*Lit.: ARj* 14, 878-79. *Elezović 2,* 213. Gesemann, *PPP* 21, 682-687. Korsch, *ASPh 9,* 668. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 686. *ASPh* 35, 345, bilj 1. *Pascu 2,* 163., br. 964. 965. *GM* 382. *Mladenov* 576. *škalj^* 561-62.

**sfolj** m (Kosić, Dubrovnik?) = *sfoj* »morska riba lis(t), romb« = *švôlja* f (Senj) = *svoja* (Budva, Malínská) = *svola* »tanka i široka riba, oba pka s jedne strane, dobra za friganje.

solea vulgáris«. Od stmlet. *sfògio* »foglio«, *sfoglio,* furi, *sfuei, sfoja* (Bologna i Rim), unakrstenje od *solea* (upór. tal. *sògliole!) + folium > foglio.*

*Lit.: ARj* 14, 883. 17, 920. *REW** 8060. *Prati* 906. 917.

**sforcin** m (Muo) = *švorcin = (s* ispušten) *forcin* (Račišće) »tanki konop jako zavijen«. [Od sttal. *sforzino].*

*Lit.:* Skok, *ZRPh* 50, 525. Kahane, *Terms* 339. *DEI* 3479.

**sîba** f (Hvar) »mlado žito na livadi«. Trebalo bi više potvrda s različitih strana. Možda je u vezi s gr. σίλφιον, lat. *sirpe* »leserpidium«.

*Lit.: ARj* 14, 898. *Boisacq** 865.

**sibijān,** gen. *-äna* m (Mostar) i *sibjan* »djeca, porodica«. Upór. prezime *Sibijanović* (Koprivnica). Turcizam arapskog podrijetla (< tur. *sibyan* < ar. *sabi* »dijete«, pl. *sibjan). [Osp.* i pod. *sabija].*

*Lit.: ARj* 14, 898-99. *Školjić'* 562-63.

**sickati se,** *-a* impf, (subjekt ribe kao *crvići bez vode}* »praćakati se«.

*Lit.: ARj* 14, 900.

**sičan,** gen. *-äna* m (Mikalja, Bella, Stulić, Vuk, Kralje, Turska Hrvatska) »arsenik, mišomor«. Složenice: *şicanat* m (Mikalja) »isto«; dočetak *-at* je možda tursko *otu* »trava«; *sičan-jol* m (narodna pjesma) »podzemni prokop« < tur. *jol* »put«. Turcizam (tur. *sićan* »miš«). Od tog turcizma Šulek je napravio *stana* (kemijski izraz za *Anschwängerung)* i *sļčunac,* gen. *-nca* »Arsensuboxyd«.

*Lit.: ARj* 14, 900-902. *Školjić"* 563.

**sičio,** gen. *-ila* m (Divković, Ančić) »pečat«. Odatle denominal **sičilati = sidžilat, -am* (Korčula), part. perf. pas. *sičilat (knjige sičilate,* Ančić), s umetnutim *n* pred *dž sindžilat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »zatvoriti pečatnim voskom«. Tal. učeno *sigillo* < lat. *sigillum (č < dž* < tai. *gi), sigillare.* Upór. *še-γíľ* (slov.) < furl, *sigil.* Balkanski je turcizam, lat. > tal. podrijetla, *sidĚil* m (Bosna) = (jednom) *sindžir* »registar, sudski zapisnik« < tur. *sicil,* dok tur. *sicttlat* < ar. *sicilat > sindžilat,* gen. *-ata* m (Vuk) »1° pismena potvrda, 2° toponim (šabački okrug)«, denominal na *-iti sindžilátiti, -džilātīm* (Vuk) pored *sindželatiti* »potvrđivati (narodna pjesma)«, arb. *sidžilis* »bestimme, verteile«. Bizantskog je podrijetla pravoslavni crkveni termin *sinđelija f* (Kosmet) = *singelija* (stsrp., 17. v.) »1° vladičino pismo, dekret svećeniku za vršenje dužnosti, 2° (pí.) edikt vladičin, 3° plaća za vladičino pismo, 4° (narodna pjesma) salvus conductus« < srgr. σιγίλλιον, σιγγίλιον »charta sigillo munita«.

*Lit.: ARj* 14, 384. 908. 15, 24. *Elezović 2,* 226. *REW** 7903. 7904. *GM* 384. Vasmer, *GL* 132. *ŠkaíjiĚ³·* 563. 566.

**sídlo** n pored *sigio* (Vuk, Dubrovnik, glede *dl > gl* upor. *dlijeto* pored *glijeto) = stgalj,* gen. *-glja* (Šibenik, Poljica, Dubašnica, Parčić) = *sīgai,* gen. *-gla* (Rab) = *siga,* gen. *sigla* (Božáva) »drveni sud za vodu, šavolj«. Upor. ngr. σίγλος i σίϰλα »isto«. Zamjenom *glj >gnj šiganj,* gen. *-gnja* (Polača). Deminutivi *siglić* (Bella), *siglošce* (s. v. *siglić,* Stulić). Parčić ima još *segalj.* U Vrbniku mjesto nepostojanog *a* stoji *u segul* pored *segui (ali pinjatica za kalat vodu, Notárska knjiga* Stašića). Upor. u krčko-rom. *sedla, siegln* »secchia«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *suulus* sa *t > d* kao u *zdur* i *kundur* i kao refleks romanskog jezika iz Ogiąja (furl.). Isti oblik postoji još sa í > *c cigal,* gen. *-già* m (Mikalja, Pag) »urna, vjedro kojim se voda vadi, kabao (primjer iz Paga: *pol cigla je popi}«, cigal,* gen. *-gla* (Smokvica, Korčula) »posuda za pranje rublja sa dva uha od drvenih duga (do 1 hl sadržine)«, deminutiv *ágiié* (Lumbarda) »sud za vodu«, na tal. *-ino çiğlin,* gen. *-ina* rn (Brač) »(ribarski termin) biljeg (pluto ili žbanja) po kojem se ribar vlada kad se oba krila mreže potegnu na suho, da riba ne bi prodrla mrežu«. Na *-ar < -arius* prošireno našim sufiksom *-ica ciglarica* f »(ribarski termin) brodica koja stoji do ciglina« = *ciglarica* (Korčula). Bez našeg sufiksa *-ica* i s očuvanim í *sigljâr* m (Prvić-Luka) »(ribarski termin) Fässchen, die am Zugnetze *trata* befestigt werden, um an der Oberfläche kenntlich zu machen, wo es am Meere liegt«. Metatezom i umetanjem *n* (valjda prema *signal)* nastade odatle u Smokvici (Korčula) *slingar,* gen. *-ară* »1° u sredini trâjte zavezano pluto koje pokazuje, dok se mreža nalazi u moru i dok se poteže, gdje je sredina mreže, 2° čovjek koji drži slingar«. Odatle na *-ica slingańca* »barka koja gre na slingar«. Stariji oblik *sigio* potisnut je u zaborav od mlade mletačke posuđenice *stí* (Vuk, Grbalj, Boka, Krtole, Budva, Prčanj, Paštrovići, Poljica, Zaostrog, Rab, Lumbarda, Duvno, Imotski, Vrgada, Vrbnik, Istra) »bakreni sud za vodu, romijenča, lata, amper«. Deminutiv na *-ellus sičela* (Kućište) »mali maštil«. Upór

istro-rom. *sťća* (Rovinj). Ovamo zacijelo i *sil* (Vrbnik) »vrećica iz mreže kojom se ubita riba vadi iz mora«. Preko arb. *sheqe* »hölzernes Milchgefäss« (< tal. *secchia)* > *Seka* f (Metohija) »mjera za žito, kolomboć«. Usp. i *sajtlik.*

*Lit.: ARj l,* 778. 780. 14, 698. 802. 900. 902. 904. 906. *Mažuranić* 1304. Budmani, 65, 161. Zore, *Tuđ.* 20. Kušar, *Rad III,* 14. 24. *NVj* 3, 337. Jurišić, *NVj 45,* 19. Cronia, *ID 6,* 120. *Banali 2, 22. Ive* 29. *Elezović 2,* 476. *REW³* 7962. Jagić, *ASPh* 1, 157. Matzenauer, *LF* 19, 254. Meyer, *Ngr.* 3, 59. Skok, *ZRPh Ï6,* 653, br. 20. 54, 434.

**sidro** n (1451, Vuk, Perast, Dubrovnik, Šibenik, Ilovik, Srbija; objekt uz *salpai,* Vetranić, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, slov.) »(brodski termin) lenger, ãnkora (Šibenik), železná mačka (Belostenec), kotva«. Glavinić: *ankara ili sidro.* Pseudojekavizam *sjedro* (Mikalja). Denominal na *-ati, -iti: osidrati* pf. (Vuk, narodna pjesma, s priloškim instrumentalom *sidrom)* »utvrditi lađu na mjestu, bacivši sidro«, *usidriti se.* Na *-enjak sidrenjak* (Vrbnik) »uže ili lanac kojim je privezano sidro«. Deminutiv na *-će sidarce* n (Baraković), *sidrešce* (Vrbnik). Na *-ina sidrina* (Brač) »konop kojim je vezano sidro«. Sufiks u toj riječi ne može biti naš augmentativni sufiks *-ina,* kao ni sufiks za apstrakta. Možda je romanski pridjevski *-inus.* Na *-ište sidrište* n (Šulekov neologizam kao i *kotviště).* Upor. još dubrovački izraz *stat na sidru* »vor Anker gehen«. Potječe bez sumnje od srgr. σίδερο(ν), stgr. σίδηρος »željezo«. Grčka je riječ. U pomorskoj terminologiji specijalizirano na kotvu samo na našem Jadranu. Kako se taj grecizam u fonetskom pogledu razvio na Jadranu na jednak način kao lat. proparoksitona *situlu* > *sidlo, sigio, Duculum* > *Diklo, Decimum* > *Dicmo,* tj. samoglas u penultimi ispao je, a očuvao se u ultimi. Treba pretpostaviti da je riječ *sidro* ušla u naš jezik posredstvom dalmato-romanskoga.

*Lit.: ARj* 9, 191. 14, 904. 905. *Pleteršnik 2,* 476. *Mazuranié* 1304. *Rohlfs* 1940. Vasmer, *GL* 131.

**sldžim** m (Bosna, Srbija) = *sidi* (narodna pjesma) »konqp, uže, jedek«, deminutivi na *-ka* i *-če sidžímka* i *sidžímče* (Kosmet); *sidž'ima* f (Kosmet) »tanja ili deblja od konoplje ispredena vrpca«. Na *-aljka sid&imâljka* (Kosmet) »(termin mutavdžija) naprava za razbijanje i rastresanje kozine«. Balkanski turcizam (tur. *sicim)* iz terminologije oruđa: bug. *sidzim,* arb. *sixhim.*

*Lit.: ARj* 14, 901. 908. *Elezović 2,* 231. *Mladenov* 579. *GM* 384. *škaljić** 563.

**sifat** m (Trebinje) »božja pravda«, u zakletvi: *mojega mi dina i boiijega sıfata* (pravdanje pred medžlisom trebinjskim). [Od tur. *sıfat* »atribut, svojstvo«].

*Lit.: ARj* 14, 905. *Školjić** 563.

siga¹ f (Vuk, slov.) »1° sidra, sedra, kapnica, stalactites, 2° tanki dugi uokolo rubovi u vodi, kad se odbija od obale, prema matici (Posavina), 3° sitna pržina (Sinj), *4*° (u pl.) toponim«. Na *-ovac Sigovac,* gen. *-vca* m (hidronim i toponim, izvor, potok, oranica, Pakrac, Brod, Hrvatska). Rumunji posudiše *siga* »Kalk, Tuff(stein)«. Postanje tamno. Postoje razna upoređenja. Miklošič pominje zajedno sa *sedra* (v.), ali se ne vidi mogućnost kako je nastalo *g* mjesto *dr.* Upor. ipak gr. καλόγερος i *koludar* (v.) za obratnu zamjenu gr. γ sa *d.* Matzenauer upoređuje sa skand. *sîg-a* »cadere, delabi«, Loewenthal sa stvnjem. *gisig* »Sumpf, See«, ir. *seig* »Milch«, gr. ἰχώρ »Götterblut, Lympfe, Molken«.

*Lit.: ARj* 14, 905. 906. Matzenauer, LF 19, 213-214. Loewenthal, *PBB* 53, 303. *W P 2.* 467. *Tiktin* 1422.

ł² f (Kosmet) »inje na gvozdu ili na suknenim stvarima«. Pridjev na *-av sigav* »siv, boje kad vuna osijedi«, s umetnutim *n singav* »mrk, siv«, poimeničen na *-ica* u apoziciji *struka singavica* (narodna pjesma) pored *struka singašica* »vuneni ogrtač sive boje«. Prema Elezoviću turcizam arapskog podrijetla (ar. *süga* »boja za mašćenje platna, bojenje«).

*Lit.: ARj* 14, 905. 15, 24. *Elezović 2, 222.*

**sigati,** *-am* impf. (Vrančić, Belostenec) »crpsti«. Usp. *sugati.*

*Lit.: ARj 14,* 905.

**Siget** m (Slavonija, Daruvar, Jasak), toponim (pustara, polje). Deminutiv na *-ec Sigetec,* gen. *-ča* (Koprivnica), odatle novi deminutiv na *-ica Slgečica* (Zagreb). Od madž. *sziget* »otok, ostrvo«.

*Lit.: ARj* 14, 906.

**siglati,** *-am* impf. (Stulić) »napinjati«.

*Lit.: ARj* 14, 906.

**siglina** f (Stulić) »trava, tal. glasto, guado, lat. glastrum, isatis tinctoria«.

*Lit.: ARj* 14, 906. 946. *DEI* 1826. 1880.

**Sigùrata** f (Dubrovnik) »crkvica posvećena Preobraženju Gospođinu«, latinizam *(Maria) Transfigurata,* s neobičnom promjenom *sf* > *s i* aferezom početnog sloga *tra-*.

*Lit.: ARj* 14, 907.

**sihar,** gen. *sihra* (muslimanska narodna pjesma) = *sihir* m »čar, čaranje, vračanje«, pl. *sihiri* (Hercegovina) »uroci«. Radna imenica *sihirbaz* »vračar, čarobnjak, gatar« prema f na *-ica baba sirbazica* (muslimanska narodna pjesma) *(ihi* stegnuto u *i)* »koja udari sihir na nekoga«. [Od tur. *sihir* »Zauber«, *sihirbaz* »Zauberei«].

*Lit.: ARj* 14, 908. *ZbNŽ 9,* 165. *Škaljić** 563.

**sija** (Bosna) = *sijah* (~ *soluf,* narodna pjesma, Bosna), indeklinabilni pridjev, »crn, mrk«. Na *-luk sijàluk* (Vuk) »jagnjeća crna kožica, bağana (v.)«. Složenica *sija-jelek* (Vuk; v. *jeleK).* [Od tur. *siyah* »schwarz«, *siyahlık* »1° Schwärze, 2° schwarze Fleck«].

*Lit.: ARj* 14, 909. *Školjić** 564.

**sijaset** m (Vuk, 1733) = *sijaset* (Kosmet) »1° bijeda, nezgoda, neprilika, napast, 2° bezbroj, sila, čudo, 3° toponim (Lika)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sijaset* »država, kazna, politika« > tur. »izvršenje smrtne kazne«). Elezović tumači značenje 2° »što se kod izvršenja smrtne kazne kupi svijet«. U stvari, to je značenje isto kao u *sila, čudo.*

*Lit.: ARj* 14, 910. *Elezović 2.,* 396. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 691. *Škaijtc** 564.

**sijati,** *šljem* impf. (Vuk, jekavski i ikavski) = (ekavski) *sijati, sejēm (do-, na-, po-, ras-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **se-,* poljoprivredni termin u dva značenja »1° säen (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° sieben, cribrare (u tom značenju obično s prefiksom prò-)«; od prezentske stcslav. osnove *sejo* stvoren je infinitiv na *-a-ti.* Stcslav. infinitiv primarne grupe *séti* živi još u *séti* (Senjska Rijeka) i *set* (Vrbnik). Iterativ se pravi na *-va- sê-va-ti* > *-sijevati,* samo s prefiksima: *dosijèvaii, isijèvati, -am; -sijavati, -am,* samo s prefiksima. Izvedenice se prave od šest osnova: *se-, sej-, sel-* (particip perf. aktiva), *set-* (infinitiv), od *sev-* (osnova iterativa), *sijan-* (part. perf. pas.). Od *se-* sa starim, danas neproduktivnim sufiksom *-men* ie., sveslav. i praslav. *sjeme,* gen. *-ena* n = *séme* (ekavski, Kosmet, Buzet, Sovinjsko polje, Istra) = *sime* (ikavski), kol. na *-je sjemenje* n = *semënje* (Kosmet), na *-jača sjemenjača* = *semenjača* (krastavic, Kosmet) = na *-ăjka semenjâjka* (Kosmet), na *-ka sjemenka* = *sêmka* (Kosmet), izvedenica *sjemenište* za lat. *seminarium.* Od *sej- sijač,* gen. *-oca* m (Mikalja, Habdelić, Bella, Belostenec; za ovu riječ veli Vuk da je jedna od 84 koje je on »skovao«) prema f *sijačica* (Stulić), *rasijač* m (Stulić) prema *f.rasijačica,* na *-oca sijača f* »sto za sijanje«, f pl. t. *sijače,* gen. *-oca* = *nasijača* (Vinkovci) »dvije letve prek» kojih se vuče sito kad se brašno sije«, na *-ьc sijačac,* gen. *-čca* m (sjeverna Hrvatska) »šljiva«, pridjevi *sijāčkī* (~α *vreća), sijači,* poimeničen na *-ica sijačica* f »zemlja podesna za sijanje«, *sijatni* »sjetveni« = *sejatni* (hrv.-kajk.), poimeničen na *-ica sijatnica* — na *-alo sijalo* n »1° sanduk za prosijavanje žita ili brašna, 2° mašina za sijanje«; na *-telj sijatelj* m »sijač«, na *-lac sijalac,* gen. *-aoca* »isto«; na *-alica sijalica* »stroj za sijanje«; *sejatva* (hrv.-kajk.) »sjetva«. Od *sei- sionica* (Konavli) »rasadnik«, upor. slov. *sêlnica* »Säekorb«. Od *set-* na" *-va sjetva* (16. v.) = na *-ьЬa sjèdba* (16. v.) = *sêdba* (Vrbnik, također bug., češ., polj.), pridjev *sjetven, setnik* (hrv.-kajk., Belostenec) »sijač«. Od postverbala *sêv- sjevo* »sjetva« (također polj. i rus.), *usjev,* na *-ьc isijevci,* gen. *isjevaka* pi. m (Vuk) »brašno po drugi put isijano«; *osijevci,* gen. *osjevaka* = *nedosevci* (Kosmet), *nedosevak,* gen. *-vka;* na *-oca sjevača* f = *šivača* (južna Dalmacija), na *-aljka* (upor. *kazaljka) sjevaljka* = (ekavski) *sevaljka* = *nasevaća* f pl. »dva drveta što se metnu uzduž naćava k°d se brašno sije«; *nasevnica* f (Piva-Drobnjak) »dio uzorane njive što ga sijač zašije, bacajući žito ispred sebe u jednom hodu s jednog kraja njive na drugi« = *nasevnica* (Kosmet). Od *sijan-* na *-ьc sijanac,* gen. *-nca* (Vuk) »crven ili crni luk za sijanje«, na *-ica sijanica* f (Dubrovnik, Poljica, Makarska) »polje za sijanje«, *sijanice* f pl. »stabljika od kelja ili druge zeleni, koja se spremi za zimu u podrum, pa se u proljeće zasadi kad potjera mladica«. Upor. slov. *séjanica* »»Säekorb«. U baltičkim usporednicama uklonjena je homonīmija u značenjima 1° i 2°: lit. *séti,* lot. *set* »säen« prema lit. *sijati,* lot. *sijat* »sieben«. Samoglasnik *ë* (jat) = *i* (štokavski, ikavski) nastao je od ie. *e* u korijenu **se(i)-,* koji je značio »baciti, pasti«. To značenje bilo je suženo u zapadnim ie. jezicima na poljoprivredni rad sijanja. Upor. sanskr. *sãyata* »strelica«, dok lat. *sero* < **siso, sevi,* apstraktum *satio* (preko fr. *saison* > *sezóna,* internacionalna riječ) »sjetva«, njem. *säen,* kimr. *hodu* »sijati«. V. još *sito.* Da je već u ie. doba

postojala homonīmija značenja 1° i 2° u korijenu *sei-, dokazuje gr. ή'θω = ήθέω i arb. *shosh* »siebe«.

*Lit.: ARj* 2, 669. 3, 869. 7, 609. 614. 14, 909-912. 15, 141-148. 174-176. *Elezović l,* 447 456. 2, 217. Vuković, *SDZb* 10, 393. Ribarić, *SD Zbg,* 190, *Miklošič244. Pleteršnik 2,* 466. 467. *Holub-Kopečný* 329. 332. *Bruckner* 487. *Mladenov* 626. *WP* 2, 460. *Trautmann* 253. Osten-Säcken, *IF* 33, 258-259. Janko, *IF* 20, 285. Porzig, *IF* 42, 226. Hamm, *KZ* 67, 122.

**sijed,** f *sijeda,* određeno *sijedi,* komparativ *sjedi* (Vuk) *(pro-)* = (ekavski) *séd* = (ikavski) *sid, prosjed — prosid,* sveslav. i praslav. pridjev *sedz,* bez paralele u baltičkoj grupi, »siv (koji pridjev je od istog korijena i koji ga istiskuje u narječjima)«. Prvi elemenat u složenim pridjevima *sjedobrad, sjeaobrk* (Martić), *sjedòglav, sjedokos, sjedòlik.* Poimeničenje na -ьc > *-ac sidac* m (Hektorović), na *-ina sjedina f = šedina* (Kosmet) (također slov. i rus.) = *šedina* (Istra, Hrvatsko primorje) »1° sijeda kosa, 2° vinski cvijet (metafora)«, s pridjevima na *-ost, -av sjedinast* (Belostenec), *sjedinav;* na *-onja sidonja* (Poljica) »starac«, na *-ike sedike* f pl. (Valpovo) »vrsta jabuka«. Denominal na *-iti* (kauzativ) *sijèditi, -lm (po-)* »činiti koga sijedim«, na -eri (inhoativ) *sijedjeti, sijedim (o-) — sēdēt* (Kosmet)· »postajati sijed«. Ovamo se može staviti i *usedelica f* (Kosmet) »djevojka koja osijedi, a ne dočeka da se uda« = *osijeđelica* (Vuk, Boka). Unakrštava se i sa *sjedjeti: usidjelica (i* mjesto *je* zbog disimilacije *e — e),* augmentativ *usiđeličina / -sidje-,* upor. još *osediličina* »sustalıca« [v. i pod *sjesti].* Jat je nastao od ie. dvoglasa u prijevoju korijena **kei-, *koi-* koji znači tamnu boju; *-d* je došao od *blijed* (v.) i *smedt* »smeđ«. V. *sijer = sir, siv* i *sinji.*

*Lit.: ARj* 9, 191. 14, 913-14. 15, 113-18. 131-134. *Elezović* 2, 395. *MikloŠič* 294. *Holub-Kopečný* 367. *Bruckner* 538. *Mladenov* 577. *WP* 2, 360. Uhlenbeck, *IF* 17, 97. Torp, *NTF* 16, 143-150. (cf.*RSI 2,*256). Brugmann, Gr. 2[2], 3, 435. Niedermann, *IF* 37, 146. Petersson, *KZ* 46, 128 (cf. *УP* 3, 215). *WP* 1, 360.

**sijeno** n *(14.* v., Vuk) = *séno* (ekavski, i kod čakavaca, ŽK, Vodice, Istra) = *sino* (ikavski), baltoslav., sveslav. i praslav. *seno* n »fenum«. Na pridjevsko podrijetlo upućuje *sijen* m (Stulić) i f *sijena* (Dobroselo, Lika) »ime ovci kad joj vuna odskoči od tijela (metafora)«. Deminutiv na *-će šijeme* n (Vuk). Augmentativ na *-ina sjènina.* Pridjevi na *-ski sijenski* (--O *kolje, stožina,* Vinkovci, Vukovar, Zemun); pridjev na *-ьnъ *5еньnъ* nalazi se u poimeničenju *sionica* (Crna Gora) > **senbnica,* s disimilacijom *n — n> l — n =* na *-ara sjènara* »fenile«, na *-jak sjènjãk,* gen. *-oka* (Srijem, Srbija, također bug.) »1° više sijena svučeno na jedno mjesto, gdje se obično stoka zimi hrani, sjenik, 2° toponim *Senjak* (Srbija)«. Poimeničenje pridjeva **зёньnъ* na *-ica* je možda toponim *Sjenica,* varoš u Starom Vlahu, kao što je to *sjenik* »fenile«. Naziv ptice *sjenica* = (ikavski) *sinica* je drugog podrijetla (v.). Na *-ar sjènãr,* gen. *-ara* »trgovac sijenom«. Na *-jušnica senjušnica* (18. v., Obradović) »fenile«. Složenica: *sjenòkos* m = *senokõša* (Buzet, Sovinjsko polje) »livada na obroncima brežuljaka« = *sinokoša* (ŽK) »1° pratum fenarium«, toponimi *Sinokos* (zadarski kotar) = *Senokos* (uz Ibar, Srbija), *Sinokoša* (Jablanac, senjski kotar) »tu je ljetni stan pastira«, *Senožet,* ime brda (upor. polj. *sianożeć), Sinozeci,* gen. *-taca* (zaselak, Rudnik, Srbija; upada u oči. + *i), Sinožetva* (visočki kotar, u Bosni, mahala u selu Goranima). Arbanasi posudiše *sane,* koje upada u oči refleksom > *a* kao u rumunjskom. Samoglasnik *e* je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* upor. gr. κοινά- χόρτος kod Hesiha »fourrage, herbage«, koje je možda n pl., što predstavlja ie. **koino-* »trava«, izvedenica od korijena **ek-* »jesti«. U baltičkoj grupi lit. *šienas,* lot. *siens* »Heu«, lit. *šienauti* »Heu machen«. Ako stoji upoređenje sa Hesihijevom glosom, *seno* je baltoslav.-grčki leksem.

*Lit.: ARj* 14, 849. 854. 916-17. 15, 38. 159-164. Ribarić, *SDZb* 9, 165. *Miklošič* 294. *Holub-Kopečný* 330. *Bruckner* 487. *Mladenov* 626. *Trautmann* 297. *W P* 1, 455. Persson, *BB* 19, 257-283. (cf. *AnzIF.* 3, 200). Niedermann, *AnzIF* 20, 108. Jokl, *Unt.* 109. *GM* 378. *Boisacq*[3] 481. 934. 1061.

**sijer** *(~e oči, brada)* = *sìr* (ikavski, Lumbarda, Brusje) »1° žućkast kao sumpor, 2° modrobijel, bjelomodar, zelenkast, 3° siv (Lumbarda, Brusje)« = *sjer* (Stulić) »croceus«. Baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev sers. Poimeničen u *sijer* m (Dubrovnik, Zore) »1° osvit, praskozorje, 2° slatka rosa koja pada po dreveću i bilju, kao medljika što pada u proljeće na lipu, a u jeseni na vrijes, dobra za pčele (Crna Gora, Vuk)«, *sijeri,* gen. *sijeri f* pl. (Vuk) »3° praestigiae«, *sfera f* (Vuk) = (ekavski) *sera* »voda u kojoj se vuna prala« = *sera* (Piva-Drobnjak) »1° u vuni na ovcama žutocrvenkasta materija, koja

ljeti nastaje znojenjem, a upotrebljava se za pranje rublja, 2° (metafora) snijeg pomiješan s vodom«. U Kosmetu pridjev *sera u vezi* sa *vođa* »u kojoj je bila potopljena nepraná vuna« Pridjev se proširuje na *-ljiv sèrljiva vođa* »isto«, upor. toponim na Kajmakčalanu *Suserljiv Argač.* Značajno je što u Kosmetu dolazi isti pridjev u ikavskom liku: *sirljiva vuna* (Peć) »nepraná vuna«. Izvedenice su na *-uša serüša î* »korov (Kosmet, Drsník, Gojbulja)« i (sa Φ > *t)* na *-ina sirina ĩ* »voda u kojoj je potopljena nepraná vuna« = (Piva--Drobnjak) *šerljiva vuna* »koja nije oprana od *sere«.* Upor. *sirov* (Kurelac) »ime volu«, sa sufiksom *-ov* < madž. *-ó.* Ovamo ide sa zamjenom > *a* i sufiksom *-ište: sarišće* n (Vrbnik) »1° sud za mlijeko, stara burica, bukaletica, stari vrčić ili lonac, 2° tekućina koje se nekoliko kapi ulije u mlijeko da se zasiri (Krk)«. Upor. polj. *siara, szara* »Bistmilch, mljezivo«. Pridjevi na *-av sjêrava vuna* »neoprana«, na *-nat* < *-ъn* + *-at sernat* (~α *vuna,* Srbija, Milićević) »neopran«. Ovamo još prefiksama složenica *zasera* f (Piva-Drobnjak) »voda u kojoj je sjera«, valjda koja služi kao *sera = za šeru.* Ako je tako, prefiksalna je složenica nastala iz sintagme. Riječ *sera* je kulturni termin, koji se posuđuje. Arbanasi posudiše *serë* »1° Theer, Hölle, 2° sumpor {upor. bug. *sera* »kjukjurt«)«. Na *-ka sijerka f* (Jagodina, Uzice) »1° vrst kruške« = *sirka, serka* »1° ime kobile«. U baltičkoj grupi lit. *séra,* lot. *sērs.* Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u prijevoju korijena **kei-* (v. *sijed, siv) : *koi-* sa sufiksom *-r* kao u *dobar, mokar:* ie. **koiros,* upor. gr. χοίρος »cochon, porc«, ags. *har* »grâu«, sanskr. *căra-* »šaren«, srednjo-ir. *clar* »taman« < *keiro-*. U ngr. σαραγοδίνα. V. *sijed, siv, sinji.*

*Lit.: ARj* 14, 859. 917-18. 961. 15, 66. 164. 165. Hraste, *JF 6,* 182. 185. Kušar, *NVj* 3, 326. Milićević, *NJ,* n.s., 1, 208-209. Vuković, *SDZb* 10, 386. 402. *Elezović 2,* 218. 228. *Miklósié* 295. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 489. 541. *KZ* 45, 48-49. *Mladenov* 626. *ASPh* 26, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Petersson, *KZ* 46, 128-129. (cf. *JF* 3, 215). Pedersen, *KZ* 38, 291. (cf. *AnzIF 21,* 78). 40, 173-181. *(cf. AnzIF 24,* 44). Uhlenbeck, IF 17, 97. *WP l,* 360. *GM* 381. Stokes, *Urkelt.* 64. (cf. Zimmer, *KZ* 36, 434).

**sijéra** f (Dubrovnik, Zore) »vrsta ribe«. Jekavizirano tal. *serra* »buka, Gedränge«, postverbal od *serrare* > *sera* f (Kosić) »riba scomber saltator, koja skače i stvara buku kad se lovi«. Ovamo kao izvedenica na *-anus *serranus* »Sägefisch« > *šaranj,* gen. *šaranja,* pl. *šaranji (Škrge od šaranja, obed od šaranji), šaranj kamenjak* (Senj).

*Lit.: ARj* 14, 859. 917. *REW** 7866. 7867.

**sijèrak,** gen. *-rka* (Vuk, Hrvatska) »metlas, sorghum saccharatum vulgare, milium indicum«, odatle pridjev na *-ъn* > *-an* određeni *sjerčanl* pored *sjeriànï* (poslovica: *sjerčana tojaga slaba uzdanica)* = *sjerčeni* (poslovica: *tuđa obrana sjerčena tojaga),* poimeničena na *-içá sjerčanica* f »hljeb od sijerka«, na *-ina sijerčina* (Dubrovnik) »strnjina od sijerka«, toponim *Sijerkovina* (Bosna). Denominal *posjerčaniti* pf. (Stulić) »pomiješati« = (ikavski) *sîrăk,* gen. *-rka* (ŽK, najstarije potvrde 1309, 16. i 17. v., također kod istočnih ekavaca; prema tome taj je oblik normalan, a *sijeräk* je pseudojekavizam) = hrv.-kajk. *sirek* (Belostereec, Habdelić, Voltiđi, Stulić), pridjev *sirkem,* na *-ište sirčište* (.Istra) = *širok,* gen. *strka* (Buzet, Sovinjsko polje). Miklošič označuje kao hrv. još *sarh* (Istra), upor. bav. *Sürch.* Pridjev na *-en srčen* (Istra). Oblik **srk* sa sonantnim *r,* koji je moguć prema tal. *sorgo,* nije potvrđen. Na *-arica sirkarica* »avis quaedam«. Nalazi se još u slov. *sirek, serka, sržet* pored *sršeta* (Goriška). Ovamo ide dubrovačko prezime tal. *Sorgo,* kroatizirano u *Sorkočević, Serković* (vojvoda). Može potjecali iz balkanskog latiniteta kao pridjev na *-icus* od *Syrus* > *Surus* (tako vrlo često na natpisima) > *syriens say* > *i, o* tal. *sorgo, širęką* (Abruzzi), španj. i port, *cilgo, sirgo.*

*Lit.: ARj* 10, 920. 14, 917-18. 15, 55. 164-65. 925-26. 16, 226. *Pleteršnik 2,* 480. 565. *Ma&uгanic* 1309. *Miklošič* 296. *REW*[3] 8503. *Prati* 922.

**sik,** čakavski pridjev (Krk) »takav«, proširen na *-ov* (analogijski prema *takov) sikov* (13. v.), praslav. *sikt* > *sin.* Prilozi *siko* (1321) »ovako, tako« (prema Miklošiču hrv.) = s deiksom *-i sikoj* (Dubrovnik) = s deiksom *-zi sikozi* (14. v.), na *-oć sikoć* (Istra) = *sikuć* (Istra) »tako, kao što«. Početno *-t* je kratica od *reći.* Nalazi se u slovenskom i češkom jeziku. Prilog *sice* (13 — 15. v.) dade se potvrditi u Aleksandridi do Kožičića. Odatle pridjev *sicev,* koji živi do 15. v. S deiksom *-ze siceže* (1414, 1493) = slov. *sicer.* Izvedenica je od pokazne zamjenice *sb* (v. *saj)* s pomoću sufiksa *-ko.*

*Lit.: ARj* 14, 899. 900. 921-22. *Mazurami* 1305. *Miklošič297. Holub-Kopečný* 331. Meillet, *MSLP* 11, 8-9. (cf. *AnzIF 12,* 304).

**sikalina** f (Vrbnik) »neka bodljikava biljka«, *sikavec,* gen. *-vca* m (Vrbnik) »biljka carduus«. Ide zajedno sa *sikalina / -ljina* f (Mikalja, Vitezović) = *sjekalina* (Bella, Voltiđi, Stulić) »guba, trud, užega«.

*Lit.: ARj* 14, 921. 15, 136.

**sikati,** *sK m = sijkati, -čem* impf, (subjekt *zmija).* Postverbal *sik* m (Belostenec, Jambrešić) pored *psik* »fučk (v. *fućkati),* uzvik za tjeranje i vabljenje jaganjaca«. Na *-éti sičati, -čim* impf, (hrv.-kajk., Vugrovec, subjekt *kačec, guska).* Na *-vac sičavac,* gen. *-vca* (Belostenec). Na *-tati* (onomatopejski glagolski nastavak) *siktati, -ćem* pored *slkčem (raž-, za-)* (subjekt *zmija).* Prijenosom *ć* iz prezenta u infinitiv *sȉkcat, -am* pored *sikćem* (subjekt *zmija,* u poređenju i *žena).* Na *-ot* (onomatopejski imenički nastavak) *sikot* m »siktanje« = na *-aj siktaj.* Na *-utati* (upor. onomatopeju *cvrkutatï) sikùtati, sikućem* (subjekt *zmija, sablja).* Prema *putiti* obrazovan *sistiti, -i* (Srbija, Čačak, Malevae) (subjekt *naprtka, zmija}.* Ovamo ide sa *c* mjesto *k* kao u *micati* (za *mikati) sičati* »špricati« (prema Miklošiču hrv.). S varijantom *š* mjesto $ *sikati, šiče* impf, (subjekt *gusak)* prema pf. *šiknuti, šīknē* (Vuk). Samoglasnik *ť* u *sikati* nastao je iz jery-a, upor. polj. *syczeć,* mrus. *vysykaty,* ukr. *sykać,* rus. *sykatb, šiknutb.* Praslav. onomatopeja. U nekadašnjoj hrvatskoj gramatičkoj terminologiji pridjev *siini* (suglasnici), prevedenica od *sibilantes.*

*Lit.: ARj* 12, 577. 14, 921-22. 923. 15, 73. 17, 585-87. Hirtz, *Amph.* 133. *Elezović 2,* 223. *Miklošič* 335. 339. *Holub-Kopečný* 365. *Bruckner 528.*

sikīlj. gen. *-ttja* m »dražica, klitoris«. Ako je od turskog *sik* »muško spolovilo, penis« (od *sikmek,* v. *sikler),* nejasno je podrijetlo sufiksa *-ilj,* koji ne dolazi uz turske riječi. Na Braču je to *kicelj,* koje naliči na njemačko *Kitzler,* od *kitzeln,* onomatopejskog podrijetla. Sa *sik* »penis« dovodi Elezović u vezu *usîcit se, usićim se* (Kosmet) (subjekt *rana)* »1° ukrutiti se, stvrdnuti se, 2° (metafora) naljutiti se, uzeti hladno držanje« = *usićiti se, usićim* (Vuk) »kao opizmiti se na koga«. Bez prefiksa *u-* ne postoji. Upoređivati se može riječ drugog značenja, koje može biti i metafora i izvedenica od *sjeći: sekilj* m (Popović) — *sjekilj* (Babić, Dubrovnik, zadarski otoci) »klin od broda«. Ne zna se gdje se tako govori, niti je na precizan način dano značenje, kad se radi o brodskom terminu. Šulek ima još kao ime biljke *sekiljača* »linaria vulgáris«.

*Lit.: ARj4,* 942. 14, 807. 922. 15, 136. *Elezović 2,* 395. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 692.

**sìkter** (BiH, Slavonija) = *slkter* (Kosmet), uzvik »napolje, marš, odlazi«. Na *-isati* (v.) *siktèrisati, -šem* pf. (BiH) = *sikterlsat* (Kosmet) prema impf, *sikterlsovati, -ujem* (Kosmet) »otjerati nekoga«, *sikturìsati* impf, i pf. »isto«. Balkanski turcizam (tur. imperativ *sıktır* od kauzativnog ili faktitivnog oblika *sıkdırmek,* od *sikmek* »futuere«) iz terminologije opscenog govora, ali se opscenost ne osjeća, jer se ne zna postanje: rum. *sictir* »schwere Beschimpfung, Marsch, von einem Stoss in den Hinteren begleitet«, *a (să) sictiri* »zum Teufel jagen, sich scheren«, eine, *sictirsire* »chasser, éloigner«. Sa tur. sufiksom *-z'f* (tip *ališ-veriš,* v.) u složenici *sićišana* f (Kosmet) »javna kuća« < tur. *sikiį hanesi.*

*Lit.: ARj 14,* 922-23. *Elezović 2,* 223. 231. Skok, *Slávia* 15, 493. br., 692. *Deny* §§ 577. 582. 713. *Lokotsch* 1960. *Pascu 2, 161.,* br. 939. *Školjić[1]·* 564.

**sikuć** (Istra), prilog »tako, kap što«. Nema primjera upotrebe. Predlaže se lat. *siculi* sa *ti > ć* (valjda u sandhi?). U Dubrovniku prema Zori *sikùternica* »žena koja se uvijek povraća na istu pogrešku«. Prema Bujasu *sikùtjerica* f u Dubrovniku znači »sijelo starih ljudi«. Zore izvodi od lat. *sicut erat* u molitvi *Gloria patri* »Slavaocu« [upór. tal. *sicutera* »ponavljanje«].

*Lit.: ARj 14,* 932. *DEI* 3489-3490.

**sikūr** (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, u Dubrovniku odatle i naš komparativ: *tako mi para sikurije,* Držić), prilog *sikûro* (Božava, Rab), apstrakti na lat. *-tas sikurtâd,* gen. -i f (Rab) »pouzdanost, sigurnost« = na lat. *-ïties >* tal. *-ezza sikùreca* f (Korčula, Dubrovnik, Cavtat) = *sigurêca* (Boka) = tal. sufiks zamijenjen našim *-aca igla siguračа* »ziherica (Zagreb)« < *ago di sikùreca* (Šibenik). Denominai *asikùrati* (Perast). Toskanski talijanizam *sicuro* < kllat. *securus* (prefiks *se* »bez« i *cura* »briga«). S mlet. *c > g sigur (14.* v., Perast), *sigur biti* 1527, prilog *sigaro* (Cres), proširen je našim *-ъn > -an siguran* (Vuk, zapadni krajevi, slov. *siguren)* »pouzdan«, gotovo općenit u književnom i saobraćajnom govoru, s negativnim prefiksom *neriêsigurfln,* apstraktum na *-ost sigurnost* (Relj-

ković), *nesigurnost î* »pouzdanost (ne-)«, na *-andja sigurancija,* u Kosmetu pridjev znači »imućan *(mlôgo sigurni ljudi)«,* prilog *na sigurno.* Apstraktum *sigùrtat,* gen. *-ti* (Potomje) »osiguravajuće društvo«, *sigurta* (Ančić). Denominal *sigùrati, -ãm* (objekt *ručak,* narodna pjesma) = *sigurăt* (Crmnica), s tal. prefiksom *asigurați, -am* pf. prema impf, *osiguravat, -gurāvām,* isto s našim sufiksom *o- osigurati, -am (mir, kuću}, osiguravati, -gurāvām, rasigurati se* pf. (Lika) »osigurati se« (sadrži dva prefiksa *re-* i *a-* ili naš *raž-}.* Semantički je interesantan *sigùrati se, -ãm* pf. (Piva-Drobnjak) »izgubiti stoku na taj način što je vuk zakolje«, *posigurati se* pf. (objekt *ovce, goveđa).* Oblik *siguran, osigwa(va)ti* postao općenit zbog modernog ekonomskog *osiguravanja (osiguravajuće društvo}.* Odatle neologizam *osiguranih, osiguratelj* itd. Krivo se jekavizira *sjêgūran.* Sa í > *c clguran, cigùrati* (Srbija, Nenadović). Na *-acija* < lat. *-atio osiguracija l asig-.* Oblik sa *g* je balkanska riječ tal.-mlet. podrijetla: rum. *de sigur,* bug. *síguren,* arb. *sigur,* prilog *síguro* »sicherlich, gewiss«, na *-ia siguri* »Scherheit«, *siguréps* »bringe in Sicherheit« < ngr. aorist od σιγουρεύω = cine. *siguripsi,* tur. *sigurita, sigorta* < tal. *sicurtà;* prema tal. *sicurare* ngr. σιγουράριω, σίγουρος »siguran«. Čisti venecijanizam je *segurân,* f *-urna* (ŽK, hrv.-kajk., slov.), *segûrnost* f, *segurirăt* (ibidem), *segurstvo (Transit,* 1485), *asegùrati, -ām* impf. (18. v., Pávic), pridjev bez *-ъn* > *-an segur* (1496), *segurăti (se)* (Božava, Belostenec, *Kastavski statut}* »usuđivati se, poticati, hrabriti se«. U hrv. -kajk. također *sekmen.*

*Lit.: ARj* 1, 115. 781. 8, 64. 9, 192. 14, 802. 906. 923. *Mažuranić* 1305. Jagić, *ASPh* 31, 551. Cronia, *ID* 6, 119. *PleterŠmk* 2, 465. Miletić, *SDZb 9,* 358 Vuković, *SDZb* 10, 402. *Elezović 2, 22.* Tomanović, *JF* 17, 205. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. *Mlađenov* 579. *REW*[3] 776. *Miklošič 296. GM* 384.

**sila** f (13. v., Vuk) = *sela* (1399, Dubrovnik, hiperekavizam), baltoslav., sveslav. i praslav., »Eile, Kraft, Stärke«. Pridjevi *sil* (Kavanjin) = na *-ъn* > *-an silan, f silna,* određeno *sīlnī,* pored *silan, silna* »1° jak, 2° mnogi, 3° otužan (Kosmet)«; od f *suma* analogijski m *sioni* (Poljički statut) > *sijeni* (istarska narodna pjesma; oblik se nije zacijelo govorio, nego je došao s pjesmom sa štokavskog područja); (od priloga *na silu) nasilan* »žestok«; poimeničen na *-ik silnik* »1° vrag, 2° tiranin« > *słonik* (14. v.), apstraktum *sionstvo; nasilnik* »tiranin«, s pridjevima na *-ov,* na *-ski násilníkov, nasilnički',* na *-ost silnost* f (18. i 19. v., Dubrovnik, Dalmacija) proširen na *-ovit silnòvit* (Vuk); na *-ovit silovit* (Vuk, Dalmacija, Slavonija) = *silovit* (Kosmet) »1° nasilan, 2° bujan«, odatle apstraktum *silovitost,* na *-o ьnъ silovan,* f *-ovna* (Vuk) *(u)* »jak, žestok«. Apstrakti na *-ost silost* f (16—18. v.), na *-ota silota* (Sinj), na *-stvo silostvo,* na *-je suje* n (16. v., Vuk), *nasilje* (Vuk, Crna Gora), *posilje, svesilje,* na *-ina silina,* na *-ica* od sintagme *na silu, po sili: nasilica* »zulum«, *posilica* f (Divković) »nasilica, sila«. Prilozi: *sila* »mnogo«, upor. sličan semantički razvitak u češ. *moc* i fr. *force* (bez člana), *sila* »vrlo« (Cres, npr. *sila teško* »vrlo teško«, *sila študijan,* Istra), *silom,* na *-imice, -ornice silimice* pored *silomice* (14. v.), *na silu, usilno* »con sforzo«, *naposile* (Dalmacija), *silu* (ák.), *sile* (gen.). Denominali na *-iti siliti (se), -lm* impf. (14. v.) *(o-, pri-, u-, za-},* iterativi na *-a- -siljati, -am,* na *-va- -siljavati, -siljāvam,* samo s prefiksima, na *-ovati, -ujem silovati (u-).* Prema Miklošiču, *Vgl. Gramm.* I[2], 128 ide ovamo *dosinuti se, dòsinem se* (Vuk) »dočepati se, dokopati se«. Prema *prionuti* očekivali bismo / *>o,* a ne ispadanje. Turciziranje: na *-dzija siledžija* m »nasilnik«; prilog *sila* »mnogo« na *-esija silèsija* »sijaset« (upor. *grdosija* i toponim *Kalesija* od *kal,* v.). Dočetak *-esija* odgovara turskom sufiksu *-esi,* koji se upotrebljava u kletvama *yere geç-esi* »bogda ga zemlja pojela«; prema turskom apsolutnom superlativu prilog *simula* (Banja Luka, opetovanje početnog sloga) »mnogo«. Rumunji posudiše glagol *a sili,* odatle sa lat. sufiksima *-entia* > rum. *-ință silință* »Eifer«, *-torius* > *-tor silitor* »marljiv«, pridjev *sihnz* + lat. *-icus silnic* »mächtig«, *násilnic,* odatle rum. glagoli *a silnici,* apstraktum na *-ie silnicie; a silui* < *silovati, -ujç.* Arbanasi posudiše *sille* f »Gewalt, Drohung, Hitze«. U baltičkoj grupi samo stprus. daje usporednicu *seilin* »Eifer, Fleiss, Anstrengung (upor. rum. *silitor* »marljiv«)«, *no-seiUs* »duh«, *seüiska* »vjera«. Lit. *šyla, syliti* su posuđenice iz poljskoga. Od drugih ie. jezika služe za uporedenje stnord. *seilask (=* got. *saujon)* »die Hand, den Arm wonach ausstrecken, wonach seichen«, got. *saiwala* = njem. *Seele* (Mikkola), njem. *Seil* (upor. stcslav. *silo).* Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **sei-,* koji znači u radu rukom »ispružiti, napeti, baciti, snaga«. Taj se korijen u višem prijevoju nalazi u *sijati, sjeme.* U baltoslav. bio je raširen formantom *—lo,* dok je u stir, raširen na *-no: sinim* »pru-

žam«. Upor. s time litavsku negativnu složenicu *ne-seî nyti* »ne doseći«.

*Lit.: ARj 2,* 670. 4, 315. 7, 510. 610. *ZbNŽ* 3, 266. *Elezović* 1, 199. 2, 233. Bulat, *JF* 5, 147. *Miklošič* 296. *Holub-Kopečný* 331. *Bruckner* 490. *ZSPh 4,* 217. *Mlađenov* 579. *Trautmann 252. WP 2,* 460. 464. *GM* 384. Skok, *Slávia* 15, 492, br. 689. *Deny* §§ 519. 890. 695. 792-797. *Tiktin* 1424. Solmsen, *KZ* 32, 281. Brugmann, *IF* 32, 1. Lidén, *BB* 19, 283. (cf. *AnzIF* 3, 199). Persson, *BB* 19, 257-283. (cf. *AnzIF* 3, 200). Mikkola, *BB* 21, 218-225. (cf. *AnzIF* 7, 14). Pedersen, *BB* 19, 276. sl. Loewenthal, *PBB* 54, 316. sl. (cf. *IJb* 16, 86). *GM* 384. Iljinski, *RPV* 74, 1, 119-140. (cf. *Slávia* 3, 579).

**silâh,** gen. *-aha* = *silāj,* gen. *-aja* = *silãv,* gen. *-ava* m. = (unakrštenjem sa *svila) svilāj* (Hrvatska) »pašnjača« = *siljăf,* gen. *-afa* m (Kosmet) »kožni pojas koji sprijeda ima više listova, gdje se zadijevaju male puške, jatagan, harbija (v.)« = *sujă,* gen. *-äa* m (Kosmet) »oružje«. Na *-dar (kâo tefterdar, mühürdar,* v.) *silikdar* = *siliktar* (Popović, Elezović) = *selektor* (Kavanjin) »koji ima oružje, službenik sultanov, vezírov, beglerbegov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *silah* »oružje za borbu«, perz. *silahdar)* iz terminologije oružja: rum. *silihtar* »Hofmarschal«, *seleaf* »Waffengürtel«, bug. *seljak* »oružje«, arb. *silah* »ledernes Waffengürtel«.

*Lit.: ARj* 14, 937. 942. 945. *Elezović 2,* 224. *Mlađenov* 58. *GM* 384. *Škaljič** 564.

**Silba,** otok u zadarskom otočkom skupu = *Šiba* (domaći izgovor). Etnik na *-janin Sibenjane į Sibinjane* pl., pridjev (ktetik) *šibenski.* Tal. *Selve* f pl., kod Konstantina Σέλβω, zacijelo prema dalmato-romanskom izgovoru **selba.* Daim.-rom. toponomastički ostatak od lat. *silva* »šuma«. Upor. *Lêsno* > tal. *Lesina* za *Hvar* (v.). Talijanizam *salva* f »šuma«, jedina potvrda u *Zborniku* 1520. za apelativ.

*Lit.:* ARj 14, 837. 943. Skok, *Slav.* 85-89.

**sile** n = *silne* n = *sinla* f = *sila* f (Bosna) (objekt uz *udariti,* narodna pjesma) »šamar, pljuska, zaušnica«. Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *sille* < perz. *sīlī).* Glede disimilacije *И* > *In* upor. *đjulne* (v.).

*Lit. : ARj* 14,937.943.948.15,29. *Školjić** 565.

**silencija** f (narodna pjesma u vezi s *ban,* v.) = *selencija* (u nerazumljivoj vezi sa *straža,* Hrvatske narodne pjesme 4, 720) = *(kanonická} želencija* (hrv.-kajk.). Od lat. *excellentia.*

*Lit.: ARj* 14, 820.

**siliđžik** m (Bačka, Otok u Slavoniji) »daščica kojom se žito skida s mjerica, kad se mjeri, omikač, raž«. [Od tur. *silicik].*

*Lit.: ARj* 14, 945. *Školjić' 565.*

^ **Silvan** (1496, Ivančićev zbornik; Kavanjin, *Žica otaca,* Ranjina). Prezime *Silvanić* (Istra). Od lat. *Silvanus.* U toponomastici *Valsalbana* na Rabu pored *Väisabana,* s prijelazom *lv* > *lb* kao u *Silba.* Glede *г* > *a* upor. *Salvestar.* U stsrp. tekstovima *v* se vokalizira *Šilojam, Siloan* (prizrenski spomenik 14—15. v., Pećki 15-17. v. *Siloanb,* 1612. *Kyr Siloan,* Vrdnik), *Šiltum* (Peć, 15 — 17. v.). Odatle možda naš hipokoristik *Sílaje* u Dečanskom hrisovulju. U srednjovjekovnoj Dalmaciji taj antroponim nije zastupljen.

*Lit.: ARj* 14, 951. 956. Skok, *Slav. 56. Prati* 910.

**Silvestar,** gen. *-stra* (15. v.) = *Silvest(e)r* = *Silvestro* (1520) = *(str > str) Silveštar.* Odatle hipokoristici *Sile* (srednjovjekovna Dalmacija), *Silko* (Trogir, 1233), *Silve* (Bella), danas sa *lv* > *lb* > *b Šibe* (upor. *Silba* > *Šiba).* Prezime *Silvestrić, Silvestrovu* (1454), *notar bnetački i kanžilijer kotorski.* Vrlo često se ukida grupa *lv* umetanjem samoglasa i (svarabhaksa, anaptiksa): *Silivestar, Silivestro, Siliveštar, Silivestro.* S romanskom zamjenom *e, a* < kllat. *i: Selvistar (Istarski razvod}, Selvestar (Novljanski blagdanar,* 1506) = *Salvestar* (Kožičić), *Salbestar,* upor. *Ṣaveṣtro* (Šišan, istro-romanski). Od lat. *Silvester,* zastupljeno vrlo dobro u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. [Za *Šibe* usp. i *pod Josef].*

*Lit.: ARj* 14, 545. 837. 948. *Ive* 167. Jireček, *Romanen* 1, 58.

**silj** m »biljka zob«, slov. *sitį* »peucedanum«. Na *-je* slov. *silje* n »poljsko plodovito žito«. Na *-evina siljevina* »peucedanum cervaria«. Pridjev na *-ev* potvrđen samo u toponimu *Siljevo Brdo,* poimeničen na *-ьc* > *-oc* i *-ica Siljevac, Siljevica* (toponimi). U Vodicama (Istra) *saj,* gen. *säja* je biljka 1 m visoka, neugodna mirisa, vrlo raširena na livadama. Plod joj je nalik na kim. Prema tom značenju odgovaralo bi fr. *sermontain* < lat. *sili montanum* »Rosskümmel«. Ribarić uporeduje još *Шj,* gen. *šilja* »vrsta žita u Konjicu«.

*Lit.: ARj* 14, 957. 958. *PleterSnik 2,* 477. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *REW** 7918.

**siljati,** *sujam* impf. (Vinkovci, *po gori siljo!,* tako se kune) »lutati«.

*Lit.: ARj* 14, 957.

sím f (Vuk) »riba accipenser glaber«.

*Lit.: ARj* 14, 958. *Miklošič* 396.

**simbol** m (danas općenito), odatle pridjev na lat. *-icus* (tal. *simbòlico)* proširen na *-bsk simbolički,* literarno-historijski termin na *-izam simbolizam (fr.,* 1843), *simbul* (16. v.) = *šimbuo* (Kavanjin), prema madž. *simbolom* (Vramec, hrv.-kajk.), prema biz. *b > v simvol* (1733) = *sinvol* (Budinić). Od crkveno-lat. *symbolům < gr.* σύμβολον »znak«.

*Lit.: ARj* 14, 959. *Prati* 910.

**Simeon** m (13. v.) prema f *Simeonq* (15 — 17. v.), pridjevi *Simeonov,* poimeničen u prezimenu *Simeorumić,* na *-/ Simeonj (dub,* oznaka mede u stsrp. državi) i *Simèun* (Vuk, 18. i 19. v.) m prema f *Simeuna.* Na *-ьc > -ac Simeúnac,* gen. *-nca* (Vuk), prezime *Simeunović, Simian* (1621), *Simionović.* Stezanjem *eo > o: Simon, Simonovac, Simonović, -on > -un Simun* (14. v.) m prema f *Simuna, Simunić, Simunović,* pridjev *Simunj* u oronimu *Simunja* (planina, Crna Gora), ' na *-ućko Simučko* (Lika) prema augmentativu *Simanda* (Lika). Brojni hipokoristici: *Sime = Sime,* gen. *-eta, -ete* (IS-IS, v.), *Simo, Sima* (Vuk), pridjevi *Simov, Simović, Simin* (toponim *Simin han,* Bosna), prezime *Simić,* odatle *Simićević, Simeta* (prezime, Valpovo), pridjev *Simetin,* prezime *Simetići.* Na *-ica Sirnica,* odatle prezime *Simičić.* Na *-ьc > -äc Simac,* gen. *-mca* (Krk), odatle *Simčić* (1395). Na *-an Siman* m (Lika) prema f *Simana* (Vuk), *Simanica, Simanka,* prezime *Simanić.* Na *-at Simat* m (Lika) prema *Simata,* prezime *Simatović.* Na *-ko Sîmko* m (13 — 14. v.) prema f *Simka, Simković* (15. v., Dubrovnik, Korčula). Na *-en *Simen,* odatle *Simenii* (ŽK), pridjev na *-j* u toponimu *Simen* (mjesto -«/') *dol* u stsrp. državi. Augmentativ **Simenda* prema prezimenu *Simendić* (Srijem). Na *-sa Simša* (Vuk), *Simšić.* Većina ovih tipova govore se na zapadu sa í > *š: Simun* (ŽK), *Šime* (Dalmacija, Vodice), *Šimdni* pl. (Krašić), *Šimunac, Simunčić* (hrv.-kajk.), *Simunić, Simunović* (Dalmacija), *Sînkovic* (ŽK), *Simat, Šimatić* (Krašić). Sa gr. *y > e: Semijun* (1169 — 70, Dubrovnik), pridjev na *-/ Semijunj, Semljen* (1369, Cetina), *Semjanić* (15. v.), *Semko* (Bihać, 1338), *Miletta scriptor sclavicus quondam Semichi* (1374, Konavli), odatle *Semković* (15. v.), *Semša* (1285), *Senko* (1348, Dubrovnik), *Senkovci,* toponim pl., *Senković, Senčić* (Istra), *Senčević* (hercegovačko prezime, Kačić), (hrv.-kajk.) *Seneković.* Reduplikativni tip hipokoristika: *Mēma* f (Lika, Kosinj) za *Simeuna.* Hebrejsko ime (biblijsko) *Symeon.* Apstraktum na *-ija* (v.): *simonija* f (15—18. v.) = *simonija* (15 — 16. v.) = *šimunija,* odatle poimeničen gr.-lat. pridjev *simonijak* < iát. *symoniacus.*

*Lit.: ARj 5,* 599. 844. 845. 960. 6, 599. 14, 959-960. 15, 1-6.

**simetrija** f < **gr.** συμμετρία > lat. *symmetria.* Pridjev na lat. *-icus* < gr. -ικός proširen na *-ьn > -an simetričan,* poimeničen na -osi *simetričnost* f.

*Lit.: ARj* **15, 1.**

**simit** m (Vuk, BiH, Kosmet), *simita* f »bijel pšenični hljeb, cípov (ŽK)«. Na *-džija simidžija* m »koji peče simit«, pridjev *simidžijin,* poimeničen na *-ica simidžijnica* »njegov dućan«, na *-bsk simidzijski (kvasac,* Kosmet). Deminutiv na *-ič simitić* (Vuk). Balkanski turcizam grčkog podrijetla preko ar. *samīd >* tur. *simít <* gr. σεμίδαλις) iz terminologije prehrane: rum. *simit* (Muntenija, Moldavija) »perec, Brezel«, bug. *simít* pored *simtđ, sémid, semolina* pored grecizma *semidál* »gris«, arb. *semit, simile, semitçihanë* »pekarnica«, grecizam *simidhallë* »žemlja«, cine. *simile.* Ovamo ide *zemička* f, *žemlja* f < njem. *Semmel,* polj. *žemla* < lat. *simula,* fr. *semoule.* Gr. σεμίδαλις posuđeno je iz sredozemnog jezika (egejskog ?). Grecizam je očuvan u stsrp. *simidal* (Aleksandrida, Jagić) pored *simidarb* (zamjena dočetka *-ah* sufiksom *-агь),* varijante *migdalb* < σεμίγδαλι, ispuštanjem početnog sloga zbog zamjenice *se* »to«.

*Lit.: ARj* 15, 2. 3. *Elezović 2,* 224. *Mladenov* 580. *Tiktin* 1427. *GM* 381. *Lokotsch* 1814. *Bruckner* 664. *Boisacq*[3] 859. *Škđljić** 565.

**simpatija** f, internacionalni grecizam συμπάθεια > lat. *sympalhia.* Denominali na *-isati simpatisali, -šém* impf. (Milićević) prema *-izirati* (prema njem.) *simpatizirati, -tizírãm* (Zagreb). Šulekov na *-ovali simpatovati* nije prihvaćeno.

*Lit.: ARj* 15, 7. *Prati* 910.

**simplik** (Dubrovnik) »nevin, naivan«, dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *simplicem.* Ovamo možda prema lat. *simplus > simpal* (14. i 15. v., jedina potvrda) »neuk«. Ali može biti i latinizam kao i pridjev *simplic* (Radovčić, Kraljić) što je od lat. *simplicius.* Odatle ime *Simplicio* m i *Simplicijan.* Talijanizmi su od *scempio* < lat. *simplus : šempio* (Dubrovnik) m »ludo čeljade«, odatle naš

pridjev na *-ost šempjast* (Šibenik) = *šenpjast* (Božava) »lud, munjen (šibenski otoci)«, na *-av šempijav* (Rab), denominai *inšempijati, -ām* (Dubrovnik) »pobudaliti« = *išempijat nekoga* (ibidem) »zaluditi nekoga«, *pošempjat* (Split), *šempjat, -ám* (Rab) »budaliti«. Ovamo *šenpjati* m pl. (Božava) »sorta di pasta«.

*Lit.: ARj* 15, 6. 7. 532. Kušar, *Rad* 118, 17. 25. Cronia, *ID* 6, 121. *REW*[3] 7930.

**sì insila** f (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora) = *sinsija* (Vuk, narodna pjesma) = *sinslja* (Tivat, Prčanj) = *simula* (Kosmet) = *si(y)sia* (Crmnica) = *sinja* (Crna Gora, Riječka nahija) »lula na dűljem ili kraćem prutu ili kamišu, zajedno čibuk i sinsija«. Balkanski turcizam (tur. *simsi)* iz terminologije duhana: arb. *sipst, supsi, sumst,* ngr. σιψί.

*Lit.: ARj* 15, 7. 38. *Elezović* 2, 225. *GM* 385. Miletić, *SDZb 9,* 602. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 964. *škaljiČ* 565.

**simsile,** gen. *-eta* n (Kosmet) »pleme, soj, rod«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *silsile* »lanac, spisak o potomstvu«), s disimilacijom *l - l >- m - 1.*

*Lit.: ARj 15,* 7.

sín m (12. v., Vuk), danas po deklinaciji *o* prema *otac,* upor. *kći,* gen. *kćeri* prema *mati,* nekada po deklinaciji *u* (stcslav. *synb,* gen. sg. *synu,* dat. sg. *synovi,* nom. pl. *synove,* odatle dvije osnove za izvođenje u današnjem jeziku *sin-* i *sinov-'),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *synb* »filius«. Pridjevi: od osnove *sin-* na *-ov sinov* (Vuk, Kosmet), poimeničen *sinov* m »bratov ili sestrin sin« (tako i cslav., starije listine,, Domentijan, 13. i 14. v.), kasnije samo na *-ьc* > *-ac sinovac,* gen. *-ovca* = *sinovac* (Istra, 13. v.; tako i u stcslav. i u ostalim slavinama, osim u bugarskom jeziku) »fratruelis, bratan, bratanac, bratanic, nećak«, pridjev *sinôvčev,* deminutivi *sinovie,* gen. *-eta* n (Vuk) prema f *sinovčeva* = na *-ica sinovčica* f »sinovčeva kći«, na *-ič sinovčić* (Ljubiša) »l sinovčev sin, 2° prezime« = *sinovičič* »isto«; na *-ča, -ica, -ika, -ka sinòvica* (Vuk) = *sinovica,* s pridjevom *sinovičin* (Hrvatska) = *sinovca* (Bella) = *sinovika* (Stulić) = *sinōvka* (također slov. i rus.) = *sinovkinja* (Novi Vinodol). Pridjevi od osnove *sinov-* na *-ьn* > *-an sinovan* (stcslav., danas ne postoji), na *-j sinovalj,* f *-vlja* (~ *kruh), sin sinovalj* (Baraković), određeno *sinàvljî* (15. v., također stcslav., slov.), na *-ьn* + *-j sinovnji* (Bella), proširen na *-ev sinovljev* (ŽK), na *-en sinovljen* (Korizmenjak), na *-ski sinòvski* (tako slov., češ. i polj.) = *sinòvski* (Kosmet). Deminutivi se tvore samo od osnove *sin-* na -ьc > *-ee sinec* (Istra), na *-ii sinic* (1679, jedina potvrda), na *-tk* > *-ák sinak,* gen. *sinka* (lS.v., Vuk, u drugim slavinama), vok. *síňko,* s pridjevom *sinkov* (Zoranie, Divković); *sinak* je hipokolistik koji govori mati za kćer ili žensko čeljade koje nije u srodstvu; na *-čio sinčić* (17. v.) = *sinčić* (Istra), na *-ček sinček,* gen. *-čeka* (hrv.-kajk., Zagreb). Na *-ák sinak,* gen. *-aka* m (16. v., u dvije glagoljske knjige naziv za župljanina i vjernika), na *-an* (upor. *kuman, sirotan), sinan,* gen. *-ana* (BiH). U Kosmetu *sindrăk* u određenim izričajima i *sînkole* < vok. *síňko* + deiktička čestica *le,* oboje zacijelo u osobitoj afektivnoj vrijednosti. Apstrak-. tum na *-stvo* od obje osnove *sinstvo* (Ančić) = *sinovstvo* (stcslav., polj., rus.) »filiatio«. Denominal na *-iti* od *sin- siniti, síním* impf. (Vuk) *(obez-, po-, pri-,* raz-), iterativ na *-va- -sinjivati,* samo s prefiksima, odatle postverbal na -aи *posinak,* gen. *-nka,* također od osnove *sinov- posinoviti.* ї riječ *sin* je hipokoristik, kao gore *sinak,* koji upotrebljava starije čeljade za kćer, snahu (Riječka nahija, Crna Gora). Prijenos roda daje tom hipokoristiku naročitu vrijednost. Riječ *sin* igra ulogu i u psovkama: *pasji, kurvin sin.* Sintagma: *goli sin* (Vuk) = *golać* »bećar, vojnik na Drini, dobrovoljac za platu«. U terminologiji bilja: *sin* (Šulek) »šimšir, buxus sempervirens«; *sina Majke božje cvijet* »pulmonaria officinalis, plućinak«, *sina Majke Božje zaklonišle* »pasji jezik, mali gavez, cynoglossa officinalis«. Prevedenica *afin sin* ili *brat* (Pergošić) od madž. *atyafi.* Samoglasnik ť je nastao iz jery-a (stcslav. *synb,* češ., polj., rus. *syn)* koji potječe iz ie. dugog и: stprus. *soūns,* lit. *sūnus,* u sanskrtu sa sufiksom *-t sutah,* od ie. korijena **seu-,* u nižem prijevoju **su-.* Prvobitno je značenje bilo apstraktno »rađanje, porođaj«. Apstraktum je postao konkrétum prema semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) kao lat. *fetus* »plod utrobe« u rum. *fat* m »dječak« prema *fată* »djevojka«. Upor. sličan razvitak u *sluga* (v.).

*Lit.: ARj* 15, 8-38. *Elezović* 2, 225. *ZbNŽ* 3, 78. *Miklošič* 335. *Holub-Kopečny* 365. *Bruckner* 528. *Mladenov* 580. *WP* 2, 470. *Trautmann* 292. Brugmann, *IF* 17, 483. sl. Hermann, *IF* 53, 99. sl. Sütterlin, *IF* 25, 70. Kluge, *ZDWf* 7, 164. (cf. *AnzIF* 24, 17). Meillet, *IJb ì,* 14. *RSl 6,* 133. *Boisacq*[3] 999-1000.

**sinábija** f (Vuk) = *senăbija* (Vuk, Bosna) = *senàbija* (Mostar) = *sanabija* (Banja Luka, Bosanski Petrovac, Podrinski okrug, Srbija)

»vrst ružičastih jabuka«. Glede *-obija* upor. kod Vraza *đulabija* (v.). Tur. *sinobi,* od toponima *Sinob.*

*Lit.: ARj* 14, 607. 845. 15, 16. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 662. *Školjić** 558.

**sinagoga** f (Marulio, Kolunić, Bernardin, Zadarski lekcionář), različito se prevodi: *sinagoga ili sajmište evrejsko* (Budinić), tj. *skupština* (Petrovic), *zbornica* (Vuk). Od gr. συναγωγή > lat. *synagoga.*

*Lit.: ARj* 15, 17.

**sinaksar** m (stsrp.) = *sinaksarb* (stsrp.) = *snaksar* (stsrp.) = *seksar* (1733) »(termin pravoslavne crkve) 1° crkvena knjiga u kojoj su životi i službe svetačke za svaki mjesec u godini, 2° crkveni kalendar«. Od srgr. συναξάριον »isto«.

*Lit.: ARj* 14, 809. 15, *21:* 835. Vasmer, *GL* 132.

**sindik** m (16. v., Dubrovnik) »1° skrbnik, zastupnik, sudac, općinski starješina, načelnik, 2° dubrovačko i bokeljsko prezime« = (s > *š) šinđik* (Kavanjin: *procurator ali šindiK).* Na *-atus* > *-at sindikat,* gen. *-ata* »njegova služba«, u moderno vrijeme »radničko udruženje«. Od gr. σύνδικος > lat. *syndicus* »advokat«.

*Lit.: ARj* 15, 22-23. *REW*[3] 8499.

**sindulja** f (Makarska i okolica) »trava savanj«. Usp. *simbulja* (pod *savanj).*

*Lit.: ARj* 15, 23.

**sindžef** m (Vuk) = *sindžev* (1733. ~ *od platna ili svile)* »na suknji postava odozdo iznutra (oko jedne podlanice široka)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla.(ar. *sinğab* > tur. *sincef)* iz terminologije nošnje: rum. *singeap* pored *singif l singef* »Einfassung, Besatz«.

*Lit.: ARj* 15, 24. *Tiktin* 1430. Korsch, *ASPh* 9, 668.

**sindžīr,** gen. *-ira* m (16. v., Vuk, Slavonija) = *sindžīr* (Kosmet) = *sinder* (Vetranie, 1653) = *sinžir* (Marulić, Zoranie, Divković, Karnarutić, Vitezović, Kačić) = *sindžijer* (Dubrovnik, pseudojekavizam) = *sandžír* (Crmnica) »lanac, veriga, bukagije«. Deminutivi na *-ьc sindžirac,* gen. *-rea* »Kettenstrich«, na *-ič sindžirić* m (Vuk) »1° srebrno puce na kružatu, prsluku, 2° *(sinđirići)* derdan od srebrnih lančića u više redova, alčica s prikovanim talirima ili drugim srebrnim novcem«, na *-če sindžírče* (Kosmet), na *-ъk* > *-ak sindžirak,* gen. *-rka* (Kralje, Turska Hrvatska) »biljka maslačak«, na *-čić sindžirčić* (Jablanac, narodna pjesma). Indeklinabile na *-li sindžirli zrno* (narodna pjesma) = na *-lija sindžtrlija* (narodna pjesma) = *sindzirlïja* (Kosmet) »koji je u lancu svezan«. Složenice: (u narodnoj pjesmi) *sindžir-halka, sindžir-gvožde.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zändžir* »isto«, srodno sa *zindan,* v.) iz terminologije oruđa: rum. *zingir,* bug. *zindži'r,* arb. *zinxhir — zixhir* = *sënxhir* = *sixhir* (gubitak *n* zbog disimilacije *n — r).* Upada u oči promjena *z-* > *s-* u hrv.-srp. i djelomice u arbanaskom jeziku.

*Lit.: ARj* 15,24-27. *Elezović 2,* 399. Miletić, *SDZb 9,* 268. *MikloSič* 403. *GM* 485. *Mladenov* 192. *Školjić** 566.

**šindel** m »vladičin tajnik«. Prezime na *-ić Sindelić.* V. *protosindel.* Od biz. σύγγελος < gr. σύγκελος.

*Lit. ARj* 15, 23.

**Singur,** upravo *Simgun,* ime Vlaha 1222—1228. u darovnici Stefana Prvovjenčanog manastiru Žici. Od rum. *singur* »samac« < lat. *singulus.* Ostatak govora srednjovjekovnih Vlaha. Upor. prezime *Samac* (Lika) i slov. *Samec.*

*Lit.: ARj* 14, 557. 15, 24. *REW** 7945.

**sìnigla** f (Stulić), običnije u pl. *sìnìgle,* gen. *-galā* (Dubrovnik) »šuljevi, hemeroidi«. Pridjev na *-αv sìniglav.*

*Lit.: ARj* 15, 28. Budmani, *Rad* 65, 169.

**sìnija** f (Vuk, Leskovac, radevski i azbukovački kotar) = *sīnlja* (Kosmet) pored *senya* = *senija* (Retkovci, Slavonija; broćanska župa, Hercegovina) »1° velika bakarna tepsija koja služi kao sofra, trpeza, sto, astal, 2° plitki pjat, plitica (Grbalj)«. Deminutiv na *-ica sinijca* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sini* = *çini* »Kina, Kitaj«, ar. *simya* »porculan«) iz terminologije kuhinjskog suda: rum. *sinie* »Grosse runde Platte, dient als Unterlage für grosse Kuchen, auf den Balkan vertritt den Tisch«, búg. *siníja* »sofra«, arb. *seni,* cine. *sinie* »tourtière«, ngr. σινί.

*Lit.: ARj* 15,28. *Elezović2,*218. 226. Můrko. *WuS 2,* 120. sl. *Mladenov* 580. *GM* 382. *Pascu 2,* 954. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 696.

**sinklit,** upravo *sinbklitb* m (stsrp.) »1° državno vijeće, zbor, 2° član državnog vijeća«, prema *sinklitika* f »žena, supruga (Domentijan)«, od gr. σύγκλητος »senat«, gr. συγκλητική »conjux«.

*Lit.: ARj* 15, 29. Vasmer, GL 132.

**sinkopa** f (Ančić) »izostavljanje slova u riječi«, od gr. συγκοπή.

*Lit.: ARj* 15, 29.

**sinod** m = *sinod* (Kožičić) = *Sinot* (Naručnik) = *sinoda* f »zbor«. Od gr. σύνοδος. Pridjevi na lat. *-alis,* proširen na *-ьn* > *-an sinodalan,* na *-bsk sinodalski* (Budinić); bez *-alis sinodski.* Denominal na *-ovati, -ujem sinodovati.*

*Lit.: ARj* 15, 30-1.

**sinohija** f (~ *ili kauzan,* Naručnik) »neka bolest«. Od gr. συνοχή > sttal. *sinoca* »febbre persistente«.

*Lit.: ARj* 4, 903. 15, 31. *DEI* 3506.

**sinor,** gen. *-óra* m (Vuk, Kosmet, stsrp., 1348; Jablana, Slavonija?) = (я > *nj) sinjor* (Makedonija) »1° meda sela, granica, kunfin, mrgin, 2° toponim (Srbija)«. Pridjev na *-bsk Sinorska reka,* hidronim u Poljanici (Srbija). Denominal na *-iti sinariti, -im* (18. v.) pored *sinjoriti (o-, pro-}* (Vuk, Srbija, Slavonija). Značajna je semantička varijanta u Vinkovcima: *on če mu osinjoriti taj komad zemlje* »preoteti«. Balkanski grecizam: rum. *a să sinorisi,* bug. *sinor,* arb. *sinuar,* čine. *sinur,* tur. *sinor,* gr. σύνορον. Zabilježiti treba još na *-ьc* > *-ac sinjorăc* m (Rab) »ime trave«. Neobičan je taj naziv na zapadu, kad je primitivům samo na istoku.

*Lit.: ARj* 9, 196. 197. 12, 401. *Elezović* 2, 226. Kušar, *Rad* 118. 28. *Mladenov* 580. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 697. *GM* 385. *Tiktin* 1422. Korsch, *ASPh* 9, 668. *Pascu* 2, 87., br. 1635. *Rohlfs* 2108. *SEZb 6,*143. Vasmer, *GL* 132.

. **sinti** (Popović), pridjev (uz *otac)* »posve isti, puki, šušti«.

*Lit.: ARj* 15, 38.

**Sinj**[1], gen. *Sinja* m (Vukov akcenat) = *Sinj,* gen. *Sinja* (Rešetarov akcenat), toponim, etnik na *-janin Sínjanin,* pridjev *sinj ski* (~a *alka).* Najstarija mu je potvrda 1345. *castrum regale Zyn,* ali hrvatska potvrda iz 1434. kaže da je prvobitni oblik *V sinj: crikvi svete Marije podb Vsinem* = 1436. *poda Vsinemb.* Pridjev *vsinjski* (1446). Prema tome današnji je oblik nastao odbacivanjem *v* u teškoj i rijetkoj početnoj grupi (upor. *sav, sa, sê,* ŽK). Čini se da taj toponim ide, sudeći prema najstarijem hrvatskom obliku, u kategoriju predrimskih toponima na *-inium (Ulcinj, Delminium* > *Duvno, Rizinium* > *Risan).* Kao *Duvno,* što se dade tumačiti iz arbanaškog, tako bi se *Vsinj* mogao uporediti sa arb. *vise* m pl. »mjesta« (u prasrodstvu sa *vbsb* > *vas).* Ako je tako, *Vsinj* bi bio toponomastički ilirski ostatak.

*Lit.: ARj* 15, 41-46. *Mažuranu* 1618. *Šurmin* 136. 432. *CD* 11, 250. *GM* 473.

sinj[2], običnije *sinji* (Vuk, Kosmet, 14. v.), određeni pridjev (u stcslav. i neodređen *sim),* kao oznaka boje uz *more, grom, kamen* (epitet uz *kukavica),* sveslav. i praslav. pridjev »1° plav, caeruleus, boje između ljubičaste i zelene ili između žute i mrke, 2° toponomastički pridjev s apelativima *(Sinje more* »Jadransko more« kod Vitezovića, uz *Glava, Vir, Vrh)«.* U istarskoj narodnoj pjesmi *sin* = *sini sokole* »siv«. Poimeničen *sinja* f (Bruvno) »ime ovci«, na *-ьc* > *-ac sinjac,* gen. *-njca* »riba oko donjeg Đerdapa«, toponim *Sinjac,* gen. *Sinjca* (Crna Gora, zaselak, izvor; rječica više manastira Pive, Lješanska nahija, polje) = *Sinoć,* gen. *SInca* (Lika, izvor Gašćice pod brdom Koren; selo, u pirotskom okrugu, Srbija, također vrelo, я mjesto *nj* nastalo u genitivu, odatle analogijski nom.), s etnikom *Sinčaranin* m prema f *Sinčarka;* na *-aia sinjača* (Gundinci kod Đakova, Otok) »riba deverika, abramis brama« [za ovu ribu usp. i *senj],* odatle na *-juša sinčuša* »vrst vinove loze«, na *-ák sinjak,* gen. *-aka* »ptica parus major«, na *-ar sinjar* m (BiH) = *sinje* n »ovan ili ovca s malo bijelom malo crnom vunom«, na *-a! sinjaši* m pl. (Dalmatinska Zagora) »obojci ili nazuvci opleteni od vune i kostreti«, na *-je sinje* n (Čubranović) »crnina«. Prošireni pridjevi: na *-ast sìnjast* (»-o.*sukno,* Ljubiša) »sivast«, na *-av sinjav,* poimeničen *Sinjava, f* (potok, pritok Miljacke), na *-ina sínjavina* (Smokvica, Korčula) »fosforescencija«, na *-ьc* > *-ac sinjavac,* gen. *-avca* m (Karlovac) = *sinjevac,* gen. *-evca* »riba dever, deverika [usp. gore *sinjača]«,* na *-ina Sinjavina* = *Sinjajevina* (ріапіпч), denominai na *-itisìnjaviti, -im* impf, »gubiti boju«. Isti pridjev s umetnutim *g* mjesto *k* (nepoznata podrijetla) *sïnjgav* (Crna Gora) »isto«, poimeničen na *-ica sinjgavica* f »sinjgava struka«. Upor. bug. *sinkav.* Inhoativ na *-éti šinjeli, -im* impf, »modřiti«. Rumunji posudiše *sein* (vuni) = *sain* »hellgrau«, postalo, kao *strein* < *зіганъпъ,* od **$ininъ,*

proširenog pridjeva na lat. *-īnus,* odatle na *-eh sineală* (Moldavija) »Waschblau, pleha«, s glagolom *a sineli, -ili* »plebati«. Dva su tumačenja o postanju. Miklošič i Berneker izvode od praslav. korijena **si-,* od kojega je *sinuti* (v.) i *prosinac,* drugi od istog ie. korijena **kei-* od kojeg je *sijed, sijer, siv* (v.). Upor. sanskr. *çyenî* f. Prema Meyeru arb. *thinjë* pl. »graue Haare« imala bi biti posuđenica iz *sinji,* što se ne čini pouzdano jer za *s-* > *th-* nema primjera u arbanaskim slavizmima.

*Lit.: ARj* 15, 16-46. *ZbNŽ l,* 308. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečný* 331. *Bruckner* 491. *ASPh* 13, 418. *Mladenov* 580. *WP* l, 295. *Tiktin* 1406. *GM* 383-4. Osten-Säcken, *IF* 33, 193. Baric, *Uzaj.,* reg. (cf. Joki, *IJb* 24, 230). Charpentier, *IF 25,* 243. Pedersen, *IF* 36, 318. CM 91.

sinjat f (Stulić, prema njegovu navodu u glagoljskom brevijaru) »koprenica, byssus«. Pridjev na *-ьn* > *-an sinjatan* »byssinus«.

*Lit.: ARj* 15, 44-45.

sinjur m (Marulić), *sinjora* f = *sinjora* (Istra) = *šinora* (Dobrinj, 1100) »gospodin, gospoda«. Talijanizam od *signore* (< lat. komparativ *senior,* gen. *-oris)* »gospodin, gospoda«. Tal. deminutiv na *-ina sinjorina* (Istra) < tal. *signorina* »gospođica«. Apstraktum na gr.-lat. *-ia sinjorija vostra* (Marin Držić) »vi«. Tal. pokrate: *ser* (Dubrovnik, 16. i 17. v.), indeklinabile pred ličnim imenom *(ser Pero)* ili pred *imperadur* (Nalješković). Ta je skraćenica, iako je došla s Apenina, starofrancuskog podrijetla fr. *sire* (nom.). Veže se sa stfr. posvojnim pridjevom u nenaglašenoj poziciji nom. *mes* < lat. *meus messire* < lat. *meus se(n)ior* > tal. *messere* > *meser* m (16. v.), indeklinabile pred ličnim imenom talijanskim *meser Ludovico, Andrea,* = *misir* (Slovinac) »popov otac«. Prezime *Meserie.* Talijanska je skraćenica *šior* m prema *siara* f (Rab) »gospodin, gospoda« < mlet. *siar* m prema f *sióra', šjõr* pored *šjer* m prema f *šjora* (Hvar); može biti deklinabile i indeklinabile u vezi s ličnim imenom: *šjer Perètu* pored *šjeru mestru* (ak. fém), *po šjor dojtūra, šjor mestru* prema *Sjori Mari.* Upor. još krčko prezime *Sormilić* (1734, Dubašnica, notárska knjiga glagoljska).

*Lit.: ARj 6,* 759. 760. 14, 858. 15, 46. Hraste, *BJF* 8, 48. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 7821. *Prati* 909.

sipa f (Vuk, Budva, Bijela, Krtole, Muo, Dubrovnik, Vetranie, Račišće, Šibenik, Krk, Senj, Ulcinj kod ribara Arbanasa, slov.) »vrsta morske ribe (hvata se *na ulignjăre,* vele u Mulu), crnilica, crnokrvka, krakatnica«. Samoglasnik » je nastao od lat. *e* > *i,* spajanjem sa *pi* > *ip.* Tako i u istro-rom. *sipa* (Rovinj), *sipariola* (Fazana) »attrezzo da pesca da pigliar seppie«. Odatle deminutiv: na *-ьc* > *-ec sipec,* gen. *-pca* (Vrbnik) = *sipac* (Brač) »meko od sipe«, odatle denominai *sipati, -am* impf. (Brač) »vabiti sipe sipcem«, na *-ica sipica* = mlet. *sepolina* (Ćozoti ih love kočama; male su, duguljaste i uske), na *-ić sipić* »sepia elegáns«. Dalmato-rom. i istro-rom. leksički ostatak od lat. *sepia* < stgr. σηπία > mlet. *sepa,* tosk. *seppia* iz ribarske terminologije. Latinizam je *sēpija f* (Vuk) »tekućina, koju izlučuje sipa, voda« > tur. *sipi.* Upor. arb. *supjé, cúpije* (Gege) < ngr. σουπιά. Stsrp. *sipija* (15. v.) je grecizam < σητηά.

*Lit.: ARj* 3, 603. 15, 47. 48. *Pleteršnik* 2, 470. *REW*[3] 7828. *Ive* 150. Vasmer, *GL* 132. *GM* 396. Štrekelj, *DAW* 50, 58.

sipati[1], *-ãm* pored *sitijem* (Vuk, ŽK, upor. rus. *syplju, sypati) (do-, is-, iza-, izrās-, ispo-, na-, o-, op-, oba-, ot-, oda-, po-, pot-, poda-, prę-, pri-, pro-, ras-, raza-, sa-, u-, za-),* sveslav. i praslav. impf, od *syp-,* prijevoj duljenja б > *y* od baltoslav., sveslav. i praslav. korijena **szp-,* »spargere, rundere«; iterativ na *-va- -sípávati, -apāvām, -sipivati, -sipujēm,* samo s prefiksima, prema praslav. prijevoju **sup-ti* u *-suti, -spêin,* koji postoji samo s prefiksima *do-, is-, iza-, na-, o-, oba-, op-, ot-, oda-, po-, pod-, pro-, pri-, pro-, raz-, raspo-, raspro-, raza-, sa-, u-, za-) :* primjeri : *dosūti, dospēm, izasūti, īzaspēm, nasūti, náspem* itd. i prema pf. na *-nu- sunuti, sünem* (Vuk) »kao usuti«. Na *-ovati sipôvatl-u-vat, -ujem* (Kosmet) *(izrās-).* Suglasnik *-p* korijena **sup-* gubi se pred suglasnicima kao u *san* < **$ъpnъ* (v.). Poluglas » korijena **stp-* gubi se i pojavljuje kao pun glas *a, eu* hrv.-kajk. i čakavskom u deklinaciji postverbala. Prema tome izvedenice se prave od pet hrv.-srp. osnova: *sip-, su(p)-, sгp-, sp-, sāp-.* Od *sip-* postverbali *síp* m (Slavonska Požega) »1° odvaljena zemlja ili kamenje, 2° gat, slap, 3° crvotočina, 4° toponim (na Dunavu ispod Tekije, na donjem Đerdapu)«, odatle pridjevi na *- łk* > *-ak sipak, f sipka* (Prigorje, *zemlja, kruška, jabuka, brašno)* »prhak«, na *-ulja sipkulja* f (Otok, Slavonija) »kruška«, augmentativ na *-ina sipina* f »prud, pržina«, na *-ljiv sipljiv* (Bosna, hrv.--kajk.) »koji se može lako sipati«, na *-ar sipar* (Istra) »pjeskovita obala« = *sipor* m (Bosna) »pržina, pijesak za nasipanje puta«; *nasip* m, pridjev *nasipan* (Belostenec), *osip* m (Vuk),

*prosip, rasip* m, pridjev *rasipan,* poimeničen na *-ik rasipnik* m prema f na *-ica rasipnica,* odatle *rasipnički,* na *-stvo rasipništvo.* Postverbal od *'*sъp: sap* m (1500) = *násap,* gen. *náspa* pored *nasata* »Damm«, augmentativ na *-ina nasapina, sep* (1333, Turopolje, Baraković; nalazi se i u češkom, lužičko-srpskom, rus. *sop), sep* (Varaždin, 1550—1660) »pregrada kod mlinova koja zadržava vodu«; pridjevi *sapan, sepen* (u toponomastici); *rasap,* gen. *raspa* pored *rasapa* m (17. v.) i *rasap,* gen. *-spi f* (Baraković) »Zerstreuung«, pridjev *rasapan,* poimeničen *rasapnik.* Postverbal u femininumu: *ospa* f (Vuk, Srbija, Srijem) »1° Hautausschlag, 2° toponim *Ospa* (1470, Hrvatsko primorje, Vinodol)«, deminutiv *ospice* f pi.; *raspa* f = (sa nejasnim *o > a* upor. *abravnica) aspa,* pridjevi *ospičav, ôspičast,* augmentativ na *-ina ostina,* pridjev *ospinast.* Upor. bug. *prespa* »Schneeverwehung«, toponim *Prespa* i polj. *wyspa* »otok, ostvro«. Od osnove *sip-* još na *-ai rasipač,* gen. *-oca* m (Vuk) »rasipnik« prema f *rasipačica,* pridjev *rasipāčan* (Lika), *sipănice* f pi. (Kosmet) »male boginje«, pridjev na *-jav sipaničav,* poimeničen part. perf. pas. *rasipanac,* gen. *-nca* (Lika) prema f *rasipanica,* part. perf. akt. *ràsipalac,* gen. *-aoca* m »razmetnik«; *sipalica* f (Dubašnica) »žena koja siplje«, na *-onjica < -alnica siponjice* (Lika, Slavonija) »žljebić preko kojega brašno sipi (dolazi ispod žrvnja)«. Apstraktum na -и/a: *sipnja* f (Stulić) »skerlet«. Postverbal na *-ka pòsipka* (Vuk), *posîpka* (Kosmet) »ašov«, deminutiv *posipče,* gen. *-eta* »služi za vađenje pepela iz kotlova«. Na *-er + -ak siperak,* gen. *-rka* m »ubrus za djecu pod bradom, na koji siplju hranu kad jedu«. Na *-ьc > -ac sîpac,* gen. *-pca* (Kosmet) »crv koji pravi crvotočine u drvu«. Od osnove **sbp- razaspitelj* (Bernardin) »rasipnik«. Od osnove **sup-:* poimeničen part. perf. ipas. *rasutak,* gen. *-tka,* pridjevi *rasutan,* poimeničen *rasutnik, rasutiv = rasutljiv, rasulo* n, na *-je rasuće, razasuće* n, *izasuće* (Stulić), možda *sup* m (Vuk) »zagrada u vodi gdje se hvata riba, daljan, garda, jaz« (usp. gore *sip, sep).* Madžari posudiše *iszap* »syrtis«, Rumunji *nasip = năsăp (sap < зъpъ) = nisip* »pijesak«, α *răsipi = risipi* (Moldavija) »zerstreuen«, odatle rum. postverbal *risipă* f »Zerstreuung«, *risipariță* »cobitis taenia«, *nisiperniță, -pornită* (Moldavija), *-parita* »Streusand«, na *-iș nisipiș* »Sandflache«. Baltičke usporednice upućuju na prvobitno značenje glagola kao i na fonetsku stranu praslav. glagola *(ъ = ui p) :* lit. *sùpti* »wiegen, schaukeln«, iterativ *šūpoti,* prijevoj u *apsiaūpti* »jemanden mit etwas bedecken, belegen«, *šauti.* Prema tome praslav. je značenje nastalo po zakonu rezultata od ie. korijena **suep-: *sup-* »schwingend werfen, schleudern, ausschütten«. Prijevoj **sųep-* nalazi se još u stcslav. *svetiti se* u prvobitnom značenju »agitare«. Praslav. prijevoju **síp-* odgovara lat. *supare,* »werfen«, *dissipare* »zerstreuen«.

*Lit.: ARj* 2, 698. 4, 120. 7, 604. 668.. 8, 559. 9, 197. 15, 46-50. *П, 23. Elezović ï, 227. 2,* 38. 44. 109. 227. Bělic, *Príroda* 301. Jeretov, *NJ* 3, 58. *Tentar, JF* 5, 214. *Miklošič* 334. *Holub-Kopečný* 365. *Bruckner* 524. *Mladenov* 581. *Trautmann* 293. *Tiktin* 1329. Kadlec, *Sborník věd právních a státních 22,* 294. si. (cf. *IJb* 9, 221). *Boisacq** 526. 1006. Lorentz, *IP* 8, 91. Osten-Säcken, *IF* 33, 204. Štrekelj, *ASPh* 28, 485.

šípati[2], *šíp am* pored *sípljem* impf. (Orahovica, Slavonija), na *-iti sipiti, -im* (Habdelić) prema pf. *sipnuti, -em* (Niš, Srbija) »1° teško disati«, *osīpnut, -sípnem* pf. (Kosmet) »2° promuknuti«, stcslav. *osipncti* »raucescere«. Postverbal *sip* m »naduha, nedüa (ŽK)«. Pridjevi na *-av sipav,* poimeničen na *-ьc sipavac,* gen. *-vca* »zadušljivac (konj)« prema f *sipavica.* Ovamo možda (prema zvuku što ga čini) *sipavac* (Šloser) »kornjaš anoplus« = na *-ljiv sipljiv* (Vuk) »asthmaticus« (bug. *sipliv), sipljaiv* (Vuk). Apstraktum na -и/a *sipnja* f (Varoš, Slavonija) »asthma«. Hipokoristik *sipo* m (Mostar) »koji ima sipnju«. Na onomatopejske sufikse *-of. sípot* m, pl. *sipati* (Otok, Slavonija) »sipnja«, pridjev značenja 2° *sipotljiv* (Voltiđi) »vaporoso«, na *-ut siputi* m pl., odatle pridjev *sipùtljiv* (Banija), poimeničen na *-ьc siputljivac,* gen. *-vca, siputljivost, siputati, siputanje* (Belostenec), na *-etljiv sipetljiv* (Lika). Onomatopeja je sveslav. i praslav., u prasrodstvu s lat. *sibilo,* tj. od ie. korijena **suei-,* kojim se oponaša zvuk disanja, zviždanja. Postoji i sa onomatopejskirn glagolskim sufiksom *-tati siptati* (o zrnju, iz puške), *-lati siplati, -a* impf. (Dalmacija, Pavlinović). V. i *sopiti, sapa.*

*Lit.: ARj* 15, 46-50. *Elezović 2,* 38. *Miklošič* 296. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 492. *Mladenov* 581. *WP 2,* 517.

sípiti, -í impf. (Vuk) (subjekt *kiša,* štokavski i čakavski; hrv.-kajk. nepoznat; Otok, Slavonija; Crna Gora) »curiti, daždjeti«. Uporedenje sa *šíiti, šíší* (Podgorica) i *šišuljati* istog značenja upućuje na onomatopejsko podrijetlo. Uporeduje se i sa ags. *sipam,* srvnjem. *sifen* »stillare« (Matzenauer) itd., te se svodi na ie. korijen **seip-* »ausgiessen«, što nije nužno ako se uzme onomatopejsko podrijetlo. Može se uporedivati i sa gr. ὕει »kiši, daždi« < ie.

*seu-* »daždjeti, curiti«. U tom slučaju pretpostavlja se proširenje osnove sa *ρ* i prijevoj **sup-*.

*Lit* · *ARj* 15, 49. *Miklósié* 296. Matzenauer, *LF* 20, 2. Wood, *IF 22,* 153. *WP 2,* 467 469. *Boisacq*[3] 987.

sir m (14. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *зугъ* »caseus«. Pridjev na *-ъn* > *-an sírni* (~α *kaca,* Vuk), *sírnã* (ili *bijela) nedjelja* = *sírna nedêlja* (Kosmet) »posljednja nedjelja mesojeda prije Časnog posta, gr. τυρινή = ἑβδομάς της τυρινήςϰ,υρΟΓ. rum. *collegi;* na *-ast sirast.* Poimeničen na *-jak sirnjah* (Budinšćina, Konjšćina, Martijanec) »ptica sitta europaea caesia«, koje se glas čuje kao *sir;* na *-jača sirnjača* f (ŽKU) »1° košara, Ijesa za sušenje sira, 2° pita«, na *-ica sirnica* f »1° mjesto gdje se drži sir, 2° tvorilo za sir, 3° pita« = na *-ik simik,* na *-jaja sirnjaja* f (Srijem) »gljiva koja se sirova jede«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac s'irac,* gen. *sirca* m (Vuk, Istra) »1° gruda sira, 2° (.metafora) kruška, 3° (Privlaka, Komletinci) vrsta momačke igre«, na *-bk* > *-ák sírok,* gen. *-rka* (hipokoristik kao *darak),* na *-ič sirić* (Istra), na *-čii slrčić* (Vuk). Na *-ar sirãr,* gen. *-ara* m prema f *sirarica,* s apstraktumom *sirarstvo.* Na *-ovaca* (prema *makovača) sirovača* »pita sa sirom«. Važan termin: *sira* f = *sirutka* (ŽK, J. S. Reljković, Bosna, Slavonija, Banat) = *sirotka* (Šušnjevo Selo) = *sjerutka* (pseudojekavizam) = u prijevoju *suroti* f (Vrbnik) = *surotva* (Zoranie, Krk, Istra) = *sürutka* f (glede sufiksa upor. *šeputkd),* pridjev *sirutkov* (-—o *mlijeko).* Deminutiv *siručica* (Vinkovci) = (prijevoj) *suručica* »biljka spiraea filipendula«. Odatle denominal *prosuručiti se* (subjekt *mlijeko').* Složenice *suzbijalo* m »dokono čeljade«, *siropust* m »Käsefasten (usp. rus. *syropustie)«,* s pridjevom *siropustan, muktesir* (Turska Hrvatska) »sir koji ostaje nakon što je sirutka istekla«. Prvi dio *mukte* (v.). Denominal na *-iti siriti se, -í (na-, o-, sa-, u-}.* Na *-enje sirenje* n (14. i 15. v., Vuk, Valjevska nahija, srpske listine, Vetranie, Marin Držić, Varoš, Slavonija, Dubrovnik, Babina Greda) »1° sir koji se prodaje na mijehove, 2° sir spremljen za zimu«. Na *-ište ariste* n (Vuk) »coagulum«, odatle pridjev na *-ъn* > *-an sirutan,* koji se poimeničuje na *-nica sirišnica* (Riječka nahija) »sprava za sirenje«, na *-njak sirišnjak* »1° sud sa sirištem, 2° trava lunaria minore«. Na *-ara sirištara* »biljka gentiana cruciata«. Na -if *siriš* m = deminutiv *sirišca* »trava angelica domestica«. Riječ *sir* kao termin za mliječni produkt nastala je iz ie. pridjeva **suros,* koji je značio »kiseo, slan«, koji se u tom značenju očuvao u stvnjem. *sur,* nvnjem. *sauer.* U metaforickom značenju očuvao se i u slavinama proširen pridjevskim sufiksom *-ov: sirov* i u prijevoju *surov* = *sirov (na-}* = (pseudojekavizam) *sjerov* »prijesan, nekuhan, nesušen (protivno *suh}i, surov* »neotesan, grub« = hrv.-kajk. *sirov.* Poimeničenje na *-ьc* > *-ac sirovac,* gen. *-vca* »1° mast (< lat. *muștum)* što curi iz grožđa prije gnječenja« = *sirovac* »2° tvrda jabuka, 3° toponim«, na *-anjka sirovanjka* = *sirovinjka* »gljiva Bratling«, na *-ica siròvica* f (Vuk), na *-ina sirovina* »1° sirovo drvo, 2° Rohprodukt, 3° prezime«, na *-ost sirovost, surovost.* Denominal na *-eti* inhoativ *sirovjeti, -im,* na *-iti siroviti, -im* (faktitiv). Samoglasnik *ì* je nastao iz jery-a < ie. и, upor. stcslav. *syrъ,* češ. *sýr, syrový,* polj. *ser,* ruš. *syroj, Á uu surov* od ie. dvoglasa *ou,* ie. **souros.* Upor. stisl. *saurr* »feuchte Erde«. Baltičke su paralele potpune: lit. *súris* »sir«, *suras* »slan«, lot. *sûrs* »papren«. U praslav. *sur-* nastalo je od ie. dvoglasa *эй* ili *ou.* Razlika između *surutka* i češ. *syrovátka* itd., osniva se na unošenju pridjeva *sirov* mjesto *sur-.* Druga je izvedenica poimeničenje. Arb. paralelu *hire* posudiše na istoku *hira.*

*Lit.: ARj 7,* 611. 15, 50-68. *Elezović 2,* 227. 229. 542. Vuković, *SDZb* 10, 403. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklošič* 335. *Holub-Kopečný* 366. *Bruckner 526. WP* 2, 513. *Tratumann* 293. *Mladenov* 581. Pedersen, *IF* 5, 59. 36, 277. Kretschmer, *Gbtta* 14, 98. Vaillant, *BSLP* 29, 40. sl. (cf. *IJb* 14, 270). Baric, *Alb.* 1, 28. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI* 6, 271). 75, 148. (cf. *IJb* 8, 198). Jokl, *Unt.* 273. Janko, *WuS* 1, 97. Loewenthal, *ASPh 9,* 187. *GM* 152. *Boisacq*[3] 846.

**sirada** f (Vuk) »plavetan gajtan kojim se optaču seljačke haljine«. Denominál na *-iti uraditi, -im* impf. (Vuk) *(o-}.* Turcizam arapskog podrijetla (ár. *sirat).*

*Lit.: ARj* 15, 51.

**sirce** n (Vrbnik) »plod od crvenog sljeza«.

*Lit.: ARj* 15, 52.

**sirce,** gen. *-eta* n (Vuk, Otok, Slavonija, Srbija) = *sirce* (Kosmet) = *sirke* (.Kralje, Turska Hrvatska) = *sircet* m (BiH, Bella) »ocat, kvasina, jësij (ŽK)«. Pridjev na *-ъn* > *-an sirćetan* (J. S. Reljković). Na *-äna* < perz. *hane sirćetana* f — na *-ara sirćetara.* Na *-ar sirćetar,* na *-ara sirćetara* f »ostenica, musca mosillus cellarius«. Denominál na *-iti sìrcetitì (se), -im* impf, *(u-)* »octiti«. Turcizam (tur. *sirke')*

*Lit.: ARj* 15, 52-55. *Elezović* 2, 230. 395.

**sirena** f (Vetranie, Kavanjin, Zrinski, latinizam) = *sirina (Starine* 23, 73, grecizam). Od kslat. *Sirena* < gr. Σειρήν > lat. *Sirēn(a),* gen. *-enis.* Ovamo i *serena* (15 — 17. v., Vetrame, Ivančićev zbornik) = *se-* »isto« < sttosk. i mlet. *serena.*

*Lit.: ARj* 14, 864. 15, 53. *Prati* 912.

**siriđžik** m (Vuk) = *saradžik* (Bosna) »bjelilo za lice«. [Od tur. *sıraca* < perz. *siraga].*

*Lit.: ARj* 15, 53. *Škaljiŕ* 567.

**sirijđae** f (Šulek, Popović) »vrsta gljiva«.

*Lit.: ARj* 15, 54.

**sirnijamli** m pl. (Alefcsandrida; upravo: *sir'niam'K)* »trube koje imaju 3 tisuće piskov, kojih su glasovi različiti«.

*Lit.: Starine* 3, 322. *Gì SUD 9,* 140.

**siròp** m = *sirup — (s > š") sirup* (Mikalja, Habdelić, Belostenec, zapadne strane), deminutiv na *-ić siropić* (Istra), *šaropić* (Božava, *a* nejasno) »sciroppo«. Evropski (internacionalni) arabizam: fr., njem. *Sirop,* lat. *syropus, sirupus,* tal. *s(c)iroppo,* od ar. *šarah* »piće« preko srednjovjekovne farmacije. Varijanta *šurup* m (Bosna) je balkanski turcizam (tur. *şurup* < ar. deminutiv juré) arapskog podrijetla: cine. *şurup.* V. *šerbet.*

*Lit.: ARj* 15, 61. 67. 17, 632. Cronia, *ID* 6, 121. *REW** 7594b. 7675. *Lokotsch* 1838. *Prati* 886. *Pascu 2,* 166., br. 1020.

**sirota** f (14. v., Vuk i drugi leksikografi) — *sjerota* (1520, Martić, pseudojekavizam) »1° orphanus, 2° pauper (i pren.)«, sveslav. i praslav. apstraktum, koji je postao konkrétum za muško i žensko lice (upor. *sluga* i tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patęstas}.* Obrazovan je s pomoću sufiksa *-ota* (v. tip *dobrota)* od ie., praslav., stcslav. pridjeva *зггъ* »orbus«, koji još živi u 13. i 14. v. u značenju »sirotan«, u češ. *siry* i rus. *siryj.* U hrv.-srp. je propao zbog homonimije sa *sir* (v.). Poimeničuje se na *-ák,* stcslav. *sirakb,* na búg. *-íja siračija.* Ta izvedenica postoji u hrv.-srp. kao arhaizam i u *sirak,* gen. *-aka* (Vuk, Dalmacija, Riječka nahija, Paštrović, Njegoš, kao i 13. i 14. v.) »sluga, miser«, deminutiv na *-ić siročić* (također prezime). Rumunji je posudiše *sărac, sărăcie,* odatle na hipokoristički sufiks *-man* (tip *Radmari)* rum. *sărman,* u ukr. sa dva hipokoristička sufiksa *-oh* (upor. češ. *kmoch* od *kmotr* < *commater)* i *-man syrochman.* Od tog konglutiniranog sufiksa nastade stcslav. i hrv.-srp. štokavsko *siromah* m prema f *siromaha,* gen. *-hi* (Istra, 15. v.) = *sirama* (Kosmet) »potrebnik, ubogać« = *siromasi* (Lastovo) = (pseudojekavizam) *sjeròmah* = hrv.-kajk. *siromâk,* gen. *-aka* (ŽK). Brojne hrv.-srp. izvedenice prave se od *sirota* i *siromah.* Od *sirota:* pridjevi *sirot, sirota* (~o *dijete,* Kosmet) = na *-ъn sirotan,, siratna* (Vuk, Vinkovci), na *-ski sirotskí.* Deminutiv na -SA *sirôtok* = *sirotek,* na *-če siroče* n, pl. *siročići,* prema f na *-ica sirotica,* odatle na *-ik siročik* m (Zaplanje, Leskovačko, Srbija), kol. na *-od siročad,* gen. *-i f,* na *-inja* (upor. *bosotinja) siratinja f (Vuk),* s pridjevom na *-ski sirotinjski,* apstraktum *sirotinjstvo.* Hipokoristik na *-an sirotan,* gen. *-ana* (Vuk, Otok, Slavonija), s deminutivom na *-če sirotanče,* gen. *-eta,* s pridjevom *sirotanov.* Augmentativ na *-ina sıratına f* (Istra) »femina misera« prema *sirotina.* Na *-ište sirotište* »Waiserhaus« (neologizam). Denominali na *-éti osirotet* (Kosmet), na *-iti sirotiti se, -im (o-),* na *-ovati sirotòvati, -òtujem* impf. (Vuk). Od *siromah* (koji je postojao i u hrv.-kaik./kako pokazuju izvedenice): pridievi na *-ъn* > *-an siromašan* (hrv.-kajk.) »ubog«, na *-ov siromahov* = *siromakov* (ŽK), na *-bski siromaški* (16. v.), poimeničen *siromaška f* (Istra), s apstraktumom na *-ina siròmaština* »zlopata« = *siromašić* (Bella). Odatle na kol. *-jad siromašćad* f. Deminutivi na *-ьc* > *-ac siromašac,* na *-e siromaše* n, prema f na *-ica siromašica,* na *-ić siromašič,* na *-bk siromašak,* gen. *-ika,* s pridjevom *siromaškov.* Augmentativ na *-ina siromašina* m »mot de commisération«. Kolektivi na *-lo siramas* f, na *-jad siromašad f.* Na *-luk siromašluk* m = na *-stvo siromaštvo* (Vuk) = *sjeromaštvo* (pseudojekavizam). Denominal *osiromašiti, -im.* Baltičke su paralele za praslav. pridjev *siru* lit. *šeirys* »udovac« prema f *Seire* »udovica«; avesta *sae* »verwaist«. To je ie. izvedenica **kheiros,* obrazovana s pomoću sufiksa *-r* (v. *dobar}* od **khei-* »nedostajati«, koja se nalazi u sanskrtu *jahati* (3. 1. sing.) »napušta«, avesta *zazãmí* »otpuštam«, gr. χῆρος »verwaist«, lat. *hērēs,* gen. *herēdis* (složenica **ghero + ē-do)* »das verwaiste Gut an sich nehmend, baštinik«.

*Lit.: ARj* 15, 51-65. 165. *Elezovič 2,* 38. 229. Oblak, *ASPh* 16, § 32. *Miklošič 296. Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 489. *Mladenov* 581. *WP* 1, 543. *Brugmann* II, 2, 353. Zupitza, *KZ* 37, 388. Pedersen, *KZ* 38, 391 (cf. *AnzIF* 21, 78). 40, 173-181 (cf. *AnzIF* 24, 44). 21, 78. Pascu, *AR 6,* 212 (cf. *IJb* 10, 180). Bartholomae, *[F* 11, 138. Miller, *ÍF* 21, 332. Uhlenbeck, *IF* 17, 95. Lohmann, *KZ* 58, 208. Nitsch, *RSl* 1, 22.

**Sisak,** gen. *-ska* m (16. v., Vuk) = *Šišek,* •*v Šiške* (hrv.-kajk-, Belostenec, Vramec, prema tome njem. *Sissek* i madž. *Sziszek),* toponim, etnik na *-janin Siščanin, Siščani* m pl. (selo, bjelovarski kotar), pridjev na *-bski sisački* (1567). Lat. *Siscia,* predrimski toponim keltskog podrijetla, vjerojatno femininum od keltskog ličnog imena *Siscius* (upor. u Galiji *Sisciacum).* Taj toponim zamijenio je stariji predkeltski *Segestica,* naziv utvrđenja na otoku što ga čine Kupa, Odra i Sava. Taj se naziv očuvao i kod nas u narodu u raznim grafijama, koje treba čitati *Sitec. Segestica* je pridjevska izvedenica (možda gr. -ιϰός) od *Segesta,* koje se opetuje na Siciliji *(Segesta* — "Εγεστα, utemeljena od Elima, koji dođoše iz Male Azije ili Fokide), u Liguriji *(Segesta > Sestri)* i u Hispaniji i odnose se vjerojatno na kretanje Maloazijaca (upor. Etruské) na evropski zapad. Dočetak *-esta* upoređuje Bertoldi s etruščansko-lat. *finestra, genėsią* (v. *brnistra), lepesta. Sisak* pretpostavlja izgovor **Siskia* u panonsko-lat. 7. v. (upor. gót. *faskja, biz.* φασϰιά, arb. *fashkë,* ar. *fasqija; faska,* Logudoro, Sardinija, < lat. *fascia,* od *faseis).*

*Lit.: ARj* 15, 69. Skok, *ZRPh* 36, 659., br. br. 21. 54, 210. Isti, *IG* 3, 32-35. Isti, *Quatrième congrès* vol. 2, 498—499. Alessio, *Onomastica 2,* 192. Bertoldi, *ZRPh* 37, 153. Bošnjak, *GGD* 15, 37. *REW*[3] 3208.

**sisati,** *-ãm* pored *-Km* impf. (16. v., Vuk, Kosmet) *(iz-, ispo-, na-, po-, za-),* sveslav. i praslav. *s.ys- »sugere«. Pridjev na *-av sisav* (Stulić), poimeničen na *-ьc > -ac sisavac,* gen. *-avca* m (Lika) »1° (metafora, pejorativna) činovnik, 2° ptica, 3° kraosac« prema f na *-ica sisavica* »1° žaba, 2° riba echeneis remora«, na *-ka sisavka* »kraosac«. Na *-ar sisar — sisavac* (Šulek, Pančić). Na *-ance sisānče, -eta* n (Srbija, Levač — Temnić, Orahovica) = sz'sče n (Vuk, Srijem) »odojak, odojče, prase koje još sisa«. Postverbal, koji je postao konkrétum *sisa* f (Vuk, Kosmet) »dojka«, odatle pridjevi na *-ast sïsast* = na *-at sisat* (Slavonija). Deminutivi na *-ica s'isica,* na *-ič sisić,* na *-ka siska* f (Brod na Kupi) -ma vimenu krave onaj dio kroz koji se muze mlijeko«. Augmentativ na *-ina sisina, sisètina* (Vuk), na *-urina sisurina,* na *-ura sisura.* Hipokoristici *sika* f = srsa = na *-tk sisak,* gen. *-ska* m »cijev na kanti, nosač«. Na *-aï sisač* (Šulek, Pančić) = *sisalac,* gen. *-oca* pored *sisaoc* m (18. v.) prema f *sisalica.* Na *-oca sisača* f (Levač — Temnić) »trava koja se bere na Biljni petak«. Na *-alo sisalo* n = *sisalje* (19. v.) = *sisaljka* (Vuk). Na *-otina sisotina* f (narodna pjesma) f »muško u mladog živinčeta«. Složenica *sisokravac,* gen. *-avca* m »zmija elaphe longissima« nastala preinačenjem *kravosac* (v.), riječi koja je postala slabo razumljiva. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. stcslav. sisari, polj. *sysać.* U istom značenju postoji prijevojni oblik a mjesto jery-a, koji je ispao: stcslav. *sbsati >* rus. sosar» > *sasati, -am, -em, posasat* (Mošćenica) = (sa -słs- > -s-) > *săli, sem* (Vuk), *sišem* (Foča) impf. *(iza-, ispo-, na-, po-, popo-), posât, pose* (Crmnica) = *sati, şasen* (Vodice), koji se ne govori u književnom i saobraćajnom jeziku; u narječjima je stezanje -sas- > -s- uklonjeno disimilacijom *s — s > s — c: scat, sein* (Cres, slov., hrv.-kajk., Zagorje, Međumurje), bez stezanja i sa ъ > ou sasuz' (18. v.) i u pf. *samuti, -ēru* (15—18. v., Bosna, Slavonija) *(iz-, na-)* kao i u prezentu *şasen* (Vodice) = *şasem* (Fužine); u part. prez. akt. *sasući* (Alberti), sás, gen. sasa m (Istra) = sasa »sisa«, *preza ssą* (Marulić), upor. stcslav. sass, slov. *ses,* deminutiv sasāc, gen. şasea (13. v.) = sasec, pl. sascz' (Istra) = *sesec* (Vitezović), na -a& *sasak,* gen. *-ska* f »1° sisanče (Pavlinović), 2° grožđe koje ima bijelo duguljasto tvrdo zrnce (Pavlinović)«, na *-ujka sàsíljka* (Bribir) »trava što je tobože zmije šašu«. U složenicama je i srsбc dao *sac,* gen. sca: *kravosac* pored *kraosac,* gen. -sca m »zmija« pored turciziranoga *kroosalija* f, na -z'ca *kra^osica.·* Deminutiv *sesçe* n (Vrbnik) »sisa«, *šaščić* (Istra) »mala bradavica od sise«. Glagoli sjysaíz *isisati* onomatopeiziraju se zamjenom s > *c: cicati, -ãm* (ŽK), *cica* (ŽK, 16. v., Zoranić, Jačke, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., Lika K) »1° dojka, 2° (metafora) čutura (Crna Gora), 3° zaobljen kamen«, na -afe *cicák,* gen. *-cha* (Vitezović). Isto i kod sas-: hrv.-kajk. cěcařz (s-), na *-zk cecek,* gen. *-cka* »sisa«. Daničić upoređuje i *cee* »neko grožđe u kajkavaca«. Upor. onomatopeju koja pripada djetinjem govoru: íz-íz, rom. *titia,* tal. *zizza,* njem. *Zitze,* rum. *fifa,* arb. *cice* pored *thithë,* bug. cz'ca, ngr. τσιτσίν. le. je korijen, koji pripada također djetinjem govoru, **seu-* »sok, mokar«, prijevoj **su-,* *su- proširen formantom s (slavine), *k:* lat. *sūcus,* njem. *saugen.* U toj onomatopeji mijenja se i vokal *i > u: cucat* (čak., češ.).

Lží.: *ARj* 3, 855. 4, 120. 7, 605. 611. 14, 653-57. 662-64. 694. 15, 68-72. *Elezović 2,* 230. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Miletić, *SDZb 9,* 368. *ZbNŽ* 5, 75. Tentor, JF 5, 203. *Miklo-Ш* 334. *Holub-Kopečný* 87. 327. 348. *Bruckner* 511. *ZSPh 2,* 307. *Mlađenov* 581. Vasmer, *RSl 2,* 28. *WP* 2, 469. *Tiktin* 1611. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197. (cf. *IJb* 5, 69. *RSl* 8, 302). Jokl, *Slaoia* 13, 325. Prusik,

*Krok* (cf. *AnzIF 4,* 143). Wood, *IF 22,* 156. Domaschke, *Jber RI* 21-25, 65 (cf. *IJb* 9, 67). *GM* 90. íCZ 56. 204. *Boísacf* 999.

**sisobaka** f »riba Jadranskog mora petromyzon marinus, paklara«.

*Lit.: ARj* 15, 72.

**sistema** f (Daničić, istočni krajevi), od gr. σύστημα, gen. -ατός = *sistem* m (zapad, prema njem.), pridjev *sistematićki* < lat. na *-icus* < gr. -ικός συστηματικός, proširen na *-bsk;* denominai na *-iz-irati sistemizirati, -mizīrām* (1853), danas *sistematizirati, -tizīrām,* uz *sistematizovati, -ujem,* jednom *sistemovati, -ujem.*

*Lit.: ARj* 15, 72-3.

**sit** (13. v., Vuk) (n«-), pridjev sveslav. i praslav. sjyía, »satt, satullus (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Proširen na *-ьn* > *-an sitan, sitna* pored *sitana* (protivno *gladan,* narodna pjesma, pripovijetka; Ljubiša, Crna Gora, upor. rus. *sytnyj* »hranjiv«; *sitan toga putovanja,* Grbalj; zbog homonimije sa *sitan* »neznatan« nije ušao u književni i saobraćajni jezik), na *-zk sitak, f sitka* »zasitan«. Apstrakti na *-ina sítina,* na *-ost sltost (ne-'),* na *-oca sitoća,* na *-ošća* (upor. *milošta) sitošća.* Prilozi *dosita* (uz *jesti)* prema *dôsta, zadôsta* (Kosmet) pored *dosti* (14. v.), *zadosti, dosti puta* (narodna pjesma), »fr. assez < lat. *ad satis«.* Upor. stcslav. *do syti »dl* κόρον«, sa sinkopom od *-i-,* koja podsjeća na rum. sinkopu *ă* u *destul* < lat. *de satullu,* ali se ta može objasniti i unakrštavanjem latinske sintagme sa slav. glagolom *dosta(ja)ti* »sufflcere«. Upor. takovu sinkopu u prilogu *zaldo* pored *žalu* (Crmnica) »zaludu«. Sinkopa *dosta* može se tumačiti prijevojem ;y : a; *-sta* pored *-ṣti* su genitivi, prvi po deklinaciji *o,* drugi po deklinaciji *i.* Upor. *riesīt,* gen. *-i* = *nèsitõst.* Dočeci *-a, -i* shvaćaju se od jezične svijesti kao deikse pa se u narječju odbacuju: *döst* (ŽK), *zadost* (ŽK), *dostakrāt* (17. i 18. v., *krat* je stari genitiv plurala) pored *dostkrat,* upor. češ. *dost, poll. došć.* Nesinkopirano *dosit* (14. v.). Od sinkope apstraktum *dostīna* (Kosmet) »priličan, dovoljan broj«. Denominal na *-iti sítiti, -im* impf. (16. v.) *(na-, za-)* = *sítit se* (Kosmet) »uživati u tuđem zlu«, na *-ati nasitati, -am.* Odatle pridjevi *zasitan (ne-), nenasilan;* poimeničenja : *nenãsit,* gen. *-anta* (Kosmet) »proždrljivac«, *nenasilnih* m prema f *nenāsitnica,* n *nenásilníce; nenosit* m (Gundulić, Đordić) = *nesit* (Míkalja, Bella, Stulić) = *nesič* (Pavlinović, sa *-ît* > *-ič* kao u *Velebíc)* »pelikan, gem«, pored *nejāsit* m = *najaset* = *najasil* (Stulić) = *najazet* = *najazit* (Alberti, Vitaljić u prijevodu psalama; *z* od unakrštenja sa *jaziti),* iz ruskog *nejasytb* f = (10. St.) σκλαβινιστί νεασήτ (s prefiksom *ja-* < *jį-* od *jeti,* koji dolazi u ruskom antroponimu *Javoloďí)* »(upravo) životinja koja ne uzimlje sitost«. Poimeničeni part. perf. pas. : *nasićenik (ne-), nasićenost (ne-).* Iterativ na *-a—sičati (se), -am,* na *-va- -sićavati, -neāvām,* samo s prefiksima *na-, za-.* Samoglasnik ť je nastao od jery-a, upor. stcslav. *sytb,* češ. *sytý, pol), syt,* rus. *sytyj.* Prilog *došli* pretpostavlja postojanje stcslav. *sytb,* gen. *syti* »sitost« i u hrv.-srp. prema pridjevu *sytb.* Sinkopa *dosta, dosti* pretpostavlja postojanje prijevoja u imenici **sUb* f pored pridjeva *ssia. Kao dokaz za postojanje tog prijevoja služi i svatovski termin *nadoslaćilo* =* *nastačilo* m (Istra) »svatovski starješina«, od *nastačiti* = *nadostačiti, -im* (Vuk, Osijek) »dobro nabaviti«. Postoji još sa krivim *ć* mjesto *č stacilo* m, u istom značenju, u Belostenca *stačilo,* u Fortisa *stačeo,* Lovrića *stáčel.* Zatim *sat: sit meda* (Belostenec) = *sita* f (Vuk) »vrsta meda, samotok, med bez saća«. Madžari posudiše *paszita* »Taufschmaus« < slov. *pasita* »isto«. U pogledu osnovnog samoglasa *y* prema ъ u slavinama nema potpune suglasnosti ni s baltičkim ni s ostalim ie. jezicima: lit. *sótis* je osnova na ť kao stcslav. *sytb,* ali je samoglas ō < ie. α kao i u pridjevu sõras »syts«. Isti je samoglas u gr. ἄαται »zasićuje se«, lat. *satis, satullus, satur* (odatle internacionalne riječi *saturirati, satira* < *lanx satura),* stir, *sãith,* got. *sops,* nvnjem. *sall,* prema sankrtu *si* u *á-si-nvan* »nezasitan«, koje pretpostavlja ie. korijen sa- kao i gr. αατος pored *sa-* u ostalim ie. jezicima. Mora se prema tome uzeti da je ie. э (sva) bio zastupljen ü praslav. sa a, odatle prijevojem duljenja *ы (y).*

*Lit.: ARj 2,* 670. 679. 681. 6, 867. 7, 367. 611. 923. 8, 64. 15, 73-88. *Elezović l,* 146. 457. 2, 230. Miletić, *SDZb 9,* 388. *Miklósié* 336. *Holub-Kopeíný 366. Bruckner* 94. 429. 528. *KZ 46,* 213. *Mlađenov* 582. *WP-2,* 444. Iljinski, *ASPh* 28, 460-461. Osten-Säcken, *IF* 33, 256. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340 (cf. *AnzIF* 25, 65). Trautmann, *Lb GR* 98-99. (cf. *RSI* 6, 342). Hirt, *PBB* 23, 338-339. Vaillant, *Mel. Mosse,* 1959. *Mažuranić 56* (dodaci). Stojković, *ZbNŽ* 27, 82-84.

**sita** f (16. v.. Vuk) = *sit,* gen. *-i* f (sjeverni krajevi Hrvatske) »1° juncus > žuka, žukva, blura = brula (v.), vaoga, šaš, ševar, rogoz, 2° toponim«, *sit,* gen. *-i* »3° mreža, zamka (2 pisca 17. v.)«, slov. sít m, tako i češ., rus. pored *sitb* i *sita,* praslav. Pridjevi na *-ьn* > *-an*

*sitan* »rogozan« zbog homonimije sa *sitan* od *sit* (v.) i *sitan* (v.) »neznatan« nije se održao u jeziku; sa dvostrukim pridjevskim sufiksom *-nen* < *-ьn* + *-en* (upór. *mesnen,* ŽK) *sitnen* samo 1871. u službenom govoru; põimeničenja *silnik* »1° sitište, 2° toponim«, na *-ica Sitnica* (hidronim i oronim, desni pritok Ibra), na *-ina siinina* »pleter«, na *-ov sitov* (Mikalja), poimeničen na *-ača sitovača* (Poljica) »sprava od site za procjeđivanje«, na *-ica Sitovica* (toponim). *Šitovo, Sitovnik, Sitovnjak* (toponimi), na *-ovit sitovit* (Šulek), na *-ost sitast.* Deminutiv na *-će *sitbce* > *síce* »Seil«. Na *-aca sitače* (Šulekov termin za botanički *juncaceae).* Na *-ika sitika* (Mačkovac na Savi) »kao pluto na udičine niti, koje drži da udica ne potone sasvim«. Na *-ina sítina,* na *-ьc* > *-ac sitinac* = na *-ište sitište,* kol. *sitje* (također toponim) = *siće* (Mikalja) »1° bunčevje, 2° toponim (Donja Tuzla, Rab)«, odatle *SUac* (Rab). Izvedenica je s pomoću formantą *t* ie. korijena **sei-, *s3İ-, *sī-, *sì-* »vezati, remen, konopac«. S istim sufiksom ali drugim prijevojem nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *sieti,* lot. *siet* »vezati«, lit. *sietas, saitas* »negve«, *pasaitas* »konopac«, lot. *sēta* »ograda, Bauernhof«, sanskr. *setu-* »negve«, avesta *hāētu* »jaz«, lat. *saeta* »čekinja«, njem. *Saite.* Prvobitno značenje »vezati« vidi se još u izvedenici na *-dio* (sufiks za oruđa) polj. *sidlo* = rus. *silo* »Schlinge«, koja se nije očuvala u hrv.-srp. Prema tome je *sita* označivala prvobitno »materijal za vezanje«, specijaliziran na biljku koja je za to služila (sinegdoha). To odgovara kulturnom značenju u upotrebi predmeta.

*Lit.: ARj* 14, 902. 15, 75. 79-88. *Mažuranić* 1311. *Miklošič 295. Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 487. *WP 2,* 464. *Vasmer 2,* 624.

**sitan,** f *sitna* (15. v., Vuk, Kosmet), bug. i sva tri ruska govora, praslav. pridjev na *-ьn* > *-an,* »1° malen, droban (protivno *krupan), 2°* dosadan (hrv.-kajk., Zagreb, Samobor), 3° toponim (u ž. i sr. r. i zajedno s apelativom *mjesto, šuma, gaf)«,* deminutivira se na *-jahan sićahan, sićahna* = (stezanjem *aha* > *a) sićan, sićana,* s dva sufiksa *-zk* Ч—*tk* > *-čak sitačak, sitačka* (Kosmet), na *-uljav sitnùljav,* na *-jušbnb sićušan,* na *-jahbm sićašan, sićušna,* na *-jurav sićurav* (Vinkovci i okolica) »vrlo sitan«. Poimeničuje se na *-ica: sitnica* pored *sitnica,* deminutiv *sitničica,* pridjev na *-jav sitničav,* na *-jar sitničar* »1° bakal, 2° cjepidlaka, 3° prezime«, pridjev na *-ski sitničārskī,* na *-jarija sitničarija,* na *-stvo sitničarstvo,* na *-ež sitnež* m »1° male stvari, 2° mala djeca (Dobro Selo)«, na *-iš sitniš* = *sitnīẓ* »sitan novac« = *sitnežḷ-až.* Na *-arija sitnàrija* (Vuk) »sitnica«. Augmentativ na *-jur sitnjūr* (Poljica) »veoma sitan snijeg«, na *-uriia sitnurija* (Varoš, Otok, Slavonija, Nevesinje, Hercegovina, Srbija). Apstraktum na *-ina sitnina* (Vuk). Složenice *sitnògorica* f (Vuk), pridjev *sitnòklas.* Denominal *sitniti, -im (iz-)* — *simit* (Kosmet) impf, »drobiti, mrviti«. Prilozi *nasitno* (Piva-Drobnjak), *ûsitno* (Kosmet). Odbacivanjem pridjevskog sufiksa *-ьn síta,* gen. *site* (Kosmet) »sitnež, sitna djeca«. Od korijena *si-,* od kojeg je i *sito.* Prvobitno je značenje »što je prošlo kroz sito, prosijan«. Upor. i rus. *sitnyj* »gesiebt«, koje je očuvalo semantičku vezu sa *sito,* a hrv.-srp. i bugarski nije.

*Lit.: ARj* 3, 869. 14, 902-3. 15, 75-85. Vuković, *SDZb* 10, 393. *Elezović* 2, 230. *Miklo'sič* 296. *Mladenov* 581.

**sito** n (Vuk, uz *gusto, često; izraz biti na situ i rešetu;* Buzet, Sovinjsko polje, Kosmet), sveslav. i praslav. »cribrum«. Pridjev na *-ost sitast.* Deminutivi na *-će síce* n (ŽK, Belostenec) »za mlijeko«, na dvostruk sufiks *-asce* < *-ьc* + *-ьce sitašce,* na *-ance* (upór. *mjestance) sitãnce,* na *-ica sitica* (Istra). Na *-ar sitar* m (također prezime), s pridjevom *sitarski* prema f na *-ica sitarica* = na *-ka sitarka, sitarica* »marama za ogrtanje«. Na *-arnica sitarnica* = *sitarija* (također toponim), na *-stvo sitarstvo.* Na *-nica sitnica* — na *-ka sitka* f (Rab, Kralje, Bosna) »sito sa napetom mrežom od konjske dlake«. Denominal na *-ati sitati,* -õrn »sijati kroz sito« > madž. *szitáim, sitkovanje* (od nepotvrđenog *sukovati)* »ručni rad na mrežotini, podnjak, filet, kraj«. Praslavenska je izvedenica od istog korijena od kojeg je *sijati* < stcslav. *sějati* s pomoću formantą *-to,* kao i lit. *sietas,* lit. *sijoju, sijoti.* Značenje »cribler« od osnove sz'- očuvalo se kod glagola *sijati* (v.) samo u vezi s prefiksom *iz-, pre-, pro-,* iterativ *-sijevati,* s istim prefiksima. Ie. korijen **sêia- / *s(i)ıa-.* Riječ *sito* je kulturna riječ koju posudiše Madžari *szita,* Rumunji *sită,* Arbanasi *site* i Novogrci σίτα.

*Lit.: ARj* 15, 79-87. *Elezović 2,* 231. *Holub-Kopečny* 332. *Bruckner* 493. *Mladenov* 582. *WP 2,* 459. *Boisacq** 374. *GM* 385. Wijk, *IF* 20, 342. *Boisacq*[3] 315.

**siv** (16. v., Vuk) = *sîv, f siva* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev »canus, sijed«, proširen na *-ast sȉvast* (Vuk) i na *-kast sivkast,* na *-uljast sivuljast.* Apstrakti na *-ina, -oca, -ost: sivina, šivača, sivost.* Poimeničenja na *-ьc* > *-ac sivac,* gen. *sîvca* m »1° sijed čovjek,

2° konj«, s pridjevom *sivčev,* na *-tk* > *-ák sivak,* gen. *sivka* »ime mačke«, na *-alj sivalj* »equus canus«, na *-aca šivača* (Lipovci, Hercegovina) »zmija tropidonotus natrix, 2° vrsta patke«; na *-an šivan* m »životinja sive dlake, konj, pas, prasac«, na *-as šivaš,* gen. *-asa* »konj, tukac, orao, golub«, na *-iac sivčac* »sivi golub«, na *-eš siveš* (Istra) »ovan«, na *-ura sivura* »čaplja ardea cinerea«, na *-ónja sivonja* m »siv vő«, s pridjevom *sívonjin,* na *-üg* m prema f *-uga* (upor. *bjeljug) sivug* prema *sivuga* »krmak, krmača«, na *-ulja sivulja* f »siva krava«, s pridjevom *sivuljin.* Složenica *sivogrivac,* gen. *-ivca* m (sjeverna Hrvatska) »(pejorativ) sjedoglav, sekeš«, pridjev *sivoper,* poimeničen na *-ka sivoperka* »ptica«, *siv-zelen (sako)* (narodna pjesma). Cincari posudiše *siv* »gris«, Novogrci σίβα »nom donné à un mulet«, σίβον »μελα-νόφοαον«. U baltičkoj grupi stprus. *sywan* »sijed«, lit. *šyvas* »isto«. Upor. sanskr. *ṣyavas* »crnkast, schwarzbraun, dunkel«. Izvedenice su to od ie. korijena **kei-,* varijante **kie-, *ki-* za oznaku boja, stvorene s pomoću pridjevskog sufiksa *-uo.* V. *sinji, sijed, sijer* i lat. *'cîmex,* u Dubrovniku *kimah,* gen. *kimka,* na sjevernom Jadranu *čomož, čemež.*

*Lit.: ARj* 15, 89-93. Bune, *NJ 2,* 213. *Miklošič* 297. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner 492. Trautmann* 306. *WP* 1, 360-361. *Mladenov* 579. Meyer, *Negr. 2,* 57. *IF 6,* И3. *Pascu 2,* 207., br. 402. Kretschmer, *KZ* 31, 383. *Uhlenbeck, PBB 22,* 537. Matzenauer, *LP* 20, 3. Kienle, *WuS* 17, 145. *Boisacq*[3] 436.

**síža** f (Paštrovići) »vrsta, fêla, ruka, sorta, struka«. Primjer iz narodne pripovijetke: *otvoriće ti se silnovite i od svake siže aspre.* Daničić veli u *Osnovama* 63: *rijei tuđa.* Ne kaže odakle je. Ako se uporedi sa rum. glagolom *eıeza* < vlat. **adsediare* od *sedere* u značenju »postavljati u red, rediti, sređivati«, dobiva se oblik i značenje koje odgovara. To je dalm.-rom. leksički ostatak od vlat. **sedia,* postverbal od **sediare,* obrazovan od *sedere s* pomoću *-iare.* Upor. *desiježa.* U Božavi *seja* »seggiola del camino« naša je riječ, nije tal. *seggio;* upor. slov. *seja* »sjednica«. Tal. *seggia* ili *seggio* »sjedalo« nalazi se možda u *sac* m (Pavlinović) »sjedalo«. Nejasno ostaje *e > a.* Takvo *e > a* pokazuje *sodo* pored *sedo* n (u *Žicu otaca).* Samoglas *i,* koji se očekuje za tai. *į* u *sede* < lat. *sedes,* nalazi se u *sido* n (Vrbnik) »katrida ali bančić«; *sido* znači u Trsatskom statutu (1640) »sjednica«, tako i u senjskom kotaru *sido* »sijelo, sjednica«. Doccino *-o* je prema našem *sijelo* ili prema mlet *-e > -o,* upor. *pallido.* Oblik *sečija* f (Banja Luka, Mostar) »minderluk« je turcizam tal. podrijetla tur. *sece* < tal. *seggio.* Dalmato-romanski leksički ostatak je *sidita* f (Kućište) »klupa pred kućom ili na obali«, part. perf. **sedita* mjesto tal. na *-uta seduta,* poimeničen part. perf. od *sedere.* Moglo bi se pomišljati i na *u > y > i* kao na *mūrus > mir.* Latinizmi ili 'učeni talijanizmi su: *asedij* m (Kuhačević) »opsada« < tal. *assedio, sedicijon,* gen. *-i* (Kašić) < lat. *seditio,* gen. -oras > tal. *sedizione* »buna«, *rezidenca* f = *rezidencija* f »boravište« < tal. *residenza,* apstraktum na *-ia* od part, prezenta lat. *residem,* gen. *-tis* > tal. *residente.*

*Lit.: ARj* 1, 115. 14, 424. 787. 781. 15, 93. *Starine* 40, 215. *ZbNŽ* 7, 319. Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 7780.

**sjäti,** *sjâm* pored *sjajem* impf. (Vuk, niski prijevojni štěpen stcslav. *su-) (oba-, za- se, u-, raža-, ras-)* pored *sijati (se), sijām* (Vuk, Crna Gora, prijevojni štěpen duljenja *ь > i* pred *j,* upor. rus. *sijatь),* sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »lucere«, prema pf. *sinuti, sínem* (16. v., Vuk) *(ras-)* »illuscere«, *sjânuti* (narodna pjesma, subjekt *sunce},* iterativ s prijevojem *ë > ije, e,* i na *-va- sijevati, sijevam* (Vuk) *(do-, iza-, o-, ot-, nat-, pro-, ras-, za-), slvãt, sêvam* (Kosmet), a pf. *sijèvnuti, sijevnem* (Vuk) pored *sjevnuti,* te *-sjavati, -sjâvăm, -sjajivati,* samo s prefiksima *oba-, iza-, ot-, pré- se, pro-, sijavati* (Slavonija, jedna potvrda). Pored navedenih prijevojnih štěpena postoji još so/ (upor. od *liti > loj}.* Taj se nalazi samo u imeničkim izvedenicama. Izvedenice se tvore od sedam korijena: *si-, sin-, sj-, šij-, sijev-, sjev-, soj-.* Osnova si- je zastupljena samo u *sinuti* (također stcslav., slov.), postverbal odatle *sin-* u praslav. imenu mjeseca decembra *prosinac,* gen. *-inča* (14—15. v.) = (češki, kod Hucuła u Galiciji; sa disimilacijom *ρ — n > ρ — m) prosimac,* gen. *prosimca* = *prosinec* (hrv.-kajk., također češ.), prema tumačenju Patačića »kajti onda sunce prosívati ili više iti počinja, znači december ili januarius«. V. još *sinji.* Osnova *sj-* < **sbj-* daleko bolje je zastupljena: apstraktum na *-aj sjaj* m, s pridjevom na *-ъn > -an sjajan* (Vuk) = *sjajan* (Kosmet), određeno *sjajni* (Vuk) »svijetao«, poimeničen na *-ača sjajnača* f »1° zlatara, zlatnica, Fleischfliege, 2° danica (Požeški kotar), krijesnica«, apstraktum na -osi *sjajnost* (Šulek, Pavlinović) »svjetlost«, denominal na *-éti sjájati (se), sjajim* (Vuk) = *sjajSt* (Kosmet), *zasjaet* (Kosmet), iterativ

*-sjaivati,* samo s prefiksima. Ovamo ide možda na *-ič sjajio m* »puran« prema f na *-ka sjajka* »pura« (Daruvarski kotar), na *-alo sjalo* »svjetlilo«, na *-ište sjalište n* (dvije potvrde) »svijetnjak, svjetionik, svjetlište«. Složenica *sjajoka* m »čovjek sjajnih očiju«. Deminutivni glagoli na *-ukati sjajukati, -čem, -kam* (Stulić) = na *-uskati sjajuskati se, -am* (subjekt *zlato,* Dalmacija, Pavlinović), od imperativa u čestici *»sjaj bože i božicu«* impf, *sjakati, sjačem* (Vuk) prema pf. *sjaknuti, sjaknēm* (Vuk), (i sa *kt > hf)* na *-eti sjakťet, -im* (Kosmet) »sijati jače«, *sjàhtiti se, -im* (Vuk, Crna Gora) »sjati se«, pridjev od part. perf. pas. *sjatan* (Sinj) »sjajan«, prilog *sjatno* »lijepo«. Osnova *sij-* samo na *-avica sijavica* (Vuk) »1° trganje u kostima, zubima ili očima, 2° grmljavina, 3° kiša koja ukoso pada (Crna Gora)«. Neologizam *sijalica* »1° Glühlicht, 2° žarulja, električna kruška«. Bolje je zastupljena osnova *sijev-:* postverbal na *-ik > -ák sijevah,* gen. *-vka* m (Vuk) »1° blijesak, 2° sijevanje očiju«, na *-alica sijevalica* (Bosna) »bol koja nastaje kao posljedica uboja, kad se pokvari krv«, na *-avica sijevavica* f »sijavica«, *sivaljka* f (Slunj) »krijesnica, lampyris noctiluca«. Osnova *sjev-:* na *-alica sjevalica* (Bukovica) »varnica«, deminutiv na *-kati sjevkati, -am* impf. (Radičević). Ovamo zacijelo *sjetovina* f »sijevanje u slabinama« (Popović; nema potvrde u narodnom govoru), *sètevce* n »ivanjska krijesnica«. Deminutiv *sjećati* (Gundulić) = *sicati* (subjekt *kriješ, munja)* »sijevati, bljeskati«, *sjeckati* (subjekt *riba)* »bljeskati se«. Glede redukcije suglasničke grupe *vc, vck > c, ck* upor. *senuti, -em* (Srbija) »sijevnuli«. Osnova *soj-* samo s prefiksima *u- >* o-, *pri- : òsoje* n (Vuk) = *Ssoje* (Kosmet), *osoja f* i *osoj* m, *soje < osoje,* gen. *soj f* pl. (Vodice) »1° strana koja nije prema suncu, 2° toponim (u sva tri roda)«, pridjev na *-ьn > -an òsojan, osòjna,* poimeničen na *-ik Osojnik* (toponim), f *osojna* = na *-ina osòjina* (Istra) = (sa *j > v* kao u *rukovet* za *rukojeť) osovina* f »isto što osoje« = *osovina* (Vodice), unakrštenjem oba oblika nastaje *osôvje* (slov.; to može biti i disimilacija *./' — j > v — /)* = *Òsovlje* (Dalmacija, Hrvatska, Slavonija, toponim) = *Òsolje* »ime šume«, s pridjevom *osõvštiv* (sufiks *-bsk + -iv)* (Vuk). Kako prefiks *o-* ne objašnjava značenje, mora se uzeti da je prvobitni prefiks bio и negativnog značenja kao *ubog; o* mjesto и je asimilacija prema starom naglasku *usoje.* To je nastalo u momentu kad taj prefiks nije više bio živ u jezičnoj svijesti. Još se nalazi u *usojnica = usojkinja* »vipera«. Prvobitno *usoje* nalazi se i u njem. toponimu *Amsel.* Oblik *osoje* je kolektivna izvedenica na *-je* od *osoj,* upor. stcslav. *osoije* »locus opacus«. Protivna je izvedenica s prefiksom *pri- prisoije* »locus apricus«. Bez sufiksa *-je : prisoj* m (čakavski) = *prisoje* n (Vuk), *prisoj* (Istra), *Prisoja* f (toponim), na *-bk Prisojak* (Srbija), pridjev *prisojan,* poimeničen na *-ica prisojnica* (Vuk) »1° zmija, 2° toponim«, *prisojkinja* (Vuk) »zmija«. Sa *j > v. Prisovik* (Dalmacija) »prisojna glavica«, *prisovje* (Pjevanija crnogorska). Za praslav. korijen **si-* nema baltičkih paralela. Ie. je korijen **skai-, *skn-, *ski-,* u sanskrtu *choya* »svjetlost«, avesta *asaya* »koji ne baca sjenu«, arb. *híjé* »sjena« = gr. σκιά, u got. *skeinan,* nvnjem. *scheinen* pokazuje formant *n* kao *sinuti.*

*Lit.: ARj 2,* 669. 4, 121. 9, 244. 13, 139. *Elezović l,* 199. *2,* 39. 137. 213. 232. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečný* 295. *Bruckner* 335. *Mladenov* 582. Matić, *HJ* l, 14. Jonke, *Rad* 275. 68. *Pleter'snik l,* 859. *ASPh 2,* 716. *WP 2,* 536. *Trautmann* 304. Hirt, *PBB* 23, 353-354. (cf *AnzIF* 11, 203). Petersson, *Balt. u. slav.* 1916. (cf. *IJb* 7,114). Iljinski, *Zbir Bahalija* (cf. *IJb* 14, 298. si.). Kałużniacki, *ASPh* 27, 272. *Boisacq*[3] 392. Joki, *Unt.* 63. Sommer, *IF* 11, 203-204.

**sjeći,** *sijècëm* impf. (14. v., Vuk) (w-, *iza-, izod-, ispro-, na-, o-, od-, po-, pod-, pre-, pro-, ras-, sa-, u-, za-}* = (ekavski, Kosmet) *seci, secem* — (ikavski) *sīci, sīčem* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *sěk-ti,* »secare (s kojom riječi je u prasrodstvu«, iterativ stvoren u hrv.-srp. prijevojem duljenja *-sijècati, -sîjecam* = (ekavski) *-secati, -am, sjekati, -čem* (Stulić) = (hrv.-kajk., Belosten.ec) *sekati, presekali* »haštriti« = (ikavski) *-sīkāt* (ŽK), samo u prefiksalnim složenicama *(ispo-, ispre-, ispro-, izo-, izod-,* uz navedene), na *-ovati -sekovati* (Belostenec), također s prefiksima, deminutivi *-sjećati, -am* »sjeći na tanko«, s prefiksima *(sa-* itd.), proširen na *-koti sjeckati, -ãtn,* s prefiksima, na *-ucati sjekucati, -am* (Dalmacija?, Pavlinović), pf. *sjêknuti, -ent* (15. v.), *sjêcnuti, -em.* Izvođenju služe četiri osnove: *sjek-, sjec-, sjeck-, sijek-.* Pridjevi: na *-ьn > -an sječan,* f *sječna (šuma,* također slov., češ., polj., ukr.), poimeničen na *-jak sječnjaci* »koljači, sjekači (zubi), odojci (februarski)«, proširen vjerojatno već u praslav. na *-j* i poimeničen *siječanj,* gen. *-čnja* m (Dubrovnik, prvobitno pridjev s dopunom *mjesec)* = *síčanj* (Brusje) = sisan/, gen. *sišnja* (analogijski prema gen?, ŽK) = *sečen* (hrv.-kajk. i slvč.), upor. *silenj* kod Hucuła »januarius, februarius«, u posljednjem sluč?ju u hrv.-kajk. i *svěcen*

(Belostenec, Habdelić) zbog unakrštenja s imenom svetkovine *Svijećnica* (v.), stcslav. *sečbnz,* strus., upor. lit. *siekis* za isti mjesec. Bella i Stulić imaju određeni oblik *siječnji.* Prema *siječanj* nemaju određenoga oblika ni *svibanj, lipanj, srpanj.* Hipokoristici od imena mjeseca *siko* m (Otok, Slavonija, subjekt u izreci *siko zasilę),* i na *-ko sečko* (Srbija, Galičnik). Glede tumačenja značenja upor. ko.d Kavanjina *silanj siječe drvo svako; sićanj misée od sičenja ima svoje ime* (J. S. Reljković); *sečen (kajti se onda led tali ali seče,* Patacie). Pridjevi na *-iv* i *-ljiv: siječiv, sečljiv* (Belostenec, Jambrešić). Postverbali: *sijek* m »udarac od siječenja, rez, perda«, *sėk,* gen. *sèka* m (Istra) »sectio«, *sjêk* m (Vuk, *slijepi sjek), kuća od sjeka, sjek od grede,* hrv.-kajk. *sek, sasjeći kuću = načiniti na sjek* (graditeljski termin, Pounje, Bosanska Krajina, Lika, Uzice) »špunt (ŻK), zgrada na ćertove«, *sjeka* f »siječenje drva u šumi«, po deklinaciji ι *sijel* f, *sjel* f. Stare su složenice s prefiksima *o-, pro-, prě-,* i *pa-: Osijek* m = *osik* (Hvar, Lastovo) »1° obor, tor, ovčara, 2° raširen i star toponim«, *Osijek* > madž. *Eszek* > njem. *Essek, Osić* (Poljica, s izmjenom *-ik* > *-ič* pod uplivom mletačke grafije *-ich), prések,* gen. *preseká* m (Kosmet) »1° pregrada u žitnici oko ambara, odjeljak u kojem se drži brašno«; *rdsjek* (Hercegovina) »određivanje poreza«; *prosijek,* star toponim u Dalmaciji i Slovenskom primorju kod Trsta (odatle naziv vina prema tal. izgovoru *prošeka)* = furi, *prossèc* »vinova loza iz koje se dobiva prošeko«; *presjeka* »1° Verhau, 2° dolina« = *preseká* (ŽU) »Graben im Weinberg zum Ansammeln vom Wasser« = *prêsika* (ZK) »1° dio vinograda odijeljen grabom, 2° (Vodice) isječena, očišćena pruga u šumi, 3° toponim (Kosmet)«; s prefiksom *pa-* praslav. *paseka* (češ., ukr.) > *pásika* samo na čakavskom teritoriju »mjesto gdje se šuma siječe i pali, pa se onda sije žito«. Miklošič ima *paseka* u značenju »alvearium«. U tom značenju posudiše Rumunji *preseká* > *prisacă* »pčelinjak«. Ovamo i *pocik* (ŽK) < **podsekb* »osnovno brvno kuće«. Apstrakti na *-ia: sječa* f (također stcslav., ukr.) »l°sj'eka, 2° pokolj«. Odatle na *-ina sječina* »dio šume gdje se sijeku stabla«. Ostale izvedenice od *sjek-:* složenice *drvosječa* (također stcslav.), *kolosjek* = *kolosik* »1° mlada šuma, 2° (u današnjem jeziku) binario, željeznički termin (jer se krivo shvatio prvi dio *kolo* kao u *kolodvor)«, sječinbaša* (Bosna) »mesar«, *sjekomăn* (Crna Gora) »čovjek koji prijeti i sramoti«, odatle denominál na *-iti sjekomàniti* »psovati koga«, s nejasnim drugim elementom *-man.* Na *-bka sjecka* f »1° isječena ili sasječena slama« = *sička* (ŽK) »stroj (mašina) koji siječe slamu«, na *-aí sjekač,* gen. -oca m (Vuk) »1° oruđe za siječenje, 2° zub u nerasta«, na *-avac,* gen. *-ăvca sjêkavac* m »badelj«, na *-avica sjehavica* (Vuk) »biljka carduus«, na *-ovina sekavina* (Srbija) »reumatizam«, na *-ivo sječivo* = *sečivo* (Kosmet) »Art Hammer« (također stcslav. i bug.) = *sjeiiva* pl. »alat za siječenje«, odatle na *-ica sječivica* »oruđe kojim se siječe i kleše vodenični kamen«, na *-otina sjekotina* (Ljubiša) »zarez, rovaš«, *usjekovanje (glave Jovana Krstitelja,* crkveni termin), na *-ьc sječac,* gen. -cea (1721) »bolest u glavi«, *sjeklić* (Martić) »čovjek koji siječe«, na *-útiéi l -otići sjekotići* = *sjekutići* »zubi prednji, gornji i donji«, na *-jak sječāk,* gen. *-áka* »zub u nerasta«, na *-janica sječanica* (upor. *gibanica}* (Bosna) »neko tvrdo jelo«, poimeničen pridjev na *-en sječena* f »stijena«, na *-ica sječenica* »oštrica«, na *-ik Sječenik* (toponim), na *-evina sječevina* »oštrac«, na *-ica sječica* »izrezano mjesto na platnu«. Prilog na *-imice sječimice* (Makarska) »oštrimice«. Od korijena *sjec-:* na *-alo sjećalo* n »oruđe kojim se kreše kamen«, proširen na *-ica sjecalica* (Vuk) »nož za sjeckanje«, na *-anac,* gen. *-nca sjecánac* = na *-avac,* gen. *-vca sjêcavac* (Vuk) »tanko izrezani kupus«, na *-avica sjêcavica* (Mostar) = *secavica* (Kosmet) »1° kuhinjski nož, 2° drvo na čemu se siječe meso«, na *-ivo sječivo* »oruđe za siječenje«, na *-ьc* + -ac *sječac* m »čovjek koji siječe«. Od osnove *sjeck-:* na *-alo sjeckalo* n »sprava za rezanje krpa«. Od osnove *sijek-:* na *-avac,* gen. *-avca sijekavac* »1° kupus, 2° badelj«, na *-avica sijekavica* »čičak«, na *-avina sijekavina* »reumatizam«, na *-bka sečka* (Kosmet) »vrijeme kad je najljuća zima«. le., sveslav. i praslav. je izvedenica *sjekira* f (12. v., Vuk) = (ikavski) *sitära* (ŽK, čuje se i kod štokavaca) = (ekavski) *sekira* (Kosmet) = (metateza *e — i > i — e) sikera* (Osijek, Varoš, Vinkovci) »1° securis (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° oronim, 3° antroponim, 1198, Krk: *Sechira, Sichira«* = *sikir* m (Vrbovsko) »sjekira za raskretanje kusavih komada u stablu *(-ir* mjesto *-ira* analogija je prema *kosir,* v.)«. Pridjev na *-ьn sjekirni* (Vuk; neodređeni oblik nije potvrđen) = *sikerna držalica* (Varoš, Slavonija), na *-in sjekirin.* Poimeničenja na *-jak sekirnjaki* (1646) »kmetovi za sječu gore«, na *-ik Sêkirnik* (stsrp. država, toponim). Deminutiv na *-tea sjèkirica* (16. v.) (koji posudiše Madžari *szekerce)* = *sikirica* »vrsta variva plosnata zrna« = *sikerica* (Privlaka, Komletinci, Gradište u Slavoniji), s

pridjevom *sikerični, s* dvostrukim sufiksom *sjekiričica, sikiričica* (Kurelac) »1° Schopflerche, 2° prezime i nadimak«; na *-će sekirče,* gen. *-eta* (Kosmet), na *-tka sjekirka,* odatle na *-ica sekirčica* »biljka viola odorata«. Augmentativ na *-etina sjekirètina* (Vuk). Na *-ište sjekirište* »držak«. Na -ai *sjekirāš,* gen. *-aša* »čeljade oboružano sjekirom«. Na *-janin:* sthrv. toponim *Sekerani* (1079), znači možda veliku porodicu koji su krčili šumu (?). Na romanski sufiks *-ata* > *-ada sikirada* f (Rab) »udarac sjekirom«. Na *-uša sjekiruša* (Koska, Banija) »ženska koja nosi šamiju nalik na sjekiru«. Složenice *sjekironos, sjekironosac,* gen. *-sca, sjekironoša, sjekironosac* pored *sjekironošica* m. Denominal na *-ati sjekirati, -am* »ubiti sjekirom«, na *-iti sjekiriti se, -im* (Vuk) »kočiti se«. S obzirom na činjenicu da se *sekira* > *sikera* javlja i u ikavskim narječjima kao i u slavinama (polj. *siekiera,* rus. *sekera, sokéra,* češ., oba lužická jezika *sekera},* jat je u *sjekira* sekundarna pojava, nije praslav. kao stcslav. *šesti,* nego je kasnije unesen, kad je riječ dovedena u etimologijsku vezu sa *sjeći,* u kojem je jat nastao prijevojem duljenja u-ie. korijenu **sek-: *sek-:* lit. *i-sékti* »eingraben«, *išsekti* »sculpere« *e* nije produljeno kao ni u lat. *secare.* Samoglasnik *i* u *sjekira* nastao je iz jery-a < ie. *u:* lat. *sec uris.* Između praslav. *sekyra* i lat. *sec ūris* razlika je u deklinaciji; praslav. je na *-a,* lat. na *i.* Riječ je prema tome kao i *arare* prema *orati* slav.-italski leksem. I *sječivo* slaže se s lat. *secīvum* »litům est quod secespita (»žrtveni nož«) secatur«. Madžari posudiše osim *szekeréé* još *.aszag* »segmentům« < *osěkí* i *szuszék* »Mehlkasten« < stcslav. *sosěkí* = *susěkъ,* češ. *soušek,* polj. *sąsiek,* rus. *susek,* ali ne s nazalom, nego sa *ç* > *u,* što upućuje na južnoslav. vrelo gdje ta riječ danas više ne postoji. Posljednje glasi kod Rumunja *sîsîiac* (Moldavija, Erdelj) = *sîsîu* »kukuružnjak, Maisspeicher«, s neobičnom fonetikom. Arbanasi posudiše slavizam *salice* < **sekyrica,* pokazuje neobjašnjeno ispadanje sloga -n'-. Lat. *secare* živi kod nas u internacionalnom pridjevu *sekantan* »dosadan, pedantan« i u glagolu *sekirati, sekiram* »ujedljivo prigovarati«, koje naša jezična svijest prekraja u *sikirati, sjekirati* prema *sjekira.* U *osjetí, ősijeié* pf. (subjekt *voda)* »opasti« prema impf, *osijècati, òsijecã* »opadati«, s postverbalom *ösjeka* »rekesa < recessus mariš« pokazuje unakrštenje sa *oseci, oseče, osecati* < praslav. *sfk-* (v.).

*Lit.: ARj* 3, 941. 4, 6. 121. 278. 281. 7, 613. 614. 9, 201. 15, 99-100. 135-141. *Mažuranić* 1313. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Elezović* 1, 233. 447. 2, 129. 215. 216. 220. 221. 592. Jonke, *Rad* 275, 69. Šamšalović, *NVj* 33, 200. si. (cf. *IJb* 11, 464.). *N3 6,* 223. Veselinović, *GĞ* 26, 229-238. (cf. *RSI* 1, 299). Jagić, *ASPh* 31, 551. Dulčić, *HJ l,* 60-61. *Miklošič* 290. Isti, *MN* 89. *Holub-Kopečný* 329. *Bruckner* 488. *KZ* 42, 352. *Mladenov* 625. *RES* 4, 193. *Trautmann* 255. *WP 2,* 475. *Tiktin* 1261. Štrekelj, *ASPh* 12, 484. Kałużniacki, *ASPh* 27, 272. Iлešić, *ASPh* 27, 143. Czekanowski, *Slávia* 7, 676. Brugmann, *IF* 28, 370. Vendryes, *WuS* 12, 244. *Boisactf* 933-934. *GM* 378. 400. *KZ* 64, 13, i bilj. Reichelt, *IF* 32, 24-25. Merlo, *Stagioni* 115. *Tiktin* 1436.

**sjën** m, f (Vuk) = *sjena* f = *sinja* (ŽK, Jačke, Glavinić, Repić, Tomiković), sveslav. i praslav. *senb,* bez paralele u baltičkoj grupi, »umbra, hlad«. U slavinama s drugim značenjima: češ., polj. »Hausflur«, koje značenje ima i madžarski slavizam *szín* »átrium«. Pridjevi na *-it sjenu,* na *-ovit sjenòvit.* Deminutiv na *-tka sjenka* = *senka* (Kosmet) (tako i bug.). Upór. slov. *senča.* Na *-ica sjenica* f »1° koliba od granja, 2° toponim *Sjenica* (Vuk)« = *Senica* (Kosmet) »varoš u Starom Vlahu«, etnik *Seničanin* ni prema f *Seríîčanha,* pridjev *semčanski* pored *senički (ovnovi, sirenje).* Značajan je oblik *semnica* (Trebarjevo, hrv.-kajk.) »sjenica«, koji pretpostavlja izvedenicu na *-nica sěn-nica* s disimilacijom *nn* > *mn.* Upór. slov. toponim *Sevnica* = njem. *Lichtenwáld.* Denominal na *-iti sjêniti (se), -Im* impf, *(p-, ob-, za-),* odatle postverbal *zasjena.* Pored *s j en* dolazi u hrv.-srp. oblik *stijenj* m = *stijenje* n =-= *stinja* (ŽK) »fr. mèche," fitilj«. Deminutivi na *-zk stijènjak,* gen. *-njka* »isto«. U stcslav. značio je taj oblik isto što i *sjen* »umbra«, tako u slov. i češ. Upór. polj. *saśćenić,* rus. *stenk* f »Schatten«. Kao treći oblik postoji u stcslav. i slov. *tênja,* hrv.-kajk. *tenja f* (Habdelić, Jambrešić, Brezovački) »umbra«. Milićević je zabilježio *tenja na staklu* (da se ne vidi kroza nj). Miklošič pretpostavlja za sva tri oblika isto podrijetlo. To bi mogao biti ie. korijen **skai-* s formantom *n* (v. *sinuti), bez* formantą u sanskrtu *chãyã* »svjetlost, svjetlucanje, sjena«, arb. *híjé* »sjena«, gr. σκιά. Time bi bio objašnjen praslav. jat iz ie. dvoglasa *ai,* a i varijanta s pored sř dala bi se objasniti paralelom rum. *reteza* < *recaediare,* gdje je *t* kao zamjena za *c* nastala na osnovu disimilacije *ť — ď* > *t — z* gubitkom palataliteta. U slavinama ie. **skai-ni* > **stenb* pored *sěnb: ť — n'* > *t — n'.* Oblik *těnb* predstavlja oblik bez pokretnog *s,*

koji je mogao ispasti kao suvišan prefiks jednako kao u *kopiti* (ŽK) < *skopiti.* WP uzimlje za *těnb, stěnb* ie. korijen *Iem(э)* (v. *tama, tmina)* kao osnovu: **tem-ni-s,* upor. lit. *uštemis* »zasjenjen«. Ako je tako, onda je moguće unakrštanje *těm* + *sénb.* Značenje *sjenica* »koliba« dobro se slaže s gr. σκηνή »tente, cabane, échoppe«, odatle internacionalno preko lat. *scéna, scenski.*

*Lit.: ARj* 15, 148-163. 16/562. 18, 203. *Elezović* 2, 218. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 331. 352. *Bruckner* 489. *Mladenov* 625. *Vasmer* 2, 11. *WP* 1, 721. 2, 536. *REW** 7106. *Boisacq** 874-875. Machek, *Slávia* 16, 189. Iljinski, *RFV* 63, 322-341. (cf. *RSI 4,* 262). Jokl, *Unt.* 61. 64. Vondrák, *BB* 29, 173-178. 248. (cf. *AnzIF* 24, 47). Rozwadowski, *Jagićev zbornik* 304-309. (cf. *RSl 2, 252).* Endzelin, *ZSPh* 16, 113.

**sjenica** f = *senica* (Srbija) = *sinica* (ŽK, Zaostrog, Omiš) = *sìnica* (Poljica, također slov., bug., ukr. i rus.), možda praslav., »parus«; postoji 26 raznih prekrajanja ovoga naziva. Svi se osnivaju na jezičnom oponašanju i gramatičnom oformljenju njezina glasa *sitzida, cici — sicigunj, štiti, sizi, zidi, sitidu.* Evo najvažnijih tipova toga interesantnoga postupka: pridjev na *-ji sjeničji* pored *-iji,* poimeničen na *-jak sjeničak* »koji ih hvata«, na *-in sjeničin.* Deminutivi na *-ica sjeničica* = *seničica* (Matevac, Srbija), na *-ić sjeničić,* na *-bka senická.* Na *-jarka sjeničarka* = *senićarka* = *sinčarka* (Otok, Slavonija) »bundeva«. Budući da jezična svijest može dovesti te izvedenice u vezu sa *sena* (v.), što daje nesmisao, ime se prekraja prema *jesen,* jer se u jeseni ta ptica najviše vida po poljima: *jesenica* (Lika) pored *jasenica.* Početak se izmjenjuje u *pšenica* (Škrljevo), *ženica, ženičica* (Skrad), *ženica* (Gėrovo), *stjenica* (Sošice, Žumberak), *šćeničak.* Izmjenjuje se i sufiks na razne načine: *sijena* (Pivnica), *sinac, sinda* (Mostar), *sinika* (Gabrovac, Niš), *sinderica* (Sv. Jelena kod Crikvenice), *sjengerica* (Prosičen kamen), *sinider* (Matevac, Niš). Upor. bug. *sim'ger, sinigir.* Sva ova prekrajanja potječu od onomatopeje *si-,* koja se pojekavljuje ili poekavljuje. Druge izvedenice uzimlju za bazu onomatopeju *ci: ciciban* (Polača, Dalmacija) = *cicibaj* = *cicibag* = *cicigoj* = *cicmiga* (Vrapče) = *cicikur* (Kõlasin, Crna Gora). Ta se onomatopeja dovodi u vezu sa *cvijet* (pučka etimologija): *cvetarić* (Grobnik), *cvijetak* = *cvitak* = *cvinjak* = *kvinac* (Vetranie) = *cvinčič;* sa *snijeg: snježarica.* U denominaci)! ove ptice na djelu su dva jezična činioca: onomatopejski (oponašanje fonemima glasa ptice) i približavanje onomatope)skog materijala leksičkom materijalu, koji postoji u jezičnoj svijesti (pučka etimologija). Naziv te ptice je prema tome tipski za ornitologijske termine. Ima narječja koja posuđuju naziv za ovu pticu: *majdžica* (Fužine) = *majžica* (Begovo razdolje, Delnice, Gėrovo) = *majžica* (Zelin mrzlovodički), od njem. *Meise.* Nema smisla s Uhlenbeckom vezati ove termine sa *sim* »plav« (v.). Taj pridjev dolazi u obzir samo za djelovanje pučke etimologije.

*Lit.: ARj* 15, 157. Hirtz, *Aves* 167. *Mladenov* 580. Uhlenbeck, *PBB* 20, 328. (cf. *AnzIF* 7, 101).

**sjesti,** *-dem* pored *sjednem* prema *sjêdnuti,* part. perf. akt. *šio, sjela* (13. v., Vuk) *(na-, o-, od-, op-, po-, pot-, pre-, pri-, pro- se, raz- se, sa-, u-, za-, zapo-}* — *sisti* (slavonski pisci) = *sjestit* (Dubrovnik) = *sèsti* (čakavski ikavci, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pf. *sėd-, sįd-,* »sedere (s kojom je riječi u prasrodstvu)« prema impf, na *-eti, -iti sjèdjeti* = *sjediti, -lm* (13. v.) *(na-)* = (ekavski) *sėdėti* = (ikavski) *šiditi* (ŽK), i iteratīvu na *-ati sjedati, -am (na-, o-, od-, pot-, pre-, pri-, sa-, u-, za-)* = (ekavski) *sedati* = (ikavski) *sidati* (ŽK), *sjedăt* (Prčanj), *sidjeti* (Perast). Deminutiv na *-kariti* (upor. *spletkariti) sjektariti, sjètkarîm* (Srbija, Milićević). U poredenju sa stcslav. *sesti, sedo* (prezent s infiksom kao u *bçdç, lęgp),* samo oblik *šesti* pokazuje samoglas *e,* koji predstavlja infinitivnu ili prezentsku osnovu. Prema tome *sjesti* predstavlja prijevoj *sēd-* > *sēd-,* koji je u stcslav. *seděti* karakterizirao imperfektiv. Na taj je način ujednačena perfektivna i imperfektivna osnova u hrv.-srp. književnom jeziku. U vezi s infinitivom *sjesti* znači »početi, uzeti, stati«, npr. *sjede care kazivati Marku* (narodna pjesma 2, 403). Postverbali: *nasjed* »mjesto gdje lađa može nasjesti«, *posjed* »imanje«, odatle na *-nik posjednik; sjed* = *sijed* (Katunska nahija, Crna Gora, pčelarski termin) = (ekavski) *sed* = (ikavski) *sid* »sjedenje, sjedište, prijestolje«, *sjeda* f »1° sjednica, 2° ovca (u zagoneci)«, f pl. *dobre vi sijede* (Vuk, jugozapadni krajevi, pozdrav). Postverbal na *-tk posêdak* (Kosmet) »sjedenje uveče«. Na *-гa sjeda* f (Vuk, Baranja, također madž. i rus.) »odar ili kolibica nad vodom, odakle se riba hvata i bije ostvima«. Na *-nik sjednik* m (Crna Gora, Riječka nahija) »sijelo, prelo« = *posjednik* »večernji sastanak«, *sldnjak* (Otok, Slavonija) = *sèdnjak* (Vinkovci, Dalj) »ribarska mreža kojom se lovi sjedeći«.

Na *-nica sjednica* (19. v., Vuk) »1° Sitzung, 2° stolica«, s pridjevom *sjednički*. Na *-lo sijelo* n = *posijelo* »sjedenje u društvu«, s denominálom na *-iti sijèliti, sijelīm* »držati s kime sijelo«; *sido* ή (Senj) »sijelo«. Apstraktum na *-ba sidba* (Kavanjin), koji je inače propao zbog homonimije sa *sidba* = *sjedba* od *sijati* (v.), održao se samo u Lumbardi *silba*. Na *-je sedete* n (Kosmet) »sjedenje«. Poimeničen part, perf. akt. *rasjelina* (Vuk) »velika pukotina, jama u zemlji«. Na *-ačica sjedačica* f (Slavonija, Vinkovci) = na *-alica sjedalica* (Varoš, Slavonija) »daska u tkalačkom stanu«. Na *-alo sjedalo* n, sa deminutivom *sjedalce*. Na *-ište sjedište,* na *-oliste sjedalīšte* n (13. v.) Na *-lac,* gen. *-aoca sjedalac* m »čeljade koje sjedi«, na *-Hac sjedilac,* gen. *-oca* (Vuk), složen *starosjedilac*. Na *-ište sjedilište.* Na *-ka sjedilka* (Stulić) = *usidelica* = *usjedilica* [v. i pod *sijed].* Na *-ilo sjedilo* n. Na *-Ujka sjediljka — sedeljka* (Srbija) »sastanak, sijelo«. Prilozi *sídce* (Jačke) = *sjede* (Šulek) = *sídé* (ŽK), *sedećke* = *sedêàki* (Kosmet). Pridjev *sjedećiv* »koji rado sjedi«. Uzvik *síd síd* (ŽK), kojim se uveče tjeraju kokoši u kokošinjak. Praslav. složenica s prefiksom *SĢ-* > *su- susjed* m = *sused* (ŽK) prema f *susjeda,* s pridjevom na *-ьn* > *-an susjedni* i na *-ski susjedski,* na *-in súsjedin.* Madžari posudiše kao starinom nomadi *szomszéd,* a ne posudiše Rumunji, koji zadržaše lat. *vīclnus* > *vecin.* U istočnim krajevima posudiše Srbi i Hrvati turcizam *komšija* m (v.). Povod posuđivanju je možda turski zakon o šefiluku (v.). Ie. je korijen **sed-,* koji je u baltičkoj grupi bez nazalnog infiksa u prezentu: lit. *seđu, sesti,* lot. *sežu, sēdu, sēst* kao i u lat. *sedeo.* Prijevoj duljenja *sēd-,* praslav. *sēd-,* generaliziran je u hrv.-srp. književnom jeziku. Osnova *sed-* nalazi se na čitavom teritoriju samo u *sedlo* (v.). Ima u narječjima ostataka od *sed-,* tako na *-je selje* (Pjevanija crnogorska) »sijelo, vijeće«. Za prijevoj *sad-* v. *saditi, sada.*

*Lit.: ARj* 10, 917-20. 14, 915-16. 15, 110-17. 166-71. 174. 17, 53-56. *Elezović* 2, 91. 109. 129. 213. Kusar, *NVj* 3, 326. *MikloUl* 289. *Holub-Kopečný* 328. *Bruckner* 488. *KZ* 45, 320. 323. *Mladenov* 577. *WP 2,* 483. *Trautmann* 258. Bartholomae, *IF 7,* 94. Iljinski, *ASPh* 34, 12-13. Tedesco, *BSLP* 24, 197-204. Moor, *UJb.* 7, 122. si. (cf. *IJb* 14, 278). *Boisacq** 216-217. 230-232.

**sjetiti se,** *-īm* pf. (Vuk) *(do-, na-, o-, pod-, pri-, sa-, sao-")* = (ekavski) *setiti se* = (ikavski) *sítiti se* (ŽK) prema impf, na -α- *sjećati se, -ãm (do-, o-, pod-, sa-, pri-, sao-)* »sich erinnern«, iterativ duljenjem osnovnog samoglasa ť na *-a- ośećati, ošēcām* pored *oćećati* (asimilacija *ź — ć* > *ć — ć,* Piva-Drobnjak) »pomalo osjećati, primjećivati, naslućivati«, *sīcāt se* (ŽK) »izmišljavati«, na *-ovati sjêtovati, -ujem* = *sêtovat* (ekavski, Nevesinje) = *silovati (Judita,* Marulić) (također stcslav., ukr. i rus.) »tugovati«, stcslav. *setiti se,* slov., bug. i praslav. Postverbal *sjeta f* (16. v., Perast, Prčanj, također stcslav. i rus.) »1° tuga, žalost, kondolencija, 2° (danas u književnom i saobraćajnom jeziku) melanholija« = *seta* (Nerezine) »3° odijelo za korotu, vrijeme korote«. Pridjev na *-ьn* > *-an sjetan* »tužan, žalostan« = *sjetan* (Vrčević) = *selon, setna* (Kosmet), *'dosjetan* (Vuk), poimeničenje *sjetnica* (za žensko čeljade) »nesrećo!« (Držić). Neologizam *podsjetnik.* Na *-o ьn sêtovbnb* (jedna stsrp. potvrda), na *-ljiv dosjetljiv.* Na *-jaj osjećaj* m, s pridjevom *osjećajan, saosjećaj.* Jat je nastao iz dvoglasa, kako se vidi iz lit. *saisti, saičiu* »proricati«. le. je korijen **soi-to,* koji se nalazi s drugim prijevojnim vokalom u stnord. *sida* »čaram«, kelt. *hűd* »čarolija«. Kako se vidi, praslav. se značenje razvilo iz magije (proricanja, čaranja). Izašlo je vjerojatno iz terminologije vještica u opći govor.

*Lit.: ARj 2,* 670. 7, 614. 15, 106. 172-74. *Mažuranii* 1314. *Elezović 2,* 220. Vuković, *SDZb* 10, 395. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklošič* 295. *Mladenov* 625. *WP 2,* 509. Brugmann, *IF* 1, 177. Lane, *Language* 11, 191-195. (cf. *IJb* 21, 320). Zaręba, *ZbFL* 4-5, 312-68. Vaillant, *RES 42,* 161.

**sjever** m (13. v., Vuk) = (ekavski) *sever* pored *sever* (Kosmet) = (ikavski) *slver* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. *severъ,* »1° vjetar, bura, boreas, tramontana (Primorje), madžaraCj sremac (Donje Dragačevo), 2° strana svijeta«. Pridjevi na *-ьn sjeverni* (16. v., Vuk), na *-j* (?) *sjeverljī* (Vuk, glede *j* > *lj* poslije *r* upor. *Jurljeva* ŽK < *Jurjeva,* ali može biti i *-rlji* mjesto *-rnji),* poimeničenje *sjevērnica* »1° sjeverna zvijezda, 2° kompas (to je značenje nastalo zbog toga što su se mornari ravnali po sjevernoj zvijezdi, dok nije bio pronađen magnet)«. Na *-jača sjevernjača* »zvijezda«. Na *-ja sjevernjak* (Pavlinović) »čovjek sa sjevera«. Na *-ov sjeverov (vjetar,* Vetranie, narodna pjesma, Petranović), poimeničen u toponimu *Sjeverovo.* Na *-ski sjeverski* (Stara Srbija), poimeničen u toponimu *Sjeversko* (Bosna). Složen pridjev *sjeveroistočni, sjeverozapadni.* Na *-ьc* > *-ac sjeverac,* gen. *-vērca* (Daničićev neologizam) »koji je sa sjevera«, *sjeverac* gen. *-érea* »suh snijeg s

burom«. Na *-ača sjeverača* = na *-ka sjeverka* (Bosna) »dinja«. Na *-ija sjeverija* (Đorđić) »sjeverna zemlja«. Na *-ina sjeverina* (Vuk, Baranja) »inje«, augmentativ na *-ina sjeverina* (Stulić) =*f sjeverina* (Brač) »kad ujedno bura duva i kiša pada«. S tal. sufiksom *-ino* > *-in* (prema *neveriri) sjevèrìn,* gen. *-ina* (Boka) »bura«. Rumunji posudiše *seaver, sever* »bura«. U baltičkoj grupi: lit. *šiaurys* m »bura«, pridjev *siaurus* f »bijesan, žestok, buran«, *šiaure* f »sjever kao strana svijeta«. Jat je nastao iz ie. *e, s* iz ie. palatala *k: *keuero-,* koje se nalazi u lat. *caurus* = (dijalektalnu) *carus* »sjever«. Prema Brückneru srodno je i sa stvnjem. *skūr* »nevrijeme«, *skūra* »vjetar«, nvnjem. *Schauer,* jer pretpostavlja i za te riječi *sk.* Naziv je prema tome lat.-baltoslav. leksem.

*Lit.; ARj* 15, 176-80. *Elezović 2,* 213. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečný* 330. Bernecker, *IF* 10, 145. *Bruckner* 490. *Mladenov* 576. *Trautmann* 303. *WP* 1, 377. Mikkola, *IF* 16, 100. Hirt, *IF 22,* 77. 37, 224. Streitberg, *IF* 3, 315. Johansson, *IF* 8, 172. bilj. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 271).

skabą f (Kukuljanovo) »ime ovci« = *skābe,* gen. *-eta* m »crn ovan« prema f *škaba* »crna ovca« (Vodice).

*Lit.: ARj* 15, 184. Ribarić, *SDZb 9,* 196.

**skablica** f (Risan, Boka) »gornji ljepši dio košulje, košuljac«.

*Lit.: ARj* 15, 184.

skâblje n (Virje) »mrlja od masti«. Upor. slov. *skāba, skâbica, skâbljica* »Fettropfen auf der Suppe, škvare, škvare (ŽK)«.

*Lit.: ARj* 15, 184. *Pleteršnik 2,* 483.

**skaca** f (Mljet) »brodski termin, da jarbuo stoji fermo, inkonja se u skači verom« [tal. *scassa, scazza].*

*Lit.:* Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *DEI* 3378. 3380.

**skačatūr** = *skačatūr,* gen. *-ura* (Vuk, Dubrovnik, Zore, Poljica) »sinonim saljatur (v.), obex serrae, skakavica (kroatizirana romanska riječ s pomoću sufiksa *-avica* i identifikacijom osnove sa *skakati,* kako biva u pučkoj etimologiji), vrsta brave kojom se otvaraju i zatvaraju vrata«. Deminutivi na *-ьc* > *-ac škačaturac,* gen. *-rea, -turčac, -čić, -rić.* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **ex-captiatorius,* glagolski pridjev na *-atorius* od glagola **excaptiare* od part. perf. *excaptus* na *-iare* > sjeverno-tal. *skatsàr,* u Dubrovniku *oskačati, zaskačati* »otvoriti, zatvoriti«. Zore ima mlet. *scazzator,* što nije potvrđeno. Upor. *šćakadur, šćekadur.* [Usp. i pod *skok].*

*Lit.: ARj* 15,184. Zore, *Tuđ.* 20. *REW*[3] *2954.*

**skädan,** gen. *-dna* m (Vinkovci) »1° u mlinu, vjetrenjači, hambani onaj dio u koji se sipa žito ili u kojem se drži brašno, 2° hidronim kod Durđenca (đakovački kotar)« = *skădanj,* gen. *-dnja* (Vodice) »3° gumno pod krovom, zgrada gdje se nalazi gumno« = *skadonj,* gen. *-dnja* (Buzet — Sovinjsko polje) »4° natkriveno mjesto za spremanje stvari, kola, pred kišom, pojata, suša, šupa« = *skedanj, škedanj, škeden* (Petruševac, Zagreb 1589} »žitnica, hambar«, slov. *skedenj, škedenj, škeden, škegen* = *šćedm* (Brkini) »isto«. Od sjevernih slavina u drugom obliku u kašupskom i polapskom jeziku. Toponim na *-šćina* < *-bsk* + *-ina Skadanšćina* (Istra). Iz stvnjem. *scugin(a)* preko stbav., nvnjem. *Scheune.* Suglasnička grupa *dn* nastala u slov., hrv.-kajk. i u istarskom iz njem. *gn* nakon prijelaza *u* > б i ŕ > ь. Čudno je što ť > 6 nije izazvalo palatalizaciju. Njemački je termin nastao iz ie. korijena **sqeu-* »pokriti, zastrti«.

*Lit.: ARj* 15, 185. 211. 17, 646. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklošič* 298. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

**Skadar,** gen. *-dra* m (Vuk, Crmnica, Kosmet), stsrp. *Skbdbrb, v Skbdrê* (1386), iz čega izlazi da je *a* nastao iz poluglasa, a taj iz *o.* Najstarija je potvrda za *a* 1395. *Skadn, Skađan* (14. v.), Vramec *Skadar na Bujani.* Toponim na Bojani, tal. *Scutari,* tur. *Isqenderijje,* od *Aleksander,* kako su Turci zvali *Skenderbega — Jurja Kastriotića', -ijje* je arapski pridjevski sufiks. Turski je naziv ušao u jezik Kosmeta *Skenderija,* pridjev *skenderiski.* Skadar se zvao i *Rosafa,* arb. *Shkodër.* Taj toponim prenosi naše stanovništvo, koje se seli iz sjeverne Arbanije. *Skadar* je zaselak u okrugu podrinskom, zemljište pod Čemernicom u Lici. Etnik *Skâdranin* m (Vuk) prema f *Skadarka* »žena odatle«, u narodnoj pjesmi *Skadarka djevojka.* Upor. arb. *Mishkodran (mi-* = *mbi* »oko«). Etnik postaje apelativ: *skadarka* je i »2° vrsta loze i grožđa (upor. bez *s- kadarka* »vrsta vina«, Brod na Savi), 3° puška izrađena u Skadru«. Pridjev *skadarski (jepiskop,* 1320), *Blato skadarska* (Kotar, 1454). *Skadrice* f pl., livade i oranice u Ostrovici (gospićki kotar). *Skadar* reflektira rimsko i grčko *Scadrà,* također pl. t. *Scodrae* kao *Salonae,* što znači da je u rimsko doba bio

veliki grad. Etnik na *-ensis Scodrensis,* na *-mus* gen. pl. Σκοδρίνων. Odnos tal. oblika *Scutari* prema lat. nije lako objasniti. Glede *u* upor. Σκυδρέων πόλις kod Prokopija. Glede í mjesto *d* upor. *Skàtar* u narodnoj pjesmi. Arb. *Shkodër* kao maskulinum bolje se slaže sa *Skzdbr* nego s lat. femininumom.

*Lit.: ARj* 15, 185. Miletić, *SDZb 9,* 228. *Elezović 2,* 233. Tomanović, *JF* 17, 207. *Krake* 36. *Mayer* \, 315-16. Skok, *ZRPh* 54, 203.

**skâdit,** *-i* f (Dubrovnik, Cavtat) prema impf. *skadìvati, skàdivati, skadati* (subjekti *dozvola, vrijeme, isplata,* osobito posuđenog novca) »istjecati, prispijevati«. Od lat. *cadere* (upor. za takav prijelaz u glagolsku kategoriju *-iti: kmit* < tal. *correre')* prema romanskom **cādēre* »pasti«, srlat. *excadere,* tal. *scadere.* Prefiks tal. i- < lat. *ex.*

*Ut.: ARj* 15, 185. Zore, *Tuđ.* 20. Kušar, *Rad* 118, 25. *DEI* 657. 3361.

skaf[1] m (Cres) »prednji krov na barci« = *(sk > šk) škaf* (Dubrovnik, Blato na Mljetu, Muo) »1° (brodski ribarski termin) dio ribarice lađe na kontracenti (u nj spremaju ribari stvari da ih more ne skvasi; tu spavaju kad su na ribanju; kad se mreže salpavaju, slažu se na škafu; na njemu je purtela, zatvara se parapetom)« = *škaf* (Rab) »2° kamenica za izlijevanje vode« = *škaf* (Korčula) »gdje se pere sude« = *škafa* f (Božava) »1° scafo d'una nave, 2° vaschetta dell' acquaio« = *škafa* (Korčula) »2° pilo (Dubrovnik)« = *škafa* (Buzet, Sovinjsko polje) »2° malo kameno korito ispod prozora u zidu, u kojem se pere sude« = *skaf* (ŽK, hrv.-kajk.) »3° poveći kabao od drveta za vodu, vino«. Ovamo još *škaf* pored *škav* (Crmnica) »4° fijoka«, *škava í* »5° ormar«. Deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ïttus škafet* m (Potomje) »ladica«. Od tal. *scafo* »guscio della nave« < gr. σκάφος > lat. *scaphus, scapha.*

*Lit.: ARj* 15, 185. Miletić, *SDZb* 9, 261. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. Kušar, *Rad* 118, 21. Tentor, *ASPh* 30, 20. Cronia, *ID 6,* 121. *REW** 7653. 7655.

**skaf**[2] m (Srijem) »krznarsko oruđe nalik na po elipse, od gvozda s drškom na ravnoj strani, zaokružena strana je naostřena«.

*Lit.: ARj* 15, 185.

**skak** m (Belostenec, Jambrešić, Vetranie) = *skaka* f, slov. *skáká î, shaki* m pl., *skako* n (Belostenec), pridjev na *-ov skokov* (~α *igra,* Jambrešić) »šah (igra)«. Odatle na *-nica skaknica* f »tabla na kojoj se igra šah«. Od tal. *scacco,* fr. *échec* < srlat. *scaccum,* prema njem. danas općenito *šah* < perz. *šah* »kralj«.

*Lit.: ARj* 15, 186. *REW*[3] 7517a.

**skala** f (Vuk, 1305-7, 1520, Crna Gora, Dušanova listina, Vrbanski statut) »1° stijena, 2° kriška (Slavonija), 3° iver (sjeverozapadna Hrvatska), komadi iverja«, na *-la skălja* (Vuk) »iver, treska (Slavonija, obično u pi. *skàlje)* = *skâljã* (srednja Slavonija) »4° nabor na suknji (Slavonska Požega, Vinkovci), 5° način češljanja, 6° nakit na glavi (Slavonija)«. Pridjev na *-ьn skálán* »koji je kao stijena«, poimeničen *skâlnica* f (Istra) »šupljina u stijeni koju kišnica učini« = na *-jenica skaljenica* »šupljina u stijeni«. Deminutivi: na *-će skalce* n (Otok, Slavonija) »služi za češljanje glave«, na *-ica školjića* (Slavonija) »mala kriška *(krumpir se reže na školjiće,* Vinkovci)«, na *-ík > -ak skãljak,* gen. *-Ijka* (Krasić) »mala treska, mali iver«. Augmentativ na *-ina skaliņa* »velika stijena«. U značenju 1° je toponim. Baltoslav., sveslav. i praslav., prijevoj *ō > a* od ie. korijena **(s)kel-* »rezati«. Lit. *skala* »Holzspan, Splitter«. U prijevoju *o* v. *kaljem, klati, prokole, raskol,* s pokretnim *s-* u *školjka.* V. i *čun.* Što se tiče značenja 1° treba upozoriti na ligursko *calma, *calmis* »haut plateau dénudé« < **cala* »rocher«. [Usp. i *skala].*

*Lit.: AŔj* 15, 192-96. *Miklošič* 298. *Holub--Kopečný* 332. *Bruckner* 493. *Mladenov* 582. *REW*[s] 1532. *Wartburg 2,* 100. i si. Alessio, *Onomastica 2,* 188. Schwantner, *PBB* 48, 309. Brugmann, *IF 5,* 377. Sommer, *IF* 11, 327. *Boisacq*[3] 189. 868-869.

**skaldin,** gen. *-ina* m (Dubrovnik) »grijalica« = *skaldin* (Istra) »olla cum favilla ad calefaciendos artus«. Od tal. poimeničenog deminutivnog pridjeva *scaldino* »Wärmtopf« *(s- < ex, caldo* < lat. *calidus,* vlat. *caldus* + *-ɜnus).* Imperativna je složenica *skaldalet* m (Mikalja) — (disimilacija / — *l > n — Γ) skandalēt* (Dubrovnik, Potomje) = *skandalēt* (Cres, Lepetane, Boka) = *skandalēt* (Korčula) = *škindzkt* (slov.. Kras) »sprava za žeravú kojom se grije krevet«, od tal. *scaldaletto* < tal. *scaldare* < *ex-cal(i)dare* i *letto* < *leetus* »krevet«.

*Lit.: ARj* 15, 194. 198. Zore, *Tuđ.* 20. Sturm, *ČSJK* 6, 55.

**skale** f pl. (Vuk, Perast, Prčanj, Korčula. Čilipi, Dubrovnik, Crmnica, Šibenik; primjer: *po skalama se ide na slar,* v.) = *skala* (14. v„

Račišće, Dubrovnik; Cavtat: *ispô skala* »spremište«; *idem uza skale,* Ančić) »1° basamaci, stepenice, ljestve, stube, merdevine, stengė, 2° pristanište (Poljica, *morska, ribarska, zadarska skala, na skali sv. Martina,* Vrbnik, 1638; *na Maltu skalu daše,* Zanoti; *od novbske skale amaldari,* 1456, Hercegovina)«. Deminutiv na *-ica skalica* f »mala Ijestva, male stube«, *skalice* f »ljestvice, Leiter«, na *-ići skalici* m pl. »(termin vezilja, ne zna se gdje se govori) osobit način u porubljivanju u liku stupnjevanja«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino skalin,* gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Varoš kod Broda, *skalin Hiti kolic)* = *skolina* f (Kanižlić) = *skaline* f pl. (Ludbreg) »stepenica, stuba, basamak«. Zamjena tog sufiksa sa *-ija* (v.) *skaliję,* gen. *skalija* f pl. (Bosna, Foča) »stube, stepenice«. Može biti i od ngr. σκαλί, pl. σκαλιά. Odatle deminutiv na *-će* ili *-ьc* > *-ac skulince* ili *skalinac* (Baraković). Ovamo i prevedenica *skalinik* za crkveni termin *graduale. S* mlet. pridjevom (sintagma) *skala levàjica* (Dubrovnik, Zore) »ljestve« = *skăla lăjavica* (Prčanj) »ljestve, stepenice otvorene za nasloniti s.. < vlat. *levatīcia,* od *levare.* Sa *sk* > *Sk : skala* (Rab, Božava), *skale* f pl. (ŽK, Crmnica) »isto što skale«, *škalin* (Buzet, Sovinjsko polje), *skaline* f pl. (ŽK) »pojedini dijelovi stepenica, basamaci«. Stara je posuđenica na *a* > *o* izvedenica na naš sufiks *-ka: škôlke* f pl. (Trebarjevo, Zagreb, hrv.-kajk., sjeverne strane; slov.) »mrtvačka nosila, Tragbahre«. Upor. arb. *shkalc* »Tragbahre«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scala* > tal. *scala.* Ta riječ pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz rum. *scară,* bug. *skala* »Treppe, Leiter«, arb. *shkallë,* stcslav., bug. i ngr. σκάλα Posuđenica iz rum. je *skara* (Stulić) »roštilj«. Kao balkanski turcizam talijanskog podrijetla preko grčkoga pokazuje *a* > *e* (tur. *iskele} : skela* f (Vuk) »1° brod, lađa, na kojoj se prevozi, čamac, kerep, komp(a), 2° łaziła, koze, makare, grušt (ŽK)« = *itela* (Crna Gora) = *(sk* > *ck) ckèla* (Kosmet) »2° naprava majstorima na građevini, 3° (metafora) prigoda, zgoda *(ako mi dođe na skelu},* 4° pristanište«. Toponim na *-janin Skeldni* (Bosna). Odatle na *-ar* < *-arius skelar,* odatle na *-ina skelarina* f (Vuk) »plata skelaru«. Na *-džija: skeledžija* m. Pridjevi *skeledžijin, skeledžijski.* Rum. *schelă,* bug. *skélje, skelica, skelička,* arb. *skele* pored *saele, shqele,* cine. *schele* f »échafaudage, 2° port«. Samoglasnik *a* > *e* objašnjava se u tal. preko ngr. deminutiva σκαλί, pl. σκαλιά. U slov. također *skêle* — *skele* (Bela Krajina) »hölzernes Sattelgestell«. Oblik *skela* pripada prvobitno istočnim krajevima. Odatle je došla i u slovenski jezik.

*Lit.: ARj* 15, 192-96. 211-12. 17, 647-49. *Pleteršnik* 2, 485. 631. *Elezović 2,* 422. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Miletić, *SDZb 9,* 260. 358. Cronia, *ID 6,* 121. *REW** 7637. Wagner, *ZRPh* 39, 96. sl. (cf Baric, *JF* 3, 203). *IJb* 13, 161. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *Ijb* 13, 161). *Romanski* 128. *GM* 406-407. *Mladenov* 582. 583. *Pascu 2,* 161., br. 927. *Miklošič* 297. 298.

**skâlnica** f (Istra) »putamen, testa, concha, patera, phiala, cratera, lanx« = slov. *skâlnica* »voda ki se ob deževju nabere po globelih na skalnatém svetu« = (sa *v* < *f) škavnica* (Buzet, Sovinjsko polje) »lokvica u kojoj se pere šareno rublje, blatna mrkva, zelenje za svinje, pelene, stare krpe«. Ovamo ide još *skaljenica* f (Zoranie) »kamena zdjela na kojoj fontani«, *skâvca* (južna Dalmacija ili otoci, prema potvrdi u *Slovincu)* »sud koji služi za prenošenje ulja s mlinice kući«. Upor. slov. *skalna* pored *škalba,* koja se sa *lv* > *lb* slaže s rus. *skalva* (Miklošič, *Lex.* 842) »globei v katero se nabira voda«. Od stvnjem. *scala,* danas nvnjem. *Schale,* od ie. korijena **skel-* »rezati«, prema tome u prasrodstvu sa *školjka, kolac, klati* (v.).

*Lit.: ARj* 15, 192-96. 211-12. 17, 647-49. *Pleteršnik 2,* 484. 630. *Miklošič* 297. *.Kiparský* 159. Matzenauer, *LF* 20, 6.

**skàlonja** f (Dubrovnik) = *skalõnja* (Smokvica, Korčula) = *škalonja* (Boka, Crna Gora, Crmnica) pored *škaljuna* (metateza *l* — *nj* > *l* — *n* palataliteta, Lepetane) = *škanjula* (Lika, metateza */* — *nj* > *nj* — *l')* = *škanjola* (Liješće, Otočac, Sinac) »ljutika«. Od tal. *scalogna* pored *ascalogna* < *ascalonia* »alium ascalonicum«.

*Lit.: ARj* 15, 195. 17, 649-50. *REW** 694. *DEI* 314. 3366.

**skàncija** f (Dubrovnik, Zore, Potomje) »pregrada u policama« = *(sk* > *šK) škancije* f pl. (Korčula, Split, Šibenik) »police« = *skàncija* (Buzet, Sovinjsko polje) »polica koja visi o zidu«. Od mlet. *scanzía, scansia,* franačkog podrijetla (frnč. *skankjari),* prema jednom mišljenju.

*Lit.: ARj* 15, 197. *REW** 7974. 7968a. *Prati* 871.

**skandal,** gen. *-ala m,* f = *skandal* (Korčula), *skandala* f (Perast) = *skandao,* gen. *-ala* (Kašić) = *skândõ,* gen. *-óla* (Dubrovnik, Cavtat), *skandal* (Hvar) = *skandal* (Crmnica) = (zamjena gr. dočetka *-al* sufiksom *-ellus) skãndel* (Božava) = *skândeo,* gen. *-ela* (Potomje) = *skandēja* f (Zaostrog) = *(sk > šk) skandal,* gen. *-ala* (Zagreb) »1° sablazan, 2° sramota, bruka« = *skandal* (Crmnica) »nesloga u kući, smutnja, smetnja«. Pridjev na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osus skandaloz,* proširen na -MZ > *-an skandalozan* (Zagreb). Na *-ша skandaluša* f (Ivan Držić) »žensko čeljade koje čini skandal«. Denominali na *-icati skandalicati, -am* impf. (Ivan Držić) < tal. *scandalizzare, skandaližati se* (Kašić), na *-idiare* < tal. *scandaleggiare,* na *-frati skandalizirati se (Zagreb').* Od lat. *scandalum* > tal. *scàndalo* < gr. σκάνδαλον.

*Lit.: ARj* 15, 197-98. 17, 650. Cronia, *ID 6,* 120. *ZbNŽ* 23, 21. Hraste, *BJF 8, 6. JF* 6, 181. Miletić, *SDZb* 9, 358. *Prati* 872. Skok, *ZRPh* 54, 194.

**skandal)** m »konop s olovom na kraju, kojim se mjeri dubina mora« = *(// >j) skàndaj* (Smokvica, Korčula, Blato na Mljetu) »naprava od plivaće tikve na kojoj je namotan kanap, uzica (na donjem kraju kanapa nalazi se kamen zamotan u mrežu; veže se na primulu na vrši; služi za mjerenje dubine mora kod lova na plavu ribu, dok tikva plovi na površini mora i služi kao signal svićarici da je ne bi odnio kurenat sa jednog mjesta)«. U Račišću govori se *skandaj* pored *skãndel* i znači »tanki konop za vezivanje velike lađe«. Denominal *skandaljati, -am* impf, pored *skandaljávati, -àljãvam* (Mikalja) »mjeriti dubinu«. Brodski i ribarski termin od tal. *scandaglio,* denominal *scandagliare* < lat. *scandaculum* (od *scanderé).*

*Lit.: ARj* 15, 197-98. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. *REW** 7649a. *Prati* 872.

**skangàlati,** *-am* impf. (Srbija) »zbijati šalu i lakrdiju«.

*Lit.: ARj* 15, 199.

**skapati,** *-ljem* pored *-am* pf. = *skapisati, -Um* (Bosanska vila, 1887; Bosna) prema impf, na *-va- skapavati, skapavam* (Vuk) »od muke, gladi, itd., poginuti, pogibati«.

*Lit.: ARj* 15, 199.

skąpiiiati (se), *-am* pf. (Perast, objekt *nekoga, glavu;* Marulić, Marin Držić, Crna Gora, narodna pjesma) = *škapulat* (Božava, Kolunićev zbornik. Mirakuli, Transit, Cres, Bukovica u Dalmaciji, Zaostrog, Lika) »spasiti, osloboditi (se)«. Od tal. *scapolare* »liberarsi, disimpacciarsi«. U Šibeniku *spapulat* »isprazniti (bocu)« je od tal. *spappolare* »ridurre in pappa«. Ovamo i pridjev *skapui* (Transit, Obrovac, 1527) »slobodan«, od tal. *scàpolo* (14. v.) »libero da vincoli, non ammogliato, libero da catena (sulle galere)«, déverbal od tal. *scapolare,* srlat. *scapulus* (Mleci; 1255), Po pučkoj se etimologiji ovamo veže *skapùlar,* gen. *-ára* (Dubrovnik, poslovice 17. v., Zore) = *skapùlar,* gen. *-ara* (Belostenec, Jambrešić, Gućetić, Zaostrog u Dalmaciji, Slavonski Brod) »1° dio redovničke haljine koja seže do koljena, a pokriva prsa i leđa (nose je npr. benediktinci, karmelićani, dominikanci), 2° dva komadića vunene robe koje vezane vrpcom nose na prsima i leđima članovi nekih bratovština (npr. bratovština Majke Božje Škapularske)« = *škapuljír* m (ŽK), pridjev *škapuljirski (Majka boza škapuljirska,* ŽK). Dolazi od lat. *scapulare* n > tal. *scapolare,* od srlat. *scapula* »pleća (odjeća je prvotno odgovarala kod Sv. Benedikta gr. ἀνάλαβος)«, s prijenosom značenja za članove bratovštine pridružene redovničkoj braći koji su kao znak pridruženosti dobili sličan predmet u manjem obliku. Oblik sa *-ir* od njem. *Skapulier.* Ovamo ide i *sklopar* = *skoplar* (v.). Od lat. *capulus* m, deminutivne izvedenice na *-ulus* od korijena glagola *capere* > tal. učeno *capalo* m »manico dell'aratro« dolazi s prefiksom 5-. < *ex-* denominal *scapolare* > gore *skapulati,* dok od sinkope penultime **caplu* i metateze *l *clapa* slov. *čap* m = *čap* (Notranjsko) »creda ovaca« > furl, *dap,* mlet.-tršć. *ciapo.* Odatle denominal *čapat, -am* impf. (Hvar, Kvarner) »uhvatiti«, *ščapit, -im* (ŽK)i »uhvatiti«, slov. *capii* »ergreifen«, *capat* (Režija). V. i *skapuo.*

*Lit.: ARj* 15, 200. 17, 650-51. *Setka. 2,* 177. 184. *DEI* 3372. Hraste, *BJF* 8, 51. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 1, 93. Stürm, *ČSJK 6,* 79. *REW*[3] 2955. Zore, *Tud.* 20.

**skapuo** = *skapui* = *škapuo* = *skapui* (Transit, Obrovac, 1527), pridjev, »liber, solutas«. Od tal. *scapolo* »isto« < lat. prefiks *ex-* > i- ı *capulus* > *capalo* (od korijena glagola *capere).* Usp. *skapulati (se).*

*Lit.: ARj* 15, 200. 17, 650-1. *Pleterśnik 2,* 630. *REW*[3] 2955. *DEI* 739. Matzenauer, *LF 20,* 6.

**skärač,** f *skarcą* (Dubrovnik, Ranjina) »1° škrt, 2° nedovoljan, kratak (u starim dubrovačkim spomenicima)«. Denominai na

*-ati skàríat (s pameti)* »svrći s pameti (prevedenica od tal. *scarseggiare di cervello)«,* na *-iti skarcili, -im* (Voltidu) »kratiti, pokratiti«. Opominje na tal. pridjev *scarso > skars, -a* (Istra, Krk) »slab, nepotpun«, ali se ne poklapa u početku. S tim se potpuno slaže slov. *skŕš — škrš,* upór. furi, *s'ciàrs.* Oblik *scarso* je part, perf. *excarpsus* (prefiks *ex-* i *cartere).* Ovamo ide možda na deminutiv *-élla', škaršela* f (Šibenik) »zet (Korčula), špag (Dubrovnik)« < tal. *scarsella.*

*Lit.: ARj* 15, 200. 201. 202. *JF* 11, 85. Stürm, *ČSJK 6, 55. REW** 2961. 7989. *DEI* 3377.

**skaram**[1], gen. *skarma* m (Mikalja, Primorje, Potomje) = (najčešće *sh > šk) skaram,* gen. *-arma* (Budva, Mljet, Račišće, Dubrovnik, Cavtat, Poljica) = *škaran* (Korčula) = *(a > é) škeran* (Božava) = *škeram,* gen. *škerma* (Senj) »palac utvrđen na skalamaru, koji je pričvršćen na razmu (za nj se veže veslo stropom, kad se vozi)«. Apstraktum na lat. *-atura >* mlet. *-adura škarmadüra* f (Račišće, Korčula) = *skermadûra* (Senj) »postolje za skaram«. Brodski termin od tal. *scarmo,* mlet. *schermo* pored *scalmo <* lat. *scalmus,* gr. σκαλμός. Oblici sa *l > r su* kao u ngr. αδερφός < stgr. αδελφός.

*Lit.: ARj 15,* 200. 17, 651-652. 655-56. Cronia, *ID 6,* 125. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. *REW*[3] 7640. *Prati* 870. Štrekelj, *ASPh* 28, 528.

skaram[2] (Komiža na Visu) = *skaram* (Dubrovnik, Budva, Zadar) »morska riba sphyraena = *škeram* (Mali Iz) = *škaran* (Lorini) »sphyraena vulgáris«. Od tal. *(pesce) schermo* (Abruzzi). Za naziv usp. sinonim *jaglunič* i njem. *Pfeilhecht.* V. gore *skaram*[1].

*Lit.: ARj* 15, 200. Matzenauer, *LF* 20, 6. Hirtz, *Pisces* 373. 408.

**skarambēž,** gen. *-éža* m (Dubrovnik), odatle deminutiv na *-ьc > -ac skaranbezac,* gen. *-Sca* (Stalić) = (bez umetnutog *m* pred labijalom) *skarabeža* f (Vetranie) »žohar«, *skarabež* m (Daničićeve poslovice) »govnovalj«, *(sk > šk* i zamjenom *ž > č) škarambēč* (Vuk, Perast, Crna Gora) »nekaka bubina«, *škarambēč* (Prčanj, Budva, Šćepan, Paštrovići) »crni žohar«, (zamjenom dočetka *-ež* deminutivom *-ella) škaràmbela* (Korčula) »žohar, popić (Šibenik)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od osk. **scarafaius >* tal. *scarafaggio,* kllat. *scarabaeus* sa *a > e* pred palatalom (prijevoj). Oblik sa *-eč* odgovara dočetku mlet. *scarafazo, scaravazo* »Mistkäfer«, stpad. *sgaravazo, zgravaz* (Valmaggia). Tu je oskičko *-aius* zamijenjeno sufiksom *-aceus.* Dočetak u *scaràmbela* upor. s dočetkom u *skaraver* (Rovinj). Sa *a >* ou nenaglašenom položaju *skórovala f* (Vrančić) »scarabaeus« = *(sk > šk) škorovača = skrovaía* (Zaostrog) »gusjenica« pokriva se posvema s gore spomenutim mlet. *skaravazo,* premda nije posuđeno iz mlet., kako pokazuje α > o. I to se ima smatrati dalmato-romanskim leksičkim ostatkom od **scarabaceus.*

*Lit.: ARj* 15, 200. Budmani, *Rad 65,* 164. *BI 2,* 531. *REW*[3] 7658. *Ive 2. Prati* 873. *Miklošič* 340. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Skok, *ZRPh 54,* 470.

**skarduia** f »riba u Vranskom jezeru na Cresu, prazić (deminutiv od *praz* m »jarac«, glede prenošenja na ribe upor. *oslič)«.* Od sttal., mlet. *scàrdola.* Na dva tal. deminutivna sufiksa *-ɜnus + -ulus: skardînulal-noia f* (Rab, Molat, Božava) »scardola« < mlet. *scardinola«.* Od lat. *scarda* (Polemius, Silvius) > fr. *écharde* »Stichling«. Ako je *scarda* »Art Fisch« isto što franc, *skarda,* onda bi se moglo upoređivati i sa slav. *skrada* »1° Gemeine Quecke, triticum Tepene, 2° Geissklee, cytisus sagittalis« = (s umetnutim *f) skräjda* »Ginster, genista sagittalis«.

*Lit.: ARj* 15, 201. *Pleteršnik 2, 495. REW** 7660. 7979. *Gamülscheg* 335. Skok, *ZRPh 54,* 472. *DEI* 3375.

**skaredan,** f *-dna* (Vrančić, Stulić, Srijem, Bačka, Banat, Srbija), sveslav. i praslav., pridjev *škaredí,* »gadan, gnusan, smradan, nečist« = *skaradan* »bestidan, ružan, nepristojan«, zamjenom sufiksa *-ыг* sa *-ljiv skaredljiv (~a djeca),* apstraktum na -osi *skarednost.* Samoglas *e* je nastao iz palatamog nazala *ę:* stcslav. *škaredí,* polj. *szkaradny.* Rumunji posudiše sa sufiksom *-av,* kome dodaše svoj *-icios <* lat. *-iceus + -osus: scarăndavicîos* »scheusslich« = *scarăndavos, scarăndavitură* »Abscheu«, *a scarăndivi* »angewiedert werden«. Arbanasi: *shkar(e)-zonj = shkarzenj* »ziehe durch den Schmutz, verachte, beleidige«. Od ie. korijena **sker-,* u prijevoju **skor-, *skor-,* gr. σκωρ »gnoj«, proširenog sufiksom *-eđb,* koji odgovara lat. *-andus, -endus.* Upor. još lit. *škara* »laciniae« i lat. *suscerđa, muscerda.* V. *skvrna.*

*Lit.: ARj 15,*201. *Miklošič39S. Holub-Kopečny* 370. Bruckner, *KZ* 45, 312. *Tiktin* 1378. *GM* 407. Matzenauer, *LF* 20, 6—7. Niedermarm, *IP* 10, 233. Heinsius, *IP 12,* 180. Gray, *BSLP* 25, 80. Scheftelowitz, *WZKM 21,* 128. (cf. *RSI l,* 278). *Boisacf* 883. *WP2,* 587.

**skarlát** m (Stulić, Kašić, Mikaila, slov.), pridjev na *-ьn* > *-an skarláton = skėriai,* pridjev *skèrlatov* (Gradić) '= *skèrlet* (Vuk, Mikalja, Divković, Bukovica, Martié), *skèrletan* (Vuk, Kašić), poimeničen *skerletnik* (Bakšić), na *-bk* > *-ák skerletak,* gen. *-tka* (Stulić) »vrst trave« = *skrlat* m (Vetranie, Kavanjm), *skrlatan* (Bernardin) = *skriet* (Daničić), *skrletan,* indeklinabilni pridjev na *-li skrletli,* koji se pokračuje *skrli-merdžan = ckrli-merdžan = skerli-merdžan* »koralj«; *skrletak,* gen. *-tka* »vrst žalfije«, denominal inhoativ *skŕletiti se, -ï* impf. (Vuk, narodna pjesma) »postajati crven kao skriet« = *(sk > šk) skrlat* (Dalmatin, Proroci, Istra, narodna pjesma, Jačke), slov. *skrlat,* pridjev *skrlatan* (Istra) = *skriet* (narodna pjesma), *skrlato* n (1234, Dubrovnik, Dušanov zakonik) = *skrlato* n (Vodice). Od tal. *scarlatto* < kslat. *scarlatum* < perz. *säkirlat.* Ovamo možda sa í > ci metatezom *crklet* (Bella, Stulić) »klobodan, šik, varak, zlato, kozar«, koje Daničić izvodi od turskog glagola *silkmek* »tješiti«, što ne može biti ni fonetski, ni semantički, ni morfološki. Usp. i *skrlatak.*

*Lit.: ARj* 1, 826. 15, 201. 214. 337-38. 17, 653. 685-86. *Pleteršnik 2,* 630. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *REW*[3] 7661. *Prati* 874. *Lokotsch* 1791.

**skarpa** f (Radman, Palikuća) »cipela, postoli, obuća« = *škarpa* f (Dalmacija, Lika). Tal. deminutiv na *-ino skar pin* m »prteni nazuvak«. Na *-ar* < *-arius skarpar* »cipelar, obućar«. Na tal. augmentativni sufiks *-one škarfuni* m pl. (Lumbarda) »crevlje« = *škarpúni* (Korčula) = *škrafúni* (Kućište) »cipele«. Slov. *karpa* »Schneeschuh«, *škarpa f* »abgenützter Schuh«, *škrpet* »Pantoffel«. Od tal. *scarpa, scarpetta, scarpino, scarpone,* od germ. **skarpa,* stvnjem. *scharpe.*

*Lit.: ARj* 15, 202. 17, 653. *Pleteršnik 2,* 630. 389. *REW*[3] 7981c. *Prati* 875.

**škarpina** f (Mikalja, Gazarović) = *škárpma* (Božava) = (običnije sa *sk > šK) škŕpina* f (Perast, Dubrovnik, Mljet, šibenski otoci) = *škrpina* (Krtole) = *škarpina* (Paštrovići) = *škrpina* (Rab, Budva) = *škrpina* (Kostanjica, Boka) = *škrpina* (Stoliv, Muo, Malínská, H ektorović). Dalmato-romanski leksički ostata k od lat. *scorpaena* < gr. σκορπάινα, krč.--rom. *škarpama.* Zamjenom gr. dočetka *-aena* domaćim romanskim sufiksom *-one* > *-un s karpun* (Božava) = *skrpun,* gen. *-una* (Raci šće), rom. deminutivnim sufiksom *-ūceus škarpoc* (Rab) »mala škrpina« = *skarpoč* m (Hrvatsko primorje) »scorpaena notata« = *skarpoć* (Bakar) = *skrpôč* (Krk, Budva). Ovamo još na *-jača skorpinjaia* (Brusina) »helicolenus dactylopterus«. Ne zna se da li je ta varijanta zabilježena prema narodnom izgovoru. U Sutomoru se ta riba zove *skropit* pored *stropit,* m. Tu je dočetak izmijenjen na nerazumljiv način.

*Lit.: ARj* 15, 202. 290. 17, 653-54. 689. *Bartoli 2,* 224. *A SPh 25,* 435. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW** 7740. *Rohlfs* 1981. Matzenauer, *LF 20, 6.* 16. Skok, *ZRPh* 54, 209. *DEI* 3418.

**skas** m (Mošćenički statut) »(pravni termin) poteg uzetom, konopom (kod kazni)«. Od tal. *scasso,* postverbal od *scassare* < vlat. *exquassare* (prefiks *ex-* i *quassare,* intenzivum od *quatio),* s našim prefiksom *raz- raskasat* (objekt *pušku,* Vrbnik). Dalmato-romanski je leksički ostatak s prefiksom *in- inkasa* f (Dubrovnik) »škrob, amido, nišeste« = *inkaš* m (Mikalja), denominal *inkašati* pf. prema impf. *inkasavau* »poškrobiti rublje«, od vlat. *inquassiare* > *'ncasciare* (južna Italija) »calettare, connettere«.

*Lit.: ARj* 3, 840. 15, 202. *Mažuranić* 1315. *ZbNŽ 'I,* 298. *REW** 6359. 6942. Rohlfs, *Diz. Cal.* s. v.

gen. *skãsã* f pl. (dalmatinski otoci) »u ženskom odijelu dio od pasa ozgor na prsim? i leđima, na kojem su prišivene poramenice«.

*Lit.: DEI* 3421. [s. v. acosso?].

**skätula** f (1558, Bijanković, Filipović, Palikuća, Velikanović) = *skâtula* (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, ŽK, Hrvatsko primorje, Rab, Božava, Cres) = *škatulja* (danas književno) »kutija, škrinjica«. Deminutiv na *-ica škatulica 1 -ljica.* Nalazi se još u slov. sa sinkopom penultime *škatla* (Notranjsko). Od tal. *scàtola,* u Režiji *scattila* < furi, *sciattile.* Riječ je zapadno-germanskog podrijetla *kasto* s lat. deminutivnim sufiksom *-ula,* srlat. *castula,* s metatezom *k — st > sk — t.* Riječ je kulturna, očuvana i u «stalim slavinama, s očuvanom penultimom kao u hrv.-srp. Madžari ispustiše s- *katulya.* U rurn. deminutiv na *-ka scatolcă, scatulcă.* Germanska riječ bez tal. posredovanja očuvana je u *kasta* f (hrv.--kajk., ŽK) — *kasta* (slov., jugoistočna Štajerska, Gorensko) = *kašča* f = *kašća* (Samobor) pored *kašt,* gen. *košta* m = *košt* »Getreidekasten, 2° Getreideboden, 3° Sche-

une« < bav. *Kaischt, Kaescht* »Getreidebehälter«, toponim *Kašt* (unijatsko selo, ŽU) > furl, *ciast* m »Kukuruzkammer«.

*Lit.: ARj* 4, 885. 889. 15, 203. 17, 654. *Pleteršnik 2,* 630. Stürm, *ČSJK 6,*54. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6. Miklošič* 340. *Tiktin* 1379. *REW*[3] 4682. *DEI* 799.

**skečati,** *-im* impf, (hrv.-kajk., Belostenec, Virje) »uzdisati, stenjati« ide zacijelo zajedno s praslav. *skíčati, -em* impf, (subjekti *životinje, ljudi}* (Vuk), oba na *-éti,* prema pf. *skîknuti, -ëm* »krepati«, *skičati* pored *škičati* (Vodice) »vikati, plakati«, *ušklkniti,* postverbal *skîk* m, *üškika,* na *-ija uškiknija* (Vodice), *skîka f* (o svinji). Samoglasnik ť je nastao iz jery-a: stcslav. *skyčati* »bellen, grunzen«, ukr. *kyknuty* »krepieren«, lit. *kukuoti* »aufheulen« prema *kaukti* »heulen« pored *sukti, sukauti* »isto«. Zacijelo onomatopeja kao i varijanta također na *-éti skvičati, -Im* impf, (subjekt *pas}* prema pf. *skvìknuti, - m* (Stulić). Postverbal *skvïka* f. Ta se varijanta nalazi i u slovenskom, češkom i poljskom jeziku. Upor. *kvečati* (v.) i češ. *kvičeti.* S umetnutim *o* (upór. polj. *skowyt) skovičenje* n »(pejorativno) piskutav govor«. Četvrta je varijanta sa « i s umetnutim *n skunčati, -im* impf. (ŽK) »winseln«. Upor. rum. *a seiend,* na *-et scíncet.* Možda ide ovamo kao ekspresivni glagol i *zaskutlt(i), -skutím* pf. (ŽK) »nešto velikim i neprestanim moljakanjem zahtijevati«. Prema prijevoju *sir — surov* još na *-éti:* slov. *skucati,* češ. *skučeti,* polj. *skuczeć* »gemere«, kod Belostenca *skucati* »jaukati«. Postverbal *skuk* m = *skakanje* (u prijevodu psalama). V. *kukati.* Na *-amca skukavica* (Ribnik kod Karlovca) »napitak što se daje kad se pomaže spuštati vino s kola«. U istu seriju onomatopejskih glagola može da ide i *skucati, -am* impf, »stenjati, gemere«. Upor. i *skucati* pored *skučiti* (Vinodol) »oglasiti se poput žabe mukače«, s varijantama *cukati, bukati, kunjkati, mukati* (Karlovac). Za *skucati* »gemere« i za *skucavica* (Istra) »štucavica« dolazi u obzir uporeďenje sa slov. *kolcati* »eructare, singultire«. V. *hučati, šćucati.*

*Lit.: ARj* 15, 211. 214. 216. 300. 301. 359-61. 364. 388-89. *Mažuranić* 1320. Popović, *NJ* 3, 151-152. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklošič* 304. 305. *Vasmer 2,* 563. Bruckner, *KZ* 42, 364. 46, 233. 51, 227. 239. *Holub-Kopečný* 196. 335. Matzenauer, *LF* 8, 176. 9, 47-48.

**skelci,** gen. *skelaca* m pl. (Zore, Dubrovnik) »vrsta školjaka«.

*Lit.: ARj* 15, 212.

**skelencija** f = *skelentija* (Mikalja, Kašić, Slovinac za južnu Dalmaciju) »gronica, grlovica, angina, jašćer«. [Upor. sttal. *squinanzia,* tal. *schenanzia* »isto« < gr. κυνάγχη].

*Lit.: ARj* 15, 212. *DEI* 3384.

**skender** m (Marulić, *svieni ~, Judita* 1, 241; Lučić, Krnarutić), g. 1561. *pas ili skender* (Senj) »pojas«. Ako je isto što i tur. *iskender* < *Aleksander* > *Skender,* upór. prezime *Skênderović,* i na *-ija Skenderija* (Kosmet) = *Skènderija* (BI) »Arbanija, Skadar i okolica«, upravo *Skenderbegova zemlja* = *Jure Kastriotića* kod Kačića, nejasan je semantički razvitak.

*Lit.: Mažuranić* 898. 1315. *Elezović 2,* 233.

**skenďža** f (Kosmet) »kolarski alat za stezanje, kolarski mengeli«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *(iškendže')* iz terminologije alata: rum. *schingiuri* pl. »Folterqualen«, glagol na *-ujo* > *-ui schingiui* (Moldavija) »foltern, martern«.

*Lit.: Elezovič 2,* 233. *Tiktin* 1382.

**skerpelina** f (Vrbnik, Krk) »slaba zemlja«. Sufiks *-ina* može biti náš augmentativni, a može biti i romanski *-tnus.* Za posljednju mogućnost govori *-el* < *-ell* + *-ina.* Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **exstirpus* = gr. στέριφος »neplodan«.

*Lit.: ARj* 15, 214. *ZbNŽ 4,* 236.

**skina** f (Cres, Budinić) = *skînâ,* gen. *skini* »dorsum« = *(sk > šk) skina* f (Perast, Prčanj, Dubrovnik, Bozaya, Rab, Trsatski urbar, Vrbnik, Žrnovo, Korčula) »hrbat, kosti (Šibenik)«. Slaže se s krčko-rom. *skaina,* istro--rom. *skina* (Pula), mlet. *skena,* od langob. *skina,* nvnjem. *Schiene.* Tosk. *schiena* odstupa jer pretpostavlja **sklena* sa /, možda je deminutiv **skenula* > **skenla* > **sklena* prema *spïnula* »kleines Rückgrat« (Apuleius). Te dvije istoznačne riječi mogle su se unakrstiti. Upor. fr. *échine* < *skina* + *spína.* Arb. *shpinë* f »Rückgrat«. Prema tome je *skina* > *skina* dalmato-romanski leksički ostatak kao jedan od rijetkih izvjesnih germanizama u romanskom jeziku. Zore stavlja ovamo još *pataškina* f »govedina od hrpta put grudi, nekako kao pobočina, što je niže« i postavlja složenicu tal. *petto* + *schina.*

*Lit.: ARj* 9, 699. 15, 216. Zore, *Rad* 138, 60. 63. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Rešetar, *Stok.* 297. *ZbNŽ 5,* 79. Cronia, *ID 6,* 121. *REW*[3] 7994. *Prati* 879. Matzenauer, *LF* 20, 8.

**skip** m (Nalješkovićj Bella, Stulić), deminutiv na -ьc > -ac *skipac,* gen. *-pea* (Ranjina) »piatto grande, vaso largo e cupo« = *(sk > šk) skip,* gen. *škípa* (Vuk, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Kućište) »kopanja, šmur, karlica, poveća drvena zdjela, korito za pranje rublja, korito za odnošenje škalje, za pranje djece (Lika)«. Lingvistička geografija protivi se izvođenju Miklošičevu od stvnjem. *scif,* nvnjem. *Schiff.* Bolje je uzeti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scyphus* < gr. σκύφος »čaša«, tal. *schifo* »vasoio«.

*Lit.: ARj* 15, 218. 17, 657. Skok, *ASPh* 35, 341. *REW** 7760. *Prati* 879. *Miklósié* 340.

**skipek,** gen. *-pka* m (Hrvatsko Zagorje) »šiška, šišarica, žiška (ŽK)«. Glosira se: »jer iz žira kao skipi«.

*Lit.: ARj* 15, 218.

**skiptar,** gen. *-tra* m (Daničić; Danilo *skiptry)* = *skyptro* n (stsrp., 1400, Domentijan) = *(pt>ft* prema ngr.) *skiftn* (1348), *skiftro* (15. v.) = *skiftros* (stsrp.) = (s umetnutim *e* u suglasničkoj grupi *pt,* anaptiksa) 1405. *skipetrĕe cariske utvrždajut se = (sk > šk) skiptar* = (metateza *sk > ks) kbsifetn* (14. v.) = *ksiftra, kbsifbtrb.* Složenica *skiptronosac* (16. v.). Sa ι > *y, u* zbog labijala *ρ* (v. *ponistra) skupetar,* gen. *-tra* — *skufetro* m (1419). Odatle ispuštanjem početnog *s-,* koji se mogao osjećati kao nezgodan naš prefiks: *kupetar,* gen. *-tra* (1399). Tako i *kyftrê cansei* (14. v.), koje je bez potrebe restaurirano u ARj u *afiar,* gen. *-tra.* Prema lat. *sceptrum* ili prema njerri. *Zepter > elfter,* gen. *-tra* (Jačke). Od srgr. (biz.) σκηπτρον »žezlo«.

*Lit.: ARj* 1, 768. 2, 136. *5,* 714. 794. 15, 218. Vasmer, *GL* 133-134.

**skiț** m »sedes eremitae« = stcslav. *skitz* »desertům, habitatio anachoretarum (termin pravoslavaca)«. Istog podrijetla kao internacionalna riječ *asketa* m, apstraktum *asketizarit.* Aferezom α- od gr. ασκητής > lat. *asceta,* upravo skraćenica, ispuštanjem gr. sufiksa -ηριον u άσκητήριον »cella (u katoličkoj terminologiji)«, *askeza* < οσκησις.

*Lit.: ARj 12,* 219. Matzenauer, *LP* 20, 8. *DEI* 316.

**sklat** (Parčić) = *sklat* (Vuk, Božava) = *sklad,* gen. *sklada (t > d* prema *rât* f, *rada* u narječju) = (dočetno *t > ć* kao u *Velebíc) sklâé* (Perast, Prčanj) = *(skl > skl) sklat* (Račišće, Brač) = *(skl > si* ispadanjem srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi) *slać* (Krtole, Muo) = *slat,* gen. pi. *slãtov* »riba koja nema ljuske nego kožu«. Mreža je kojom se hvata na *-aria > -ara sklatâra* (služi i za jastoge, Malínská). Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. deminutiva na *-ulus* od *squatus : squatulus.* Upór. *squatina,* tal. *pesce squadro.* Upor. slov. *skat* = *skat* »Rochen« < *squatus.*

*Lit.:* 15, 223. 226. 224. *Pleteršnik 2,* 484. 630. Skok, *Term.* 54. 56. *ZRPh* 50, 526. 54, 475. *REW** 8204.

**skl**ata f (Vuk, Srijem) »budala«, *nèsklat,* gen. -í f (Lika), s pridjevom na *-ьn > -an nêsklatan* »ružan (o čeljadetu)«, poimeničen na *-iça nèsklãtnica.* Varijanta s prefiksom *su-* mjesto í- *süklata* (Vuk) »dug, lijen i budalast čovjek«. Upor. isti prefiks *su-* u pejorativnom (uvredljivim) riječima *sümlata* (Vuk, v. *mlať), suUtnja* »lijen čovjek, kao da se ulitao (v.)«, u pridjevu *sulud, sugranut* (v.). Glede osnove *-klata* v. *klatiti, mlatiti.* Matzenauer uporeduje bez potrebe sa sanskr. *svath-* »debilem, laxum, solutum esse«. V. *sklat.*

*Lit.: ARj* 8, 67.

**sklavb** m (stsrp., 1470, 1485) »rob«. Od srgr. σκλάβος »isto« < kslat. *sclavus.* Talijanizmi su: *šćavet* m (Istra) = *šćavet* (Smokvica, Blato na Korčuli; primjer: *štije iz šćaveta)* »latinički hrvatski lekcionář«, tal. deminutiv na *-etto* od *schiavo* > mlet. *scavo* (tako u Istri) > *schiavetto;* s tal. pridjevskim sufiksom *-ino* (zamjena za *-ěn* u *3io ëninъ)* ili gr. *-ēnos: šćavina* f (Smokvica, Korčula) »pokrov za krevet, ćebe, gubica (v. *guber)«,* od kslat. *sclavus* > tal. *schiavo.* Prema lat. *-o,* gen. -ora'í, drugoj zamjeni za slav. *-ěn,* od kosog padeža je *schiavane* (Mleci) »Hrvat iz zadarskog kraja«. Najstarija je potvrda u Italiji 968. kao dodatak uz langobardsko ime *Ildeprandus Sclabus et Joseph Sclabus, qui sunt Sclavi de Marsi,* od 937. *sclavus* »rob« u južnoj Njemačkoj u vrijeme Otonovih veza sa Slavenima. U 11. i 12. v. riječ *sclavus* ima etničko značenje. Importom neslobodnih Slavena trgovalo se u južnoj Italiji i naročito u Mlecima. U značenju »rob« postaje evropska riječ u 13. i 14. st. *Slavus* u balkanskom latinitetu ima još etničko značenje, kako se vidi iz arb. *Shqa,* pl. *Shqe* m prema *Sham, shqenisht* »srpski« (Ulcinj), i rum. *Schei.* Prema tome je srgr. σκλάβος posuđenica iz Italije preko Romanje.

*Lit.: ARf* 15, 241. Vasmer, *GL* 134. Verlinden, *ALMA* 17, 97-128. (cf. Kühn

*Romanische Sprachen* 63). Pascal, *Saggi linguistici* (cf. *AnzIF* 5, 181). *REW** 8003a. *GM* 410. Petkanov, *Mel. Mladenov* 389-392.

**sklencati** impf. (Dubašnica) = *sklincat* (Rijeka) »zvonom tako udarati da bat zvona samo jednu stranu udara.« = *klingat* (ŽK). [Usp. *klecati* »isto« i *brecati,* pod *bréknuti].*

*Lit.:* *ARj* 15, 241.

**sklënza** f (Vuk, Paštrovići) »svađa«. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak, koji stoji u vezi s furl, *skleze* »iver« < vlat. *schïdia* > tal. *scheggia,* postverbal od gr. σχίζω > vlat. **schidiare* »cijepam«. Umetnuto *n* pred zvučnom dentálnom afrikatom nalazi se i u *šćenza f* (Cres) od mlet. *sienāža,* istro-rom. *zǵenza, šćenza, zǵendza* (Verona). Bez umetnutog nazala slov. *skleža f* »Achei, Splitter« < furl. *sclèse* »scheggia«. Sa *šć* > *št štendza* (Korčula) »iver koji uđe u kožu, jelovina (Šibenik)«. Dočetak *-za* zamijenjen je sa *-dra* u slov. *Шnaга* f (Toimin, Túrjak, Ig) »Steinsplitter«, pridjev *škíndrav,* denominai *škindrati* »in Splitter zerschneiden« = *Sandra* (Toimin, Crnice, Goriško) »pozder«. Posve nejasno je slov. *škofíndra* »isto što škindra«. Početno *-dra* se osjećao kao pejorativni sufiks (upor. *selendra)* i odbacio se u slov. *ščína i* »isto što ščindra«. Zamjena *-dra* pojavljuje se i u istročakavskom *žlendra* f »assula, Špan«. Ta zamjena nije naša kreacija. Prototip joj se nalazi u furl. *sclèndare* »assari, strisce o linguette di legno pieghevoli, di che si fanno corbe, scatole od altro«. Početno *ži* je nastalo od starijeg istro-rom. *sgl-* > danas *zǵ-* ispadanjem srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi. Promjena **schidia* u **schidira* ostaje neobjašnjena. Gr. σχίζω nalazi se u učenom grecizmu čitanom prema njem. i tal. u apstraktumu *šizma, šizmatik* m (poimeničen pridjev), u prevedenici *raskol, raskolnik,* zatim u *šušmatik* m, *-ka f,* pridjev *šušmatikast* (Žrnovo) »luckast«.

*Lit.:* *ARj* 15, 241. 17, 644. *Pleteršnik 2,* 632. Štrekelj, *ASPh* 14, 470. *DAW 50,* 58. *REW*³ 7689. 7693. *Ive* 61., § 100.

**sklèptati (se),** *-tem, -tām* (Vuk) »kao navaliti, uhvatiti se oko nekoga, slaptati se« = *skleptât, -am* (Kosmet) »uhvatiti, spodbiti«.

*Lit.:* *ARj* 15, 242.

**sklibiti (se),** *shlîbïm* impf. (Vuk, objekt *zube}* »ceriti se«. Odatle Šulek napravio postverbal *sklib* kao neologizam za *karikatura.* Miklošič uspoređuje sa stcslav. *sklabiti se* »subridere«, u rus., češ. i slvč. s prijevojem *e* *šklebiti se, šklibiti se.* Čini se da je onomatopeja kojom se oponaša rad lica i zuba kao i *ceriti se,* ali se dovodi u vezu s ie. korijenom **sqel-* proširenim formantom *b,* koje se nalazi u stir. *scalp* »Lücke, Kluft, Spalte«.

*Lit.:* *ARj* 15, 242. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečny* 370. *WP 2,* 595. Bernard, *RES 42,* 134.

**sklipica** f (Vodice) »1° otvor na svodovitoj kuhinji kuda izlazi dim, *2°* pod od dasaka u svodovitoj kuhinji (1 — 1,5 m pod svodom) gdje se čuva drvo za gorivo«. Ide možda zajedno sa slov. *úepíca* »Art Brett, Fournirbrett«, od *slijep* (v.), *sl* > *skl* je utjecaj romanske fonetike. Upor. *skl'ìz* (ŽK) < *sljez.*

*Lit.:* Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Pleteršnik 2,* 509.

**sklizak,** f *skliska* (Vuk) = (s odbačenim *s-,* koji se osjećao kao nepotreban prefiks, upor. *kopiti* ŽK = *škopiti,* v.) *klïzak, kliska,* sveslav. i praslav. pridjev na *-bk* od glagolske osnove *skliz-* < *sliz- (k* umetnuto u suglasničku grupu *sl,* upor. *skllz* /ŽK/ = *sljez),* »lubricus«. Mjesto sufiksa *-bk* > *-ák* stoji *-av klizav* (Vuk, Srbija, ~ *put},* poimeničen na *-ica (s~)klizavica* »klizav put«, na *-iv skliziv.* Na *-ati, -iti: (s)kUzati (sé), (s)klîzam* pored *-šēm* impf. (18. v., Otok, Slavonija) *(o-, ras-), (sfilziti, -fm* (Vuk) prema pf. *(s)kliznuti, kliznem (is-, o-)* iterativ na *-va- oblizivati se, -klìzujem.* Na *-aljka: sklízaljka* (Orahovica, Slavonija), na *-avka sklizavka* (Šulek), *klizaljka* »u snijegu uglačana staza, tociljaljka« = *kliska;* Пa *-oliste (s)klìzalìste* (neologizam). Postverbal (neologizam) *kliza* — *kliska* »šlíčuhe (f pl., u gradovima)«. Na *-otina oklìzotine* f pl. »slatkiši«. Ovamo možda još *sklizak* m »malo parčence sapuna kojim se već ne može prati«. Sa sonantnim / > *u* (upor. stcslav. *slbzzkí,* ruski *skolzkij) skuzek, skúška,* hrv.-kajk. pridjev (Belostenec, Stulić), »isto, puzljiv«. Samoglasnik *u* < *į* je mogao nastati i unakrštenjem sa sinonimom *puziti, puzljiv* (v.). Umetnuto *k* nalazi se i u rus. *sklëzkij* pored *slizkij, skolzkij;* ne nalazi se u slov. *slízek,* u bugarskom *slizb,* češ. *sliz,* polj. *slizkí.* Upor. još ukr. *kołzko,* polj. *kielzko* i češ. *skluzký i klouzati.* Samoglasnik *i* je nastao iz ie. dvoglasa u korijenu **(š)lei-* (v. *slina)* proširenom formantom *ğ* > *z,* upor. stir, *slige* »česalj«, gr. λίγδος »mortier à piler«, δλισ&ος, stvnjem. *slihtan,* nvnjem. *schleichen,* lit. *šlizis* »vrsta gljive«, lot. *slīkt, slīdēt* »glisser«.

*Lit.:* *ARj* 3, 884. 5, 83. *NJ* 3, 251. *Miklošií* 300. *Holub-Kopečny* 337-338. *Bruckner* 531.

*KZ* 45, 325. 51, 225. *Mladenov* 590. *Gorjajev* 328. *Waide-Hofmann* 430. *WP 2,* 391. *Trautmann* 270. *PBB* 32,150-152. Meillet, ßi. 327. Matzenauer, *LF* 8, 177. *Boisacq*[3] 580. Vaillant, ŐSLP 31, 45. Scheftelowitz, *KZ 54,* 248-249.

sklopac, gen. *-tea* m (Srbija) »crven otok na koži od uboda komarca, stjenice, buhe«, *sklopci,* gen. *sklopaca* m pl. (Otok, Slavonija) »grč u vilici (bolest u djece)«. Možda stoji u kakvoj vezi s osnovom i ekspresivni glagol *sklopat, sklapam* (podrugljivo, Peć, Kosmet) »pojesti« i sa *klop* (v.) = *šklopac.*

*Lit.:* ^Я/15,245-46.17,659.Ш«гоотс2,234.

skoba f (Vuk), sveslav. i praslav., »fibula, retinaculum, engeča (Vojvodina), kvačica, spona«. Deminutiv na *-ica skôbica* (i slov.). Glagol na *-iti* nalazi se samo u ruskom i kod Šuleka, u književnom i saobraćajnom jeziku ne postoji, zacijelo zbog homonimije sa *skobiti se.* Prošireno je sufiksom *-la skobla* (Vuk) »isto« = na *-гa šķobīja* (Srbija) »sprava za kopanje«, s deminutivom *skobljica* »poseban alat tesara za pravljenje žlijebova u stupovima«. Denominai *iskòbliti (se), -im* pf. »iskriviti se, izvitoperiti se«. Bez tog prefiksa nije potvrđen. Glede sufiksa *-la* upór. stcslav. *skobh* »Schabeisen, makija«, rus. *skobeh* »blanja, hoblić«. Kąo alatski termin riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *észkaba, (i)szkaba* »Klammer«, (Dáko) Rumunji *scoabă* »isto«, glagol *a scobi* »šupljiti«, *scobit* »šupalj«, *scobitură* »prošupljivanje«, *scobitoare* f »1° Stemmeisen, 2° (~ *de dinți)* čačkalica«. Početno s- u *skoba* je prefiks, kako se vidi iz baltičkih usporednica: lit. *kabe* »Haken«, *kabėti* »visjeti«, kauzativ *kabinti* »hängen«, lot. *kablis* »kopča« (upór. *skobla* i *skobh* glede sufiksa), durativ lit. *kyboti* »visjeti«, stprus. *kabīuns* »gehangen«. Upór. još sanskr. *skabh-* »učvrstiti« i lit. *skobti* »schaben, pflücken«. Ie. je korijen **(s)qep-,* s prijevojima **(s)qop-, *(s)qap-* pored varijante s formantom *bh,* kako je u slavinama, **(s)qeb(h)-, *(s)qob(h)-, *(s)qab(h)-* »oštrim alatom (kamenim nožem) strugali, rezati, dupsti, itd«. U sferu tog korijena idu *škopiti, kopati, koplje,* i možda *čep* (v.) i *štipati.*

*Lit.: ARj* 3, 886. 15, 250-52. *Miklošič* 300. 301. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. *KZ* 51, 238. *Mladenov* 584. *WP 2,* 540. 563. *Trautmann* 112. 262. *Boisacg*[3] 488. 504. 871 — 872. Matzenauer, *LF* 20, 11.

**skòbãlj,** gen. *-álja* m (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija, Bar) = *skòbãlj,* gen. *-álja* »1° vrsta ribe u Skadarskom jezeru (20— 30 cm duga, 3/4 kg teška; dok je mlada, zove se *bjeliš,* v. *bijel),* chondrostoma nasus, 2° antroponim i toponim«. Vuk ima još varijantu *skoboj* »vrst morske ribe«. Pridjev na *-ьn* određeni *skobaljni (grib,* v.). U bug. sa *-ar* mjesto *-alj skobár* »Art Fisch«, kod Mladenova i *skober* pored *skobar.* U rumunjskom s oba sufiksa *scobaiu* = *scobariu.* Postanje nepoznato. Pripada zacijelo predslavenskom supstratu na Balkanu.

*Lit.: ARj* 15, 251-2. 17, 661. *SEZb* 13, 191. *Tiktin* 1388. *Mladenov* 584. Matzenauer, *LF* 20, 11.

**skočiporka** f (Varoš kod Slavonskog Broda) »kruška žute boje, dozrijeva oko Velike Gospe, zobenka (ŽK)«.

*Lit.: ARj* 15, 254.

**škodit,** *-im* pf. (Rab) prema imperfektivu na prijevoj *o — a* i na *-jati skađat, -am* »utjerati, utjeravati porez«. Jedini primjer takvog imperfektiva kod talijanizama. Palatalno *đ* od imperfektiva analogijom je ušao u pf. *skođati, -am* (Mikaija) prema impf, *skođavati* (Dubrovnik, poslovice). Odatle poimeničen part. perf. akt. *skodalac,* gen. *-aoca.* U Dubrovniku postoji infinitiv *skòdzatì, -am,* s odbacivanjem tal. prefiksa í- < lat. *ex- kodžati* (upór. *kopiti* ŽK < *skopitï), nakodžati* (Dubrovnik) »stresti, potresti«. U Perastu *ž* mjesto *dž skužati.* Suglasnik *dž* = *ž* nastao je prema dalmato-romanskom prezentu na *-ιo* (upór. sttal. *veggio* < *video").* Od mlet. *scader* < tosk. *scuotere* < lat. *exquatere* > *exctttere* (prefiks í- < lat. *ex-* i *quatere).* Poimeničen part. perf. *excussus* > tal. *scosso* > *ultimi skõsi* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »zadnji trzaji«, *skos* m (Kavanjin, Hrvatsko primorje) »udarac, sudar, trzaj, muka, *(skosi)* rastezanje na spravi za mučenje«, denominai tal. *scossare* > *skosăti (se), -am* impf. »1° trzatij 2° svadati se (Senj i okolica), 3° (Dugi otok) ribariti skosavicom«, odatle na *-avica skosavica* f »(ribarski termin) vrsta tunj'e ili povraza za îov liganja«, pf. na *-nu-* (rijedak slučaj kod talijanizama) *skSsnuti (se), -em* »1° naglo povuci fc sebi, 2° porječkati se (Senj)«. Odatle *excussanųm* > *skošur* (termin za alat).

*Lit.: ARj* 7, 399. Budmani, *Rad* 65) 167. Zore, *Tuđ. 22.* Rešetar, *Rad* 248, 219. Kušar, *Rad* 118, 25. *REW* 2995. 2997. 2998. Skok, *ZRPh* 54, 203. *DEI* 3431.

**skojivuza** f (Čazma) = (metateza) *skovijuza* »ptica vanellus vanellus«. Druge su varijante za istu pticu *kajivuga* (Šumanovci), *kavijuga*

(metateza), *kavijuza* (Novska), *kuviz* (Ivančani), *kuviza, kuvica* (Gornji Sjeničak, Topusko, Gomirje), *huvizac, ovizac,* sve oformljenja njenog glasa *skotu, kuivit.*

*Lit.: ARj* 15, 300. Hirtz, *Aves* 175. 245. 315. *Fink* 33.

**skok,** gen. *skoka* (16. v.. Vuk) = (prema akcentu u gén.) *skok* = *skok,* gen. *skoka* (ŽK, samo prezime), sveslav. i praslav. postverbal u značenju »1° saltos, 2° prezime«, od glagola na *-iti skočiti, skočim (do-, is-, na-, nad-, pre-, pri-, u-, za-),* pf. *skoknuti, -em* (Vuk) *(do-)* prema prijevojnom impf. *skákati, skačem (do-, iz-, ispre-, o-, od-, op-, po-, pre-, pri-, ras- se, sa-)* »saltare«, iterativ na *-va- -skakívati, -skàkujem,* samo s prefiksima; s prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv *iskãíât, iskačem* (Kosmet), pf. *skoknuti, -em* (Topolovac) i deminutivi na *-utati skakutati, skakućem* (Vuk), na *-otati skakutati, -čem,* s prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv *skakućati, -am,* na *-oljiti skakoljiti* impf. (Sisak), na *-ljati škakljati, -am* (Vinkovci) »skakati na jednoj nozi«, na *-tati skaktati, -čem* (Hektorović). Tri osnove služe za izvođenje: *skok-, shak-, skakut-*. Od *skok-:* postverbal· *poskok, neposkok* (Ranjina) »otrovna zmija«, *náskok* m, *naskoka, uskok,* pridjev *uskočki.* Na *-ica doskočica* f, *naskokica* (Krmpotić). Na *-ьc* > *-äc* (upor. *ni makac) skakač* »uzvik«, na *-bk* > *-ak skóćki,* gen. *skočākā* m pl. (Dubrovnik) = *skošci,* gen. *skošākā* (južna Dalmacija, Dubrovnik, Ston, Orahovica) = (zamjena teške suglasničke grupe sa *Ijc) školjci* = na *-ići skočiči* (Srbija) = *škokci,* gen. *skočākā* (Sinj, sa *sk* > *šk* kao u *škornje)* »(tkalački termin) kolotura na razboju, na stativi«, *skočac,* gen. *-čca* m (Vuk) »1° morska riba cipal, ćifal, 2° krpuša, krpelj, klop, 3° biljka iz koje se dobiva ricinusovo ulje«; pridjev na *-ьn* > *-an skôčan,* f *-čna* »brz i lak na skoku«, poimeničen f *Skočna* (selo, Kosmet, 1765), danas *Skočina.* Na *-telj naskočitelj,* na *-bnik naskočnik.* Prilozi na *-imice skóčimice — skočíce = skokce — skokče* »skokom«, *na preskokce.* Prezime *Skok* rašireno je u Istri, Sloveniji, kod Bjelovara, Srbiji, u Gackom, Poljicama, kao hipokoristik *Skoka* (Hercegovina), na *-an Skokan,* hidronim *Skok* »slap«. Složenice: *noroskok* (Belostenec) »petaurista« (v. *nor), vodoskok* m (Morača, Crna Gora) »Wasserfall«, kao hidronim u ispravi iz 1280. *Vodoskok potok(a).* Prezime *Skok* može biti u vezi i sa *uskok,* koji se u tal. dokumentima zovu *gli Scocchi,* odatle u Istri tal. prezime *Scocchi.* Također s rum. deminutivnim sufiksom *-šor Skokšor* u stsrp. državi. Od *skak-:* na *-avac,* gen. *-vca skakavac* (hrv.-kajk.) »1° koji plaši, 2° toponim, 3° locusta, 4° mali kućni miš« prema f na *-ka skakavka,* na *-ica skàkavica* »1° igra skoka, 2° toponim, 3° riba, cīpō, skočac (Skadarsku blato, s varijantom *skakovica,* Riječka nahija), 4° (Srbija, Slavonija) Riegel« = *skăkavica* (mlinarski termin), na *-bk* > *-ák skačak,* gen. *-čka* (Kosmet) »locusta«. Na *-ač skakač,* gen. *-ača* (Vuk) = *skàkalac,* gen. *-oca* m prema f *skakalica,* augmentativ *skakaličina* (Stolić). Na *-ište skakalīšte* (Vuk) = na *-ača skakača* (Dobroselo) »mjesto odakle se skače«, na *-alo skákalo* (Vuk, Crna Gora) »mjesto gdje se voda prelazi skakanjem od kamena do kamena«. Na *-aljka skakaljka* »igra«. Na *-ara skakara* »kukac, amphipoda«. Na *-ič poskakalčić* »onaj koj, skače« *(lancici poskakalčići,* narodna pjesmai Istra), *poskakalce* n »puer dilectos« (Nemanić, Istra). Na *-va shăkva* (Budva, Ljubiša) »riba skočac, skakavica, cīpō«. Hipokoristik *skako* m »motka kojom ravna hod onaj koji skače po užu, latranculus vulgo scaccus«. S romanskim sufiksom *-atorem* > *-atur skačatūr,* gen. *-ura* (Dubrovnik) »saliscendi, Schlossriegel«, prevedenica od *saljàtur* < vlat. *salire* za *serratorem* [usp. i pod *skačatur].* Složen pridjev *skakonor* (~ *hod,* v. *nor).* Prilog na *-bke skačke* (Martié). Od *skakut-* na *-avac,* gen. *-avca skakutavac* m prema f *skakutavica, skakutka* (Niš) »locusta«, na *-ica skakutica* »potočna stjenica«, *skakotavac* (Stolić). Pravo značenje od *skočiti, skakati* zamjenjuje se sa *aitati* (ŽK), *džīpnut, rlpnut* (Kosmet), zbog toga *skočit* dobilo je u Kosmetu značenje »ustati, navaliti«, *iskačat, -ačam* impf, prema *iskočit, -očim* »izići«. Rumunji posudiše *scoc* »Mühlgerinne«, *a născoci* »izmisliti«, odatle *născocitură* »izmišljotina«, Arbanasi *skakavac* > arb. *karkalec, kacalec* »Heuschrecke«. Značenjem se poklapa u baltičkoj grupi lit. *šókti* »skakati«, ali zamjena *š* za *sk-* u slavinama pretpostavlja *sk.* Ie. je korijen **(s)qeq-,* koje se s tim prijevojem nalazi u gr. *κηκίω* »jaillir«, *κεκηνας* »zec«, stir. *scen* »Streich« (s formantom *n),* stvnjem. *scehan* »juriti«, nvnjem. *geschehen, Geschichte,* s prijevojem u slavinama stir, *scuchim,* stnord. *skaga* »hervorspringen«, *skagi* »rt«.

*Lit.: ARj* 3, 886. 7, 615. 8, 5. 10, 922. 15, 186-92. 252-64. *Elezović 2,* 233. 236. 515. Ribarić, *SDZb* 9, 182. Rešetar, *Stok.* 308. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. *KZ* 51, 226. Vasmer, *RSl* 6, 192. *Mladenov* 582. *Trautmann 262.* Fraenkel, *Slávia*

14, 507. *Tiktin* 1037. 1388. Mikkola, *IF 16,* 100. Sütterlin, *IF 29,* 125. Matzenauer, *LF* 20 11 — 12. Agrell, *Zwei Beiträge. LUA* 1918 (cf *IJb* 3, 203). Wood, *JEGPh* 13, 499. sl. (cf. *IJb* 3, 105). Brugmann, /F 19, 385. *GM* 178. 189. *Boisacq*[3] 429.

školka f (stsrp.) = *školjka* (Miklošič, Mulih) = (sa *sk* > *šk* kao u *škopitf) školjka* (Vuk) = *čkôljka* (Vuk, Kosmet) »concha > kučića (v.), Muschel«. Deminutivi na *-ica školjčica* = *čkoljkica* (Kosmet). Nalazi se u stcslav. *skohka,* bug. *skojka* pored *školka* i u strus. s prijevojem *skalka.* Praslav. prijevoj na *o* od ie. korijena **sqel-* »cijepati, rezati«. Prvobitno je značenje »ono što se dade cijepati«, kao što je i *skala* »saxum«, prvobitno »Riss, Spalte«, upór. rom. postverbal *crepa* od *crepare* > *škrapa, Crìapis* (Kotor). Dalje etimologijske veze v. *Mati, prokola, čun.* Upor. stvnjem. *scala,* danas *Schale,* koja u srednjonizozemskom *schaele* znači također »školjka«. Rumunji posudiše *scoică.*

*Lit.: ARj 2,* 53. 15, 266. 17, 670-71. Daničić, *RjeS.* 10. 87. *Elezović* 2, 453. *Miklošič* 301. Brückner, *KZ* 51, 235. *Mladenov* 584. *Slávia* 7, 741. *Boisacf* 519. 1048. Sommer, *IF II,* 327. Brugmann, *IF* 5, 377. Pedersen, *KZ* 30, 436. 39, 422. Schwantner, *PBB* 48, 306-308.

skombri m pl. (Perast), običnije sa *sk* > *šk škômbar,* gen. *-bra* (Lastva, Račišće) = *škombvr* (Krtole), ak. pi. *skômbre* (Risan), *skombri* (Kostanjica, Boka) »lokarda, làncarda, skuš m, skuša f (Poljica, Kavanjin), vrnut, pravić (Muo)«. Noviji talijanizam od tal. *scombro, sgombro* < gr. σκόμβρος, koji je u Boci istisnuo dalm.-rom. *lokarda* (v.). Od ngr. deminutiva σκουμρί potječe *skùmrija f* »alausa vulgáris, ciupea aiosa, sardun, čipa«, koji je balkanski grecizam: rum. *scumbrie, srîmbie, scumbriță* = *scumbrioară* »ciupea«, bug. *skùmrija* pored *skăbrica,* cine. *scumbrie.*

*Lit.: Tiktin* 1394. *Mladenov* 587. *GM* 387. *Pascu 2,* 85. 1593. *REW* 7733.

skomicati, *-ca* (Stulić) »izvoditi glas kao štene«, *skomlicati* (Martié) »cviljeti«, *skomnicati* »isto«. Postverbal *skomlić* m (~ *jazavacah,* Martié). Varijanta sa *u* mjesto *i skomucati* (Krašić) »skečati (vrst cmizdrenja)«. Slov. *skomucati* »mit den Achseln bewegen« odstupa u značenju. To značenje tumači Matzenauer sa *mbk-* (upor. *mokrati,* ŽK) »movere« i prefiks *sko-.* Neuvjerljivo i ne pristaje za ostala značenja. Bliže stoji veza sa stcslav. *skomati* »gemere«, *skomljati* »grogner«, *skumati* (Krašić) »isto«, stčeš. *skomlili,* rus. *skomlitb* »tiho plakati«. Odatle metaforická značenja *skomlili* (Martié) »govoriti ni u kola ni u saonice«, *skomol(f)ati, -am* pf. (Bačka) »oslabiti«. Brückner veže s time polj. *chomik,* rus. *homjak* »Harnster«. Zacijelo onomatopeja. Boisacq spominje *skomati, skomljati* uz grčki naziv ribe σκόμβρος »maquereau, scomber«, ali pametno dodaje »m'échappe«.

*Lit.: ARj* 15, 266-67. *Pleteršnik* 2, 493. Brückner, *KZ* 51, 230. *Boisacq*[3] 878. Matzenauer, *LF* 20, 10.

skòmine f pl. (hrv., objekt uz *dobiti)* = *skommi* (Cres) = *oskomina* (Hrvatska, Varoš, Slavonija), *skomma mi je* i *skomino imeti* (Virje) = *skumlna* (18. v.) »otupjelost, stanje kad utrnu zubi, kad se npr. jedu zelene šljive«. Pridjev na *-ast skomìnast* (Istra) »utrnuo, neosjetljiv«. I u ostalim slavinama s prefiksom i bez prefiksa *o-.* Praslav. U hrv.-kajk. znači »zazubice«. Odatle *skomati — skominati* »željeti«, tako i slov. Upor. češ. *dělají se mi laskominy* »mich wassert den Mund«. Korijen je **skem-,* prijevoj **skom-* sa sufiksom *-ina* u pejorativnom značenju. Prema Brückneru u vezi je s rus. *ščemitb* »drücken, quetschen«, prema Mladenovu sa *čamiti* (v.).

*Lit.: ARj* 9, 206. 15, 267. *Pleteršnik 2,* 402. Tentor, *JF 5,* 210. *Miklošič* 301. *Brückner* 384. *Mladenov* 389. Prusík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269).

skomunika f (16. i 18. v., Nenadic) »(prevedenica) izopćenje«. Od tal. *scomùnica,* postverbal od *scomunicare* > *skomunikati* pf. prema impf, *skomunikavatí, -ām, -ajem,* denominal na *-icore* od pridjeva *communs* (v.), prefiks lat. *ex-* > tal. *s-.* Poimeničen particip perf. *skomunikanik* m »scomunicato«. Internacionalni latinizam na njem. *-ieren* > *-irati ekskomunicirati.*

*Lit.: ARj* 15, 268. *DEI* 3411.

skòpiti, *-lm* impf, (м-) = (sa *sk* > *šk* kao u *škrôp* ŽK za *skropiti, strojiti* za *strojiti) skòpiti, -lm* (Vuk) *(is-,* й-) »castrare, strojiti, strojiti« = *uchopit* (Kosmet) = (deprefiksacijom, jer je *s-* bio krivo shvaćen kao prefiks) *kopií* (ŽK, Belostenec) *(po-),* iterativ prijevojem duljenja ō > α i na *-a- skupljati, -am; priškopit* pf. (Smokvica, Korčula) »kidati jalove izdanke na stablici boba« prema *priškapjat* impf., na *-va- iskupljivati.* Nalazi se u stcslav. i polj. *skopie,* baltoslav. i praslav. Od *-ьс* >

-*ac* sveslav. i praslav. izvedenica *skopać,* gen. -*pea* m (Vrbnik, Marulio, Trsatski urbar) »čovjek, ili muško od živadi koje je uškopljeno« = *skopać,* gen. -*pea* »škulj«, s pridjevom na -*ev skopčev* (~o *meso,* Poljički statut), poimeničen *skopčevina* (1526, Krčki statut, Vrbnik) = *skopčevina,* na *-ji skopčji* (~a *koža,* Vrbnik 1639). Na *-ina skopčina* (Istra) »skopčevina«. Imenica *skopbcb* ušla je i u njem. *Schöps,* u rum. *scopeţ.* Rumunji i Arbanasi posudiše i glagol, rum. *a scopi* = arb. *skopit,* Cincari *scupat* »châtré«. Na -*jar kopljâr,* gen. -*ara* m (ŽK) = složenica m *skopisvinji* (Nemanić, Istra;, prevedenica od tal. *castraporcelli.* Na -*ica škôpica* (Čilipi) »mali nož, keba (Lika)«. Poimeničen part. perf. pas. *skopljenac,* gen. -*nca* (Belostenec), *uškopljenik,* gen. -*ika.* Možda jde ovamo iz argoa (boškačkog govora u Siriniću, Šar-planina, i u Kosmetu) *skôpak* »djevojka«. Upor. bug. *skopak* »ustrojen konj«. U lit. *skopti, skopiu* »dupsti«, *skabiu* »hauen, ästen«, *skaptas* »couteau recourbé«, lot. *skabît* »schneiden«, ukazuje na prvobitno značenje od praslav. *skòpiti.* S tim značenjem slaže se *kopati* i *skoba.* Ie. korijen **(s)qep-,* prijevoj **sqop-* gr. σκάπτω, gr. κοπάς, gen. -άδος »olivier, figuier taillé«, lat. *căpuş, capo* > *kopun* (v.). Prema Peterssenu dalja je veza sa *čepiti* (v.). V. *čep.* U prasrodstvu je i sa gr. σκόπελος »rocher« < upravo »taillé à pic« > lat. *scapulas* > tal. *scoglio* > *škôíj, Skupjeli* (Dubrovnik); gr. κόμμα »Einschnitt«, odatle prevedenica *zarez* kao ortografski termin.

*Lit.: ARj* 3, 891. 4, 86. 15, 200. 278-81. 17, 672-73. Kurelac, *Rad* 20, 132. *Elezović* 2, 325. 400. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklošič* 302. *Holub-Kopečny* 333. *Brückner* 494. *Mladenov* 584. *WP 2,* 561. Brugmann, *IF* 28, 371. Petersson, *IF* 23, 394. *GM* 287. Schrader, *IF* 17, 33. Solmsen, *KZ* 37, 584. Štrekelj, *DAW* 50, 27. *Boisacq*[3] 492-493. *Pascu 2,* 207., br. 394. Fraenkel, *Slávia* 13, 10. Matzenauer, *LF S,* 199-200. Vaillant, *RES 22,* 10. *Tiktin* 1389.

Skopje n (mak., bug.) = *Skôplje* (Vuk) = 1357. *ъ slavnom gradu Skopi carskom* (lokativ), *u Skopi* 1369, *v grade glagolemêmb Skopbli* (1349) = *Skopija* (Kožičić) = *Skopije,* toponim. Etnici na *-jak Skòpljãh,* gen. -*aka* m *(Skopljak paša Sulejman)* prema f *Skopaljka* = na -*janin Skôpljanin* (1774) m prema f *Skopljânka, Skopljanče,* gen. -*eta* (Kosmet), pl. *Skopljančići,* odatle na -*ьc* > -*ac Skopljãnac,* gen. -*nca* (Kosmet), *skopljanka* »vrsta jabuke«. Pridjevi: *{-je* odbačeno) na -*bsk skopski,* 1186-96. *skopbskaa hora,* 1293-1302. *jepiskopomb skopbskym, -íjé* očuvano *skopljanski (~a nahija*)* prema *Skôpljanin, skopaljski (pašaluk, polje},* na -*ьc* + -*bsk skopački* (Kosmet, uz *bostan),* poimeničen *Skôpačko* m »predio gdje je Skoplje«. Od lokatīva *Skopi* (1357, 1369) = *Skopiji* (1349) nastade tursko *Üsküb* i gr. Σκόπιοι (čitaj *Skopii).* [Bizantinci pišu i Σκόπια, Idrisi 1154. *Skopia].* Toponim nije izoliran: *Skoplje* pored *Uskoplje,* polje i naselje u dolini na gornjem Vrbasu kod Travnika i selo (Trebinje) *(u* je prijedlog koji se srastao s toponimom, v. *Ugljan).* Ne može se tvrditi da je bosanski i hercegovački toponim identičan s makedonskim, jer za nj nema starih potvrda, a za makedonski ima iz rimskih vremena *Scupi, -orum* m pl. t. Samoglasnik *o* je prema tome nastao iz lat. *u* > *ъ* > *o* kao u rum. *dobitoc.* Bosansko *Skoplje* moglo bi prema tome biti samo prenesen toponim. Za to nema potvrda.

*Lit.: ARj* 15, 278-81. 19, 868. *Elezović 2,* 235. *Mayer ì,* 317. Barjaktarevic, *PPP* 32, 122.

skoplar m (Marulić, Žica otaca) »plašt, ogrtač, pallium« = (metateza *sk — pl* > *skl — p)* (Marulić, Kavanjin, Grgur iz Vareša) *sklopar* »komad haljine koji nose neki redovnici povrh habita«. Stara posudenica od lat. *scapularium.* Usp. pod *skapùlati.*

*Lit.: ARj* 15, 246. *Mažuranić* 1426. *Starine* 40, 120. *REW* 7657.

skopnica f (hrv.-kajk., Belostenec) »spremica, škrinjica, ladica«.

*Lit.: ARj* 15, 281.

skopōst, gen. -*i* (Vuk, Crna Gora, Makarska, Martié) »1° ćud, narav, 2° snaga, krepost, 3° zgoda, prilika«. Pridjev na -*ьn* > *~an skõposlan,* f *skôposna* (Crna Gora) = *skôposan* (Piva-Drobnjak, *čoek, dèca, goveda)* »snažan, jak«. Daničić, *Osnove* 227, misli da je riječ tuđa, ali se nejasno izrazuje »koja sama nije u običaju«. Rešetar tvrdi da nema veze s dubrovačkim grecizmom *skopos* (Vetranović, Bunic, Gundulić) »pjevanje, pjesma, melodija, arija« = *skopas* (Marin Držić) »pjevanje, pjesma«. Matzenauer dopušta vezu sa gr. σκοπός »1° propositum, finis (upor. tal. *scopo*), 2°* arija, napjev«, ali uporeduje i sa stisl. *skap* m »Gestalt, Beschaffenheit, Geisteszustand«, riječ kojoj odgovaraju nvnjem. sufiks -*schaft* i *schaffen* »stvarati« (ie. korijen **sqep-* / **sqab(n)-*).* Mora se ipak dopustiti mogućnost da je iz kaluđerskog jezika *skopos* »arija, napjev« prešao

u narodski govor. Dočetak -os u krajevima gdje se *skopōst* govori, mogao je dobiti rod i dočetak *-t* prema deklinaciji *rodos,* gen. *radosti,* kao što je mletačka tuđica *doge* > *duž* dobila *-d dužd* prema deklinaciji *daž,* gen. *doida.* Što se značenja tiče, muzički termin tal. *aria* (odatle naša *arija* »napjev«) < lat. *aer,* fr. *air* dokazuje da može prijeći u značenje 1°. Upor. fr. *débonnaire* »dobroćudan«. Značenje 2° i 3° metafora su odatle: »dobra pjesma > pristala, jaka krepka«.

*Lit.:* *ARj* 15, 278. 281. Matzenauer, *LF* 20, 14. Rešetar, *JF* 12, 208-210. *Pascu* 2, 85, br. 1597.

**skôr,** određeno *skori (odgovor, pobjeditelj),* sveslav. i praslav. pridjev, danas rijedak u hrv.-srp.j »1° brz, 2° nedáván, recentan«. Poimeničen ž. r. *skora f* (Volosko) »1° preša, brzina (Kavanjin), 2° abnormalno, prerano dozreo plod šljive« = *-ьc šķorei* m pl. (Belici kod Kastva), *skôrac,* gen. *-rea* (Crna Gora) »1° brz, hitar čovjek, 2° kukac«, na *-bk* > *-ák skôrak,* gen. *-rka* (Vuk) »kukac scolopendra«, na *-ič skořic* m (Makarska) »rani ječam«, na *-ina skorina* f (Menčetić), na *-ost skorost* »brzina«. Pridjev se proširuje na *-ьn* > *-an skoran, -rna* »nedavni«. Bogato je zastupljen prilog *skoro, tu skoro* (beogradski književni jezik) »nedavno«, *sad skoro* (Kosmet), *skoro dana* (Kosmet) »brzo«, na *-ma skorma, doskoro, uskoro, naskoro,* u gen. s prijedlozima *doskora, odskora, skorom, skorim,* na *-ice skarice* (Vuk) »nedavno«. Četiri priloška oblika *skora, skore* (lokativ) = *skori, skoru* mogu se vezati i s prijedlozima *uskora, uskore, naskore, iškorę, naskora, doskore* (1400). Od priloga tvore se pridjevi prema tipu *sadanji* i *sadašnji: skoranji* (Kola, Bosna, Reljković) = *skorašnji* (Vuk) »nedavni«, poimeničen na *-ica skorašnjica* (Vuk) »voda malo prije donesena«; *skorišnji.* Složenice: *skorovečernji (delija,* Ljubiša), poimeničen na *-jak skorovečernjāk* (Vuk, Crna Gora) »koji je stekao skoru večeru, parvenu«, • *ikoroteča* »teklić, štafeta, kuiir«, *skoropisan, skoropisac,* gen. *-sca* (1550), *skoropošavši.* Vrlo je raširen u antroponimiji: *Skorosav(a),* odatle prezime *Skorosavljević, Skoromir,* hipokoristici *Skaroša, Skarota,* prezime *Skorobogati* (Rab, 1177, 1237). Prema tipu prezimena na *-ević* stvoren je neologizam *skorojević* »parvenu«. Denominali na *-iti skoriti, -im* impf, »ubrzavati«, inhoativ na *-éti skorjeti, -im* (Martié) »brzo ići«. U baltičkoj grupi postoji isti pridjev u prijevoju *e: skėrys* m »fcobilica, skakavac«, kao i u stvnjem. *scerõn,* nvniem. *sich scheren,* gr. σκαίρω »skačem, plešem«. Prijevoj *e* nalazi se kao drugi dio složenice u *gušter* (v.), *gušterica* (v.). le. je korijen **(s)qer-,* prijevoj **(s)qor-* »skočiti, skakati«.

*Lit.:* *ARj 2,* 477-86. 672. 7,617. 15, 281-90. *Elezović 2,* 235. Ribarić, *SDZb 9,* 191. *Miklošič* 303. *Holub-Kapečný* 333. *Bruckner* 495. *KZ* 51, 233. *Mladenov* 585. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Joki, *IF* 37, 110.

**şkorânca** f (Lastva) = *skoranča* (Zore) = *(sk > šK) skoranča = skurijenča* f (Dubrovnik, Zore) »ukljeva (Crna Gora, Paštrovići; lovi se u Maloj rijeci uz Prahovo blizu Prčaiija; dolazi iz Skadarskog jezera gdje se stalno nalazi)«. Upor. *skmīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik). Od. mlet. *scoranza.*

*Lit.:* *ARj* 15, 285-6. 382. *REW** 7664.

**skòrosati,** *-Sēm* pf. (Crna Gora) »izginuti, propasti, izgubiti snagu«. Ne zna se kako se odnosi, prema bug. *podskorós(v)am* »hetzen« i prema *skór(nu)vam* »wacken, (refl.) erwachen«. Možda su to denominali od *skor* (v.) obrazovani s pomoću *-os* (upór. *žigosati)* iz grčkoga aorista.

*Lit.:* *ARj* 15, 289.

**skorup** m (Vuk) = *(sk > šk* kao *škváre,* ŽK, < *škvare) skorup* = *škarup* (ŽK, upor. češ. *škraloup* pored *skořápka),* sveslav., osim bug., praslav. **skorlup(d),* »pavlaka, povlaka, kajmak, miliram (Srbija, germanizam)«. Pridjev na *-ьn* > *-an skorupan* »izvanji, spoljašnji«. Na *-oca skontpača f* (Bosna i Hercegovina) »kolač sa skorupom«. Možda ide ovamo na *-an skorupan,* gen. *-äna* m (Dobroselo) »vrsta bube ili kukca«. Denominai na *-iti skorupiti se* (Vuk) = (zamjena sufiksa; *skorušiti se, skorušim* (Vuk) »kad se malo smrzne«. Belostenec bilježi kao dalmatinieam *skraljup.* Prvobitno je značenje *skralup* m (također slov.) »kora«. [Usp. i *skrlut'].* Ovamo ide *skralupa* f (Pavlinović, Dalmacija) »morska životinja roda polipa, scyphozoa«. Upor. stcslav. *skralupa.* Augmentativ na *-ina skralupina* f »smradna kora poput sluzi, na mrtvoj vodi, na pokvarenom vinu«. Pretvaranjem sloga *ra* u sonantno r *skrlúp,* gen. *-upà* (Istra) »tjenica, skorup«. Iz ove druge serije izlazi da su oblici *skorup, škarup* sekundarni, nastali disimilacijom iz redukcije neobične suglasničke grupe *rl* > *r* (upor. rus. *skorlupa;* tako i u polj. *skorupa).* Glede varijante *o* — *a* upor. *ozgor* pored *ozgar* ili likvidnu metatezu *skorlup* > *skralup.* Gubitak početnog s kao u *kora* (v.) potvrđen je kod Mrnavića *korup* (nepouz-

dano). Postanjem je praslav. složenica od *skora* i postverbal *lup(a)* od *lupiti* (v.). Prema Bruckneru *-up* je sufiks kao u *Gorup* < *gorjup* od *gore.* To tumačenje otpada jer ne objašnjava ni *skralup* ni postanje suglasnika /.

*Lit.: ARj 5,* 549. 15, 291-93. 310. 338. 17, 675. *Miklošič* 302. *HoIuЪ-Kopecny* 333. 371. *Bruckner* 495. *KZ* 51, 225. Mladenov, *ASPh* 36, 125. Matzenauer, *LF* 20, 16.

**skBt** m (13. v., Vük), pl. *skoti* i *skoti* (19. v.), *skotovi,* sveslav. i praslav. *skotb,* »1° živina (Vrbnik), životinja, pecus, 2° (metafora, uvredljivo) zločest čovjek (Kosmet)«, unakrštenjem s glagolom *kotiti* (v.) kao postverbal »nākot, ono što se okoti, rod, vrsta, pasmina, traga, rasplod«; *kot,* gen. *-i* f (1533, Budinić, Baraković, Banovac) je također postverbal od *skouti, -ín* pf. (Vodice) »oprášiti« prema impf, na *õ* > *a skatati* (Kurelac) »postati skotan«; *skota* f (jedna potvrda, Mateić) »porod«. Kol. na *-je skotje* n (Kašić, Radnić, Dražie), na *-ad skotad* »živad« = *skotat,* gen. -j (jedna potvrda, Kavanjin), prošireno na *-ija skotadija* »stado« pored *skotija* f. Deminutiv na *-če skoče* n (Vuk), odatle kol. na *-nje* (upor. mak. *sirenje* »sir«) *skočēnje n* (Bunjevci, sjeverni Velebit) »štenad«. Augmentativ *skatina* »marvinče, živinče, beštija, beštija«. Pridjevi na *-ьn* samo u f *skdtna* (Kosmet, ~ *krmača, pseto, mačka}* »bređa« (od *kotiti),* upor. polj. *kotna* prema rus. *sukotnaja (koska),* na *-/ skotiji* Cdvije potvrde;, na *-ski škotski* (Crna Gora, Kavanjin). Rumunji posudiše izravno iz južnoslavenskog *scolina* »životinja« i preko madžarskog glagola *szokotalni* > *a socoti* »auf etwas achten, schätzen, bedenken«, odatle s lat. *-entia* > rum. *socotinţă* »Meinung«, postverbal *socoată* f (Erdelj) = na *-eh* > *-eală socoteală* »Rechnung, Beachtung«. Arbanasi posudiše *skote ï* »Rasse, Geschlecht«. Taj semantički razvitak potječe od brojenja i timarenja stoke. Općenito je mišljenje da je u vezi sa germ. **skattaz* > nvnjem. *Schatz.* U pogledu prirode veze, kakva je, postoje tri mišljenja. Prema Miklošiču ne zna se tko je od koga posudio. Praslaveni od Germana (Gota, got. *skaits* »novac«) ili obratno Germani (Goti) od Praslavena. Mladenov je za prasrodstvo germanske i slavenske riječi. Kiparský zabacuje mišljenje da su Germani posudili taj poljoprivredni termin od Praslavena. Schrader, Schröder, Schwarz, Stender-Petersen, Weigand-Hirt zastupaju mišljenje da su Praslaveni posudili od Germana, držeći uz to da je praslavensko značenje najstarije i da je to značenje germanska riječ imala u pragermanskom. U staro^frizejskom je imala još to značenje. Od slavina samo u strus. znači uz »pecus = posjed«· još i »novac« kao u germanskom. Četvrto mišljenje zastupa Iljinski koji uzimlje prasrodstvo (prijevoj) sa *ščetina* (v.).

*Lit.: ARj* 15, 203. 254. 294-98. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Elezović 2,* 235. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 495. *Mladenov* 585. *Kiparský* 303. *Stender-Petersen* (cf. Janko, *Slávia* 9, 347. sl.). *Tiktin* 1391. 1453. Iljinski, *RFV* 73, 281-308. (cf. *Slávia* 3, 578. *IJb* 8, 206). Matzenauer, *LF* 20, 16-17. Janko, *WuS l,* 103-104. Jokl, *SAW* 168, 114. Schröder, *KZ* 48, 273. Kretschmer, *KZ* 31, 437. *SO* 13. Schwarz, *ZSPh 2,* 115. *ASPh* 41, 126. Schrader, *IF* 17, 33. Meringer, *IF* 18, 234. Osthoff, *IF 6,* 21.

**skòvija** f (Vuk, narodna pjesma »kapa«) = *skùvija* (narodna pjesma) = *Skûfja* (Božava, Korčula) = *skufija* f (Vetranie), odatle *skufinjik* »vrsta turskog vojnika *(zlatoskufinjik)«* = *skufija* (Rab), deminutiv na *-ica škufijica* (Dubrovnik, Cavtat) »dječija kapica« = na tal. deminutivni sufiks *-etta* < vlat. *-itta škufijeta* = *skuja* (preko **skuija,* narodna pjesma). Balkanski talijanizam. Tur. *iskufa* »naziv turskih lovaca za kapicu koju meću na glavu ptice«. Nalazi se još u slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku, od neslavenskih u rum. *scufă,* deminutiv *scufiţă, scufie,* bug. *skufă,* arb. *skufjë* »Haube«, ngr. σκούφια, madž. *szkofia,* tur. *üsküf.* Od lat. *cofea* (6. v.) > tal. *cuffia,* rum. *coif,* s neobjašnjenom protezom *scuffia* > stfr. *escoife,* španj. *(es)cofia.* Bez te je proteze mlet. *chefa,* odatle *kêvica* (Bosna, Travnik) »Backfisch, djevojčica« (promjena značenja po semantičkom zakonu sinegdohe).

*Lit.: ARj* 15,300. 363. 364. 386.17,690. *Pleteršnik 2,* 632. 638. Hirtz, *Aves* 160. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. REW'* 2024. *Tiktin* 1395. *GM* 387. *Miklošič* 304. *Bruckner* 494. *Mladenov* 387. *REW'* 2024. *DEI* 1185. Stürm, *CSYK 6,* 74.

**skoza** f (Šulek, i ~*jesenska)* »vrsta gljive« = na *-oca skozača* »gljiva agaricus melleus«.

*Lit.: ARj* 15, 301.

**skozi,** prijedlog s ák. (1309, 1380, Senj) = (s gubitkom lokativnog -i, koji se osjećao kao fakultativna deiksa) *skoz* (13. v., Belostenec, Glavinić, Antun Dalmatin) = (sa *vo* > *u) skûzi,* s gen. (ŽK), sveslav. i praslav. lokativ *skvoze* »1° kroz, črez (s kojima je riječima u srodstvu), 2° radi, zbog«. S *vo* > *o* također

u slov. *skozi Bog, za skozi Bog* (Notranjsko, Primorsko), prevedenica od tal. *per Dio.* Pridjev na *-ьn* > *-an skozan* (Belostenec, Dalmacija, također slov.), određeno *skozni (~ san,* Dž. Držić) »tanak, koji je lakog sna«, s apstraktumom na *-ost skoznost* (Jambrešić), proširen na *-iv skozniv* (Jambrešić). Možda je u kakvoj vezi *skôzanj,* gen. *skôznja* m (Lastva) »mala pregrada, "prèdijel u velikoj škrinji, ladica (ŽK)«. Upor. slov. *skôžnja* f »Loch, luknja«. Denominal na *-ovati skoznovâti* (kajkavski pisci; leksikografi; akcenat u ŽK; Virje) »bdjeti, probdjeti noć bez sna«. U književnom i saobraćajnom jeziku ne postoji taj prijedlog, ni od njega izveden pridjev i glagol nego prilog *skroz,* koji je nastao unakrštenjem sa *črez* (v.), i prijedlog *kroz,* koji je izgubio početno i prema *črez.* Bez *r* očuvao se u stcslav. *skvoze* pored *shoze, skosě,* u ruskom prilogu *skvozb* »durch«, *skvoznöj* »durch und durch gehend (von Rissen, Löchern)«, s brojnim drugim izvedenicama. U ostalim slavinama samo sa *r* od **črez-* < praslav. **(s)kerz-* (v.), polj. *skros,* u nižem prijevojnom štěpenu češ. *skrze.* Postanje od *skvoze* neobjašnjeno.

*Lit.: ARj* 15, 301-303. 389. *Pleteršnik 2,* 495. *Miklósié* 306. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 496-497. *ASPh* 29, 578.

skrabljati, *-am* impf. (Voltidi) »čegrtati, klepati«.

*Lit.: ARj* 15, 303.

**skrada** f (Istra) — *skrada,* gen. *-ê* (Golać, Istra) »stara suha trava« = slov. *skrada* »triticum repens« pored *skrajda* »genista sagittaria«. Augmentativ na *-lina skrăcina* »zelena supstancija koja se pravi na vodi muljavih lokava« (Vodice), na *-elina skradelina* (Makarska) »trava mekušica što raste ispod bukava«. Deminutiv na *-šica skrašica* (Šulek) »triticum ramosum«.

*Lit.: ARj 15,* 307. 312. *Pleteršnik 2,* 495. Ribarić, *SDZb 9,* 191.

**Skradin,** gen. *-ina* m (Vuk, Baraković, narodna pjesma: *rujno vino iz bijela Skradina),* predslav. i predrimski toponim, etnik na *-janin Skradinjanin — na -čanin Skradinčanin* (Vitezović) m prema f *Skràdínka.* Pridjev (ktetik) *skradīnskī* (Kavanjin). Tal. *Seardona,* koji upotrebljava Pavić. Kod Porfirogeneta Σκόρδονα, gdje je *o* mjesto *a* nejasno, grijeŝka ili izgovor dalmato-romanski ili čak predrimski. Upor.. ipak *Scordus mons* kod Livija i Σκόρδον kod Poubija za *Mons Scardus.* U staro doba vrlo dobro potvrđeno ne samo kod pisaca geografa nego i na natpisima, znak da je bio *oppidum* osobite važnosti. Etnik i ktetik pravio se od gr.-lat. složenog sufiksa *-itanus Scardonitanus* (Plinije i natpis). Kao *Salonae* potvrđen je i pl. t. *Scardonis* na natpisu, znak da je bilo veliko naselje. Ide u kategoriju iliro-venetskih imena na *-ona* (od *Glemona,* najzapadnija potvrda, do *Salonae,* najjužnija na Jadranu, i *Jakin* na Apeninu). Hrvatski oblik pokazuje likvidnu metatezu i lokativ *-ōnae* > vlat. *-ūnę* (upór. Σκάρδώνα kod Ptolomeja za otok) > **-yn* > *-in* kao i ostali. Ne samo za sufiks nego i za korijen može se pretpostavljati da je ilirskog podrijetla. Bez sufiksa *-ona* dolazi *Mons Scardus* = Σκάρδον ορός (Ptolomej, Polibije, Strabo) = danas *Šar-planina.* Čini se da je **Skard-* prijevoj prema Σκερδά kod Porfirogeneta za čakavsko *Skarda,* otočić između Silbe i Paga, koji je u polovici 10. v. bio od daleko veće važnosti nego danas, kad ga spominje Porfirogenet. Uporeďivati bi se mogao i toponim *Skrad* u Gorskom kotaru, s likvidnom metatezom. Ali za nj nema starih potvrda. Riječ je u dalmato-romanskom mogla biti apelativ, budući da se kod Dobrote (Boka) spominje oko 1435—1440. *in contrata scar delii (territórium in Dobralo},* danas toponim *Škrďio,* gen. *Škrđela* u Dobroti poviše mora (u blizini *Sv. Vrača);* ribarske pošte Muljana: *Na škrdto gornji* i *donji.*

*Lit.: ARj* 15, 201. *Krahe* 35-36. *Mayer* 1, 310-12. Mayer, *NVj* 40, 27. ss.

**skrakavica** f (Hvar) »žaba bufo bufo, hýla arborea« = *krakavica* (Zoričić-selo, Vinodol), nazvana ovako jer *krokije,* od *krakljati* »pigre reptare«. Može biti i izvedenica od glasa *kra — kre — krákati* (žaba *kráče), krečati, kreketati.* Od toga glasa Hirtz ima još mnogo izvedenica: *krekača, krekavica, krekećalica, krekelica, regetača* itd., *kraljevka, kraljeva žaba.*

*Lit.: ARj 5,* 448. 15, 310. Hirtz, *Amph.* 11. 70-71. 65. 136.

**skraklić** m (Blato, Korčula) »ptica velike debele glave, debela kljuna i bijelih krila, možda pica caudata«.

*Lit.: ARj* 15, 310.

**skrama** f (Dubrovnik, Makarska, Parčić) »gocce di grasso ed olio (nuotanti sull'acqua)« — *skrama* (Hvar) »mast koja se skupi na juhi,

škvára« = *skrâ* = *skrâma* (Korlevići, Istra) »oko masti u mlijeku ili juhi« = (sa *skr-* < *skr-* kao *škopiti) skrama* (Vodice, Istra) »isto«, odatle deminutiv na *-ica škrämica* (Vuk, Srijem) »mrva (u izrazu *nema ni škramice)«.* Pridjev na *-en* poimeničen u m r. *skramen* »Fettauge«, na *-ost škramast* (prema Miklošiču hrv.) »non purus«. Denominal faktitiv na *-iti skràmiti* (Brač) »činiti da se stvaraju skrame«. Praslav. **skormb.* Slog *skra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *skrom,* ukr. *skoroma* »Fettspeise«, bjelo-rus. *skorom* »zu Fastenzeit verbotene Speise«, rus. *skoronib* »Fett«. Prema Brückneru istog je postanja kao *krma* (v.), samo u prijevoju *o-* i s nepostojanim *s-* kao *skora* pored *kora.*

*Lit.: ARj* 15, 310-11. *Parčić* 917. Hraste, *BJF* 8. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Miklo'sič* 362.

**skrami** m pl., ak. pl. *skrâme* (Bijela, Dobrota; Muo, ovdje također *skrami) — (s > c,* upor. *cmilje) ckrâmi* (Lastva) »riblje ljuske (primjer iz Dobrote: *gerica je puna skrami; siać nema skrâme,* Muo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *squama; r* je umetnuto unakrštenjem sa *škrlup* (Paštrovići).

*Lit.: ARj* 15, 310. *REW* 8199.

**skranje** f pl. »sljepočice«, slov. *skranje* n »Schläfe, čeona kost«, *skrănj,* gen. *-i* »Kinn, Kiefer«, *skranja* »isto«, *skranjača* »Kinnlade«, *skrânji* m pl., *skranjiSče.* Deminutiv na *-ica skranjîce f* pl. (Vrbnik) »slepočice, tempije (Vrbnik, uporedna riječ)«; na *-ьc škranjci* m pl. (Vodice, Istra). Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom jeziku. Praslav. **skornija.* Slog *skra-* nastao po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *skroń, skronie.* Ie. usporednice nisu utvrđene. Bruckner pomišlja na vezu sa gr. κρανίον, što ne ide. Drugi vežu ispravnije sa stíši, *kvarmr* »paupière«, dan. *kvarn* »die beiden bootförmigen Knochen im Fischgehirn«, got. *hvairnei* »lubanja«. Ie. korijen bio bi **quer-,* u prijevoju **quor-* »Schüssel-, Schalenartiges«, proširen formantom *n.*

*Lit.: ARj* 15, 311. *Pleteršnik 2,* 496. *Mi-.klošii* 302. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 496. *WP* 1, 405. 518.

**skrap** m (Niš) »gusjenica gastropacha quercifolia«, čini se da je u vezi sa stcslav. *skrapii* > arb. *shkrap, krap* (Gege), cine. *scrapu,* rum. *șcrac,* sa likvidnom metatezom (upor. strus. *skoropij),* od lat. *scorpius* < gr. σκορπιός > *škorpija* (14. v., Vuk, bug.), pridjev *skòrpijin,* stsrp. *skorbpü.* Sa *p* > / *skorfija,* pridjev *skorfijin* (Aleksandrida). Sa metatezom *sk — p> sp — k i o > uiz* dalm.--rom. *špúrak,* gen. *-řka* m (Vuk, Crna Gora, Stulić) »isto«. Sa romanskim augmentativnim sufiksom *-one > -un* i *or > r iz* tal. ili dalm.--rom. *škrpijūn,* gen. *-Una* (Perast, Dubrovnik) = *škrpiun,* gen. *-una* (Rab) = *škarpjun* (Božava) = *skarpun* (Bernardin) = sa očuvanim *-or- škorpijūn,* gen. *-una* (Dubrovnik, Ranjina, Zadarski lekcionář, Hektorović) = *škorpijôn* (ŽK) = *škorpion* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.). Upor. još slov. *strupijãn.*

*Lit.: ARj* 15, 290-91. 311. 17, 675. 689. *Pleteršnik 2,* 494. 596. 633. Budmani, *Rnđ* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID* 6, 121. *Mažuranii* 955. 1428. *REW*[3] 7741. *GM* 409. *Mladenov* 585. *Miklósié* 303. 342. Vasmer, *GL* 134.

**skřb,** gen. *-i* f (zapadni krajevi) = (sa *skr-* > *škr-* kao u *škvare* ŽK < *škvare) skrb* (Lika) »briga, kâr, peka«. Nalazi se u svim južnoslavenskim jezicima, od sjevernoslav. u češkom, poljskom i ruskom. Baltoslav. (?), sveslav. i praslav. Pridjev na *-ьn* > *-an skrban, f skrbna* = *skrhan.* Poimeničen na *-ik skrbnik,* neologizam za *tutor.* Denominál na *-iti skrbiti (se)* (Lika, Crna Gora, Hrvatska) *(na-, o-, op-, pri-).* Postverbal *o(p)skrba* f. Rumunji posudiše *scîrbă* f »gadljivost, Betrübnis, žalost«, pridjev na lat. *-osus* > rum. *-os sdrbos* »gadan«, *a să sârbi* (Muntenija) »gaditi se«. Od baltičkih jezika pruža usporednicu lot. *skurbt, skorbt* »pasti u nesvijest«. Prema Mladenovu čini se da je ie. korijen **sqer-* »rezati«, proširen na *bh.* Upor. glede razvitka značenja bug. *griza* > rum. *grijă* »briga« od *gristi* (v.), *peka, pečal* od *peći* (v.). V. dalje etimologijske veze pod *škrbav.*

*Lit.: ARj* 7, 617. 673. 15, 316-23. *Miklo-Ш* 306. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 493. *KZ 51,* 233. *Mladenov* 586. *Sborník Miletií* 263-287. (cf. *IJb* 1, 188. *RSI 6,* 293). Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). *Tiktin* 1384.

**škrinja** f (Vuk, narodna pjesma, zapadni krajevi, Perast, Šćepan, Krtole, Hvar, Dubrovnik, Cavtat, Crranica, Smokvica, Korčula, slov.), deminutiv na *-ica skrmjica,* (sa *n* mjesto *nj* možda preko stvnjem. *scrini) skriňa* (1466) = *skriňa* (Potomje) »kovčeg, sanduk«. Složenica *skrinjenoša* (Dubrovnik) »Kistenträger«. Upor. arb. *škrinje* »Kasten«, S odbacivanjem s- (koj'e se osjećalo kao nepotreban prefiks) *krina* (Srbija, bug i u ostalim slavinama, upor. polj. *krzynia* pored *skrzynia,* slov. *krínja* /Kras/ »Mehlkübel«). Upor. sa *rí > г*

slov. *kríca* »Presskufe«, deminutiv *krínčica* (Dubrovnik). Vrlo često sa *skr-* > *škr-*: *škrinja* (Rab, Božava) = *škrinja* f (Vuk, jugozapadni krajevi, ŽK, Istra, slov.). Deminutiv *škrmjica* (1566), s tal. protezom *iškrinja, iškrinjica* (Vrbnik). Odatle na *-ar škrlnjār* »koji pravi škrinje«. Prezime hrv.-kajk. *Škrinjarić*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scrīnium* > tal. *scrigno,* femininum preko n pl. Iz panonsko-slavenskog rnadž. *szekrény* > rum. *sicriu* pored *scrin* (upór. rus. *skríň).* Izvor u balkanskom latinitetu riije isključen.

*Lit.: ARj* 5, 549. 15, 328-30. 17, "682. *Pleteršnik* l, 468. 2, 474. 498. 635. Rešetar, *Štok.* 289. Ribarić, *SDZb 9,* 48. *Mazurami* 1318. Kušar, *Rad* 118, 21. Miletić, *SDZb 9,* 358. Hraste, *BJF* 8, 12. 26. *Miklósié* 304. *SEW* l, 617. *Bruckner* 498. *Vasmer 2,* 651-2. *Mladenov* 586. Štrekelj, *DAW* 50, 61. *GM* 387. *Tiktin* 1392. *REW** 7746.

**skrivan,** gen. *-äna* m (Perast, Dubrovnik, I. Držić) = *(skr- > škr-) škriban* (ŽK) = *skrivan*. Prezime *Skrivanić* i *Škrivanić*. Od tal. *scrivano* < lat. *scriba* prema vlat. deklinaciji gen. *-anis*. Glagol *scribere* u *proskríbit* (Korčula) »jedva, teško ozdraviti«. Semantički razvitak je neobičan. Poimeničen part. perf. tal. *scritto* > *skřit* (Boka) »obveznica«. Odatle na *-orium škritōrijo* n = *skrhorij* (Dubrovnik, Cavtat) »pisaći sto«.

*Lit.: ARj* 15, 335. 17, 685. *REW** 7745.

**skrfcnuti se,** *-e* pf. (Vuk, subjekt *tarana u loncu)* »1° zgusnuti se, 2° (subjekt *lišće,* srednja Dalmacija) potarrmjeti«. Bez prefiksa *s-* nije potvrđen. Prilog *skrkno* (Rijeka) »(živjeti) štedljivo«. Ide zajedno sa *skrkačiti se* pf. »saviti se«, *skrkuljiti se* pf. »uviti se«, *skrljati se, -am* (Poljica) »satrti se (kad se obori kamenje ili zemlja na koga)«, *skrkljúšiti se, skrkljūšīm* pf. (Vuk) = *skrljušiti, -im* »pritisnuti«. Upor. prezime *Krkljuš.* Sve od onomatopeje *skfk,* kojom se oponaša škripac brave ili kad se netko uhvati u škripcu.

*Lit.: ARj* 15, 337-38.

**skrlátak,** gen. *-tka* m (Dobroselo, Lika) = *skřlotak,* gen. *-tka* (Lika) »komadić sukna koji štiti prste žene kad se sa vretena pređa mota u motovilo ili u klupko (termin prelja)«. Usp. i *skarlát.*

*Lit.: ARj* 15, 337-8.

**skrlut** m (Hrvatsko zagorje) »poledica«. Usp. *skorup.*

*Lit.: ARj* 15, 338.

**škrob,** gen. *škroba* m (Vuk, Kosmet, ~ *ovsení)* = (sa *skr-* > *škr-* kao u *skrb* < *skrb) škrob* (Vuk, Sentandrija) = *škrob,* gen. *škroba* (Istra) »1° rijetka kaša od brašna, jelo za djecu od rumetinova (= kukuruznog) brašna (Istra), bonika (Riječka nahija, Crna Gora), 2° (Srijem) pomaz od pšenična brašna i masti, 3° štirak, štirka, sterką (hrvatski gradovi, < njem. *Stärke)«.* Nalazi se još u bugarskom, češkom i poljskom jeziku. Praslay. Deminutiv na *-ič škrobíc* (Istra). Denominal na *-iti škrobiti, -im* (Vuk, objekt *predu) (o-, za-)* »škrobom mazati, štirkati, štěrkati«. Na *-inac,* gen. *-nca skrobinac* m »biljka maranta arandinacea«. Riječ je kulturni termin, koji se posuđuje. Rumunji posudiše *scrob,* deminutiv *scrobușor* »Rühreier«, *a scrobi* »Wäsche stärken«, na -e/ь > *-eală scrobeală* f »Stärke« < bug. *skrobéla* »nišeste (v.)«, s pridjevom *skrobelen*. Prema Brückneru potječe od prijevoja praslav. korijena **skrob- : *skreb-,* koji se nalazi u stcslav. *oskrebç* »radere« = lit. *skrebėti* »rascheln (von tro'ckenen Stroh)«, od ie. onomatopejskog korijena **ker-, *kor-, *kr-,* proširenog s pomoću *b.* V. *skrobot.*

*Lit.: ARj* 15, 338-39. *Miklošic* 304. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 496. *Mladenov* 586. *WP* l, 416. 2, 589. *Tiktin* 1394. Petr, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Zubatý, *ASPh* 16, 412-413.

**skröbut** m (Boka, Vuk) = (sa *m* < *b* kao u *somina* < *sabina,* v.) *skromūt* (Hercegovina) »pavitina, clematis vitalba«. Glede *-ut* upór. *brskut.* Ovamo možda *skrobuč* m (Smokvica, Korčula) »trava koja se bere i savija u trubice te se daje životinjama« = *škrobut* m (Hvar) »neka trava«. Augmentativ na *-ina skrobùtina* (18. v., Hrvatsko zagorje) = *skrabutina* = *skromutina* (Crna Gora) = *škrěbutina* (ŽK) = *škrobotina* f = *skrabutina* »clematis vitalba«. U slovenskom, sa gubitkom *k* u suglasničkoj grupi od tri elementa: *srebot, srobot, srabot(a);* u bug. *skreba, skrébâr* »isto«. Stcslav. *skrobotъ* »strepitus« sadrži sufiks onomatopeja *-ot* kao *topot, sopot.* Upor. *škrobotatí* (Krasić), *škrebetati,* polj. *chrobotać.* V. *škrob.* Matzenauer uporeduje s ags. *srobb* »frutex«.

*Lit.: ARj* 15, 339-40. *Mažuranu* 1319. 1428. Hraste, *BJF* 8, 19. *Miklošic* 304. *SEW* l, 403. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 184. *KZ* 51, 223. *Mladenov* 585. Uhlenbeck, *PBB* 26, 287. sl. *(AnzIF* 15, 124). Matzenauer, *LF* 20, 24. Holthausen, *IF* 39, 64. *Boisacq** 514. *WP* l, 416. 2, 582.

**skrofula** f (Kašić) »glanda« = (običnije, *skr > škr) skrSfule* f pored *škrovule* (Crmnica, Božava) »učen medicinski termin«. Odatle pridjev na tal. *-oso* proširen na *-ьn skrofulôzan* (Hrvatska). Od tal. *scròfola* < lat. *scrofülae,* deminutiv na *-ulus* od *scrofa.*

*Lit.: ARj* 15, 339. Miletiç, *SDZb 9,* 262. 264. *REW*[3] 7750. *DEI* 3427.

**skroman,** f *-mna* (Pavlinqvic, Sulek, Popović) »čedan«. Apstraktum na -osí *skromnost.* Nije narodski pridjev na *-ьn,* kao ni u bug. *skromen,* nego posuđenica iz češkog ili ruskog jezika *skromnyj.* Prvo vjerojatnije nego drugo, jer se ne upotrebljava na istoku nego na zapadu. Izveden je na *-ьn > -an* od ie. korijena **ąrom-* »Gestell aus Latten, Holz, Umzäunung«, koji se nalazi u stcslav. *kromiti* »krotiti«, polj. *skromić* »isto«, ukr. *prykromyty,* prema V. Macheku sanskr. *Íramayati* »müde machen«. Prvobitno je značenje toga pridjeva bilo konkretno »ukroćen« < (po zakonu rezultata, sinegdohe) »čedan«. Razlikovati ga treba od *skroman* (Martié) »sakriven, tajan *(skromnih tajna)«,* gdje je *mn* nastao iz *vn,* upor. 1466: *hotêje ukazati... neskrovnu ljubav* (Dubrovnik, *Mon. şerb.* 495.). V. prijedlog *krom, okromina.*

*Lit.: ARj* 15, 340. Maretić, *Savj.* 133. *Mladenov* 586. *WP* 1, 488. Machek, *IP* 53, 93. *Sleevia* 16, 188. *Holub-Kopečný* 143. 334. *Bruckner* 496.

**skrováda** f (Smokvica, Korčula) »1° plitka tepsija sa drškom, u kojoj se peče pogača u žaru pod pepelom, 2° čest toponim u otočkoj Dalmaciji«. Upor. slov. *škrovôda* f »Hornklee, hornus corniculatus«. Upor. furl, *scrovade* f = *porcada.* Od *scrofa* ili *scrobis.*

*Lit.: ARj* 17, 689. *Pleteršnik 2,* 637. Skok, *Slav. 96. 99.* 102. 153. 154. *REW*[3] 7747. -7748. *Pirono?* 990.

**skrpelj** m (u Barakovićevu marinističkom stihu: *Na skrpelju oštra jada mogle bi se 1=* subjekt: ploče konju pod kopitih/ *porazbiti),* od tal. *scarpello* »nož koji služi cipelarima« (disimilacija *l — l>r — l)<* lat. deminutiv na *-ellus scalpellum,* od *scalprum* (od glagola *scalpere* »grepsti«). Nema potvrde iz današnjih govora. Kao metaforickí toponim moglo bi se odatle tumačiti ime bokeljskog otočića, školja *(Gospa od) Škrpjela* kod Perasta (ňom. *Škrpio),* ako nije od **scrupellus* za *scupellus* (v.). [Usp. i pod *Skupio}.*

*Lit.: ARj* 15, 349-50. Skok, *Slav.* 242. *REW*[3] 7642.

**skrpuša** f (Dubrovnik, Zlatarić) »zvrčka, udarac prstima u čelo, nos, lice«. Prilog na *-ice skrpušice.* Denominai na *-ati, -iti skrpušati, skrpušiti* »dati takav udarac«. [Usp. rum. *a carpi cuiva o palmă* »jemanden ohrfeigen«].

*Lit.: ARj* 15, 350.

**sküba** f (Vuk, Crna Gora) »domaća, domaćica, stopànjica, gazdarica, gospodinja (ŽK)«. Prema Daničiću imala bi biti tuđica, ali ne kaže odakle. Ne vidi se veza s nazivom sove *skuba* »strix flammea L., drijemavica, drijemavac, surina, surka, hrija, namiguša«.

*Lit.: ARj* 15, 359. Hirtz, *Aves* 94. 437. Daničić, *Osn.* 36.

**skubanj,** gen. *-bnja* m (Parčić) »1° pennello da impeciare (le navi), runasta mješina kojom se brod pakli (Pavlinović), 2° *(skubanj* m = *skupanj)* na nju se može sjesti (Pavlinović), 3° na manjim brodovima glava obložena runastorn mješinom«. Glede etimologije upor. možda *skupsti* (v.). [Usp. i pod *skupanj}.*

*Lit.: ARj* 15, 359. 371. Skok, *Term.* 147.

**skuda** f (Kašić, Filipović) = *(sk > šk) šküd* m (Dubrovnik) = *škuda f* (Vuk, ŽK) = *škuda* (Šibenik) »nekada srebrn novac vrijednosti 2 forinte«. Denominal *oškuditi se* (Lika) »dobiti škuda«. Od tal. *scudo* < lat. *scutum* »novac zlatni ili srebrni s likom štita«.

*Lit.: ARj 9,* 323. 15, 362. 17, 690. *Mažuranić* 1428. *REW** 7759. *Prati* 893.

**skudlą** f (Vuk, Crna Gora) »daska što se njom kuće pokrivaju« = *skudlą* (Istarski razvod: *za skudli hiše krit),* slov. *škodia* = *škodia* (Istra, Šurmin 13, Istarski razvod, prijepis 16. v.). Stari romanizam, potvrđen u dvama, danas prekinutim, teritorijima: u Crnoj Gori i Istri, sa Slovenijom; od lat. *scandula* iz terminologije gradnje kuća (tip *mūrus > mir),* s *an* pred suglasnikom = *0 > u* kao u *sanctus > šut;* nalazilo se i u balkanskom latinitetu kako dokazuje rum., čine. 1 megl. *scîndură* »Brett«. Začuđuje što se nalazi i u poljskom *szkudla, skudlą* »gont, szendzioly«, koji Bruckner označuje kao praslav., ali ne pokazuje zamjenu *ç >* polj. *ą.* Taj stari romanizam balkanski bio je istisnut od nvnjem. *Schindel* < lat. *scindula* > stvnjem. *scintila l -ta- l l -tu-,* stnord. *skindula* (upor. lit. *skiňdelis, -ulis).* Od *Schindel* nastade *šimla* f (Vuk, Lika, Hrvatska), *šindra* f (1733, Kosmet), odatle na *-ika šinđrika* f (Vuk) »jedinica onoga što znači šindra kao kolektivum«, s tur. *-li šindra-*

*Uja f* (Srbija) »kuća pokrivena sindrom«; *šikljin* (2K) = *šikljen* (ŽU) »isto« pokazuje disimilaciju *n — n > 0 — n, tlj > klj* i dodano *-in* kao u drugim germanizmima. Ta njemačka riječ postala je balkanska proširivši se srednjoevropskim načinom gradnje kuća do bugarske granice: rum. *įindra, şindrilă, şindilă, a şindrili* »pokriti sindrom«, arb. *schindrë* (Gege), tur. *lindere.* Nalazi se još u madž., češ., gornjo-lužičko-srpskom, polj. i ukr. jeziku.

*Lit.: ARj* 15, 260. 362. 17, 599. 604. *Pleteršnik 2,* 491. *Mažuranu* 393. 1392. *Elezović 2,* 479. *G M* 406. *Tiktin* 1428. *REW** 7652. *Miklošič* 301. *Bruckner* 550. *KZ* 51, 231-232.

**skuisati,** *-sem* pf. (narodna pjesma, Vuk) »poginuti« = *skojisati* (Ljubiša) »uginuti (o kravi)«. Zbog tog značenja i prefiksa *s-,* kojeg nema u glagolu iz turskog, nije u vezi sa *kùjisati, -šēm* »vikati sa munare kao mujezin, učiti s munare«.

*Lit.: ARj* 15, 261. 364.

**skula**[1] f (Lika) = *skula* (Virje, slov.) »oteklina, čir, krasta, bolest na govedima i kozama« = *skula* (Dubašnica) »bolest vola, ovce na papku, te šepaju«. Deminutivi na *-ica skulica* »mala brazgotina« (slov. *skûlica, skuleć).* Pridjev na *-av skûlav* »krastav«, odatle inhoaţiv na *-eti skulavem* (Belostenec) »dobivam čirove ili oteklinu«, faktitiv na *-iti skuliti, -im* »ogrepsti, raniti«. Upór. češ. *skulina* »fente, fissure«. Sa *sk > šk* (upór. *škvare < škvare)* ide ovamo *škulja í* (Lika, ŽK, Vodiče) = *Skuja* (Buzet, Sovinjsko polje) »luknja, rupa, sorta«. Pridjev na *-ast šküljast* (Vodice) »rupičav«. Denominal na *-ati preškuljati* (Vodice) »probušiti«. Upor. slov. *škulj* m i *škulja* f »isto«. Prema Peterssonu u prasrodstvu sa srvnjem. *schiel* < ie. **sqeulo-* »Splitter, abgesprungenes oder abgerissenes Stück«. Ako je to upoređenje ispravno, *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u prijevoju **sqoulo-,* od ie. korijena **sqeu-* »schneiden, stöbern itd.«.

*Lit.: ARj* 15, 364-366. 17, 691. *PleterSnik 2,* 501. 638. Ribaric, *SDZb 9,* 197. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečny* 335. Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Petersson, *Zwei sprachliche Aufsätze* 1917. (cf. *IJb* 8, 206). *WP 2,* 552.

**skula**[2] f (15. v., Dubrovnik, Vuk, Račišće, Šibenik, Rab, Cres, Božava, Marulić, Baraković, Kašić, slavonski pisci, Reljković, objekt uz *učiti},* odatle na *-anus > -an skulan* (Marulić) »učitelj«, na *-ar < -arius skülar* (Vuk, Dubrovnik, Rab, Cres, Margetić) »đak, đak student« prema f *skülarica* »učenica (ibidem)«, pridjev na *-ьn > -an skulan (^lne regule).* Odatle denominali na *-ati skularăt* (Božava) »insegnare, battere«, na *-iti skulariti se, -im* »školovati se«. Part. perf. pas. *skülan* (Potomje) »školovan«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *schola* < gr. σχολή, tal. *scuola,* mlet. *scolaro.* Pod uplivom učenog ili talijanskog jezika očuvan *o* u *škola* (narodna pjesma, Prčanj, Perast, Ozrinići), odatle *skőlār — skolar* (Perast) »učenik, đak«, *skòlãrstvo, školati, -am* (narodna pjesma), part. *školan* (~ *čovjek),* toponim *Po(d) školu* (Muo, ribarska pošta) = (sa *sk > šK) škula* (Cres, Reljković) = *Škola* (Vuk, danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku) = *škola* (ŽK), na *-nik školník* (1550, Hrvatska) »učitelj«, *skolar* »đak«. Deminutiv *skalica.* Denominali *školati, -am* = *školati* (ŽK), *uškólati, uškolam* (objekt *volove,* Piva-Drobnjak) »naučiti nekoga nečemu«, *školovati.* Pridjev *školski.* Sa *šk > čk čkola* (Vuk, Crmnica, Ozrinići, Peć, Gojbulja, Kosmet), odatle *ekolar.* Upor. slov. *škola* = *sóla, solar,* gen. *-rja.* Glede *šk > š* upor. *škopa, šopa* zacijelo pod njem. uplivom kao i luž.-srp. *šul'a.* Rum. *şcoală,* madž. *iskola,* bug. *škola,* polj. *szkolą.* Arb. *skolí* = cine. *scolie* < gr. σκολεῖον prema *shkolë* (Gege).

*Lit.: ARj 2,* 417. 15, 265. 364-66. 17, 667-69. 690. *Pletersnik 2,* 640. 632. *NJ 2,* 269-270. Vuković, *SDZb* 10, 406. Miletić, *SDZb* 9, 363. *Elezović 2,* 453. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 14. Rešetar, *Štok.* 289. 297. *REW** 7703. 7704. *GM* 387. *Miklošič* 340. *Bruckner* 549. *Vasmer* 3, 407. *Mladenov* 694.

**skulab** m (Štuli, Šulek, Sinj, Visovac, Zadar) »ljekovita biljka eryngium campestre, scolymus hispanicus, sinonim sikavac« = *školah* (Dubrovnik, 18. st.) »isto« = *skulob* (Brač). Od *scolymus* »Art Artischocke«. Zamjena dočetka *-ymus > -ab* nije jasna.

*Lit.: ARj* 15, 365. *REW*[3] 7732. Schuchardt, *ZRPh* 39, 721-722. *Šulek* 355. 357.

**skùlar,** gen. *-ara* m (Hercegovina, Trebinje, Sinj) »torbica za pribor što služi za potkivanje konja«.

*Lit.: ARj* 15, 365-66.

**skuluf** m (Vuk) = *sòlufi* m pl. (Bosna) = *şalupe* ak. pl. (ŽK) = *žuloví* »Backenbart«. Pridjev na *-at salupãt* (ŽK). Balkanski turcizam (tur. *zuluf, zulf)* iz terminologije kulture tijela: bug. *skulufi* = *zulufi.* Usp. i pod *solufe.*

*Lit.: ARj* 14, 545. 15, 366. 911. *Mladenov.* 587. Skok, *ASPh* 33, 369.

**skumenb** m (Stulić, iz glagoljskog brevijara; stsrp.) »mlado od životinje, lavić, vučić«, sa v > *u* od gr. σκύμνος. Upor. stcslav. *skimonb* sa ť < υ. Piše se i sa *a*.

*Lit.:* *ARj* 15, 366. Miklošič, *Lex.* 845.

**skunábiti,** *skunābīm* pf. (Vuk) = *skonobiti, -im* »opskrbiti«. Pavlinović (srednja Dalmacija?) ima u tom značenju varijantu *stanatiti.* Upor. *kunatoriti* (Vuk) »kuburiti« (v.), odatle *skunatoriti* (Vuk, Srbija) »pomalo nabaviti«. Osnovno *skonobiti* može da stoji u vezi s Vukovim *konòbati se,* koji su možda od *konoba* (v.), dok je M u *skunabiti* možda prema *kunatoriti.*

*Lit.:* *ARj* 15, 277. 366-67.

**skup,** f *skupa* (Vuk, Kosmet, Lumbarda), sveslav. i praslav. pridjev *skĢpъ,* »1° (prvobitno značenje) tvrd, škrt, džimrija (opozicija: podašan, podatljiv), 2° dragocjen, drag (opozicija: cjen, jeftin)«. Ova dva značenja razlikuju se akcentom (2° *skup;* akcenatska varijacija u službi semantike, upor. *múka* i *muka).* Poimeničenja: na *-ьc* > *-ac skúpac,* gen. *-pea* »tvrdica, cipija, cicija«. Augmentativ na *-ina skupčina* (Lika). Apstrakti: *skupa* f = na *-oca skupoća,* na *-inja skupinja* (upor. *draginja,* ŽK) = *-ost skúpost* = s dvostrukim sufiksom *-otinja skupotinja* (Vuk, Kosmet) = *-ošćina* < *-ost* + *-sk* + *-ina skupošćina* (Bernardin) = na *-stvo skupstvo* (Voltiđi). Na *-arina skuparina,* s pridjevom *skuparinski.* Denominal na *-iti poskupiti* pf. prema impf. na *-va- poskupljivati, -Ijujem.* Složen pridjev *skupocjen* obrazovan prema *dragocjen* od sintagme gen. *skupe cijene.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala, ç,* upor. stcslav. *skopt,* slov. *skop,* bug. *skăp,* češ. *skoupý,* polj. *skąpy* i i u rum. posuđenice *scump* = cine. *scumpu* »1° drag, dragocjen (protivno *jeftin), 2°* tvrd (protivno *zgîrcit,* Moldavija)«, apstrakta sa lat. *-tate scumpătate* »skupoća«, na *-eiь* > *-ea-lă scumpeală* »poskupljivan;e« od *a scumpi* »poskupiti«, sa crkvenoslav. sufiksom *-enie scumpenie* »škrtost«, s analogijskim sufiksom (prema *foamete* »glad« < vlat. *fames,* gen. **fametis) scumpete* (također cine.) »skupoća«. Ie. usporednice nisu utvrđene. Prema Bruckneru bilo bi raširenje s pomoću formantą *p* korijena **skom-,* koji se nalazi u *skomine* (v.), prema Mladenovu raširenje ie. korijena **sek-* »rezati« u vezi s lit. *kumpas* »kriv« i gr. κάμνω »savijam«. Odnos prema lit. *skupumas* »štedljiv« i lot. *skops* »lakom« nije jasan. Loewenthal pretpostavlja prasrodstvo s lit *kuopa* »Pfandgeld« i lot. *kampju, k'epju* »greife«.

*Lit.:* *ARj* 10, 926-27. 15, 367-380. Kusar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 2, 237. 238. *NJ* 3, 88-9. Lalević, *NJ* 3, 56-57. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 493. *KZ* 42, 364. 51, 230. *Mladenov* 588. Loewenthal, *WuS* 11, 63. si. (cf. *IJb* 14, 333). Lane, *AJPh* 54, 64-65. (cf. *IJb* 19, 252). *Pascu 2,* 206-207., br. 391.

skûpanj, gen. *-pnja* m (Brač) »držak kome je na vrhu privezan komad jagnjeće kože (služi za podmazivanje broda katranom i paklinom)«. Sa *p* > *b* (kao u *kobertuo,* v.) *skubanj,* gen. *-bnja* (Sipan, Parčić; primjer: *dati paklinu barci pomoću skubnja)* »pennello da impeciare le navi, kirla (v.)« [usp. i *skubanj].* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scopula,* deminutiv na *-ula* od *scopa.* Glede *pl* > *pnj* upor. *Kopranj* kod Zadra < *caprulae.* Upor. španj. *escobon* s augmentativnim sufiksom *-one.* Noviji venecijanizam je *škovacéra* f (Molat, Buzet, Sovinjsko polje, Boka) = *skovaciera* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »lopatica· za smeće, dubrovnik, mišćafl (Zagreb)«. Od mlet.-furl. *scovazzera* f, na *-aria* > *-ere* od *scovazze* »spazzatura« < vlat. **scopacea,* poimeničen pridjev na *-aceus.*

*Lit.:* *ARj* 15, 359. 371. *Parčić* 919. Skok, *Term.* 147. *REW** 7734. *Pirana*[1] 985.

**Skupio,** gen. *-pjela* m, pl. *Skupjeli* kod Lapada. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scopùlus* < gr. σκόπελος, tal. u Umbriji *scoppio* »školj«. S umetnutim *r* možda prema *scrūpulus* (upor. internacionalno *skrupule, skritpuo,* gen. *-ula* Dubrovnik, *skrupul* Kašić), sa *sk-* i *skr-* > *škr- škrpio,* gen. *-pjela* (Perast, dva otočića, *Gospa od Perasta* ili *od Skrpjêla,* izgovor u Mulu) = *Gospa od škrpjela* m (narodna pjesma, Bogišić). Upor. slov. *škrpelj* (Bela Krajina) »kamenito tlo«. U Dubrovniku *škrpio,* gen. *-pjela* m (Dubrovnik) »prag od prozora i vrata«, *šk -pio* (Potomje) »bijeli kamen« [usp. i *skrpjel].* Posvuda je kao pomorski termin prevladao stariji venecijanizam (danas *scogio* > *scoglio* > *škojo,* upor. istro-rom. u Rovinju *skujo* i ngr. σκόγιος, arb. *skoj* »Felsen«) *skolj* (Marulić, Glavinić) = sa *sk* > *šk škôlj* m (Perast, Dubrovnik) = *Skolj,* gen. *školja* (Rab) = *Skõj* (Korčula, Lumbarda), deminutiv na *-it školjić,* na *-ič škojtc* (Komiža, Vis), Vitezović na *-ar* < lat. *-arius škôljar* m »otočanin« = *škojór,* gen. *-ara* (Brač) »Hvaranin«. Potvrda u značenju »otočić«, samo u Crmnici *sitdlj* »rupa u kamenu«, *škülj* »časka

iznutra«. Slov. *Skôlj* m »pećina, oveći kamen koji strši« < furl. *scoj.*

*Lit.: ARj* 15, 266. 350. 353. 17, 669-70. 689-91. Skok, *Slav.* 240. *NVj* 30, 139. *Romania* 57, 465-476. 610. *Pleteršnik 2,* 632. 637. Šturm, *ČSJK* 6, 79. *REW** 7738. Miletić, *SDZb* 9, 264. Budmani, *Rod 65,* 166. Kušar, *NVj* 3, 332. Hraste, *SDZb* 10, 37 *Beticev zborník* 154. *MiklošiS* 340. *GM* 387. Vasmer, Gb 134-135.

**skupsti,** *-bem* impf. (Vuk) (is-, *na-, o-, po-, pro-·)* = s&tķis, *škubem* (Kosmet) = sќшгг (Zoranie, Baraković, Istra, upór. stčeš. *skusti)* = (deprefiksacijom, jer je *s-* jezična svijest krivo shvatila kao prefiks koji ne pristaje imperfektivu; upor. *kopiti* ŽK < *skopiti* > *škopiti) kupsti, -bēm* (Stulić, 18. v.) prema na *-iti skubiti* (jedna potvrda), na *-ati* impf, *škubati, -ām* (Poljički statut *is-,* Nalješković, upor. češ. *škubati),* i pf. na *-no- škubnuti, -ēm* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **skub-ti* »veliere, čupati«. Apstraktum na *-anja skubanja f* »tučnjava«. Na *-avac skobavac,* gen. *-avca* (Bandulavic, *o* < *u* nejasno) = *skubavac.* U baltičkoj grupi *skùbti* »genügend eilig sein«, istočno-lit. *skubyti* »žuriti se«, lot. *skubinat* »zur Eile eintreiben« stoje bliže ie. značenju, koje je u got. *af-skiuban* — nvnjem. *weg-schieben,* nvnjem. *schupfen,* stvnjem. *scuf(a)la,* nvnjem. *Schaufel.* U slavinama je ie. opće značenje bilo specijalizirano na čupanje kose, perja. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **sqeubh-,* u prijevoju **sqoubh-.* Infinitivni dočetak -sĺz mjesto *-ti* nastao je po analogiji primarnih glagola koji se u osnovi svršavaju na *-t* ili *-d (jesti, mesti, cvasti).*

*Lit.: ARj* 3, 907. 7, 617. 9, 209-10. 10, 927. 12, 411. 15, 351. 359. 379-80. *Elezović* 1, 343. 2, 38. 96. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečnji* 371. *Bruckner* 498. *Mladenov* 589. *Trautmann* 263. *WP 2,* 556. Vaillant, *RES 22,* 10. Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Uhlenbeck, *IF* 17, 98. *Boisacq** 526.

**skůr** (Perast, Dubrovnik) = *(sk* > *šK) škur* (Istra, Potomje, Brusje, Hvar, ŽK, slov., Jačke, Kurelac, Vodice, južna Italija, ovamo doneseno sa sjeverne Cetine), prilog *škuro,* s prefiksom *pre- preškur* (Istra) »taman«. Amplifikacija: *škuro i tamno* (Fancev, *Rad* 214, 75). Poimeničen u *škur* m (Budva, Poljica, Božava) »imposta della finestra, *grilje* u Dubrovniku, koje se dižu i spuštaju«. Poimeničen *f škura* (Dubrovnik, Zore), pl. *škure* »drveni pritvor iznutra na prozorima, u Boki izvanka« = *škura* (Lastva, Muo) »zatvor na prozorima bez kapaka, žaluzije od drva«, također slov. Denominal na *-éti* (inhoativ) *poskuriti* (Marulić) = *poškurjeti* (Antun Dalmatin), *škuriti se* (Vodice, Istra) »tamnjeti«. Apstraktum na *-ina skurina* CProroci) = *Skurina* f (ŽK, Lika, naš sufiks prema *tmina)* = *skurina* (Hvar) »Γ tmina, kmica (ŽK), 2° toponim (1490, 1495, *Sv. Juraj na Skurini,* Lika, na Rijeci *Val Scurigna)t.* Na lat. *-itas* > tal. *-ta(de) skuritad,* gen. *-i* f (Rab) »mrak* < tal. *oscurità.* Na *-nik* < *-ьn* + *-ikb škurnici* m pl. (istro-čakavski) »tabulae fenestrales«. Sa *Sk* > *Sć pošćurnica* (istro-čakavski) »jentaculum operariorum«, slov. *ščúra* (Banjščica) »uska ulica između dviju kuća«, *ščurka* (Erjavec) »crna ovca«. Od lat. *obscurus* > tal. *oscuro.* Gubitak početnog *o-,* koji je nastao u sandhi, dogodio se već u tal.-tršć. *scuro,* istro-rom. *škur* u pridjevu kao i u poimeničenju *scuro* »imposta, persiana«.

*Lit.: ARj* 10, 928. 929. 11, 79. 84. 741. 15, 382. 17, 691-92. Budmani *Rod* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *Šurmin* 385. 419. Hraste, *JF* 6, 186. Ribarić, *SDZb 9,* 48. 197. *Ive* 128. Štrekelj, *DAW* 50, 62. *REW** 6020. Matzenauer, *LF* 13, 182.

**Skurdą** f (Muo), hidronim kod Kotora uz lokblitet *Na Benövő.* Druga *Skurdą* izbacuje vodu od Crvene stijene, kad je velika kiša. Danas se ovaj toponim zove i *Skurdą.* Historijske potvrde: *Schurda* (1473), *Scurda* (1483). [Za etimologiju usp. pod *Skradin].*

*Lit.:* Mayer, *NVj* 40, 27. ss. *Mayer* 1, 311. Skok, *ZRPh* 54, 203.

**skurija** f *(žeži skuriju i reži felije čista hljeba; polagaj na skuriju i polivaj octom,* stsrp. Ijekaruša 14.—15. v.) »1° rđa i svaki talog, 2° toponim (Kosmet)«, *skorîja* pored *izgorlja (i-* tur. proteza ili unakrštenje sa *izgorjeti),* stcslav. *skorija* i *skurija,* búg. *egoríja, sgurija* (Gerov) pored *sgur.* Arb. *škuri,* rum. *zgurie.* Od gr. σκωρία, ngr. σκουριά »Rost«. Preko lat. *scoria* > rum. *zgură* < arb. *zgyrë* kao kovački termin došla je *zgura* (Rajkov Potok, Stepanovac, Srbija) = *zgura* (Kratovo) »Schlacke«. Upor. prezime *Žgurić.* Balkanska riječ.

*Lit.: ARj* 15, 382. *SEZb* 5, 476. *Elezović* 1, 222. 2, 235. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). *Miklósié* 852. *GM* 387. *IP* 37, 116. *REW** 7739. Vasmer, *GL* 134. 135. Jokl, *IF* 37, 112. *IJb* 11, 228.

**skuša** f (1520, Dubrovnik, Ranima, Nalješković) »izgovor, opravdanje«, postverbal od *skušati, -am* pf. (1496, kod istih pisaca) »ispričati« prema impf, *skušavati, -am* (s toskanskim

izgovorom s > *š)* = (s izgovorom r > 2) *skuža* (Perast, Dubrovnik, Rab, Božava; poslovica: *svaka skuža ima muža,* < tal. *muso* »gubica«), *skužati (se), -am* (Vuk, Crna Gora) = *skužat* (Božava) = (sa *z* samo jedna potvrda) *skužati* (Komulović). Od tal. postverbala *scusa,* od *scusare* < lat. *excusare.*

*Lit.: ARj* 15, 382-83. 386. Budmani, *Rod* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Šimčik, *ZbNŽ* 27, 255-6.

**skut,** gen. *skuta* m (Vuk), stcslav., bug. i praslav., »1° ora, orub, 2° limbus, krilo (jedro, čador imaju *skute,* Baraković, *Vila* 250), leto, 3° košuljac, plašt, pregača, 4° suknja«, *skúta* f (ŽU) »Kittel, suknja od bijelog platna«, ák. pl. *skute* (jedna potvrda) »1° kite, rese, rojte, 2° potkošuljak«, *skuti* m pl. (Leskovac i jedna potvrda iz Daničićeva Rj.) »1° suknja, 2° *(skuti,* Srijem, Bačka, Otok u Slavoniji) donji kraj košulje, osobito ženske«. Pridjevi na *-ьn* > *-an skutan* (Stulić), na *-ast skutasi* (Bella, Stulić) nisu prodrli u saobraćajni i književni jezik. Deminutivi: na *-asce* < *-ъсЬсе skutašce,* na *-ič skutići* m pl. (Zore, Dubrovnik, Čilipi) »donja suknja«, na *-ьс* > *-ac skutac,* gen. *skúca* (Vuk, narodna pjesma), na *-bk* > *-ák skutok,* gen. *skutka* (Baraković). Augmentativ na *-ina skutina* f. Na *-anja skutanja* (Srbija, Milićević) »pregača«. Na *-ara skùtara* f (Slavonija) »1° ženska haljina, 2° dugačka košulja«. Složenica *skutonoša* (neologizam, prevedenica od njem. *Schleppträger).* Glagol *skutati* < stcslav. *síkçtati* »verbergen«, *kutatb* nije denominal odatle. Samoglasnik *u* nastao je od germanskog dvoglasa u balkansko-got. *skauts* u 5—6 v. (ista riječ koja i *šôs* u hrvatskim gradovima). Mladenov uzimlje prasrodstvo s tom riječi, pretpostavljajući u germ. ie. **skoud-,* u južno-slav. **skout-.* Općenitije je mišljenje da je južnoslavenska posuđenica iz gotskoga. Bruckner drži naprotiv da nije iz gotskoga, nego je u prasrodstvu s lit. *skiautas* »Schale, Hülse, Gewölbe, Schlösse (upor. njem. *Hütte)* = polj. *chusta* »Tuch«, koje ide po njegovu mišljenju uz lit. *skutu, skusti* »schaben, scheren«. Iz južnoslav. posudiše Arbanasi augmentativ *skutinë* »Wickelzeug für Kinder«, Rumunji deminutiv *scutec* »pelene«, Novogrci σκουτί »habit, vêtement«.

*Lit.: ARj* 15, 383-86. Skok, *ASPh* 33, 369. *NJ* 3, 31. *Miklošič* 304. Bruckner, *KZ* 51, 238. *Mladenov* 387. *Kiparsky* 221. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Hirt, *PBB* 23, 340. *GM* 387. *Tiktin* 1399. *WP* 1, 450. 2, 550.

**skuta** f (Bukovica, Rab, Cres, Vrbnik, Istra, Rijeka, Krašić, ŽK) = slov. *skúta* »1° ricotta, provara (Boka), 2° sirutka kuhana sa kukuruznim brašnom (Krašić), 3° Topfen, Quark, Steichkäse (Režija, Notranjsko, Goriško, Toimin), 4° geronnene Biestmilch (Savinja, Gorensko, Dolensko), 5° Art Brei, 6° butyrum (Istra)«. Od tal. *scotta* < lat. *ex-cocta* (poimeničen part. perf. od *coquere* > stvnjem. *scotto,* austr.-njem. *Schotten).* Ovamo ide možda kao imperativna složenica *škotarica* f (Milná, samo u starim kućama) »gvožđe koje se ugrije da se prave lokni« < *excocta* > tal. *scotta,* od *scottare* + *riccio* < *ericius.*

*Lit.: ARj* 15, 385. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* 2, 502. *REW*[3] 2977. 2897. *DEI* 3422. 3423.

**skutražan,** f *-žna,* pridjev (Bella, Voltidi) »nizak, prezren, odbačen«. Poimeničenje na. *-ik skutražnik* m prema f na *-ica skutražnica.* Apstraktum na *-ost skutražnost.*

*Lit.: ARj* 15, 386.

**skutura,** imperativ u šatrovačkom jeziku (argot) kalajdžija u Prizrenu »ukradi«. Od rum. imperativa *scutură* od *a scutura* < lat. *ex-cutulare,* deminutiv na *-ul-are* od *excutĕre* (v.).

*Lit.:* Trojanović, *JF* 5, 225. *REW** 3000.

**skužaica** f (Vuk) = *pòbravica* (Crna Gora, Vuk, ova riječ se ne nalazi u *ARj* 10, 146, nego u *BI 2,* 55) »nekoliko bráva što je manje od 50«. Oba su pastirska termina tamna. Prvi sadrži sufiks *-aica,* koji je mletački (upor. *rebatajic, mlakajica,* v.) < lat. *-atida,* na nejasnoj osnovi. U drugoj je jasna osnova *brav* (v.), ali nije jasna tvorba.

*Lit.: ARj* 15, 386.

**skvadrati,** *-am* pf. = *škvadrati, -am* (Mljet, objekt *kus, škvadrana banda)* »tesati«, impf, na *-va- škvadrávat, skvàdrãvãm* (Dubrovnik) »gledati nekoga sa svih strana, mjeriti«. Od tal. *squadrare* < lat. *exquadrare.* Na *-ellus skvadrê* (Božava) »pifferello«.

*Lit.: ARj* 17, 692. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ* 29, 210. *REW*[3] 3060.

**skvàrtati,** *-am* pf. (Dubrovnik, Hektorović) »ubiti, raščetveriti«. Od tal. *squartare* < vlat. *exquartare* (prefiks *ex-* > tal. s- i denominai od rednog broja *quartus).* Taj se prefiks pojačava ili razjašnjava našim *raž-: raskvartati, -ām* (Dubrovnik) = *raskvartati* (Perast). Da se stvori imperfektiv, odbacuju se oba prefiksai

*kvàrtati* (Dubrovnik). U Bosni *kvartali, -am* (Banja Luka) znači »miješati se u što«. Upor. slov. *škvartati* = *škvertati* »vierteilen«, postverbal *škvart* m »temperament (Notranjsko), Schlag, Sorte«. Ovamo ide i *škart* m (Zagreb).

*Lit.: ARj 5,* 850. 13, 151. 390. 15, 387. Budmani, *Rad* 65, 167. *REW** 3061.

**skvažina** f (Popović, Martié) »pora, rupa«.

*Lit.: ARj* 15, 388.

**skvila** f (Bella) »luk pasji«. Od lat. > tal. *squilla* »Meerzwiebel«.

*Lit.: ARj* 15, 389. *REW*[3] 8204. a. *DEI* 3610.

**skvipa** f (Mrka Poljana, Srbija) »gvožđe u obliku čunka kojim je držalo od mlata stegnuto«.

*Lit.: ARj* 15, 389.

**skvorac,** gen. *-rea* m (Dubrovnik, Kostajnica, Bjelovar) »čvorak« = (sa *vo* > *o* kao u *skozf) skorac* (Niš, Srbija) = (sa *skv* > *škv* kao u *škvare* ŽK < *škvare) skvorac* (Hrvatska) = (sa *s* > *c) ckvórac* (Mikalja) = na *-tk* > *-ák* (s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika) *čvorak* (Vuk) = (u nižem prijevoju) *čvrljak* (Marulić) = *čvrljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, Lič) = *cvorac* (Mikalja), sveslav. i praslav., »sturnus vulgáris«; *čvrljak* se prenosi i na ribu »labras festivus«. Upor. još na *-ik cvrljik* (Split), bez *-bk čkvrlj* (Vuk, Crna Gora) = *čvrlj* = *prlj* i *skrlj* »sturnus vulgáris«. U istu vrstu denominacije ide i *skovranj* m = na *-ьc skovranac* (okolica Leskovca, Srbija) pored *skovranjac,* gen. *-njca.* Denominacija se nalazi i u bug. *skvorec* i polj. *skvorzec.* Varijanta *škvar* m (Split, Trogir, Skradin) = *škvor* (Šestine) stoji najbliže glasu te ptice: *stoär, squär.* Upor. *škvrkac* (Ugrini, Vinodol). Iz toga se vidi da sve gore navedene varijante počivaju na oponašanju jezičnim fonemima glasa te ptice. Ta se onomatopeja oformljuje deminutivnim sufiksima *-ъc* > *-äc, -bk* > *-ák,* već od praslav. doba. U vezi je i arb. *zborak.*

*Lit.: ARj* 1, 121. 816. 2, 53. 15, 389. 17, 692-93. Hirtz, *Aves* 51. 71. 72. 438. 483. *Miklošič* 305. *Bruckner* 499. *Mladenov* 583. Osten-Sacken, *IF* 28, 151. *GM* 482.

**skvrn,** gen. *-i* f (stcslav., ukr.; danas ne postoji u književnom i saobraćajnom jeziku) = *skvrna f* (14. v.) »1° nečistoća, 2° grijeh, 3° (prema Zori narodna riječ za) mana« = (s gubitkom suglasnika *v* u tročlanoj grupi) *skrna* — (vokalizacija *v* > *u,* prijenos vokalskog izgovora od *r* sonans na *v* < **skvrna) skruna* (hrv.-kajk. i slov.) = (sa í > *c,* upor. *cijeć) ckvȑn* f = *ckvfna* f. Nalazi se u stcslav., slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku, u bugarskom bez *v skārn̥a,* odatle u rum. *scîrnă.* Praslav. Pridjevi na *-ьn:* stcslav. *iiг гънънъ* > *skvrn* (upor. *stran)* = *skvrnan* (Georgiceo) »okaljan, ružan, griješan«, *neskumi obraz* (Martić, Vrčević, narodna pripovijetka), poimeničen na *-ik skvrnik* (15. v.) »griješnik«, odatle apstraktum na *-ost skvrnost* (također stcslav. i rus.) = *cvrnōst* (Mikalja); na *-av skrnav* (jedna potvrda, Martié) > rum. *scirnav* »dreckig, nečist«, s apstraktumom *skrnavost* (Popović), proširen na *-ьn* > *-an skrnāvan,* f *skfnãvna;* na *-oban skrunoban* (također slov.). Apstraktum na *-ta: skvrnja* f »oskvrnuće«. Denominali na *-iti skvrniti, skvrním (is-, o-)* (također stcslav. i rus.) = (sa *nj* u inf. iz prezenta) *cvmjiti, cvrnjīm (o-)* »mrsiti«, iterativ na *-vaskrnjivati, -am (o-)* = *ocvrnjivati, -njujem* »kaljati«, *(ni* zamijenjeno sa *nu) skvrnuti, -em* (jedna potvrda), odatle na *-telj skvrnitelj (o-)* = *skruniti (-o)* (također slov.) ; *skvrnaviti, -im—skrnaviti, skrnãvtm~skvrnjaviti* (Pavić), rum. *a scirnavi* »bedrecken«. Gundulić ima *skrnjigati* mjesto *-vati,* što je nejasno. Stoji u vezi sa stcslav. prijevojnim oblikom *škvara* »sordes«, upor. češ. *škvár(a),* polj. *skwar(a), skwarna.* U prasrodstvu je s gr. σκώρ, σκατάς, stisl. *skarn* (Pedersen) i sa *cvreti, čvariti* (v.). Znači »ono što je izgorjelo u želucu« > »nečist, govno, excrementum«, preneseno na psihološko polje (metafora) »grijeh, mahna«.

*Lit.: ARj* 1, 816. 876. 3, 913. 8, 508. 9, 210-14. 15, 338. 353. 390-91. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. *Miklošić* 303. *Holub-Kopečný* 335. 371. *Bruckner* 498. *KZ* 51, 237. *Mladenov* 583. 587. *WP 2,* 588. *Tiktin* 1384. 1385. Hujer, *LF* 48, 112. (cf. *IJb* 9, 196. Belic, *JF 2,* 342). Pedersen, *KZ* 32, 246. Trubecki, *Sb. Zlatarski* 1925, 481-483. (cf. *JF* 7, 266). Sobolevski, *RFV* 64, 92-95 (cf. *RSl* 4, 269). *Boisac<f* 883.

-si, sufiks, upravo *-sh* (apstraktum deklinacije *ï), -slo, -sia* (imena oruđa), neproduktivni sveslav. sufiksi ie. podrijetla, koji služe za izvođenje od primarnih glagola. Danas se više ne osjećaju kao takvi, jer su se srasli s osnovom u jedan korijen, koji jezičnoj svijesti ne dopušta nikakvo dalje rastavljanje u korijen i nastavak: *misao,* gen. *misli* (v.), *čislo* (v.), *veslo* (v.), *jasle, gusle.* Kadikad je mogao nastati i od *-tlo,* jer se *maslo* (v.) može tumačiti i od **maз-*

-*tlo, povrijeslo* od *po- гьго.* Maretić ih još meće kao hrv.-srp. sufikse, što se može osporavati.

*Lit.: Maretić* 306, § 355 f, g. *Vandrák* \, § 533. 568. § 658. 644. Bruckner, *KZ* 46, 208-209. *Holub-Kopečný* 472.

**slab,** f *slaba* (Vuk), sveslav.- i -praslav. pridjev »schwach« (protivno *jak).* Poimeničen u *slaba* f »srdobolja«. Deminutivi: na *-ahan slabahan,* f *-hna* (Bakšić, Zuzeri, Radnic), na *-ašbnz slabašan* (Pavlinović), na *-ačbk slabačak,* f *-čka* (Vuk, Kosmet), na *-unjav slabunjav.* Poimeničenja: apstrakti na *-ina slabina* (Vuk) = *slabina* (Vodice) »nesvijest« = *slabina* (Kosmet) »die Weichen«, na *-ost slabost f* (Vuk, Vodice) »1° Schwachheit«, 2° zloća« = *slábos,* gen. *-sti* (Piva — Drobnjak) »bolest«, na *-oština* < *-ost* + *-bsk* + *-ina sloboština* (Radnić) »nedostatak«, na *-ota slabota* (Matović), na *-otinja slabofinja* (Kosmet, Srbija, Milićević) = na *-ič slábli,* gen. *-ića,* na *-ićbk* > *-ićak slabićak,* gen. *-ika,* na *-ušbk slabušak,* gen. *-ška* m prema f *slabuška* (Orahovica), na *-onja slãbônja* (Kosmet) »slab, mršav čovjek«, na *-ica slabica* = na' *-iš slabiš* »slaba košnica«. Kol. na *-ez slabež* f (također slov.). Denominali (inhoativi) sveslav. i praslav. na *-éti slabjeti, -im* (Divković, Belostenec, stcslav., bug., rus.) = *slabiti, -im* (Vuk) *(is-, o-),* iteratív na *-va- -slabljavati, -slabljivati,* samo s prefiksima *o-, ras-* (Lika). Složenice od sintagmi: pridjev *slabouman* (također slov., bug., rus.), s apstraktumom na *-je slaboumlje,* na *-ost slaboumnost, slaboruk* (Stulić), *slăbănog,* poimeničen na *-ьc slabonožac* m prema f *slabonoška* (Stulić), *slabomoćan, slabodüšan* (Kosmet). Rumunji posudiše *slab* »1° schwach, 2° mršav (upor. to značenje u Kosmetu)«, deminutiv *slābāt,* apstrakti na gr. sufiks *slābie* f = na lat. *slăbiciune* i *slabătură,* denominal *a slabi.* Pridjev *slab* je praslav.-germanski leksem. Poklapa se s nvnjem. *schlapf.* Ne može se kazati da je baltoslav. leksem, jer su lit. *slabnas, slābti,* lot. *slabs* »isto« posuđenice iz poljskog jezika. Upor. ipak lot. *pa-slepenes* »slabine«. Samoglasnik α je nastao iz ie. ō u pridjevskom i glagolskom korijenu **(s)lob-, *(s)lob-,* koji se pojavljuje u prijevoju **leb-, *leb-, *lab-, *hb-* > lat. *labor, labi, lapsus* (odatle izrečica *lapsus linguae}, labilan, labes* (odatle internacionalno *lavina), labor,* gen. *-oris* (odatle *laborirati* »bolovati«).

*Lit.: ARJ3,* 913. 9, 215. 13, 152-53. 15, 393-99. Ribarić, *SDZb 9,* 191. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Elezovič 2,* 238. *Miklošič* 306. *Holub--Kopečny* 335. *Bruckner* 499. *Mladenov* 588. *Trautmann* 270. *WP 2,* 431. Mermger, *IF* 18, 323. Strachan, *IF 2,* 369. Brugmann, *IF* 6, 96. Bartholomae, *IF* 3, 164. Reichelt, *KZ* 39, 25. Scheftelowitz, *KZ* 53, 257. Uhlenbeck, *PBB* 22, 536. *Boisacf* 595.

**slabekovati,** *-ujem* impf. (Belostenec, Voltidi) »sricati« = *slabekovati* »isto, poštabirati (ŽKU)«. Naš denominal od lat. pridjeva na *-icus syllabícus* od *syllăba* > tal. *sìllaba* < gr. συλλαβή »slog«.

*Lit.: ARj* 15, 395. 17, 693. *Prati* 906.

**sladak,** f *slatka* (Vuk), pored analogije (prema femininumu) *slâtak* za maskulinum (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev **sold-tkb,* »1° süss, γλυκύς, suavis (protivno *žŭk, grk, gorak), 2°* toponomastički pridjev *(do, potok, brdo)«.* U komparativu gubi se sufiks *-bk slađi* = *slăji* (čak. i hrv.-kajk.). Proširen na *-ast slatkast* (jedna potvrda, 19. v.). Poimeničen u određenom f *Slaikajā* (Srbija, Kragujevac, naziv livade), u sr. r. *slatko,* gen. *-oga* (Prčanj, istočni krajevi), prevedenica od gr. γλυκό. Poimeničenja s pomoću sufiksa na *-ača slatkača* f »vrsta jabuke«, na *-ica slàtkica* »trešnja«, na *-iš slatkiš,* gen. *-{Sa* (19. v., Vuk) »Γ vrsta jabuke, 2° grožđa, 3° (19. v.) kolači, bombom«, na *-arija* (Makarska, narodna pjesma, Ljubiša). Apstrakti na *-ost slatkast* f (14—18. v.) = na *-oca slatkoća* (18. v.). Na *-ovina slatkovina* (Vuk, Kosmet) »biljka poponac, convolvulus arvensis, sepium, hedysarum, neke trave (Pounje)«. V. *slačkovina* (pod *slak).* Vrlo često se upotrebljava u sintagmama, ne sarло u toponomastici, nego i u botanici *(drvce, januš, granica, korica, paprat, trava, stelica)* i u odatle nastalim složenicama: *slatkògrm* m (Vuk, Crna Gora) »jer su mu grane slatke«, *slatkoglas, slatkoglasje, slatkoglasan* (prevedenice za *harmonija, poezija, melodija), slatkogovor, slatkogovorenje, slatkogovornik* m prema f *-govornica* (prevedenica za *retorika'), slatkòjeđa* m, f (Stulić), pridjev *slatkòkus* = *slatkòkusan* (Prčanj), *slatkopevan* (Obradović) »melodičan«, *slatkorječiv* (19. v.) pored *slatkorek, slatkosmijeh* (Makarska) »koji se slatko smije«, *sladbkověštanb* (1413, Mon. şerb. 278., drugi dio *věštb* »věc, stvar«) »suavis«, *slatkožuhak* (Belostenec), *slatkobuzan,* pridjev prema *slatkobuzac,* gen. -sca m prema f *slatkobuska* (Belostenec) »parasita«. Naročito treba istaći izvedenice sa sufiksima koji sadrže palatalne vokale zbog *k* > *c* reduciranja *dč* > *č:* apstraktum na *-ina slacina* f (Stulić, Menčetić) »slatkoća«; ти-*-ica slačica* f (Vuk, Dubrovnik) »1° gorušica, muštarda, senf, 2° slatko dalmatinsko vino

(Lika), 3° vrsta jabuka, 4° vrsta povrća (Prčanj), 5° mendula (Marulić), 6° poslastica«; na *-ika slačika.* »vrsta jabuke« = *slanca* pored *sločica* (Drsník, Kosmet), pridjev na *-ьn > -an slačan* (Luka Bračanin), poimeničen na *-ik slačnik* m »vrsta kolača«, na *-jast slačast* (Popović). Denominai na *-iti -slačiti -slāčim,* s prefiksima *o-, ras-,* na *-jati slačati, -am.* Brojno je i danas živo izvođenje od *slad-* bez sufiksa *-tk: slad* m »Malz«, zastupljen u slovenskom, bugarskom, češkom jeziku, praslav. kulturni termin koji posudiše Madžari *szalad* (16. v.) »isto« i Rumunji *slad* i odatle *sladnifă.* Apstraktum na *-tb* praslav. **slad-tb > slast,* gen. *-i* f = *slăs,* gen. -ft' (Kosmet), s pridjevom na *-ьn > -an slastan, slasna;* odatle *naslastica* (Lastrić), *poslastica* (moderan neologizam) »šećerlama (Bosna), bonbon«, odatle na *-jar slastičar* m, *slastičarna, -nica.* Na *-ost slâdõst f.* Na *-un* (upór. *medurí) slàdun,* gen. *-una* m »blagun, slatka granica = slatkògrm (Crna Gora), quercus pedunculata« = *slàdun* (Dubrovnik), s pridjevom *sladunov,* »sladak šipak, malum granátům«. Rumunji posudiše *șlădun, dedun, slădun* (glede *ș* upór. *štedun).* Neologizam *slador* »šećer«, sa sufiksom *-or* prema madž. *czukor.* Denominal na *-iti sladiti, sladim (na-, o-, pre-, u-,* ra-), iterativ na *-va- -sladívati* (dubrovački pisci, 18. v.) pored *-sladívati, -ujem,* samo s prefiksima. Odatle postverbali: *naslad* m (Baraković) pored *naslada,* na *-bk > -ák nasladak,* s pridjevom *nadodan,* poimeničen *nasladnost = nasladost,* na *-ljiv nasladljiv,* na *-iv nasladiv, nasladitelj,* na *-jaj nadodaj,* sve od *nasladiti, nasladim* »delektirati se«, *nasladovati, nasla-đevati I -divati, -dujem.* U antroponimiji *Slădoje,* odatle prezimena *Sladojević* = (sa *oje > o) Sladović.* Uporedenje sa lit. *saldus,* lot. *salds* »isto« pokazuje da je sufiks *-bk* kasnije ušao u pozitiv slavina. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih usporednica i iz poljskog *słodky,* rus. i ukr. *sotodkyj,* rus. *sólod* »Malz«. Ie. je korijen **sald-1*sald-,* koji je u njem. *Salz* očuvao prvobitno značenje »slan, začinjen, wohlschmeckend«, u prijevoju njem. *Sülze,* pored *Salzwasser, Salzbrühe* (odatle posuđenica u hrv. gradovima *züljica* pored *hladetina, žaladija, pelte).*

*Lit.: ARj 7,* 620. 623. *Elezović 2,* 239. 395. *Miklošič* 313. *Holub-Kopečný* 335. *Bruckner* 499. *Mladenov* 589. *Trautmann* 248. *Tiktin* 1438. *Meillet, RES 6,* 172-173. *GM* 10, 125. Fraenkel, *KZ 42,* 234. sl. Uhlenbeck, *PBB* 30, 311. Vaillant, *RES 9,* 8. Johansson, *IP 4,* 144-145.

**slak** m (Dubrovnik, ŽK) »convolvulus arvensis«. Na *-ovina slakovina.* Na *-ika slačika* (Pounje, Bosna) »vrsta trave«. Na *-ьc slačac,* gen. *-čca* (Popović) »biljka Ackerwinde«. Pridjev na *-ьn* samo u toponomastici *Slačno brdo* (Stonsko primorje), poimeničen пг *-ica slačnica* (Ivanic-Kloštar) »gusjenica sphinx atropos«. Na *-bka slaška* (Smokvica, Korčula) »vrst žutinice«. Odatle je možda izvedenica *slačkovina* »vrsta trave« (Crna Gora, poslovica: *gleda ka slačkovina uz plot}.* Početno *si-* je nastalo zacijelo od *svi-* kao u *slačilo* (Grobnik, Kačje), *slacina = slak* (Daruvar) «= *slakotina* (Prnjavor, Bosna), od *svlak,* »exuvia serpentis«. To znači da je u grupi od tri suglasnika srednji, kao obično, ispao. To potvrđuje *slovka f* (Lika) »convolvulus arvensis«, na *-ovina slavkovina* (Bosna, Otok, Slavonija) »poponac«, gdje je *v* metatezom uklonjen iz iste grupe. Odatle potječu zacijelo s promjenom sufiksa *slavac,* gen. *-vca* m »convolvulus arvensis« i *slavak,* gen. *-vka* (Poljica) »biljka hieracium pilosella«, također *slava* (jedna potvrda u Petranovićevoj narodnoj pjesmi). Neobično je da se ista biljka zove na Cresu *dlak* (Šulek), odakle je po svoj prilici nastalo hrvatsko ime otoka Premude *Dlačnik > Dlašnik > Dlasnik, Lasnik.* Te denominacije ove biljke su ne samo hrvatske nego i slovenske: Miklošič ima slov. *zlăk* »Zaunwinde«, hrv. *slak* »Glockenblume, Knöterich«, češ. *svlak* »Winde«, Pleteršnik *slak.* Čakavski oblik mogao je nastati zamjenom grupe *zi* sa *dl.* To bi trebalo još istražiti. Suglasnik *č* u deminutivu mogla je jezična svijest krivo interpretirati kao *tč* i zamjenom deminutivnog sufiksa *-ьc* drugim deminutivnim *-ica* mogla je nastati *slatica* f (Orfelin) »biljka kojom se može načiniti rakija«, ako je isto što *slatak = slačac* »poponac«; odavle i *slatike î* pl. (Donja Kupčina) »vrsta jabuka«.

*Lit.: ARj 2,* 469. 472. 15, 399-401. 418-19. 437-38. 457. *Pleteršnik 2,* 505. 922. Hirtz, *Amph.* 137. *Miklošič* 379. Skok, *ASPh* 33, 369. Skok, *Slav.* 90.

slama f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **solma,* »Stroh«; folklorni termin *Kumôvska* ili *Kumova slama* (Kosmet) »mliječni put«, upor. tur. *saman ogrısi* »slamna putanja«. Pridjev na *-ьn > -an slaman,* određeno *slämm (~ šešir),* poimeničen na *-ica slămnica* (Boka) = (sa *mn > vri) slovnica* (Krk) = na *-jača slamnjača,* na *jak slămnjak* »što se meće na sto po čaršavu«; na *-en slămen.* Deminutiv na *-ica danaca* (ŽK), na *-bka slamka, slamčica.* Riječ je kulturna. Madžari posudiše *szalma,* No-

vogrci u Epiru σάλμα > Cincari *salma,* Novogrci u Tesaliji σάλομα, s grčkim sufiksom u Epiru σαλματηρή »chaumière des bergers valaques«. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *sloma,* rus. *soloma.* U baltičkim i ostalim ie. jezicima: stpras. *salme* »isto«, lot. *salms* »slamka«, gr. κάλαμος (odatle *kalem, kalemiti* preko turskog) > lat. *calamus,* odatle toponim dalm.-rom. *Calumet,* preveden sa *Trstenik* (v. *trska),* lat. *culmus,* nvnjem. *Halm.* le. **kobmo-sl*kohmã,* koje će biti pred-ie. podrijetla, kako se vidi iz Trombettijevih usporednica. Manje je vjerojatno da je to izvedenica od ie. **kel-* »dünner Schaft, Pfeil, steifer Halm«.

*Lit.: ARj* 15, 419-23. *Miklošič* 314. *Holub--Kopečny* 336. *Bruckner* 500. Vasmer, *RSl* 6, 182. *Mladenov* 589. *Trautmann* 298. *WP* 1, 431. 464. Trombetti, *Glott.* 86., § 111. Wijk, *IF* 20, 343. *Walde-Hofmann* 186. 208. Joki, *Stud.* 10. *Boisacf* 397. *Pascu 2,* 206., § 388. Skok, *NVj* 29, 333. sl. Isti, *Slav.* 243-44.

**slana** f (Vuk), baltoslav., južnoslav. i praslav. **solna,* »srijež, pruina«. Potpuni je homonim s pridjevom f *slana,* od *slan.* Ali ta homonīmija djelomice nije bila »nepodnosiva«, jer se pridjev drukčije mijenja u rodu i dijelom u deklinaciji i zahtijeva dopunu. Ipak je zamijenjen drugim leksemom *srijež* i ne postoji u sjevernim slavinama. Upor. na Cresu posuđenicu *bersîna* »slana« iz dalmato-romanskog. Poklapa se oblikom i značenjem s lit. *šalna.* Uporedenje s lit. dozvoljava utvrditi dalje veze i prvobitno postanje: lit. *šalna* je prvobitan pridjev na *-no* od istog korijena, od kojeg je lit. *šalti* »smrznuti«, *šaltas* »hladan«, *šaltis* »svježina«, lot. șaft »mrznutí«, *salts* »hladan«, *saldinât.* Riječ *slana* je prema tome prvobitan pridjev na *-no* kao *strana* (v.) od baltoslav. korijena **sal-* »mrznutí«, prijevoj od ie. korijena **kel-* »kalt«. Bruckner izvodi manje uvjerljivo baltoslav. riječ od pridjeva **sol-* »grau«.

*Lit.: ARj* 15, 424. *Miklošič* 314. Bruckner, *KZ* 45, 46. 51, 238. *Mladenov* 589. *Trautmann* 298. *WP ì,* 429. Skok, *ZRPh 54,* 469., nro 1. Pedersen, *KZ* 40, 179-180. Uhlenbeck, *IF* 17, 99. Vaillant, *RES* 26, 132. Peterssen, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb 4,* 214). Machek, *Slávia* 16, 189. Agrell, *Zwei Beiträge 6.*

**slanútak,** gen. *-tka* (Smokvica, Korčula) »specie di čeče (Parčić), cicer arietinum, naut (Niš), leblebija«. Varijante *sianie, slanik.* Glede sufiksa *-utak* upor. *bjelutak.*

*Lit.: ARj* 15, 426. 429. Trojanović, *NJ* •3, 151. *Parčić* 923.

**slap**[1] m (Srbija) »(geografski termin) prijevoj = prevoj (Rudnik), prijesad, planinsko sedlo«. Unakrštenjem sa *prijevoj, preslijež* ili *prešlo, presedao,* gen. *-dla* dobila je riječ još prefiks *pre- preslăp* (Srbija, Kopaonik) »1° između dva vrha, 2° toponim (selo, Pirot)«. Čini se da predstavlja prijevoj tipa *rob: rob,* jer toponim glasi i *Prijeslop* (dva sela u Hercegovim) = *Prêslopb* (14. v., Dečanski hrisovulj, Vranjska Pčinja, Poljanica i bezbroj· puta u NR Makedoniji *présloptd).* Upor. ukr. *vysolopyty (jazyk)* »hervorstrecken« i u prijevoju stcslav. *víslěpati, vbslbpěti* »salire«. V. *slap*.*

*Lit.: ARj* 11, 708. 711. 934. 15, 430.

**slap**[2] m (Vuk),,baltoslav., južnoslav. i praslav. **solpb,* »1° Wasserfall, cascade, skakavac, skokac, Schwall, Woge, 2° hidronim (planina *Rončislap,* Dalmacija, s izopačenim pridjevom mjesto *roški,* od *castrum Rog,* odatle *Rogavo)«.* Pridjev na *-ьn* > *-an* samo u poimeničenju na *-ica Slapnica* (protok, ŽK). Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kafco pokazuje litavska usporednica *šalpas, salpa* »Bucht, Busen«, sa specijaliziranim značenjem. U stcslav. postoji u prijevojnim stepenima *sbshpéti* »exilire« i *Vbslepati, vbslepljo* »ἄλλομαι, ἅλμα«, lat. *salire.* le. je korijen **sel-* »skakati«, u prijevoju ^o/- raširen formantom *p.* Upor. ribarske termine *salpa* (v.), *salmo* > *som* (v.) i *slati* (v.).

*Lit.: ARj* 15, 429-31. *Miklošič* 291. 307. *Mladenov* 589. *Trautmann* 256. Ljapunov, *ZbJ* 675-680. (cf. *RSl 2,* 264). Specht, *KZ* 68, 124. *WP 2,* 505. *Boisacf* 46. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl* 6, 271). Pedersen, *IF* 5, 69.

**siar,** gen. *siara, na Mru* m (Šibenik, šibenski otoci, Prvić, Vodice) ı= (metateza) *sral* »balkon, mala teraca na koju vode stube, ispred glavnih vratiju, shod (Kastav), na shodu (Krk) = škôd (Kastav), peron«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *solàrium,* poimeničen pridjev sr. r. *sol* »sunce«. Taj oblik *(o > ъ)* potisnuo je venecijanizam *solare: solar* (brdo, Krtole, Korčula) = *solar,* gen. *-ara* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Poljica, Mljet) = (sa mlet. oblikom sufiksa) *soler* (Lumbarda) = *(o > u) sular,* gen. *-ara* (Korčula, Potomje) = *sular* (Kućište) = (metateza) *surol,* gen. *-õla* pored *sulár, gen. -ara* (Brusje, Hvar) »terasa, doksat, shod, balkon pred ulazom u kuću, balatura (v.), kamene stepenice uz vanjski zid kuće (Potomje)«. Upor. istro-rom. *solar* pored *soler* (Bale) »soffito«. Drugog je podrijetla slov. *zelar,* gen. *-rja* (istočna Štajerska) prema f *želarica, ee-*

*larka* »Inwohner, Häusler, Kaischier«., *zelarîja f, zelarstvo* < austr.-njem. *Söller, Söl-Iner* < lat. pridjev m. r. *sõlãrim,* od *solum* »tlo«, upór. mlet. *solara, solerlo)* »pavimento«.

*Lit.: ARj* 15, 900-01. 16, 928. *Pleteršnik 2,* 956. Gušić, *Mljet 56.* Kusar, *NVj* 3, 337. Hraste, *3F 6,* 188. *REW** 8063. *Prati* 917. *Ive* 106. Štrekelj, *ASPh* 14, 554. Jagić, *ASPh* 8, 318. Trstenjak, *Kres* 1885, 169-170. (cf. *ASPh* 12, 518). Kühn, *ZRPh* 57, 329.

**slati,** *Šljem* pored *šaljem* impf. (Vuk) *(do-, iza-, isto-, na-, oda-, otpo-, po-, ras-, raza-, raspo-, sa-),* sveslav. i praslav. *^sbl-ati,* »schicken, senden«, s > s je hrv.-srp. inovacija i nastao je asimilacijom prema palatalu *Ц* u *Šljem, Sijah,* odatle analogijom u *Šaljem, Saljah,* i u iteratīvu koji se pravi prijevojem duljenja *ъ* > *ы* stcslav. *sylati* > u starijem hrv.-srp. *sílati, -am: dosíljati, dòsttjãm* (15. v., danas ne postoji), *nasilali, -am, odasilati, -am* (Bella, Stulić), danas samo *nijati -Ijēm* (Vuk, // mjesto / je iz prezenta), *isposíljati, -pošīljam, (iza-, na-, po-, oda-, otpo-, raža-},* na *-va- slavati, slavām* (Crna Gora, Bar). Izvedenice se prave od triju osnova: *sъi-, sil-* i *ülj-.* Od *sbl-:* sveslav. i praslav. *sol,* gen. *sia* m (upor. slov. *sel,* stras, *sol),* koji posudiše Rumunji *sol,* s apstraktumom na *-te* < gr. на *solie* — slov. *selstvo,* i Arbanasi *postale, pusule* »pismo, poslanica«, *sülem* »trčim«: 1234. *sbh,* gen. *sia,* 1247. *siu,* apstraktum na *-stvo salastvo* = *salstvo* (Domentijan, Proroci)*; šal* je postverbal od *slati,* koji je postao radna imenica kao *sluga* ili lat. *patęstas* > tal. *podestà* »načelnik«. Zamijenjen je drugim postverbalom od *poslati* > *posblì* (upor. češ. *posel),* odatle hrv.--kajk. *posalstvo* (Habdelić) »Botschaft«, *posel* »nuntius«, na *-bina* < *-ba* + *-ina posaobina* (Dubrovnik, 1483, *Mon. șerb.* 319) »poslanstvo«. To značenje poznaju osim hrv.-kajk. još *Jauke.* U književnom i saobraćajnom govoru očuvao se postverbal u apstraktnom značenju *posao,* gen. *posla* m »djelo, labor«, koji je u jezičnoj svijesti izgubio vezu sa *slati* i tvori zasebnu leksikologijsku porodicu (v.). Na taj način stvorena je homonimijska borba između dvaju leksema: *sal,* gen. *sia, posai,* gen. *posla* »nuntius« i *posao,* gen. *posla* = *pasai,* gen. *posla* (čakavski, ŽK) »labor« (v.). Prvo je značenje propalo, jer se moglo zamijeniti poimeničenim part. perf. pas. *poslanik,* gen. *-ika* (16. v.) i posuđenicom *poklisar* (v.) i *glasnik.* Tako još *izaslanik,* gen. *-tka.* Odatle apstrakti na *-stvo poslanstvo, izaslanstvo.* Na *-tea poslanica.* Od *-sil* postoji samo određeni pridjev *posilni* u prošlom vojničkom govoru za nekadanji *purš* < njem. *Bursche* (austro-ugarska zajednička vojska) i *službāk,* gen. *-aka* (hrvatsko domobranstvo). Ovamo ide još prezime *Posilović.* Od *Silj-* stvaraju se neologizmi: postverbal na *-ka pošiljka f* (poštanski termin), na *-aï odašiljač, pošiljač, razašlljač.* Baltičke usporednice ne postoje, a ni druge ie. nijesu utvrđene. Dovodi se u svezu s gót. *salján* »darbringen, opfern«, stvnjem. *seilan* »überliefern«, ags. *seilan* »übergeben«, od kojih ie. usporednice nisu također utvrđene. Ie. korijen **sel-* dolazi u četiri značenja, od kojih ni jedno ne pristaje praslav. **su-:* »1° uzeti, 2° skočiti, 3° puzati, 4° učiniti dobrim«, u 1° gr. ἑλεῖν, 2° lat. *salire,* 3° lit. *seleti* »šuljati se«, arm. *solim* »serpo, repo«, 4° njem. *selig.* Petersson tumači *íъiь* > rus. *sol, szlati* prema lit. *sumců* < ie. **su-nto* »šaljem« od ie. **su-lo* prema sanskrtu *suvati* »pokreće«, van Wijk upoređuje s hol. *hallen* i stavlja pod ie. **kul-l*kul-.* Boisacq sa gr. ἑάω »puštam«.

*Lit.: ARj 2,* 672. 3, 941. 4, 121. .7, 610. 623. 671. 14, 528. 531. 15, 429. 435-38. *Elezović 2,* 156. Jagić, *ASPh* 31, 549-550. *Miklósié* 333. *Holub-Kopelný* 287. *Bruckner* 499. *WP* 2, 272. 505. *Trautmann* 292. Petersson, *LUA* 1 (1916) (cf. *JF* 3, 218. *IJb 7,* 117). *GM* 349. 396. *Jokl,* Unt. 59. 331. Meillet, *MSLP* 8, 236-238. (cf. *AnzIF* 4, 143. *RSl* 8, 300). Pedersen, *KZ* 39, 458. Wood, *IF 22,* 163. Wijk, *IF* 24, 238. Oštir, *WuS* 4, 217.

**slav,** pridjev (uz *vino,* Stulić) »razblaženo vodom«, poimeničen u sr. r. *slavo* = sa sufiskom *-ъH* > *-ak slavak* m (Bella, Stulić, srednja Dalmacija) »ocat zaslađen ili raslađen, kvasovina vina«. Denominal s prefiksom *raž- raslaviti, -im* pf. (Stulić, Pavlinović, Dubrovnik, okolica Splita). Stoji u vezi s lombardijskim pridjevom *slavi* < vlat. **ex-lavitus* (prefiks *ex-* > *s-),* particip od *lavare.* Ne zna se ide li ovamo *slavina* f (Hrvatsko primorje) »1° vrsta grožđa i vinove loze (bijela), 2° (Kalnik) crno grožđe«. Glagol *lavare* dolazi još s prefiksima *ex-* i *per-* u poimeničenom rumunjskom glagolskom pridjevu *pălător* »umivaonik«, odatle toponim *Palàtõr* na Drini. Ovamo ide tal. imperativna složenica *lávámon,* gen. *-ana* m (Dubrovnik, Cavtat, Račišće) »umivaonik«; drugi dio *mano* < lat. *manus* »ruka« < tal. *lavamano* »catinella« < kslat. *lava manus.* Glagol *lavare* je ie. riječ. Ovamo francuzizam *lavor,* gen. *-óra* < fr. *lavoir* < lat. *lavatorium* > tal. *lavatorioļ-toio.*

*Lit.: ARj* 13, 155. 15, 449. 457. 468. 474. 478. *REW* 3020. 3044. 4951. Rešetar, *Stok.* 283. 290. Budmani, *Rad 65,* 167. *DEI* 2186.

**slavei)** m (Levač, Srbija) »konjić na kraju cijevi kroz koji se toči rakija iz kotla kad se peče (služi da rakija po njemu curi u žban)«. Sa sufiksom *-ič* mjesto *-elj slavic* m (Levač, Temnic, moravski okrug) »rakljasto drvce kojemu duži krak strci napolje'iz lule (cijevi), niz koji klizi rakija i kroz jednu lanenu krpu ide ili pada u džban«. Na *-ina* mjesto *-elj* i *-ič slavina* f f (Vuk) »1° (u definiciji: račvast trn koji se metne pred slavinu, da ustavlja kominu, da bi moglo samo vino teći), pipa, šedrvan (Bosna), kantula (Dubrovnik), točak, također kod mlina (iz nje udari voda u žlicu)«. Deminutiv na *-tea slàvinica.* Hidronimi na *-ьc* > *-ac Slavinac,* gen. *-nca* (potočić u selu Rijencima, kotar Slatina, Slavonija; ime kladencu u selu Lopušniku, požarevački okrug, Srbija)$_f$ *Slavinski potok* (Visoko), *Slavitšnica* (rječica) i mjesto), *Slavina vođa* (kotar Visoko). Bit/ će od ie. prijevoja **klou-* (korijen **kleu-* »spülen, rein machen«), koji se nalazi u *lit/Slúoti, šluoju, slavu* »fegen, wischen«, stíáť. *duo* »purgo«, gr. κλύζω »spüle«, κλυστήρ (odatle internacionalno *klistîr).* V. *slata.* Ovamo može još da ide i glagol *slaviti* »razvodniti vino«; semantička veza s time od *oslaviti, oslaví* (Vuk, subjekt *snijeg,* kad zapadne) »uzeti mah« nije jasna, još manje ako je subjekt dan (Milićević) »osvanut?«. Usp. i.pod *slav.*

*Lit.: ARj 9,* 218. *WP* 1, 495-496. Budimir, *Zbornik Belio* 1921, 107-112.

Slaven, gen. *-éna,* pl. *-eni* m, hrv. naziv za ukupnost slavenskih naroda *(a* mjesto *o* je prema ruskom akanju, rusizam, ili prema krivom etimologiziranju od *slava) = Slavjanin* (Martié, čisti rusizam) = *Sloven* pored *Slòvenin* (s individualnim *-in* kao u *Srbin),* pl. *-eni,* srpski naziv za isti pojam prema f na *-ka Slavenka = Slovenka — Slovenjanin* (Istarski razvod, prepis 16. v.: *Petar Slovenanin z Gračišća) = Slovinjanin* (Jagić, šezdesetih godina) = *Slavenin* (Šulekov neologizam). Pridjev na *-ski slavenski = slovenski.* Apstraktum na *-stvo slavenstvo = slavenstvo.* Najstarija je potvrda Σουοβηνοί kod Ptolomeja za »puk u Halanskim gorama u Sarmatiji«. Sufiksalna varijacija služi za oznaku pojedinih slavenskih naroda: na *-ьc* > *-ac Slovenac,* gen. *-nca* m prema f na *-ka Slovenka,* s pridjevom na *-ski slovenski* kod Hrvata (posuđenica iz slov.) = *slovenačkī* ili *slovenačkī* kod Srba, tako i ime zemlje *Slovenija = Slovenačha* (neologizam); na *-ak* (prema češkom *Pražák, Slezák, Poljak, Moravák) Slovak,* gen. *-aka* m (14—15. v., posuđenica iz češ.) prema f *Slovàkinja,* s pridjevom na *-ski* *slovački* (češ. *slovenský).* Samoglasnik *e* u navedenim oblicima nastao je iz », upor. stcslav. *Slovēnim,* češ. *Slovan,* polj. *Slowian,* rus. *Slavjanin.* U ikavskom izgovoru pojavljuje se na dvije točke: *Slovinac,* gen. *-nca* (Dubrovnik; u Istri doseljenici iz kraja Andrije Kačića), s pridjevom *slovinskí* (Kačić), označuje dalmatinske Hrvate od Makarske na jug, i na sjeveru *Slovinci* (1526) »1° stanovnici oko Zagreba, 2° kajkavski Hrvati u zemlji između Sutle, Drave i Save (dio panonskih Slavena), u imenu zemlje u sr. r., (upor. slov. *Koroško)* na *-je* (pridjev sr. r. upor. *Slovenjgradec* »Windischgrätz«) *Slovinje = Slovinska zemlja,* madž. *Totorszag* (jednako kao i *Slovačka),* danas *Slavonija* (Mikalja). Ikavski se oblik dade potvrditi u tom značenju od 15. v.: 1484. *slovinskí ban,* 1493. *zemlje hrvatske i slovinské do Save i Drave,* 1527. *slovinskí rusag* (pismo Krste Frankopana). Upor. još toponim *Slovinja,* 1763 (selo, općina Dobrotina, kotar Gračanica). Upotrebljava se i u značenju ukupnosti slavenskih naroda. *Slovinskí narodi* uzeše ime od *slave* (Đurđević), *Slovinci* ili *Slavina* (M. A. Reljković). Pod uplivom etimologije od *slava* upotrebljava i Kanižlić oblik *Slavinac, Slavinkinja, slavinski* (Nenadić), *Slavim* (Kavanjin). Upor. *slavîn* m (Vodice) »ime volu«. Hrv.-kajk. se zove *Slovinje* sa *e* mjesto *i Slovenje* (na *Slovenjeh,* Vramec), *slovenski* (Belostenec), *slovenski jezik = slovenščina* (1640, Krajačević) »hrvatsko -kajkavski govor«. Može se uzeti da je *Slovinje = Slovenje* bilo u madž. latinitem obrnuto prema madž. vokalnoj harmoniji u službeni naziv *Slavonija* (13.—16. v.), *Slavonac,* gen. *-nca, Slavonka, -kinja, slavonski,* odatle opet prema madž. čitanju í = *š* u narodnom govoru *Slavonija* (1708, 1766) (ŽKU), *Slavonac* m prema f *Slavonka, slavonski.* Jekavski izgovor *slovijenski* itd. nije nigdje potvrđen u narodnom govoru. Zabilježiti još treba oblik *Slovan,* što ga upotrebljava renesansni pjesnik Baraković u djelu *Vila Slovinka* (Mleci 1613) u 13. petju: *Slovan, praotac slovinskoga naroda, sin Plaukite i Neptuna.* Etimologiziranje imena od *slava* dovodi do upotrebe kraćeg pridjeva *slavski* (Kavanjin, Komulović). Upor. toponim *Slavsko polje* (Hrvatska, Topusko), odatle *Slavopoljac,* gen. *-ōljca* m prema *Slavòpoljka, slavòpoljski* i složenicu *slavobosanski jezik* (Lastrić). Kraći je oblik mogao nastati pod uplivom tal. *slavo* i njem. *slavisch* kod pisaca (Palmotić, Kavanjin, M. A. Reljković), koji upotrebljavaju i *Slav* za *Slaven,* odatle opet pridjev *slavni* (Belostenec, Kačić): *narod*

*slavni, slovinskí oliti ilirički.* Kreacija 19. v. je složenica *Jugoslavenom) = Jugosloven(in), jugoslavenski* prema *južnoslavenski* od sintagme *Južni Slaveni, Jugoslavija* (Njegoš, 1851 ; Pavlinović, 1876; prvi svjetski rat). U pogledu etimologije ne postoji jedinstvo mišljenja. Sufiks *-enin* pravilna je varijanta sufiksa *-janin* za tvorenje etnika, *-ênin* poslije osnova na tvrdi suglasnik, *-(j)anin* na meki ( > *a* kao u *bježati):* upor. *Ledeninb* > madž. *Lengyel* (disimilacija *n — n > n — 1)* »Poljak«, *Drevene* prema *Poljane.* Osnova *slov-* tumači se na šest i više raznih načina. Nsjobičnije i najprihvatljivije je mišljenje da je to korijen apelativa *slovo* »riječ« (upor. *ní reka Ьоге slovo,* ŽK), da *-eninъ* označuje jednog pripadnika naroda koji govori tu liječ (upor. *gošćan* ŽK od *gost)* i da je to paralelan naziv stvnjem. *diutisc* (> tal. *tedesco > tudešak,* Dubrovnik) > nvnjem. *deutsch* od got. *ţiuda* »narod« (v. *tuď)* i arb. *shqipë,* ako je ispravno Treimerovo izvođenje. Bruckner identificira osnovu *Sloven* s polj. *slowien* »limun vulgare«, tj. s ie. korijenom **sleu- 1 *slou-* »schlaff« / **slei-,* u našim riječima *sluz, slina, sljez, slota, sluga,* Postoji i tumačenje prema kojem *Slaven* znači pripadnika »slobodnih ljudi«. Veže se i sa ie. **s1aụ-os* > gr. λαός »narod«. I to tumačenje uzimlje za paralelu naziv *piudisk > deutsch.* Budimir i Rozwadowski identificiraju osnovu sa ie. **kleu-* »teći, plaviti, prati, čistiti«, prijevoj **klou-* »voda« i nalaze paralelu u nazivu Slavena *Poljane* i *Drevene.* Denominacija bi bila prema vodenoj zemlji gdje stanuju. Taj ie. korijen vidi Budimir u riječima *slavina* (v.), *(p)slaviti* »razvodniti vino« [usp. i pod *slav].* Masing vidi u korijenu *slov* riječ identičnu sa got. *slavan* < ie. **sleu-* »šutjeti, biti nijem, miran«. Paralela bi bila naziv *Nijemac.* Iljinski identificira *slov-* s gr. ἁλωή »obrađena zemlja« < ie. **sз1oụa.* Prema toj etimologiji *Sloveninz* znači »čovjeka koji živi na obrađenoj zemlji, zemljodjelac = težak«. Endzelin uporeduje *Зio eninъ* sa stprus. *smunentinan* »hominem«. Pomišlja se i na vezu sa *-slav,* elementom prvim ili drugim u slav. antroponimiji itd. Posebno treba promatrati nazive kako stranci nazivaju *Slavene.* Oni polaze od dva termina. Prvi je u preuzimanju naziva koji su sami *Slaveni* upotrebljavali za sebe. Bizantinski Grci adaptiraju slav. sufiks *-en* svome -ηνός i uklanjaju grupu *si* umetkom suglasnika *k* ili S· Σκλαβηνός/Σ-9-λαβηνός (Prokop), *Sclavenus* (Jordanes) ili preuzimlju romansku adaptaciju σκλάβος/σ&λάβος, u kojoj je slavenski sufiks bio identificiran s vulg.-lat. deklinacijom *-us,* gen. *-onis sclavus,* gen. *sclavonis* > tal. *schiavane,* furl. *Sclavons* (upor. isti dočetak *-onia* u *Francamo).* Na bizantinskom osniva se ar. > tur. *saklab, siklab(a),* pl. *sakalibet,* tur. *isklavun.* Na vulg.-lat. nominativu osniva se na Balkanu arb. *shqa,* pí. *shqe,* odatle *Shqiniqë* »Makedonija«, rum. *Schei* pl. I kod Grka i kod Romana reflektira se slav. *o* jednako sa *a.* U tajnom jeziku (argot, boškački) grnčara (lončara) u Prištini iz arb. *shqã* stvara se *ikavac* »1° čovjek, 2° 'Srbin«, odatle opet u gegavačkom (iz arb. pl. *shqé) kevac* »otac«, a u tajnom zidarskom govora u Bracigovu (Rodope) *škjau* »1° čovjek, 2° Bugarin« *[usp.ikeva].* U kin. se skraćuje u složenici *Si-kue* ili *Silu-kue* < početak *SI-* i *kue* »zemlja«. Zaseban problem predstavlja naziv koji daju *Slavenima* Nijemci i Ugrofinći; njem. *Wenden* pl., pridjev *windisch,* kod austrijskih (alpskih) Nijemaca »Slovenac«. Finci *Veneja,* Estonei *Venelane,* Madžari *Tot* (također »Slovaci«, u starije doba i »Hrvati između Drave i Save«). Naziv *Wenden = Veneja* potječe očevidno od naziva keltskog plemena *Veneti,* koji su, prije nego se odseliše na zapad, stanovali u blizini Slavena ili možda s njima živjeli u simbiozi ili su možda njima vladali. Za prijenos imena jednog naroda na drugi ima dosta primjera, upor. ime romanskih *Francuza, Burgunda, Langobarda, Bugara* itd. Madžarski naziv *tat* identificirao se sa (sr. r. pokazne zamjenice) češ. i slvč. *toto.* Takva je denominacija kod imena naroda doduše moguća, upor. *Prieki* od *prie* < *prvlje* ŽK »prije«, *Mijaci,* ali se ne može upotrijebiti kod naziva *Tót* »Hrvat kajkavac«. Vjerojatnije je da je identična s germ. *ţiuda* = kelt. *teuto* »narod«. Još treba objasniti opće riječi koje nastadoše na Zapadu od *бio eninъ.* Vlat. nominativni oblik *Sclavus* postade u doba Karla Velikoga, koji je vodio borbu i protiv Arapa i Slavena u znaku obrane kršćanstva protiv Islama, a u doba kad je cvjetala trgovina robovima, kojoj su slavenski zarobljenici davali materijala, postade opreka nazivu *Francus* »slobodan čovjek«, tj. oznaka »rob uopće«. Upor. podatak mletačkog kroničara Martina da Canal o uvredljivom nazivu *Sclavons,* koji su μrotrebljavali Denovežam za Mlečane. Oblik *sclavina,* u kojem je sufiks *-ina* lat. zamjena za *-ěn* (upor. *saracėnus* pored *saracinus)* ušao je u gotovo sve romanske jezike, osim u rumunjski, u značenju »grober Pilgerrock«, tal. *schiavina,* furi, *sklovine* »Grobe Decke«. Oba oblika nominativni *sclavus* i akuzativni *sclavone* dali su na Apeninu u lat. narječjima razlici

značenja kao »1° sluga, 2° dijete, 3° osoba smeđe puti, 4° divlje proso, 5° vrsta jela, 6° oznaka vjetra«.

*Lit.: ARj* 15, 447-485. 585-596. *Mažuranić* 1329. 1450. *Elezović 2,* 242. Trojanović, *JF 5,* 222. Murko, *Nova Evropa* 19, 45-67. *Sborník Bidlùv* 1928. 392-412. Đordić, *NJ 2,* 200-201. Bělic, *SKGI* 41, 344-345. Ilešić, *PPP 9,* 145-165 (cf. *JF* 9, 349). Kostić, *NJ 2,* 200-201. Jagić, *ASPh* 31, 531. *Miklósié* 308. 932. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 501. *ZONF 2,* 147. sl. (cf. *IJb* 13, 305). *Mladenov* 588. *REW** 3483. 8003. Skok, *Mélanges Thomas* 413-146. Isti, *Zbornik B. Popovića* 287-94. *Niederle* 1, 35-37. Sutnar, *ZbJ* 612-617. (cf. *RSl 2,* 254). Mikkola, *RSl l,* 17. Jireček, *ASPh* 8, 101. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 141-148. (cf. *Slávia* 5, 657. *IJb* 10, 342). Rozwadowski, *Zb. Belić* 129. si. (cf. *IJb 9,* 202-203. *JF* 3, 221). Masing, *Festschrift* (Prace) *Baudouin de Courtenay* 84-92. (cf. *IJb 9,* 800. *JF* 3, 209). Budimir, *Zborník Belíc* 1921, 97 -112. Endzelin, *FBR* 11 (cf. *Slávia* 11, 210). Steinberger, *ASPh* 37, 116-122. Aebischer, *AR* 20, 484-90. (cf. *IJb* 23, 219). Brugmann, *IF* 15, 141. 146. 19, 378-379. Putanec, *AHID* 1, 17'6—77. Petkanov, *Mélanges Mladenov* 1957, 389-392. Otrçbski, *Slowianie,* Poznan, 1947. Isti, *BNF* 1, 175-78. Durković-Jakšić, *Bibliotekar* 15 (1963), 253-65. Kahane, *Studi in onore lo Gatto, G. Mover,* 345—360.

Slavīr m (Otok, Slavonija) »ime šume sa sedam bara, od kojih svaka ima svoje ime (npr. *Utuš, Blàca, Topoličina, Macevo)i.*

*Lit.: ARj* 15, 468. Lovretić, *ZbNŽ 2,* 94.

**slavuj,** gen. *-úja* m (glede sufiksa *-uj* v. *kraguj* i *kragulj')* = *slavul]* m prema f *slavuljica — slavuljka,* deminutiv *slavuljče* = *slavaj,* gen. *-vja* (Dubrovnik) = *slavalj,* gen. *-vija* (Gundulić) = *slavėj* (vranjski okrug, također bug.) = *slavelj* (Levač, Kosovo) = *slāvčlj* (Kosmet) = *slavele* n (Gornje Podrinje u zagoneci) = *slavja* f (Vuk, narodna pjesma) = *slavlja* = *slâvje* n (Vuk, narodna pjesma) = *slavjo* m (jedna potvrda) = (promjene sufiksa) *slovak,* gen. *-vka* (Vinkovci) = *slavíc,* gen. *-ica* (dubrovački pjesnici prema deminutivnom tipu *konjic),* odatle dalji deminutivi *slavica, slavicica, slávičie, slavičac,* gen. *-čca, slavičak,* gen. *-lka, slavujić* = *slavuljić, slavujica, slavújak,* gen. *vújka* (Vuk) = *slavur* (Bijelo Polje, Hercegovina) = *slavíc,* gen. *-ita* (Velebitsko podgorje, Omiš), s deminutivom na *-bk* > *-ák slavUak,* gen. *-ćka* (Jačke, Prigorje) = *slavií* (Vodice) = *slavij* m (Daničićev *Rječnik),* s pridjevom *slavijev* = *slavjić* (Lučić) = *slavlić* (vračarski kotar), sveslav. i práslav. pridjev **soluo-,* »1° luscinia, bulbul, bumbul, 2° antroponim«. Hipokoristici *sláva, slovka* f (Gundulić), *slavno* m. Pridjevi na *-ev slavujev* = *slavuljev,* na *-ski slavujski.* Augmentativ na *-ača slavuljača* (Dvor na Uni). Kol. *slavuljčad* f. I u drugim slavinama karakterizira ovaj naziv mnoštvo sufiksalnih varijacija kao i u hrv.-srp. i razne varijacije. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *słowik,* ukr. *solovij,* rus. *sólovej.* Osnova je hrv.-srp. varijacijama pridjev na *-j* kao i ukrajinskom i ruskom, upor. ras. *solovoj* »isabelfarben, gelblich mit hellem Schwanz und heller Mähne (vom Pferde)«, ukrajinski denominal *posolovity* »düster werden«. Ptica je prema tome nazvana po boji perja. Upor. još stcs'lav. složenicu *slavoočije sirečb seroočije* γλαυ^óτ^ς. Praslav. pridjev na *-uo* uporeduju Miklcŗšič i Mladenov sa stnord. *solr* »schmutzig«, stvnjėm. *salo* »dunkelfarbig, trüb«, dok Solmsen sa stvnjem. *swalawa,* danas nvnjem. *Schwalbe.* Stprus. *saloms* je prema Bruckneru posuđenica iz poljskog.

*Lit.: ARj* 15, 464-67. 485-86. *Elezović 2,* 239. Ribarić, *SDZb* 9, 191. Rešetar, *Š tok.* 289. Hirtz, *Aves* 438. sl. *Miklošič* 314. *Holub--Kopečný* 336. *Bruckner* 401. *KZ* 48, 179. 51, 238. *Mladenov* 588. *Trautmann* 249. Holthausen, *IF 25,* 150. *Boisacq*[3] 45-46. 485. 699. Zubatý, *ASPh* 16, 413-414. Uhlenbeck, *PBB* 20, 564.

**sleđić,** gen. *-ića* m (Istra) = *sled* (Cres) »mala količina, malenkost«.

*Lit.: ARj* 15, 491. 504. Tentor, *ASPh* 30, 200.

**sied** m »Hering«, preko češ. *sleď* iz polj. *Шаг,* ras. *sélbdb,* gen. *séhdu* < nord. *Sild,* sved. *sill,* lit. *silke.* Novija posuđenica. Upor. arb. *loc.*

*Lit.: ARj 15,* 491. *Holub-Kopečný* 336. *GM* 249.

**slènio** m (srednja Dalmacija, Dubrovnik) »Dummkopf« = *slêma* m (srednja Dalmacija) »nadimak čovjeku lijena i teška tijela«. Na *-onja slemonja* m (Dubrovnik) = na *Butina slemutina* m (srednja Dalmacija). Pejorativ. Upor. lat. pridjev *stlembus* »gravis, tardus, sicut Lucilius »pedibus stlembum« dixit equum pigrum et tardum« < germ, *slimb* »schief, kriv«, nvnjem. *schlimm.* Ako je s tim pridjevom u vezi *slěmo* itd., dalmato-romanski leksički je ostatak, dok je *zgèmbav* (Prčanj) = *škembav* od tal. pridjeva *sghembo* = *schimba* —

*sclimbo* (1005) talijanizam istog podrijetla proširen našim sufiksom *-av.*

*Lit.: ARj* 15, 493. Rešetar, *Stok.* 290. 298. Skok, *ZRPh* 54, 496. Vasmer, *ZSPh* 13, 332. *Emout-Meillet* 937. *REW*[3] 8027. *Prati* 906.

**slezena** f (ŽK) = *-Ina* = *slezina* (Vuk) = (jekavski) *sljezena* = (asimilacijom *šije* < *sije) šljezina* (Paštrovići) = (deminutiv na *-ka) slezenka* (Kosmet), sveslav. i praslav. **selz-,* »σπλήν (s kojom je riječi u prasrodstvu), pjaštanica, dalak (v.)«. Slog *sie-* = *šije-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. stcslav. *slezena,* strus. *selezenja, selezënka.* Ekavski oblik dolazi i u jekavskim i ikavskim narječjima. Ikavsko-čakavski *slizena.* Završno *-ina* mjesto *-ena* je zamjena augmentativnim sufiksom (upor. češ. *slezina),* koji se ispušta u bug. *slezb* f (upor. češ. *slez)* i *slézá* pored deminutiva na *-ka slezka.* Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǧh;* slaže se sa ž u lit. *blužnis, blužné,* stprus. *bluzne.* Baltički se oblici ipak ne pokrivaju s praslav. Zbog toga se riječ ne može označiti baltoslav. Pretpostavlja se ie. korijen **sp(h)elǧk(en, -â), *splengh-, *splenǧh-* i **spleǧh-,* za koji nema suglasnosti u ie. jezicima: sanskr. *pllhan,* avesta *spanzan,* lát. *lien,* stir. *selg,* arm. *p'aicatn,* od kojih se stir, potpuno poklapa sa praslav. što se očituje čak i u gubitku suglasnika *p.* Grčki σπλήν postao je internacionalna riječ po engleskoj grafiji *spleen* kod dekadentskih pjesnika.

*Lit.: ARj* 15, 495-97. 657. *Elezović 2,* 241. *Miklošič 291. Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590. *Don. nat. Schrijnen* 414 (cf. *IJb* 15, 296). *WP 2,* 680. Meillet, *Etymologies* no 1 (cf. *AnzIF 21,* 86). Pedersen (cf. *AnzIF 21,* 82). Foy, *IF 6,* 319. Petersson, *IF* 23, 158-160. Walde, *IF 25,* 160. si. *Boisacq*[3] 899.

**slijediti,** *slijedim* impf. (Vuk, Dubrovnik, 18. v.) *(iš-, na-, po-, pro-, u-)* = (ekavski) *slediti* = (ikavski) *slíditi,* baltoslav., sveslav. i praslav. faktitiv denominai od **sledz,* »sequi«, iterativ na *-va- -sljeđivati, -ujem,* samo s prefiksima, na *-ovati nāslīdovati, -ujem* (ŽK) »naličiti«, *sljedovati, -ujem* rusizam kao i apstraktum odatle *sljedovanje* (vojnički termin) »Fassung« i *islijèditi, ìslijedim* »istražiti« pf. prema impf, *isljeđivati, -dujēm.* Praslav. *slijed* m »Spur, trag, Reihe, Folge«, *naslijed* f »sekta«, na *-zk* > *-ák nàsljedak,* gen. *-tka, posljedak,* gen. *-tka* »rezultat« = stcslav. *posledbk** »Ende«. Pridjevi: *sljedan (pas),* određeni *slijednji* (/--a *molitva,* Radnic), *slední* (hrv.-kajk., Belostenec) = *slidni (~o pivanje,* Kavanjin), poimeničen *sljidnik* = (asimilacija) *šljeđnik* (Vuk) m prema f *slîjednica,* prevedenica od lat. *sequentia* (u katoličkom bogoslužju), *nasljedan, nasljednik* m prema f *nasljednica, posljednji* = *posljednji,* čak. *poslijnji, dosljedan* (možda iz češkog), prevedenica od *konsekventan.* Na *-lac sljedilac,* gen. *-oca* (Radnić, Dobretić, Ivanovic) »pristaša« nije ušlo u jezik (kao ni na *-telj sljeditelj* m prema *sljediteljica); nasljedovalac,* gen. *-oca* — *nasljedovatelj.* Apstrakti na *-ba: sljedba* f prevedenica od *sekta* — *nasljedba* (nije ušla u jezik), odatle pridjev na *-en sljedben,* odatle *sljedbenik* »pristaša, privrženik«, na *-je naslijede* n (13. i 15. v.) »potomstvo, djeca, baština«, na *-ica posljedica,* s pridjevom *posljedičan* (gramatički termin), na *-stvo nasljedstvo* n, *slidenje (od mrtvih,* Ančić) »1° prevedenica od *sequentia, 2°* sekta (Kačić)«. Imperativna složenica *sleđiboga* = *bogomoljka* »kukac mantis religiosa«. Prilog i prijedlog *uslijed, poslijed, naposlijed* »najposlije, napokon« izgubio je *-d* u sandhi kao *jope* (Lika) < *opet, õpame dojt* (ŽK) < *o pamet doći* »izgubiti pamet«, prevedenica od njem. *um den Verstand kommen.* Taj se prilog unakrstio i sa prijedlogom i prilogom *po* + *sele* (v.) *poslije* »nakon, post, postea«. Upor. slov. *poslêdi* (lokativ), bug. *sled plodne.* Prilog *posle* prevedoše Rumunji *cel de pe (pre) (— din) urmă.* Jat nastade iz ie. dvoglasa *oi:* upor. polj. *ślad,* lit. *slaids* »gladak«. Ie. je korijen **sleidh-* (od **slei-* sa formantom *dh,* v. *slina),* koji je u gr. όλισθάνω (σ-9- < S--8·), ags. *nidan* »gleiten«, lit. *slidus* »glatt«, *slysti* »klizati«; u prijevoju perfektuma **sloidh-.* Upor. još sanskr. *sredhati* (3. 1.) »gleitet«, njem. *Schlitten* (u hrv. gradovima *šľičuhe).*

*Lit.: ARj* 3, 913. 7, 636. Maretić, *S óvj.* 136-37. Ivšić, *JF* 17, 122-125. *NJ* 1, 66. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečný* 336. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590. *Trautmann* 269. *WP 2,* 708. Schrijnen, *WuS* 5, 196. Reichelt, *KZ* 39, 75. Brugmann, *IF* 27, 270-271. Scheftelowitz, *KZ* 54, 252. 56, 179. Kuzmić, *NVj* 24 (cf. *IJb* 6, 97). *Boisacq** 697.

**slijep,** f *slijepa* (14. v., Vuk) = (ekavski) *slēp,* f *šlepa* = (ikavski) *slip, supa* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev **$1epъ,* »caecus«. Poimeničenja: na -ьc > *-ac slijepac,* gen. *-pca* m = *slepac* = *mpac* (ŽK) »1° caecus, 2° prosjak, 3° varalica«, s pridjevom na *-ev slijepčev,* poimeničen u prezimenu *Slijepčević* — *Slipčević* (Istra), prema f na *-ica sljepica* s pridjevom *šljepičin,* na *-jav slipičav* (.—a *loza,* Dalmacija) »koja malo grožđa rodi«, na *-ič sljepić* = *sljepić* m »anguis fra-

gilis«; na *-ski sljepački* = (asimilacija) *Sljepački,* složenka *sljepčovođa* (Vuk), na *-ák ślepak* (Šaptinovac), stari pridjev *Slepbč potok, Slepče* (Makedonija), na *-bk* > *-ák slijepak,* gen. *-pka* (Srijem). Značajan je oblik sa "k > *a siąpić* (Jesenica, Dalmacija) »anguis fragilis«. Na *-ar šljepar* = *slîpar* (ŽK) »varalica«. Deminutiv prema *slijepac* *-čič* *slepčić* (Istra) »varalica«. Poimeničen m. r. *sklîp* m (s umetnutim *k* u grupi *si* pod uplivom tal. izgovora); u fern, *ślepa* (Cres) »zaušnica«. Apstrakti na *-ost sljèpost* = *sljepošća,* na *-oca, -ota, -ilo sljepoća* = *sljepòta* = *sljepilo* (također sa *Пj-* < s//'-). Denominal faktitiv *slijepiti, slijepim (o-, za-)* »1° činiti koga slijepim > 2° (metafora) varati« = *slīpu* (ŽK) »varati, bezobrazno govoriti laži«, inhoativ na *-éti slijèpjeti, slijepim (o-, za-)* »postajati slijep« = *oslipit* (ŽK), iteratív *zasljepljivati, -ujem,* na *-ariti šljepariti, šljepārīm* (Lika) = *slipōrit* (Hvar) »slabo vidjeti, žmiriti«, s apstraktumom na *-ija sljeparija* »1° sljepoća, 2° prevara, švindl (u gradovima)«, na *-ati sljîpati* (Zaostrog) »hodati kao slijepac«, *doslijèpati* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »doći kao slijepac, pipajući«. Složenica: *sljepouš* m = *sljepovuž* (Topolovac) »sljepić«, na *-ka sljepouška* (v. *uz),* od sintagme *slijepo oko* (upor. madž. *vakszem,* rum. *ochiul cel orb,* Erdelj, »timpla«) *slepočnica* — *sljepočica* (Kralje, Turska Hrvatska), s pridjevom *sljepočan (~očna kost),* na *-jača sljepočnjača* = *sljepočina, sljepočje.* Sintagma *slijep na jedno oko* (Belostenec, Marin Držić, Kašić, Palmotić) zamijenjena je turcizmom *ćorav.* U vezi s apelativima *slijep* izražava jednostavne pojmove: *slijepi miš, slijepi guž* (v. *sljepouš), slijepa komora, badža, prozor* — *panjega* (v.), *slijepo sunce* = *jaro sunce* »parelium«, *slijepi zid* »zaslon, zaslonik«, *slijepa noć* »gluha noć«. Prijevojni štěpen **osh(p)nçti,* kojemu odgovara češ. *oslniti* »éblouir, aveugler«, nalazi se i kod nas u *osonuti, -em* (Baraković, Vetranie, Kašić, Travnik, Stulić) = *osunuti* (Stulić) »oslijepjeti« i s očuvanim *p* u *osupnut, -im* (Belostenec) prema impf, *osupnivati* (Jambrešić) = *osupnuti (se), -em* (Lika) »(metafora) stupefacere« pf. prema impf, *osupnjivati se, -ujem,* slov. *osupnoti.* Ie. usporednice nisu utvrđene, zbog toga se ne zna odakle se razvio jat, da li iz ie. *e* ili *ai.* Trautmann pretpostavlja *a-i,* ali ne navodi primjera za potvrdu. Miklósié je uspoređivao praslav. pridjev sa lit. *slēpti* »verbergen«, lot. *slept, slepet,* koje je u prasrodstvu s gr. *κλέπτω* »kradem« (odatle internacionalno *kleptomānija'),* od ie. korijena **klep-* (v. *zaklopiti, po-, zaklenïti,* ŽK). Baltičko *sl-* razvilo se u toj riječi iz *skl* gubitkom srednjeg suglasnika. Odatle pridjev *slapus* »tajan«. Semantički je ta usperednica neuvjerljiva. Vjerojatnije bi bilo da je *slepb* nastao iz ie. korijena **sel-* »šuljati se, puzati«, koji se nalazi u lit. *seleti* = sanskr. *išarati,* arm. *solim* »isto«, stir, *selige* »kornjača«. Taj bi korijen mogao biti u slavinama produljen formantom *ρ: *selp-.* Za to produljenje nema doduše potvrda u drugim ie. jezicima. Ako je tako, jat je nastao po zakonu likvidne metateze, za što opet nema mogućnosti medu sjevernim slavinama, upor. ukr. *Шруj,* rus. *slepoj.* Lit. *žlibis* »slijepac« ne daje fonetske uporište za upoređenje. Zbog toga praslav. *slepb* ostaje bez etimologije, jer ni Uhlenbeckov ie. **kloipo-,* prijevoj od **kleip-* »bedecken, verhüllen« > got. *\hleibjan,* nije zastupljen u drugim ie. jezicimay a ni značenje ne objašnjava. Upoređenje M. .Pavlovića s lit. *šelpiu, šelpti* »pomoći«, stvnjem. *helfan* fonetski nije moguće kao ni **selp-* *zbog* odsustva potvrde za likvidnu metatezu u sjevernim slavinama, a ni semantički nije uvjerljivo.

*Lit.: ARj 2,* 673. 9, 244. 293. 15, 515-21. 653-56. Ribarić, *SDZb 9,* 190. Hraste, *JF 6,* 213. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 379. 531. *Mladenov* 592. *Trautmann* 268. *WP 2,* 505. Pedersen, *IF* 2, 305. 5, 69. Uhlenbeck, *PBB* 30, 291. Pavlovic, *Naš život* 4, II, 291-296. (cf. *JF 20,* 504).

slîjez m (Dubrovnik, Vuk) = *sljêz* — (ekavski) *sléz* (Kosmet) = *sléz* (Vodice) = (ikavski) *slîz* (Golać, Istra) = *skl'ız* (ŽK, glede *k* upor. slov. *skiez)* »malva« = *sleza* f (tako i bug.). Na *-ovina šljezovina* (Vuk) »althaea officinalis«, na *-ovaca šljezovača* »malva silvestris Linn«. Nalazi se u svim slavinama osim u ruskom jeziku. Praslav. i stcslav. *slezb.* Prema Brückneru srodna je sa *duž* (v.).

*Lit.: ARj* 15, 523. 657. 17, 695. *Elezović, 2,* 241. Ribarić, *SDZb 9,* 191. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590.

**sline,** gen. *slina* f pl. (Vuk) = *slina f* (Dubrovnik, Kosmet, ŽK, slov.), baltoslav., praslav. i sveslav., »saliva (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-av slinav,* poimeničen *slinavko* m prema f na *-ica slinavica, slinavče,* gen. *-eta* n, Hipokoristik *slino* m. Na *-ьc* > *-äc slinac,* gen. *slînca* »ono što visi iz nosa«. Denominal na *-iti sliniti, -im,* deminutiv na *-kati slìnkati, -am.* Kao lit. *slienas* »isto« izvedenica je na *-na* (kao *strana,* v.) od ie. korijena **slei-,* koji se nalazi s formantom

-*mo* u gr. λείμαξ (upór. rus. *ślimak* »escargot«), λειμών, λεϊοζ, lat. *lima,* srvnjem. *slim* (upór. *žlimat* ŽK, posuđenica odatle), nvnjem. *Schleim,* lat. *salwa.*

*Lit.: AR)* 15, 534-37. *Elezović 2,* 242. *Miklósié* 307. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 531 *Mladenov* 590. IFP 2, 390. *Trautmann* 269. Boиac«[3] 565. Zubatý, SLFií 3, 183-193. (cf. ДO 1, 185). Stadie α Яаяку 1, 189. Charpentier, *KZ* 40, 464. Machek, *Rech.* 77. Ramovš, *SlRev 2,* 3-4. 301. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391-408. (v. ÄS/ 3, 348).

**sloboda** f (Vuk) = *slobod* f (Marulić, Zoranie), sveslav. i praslav. apstraktum na *-oda* (v.) od praslav. korijena **suobz* (v. *svoj),* »1° libertas (protivno: ropstvo), 2° prvobitno: neovisnost od gospodara sela i vlastelina (feudalno značenje), 3° (u pl.) privilegije, 4° ono što je dopušteno«. Pridjev: (po deklinaciji *i,* stcslav.) *slobodb* (indeklinabile očuvan u madž. *szabad* (13. v. i u rum. *slobod,* fin. *vapaa,* est. *vaba),* proširen na *-ъn* > *-an slobodan* »liber«, feudalno značenje očuvano u poimeničenju na *-jak slobodnjak* »1° seljak koji nije kmet, 2° (protivno od *sužanj, rob)* koji je slobodan od tlake, robije, kuluka, 3° prezime (ŽK)«, slvč. *dobodnak* »lediger Mensch«. Deminutivi: na *-iça slobodica,* s dvostrukim sufiksom *slobodičica.* Apstraktum na *-ština* < *-bsk* + *-ina sloboština* »privilegij«. Na *-ija* samo u Kosmetu i bug. *slobodïja* »Zügellose Freiheit«. Taj apstraktum posudiše Rumunji *slobozia* »1° = szabadság, 2° Kolonistendorf, čest rumunjski toponim«. Denominal na *-iti slobòditi, -гm (o-)* prema impf, prijevojem du-Ijenja *o* > *a oslobađati, oslobađam.* Posudiše ga Rumunji *a slobozi,* odatle sa crkvenim sufiksom *slobozenie.* U stcslav. i u sjevernim slavinama općenit je oblik *svoboda,* u polj. pored *swoboda* postoji i *sloboda.* Taj oblik pozna i slovački. Dva su tumačenja varijante i/o- pored *swa-.* Jedni smatraju prvi starijim oblikom, a drugi mladim. Prvi uporeduju s korijenom u *Sloveni, -slav* i *sluga.* Po drugom tumačenju (Budimir) / mjesto *v* nastao je u disimilaciji anticipiranjem dentalnog izgovora u slijedu *v - b — d > l — b — d.* Oblik *svoboda* je očita izvedenica na *-oda* (upor. *svobota,* Supr.), od ie., baltoslav. i praslav. pridjeva **svobt,* koji se može rekonstruirati iz stcslav. *svobbstvo* »osoba« < ie. **sye-bhu-os,* u prijevoju **suo-bh^os* »koji pripada plemenu ili stanuje na vlastitoj zemlji«, a tačno odgovara stprus. *subs,* ak. *subán* »vlastiti, svoj«. Nalazi se još u slovenskom *slabost* = *slábnost* »fiducia«. Upor. *slobo vzetí,* promijenjeno u *slovo vzetí* »Abschied nehmen, oprostiti se«. Pod uplivom *osoba* pojavljuje se stcslav. *svobbstvo* bez *v* u *sobbstvo.* Odatle iz crkvenog jezika na istoku pridjev *sòpstvem* »vlastit«, poimeničen na *-ik sopstvenik* »vlasnik (na zapadu)«, s pridjevom *sopstvenīčkī.* Elemenat *-bhu* je u ie. značenju »stanje«. S obzirom na germansko ime *Suēbi,* stvnjem. *swaba* »slobodan« (odatle *Schwaben* i kod Srba i djelomice na zapadu naziv *Švaba,* pridjev *švapski* za Nijemce i Austrijance), sanskr. *sabha* »Versammlung der Dorfgemeinden«, stvnjem. *sippea* »Sippe«, pridjev **svobt* je ie. Apstraktum *svoboda znači* prema Iljinskom »pripadanje slobodnoj općenitosti, plemenu, skupštini, udruženju«. V. *svoj, osoba.*

*Lit.: ARj* 15, 552-76. 922-24. Jagić, *ASPh* 1, 430. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 528. *ZSPh* 2, 306-307. 4, 218. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 573. 591. *Trautmann* 291. *WP 2,* 456. Johansson, *IF* 1, 5. sl. Solmsen, *Untersuchungen* 200. Kretschmer, *IP* 45, 267. Pogodin, *AnzIF* 24, 43. Budimir, *IČ S AN* 1, 255-261. *Vandrák* 1[2], 379, 601. Endzelin, *FBR* 16, 24. Fraenkel, *LP 2,* 264. si. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). Brugmann, *Grundriss^* II, 1, 388. Much, *WuS* 6, 215-216. Bonfante, *Annuaire,* Bruxelles, 7, 41—46. (cf. Vaillant, *RES 22,* 203). Benveniste, *BSLP* 58, 1, 1963, 41-57.

**slôn** m (BI) = (običniji akcenat na zapadu) *slon* prema f *slonica* (Stulić), sveslav. i praslav. (?), »elefanat, filj, vilj«. Pridjev na *-ov slonov* = *slonov* (~a *kost').* Rumunjski pridjev *slonovnu (Psaltirea Schema,* Gorėsi). Slon i lav su životinje koje ne žive na slavenskim teritorijima, a ipak svi Slaveni imaju za njih svoje nazive. Prema srednjovjekovnom prírodopisu (bestijariju) postojalo je vjerovanje da *slon* ne može da sagiba koljena, već spava u uspravnom položaju, prislonjen na drvo. Odatle nastade mišljenje da taj naziv potječe od postverbala *slon* od *sloniti* (v.). Činjenica da se *slon* zove u lit. **šlapis* pored *Šlajus,* navodi na mišljenje da je *n* nastao od *pn* (kao u *san,* v.) te pretpostavlja praslav. **slopnb.* Oštir identificira taj suponirani praslav. oblik s gr. ἐλέφας, gen. ἐλέφαντος i pretpostavlja iliro-tračko posredovanje. Ako je -έφας posuđenica kao i lat. *ebur,* kako izlazi iz uporedenja sa egipatskim *âb, âba* i koptskim εβου, εβυ »slon, slonova kost«, onda i Oštirova supozicija visi u zraku. Iljinski pretpostavlja kao i Oštir isti praslav. **5Iop-nъ,* pozivajući se na stpolj. *stopień* »stopa«, *slapać* »treten, stampfen, topotati«. Štreke-Ijeva hipoteza da je *slon* od tur. *arslan* »lav«

(v. *oroslan)* je najmanje uvjerljiva. Tu treba pretpostaviti aferezu sloga *ar-* i prijelaz a > *o,* koji ne dolazi u turcizmima..,

*Lit.: ARj* 15, 582-83. *Mažuranic* 1029. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 500. *Mladenov* 591. Iljinski, *IzvORJAS* 22, 2, 180-245. (cf. *Slávia 5,* 412). Qštir, *Slávia 6,* 1-17. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82. Vasmer, *ZS* 17, 141-149. (cf. *RSI 2,* 258). Sobolevski, *RFV* 65, 409. si. (cf. *RSI* 5, 265). *Boisacq*[3] 243.

**sloniti,** *-im,* dolazi u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama *nasloniti, osloniti (se), prisloniti, zasloniti* pf. prema impf, *naslanjati, isprislonjati, -am,* s prijevojem duljenja *ō* > *a* na -a- *naslanjati, -am, oslanjati se, zaslanjati,* na *-va- naslonivati.* Bez prefiksą nalazi se u slov., stcslav., češ., polj., brus. i rus. Praslav. Postverbal *slon* postoji u bugarskom jeziku »podslon, sušica, Hütte«, odatle rum. *slon* (Muntenija, strum, *slomnu)* »1° Wetterdach, 2° Vorhalle (u crkvi isto što *pridvor),* 3° Schlagbaum«j *naslon, zaslon* = *zaklon* »Zufluchtsort vor Wind und Regen«, koji dokazuju da je *slon* i *-klon* istog etimologijskog podrijetla, jednom sa ię. *k,* drugom sa *k* (kao u *zvijezda* pored *gwiazda) ; zaslon* (Lika, K) znači »bijela ili šarena vunena kecelja = pregača (Lika, u pravoslavaca)«. Izvedenice se prave od dvaju korijena *slon-* i *slanj-.* Od *slon- : naslonica, nasloňište, naslonjač.* Od *slanj- : naslonjača* (Šulek) prevedenica od *enklitika, naslanjalica* (Gradiška, Slavonija) »na postelji, da ne padnu uzglavači«. Suglasnik i je nastao iz ie. palatala *k,* upor. sanskrt. *çrajati* »naslanja«, *çrita* = avesta *srita-* »naslonjen«, lat. *cimo (inclino), clīvus* »brežuljak«, gr. κλίμα »sklonost, kraj« (odatle internacionalna riječ *klima),* stvnjem. *(K)leitara,* nvnjem. *Leiter* > *lôjtre* (v.). le. je korijen **klei-* »sloniti«,, koji se s formantom *n,* kao i u slavinama, nalazi u lot. *slienu, sliet* »prisloniti, poduprijeti«. Odnos praslav. *o* ostaje neobjašnjen. Za ie. **kle (i)-,* u prijevoju **klo(f)-* nema potvrda u drugim ie. jezicima.

*Lit.: ARj* 7, 623. 625. 9, 217-18. 224. 12, 133^35. 15, 582-83. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 500. *Mladenov* 389. Machek, *Slávia 6,* 189. *WP* 1, 490-491.

**slota** f (Vuk, Banat, Kosmet), sveslav. i praslav., »lapavica, feiner Regen mit Schnee«. Možda je odatle i pridjev na *-ьn* > *-an nesklotan* (Kosmet) »neskladan, nezgrapan«. Kao riječ za atmosferske prilike (stcslav. *slota* »zima«), kulturna je to riječ, te se posuđuje (kao *klima),* kod Rumunja *sloată,* kod Arbanasa *sqotë* (sa *skl* > *sq* kao u pridjevu u Kosmetu). Ie. veze nisu jasne. Najbliže stoji ie. korijen **lat-* (upor. galski toponim *Are-late* > fr. *Arles),* koji kao pridjev znači »vlažan, mokar«, a kao imenica »močvara, mlaka«. S početnim (nepostojanim) i nalazi se u norv. *slatr, sletta* »Schneeregen«, nvnjem. *Schlaft* »blato, blatno vrijeme«. Petersson izvodi od ie. korijena **kleu- l *klo(u)-,* koji znači »spülen, rein machen, teći, plaviti«, pa pretpostavlja **klok-ta* ili **klop-ta,* u kojem se ie. korijen proširuje formantom *k* ili *p.*

*Lit.: ARj* 15, 584. *Elezović* 1, 459. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 509. *Mladenov* 591. *Trautmann* 298. *WP* 1, 496. 2, 382. Petersson, *LU A* 1 (cf. *IJb 7,* 115. JF 3, 218). Osten-Säcken, *IF* 33, 194. Machek, *Slávia* 16, 190. *GM* 388. *Tiktin* 1440.

**sluga** m, f (Boka, muško i žensko, Vuk) = *sluga,* gen. *sluge* (Kosmet) = bug. i rus. *sluga,* baltoslav., sveslav. i praslav. apstraktum po deklinaciji *a (a* istog podrijetla kao u *gospoda)* kolektivnog značenja, koji je postao radna imenica kao tal. *camerata* > *kamarád, podestà* < *patęstas, regrut* (v.) prema f na *-bka* (upor. *služka)* + *-inja* < *-yni sluškinja* = na *-avka služavka* (Vuk) »1° servus, serva (opreka *gospodar, stopanin), 2°* koji služi goste o prazniku ili slavi (Kosmet), 3° (feudalno značenje) podložnik vladara, nekmet, *vazal,* župan, podknežin, miles, (stsrp.) *pincerna,* 4° (u trubadurskoj = petrarkističkoj poeziji u Dubrovniku) zaljubljenik«. Pridjev na *-in slúgin,* na *-ьn služno* n (se. *pravo)* u poimeničenju u madž. slavizmu *szuluzsma, szolozsma* »descensus bani« (upor. češ. *služný},* odatle natrag *žaluzina* f; na *-ik službnik* m, *poslušnik,* na *-inski* (sufiks od *družinski) služinski.* Deminutivi: na *-če* gen. *-eta slušče* (Vuk), na *-inče* (prema *družinče* od *družina) slúžime,* s kol. na *-ad služinčad f,* na *-ica služica* f (Vuk, Boka). Augmentativ na *-an slugan,* gen. *-dna.* Sveslav. i praslav. faktitiv na *-iti služiti, služim* (Vuk) *{do-, na-, po-, pri-, za-)* impf, prema iteratīvu na *-va- -služívati, -dušujem,* samo s prefiksima; na *-ovati zaslužôvat, -ujem* (Kosmet). Postverbali *posluga* f, *pňsluga* f (Čilipi) »svečanost pored krsnog imena«, *usluga,* s pridjevom na *-ьn* > *-an uslužan, üslužnõst; zasluga,* s pridjevom *zaslužan.* Na *-bba služba* f »1° servicium, 2° (Dubrovnik) kol. za sluge i sluškinje, 3° (kod Srba i Bugara) religiozno značenje: Gottes Dienst, održavanje krsne slave«, s pridjevom na *-en služben,* poimeničen na *-ik službenik* m (Dubrovnik,

Hrvatska) prema f na *rica službenica,* s pridjevima na *-ski službenički, službeničin, služabnica* (Proroci) sadrži sufiks *-ьnica* na *službb-,* upor. češ. *služebník.* Na *-avnik (po)služāvnīk* m »*tas,* Kredenzteller« (od *poslužavati,* upor. *služavka).* Na *-ák služak,* gen. *-aka* (hrvatsko domobranstvo) »posilni«. Na *-ar služār,* gen. *-ara* m (Grbalj) »koji služi kod crkve«. Riječi *sluga* i *služiti* su kulturne riječi, koje se posuđuju: Madžari posudiše osim *szuluzsma* još *szolga* (12. v.j, protivno *gazda < gospoda),* u feudalnom značenju *szolga biro* »kotarski predstojnik« i *szolgálni;* Rumunji posudiše *slugă* (protivno *stăpîn),* s čitavom leksikologijskom porodicom, deminutiv *slugaliţă, slugărie* f = *slugărit* »Bedienung«, pridjev *slugarnic* (kao m) »Knecht«, odatle *a slugarnici* »Knecht sein«, s apstraktumom *slugărnicie,* augmentativ sa lat. sufiksom *-oneus > -oiu, slugoiu; slujbă* f (danas neologizam *serviciu),* odatle *slujbaș,* »činovnik« m prema f *slujbuliţă; a sluji,* odatle *slujitor* (danas *servitor),* s pridjevom *slujitor esc, slujitorie, slujnic* m »Knecht« prema f *slujnică* »kućna pomoćnica«. U pogledu postanja ne postoji jedinstvenost u nauci. Prema Zubatom kol. *sluga* »Hausgenossenschaft, Dienerschaft« je posudenica iz keltskog pozivom na stir, uspoređnicu *sluag* »četa«, *teg-lach < *tego-slougos* »Familie, Hausgenossenschaft«, kimr. *Uu* »vojska«. Prema Mladenovu u *sluga* je isti korijen koji i u *sluh, slovo* (v.), tj. ie. **klou-* »slušam«, sa sufiksom *-ga,* koji je rijedak. Beliću je *sluga* apstraktum »ono što sluša, služi«. Po tom tumačenju *sluga* ima semantičku paralelu u internacionalnoj riječi lat. podrijetla *klient, klientela* (opozicija *patronus}* prema staroj pučkoj etimologiji od *clueo.* WP navodi kao uspoređnicu spomenutu staroirsku riječ i galsku složenicu *Cataslogi.* Brückneru je *sluga* izvedenica od ie. korijena **sleu- / *dou-* (upor. *lutati,* v.) »vlastit«, od kojega potječe po njegovu mišljenju i naziv *Slaven.* Taj se korijen nalazi u lit. *slaugyti* »pomagati«, *paslaugýti* »zastupati u radu«, *slauga* »služenje, služba«, *paslauga* »pomoć«. Litavska usporednica *slauga* dokazuje zaista da je praslav. *sluga* prvobitni apstraktum.

*Lit.: ARj 2,* 673. *7,* 628. 15, 613-20. 629-50. Jagić, *ASPh 31,* 549-550. *MP 6,* 1-22. 7, 27-32. *Elezović 2,* 199. 243. Radojčić, *Kongres* 3, 77-78. (cf. *IJb 25,* 337. *JF* 18, 368). *Miklósié* 308. *Holub-Kopečny* 339. *Bruckner* 502. *KZ* 45, 106. Vasmer, *RSl 6,* 195. *Mladenov* 591. *Trautmann* 268. *WP 2,* 709. 716. Zubatý, *ASPh* 15, 479. (cf. *AnzIF 4,* 143). Pedersen, *KG* 1, 84. *Vandrák l'* 502. *Tiktin* 1443. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb 8,* 198). Fraenkel, *WuS* 12, 196. Brugmann, *IF* 19, 377. bilj. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *AnzIF* 21, 86). *RSl l,* 17-18.

slušati, *-am* impf. (Vuk, *-ati < -eti,* upor. češ. *slyšeti) (po-, pre-, sa-}* prema iteratīvu na *-va- -slušavati, -nuiavam,* samo s prefiksima; s prijevojem duljenja *й > ы > i sľišati, -am* (Vuk, Dubrovnik) (a-), *susat* pf. prema *slišāvat, -avam* (Kosmet), na *-éti doslišati, doslišim* pf. (Menčetić, Lučić), na *-iti slišiti, -im* (Menčetić, Stulić) (и-), *naslikati, -šém,* na *-ovati oslňovat, -ищem* (Klina, Kosmet) = deminutiv *~s1uкívati, -sluškujēm (o-, pri-},* pf. *poslūmt* (ŽK), sveslav. i praslav., »hören, anhören, gehorchen«. Postverbali: *sluh, pôslu(K)* (ŽK), *neposluh,* s pridjevom na *-ьn > -an poslušan (ne-},* poimeničen na *-ik (ne}poslušmk,* na *-ost (ne)posluinost,* neologizam *príslušník,* prevedenica od *auskultant.* Na *-äc slušač,* gen. -aca, na -a/ac, gen. *-aoca slušalac* m prema f *slušalica,* neologizam za dio telefonskog aparata. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u ie. prijevoju **klou-* od **kleu-* (v. *sluti}* i jery > i od prijevoja **klu-* (upor. sanskr. *çrósati* »hört«), proširenom formantom s. To raširenje poznaju i baltički jezici, ali u korijenu sa velarom *k* mjesto *k:* lit. *klausyti, klausau* (v. *gluh}.* Upor. avesta *sraōša-** = praslav. *sluhí.* Baltoslavensko- iranski leksem.

*Lit.: ARj 2,* 673. *7,* 623. *8,* 5. 15, 620-29. *Elezović 2,* 38. *Miklošič* 309. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 501. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Mladenov* 592. Vasmer, *ZSPh 2,* 57. *Trautmann* 308. *WP* 1, 494. Eulenburg, *IF* 15, 168. Brugmann, *IF* 21, 320. Jokl, *Unt.* 275. *KZ* 56, 196. Preveden, *Lg* 8, 146-151. (cf. *IJb* 18, 254-255). *Boisacq** 467. 794.

siusiliti se, *-e* (Dalmacija, Pavlinović) »okoriti se, poći u se (o kruhu što ne uzađe, o obući što se okori, o suhu kukuruzu)«.

*Lit.: ARj* 15, 630.

sluti, *slovem* = stcslav. *sluti, slovo* »heissen, berühmt sein«, praslav. glagol primarne kategorije, »dicere«; očuvao se samo kao arhaizam u dubrovačkoj poslovici 17. st.: *daj da sloveš.* Odatle stari postverbal **slov* »λόγοσ« u dvije prevedenice (calques) iz grčkog teološkog govora: *blagoslov* m = gr. ευλογία = lat. *benedictio,* odatle denominal *blagosloviti* pf. prema impf, s prijevojem duljenja *õ > a blagoslavljati* (13. i 14. v.), prema duljenju *u > y* od *sluti blagoslivljati* (nije potvrđen prije 16. v.), odatle na osnovu disimilacije

*l — lj > 0 - lj blagosiljati* pored *-lati, blagoslivati, blagosivati, -vam, -sivljem', bogoslov* m = gr. θεολόγος, s pridjevom *bogoslovni,* na *-ija bogoslovija.* Od prezentskog korijena stvoreni su infinitivi na *-éti slovjeti, slovem* impf. (Dubrovnik) i *-iti* je denominal *sloviti, -im (na-, pre-, pro-, u-}* »glasiti«, odatle opet *naslov* (čehizam), s pridjevom *naslovni,* poimeničen na *-ik naslovnik; proslov; uslov* (rusizam: *uslovije}* »uvjet«, s pridjevom *uslovan* (< rus. *uslovnyj}, bezuslovan, uslovāš,* gen. *-aša,* glagol *uslovljavati* (sve neologizmi), *poslovica* (1787; rus *poslovica* »Sprichwort«). Praslavenska je izvedenica od istog korijena po deklinaciji *-es slovo,* gen. *slovese,* danas po deklinaciji *ō slovo,* gen. *-a* »littera«, odatle prevedenica *slovnica* prema grecizmu *gramatika,* s pridjevom *slovnički; slova* f (ŽK) »riječ« samo u izreci *ní reka bože slove* »ni riječi«. Prevedenica je *slovesnost* f (< rus. *slovesnostb* prema *slovesnyj* »λογικός, litterarius«) »literatura«, koja se govorila nekada na istoku. Neologizmi su još na *-ka slovka* »syllabus«, na *-je -slavlje* u *jezikoslovlje, mudroslovlje, sluvoslovlje* (17. i 18. v.) »laudes«, radne imenice *-slovac,* gen. *-ovca prirodoslovac, mudroslovac, bogoslovac,* s pridjevima *prirodoslovan, mudroslovan, bogoslovan.* Prijevoj duljenja ō > *a* od istog korijena je baltoslav., sveslav. i praslav. nomen actiopis *slava* f (12. v., Vuk) »1° fama, gloria, dika, hvala, 2° krsno ime«. Pridjev na *-ьn > -an slavan,* određeno *slavni,* poimeničen u f *slavna* f »molitva na slavski ručak«, na *-ik slavnih* m »onaj koji govori tu molitvu«, na *-ost* f *slavnost* (malo potvrda u starijoj književnosti), denominál na *-ovati slavnovati, -ujem,* na *-ski slâvskl* (~ *kolač}.* Deminutiv na *-ica slavica* f, s pridjevom na *-ьn slavičan* (Šulek) i denominálom na *-jati slavičati* »zvoniti u slavu«, na *-iti naslavičiti* (sjeverna Dalmacija) »razglasiti u puku«. Iz crkvenog je jezika *vaslava* »slavska molitva« < iz sintagme *ъ slavo* u izrazu *tako mi slave i vaslave* (Vuk) »krsnog imena«. Na *-je slavlje* n. Sveslav. i praslav. denominál na *-iti slaviti, -ini* impf, *(na-, pro-}, slăvit* (~ *u zvona,* Smokvica, Korčula) »udarati komadima gvozda u dva ili tri zvona istovremeno (da se proizvede muzički efekat)«. Impf, *proslavljati.* Postverbal *proslava.* Brojne su složenice: stariji neologizam *slavodobitan,* poimeničen *slavodobitnik* prema f *slavodobitnica* »triumfator«, *slavodobit* f = *slavodobiće* n = *slavodobitak* (Leaković) »triumf, victoria«; noviji neologizam *slavohlepan* od *slavohleplje, slavoluk* (Šulek), *slavoIjuban = slavoljubiv, slavoljubivost, slavoljublje; slàvopoj* pored *slavopojka* »himna«; *slavoslov* m (Perna, Banija) »koji čita slavsku molitvu«; prevedenica *pravoslavni* = gr. õρ-θ-όδοξος, u kojem drugi dio od gr. δόξα f ima dva značenja »1° vjera, dogma, 2° slava«. U antroponimiji kao prvi ili drugi elemenat *slav-* u dvočlanim imenicama *Miroslav, Vladislav, Dragosav, Slavimir, Slavoljub, Slavka,__ Slavata.* U baltičkim jezicima odgovara *lit. klausti* »pitati«, *šlove,* lot. *sluvêt* »im Rufe stehen (upor. *sloviti}«,* djelomice s ie. velarom prema *k > s* u slavinama. Ie. je korijen **kleu-,* u prijevoju **klou- / *klou- >* praslav. *slu-, slav-, slav-* »entendre«. Prvi je štěpen očuvan u gr. *κλέ-*(f)oÇj arb. *quhem* »zovem se«, mesapski *klao-(hizis}, klohi,* drugi u sanskr. *çrávah,* avesta *sravō* — slov. *slovo* »parole«; *slovo* je praslav.--iranski leksem. Oblík *slu-* u *sluti* nastao je od ie. dvoglasa *ou,* koji pred samoglasom daje *-ov- (slovo}.* Rumunji posudiše *slovă ĭ* »Buchstabe«, *slovesnic* (Dosofteiu) »rječit«, *slavă* f, s glagolom α *slăvi,* s lat. sufiksom *-ine slavine f* »ekscelencija« = *slăvire,* složenica *slavoslovie* f, i glagol *a slăvoslovi;* Arbanasi *silabe* f »Buchstabe«.

*Lit.: ARj* 1, 412. 7, 628. 10, 939-40. 15, 584-600 .15, *popravci i dodaci* 4—7. Belić, *NJ í, 66. NJ* 7, 248. Miletič, *MP* 6, 1-10. 7, 27-32. (cf. *IJb* 17, 145). *Miklošič* 309. *Holub-Kopečný* 338, *Bruckner* 501. Vasmer, *ZSPh 2,* 56-57. *Mlađenov* 591. *Trautmann* 307-8. *WP* 1, 495. *Boisacf* 467-469. Meillet, *RES* 6, 168. *RSl* 2, 66. Bück, *AJPh* 36, 1-18. 125-154. (cf. *IJb 4,* 73). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Machek, *Slávia* 16, 188. Uhlenbeck, *PBB* 22, 189-190. Mikkola, *IF* 16, 95. *Tiktin* 1442. *GM* 389. Leskien, *IF* 10, 262. Maretić, *Savj.* 97. 167.

slutiti, *slutim* impf. (Vuk) *(do-, na-) = slūtčt, slutim* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va--slučívati, -slučujēm, -ivam,* samo s prefiksima; unakrštenjem sa *sluh* (v.) *sluhtiti, -im > slùktiti, -trn* (Vuk, ta varijanta nije ušla u književni i saobraćajni jezik) »ahnen, soupçonner« denominal je od stcslav. *slutt* »koji sluša«, upravo particip perf. pas. na *-t,* koji se nalazi još samo u slov. *slût* m »soupçon. Verdacht« i u *sluta* (Vuk) »koji na zlo sluti, ominator«, s madž. *-ov slùtov* m (Vuk) »zlokobnik«. Odatle pridjev *zlôslut* »zloguk«, proširen na *-ьn > -an zloslutan,* poimeničen na *-ik zloslutnih* m prema f *zlòslutnica.* Ovamo još možda prema Daničiću *sluta* m (Vuk, Kosmet, Srijem, Bačka) »stupidus, sklata, suklata«, kod Miklošiča i Nemanića hrv. pridjev na *-av Ujutav* (Istra) »inbecillus«. Te riječi idu zajedno s rum. pridjevom *slut* »verstümmelt, krüppelig, verunstaltet,

hässlich (sinonim: *ürít)«,* deminutivi *sluților, siutut,* apstrakta s crkvenim sufiksom *sluțenie* (Moldavija), *sluție* »Verstümmelung«, *sluțitură* »Vogelscheuche«. Ostaje ipak neobjašnjena semantička veza između »koji sluti« i »stupidus«. Apstraktum na *-nja slutnja* f = *slućenje* n (Vuk) pored *slutenje.* Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **kleu-,* u prijevoju **klou-* »entendre, čuti«, o kojem v. *slovo, slava* i *slušati.*

*Lit.: ARj 2,* 673. 15, *popravci i dodaci* 4—7. *Pleteršnik 2,* 515. *Elezović 2,* 243. *Miklošič* 308. *Tiktin* 1444. *Boisacq*[3] 468-469. Osten-Sacken, *IF* 33, 200.

slúž m, f (Vuk) = *slûz,* gen. -»' pored *slûza* f (Rosmet), sveslav. i praslav., »Schleim«. Pridjev na *-av sluzav.* Augmentativ na *-ina duzina* (Bella, Stulić) »ea pars carnis glutinosae quae cartilaginibus adhaeret«. Denominal na *-iti služiti* impf. »1° triefen, rinnen, 2° (subjekt *krava,)* koja će se skoro oteliti«. Mjesto *z* dolazi u slovenskim narječjima *g slug* »puž bez kućice«, *sluga* »go puž«, rus. *slizb* »Schleim«, pl. *slizy* »eine Art Schleife«. Rumunji posudiše *solz = salt* »squama«. Baltičke paralele lit. *šliaužti* »kriechen«, *šliaužai* »Schlittschuhe«, lot. *šlúzat* »rutschen« kažu da je slav. *u* nastalo od ie. dvoglasa *ou* i da »Schleim« nije prvobitno značenje, što potvrđuje i glagol *služiti,* nego »ono što se vuče, gmiže, klizi«, *z* je nastao od ie. palatala *ǧ,* kojim je proširen ie. korijen **sleu-,* u prijevoju **sloug-* »gleiten, schlüpfen«. To raširenje potvrđuje nvnjem. *Schlauch, niz. sluiken* »schleichen«, bez tog proširenja nvnjem. *schlau.* Prema Brückneru je od istog korijena *slina* (v.). Prema Mladenovu srodna je sa *sklizak* (v.). Proširenjem osnove **sleu-, *slou-* formantom *n* i sufiksom *-го* može se tumačiti toponim *Slunj* m (kod Trnskoga *Slovinj)* (upor. rus. *sljuna* »slina«) odatle ime rijeke koja *Slunjem* protječe: *Slušnica* (ovako i selo plaščanskog protopresviterata) = *Slunjčica* < *Slunj* + *-bsk* + *-ica.* Upor. imena rijeka *Sava, Savica.*

*Lit.: ARj* 15, 622—23. 15, *popravci i dodaci!. Elezović* 2, 243. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 532. *KZ 45,* 49. *Mladenov* 592. *Trautmann* 306. *WP 2,* 711. Iljinski, *ASPh 29,* 495. *Boisacq*[3] 591. Machek, *Slávia 16,* 189.

sljeme m, gen. *sljemena* = *Ujeme* (Vuk) = (ekavski, također čakavski u Istri) *sleme* = (ikavski) *slîme* (ŽK), ie., baltpslav., sveslav. (osim rus., ali prikarpatsko rus. *selemeno)* i praslav. **selmen-,* »1° culmen tecti, 2° oronim *(Sleme,* najviši vrh u Medvednici: 1201. *zelemen;* vrh blizu Požege također *Zelemen,* 1250; brežuljak kod Lobora; *Slemen,* vis nad selom Milutinac, Srbija; *demen* kao *kamen,* u Srbiji i prema visu u blizini *Ozren).* Madžari posudiše *Szelemen.* Slog *sije-* je nastao iz likvidne metateze, upor. prikarpatsko rus. *selemeno.* Baltičke usporednice *šelmuõ* »Giebel, Dachfirst, Griff des Steuerruders«, *salma* »langer Balken« pokrivaju se s ags. *selma* = *sealtna* »Bett«, gr. σέλμα, gen. -ατός »charpente«, gr. εΰσελμοζ = έΰσσελμος (Homer) »mit guten Buderbänken versehen«. Dalje su veze s lat. *solium,* stvnjem. *swelli,* nvnjem. *Schwelle.* Ie. jé korijen **sel-* »Balken«, s ie. sufiksom *-men.* V. još *šuljak* (ŽK).

*Lit.: ARj* 15, 493. 652-53. *Miklošič* 290. *Holub-Kopečný* 336-337. *Bruckner* 531. *Mladenov* 590. Porzig, *IF 42,* 234. *Boisacq*[3] 679. 858. Schmidt, *KZ* 36,102. bilj. Isti, *Vokalismus 2,* 78. Pedersen, *IF 5,* 59. Mikkola, *BB* 21, 218-225. (cf. *AnzIF* 7, 14). Joki. *Stud. 29. WP 2,* 503. Štrekelj, *ASPh 11,* 466.

smag m (Stulić) »slabost, nesvjestica od gladi«, *smaga í* (Dalmacija) »živinska pohlepa od koje se smagne« i *posmaga* f (Pavlinović, *~ za službama}* »požuda, čežnja«, postverbali su od *smažiti, -im* impf, prema *posmagnuti* pf. »požudjeti« od impf, *smagnuti, -em* »čeznuti, žudjeti, željeti« prema impf, *smagnjati* (jedna potvrda), na *-va- smagnjivati, -ivam.* Pridjevi: na *-ljiv smagljiv* »željan, požudan«, *posmagao,* f *-gla* (Dalmacija, od *posmaga)* »pohlepan«. Sve su to metaforickí semantemi, koji se razviše iz crne tamne boje. Osnovno se značenje nalazi u *smàgnuti, smagnēm* (Vuk) *(o-, pri-}* »pocrnjeli«, *prismagnît* (ŽK) »ansengen«, *pošmagnut* (Smokvica, Korčula) »izblijedjeli (za boju)«, *prišmagnut* (ibidem) »svisnuti«, upor. stcslav. pridjev *smagh* »fuscus«. Ovamo još na *-avica smagavica* f (Gradac, Slavonija) »kruh čim se miš vabi u mišnjak«. Sveslav. je i praslav. korijen **smag-,* upor. češ. *smažiti* »faire frire« prema *smahnouti,* polj. *smagly.* Slov. *smaga, smagati* »rasten«. Odnos prema ie. usporednicama nije jasan. Nema suglasnosti među uspoređivačima (komparatistima). Loewénthal uspoređuje sa sftord. *mar* »Steppe, Heide« < jsragerm. *mōhaz* < ie. **smõghos,* što ne ide (v. *WP 2, 226),* Gray uspoređuje sa srednjo-ir. *maigre,* Rámovi sa sanskrtom *samā* »vruće ljetno vrijeme«, stvnjem. *šumar,* nvnjem. *Sommer* (v. *WP 2,* 492-493). Peterson stavlja zajedno stcslav. *smaglb* i rus. *smúglyj* »schwarzbraun« i pretpostavlja ie. korijenom **smeuã-, *smau-* »gorjeti« od ne-

proširenog korijena *sem- »gorjeti«, odatle kod *Wf* *smeugh- »rauchen, Rauch«. Prema Brückneru stoji u vezi sa lit. *smogis* »udar« od *smagiu, smogti* »schlagen, werfen« i dalje s polj. *śmignąć, smohor* »Torf«, toponim *Smagar.*

*Lit.: ARj 9, 226. 10,* '953-54, 11, 712. 12, 136. 15, 659-60. *Pleteršnik 2,* 517. *Miklo-ši£* 309. *Holub-Kopečný* 340.' 341. *Bruckner* 502. *WP 2,* 493. 685. 688. Petersson, *LUĀ,* n. F., */„, br. 5 (1915), 171. (cf. *JF* 3, 216-217). Ramovš, *ĞSJK 2,* 63-71. Gray, *AJPh* 49, 343. (cf. *IJb* 14, 19). Nahtigal, *ČZN* 12, 1. si. (cf. *IJb 5,* 269). Loewenthal, *ASPh* 33, 97. si. *(IJb 5,* 192). *Boisacq'* 886-887.

smaboliti, *-im* pf. (Ston) »zgrčiti«.

*Lit.: ARj* 15, 660.

smaknež m (Niš) »biljka hypericum perforatimi, gospin cvijet, žuta metlica, pljuskavica, smicaljka«.

*Lit.: ARj* 15, 661.

smakovina f (Riječka nahija, Crna Gora) »posoljena surutka«.

*Lit.: ARj* 15, 663.

smalta f (Šulek) = *smalto* (Sulėk, Popović), pridjev na *-ost smaltasi.* Učeni mineraloški termin na učen sufiks *-it smaltii.* Tal. *šm* > *&m* (v. *žmdka): Smaida* f (istročakavski, primjer: *grde je žmaldi* »spederà aegrotantis habet«), *zbalda* »Emailschmuck (?)« (narodna pjesma, nepouzdano; primjer: *drugi der dan zbalde i kamenja).* Glede *U* > *Id* zbog *žm* upor. *maska* pored *mazga.* Od tal. *smalto* > njem. *Smalte, Schmälte,* mlet. *smalto* »esteriorità, apparenza« < germ, *smalts,* nvnjem. *Schmelz.*

*Lit.: ARj* 15, 664. *REW** 8040. Štrekelj, *DAW* 50, 76.

smaragd m, grecizam σμάραγδος > tal. *smeraldo, smiraldo* > talijanizam *smarald* (Banovac) = *smirald* m (Krnarutic, Kavanjin), pridjev na tal. *-ino* proširen našim *-bsk smiraldinski* (~a *duga,* Kavanjin).

*Lit.: ARj* 15, 672. 723. *REW** 8041. *Prati* 913.

smarlama f (Vuk) »narudžba, porudžbina« = *smarlama* (Kosmet), indeklinabilni pridjev i prilog »naručeno«. Glagol na *-isati smarlaisati, -îem* pf. (Vuk, Bosna) »naručiti«. Turcizam (tur. *ısmarlamak* »bestellen, empfelen«, *ısmarlama,* pokraćeni infinitiv kao apstraktum »ono što je izrađeno ili dobavljeno po narudžbi«) iz trgovačke terminologije. Ovamo s promijenjenim značenjem *smrlaisati, -šem* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »opremiti kojekako kakav posao«, značenje zbog unakrštenja sa *(s~)mrljati.*

*Lit.: ARj* 15, 672. *Elezović 2,* 244.

smast f »osveta«. Samo jedna potvrda (Zrinskoga *Sirena).* S prefiksom *s-* od stcslav. *mbstb* f »isto«, usp. stcslav. *szmbstbnikz* m (15. st.) »ultor«. Praslav. apstraktum na -Iь (upor. *vlasť)* od glagolskog korijena **mu-,* koji nije potvrđen u slavinama nego u lot. *mît, mijù, meluot* »mijenjati«, a u stcslav. prilogu u prijevoju *mite* »abwechselnd« (upor. *sumiticé).* Prefiksom *s-* uklanja se homonīmija sa *mast f.* Upor. slov. *moscati se, mestiti, maščeváti.* V. *možda.*

*Lit.: ARj 15,* 672. *Miklošič* 209. Isti, *Lex.* 937. *Bruckner* 347. *Vasmer l, 124. WP 2,* 248.

Smëderevo, *-ovo* n, toponim (ekavski, Srbija, 16.—18. v.) = (ikavski) *Smiderevo* (Kožičić, Mrňavíć, Kačić), s pridjevom *smiderski ban* (Baraković, poimeničan pridjev sr. r. = *Smederov grad* (Palmotić), bez pridjevskog sufiksa *Smeder* (Palmotić, Kanavelić), odatle etnik na *-janin Smederani* pl. (Bogišićeve bugarštice). Kod stranaca pridjevski se sufiks zamjenjuje sa *-ia: Samandria, Semendria,* tur. *Semendra,* odatle *Semertdranski pašaluk.* Odatle *Smederija* (narodna 'pjesma, jedna potvrda) i *Semendra* (u Hormanovoj narodnoj pjesmi). Taj pridjevski toponim nije izoliran: *Smëderevo* (Kuci, Crna Gora, zemljište sela Zlatice), polje *Smëderevo* (Pjevanija crnogorska), *Smederovo polje* u selu Mala Popina (ispod Velebita). Na *-ik* mjesto *-evo Smederik* (Pakrac, vinograd). Izvedenice: etnici: na *-ьc* > *-ac* m prema *-ka Smederévac,* gen. *-évca* m prema *Smederēvka* »1° žena odatle, 2° vrsta vinove loze, 3° vrsta plesa«. Pridjevi (fctetici) *smederski, smederēvskī, smederevačkī.* Horonim na *-ina Smederemna* (Vuk, kraj). Osnova toponima čini se da je lično ime *Smeder,* koje je potvrđeno 1514. *Smederević* (Bečkerek). Sudeći po ikavskom obliku, čini se da je izvedeno od *Smëdb* (1300) u stsrp. državi, odatle poimeničen pridjev na *-ьc* > *-ac Smedovac,* gen. *-ovca* kao ime sela (Srbija, Krajina). Sufiks *-er,* koji proširuje *Smëdb,* nije jasan. Najstarija je potvrda iz g. 1020. u povelji cara Vasilija. το Σμεντέρομου (sa μ mjesto β kao κίαμα mjesto κέαβα = *Kijev),* u Dubrovniku 1364. *Nicolaus Nenadich de Smederua.* U madž. vrelima *Szendrö (Zendrew* kod Thurócza) ili *Szenderõ, Veg-Szendrö.* Madžarski oblik je bio tumačen prema *szent* < slav. *svet: 1456.*

*castrum Sancii Andreáé alias Senderovia* (Thomas Ebendorfer, Pez, *Scriptures rerum austriacarum 1,* 879). Veoma se značajna potvrda čita u Kuripešićevu putopisu (1530), gdje se govori da u Bosni pored starih Bošnjaka katoličke vjere i Turaka ima još i »Surffen, die nennen sich Walachen und wir nennen sie Zygen (= *čin)* oder Martholosen, die körnen von dem Orte Schmedrav und Griechisch Weissenburg (= Beograd) und haben St. Pauls-Glauben«. U 16. v. spominju se *smederevski, braničevski* i *vidimski Vlasi* (1687), koji imaju posebne katune. Dakako, hipoteza je da je lično ime *Smeder* od rum. *Sîmedru, Sumedru,* meglenski *Som-Medru* < *Sanctus Demetrius* »svetkovina sv. Dimitrija«.

*Lit.: ARj* 14, 843. 15, 678-680. 704. Skok, *GIZM* 30, 302. *BZ 2,* 43. Skok, *ZRPh* 38, 562., br. 10. *Spomenik* 18, 63. Draganu, *Românii* 100., bilj. 1.

smeđ (Vuk), pridjev, »brunet, fuscus«, proširen sufiksom *-ıo* prema sveslav. i praslav. *smedb* (upor. češ. *smědý,* s asimilacijom *m* > *n zbog d snědý, pol), śniady,* 17. v. *śmiady).* Ikavski i jekavski oblik nije potvrđen. Proširen na *-ost smêdast,* f -ira = *smêdas, f -sta* (Kosmet). Rum. *smäd* (Moldavija) = *smead* »fahlbraun, hellbraun« točno reproducira stcslav. *sniědb.* Ne *nalazi* se u bugarskom i ruskom jeziku, Veza s *medb* (v.) je vrlo vjerojatna. Ovdje se pokretno ie. í- očuvalo kao u stvnjem. *smid,* nvnjem. *Schmied,* dok je u praslav. imenu metala ispalo. Ima i drugog tumačenja kao uporedenje s lat. *macula,* gr. μίνθος »Menschenkot«, lot. *smaidīt* »laskati«, ags. *smittian* »beschmieren«, ie. **smeid,* u prijevoju **smoid-* zastupljeno samo u *smedb.*

*Lit.: ARj* 15, 680-81. *Elezović* 2, 245. *Miklošič* 310. *ЦoIuЪ-Kopecny* 341. *Bruckner* 533. *WP* 2, 685. 686. *Tiktin* 1445. *Boisacq*[3] 639.

**smijati se,** *- m* impf. (Vuk) *(is-, iza-, na-,* o-) = (ekavski) *smejati se* = *smējāt se, smejem* (Kosmet), sveslav. i praslav. refleksiv medijalnog značenja, faktitiv *nasmējat, -ējem* »izazvati nekoga da se smije, nagnali na smijeh«, prema iteratīvu na *-va- nasmijavati (se),* ie., sveslav. i praslav. **smuati,* niži prijevojni štěpen u infinitivu prema **smejp se* u prezentu. Jat odatle prenosi se i u infinitiv i imenicu obrazovanu s pomoću -As > *-s.* Odatle impf. *nasmjehavati se, pot-, -Hvati se* (Vuk) prema pf. *nàsmjehnuti se,* sa *-h* od *směhí* > *smijeh,* gen. *smijeha, osmijeh.* Odatle dalje na *-iti smiješiti se, -im* i deminutivi na *-kati smješkati se,* na *-ušiti smijúšiti se, smijūšīm, smijuljiti se.* Deminutiv *smiješak,* gen. *-ška,* pridjev ns *-ьn* > *-an smiješan* »lächerlich, tamásán«, poimeničen na *-ik smiješnih* m prema f na *-ica smiješnica* »1° komično žensko čeljade, 2° smiješna stvar«, na *-ost smiješnõst f.* Part. perf. pas. *nasmijan* je pridjev kao *načitan.* Samoglasnik *i* u *smijati se* može se tumačiti na dva načina, od i> u stcslav. *smųati se* kao u *pijan* pored *pjan.* Zbog ekavskog oblika *smejati se* vjerojatnije je tumačenje od kao u *prije* < stcslav. *prizde.* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi* > *ai,* koji se nalazi u lot. *smaidi* »smijanje«, koji je prijevoj od ie. korijena **smei-* »lächeln, erstaunen«, sanskr. *smdyate* »smješka se«, gr. μειδιάω »smijem se«, lat. *mīrus, mīraculum,* gdje je *r* < *s* kao u praslav. *směķi,* nvnjem. *schmeicheln;* í < «fe u *smijati* u jekavskim narječjima može se tumačiti kao fr. *lit* < **lieit* < *leetus* ili iz *smějo* > **smieJQ* (prema Meilletu) disimilacijom.

*Lit.: ARj* 4, 121. 7, 638. 9, 229-30. 15, 704-714. *Elezović* 1, 447. 2, 38. 244. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 532. *Mladenov* 596. *WP 2,* 687. *Trautmann* 270. Uhlenbeck, *PBB 26,* 570. Pedersen, *IF 5,* 41. 51. Meillet, *MSLP 9,* 137-141. (cf. *AnzIF 7,* 165). *Boisacq*[3] 620.

**smtkävac,** gen. *-avca* m (ZK) »jagorčika, jaglac«. Upór. pod *smilj* (v.).

*Lit.: ARj* 15, 714. Skok, *ASPh* 33, 370.

**smilj,** gen. *smilja* m (16. v., Vuk) = *smilje* n = (sa j > *c* kao u *cijec) cmîlj* m (Vetranić, Gazarović, narodna pjesma, Stulić) »helychrysum«. Nalazi se još u slovenskom *smilj* i u bugarskom *srnu, smile* pored *smin.* Deminutivi na *-će smiljce* (Aljmaš) »nakit za glavu u djevojke«, na *-ъk smiljak,* gen. *-Ijka* (Otok, Varoš, Slavonija), *smilah* (genitiv nepoznat) »naziv veza«, na *-ica smilica* f (Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik) »koeleria«. Na *-ika smuiką* »devesilje, runolist, smilje«. Pridjev na *-ev smttjev* (Vuk, također u toponomastici), poimeničen na *-ъc* > *-ac smttjevac,* gen. *-vea* (Vuk) »1° djevojačka kapa smiljem nakićena, 2° toponim«. U rum. na *-ъЪ, -ih siminoc, seminic* (sa и mjesto / kao u bug. *smiri)* »gnaphalium arenarium«. Dočetak *-Uje* rimuje sa *hostije* < *basilicum* i *kovilje* (v.). Upor. *smikavac* (v.).

*Lit.: ARj* 1, 817. 15, 714. 719-22. *Pleteršnik 2,* 519. *Miklošič* 311. *Mladenov* 594. *Tiktin* 1426. Štrekelj, *ASPh* 27, 42.

**smiljati,** *-am* impf. (Poljica) »nalikovati«, *sumèljati, -am* (Perast), *samiljãt, -am* (Božava) »addirsi, star bene«. Oblik u Perastu je od tal.

*somigliare* prema mlet. *someğar,* ostala dva mogu biti i dalm.-rom. leksički ostaci od lat. *similiare,* denominai od *similis* > tal. *simile* > *simile* (Božava) »specialmente«, prilog pokvaćen od tal. *Slmilmente.*

*Lit.: ARj* 15, 720. Cronia, *ID 6,* 119. *REW** 7925.

**smjeti,** *smijem* impf. (Vuk) = (ekavski) *smèt, smêm* (Kosmet) pored analogijskog *smednut, -ēm* (Kosmet, prema prezentu *imádnem)* = (ikavski) *smíti, smím* (ŽK) »usuditi se«, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Pridjevi: na *-ьn smjên — smin* (Marulić) »drzak, otvoren, junačan, odvázán«, odatle apstrakti na *-je sminje* n = *smjenje,* na *-ost sminost* = *smjenost* f, na *-Iъ smjel* > *smio, f smjela,* odatle na *-ost smjelost,* na *-ica nesmjelica, osmjeliti se,* na oba sufiksa *smehnz* > *smjelan,* f *smiona,* odatle analogijski m *smion,* koji je danas postao općenit, s apstraktumom *smionost,* koji se rjeđe govori od *smjelost* »odvažnost«, na *-stvo smionstvo,* poimeničen na *-ik smionih.* Nejasan je rum. pridjev *semeț* m prema f *semeață* pored *sumeț, simăț, simeț* »smion«, s denominálom (faktitiv) *a semeți* »Kühn machen, verwegen werden« i apstraktumom na *-ia* > *-ie: semefie* »smjelost, odvažnost«. Čini se da su u ovoj posuđenici Rumunji postupili na isti način kao u *išbūti* < *izbyti,* gdje su posudili čitav infinitiv prema svojoj konjugaciji na -i < *-īre,* pred kojim *t* postaje *ț: szmêti* > *semeți* i da je odatle stvoren rum. postverbal *semeț.* Uzimlje se da je *sbmëti* prefiksalna složenica od *-míti, -mějp,* koji kao *-četi* ne postoji bez prefiksa *sì-*. Taj u ovom slučaju ima priloško značenje »dobro, veoma, uvelike« kao u *zdrav* (v.), *smrt* (v.). Jat je nastao iz ie. *e* koji se nalazi u korijenu **me-* »kräftig sein«, upor. gr. μαίομαϊ, Homerov μηνις »gnjev«, got. *mops,* nvnjem. *Mut.*

*Lit.: ARj* 15, 722-23. 739-42. 748-50. *Miklošič* 310. *SEW* 2, 47. *Holub-Kopečný* 341. *Bruckner* 532. *Mladenov* 596. *Tiktin* 1408. Schmidt, *KZ* 37, 45. *Boisacq*[3] 403-404, 601. Hirt, *PBB* 22, 229.

**smògur** n (Grandie i Vrhovac, kajk.-ikavski, sela kod Ozlja) »bor, jelica kao božično drvce« = *smagar* (Jurkovo selo) »jela«, *šmogor* (Lika K) = slov. *smagar* (Bela Krajina) »1° Astbeule, Astknorren, Tannenharzarte, 2° (metafora) Hitzbläschen im Gesicht«. Pridjev *šmogorljiv* (~α *daska).* Čini se da je u vezi s alpinskom *mugo* > *bugo, pinus mūgus,* koje pripada ie. supstratu. Upor. *šmogor* m = *samogor* »luč« (Lika). [Usp. i pod. *smăg].*

*Lit.: ARj* 15, 755. *Pleteršnik* 2, 520. *REW** 5721. Tagliavini, *ZRPh* 46, 46-48.

**smok,** gen, *smaka* m (14. v., Kosmet, Vuk) »1° začin, 2° salo i loj rastopljeni kao začin, 3° mliječni proizvod (Kosmet)«. Nalazi se još samo u slov. *smok* »1° Zukost, 2° Gemüse, 3° Saft, dicke Brühe, 4° biljka rumex obtusifolius« i u stcslav. i bug. *smok* (prema Miklošiču, nema Mladenov) »nasoljeno meso«. Pridjev na *-en smôčan, f -ana,* na *-ьn* > *-an smočan,* slov. *smočen,* poimeničen na *-ost smôčnost* f, na *-ica smočnica í* pored *smočanica* »špajza, garde-manger«. Deminutiv na *-ъc smočac,* gen. *-ica* (Vuk, Zore). Denominai na *-iti smočiti, smočim* impf, *(dc-* Lika, *na-, o-, pre-, pri-, za-}, osmočit* (Kosmet) »uzimati što od smoka s hljebom (sir, kajmak)«, odatle *prismok* »meze« (poslovica: *lojnu mesu ne treba prismoka},* iterativ prijevojem duljine *õ* > *a -smakoti (se}, -am,* samo s prefiksima *(pre-, pri-,* za-). Odatle možda *smač* (Popović) »apetit« = *smak* (Stolić). Upor. glede etimologije *smaš.* Upor. *cvakati* (v.). Vjerojatno posuđenica iz stvnjem. *smac,* gen. *-ches* < ie. **smeg(K)-* »schmecken«, koje nema utvrđenih ie. veza. Glede prijevoja *ō* > α u starim posuđenicama iz njem. upor. *postiti — ispaštati.*

*Lit.: ARj* 2, 673. 7, 638. 9, 227. 230-31. 11, 712-13. 12, 137. 15, 753-54. 755-58. *Pleteršnik 2,* 520. *Miklošič* 311. *Bruckner* 503. *WP* 2, 689.

**smokva** f (Vuk, danas po deklinaciji *a,* nekada kao u stcslav. po deklinaciji *u smoky,* gen. *smokbve* kao *bukva, tikva, mrkva* itd., očuvano) = (u Vrbniku) *smoki* f, južnoslav., bug., praslav. (?), »1° ficus, 2° (metafora, Dubrovnik, Vrbnik) riba stromateus fiatola, 3° (eufemizam) govno, nečist«. Pridjevi na *-ov smôkov* (upor. *bukov),* raširen u toponomastici: *Smokova jama, Smokova, Smokovac, Smokovača, Smokovljani.* Na *-ih smokòvik,* toponim *Srnoko-VÎC* (Dalmacija, po mletačkoj ortografiji *-ich* krivo čitan sufiks *-ik);* na *-ovina smòkovina* »lišće od smokve«, na *-en smokven,* poimeničen *smokvenik* »košara za smokve«. Deminutiv *smokvica,* čest toponim (Dalmacija). Na *-ara smòkvara* (Vuk, Crna Gora) »kolač s medom«, *smokvarica* »grmuša, beccafico«. Na *-inja* bug. *smokinja,* upor. hercegovački toponim *Smokinje,* odatle na *-ka smokinka* i rum- *smochin(a),* s lat. *-etum* > *-et smochinei* »smokòvik«. Na *-je smokõvje* (Perast, Vuk) = na

*-išţe smokvište* pored *smokovište*. Poklapa se fonetski s gót. *smokká*. Ne treba da je odatle posuđena; got. *smakka* je izolirana u germanskim jezicima, jer Nijemci i Holanđani posudiše rom. *ficus,* stvnjem. *figa,* nvnjem. *Feige,* hol. *viig* kao i Arbanasi *fik* i Baski *biku*. Po geografskoj arei sudeći, got. *smakka* i južnoslav. *smoky* posuđene su na Balkanu neovisno jedno od drugog. Iliro-tračko posredovanje nije Isključeno. Ali za to nema dosad drugog lingvističkog dokaza, osim ako se pretpostavi mogućnost veze s gr. σΰκον = τΰκον = lat. *ficus,* arm. *ťûz,* tj. da su to neovisne posudenice jedna od druge iz pred-ie. mediteranskog supstrata. Značajno je da *līčus,* koje je postojalo u Dalmaciji, kako dokazuje ime rta *Caput fīci* > *Kantafig* kod Dubrovnika i *pikat* (Dubrovnik) »jetra« < *fīcātum jecur* < gr. συκωτόν, nisu posudili Hrvati, a Arbanasi jesu.

*Lit.: ARj* 15, 756-763. *Miklošič* 311. *Holub-Kopeiný* 341. *Mladenov* 594. Hamm, *KZ 67,* 123. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). *Kiparský* 222. Johansson, *KZ* 36, 383. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *DEI* 3, 1633. *Ernout-Meillet* 341. *Boisacq*[3] 924. *Weigand-Hirt* 1, 513-14.

smòla f (Vuk) = (sa *cm* < *sm,* upór. *cijeć) cmola* (Ljubiša), sveslav. i praslav., »pix, Pech, Teer, paklina«. Pridjevi na *-ьn* > *-an smolan,* poimeničen na *-jača smonjača* = *smolnjača* »vrsta zemlje« = *smanjica, smanica* (Kosmet) »1° (metafora) vrst zemlje, teška za oranje, 2° toponim«, na *-en smolen,* poimeničen *smolènica* »baklja od smole«, na *-ast smolast, smolov, smolàvit, smolav.* Augmentativ *smolina,* toponim u pi. Denominai *(p)smòlitì, òsmolim* pf. »smolom namazati« prema impf, na *-va- osmolivati, -ujem* (Bella) i *osmoljavati, -am.* Čini se da je drugog postanja pf. *osmoliiti, osmōljīm* (Vuk) = *ocmoIjiti* (Popovic) »pokunjiti nos«, odatle hipokoristik *smoljo* m (Vuk) »koji pokunji nos« i da nema veze s njem. metaforom *Pech haben* — *imati peh* = *smolu,* češ. *mít smůlu,* njem. *Pechvogel* »ne uspjeti, propasti«, koja se govori u hrvatskim gradovima. Za to govore varijante *ocvónjiti se* »pokunjiti se«, *cmôliti* impf. (Lika) »plakati tiho ili za najmanje što«, *rascmoliti se* »rasplakati se«. To je ekspresivna onomatopeja. Ali je ipak značajno da je *smola* već u starini zastupljena u antroponimiji: *Smoląc* 1250. u Povljima, odatle od takvog antroponima *Smolča Vrh* (1572, i selo kod Pirota), odatle i današnje hrvatsko prezime *Smolčić,* hipokoristik *Smole* (Bosiljevo, 1461, prezime, Visoko), *Smòljan* (hercegovačko prezime), *Šmolko* m prema f *Smoljka, Smolonja, Smolla* (žensko ime), *Smoljana* (Vuk, žensko ime) i toponimi *Smoljani,* itd. Riječ *smola* je zacijelo ie. riječ, premda nema ni baltičkih ni drugih ie. usporednica, jer je lit. *smala* posudenica iz poljskog ili ruskog. To može biti i kum. *samala,* s kojom Miklošič uspoređuje praslav. riječ. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Mladenovu je prijevoj od istog korijena od kojeg i lit. glagol *smilkti, smilkstu, smilkyti* »püsiti se« < ie. **smel-,* njem. *schmelzen* itd. Brückneru je prijevoj kao u luz.-srp. *smalić* »opaliti u vatri« < ie. **smel-,* koje se veže i sa Ht. *svįlu, svilti* »bez plamena gorjeti« i njem. *schwelen, Schwalm* < ie. **suel-* »gorjeti«. Endzelin uspoređuje sa lot. *smels* »harziges HolzstüCK«, *smeļams* »harzig«.

*Lit.: ARj l,* 818. 8, 508. 9, 231. 15, 763-68. *Miklošič* 311. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Mladenov* 594. Endzelin, *KZ 52,* 119. *WP* 2, 532.

smŕčak, gen. *-čka* m (Vuk), sveslav. i praslav., »gljiva morchella, phallus esculentus Linn.«. U češ., polj. i oba lužičko-srp. sa *ž-* < *g-* mjesto *č-*. U češ., polj. i ukr. bez deminutivnog sufiksa *-bk,* češ. *smrk* pored *smrž.* Rumunji posudiše *zbirciog* (Moldavija) »morchella esculenta«, s promjenom *zb-* mjesto *sm-* zbog unakrštenja sa α *zbirci* »runzeln«. Bez baltičkih usporednica. U prasrodstvu s kasnim svnjem. deminutivom *morhila,* nvnjem. *Morchel,* odatle botaničko-lat. *morchella,* od stvnjem. *moraha* »daucus carota«, gr. βράκανα. Dolazi i u južno-fr. *murigulo,* fr. *morille.* Kao i *mrkva* (v.), pripada pred-ie. supstratu.

*Lit.: ARj* 15, 775. *Miklošič* 310. *Holub--Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Tiktin* 1802. *WP 2,* 313. *REW*[3] 5681a.

smŕdjeti, *-im* impf. (Vuk) *(u- se, d* iz infinitiva prenesen i u prezent prema stcslav. *smnždņ)* = *usmřdet* (Kosmet) = *smrdit, -ï* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **smvrd-,* »stinken«. Radna imenica na *-elj* = slov. *-el* < *-eh smrdelj* »puant« = *smrdijelj* (Zore) m »1° prostak, 2° drvo trišlja, 3° tvor, 4° toponim, 5° antroponim«, pridjevi *smrdèljav, smrdèljiv.* Sufiks *-elj* varira sa *-ulj smrdulj* (Slavonska Požega) »futač«, *-ulja smrdulja* »1° strvina, 2° smrad«. Pridjevi na *-ljiv smrdljiv,* poimeničen na *-äc smrdljivac* »tvor«, na *-ica, -oca smrdljivica, smrdljivoća,* na *-eć* (upravo part. prez. akt.) *smrdět,* poimeničen u f *Semerdenchia,* furlanski toponim slov. podrijetla <

*smbrdtča, na -ъc > -ac Smrdečac, gen. -čca kod Splita. Na -ika smřdljika (Vuk, Crna Gora) = šmrljika »bifora«. Na -uša smrdusa »1° biljka, 2° crv«. Na -an Smrdan-banja (Srbija). Imperativni kompoziti: smrdibaba (ptica), smrdibuba, smrdivrana. U prijevoju smrad m (Vuk), gdje je slog smra- nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. smród, rus. smórod. Pridjev na -ьn > -an smradan. Rumunji posudiše oblik koji odgovara obama prijevojnim stepenima pridjev smird »schmutzig, unflätig« (upór. smrdoća za postojanje pridjeva smrd i kod nas te složenicu smrdòulje »petrolej«), kome dadoše lat. sufiks -ore > -aore (unakrštenjem prema putoare < lat. tutor] smîrdoare f (Moldavija) »schmutziges Zeug«; glagol a smredui sa -ui < -ujo, upućuje samo na izvedenicu od smrad. Oba piijevojna štěpena паiare potpunu paralelu u baltičkoj grupi: lit. smirdēti, smirdžiu, lot. smirdēt prema lit. smārdos »Geruch«. Ie. korijen *smerd-, prijevoj perfektuma *smor'd- nalazi se još u lat. merda »govno«.

*Lit.: ARj* 15, 771-74. 776-780. *Elezović* 2, 395. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 532. *ZSPh 4,* 214. *Mladenov* 595. *WP* 2, 691. *Trautmann* 271. *Boisacq** 886. Lewy, *PBB* 32, 146. *IF* 32, 164. Kuzmić, *NVj* 24. (cf. *IJb* 6, 35). Boiling, *Studies Collitz* 43. sl. (cf. *IJb* 16, 163. 183). Pedersen, *IF* 5, 68. Thurneysen, *IF* 21, 178. Vaillant, *Slávia* 11, 37-38.

smreka f (Vuk, Cres, Kosmet, pored *smreka,* gen. *smreke)* = *smrekva* (Istra) = (ikavski) *smrikva* (Vodice, Istra) = (s metatezom i nejasnim *io* < "k, Bar K) *smiorka* = *šmrika* (čitava čakavska Liburnija, ikavska i ekavska) »1° kleka, juniperus communis, 2° toponim«, *smrek* (Belostenec) = (sa *cm* < *sm) cmrêk* m (Belostenec, Šulek) »abies pedinata« = *smrijek* (Vetranie, toponim). Upor. niže *smrok* (Popović, Šulek) »bor« i toponim *Cmrok* (Zagreb). Pridjev na *-ьn Smriječno* (toponim, Bosna), na *-ov smrekov* (~α *šuma, drvo),* poimeničen na *-ъc* < *-ac smrekovac,* gen. *-vca* »1° drozd, 2° toponim«, na *-ača smrekovača* »klekovača rakija«, na *-ina smrèkovina* — *smrekovnjača* (Prčanj) »klekovina«. Kol. *smrečje* (Poljica). Na *-jak smrečāk,* gen. *-caka* (Hercegovina) »smreková šuma«. Na *-inja smrèkinja* (glede sufiksa upor. *brekinja)* = na *-ulja smrekulja* (Istra) »bacca juniperi«. Na *-ar smrèkãr* = *smrekuljar* = *šmrekuljar* (Jablanac) = *smričarica* = *šmrekarica* ~ *šmrikarica* (Lič) = *smrikvar* (Tribalj, Hrvatsko primorje) = *smrikovac* »1° ptica borovnjak, bravenjsk, branjug, venjar, 2° prezime *Smrekar«.* Sa sufiksom -ja, *-ļo* stcslav. *smrěla* »ceder« i *smrečb* > *smreč* m (Popovic) = *smrič* (Baraković, Brač, Smokvica, Korčula) »vrsta šumskog drveća«. Naziv istog drveta pojavljuje se i u nižem prijevojnom štěpenu: *smrk* (Ston) = *smrká* (Šaptinovac, Slunj), *smrkovina* (Šaptinovac, Ston) i sa sufiksom *-ļo smrč* m »juniperus oxycedrus«, na *-гa šmrca* f (Mikalja, Stulić, narodna pjesma, Brač) »juniperus«, na *-jak smrčāk,* gen. *-aka* »isto« = *smrečak,* na *-ka smrička* f (Poljica) »1° drvo, 2° trava« = *smreka* = *smrska* (Smokvica, Korčula) = *smrèkinja* (Vuk) »acina ex junipero«, *šmrcah,* gen. *-čka* »ptica loxia curvirostra«, pridjev na *-ev smrčev* (~o *drvo*)* — poimeničen na *-ina smrčevina.* Šulek ima još *cmrôk* m »1° strobilus, abies pettinata, 2° toponim u Zagrebu«, Miklošič još kao hrv. *smráká* »Fichte« (-k > *a* kao u *orah}.* U bug. oba oblika *smreka* pored *smriká* i *smarč.* Jat je nastao po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *smeréka.* Veza s *omorika* (v.), bug. *molika, morika,* rum. *molid* (f), moguća je, ali se ne razabire kakva je. Bugge uporeduje s arm. *mair* »cedar«. Možda pripada pred-ie. supstratu. Mladenov dovodi u vezu sa njem. *schmieren,* što nije uvjerljivo.

*Lit.: ARj* 1, 815. 15, 775. 780-83. 785. *Elezović 2,* 247. Ribarić, *SDZb* 9, 192. Hirtz, *Aves* 446. 486. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 537. *Mladenov* 595. Bugge, *KZ* 32, 17. Weigand, *JbRI* 17-18, 111-112. (cf. *RSI 6,* 342). Lidén, *IF* 18, 491-493. *AnzIF* 10, 48.

smúditi, *smûdim* impf. (Vuk) («α-, *o-, pri-},* sveslav. (osim bug. i rus.), praslav. *smpd-, »1° amburere, opaliti, 2° (metafora) globiti«. Nema izvjesnosti da li je od iste osnove i naziv ribe na *-гo smuđ,* gen. *smuđa* m (Vuk) = *smuč* (Patačić), sa sufiksom -pí > *-ut smùdut* m »morska riba koja nije svijetla, perca lucioperca, brancin, zubatac«, za koji nema paralela među slavinama. Pored praslav. korijena **smpd-* postoji niži praslav. prijevojni štěpen s varijantom *sm* — *sv* **sved-,* koji je bez nepostojanog *s-* zastupljen u *venuti* (v.). Odatle na *-ati* stcsiav. *prisvędati* »marcescere, torrefieri«, u Crnoj Gori i Dalmaciji na *-éti* (inhoativ) *prisvèdjeti se, prisvedím* »nagorjeti« = sa pseudojekavizmom *prisvijeđeti, -edīm* (Vuk, Crna Gora) »prigrìjati«, *posvédjeti, -im* (Dalmacija, Dubrovnik, Rešetar) »1° malo se zapaliti, 2° (metafora) živo, žestoko požudjeti, poželjeti«, *razvediti se* »poboljati se«. Miklošič spominje još srp. postverbal *svud, smuđ.* [Usp. i *navuditi].* Samoglasnici *e, u* nastadoše

od palatamog odnosno velarnog nazala *ę, ç;* upór. češ. *smoud,* polj. *smąd* pored *swąd* »dim«, *swędzić.* S nazalnim infiksom i u njem. toponimu *Schwende* »Požega., ispaljena šuma«. U ostalim ie. jezicima bez nazalnog infiksa lot. *świst, sīvidet* »znojiti se«., lat. *sudare.* le. je korijen **uendh-* »durch Hitze dorren, welken«, prijevoj perfektuma **uoridh-.*

*Lit.: ARj* 7, 628. 11, 65. 71. 12, 137. 172. 15, 818-19. *Miklósié 329. Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 527. *WP* 1, 262. Ramovš, *ČSjfK* 2, 63. sl. Meyer, *IF 2,* 369.

**smügorica** f (Lumbarda) = *smú-* (Dubrovnik) = (s anticipiranim *r* iz slijedećeg sloga **smurgorica >) smȑgorica* (Smokvica, Korčula) »stonoga, galija (Korčula)«. Upor. pridjev *smûgar, f -gra* (Kosmet, *~gra pšenica brašno, pogača).*

*Lit.: ARj* 15, 819. Kušar *NVj,* 3, 338. *Elezović 2,* 248.

smûk m (Vuk, Slavonija, Kuršumlija, Svilajnac, Raška, Kosmet, Crna Gora, Vodice, Istra) = *smok* (Lužnica, Smederevo, Šumadija, Kraševac, Valjevo, Niš, Kumanovo, bug.) »coluber longissimus Laur.« Varijanta *smokí* »Drache« i u stcslav. i u struś. U izvedenicama postoje još varijante i sa samoglasnicima *a, i* pored *u,* o i sa suglasnicima *k, č, c, g.* S osnovnim samoglasnikom *u:* pridjev *smukov,* na *-ara smukara* (Čačafc, Gornja Bukovica kod Valjeva, Polom na Rudniku), na *-urica smukurica,* s varijantom *smugurica* (Dubrovnik), na *-ulja smukulja* (Uzice, Resnik kod Beograda), s varijantom *smuculja* (Duvno, Imotski, Koprivno, Sinj, Županjac, Brač, Makarska, Zaostrog) i s augmentativom *smuculjetina* (Studenci, Imotski), na *-alka smucalka* (Split, Šibenik) = *-aljka smucaljka.* Mjesto *k, c* dolazi jednom *d: smuđ* (Ljubovija). Iste varijante s osnovnim samoglasom *o: smocej* (Drežnica u Hercegovini), *smocelj* (Jablanica, Hercegovina), *srnoaca* (Niš) = *smokica* (Piroť) = *smokulja* (Kumanovo). S osnovnim samoglasom *a: smak* (Poljica), *smačalina* (Blato na Korčuli), augmentativ *smačina* (Poljica). S osnovnim samoglasom **ͥ*: *smicalica* (Drniš, Dalmacija), *smičalina* (Smokvica na Korčuli). Unakrštenjem sa *zmija* mijenja se u *zmičalina* (Dubrovnik, Konavli). Jer »siše kravi mlijeko« nastade unakrštenje *mliialina* (Mikalja), odatle zbog disimilacije *l — l > r — l* varijanta *smričalika, smričaljka* (Brač) i *smričalina* (Hvar). Oblici na samoglase *a, u, i* najlakše se objašnjavaju kao postverbali i izvedenice od *smaknuti* (v.), *smuknuti* pf. »schnell dahingleiten«, stcslav. *smucati sę* »kriechen«, slov. impf, *smukati* = (sveslav. i praslav. prijevoj duljenja u > ы) stcslav. *smykati sę,* češ. *smykati,* polj. *smykać,* rus. *smykatb* »kriechen«; *smucati (se) (is-)* »1° vagari, 2° (u najnovije doba) skijati se (od skandinavskog *sky)«.* Variranje sa *c* za *k* kao u *micati* pored *nukati* (v.). Ta zmija, premda nije otrovna, *izaziva* bojazan u narodu, jer siše kravlje mlijeko i straši djecu. Zbog toga nastadoše brojne varijante, koje se otjjašnjavaju kao tabu. Tako će se objasniti i varijanta sa *o* mjesto *u,* gdje je mjesto prve riječi uzeta druga *smok* (v.). Postoji još postverbal *smúc* m (Smokvica, Korčula, Stulić, Ljubiša, Dubrovnik) »vozilo u obliku slova A, s prstenom na vršku, za koji se uprežu volovi (služi za potezanje tereta na putovima koja nisu za kola)« = *smug* m (Brač) »isto«. Rumunji posudiše *a smuci* pored *a smici* (Damé) »arracher«, s apstraktumima ná *-eaia* < *-êh* i *-itură smiceală = smicitură.* Glagolski korijen *smukle* baltoslav. i praslav., upór. prijevoje slov. *presmakmti* »durchstechen, durchbohren«, češ. *smeknouti* »abnehmen«. Baltičke su paralele lit. *smukti* »rutschend oder gleitend sinken«, u prijevoju *smaukti,* bez pokretnog *s- mukti* »entwischen«, lot. *mukt* »fliehen«. Praslav. *u* je prema tome nastalo iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **meuq-,* prijevoj perfektuma **mouq-,* koji kao pridjev znači »sklizak, sluzav« (ovamo ide i hrv.-srp. pridjev *mùkljiv* »vlažan«), kao glagol »otkliznuti«. Za prijevoj **smuq-, *smuq-* potvrde se nalaze ne samo u slavinama nego i u drugim ie. jezicima kao lat. *mūcus,* gr. μύκης »gljiva«.

*Lit.: ARj* 3, 914. 15, 659. 661. 704. 753. 757. 759. 811-13. 819-20. Ribarić, *SDZb 9,* 191. Rešetar, *Štok.* 291. *Elezović 2,* 248. Hirtz, *Amph.* 138. 139. 140. 141. *Miklósié* 311. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 504. *ASPh* 11, 138. *Mladenov* 594. 595. *WP 2,* 254. *Trautmann* 271. *Boisacq*[3] 71. 653-654. Scheftelowitz, *KZ 56,* 203. Bugge, *KZ* 32, 20.

**snaga** f (Vuk, Kosmet) = bug. *snagă,* »1° jačina, jakost, krepčina, 2° tijelo (bug., kao sjedište snage), 3° čistota (ŽK, Vodice, hrv.-kajk. i slov., češ. i polj.)«, sveslav. (osim ruskog), praslav. apstraktum značenja »nastojanje, naprezanje«, koje se nije očuvalo u južnoslav., nego u češkom jeziku. Pridjev na *-ьn > -an snažan,* određeno *snažni* »1° jak, 2° čist, 3° lijep (Vodice)«. Protivno *nesnaga* f »1° slabost, 2° nečistoća, 3° vrag (eufemizam, hrv.-kajk., ŽK)«, s pridjevom *neznažan* u oba značenja. Denominál na *-iti snažiti, snažim*

impf, »(hrv.j čistiti«, *isnažiti* (Voltiđi) »očistiti«, *osnažiti, osnažim* pf. »(u književnom jeziku i štokavskom faktitiv) 1° dati snagu, krepost, 2° očistiti«, *nasnažiti, -im* (Stulić) »pokrijepiti«, *nesnažili* (Belostenec) *(o-)* »onečistiti«. Rumunji posudiše *snaga* »Kraft«. Bez paralele u baltičkoj grupi. Prema Brugmannu u prasrodstvu s Homerovim epitetom νηγάτεος (χιτών) »lijep«. Prema Briickneru od istog je korijena od kojeg stcslav. *snadb* »lako, glatko«, češ. *snad,* polj. *snađe,* rus. *snasi (korabehnyja snašli* »brodska užeta, Takelwerk«, uvodilo se u novije vrijeme i u našu pomorsku terminologiju), tj. u *snad* je formant á, a u *snaga* formant *-ga* (v. *sluga).* V. *snovati.*

*Lit.: ARj* 3, 914. 7, 638. 8, 75. 15, 829-33. 837-39. Ribarić, *SDZb 9,* 192. *Elezović 2,* 248. Ćorović, *ASPh 29,* 510. Bulat, *JF* 5, 147. *Miklósié* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 596. *WP 2,* 694. *Brugmann* l« 572. *Tiktin* 1448. Vasmer, *RSl 6,* 195. *Boisacq*[3] 668. Joki, *IF 49,* 290-291. Matzenauer, *LF* 11, 178.

snaha f (Vuk) = *snăa,* gen. *snaê* (Kosmet) = *sna,,* gen. *sna ê* (ŽK) = *snbha* (Krasić) = *snàja,* sa *j* iz genitiva *snàje,* ie., sveslav. i praslav. porodični -termin *snzha* (rus. *snaha)* »1° bratova žena, 2° sinovlja žena (u odnosu prema *svekar* i *svekrva),* nurus (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-in snàhin* = *snaîn* (ŽK). Na *-ia snaša f — snaša,* gen. *snaše* (Kosmet) = *snaša,* pl. *snaše* (Donja Podravina) = *snaša (ZV),* nema hipokorističke vrijednosti. Deminutiv na *-ica snašica* (Vuk) = *snasгca* (Kosmet, ŽK), *dosnašica* (Jačke) = *posnašica* »djeveruša, pirnica, jenđibula«, s turskim deminutivnom sufiksom *-čik igrat snašadžik* (Kosmet) »igrati se mlade«. Za značenje »djeveruša, Brautjungfer« postoje još ove prefiksalne izvedenice u hrv.-kajk.: *dosnašica* (Jačke), *pôtsneš* f (Varaždin) = *posneš* (Zagorje) = na *-nica posnešnica* (Habdelić, Prigorje) »djeveruša« = na *-alja posnehalja* (Krašić, Pitomaca) = na *-ulja posnahulja* (Jačke) »die verheiratete Brautführerin«, također slov. *podsnéha* = *podsnehálja* (Štajersko) = *posnašnica* (Bela Krajina) = *posnehalja* (istočna Štajerska) »Brautmutter«. Nema baltičkih paralela, ali su dobro utvrđene ostale ie. Prema lat. *nurus,* gen. *-us,* koje slijedi deklinacijų od *socrus,* gen. *-us i* prema gr. νύος, koje slijedi deklinacijų *o,* praslav. *snbha* nije prema *svekry,* gen. *svekrvue* (v.), nego je po deklinaciji -o kao ł sanskr. *snuša,* stvnjem. *snur,* nvnjem. *Schnur* »Schwiegertochter«. Brugmann pretpostavlja ie. maskulinum **snasos* po deklinaciji *o* kao prvobitan oblik prema grčkom u značenju »verwandschaftliche Verbindung«. Kako je riječ značila žensko lice, postala je femininum ili prema tipu *svekry* ili prema *žena.* Samoglasnici *a = e* nastadoše iz velarnog poluglasa a, a taj iz ie. *u* u prijevoju korijena **sneu-* »spajati«, proširenog formantom *s,* koji je u prijevoju perfektuma **snoub-* > *snúbili* (v.). Ima i drugih tumačenja, kao Budimirova »pokrivena«, Loewenthalova i Kořínekova vezanja sa sanskrtom *snauti* »entlässt Muttermilch«, Pedersenovo sa *sūnus* > *syn*.*

*Lit.: ARj 2,* 674. 11, 1. 15, 833-34. 836-37. *Pleteršnik* 2, 97. 170. *Elezović 2,* 248. Hamm, *Rad* 275, 22. *Miklósié* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 597. *WP 2,* 701. *Trautmann* 273. Budimir, *JF* 6, 174—179. *GM* 312. *Boisacq*[3] 674-675. Brugmann, *IF* 21, 315-322. (cf. *RSI* í, 267). Kořínek, *LF* 44, 316. 59, 125. Loewenthal, *WuS* 10, 165. Pedersen, *IF* 5, 34. *BB 19,* 293-298. (cf. *AnzIF* 3, 199-200).

snijeg m (Vuk) = (ekavski) *sn eg* = (ikavski) *sntg* (ŽK), ie., baltoslav.j sveslav. i praslav. *snĕgb,* »nix, gen. nivis, Schnee (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Pridjev na *-ьn* > *-an smježan,* poimeničen na *-ica snježnica* (Crna Gora, Hercegovina, Vuk) »1° voda od snijega, 2° jama u kojoj i ljeti ima snijega (topi se u kotlovima za napoj stoke), 3° toponim« = na *-jača snježnjača* (Lika). Ovamo naziv ptice »fringilla coelebs« *snigarica, snigavac,* gen. *-avca, snižnica = snježnica, smješka, snjeglʼšica, snježarka.* Pridjev poimeničen u femininumu kao toponim *Pod snižnü* (Krk). Na *-ik Snježnik* (oronimi). Na *-uljica Snjeguljica* (u dječjim pričama); *snjegulica* »fringilla coelebs« = *snjegulika.* Denominal na *-iti snježiti, -ï* (Vuk, Dubrovnik, Kosmet) *(na-, za-).* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **snoiguhos,* kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *snaygis,* lit. *sniegas,* lot. *sniegs,* got. *snaiws,* stvnjem. *sneo,* nvnjem. *Schnee,* avesta *snaēžat* »padat će snijeg«, prema prijevoju *ei* i lat. *nix,* gr. νίφα.

*Lit.: ARj* 7, 638. 15, 844-48. 864-66. Šoć, *NJ,* n. s., 1, 255. *Elezović* 1, 199. Hirtz, *Aves* 447. *Miklósié* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 533. *Mladenov* 577. *WP 2,* 695. *Trautmann* 273. Osthoff, *IF* 4, 230. 275-6. 27, 162. *Boisacq*[3] *6.* 671.

**snijet,** gen. *-i* f (Vuk) i m = *snít* (ikavski, ŽK), sveslav. (osim bug. i rus.), praslav. *snetb,* »uredo, Getreidebrand«. Pridjev na *-Ijiv: snetljiv* (prema Miklošiču hrv.) = *snitljiv* (ŽK). Ie. paralele ne postoje. Nema ni ozbilj-

nijih pokušaja tumačenja iz ie. jezičnih sredstava. Možda je prefiksalna složenica na ss- u vezi sa *gniti, gnoj* (v.) i sufiksom *-lъ za* asptrakta: **stgnetb,* s gubitkom srednjeg suglasnika u grupi od tri elementa. Ovamo ide još *smètljika* f (Vuk) »Maisbrand« (s disimilacijom *n — t > m — t* i gubitkom *j* u **smjetljika* iz istog razloga). Ovamo možda kod Antuna Dalmatina *sneta f* »trun«.

*Lit.: ARj 15,* 845-46. 864. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 533.

snop, gen. *snòpa* m (Vuk, Kosrnet, ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »Garbe«. Deminutiv na *-ić snopić.* Kol. na *-je snõplje* (Vuk) = *snôplje* (Kosmet) = *snóplje* (ŽK). Prema Bruckneru od istog korijena od kojeg je polj. *snuć, osnova, snovati, snujem* (v.), polj. *nić, nitka, niti* »Webertrumm«, *nit* »Padén«, koje Bruckner stavlja pod lat. *neo, nere,* njem. *nähen* < ie. **snē-, *nē-, *snēi-, *nēi-* »šiti, plesti«. Taj bi korijen bio u prijevoju perfektuma raširen formantom *p.* Tako i Mladenov. Za to nema potvrda u drugim ie. jezicima. Ie. korijen **snop-* dolazi u stvnjem. *snuaba* »vitta«, lat. *naturae* »Strohseil«. Prema tome bi prijevoj **snop-* značio prvobitno »zu einem Strick zusammen drehen, Bund > Garbe«.

*Lit.: ARj* 15, 857-59. *Elezović 2,* 249. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 597. *ASPh 36,* 126-135. (cf. *JF* 3, 211). *Trautmann* 272. *WP 2,* 698. Specht, *KZ* 68, 123. Lidén, *KZ* 41, 398.

**snovati,** *snujem* impf. (Vuk; (rs-, *na-, o-, ros-, za-) = snovat, snovém* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. tkalački termin **snoų-* »1° zetteln, 2° (metafora, iz tkalačkog konkrétuma psihološki apstraktum) namjeravati«. Prefiksalne složenice imaju specijalna značenja: *osnovati* »utemeljiti«, *isnovati* »izvaditi crijeva iz zaklanog janjeta«, *rasnovati* (Mrnavić) »otkriti«. Od stcslav. *snuti, snujo zadními* je prezent, dok je infinitiv prema prijevoju *snov-* pred vokalskim nastavkom *-ati;* u Kosmetu je prezent analogijski prema infinitivu. Iteratív se pravi duljenjem prijevoja **snīv- > *snyv-* (u stcslav. *osnyvatf) > -snivati, -snivam,* koji se upotrebljava samo s prefiksima *na-, o-, za-.* Samo *snivati* ne govori se zbog sukoba homonīmija sa *snivati* (v.) »spavati«. Praslav. postverbal *osnova* »1° preda navijena na vratilu, koja se uvede u brdila na razboju za tkanje, 2° fundamentum, temelj«, s pridjevom na *-ьn > -an* određeno *osnovni (~~>a škola),* odatle na *-ъc > -ac osnovac,* gen. *-vca* (Srbija) »učenik osnovne škole«, *nasnov* m »preda«, *nasnova* »tjelesna građa«. Od baltičke grupe pruža paralelu samo löt. *snauja* f »Femerband«, *snaujis* »Schlinge«, iz čega se vidi da je praslav. *u* u *snuti* nastalo od ie. dvoglasa. Ie. korijen **sneu-* »drehen, Faden zusammendrehen, knüpfen« nalazi se u sanskrtu *snãvan* »Band«, gr. νεῦρον (odatle internacionalne riječi *nervi, nervozan, nervirati se},* got. *sniwanjsti&l.snûa-* < pragerm. *snõwan,*stvnjem. *snuor,* nvnjem. *Schnur* (odatle posudenicažwora, »žica«, ŽK), arb. *nus* »Bind, Faden, Schnur«. Upór. još *nevodb* »grosses Zugnetz«.

*Lit.: ARj* 3, 914. 7, 638. 9, 234-36. 13, 157. 15, 861-63. *NJ* 3, 50. *Elezović 2,* 39. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 505. *Mladenov* 597. *WP 2,* 696. *Trautmann* 272. Brugmann, *IF 21,* 320. Uhlenbeck, *PBB* 30, 309. Iljinski, *IF* 50, 61. Pedersen, *KZ* 39, 421. Streitberg, *IF* 3, 328. Joki, *Stud.* 65. *Boisacq*[3] 655.

**snúbiti,** *snûbïm* impf. (Marulić, zapadna narječja, hrv.-kajk., slov., stcslav., na zapadu književna riječ) = *snûbiti, snübin* (Vodice) *(na-},* praslav. **snub-* pored **snçb-,* s nazalnim infiksom, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° prositi djevojku za nekoga, 2° (metafora) vrbovati pristaše za neku stranku«, iterativ na *-va- nasnubivati.* Na *-ok* (kao u *svjedok)* m pl. t. *snubSki* (ŽK: *ide u snubSke;* Vodice) »prosci (gen. prosaca) koji prave definitivni ugovor o ženidbi«. Nejasna je promjena *u > e* u *snèbok,* gen. *-oka* »prosac« u Šaptinovcu (Slavonija). Ne postoji ni *snubiti* ni *snubok* u Vuka ni u bugarskom jeziku, ali *děvisnopove* pl. kod Pomaka dokazuje kao i u Mladenova potvrđeni oblici: *devosnobb, -bnikb, -bnica* da je glagol nekada postojao i u bugarskom. Upor. polj. složenicu *dziewosłęby* = ukr. *d'ivosnub* pored *ďivosľuby.* U slov. su *snobiti* (Maribor) i *snőboki* potvrda za velarno *ç* pored *snúbili, snubáč, -cica, snubíc, snubič, snubîtev, snubok* za *u.* Posljednje ne može biti kroatizam. Ie. je korijen **sneubh-,* koji se nalazi u lat. *nubėrė,* gr. s nazalnim infiksom νύμφη, u prijevoju perfektuma **snoubh-,* proširenje formantom *bh* korijena **sneu-* »Faden zusammendrehen, knüpfen«.

*Lit.: ARj* 7, 638. 15, 841. 856. 863. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Miklošič* 312. *Holub--Kopečný* 343. *Bruckner 111.* 504. *KZ* 43, 364. 45, 311. *ASPh 11,* 118. 139. *WP 2,* 697. Brugmann, *IF 2l,* 320. Iljinski, *IF* 50, 61. *Boisacq** 665. 673. 675.

**soba** f (Vuk, Kosmet) »1° odaja, klijet, komora, konoba, Zimmer, 2° (prvobitno) soba koja se loži iz peći, 3° (Kosmet) sobna peć, 4° klijet gdje se zimi loži i sklanja cvijeće da ne promrzne, 5° zimska bašča (kao u turskom)«, istočno-štokavska riječ, danas općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Pridjev *sobni.* Deminutiv *sobica,* na *-če sSpie,* gen. *-četa* pored *sôpče* (Kosmet), *sobičak,* gen. *-čka* (Srbija). Moderni neologizam *sobarica.* S-tur. sufiksom *-džik sobadžik* m (Srbija, Bosna) »sobica za sanduke i odijela, uz veću sobu«, *sobadžak* (Livno) »sobica«. Augmentativ *sobetina.* Balkanska riječ, prema Miklošiču od madžarske posuđenice *szoba* iz stvnjem. *stuba* »1° soba koja se loži iz peći, 2° kupaonica«, prema Simonyiju i Murku iz stcslav. *istzba* < stvnjem. *stuba,* srp. *izba* (v.): arb. *sobe,* bug. *soba, sobička, sobica* »peć, odaja s peći«, rum. *sobă* »1° peć za grijanje (prema *cuptor* < lat. *coctorium* »peć za pečenje hljeba«), 2° (Erdelj i Banat) Zimmer«, odatle na *-ar* < *-arius sobar* »pećar«. Ako u stčeš. *soba,* hrv.--srp. *soba,* slov. *soba,* búg. *sóba* može da znači i »familia«, to ne znači da se s Pelikánom mora upoređivati sa sanskrtom *sabhā* »Versammlungshaus, Gesellschaft«. Dovoljno je misliti na tal. *camerata.* To značenje odgovara semantičkom zakonu sinegdohe.

*Lit.: ARj 15,* 867-69. *Miklošič* 97. *SEW l,* 437. *GM* 389. *Mladenov* 598. *Elezović 2,* 250. Pelikán, *LF* 45, 19-23. 88-92.173-178. (cf. *JF* 3, 214. *IJb* 8, 243). Jokl, *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 167). Vasmer, *RSI 5,* 139. *Tiktin* 1450. *Pascu 2,* 229., br. 3. Skòk, *Slávia 15,* 493.

**sóbet** m (Vuk) = *sôbet,* gen. *sõbêta* (Kosmet) »1° gozba, čazba, čazbina (objekt uz *činiti}, 2°* razgovor, vijeće«- = *sohbet* m (Bosna, narodna pjesma). Izvedenice: pridjev *sobetan (dvaritelj'},* imenica *sobetnik* m »gost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *suhba* > tur. *sohbet}* iz terminologije mondenog života: bug. *sobot.*

*Lit.: ARj 15,* 868. *Miklošič* 312. *Škaljić** 569.

**sobota** f (Rab, Rijeka, Stara Baška, ŽK, sjeverna Dalmacija, hrv.-kajk.) = *sobota* (Cres) = slov. *sobota* pored *sabota, velika sobota* (ŽK), pridjev na *-ьn* određeni *sobotni,* slov. *saboten.* Tako i češ. i polj. i u oba lužičko--srpska jezika. Iz zapadnog latiniteta iz splitske metropolile i oglajske patrijaršije od lat. n. pl. *sabbata* prema sing. *sábbãtwn* > sitai. *sabbaio,* latinizirano hebrejsko *šabbafr* »dan odmora poslije šest dana u tjednu (sedmici)«. Femininum je nastao prema *dies dominica* »nedjelja«, u krčko-rom. *sabata,* lad. *sonda,* furl, *sabide* i istro-rom. (upór. *saba* Bale, *sabita* Pula, *sabida* Milje). Dok se romanski oblici osnivaju na proparoksitoni *sábbata, zapadni* južnoslav. zahtijevaju pomicanje akcenta na penultimu *sobbata.* To je nastalo prema tal. sufiksu *-ata.* Za to pomicanje nema romanSkih potvrda. Taj je oblik važio i za jedan dio panonsko-slav., kako se vidi iz madž. toponima *Szabadka* < **sobotka.* To je slav. deminutiv na *-ka* od *sobota* u značenju »mjesto gdje se subotom održava sajam«. Upor. madž. *Szombathely, Nagyszombat.* Upor. i *sobótka* u češ., slvč., polj., gornjo-luž. u značenju »Sonnenwendfeuer«. Novo pučanstvo bunjevačko izmijenilo je prvobitni slavenski deminutiv na *-ka* sufiksom na *-ica* i samoglasom *uza o Subotica.* Upor. takvo mijenjanje toponima od novih doseljenika *Sjeničak* < *Steničnjak, Stoj draga* za *Stoj draž, Crna Vlast* za *Crna Vas.* U balkanskom latinitetu latinski oblik imao je *m* pred labijalom (upor. naše *dumbok za dubok,* i stvnjem. *samba^tag; nazal* i u orijentalnim jezicima, na gr. natpisima σαμβαθιχή) *sâmbăta,* kako dokazuje rum. *sâmbătă* i možda arb. *shëtunë, shëtundë* < **shumbëtë* metatezom nazala (upor. za *am* > *um Shkumbi* < *scamptcus* od *Scampa).* Iz tog oblika nastade velarni nazal *ç* u slogu *samb-* > *sçb-* (upor. *sanctus* > *suť)* stcslav. *scbota,* bug. *sabota,* naše *subota f* (Vuk), pridjev *subotnī (darí)* = *subota* (Kosmet). Značajno je da je bug. *sabota* očuvalo prvobitno lat. mjesto akcenta kao proparoksitona. Oblik sa *ç* nalazi se u madž. *szombat,* u ukr. i rus., kamo je mogao doći sa Balkana. Posuđenica nije praslavenska, jer je došla kršćanstvom u slavine.

*Lit.: ARj* 15, 869. 16, 868-72. *Mažuranić* 1344. Oblak, *ASPh* 18, 590. Rešetar, *ASPh* 36, 540. Čajkanović, *SEZb* 31, 43-55. Tomanović, *JF* 17, 214'. *Miklošič* 314. Berneker, *KZ 57,* 248-9. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 505. *KZ* 42, 347. *Mladenov 626.* Vasmer, *GL* 138. Durnovo, *RES* 6, 108. Hujer, *LF* 35, 221-222. Melich, *ZbJ* 212-217. (cf. *RSI 2,* 265). *GM* 405. *IF* 4, 326-334. Pereferkovič, *ŽMNP,* n. s., 47, 260. si. (cf. *IJb 2,* 165). Schulze, *ZRPh* 17, 562-566. (cf. *AnzIF 4,* 98). *KZ* 33, 384. Schwarz, *ASPh* 41, 129. Schwyzer, *KZ 61,* 239. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). Titz, *Bratislava 4,* 399-407. (cf. *ZSPh* 13, 417. *IJb* 16, 305). Mikovski, *Indiana slavic studies* 1 (1956).

**Soča** (s takvim se akcentom govori taj slovenizam) f, hidronim, pridjev na *-bsk Soški* (prezime), *Soška dolina, Suзca* (Notranjsko), *Suca, Soča* (asimilacija s — *č* > í — č), tal. *Isonzó,* furl. *Lisunz* = (metateza) *Lusinz* (sa sraštenim članom). U fonetskom pogledu pokazuje kao slov. *roka* zamjenu za velarni nazal *ç* = rom. *on* pred suglasnikom i vlat. *tı* > *č* kao u *Parentium* > *Poreč, Ratiaria* > *Arčer* na Dunavu. Mora se prema tome uzeti da je taj hidronim ušao u jezik već u 6. i 7. v. Bez početnog *i-,* koji se nalazi u tal. i u furl., dolazi već u lat. *Pontem Soniti.* Prema Alessiju gubitak početnog *i-* nije moderna pojava, nego morfološka činjenica iz predrimskog supstrata kao u Ἰμάχαρα prema Μακώρα (Eraclea, Minoa), **ibaica* (iberska riječ od baskičkog *ibai* »rijeka«) > stšpanj. *bega, vega* »vlažna i plodna ravnica«. Rastavlja se u *is-i-ont* + -jo. U *is-*gleda se hidronimička baza, koja se nalazi u hidronimima kao što su *Istros* (donji tok Dunava od Oršave do ušća), *Oescus* > *Iskăr* (bug., pritok Dunava), Ἰστώνη (Coreyra) > *Ostuni,* u Galiji *Išara* > *Isère, Oise, Isarcus* (Raetia) > *Eisack,* ime ribe u Rajni *isox* — *esox* »som ili lucius«. Upór. *Esanti* za *Sontius.* Za uporedenje nameće se još slov. i hrv.-kajk. hidronim *Soția* > *Șokla, Sutla* < **Sont-ula* (lat. deminutivni sufiks ili možda bolje pred-ie. elemenat kao u *Visitile* > *Wisla). Soča* je femininum prema lat. maskulinumu. Ista je to pojava kao u *Drava, Sava, Una, Mura i Tisa* itd. Kod Rimljana su rijeke muška božanstva, kod Slavena ženska.

*Lit.:* Šturm, *ČSJK 6,* 59-60. Alessio, *RIO 2,* 105. Niedermann, *ZONF 'I, 1-2. Pirana.[1]·* 1490.

soć m (Pavlinović, Parčić) »sessitura o ripiegatura (sulla veste da donna)« = *soč* m (Šolta) »krklo (Dubrovnik), alceta (Šolta)«. Denominal *opsočiti* (Stulić, Belostenec) »obmrežiti, mrežom zastlijeti«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **saccium* (upor. *satssula* Logudoro, *saččula* Galura), od *saccus,* upor. glede *-ium bissacium* > *bisage* i arb. *thesi tratkës* (Ulcinj) »vreća od trate«, pi. *those, poci thēsit* »tikva za vreću tratke (Ulcinj)«. Ovamo ide možda stsrp. *soć* m, *soće* n »1° daća u žitu i novcu, 2° carevi perperi«, odatle denominal na *-ati posoćati* pf. (Dalmacija) »1° učiniti soć, tj. uštedjeti, ustegnuti, otkinuti od kakva troška, 2° (prelazno) pokárati koga, npr. ženu radi duga jezika«. Preko srednjo-gr. σακκί(ον) < lat. **saccium,* tako i σακέλλη < **saccella,* deminutivi od *saccus.* Od σάκκρς je stsrp. *sokolník* s našim složenim nastavkom *-al* + *-nik* »seljak (u stsrp. državi) manje oterećen od meropha (v.)«. V. *sak.*

*Lit.: ARj 9,* 135. 11, 2. 15, 870. 873. *Mažuranić* 1344. 1346. *Parčić* 937. *REW** 7489. *Rohlfs* 1902.

**sofa** f (Bosna, narodna pjesma; Kosmet) »1° kao kanape, 2° divanäna, predsoblje, čardak zastrt za sjedenje (Kosmet)«. Balkanski i evropski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sufla* »klupa od kamena oko česme, gdje se sjedi i odmara« > tur. *sofa* »1° Diele, 2° Halle, 3° Gang«) iz terminologije kućnog uređaja: rum., bug. *sofà,* arb. *sofe,* čine. *sufae* f, ngr. σοφας. Ovamo vjerojatno i *sofa* f (Vuk, gornje Primorje) »1° lijeha, lija, 2° slog«, prijenosom značenja, usp. *gredica.*

*Lit.: ARj* 15, 874. *Elezović 2,* 253. *GM* 389. *Mladenav* 600. *Tiktin* 1454. *Lokotsch* 1935. *Pascu 2,* 164., br. 973. *Školjić[2]* 568.

**Sofija** f = *Sofija* pored *Savija* (Crmnica). Hipokoristik *šófe* (ŽK), *Soka, Sosa; Sokna.* Od gr. Σοφία (> lat. *Sophia).*

*Lit.: ARj* 15, 874-75. Miletié, *SDZb* 9, 360.

**sofra** f = *sȍvra,* gen. *sovrê* (Kosmet) = *sopra* (Vuk, Došen, Baraković) »sto, trpeza, sinija, astai«. Kratkosilazni akcenat kod Vuka začuđuje. Očekivao bi se *sòfra* prema turskom dočetnom naglasu i prema rum. i bug. *sofra.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sófra* »table servie« za kl.-arapski *sufratun)* iz kućne terminologije: rum., čine. *sufra* pored *sufră,* bug. *sofra,* arb. *sofrê, safer, sufrë, sufra,* ngr. σοφρας.

*Lit.: ARj* 15, 876-77. Murko, *WuS* 2, 120. si. *GM* 389. *Elezović* 2, 251. *Mladenov* 600. *Tiktin* 1454. *Pascu* 2, 164., br. 974. Sköld, *LUA,* n. f., l, 18, 58. 59.

**softa** m (Bosna, Kosmet) = *sapta* (Bosna, narodna pjesma) = *sohta* (Škaljić, Bosna) »islamski bogoslov učenik medrese«. Muslimansko prezime na *-ič Softić* (Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sohta)* iz oblasti islama: rum., bug. *sofia.*

*Lit.: ARj* 15, 878. *Elezović* 2, 254. *Mladenov* 600. *Tiktin* 1454. *Škaljić[1]·* 568.

sogan m (Mostar) »luk«, *sogani* m pl. t. i^Banja Luka) »meso umotano lukom i pripravljeno kao gulaš«. Na *-lija sogãnRja* f (Kosmet) »1° koji sadrži crnog luka, 2° (Bosna) jelo od graha s prženim lukom, biberom i sre-

zanim hljebom«, *sâganlija f* (Vuk, Popović, Srbija, bosanske varoši) »grah, pasulj prebranac« (nejasan semantički razvitak, možda grah za jelo pod 2°). Složenica *sògan-dòlma* (Banja Luka).

*Lit.: ARj* 15, 878. *Elezović* 2, 251. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 702. *Školjić** 569.

**sòha** f (Vuk, Smokvica, Korčula, bug. *soha) = sôa,* gen. *soe* (Kosmet) = *soja* (odatle *sojenica) = soha* (Vodice), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° račve, rakije, rašlje, pertica bifurca, 2° motka, kosište (Kosmet), 3° vješala, mrtvački lijes (Vodice), 4° drveni potporanj (Smokvica)«. Deminutiv na *-ica sošica* (Vuk), *Sošice* f pl. t. (toponim, ŽKU, zamjena novijeg stanovništva za *Sušica,* potok). Denominal *osošiti, -im* »abscindere«. S prefiksom *raa-: rósone* f pl. (16. v.) »1° račve, 2° vile (Varaždin)« = *rõsuha* (Bednja; »vile«, *ràsoha = rasova* (Lika) = *rasoja* (Lika) = *rãsôhe* pl. (Virje, Koprivnica, Pitomaca) = *rastihe* (Hrvatsko zagorje) = *rasové* (Crna Gora) »1° vile, 2° dva velika direka spojena gredom (= brnicom < brvnicom) (Mrka Poljana kod Leskovca)«, *rasoje* f pl. t. (Vuk, Posavina do Požege, oko Drniša) »ručice u plugu« = *rasové* (donja Podravina) »obje ručice u željeznom plugu zvane i *raljice < rakijice, ručke* ili *ručice«, rasoha* (Mikalja) »štaka, štula«. Prefiksalna složenica *raz-soha* je također sveslav. i praslav. Potvrđena je u stcslav., polj. *rozsocha,* ukr. *rosoha.* Toponim. Pridjevi na *-ost rasovast* (Boka) »račvast«, na *-ist, -it rasovist = rasovit* (Timok — Lužnik), na *-at răsohat* (~e *gaće),* poimeničen na *-ьc > -ac rasovac,* gen. *-vca* »1° rasporak u gaća« < **rasohatac* (sa *h > vi* sa *a* u gen. *rasovaca* shvaćenim kao nepostojanim) (narodna pjesma: *i rasporih džidovku divojku od rasovca sve do graca),* »2° *Rasovac* (toponim), 3° *Răsovatac* (oronim, Kamenita planina, Paštrovići). Na *-ica Rasohatica* (toponim, uvala). Deminutiv *rasošica* »pedalj«. Augmentativ na *-oca rasovaca* (Mrka Poljana kod Leskovca, Srbija, Timok-Lužnik) »rakija«. *Rosoša* (1369, potok, Križevci, Pakrac). U, baltičkoj grupi odgovara sa *k* za praslav. *h:* lit. *šaka* »grana«, lot. pl. *sakas* »vile za gnoj«, što se slaže sa sanskr. *cakha* »grana«, arm. *cox* »isto«, got. *hoho.* Prema tome je *soha* bez sumnje ie. riječ. Teškoće pruža praslav. *h* mjesto *k.* Niederleu je *soha* iranska posuđenica, čime se ne objašnjava *h.* Bruckner shvaća *h* kao hipokoristički sufiks u poljskom *brach* »brat«. Vasmer i Pedersen pretpostavljaju ie. *kk > h,* Osten-Säcken osnovu na s. Ie. je korijen **kak- lkak-* ili **kok-lkok-,* s palatalnim *k* > praslav. *s.* Nazalirani oblik **kank-* ili **konk-,* koji je potvrđen u polj. *se k* i rus. *suk* »grana«, nalazi se samo u hrv.-kajk. prezimenu *Suk* = slov. *sok* »grana«, s pridjevom *sokát, sókelj, sokâvina,* sanskr. *šankus* »Pfahl, Pflok«. Uhlenbeck uporeduje sä stvnjem. *sahs < *soksa* »nož«. Štrekelj i Janko pretpostavljaju ie. **saksā* »das Schneidende« i sa sanskr. *Sasami* »režem« (Pedersen), sa ξίφος »mač«, sanskr. *casti, casati* (Kretschmer).

*Lit.: ARj* 13, 158-62. 15, 879-81. 928-29. *Pleters'nik 2,* 531. Murko, *WuS* 12, 341. *Elezović 2,* 250. Ribarić, *SDZb 9,* 192. Hamm, *Rad* 275, 51. *Miklósié* 313. *Holub-Kopečný* 344. 360. *Bruckner* 505. *KZ* 43, 302. 311. *Mladenov* 600. *RES* 4, 192. *Trautmann* 297. *WP* 1, 335. 2, 474. Vasmer, *ZSPh* 4, 144-145. (cf. *JF* 7, 266). Štrekelj, *ASPh* 28, 488-494. Osten-Säcken, *IF* 33, 257. Pedersen, *IF 5,* 49-50. *KZ* 40, 173-181. (cf. *AnzIF* 24, 44). Niederle, *Manuel* 1. Ghodzko, *BSLP 5,* L. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 351). Machek, *Slávia* 16, 165-166. 186. 189. *Boisacíf* 424-425. Meillet, *BSLP* 36, 111. Jokl, *Unt.* 135. bil). Janko, *WuS* 1, 106. Kretschmer, *KZ* 31, 414. Meringer, *IF* 17, 116. sl. 19, 279. sl. Uhlenbeck, *IF* 17, 99.

**sój,** gen. *soja* (Vuk, narodna pjesma, Kosmet; protivno *ríêsoj* kao *nebrat, nečovjek)* »1° dobar rod, koljeno, pleme, bagra, fajta, pasma, pasmena, pasmina, vrsta, 2° pridjev indeklinabile *soj pile, soj djevojka«.* S tur. postpozicijom *-suz sojsuz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »lošeg podrijetla« *(sojsuz-magăre) = sójsuz* m (Bosna) »l"nikogović, prostak, 2° nitkov«. Pridjev na *-li sojli* »plemenita roda«. Odatle na *-aca sojsuzača* (Kosmet) »1° žena koja nije dobra roda, 2° paprika, krastavac rđav«. Balkanski turcizam (tur. *soy, soylu, soysuz)* iz terminologije srodstva: rum. *soi,* bug. *soj,* arb. *soj* pored *sua* '(jer je prvi oblik u jezičnoj svijesti bio kao određeni oblik), ngr. σοι, cine, *soe* f »1° race, famille, lignée, 2° espèce, sorte«.

*Lit.: ARj* 8, 76. 15, 881-82. *Elezović 2,* 251. *Mladenov* 598. *GM* 389. *Školjić'* 569. *Pascu 2,* 163., br. 968.

**sojka** f (Vuk, Srijem, Kosmet), sveslav. (slov., češ., polj. sa sufiksom *-ka,* stcslav., gornjo-luž. i donjo-luž. bez *-ka soja),* praslav. == (sa s > *ś) sojka* (ŽK), *Soja* (također slov.), *švojka, svojka, sojkača, šajka* »kreja, kreštelica, kreštalica, maruša«. Uzimlje se da je ptica dobila ime po boji perja i korijen **soj-* uzimlje se kao prijevoj od korijena **si-* »siv, sinji«.

To mišljenje komparatista ne treba da bude točno. Hrv.-srp. varijante i činjenica da se nalazi u tur. kao *soyga,* u madž. kao *szajko* = *zajgó,* u rum. kao *zaică, zaiță* upućuje na mogućnost izvođenja od onomatopeje kojom se oponaša glas ove ptice.

*Lit.: ARj* 15, 881-82. 932-934. 17, 710. *Elezović 2,* 251. Hirtz, *Aves* 449. *Tiktin* 660. *Miklósié* 313. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 506.

**sök**[1] m (Vuk, Crna Gora) = *zog* (Vuk, Dalmacija; nejasna izmjena suglasnika, upor. prezime *Zogović),* sveslav. i praslav., »prokazivač, onaj koji pronađe lopova«. Radna imenica tipa *coquus* od *coquere.* U stcslav. *sokb* »AnKläger«. Denominal (faktitiv) *sočiti, -lm* (Vuk, Crna Gora) *(na-, -o, pro-')* »1° pronalaziti lupeža, 2° pronalaziti kome ženu, 3° kazati (Marulić, *Judita 4,* 243)«, u stcslav. »4° indicare«, »5° (Belostenec) *po morju zver sočiti* »in mari venari« (upor. rusko *sočitb* »tjerati zvijeri«)«. Ovamo *nasočiti klin u rupu* (Šaptinovac) »udesiti kako treba«. Apstraktum na *-ъЬа* + *-ina sodžbina* f (Vuk, Crna Gora) = *sožbina* (Zakon lige ninske) »nagrada soku«. Složenica od sintagme na *-äc, -ica sokodržac* = *sokòdrzica* m (Crna Gora) »posrednik koji u dogovoru sa sokom okrivi krivca (jer sok neće javno nastupiti)«. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e:* lit. *sekti* »reći«, *sekme í* »priča«, u prijevoju *o* > *a* lit. *sakyti,* lot. *saat* »reći«. Ie. je korijen **sedu̯-* »reći, pokazati«, gr. ἐνέπω »pripovijedam«, odatle ζπος (odatle internacionalne riječi *ep, epos, epopeja),* stkimr. *hepp* »inquit«. Prema tome predstavlja *sokī* prijevoj perfektuma ie. **sodu̯-,* Upor. göt. *sakan* »gerichtlich streiten«. Prema Hirtu i Uhlenbecku *sokz* bi bila posuđenica odatle. To je nepotrebna supozicija. U bug. i mak. u prijevoju duljenja *õ* > *a šakam* »hoću, zahtijevam«. Homonīmija sa *sok*[1] uklonjena je akcentom.

*Lit.: ARj l,* 638. 639. 12, 415. 15, 871. 879. 885. 892. *Miklošič* 290. 313. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Mažuranu* 1345. *Trautmann* 254. *WP 2,* 476. 479. Osten-Säcken, *IF 26,* 324. 33, 257-258. Hirt, *PBB* 23, 338. Uhlenbeck, *PBB* 29, 337. Šufflay, *DAW* 63 (cf. *IJb* 11, 193). Brugmann, *IF* 12, 28. 32. Scheftelowitz, *KZ 56,* 173. Boisacq[3] 63. 89. 255-256. Vasmer, *ZSPh* 3, 189.

sôk[2], gen. *soka* m (Vuk; homonīmija sa *sok* »indicateur« uklonjena akcentom), baltoslav., sveslav. i praslav., »smok, sucus (s kojom je riječi po jednom mišljenju u prasrodstvu)« = *sok,* gen. *soka* (Kosmet) »presolac u kome se čuva sir«. Pridjev na *-ьn* > *-an sočan.* Na *-ivo* (upor. *jedivo) sSčivo* n »leća, leće, varivo (Dubrovnik: bob, grahorica, grašak, lećak, itd.)«, dalje rašireno na *-ica sočlvica,* biljka. Denominali: *nascati, -im* pf. (Belostenec) »napuniti sokom«. Od nepotvrđenog **osočiti, -im* postverbal je *Ssoka* f (Vuk, Kosmet, također rus.) »sok, žičina, sok iz đubreta (Kosmet)«, upor. *osaka f* (M. Držić) »neko piće«. Miklošič stavlja ovamo kao izvedenicu na *-äc* (upor. *kuhač): sokai* (Hrvatsko zagorje) »1° kuhar, 2° prezime«. Tu kulturnu riječ posudiše Madžari *szakács,* koja je opet došla u govor Bačke *sakai,* Rumunja *socaciu* (Erdelj) prema *socacifă* »kuharica«, *a socaci* »visiti kuharski zanat«. Prema odnosu **smend-: *svend-* stavlja se ovamo i *smok* (v.). Upor. stsrp. *sokahnik* »podložnik kuhar ili pekar, nešto više od meropha«, *sokalnica* »kuhinja« u stsrp. prijevodu iz sintagme Matije Vlastara (ako je prema Novakovićevu tumačenju u vezi sa *sokač,* nejasna je tvorba). U baltičkoj grupi odgovara lit. *sakat* »Harz«, stprus. *sakis* »smola«, lot. *stveki* pored *smakas.* Bruckner i Osthoff (protivno Waldeu) uzimlju kao srodnu riječ lat. *sucus,* gr. οπός, njem. *saugen,* arb. *gjak* »krv«. Ie korijen je **suek-,* u prijevoju perfektuma **suok-,* prema Waldeu **su̯aauos.* Uspoređuje se i gal. *sappinus* »jela«, kimr. *sybwudd* »Föhre«.

*Lit.: ARj* 7, 638. 14, 513. 9, 184. 243-44. 15, 870-73. 883-87. *Mažuranić* 1345. 1346. Novaković, *GĞ* 26, 118-128. (cf. *RSI* 1, 297). *ASPh* 27, 175-181. *Elezović 2,* 39. 251. *Miklošič* 313. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Tiktin* 1450. *WP 2,* 515. Foy, *IF 1,* 314. Osthoff, *IF* 4, 284. Charpentier. *IF* 28, 180. bilj. 2. Mikkola, *IF* 23, 126. *GM* 136. *Boisacq*[3] 708. 1096. Račkus, *Lietuvių tauta* 4, 27. sl. Pedersen, *KZ* 36, 285.

**sokak,** gen. *-âka* m (Vuk, Bosna) = *sokak* (Kosmet) »ulica, šor«. Deminutivi na *-ić sokačić* (Vuk), na *-e sokače* (Kosmet), pl. *sokačići.* Pridjevi na *-ski sokački* (~e *lakrdije),* na *-nji sokãknji* (~<z *vrata,* Kosmet). Na *-jara sokačara* f (Kosmet) »besposličarka«. Složenice: *ćor-sokak* (v. *ćorav), mermer-sokak* (narodna pjesma), *divor-sokak.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zekak* > tur. *sokak)* iz terminologije orijentalnog urbanizma: bug. *sokak,* arb. *sokak,* čine. *sucache,* ngr. σοκάκι.

*Lit.: ARj* 15, 886-87. *Elezović 2,* 251. *Mladenov* 598. *GM* 377. Korsch, *ASPh 9, 666. Pascu 2,* 164., br. 972. *Škaljié** 569".

**šoko,** gen. *-ola* m (Vuk) = *soka,* gen. *-ola* (Kosmet, samo u upoređenju) m prema f na *-ica sokolića,* sveslav. i praslav., »1° falco (gen. *-onis),* atmadža, sahin > šajin, 2° (metafora) junak, 3° (19. v.) društvo za tjelovježbu (preuzeto iz češkog), 4° toponim (u maskulinumu i femininumu, 1420. tvrđava *Sokol,* upor. *Monfalcone-* kao feudalno ime za utvrđenje)«. Pridjevi: stari na *-ji sokolji,* na *-ov sokolov,* poimeničen na *-ьc* > *-ac sokòlovac,* gen. *-ōvca,* na *-ić sokolović* (staro prezime), proširen na *-ski sokolovskí.* Deminutivi: na *-ьc sokolac,* gen. *-oca,* na *-bk* > *-ák sokòlak,* gen. *-lka* (Vuk), na *-ić sokolić* (također prezime), na *-če sokolče* (Jablanac). Augmentativ na *-ina sokolina,* pl. t. *Sokoline* (toponim, Bosna). Na *-ar sokòlãr,* gen. *-ara* (Stulić) »1° Sperber, 2° starohrv. i starosrp. dvorska čast prema franačkom uzoru ili prema biz. ἱερακάριος > stsrp. *derakar* (v.)«. Zvanje u latinski pisanoj ispravi *socolaristich* (konac 11. st.: *Aprico SocolaristicK)* = (<) *sokalarski.* Na *-as sokòШ,* gen. *-áša* »pristaša ili član udruženja (Sokol) za tjelovježbu«. Denominál na *-iti sokoliti, -lm* impf, »bodriti«. Arbanasi posudiše *sokol* i glagol *sokëllas* »sokoliti«. Uzimlje se da je *-ol* sufiks kao u *topola.* Osnovu *sok-* smatra Bruckner onomatopejom kojom se oponaša glas te ptice, upor. polj. *sokotati* = *strekotati* »Schrei der Elster, vom Zirpen, Schnattern«. Upoređuje se i sa ie. jezičnim leksemima, tako sa sanskr. *çakma* »velika ptica«, sa got. *saihzan,* nvnjem. *sehen* < ie. **sequ-* »reći, kazati (v. *sočiti*)«.* Pomišlja se i na tursko-tatarsfco i mongolsko podrijetlo kao i na podrijetlo iz pred-ie. supstrata. Lit. *sakalas* ruska je posuđenica, nije prasrodstvo.

*Lit.: ARj* 15, 888-98. *Mon. șerb.* 302. *Mažuranić* 1346. Hirtz, *Aves* 449—452. *Elezović 2, 252. Miklošič* 313. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 506. *ZSPh 2,* 309. *KZ* 48, 179. *Mladenov* 598. Šmits, *FBR* 7, 6-9. (cf. *IJb* 13, 373). Petersson, *LU A,* n. f., avd L, Bd. 18. (cf. *IJb* 10, 339). Pogodin, *AnzIF* 21, 103. *Wiedemann, IF* 1, 258. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98. 35, 171. *Boisacq*[3] 532. *GM* 389.

sòl = iô (Kosmet), gen. *sóli* f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. sr. r. na *-ь,* »sal (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Predslav. suglasnička osnova **sol-* (upor. gr. ἅλς, gen. αλός, arm. *al)* raširena je formantom *n:* praslav. pridjev **solnz* > odatle *slan, f slana, nadan* »podosta slan«. Tu je slog *sia-* nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *słony,* rus. *sólonyj,* poimeničen već u praslav. na *-ina slanina* »Speck (odatle *špek,* posuđenica u hrvatskim gradovima)«, kulturna riječ, koju posudiše Madžari *szalonna,* Rumunji *slă(n)ină.* Od *slan* još su hrv.-srp. poimeničenja na *-ik slanih,* gen. *-ika* (Vuk) = *slanih* (Kosmet), na *-ica slanica* »Salzfass« (također toponim), složenica *slanopaćka* (Kosmet) »divlja kruška«, s nejasnim drugim dijelom. Dalje je raširenje predslavenske suglasničke osnove s pomoću -í u praslav. pridjevu (?) **soltb* (upor. stsas. *salt* > njem. *Salz,* rus. *sólotb* »močvara«), odatle praslav. augmentativ na *-ina slatina* (Vukov akcenat) = *slatina* (BI, ovako stcslav., slov., češ.) »1° Salzquelle, 2° kupatilo, 3° zemljište gdje je zemlja istančana sa pomalom šumom (Drobnjaci), 4° veoma čest toponim (13. v.)«. I tu riječ posudiše Rumunji *slatina* »Salzwasser«, le. korijen ІТГО je i osnovu na *-u* (upor. gr. ἁλυκός »slan«, αλυκή »saline«). U slavinama ta je osnova potvrđena u izvedenici na *-d,* praslav. **solđtkb* > *sladak* (v.). Mjesto *d* nalazi se u lit. *saldus* »sladak«, ali *saldināt* »zašećeren«. Pored ovih predslav. izvedenica postoje još ove izvedenice od *soh:* pridjev na *-ьn solní,* poimeničen na *-ica sunica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »posuda u kojoj se drži so« < *solnica* »soljenka«, češ., slov. i polj., i odati.: madž. *szelence* (16. v.), rum. *solniță,* unakrštenjem sa rum. *sáre* »so« *sarniță.* Denominal na *-iti sòliti, -гm* impf. (Vuk) *(o-, na-, po-, pre-, ras-, za-),,* iterativ na *-va- nasoljivati, -Ijujem,* sa prijevpjem duljenja *ō* > *a nasaljati* (Belostenec). Praslav. postverbal *rásõ(l),* gen. *-a* = *rasol,* gen. *rasola* (Vodice) »salamura«, koji posudiše Rumunji *rasol* sa semantičkom varijantom »im Wasser gekochtes«, *rasol de carne* »meso kuhano u juhi«, *rasol de pește* »kuhana riba«, *a rasoli* »u vodi kuhati«, odatle na *-eh* > *-eală răsoleală,* Arbanasi *rasoj* »Kraut, Kohl«. Odatle *rãsônica* (Kosmet). Na *-ilo solilo* n »gdje se pravi so«. Odatle pridjev *Sòlioskõ polje.* Na *-ina soline î* pl. »Salzlake (za ovce)«. Razlikovati treba *Soline* »mjesto gdje se pravi so«. To je posuđenica iz lat. *salina* (v.). Na *-ьc* > *-ac presolac,* gen. *-olca* (Kosmet) »salamura«. Pl. t. poimeničen part. perf. pas. *sòljenka.* Sa turskim sufiksom *-ana* < perz. *hane* (v.) *solana. Soli* je toponim u srednjem vijeku kod Porfirogeneta u vlat. lokatīvu pl. *Salenes* = kllat. *Salinis,* danas tur. *Tuzla* (od tur. *tuz* i sufiksa *-la,* koji znači mjesto). Staro Porfirogenetovo ime još se održalo u imenu potoka *Solina,* koji izvire kod sela *Dôknja* (nom. *Dòkanj)* ispod Majevice, a utječe u *Jalu* u Tuzli. I samo ime rijeke *Jala* moglo bi biti od ie.

suglasničke osnove saí-, ako se pretpostavi i ovdje kao u armenskom (frigijskom) *al,* ista glasovna promjena i gr. αλς (s > *h > 0).* Upor. još njemačke toponime *Hall, Halle, Saale, Reichenhall,* koji je na rijeci *Salzach.* Ovamo još kao metafora *solja* (Vojvodina) = *selika* (Hrvatska) = *šačica* »cigáni (prema vjerovanju kod Bugara da pokojni Cigani iz snijega čine grad), sugradica, krupa«. Praslav. suglasnička osnova nalazi paralelu u stprus. *šal,* a praslav. sr. rod na *-i* u lot. *sals,* u lat. *sal,* gen. *salis, salina,* stir, *sailchùhen* »salinariim«. Ostaci suglasničke osnove kao u gr. άλς, gen. αλός i arm. *al* vide se i u praslav. izvedenicama *soinъ > slan* i u *slatina,* rus. *salatina.* Ie. **sal-* ne nalazi se u arijskim jezicima. Jedini izuzetak čini toharsko B gdje postoji *sãlyi.* Uzimlje se da je *šal-* prvobitno označivalo blatnu boju. To značenje očuvalo se u rus. *solovoj* »blatno-žuti«, stcslav. *slavoočije* »modre oči«, stvnjem. *salo* »kalan«. Upor. *slavuj.* Upor. i posuđenice iz rom. *salata > solata, solata, sos* < fr. *sauce.*

*Lit.: ARj* 7, 604. 622. 639. 9, 214. 11, 6. 714. 12, 140. 13, 157-160. 15, 423-29. 866-67. 899-901. 905-10. 912. *Elezović 2,* 168. Ribarić, *SDZb 9,* 192. Maretić, *NVj* 1, 83. Jagić, *ASPh* 31, 532-533. *Miklošič* 314. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Trautmann* 248. *WP 2,* 242. *Boisacq** 47. Meillet, *Prace Baud.* 1921. 1-3. (cf. *IJb* 9, 198. Bělic, *JF 2,* 336). *GM* 361. Miller, *IF* 21, 324. *Tiktin* 1303. 1438.

**soląc** m (Komulović), denominal *solàcati se* (Perast) = *sulac* m (I486) = *sulâc* (Rab, Božava, Istra) »šala«, denominal na *-are* — *-ati sulacati* (Transit) = *sulacât* (ibidem) »šaliti se«, *saloc,* gen. *-aca* m (Dubrovnik) »slast, naslada«, *salacati se* (1520), pridjev na *-iv sulacljiv* — *salačiv* (Marin Držić) = na *-ljiv salailjiv.* Od tal. *solazzo, solazzare* < lat. *solatium.*

*Lit.: ARj* 14, 528. 15, 528. 16, 927. Cronia, *ID 6,* 120. *REW** 8060. Štrekelj, *ASPh* 13, 477. 478.

gen. *solda* m, pl. *soldi* (Dubrovnik, Cavtat, Ston, Rab) »novac« = *sálat,* gen. *solta,* gen. pi. *solata* pored *solada* (Crmnica) »isto«, slov. *sold* m »Goldmünze«. Deminutiv na tal. *-ino soldin* m (Zakon vinodolski). Na *-üla* tal. *saldala > sadula* (Dubrovnik) »ljekovita trava consolida«. Od tal. *soldo* < vlat. *sõidus* < kllat. *solidus,* mlet. *soldin.* Odatle na *-atus* (nastavak part. perf. pas.) *soldato* m »vojnik«, upravo part. perf. od tal. *saldare,* internacionalni vojnički talijanizam: *sódat,* gen. *-ata* m (stari dubrovački spomenici) = *soldat* (Rab) = *saldai* (Istra, Cres) = *soldat* (ŽK), odatle *soldačija* (ŽK, slov.) »vojna služba«, *č* iz pridjeva), *soldački* (na *-bsk,* od *soldak),* kol. *solđatlja* »soldati«, slov. *soldak* m (promjena sufiksa prema *vojak)* prema f *soldača* »Soldatenweib«, arb. *soldat.* Od *saldare > nasadali, nosodām* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »nekoga, npr. da ide prosit divojku«. Isti tal. glagol unakršten sa *validas saldare* (postverbal *saldo) > saldati, -am* (1488, Senj) »1° platiti«, *saldávati, saldavam* (Lika) »2° pričvršćivati«, *saldati* (Mljet, objekt *mriješe),* »3° krpati i omastiti«, *rasaldati, -am* pf. prema impf, *rasaldavati, -am* »4° potrošiti, izdati novac«, *šaldavai* (Potomje) »5° lijepiti cinčano posude«, prilog *saldo* »čvrsto«, komparativ *saldije* (— *stoji,* Vrbnik). Na *-amen >* tal. *-ame,* mlet. *-am saldarne* »saldatura«, furl, *saldam > saldam* (istročakavski) »arena«, slov. *(a > o) soldan* »lapor«, upór. tal. *terra saldona.* Na *-atarem > -otur: saldàtur* m (Potomje) »željezo za kalajisavanje posuđa« bilo bi iz dalmato-romanskog, sudeći prema sufiksu. Ovamo ide još kao dalmato-romanski leksički ostatak *saldım* m (Zore) »1° konop na koji je nanizano olovo na mreži«, deminutiv na *-ič saldunić* = (sa / > *r* kao u *skaram < scalmus) sardun* (Račišće) »2° deblji forcin«, *sardun ili podmet* (dolazi na migavici iza murêla, Bijela) »3° gornji dio mreže ispod pluta gdje su velika oka (Vrbnik), 4° konopčić na -kojem su nanizana pluta (Zore)«, *sardunić.* Ovamo još *saldo, saldirati, saldiram* kao internacionalni trgovački talijanizam i *konsolidirati, konsolidiram* kao internacionalni latinizam ili francuzizam (kod nas preko njemačkog jezika).

*Lit.: ARj* 7, 639. 9, 701. 13, 69. 70. 14, 534. 647. 15, 534. 647. 874. 899-904. *Pleteršnik* 2, 532. 533. *Rad* 190, 102. *JF* 11, 85. Budmani, *Rad 65,* 163. Zore, *Tuđ.* 20. Kušar, *Rad 22,* 24. Miletić, *SDZb 10,* 230. 263. *REW** 2168. 8069. Štrekelj, *DAW* 50, 162. *ASPh* 12, 468. *GM* 389. *Prati* 858. 918.

**Solin,** gen. *-ina* m, toponim, naseljeno mjesto kod Splita, pi. t., u rimsko doba *Salonae,* gen. *-arum* = *Salona f.* Predrimsko naselje ilirsko karakterizirano sufiksom *-ona > -in* preko lokatīva *-onoe >* vlat. *-uni > *-yn > -in* kao u *Gumin, Plomin, Labin, Skradin* i *Stupin.* Ktetik na gr.-lat. *-itanus salonitanus* »solinski«. Prema Alessiju od mediteranskog korijena **sala* »cours d'eau, marais«. U južnoj Francuskoj *Salon* (Bouches-du-Rhone), *villa*

*Salone* (9. v.), deminutiv na *-ittus* > *-et Salonet.* Rostaing zaključuje da je od oronimičkog korijena **sal-* i da je *Salon* bio naziv za *oppidum.* Ali *Salon* može biti i od langob. *sal,* upór. *Upsala* (Švedska):

*Lit.:* *Rostaing* 250. Alessio, *RIO* 1, 243.

**soline** f pl. (Dalmacija, Parcie) = slov. *solina* »1° saline, 2° toponim (u pl. *Soline* čest u Dalmaciji)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *salina* > cine, *sirina, sarine.* Porfirogenet potvrđuje toponim Σαλένες > lat. lokativ pl. *Salīnīs* za *Soli* = *Tuzla.*

*Lit.:* *ARj* 15, 908. *Pleteršnik 2,* 533. Skok, *Slav.* 65. 71. 117. 118. 121. 189. *REW*[3] 7535.

**solito,** prilog (Dubrovnik, Cavtat) »obično«. Učeni talijanizam *(al = di) sòlito.*

*Lit.:* *DEI* 3537.

**solo** (Božava), prilog »solo, solamente«. Od tal. priloga *solo* < lat. *solus.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 8080.

sòlufe, gen. *solūfā f* pl. t. (Vuk, Varoš, Slavonija) »kovrčice, vitice, uvojci, zülovi« = *sohifi* m pl. t. = *salufe* f pl. t. (uz *uho,* Varoš, Slavonija) = *şalupe* f pl. t. (ŽK) »Kaiserbart« = *zelju}* m (Kosmet) = *zuluf,* gen. *-ufa* »pramenovi kose, koje ženskinje spuštaju s obje strane lica« = *zül* m, pl. *zülovi* (Vuk) »vitice, boucle de cheveux« = *zulufi.* Pl. tantum kao *brci* (v.), *mustăci* (v.), *obrve* itd. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zulf* > tur. *zülf,* s pomoćnim samoglasom *zülüf* »kovrčica kose koja ostaje na glavi, nakon što se obrije«) iz terminologije nošnje: rum. *zulúf,* s rum. deminutivnim sufiksom *zulufel* »kovrčica kose«, búg. *zulúf,* arb. *cullúfe, dzulufe,* ngr. τσουλοῦφι. Turski pl. početak -/, *-uf* bio je u našoj lingvističkoj svijesti identificiran s pluralnim nastavkom *-ovi zulovi.* Odatle načinjen novi singular *zül.* [Usp. i *skuluf].*

*Lit.:* *ARj* 14, 545. 15, 366. 911. *Elezović l,* 208. 213. *Tiktin* 1831. *Mladenov* 195. 587. *GM* 442. *Lokotsch* 2230. Vaillant, *RES* 22, 32. Korsch, *ASPh* 9, 679. Skok, *ASPh* 33, 369. *Školjić** 569.

**soluk** m (Kosmet, objekt uz *űzné)* = *soluk* m (Bosna) »dah«. Balkanski turcizam (tur. *soluk)* iz terminologije običnog govora: bug. *solúk, sulúk.*

*Lit.:* *Elezović 2,* 252. *Mladenov* 599. *Školjić** 570.

**Solun,** gen. *-una* m, predslavenski, predrimski, grčki toponim. Nalazi se u stcslav. *Solunì,* bug. *Solun,* kao i u ostalim slavinama, kamo je dopro zbog akcije Svete braće. Etnik na *-janin Solúnjanin* m prema f *Sòlunka.* Pridjev (ktetik) na *-bsk solunski* (upor. bug. *solunski trän* »akcija, salkām«). Taj je oblik nastao u prvom slogu *So-* po zakonu haplologije novogrčkog tipa τεσσαράκοντα > σαράντα i u balkanskom latinitetu odbacivanjem dočetka -ικη od Θεσσαλονίκη kao u *Tarsatica* > *Trsat* (v.). Da su se ta dva procesa dogodila u balkanskom latinitetu, dokaz je čine. oblik *Sarunā,* koji nije posuđen iz južno-slav. *So-Iunъ,* jer pokazuje / > *r,* kako je po zakonu u svim rumunjskim narječjima u riječima latinskog podrijetla (tip *sare* < *sale* »so«, *păr* < *pilus* »vlas«). Prema tome južno-slav. *Solum* nastalo je od balkansko-lat. **Salona* > čine. *Sarunā,* i to od lokatīva **Salonae.* Što *o* nije prešlo u r kao u *Solin,* tome je razlog što je grčko *o* u tom toponimu kratko, a to prelazi u *u* (tip *drum,* v.). U ostalim jezicima tal. *Salonichi* < ngr. Σαλονίκη > tur. *Selanik,* dativ *Selaniye* > *Seljānīk* (Kosmet) provedena je samo haplologija. Pridjev *seljanîčkï* (~α *čaršija,* Kosmet). U turskom je otpalo dočetno gr. *-TI* kao u *Kirit, Midili* zbog toga što se identificirao s turskim padežnim nastavkom za akuzativ *-i.*

*Lit.:* *ARj* 15, 911-12. *Elezović* 2, 217. *Mladenov* 599. *Miklošič* 314. Vaillant, *RES* 7, 268. Skok, *ZRPh* 54, 178. 441.

som, gen. *sòma* m (Vuk) »silūrus glanis«. Deminutiv *somié* (Srijem) »Kaulquappe, Froschlarve«, *somče.* Pridjev *somov,* poimeničen *somovina.* Kol. *somiad,* gen. *-i f.* Sveslav., u stcslav., slov., bug., ukr. *(sim)* i rus. sa samoglasom *o,* u češ. (stčeš. *sum,* češ. *sumec),* slvč. i polj. sa samoglasom *u.* Odatle rum. *somu.* Takoder u baltičkoj grupi: lit. *šamas* i lot. *sams,* gdje može biti posudenica iz slavenskoga. Prema Mladenovu praslav. u prasrodstvu sa lat. *salmo,* gen. -oras. Ali bi mogla biti posudenica iz balkanskog latiniteta sa redukcijom grupe *lm* > *m* kao *balneae* > *baneae* > *banja* (v.) i kao u *Almusa* > *Omiš, tomač* = *tumač* (v.) pored *tolmač,* i to od nominativnog oblika, jer je i u balkanskom latinitetu postojala deklinacija od dva padeža, upor. *sclavus* > arb. *shqã,* rum. *schiau* prema izvedenici *Shqinikë* < *sclavinica.* Iz dalmato-romanskog je *salàmun,* gen. *-una* m (Zore, Dubrovnik, Po-Ijica) = *solomun* (Muo) »morska riba salmo obtusirostris, pastrva (Poljica)« iz kosog pa-

deža lat. *salmone,* s umetnutim *a* u suglasničkoj grupi (anaptiksa, v. *salamura),* kao u južnoj Italiji. Upor. tal. *salamene* (16. v.). Prema Alessiju ide kao i pritok *Moselle Salmana* > njem. *Salm* pod mediteranski korijen **sala* »cours d'eau, marais«. Nije isključen pred-ie. supstrat koji dolazi u obzir i kod drugih ihtioloških termina. Samoglasnik *o* > *u* u češ. i polj. *sumlec* nije jasan.

*Lit.: ARj* 14, 530. 15, 913. Zore, *Tuđ.* 19. *Pleteršnik 2,* 535. Hirtz, *Pisces* 142. *Miklošič* 315. *Holub-Kopečnji* 361. *Bruckner* 535. *Vasmer 2,* 694. *Mladenov* 593. *Tiktin* 1457. *REW** 7544. Alessio, *RIO* l, 243. *Prati* 859. Skok, *ZRPh* 50, 526.

somiņa f (Mljet, Smokvica, Korčula) »vrst šumskog drveća, kojega pruće služi za pletenje vrše, juniperus sabina (Parcie)« = *savina* (Šulek < sttal. *savina)* = (sa zamjenom tuđeg dočetka našim sufiksom -rar) *savica. Somiņa* ima Vuk kao ime planine u Hercegovini. *Sumina* je položaj ispod brda Čoka (nom. *čok)* i više Rape kod Bara; *samina* je od lat. *sabina,* s predslav. promjenom *b* > *m,* leksički ostatak od predslav. i predrimskog supstrata.

*Lit.: ARj* 15, 728. 731. *Pariié* 938. *BI 2,* 444. *REW»* 7482. *DEI* 3302.

sopa f (Vuk, Kosmet) »batina, kijača, motka, ošćak (ŽK)«. Balkanski turcizam (?, tur. *šopa* »grösserer Knüppel, Prügel« od tur. gkgolr *sap-* »hauen, schlagen« ?) iz terminologije oruđa: rum. *šopa,* bug. *sopa.* Mažuranić, pozivom na *šopa* »fustis crassior« kod Du Cangea., misli ispravno da bi riječ mogla biti zapadna. Za to govori akcenat na osnovnom slogu, što se ne slaže s turskim naglaskom na zadnjem slogu.

*Lit.: ARj* 15, 916. *Mažuranić 599. Tiktin* 1458. *Lokotsch* 1925. *Elezović* 2, 253.

**sopiti,** *-im* impf. (Vuk) *(za- se), zasopïti se* (ŽK), pored *sopsti* (prema Miklošiču za srp. i hrv., po primarnoj grupi glagola), sveslav. i praslav. **sop-,* »anhelare«. Odatle s onomatopejskim sufiksom *-öt sápot* (kod Vuka samo u zagoneci bez određenog značenja; bug. *sopot* »drvena truba, koja propušta vodu« < stcslav. *sopotъ* »canalis«) = (sa *s* > *c,* upor. *cijeć* i onomatopejiziranje) *cdpot* (Dalmacija, Pavlinović) »slap«. Čest toponim za izvore i mjesta kod njih u svim slavenskim zemljama (selo u nahiji beogradskoj; mjesto gdje Kup•čina izvire, ŽU; *Sopoćani* na vrhu Raškė, *Sopoćane,* Kosmet; upor. *Zoppok* kod Gdanjska). S onomatopejiziranjem *s* > *š Šopõt* (Vuk; Benkovac u Dalmaciji, izvor u selu Malom Crnicu kod Požarevca u Srbiji; rijeka kod Križevaca u gornjoj Hrvatskoj). Na *-eh* > *-ela* (čakavsko-ekavski, upor. isti sufiks u *deželd)* = *-ila* (čakavsko-ikavski): stcslav. i rus. *sopêh : sopile* f pl. t. (Krk). Upor s istim sufiksom *svirala* < *svirêh* i češ. *popelice,* polj. *popielice.* Vuk ima zacijelo iz nekog ikavskog kraja *sòptlka,* upor. ovakvu izvedenicu u bug. *sópelka,* ukr. *sopiłka,* odatle lit. *sapelka.* Od stcslav. *sopsti, sopç* »tibia cancre« je i postverbal na -бс > *-ac зорьсь* »αυλητής« > *sòpac,* gen. *sopcă* (Krk) »gudač, svirač«. Značajna je arbanaska posudenica *sop* »Röhre, Hahn am Pass« bez sufiksa, kako nije potvrđeno u južnoslav. jezicima. Ovamo ide na *-ol, -el, -l sopolj* m (Stulić), stcslav. *sopoH* »mucus«, sveslav. i praslav. Odatle augmentativ *sopòlina* (Smokvica, Korčula) »nalik na putanju golog puža na rukavu djece, koja mjesto maramicom očiste nos rukavom«. [Ovamo iz Belle *sapolast* i imenica *sopolina* »sluz, slina«]. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k,* prema Meilletovoj pretpostavci u ie. onomatopejskom koiijenu (Schallwurzel) *kopso-* pored *kopso* > *kos* (v.), koja se nalazi još u sanskr. *çab-d-a* »glas, zvuk, riječ«, *capati* (3. 1.) »kune«, *capate* (3. 1.) »zaklinje se, obećava«. V. još prijevoj *sapa* i *sipnja.*

*Lit.: ARj* 1, 820. 15, 916-21. 17, 715. *Elezović 2,* 253. *Miklošič* 316. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 481. 507. *Mladenov* 599. *Tratamam* 299. *WP* 1, 457. *GM* 389. Karlowicz, *ASPh* 3, 663. Machek, *Slávia* 16, 189-190. *Boisacq*[3] 1116.

**sõrad,** gen. *sorda* m (Parčić) »martello«. Deminutiv na *-ьс* > *-ac sôrdac* (Nemanić), na *-ič sordić* (Punat) = *sortie* (Molai) »čekić«.

*Lit.: ARj* 15, 925. *Parać* 939.

**sòraja** f pored *sorca* (Split, okolica) »mlat, Dreschflegel« = *sorača f* (Poljica, Dalmacija) »isto«.

*Lit.: ARj* 15, 924-25. Rešetar, *Štok. 292. ZbNŽ* 10, 235.

saramân m (Božava) »sorta di pialla«. Od mlet. *soramàn* »pialla lunga«.

*Lit.:* Cronia, *ID* 6, 120. *Rosamani* 1053.

**sordav** (Rab, Božava) »gluh, sordo«, pridjev na *-av,* od tal. *sordo* < lat. *surdus.* Preko arb. *(dh* > Z) *sûrla* m, f (Kosmet) »gluhać«, sa

*-ân surlân,* gen. *-âna* (ibidem) »isto« < arb. *shurth,* s članom *shurdhi, shurdhër* < lat. *surdus.*

*Lit.: ARj* 15, 925. 17, 895^-6. *Elezović* 2,289. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 120. *REW*[3] 8474. *GM* 420.

**sòrta** f (Dubrovnik) = *sorta* (ŽK, Vodice, Crmnica, slov.) = *sorta* (Božava) »vrsta«. Od tal. *sorte,* u hrv.-kajk. i slov. preko njem., kako pokazuje *sortirati, sortiram* (Zagreb) »razvrstavati«. Ovamo ide današnji francuzizam *asortiman* m < fr. *assortiment* (prefiks a- < lat. *ad-); sórta f* (Dubrovnik) »šupljina, rupa« je postverbal od *sortire* »herauskommen«; *šôrak,* gen. *šarka* (Vuk, Crna Gora) »ždrijeb, kocka« < tal. *sorte* sa zamjenom tal. dočetka *-te* našim sufiksom *-zk* > *-ák.*

*Lit.: ARj* 15, 925. 17, 716-7. *Pleteršnik 2,* 537. *REW** 8107. *Miklošič* 341. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). Štrekelj, *DAW* 50, 62. *DEI* 3560.

**sôto** (Božava), prilog, talijanizam *sotto* < lat. *suhtus,* poimeničen *šoto* (Baška Draga) »ples«. Denominal na *-ati posatoi, -ãm* (Žrnovo, objekt *krevet) »s* obje strane povući posteljinu pod stràmac«, upor. slov. *sõvtati* impf, »füttern (z. B. ein Kleid)«. Na *-anus: sàtana* f (Dubrovnik, Cavtat) »podsuknja« < tal. *sottana.* Upor. slov. *sâvt î* = *sovtâna* f »Brandsohle«. Složen pridjev *sutòpos,* f *sutòposta* (Dubrovnik, Zore) »podložan nemoći, slabosti, nesreći«, proširen na *-ьn* > *-an sutoposan* (Mljet, primjer: *a pri salpavanju sutoposnoje da špica ne izleti)* < tal. part. perf. *sottoposto,* od *sottoporre.* Na *-iliș* tal. *sottile* < lat. *subtīlis* > *šuūl* (Božava). Ovamo ide na *-arius* > *-aer* kao dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije *sotàer* m (Muo) »Taucher, ronilac«, *šototaer* m (Šibenik i okolica) »isto«.

*Lit.: ARj* 15, 929. 17, 80. *Pleteršnik 2,* 540. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Cronia, *ID* 6, 120. 122. Zore, *Tuđ.* 21. Rešetar, *Štok. 292. REW* 8402. Skok, *ZRPh* 54, 184.

**sSva** f (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »noctua«, s brojnim varijantama *saura, saurika* (Brod na Savi) = *savura* (Varoš, Slavonija) = *sovara* = *savuljaga* = *sovuljaga, savùrina* (Otok, Banovci, brodski kotar) = *sovurina, savuljka* = *sovuljka, sovrlenda,* U tim se varijantama ističu augmentativni sufiksi *-ura, -uljaga, -uljka, -enda,* kojima se ističe neugodnost te noćne ptice, i promjena *o* > *a,* kojom se oponaša glas što ga ona izvodi. Riječ je prema tome onomatopejskog postanja. Od ie. jezika paralelu pruža gal. *cavannus* > fr. *chouan* i današnja keltska narječja stbret. *couann,* kimr. (Wales) *cuen* f. Suglasnik s je nastao iz ie. palatala *k* u ie. onomatopejskom korijenu **kau-, kāu-, *kēu-, *k*й-, u sanskr. *kauti* »viče«, gr. *κόκκυ,* »ku-ku«, stvnjem. *huwo* »Eule«, lit. *kaukti,* lot. *kaukt.* V. *čavka.*

*Lit.: ARj* 15, 931 — 35. Hirtz, *Aves* 425. 453. 454. *Miklošič* 317. *Holub-Kopečný* 346. *Bruckner* 508. *W P* 1, 332. *Trautmann* 300. Machek, *Slávia* 16, 189. *Boisaca*[3] 422. 532. Kořínek, *Studie z oblasti ónomat.* 133. sl. 137. (cf. *LP 2,* 110). Lidén, *ASPh* 28, 36-37. Charpentier, *IF* 28, 186. Petersson, *KZ 47,* 241.

**sòvrnja** f (Vuk, Sutomore, Dubrovnik, Sasin, Konavli, Šibenik, Račišće, objekt uz *krcati na brod,* za održanje ravnoteže) »1° balast, 2° smeće, otpaci«. Denominal *sovrnjati* (Zuzeri: *đrijevo sovrnjano).* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **saburna* (etruščanski sufiks) < kllat. (dijalekatskog) *saburra (rn > rr)* iz brodske terminologije. Oblik sa *rn* nalazise i u mlet. *saorna,* te u istro-rom. *savurna* (Rovinj, Vodnjan), sttal. *savorna,* ali dalmatski oblik ne može potjecali odatle zbog *a* > *o,* koje se ne nalazi u mlađim posuđenicama iz mletačkoga. Od mlet. je *sagûrna* (Cres), *sàvornja* (Miklošič, hrv.), odatle na *-jak savornjak* »brod sa savornjom«, denominal na *-ati savornjati se* »uzimati sovrnju na dno broda« = *saurna* (Vrgada). Na lat. *-artum* > *-ar, -or* (Hvar) *Sovurnõr* pored *Savurnõr,* gen. *-oră* (Brusje), toponim, naziv čestice, na kojoj se nalazi sitno kamenje, tj. »sovrnja«, također je dalmato-romanski toponomastički ostatak. Talijanizam ili latinizam je *savura* (Korčula, Rab, Šibenik, Mikalja) = (rr > *rd) savūrda* »isto« < tal. *zavorra.* Unakrštenjem od *sabulum* i *saburra* nastao je slov. oblik *solobòr,* gen. *-orja* »grober mit Steinen Untermieter Sand« < furl, *savalón.* Glede furl, *v* > *b* upor. *rabida, konoba.* Možda ide ovamo Stulićev pridjev *cabrn* »insipidus«.

*Lit.: ARj* \, 752. 14, 489. 746. 750. 15, 935. Jurišić, *NVj* 45, 181. *REW** 7487. Rešetar, *JF* 12, 287. *Ive* 114. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82.

**spacëta** f (Malínská) »sprava za čišćenje«, mlet. *spazeta* »četka«, od *spazàr* »čistiti«, denominal od *spazzo* < lat. *spatium,* s deminutivnim sufiksom *-etta* < vlat. *-itta.*

*Lit.: DEI* 3582. *REW* 8129. *Pirana"* 986. 1085. *Rosamani 1066.*

**spačati,** *-am* pf. (Perast), s prefiksom *raz-raspačati* »rasprodati« (Perast). Od tal. *spacciare* < vlat. *ex-pactiare,* od *pungere.*

*Lit.: AR)* 13, 162. Ï5, 936. *REW** 3048.

spàhija m (Vuk) = *spaïja* (Kosmet) »1° gospodar zemlje darovane od sultana > 2° bogat, imućan posjednik,· 3° zakupnik državne desetine, 4° (kao *beg* preneseno na srodstvo, *spahija,* Vuk, Boka) muževlji stric, 5° apozitivni naziv uz muslimansko ime: *Ađži Asan spaïja* (Kosmet)«, *spàija* (Piva--Drobnjak) »muževljeva rodbina (uz lično ime *spàija Mášo, Šćepari)«;* hipokoristik *spaho* (Vuk) »1° djever, 2° muslimansko prezime«. Pridjevi na *-in spàhijin* = *spaìjin* (Kosmet); poimeničen na *-iça spàhijnica* »žena spahijina«, na *-ski spàhïjnski* = *spàhijsM* = *spaîski* (Kosmet), poimeničen sr. r. *spàhijsho* n »dacija koju spahija uzima od seljaka«. Na *-luk spahiluk* (Vuk) = *spalluk* (Kosmet) »spahijnska država«. Prezimena muslimanska i kršćanska *Spaii* = *Spahić.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *sipahi* »konjanički«, avesta *aspya-,* od perz. *äsp,* avesta i stperz. *aspa-,* u prasrodstvu s lat. *equus,* sanskr. *açva* < ie. **eħųo-* »konj«) iz terminologije turskog agrarnog uređenja: rum. *spahiu* »turski konjički vojnik«, bug. *spahija,* ngr. σπαχῆς. Naziv odgovara feudalnom viteštvu (fr. *chevalerie}.* Konjički vojnici u staro--turskom vojnom uređenju dobivali su kao *timar* (v.) desetinu od izvjesne zemlje kao naknadu za vojnu službu.

*Lit.: ARj* 15, 939-41. *Elezović 2,* 255. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Mladenov* 400. *Tiktin* 1463. *Lokotsch* 1914. *WP* 1, 113.

**spanać,** gen. *-òca* m (Vuk) »spinacea oleracea« = *spanai* = *spanak* = *spanjak* — *sponjak,* balkanska je riječ grčkoga (a ova perzijskog) podrijetla: ngr. σπανάκι > rum. *spanac,* bug., arb. *spanak,* tur. *İspanak* < perz. *äspänah.* U hrv. gradovima *špinat* m < njem. *Špinat* ili *spínača* f (slov. *spínača,* Notranjsko) < tal. *spinace* > furl, *spinaze* > slov. *španaža.* Ostali su oblici : *spinać* (Habdelić, Belostenc), *špinjak* (Duvno u Bosni) = *spanjak* (ibidem) = *spanjak* (domaćice u Zagrebu). Orijentalna je riječ ušla u sve evropske jezike.

*Lit.: ARj* 15, 944-45. 17, 733-34. *Pleteršnik 2,* 642. Šturm, *ČSJK 6, 52.* Rešetar, *ASPh* 34, 539. *Miklo'sič* 317. *Bruckner* 554. *GM* 390. *Lokotsch* 126.

**spanb,** stcslav. pridjev, »barbam raram habens«, stari balkanski grecizam (gr. σπάνιος »rare«, ngr. σπανός »unbärtig«), očuvan u nas samo u prezimenima *Spanović, Spanačević* (Trebinje, s grčkim deminutivnim sufiksom -ακης, v. *-äc):* rum. *špín,* arb. *sperk* »barblos«.

*Lit.: ARj* 15, 944-45. Miklošič, *Lex.* 871. *REW** 8118 c. *GM* 391. Jokl, *IF* 44, 60.

**spanžati,** *-am* pf. »potrošiti« *(rukama spanžati skarsiju,* Strohal, *Cvêt,* s prilogom *prostrano").* Od vlat. *ex-pandere* > tal. *espàndere* (14. v.) > *spandere; ž < d}* mjesto d objašnjava se 1. 1. prezenta na *-to* (tip *video.> veggio)* kao ostatak dalmato-romanske konjugacije.

*Lit.: ARj* 15, 946. *DEI* 1541.

**spar** m (Budva, Perast, Dobrota, Prčanj, Krtole, Muo) = *spar* (Molat) = *(sp > šp) spari* m pl. (Kostanjica, Boka) = *špar* (Budva, Dobrota) = *špar,* gen. *-ară* (Rab, Malínská, Račišće) »morska riba koja živi na braku i u blatu«, *spar-kamenjak* »ima oko glave i na repu crnu štriku (Muo)«. Na tal. augmentativni sufiks *-one: šparun* (Dobrota) »oveći špar«. Ovamo još *špáram,* gen. *šparma* (Dubrovnik, Zore) »vrsta ribe«. Ako je u vezi s tal. *sparlo,* koje sadrži deminutivni sufiks *-ulus,* nejasna je promjena *l > m.* Dalmato-rom. leksički ostatak ili talijanizam od lat. *sparus* > tal. *sparo.*

*Lit.: ARj* 15, 947. 17, 725-26. *REW*[3] 8124. *DEI* 3578.

**spara** f (Božava, Parčić, Dalmacija, Srijem) »kotuljac, svitak (gen. svitka, ŻK), gužva od ki'gle što se meće na glavu kad se što nosi«. Denominal na *-iti naspořiti* pf. (Stulić) »sparu komu na glavu nataknuti« prema impf, *nasparivati, -ujem.* U istom značenju *pöspa f* (Ston). Dalmato-rom. leksički ostatak kome odgovara *spera* (Sicilija), *spare* (Abruzzi), *sparra* u južnoj Italiji, od gr. σφαίρα (Bartoli) = lat. *sphaera* (danas *sfera,* internacionalna riječ), σπείρα (Meyer-Lübke, Rohlfs). Samoglasnik *a > e* je prema gr. σπάργανον »Windel« ili od *fascia,* kako pokazuje oblik *pòspa* (Ston), koji je nastao unakrštavanjem od *fascia* + •*spera* ispuštanjem *-ra* od *-ara.* To ispuštanje nastalo je odatle što se *-ara* osjećalo kao hiV.--srp. augmentativni sufiks.

*Lit.: ARj l,* 639. 10, 7. 15, 947. **Cro**nia, *ID* 6, 120. *REW** 8138 a. *Rohlfs* 2017. *Bartoli* 1, 294., § 157. Skok, *ZRPh* 54, 490.

**sparènjat,** *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) = *šparanjät, -am* (Rab, Božava, Šibenik) *(za-)* »štedjeti«. Od tal. *sparagnare* »isto«, od germ, *sparan,* nvnjem. *sparen* >

*sparati, sparam* (ŽK), na *-avac šparavac,* gen. *-avca* m (ibidem) »kesa za kupljenje milostinje u crkvi«. Tal. glagol nastao je unakrštenjem dviju germanskih riječi *guadanjan* < *zvaidanjan* + *sparan.* Pridjevi na tal. *-ino šparanjín* (Božava) < mlet. *sparagnin* = na tal. *-evale* < lat. *-ibilis sparanjîvul* (Rab) < tal. *sparagnevole* »economo, štedljiv«.

*Lit.: ARj* 15, 947. 17, 725-26. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 121. *REW*[3] 8119.

**spàrog** m (Stulić, Dubrovnik), odatle prezime *Sparožić* (Vrbnik) = *šparog* (Perast, Sutomore, Rab, Božava) = *čparog* m (14. i 15. v.) = *šparoga f.* Augmentativ na *-ina sparožina f* »spingtum«. Na *-ište sparožište* (Stulić). Od tal. *aspàrago* m, s aferezom *a-,* koje je već u kslat. *sparagus.* Od njem. je deminutiva *Spargel* > slov. *špargelj,* gen. *-gija* pored *šparglin* (Miklošič). Oblik *sparga* f (hrvatski gradovi, slov.) = madž. *sparga* > rum. *sparga* (Erdelj) pored *spargă* i *sperghe* i neobičnih oblika *sparanghel* (Muntenija i Erdelj)" = *sparanga* (Moldavija), s umetnutim *n* pred *g,* koji su od gr. ἀσπάραγος.

*Lit.: ARj 2, 11.* 15, 947. 949. 17, 726. *Miklošič* 341. *Pleteršnik 2,* 542. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 707. *DEI* 323. *Tiktin* 1465.

**spasti,** *špásem* pf. (Vuk) = *spas, spasem* (Kosmet), *spasiti, spasim* prema impf, na *-va- spasavati, spašavam* (također sa *š* mjesto s), na *-ovati spašavati, -ujem,* imperativ *spàsuj se,* sveslav. kršćanski termin, praslav. (?), »salvare, izbaviti, kurtalisati«. Postverbal *spas* m = *spas* (Kosmet) u istom značenju kao radna imenica na *-telj spasitelj* m, koji odgovara gr. *Satir* < Σωτήρ= lat. *Salvator.* Postverbalni apstraktum *spas,i/K>ĺi* se još upotrebljava u tom značenju *(nema mu spasa),* postao je radna imenica kao tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patęstas.* Pridjev od značenja *Sotir* na *-ov Špásov dan* = *Špásov dan* (Kosmet) = poimenîîen sr. rod kod katolika *Sposavo* »ascensio Christi«, rum. *Ispas* za današnje *înălțarea Domnului, Ispașenie* f, iz crkvenog jezika; *į* mjesto í nejasno možda prema *pasti* »Uskrs«, tako i u glagola *a ispăși* »1° von den Sünden erlösen, 2° sahnen, büssen«; rum. postverbal *ispașă* f »spasenje«. Na *-ište spasovīšte* »mjesto gdje kršćani spasuju, svetkuju Špásov dan«. Složen pridjev *spasonosan* (potvrđeno od 16. st. kod hrvatskih pisaca, Stulić) ušao je u književni jezik, kalk prema lat. *salutifer* > tal. *salutifero.* Iz crkvenog je jezika *spāsenije* n, kod pravoslavaca. Prema tipu ličnih imena lat. i grčkim *Pascalis, Anastasius* stvorena su lična imena *Spásaje* m prema f *Spasènija,* hipokoristik *Spáso* m prema f *Spasa, Spasija,* odatle prezime na *-ič Spasič.* Glede etimologije v. *pasti, pasem* »čuvati«, *pastir.* Prefiks *$ъ-* služi za perfektiviranje kao u *smotriti, smatrati* (v.). Termin je stvorilo kršćanstvo.

*Lit.: ARj* 15, 950-60. 16, 1-2. *NJ* 1, 62. *Elezović 2,* 255. *Miklošič* 232-33. *Holub-Kopečný* 346. *Mladenov* 400. Grivec, *AAV* 18, 81. *SIRev 2,* 130. *Tiktin* 856. Putanec, *Slovo* 13, 164.

**spati,** *spím* impf. (Vuk) *(na- se, pre-, pro-, ras-, za-}* = *spati* (ŽK) impf., na *-va- spavati, spavam* (Vuk) *(is-* i ostali prefiksi), na *-ivati uspavljivati, uspavljujem* (Vuk), *uspavljôvat* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. **stp-ati,* »dormire«. Postverbal *nêspãv* f, *nespává* (Lika); *nestašica* f (Ljubiša) »nesan« stvoreno je prema *nestašica.* Na *-lo nespávalo* n »nespavanje«. Particip perf. pas. kao pridjev *pospan,* poimeničen na *-ьc* > *-äc pospanac,* gen. *-nca, zaspanac,* gen. *-nca.* Prilog *na speć.* Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica na *-n: san,* gen. *snă* m (Vuk, 13. v.), gen. *sana* (Vuk, narodna pjesma, Bunić, Hektorović, Krmpotić, Došen, Martié), pl. po deklinaciji *u saňové* (Kosmet, Bukovica), *sní* pored *snovi,* gen. *sána* (protivno *jav / aj)* = *san* (Kosmet) »somnus (odatle internacionalno *somnambul, somnambulizam),* ὕπνος (odatle internacionalno *hipnoza, hipnotizam, hipnotizirati)* (sa *somnus* i ὕπνος je *san* u prasrodstvu)«; *nesan,* gen. *nèsna* (Vuk). Pridjevi na *-ьn* > *-an sanan* (13. v., Marulić, Kašić, narodna pjesma) > *san* (Vuk) < *зънънъ* (upór. *stran),* poimeničen u *nesan,* gen. *nèsna* »koji nema sna«, na *-ica nesanica* (Srbija) = *nesanica* (Kosmet); na *-en sânen* (Slavonija, Podgorje, Bosna) = *sanen* (Vodice) = *snen;* na *-iv sanjiv,* poimeničen *sanjivost;* na *-ljiv sanljiv* »dremovan«, poimeničen na *-ьc* > *-ac sànljivac,* gen. *-ivea* m, imenica na *-ost sanIjivost* = na *-ežljiv sanezljiv* (Stulić); na *-/ sanji* (Bandulavić). Deminutiv na *-zk* > *-ák sanak,* gen. *sanka* = *senka,* gen. *senka* (Vuk, narodna pjesma; *ARj* veli da je tiskarska pogreška), na *-ić sanie* (Istra). Augmentativ *sanetina.* Na *-or sanar,* gen. *-ara* m prema f *sanàrica* — *sanar ka* »koji tumači sne«. Na *-ovnik sanōvnīk.* Denominal na *-iti saniti, -im* = *sníti, -îm (sa-, u-)* = *šnjěti, sním (sa-,* Crna Gora, Luka na Šipanu), *řasnit se* (Kosmet); pf. *usnuti, usnem* < stcslav. *ustncti.* Na -jo, *-la: sanj,* gen. *snja* pored *sanja* m (Mikalja, Habdelić, Kanižlić), *sanja* f = *senja* f (hrv.-

-kajk.). Odatle pridjev na *-en sanjen* (Istra), na *-iv sanjiv* (Kosmet). Kol. na *-je sanje* n (1452, Hrvatsko primorje). Deminutiv *sanjka* (Pleternica). Denominal na *-ati sanjati, sanjam* (Vuk), iterativ *sanjavati, -am* = *sanjati* (ŽK) = *senjati* (hrv.-kajk.). Radna imenica na *-aí sànjãc,* gen. *-óla* = na *-lac,* gen. *-oca sànjalac,* gen. *-Ica -aoca* m prema f *sànjalica* = na *-alo sanjalo* m, na *-vac sanjavac,* na *-ar sanjar,* gen. *-ára,* odatle *sanjariti, sanjarim* »fantazirati«, na *-arija sanjarija* f, *sanjárstvo* n. Samoglasnik α je nastao iz velarnog poluglasa *ъ,* stcslav. *5ъnъ,* češ., polj. *sen,* rus. *son.* Taj je nastao iz ie. *u* u prijevoju **sup-* od ie. korijena **sụep-,* sanskr. *svapiti, svapnab,* Jat. *sopor, sopire* < ie. prijevoj **sụop-,* stvnjem. *swep* »Schlaf«, arb. *g jum ë* < * *šupno — зъnъ.* Ovamo ide još *snatriti, -im* (hrvatski pisci) »fantasticare, sanjariti«, odatle *snatrilac,* gen. *-oca* »sanjar«, nastalo unakrštenjem *sniti* + *batriti* (v.). Za *spati* nema baltičke usporednice, ali ima za *san:* lit. *sapnas,* lot. *sapnis.* Odatle se vidi da je *n* u *5ъnь* nastao iz grupe *pn,* koja je i u gr. ὕπνος i u lat. *somnus* < **sopnos.* Iterativ po prijevoju duljenja postojao je u stcslav. *usypali, zasypati,* polj. *sypiać,* rus. *zasypatb* («-). U hrv.-srp. je propao zbog homonimije sa *sipati* (v.). Oblik prezenta *spim* za cslav. *síplję* nastao je analogijom prema *spisi.* Madžari posudiše ime biljke *zaszpa* »helleborus«.

*Lit.: ARj* 3, 918. 4, 121. 7, 639. 8, 62. 76. 11, 7-8. 14, 599-621. 622-64. 846. 16, 2-9. 12. 15, 837. 945-47. Maretić, *Savj.* 139. *Elezović 2,* 167. 200. 396. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Miklošič* 334. *Holub-Kopečný* 330. 346. *Bruckner* 508. *Mladenov* 604. 622. *WP 2,* 523. *Boisacf* 1004. *GM* 142. Meillet, *RSl* 6, 132. Güntert, *IF* 30, 89.

spedii, *-īm* pf. (Potomje, prema tál. infinitivu *spedire"), speđiškat, -ām* (Dubrovnik, Potomje, prema tal. 1. 1. prezenta *spedisco')* »1° o(t)premiti, požuriti«. Od tal. *espedire* > *spedire* < lat. *expedire* (prefiks *ex-* > tal. s- + denominal od *pes,* gen. *pedis* »noga«). Apstraktum na *-го* od part. perf. *expeditas: spedicija f* »otprema«, radna imenica na fr. *-eur* > *-er špediter* (Zagreb). Latinizam od srednjovjekovnog kancelarijskog *expeditorium* > *espeditorija į isp- j -pid-* (15. v., u historijskim dokumentima; *dati za ispiditoriju)* = *je(K)speditorija 1 -spid- (-um* > *-ija* kao u *gimnazija)* »1° otpravno pismo, 2° namira«. Od iste je osnove internacionalni pridjev na lat. *-ivus* proširen našim *-ьn* > *-an ekspeditivan.* Ovamo ide i *spećat, -am* (Smokvica, Korčula) »1° udariti, 2° (metafora) odbrusiti«. Od *expeditare.*

*Lit.: ARj* 3, 32. 919. 4, 573. 622. 16, 12. Zore, *Tuđ.* 20. *DEI* 1541. *REW*[3] 3040.

**spèngati,** *-ām* pf. (Dubrovnik) *(o-, po-,* Mikalja) = *spengati* (Prčanj) »otrti sunđerom, spužvom«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *expingere* > *spìngere* (Umbrija), *espingere* (14. v.). Odatle postverbal *spenga* f (Dubrovnik, Prčanj) »spužva«. Taj postverbal istisnuo je u Dubrovniku grecizam *spužva* < *špongia* i unakrstio se s njime, davši u Dalmaciji i **sponga* > *spuga.* Kako tal. glagoli na *-ere* prelaze gotovo redovno na Jadranu u *-iti* (v. *kuriti* < *currere,* itd.), ima se uzeti da se *g* pred *-ere* izgovarao velarno i zbog toga prešao u klasu *-ati.* Usp. *spužva.*

*Lit.: ARj 9,* 247. 11, 8. 16, 15. 145. *REW** 3048. *DEI* 1543. 3605.

spenjgati, *-ám* (Martié: *spenjgajte mu naopako ruke}* »sputiti ruke«.

*Lit.: ARj* 16, 16.

**špica** f (Vuk, Kosmet, južna Dalmacija, Zore, slov.) = *(sp* > *šp) špica* (Vuk, Mljet, Buzet, Sovinjsko polje) = *žKca f* (Vuk, Vodice) »1° palac, zaponac (u točku, kotaču), 2° tanka paličica suhog drveta (Zore), slov. palisada, drvena šipka (Vodice), 3° *(špica")* sjemenka od bundeve, lubenice, dinje, tikve (v. *košpica),* 4° (Crna Gora) *spica mesa,* ćevap, 5° plijen od 100 goveda ili ovaca«. Odnos značenja 3° — 5°' prema značenju 1° nije jasan. Glede značenja 2° v. *pića.* Kao naziv za »radius, Speiche« riječ je praslav., jer se nalazi u slov., polj., ukr., brus. i rus. (tu u značenju »strelica«). Značenje pod 1° nalazi se i u rum. posuđenici *spiță* »1° Radspeiche« pored »2° Holzstab, 3° Verwandschaftsglied«. Denominal na *-iti spičit, -im* (Kosmet) *(na-,* objekt *kola)* »staviti špice«. Mladenov pomišlja na postanje od stcslav. deminutiva *stbpica* »tkalački čunak«, glUž.-srp. *sipica* > *stvica.* Upor. i *stīptka* »Holzpflock an der Wand«. Denominal *ispicati, -am* pf. (objekt *volove}.* Vjerojatno je u vezi s lit. *stipinas* »Radspeiche, Leitersprosse, Knüttel«, lot. *stupe, stups* »Besenstumpf, das nachgebliebene Ende von etwas gebrochenen«, *stupas* pl. »kleine Ruten«, prijevoj od ie. korijena **(š)teup-* »Stock, Stumpf«, od **steu-, *sta-* (v. *stajati)* pored ie. **stip-, *stib-* »Stange, Stecken, steif«. Sonoriziranje *sp* > *zb* može se objasniti i drugim etimonom **stbbica,* od *stablo* < *stbblo* (Štrekelj). Zabilježiti treba semantičku vari-

jantu od *žbica* u Dalmaciji i na Kvarneru: kol. *ěbičje* n (Krk), *zbičje* n »prasce, suha grana, suho granje od praska (v.)«.

*Lit.: ARj 4,* 86. 16, 20. 17, 729.-31. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. Zore, *Rad* 115, 163. *Pleteršnik 2,* 544. 642. *Miklošič* 317. *Holub-Kopečný* 374. *Bruckner* 553. *Mladenov* 601. Iljinski, *RFV* 65, 212. si. (cf. *RSl* 5, 255). *IzvORJAS* 24, 1, 131-140. (cf. *Slceoia* 5, 656-657.). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8,198). *WP* 2, 619. 647. *Tiktin* 1471. Štrekelj, *DAW* 50, 14. *ASPh* 27, 61.

**spicij âl,** gen. *-ăla* m (Rab) = *spicjâ* (Božava) »ljekarnik, apotekar«. Od tal. *speziale* »farmacista«, poimeničen pridjev na *-alis* od *species.* S promjenom sufiksa *-arius* > *-ar, -ijar* < *-iere spičār,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Zore) = *špicijēr* (Milna) »isto«. Odatle prezime *Spicijarić* (Malínská) = *Specijarić* (16. v., Vinodol). Na *-ila: špicarija f* (Dubrovnik) = *spicijarlja* (Rab) = *spicjarija* (Božava). Lat. *species* > *spêcija* (Sušan, Şutomore) »mirodija, začin« < tal. *spezie· f* pl., lat. > arb. *speca* (Zatrebač) »paprika«. Postoje i oblici: *špecija, spečija* (1558, Hlivno). Internacionalno na *-alis* prošireno na *-ьn* > *-an specijalan, specijalist(d), specijalizirati se, -lizīrām.* Dubrovačko *spičar* može biti i iz dalmato-romanskoga.

*Lit.: ARj* 16, 11-12.20. Cronia, *ID 6,* 120. Kušar, *Rad* 118, 22. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW*[3] 8131. *GM* 390. *DEI* 3582. 3588.

**špijun,** gen. *-una* (1760, Kačić; Dubrovnik) = (općenito *sp* > *šp) špijun* (Vuk, Perast, Crmnica, književno, narodna pjesma) = *špjun* (Božava) = *(šp* > *čp~) čpijūn* (Srbija) = *čpiūn* (Crmnica) = *špijôn* (ŽK, Kosmet) = *čpijon* (Kosmet) »1° uhoda, 2° *(špijun,* usp. *vrebača* »vipera ammodytes«, Tinj u Dalmaciji) vrsta zmije (Imotski)«. Pridjev *špijunski, špijúnov.* Denominal na *-iti špijúniti, špijūnīm* (Vuk). Od tal. *spione, spia* > *spija* m (1527, Mažuranić), od germ, *speho,* nvnjem. *Späher.* Taj talijanizam postao je internacionalna i balkanska riječ: ngr. σπιούνος, arb. *spjun,* čine. *spjunu,* bug. *špion(in).* Odatle preko njem. na *-ier en špijunirati, -ònirãm* (Zagreb) = *špijunirati, -jùniram.* Tal. *spiare* < germ. *spehōn,* nvnjem. *spähen* > *špijati* (Habdelić), odatle *špijavec,* gen. *-vca* (isti) = *špihavac* (Vitezović) = *špijalnik* (isti) = *špijat, -am* (Crmnica, Božava) = *špiat* (Rab) »uhoditi, prokazati«. Upor. slov. germanizam *špeǵati* (u-). Germ. *spehōn* je ie. riječ.

*Lit.: ARj 2,* 77. 16, 21. 17, 731-32. Miletic, *SDZb* 9, 261, Kušar, *Rad* 118, 25. *Elezović 2,* 455. 543. Hirtz, *Amph.* 154. Cronia, *ID 6,* 121. Budmani, *Rad* 65, 165. *Pleteršnik* 1, 868. 2, 641. *Mažuranić* 1429. *Miklošii* 317. *Bruckner* 553. *WP 2,* 660. *REW*[3] 8136. *GM* 391. *DEI* 3589.

**spila** f (1250 na Braču; Perast, Muo, Crmnica, Risan, Stoliv, Dubrovnik, Nalješković, Dalmacija, Katić, Kanavelić) »1° pećina, stijena, 2° čest toponim: *Po(d)spila* (ribarska pošta, Muo), *Špila* ispod ruševine *Gradine* (Risan), *Spile,* gen. *Spila* (Škaljari), *Miove Spīle* (ibidem), *Spila* (jama, Stoliv), *Spila sozinska* (Sözina) (jedna buža pod Malom Vrsutom), *Špila* (planina grahovska)«. Deminutiv *Ispo Spllica* (toponim, Budva, dio polja na putu za Kotor). S *lj: spilja* (Vuk). Običnije u književnom jeziku sa *sp* > *šp: špilja* (Tomiković). Slov. *špelja* (Kras) pored *špila, špelovje* n. Balkanski grecizam: bug. *spila* »pestera, karpa«, arb. *spilë* / *-le* pored *shpellë* »Höhle, Felsen«. Arb. oblik sa *e* pored *1,* koji je pravilan kao itacizam, dolazi u Ulcinju kao toponim: *Shpēlla qelpt,* lokalitet iza Suke *(qelpt* »smrdljiv«), *Shpēlla pllumave* »pećina golubova, ispod grada«, *Shpēlla pllumave ege'r iza* Suke. Od gr. σπήλαιον preko ngr. σπηλιά. Grecizam je zamijenio slav. *peć* — stcslav. *peštb,* koja se očuvala u slov. *peč* »pećina«, čest toponim. U Dalmaciji je grecizam zacijelo postojao već u dalmato-romanskom.

*Lit.: ARj* 16, 21-2. 17, 732-33. *Pleteršnik 2,* 642. *Mladenov* 601. *GM* 391. *Miklošič* 317.

**spína** f (Dubrovnik, Zore) »1° konjštak, spina ventosa (bolest)«, *špína* (Božava) »2[9] spilla«, *špína* (Lepetane) »3° mali čep«, odatle denominal *špinat, -am* (ibidem, primjer: *idem špinat bačvu, da kušam vino}, špína* »4° (Kućište) cijev kroz koju izlazi voda (primjer: *ajde na špínu uzest, utočiti vode, vina;* poslovica: *nekome voda teče 1,1 špinu, a nekome na klokun,* Lepetane)«. Na lat. *-alis spinal* m (Budva) »divlja riba«. Može biti dalm.-rom. leksički ostatak od lát. *spína.* Slov. *špina* f »Wurstspeiler«, denominal *Spiniti* »Wurst speilen (Dolensko)«. Na lat. *-ātus špenát m* »zarte Leinwand« < furl, *spinat* »diagonale«. Lat. deminutivna *-ula: spínala* > tal. *spilla* > slov. *špila* (Notranjsko, Savinjska dolina) »Wurstspeilen« < stvnjem. *spinala, spinila,* srvnjem. *spille* > *špilj* m (Lašče) »Felsenspitze, scharfe Kante, Stein«, upór. u ostalim slavinama (češ., polj., ukr., brus. i rus. *spilja,* rum. *spelea,* Moldavija) »Haarnadel« pored deminutiva *spelcuță; išpilja* (Vuk, Srijem, Bačka) »drveni šiljak kojim se probada dva kraja, npr. na šarpelju i u ćebetu,

kad se u njem što zavije«. Protezu í- objašnjava madž. Ovamo sa *U* > *Id* (upor. *keldar* ŽK < *Keller}* *špioda* f (Vuk, Baranja) = *špijuda* (Bukovica) = *(pš* > *pč,* upor. *pčenica* < *pšenica)* *pilada* (Banat) = *Hoda* (Vuk) »igla bez ušiju a sa glavom, batišnjica (ŽK), babljača, babuška, bočka«. Upor. arb. *shpine* »Rückgrat«, *shpina* (sa članom, Ulcinj), *shpida e kam;* (Zatrebač).

*Lit.:* *ARj* 4, 86. 9, 730. 17, 733-32. *Mažuranić* 1201. *ZbNŽ* 13, 181. *Tiktin* 1469. Zore, *Tud.* 22. *Pleteršmk 2,* 642. *Miklošič* 317. Tomanović, *JF* 17, 205. *REW*[3] 8150. 8154. *GM* 414. Skok, *ZRPh* 36, 655., br. 27.

**spingarda** f (Dubrovnik, spominje se od 1363) »vrsta lakšeg topa, (često sinonim) taras«. Od tal. *spingarda* (13. st.), stfr. *espringarde* »stroj za rušenje zidova«, od *spingere* < vlat. *expingere* (Prati), od franačkog *springen* (Meyer-Lübke), s germ, sufiksom *-arda.*

*Lit.:* Dinié, *GISAN* 161, 58. 70-71. *REW*[3] 8155. *Prati* 931. *DEI* 3593.

**spìzma** f (Dubrovnik) »mršavo, jadno čeljade«. Od mlet. *spisima.* Usp. furl, *spíšíme* f »persona mingherlina, stentata, ma vivace«.

*Lit.:* *ARj* 16, 26. Zore, *Tuđ.* 20. *Pirana*[3]1095. *Rosamani* 1075.

**spjëgat,** *-ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »objasniti«. Od tal. *spiegare* < lat. *explicare* (prefiks *ex-* > tal. í- + *ptičare").*

*Lit.:* *REW*[3] 3052. *DEI* 3590.

**splata** f (Vuk) = *spíjala* (Miklošič) »1° skela, ponton, plošná ravna sprava za převoženje na vodama, 2° na Limu, kao mali splav od dasaka, na čemu se prevozi«. Od srlat. *piatta* > fr. *plate* > stvnjem. *pletia* »prora«, nvnjem. *Platte* pored *Plätte* »Wasserfahrzeug mit platten Boden«, öd srlat. *plattus* »plosan« < gr. πλατύς (v. *plat'); s-* potječe ne, kako je Miklošič mislio, od tal. s- < lat. *ex-* (njegovo tal. *spiatta* nije potvrđeno), nego od našeg unakrštenja sa *splav* f. Iz hrv.-srp. je tur. *isplata* pored *ispilata.*

*Lit.:* *ARj* 16, 29-30. *REW>* 6586. *Miklošič* 432.

**splendor** m (Budva) »(ribarski termin, *ribanje na splendor* je najbolje) to je vrijeme kad počinje izlaziti mjesec«. Može biti latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *splendor, -oris,* apstraktum na *-or* od *splendere.*

*Lit.:* *REW*&165.*

**Split** m = *Spljêt* (Dubrovnik) = (ekavsko-čakavski) *Spięcia* (1240) = danas *Splicka* (Brač), etnik *Splićanin,* pridjev (ktetik) *splitski* = *Sápiét* (Vuk, zacijelo je zbog deseterca *U Sapletu gradu bijelome').* Svarabaktičko *a* nije nigdje potvrđeno u narodnom govoru. *Hravoje duk spalicki* (1404, *Mon. şerb.* 252) je također samo grafija koja se i inače javlja u tom tekstu. Fonetski se problem vidi kad se uporede hrv. i tal. oblik: *Split* prema *Spalato* (proparoksitona) = *Spalatro* (sa *r* poslije *t* kao u tal. *scheletro}.* U predromanskim proparoksitonama naglašeno *a* postaje *o: Massarum* > *Mosor, Catarum* > *Kotor, Apsarus* > *Osor, canapum* > *konop.* U romanskom razvitku njihovo *a* u penultimi oslabljuje se kao i u istočnoj i zapadnoj Romaniji u *e: Spaletum* (srednjovjekovni historijski dokumenti), Δεκάτερα (Porfirogenet) = *Kotor,* tal. *Ossero,* rum. *cînepă, aripă* < *alata. Split* = *Spljet* pokazuje isti fonetski razvitak kao proparoksitona *Melita* > *Mljet,* tj. pokazuje likvidnu metatezu i *e* mjesto naglašenog romanskog *a,* kakav je bio i u rimsko doba: *(A)spalatos.* Znači da je *é* nastao od *a* na jednak način kao u krčko-rom. *Campi* (pl. od *campus* »polje«) > hrv. *Kimp, Bibano* > *Bibinje* < küat. **Vibianum,* tj. prijevojem se naglašeno *a* mijenja u *e* pred dočetnim -r. Upor. slično tumačenje : õ > *u* u ilirsko-romanskom dočetku *-ona* > *-un* > *-yn* > *-in* u *Skradin, Labin, Nin, Solin* < Mlat. lokativ *Scardonae, Albonae, Nonae, Salonae* > vlat. *-e* > *-i.* Ima se dakle pretpostaviti i za romanski govor Splita u 7. vijeku, u vrijeme dolaska Hrvata **Spalatum* > *Spaletum,* lokativ *Spolēti* > **Speletī* > *Split, Spljet.* Za razliku od naziva planine *Massarum* > *Mosor,* koje je predrimski leksički relikt, *Aspalathos* je grčki naziv bil-jke, živ je još i danas u južnoj Italiji. Prvobitno je to naziv čestice, položaja (Flurname, lieu-dit), na kojem je Dioklecijan sagradio svoju palaču, a iz koje je nastao srednjovjekovni i današnji *Split.*

*Lit.:* Rešetar, *Program spljetske gimnazije* 1886/7. Isti, *Sloboda* 7, sv. 78. Skok, *NVj* 26, 17-29. Isti, *AHID* 1, 23-25. Mayer, *NVj* 38, 33. 41, 134-40. *VAHD* 50, 104. ss. *Mayer l,* 319-20. 2, 108-09. Krähe, *GN* 4. 37. 100. 115. Lozovma,NK/18, 278.CZ) 4, 112. *ARj* 14, 630. 16, 34-36.

**spòjat,** *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »okrásti«. Dalmato-romariski leksički ostatak od lat. *spõliãre* > tal. *spogliare.*

*Lit.:* *REW* 8169. *DEI* 3518.

**spôndza** (Dubrovnik) »zgrada za republike gdje je bila carinarnica«, prvobitno samo *korta* u *Divom,* gdje su bili magazini i gdje se činila »stima dei prodotti industriali per commisurare le imposte e i dazi«. Na teritoriju republike bile su još 2 *spondze,* ná Krscu *(Krstac, Cresta = Brgat')* i ná granici hercegovačkoj kod Neretve (Gabela). U dokumentima se ta riječ piše *sponzia sive cesterna, sponca, špongia.* Odgovara sic. *spodza* < pridjev **spondea,* od *sponda,* koja kao pomorski izraz znači »mjesto za iskrcavanje«, upor. glede *dt* > *dz* u narječjima fr. *éponce* (Rhône), *spense* (lorenski), *ispunza* (Logudoro) »sponda del letto«, mlet. *sponzariola.* Dalmato-romanski leksički ostatak od poimeničenog pridjeva **spondea,* koji upravo znači »tezga na kojoj se istovarivala roba za ocarinjenje«.

*Lit.:* Zore, *Tud.* 21. Skok, *Slávia* 10, 490. Horning, *Romania* 191 — 192. *Hrv. Dubrava* 5 (1936), broj 68. 6: *Odakle potječe naziv Sponza. REW** 8170.

**spȍr** (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »trom, polagan (obratno : nagao, brz)«. Apstraktum na *-ost sporost* f. U stcslav. imao je još prvobitno značenje »uber, izdašan, obilan, berićetan«. To značenje očuvale su ostale slavine, a u nas nalazi se još u sintagmi *spor lieb* »hljeb koji je izdašan (protivno *riêspor),* u denominalu na *-iti sporiti, -im (na-)* (Vuk) »umnožiti, augeo«, odatle postverbal *naspor* m »1° napredak, sreća, berićet, 2° *(naspor,* Dubrovnik) posljednji komad u zdjeli«, na *-ъЪ nasporak,* gen. *-rka,* pridjevi na *-iv, -it naspořiv, naspořit* »berićetan, obilan«, na *-ъn* > *-an nasporan,* poimeničan *naspornik* m prema f *naspornica; nasporitelj, nasporitost,* prema impf, na prijevoj *ō* > *a nasparati,* odatle *nasparalac,* gen. *-aoca* m prema f *nasparalica.* Unakrštenjem s germanizmom *sparati* < *sparen šparavac,* gen. *-āvca* (ŽK) »kutijica za kupljenje milostinje u crkvi«. S prefiksom *usporiti* pf. »učiniti polaganim« prema impf, na *-vausporavati* (objekt *vožnju).* Miklošič ima hrv. *přispořeno* »reichlich«. Prvobitno se praslav. značenje nalazi i u imenu biljke *spôr* m »paprac« = na *-iš sporiš,* gen. *-{Sa.* Nazvana je tako jer buja. Staro se značenje očuvalo i u posuđenicama: madž. *szapora* (15. v.) pridjev »plodan«, kao imenica »Vermehrung«, kod Dakorumunja dobio je hibridan sufiks *-nic* < *-ъn* + lat. *-icus spornic* »gedeihlich, ergiebig«, *a spori* »umnožiti«, biljka *'sporiș* »verbena officinalis« = madž. *szaporafü.* To značenje opravdava i etimologija. Sveslav. i praslav. (bez paralele u baltičkoj grupi) *spor* obrazovan je s pomoću ie. sufiksa *r (dobar, mokar)* od ie. korijena **spo-,* koji je prijevoj od **spe-* (v. *dospjeti).* Upor. sanskr. *sphira-* »reichlich«, njem. *sparen* (upor. češ. *spořitelna),* i stvnjem. *spuot,* nvnjem. *sich sputen.* Hrv.-srp. značenje je sekundarno. Razvilo se po zakonu rezultata: rast, koji buja, postaje trom.

*Lit.:ARjT,*641.8,8.77.16,71-74.6.*Miklošič* 318. *Holub-Kopečný* 347. *Bruckner* 510. *Mladenov* 602. Pedersen, *ANPh* 24, 299—303 (cf. *RSl* 2, 250-251). *KZ* 39, 411-412. *AnzIF* 21, 82. Brugmann, *IF* 16, 503. 27, 245. Hirt, *IF* 32, 285. Lewy, *IF* 32, 159. Persson, *IF* 35, 215-216., bilj. Joki, *Unt.* 127. Murzyński, *ŁudSl* 1, 54. sl. (cf. *IJb* 15, 319). Mikkola, *IF* 16, 96. Uhlenbeck, *IF* 17, 94. Reichelt, *KZ* 39, 11-12. Bugge, *KZ* 32, 24. *WP 2,* 657.

**spot** m (Rab) »mnoštvo (primjer: *spot dice)«.*

*Lit.: ARj* 16, 78. Kušar, *Rad 118,* 28.

**spȑciti,** *-lm* pf. (Vuk, objekt *haljinu;* Kosmet) »suziti, stisnuti, smanjiti, unakaziti, smežurati«. Možda stoji u vezi sa *spručit* impf. (Brusje, Hvar) = *spručiti, spručim* (Brač) »trošiti nešto bez potrebe«, odatle *spruča* m, f (ibidem) »onaj koji bez potrebe troši novac ili drugo što«.

*Lit.: ARj* 16, 109. 139. Hraste, *JF 6,* 313.

**spȑtva** f (Vuk, Kotor) »kotanca«, *šprta (Mirakuli,* Rab, Pag, istročakavska narječja, u južnoj Italiji kod Hrvata, kamo je donesena sa sjevera Neretve) »košara« = (s čakavskim *ar* < *f) sparta* (Božava) »sporta« = (s odbacivanjem početnog *s-,* koji je bio identificiran s prijedlogom *sb) priva* (Stulić, Bella, Kačić), deminutiv *prtvica* (Ston, Bella, Stolić), augmentativ *prtvina* (Stulić) »sporta«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sporta.* Talijanizam je *sporta* f (Malínská) »(termin u produkciji ulja) kao prazna kugla spletena od konoplje ili lana, u koju *se* meće maslina koja se ima samljeti« = *športa* (Buzet, Sovinjsko polje) »isto«. Upor. arb. *shportat* pl. (Ulcinj) *pei xhugë* »od brnistre«. Na *-enjača spurtenjača* f.

*Lit.: ARj* 12, 517. 16, 138-39. Kušar, *Rad* 118, 22. Rešetar, *JF 12,* 286. *Mažuranić* 1356. Ribarić, *SDZb 9,* 48. *REW*[3] 8179. *Miklošič* 317. Štrekelj, *DAW* 50, 59.

**spud** m (12. st., darovnica Stevana Nemanje Hilandaru; *spud soli,* 1492; 9 *spudov vina,* 1460; statuti Kastav, Trsat, Novi) »modius,

mjera za so, pšenicu, tekućine (Hrvatsko primorje, Kvarner; danas ne postoji)«, slov. *spod* »Art Eimer«, češ. *spoud,* polj. *spąd,* ie., baltoslav. i praslav. Pridjev na *-o ьn spudovni* (1445, Vinodol). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, kako se vidi i iz baltičkih usporednica, lit. *spandis* »Eimer«, lot. *spaňnis,* stšved. *spander,* lat. *pondus* (odatle naš germanizam *funt, funta* preko njemačke posuđenice); *spud* se tumačio i kao posudenica iz germ, ili lat. *pondus.* Bruckner uzimlje prasrodstvo sa gr. σπεύδω, čemu treba dodati i prasrodstvo s germanskim nazivima i sa arm. *p'und* »Gefäss, Behälter«.

*Lit.: ARj* 16, 144-45. *Mažuranić* 1356. *Miklošič* 318. *Bruckner* 508. *WP 2,* 662. *Kiparský* 84. Petersen, *KZ* 47, 270. *Boisacq** 888-889. 893-894.

Spuž m (Vuk), toponim, gradić u Zeti (Crna Gora), etnik na *-janin Spúžanin,* pridjev *spuškī* (~ *kapetan).* Možda je u vezi s balkanskom riječi bug. *spuza* (Górno Džumajsko) »goreći pepeo s jošte svijetlim ugljenom u njemu« = (s odbačenim *s,* koji se identificirao s prijedlogom) *puža,* rum. *spuză* — (s umetnutim *r) spruză,* arb. *shpuzë* (Gege) < lat. *spodium* preko n. pl. *spõdia* = gr. σποδιά »Aschenhaufen, Asche«, od σποδός »cendre, poussière, scorie«.

*Lit.: ARj* 16, 151. 156-7. Capidan, *DR* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *Romanski* 129. *Mladenov* 604. *GM* 415. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82. Vasmer, *ZbJ* 271-278. (cf. *RSI* 2, 257). *REW** 8166.

**spužva** f (Senj, Dubrovnik, *Cvêt,* Račišće, danas općenito u književnosti i u saobraćajnom govoru) = *spuža* (Cres) »sunder«. Slov. iz hrv.-srp. školskog *spužva.* Dalmato-romanski leksički ostatak od lát. *špongia* < gr. σπογγία. Od atičkog σπόγγος je mlet. *sponga* > *šponga* (istročakavski) = *špunga* (Crmnica), unakrštenjem sa starijom posudenicom *spûga* (Mikalja, Stulić), odatle pridjev na *-ast* kod Jambrešića *špugast.* Denominai *pospugati* (Bandulavić) »očistiti spugom«. Unakrštenjem mletačkog oblika sa *spengati,* glagolom dalm.-rom. podrijetla od lat. *expingere,* nastade u Prčnju i Dubrovniku *spènga* »isto«. Odatle kod Jambrešića *spenga, spenžica.* Denominal *pospengati, ospengati* (Mikalja). Latinizam je hrv.-kajk. *špongja.* Upor. *shpuzë* (Skadar), koje je zacijelo posudenica iz hrv.-srp. V. *sunder, spengati.*

*Lit.: ARj* 9, 247. 10, 8. 11, 13. 16, 145. 156-57. *Pleteršnik 2,* 557. Miletić, *SDZb 9,* 262. 357. Strohal, *Cvêt* 27. Rešetar, *Štok.* 292. *GM* 415. Štrekelj, *DAW* 50, 59-60. *REW>* 8173. Maver, *AttilV* 74, 765. Sturai, *CSJK* 6, 69. *Boisacq»* 899.

**Sracin** (1188), upor. stcslav. *sracinint* (s individualnim sufiksom *-in* kao *Srbin), Sracinъ, sračinskij, sracinsRij* »orientalisch«. Lično ime u Dalmaciji: 1201. *Saracėnus,filius Saraceni comes Nonae;* u Dubrovniku, 1278. *Saracına, ser Sarachinus* 1440. *(eh — k* kao u *kimaK)* = *Sarakîn* na Rabu (lokalitet). Prema tal. (mlet.) izgovoru *Sarazin* (15. v.) »Arapin«, *Зanac Sarazin,* sastavljač Vinodolskog zakona. Ovamo ide ime otoka *Srakane* kao dalmato-romanski toponomastički ostatak, tal. *Canidele* kod Lošinja **cannetulae* od *canna* na složeni sufiks *-ētum* + *-ula.* U Sutomoru *saracînka* f »žuta tikva od koje se čini slatko« (razlika od *bambelàia* »bijela tikva«). Upor. istro-rom. *şerezein* (Bale) »sorgo saraceno«. Od kslat. *saracėnus,* izvedenica na sufiks *-Inus* < gr. -ηνός od ar. pridjeva *šarki* »istočni«, od *šark* »Istok«.

*Lit.: ARj* 14, 637.645. 16, 158-59. Jireček, *Romanen 2,* 57. *Mažuranić* 1287. *REW*[3] 7595. *Ive* 91., § 21-23. Skok, *Slav.* 47. 50. 59. *Miklošič* 316. *Prati* 864.

sraga f (ŽK: *niš popil bože srage rakije;* Šulek) »1° kap, kaplja«, slov. pored 1° i »2° kâp, damla«. Miklošič uporeduje sa sanskr. *sárgák* »Strahl vom Flüssigem, Entlassen, Schiessen, Giessen«, što WP zabacuje pozivom na Schmidta, *KZ* 25, 115., jer arijski jezici pretpostavljaju **selg-,* a Miklošič pretpostavlja za praslav. **sorga.*

*Lit.: ARj* 16, 160. Skok, *ASPh* 33, 370. *Pleteršnik 2,* 557. *Miklošič* 316. *WP 2,* 508.

sram m (Vuk, Kosmet, ŽK, Vodice) = *srem* (Lumbarda), ie., sveslav. (osim češ.) i praslav. **$oгmъ,* »pudor, stid«, *nesrãm* m »impuditia«. Pridjevi: na *-ъn* > *-an sraman (ne-, bes-},* s apstraktumima *(né)sramnost,* part. prez. akt. kao pridjev *srameć* (Vuk) = *srameć* (Kosmet, ŽK), na *-ežljiv sramežljiv.* Denominali: na *-iti sramiti se, sramim* (Vuk) *(po-, za-),* s postverbalom *zasram* f (Kosmet), na *-ovati sramòvati se.* Apstraktum na *-ota sramota* f (Vuk, Kosmet) »Schande«, u amplifikaciji *špot i sramota* (ŽK), kojoj odgovara u Vodicama (Istra) *od stida i srama.* Pridjev *sramotan,* poimeničen na *-jak sramotnjak* (Crna Gora). Denominai na *-iti sramotiti, sramotim* (Vuk) *(o-),* na *-ovati sramotovati, -ujem.* Izvedenica od sintagme na *-ica nasramotica f* »sramota«. Prilozi na *-ice šramotíce,*

*nasramotice.* Slog *sra-* nastao po zakonu likvidne metateze; upor. polj. *srom,* rus. *šorom.* Bez paralele u baltičkoj grupi, jer je lit. *sarmata* »isto« posudenica iz poljskog i ruskog. Nije u prasrodstvu. Suglasnik s je nastao iz ie. palatala *k* u ie. korijenu **kormo,* upor. avesta*fšarama,* nperz. *šarm* »isto«. Nvnjem. *Harm,* koje je u prasrodstvu svojim značenjem »Betrübnis, Kummer«, upućuje na konkretno ie. značenje, od kojega se u slavinama razvilo duhovno »čega se čovjek stidi, što prezire«.

*Lit.: ARj* 7, 641. 8, 80. 16, 161-79. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 199. 2, 39.260. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *MikloSič* 316. *Bruckner* 511. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 604. *Trautmann* 299. Luft, *KZ* 36, 145. Uhlenbeck, *PBB 22,* 541. Meringer, *WuS 5,* 129-171. (cf. *IJb* 1, 48). Loewenthal, *WuS* 10, 160. si. (cf. *IJb* 13, 170). Benveniste, *MSLP* 23, 403-405. (cf. *IJb* 21, 326). Jokl, *WuS* 12, 90. *GM* 88. Rozwadowski, *ROr* 1 (cf. Machek, *Slávia* 16, 189). *WP* 1, 463.

**sräti,** *serem* impf. (Vuk Kosmet) *(iza-, na-, o-, oba-, po-, pro-, raza-, sa-, u-, za-) = srat, serem* (ŽK), isti tip primarnog glagola kao *prati, perem,* u kojem je korijen u infinitivu u nižem prijevojnom štěpenu ъ, u prezentu u višem prijevojnom štěpenu *e,* stcslav. *sbrati, serc,* prema iteratīvu prijevojem duljenja *ь — i -strati, -ām,* samo s prefiksima *na-, pro-, za-;* ie., baltoslav., sveslav., praslav., »(pejorativno = nepristojno) cacare«. Izvedenice se prave od dviju osnova *sr-* i *ser-,* u oba slučaja pejorativno s eufemističkim zamjenama. Od *sr-* poimeničen part. perf. pas. na *-ьc > -ac posranac,* gen. *-nca, zasránac,* gen. *-nca,* odatle hipokoristici *usro* m, *usrânko* (Kosmet), *usrSnja* m (Kosmet). Na *-ka sračka* f »Durchfall, diáre (eufemizam), otvor, protoč«, prošireno na *-avica sraćkavica.* Suglasnik *č* mjesto infinitivnog *t* nalazi se još u *srácára > (s* umetnutim *t* u grupi ÎT) *straćara f = strać* m »neugledna kućica« = (bezj-) *trocara* [usp. i *tratiti}.* Odierna *-nica sernica* f (Vuk) »(eufemizam) zahod, nužnik, hala, destar (ŽK), sekret (ŽK, srednja Lika), äptrit (ŽK), water-closed > klozet«, *séra* f »1° sračka, 2° mast u uhu« = na *-ina serina* (Krk); na *-oliste seralište* n (Bella, Voltidi, Stulić) = na *-njāk sernjāk* »nužnik«. Hipofcoristifc *sero* m = na *-ónja séronja.* Na *-ovka serovka* (Belostenec) »biljka cacalia«. Suglasnik *s-* je nastao iz ie. *síi* u ie. korijenu **sker-,* koji u prijevoju dolazi u gr. σκωρ, gen. σκατός, nalazi se u lot. *sarni* »Schlacken«, lit. *širtas* »fimus«, stvnjem. *horo* »lutum«, avesta *sairya* »gnoj«, siisi, *skám* »isto«. Prijevoj *0* potvrđen je u rus. *sor* m »Mist«. Prema Škariću odatle su pridjevi *osoran, osorljiv* (v,), semantički neuvjerljivo.

*Lit.: ARj*4,121.7,611.641.16,181-82.*Elezović,* 2,260. 396. *Miklošič 292.* Bernecker, *IF* 8, 284. *Holub-Kopečný* 370. *Bruckner* 510. *Mladenov* 578. *WP 2,* 587. Štrekelj, *ASPh* 28, 513-514. Mikkola, *IF 6,* 350. Pokrovski, *KZ* 35, 233, Matzenauer, *LF* 19, 250. Schnlze, *Sitzber. AB* 1910. 787. i sl. (cf. *RSl* 4, 334). Persson, *Beiträge* (cf. *IJb* \, 59). *Boisacq*[3] 495-496. 883. Škarić, *ZSPh* 13, 346-349.

**Srbin** m (Vuk), s individualnim *-in,* koji ispada u pl. *Sfbi* i u pridjevskim izvedenicama *srpski* itd. prema f na *-ka + -yňi > -kínja Srpkinja.* Naziv *Srpska* (oko 1503) za zemlju kod nas potvrđen samo kod Šafárika, *Pam.* 55: *vsa Srbbska idolu služaše Dagonu, otbsudb 1 Dagoni i Daky imenщШь se; oiь Sera že Srbblje.* Po deklinaciji *Ijudue* pl. je glasio stsrp. *Srbije,* tako i ime zemlje (13. i 14. v., upor. češ. *Cechy* i *Hrvati* »kraj oko Zadra, danas *Ravni kotari«)* u naslovu srpskih .vladara *(kralj Srbljem;* 1348. car Dušan kaže: *spisasmo imena metohijama po Srbljah i po Romaniji, Mon. șerb.* 140). Takav naziv zemlje čita se još 1417: *Dmitarb Skambša poslah iz Srbalj* 70 *Utar srebra,* u Dubrovniku *(Spom. srpski* 88 — 89). Pod *Srbije* razumijeva se majdan *Trepča.* Od tog pl. pravi Porfirogenet gr. Σέρβλοι i naziv balkanske *Srbije* u Tesaliji Σέρβλια. S lat. nenaglašenim sufiksom *-ia* u imenima zemalja *Srbija,* kreacija je iz doba srpskog ustanka. Odatle današnji nazivi *Srbijanac* m = *Srbijanac* (Kosmet) prema f *Srbijanka — Srbijanka, s* pridjevom *srbijanski = srbijanski* pored *srbījskī.* Kod pisaca 17. i 18. v. (Gundulić) prema krivoj lat. etimologiji *Servija, Servijanin, servijanski.* Odatle naziv *servijan* m »latak narodni u žena oko Almaša (Slavonija)«. Od starog pl. *Srbije* stvoren je analogijom novi singular *Srbalj,* gen. *-blja.* Suglasnik *lj* za *j* poslije labijala nastao je i u izvedenicama na *-janin* (v.) (upor. *Hrvaćanin), Sfbljanin* m, na *-jak* (v.; upor. češ. *Pražák* »Pražanin« i *Slovak,* gen. *-ako) Sřbljak,* gen. *-âka* »sřbulja, trebnik pisan jezikom bližim narodnom govoru negoli crkvenoslavenskom«. Bez individualnog sufiksa *-in Srb* govori se u Kosmetu, pl. na *-ovi Srbovi.* Odatle hipokoristik *Srbo* m, deminutiv na *-če Srpče,* gen. *-eta,* augmentativi na *-enda Srb nda,* na *-ekanja* (upor. *momčekanja, štarčekanja,* veza od *-eka Radeka + -anja* za *-onja) Srbèkanja.* Kolektivi na složeni sufiks *-acKja* < -od, gen. -ť + *-ija* grčkog podrijetla *Srbadija,* na *-čađ f Srpčad.*

Individualno *-in* može ostati u pridjevu: *sfbinjski,* odatle opet *Srbinj.* Ti oblici nastadoše po svoj prilici u zapadnim narječjima, gdje je pod uplivom analogije plurala nestao sufiks *-in* u sing., pa kad je opet došao u govor, izmijenjen je *-n* u *-nj.* Za ime zemlje ima i poimeničen femininum pridjeva (tip *Hrvatska, Mađarska) Srpska* (v. gore). Moderni apstraktum na *-stvo srpstvo.* Denominali na *-ovati srbovati, -ujem,* na *-irait srbizírati, -ām.* Naziv balkanske (tesalske) *Serblia* postade u novogrčkom toponimu *Servia* (11. st. : επίσκοπος των Σερβίων καΐ της Κοζάνης). Turci su ga zvali našim deminutivnim sufiksom *-ica Srbica,* po njihovoj fonetici *Serfice. Srbica* kao toponim dolazi još kod Skoplja, a bez deminutivnog sufiksa u Lici *Srb.* Postoji još isti toponim sa rum. deminutivnim sufiksom *-sor* u pl. kao ime selišta *(i сеьК ь svetago Georgija, što jestb zidah Berislavb na sdisti Snbbšori,* 1293-1302), zacijelo naziv srednjovjekovnih srpskih Vlaha, *Mon. șerb.* 24. Riječ *srb* u Loškom Potoku (Slovenija) znači banknotu od 1000 dinara, izdanje stare Srbije. Na Labi kao ostatak polapskih Slavena postoje još gornji i donji *Srbi,* jezični rođaci Čeha i Poljaka. I njihovo se ime mijenja po deklinaciji na *i: Srbja, Srbjo.* Spominju se u staro-francuskom epu *La Chanson de Roland* prema srednjovjekovnom lat. *Sorabi,* njem. *Surben, Sorben.* Ime je ušlo i u etnike okolnih naroda. Arbanasko *serp, serbi* m (s članom) prema f *sërpkë* »Srpkinja«, *Serbi* »Srbija« su zacijelo noviji nazivi naprama starijem *shqã,* pl. *shqe* < *sclavus* iz balkanskog latiniteta, *shqinikë* < *sclavinica* »Makedonija«. Kod Dakorumunja *Sîrb* m prema f na *-oaică* < složenica od lat. *-oneus* + *-ka Sîrboaică* »Srpkinja«. *Sírba* je ples. Madžarsko *szerb* itd. je novija riječ za starije *Racz* (također prezime kod Hrvata), od stsrp. *Ras,* naziva grada, odatle ime rijeke *Raška* i grada na njoj. Taj naziv preuzeše i Bunjevci. Turci preuzeše *Sîrf,* u Bosni *sîrfmilleti* »pravoslavni« prema *latinmilleti* »katolici«. Što se tiče etimologije, nema suglasnosti u nauci. Bruckner dovodi ovaj etnonim u vezu s *polį. pasierb* m »pastorak« prema f *pasierbica,* ukr. i rus. *paserb* m prema *paserbica* »isto«. Taj naziv iz terminologije srodstva sadrži prefiks *pa-* »nepraví« i ie. i baltoslav. korijen onomatopejskog podrijetla **serbh-, *srebh-, *surbh-, *srubh-* očuvan kod nas samo u narječjima i u slov. *srbati* (v.) »srkati«. Ako je tumačenje ispravno, *pastorak* je ovako nazvan zbog toga »što se ne služi majčinim mlijekom«. Ne vidi se kako je takav naziv mogao postati etnik. Po drugom tumačenju praslav. **8гъЬъ* u prasrodstvu je sa *sebrt* (v.) »slobodan seljak«. To je nazalirani oblik **sebrt.* Ali je gola pretpostavka metateze odatle u **8гъЬъ.* Masing dovodi *Srbin* i *servus* u vezu sa starim nazivom *Serbi* kod Plinija St. iz 1. v. naše ere i sa Σέρβοι, Σίρβοι kod Ptolomeja iz 2. vijeka naše ere, koji su dovođeni i prodavani kao sluge i robovi. Odatle kasnije značenje *Srbin* = *servus* »rob«. Iljinskome znači *Srbin* »član zadružnog i plemenskog saveza«.

*Lit.: ARj'll,* 14. 14, 868-69. 16, 185-93. 319-22. *Elezović 2,* 261. 263. Filipović, *SKGl* 1937, 612-625. (cf. Vaillant, *RES* 17, 288). Radojčić, *PPP 9,* 199. Bune, NJ 2, 213. *Miklošič* 292. *Bruckner* 485. *Slávia* 3, 193. sl. (cf. *IJb* 11, 471). *WP* 2, 456. *Boisacq*[3] 844. *GM* 382. Zupanič, *Novi život* 9, 60-61. (cf. *IJb* 10, 359). Sutnar, *ZbJ* 612-617. (cf. *RSl* 2, 254). *Niederle* \, 34. 94. 97. 211. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 113. si. (cf. *IJb* 10, 341). *JF* 12, 204-208. *Slávia 5,* 657. Masing, *Prace Baud.* 1921, 84-92. (cf. *JF* 3, 209). Respond, *LP* 10 (1965), 15-28.

srce n (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-će* (v. tip *sunce)* od ie., baltoslav., sveslav. i praslav. neutruma na *-i *swdb-* + *-ьce,* niži prijevojni štěpen od **serd-* (v.), »1° cor, gen. cordis, Herz, καρδία (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° stomachus (Kosmet), u izrazu *na ste srce* (Ljubiša) = *ná tašće* (v., ŽK), 3° u tkalačkom čunku cijev, 4° Mark, jezgra«. U značenju 4° sufiks *-će* je u prijevoju *-ko srka* n »jezgra u badema«. Izvedenice se prave od dviju osnova: *srd-* < *snd-* i *srbdbc-.* Od *srd-* pridjevi *usrdan, svesrdan, milosrdan,* prevedenica od *misericors* = got. *armahairts* (stvorena prema Meilletu prije prijevoda Sv. pisma), poimeničen na *-ica milosrdnica* (časna sestra). Na *-je usfđe* n (Vuk), *milosrđe* n. Na *-an* (tip *Milan) Srdan,* ime. Složenica *srdòbolja* »dysenteria«, s rum. paralelom *mă doare inimă* »grize me u želucu« < lat. *anima* dokazuje da je *srd-, srce* značilo »centralni tjelesni organ«, što je etimološki razumljivo, jer je *srd-* niži prijevojni štěpen od praslav. **serd-* > *sred-* (v.). U ruskom *serdobolie* znači naprotiv »Mitleid«, u ukr. *serdobol'a* »consanguineus« = stcslav. f *sndoboľa f* (Supr.) »die Verwandten« praslav. korijen **srbd-* je također u metaforickom značenju *srce.* Tako i u pridjevu *srdòbolni, srdòbõni* (Vuk, ~a *šteta)* »herzzerreissend«. Prema *srdòbolja* stvorena je *srdònosa* (Futog, Srijemsko Podunavlje) »bolest u nosu«. U metaforickom je značenju i rum. *osîrdie* < stcslav.

*osndije* »Eifer«, s pridjevom na *-ьn* + *-icus osirdnic* »eifrig«, *a osîrdui* < *-ujņ* »eifern«, te denominal na *-iti srditi (se), srdim* (Vuk) *(na-, raž-)* »zürnen« prema pf. na *-nu- rasrdnuti, -em* (Vuk), *rasrđivati, -ujem, rasrdati* (15. i 16. v., Lika), *rasrdan* (Sinj, dubrovačko-dalmatinski pisci 17. i 18. v.), postverbal *rasrdba* »gnjev«; apstraktum na *-ъБa* slov. i bug. *sraba,* hrv.-srp. *srdžba = sržba* (Dubrovnik) *(č > dž* od unakrštenja sa *srce), sŕdnja* f, *srdōst* (Bosna), *nasrdstvo;* praslav. pridjev na *-it* (usp. *ljutit, ponosit) srdit (na-), s* imenicom *srditost,* poimeničen na *-ko sr dítko;* hipokoristik *sŕda* (Palmotić) »furija«. Od osnove *srbdbc-* deminutiv je na *-ьce: srdašce* (Vuk) = *sfdakce, sȑdahce.* Pridjevi na *-ьn* > *-an srčan* pored *srdačan, -čna,* oba od *згъаьсъпъ,* bug. *sārdečen,* ali različitog fonetskog razvitka različita značenja, prvi »animosus, kuražan«, drugi »herzlich«; odatle *rasrčan* »jako srdit«; prvi može imati značenje koje i *srce* kao »središnji elemenat nečega« u imenu biljke *srčano zelje* »artemísia abrotanum, Stabwurz«. U tom značenju je pridjev *srčan* poimeničen u ž. r. *srčana* (Vuk, Boka) »srdòbolja, saradža (Srijem)«, sa *-ica srčanica* (Vuk, Donja Podravina, Vinkovci, Đakovo, Nova Gradiška, Boka) »1° sovra, direk u kola koji drži osovinu jednu za drugu, 2° klin u prednje osovine koji prolazi kroz osovinu, 3° glavna krvna žila, 4° srdebolja (Srbija, Boljevac), 5° a) biljka leonurus cardiaca, b) potentilla tormentilla, c) plantago, d) verbascum thapsus«, na *-ik srcànïk,* gen. *-ika* »trava od srdobolje« = na *-jak srčenjak,* gen. *-aka* (Lika) = na *-jaca srčenjača* (Dalmacija) »1° klin gvozdeni, 2° bolest kod nule djece«; na *-enica srčemca* »1° sovra, 2° trbušna bolest«. Na *-ka srdačka* f = *srdačke f* pl. (Kosmet) »cijev u tkalačkom čunku«. Na *-tka srčika* »1° srž, 2° jezgra, 3° vrsta jabuke«. Denominali na *-iti nasrčiti* (Kožičić) pored *nasrčiti, nasrčīm* »rasrditi«. Nejasna je veza rum. *sîrg* »žurba«, koju Miklošič stavlja u vezu sa *srce,* sa stcslav. *osbrđije* > rum. *osîrdie* »Eifer«, odatle na *-ujç a sirgm* »požurivati«, na *-eh* > *-ealā sîrguialā* »žurba«, na lat. *-entia* > *-ință sîrguință* »marljivost«, s pridjevom odatle na *-osus* > -os *sîrguincios* »marljiv«, *desîrg* = *degrabă* »žurno«. Sufiks *-će* u *srce* ima kao i u *sunce* ne toliko deminutivnu koliko afektivnu vrijednost. Za nj se ne nalazi paralela u baltičkoj grupi, samo za praslav. *srtd-* u značenju »srce«: lit. *Sirdis* »srce, jezgra, Mark von Baum, Kernholz«, lot. *sirds, sef de* »isto«. le. je korijen **kerd-/*kerd* »srce«, koji se nalazi u arm. *sírt,* gr. κηρ, καρδία (odatle internacionalno *kardiolog),* lat. *cor,* gen. *cordis,* stir. *aide,* got. *kairio,* nvnjem. *Herz.*

*Lit.: ARj* 7, 642. 13, 251-60. 16, 193-245. 292-97. *Elezović* 2, 261. 263. Hraste, *JF* 10, 40. Hamm, *Rad* 275, 40. Aleksić, *NJ 4,* 89-90. *Miklošič* 292. *SA* 124. *Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 534. *KZ* 43, 317. *Mladenov* 623. *Trautmann* 302. *W P* 2, 423. Meillet, *RES 6,* 40-41. *Prace Baud.* 1921, 1-3. (cf. Bělic, *JF 2,* 336). Vaillant, *RES* 12, 90. *Tiktin* 1096. Specht, *KZ* 62, 140. Buga, *JRFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Bòùacf* 412. Hirt, *IF* 31, 13. Krähe, *IF* 52, 71. Šanskij, *Etimologija* 2, 1962, 7-1-77.

srč m (Vuk) = *srč* f = *strž* m (Imotski, Drsník, Kosmet, otoci) = *starz* m (otoci) = *stīž* f (Crna Gora) = (s gubitkom *t* u suglasničkoj grupi *str,* upor. *Sracimir* pored *Stracimir* > *Stratimirović) srž* f (Vuk) = *srš* f (s gubitkom sonorizacije u dočetku) »1° hrast, 2° (imenica f) sȑčika, Mark des Holunders, 3° *(srž* u čiru, metafora) pus«. Upor. brus. *sírízen* m »Geschwür«. Pridjev na *-en starzeń* = *stržen* »(h)rastov«. Odatle *strž'evina* (Kosmet). Izvedenica na *-tka srčika* znači »1° Mark des Holunders, 2° jabuka«. Pored ovih oblika postoje još slovenski oblici *svfg* i *svfž,* koji nastadoše unakrštenjem sa *kvrga* (v.) i *hrga* (v.). Od *srč* ima Vuk pridjev na *-ev srčev* = *strčev,* f *-èva* (Kosmet, ~e *grede),* poimeničen na *-ina srčevina* (Crna Gora) = *srčevina* (Kosmet). Oblici s dočetnim *-č* > *-š* пчiaгe se samo u hrv.-srp. Ovamo još na *-aja stržaja* f (Hrvatska) »končići na kraju vinove loze«. Za oblike na *-ź* nalaze se paralele u stcslav. *strbša, s1гєѓem* »medulla«, slov. *stržen,* s izvedenicama, češ. *stržeň,* ukr. *strýžen,* brus. *stryzeň,* vrus. *steržem* »Mark«, i u stprus. *strigeno* »mozak«. Riječ je prema tome baltoslav. i praslav. **stng-enb.* Upor. još toponime *Stržin* m, *Stržino, Stržná glava* (vrelo, Kosmet). Suglasnik *-ı* u *srč* i *srčika* mjesto *-i* objašnjava se unakrštenjem sa *srce* (v.). Upor. slov. *sfdek* »Holzstern« pored *svfg* m, *svfž* f i *streika* »Baummark«, *svržíka* »Baumknorren«, s pridjevima *svŕžast* = *svŕžav* = *svržat* »knorrig« i rus. *serdčevina* »Mark eines Baumes, Pflanzenmark«. Hrv.-srp. oblici bez *-en* nastadoše odbacivanjem dočetka *-en,* koji je bio u praslav. **stbrg-em,* zbog toga što se mogao u jezičnoj svijesti identificirati s pridjevskim sufiksom *-enъ.* Upor. i češ. *střež,* gen. *strži* »Mark«. Kod Indoevropljana izvjesno utvrđenih usporednica za ovu riječ izvan baltičke grupe nema. Petersson uspoređuje

avesta *mastaradan* »mozak«, rastavljajući u *mosta i stṛgan-*.

*Lit · ARj* 16, 216. 228. 322-23. 328. 790-91 17, 432-33. *Elezović* 2, 276. 279. *Plėteršnik 2,* 560. 597. 615. *Mažuranić* 1361. *Miklošič* 322. 292. 330. *Holub-Kopečny* 356. Bruckner, *KZ* 51, 222. *Vasmer* 3, 13. *WP* 2, 637. Kalina, *AASF,* ser. 3, .30, 549-51 *Trautmann* 290. *FFF* 4, 114-146. (cf. *JF* 3, 217). *IJb* 4, 214. *RSl* 8, 301. *LUĀ,* n. f., avd. l, sv. 18, br. 2. (cf. *IJb* 10, 340). Vaillant, *Slávia* 9, 492-493. Torbiörnsson, *IJb* 7, 120. Schmidt, *KZ* 32, 391., bilj 1.

sȑča f (Vuk) = *sȑča* (Kosmet) = *serča* (18. v.) »parče stakla ili kakvog suda od stakla, staklo, džäm, staklenka«. Na *-e,* gen. *-eta sȉče* n (Vuk) »boca od stakla«. Na tur. *-li* indeklinabilni pridjev *srčali* »staklen«, epitet za *durbin, pendžer* (narodna pjesma). Balkanski turcizam (tur. *sırça)* iz terminologije materijala: búg. *sarca.*

*Lit.: ARj* 16, 216-17. 224. *Elezović 2,* 263. *Mladenov* 624. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 704. *Školjić*[1] 571.

sȑdjela f (Dubrovnik, Pelješac) = *srdjelja* = *srdela* = *srdela* (Split, Drvenik) = *srdelja* = *srdela* (Brač) = *serdela* (Vrgada) = *sardjela* = *sardela* (Perast, Bijela, Kostanjica) = *sardela* (Hvar, Rab, Božava, Malínská, Muo) = *sardei* (Ulcinj, arb.) = *sardila* (Račišće) »morska riba ciupea sardina *(sardela mota* ima velike i svijetle skrami; kosteljava je, ima drače)«. Upor. arb. *sardhelle.* Deminutivi na *-ica sardelica,* (disimilacija *r — l > r — n) Sãrdenica,* ribarska pošta Bijeljana kod Lastve; na tal. *-ina sardellna* (Vrbnik, = *saraga).* Naziv je mreže na *-aria > -ara,* mlet. *-era: sardelara* (Božava) = (disimilacija *r — r > r — n) sarđenara* (Dubrovnik, Mljet) = (metateza) *sardèlãna* (Bijela, »kojom se zakoli ili agera«; Muo, »ili svićarica«) = *srdèlãra* (Račišće, Hrvatsko primorje) = *srdjelara* (Božava) = *sardei era* (Vrbnik) = *srdèlãra* (Budva, »ima senjáli, velika pluta, svaki senjal ima ri**ć**elu od tri paša«) = *sardelara* (Špič). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva na *-ellus* od *sarda* (od *Sardinia)* iz ribarske terminologije. Odatle i augmentativ na lat. *-o,* gen. *-onis > -un: sardun,* gen. *-una* (Perast, Kostanjica, Muo; »mali sardun zove se šílj«, Makarska) = *sardun* (Parčić) = *sardun* (Krtole) = *sardun* (Malínská: »modra riba selica, ne ide na dno; nalači sardeli; dug je i okrugao; po Istri ga zovu *anco* = *iniun, minčan;* lovi se noću; pun vjetar treba za nj; mreža za nj sardunêra«, slov. *srdûn* »Haring«. Na Mljetu i u Vrbniku se zove *sardun* dio krila na mreži zvanoj šabaka ili trakta. Tako i u katal. i u južnoj Francuskoj. Odatle na Mljetu deminutiv na tal. složeni deminutivni sufiks *-dno: srduncin (plutnji ~).* U tom značenju riječ je grčkog podrijetla *sardane.*

*Lit.: ARj* 14, 534. 645. 646. 647. 16, 242. 245. *Plėteršnik* 2, 560. Hraste, *Rad 272,* 25. *SDZb* 10,18. *Juiisić,NVj45,*180. Macan, *ZbNŽ 29,* 207-209. Zore, *APJ 2,* 362. Cronia, *ID 6,* 119. Budmani, *Rad* 65,164. *REW*[3] 7603. 7604a. *GM* 279. Schuchardt, *Bulletí de dialectologia catalana,* Barcelona, 11, 112. Matzenauer, *LF* 19, 247.

Srd m (Dubrovnik), lično omiljelo ime u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima, od lat. *Sergius,* gr. Σέργιος (sirski svetac), odatle u starodalmatskom deminutiv na lat. nenaglašen sufiks *-ulus* u dva vida: *gì > z Serzolus* i prema tome latiniziran primitivům *Sercius* i *Sersius,* sa očuvanim velarom *Sergulus,* odatle na naš sufiks na *-ica Sergoliça* 1339. i primitivům **Srg,* koji je potvrđen u imenu predjela krša *Srgovica* (Dobrota), i u *Sergha f* (1348). U Dubrovniku je naš najstariji oblik glasio prema dalm.-rom. **Serzu > *Sfz,* odatle prezime *Zrbzovikb* (1253). Oblik *Srđ* = *Srtgb* je polovičast latinizam sa *đ < gı.* Dalm.-rom. *g <* lat. *gi* može se upoređivati sa gr. αιγιαλός (v.).

*Lit.: ARj* 16, 245. Jireček, *Romanen* 1, 57.

srebro n (Vuk) = (disimilacijom *r — r > l — r,* kao u *lebro* za *rebro) slebro* (Vodice), ie., baltoslav. i praslav. *swebro,* »1° Silber (s kojom je riječi u prasrodstvu), srma, đumiš, 2° novac«. Pridjevi na *-ьn* i na *-en srebrn — slebaran,* f *slebrna* (Vodice) pored *srebren.* Poimeničen na *-īk srebrnik* pored' na *-jak srebrnjak,* gen. *-aka,* na *-jača srebȑnjača* »puška«. Deminutiv *srebàrce* n. Augmentativ na *-uština* (upor. *baruština) srebruština.* S pridjevom *živo srebro* »živa (v.)«. Složenice *srebròkos, srebroljubiv, srebroljubac,* gen. *-tea,* apstraktum na *-je srebroljublje* n. Denominai *srèbriti, -lm (na-, po-).* Neutrum kao nazivi metala *zlato* i *olovo* i kao svi latinski nazivi metala. Poluvokal ь između *sir* očuvao se u ruskomu *serebro.* U baltičkoj grupi pokazuje drugu vrstu disimilacije r — *r > d — r* (upor tal. *armadio < armarium):* lit. *sidabras,* koje nema stprus. *sirablis;* u gotskom kao u nvnjem. je disimilacija *r — r > / — r* got. *silubr,* nvnjem. *Silber.* Tumačenje ovisi dijelom od toga što

se drži prvobitnim oblikom, bez disimilacije ili s njom. Prema jednom mišljenju je složenica u kojoj je prvi dio u vezi s imenicom gr. σέλας »sjaj«, a drugi je glagol *bner- »nosim«. Prema Hehnu potječe od imena pontskog grada Σαλύβη > Ἀλύβη u Ilijadi. Prema Budimiru je riječ pelastička. Prema Ostini i Macheku pred-ie. Svakako je· baltoslav. i germanski kksem za razliku od lat. *argentum,* kelt. *argante-,* gr. ἄργυρος, arm. *arcath,* avesta *anzata,* sanskr. *rajatam,* koji predstavljaju leksem drugog podrijetla. Nema zajedničkog ie. naziva za srebro i zlato.

*Lit.: ARj l,* 642. 16, 246-58. *Miklošič* 336. *Holub-Kopečny* 357. *Bruckner* 511. *Vasmer 2,* 613. *Mladenov* 605. Budimir, *IG í,* 1-2. 235-261. Meillet, *BSLP* 32, 55. Oštir, *Razprave* 8. Uhlenbeck, *PBB* 20, 43. (cf. *AnzIF* 7, 100). 26, 308. (cf. *AnzIF* 15, 106). Machek, *LP 2,* 148. Mikkola, *IF* 6, 350.

sresti, *-tem* pored *sretnem* pf. (Vuk) *(pre-, pri-, sa-, su-)* = *srês, sretnem* (Kosmet) = (j ekavski) *srjesti* = (ikavski) *(su)sristi,* prema impf, *sretati (se), -ām (pre-, su-) i srètnut* (Kosmet), *sùsretnutì (se), -em* »obviam fieri, begegnen«. Iterativ se pravi duljenjem *srijètati, srljetam* pored *srijećem* (Vuk). Nije općenit glagol u hrv.-srp. Zamjenjuje ga *sastati (se)* (ŽK, hrv.-kajk.). Sadrži prefiks *sɛ-* (v.) u značenju »dobar«, ali ne dolazi bez prefiksa (upor. *-četi).* Postverbal *susret,* s pridjevima *susretljiv* i *predusrètljiv,* koji su prevedenice (calques) od njem. *zuvorkommend.* Radne imenice na -бе od part. perf. akt.: *srêtalac,* gen. *-aoca, sretilac,* gen. *-ioca.* Prilog *na susret, u susret.* Apstraktum na *-itina* također od part. perf. akt. *sretaoština.* Stara je izvedenica s pomoću *-ıa: susreća* (Vuk), *sreća* f (Vuk; tako i u ikavskim narječjima) *(ne-)* = *srića* (Hrvatsko primorje) *(ne-)* »Glück«, odatle pridjevi na *-ьn > -an sretan (ne-)* = *srican (ne-},* *nesretnjf* (Timofc-Lužnik) i poimeničenja na *-ik (ne)sretnik* m prema f *nesretnica, nesretnjica, -njih, -njić* (Vuk). Riječ *sreća* se posuđuje. Madžari posudiše *szerencse* (16. v.), Rumunji *strînste,* danas u pučkom govoru *trişte* f (16. v.). Taj je oblik nastao iz prvoga ispadanjem početnog *s-,* zbog toga što postoji u rum. ista riječ i s prefiksom *raz-* (v.) *răstrişte* »nesreća«, kako ni u jednoj slavini. Odbacivanjem toga prefiksa izgubilo se i početno *s-,* s kojim se slio. Grupa *nştr* izgubila je *n* kao *gîsca* iz *gtnsca* »guska« (v.). Madžarski i rumunjski slavizam važan je za prosuđivanje samoglasa *e* u *sreća.* Taj je mogao nastati iz palatalnog nazala *į,* koji se nalazio u prezentu **sbrįšto* prema infinitivu **s bręsti.* Oblik *srića* pretpostavlja prema tome izvedenicu od infinitivnog *svret-,* a *szerencse* i *strînşte* od prezentske osnove **srent-.* Ovamo ide s prefiksom *obobrěsti, obreštc* = *obresti, obretem* »invertire«, koji je kod nas rusizam u istočnom književnom govoru. Samoglasnik *e* u *sresti, obresti* nastao je od "k, a taj od dugog ie. *e.* Praslav. je korijen *r«i-, koji se nalazi u slov. *srečati, sreča,* bug. *sreštam, srešta,* češ. *střetnouti se,* polj. *sratać,* rus. *vstretitb.* Možda je srodno s lit. *rasti, randu* = lot. *rast* »naći«. Od drugih ie. jezika za uporeĎenje daje gr. ευρίσκω za *obresti.* Zbog toga se pretpostavlja ie. korijen **ųer-,* u prijevoju **ur-et, -nt.*

*Lit.: ARj* 7, 667. 8, 80. 11, 505. 716. 12, 142. 14, 665. 16, 258-64. 283-90. 17, 57-61. *Elezović* 1, 459. 2, 262. Vuković, *SDZb* 10, 402. *NJ* 1, 100-110. 129-143. (cf. *IF* 12, 307). Ivšić, *NVj* 18, 667. si. (cf. *RSl 4,* 295). *Miklošič* 278. *Holub-Kopečny* 357. *Bruckner* 534. *Mladenov* 606. *WP* 1, 280. 2, 367. Barić, *Alb.* 1, 89. *Tiktin* 1307. *Boisacq*[3] 1ili. Moskovljević, *NJ 2,* 271-273. Machek, *ZSPh* 7, 378. Vaillant, *RES 9,* 183. Cronia, *JF* 7, 69-110. Baudouin de Courtenay, *IJb* 23, 310. György, *Nýt* 3, 280. Brugmann, *IF* 30, 376. sl. Horák, *ASPh* 12, 299.

sȑg m (Vuk) = *srk* (Kosmet) »přemet (v.), motka u kući ili pred kućom za vješanje rublja, haljina«. Turcizam (tur. *štrik* »Stânge«) iz terminologije kućnog oruđa. Nema veze s rum. *sire* (v.), ni sa *sȑgati se, -ãm* (Vuk) »sleći se«.

*Lit. : ARj* 16, 291-92. *Elezović 2, 262.* Skok, *Slávia* 15, 494., br. 706. *Miklošič* 293.

srijeda f (Vuk) = *srêda* (ŽK, Kosmet; čakavski akcenat ne poklapa se sa štokavskim; čakavski pretpostavlja poimeničen određeni pridjev ž. r. fcao *lijepa* = ekavski *lêpã* — ikavski *lípa,* štokavski poimeničen neodređeni pridjev kao *lijepa.* = ekavski *lepa* = ikavski *lipa)* = *srida* (Vodice), sveslav., praslav. **serda,* »1° Mitte, sredina (stcslav., Vodice), 2° mercredi, τετάρτη« = *sréde* f pl. (Buzet, Sovinjsko polje) kotačić od kože između ročníka i čepića na cijepu«. Nije praslav. podrijetla (iako je sveslav.) u značenju 2° kršćanska izvedenica od *média hebdomas* ili got. *midja wiko,* stvnjem. *mittazuecha* (prema Rohlfsu i Kranzmeyeru u gotski došlo iz grčke tradicije, kao naziv srednjega sedmičnoga dana između utorka i četvrtka kida brojčani sistem sedmičnih dana grčkog podrijetla. Pridjev na *-nj sredanj, -dnja* = *srednji (o-)* pored *srMnjī* =

*srìdnji* (ŽK), poimeničen na *-jak posrídnjak,* gen. *-jaká* (Vodice) »uže kojim se povezu kola sijenom natovarena po širini«, pridjev od imena dana na *-ьn* > *-an srìjedm* (~ *sajam,* Hrvatska, Zagreb), neodređen *posredan (ne-"),* poimeničen na *-ik posrednik* (hrvatski pisci 16—18. v., usp. rus. *posrédstvennyj', posrednik},* na -osi *neposrednost.* Na *-iça srèdica* (Dubrovnik) »1° medulla, srce, 2° salata ona iz sredine«; na *-ina sredina* pored *sredina* (Vuk) »milieu«. Na *-lo srijed,* gen. *srijeda* (Vuk) »srednja duga u buretu«. Apstraktum na *-stvo sredstvo, posredstvo,* jedan i drugi iz ruskoga. Na *-ište srediste* »focus« (iz češ. *stfedišté),* s pridjevom *središnji,* poimeničen na *-ica središnjica* f. U antroponimiji hipokoristik na *-oje Sredoje* m. Denominali na *-ovati, -ujem posredovati, -ujem,* s glagolskom imenicom *posredovanje* (usp. rus. *posredničatb).* Prijedlozi *sred, isred* (16. v.) = *izasred* (.17. v.), *nasred, odsrěd* (Kosmet), *sasrêd,* odatle *sasredni* (Popović) »koncentričan«, *posred, usred, sredi* (narodna pjesma, *-i* iz lokatīva sing.). Prilozi *na (po') sred srede* (Kosmet, ŽK), *u srijedi, na sredu* (Kosmet) »javno, uoči«. Složenice: od sintagme sa *srijeda* (= što je u sredini) *sredoposni, sredopošće* (Crna Gora), *sredòrusa* »po Uskrsu četvrta srijeda« (glede drugog dijela v. *rusa); sredozemni, sredozemski, Sredozemlje, sredòzīmnī* (Vuk, ~ *mjesec), sredozīmci,* gen. *-māca* »sveci prvoga i trećega februara«, *sredokraća* »centrum« (za drugi dio v. *kratak}, usredotočiti* (neologizam iz rus. *usređotoči/valtb), usredsrijediti,* prema imenici *sredsrijeda* f (Crna Gora) »središte«. Slog *srě-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kao što dokazuju bug. *srjada* pored *sreda,* polj. *środa,* rus. *screda.*

*Lit.: ARj 4, 22.* 121. 7, 510. 641. 8, 7. 11, 16-18. 14, 665. 16, 264-81. 299-305. *Elezović 2,* 20. 261. Ribarić, *SĐZb 9,* 182. 193. *NJ* 1, 186. Ivšić, *JF* 17, 121. si. *Miklósié 292. Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 534. *KZ 42,* 48. *Mladenov* 605. Buppacher, *Die Namen der Wochentage in hal. und Rätoromanischen* 1948. Stender Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). Specht, *KZ* 62, 140. *Boisacq** 412-413. Melich, *ZbJ* 212-217. (cf. *RSI 2,* 265). Maretić, *Savj* 98. 141. 167. Budimir, *Rad* 309, 89-90. Putanec *Slovo 13,* 148. 169.

**Srijem,** gen. *Srijema* (Vuk) = *Śrem,* gen. *Srêma* (ekavski) = *Srîm,* gen. *Srima* (ikavski), danas horonun. Etnik na -бс *Srijemac,* gen. *Srijemca* m prema f *Srijemka* = *Srémac,* gen. *Srémca* m prema *Srèmica* pored *Sremkinja,* deminutiv *Sremičica.* Pridjevi na *-bsk srijemski, srèmaZkî.* Madž. *Szerem* iz današnjeg hrv.-srp. ekavskoga ili još vjerojatnije iz *Sremt,* njem. prema kllat. *Sirmien.* Slog *srě-* nastao je iz likvidne metateze vlat. lokativa **Sermi* (upor. *Sermenses* na natpisima) < **Sïrmïi* (rodno mjesto cara Proba). Prvobitno je to toponim, ime velikog rimskog grada na mjestu gdje je današnja *Mitrovica,* koji je propao u 4. v., a ostalo samo slavensko naselje oko crkve *sv. Dimitrija.* Bio je i glavno mjesto slavenske županije prije dolaska Madžara, odatle *Szerem megye* »meda grada Srijema«. Preko županijskog grada pretvorio se rimski toponim u horonim. Ime je predrimsko. Nameće se upoređenje sa *Sirmio,* gen. *-onis* na Gardskom jezeru *(lacus Benacus),* danas *Sermione,* grad koji leži na poluotoku ili jezičku u najjužnijem dijelu toga jezera. Horonim *Srijem* je postao preko Turaka balkanski turcizam: *strêm,* gen. *strèma* pored *strèma,* pl. *stremavi* (Kosmet) »konjska kola s arnjevima, konjska pokrivena kola, kočija«. Odatle *stremenjãk* m (ibidem) »neki dio na kolima«. Na *-dzija strémdžija* »kočijaš«, s pridjevom *stremdžíski* (~a *kola),* u bug. bez umetnutog *t sr em* (narodna pjesma) »kočija«, pridjev *sremski, sremdžija,* tur. *serem arabası* (Evlija Čelebija). U selima *Klinovac, Zlokućani, Istok* govori se i čisti turski oblik *serem.* Čini se da se može uspoređivati i *Srima,* poluotok kod Šibenika, odatle *Srimač,* gen. *Srimča,* naš stari naziv za (tal.) *Murter,* etnik *Srimčanin,* 1285. *Srimaz.*

*Lit.: ARj* 16, 305-308. *Elezović 2,* 219. 275. *Mladenov* 605. Radonie, *GG 29,* 72. Skok, *Pojave* 24. 26. Isti, *Slav.* 146. Jurišić, *Rad 293,* 243-51.

**srij**eš m (Vuk) = (s umetnutim *t* u grupi ir) *strijeŝ* (Vuk, Crna Gora) = *stres* (Bolić) »1° birsa, birza«, nalazi se u stcslav. *srešb* »faex«. Drugo značenje ima *sri!* (Vrančić) »2° museus« = *sríš,* gen. *srīža* m (ŽK) = *striš* f (Lika, Liješće) = *srež* m (Vodice) = slov. *srež* »3° jaki mraz zimi, na drveću«. Ta tri značenja idu zajedno, prva dva su metafora od trećega. Drugo značenje ima slov. *srên* = *sfênj* »Gefrorener Schnee, Reif«, rus. *serén* »Reif«, polj. *szron.* Ta varijanta nije zastupljena u hrv.-srp. U sve tri varijante slog *sré-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Dočetak -á je nastao iz *-g* i sufiksa *-ıo* < ie. **sergįo, š-* iz proširenja na s: *-šio* < ie. **sersıo,* dok *sren* pretpostavlja **sernos.* Korijen je baltoslav. Upor. lit. *šerkšnas* »inje«, *šarma* »givre«. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie.

korijenu *ker- raširenom u baltoslav. sa s *kers~, u slavinama na g.

*Lit.: ARj* 16, 307-08. 741-42. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklósié 293. 294.* 318. *Holub-Kopečný 359.* Bruckner, *KZ* 45, 21. 238. *WP* 1, 409. 2, 705. Vaillant, *RES 26,* 132-133. Zubatý, *ASPh* 15, 480. (cf. *AnzIF* 4, 143). Scheftelowitz, *KZ* 53, 268. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Hirt, *PBB 22, 232.* Liedén, *PBB* 15, 516. *Boisacf* 840-841.

**srîtva** f (Lumbarda, Pavlinović, Poljica) »crvena trava, beskorisna biljka, troskot (Korčula)«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od n pi. *serta,* sing. *šertum* (od *serére).*

*Lit.: ARj 16,* 290. 309. Kušar, *NVj 3,* 338. *REW*[a] 7844.

**srkati,** *sŕčem* (Vuk) i *srkám* impf. (Crna Gora) *(iz-, na- se, po-) = srkat, sŕćem* (ŽK) prema pf. *-srknuli, sfknēm (od-, pri-},* iterativ na *-va- posrkívati, -ām, -srkujēm,* deminutiv na *-Mati srkùtati, srkučēm,* sveslav., praslav., »sorbSre (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Postverbal na -SÄ *sŕčak,* gen. *-čka* m (Vuk, *~ rakije)* »što se jedanput srkne«. Od osnove stvara se dupliciranjem nova onomatopeja *sŕke sŕke* (Kosmet) »oponašanje srkanja«. U narječjima postoji sa *b* mjçsto *k srebati, -am* (Vodice, Istra, Cres), slov. *srbati, srebati,* bug. *sărbam.* Sa *k* i u češ. *srkati,* polj. *sarkać,* Upor. arb. *surbonj.* Izmjena *k* / *b* objašnjava se onomatope j skim podrijetlom. Onomatopejski korijen **srbh-* je ie., baltoslav. i praslav.: lot. *strebt, strebju.*

*Lit.: ARj 4, 23. 7, 642.* 16, 309-10. Radojević, *NVj 34,* 380. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Elezović 2,* 481. *Mladenov* 605. 623. *Miklošič 292. Holub-Kopečný* 348. 356. *Bruckner* 481. GM 139. 396-397. *Boisacq*[3] 844. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. *WP 2,* 704.

**sŕklet m** (Vuk, narodna pjesma; *učiniti na koga srklet,* Bosna i Hercegovina) = *sakiet* (Vuk, *izdati, činiti* ~, Kosmet) = *crklet* »1° ein drohender Befehl, jussus, 2° tegoba, nelagodnost, dosada (Kosmet, subjekt uz *faca me),* 3° nervoza (Bosna i Hercegovina)« = *seklet mu je do* »stalo mu je do«. Na tur. *-li srkletli,* indeklinabilni pridjev, »nervozan«. Denominal na *-isati sakletisat se, -išem* (Peć, Kosmet). Možda ide ovamo i *sekljàti se* (Crna Gora) »vrpoljiti se, mučiti se«. Balkanski turcizam *(sıklet)* iz psihološke terminologije: rum: *sielet* »Beschwerde«, ngr. σεκλέτι.

*Lit.: ARj* 1, 826. 16, 310. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 707. *Tiktin* 1422. *Elezović 2,* 195. *Školjić** 571.

**srljati,** *-am* impf. (Vuk) *(is-* Lika; *na-)* znači isto što i *sŕtati, -tem* pored *-tam* (Stulić, *~ u propast) (iz-, na-, po-), snati na koga (na-)* impf, prema pf. *srnuti, srnēm (iz-, na-, po-),* iterativ na *-va- isrnjívati, isŕnjujem* pored *-njivãm,* samo s prefiksima *(na-)* pored *nasrnivati, -ujem, nasrtivati, -ujem* »juriti« = (s umetnutim *t* u grupi *sr) strljăt (se), -am* (Kosmet) »pästi, srušiti se«, s prijenosom analogijskim *č* iz prezenta u inf. *nasrćati, nasrčem, nasrćivati, -čujem.* Pridjevi na *-ljiv nasrtljiv* (Vuk), na *-it nasrtit.* Postverbali: *nasrt* m, *nasrta* f. Apstraktum na *-oj nasrtaj* (Lika). Radne imenice na *-äc nasrtač,* gen. *-oca* prema f *nasrtača;* na *-nik nasrtnik,* na *-alo nasrtalo* m prema f na *-ica nàsrtalica* (Lika). Prilog na *-ice nosnice* »nasatice, porebarke«. Nalazi se osim u hrv.-srp. štokavskom još samo u bug. *posama.* Oblici sa *lj* mjesto í nastadoše možda unakrštavanjem sa *hrliti (v.)* i *srtati.*

*Lit.: ARj 4, 23.* 7, 641-45. 11, 18-20. 16, 310. 313-14. 324-25. *Miklošič* 294. *Mladenov* 497.

**sŕma** f (Vuk, Kosmet, Bosna) »najčistije srebro«. Indeklinabilni pridjev na *-li srmàli* (epitet uz *košulja,* narodna pjesma) = *srmajli* = *srmari* (Dalmacija, epitet uz *marama), -lija srmàlija* (epitet uz *puška)* = *srmajlija.* Razne složenice: *srma-džuzdān* »kao kesica od srebra za zapis«, *bakani-sŕma, sŕma-jelek* (Kosmet), *sirbma* = *sirma* (1419) »1° isto što srma, 2° (Posavina) remenci od kozje kože za prepletanje opanaka«. Pridjev na *-en sirmena haizma* (Aleksandrida). Balkanski grecizam (stgr. σύρμα »robe traînante«, apstraktum od σύρω »vučem« > biz. »filigrane, Goldsilberdraht«) : rum. *sîrmă* »Silberfaden«, bug. *sarma,* pridjev *sărmen, sănnalija,* arb. *serme* pored *s erma,* cine. *sîrmă* »svila«, tur. *sırma.*

*Lit.: ARj* 15, 55. 16, 310-11. *Elezović 2,* 263. *Mladenov 623. Tiktin* 1435. *GM* 382. *REW*[3] 8505. Novaković, *ASPh* 31, 476-477. Vasmer, *GL* 133.

**srna** f (Vuk) = *sfnja* (Kosmet, *nj* mjesto *n* prema *srnjak)* prema m *srndać* (glede *-dać* v. *crvendać* i bug. *srãndák* m prema f *sarna)* = *srndać* (Kosmet) = na *-ьc sŕnac,* gen. *-nca,* slov. *srnec* = na *-jak srnjak,* gen. *-aká* (Hrvatska), baltoslav.j sveslav. (osim ruskog) i praslav. **$ьвna,* »caprea«. Pridjevi: na *-in sŕnin,* na *-eti* (analogijom od *jagnjeći,* v.) *srneći.* Deminutiv *sŕnče,* gen. *-eta.* Kao *teletina* na *-etina sŕnetina.* Pridjev *srneći* pretpo-

stavlja *srne, gen. *srnela, upor. toponim Srnetica (Bosna), koja se uporeďivala sa Sarnade ili Sarnade (po drugom čitanju). Na -avä srnava, ime kravi, na -ka srnka (ŽK), ime kravi. Potpuna je usporednica u lot. sirnas »isto«;, stprus. odstupa u sufiksu sirms »jelen«, koje se slaže s lat. cervus, a lit. s umetnutim t stirna. Suglasnik s je nastao od ie. palatala k u koiijenü *ker- »vršak na tiielu rogate životinje«, proširen formantom n, koji se nalazi i u njem. Hirn i Horn. Upor. stvnjem. hirus, danas Hirsch i nepalatalni korijen u prijevoju sa sufiksom -ya *korva > krava (v.). U kambrijskom (Wales) isti prijevoj carro znači »jelen«.

Lit.: ARj 16, 311-14. Elezovii 2, 263. Miklošič 294. Holub-Kopečný 348. Bruckner 482. KZ 43, 313. Mladenov 623. ZSPh 3, 189. Prusík, Krok (cf. AnzIF 4, 143). Iljinski, TiŽ 4 (cf. IF 46, 374). Boisacq[3] 437.

srp m (Vuk, Kosmet, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *$ъгръ, »faix«. Poimeničen praslav. pridjev m. r. na -ьn > -an Ą—io > j srpanj, gen. -pnja (se. mjesec, Dubrovnik, hrv., ~ mali i veliki) »(mali ~) juni, (veli ·—·) juli«, tj. »mjesec žetve srpom«, upor. srvnjem. hawersnit; rukom dopisano u tekstu kalendara glagoljskog prvotiska brevijara iz 1491. za juli mali tráven (s)arpe(ri), za august (ve) l (i) (sharpen ali... = sörpanj (Brusje, Hvar) »juni«, hrv.-kajk. srpen pored jakošćak (ŽK) = jakopovščak (Habdelić) = jakopovčak (Jambrešić), od sv. Jakov = jăkovlja f (ŽK). Taj se naziv nalazi još u bug. sărpen »august«, stcslav. згърепъ i češ. srpen (14. i 15. v.), polj. sierpień, rus. šerpėm. Deminutivi: biljka sŕpac, gen. -pea (ŽK) = sřpac, gen. -pea (Dubrovnik) »betonica officinalis«, na -bk > -ak sŕpak, gen. -pka »1° mali srp, 2° nekakva trava« = sfpak, gen. -pka (Drsnifc, Kosmet) »šumska zeljasta biljka nazupčana, upotrebljava se za mašćenje pređe«. Od sintagme na -ica nasrpica »posao srpom«, upor. nakosica (v.). U baltičkoj grupi lot. sirps m, sirpe ţ, gr. αρπη, lat. sarpio, sarpa, predstavljaju ie. korijen *ser-, koji se nalazi u same, sarculum »Jäthacke«, proširen formantom p, dok je u sanskrtu srní »srp« proširen na и. Riječ srp je ie. poljoprivredni termin za alat.

Lit.: ARj 7, 644. 16, 317-22. Maretić, NVj 5, 241-53. Elezović 2, 263. Jagić, ASPh 31, 551. ASPh 2, 716. Jonke, Rad 275, 69. Samšalović, NVj 33, 200. si. (cf. IJb 11, 764). Miklošič 294. Isti, MN 54. Holub-Kopečný 348. Bruckner 489. Mladenov 624. WP 2, 501. Trautmann 260. Zupitza, KZ 35, 264. IF 12, 462. 18, 527. (cf. KZ 47, 290-291). Lidén, KZ 56, 217..Uhlenbeck, PBB 27, 121. Scheftelowitz, KZ 54, 248. Veckenstedt, ASPh 3, 722-726. Schröder, IF 17, 463. sl. 18, 527. Boisacq[3] 81. Stefanie, Rad 285. 62. Matić, НУ 1, 13-16. Dulčić, HJ 1, 60. Spaho, GIZM 42.

srsi m pl. (subjekt: srsi me prolaze, podilaze) — srhovi me prolaze (prema Miklošiču hrv. singular je potvrđen u čak. serh m »drhtaj« i slov. sfK) »brivido di febbre«. Augmentativ na -ina seršina (Vrbnik) »lakša groznica«. Up'or. prezime na Krku Seršić. U slov. ima ova riječ, koja u hrv.-srp. životari samo u pomenutom izričaju, potpunu leksikologijsku porodicu: glagol sršati »wollartig sein (subjekt lasje)i, nasršiti se »die Federn streuben«, pridjev usrhel, strhel. Zastupljena je i u ostalim slavinama. Baltoslav. i praslav. je *swhb i ima u istočnom litavskom potpunu paralelu sfšas »Schauer«, što je prijevoj od lit. šiurkštus, šiurgždius »rauh, hart, grob«. Suglasnik -h je prema toj usporednici nastao iz s, bez kojeg dolazi u lit. u šerys »Borste«, lot. sari pl. »isto«. U stcslav. zastupljena je sa í i sa sufiksom -tb u srbstb »Haare«, češ. srst, polj. sierść, rus. šerstb »Wolle«. Upor. lit. šerstis »Haare« i stvnjem. hursti. Kao metafora ide ovamo Vukov glagol stršiti, strši impf, (subjekt kosa) »naježiti se, erigere comam«, nasŕšiti, nasršīm (Baraković, Pavlinović), upoi. češ. sršeti, s umetnutim t u suglasničkoj grupi sr (tip straniata) i bez t kod Marulića Judita 4, 259. telo srsi mahom (izraz za Zidove koji su se prestrašili), nasršiti, -im = nasršiti (Dalmacija, Pavlinović, za asimilaciju s — š > í — š upor. fr. chercher). Stulićev nasršati se nepouzdan je. Upor. slov. sršati. Prema nejezuriti se stvara se (na)-sršuriti se (Lika, Rijeka) ; nasrhnuti, -em, koji znači isto što nasršiti, slaže se sa stcslav. vtsnhnpti »erigi«. Kao dalja metafora ide ovamo postverbal srh (Brač) »1° spigolo o angolo d'un cantone (Parčić), 2° (brodski termin) linija gdje se gornji rub palube siječe s vanjskom oplatom ili bokom«. Početno s- je nastalo iz ie. palatala k u korijenu *ker-, proširenom na s »Borste, steife Haare, rauh«. V. kostrušiti se.

Lit.: ARj 7, 663. 674. 14, 867. 16, 298. 322-24. 768. Parčić 949. Miklošič 293. Holub--Kopečný 348. 'Bruckner 490. WP 1, 427. Trautmann 305. Schmidt, KZ 32, 388. Ehrlich, RSI 4, 260. Boisacq[3] 497. Sürterim, IF 25, 65.

sŕšljen, gen. -ena m (Vuk) = stršljen (s umetnutim t kao u siramata) = (unafcrštenjcm sa oštar »oštar«) ostršen (ŽK), ie., baltoslav.,

sveslav. i praslav. *$ьгпепъ, »crabro, Hornisse (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Mikalja i Stulić imaju još *strmĕl)* (Dubrovnik, i sa značenjem »2° otok od uboda stršena«), sa sufiksom *-elj* kao u *brzelj, smrdelj, Bokelj* (u posljednjem je lat. podrijetla *-ellus).* Glede *m* u *strmĕl]* upór. *сьтеі'ъ* i *Hummel.* Upór. još *serien* (Vrbnik) »crvić«. Dočetak *-íjén* prema *-šen* u ostalim slavinama nastao je unakrštenjem stcslav. *зігъсьіъ* + *зігъсепъ.* U baltičkoj grupi lit. *širšuo* »Wespe« pored *širšuonas, širšys* itd., lot. *siřsins, sirsenis* »Hornisse < stvnjem. *hornul«,* lat. *crăbro* < **crasrō.* Suglasnik s- je nastao iz ie. palatala *k* u korijenu *ker-,* koji je u *krava* i *srna,* ovdje proširenom na s *(-šljen* je asimilacijom iz *-sljen).* Glede dalje srodnosti v. *srh.*

*Lit.: ARj 14,* 867. 16, 323. 324. 768-69. *Miklósié 293. Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 490. *WP* 1, 407. *Trautmann* 305. Kalima, *IJb* 21, 326. Zubatý *RSI 2,* 4. Vasmer, *ZSPh* 2, 57. *RSI* 4, 159. Uhlenbeck, *PBB* 35,174. Vaillant, *Sićana* 9, 492. Specht, *KZ* 59, 247. 248. Leskien, *IF* 28, 137-138. Osten-Säcken, *AnzIF* 28, 36. 33, 201. Pedersen, *IF 5,* 53-54. *Boisacf* 438-439.

stabanj, gen. *-bnja* m (Varoš, Slavonija) »drveni sud u koji se meće pepeo«.

*Lit.: ARj* 16, 329. *ZbNŽ* 24, 28. 54.

stàbar, gen. *-bra* m (Vuk, Crna Gora) »Baumstamm, stablo (sinonim koji je istisnuo staru riječ)« = *stabăr,* gen. *stábra* (Vodice) »stup« = slov. *sieber,* gen. *-bra* »Säule, Pfeiler«, baltoslav., stpolj. *steber,* praslav. kao stcslav. *stzbri,.* Deminutiv na *-ič', stabric* (Vodice) »1° mali stup, 2° sličan zarez u uho ovce kao znak za raspoznavanje«. Na *-ka stàbãrka* f »1° stap, bučka, bućka, 2° (u pecari za rakiju) badanj kroz koji je provučena kazanská lula«. U toj riječi početno *s-* bilo je shvaćeno kao nepotreban prefiks. Zbog toga je odbačen u *tabarka* f. Poklapa se potpuno sa baltičkim usporednicama: istočno-lit. *stuburas,* lot. *stuburs* »Baumstamm, Pfeiler«. Kako ta usporednica dokazuje, α je nastao iz ъ, a taj iz ie. *u* u ie. prijevoju **stů- : *steu-* »stossen, schlagen«, v. *taknuti,* njem. *Stock* i *taptati.* Taj korijen bio je proširen formantom *b* ili *bh* i starim sufiksom *-r,* upor. stisl. *stufr* »Stumpf«, norv. *stūv* »stablo«, ags. *stybb* »isto«. [Usp. i pod *stobor].*

*Lit.: ARj* 16, 329-332. 17, 926-27. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 320. Śląski, *PF* 10, 319. si. (cf. *IJb* 12, 300). Trautmann, *Festschr. Bezzenberger* 167-168. (cf. *IJb 9,*193).

stablo n (Vuk) = (s metatezom *st* > *tš* > *c* kao *caklo* za *staklo) cablo* (16. v., kod pisaca), sveslav. i praslav. *sublo,* »1° caulis, 2° hrek«. Unakrštenjem s *debeo* (v.) *stéblo* (ŽK), slov. *steblo* »isto«. V. glede promjene sufiksa *stàbar,* gen. *-bra* (Vuk) < stcslav. *зІъЂгъ.* Deminutiv na *-ić cablić,* na *-će cabalce.* Na *-ika stabljika* (Srijem, Vuk) »caulis« pored *stabaljika (a* je od kolektivnog oblika) pored *stabadljika,* s *d* koji je prema Tomanoviću od unakrštenja sa *badrljica.* Augmentativ na *-ina stabilna* »kukuruzno stablo«. Kol. na *-je* stcslav. *sublije* (pored *steblije)* > *stabalje* n. Riječ je kulturna. Posudiše je Rumunji *stebla, stíhla,* sa zamjenom *e I i za.* palatami poluglas. Upor. lit. *stipti* »1° steif werden, 2° (metafora) umrijeti«, lot. *stipt* pored lit. *stiebtis* »sich hoch stellen«, *stiebas* m »Stock, Pfeiler, Mast«, lot. *stiba* »batina«, gr. στιβαρός »fest, stark«, lit. *stabarai* »suhe grane«, lot. *stobrs* »Halm«. U ie. korijen **stip-l*stīp-* (lat. *stipes,* odatle *Stipendium* < haplologija **stipi-pendium* > *stipendija, stipendija, stipendist, stipulirati,* njem. *steppen* > *Iprojštēpat /*ŽK/, *Stiff),* varira suglasnik sa *b, bh.* Prema tome je praslav. riječ izvedenica na *-lo* od ie. **stibh-.*

*Lit.: ARj* 1, 752. 16, 328-32. Tomanović, *JF* 17, 207. *Miklošič* 320. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 650-651. *KZ* 45, 45. *Mladenov* 615. *Trautmann* 287. *WP 2,* 648. Siebs, *KZ* 37, 309. Reichelt, *KZ* 39, 48. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Boisacif* 905-906.

stačun m (í406, Zadar, Poljički statut; Ivančićev zbornik: *tržnici od sukan, ki čine stačuni tamni)* »dućan«. Odatle na *-aríus* > *-ar stačunar* (1473, Zadar), pridjev *stačunski* (Poljički statut). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *statio,* gen. *-onis,* apstraktum na *-io* od part. perf. *status,* od *stare,* sttal. *stazzane* »bottega > butiga (v.)«. Toponim *Stačuline* (Split), s našim sufiksom *-ina,* koji upućuje na ruševine (upor. *Crkvine, Manastirine).* Upor. krčko-rom. *stasaun.* Grupa *Ц* > *č* kao u *palača* < *palatia, račun* < *rations* i *Poreč* < *Parentium.* Varijanta sa *st* > *št* i *ti* > *c* kao tal. *stazzane* stari je talijanizam: *stačun,* gen. *-Una* (ŽK, sjeverno-hrv., hrv.-kajk.; 1449. Bosna: *u teh štacunih)* = *štocyn* (Bednja, hrv.-kajk.), slov. *stačun* m pored *štacúna* f. Odatle na *-arius* > *-ar stačunar* m (ŽK, hrv.--kajk., slov.) prema *štacunarica* f, »dućandžija«. Upor. 1394. iz starog Zagreba *unam lopam seu stationem.* Oblici *stačun* i *stačun* mogu potjecali iz iste dobe, iz vremena naime kad su Talijani sa Apenina obavljali trgovačke po-

slove kod nas. Upor. *račun* (v.). Varijanta *štacím* može se objasniti metatezom ir — *tš (stocuri) > št — st (štacun).* Zbog toga i ta varijanta može da potječe iz dalmato-romanskoga. Talijanizam je *stajım,* gen. *-ûni* f *(Rab,* Božava, Lumbarda, upor. krčko-rom. *stajauri) = stađon,* gen. *-oni í* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Split) = *stađun* (Budva, primjer: *plovuća riba ima svoj stađun) — stađun* (Bijela) »vrijeme, hora, godišnje doba« < tal. *stagione < statione.* Učen je talijanizam *stáción,* gen. *-óni f* (Dubrovnik, Cavtat) »željeznička stanica (neologizam, prevedenica, calque)« = *štacijun* m (Crmnica) = *štacijõn* (Kosmet, upor. tur. *istasiori) = (št > či) čtacijun,* gen. *-Una* (17. v.), latinizam *stacija* (Hrvatska, Vojvodina) »1° stanica poštanska, 2° razmak puta, 3° općinska, 4° željeznička« < lat. *statio.* Riječ *stanica* (Bella, Stulić) »ćelija« predstavlja doslovan prijevod od *statio-status = stan- + -ica.* Upor. još arb. *shtatka* (Zatrebač, slav. sufiks *-ka, -a* je član) = *bināri i dērš* (Ulcinj) »drvo što dolazi oko vrata kozi, konablja«.

*Lit.: ARj 2,* 79. 3, 62. 16, 333. 335. 17, 745. *Pleteršnik 2,* 643. Cronia, *ID* 6, 120. *Mažuranić* 1861. *Elezović 2,* 485. Miletić, *SDZb 9,* 261. Kušar, *NVj* 3, 330. *Rad* 118, 17. *REW*[3] 8234. Joki, *Unt.* 93. Štrekelj, *ASPh* 14, 545. Sturm, *ČSJK 6, 62. Miklošii* 320.

stado pored *stado* n (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica sa sufiksom *-do* od korijena *sta-* (v.) »αγέλη, ποίμνη«. Razvitak značenja objašnjava *stad* m »Štand«, na *-гћ > -ak nestadak* »Mangel«, *pristãdãt, -adam* (Kosmet) »pridruživati se«, *postádat, -adam* impf, »umarati se« od pf. *postănut, -em* »umoriti se«, *stādāt, stādam* (Kosmet) »stajati, zapremati« i germanske paralele stvnjem. *stuot* f »Herde von Zuchtpferden« > nvnjem. *Stute* »kobila«, stnord *stođ* n »1° Standort, 2° Herde von Stuten mit einem oder mehreren Hengsten«, ags. *stõd* »Pferdeherde«. Baltičke su usporednice lit. *stādās* »Pferdeherde«, lot. *stàds* »Pflanze, Setzling«, s denominálom *stadií* »setzen, pflanzen«. Sve su to izvedenice na *d* (upor. i *creda, krdo)* u značenju »mjesta, obora gdje se nalaze domaće životinje«. To je prvobitno apstraktum koji je po semantičkom zakonu sinegdohe dobio kolektivno značenje »životinje što se na tom mjestu nalaze«.

*Lit.: ARj* 16, 334-335. *Elezović 2,* 137. 203. *Miklósié* 319. *Holub-Kopecný* 350. *Bruckner* 512. *KZ* 45, 54. 48, 194. *ASPh 29,* 119. *Mladenov* 606. *WP 2,* 605. *Trautmann* 280-281. Hirt, *PBB* 23, 350. *IF 22,* 62. Fraenkel, *IF* 50, S.sl. (cf. *AnzIFT,* 162).

stagna f (Vrančić, Marulić, *Transit,* Alberti, Baraković) »1° platea«, kod Barakovića 168: *pokrih sobom mrzlu stagnu, vrh kë mi se život sagnu,* »2° toponimi *Stagna* (strmi dio Bola, Dalmacija), *Stagna* f (vrlo strma ulica, Smokvica, Korčula)«. Nalazi se u slov. *stegne* f pl. »Triebweg für das Vieh«, odatle prezime *Stegenšek, polj. sdegno* pored *stegno* »Spur«, rus. *stagna* »ulica«. Praslav. *stbgna.* Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala. Glede etimologije v. *staza, stignuti, stići.*

*Lit.: ARj* 16, 336. Skok, *Etnolog* 10-11, 347. *Miklošič* 328. *Bruckner* 515. 529. *KZ* 67, 125. Scheftelowitz, *KZ 56,* 178. Pedersen, *IF 2,* 331. *WP 2,* 615. *Vasmer* 3, 17.

stähor m (Vuk) = *stãor* (Vuk) = *stàvor* (Banja Luka) = (sa ir > *št* kao u *oštar* i *h > K) štakor* (ŽK, hrv.-kajk.) = (sa umetnutim *r* poslije *st* kao u *prostrlca* ŽK prema *prosiac} strãôr,* gen. *strãõra* (Kosmet) »pacov pored parcov, veliki miš«. Ne zna se je li ista rijeo *străor* u pjesmi koja se pjeva uz časni post, a znači »slutnja na rat«. [Usp. i pod *strah].*

*Lit.: ARj* 16, 336. 502. 669. 17, 747. 748. *Elezović 2,* 274.

stajati, *stojim* impf. (Vuk) *(do- se, na- /sej, nedo-, n-, od-, odu-, po-, pre-, pri-, sa- se, za-} = stati* (Dubrovnik, stezanje *a < oja* 'kao u *ban, pas} (oba-, obi-,* ŻK), sveslav. i praslav. (stcslav.) *stojatí, SÍOJG = stajat, -im* (Kosmet) *(a* u *stàjuti* je nastao kontaminacijom sa *stati* ili je) prema pf. *stali, stanem* (v.) »stehen, bleiben, consistere«, deminutiv na *-k postajkivati (za-}, -stajkujem,* na *-ovati zastäjkovati, -ujem* (Kosmet) *(po-).* U *dostajati (izo-, na-}, dostajem* itd. »sufficere« pomiješalo se s prilogom *dosta* pa je *a* iz infinitiva prešlo i u prezent. Iterativ na *-va- nastajavati, -stàjãvãm.* Samoglas *o* mjesto analogijskog *a* nalazi se još u izvedenicama na *-ъk stojak,* gen. *-jka* (Crmnica) »držak cijepa« = na *-alo stajalo* n (Crna Gora), u pridjevu *stojní* »postojan, stalan, čvrst«, poimeničen na *-ica stojnica = stòjnica* (Crna Gora) »stolac«, na *-ača stojaca,* (Hercegovina) »stolac«, u prilogu *stojke* (Risan) = *stojèckï;* u poimeničenju part. prez. akt. **stojećak > stećak,* gen. *-ćka* (Vuk, Imotski) i mnogobrojnim ličnim imenima starog dvočlanog tipa i u hipokorističkim izvedenicama: *Stòjis(l}av* m prema f *Stojisava,* odatle prezime *Stojsavljević, Stojdrag* (upor. toponim slov. *Stojdraž, Stojdraga,* ŽU), prezime *Stoidragić, Stójko* m prema f *Stojka, Stojíljko,* s prezimenom *Stojiljković;*

*Stojan* m prema f *Stojana* i *Stojánka,* s prezimenom *Stojanović, Stojaković, ' Stojković; Stajo* m prema f *Staja,* s prezimenom *Stojić, Stojin,* (sa *oja* > *a) Stajko* m prema f *Štaka; Stôjša,* s prezimenom *Stojšić; Cóle',* zatim u prefiksalnim složenicama *dostojãt, -jí* (Kosmet, subjekt *jabuka, hljeb), nastojati, nastojim, dostòjati se, -ji (u-}* pored *udostojiti se* (Vojvodina), *postojati, opstojati = postojat, -im* (Kosmet, *bilo i postojalo},* postverbal *dostaj* (18. v. i rus.) > *dostojastvo, pristojati se, prestajali,* s pridjevom na *-ъn dostojan (ne- 12.* v.j, apstraktum na *-stvo dostojanstvo* (Vuk) *(ne-},* s pridjevom *dostojanstven,* imenica odatle *dostojanstvenik* m (Hrvatska) »dignitaire«, *pristojan (ne-},* s apstraktumom *dóstõjnost, pristojnost (ne-},* poimeničenje na *-ik dostojnik* m prema f *dostojnica, velikodostojnik* m (Srbija) »dignitaire«, stcslav. pridjev *dostoi-nъ,* koji posudiše Rumunji *destoinic.* Zatim: *sastojati* (14. v.), *sastojan, sastojak, sastojina.* Od *stajati* su izvedenice na *-oči stajaći* »feierlich«, poimeničen na *-ica stajaćica* »1° stajaća košulja, Feiertagshemd« = (izmijenjeno prema *-ačica} stajaćica* »2° Fixstern«. Stegnuto *aja* > *a* kao (u *stati} staćica* »prostor što ga zapremaju dva trsa loze idući uporedo«. Upor. još *nestaćica* (Vodopić) »nestašica«. Od *nastajati, -lm* (Vuk), pridjev *nastajan (—ni blagdani,* Konavli) = na *-ast* (prema *dosasi) nastajast* »što ima nastati«, na *-ost nastajnost.* Od part. perf. akt. u neologizmu *stajalište (sa-, po-} = sastajalište* (Pavlinović) i zamjenom našeg sufiksa s tur. *-luk sastaluk* (Pavlinović) »često sastajanje«. Postverbal u *vodostaj = vodostaj* »Wasserstand«, *naštoj* m od *nastojati, -im* (Vuk) = *nástojili* (Vinkovci) prema iteratīvu *nastojávati,* s pridjevom *nastojan* (16. v.), poimeničen na *-ik nastojnīk* m prema f *nastojnica, nastojništvo,* na *-bina nastojbina* (Ljubiša) »čuvarina«, *nastojljiv, nastojstvo = nastojanstvo = nastojnost, nastojalac = naštoj'atelj'; zastoj; postojan,* s imenicom *postojanost* f, *postaja.* Ovamo i kalkovi: *nadstojnik* m (18. v.), *nadstojnica f* (18. v.) (usp. *suprastare, praeese, soprastante}, predstojnik* m (19. st.), *predstojnica* f (usp. njem. *Vorsteher},* pridjev *predstojeći* (usp. njem. *bevorstehend}.* Postverbal *na.~łkizostajak,gen. -ājka* (18. v.) od *izostajati.* Upor. još arb. *zastal* »staja« i stcslav. *stailo* »staja«. Rumunji posudiše *a ostoi* (Moldavija), s prijelazom u konjugacijų *-are a (sa) osteia* »stillen, beruhigen« < *obstojati; ostajati* »obsidere«, *postojan* »jak«.

*Lit.: ARj* 1, 681. 7, 306. 307. 653-661. 822-24. 8, 311. 696-7. 682-83. 9, 137-38. 250-62. 11, 22. 23. 502. 716-17. 12, 143-45. 14, 665-72. 16, 337-53. 452-69. 600-613. *Elezović* 1, 148. 199. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 350-351. *Bruckner* 512. *Mladenov* 610. *Trautmann* 281. *WP2,* 603. Vaillant, *Zlătarii* 1, 303. Rešetar, *Slávia* 8, 639 — 640. *Tiktin* 1097. Maretić, *Smij.* 60. 104. 204.

staklo n (Vuk) = (s metatezom *st* > *tš* > $c_y$ upor. *Cóle,* hipokoristik od *Stojan;* nije književno nego provincijalizam) *cáklo* = (sa zamukivanjem palatalnog poluglasa 0 > a) *sklo* (Vuk) = *cklô* (upor. stčeš. *stklo* > *sklo* i bug. *cáklo* pored *staklo) = scaklo* (Blagojević, unakrštenje književnog i dijalektalnog oblika) »vitrum, gläž (posudenica iz njem. *Glas}«,* sveslav. (bug. i rus. *steklo}* i praslav. *stbkló.* Pridjevi na *-en staklen,* poimeničen na *-ka staklenka* f »flaša, nasica (ŽK)«, *caŭm = eklen,* poimeničen na *-ica sklènica* (Vuk, upor. češ. *sklenice}* »čaša« = *caklenica, cklenica,* na *-jača caklenjača* »biljka«. Na *-ar staklar,* gen. *-ara = çoklar = cklâr,* s pridjevom *caklarev.* Na *-arija staklàrija* = na *-arnica càklãrnica = cklarnica = scaklarnica* (Blagojević). Deminutiv na *-će stakalce* (ŽK, bug. *stakalce}* »čašica, čokan« = *caklàce* (Kavanjin), *staklence.* Apstraktum na *-ina caklina* »splendor«, *ocaklına* (Šulek) »Glasur, vernis«. Denominal na *-iti càkliti se* »svijetliti se« *(o-,* prešlo i u književni jezik) = *sklíti se, -im* impf. (Vuk, Gundulić). Praslav. je po općenitom mišljenju posudenica iz got. *stikls* m »Becher, Kelch«, stvnjem. *stehhal* »Becher«, s razlikom u rodu. Praslav. je neutrum kao nazivi metala *srebro, zlato, olovo, nado,* dok je gotsko maskulinum kao naziv posude. Ako je posudenica, praslav. je riječ generalizirala i proširila značenje, jer gotska riječ znači »čaša, vrč«. Mladenov zabacuje mišljenje o posudenici i tvrdi da su obje riječi u prasrodstvu, s .tom razlikom što ie. korijen **steig-,* niži prijevoj **stig-* (prema Uhlenbecku **stek-* »fest, stark«), koji je zastupljen u lit. *stigti* »an einem Orte ruhig verbleiben«, u gotskom sadrži raširenje na *g,* u slavinama na *k.* Rumunji posudiše od južnih Slavena *stida* pored *steclă,* sa zamjenom *i / e* za palatalni poluglas, odatle *sticlar, sticlărie,* pridjev *sticlos,* deminutivi *sticlișoară, sticliţă, a sticli.* Značajno je da se i u baltičkoj grupi nalazi gotska riječ kao posudenica lit. *stiklas* »Glas, Trinkglas«, lot. *stiklis.* Prema tome je to baltoslav. posudenica iz vremena neposredno prije naše ere, dok Slaveni i Balti nisu bili rastavljeni.

*Lit.: ARj* 1, 753. 814. 8, 501. 16, 354-55. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklošič* 328. Bernecker, *IF* 31, 411. *Holub-Kopečny* 333. *Bruckner* 549.

*Mladenov* 615. *Trautmann* 286. *WP 2,* 613. Rešetar, *ASPh* 36, 541. *Tiktin* 1494. Hamm, *KZ* 67, 123. Jülg, *KZ 4,* 208. Hirt, *PBB* 23, 336 349. Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. 22,188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272). 30, 310.

**starnati,** f *-mna* (Vuk, Dubrovnik, uz *čeljad,* također u ruskim narječjima) »star *(stamna čeljad* »stari ljudi«)«, pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ьn* od praslav. osnove **stam-,* raširenje na *m* od *stati* (v.) »stare«, na *-en* (usp. *rumen, üşmen) stamen* (Paštrovići, Vuk) »pouzdan, tvrd, čvrst«. Odatle imena *Stamen* (15—18. st.), *Stamena* f (15—16. st., Lika), hipokoristik *Stamenko, Stamenka* (15 — 17. st., Srbija), s prezimenom *Stamenković.* Miklósié ima kao hrv. *ustameniti* »constituere«. Potvrđeno samo u hrv.-srp. le. i praslav., upór. lat. *stamen* »Aufzug auf den Webstuhl«, odatle *staminea* > *slamanja,* gr. στάμνος »(Wein)krug«, odatle posudenica u Makedoniji *stomna,* lit. *stomuo* »Statur«. Upór. rus. *štátnik* »eine Art Holzsäule«.

*Lit.: ARj* 16, 359-61. *Miklošič* 319. *KZ* 68, 128. *W P 2,* 606.

**Stàmbol** m (Vuk) = *Stâmbol* (ííosmet), toponim, sinonim *Carigrad.* Na tur. *-li Statnbolija* (Vuk, narodna pjesma) = *Statnbolija* (Kosmet) »1° Carigradanin, 2" što potječe iz Carigrada, stambolska zobnica, vrst šamije«. Odatle prezime *Statnbolić* = *Stambolić* (Kosmet) prema f *Stambôlka* (Kosmet) = *Stàmbōlka* »žena iz Carigrada«, na individualno *-in Stambolīn,* Na *-ьc* > *-ac stambolac,* gen. *-olca* (Bačka) »pijetao velikih nogu« prema f *stàmbõlka* »kokoš«. Piidjev na *-bsk stàmbolskl.* Bug. *Stàmbol, Stambid, statnbòlski, Stambolija,* prezime *Stamboliski.* Giecizam, koji je došao preko turskog *htambol* < ngr. sintagma (ει); την πάλιν *(ηρ > mb).* Cine. *Pole,* skraćenica od gr. Κωνσταν δινοοπολις > lat. *Constantinopolis,* odatle internacionalni naziv fr. *Constantinople,* itd. Kod nas i turcizam *Istambul* za isti grad.

*Lit. : ARj* 16, 359 - 60. *Elezović 2,* 264. *Miklošič* 320. *Mladenov* 606.

**stambôrje** n (Prčanj, Lepetane) »prostor oko crkve zidom ograđen« = (bez kolektivnog sufiksa *-je) stombõr* (Krtole) »prostor pred crkvom« = izgovara se (po pučkoj etimologiji miješanjem sa *Stambol,* v.) i *stambol, vrata od stambola* (Krtole) = (početno s- ispušta se, jer se u jezičnoj svijesti identificira s prijedlogom *sb) tamborje* (Dobrota; primjer *na tamborje odlagalo se oružje,* kad se ulazilo u crkvu; tu su bile grobnice; nalazi se pred crkvom u *sv. Vrača,* tako i u Lepetanima) = *tamborē* n (u Bogdašiću, govore stari ljudi: *sjedi na tamborē, doso sa t ambara).* Promjena sufiksa: *tambuć* m (Dubrovnik, Zore) »prostor između dvaju vrata na ulazu, npr. u crkvu«. Ovamo ne ide *tambuč* »na krmi mala kućica za krmilara« [< tal. *tambucio* »casotto per riparo di boccaporto«]. Drugo značenje ima *štāmbuk* m (Marčelji, Kastavština) »puč (v.)«. Deminutiv na *-ić štanbučić* (u vinogradu). Ovamo možda dalmatinsko prezime *Stambuk.* Stoji zacijelo u vezi s tal. *stamberga* = *stambargo* (Arezzo) »taverna, casa o stanza in malo stato, albergo«, *stambugio* = *tambus'o* (Verona) »nascondiglio«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od langob. **stentberga, -burga.* Riječ *štambuk* u Kastavštini sadrži u drugom dijelu langob. *bac,* nvnjem. *Bach* »potok«. Upor. flamanski toponim *Steenput* < *stein* + *putelis, Estiembecque* (Pas-de-Calais), 1084. *Estainbecca.*

*Lit.: ARj* 16, 360. 18, 55. Skok, *Term.* 140. Zore, *Tud.* 21. *REW*[3] 8239. *Prati* 937. *DEI* 3616. 3807. Kahane-Koshansky, *RPh 7,* 340.

**stan** m (Vuk), baltoslav., sveslav. : praslav., »1° (općenito, termin za naselje) mjesto gdje se boravi, kuća, boravište, 2" (tkalački termin, također bug.) krosna, razboj, stative, tara, natra, 3° (pastirski termin) bacija, bačina, bacilo, katun, konak, mandra, majur, salaš, 4° (krojački termin) dio košulje koji pokriva tijelo (upoi. rus. *stan* »Statur, taillle«)«. Na *-ar stanar* »1° koji se negdje nastanio, 2° bač«, pridjev *stanarev,* na *-na stanarna* f (jedna potvrda) »bačija«. Na *-arina stanarina* »plaća za stan«, s pridjevom *stanarīnskī.* Na *-ište stanište* »gdje je b'la bač'ja«. Na *-je stanje* n = *stanje* (2K) = *stanje* (Vod'ce) »1° *zgrada,* 2° (apstraktum) status«. Na *-nik stanbnik* (Dušanov zakon'k) »incola«, na *-janin stanjanin* »Gastwirt« (Dušanov zakonik). Deminutiv na *-ica stanica* »stacija, kolodvor«, s pridjevom *stanični.* Denominali na *-iti staniti (se), -lm (na-),* iterativ na *-va- nastanivati, -njívati, -ujem, -stanjati,* odatle *nastanište, nastanite!]* m prema f *nastaniteljica.* Nerazumljivo je ironicko značenje u *nastanlt se, -stáním* »upropastiti se (Kosmet)«. Apstraktum *nastamba,* na *-ovati stanovati, -ujem,* odatle na *-nik stanovnik,* apstraktum *stanovništvo.* Neologizmi *stanovište* »gledište«, na *-oviti stanoviti, stanovím,* samo s prefiksom *u-,* »feststellen«,

čehizmi su. Pastilski termin *stan* kulturna je riječ, koja se posuđuje: arb. *stan,* čine. *stane* < ngr. το στάνι, u dakorumunjskom unaKrstila se s trako-ilirskom **stana* f (upor. staroiranski *stana-,* sanskit. *sthanam)* > *stína* »isto«, odatle posuđeno *slina* (Bavanište) »btčija«, dok rum. *stan* kao krojački teimin »Oberteil des Hemdes bis Hüfte« ne pokazuje *-anъ* > *-în.* To je fonetska značajka samo lat. i predromanskih riječi. Upor. i naše posuđenice *Afganistan, Turkestan* (preko tur.). Izvedenice od prezentske osnove *stan* u vezi s osnovnim značenjem korijena *sta-* (v.), na - SÃ > *-ak stánok,* gen. *stanka* u dubrovačkim dokumentima latinizirano *stanicum* »diplomatski sastanak, ročište«. Od toga se razlikuje praslav. *stan-* u izvedenici na *-ьc stanąć,* gen. *-nca* (Vuk, Crna Gora), apozicija uz *kamen* »koji je stalan, kao iz zemlje iznikao« = pridjev na *-ovan stanován,* poimeničen na *-jak stanòvnjak* = na *-ovit stanovit (kamen).* Pridjev *stanovit znači* na zapadu »neki«, tj. »(upravo) ono što bi se moglo ustanoviti«. Postverbali sa sufiksom -гќ > *-ak* od prefiksalnih glagola *izostati, opstati, nastati, postati, nestati, pristati, ustati, rastati se* prema prezentskoj osnovi *izostanak, opstanak, nastanak, postanak, nestanak, pristanak, ustanak, rastanak* (16. v.), obrazovani su tako da je uzet prezentski korijen *stan-.* Staru prefiksalnu složenicu *pristati, pristanem* posudiše Rumunji *a pristani* »dabei stehen«. Od *pristati* je nastao deverbal *pristan* m i na *-ište pristanište,* koje također posudiše Rumunji. Postverbal od prezentske osnove vidi se u *pristanište* (Vodice) »odmor«. Za praslav. *stanb* postoji potpuna baltička paralela: lit. *stonas,* sanskr. *sthana,* avesta, stperz. *stana* »Standort«, dor. δυστανός. Stanje veoma raširen prvi elemenat u starim složenim antroponimima i od njih stvorenim hipokoristicima: *Stanimir, Stanislav, Stanale, Stanko* i u prezimenima na *-ić, -ovii Stanic, Stanojević, Stankovu.* .

*Lit.: ARj* 4, 288. 6, 648. Ribarić, *SDZb* 9, 184. 193. *Elezović 2,* 265. 448-81. Unbegaun, *RES* 12, 31. Jireček, *ASPh* 14, 75-77. Novaković, *ASPh* 10, 570-580. Jagić, *ASPh* 10, 571. 581. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 349. *Bruckner* 513. *Mladenov* 606. Bogišić, *ASPh 2,* 570-593. *GM* 391-392. Foy, *KZ* 35, 48. *Boisacq*[3] 205. 384. Joki, *Unt.* 247. 249. *Tiktin* 1262. 1483.

**stanai,** gen. *stanta* m (Kućište) »priruč na stubama«. Talijanizam: *stante* m, poimeničen part. prez. (upor. 1255. *stantus,* u Mlecima) »pezzo di costruzione che fa da supposto«. Može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. Zamjenom tal. dočetka *-te* našim sufiksom *-ьc* > *-ac stanci* m pl. »(termin iz uljarstva) makimi kroz cijelu visinu drže gvozdeni stupovi zvani stânci«. Postverbal od prefiksalne složenice *contrastare, contrasto* > *kontreštat* impf. (Smokvica, Korčula), *kontrešt* m »prepirati se povišenim tonom, pravdati se«. Glede *ra* > *re* upor. *resti* < *rasti.* Od *substantia* > *sustãnca* (Smokvica, Korčula) »biljka koja se daje magarcima kao sustãnca, kad su deboli«, *circumstantia* prevodi se: *okolostanje* (Dobretić).

*Lit.: ARj* 17, 61. *REW** 8231.

**stando,** gen. *-ala* m (Dubrovnik, Cavtat) »stup za zastavu« < tal. *stendale; standard* (1520) = *štandarac,* gen. *-arca* (Split) = *štandalac,* gen. *-alca* (Šibenik) »isto«, bez proširenja ili s njim odnosno zamjena na *-ьc* > *-ac* dočetka *-do* u tal. *stendardo,* Upor. i na *-arius stantarius.* Talijanizam franačkog podrijetla *stendale* (zamjena gen. sufiksa *-ardo* latinskim *-ale), stendardo* < stfr. *estendart,* danas fr. *étendard* < franačka složenka **Standord.*

*Lit.: ARj* 16, 377. 17, 753. *REW*[3] 9714. *Prati* 940.

**stânj** (Smokvica, Korčula, uz *sudovi},* pridjev, »koji ne propušta vodu«, slov. *Stanį* »nepropustan«. Denominal slov. *štanjat* (Notranjsko) »nepropusno držati (tekućine)«. Od tal. *stagno,* furl, *stagn* »isto«, *stagna,* mlet.-‑tršć. *stagnar,* retorom. (Gornji Engadin) *stani* = (Donji Engadin) *sten* »fest« < lat. *stcìgnum* »cin, kalaj«; *stanj* može biti dalmato-‑romanski leksički ostatak. Isto tako i *stànjati, -ām* (Perast) = *stanjati* (Lika), impf, *stanjívât* (Božava) »kalajisati«. Na *-arius* > *-ar stanjăr* (Božava) = *štanjar,* gen. *-ara* (Rab) »kotlar« = na tai. *-iēre* < *-arius stànijêr,* gen. *-éra* (Dubrovnik, Zore) »kalajdžija«. Na *-accus* > *-aco: štanjak,* gen. *-akā* (Buzet, Sovinjsko polje), slov. *štenjak* (Komen na Krasu) < furi. pi. *stagnàcs* »secchie di latte«. Na *-ata* > *-ada: stanjada* f (Cetina) »kotlenica« = *štanjôda* f (Buzet, Sovinjsko polje) »kotao pri dnu širi, a gore uži, s pokrovom, u kojem se kuha za svinje« < furl, *stagnade* f »calderotto«. Ovamo ide još kao internacionalna riječ *staniol* m (hrvatski gradovi) preko njem. *Stanniol,* srlat. *stanniolum,* deminutiv od *stannium* »Blatt-‑zinn«.

*Lit.: ARj* 16, 414. 17, 754. Zore, *Tuđ.* 21. *Pleteršnik 2,* 644. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW*[3] 8217. b. 8228. Štrekelj, *DAW* 50, 62. Sturm, *CSJK* 6, 74. *DEI* 3614.

**star,** f *stara,* određeno *stari* (Vuk); ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan ie. sufiksom *-r* (kao *dobar)* od korijena *sta-* (v. *stati"),* »vetus«, znači upravo »ono što je dugo stajalo (smegdoha rezultata); što čvrsto stoji«. S prefiksom *pra- prastar* »uralt«. Poimeničenja: m *stări* = na *-ьc starac,* gen. *starca* »1° ostario čovjek, 2° stari vinograd«, pridjev na *-ski starački.* Deminutivi na *-ić starac, staračac,* gen. *-čca* (Vuk) = *staračak,* gen. *-čka* (Kosmet) = na *-ić stařic* (Kosmet), na *-iče starice,* gen. *-eta* (Kosmet), *starûnak,* gen. *-njka* (Kosmet) m prema f *starùlja* f, pridjev *starčev,* poimeničen na *-ié* u prezimenu *Starieme,* na *-kelja starkelja.* Augmentativ na *-kanja* (upór. *momčekanja, Srbekanjd) starčekanja,* na *-čina starčina,* na *-ača staraca* f (Kosmet) »malora djevojka«, na *-ica starica,* na *-ka starka* (hrv.-kajk.) »podex«, upór. polj. *stara pani; stārka* (Vodice) »1° stara ovca, 2° ženka kod ptica«. Apstrakti na *-ež starei* f, odatle na *-ar starèíãr,* na *-ina starina* f (kao m »star čovjek«), odatle pridjev *starinski,* na *-udija starudije* f pl. = na *-etina staretine* f pl. »stare stvari«, odatle *starudar* = *staretinar* (Zagreb), na *-ost starost,* na *-iš starts,* na *-evina* (upor. *carevina) stărevina* »imanje čije od starine, država«. Od komparativa *starějši* mjesto današnjega *stariji* na *-ina starješina* = (ikavski) *starišina* (Mrnavić, Filipović) = (ekavski i kod čakavaca u 2) *stařešina* = *stařešina* m (Kosmet) prema f *starješica* »nastojnica«, s denominálom *starješovati, -sujem.* Na *-enik starenīk,* gen. *-ika* »stari put«. Posudenica iz češkog *starosta* m. Složeni pridjevi: *staròlik* = *starolik* (Kosmet), *staròkov, starodrevan, starodavni, starovjerskī, staravi-êmski* (Kosmet), *starovremešan, starostován, staroslavné knjige — staroslavné* < *carostavne* (v. pod *cèsar), starmali;* složene imenice: *stari svat* (posudenica u arb.), odatle hipokoristik *starojko* = *starêjko* (Kosmet); *starògnojica, starodužina, staròputina, starosjedilac,* gen. *-oca,* kalk *starogorica* (1876) < njem. *Altholz.* Denominali na *-ati starati se (iz- -se,* po-) »brinuti se«. Za prosuđivanje tog značenja od važnosti je rum. *a stărui* »1° beharren, 2° urgieren«, apstraktum na *-entia* > *-ința stăruință* »1° Beharrlichkeit, 2° dringende Bitte«. Na *-iti* inhoativ *stariti, -im (p-, za-}* = na *-éti starjeti* = *stareț* (Kosmet), particip perf. akt. *ostario, f ostarjela* »stari«. Postverbal na *-zk* > *-ak zastărak,* gen. *-arka* (Kosmet) »nešto kao starmali«. Litavska paralela fonetski je potpuna, semantički se razlikuje: *storas* »debeo«. Upor. stnord. *storr* »gross« < ie. **sthāros.* Upor. sanskrt. *sthāviras* (v. *stav)* »stari«, *sthiras* »čvrst«.

*Lit.: ARJ* \, 762. 9, 256-57. 11,25-26. 16, 425-50. Ribarić, *SDZb* 9, 193. Belić, *Priroda* 431. *Etezović 2,* 267. *Miklósié* 320. *Holub-Kopečný* 349-350. *Bruckner* 514. *Mladenov* 607. Iljinski, *Prace Baud.* 234-241. (cf. Belić, *JF 2,* 333). Osthoff, *IF* 19, 234. Pogodin, *IzvORJASį,,* 206-211. (cf. *AnzIF* 21, 109). Hujer, *LF* 50, 319-320. (cf. *IJb* 10, 372). 42, 430. 43, 253 (cf. *RSl* 8, 291). *Boisacq*[3] 919. *GM* 392. Grappin, *JPol,* 23, 52-53. (cf. *IJb* 24, 387). Johansson, *IF* 3, 232. Brugmann, *IF 6,* 98. Fortunatov, *KZ* 36, 46. Iljinski, *ASPh24,* 227-228. Birkenmajer, *JPol* 21, 174-176. (cf. *IJb 22,* 332). *Regulacija Save* 1876, p. III.

**stâs** m (Vuk) »rast, taille«, izvedenica dobivena raširenjem na -s korijena *sta-* (v. *stati).* Upor. značenje rus. *stan* »taille« i *statb* »1° Statur, 2° Grund, Ursache, Art u. Weise, 3° (dijal.) Möglichkeit, Gelegenheit«. Pridjev na *-it stasit* (Vuk) »robustus«. Složenica *gorostas* m (Sulek) »gigas«, upravo »stas kao gora«, s pridjevom *gorostasan* (Bella, Stulić, Vuk, Gundulić, od 17. v.). Značenje »rast« nije prvobitno: *stasb* znači u stcslav. »regio pastorům« (Miklošič, *Lex.* 882). Odatle na *-ina stasino* f (Morava, Miava u Srbiji) »vajat, klijet«. Druge je prirode sufiks *-ša* (v.) u *ustaša* m. Taj sufiks došao je na osnova glagola *ustati* kao u *radiša* na korijen od *raditi,* u *sledila* prema *štedjeti.* Hipokorističkog je podrijetla. Nalazi se još u pridjevu na *-ьn nestašan* (Vuk) »obijestan«, poimeničen *nestašnih,* odatle apstraktum na turski *-luk nestašluk* m »obijest«. Pozitiv *stašan* ne postoji. Vuk ima i apstraktum s tim sufiksom *nestaša* f = sa *-ica nestašica* »penuria, nedostatak«. S time je u vezi *nestašan* (asimilacija *st — š* > *št — š,* Kosmet) »oskudan, siromašan, nedostatan«. Prema *nestašan* Ljubiša je od *nedostatan* stvorio unakrštenjem sa *ne dosta nedostašan* »slab« *(nedostašne sve ljudske javne i tajne sile).*

*Lit.: ARj* 3, 292. 7, 823. 8, 86. 16, 450-451. *Elezović2,* 110. 268. 461. *Miklošič* 319. *Vasmer* 3, 3. 6.

**stasati,** *-am* pored *-šēm* pf. (Vuk, narodna pjesma, Srbija, Crna Gora) »prispjeli« *stasai, -šém* (.Kosmet), impf, na *-va- stasatati* (Srbija) »1° odrasti (subjelt *sinovi,* Peć), 2° dozreti (subjekti *crešnje, višnje),* 3° utisnuti (subjekt *testo)«.* Upor. mak. (Povardarje) *kë te ftasa* »stići će te«. Balkanski grecizam od gr. aorista ερθασα, fut. φθάσω od φθάνω

»arriver, atteindre, gagner«: bug. *ftàs(v)am* »fertig werden, ankommen«. Zamjena gr. suglasnika φ sa našim *s-* nastala je unakrštenjem sa *stati, stas.*

*Lit.: ARj* 16, 451. *BI 2,* 469. *Mladenov* 663. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

**staterà** f (Dubrovnik, *MHISM 9,* 445) = *stadèra* (Lepetane, Boka) = *studierà* (Muo) — *statîra* (Hvar) = *stàtijêrna* (Mostar) pored *staţiona* (zamjena dočetka *-erna* domaćim sufiksom *-iona* < **ilna;* ne zna se za razlog zamjene *-era,* sa *-ijerna)* = *studira* (Lovran Istra) = *(a > o) stodira* (Proroci; 1638, Krk) »vaga koja se objesi, mala ručna vaga, einhebelige Wage«. Slov. *stodira* »Schnellwage« = *stedira, štedír,* gen. *-rja, stodira, studira, šteder.* Može biti djelomice i dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **staterea* = kllat. *staterà,* od gr. στατής > sitai, *statara, stadera* (Dante), sttal. *stătea* »sorta di bilancia grande«. Upor. istro-rom. *stadera* (Rovinj), *studierà* (Milje, Pula).

*Lit.: ARj* 16, 598. *ASPh* 34, 307. *Pleteršnik 2,* 577. 643. Ćorović, *ASPh* 29, 510. *Ive 4, 151. REW³ 8233. DEI* 36I2.

**stati,** *stanem* pf. (Vuk) *(do-, iz-, izo-, na-, ne-, nedo-, o-, od-, oda-, odu-, ob-, oba-, obi-* /čakavski/, *po-, poda-, pone-, posu-, pre-, pri-, raž-, raža- se, sa-, sau-, su-, u-, za-, zao-),* refleksiv *stati se* (2K) »ustati«, glede razlike u akcentu prema impf, *stati* (Dubrovnik, *obistâti* 2K) v. *stajati,* impf, na *-va- sastavati se* (Kačić), *odastavati, odustavati* (Obradović), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **sta-,* »stare, stehen (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Gdjekoje prefiksalne složenice pokazuju znatne razlike u značenju, tako *ostati* »bleiben«, *nedostatí* »mancare«, *šuštati* »umoriti se, utruditi se«. Od prezenta *stanem* nastade analogijski infinitiv *stanuti, -ēm* (Vuk) *(do-, izo-, na-, o-, odu-, po-, sa- se, u-, za-).* Izvedenice se prave od dvaju ie. korijena očuvanih i u praslav. **sta-* i od redukcione *sty- >* praslav. **sto-.* Prva se raširuje na *-đ, -j, -k, -l, -m, -n, -r, -s, -t, -v.* Svako raširenje stvara svoju leksikologijsku porodicu, od koje su neke, kao *stado, star,* izgubile u jezičnoj svijesti vezu s korijenom. Praslav. *sto-* pruža samo jedno raširenje koje stvara leksikologijsku porodicu. Korijen *sta-* ide među glagole koji pružaju najbrojnije prefiksalne složenice (21 u svemu) i najbrojnija korijenska raširenja (9 u svemu). Tome broju prilaze još korijen *sto-* i postverbal -jír, što čini u svemu 34 morfološke varijacije. To daleko nadilazi broj mogućih morfoloških varijacija što ih pružaju *biti* »esse«, *dati, djeti, ležati, sjediti, vidjeti,* koji u slavinama pružaju najviše varijacija za tvorbu riječi. Glede raširenja na *d* v. *stado.* Glede raširenja na *j* v. *stajati, stojim.* Sufiks *-ъЪ* zastupljen je samo u jednoj izvedenici *stăk* n (Brusje, Hvar) »čas, trenutak«. Izvedenice na -/ obrazovane su poimeničenjem part. perf. akt. na *-ьc > -äc stolac,* gen. *-Ica* m »Gängelwagen«, na *- bk > -ák* u *stalak,* gen. *-lka,* apstraktum na *-ež stalež* m (Hrvatska), na *-iš stališ* (Hrvatska); pridjev na *-ьn stalan (ne-),* s apstraktumom *stalnost.* Glede raširenja na *m* v. *staman,* na *-n stan,* na *-r star,* na *-s stas,* na *-t* v. *postat,* na *-v* v. *staviti.* Praslav. je raširenje na *-гa staja* f (Vuk, Kosmet, Čilipi) »1° stabulum (također rus.), 2" (Vodice) otvoreni ljetni prostor pod sjenovitim stablima za ovce i goveda«, *nestajā.* Tu praslav. izvedenicu istisnuo je germanizam *štala* »isto«, ie. podrijetla. Postverbai -sĺz. v. u *prost* (v.), *prostiti (u-), praštati* (v.). Rum. slavizam *a pristeni* »consentire« < *pristanç, a osteni* »truditi se«, odatle apstraktum na *-eiь osteneală* — na lat. *-entia > -inţă osteninţă,* na *-itură ostenitură* »naprezanje« pomaže objasniti hrv.-srp. *šuštati, sústanēm.* Tu je hrv.-srp. prefiks *su-* zamijenio prefiks *u- >* rum. *o-.* U Sarajevu *saustati — suustati* pf. prema impf, *sustajati, -em* »utruđivati se, umoriti se«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica sustalıca* f (Vuk) »1° živinče koje odmah su stane, 2° usidjelica«. U baltičkoj grupi lit. *stoti* »sich stellen«, lot. *stāties* »sich stellen, aufhören (vom Winde)«. Sanskrt. *tišthati* »stehen«, gr. ἵστημι, lat. *sisto* (s reduplikacijom od *sti-* i *sta-),* arm. *stanom* »erstehe, erwerbe«. Gički i latinski oblik čest je u evropskim (internacionalnim) riječima: *stacija, konstitucija, sistem, sistematičan, statut, statika, statistika, konsistorija,* kao i u posuđenicama iz romanskog *štacun, stačun* »dućan«.

*Lit.: ARj* 8, 83. 16, 333-504. v. *stajati. Elezović 2,* 533. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklo-ŠÍČ319. Holub-Kopečný* 350-351. *Bruckner* 512. *Mladenov* 606. *WP 2,* 603. *Trautmann* 281. *Tiktin* 1097. 1262. *WP 2,* 603. 606.

**stativa** f (.Hrvatska) = *stativa* (Kosmet) »1° stanica, 2° rama, 3ᵁ (tkalački termin) zabrdnjača, mala greda, od koje vise šipila i brdila, 4° kamen (Guča)«. Deminutiv *stativica.* Toponim u pl. *Stative* »selo kod Karlovca«. Također sa sufiksom *-va* mjesto *-iva statva* »(tkalački termin) greda u razboju«. Glede značenja »kamen« upor. *stanąć.* Oblik *statva*

»Webstuhl« nalazi se još u slov., polj. *staciwa* »Webstuhl, Stellwerk«, dluž.-srp. *stasivy* = *stašidla* »Webstuhl«. Praslav. Rumunji posudiše *stative* f pl. (Moldavija) »rasboiu (v.), Webstuhl«. Glede sufiksa *-tiva, -tvá* upor. *tetiva, jestvine, jestivo.* Glede značenja »Webstuhl« upor. *stan.* Praslav. je izvedenica od korijena *sta-*. Glede raširenja na í upor. *postat* (v.).

*Lit.: ARj* 16, 470-71. *Mažuranić* 1369. Kostić, *NJ* 3, 50-52. *Elezović 2, 269. Miklošič* 319. *Bruckner* 512. *Tiktin* 1486.

**stav,** gen. *-i* f (Lika) »(poljoprivredni termin) četiri snopa skupa, npr. prosa«, postverbal deklinacije *i,* narodna je riječ prema *stav* m »stajalište, svojstvo«, koje je današnji novinarski postverbal, stcslav. *stavb* »compages«, na *-bk stavak,* gen. *-vka* (Vodice) »stajanje na nogama (kod djece)«, tako na *-ka stavka* »pozicija u računu« je također neologizam, od baltoslav., sveslav. i praslav. faktitiva *staviti, -lm* (Vuk) *(do-, iz-, iza-, isto-, na-, o-, obu-, odu-, yo-, pre-, pretpo-, pri-, priu-, raz-, raza-, sa-, su-, u-, za-, zău-)* prema iteratīvu na *-ja stavljati, stavljam* = *stăljat* (Kosmet), s istim prefiksima, »statuere, constituere«. Značajnija je semantička varijacija u refleksīvu *stavit se* »akõržiti se, poć za tin, primijetiti (Smokvica, Korčula)«. Složenice *zlostaviti* pf. prema impf, *zlostavljati.* Odatle prefiksalni postverbali *sastav* m, f (zacijelo prevedenica od σύστημα ili σύνστασις) »1° pismeni sastav, 2° sklop, 3° termin narodnog veza«, s pridjevima na *-ъn sastavan,* na *-ljiv sastavljiv,* na *-ina sastavina* »sastavni dio«, *sustav* »sistem«, s pridjevom *sustavan* < rusizam rus. *sastav* ili čehizam *sústavný* »continuus (u stčeš.)«, *ustav,* s pridjevom *ustavni (ne-),* složenice *ustavotvoran* (~a *skupština), ustavobranitelj.* Pridjevi na *-ljiv (ne)ustavljiv,* od *ustaviti,* na *-ъn* > *-an nestáván* (17—18. v.) »dubilis«, *nestavnost.* Sveslav. i praslav. je postverbal kao radna imenica *pristav ъ* > *prístav* »1° adjunkt u staroj administraciji hrvatskoj, prije Jugoslavije, 2° (u pravnim spomenicima) apparitor, izvršilac sudskih presuda«, latiniziran prema *castaldus* u *pristaldus.* Rumunji posudiše taj pravni naziv *pristav* »Aufseher, Herold«, Madžari *poroszló* = *porosztó.* Postverbali ž. r. *ostava* (Kosmet) »što se ostavlja radi čuvanja«, *nastava* f (Vuk) = *nastava* »institutio, pouka«, s pridjevom *nastavni (plan, program),* poimeničen na *-ik nastavnik* (13. i 15. v.) »1° učitelj, 2° nasljednik« prema f *nastavnica,* s pridjevom na *-bsk nastavnički.* Glagol *nastaviti,* od kojeg je *nastava* postverbal, ne upotrebljava se u značenju u kojem *nastava* »Lehre«, nego u značenju »continuere«. Zbog toga je *nastavnik, -ica* zacijelo rusizam istočnih krajeva od rus. *nastavnik, nastavnica* »Lehrer, Lehrerin«, a to su prevedenice od fr. učene riječi *instituteur, institutrice.* Prema Bernekeru stcslav. *nastaviti* »einführen, lehren« *(auiгъ istinbny nastaviti vy na vbsěkn istinp)* je prijevod od gr. όδηγειν^θ)'ί se u stcslav. prevodi i sa *voditi.* Od važnosti su za prosuđivanje riječi *nastava, nastavnik* i rumunjski slavizmi postverbal *nastav* n »Antrieb, Impuls, Trieb«, *nastavi* »führen, antreiben«, *nastavnic* »Leiter«. Kod nas je od radne imenice stvoren apstraktum *nastava.* Kao prava narodna riječ *nastava* ima isto konkretno značenje koje i glagol »komad sukna ili platna koji se nastavlja na kakvoj haljini«. Sveslav. i praslav. prefiksalna složenica je stcslav. *postav ъ* = *postava* (Mostar, ŻK) »Unterkleidfutter«. Deminutiv *põstavica* (Kosmet) od *postaviti* »podmetač, što bačice podmeću ispod karlice, kad razlivaju mlijeko«. Stcslav. *postavb* posudiše Rumunji *postav* »Tuch«, odatle na *-ar postăvar* »trgovac suknom, tkalac sukna«, na *-ie postavarie* f. U Munteniji i Olteniji *postava f znači »l"* kopanja«, deminutiv na *-ica postavita* »2° Mehlkasten«, što se donekle slaže sa značenjem *postava* u Dubrovniku »Art Gefäss«. Kod Arbanasa *posta/ -i.* Stari je postverbal i *zastava* f, od *zastaviti* u dva značenja »1° zaustavljanje, 2° kolac koji se udari u zemlju, i na njemu je platno, stijeg«; taj postverbal posudiše Madžari *zászló; rastava* f (17. v., danas obična riječ) »divortium«, s pridjevima *raštavau, rastavljiv.* Noviji je postverbal (neologizam) *predstava,* prevedenica od *Vorstellung,* od *predstaviti (se);sastava* f (15. v.) »statura, rast«. Isto takove su prevedenice *pretpostaviti,* s postverbalom na *-ka pretpostavka* »Voraussetzung«, *ispostaviti* »(her)-ausstellen«, *ispostava* »ekspozitura«. Postverbal na *-bk* > *-ák nastavak,* gen. *-vka* »continuatio«, od *nastaviti, rastavak,* gen. *-ãvka, sastavak,* gen. *-ãvka* (17. v.) od *sastaviti,* u pl. *sastavci,* gen. *-ãka* »confluem«, na *-ka ostavka* (rusizam, upor. rus. *ostafcă), predstavka* »promemoria«. Stcslav. *stava* f »Glied, Stand« kao postverbal od *staviti* nije se očuvao u hrv.-srp. nego u rum. *stava* (Erdelj, Oltenija) »Gestutt, herghelie = ergela«, odatle na *-ar stăvar* »1° pastuh, 2° sluga u ergeli«, i Arbanasi *stave* »Häufe«. Rumunji posudiše i glagol, od koga je *stava* postverbal, *a stavi* »aufstellen«, *a să stavi* »sich halten«. Odatle je na *-ilo* stcslav. *stavilo* »Wage«, u rum. *stavila* »Damm, Seitenbrett«, odatle *stăvilar* n »zapreka«, α *stăvili* »Einhalt tun«.

Odatle na *-ьc stavihc* u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni »starješina nad hljebarima«. Od *stavljati* je *stavljah* »(u vinogradu) brajda« (Krk, 1490). Radne imenice na *-ai stavljač, dostavljač, nastavljač,* na *-telj dostavitelj, nastavitelj = nastavilac, sastavitelj, ispostavitelj, zaustavitelj.* Prilog na *-imice rastavimice* (Sinj, Bosna) »napose«. S praslav. faktitivom uporeduje se u baltičkoj grupi lit. *stovėti, stovim,* lot. *stavět, stavu* »stehen«, lot. *stãws* »1° stan, postat, 2° Steile (zum Ufer), 3" Wuchs, Gestalt, taille«. Ie. je korijen **st(K)āu-,* nvnjeřn. *stauen.*

*Lit.: ARj* 2, 684. 3, 941. 7, 649. 8, 118. 16, 471-502. *Elezović* 2, 39. 137. 203. 264. 397. lvic, *JF* 18, 334. Radojičić, *Kongres* 3, 77 (cf. *JF* 18, 368). Đordić, *NJ* 3, 248-251. (cf. *JF* 14, 253). *NJ 2, 92.* 127. 155. 219. 3, 94. 4, 94. *MHISM* 6, 342. Vuković, *NJ* 3, 290-292. *Mažuranić* 1149-54. *Miklošič* 319. Berneker, *IP* 31, 404. *Holub-Kopečný* 346. 350. 514. *Mlađenov* 606-607. *Tiktin* 1038. 1221. 1262. 1487. *GM* 277. 349. 392. *Boisacq*[3] 902-903. Joki, *IF* 49, 288. Wood, *IF 22,* 154. *ML* 1905, 41-44. (cf. *AnzIF* 21, 20). Janów, *SO* 6, 287-290. (cf. *IJb* 13, 311). *WP 2,* 607. *Banal* 525. *REW** 4681.

**Stâvra** m (Kosmet) = *Stavra* m (Negotin), pridjev na *-in Stavrîn,* f *Stãvrlna (ćerka,* Kosmet) prema m *Stauer* (1318, 1330, 1348), hipokoristik *Stavro* (Vrdnik). Lično ime od σταυρός »krst«. Upor. *Krista, Rista.*

*Lit.: ARj* 16, 476. 502. *Elezović 2,* 264.

**staza** f (Vuk) = *staza* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug.) i praslav. **stbga,* »1° (prvobitno) puteljak koji je nastao nogostupom u polju, šumi, Pfad, semita, 2° toponim«. Samoglasnik *a* je nastao iz kratkog ie. *i,* kako pokazuju baltička usporednica lot. *stiga* »Pfad, Fusspfad, durchgehauener Weg im Walde«, stcslav. *stbza,* rus. *stezja.* Suglasnik *g,* koji još postoji u rus. *stega* pored *stezjá,* nastao je iz *g* poslije palatalnog poluglasa. Upor. isto *g* u *stagna* (v.). le. je korijen **steigh-* »koračati«, ovdje u nižem prijevoju **stigh-.* Stvnjem. *steg* m, *stega* »Stufe, Leiter (> lojtre), Treppe«, nvnjem. *Stiege* predstavljaju ie. prijevoj **steigha,* arb. **shtek-,* sa članom *shtegu* »Durchgang, Eingang, Weg, Haarscheitel«, gr. στίχος (odatle internacionalno *stih* »vers«) »Reihe, Zeile, Linie«. Glede dalje etimologijske veze v. *stići* i *stagna.*

*Lit.: ARj* 16, 502-504. *Miklošič328. Holub--Kopečný* 351. *Bruckner 529. Trautmann* 286. *WP 2,* 615. Hirt, *IF* 32, 302. Matzenauer, *LP* 12, 325. Fraenkel, *WuS* 12, 193. *Boisacq** 907. *GM* 415.

**stegno** n (Vuk, upor. rus. akcenat *stegno),* pl. *stegna,* sveslav. (osim bug.), praslav. **stbgno,* »bedro, bedra, krak«. Izvedenica na *-ica* od sintagme *dostègnica* pored *dostegnjača* »bječva, čarapa«. Mjesto *e,* koji je prema usporedenju s polj. *ścięgno* nastao iz palatalnog nazala *e,* stoji u stcslav. **stbgno* = češ. *stehno,* rus. *stegno.* Prema toj potvrdi *stįgno* nije praslav., nego **stbgno; e* je nastao sekundarnim putem, unakrštavanjem sa *stíegnçti, stegnuti, nategnuti, o-, stezati.* Miklošič uči da je rum. *stinghie* pored *stinghe* f i *stinghiu* n »1" »Querleiste, barre de bois, 2" (metafora, anatomski termin) Schamleiste, aine, pli inguinal« posuđeno iz južnoslav. *stįgno.* Rumunjski dočetak *-ie, -e f, -iu* n ne slaže se s time, jer južnoslav. *-o* daje redovno *-a,* upor. *sito > sută.* Rum. oblik ne poklapa se ni sa *stíega > stega* (v.) postverbal od *stegnuti,* jer i za dočetno slav. -α ima rum. uvijek *-ă,* upor. *grădină.* Izvjesno je prema tome da je korijen rum. riječi doista od *stíegnoti* »spannen« i da nije od stcslav. **stbgno* ni značenjem ni dočetkom. Rumunjski dočetak ostaje zasad neobjašnjen. Teško je uporedivati tú riječ i sa stvnjem. *scincho,* nvnjem. *Schincke* (odatle *šunka,* od gornjo-njem. *Schunke)* od ie. **sqeng-* »kos«. Lakše je uporedivati sa arm. *ťēkn* »Schulter, Achsel, Arm« < ie. **toiguno-* od ie. **(s)teigu-* »Schulter, Arm, Schenkel«, ako se postavi za praslav. niži prijevoj **stigu-.* Lewy uporeduje s lat. *tignum* »balvan« od **(s)teg-,* koji se u prijevoju perfektuma **stog-* nalazi u *stog* i *stožer* (v.). To uporedenje ne zadovoljava.

*Lit.: ARj 2,* 682. *Miklošič* 328. *Holub--Kopečný* 351. *Bruckner* 529. *Tiktin* 1498. Lewy, *KZ* 40, 561. *WP 2,* 564. 614. 622.

stelja f (Vuk) »1° Fütterung des Saumsattels, umeci na samaru od klašnje naložené slamom a stoje ispod drvenica po konju, 2" (metafora) talog (jer stoji na dnu), 3° paprat, jer služi za nastir u staji (upor. slov. *nastelj* »Streu«, bug. *stelja* »Unterlage des Daches«)«, postverbal je öd stcslav. *stblati, stelje* (upor. češ. *stláti, stelu,* polj. *siać, ścielę,* tip primarne klase kao *brati, berem,* v.) »sternere«, koji se u hrv.-srp. nije očuvao. Prijevojem duljenja *ь> i* imaju Jačke odatle *nastiljati, -am,* odatle postverbal *nastilj* m (Belostenec), kod Jambrešića *nastelj, nastilje* n »u kući mjesto do strehe«. Od prefiksalne složenice *postblati, posteljc* »στρώννυμι«, koji se očuvao u slov. *postlati, posteljom* pf. prema impf, *postttjati, -am* »aufbetten, das Bett machen«, postverbal je sveslav. i praslav. *postelja* f (Vuk, Volosko) = *postêja* (Buzet,

Sovinjsko polje) (slov. i *postelj,* gen. *-i* f) »1° Bettwäsche, *2"* Bett, krevet«. Riječ *postelja* je kulturna riječ, koju prevedoše Rumunji *aster-nut,* particip perf. pas. od *sternere.* Izvedenicu na *-nik posteljnih* »naziv dvorske časti« preuzeše posvema *postelnic.* Arbanasi posadiše *stele f* »Unterlage des Bettes«. Ne zna se ide li ovamo *silija* f (Vrgada) »kist za mazanje broda paklom (obično na štapu zavezana kudjelja)«. Koliko se dosada zna *stblati, steljc* očuvao se samo u Kosmetu s prefiksom *za- zast'èljat, zasteljem* pf. »zatvoriti punu vreću zastorkom«, u kojem je *e* iz prezenta prenesen i u infinitiv, kod Vuka sa » od imperfektiva *zastiljati, -am* (Srijem) »za-klanjati«. Odatle je postverbal *zâstilj* m pored *zāsttlj* m »krpa kojom se zástere otvor u punoj vreći i kanapom ušije, da se brašno, žito ili drugo što ne prosipa, *zăstorak,* gen. *-orka* (Vuk, v.)« = na *-ъk zastïljak,* gen. *-ttjka* (.Kosmet). Od sveslav. i praslav. *stel-jc, stbl-ati* postoji ie. prijevoj pērfektuma *stol-* u sveslav. i praslav. *stolb* > *sto,* gen. *stola* (Vuk) = *stôl* (Kosme!, ŽK) »1° mensa, àstãl, trpeza, 2° sudnica (hrvatski službeni nazivi *banski stol* »sud druge molbe«, *stol sedmorice* »vrhovni sud«), 3" oronim i toponim *(Generalski stol, Stolovi* u Velebitu, *Stologlav,* planina u Crnoj Gori), 4^U (prvobitno značenje) sella, θρόνος (očuvano,u srä, *stola,* Buzet, Sovinjsko polje, »komad panja ili debele daske sa tri noge, na kojem se sjedi« i u izvedenicama)«. Metaforom prenosi se značenje i na šumu. U Kastavštini *jescnov stol* znači »šuma gdje raste jasen, a nema nikakvog drugog grmlja«. Pridjev *stani* = *stolni,* unakrštenjem sa *stojatí* preokrenuto u *Stojní Biograd', nastolan,* poimeničenje *na-stolnik* »nasljednik«; poimeničen *stolnik* »archi-triclinium«, na *-jak stôlnjãk* ("jugozapadni krajevi) = *stalnjak* (ZK) »Tischtuch«, na *-ica stolnica* (ŽK) »ladica u stolu«. Deminutivi na *-ič* i *-čić stolić* = *stolić* (Buzet, Sovinjsko polje) »mali tronožac, na kojem se sjedi kad se krava muze«, *stočić,* na *-ica stolica»* stolac, Stuhl«, s pridjevima *stoličnί, stoličkī* i denominálom *ustoličiti,* na *-cь* > *-ac stolac,* gen. *stoca* — *stolac,* gen. *stolca* »Sessel«. S prefiksom *prijefto,* gen. *prijèstola,* na *-je prijestolje* n (upor. u st-morav. *pfestolice* »thronus«), odatle pridjev *prijestolnī,* poimeničen *prijestolnica,* i složenica *prijestolonasljednik.* Na *-ar stolar,* gen. *-ara, stolárev, stolarski* »Tischler«. Denominal na *-ovati stolovati, stolujem (na-,* Stulić) »regnare«. Riječ *sto* je kulturna riječ, koju posudiše Litavci *stalas,* Madžari *asztal* (1293), koja je opet došla k nama *ăstăl,* gen. *-ala* (Vuk), odatle pridjev na *-ski àstãlskí (ubrus)* i deminutiv *astalčić.* Madžarski slavizam posudiše Rumunji premda imaju svoj lat. *masă* < *mensa,* bug. *ástál,* Arbanasi (u Srijemu) *ostai.* Tako postade preko Madžara praslav. riječ balkanskom. Ru-munji posudiše *prestol* »oltar« i *stohnikt* kao izraz dvorske časti *stolnic* m »sénéchal, écuyer tranchant, domestique qui sert à table« prema f *stolniceasă* »njegova žena«, kod Madžara . *astolnok* (14. v.). Ni za *steljc, stilati* ni za *stolí* nema usporednica u baltičkoj grupi. le. je korijen **st(h)el-* »stellen, steif, Pfosten, Stamm«. Taj se nalazi u stprus. *stallït* »stehen«, lot. *stalts* »Stall«. Riječ *stoH* ide zajedno s got. *stōls* »prijestolje«, nvnjem. *Stuhl* < ie. **stă-* pro-širen formantom /. Za *stblati, steljc* pruža sigurnu usporednicu arb. *shtie, shtjel* »wickle auf, lege hin, werfe«, gr. στέλλω, lat. *latus* »širok« < ie. **stelitcs* ili u prijevoju **stlatus* > *latus,* gen. *-eris* (odatle internacionalno *bilate-ralan,* prevedenica *dvostran) ; sto* se tumači i iz ie. **stilos* od korijena **sta- v stati* (v.); kako mu je prvobitno značenje »sjedište«, a to je još živo u izvedenicama, Bruckner izvodi od korijena glagola *stati* (v.X Značajno je što Rumunji ne posudiše *stolí.* To dolazi zacijelo odatle što je romanska *mensa* > *masă* bila savršenija od praslav. *stoh,* ako je u doba prvih dodira Slavena i Rumunja uopće to značila. Južni Slaveni čine također pozajmice za taj pojam: Slovenci romansko *miza,* Srbi grčko *trpeza,* Bugari rumunjsko *masa.*

*Lit.: ARj* \, 116. 7, 653. 11, 40-42. 44. 934-35. 16, 525. 526. 602. 603. 614-623. *Pleteršnik* 2, 175. Jurišić, *NVj* 45, 93. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Elezović* 1, 200. *Miklósi!* 320. *Holub-Kopečný* 352. 353. 359.' *Bruckner* 499. *Mladenov* 497. 608. 610. *WP 2,* 607. 643. 645. *Trautmann* 286. *Gombocz-Melich* 163. Foy, *IF 6,* 319. Joki. *Stud.* 84. Scheftelowitz, *KZ* 53, 253. Posch, *WuS* 16, 19. *Boisacq*[3] 901. 907-9. 966-7. *GM* 19. 392. 416. Joki, *Unt.* 121-122. Reichelt, *KZ* 39, 71. Baric, *ZSPh 2,* 554. *ASPh* 12, 184.

stenjati, *stenjēm* impf. (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »stöhnen (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Sa *nj* mjesto *n* u infinitivu još u slov., tamo je došao analogijom iz prezenta, prema stcslav. *stenati, stenję* i u ostalim slavi-nama. U češ. i rus. jeziku s prijevojem *o:* češ. *stonati,* rus. *stonato* pored *stenatb.* Ie. je korijen onomatopejski, **(s~)ten-,* u baltičkoj grupi lit. *stenēti,* lot. *stenēt,* gr. στένω »jaučem«, sanskrt. *stanati* (3. 1. sing.) »grmi«, lat. *tonare*

(odatle internacionalno *detonacija),* njem. *stöhnen, Donner.*

*Lit.: ARj* 16, 528-29. *Miklósić* 321. Berneker, *IF* 8, 287. *Holub-Kopečný* 351. 353. *Bruckner* 515. *Mladenov* 608. *Trautmann* 286. *WP 2,* 626. *Boisacf* 909-910. *Vasmer* 3, 10.

stepa f (s tim se akcentom govori književna riječ), evropski rusizam nepoznatog podrijetla, rus. *stepb* f, tako češ .i polj., u zapadnim jezicima fr., engl. i njem. *Steppe,* tal. *steppa,* odatle i u našem naučnom i književnom jeziku.

*Lit.: Miklošič* 321. Iljinski, *RFV* 63, 322-341. (cf. *RSl 4,* 262). *Vasmer* 3, 11.

Stepan (1435, Dubrovnik) = *Stjepan,* gen. *-ana* m (Dubrovnik, danas općenit književni oblik, jekavski) = *Sćepan* (Hercegovina, Budva, Ljubiša, Crna Gora, Crmnica) = (disimilacijom *šć > č) Ćepan* (Crmnica) = (ikavski) *Štipan* (1478, Lapač; u kalendaru prvotiska glagolskog brevijara 1491; Vodice, Rab) < lat. *Stephânus* < gr. Στέφανος »vijenac«. Ime prvomučenika je posvuda očuvano u narodskom fonetskom obliku. Pored toga u učenom obliku kod katolika *Štifan* (1433) = *Štefan* (ŽK, hrv.-kajk.), *Sťevan* (pravoslavni, Kosmet, Lika) < *Stêfon.* Hipokoristici *Stijèpo* (Dubrovnik) = *Stĺpe, Stĺpe* (Vodice) = *Stipe* (Rab), *Stepa* (Srbija) = *Stéfo* (ŽK) = *Stevo* (i kajk.), *Stćva.* Pridjevi *Stévov,* prezime *Stevović, Stipin.* Deminutiv (pejorativni) *Štefunče,* gen. *-eta* (ŽK). Hrv.-kajk. hipokoristik *Śt êf* = *Štief.* Pridjevi *Stjepanov* = *Stlpanov* = *Stêvanov,* prezimena *Stjepanović* = *Stipanović* = *Stevanović* = *Stefano-vii.* Pridjev na *-/ Šćepanjdan* = (također *njd > nd) Sćepandan* (Ljubiša) = *Stlpanja* f (Vodice) = *Štefanja* (ŽK). Prezimena na *-ьc > -ac Stefanac,* gen. *-nca* (Pazin, Bosna), *Štefánie* (Krk). Toponimi *Štipan* (Hrvatska, zacijelo od pridjeva *Stipanj), Vala od Stepaná* (Budva) »Sv. Stevana«. Opća riječ *Štefan* m (Hrvatska) »dvolitra«; *istifan,* gen. *-äna* (18. v., Vuk) = *istivan* (narodna pjesma) »ženski nakit za glavu, vijenac«, preko turskog grecizma *isfifan.* Prema madž. *István* (16. v.), odatle *Ištvanović.* Madž. hipokoristik *Pista* (Slavonija). Upor. istro-rom. *Stiefano, Stievano.*

*Lit.: ARj 4,* 36. 91. 9, 889. 16, 529-33. 538-40. 567-71. 581. 586-88. 17, 770-71. 790. 794-95. 806. *Elezović 2,* 269. Miletić, *SDZb 9,* 382. Ribarić, *SDZb 9,* 81. *Ive* 6. Zore, *Tuđ.* 21. Popović, *ZSPh 24,* 32-44. *ZRS AN 44,* 117-57. 59, 77-98. Putanec, *Slovo* 13, 137-75.

štěpen, gen. *-ena* m (Vuk) »stupanj, grad«, u stcslav. *stepenb* f > bug. *štěpena,* rus. *stepem* f, dok u poljskom u prijevoju *stopień* kao u *stopa* (v.), tako i u ukr. Unakrštenjem sa *stupati stepenb* je obrnuto u *stupanj,* gen. *-pnja* m, kako se piše na zapadu u hrvatskom dijelu književnog jezika, upor. ćeš. *stupefl* »isto«, rus. *stupenb* f, dok je na istoku više u običaju *st'êpën.* Prema Marelicu *stupanj* je rusizam ili čehizam. Praslav. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Na *-ice stepenice f* pl. »1° skaline, 2° toponim (dio obale u Opatiji, upor. lat. *Gradus* > tal. *Grado,* slov. *Gradez* < lat. *Gradensis* za *Aquileia,* u južnoj Francuskoj *grau* »kanal«)«. *Moždi* je u vezi s korijenom te imenice čak. pridjev na *-en štěpen* (Brusje, Hvar) »pristao, jak (djevojka, mladić, čovjek)«. Ie. je korijen **step-* koji se u prijevoju pērfektuma nalazi u *stopa* (v.), s nazalizacijom u *stcpiti > stupiti* (v.).

*Lit.: ARj* 16, 531-32. 817. Hraste, *JF* 6, 213. Maretić, *S avį. 144.* 146. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 360. *SEW* 517. *Mladenov* 668. *ASPh* 36, 127. (cf. *JF* 3, 211). Wood, *IF 22,* 137. Vaillant, *Slávia 9, 494. Vasmer* 3, 11. 36.

sterika f (Potomje) = *suriką* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Božava, Vrbnik) »lojana svijeća, čerožina, candela«. Od tal. *(candela) steàrica* »isto«, poimeničen pridjev na *-icus* < gr. -ικός, od στέαρ, gen. στέατος »graisse, lard, suif«, ie. podrijetla.

*Lit.: ARj* 17, 721. 776. Cronia, *ID 6,* 122. *Boisacq*[3] 904. *'DEI* 3623.

stići, po primarnoj konjugaciji (samo hrv.--srp.), *stignuti* (tako i u ostalim slavinama), *stignem* pf. (Vuk) *(do-, po-, pre-, pri-, sa-, su-)* prema impf, na *-ati* i prijelazom *g > z* poslije *i stizati, -žēm* (Vuk) (isti prefiksi), *stigati* potvrđeno u *dostigati* (18. v.); iterativi na *-va- stizívati, stìzujem, -am = stigavati, -sügavam* (hrv.-kajk.) *(do-) = stigívati, stìgujēm, stigivām* (16. i 18. v., nisu ušli u književni jezik); ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *stig-,* »1° (neprelazno) kommen, 2° (prijelazno) erreichen«. Postverbali *stîi,* gen. -í f *(dobra ~ = dobra kob,* Vuk)= *stiža* f (Hercegovina) *»(dobra* ~) reče se kad ko stigne koga«, *nedostíž f* (Vuk), s pridjevom na *-ьn > -an dostižan (riè-), nepostižan* je rusizam *(nepostižný)), stīga* f (Brčko, samo u izreci: *malo uradi, malo prikradi, pa meni stiga).* Baltičke usporednice lit. *steigtis* »sich beeilen, sich bemüten«, lot. *steigt* »eilen« imaju prvobitno značenje, iz kojega se razvilo slavensko po zakonu rezultata, sinegdohe (semasiologijski tip rum. *cțștiga*

»postići« < lat. *câștigare)* i kažu da se praslav. i u ovoj riječi razvilo iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **steigh-* »koračati, uspinjali se«, sanskr. *stighnõti* (3.1.) »penje se«, gr. στείχω »koračam, idem«, got. *steigern,* nvnjem. *steigen,* stir, *tiagn* (bez pokretnog *s)* »isto«. Praslav. se značenje razvilo u gornjem pravcu zbog toga što za pojam »ići« postoje leksemi *kročiti,* od *krok* = *koračati* od *korak, ići, hodati, hoditi.* Prvobitno ie. značenje očuvalo se u *staza* (v.) i *stagna* (v.).

*Lit.: ARj* 2, 683-686. 7, 824. 11, 44. 724. 12, 157. 14, 684. 16, 553-58. 582. 17, 65. 66. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 352. *Bruckner* 529. *Mladenov* 608. *Trautmann* 285. *WP 2,* 615. Fraenkel, *WuS* 12, 193. *IF* 52, 147. *Boisacq*[3] 907.

**stih** m, danas općenito, također stcslav. i rus., bug., arb., rum. i čine., »vers, verz, veras«; Deminutiv na *-ič stišić.* Složenice *polustih* (Stulić), *stihotvórac,* gen. *-rea,* apstraktum *stihotvarsivo.* Kulturni (književni) grecizam balkanski, gr. στίχος (od στείχω »koračam«, prasrodstvo sa *staza,* v.), ie. podrijetla.

*Lit.: ARj* 10, 628. 16, 558. 559. 580. *Mladenov* 609. *GM* 393. *Tiktin* 1495. *Miklošič* 323. *WP* 2, 614. *Pascu* 2, 89. 1681.

**stiharb** (stsrp.) = *stihar* m (Kosmet) = *stijar* (1733) »(termin pravoslavne crkve) vrst odežde koja odgovara albi u zapadnoj crkvi«. Deminutiv *stiharak* (1733). Balkanski grecizam: rum. *stihar* »Chorrock«, srgr. στιχάριον.

*Lit.: ARj* 16, 558. 559. *Elezović* 2, 271. *Tiktin* 1495. Vasmer, *GL* 136.

**stihija** f (stsrp., Vuk u prijevodu Starog zavjeta, Daničić u prijevodu Novog) = *stuhija* (Aleksandrida) »elementûm«, izvedenica *stihijski* »elementaran«. Nalazi se u stcslav. *sluhija, stihija, stihio.* Balkanski grecizam: rum. *stafie, stahie* »Gespenst«, *stihie,* bug. *stihija,* arb. *stuhf* pored *stihl* »orkan«, čine. *stihiu, stifă* »fantôme, revenant«, od gr. στοιχεῖον, preko pl. στοιχεία. Ovamo ide još sa οι > *u stuha,* f, *stuhe i vukodlaci* pored *zdüha* »vjedogonja«, odatle na *-ać* < -άκης (tip *gluhać) stukać* (Vuk, Hercegovina) »vila ili đavao u velikoj planini« = *zduhač,* gen. *-ača* (Vuk, Crna Gora) »vjedovit čovjek, vjedogonja« (si > *zd* unakrštenjem sa *văzduh).* Ostali oblici: *stuva, stuhja, zduva, stuvač.* Variranje *i* — *u* nastalo unakrštenjem sa στύξ, gen. στυγός »monstre«.

*Lit.: ARj 16,* 558. 807. *Miklošič* 327. *Mladenov* 609. *Tiktin* 1405. *Pascu 2,* 89., br. 1683. Joki, *Unt.* 82. sl. Skok, *ZA* 1, 18-24. Vasmer, *GL* 137.

**stijeg** m (Vuk, Boka, Dubrovnik) = (ikavski) *stig* (Menčetić, po Miklošiču hrv.) »zastava, barjak«. Nalazi se u stcslav. *stěgí* i sva tri ruska jezika. Bez baltičke paralele. Praslav. Rumunji posudiše *steag,* što dokazuje da hrv.-srp. i bug. ne mogu biti posudenice iz stcslav., kako tvrdi Kiparsky. Ni njegovo izvođenje iz stnord. *stengr* (pi.), sg. *stong* »Stânge« ne zadovoljava fonetski. Semantički i fonetski bolje odgovara ie. prijevoj **steg-* »kolac, batina, greda«. Tako *stijeg* dolazi u prijevojnu vezu sa *stog, stožer* (v.).

*Lit.: ARj* 16, 559. *Miklošič* 323. *Mladenov* 616. *Tiktin* 1489. *WP 2,* 622. *Vasmer* 3, 36.

**stijena** f (Vuk) = (ekavski) *sténa* (bug. *stená,* tako i kod čakavaca ŻK, koji su ikavci) = (ikavski) *stíná,* pí. *stíne,* gen. pl. *stïnâ* (Dalmacija, Bosna), sveslav. i praslav. *stěna,* »1° Fels, 2° Wand, Mauer, 3° Stein (s kojom je riječi po jednofti mišljenju u prasrodstvu), 4° toponim«. Pridjev na *-ьn* samo u stcslav. *зienъnъ* »praeruptus«, upor. češ. *nástěnný;* odatle poimeničenje *stjènica* f = *stenica* ŽK »lat. cimex (posuđena u jadranskoj zoni *kimak* Dubrovnik, *kimac* Vasojevići, iz dubrovačko-romanskog *čimavica, činko* krč.-rom., *čemež* Vrbnik, *čomož* Dobrinj iz mletačkog)« < *stěmnica* »zidna životinja«, kako se vidi iz rum. *stelniță* (Erdelj, Banat), u kojem je *-ńьn-* disimilirano u *In.* Kod Arbanasa *stenice.* Drugo je poimeničenje u *greda naščenica* (Vasojevići, Crna Gora) = *nasjenica* (Vuk) »Seitenbalken«. Maretić misli da je taj oblik krivo zabilježen mjesto *nastjenica.* Može biti. Deminutiv *Stinica* (toponim kod Karlobaga, preveden *Muruld).* Na *-je Postinje* (Dalmacija, toponim) < *pod stěnije,* složenica *Đeviščenje* »djevojačke pećine«, obalski toponim u Pastrovićima. Osim *stelniță* Rumunji posudiše *stěna* > *stană de piatră* (Moldavija, Erdelj) pored *stan* n < *stean* »Felsenblock«, **st nb* (izvedenica na *-io) steiu* (Muntenija) »Felsen, Felsenblock« = *steny* (Hațeg) i deminutiv na *-ka* (koji nije potvrđen u južnoslav.) *stinco* f »Fels, Klippe«. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *at,* ako se uzme da je *stěna* u prasrodstvu sa got. *stains,* nvnjem. *Stein.* Ako se uzme sa Kalimom i Brücknerom da je u prasrodstvu s lit. *siena* »Wand«, jat je nastao iz ie. *e.* Ako se uzme prvo mišljenje kao vjerojatnije, ie. je korijen **stai-* od *stã-* »stajati (v.)« i prvobitno bi značenje bilo

»stanąć kamen koji se otrgne od pećine i stoji u polju, kakav se danas vidi po SR Makedoniji«.

*Lit: ARj* 7, 614. 653. 10, 329. 330. 16, 560-63. 585-86. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 529. *ZSPh 4,* 217. *SEZb 5,* 528. Novaković, *NJ 3,* 253. *Mladenov* 608. *WP 2,* 611. *Trautmann* 281. *Hin, PBB* 23, 336. Holthausen, *KZ* 47, 307. *Tiktin* 1483. 1490. 1497. Rosetti, *GrS 5,* 158-172. (cf. *IJb* 18, 265). *Boisacq*[3] 904. *GM* 184. 892. Kalıma, *AASF* s. B, t. 30, 551-552. *Vasmer* 3, 10.

**stijenj** m (Vuk, Hrvatska, Čilipi, Konavli) = *stènj,* gen. *stenja* (Buzet, Sovinjsko polje) = (ekavski) *stenja f* (Vuk) = *stinja* (ŽK) = *sten* (Volosko, Liburnija, Cres), slov., »fitilj, vitilj, Docht«, u drugim slavinama »sjen, sjena (v.)«, praslav. *stěnb.* Miklošič stavlja ovamo *stinjati se* (subjekt *vatra),* koje ide zajedno s *tinjati* (v.), i zbog ť ne može se vezati sa *stijenj,* nego sa *sjati* (v.). Deminutiv na *-tk* > *-ák stijenjak,* gen. *-njka* »isto« = na *-je stijènje* n, na *-ka* s gubitkom početnog s- shvaćenog kao nepotreban prefiks *tenka î* (Poljica blizu Lukavca, Bosna) »zasjenjeno mjesto pod šljivama u hladu«. Upor. rus. *Ieнь* i *zatin* »zatišje, tiha voda pod brijegom«, koje Buga uporeduje s lit. *at-tienis* »kraj strujanja rijeke s vodom koja tiho teče«. W. Schulze veže gr. σκιά »sjena« (odatle internacionalno *skioptikon),* arb. *he, hie* »isto«, σκηνή »šator« (odatle internacionalno *scéna,* pridjev *opsceni).* Ie. korijen **skai-,* proširen na *-ni.*

*Lit.: ARj* 16, 562-63. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 352. *WP2,* 535. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl* 6, 271). Schulze, *KZ* 27, 426. Rozwadowski, *ZbJ* 304-309. (cf. *RSl* 6, 252).

**štika** f (Božava) »stecca«, *šcíka* (ŽK), deminutiv *šačica* (ŽK) »Keil«, *štika* (Vodica) »kijača«, denominal *zasukati* (ibidem) »verkeilen«, (sa *ь* > *a) zašćakati* pf. (Kućište) »zatvoriti«. Od tal. *stecca* < got. *sukka,* nvnjem. *Stecken, steccare* »ograditi koljem«. Poimeničen glagolski pridjev *-atorius* > *-adur* (može biti i *-atorem): šćekadur* m = (zamjenom stranog sufiksa domaćim) *šćekavica* f = *štekavica* »saliscendi« = (asimilacija *e — a* > α — *d) ščakadur* (Kućište) »zasun«, *štakador* (istročakavski) »dentiscapium«. Upor. *skačatūr* (Dubrovnik) i *zaskaćati* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 790-91. Cronia, *ID* 6, 120. Štrekelj, *ASPh* 14, 546. *Parčić* 989. Ribarić, *SDZb 9,* 198. *REW** 8256. *DEI* 3624.

**stimati,** *-am* impf, i pf. (Dubrovnik, Perast, Prčanj, Paštrovići, Potomje, Piva-Drobnjak) = *stimat* (Kosmet) *(ohne-, po-, prò-)* = *stimati (se), -am* (Dobrinj, 1400; ŽK, hrv.kajk., slov.; Rab) *(ohne-, pre-, pro-)* prema impf, na *-va- stitnávati, stimāvām* (Piva-Drobnjak, Potomje) = *preštimavati* (16. v., Jambrešić) *(obne-, pro-),* na *-iva- šumívat* (Rab), »1° cijeniti, poštovati, 2° držati, misliti, 3° (refl.) dičiti se (ŻK)«, *restimati* (Dobrinj, 16. v.) »nanovo procijeniti«. Postverbali *stim* m, *stima* f (Dubrovnik) »čast«, *neštím* m (Lika, objekt uz *trpjeti), neslima* f (protivno od *stima,* tal. *disistima), prostima* f (.Kuhačević) »štovanjes«, *tima* (ŻK) »dika«. Apstraktum *stimănje* n pored *sumace* n (Kosmet) »poštovanje«. Particip perf. pas. kao pridjev *proštiman* (ŽK, ~ *čovlk)* »cijenjen, ugledan«, *nepreštiman* (Belostenec) »koji nije čašćen«, *štimánost* f (slov., Gornja Štajerska) »Stolz«, *nepreštimanost* (Jambrešić). Radna imenica na *-atorem* > *-adur: štimadur,* gen. *- ură* (Rab) = *štimadur,* gen. *-ura* (Crmnica) = *štimatur* »procjenitelj«. Apstraktum na *-ija štimadurija f* (Rab) »procjena«. Arb. *sthimë.* Od tal. *stimare* < lat. *aestimare.*

*Lit.: ARj* 8, 26. 87. 96. 413. И, 742. 12, 419. 446. 16, 565-66. 17, 791-93. *Mažuranić* 1372. 1433. *Pleteršnik 2,* 280. 645. Miletić, *SDZb 9,* 260. Rešetar, *Š tok.* 294. *Elezpvić 2,* 111. 271. Kušar, *Rad* 118, 22. 25. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Miklošič* 323. *GM* 416. *REW*[3] 246. *DEI* 3635.

**stipendi)** m = *(st* > ír) *stipendii* m (Brusje, Hvar) = *stipendija* f (Hrvatska) = *stipendija* (Hrvatska) = *štependija* (ŽK). Latinizam *stipendium* »pomoć novčana za školovanje«. Na *-ist(a) stipendist* (Hrvatska) »l"koji je uživa, 2° (ironická pejorativna metafora) nekadašnji zastupnik u ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti«.

*Lit.:* Hraste, *JP 6,* 186.

**stipsa** f (Vuk, Kosmet) »kocelj, slanac, šap, alúmen«. Denominai na *-ati stìpsati, -pšem* impf, *(o-)* »variti u stipsi«. Identifikacijom početnog í- s našim prefiksom nastade odbacivanjem (deprefiksacija) *upsati (o-),* odatle *tlpsa.* Moguće je i tumačenje disimilacijom sr — *ps* > *t — ps.* Balkanski grecizam (gr. ἡ στῦψις »contraction«, od στύφω) : bug. *stĺpca,* pridjev *stipčav, stipcos(v)am,* arb. *stipes, síyps* »Alaun«, cine. *stipse* f, *stipsusescu.*

*Lit.: ARj 9,* 275. 16, 570. *Elezović 2,* 474. *GM* 393. *Pascu 2,* 89, br. 1686. *Mladenov* 609. Vaillant, *RES 22,* 10.

sto n (Vuk), pi. *sta (trista ŽK, dvje sti,* upór. češ. *dve sté,* ostatak duala, pored *dvje sta = dvesta,* Kosmet), brojnik, sveslav. i praslav. *stío,* »centum (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev *stoti, stomi* (Stulić). Na *-er: staterò (cijepati dlaku na staterò}.* Apstraktum na *-ina stotina* f, *četiri stotine* itd. Odatle na *-ar slatinar* — na *-aš stotinas* »centurio«, na *-jak stotinjak,* na *-(j)arka stotin(j)-arka* »banknota od 100 dinara«. Deminutiv *stòtinica.* Denominai na *-iti stôtiniti se.* Stara izvedenica na *-nik satnik,* gen. *-ika* pored *satnik* i *satnik,* kod kajkavaca i nekih čakavaca *setnik,* u lat. ispravama 11. v. *selenico, sitinicus, setnico,* 13. v. *sbtbnik imotbski.* Kao služba *satnik* se navodi u statutima Vinodolskom zakonu, vrbničkom, kastavskom, veprinačkom i trsatskom; funkcija im se označuje već kod popa Dukljanina. Oni su *nad sto* ljudi. Sude. Svaki ban ih ima po 7. U listinama pominju se uz naziv mjesta gdje vrše službu. Prema srpskim dokumentima vrše vojničku službu. U Lovranu (Istra) znači »Gemeindediener, Gerichtsdiener«. Hrvatsko domobranstvo dalo im je čast kapetana. Riječ se prevodi na lat. *centurio.* Vjerojatno je prevedenica od kslat. i srlat. *centenarius,* od *centena.* Stari pridjev na -_;' *зъiъnic* (Domentijan), novi na *-ov šatníkov.* Na *-ijá satnija* »četa, kumpanija u austrougarskoj vojsci« uzeto je iz ruskog *sotnja,* polj. *setnia.* Na *-ija* je *satničija* »služba satnika«. Prezime na *-ič Satničić* 1434 (~ *z Gvoznice, z Bužan).* Na *-nik* je neologizam *stòt(i)ník* »kapetan«, koje je bilo u maloj upotrebi. Tuđica *procent = percent* prevodi se *postotak,* gen. *-tka,* s pridjevom *postotni; nastotan,* s poimeničenjem *nastotnica* nije ušlo u jezik; odatle *deset-* itd., *stopostotni (kamat).* Složenice *staklasta)* »biljka nalik na ovsik«, nalazi se u češ. *šiokias* i polj. *stokłos,* slov. *stoklasa* pored *strklasa,* prevedenica od lát. *centumspica; stoljeće* »vijek (na istoku)«, prevedenica od njem. *Jahrhundert,* s pridjevom *stoljetan (kalendar); stonoga* »scolopendra«; *stòkoza* (Crna Gora), *stokuća,* s izvedenicama na *-anin, -anka* »garrulus«, *stodramíe,* gen. *-ta* (Kosmet) »sud koji zaprema sto drama, mjera težine od sto drama«; *stogodišnjak,* itd. Baltičke usporednice lit. *šimtas,* lot. *simts* ne poklapaju se posvema sa praslav. *stia.* Prema baltičkim usporednicama očekivalo bi se u praslav. *seto* ne *suo.* Najbliže stoji lit. *šimtas* i got. *himd.* Velami poluvokal zamijeniše Rumunji sa *u sută* (iz gen. pi. *sotb?).* Vasmer, Mikkola i Jakobson tumače *suo* kao posuđenicu iz iranskoga *sata* (sanskr. *šatám,* stiran. *sateni,* oset. *sata),* odakle je možda madž. *szaz.* Meillet s pravom sumnja u to izlaganje. Iljinski uzimlje unakrštavanje nepotvrđenog **selo* s nepotvrđenim **sил* = lit. *Šutiš* »massa«. Ništa nije s tim protumačeno. Bruckner pretpostavlja dubletu *ç: u* i ovdje. le. je korijen **tmtom,* koje je nastalo od ie. pridjeva *dkmtom,* izvedenica od *dékm* »deset (v.)«, tj. »deseta desetica«, lat. *centum* (odakle su internacionalne učene riječi *centlal, centimetar),* gr. εκατόν (odatle internacionalne učene riječi *hekti* =? *hektovi, hektolitar, hekatomba).*

*Lit.: ARj* 7, 662. 16, 590-600. *Elezović 2,* 271. 272. *ASPh* 34, 305. *Holub-Kopec'ný* 352. *Bruckner* 516. *KZ 42,* 368. *ZSPh 2,* 296-7. *Mladenov* 609. *WP \,* 786. *Trautmann* 305. Meillet, *RES 5,* 149. 6, 173. *RSl 2,* 67. 3, 166. Jakobson, *Arier und Ugrofinnen* 1922. Vasmer, *RSI 4,* 161. 6, 176. Caracostea, *MRIW* 1, 79-137. Machek, *Slávia* 16, 189. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia 5,* 412-413). *Boisacq?* 232-233. Mikkola, *RSl* 1. Fraenkel, *KZ* 53, 41. Štrekelj, *DAW* 50, 35.

**stöbor** = *stobor* (Crna Gora, Srbija, bug., Vuk) »1° ulica (Srbija), 2° aviija, dvorište (po varošima u Srbiji)« = *stombor* m (Bratonožići) »ozidana ograda oko dvorišta«. Pridjev na *-ьn* određeno *stobōrnī* »avlijnski, dvorišni«, poimeničen *stobornica* = na *-je stobōrje* n »taraba oko kuće«. U stcslav. *stoborъ* »columna, Säule«. Isto znači i rusko-cslav. *stoborije.* U slov. očuvana je ista riječ u prijevoju *e stebèr,* gen. *-brà* »Säule, Grenzsäule«. Prvobitno je značenje bilo »stupovi koji služe za ograđivanje prostora oko kuće«. Odatle se razvilo srpsko i crnogorsko značenje »1° dvorište, 2[U] ulica«. Ovamo ide možda i ime starohrvatske župe (toponim) zabilježeno u hibridnom slav.-lat. pridjevu g. 1070. *Jakobizo zastobriscico teste,* koji se pominje uz druge svjedoke pri darivanju imanja Radovana nećaka *(nepos Lilid},* g. 1088 — 9. *s(astobrinš)cici,* pridjev *zastobrbsk-* + lat. *-icus* (se. *jupanus)* od sintagme **zastobbr-* (tip *Začretje, Zadvarje).* Takvom imenu mjesta ili kraja .nema traga u današnjoj toponimiji *Ravnih kotara (= Hrvati,* u 15. v.). Riječ je baltoslav. i praslav. Prvobitno se značenje nalazi u baltičkim usporednicama lit. *stabaras* »trockener Baumast«, *stabarai* »trockene Gerte, Stengel«, lot. u istom prijevoju (kao u slov.) *stebere* f »Schwanz, Stumpf«. Ie. korijen pokazuje varijacije **steb-, *stebh-, *step-,* du-Ijenjem samoglasa i prijevojem *o-* i nazalnim sufiksom. Znači kao imenica »Pfosten, Pfeiler, Ständer, Stamm, Baumstumpf«, kao glagol »stutzen, versteifen, itd.«. Nalazi se u dan. *stafaer,* sved. *staver* u značenju »Zaunpfal«,

koje stoji najbliže baltoslav. i praslav. riječi. V. dalje etimologijske veze sa *stopa, stupati, štěpen, tup.* Sufiks *-огъ* dolazi u prijevoju *-er* u *stožer* (v.). [Usp. i pod *stabar].*

*Lit.: ARj* 16, 596. 623. *Miklošič* 323. *Trautmann* 280. *Mladenov* 609. *ASPh* 34, 396. *WP* 2, 625. Krogmann, *IF* 48, 268. Lewy, *KZ* 40, 420. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Vandrák* 1, 432.

**stofa** f (Kosmet) »nekakva vrst crvene materije«. Talijanizam koji je došao preko tur. *istofa* < tal. *stòffa.* Preko njem. *Stoff (* > stfr. *estoffe,* nfr. *étoffe)* > *štôf* m (Kuhačević, Milićević) »1° sukno, 2° predmet«.

*Lit.: ARj* 17, 834. *Elezović* 2, 273. *REW*[3] 8332. *DEI* 3639.

**stog,** gen. *stòga* m (Vuk, Kosmet)) = *stog,* gen. *stoga* (ŽK), ie., baltoslav. (?), sveslav. i piaslav., »1° Getreideschober, 2° veliki kup sijena oko drveta u sredini«. Deminutiv na *-ьc* > *-äc stožac,* gen. *stošca* (geometrijski termin). Na *-ište stožlšće* n (Rukavac, Istra) »ravan prostor pored kuće gdje se suši trava«. Denominal na *-iti nastožiti, -im* (Ljubiša) »sadjeti u stog«. Na *-je ostažjl,* gen. *-ja* n (Buzet, Sovinjsko polje) »okomita okrugla greda oko koje se slaže sijeno ili slama u stog«. Upor. slov. *stežje, stožje* »perde«. Riječ *stog* je kulturna riječ koja se posuđuje: kod Madžara *asztog,* kod Dakorumunja *stog,* kod Cincara *stugu,* kod Arbanasa bez početnog *s-* (zbog toga što ga je arbanaska jezična svijest identificirala s negativnim prefiksom í »ne«, prema *ska* »nema«, *ka* »ima«) *tok,* s članom *togu.* Ide prema Hujeru zajedno s baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenicom na *-er, -ar, -or, -aj stožer,* gen. *-era* m (Vuk, Draščići, Istra, slov., bug.) »1° Baum auf der Dreschtenne, 2° čvrsto zabito u zemlju drvo oko kojega se naslažė sijeno u kopu (v.) (Draščići), 3° Türangel, cardo, 4° (kod hrvatskih domobranaca, neologizam) generalštab« = *stožár* (Kosmet, bug. *stožár,* češ., rus. *stožár).* Pridjev *stožerni* (Stulić), *stožerni časnik,* domobranski neologizam za *Generalstabsofficier,* poimeničen *stožernih* (Bella, Stulić, neologizam) »kardinal«. Dolazi i u prijevoju *e: šćež r* m (Smokvica) »drvo na gumnu u sredini« = *stežēr* (Vuk, Paštrovići) »Stamm«, stcslav. *stežarz* »cardo«, u oba lužičko-srpska jezika *šćežor* (gornjo-luž.) »Mast«, (donjp-luž). *sćažor* »Heustange«. Ovamo ide na *-ar stežar,* gen. *-ara* (između Gole i Bjelovara) »hrast«. Ta semantička specifikacija nalazi se i u rum. slavizmu *stejar* »quercus«, strum, *steajer, stăjar,* deminutiv *stejerel* »hrastić«, *stejăriș* = *stejeret* »hrastik« (Oltenija); *slejeriņe* f »hrastova šuma«. Završetak *-aj* mjesto *-er, -ar* je zacijelo zamjena sufiksa *stožaj* m = slov. *stežāj* pored *stržaj, stežajnik, stržajnik* »Türangel«. Postoje dva mišljenja o postanju. Oni, koji praslav. *stog* identificiraju sa stprus. *stogis,* lit. *stogas* »krov«, u prijevoju stprus. *steege* »Scheuer«, vide u *stog* prijevoj na *o* od ie. korijena **(s~)teg-* »pokrivati«, koji se nalazi u gr. στέγω »pokrivam«, lat. *tegėrė, teetuni* (internacionalno tektonski), *toga* (također internacionalna), sanskr. *slhagati* (3. 1.). Ta je etimologija bez greške u fonetskom pogledu, ne u semantičkom, jer nije »krov«, nego je prvobitno značenje 2", koje se slaže sa *stožer. Zbog* toga se *stožer* mora uporedivati s lit·, *stagaras* »dürrer längerer Pflanzenstengel«, *stagarys* »dürrer Krautstengel«, izvedenica od ie. imeničkog korijena **(s)teg-* »Stange, Pfahl, Stock, Knüttel, Balken«, u prijevoju stisl. *stjaki, stakkr* »Schoter, Kugelförmiger Haufen«, što se potpuno slaže sa *stog.* Prema tome *stog* je germansko-praslavenski leksem.

*Lit.: ARj 7, 662.* 16, 546. 598-99. 653-37. *Pleteršnik* 2, 575. 596. *Elezović 2,* 271. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 323. 324. *Holub-Kopečný* 352. *Bruckner* 516. *Mladenov* 609. *Trautmann* 285. 288. *WP 2,* 622. Kalima, *ZSPh* 13, 80-83. *Tiktin* 1490. Hujer, *SbPast* 48-52. (cf. *IJb* 10, 342. *JF* 3, 227. *ZSPh* 5, 213. *LP* 68, 101. Iljinski, *Slávia 5,* 481). Fraenkel, *WuS* 12, 186-187. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Meringer, *IF* 18, 265-267. Lidén, *IF* 18, 499. sl. Wood. *ML* 20, 41-44. (cf. *AnzIF 24,* 28). *GM* 431. *Boisacq** 904. 905.

**stola** f (Mikalja, Dubrovnik) »1° svećenička naramenica, 2° široka vrpca oko vrata (ženski nakit)« = *Stola* f (1600) »1° (katolički crkveni termin) značenje kao *stola, 2°* crkveni dohoci, v. *štolarina«.* Na *-arina štolarina* »župnička pristojba«. Od lat. *stola,* njem. *Stole,* austr. *Stola.*

*Lit.: ARj* 16, 614. 17, 814. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 3639. *Weigand-Hirt 2,* 977.

**Stoliv** m = *Stolivo* (1553), bokeljski toponim, od 1326. lát. *vinea de Stativo ad latus Catari* (i tako često). Najstarije naselje bilo je tamo gdje je Sv. Bažilio i sv. Tripun. Zbog gusara stari stanovnici, kmetovi *perăski (Perast), Stolivjani* pobjegli su u *Stôliv Gornji.* Pridjev *stolmski* (~a *voda,* glede *-inski* upor. *Đurinska montănja* od *Đurici).* Dalmato-romanski toponim. Kao lat. pridjevska izvedenica na *-ivus* od germ, *stall* »stanza, dimora«, čest toponim u Italiji, npr. *Guastalla* < *wardistalla.* Upor. toponiṃ *Štale, Poštalu* (Muo) kao novija po-

suđenica. Prijelaz *a* > *o* kao u *Catarum* > *Kotor*. Upor. 1331. *iumentae sub stallone* »cavallo da monta« i sttal. *stallia* »(pomorski termin) scarico delle merci«. Latinizam *stalium agendi, instalirati, -am.*

*Lit.: AR]* 16, 612. *REW** 8219. *Prati* 937. *MSHSM* 11, 48. Mayer, *Kotorski spomenici,* br. 13, itd., 799. Putanec, *Slovo* 13, 166-7. Nakićenović, *SEZb* 20, 395-97. *DEI* 3615.

stomak, gen. *-aka* (Dubrovnik; Bosna: *u stomaku}* = *stomak* (Perast) = *(o > ti) stümak,* gen. *stûnka* (Marulić, Rab, Božava) = *stumek,* gen. *stûnka* (Cres, Istra) = (s oslabljenjem penultime *a > e, ì* kao u mlet.) *stumik* (Split, krčko-rom.) = *stomig* (Rijeka) = (zamjena sufiksa) *stūmio* (Poljica) = (si > si) *stomak,* gen. *-aka* pored *štomka* (Crmnica) = *humak,* gen. *-mka* (Šibenik) = *humak,* gen. *hûnka* (Rab) = *štumig* (Vrbnik, Vodice) »želudac«. Miklošič ima kao srp. *stomak* (stsrp.) te pridjev *stomižljiv* »fastidium creans« kao hrv. talijanizam. Može biti djelomice i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stomachus* > gr. στόμαχος, tal *stomaco,* mlet. *stòmego.* Grecizam je samo stsrp. *stomahb,* upor. arb. *slamah* i balkanski rum., bug., arb., čine. *stumah,* ngr. στομάχι.

*Lit.:* 16, 623. 17, 840. 856. Miletić, *SDZb* 9, 357. Ribarić, *SDZb* 9, 198. Kušar, *Rad* 118, 5. 18. *ZbNŽ* 5, 210. *Miklošič* 324. *GM* 393. Cronia, *ID* 6, 120. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW** 8276. a. Vasmer, *Gl* 137. Skok, *ZRPh* 54, 194.

stomânja f (17. v., Cres, Istra, Mrnavić, Vlašići, Miletić, Borg, Puliéi, Katun, Krk: Dobrinj, Omišlja; Vrbnik, 1639; Stašić, Hrvatsko primorje, Vinodol, 1480), deminutiv na *-iça stomànjica* (Istra) = *stomajnica* (hrv., Miklošič) = *stumanja* (istarska narodna pjesma) »košulja«. U Omišlju crkveno ruho: *peče dublene stomanje* »alba«, prema Crnčiću. Razlikuje se od *crna i svakidanja suknja.* Dalmato-romanski leksički ostatak, poimeničen lat. pridjev u ž. r. na sufiks materije *-eus stamtneus,* od *stamen,* gen. *-inis* > tal. *stame* »češljana vuna, la parte più fine e consistente della lana«, tal. *stamigna* = mlet. *stamègna* »1° tela di stame o di pel di capra, per colare, 2° saia stameţata, 3° veste di stamigna«. Hrvatski je naziv nastao od sintagme *casulla staminea* = *veste di stamigna* ispuštanjem općeg naziva ili po semantičkom zakonu sinegdohe.

*Lit.: ARj* 3, 39. 6, 51. 16, 623. 808. *Mažuranić* 1374. Crnčić, *Starine* 33, 525. *Miklošič* 324. Štrekelj, *ASPh* 14, 542. Tentor, *ASPh* 30, 201. Malecki, *ANPh* l, 26-30. (cf. *IJb* 16, 285). *REW*[3] 8221. Bąrtoli, *ZbJ* 40. *DEI* 3616.

stòmna f (NR Makedonija) = stsrp. *slovna* (1685) = *slovna* (Srbija, Pirot) »krčag«. Stcslav. *stambm, stamvna* »isto«. Balkanski grecizam: bug. *slovna* pored *stómna, stomnička,* arb. *stamne,* cine. *stamnă,* gr. στάμνος, ngr. στάμνα.

*Lit.: ARj* 16, 635. Vasmer, *GL* 137. *GM* 391. *Mladenov* 610. *Pascu 2,* 88, br. 1666.

St8n, gen. *Stona* m (1333. i dalje, Vuk), toponim u Dalmaciji, tal. *Stagno* < lat. *stagnum, Veliki* i *Mali Ston* rastavljen klancem, koji se zove *Međugorje.* Pridjev *stonski (Rat Stonski* 1334, 1358-1377, za *Pelješac).* Potvrde su dvostrukoga tipa: zamjena *mn* kao u rum. za kllat. suglasničku grupu *gn: Stamnum* (1238, tako dosta često); zamjena *nn* za *gn* (kao u južnoj Italiji): *porta Stannú,* 1245. Na tu varijantu smjera *Ston.* Obje su varijante iste starosti i pripadaju dalmato-romanskom govoru u Dubrovniku: *a* > o je kao u *Kotor* i *Mosor.* Po jednoj informaciji *ston* je u Dubrovniku opća riječ u značenju »kaljuža, santina«. Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *stagnum* »bara«, koja se u hrv. upotrebljava u internacionalnom latinizmu na *-ieren stagnirati, stagniram* (subjekt *poslovi,* kad nema zarade, česatluk).

*Lit.: ARj* 16, 624-626. Zore, *Rad* 170, 211. *REW** 8217a. Skok, *NVj* 30, 129-30. *AGI* 24, 46. *ZRPh* 54, 429. Deanović, *Ivšićev zb.* 38. Muljačić, *Rad* 327, 265-67. 318. 328.

stopa f (Vuk), sveslav. i praslav., »1° Tritt, otisak tabana, 2° (u priloškoj sintagmi) î *ove stope* »odmah«, 3° (kao metrički termin) pes, 4° primitivna mjera duljine kao pedalj, lakat«. Deminutiv na *-ica stòpica.* Augmentativ *stopùrina.* Na *-alo stopalo* »pes, najdonji dio noge«. Na *-injica stapinjica* (Vodice, Istra, *o* > *a* pred naglasom) »stepenast znak na uhu ovce za raspoznavanje«. Prilozi na *-icē stopici, uzastopce* = *ustòpce* = *ùstopice* < *vbzstop-.* Arbanasi posudiše *shputë î* (metateza, *o* > *u* nejasno). Ie. je prijevoj perfektuma od korijena **step-,* nazalirano **stemp-* »rad nogama, mit den Füssen aufstampfen, treten«, koji se s prijevojnim samoglasom *e* nalazi u *supěn* (v.), s nazaliranim prijevojem *ç* u

*stupiti* (v.). Prema Brückneru osnovni je korijen **tep-* »udarati«, s nepostojanim *s-*.

*Lit.: ARj 16,* 626-29. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 353. *Bruckner* 517. *WP 2,* 624. Wood, *IF 22,* 137. Lewy, *KZ* 40, 420. *ASPh* 36, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Joki, *IF* 27, 304. *GM* 415. *V astner* 3, 19.

stòpanin m (Vuk, jugozapadni krajevi, *-in* individualni sufiks) »domaćin, domadar, gazda« prema f na *-iça stopànica* (Vuk) »domaćica, skuba (Crna Gora)«. Nalazi se u bug. *stapan* i s individualnim sufiksom *-in stòpanin* m »Herr, Gemahl« prema f *stopànica, stopánka* »Gemahlin«, s apstraktumom *stopanstvo* »gospodarstvo« i glagolom s gr. *-is(ati)* (v.) *stopanis(v)am* »gospodarim«. Te dvije izvedenice ne postoje u hrv.-srp. jeziku. Hrv.-srp. i bugarska imenica m. r. nalazi se kao posuđenica u arb. *stapan* »praefectus pastoribus« s prvobitnim značenjem, s kojim se slaže izvedenica na *-ik stopanik* (Rosa): *stado pusto bez stopanika.* Prema ovom značenju, *stapan* je prvobitno pastirski termin. Riječ se nalazi još kod Rumunja *stăpîn,* ne kao posuđenica iz hrv.-srp. ili bugarskog, nego kao domaća latinska, sa svim fonetskim karakteristikama domaćih riječi (nenaglašeno α > *ã,* naglašeno *a* pred nazalom *ï,* upor. *veteranus* < *bătrîn* »star«). Hrv.-srp. i bugarski oblik ne može biti posuđenica iz današnjeg rumunjskoga jezika, nego može da predstavlja samo balkansko-lat. **stapanus,* zacijelo iliro-tračkog podrijetla. Arb. *stapan* ne može isto tako da potječe ni iz rum. ni iz balkansko-lat. **stapanus,* kako se vidi iz uporedenja sa *paganus* > *pëgërë* »poganin«: *stăpîn* i *stapan,* neovisno jedno od dragoga, predstavljaju derivate iliro-tračke riječi ie. podrijetla. U rumunjskom ima dosta veliku leksikologijsku porodicu: *stăpîn* je »onaj koji zapovijeda (protivno *slugă, supus, calfa)«* prema f *stapina,* glagol *a stăpîni* »vladati«, *stăpînire* f »vladanje« = na *-ia stăpănie* »država«, pridjev na *-esc stăpânesc* »vladarev, vladarski«. Iliro-trački **stapanus* semantički i fonetski slaže se sa sanskrtskim kauzativom *sthapāyami* »činim da nešto stoji, postavljam«, *sthāpanam* »postavljanje«, *sthapatis* (upor. lit. *stapýtis* »stojatí tiho, mirno«). Sufiks *p* postojao je u iliro-tračkom, kako se vidi u imenu naroda *Derrio-pes* prema *Derrii.* Iz arbanaskog može da ide ovamo kao izvedenica na gr. -ία > *-í shtepí> shpi, shpai f* (Makedonija), sa članom *shtëpija, shpija* »kuća« < iliro-trački **stap-ia,* kojoj korijen točno odgovara praslav. *stani* (v.) = balkansko-lat. iliro-tračkog podrijetla **stana* < rum. *stína* »pastirsko naselje, bačija«. Dosadašnje tumačenje iz lat. *hospitium* > gr. το σπίτι ne odgovara fonetici, ako se i slaže semantički. Vjerojatno je da su Arbanasi očuvali prvobitno slavensko značenje riječi *stòpanin.* Ako je tako, balkansko-lat. **stapanus* bio je »glavar pastirske organizacije«, ono što slav. izvori zovu *čelnik* (v.), a što preuzimlju i Balkanci; *bač* »drugi glavar pastirske organizacije« označivao je po svoj prilici »onoga koji se bavio proizvodnjom sira«. Već u stcslav. (Menaeum, Prologus) *stopanz* znači »dominus«. To značenje slaže se s rum.; Barićev iskonstruirani **hospitanus* izvedenica od *hospes, hospitem,* s metatezom **hostipanus* ne udovoljava slavenskoj fonetici, a ni semasiološki prema gornjim izvođenjima. Mišljenje Mladenova da je *stòpanin* od korijena **sta-* »stojatí« može se prihvatiti; *stòpanin* kao balkanska riječ ie. podrijetla stoji in ultima analysi u vezi sa *stati, stajati, stan.* Budimirov **statanus* (prema gr. στάσις) o.dgovara doduše semasiološki, ali je fonetski teško prihvatljiv.

*Lit.: ARj* 16, 628-29. *Miklošič* 324. Isti, *Lex.* 885. *Mladenov* 610. *ASPh* 33, 16-19. *GM* 393. Barić, *Alb.* 93-94. Capidan, *DR* 3, 149. sl. (cf. *IJb* 11, 200). Giuglea, *DR* 3, 610. Pașcu, *AR 6,* 212 (cf. *IJb* 10, 180). Budimir, *IČ 1,* 1 -2,255-261. *Kongres* 2, 181. (cf. *JF* 18, 364). Rosetti, *GrS* 5, 158-172. (cf. *IJb* 18, 265). Skok, *ZRPh* 54, 442. 462.

Stošija f žensko ime (Zadar; Novi, 1422), *crkva sv. Stošije* (1466, Zadar) = *sv. Stosa* f (Kašić), muško ime *Stosa* (Velika Hoca, kraj Prizrena), odatle prezime *Stošić* (Zagubica, Lika, Pag, Istra), zaselak *Stasici* (Srbija) = *Stasija* f žensko ime (Lika, Krbava), hipokoristik *Stas* m, muško ime i ime sveca (Dalmacija, Kavanjin), odatle hipokoristik *Staško,* prezime *Stašić* (17. st., Vrbnik, Istra). Sa *šut-* prema svecu: *Sustas,* zaselak kod Bara. Dosta raširena imena u srednjovjekovnoj Dalmaciji i Srbiji prema imenima svetaca: *sv. Anastasije* > *Anastas* (mučenik, Glavinić) = s tal. *-io Anastasia* (Glavinić) = *Anastázia* (18. st.) = *Anaštažij* (Alberti), od lat. *Anastasius,* ime solinskog mučenika, *Anastasius presbiter* (461, natpis kod Slanoga, Dubrovnik), Imena *Anastasius* (918, Zadar), *episcopus· Anastatius* (986), *Anastasius Birfi* (1187), *Anastasius presbiter* (1080, Dubrovnik), odatle latinski hipokoristik *Stasius* (1258, Split) prema *sancta Anastasia* > *Anastasija* f (srp., Glavinić) = *Anastaze* f (Ančić, Kanavelić), sve imena za srijemsku mučenicu kojoj su.

kosti za napada Huna prenesene iz Srijema u Carigrad, a 807. u Zadar gdje se i danas štuje. Hipokoristici: *Nastas m* (Srbija), *Našta f* (Srbija), *Nastasija* (Srbija), *Staza* (Krašić), prezimena odatle *Anastasijević, Nastasijević, Nastasić,* vjerojatno *Stazić* (1662, Poljica kraj Splita). Crkva *sv. Anastasije* postojala i u Splitu (najstarija potvrda 14. st.). U Dobroti *crkva sv. Stasila* od imena *Eustahije.* Lat. *Anastasius* je od gr. Αναστάσιος.

*Lit.: ARj l,* 83. 7, 645. 648. 16, 451. 632. Jireček, *Romanen l,* 51. 2, 22. *Opći šematizam* 230. Stefanie, *Slovo* 6—8, 55. Putanec, *Slovo* 13, 143. 148. 153.

**stradati,** *stradam* impf. (Vuk) *(na-, po-, sa-)* »trpjeti, nemati« = *sirajat, sirojam* (ŻK, *j* < stcslav. *žd* je iz prezente analogijom prenesen u infinitiv iz *strazdo > strojaru)* »trpjeti na nestašici hrane, Hunger leiden«, sveslav. i praslav. Nije baltoslav. jer je lot. *strádat* rusizam. Radne imenice poimeničenja part, perf. akt. na *-nik stradalnik,* gen. *-ika* = na *-ьc* > *-ac stradálac,* gen. *strádaoca.* Od istog je korijena stcslav. češ., rus., sveslav., praslav. apstraktum na *-tb strast,* gen. *strasti* f < **strad--tb* »pasija«. Semantički je razvitak isti koji i u njem. *Leidenschaft,* prema Budimiru je prevedenica (calque) od gr. πάθος (internacionalno *patologija, patološki).* Pridjev na *-ъn* > *-an strastem, strasna jevandelija,* koja se čitaju na veliki četvrtak, *strasna sveta nedêlja* (Kosmet) »velika nedjelja«, *pristrastan* (Stulić) »partajičan«, *bespristrastan,* apstraktum na *-ost pristrasnost,* rusizam, ali je"ušao i u narodni govor *pristrasan* (analogija prema f *pristrasna)* (Piva-Drobnjak) »naklonjen kome (da učini što na štetu drugoga)«. Rumunji posudiše *strădanie f* »muka«, *a să strădui (ui < ujo)* »trpjeti«, odatle apstraktum na lat. *-enfia > -ință străduință* »nastojanje«, *strašte* f »bijeda«. Paralela je u lot. *stradat* »raditi«. le. je korijen **stro-,* prijevoj od **str&-, *stre- s* raširenjem *dh,* za koje nema potvrda u drugim ie. jezicima. Upor. kambr. (kimr.) *trin* »rabota«, upor. rus. *strada* »težak rad«, stengi, *stymie* »strog«, gr. στρηνος »tvrd«, lat. *str nuus,* njem. *starr.* V. *strah.*

*Lit.:ARj* 12, 165. 16, 638-39. 648. 669-70. *NJ* 1, 28. Vuković, *SDZb* 10, 399. Miklósié 324. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 518. *Mladenov* 611. *WP 2,* 628. *Boisacq*[3] 843. 938. Wood, *IF 22,* 138. Endzelin, *IF* 33, 117. Sütterlin, *IF* 25, 65. Solmsen, *IF* 31, 505. *KZ* 56, 205. Pedersen, *IF* 5, 59. 60, 72. Charpentier, *ASPh* 29, 9. Jokl, *ASPh 29, 28.*

**Stradioti** m pl., otočić, između Prevlake i Otoka (Boka). Zvao se *Insula S. Gabrielis.* Prozvan je tim grčko-mletačkim nazivom (gr. στρατιώτης »vojnik > stradiot«, na -ώτης od στρατιά »armad?, vojska« < στρατός, mlet. *stradiotí)* 1548 — 1698, kada ga je okupirala vojnička kolonija Grka, dovedena ovamo od Mlečana s jonskih otoka, Cipra i Moreje. Među njima bilo je i Arbanasa.

*Lit.:* Nikićenović, *SEZb* 20, 381. 384. 388.

**strah,** gen. *straha* m (Vuk) = *stra* pored *stra,* gen. *strãa* (Kosmet) = *strâ* nom. i gen. (ŽK), sveslav. i praslav., »timor«, *vráží stra* (u izrazu *ima ji vrazi strâ,* ZK) »bezbroj, mnogo«. Pridjevi na *-ьn > -an strašan = strašan* (Kosmet), *strašni sud* »sudnji dan (ŽK)«, na *-en strašen* (Lumbarda, Korčula) »teško bolestan«, na *-iv strašiv* (također polj.), poimeničen na *-ьc > -ac strašivac,* gen. *-īvca* — na *-ica strašivica* m, apstraktum *strašlvost,* gen. *-i* = na *-ljiv strašljiv,* poimeničen na *-ьc > -ac strašljivac,* gen. *-ivca,* na *-ost strašljivost,* na *-ovit strahovit.* Na *-or stră(h)or* (Srijem, narodna pjesma), ide u folklor. Ne zna se ide li ovamo *strãôr* (Kosmet) »veliki miš, pa(r)cov«, v. i *stahor.* Na *-ilo strašilo,* upor. češ. *strašidlo,* polj. *straszy dio.* Na *-ić strahu* (Grbalj) »strašivac«, bez *h > š* kao i u antroponimu *Strahinja.* Apstraktum na *-ota strahota* f (Vuk), kao indeklinabile »mnogo«, upor. češ. antroponim *Strachota* i naše prezime *Strašimir;* prošireno na *-inja strahotinja,* pridjev *străhotan* = na *-oca strahoća* (Dubrovnik), na *-ovinja (ov-* od *strahovati) strahovinja* f »strašilo«, na *-oba straSba* (Kosmet). Denominai na *-iti strašiti, -lm* impf, *(pre-, u-, za-)* »plašiti, prepadali, puditi«, na *-ovati strahovati, strahujem* impf, *(na-) = straovât, -újem* (Kosmet). Zbog *strava,* koja se činila 454. nad grobom Atile, a znači »hrana« te možda i nije slav. riječ, zasebno treba promatrati *strava* f (Vuk) »veliki strah, teror« gdje je *v* zamjena za *h.* Taj izraz ide u folklor, kako se vidi iz *izlivati deci strău* (Piva-Drobnjak); *strãa* se uklonjuje od bolešljive djece ako se leteće zrno olova rastopi i metne u hladnu vodu, tako da se dobije kakvo živo biće ili kakav predmet, i onda se vjeruje da se dijete od toga lica ili olova preplaši. Odatle na *-aruša: stravaruša* »žena koja salijeva stravu«. Pridjev na *-ičan stravičan* »užasan«. Denominal odatle *stráviti se, strávím* impf. (Vuk, Crna Gora, Dalmacija) *(pře-) = strávit, strávim* (Kosmet) prema iteratīvu *prestravljivati, -Ijujem* pored *-ivom* »plašiti se«, odatle déverbal *prèstrava f* (Dobro-

selo) »fras«. Suglasnik *-h* u *strah* nastao je iz s, upor. rus. *ostras(t)ka* »prijetnja«. Nema jedinstvene etimologije. Prema Bruckneru ista je osnova koja i u *stradati* (v.), *strah* je hipokoristik (Kurzform) od *strast.* Prema Mladenovu je korijen onomatopejski koji i u *treperiti* (v.), upor. amplifikaciju *strah i trepet,* a upoređuje ga s lat. *strāgēs,* stperz. *tarsatiy* »boji se«. Uporeduje se i s lit. *trišu* »treperim«, lat. *terror, terribili!, terreo,* sanskr. *trasați* (3. 1.) »dršće«, gr. τρέω »isto«, srir. *tarrach* »plašljiv«, s nazalnim infiksom *tnsç > tresem* (v.). Može se pomišljati i na srodstvo sa *srsi* (v.). Bez početnog *s-* kao lat. *terreo* nalazi se u oba lužičko-srp. jezika *trach.* Nije izvjesno da li pripada istom korijenu kojemu i lit. *stregti* »erstarren, zu Eis werden« < ie. **ster-g,* niti da je srodno s lat. *sträges.* Rumunji posudiše južnoslav. pridjev dodavši mu lat. nenaglašeni sufiks *-tcus strațnic,* odatle apstraktum na *-ie străşnicie* i glagol *a strașnici,* Arbanasi *shtravis* »erschrecke« (Jokl). Zasebno treba spomenuti Marulićev *ustrhal* »prestrašen« *(Judita* 3, 218: *Ozija ustrhal stase meju njima),* za koji nema druge potvrde, a izgleda kao ništični prijevoj od *strah.*

*Lit.: ARj 7,* 662. 11, 725-26. 16, 639-47. 670-84. 688-691. *Elezović 2,* 273. Vuković, *SDZb* 10, 404. Kušar, *NVj* 3, 338. *Maretić*[2] 419. 484. *Miklošič* 324. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 517. *KZ43,* 302-303. 309. *Mladenov* 611. *WP 2,* 629. *Tiktin* 1509. *Walde*[2] 776. Arnim, *ZSPh* 13, 100. sl. Jagić, *ASPh* 23, 617. Kulakovski, *VVr 'I* (cf. *AnzlF* 13, 245). Laudi, *Bull, du Cange 5,* 50—51. Iljinski (cf. *Slávia 2,* 121. *IJb* 10, 341). Jakobson, l/Z 2 (cf. *Slávia* 2, 121. *IJb* 10, 298. 341). Joki, *ASPh* 28, 7. Fraenkel, *KZ* 53, 41. Joki, *Unt.* 331. Mikkola, *IF 6,* 351. *Boisacq*[3] 984.

**stramac,** gen. *-aca* m (Perast) = *stramăc,* gen. *-aca* (Božava; Krtole, *stramac je ispod lencúla;* Rab, Muo, ak. pi. *stramăce pokrivamo sa lencúlom;* Malínská) = *(str > str* kao u *oštar) stramac,* gen. *štramca* (Šibenik). Upor. krčko-rom. *strămoș* »materasso«. Od sitai, *stramazzo* »madrac«, od *strame* < lat. *str amen* »slama«, sa *-azza,* unakrštenjem s *materazzo* (v. *madrac).* Zbog očuvanog *str* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak kao *kopto, lencuo* itd.

*Lit.: ARj* 16, 648. 844. *Banali 2,* 227. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 8287. *DEI* 3648. v

**strämica f** (Vuk, Dalmacija) »1° lojtre (ŽK), lotra, 2° uspravne ljestve na seljačkim kolima (Golać, Istra), ručica (Vodice), 3" na razboju stupac sa strane (Krašić), 4° stražnja noga u konja«. U Istri *širama* f »ljestve na kolima« = slov. *stroma* (Gorensko) »Stützholz am Schlitten«. Nejasna je semantička veza.

*Lit.: ARj* 16, 648. 844. *Pleteršnik 2,* 583.

**strana** f (Vuk) = *strana* f (Kosmet) = *stran,* gen. *strani* f (Vodice, također slov.), sveslav. i praslav. **storna,* »1" latus, Landstrich, χώρα, 2° polovina konjskog tovara (Kosmet), 3° brdo, obronak (naročito kao toponim), 4° *(muška strana,* Kosmet) muškarci, 5° pagina, 6° pravac puta, 7° tuđina (sa *strane, na svaku stranu* »svud«, Kosmet)«. Pridjev na *-ьn:* stcslav. *вiганьнъ > stran* »tud«, poimeničen *stranac,* gen. *stranca* (Vuk) »tuđinac, jabandžija«, složen *inostrani, inostránac,* gen. *-anca, inostranstvo.* Rumunji posudiše *stranbnb* i izmijeniše mu dočetak prema lat. *vicinus > vecin* u *străin.* Taj je pridjev dao u rum. veliku leksikologijsku porodicu, glagol *a instreina,* na *-tate străinătatelstrein-* »inostranstvo«, *străinatic* »nastran«, prilog *straineįte* »tuđinski«, *strainic* »hodočasnik«, s glagolom *a străinici* »hodočastiti«, na lat. *-imen >* rum. *-ime străinime* »tudina«, na učeni sufiks *-izm străinism* »tuđica, Fremdwort«. Pridjev *stì-anъnъ > stran* proširen na *-ski strãnjski* (Vuk) = *stranjskî* (ŽK) »tuđ«; *nj* mjesto *n* nije jasan, upor. *săstranskl* (Dobretić, Velikanović), od sintagme. Pridjevi na *-ьn* od sintagme *nastran,* poimeničen *nastranac,* gen. *-nca* »čudak«, apstraktum *nastranost,* proširen na *-av nastranav* (Riječka nahija), *nastraničav* (Timok-Lužnik) »nastran«. Ovamo može ići i *pristran (ne-)* »neobjektivan«, od *pri strani, (ne)pristranost,* ali ne može ići sveslav. i praslav. *prostran* (polj. *przestroń,* ukr. *prostoran},* praslav. **prostornb* koji je staii pridjev od *prostor (v.).* Pridjev na *-ovit* (upor. *barovit) stranovit* »strmenit«. Deminutivi na *-ica stranica* »1° pagina (za značenje 1° Stulić veli da je iz rus.), 2° strana samara, 3" strana kreveta, 4° u korpi, košu, košari, 5° *stranice okvira«,* na *-ka stranka* f »1° partaja na sudu, 2° partija« i *strančica,* s denominálom na *-iti straniiti se (na)* »tuđiti se, kloniti se«. Na *-ik straník* m (Kosmet) »bure udešeno za tovarenje na konja mjesto mijeha«), na *-ika straníka* »jedan tovar konjski«. Denominai od *strana* na *-iti* zastupljen je s prefiksima *zastraniti, zastraniti',* pf. prema impf, *zastranjivati, -strànjujēm, -ivãm, obi-, obu-, oba-straniti* (16. i 17. v., danas se ne govore i ne pišu) »opkoliti«, n? *-α-ti nastrànjati se* (Lika) »naputovati se«. Složenica *stranputica* »Seitenweg« sadrži u

prvom dijelu pridjev *stran,* upravo izvedenica na *-ica* od pridjevske sintagme *вiганьпъ pftb,* odatle glagol *stranputičiti.* Prilozi *stran, nastran* (Kosmet) »skroz«, *stranputice, na stranu, nastrance* »odjelito«. Još postoji i u češ. izvedenica na *-га, -го strâň* »coteau«,, koji u rum. ima drugo značenje *strain* n (Muntenija, Banat) »1° pokrivač na krevetu od vune, 2° vunena čoha, 3° odijelo (Moldavija i Makedonija)«., čine. *strany,* deminutiv *sttaite.* Čini se po značenju da je to druga riječ koja sa *strana* nema nikakve veze. Suzvučno *strânja* f (Dubrovnik) »krčma, gostionica, mehana« nije izvedenica od *stran,* kako je mislio Daničić, nego je rom. *suterranea.* Slog *stra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upór. polj. *strona,* rus. *staraná.* Osnova *stor-* je prijevoj od korijena *"ster-* »širiti«, koji je u *strijeli* (v.), lat. *sternire* "internacionalno *konsternacija}* i u prefiksalnim složenicama *prostor, zastor.* Formant *-no* nalazi se u gr. στέρνον »prsa«, sanskr. *stīrnaķ* »rasprostranjen«, stvnjem. *stirna,* nvnjem. *Stirn* »čelo«,

*Lit.: ARj* 3, 845-48. 7, 662. 8, 38. 311. 359. 489. 12, 165. 425-27. 16, 648-669. *Elezović 2,* 274. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Miklošič* 321. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 519. *Mladenov* 611. *WP 2,* 639- *REW*[3] 8397b. *Tiktin* 1505. Reichelt, *KZ* 39, 37. 74. Lehmann, *KZ* 41, 393. Person, *AnzIF* 12, 17. Brugmann, *Gr. 2,* 135. 140. Pedersen, *IF 2,* 331. Foy, *IF 6,* 319. Petersson, *IF* 23, 391. Lewy, *PBB* 32, 138. Jokl, *Unt.* 164. *Boisar.tr* 911.

**stranj** m (Dubrovnik, Sutomore, Čilipi, Šibenik, šibenski otoci, Mikalja) = *stran* (Potomje) »podrum gdje se sprema vino, konoba (prizemna), kućica u kojoj se drži vino, îs (ŽK)«, *strănja í* (Vuk, Dubrovnik) »prosta krčma«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. poimeničenog pridjeva u m. i ž. r. *subterraneus,* od sintagme *sub terra* »pod zemljom«, sa sufiksom *-eus,* haplologijom od **sotran > stranj, stranja.* Upor. internacionalni francuzizam *souterrain > suteren.* Upor. još dalmato-romansku toponomastičku sintagmu *Subbrennum* (14. st.) = 1372. *Srebrno,* neutrum prema *igalo* (Dubrovačka župa). Osnovno *stranj* može se izvoditi i od *extraneus* (upór. *Sestrunj,* ime otoka kod Zadra). Bez detaljnijeg obavještenja o dubrovačkim *stranjima* ne može se odlučiti koja je etimologija ispravnija. U tom značenju nije dosada potvrđena u ostaloj Romaniji. Kao *uliganj* itd. ide u red naših specifičnih romanizama.

*Lit.: ARj* 16, 249. 256. 667-668. Zore, *Tuđ.* 21. *Rad* 115, 166. Daničić, *Osnove* 66. *REW** 3098. 8397. b. *Miklošič* 324. Skok, *Slav.* 100-103.

**štrapác** m (Rab, Božava[4]) »muka, sofferenza« = *(str > str* kao u *oštar") štrapác* (HrvatsKa). Denominai na *-ati strapàcati, -ãm* impf. (Potomje, Lastrić) »naružiti nekoga«, (preko njem.) *Strapacirati, štrapacīrām* (Zagreb). Talijanizam: *strapazzo,* postverbal od *strapazzare* »malmenare« < prefiks *stra-* < lat. *extra-* i možda *pazzo* »budala« < lat. *patiens* (Salvioni) ili' < vlat. **pactiare* (v. *pačati se).* Upor. i *spazzare* »čistiti« (v.). Usp. i pod *štrapác.*

*Lit.: ARj* 16, 669. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 4290. 6292.

**straža** *î,* baltoslav., sveslav. i praslav. vojnički termin **storgb* (prijelazom iz deklinacije ı u deklināciju *a),* »1° Wache, 2° toponim«. Denominal na *-iti strážiti, strážím* impf. (Vuk) »vigilare«. Odatle radna imenica na *-ar stràžãr,* gen. *-ara,* s pridjevima *stražárev, stražárov, stra&ārskī,* denominal na *-iti stražáriti, stràžãrím* = na *-janin stražanin* »jedan od straže« = na *-nik strážník,* gen. *-ika* (također toponim, Prizren, 1348; brdo kod Gomiria u Gorskom kotaru; brdo kod Samobora = 1280. *Strážni verK).* Na *-as stražaš,* gen. *-áša* m (Vuk) »pismonoša«. Apstraktum na *-ba stražba* (narodna pjesma). Na *-ara strazara* = na *-nica strážnica* (Boka) = na *-arnica stražarnicaļ Wachmeister* slavizirano je u *stražmestar* = *-mester, -mestar* m (Hrvatska, Nenadović, Srijem, Banat, Bačka), usp. češ. *strážmistr,* slov. *stražmešter, -majster,* madž. *strázsamester.* Riječ *straža* je kulturna i posuđuje se: Rumunji posudiše *strajă,* odatle njihov denominal na *-uje > -ui străjui,* Arbanasi *straže* pored *shtrezë* (Gegi) »Schildwache«. Slog *stra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *stráž,* rus. *stórožb* »stražar«. Femininum po deklinaciji г nalazi se u sjevernim slavinama, češ. *stráž, poll.,* rus. Prijelaz u deklināciju *a* je južnoslav. Praslav. **storgb* je prijevoj od *sterg-* koji postoji u stcslav. glagol primarne kategorije *stresti, strego* i u ostalim slavinama češ. *stříd,* polj. *strzec,* rus. *stereč,* očuvan u slov. *streči, strežem* »erwarten, auflauern« i u čak. *prestrići, prestriga me je* (ŽK) »er hat mich ertappt, aufgefangen, aus dem Hinterhalt überfallen«, *strici, střižen* (Vodice, objekt *mašu)* »ministrirati«, *postrići komu* »nekoga poslužiti«, *postrîc postelju* (Volosko) »pripraviti krevet«, *nostre*

*gôvat* (Rukavac) »uhoditi nekoga kod krađe«. Postoji još ništični prijevoj *(da me} strgu* (neprijatelji Nijemci, po kopnu i po moru, 1527, Senj, *Mon. croat.* 219). Ovamo ide možda (prema *rob* = *rob}* stcslav. *ostrogi* »vallum, castrum« očuvan na hrv.-srp. teritoriju u toponimima *Oštrog* (tako već kod Porfirogeneta), deminutiv na *-ьc* > *-ac Ostrožac,* gen. *-sca.* Augmentativ na *-ina,* kojim se označuju ruševine (tip *gradina, Manastirine) Ostrožine f* pl. Postavlja se pitanje da li je *t* u grupi *str* primarno ili sekundarni umetak kao u *stramota.* Prema lit. *sergėti* »stražiti«, *sargas* »stražar«, *sarga, sarktis* »straža«, lot. *sargāt* »čuvati« baltoslav. je osnova bez *t: *serg-* je ie. **ser-* (lat. *servus, servare)* proširen formantom *-g.* S tim se slaže i irsko *serg-, sergaim.* Bruckner i Hujer uzimlju da je *str* prvobitno. Prema Hujeru **sterg* se objašnjava unakrštavanjem dvaju korijena **serg-* i **steg-* »pokrivati«. Prema gr. στέργω »ljubim«, στοργή »ljubav« pretpostavlja se i korijen **sterg-.*

*Lit.: ARj 9,* 279-281. 16, 691-710. Maretić, *Savj.* 146. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 293. *Holub-Kopečný* 354. 357-358. *Bruckner* 518. *Mladenov* 611. *Trautmann* 257. *WP 2,* 499. 642. *GM* 394. Jokl, *Stud.* 105. Hujer, *LF* 41, 430-434. (cf. *JF* 3, 227). Siitterlin, *IF* 4, 101-102.

**stře** m (Smokvica, Korčula) »dio vrše na lijevku kroz koji riba ulazi u vršu«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. postverbala na *-ium *strictium* od **stríctiãre* > tal. *strizzare,* furl, *strusa* »stisnuti«, od *strictus* »uzak«.

*Lit.: REW*[3] 8302. *DEI* 3657.

**štrcati (se),** *-ām* impf. (Vuk) *(is-)* = (običnije sa sír > *str* kao u *oštar) štrcati (se), -ām* (Lika, Hrvatska) *(is-, u-, za-* Dubrovnik) prema pf. *strcnuti, - m* (Vuk) = *štřcnuti, -ēm* (Lika, Hrvatska) *(u-)* i deminutiv na *-kati strckati, -am* impf. (Vuk) *(is-)* = *štrckati,* iterativ na *-va- uštrcavati, uštrcavam* (Lika) »1° spritzen« = (sa očuvanim prvobitnim *k* mjesto *c) strhnut, -em* (Kosmet) = *štrkniti ovcu* (Sali, Dugi otok) = *uštrknuti, -ēm* (Vuk) »2° parum mulgere« = *(i)střcati, -ãm* (Piva--Drobnjak) »u jesen musti ovce ili krave, kad ponestane mlijeka«, *oštrknuti, -em* (Ljubiša, Zore) »strcnuti, strcnuti«. Na *-aljka štrcaljka* = *štrcaljka* (Kosmet) »Spritze > *šprica* (germanizam)« = poimeničen part. perf. akt. *stŕcalica* (Vuk) = *štrcalica* f (Budmani, Dubrovnik) = (sa *str* > *cr) cnaljka* (Kosmet). Postoji još u prijevoju češ. *štrikati,* polj. *strzykać* »isto«. Prema tome je praslav. onomatopeja **strik-,* koja se može uporeďivati s lit. *štrukle* »vodoskok«. Onomatopejsko podrijetlo vidi se i odatle što se samoglas » mijenja u *u,* češ. *struk,* u *y* polj. *strzykać* pored *strukać,* kašub. *strzikovka* »pumpa«. Praslav. Arbanasi posudiše s prvobitnim *k* mjesto *c sterkas* = *stërkis* »bespritze«.

*Lit.: ARj* 4, 66. 91. 9, 279. 16, 710-11. 749. 17, 846. 849. *Elezović 2,* 277. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 325. *Holub-Kopečný* 358. *Bruckner* 523. *GM* 392-393. *WP 2,* 640.

**streha** f (Vuk, Vodice, Istra) = *strêa,* gen. *stre ê* (Kosmet) = *střeva* (Boka) = (ikavski) *strija* (ŽK), sveslav. (osim rus.) i praslav. *streha,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Dachvorsprung, 2° krov od slame (Vodice), 3° (Boka) Dachtraufe, stillicidiurn«. Deminutiv na *-ica strêica* (Kosmet). Na *-je* od sintagme: *podstrēšje* n (Vuk) »kapnica« = *podstrišlje* n (Vodice) »prostor pod slamnatim krovom«; *nastrih* m = *naštrih* m (Vrbnik) »dio kuće«, odatle deminutiv na *-bk nastrešak* (Sulek) »appentis«, *nastrešnica* = *nadstrešnica* (Vuk). Riječ je postala balkanska: arb. *strehe* f »Dachvorsprung, krov«, *shtrehë, shtrē,* deminutiv na arb. *-zë shtrezë* »Dachtraufe«, cine. *striahă, streahă* »krov«, ngr. ἀστράχα, ἀστριάχα »Dachvorsprung«, u Epiru i Peloponezu (ο)στρέχα, kod Dakorumunja s augmentativnim sufiksom *-ina streașină, strașină* kao i u slov. *streșina* = *strišina* (ŽK) = *streșina* (ŽU), kod Madžara *eszterha, eszterje, eztrgya* pored *szerha.* Za *streha* nema jedinstvene etimologije. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* ako se pretpostavi da potječe od prijevoja ie. korijena **st(e)rei-* koji je u *stroj* (v.), s istim sufiksom *s* > *h* kao u *smijeh.* Mladenov uzimlje ie. korijen **ster-* > *strijeli* (v.), s raširenjem i. Taj je otklonio Miklošič. Za likvidnu metatezu nema potvrda, češ. *střecha,* polj. *strecha.* Prvobitno je značenje u stcslav. *streha* »krov«. Taj je bio spleten, »strojen«, od slame i pruća (v. *prîklja).* Agrell i Machek uzimlju kao prvobitno značenje »Halm, slama« i uporeďuju sa stprus. *craysi* »Halm« < ie. *(s)дгог's-. Petersson pretpostavlja ie. **krois-ā.* Jagić uporeďuje (prijevoj *e — o)* sa *strošina* (Stulić) »stillicidium«, *prostrošek* (Belostenec) »porticus«, što je vrlo uvjerljivo : ima i *straha* f (Belostenec, Jambrešić) »pristrošek, protectum, krovek ki odbija dežď«.

Manje je uvjerljivo vezati Vukovo *stravo* »acervus decussorum pomorum« sa *streha.*

*Lit.: ARj 7,* 307. 662. 675. *10,* 331. 16, 712-15. 721. 761. *Elezović 2,* 275. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklósié* 325. *Holub-Kopečný* 356 *Bruckner* 522. *Mladenov* 614. Koštial, *ASPh* 37, 397. Oštir, *ASPh* 36, 441. (cf. *4P* 3, 214). Mikkola, *IF* 6, 351. Agrell, *Zur b.-sl. Lg.* 30. Machek, *Slávia* 16, 190. *GM* 394. Petersson, *LUÄ,* n. f., avd. 1., sv. 18, br. 2. (cf. /Je 10, 340). Jagić, *ASPh* 1, 429. H7P 2, 572. 640.

**strëmen,** gen. *-ena* (Vuk, bug.) = (s ništičnim prijevojem) *strměn* (Vuk, tako već u stcslav. *sinmem)* — *starmeni* (Vrbnik, 1639) »uzenđija, bakarlija, bakračlija«. U bug. *strame* n. Sonantno *r* još u deminutivu na *-asce* < *-ъсъce strmašce* n, na *-bk* > *-ák strmênak,* gen. *-ênka* (Vodice, narodna pjesma) i učeš. *strmen* pored *třmen,* stčeš. *střemen,* u slvč. *strmeň* i oba lužičko-srpska. Sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi. Rus. *sirenja,* polj. *strzemię,* i bug. *strame* upućuje na praslav. **stremį* ili **strntį.* Miklósié zna za hrv. *strumenak* (sa *u* mjesto *e* valjda zbog labijala *m).* Mladenov izvodi od ie. korijena **ster-: *str-* »prostirem«, sa sufiksom za apstrakta *-men.* Semasiologijski neuvjerljivo. Možda je prije u vezi sa **streup-* »Steigbügel« u romanskim jezicima., u glosi *strepus: *strep-men.*

*Lit.: ARj* 16, 717. 753. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Miklošič 325. Holub-Kopečný* 359. *Bruckner 522. Mladenov* 612. *REW*[3] 8299.

**stric,** gen. *strica* m (upor. češ. *strýc)* prema f *strina* (Vuk) = *strina* (ŽK, upor. stčeš. *stryna)* (glede izražavanja mocije upor. deminutivni sufiks *-ъc, -bk* za m *ujac,* gen. *ûjca* ŽK = *ujak,* gen. *ujaka* prema f na *-ьn ujna,* ŽK), sveslav. i praslav. naziv iz terminologije srodstva, bez paralele u baltičkoj grupi, »očin = očev brat, amidža«, prema »očina, očeva brata žena«. Hipokoristici *striko* m prema f *strika,* na *-an* (prema *brajan) stričan* (Boka). Pridjevi na *-ev stričev,* poimeničen na *-ie stričević* (također prezime), na *-ić stricié* »patruelis, sin stričev« prema *stričevitnja î (tnj < ćn,* Kosmet) »kći stričeva«. U Vodicama (Istra) *strnïc* m »sin očeva brata, stričević« prema f *strmina* »kći očeva brata« < **strinić (stri- > str-).* Femininum na *-ka strínka* (ŽK) je prema m na *-ъc* (prema tipu *Slovenac: Slovenka)* unakršten sa *strina,* pored čega se i tako govori. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, stcslav. *stryjb* prema *stryka, stryn(j)a,* češ. *strýc,* pol), *stryj,* a taj iz ie. *u,* upor. lit. *strūjus* »starac«. Sufiks *-ъc* > *-ac* je hrv.-srp. dodatak prema stcslav. f *stryka,* koja ne postoji. Od ie. jezika pruža paralelu stir, *smith* »stari, poštovanja vrijedan, dostojan«. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Prema sanskr. *pútrvya-,* avesti *patūirya-,* lat. *patrům,* gr. πατρυιός Vey pretpostavlja **p(3)truįos* (sa *pt* > *sf),* tako i Mikkola, a Barić **sí(p)tryjb* < **somptrūio* sa prefiksom *som-* kao u gr. ανεψιός, αδελφός. Sve smjele pretpostavke.

*Lit.: ARj* 16, 723-26. 743-46. *Elezović 2,* 277. Ribarić, *SDZb* 9, 195. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 521. *Trautmann* 290. Zubatý, *ASPh* 25, 258. Mikkola, *IP* 23, 124. Foy, *IP 6,* 318. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Vey, *BSLP* 32, 65. (cf. *IJb* 17, 257). Baric, *Alb.* 1, 123. (cf. *JF* 3, 199).

**strici,** *střiženi* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, sa-),* sveslav. i praslav. glagol primarne kategorije **strig-,* »tendere, šišati, šiškati (ŽK, Lika)«, stcslav. *stristi, strigç,* impf, *strízati, strîzăm,* samo s prefiksom *do-, is-, ispre-, na-,* deminutiv *istrickati, -ām* (Ljubiša). Postverbali: *striga* f (u pjesmi) »1" ostrižena ovca«= *striga* f (također prezime) pored *striga,* gen. *-ige* (Kosmet),, odatle na *-ulja štrigulja* f (Kosmet, *str* > *str* kao u *oštar)* »onaj koji je grubo makazama ošišan, koga nije berberin šišao nego neuk«, *striga* f »stonoga, scolopendra«, usp. rum. *cărcăiac* < tur. *kırkayak* »četrdeset nogu«; *striza* f (Vuk, Kosmet) = *triza* — *riza* »1[u] Tuchschnitzel, 2° svita (Crna Gora)« = na *-bk ústrižok,* gen. *-ška, istrižak,* gen. *-ška* (Šulek) = *ostrižak,* gen. *-ška* = *ostrižak* (Vodice) »malo vune«. Augmentativ na *-ina ostrižine* f pl. Poimeničen part. perf. pas. *istrizanica.* Samoglasnik ť je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u ie. korijenu **streig-,* koji se nalazi u lat. *striga, strigilis,* gr. στρίγξ, gen. -γγός, nvnjem. *streiden.* Taj je korijen stvoren formantom *g* od **ster-,* koji se nalazi u *struna.*

*Lit.: ARj 2,* 697. 3, 2. 4, 48. 7, 662. 663. *Elezović 2,* 487. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *Miklošič* 326. *Holub-Kopečný* 358. 359. *Bruckner* 523. *Mladenov* 612. *WP 2,* 637. *Boisacq** 919-920. Scheftelowitz, *KZ* 56, 186. Reichelt, *KZ* 39, 23. Walde, *KZ* 34, 526. Sütterlin, *IF 4,* 95-96. 25, 63. Brugmann, *IF 30,* 375.

**strigliata** f (Mikalja) »mliko usireno, presïklo (ŽK), koljata = guagliata (v.)«. Ne zna se gdje se tako govori. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *strigulata,* od *stringere.*

*Lit.: ARj 5,* 220. *REW*> 8315.

**strijèka** f »1° pruga na ženskoj haljini, Riss, Streifen, Ritz« = (ekavski) *strēḳa* »Ï[0] Streifen, 2° pukotina na ledu ili stolu kao žica«, *nastrijèkati, nàstrijekãm* je jekaviziran Marulićev ikavski *nastříkati* »načiniti po čemu pruge, notīs distinguere«, upor. brus. *strěkatyj* »šaren«. Stcslav. *str kati, -ajo* »pungere«, od čega je *strijèka* postverbal, nalazi se u rus. *strekatb* »1° springen, 2° stechen«. Odatle rusizmi *pòdstrek, po(d)strekavati* »stimulare« i stcslav. *streki* »oestrus«, koji se unakrstio s lat. deminutivom *oestriculus* > rum. *streche* »obad«. Upor. češ. *střelek* »obad«. Ovamo ide *střehnut, -em* pf. (Kosmet) »žacnuti« prema impf, *strêcat, -a* (subjekti *prst, zub, ruka,* Kosmet) »kad na zdravo čovjek osjeća neko kucanje«. Pored toga lika postoji niži prijevoj *strikr,* > (sa *str* > *str* kao u *oštar) štrk* m (ŻK), postverbal od *strkati se (blago se strka,* također slov.) »οίσραν«., na *-ālj* (upor. *bogalj) štrkalj* (Bačka) »obad«. Ovamo ide možda iz Zoranićeva jezika *nastrkati, -am* (objekt *tamnicu cvijećem),* ali je, kako Maretić ispravno kaže, tamno i značenjem i postanjem. Jat je nastao iz ie. *e* u ie. set-bazi **stere-* > **stre-* od korijena **ster-,* koji je u *prostrijeti* (v.), *strana,* raširena formantom *q : *strēq-,* upor. ags. *stregdan* »streuen, springen«.

*Lit.: ARj l,* 662. 663. 10, 330. 11, 50. 16, 732. 712. 715. 17, 848-49. Maretić, *Savj.* 91. *Elezović 2,* 275. 397. *Miklošič* 325. *Holub--Kopečný* 356. *Bruckner* 519. *WP 2,* 638. *Trautmann* 289.

**strijela** f (Vuk, rus. *strela)* = *strela* (ekavski kod ikavskih čakavaca, ŽK) = *strela* (Kosmet, samo u ženskoj kletvi *strela te ustřelila,* upor. istu kletvu *strela te boza začKla* ŽK, inače turcizam *dzida)* = *strii* m (kod dubrovačkih pisaca: *i ovi jadan strii od gorke ljubavi,* Vetranić l, 181), sveslav. i praslav. *strela,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Pfeil, 2" Blitz, 3° Strahl (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutivi na *-ica strelica* f »flèche« = *strelica* (Kosmet) »iz zemlje iskopani kristal o kojem se vjeruje da ga je sv. Ilija izbacio grmljavinom« = na *-će streoce,* gen. *-a* (Kosmet; također toponim, Peć). Na *-nica strelnice î* pl. (ŽK) »(metaforickí termin iz gradnje kuća) Dachsparren«. Pridjev na *-ovit strelovit.* Radna imenica na *-ьc* > *-ac strijelac,* gen. *-Ica* m. Prilog na *-imicē strelimice.* Metafora je u značenju «plaz« *strêlja* (donja Podravina, Bizovac, Valpovština, Davor, Nova Gradiška) = *strilja* (Baranja, Bački Brijeg, Stupnički kuti kod Broda). Prefiksalna složenica *prostrei* m (Milićević, Srbija) »lumbago, héksenšus« = *pròstrijel* m (Lika) = *pròstreo.,* gen. *-la* (Vuk) = *prostrée,* gen. *-ela* (Drsník, Kosmet) »1° svinjska bolest, 2° trava kojom se liječi«, postverbal metaforičkog značenja od *prostreljati.* Denominai na *-jati strijeljati strijeljam* impf. = *strēljat, streljani* (Kosmet, *očima) (is-, iza-, na-, pro-, sa-, u-),* (ikavski) *ustriljat* (ŽK), odatle *lj* u *strilja* f; na *-iti is-, iza-, u-, istrijeliti, istrijelīm* pf., *ostrelit -êlim* (Kosmet). Jat je nastao iz ie. *e,* koji se nalazi u pragerm. **strelo î* > stvrtjem. *strâla,* nvnjem. *Strahl.* Riječ je prema tome praslav.-germ, leksem. Ie. je korijen **ster-* »streifen«, koji se proširen na *n* nalazi u *struna* (v.), upor. njem. *Strähne* i lot. *(saulesstars* »Sonnenstrahl«.

*Lit.: ARj* 4, 69. 121. 7, 662. 11, 51. 12, 428-29. 16, 715-17. 732-41. *Bratanic,* 58-60. Hanım, *Rad* 275, 50. Stojićević, *ASPh* 34, 115-116. *Elezović 2,* 144. 275. 276. *Miklošič* 325. *Holub-Kopečný* 356 — 357. *Bruckner* 522. *Mladenov* 612. *Trautmann* 289. *WP 2,* 637.

**-strijèti,** *-strêm* = *-stret* (Kosmet), prezent prema stcslav. *stvrç,* u hrv.-srp. kao *-četi,* samo s prefiksalnim složenicama, i u ostalim slavinama rijetko bez njih: *ispro-, na-, oda-, pro-, raza-, za-;* sveslav. i praslav. ** steni, *stbrç,* »hinbreiten, sternere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Infinitiv se pravi i analogijom prema prijevoju u part. perf. pas. **strt (pro-, na-, za-) -strii (pro-, raza-, za-)* < stcslav. *strbti.* Imperativ se pravi prijevojem duljenja ь — i *-stirati, -am* (Kosmet) *(ispro-, oda-, pro-, na-, raza-, za-).* Odatle u narječjima analogijski prema *prati — ispirati, perem: nasterăti* (ŽK, Baraković) prema *nasûrati* impf. (ŽK). Postoji još prijevoj perfektuma *-stor* u prefiksalnim složenicarha: ie., sveslav. i praslav. *prostor* »spatium«, odatle na *-ija prostorija* f, *nastor* m (Lika) »slama za stoku«. Izvedenice se prave od tri osnove: *str-, stir-, stor-.* Od *str-:* particip perf. pas. *prostrt,* stcslav. *prostrai, zastrt.* Ovaj štěpen nalazi se u lit. *stirta,* lot. *stirta* f »Heuschober«, u sanskrtu *sírta-* »bestreut, hingeworfen« i lat. *stratus* (internacionalno *supstrat).* le. je. Od *stir-* postverbal *nastir* m (Jambrešić) »nastelj (v.)« od *nàstirati, -ēm* impf. (Lika) prema pf. *nastrijeti, nastirat* (ŽK), postverbal na *-ka prostirka* f = *prostirka* (Kosmet) »stragulum«, na *-ač prostirač* m (Marulić) »čador, šator«. Od *stor-* praslav. pridjev na *-ьn *prostornt* > *prostran* »latus«, odatle denominal na *-iti raspròstraniti, -lm,*

noviji pridjev *prostoran,* v. *strana; zastor m — zastor* (ŽK) »fertun«, na *-bk zastorak,* gen. *-orka.* Postverbal *nastor* m »(metafora) mržnja, omraza, neprijateljstvo, proganjanje«, s pridjevom na *-ьn > -an nãstôran, nastôrna* »opak« = *nástoren* (Bela Krajina) »prkosan, trotzig«, *prenastaran* »koji suviše mrzi«, poimeničen na *-ih nastornīk* m (Lika), denominali na *-iti nastoriti, -im* (Glavinić, Vitezović) »mrziti, prognati«, na *-ovati nastorovati, -ujem* (Glavinić). Rumunji posudiše *prostire* f (Moldavija) »čaršaf«. Slog *strije-* nastao je po zakonu likvidne metateze od praslav. **ster-ti,* upor. stcslav. *stretí, stbrp,* češ. *-sířiti, -střu,* polj. *-strzec,* rus. *-sterétb.* Ie. je korijen **ster-* očuvan u prvobitnom značenju u slavinama, proširen na *n* u sanskrtu *sṭṛnati* (3. 1.) »bestreut«, particip *stirna-,* avesta *star,* gr. *στέρνον* »čelo«, *στόρνυμι,* lat. *sternere; prostor* se nalazi u sanskr. *prastarạḳ* »Streu«, arb. *shtrinj* »širim«.

*Lit.: ARj* 4, 6. 7, 11. 626. 653. 662. 8, 559. *Pleteršnik* \, 670. *Elezović 2,* 144. 271. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 388. *Bruckner* 522. *Mladenov* 531. *Tiktin* 1271. *Boisacq** 916. *Trautmann* 287-288. *WP 2,* 639. Wood. *Class. pЫI.* 7, 302-334. (cf. *IJb* 1, 110). Hirt, *IF* 32, 240.

**strííjež,** gen. *striježa* m (Mikalja, Bella) = *střež* (Srbija) »(ptica) carić, popić, troglodytes« = (može, ali ne mora biti ikavski) *strii* (Kutjevo, Mitrovac) = *striš* (u krajevima gdje se gubi sonorizacija u dočetku, ali i ne mora da je tako; Miklošič ima *striš* kao srp.)«. Deminutivi na *-ić striježić* (Vetranie) = *strišić* (Starigrad na Hvaru) = *strižić* (Kutjevo, također prezime), na *-ica strežica,* upor. češ. *střízlik.* Nalazi se u svim slavinama osim u bug., najviše sa samoglasom í. Praslav. Prema Bruckneru od onomatopejskog korijena **strei-, *stroi-* (upor. lat. *stridere),* kojim se imitira glas i pokret te ptice. Brehm bilježi taj glas *zerr, zerz,* koji se nalazi i u denominaciji *carić,* gdje je identificiran s jednim uobičajenim leksemom u hrv.-srp. jeziku i oformljen s deminutivnim *-ič* (jer je ptica malena, upor. češ. pridjev *střizlý* »sitan«). Upor. i, njem. *Zaunkönig.* U rum. *carić* se prevodi *împăraţel,* a zove se i *sfredelelus;* deminutiv od *sfredel* (v. *svrdao).* Jače je izraženo onomatopejsko postanje sonantnim *ṛ* u *strtež* (Nin) = *strtoć* (ibidem), *strkić, strko, crčak, treak, trđak, trtak, trvoč.* Sva se ta oformljenja osnivaju na onomatopeji *cr > tr,* kojom se imitira glas te ptice.

*Lit.: ARj* 16, 742-43. 749. Hirtz, *Aves* 462-464. 466. 503. 507. 512. *Miklošič* 326. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 523.

strm (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev **5&ъmъ,* »declivis, steil«, proširen sufiksom *-en strmen, -enit strmenu* »isto«. Poimeničenja: sr. rod *strino* n (Crpa Gora) = apstraktum na *-ina strmina f* (ŽK) »déclivité, montée, arduitas« = *strmina* (Vodice) »précipice« (uper. rus. *stremnina),* od priloške sintagme *na strmo nastrmina,* na *-ača Strmača* f (ŽK, oronim); *strměn,* gen. *-i* = na *-ica strmenica* — na *-ьc > -äc strmac,* gen. *strmca* (Slavonija) »1° strmenito mjesto, 2° toponim, 3" prezime, 4° (strmac) vodenična klada, kroz koju teče voda te okreće kolo na kašičari vodenici, tako nazvana jer leži strmo«. Na *-ka strmke* f pl. (Vuk) »Beutelschnur«. Prilozi: *strmo* »deorsum, glavačke«, *strmor* (1:1. v. urus.-cslav. *зігъmo* »gerade aus, direkt«) sadrži *-r < že,* što se zaboravilo, pa se dodávalo u Srijemu još priloško *-om strmorom koga okrenuti.* Ovamo *nastrmičiti, -4* (subjekt *vrime)* pf. »(metafora) sprema se snijeg«. Složenice: pridjevi *strmoglãv* (također češ. i rus.), koji se upotrebljava i kao prilog, poimeničen *strmoglăvac,* gen. *-avca* (donja Podravina) »klin, koji se zove dĕdak, palac, kűrdelj, fűzov«, proširen na *-će, -ice strmoglavce* = *strmòglavice* »praeceps«, odatle denominal na *-iti strmoglaviti se, -oglāvīm* (Lika); *strmoglēd* m (Crna Gora) = *strmogrēd* m »jadikovina, Trauerweide«; *strmòguz (konj),* pridjev. Ovamo možda još *strméknuti, -em (iz ruku),* unakrštenje sa *maknuti.* U rus. u prijevoju *stremitb* »mit Gewalt fortreissen, treiben«, odatle u istočnom književnom jeziku rusizam *stremiti, stremim, stremljenje* n. U češ. i polj. postoji još prijevoj *o stromy* »steil«. Praslav. *зігьmъ* je prijevoj nizine prema drugim ie. uspoiednicama. Iz baltičke grupe uporeduje se lit. *pa-straměno* »erschreckte ein wenig«, gr. *στερεός* (Odatle internacionalno *Stereoskop),* u dubrovačkom latinskom *astarea* »kopno«, *στέριφος* »neplodan«. S formantom *-mo* kao u slavinama *στερέμνιος* »neplodan« i nvnjem. *stramm,* bav. *bestremmen* »suziti«, sve od ie. korijena **ster-* »čvrst, ukočen predmet«. Machek uporeduje *stremiti* s lit. *remti* »podupirati«.

*Lit.: ARj* 7, 663. 16, 718. 750-59. Ribarić, *SDZb 9,* 195. Hamm, *Rad* 275, 50. *Miklósié* 325. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 519. *Mladenov* 612. 614. *WP 2,* 628. *Trautmann* 290. Zubatý, *RSI 2,* 18. *Boisaaf* 910. Machek, *Rech.* 41-43. *LF* 68, 100.

**strň,** gen. *strni* f CVuk), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez par-lele u baltičkoj grupi, isto što apstraktna izvedenica na *-ina strnina* f (Lika) = *strnina* (ŽK) »kolektivni naziv za pšenicu, raž, žito«. Pridjevi: na *-ьn* (sa *nьn* > *n* kao u *stran,* v.) *strni* = (s disimilacijom *nьn* > *vn) strvni, sifona* CBačka, Lika), *struno žito* (protivno *sitno* ili *meko žito)* »kolektivni naziv za zob, pir, pšenicu, kukuruz, raž, ječam«, na *-en strnên (kruh,* ŽK). Od sintagme *po strni postrnak,* gen. *-nka* »pozni kukuruz«. Na *-ište strnište* (bug. *stanaste)* n »Stoppelfeld« = na *-ika sttnjika,* glede *n* > *nj* upor. *strnjište* (Kosmet). S tom riječi veže se ime ptice *emberyza,* koje ime varira u početnom slogu *str-* prema *sr-*. Sa *str- strnad* m (Fužine, Delnice, Lokve, slov., češ.), *strnadarica, strnadica, strnãjka (jk* < *dk,* Levač-Temnić, Srbija, Kosmet), *strnarica, strnašica* (Kutjevo), *strnatka* f (Zagreb, Sisak, Križevci, Zagorje), *strnotka* (Stubica), *strnutka* (Remete), *strnjak, strnjara, strnjarica, stmjarka, strnjak* — sa ír- : *srnad* m (Sošice, Žumberak), *srnadica* (Kalje, Žumberak, Plitvice, Rakovica, Kolašin), *srnajka (jk* < *dk,* Krapina, Srb), *srnatka* (Prigorje) = *sernatka* (Lobor) = *irnotka* (Ludbreg) = *srnutka* (Klanjec) = *srnjarka* (Kalje, Žumberak). Bez í- v. *tfn.* Uporeduje se sa sanskr. *trnarn* »stabljika u trave, slama, trava«, gr. στερεός »tvrd« (upor. *asterea* u dubrovačkom latinskom »kopno«). Ie. je korijen **(s)ter-* »steif, starr«. Petersson veže s lat. *stirps,* pretpostavljajući *ri* < *pn* kao u *san;* Persson sa stprus. *strambo* »Stoppel«.

*Lit.: ARj* 16, 312. 759-61. 789. *Elezović 2,* 277. Hirtz, *Aves* 457. 464-465. *Miklošič* 322. *Holub-Kopečný* >355. 259. *Bruckner* 529. *Mladenov* 616. *WP 2,* 631. 633. 641. Persson, *AnzIF* 12, 16. Petersson, *KZ* 47, 252.

**strog,** pridjev (Vuk: *plašiti s takovijem strogijem pravilima)* »rigorozan«. Posuđen je iz ruskog *strogij* »streng, scharf, genau« kao i bug. i češ. *strohý.* U polj. jeziku bez *t srogi* »bijesan«. Tako i u stcslav. *sragъ* »austeros« pored *sraga* f »bolest«. Apstraktum na *-ost, -oca strogost (* i rus. tako) f = *strogoća.* Oblik bež *t* uporeduje se s njem. *Sorge,* lit. *sergu, sirkti* tkrank sein«, stir, *serg* »nemoć«. Prema tome slog sra- u stcslav. *sragъ, sraga,* poljski İTO- nastao je po zakonu likvidne metateze od prijevoja perfektuma u praslav. **sorg-*. Oblik s *t* uporeduje se s nvnjem. *streng,* engi. *:trong,* u kojem je korijen **sterg-* nazaliran. Glede *str-* i *ser-* v. *straža* i rus. *storoškoj* »budan«.

*Lit.: ARj* 16, 761. *Miklošič* 293. *Holub-Kopečný* 355. *Bruckner* 511. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 612. Mikkola, *IF 6,* 350-351. Uhlenbeck, *PBB* 30, 281. Brugmann, *IF* 28, 364. *Boisacq*[3] 411. 917. *WP 2,* 650. Maretić, *Savj.* 168.

**strojiti,** *strojím* impf. (Vuk, objekt *kožu) (raz-, u-)* = *strojit, -ojím* (Kosmet) = (sa *str* > *štr* kao u *oltar, škopiti) strojiti, -îm* (Vuk) *(u-),* sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, '»1° škopiti *(strojí müe,* Kosmet, »besposličic), 2° gerben«, kao pridjev pari. perf. pas. *neustrojen* (~ *bik,* Kosmet). Ovamo rusizmi: *ustroj, ustrojstvo,* odatle glagoli *ustrojiti* pf. prema impf, *ustrojavati,* čehizam *stroj* »mašina, mehanizam«, s radnom imenicom na *-ar strojar,* gen. *-ara* »masinist«. Uzima se s J. Schmidtom da je u vezi sa *-strijeli* (v.). Mladenov uporeduje lat. *(con)-struere.* Berneker veže s ovim glagolom rusko ime božanstva *Stribogb,* imperativna složenica »Walter des Gutes«, što pretpostavlja **striti, *strup,* prema čemu je *stroj* prijevoj kao *liti : loj.* Samoglasnik ť je prema tome nastao iz ie. dvoglasa *ei* u ie. korijenu **st(e)rei~:* prijevoj perfektuma **stroi-*. V. dalju vezu sa *streha.*

*Lit.: ARj 16,* 761-64. *Miklósié* 326. Berneker, *Kühn's Festschrift* 176-182. (cf. *JF* 3, 200. *IJb* 5, 260). Maretić, San/. 168. *Holub-Kopečný* 355. *Bruckner* 519. *KZ* 50, 195. *Mladenov* 612. *GM* 362. Petr, *AnzIF 2l,* 133. *WP 2,* 633.

**straka** f (Vuk) »nekakve ovčje kraste, koje udaraju na ovce više po ravni nego po brdovitim mjestima« = (sa *str* > *štr* kao u *oštar, strojiti) široka* »2° (Boka) nekaka svinjska bolest«. Pridjev na *-av strôkav* = *štrokav* (~a *ovca).* Denominai *òstrokati se, -ã* (Vuk, subjekt *ovca).* [Usp. arb. *stroke* f »rogna, .scab^v^ia« (Leotti)].

*Lit.: ARj* 16, 764. 17, 850.

**stronžati,** *-am* impf. (Potomje) »rezati privjeske na mesu koje se ima soliti«. Od. tal. *stronzare* »diminuire, restringere troppo«.

*Lit.: REW'* 8322. *Prati* 949. *DEI* 3659.

**strop,** gen. *stropa* m (ZU, slov.; nema Vuk, obična riječ u književnom i saobraćajnom govoru; Maretić misli da je u književnom jeziku rusizam ili čehizam) »Dachboden, plafon« = (sa *štr* < *str* kao u *strojiti, oštar) strop* (Korčula) »plafūn (gen. -Una)«. Nalazi se u stcslav. *stropb* »tectum«, bug. »kat«, češ.,

polj. i rus. u sličnim značenjima u kućnoj terminologiji. Praslav., bez baltičke paralele. Uporeďuje se sa stir, *era* »Gehege, Verschlag, Stall, Hütte«, bret. *craou* »étable«, stisl. *hŕof* »Dach, unter welchen Schiffe gebaut werden, Decke«. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie. korijenu **krₐpo-; t* J[e] prijelazni suglasnik u grupi *sr* kao u *stršen, ostrvo* itd.; *s-* je pokretno Macheku, koji *strop* uporeďuje sa gr. υροφος »Dach«, prijevoj od ἐρέφω, od korijena *^reph-* »überdecken, überdachen«. S tim korijenom se veže *rebro* (v.) i njem. *Rippe.* Prema Meyeru Arbanasi posudiše *shtrof* »Höhle, Tiernest« (s varijantama). Nejasno je *p* > /. Nije izvjesno da li je od *strop.*

*Lit.: ARj 16,* 764. Popović, *Sintaksa* 43. *Pleteršnik 2,* 594. Kaspret, *ČZN 6,* 152. si. (cf. *RSI* 3, 365). *Miklošič* 326. *Holub-Kopečný* 355. *Bruckner* 520. *Mladenov* 613. *WP l,* 477. 2, 371. *Trautmann* 309. Machek, *LF* 68, 94-101. *Slávia* 16, 190. Zupitza, *AnzIF* 13, 51. Fraenkel, *WuS* 12, 187. Wijk, *IF* 28, 122. *GM* 418. Maretić, *SavJ.* 146.

**strove** n (Vuk, Milićević) »gomila od vihora strovaljena voća« = *strôv* m (Kosmet) »žito, voće, slive, kad se prospe, popada«. U vezi su s glagolima na gr. *-osât* (upór. *-isatf) strovôsat se., -ose* (subjekt *zito,* Kosmet) = *stravasiti* (Miklošič, »ung.«, valjda *Jačke* ?), unakrštenjem sa glagolom *-valiti (po-, s-} strovaliti, strovalim* (Vuk) pf. prema impf, na *-va- strovaljivati (sé), -valjujēm* pored *-īvām,* bug. *stropovaljávam,* onomatopejom *tropot* (v.) i odatle glagol *stropoštati se.*

*Lit.: ARj* 16, 766. *Elezovíč* 2, 277. Tomanović, *JF* 17, 203. *Miklošič* 326. *Mladenov* 613. *WP 2,* 640.

**strpia** f (Nemanić) = *stŕplja* f (Vodice, Slovinci, Istra) = *stŕplja* (slov., Senožeče) »jednoljetna, još neplodna ovca, mlada ovca počevši od drugog proljeća«, bit će poimeničen pridjev u ž. r. slov. *strpel, f -pla* (uz *ovca).* Odatle *strpliš* m (Kuielac) »ime ovnu u Istri«, *strplišica* f (Nemanić) »zimi ojagnjeno janje«, apstraktum na *-ina štrpljina* (istročakavski) 1° arbusculae putatae, 2° terra ubi arbusculae putatae šunt«. U slov. postoji i poimeničen m *stirp,* gen. *stirpa* m (Loška dolina) »jednoljetni kozlić«. U Tršćanskom statutu 1350. *capra stirpa.* Od vlat. **exstirpus* (prefiks *ex* > tal. *s-* i *stirps,* gen. -is), postverbalni pridjev od lat. *exstirpare* > tal. *estirpare* ili gr. στέριφος > mlet. *sterpo.* Odatle na lat. *-ētum* (hív. ekvivalent *-ik* u *borik) štrped* (istro-čak.) »1[u] frutex, fruticetum, 2° ime sela (Istra)«, koje se poklapa s istro-rom. (Bale) *strope, stropeai* < vlat. *stir* pētum.* Na hrv. sufiks *-oca* ili rom. *-acea strpaća* f (Kastav, Buzet, Sovinjsko polje; Belostenec »maritime«) »trnokop, krampica (ŽK)« (usp. istro-rom., Fazana, *strupása* »sorta di piccone«) = *strpáča* (slov., Malhinje, Kras, Klanec) »schmale, etwas gebogene Hand«. Denominal na *-ati* s prefiksom *po- poštrpati, -am* (Kastav, *'drmûn se poštrpa* »šuma se siječe«).

*Lit.: ARj* 16, 766. 767. 17, 851. *Pleteršnik 2,* 594. 576. 594. Ribarić, *SDZb 9,* 195. *REW** 3071. 3072. Štrekelj, *DAW* 50/64. *DEI* 1549. *Ive* 150.

**stručati,** *-čam* impf. (Vuk, Boka) »u kadi gaziti grožđe« = *stručati, -am* impf. (Lastva, Tivat, objekt *grožđe)* = *stručati* (Prčanj) »gnječiti grožđe nogama i rukama«, *ostručati, -om* (Vuk) »grožđe u kadi, izgaziti i iscijediti (vinogradarski termin)«. Štrekelj izvodi od mlet.- -ršć. *strucar* < vlat. *trudicare,* s prefiksom í- < lat. *ex-,* upór. i tal. *struccare,* što bi moglo biti ako se potvrdi pretpostavka da je postojala i konjugacija *stručati, -čim,* prema tipu *bježati, bježim* < *-eti,* u kojoj je *ī* iz prezenta prenesen i u infinitiv.

*Lit.: ARj* 9, 281. Štrekelj, *ASPh* 12, 468. *REW[3]* 8943.

**struga** f (Vuk, Kosmet, Srbija, Bačka, Crna Gora, Šar-planina) »1° mali torić u kom se ovce, kad se iz tora izgone, dočekuju i muzu, 2° veliki tor, torina od 300 - 400 ovaca (Crna Gora), 3° dera gdje je plot provaljen (Srbija), 4° tjesnac, ždrijelo (Kosmet)«. Točan opis Milosavljevićev iz Šar-planine. Deminutiv na *-ica stružica.* Denominal: *õdstružiti, -lm* (Vuk, Crna Gora) »otvoriti strugu da izlaze ovce na polje«, *zastružiti, -im* (ibidem) »zatvoriti strugu«. Toponim: *Radičeva Strunga,* zemljište u Kucima (Crna Gora). Balkanski pastirski termin u kojem je *u* nastao iz velarnog nazala, kako se vidi iz rum. *strungă* f »1° Melkpferch, 2° schmaler Durchgang, Pass, Spalte, enge Lücke«, odatle na *-arius* > *-ar strungar* m »Hirt der die Schafe in den Melkpferch treibt«, *a strungari* »činiti tu službu«, na *-ie strungărie,* na *-ities* > *-eață strungăreață* »Melkeimer«, arb. *shtrungë* f »Abteilung des Pferches, in dem die Ziegen gemolken werden«, ngr. στροῦγγα »Hürdeplatz, Pferch« < cine. *strungă,* bug. *straga,* (metatezom) *starga* »pregrada«. Iz rumunjskog preko Karpata proširio se taj balkanski termin u polj. *straga,* slvč. i ukr. *strunga* »isto«. G. Meyer, slijedeći Miklošiča, ističe s pravom mogućnost veza s arb. *shtrëngonj* < lat.

*stringere* »drücke, presse aus, nötige«. Ali treba istaći da današnji balkanski oblici pretpostavljaju kao osnovnu riječ **stronga.* To bi bio ilirotrački prijevoj prema lat. *stringere,*upor.gr. στραγγός »sich durch eine schmale Öffnung vorpressend«. Riječ ide prema ovom tumačenju u ilirski supstrat, iz kojega su crpili tu riječ južni Slaveni kao i Rumunji i Arbanasi, možda neovisno jedni od drugih. Ima se naime pretpostaviti da je postojala već u balkanskom latinitetu.

*Lit.: ARj* 8, 684. 16, 773-76. 788. Milosavljević, *GlSND* 3, 209. si. (cf. *IJb* 14, 95). *Elezović 2,* 278. 542. *GM* 418. *Isti, Ngr.* 2, 79. Jokl, *SAW* 168, 1, 89. *SEZb* 8, 102. *Mladenov* 614. 615. Vasmer, *RSl 2,* 26-28. *WP 2,* 650. *Pascu* 1, 191., br. 1798. *Miklošič* 326. *Tiktin* 1520. *REW*[n] 8315.

**strugali,** *stružēm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, raz-, sa-),* sesläv. i praslav. **strug-,* »radere«, prema pf. *strugnuti, strûgmm* »1° paulum radere, 2° (metafora) pobjeći« i prema iteratīvu na *-va- -strugávati, -strugãvãm, -strugivati, -ujem* pored *-ivam,* samo s prefiksima. Prema stcslav. *strigati, struze* glagol je pravio infinitiv po niskom prijevoju. Samoglas *u* iz prezentske osnove prenesen je analogijski i u infinitiv. Oblik *strgati* postoji u slov. *strgati, strgam, -žem,* tako i u hrv.-kajk. (Krašić), *dostrgati.* Miklošič daje kao hrv. *strgnuti* i *strzati.* Upor. bug. *stargają* i prezime *Strgačić* (Iz). Postverbal *strûg* m (Vuk, Kosmet) »stolařsko rende, blanja, Hobel«, kod Rumunja *strug* (Moldavija i strum.) = (s umetnutim *n) strung* »Drehbank«, *strungar* »Drechsler«, *strungărie* f »Drechslergewerbe«, *a strungari* »baviti se tim zanatom«, kod Arbanasa *struk,* s članom *strugu* »Hobel«; *răstrug* (Istra) »crta gdje se dotiču dvije dobro istesane duge, daske«. Odatle deminutiv na *-bka struška* (Kosmet) »tup nož za struganje«. Postverbal *îrastruga* »rastrojstvo«. Pridjev na-äw *strugav (~o brdo)* »(tkalački termin) zupci na brdu nisu lijepo i umjetno složeni«. Na *-aia strugača* f = *strgulja* (Vodice) = *sirguja* f (Dobrinj) »gratakaša (mlet., Krk)«. Radna imenica na *-äc strugać,* gen. *-aia* »1° rasor, 2° oruđe za struganje«. Pridjev *rastrug* (~α *kaca)* »kojoj duge nisu dobro sastrugane«. Na *-otina strugotina* = *ostružina* »Abschãbzel, oblínje (ŻK)«. Na *-ьnica strúžnica í* (Vuk) »Hobelbank«, odatle rum. *strujnițd* »1° Kratzeisen, 2° Drehbank«. Od prezentske osnove *struze* Rumunji stvoriše *a struji* »schaben«, odatle na lat. sufiks *-itura strujitura* »Hobelspan, oblínje (2K>. Unakrštenjem sa *cocean* nastade rum. *strujan* m »klip, klasünäc (ŽK)«.Od baltičkih jezika pruža usporednicu lot. *strūgains* »gestreift«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **streug-:* prijevoj perfektuma **stroug-,* baza obrazovana s pomoću formantą *g* od korijena *ster-* »streifen, Strich«, s foimantom *и* u *struna, strunja* (v.); **streug-* nalazi se u gr. στρεύγομαι »werde entkräftet, schmachte hin«, stisl. *strjūka, strauk* »streichen«, nvnjem. *streicheln.* Glagol je termin rukotvorstva. V. varijantu **streig-* u *strici.*

*Lit.: ARj 2,* 697. 4, 71. 7, 663. *Elezović 2,* 278. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečný* 355. *Bruckner* 520. *ZSPh 2,* 298-299. *Mladenov* 615. *Trautmann* 288. *WP 2,* 628. *Tiktin* 1520. Reichelt, *KZ* 39, 23. 66. *KZ* 56. 205. Jokl, *Stud.* 43. *GM* 395. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF 5,* 260). *Boisacg*[3] 918-919. Wood, *IF 18,* 5.

**struja** f (Vuk, subjekt: *voda u kotlu),* danas se osjeća kao postverbal od impf, na *-éti strujati, struji* (Vuk) = *strūjat, str uji* (Kosmet) »strömen«, pomorski termin *morska struja.* Nalazi se u stcslav. u značenju »rijeka«, i u ruskom. Baltoslav. i praslav. je izvedenica stvorena s pomoću sufiksa *-ia* (tip *plaća* pored *plato)* od ie. korijena **sreu-* »fliessen«. U baltičkoj grupi odgovara *srauja* = lot. *strauja* »rijeka«. Samo glasnik *u* je prema tome nastao iz ie. dvoglasa *ou* u prijevojnom obliku **srou-* za perfektum. Iz lit. se oblika vidi da je *t* umetnut u grupi *sr* kao u *oštar* i u drugim sličnim primjerima. Od iste je prijevojne osnove stvorena s pomoću sufiksa -#(3 stcslav. *struga* f »fluctus, navigium«, očuvana u toponimu *Struga* na Ohridskom jezeru, u drugim slavinama kao apelativ. Za ovu praslav. izvedenicu nema paralela u baltičkoj grupi. Od istog je ie. prijevoja i ie. izvedenica (raširenje) s pomoću sufiksa *-mo:* češ. *strumen,* polj. *strumień* »potočić«. Ta izvedenica ne postoji u hrv.-srp. nego u bug. *struma* »rijeka«. Očuvano je iz Iračkog (predrimskog) doba ime rijeke *Struma,* u deminutivu *Strumica,* gr. Στρύμων. Da je to proširenje ie., vidi se iz lit. *sraumuo,* lot. *straumes* »struja, rijeka«, stir, *sruaim,* njem. *Strom.* Od niskog ie. prijevojnog štěpena (Tiefstufe) **sru-* u pridjevskoj izvedenici na *-uo* nastao je sveslav. i praslav. termin za »insula« *òstrvo* n (Vuk), pored rijetkog *oštra* m (možda prema rus. *ostrov* i prema *ostrov* u srp.-slav. tekstovima 13. i 15. v.) = *ostrova* n (Mikalja, Popović; toponim, Slavonija, Banat), deminutiv *ostfvce,* gen. *-a* (Vuk), na *-ica dstrvica f* (Ljubiša, neobično prema neutrumu), možda i na *-ьc* osiř-

•*vac* *(narodna* pjesma) u nejasnom značenju »kao čamac vilin koji plovi po jezeru«. Pridjev na *-ski ôstrvskî* (Vuk). Etnik na *-janin ôstrvljanin* m prema *òstrvljãnka* (Vuk). Kol. *ostrvlje* (Šulekov neologizam) »arhipelag«. Složenica *poluostrvo* — *poluotok,* prevedenica od njem. *Halbinsel.* U drugim slavinama maskulinum. Značajno je da se taj praslav. termin posuđuje: Rumunji *ostrov,* Novogrci "Οστροβον. Početno *o-* je prefiks kao i u *otok* m od *teći.* Danas je *ostrvo* karakteristika istočnog govora, a zapadnog *otok.* Bez prefiksa nije riječ potvrđena ni u jednoj slavini. Za nj nema paralele u drugim ie. jezicima. Praslav. je inovacija. Neutrum *ostrvo* objašnjava se pridjevskim podrijetlom riječi. Podrazumjeti se pridjevu ima *mjesto.* Maskulinum se objašnjava prema apelativima *brijeg* »obala«, *prud* (v.). Značenje je prema tome »optočeno mjesto, optočen prud«. Ie. su usporednice za izvedenicu na *-uo* brojne: lit. *srovė f* »Giesbach, Bach, Strom«, lot. *strava* »isto«, lit. *sravėti* »strujati«. Glede prefiksa *o-* upor. lit. *prasravas* »Blanke auf dem gefrorenem Wasser«. U sanskrtu *sravati* (3. 1. sing.)»tece«, gr. ρόος »rijeka, struja«, p'εΰμα (odatle medicinski internacionalni termin *reumatizam).* Riječi *ostrvo* i *otok* nijesu jedine slavenske denominacije za *insula.* U poljskom postoji još *wyspa* f za stpolj. *wysep* m, koje je prefiksalna složenica od sveslav. i praslav. glagolskog korijena **szp-* (v. *sipati).* Ali i ta inovacija unutar slavina nastala je mjesto starijeg *ostrów.* Upor. i polj. toponime *Ostrówek, Ostrowiec.* I zapadna hrv.-srp. inovacija *otok* m zamijenila je prvobitno *ostrvo,* kako se vidi iz neutruma jadranskih otoka *Lastovo* i *Sansikovo,* danas *Sušak* u Kvarneru. Ta inovacija nalazi se još u češkom, i poljskom jeziku. Nastala je zbog homonimijskog sukoba sa pridjevom *ostrz,* koji pokazuje isto umetnuto *t* kao i *ostrvo. Otok* i *Ostrvo* toponimi su i na kopnu. Prema tome obje riječi nisu isključivo pomorski termini. Preneseni su s kopna na more. Prvobitno označuju »riječno optočeno mjesto, riječni prud«. Značajno je još da nema ie. semantičke paralele za značenje »ostrvo, insula«. To se može objasniti činjenicom što se praslav. naseljivanje vršilo uz rijeke. Zbog toga prema imenima rijeka Hrvpti nazivaju najčešće svoje župe: *Gacka, Cetina, Pliva.*

*Lit.: ARj 9,* 284. 286. *Elezović 2,* 278. *Miklošič Ш. Holub-Kopečný* 258. 355. *Bruckner* 385. 520. 521. *Mladenov* 391. *WP 2,* 703. *Trautmann* 279. Niedermann, *JF 5, 229.* Meillet, *RES 7,* 5-8. *Boisacq** 839. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Pedersen, *IF* 5, 70. Skok, *Slav.,* prema reg. Isti, *Gioita* 25, 217-22.

**struk** m (Vuk, Kosmet) »1° stabljika s korijenom, badrljica, 2° (metafora) stas, 3" *(strukovi)* kukice na udici, 4° u Kosmetu pojačanje negaciji u prilogu: *ni struk* nimalo, *sve do struk* sve do posljednjeg«, *struka* f (Vuk) »1° vrsta, fela, ruka, sorta *(svake struke),* 2° (metafora) nauka, posao, resor, 3° *tri struke derdana, kandžija od tri struke* = trostruk«. Odatle pridjev u značenju prema 2° na *-ьn* > *-an stručan (ne-)* »fachmännisch«, poimeničen na *-jak stručnjak* m »Fachmann«. Pridjev *-struk* u složenicama nastalim od sintagmi *tri struke* itd. kao drugi elemenat: *dvo-, tro-, četverostruk,* itd. »duplex, triplex, itd.«, (sa *str* > *Str* kao u *oštar) -struk* (ŽK), *dvoje-, troještruk* itd., *kolikòstruk, mnogostruk* »-gub«. Deminutiv na *-bk: stručak,* gen. *stručka* m (Vuk, *stručak feslidžana)* »kitica«, na *-ica stručica,* na *-ič stručić.* Augmentativ na *-ina stručina f* (Vuk). Denominali: na *-ja-ti stručati, -am* impf. (Vuk, Boka) *(o-)* »u kadi gaziti grožđe«, *ne ustručati se,* odatle impf, na *-va- ustručavati se, -učāvam* (Crna Gora, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »(tj.) govoriti nisam od te struke > žapati se, ustezati se, ženirati se, ne ozvati se (ŽK)«, odatle pridjev na *-ьn* > *-an neustručan* (Bella). Rumunji posüdiše *strugure* n »grozd« (novi sing, iz pi. *struguri,* upor. gore značenje u Boci *stručati).* Sveslav i praslav. **strokb.* Miklošič je našao u slavinama za ovu riječ tri različita izvora, sya tri s velarnim nazalom *o:* slov. *strõk,* bug. *strák,* polj. *strąk.* Bruckner ih ne razlikuje, izvodeći ih od praslav. korijena **strek-* (upor. *strēķa, štrk,* v.) s nazalnim infiksom. Mladenov od ie. korijena **ster-* »starr«: **stron-k,* s uporedenjem s njem. *Sírunk.*

*Lit.: ARj* 8, 119. *Elezović* 1, 462. 2, 278. *Miklošič* 326. Berneker, *KZ 42,* 365. *Holub--Kopečny* 355 — 356. *Brüchner* 518. *Mladenov* 614. *Trautmann* 240. *Preobrašenski 2,* 402. Machek, *Rech,* i *LP* 41-43, 68. 100. Lekov, *Slávia* 13, 414. *GM* 438. *WP 2,* 651.

**struna** f (Vuk, bug. *struna,* prema rus. *struna)* = (na *-ıa* prema *strunjav,* upor. *runja) strmija* (Vuk) »1° kočet, kociņa, kostrijet, kozina, kozjevina, kozlina, 2° žica, Saite (tako stcslav., slov. i bug.)«. Miklošič rastavlja ta dva značenja. Sveslav. i praslav. bez paralele u baltičkoj grupi. Pridjevi na *-ьn strun* < stcslav. *strunbnb* > bug. *strunen* (upor. *stran)* = na *-jav strûnjav,* poimeničen na *-ica strûnjavica* = *strunjica* »tornistar«, odatle na *-jar strunjičar* m »koji ih pravi«. Na *-jara strunjara* »torba

od kostrijeti« = *strunjača f* »1° idem, · 2° štrozak < Strohsack«. Na *-ar strunār* »mutavdžija, dlakar«, odatle hipokoristik *strúnja* m. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **strou-,* prijevoju perfektuma od baze **st(e)reu-,* raširene formantom *n* (upor. njem. *Strähne),* od **ster-*. Upor. dalje veze u *strijela, strici, strojiti.* Strekelj, držeći se Miklošičeva dijeljenja značenja »žica« od značenja »kostrijet«, pretpostavlja **stroupna.*

*Lit.: ARj* 16, 783-86. *Miklošič* 326-327. *Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 521. *Mladenov* 613. Štrekelj, *ASPh* 28, 494-496. *WP 2,* 637.

**strûp** m (Vuk, Crna Gora) »krasta u djece po glavi, grinta (Hrvatska)« = *strûp* (Vodice) »otrov (također slov.)«. U drugim slavinama »rana«. Sveslav. i praslav. Bez pokretnog *s-* stavlja Bruckner ovamo *trup* i *truplo* (v.). Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **sreup-* zastupljen u gr. ρύπο^, prijevoj perfektuma **sroup-*. Nema jedinstvene etimologije. Najviše jedinstvenosti ima samo u gledanju na prirodu suglasnika í, koji ne pripada etimonu, nego je umetak u grupu *sr,* upor. *ostrvo.* Zupitza, Uhlenbeck i Agrell uporeduju s lot. *kraupa* »Grind«, lit. *nukrùpes* »schorfig« < ie. **qreup-,* v. *krupa;* Solmsen s gr. ρύπον, ρύπος »nečist« < ie. **sreup-;* Machek s lit. *raupas* »boginje« < ie. *^eup-,* v. *rupa;* Petersson, Iljinski i Boisacq gr. στρυφνός »âpre« < ie. **ster-* »starr«, s labijalnim raširenjem. Mladenovu je raširenje na *p* korijena **srou-teći«* (v. *ostrvo).*

*Lit.: ARj* 16, 786-87. *Miklošič* 327. *Holub--Kopečny* 356. *Bruckner* 521. *KZ 42,* 365. *Mladenov* 613. *ASPh* 36, 128-129. (cf. *JF* 3, 211). Solmsen, *KZ* 37, 575. si. 600-601. (cf. *AnzIF* 15, 124). Machek, *LP* 68, 100. Isti, *Rech.* 41. *Slávia* 16, 190. Agrell, *Zur b.-sl. Lg. 29. Boisacq*[3] 920-921. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. sl. 307. (cf. *AnzIF* 15, 106). Petersson, *IF* 24, 266. sl. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). *WP* 1, 481. 2, 355. 635. 703.

**stȑv** m (Vuk) = (u narječjima po deklinaciji j) *stȑv,* gen. *stīvi* f *(níma mu stȑvi ni glâsa,* 2 K), sveslav. (osim češ.) i praslav. **stirv-,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Aas, 2° trag«. Pridjev na *-ьn* > *-an strvan (~ pas).* Na *-ina* (tip *mrcina) strvina* f. Denominali na -j *strviti se, stfvim* (Vuk) = *obestrviti se* »propasti bez traga«, *strutti, stȑvím* (Vuk, Srijem) = *stȑvlt* (Kosmet) »napraviti đubre«, *rastrviti, - tfvīm* »bez reda što razbacati« mogu se vezati i sa *trti,* part. perf. pas. *trven, a* mogu biti i metafore. Rumunji posudiše *stîrv* »Leichnam, Aas«, Arbanasi *stërvinë* »isto«. Izvedenica s pomoću sufiksa *-ųo* od ie. korijena *(s)ter-* »unreine Flüssigkeiten, Mist, Dünger«, koji se nalazi u lat. *stercus;* lit. *teršiu, teršti* »beschmutzen«, bez *s-* kao i *tor* (v.).

*Lit.: ARj* 16, 789-90. *Elezović 2,* 170. *Miklošič* 322. *Bruckner 529. Mladenov* 613. *WP 2,* 641. *Tiktin* 1502. *GM* 393. Bardhi, *Leká 6,* 237. sl. (cf. *IJb* 20, 136-137). Holthausen, *PBB 66, 266.* Uhlenbeck, *PBB* 20, 328. (cf. *AnzIF* 7, 101).

stu (Vuk, Kosmet) »uzvik volovima da idu natrag« = *štu* (ŽK) »isto«. U Lici uzvikom *stu* tjeraju se volovi da idu. Oformljuje se s pomoću *-kati stukali, štucem* pored *stukali, -ãm* impf. (Vuk) *(na-* Lika) prema pf. *stuknuti stuhnem* (Vuk, Kosmet) pored *stuknuti* (Vuk), iterativ na *-vá- nastukávaii, -stukāvām* (Lika). Upor. stcslav. *stukt* »Schall«, *štukz* »strepitus«, dubletu *stck-', stuk-* »tönen«, polj. *stukać* »klopfen«, hrv.-kajk. *štučiíi* »kucati«.

*Lit.: ARj* 7, 663. 16, 791. 807. 808. *Elezović 2,* 279. Pedersen, /F 5, 81. *Bruckner, KZ 42* 364-365.

stuba f (Vuk, Kosmet) »1° kao Ijestva od debla koje nije sasvim okresano, ostroška, rozga, ostrva, penjača, 2° *stube f* pl. (južna Srbija, Hrvatska) merdevine, skale, stepenice«, na *-ište stubište* (Šulek) »stepenište«, toponim *Stubište* (njiva, Valjevo). Deminutiv na *-ica stûbica* (Vuk) = *stubice* (Kosmet, Peć) »(metafora, mutavdžijski termin) šare na čarapama i pokrovcima«, toponim potvrđen u doba hrvatske narodne dinastije 1080. *Stilbiza = Stubica,* vrlo raširen toponim u Srba i Hrvata (1293. *Sthbica).* Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. *stelba* (Krk), stcslav. *sil-ώα,* slov. *štolba* »Stufe«, bug. *stălb, sílaba* pored *slaba,* rus. *stolb.* Baltoslav. i praslav. **stzlbb.* Nalazi se još u ukrajinskom u značenju »plug«. Baltička je usporednica u lit. *stulbas* i u lot. *stulbs* »Pfosten«. V. varijantu *stup'* za dalje etimologijske veze.

*Lit.: ARj* 16, 792-796. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 502. *Mažuranu* 1383. *Mladenov* 615. Specht, *KZ* 43, 321. 68, 123. Petersson, *IF 24,* 275. *Trautmann* 290-291. Prellwitz, *KZ 42,* 90.

**stubao** pored *stubai,* gen. *-bia* m, odatle na *-ina slûblina f* (Risan) »šuplje veliko drvo koje se meće u zemlju gdje voda slabo izvire, pak se iz nje voda hvata«. Ovamo ide s umetnutim

*m* kao u *đumbok stumbol* m (Varoš, Slavonija) »(svaki bunar ima *stumbol}* to je od dasaka sasita, u četvrte napravita prazna polica poviše bunara«. U stcslav. *stubH* »puteus«, za koji Miklošič veli »vocabulum obscurum«. Glede značenja v. *ubao,* gen. *ubla.* Značenjem stoji u vezi još *stuga* (Risan) »od šuplja drveta sud, kao kaca, za žito«. Unakrštenjem sa *stublina* nastade u Risnu *stuglina* »debelo šuplje drvo«.

*Lit.: ARj* 16, 792-97. 807.

**stucigïvat,** *-am* impf. (Božava) »stuzzicare, bockati«. Venecijanizam *stuzegàr,* prefiks s- < lat. *ex, -icore > -egar* od *tozzare,* u narječjima, s našom tvorbom imperfektivnog aspekta na *-iva-.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 120. *Prati* 1015.

**stûd** f, gen. -í (Vuk) = *stud* m, f (Kosmet) »zima, hladnoća«, *nestud* m (Hrvatsko primorje) »nestidljiv čovjek«. Pridjev na *-ъn > -an stûdan, f studna* (Boka) = na *-en studen, istudena* (Vuk) = *studen* (Kosmet) »hladan«, poimeničan u m određenom vidu *studem* (se. *mjesec,* Bella, Dubrovnik, Hrvatska) »novembar« = *studen* (Belostenec, Jambrešić) = na *-jak studenjak* (Patačić) »zimec, Wintermonat, sesvešćak (ŽK) = vsesvešćak (Patačić, Habdelić, poimeničen pridjev od *svi sveti, sesvêtski + -jak)«,* apstraktum po deklinaciji *i studen,* gen. *-i* (Vuk), na *-ъc > -ac studenac,* gen. *-nca = zdenac,* gen. *-nca* (prijevoj **stbd-,* koji nije inače potvrđen) »1° izvor, 2° toponim«, na *-ica studenica = studenlca* (Kosmet) »1° hladna voda, 2° toponim«. Denominali (inhoativ) na *-éti stúdjeti, studi* impf. (Vuk) = *studēt* (Kosmet) *(do-, na-, o-, po-, za-}* »hladnjeti«, *dostúdjeti* (Pavlinović, Dalmacija) »(metafora) dotužiti, dogrdjeti«. Odatle postverbal *nastud* m, *nástuda î* (Pavlinović, Dalmacija) »nahlada«. Prijevoj duljine *stid,* gen. *stidi* f (Vodice) očuvao je prvobitno značenje »oštra zima«. Tu u Vodicama je *Studenac* ime izvora. Tako i postverbal *nastida* f (Mikalja) »nahlada«. U štokavskom *stîd* m (Vuk, Kosmet) dobio je na osnovi semantičke varijacije osnovane na fonetskoj razlici značenje »sram« (općenita riječ na zapadu). U Vodicama se kaže u amplifikaciji *od stida i srama,* tako i u Kosmetu *nema ni sram ni stid.* Pridjevi na *-ъn > -an stidan,* određeno *stidni* (Vuk) = *stidan* (Kosmet) »sraman«, odatle apstraktum na *-oca stidnoća, stidan* (Vodice) »hladan«, od sintagme *bez stida, za stid, bestidan,* poimeničen *bestidnik, bestidnica, bestidnost, zàstidan* (Piva-Drobnjak) »onaj koji treba da se stidi ili zbog koga se stide srodnici (od psovke *zastide jedno,* od sintagme), na *-ljiv stidljiv,* s apstraktom na -osi *stidljivost.* Denominál na *-éti, -iti* (inhoativ) *stidjeti, stiditi se, -im* impf. (Vuk) »erubescere«, pf. na -ир- stcslav. *stynçti > strnuti se, -ē* (subjekt *loj, hladetina') (iz-, na-, o-,* Lovran) »ukočiti se (Lovran), mrznuti, sastati se (2K)«, impf, na *-va- nastinivati, -ujem* (pored *nj* mjesto *n)* »nazepsti se«, apstraktum *nastinuće.* Upor. semantičko variranje s pomoću prijevoja *ü —* tu *surov, sirov.* Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u prijevoju *^stoudh-: *steudh-,* raširenju s pomoću formantą *dh* od ie. korijena **steu-* »sich verdichten, sich ballen«; г je nastao od ie. *u* od prijevoja **stūd-.*Glede semantičkog razvitka »hladno, zima > sram« upor. *mrziti, mržnja* i *mraz, omražen* (v.). Persson uzimlje vezu korijena **stoud-, *stud-* sa **sta-* (v. *stajati);* s time upor. *sastati se* »gerinnen« (ŽK). Izvedenice postoje samo u slavinama. Od baltičkih jezika pruža usporednicu samo lot. *studīus, studi* »hladetina« i raširenjem sa *g* gr. Στύξ, gen. Στυγός »ledena studen, rijeka u podzemlju«, στύγος »mržnja«, στυγεω »mrzim«. Upor. glede *g* rusko *istygnut, stugnutb* »zepsti«. Ovdje je moguće i *dn> gn.*

*Lit.: ARj* l, 252. 2, 697. 4, 46. 7, 653. 663. 8, 90. 9, 274-75. 285-86. 11, 43-44. 52. 16, 548-553. 566-567. 800-807. *ASPh* 34, 307. Veselinović, *GČ 26,* 229-238. (cf. *RSl* l, 299). Jonke, *Rad* 275, 70. Bulat, *jfF 5,* 142. Ribarić, *SDZb 9,* 194. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezović* l, 200. 2, 40. 111. 279. *Miklošič* 327. Berneker, *IF* 10, 154. *Holub-Kopečný* 359. 360. *Bruckner* 523. *KZ 42,* 332. *Mladenov* 614. Persson, *Beitr.* 714. Meilľet, *Slávia* 9, 492. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. 309. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Boisacq*[3] 921. Rarsten, *AnzIF* 15, 103. Hirt, *IF* 12, 197. Wood, *IF 22,* 148. *WP 2,* 620.

student m (Ivan Držić, danas općenit latinizam) = *študent* (hrv.-kajk.j Zagreb) »visokoškolski đak«. Poimeničen lat. part. prez. *studens,* gen. *-tis,* od *studere >* preko njem. na *-ieren studirati, studiram/štud-,* s umetnutim *n* pred dentalom *stundirăt* (ŽK). Apstraktum na *-ium studium >* latinizam *studij* m, *studija* f preko lat. n: pl. Odatle denominal *studijai, -am* (Perast, Ivan Držić, objekt *lekcioni) = študijati, -am* (Glavinić).

*Lit.: ARj* 16, 806. 807. 17, 853. *REW*[s] 8325. *DEI* 3663.

**stûnj** (ŽK, Prigorje) samo u priloškoj sintagmi *za'stûnj —* slov. *zastónj* »badava, mukte«, *tunje* (Pavlinović, Dalmacija) »isto«. Dodaje se

*tòga zastûnj boga* (ŽK) »bambadâva (koje se također govori, ŽK)«. Odatle pridjev *stunjski* (Belostenec) »gratuitus« = slov. pridjev na *-ski zastônjski.* Valjavec ima *stunja* (hrv.-kajk.) »psovka osobi koja ne će da radi«. Na *-ik* slov. *zastonjik* »ko badava što je, dobiva«. Miklošič ima hrv. prilog *stunje.* Mažuranić donosi priloge *stuna, stunja, stun* (Zadar, 16. v.) »bez naplate duga«. Na Krku s prijedlogom *o* mjesto *za: ostunj (Proroci: oni ne te ostunj rabiti),* 1497. *ozthwny.* Početno í- je dodatak kao u *strašák,* gen. *-ška* m (ŽK) prema *trošiti (po-)* (ŽK) pored *trošak,* gen. *-ška* u štokavskom (književnom jeziku). Prema Miklošiču j- je umetnut u prilogu *ob-s-tunj,* ali taj nije potvrđen. Da je í dodano, vidi se iz upoređenja sa stcslav. pridjevom *шпъ,* koji Miklošič prevodi »qui gratis datur, bez plijena«, odatle apstraktum na *-ьЂa шпьЂa* »donum«, prilog *tunje* »gratis«. Taj pridjev postoji u bug. **tun* u izrazu *tuna beda* »falsche Beschuldigung«, *tunejádec* m »Schmarotzer, Tagedieb«, prilog *tumma* »gratie«. Mladenov izvodi *tun* od iste osnove od koje je *tzštb* (v.) > *tašt* < **tus-* + *k* + *-lo,* što može biti; samo za *шпъ* treba pretpostaviti *u* < ie. *ou* od ie. prijevoja **tous-* sa raširenjem *n* **toun-* mjesto prijevoja *trn-* od **teus-*. Za nj nema ni baltičkih ni drugih ie. usporednica. Osnovno *tunj* je praslav. pridjev, jer postoji u ukr. *tunij,* brus. *tunnyj* »prazan« i u oba lužičko-srpska *tuni* »jeftin«. Usp. i pod *zastûnj.*

*Lit.: ARj* 9, 286. 16, 809. *Pleteršnik 2,* 598. 880. Rožić, *NVj* 3, 187. *Mažuranić* 1383. *Miklošič* 365. *Mladenov 642.* Isti, *Geschichte* 190. *WP* 1, 714. *Doric* 386.

**stup,** gen. *stúpa* m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **stupb,* »1° columna > kelovna, kelomna (Dubrovnik), 2° toponim«. Deminutiv na *-ъc* > *-ac stupac,* gen. *-pca* (Vuk) = *stupac,* gen. *stupca* (ŻK) = *stupac* (Kosmet) »(kolski termin) Wagenrunge«, na *-ica stûpica* »Mausefalle«. Na *-nik stupník* m (Vuk) »čovjek koji živi na stupu, στυλίτης«. Riječ *stup* je kulturna riječ koja se posuđuje: Dakorumunji *stup,* deminutiv na *-щог* < lat. *-uceolus sttl-puįor,* denominai *a stttpi* »postaviti«, *stilpnic* »glava crkve«. Rumunjska posuđenica dokazuje da je M nastao iz sonantnog /, upor. slov. *stolp,* slvč. *stľp,* češ. *sloup,* polj. *siup.* Madžari posudiše *oszlop* < *osztlop* (13. v.). Arbanasi posudiše U dva maha, sa sonantnim / *stulpa,* i iz hrv.-srp. *zdup* »grosser Stab« i *stupe* < *stupbc.* Riječ pripada i ilirskom (liburnijskom), koliko .se može zaključiti iz toponima *Stolpona* = Konštantínov το ΣτόλΛον > *Stupin* (Rogoznica, Dalmacija). Baltička je paralela potpuna: lit. *stulpas* »Pfeiler, Pfosten«. le. je korijen **st(h}el-* »postaviti«, proširen s pomoću *ρ* ili *b.* Glede raširenja *b* v. *stuba.*

*Lit.: ARj* 16, 809-814. 820. 822. *Elezović* 2,280. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 502. *ASPh* 42, 140. *KZ* 43, 321. 45, 43. Mladenov, *ASPh* 36, ΙΓ6-135. (cf. *JF* 3, 211). *Trautmann* 290-291. *WP* 2, 646. *Tiktin* 1496. Joki, *Unt.* 75. 84. 234. *GM* 394. Meringer, *WuS* 1, 164-210. (cf. *RSl* 3, 339). *IF* 18, 279. sl. 21, 300. Specht, *KZ* 68, 123. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 347). *Mayer* 1, 324. 2, 110. Krähe, GN 38.

stupa[1]·!!'(Vuk, Dubrovnik, Mljet) »kučine«= (sí > sí) *stupa* (Cres) »isto«. Denominal *zastupati, -am* (Mljet; primjer: *luže između madijera zastupane su stupom}.* Upor. slov. *postupati* »pfeffern, pudern«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stappa* > tal. *stoppa, stoppare* > *zašlapati* pf. (Zagreb) »zatrpati šupljinu«.

*Lit. : ARj* 16, 813. *Pleteršnik* 2,181. Budmani, *Rad 65,* 162. Macan, *ZbNŽ 29,* 212. *REW»* 8433. *DEI 3641.*

**stupa[2]** f (1373, Split: *de stuppis sive gualguatiis;* Crna Gora, Peroj, Istra) »1" havan, 2° sprava za nabijanje kudjelje; trepača, trlica, 3° tijesak, 4° sukija (Crna Gora, krpica kojom se naboj u pušci pritvrdí, odatle denominal *zastupati = zasukijati pušku),* 5° valjarica, -lica, -Ijaonica, 6° toponim (u pl. *Stupe,* ŻK)« = *stapa* f (Buzet, Sovinjsko polje, posuđenica iz slov.) »1° kamena sprava u kojoj se tuče mokar kukuruz, ječam ili pšenica, da izgubi vanjsku kožicu, a kasnije se kuha i jede u maneštri, 2° sprava za valjanje suknja«. Denominál na *-ati stupati, -am* (Peroj) »ječam tući u stupi«. Deminutiv na *-ica stupica.* Augmentativ na *-ina stupina.* Poimeničen part. perf. pas. na *-ik slupanih* (Peroji) »ječam«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o* (slov. *stopa, stopati,* bug. *stapa,* poljski *stepa).* Sveslav. posuđenica iz stvnjem. *stamp/on* < germ. *štampan.* Novogrci posudiše στουπίζω. Kako je taj germanizam općenit i u zapadnoromanskim jezicima, nije nemoguće da je u jadranskoj zoni *stupa* < *štampa* preko dalmato-romanskoga. Talijanizam pokazuje očuvano *am* pred labijalom: *Štampa* f (Dubrovnik; 1482. u Izoli: *štampa naša gori gre}* »(neologizam) tisak«, na *-ar Štampar,* gen. *-ara* »1° tiskar, 2° prezime«, pridjev *štamparski, štamparija* »tiskara«, *štampati* (Perast, Dubrovnik), *štampati, -am* impf. *(iz-, na-, od-, pre-)* = *stampat* (Bru&je> Hvar),

impf, na *-va- preštampávati; naštampati* »išarati,, isprljati«. Põimenicen part. perf. pas. na *-ice štampamce* (Malínská) »svečane kiklje s raznim ornamentima koji nisu rukom izvezeni«. Na *-atorem* > *-adur štampadür,* gen. *-Ura* (Brusje, Hvar) = *štampador* (Obradović). Talijanizam je i *stampilja* = *štambilj* m (istočni krajevi, prema *mp* > ngr. me) < tal. *stampiglia* < španj. *estampilla* (lat. deminutivni sufiks *-ella}.* S umetnutim *r* poslije grupe *št: strampą f* (Kosmet) »otisak kad se na tijelu čovječjem otisnu i pokazuju neke šare od čvrstog predmeta«. Denominal *strampai* (ibidem) »praviti otiske«. Upor. arb. *stambe* (preko ngr. στάμπα) = *shtampë* (Skadar, preko hrv.-srp.).

*Lit.: ARj* 4, 87. 7, 674. 8, 690. 11, 742. 16, 812-22. 17, 750-53. Ribarić, *SDZb 9,* 195. Budmani, *Rad 65,* 163. 167. *Pleteršnik* 2, 579. Lalević/N? 2, 78-81. 280-281. Hraste, *IF* 6, 186. *Mažuranić* 1384. *Elezović* 2, 486. *Miklo'sič* 324. *Bruckner* 315. *Mladenov* 616. *Kiparsky* 266. *REW** 8224. *Prati* 938. *GM* 391. Geramb, *WuS* 12, 38. Meringer, *WuS* 1, 8. *DEI* 3617.

**stupiti,** *stupim* pf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, od-, po-, pre-, pri-, ras- se, sa-, u-, za-)* = *stupit* (Kosmet, ŽK) prema impf, na *-ati stupati, stupam* (razlika u naglasu prema *stupati,* denominal od *stupa,* upor. razlikovanje s pomoću naglasa *muka* i *múka)* (isti prefiksi), iterativ na *-va- -stupljivati, -otupljujem* pored *-vam,* samo s prefiksima, na *-ovati nastupovati, postupovati,* sveslav. i praslav. **stçp-* bez paralele u baltičkoj grupi (lot. *stupat* je rusizam), »treten«. Na *-ьнь stupanj,* gen. *-pnja,* odatle *stupnjevit, stupnjevati* (rusizam ili čehizam, v. *štěpen).* Postverbali m *istup, nastup, odstup, prestup, pristup,* s pridjevima na -M» > *-an nàstupan (r-^pno predavanje),* poimeničenja *nastupnik, nastupnica* (Srbija) »groznica«, *postupan,* prilog *postupno,* imenica *postupnih* (pravni izraz), *odstupan,* s poimeničenjem *odstupnica, prestupan (—pna* godina), s poimeničenjem na *-ik* m prema f na *-ica prestupnik* prema *prestupnica, zastup* (Marulić, *Judita* 1, 163) »četa, šereg (stari vojnički izraz)«, s pridjevima *zástupní (boj, vojska),* poimeničenje u današnjem jeziku na *-ik zastupnik,* apstraktum *zastupništvo,* od stcslav. *zastąpili* »protegere«, *zastcpati* »defendere«, koje posudiše i Rumunji *zăstîmpi* »braniti«; *rastup* (Belostenec), s pridjevom *rastupan,* koje posudiše i Rumunji *răstimp* »Zwischenraum« < stcslav. *rastopi; rastupiti se* »separare, divergere«, *sastup* »množtvo«, s pridjevom *sastupan.* Postverbal u f *nastupa* (Šulek), na *-bk* > *-ák postupak,* gen. *-pka, prestupak, nastupah, ustupak,* pridjev *pristupan, pristupačan (ne-, -ačan* je prema f *-očna).* Na *-oj rastupaj* (Bella). Prilozi na *-ice nastupice, postupice.* Radna imenica na *-lac, -telj nastupalac,* gen. *-aoca, nastupitelj.* Prefiksalne složenice imaju posebna značenja: kao gore *zastupati* tako *sastúpati, sást ūpām* prema *sastúpiti·* »zgrnuti se«, *zastūplt* (ZK, tako i slov.) »razumjeti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, slov. *stopiti,* bug. *slapja,* češ. *stoupati,* polj. *stąpić.* Prema Maretiću čehizmi su u književnom jeziku na zapadu: *postupan, postupnost, postupice; stupanj, zastupnik,* rusizmi ili čehizmi. le. je korijen isti koji i u *štěpen, stopa,* samo s nazalizacijom osnovnog samoglasa **stomp-* u prijevoju kao u njem. *stampfen* pored *Stapfe* (odatle *štafeta* < tal. *stufetta)* prema gr. στέμβω »fouler aux pieds«. V. *štěpen, stopa, tup.*

*Lit.: ARj 2,* 697-98. 4, 73-74. 7, 663-65. 8, 684-86. 9, 286. 11, 52-56. 728-31. 12, 166-70. 13, 333-35. 14, 686. 16, 809-828. Maretić, *NVj* 3, 192. Kostić, *NJ* 1, 232. *NJ l,* 223. *Miklošič* 324. *Holub-Kopečný* 353. *Bruckner* 515. *Mladenov* 616. *WP2,* 625. Meyer, *IF 6,* 122. 416. 432. 444. Lewy, *KZ* 40, 420. Meringer, *WuS* 1, 21. Cuny, *BSLP* 32, 49. *Boisacq*[3] 909. Maretić, *Savj.* 98. 146.

**stura** f *(Regule sv. Benedikta,* 14. v.; Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Perast) »rogožina, hasura, prostirka«. Nalazi se još u slov. *storja* = *storja* kao latinizam ili furl, *stuerie.* Upor. arb. *štura* (Zatrebač, s članom) = *regōsta* (Ulcinj). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *starea.*

*Lit.: ARj* 16, 829. 830. Budmani, *Rad* 65, 162. Sturm, *CSJK 6,* 73. *REW* 8279.

**stuža** f (Cres) »ein Fisch«.

*Lit.: ARj* 16, 831. Tentor, *ASPh* 30, 201.

**-stvo,** sveslav. i praslav., živ i produktivan sufiks, bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Ide u grupu sufiksa koji služe za tvorenje apstrakta od imenica i pridjeva, izvedenih i neizvedenih, kao *-ost, -osta, -ota, -oca, -íja, -adija.* Složen je od dva eiementa, pridjevskog *-bșk (t.)* i od *-tvo* (v. țip *batvo).* Zbog toga je imao pred sobom u praslav. i stcslav. palatami poluglas i>, pred kojim prelaze *k, g, h v. č, ž, š.* Primjeri: *pješak — pješački — pješačbstvo* > *pješaštvo* (upor. češ. *pěhota), junāk — junački — junaštvo, zapovjednik — zapovjednički — zapovjedništvo, ubog — uboštvo, drug — društvo*

(Sarajevo *društvo), mnog — mnoštvo, bog — božbstvo > božastvo > boštvo, siromah — siromaštvo,* itd. Pred njim se kadikad gube nastavci: *načelnik — načelstvo (gradsko ~).* Ako izvedena imenica sadrži u sufiksu *k, g,* dobiva *n* pred *-stvo: bog — božanstvo, vladika — vladičanstvo, velik — veličanstvo, čovjek — čovječanstvo.* Tako nastaju dublete *boštvo — božanstvo, čovještvo — čovječanstvo,* koje se semantički variraju: *čovještvo* znači svojstvo »humanitet«, *čovječanstvo* kolektiv »ljudski rod«. To variranje ne nalazi se u drugim slavinama. Nastalo je analogijom prema pridjevu *-ansia hrišćanski = kršćanski — hrišćanstvo, kršćanstvo,* i prema pridjevima na *-an, -ьn > -an: pijan — pijanstvo, poznán — poznanstvo, dostojan — dostojanstvo.* U stcslav., češ. i rus. mogao je primiti još *-ųe molebbstvųe,* koje je ostalo kod pravoslavaca na istoku kao crkvena riječ *molepstvije.* Upor. češ. *-štvi, -civí: bratrství* prema hrv.-srp. *bratstvo.* Znači stanje *(siromaštvo, pijanstvo, drugarstvo* itd.), čast *banstvo,* zanimanje, oblast *kapetansivo, kraljevstvo, carstvo, pòpõvstvo* itd., ukupnost (kolektiv): *susjedstvo, društvo, mnoštvo, tuđinstvo, ljudstvo* itd. Dozvoljava praviti denominale na *-ovati, -ujem (izdējstvovatî)* i pridjeve na *-en redarstven* (neologizam, 18. v.). Veže se s pridjevskim sufiksom *-ov, -ev, -in, -inji* u *-ovstvo, -evstvo, -instvo, -injstvo: pòpõvstvo, kraljevstvo, materinstvo, djetinjstvo.* [Usp. i pod *-anski].*

*Lit.:* *Vandrák 2,* § 563. *Maretić*[2] p. 306. § 354. i *Leskien* §§ 511-513. *KZ* 58, 211-212. *NJ* 1, 15. si. Iljinski, *AnzIF* 15, 122. *ASPh* 24, 226-227. Jagić, *ASPh* 24, 229. *Bruckner 2,* 308. Lalević, *NJ l,* 116-118. (cf. *JF* 12, 302).

sübaša m (15. v. i dalje; Vuk, Kosmet, Bosna i Hercegovina) »1° spahijski povjerenik, špan (Hrvatsko zagorje), čaja, poljar, 2° prvi među aginim momcima, 3" (u beogradskom pašaluku) upravnik sela (policijski činovnik)« prema f *sübašica* »njegova žena«. Značenja 1° i 3° vežu se s prvobitnim »1° lice koje je dijelilo vodu za pojenje stoke i navodnjavanje, 2° policijski činovnik koji se brinua za održavanje reda«. Pridjev ш> *-in subašin.* Prezimena *Subašić* (17. st.) = *Šubašič* (16. st.), ime mjesta *Subašić* (Bosna). Balkanski turcizam (od tur. *su* »voda« i *baş* »glava«, sintagma *subaşı)* iz turske administrativne terminologije: rum. *subășă* »Polizeimeister«, bug. *sübaša* pored *súbašija* i *súbaš,* arb. *subash* »Verwalter«.

*Lit.:* *ARj* 16, 865-66. 17, 860. *Elezović 2,* 281. *Mladenov* 616. *Tiktin* 1523. *GM* 395.

**súbito** (Dubrovnik), prilog od knjiškog tal. < lat. *subito,* »naglo«. Odatle na *-anus subitan* (~a *bura, smrt,* Pavlinović), *subitana* f (Perast, Pavlinović) »bolest koja naglo nastaje« (< lat. *subitan/ejus* > tal.), pridjev *subit (od sùbite smrti),* prijedložno *u subit* (Marulić: *Akior u subit přenu se)* < tal. *in un sùbito* »u tren oka«.

*Lit.:* *ARj* 16, 867. Budmani, *Rad* 65, 167.

**sučedit se,** *-i* pf. (Vuk za Dubrovnik, Smokvica, Korčula; primjer: *što mi se je sinoć sučedilo)* »dogoditi se«. Učen talijanizam: tal. *succèdere* < lat. *succedere.*

*Lit.:* *ARj* 16, 874.

**sud[1],** gen. *suda,* pl. *sudi* pored *sudovi* m (Vuk, Kosmet) (od homónima *sud* »judicium« razlikuje se akcentom u gen. *suda* i pl. *sudovi),* sveslav. i praslav. *sbscdb* (stcslav. pored *scđ't), »1°* vas (upor. *ni u loncu druga, ni u Vlahu suda,* Banja Luka), 2° bačva (ŽK), 3° košnica (Crna Gora)«. Odatle: na *-ar sudar* m »koji pravi sudove«, deminutiv *sudić,* složenice *sudoper(d), -perka,* pridjev na *-ovan sudován* »nach dem Fass riechend«, prezime *Sudar, Sudarevič.* Kako je *sud* »ju'dicium« postala općenita u književnom i saobraćajnom jeziku, *sud* u značenju »vas« čuje se samo u narječjima (ŽK), a i tu se uklanja homonīmija posudenicom *lăjt* m (ŽK, Banija), deminutiv *lajtić* — slov. *lăjt* < srvnjem. *Leite f.* Homonīmija se uklanja od prvog početki s pomoću prefiksa: stcslav. *sгsдaг, sbsudy* (Domentijan) > *sasud (Proroci,* 139a, 13 — 18), deminutiv na *-ьc > -ac sasudac,* gen. *-dea* (15 — 16. v.) »staklena ampulica«, složenica *sasudohranilnica* (Milićević) »đakonik«. Prema tome *sud* je nastao stezanjem í- < *sis-.* S punom vokalizacijom ъ > *a* nije se očuvala kod nas, nego u rus. *sosud* »Gefäss«. Upor. i poimeničen pridjev sr. rus. *sudno* »Gefäss« prema *súdno* »Schiff« sa češ. *sud* »Schiff«. U hrv.-srp. očuvalo se općenito drugo izbjegavanje homonimije s pomoću *po- posuda* f = *posuda* (ŻK) = *posada* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° vas, 2° sude (Buzet)«, odatle deminutiv *posudica f* (Slavonija). Izbjegavanje homonimije nije bilo u kolektivu na *-je suđe, posuđa* f = *posuđe* n (ŽK). Riječ *sud* je prema tome prefiksalna složenica od 3 elementa: prefiksi sг-, *so-* i *-db,* postverbal od *đjeti* (v.). Upor. *nad, nada, nado* (?). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,*

upór. polj. *sąd,* slov. *sod, bug. sad.* Prefiksi ii-, *SϘ-* znače kao u *zgrnuti, smetati* »zajedno«. Nemaju isto značenje kao u *sud* »judicium«.

*Lit.: ARj* 11, 56-58. 14, 687. 16, 844-890. 893. 906. *Elezović* 2, 281. *Miklosič* 315. *Holub--Kopečný* 360. *Bruckner* 483. *Vasmer 2,* 702. 3, 39. 40. *Mladenov* 627. Joki, *Unt.* 145. Osten--Sacken, *IF* 33, 266-267. Scheftelowitz, *KZ* 56,176. *ASPh 29,* 573.

**sud**[a], gén. *suda* m, pl. *sudovi* (Vuk, homonīmija sa *sud* m »vas« uklonjena je akcentom u gen. *suda* prema *suda* i u pl. *sudovi* prema *sudi* i *sudovi;* u Kosmetu nema ni tog razlikovanja: *sud,* gen. *suda* je za jedno i drugo značenje), sveslav. i praslav. *sodt,* »1° iudicium«, 2° zgrada suda«. Pridjevi: *sûdnï* (Vuk), poimeničen *sudnik* (Vuk), *rasudan, sudnica, s* pridjevom na *-bsk sûdmikï,* od sintagme *bez suda bestidan* (16. v., čakavski), na *-ьn + -j sudnji = sudnji = suim* (*~ dan,* Crna Gora, Hrvatska), na *-bsk sudski,* na *-Ijiv rasudljiv.* Imenice na *-ij* (kao u sanskr. *rathi-* »Wagenlenker«) stcslav. *sodui > sudija,* s pridjevom *sudijin, suda* (Paštrovići), odatle na *-aja sudaja (-ja* dodano na *suda* kao u *ćehaja,* v.) = na *-ьc > -äc sudac,* gen. *súca* m, odatle na *-ija sudčija* prema f na *-uja sudilja,* na *-telj rasuditelj.* Apstrakti: na *-ьБa sudba,* s pridjevom *sudben* (*~z stol},* sa složenim pridjevom *sudbonosan,* prošireno na *-ina sudbina* = na *-я/a sudnja.* Na *-stvo sudstvo* (Vuk) = *sudstvo* (Kosmet). Na *-ovina sudavina* (od *suda)* »sudska vlast«. Na *-je* od sintagme *besude* n (Vuk) »gdje nema suda«, složenica od sintagme *pravosuđe* (19. v.) »iustitia«, prema Marelicu rusizam. Denominál na *-iti suditi, sudim* impf. (Vuk) = *sudit* (Kosmet, ŽK) *(do-, na-, o-, pre-, raz-),* iterativi na *-va--sudivati, -sudîvati, -sùdujem, -sudovati,* samo s prefiksima, na *-ja -sudati, -sudăm,* također samo s prefiksimai odatle postverbali: *dosuda* f (18. v.) »sententia«, *osuda* f, *rasud* m (Stulić), *rasuda* (Stulić), na -a/fe *rdsudak,* gen. *-tka* (Milićević). Part. perf. pas. poimeničen na *-ik suđenih* m *(o-, ne-}* prema f na *-ica suđenica (ne-, o-) = suđenica* (Kosmet), na *-jak nesudenjak.* Folklorni termin *sudenice f* pl. = *sudale f* pl. (Kosmet) »Parkę, koje 3. ili 7. večeri po rođenju kroje sudbinu djetetu (zato se dijete tih večeri čuva)«. Ovamo ide još folklorni termin postverbal *Usud* m »fatum« *(tako ti je Usud usudio«),* pridjev *Usudov,* od *usuditi, usudim* pf. (Vuk, narodna pripovijetka) »bestimmen«, koji sadrži prefiks ъ- > *u-* (v.) od sintagme *u súdu* (tj. *na suđenju,* gdje vila sudi), dok je refleksiv *usuditi se* (Vuk, Vojvodina, Hrvatska) prema impf, *usuđivati se* »audere« prefiks *ъг- > uz-.* Postverbalom *vísçdí > usud* prevodi se gr. Ζγκρισις »approbatio, sanctio« (u Kijevskim i Bečkim listićima i u Životu Metodijevu, Šahmatov), s čime se ne slažu Jagić i Nahtigal. Za Jagića nije ъ + *spdb,* nego prilog *vbsçdu,* »ubivis, ubique«, a Nahtigal izvodi *ъзраъ* »communio« iz stvnjem. *wizzõd* »loi, eucharistie«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala ç,* upor. stcslav. spás, *spdbji, spditij* polj. *sod, sędzia* (= *süda, sudija), sądzić. S* tim samoglasom također i u rum. *asîndă, a osindi,* strum, *sendi* i u arb. *sundoj = šumnoj* (Skadar) »upravljam«, *sundatar* »zapovjednik« pored *sudit* »brinem se«. Praslav. *sp-db* sadrži prefiks *sp- > su-* (v.) kao u *susjed* (v.) u značenju »uz nekoga, jer se sudilo u skupu, u krugu više ljudi, kao u poroti« i postverbal *aъ* od *dati* kao u *prîd* »agio« i slaže se prema Meiliem sa sanskr. *samdha, samdhih* »convention, traité«. Ako se uzme da je *-dt* postverbal od *děti,* onda se mora pretpostaviti značenje koje je u *diti* »reći« (v.).

*Lit.: ARj* 1, 254. 2, 698. 7, 666. 8, 90. 9, 287-92. 11, 415. 7-23-33. 13, 346-49. 16, 874-75. 879-907. Ivšić, *JF* 17, 119. sl. Strohal, *NVj* 36, 49. sl. Măreţie, *NVj* 3, 192. Isti *Savj.* 102. *Elezović 2,* 40. 281. *Miklósié* 315. *SEW* 1, 178. 483. *Holub-Kopečný* 345. *Mladenov* 627. *Trautmann* 48. *WP* 1, 827. Meillet, *RES 6,*169. Vasmer, *ZSPh* 10, 96-97. *Tiktin* 1096. *GM* 396. *KZ* 57, 278. Šahmatov, *ASPh* 27, 1-2. 141. Jagić, *ASPh* 27, 141 -142. *ASPh* 14, 286. Nahtigal, *Starocerkvenoslovanske studije (Rozprave* 15) 77. (cf. Vaillant, *RES* 17, 99. Wijk, Stena 15, 231-232. Kuljbakm, *JF* 16, 225. sl.).

**sudra** f (Vodice) »tuča, gräd«. Nalazi se još u slov. *sódra* »isto« pored *sődrag = sodrah* (Ig), *sadragā, sodražica, sódrga, sódrica.* Početni slog *su- = so-* je prefiks u značenju »na pola« (upor. *sulud, sugunjica),* koji je u *sùgradica* (Dubrovnik) »sitan grad«. Zacijelo je *sudra = sodra* pokraćeno od *sódraga,* a to metateza od **spgrada-,* v. *grad.* Metateza je *izazvana* uklanjanjem homonimije sa *grad* »castrum, urbs«, *sugrađanin.*

*Lit.: ARj* 16, 909. Ribarić, *SDZb* 9, 152. 195. *Pleteršnik 2,* 530.

**sudurma** f (Visoko, Bosna) »štagalj, šupa, jara, samanluk (v.)« = *sudurma* (Kosmet) »nastrešnica, naslon«. Balkanski turcizam (tur. *sundurma* »zgrada sprijeda otvorena«) iz terminologije graditeljstva: rum. *şandrama* »1°

Betterbude, Baracke, 2° (metafora) stari ljudi«, bug. *sundurma* »1° Rumpelkammer, *T* Korridor«, cine. *şandarmae,* arb. *sundurma* »Schutzdach«. Hrv.-srp. turcizam pokazuje disimilatorno ispadanje *n — m > 0 — m.*

*Lit.: 16,* 905-906. *Elezović 2,* 282. *ZbNŽ* 8, 91. *GM* 396. *Mladenov* 617. *Tiktin* 1361. *Lokotsch* 1948. *Pascu 2,* 165., br. 991.

**sudžuk** m (Vuk, Bosna i Hercegovina) »1° kobasica, djevenica, 2° (Vojvodina) djevenica sa maštom, širom« = *suđuka f* (Visoko u Bosni), na *-ara sudžukara* f (poslovica: *pokaži Turčinu sudžukaru, iskat će i kobasicu).* Prezimena *Sudžuka, Sudžuković.* Balkanski turcizam (tur. *sucuk, sucuk* ili *cücük* »goveđa crijeva napunjena sjeckanim mesom«) iz terminologije jela, hrane: rum. *sughium* pored *sugium* u značenju 2° i *sugiuc* u značenju 1", bug. *sudžúk,* arb. *suxhúk* »isto«.

*Lit.: ARj* 16, 907. 910. *GM* 395. *Tiktin* 1528. *Mladenov* 617. *Lokotsch* 1938. *Školjić*[1] 573.

sufit m (Perast, Tivat) = *sufit* (Stoliv, Lepetane) = *softt* (Božava) = *šufh* (Krtole, *gornji* ~; Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Rab, Hvar) = *šofit* (Buzet, Sovinjsko polje) = *ćufit* (Šibenik, sjeverna Dalmacija) »tavan, potkrovlje, potkuplje«. Talijanizam *soffitta* f, poimeničen part. perf. vlat. **sufflctus,* od *suffigere* (prefiks *sub-)* *za* kilát, *suffixus,* koji postoji kao internacionalni gramatički termin: *sufiks.*

*Lit.: ARj* 16, 908. 17, 863. Kušar, *Rod* 118, 20. Hraste, *JF 6,* 186. *REW»* 8429. *DEI* 3526.

sugati impf. (Istra, Vodice ?) »sisati«. Nedovoljno potvrđeno. Latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak ili rumenizam u jeziku Cica od lat. *sugere* > tal. *suggère* (književno za *succhiare),* rum. prez. *sug,* inf. *suge.* Od istog je glagola na *-ovica sügovica* f (Vodice) »narcisa, nazvana tako po slatkom soku, što sadrži, a djeca ga sišu«. Rum. (-megl.) *sugár* »Lamm, welches noch saugt«, na *-orius > -ar* od istog lat. glagolskog korijena balkanska je pastirska riječ: *sugare,* gen. *-eta* (Vuk, Novaković) »crno jagnię« (sufiks *-e,* gen. *-eta za* mlado) = *sugare* m (Kosmet) »1° jagnje ili jare, koje se ojagnji pozno u ljetu, 2° (metafora) posljednje dijete u roditelja koji su već zašli u godine«, deminutiv na *-če sugarče,* gen. *-eta,* na *-ence sugarence* n (Zaplanje u Srbiji), bug. i mak. pridjev *sugárén (kukuruz, žito, jagnje)* »posljednji, spät, spät geboren, spät reifend«, *sugare,* arb. *(s > c) cugár* »jare sisanče«. Usp. i *sigati.*

*Lit.: ARj* 16, 908. *Elezović* 2, 281. Ribaric, *SDZb* 9, 195. *REW* 8438. *Godin* 78. *Lukaj* 87. Novaković, *GČ 26,* 221-228. (cf. *RSI* 1, 227). Skok, *ZRPh* 36, 656., br. 29. Popović, *Slávia* 7, 23. *Mladenov* 616. *Doric* 370.

sûh, f *suha* (Vuk) = *sû, sua* (Kosmet) = *sû, sůva* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »siccus«; *nas uh* »podosta suh«, u toponimima sam i u vezi s toponomastičkim apelativima *(Suho* kod Soluna, *Suhopolje, Suvi L,K, Suhi Dol* 1772, *Sui Do* u Kosmetu pored *Suhodol)«.* Poimeničen u sr. r. *suho* »1° kopno, 2° toponim«, na *-ьc > -ac sušac,* gen. *suíça* m = *sušac,* gen. *sušca* (ŻK) »mart, gregurščak, ožujak«, nazvan tako »kajti se onda počinje zemlja sušiti od vetrov« (Patacie, Habdelić, Jambrešić, dopisano u sačuvanom kalendaru prvotiska glagoljskog brevijara iz 1491), na *-ica suvica* f »getrocknete Weintraube« (palatalizacija otpala prema određenom pridjevu *suhi > suvi) = säica* (Kosmeť) »suho mršavo žensko čeljade« prema *sušica* f »1° suvi beteg (ŽK), *sičija* (< lat. *siccitas* preko mletačkoga), 2° hidronim«. Proširen još pridjevskim sufiksom *-ьn > -an sušan, sušni (~šna godina),* poimeničen na *-ю sušanj,* gen. *-šnja* — (asimilacija) *Шanj* (ŽK) »suho lišće kao nastir za staju«, odatle kol. *šušnjevar,* gen. *-ara* (ŽK, glede sufiksa upor. *Pletvar)* »suho granje«; *nepresušan, rásušan (sud)* (Dobroselo, Lika) »(.metafora) čovjek koji dugo nije pio vina«. Deminutivi: *suvinjar* (Piva-Drobnjak) »prilično mršav«, *savacak,* f *-čka* (Vuk) = *suačak* (Kosmet) »prilično suh«. Apstrakti na *-}a suša f* (Vuk, Kosmet, ŽK), na *-ha sužba* f, prošireno na *-ina sû&bina* (Crna Gora) »oljvina kukuruzne slame«, s glagolom *sužbati, -am* impf. .(Vuk, Crna Gora, objekt *kukuruz) (o-)* »korubati, Ijuštiti, komiti«, na *-ota suhdta* (Vuk) = *suvata* (Kosmet), dalje rašireno na *-inja suhòtinja* (Vuk) = *suotinja* (Kosmet) »tad se osim hljeba nema nikakva mrsa«, kolektiv na *-ad suvad,* gen. *-i = suvárak,* gen. *-arka* (Vuk) = *suãrak* (Kosmet) = *suvatka* »dürrer Holz«. Na *-aca suvača* = na *-aja suvaja — suvarija* (Vuk, Bačka, Banat) »mola equaria, tako nazvana jer je ne tjera voda«, odatle radna imenica na *-jar suvačar* = na *-dzija suvájdžija* (Srijem, Bačka) »mlinar koji ima suvaču«. Na *-ovina suvòvina f* (Piva-Drobnjak) »naslage suhoga drva«. Ovamo îde na *-bka sučka* f (Kosmet) »suvarak, suva grana za potpalu«, koje je nastalo iz **suška* (u kojem je obratan govor *£k < šk).* S pravilnim *šk* nalazi se u *saskor* (Kosmet, Šumadija) »sušanj,

súšlje, listopad, šljam, ono što se baca od ploda, kukuruza, kad se klip oljušti«. Sa *-or súhrn,* gen. -í f (Brusje) »1° suho tanko lišće i granje, 2° toponim«. Kol. na *-je šušlje* n (asimilacija kao u *sušanj) < *sušje (šj > šlj* analogijski i unakrštavanjem sa *drvlje).* Ovamo i *suhva f* (Mikalja, Ston) »suho grožđe« = *sûhvica* f (Ston) »uva passula« = Šulekove *suhvice* f pl. »cvéba, Rosinen«. Prilog *nâsuho* (Vuk) »badava«. Denominal na *-iti sušiti (se), suši* impf. (Vuk) = *sušiti* (ŽK) *(is-, na-, o-, pre-, raz-, sa-) = sūšit* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va- -sušívati, -sušujēm,* samo s prefiksima. Odatle postverbal na *-tk şaşmak,* gen. *-ška* (Vuk, Srijem). U prijevoju *ъ > a,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., stcslav., *sbhncti > sáhnuti (se), -ēm (o-, po-, pre-, raz-, sa-, u-) = saniti* (ŽK), prijelaz u primárnu grupu *sasti, sahnem* (Poljica, Dalmacija). Pridjev *prísašan* (Tuzla) »suh«, *sāo, ĭ sala, ùsao, usala < sâhao,* f *şahla, mahao, presahao.* Postoji i prijevoj duljenja *ъ > ы > i: presihat (ja* »uze« *^jazik)* (Marulić, *Judita* 3, 179) »presušivati«, upor. *istočnik nepresihajemi.* Samoglasnik *u* u *suh* nastao je iz ie. dvoglasa *au,* kako se vidi iz baltičkih usporednica stprus. *sausai,* lit. *sausas,* lot. *sauss* »suh«. le. je korijen **saus-:* niži prijevoj **sus-,* u sanskr. *cosa* »trocken machend«, gr. (atickí) αύος »suh«, ags. *sear* »suh, neplodan«. Prijevoj a > *a* zastupljen je u lit. *susti* = lot. *sust* »trocken werden« i u sanskr. *çusyati* (3. 1.) »isto«.

*Lit.:ARj 4,*77.7,668.8,26.9,184.293-94. 10, 891. 11, 61. 695-96. 699. 734-35. 12, 172. 432-33. 13, 350-51. 14, 493-95. 16, 875. 910-18. 17, 68-76. 83-91. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 278-283. (cf. *JF* 13, 286). Marjanović, *NJ* 3, 217. Jónké, *Rad* 275, 69. Hraste, *JF* 6, 213. *Elezović 2,* 41. 280. 287. 490. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 333. *Holub-Kopečný* 330. 360. *Bruckner* 524. *Mladenov* 618. *WP 2,* 447. *Trautmann* 250. 251. Endzelin, *ZSPh* 13, 79. Korsch, *ASPh 9,* 669. Bartholomae, *KZ* 28, 525. Pedersen, *IF 2,* 305. 5, 34. 68-69. Nahtigal, *ČZN* 12, 1 (cf. *IJb 5,* 269). Niedermann, *IF 26,* 50. Bugge, *KZ* 32, 29. Charpentier, *KZ* 47, 178. *GM* 88. Joki, *Stud.* 61. *Boisacq** 102. Stefanie, *Rad* 285, 62.

**sujeta** f (iz rus. i cslav.) »ispraznost, taština«, od *sujb* »prazan«, stcslav. pridjev koji ne postoji danas ni u jednom južnoslav. jeziku. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-eta* (upor. *-ota, v.)* od tog pridjeva, s pridjevom na *-ьn > -an sujetan* »isprazan, tašt« i s denominálom *osujetiti, osujetim* pf. prema impf. *osuječívati, -jećujem* »vereiteln« uzetim iz rys. *osuetítb, -čú.* Postoji još složenica od sintagme *sujevjera* f = na *-je sujevjerje* = na *-stvo sujevjerstvo* »praznovjerstvo«, s pridjevom *sujevjeran* »praznovjeran«. Odatle možda u Crnoj Gori (Vuk) *sùvjerica »l"* mala vjera, 2° homo ambigua fide«. Ali ne mora da je u vezi sa *sujevjerje,* jer se može dobro objasniti i sa prefiksom *su-* (v.). Miklošič je stavio ovamo *sujma* (Vuk, ŽK) »Angst«. Ali se ta riječ bolje tumači iz *sumnja* (v. *mníti).* Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **keu-„* prijevoj perfektuma **kou-,* lat. *cavus* (u narječju *covus),* lot. *šava* »Höhlung am Zaum«, u slavinama sa sufiksom *-ıo.* Pridjev se nalazi još u bjeloruskom i ruskom. Praslav. je. Uporeduje se i sa arm. *sin* »leer, eitel«, gr. κενός »isto«, sanskr. *cuna* »praznina«.

*Lit.: ARj 9,* 293. 16, 918-19. Maretić, *Savj.* 81, 147. *NJ* 1, 192. *Miklošič* 328. Jokl, *IF* 27, 315. Pedersen, *KZ* 39, 428. Brugmann, *IF* 27, 268. Iljinski, *RPV* 74, 128. Wijk, *KZ* 48, 157. *WP* \; 367. 390.

**sujma** f (Vuk, jugozapadni krajevi), u izrazu *sujma me je* »es schaudert mir« = *sújma me fáta, poduzela* (ŽK) »strah« = *sujma* (ŽU) »sumnja«, *ná sujmu.* Miklošič izvodi od pridjeva stcslav. *sujb* »tašt, vanus«. Sufiks bi bio *-ma.* Fonetski i semantički može biti i od *sumnja* (v. *mníti),* disimilacijom i metatezom kao u lat. *Domnius > Dujom,* gen. *Dujma < *Dumnja > *Dumja.*

*Lit.: ARj* 16, 919. Skok, *ASPh* 33, 370. Popović, *Sintaksa* 43.

suk m (Marulić, *Judita 6,* 307) »1° Wurfspies, kolac, ražanj kao vojničko oružje« = *suk »2°* neotesano drvo, od kojega se djelaju palice za motike, 3° (hrv.-kajk.) prezime (upor. prezimena *Mačuga, Batučić)«.* Sveslav. i praslav. *spkb.* Nalazi se u stcslav. *sckb* »surculus«, slov. *šok,* bug. *sak,* češ. *suk,* polj. *sęk.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç.* Ie. je korijen **kak-/kak-* ili **kōk-,* nazaliran **kank-* ili **konk-,* u sanskr. *çankú -m* »kolac«. Taj je korijen zastupljen još u armenskom, keltskom i u baltičkim jezicima. Mladenov i drugi vežu i sa *soha,* ali se ta veza i otklanja (WP).

*Lit.: ARj* 16, 919. Zore, *Rad* 170. *Miklósié* 316. *Mladenov* 627. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 476. *WP* 1, 335. *Boisacq** 389. 451. Pedersen, *IF* 5, 48. Foy, *IF 6,* 324. Mikkola, *IF* 8, 312.

**sukatí,** *sūcēm* impf. (Vuk) *(iz-, na- se-o-, od-, po- se, pri-, raž-, sa-, u-, za-)* prema pf *súknuti, suknem* (Vuk) i iterativ na *-va—šuká*

*vati* pored *-sukivati,* samo s prefiksima, baltoslav., sveslav. i praslav., »drehen, hervorwallen, zücken«. U ruskom pojavljuje se i u prijevoju *ъ skatь, sku* »zusammen drehen« i prijevoju duljenja *sykatь,* čega nema u hrv.-srp. Rumunji posudiše *a suci* »drehen« s prefiksom *raz- a răsuci* — (asimilacija *s — č > č — č) raciuci* (Moldavija) »drehen, winden«. Na *-dio > -lo šukalo* n (Vuk, Hrvatska) »čekrk, na čemu se pređa suce«. Na *-aljica sukaljlca* f (ŽK) »Walker (kuhinjsko oruđe za rastezanje jufki)«. U rum. *sucală* f je »1" (tkalački termin) Spulrad, 2° Bohrwinde«, odatle *a sucăli* »quälen« i deminutiv na *-ьc sucălete* f (Oltenija) »Rolle« (glede *-ьc > -et* upor. *castravete < krastavac).* Sveslav. i praslav. (pridjev) *sukno* n (Vuk; rus. *sukno)* = *sukno* (Kosmet) »Tuch, pannus«. Neutrum označuje materiju. Pridjev na *-en suknen* — (disimilacija *n — n > l — n) sukien* (Čilipi) »vunen« = *suknen* (Kosmet), poimeničen na *-jača suknenjača* (Crmnica, Vuk) »košulja vunena«. Rumunji posudiše *sucnă* = *sugna.* Na *-ia suknja* f (Vuk), sveslav. i praslav., »tunica«, jedina sveslav. riječ koja je iz poljskog i južnoslav. prodrla (za vrijeme križarskih ratova) na zapad preko sjeverne Italije i Njemačke: istro-romanski *suchigna* (Trst, 14. v.), stfr. *soucanie, souscanie* (12. v.), nfr. *souquenille <* srvnjem. *sukenîe, suggenie* »Kleidungsstück, das über dem Rock und unter dem Mantel getragen wird«. Sa zapada vraća se u ngr. σουκανία i rum. Ovamo ide ioš *sukman* m (knjaževački okrug) »eine Frauenjacke«, bug., rus., isto tako rum. *sucman* »Art Bauernrock«, na *-ar sucmănar* »prodavač sukmana«. Turcizam *sakija* f (Vuk, Crna Gora) »krpa kojom se zastupa puška« unakrštava se sa *sukati,* odatle *sùkija* (Vuk). Glagol *sukati* onomatopeizira se glagolskim sufiksom *-tati* i *-ljati: sùktati, -kćem* = *sukljati, -am* »hervorwällen«. Suglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u prijevoju **sou-,* od korijena **seu-* »biegen, drehen«, raširenom formantom *q.* Upor. sanskr. *suváti* (3. 1.) »setzt in Bewegung und Tätigkeit, pokreće«. Raširenje *q* nalazi se i u baltičkoj grupi : lit. *sùkti* »drehen«, lot. *sukt* »schwinden«.

*Lit.: ARj* 4, 75. 7, 666. 8, 688. 9, 292. 11, 58-9. 12, 171. 13, 349-50. 14, 687. 16, 919-24. *ASPh* 6, 662. *Elezović 2,* 283. 397. *MikloUč* 333. *Holub-Kopečný* 345. 360. *Bruckner* 525. *ASPh* И, 139. *Mladenov* 618. *WP 2,* 470. *Trautmann* 291. *Tiktin* 1307. 1523. 1524. Haškovec, *ČMF* 5, 454-456. Korsch, *ASPh* 9, 495. Caprin, *Il trecento a Trieste* 194. 199. Leger, *BSLP 2,* LXXXIX. Štrekelj, *ASPh* 26, 421. Wood, *IF 22,* 169. Holthausen, *IF* 48, 266. Zupitza, *KZ* 36, 66., bilj. Reichelt. *KZ* 39, 78.

sul m (muslimanska narodna pjesma) »mir« = *sul* (Kosmet, objekt uz *učiniti)* »poravnanje, izmirenje« = *sula f* (hrvatska narodna pjesma) »mir«. Odatle denominali na *-iti nàsuliti, -im* pf. (Vuk) »nagoditi se, namiriti«, *našaliti se* (Crna Gora, Kosmet), *pòsuliti se* »nagoditi se« = *posûlit* (Kosmet) »odlučiti se«. Bez prefiksa *suliti* nije potvrđen. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sulh* »izmirenje«, tur. *sulhetmek* »pomiriti se«) iz sudačke terminologije: arb. *sull, syll* »Übereinkunft«.

*Lit.: ARj* 7, 666. 11, 59. 16, 927. *Elezović 2,* 111. 283. *GM* 395. *Školjić"* 573.

**sulàisati,** *-sem* pf. (Vuk, objekt *peć, zid)* »ugladiti«.

*Lit.: ARj* 16, 927. Korsch, *ASPh 9,* 669.

**Sulet** m (Hektorović), naziv otoka, danas tal.-mlet. *Solta* = *Soluta* (Toma Arhiđakon) > hrv. *Šolta,* kod Scylaxa *Olynta, Solenia* (Ravennas), *Solentia* (Itinerarium Antonini, s varijacijom *Soletia, Solinicia, Solenitià),* Tab. Peutingeriana *insula Solentii.* Predrimski toponim, koji se opetuje varijacijom samoglasnika *a > o Şölenlini* (Plinije), *Salluntum* (Ravennas, Tabula, Itinerarium Antonini), u Umbriji *Sallentini,* kod ilirskih Messapijaca u južnoj Italiji *Sallentini,* u Etoliji lično ime Σαλύνθιος, bez *n* i bez *-ium Soletum oppidum* u Apuliji. Dočetak *-un, -tum* (upor. *Molunat, Spinűt < Spinuntum), -entum* (v. *Piquentum > Buzet),* gr. -υνθ(ι)ος karakterizira predgrčka i predrimska imena, zacijelo mediteranskog podrijetla. Tal. je naziv *Šolta* možda prekrajanje antičkog naziva na osnovu pučke etimologije: *isola solta* od *solvere* = lat. *insula soluta,* tj. odriješena od veze (geografske ili druge kakve) od Brača i Hvara.

*Lit.: ARj* 16, 927. 17, 713. Skok, *Slav.* 168. Ribezzo; *Croazia* 75. *Krähe* 33. 37. *Mayer* 1, 317. 318. 2, 97. 98.

**sulica** f (nema Vuk u *Rječniku,* ali ima u prijevodu Sv. pisma), sveslav. i praslav. termin za vojničko oruđe **sudl-o, -ica,* bez paralele u baltičkoj grupi, «koplje, džilit«. Madžari posudiše *szuca,* Rumunji *suliță,* deminutiv *sulițică* »Bartklee«, *sülitas* »kopljanik«, pridjev *sulifos.* Bez deminutivnog sufiksa *-ica* nije potvrđen ni u jednom slav. jeziku, osim u Bakru *sul* m. Izvedenica je sufiksom za orada *-dio > -lo* od iste osnove od koje i stcslav.

*sovati, sujç* (v. *sunuti),* ie. je korijen **skeu-:* u prijevoju **skou-* »werfen, schiessen«.

*Lit.: ARj* 16, 927-30. *Miklošič* 328. *Mažuranic* 1400. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 525 *WP* 2, 553. *Tiktin* 1531. Pedersen, *KZ* 36, 281. Petr, *BB 22,* 273-279. (cf. *AnzlF* 8, 136. 205). *GM* 419.

**sulimén** m = *sulim ént* (Kosmet) »sičan«. Baîkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *sulaimānī,* od *Sulatman = Salamo >* tur. *sülümen)* iz terminologije kozmetike: rum. *sulimon* »Schminke«, *a sulimeni* »schminken«, bug. *sjulemen,* ngr. σουλιμας.

*Lit.: ARj* 16, 930. *Elezović 2,* 283. *Tiktin* 1531. *Lokotsch* 1942.

sultan, gen. *-ana* m (13. st.. Vuk) = *sultan* (Kosmet), *sultan-care gospodare* (apozicija u narodnoj pjesmi) prema f na *-íja sultánija* (Vuk) »1° sultanova djevojka, 2° *(sultāmja,* Kosmet) ime škole u Cp.rigradu *(meqteb-i-su-Itani, uči sultaniju u Stambol),* 3° žensko ime (pored *Sultana* /15—18. st./ = *Sultana,* Vuk, s hipokoristikom *Šuta,* gen. *Šute,* na *-ka Sutka* i pridjevom *Sutîn, Sûtkin)«.* Evropski i balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sultan* »gospodstvo > vladar«, posudenica iz aramejskog *šalat* »vla'dati«, tur. *sultan, sultaniye).* Žensko ime nastalo po počasnom nazivu za princeze *(valide sultan).*

*Lit.: ARj* 16, 931-32. *Elezović 2,* 283. *Deny* § 1163. Korsch, *ASPh* 9, 669. *Lokotsch* 1945.

sulundar, gen. *-ára* m (Vuk) »cijev na peći, kuda izlazi dim« pored *sulènãr* »isto«, sa nejasnim *d* i *u.* Prema Novakoviću od srgr. deminutiva σωληνάριον, ngr. σουληνάρι, od σωλήν »cijev, kanal«.

*Lit.: ARj* 16, 933. Novaković, *ASPh* 29, 622. Vasmer, *GL* 139.

**sul)** m (1351) »travarina, pašarina«, određeni pridjev *suljni, suljski (vol),* na *-evina suljevina* (1565), na *-ište sulišće* (1642, Lopašić, *Hrv. urbari, Kolunićev zbornik* 25). Od lat. *solium (Du Cange* 4) kao ostatak panonskog latiniteta (?). Upor. kod Du Cange-a *solagium* < lat. *solaticum,* od *solium* »tlo«. Nije istog postanja kojeg lat. *solium* »labrum, alveus, Wanne« > slov. *sülj* m (Gorenje, Soška dolina, Tolmin) »Wasserschaff, Butte« = *sülj = sülj* (Bednja) »miraz« = *suj* (Režija) pored *soj* »martello« < furl. *suej.* Upor. arb. *sule* »piccola barchetta«.

*Lit.: AR)* 16, 933-35. *Mazuranić* 1401. *Pleteršnik 2,* 600. Sturm, *ČSJK* 6, 75. *REW'* 8074. Maver, *Slávia 2,* 42-43. (cf. *IJb* 10, 178). Skok, *ZRPh* 41, 152., br. 27. Mladenov, *SpBAN* 6, 96-98.

**suma** f (1441, Dubrovnik; 1457, Smederevo; latinizam ili talijanizam) »svota« = *(s > š) šuma* (ŽK, Belostenec, Pergošić) »isto«. Preko njem. na *-ieren sumirati, sumiram* (Zagreb) »1° zbrajati, 2° (Lika) premišljati (primjer: *sve sumira kako Ы napravio}«.* Od tal. *somma* f < lat. *summa.* Prilog *ìnsoma* (Dubrovnik, Cavtat) u vezi sa *ma* »međutim, utoliko, intanto« < tal. *in somma.* Ovamo ide kao posudenica iz arb. pridjeva na *-ьn šumni* »dobar« u osaćanskom govoru < arb. *shumë* < lat. *summa* »mnogo«, poimeničen na *-jak sumnjah* »bogataš« u istom govoru.

*Lit.: ARj* 16, 935. 938. 17, 874. Jireček, *ASPh* 8, 102. Trojanović, *JF 5,* 223. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. ОБ/3540.

sumoran, f *-rna* (Vuk, Bačka, uz *čovjek, vrijeme),* pridjev na *-ьn,* »natmuren, namršten, namrgođen, natmušten«. Odatle *nasumoriti, -im* pf. (Vuk, Dalmacija) »namračiti, naoblačiti« = *nàhumoriti se, -lm, nàhmuriti se* (Dubrovnik) »isto«, *nahomuriti se* (Stulić). Odatle déverbal *sumor* m (Radnić, Rapić) »tuga«, imenice *sumornost* f, *šumarstvo.* U rum. sa prefiksom *po- à (sa) posomori* »potamniti«, u madž. *szomor, szomorú* »betrübt«. U drugim slavinama mjesto s dolazi *h* i bez samoglasa *u:* češ. *chmurný,* polj. *chmura, chmurny, chmurzyć się,* rus. *chmuryį, chmuřit'.* Upór. još bug. *smurtjd se,* pridjev *smurtén* »runzelig, böse, faltig«, koje Mladenov uporeduje sa *murava* (v.), rus. *hmyritbsja* »sich ärgern, schmollen«, češ. *chmara, chmura* »dunkle Wolke«, rus. *smuryj* »dunkel, grau«, češ. *smoufiti* »trüben«, kaš. *smura* »magia«. Prema tome je JM- u *sumoran* sekundarno prema prefiksu *su-* (v.) jer se mjesto *mur-* umiješao glagol *moriti.* Odatle je došao и i u kompromisni oblik *nàhumoriti.* Upór. još onomatopejski glagol *hmúriti* impf. (Brač; subjekt *prase* u koritu, kad se mute *vode, more* kad se muti ili koja druga tekućina). Machek uporeduje još rus. *mar* »Nebel, aufsteigende Sonnenglut«. Praslav. Ie. korijen bio bi **smour-,* s kojim bi se upoređivao gr. μαύρος/μαύρος »crn«. V. *mrak* i *mrk.*

*Lit.: ARj* 3, 636. 7, 352. 359. 16, 954-55. *Miklošič* 311. *SEW* 1, 391. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 180. *Mladenov* 595. *Tiktin* 1220. Machek, *Slávia* 16, 202. 210-211. *WP* 2, 223.

**sumpor** m (Dubrovnik, ŽK, hrv.-kajk., danas kao književna riječ općenita je; Kosmet) = *sumpur* (Kosmet) = *sùnpur* (Božava) = *sumpor* (Vuk) = *sûnfar* (Cres) »žveplo (ŽK)«. Pridjevi na *-ьn* > *-an sumporan,* na *-it sùmporit,* na *-ljiv sumpurljîv* (Kosmet). Denominali: na *-ati sumporâti, -am* (ŽK) = *sumpurât* (Božava) = na *-iti sûmporiti, -im (na-, o-, po-).* Na *-aca sumporača* »šibica, žigica«. Na *-alka sumpdralka* »užižalica«. Nalazi se još u slov. *sumpor, sumper,* bug. *sumpor* pored *sinpur,* stcslav. i strus. S romanskim sufiksima: na tal. deminutiv *-ino: Suferini* (Budva u gradu) pored *vulminânti* = *fulminanti* »šibice« = *šuferln* (Šibenik) = *šulferín* (Rab) = *cuferin* (Lumbarda, pored *f uimiri}* < tal. *solferino* pored *zolferino* = kroatizirano *sumporini* m (Dubrovnik, Cavtat) = na *-ellus zolfanel* (Dobrota) < tal. *zolfanello.* Na *-ata* > mlet. *-ada sumporãda* (Crmnica). Ovamo ide još u Dubrovniku *šdlfica* »doskočica« < tal. *solfa* »nota musicale«. Upór. arb. *Ūji súrfullit* (Ulcinj) »sumporna voda, odmah iza luke«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. nominativa *sulphur* s disimilacijom *l — r > m — r.* Može biti i iz balkanskog tannitela. Iz njem. je hrv.-kajfc., slov. *žveplo* n (ŽK) < njem. *Schwefel,* stvnjem. *suëfal.*

*Lit.: ARj* 7, 667. 9, 292. 11, 60. 16, 955-56. 17, 16. 713. *Pleteršnik* 1, 883. 977. *Elezović* 2, 284. *Mladenov* 627. Zore, *Rad* 115, 169. Budmani, *Rad* 65, 162. Tentor, *ASPh* 30, 201. Kušar, *NVj* 3, 337. *Rad* 118, 22. Miletić, *SDZb 9,* 358. 384. *REW'* 3443. *Miklošič* 329. £»£74119. *Prati* 918.

**.sunce,** gen. *-ča* n (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-ьce *зъIn-ьce,* »sol (s kojom riječi je u prąsrodstvu.)« = *sence* < **selnce* (Vrbnik) »biljka suncokret«. Praslav. korijen *sün-* bez sufiksa *-ьce* očuvan je u izvedenicama koje su iščezle iz današnjeg književnog i saobraćajnog govora. Pridjev na *-ьn *5Iъnьnъ* > *sunj,* koji je proširen s pomoću -jo, određeno *sunji,* u toponimima *Sünja, Osûnja* (ŽK, kod Budinjaka), u složenici *sunovrat* m (Dubrovnik) »narcissus, zelenkada (upor. slov. *solnovràt, slanóvrat* /Tolmin/ »okrenut prema suncu«, češ. *slunovrat);* u prilozima *oposum* = *naoposum* (Pavlinović) = *naoposun(o)* (Poljica, Dalmacija) = *oposon* (asimilacija *o — o — u> o — o — o),* izopačeno unakrštavanjem, iz vremena dok je još bilo *-sin,* sa *posao,* gen. *-sia naopòslo* (Kosmet, Trnovica na granici Dalmacije i Hercegovine, Ston) = *naopòslen* (Vuk) = *naoposlo* (Srbija) = *naoposlom* (Vuk) = *naoposlôm — naoposUnty)* (Kosmet) »u napredak (opreka od *naopako),* sretno, kako treba« < tj. »okrenuto kao što sunce ide«, postalo od realnog značenja »od istoka na zapad«, *okrenuti tri puta na oposum* (Poljica) »od lijeva na desno (Stojković)« (sveslav., usp. rus. *posolom,* adv. »nach dem Lauf der Sonne, von Osten nach Westen« < **po-$ъInъ,* v. niže, upor. i engl. *to coil with the sun);* u složenici *suton* < **slínbnuon* > **sunton* (s disimilacionim gubitkom *n — n > 0 — n;* postverbal od *tonuti,* v.) »sumrak«, upravo »zaton sunca«. Izvedenice od *sunce,* gdje je izgubilo deminutivno značenje: novi deminutiv na *-ьce sünašce,* gen. -α n, na *-ić zasunčići* m pl. »oblačići koji se izgomilaju i rumene kad zalazi sunce (od sintagme *za sunca)«.* Pridjevi na *-j sunai* (~ *zrak,* Ranjina), *sunai zapad* (1507, Draganići, Hrvatska), još danas se govori u Vodicama *sunči zahod,* na *-ьn* > *-an sùnainï* (Paštrovići) = *sunašnjī* = *sunčani,* f *-ana (dan),* poimeničen na *-ik sunčanih,* gen. *-ika* »1° Sonnenuhr, 2° herbą Solaris (Mikalja), 3° vrtež u glavi (Paštrovići)«, na *-ica sunčanica* »Sonnenstrahl« =-· *sunčanica* (Boka) = *suniarica* (Boka) »vrtež u glavi«, na *-ev sunčev,* poimeničen na *-ič sunčević* (Vuk: *prosi sunce za svog sunčevića;* Tin Ujević u pjesmi). Složenica *suncokret* m (neologizam, prevedenica *heliotropos)* = *suncegled* poi ed *suncôgled* (Kosmet); *ispodsunčaník* (Vuk) »vjetar ispod sunca s istoka, eurus, istočnik, üstoka«. Denominal na *-jati sunčati se, -am* impf. (Vuk). Zabilježiti još treba tragove ie. kulta *sunca* u jeziku: *sunce se rada* (upor. *Orient = istok, sol oritur).* Tome oogovara rum. *soarele apune — soarele asfinteįte* »sunce zalazi«, upravo »sunce posvećuje (se. zemlju)«, upor. gr. ό ήλιος βασιλεύει = arb. *dieli perëndon* »sunce vlada«, odatle imenica *peredimi idiellit* »zapad sunca«; rum. *sfîntul saare* »sveto sunce«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. stcslav. *ŭъnъce,* slov. *solnce,* češ. *slunce,* polj. *sionce.* U poređenju sa lat. *sol,* gen. *soliš,* gr. ήλιος slavine pokazuju raširenje ie. korijena **sul-* na *n,* što može biti i stari deklinacioni element. To raširenje nalazi se i u germ., got. *sunno,* nvnjem. *Sonne,* ali upor. ie. korijen **suen-, ^sun-* u avesti *xvetjg* (gen.) »sunce«. Praslav. JŁ/T < ie. **sul-* prijevoj je prema ie. **suel-,* koje, kao i **sųen-,* sadrži u dočetku deklinacione sufikse *-él, -en* (Stammbildungssuffixe); *sul-* stoji u vezi s korijenom **sųe1-,* koji nije zastupljen u slavinama, nego u gr. Ιλη »Sonnenwärme, Sonnenlicht«, u njem. *schwül,* i u lit. *svilti* »ansengen, ohne Flamme brennen«, lot. *sveli* »isto«. Osnovno je značen):

riječi *sunce* »ono što stvara toplinu = izvor topline«. Afektivni odnos pučke psihe prema *suncu* izražava se deminutivnim sufiksom *-ъce,* čemu odgovara u vlat. *soliculum* > fr. *soleil* prema rum. *soare,* tal. *sole,* španj. *sol.* Značajno je što nema baltoslav. zajedništva u nazivu *sunce,* naročito u prijevoju. Dok je praslav. **sbl-* (ie. *ü),* u staropruskom je *saule,* lit. *saulė,* lot. *saule î* < ie. **sāuel* + sufiks *-ia.* Nema doduše prijevojne jedinstvenosti ni u ostalim ie. jezicima: got. *sauil* < ie. *salvila,* lat. *sol,* neutrum **sāuel-* > **sāuol, *sāol.* Izvedenica na *-io* je gr. ἥλιος < **sãuil-* + *-io,* dok arb. *hýl* < ie. **sūlo* »zvijezda«, u sanskr. *súvaru* = avesta *hvań* »sunce, svjetlost, nebo«. Praslav. pridjev **5ЪIn(mъ)* "nalazi se još u polj. m *slonie, podslon* = rus. i ukr. *posoloń* (v. gore) »mit der Sonne gegen Westen gehend«, *vôdsone* »sonnige Seite«, rus. *solnopëk* »heisser Tag«, *solnosjad* »Westen«. Unakrstenjem sä *sunuti, šuljati sunovrat, sunovralicē* »über Hals und Kopf«, *sunovratiti se* »baciti se u ponor« prvobitna složenica sa *sun* »sunce« u prvom dijelu izgubila je vezu sa *sunce* i promijenila značenje.

*Lit.: ARj* 3, 936. *l,* 473. 667. *9,* 89. 16, 957-60. 17, 1-22. Belić, *NJ l,* 45. *NJ 2,* 64. Budimir, *NJ 2,* 233. *VHZA 12, 62.* Koštiál, *JF* 5, 192. *ZSPh* 13, 296. Solovjev, *PPP 2,* 265-67. *ZbNŽ 5,* 70. Stojković, *ZbNŽ* 27, 25-42. 91. (cf. *RES 9,* 192. *IJb* 15, 310). *Elezović* 1, 442. 2, 285. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Miklošič* 334. *Bruckner* 500. *ZSPh 4,* 217. *Mladenov* 592. *WP 2,* 446. 531 — 532. *Trautmann* 251. Matzenauer, *LF* 12, 163. Fraenkel, *KZ* 63, 169. *Boisacf* 321. Petersson, *IP* 43, 75. *GM* 460. *Vasmer 2,* 415. 690.

**sunder** m (18. st., Vuk, Bosna i Hercegovina) = *s under* pored *sunder* (Kosmet) »spužva, spenga, spuga«, pridjev na *-ast sunđerast.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla (gr. σπόγγος = σφόγγος > cine. *sfungu,* gr. deminutiv σφογγάρι > tur. *sünger)* iz terminologije oruđa (škole): bug. *sünger, sjunger, sjungerlija* prema arb. *sfëngar* = čine. *sfungare,* koji su iz novogrčkoga. V. *spužva.*

*Lit.: ARj* 17, 15-16. *Elezović 2,* 284. *Mladenov* 617. 626. *GM* 382-383. *Pascu 2,* 85, br., 1609. 1610. *Miklošič* 297. Vasmer, *GL* 139. *Škaljic** 574.

**sunet** m (Vuk) = *sinet* pored *sunet* i *sunet* (Kosmet, objekt uz *činiti)* »circumcisio«. Na *-li sunetlija,* na *-džija sunedžija,* denominal na *-iti sùnetiti, -im* impf, (po-) = na *-l(e)isati* (prema *sunetlf) sunetlelsati, -Sem* (Kosmet) = *sunetlisat* »obřezati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sünnet)* iz oblasti islama: búg. *sünét* pored *sjunét,* arb. *synét,* ngr. το σουνέ-π.

*Lit.: ARj* 17, 16. *Elezović 2, 226.* 284. 288. *Mladenov* 617. 626. *GM* 397.' *Školjić** 574.

**sûnica** f (Vuk, Boka), praslav., »jagoda, malina«. Nalazi se još u bug., ukr., brus. i veliko-rus. jeziku, bez paralele u baltičkoj grupi. Uporeduje se sa sanskrtom *çona-* »crven« < ie. korijen **keu-,* u prijevoju **kou-* »svijetliti, jasan«, s formantom (pridjevom) *-no.* Biljka je prema tome nazvana po crvenoj boji.

*Lit.: ARj* 17, 16. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12, 275). *Miklošič* 329. Bernard, *RES* 27, 36. Rozwadowski, *ROr* 1, 94. (cf. *IJb* 4, 214. *RSI* 8, 301. *JF* 3, 221). *WP* 1, 368.

**sunuti,** *süne* pf. (Stulić, *sunuti ü glãvu) (ao-, na-)* »ruere« = *suniti, - m* (ŻK) »stossen« prema impf, na *-vá- suvati, -ãm* (ZK) i iteratīvu na *-iva- -sunjívati, -sunjīvām, -ujem,* samo s prefiksima = *sunivati se* (Rosa), upor. slov. *suniti, sünem* »stossen, verstossen«, praslav.; u stcslav. *sovati, sujo,* rus. *sovátb, suju* prema *sūnoti.* Postverbali *üsov* m (Crna Gora, Vuk) »lavina«, s pridjevom *üsõvan* pored *osōvan* »oporit«, odatle *zasovnica* (Vuk) = *zasovnica* (Kosmet) »drvo kojim se iznutra zatvaraju vrata, 'kračun«, *zasun* (Hrvatsko zagorje) = na *-ka zasunka* f = na *-гa zâsunja* (oko Zagreba) »repagulum«, od *zasunuti, zasūnēm* (objekt *vrata),* upór. polj. *zasuwa, zasuwka.* Na *-elo: sòvjelo* n (Dubrovnik) = *sovjela* f = (ikavski) *sòvilja* f (gornje Primorje) = na *-ka soveljka* f (Boljevac u Srbiji) = *sovãljka (a* < , Kosmet, upor. bug. *soválka)* »1° Weberschiff, čunak na razboju, cijevnjak, lajdica« = *savila, sòvilica* (Trpanj) »2° dvopek, jer ima oblik čunka na razboju« (upor. i naziv *kunac* za isti pojam). Zamjenom sufiksa *suvanica, suvaljca* (Parčić). Rumunji posudiše *suveică* f (Muntenija i Oltenija) pored *suvelniță.* Maver misli da je od lat. *subella* = *subula* »šilo«. Praslav. korijen *su-* navedenih glagola, koji se još nalazi u *sulica* (v.) i *sukati* (v.), *sukljati* (v.), jest baltoslav., upor. lit. *šauti, šauju* »Brot in den Backofen schieben, schiessen«, istočno-lot. *saut* »schiessen«, lot. *šaut* »schieben«. Ie. je korijen **skēu-: *skou-* »werfen, stossen«; *suvalica* nalazi se samo u baltoslav. i ni u jednom drugom ie. jeziku.

*Lit.: ARj* 2, 698. 7, 667. 9, 246-47. 15, 932-34. 17, 17-19. Jagić, *ASPh* 1, 431. *Elezović 2,* 251. *Miklošič* 328. *Holub-Kopečný*

361. *Bruckner* 526. *Mladenov* 598. *WP 2,* 553. *Tiktin* 1542. Škarić, *ZSPh* 13, 349-351. Machek, *Slávia* 16, 189. Endzelin, *ZSPh* 16, 114. *Boisaca** 211. 874. Wood, *IF '22,* 147. Pedersen, *IF* 5, 71. Uhlenbeck, *IF* 25, 145. Johansson, *'IF* 3, 238. Maver, *Slávia 2,* 628.

sûp m (Vrbnik, Krk, Mikalja, Bella, Stulić) »vultur, šilec, kokošar, lešinar, ler, kraguj«. Odatle na *-in* (možda romanski sufiks) *supin* m (Rab) »gyps fulvus«. Augmentativ na *-ina supina f* (Vrbnik na Krku, Zaostrog) = *(s > c,* upor. *cijeć) cupina* (Lika: Alan, Sirnica, Vlake). Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala *p,* upor. stcslav. *scpr* »vultur«, polj. *sept.* Postoji i oblik *sep* m (Mikalja, Bella, Stulić), nedovoljno potvrđen; u Hirtza se ne nalazi. Odatle izlazi da je postojao praslav. prijevoj **sepb,* Bolje je potvrđen oblik *sip* m (Jablanica, Konjic), odatle augmentativ *sipina f* (Hercegovina), *sipinar, siparica* (oko Nina ?). Taj je oblik teško dovesti u vezu, ako *-sup* i *sep* pretpostavljaju stare nazale *ç, ę.* Možda stoje u vezi sa *osupnuti sa* = *osupniti se* »začuditi se«, slov. *osupnoti,* polj. *sępić* »finster machen«, ukr. *nasupyty colo,* rus. *sup, supitb* »die Stime runzeln«. Svakako praslav.

*Lit.: AR}'9,* 293,. 14, 856. 15, 47. 49. 17, 23. 25. Hirtz, *Aves* 47. 430. 467. *Miklošič* 315. *Holub-Kopečný* 361. *Bruckner* 485. Bernard, *RES* 42, 96.

**supa** f (Mikalja »kruh umočen u vino«; u književnom jeziku) »juha« = *supa* (slov., Goriško) »Brotschnitte in der Suppe«, odatle denominal *nasupiti* (ibidem) »das Brot durchweichen«. Od sttal. *suppa,* mlet. *supa,* tal. *zuppa* »1° minestra di pane nel brodo, 2° pane intinto nel vino« < germ, *suppa.* Balkanski talijanizam, arb. *supe,* ngr. σοῦπα. Odatle nadalje: *zupa* f (hrv.-kajk., ŽK), slov. *župa* (Dolensko, jugoistočna Štajerska) »1° juha, 2° mošt od šljiva za rakiju«. S fr. sufiksom *-iera* < *-aria* preko tal. *supīra* f (Potomje) = *supîra* (Kućište) = *šuplera* (Boka) = *suplema* (Crmnica) < tal. *zuppiera* »porculanska zdjela za čorbu«.

*Lit.: ARj* 17, 23-4. Miletić, *SDZb 9, 264. Pleteršnik 2,* 975. *REW*[3] 8464. Štrekelj, *ASPh* 27, 526-527. Jagić, *ASPh* 8, 318. *GM* 396. *DEI* 4123. *Rosamani* 1121.

**superab,** f *supèrba* (Rab), pridjev = *sūperab* (Lumbarda) = *superab, f superba* (Korčula) = *superb* (Nemanić) = *(s > š) superab* (Božava) »ohol«. Od tal. učenog *superbo* < lat. *superbus* »ohol«. Sa *-iv superbiv* (Ivančićev zbornik). Ovamo i *superbija* f (Kolunićev zbornik, Nemanić) »oholost« < tal. *superbia* < lat. *superbia.*

*Lit.:* 17, 25. Cronia, *ID 6,* 122. Kušar, *Rad* 118, 19. *NVj* 3, 330. *DEI* 3679.

**superati,** *-am* pf. (Potomje) »nadmašiti, nadvisiti«. Od tal. učenog *superare* < lat. *superare.*

*Lit.: DEI* 3678-79.

**supùrdisati,** *-išēm* pf. (Piva-Drobnjak, objekt *živo, svoje}* »upropastiti« = *supurdìsat* (Kosmet, objekt *kolombotnjicu)* pored *supürdisat, supürdisovat* i *supurisati* »1° izbrisati, 2° naglo pojesti, potrošiti«. Turcizam (tur. *süpürmek, -di* je od određenog prošlog *süpürdü)* iz terminologije običnog života.

*Lit.:* Vuković, *SDZb* 10, 414. *Elezović 2,* 285. *Deny* § 621. *Školjić*[2] 575.

sûr, f *súra* (Vuk, Kosmet, uz *ptica, sukno, čoha, čakšire, koparan),* južnoslav. pridjev (slov., hrv.-srp., bug.), »canus, blijed«, s tur. *-li* indeklinabilni pridjev (?) *surli (orle,* narodna pjesma, Vuk), proširen na *-kast sürkast* »albidus«. Poimeničen na *-ьc* > *-ac súrac,* gen. *-rea* (Vuk, Boka) »nekaka loza i grožđe«, na *-ka surka* f »haljina«. Na *-ina surina* f (Lika, Vuk) »muška haljina od crnog sukna sa rukavima, gunj (Srbija)«. Ovamo možda *suručica* »biljka spiraea filipendula«. Rumunji posudiše *sur* »grau«, deminutivi sa lat. sufiksima *-icel, -ei, -iįor: suricel, surel, suriįor.* Miklošič izvodi iz sjeverno-tal. *soro* »grau«, čemu se protivi geografija. Tiktin misli da je od imena naroda *Syrus* > stcslav. *Sūrint.* Upor. rum. prezime *Suru.* To ime naroda nigdje nije potvrđeno kao naziv boje. U romanskim jezicima je od *Syria, syriaca {fába)* ime drveta *syricus* > *sijerak* »lodonja, kopriva, ceitis australis«. Mladenov veže sa *siv, sěryj, sera* (v.), prihvaća Miklošičevo mišljenje i zaključuje da je korijen ario-altajski.

*Lit.: ARj* 17, 40-50. *Elezović 2,* 286. *Miklošič* 329. *Mladenov* 618. Korsch, *ASPh 9,* 669. *Tiktin* 1537.

**surat** m (Kosmet) »izgled lica, spoljašnjost lica, (prezrivo) njuška, gubica« = *sîret,* gen. *şireta* (Kosmet) = *suret,* gen. *sureta* (Kosmet) = *suret* pored *suret* (Drsník, Kosmet) »slika«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *suret* »fizionomija«) iz terminologije običnog života: rum. *suret* »Schrift, Kopie«, bug.

*surat,* s tur. postpozicijom *suratsăz* »bezobrazan«, arb. *suret* »Portrait, Maske«, *surat* »Angesicht«.

*Lit.: AR]* 17, 43. *Elezovič* 2, 228. 286. 288. *Tiktin* 1538. *Mladenov* 618.

**sürđîsat,** *-sem* pf. pored *sîrdisat* i *sirdisdvat, -ujem* (Kosmet) »protjerati«. Odatle *sürdisovânje* n (Kosmet) »proliv«, na tur. sufiks *-kim, -gün sürgün* m (Vuk, Bosna i Hercegovina, objekt uz *učiniti nekoga sürgün) = slrgîn* (Kosmet) = pored *sürgün* i *sürgün* »progonstvo«, odatle na *-isati surgunisati, -šēm* (Vuk) = *sirgimsat* »prognati koga kazne radi u Anadol«. Na *-jača sirginjača f* pored *sirginjajka* (Kosmet) »1° potjernica, 2° žensko čeljade lošeg vladanja«. Balkanski turcizam (tur. *sürmek* »1° tjerati, 2° imati protiv, *-di* je od određenog preterita *sürdü, sürgün* »exilé«, sufiks kao u *čališkan, jangin, ćeskin,* v.) iz administrativne i medicinske-terminolog!je: rum. *surghiun* m pored *surghiună* f »Verbannter, Verbannte, Verbannung«, *a surghiuni* »verbannen«, na *-ire surghiunire í* pored *sürgün, surgunlîc;* bug. *sjurdis(v)am, surgjún,* arb. *syrdis* (Gege) »verbannen«, *syrgyn* (Gege) = *surjun, surjunís;* ngr. το σουργούνι. Od iste je turske osnove još *sürüklenmek > süreklenısat, -išem* (Kosmet) »vući se«, *surma* = *sirma* (v.), *suruntija* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 44-45. *Elezovič 2,* 227. 232. 288. *GM* 397. *Mladenov 626. Tiktin* 1538. *Deny* § 866. *Lokotsch* 1950.

surgät, *-am* (Cres, objekt *sidro,* Budva, obratno *salpai sidro,* Mljet *ãnkoru,* tako Dubrovnik, Cavtat), *surgat ankoru* »spustiti sidro«ı subjekt *brod: sürgő je brod; surgõ sam se ü more* (Korčula) »strovalio, bacio sam se u more«; svaka *barka* ima svoje stalno mjesto, *gdje se surga* (Budva); *surgati brod* »den Anker lichten«. Impf, na *-va- surgavati:* (Mljet) *ankora se po krmi surgava, fondava u more; barka je surgana, fondana* (kad je na ankori); *surgati, -am ãnkoru* (Šibenik) »baciti sidro«. Zapovijed: *sùrgaj* (Dubrovnik). Unakrštenjem sa domaćim glagolom *vrći: sidro se svrguje na dnu mora* (Poljica), *svrgavati* impf. (Korčula) »baciti sidro«. Odatle s mlet. sufiksom *-adina* < lat. *-at* + *-ina svrgadina ї* (Korčula) = *svrgadìna* (Vela Luka) »konop kojim se svrg-wa ili baca sidro«. Nerazumljivo je *sürget* (Vrbnik) u zagradi kao sinonim (?) za *sidro (ZbNŽ 1,* 303: *mriža ... na zadnjoj glavi ima doli na olovih sidrišce lsurgetj; no tada imaju mriže po dva surgela i dva senjald).* Dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *surgěre* (sa *-ere* > *-ar* = *-ati* kao u krčko-rom.). Upór. isti termin u katal. *sorgir, surgir* »ankern« > fr., španj., port, *surgir* »landen, eigentlich aus dem Meer erheben«. Značajno je da taj termin nije potvrđen na Apeninima.

*Lit.: ARj* 17, 44. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Skok, *Term.* 80. Rešetar, *JF* 12, 287. *REW*[3] 8475. *Banali \,* 272. 2, 254. 302. Skok, *ZRPh* 54, 203. Kahane, *RPh* 4, 199-200. 209. 211. 7, 340. *DEI* 3557.

**surija** f (Kosmet) »čopor, krdo rogate marve« = *surija* f (Bukovica u Dalmaciji) »mnoštvo životinja« = *sürek* m (Bosna) »stado«. Balkanski turcizam (tur. *sürü* »stado ovaca ili koza, koje čuva jedan ili više čobana, 2° gomila«, tur. *sürek* »veliko stado«) iz pastirske terminologije: bug. *surija = sjurija.*

*Lit.: ARj* 17, 45. *Elezović 2,* 286. *Mladenov* 618. *Školjić'* 575.

surma f (Vuk) »crna boja kojom Turkinje mažu obrve«, *sürme* n (Kosmet) »1° fiioka, 2° poluga za zatvaranje vrata iznutra mjesto brave, kračun«. Na turski *-K sirmelija,* indeklinabilni pridjev, »1° prevučen crnom bojom, čakarast, 2° (imenica f) sjeme od lubenice sa crnom bojom«, na *-anast surnumast* »grahorast«. Balkanski turcizam (tur. *sürme* »Anstrich, Linie, Schminke«, apstraktum od *sürmek > surdisati,* v.) iz kozmetičke terminologije: rum. *sîrnıae* »Spiesglanz«, bug. *surma* »crna boja za mazanje«, arb. *sunne* »geschwärzte Augenwimpern«.

*Lit.: ARj* 17, 48. *Elezović* 2, 229. 288. *Tiktin* 1435. *Mladenov* 618. *GM* 398. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 720. *Školjić*[2] 575.

**sürtük,** gen. *suṇuka* m (Kosmet) »čovjek razvijen a neradan, koji baza besposleno«. Augmentativ na *-ina sūrtučina* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *sürtük* »žena koja cio dan besposlici, sokačara«) iz terminologije običnog života: bug. *sürtük* pored *sjurtúk,* cine. *surtuc* »flâneur, oisif, désoeuvré«, ngr. σουρτούκης.

*Lit.: ARj* 17, 50. *Elezović* 2, 286. *Mladenov* 618. *Pascu 2,* 164., br. 903.

**suruđžija** m (Srbija; muslimanska narodna pjesma: *Tatar vrišti, suruđžija pišti, a puca im pletena kandžija)* »poštanski kočijaš, postillon«. Balkanski turcizam (tur. *sürücü* »isto«) iz poštanske terminologije: rum. *surugiu* »Postkutscher«, bug. *sjurjudžíja,* cine. *surugi,* ngr. σουρουτζής.

*Lit.: ARj* 17, 50-51. *Školjić*[1]· 576.

**surùntija** f (Banja Luka) »slaba roba« — *sirmtija* (Kosmet) »isto«. Denominal *usuruntijati* pf. »porazbacati«. Turcizam *sürüldü',* pasivni oblik od *sürmek* > *surdisati* (v.), *sürünmek* »vući se po zemlji«, v. *siriklenisati.* O sufiksu *-hi* upor. *Deny* § 858.

*Lit.: ARj* 17, 51. *Elezović 2,* 229. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 722. *Školjić*[1] 576.

**susak,** gen. *-âka* m (Vuk, Srijem, Dosen) »krbanj, tikvanj, tikva«. Prema Daničiću riječ je tuda. S nepostojanim α mjesto *a susak,* gen. *suska* m (Benkovac, Stankovci, Dalmatinska zagora i Ravni kotari) »drveni vrč za vino (2—3 litre, zavrnutog drška, koji ne siže do dna posude, domaće izrade)«.

*Lit.: ARj* 17, 52. Daničić, *Osnove* 269. *Partić* 974. Zore, *Rad* 170, 224. *Školjić*[3] 576.

**susanı** m (Kosmet) »biljka od koje se pravi ulje šarlagan, sesamum oleiferum«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *susam — samsam)* iz terminologije biljki: rum. *sušan,* búg. *susám,* ngr. σησάμι = σουσάμι.

*Lit.: ARj* 17, 52. *Elezović 2,* 287. *Mladenov* 618. *Tiktin* 1541. *Školjić** 576.

**susmat** = *susmast* (Jagić, označuje kao hrv.), pridjev na *-at, -äst,* »zersaust«. Jagić ga uporeduje s lit. refleksivnim glagolom *šiaušti, šiaušiu* »sich emporsträuben, zu Berge stehen«; korijen bi mu bio SMÍ-, unakršten sa *kosmat(v.).*

*Lit.: ARj* 17, 56. Jagić, *ASPh 2,* 397.

**Sušan** m pored *Sušan* (asimilacija *s — š* > s — j) (Sutomore),. toponim. Tu je crkva sv. Petke, za koju se veli da je iz 9. vijeka. Prema dočetku *-an,* koji je kao u *ínján, Jakiján,* čini se da je rimski posjedovni toponim na *-anum* od gentilicija *Sostus.*

*Lit.: ARj* 17, 71. 900.

**Šut-,** indeklinabile pred muškim i ženskim svetačkim imenom (upor. dubrovačku poslovicu: *maha se na šut Peci maškarom),* s kojim čini potpunu cjelinu, koja se razvila iz latinske sintagme; i danas je vrlo čest obalski toponim u Dalmaciji sve do Istre, običan za naseljena mjesta koja su se razvila iz naselja oko crkve; rjeđe za brda (oronim): *Sutandrija* < *sanctus Andreas, Sutvara* (Grbalj, Morinje) < *sancta Barbara, Sukošan* (Zadar) i *Sukojišan* (Split) < *Sanctus Cassianus, Sućidar* (Split, brdo) < *sanctus Isidorus, Sutiel'* (Ulcinj, Arbanasi stanovnici *Sutiel'as), Sutilija* < *Sanctus Elias, Sutomišćica* (Ugljan) < *sancta Euphemia, Sustai* (brdo, Sutomore) < *sanctus Eustachius, Sudur ad* (Dubrovnik) = *Sućurac,* gen. *-rea* (Split, poimeničen pridjev na *-j* s pomoću *-ьс)* < *Sanctus Georgius, Sutôrman* (kod Rumije) < *Sanctus Germanus, Sutivan, Sutomore* (Budva) < *sancta Maria,* u blizini *Velja* i *Mala Vrsuta,* čunjast brijeg < *vrh* + *Sancta* (se. *Marija), Šuta velja* i *mata* (Zupci), *Sutomõrje* (njive), *Po(d) čukmarok* (Premuda) < *pod sut marok* < *sanctus Marcus, Sumratin* (Lapad) < *Sanctus Martinus, Sukmasin* (Poljica) < *sanctus Maximus, Sutmiho* < *sanctus Mihael, Supokrač* (Dubrovnik, brdo) < *sanctus Pancratius, Supetar* (Brač) < *sanctus Petrus, Sustipan, Sutvid, Sutikva* < *sancta Tecla* (brijeg, Split). Femininum *sancta* samo u *Sutomore, Sutomišćica* i *Sutikva.* U općim riječima samo jedan primjer *sudamja* f (Split) »dan sv. Duje < festa sancii Domnii«. *Sut* m, *suta* f krati se u *St-, sto-* (možda pod uplivom lat. grafičke kratice): *Stivanje polje* (Veli otok) < *sanctus Johannes,* s našim pridjevskim sufiksom *-/, Stomôrska* (selo, Solta) < *sancta Maria,* s našim sufiksom -bife, etnikum *Stomôrčanin* m prema *Stomorčanka f, Stom(l>)rate* f pl. (njive, Trogir) < *sancta Martha.* Jedan apelativum *stomdrina* (Liburnija) »blagdan Marijina uzašašća na nebo« < *sancta Maria,* s našim sufiksom *-ina* = *stõmôrina* (Vrbnik) »lanac od žukve (»vrbe«), na koji se nešto meće (nazvan zato tako što se pravi u vrijeme Vele Gospe, kad se žukve pobiru)«. Samoglasnik *u* je nastao od lat. *an* pred suglasnikom. Prema tal. *san, santo* nalazi se *sat-* u *v Savičentu* (1546), danas *Svetvičenat, Satlovreč, Sativanac* (Istra), možda od istro-rom. Ostatak iz krčko-rom. *Sansidro* (Krk) > *sanctus Isidorus,* dok na Cresu *Sveti Sidar; Sanfila* (Bar) < *sanctus Philippus, Šantalija* = *Šentelija* (Zupci) < *sanctus Elias.* Apelativi *šamptero* (Račišće, Budva) »(riba) kovač«. Ispuštanjem 5мг-: *Majsan* (Korčula) = *Pod Maksan* (Prčanj, ribarska pošta na Glavatom, s crkvom nekada *Sanctae Мазамае), Podujan* (baština, Škaljari). Upor. kod Slovenaca *sen, sent, sem* i skraćeno ś- : *šenčur* < *Sanctus Georgius, šenčurka* »caltha palustrius«; *Šempetar, šenmaren dan* = *smarni den, Smarna detelja, šmarnica* < *sancta Maria, Šmarje, Škocijan* < *Sanctus Cantianus, šentjakobščtca* »kruška, jabukacı *Šent-jfanž, šentjanževec,* gen. *-vca* »hypericum perforatum«, *šmarčica* f = *sumarčica* »daň sv. Martina«, *šmihelščnik* »rujan«, *Šempolaj* < *sonetus Pelagius* i *šmarjetnica* »kruška«; *števerjãn* = tál. *San Floriano.* Slov. *sent* nije posuđeno direktno iz lat. kao *sut-* iz dalmato-

-romanskoga, nego je preko lat. genitiva u stvnjem. *sankti* > *sent.* Odatle u ŽK *sent* »vrag«, slov. *sentati* »lastern«, *po-, pre-: presentovati.* Odatle eufemističku prekrajanje *hent,* uzvik, »Teufel«. Upór. kod Rumunja *sanctus* > *sínt-, sím-, sì- Sîmpietru* »Petrovo«, *síndimitiu* »Mitrovdan«, *Sîntămăriă* »Velika Gospa«. U imenima svetkovina očuvala se starina, dok sveci primaju *sfinì* < slav. *svętb,* odatle *a să sfinți* »posvetiti se«. Isto je kod Arbanasa *Shnjerđi* »katoličko selo (Ulcinj)«, *Shinjerđ* (do Bojane), *Fūsha Shinjerdjit* < *Sanctus Georgius, Shinkôl* (Budva, na Bojani), *Shinkoli* »katoličko selo do ušća Bojane«, *Suka Śhinkolit* (malo brdašce) < *Sanctus Nicolaus.*

*Lit.: ARj* 17, 77. ostalo s. v. *Mažuranić* 1405. *Pleteršnik í,* 265. 2, 179. 623. 639. Šturm, *ČSJK 6,* 63. 67. Bulat, *JF 5,* 138-139. *REW** 7569. Ribarić, *SDZb* 9, 27. Hraste, *Rad* 272, 10. Jireček, *Romanen* l, 58. Isti, *SAW* 136, 1-98. Skok, *NVj 22,* 44-45. Isti, *AHID* 1, 19—62. Isti, *Slav.,* pass. Šimčik, *HS4. 9.* 1937., 4-5. *Pinka, RIJ AZ UZ 2,*402-12. Putanec, *Slovo* 13, 137-176.

sütal, gen. *sutla* m (Krk, Punat, Baška) = *sutlb* (14. i 15. v., u glagoljaškoj knjizi) = *sutli* m (Krk) prema f *sutla* (Rab, Krk, Malínská) »1° kum, kuma na krstu ili firmi, 2° iz poštovanja mladi zove starijeg muža ili ženu *(sütle Ive* m prema *sutla Mare,* skraćeno *sia Măre}«.* Stari dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sanctulus.* Od mlet. *sàntolo, -a,* furl, *sântul su: santu* m prema *sântula* (Božava) = *santol, -a* (Istra) = *šantulo* m prema *šantula* (Cres), *šior šantulo, sântul* m prema *sôntula* (Sušak).

*Lit.: ARj* 17, 77. 79. 80. 466. *Mažuranić* 556. 1406. Cronia, *ID* 6, 119. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW** 7569. Pintar, *ASPh 22,* 525. 30, 310. Milčetić, *Starine* 33, 160. Skok, *Slovo* 3, 56-57.

sútlija f (Vuk) »hladno jelo od riže i mlijeka«. Turcizam na *-K sütlü* od *süt* »mlijeko«. Složenice: *sùltipita* (Vuk) »na gužvu savita« (metateza *ti* > *h), sutlijaš* m = *sitlijač* = *sitli-permač / -pir-* (Kosmet). Drugi je dio tursko *aş* »čorba, jelo« (tur. narodski *sütlaç).* Složen pridjev indeklinabile *slt-mavi* (Kosmet, drugi dio *mavi,* v.) »boje otvoreno plave, modrikast *(díndüsi sit-mavi).*

*Lit.: ARj* 17, 79-80. *Elezović* 2, 230. 288. *Škaljić*[2] 576.

**suvar,** gen. *-vra* (?) (Cres) = *šuvar,* gen. *šuvra* (Šibenik) = *šuvor,* gen. *-vra* = *suvra f* (Vodice) »pluto, Kork« = *šuvro* n (Malínská) »pluto za mreže«. Od sttal. *súvero, sovero* (Sannazaro) < kllat. *sūber,* dijalektalne **sober,* istro-rom. *sur* (Galežan) > *sur* (Buzet, Sovinjsko polje). Treća je varijanta istro-čakavska *surga* f (Istra) = *sugar* m (Vitezović) koja se poklapa sa *sùghera* f (Davanzati), sa sinkopom antepenultime i metatezom. Zbog toga može biti starija posudenica. Značajna je četvrta varijanta dubrovačka *ohšubra* f (Držić, *Plakir)* = *ošubra* (Mikalja, Stulić) »papuče«; *oh-* > *o-* predstavlja lat. prijedlog *ab,* upravo »crevlje od pluta«. Posljednje je možda dalmato-romanski leksički ostatak kao i *suvar.*

*Lit.: ARj* 8, 799. 9, 337. 17, 44. 85. 864. 912. *REW*[a] 8357. Skok, *Rasprave* 5-6, bilj. 22. *Prati* 953.

**suvarija** f (Milićević, narodna pjesma, Bosna) = *suvarija f* = *suarija* (Kosmet) »1° konjik, konjanik, 2° mlin suvača (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *süvari* »1° konjica, 2° konjanik, vojnik ili žandarm, 3° kapetan na državnoj lađi«) iz turske vojničke, terminologije: bug. *süvari* m pl.

*Lit.: ARj* 17, 85. *Elezović 2,* 280. *Mladenov* 616. Marjanović, *NJ* 3, 215-217. (cf. *JF* 14, 215). *Školjić*[2] 576.

**sùvat** m (Vuk) »mjesto gdje se ljeti goje goveda« = *sùvat* (Posavina) »pašnjak, ograđena njiva koja se ne kosi«. Na *-ište suvaliste.* Denominal *suvatovati* impf, »sa govedima biti gdje na planini i gojiti ih«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *suvad* »abbeveratoio«) iz turske pastirske terminologije: rum. *suhat* »Fettweide«, na *-ie suhăfie* »Mästen auf einer Fettweide«, bug. *suvát* pored *savat* »1° krdo goveda, stado ovaca, koje se hrani za klanje, 2° paša za to«.

*Lit.: ARj* 17, 85-86. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 725. *Mladenov* 598. 616. *Tiktin* 1529. *Ška-*

sùza f (Vuk) = *selza* (Vrbnik, Istra, narodna pjesma), sveslav. i praslav. **shza l *sHza,* bez određene paralele u baltičkoj grupi, »Träne«. Pridjev na -MI > *-an suzan,* na *-ovit suzòvit.* Denominal na *-iti suziti, -im* impf. (Vuk) *(iz-, na- se, raž-).* Razlika je u akcentu prema *suziti, suzim,* od *uzak* (v.). Stmòglasnilc *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *sizza l shza,* slov. *solza,* bug. *släzá,* češ. *slza,* poljski *łza,* rus. *slézá.* Od ie. jezika bliže ili dalje stoje lit. *žliugti, žliungu* »biti promočen«, sanskr. *sfiati* (3. 1.) »izlijeva se«, srvnjem, *selken* »kapati«, gr. λύζω »habe den Schlucken«.

nvnjem. *schluchzen.* Prema sanskrtu i srvnjem. ie. korijen bio bi **selg-* »izlijevati«.

*Lit.: ARj* 4, 77. 7, 668. 13, 356. 17, 92-104. *Miklošić* 309. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 316. *Mladenov* 621. Nehring, *IF* 4, 402-403. Machek, *Rech.* (cf. Lekov, *Slávia* 13, 412). Petersson, *LUA,* n. f., 1/12, nro 2 (cf. *IJb l,* 115). *WP* 2, 508. 711.

süžanj, gen. *-šnja* m (Vuk, 1572. *u suznjih)* prema f *suzna* (D. Držić, u rimi sa *tužna),* na *-ica süžnjica* »rob, robinja, captivus, -a«. Nalazi se još u slov., gdje je iz hrv.-srp., i bug. *sažni.* Pridjev na *-ev süžnjev.* Na *-ica süžnjica* »tamnica«. Na *-ara sužnjara.* Na *-ičar suźnjičar.* Apstraktum na *-stvo süžänjstvo* n (Vuk). Denominal na *-iti osužnjiti se, zasužnjiti, -гm,* na *-evati sužnjevati, -njujem.* Praslav. Samoglasnik *u* je nastao iz *p,* upor. cslav. *sczbm* m prema *sožbnica,* bug. *sažni.* Korijen je isti koji i u *uzak, uže, vezati* (v.); *s-* je prefiks *зъ^.* Prvobitno pridjev na *-ьn.*

*Lit.: ARj 9,* 295. 17, 105-114. *Miklošić* 56. Murko, *WuS* 1, 109-111. (cf. *RSl* 3, 365).

**sužúr** m (istro-čak.) = *sazúr* (ibidem) = *sušür* (Božava) »šum«. Od tal. onomatopeje *sussuro, susurra* < lat. *s uss urus.*

*Lit.: ARj* 14, 758. 17, 115. Cronia, *ID 6,* 122. *Prati* 956. *REW'* 8490. a.

**svaditi (se),** *-гm* pf. (Vuk, Kosmet) *(na-, o-, po-)* prema impf, *svađati (sé), -ām,* baltoslav., sveslav. i praslav. *^ad-,* »streiten«. Postverbal *nasvada* = *osvada* »tužba«. Apstrakti na -ja *svađa f* »čegrst, inat, kavga, klanje, raspra, sklenza, zađevica, zadorica«, na *-nja svadnja* (Vuk). Pridjev na *-ljiv svadljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc* > *-äc svadljivac,* gen. *-ivea,* na *-ost svadljivost.* Bez prefiksa *s-* glagol je potvrđen kod Belostenca, u češ. *vaditi se* »se quereller, se disputer« i polj. *wadzić,* tako i kod Kašubą, u oba lužičko-srpska, i u rus. jeziku te u izvedenici na *-lja* < *l* + *-ıa vadīja* (ŽK, hrv.-kajk.) »Wette, opklada«, odatle *zavadljati se* (ŽK) »okladiti se«. Miklošič zna za hrv. *voda.* U južnoslav. je gotovo općenit prefiks *sb-,* stcslav. *swada,* slov., bug. *svada* kao i u rum. posuđenici *sfadă* »Streit, Zank« i u denominam odatle *a sfădi,* pridjev *sfădalnic* = *sfadnic* = *sfadicios* »zänkisch«. Mjesto prefiksa *sb-* stoje drugi: *na- navoditi, ob-, obaditi, -гm* pf. »optužiti, okriviti« prema impf, *obadati, -am* (Ranjina), *obadivati, -ujem, obadati, -om* (Palmotić), pridjev *obadljw,* postverbal *obada f* »tužba«, na *-telj obaditelj* (Mikalja) prema f *obaditeljica* = *obadilac* »tužitelj«, poimeničen part. perf. pas. *obađenik* m prema f *obađenica* »optuženik«. Ovamo može da ide i *obad* pored *ovad* »strk, oestrus«, jednom s prefiksom *ob-,* drugi put sa *o-.* Odatle na *-ьc obadać,* gen. *obaca* m (Mikalja, Stulić) »koji ujida«, *knjiga obaduša* (Mikalja) »lettera pongente«, kod kojih je veza sa *bosti, badati* (v.). S prefiksom *za-: zavaditi (se), -im* pf. prema *zavadati, -am* (Vuk), *ispozavaditi, -zavadati* (oboje Lika). S *raž-: razvoditi (sé), -гm* (Vuk) pf. »razmiriti one koji su se svadili« prema impf, *ràzvadati, -ām,* na *-ač razvađač,* gen. *-oca.* Jedan od razloga za prefiks sa- bio je izbjegavanje homonimije s glagolom *vaditi,* koji drugo znači (v.i. U lit. *vadinti* »zvati, vikati«, sanskr. *vodati* (3. 1.) »glasno govori«, *vodaš* »zvuk«, *vàdayaíi* »igra«, gr. αύδάω, nvnjem. *Wette* < srlat. *vádium,* koje se unakrstilo sa *vadla.* Ie. je korijen **yed-* »govoriti«, u prijevoju duljine **lfōd-* u slavinama: stcslav. *vada* »calumnia«, *vaditi* »accusare«.

*Lit.: ARj* 3, 948. 7, 668. 8, 297-99. 302. 9, 295-99. 11, 62-63. 13, 745-46. 17, 117-26. *Mažuranić* 1534. *Elezović* 2, 205. *Miklošić* 373. *Holub-Kopečnj* 406. *Bruckner* 598. *Mladenov* 570. Uhlenbeck, *PBB* 30, 282. Pedersen, *ANF* 24,'299-303. (cf. *RSl 2,* 351). Osten--Sacken, *IF* 33, 266. *Walde* 808. *WP* 1, 217. 252. *Tiktin* 1412.

**svâk,** gen. *sváka* m (Vuk, *â* je nastao stezanjem od *-oja-* kao u *ban* i *pas')* = *svõjāk* (.također bug.) »(u gradovima) šogor (Hrvatska), badžanak (Bosna), beau-frère«. Stcslav. *svajoki* »affinis«, polj. i rus. »Landsmann«. Stezanje je potvrđeno u slov., češ., slvč., polj. i kaš. jeziku. Femininum je *svasi,* gen. -i = na *-ika* (glede sufiksa upor. *vladika* u Dubrovniku) »belle--soeur«. U toj riječi α nije od stezanja, nego od palatalnog poluglasa », upor. stcslav. *svbstb,* češ. *svest',* polj. *świeść,* rus. *svestb,* bug. na *-ka švestka.* To je prvobitno apstraktum deklinacije ». Pridjev na *-ov svòjakov* = *svákov,* na *-in svăstin, svástičin.* Deminutiv na *-ič svastičić* m (Boka) »svastičin sin«. Denominali *svastìkati se, svojahati* = *svojakăt* (Kosmet) = *svojačiti koga* »nekoga svojak zvati«. Osnovno *svak* = *svõjāk* = *svojăk* (Kosmet) je poimeničen pridjev *svoj* (v.) s pomoću sufiksa *-ako.* Upor. kol. *svôjăt,* gen. -í = *svojta* (v.). Apstraktum *svast* je naprotiv izvedenica od prijevoja ie. korijena **sue-* (v. *sebi).* Sufiks *-st* je kao u *tast* (v.). Svi su ti izrazi stvoreni u praslav.

agnatskoj porodici. Upór. za izvođenje srodstva od **sue-* arb. *velia* »brat«.

*Lit.: ARj* 17, 115. 130-31. 139. 148-49. 376-77. 380-82. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 361. 362. *Bruckner* 527. 537. *Mladenov* 571. 573. *WP* 2, 457. Schrader, *IF* 17, 26. *Boisacg*[3] 320. Iljinski, *ASPh* 27, 455-457. GAÍ 469-70. Jokl, l/rcr. 41. si.

**svál** m (Čapljina, Ljubuški, Hercegovina) = *svão,* gen. *svála* (Jablanica, Konjic, Hercegovina) = *(s > c* kao u *cijeć) cvao,* gen. *evala* (Vuk, Mostar, Hercegovina) »slatkovodna dlakava riba«. Od lat. *squalus* »stachelige Roche«, koje u *REW* nije potvrđeno.

*Lit.: ARj* 1, 860. 17, 140. Rešetar, *Štok.* 295.

**svanuti,** svane pf. (Vuk) *(o-, ras-, raza-)* = (metateza *sv > sav-) sàvnuti, săvne = (vn > mn* kao u *vnogo < mnogo, damno < davno} sămnuti* (Vuk, subjekt *sunce} = samnüt, osamnüt* (Kosmet) »tagen, razdaniti se« prema impf, na *-va- svanjivati, svànjiva* pored *svànjuje* (Dubrovnik), *rasvanjivati.* Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa ь: upór. stcslav. *svbnoti,* bug. *săvne, săvnuva = sanine.* Suglasnik *n* je nastao asimilacijom od *tn > n.* Praslav. je korijen **svbt-,* od kojega se vidi suglasnik *t* u prijevoju duljenja *ь— i *svit-*. Viši prijevojni štěpen je **svět-*. Sve tri praslav. osnove zastupljene su u hrv.-srp.; k tome dolazi još kao četvrta pridjevska izvedenica na *-ü *svetbl-; *svbt-* se *nalazi* u hrv.-srp. još na *-je* u *svanuće* n i u hrv.-kajk. *rasvečen* (Brezovački), u stcslav. na *-éti sv.ztěti* > stčeš. *stvieti se > skvíti se.* Prijevoj duljenja **svit-* dobro je zastupljen: na *-ati svitati, -će (o-, ras- se)* pf. prema impf, na *-va- svitávati, svitãvãm,* samo s prefiksom, odatle postverbal *osvit* (Crna Gora, Vuk), *osvitak,răsvît,* na *-je rasviće* n (17. v.). Od *svet- svijet* m »1° (danas samo) mundus, 2° (prvobitno, još u praslav.) lumen (sa demonstrativima *taj, onaj svet = svu* razlikuje se zemaljski i zagrobni život, Kosmet, ŽK), 3° mnoštvo«. Pridjevi na *-ovni svjetovni,* na *-ski svjetski = svechi* (Kosmet) »tud«. Na *-ina* (upor. *tuđina) svjetina — švitina* (ŽK) »vulgus, mnoštvo«. Značenje 2 vidi se još u praslav. izvedenici na *-га svijeća* f = (ikavski) *svića* (ŽK) = (ekavski i hrv.-kajk.) *sveca,* odatle pridjev na *-ъn > -an* u imenu mjeseca februara *svečan* (Vitezović, 1677) = hrv.-kajk. *svěcen* (se. *mjesec,* zbog svetkovine *fešta Candelarum),* odatle hrv.-kajk. prezime *Svečnjak* »čovjek rođen o toj svetkovini«, poimeničen na *-ica Sviječnica* = (ikavski) *Svísnica* (ŽK) »Kandèlõra (Bosna, Lika)«, na *-jak svijećnjak* »Leuchter«, na *-ar svjećar,* na *-arica svjećarica.* Zatim u denominalu *svijetiti* (Stulić) = *svititi, svítím* impf. (ŽK) *(po-, pro-, ras-)* »svijetliti«, u *prosvijètiti,* u postverbalu odatle *prosvjeta* f, koja je dobila metaforicko značenje, odatle impf, *prosvjećivati; rasvjeta.* Pridjev na *-ъi svijetao, fsvijetla* (Vuk) = *svijeta* (Piva-Drobnjak) = (ekavski) *svêtao* (Kosmet) = (ikavski) *svīta!* (ŽK). Poimeničen na -ьс > *-äc svjètlac* (Vuk) = *svêtlac,* gen. *-aca* = složenica *svetlobăba* (Kosmet), sr. r. *svijetlo = svjetlo* (Hrvatska) = na *-ost svjetlost* f, na *-ica svjetlica* (Piva-Drobnjak) »fulgur«, na *-ika svjètlika* (Crna Gora). Denominal na *-iti svijetliti, svijetlim* impf. (Vuk) *(o-, po-, pro-)* prema iteratīvu *prosvjetljivati > -ćljivati* (regresivna asimilacija), deminutiv na *-ucati svjetlucati se.* Neologizmi *svjetionik* »lanterna (pomorski termin)«, *svjetiljka* f »lampa«. Na *-nica svjetionica.* Radna imenica na *-Uja svjètlîlja.* Složena imenica *polusvijet* m je prevedenica od fr. *demi-monde.* Složeni pridjevi u nazivu boja *svjetlosiv, svjetlocrven, svjetlomodar* itd. Složen glagol *svjetlomŕcati* impf, prema pf. *svjetlomřcnuti* (glede drugog dijela v. *mrk, mrknuti).* Dalje etimologijske veze v. u *cvijet* i *cvasti* te u *sunica.* Stcslav. značenje *svetb* »1° φως, φέγγος, Tageslicht, 2° αιών, mondus, Welt« od važnosti je za semantiku Madžara i Rumunja. Madž. *világ,* ugrofinskog podrijetla, dobilo je pod uplivom slav. riječi osim značenja »1° svjetlost« još i značenje *2°;* isto tako rum. *lume* od lat. *lumen* »1° svjetlost, 2° svijet«, premda je lat. *mundus* još očuvano u cine. *mundă.* Slav. se značenje 2° objašnjava slavenskim paganizmom: *svijet* se shvaća kao zemlja koju obasjava sunce. To sveslav. značenje nije se očuvalo jedino u rus. *mir (svemir,* v.). Baltoslav. se zajednica kod ove riječi očituje u prijevojima *ы* lit. *šviesti* »leuchten«, *švintu* »werde hell«, *švitėti* »glänzen«, lot. *kvitēt* »flimmern«; prijevoj *ě: i* lit. faktitiv *švaitau, švaitýti* »hell machen«. Ie. je korijen **íueií-:* prijevoj perfektuma **kuoitos* > stcslav. *svetb* kao i arm. *šek* »crvenkast«. Jat je prema tome nastao iz ie. dvoglasa. Upor. avesta *spaēta-*. Ie. korijen sadrži formant *to.* U nvnjem. *weiss* očuvao je još pridjevsku vrijednost. Upor. stnord. *hitna* »weiss werden«. Raširenje je ie. s pomoću í korijena **keu-,* odnosno **ħųeг-* »svijetliti, svijetao«, koji se na-

laži u proširenju na *n* u *sunica* (v.), upor. sanskr. *cveni* f pored *çvetá-* »bijel«.

*Lit.: ARj 9,* 300-301. 310. 11, 71. 12, 435-39. 13, 357-360. 17, 142-45. 213. 321-23. 344-64. *Elezović* 167. 199. 206. 2, 37. 542. Vuković, *SDZb* 10, 402. Ivšić, *JF* 17, 114-116. Moskovljević, *NJ ì,* 19. *Miklošič,* 332. *Holub-Kopečny* 363. *Bruckner* 535. 538. *ZSPh 4,* 216. *Mladenov* 574. *Trautmann* 310-311. *WP* l, 368. 470. Hirt, *IF* 12, 201., buj. 1. Pedersen, *IF 2,* 306. Osten-Säcken, *IF* 23-, 383. Vaillant, *RES* 19, 304. 22, 21. Specht, *KZ* 63, 93. Petersson, *LU A,* n. *f.,* 1/12, 2 *(IJb* 7, 114). *LUĀ.,* n. f., 1/11, br. 5, 171. (cf. JF 3,216). *GM* 469.

**svar** m (Danilo, Vinodolski zakon 11, 28) pored *svar(a) f* (Stulić) »rixa«. U hrv.-srp. i bug. jeziku iščezla zbog sinonima *borba, svađa, psovka.* Inače sveslav. i praslav. Da je postojala i u svim južnoslav. jezicima, dokaz je slov. *svariti, -im* »verweisen« (gdje ima leksikologijsku porodicu) i rum. slavizam *sfarà f* »Streit, Zank« i izvedenica na *-nik svornici* m pl. (glagoljski rukopis, 1468). S ovom riječi veže se ime *Hefaistą* u slavenskom Olimpu *Svarog,* u kojem je prema Brückneru nastavak *-og* (v.) kao u *brlog, tvarog, talog.* Njegov sin je *Sunce.* Deminutiv odatle *Svarožišt* = *Svaro&ić, Svarožic.* Nalazi se i u poljskoj toponomastici. Značajno je da rum. pridjev *sfarog* znači »suh, izgoreo (uscat), steinhart«. Praslav. *svar, svariti* upoređuje se s got. *swaran,* nvnjem. *schwören,* lat. *sermo,* od ie. korijena **sųer-* »govoriti«, a ime božanstva s niz. *zwerk,* sanskr. *svargá-* »nebo«. Brückneru *Svarožišt znati* »bog vatre«. To se slaže sa značenjem rumunjskog pridjeva.

*Lit.: ARj* 17, 146. 148. *Mašuranić* 1410. *APJ* 9, 115. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečnį* 361. *Bruckner* 527. *KZ* 46, 218. *WP* 2, 527. 531. *Tiktin* 1413. Bulat, *JF 5,* 136. Machek, *RES* 23, 59. Korsch, *Jagićev Zb.* 251-261. (cf. *RSI 2,* 264). Uhlenbeck, *PBB* 22, 193-201. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. *Boisacq*[3] 282—283.

**svat** m (Vuk, *debeli ~, rani ~, pravi ~, stari ~*), sveslav. i praslav. termin iz agnatske porodice, bez paralele u baltičkoj grupi, »jedan od pratilaca mladoženje pri dovođenju djevojke, krcan«, prema f na *-ıa svaća* »žensko koje pođe sa svatovima po djevojku«, na *-ica svätica* f (Sarajevo) »(u muslimana) žena koja momku prosi za plaću djevojku«. Na *-nica svätnica* f (Vodice) »pratilica mladoženje«. Pridjev na *-ovski svatovski.* Ostale izvedenice: *svatovac, svalovati, svatija.* Kol. na *-ıa svaća* f (Vodice, Istra) pored *svačova* f (Istra, *Jivina svaćova,* nejasna tvorba, možda *svatovi,* štokavski plural unakršten sa *svaća,* kompromisni oblik) »svatovi«; *svaća* je apstraktum od stcslav. glagola *svaliti* »für sich oder einen anderen werben«, obrazovan kao *plaća* od *platiti.* Od istog je glagola apstraktum na *-ьЬa svadba f,* odatle pridjev na *-en svadbeni,* na *-ina svadbina* (Kosmet) = na *-arina svădbarina* (Vuk) »plata za svadbu«; denominal na *-ovati svădbovali, -ujem (o-)* »provesti svadbu, biti na svadbi«. Složenice : sintagma *stări svăt* (Kosmet, upor. češ. *starosvat)* ili *starêjko* m prema *starêjkovica;* tu sintagmu posudiše Arbanasi *starisvat* »erster Hochzeitsgast«; *pustosvat* m (i rus.) = *pustosvatica* m, f (oboje Vuk, Paštrovići, Slavonija, Dubrovnik, Konavli) »svat bez posebne službe« = *pustosvat* m (Kosmet) »koji nije pozvan u svatove, nego je došao da se najede«. U stcslav. *svati* je značilo »affinis, rođak«. Kao i *svojak* > *svâk* tumači se iz istih ie. jezičnih sredstava. Rastavlja se .u *sv-,* koji je refleksioni korijen kao u *svoj,* i u sufiks *-at,* koji je u *svojat,* gen. -i > *svojta* (v.), prvobitno zacijelo isti koji i u pridjevima na *-at* (v.). Bruckner tumači i ovdje *a* iz kontrakcije kao u *svak,* ali tome se protivi činjenica, što **svojatt* nije potvrđeno u značenju *svat* i što je *a* kratko.

*Lit.: ARj* 12, 722. 17, 117-21. 151-57. *Elezović 2,* 205. Ribarić, *SDZb 9,* 195. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 361. *Bruckner* 527. *Mladenov* 571. *WP 2,* 457. *GM* 392. Joki, *Stud.* 76. Johansson, *IF 2,*6 — 7, bilj. Delbrück, *Verwandschaftsnamen* 531. 534. Schrader, *IF* 17, 20. sl. *Sprachvergleichung und Urgeschichte* IP 316. *Reallexikon* II[2], 375. (cf. *IF* 50, 17). Osten-Säcken, *IF 26,* 315. *Boisacq*[3] *291-292.*

**sväža** f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Bosna; slov.) »okvir«. Denominal na *-iti ùsvažiti, -im* (ibidem) »uokviriti«. Od mlet. *svasa,* furi, *soare — suaze f* »curnîs« < stfr. *souage,* poimeničen pridjev na *-aticus* od lat. *soca* »konop« > tal. *soga.*

*Lit.: ARj* 17, 157. *Pletersnik 2,* 605. *REW* 8051. *Prati* 917. *Pirana** 1062. 1146 *Rosamäni* 1126.

**svedûro** (Cres), poluprevedenica na pola od *tutto duro.* Inhoativ s prefiksom *in- induriti* (Perast), od tal. *(in)durire* < lat. *dūrēscere,* od *dūrus; induriti se* (Lepetane), odatle prevođenjem prefiksa *in-* = *u- uduréčiti se* »ukočiti se«, sa nejasnim *-ečiti,* koje bi moglo da zamjenjuje, ako je staro, inhoativni nastavak *-ēscere.* Prema *uduréčiti se* obrazovano je istoznačno

*ukorečiti se* (Lepetane), inhoativ od *kora.* Na deminutivni sufiks *-ellus durello* m (mletački naziv) = furi. *durei (duran, durian)* »prćak, gen. prčka (ŽK), ventriglio« > *durèlac,* gen. -é/ca, sa *-ьc* > *-ac.*

*Lit.:* 17, 167. Tomanović, *JF* 17, 206. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. Tentor, *ASPh* 30, 201. *Pirana"* 272. *REW*[3] 2808. *DEI* 1404.

svekar, gen. *-kra* m prema f *svekrva* (Vuk) = *svekrva* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. naziv iz ie. agnatske porodice *svekrt* m prema f *svekry,* gen. *-ъ e* »socer (m) prema *socrus,* gen. *- üs,* vlat. *socra, socera,* Schwiegervater (Vater des Mannes) prema Schwiegermutter (Mutter der Frau), tâst, gen. tasta m prema tašta, punac m, starac, prema punica, mariti pater prema mariti mater«. Žena dobiva od *svekra* zapovijedi: *Ja se mlada boljem dobru nadam: Od svekrova mudroj zapovijedi; svekrovima hitno poslušanje.* Pridjevi na *-ov svokrov,* na *-in svekrvin.* Deminutiv na *-ica svêkrvica.* Hipokoristici su od drugih korijena: *baca, basa, cala, tale* (v.). Mocija je neobična. Femininum pripada deklinaciji *u.* Upor. još *jetrva* (v.). Prema Meilletu m *svekar,* gen. *-kra* nastao je kasnije. Prvobitno, tj. u prvom periodu ie. f *svekry,* gen. *-ъ e* predstavljao je oba roda. Upor. u kllat. *socer* m prema *socrus,* gen. *-us,* dok je u vlat. analogijom nastalo f *socra* i *socera,* i gr. ἑκυρός m prema f ἑκυρά. Ista mocija kao u slavinama nalazi se osim u kllat. još u sanskrtu *çvaçuras* m prema *çvaçruh,* u avesti *xvasura* — nperz. *хшгн,* pragerm. **sueзгн* > got. *svaikra* — *svaíhro,* stvnjem. *svehur* — *swigar.* Za prvobitno nerazlikovanje roda upór. *ljuby,* gen. *Ijubvue* (v.), *kokoš,* gen. -í (v.), **vlady* > za oba roda • *vladika* »episkop, vladar« i *vladika* (Dubrovnik) »vlasteoska kći«. Za femininum nema paralela u baltičkim jezicima: lit. *šešuras.* Slog. *sve-* suglasno se tumači od ie. refleksivnog korijena **sue-,* koji se nalazi u *svoj, sebi, sestra, svat, svast, svak* (v.). U pogledu sloga *-kar,* gen. *-kra,* stcslav. *-kry,* gen. *-krzve* > hrv.-srp. *-krva* nema suglasnosti. Ponajprije u poredenju sa sanskr. *-çuras, -çruh* slavine ne pokazuju í nego *k.* Ta se razlika uklanja pretpostavkom asimilacije *s — k > s — k.* Taj se dio uporeduje sa gr. κύριος i sa *šurjak* (tako Bernecker). Prema tom drugom tumačenju *svekry,* gen. *svekrvue* bi prvobitno značilo autoritet oca i majke muževljeve u ie. agnatskoj porodici. Mlada bi ušla udajom pod njihovu vlast. Upor. gornje citate iz Vuka.

*Lit.: ARj* 17, 173-75. *Miklošič* 332. Berneker, *IF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 362. *Bruckner* 536. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Mladenov* 571. *WP* 2,260. 366. 522. 502. *Trautmann* 295-296. *REW*[3] 8054. Hirt, *PBB* 23, 336-7. Jokl, *Unt.* 48. Loewenthal, *WuS* 10, 164. (cf. *IF* 13, 170). Hamm, *KZ* 67, 123. *Boisacq*[3] 235. *GM* 475. Machek, *Slávia* 16, 187.

svēra f (Potomje) »kazaljka« = *švera î* (Sali) »isto«. [Od tal. *sfera* f (19. st.) »lancetta dell'orologio«].

*Lit.: ARj* 17, 918. *DEI* 3473.'

svêt, f *svéta* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev *svetī,* »sanētus, sacer«. Poimeničenja na *-ьc* > *-ac svetac,* gen. *sveca* m (i u drugim slavinama) prema f na *-ica svetica,* na -б&a *sveták,* gen. *-tka* ( i u drugim slavinama) »Feiertag«, odatle denominál na *-ovati, -ujem svetkovati* »feiern«, apstrakti na *-ynia* > *-inja svetinja* f (upor. češ. *svatyně,* polj. *śwatynid),* na -osi *svetost* f (upor. češ. *svatost), svetba* (Domentijan, Budinić, Radovčić, Velikanović, Kašić, Bella, Kavanjin) »sakramenat, žrtva, hostija«, s pridjevom *svetben,* poimeničen *svetbenica.* Denominal *svetiti, svetim* (Vuk) *(o-, po-)* »sanctifier« prema impf, *posvećivati, posvećujem.* Postverbal *posveta.* Značajan je semantički razvitak prefiksalne složenice *osvetiti (se), osvetim* pf. (Vuk) »vindicare« prema impf, *osvećivati se.* Odatle postverbal *osveta* f »Rache«, s pridjevom *osvetijiv.* Radne imenice na *-nik osvetnik,* na *-telj osvetitelj.* Narodna poslovica stavlja *osvetiti* u značenju »vindicare« u isti red sa *posvetiti* »sacrare, sanctificare«: *ko se ne osveti, taj se ne posveti.* Prema toj rečenici *osveta* je *sveta* dužnost. Taj semantički razvitak je samo hrv.-srp. Od južnoslavenskih jezika ne poznaju tu riječ slov. *(maščévati se)* ni bug. *(mast').* Ni u hrv.-srp. nije općenita. Upor. *odmazda.* Rumunji stvoriše od lat. *bonus* > *bun* i slav. prefiksą *raz-* (v.) svoj izraz *a și răzbuna* »osvetiti se«, Arbanasi, kod kojih je *krvna osveta* dužnost prema plemenu (obitelji), imaju *me marre gjakun* »uzeti krv > osvetiti se«. Čini se ipak da rumunjski slavizmi pružaju podatke za razumijevanje hrv.-srp. semantičkog razvitka: kod Dosofteja strum, *asfinți cuiva* znači »pomoći nekome«, odatle apstraktum na *-eh* > *-eală osfinteală* »pomoć«. To značenje ide zacijelo zajedno sa značenjem »osloboditi«, koje ima *osvetiti* u: *osveti hristijanstvo od nasilija poganihz.* Kad í pred » prelazi u *f, osvetiti* znači u rum. isto što *svētit (o-)* > *(o)sfinfi* »mit Weihwasser

besprengen«, a *sfinți* »heiligen, heilig werden«, refleksiv *a să sfinți* »den Sieg davon tragen«, na *-ie sfinție-* »Heiligkeit«, na *-itură sfințitură* »Osternspeisen«. Prema tome razvitku postaje *osvetiti* į *posvetiti* u hrv.-srp. poslovici jasnije. Tome doprinosi i značenje pridjevske posudenice u rumunjskom *sfint,* koje znači »1° heilig, svêt, 2° mächtig, gewaltig, jak, silan«. Vidi se da je *světí* u južnoslav. moralo imati značenja: 1° heilig, 2° isto što i got. *swinths* = silni, jak«, kao i u rumunjskom slavizmu »koji može pomoći«. U denominalu na *-iti* od *svetъ* s prefiksom *o- izražava* se isto što i u *obogatiti (sé), osiromašiti* »postīti, biti jak = koji može izvršiti dužnost, što je nalaže osveta«, dok u vezi s prefiksom *po-* znači intensivum (kao u *slati — poslati — posao, pokora).* Značenje jačine mora da je sadržavao *svıtb* i u dvočlanim imenima *Svetoslav, Svetomir, Svetopįk;* možda i u imenu božanstva na Rujani *Svetovid,* koji je na Balkanu bio kristijaniziran u kultu *sv. Vida (Vidova gora,* na Braču), *Vidimir, Viđaš. Světozor* izmislio je Dukljanin. Orbini ga je prenio kao *Svetorad.* Poimeničen part, perf. pasiva na *-ik svećenik* na zapadu = *sveštenik* (iz crkvenog jezika) na istoku, gdje je uzet iz istog izvora i *osveštati, -om* (Vuk, Daničić) = *osveštat, -am* (Kosmet). Odatle *preosvešten* (13. st.) kao naslov »sacratissimus«, kod Rumunja *preasfinții,* ali na *-ujo osfeįtui* »mit Weihwasser besprengen«. U rumunjskom se je slav. pridjev *svetz* unakrstio sa lat. *sanctus* > *sínt,* koji se nalazi u imenima svetkovina *Simpietru* »Petrovo«, *Sindumitru* > *Sîmedru* »Mitrovdan«, *Sîntămăria* »Gospojina«. Odatle i gore pomenuti prijelaz *t* > *f* pred *ï,* koji se nalazi samo u latinskim leksikalnim elementima kao *sentire* > *simți,* tako i u denominalu od *sint* < *sanctus* > **sînți,* ali se je taj unakrstio s južnoslav. *svetiti.* Još je od interesa zabilježiti rum. pi. t. *sfinți* i deminutiv *sfințișori* »Art Gebäck« a naročito *sfinte* f pl. »Art weibliche Dämonen, die dem Menschen Schaden zufügen«, što izaziva upoređenje sa *sent* < *sanctu* (slov., ŽK) »vrag«. Madžari su posudili također *svıtb* > *szent.* Još treba spomenuti ime mjeseca oktobra prema svetkovini *Svi sveti: svesvečak* (Habdelić) = *sisveti* (Krk) = u tiskanom glagoljskom kalendaru iz g. 1491. rukom dopisano *sesvešćak — sesvešćak* (ŽK), izvedenica na *-jak* od *sesvetski.* Potpunu paralelu pruža baltička grupa: lit. *šventas,* stprus. *swenta.* Kako se vidi, *e* je nastao iz palatalnog *nazala ę,* upor. stcslav. *svįtt,* češ. *svaty,* polj. *svnįty, święcić,* rus. *svjatój, svjatitb.* Postanje se tumači iz ie. jezičnih sredstava. Iz uporedenja izlazi da je baltoslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-to* od ie. korijena **kuen-* »feiern, heiligen«, koji se nalazi u lot. *svinēt* »isto«, a u avesti *span-yah* (komparativ), *spzništa* (superlativ) »svetiji, najsvetiji«; *spänah* »svetost«. Budući da se kao pridjev na *-to* nalazi i u avesti *spmta, sveti* je baltoslav.^iranski leksem. Uporeďuje se još sa got. *hunsl* »žrtva« (Uhlenbeck). Ie. korijen **kuen-* veže se i sa ie. **keu-* »sjati«, čak i sa *ponți-* u *pontifex* (Bezzenberger), što se nije prihvatilo.

*Lit.: ARj 9,* 303-308. 11, 66-71. 650. 17, 158-164. 191-234. *Elezović 2,* 37. 208. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečný* 362. *Bruckner* 537. *Mladenov* 571. Jagić, *ASPh* 31, 551. Maretić, *JF 2,* 296-297. *ASPh 9,* 136. *WP* l, 471. Petersson, *LU A,* n. f., I/IX, 171 (cf. *JF* 3, 216). Vaillant, *RES 22,* 21. Meillet, *RES 6,* 169. *RSI* 2, 66. Junker, *UJb 5,* 411. si. (cf. *IJb* 11, 166). Uhlenbeck, *PBB* 30, 293. Loewenthal, *WuS* 10, 163. Bezzenberger, *KZ* 42, 87. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Stefanie, *Rad* 285, 62.

svîba f (Vuk) = *sviba* (ŽKU) = *svib* m (Reljković, Istra) = (sa disimilatornim gubitkom *v) sîba,* južnoslav. i praslav., »cornus sanguinea«, valjda isto i *šiba f* (Rudnički okrug, Srbija) »oblica drveta od kojeg pastiri prave sibare«. Pridjevi na *-ьn* > *-an* poimeničen u imenu mjeseca hrv.-kajk. *sviben* (se. *mjesec,* nazvan po cvatnji drveta), najstarija potvrda rukom dopisana u tiskanom glagoljskom kalendaru iz 1491. *sviben aliti klas'n* »juni«, proširen na·*-j svibanj,* gen. *-bnja* (najstarija potvrda u glagoljskoj ispravi 1442: *pisan miseca maja na dan 12. svibnja;* Vuk, Dubrovnik, hrv.) »maj, filipovščak«. Ovamo· ide i hrv.-kajk. prezime *Sviben* »(црга o) čovjek rođen mjeseca svibnja«. Na *-ov svibov = sibov = sibov, -ova* (Kosmet), poimeničen na *-ina svibovina = sibovina = sibovina* (Kosmet). Na *-ast sîbast* »prugast«. Na *-ara stbara f* (Srbija) »koliba ed- siba«. Složenka. *sïboklica* (Lika) »nedosega, podraslica«. Oblik bez *v* raširen je u toponomastici: *Sibak* (Ćuprijski okrug, Srbija), *Sibovac,* gen. *-ovca* (Kosmet), *Sibavata, Sibovica* i *Sibovik, Sibošćica, Šiblje* (Kosmet), *Sibine* (šuma, Slatina), *Šibenik* (Grubišno Polje), *Sibnica,* možda i *Sibinj* (Vuk, brodski kotar). Teže je odrediti ide li ovamo hidronim *Sibin* (Erdelj). Po toj rijeci dobio je ime grad *Sibinj* > rum. *Sibiu,* madž. *Szeben,* njem. *Hermanstadt.* Grad se piše lat. *Cibinium,* u našoj narodnoj pjesmi zove se *Sibinje* n. Odatle junak naše narodne pjesme *Sibinjanin Janko.* Mjesto *b* stoji *d* u.

slov., bug., češ., pol), i u oba lužičko-srpska, ukr., ruš. *svid(a),* ruš. *svidína.* Taj oblik nalazi se i u stprus. *sidis* m i dade se dovesti u vezu s lit. pridjevom *svidùs* »jasan« od *svidéti* »svijetliti«, lat. *sidus,* ags. *svttol* »jasan«. Ie. **sueid-* »glänzen, schimmern«. Prema Brück-neruj drvo je nazvano tim imenom prema crvenoj boji kore. Ako je tako, prvobitni je oblik *sviđa; sviba* je sekundarno, nastalo analogijom od **svidva = *svidba* (upor. polj. *swidwa > swidba)* prema *vrba.* Stulić je za-bilježio *svid* za sasvim drugo drvo, za *ilex* (fr. *yeuse,* tal. *elee),* mediteransko drvo.

*Lit.: ARj* 14, 989-99. 17, 247-49. 251. Jonke, *Rad* 275, 69. Ivšić, *HJ* 1, 15. *JF* 11, 293. *Elezović 2,* 222. *Miklošič* 330. *Holub--Kopečný* 363. *Bruckner* 535. *Trautmann* 296. *WP* 2, 471. 520. Stefanie, *Rad* 285, 62.

sviđa f (Perast) »provocado« < tal. *sfida.*
*Lit.: Brajković* 5. *DEI* 3475.

**svila** f (Vuk) = *svila,* gen. *svile* (Kosmet), bug. *svila,* južnoslav., »sericum, saeta > Seide (s kojim je riječima u srodstvu), ibrišim«. Pridjevi: na *-ьn > -an svîlan, f svïona < sviino.* prema f analogijski m *svìon, sviolni* (u čakavskoj narodnoj pjesmi, preneseno iz štokavskog *svionf),* poimeničen na *-ik sviomk* (Bella, Stulić) = *-iça svionica* (Stulić), *svilnica* »koja pravi ili prodaje svilene tkanine«, na *-en svilen — svilen, -ena* (Kosmet). Na *-ьc > -ac svilac,* gen. *-Ica* m »krpa što se meće na ranu«. Na *-ača svilača* »svilena košulja«. Na *-a(J)ica svilàjica* »vrst kruške«. Na *-äna <* perz. *hane svilana* = na *-ara svilara.* Na *-ar svilar* (Kosmet), odatle apstraktum *svilarstvo.* Na *-arica svilarica* »čibuljica«. Složeni pridjevi od sintagme *svilòkos, svilòrun, svilengaća.* Denominal na *-ati svílati, svilām (iz-,* Vuk, Crna Gora) »bradati (metafora)« = *svilāt* (Kosmet, subjekt *kolomboć, kukuruz].* Prezime *Silobrčić* (Dalmacija) kaže da *svila* stoji mjesto **sila; v* je ušao na osnovu pučke etimologije, unakrštavanja s glagolom *sviti* (v.). U slov. jeziku *svila* znači i »drot«. Prema Miklošiču *svila* bi bila izvedenica odatle. Ali se nikako ne vidi kako bi se značenje *saeta > Seide* moglo razviti odatle. Upor. slično unakrštavanje i u *silaj > svilaj* (v.). Vjerojatnije je da je **sila > svila* istog podrijetla kao engi. *silk,* stcslav. *šelkb,* rus. *Solk.* To je kineski naziv za *svilu.* Kineska složenica *se-or* označivala je kineskog trgovca svilom. Odatle gr. naziv pl. Σήρες, lat. *Seres. S* lat. sufiksom *-īcus Serica* naziv *Kine* i *sericum* »svila«, u latinitetu dalmatinskih gradova smeo. Od kineskog *se* izvodi se *saeta = seta > Seide.* Uporedenje **sila, svila* sa *seta* također je moguće, upor. *pelisat* pored *pedisat* (v.) za *d > 1.*

*Lit.: ARj* 4, 77. 17, 290-99. 310. Leskien, *IF* 31, 416. *Elezović 2,* 208. *Miklošič* 331. 338. *Mladenov* 572. *REW*[3] 7848. *Lokotsch* 1878. Thumb, *IF* 14, 357.

**svilac,** gen. *-aca* m (Dubrovnik) = *svilac* m (Perast) »charpie«. Od tal. *sfilaccio >* mlet. *sfilazo,* lat. poimeničen pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-aceus* od *filum,* s prefiksom *ex-*exfilaceus.*

*Lit.: ARj* 17, 292. *REW*[3] 3292. *Brajković* 5. Rešetar, *Štok.* 296. *DEI* 3476. *Rosamani* 1014.

**svinja** f, sveslav. i praslav. *svinz* (pridjev), »Schwein (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-in svínjin,* na *-ski svinjski = svinjski* (Kosmet), poimeničen na *-jak svinj-štak = švinjštak* (Vodice). Radna imenica *svinjar,* pridjev *sviniarev,* poimeničen na *-it* u prezimenu *Svinjarević.* Na *-ьc > -ac svtnjac,* gen. *-njca* m = na *-ák svinjăk* (ŽK) = *svinjak* (Podravina). Složenice: *svinjomdrac,* gen. *-órca* (švrljig-Timok, Kosmet) = *svinjarac,* gen. *-rea* (oko Skoplja) »vjetar od kojega pogibaju svinje«, *svinjogojstvo* (neologizam). Osnovno *svinja <* stcslav. *svinųa* je poimeničen pridjev *svinb.* Prvobitno je značenje bilo *stado svinoje* »αγέλη των χοίρων«, odatle sinegdoha »sus«. Upor. rus. *svinoj.* Taj pridjev točno odgovara lat. *suínas* i got. *swein,* ie. sufiks **-eino > -ino.* Sufiksom se razlikuju baltičke usporednice: lot. *suvēns, sivēns* »Ferkel«, stprus. *seweynis* »Schweinestall«. Ie. je korijen **sū-,* koji se nalazi u avesti *hü* »svinja« i u gr. δζ, gen. ὑός »isto«, arb. *thi,* njem. *Sau.* U slavinama samo u pridjevskoj izvedenici. Korijen **su-* je oponašanje zvuka svinje (Schallwort, onomatope)a).

*Lit.: ARj* 17, 299-309. *Elezović 2,* 209. Ribarić, *SDZb* 9, 196. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič 331. Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 537. *Mladenov* 572. *Trautmann* 294. Fraenkel, *Gioita* 4, 21-49. (cf. *IJb* 1, 163. *RSI* 6, 272). Hamm, *KZ* 67, 123. *Boisacq*[3] 863. 1006-7.

**svírati,** *svirām* impf. (Vuk, *po-, pro-, za-) = svíriti, svírítn = sviňt* (ŽK) = *svírjeti, -im (za-)* (gornje Primorje) = *svírêt, -im* (Kosmet) *(po-, za-},* sveslav. (osim· češ. i polj.), praslav. na *-éti)* prema pf. *svirnuti, -em,* »muzikali«. Radne imenice na *-ьc > -ac svirac,* gen. *-rea* (Vuk), s pridjevima na *-j* samo u toponimu *Svirče* (Hvar), na *-ev svirčev,* na *-äc svirač,*

gen. *-ača,* s pridjevom na *-ev sviračev,* prema f *sviračica.* Na *-êh, -ela', svirala = svirala* (ŽK), deminutiv *sviralica* = na *-aljka svirāljka = svirãjka* (Kosmet). Apstraktum na *-bka svirka.* Rumunji stvoriše odatle onomatopejski glagol na *-ajo* > *-ăi sfîrîi = sfirăi.* U baltičkoj je grupi paralela stlit. *surma.* Ie. je korijen onomatopejski **suer-* »surren«, koji se nalazi u sanskrtu i u lat. *susurra.*

*Lit.: ARj* 17, 310-17. Jagić, *ASPh* 1, 160. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Elezović* 1, 199. 2, 109. 542. *Miklošič* 331. *Mladenov* 572. *WP 2,* 527-28. *Boisacq*[3] 1006.

**svirep** (18. st.. Stulić; nije zabilježen u drugim rječnicima), pridjev, koji se govori na istoku, ruski je *svirépyj* »grozan, divlji, brutalan«, u Ljubiše *svirepan.* Nalazi se još u stcslav. *sverêpb,* slov. *sr ep* pored *srp,* češ. *sveřepý,* polj. *świerzepa* i ruskom. Praslav. Poimeničen na *-iça srêpica = svirepica* (1486, Urbar modruški, prijepis 16. v.; Ozalj) »kobila«, preneseno *sirjepica* f (o ženi, Vetranović), upor. stčeš. kol. *svefěpicě* »divlje kobile«; *sferepčina* »psovka«. Apstraktum na *-ost svirepost* »brutalnost, grozota«. Denominal (inhoativ) na *-éti rasverépěti se* »răzbijesniti se, razdražiti se«. Rumunji posudiše *sireap* »wild, feurig«, apstraktum na *-ie sirepie* »Wildheit«. Praslav. je pridjev izveden s pomoću rijetkog sufiksa *-ep* (upor. varijantu *-up* u slov. i hrv.-kajk. prezimenu *Gorjup > Gorup),* prema tumačenju Brücknerovu. Mladenov izvodi od ie. korijena **seue-: *sue-,* s determinantom na *-r,* upor. lat. *sevērus,* got. *swers,* nvnjem. *schwer,* lit. *svarus* »težak«, prema tur. *sarp* »rude, dur« > bug. *sarp* »strog«, što je iranska posudenica u turskom jeziku.

*Lit.: ARj* 13, 358. 16, 282. 17, 183-84. 315-316. *Mazurami* 1360. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 536. *Mladenov* 572. *Slávia 2,* 26-31. *Tiktin* 1434. Bernard, *RES 42,* 96.

**svîsla** n pl. (Kastavština) »1° tavan na slamnatoj staji, 2° (Vodice) zid kuće sa strane, bez prozora«, *svisle* f pl. »1° ime kućnom začelku iz dasaka (u Zagorju), 2° zabat (Stojdraga)«, slov. *svisla* n pl. = *svisli f* (Štajerska, Notranjsko) »Strohboden, Heuboden, Scheuer«. Graditeljski termin. S drugim varijantama upor. bug. *visia, visio* »Weinrebe«, s drugim značenjem. Miklošič ima još češ. *svisel* m »der herabhängende Teil des Daches«, gornjo-luž.-srp. *svisle* »Giebel, zabat«. Upor. češ. pridjev *svislý* »pendant«, polj. *zwisly,* ruš. *svisly],* od *viseti* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 317. Ribarić, *SDZb* 9, 196. *J>leteršnik 2,* 612. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 364.

**svisnuti,** *-Srn* pf. (Vuk, *od jada, plača, žalosti, zime}* »prsnuti«. U suglasničkoj grupi *sn* ispao je srednji suglasnik *k,* koji se pojavljuje u aoristu *svïskoh,* impf, na *-va- sviskavati* (~ *od plača,* Milićević), slov. *svískati.* U stcslav. impf, stoji *t* mjesto *k svistati* »sausen, zischen«, postverbal *svistъ.* Tako i u ostalim slavinama: češ. *svištěti,* polj. *Świszczeć,* rus. *svistatb.* Upor. ukr. *hvyškaty.* Varijanta je *zviždati* (v.). le. je korijen onomatopejsfci **suei : *sui-.*

*Lit.: ARj* 17, 317-18. *Miklošič* 331. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 538. Petr, *BB 21,* 207-217. (cf. *AnzlF* 7, 165). Kretschmer, *KZ* 31, 419. Vasmer, *ZSPh 2,* 57. Petersson, *PBB* 43, 152. Schwentner, *PBB* 48, 77-78. Pedersen, *IF* 5, 62.

**svita** f (Vuk, Crna Gora), sveslav. i praslav., »1° čoha, 2° striza, riza«. Pridjev na *-ьn svítán, svitni зь ьсь* = na *-ar svitar, svitbnoje Sbvenije* »στολισμός« u srp. prijevodu Hamartola. Poimeničen pridjev na *-jak svhnjāk* m (Vuk) »gatnjik, gašnjak (ŽK)«. Na *-ice svítíce ï* pl. (Primorje) »gaće«. Rumunji posudiše *sfită* »casula«.

*Lit.: ARj* 17, 318-27. *Mažuranić* 1448. Horák, *ASPh* 12, 297. *Miklošič* 331. *Bruckner* 538. *Mladenov* 572. *Vasmer 2,* 595.

**svjež** (19. st.; nema Vuk), pridjev posuđen iz češ, *svizi* ili rus. *svežij,* da zamijeni talijanizam ili germanizam *frižak,* f *friška* (ŽK, općenit u hrv.-kajk.) < ital. *fresco* ili stvnjem. *frisk.* Apstraktum na *-ina svježina.* Denominal na *-iti osvježiti, -im* pf. prema impf, *osvježivati, -svježujēm, -vam.* Baltoslav. i praslav. je pridjev potvrđen u sjevernim slavinama. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* kako se vidi iz lot. *svaigs* »frisch (vom Butter, Gebäck, Wasser, Luft)«. Ie. veze nisu pouzdano utvrđene.

*Lit.: ARj* 17, 364-65. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 537. Zupitza, *BB* 25, 89-105. (cf. *AnzlF* 12, 170). Mikkola, *IF* 23, 126. Machek, *Recueil linguistique* 1918, 93-116. (cf. *RES* 25, 119). Iljinski, *RFV* 5, 73. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 3, 582). *Vasmer 2,* 587.

**svôj,** *ï svoja* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. posvojni refleksivni pridjev, »suus (s kojim je u prasrodstvu)«. Poimeničen na *-ko svojho* m (Podunavlje i Futog) »sebičnjak«. Proširen na *-ski svojskí* u prilogu. Apstrakti

na *-ina svojina* f »vlasništvo«; na *-stvo svojstvo* n »osobina, proprietas«, pridjev *svojstven,* na *-tb* (kao u *vlast,* v.) stcslav. *svojtb* f »affines«, s prijelazom u deklinâciju *a svojta î* (Vuk), prošireno sufiksom *-ina svôjtina* (Sarajevo) i sufiksom *-ьЪa svôjdba* (Boka, Vuk), *svôjbina* (Hrvatska) »rođaci«. Upor. slov. *svojita* f. Pridjev na *-ljiv svôjtljiv (ne-')* »koji mari za svoje« = *svojetljm* (Kosmet). Apstraktum na *-ština* < *-bsk* + *-ina svojština.* Deminutiv na *-če svoče,* gen. *-četa* n, pl. *svočići* (Kosmet) »djeca od 2 majke, jedan otac«. Kol. na *-at,* gen. *-i svôjãt* »die Verwandten«. U kompozitima tipa bahu-vrihi (od sintagmi) : *svojeglav, svojevôljan^vojeručni.* Denominal na *-iti', svòjiti, -im* impf. (Vuk) *(o-, po-, pri-, pre-, u-},* odatle neologizam kao gramatički termin *posvojni,* apstraktum *svojidba,* iterativ *-svájati, -svâjam,* samo s prefiksima. Deminutiv na *-atati svojatati, svojatam* (Vuk) = *svojatăt se* (Kosmet). U baltičkoj grupi pruža potpunu paralelu samo stprus. *swais, swaia* prema lit. *savas.* le. je korijen **sųe1o- : *sųого-,* u kojem je od refleksivnog korijena stvoren pridjev sufiksom *-ıo* (upór. *moj, tvoj}.* Taj korijen igra veliku ulogu u terminologiji ie. i praslav. agnatske (velike) porodice: *svojak > svak, svasi, svat, svekrva, sestra, svat* (v.); u terminologiji ličnosti: *osoba, sposoban, sloboda',* i možda u terminologiji plemenskih naziva i pripadništva plemenu: *sebar, Slaven, -slav (-sav)* kao drugi dio ličnih imena.

*Lit.:ARJ9,* 94. 299. 313-16. 11, 63. 74-76. 736. 12, 172-73. 17, 373-83. *PleterŠnik 2,* 614. Vušović, *NJ l,* 238-240. *Elezovič* 2, 210. Aleksić, *NJ 4,* 89-90. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 364-365. *Bruckner* 528. *Míαdenov* 573. *WP 2,* 456. *Trautmann 295.* Niedermann, *AnzIF* 20, 109. *GM* 468.

**svòra** f (Hrvatska) = *svára f* (ŽU) = *svára* f (Krasić) = *švara* (ŽK) »srčanica, Langwagen«. Na *-nica svòrnica* (Granica) »1° svora (Cerna, Slavonija), 2° u kola klin u srčanici, 3° povozič u pluga«. Miklošič ima kao hrv. *zvora.* Odatle rum. posuđenica *sfoară* »Bindfaden«, s glagolom *a sfori* »vermessen«, ngr. σφόρα. Sveslav. (osim bugarskog) i praslav. prijevoj na *o* od korijena *г>гг- sa prefiksom í»-, v. *vrtjeti se.* Upor. njem. *Schwirren,* lot. *sawãre* »Rute zum Binden beim Dachdecken, priklja«. Isti prefiks ia- s nižim prijevojnim stepenom *ъг-* nalazi se u Beloj Krajini u *svrkniti, svrkîvali = saffkmt se* (ŽK) »krümmen, saviti se«; *k* je nastao od í u participu pret. pas. Upor. slov. *svrêti se, sverati se* »skrčiti se«, *svrl se je.*

*Lit.: ARj* 17, 382-83. *Miklósié* 382. 383. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 528. *WP* 1, 263. Skok, *ASPh* 33, 371. *Vasmer 2,* 596.

**svräka** f (Vuk, Kosmet) = (s gubitkom *v* u grupi *svr,* v. *srab) sraka* (također bug.) = (sa *švr-* < *svr-,* upór. *švora) švraka* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **s(v)orka,* »Elster, pica«. Deminutiv na *-bko svráčak,* gen. *-čká* = *srácok* = *smračak* »Gartenammer«, na *-ič svračić,* na *-bka sračka.* Prezime *Švrakić.* Pridjev na *-ji svračji* = *svrači* (Kosmet, ~a *noga), svraća načva* n pl. »naćve sirotinjske puste (Kosmet)«. Toponim *Svračak* (Kosmet). Slog *s(v)ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *sroka,* rus. *soroka.* Rumunji posudiše *šarca* = *ţarcă,* odatle pridjev *tărcat* »šaren« < **svrakatz,* češ. *strakatý,* Madžari *szarka* pored *tarka* < češ. *straka* (ispuštanjem početnog *s).* Na madž. oblik nadovezuje rum. *tărcuș* i ukr. *farkastyj.* Složenice: *srakoper* (Zagreb), na *-ьс* > *-ac srakoperac* = *srakoperka* (Vodice) = (s umetnutim *t* kao u češ.) *strakoper* (Crni lug), *strakopirac* (Mali lug) = *svrakoper, svrakaperac* (oko Slunja) = (s disimilacijom *r — r > l — r) slakopêr* (Golać, Istra) = *slăkoper* (ŽK, Samobor) = *slakaper* (Vrginmost) = *slukoper* (Vrapče) = *slakoper* (također slov. *srakopèr* pored *slakopêr,* Dolensko) »lanius, Würger«, sadrži u drugom dijelu postverbal *-per* od *prati, perc* (v.) »ferire«. Madž. *szarka* došlo je opet k nama *sarka* f (Vuk) »fulica atra, divlja patka, gnjurac, ronac«. U posuđenici iz madž. unakrstile su se dvije madžarske riječi *szarka* »pica« i ugrofinsko *szárcsa* »fulica atra«. Arb. *sórre* »Krähe« nije posuđenica iz hry.-srp., nego je u prasrodstvu sä *svraka.* Praslav. **svorka* je prijevoj, prema stcslav. *svrbčati* »einen Laut von sich geben« = *svrbkati,* odatle *cvrčati, cvrčak cvrkutati, cvrkut* (v.). Za praslav. **sorka* nalazi se potpuna usporednica u lit. *šarka,* stprus. *sarke* »svraka«. le. korijen nije posve jasan zbog *v* u suglasničkoj grupi, zbog koje Miklošič pretpostavlja **sverk-.* Prvobitan oblik može biti i **sorka > sraka,* čemu se pridružuje arb. *sórre* »svraka«. Zbog toga ie. korijen može biti i **&iiarka,* varijanta od **ker-, *kor-, *kr-* (onomatopeja), raširena sa *q.* Onomatopeiska je osnova zastupljena u lat. *corvus,* gr. κόραξ.

*Lit.:ARj* 16, 159-61. 17, 384-86. 920-21. *Pleteršnik 2,* 505. Hirtz, *Aves* 438. 457. 462. 470. *Elezović 2,* 210. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 288. 330. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 511. *Mladenov* 573. *WP* 1, 414. *Tiktin* 154. 1562. Pedersen, *KZ* 36, 337. Uhlenbeck, *ASPh* 17, 629. Loewenthal, *PBB* 52, 457

(cf. *IJb* 14, 21). Petersson, *KZ* 47, 270. *GM* 390. Wichmann, *PUF* 11, 173-290. (cf. *RSl 6,* 342). Pogodin, *RFV* 33, 328. (cf. *AnzIF* 7, 162). *Boisacq** 493-494.

**svŕbjeti,** *svrbí* impf. (Vuk) = (gubitak srednjeg suglasnika u grupi *svr) srbjeti (za-)* = *srbiti, -ì* (ŽK) »jucken« = *şerbeti* (Istra, hrv.-kajk.). Apstraktum na *-ež* (v.) *svrbez* m = bug. *sărbez.* Pridjev na *-iv serbljiv* (hrv.-kajk.), põimeničen na *-ee serbljivec* = *svrbljivac,* gen. *-vca.* Na *-ačica* = *-ečica srbačica* = *serbečica* (Stolić, Habdelić, Voltiđi) »svrbez«. Imperativna složenica *svrbiguz* pored *svrboguz* »Hagebutte«. Nalazi se u stcslav. *svrtbeti,* ćeš. *svrbeli,* polj. *świerzbieć,* rus. *sverbetb.* Baltoslav., praslav. Sveslav. i praslav. je i prijevoj **svorbt : svrâb* m (Vuk) = (također s ispadanjem srednjeg suglasnika *v) srab* (ŽK) »suga, scabies«. Pridjev na *-ljiv svrabljiv* = *srabljîv* (ŽK) »šugav«. Poimeničen na *-ьc* > *-ee srabljivec* (hrv.-kajk.). Slog *svra-* nastao je po zakonu likvidne metateze : rus. *svorob.* Ie. usporednice nisu jasno utvrđene. Baltičke paralele lit. *skverbti, skverbiu,* iterativ *skvarbyti* imaju drugo značenje: »mit einem spitzigen Werkzeug bohrend stechen«, lot. *svafpst* »Bohrer«. Uporeduje se i sa stisl. *swarfa* »stechen«, stvnjem. *swerban.*

*Lit.: ARj* 16, 157. 185-93. 17, 384. 387-88. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 536. *Mladenov* 623. *WP 2,* 473. 529. 602. *Trautmann* 295.

svřdao, gen. *-dla* m = *svrdlo* n (Boka, Vuk) = *svrdli* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. **5 ыa-ъIъ, -ъio* ili **зъ- ьn--lo* > rus. *sveria, sverlit* »vrtati«, »1° burgija; brojne posebne denominacije prema svrhama: brnačnjak, burmenjak, cvečnjak (Buzet), čivinjak, grablenjâk (ŽK), jarmenjak, kambenjak (Buzet), lastavičnjak, lešnjak (Buzet), natožnjak (Buzet), paličnjak, 2° (metafora) oroz, orlić u puški (Crna Gora)«. Deminutiv na *-ić svřdlii.* Augmentativ na *-ina svřdlina.* Na *-ar svrdlăr.* Ovamo još na *-nica svrdōmce* f pl. »instrumenat od jedne cijevi poput frule (Čilipi, Konavli)«. U narječjima postoji još prijevojni oblik praslav. **sverd-rb* > (ikavski) *svidar,* gen. *-dra* (ŽK) = slov. *sveder,* polj. *śweder,* češ. *svidřík,* s disimilatornim gubitkom prvog *r* u slogu, koji je nastao po zakonu likvidne metateze: *svrě-.* Deminutiv *svidrícâk,* gen. *-íčka* (ŽK). Bug. *sfrédel.* Taj posudiše Rumunji *sfredel.* U bug. i rum. može biti disimilacija *r* — *r* > *r* — *l* prema slov., češ. i polj., ali i ne mora da je tako prema praslav. **sverdbll.* Pretpostavlja se i sufiks za orude *-dio,* što bi se očuvalo u *svrdlo* (Boka). Ime tog praslav. alata ne nalazi se u baltičkoj grupi, a ni u ostalim ie. jezicima. Tumači se ipak iz ie. leksičkih sredstava. Veže se sa ie. korijenom **kuerbh-* »drehen« + *-dio* sufiks za oruđa (Hirt), njem. *Schwert* (Schrader), što se ne prihvaća, sa *vrtati* (Holub), što pristaje samo za ruski.

*Lit.: ARj* 17, 251. 389-90. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 535. *Mladenov* 573. *WP* \, 473. Sperber, *WuS* 6, 39.

# Š

š-, prefiks pred bezvučnim suglasnicima = *ž-* pred zvučnim, u riječima domaćeg i stranog podrijetla, u slučajevima kad se ta riječ pojavljuje i bez tog prefiksa. Primjeri za í-: *štrem* pored *trem* (čakavski, Istra), *škrampalj* pored *krampalj* »unguis«, *špranjak* = *špraljak* pored *pàrljak,* slov. *parkelį* »ungula«, *špižijun* pored *pizijun* (čak., Istra) »pensio«, *škroculi* pored *kroculi* (Istra) »grallae«, *škrtača* pored *krtača* (Istra) »copula setacea«, *škrljetka* pored *krletka.* Primjeri za *ž-: žlómbrt* (Istra) »pars carnis porcinae dorsalis«, *žvik* (Istra) »animus« < *věkb* (?), *žvrljast* (Istra) »non longe videns, stupide circumspectans«, upór. slov. *brljàv, vrljook, zbula* (Istra) »bulbus« < *bula,* slov. *žlabrati* pored *labrati.* Štrekelj upućuje na istu pojavu u novogrčkom. Pojava je identična s tal. prefiksom *ex-* > *s-,* koji se pojavljuje u imenicama i glagolima da pojača značenje: *mer go* pored *smergo.*

*Lit.:* Štrekelj, *DAW* 50, 76.

-ša, neproduktivan hrv.-srp. sufiks. Tvori radne imenice m. r. od glagolskih osnova i hipokoristika od ličnih imena, sasvim rijetko imenice ž. r. i apstrakta: *dosa, nèdasa, ustaša, izdīrša, izješa* m, f, *nehtješa, nebōjša; neznājša;* apstrakta samo u *nestaia,* odatle *nestašica, ž. r. seka dáša.* U pridjevu je potvrđen samo **nestaša* u *nestašan* »obijestan«. U hipokoristicima *Ivša, Jakša, Lukša, Miksa, Nikša, Prvša,* od *Ivan, Jakov, Prvislav.* Odatle prezimena na *-ič Ivšić, Jakšić, Lukšio, Mikšio, Nikšič, Prvšić, Sáša* od *Aleksandar.* Prema ovima i od pridjeva *Plavšić, Mřkšić.* U hipokoristicima ima u m. r. i oblik *-šo: prišo* od *prijatelj, Glišo* od *Gligorije, Toso* od *Teodor, Miso* od *Mihajlo, Péso* od *Petar, Raso* od *Radoslav.* Zastupljen je obilno i u femininumu: *snaša, séša* od *sestra, Maša* od *Marija, Raša* od *Radojka, Dáša* od *Dàfina, Jéša* < *Đeša,* od *Anđelija.*

*Lit.: Măreţie* 306. j. *Leskien* 372. 442. *Holub-Kopečný* 473.

**šabaka** f (Dubrovnik) »1° duga ribarica lada na mnogo vešala, 2° (Mljet) šabaka ili trakta, velika mreža duga 100 do 150 pasa, duboka do 2 — 5 pasa (na sredini ima sak)«. S rom. sufiksom *-one* > *-un šabakun* (Smokvice) = *šabakun,* gen. *-una* (Muo, Račišće) »manja mreža *(cipolada* je vrsta *šabakúna,* Muo)«. Kačić ima za značenje pod 1° *šambek turski* < tal. *sciabecco, sciambecco, stambecco, zabecco, zambecco* < ar, *šabbāk.* Glede *ă.* > *ê* (imla) upór. španj. *jabeque* »stara ratna lada«. Tal. *sciàbica* (14. v.) < ar. *sabaca* ima oba značenja »1° rete, 2° barca« kao i daim. *šabaka.* Kako nema slabljenja α > *e* u penultimi, nije posudenica od *sciabica.* Arabizam je neovisan od Apenina kao i *orsan.* Ne zna se ide li ovamo kao onomatopeiziranje strane riječi *šabakati* impf. (Kućište, subjekti *kokoš, malo dijete)* »prčkati«.

*Lit.: ARj* 10, 587. 17, 440. 459-60. *Mažuranić* 1422. Macan, *ZbNZ 29,* 208. *REW** 7478a. *Lokotsch* 1737. *Prati* 881.

š ab ân j m (Vuk) »vodena ptica, malo veća od divlje patke, a manja od čaplje«. Ne zna se pravo gdje se govori. Nije određena ni vrsta.

*Lit.: ARj* 17, 441. Hirtz, *Aves* 471.

š acati, *-ãm* impf. (ZK) *(pro-}* »procijeniti (štetu)«. Na *-ar sacar* m (ŽK) »štimadur (na Jadranu)«. U gradovima *šecovati, -ujem* impf. »procjenjivati«. Prvi od srvnjem. *schätzen,* drugi od književnog *schätzen.* Istog je podrijetla *sac* m prema f *šôca* (ŽK i hrv.-kajk.) = *šóca* f (Kralje, Slavonija), na *-ika Šociką f* (Slavonija, Lika K) »draga, ljubavnica«, od njem *Schatz* (kao nagovor drage).

*Lit.: ARj* 17, 442. 708.

**šáin** m (Vuk) = *šahin* »1° soko, 2° prezime (Istra), 3° toponim (Kosmet)« = *šajin - tica* (Brač). Pridjev *šainov* (<~e *obrve)* »sokolov«, poimeničen na *-ič* u prezimenu *Šajnović* (i kod kršćana, Bosna), na *-äc Šainovac,* gen.

*-ovca* (izvor kod Tršića). Muslimansko prezime *Sahinagić* (Sarajevo). Na *-džija Sahindžija* »sokolar«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šāhīn* »épervier«, izvedenica od *šah* »kralj«) iz ornitološke terminologije: bug. *šahin,* cine. *şain* »faucon«, ngr. σαΐνης, σαγίνηζ; rum. *şoim* ne ide u turcizam, to je iz madž. *sólyom.*

*Lit.: ARj* 17, 444-45. *Pascu 2,* 164., br. 987. *Lokotsch* 1764. Hirtz, *Aves* 471. *Tamás* 738-39. *Škaljić** 579.

sait m (narodna pripovijetka) = *sait* pored *sait* (Kosmet) = *šahít* (Bosna) »svjedok kod suda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šahid* > tur. *şahit}* iz turske sudske terminologije: bug. *šahu,* arb. *shahit.* Ovamo složenica *šadet-name,* gen. *-eta* n (Kosmet, objekt uz *uzeti)* »svjedočanstvo« < tur. *sehadet* + perz. *name.* Uzvik *sditola* (Sarajevo) = *scatola,* upravo tur. sintagma *šahid* + optativ *ola* »neka bude«. Uzvik se upućuje prisutnima koji se hoće imati za svjedoke: *šajtola, ljudi.* Ovamo ide i varijanta *šeit* (Kosmet) = *šehit* (Mostar) »islamski mučenik za vjeru«.

*Lit.: ARj* 3, 781. 17. 444. 526-527. *Elezović 2,* 469. 475. *GM* 398. Skok, *Slávia* 15, 495. *Školjić*[2] 579.

gen. *Sajka* (Vuk), gen. *sājāka* (Kosmet, Crmnica) »1° čoha domaće izrade (kao kazimir)«. Pridjev na *-ъn šajčan,* f *-ana.* Na *-ača šajkača* (Srbija) »1° vojnička kapa, 2° gunj (Crmnica)«, odatle *sajka* f (narodna pjesma) »(vojnička) kapa«. Balkanski turcizam (tur. *şayak* »étoffe d'un tissu léger, espèce de serge«) : bug. *Saj ák = šaek,* pridjev *šajačen,* cine. *sгac* »drap grossier, serge«, ngr. σαγιάκι.

*Lit.: ARj* 17, 445-46. *Mladenov* 692. Miletić, *SDZb 9,* 603. *Elezović 2,* 469. *Pascu 2,* 165., br. 995. *Školjić** 579.

**sâjka** f (Vuk, 17. i 18. v.; Kosmet) »ladica, barka plosnatog dna, služila za prijevoz na rijekama (danas ne postoji više; u Povardarju još u upotrebi); dravka, murka, patrolica«. Na *-āš šajkāš,* gen. *-aša* m (Vuk) »1° ladar, 2° čovjek iz tzv. „šajkaškog bataljona" na granici Banata«, s pridjevom na *-bsk šajkāškī.* Nalazi se još u slov., bug., ukr. *(š >* č) i rus., madž., njem., rum., ngr. i tur.: bug. *šaika, šaikadžíja,* rum. *şaică = şeică,* ngr. σαΐκα [sttal. *sàica* »specie di bastimento levantino« < tur. *şajka* »barca«]. Mladenov uzimlje korijen arioaltajski, koji se nalazi u *šavom* »kretati se«. Lokotsch ima srp. *šiki* »Waschtrog«, koji ee nigdje ne nalazi. Vuk ima samo *šiká,* lok. *sici,* postverbal od *Uhati, sīkām* (jugozapadni krajevi, subjekt *dijete u bešici).*

*Lit.: ARj* 17, 445-46. 585. *Miklošič* 336. Vasmer, *ZSPh* 3, 86. Korsch, *ASPh 9,* 670. *DEI* 3312.

**šajtōv,** gen. *-ova* m (Vuk, Sarajevo) »zavrtanj, burma, šaraf (hrv.-kajk-, istočni krajevi) = *šeraf* (ŽK), *šraf* (Hrvatska) = *íràjf* (ŽU), slov. *šraob, šraof* (u sjevernim slavinama preko srvnjem. *schruba)«.* Vukov oblik je iz madž. *sajtó.* Samoglasnik *o > a* potječe iz unakrštavanja sa posudenicom iz njem. *Schrauf = Schraube* (posuđenica iz lat. *sero-· fa) > šaraf = šeraf* (preko madž., kako pokazuje umetnuto *a, e,* upor. rum. *şurup = şurub <* srvnjem. *schruba = srof <* nvnjem. *Schrauf,* sa slav. sufiksom *-elniţă şurupelniţă* »Schraubenzieher«). Denominal na *-iti šaráfiti, šarāfīm* impf, (ra-) = *šerafiti* (ŽK).

*Lit.: ARj* 17, 475. 542. 744. Popović, *Sintaksa* 44. *Tiktin* 1450. *Weigand — Hirt 2,* 787. *Pleteršnik 2,* 643. *Miklošič* 342. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Jagić, *ASPh* 8, 319.

**šájtruge** f pl. (Lika) = *šajtruge* (ŽK) = *šajntruge* (ŽU) »tačke«. Plural zbog toga što imaju dva držala. Od njem. *Scheibtruhe.*

*Lit.: ARj* 17, 446. Skok, *ASPh* 33, 370. *Strieđter-Temps* 219.

**šaka** f (Vuk, Kosmet, Vodice), stcslav., bug., samo južnoslav., u sjevernim slavinama ne postoji (praslav. ?), »1° palma, pregršt, pest, dlan, ruka, 2° (metafora) šamar, pljuska (Kosmet), 3° (mjera) pedalj«. Prilozi na *-bsk šakački* (Vuk) = *Sakalu* (Kosmet) = sa tur. postpozicijom *-ile* »sa« *šakaile* »šakama (jesti)«, *šakom = šakom* (Kosmet); (s haplologijom) *dvošački* (Bačka, Srijem, Futog) »dvjema šakama«. Složenica *šaka ruke* »pozdrav, rukovanje«. Deminutiv na *-ica šačica* »pregršt« pored *šakica* »mala šaka« (semantička varijacija osnovana na fonetskoj *c* pored *K),* na *-гc šakīc,* gen. *-ica* »u ruke pet prsti do šake«. Augmentativi na *-etina šaketina,* na *-jūriņa šačurina.* Složenica *sakopis* m (Vuk) »rukopis (šaljivo)«. Denominal na *-ati šakati se, -am* impf, »šakom se hvatati«, na gr. *-osati sakašāti, -šēm* »ćušiti«, na *-tati sakatatı, -ām* »šakama udarati, biti«. Etimologija nije utvrđena. Štrekelj tumači iz *Şapka* od *šapa* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 446-49. *Mažuranić* 1422. *Elezović 2,* 469. Ribarić, *SDZb* 9, 196. Aleksić, *N34,* 89. *Miklošič 336. Mladenov* 691. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Štrekelj, *ASPh* 27, 67-68.

šakadžija m, f (Kosmet) »šaljivdžija«, izvedenica na -a tur. *şakacı,* od tur. *şaka* »šala«; *Salaja* m, f i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »raspoložen za šalu, smijeh, koji izaziva šalu«. Osnovna se riječ nalazi i u *šoka* (Crmnica) »šala«, s nejasnim prijelazom a > *o.* Za izvedenicu na *-ija* nema turske paralele. Vjerojatno je stvorena u Kosmetu prema ostalim turcizmima na *-ija,* da bi se izbjegla homonīmija sa *šaka* (v.). Riječ *šaka* je balkanski turcizam (tur. *şaka)* iz terminologije običnog života: bug. *šaka,* arb. *shaká* pored *shake* (Gege) »Scherz, Witz«, *shakaxhi* »Witzbold«, cine. *sică* »plaisanterie, badinage«, *şicagi* »plaisant«, ngr. (epirotski) σιακαλίζω »verspotte«. Glede dalje veze upor. *šega.*

*Lit.: Elezović 2,* 470. *GM* 398. *Pascu 2,* 165., br. 997. Miletić, *SDZb 9,* 615.

**šakal** m »canis aureus«. Evropska i balkanska orijentalna riječ perz. *šägal,* sanskr. *ergalas:* rum. *ceacal,* bug., arb. *cákali* < tur. *(akal.* Usp. i *čagalj.*

*Lit.: GM* 443. *Holub-Kopečný* 366. *Lokotsch* 1929. *Školjić*[2] 159.

šal m (Vuk) = *Sai* (ŽK) »sukno za vrat, panni indici genus«; Od tal. *sciallo, scialle* ili od fr. *châle* preko njem., a na istoku i preko turskoga. Ovo je evropski i balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *şal* »1° svilena marama, 2° pokrov preko tabuta«, prvobitno prema nazivu grada *Šahijat* u Indiji, gdje se je izrađivao), iz perz. i tur. terminologije nošnje: rum. *şal,* bug. *šal,* arb. *shall,* cine., ngr. σάλι. Tomanović pominje još oblike: *šjal,* koji se osniva na čitanju tal. grafije, *šalpa* i *šjalpa* (Dubrovnik, Cavtat, Boka ?), koje tumači unakrštenjem sa tal. *sciarpa* »marama za vrat« < fr. *ěcharpe* (v. *šarpelj).*

*Lit.: ARj* 17, 449. Skok, *ASPh* 33, 370. Tomanović, *JF* 17, 207. *Prati* 882. *Lokotsch* 1802. *REW*[3] 7989. *Elezović 2,* 470. *GM* 398. Isti, *Neugr.* 4, 79. *Školjić*[3] 579.

**šála** f (Vuk) = *Sala,* gen. *Sale* (Kosmet) »jocus, šega, maškara (Kosmet, također u vezi *šala maškara)«,* sveslav., praslav. Općenito je južnoslav. značenje »jocus« prema značenju »bijes« u sjevernim slavinama. Obično je objekt uz *zbijati.* Upor. rum. složenicu *batjocuri* pl. »šale«, od *a bate* »zbijati«,*joc* »šala«. U stcslav. potvrđen je samo pridjev *šalení* »furens«. Riječ nije baltoslav., jer je lit. *Sela* posuđenica iz polj., gdje *sela* dolazi pored *šala.* Pridjev na *-jiv šaljiv,* poimeničen na *-ьc* > *-ac šaljivuc,* gen. *-Ivca* m (Vuk) prema f na *-ica Saljimca,* augmentativ na *-ina Saljivčina* m. Sufiks *-čina* zamjenjuje se tur. *-dzija Šaljivdžija* m, koje se govori pored *šaldSija* m, f (Kosmet, Riječka nahija u Crnoj Gori) i prema denominalu *šalidžija,* prema Marelicu ispravnije. Denominai (faktitiv) na *-iti šaliti se, -fm (iz-, na-, od-, po-, pro-}.* Na *-äc Salac* m (15. v., u svim rječnicima, osim Vuka). Od prefiksalne složenice *odšaliti* je postverbal na *-ica òdSalica,* samo u izreci *kakva šala onakva i odšalica.* Upor. češ. *Saliti* »varati«, *Salba* »varanje«, stčeš. *šieliti, šíleti* »ludovati«, polj. *szaleć,* rus. *šalitb* »ludovati«. Prilog *Sale* nije genitiv, kao u *zbilje = zbiljski,* nego u dočetku sadrži *-e* kao *glede* (v.), tj. nastavak starog participa sadašnjosti. Rumunji ne posudiše tu riječ, nego *glumă* »šala«, što znači da značenje »jocus« nije prvobitno u južnoslav. Arbanasi posudiše *shallatem* »zerstreue mich«. Odatle postverbal *shallatëje* f »zabava«. Upor. i arb. pridjev *shallavrik* »blödsinnig, tölpelhaft«. Nema utvrđene etimologije. Mladenov izvodi od ie. **(s)kel-,* prijevoj *(i)/bo/- »režem«. Neuvjerljivo. Matzenauer veže sa češ. *chláchol* »blandia, adulatio« i sa stnord. glagolom *hjala* »colloqui, exhilare«. Machek sa gr. κηλέω »charmer, corrompre« < ie. **ЫI- / *kol-.* Naročito treba pomišljati na vezu *Sah* »Mutwille«, odakle je stcslav. pridjev *Salent* »furens«, koje E. Lewy veže sa arm. *xal* »ludus«, a Pedersen sa *ohol,* rus. *nahal* »frecher Mensch« i sä gr. ἄλλομοα »skačem« < ie. **sel-.*

*Lit.: ARj* 4, 78. 7, 670. 8, 690. 11, 77. 12, 439-40. 17, 449-458. Maretić, *Savj.* 151. *Elezović 2,* 470. *Miklošič* 336. *Holub-Kopečný* 139. 366. *Bruckner* 539. *Mladenov* 691. Matzenauer, *LF* 7, 219. *GM* 398. *Boisaccf* 447-448. *WP* 1, 444. 446. 2, 505. Machek, *Slávia* 16, 184-185. Lewy, *ZSPh* 1, 416. Pedersen, *IF 5, 64. Vasmer 3,* 368.

**šalabázati,** *-lábazãm* impf. (Lika, Lastrić, Vladmirović, Vinkovci) *(iz-)* »vrljati, tentati«. Upor. *našalavrdati, -am* pf. »slagati«. Složenice su od *šala* (v.), *bazați* i *vrdati.*

*Lit.: ARj* 1, 78. 7, 670. 17, 450-51.

**šalgan,** gen. *-äna* m (Kosmet) »biljka kao suncokret, korijen kao krumpir jede se kao rotkva«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Salgam* > tur. *şalgam* »rote, weisse Rübe, brassica rapa«) iz botaničke terminologije: bug. *šalgan* — *šalgun,* ngr. σαλγάμι.

*Lit.: Elezović 2,* 470. *Mladenov* 691. *Heuser-Şevket* 437.

**šalica** f (ZK, Belostenec, hrv.-kajk.; Srijem, Banat, Bačka, Bosna, Slavonija, Lika) = *šolja* f (Srbija, Milićević), češ. *šálek,* gen. *-lka.* Iz njem. *Schale.*

*Lit.: AR}* 5, 182. 17, 453. 713. *Holub-Kopečný* 366.

**salvare,** gen. *salvarǎ f* pl. (Vuk, pl. zbog toga što su u dvoje, kao *gaće, puntale, dimije, nogavice,* itd.) pored *šarvale* (Bosna) = *salvare* (Kosmet) »muške gaće od čohe ili satina«. Deminutiv na *-ica šalvarice* (Vuk) = *šalvarice* (Kosmet). Augmentativ na *-etina Salvaretine* (Vuk). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *îâlwar* > tur. *ṣalvar* < složenica sanskr. *saravara* »što pokriva but« < awesta *(raona* »but« i glagol *vr* »pokrivati«, odatle ar. *sarwal,* pl. *sarãwil,* odatle ušlo i u srednjovjekovni latinitet, u romanske jezike, i u druge evropske i slav. jezike) iz terminologije nošnje: rum. *şalvari* pl., *şalvaragiu* m i *şalvaragie í,* arb. *sharvár* = *shandervár,* eine. *şilvari* »pantalon bouffant«, ngr. σαλβάρι, σαιλβάρι, σαραβάρα (tako i lat.).

*Lit.: ARj* 17, 456-57. *REW** 7596. *Tiktin* 1358. *GM* 400. *Mladenov* 691. *Miklošii* 337. *Bruckner* 540. *Lokotsch* 1849. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Pascu 2,* 165., br. 1003. *Školjić*[2] 580.

Sam, gen. *Sama* m (Vuk) = *Sama f* (jednom) »1° Damascus, 2° Sirija, 3° (bug.) damast«. Pridjev na *-ski šđmski.* Na tur. *-li Sámlija* »1° čovjek iz Sama«, odatle na *-janka šamlijãnka* »epitet za sablju, koja se zove sablja *dimišćija* (v.) < *Damascus«;* na *-alija* (upór. *dugajlija) šamajlija* »epitet za sedlo«. Arapski pridjev *sānā, sommi* m prema f *šaminije* »mit dunkelfarbiger Seide durchwebt« > *šámija* (Vuk) = *šamija* (Kosmet) »1° ubrus, maramica, 2° ženska kapa«, deminutivi *samīca,* na *-če samice* (Kosmet). Složenice: *šamaladža* f (Vuk, Kosmet) »polusvileno tkivo, *damast* > *demašak* (Dubrovnik), ćitajka«; v. *aladža; šam-dud* (Kosmet) »krupan crven dud, prijatna ukusa« = *šamdud* = *šandud* m (Bosna) < tur. *şam dudu.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *Sam,* pridjev *šammi,* tur. pridjev *samlı,* tur. sintagma *şam alacası* »gestreifter Stoff, der in Damascus gewebt wird«) iz turske terminologije tekstila: rum. *şamalagéa* »polusvileno tkivo«, *şama* »sorte d'étoffe«, bug. *šamija* »Kopftuch«, *šam* »damast«, arb. *shamt* »Kopf-, Har-, Tischtuch«, cine. *sarnie* »mouchoir«.

*Lit.: ARj* 17, 458--61. *Elezović* 2, 471. *Lokotsch* 1810. *Tiktin* 1358. *Doric* 419. *Mladenov* 691. *Pascu 2,* 164., br. 989. Korsch, *ASPh 9,* 670. *GM* 399. *Školjić'* 580.

**šämak** m (Kosmet) »1° bara, blato, zemljište podvodno, obraslo trskom i ševarom, 2° toponim i hidronim (kod Skoplja)«. Turcizam: *Samek* (Evlija).

*Lit.: Elezović 2,* 471.

šamar, gen. *-ara* m = *šamar* (Kosmet) (objekt uz *udariti)* »ćuška, šaka, šljaka, šljakavica, plesnica, zamlatnica, zaušnica«. Denominal: *šamarati, šamarom* impf, prema pf. *ošamariti, ošamarim.* Balkanski turcizam (tur. *ṣamar* »udarac otvorenom šakom«) iz turske terminologije svagdanjeg života: bug. *šamar.*

*Lit.: ARj 9,* 317. 17, 459. *Elezović* 2, 471. *Mladenov* 691. *Školjić*[2] 580.

**samata** f (Kosmet) »larma, galama, žurma«. Na *-džija šamatadžlja* m, f (Kosmet) »larmadžija«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *ṣamata)* iz terminologije običnog života: rum. *ṣamata,* bug. *samata* pored *šemet,* arb. *shamata,* cine. *ṣamata* »bruit, tapage, vacarme«, ngr. σαματας.

*Lit.: Elezović 2,* 471. *GM* 398. *Mladenov* 691-692. *Pascu 2,* 165., br. 990.

**samdan** = (disimilacija *n — n > n — l')* *sandal* = *Sândan,* gen. *-âna* (Kosmet) »svijećnjak = svijetnjak, čirak, crkveni svijećnjak = ripida«. Balkanski turcizam (tur. *ṣemdan* pored *ṣamdan,* od ar.-perz. složenice *samca* »svijeća« i *-dan,* sufiks za mjesto) iz terminologije rasvjete: bug. *sandan* = *sandal* »Leuchter«, arb. *shaldan* pored *shandan* »isto«, cine. *ṣindane* f »chandelier, flambeau«, ngr. σαντάλι.

*Lit.: ARj* 17, 463. *Elezović 2,* 472. *GM* 398. *Pascu 2,* 165., br. 1005. *Škaljić'* 585.

**šamšala** m, f (.Kosmet) = *šamšula* (Beograd) »nespretna osoba«. Prezime na *-ovič Šamšálovic* (Srijem, Slavonija) može biti odatle, ali i od *šamšal* m (v. *sensal').* Turcizam tipa *budala* (tur. *ṣabṣal* »prosut, lijen«).

*Lit.: ARj* 17, 461. *Elezović 2,* 471.

šänac, gen. *-nca* m (16. st., Vuk) »opkop» obrov, reduta, šarampov« = *samac,* gen. *-mca* (18. st., narodna pjesma) *(ne > me)* »1° isto što šanac, 2° toponim (Bosna)«. Deminutiv na *-ić šančić.* Denominal na *-itiušančiti se,* na *-jati šančati, -am* impf, »opsjedati što, činiti kao šance i u njima čekati (Makarsko

primorje, Pavlinović)«. Bug. *Šanec,* rum. *șanț* »prekop«, polj. *szaniec,* češ. *šance.* Od njem. *Schanze* (15. v.).

*Lit.: ARj* 17, 458. 462-63. *Tiktin* 1362. *Holub-Kopelný* 367. *Doru* 419.

sanitaria f (.Šibenik) »lučki ured«. Od tal. *sanità, san(ı)tade,* lat. apstraktum na *-tas,* gen. *-tatis* od pridjeva *sano* < lat. *sānus* »zdrav«.

*Lit.: DEI* 3333.

**šäntav,** pridjev na *-av* (Vuk, Vojvodina, Slavonija, Dubrovnik, Kosmet, Samobor; 1368, Zagreb: *Ivan šantavi;* Virje, Lika; Crna Gora, Srijem; Vramec, hrv.-kajk., bug.) »cotav, šepav, topalast, sakat u ruku ili nogu, hrom«. Za taj pojam brojne su posuđenice. Ná *-eša šanteša.* Denominali na *-ati šantati, -am, -čem* impf. (Dubrovnik, Mostar, Lika, Prigorje, Srijem, Slavonija; slov.) *(do-, iz-),* iterativ na *-va- došantávati, -šantāvam,* deminutiv *sanjati* (Vinkovci) »pomalo šantati«. Od madž. *santa* »isto«, koje Mladenov tumači iz praslav. korijena *iet-* (v. *šetati),* ali to ne potvrđuje madž. slavizam *sétálni.*

*Lit.: ARj 2,* 699. 4, 78. 17, 464-66. *Miklošič* 337. *Mladenov* 691. *Mažuranu* 1422.

**šäp,** gen. *šapa* m (Vuk, Kosmet, istočna Srbija, danas književna riječ i na zapadu) »1° marvena bolest na svinjama i govedima, od koje otpada papak, 2° (s)tipsa, kocelj slanac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šabb* > tur. *șap* u oba značenja).

*Lit.: ARj* 17, 466. *Elezović* 2, 476. *Školjić*[1] 580.

**šapa** f (Vuk) = *šapa* (Dubrovnik, Krašić) = = *sapa,* gen. *šape* (Kosmet) »1° noga u psa, mačke, lisice, 2° (uvredljiva metafora) šaka čovječja«. Deminutiv *šapica.* Na tur. *-li šapallja* m, f (Kosmet, ~ *čovek, petao, kokoška, píle).* Nalazi se još u bug. *šap.* Denominal na *-iti ošapiti, -im = ušaptt, -ăpim* pf. »dograbiti, ščepati nekoga«. Prema Mladenovu korijen je ario-altajski u prasrodstvu s njem. *Huf* i s *kopyto* (v.). Upór. avesta *safa-'*»konjsko kopito«. Upór. *capa* (v.). le. korijen **kăpho-* ili **kopho-.* Upór. i bug. *Sepa* »Handvoll«.

*Lit.: ARj* 17, 467-69. *Elezović 2,* 472. *Miklošič* 27. *Mladenoî'* 691. Iljinski, *Slavio* 9, 587. *WP 2,* 346. Bruckner, *KZ* 51, 230.

**sapka** f (Marulić, Vrančić, Habdelić; Vuk čuo u pjesmi; nema potvrda iz narodnog govora, osim u Kosmetu, valjda preko tur.) »1° kapa, šešir koji je obuhvatio potpuno gornji dio glave, pileolus turcicus (Habdelić), 2° slamnati šešir (Bar)« = bug. *Sapka* »kačket, kapa zapadnih zemalja (koja nije jednaka kapi što se u Turskoj nosi)«. Sa *š* nakzi se još u ukr. i rus., u češ. i polj., sa *í* < *š Sapka,* češ. *čepiće,* polj. *czapa,* upór. hrv.-srp. *cepoe* (v.). Praslav. Kao posuđenica iz južnoslav. tur. *șapka* »šešir, kapa, koja ima suncobran raznog oblika u zapadnjaka«, rum. *șapcă* »Mütze«, odatle *șepcar* »koji ih pravi«, arb. *shapkë* »Mütze, Hut«. Na tur. *-li šapkalija* < tur. *şapkalı* »koji nosi šešir ili kapu«. Prema Mladenovu riječ je ario-altajska, u prasrodstvu sa *cappa.* Upór. lit. *kepurė* »klobuk«, lot. *cepure* »šešir«, gr. σκέπας, σκέπη, σκεπάζω »Decke«, od ie. **(s)дер-,*

*Lit.: ARj* 17, 468-69. *Elezović 2,* 473. *MikloSič* 337. *SEW* l, 143. sl. *Holub-Kopeíny* 89. 91. *Bruckner* 72. *Mladenov* 691. *GM* 399. Korsch, *ASPh 9,* 669-670. *WP 2,* 559.

**šaptati,** *Sapč m* impf. (Vuk) *(do-* Dubrovnik, *na-, pri-, prò-, sa- se) = šbptati, -čem* (hrv.-kajk. u Krašiću), sveslav. i praslav. glagol onomatopejskog podrijetla *šbp-,* »susurrare«. Sadrži í deminutivnih glagola na *-tati.* Taj sufiks varira sa *-utati šaputati, šapućem* impf, »isto«, prijenosom *ć iz* prez. u inf. *Sapdćat, -čem* pored *Sapućat* (Kosmet). Osnovni vokal *a,* koji je nastao iz palatalnog poluglasa *ь,* varira sa « i sa o: *supūti, -în* (Vodice, Istra), *šaptanje* n (ibidem). Ta zamjena, koja se sa *σ* pojavljuj'e i u rum. *a șopti, sopoti* (Moldavija), uzvik *sopa, a șopăi* pored *șopoi,* odatle na *-eh* > *-eală șopăială* i postverbal *șoaptă* »isto«, najbolje dokazuje onomatopejsko postanje. Suglasnik *t* u deminutivnom glagolskom sufiksu varira sa *lj šapljati* (Kavanjin, Bella, Prčanj, Grižane), *saŠapljati se, sašapljem* (Sinj, Dalmacija) = *prišapljati* (Kačić); *-utati* varira sa *-uriti šapúriti* (Stulić, Dubrovnik, Makarska), na *-katí Sapurkati (patke ... Sapurkaju tiho,* Hirtz). Iterativ na *va: -šaptavati, -am,* samo s prefiksima; pf. *šapnuti, -něm* pored (sa *pn* > *n* kao u *san) šanuti, -em.* Postverbali: *Šapat* m = *Šapat,* gen. *Sapta* < stcslav. *šbpttb,* na *-ut šaput* (Vuk"!. Na *-aï šaptač,* gen. *-oca* = poimeničen part. perf. akt. *šaptalac,* gen. *-aoca* m prema f *šaptačica, šaptalica.* Upor. lot. *svepstēt* »isto«. Osnova su onomatopeje suglasnici *s* i *p,* upór. *susurrare* i njem. *lispeln.*

*Lit.: ARj 2,* 699. 7, 670. 12, 174. 440. 14, 689. 17, 466-72. *Elezović* 2, 473. Ribarić, *SDZb 9,* 198. *Miklósié* 345. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 547. Machek, *Slavio 16,* 218.

**šara** f (Vuk) »1° ures na marami, kapici« = *Sära* (Vuk) »2° puška, ovca« = *šara,* gen. *šare* (Kosmet) »1° crtež, urnek, 2° loj«. U značenju »testera« *šara* (Kosmet) ne ide zajedrio, nego je to posudenica iz arb. *sharrë* — cine. *sară* < lat. *serra.* Deminutiv ш *-bk* > *-ak šárak,* gen. *-řka* m »šara«. Sveslav. i praslav. pridjev *šar, f šara* (ŽK, Vodice), u štokavskom raširen na *-en šaren,* f *šarena* (Vuk) = *šaren, -ēna* (Kosmet) »1° varius, 2° u toponomastici *šarengradt,* Poimeničen na *-ica šarenica* »1° čilim, 2° dio oka uz zjenicu i bjeloočnicu«, na *-ika šarenika* (Užička nahija) »jabuka pisanika (ŻK)«, na *-uša šarenuša* »kokoš«. Na *-ilo šarenilo* n. Složenica *šarengaće* (upor. *svilengaće), šarentrba f* (Vuk), psovka, obrazovana kao *golotrb, zlotrbica.* Denominál na *-iti šareniti, -ï se.* Pridjev proširen na *-ovit íaròvit,* na *-kast šärkast.* Poimeničenja pridjeva *šar:* na *-ьc* > *-ac šárac,* gen. *-rea* »1° konj Kraljevića Marka, 2° grožđe nejednake zrelosti, 3° prezime«, pridjev *šárčev,* deminutiv *šarčić,* augmentativ *Šárčina,* hipokoristici *šaro, šare* (ovca, Grbalj; prezime, Dalmacija), odatle *šarín,* gen. *-ina, šarun,* gen. *-Una,* u m pi. *sarei* (Vodice) »struk crne i bijele vune«, na *-an* (tip *Milan) šaran* m = *šaran,* gen. *-äna* (Kosmet) »křáp, cyprinus«, s deminutivima *šaranac,* gen. *-nca, sąrančio;* na *-ilo sàrtia* (Crna Gora), f na *-ka. šarka* »1° zmija, 2°" šarena kokoš« prema m na *-ko šarko* (Vodice) »ime psu sa mrljama«. Na *-onja šaranja* m = *šaranja* (Kosmet) »šaren vô«, s pridjevom *šaronjin,* na *-ov* < madž. *-o šarov,* gen. *-ova* »pas«, s pridjevom *šarovljev;* na *-ulja šarulja* »krava«, s pridjevom *šaruljin,* na *-unica šarùnica* (Crna Gora) »zmija«. Složeni pridjev *šarolik,* s imenicom *šarolikost, šaroper* (ptica), *šarometan* (upor. *vragometan).* Denominal (faktitiv) na *-ati šarati, šaram* (Vuk), *sarat* (Kosmet) impf, *(iz-, na-, pro-)* »1° činiti šare, 2° (metafora) lagati«, na *-iti našariti* (samo jedna potvrda). Postverbal na *-bk: šarak, prošarah,* gen. *-arka* (Kosmet) »grožđe što počne da crni, zri«, *prošarica* f »1° (Lika, Uzice) snijeg što tu i tamo zastane kad kopni, 2° (Ogulin) oblaci tu i tamo razasuti«. Na *-alja* (upor. *tkalja, prolja) Sáraija* f (Kosmet) »čeljade što umije lijepo da šara«, na *-aljka* (upor. *pisaljka, kazaljka) šarāljka* (Vuk) = *šaraljka* (Kosmet) »sprava domaće izrade za šaranje uskršnjih jaja«. Bez paralele u baltičkoj grupi. Mladenov uporeduje sa *sĕryj* »siv« i tursko-mongolskim *sari* »žut«, Bruckner vidi isti korijen kao u polj. *siara* »prvo mlijeko«, *siwy, szady* = *sijed* (v.). Prema Brücknerovu uporedenju *a* je nastao od , a *š* od *st.*

*Lit.: ARj 4,* 78. 7, 670. 12, 440. 17, 473-95. *Elezović 2,* 145. 473. Ribarić, *SDZb 9,* 196. *Miklošič* 337. *Bruckner* 541. *Mladenov* 691. *SpBA 6,* 73. (cf. *IJb* 8, 198).

**šarabatati,** *-am* impf, »kritzeln«, pf. s prefiksom *iz- išarabatati, -am* (Srbija, Milićević) »izmiješati, staviti u nered«. Upor. arb. *xharavís* (Gege) »bekritzle«.

*Lit.: ARj 4,* 78. 17, 475. *GM* 488.

šaraglje, gen. *šarāgljā* f pl. (Vuk, Srijem) = *šerägljin* m (ŽK, *-in* je dodatak u njem. deminutivima na *-el* tipa *ladljin* < *Ladeľ)* = *särage* f pl. (Otok, Slavonija) = *sarūga* f (Lika) »stražnja ili prednja pomična napráva u kolima«. Od njem. *Schrägel* = *Schrägen* m, srvnjem. *Schräge* (u prasrodstvu s *krčiti, grliti,* v.), upor. *i šreg (ZK)* <*щет. schräg*<*ie. *sqreq-.* Rumunji posudiše *şireglă, şeriglă* »Gestell, deren Wand aus einanderstehenden Stäben besteht«. Njem. naziv ušao je u hrv.-srp. i rum. preko madž. *saraglya.* Time se objašnjava umetnuto *a* i *e* u suglasničkoj grupi ír (v. *šaraf).* Na *-aš šaragljāš* m »stolica« (Donja Podravina).

*Lit.: ARj П,* 476. *Tiktin* 1410. *Tamás* 732 -33.

**šarampōv,** gen. *-ova* m (Vuk) = *šarampôv l šaranpôv* (Kosmet) »šanac, opkop, utvrđenje«. Deminutiv na *-ić šarampović* »šančić«. Ne zna se ide li ovamo *šarapod* m (Boka, narodna pripovijetka) »trijem (u izrazu *kućica na tri šarapoda, pred kućom opleten šarapod')«.* Dočetak *-ov* upućuje na madž. *-o:* madž. *sarampo* »isto«. Ta je riječ postala balkanska. Posudiše je Rumunji *şorompău* = *şarampoiu* (Moldavija) »eingerammter Pfal«, Bugari *şarampol* »Festung, Feste« iz tur. *įaranpol* pored *şaranboj,* kod Evlije Čelebije pl. *şarampaolar* »palanka«, iz tur. je arb. *sharapól* »SchutzweKr«. Na *-ka šarapoljka.*

*Lit.: ARj* 17, 477—79. *Elezović 2,* 473. *Tiktin* 1365. *Mladenov* 691. *Doric* 419. *GM* 400. Joki, *Ujo* 7. (cf. *IJb* 1-3, 167). *Tamás* 720.

**šargada** f (Šibenik) »(termin uljarski) probušen ograđeni dio tla (korito) u koji ulje curi iz makine (lijeska), pokriven je pajolima«. [Sufiks je mletački].

*Lit.: DEI* 3375.

**sargani** m pl. (Muo), naporedno je ime za *trupe* (m pl. *trupi), trup* (v.), »riba slična pala-

midi, samo ima šarene strike«. Je li to metaforickí naziv ribe prema tal. *sargano* »sorta di panno da coperte di carri, muli (itd)«, koje se izvodi od lat. *sarica, serica* »svila«? Ovamo ide možda *saldošpanja* (Muo), usp. *karala.* [Usp. *fildišpanja* (Dubrovnik) < *fil de Spagna* (Poreč) »togna«].

*Lit.: REW*[s] 7848. *Prati* 865. *DEI* 3342. *Rosamani* 377.

**sárgarépa** (Srbija, Slavonija) »Morrube«. Od madž. složenice *sárgarépa.*

*Lit.: ARj* 17, 486. *Miklošič* 337.

šargija f *(Bosanski prijatelj* 1, 35; narodna pjesma) = *sarkija* (Kosmet) »tambura« = *sarkija* (Vuk). Odatle *sorkijas* m »svirač u šarkiju«. Promjena *k* > *g* unakrštanjem sa tur. *çalgı* »muzika«, koja se nalazi u bug. *čalgadžíja, čalgadžilak.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *şarkı* »orijentalski«, odatle i *saracēnus* u romanskim jezicima) iz turske terminologije muzičkih instrumenata: arb. *sharqt* »Cither«. Tur. *çalgı* sadrži isti sufiks koji je u *burgija, bičkija, češagija, uzendije, vergile.*

*Lit.: ARj* 17, 486. 489. *Elezović 2,* 474. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 731. *Deny* 574. *GM* 400. *Škvljić*[2] 580.

**särke** f pl. (Vuk) »baglame, pant (hrv.-kajk.), brtvjele, samäc prema samica (Istra)«. Od madž. *sarok, sark.*

*Lit.: ARj* 17, 489.

**šarlagan** m (Kosmet) »ulje od sezamová sjemena«. Balkanski turcizam (tur. *şırlağan, sırlıgan* pored *stragan,* Evlija Čelebija): bug. *šarlagan* »isto«, *šarlagamdžija* »koji ga prodaje«.

*Lit.: ARj* 17, 490. *Elezović 2,* 474. *Mladenov* 691. *Doric* 419. *Školjić** 581.

**šarpelj** m (Vuk) »1° primetača što se nosi na ramenu da ne bi puška haljinu trgala, 2° (Banja Luka) lederne Tasche die die Bauern am Riemen über die Schulter tragen, (Trebižat, Brotnja) torba od kože koja se u Kočerinu zove- tòrbak«, *šarpelj,* gen. *-elja* (Kosmet) »kožna pregača majstora (kovača, grnčara, obućara), da ne oprlja odijelo radeći (nosili su ga najjači momci u turskoj vojsci na čelu bataljona)«. Postanje nejasno. Alexi ima rum. *şarpău* »Strick«. Te riječi nema Tiktin. Zbog dočetka *-elj* teško je misliti na stfr. *escherpe* »um den Hals hängende Tasche« > tal. *sciarpa,* arb. *cērpë- a* »Stern, Reif« = *kunorë.*

*Lit.: ARj* 17, 497. *Elezović 2,* 474. Skok, *ZRPh* 36, 654., br. 23. *REW** 7989.

gen. *šaša* m (Vuk) = saí, gen. *sása* (disimilacija *š — š* > *s — š,* Riječka nahija, Čína Gora) = *šaša* f (Crna Gora) »1° carex, oljivna (Srbija, k jugu), 2° toponim«. Na *-bk* > *-ak šášak,* gen. *-ška* »isto«. Na *-anca šašarica* (Hrvatska, »ókornak, klas, klasunäc (ŽK)« = na *-arika Sašarika* (Boka) »klip«. Na *-ovina šašarovina* »kukuruzovina«. Osnovno *šaš* nalazi se još u slov., ukr. i madž. sas. Upor. búg. sasara »Meisstroh«.

*Lit.: ARj* 14, 689. 17, 495-500. *Miklošič* 337. *Doric* 420.

śàskin m (Vuk) »nevaljanac« = *šaškín* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, m »smušenjak, vitropir«. Balkanski turcizam (tur. *şaşkın* »začuđen, zabezeknut, étourdi«, od *şaşmak* »s'étonner«, s istim sufiksom koji u *čališkan, čapkun, sürgün, jangiri)* iz terminologije svojstava čovjeka: bug. *šaškan(in).* Sa slav. pridjevskim sufiksom *-av* (upor. *ćorav, ćelav) šašav* »budalast, slab« = bug. *šašav* »krivogled, schiel, schielend«, rum. sasrи < tur. *şaşı* »louche«. Glagol *şaşmak* ušao je također u sve 'balkanske jezike (osim u hrv.-srp.) u aoristu sasiz: bug. *šaštis(v~)am,* arb. *şaştis* »s'étonner, s'épouvanter«,, odatle, cine. *şiştimară* »étonnement«, ngr. σαστισμάρα = σάστισμα »confusion«. Tur. kauzativ na *-ir- (v. haterisatf) şaşırmak* »perdre la tête, s'affoler (= *şaşmak),* zabuniti se«: nalazi se također u balkanskim jezicima: *šašarlsat* pored *šašbrlsat, -šem* pf. (Kosmet, objekt *puť)* »isto«, u bug. od tur. aorista *šašardisu(v)am* »irre mache«, apstraktum (skraćeni inf.) *šašarma* »Wirrnis«.

• *Lit.: ARj* 17, 497-99. *Elezović 2,* 475. *Mladenov* 692. *Donc* 420. *GM* 400. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 732. *Deny* 579. 869. *Pascu 2,* 166., br. 1012, 1013, 1014.

šat pored sár (Vuk, Vojvodina) »valjda, možda, helbetena, zar«. Prema tumačenju Iljinskoga ostatak konjunktiva **siēt* (lat., sanskr. *sjat).*

*Lit.: ARj* 17, 500. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245.

**scapiti,** *-īm* pf. (ŽK) = *scapiti, -īm* (hrv.-kajk., · Habdelić) »naglo uhvatiti«, *oščapiti* »übervorteilen«, na *-ьc* > *-ac šćapac* (čakavski) »quod extremis digitis comprehendi et teneri potest«, upor. slov. *šlep, slepce, slepec* »was. mit Fingern erfasst werden kann«. Upor.

slov. *šiet, ščepa, ščepek* »Holzspann« i lot. *šķēpele* »abgeschnittenes Stück Holz«. Praslav. **skbp-,* prijevoj od ie. *($)?#>-. Usp. *cap*[1].

*Lit.: ARj* 17, 512-13. *Pleteršnik 2,* 619. Jagić, *ASPh* 31, 552. Štrekelj, *ASPh* 27, 67. Buga, *RFV* 67, 232. s. (cf. *RSI 6,* 271). *WP 2,* 560. *Miklošič* 299.

šćapun m (istro-čak.) »caryophyllum majus«. Od istro-rom. *sćupoń* (Rovinj); [Usp. *scopeti].*

*Lit.: AR)* 17, 513. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

sci m (Dubrovnik, *imamo* ~), gen. *Soja* »mlijeko bijelo, tal. cento in bocca, u ostaloj Dalmaciji *mlijeko* i *mliko,* bezbroj sitnih ribica«; *Sij,* gen. *šija* m (kolektiv, Čara/Smokvica, Blato, Vela Luka) »male gere, gerice, kojih se hvata u ogromnim količinama u prvim mjesecima ljeta (dužina najveće ribice je do 8 cm); *mušej,* gen. *-seja,* milost božja (Korčula)«. Imenica je nastala vjerojatno od duala *stíê (aъ e sítě)* ili prema *tri, četiri *stíi > dvjesti,* rus. *dvėsti,* polj. *dwieście.*

*Lit.: Vandrák* 1, 68.

šcíg m (Vrgada) »naglo dolaženje morske vode (nije periodična prirodna pojava kao plima i oseka)«, odatle na *-äc,* koje može biti sufiks *-aceus* identificiran s našim sufiksom *-ьc > -äc, šćigac* (primjer: *veliki je šćigac* »naglo nadolazi more«), s mletačkim sufiksom *-aizzo < -atidus šćigalca* f (Vrgada) »isto«, *šcīga* f (Smokvica, Korčula) »dizanje i spuštanje mora koje uzrokuje talasanje trave po morskom dnu *(šcīga se zapazi po ašprmu jer se vidi morsko dno i kretanje travel* primjer: *nisu mogli tuč ribu er je bila vela šćiga* »jer se je trava na braku pomicala«) = *süga* (Novi Vinodol) »isto«. Pridjev u toponimu *Šćigovi bok* (Hvar). Denominal na *-ati šćigat, -am* impf. (Hvar, subjekt *more}* »more se ıako diže i spušta«. [Od mlet. *stigaso, stigo,* den. *stiassa* »isto«], valjda od langob. *stiga,* nvnjem. *steigen.*

*Lit.: ARj* 17, 515. Belić, *Zametki* 247. *REW** 8254. *Rosamani* 1093.

scopeti m pi. (Vetranie, u primjeru *scopeti kako grad budu sasuti), scapita* (Lucie) »puška«, talijanizam prema mlet. izgovoru *schioppetto,* deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus* od lat. onomatopeje *stloppus* »udarac« (upor. hrv.-kajk. *klopiti),* u Režiji *Sklop* »Flinte« < fur. *sclop, sclòpe.* Ovamo ide glagol *skopijat, -a* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naglo izbiti, proizaći, nestati« (primjer: *skopijala mu je febra Spànjõla, rât)* < tal. *scoppiare.* Ovamo ide *šćapun* m (istro-čak.) »caryophyllum majus« < istro-rom. *scupon* »garofano«, mlet. *Kopo.*

*Lit.: ARj* 17, 516. Stürm, *ĞSJK* 6, 82. *REW*[3] 8270. *Rosamani* 974.

šebōj m (Vuk) = *íêbôj,* gen. *-Sja* (Kosmet) = *Sebuį* (Hercegovina) »cheiranthus«. Balkánski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska sintagma *šeb* »noć, vece« + *buj* »miriše« > tur. *şebboi)* iz turske botaničke terminologije: rum. *şiboi,* bug. *Siboj,* arb. *shëboje* f.

*Lit.: ARj* 17, 518. *Elezović 2,* 475. *Tiktin* 1421. *Mladenov* 693. *GM* 401. *Pascu 2,* 165., br. 996. *Školjić'* 591.

šećer m (Vuk, istočni krajevi, BiH, danas književna riječ i na zapadu) = *šećer,* gen. *-era* pored *šićer* (Kosmet) »cükar (gen. -kra), cukor (ŽK), slador (Šulekov neologizam 19. v., izvedenica od *slad-,* v. *sladak,* dodatkom dočetka od madž. *cukor,* upor. slov. *sládkor)«.* Pridjevi na *-ьn šećerni* »sladorni« (~a *repa),* na *-ov šećer ov,* na tur. *-li šećer li* (indeklinabile, *kava, voda), šećerlija (jabuka).* Deminutivne metafore na *-ьc > -ac šečérac,* gen. *-rea* »grah višnjak, višnjica, merdženac«, *šećerče,* gen. *-eta = šećer če* (Kosmet) »šećerno čeljade«, odatle hipokoristik *šeća* (Piva-Drobnjak) »žensko ime koje mlada nevjesta daje odrasloj čeljadi u kući«. Na *-ona* < perz. *hane šećerana.* Složenica *đulbešećer* (Banja Luka), glede *be* upor. *bigajrihak.* Denominal na *-iti šećeriti, -im* impf, *(po-, u-, za'-).* Na *-džija šećerdžija* m (Kosmet) »confiseur, koji izrađuje slatkiše«, *šećerdzinica* »njegova radnja«, pridjevi *šećerdzijin, šećerdžijski.* Odatle tur. izvedenica *šećerlama / šekerlema f* (Banja Luka) = *šećerlema* (Mostar) = *šećeri êma* (Kosmet) »bonbon«. Oblik *sahar* potvrđen je samo jednom 1350: *vše mi je platil ... koliko mi je bil dlžen za pipeгь i za шnaгъ* (Jovan despot Komnin, Aviona, 1350), upor. niže. Pored *šećer* govori se *Seker* (Belostenec), *šekeriti.* Kajkavski oblik *cukar,* gen. *-kra* germanizam je; *cûkarj* gen. *-ara* (Dubrovnik, Perast, Božava, Rab, Crmnica, Cavtat), odatle na *-aria > -iera cukàriera* (Boka) je tal.-mlet. *zùcchero, -aro; cukor* (ŽK, hrv.-kajk., Beiostenec, Jambrešić) je iz madž. *cukor.* Oblici *šećer, Seker* su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Sakar* > tur. *şeker.* Evropski se oblici osnivaju na ar. *sukkar,* prakrtu *sakkara* > gr. σάκχαρον, upor. arb. *zahăr,* hrv. prezime *Žohar,* noviji termin *saharin):* bug. *Seker* arb. *sheqer,* cine, *sicher,* složenice bug. *nebet*

šeker = cine. nebetşicher < tur. nebat şekeri »sucre candi« (r u sicer, Kosmet, preko cincarskih trgovaca). U Dubrovniku dzàhara = zahora (Zore) je stara narodna riječ u značenju »confetto«. Bella, Belostenec imaju cahar m = càhara (Mikalja) = çakara (Mikalja), sve prema gr. σάκχαρον > lat. saccharum sa í- > z-, c- (kao i u oblicima koii potječu iz arapskoga).

*Lit.; ARj* 1, 752. *11,* 79. 14, 491. 17, 519-20. 528. *Elezović 2,* 478. 479. 523. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 754. *Pascu 2,* 165.,'br. 999. Vuković, *SDZb* 10, 406. *GM* 401. 480. Korsch, *ASPh 9,* 670. *Lokotsch* 1855. *REW*[3] 8441. a. Zore, *Rad* 115, 185. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6, 124. Miletić, *SDZb* 9, 264. 369. *Školjić** 581.

šedrvan, gen. *-dna* m (.Vuk) = *šedrvän* pored *šadrvan* (Kosmet) = *šadrman* m (Vrčević) »1° vodoskok, skakavac, skokavac, 2° toponim (Lika, izvor kod Novoga, utječe u Novčiću)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šadirwan* > tur. *şadırvan)* iz terminologije uređaja za vodu (bunar): bug. *šadravan* »Springbrunnen«, ngr. σαρδφάνι.

*Lit.: ARj* 17, 442. 521. *Elezović 2,* 475. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 735. *Doric* 419.

šefak pored *šefk,* gen. *-fka* m (Kosmet, u izrazu *šefk sabâ kad bidne* »u čik zore«) = *šefak,* gen. *-fka* m (objekt uz *bacati,* Banja Luka) »prelijevanje u više boja (svila)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ševk* »večernje rumenilo po zalasku sunca > /tur./ jutarnje rumenilo pred rađanjem sunca«): arb. *shefk* (Skadar) »Morgen«.

*Lit.: ARj* 17, 521. *Elezović 2,* 478. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 736. *GM* 401.

šefija m (BiH) - *šefija* (Kosmet) = *Sef lija* pored *ševllja* (Crmnica, hiperturcizam zbog *-lija* < tur. *li)* »(pravni termin) prvi susjed, međaš do nekoga, koji ima pravo prvokupa«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šefi, šefie* »anziano, più prossimo alla compra«).

*Lit.: ARj* 17, 521. *Elezović 2,* 478. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 737. Miletić, *SDZb 9,* 360. 393. *Skazić** 582.

šefija f (hrvatski gradovi) = deminutiv na *-ica šef lica* ^hrv.-kajk.) = na *-zka šefrka* (ŽK). Od prvog dijela njem. složenice *Schöpflöffel* i od deminutiva drugog; *r* u *šefrka* može biti od / u *-löffel.* Ovamo i *šef* (ŽK) »teglica« < njem. *Schöpfe.*

*Lit.: ARj* 17, 531-22. Jagić, *ASPh S,* 321-322. Skok, *ASPh* 33, 370.

šeftelija f = *šept lija* (Slavonija) = *ševtelija* (Slavonija, narodna pjesma) = *šeftelija / / šept- l Sevt-* (Crmnica) = *Sêntelija* pored *SeteKja* (Srbija) = *Sefteltja* (Kosmet) »Γ breskva, 2° kajsija«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *šeft* edebeo« + *alu* »mesnata šljiva« > tur. narodski *şefteli)* iz terminologije kulturnog stabalja. Pridjev na *-in šeftelījin Us* (Kosmet).

*Lit.: ARj* 17, 522. 540. *Elezović 2,* 478. Miletić, *SDZb* 9, 363. 391. *Školjić** 582.

f »Γ šala (Srbija, Kosmet), 2° običaj *(šega* ŽK, *Sago* Bednja), 3° lukavstvo (14. v.)«. Pridjev *šegav,* poimeničenje (apstraktum) na *-ost segavast.* Na *-arija šegarija,* odatle denominal na *-iti seganti se, -im* impf. (Kosmet) »komendijati«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *šega* »scurrilitas«. Južnoslav.: bug. *saga* pored *šega,* s lekşikologijskom porodicom *šegadžija* m, *šegobijec, šegobija,* pridjevi *šegoven, šegovit, šeguvan.* Rumunji posudiše *şagă* = *glumă* »šala«, iz hrv.-srp. ili iz novobug., zbog toga što nema zamjene za *ę* kao u *oglindă;* pridjev *şagaciu* = *şăgalnic* (glede sufiksa upor. *-ăi* i *pîrdalnic)* »šaljiv«, denominal na *-ujn* > rum. *-ui įugui* (Moldavija) = *segui* (Erdelj, Bukovina) »šaliti se«, odatle apstraktum na *-eh* > *-eală şuguială* »šaljenje«. Kako u ie. jezicima nema oblikom i značenjem srodne riječi, možda je u vezi sa tur. *şaka* »šala«. Mladenov uzimlje za *šega* ario-altajski korijen. U srodstvu je možda i *šagara* f (Kosmet) »šala, smijeh«, s denominálom *šagarit se* impf, »tjerati komediju«.

*Lit.: ARj* 17, 522-24. *Mažuranić* 1423. *Tiktin* 1529. *Elezović 2,* 469. 475. *Mladenov* 692-693. *Doric* 420. *MikloSič* 338. Wijk, *ZSPh* 13, 327. *-Školjić** 582.

äc m (Božava) = *šegac,* gen. *-oca* (Kućište, Šibenik, Perast, Crmnica) pored (tal. dočetak *-äc* asimiliran našim sufiksom *-ьc,* upor *čanak) šegac,* gen. *-kca* (Crna Gora) »pila sa jednom ručkom«. Od mlet. *siegazzo,* na Krku *segoso,* izvedenica s pomoću pridjevskog sufiksa *-aceus* > mlet. *-azza,* tosk. *-accio* od *šega* f (Vuk, jugozapadni krajevi, Crmnica, Perast, Božąva, Dubrovnik, Cavtat) »pila, testere (f pi.)«, od tal. *sega* < vlat. postverbal **seca,* od lat. *secare* > tal. *segare* »piliti« > *Segati* (Krtole) *(od-, pre-)* »piliti«, na *-ana* < tur.-perz. *hane seguna* »pilana«. Preko nvnjem. *Säge,* stvnjem. *saga* istog podrijetla > *žaga f* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »pila«,

*gagati, -am* impf. (ŽK, hrv.-fcajk.; *(iz-, na-, pre-)* »piliti«. Odatle *na. -ar* < njem. *-er êãgar,* gen. *-ara,* također prezime. Poimeničen part, perf. pas. *zagoraca* f (ŽK) »daska«. Latinizam je impf, *sekavat, sêkãvãm* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »smetati, sinonim: zakidivat (ibidem)«, na *-iruti sekirati, sekiram* (Zagreb), koje se krivo jekavizira u *sjekirati,* kao da je izvedenica od *sjekira;* apstraktum na *-atura sekàtura* f (Korčula, hrv.-kajk.) »dosađivanje, smetnja«.

*Lit.: ARj* 8, 690. 11, 740. 17, 522-23. Cronia, *ID 6,* 121. Miletić, *SDZb 9, 266.* 356. Budmani, *Rad 65,* 163. 165.

**segala** f pored *rž,* gen. *rži* f (Vodice) = *segala* f (Buzet, Sovinjsko polje) »raž«. Pridjev na *-an* < *-ъn šegalan* (Istra) = *šegdlen* (po Miklošiču hrv.) »secalinus«. Od mlet. *segala,* tosk.- *ségale* f < lat. *secale,* furi, *siale î; segala* akcentom se poklapa sa reto-rom. oblicima. Taj je akcenat nastao pod uplivom izvedenica na *-ãlis.*

*Lit.: ARj* 17, $22-23. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *REW*[3] 7763. *Miklošič* 337. *DEI* 3441.

**šegrt** m (Vuk, Kosmet) »učenik u privredi, naučnik (hrv., neologizam), djetić« prema f na *-ica šegrtica.* Koli na *-čađ šegrčad,* gen. *-i.* Denominal na *-ovati šegrtovati, -ujem* impf. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šagird* »učenik« > tur. *şakirt)* iz turske esnafske i zanatske terminologije: rum. *şagărt* (Banat) pored *ucenic* (v.), bug. *segar* = *segar (t* ispušteno zbog identifikacije s bug. članom) = *šegart,* s individualnim *-in šagertin,* arb. *shagért, shegért* (Godin).

*Lit.: ARj* 17, 525. *Elezović* 2, 475. *Tiktin* 1352. *Doric* 420. *GM* 403. *Školjić** 583.

šeh m (Vuk, Bosna) = *lejh* m (Bosna) = šĕ (Kosmet) »tekijski, derviški starješina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šeih* > tur. *şeyh* »starac, starješina«, upor. gr. πρεσβύτερος, komparativ od πρέσβυς »star«) iz terminologije islama. Složenica tur. *şeyh-iil-islâm* > *sêjkulislâm* (Kosmet, BiH) = *šejhul-islam* = *šehislam,* gen. *-ama* (oboje Bosna) »vrhovni poglavar islamske vjere«. Od iste arapske riječi *šeik* m »starješina arapskog plemena«, evropski arabizam.

*Lit.: ARj* 17, 525-27. *Elezović* 2, 475. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Školjić** 584.

**šeher** (epitet uz *Sarajevo),* gen. *-era* i *-hra* (kad treba za deseterac: *šehru Sarajevu)* = *seher* (Jufcić, narodna piesma) = *šeer* (Vuk, Kosmet) »1° varoš = grad, 2° toponim«. Na tur. *-li šeherli,* indeklinabilni pridjev, epitet uz *ahari* (narodna pjesma) = *še rlija* = (stezanje) *šerllja* m »građanin, čeljade iz varoši (opozicija selu, kasabi)« = *šerlija* (Kosmet). Pridjev na *-ski šSerski* (Kosmet). Ovamo ide *šehrija* f (Sarajevo) »Spagatnudeln«, *ešeríja* (Banja Luka), *šehri ramazan* (narodna pjesma muslimanska), složenica *hemšerija* »Landsmann« (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *sehr, şehir, ıehrijje,* s arapskim sufiksom *-ijjé)* iz terminologije urbanizma: bug. *šeer,* arb. *sheher.*

*Lit.: ARj 14,* 802.17, 521. 525-27. 547. *Elezović 2,* 475. 477. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 247. 738. *Rad* 122, 129. *GM* 401.

**šejbek,** gen. *šējbeka* m (Kosmet) »majmvuv mojemuča«. Balkanski turcizam (tur. *şebek)* iz terminologije tuđih životinja: rum. *şubec,* bug. *šebék,* η§£.σεμπέκα »singe à longue queue, guenon«.

*Lit.: Elezović 2,* 475. *Mladenov* 692. *Pascu 2, 166.,* br. 1015.

**šéjtan** m = *šeitan* m (BiH) = *sëjtân,* gen. *-äna* (Kosmet) »1° vrag, đavo, sotona, 2° (metafora) obješenjak, prepredenjak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šejfan* > tur. *şeytan)* iz terminologije islama: bug. *šeitan,* arb. *shejtdn.*

*Lit.: ARj* 17, 527-28. *Elezović 2,* 476. *Mladenov 692. GM* 401. *Školjić*[2] 584.

**sèma**[1] (Buzet, Sovinjsko polje) »praznina nad vinom u bačvi«. Poimeničen tal. pridjev u ž. r. *scemo* < lat. *sēmus* »scemato, umanjen«. Ovamo ide *ošmanjiti, -im* pf. (Dalmacija) »umanjiti, otjesniti«, unakrštenjem tal. *scemare* i *umanjiti,* prefiks *o-.*

*Lit.: ARj 9,* 324. *REW»* 7799. *Prati* 876. 7811.

**lema**[2] f, učen grecizam izgovoren prema njem. čitanju lat. *schema,* gen. *-otis* < gr. σχῆμα, gen. -ατός, odatle pridjev na nenaglašeni lat. *-icus* < gr. -ικος proširen našim *-bsk šematički.* Učeno *shema.* Na učen sufiks *-izam šematizam,* gen. *-izma.* Prema itacizmu stcslav. *skima,* arb. *saime* »kaludersko odijelo«.

*Lit.: REW** 7684a.

**šemet** m (Stulić, Dubrovnik, Mljet) »drvo sa više kuka kojima se salpavaju vrše«. Denominal *iemētāti, -čem* (Stulić).

*Lit.: ARj* 17, 530. Macan, *ZbNŽ 29,* 211

**šemišljika** f (Vuk, Crna Gora) »trava centáurea cyanus = medvěda lijeska« = *šemešljika* (Sinj). Pridjev *šemišljikov listák* »po kojem se može pisati«.

*Lit.: ARj* 17, 531. *Šulek* 388.

**sena** f (M. Držić) »pozornica« = *sène* f pl.- (Kućište, primjer: *što činiš sène* ?) »ludosti«. Talijanizam od lat. *scena (Jare una scenata}* < lat. *scarna,* a to iz gr. σκηνή. Kao kazališni (teatarski) termin prema lat. izgovoru *scéna* (Gundulić, Kuhačević) »pozornica«, pridjev *scenski.* Rjeđe se čuje u prenesenom smislu. Kao pravoslavni crkveni termin grecizam *skinija f* (stsrp., Prilep, 1348) »ćelija, šator« < σκηνή + *ja* (upor. *ćefalija).*

*Lit.: ARj 14,* 763. 15, 216. 17, 532. *Prati* 877. Vasmer, *GL* 133. Miklošič, *Lex.* 845.

**seniuk** m (objekt uz *Hiniti)* = *šemluk* (Kačić) = *šamluk* = *šamlak* (Crna Gora) = *šemlak* (narodna pjesma) = *šenhk,* gen. *šenttka* (Kosmet) »veselje«. Denominálni glagol *šemulčiti, -im* »činiti veselje, veseliti se« = *šenlučiti, -im.* Indeklinabilan pridjev *šen* (Kosmet) »veseo, radostan, napredan«, na *-li šenli* (u amplifikaciji sa *veselo,* muslimanska narodna pjesma). Pridjev je raširen sa *-ъn* > *-an seman, i šemna* (disimilacija *nn* > *mri);* prilog *seno i veselo ići.* Balkanski turcizam *{şen, şenlik)* iz terminologije običnog života·: rum. *şenlic,* bug. *šen, senlik,* arb. *shent (-t* je arbanaski sufiks).

*Lit.: ARj* 17, 460. 531. 534. *Elezović 2,* 476. *Mladenov 692.* Skok, *Slávia* 15, br. 729. *GM* 401-402. *Školjić*[1]· 585.

**šepav** (Vuk, ŽK), pridjev na *-av,* »hrom, šantav, topalast«, od korijena glagola *šepati, -om (do-* Lika) koji nije zabilježio Vuk, a ima na *-eljiti* (upor. *bekeljiti) šepeljiti,* na *-eljica šepeljica;* na *-osati šepasäti, -asam* (ŽK) »hinken« = *šepesati.* U slov. *šepati* »hinken«, *šepiti* »schief treten«, *pošepiti crêvlje* »Schuhe vertreten«, *šepa* »die Hinkende«. Miklošič ima još,pridjev na *-ast sepast.* Upor. još *šebećot se* impf. (Brusie, Hvar) »teturati se zbog bolesti (ili pijanstva«. Pf. ima *pn* > *n* (upor. *san, šanuti) šenuti, sēnēm (s puta, pameću, petom)* »maci se«, *zaošenut, -ošēnēm* »turati na stranu«, *pošenuti rukom* ili *nogom* »ištetiti«. Štrekelj izvodi od njem. *schief,* bav. *schepp, scheppbeinig,* Noha drži da je u prasrodstvu s gr. σκαμβός »krummbeinig«. S umetnutim *m* pred labijalom ide ovamo pridjev *sampljiv* »koji ima noge poput x (iksa)« (Vodice, Istra), poimeničen na *-ьc* > *-ac šampljivac,* gen. *-vca.* Upor. slov. *šamljati* »ungeschickt gehen, herumstöbern. Unakrštenjem sa *prtljati, -am* (v.) i *šepati* stvoren je *šeprtljiti, -im* impf. (Vuk) *(u-)* »zapasti u šeprtlju«, *šeprtlja f,* m »1° palijativno sredstvo, 2° onaj koji šeprtlji, Pfuscher«.

*Lit.: ARj* 11, 79. 17, 535-40. *Pleteršnik* 2, 616-624. Hraste, *JF* 6, 213. Ribarić, *SDZb 9, 196.* Noha, *Sborník prací Janu Machalovi^* Prag, 1925, 358-360. Machek, *Slávia* 16, 217. *Miklošič* 338. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

**šepēr,** gen. *-era* m (Vuk) »debeli kraj od pruta, što ostane kad se suce gužva (a tako i od obruča kraj preko onoga gdje je obruč sastavljen)« = *siper* (Banja Luka) »plot olijep-Ijen, duvarić od šepera« = *šéper,* gen. *-pra* (slov.) »Holzscheit, Stange, Spiess, Reitende«. Denominal *sašeperati, -am* pf. (Maretić) »napraviti pojatu od šepera«.

*Lit.: ARj* 14, 689. 17, 538. *Pleteršnik 2, 624.* Skok, *Slávia* 15, 496., br. 741.

**šepíriti se,** *šepīrīm* impf. (Vuk) *(raz-)* pored *šepuriti se* (Vuk, Srijem) *(na-* Lika) »se pavaner, činiti se gizdav, ohol«, u slov. sa *č* mjesto š *čeperiti se* »sich wichtig tun«. Nalazi se s istom promjenom u češ. *čepyřiti* »sträuben« i sa š u oba lužičko-srp. Praslav. Upor. češ. *čiperný, čipera, čipernost* »habileté«, *čupryna* »touffe de cheveux« i ukr. *čepuryty* »verschönern«, rus. *čopornyj* »geziert«. Variranje č i i objašnjava se iz ič u prefiksalnoj složenici *raščepiriti.* V. *čuperak.*

*Lit.: ARj* 7, 671. 13, 377-78. 17, 538. 541. *Miklošič* 32. *SEWÍ* 1, 143. *Holub-Kopečny 9.* 93. 95. 96. Bruckner, *KZ* 48, 182.

**šeput** m (Vuk) »zamka, mašlija«. Deminutiv na *-ić šeputić* (Vuk), na *-bka šeputka* »1° savijeno drvo na lijevči oko osovine, tulija, 2° obruč i ručica zajedno na tikvi (Otok, Vinkovci)« = *šeputka* pored *šiputka* (Kcsmet) »na opancima od remena kao žabica gdje se provlači vrvca ili remen za stezanje oko nogu«.

*Lit.: ARj* 17, 541. *Elezović 2,* 476. *ZbNŽ 2,* 119.

šer m i indeklinabilni pridjev (.Bosna, Kosmet, objekt uz *učinim)* »1° zlo, 2° lukav *(dij&e)«,* superlativ *najmladija najšerija, šerbudăla* m, f »potpuna budala, koji se pravi budala«. Denominal *iSîèrit se, -im* (.Kosmet) »ne biti budala više«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šerr* > tur. *ser* »zlo, rđav posao, zločest«): arb. *sherrt* »lukavstvo«, *sherrexht* »pretvaralica«, cine. *sără* »astuce,

fourbeiie«. Ovamo ide i arapski apstraktum na *-et Sirret* > tur. *şerret, şirret* »malice« > *seret* m (Srbija, BiH), odatle na *-luk* tur. *şerretlik* > *šeretluk* m (Bosna) »lukavstvo,, prepredenost« = *širetluk* m (Vuk) »laźnost«, rum. *şiret* »rusé«, sa crkveno-slav. sufiksom *-ente şiretenie* (Moldavija) = *şiretlic* »lukavstvo«, bug. *šijretin* »rusé«, *šijretlak, šeiretka,* arb. *sherret* (Gege) = *sharret* »streitsüchtig«, cine. *şiret* »rusé«, = *şiretlîke î* »ruse«, ngr. σερέτης »chicaneur«. Ovamo i *šerluk* m (Bosna) »zloba, vragolija« < tur. *serlik.* Ovamo ne ide *seremet* u zagoneci (Vuk): *seremet kmet kraljev zet za vratima stoji,* itd. (odgonetava se: mačka i miš, metla ili prsten). Uporedi bosansko katoličko prezime *Seremet.* Postoji i *Šeremetovič.* U Kosmeru *dete šeremete.* Sve od tur. pridjeva i imenice *seremet* »nevaljao, rdav, neposlušan«, a to je od perz. *šīrmerd.* Bug. *šeremétka* »biljka Eberwurz, Silberwurz«.

*Lit.: ARj* 17, 542. 545-46. 620. *Elezović l,* 245. 2, 476. 477. *GM* 402. *Pascu 2,* 165., br. 992. *Tiktin* 1434. *Mladenov* 692. 693. *Doric* 420. *Školjić*[2] 585-87.

sèrbe, gen. *-eta* n pored *Serbet* m (Vuk) = *Şerbet,* gen. *Serbeta* (Kosmet) »medovina«. Na *-ka šērbetka* »jabuka«. Na tur. *-li šerbetlija* (Vuk, Crna Gora; »jabuka« = *šerbetlija* m ı indeklinabilni pridjev. Složenica *šerbetašče,* gen. *-eta* n »napojnica«. Upor. *binjašče* i *-aSče* (v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *şerbet* »sok od voća pomiješan sa vodom i šećerom«, od ar. *šarah* »piće«, glagol *sáriba* »piti«) iz terminologije pića: bug. *šerbét,* arb. *sherbet* »gelato, sorbetto, latte di calce« = *sherbet* »sorbetto, gelato, bevanda, limonata con ghiaccio«, cine. *şirbet,* ngr. σερμπέτι, evropski orijentalizam *sorbet* (Rab) (sa *e* > *o* prema *sorbire).* Od istog ar. glagola je i evropski arabizam *sirup — šurup,* gen. *-üpa* (Kosmet), ngr. σουρούττ < ar. *šurub.*

*Lit.: ARj* 15, 67. 925. 17, 542-43. *Elezović* 2, 476. 477. 489. *Mladenov* 693. *Pascu 2,* 165., br. 1007. 166., br. 1020. *GM* 402. Korsch, *ASPh* 9, 671. *Leotti* 1339. 1351.

sereg m (Mamiié) = *cereg* (Kavanjin) »četa«. Na *-janin* (upor. *gošćan* ŽK »jedan od gostiju«) *šerećanin* (16. v., Vuk) = *serešanin* m (1577, Varoš u Slavoniji, disimilacija *š — ć > s — z)* »1° nekada stalni voinik, 2° kao pandur u Hrvatskoj na suhoj međi, oružnik, žandar (Varoš kod Broda)«. Nalazi se još u slov., polj. *szereg* (naziv Batorijeve pješadije), rum. *sireag,* rus. *šerenga* (iz lit., gdje je riječ dobila *n).* Od madž. *sereg.*

*Lit.: ARj* 14, 864. 17, 546. *Mašuranić* 1324. *Miklošič* 338. *Bruckner* 547.

šerí j at, gen. *-ata* m (BiH) = *serijai* (Kosmet) »zakon zasnovan na Kuranu (v.)«, *suditi po šerijatu.* Pridjev na *-ski šerijātskī {sud}.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sériât* > tur. *seriar)* iz terminologije islama: bug. *sériât,* arb. *sheriat.*

*Lit.: ARj П,* 547. *Elezović 2,* 477. *GM* 402. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Škaljić** 586.

šerpenja = *šerpinja f* (Vuk; rod i *-nja* prema *tiganj* pored *liganja,* ŽK) »tiganj, prosulja, tava«. Deminutiv na *-ica šerpinjica.* Hipokoristik *šerpa* f. Od njem. *Scherbe f* ili *Scherben* »zemljani lonac« (u prasrodstvu sa *crijep,* v.); i madž. *serpenyő* »Pfanne, Schale«.

*Lit.: ARj* 17, 547-48. *Striedter-Temps* 193.

šest (Vuk) = *ses* (Kosmet) = *šejst* (ŽK), sveslav. i praslav. glavni brojnik, »sex (s kojim je u prasrodstvu)«. Redni brojnik i&tfje određeni pridjev, poimeničen na *-ak šesták,* pored *šesták,* gen. *-aka* (Kosmet) »turski srebrni novac«; na *-ina šestina* = *šestina* (Kosmet) »šest duša muškoga roda«, na *-ica šestica, šestica.* Pridjev sa sufiksom *-er, -or: šesteri,* poimeničen u sr. r. *šestero,* na *-ica šestorica.* Složeni brojnici *šestb na desete* > *šesnaest, šestb deseti* (gen. pl.) > *šezdeset, šest sto* ili *stotina.* Od tih složenica mogu se praviti određeni pridjevi na *-ï, -eri* kao od *šest* ili *deset, stoti* (v.). Riječ *šestoper,* gen. *-era* pored na *-ьc* > *-äc šestoperac,* gen. *-rea* (Kosmet) »buzdovan« izgleda kao naša složenica od sintagme *šest pera.* Kako i Evlija Čelebija upotrebljava *šešoper,* a to je perzijska složenica od *šeš* »šest« i *per* »pero, krilo«, vjerojatnije je uzeti s Elezovićem da je perzijska složenica bila prekrojena sa *šest.* Madžari posudiše *suszták* < *šesták;* Rumunji i Arbanasi građenje složenih brojeva: rum. *sase spre zece* = arb. *gjashtë mbë dhjetë,* rum. *şase zece* = arb. *gjashtë—dhjetë,* rum. *şase sate* = arb. *gjashtë qint.* Praslav. = stcslav. *šestb* je apstraktum izveden s pomoću istog sufiksa -гь kao *častb* (upor. arb. *gjăshte}* i znači »ukupnost od šest predmeta«. Određeni pridjev izveden je odatle s pomoću sufiksa *-t.* Upor. isti način u arb. *gjashtëtë,* u sanskr. *şaştha,* gr. εκτός, lat. *sextus,* got. *saíhsta,* nvnjem. *sechster).* U pogledu ovog brojnika nema potpune suglasnosti baltoslavenske. Glavni brojnik je u lit. bez sufiksa *-гь* kao i u ostalim ie. jezicima lit. *šeši,* lot. *šeši* kao sanskrt *sat,* gr. εξ (odatle

internacionalni naziv stiha *heksametar},* lat. *sex.* U pogledu rednog broja baltički jezici slažu se s praslav. kao i s ostalim ie. jezicima: lit. *šeštas,* lot. *sestais* = praslav. *šestb.* Suglasnik *ś* u *šest* nastao je prema Pedersenovu zakonu *iz h* < fes: ie. **ksesti* < **ksveks* (upor. avesta *xšvaš}* + *ti.* Posuđenica je *šeš-beš* m »naziv igre tabla ili triktrak (objekt uz *igramo,* Kosmet)«. Ta složenica sadrži perz. brojnik *šeš* »6« i tur. *beş* »5«. V. *sēšana.*

*Lit.: ARj* 17, 548-562. *Elezović 2,* 477. 478. *Miklošič* 338. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 548. *Trautmann* 144. Meillet, *BSLP* 29, 29., sl. (cf. *IJb* 14, 16). *Baisaef* 260. 678. Machek, *Slávia* 16, 218. *GM* 138. Charpentier, *IF 25,* 244.

Sesti m pi., u izrazu *činiti šeste* (Dubrovnik) »praviti razne izrazne pokrete, geste, gestikulirati (internacionalno na njem. *-teren)«.* Od lat. > tal. *gesto* (od lat. *gerere),* preko mlet. *sèsto.* Usp. *činiti sène* (Dubrovnik, Boka) »praviti skandal«, od tal. *scena.*

*Lit.:* Tomanović, *JF* 17, 205. *REW** 3749.

sēšana f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *vezena = harešli} = šišana* (Vuk, Kosmet) = *šeišana* (Crna Gora, epitet za *puška}* »duga starinska puška prednjača, u kojoj je cijev šestostrano izolučena«. Hipokoristici *šiša, šica.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *Sei hane* »upravo šest stanova«) iz turske vojničke terminologije: rum. *şişanea* f »Gewehr mit langgezogenem Lauf«, bug. *šišane* n, arb. *shishane.*

*Lit.: ARj* 17, 562-63. 635. *Elezović 2,* 481. *GM* 406. 526. *Mladenov* 694. *Tiktin* 1435. Korsch, *ASPh* 9, 671. *Skalßc** 587.

šeše f pl. (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Bella, Stulić) »boginje, ospice, kozice, kraste« = *šešve* pl. f (Dubrovnik, gdje i *šeše,* ali gen. pl. za oba oblika samo *šešāvā}.* Ne nalazi se nigdje drugdje među slavinama. Miklošič upoređuje s lit. *šašas* »Grind, Rende, Schorf«, za koje također nema ie. veza.

*Lit.: ARj* 17, 563. 565. *Miklošič* 338. *WP* 1, 334.

šešir, gen. *-ira* m (18. st., Vuk, A. Reljković, Slavonija, Srbija, Bar) »klobuk, škrlak (hrv.-kajk.), kriljâk (ŽK) pored kriljäva i krljäva (ŽK), šiljak, gen. -áka (Sjeničak)«. Deminutiv na *-ič šeširić.* Augmentativ na *-ina šeširina.* Na *-džija šeširdžija* m, s pridjevima na *-in šeširdžijin* i na *-ski šeširdžijskī.* Riječ *šešir* je danas književna riječ na istoku i na zapadu, prvobitno je bila ograničena samo na štokavska narječja. Nema je ni u jednoj drugoj slavim. Možda je od ar. *íäKja* »kapa, Mütze«. Time nije objašnjen dočetak ni osnovni samoglasnik.

*Lit.: ARj* 17, 564. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 743. *REW*[3] 7677. *Lokotsch* 1865.

šetati, *sētām* pored *šeć m* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na- se, od-, po-, pre-, pro-, sa-, u-}* »ambulare, špancirat (ŽK)«, južnoslav., praslav. *sent-,* u sjevernim slavinama *šat-:* češ. *salati,* rus. *šalatb* »kretati se«. Deminutiv na *-uhati šetukati, šetūkām.* Postverbal *seta ī* samo u unutarnjem objektu *setu šetati* ili *setom šetati.* Apstraktum na *-nja šetnja* f = na *-ьba šedba* (narodna pjesma). Na *-nica šétnica* (Dubrovnik) = poimeničen part. perf. akt. *šetaonica* = na *-ište šetalište.* Na *-ač šetač, -ьc* > *-ac* prema f na *-ica Setalac,* gen. *-aoca* prema *Sétdlica* = na *-aljka šetaljka.* Na *-ka šetka* (Poljica) »1° ko razmeće nogama simo - tamo, 2° prezime«. Uzvik *set u kuću* (dubrovačka poslovica) = *šet* (Kosmet), *set tamo set ovamo,* obrazovano kao *trč.* Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala, stcslav. *šetati se* »fremere«. U madž. i arb. posuđenici ne nalazi se *ę* nego *e:* madž. *sétálni,* arb. *shetit.* Machek pretpostavlja nazalirano ie. **sket-,* koje se nalazi u lit. *skasti, skaniu* pored *skataü* »springen, hüpfen« < ie. **sqat-* lat. *scaleo* sa *sk* > **ks* > *h,* kako pretpostavlja i Mladenov.

*Lit.: ARj 2,* 701. 4, 85. 7, 671. 8, 690. 11, 79-80. 740. 12, 441-43. 14, 689. 17, 519. 562-72. *ZbNZ* 8, 234. *Miklošič* 337. *Mladenov* 693. *GM* 403. Machek, *Slávia* 16, 217. *WP 2,* 538. *Vasmer 2,* 379.

ševa f (Vuk), ptica za koju se vjeruje da donosi nesreću i smrt, hipokoristik od *ševř-Ijuga* (Vuk) = *šavrljuga* (Daruvar) = *šovr-Ijuga* = *čevrljuga* (Duvno, Županjac, Niš), deminutiv *čevrljugica* pored *-žica* (Imotski) = (bez parazitskog *e} švrljüga* (također prezime, Vodice) = (sa *čvṛ* < *švṛ) čvrljuga* (Vodice). Ostali oblici ovog naziva iz Hirtza: *čaprljuga, čavrljuga, čeprljuga, -uzica, četrkulja, čvrketusa, čvrluga, čvrlj, -ica, -iga, -uga, -uzica* te *čeva, ćeva, ćevra* i *ševerljuga.* Brojni sinonimni nazivi *čančerka, krunica, kukuljača, kukuljava, ladvica* (Istra, od lat. *alauda).* Sa *c* mjesto *č* u bug. *cevrăliga.* Hrv.-kajk. (Božjakovina, Ježevo, Vrhovec, Vidovec kod Varaždina) je naziv *škrlec* (također prezime) = *škrlac* (Zdenčac, Čakovac, Sušnjevo Selo) = *skrljac,* koji Miklošič veže sa *skvorac* (v.). Sufiks je *-juga*

(v.). Korijen *skvrl-* je onomatopejski, kojim se imitira ševin glas: *gerc-gerl.* Usp. rus. *M-voronok* »alauda«. Upór. *čvnčo* (v.). Slov. *šega* prema Štrekelju ne postoji. Upor. rum. *ciocârlie f = ciocârlan, ciocărleț* »alauda«. Posljednje dočetkom se poklapa sa hrv.-kajk. *škrlec.*

*Lit.: ARj l,* 918. 2, 18. 17, 570-75. 692-•93. 922. Hirtz, *Aves* 61. 473. 474. 476. 482. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *Miklošič* 305. 339. *SEW* l, 164. Strekelj, *DAW* 50, 65. *Tiktin* 355. *Fink* 14. *Vasmer* l, 408.

**ševār,** gen. *-ára* m (Vuk, Mikalja, Bella, Stulić, Gundulić, Gledević) = *ševār* (.Kosmet) »1° arando arenaria, 2° grm« = na *-ikaševaríka* f = *Savarika* (toponim, Požarevac, Srbija). Na *-īk ševarík,* gen. *-ika* »mjesto obraslo tom biljkom«. Kol. na *-je ševarje* n. Deminutiv na *-ić ševarić.* Augmentativ na *-ina Ševarina* (toponim, Kosmet). Denominal *poševariti, -im* »pokriti ševarom«. Pojavljuje se sa *o* ili *u* mjesto *e* u korijenu: u polj., ukr. i rum. *șovar, șuvar* »typha«, zacijelo zbog susjednog labio-dentala, upor. *punjestra, ponistra* < *fenestra.* Varijanta *šavar* (Kosmet) slaže se s Miklošičevim uporedenjem sa slov. *šar* »Riedgras« < bav.-njem. *Saher* i sa češ. *šachor* »sita«, koje je od stvnjem. *sahar* »Riedgras« (od ie. **seq-* »sjeći«). Oblik *iever* ne postoji kod Vetranića, krivo je čitanje mjesto *ševar.* Ako je stari germanizam, upada u oči činjenica što nije raširen na zapadu taj kulturni termin (upotrebljava se za hasure i pokrivanje staja) nego na istoku, odakle je bez sumnje ušao u rum. jezik. Upor. rus. *osóka* »carex«.

*Lit.: ARj 2,* 18. 11, 80. 17, 507. 572-74. *ASPh* 27, 597. *Pleteršnik 2,* 617. *Elezović 2,* 468. 475. *Miklošič* 337. *WP* 2, 475. *Holub--Kopečný* 366.

**ševéljiti,** *-гm* impf. (Vuk) »mahati, micati se amo-tamo, ljuljati se, okretati se«. U poređenju sa rus. *ševelitb* »bewegen« i češ. *ševeliti* (objekt *rty, větvemi} lj* u inf. *ševeljiti* je iz prezenta **ševelJǪ.* Na *-ājka ševeljājka,* apozicija uz *guska* u pripjevu (refrenu). Unakrštenjem sa *vrdati* (v.) istog značenja *ševrdali, -ām* impf, prema pf. *ševrdnuti, - m* (Vuk) »amo-tamo micati se«. Upor. češ. *šelestiti* »murmurer«, slov. leksikologijsku porodicu *švedráti* od *švéder = ševéder, ševeliti* »hinken«, od *sever* »s iskrivljenim nogama«, *ševa* f »schief«, *iemērīti (po- se;* ŽK) »nestalno hoditi«. Svi ti glagoli predstavljaju onomatopejski korijen *šev-·, šel-, šém-,* koji znači buku kao rezultat nespretne radnje.

*Lit.: ARj* 11, 79. 17, 530. 574-75. *Pleteršnik 2,* 626. 651. *Holub-Kopečný* 368. Bruckner, *KZ* 51, 241. Loewenthal, *ZSPfi* 7, 406. Strekelj, *DAW* 50, 65. Tomanović, *JF* 17, 203.

šíb, gen. *šiba* m (Vuk) »ševar«, ide zajedn» sa *šiba* f (Vuk, Vodice, ŽK), sveslav. i praslav.,, »ferula«. Pridjev **šiben* potvrđen je u poimeničenju na *-îk* u *Šibenik,* stari toponim koji se opetuje na više strana i u poimeničenju brus. *šiben* »batina«, slvč. *šibeń* i u češ. poimeničenju na *-ice šibenice* »vješala« (tako i polj., u oba lužičko-srp., brus. i ukr.). Pridjev na *-bk šipak,* f *šipka* (m analogijski prema f, Vodice) »savitljiv«. Upor. rus. *šibkij* »brz«. Na *-an: šiban (s onu bandu Šibenika šiban—trava do koljena,* Vuk). Deminutivi na *-ica šibice* f pl. (ŽK) »žigice«, na *-ić šibić* m (Buzet, Sovinjsko· polje) »nisko stabalce ili njegov plod, iz kojega se pravi zelenkasto ulje«, na *-zk šibak,* gen. *šipka* m (Crna Gora) »cijep«, na *-ъЂа šipka* f, na *-čiča šlpčica.* Na *-ika šibika = šibljika,* sa *lj* od kol. na *-je šiblje* — na *-jak šibljak.* Ovamo : *šibe,* uzvik za tjeranje psa. Na *-ut* (upor. *smudut) šlbut* (Vuk), nepoznatog značenja. Sa tur. *-luk šibaluk* »šipka na đermu za kabao«, *šipčaluk* (Crna Gora) = *šlpčište* (od *šipka)* »spremica za šipke za pušku«. U *šipčaluk* tur. sufiks zamijenio je *-ište.* Na *-alo šibalo* n. Arbanasi posudiše *shiblë* f »Splitter, Hamı«. Denominali na *-ati* od *šiba: šibati, -ām* (Vuk) *(iz-, na-}* »1° udarati batinama (kazna), 2° (metafora) gađati, ciljati«, na *-iti sibili se* (Vodice) »savijati se«, od *šibika šibikati* (Dubrovnik, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = od *šipka šlvkati* (ibidem) »kazniti šibikanjem. kroz postrojen bataljon« *(iz-* Dubrovnik); pf. *ošinuti, -em (po-, pri-, prio-)* »udariti«; zbog *bn* > *n* u svijesti izgubilo je vezu sa *šiba.* Bez prefiksa ne postoji **šinuti.* Šulekov je neologizam *našibljati* »šibljem oplesti«. Pored *b* postoji još varijanta na *p* (upor. *šipak)* s umetnutim r (upor. *prostrica, intrice* ŽK, ali može biti i prvobitno, upor. sanskr. *kšipras* »brz«) na *-āg* (upor. *prtljag) šiprāg,* gen. *-aga* (Vuk, Srijem) »šib, ševar«, na *-zka šipraška* f (Bačka). Kol. na *-je šipražje* n. Upor. slov. *šipračje.* Varijanta sa *k* mjesto *b, p: šikara* (Vuk, Hrvatska) = *šikara* (Vodice; slov. *šikara)* »ševarik, ševarje, grmlje, šibljak, šiblje«. Kol. na *-je šikarje.* Varijante na *ρ* i *k* nalaze se samo u hrv.-srp. Za *i* postoji u polj. i prijevoj *szybać* (upor. *chybać)* i *szubienica.* Prvobitno značenje

orijena *šib- bilo je »bacati, udarati«, koje se očuvalo u rus. *šibatb;* upor. stcslav. *ošibati, -šibuje* »sich abwenden« pored *Siti* < **ši-ti, *šibo.* Litavska uporednica pokazuje obje varijante *b* i *p* : *siūbuoti* pored *suõpti.* Suglasnik *š* je nastao prema Pedersenovu zakonu od *eh-* < ie. *qs,* upor. sanskr. *kšipati* »wirft, schleudert«, od ie. korijena **qseip-, *q*

*Lit.: ARj* 4, 86. 7, 671. 9, 319-21. 11, 80-81. 12, 176. 443. 17, 576-81. 585-86. 610-17. *Pleteršnik 2,* 627. Ribarić, *SDZb 9,* 196. Vuković, *SDZb* 10, 407. *KZ* 51, 233-34. 241. *Miklošič* 339. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 559. *Mladenov* 693. Machek, *Slávia* 16, 203. 207. 218. Zupitza, *BB* 25, 93. sl. *WP* l, 501. Strekelj, *ASPh* 27, 44. Zubatý, *SbFil* 4, 249. si. Machek, *SbFil* 59, 393. Scheftelowitz, *IF* 33, 142. *GM* 405.

**sicar,** gen. *-ára* m (18. st., Vuk, BiH, Dosen) = *sicar* (Kosmet) »dobit(ak)«. Denominal na *-iti šićarili, šičārīm* impf. (Vuk) *(u-)* = *sicarii* (Kosmet). Na *-džija šićardžija* m = *šićardžya* (Kosmet) »koji je lakom za dobitkom, muftadžija«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sigar* »plijen« > tur. *şikâr).*

*Lit.: ARj* 17, 582. *Elezović 2,* 481. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Školjić** 588.

**šija** f (Vuk) »vrat«, sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima (osim u arb. *Shį, shįu Џ* je nazal; kod Gega/, *shir* < *shi — ni* /Kalabrija/ »Nacken« gdje može biti posudenica iz južno-slav.). Antroponim *Krivošije* pl. Bez etimologije. Miklošič i *ARj* uporeduju sa *ošijati (za-), -ām (se)* pf. prema impf, na *-va- ošijavati, -šijavam* (Srbija), *ošljavica* (Srijem) »kao iskrivljena prtina«. To je uporedenje nesigurno jer ti glagoli mogu biti u vezi sa *sijati* (Dalmacija) »ići natrag« < tal. *sciare* »rückwerts rudern«.

*Lit.: ARj 9,* 320. 17, 583-84. *Miklošič* 339. *Holub-Kopečný* 369. *Bruckner* 694. *GM* 405. Machek, *Slávia* 16, 218. *Vasmer 3,* 396. Barié, *Alb. 96.*

**sijati,** *-am* impf. (Dalmacija, Račišće) = *Uját* (Šolta, Božava) »1° (pomorski termin) veslati natrag, 2° (metafora, u Dalmaciji općenita riječ) odstupiti od svog mišljenja«, *ošijati, -ām* pf. (Vuk, *čime, koga)* »zaokrenuti *(ošijaše se kola)«* prema impf, *ošijavati, -šijāvām.* Vuk ima odatle iz Srijema *ošljavica* »kao iskrivljena prtina gdje se ošijavaju saonice«. Teško je misliti da je pomorski termin sa Jadrana došao u Srijem. Zbog toga zacijelo Maretić izvodi od *Šija,* kako je već Miklošič upoređivao. Ali ni tada nije riješena semantika te imenice. Radna imenica na *-vac šijavac,* gen. *-vca* m (Trpanj, Račišće) »vrsta veslača na ribanju«. Talijanizam tal. *sciare,* mlet. *siar indrìo* (16. st.), *dar la s(c)ia* (Pantera, 17. st.; upor. imperativ *sijoj), ziari* (Sicilija). Postanje nejasno. Prema fr. *siller,* prov.-mod. *scia, sia* »sjeći (voda), sillage«, možda od *sellare,* galskog podrijetla. U tom slučaju tal. *sciare* bio bi francuzizam ili provansalizam. Tim nije objašnjen oblik *zia-.*

*Lit.: ARj 9,* 320. 17, 584. Hraste, *Rad* 272, 35. Cronia, *ID* 6, 121. *REW** 7793a. *Miklošič 339.* Milas, *Rad* 103, 81. *DEI* 3397. *Prati* 883. Deanović, *AR 21,* 271. Skok, *Term.* 154. Tagliavini, *Croazia* 444. Kahane, *Terms* 339.

šík m (1733, Vuk) = *Sík* (Risan, Vuk) »klobodan, kozar, telej, varak« = *šika* f (Bosna) »varak, suho zlato, staniol«. Na tur. *-li šikli* = *sikali,* indeklinabilni pridjev, »varakli«, epitet u narodnoj pjesmi uz *bešika, odaja.* Denominali : na *-ovati šikom šikovati,* na *-osati šikosati,* na *-isati šiklisati, -šem (ogledalo šikli šikom šiklisalo,* Hercegovina, narodna pjesma), upor. bug. *ň-kósvam* »schmücken mit Flittergold«; na *-ati pošikati* = *požikati žikom* pf. prema impf. *nažikivati.* Ovamo možda *nasikali, -am* (istarska narodna pjesma) »navesti, -żem«, *nasikani rubac* »koga je moja mati tri leta *šikala* (metafora?), bug. *šihosvane.* Turcizam: *sık.* Nalazi se još u slov., češ., madž., polj. *szych* i rum. glagolu *ticlui* (prema Miklošiču; Tiktin nema), *şicui* < polj. *szykować.* Hrv.-srp. je osobitost *š* > *ž.*

*Lit.: ARj* 7, 783. 671. 11, 80. 343. 17, 585. 587. *Miklošič* 339. *Bruckner* 560. *Mladenov* 693. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Tiktin* 1422. *ŠkalflP* 589.

**šikati,** *sīkām* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi, subjekt *dijete u bešici) (pri-, u-* Bačka) »1° njihati, ljuljati, s ciljem da se uspava, nunati« prema pf. *šiknuti, šíknem* (Crmnica). Onomatopejski glagol je djetinja riječ kao *nunati.* U metaforickom značenju refleksiv znači »2° vući se, tornjati se, prtljati«, *došikati, došīkām* (Lika) »(pejorativno) doći«. Odatle *ušikati se* (gornje Primorje) »1° kao uvući se, 2° zaspati«. Takt u gibanju (šuštanju) bešike amo-tamo metaforickí se prenosi na takt disanja: *ušikat se, ušíkam* (Kosmet) »teško disati od debljine (uporedenje: *kaj vepar)«.* Postoji i u reduplikaciji *šišikati, -am* impf. (Piva-Drobnjak) *(u-)* »uspavljivati«, prefiksom *za- zasikali (se), -šikām* »zakloniti, utopliti (ibidem)«. Vuk ima *šiškati, -am* impf, *(u-)*

(objekti *dijete, doni)* »einschläfern, usníti«. Onomatopeja svojim elementom *si-, ši-* označuje i zvuk gusaka, zmija, kad su subjekti od *Stkáti, šīčē* (ne *šikā}.* Odatle postverbal *ūka (stoji ga sīka)* »sibilus«. Uzvikom *šík, ūke* (Vuk) gone se svinje. Onomatopejski se glagol unakrštava sa *sukljati, -a* (v., subjekt *dim, pčela)* u *šikljati, šikljā* impf. (Crmnica, subjekt *krv, vino)* prema pf. *šíknuti, šíkněm* (Crmnica) = *Sîknut, -e* (Kosmet, subjekt *krv)* »1° naglo teći, 2° naglo zannuti (nož, jer i kod te radnje stvara se zvuk, kao i kod uspavljivanja)«. Upor. rum. onomatopejski glagol istog značenja α *ţtşui.* U hrv.-srp. *pat* »znoj« *podšikava* (metafora). Onomatopeja je samo hrv.-srp.

*Lit.: ARj 2,* 702. 7, 671. 17, 585-87. 637. *Elezović* 2, 401. 479 Vuković, 5ŰZ6 10, 386. 417.

šikutor m (ŽK) »crkveni otac« = *šekutor* m (1555) »izvršitelj oporuke«. Od lat. *exsecutor,* radna imenica na *-or* od *ex-sequere,* part. *exsecutus.* Apstraktum na *-'io exsecutio > egzekucija — šikūcija* f (ŽK) »ovrha« = *ešku-cija* (Vuk, Vojvodina), unakrštenjem lat. riječi i ugrofmske *eškut* (v.), prema tal. *esecuzione > sekucijon j še-* m (Istra).

*Lit.: ARj* 3, 32-33. 14, 810. 17, 529. 588. *LEI* 1534.

sîle-bîle, prilog (Kosmet), »riječima zavaravati nekoga i ne dati mu da dođe na stvar«. Upor. slične priloške kreacije *cue-mile, mîle-lăle.* Elezović izvodi prvi od tur. priloga *şöyle böyle* »ovako onako, i ovako i onako«, *şöyle böyle* »ni bien ni mal, tant bien que mal, •couci couça«.

*Lit.: ARj* 17, 588. *Elezović 2,* 479. *Deny* 403.

šilok, gen. *-òka* m (Mikalja, Dubrovnik, Cavtat) = *šiloko* n (Korčula) = *šilog* (Trebinje u Hercegovini) »jugo, jugoistočni vjetar« = *široko* m (Hrvatsko primorje, Vrbnik) = *široko* (Zagreb), *tremai od šiloka* (Smokvica, Korčula). Na *-ina šiločina mrtva* i *gnjila.* Talijanizam: < *scilocco* pored *scirocco* < ar. *šalūk* pored *šuluk* (Magreb »zapadni«) = *Surūk* »isto«. Upor. arb. *shorok.*

*Lit.: ARj* 17, 589. 630. Sindik, *SEZb* 38, 7-8. *REW*[3] 8478a. *GM* 412. *Lokotsch* 1856. Rešetar, *JF* .12, 287. *Prati* 885.

šiljak, *-ljka* m (Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, slov.) »1° drveno šilo, zašiljasto drvce, kakva god zašiljena stvar, da se njome može bosti, 2° prezime«. Pridjevi na *-ost Šiljast* (bug. *Sílesť)* »protivno: zarubast, zatubast, tup«, *šiljkast,* na *-at šiljat* (Vuk), *zaošiljat.* Deminutiv na *-ić Siljčić.* Na *-āš: šiljkáši* m pl. »opanci šiljkasti«. Denominali na *-iti šfíjiti, -im* impf, *(za-},* iterativ na *-va-zašiljívati, -Siljujēm,* na *-ovati zašiljSvat, -újem* (Kosmet). Izvedenice su od *šilo,* od *šiti* (v.). U jezičnoj svijesti ne postoji veza sa *šilo zbog* toga što je korijen *šilj-* iz prezenta **šiljo'* ušao u infinitiv i u deminutiv na *- bh.*

*Lit.: ARj* 17, 590-96. *Elezović* 1, 203.

šiljeg m (Vuk) »mlad ovan« prema f *šiljegvica* »mlada ovca« = (sa *gv > gb* kao u *negbe < negvė) šiljegbica* »mlada ovca« = *šiljeg* m (Kosmet) »lanjsko muško jagnje« prema f *šiljegica* (1761) pored *šilegica* (sa / mjesto *lj* kao u bug.). Upada u oči nepalataliziranje *g > ž* pred í u femininumu. To je zbog toga što je ta fonetska pojava rezervirana za kolektivum i deminutiv. Ovamo ide još bosansko pravoslavno prezime *Šiljegović.* Upor. istoznačno *Janjatović \ Janjetovič.* Zore je zabilježio u južnoj Dalmaciji bez dočetnog *-g* (kao u bug.) *slije — šiljevica* »ovca kad se još nije ojagnjila«. Kušar potvrđuje za Rab *šiljica* »mlada ovca što se nije ojagnjila«. Kolektivum je *šiljež f* po deklinaciji *i.* Govori se u Bukovici s vrijednošću plurala: *šiljež zimi krepavaju.* Deminutiv je sa sufiksom *-e,* gen. *-eta* (mlado) *šilježe* (u proljeće *jagnje,* u jesen *šilježe)* = *šileže* (Kosmet). U bug. *sue,* pl. *šílela* n, s deminutivima *šileže = šüeze = silence* n »Lamm von sechs Monaten«. Dočetno *-g,* koje se nalazi u hrv.-srp. i arb., pojavljuje se u bug. u radnoj imenici na *-ar šilegar* pored *šiletar* »pastir koji ih čuva«. Riječ je južnoslavensko-arbanaski leksem, bez paralele u ostalim balkanskim jezicima. U arbanaskim oblicima varira u nenaglašenom slogu *e-i: shilék, shelék,* sa članom *-gu* m prema f *shilege, shelége, shellige, -a* (Godin) »junges Lamm«. Etimologija nije utvrđena. Srpsko-hrvatski pastirski termin je zacijelo predslavenska riječ arbanaskog podrijetla, nastala u srednjovjekovnim' arbanaskim katunima. Do ispuštanja arbanaskcg dočetka došlo je najprije u kolektivu *šiljež* f, gdje se *-ež* osjeća kao slav. sufiks *-ež,* koji služi za apstraktà (tip *mladež),* zatim u deminutivu *šilježe* i na koncu u *šiljeg.* To je povuklo za sobom gubitak *-g* u *Ulje,* bug. *šile.* Miklošiču je također korijen *šil-* u' hrv. nazivu za jagnje prve godine na Rabu. Prema nazivu *mrkalj* »mršavo jagnje« od *mršav* i *mrhav* mislilo se

(Skok) na lat. podrijetlo, na izvedenicu na *-acus* od *exïlis*. Upor. arb. *mildk* »junger Hase« i *mileu* »mlad« na Korzici i Sardiniji. Glede sufiksa upor. još arb. *ftujak* < *^ituleus*. Na koncu, mislilo se na posudenicu iz *seletak*, gen. *-ika* (v.), ali hrv.-srp. í ne prelazi u arb. u *sh*, upor. *site, strehe, postąp* itd. Moguće je još upoređenje sa bask. *seguila* = aragonsko *segallo* »junge Ziege«, na Sardiniji (Logudoro) *sakayu* »einjähriges Lamm«. Prema tom upoređenju arb. *shelek-gu* pripadalo bi protoevropskom supstratu i osnivalo bi se na metatezi *g* — *l* > *l* — *g*. Za sve ovo usp. i pod *seletak* i *ljeto*.

*Lit.: ARj l,* 59. 832. 17, 593-95. *Elezović* 2, 479. *Mladenov* 693. *Doric* 121. *GM* ИЗ. 406. 278. Zore, *Rad* 115, 151. Kušar, *Rad* 118, 53. *Miklošič* 339. Skok, *ZRPh* 36, 654., br. 25. *LbGR* 37. Kühn, *Die romanischen Spr.* 47. Wartburg, *Entstehung* 24. Lohmann, *KZ* 58, 208.

šiljte, gen. *-eta* n (Banja Luka) »1° dušečić za sjedenje, 2° vuneni madrac koji se stere po sećiji« = *šīljte* (Kosmet) = *silita* f (Mostar) »na minderluku dušečić (jastučić) na kojem sjedi starije ugledno lice« = *šilte,* gen. *-eta* (narodna pjesma) = *šilta (nego staru na šilti sideti,* narodna pjesma), jednom *po šilteku* (greškom mjesto *-etu* ?). Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *șilte)* iz terminologije kućnog uređaja: rum. *saltea* f (neobjašnjeno *a* mjesto í), bug. *šilte* »Steppdecke«, arb. *shilté* pored *shilte* f »Matraze, Teppich«, ngr. 6 σελτές = σιλτές »mala slamnica«.

*Lit.: ARj* 17, 589. 596. *Elezović 2,* 479. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 744. *GM* 406. *Tiktin* 1357. *Lokotsch* 1908. *DoriÎ* 421. *Škalji&* 589.

šimija f (Rab, Božava, Istra, Dubrovnik) »majmun, opica, jopac (hrv.-kajk.)«. Od tal. *scinda* < lat. *simia,* od lat. pridjeva *simus* < gr. σιμός »koji ima zgnječen nos, camus, railleur«.

*Lit.: ARj* 17, 598. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6, 121. *Prati* 884.

šimšir m (Vuk) = *šimšir* (Kosmet) = *simšir* (Varoš, Slavonija) »buxus sempervirens, bus, zimzelen, zelenika, mrčela«. Odatle *šimširika* f (Bosna) »žutikovina, berberis vulgáris« = *divlji šimšir.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šimšäd* > tur. *çimSir* = *șimșir,* u rus. sa *-d* kao u perz.: rus. *samšłt, šamšiť)* iz terminologije ukrasnih biljki: rum-*timiįir* = *cemșir* = *cimșir, cimșer* = *simcir,* bug. *anuir* = *šimšir,* cine. *șimșir,* ngr. τσιμσίρι.

*Lit.: ARj* 15, 7. 17, 600. 601. *Elezović 2,* 479. *Mladenov* 685. *Lokotsch* 1909. *Tiktin* 350. *Pascu 2,* 165., br. 1004. *Školjić[1]·* 589 *Sulek* 391.

šina f (18. st., Vuk, Srijem) = *Sinja* (ŽK, Habdelić, Belostenec, Jambrešić, Otok u Slavoniji) »1° tračnica (željeznički neologizam), 2° željezo na platnici (gobelji) od kola«. Nalazi se u polj. *szyna* i rum. *lina.* Od njem. *Schiene* f (u prasrodstvu sa *cijev,* v.).

*Lit.: ARj* 17, 603. 606. *Bruckner* 561. *Tiktin* 1428. *Strìedter-Temps* 194.

sinik, gen. *-ika* m (Hercegovina; Mikalja, Stulić, Vuk) »žitna mjera razne veličine, od 10 oka do 80 oka, bagaš«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *șinik* < gr. χοῖνιξ > ngr. χοινίκι, stgr. OL > biz. *i,* upor. *ikonom)* iz terminologije mjera (upor. *terazije, kantar):* bug. *Sinik,* arb. *shinik, shenik* (= 45 oka). Kako gr. *h* i pred palatalnim samoglasnikom ostaje neizmijenjeno (upor. *hiljada),* χοι- > *ši*-nije nastalo kod nas, nego kod Turaka.

*Lit.: ARj* 17, 604. 605. Vasmer, *GL* 139. *Mladenov* 694. *GM* 406. Bruckner, *KZ* 51, 241. Novaković, *ASPh* 28, 464. *Miklošič* 340.

sinter m (Vuk, Vojvodina) = *sîntar,* gen. *-ara* (ŽK, Krašić) »živoder«. Pridjevi na *-ov* *šinterov* = *štntarov* (ŽK), na *-ski* *šinterski* = *šīntarskī* (ŽK). Od njem. *Schinder* = bav.-austr. *schinter* »Abdecker«, od *schinden* »derati« (prasrodstvo s *oskudan, štedjeti).* Madž. *sinter.*

*Lit.: ARj* 17, 605. *Strìedter-Temps* 195.

šíp m (Vuk, Šumadija, Gundulić, Stulić) »acumen, trn, šiljak, vrh, šik«. Nalazi se u češ. *šíp* »flèche, trait«, rus. *sip* »ostan, Rosendorn«, u polj. *szypułka.* Praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Ne vidi se pravo razvitak značenja u *šíp,* gen. *šípá* (Smokvica, Korčula) »ušica od sjekire, obidlice (v. *objételied)«.* Kod *šipka* je teško razlikovati deminutiv od *šiba* (v.). Upor. rum. *șipcă* »Latte«. Postoje još dva leksema koji izgledaju kao izvedenice odatle, ali zbog značenja (kulturna biljka, naziv ribe) možda i nijesu izvedene od *Șip:* na deminutivni sufiks *-ъk šipak,* gen. *šipka* m (Vuk) = *šipak* (Vodice) = *šipak* (ŽK) »1° mogranj, glavaš, Ijutak, medun, puklaš, sladun, 2° ruža, Rosenstrauch, 3° Hagebutte, 4° toponim, 5° (u junca) vrh roga koji otpadne«. Od zna-

čenja 5° eufemizam za negaciju *hoćeš šipak* »ništa«, usp. ipak *hoćeš figu*. Nalazi se u stcslav. *iipъЪъ,* češ. *šípek*. Praslav. Pridjev na *-ъn šipčanī* (~o *zrno),* poimeničen na *-ica šipčanica* (Lika) »ruža«, pridjev na *-ov* poimeničen u toponimu *Šipovo* (Bosna) i *Šipovik* (Kosmet). Na *-inja* (upor. *gloginja} šipkinja f* (Kosmet) »plod od divlje ruže«. Na *-ar šipār,* gen. *-ára* (dunavska riba dolje od Poreča) »1° moruna muškoga roda, 2° (metafora) poodraslo muško dijete«, na *-ica šiparica* f »Backfisch, poodraslo djevojče«. Deminutivi na *-ъc* > *-ac šipárac,* gen. *-rea* (Jesenica) »klen manji od oke«, na *-čić šiparčić*. Iljinski uporeďuje *šip* sa gr. ξίφος »mač«. Macheku je *sipa* »églantier« (< ie. **keipă, *keupą)* u prasrodstvu ša stvnjem. *huffa,* nvnjem. *Hiefe, Hiffe,* pred-ie. riječ. Slično i Matzenauer. Loewenthal stavlja *šipak* u vezu sa rus. *šipnutb* »zwicken« i slov. *Săpa* »Hundsrose«.

*Lit.: AR)* 17, 607-16. *Elezović 2,* 480. Ribarić, *SDZb 9,* 196. *Miklošič* 340. *Holub--Kopečný* 369. *Mladenov* 694. *WP 2,* 380. *Tiktin* 1432. Matzenauer, *LF* 7, 219. Machek, *Slávia* 16, 218. *LP* 2, 149. Loewenthal, *PBB* 53, 463. Iljinski, *RFV 69,* 12-23 (cf. *IJb* 1, 164).

**Sipan** m, dubrovački otok, prema tal. *Giuppana* (= 1222. *vineae Juppanae)* koje se bez sumnje osniva na dubrovačko-romanskom izgovoru, predstavlja u početnom suglasniku *š-* za rom. *ç, dž.* Očekivali bismo *z, ž, dž.* Upor. *Zore, Džore* < *Georgius.* Slično *š* mjesto tih suglasnika nalazi se i u *Šumet* za *Gionchetto* < *juncētum,* od *juncus.* Tu se zamjena *š* i *m* < *nk* objašnjava pučkom etimologijom, koja je dovela dubrovačko-rom. oblik **zonketu* u vezu s onomatopejom *zumiti,* jer su na tako nazvanom mjestu izvori. Samoglas ť u *Sipan* prema *Giuppana* lako se objašnjava refleksom *iu* za gr. u. Dalja zamjena sa *i* je kao u *judaeus* > *Židov* prema *žudio* (Dubrovnik). Dubrovačko-rom. **Zupana* pretpostavlja grčko podrijetlo < **γυπάνη,* od γύψ »orao« ili možda od γύπη, s lat. sufiksom *-anus.* Bokeljsko *zumba* f (Vuk) »mala jamica, rupica, na koju se jedva može vidjeti, žbugara« možda je gr. γύπη sa υ > *ιu* i umetnutim *m* pred labijälom, *mp* > *mb* kao u *planda.*

*Lit.: ARj* 17, 609. 610. Skok, *Slav.* 235. 238. Skok, *Slávia* 10, 485.

**šípit** (Dubrovnik), pridjev »1° bljutav, 2° (metaforickí) lud«. Od tal. *sapido* < lat. *insipidus* (privativno *in-* »bez« i *sapidus,* v. *sapor).*

*Lit.: ARj* 17, 612. Zore, *Tud. 25. DEI* 3402.

Šipnäta (Brbinj), odatle deminutiv na *-ica Šipnatice* f pl (Savar, Dugi otok), *Šipnate* f pl., s varijantama *Čifnata, čihnata, Cifnata,* obalski toponim na otocima sjevernog Jadrana, naročito zadarskog arhipelaga na točkama uz živu vodu; dalmato-romanska izvedenica na lat. *-ata* od gr. σίφων »conduite d'eau« > lat. *sipho,* gen. *-onis* > *šíp un* (Dobrota) »nagla kiša«, *Šipun* »ime spilje kod Dubrovnika«, s promjenom dočetka *-un* sa *-ul síp ül* (Lumbarda) »pljusak«; *s* > *š* objašnjava se onomatopeiziranjem. Kao grecizam očuvana je riječ u Srbiji sa î > *c cip un* m (Vuk) »manja cijev koja se udara u kablinu uglavljenu u badanj kad nema dosta vode, šedrvan, tuljac« = *cifun* pored *cîfun* m (Kosmet) »slavina, čep«. To je balkanski grecizam: bug. *cifun* »Hahn«, preftia *cev* snabdjeveno deminutivnim sufiksom *cifka* pored *cifara* i *cafâra* »Flötenbein«, zamjenom dočetka domaćim sufiksom *-ara,* ngr. σίφουνας. Onomatopeiziranje dalm.-rom. oblika *šipun* učinjeno je umetkom suglasnika *r* poslije labijala *šefrun* m (Lij ešće, SinaCj Lika) »nagla velika kiša, pljusak« = *šibrun* (ŽK) »isto« = *sabran* (Volavje kod Jaske, hrv.-kajk.) »prolom oblaka«, *šibrica* f (Istra) »tempestas cum nive«. Ovamo ide sa naprijed spomenutim, *-ata* > *-ada* i s umetnutim *m* pred labijalom *sumprehada* (Vrbnik) »nagla kiša koja capa samo jedan kraj, i to još dobro ne namoči« < **siphonata;* dalje prerađeno *šumprešada f* (Krk) »pljusak s vjetrom«. Dalmato-romanski leksički ostatak zamijenjen je talijanizmom: *šjun* (Budva) = *šijun* (Marin Držić, Dubrovnik, Palmotić, Vrbnik, Poljica) = *šijun, -una* (Božava, Rab) = *šijun* (Kućište) = *šijun* (Vrgada) = *šijun* (Lika), slov. *šejuen* (Notranjsko) »vihor, morska vijavica, ôšmrk (Budva), tromba marina > trumba (Kućište), ciklon« < tal. *sciane,* mlet. *sión* »ttomba marina«. Ovamo ide i hrv.-kajk. i slov. *šéf,* gen. *šéfa* »Weinheber«, s ispuštenim dočetkom. Osnovno *sifon* je internacionalna riječ.

*Lit.: ARj* 1, 182. 803. 17, 19. 581. 584-85. *ZbNŽ* 4, 240. Skok, *Slav.* 129. Jurišić, *NVj* 45, 96. *Elezović 2,* 422. Kušar, *NVj* 3. *Rad* 118, 23. *PUteršnik'2, 622.* Šturm, *ČSJK 6,* 77. Vukičević, *SHPr* 1895, 42-45. *REW*[3] 7950a. *Prati* 885. *Mladenov* 677. *Dorii* 407. 408. *Rohlfs* 1949.

**šipuš** m (Habdelić, Vitezović, Belostenec, Jambrešić, Žumberak; i u polj.) »tibicen, trumbetaš« = *šipoš* m (Tekelija, Kurelac) »isto«, izvedenice pridjevi *šipušji, šipuški,* femininum *šipušica,* prezimena *Šipuš, Šipušić, šipoš* (1567). Od madž. *sipos* »isto«.

*Lit.: ARj* 17, 615. 618.

**šira** f (Vuk, Slavonija, J. S. Reljković) = *šira.* (Kosmet) »1° slatko neprovrelo vino, must, mušt (ŽK), mošt (hrv.-kajk.), mast (Dalmacija), mastika, vinkot, 2° (metafora) don rđave kvalitete (Kosmet)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šire* > tur. *sira »1°* sok od grožđa, 2° slatko vino«): bug. *širá* »most, süsser Wein«. U šatrovačkom govoru u Sirinići za *vino* se kaže *šore,* možda prema madž. *šor.*

*Lit.: ARj* 17, 618. *Elezović 2,* 480. *Mladenov* 694. *Doric* 421. Trojanović, *JF* 5, 224.

**šířit** m (Vuk, BiH, Kosmet) = *šerit* »gajtan, galun, merđuo, galoš«. Odatle *širitaš* m (Bosna) »vrsta fesa«. Balkanski turcizam 'arapskog podrijetla (ar. *sarit* »Tresse, Franse« > tur. *șerif)* iz terminologije nošnje : rum. *șiret — ịirit,* bug. *širít,* arb. *sherít,* cine. *sint,* ngr. σε(0ρήτι.

*Lit.: ARj* 17, 547. 622. *Elezović 2,* 480. *Lokotsch* 1886. *Pascu 2,* 165., br. 402. *Miklošič* 340. *GM* 402. *Školjić*[2] 587. 590.

**širok,** f *široka* (Vuk) = *širok,* f *široka* (Kosmet) = *širok, f široka* (ŽK), sveslav. i praslav. pridjev, bez paralele u baltičkim i drugim ie. jezicima, proširen je sufiksom *-ok* (v. *visoK),* koji se gubi u komparativu, stcslav. *širi,* »1° breit«, 2° u toponomastici u sintagmama sa *Ledine, Brijeg, Vir* i sam *široke* (f pl.)«. Upor. češ. *širý.* Ostatak neproširenog pridjeva je poimeničen m *široj* (Vuk, Srijem) »vő koji u širinu tjera rogove«, sa *-ƨj* > *-aj* kao u *Blagaj, Staraj* (prezime u Istri), slov. *Sedej* »sijedi«, odatle pridjev na *-ost sirajast (vo, krava).* Izvedenice se prave samo od *sir-.* Apstraktum na *-ina širina* (upor. *visina).* Denominal na *-iti širiti, širim* impf. (Vuk) *(do-, pro-, raz-),* iterativ na *-va- -širívati, -sírujēm,* samo s prefiksima *pro-, raz-.* Postverbal *sir* m samo u prilogu *šírom* = *šírom* (Kosmet) = *sircem* (Kosmet) = *širimice,* upor. u ŽK *vráta su diparta sím sírom.* Interesantna je složenica *širovolja* m »šiiraj«, hipokoristik na *-ja* (upor. *góljo, séljo* »seljak«) od sintagme **širb oiъ.* Pridjev *opširan* i imenicu *opširnost f* smatraju Maretić i Belić rusizmom,- odnosno čehizmom, rus. *obširnyj, -nost,* češ. *obšírný, -nost.* U šatrovačkom govoru (argotu) prilepskih i širinićkih zidara i u Kosmetu *širok* znači »varoš«: *Sirakana* »Bitolj«, *Širokija* »Prilep«. Bruckner i Loewenthal identificiraju *širb* »breit, offen« s got. *skeirs* »klar«, nvrijem. *schier* i rus. *Шmyj* »lauter, ehrlich«, češ. *čirý,* češ. *čiré pole* »otvoreno > široko polje«, od ie. **skji-, *ski-* proširenog formantom *r* (kao *dobar, mokar).*

*Lit.: ARj 2,* 702. 9, 140. 12, 443. 13, 380-87. 17, 618-32. Belić, *NJ* 1, 66. *Elezović 2,* 480-1. *Miklósié* 340. *Holub-Kopečný* 369. *Bruckner* 547. *Mladenov* 594. Machek, *Slávia* 16, 218. Iljinski *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slávia* 5, 413). *WP 2,* 536. Maretić, *Savj.* 80.

šīs m (Vuk, BiH, Kosmet) »1° gvozden ražanj, 2° sprava za prženje kave (Mostar)«. Složenica *šīs—ćevap* (v. tu riječ) = bug. *šiš—kebap.* Izričaj (sintagma) fif » *gòtti* »sirotinja« (Travnik). Balkanski turcizam (tur. *şiş* »1° épéé mince et pointue, 2° broche, brochette«) iz terminologije oruđa: rum. *șiș* »in den Stock verborgener Dolch«, bug. *iii,* arb. *shisht* = *shish* (Gege) »Dolch«, eine. *șiș* »canne à poignard«.

*Lit.: ARj* 17, 633. 636. *Elezović 2,* 481. *Tiktin* 1435. *Mladenov* 694. *Pascu 2, 165.,* br. 1009. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 745. Korsch, *ASPh* 9, 671. *GM* 406.

šišak, gen. *-aka* m »crnogorska i hercegovačka kapa, kariklija (Srbija)«. Nalazi se u slov., češ., polj., ukr. i rus. te madž. *sisak.* Ne zna se tko je od koga posudio taj naziv i predmet, Slaveni od Madžara ili Madžari od Slavena.

*Lit.: ARj* 17, 634. *Miklošič* 340. *Holub--Kopečný* 369. *Bruckner* 562.

**šišati,** *šišam* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, pro-),* slov., hrv.-srp., slvč., praslav. (?), »strići« = *slikati, -om* (ŽK, upor. u čakavskom, *Proroci* 282 b: *hodi šiškav) (o-),* tako i slov. *ošiškati* »kurz scheren«, slvč. *ošiškat'.* Metafore: *našišati se, našliam* (Lika) »opiti se«; *šišati* »guliti, tražiti velike svote, kamate«. Upor. bug. *šiškám* »1° stechen, 2° hetzen, reizen«. Na *-ak šišāk,* gen. *-aka* m prema f *šišakinja* (Vuk) »odraslo ždrijebe muškoga, odnosno ženskoga roda, kojemu se šiša griva«. Na *-ko šiško* m (Lika) »kaže dijete jedno drugome kad se ošiša«. Na *-ka šiška* f »jagnjeća mješina poslije sisanja«. Na *-ulja šišulja f* »(metafora) vinova loza, čokot, na kojem grožđe potjera,

ali u cvijetu opadne = ospe se, osipača«. Glagolska složenica *štšobrk* m (Vuk, Crna Gora) »koji podsijeca brk«. Radna imenica *šłšitelj* m »kum koji prvi put šiša dijete«. Miklošič stavlja ovamo i *šišmiš* »Fledermaus, slijepi miš, ljiljak«. To nije vjerojatno jer je ta složenica obrazovana od *miš* prema tipu onomatopeje *šuć muć pa prolij,* od *mutiti* (v.).

*Lit.: ARj 2,* 702. 4, 86. 7, 672. 9, 321. 11, 81. 17, 633-42. *Miklošič* 340. *Dorii.* 422.

siše[1] gen. *-eta* n (Vuk) = *siše* (Kosmet, pl. *šišići)* »boca, staklo od rozolije, lampe, flaše« = *šiša f* (Bosna, narodna pjesma; Crna Gora) »staklena boca«. Deminutiv *šišence,* gen. *-eta* ŕKosmeť). Balkanski turcizam (tur. *șișe* »bouteilK, fiole, verre«) iz terminologije posuda: bug. š;»V, arb. *shiihe,* cine. *șișă* »bouteille«.

*Lit.: ARj* -17, 633. 637. *Elezović 2,* 482. *Mladenov* 694. *Pascu 2,* 165., br. 1010. *GM* 406. Skok, *Slávia* 15, 496.

siše[2] n (Banja Luka, Travnik) = fife [f] (Mostar) = *Ušet* m (Hercegovina) »gornji pod, strop« = *siše* i fifa (Škaljić, Bosna) »tavanica, plafon«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šīše* > tur. *șișe):* bug. *siše* »dünnes langes Brett«.

*Lit.: ARj* 17, 633. 637. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 747. *ZbNŽ 3,* 165. *Doric* 422. *Škaljič** 590.

**šiška** f (Vuk) »galla«. Mjesto deminutivnog sufiksa *-bka* stoji *-arka* = *-arıca šišarica* = *šišarka* (Vuk) »isto«. Sa *e* mjesto *i šešarica* = *šešarka (borova)* (upor. češ. *sesule")* »isto, sinonim: babuška (Boka)«. Oblici *šiška* i *šišarka* i u bug. »1° Beule, 2° Knollen, 3° Tannenzapfen«. U Kosmetu je *šišarka* »čokot od kukuruze, kočuša«, *šiška* »šišarica od prekomorskog rastová drveta što žene kupuju za mašćenje kose«. Još postoji varijanta *śliska* (Dubrovnik, Dalmacija) »žir, šišarka«. Ovamo ide deminutiv na *-li sliščīč* m (Srbija) »vrlo mali i tanki komadić sapuna pošto se sapun skoro sav potroši«. Još se mijenja samoglas u *a šaška* slov. »isto«, u madž. u *suska.* Pored *šiška* slov. ima *žiška* (disimilacija f — f > *ž* — f), tako i ŽK. Pored sufiksa *-ka* polj. *szyszka* i bez njega *szysz(a).* Prema Brückneru korijen je **ših-,* koji sadrži elemente od *šija* i *šišati.* Znači mu prvobitno »oštar«. Mladenov misli da je korijen isti koji u prvom dijelu složenica *šiš-ćevap* (v.). Lokotsch stavlja pod tur. *șiș* »Geschwulst«. Prema tome riječ je bez utvrđene etimologije. Ne zna se da li je praslav. Nema utvrđenih paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima.

*Lit.: ARj 15,* 545. 547. 17, 563. 635. Rešetar, *Štok.* 290. *Miklošii* 340. *Holub-Kopeinj* 369. *Bruckner* 562. *Mladenov* 694. Machek, *Slávia 16,* 218. Schulze, *KZ* 43, 252. Štrekelj, *ASPh* 14, 520. *Doric* 422.

**šiško** m (Kosmet, bug.) »1° debeljko, dežmekast čovjek, 2° nadimak Turčina«. Odatle prezime *Šišković* (Vučitrn). Pridjev na *-av šiškav* (Popović; i bug.) »dickbäuchig, wohlbeleibt«, poimeničen u apstraktima *fifkavina* = *šiškavost f* »Wohlbeleibtheit«. Odatle denominal na *-iti ošiškavit, -avim* (Kosmet) »ugojiti se, udebljati«. Premda je sufiks slavenski (hipokoristički *-ko),* riječ je turskog podrijetla: tur. *șișko* »1° feist, fett, dick, 2° Dicke, Dickwanst«, od tur. *șișmek* »naduti se«, i balkanski turcizam: cine. *șișcu* »personne grosse et grasse«. U tur. je *șișko* pridjev i imenica. Pored *-ko* postoji i izvedenica sa slav. hipokorističkim sufiksom *-man* (tipovi *Vukman, Milman) šišman* m (Kosmet) i indeklinabilni pridjev »debeo, debeljko«. Također balkanski turcizam (tur. *șișman):* bug. *šišman* »isto što i šiško«, arb. *shishman* »grosser, starker Mann«, ngr. (epirotski) σισυμάνης »grosser, starker Mann«. Odatle bug. prezirne *Šišmanov.*

*Lit.: ARj* 17, 639. 640-41. *Elezović* 2, 48. 482. *GM* 406. *Pascu 2,* 166., br. 1011. *Mladenov* 694. *Doric 422. Škaljić*[1] 590.

**šiti,** *šijem* impf. (Vuk) *(do-, na-, istre-, ispro-, oba-, obi-, obu-, po-, pre-, pri-, raž-, raža-, sa-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »suere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, prema iteratīvu na *-va-: šivati, sīvām* (Vuk) *(ispre-, ispri-, na-, ob-, pod-, pri-, pro-, raz-, raza-, sa-, u-); pocit cipele* (Cres) < **podšiti* znači »pedoniti«. Part. perf. pasiva stcslav. *šbvenb* očuvan u *sašven* (ŽK). Izvedenice se prave od četiri korijena: praslav. *si-, šiv-* od iterativa, stcslav. *šbv-* (pred samoglasnim nastavcima, upor. stcslav. perf. pas. *зъ enъ — sašven,* ŽK), (prema ь > α) *šav,* (sa zamukivanjem *ь) šv-.* Od korijena fi- s pomoću sufiksa za oruđa ie., sveslav. i praslav. *šilo* n »1° subula (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° toponim (ime rtova i školjeva, upor. u jednom tumačenju i tal. *Lesina* »šilo« za *Hvar)«* < ie. **sudhla,* stvnjem. *siula* »igla«. Ovamo još poimeničen part. prez. aktiva *šićka* > (sa *ck* > *tk) šitka* f »šivaća igla«. Ovamo postverbal *šasije f* pl. (Almaš) »pršnjak, vezenje

vunicom na prsima u obliku grane i drveta« i poimeničen part. perf. pas. *sašitak,* gen. *-tka.* Korijen *siv-* u postverbalu *našiv* m od *našívati,* sa sufiksom *-oči* pridjev *šivaći (stroj, igla"),* poimeničen na *-bka siváčka* (ŽK), *-aćka* (Krašić) »igla za šivanje« > *šivatka* (sa *ćk > t k,* upor. *pećnjak > petnjäk,* Ž K), odatle zamjenom sufiksa *šivatica* »isto«. Od korijena **šbv- > šav-* praslav. radna imenica na *-ьc šavac,* gen. *šavca* (Dubrovnik) »krojač«, koje odgovara češ. *švec;* postverbal *šav,* gen. *sva,* pl. *šavovi — šav,* gen. fam (Vodice, Istraj »sutura« (s prefiksima *na-, oba-, po-, pod-).* Na *-ka šavke* f pl. »išarane kape (muslimanska narodna pjesma)«. Brojnije su izvedenice od *šv-:* radne imenice na *-alja* (prema *pralja, tkalja) švalja* f »krojačica«, s pridjevom *švaljin, švaljin* (Piva-Drobnjak) = (prema *prelja) švelja* (Zagreb), *švelac* (Vitezović) »šavac« i prezime *Švelec,* postverbali ž. r. *ôšva* f (^ Vodi će) »crveno ili plavo sukno za obrađivanje vunenog odijela stare narodne nošnje«, pl. *öšve,* gen. *osava; obašva* (Slavonija) = *obašvica = obišve* f pl., gen. pl. *òblsãvã* »narukve, kapaci u rukavu« = *ôšvice* f pl. (ŽK), *našva* f, odatle *našvavati* impf., *našvica f* (Vojnić, Hrvatska) »galun, širit«, *prišva* (Hercegovina, metafora) »sloj slame na krovu«. Ovamo i *prtšvarak,* gen. *-arka* m »nadimak, sumom« od metafore *přišiti nekome ime.* Baltičke su uporednice potpune: lit. *siūti, siuvu,* lot. *šūt;* stprus. *schuwikis* »postolar« = lit. *siuvìkis* »krojač« odgovara potpuno praslav. *зъ ъсь >* hrv.-srp. *šavac,* češ. *švec.* le. je korijen **siū-: *sīu-,* sanskr. *sivyati* »šije«, lat. *suere, sūbula = šilo, s utor,* u nvnjem. *Saum.*

*Lit.: ARj* 3, 2. 4, 9. 7, 671. 675. 8, 313. 315. 359. 9, 338. 12, 176. 14, 689-90. 17, 506-507. 642-44. 915-18. *Elezović 2,* 8. 481. 205. Ribarić, *SDZb 9,* 173. 196. 198. Tentor, *JF* 5, 207. Boskovic, *NJ,* n. s., l, 123-128. Japunčić, *NVj* 14, 618. *Miklošič* 339. *Holub-Kopeiný* 370. *Bruckner* 548. 560. *Mladenob* 693. *WP 2,* 515. *Trautmann* 261. Machek, *Slávia* 16, 218. *Boisacq*[3] 420. 878. 1001. Zubatý, *SbFil.* 4, 232-262 (cf. *IJb 2,* 166). Meringer, *IF* 17, 156. Pedersen, *IF 5,* 65. Petr, *BB 22,* 273-379 (cf. *AnzIF* 8, 205). Sütterlin, *IF* 25, 73. Sievers, *IF* 4, 340.

šitosat, *-šém* pf. (boškački, argot, Kosmet) »prodati«, obrazovano s pomoću gr.-slav. *-osati = -isati* od arb. korijena **shit-* u *shiturë* f »prodaja«, *shites* »trgovac, prodavač«. Od iste je osnove na *-arnik šitarnik* m (Kosmet, argot) »dućan«. Kao kod Osaćana tako i ovdje u argotu se prave izvedenice s pomoću naših sufiksa od arbanaskih riječi.

*Lit.: Elezović 2,* 481.

**šjôla** f (Perast, Split, Korčula, Šibenik) = *sjala* (Božava) = *sijala* (Smokvica, Korčula) »poplat, đon«. Denominai *sjòlat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat) »pedoniti«. Složenica *mezò-šõla* (Potomje) »poplat, don«. Talijanizam (dvoglas *io < гю):* tal. *suola,* mlet. *sola* < lat. *solum, solea.*

*Lit.: REW*[3] 8064. 8079. *Prati* 954.

**skabei** m (Korčula) »noćni ormarić«. Od učenog tal. *sgabello, scabello,* furl, *scab l* »comodin« < lat. *scabellum,* deminutiv na *-ellus* od *scamnụm* (v.).

*Lit.: REW*[3] 7633. *Pirana**951. *Rosamani* 1018.

**škäf,** gen. *škafa* (Vuk, Srijem, Varoš, ŽK, slov.). Od stvnjem. *scaf,* nvnjem. *Schaff.* Od njem. deminutiva *Schaffel > šavolj* m (Vuk, Vojvodina) »škaf, sidlo, sigio«. Upor. češ. *škopek, škopík* »baquet, cuveau«. Od ie. korijena **(s)qep-, *sqop-,* od čega je i *skobia* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 508. 646. *Miklošič* 302. *Kiparsky* 159. *Holub-Kopečný* 370. *WP 2,* 562.

**škafetín** m (Kućište) »ladica«. S dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *-etto* i *-ino* od *scaffa* (Lucea) »palchetto di armadio«, *skafeta* (Bologna) »Schlüsselbrett«, od langob. *skafa.*

*Lit.: REW*[3] 7965. *Prati* 869.

**škafun** m (Božava) »calzerotto« = *škafún* (istročak.) »canalis tibialis, bječvica«. Od sitai. *scaffone, scoffone,* istro-rom. (Piran) *skofóm* »calzerotto«, srlat. *scuffones* (1261). Tal. *a < o* objašnjava se unakrštenjem sa *scafa* (v.), *scafarozzi, scalferotti, scarpa* (v.). Sa */ > p škapíni* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »muške čarape«, deminutiv na *-ič dječji škapinići;* isto s umetnutim *m* pred labijalom *škampini* m pl. (Konavli).

*Lit.: ARj* 17, 646. Cronia, *ID* 6, 121. *Prati* 870. Štrekelj, *DAW* 50, 61. 82. *REW*[3] 8004. *Gamillscheg 2,* 21.

**škäkalj,** gen. *Škaklja* m (Orebić, Pelješac) »mala morska musija, narikla (v.)«. Ako se uporedi sa korzikanskim deminutivom na *-olus kuskól'ulu <* lat. *cuscuKum = cuscolium* (Plinije) »leere Kastanien und Muschelschalen«, *škakalj* bi moglo biti metaforickí naziv

za *musiju; a* < lat. *u* preko s (v. *mast* < *muş-tum),* metateza *k — sk* > *sk — k.*

*Lit:* *ARj* 17, 647. Zore, *Rad* 170, 125. 213. *REW** 2424.

**škakljati,** *škakljam* impf. (Vuk) (Ir-) = *(sa šk* > *čK) ckàkljati, -ãm* (Vuk) = na *-iti čkakljiti, -im* (Vuk) »golicati«. Pridjev na *-iv škakljiv* = *čkakljiv* (Vuk). *Sa ǯ* mjesto *šk žakljati, -am* (ŽK), *žaklj'iv.* Miklošič ima kao hrv. pridjeve *šahljiv, žehljiv.* Voltidi ima *škakljati* pored *skakljiti.* Daničić izvodi od *čkali, čkám.* Prema stcslav. *sktkbtati* »titillare« prvobitna je početna grupa *sk. Zato* je *Sk* kao u *škopiti* za *skopiti, a čk* za *šk* je obratan govor (upor. *škalja* > *čkalja,* Dauzatova fausse régression). Za taj pojam postoj e onomatopeje u svim jezicima: lat. *titill(ic)are,*gr. γαργαλίζει, bug. *godei, gadeličkam* > rum. *a gîdili,* njem. *kitzeln,* fr. *chatouiller.*

*Lit.:* *ARj 2,* 52. 17, 647. *Miklošič* 306.

**škäl),** gen. *škalja* m (Bukovica) »tučenac« = *škalja* f (Dubrovnik) »krhak kamen što se umeće u građevinu« = *škalje* f pl. (Božava) »schaglie di pietra« = *škalje* (Zore) »odbijotine« = *škalje f* pl. (Vuk, Crna Gora, Crmnica, Sutomore, Dalmacija) »krupni šoder« = *škalja* (Crna Gora) »komad od kamenja«. Toponim *Škaljari* m pl. (Boka; 1451: *Petrem filius Ratici de Scagliarís).* Deminutiv na *-iça školjića.* Denominal *zaškaljati se* (Kistanje) »okupiti škaljem jedan drugoga«. Od tal. *scaglia* »scheggia«, gotskog podrijetla *škalja,* u prasrodstvu sa slav. *skala* »pećina«. Bolje očuvano tal. značenje u slov. *Skaje f* pl. »Abfälle beim Schmieden« = *škája, škála* (Dolensko, Štajerska) »Holzsplitter«. Iz furl, *ščalja* (Podkrnci) »Splitter«. Deminutiv na lat. *-olus* > tal. *-nolo škajôla* »sadra« (Primorsko) < furl. *scajole.* Upor. arb. *hale* »scaglia«.

*Lit.:* *ARj* 17, 648-49. *BI 2,* 531. Miletić, *SDZb* 9, 261. *REW*[3] 7971. *GM* 145-146. Štrekelj, *ASPh* 12, 469. Cronia, *ID* 61, 121. Zore, *Rad* 138, 62. 65. *Pleteršnik 2,* 483. 630. Sturm, *ČSJK 6, 54.* 56. Novaković, *Ný* 3, 152. *DEI* 3363.

**škalja** f (Vuk) = (sa *šk* > *čk,* upor. *maska* < *mačka) čkalja* (Vuk, Kosmet) »rupa, racija rupa, rupa uz obalu kakve vode gdje ribari hvataju rakove (Kosmet)«. Deminutiv na *-ica čkäljica.* Nalazi se u stcslav. *skala* »Fels, Stein«. Prema tome je *šk* > *sk* kao u *skopiti* za *skopiti.* Prijevoj **sqol-,* od **(s)qel-* »rezati«. Upor. lot. *skala,* lit. *skala* »trijeska«. V. *školjka.*

*Lit.:* *ARj* 2, 53. *Miklošič* 297. *Holub--Kopečný* 332. *WP* 2, 594.

**škamp** m (Malinska) »crvenkasti morski rak«. Od tal. *scampo,* furl, *scamp,* krčko-rom. *skinp* »astacus norvegicus« *(a* > *i* prema pluralu *scampi, risotto con scampi).*

*Lit.:* *Bartoli 2,* 224. *DEI* 3368.

**škampat,** *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »pobjeći«. Od tal. *scampare* »salvarsi«, furi. *sciampã* pored *s'ciampâ* < vlat. *ex-cappare* (s umetnutim *m* pred labijalom). Ako je od *cappa* (v.) »kabanica«, kako neki misle, nije jasan semantički razvitak. Upor. na *-ïnus* > *-ino:* slov. *ščapín* »ein elender Kerl«, od furl, *s'ciapin* pored *sciate* »abborraciatore, guasta-mestieri«, ako je u vezi sa sintagmom **ex-cappa* > tal. *scappino* (upor. naslov Molièrove komedije *Les Fourberies de Scapin).*

*Lit.:* *DEI* 3368. 3372. *Pleteršnik 2,* 618.

**škanata** f (Bella) »piškota« = *škanjata f* (Korčula) »dvopek« = *škanjeta* f (Dubrovnik, Konavle) »biscuit« = *škanatica f* (Mikalja) »mali biškot, dvopek (kruh, kolač)« — *škanatica f* (Bella; Dubrovnik, »suhi plošní kolač ... prořezán vodoravno«) »biscottino«. Ovamo i glagol *škanatati, -ãm* (Dubrovnik) »rezati kruh ili kolač na dvije pole«. Ovamo ne ide *nema škanjata* (Korčula) »nemoj rastezati, otezati«, što je očito preokrenuto od *skanjivati* promjenom glagolskog sufiksa *(-atati* mjesto *-ivati).*

*Lit.:* *ARj* 15, 197. 17, 649-50.

škäiij m (Perast, Crmnica, Krtole, Bogdašić) »1° klupica bez naslona, karïega (v.)« = *škanj* (Smokvica, Korčula) »2° klupa za sjedenje u kominu (uz ognjište), 3° (metafora) podmorski greben sličan klupi (primjer: *potegnu sam ostima za jednim škrplnom, alije uteka pod škanj)«.* Deminutiv na *-ić škanjlć* (Buzet, Sovinjsko polje) »podnožac, šamṛl (Zagreb)«. Deminutiv sa tal. sufiksom *-etto* < vlat. *-ïttus škanjet* (Korčula, Rab, Božava) »podnožje«. Isto na łat. *-ellus skánjêl* (Lumbarda) »tobilica pored tòvilica, tovjelica (Dubrovnik) sa tri noge, šamrle, podnožje« = *škanjel* (Šibenik) »maleni stočić bez naslona, za sjedenje« = (disimilacija *nj — l* > *nj — r) škanjer* (Nerezine) »stolac bez naslonjača, s prošup-Ijenim otvorom«. Talijanizam od sjeverno-tal. i furl. *skaň(o)* < vlat. **scamnium* od *scamnum,*

*scagnato,* furl, *scagnel.* Dalmato-romanski leksički cstatak od lat. *scamnum* je *skamao,* gen. *skamla* (?) *(Nauke Brnarda,* 16. st.: *skamao nogu,* se. *božjih)* »podnožje«, *skamblja* f (Rijeka) »malena niska stolica«, deminutiv odatle *skamb-Ijica* (Rijeka) sa *nm* > *ml* i dočetkom *-a* preko n. pl. *scamna = (sk > šK) škama,* gen. *skamla* (Božava) »banco«. Odatle deminutiv na *-ellus škamēl* m (Smokvica, Korčula) »klupa za sjedenje u kominu (kuhinji)« od lat. *scamellum.* Upor. slov. *škamlja* f (mariborska okolica) preko stvnjem. *seamal,* nvnjem. *Schemel* < lat. *scamnum* i preko biz. (srgr.) *σκάμνον*, -ιόν, ngr. *σκάμνος*,-ί > bug. *skómen, skómenče* < stcslav. *skormnb* »Stuhl«, bug. *shánĕn, skanéjka.* Riječ *scamnum* je prema tome pripadala i balkanskom latinitetu: upor. arb. *shkom -i* (Zatrebao) »velika ploča, stijena«, *shkamīne* (Ulcinj) »stijena«, rum. *scaun.* Preko ngr. σκαμνί > hrv.-srp. (Vuk, Vojvodina) *skamija = (mn > ml) skãmlíja* (Kosmet) »školska klupa«. Odatle balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *isqemle* »četveronožni stolac bez naslona, sa sjedištem rogozom opletením«) : *skèmlija* (Bosna) = *šćemlija* (Mostar) = *skemlija* (Kosmet) = *ščemija* (narodna pjesma, Petranović); rum. *schemni agasi* »Portin komisar za instalaciju rumunjskog kneza«, *schemni -ceauș* »rumunjskom knezu dodan kurir«, bug. *skénúe, skémlja, skemlénce.* Preko njem. *šamlica, šamrle, šamrl* (Zagreb) < srvnjem. *schamel,* nvnjem. *Schemel.*

*Lit.: ARj* 15, 196-97. 213. 17, 416. 513. 649. 650. *ASPh* 12, 184. Korsch, *ASPh 9,* 504-505. *Románsky* 128. *Mladenov* 582. 583. 584. Miletić, *SDZb 9,* 261. 356. Kušar, *NVj 3,* 338. Isti, *Rad* 118, 21. *Elezović 2,* 283. *Pleteršnik 2,* 630. Cronia, *ID 6,* 121.

**skapui,** pridjev *(Transit,* 1508: ... r *skapui mu bi život;* 1527: *dajmo kaštel Turkom da su naše glave škapuli)* »slobodan«. Od tal. *scàpolo* »isto«, postverbalni pridjev ili skraćeni part. perf. od *škapulati* »osloboditi« < tal. *scapolare* < vlat. *excapulare,* denominai od *capulum* > tal. *cappio* i prefiks i- < lat. *ex-.*

*Lit.: ARj* 17, 650-51. *Mažuranić* 1426. *Prati* 872. *REW*[s] 2955.

**škár** m (Dubrovnik, Vrbnik, Omišalj) »1° mjesto gdje se grade brodovi (Vodopić: *kupiti ošćele na ikaru), 2°* (Omišalj) izdubina u kamenu gdje se stječe voda; sinonim: šćamba«. Od gr. ἐσχάριον > kslat. *escharium.* Ovamo ide možda i gr. ἐσχάρα, kslat. *eschara,* ngr. σκάρα > bug. *skara,* stcslav. *shara,* arb. *škare* »Bratrost«. Nejasan je razvitak *škver,* gen. *-era* m (Božava, Rab, u Dalmaciji općenito) < mlet. *squero,* stmlet. *squadro,* ako ide zajedno sa *skar.* U Poljicima *šker (svako selo ili župa. . . . ima. . . . svoje škere, malice ili konšiluke), a* to je od tal. *schiera* »hrpa, red čega«.

*Lit.: ARj* 8, 318. 17, 651. 655. 692. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6. ZbNŽ* 8, 188 *REW*[3] 2915b. Miklošič, *Lex.* 906. *Mladenov* 582. Rešetar, *jfF* 12, 287. *DEI* 3610.

**škaránbela** f (Lumbarda) »skuša«. Je li to prijenos na ribu naziva *škarambela* f (Korčula) »žohar«? Čini se da je prekrajanje učenog tal. *scarabèo* < lat. *scarabaeus,* s umetnutim *m* pred labijalom i zamjenom dočetka *-beo* sa *-bello* ili *-až* sa *-elio"?*

*Lit.:* Kušar, *NVj* 3, 337. *Prati* 873.

**škare** f pl. (Vuk, Slavonija, ŽK) = *škara* (Vrančić) »nožice, makaze«, plural zbog toga što su u dvoje. Deminutivi na *-ice škarice* f pl. (ŽK) = *škarice* (Mikalja) »nožice«, u sing, prezime *Škarica,* na *-ić škarić* m, *škarići* pl. m »(kolski termin) u rude stražnji kraj, koji je račvast (sjeverna Hrvatska)«. Slov. *škarje.* Od stvnjem. *skāri,* pl. od *skar, skara,* nvnjem. *Schere* < ie. **sqer-,* od čega je u slavinama *kora, crijevo, krnj* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 651-53. *Miklošič* 298.

**škarpa** f (ŽK, slov.) »Böschungsmauer«. Od tal. *scarpa* (skraćeno od *muro a scarpa),* prema Pratiu istog etimologijskog podrijetla kao i *scarpa* »cipela« > *skarpa — skarpa* (v.), prema *REW*[3] od got. **skrapa* »potpora«.

*Lit.: ARj* 17, 653. *Pleteršnik 2,* 630. *REW*[3] 8009a. *Prati* 875. *DEI* 3376.

**škartoć** m (Potomje) = *škartoc* m (Sali, Dugi otok) »papirnata vrećica, škarnlcl (Zagreb)«. [Od tal. *scartozzo = scartoccio* »cartoccio«].

*Lit.: ARj* 17, 954. *DEI* 3378.

**škata** f (Buzet, Sovinjsko polje) »mjerica od 2įl, za masline i drugo zrnje«. Od furi, *scàta* »misura per farina«, možda od got. *shafts.*

*Lit.: ARj* 17, 654. *REW*[3] 7968. *Pirana"* 959.

**skej** m (Božava) »denaro«. Od mlet. *skeo* < stvnjem. *sceida* (nvnjem. *Scheidemünze).*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 121. *REW*[3] 7682.

**škeletro** n (Potomje) »kostur, skelet (kao 'učena riječ koja je došla preko njem. iz fr.

squelette)*. Od tal. *schèletro* < *scheletto* »isto«, od gr. σκελετός »desséché«., pridjev od σκέλλω. Ovamo možda i termin iz narodnog vjerovanja *skentra* f (BiH) »utvara,, utvorica«.

*Lit.: ARj* 14, 212. 213. *Prati* 877. *DEI* 3384.

škembe, gen. *-eta* n (Vuk, Mostar) = *čkemba,* gen. *ekembe* f (Peć) = *šķemba* f (Banja Luka) »1° burag, želudac u živinčeta, fileid, tripe, 2° sramota, golemo poniženje«, odatle *škembići* m pl. (Bosna) »fileki«. Pridjev *čkembav* (Kosmet, *~e slívě)* »mek, mlitav, izgnječen«, na *-ast škembast* (Bosna) »trbušast«, hipokoristik *škémbo* m »trbonja«. Na *-ar čkembar* m (Kosmet) »čovjek koji od buraga kuha jela i prodaje ih, koji crijeva i škembeta pere i prodaje«. Složenica *škembe-čorba.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šikenbe* > tur. *işkembe — sikembe)* iz terminologije dijelova tijela: bug. *škembé,* čine. *schimbeu,* ngr. σκεμπές »homme de rien«. Glede mijenjanja roda i deklinacije turcizma na *-e* upór. *ćebe* i *cesa* = *kesa* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 655. *Elezović* 2, 452. *Pascu 2,* 161., br. 930. *Miklošič* 340. *Mladenov* 694. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 749. *Školjić*[2] 591.

škiljiti, *-im* impf. (Vuk, *na-* Piva-Drobnjak pored *načkiljiti, nočkīljlm)* »žmiriti, žmirati« = *šklljit* (ŽK) = *škiljiti* (Vodice) = na *-éti čkīljēt, čkīljīm* (Kosmet) »žmiravo gledati ili gorjeli« = *skiljeti, -im* = *ckiljeti* (Dubrovnik) = *ckiljiti* (17. v.) = *skiliti, -ï* (Ljubiša) »slabo svijetliti«. Pridjev na *-av škiljav* = *čkzljav* (Kosmet), poimeničen na *-ьc* > *-ac škiljavac,* gen. *-vca* (Parčić) = na *-ost skiljast* (Habdelić) »razrok, losco«. Odatle *Skilj* m (Vrančić) »strabo« prema f *škilja* »ženska koja škilji« = slov. na *-ъc škilec* = *škilje,* gen *-eta* m (Vodice) »žmirkalo« = *škiljeta* m (Lika). Prezime hrv.--kajk. *Škiljan.* Miklošič stavlja ovamo sa *h* = *sk* (potvrđeno u *ckiljiti* < **skiljeti~) hiljav,* koje je praslav. podrijetla. Upor. češ. *šilhati* < srvnjem. *schuhen,* nvnjem. *schielen,* polj. *szylawy* = češ. *šilhavý,* slov. *šilasto gledati,* od njem. *schiel* = *scheel,* stvnjem. *scelah.* Njemačka posuđenica unakrstila se sa *hilili, hiljav* (v.). Daničić stavlja ovamo još *čiljeti, Îüjîm* impf. (Vuk) »extingui, interire«, *iščíljeti, -lm* (Vuk) »izginuti, nestati«. Suglasnik *č-* u obliku *čiljeti* mogao je nastati deprefiksacijom iz suglasničke grupe *ščk-* > *šč-* > (odbacivanjem prefiksa *$ъ) č-.*

*Lit.: ARj* 2, 25. 4, 82. 7, 673. 15, 216. 17, 656-57. *Pleteršnik* 2, 627. 631. *Elezović* 2, 452. Vuković, *SDZb* 10, 393. Ribarić, *SDZb* 9, 197. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečný* 369. *Brüchner* 560. *KZ* 51, 241. *WP 2,* 598.

skînkat, *-am* pf. (Korčula, objekt *noga}* »iščašiti nogu«. Glagol je izveden od mlet. *schinco* > tal. *stinco* »osso della gamba dal ginocchio in giù«, *schincare una gumba* (Padova) »isto«, od langob. *skinko;* nvnjem. *Schinken* > *šunka* (Zagreb).

*Lit.: REW*[3] 7995. *Prati* 942. *DEI* 3636. *Rosamani* 968.

škīvat, *-âm* impf. (Božava) »čuvati se, paziti se« = *škivat se* (Rukavac), od *tal. schivare* < frnč. **skiuhan,* nvnjem. *scheuen.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,*121. *REW*[3] 8002. Tagliavini, *Croazìa* 444. *DEI* 3391.

šklat m (Klana, Vodice) = *Udata* f (Medulin) »vrsta, podrijetlo, rasa«, slov. *šklat* m (Notranjsko) »isto«, pridjev na *-ьn* > *-an šklatan* (uz- *govedo,* Vodice) »oplemenjen«. Denominal na *-āti prešklatati* pf. (ibidem) »promijeniti rasu«, slov. *sklátiti se* impf, »ploditi se«. Na složen sufiks *-arija: sklatarija* (Vrbnik). Ovamo ne ide *nèsklãt,* gen. -i f = *msklatnica* f, pridjev *nêsklãtan* (Lika) »ružan«, koji vidi pod *sklăta.* Od langob. *slahta* > tal. *schiatta* preko istro-rom. **sklata.* Od stvnjem. *slahta* »Geschlecht« (koje se nalazi i u polj.) > *žlakta* f (ŽK) »rodbina« (primjer: *ni srnu ·~).*

*Lit.: ARj* 17, 658. Ribarić, *SDZb* 9, 197. Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik* 2, 631. Šturm, *ĞSJK* 6, 82. *REW*[3] 8019. Gamillscheg, RG 1, 372-3. Štrekelj, *ASPh* 14, 543.

škljet (Zore, Dubrovnik) = *šklet* (Budmani), pridjev »prost, nepomiješan«, prilog *skieto* (Kućište) »jednostavno« = *skieto* (Andrijašević) »čisto, ispravno, iskreno«. Dalmato--romanski leksički ostatak od germ, (langob. ?) *slihts* > tal. *schietto,* furl, *seiet* > *šklet* (Režija) »hurtig«. Kao čist venecijanizam *šćet* (Istra) pridjev »vilis«, prilog *šćeto* (Rab, Punat, Božava, Vrgada) »upravo, schiettamente« < mlet. *šćeto.*

*Lit.: ARj* 17, 658. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 121. Zore, *Tuđ.* 25. Jurišić, *NVj* 46, 19. *REW*[3] 8026. Štrekelj, *ASPh* 14, 543. *Miklošič* 243. Tagliavini, *Croazia* 408. *Rosamani* 967. *DEI* 3388.

škoda f (1275, Vuk, Vojvodina, ŽK, hrv.--kajk., slov., čak., zapadno-štok.) = *škoda* (16. v. do 18. v.) = *čkoda* »šteta, šćeta, kvar, čkvar, jazuk, zijan, pačariz, zarar«. Pridjevi na *-ljiv škodljiv (ne-")* = *škodljiv* (Mikalja),

na *-ьn* > *-an skodan* (16. i 17. v.), iz sintagmi *naskodan* = *naskodan* (Voltiđi), *poškodan* (ŽK). Prilog *skodnić* obrazovano prema *zadnič.* Denominal na *-iti škoditi, -lm* impf, *(na-*)* »uditi (na-), páčiti (na-)« = *naškoditi* (Voltiđi, Baraković), *naškodivati* (Belostenec). Nalazi se u svim slavinama, osim u bug. Nije praslav. U rus. je iz polj. Posuđenica je iz stvnjem. *scado,* nvnjem.. *Schaden.* Ova svegermanska riječ u prasrodstvu je sa gr. ἀσκηθής »neoštećen«, koju je kršćanstvo učinilo internacionalnom. Stvnjem. riječ nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *iškada,* lot. *skade.*

*Lit.: ARj 2,* 53. 7, 617. 673. 11, 82. 15, 260. 17, 661-66. Ivšić, *HJ* 1, 125. *Mažuranić* 1427. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečný* 370. *Bruckner* 549. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

škSpa f (ŽK, slov.) = *Skupa* (ŽU) = »slama od raži, pšenice, ječma za pokrivanje krova« = *škop* m (Sulek) »svežanj slame, snop od slame« = *škop* m (slov). Pridjev na *-at škopnat* (ŽK, ~ *krov, kriljâk).* Na *-nik škõpnik* (ŽK) = na *-njāk škopnjak* (hrv., Miklošič) »svežanj slame za pokrivanje krova«. Od stvnjem. *scoub,* nvnjem. *Schaub* < ie. **(s)qeubh-,* u prasrodstvu sa *čupa* (v.). V. *šapa.*

*Lit.: ARj* 17, 671-73. *Pleteršnik 2,* 632. *Mažuranić* 1428. *Miklošič* 341.

skota f (Mljet, Račišće, Božava) »konop koji veže donji rogalj jedra prema krmi i drži se kod upravljanja prema vjetru, kraj je grativa (brodarski termin)«. Ovamo i *škotina* < tal. *scottino* »scotta dei velacci«. Od tal. *scòtta* < španj. *escota* < stfr. *escote,* zacijelo od normanskog (skandinavskog) *skaut* »donji ugao jedra«.

*Lit.: ARj* 17, 675-76. Macan, *ZbNŽ* 29> 213. Cronia, *ID 6,* 121. Skok, *Term.* 143- Isti, *ZRPh* 54, 499. Deanović, *AR* 21, 274- *REW³* *П07.* *Prati* 890. Kahane, *Terms* 339.

škrabija f (Vuk, Bosna, Crna Gora) »Schublade« = *skrabijica* f (Bernardin, Hektorović) »skrabica«. U drugim slavinama i baltičkim usporednicama bez *š-,* upor. češ. *krabice* »boîte«. Proteza i- > *š-* pred suglasnikom *k* dolazi još u slov. *škrabija* (upor. stcslav. *krabui)* i u *skrabica f* (Stulić, Bernardin, Vetranie, *Naručnik plebanušev)* »posudica, kutijica« = *skrabica* f (Bella, Vitezović, Stulić, Zoranie, Antun Dalmatin, Nemarne, Dubrovnik, Prčanj, sjeverna Hrvatska) »kutija, sklenica, fijoka« =*škrábica* (slov., ~ *poštanska).* Slog. *škra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih usporednica lit. *kārbas* »košara«, löt. *karba* »kuzo« (v.). Upor. polj. *krobia,* rus. *korobka.* U baltičkim usporednicama nema refleksa sa *-ija.* Bez proteze í- i bez *-ija* kao u baltičkom postoji u hrv.-srp. s drugim značenjem sa sufiksom *-ulja* (v.) *kràbulja* »larva, maska«, s pridjevom *krabuljni (pies')* i denominálom *zakrabuljiti se.* Bez sufiksa *-ulja,* u slcženici *krabonos* = (asimilacija α — *o* > *a* — a) *krabanos,* u dubrovačkom latinitetu *carbanossus* = *era-* = *carbo-* »koji nosi krabulje, maškare > mačkâra (ŽK)«. Praslav. Postoji više mogućnosti tumačenja etimologije. Može biti posuđenica iz lat. *corbis* na dunavskom limesu. To je doduše teško pretpostaviti za baltoslavensko· doba oko prvog stoljeća naše ere, kada je baltoslavenska zajednica postojala. Vjerojatnije je da je baltoslav. riječ u prasrodstvu s latinskom i da nije posuđenica iz njem. *Korb,* jer je ova riječ posuđena iz lat. Na to mišljenje upućuju prave posuđenice iz njem. *Korb.* To su *kȑbulja* f »košarica, kuzō (v.)« iz stvnjem. *churpa,* bav. *Kürpen* i *hȑbanj,* gen. *-ánja* m »Schöpfgefäss aus einem Kürbis«, koja pokazuje u pogledu sufiksa unakrštenje sa *cvanj* (v.), pored *krbao,* gen. *krbla* (upor. sufiks u *kabao,* v.), *krba* f »sud od stare mješine kojim se bravi poje iz lokve« [za *kȑbulja* i *krba* usp. i pod *krba].* Radi se o kulturnoj latinsko-germanskoj riječi koja se raširila čak u finski. Upor. i madž. *karába, garabó.* Njemačko *Korb* bilo je posuđeno i u novije doba (putem Vojne granice) *korpa* f. U riječi *škrabija* ima se prema tome protumačiti proteza *š-* i dočetak *-ija.* Kako *škrabija* ide u sferu *škrinje* < lat. *scrinium,* njem. *Schrein, š* je mogao doći odatle. Upor. češ. *škraboška* »maska« glede *š-*. Što se tiče *-ija,* upor. stcslav. *krabui* i stprus. *carbio* »mlinski ormar« i lit. *krabija* »košara«, bav. *Kürben* < stvnjem. **korbia.* Taj dočetak govori najviše u prilog mišljenju da bi baltoslav. riječ mogla biti posuđenica iz germ. Ie. korijen **sqerebh-* »okretati, savijati«, upor. rus. *korabiu* »krümmen« i *krupa* (v.).

*Lit.: ARj* 5, 428. 490-91. 15, 303. 17, 676. Jireček, *Romanen* 1, 89. *Miklošič* 130. *SEW* 1, 568·. *Holub-Kopečný* 184. 371. *Bruckner* 267. *Trautmann* 117. *WP 2,* 588. Schwarz, *ASPh* 40, 290. *Pleteršnik 2,* 633.

škrätal), gen. *-alja* m (čak., Istra, Nemanić) »daemon quidam« ide zajedno sa hrv.-kajk. *Škratec* m »divlja žena, ženski vrag« i slov. *škrát,* gen. *škrata* »Kobold, Bergmännchen«,

s deminutivima *škrätec* »Windwirbel«, *škrätek* »Kobold«, češ. *skřítek* »dobar šumski duh, stvor«, polj. *skrzat.* S istarskim se oblikom slaže slov. *škratelj,* gen. *-Uja,* deminutiv *škratljec.* U Vukovu obliku izgubio je početno í *kràtelj* m »mora, kolera«, zacijelo zbog toga što je riječ bila dovedena u vezu s pridjevom *kratak* (v.). Taj folklorni termin iz narodnog vjerovanja posuđenica je iz stvnjem. *serata* »Kobold, zao šumski duh«, u deminutivu na *-el* nvnjem. *Schratte!.*

*Lit.: ARj* 5, 479. 17, 678. *Pleteršnik 2, 634.* Ivšić, *JF 2,* 135., bilj. Bulat, *JF* 5, 139. *WP 2,* 565. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečny* 335. *Bruckner* '497.

**škPba** f (Vuk, Vodice) = *Stfba* (Vodice) »krnj zub«, baltoslav., sveslav. i praslav. **ščbrb-,* poimeničen je pridjev u ž. r., stcslav. *iIгъЂъ* »mancus«, koji postoji u bug. *štrab* »abgezackt«. Rumunji ga posudiše *ştirb,* odatle rum. glagol *a ştirbi* »oštetiti«, sa rum. sufiksom lat. podrijetla *ştirbitură* pored slav. apstraktuma *ştîrbină* = *škrbina.* Naša promjena *škr-* jiastala je iz *str-,* koja potječe disimilacijom (i — *tš* > *š* — *ť)* iz *sir-*. Grupa *ščr-* očuvana je u slov. i hrv.-kajk. *ščrba* »Scherbe, Scharte, Zahnlücke« i u madž. *csorba* (disimilacija *íl* > *č)* »Scharte«. Odatle rum. *dorò* pored *ciob* »Scherbe«. Pridjev *hrb* pored *skrb* nalazi se u Ķosmetu (zub), s pf. *štrpnut, -em,* deminutivom *štřpkat* impf., na *-ovati oštfpkovat* »otkidati od nečega što je cijelo«. Odatle apstrakti na *-ina, -otina škrbina, škrbõtina* »krnji zubi«. Prezime na *-ьс Štrbac.* Odatle toponim *Štrpce* (1762, Kosmet), na Krku *Skrbe* = *Škrpčič.* Odatle u Kosmetu *oškrbet, -im* »okruniti«, deminutivni glagol na *-kati štrpkat, -am* impf, »krnjiti« prema *štrpnut, -em.* Pridjev na *-av škřbav* = *ščrbav* (hrv.-kajk.) = *šrbav* (Krašić), na *-ost škrbast* pored *štrbast* (Vodice). Denominai *iškrbati, -ãm.* Još postoji prilog *na uštrb (raditi nekome}* koji odgovara rus. *uščerb* »Nachteil«, a možda je i posudeлica odatle. Varijante su dvovrsne. Suglasnik *s,* koji pred *k* često postaje *š* (upor. *škopiti* — *škopiti),* uzrokom je da je *š-* u *škr-* smatrala jezična svijest prefiksom i odbacila.Tako Bastade u Kosmetu pridjev *kfbav* »krnj, štrb, krezav«. Odatle *krbãnjak,* gen. *-ânjka* »krnjadak, krnj lonac ili kakav drugi sud«. Prema Briicknerovu učenju *sk-* varira sa *h.* Tako nastade **hbrb* »Scherbe«, odatle na *-ina Шna* »Scherbe«, *fb, rbovlje* (ŽU). I taj oblik dolazi u rum. *Mrb* »Scherbe«, s glagolom na *-UJQ-* > *-tei hărbui, härbuit* »zertrümmern« kao i u bug. *hãrbel, -av.* Upor. arb. *vorbë* »irdener Kochtopf«. Baltičke usporednice potpune su i fonetski i semantički: lit. *šķirba* f »Ritze«, dok lot. *šk'erbs* »herb (vom Bier), bitter, sauer«, žemaitis *skurbeí*»Gram«, lot. *skurbt* »ohnmächtig werden« predstavlja prijelaz značenja prema *skrb* (v.) »cura«. le. je korijen **sqer-* »rezati« proširen na *-bh* kao i u srir. *cerb* »oštar«, njem. *scharf,* lot. *skarba* »trijeska«. Upor. dalje etimologijske veze istog korijena u *kora, crijevo, krnj, crtati, črijeslo, okrom, kremeň, krojiti.*

*Lit.: ARj 4,* 86. 13, 788. 17, 678-79. 851. Maretić, *Savj.* 168. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *Elezović* 1, 324. 248. 482. 487. *Miklošič* 300. *SEW l,* 405. *Holub-Kopečny* 375. *Bruckner* 698. *KZ 51, 239.* 52, 224-225. *Mladenov* 698. *WP 2,* 582. *Tiktin* 350. 731. 1499. *Trautmann* 266. *Boisactf* 485. Patrubány, *SF 14,* 57. Niedermann, *AnzIF 19, 32.* Buga. *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *GM* 477. *Gombocz-Melich* 1151.

**skrëbut** m (Božava) »scorbuto«. Talijanizam *scorbuto* < rus. *skorbut.* Promjena ò > *e* nastala je zbog fonetskog unakrštenja sa *škrebut* f, *škrebutina,* koje je drugog postanja i značenja. [Književno *skorbut.}*

*Lit.:* Cronia, *ID 6, 121. REW*[3] 8012. *Prati* 888. *DEI* 3417.

**škrge,** gen. *škfga f* pl. (Vuk, Šulek; pl. jer su u dvoje) »krelje, brenke«. Danas je kao Vukova riječ postala općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Pleteršnik označuje *škrge* = *škrge* kao hrv. riječ. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavim. Možda je od istog korijena od kojeg je *krelja, kreljušt, krljust, kraljušt,* tj. ie. korijen **sqer-* »rezati«, sa sufiksom *-ga* (v. *sluga}.*

*Lit.: ARj* 17, 679. *Pleteršnik 2,* 497. 635.

**škrgutati,** *škrgućem* impf. (Vuk, ~ *zubima}* prema pf. *škrgútnuti, škrgutnem* »frendere«, varijanta *k* mjesto *g skrkotati, škrkoćem* impf. (Vuk) »isto«. Postverba-1 *škrgut* m (Vuk). Početno *škr-* stoji mjesto *skr-* (upor. *škopiti* mjesto *škopiti},* *-utati* je deminutiv. Korizmenjak ima *skrzat zubom;* odatle *sknžbtb* (13. v.) = *skr žit* m (Ranjina), postverbal od *skr Sitati, -ām* (subjekti *zubi, tarante, žabé).* Bez *s- kržit* m (Vetrame). Onomatopeja je zastupljena u svim slavinama. Onomatopejski je korijen **ker-, *kor-, *kr-* zastupljen i u drugim ie. jezicima. Upor. varijantu *krcati* (v.), slov. *skrzak* »Singcićade« i *škripati* (v.).

*Lit.: ARj* 5, 713. 17, 679-80. 685. 690. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner*

'632. *KZ* 48, 179. *Mladenov* 586. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slávia 5,* 414).

**škrilj** m (Budinić, Nemanić; 1475: *na škrilji)* »vrsta plosnatog kamena, Schiefer«. Deminutiv na *-ica, -ka škriljica* i *škriljka.* Pridjev je poimeničen na *-ьc škriljevac,* gen. *-vca,* također toponim (Varaždin), danas petrografski termin »Schiefer«. Ovamo i *škrilja* f (Rapić, Cres) »ploča« = *škrilja* f (Bella) »trijeska« = *skrila* f (Baraković, Vitezović) »ploča (kamena, leđna)« = *škrilja* f (Lika, Kistanje) »plosnati kamičak kojim se čobani vježbaju u škriljanju«, denominal na *-ati škriljati se, škrīljām se* impf, »(čobanska igra) bacati škrilje u vis ko će dalje i ko će pogoditi«. Početno *škr-* stoji mjesto *skr-: skrilj* (Zoranie; upoi. *škopiti* pored *škopiti)* = *skrila* = *škrilja* (Proroci, Kavanjin), *škriljka* f (Radovčić), toponim *Skril Velika* (Istra, 1325), slov. *škrtí, skrila, skrilav, skrilast, -avec* pored *skrio* n = *skfl,* gen. *-i* »Schiefer«. S reduciranim ť poslije *r* potvrđen je pridjevski toponim *Škfljevo* n, koji se piše i *Škriljevo* (Hrvatsko primorje i u Sloveniji). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a: brus. *skryl* »Stück«, rus. *skryh* »Splitter«. Praslav.

*Lit.: ARj* 15, 328. 17, 680-81. 686. Novaković, *NJ 3,* 152. *Miklošič* 304. Petersson, *ASPh* 34, 379.

**škríma** f (Božava) »scriminatura, dirizzatoio dei capelli«. Od tal. *scrima,* postverbal od *scrimare* < lat. *discriminare* »discernere«, denominal od *discrīmen,* gen. *-iniș* (s ispuštanjem *di-).* Ovamo ide novija internacionalna riječ na lat. *-MÌO* > *-acija diskriminacija* f. Prefiks *diş-* i *erimen,* gen. *-iniş,* apstraktum od *cernere,* odatle internacionalan pridjev *kriminal(an),* imenica *kriminalista).*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 121. *DEI* 1157. 1333.

škrümati se, *-am* impf. (Dubrovnik) »biti na megdanu, vârkati se (Zore), uklanjati se vješto zamahu«. Postverbal *škrima* f »mačevanje«. Od sttal. *schermare* (Dante) pored *schermire,* postverbal *schermo, scherma,* mlet. *scrima* »acume, acutezza d'ingegno« < germ. (langob., frnč.) *skirmjan,* nvnjem. *Schirm.* Miklošič ima kao srp. *skaram,* koje uporsduje sa stcslav. *čremz* > stvnjem. *skirm.* Ne zna se odakle mu je *skaram,* koje je na Jadranu samo u značenju »palac u barke« < gr.-lat. *scalmus* (v.)«. U Dukljanskom ljetopisu *skaramučati, -am* impf, »čarkati« je talijanizam, od *scaramucciare,* denominal od *scaramuccia, -cio* m, koje je iz tal. prešlo u španj., fr. i njem., u vezi je također sa *skirmjan,* premda je promjena samoglasa nejasna.

*Lit.: ARj* 15, 201. 17, 681. Budmani, *Rad* 65, 167. Zore, *Rad* 115, 182. *REW*[3] 7998. *Prati* 873. 878. *DEI* 3366. 3385.

**škrip** m (Vuk) »procijep«. Deminutiv *škripac,* gen. *-pca* m »stvar koja škripi« (također slov. i češ. *skřipec).* Kao termin posudiše Rumunji *skripet* m »Rolle« (sa *t* mjesto /, koje je bilo shvaćeno kao plural, odatle novi sing, na *-t)* pored *scripef* (Moldavija), *script.* Na *-uška skňpuška* (Kosmet) »(tkalački termin) na razboju sprava sa kolutom preko kojega su prebačene vrpce pritvrđene za niti, skočki, gen. skočaka« = *škripa.* Denominai *škripati, škripam* pored *skrîpljêm* pored *skřípiti, -im (za-)* impf, »stridere« pored pf. *skřípnuti, -ēm* pored (sa *pn* > *n* kao u *san) škrtnuti, -ēm (öd-,* objekt *vratà)* »malo otvoriti«, na *-utati škriputati,* na *-otati škripotati.* Postverbal *Škripa* f (Vuk), na *-я/a škripnja (zuba).* Na *-avac škripavac,* gen. *-ovca* »friški sir«. Pridjev *škripov* u izričaju *Škripov dan* (obrazovano prema *Špásov dan)* »nikada«. Na *--Ijevina škripljevina (vratiju)* = *škripljavina (zubiju,* Knezović) »škripanje«. Početno *škr-* je nastala iz *skr-* (upor. *skripuška),* stcslav. *škripati,* češ. *skřípiti,* polj. *skrzypać,* rus. *skripatb.* Onomatopejski se korijen nalazi u svim slavinama. Baltoslav., praslav. i ie., upor. lit. *skriëbti,* lot. *skřípat* »einritzen«, *skribināt* »glodati kost«> lat. *scribere.* Veže se sa **sqer-* »rezati« proširen sa *-p, -bh.*

*Lit.: ARj* 8, 690. 17, 681-85. *Elezović* 2, 236. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečný* 335. *Bruckner* 498. *KZ 51,* 225. *Mladenov* 586. *Tiktin* 1393. *WP 2,* 586.

**škrSkati,** *-ām* impf, (subjekt *puška,* Vuk, Crna Gora) prema pf. *škrdknuti, -ēm* i *štrôcati, -am* impf, (subjekt *puSka)* prema pf. *štrocnuti* »slagati, frznuti, versagen« idu kao onomatopeja zacijelo zajedno. Nisu posudenice iz tal. *croccare.* Hipokoristik *Stráca* f (Lika) »starog, sistema puška«. Usp. tal. *scoccare* > = *scroccare* »scattare«.

*Lit.: ARj* 17, 687-88. 849-50. *REW*[3] 4780. Pedersen, *KZ* 38, 342. *DEI* 3426.

**škrt,** pridjev (štok., Reljković, Martie) »skup«, odatle izvedenice: *škrtac* m, *škrtica* m i f, *škrtariti, škrtarenje* n, odgovara rum. *a cruța* »siediti«, odatle glagolski pridjev na

*-ator cruțător* »štedljiv«, od lat. *excurtiare* od *curtus* > tal. *corto,* stvnjem. *skurz,* engl. *short; cruța* je denominal izveden s pomoću *-iare* (upór. tal. *raccorciare)* s prefiksom *ex-* > rum. *s-* od rum. *scurt* »kratak«. Početno s- ispalo je na osnovi disimilacije *s — tš > 0 — tš.* Prema tome se *škrt* fonetski poklapa s rum. *scurt,* koje nije doduše potvrđeno u našem (metaforickom) značenju. Ne zna se koliko i Jcako ide ovamo pridjev na *-ast šćirkast* »škrt«.

*Lit.: ARj П,* 689. *REW 2994'.*

**škrtäca** f (istročakavski, Buzet, Sovinjsko polje) = *škrtača* (Vrbnik) = *krtača* (Istra) »kefa, bruškin, gruba kefa za pod, scopula setacea«. Deminutiv na tal. *-ino škrtacin* (Buzet) »mala kefica kojom se mažu cipele laštilom«. Od furi, *scartàzza* f (Gorica) pored *scartàz,* mlet. *scartasa,* glagol *scartazza, skanoša* (Parma), stpiem. *skartača.*

*Lit.: ARj П,* 689. Štrekelj, DAW 50, 76. *Pirana*[2] 959. *Rosamani* 964.

**škulj** m (Hercegovina) »uškopljen ovan, Schöps, vervex«. Odatle na *-evit škuljevit ovan* (Vuk) »kastriran«. Prema tal. *scagliato* činilo bi se da je *škulj* skraćeni particip bez *-ato* kao *capo chino.* Vjerojatnije će biti da je balkansko-romanska pastirska riječ od lat. *ex-cōleus* »bez muda«, upor. rum. *coaie* < *cōlea,* tal. *coglia, coglione.* Geografska area riječi nije dovoljno poznata. Ovamo ide francuzizam *kujon* m »čovjek koji predbacuje sitnice«, na *-ieren kujonirati, -jamram* (govorilo se u nekadašnjoj austrijskoj vojsci). Fr. *couillon,* posuđenica iz sjeverne Italije. Možda su odatle tu riječ donijeli graničari kao vojnici Radeckoga.

*Lit.: ARj* 17, 690-91. Štrekelj, *DAW* 50, 61. *DEI* 1003. 1004.

**škuteljka** f (Banja Luka, Sarajevo, disimilacija r *— l> 0 — /)* = *škurteljka* (Sarajevo), bug. *skurtéika,* metatezom *šk — t > k — it kušteljka* »gornja ženska haljina sa dugim rukavima, koji vise, orubljena oko rukava zlatnim širitom (siže do pojasa; Bosna, kršćani)«. Ide zajedno s rum. *scurteică,* s varijantama *coteică, jubeică, cujeică, șubeică, ciubticâ.* Sufiks *-eljka* > rum. *-eica* je naš, korijen *skutz* (Miklošič 306) < germ. *skot* (v.), koji se unakrstio s rum. *scurt* i sa *dšuba* (v.i.

*Lit.:* Skok, *ZRPh* 38, 551., br. 30. *AAR 29,* 113. *Tiktin* 425. *Mladenov* 587. Barić, *JF* 3, 224.

**šlaf** m (Veliškovci, gdje je bilo Nijemaca) »sprava na kojoj se plug vozi na njivu, ravulje, sedlônica, vlačuge, koze (Torjanci), makäre«. Od njem. *Schleife* f »Schlittenartiges Gestell zum Fortschleppen von Lasten«. Isti germanizam je u ZK *zläjf* »Bremse«, s glagolom *žlajfati (za-}* »bremza, bremzati (u hrvatskim gradovima)«, *žläjfar* < *Schleifer.* Njem. *Schleife* je u prasrodstvu sä *sklizak* (v.).

*Lit.:* Hamm, Äaa 275, 52. *WP 2,* 391. 431.

**šläknja** f (Vuk, Margitić) = *šljaknja* »troska, truska, tara, copina«. U dubrovačkim izvorima javlja se također ova riječ (Jireček). Njem. od saskih rudara na Balkanu *Schlacken,* danas nvnjem. *Schlacke* > *ujaka* f (Popović).

*Lit.: ARj* 17, 693-94. *Mažuranu* 1428. Jireček, *Staat* 2, 45. *Miklósié* 341.

**slatati,** *-am* impf, (hrv.-kajk. i slov.) pored *Matati, šlahtati* »pipati«, 1657. *pipati ili slatati* (Zagreb). Miklošič ima još pridjev na *-av slátav* »tardus«, koji uporeduje sa *pipav* »segnis«.

*Lit.: ARj* 17, 693. *Miklošič* 341. Bruckner, *KZ* 51, 241.

**sleja** = *slēja* f (Pounje) »priječka u prèslu (v.), na kojoj su pribijene daske«.

*Lit.: ARj* 15, 493.

**šlingovati,** *-ujem* impf. (Vuk, Vojvodina) = *šlīngati, -ām* (ŽK, Lika) *(iz-,* Lika *-na-)* »(varoška riječ za) vesti, vezem«, *šlīngati* (Drenovci). Od nvnjem. *schlingen.* Iz istog izvora *šlingeraj* < njem. *Schlingeret; stinga î* (Prigorje) < njem. *Schlinge.*

*Lit.: ARj* 4, 86. 7, 673. 17, 694. *Schneeweh* 16. 58.

**šljápati,** *šljápam* impf. (Vuk, *~ po blatu)* »gaziti« prema *šljapiti, -im* pf. (Vuk) »udariti« = *šljaplt* (Kosmet), s postverbalom *Sljap* pored *šljap* »uzvik kojim se podražava radnja toga glagola«". Odatle *šljäpavica* (Drenova) »nastaje kad se *šljapa* po blatu«. Pored suglasnika *ρ* postoji *k* u *šljaka* f (Kosmet) »udarac šakom, šamar«. Mjesto *-lja* stoji prijevoj *o — u,* koji je mogao nastati iz sonantnog / u *sopiti, -ini* (Vuk) = *šupiti* (obično u Hrvatskoj, Slavoniji, Crnoj Gori). Onomatopeja. Ne zna se ide li ovamo pridjev *šopav* »plosnat, prćast«.

*Lit.: ARj* 17, 694-95. 714-15. 888. *Elezović 2,* 534. 482.

**šljem** m (Stolić, Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma) = *šlem* (ek., 1817) = (ikavski) *šlim* (14. v.) »kaciga, kacida«. Nalazi se u stcslav. *šlemb,* nkr. i rus. *selom, šalom.* Praslavenska riječ. Slog *šle-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Stulić ima na *-ar, -nik šljemar — šljemnik* »koji nosi šljem«. Po općenitom mišljenju praslavenska je riječ posuđena iz pragerm. *uelmaz* > got. *hilms,* ili bolje iz franačkog (zapadno-rgerm.) > stvnjem. = nvnjem. *Helm* (u prasrodstvu sa *koliba").* Maretić uzimlje da je *šljem* posuđeno iz rus. Protiv toga govori činjenica da je ikavski oblik potvrđen u 14. v.

*Lit.: ARj* 17, 695. *Mazuranić* 101. Maretić, *Savj.* 151. *Miklošič* 338. *Kiparsky* 188. Loewe, *KZ* 39, 317. Rarsten, *IF 22,* 300. Bruckner, *ASPh* 42,138. Hirt, *PBB* 23, 338. 347. Lidén, *PBB* 31, 602. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 346).

**šljiva** f = *šljiva* (Konjic), sekundaran štokavski oblik prema primarnom *sliva* (štokavska narječja, kao i Kosmet, Dubrovnik, Vodice, čak. i hrv.-kajk.) »prunus«, sveslav. i praslav. poimeničeni pridjev ž. r., koji ima Vrančić *sliv* »coluber«, slov. *sШ* »plavkast«. Pridjev na *-ov šljivov = slivov* pored *slivov* (Kosmet), poimeničen na *-ica šljivovica* (Vuk), hipokoristik *šljiva* (Bosna, Banija) = *slivovica* (ŽK, Kosmet) »1° rakija od šljiva, 2° toponim (s pridjevom *slivovački,* etnikom *Slivovčanin* m prema f *Slivōvčanka')«,* na *-in šljivin,* na *-ъn* samo u pridjevskom toponimu *Slivno* i u poimeničenju *Slivnica,* na *-/ divlji,* poimeničen na *-jak divljak* (ŽK) = na *-fk šljivlk,* gen. *-ika.* Deminutiv na *-ica: šljivica.* Složenice *crno-, trna-, bilošljiva* (Travnik). Pridjev *sliv* ima paralele u lat. *lîvidus* »plavkast«, *livēre* »poplaviti« (upor. kod Ovida *pruna liventia), Hvar* »plava boja«, od ie. korijena **(s~)li-,* u stir. *lì* »boja, sjaj«, s formantom *-ko* stvnjem. *deha,* nvnjem. *Schleche* »tmina« < ie. prijevoja **sloi-ka* »plava«. Ne može se kazati da je *šljiva* baltoslav. riječ jer su stprus. f pi. *sliwaytos* i lit. *slyvà* prema Brückneru posudenice iz polj. *śliwa.* Riječ *šljiva* je nastala po plavoj boji ploda. Glede *si-* > *šlj-* upor. *šljuka.*

*Lit.: ARj* 15, 548-52. 17, 695-98. Ribarić, *SDZb 9,* 191. *Elezović* 2, 241. Miletić, *SDZb 9,* 359. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečny* 337. *Bruckner* 531. *Mladenov* 590. *WP 2,* 716. *Walde[1]·* 437. Solmsen, *KZ* 37, 357. sl. 598-600. (cf. *AnzIF* 15, 128). Hirt, *IF 22,* 72. Niedermann, *IF* 15, 120. Osten-Säcken, *IF* 33, 229. *AnzIF 10, 49. Trautmann 269.*

**šljóka** f (Vuk, Bosna, Slavonija, Srbija) »jasprica; titreika, Flitter«. Deminutiv na -»ča *šljokica* ili *granata* »Perl-, Flitterstickerei« = *sijačica* (Belovic-Bernadzikowska). Značenje *šljõka* (Kosmet) »rupa (u podrugljivom tonu)« ne slaže se. Denominal *šljakati, -am* impf, »metati šljoke«, *našljokati, našljōkām* pf. (Slavonija ?) »prišití Šljoke«.

*Lit.: ARj* 7, 674. 17, 698. *Elezović 2,* 483.

**šljuka** f (Vuk) = *sluka* (otok Rava, Zagreb; glede *si* > *šlj* upor. *Šljiva) = sloka* (Martijanec, Hrvatsko zagorje) prema m *šljukac* i *šljukan* »scolopax rusticola, balina, kovač, kokoška, bécasse > bekacin, Schnepfe«. Nalazi se u slov., češ., polj. i rus. Bàltoslav. i praslav. Pridjevi na *-in šljukin,* na *-ji šljučji.* Deminutiv na *-ica šljučica* pored *šljukica,* na *-e šljuie* n »mlado«. Na *-jar šljučar* pored *šljukar* »koji lovi šljuke«. Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog nazala *ç,* upor. polj. *slanka, słomka,* madž. posuđenica *szalonka,* kao baltičke paralele, stprus. *slauke,* lit. *slanka,* lot. *slùoka* »isto«. Slov. *sluka* mjesto *sloka* upućuje na hrv.-srp. vrelo. Upor. *suzanj.* Varijanta *llj-* čini teškoće, upor, polj. *sieka* pored *slanka.* Bruckner smatra praslav. **slçka* prijevojem od polj. *ślęczeć* »lijeniti se nad nečim«, koje odgovara lit. *slinkas* »lijen«, *slinkti,* nvnjem. *schlingen* i *Schlange* < ie. **slenq-, *sleng-* »uvijati se, puziti«. Ime bi značilo »ptica što puzi, lijena ptica«. Neuvjerljivo. Vjerojatnije je da je *sloka* imitacija njena glasa, koji ornitolozi pišu različito *jurrk, juark, krrr, krk, kvar,* rare, *psip, pst.* Iz Grabarja više Jablanca Hirtz ima: *šljuka se krivi »šljuk, šljuko.* To je i uzvik kojim pogoniči upozoravaju lovce kad krenu šljuke.

*Lit.: ARj* 15, 579. 622. 17, 698-99. Hirtz, *Aves* 443. 485. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 500. 531. *Trautmann* 268. 269. *WP* 2, 714.

**šljunak,** gen. *-unka* m (Vuk, Slavonija, Srijem, Bačka; danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), »sodar (hrvatski gradovi) = sudar, gen. šudra (ŽK) < Schotter (u prasrodstvu sa *skitati se)«.* Izvedenice: *šljunčić, šljunkovit* te *šljun* (ovo samo u Šuleka). Ta je riječ, koja se raširila blagodareći prestižu Vukova jezika, potisla u zaborav staru riječ *prud,* koja se nalazi u toponimiji i u rum. *prund.*

*Lit.: ARj* 17, **699.**

**šmärn** m (gradski germanizam) »1° tijesto razdrobljeno, 2° eufemizam za negiranje: *jest*

*štnarn!«* = (čak.) *čmarn* = *smarne f* pl. Od bav.-austr. *Schmarn* = *Schmarren* m »Art Speise, auch : schlechtes, unbrauchbares Ding«.

*Lit.:* Štrěkelj, *DAW* 50, 14. *Weigand-Hirt 2,* 744. *Striedter-Temps* 198.

**šmignuti,** *-em* pf. (Vuk, áo- Dubrovnik) »kradom pobjeći, (fr.) filer«, s varijantama *šmugnuti* (Srbija, Milićević), *šmúknuti, šmuknēm, šmúrnuti, šmurnēm* (Vuk), *smaknuti, smuknēm* »isto«. Varijante dokazuju da se radi o onomatopeiziranju glagola *smucati se* (v.). Sa *u* prenosi onomatopeja brzinu kretanja na proždrljivo gutanje: *šmūkat, smukam* (Kosmet) (po-) »gutati, halapljivo jesti« impf, prema *smaknut, -em* »progutati, pojesti«. Na *-ulja šmuhülja* f (Kosmet) »proždrljivo žensko«.

*Lit.: ARj* 2, 702. 15, 819-20. 17, 700. 704. *Elezović 2,* 483.

**šminka** f (gradski germanizam), od nvnjem. *Schminke* < srlat. *(s)migma* < gr. σμῆγμα > σμῆμα »substance pour dégraisser«. Denominal na *-ati šminkati (sé), -ām* impf, prema pf. *našminkati se.*

*Lit.: Striedter-Temps* 199. *Weigand-Hirt 2,* 751-752.

**šmȑdati,** *-ām* impf. (Dubrovnik, Parčić) »annusare, fiutare« prema pf. *išmrdati, -am* »naći šmrdajući, ritrovar fiutando«. Možda je u vezi sa *smȑdati, -am* impf, (hrv.-kajk.) »vući se nekuda«.

*Lit.: ARj 4,* 86. 15, 776. 17, 702. *Parčić* 999.

**šmȑkalj,** gen. *-kija* m (Banija, Hrvatska, ŽK) »bala, mucus«, sveslav. i praslav. **smvrk-\ šm-* mjesto *sm-* samo hrv.-srp. i slov. *šmrkelj* pored *šmrkelj.* Sa sufiksom -a/У također samo hrv.-srp. i slov. Izvedenice su od *šmrk-*. Pridjevi na *-av šmȑkav* = *smrkav* (Belostenec, Habdelić), poimeničen na *-ьc šmfkavac,* gen. *-avca* »(uvredljivo) Rotzbube« = hrv.-kajk. *šmrkljivecļ šmrk* m »Spritze«, *ôšmfk* »Wasserhose«. Denominali na *'-ati smrkati, smičem* impf. (Vuk) »uzimati burmut, schnupfen« prema pf. *smrknuti, šmfknēm* (Vuk), deminutiv *smrčkati, -am (nosom)* impf. (Ljubiša), s promjenom naglaska u semantičkom variranju *smrknuti, -em* (Piva-Drobnjak) »propasti odjednom u voden snijeg ili vodu« pored *smrknuti* u Vukovu značenju; *ošmrknut se* pored *ošmrknut se* (Kosmet) »useknuti nos, dete«. S promjenom *sm* > *cm cmřkati* impf. *(na- se,* ŽK, slov.) »schlürfen«. Tu onomatopeju posudiše Rumunji *smârc* — *smíre* »Springbrunnen, Saugheber«, na *-ajo* > *-îi -smirdi* = *smarcai* (Muntenija) pored *smird.* U baltičkoj grupi nalazi se ista onomatopeja sa varijantom *g* mjesto *k* u slavinama: lit. *smùrgas, smurglis* m »Rotz«, *smurglaiža* »Rotzbube«, lot. *smuIga* »Schmutz«, *smuîgul'i* m pl. »Rotz«. Upor. rus. također sag: *smorgatb* pored *vysmorkatbsja.* Ропцепа'йи- < *sm-* je onomatopejske prirode kao u *Sopot* za *sopot.* Oblik *smrk* »štrcaljka« ima samo Šulek, odatle *smrkalica, smrkalo, smrkal]* m »sgorgata«, *smrkati* »pumpati«. Ovamo ide i Vukov ihtionim *smȑkiš,* gen. -fife m »riba balavac«.

*Lit.: ARj* 1, 818. 9, 324. 15, 783. 17, 702. 703. *Elezović 2,*48. Vuković, *SDZb* 10. *Miklósié* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Mladenov* 595. *Trautmann* 272. *Tiktin* 1447. *Boisacq** 645. Schmidt, *KZ* 32, 384.

**šnajdar,** gen. *-ara* m (ŽK, Lika) = *Snjajder* m (Slavonija, Zagreb) »1° krojač, 2° (šatrovački) junger Ziegenbock«. Odatle na *-iça: šnajdarica, -erica* f. Od njem. *Schneider* m.

*Lit.: ARj* 17, 705. Grünenthal, *ASPh 42,* 316.

**šnofati** (Brezovački, hrv.-kajk.) = *šnopati* = *šnupati* = *šnjôfati, -am* (ŽK) »Tabak schnupfen«. Odatle *(duhan) šn(j}ofdnac* = *šnuf* »burmut«. Od njem., upravo bav.-austr. *schnopfen* = njem. *schnupfen.*

*Lit.: ARj* 17, 705. 706. Jagić, *ASPh* 8, 319. Štrekelj, *DAW* 50, 42-43. *Striedter--Temps* 200. *Schneeweis* 133.

**šnjuriti** impf. (Parčić) »annusare, fiutare, šmrdati«, *išnjuriti, -lm* pf. (Dubrovnik, Stulić) »naći šnjureći«. Ima i *šnjutiti* (Pavlinović) »njušiti«.

*Lit.: ARj 4,* 86. 17, 707.

Šoć m, crnogorsko prezime (Bar), od arb. *shok* »Genösse«, *shog* m prema f *shoqë* »Ehemann, Ehefrau« < lat. *sodus* »drug«, *shoqi* s elanom (Ulcinj), balkansko-lat., kako pokazuje i rum. *sof.* Internacionalno *sociologija* (nauka), pridjev na *-alis* proširen na *-ъn* > *-an socijalan,* na *-ist^a") socijalist,* pridjev *socijalistički,* na *-izam sodjalisam,* gen. *-zrna,* na *-adja socijalizacija.*

*Lit.: REW** 8056. *GM* 412.

**Šokac,** gen. *-kca* m prema f na *-ica Šokica,* pored *Šokčica* (Slavonija, Srijem, Vojvodina, gdje izraz nema pejorativno značenje) »naziv dijela Hrvata starosjedilaca ikavaca u Slavo-

niji, Baranji, Bačkoj i Bosni«. Najstarija je potvrda iz g. 1644-1698, 1702: (žiteljstvo-dakovske biskupije): *katolici, Šokci jali Slovinci ... Šokci rehuć Slovinci katolici.* U Hrvatskoj, naročito u Lici i u bivšoj Vojnoj krajini, *Šokac* je opozicija nazivu *Vlah* za *Srbina.* Ti ga govore u pejorativnom smislu, za *Hrvate.* Pridjevi: na *-ev Šokčev,* poimeničen ла *-ić* u prezimenu *Sokčević,* na *-bsk šokačkī.* Hipokoristik *Šoko* m. Deminutiv na *-e šokče* (Vuk), pl. *Šokčići* (upor. *pile — pilići).* Augmentativ na *-ina Šokčina.* Kol. na *-adija* (upor. *Srbadijd) Sokadija* f. Denominal na *-iti šokčiti (sé), -im* impf, (íz-) »katoličiti«, na *-etati šokétati, šok ć m* impf, »govoriti ikavski«. Tumačenja o postanju ima više. M. P. Katančio (1750—1825) kao profesor budimpeštanskog univerziteta u *Pravoslovniku* (pisano 1815—24) izvodio je od *šljivov sok.* Daničiću u *Osnove* 335 je neznana postanja. Truhelki se čini da je od arb. *shoq* < lat. *sočius.* Upoređenje sa crnogorskim prezimenom *Šoć* kaže da je to izvođenje nemoguće. Drugi su izvodili od tal. pridjeva *sciocco* »lud« (tako Vuk i u BI), Skok od tursko-perz. imenice *šoh* ~ *suh* »veseo, bezobrazan, nečist« proširene s pomoću *-gin, -kin* »nečist«. Škariću je *Šokac* adaptacija našem izgovoru njem. *Sachsen* > *Sasi* u srednjem vijeku, za što nema historijskih dokaza. Najbliže stoji rum. *șoacăț* »1° miš, 2° poruga za zapadnog Evropejca, naročito za Nijemce, koji su na gradsku obučem«, odatle pridjev *șoacăfesc* »njemački«, apstraktum *įoacăție.* [Za prijenos na Hrvate (katolike) naziva za druge narode usp. pod *Madžar].*

*Lit.: ARj* 4, 86. 17, 710-12. *Mažuranić* 1330. Truhelka, *Nada* 1903, br. 5. Skok, *GIZM* 30, 299. Isti, *ZbMS 2,* 57-65. *Tiktin* 1449. Škarić, *PPP* 11, 86-88. (cf. Vaillant, *RES* 12, 288).

**šoko** m prema f *šoka* (Potomje) »glupan«. Pridjev na *-av šakav* (Korčula, Kotor). Apstraktum na lat. *-Mes* > tal. *-ezza șokece* f pl. (Korčula) »gluposti«. Denominál na *-ati sókat, -am* (Dubrovnik, u korenju: *što šôkaš l')* »neozbiljno govoriti«. Od tal. *sciocco,* koje se tumači od lat. *exsuccus* »bez ukusa«, što ne uvjerava.

*Lit.: REW*[3] 3075. Tagliavini, *Croazia* 408. *DEI* 3401.

**šolfica** f (Dubrovnik) »doskočica«. Od tal. *solfa, zolfo* »muzičke note«. Nejasan· semantički razvitak.

*Lit.:* Zore, *Tuđ.* 21. *Prati* 918. *DEI* 3534.

solj in m (prema Miklošiču hrv.) = *šolin* (Valjaveo, hrv.-kajk.) ide zajedno sa slov. *šolen,* gen. *-Ina* m = *šõlinec* = *šolinič* (Prekmurje) »cipela«. Miklošič upoređuje s njem. *Sohle,* što ne objašnjava dočetak *-in* niti deminutiv na *-ьc,* bolje stvnjem. deminutiv na *-lin,* nvnjem. *-lein scuochlin,* srvnjem. *schuoMin.* Kao *sâtljik* što je dobio naš deminutivni nastavak, tako i *šoljin.* Dvoglas *uo* u srvnjem. *schoueh* zamijenjen je sa *o* kao u *šoštar* m (hrv.-kajk., slov.) < srvnjem. *schuochstoere,* nvnjem. *Schuster* (složenica od *Schuh* i lat. *sūtor).* Pridjev *šôštarov, šôštarski.* Apstraktum na *-ija šoštarija* (hrv.-kajk.).

*Lit.: ARj* 17, 717-18. 897. *Pleteršnik 2,* 640. *Miklošič* 341. Jagić, *ASPh* 8, 319.

**sonati se,** *-am* impf. (Habdelić, Belostenec) »respecto, paziti se, čuvati se, izbjegavati, uvažavati«. [Od njem. *sich schonen].*

*Lit.: ARj* 17,714. Jagić, *ASPh* 31, 552.

§8p m (Kosmet, uz *čovek)* »1° prost, neotesan, prljav, 2° ime zapadno-bugarskog naroda oko Sofije«, odatle na *-luk Šopluk* »kraj oko Sofije« = *Šopsko* n (Milićević). Čine. *șop* također u dva značenja »1° budala, 2° zapadni Bugarin«, odatle na *-ărie Șopărie* »zapadna Bugarska«. Makedonsko prezime *Šop-Trajanov.* Različito se tumači postanje: tur. *šopa, Sofija, Schwabe.*

*Lit.: ARj* 17, 714-15. *Elezović 2,* 484. *Mlađenov* 695. *Pascu 2,* 209., br. 424. Trinov, *SpBA 22,* 122-129. (cf. *IJb* 9, 214. *JF* 7, 266).

**šopati,** *-am* impf. (Slavonija, Vitje, Krašić, hrv.-kajk., objekt *guska, pura}* »hraniti posebno da se udeblja, kljukati«. Od nvnjem. *schoppen,* intenzív od *schieben.*

*Lit.: ARj* 17, 714. *Striedter-Temps* 201.

**sőr**[1], gen. *šora* m (Vuk, Vojvodina) »linija, sokak, ulica«. Denominal na *-iți soriți, -îm* impf, *(u-,* objekt *sela)* »u liniju postavljati kuće«. Od madž. *šor* »linija, niz, red, vrsta«, glagol *sorolni.* Nalazi se još u ukr. Pridjev na *-av šôrav* (Kosmet) »koji ima velika usta« bit će drugog postanja. S tim pridjevom upor. u argotu Bracigova (Rodopi) *šoropojka* »Dachziegel«.

*Lit.: ARj* 17, 716-17. *Elezović 2,* 484. *Miklošič* 241. Jireček, *ASPh* 8, 101.

**-šor**[2], deminutivni sufiks rumunjskog podrijetla, složen od iliro-tračkog *-(i)!* (upor.

arb. *-sh* u *shtergysK) i* lat. *-olus* > *-or,* nalazi se u rum. *Negrişor* »Crnac, Crnčić« od *negru* »crn«; dolazi jednom i na našu osnovu u toponimu *Skokbšor* (1381), međa crkve sv. Pantelejmona: *Koritnik na SkokbŠbrb i ot Skokbšora,* upor. toponim *Skočac.* Na Krku u Dubašnici prezime na *-ić Petršorić,* od deminutiva *Petrşor* »Petrica«. Ovamo još *klîndžor* (Sutomore) »stijena koja strši kao jedan klin u terenu«, od *klin* + *-Šor (nš > ndž* kao *nt > nd* u *planda),* toponim *Kllndžur* (sika, Sutomore). Usp. i pod -cor, *-šor.*

*Lit.: ARj* 15, 252. 264.

šoška f (hrv.-kajk., Belostenec) »trifolium acetosum«. Od madž. *sóska* »Sauerklee, Sauerampfer, Säuerling«, izvedenica od *sós* »kiseo«.

*Lit.: ARj* 17, 718. Štrekelj, *DAW* 50, 63.

šot (Kosmet) »glas kojim se vabe i tjeraju patke« kao i *liga* (ŽK), *bïl* (Slavonija), *vili-vili* (Kosmet). Oformljuje se s pomoću sufiksa *-an, šotan,* gen. *-äna* m CKosmet), na *-ar šotar* (Matevac, Srbija) = *šator* (Ohrid) »mužjak od patke« prema f na *-ka šotka* (Vuk, Srbija, Vranje, Niš) »plovka, patka, raca«. Deminutiv na *-e šoče,* pl. *šačici.* Arb. *shatî* m (Gege u Dakovici) »patak« prema *shote* f »patka«. G. Meyer uzimlje da je srp. riječ posuđena iz arb. Ne daje etimologije arb. riječi. Piema gornjem izlaganju to je nepotrebna pretpostavka. U Kosmetu se prema glasu *vili* govori *vílce,* gen. *-eta* »šoče«. V. sinonime *patka* i *raca.*

*Lit.: ARj* 17, 718-19. *Elezović 2,* 484. Hirtz, *Aves* 473. 488. *GM* 413. Joki, *Unt.* 301. sl. *Godin* 119. Skok, *SOF* 17, 198-203.

**špáda** f (Vuk) = *spada f* pored *špaga* (Vuk) »nekaki mač, vučac«. Vuk ne kaže gdje se ta dva oblika govore. Glede *-da > -ga* upor. polj. *szpaga* pored *szpada,* rus. *špaga,* ukr. *špaha,* rum. *şpagă,* lit. *špogas.* Svakako talijanizam tal. *spada* prema stcslav. *spala* = arb. *shpatë* »mač«, koje ide u balkanski latinitet, rum. *spate* »leđa«. Upor. arb. deminutiv na *-zë shpădza* f (Zatrebač, s članom) »obluk na samaru (drvo u znaku x)« = *shpatëzë* < lat. *spatha* < gr. σπάθη. Ovamo i *spada* f (Vrbnik) »(tal.) pesce spada«, *spadun (pas .—)* < tal. *spadone.* Od tal. *spadino* > *špadin* m (Vrančić).

*Lit.: ARj 15,* 937. 17, 720-21. *MikloSič* 317. *Bruckner* 552. *Vasmer 2, 422. REW*[3] 8128. *GM* 413. *Prati* 925. *DEI* 3573.

**špag**[1], gen. *špaga* i *špaga* m (Rab, Božava, Mljet, Dubrovnik) = *Špaga* f (ŽK; 1639, Zagreb) = slov. *špaga* »kanafa (v.), žnora«. Od tal. *spago,* nepoznatog podrijetla. Akcentom se razlikuje domaći homonim *špag* (Budva, Krtole, Dubrovnik, Cavtat) »džep, škarsela (Šibenik)«, od *čbpagb* (v.). Upor. arb. *sfango.* Ovamo i *špagát* m »Bindfaden« < bav. *Spagat* < tal. *spaghetto* »dünne Schnure. Tal. deminutiv na *-etto špageti* m pl. < tal. *spaghetti* za *makaruni* je metafora.

*Lit.: ARj* 17, 720-21. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 521. *Pleteršnik 2,* 641. *REW*[3] 8113. *GM* 390. *Miklošič* 341. *Bruckner* 552. *Striedter-Temps* 201. *DEI* 3575.

**špag**[2], gen. *špaga* m (Vuk, Dubrovnik. */špagj,* Prčanj, Crna Gora, narodne pjesme) = *čpag,* gen. *.čpaga* (Vuk; ne zna se gdje se u narodu govori) »džep«. Danas je turcizam. *džep* postala općenita riječ mjesto te domaće. Na *-arica špagarica* f (Risan, Crna Gora) »pištoljić, kratka puška (što se nosi u džepu)«. Stcslav. *съpa^ъ* »Brustharnisch«. Nema paralele u ostalim slavinama ni u ie. jezicima. Prema Sobolevskom niži prijevoj od *серь, pričepiti* (v. *cijepati}* < ie. **kaip,* sa sufiksom *-agb;* prema Iljinskom od korijena **kip-,* s prvobitnim značenjem »razrezb ъ platbě«.

*Lit.: ARj 2,* 77. 17, 720-21. *Miklošič* 169. *SEW* 1, 169. Sobolevski, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 157.). Iljinski, *RFV* 73, 218-308. (cf. *Slávia* 3, 579. *IJb* 8, 207).

**špajs** m (ŽK, Prigorje), samo u izrazu *za špajs »za* šalu«, hrv.-kajk. i slov. pridjev *špajsan* »lustig, smiješan«, prilog *špajsno.* Glagol odatle *špajsati se* (Prigorje) »šaliti se«. Od njem. *Spass* m, bav. *(g)spa0ssig,* od tal. *spasso,* postverbal od *spassarsi* < lat. **expassare.* Glede umetnutog *j* pred *s* upor. *hajs* (ŽK) < tal. *basso.*

*Lit.: ARj* 17, 721. Jagić, *ASPh* 8, 320. *REW*[3] 3033. *Weigand-Hirt 2,* 902. *Schneeweis* 133. *DEI* 3580.

**špajza** f (Hrvatska, gradovi, slov.) = *špajza* (Benešić) = *špajz* m (Vojvodina). Od njem. složenice *Speisekammer* ispuštanjem drugog dijela: bav.-austr. *Speis* »Speisekammer«. Upor. za takav postupak *majur* (v.) < *Mayerhof.*

*Lit.:* Jagić, *ASPh* 8, 391. *Striedter-Temps* 202.

**špancirät,** *-iram* impf. (ŽK) »šetati se«. Postverbal *španclr* m (ŽK, Varaždin) = *špancér* (hrv.-kajk.) »šetnja« = *špacír* m (Slavonija, Vojvodina, Obiadović, Radičević) »šetnja«, *spakirati, -am* (Crna Gora, Obradović) = *našpaarati se* (Obradović). Od nvnjem. *spazieren,* s umetnutim *n* srnjem. *spancéren,* od tal. *spaziare* < lat. *spatiari,* denominai od *spatium* »prostor«.

*Lit.: ARj l,* 674. 17, 719. *Weigand-Hirt 2,* 904. Jagić, *ASPh* 8, 319.

**špánj** m (istro-čak.), deminutiv na *-ić španjič* (ibidem) »davi lignei genus«. Od istro-rom. *spano* »cavicchio di legno«.

*Lit.: ARj* 17, 723-24. Štrekelj, *DAW* 50, 63. 82.

**Španjolac,** gen. *-Ica* m prema f *Španjolka,* pridjev *španjolski,* horonim poimeničen pridjev ž. r. *španjolska* pored *Spānija* (na istoku), s nenaglašenim sufiksom *-ija* (kao *Srbija),* etnik i ktetik (na istoku) *Spanac, španski.* S tal. deminutivnim sufiksom lat. *-ittus* > tal. *-etto španjulet* (~ *svile,* Dubrovnik, Cavtat) »1° namotan svilen konac, 2° cigareta« = *španjoleta* f (Vrbnik) »cigareta« < tal. *spagnoletta.* Tal. etnik *Spagnuolo* > *Španjol* = *Španjul* (Mikalja, 16. st.) = *Španjur* (Belostenec, oblik sa *-ur* < madž. *spanyor),* kao opća riječ *špa-ijol* (Notranjsko) »vinska trta, Gutedel«, toponim *Španjol* (tvrđava, Korčula). Odatle: *španjulka, -inja, španjulski, španjurski.* Od lat. *Hispánia* > tal. *Spagna* (afereza početnog sloga *hi-* nastala u sintagmi sa članom) > *Španja* (pisano i *Špana)* f (Mikalja, 1511) = *španjsko* n (Vitezović); pridjev i etnik obrazovan s pomoću deminutivnog sufiksa *-olus spagnuolo* (upor. *romagnolo, Corniola* »Kranjska«). Ovamo i naziv za vrstu pasulja *Španjolac* = *španjur.*

*Lit.: ARj* 17, 722-25. *Pleteršnik 2,* 641. *Tamás* 743.

**sparet** m (Hrvatska, Srijem, Bačka, Slavonija) = *šparket* (Lika) = *sparet* (ŽK, Krašić; •ovaj se oblik govori u Hrvatskoj, Slavoniji, Srijemu, Bačkoj i u Bosni) = *sparet* (Srbija) = *šporat* (Šušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *špaker* (Punat). Od nvnjem. složenice *Sparherd,* prevedene (calque) *štednjak.* Ostali oblici: *šporhert, šparkent, šparhet, šparert.* Gubitak suglasnika *r* u dočetnom slogu nastao je disimilacijom *r — r > r — 0.*

*Lit.: ARj* 5, 399. 17, 726. 738. *Striedter-·-Temps* 204.

**sparta** f (Vuk) »neka dječja igra«: *igrati se Sparte.* Denominai: *ispàrtati, -ãm* pf. (Vuk) »špartanjem zabilježiti«, *Spanati* (Popović, Srijem), *prešpartati* (Sarajevo) »linije, crte povlačiti«.

*Lit.: ARj 4,* 86. 17, 726.

**špatula** f (Vrbnik), u izrazu *pieci z lopaticami ali špatulami.* Latinizam ili talijanizam *spatula* > tal. *spàtola.* Tal. *spalla* »pleća« nalazi se u *trešpalj* m (Lastva; primjer: *stavi to u trešpalj)* »u sredini na samaru konja ili tovara mjesto između slame«. Glede *treupor. trešelj* za *antrešelj.* Čini se da se *trešelj* iz jezika Vlaha unakrstio s tal. *spalla.*

*Lit.: ZbNŽ* 5, 79. *REW*[3] 8130.

špegalj, gen. *špeglja* m (ŽK) = *špegal,* gen. *špegla* m (Nemanić) = *špegoj,* gen. *špegja* (Buzet, Sovinjško polje) »ogledalo, zrcalo«. Istro-rom. leksički ostatak od lat. *speculum* > furl, *spięli* < **spiegli.* Upor. njèm. *Spiegel.* Slov. *spègli f* pl. »naočniki, Augenspiegel«. Venecijanizam je *spec* pored *speč* m (Božava) < *spedo* < lat. *speculum* < stlát, *specĕre, spicĕre* u složenicama *(con-, re-* v. *respekt).*

*Lit.: ARi* 17, 727. Skok, *ASPh* 33, 371. Cronia, *ID 6,* 121. *REW*[3] 8133.

**špekulati,** *-am* impf. (Perast), latinizam ili učeni talijanizam od *speculare,* preko njem. *špekulirati, -hulirăm* (Lika, Zagreb), zamjenom sa *-isati špekulisati.* Postverbal lat. *specula* > *spêkula* »igra odraslije djece«.

*Lit.: ARj* 17,.728. *Prati* 928.

**šperůn** (Božava) = *špīrūn* (~ *od lādē,* Crmnica) = *špirun* (Smokvica, Korčula) »(brodski termin) produženje pramca trabakula na kojemu stoje trougla jedra, pramac lađe«. Od tal. *sperme* > *sprone* < frnč. *sporo* (disimilacija *o — o > e — o,* upor. *podiolum* > *pižuo, mezona,* v.). Ovamo ide još *špiljūn* m (Maršić) »nos na opanku« (disimilacija *r — n* > *l — n).*

*Lit.:* Miletić, *SDZb* 9, 263. 267. Cronia, *ID 6,* 121. *REW*[3] 8130a. Skok, *Term.* 136. *Prati* 934.

**špetakul** m (Brusje, Hvar) »javna predstava«. Talijanizam *spettàcolo* < lat. *spectaculum* (od *spedare).*

*Lit.:* Hraste, *JF 6,* 186. *Prati* 929.

* **špica** f (Hrvatska, slov.) »1° šiljak«, *špice* f pl. (ŽK, Bosna, Hrvatska) »2° čipke«. Prid-

jev na *-ast špīčast.* Denominal na *-iti špičiti, -im* impf, (objekt *olovku)* (ra-). Od nvnjem. *Spitze,* stvnjem. *spizzî.* Upór. češ. *špic τη, špicatý* »pointu«.

*Lit.: ARj* 17, 730. Štrekelj, *DAW* 50, 13-14. Skok, *ASPh* 33, 371.

**špijerlica** f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, hiperjekavizam) = *ipîrlica* (Parčlć) »lijevak, pirja (Boka, Korčula) = *pırla* (Brotnjo, Trebižat, Travnik). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *sphaerula,* od *sphaera* < gr. σφαίρα, koje se nalazi kao učena riječ *sféra* »orbis«, složenica *sferokružje ( ь planitskomu sferokružija kolu)* u jednoj staroj bosanskoj ispravi, *polusfera* f. V. *tirija, spara, svera.*

*Lit.: ARi* 10, 628. 14, 883. 17, 731. 735. Zore, *Tuđ. 26. REW** 8143. 8144. Skok, *ZRPh* 36, 655., br. 26.

**špika** f (Vuk, Crna Gora, Crmnica) »vrsta noža, žaoka, bajonet«. Latinizam od *spīca* > tal. *spiga.* Upór. slov. *špik,* gen. *Spíkd* »gebirgige Spitze« = *špíkelj,* gen. *-klja* < njem. *Spickel.* Talijanizam: deminutiv na *-etta* < vlát. *-itta* mlet. *spighetta* > *špigeta* (Božava), *spigete f* pl. (Dubrovnik, Cavtat) »žniranci, trakovi, stringa«. Ovamo ide još ime biljke *despik* (Šulek) = *dešťík,* gen *-ika* (17. v., Dubrovnik) = *dešpík* (Perast) »lavandula špica«, pridjev *despički,* zamjenom dočetka *-ik* našim sufiksom *-ić* (upor. *Bukovih* > *Buković* u Ravnim kotarima) *despić* »artemísia abrotanum«. Riječ *despik* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. sintagme *de špico.* Upor. slov. *špajk* m pored *špajka* < njem. *Speik* »valeriana celtica« i *speknârda* = *špiknarda* = *špikinarda* i tal. *spigo* »Lavendel«, *espie* (Béarn) »Kornblume«.

*Lit.: ARj 2,* 360. 357. 17, 732. Miletić, *SDZb 9,* 267. Cronia, *ID 6,* 121. *Pleteršnik* 2, 641. 642. *REW** 8145. 8148. *DEI* 3591.

**špirit** m (Rab, Božava, ŽK) »žesta« = *spirit* m (Šulek) = *špiritus* n (preko njem.). Ovamo i *špirit* m (Nalješković, M. *Orzici* »demon«. Od lat. *spiritus* > tal. *spìrito.* Odatle na *-njača špiritnjača* f (Lika) = na *-anka šplritãnka* (ŽK) »vještačka rakija«, na *-uša špiritusu* f »lambik (sprava i piće)«. Preko tal. *špiritijera* f »kuhalo na špirit«. Hipokoristik *spira* f. Posuđenica je iz arb. *shpirt* sa članom *-i* »duša« < crkveno-lat. *spiritus: spirta* f (Kosmet), samo u vokatīvu *ô špíno.*

*Lit.: ARj* 16, 23. 17, 735. Kušar, *Rad* 118, 19. *Elezović 2,* 484, Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 8158. *GM* 414. *DEI* 3595.

**šporák,** *fšpôrka* (Potomje) = *šporák, íšporka* (Crmnica), pridjev »1° zamazán, gnjusan, gadan, 2° nepristojan«, prilog *šporko* (Dalmacija). Poimeničen na *-ica šporktca* f (Vodice), na *-ulja šporkülja* (Rab) »gnusnica«. Denominal na *-are* = *-ati šporkati* (Perast) = *šporkat, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) = *šporkat* (Božava) »prljati« = *ošporkati* (Vrbnik) »uprljati«. Talijanizam *sporco, sporcare* < lat. *spurcıs.* Unakrštenje domaćeg glagola *prljati* (v,) s. tal. : *špŕljati se* (Dubrovnik), *šprljentati se* (Dubrovnik) »rugati se«. Postverbal *špŕlja* (Dubrovnik) »žena koja se ne umiva«. Odbacivanjem početnog s- možda u *prka f* (Zore) »ovca crnog runa, gdje ter gdje na pečate bijela, a navlas na čelu«. Ako je tako, *prka* je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. **spurca**

*Lit.: ARj 9,* 324. 12, 230. 17, 737-38. 742-43. Miletić, *SDZb* 9, 264. Ribarić, *SDZb 9,* 123. Kušar, *Rad* 118, 24. Crania, *ID 6,* 122. *REW'* 8193. 6666. *DEI* 3600.

**špôrtel,** gen. *sportela* m pored *špúrtil* (Smokvica, Korčula) »kesasta mreža na štapu«. Odatle na *-njača* < *-ьn* + *-jača špurtmjače* f pl. (Smokvica, *Inj* > *nj)* »vrsta mreže za sardele«. Od tal. deminutiva na lat. *-ellus* > tal. *-elio sportello,* od part. perf. *sporto,* od lat. *exporrigere.*

*Lit.: REW** 3055.

**špotati,** *-am* (od 16. st., Habdelić, Bella, Belostenec, čakavski i kajkavski pisci, Krasić) »karati, grditi, napadati« = *špôtat, -am* impf. (ŽK, čakavski) *{iz-, na- se, o-, po-}* »rugati se, šimfati (hrv.-kajk., hrvatski gradovi)« = *čpôtat se, -am* (Kosmet) »šegačiti se, podsmijevati se, rugati se«. Postverbal *spot* m (ŽK) »sram«, u amplifikaciji *spot i sramota* (ŽK); *špotb činiti,* 1496; *čpota* f (Kosmet) »podsmijeh, ruganje«. Pridjev na *-ьn bespolan* (Stulić) »béšalan« (upor Daničićevu sintagmu *bez stote),* na *-ljiv čpotIjîv,* f *-iva* (Kosmet) »podrugljiv«. Od nvnjem. *spotten,* stvnjem. *spotton.* Nalazi se i u valonskom (fr. u Belgiji).

*Lit.: ARj* 4, 86. 7, 674. 11, 85. 17, 739-41. *Starine* 23, 134. *Elezović 2,* 455. *REW** 8182.

**špranjäk** = *špraljak* = *pàrljak,* gen. *-aka* (istro-čak.) »ungula« = *parkalj,* gen. *-klja* (hrv.-kajk., Belostenec) »kopito«, slov. *párkelj* »Klaue«, biljka *pesji parkéi* »berberis« = *pȑkalj,* gen. *-klja* (Krašić) »prst« (pejorativno, obično u pl. *pȑkljf)* = slov. *šparkelj.* Miklósié upoređuje slov. *parkéi)* sa cslav. *čbparogz* = *čparogb* »ungula«. Ako je tako, *š* je nastao iz *č.* Bio je

-zamijenjen sa í kao *skopiti* > *škopiti* > *kopiti* (ŽK) i odbačen. Ostalo je nejasno.

*Lit.: ARj 9,* 652. 653. 17, 741. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Miklósié, *Lex.* 1128. *Pleteršnik 2, 9.* 641.

**sprî,** gen. *špríja* m (ŽK) = *špríh,* gen. *špríha* (Habdelić, Vitezović, Belostenec, Vrbnik, slov.) = *šprija* f (Lika, Slavonija) »sačma, Hasenschrott«. Denominal na *-ati šprījat, špríše* (ŽK) = slov. *šprihati* impf, »spritzen« prema pf. *šprīnit* (ŽK) = slov. *špríhniti.* Iterativ na *-va- našprijevati, -am* (Ogulin, subjekt *kiša)* »daždjeti«, *zašprüvat, -špriüje* (ŽK). Od nvnjem. *Sprühe, sprühen,* srvnjem. *sproejen* (srodno sa *šprica, sparati}.*

*Lit.: ARj* 7, 674. 17, 741-42. *Pleteršnik 2,* 642.

**spüre,** gen. *špüreta* n (Bosna, Lika, sjeverna Dalmacija) »1° jagnje, tele prije reda okoćeno«, *spare* n· (ŽK) »2° vanbračno dijete« (sufiks *-e,* gen. *-eta* kao u *dijete},* na *-janin spùrjanin* m (Vuk, Dubrovnik) »kopilan« = *špurijanin ΊΆ* (Budinić), na *-če spurjānče* n (Dubrovnik) »kopile«, na *-jan spurjan* (Mikalja, Vetranie, Konavli), na *-ijan spuriján* m (1555). Na *-ica špurica* f (Hrvatska) = *špurica* f »nezakonito žensko« = *špurica* f (Lika) »junica koja se vodi već u drugoj mjesto u trećoj godini«. Denominal na *-iti (p}špuriti se, ošpurl* (Vuk, subjekt *junica, šilježe, puran;* Lika, Uzice, Baranja, Kurelac) »oteliti se prije druge godine«. Zoranić ima *pospuriti* u primjeru *jazik kim općimo pospuren jest latinskim* »nagrđen«, Baraković *pošpuren sin.* Od lat. *spūrius* u značenju 1° kao pastirski termin prema rum. *spuriu* je možda balkansko-lat. U značenju 2° je zacijelo crkvenolat. podrijetla. Od lat. *spurius* > tal. *spurio* > *spurio* m (Dugi otok) »vanbračni sin«. Upor. na Sardiniji *isporula* (Logudoro), *spurra* (Campidano) »unechte Rebe«.

*Lit.: ARj* 9, 324. И, 13. 85. 16, 174..17, 743-44. Skarić, *Zbornik Belio* 145-146. *REW*[3] 8195. Skok, *ZRPh* 36, 655., br. 28. *REW** 9195a. *DEI* 3607.

**štafa** f »stremen« (1640) = *Stafifpl.* (Vrbnik, u primjeru: *štafi stoje na čenturinu, u koje dolaze noge, glavica zač se ruka drží)* »stremen«. Od tal. *staffa* laiigobardskog podrijetla. Odatle deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta: štafeta* f (1529, i danas) < tal. *staffetta* »skoroteča«.

*Lit.: ARj* 17, 746. *REW*[3] 8213. *Prati* 936. *DEI* 3613.

**štagalj,** gen. *-gija* m (1579, Vitezović, Vuk, Slavonija) = *štagalj,* gen. *hagija* m (ŽK) »sjenik, suša« = slov., hrv.-kajk. *štagelj,* gen. *-glja* »Tenne«. Odatle *štaglinec* m (Belostenec, Jambrešić) »mali štagalj«. Od nvnjem. *Stadel,* stvnjem. *stodol,* odakle je češ. *stodola.*

*Lit.: ARj* 17, 746. Skok, *ASPh* 30, 309. *ZbNŽ 2,* 275. 24, 52. *Holub-Kopečný* 352. *Pleteršnik* 2, 643.

**štaka** f (Vuk, Kosmet) »1° episkopska palica, 2° (Mikalja, Vitezović, Bella, Stulić) štap na koji se opire hrom čovjek, štula« = sa *šć* < ft *šćaka* f »štaka« (Poljica) = *štake* f pl. (Popović) »hodulje«. Prema Miklošiču posuđenica iz tal. *stacca* »motka« < got. **stakka* = langob. *stahha* (upor. got. *staks* = στίγμα). Iz hrv.-srp. je arb. *stage* f »Stock, Dreschflegel«, upor. *shtang* (Gege) »werde starr vor Staunen < werde Holz«. Elezović pominje aib. *shtage* sa članom *shtaga.* Te riječi nema GM. Kāko pokazuje *s* > *š,* nije iz hrv.-srp. Važne su za posuđivanje postanja varijante *škljaka* (Vuk) = (s gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi) *šljaka* (jugozapadni krajevi), koje predstavljaju lat. deminutiv na *-ula *stakkula.* Za nj nema potvrde u romanskim jezicima; prema tome pripada balkanskom latinitetu. Odatle sa *št* > *šč* i sa složenim sufiksom *-un* < tal. *-one* + *-ica šćakúnica* f (Vinja, Korčula) »drveni zasun na vratima staje za koze« = *šćakunica* (Smokvica) »komad drveta kojim se zatvaraju vrata, kračun«. Ovamo ide zacijelo s nejasnim sufiksom *stokoj,* gen. *štakója* m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni klin za žrvanj«. Upor. i frnč. *skatja* »Stelze«.

*Lit.: ARj* 17, 512. 659. 694. 746-47. *Elezović* 2, 484. *Miklošič* 342. *GM* 392. Gamillscheg, *RG 2,* 161. 190. 203. *REW*[3] 8218.

**štala** f (Vrančić, Habdelić, Belostenec, Marulić, *Proroci,* Novi Vinodol) = *štala* f (ŽK, Vojvodina) = *stola* (Buzet, Sovinjsko polje) »staja« = *štalo* n (Mikalja iz tal.) »obor, štala«. Od nvnjem. *Stali;* ali može biti u Dalmaciji i iz tal. *stallo, stalla: Po štalu* (Muo, Boka kotorska) »ribarska pošta Muljana«. Na *-ara italara* f (Vuk) »krava koja se drži u štali«. Unakrštavanjem sa *brlog* (v.) nastade *stalag* m (Vuk) »isto«.

*Lit.: ARj* 17, 749-50. Tomanović, *JF* 17, 215. *REW*[3] 8219. *Prati* 937. *DEI* 3615.

**štanga** f (Habdelić, Belostenec, Jambrešić, Novi Vinodol, Varoš u Slavoniji, hrv.-kajk.)

»pertica, motka« = *štajnga* (ŽK), od nvnjem. *Stange.* Tal. *stanga,* koje potječe iz germ, (gotskog ili langobardskog) nalazi se u *stanga f* (1520) = *stanga* (Tivat) »drvena poluga kojom se silom tišti (utakne se u strop)«. Odatle denominai *stangati, -am* (objekt *orah)* = *stangavati* iterativ (Tivat) »zašarafljivati«, (sa sř > *c* kao u *cáklo < staklo") canga* (Prčanj) »eiserne Stange, womit die Tür von der inneren Seite befestigt wird, kračun«, *štanga* f (Buzet, Sovinjsko polje) »poluga koja spaja lemeš sa gredeljem«; *štäjnga f* (Vodice) »rudo kod kola u koja se upregnu konji, oje«. Sa tal. sufiksom *-one > -un štangun* (Malínská). Iz talijanskog su i balkanske posudenice arb. *stânge* »Hebebaum«, ngr. *στάγγα.*

*Lit.: ARj* 16, 378. 17, 753. Ribarić, *SDZb* 9, 173. Rešetar, *Stok.* 229. *GM* 392. *REW'* 8227. *Prati* 938.

**štänt** m (Vodice, ŽK, Virje, Zagreb) »1° prodavaonica na sajmu, 2° stajalište potkivača (Vodice)«. Od nvnjem. *Stand.*

*Lit.: ARj* 17, 754. Fancev, *ASPh 29,* 388. Ribarić, *SDZb 9,* 198.

**štap,** gen. *Stapa* m (Vuk) = *Scap* (ŽK) »baculum«. Pored *št-* stoji i *st- stâp,* gen. *stapa* {Kosmet) = *stap,* gen. *stapa* (Zeta). Tako i u stcslav. *Stapb* pored *stapb* »Steigbügel«, (mak.) *stap* »toljaga«. U arbanaskoj posudenici također ii: *stap* = *zdap,* dok madžarsko *št istap.* Nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Deminutiv *štapac,* gen. *-pca,* pl. *Stàpci,* gen. *štapdca* = *Stopi* (Dubrovnik, Vuk) »(tkalački termin) cijepci«, na *-tea Seapica* (ŽK), na *-oče,* gen. *-ačeta Stapate* (Kosmet), na *-ič Štapić* (Vuk). Augmentativ na *-ina štapina* = *šćaptna* (ŽK). S prefiksom s«- *sùStapica* (srijemsko Podunavlje, Futog) »omanja palica«. Denominal na *-ati Stapati se* (Vodice) »1° skakati s pomoću štapa« = *stapati se, Stapam* pored *štapljem* »ići o štapu« *(do-, is-, na-, po-),* odatle *poštapalica.* Suglasnik *a* je nastao iz kao u *bježati < *bĕgĕti* od ie. **sqepos,* od korijena **(s)qep-,* koji se nalazi u gr. σκήπτρον (odatle internacionalna riječ *skiptar),* stvnjem. *shaft,* nvnjem. *Schaft,* u baltičkoj grupi lit. *škepsné* f »Stück Stoff«, lot. *šķips* »bajoneta«, *šķēpele f* »odsječak«. Slov. *oslep* rn »Spiess, Speer, Lanze« stoji na istom prijevojnom štěpenu kao polj. *szczepać* »spalten«, rus. *ščepatb* »isto«. Bez ie. pomičnog s nalazi se isti korijen u *cijepiti,* u prijevoju *o koplje, škopiti, kopati.* Varijanta ii mjesto ir može se objasniti unakrštenjem sa pozajmicom *stapb <* stvnjem. *stap* (-6), nvnjem. *Štab* (u prasrodstvu sa *stobor).* Stvnjem. *st* ostaje neizmijenjeno, v. češ. *stodola* prema *štagalj.*

*Lit.: ARj 2,* 702. 4, 87. 7, 674. 11, 86. 16, 423-25. 17, 76. 754-60. *Elezović* 2, 266. Ribarić, *SDZb 9,* 198. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 320. *Bruckner* 543. *Mladenov* 607. *ASPh* 36, 127. *WP 2,* 561. 624. *Trautmann* 265. Bulat, *Slávia 2,* 626-627. Joki, *Studien* 76. Isti, *Unt.* 75. 84. *GM* 392. *Boisacq** 873. Štrekelj, *ASPh* 27, 65. 28, 499-501. Zubatý, *ASPh* 16, 414. Uhlenbeck, *PBB 26,* 308. 290. si. (cf. *AnzIF 15,* 106). Schwarz, *ASPh* 41, 128.

**štaviti,** *-vím* impf. (Vuk, bug.; objekt *kőid) (u-)* »kiseliti kožu u vodi«. Korijen je sveslav. i praslav. Postverbal *Stava f* (u tehničkom značenju) = (hrv.-kajk.) *Scava* »Spülicht« = madž. *csáva* »colluvies«. Ovamo praslav. ime biljke nazvane po kiselom soku *štavalj,* gen. *-vlja* m = *štavelj* (Dubrovnik, bug.) = *hav élj,* gen. *-èlja-* (Kosmet; = *Stâvlje* n < stcslav. *štavbje,* od *štavz* »kiselica, štavjak«, upravo poimeničen pridjev u m. i s. r. na *-j* > rum. *ftevie, ịteghie, șteava* »rumex«, upór. rus. *Sčavelb* pored *ščavej.* Upor. toponime *Šćavnica, Štavica* (Makedonija) od *stavz.* Prvobitno je značenje korijena »kiseo«. To se značenje očuvalo u madž. *csevice < sivi. šťavica* »kisela voda, kiselica«. Dosada nisu utvrđene ni baltičke ni druge ie. usporednice.

*Lit.: ARj* 17, 509. 513. 761-64. *Mažuranu* 1431. *Elezović 2,* 484. *MikloSič* 342. *Holub--Kopečný* 375. *Bruckner* 542. *Mladenov* 696—697. *Tiktin* 1483. *Gombocz-Melich* 891. 1011. *Machek* 85.

**štedjeti,** *-im* impf, *(do-, na-, po-, pri-, u-, za-)* prema iteratīvu *-štedivati, -ujem* pored *-ivam,* samo s prefiksima, praslav. **skend-,* »parcere«. Na zapadu djelomice potisnuto od germanizma *Sparai, Špáram < sparen.* Pridjevi na *-ljiv štedljiv,* na *-ьn neštedan* (Lika, Rosa), *nepoštedan,* prilog *nepoštedno* (oboje rusizam: rus. *nepoščadnyj, nepoščadno), bespoštedan <* rus. *bespoščadnyj.* Praslav. pridjev na *r štedar, f -dra (pri-)'* »darežljiv, izdašan«. Poimeničen u sr. r. *Ščedro* (se. *ostrvo)* kod Hvara. Upor. češ. *Шагу,* stcslav. *štedrb, polį. szczodry,* rus. *ščedryj.* Radna imenica na *-iša* (upor. *radiša) štediša* m. Apstraktum na *-nja štednja* f. Neologizam: poimeničen part. perf. akt. na *-ica štedionica* »Sparkasse«. Prilog na *-ice neštedicē* (Vuk), na *-imice neštedimicē.* Samoglasnik *e* nastao je od palatalnog nazala * į,* stcslav. *štįděti,* bug. *stadjá* pored *štedar.* Pridjev *oskudan*

(v.). Prvobitno značenje korijena **skend-* bilo je »cijepam«, upor. nvnjem *schinden.* le. korijen je **(s)qen-,* koji se nalazi bez *d* u lit. *skinu, skinti* »pflücken«. U slavinama je raširen s pomoću formantą *d *sqend-,* tako i u avesti *sk&nda-* m »Zerspaltung«. Persson uporeduje s gr. σϰεδάννυμι, od ie. korijena **sqed-,* s nazalnim infiksom **sqend-.* Upor. lot. *Sk'edēns* »odsječeno parče drveta«.

*Lit.: ARj* 2,. 702. 7, 674. 8, 96. 11, 87. 12, 178. 17, 513. 764-70. *Miklošič* 298. *Holub-Kopečný* 375·.. *Bruckner* 545. *KZ* 51, 231. *Mladenov* 697. *WP 2,* 564. Persson, *IF* 35, 134-135. Pedersen, *KZ* 38, 389. (cf. *AnzIF* 21, 78). Lewy, *IF* 32, 159. Persson, *IF* 35, 199-216. (cf. *JF* 3, 214). Maretić, *Savj.* 66. *Vasmer* 3, 443. Skok, *Slav.* 71. 185. 189. 228. 233. 234. 262.

**štektati,** *štekće* impf. (Vuk, subjekt *pas) = stentati, štešće* (Crna Gora) *(iz-,* Lika) »kevkati, čevkati, zevkati«. Ovamo *štektanje, štehtanje, štehta* f (Vuk, Crna Gora) »lajanje«. Kao sinonimi tako je i taj glagol onomatopeja na *-tati,* kojom se imitira glas psa. Onomatopeja *štek-* nalazi se u češ., polj., ukr. i rus. Upor. još kao varijantu *ceketati.*

*Lit.: ARj 4,* 87. 17, 764.771-72. *MikloSič* 342. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 543.

**štene,** gen. *-eta* n (Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica na *-e,* gen. *-eta* za mlado, bez razlikovanja roda, »kuče« (danas štokavska riječ)«. Deminutiv na *-ьc štenac,* gen. *-nca,* pl. *stenči,* gen. *stenoca — šćenac* m (Kavanjin) = *šćenac (psići ili šćenci,* Podravina) »1° mladi pas, 2° (metafora) pero u bravi«. Kol. na *-od* (upor. *kučad) štenad,* gen. *-i* (Vuk). Denominal na *-iti šteniti, itenim* impf, *(iz- se, na-, o- se,* subjekt *kučka),* sa *ič : vsi zvíri zemaljski se ošćenivahu pod njega kitami* »hatten Junge unter seinen Zweigen« *(Proroci).* Nema usporednica u baltičkoj grupi. Korijen je isti koji u *čedo.* Upor. gornjo-luž. *sceno* »zadnje dijete«. U *štene* nema raširenja ie. korijena na *d,* ali ima ie. nepostojano *s-:* ie. **sken-.*

*Lit.: ARj 4,* 87. 7, 674. 9, 330. 17, 510. 771-74. *Miklošič* 342. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 543. *KZ* 51, 227. *Mladenov* 697, *WP* 1, 398. *Boisacq*[3] 391. Pedersen, *KZ* 38. 197. Fancev, *ASPh* 33, 45.

**Stenge** f pl. (hrv.-kajk., slov.; pl. kao *ljestve, merdevine* itd.; Habdelić, Belostenec) = *stìnge* (ŽKU) = *štige* (ugarski Hrvati) »stepenice, stube«. Od srvnjem. *stege,* nvnjem. *Stiege f,* s umetnutim и, u prasrodstvu sa *staza, stagna* i *stignuti* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 774. *Pleteršnik 2,* 644. Popović, *Sintaksa* 44. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Miklošií* 342.

**stentati,** *-am* impf. (17. v., ŽK, hrv.-kajk., slov., Vodice, Lika) = *stentati, -am* (1400, *Žica otaca,* primorski pisci) »krzmati, otezati, zaustavljati se, oklijevati, popostajati, dangubiti«, impf, na *-va- poštentavati* prema pf. *poštentati* (Belostenec), *zaštentati se* (ŽK). Postverbal *Stenta f* (ŽK) »oklijevanje, Zeitverlust«, pridjev na *-ljiv neštentljiv* (hrv.-kajk., Jambrešić). Talijanizam *stentare* < lat. *extĕntare,* od *extendere.* Izvođenje od tal. *stento, stentare* < lat. *extemptare* nije semantički jasno. Jasnije je od part. perf. *extentus* od *extendere* > tal. *estèndere, stendere.*

*Lit.: ARj* 6, 510. 8, 96. 10, 91. 16, 527-28. 17, 774-75. *PleterSnik2,* 644. *Mazuranič* 1432. Skok, *ASPh* 33, 371. Ribarić, *SDZb 9,* 198. *Miklošič* 342. 352. *REW'* 3083. 3084. 8633. *Pirana?* 1117. *Prati* 941. *DEI* 3629.

**šternät,** *-am* pf. (Rab) »povaliti lozu, propaginare«. Odatle postverbal *Stema î* »povaljenica, propàggine«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stern re* iz terminologije vinogradarstva (upor. *bandıma* < *vendemia* i prevedenicu odatle *jematva,* v.) sa zamjenom *-ere* > *-are = -ati,* dok je u mlađim talijanizmima *-ere* > *-iti kűrit* < *correre.*

*Lit.: ARj* 17, 777. Kušar, *Rad* 118, 15. *REW*[3] 8248.

**šteta** f (Vuk, Kosmet, bug., istočni štokavski hrv.-srp.) = *čfeta* (13-15. v.) = *šćeta* (Bosna, muslimani, upor. muslimansko prezime *šćeta) = čbketa* (1240-1272, s *k = č,* upor. pisanje *hokete = hoćete)* »(na zapadu istisnuto od riječi germ, podrijetla) škoda«. Ne nalazi se u ostalim slavinama. Apstraktum je obrazovan s pomoću sufiksa *-eta* (upor. varijantu *-ota* u *čistota, milota* za izvođenje pridjevskih apstrakta) od praslav. pridjeva *tbštb* > **tľšteta, s* gubitkom nenaglašenog a kao u sintagmi *na ste srce.* Upor. za fonetski razvitak *dìstica* (od *dtska)* > *šttca.* Tim gubitkom je izvedenica za jezičnu svijest izgubila vezu sa *tašt* i čini svoju zasebnu leksifcologijsku porodicu. Pridjev na *-ьn* > *-an štetan,* poimeničen *(po)štětník* m prema *sietnica* (Kosmet, Crna Gora) »koji čini štetu«, deminutiv na *-če štetniče,* gen. *-eta* n. Složenica od glagolske sintagme *štetočinja, štetočinac,* gen. *-nca,*

pridjevi *štetočínčev,* na *-ast štetočinjast.* Denominali na *-iti štetiti, -lm* »kvariti« *{iz-, o-, od-, sa-),* déverbal *odšteta,* na *-ivati oštećivati* (Bella), odatle na *-telj ištetitelj* m prema *ištetiteljica* (o-), poimeničen part. perf. pas. *oštećenih* m prema *oštećenica* f, na *-ovati štětovati.*

*Lit.: ARj 2,* 80. 4, 87. 122. 8, 697. *9,* 330-31. 14, 690. 17, 777-89. Ivšić, *HJ* 1, 124-126. (cf. *JF* 17, 290). *Elezović 2,* 485. *Miklošič* 369. *Mladenov* 697. Štrekelj, *ASPh 27,* 42.

stî (Vodice, Prigorje) »uzvik kojim se goveda tjeraju natrag« = *štis* (ŽK, Krašić; opozicija *ăjs, âjs* ŽK za tjeranje naprijed). Oformljen u *šukniti* (Vodice) »povesti govedo malko natrag« = *štuknīti* (ŽK) »potjerati natrag govedo koje vozi«. Odgovara istoznačnom uzviku *tos — toz* (v.), i bit će u etimološkoj vezi. Upór. u drugom značenju *štuknut* pf. (Cavtat, Dubrovnik, objekt *prdeljusku)* »šućnuti«.

*Lit·.: ARj* 17, 789. Ribarić, *SDZb 9,* 198·

**štibra** f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) = *stima* {Mošćenički statut, 1661) »1° porez, daća, 2° (1427, *stybra)* dohodak«. Pridjev na *-en štibren* (ŽK, ~a *knjižica}.* Od srvnjem. *stiure* = *Stewre* (Luter), nvnjem. *Steuer* (u prasrodstvu sa *stati, stajati).* Prijelaz *ų* > *b* kao u *bermet* (v.).

*Lit,: ARj* 17, 789. *Mažuranić* 924. 1432. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Miklošič* 343. *WP 2, 699.*

**stigliò** m (Zrmanja ?; i u književnom i saobraćajnom jeziku) = *štiglec* (Šestine, hrv.-kajk., slov.) = *štiglic* (Gradište, Slavonija) = *štigljac* (Žumberak) = *štigljic* = *štigulinec* (Stubica) = *štikljac* (Sošice, Žumberak) = *štikljenac* = *štrgulinec* (Prigorje) = *staglic* (Sviniśće, Dalmacija) = *stagljic* (Makarska) = *staglićuša* = *stagljica* (Zaostrog) = *stagljic* (šopronjska županija, ugarski Hrvati) = *staglin* (Dalmacija, Zore) = *staglimi* (Vetranie) = *steglić* (Mikalja) »fringilla carduelis«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa, upor. češ. *stehlík* i rus. *ščegol* pored polj. *szczygieł.* Upor. i lično ime *Stiglizo* (1080) u Supetarskom kārtulām gdje » može biti za ь kao i za ». *Štiglic* (Bakar, 1554; Istra) je i današnje prezime. Rumunji posudiše sa *i sticlete* (Moldavija, *t* mjesto / u singularu je kao u *castravete)* = *stigleț* (Erdelj) pored *tenghelițǎ,* koje je zacijelo iz 'madž. slavizmą *tengelicbe).* I tu mogu biti *e, i* iz slav. poluglasa ь. Onomatopejski naziv ptice po glasu, koji ornitolozi pišu *stiglit, stihlit,* a medu slavinama oformljena je prema korijenima **(s}kig-, *skīg-, *stig-, *stīg-,* Upor. *čižak.*

*Lit.: ARj* 16, 335-36. 17, 790. Hirtz, *Aves* 458. 490. *SupK* 105. 259. *Miklošič* 342. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 545. *Tiktin* 1395. Štrekelj, *ASPh* 27, 60-61. *DAW* 50, 35. *Fink* 17. Zore, *Tuđ.* 21.

**-ština** = *-šćina* (ŽK) = *-Sana* (hrv.-kajk.), živ sufiks, složen od pridjevskog *-bsk* (v.) i od *-ina* za apstrakta (v.). Služi za tvorenje apstrakta, koja su upravo poimeničeni pridjevi na *-ski gospodarski* > *gospoština* = *gospošćina* »gospodstvo, gospodski život«, *neimaština* (v.) = *siromaština, ita..,* neologizam (prevedenica, calque) *potrepština* (Zagreb) za njem. *Bedarfsartikel* kao i za tvorenje imena krajeva od imena važnijeg grada: *Buzet* (Istra) — *buzetski* > *Buzeština, Pazinština* od *Pazin, Đakovo — đakovski* > *Đakovština, Valpovština* od *Valpovo,* itd. »kraj oko Buzeta, Pazina, Đakova, Valpova«. Kako *-ina* služi za tvorenje augmentativa, tako i *-ština: Ciganin—ciganski — cigánština, kaluđer — kaluđerski — kaluđerština,* prema ovima od *lijen — lijenština.* Za nazive jezika: *slovenski (= hrvatski) > slovenščina* (1640, Krajačević), *kajkavština, čakavština, latinština, francuština* (u 19. st. vjerojatno prema češkom: češ; *čeština, francouština).* Usp. i pod *-ina.*

*Lit.: Maretić* 306. *Leskien* §§456. 497. Maretić, *Savj.* 196. Ivšić, *Щ* 1, 92.

**štipati,** *stīpām* pored *štipljem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, sa-, -u-}* = *štípat* pored *štípat* (Kosmet) = *šćipat* (ŽK), *šapati* (Krašić), sveslav. i praslav., »vellicare«, prema pf. *štípnuti, - m* (Vuk, Kosmet) *(u-) = (sa pn > n* kao u *san) uštinuti, ušttnēm* (Vuk, Kosmet) *(na-),* odatle iterativ na *-va- naštinivati* (Stulić), deminutiv na *-kati štipkati* — na *-utati stipulati, štipućem.* Na *-aia štipača* (prema Miklošiču hrv.) »Zange«, *štipačice klište* (Reljković), na *-aljka štipaljka* f »1° Lichtschere, 2° Klammer, 3° Pinzette«. Na *-avac štipavac,* gen. *-ovca* »škorpijon, špurak«, na *-avica šupavica* f (Vuk) »sprava za štipanje«. Postverbal *šćip, oščip* (slov.) »eine Traubengattung«, na *-bk* > *-ak uštipak,* gen. *-pka* m (Vuk) »kolačić, priganica«, prevedenica od njem.-austr. *Zwickkrapfen,* s deminutivom na *-ić uštipčić,* radnom imenicom na *-jar uštipčār* m prema f *uštipčara* »1° koji, koja mijesi i prodaje, 2° koji, koja rado jede uštipke«. Na *-âvka šćipavka* (Istra) »palus in extrema parte deffissus, quo poma de arboribus leguntur«. Praslav. korijen

postoji i na prijevojnom štěpenu *ь *štbp- : uštap,* gen. *uštapa* (Vuk, Kosmet) = *ušćap* (ŽK, *ь > a* ostaje u deklinaciji zbog suglasničke grupe) »ptemlunium« = slov. *učep* (sa *šč >* c) = (sa gubitkom *u-) štap,* gen. *štapa* (Vodice), pi. m. *Stapi* (Vodice) »neko zviježđe«. Odatle *uštapit se* (Kosmet, subjekt *mjesec).* To je upravo praslav. postverbal od **uštbpncti > ušnuti se* (subjekt *mjesec),* stcslav. *štbnpti* »minui«. Jagić stavlja ovamo kao postverbal ž. r. *užba* (Lika, Vrbnik) »isto što uštap« < **uštpa < *uštbpa > ušpa* (Mikalja i Bella), sa sonoriziranjem kao u *gdo < kto,* polj. *źdźbło < stbblo.* Kako je *užba* upravo apstraktum, vjerojatnije je uzeti umiješanje sufiksa *-ьЬa* za apstrakta. Prefiks *u-* ima u toj složenici negativno značenje kao u *ubog: uštap* znači »ono što nije otkinuto > što je potpuno«. Rumunji posudiše "*a ciupi* »zwicken«, sa *u* mjesto *i,* kako je u madž. *csípni.* Upor. i u polj. *szczypać* pored *szczupać* i *čupati* (v.). Rumunji imaju još na *-eh > -eală ciupeală* »mala krađa«, s glagolom *a ciupeli* »einen Vogel rupfen« = *dupera* »rupfen«, na *-itură ciupitură* »čupanje«. Baltičke i ostale ie. usporednice nisu utvrđene.

*Lit.: ARj 4,* 89. 7, 675. 9, 331. 14, 69. 17, 515-16. 756 759. 793-95. *Elezović 2,* 401. 485. Ribarić, *SDZb 9,* 198. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Miklošič* 344. *Houb-Kopečný* 376. *Bruckner* 545. *KZ* 51, 226. *Mladenov* 344. *Tiktin* 368. Zubatý, *ASPh* 16, 415. Štrekelj, *ASPh 26, 422.* Fraenkel, *Slávia* 14, 507-508. Reichelt, *KZ* 46, 339. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164).

štír m (Vuk, Kosmet) = *Štír* (Kosmet), sveslav. i praslav. naziv biljke važne za hranu, »amaranthus, dipan«. Oronim *Štirdvnik* (brdo u Lovćenu), *Šurnīk* (planina), *Štíra* (potok kod Ložnice). Rumunji i Cincari posudiše *știr* »isto«, Turci *iștir.* Etimologija nije utvrđena. Prema Brueckneru posudenica je iz stvnjem. *stiuro* »isto«. Mladenovu je ista riječ koja i češ. ary, polj. *szczery,* rus. *Sčiryj* »čist«, koji se ne nalazi u južnoslav. jezicima, a prema Kiparskom je posudenica iz stvnjem., stsas. *skir,* nvnjem. *schier,* prema Hirtu gat. *skeirs.*

*Lit.: ARj* 17, 511. 514. 516. 795-96. *Miklošič* 343. *Holub-Kopečný* 93. *Bruckner* 546. *Mladenov* 598. Hirt, *PBB* 23, 338. *Pascu 2,* 209., br. 429. *Elezović 2,* 486.

štírak, gen. *-řka* m = *štirka f* (Vuk, Vojvodina) = *štirka* (hrvatski gradovi) = *štěrká* (ŽK, Belostenec, Vitezović) »škrob, škrob, pomaz«. Od nvnjem. *Stärke,* od *stark,* u dijalektima *štirk, štirkn.* Denominal na *-ati štirkati* (Vojvodina) *(po-, u-)* = *štirkati* (hrvatski gradovi) = *štěrkati* (ŽK, *po-;* Belostenec).

*Lit.: ARj* 17, 776. 796. *Miklošič* 343. 5m-*Sdter-Temps* 209.

**štirkinja** f (Vuk; Budmani, 1759) = *štirka* pored *štirkinja* (Kosmet) »1° žena nerotkinja« = *štirka f* (Budmani, 1759; Lika) »nerotkinja, jalovica (žena, kokoš)« = (si > *šč) surka* »2° domaća životinja koja se ne plodi« ide zajedno s bug. *štirica* »1° unfruchtbares Weib, 2° neplodna krava« pored *sierica;* sa kojim se slaže arb. *stěrce* f »altes Weib«. Unakrštenjem sa *star: stárka* ,f (Pag) »stara ovca koja više ne plodi (otuste je i sole)«. Rumunji imaju pridjev *știr* (Moldavija) »unfruchtbar«, koji se slaže sa gr. στεῖρος »isto«, a taj je u prasrodstvu sa lat. *sterilis* (internacionalna riječ *sterilan, -Inost, steriliziratf),* arb. *shtjerrë* pored *shterpë* »unfruchtbar«, *shqerrë î* »Lamm, junge Kuh«. Arb. *shterpë* slaže se sa slov. *stìrp* m (Loška dolina) »jednogodišnje kozle«, v. *strplja.* Obje riječi iz istog su lat. vrela: **exstirpus.* Hrv.-srp. i bug. pastirska imenica i rum. pridjev su iz grč. στεῖρος, a to iz ie. korijena **ster-*. Upor. gr. στέριφος, u Engadinu *steh'* »unfruchtbare Gemse«.

*Lit.: ARj* 17, 796. *Pleteršnik 2, 576. Elezović 2,* 486. 543. *Miklošič* 322. *Mladenov* 698 GAT 416-17. *WP* 2, 640. *REW*[3] 3072. 8246. Daničić, *Osnove* 199. Mirčev, *BP 2,* 118—122 (cf. *IJb* 19, 259). *Rohlfs* 2059.

štít, gen. *štita* m (Vuk), sveslav. i praslav. vojnički termin »οπλον, θυρεύς, scutum« = *ščit* (hrv.-kajk.) = *šćit* (čak.) = *scita* (Vuk, Baranja) »Regen-, Sonnenschirm«; u značenju »kišobran, suncobran« govorio se *štit* u Baru, po Srbiji, Bosni. Na *-ъka štitka* (Kosmet, Peć) »(samardžijski termin) bočna daščica izvijena, od koje se grade samari«. Denominali: *štititi, -im* impf. (Vuk) *(o-, za-), sćítati* (Marulić), *estuati, zaštićivati.* Postverbal *zaštita f, oštit* m. Na *-nik štitnik,* neologizam »1° tutor, 2° zakrpa na cipeli; naprava na očima (i si.)«, *zaštitnik, zaštitnica.* Složenica *štitonoša* m, god. 1069. gen. *Dragani scitonose.* Na *-ar* radna imenica očuvana u toponimiji *Stilar,* pridjevski toponim *Ščitarjevo* kod Zagreba. Prvobitno je značenje bilo »daska«, očuvano u *štitka* (Kosmet). To potvrđuju baltičke usporednice: lit. *skietas* »1° Querbalken, 2° Weberkamm« = lot. *šķiets* »isto«. U stprus. prijevoju *staytan* znači »Schild«. Ie. je korijen **sqei-* »rezati«, proširen na *-to.* Isti se formant nalazi i u

stir, *scīath* »Schild«. Prema tome je *štit* kelto-slav. leksem. Lat. *scutum* slaže se semantički i morfološki s praslav. riječi, ali se ne slaže u korijenu, jer lat. riječ predstavlja ie. **sqeu-tom* »ono što pokriva«. Upor. sa praslav. riječi got. semantičku paralelu *skildus* »daska«, od ie. korijena **skel-* »spalten« (v. *koliti)*. Kako Miklošič veli za opću slav. riječ da je od **skjutī,* može se misliti da se unakrstio sa praslav. riječi i lat. *scutum,* upór. *Poljudi. V.* dalje etimologijske veze u *cijev, cijepiti, čist, cijediti.*

*Lit.: ARj 9,* 332. 17, 516. 790. 796-805. *Ehzović 2,* 486. *Mažuranić* 1433. Rački, *Doc.* 79. *Miklošič* 343. *Bruckner* 546. *Mlađenov* 698. *W P 2,* 543. *Trautmann* 264. Pedersen, *KZ* 40, 175. Vasmer, *RSI 6,* 192. Uhlenbeck, *IF* 17, 94. *GM* 388 — 389. *Boisactf* 882.

**štiva** f (Božava, Račišće, Rab) »unutrašnji dio broda za teret« = *stiva î* (Poljica), na Rabu *hrpa ili štiva (drva).* Denominali *stivati, -am* impf. (Perast), *nastivati, -am* pf. (Poljica, objekt *pun naramak cipotina* »(kao da znači) naslagati«. Talijanizam od *stiva, stivare* < lat. *stipare.* Upor. u Bukovici: *i budu štive sve gotove,* slov. *stiva* f, hrv.-srp. *štiva* = *istiva* < tur. *istife* »morska pjena«. Romansko-dalmatski leksički ostatak je možda *tipa* f (Smokvica, Korčula) »blazinica, jastuk ispunjen (koji dođe između samara i leđa životinje i služi za to da obluk od samara ne dere kožu životinji), flazïnica (Hvar)«, od lat. *stīpa* »cosa interposta tra i vasi carricati nella nave« (početno *s-* ispalo jer je na Jadranu bilo identificirano s našim prefiksom í б-). Odatle *tipănac,* gen. *-ânca* (ibidem) »fakultativan dodatak ispod tipe«. Glede gubitka početnog s- upor. na Siciliji *tipu* »pun«.

*Lit.: ARj 4,* 47. 7, 653. 16, 581. 17, 806. 18, 336. *ZbNŽ 2,* 15. 255. Cronia, *W 6,* 122. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 8263. Koštial, *ASPh* 37, 395. *Prati* 943. *DEI* 3638.

**stivala** f (Perast, Vrčević, Dubrovnik, Hrvatsko primorje) = *stivali* m pl. (Korčula) = *stivali* (Lumbarda) = *stivale* pored *stivale f* pl. (Brusje, Hvar) = *štivaleta* f (Rab) = (sa *v* > *f* prema njem. *Stiefel* i tal. deminutivnim sufiksom *-etta* < vlat. *-itta) štifaléte* f pl. (ZK) pored *štifljéte* = *štifljetne* u finijem govoru, *štifljete* (ŽKU) = *štifljetne* (donja Podravina). Talijanizam *stivale, stivaletto* < stfr. *estivel, estivalei* > nvnjem. *Stiefel* nejasnog podrijetla, kslat. *stivalis, stivalus* < kllat. *estivalis* (?) »ljetni«. U slov. preko njem. ili preko furl. *Stihala f* £Notranjsko)j unakrštenjem sa *postoi* m: *stobâle.*

*Lit.:* 17, 790. 806. Kušar, *Rad* 118, 24. 20. *NVj* 3, 337. Budmani, *Rad* 65, 164. Hraste, *JF* 6, 186. Skok, *ASPh* 33, 371. *Pleteršnik 2,* 577. 645. *REW*[3] 8264. *Prati* 943.

**štSpati,** *-am '* impf, (hrv.-kajk., gradski germanizam) = na *-ovati stopovati, -ujem* (Vojvodina, objekt *čarape'}.* Od nvnjem. *stopfen* > bav.-austr. *stoppen* < vlat. *stuppare,* od *stuppa* »kučine«.

*Lit.: Striedter-Temps* 210. *Sehneeweis* 16. 185. *REW*[3] 8332. *Weigand-Hin* 2, 978.

**štopela** f (Vuk, Dubrovnik; Rešetarov akcenat; Marin Držić; Sasin: *zapovíjejte nam, gospoje, itotele da vam se skroję;* Kašić, Bella, narodna pjesma) »ošubra, pantofola« = *šćopele* f pl. (Lumbarda) »nekakve crevlje otvorene«, deminutiv *štopelica* (Mikalja, Vuk, Stulić, Blato na Korčuli, Mljet). Odatle na *-arius> -ar štopelar* m (Mikalja, Stulić) »crepidarius«. Jasna je samo morfološka strana. Romanska je izvedenica na *-ella.* Korijen je nejasan: *stuppa* ili *stoffa.* Odnos je prema *stivale* i prema *cipela* nejasan.

*Lit.: ARj* 17, 841. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Kušar, *NVj* 3, 337. Deanović, *Div.* 46.

**štos** m (hrv.-kajk., Krašić, gradski germanizam) »hrpa« = *štos darva* (Mikalja, sa *st* mjesto *št* možda iz polj. prema Štrekelju). Od nvnjem. *Stoss.*

*Lit.: Striedter-Temps* 210. *Sehneeweis* 78. 107. *Weigand-Hirt 2,* 980. Štrekelj, *ASPh* 31, 202. *Bruckner* 517.

**štráda** f (Smokvica, primjer: *uz Baborovu stradu)* »cesta«..Talijanizam: *strada,* poimeničen part. perf. lat. *strata,* od *sternère.*

*Lit.: REW*[3] 8291. *DEI* 3647.

**straja** f (Belostenec, Varoš u Slavoniji) = *straja* f (ŽK) = *straja* (hrv.-kajk., slov.) »prostirka za stoku«, denominai *poštrajiti, -im* (Krašić) »staviti blagu štraju«. Od nvnjem. *Streu f,* njem. postverbal od *streuen.*

*Lit.: ARj* 17, 843. Jagić, *ASPh* 8, 319.

**štrajnga** (ŽK, Slavonija, Lika) = *stranjga* (Vuk, Vojvodina, Slovenija, Lika, = *štranjka* (Vuk) = *strângă* f (Belostenec, Gradište u Slavoniji) »uže, konopac, uzica«. U šali: *štranjgov* m (Srbija) »obješenjak«. Od nvnjem. *Strang* m.

*Lit.: ARj* 17, 844. *Miklošič* 343.

**strâmb** (Smokvica, Korčula; primjer: *ovi će mladić deventat strâmb poradi vlasih).* Talijanizam: *strambo* »1° chi ha occhi storti, 2° stravagante« < kslat. *strambus* (s umetnutim *m* pred labijalom) < kllat. *strabus* »isto«. Pridjev *strambasi* (Sali) »neuctiv, grub, nespretan«, *strambo* m (ib.) »nespretno čeljade«.

*Lit.: ARj* 17, 844. *REW*[3] 8281. *Prati* 946. *DEI* 3648.

**štrapác,** gen. *-aca* (Brusje, Hvar) »posao koji umara«. Od tal. *strapazzo,* preko njem. hrv.-kajk. *štrapác* m, na *-ieren* > *-irati štrapacirati.* Semantičku varijantu pokazuje *štrapàcat, -ãm* (Split) »psovati«, s prefiksom *iz ištrapacat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat, cijela Dalmacija) »opsovati«.

*Lit.: ARj* 17, 844. Hraste, *JF 6,* 186.

střena f (Vodice, slov.) = *štrin(j)a* (Korlevići, Istra, ŽK) »fasciculus«. Od stvnjem. *streno,* nvnjem. *Strähne* (u prasrodstvu sa *struna).*

*Lit.: ARj* 17, 847. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Pleteršnik 2,* 647. *WP 2,* 637.

**striga** f (Boka, Božava, Dobrota, hrv.-kajk.) »1° vieštica, 2° crni leptir (Golać, Istra, Božava), 3° hrv.-kajk. prezime« = *striga* (Korčula) = (umetnuto *n* pred *g) strìnga* (Korčula, Brač, Zaostrog) »vještica« = *strega* (Korčula) = (metateza) *strìgna f* pored *strïgna* (Crmnica). Mocija se pravi na dva načina: domaćim riječima *ténac,* gen. *ténca* m (Dobrota) »muška vještica«; *kodlăk* = *kudlak* (Istra) »vukodlak«, s romanskim sufiksom *višćun* (Dalmacija, v.) < *věštb* + tal. augmentativni sufiks *-one,* koji se nalazi u *štregün* (Korčula, Božava) = *štrigún* (Istra). Deminutiv na *-ica štrižica* (Istra) »1° venefica, 2° papiliunculus«. Slov. *štrigôn* m »vampir« prema f *striga,* u Režiji *štrija* < furl. *strije.* Arb. *shtrigë.* Od tal. *strega, stria* (Lombardija, Furlanija) < lat. *striga.* Kako je *str-* > *str-* i hrv.-srp. promjena, *štriga* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak, koji je ušao u naš folklor na Jadranu, kao *coparnjica* (ŽK) iz stvnjem. *zoubar* u hrv.-kajk.

*Lit.: ARj* 17, 847-48. *Pleteršnik 2,* 591. 647. Šturm, *ČSJK* 6, 57. Miletić, *SDZb 9,* 267. Cronia, *ID 6, 122.* Ivšić, *JF 2,* 134. Jagić, *ASPh 6,* 620. Hraste, *SDZb* 10, 28. *REW** 8308. *Prati* 947. *GM* 418.

**štrigoj,** gen. *štrigja* m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni češalj kojim se češljaju goveda, češagija, cesalo«. Denominal na *-ati štrigjat, -dm* »čistiti kravu štrigljem = štrigoj«. Ovamo i *štrigalj* m (Nemanić) »strug«, *Strigliati, -am* impf. (Belostenec: *strigliati konja;* Lika). Dalmato-romanski i istro-rom. leksički ostatak od lat. *strïgîlis* > tal. *strégghia* = *streglia* — *strìglia.*

*Lit.: ARj* 17, 847. *REW*[3] 8312. *Prati* 947. *DEI* 3653. 3656.

**štrk** m (Vuk, Miljkovac, Niš) = *štrk* (Kosmet) = *štrh* (Vrbanovec) prema f *štrkica* (Trebarjevo) »roda, lelek« = *strk* (Belostenec, Jambrešić, *Fiziolog}.* Mikalja: *štrkonoga* = *bočan.* Početno *str-* je nastalo iz *str-* kao u *oštar.* Upor. stcslav. *striki.* Nalazi se još u slov., bug. i rus. Praslav. Rumunji posudiše *stirc* = *stile·* i *cocostîrc,* koje je prema Tiktinu unakrštenje od *cocor* »ždral« i *stfk,* Madžari *isztrag* = *esterag,* Cincari *ștircu,* Arbanasi *stërqok* (Gege) »Dohle, Krähe«. Na *-bka štrčka* (Slatina) »cypselus apus«. Na *-ölj štrkalj,* nejasno *štrkoban* (usp. sinonim *bočan)* i složenica *štrk-papa.* Od istog je korijena pridjev na *-äst štrkast* (Otrovanec) = na *-ljast* (v.) *štrkljast* (Slatina) »dugonog«. Odbacivanjem tog sufiksa nastade imenica *štrklja* f »gralla«. Denominal *ištrkljat, -a* (Kosmet, subjekti *zelje, dété)* »nekorisno izrasti«, *preštrkljat, -a* »kad zelje prve godine klasa«. Prema Mladenovu u prasrodstvu je sa nvnjem. *Storch.* Miklošič ne zna tko je od koga posudio. Vasmeru i Hirtu je posudenica iz germ. (stnord. *storkr).* Unakrštenjem praslav. *strbkb* i stvnjem. *storc* nastade u hrv.-kajk. *štrõk* (Habdelić, Belostenec), slov. *štôrklja* »roda«, odatle čitava leksikologijska porodica *štorkljač* »ungeschickt einhergehender Mensch«, *štôrkljast* »plump«, *štorkljati* »ungeschickt einhergehen«, *štorklje,* gen. *-eta* = *storklјеž* = *štorklјín* »štorkljač«. Upor. u Tirolu *storkeln* »mit langen Beinen einherschreiten«, u Westfaliji *storkeln* »straucheln, stolpern«.

*Lit.: ARj* 16, 748. 17, 846-50. Hirtz, *Aves* 491. sl. *Pleteršnik 2,* 646. 648. *Elezovič* 1, 246. 2, 133. 487. *Mlađenov* 698. *Pascu 2,* 209., br. 430. Hirt, *PBB* 23, 338. Vasmer, *RSI 6,* 199. *ZSPh 2,* 56. *GM* 393. *WP 2, 629.* Štrekelj, *DAW* 50, 63-64.

**štrkalj** m (Vuk, Bačka) »obad«. Izgleda kao naša izvedenica na *-alj* (tip *bogalj).* Protiv te supozicije govori denominai *šťrkljati (se), -ã* impf, »obadati se« (Lika, subjekt *goveda, blago, vő, krava) (do-, iz-, uz-).* Primjer: *müve abùrdale ka slīpē, pa se krave štrkljaju čitav dan.* Upor. stcslav. *stríklêti* pored *strzknoti* »pungi«. Prema glagolu bio bi *štrkalj*

postverbal·, u kojem je *-üj* zamijenjen sufiksom *-ãlj.* Za *obad* ima Vuk *štrk* m. Odatle *strkati se, -a (po-") = strkati se, -če (krava se strče,* Vodice, Istra, Krasić). U Istri znači glagol i »2° valjati se«, tako i u ŽK. Postverbal *śtřk* m (Vodice) »Rollen«. I glagol i imenica također u slov. U ŽK *strkati se, u štrk.* Suglasnik *š* je nastao u grupi *str* kao u *oštar,* stcslav. *strbk** »oestrus«. Miklošič stavlja ovamo još *streka = strijeka f* (v.) »1° pruga na ženskoj haljini, 2° ono što pukne na ledu ili na stolu kao žica«. Čini se da se radi o unakrštenju dviju riječi različitog postanja. Riječ *štrkalj* poklapa se sa rum. *streche* < lat. deminutiv *oestriculus,* možda kao pastirski izraz (upor. *onukle, mošuna)* iz balkanskog latiniteta, *štrk* < *oestrus.* Denominal na *-éti* i *-ati* naše su kreacije, dok *strēķa = strijeka* možda je od stvnjem. *strthhan,* nvnjem. *streichen* (prasrodstvo sa *strižem,* v.), engl. *strike,* odatle internacionalno *štrajk.*

*Lit.: ARj 2,* 702. 4, 91. 16, 732. 17, 848-49. *Pleteršnik* 2, 647. 648. Ribarić, *SDZh 9,* 198. Popović, *Sintaksa* 44. *Miklošič* 325. *REW*[3] 6040a.

**štrof** m (hrv.-kajk.) = *štrof* (Varoš u Slavoniji; 1733, izvještaj egzarha M. Ratkovića) »globa, kazna«; *štrofāti, -ām* (Sarajevo), *štrafovati, -ujem* (Srbija), *ostrojiti, -im* (Sarajevo). Od nvnjem. *Strafe, bestrafen; strafati* (slov.) *(po-),* arb. *pishtraf* »kazna«.

*Lit.: ARj* 17, 850. *GM* 340. *Striedter-Temps* 211-12.

štrok m (ŽK) »uleđena nakapljevina pod strehom, ledeni mosur, ledenica (Lika, pravoslavci)« = na *-uj* > *-alj šlrôkalj,* gen. *-kija* pored *štrukalj,* gen. *-Uja* (Lika, katolici). Izvedenica na *-ok* (v.) od praslav. korijena **sru-,* ie. **sreu-* »fliessen«, od kojega je *ostrvo* (v.). Prijelaz *str* < *str* kao u *oštar* prema *ostrvo.*

*Lit.: ARj* 17, 852. *WP 2,* 703.

**strop** m (Marulić, Lastva, Tivat, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Račišće, Božava, Mljet) »uže kojim se veže veslo za skaram (brodarski termin)«. Dolazi *strop* oko bucjela (Lastva) i prolazi kroz stangu (Tivat). Talijanizam, tal. *stròppo* < lat. *stroppus.*

*Lit.: ARj* 17, 850-51. Cronia, *ĪD 6,* 122. *REW** 8321. *Prati* 949. Štrekelj, *ASPh* 28, 530. Zore, *Tud.* 26. Deanović, *AR* 21, 275. Skok, *Term.* 140. Kahane, *Terms* 340.

**štrpljína** f (istročakavski) »1° arbusculae putatae, 2° terra ubi arbusculae putatae sunt«. Naša augmentativna izvedenica na *-ina* ili romanska na *-ina* od istro-rom. refleksa od vlat. deminutiva **sterpulu* < kllat. *stirps,* gen. *-pis* > tal. *sterpo; štřmpalj,* gen. *štřmplja* (Vodice, *m* umetnuto pred labijalom) »panj od stabla koji preostane kad se stablo otpili«. Ovamo ide dalmato-romanski toponomastički ostatak *Strp* (Boka) i na *-ētum* > (istrorom.) *-ed Štrped* kod Buzeta (Istra); u Kastavštini (kao uopće u istročakavskom) ie to opća riječ (appellativum) *štřped* »frutex, fruticetun« = *štrpēd* m »šuma, grmlje, u kojoj ima različita drveća«. Primjer: *Va štřp de san nasal* *njãzlõ* (opozicija *stol,* npr. *jesênov stol* »gdie ima jedna vrsta drveća«) < istrorom. *stropeai* »Gestrüpp«, od *stroppus,* vjerojatnije od *stirps* zbog *e* > *o* pred labijalom (upor. *ponistra,* v.).

*Lit.: ARj* 17, 849. 851. Ribarić, *SDZb* 9, 21. 198. Štrekelj, *DAW* 50, 64. *REW*[3] 8268. *Prati* 941. 8267. 8321.

**strúc** m (slov. i hrv.-kajk.; Bosna /?/; Belostenec, Vitezović, Radnic /?/) »noj«. Talijanizam od tal. *struzzo* < *struthio* < gr. στροῦθος. Istog je podrijetla i njem. *Strauss; pštros* (Mikalja, Jambrešić, Bella, Stulić) je čehizam.

*Lit.: ARj 12,* 584. 17, 851. *Pleteršnik 2,* 648. Štrekelj, *ASPh* 31, 198-199. Šturm, *ČSJK* 6, 61. *REW»* 8323. *DEI* 3662.

**struca** f (ŽK, Istra, Lika, Bosna; hrv.-kajk., slov.) »panis oblongus, ruka kruha = vekna (Srbija)«. Od nvnjem. *Strutz, Strutzen.*

*Lit.: ARj* 17, 851. Štrekelj, *ASPh 26,* 421. *Pleteršnik 2,* 648. *Schneeιaeis* 32.

štrükalj, gen. *-ktja* m (Istra, ŽK, obično u pl. m, tako i u Varaždinu, hrv.-kajk.) = *štrukle* f pl., pored *štrucalj* (Istra) »kuhana povitica sa sirom, gužvara, savijača«. Deminutiv na *-ić štrukljić* (Istra). Od nvnjem. *Strudel* (sa *dl* > *klj* upor. *gleto* za *dlijeto,* s tim prijelazom opet prešlo u bav.-njem. *Struckel)* > *štrudl* (hrvatski gradovi) »povitica sa sirom pečena u tepsiji« = *štrudla f.*

*Lit.: ARj* 17, 852. *Pleteršnik 2,* 648. Štrekelj, *ASPh* 12, 485-6. 26, 428. Skok, *ASPh* 29, 478. *Schneeweis* 31. 186. 188. *Striedter-Temps* 212.

**štufät,** *-ă* (Malínská, Pag, Sali; *stufalo mi je, stufa san se,* neosobno *stufa mi-se, stufalo mi se čekat ga)* »dodijali, ne da se«. [Pridjev *štüf* »ljutit, srdit, dosadan«. Od tal. *stufare* »stuccare, seccare«, *stufo* »seccato, annoiato«. Sa / > *v : štuv* (Bukovica), *štuvatí se* »snužditi se« (ib.)].

*Lit.: ARj* 17, 853. 858. *Prati* 951.

**štük** m (Dubrovnik, Rab, Božava) »1° nebo od sobe poklačeno, strop, strop (Korčula), piafűn, soffitto, 2° stucco« = *(št > ić)* *ščuk* (Lumbarda) »strop« = (metafora) *šćuk* (Smokvica) »kost sa malo mesa, kad se na pršutu isiječe deblje meso«. Denominal na *-āti štūkati, -ām* impf. Odatle apstraktum na *-atura: štukadura* (Lika: *štukadurom rêbrati), štukadūr,* gen. *-ura* (Lika), *štokator* m (ŽK) < njem. *Stukkatur.* Složenica *ferodestûko* (Božava) < tal. sintagma *ferro de stucco.* Talijanizam tal. *stucco* < langob. *stuhhi.*

*Lit.: ARj* 17, 854. Kušar, *Rad* 118, 23. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 8327. *Prati* 950.

**štuka** f (Vuk) = *ščuka* (hrv.-kajk., Patacie, Belostenec, Habdelić, Jambrešić), sveslav. i praslav. naziv ribe »lucius«, bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Deminutiv na *-ica štučica.* Pridjev na *-/ štitčji.* Madžari posudiše *csuka,* Rumunji *ţtiuca, ştiauică* (glede promjene *štu-* > *ştiu-* upor. *ştiulete* < *štulec;* može biti i stcslav. **štįuka)* = *ştucă* (Erdelj i Muntenija). Ako se uporedi s nazivom te ribe u polj. *szczubut, szczupak* i gornjo-luž. *ščipel',* mora se uzeti s Mladenovim da je praslav. korijen **Stju-* > *štu-* bio raširen različito, na *-p, -b, -k.* Iljinski pretpostavlja ie. korijen **skeu-* »rezati«, s determinantom *k,* s prvobitnim značenjem »riba koja štipa i uopće grize«. Dovodi se u vezu i sa korijenom **skjuk* > *štucati* (v.) »koja otvara usta«.

*Lit.: ARj* 17, 853-54. *Miklošič* 343. *Holub-Kopečny* 372. 376. *Bruckner* 545. *Mladenov* 698. Iljinski, *RFV* 73, 187-211 (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 3, 484).

**štúkati se,** *stuče* impf. (Vuk, Boka) = *štücati se, -a* (Vuk) = *skucati* (Vodice, s nejasnim prijelazom *Stu-* > *šku-,* upor. ipak *škrbav* pored *štrb,* v.) = *šćucati se, -a* (ŽK, Jačke) prema deminutivu na *-tati štuktati se, štukće* (Risan) »icati se, podrigivati se, eructare« prema pf. *štüknuti, -em* (Vuk) sa tri značenja, koja su možda metaforična, »1° nestati, 2° *(huknuti pameću)* poludjeti, 3° (Dubrovnik) glasno poljubiti«. Od južnoslav. jezika samo u hrv.-srp., od sjevernih u svima: upor. češ. *skytati, štěkati, stkáti,* moravski *ščukat,* polj. *szczkąć, szczekać,* rus. *ščekotátb.* Onomatopeja.

*Lit.: ARj* 17, 516. 852-55. Ribarić, *SDZb* 9, 197. *Miklošič* 300. *Holub-Kopečný* 372. *Bruckner* 372.

štuket m (Dobrota) »kvaka«, *štuketa f* (Korčula) »tanka uska letva, kantinela (Čilipi)«. Talijanizam, deminutiv na *-etto* < vlat. *-ĭttus* od frnč. ili langob. *stock.*

*Lit.: REW*[3] 8281. *DEI* 3639.

**štula** f (Vuk) »drvena noga«, *štule,* gen. *štula* f pl. (Kosmet, Bosna) »1° hodulje, gigalje, štake, 2° (Prčanj) Beine und Hände an einem Skelet, 3° (u šatrovačkom, argot) Beine« = *(št > šć) scule* (Poljica) = *scule* (Belostenec). Pridjev na *-av štulav,* određeno *štulavi (~e noge),* odatle na *-ko štülavko* m prema f na *-ica štülavica* »koji ima takove noge« i n *štulavče,* pl. *-čiči.* Upor. arb. *shtylla* (Ulcinj s članom) »soha«. Grecizam στδλος (υ = *u, iu)* > tal. *stelo* »colonne, soutien; appui«) koji je ušao u balkanski latinitet: rum., čine. *štur* »stâlp, direc«, arb. *shtyl, shtylë* »Säule«, odatle i u hrv.-srp. kao metafora. Internacionalni je grecizam *stîl* m, *stilist(a), stilistika, stilizirati.*

*Lit.: ARi* 17, 855-56. *Elezović 2,* 487. Rešetar, *Štok.* 299. *ZbNŽ* 8, 234. Grünenthal, *ASPh 42,* 316. *Prati* 940. Štrekelj, *ASPh* 27, 59-66. Skok, *ZRPh* 38, 551., br. 31. *Puscariu* 1664. *Dalametra* 199. Barić, *JF* 3, 224.

štumfa f (ŽKU, Zagreb; obično u pl., jer su u dvoje) = *štumf* (Habdelić, Belostenec) = slov. *štumf,* gen. *štúmfa,* »bječve, čarape« = *štrinfa* f (Otok u Slavoniji) = *štrinfla* = *štrumfa* (Krašić).Od nvnjem. (bav.) *Stumpf* pored *Strumpf,* bav.-austr. *S trumpf le;* pl. *Strümpfe.*

*Lit.: ARj* 17, 848. 856. 857. *Pleteršnik 2,* 649. *Miklošič* 343. *Striedter-Temps* 211.

**štur,** f *štúra (Vuk,* uz *žito, ječam,* opozicija *jedar)* = *šćur* (Dalmacija, Pavlinović) »prazan, marcidus, verkümmert«, na *-ljiv šturtjiv* (Držić, Lika) »kržljav«, *-av šturav* (prilog *sturavo,* apstraktum *šturavost)* »dumm, verwirrt, verrückt (metafora)«, bug. složen pridjev *šturogláv* »isto značenje«. Denominal *sturiti se* (Pavlinović) »postajati štur«, na *-éti oštūr'èt, -urî* pf. (Kosmet) »opustjeti, opustošiti (objekt *čašire,* v.)«, bug. *stūrēja* »umherirren«. Apstraktum na *-ina šturmja* f (Kosmet) »püstolina«. Nalazi se još u donjoluž.-srp. *šćurny* »iscrpljen«. Izvedenica je od stcslav. *ttšt* > *tašt* (v.), s pomoću sufiksa *-ur* kao *tmuran* ad *tama* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 857-58. *Elezović 2,* 48. 488. *Mladenov* 698. *Doric* 426. Iljinski, *UZ* 2, 3-9. (cf. *Slávia 9,* 587. *IJb* 10, 341).

**štúrak,** gen. *-řka* m »gryllus«, sveslav. i praslav; mjesto deminutivnog sufiksa *-bk* na *-io šturić;* sa *šč, ši : št : šćurak* (Istra), *source* (Čučerje, kraj Zagreba), *Sćurčić* (Istra), na *-ič šćuric* (Vitezović, Budinšćina u Hrvatskom zagorju). Stcslav. *štuncb* > bug. *šturec,* slov. *ščurek.* Ovamo možda *Stur* m »Molch«. Upór. arb. *toroléc* »Heimchen« i slov. *ščiriček* za onomatopejsko postanje.

*Lit.: ARj* 17, 571. 857. *Miklošič* 343. *Holub-Kopečny* 376. *Bruckner* 545. *Mladenov* 698. Iljinski, *ASPh 29,* 496. Loewenthal, *ZSPh* 8, 129. *GM* 433.

**šuba** f (Vuk, Piaski, Hrvatska, Habdelić) »dugačka ženska haljina s rukavima od plavetne čohe postavljena krznom«. Na *-ica šubica* f (1555, Samobor; Habdelić, Vitezović, Belostenec, Lika) »maleni krzneni kaput«, *-ara subara* f (Vuk) »kapa od krzna«. Augmentativ na *-etina šubaretina.* Na *-aš subarąs* m (Vuk) »koji nosi šubu«. Nalazi se *Šuba* u slov., bug., polj., oba lužičko-srp., rus., madž. *suba,* rum. *șubă,* deminutiv *subulifă,* na *-dea* (upór. *țcurteica, cațaveică) șubeică = ciubeică,* srvnjem. *Schuhe,* nvnjem. *Schaube* > slov. *sávba* »Weiberjacke«. Mada je sveslav., nije praslav. Za križarskih ratova ar. *ğubba* »baumwollenes Unterkleid« ušlo je u fr. *jupe* (12. v.), odatle u srvnjem. *schuhe* i dalje na istok medu Slavene *suha.* Druge su varijante nazivi za vrste unutarnjeg odijela: *jupa f,* deminutiv *jupica* (ŽK, hrv.-kajk., polj.) = slov. *jita, jopica, jopič* »wollener Leibrock« iz nvnjem. *Joppe; županja* (Cres), *župica* (Istra, Omišalj), *šupět* (Lastva, Dobrota), *požupić (pod-) m* (Vrbnik), *župan* »langer Rock«, i *zubun,* gen. *-una, zohunić* (1652), *zùbunac,* gen. *-unca* (Dubrovnik), *zobunčac, podzobunčac* (Jambrešić), bug. *zabunče,* madž. *zuhany,* rum. *zahun = zobon;* na *-džija zubundžija* = madž. *zubbonyai;* < tal. *giubba, giubbone* (14. v.) preko mletačkoga, (sa zamjenom tál. *dž* prema tur. izgovoru) *džup* m, *džuta* f, *džupet* (17. v.), *džupelata* (Riječka nahija, Vuk). Glede *ρ* mjesto è upór. srlat. *giuppa, giuppectus* > tal. *-etto* i napokon preko tur. *cube* > *džube,* gen. *-eta* (Vuk, Srbija, bug., arb.). Centri iradijacije tog evropskog arabizma su Francuska > Njemačka, Mleci i Turska. Hrv.-srp. *zubun* ušao je medu Slovence: *zabunec,* gen. *-nca* (Bela Krajina) = *zobun.* Mletački oblik ušao je i u tur. *zıbın* »kratki kaputić koji se oblači ispod kaftana«. Tako postadoše venecijanizam *giubbone ì* germanizam *Suba* opće balkanske riječi. Peterssonova misao da *fuba* nije posuđeno nego ie. **gheu-bha* pusta je lingvistička konstrukcija.

*Lit.: ARj 3,* 341. 540-41. 9, 693. 10, 359. 11, 350. 17, 859-60. *Mažuranić* 552. 1691. *Pleteršnik 2,* 618. 819. Rešetar, *Štok.* 314. 316. Jagić, *ASPh* 31, 550. *MikloSič* 344. 404. 412. 413. 459-460. *SEW* 1, 460. *Mladenov* 170. 695. Vasmer, *RSl* 14, 182. *REW** 3951. *Tiktin* 1523. Gombocz, *MNy* 7, 28. (cf. *RSl 5,* 321). Korsch, *ASPh* 9, 679. Matzenauer, *LF* 7, 171. *GM* 82. Krček, *ASPh* 31, 626. *DEI* 1817. Schrader, *IF* 17, 29. sl. Petersson, *KZ* 47, 283. *Škaljić** 655.

šu-bu *(šu-bu pa ništa,* Kosmet) iz tur. pokaznih zamjenica JM »onaj«, *bü* »ovaj«, *bü* »celui-là ou celui-ci, toute sorte de choses ou de gens, des personnes inconnues ou indifférentes«. Taj tur. izričaj dao je povod stvaranju hrv.TSrp. *šuč muč pa prolij* u istom značenju. Taj naliči i na tur. složenice *kitab mitab.* Upor. i izričaj *sjaši Kuna da uzjaši Murta* »ništa se nije promijenilo«. Tur. pokazne zamjenice dolaze još u vezi s postpozicijom za kvantitet *kadar* u prilozima količine *šukadar* (Banja Luka) = *bukadar* (Mostar) »mnogo« < tur. *șukadar* »toliko, eto toliko«, *bukadar* »ovoliko«. U Kraljama i u Lici bez *-r šukada bukada,* uz negaciju za pojačanje: *šukada bukada više neću nikada;* usp. na Braču: *šukadar bukadar kuga u Povije nikadar* (u legendi Ivana Povaljskoga). Upor. rum. *șucada,* indeklinabilni pridjev »enorm«. U vezi s upitnim *ne kadar* »koliko?« upotrebljava se u Imotskom u vezi sa *šukadar — bukadar — nikadar* »nigda za nigda«. V. turcizam *kadar.*

*Lit.: ARj* 17, 861. 867. *Elezović 2,* 488. *Deny* §§311. 476. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 754. *Tiktin* 1523. *Školjić*[1] 592. Putanec, *ZbNŽ* 40, 412.

**šućur** (Vuk; Kosmet, uz *bogu),* uzvik »hvala«; opetuje se uz prijevod *Jalah šućur, milu bogu hvala = šućur* m (Vuk) »nekakva tikva«, *šućurče,* gen. *-eta* n = (asimilacija *š — ć > š — ı) šušurče* (Kosmet) »vrst minuskulnih tikava, čiji se plod drži po sobi kao ukras« zvana i *šućurica, šućurčić, šućurak, šućurka.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *šequr* »koji zahvaljuje za učinjeno dobročinstvo« > tur. *.șükür)* iz terminologije običnog života: bug. *šúkjur,* arb. *shyqyr = shiqyr,* cine, *șuchiur.*

*Lit.: ARj* 17, 861-62. *Mladenov* 696. *GM* 421. *Pascu 2,* 166., br. 1018. *Školjić*[2] 511.

**sudar,** gen. *-ara* m (Imotski, Ključ i Duvno u Bosni, Poljica, Bukovica, Banat, Kikinda, narodna pjesma) = *šuduar,* gen. *-ara* (Mplat) »1° rubac, rupčić, marama, 2° *(odića bila oli sudar,* Matović) veliki ubrus, ručnik, kao plahta, toga, 3° ženski težak šal (koji se stavlja pcvrh pûnde) = kunkun (Šibenik) = kinkin«. Učen talijanizam i latinizam: tal. *sudario* < lat. *sudarium.* Ovamo i *sudarij* (Bernardin, Ranjina) m »ručnik, ubrus (za brijanje)«, sa *n sundar* m (Dalmatin) »ubrus«.

*Lit.: ARj* 16, 891. 17, 862. *ZbNŽ* 10, 73. 260. *ASPh* 42, 16. *REW** 8423. *DEI* 3672.

**suga** f (Vuk, Bosna, Slavonija, Srbija, Srijem, Kosmet) »1° scabies, 2° propao čovjek (uvredljivo)« = *šoga* (Crna Gora)«. Pridjev na *-av šugav* (Vuk, Kosmet) = *šogav* (Crna Gora) »svrabljiv«, poimeničen *šugavac,* gen. *-avea* m prema *šügavica* (također hidronim, pritok Dunava kod Baje). Denominal na *-iti šugaviti, -im (o-),* na *-ati sugati (se), -õrn (o-, po-).* Balkanski turcizam (tur. *suga)* iz medicinske terminologije: slov.; rum. *suga* »rđava stvar«j bug. *suga* »svrab, Krätze, Grind«, arb. *xhugë.*

*Lit.: ARj* 17, 709. 863-65. 708. *Elezović 2,* 488. *Mladenov* 695. *GM* 488. *Tiktin* 1527. *Miklósié* 344. Korsch, *ASPh 9,* 670.

**sugati,** *-am* impf. (Potomje) »sušiti«. Od mlet. *sugar,* tal. *asciugare* < lat. *exsücare* (prefiks *ex-,* i denominal od *sucus* »sok«). Pridjev na *-av sugava karta* (Dubrovnik) »Löschpapier, bugačica«, prema tal. *carta suga, carta sugante,* mlet. *carta sùgara, carta sugarina.* Ovamo ide i tal. imperativna složenica *asciugamano,* mlet. *sugamàn* (drugi dio *mano* »ruka«) > *sugàmãn, -ana* (Potomje, Sutomore, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Račišće) = *šugaman* (Boka, Rab, Božava, Vrbnik) »ručnik, peškir = pešćir (Sutomore)«.

*Lit.: ARj* 17, 863-64. Kušar, *Rad* 118, 17. Cronia, *ID 6. REW* 3072. *DEI* 317. 347. *Rosamani* 1119. *Olivìeri* 674. *ZbNŽ* 5, 235. Zore, *Rad* 115, 172. *Rosamani* 1119.

**sugàvelo** n (Potomje) »tiho vrijeme iza oluje« [= *šugavela* (Dalmacija) < mlet. *sugavele* »kratkotrajno lijepo vrijeme«, imperativna složenica od tal. *(asciugare* »sušiti«, *le vele* »jedra«].

*Lit.: Rosamani* 1119.

šuj, f *šuja* (sv. Sava; apokrif, 15. v.; *Proroci,* Kožičić) = *śujb,* stcslav. pridjev, ie., sveslav. i praslav., potisnut je u zaborav od sinonima *lijevi.* Očuvao se poimeničen u toponomastičkim i apelativnim izvedenicama *šujica* f (Mikalja, sv. Sava, Kožičić, Rajić) »ljevica«, toponimi, horonimi i hidronimi *Šujica* = *Šüica* (Hercegovina, Bosna, Slavonija) = prezime *Šujica* (Lika) = *Švica* (1444, Lika, kod Otočca), upor. stcslav., slov. *šujica* »lijeva ruka«, na *-aka* i sa zamjenom *v* mjesto / (upor. *rukovet* za *rukojętb,* i obratno *Lojišće* < *Lovište,* Dalmacija) *šuvaka* f (Vuk) »ljevica«, na *-ák šuvak,* gen. *-aka* (Otok, Šaptinovac u Slavoniji; Vuk) »ljevoruk«, na *-lija šuvaklija* »isto«, prezimena *Šuvak, Šuvaković* (Srbija) = *svaga* (ŽK; glede sufiksa *-aga* upor. rus. *šuhga* »ljevoruk«). Ie. je korijen **seuios,* očuvan u sanskrtu *savyáh,* avesta *haoya* »isto«.

*Lit.: ARj* 17, 865-66. 912. 918. *Miklósi!* 344. Berneker, *IF* 10, 155. *WP 2,* 472. Lane, *Language И,* 191. sl. (cf. *IJb* 21, 320). Machek, *Slávia* 16, 218. Iljinski, *ASPh 29,* 495. Jagić, *ASPh* 30, 458. Zupitza, *KZ 40,* 250-255. (cf. *AnzIF 24, 42).* Giintert, *IF* 27, 24. Pedersen, *IF 5,* 65. Meillet, *MSLP 9,* 137-141. (cf. *AnzIF 7,* 164). Sommer, *IF* 11,1.

**šulén** m (istročakavski) »cytisus laburnum«. Odatle na složen sufiks *-ovina šuUnovina* »lignum cytisinum«. Istroromanski leksički ostatak, koji odgovara furlanskomu *solen, solegn* pored *salen, salene, sarandı* »gialuzzar, acàzie, zale«, predromanskog podrijetla.

*Lit.: ARj* 17, 870. Štrekelj, *ASPh* 14, 548. *Pirana*[2] 1065.

šulj m (Vuk, Crmnica), deminutiv na *-bk* > *-ák šuljak,* gen. *-ljka* »ćutak, krlja, hreb, hrek, klada, panj«. Ovamo ide zacijelo i slov. *sülj* »hölzernes Gefäss«, možda i *ošuj* m (Buzet, Sovinjsko polje) »metla od grabrovog granja«, postanjem od sintagme *od šulja.* Na *-ara* (upor. *badnjara) šuljkara* (Vuk, Bačka) »rupa gdje stoji šuljak«. Nalazi se još u ukr.,rus. *šula* »klada«. Miklošič uporeduje s lit. *šulas* »Pfeiler, Ständer, Eimer, Fassdaube«. Može se upoređivati i sa gr. ξΰλον »drvo«. Problem postanja kompliciraju semantičke varijacije, za koje se ne zna kako se odnose prema značenju »klada«. U Bačkoj *šuljak* = *šuljak* (Kosmet) znači »u vijanju najdonje s pljevom pomiješano žito, očinjak«, odatle na *-ovina šuljkôvina* (Kosmet) »ovejci (Vuk, v. *vijati),* počinjd (Kosmet)«. Odatle pridjev *šuljaiv* (~o *žito)* »u kcga na vrhu ostanu dlačice«. U Baranji *šuljevi* m pl. su »šišarice, koje rastu u vodi, pa se pečene ili kuhane jedu«. Problem postanja komplicira slov. varijanta *ščuljek,* gen.

*-Ijka* »abgesägtes Stück von einem Baum« = *Šuljak* (ŽK), koje Štrekelj izvodi od *š* + *čuljek* < **čula, *čola* od nvnjem. *Zoll, Zollen* »Klotz«. Na tu se imenicu nadovezuje slov. *esuliti* = *ostului* = *oSčuliti* »stutzen, prikratiti«, *stuliti* »stutzen«, od čega je postverbal «lov. *štula* »Stumf«, *štula* f (ŽKU) »Berggipfel«, *Oštřčka Štula* (oronim, ŽK), *štulak* m (ŽU), *štulast* »einem Stumpf ähnlich«, *štulasta gláva,* slov. *štulec* »kegelförmiges Ding«. Na te riječi nadovezuje se rum. *st(i~)ulete* m *(de porumb, -te* od pi. *-fi)* »klas, Maiskolben«. Za ove varijante ne važi gornje baltičko uspoređenje. Teško ih je spojiti sa *šulj.* U Kosmetu još *preštulfit* (objekt *koljeno)* »prignječiti«. V. *šuljati* i *štula* »Stelzen«.

*Lit.: AR)* 17, 871-72. 855. *Pleteršnik 2,* 868. Popović, *Sintaksa* 44. *Elezovii* 2, 488. *Miklošič* 344. *WP* 2, 503. *Tiktin* 1502. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

**šuljati se,** *šuljam* impf, (nema Vuk, ali je danas općenito u jeziku) *(do-* Lika, *iz-)* »ići polagano neopazice« = *šújat* (Smokvica, Korčula) »valjati kuglu po zemlji (u *igri na obuće)*, sašūljati* pf. (ŽKU) »zerdrücken, wälzen«. Slov. *šúliti* »streichen, kratzen«, *šúliti se* »sich duckend schleichen«. Varijanta na *nj* mjesto *lj šúnjati se, šunjäm* (Vuk) *(iz-}* »schleichen«. Na *-alo šúnjalo* m (Vuk). Semantička varijacija izražava se naglaskom *šünjati, -am* (Vuk) »kao njuškati, njušeći tražiti«. Odatle na *-ka šünka* f (Hrvatska, Dalmacija) »njuška«, *šunja,* gen. *sünje* (Kosmet)· »zamlata, zanesenjak«. Pridjev *šünjav* (Vuk, Boka) »1° koji govori kroz nos, 2° (prema Miklošiču hrv.) stultus«. Upor. *hunjkav* (v.). U sve tri semantičke varijante radi se o onomatopeji. Kod *šuljanja* stvara se zvuk *šuškanje.* U govora kroz nos čuje se šum. Budala ne govori jasno.

*Lit.: ARj* 2, 703. 4, 91. 17, 871-72. 884. *Pleteršnik 2,* 650. *Elezovii 2,* 489. *Miklošič* 345.

**šúljevi** m pl. (Vuk, Daničić, Slavonija, Klana u Istri) »majasil, sinigle, marojde < hemeroidi (učeno u gradovima)« = *šulj* m (Mikalja: *krvavnice, šulji)«,* odatle *šuljevnost* f (Klana u Istri) »hemeroidi«, *šuljiv* »tko ima šuljeve«, *šuljiva trava* (Slavonija). Miklošič uporeduje sa rus. *süljata* pl. n »muda«. Petersson nalazi prasrodstvo sa arm. *xoyl,* gen. *xuli,* instrumental *xulio* »scrofula«. Upor. *žulj.*

*Lit.: ARj* 17, 871-72. *Miklošič* 344. Petersson, *KZ* 47, 277. *WP* 1, 371.

**šuma** f (Vuk, bug., Kosmet) »1° silva, forestis, prvobitno niska šuma, Buschwald, loza, gora, dubrava, planina, lug, gaj, kneja (v.); zabran(a), 2° lišće od šumskog drveća (Kosmet), 3° suho granje s lišćem ili bez njega (Vodice, Imotski)«, s pridjevom *živa šuma* (Drežnica) »gora u kojoj nije bilo sječe od pamtivijeka«. Pridjevi na *-ьn* potvrđen u poimeničenju na *-jača šumnjača* f (Vuk) »koliba šumskim lišćem pokrivena«, proširen na *-at šümnat* »frondosus«, na *-ski šumski* (Vuk, Kosmet) pored *šumski* (Kosmet) *(~o cvijeće, drveće}.* Deminutivi *šumica,* na *-łka šumka* (Kosmet) »grančica od hrastova drveta s lišćem«. Kolektiv na *-ar šumar* m (Vodice) »grmlje od niže bukovine«. Radna imenica na *-ar šumar,* gen. *-ara* »lugar« prema f na *-ica šumarica* »1° žena šumareva, 2° brassica hirta, 3° anemone nemorosa«, na *-ija šumarija* f, s pridjevima *šümõrev, šumaričin,* deminutiv *šumaričica,* na *-nik sumarnih* (neologizam) = *nadšumar* »šumski upravitelj«. Na *-adija Šumadija* »ime kraja«, s izvedenicama *Šumadijnac,* gen. *-ijnca* m prema f *Šumadījnka* i pridjev na *-ski šumadíjnskí,* s *-iji* > *-i- Šumadínac, -īnka, -inče.* Upor. češ. *Šumava,* toponim iz kojeg izlazi da je *šuma* postojala i u češ. U drugim slav., osim slov. i bug., nema joj traga. Pod turskom upravom nastade tursko-hrv.-srp. složenica *šumag l* (Vuk) = *šumangelē* (Srijem, Slavonija, Hrvatska) »neka ide u šumu, bježi u šumu« (optativ ili 3. 1. impf, *gele,* od *gelmek}.* Ni za *šuma* kao ni za *šum* nema baltičkih ni drugih ie. usporednica. Najraširenije tumačenje kaže (Miklošič) da je to postverbal ž. r. od *šumiti,* jer u *šumi* zaista *šumi* i lišće i granje. Kad se promotre izrazi za *šumu,* takvo tumačenje je pučka etimologija ili kako bi Vendryes rekao »etymologie statique«. Kako za *šumu* imaju naročiti interes vlasnici zemlje, nazivi za *šumu* mogu biti posuđenice (primjeri u romanskim jezicima fr. *bois* = tal. *bosco* od frnč. *busk,* dok je lat. *silva* u mnogim romanskim jezicima kao u fr. propala, kod nas turcizmi *ormán, korija,* iz gr. *drma, drmun).* Šumom upravlja feudalni gospodar (odatle *forestis* > fr." *forêt* od *forum* ili od priloga *foras;* ta riječ znači upravo »Baumwald«; kod nas stsrp. *zabeh,* odatle *aib.zabel* i rum. *zabeal).* U hrv.-srp. se *šuma* naziva arhaizmima, primjeri praslav. *gaj, dubrava, gvozd, lesb, lijes,* topomm *Lesbno, lug, loza, gora.* Riječ *šuma* je ograničena na istok. Nalazi se još samo u bug. Na zapadu (Imotski, Vetranie, Kačić, Zuzeri, Trpanj, Visoko u Bosni, Klana i Vodice u Istri) ima specijalna značenja. Area riječi

upućuje na iliro-tračko podrijetlo. Za to podrijetlo bi govorio arbanaski **shem* u *proshem* »Gehölz, Gebüsch«, kad bi doista bio u prasrodstvu sa *šuma,* kako hoće Barić: ie. **kseumā.* Machek je označuje kao tamnog postanja.

*Lit.: ARj* 17, 873-882. *Mažuranić* 1435. *Elezović 2,* 489. Ribarić, *SDZb 2,* 49. *Miklošič* 345. *Holub-Kopečný* 377. *Mladenov* 696. *GM* 355. Jokl, *Unt.* 173. Barić, *Alb. l,* 75. si. (cf. *JF* 3, 199). Machek, *Slávia* 16, 218.

**šúmiti,** -í impf, (subjekt *vjetar,* Lika, nema u Vuka, općenito danas) »1° šuškati, šuštati, rauschen« = (metafora) *šuměti* (Hrvatsko zagorje) »2° ludo govoriti«, stcslav. *Sumeti* »rauschen«. Postverbal *šum* m, *šuma* (Lovran, Istra) »Halbnarr«. Pridjev na *-ast sumast* »sulud«. Prilog *šumkē* pored *šumkē* (Boka) »ići na vrh prsta da se ne bi čulo«. Složenka od sintagme *ošumoglavit, -avim* pf. (Kosmet) »kad nastupi stanje da u glavi nekome šumi«. Sveslav. i praslav. Ne postoje usporednice ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Tumači se od ie. onomatopejskog korijena **keu-,* s formantom *-mo,* prema Brugmannu **keu-mo-s.* Upor. (prema G. Meyeru) arb. *proshmoj* »calunniare, diffamare, verleumde« (·?), postverbal *proshëm* m.

*Lit.: ARj* 17, 872-73. 875. 877-78. 880-81. *Elezović 2,* 49. *Mažuranić* 1435. *Miklošič* 345. *Holub-Kopečný* 'ìli. *Bruckner* 557. *Mladenov* 696. *WP 2,* 332. *Boisaaf* 542-543. Pedersen, *IF* 5, 76. *GM* 355. Bulat, *Slávia 2,* 618.

**šundrati (se),** *-am* »1° (Krk, Istra, Lika) potrošiti, uništiti, upropastiti į 2° (Poljica) zgronjati se, ruvinati se«, *šundrati* (Split, Šibenik, ŽK) »jako udariti« = slov. *šundrati* »bucati, lupati«, *šundrati* (bika K) »uništiti«, *sašundrati* (ŽK), trajno na *-ava- šundrávati, -āvām* (Kralje, Lika), imenice *šundranac* m, *šundranica* f »čeljade koje bezobzirno troši«, *pošundranac* (Lika) »isto«. [Semantički odgovara mlet. *sfondrar* »affondare, sfondare«].

*Lit.: ARj* 12, 446. 17, 882-83. *Pleteršnik 2,* 650. Skok, *ASPh* 33, 371. Rešetar, *Štok.* 299. *Rosamani* 1015.

**šunka** f (Vuk, Srbija, Slavonija, sjeverna Hrvatska) »pršut, kukovina (ŽK) = *kučānjak* (ŽK)«. Rum. *șuncă.* Od austr.-njem. *Schunke* f, nvnjem. *Schinken.* Takoder češ. i polj.

*Lit.: ARj* 17, 883. *Tiktin* 1533. *Holub-Kopečný* 377. *Striedter-Temps* 213.

**šup,** pridjev (prema Miklošiču hrv.) »çavuş«, *šup* f (Kavanjin) »cavitas«, proširen na *-kast šupkast* »(metafora) budalast«, poimeničen na *-bk* > *-ak šupák,* gen. *-pka* m »stražnjica, anus« = (metateza) *pušak,* gen. *-ška* (Orahovica). Deminutiv *šupčić.* Augmentativ *šupčina.* Na *-ina supina* (Istra) »1° vanitas, 2° homo stultus« prema f na' *-ka šupka* (Istra) »femina stulta.« Proširen je na -г/ + *-ıo* > *-alj šúpalj,* f *šuplja,* određeno *šuplji* = *šupalj* (Kosmet) »utao (v.)«, poimeničenja na *-jak šupljāk,* gen. *-âka* = na *-an* (tip *bukvan) šupljan* »šuplja tikva, bezjak, budala«, apstraktum na *-ina šupljina.* Na *-ika šupljika* »vrsta veza«, s prilogom na *-bsk šupljički* (·—' *porubiti maramu),* pridjev na -asi *šupljikast.* Na *-jača šupljača* (Sinj) »1° (tkalački termin) mala izbušena daščica na razboju za držanje vratila, 2° duboka šuplja žlica (Split), 3° pogrdno za ženu«. Denominál na *-iti šupljiti, šupljim* impf. *(iz-, ispro-, pre-, pro-},* iterativ na *-va- išupljívati, -šupljujēm* pored *-šupljīvām,* na *-ovati isprošupljôvat, -ujem* (Kosmet), na *-ikast išup-Ijikati* (Radníc). Pridjev *šupalj* nalazi se u stcslav., slov. i bug. *šupljiv.* Ne nalazi se u sjevernim slavinama. Praslav. Paralela je lit. *sušiupęs* »gnjio (o drvu)«. U srodstvu je sa *šut* (v.). Suglasnik *p* je proširenje ie. korijena **(s}keu-,* koji se nalazi u gr. *κυλά,* avesta *sūra* »rupa«, arm. *soil* < **keulo* »Höhle«. G. Meyer izvodi arb. *sh(u}plakë* »1° pesnica, 2° ćuška, šamar« iz *šuph.*

*Lit.:ARj4,* 91. 11, 742. 12, 447. 17, 885-92. *Elezović 2,* 239. *ASPh* 36, 130. (cf. *JF* 3, 211). *Miklošič* 345. Berneker, *IF* 10, 155. *Mladenov* 696. Machek, *Slávia* 16, 218. *GM* 419-420.

**šupa** (ŽK, Vojvodina, Srbija, Slavonija, Vuk, hrv.-kajk.) = slov. *šupa* »pojata, suša«. Na *-ina šüfina* (Lika K) = *šuvina* (Lika, pravoslavci) »dugačka pojata za kola i konje na Vratniku kod Senja«. Od nvnjem. *Schöpfen* m, *Schuppe* f, austr.-njem. *Schupfen* m »vorn ohne Wand errichteter einstöckiger Schutzbau«, odatle u Lici *šüfina* = *šuvina* (iz graničarskog njemačkog govora). Upor. polj. i ukr. *šopa.*

*Lit.: ARj* 17, 885. 888. *Pleteršnik 2,* 650. *Miklošįč* 341. *Bruckner* 551. *Weigand-Hirt 2,* 802. Štrekelj, *ASPh* 28, 530-531. *Striedter-Temps* 213.

**super** m (Vuk) »koji sùperi ladu, kacu, popravlja smoleći je, kalafat«. Na *-njak supernjak* »martello de calafati«. Na *-ilo superilo* — na *-ka superka* »tagliuolo dei calafati«. Ná *-aš superas* (Posavina) »super«. Denominal na

*-iti superiti;, -im* impf. (Vuk, Gornje primorje ?, Posavina) »kalavatiti lađu«. Brodski termin. Prezime *Superina* (Istra, Rijeka), *Super* (kod budimskih Srba, 1706-07) = *Super* (katolici Hrvati, Brušani, Novi, Oštarije, Lika).

*Lit.: ARj* 17, 887-88. *Pariié* 1007. Vítkovic, *GISUD 3,* 76. *ZbNŽ 25,* 335.

**šup rkati,** *-ām* (Lika) »razgovorom se zabavljati«, potvrđen i s prefiksima *iz-, na-: išuperkati se, -am* (Lika), *našuperkati se* »našaptati se«. Onomatopeja.

*Lit.: ARj* 4, 91. 17, 888.

**šurāk,** gen. *-aka-rn* (Vuk) pored *Šurjak* = *Šurjak* (ŽK) »(terminologija srodstva) uxoris fráter« prema f *šurakinja* »njegova žena«, bug. *šurekinja, Sumaja* = *šurnjaja* (Vuk) = *šurnjaja* (Kosmet) »isto«. Pridjevi *Snrakov, šurnjajin.* Hipokoristik *sûra* m. Odatle na *-ovati šuravati, ïùrujem* impf. (Vuk, .~ i *Mme}* »potajno se dogovarati«. Sveslav. i praslav. Prema polj. *szurzy,* gen. *szurzego* »šogor« prvobitno je praslav. pridjev *(sun,* stcslav. srpske redakcije), koji je bio u hrv.-srp. poimeničen s pomoću sufiksa *-jak* (v.). S individualnim sufiksom *-in Surin* m, tako i stcslav. i rus. Teže je protumačiti morfologiju femininuma *Šurnjaja,* koje se čini kao proširenje prvobitnog pridjeva na *-ьn.* Tome je dodano *-aja* piema *maja* (v.). Bez usporednica u baltičkoj grupi. Od drugih ie. jezika pruža usporednicu samo sanskr. *syalá-h* »isto«. Ako je to upoređenje ispravno, *u* je nastao od dugog dvoglasa *au.* Prema tome može se pretpostaviti za ie. *.>ja*uro-,* prijevoj od *svekar* (v.).

*Lit.: ARj* 17, 892-97. *Elezović 2,* 489. *Miklošič* 345. Berneker, *IF* 10, 155. *Bruckner* 558. *ZSPh* 4, 217. *Mladenov* 696. *Trautmann* 261. *WP 2,* 514. Hoffmann, *BB* 21, 137-144. (cf. *AnzlF* 7, 12). Brugmann, *IF* 21, 319. Iljinski, *ASPh* 29, 496. *Boisacq** 235-236. 1001. Machek, *Slávia* 16, 218. Fraenkel, *LP 2,* 266.

**šurđSk** m (Kosmet) »stočna bolest, kad Tnokri krv«. Upór. složenu imenicu *krvomoč f* (Krašić), pridjev *krvomõšan* (ŽK, od *močiti* u drugom dijelu). Od arbanaske složenice *shurr* »mokrim«, *shurrë* f »mokraća« i *gjakiu* »krv«.

*Lit.: Elezović 2,* 489. *GM* 136. 420. Jokl, *Stud.* 89-90.

**šurin j ati se,** *-ām* impf. (Dubrovnik) »hladiti se na vjetru« = *šurinjati, -am* (Stulić, Ston) »puhati (o vjetru: *Surinja kadpuSe hladan vjetar}«.* Od tal. *sciorinare* (Dante) »1° sollevarsi per prendere riposo in aria, 2° vibrare«. Izvedenica od lat. *aura* < gr. αυρα na *-înare (nj* mjesto и iz prezenta), s prefiksom *ex-* > *š-.* Ovamo ide možda i *trija od vjetra,* koje Rešetar i Zore izvode od tal. *ira* »srždba«, ali se time ne tumači *-ija.* A i značenje, koje je psihološko, ne prenosi se u rom. jezicima na vjetar. Prije, će biti romanski postverbal od *auridiare* > *orear* (Alenitelo, Portugal), port, *ourejar.*

*Lit.: ARj* 17, 894. Zore, *Tuđ. 26.* Rešetar, *JF* 12, 287. *REW* 788. *DEI* 364. 3402.

**suriti,** *surim* impf, *(o-)* = *Sűríti* (Slavonija, Srijem, Hrvatska, Bosna) »vrelom vodom polijevati, prljiti, (o)furiti, (o)pariti«.

*Lit.: ARj* 9,338. 17, 893-94.

**šūsta** f (Potomje) = *šūsta* (Božava, Šibenik, Crna Gora) »1° opruga, 2° Federmadratz«. Talijanizam, tal. *susta* f < lat. *suscita,* postverbal od *suscitare.* Tal. deminutiv na *-ino suština* ï (Dubrovnik, Cavtat) »druker« = *šuštīna* (Korčula).

*Lit.:* 17, 897. 907. Cronia, *ID* 6, 122. *REW** 8482. *Prati* 956.

**šuškarija** f (Potomje) »limarske prerađevine«. = *Šuškarija* f (Vitezović, Belostenec, Crna Gora) »sitna trgovačka roba«, *šuškariti, -im* (Vitezović) »trgovati sitnom robom«. Kol. na *-arija* < *-ar* - < *-arius* + *-ía.*

*Lit.: ARj* 17, 901-902.

**šuškati,** *-am* impf. (Vuk, subjekt *gušter, mačka,* uopće živi stvor) *(iz-, za-}* »strepere« prema pf. *šušnuti, -em (iz-).* Prenosi se na glas u deminutivu *šuškétati, SuSkētām* pored *-čem* impf. = *šušljétati, šušljētām* »govoriti šapćući«, s prijenosom suglasnika iz prezenta u infinitiv *SuSkećat, -ećem* impf. (Kosmet) »frskati u govoru«. Isti glagol na *-eti šuštati, -im* impf, *(za-,* subjekt *voda, lišće).* Iterativ na *-va: poSuštívati, pošuštujēm.* Na *-avac,* gen. *-avca SûSkavac* m »amaranthus major L.«. Poimeničen part. perf. akt. na *-iça šuškalica* f (beogradski argot) »banka«. Na *-or* (upór. *zagor) šuškor* (Šumadija) = *sušanj,* gen. *-šnja* (Vuk, ŽK) = *šušlje* n »suho lišće koje je spalo sa drveća«. U toj se riječi unakrstio pridjev *suh* i onomatopejski glagol. Osnovna je metafora *Sus-,* koja se nalazi u *nešuS* m »ono što idući ne šuška«. Raširuje se ne samo deminutivom na *-kati* nego i sa *nj* u pridjevu *šušnjat* »šumnat (uz *grana)«.* Na *-ar poSušnjar* m (Kosmet}

»zamiata, tumaralo, koje svakuda zavirkuje«. Onomatopeja se nalazi još u slov.

*Lit.: ARj* 4, 91. 17, 901-908. *Elezović 2,* 118. 480. Trojanović, *IF 5,* 223. *Miklošič* 345.

**šuveli** (Banja Luka) = *šuvheli* (Bosna) = *Şüpheli* (ib.) = *Subhèli* (Mostar) = *šuhveli,* indeklinabilni pridjev, *šibelija* m = *Sübettja* (Kosmet) imenica i pridjev »sumnjiv, sulud«. Turska izvedenica na *-K* od ar. *šubhe* »sumnja, dvoumica« > tur. *şüpheli,* koja se nalazi u *Sub* m (Banja Luka, *biti pod šubom* »pod nadzorom policije«) = *šíbe* pored *šiibe,* gen. *-eta* n (Kosmet) = *Subha* (Mostar) »sumnja« = *šupha* = *šuvha* — *šuhva* (Bosna), od tur. *şüphe, şübhe* < ar. *Subha.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla iz terminologije običnog života: bug. *šjubj, Sjubelija* m, arb. *shubehé* = *shy bé,* cine, *subie* f, pridjev *şubiili* »douteux«.

*Lit.: ARj* 17, 912. *Elezovič 2,* 479. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 757. *Pascu 2,* 166., br. 1016. *Škaljié** 591.

**Švába** m pored *Švabo* (Vuk, Vojvodina, Srbija, Bugarska; naziv, koji je danas općenit, nastao je najprije u Srijemu i Vojvodini, gdje su se Nijemci sa Rajne naselili već u 17. v.) prema f na *-ica Švabica,* deminutiv *Svabičica.* Pridjevi na *-in Švabin* (toponim *švabin brijeg* u Zagrebu), *Svabičin,* na *-ski švapski.* Deminutiv *Švapče,* pl. *Švapčići,* kol. na *-čađ švapčad* f, gen. *-i.* Na *-urija* (pejorativ) *švaburija* (Srbija) »Srbin iz austrijske države«. Značenja je »1° Nijemac uopće, 2° austrijski državljanin bez razlike narodnosti (također u Bosni za vrijeme okupacije)«. Unakrštenjem tog narodnog imena i njem. *Schabe* f »blatta« (od *schaben,* u prasrodstvu sa *skobla* »oblić«) nastade *švába* f (Vuk, Hrvatska), češ. *šváb* »žohar«. Unakrštenje dogodilo se već u njem. *Schabe* > *Schwabe* »blatta«. Prema tom nazivu nastade za istu životinju naziv *rus* (također u njemačkom: *Russen, Preussen).* Nalazi se već u stcslav. *3 аЫnъ* (Vita s. Methodii). Od *Suēbi,* od korijena **sue-,* proširena formantom *-bh(b),* upór. *sebar, Srbin, osoba,* ie. naziv za narod i slobodne ljude.

*Lit.: ARj* 17, 913-14. 916. *Mladenov* 692. *WP 2,* 456. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečny* 377. *Weigand-Hirt 2,* 659. 807.

**svagati (se),** *švagām (se)* impf. (Vuk, Lika) *(do-, iz-)* »gegati se«. Na *-alo* m *svagalo* m »gegavac«. Slov. *švígati, Svîgam* »sich schnell hin und her bewegen«, prema pf. *svigniti; Sviga* — *Svaga* m »eine unbeständige Person«;. prilog *Svigoma.* Onomatopeja.

*Lit.: ARj 2,* 703. 4, 91. 17, 914. *PleterSnik 2,* 652.

**švánjiti (se),** *švánjtm* impf. (Vuk, Hrvatska) *(o-)* = *oSvanjìt se* (Kosmet) = (sa *šv* > *Sm) ošmánjiti se, ošmāhjīm* (Lika) »sramotiti (se), panjkati, (o)brukati«. Postverbal *Svđnja f* »sramota, bruka«. Ovamo ide *pianiti, -im* »psovati, grditi«, koje je nastalo (kao *biskati* < *obiskati, buliti* < *obulitf)* krivim rastavljanjem prefiksa *ob-* prema *o-* od *opšaniti, -im* pf. *(v* nestao disimilacijom) »osramotiti« prema impf, na *-va- opšanivati, -ujem,* pridjev *opSanljiv, -ljivost, opšanitelj, opšanovati, opšanjivati* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Stulić), *obšanost f* (Habdelić). Nalazi se još u stcslav. *sveniti sę* »abstinere«, bug. *sven* m »stid«, *svenja se* »non audere«, *svenliv* »schamhaft, schüchtern«, *svenuvam se* »sich schämen«, rum. α *se sfii* »scheuen, genieren«, s čitavom leksikološkom porodicom, pridjev *sfieț* (lat. sufiks *-ictus)* = proširen na *-cios sfiicios* »scheu«, apstrakti na lat. sufikse *sfiiciune* f = *sființă* »Schüchternheit«. U vezi je sa stcslav. lok. *svenje* »bez, praeter« > *osim (v.).* Suglasnik *nj* u infinitivu je analogijom prenesen iz prezenta **svenjo* > rum. *a sfii (nj* > rum. *i* po pravilu); stcslav. > *ja, a* je kao u *orah.* Nastao je prijevojem duljenja od ie. **sue-* (isti korijen kao *se, svoj).*

*Lit.: ARj 9,* 140. 324. 338. 17, 915-16. Jagić, *ASPh* 31, 551. *Elezović 2,* 48. *MikloSii* 332. *Mladenov* 574. *Tiktin* 1415-1416. *WP* 2, 495.

**svarba** f (Stulić, Šulek, Hrvatska i Slavonija) »bradva, Bartaxt«. Ovamo i *svarba f* »riba bjelica, albumus albumus, Uckelei« = *švijerba* f (okolica Varaždina), nazvana tako zbog toga što naliči na bradvu (v).

*Lit.: ARj* 17, 916. Hirtz, *Pisces* 419-20.

**šverc** m (danas općenito) »nedopuštena trgovina, zakutna trgovina, šmügl«. Od nvnjem. *Schwärze* f, 1780. u značenju »schmuggeln«, upravo gornjo-njem. argot (rotwelsch) »noć (14. v.)«, u evropskim prevedenicama (calques) *marché noir* = tal. *mercato nero, schwarze Börse* > *crna burza,* odatle *crnoburzijanac, crnoburzijanski* (~a *cijena, posao).* Denominal na *-ati švercati, -am* = *švercovati, -ujem* (Varoš u Slavoniji) impf. Radna imenica *švercer.*

*Lit.: ARj П,* 918. *ZbNŽ 25,* 277. *Striedter--Temps* 214-15.

**švigār** m (Vuk, Otok u Slavoniji) »ono na donjem kraju biča što puca«; *švikniti* (Vodice) »udariti bičem«, s postverbalom *šmk* »udarac bićem«. Zacijelo je od onomatopeje *švīkati, švíčem* (Vodice) »zviždati ustima« prema pf. *svîkniti,* postverbal *švík* m »zvižduk«. Miklošič uporeduje sa češ. *švihati* »peitschen«, *švihlý* »geschmeidig«. Upór. slov. *švígljast* »lang und dünn oder schlank«, *šviglja* »lange Rute«, *švigljáti* »hin und her schwingen«. Arb. *zvigë* »Fächer«, koji G. Meyer (s upitnikom), uporeduje sa *švig* »Streich, Luftzug, frustata, sferzata (Parcie)«.

*Lit.: ARj* 17, 919. *Pleteršnik* 2, 659. *Miklošič* 345. *Holub-Kopečný* 378.

**švógor** m (Habdelić, Belostenec, Jambrešić) = *svagar,* j'en, *-ara* (Vitezović) = *švugor* (Trebarjevo) = (običnije sa *vo > o) šogor* m (Hrvatska, gradovi; Vojvodina) prema f na *-ica š(v)ogorica.* Od stvnjem. *sivagur,* nvnjem. *Schwager* (in Rücksicht des Bruders oder der Schwester meiner Frau), u prastrodstvu sä *svekar, svekrva.* Madž. *sógor* također. Kao u Bosni što turcizmi istiskuju često domaće izraze srodstva, tako je taj germanizam istisnuo u hrv. gradovima domaći izraz *svăk,* gen. *svaka* < *svojak* m prema *svastika.* Upor. tuđicu *kuzên* m prema *kuzina f* < fr. *cousin* < lat. *consobrmus* u gradskom jeziku u Hrvatskoj.

*Lit.: ARj* 17, 920. *Schneeweis* 95.

**švôra** f (Šibenik, općenito u Dalmaciji, Istra) »koludrica, časna sestra, dumna«. Od mlet.-tosk. *suora,* sttal. *suora* < lat. nom. *soror.* Tosk. deminutiv na - *llus sorèlle* (prema *fratello)* u nazivu rta *Punta Tre sorelle* (Prčanj) = Nα *Rđakovo* (ribarska pošta Muljana, Boka), u srednjem vijeku *Do Arđakova* < *гЫъ đakov,* od *đak* (v.).

*Lit.: REW*[3] 8102. 8103.

švrća m (istočni) = *švrćo* (južni oblik, Vuk) »mekan, mekoputan čovjek, pust«.

*Lit.: ARj* 17, 921-22.

**švrljati,** *švrljam* impf. (Vuk, Srijem) = *švfljat* (ŽK) »1° po kući koješta raditi, 2° (ŽK) besposleno kojekuda hodati«, u vezi je sa *švrndati, švrndam* impf. (Vuk, Srijem) »po kući koješta přemetati, tražiti«. Očite su dalje veze sa *vŕljati, vŕljiti* (v.), *vrdati* = (s umetnutim *n* pred dentalom) *vrndati* (v.), *vrludati, kovrljak* (v.). Suglasnik í može da potječe od prefiksa sa s prijelazom u í kao u *škopiti* < *skopiti.* Značenje prefiksu bilo bi kao u *smiješati, smrskati, spiskati* itd. »posvema izmiješati«. Sposobnost perfektiviranja izgubio je prijelazom u *š,* kao u *škopiti, skropiti* pf. prema impf. *skrápati* (ŽK). Tomanović misli da potječe i od unakrštanja sa sinonimom *ševeljiti* (v.). I ta mogućnost postoji.

*Lit.: ARj* 17, 922. Tomanović, *JF* 17, 203.

# T

-t, mrtav ie., praslav. sufiks: *mlat* < praslav. **mol-Iъ, plast* m < praslav. **plat-tt* po deklinaciji *o.* Veže se sa samoglasima *o, e topot, trepet.* Po deklinaciji *i -tb > -t,* gen. -ft' služi za tvorenje apstrakta od glagolskih korijena: *vlad-ati:* praslav. *^vold- + -tb > vlast,* gen. *vlasti;* praslav. *iы- (počítati): *ča-tb > cast; maz- > *maz-tb > mast; mrijeti: smrt; mog-tb > moć* itd. I taj je sufiks ie., baltoslav. i praslav.j danas mrtav. Upor. lat. *mors,* gen. *-tis,* lit. *admintis* i praslav. *pamet.* Veže se sa samoglasom *o, e: -ost, -est* (v.), *-stvo.* U lokatīvu *-ti* baltoslav. infinitivni nastavak, koji se veže sa samoglasima *a, e, i* u *-ati, -eti > ati (bježati, lebdjeti), -iti* (v.) *trošiti.* Kao nastavak za treće lice singulara očuvao se u hrv.-srp. samo u *jest* pored enklitike *je.* Postoje paralele u izvan-ie. grupama.

*Lit.: Maretić* 72. 307. *Leskien* 291-2. 571-2. *Vandrák* 1, 368-69. 576-600. *Holub-Kopečný* 473. Meillet, *MSLP* 18, 232-238. *Trombetti 4,* 49., § 64.

taân m (Kosmet) »proseno brašno, pomiješano sa šarlaganom (služi za alvu, v.)«, *tan* = *tam* (Kosmet) »ulje od sezama«. Ovamo *tàhan--hàlva* f (Bosna) »vrsta halve«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahin* > tur. *tahan, tahin, tahan helvası, tahin helvası}* iz terminologije hrane: rum. *tahîn* »Sesam«, bug. *tahan* pored *tahan* m, cine. *tahine* f = *tarhune,* ngr. ταχίνι.

*Lit.:* .*Elezović 2,* 288. 299. 303. *Mlađenov* 630. *Tiktin* 1548. *Školjić*[2] 595.

**tabak**[1] m (Rab, Božava), slov. *tabak* i *tobák > tubák,* gen. *-âka* (ŽK, rijetko mjesto *duvđn,* gen. *-dna,* koje je danas općenito) »duhan«. Talijanizam *tabacco* (17. v.) < španj. *tabaco* iz karaipskog. Odatle na fr. sufiks *-ière* < lat. *-aria: lábakéra* f (Belostenec, Lika) = *tabakéra f* (Vojvodina), dem. *tabakerica* f (Belostenec), slov. *tobakëra, tobakira* < tal. *tabacchiera,* rum. *tabacheră,* ngr. ταμπάκιέρα. Na *-ač fumai ali tabakač* (Vrbnik).

*Lit.: ARj* 17, 925. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 8508a. *Pleteršnik 2,* 672. *Tiktin* 1542. *DEI* 3689.

**tabak**[2] m (Vuk, Kosmet) »arak«. Na zapadu se ne govori. Balkanski turcizam (tur. *tabak* »isto«) iz trgovačke terminologije: bug., arb. *tabak.* Razlikovati treba drugi balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dabbak* > tur. *tabbak* »piatto«) *tàbak* m (Banja Luka) »bosanski pladanj od metala, na kome se nosi jelo, poslužavnik«. Treći je balkanski turcizam također arapskog podrijetla zanatski termin iz štavljenja kože: *tabak,* gen. *-âka* (Kosmet) »onaj koji se bavi štavljenjem kože, kožar«. [Ovamo u Dubrovniku toponim u Pilama *Tabakarija* f, nekadašnja kožarnica]. Prezime na *-ović Tabaković* (Bosna). Pridjev *tabački* (Kosmet, ~a *vuna).* Složenica *tabakana* »kožarnica« < ar. *dabbag,* perz. *dibegchane* > tur. prostonarodski *tabakhane,* bug. *tabak* »Gerber«, *taba(ha)ná,* arb. *tabák,* ngr. ο ταμπάκης, rum. *tabak* pored *tăbâcar* (s lat. sufiksom), *tăbăcărie* »kožara«, *a tabaci* »štaviti kožu«, na *-eh > -ealâ tăbăceală* »Beize«. Riječ *tabak* > slov. *tabak, tubák* m (ŽK), upor. engl. *tabak* = njem. *Tabak* (17. v.) »duhan«, nema nikakve veze s balkanskim turcizmima. To je evropski amerikanizam (iz jezika Karaiba): španj. *tabaco,* fr. *tabac* > njem. *Tabak,* od imena biljke »herba Nicotiana«. U stvnjem. *Tobak trinken, sauffen,* kasnije *rauchen* »püsiti«. Odatle *nimam ni kapi duvána* (ŽK). [Usp. i pod *piti].*

*Lit.: ARj* 17, 924-26. *Elezović 2,* 289. *Mlađenov* 627. *GM.* 421. *Tiktin* 1542. *Lokotsch* 453. Korsch, *ASPh* 9, 672. Skok, *Slávia 15,* 497., br. 758. *Weigand-Hirt* 1015-1016. *REW*[3] 8508a.

**taban** m (Vuk) = *taban* (Kosmet) »1° stopa, 2° (Dušanov zakonik: *da se bije* 100 *po tabani)* udarac po tabanu (Boka), 3° oganj na pušci«. Ovamo *tabandže,* gen. *-eta* (Vuk) »oganj na pušci«. Složenica *(lustában* »ravno stopalo«

(prvi dio složenice tur. *düz* »ravan«), odatle na *-lija tabanlija* m (Srbija) »koji ima taban ravan«; *taban-sablja* (Miklošič) je drugog podrijetla; prvi dio te složenice nalazi se u rum. i polj. *taban* »Art Damaszener Stahl« (od tur. *taban* »glänzend«). Denominali na *-ati tabànati* (Kurelac) »kad konji udaraju nogom o žito na gumnu«, na *-čiti* (upór. *bančiti) tabanćiti, -im* (Popović) »pješački«, *natabanČiti se* »dosta se nahodati«. Balkanski turcizam (tur. *taban)* iz terminologije za dijelove tijela, bug. *taban.*

*Lit.: ARj* 7, 675. 17, 925-26. *Elezovič 2,* 289. *Mladenov* 627. *Tiklin* 1543. *Miklošič* 346. Korsch, *ASPh 9,* 672.

**tàbãr,** gen. *-ára* m (Perast, Dubrovnik, Potomje) = *tabar,* gen. *-ară* (Rab) = *tabar* (Božava) »debeli kaput, zimski kaput«. Sa *m* pred labijalom i našim augmentativnim sufiksom *tamburina* f (Vuk, Crna Gora) »kao gunj veliki podstavljen jagnjetinom«. Talijanizam: *tabarro,* koji je postao balkanska riječ: bug. *tabarin* »Mantel«, *tabarina* »dugo gornje odijelo do peta«, arb. *taban* (Skadar) »Mantel mit Ärmeln«, ngr. ταμβάρι(ον). Na tal. *-one* > *-un tabarün* (Božava) »modo di pescare, pescare a saltarello, frugatoio«, semantički nejasno. Ako je u vezi sa *turbare* (prema Schuchardtu), morale bi se pretpostaviti da je *-arım* nastavak, a **turbarun* > (disimilacijom) **tubarun* da se unakrstilo sa *tabar* po fonetskoj analogiji (sličnosti).

*Lit.: ARj* 17, 926. Budmani, *Rod* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6,* 122. Schuchardt, *Rom. Etym. 2. (SAW* 141). *Miklošič* 346. *GM* 421. *DEI* 3690.

**tabati,** *-ām* impf. (Vuk) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tombali, -ām (iz-, na-, u-)* (Vinkovci, Otok u Slavoniji) »calcare«. Deminutiv na *-kati* (up. *pipkati} tapkati, -ãm* impf. (Vuk) (ao-, *iz-, po-, pri-, u-, za-*).* Od deminutiva odbacivanjem *-kati* nastaje *natapati, -am* pf. (Vinkovci) »nagaziti«, *rastapati, -ām (kravlju balegii)* »razgaziti«, sa *-tati taptati, -dm* (Glavinić: ~ *z noganu).* Ovamo zacijelo zamjenom deminutivnog *-kati* sa *-sati, -šiti lapšali (po-, po ramenu), tápšiti, tapsim* impf. (Vuk) »milovati nekoga«. Unakrštenjem sa *vrljati dòtapkati* »doći tapkajući« izmijenjeno je u *dotavrljati se* (Bosna) »doći pipajući po mraku«.

*Lit.: ARj 2,* 705. 4, 23. 7, 675. 678. 11, 102. 114. 12, 181. 13, 269. 17, 926-27. 18, 54. 106. *Elezović* 1, 240. *ZbNŽ 2,* 274.

tâbija f (Sarajevo, Bar) = *tablja* (Kosmet) »utvrđenje, opkop«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *taᶜbije* > tur. *tabiye, tabya)* iz vojničke terminologije: rum. *tobie,* bug. *tâbija,* arb. *tabe f* »Schiesscharte«, ngr. ἡ ταμπία.

*Lit.: ARj* 17, 927. Skok, *Slávia* 15, 497. *Elezović 2,* 289. *Tiktin* 1543. *Mladenov* 627. *GM* 421. *Školjić** 594.

**tābijât** m (Kosmet, s pridjevima *rãav, dobar, pogan)* = *läbijat* (Mostar) »ćud, narav, priroda«, *sve po tabijatu* (BiH) »sve po volji«. Na *-li tabijatli* (Mostar) »ćudljiv«. Sa postpozicijom *-suz: tabija(f)suz* (Mostar, Bosna) = *tābijatsSz* (Kosmet) «zle ćudi«, indeklinabilni pridjev. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tabiᵉat* > tur. *tabiat, tabiatli, tabialsiz)* iz terminologije običnog života: rum. *tabiet* »Gewohnheit«, *tabietliu* »Feinschmecker«, bug. *tabehét — tabiet = tahiját* »Brauch, Gewohnheit«, *tabihetlîja.*

*Lit.: ARj* 17, 927. *Elezović 2,* 289. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 760. *Tiktin* 1543. *GM* 421. *Mladenov* 627. *Škaljić** 594.

**täbinja** f (Vuk, Dubrovnik, Mljet) »ugorova mati, morska riba phycis phycis«.

*Lit.: ARj* 17, 927.

**tabir** m (objekt uz *učiniti,* narodna pjesma muslimanska) »protumačiti«. Na *-iti sanak tabiriti* »tumačiti«. Na *-džija (hodžd) tabirdžija.* Složenica *tabirnáma* f (Bosna) »sanjarica« = *ćitab-tabirnama — sanak-tabirnama* »sanovnik«. Od tur. *tâbir, tâbir fi, tabirname',* < ar. *taᶜbìr.*

*Lit.: ARj* 17, 927. *Škaljiff·* 594.

**tabla** f (Hrvatska, ŽK, BiH, slov.) = *tábla* (Vuk, Vojvodina) »1° školska ploča, 2° stol (sudski termin: banski stol)«, također slov. Deminutiv na *-ica tablica.* Denominal na *-ati tablait, -am* (Belostenec) »contabulo«, *potablăti* (ŽK) = slov. *potablăti* »zataškati«, na *-iti potabliti* pf. »popoditi«. Od lat. *tabula,* ali ne može se točno odrediti medij, njem. *Tafel* ili madž. *tabla.* Nalazi se i u búg. *tábla* »Schultafel, Wandtafel«. Oblik *tabla* (Kosmet) »poslužnik«, deminutiv *tablenče,* gen. *-četa,* balkanski je turcizam ar. ili tal. podrijetla (tur. < ar. *tabla* »daska u obliku tepsije«): rum. *tabla* (Muntenija), deminutiv *tăblăluță,* bug. *tábla,* ngr. τάβλα. Istog je podrijetla i *tabla* (Kosmet, objekt uz *igramo)* »vrsta igre«. Grecizam lat. podrijetla je stsrp. *tavla* f < srgr. τάβλα. Talijanizmi su: *tàvula* f (1400) »1° indeks, 2° vrsta igre«, deminutiv na *-ino tavùlïn,* gen.

-*ina* (Dubrovnik, Čilipi) = *tavulin* (Kućište, Rab, Božava, Crmnica) »mali sto« < tal. *tàvola, tavolino; lavulât, -âm* (Božava) »tavolare, intavolare (pravni termin)«. Odatle na *-arius* > *-ar tavulãr,* gen. *-ara,,* (Dalmacija) »gruntovnica, zemljišnik«. Talijanizam je i mlet.-sttal. *tola* < *tabula* > *tola* (Riječka nahija, Martié, Jukić, Nalješković, *vlaška tola i trpeza,* uz glagole *postaviti, kurisati, zametnuti, k toli posjedati, okićena, nabrizgana tola;* primjer: *posred kuće posadi se velika tola,* sastavljena od jedne daske u duljim, oko nje sjednice).

*Lit.*: *ARj* 11, 102. 17, 927. 18, 132. 136. 434-35. *Pleteršnik 2,* 182. 652. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1544. *ZbNŽ* 13, 250. Crmnica, *SDZb 9,* 261. 262. 267. *Elezović 2,* 289. 542. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 17. Cronia, *ID 6,* 128. *REW*[3] 8514. Vasmer, *GL* 140. *DEI* 3733. 3810.

**tabor** m (Marulić, svi leksikografi, Vuk, Kosmet) = (s umetnutim *m* pred labijalom kao *dumboK) tambor* (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma) = *tăobor* (Vuk, narodna pjesma, *ao* < *â* prema *pisao* = *piša,* nastalo zbog stiha) »1° oko, logor, 2° bataljon turske vojske pod komandom binbaše (»majora«, Kosmet), 3° parlatorija, mjesto gdje se rastavljeni ljudi razgovaraju s onima koji su u lazaretu«. Denominal na *-iti tábořiti, -im* impf. (Vuk) *(is-, u- se)* prema iteratīvu na *-va- istaborívati se, -ujem* pored *-ivam, utábořit, -im* (Kosrnet) »poredati, svrstati u vojni red, stroj *(kaj nizame)<t.* Na *-je tamborje* (narodna pjesma) »tabor«. Nalazi se u svim slav. jezicima. Zacijelo nije zbog toga praslav. Kako je riječ i turski vojni termin, postala je i balkanski turcizam u značenju »bataljon«: bug. *tabor, tabur,* arb. *tabor, tabor* »bataljon«, *tabuar* »Verschanzung«, ngr. ταμπόρι, ταμπούρι, madž. *tábor, tábornok* »general«, rum. *tabăr(a), tăbăraş* »vojnik«, *a taban* < *tábořiti.* Izmjena *o* — *u* upućuje na unakrštavanje starijeg i novijeg turcizma. Prema naglasu *tabor* sudeći, riječ nije ušla u hrv.-srp. za vrijeme turskog perioda na Balkanu, jer takav naglasak ne pokazuju turcizmi, nego kao u madž. *tabor,* odakle je ušla u češ. i pclj. Husitskí ratovi prostrili su tu riječ kao i *houfnica* > *obica* (v.). U češ. je i toponim *Tabor* iz husitské dobe. Titz misli zbog toga da riječ nije tursko-tatarska, nego da je prema nazivu brda *Tabor* u Sv. pismu. Vjerojatnije je da su taj turcizam donijeli u Srednju Evropu Madžari i da je kod njih iz vremena njihova nomadiziranja s Turcima. Tur. *tabur* < džag. *tabkur.*

*Lit.: ARj 4,* 23.1 7, 928-29. 18, 54. 55. *Elezović* 2, 289. 397. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečny* 378. *Bruckner* 563. *Mladenov* 627. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Korsch, *ASPh 9,* 672. *GM* 421. Titz, *LF* 59, 245-257. 62, 284-285. *Lokotsch* 1974. *Tiktin* 1543. *Školjić** 594.

**tâbut** m (Mikalja, Varoš kod Slavonskog Broda) = *tabut* m (Kosmet) = *tahbat* (Bosna, narodna priča) = *tâbut* (Banja Luka) = *tâbut* (Mostar) »1° naprava na kojoj muslimani nose mrtvaca do groba, 2° sprava iz jednog komada izdubena drveta za čišćenje žita (Banja Luka)«. Balkanski turci/am arapskog podrijetla (ar. *tâbut)* iz terminologije islama: arb. *távút* (Kalabrija) »Totenbahre«.

*Lit.*: *ARj* 17, 629. 946. *Elezović 2,* 290. Skok, *Stavia* 15, 497., br. 762. *GM* 425.

**tacadõra** f (Buzet, Sovinjsko polje) »daska na kojoj se sjecka slanina za začin«. Možda istro-rom. leksički ostatak od izvedenice na *-atorium, -atoria* > furi, *tazza,* mlet. *tazàr* »tagliare minutamente, tagliuzzare« > *tocaţi, -âm* impf. (Vodice) »sjeći u komadiće« < (možda) vlat. **tactiare,* od *toetus,* particip od *längere,* upór. *tangedor.* Upór. furl, *tazzadizze* f < **tactiaticia.*

*Lit.*: Ribarić, *SDZb 9,* 199. *REW»* 8519. *Pirona** 1178. *Rosamani* 1143.

**taći** (samo štokavski po primarnom razredu glagola < **takti)* = *taknuti, taknēm* pf. (Vuk) *(do- ļsel, iz-, na-, po-, pods-, pri-, ras-, s-, spo-, uz-, za-)* = *tahniti* (ŽK, Vodice, Istra) = (s gubitkom poluvokala ъ > *a* i srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika, samo s prefiksima) *nàtnuti, nălnem* (Vuk, Kosmet) i *izütnul, -em* (Kosmet, protivno od *udenuli, -em* (objekt *učkur), spotnut* (Kosmet, objekt *oganj),* iterativ na *-va—taknivati, -ujem* pored *-ivam,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **tbk-* (stcslav. *nknęli)* »längere«. Izvedenice se prave od korijena: *(t* > *a) lak-,* (gubitak poluvokala &) *lk-,* (prijevoj duljenja ъ - ь > *i) tik-,* (prijevoj *u) luk-,* (prijelaz *t* > *c,* sekundarna palatalizacija) *tic-, tk* pred *i* > *č, lk* > *t* pred suglasnikom *u.* Od *tbk-* > *tak-* v. postverbal *tak, natakač* m (Istra) »cipela«, *takmjat, -am, -em* impf. (Kosmet) »dirati«. Ovamo ide i Vukov rusizam *tačka* = *točka* (Vitezović) »punctum«, s pridjevom *točan (ne-)* = *tačan (ne-"),* apstraktum *točnost* f = *lačnosl (ne-).* Od *tbk* > *tk :* postverbal *přitká* (Vuk, Kosmet) = *prhka* f »tačka, taklja«, odatle *přitkáš,* gen. *-áša* (Vuk, Srijem) »grah«. *Sıka* f (u terminologiji pluga, Vuk, ŽK, Buzet, Sovinjsko polje, Smokvica, • Korčula) »sprava za čišćenje pluga«. Taj termin posudiše Rumunji sa ъ > *i otic* »rallum«;

*potka î* < slcâlav. *potъka* (Dušanov zakonik) »1° svađaj sukob, boj, prepirka« = *potka* (Crna Gora) »2° grana koja se udari u livadu da se zna dokle je zabran«. I taj naziv posudiše Rumunji i stvoriše odatle leksikologijsku porodicu: *potcă* f »1° naglo pozlilo, koje nastaje po narodnom vjerovanju od čaranja, 2° Verdruss (Muntenija, Erdelj)«, pridjev na *-aș potcaș* (Erdelj) »der Widerwertigkeit bereitet«, glagol α *poci* »durch den bösen Blick verunstalten«, *a sä poci* »entstellen, unakaziti«, apstraktum na *-eiь* > *-eală poceală* »nakaza«; *zátka í* (Vuk, Crna Gora) »Herausforderung«. G. Meyer izvodi odatle (s upitnikom) arb. *zis, žit* »fordere heraus«. Od **tyk-,* stcslav. *tykati* (i češ., polj., ruš., slov.) »pungere, längere, trudere« > *tikati, -am* (dobro potvrđeno kod pisaca i leksikografa čakavaca i kajkavaca) > *tik-* postverbal *tik,* koji se upotrebljava kao prilog u *tik do* (Hrvatska); *ôtík* m, *otikač* (Crmnica), *sutika* (Boka) »Ereignis«, *tíhnuti, - m* (narodna pjesma, objekt *dogať).* Ovamo ide i stcslav. *tyky,* gen. *-vue* > *tikva,* koje je u prasrodstvu s gr. τύκος i galskim **tuca* > južnofr. (Languedoc) *tučo* »Kürbis«. Zatim: *tíkati* (ŽK, slov.), *dotíkati, dòtíkãm, natikača* f (Lika, Turska Hrvatska, Vodice, Krnica, Vuk) »kao galoše, papuče«, deminutiv *natikačica,* augmentativ *natikačina, natikač* m (Lika) »nazuvica«. Rumunji posudiše *a zăticni* »behindern« pored *zătigni, zătihni* »stören«, *a potigni* »posrnuli«, s apstraktumom na *-eh* > *-eală poticneală* »posrtaj«, *potricală* »Locheisen«, s glagolom *a potricali* »praviti rupe« (< *protykalo* n), *poticala* f »Skandal«. Od **tuk-* stcslav. *istukati* »sculpere« *tükati se* (Bosna, Banja Luka) »sresti se«, *sutuka* f »udes, sudbina, nesreća, neprilika«, *nàtukati, -am* (Lika) »naći«. Ovamo možda još *sastučiti, -im* pf. prema impf, *sastučívati, -stučīvām* »sastavili, skalupilij složili«, ako je *sas* < ssss. Od **tyk-* stcslav. *tycati* > *tic- ticati (se), tičem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, po-, pona-, pods-, pri-, s-, spo-, uz-, za-), poticište* (1436, Dubrovnik, Priština) »mjesto gdje se obavljala neka srednjovjekovna igra (alka?)«, postverbal *tīc* m (Vodice) »stanje doticanja«, pridjev *dotični* (čehizam), deverbali *poticaj* m, *doticaj* m. Od *tbk-* pred palatalnim samoglasom > *č:pritik+ь* (ili-*ia)* > *priča* (v.), prijelaz iz deklinacije » u deklinacių *a pritač* f (Mamiié, Baraković): *pričanīk,* gen. *-ika* (Vuk) »grah«, poimeničenje nepotvrđenog pridjeva na *-ěn* od *přitká.* Ovamo još *ispričati* (Hrvatska) »izviniti se«, s poslverbalom *isprika.* Od í < *tkn* v. gore preflksalne složenice od *-tnuti.* Kao osmi hrv.-srp. korijen moglo bi se smalrali **tek* prijevoj prema tipu *teći — isticati leknuti, teknem* pf. prema impf, *ticati,* sa *kn* > *gn tegnuti, -em* (Dubrovnik) »anfallen, beruhten«. Prema G. Meyeru arb. *takonj* »begegne« (Gege) je od *taknuti,* upór. gore *tukati.* Ni za praslav. **tiknņti* nema baltičkih usporednica kao ni za *tkati.* le. je korijen **steu-* »slossen, schlagen«, s raširenjem na *-q *steuq-,* koje je zastupljeno u gr. τύκος »vrsla dlijeta, malja (v. gore *tikva)«,* τυκάνη, odatle posuđenica *čokanj* (v.). U slavinama je kao i u gr. í- otpao i nadomješten brojnim drugim prefiksima. Samoglas *eu* zastupljen je u slavinama prijevojima *u* > a, й > »i, *ou* > *u.* Zabilježiti još treba Vukov uzvik *tita,* koji se govori u djetinjem govoru (i u Kosmetu) u značenju »nemoj, ne diraj«. Taj je naslao reduplikacijom sloga *ti* od *ticati* prenesenog u dječji govor.

*Lit.: ARj 2,* 703-05. 709. 710. *4,* 24. 25. 35. 36. 72. 7, 675-76. 684. 685. 692. 706. 8, 103.10, 327. 329. 11, 107-09. 132-34. 144. 145. 12, 180-81. 195-96. 13, 264. 14, 686. 16, 78. 333. 355-56. 547. 17, 82. 930-31. 18, 322-27. 896. Maretić, *Savj.* 156. *NVj* 3, 104-105. *Elezović l,* 138. 228. 236. 258. 294. 322. 449. 538. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 194. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 2, 79. si. *93. Miklósié 321. Holub-Kopečny* 398. *Bruckner* 571. *Mladenov* 633. *WP 2,* 615. *Tiktin* 1195. 1222. 1223. 1225. 1798. *GM* 422. 485. *Boisacf* 989-990. Scheftelowicz, *KZ* 54, 233. Foy, *IF* 6, 330. Wood, *IF* 18, 5. Jireček, *ASPh* 14, 73-75. *Trautmann* 331.

-tâd, gen. *-âdi,* sufiks lal. podrijetla *(-tas,* gen. *-tatis)* raširen u svim romanskim jezicima, dolazi u jadranskoj zoni najprije u romanskim učenim posuđeni čama kao *univerzitad,* gen. *-adi* (Dubrovnik), *kvalitad* (Rab), *kuriozitad* (Rab), *novitad* (Rab), rijetko u domaćim: *mokritad,* gen. *-adi* (Rab), poluprevedenica od tal. *umidita(de).*

*Lit.:* Kušar, *Rad* 118, 24. 26. Štrekelj, *DAW* 50, 62.

**tafta** f (Kosmet) »neka svilena tkanina« = *taft* m (Bosna) »vrsta džanfeza«. Balkanski turcizam perzijskog podrijella (perz. *tafte* > tur. *tafta)* iz terminologije ikiva: rum. *tafta* »Taffel«, ngr. ταφτας. Takoder evropski orijentalizam fr. *taffetas* = lal. *taffeta; tafet* m (1733, izvješlaj egzarha M. Ralkovića) < njem. *Taflet, Taft* ild.

*Lit.: ARj* 17, 944. *Elezović 2,* 303. *Tiktin* 1517. *Lokotsch* 1981. *Škaljii** 595.

**tahta** f (Banja Luka, Moslar) »daska« = *jata* f (Bosna, Varoš u Slavoniji, Makarska) »1° daska, 2° željezna ploča« = *tâta f* (Kosmel)

»polulka stavljene kože« = *tatka* f (Polimlje, Potarje) »daska« (sa *h* > *k, kt* > *tk).* Složenica *tatabii* pored *tatabit* m »sljenica«, drugi dio *biti* »uš«, odatle ispuštanjem dočetka *-it* (koji je činio utisak pridjevske izvedenice na *-it) tatába* pored *tatába* f (Kosmel) »(prevedenica, calque) drvenica« = bug. *tahtata* f »dărvenica«, *peştahta* (Sarajevsko polje) »polica za razne slvari, klupa za knjige«, *kimetahta* »kuhinjska daska za kosanje mesa« < prvi dio tur. *kıyma* »siječenje«, *koltahta* f »(abadžijski termin) daska na kojoj se utija« (prvi dio *kol* »ruka«). Izričaj *bîr tahta èksik* (prevedeno: *fali mu daska u glavi).* Balkanski turcizam iz oblasti zanatskih *izraza* (lur. *tahta, tahtabiti):* rum. *taftaluc* (Moldavija) »Baumslamm«, *taft* »Tron«, búg. *tahidba.*

*Lit.: ARj* 5, 217. 9, 806. 17, 947. 18, 122. 126. *Elezović 2,* 302. Skok, *Slávia* 15, 359. 497., br. 419 i 763. *Tiktin* 1547. Korsch, *ASPh 9,* 672. *Škaljić** 596.

**táin** m (Vuk) = *tájin* (Banja Luka, Mostar) = *tain* (Kosmet) »1° vojnički hljeb, profunl (u nekadašnjoj Vojnoj krajini) < proviant < lat. praebenda, 2° redovno sljedovanje, obrok«. Na *-džija taindžija* m (Vuk) = *taindzija* (Kosmet) »činovnik koji dijeli sljedovanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tafjin* »određivanje« > tur. *tayın)* iz turske vojne lerminologije: rum. *tain, taingiu* »Fourier«, bug. *tain* »Ration«, arb. *tajiš,* ngr. ἡ ταγή, το ταγί, odatle denominal ταΐζω »hranim«.

*Lit.: ARj* 17, 947. 18, 9. *Elezović 2,* 291. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 765. *GM* 422. *Doric* 377. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1550. *skaliu?* 596. 597.

**taîr** m = *teîr* (Kosmet, samo kao objekl uz *učiniti)* »odlaganje, čekanje« = *tehir,* gen. *-ira* i *téîr* (Bosna) »olezanje, odgađanje«. Denominali *potami, -irim* pf. (Kosmel) »odgodili počelak, polrpjeli«, *pjitajirit* (ŽK) »primirili se (?)«, u Bosni *tehiriti* »olezali, odgađali«, *otehiriti* = *oteiriti* »slrpili se«, *pritehiriti* »pričekali«. Balkanski lurcizam arapskog podrijetla (ar. *tehir* > tur. *tehir* »odlaganje« ili *dehr* »Zeitalter«) iz terminologije običnog govora: arb. *tehir* (Skadar) »Zeit«.

*Lit.: ARj* 17, 947. *Elezović 2,* 111. 292. 307. *GM* 425. *Škaljic** 504. 525. 607.

**taj**[1], f *tâ,* n *to* (I) (Vuk, Kosmel, ŽK), ballo--slav., sveslav. i praslav. demonstrativni pridjev za drugo lice *Iъ* (stcslav.), »dieser da«, usp. *va t račun* (Ozalj, 1572, *Mon. croat.* 271). Za maskulinum postoji *ta* kao u slov., gdje je *a* nastalo u naglašenom položaju iz » u čakavskom u vezama kao šio su *po tz put* > *po ta put,* da bi se izbjeglo homonimiji *poput* »na način« ili prijedloškoj sinlagmi *pod put;* lako uvijek pred suglasnicima *(razbiti ta pečat,* Radovčić), *ta beteg* (Baraković). I danas se još govori *ta človek* (Vrbnik), *tâ* (Peć, *nepomenîk, bor, zet, prag, put).* Upor. kajk. *vu..te sak* (Trebarjevo, Hrvalska) »u tu mrežicu«. Maskulinum *ta* nije bio dobar za jezičnu svijesi jer je bio jednak femimnumu. Zbog toga je jezik morfološkim putem morao izbjeći homonīmiju. Ta se mogla uklonili na dva načina, dodalkom deikse *-i* (upor. *celui-ci, celui-là): tai* > *táj* (Jagićevo, Marelićevo i Belićevo tumačenje) ili prijelazom pridjeva na -í u određeni oblik *ti* kao u *ovi, oní* (v.): *po, na ti način* (Posilović, Kanižlić); *u koga je u ruci uzda, ti vlada konja* (poslovica) *ko se prije javi, ti pomeljavi.* Ta jezična mjera bila je najradikalnija, jer dodavanje deikse nije uklonilo homonīmiju u femininumu; Palmotić piše *taj naprava; taj čestita družba* (Gučelić). Deiksa se dodaje i u neulrumu: *što ti od mene, toj bog od tebe; da toj srce ne bi se raspalo* (A. Gučelić). Druga je allernaliva bila radikalnija. Prema toponomasličkom tipu *Blagaj* < *blagbj* (upor. rus. *Tolstoj), Belej y* u zamjeničkoj (određenoj) deklinaciji dao je i *-oj: ovaj, ònãj, saj. Táj* je prevladao u književnom i saobraćajnom jeziku, a *ti* kao i *ovi, oni* ostade provincijalizam. Oblik *ti* = *taj* ušao je u književni jezik u izričaju *u, za tili čas* (Vuk; Hrvalska: *tili)* u značenju *taki* »odmah«. U loj vezi *li* je deiklička čestica išle prirode kao u *ili, ali* (v.). Kako je jezična svijesi izgubila vezu sa *taj* i sa *li* u *ili, ali,* izmijenjen je *-li* u *-nji u tinji čas* (Vuk). Po analogiji od *ovaj, onaj* i *taj* može dobili *o: otāj, otā, otā* (lako i u ŽK). Dodalak *o* morao je doći najprije u prijedloškoj sinlagmi *od toga,* da bi se dobro istakao prijedlog *od otoga* prema *o- toga.* Upor. isto dodavanje u prilogu *odozgo', odozdo* pored *ozdola, ozgora.* Od dativa sing. ž. r. *tej* s deiksom *zi* i sufiksom--» nastaje posvojni pridjev *têjzin* (Kosmet), upor. *njezin* u književnom jeziku. Od važnosti je složenica *tjedan,* gen. *-dna* > *kjeden, keden, ćedan,* gen. *-dna* (ŽK) = s prijelazom ь > *a tajedan* »(termin za mjerenje vremena) sedmica, nedjelja, hefta« u zapadnom govoru. U ŽK posloji u islom značenju i *taj dan,* koja se upolrebljava samo u vezi *rodí se je po Miolji, po Petrovi taj dan* »u sedmici poslije Miholjdana, Pelrovdana«. Početno *tje-* potječe od ak. pi. *tue. Veza.* je praslav., jer se nalazi u svim slav. jezicima u različitim oblicima demonstrativnog pridjeva. Ovamo idu i priloške sinlagme *taj dan* »za

vazda«, *taj dan i danas* (Kosmet) »nikad«, *taj dan i petak* »više nikada«, *taj put* (Kosmet) »tada«. Od interesa su nadalje hrv.-kajk. sintagmatski prilozi *veto, vetomadne,* koji stoje u vezi sa *eto,* gdje je *e* kao u *ecce,* vlat. *eccum, ecum ille* > stfr. *cil,* rus. *etot,* * ъ *eto,* ъ *etom(a) dme,* stok. *netom* < *ъn+etpm* s odbacivanjem ъ > *u.* Prilog *ò tom pò tom, po tom toga,* upor. *posemsega; najpotom* »novissime«. Stcslav. *pòtom* služi u derivaciji imenice na *-ik potomak,* gen. *-nika* (također češ., slov., rus.) = na *-ьc potomac,* gen. *-mea* (narodna pjesma, Jukić), na *-stvo potomstvo.* Prema *sàdanjt, tadanji* od priloga *potom* tvori se analogijski pridjev *potonji, nâjpòtonji* (narodna pjesma, Ljubiša). Upor. neologizam *medutomnica* »potvrda interim«. Srednji rod *to* dobiva pojačanje í (upor. rus. *tot* »dieser«) u Sv. Jurju (Velebit): *tòt san ti ja rêkal.* Služi za rastavljanje: *najtomanje* (ŽK) »najmanje«, *istonovice* = *iznovice,* sveslav. *(s)toprv, topfv* (Kosmet) »vixdum« < *sprva* s gubitkom *-a, stoprvo* (Pavlinović) = *stopař* (KŽ) = (s priloškim *-om) stoprom.* Upor. češ. *teprve.* Pokazno *to* se veže sa *bože: tobože* (zapadni krajevi) »đoja, bajagi«, s pridjevom *tobožnji,* s *korsem* (v.) *tòkorse(m), tòkorínji.* Služi za uvođenje rečenica izgovorenih tonom čuđenja: *To si se ti pàsci* (ŽK), *to si ti dola prekasno* (ŽK). Pojačava upitno *kí: kvto > tko, ko; dì < kbdě > dito* (ŽK) pored *dì; tu totu* (v.). U pluralu ία »tarnen, sane« postaje veznik adverzativnosti (upor. *se* ŽK, sa ŽU), s priloškim *-e te* »et« (v.), veznik uporednosti i insistiranja i relativnih rečenica (Crna Gora, upor. njem. *dass,* arb. *dhe),* s deiksom *k(ar) tek, tekar* (ŽK). Deiksa *-ti* u *niti, iliti,* hrv.-kajk. *kakti,* dok je u *mòni* (hrv.-kajk.) = *morat* = *mařit* (ŽK) od *biti.* Potpunu paralelu pruža baltička grupa lit. *tas, tà, tal* »derselbe, der«, lot. *tas, ta.* le. je *to* m, *ta* f »der, die«, u sanskrtu *tád* »to«, gr. το, arb. *keta* »to«, got. *pata,* nvnjem. *das, dass,* lat. *-tum, -tam, -tud* u vezi sa м, zatim *tam, tum, tune, tantus.* Suglasnik í kao karakteristika pokazne zamjenice nalazi se i u nekim izvan-ie. jezicima. *Upor.giljak ti daf pil-d* »ta kuća je velika«, *tágan veur-d* »taj pas dobro bježi«.

*Lit.: ARj* 7, 276. 11, 168. 169. *Elezović 2,* 288. 292. 307. Belić, *Priroda 59.,* § 49. *Miklósit* 366. *Holub-Kopečny* 382. *Mladenov* 635. *WP* l, 742. *Boisacq*[3] 974. Vaillant, *RES 27,* 289. Meillet, *RSI* 3, 168. *Gorjajev* 277. Zubatý, *ZbFil* 3, 183.-189. (cf. *IJb* \, 185).

(II) Korijenom pokazne zamjenice i suriksom *-ako* (v.) pravi se baltoslav., svesíav. i praslav. pokazni pridjev kakvoće stcslav. *takt > taki, taka* (određeni) »tališ«, koji se proširuje sufiksom *-uo takav, takva, takvo — takvi* (ŽK) pored *takov* = *takov* (ŽK), *takovi* (upór. polj. *takowy).* To se raširenje nalazi u stcslav., bug., polj., ukr. Neodređeni oblik *tak* (Vuk) u opoziciji je sa *Uh, fíha* pored *lij* »parni — neparni«, prilog *(igrati se) tako i lího* (v.). Denominal *Uhati se, takati se* »jouer à impair ou pair«. Značenje *taki* »par« razvilo se u igri gdje se imalo pogoditi da li se nalazi *takav* predmet. Prilozi *tako* »sic«; *taki* (1592, Vuk, Vojvodina, Osijek, slov., hrv.-kajk.) »odmah, sad, valje, valjem mân (ŽK), stante pede«. Razvitak značenja je kao u sinonimnoj sintagmi *u tili* = *tinji čas.* Upor. *taj čas* (Kosmet) »odmah«, tal. *avale* »sogleich« < lat. *aequalis,* strf. *en es le pas, isis(a)* (Bergell), *intsis* (Veltlino) < *in ipso.* Dubrovački prilog *tal* »tko« može se objasniti upoređenjem sa *inako, inače,* tj. s pomoću priloškog *-e:* bug. *tace,* koje može i otpasti. Prilog *tako* dobiva deiksu stcslav. *-žde* (upor. *tbžde* »idem«), koja se proširuje sa *-re* < *-še* stcslav. *tako&dere* (= rum. < slav. hibridno *aįijdere* < lat. *atque sic* + *-zderz) > tàkõde(r)* pored *takóde(r).* U hrv.-kajk. prema pl. sr. r. *takăj* (Belostenec, ŽK). Dočetno *-j* može biti = *žd* ili'-». Proširuje se komparativnim nastavkom *-si,* prilog *-Se: takajši isti* »idem«, *(gliti) takajše* (1592, Nedelišće). Potpunu paralelu pruža lit. *toks.*

*Lit.: ARj* 18, 18-35. *ZbNŽ* 16, 129. *Mažuranić* 1438. 1439. *Elezović 2,* 293. 326. *Miklošič* 567. *Holub-Kopečny* 379. 382. *Bruckner* 564. *Mladenov* 628. *REW** 238. 4541. Meillet, *MSLP* 20, 108. si. *Boisacq*[3] 320.

(III) Korijenom pokazne zamjenice i sufiksima *-ol-* i *-tko* pravi se sveslav. i praslav. pokazni pridjev količine *tolik, -a, -o,* određeno *toliki, -a, -o, — toliki* (Kosmet), koji prema gr. τηλίκοζ »so alt« može da ide i u ie. period. Za sufiks *-iko* nema baltičke paralele. Samoglas *o* varira prema kosim padežima od *tí.* Sa akuzativom *tu* obrazovano *tulik* (ŽK, Lika K), sa pl. n. *ta toliko* (Kosmet). Upor. polj. *tylko* »samo«. Sufiks *-iko* varira sa *-ko* i gubitkom / (upor. bug. *tolkav, tólčav): toke ruke* (Marulić). Apstraktum se pravi sufiksom *-ina: tolicina* (Vuk), upor. *nekolicina.* U priloškoj složenici na *-krat* nastaje haplologija *tolikrát* prema *kolikrát.* Od demonstrativa količine mogu se praviti deminutivi *tolicak* pored *toličak* (Kosmet), *toliem* = *taluni, tojušni* = *tojušnjī*

kao i augmentativ *tolikački.* S odbačenim priloškim *-e* obrazovani prilog vremena *tòlti* (Dalmacija) = *tdliž* (ŽK) = *otolič* (Vuk, Dalmacija) = *otdič* — *otoič* (Sarajevo), *otoičke* (Vuk) »malo prije, netom, nedavno« = *tolička* (Barban, Melnica, Istra), s pridjevima *otoičan, otoičašnji; otoč* »malo prije«, s pridjevom *otočanji* (Kosmet) »maloprijašnji«. Bez sufiksa *-ko* od stcslav. *toli* »in dem Grade« nastaje disjunktivní veznik *toli ja tSti ti* (ŽK); *toli* (Vuk) ne ide ovamo (obrazovano je od *to* sa *li,* upor. *a-kamoli, nekmoli}.* Veoma komplicirane oblike daju priloške izvedenice od ŕr sa *le* (upravo niži prijevoj od **tbl-,* s prijedlozima *do-, po-, od-)* > *dotle* (15. v., Vuk) pored *dotla* (15. v.), s deiksama *dotlej* (15. v.), *dollaj, dotlan, dotlek* (18. v.), *dotleka, dotiem, dotlen, dotlesi, dotlezi* (s *ti* > *tlj, klj) dotlje* = *doklje* (ŽK), *dotale, otâlek* (Kosmet) pored *odatle, bile,* skraćeno odbacivanjem *-le dot,* (Marin Držić), *(năj~)potlam* (Vinkovci) = *najpotla, najpotle, najpotli* (Vinkovci), *nãjpotlem, najpotlim, najpotlje, pokle, pdklje* (ŽK), *poklám, -an, napätiam* (16. v.), *odatle* pored *odatle* < *odítble* > *otale, odatle* pored *odatle, odatlek* (Kosmet), (sa *e* kao u *eto) etôtole, etòtãle, etotale* (Piva — Drobnjak). U književnom i saobraćajnom govoru ne upotrebljavaju se puni prijevojni oblici: *dotol(a, -e, -aj, -i), dotolu, dotolj, dotale* (Dubrovnik). Odatle f pl. *potôlice* (Kosmet) u izrazu *puSća mu* <~, koji se gavori kad stariji mlađeg vidi da griješi, a ne kažnjava ga. Potpunu paralelu sa praslav. pruža lit. *tõlei* »bis dahin, solange«, bez sufiksa *-ko.*

*Lit.: ARj 2,* 703. 712. 714. 7, 376. 511. 8, 561. 9, 347. 402-03. 406. 408-09. 11, 503. 505. 508-09. 18, 436-47. *Elezović 2,* 43. Vuković, *SDZb* 10, 384. Ribarić, *SDZb 9,* 199. Belić, *jfF* 3, 81. Rešetar, *ASPh* 36, 548. Jagić, *ASPh l,* 157. *Miklošič* 367. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 589. *KZ* 45, 302. *Mladenov* 635. *Trautmann* 312. Brugmann, *Gr. 2,* 250. 256. 274. Lambertz, *IF* 34, 113. *Boisacq*[3] 320. 779.

(IV) Od korijena pokazne zamjenice is pravi se praslav. prilog mjesta za mirovanje lokativnim nastavkom *-u: tu* (Vuk) »istic«, s deiksama *tüj'(ZK)* = *tûj* (Vuk), *tujke, tuka* (Rijeka, Vučitrn, upor. slov. *tukaj), tun* (Kosmet), *ttmdk* (Kosmet), *tuna* (Vuk) = *tună* (Kosmet), *tune, tute, tuteņa, tetu* (Krasić). Veže se *tu skoro* (Kosmet, Srbija) »nedavno«, *tu (malo) pre* (Kosmet), *tu prvo* (ib.). Upor. još izričaj *tu duša* (Kosmet) »jedva« prema tur. *can ağız gelmek* »duša u usta došla«. Od *tuka* je pridjev *tukavski (govor). Tâka-tüka* je vučitrnski naziv za Srbe istočno od Šar-planine i Skopske crne gore, jer *oni zbore taka — tuka.* Dobiva preda se *to* ι,ν.) *totu* (Aleksandrida, upor. rus. *tuto),* izmijenjeno prema *tute, tutèkaj* (Krasić), u *tote* (ŽK), *tatika* (ŽK, Baraković, Vitaljić), *toten* (Liješće, Lika). Od istog korijena pravi se dodavanjem *-de, -da* prilog prostora: *tud, tùda(r), tuđe — tuđe* (Kosmet), *tudje(r), tudijer, tudêr* (Kosmet), *tuderom, tuđena* (Kosmet), *tuđu.* Upor. *kud(a).* Veže se s prijedlogom *od: otud(a), (o)tude, otudek(a), otuđi, otudje, otudu, otudare,* pored *otud* (Kosmet), *otut* (ŽK, Peć), *otutke, otuđena* (Kosmet). U Kosmetu u vezi sa *bud* nastaje disjunktivno *bud — tud (búd ne zna niita, tud mì se još pandža* »pravda se«). Za *tuda* postoji potpuna baltička paralela, stpr. *stwendau* »von dannen«; prema tome je a nastalo od velarnog nazala *o* (stcslav. *tõde, todu, toda,* slov. *tod,* bug. *tădiva,* polj. *tędy, tad),* za razliku od *tu,* gdje je od dvoglasa.

*Lit.: ARj 9,* 454-56. 18, 839-41. 858-66. Jagić, *ASPh* 31, 532-533. *Elezović 2,* 45. 294. 344. 351. *Miklošič* 367. *Holub-Kopečny* 378. 382. 395. *Bruckner* 570. 583. *Mladenov* 642. 646. Hirt, *IF* 1, 30. 17, 48. *IF 2,* 230. 248.

(V) Od korijena pokazne zamjenice *Iъ* sufiksom *-amo* (v.) pravi se sveslav. i praslav. prilog mjesta za pravac gibanja *tamo* (Vuk), hrv.-kajk. *tam.* Veže se *amo-tamo, tom-amo·* (narodna pjesma), *tam-ovamo.* Raširuje se deiksom *tamokarce, tárnoka.* Odatle pridjev *tamošnji,* obrazovan prema *tadašnji* (v.). Upor. stcslav. *tamošbnt.* Upoređuje se sa gr. ἥμοζ, τημοζ.

*Lit.: ARj* 18, 68-74. *Miklošič* 367. *Bemekei, IF* 37, 371. *Holub-Kopečny* 379. 382. *Mladenov 629.* Hirt, *IF 2,* 350. Kozlovskį, *ASPh* 10, 657-658.

(VI) Od koriiena pokazne zamjenice *tí* nanastaje sveslav. i praslav. prilog vremena s pomoću priloškog sufiksa *-da (v. kada)* stcslav: *tłda* > *tāda, tad,* s deiksama *tadar, tàdaj, tàdijer.* Ovamo ide hrv.-kajk. *teda-negda* »napokon«. Veže se s prijedlogom *od: otad* (Kosmet) = *otada.*

*Lit.: ARj 9,* 342. 17, 931-38. 941. 943. *Elezović* 2, 41. *Holub-Kopečny* 381. *Bruckner* 567.

(VII) Od praslav. pokazne zamjenice гг pravi se slovenski i hrv.-srp. prilog mjesta (pravac kretanja u daljinu) sa sufiksom -ja: *ttja* (Vuk, Hrvatska, slov., hrv.-kajk.) = *tja* (Hrvatska,

slov.) = *cã* (ŽK) = *că (Vuk,* 18. v.) »hine, longe, procul, usque, dori, deri, proč, dalje«, s deiksom *čak* (Ljubiša). Posljednji oblik pomiješao se s istoznačnim turcizmom *çak* »usque«.

*Lit.: ARJ 2,* 123. 125. 18, 360-2.

**-taj**[2] neproduktivan baltoslav. sufiks, kojim se tvore radne imenice od glagolskih korijena: *rataj* m (svi leksikografi), danas samo u narječjima *rataj* = *rătaj* m »poljodjelac« (ŽK) < sveslav. i praslav. **or-tajb* = lit. *artojis.* Sulek je adaptirao još *vozataj* = češ. *vozataj* = madž. *vezető* »voditelj«.

*Lit. : ARj* 13, 398 - 99. *Măreție* 307. Bruckner, *KZ 46,* 236. *ZSPk* 2, 307. *Holub-Kopečný* 474.

täjati, *taje* impf. (Vuk) *(iz-, raz-},* sveslav. i praslav., »stillare, kapati, prokapljivati« = *tajali, taje* (srijemsko Podunavlje, Futog) »kad bure ili korito propušta tečnost polako« = *tãjêt, taji* (Kosmet, subjekt *burilo)* »kad sasvim pomalo curi«, stcslav. *taj f, lajati* »dissolvi, τήκεται«. U saobraćajnom i književnom jeziku ne upotrebljava se zbog homonimije sa *tajiti, -гm* (v.). Zamjenjuje ga *topiti (se).* U zapadnim krajevima od iste je osnove *taliti (se), -fm* (obično s objektom *željezo) (iz-, гaг-)* »schmelzen, topiti«, denominal na *-iti* od pridjeva *шiъ* »liquidus«, obrazovanog od istog korijena *ta-,* od kojeg je i *lajati,* sa sufiksom *-Iъ* kao *topal, mrzal,* slov. *tal* »aufgetaut«, rus. *tályj.* Neologizam., poimeničen part. perf. akt. *talionica.* Ie. je korijen **ta-,* koji se nalazi u oset. *thayun* »schmelzen«; arm. *ťanam* »benetze«, stir, *tām,* proširen sa *-bh* lat. *tabes,* gr. τήκω. Taj korijen varira: ie. **ti-,* s formantom / u *tlo* < stcslav. *tblo* (v.), *nl ti,* odatle postverbal *íblja* »Verwesung« > *tijă* > *Inja* > *knjă* (v.), *tijesto* (v.), *tiskati;* ie. **tu-,* u prijevoju **tū-: pretio* (stcslav. *tytí* »debljati se«) (v.).

*Lit.: ARj* 4, 24. 25. 13, 262-65. 18, 6-8. 43. 46. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. *Elezović* 2, 292. *Miklósié* 346. *Holub-Kopečný* 380. *Bruckner* 563. *Mladenov* 630. *WP* 1, 701-703. *Trautmann* 312. *Boisac/f* 965 — 966. Wood, *IF 22,* 140. 142. Strachan, *KZ* 33, 307. Petersson, *IF* 23, 404. Zupitza, *KZ* 37, 388. Lidén, *IF* 19, 350. 356.

tâjfa f (Kosmet) »rod, red, vrsta ljudi« = (metateza u pejorativnom značenju) *fajta* (Kosmet) »1° isto, 2° soj(ta)« = *tojva* (Pirot) »društvo koje ide na pečalbu« = *taipa* (Đorđević, za zapadne krajeve; gdje?). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tarife* > tur. *tayfa* »grupa, vrsta ljudi, općina, džemat, stalež, pleme, soj, narod, mornari«) iz terminologije običnog života: rum. *taifa* »Mannschaft, Personal, Hofstaat«, bug. *taifa* »Haufen, Menge«, *taifalíja,* arb. *taife* f »Partei«, ngr. ταϊφάς »banda, trupa, posada jednog broda«.

*Lit.: Elezović 2,* 293. *Mladenov* 628. *Doric* 377. *Tiktin* 1550. *GM* 422.

**tajiti,** *-im* impf. (Vuk) *(pri- Isel, za-)* = *tajit (se)* pored *tajit* = *tajali* (Vuk) = *táját* (ŽK) (ra-), sveslav. i praslav., »1° kriti, sakrivati, 2° cutaţi (Kosmet)«. Ovamo ne ide djetinja riječ u Kosrrietu *tãjèt* pored *tājit,* koja se kaže kad dijete još ne umije ići, pa mu majka kaže *àjt, taji, taji,* nego je zacijelo od *stajati,* jer dijete još ne može da izgovara suglasničku grupu *st.* Pridjev na *-ьn* > *-an,* stcslav. *Iainъ* »secretus«, *tajan,* određen *tajni, potajni,* poimeničen na *-ik tajnik* (upravo prevedenica od lat. *secretarmi,* upór. češ. *tajemník),* s pridjevom na *-bsk tajnički,* apstraktum *tajništvo;* apstrakti na *-ost tajnost f,* na *-bstvo tajanstvo* n, s pridjevom *tajanstven;* (crkveni termin) *otajstvo* = *otajstvo* (16. v.), »mystérium, sacramentum«, s pridjevom *ôtãjstven (-taj-).* Prilog *tajom* »krišom«, *tajno, potajno, nataj'no,* (stcslav. *tajbna,* rus. *tajna,* polj. *tajnia,* češ., slov.) »1° misterij, 2° sakrament (crkveni termin)«. Od pridjeva *potajan* obrazovana je imenica *potaja* f. Rumunji posudiše crkveni termin *taină,* odatle rum. čitava leksička porodica : pridjev na *-icus* > *-ic tainic* »geheimnissvoll, verschwiegen«, apstraktum na *-ie tăinicie* f, glagol *a taini* »zabavljati se«, s apstraktumom na *-eh* > *-eală laineala* »zabava«., na *-ica tainiță,* »dunkler unterirdischer Raum«, rum. pridjev na *-osia* > *-os tainas* »das Tageslicht scheuend«, glagol na *-ujç* > *-ui tăinui* »verheimlichen«. Arbanasi posudiše *lines* »heimlich«. Interesantna je praslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-16* za apstrakta *talb* f »kradljivac«, koja je prvobitno bila apstraktum kao *sluga* (v.). Kako je značila muško lice, promijenila je deklinăciju već u stcslav. *Iaiъ* m > *lál* (ŽK). Pridjev na *-bsk točki* (ŽK). Apstraktum na *-bina* < *-ьЬa+ina tadbina* = (sa *c* od pridjeva) *ladzbina* (2K). Toponomastički pridjev *Tatinja (= gusarska,* se. draga) veoma je raširen na dalmatinskim otocima. Nema baltičkih usporednica. Ie. je korijen **(s)tai-* »krasti«, zastupljen u sanskrtu *stãyal* (pridjev) »heimlich, verborgen«, *(s)tayúh* »kradljivac«, gr. ιητάω »beraube«. Riječ *tal* je praslav.-keltski leksem; irski *laid* < **tati.*

*Lit.: ARj 'I,* 675. 9, 343-46. 11, 102-107. 12, 180-81. 18, 4-16. 121-27. Kostie, *NJ*

7, 19. 102. *Elezović 2,* 292. *Miklósié* 345. Berneker, *IF* 31, 405. *Holub-Kopečný* 379. *Bruckner* 663. *KZ* 51, 240. *Mladenov* 630. *WP 2,* 610. *Trautmann* 313. Iljinski, *ASPh* 28, 160. Wijk, *IF* 17, 309. *Baisaccf·* 968. Vasmer, *RSl-6,-192.* Ludwig, *KZ* 10, 449. Bragmann, *IF* 11, 105-106. Wood, *AJPh* 21, 178-182 (cf. *AnzIF* 13, 122). *GM* 431. *Tiktin* 1550.

**tajka** f (Vrbnik, Prigorje, Lika, Topusko »nábor, zárub, rub« = *tăjka* (ŽK) »orub u gaćama u koji se udija găšnjak, učkur« = slov. *tăjka* »rob pri ženském krilu«. Izvedeno: *tajkali, -am* (Lika) »praviti nábore na suknji«, odatle *tajkanica (suknja,* Vitezović). Postverbal od praslav. glagolskog korijena **tbk- > zataknili, utaknili* (upór. *tacka* »Stütze der Rebe«, v. *taci, taknuli)* na *-bka,* s prijelazom *č > j* pred suglasnikom kao u *vojke* (v.).

*Lit.: ARj-íS,* 12. *Pleteršnik 2,* 654. *Mažuranić* 1437.

**tak**[1] m, pl. *taci* (Perast, Prčanj, Crna Gora, Lastva, Račišće) »1° Klotz, auf dem das Fleisch zur Schnitt wird, 2° direk što drži gredu, Balken, trabs, na kratko šegana greda u mlinu za masline, 3° podmetak«; slov. *tak* m (Notranjsko) »Stiefelabsatz« < furl, *tac,* tal. *tacco* »rialzo sotto la scarpa«; *tak* odgovara donekle značenjem tal. *tacca î* »legnetto su cui si facevano delle tacche, raboš«. Odatle bi bio lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus tăklja* (Zadar) = *tokija* (Split) »Pflock, přitká« = *takalj,* gen. *tăklja* (Vodice, Istra), ovamo još deminutiv na *-ica takljica* (Bella, Stulić, Sali, Dugi otok) »procijep«. Denominal *takljati, -am* (Poljica, Dubrovnik) »zabijati kolce uza što« = *polàkljali, -am* (Vuk, Zadar) »udariti taklju = trklju za grah«. Kako **laccula* nije potvrđeno u romanskim jezicima, vjerojatnije je da je *tokija* nastalo unakrštenjem od *trklja* (v.) sa *tak.* Oblik *tak* može biti dalmato-romanski leksički ostatak od got. **taikka* »znak«. Talijanizam je *dislakal, -am* = impf, na *-va- dislokavai* kao pomorski termin »iskrmiti, kad lađa izmiče s jednog kraja na drugi protivno luki«, s prefiksom *dis,* koji kaže protivno od *attaccare, staccare.* Prema Jokiu bio bi postverbal od *tzknoti > taknuti* (v.), ali se izgubila veza s tim glagolom, tako da se /načenje specijaliziralo. Jokl tumači arb. *take* »Boot« kao posuđenicu od crnogorskog *tak.* U varijanti *tȑklja* (Vuk, Hrvatska) »1° přitká, tăklja, 2° rózga (Paštrovići, Boka)« *r* mjesto a > *a* došao unakrštavanjem sa romanskim *torculum.*

*Lit.: ARj* 11, 107. 18, 21. *Pleteršnik 2,* 654. Zore, *Rad* 110, 206. Ribarić, *SDZb* 9, 199. Hirtz, *Amph.* 156. Rešetar, *štok.* 299 *REW** 8558. *DEI* 1355. Jokl, *Unt.* 161.

**tăk**[2] (Kosmet), uzvik za oponašanje kucanja: *tâk-tăk zacuká na vrata.* Onomatopejski prijevoj *tik-tak* za kucanje zidnog sata. Oformljen u rum. sa slav. -α/ρ > *ăi: a locai* »klopfen«.

*Lit.: Elezović^,* 293. *Tiktin* 1545.

**takalďîsat** se, *-lsem pí.* (Kosmet, subjekt *kašalj) = takildísai = lakldisat* prema impf. *lakaldisõval se, -ujem* »kašalj se je prilijepio uza me, ne napušta me«. Balkanski turcizam (aorist od pasivnog glagola *takmak* »accrocher«: *takıldı)* iz terminologije običnog govora: ngr. ταϰιλδίζω. Apstraktum obrazovan sufiksom *-im* (upor. *dunum, kaldrma)* od istog nepasivnog glagola je *tăkum* m *(konjski ~,* Vuk) »orma, sedlo, uzda itd.« = *takum* m (Srbija) »dio čibuka koji se stavlja u usta« = *takam* pored *takbm* (Kosmet) »pribor, oprema, garnitura«, također balkanski turcizam (tur. *takım)* iz terminologije konja: rum. *laam* »Ausrüstung, Rüstzeug, Zubehör«, bug. *takam* »Gerät, Besteck«, arb. *takom* pored *lakem,* cine. *laame* f »couvert« (pored druge tur. varijante pasivnog glagola *takınmak > tadnsire* »se quereller, se chamailler«), ngr. το ταϰίμι. Glede zamjene tur. jery-a sa *u* upor. *koduna,* sa *a* v. *kazlar.*

*Lil.: ARj* 9, 279. 18, 35. *Elezović 2,* 294. 295. *NJ 2,* 47-50. *Tiktín* 1545. *GM* 422. *Dorii* 378. *Pascu 2,* 167., br. 1041, 1042. *Školjić*[2] 597. 598.

**takât** m (Kosmet) »snaga, moć, imanje«; pridjev s našim prefiksom *po-* (jedini primjer u turcizmima) *patakat* (Banje) »srednjeg, malo slabijeg stanja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *takat)* iz terminologije običnog života: arb. *takat* »Macht, Vermögen«, sa postpozicijom *siz: taksēs -zim* »Übelkeit,malessere, nausea«, cine. *tocate* f »force, pouvoir«.

*Lit.:· Elezović 2,* 112. 294. *GM* 422. *Pascu 2,* 167., br. 1040. *školjić* 597.

**takati se,** *tácem* impf. (ŽKU) = *takati* (Vodice, objekt *bačva)* = slov. *takati* »valjati, wälzen«, *dotakali, -čem* pored *-kam.* Psovka *božja te bô takala* (Vodice) »epilepsija te valjala«. Sa rijetkim prefiksom *ko-* (upor. *kotrljati se) kotakati se* (Habdelić: *gol seje po trnju kõlakal).* Prijevoj *ō > a* od praslav. korijena *tek* (v. *teći,* usp. slov. *solze je takala* »točila«) nalazi se samo u slov. i hrv.-kajk., Istri i Žumberku.

*Lit.: ARj 9,* 199. 18, 17-18. Skok, *ASPh* 33, 371. Ribarić, *SDZb* 9, 199. *Pleteršnik* 2,

654. Jagić, *ASPh 31, 552.* Iljinski, *ASPh 34,* 14. *Miklósié* 347.

takladzîn m (Kosmet) »vrsta goluba prevrtača«. Balkanski turcizam (tur. *takla* »Purzelbaum«., *taklacı* »pehlivan«) iz terminologije igranja: rum. *taclale î* pl. »Plauderer«, bug. *takla* »Purzelbaum«, ngr. ταϰλας »culbute«.

*Lit.: Elezović 2,* 294. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1546.

taklîd (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »patvoren (opozicija *pravi,* npr. *biser)«.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *taklid* »preudešenje, falsifikat«) iz trgovačke terminologije: bug. *taklit* »isto«. Sa drugim značenjem ar. riječi u rum. *taclit* »schalartiger Gürtel, Turbantuch der Türkmen«. Drugi je balkanski turcizam ar. podrijetla *takrir* »amtlicher Bericht, Protokoll, procès-verbal«, koji se miješa sa *taklid* »rappresentamento«, *takrir* m »prevođenje, prijenos u gruntovnici, zemljišniku (BiH)« = *takrir* (Kosmet) »izjava data pred kadijom, predstavka sudu«, iz tur. sudske terminologije: rum. *tacrir,* bug. *takrir,* cine. *tăcrire* »ordre d'un patriarche«.

*Lit.: Elezović 2, 294. 295. Mladenov* 628. *Tiktin* 1.546. Skok, *Slávia 15,* 497., br. 766. *Pascu 2,* 108., br. 1049. *Školjić*[2] 597.

taknuti (se), *-im* impf. = *takmêt se, -im* (Kosmet) *(iz-},* sveslav. i praslav. *tīk-,* »1° jednačiti, 2° natjecati se, 3° spremati se, udešavati se, namještati se (Kosmet)«, imenica *takma f* (Šulek, Pavlinović) = *tekma î* (Vrapče) »utakmica«. Pridjev stcslav. *IъЪъmъ* »aequalis« očuvan u *tokmo* (Kosmet, govor varošana), bug. prilogu *takmo* »gerade, genau«, koji posudiše Rumunji *tocmai* (dočetno *-i* iz unakrštenja sa lat. *magis* > rum. *mai);* proširen na *-en takmen* »kome nema para, jednak« (protivno *netakmen), istakmen* »aequalis«, *neistakmen* »sine comparatone«, *istàkmiti, -im* pf. »izjednačiti, isporediti«, impf, na *-va-istakmljívati, -tàkmljujem, -ivom* (18. v.), na *-it netakmenit* (Bella), apstraktum na *-ost netakmenost* f, prilog *utakmice* »gegen einander«. Poimeničenja na *-ьc* > *-ac takmac,* gen. *-aca* m »1° rival (Belostenec: *tekmec), 2°* koji se natječe oko djevojke (Lika)«, s pridjevom *takmačev,* denominálom na *-iti iàkmaciti se, -im* (Lika) »otimati se oko djevojke«, na *-ica tăkmica f* »natjecanje«, s denominálom *takmičiti se, -im* impf., *utakmica f* (sportski termin). Osim priloga Rumunji posudiše denominai *a (în)tocmi* »ujednačiti«, odatle rum. apstraktum na *-eh* > *-ealǎ tocmealǎ* »ugovor«, Madžari *tokma, tukma, tukmálni* »ugovoriti«. Praslav. je korijen isti koji u *taknuti* (v.). Sufiks je *-ma* kao u *kosmat,* od *kosa.*

*Lit.: ARj 4, 24. 8,* 99. 18, 21-25. *Elezović 2, 294. 326. Miklósié* 368. *Mladenov* 644.

täksa f (Vuk, Kosmet, danas općenito) »1° utvrđena cijena, 2° pristojba, 3° porez (1597, ban· Draskovic traži od Varaždinaca: *da bi imali dati taksu na krajnsku potribščinu)«.* Pridjev na *-en tâksen* (~α *marka).* Denominal na *-ati tàksati, -am* impf, »procijeniti«, na *-irati taksirati, -ãm* < njem. *taxieren.* Prilog na lat. *-ãtivus* proširen na *-ьno: taksativno* (~ *navesti).* Internacionalni grecizam; kao balkanski gredzam ima specijalnije značenje: bug. *taksam* pored *tuksuvam* »promettre«, arb. *taks* »ordnen, versprechen, geloben«, tako i eine, *taxire* »1° promettre, 2° outrager«, *taxe f* »ordre, régularité, classe d'école«. Upor. još u Režiji, Toiminu i Idriji slov. *tasa f* »Haufen aufgeschichteten Holzes« < furl, *tasse î* »Holzstoss«, tal. *tassa,* gr. τάξις. Ovamo još učena složenica *taksametar / takso-,* gen. *-tra,* odatle skraćeno *taksi,* od fr. *taxametre, taximètre, taxi* (riječi íz 1904). Usp. *taksim.*

*Lit.: ARj* 18, 34-35. *Elezović 2, 295. REW** 8603.

taksim m (Kosmet, ~ *učiniti* »podijeliti«) = *taksim* m (Bosna) »1° podjela, 2° turska melodija«. Denominal *rastaksīmlt* (Kosmet) pf. »razdijeliti, izvršiti podjelu«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *taksim* »Präludium« < ngr. το τάξιμον »voeu, promesse«): rum. *taxim* »Art Musikstück der Volksmusikerinen«. U drugim balkanskim jezicima čisti grecizam: bug. *táksuvam* pored *taksam* »promettre«, arb. *taks* »fordere«, eine, *taxire* »promettre«· < gr. τάσσω, ζταξα. Usp. i *taksa.*

*Lit.: Elezović 2,* 295. *Tiktin 1596. GM* 422. *Mladenov 628. Školjić*[1] 597.

taksirat, gen. *-ata* (Banja Luka, Mostar) = *taksirat* m (Kosmet, subjekt uz *ufâti me)* »nesreća«. Na *-li: taksiratllja* m, f (Kosmet) »koji nije srećne ruke, donosi sobom nesreću«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *taksirat* < ar. pl. *taksirat,* od sing. *taksir* »skraćivanje, grijeh«) iz terminologije običnog života: bug. *taksirat, -lija,* arb. *taksërat* »Verhängnis«, cine. *taxirate ï* »malheur«.

*Lit.: ARj 18, 35. Elezović 2,* 295. Skok, *Slávia 15, 499.,* br. 785. *Mladenov* 628. *GM 422. Pascu 2,* 167., br. 1035. *Školjić"* 597.

takùîn, gen. -*ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *takujîn* (Dobrota) = *takulîn* (Crmnica) »novčanik, šajtof (Banija)«. Talijanizam *taccuino* < ar. *takwim*.

*Lit.:* Miletić, *SDZb 9,* 261. 264. 267. *REW* 8535b. *Prati 959.*

tal m (1592; Vuk, hrv.-kajk., Belostenec; Banat, Krašić, Varoš, Slavonija, Kosmet), pl. *talovi* = *tălj,* gen. *tálja* (Ozaij, 1686; Lika, ŽK, slov.) »dijel, dio«, ra *moj tolj* (ŽK, *tal* Krašić) »što se mene tiče«. Deminutiv *talac (na talee* »na mahove«, Sinj) = *talee* m (Belostenec) »particula«. Od nvnjem. *Teil* (prasrodstvo sa *dijel).* Stčeš. *tale* »Teil, Pfand«.

*Lit.:* *ARj* 18, 35. 36. 46. *Elezović* 2, 295. Skok, *ASPh* 33, 371. *Miklošič* 346. Bruckner, *ASPh* 11, 140.

tala f (Vučitrn) »šaša = šaš, kukuruzovina, hrana goveda, šarovina«. Deminutiv na *-ka talka* (Kosmet, primjer: *nesam mu uzeo ni jednu talku).* Vjerojatno posuđeno iz arb. *tal* f »Strunk des Maiskolbens« < lat. *talla* »Zwiebelhülse«. Nije potvrđeno u ostalim romanskim jezicima.

*Lit.:* *ARj* 18, 35. *Elezović* 2, 295. 297. *GM 423.*

talac, gen. *taoca* m (Vuk) »1° zalog mira, 2° jamac, poruk, sužanj«. Izvedenica je na *-ьc* > *-ac* od stcslav., rus. *talb,* gen. *-li* m, očuvano još u ukr. Prvobitno apstraktum deklinacije i kao *tatb, sluga.* Izvedenice su još *talić* (1423), *talenik* (1330), *tahniki.* Na *-ьЬa tahba* f, na *-stvo tăostvo* (Vuk) = *talstvo* (Pelegrinović) = *talištvo* (1597). U 16. v. definira se: *jako carbskyj b talb, sirečb mira zalogb.* Prema toj definiciji zacijelo je prijevoj ō > *a* od *taliti* (v.). Drugojačije Much, koji dovodi u vezu s lat. *talea,* gr. ταλις i *talij* »ramus virens« (v. *talija).*

*Lit.:* *ARj* 18, 45. 36. 38. 39. 40. 105. *Mazuranić* 1439. *Miklošič* 346. Isti, *Lex. 983.* Much, *WuS* 1, 47. *Mazuranić* 1439. 1440. *NJ l,* 247.

talàmbas = *talànbas* m (Vuk, narodna pjesma) »tympanum, Pauke« (opis kod Vuka odnosi se prema Elezoviću na turski muzički instrumenat *dunbelek)* = *talambds* (Kosmet, bug.) = *tulumbası* m pl. (Kosmet) = *dalùmbas* (narodna pjesma, Petranović) = prema pl. nom. sg. (tip *siromasi - siromah) tálamban* (1520, M. Držić) = *tambalas* (Gazarović, Kačić). Balkanski turcizam (tur. *tulumbaz* »bubnjar«): arb. *tollombás.* Upor. polj. *tolumbas* pored *tulumbas* (17. v.) »turski bubanj sa zvončićima«, rus. *tulumbas.* Zacijelo je složenica. Prvi dio upor. tur. *tulum* »Schlauch, Dudelsack«, koji je balkanski turcizam: *tulum* m (Vuk) = *tulum* (Kosmet) »mješina za vino«, augmentativ *tûlumina* (vina) »porez na vino«; složenica *tulumbaša* m (Vuk> narodna pjesma) »onaj koji toči vino«, točibaša (v.)«, rum., bug. *tulum* pored *tolum.* Drugi se dio nalazi u *daùlbas* (v.) »bubanj, doboš« < tur. *daulbaz* »bubnjar«. U *talambas* — *dalumbas* izmjene samoglasnika nastale su unakrštenjem s tur. *davul* < ar. *tabi* »bubanj«, upor. tur. *taulumbaz.* Danas je *talàmbas* ušlo u književni i saobraćajni jezik zapada u metaforickom značenju i izrazu *udariti u talambase* »prekomjerno hvaliti«. Prvi je dio dao povoda obrazovanju onomatopejskih riječi: *talabukati* = *tarlabúkati* »lupati« (unakrštenje sa *bukati, buka), talàndara* f »žensko koje svašta govori« (unakrštenje sa *landàrati* »brbljati« i *lobarăţi), talančat, -am* impf. (Kosmet) »ogovarati«, *talavanja* f (Županja) »blebetuša« = *talavânja î* (Kosmet) »graja, galama«.

*Lit.: ARj 2, 243.* 306. 18, 35-37. 110. 111. 904. *Elezović 2,* 295. 296. 297. 345. 346. *Mladenov 642. Miklošič 346.* 365a. *Bruckner* 573. *Lokotsch* 1971, 2103. Korsch, *ASPh 9,* 675. *GM 432.* Tomanović, *JF* 17, 210. 211. *školjić*[1] 207.

talar m (Dubrovnik, Vrbnik) = *tolor* (Poljica, Podgora, Dalmacija, stari dubrovački spomenici) = *talar* (Rab) = *tàlijer* (Perast, Crna Gora, Hercegovina, Bukovica u Dalmaciji) = *talir* (Karlovac, 1604; Kostajnica, Dubica, Reljković, Srbija) = *talir* (Kosmet) = *taler* (Istra; Zagreb, 1589; Sisak; Habdelić, Belostenec) = *toljar* (Vitezović, Jačke) = *tolar* (Stašić) < mlet. ία-toro, *talari* (1589), furl, *talar, tolar* = tal. *tàllero* < njem. *Taler* (od *Tal* »dolina«), u dijalektima *toler* (usp. češ. i slov. *tolar),* skraćenica od njem. *Joachimstaler* »čovjek iz Cheba, koji potječe iz Cheba«, od toponima *Joachimstal* = češ. *Cheb,* gdje su se kovali 1519. prvi *taliri.* Usp. arb. *talir* (Skadar), rum. *taler.* Prema engleskom *dollar* > *dolar,* gen. *-ara,* > *toljar* (ŽK).

*Lit.:* 18, 37. 40. 42. 43. 452. 454. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Elezović, *JF* 11, 86. *Prati 962. Mazuranić* 1439. *GM 423. Elezović 2, 296. Tiktin 1553. DEI* 3704.

talas m (Mikalja, Bella, Belostenec, Radnic, Pavić, Pavlinović, Ljubiša) = *tālās* m (Vuk) = *tālas* (Kosmet) »val«. Denominal na*·

-*ati talasati se, -a* impf, (subjekt *voda, žito na polju)* »prelijevati se«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *talaz, -s* < gr. θάλασσα, gubitak dočetnog *-a* kao *Kirit, Midih, Ohür* < *Ohrida):* rum. *talaz, a să tălăzui (-ui* < slav. *-ujo),* bug. *talaz,* arb. *tallas,* s članom *-zi,* cine. *talaza.*

*Lit.: ARj* 18, 37-8. *Elezović 2,* 296. *Miklošič* 346. *GM* 123. Meyer, *Türk.* 1, 84. *Tiktin* 1552. *Mladenov* 628. *Pascu 2,* 91., br. 428. *NJ 6,* 112. *Školjić*[2] 598.

**talija** f (Vuk) = *talija* (Kosmet) = *talih* m (Vuk, Crna Gora) »sreća«, omi se da su se pomiješale dvije riječi različitog podrijetla: stcslav. *talija f = talij* m »ramus virens«, koja je u prasrodstvu (Fick, Bezzenberger, Much, Uhlenbeck) ili posuđenica (prema Leskienu) od gr. deminutiva θαλλίον, od •9-αλλός, ταλις, lat. *talea* i balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *tali*ᶜ »koji se rađa, rodi« > tur. *talih* »sreća, sudbina«) iz terminologije narodnog vjerovanja (folklor): arb. *tallih* »Glück«. Bug. *talija* »taille« je galicizam. Upór. rus *talb* »salix arenaria«. V. *talpa.*

*Lit.: ARj* 18, 40. *Elezović 2, 296. GM* 423. Leskien, *IF* 19, 207. Bezzenberger u. Fick, *Beitr. 6,* 238. Much, *WuS* 1, 44. *Boisacg*[3] 939. Uhlenbeck, *IF* 13, 218. 17, 95.

**talog** m (Vuk, bug.) »sedimentům«. Augmentativ na *-ina táložina* (Vuk, Boka) »osoj, zapad (suprotno *prisoje)«.* Denominál na *-iti (s)taložiti (se)/ utaložiti.* Madžarski slavizam *tályog* »Geschwür« ima isto značenje kao češ. *talov,* gornjo-luž-srp. *talug = tamug,* ali se ne poklapa posvema u sufiksu. Bez utvrđene etimologije. Mladenov uzimlje isti korijen, koji u *talz, lajati* (v.). Miklošič upoređuje s bug. *utaložvam (se)* »umirujem«. Prema tom upoređenju bio bi korijen prijevoj õ > α od **tel- taliti* (v.), a sufiks *-og,* koji je rijedak (upor. *oštrog, tvarog).*

*Lit.: ARj* 18, 44. 45. *Miklošič* 346. *Mladenov* 629.

**talpa** pored *talpina f* (Vuk, Kosmet) »kao debela daska što se meće poprijeko kad se ćuprija gradi«. Na *-ara talpára f* »kuća od talpi sagrađena«. Nalazi se još u bug. *talpa* i rum. *talpă* u istom značenju, s izvedenicama: lat. *-onea > -oae tălpoae, tălpică,* madž. *talp.* Mladenov upoređuje sa stbug. *talii* »grana, štanga«, *talija = talij e* f pi. »grane« (v. *talija),* rus, *tal* »salix cinerea« i pretpostavlja **talbpa,* korijen ario-altajski sa starim sufiksom *-pa* kao *dripa, krupa.* Elezović ima iz turskog beogradskog dokumenta 1822. *talpa tahtası.*

*Lit.: ARj* 18, 45. *Elezović 2,* 297. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1554. *Tamás* 761-62.

**tálum** m (Banja Luka, muslimanska narodna pjesma) = *talîm* pored *talūm* i *talim* (Kosmet, objekt od *igrău)* »vojnička vježba, egzercer, manevar«. Denominal na *-iți tălumiti se* (Bosna, subjekt *asker), utālumit, -im* (Kosmet) »disciplinirati«. Na tur. *-li: talumli* (Bosna) »(u)vježban, dresiran«, *talimatlïja* (Kcsmetj Peć), pridjev »disciplinován, uvježban«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ta*ᵃ*llim* »vježbanje u pisanju« > tur. *-talim* »vježbanje vojske, manevar«, poimeničen infinitiv 2 od *"alima* »znati, učiti«*;* tur. *talimli* iz turske vojne terminologije: rum. *talim* »Verbeigung, Zeremonie, Förmlichkeit«, bug. *talim,* arb. *talim* m »Truppenübung«, *tale* pl. »bukvar«, čine. *tilime f* »instruction des troupes«.

*Lit.: ARİ* 18, 45. 46. *Elezović 2,* 296. Skok, *Slávia* 15, 498., br. 768. *Lokotsch* 1008. *GM* 423. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1553. *Pascu 2,* 170., br. 1075. *školjić** 598.

**tàljige,** gen. *tăljigă* f pl. (Vuk) »1° kola u koja se upreže samo jedan konj, 2° tralje za prijenos kamena sa 4 ručke, za dvojicu (Lika)«. Plural kao u *kola,* jer se sastoje od više samostalnih elemenata. Deminutivi *taIjiške* f = *taljižice.* Na *-as taljīgāš* (konj). Sveslav. Samoglas i suglasnik variraju. Sa *o* < *a* slov. *talige,* sa / mjesto *lj taliga* hrv., bug. i češ., sa *e* mjesto *a* stcslav. *telega,* rum. *teleagă,* deminutiv *teleguță, telegar* »junges Pferd«, polj. i ukr. Sa *lj* u madž. *talyiga.* Nalazi se i u tur. Sa *e* mjesto *a* i kao singulare *tèljig* m (Srbija, Kosmet) = *teljiga* (Crmnica) ima drugo značenje: »1° drvo, široko dobra dva prsta, kozi oko vrata za zvono, konablja (Hrvatsko primorje), 2° savijen prut kojega se krajevi zabodu u jaram volu oko vrata (Hrvatska) 3° (po zakonu sinegdohe) jaram uopće (Hrvatska)«, *teljiga* f pl. (Mikalja, Bella, Belostenec) »dvokolice«, *teljuge* (Belostenec, »sclavonice«), pridjev *teljlgov* (Kosmet, ~o *drvo); tellešnjok* (Bednja, hrv.-kajk.) »palica na jarmu«. U tom značenju arb. *tevlik -gu* (član) »Runge«. Glede umetnutog *v* v. *valjati.* Nema utvrđene etimologije. Odnosi između ovih oblika nisu utvrđeni. Mladenov uzimlje ario-altajsko podrijetlo. Ako je tako, riječ je došla u slavine u avarsko doba. Iljinski

zabacuje tursko podrijetlo i stavlja *Ulega* u vezu sa rus. *steljúga* »langer, dünner Balken, Brett, Rüstbock«, izvedenica od **(s)tel- stlatb* {v. *postelja),* nvnjem. *stellen,* gr. στέλλω. Time nisu objašnjeni oblici sa *o — a* ni odnos sufiksa.

*Lit.: ARj* 18, 40. 46. 47. 189. 190. *Elezović* 2, 310. *Miklošič* 348. *Bruckner* 568. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1574. Iljinski, *Slávia* 5, 656. *IzvORJAS* 24, 1, 117-140. Wędkiewicz, *RSl* 7, 113. Barić, *PPP* 1, 234-236. (cf. *JF* 3, 203. *IJb* 12, 121). Đerić, *PPP* 7, 21. si. (cf. *IJb* 13, 161). *GM* 428.

**taljur** m (Marulić) = (disimilacijom *lj — r > nj — r) tanjur,* gen. *-ura* (Vuk, Kačić, Reljković, Hercegovina, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »pladanj«, s metatezom / *— r > r — l tarul = tárulj* (Rab, Bakar) = *tarul* »pladanj« = *taruj* (Omišalj) »drveni plitki tanjur (služi za palentu)«, usp. furl, *tarioie* f »piatto«. Talijanizam sttal. *tagliadore* preko mlet. **tağaor* (upor. *taļou* u Liguriji) = fr. *tailleour* < vlat. *taliatorium,* od *toliare* »rezati«. S gubitkom palataliteta *tanur* (14. v., Mikalja, Dalmacija, Srbija) »pladanj« = = *tanúr* m CKosmet) »lopar«. Sa zamjenom sufiksa *-or* francuskim *-iere* tal. *tagliere* > *tànjîr,* gen. *-ira* (Vitezović, Slavonija, ŽK, Vuk), odatle na *-ača tanjirača* f (Vuk) »vrsta jabuke« = *tanjîr* (ŽK, hrv.-kajk.) = (bez disimilacije) *taljer* = *taljar* (Zadarski lekcionář) = *taljir.* Bez palatalizáciie *taler,* gen. *-era* (Buzet, Sovinjsko polje) »veliki drveni pladanj, na kom se reže kuhano meso« = *talir* (Lumbarda, Istra). Glede / mjesto *lj* upor. *talare* < germ. *talan* »wegreissen« i *tăia* (v.). Taj talijanizam postao je balkanski: rum. *talér,* bug. *taler* pored *talur, tanúr, talir, taler ka,* arb. *talúr* m, *-re* f pored *tanúr,* ngr. ταλέρι. Upor. još madž. *tányér,* njem. *Teller,* polj. *talerz.* Glagol *taleare* je denominai od *talea* > tal. *taglia,* furl, *tae* > slov. *tálja* »còla, Klotz, Baumstamm«. Ovamo francuz'zam *detalj,* gen. *-alja* (prefiks *dis-);* talijanizam *intàjati, -ãm* (Stoliv, primjer: *koni su sfrontâni — intăjani),* stariji venecijanizam *detăjo* (Božava) »sorta di vela« < mlet. *vela a tágo.* Upor još slov. f pl. *talabârie* »Feuerzange« < tal. *tagliaborse* »borsaiolo«.

*Lit.: ARj* 18, 40. 43. 46. 47. 103. 104. 112. *Elezović 2,* 300. *Pleteršnik 2,* 655. Stürm, *ČSJK* 6, 75. Cronia, *ID* 6, 108. Kušar, *NVj* 3, 330. *Pirana"* 1165. Štrekelj, *ASPh.* 28, 531-532. Můrko, *WuS 2,* 126. *REW** 8542. Vasmer, *RSl* 3, 256. *GM* 424. *Miklošič* 346. *Bruckner* 564. *Tilkin* 1553. *Mladenov* 628-629. *Prati* 961. Vinja, *SRAZ* 7, 33. Gavazzi, *Ivšićev zbornik* 83-4. *DEI* 3697. 3698. 3699.

**tama**[1] f pored *trna* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *Iьma* (tako i stcslav. pored *Iъma zbog -a),* »σκότος«. Izvedenice se prave od dviju osnova, od *tam-* (prijelaz *ь > a* u obliku s novijim akcentom) i *tm-* (gubitak *ь* po starijem akcentu *Iьma).* Sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn > -an* stcslav. *Iьmъnъ > taman* pored *taman* (Vuk, Kosmet) »σκοτεινός« = *(mn > vn) tavan,* f *tđvna* (Piva-Drobnjak, uz *dèca)* »nesrećan, tužan« = *taman, tovna, tovno* (Brač) »zločest« (značajno zbog semantičke varijacije izazvane fonetskom). Hidronim *Tavná* (rijeka). Složenice: *tamnomodar, -zelen* itd. Poimeničenja: na *-ik tàvmk,* gen. *-ika* (Srijem) »1° okrugla kotarica, s rupom odozdo, 2° prokop, lagum«, kod Rumunja *temnic* »Bienenkeller«, na *-iça tamnica* f = *tavnica* »zatvor« (stcslav. *Iьmьnica* »Kerker, Gefängnis«), pridjevima *tamničkī, tamničnī* (stslav. *Iъmъnicъnъ* »des Gefängnisses«), s radnom imenicom na *-jar tamničar = tavničar,* neologizam *nadtammcar* m prema f na *-ka tamničarka,* s pridjevima *tamničarev, tamničarkin.* Tu riječ kao pravni termin posudiše Rumunji *temniță,* deminutiv *temnicioră, temnicer,* Madžari *tõmlöcz.* Na *-ilo tamnih* n, apstraktum na *-ina tamnina* f. Na *-ava Tamnava* (hidronim i knežina oko te rijeke), *tàmnavskï, Tamnavac = Tamlavac.* Denominali na *-iti, -éti tàmniti, -īm, tanniti (iz-, po-, s-), stãvnit* (Kosmet), *tàmnjeti — tàvnjeti, -īm* (Vuk), *potāvnet* (Kosmet), na *-ovati tamnovati, -ujem (na- se).* Od **tm-* pridjevi na *-ast tmast* (oblak), glagol *potmastiti, -im* (Ljubiša) »obscurare« = (sa *tni > km) kmăst* (Vrčević), na *-uhav tmüav* (Kosmet), m *ima, tmô,* f *tmôla,* n *tmolo* (Kosmet) »taman, koji nije svijetao«. Poimeničen po deklinaciji *i tmast,* gen. *-i* (Baraković). Na *-ica tmlca f* (Dubrovnik) = *kmica* (ŽK, Krašić) = apstraktum na *-ina tmina* f (Vuk), s pridjevima *kmičan, kmičav.* Na *-uša tmuša* (Srbija, Milićević) »tmina«, s pridjevom *tmušav* »nedotupavan«, poimeničen *tmušavac,* gen. *-avca* m prema f *tmušavica,* denominal *natmušiti se, -īm* (Vuk Crna Gora). Na *-ora tmora* »tmurno vrijeme« (Vuk) »ne ide kiša već tmora«. Na *-ura:* izvedenice od **tmura* pridjev *natmuren* (Srbija) »ijedak«, *natmurenost* (Jambrešić), *nàtmuriti (se), -īm* (Vuk, Kosmet) »namračiti, namrgoditi se, namrštiti se«, na *-oca natmurača* (Rab) »žena uvijek namrgođena«. Prilozi: *odàtme* (Dubrovnik, u izrazu *stati* ~) »stajati sa strane neo-

pažen (metafora iz ribarskog života: *dječarci neki voze sa strane gdje je tamno)«, dôtmã* (Lika) »dosta«. Prijevojni štěpen **tom-* nije izvjestan. Uzimlje se u *suton* »Dämmerung«, složenica od **sįn-tomm,* (glede *su- upor. sumrak),* slov. *zaton* »Sonnenuntergang«, u prilogu *utomã* (Vuk, ŽK) »utaman, badava, nasumce = šumice, za stünj (ŽK)«. Još treba zasebno spomenuti metaforu *tama* kao izraz za »veliku množinu« (stcslav. rama f »Grosse Menge, zehntausend, ungeheur viel«, *гъmami* »zu lausenden«), *tusta i tama* »od svake vrsti ljudi«. Paralela se nalazi u toh. B *fumane, imam* »dix mille«, tur. *tuman* »Nebel = myriade«. U baltičkoj grupi odgovara lit. *témti* »dunkel, finster werden«, sa *e* mjesto praslav. nižeg štěpena б, lot. *timt,* prema prijevoju *o > a* lit. *tamsà* pored *timsà, tumsa* »Dunkelheit«, pridjev *tamsus* = lot. *tumšs* »taman«. le. je korijen **tem(ş)-* zastupljen u sanskr. *tarnas* n »tama«, avesta *temah-,* lat. *tenebrae* < **temafra* = sanskr. *tamisra* »Dunkel«, lit. *timsras* = stvnjem. *dinstar,* nvnjem. *finster,* stir, *temel* »tama«, stvnjem. *dentar,* nvnjem. *Dämmerung,*

*Lit.: ARj 2,* 713. 4, 25. 7, 692. 8, 561. 11, 162. 16, 361. 17, 80. 18, 47-69. 73-74. 129-135. 400-411. Jagić, *ASPh* 1, 157. *Elezovic* 1, 449. 2, 111. 264. 297. 324. Hraste, *BJF* 10, 27. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Mikló-sié* 349. *Holub-Kopečný* 382. 386. *Bruckner* 65. *Mladenov* 644. Meillet, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSI 6,* 277). *IJb* 1, 19. Zupitza, *KZ* 37, 388. Nehring, *WuS* 12, 282. Fraenkel, *KZ* 54, 293. Sköld, *LUÂ,* n. f., avd. 1, 19. *(IJb* 10, 343-344.). Specht, *KZ 66,* 50. Prusr'k, *Krok* 11 (cf. *IJb* 10, 269). Hirt, *IF* 21, 168. Jokl, *ASPh* 29, 39. si. *IF* 27, 321.

tama[2], gen. *-áa* m (Kosmet) »škrtost, cicijašenje«. Na *-car* (upór. *zulumćar) tamačar* m prema f na *-ka tamaćarka* »škrtac, tvrdica«. Apstraktum na *-luk: tamaćarhk* (Kosmet). Ovamo i *tamah* m (BiH) »dobitak«, *tamašćar = tamahćar* (Bosna) »gramzljivac, pohlepnik«, *tamašćarluk, —mahćarluk* (ib.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tama*[c] > tur. *tamah, tama(ać)* »Gier, Habsucht«, *tamahkăr* »habgierig, Nimmersatt«, *tamahkârlık)* iz terminologije običnog života: arb. *tamah* m »Geiz«, *tamahçar* (Gege) »škrtac«.

*Lit.: ARj* 18, 48. *Elezovic 2,* 297. *GM* 423. *Škaljić** 599.

taman (Vuk, BiH, narodna pjesma) = *taman* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, prilog »kako i koliko treba, na mjeru, upravo, čim, upravo kad«, turski apstraktni superlativ (upor. *bambadava, busbalun, bezbeli) taslaman* (Kosovo). Početno *n* nastalo iz *m* po zakonu disimilacije. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. imenica *tamom,* »okončanje, svršavanje« > tur. *tamam* »fertig, beendet, vollendet, vollständig, total, ganz, Vollständigkeit«) iz terminologije običnog života: rum. *taman* »tocmai, genau, gerade, eben«, bug., cine. *tamam* »justement, précisément, exaxtement«, ngr. ταμάμ. Ovamo i tur. *tamammı* »stimmt es? (beim Geldauszahlen)« > *na tamanu — na tamahu* (Bosna) »kao što je ugovoreno«. Od hrv.-srp. priloga *utaman* (Vuk) »badava, utomā« stvoren je glagol na *-iti utamaniti, -im* pf. (Vuk) »učiniti nešto da bude bez svrhe > (na zapadu) zatrti, uništiti«, odatle deprefiksacijom *tamaniti, tamanim* impf, *(na-, po-, za-").* Moguća je veza toga glagola i sa rum. *a vătăma* »raniti, oštetiti, ubiti« < lat. *victimare.*

*Lit.: AR) 7,* 677. 11, 109. 18, 48. 49. 53, *Elezović 2,* 297. 302. *GM* 423. *Mladenov 629. Pascu 2,* 167., br. 1029. *Tiktin* 1555. Moskov-Ijević, *NJ* 3, 220. *Lìkotsch* 2010. *MiklošiS* 346. Grünenthal, *KZ* 63, 277. *Školjić*[1]· 599.

tamaris (Hektorović, Šulek) = *kamariŠ* (Sabljar, Pag) = *kamarįž* (Pag) = *tamaric* (Mikalja) »tamarix gallica«. Talijanizam, tal. *tamarite* pored *tamerice = tamerige.* Najobičnije drvo na primorju. Voli more. Služi za omeđenje, gorivo i za *deško* (= dršku) *od motike.* Promjena *ta- > ka-* možda prema *komorika* (v.). Riječ *tamarix = tamaricus* je libijska (berberska), u kojoj je srašten berberski član *ta-*. Upor. još *mrič* (v.). Nije nevjerojatno da ovamo ide ime polja blizu Raba (obraslog tim drvetom) *Kom(o)rčar,* gen. *-ara,* koje Kušar izvodi od *campus Manius,* što ne odgovara fonetici. Jireček donosi za nj potvrda iz 1229. *salinae in capite Comorcarii* i pita se nije li to lat. *commerciarius,* što se opet ne slaže potpuno s fonetikom: *or* nije refleks za *er* a prema *kumjerak* očekivali bismo *o > u; tamariciarium* odgovara potpuno, pod pretpostavkom iste promjene *ta- + ča-* kao na Pagu.

*Lit.: ARj* 4, 784. 18, 53. 54. Kušar, *Rad* 118, 15. *REW*[3] 8548. Jireček, *Romanen* 1, 64. Skok, *NVj* 24, 661. 29, 329-330. Isti, *Slav.* 61. 66. *Prati* 963. *DEI* 3708.

tambura f (Vuk) = *tambura / tanbura* (Kosmet) = *tambura* (Hrvatska) »vrsta gitare, čalgije«. Deminutiv na *-ica tamburica* (Vuk). Na *-āš tamburaš,* gen. *-áša* = na *-džija tamburdžija* (Vuk) = na *-ija tamburija* m (Bosna)

(< tur. *tanburi),* nije ušlo u saobraćajni jezik. Denominal na *-ati tamburati, -am* impf. (ra-). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *tanbura* < perz. *tabyr* = ar. narodski *tombar* = *tambur,* ar. *tabi,* pi. *tabul,* v. *Dabulhanif)* iz terminologije muzike: rum. *tambura* pored *tambur, tambur,* bug. *tambura,* arb. *(mb > m) tamura,* cine. *tămbără,* ngr. ταμπουράς. Madž. *tambura.* Nalazi se i u zapadnim evropskim jezicima, kamo je došlo preko španjolskoga. Talijanizam-je *tambur* m (Mikalja) »1° liuto, 2° bubnjar (Držić, Slavonija)« = *tanburo* n (Cres), *tamburín* m (narodna pjesma) < tal. *tamburo, tamburino.* Preko hrv. ušlo i u slov. *tamburica, tambūrai* pored *tambor,* gen. *-rja* = *tambur* m (ŽK) »bubnjar«.

*Lit.: ARj* 18, 55. 56. 90. *PleterSnik 2,* 655. *Elezović 2,* 297. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1555. *Lokotsch* 2015. *MikloSič* 346. *REW* 8513. 8516a. Gržetić-Gašpićev (cf. *AnzIF* 13, 245). Korsch, *ASPh 9,* 673. *Pascu 2,* 168.,[3] br. 1049. *Prati* 963. *Školjić' 599.*

tamburić, gen. *-a* m (Dubrovnik, Cavtat) = *tamburić* (Ston) = *tambuč* (okolica Stona) »pržionik za kavu, bruštulm (Korčula, Boka)«. Možda je naš deminutiv od tal. *tamburo,* s metaforickom promjenom značenja. Usp. ipak tal. *tamburlano* (1879) »tostino per il caffè«.

*Lit.: ARj* 18, 55. 56. *DEI* 3807.

tàmîn m (Vuk, s netočnim značenjem, doduše s upitnikom) »misao(?)« = *tămîn* (Kosmet) »prilika« (također netačno značenje; bolje u izrazu: *na moj tamin* »po mom zaključivanju«) = *tàmìn* m (Banja Luka) »vjerojatnost« = *tàhmin, -ina* (Bosna) »provjera od oka, pretpostavka«. Prilozi *tãminâ, -â* = *tärnina* »otprilike«, *tarnina, -ina* (Banja Luka) = *tàhminã* (Bosna) »vjerojatno«. Denominal *ία-miniti, -im* »procijeniti, misliti« = *tahminiti* (Bosna) »pretpostavljati, nagađati« = *temi-niti, teminim* impf. (Vuk, Risan, *e* mjesto a nejasno) »misliti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahmin* »pretpostavka, ocjena otprilike, od oka« > tur. prilog *tahmina* »beinahe«) iz terminologije običnog života: rum. *tahmin* »ungefähre Schätzung«, bug. *tahmin* »approximativement«, arb. *tahmin* m = *tafmé* (Gege) »Absicht«, cine. *tahmine* f »conjecture«.

*Lit.: ARj* 18, 56. 196. *Elezović 2,* 298. *GM* 422. Skok, *Slávia* 15, 498. *Tiktin* 1548. *Pascu 2, 166.,* br. 1026. *Školjić* 595.*

tamis m (Kosmet) »taksa za prženje kave« = *tahmis* (Bosna) »dućan za prodaju pržene kave«, toponim *Tahmis,* čaršija u Sarajevu. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahmis,* od *hams* »prženje kave, prodavaonica pržene kave«) iz terminologije običnog života: rum. *tahmu* »Rösten und Stampfen des Kaffees«.

*Lit.: Elezović 2,* 298. *Tiktin* 1548. *Školjić*[2] 595-6.

Tärnis m (1501, Vuk), hidronim, rijeka u Banatu, madž. *Temes,* njem. *Temesch,* srlat. *Temesis,* u rimsko doba *Tibiscus* (Ptolomej), odatle madž. složenica *TemeSvar* = *Temiivar* (1680) = *Tamiivar* (1680) = *Temesvár* »grad na Tarnisu«, rum. *Timişoara.* Samoglasnik a je nastao od *i* > *ъ;* rum. *Timiį* i madž. pretpostavljaju slav. izgovor *i* > *ь*. Gubitak *-cus* je kao *Moriš* = madž. *Moro!* < *Mariscas* (upor. i *Transmarisca).* Pred-ie. sufiks *-cos* zamijeniše đački Slaveni sa *-io: *Tbmih* > *Teme!* (madžarska glasovna harmonija), Tamir. Alessio uporeduje sa *Tiberis* > tal. *Tevere,* gr. Θύβρις i imenom biljke τύφος »massette, plante aquatique«, τίφη, lat. *tiphula* »araignée d'eau«, τῖφος »marais« i pretpostavlja mediteranske alternacije i/m, *blp,ph, i- u.* [Usp. i *Tisa].*

*Lit.: ARj* 18, 56. 196. Alessio, *RIO l,* 237.

tamjan m (Vuk) pored *tìmjan* »Weihrauch«, *tamjan* (slov., hrv.-kajk.) = stsrp. *Iьmianь,* odatle na *-ika tamjànika* f »vrsta grožđa«, na *-ka tàmjãnka* »jabuka«, denominai *natamja-niti j potamj-, -int* pf· (Stulić) »nakaditi tamjanom«, impf, na *-va- potamjanivati* (Stulić), *mj > mlj) tàmljan* (Vuk) = *tamljàn* (Crmnica), *tamljànika, (mj > mnj) tàmnjan* (Perast), *fam-njànika* = *tamnjàn* (ŽK, Crmnica) = *tamjan,* gen. *-äna* (Kosmet), *tamnjanika* »baštovansko cvijeće«. Samoglasnik *a* u prvom slogu nastao je od ь za gr. u, upor. stcslav. *Iьтуапъ,* u Krašiću *tîmjan,* slov. *temjan, temjén* (bezjački govor, Slum, Istra), búg. *temenúga.* Dočetno *-n* nastalo je disimilacijom *m — m > m — n* u gr. θυμίαμα (apstrakturn od θυμιάω »faire brûler des parfums«), u stsrp. bez te disimilacije *timijamb* (15. v.). Madžari posudiše iz panonskoslav. *tömjén,* dok je rum. *tămâie* f samostalna prerada grecizma. Grecizam je balkanski: bug. *tamjan,* arb. *thymiamë — thimiamë,* cine. *thimneamă = timiamă.* Upada u oči istí rod kao u njem. učenoj riječi *Thymian.* Na vezu je teško misliti.

*Lit.: ARj* 7, 677. 11, 109. 18, 56. 57. 67. 68. *Pleteršnik 2, 655. Elezović 2, 298.* Miletić, *SDZb 9,* 233. *Mladenov 629.* 631. Ribarić, *SDZb 9,* 14. *Miklósié* 370. Jokl, *Unt.* 119. *GM* 92-93. *Vasmer 3, 92.* 209. Isti, *GL* 202. *Pascu 2, 96.,* br. 1821.

-tan m, f *-tnq,* neproduktivan pridjevski sufiks složen od -í (v.) i *-ьn* (v.). Izražava mogućnost. Od glagolskih osnova: *prijati — prijatan,* od sintagme *verç jeti — vjerojatan, orati — aratan* »arabilis«, *(ne)dobitan* »(in)vincibilis«.

*Li.:* Havránek, *Slávia* 7, 769. 779-780.

**tanac,** gen. *tanca* m (1493, Vuk, Dubrovnik, M. Držić, Gundulić, ŽK, Hrvatsko primorje: *tanac na vidulice;* Krk: *dubašćanski tanac;* Šolta) = *tânac,* gen. *tonca* (Hvar), deminutiv na *-ьc* > *-äc taričac,* gen. *-aca* »igra, igranka, ples, bal«. Postverbal od *tancaii* (ŽK) = *tàncati, -ãm* (1488, *-iz-, na- se* Lika, *po-, pro-)* »igrati, plesati«. Poimeničen part. perf. akt. *tàncalac,* gen. *-aoca.* Na *-alo tàncalo* m (Stulić). Složenica *tancovođa* m (Vuk, cf. stčeš. *tancivoda) = natanac,* gen. *-nca.* Sveslav.: polj. *taniec,* rus. *tanec,* bug. *tanec,* mak. *tanec,* češ. *tanec.* Sveslav. posuđenica od srvnjem. *Tanz,* postverbal od *tanzen.* Ovamo i graničarska prezimena njemačkog podrijetla *Contraltar* (Kostanjevac) < *Tanzreiter, Šikatanc* (Karlovac) < *Schicketanz.* Od tal. postverbala *danza* »ples«, od *danzare* > *dança* f (17. v.) = (m prema *tanac) dànac,* gen. *dança* m (Antun Kadčić, 1729, Trogir), *dàncati* (17. i 18. v.), deminutiv na *-ica dančica* f (16. v., M. Držić). Upada u oči da je talijanizam u jadranskoj zoni daleko rjeđi od germanizma. Razlog za to nije jasan. Etimologija nije utvrđena. Tal. *danza, danzare* potječe iz stfr. *dander* > mod. fr. *danser,* postverbal *danse,* za razliku od *ballare* znači »plesanje vitezova«. Pripada srednjovjekovnom viteštvu. Odatle potječe i srvnjem. *Tanz, tanzen.* Battisti predlaže i za *dander* latinsku etimologiju, od kslat. složenog priloga *de ante* + *-iare* »kod dvaju redova plesača dolaziti naprijed«. Franačko **dintjan* nije potvrđeno. Uzimlje se da potječe od lat. *cadentia* i nepotvrđenog franačkog *dintjan,* a i fr. *danse* = tal. *danza* tumači se iz franačkoga vrela.

*Lit.: ARj 2, 259.263.* 4, 25. 7, 677. 11, 113. 12, 447. Hraste, *Rad* 272 i *BJF* 8, 20. *REW** 2646b. *DEI* 1211. *Holub-Kopečný* 379. *Mladenov* 629. *Elęzović 2,* 299. *Bruckner 565. Weigand-Hirt* Í024. *DEI* 1211.

tanak, f *-nka* (Vuk, Kosmet), ie., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan sufiksom -sfe > *-ák* (kao *sladak),* koji se gubi u komparativu *tanji,* »dünn (s kojim je u prasrodstvu)«. Samoglasnik *a* je nastao od ь u stcslav. *tbmkz,* dok rus. *tonkij* pretpostavlja ъ (asimilaciju poluglasova). Poimeničuje se kao naziv rta *Tenka* f, *Tenkí* m (kod Omišlja, Pag) i *tanka* f »paniš subtilis«, na *-ica tančica* (puška). Izvedenice se prave od tri osnove *tan-,* (komparativ) *tanj-* i od pozitiva *tank-.* Deminutiv na *-ahan* (upor. *maljahan) tanahan, f -hna > tanan, f tanana,* na *-usan tanjusan,* na *-ušan* (upor. *lagúšan,* ŽK), *tanušan* pored *tanjusan, -Sna.* Proširuje se na *-ovit tankòvit.* Apstrakti na *-oca, -ota, -ost: tankoća, tankota, tankost;* na *-ina: tančina.* Složenice: *tankòvija* (kudelja), s pridjevom *tankovijast* (drugi dio složenice *viti), tankovrh* pridjev, *tănkoprelja,* ženska imena *Tankosa* (1754) < haplologija **Tankokosa,* sa sufiksom *-ava* (cf. *Bjelava) Tankosava,* odatle prezime *Tankodé,* književni pridjev *tankoćutan, tankokorke* (tikve, Kosmet). De•nominal *tanít, tanim* (Kosmet) *(iz-, raž-)* od *tan-* pored *tanj- tânjiṭi, tânjim* (Vuk) *(iz-, o-, raz-, u-), istanjívati, -tànjujem* i *istančati, -am* (Vuk) *(raž-),* impf, na *-va- istanćavati, -am = istančívati, -tancujem.* U baltičkoj grupi dolazi sufiks *-yo* (upor. lat. *tennis,* sanskr. f *tanvi)* mjesto praslav. *-bk* i vokal *e* mjesto ь: lit. *tėvas,* lot. *tievs.* Upor. u slavinama s tim vokalom *tetiva* i stcslav. *teneto.* le. je korijen *tenu-s,* koji pripada glagolskom korijenu **ten-* »dehnen«, koji predstavljaju sanskr. *tanóti, tanú-h,* gr. τανυ- (u složenicama: τανύγλωσσοζ), lat. *tenere,* stir. *tanae.* Sa istim sufiksom -гД; i u sanskrtu *tanukah.*

*Lit.: ARj 4, 25. 26. 9,* 348. 13, 266-67. *Elezović l,* 240. 2, 170. 299. *Miklo'sič* 350. *Holub-Kopečný* 383. *Bruckner 62. Aíladenov* 644. *Trautmann* 319. Iljinski, *IzvORJAS* 20, 1, 88-204. (cf. *LP* 47, 256. *RSl* 7, 292. *JF 2,* 333). *Boisacq*[3] 941. Reichelt, *KZ* 39, 66. Brugmann, *IF* 19, 216. Osten-Säcken, *IF 28,* 412. Patruány, *IF* 13, 164.

**tane,** gen. *-eta* n (Vuk, *puščano, topovsko ~)* »zrno, purak«. Balkanski 'turcizam (tur. *tane):* rum. *taned* = búg. *tané* »Stück, komad«.

*Lit.: ARj* 18, 97. 98. *Tiktin* 1557. *Doric* 378\ Korsch, *ASPh 9,* 672. *Školjić** 600.

tănjasf (Vuk) »mjesto gdje se riba suši«. Od *m&dz\tanya* »stan, majur«.

*Lit.: ARj* 18, 104. *Miklošič* 347.

**tapa** f (Kosmet) »zapušač od pluta«. Balkanski talijanizam tal. *tappo* »isto«, od frnč. *tappo,* nvnjem. *Zapfen,* rum. *tapă* »Spund«, bug. *tapa,* deminutiv *tápica,* tur. *tapa.* Akcenti *tapa* u Kosmetu itd. dokazuju da nijesu po-

suđenice iz turskoga. Talijanizam na sufiks *-one* > *-un: tapun* m (Mikalja, Vitezović) = *tàpun,* gen. *-una* (Lika) = *tapun* (Božava, ŽK, Krašić) = *tapun,* gen. *- una* (Hvar, Brusje, Vis, Brač, Istra) < tal. *tappane,* furl, *tapon.* Odatle na *-ica tapùntca* f (Račišće) »veliki čep na sredini bačve, vranj«. S umetnutim / poslije labijala (v. *saplan* Konavli < *sapone) tap!ün,* gen. *-una* (Konavli, Dubrovnik). Možda ide ovamo još *tampan,* gen. *-âna* m (Buzet, Sovinjsko polje) »vijci oblika okruglice pričvršćeni kravi na vrhu rogova (da ne bode)«, unakrštenjem sa *campana* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 106. Jagić, *ASPh l,* 159. *Elezović 2,* 300. *Mladenov 629.* Zore, *Rad* 170, 225. Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8565. Štrekelj, *ASPh* 14, 549. *DEI* 3716.

tâpanj, gen. *-pnja* m (Bella, Stulić; u govoru starijih ljudi, Dubrovnik, Cavtat, Split) »tintarnica, kalamar (Korčula)«.

*Lit.,: ARj* 18, 105.

**tapija** f (Vuk, BiH) = *tapija* (Kosmet) »isprava o posjedu kuće, miljka = zemljišta (turska zamjena za *gruntovnicu = zemljišnih,* u bivšoj Austro-UgarskojX Balkanski turcizam (tur. *tapu)* iz turske administrativne terminologije: bug. *tapija,* arb. *tapt* f »Urkunde«.

*Lit.: ARj* 18, 105. *Elezović 2,* 300. *Mladenov 629. GM* 421. *Školjić** 600.

**tapît,** gen. *-ita* m (Dubrovnik, Cavtat) = *tapît* (Kućište) = *tapid* (Rab) = *(-it > ić* kao *Velebíc < Velebit) topic* (Perast) = *tapić* (Boka, Potomje), *Punta od Topica* (kod Gruža) = *tapet* (Korčula, Šibenik, danas tako općenito) »sag, ćilim«. Kavanjin ima *sagi i tapliti* (s umetnutim / kao u *saplun < sapun, taplun< tapun;* nejasno). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tapetum* < gr. τάπης, gen. -ητος > tal. *tappeto,* mlet. *tapeo.*

*Lit.: ARj* 18, 106. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW*[3] 8563. *Prati* 965.

**tara** f (Božava), internacionalni trgovački termin arapskog podrijetla, ar. *tarh,* od *taraha* »dignuti«.

*Ut.:* Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8568. *Prati* 965.

**taraba** f (Vuk, Slavonija, BiH, običnije u pl. prema *vrata) = taraba* (Kosmet) »1° ograda, 2° zagrada od dasaka, letava u dvorištu ili bašti, 3° (daska za pokrivanje krova (Dragačevo u Srbiji)«. Balkanski turcizam (< tur. vulg. *taraba = darába)* arapskog podrijetla (?) iz terminologije građevinarstva (kućnih uređaja): búg. *tárába* »Bretterzaun« znači isto što i hrv.-srp., dok rum. *tarába f* »Verkauftisch (na sajmovima), Ladentisch, Schanktisch«, deminutiv *tărăbufă = tarabioară.* Prema Rudowu od ar. *darabah,* koje znači isto što i rum. riječ. Prema Lokotschu to bi bio ar. glagol *darába* »schlagen, prägen«, odatle tur. *tarab.*

*Lit.: ARj* 18, 107. *Doric* 378. *Tiktin* 1559. Rudow, *ZRPh* 19, 407. *Lokotsch* 489. *Škaljié*[1] 600.

**tarac,** gen. *-aca* m (Vuk, Slavonija; Habdelić, Vitezović, Belostenec; hrv.-kajk., Zagreb *tarâcı* i slov. *tarâc)* »kaldrma«, denominál na *-ati taracati, -am (po-)* (Mikalja, Belostenec) »kaldrmisati«, *put potaracan* (Mikalja), odatle na *-ovina taracovina* »plata za kaldrmisahje«, *tarac* m (Rab, Božava) »1° zaravanak, 2° testaccio«, *taraca f* (Mikalja, Vuk, Dalmacija, Konavli, Hercegovina, Crna Gora) »isto«, *taraca f* (Perast, Korčula) = *taraca* (Lumbarda) »1° tlo« = *taraca* (Smokvica, Korčula) »čvrsti sloj zemlje na kojoj je naslaga rahle zemlje«, *taraca* (Konavli) »2° podvolat u oboru, prostorija što ostane ispod volta na kome je ograđena«, *taraca* (Bar) »prostor pred kućom«. Od mlet. *terazo* = tal. *terrazzo,* pointeničen lat. pridjev m. r. na *-aceus* od *terra, terrazza < f terracea,* sitai, *terrazzare.* Upor. arb. *derrasë* »Steinplatte«, slov. *traca f* »irdene Bratpfanne« i arb. *rrasa* (Zatrebač, s članom) »ploča, stijena« i *drrãsa* (ibidem) »daska, letva, koja spaja prvi i drugi obluk na samaru«.

*Lit.: ARj* 11, 114. 18, 107. 108. *Pleteršnik 2,* 182. 656. Cronia, *ID 6,* 123. *ZbNŽ* 8, 106. 10, 352. Kušar, *NVj* 3, 338. Isti, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 8668. Štrekelj, *ASPh* 28, 533. *GM* 66. *DEI* 3765.

**tàraf** m (Bosna) »1° strana, kraj, pravac, 2° stranka, partija« = *taraf* m (Kosmet) »stranka«, kao prilog udvojeno (prema turskoj sintaksi) *tarăf-tarâf* »kud koji, na sve strane«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *taraf, taraf-taraf,* također postpozicija mjesto *doğru* »prema«) iz terminologije običnog života: rum., bug., ar. *taraf,* cine. *tarafe* f, ngr. ταράφι »parti, secte, société«.

*Lit.: Elezović 2,* 301. *GM* 424. *Pascu 2,* 168., br. 1054. *Deny* § 951. *Tiktin* 1559. *Školjić*[2] 600.

**tarak,** gen. *-arka* m (Vuk, gen. kao u *čanak,* gen. *čanka,* tur. *a* u dočetnom slogu shvaćeno kao nepostojano *a)* »Art Flachsraufe« = *tarak*

pored *tarak,* gen. *-aka* (Kosmet) »vrsta grebena u mutavdžinici, čunak«. Balkanski turcizam (tur. *tarak* »češalj, greben, grebenast alat u raznim zanatima«) iz terminologije alata: rum. *tarac* »Grundpfal«, búg. *tarák* »peigne, carde, râteau, herse«, cine. *taraca f* »gouttière«, ngr. ταράκι »fourchette«. Daničić, *Osnove* 283 krivo od *trti.*

*Lit.: ARj* 18, 108. *Elezović 2,* 300. *Tiktin* 1559. *Pascu 2,* 168., br. 1053. *Doric* 378. *Školjić** 600.

**tarákat,** *-am* (Kosmet, ~ *po kuće) (pre-)* »preturati, preturajući tražiti«. Balkanski grecizam, koji je ušao u jezik Kosmeta preko arb. *taroké* f »Aufregung« < gr. ταραχή »smetnja«, arb. pasiv *taraksem* »bin aufgeregt« < gr. aorist ἐτάραξα od ταράσσω »umrühren, in Verwirrung bringen« > bug. *taráškam, taraíůvam* »herumstöbern, herumwühlen«.

*Lit.: Elezović 2,* 300. *GM 424. Rohlfs* 2143. *Doric* 378.

**tarana** f (Vuk, Slavonija, BiH) = *tarana* (Kosmet) »tijesto satrto u mrve, satìrica, trenci (ŽK), trinica /tren- (bug.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tãryãne* »Suppe oder Brei von sauerem Milch und Graupen« > tur. *tarhana,* prema Janku u vezi sa turko-tat. *tálkán)* iz terminologije hrane : bug. *tarhana* »grumeaux«, cine. *tarhana* »bouillie préparée avec du lait caillé et de la viande«, ngr. τραχανάς »semoule, pâte de la plus pure farine réduite en petits grains«. Balkanska je riječ ušla i u madž. *tarhonya,* odatle u slvč. *tarhoňa.* Janko veže sa tursko-tat. *tálkán* i češ. *(v)đolek* »galette«, rus. *toloknâ* (v. *tlačiti),* polj. *tlokno* i bav. *Tőiken, Dalken.*

*Lit.: ARj* 18, 108. 109. *Elezović 2,* 301, Skok, *Slávia 15,* 498., br. 770. *Pascu 2,* 168., br. 1055. *Mladenov* 629. Janko *NVČsl 24.* 7-15. (cf. Mázon, *RES 12,* 266). *Miklošič* 347. Mikkola, *WuS* 3, 87. *Školjić** 600-601.

**tarântula** f (Rab) = *tarentola,* izmjenom deminutivnog sufiksa *-ula s* naglašenim *-ella tarantela* (Prčanj i Poljica, bez akcenta) »1° domaća siva gušterica, gekač, hemidactylus turcicus, 2° *(tarantela,* Lepetane) vrsta masline«, odbacivanjem sufiksa *taranta f* (Mikalja, Bella) »1° tarantola, 2° vrsta ribe«. S pridjevskim sufiksom lat. *-īnus > -ino, -ina tarantîn* m (Budva) »3° riba, otrovnih drača, kao i škrpoč i žutuga, đraganja (Boka)«, *tarantına* f (Tivat) »4° maslina vrlo sitna ploda, a osobito finog ulja (sada gotovo iskorijenjena jer se ne isplati)«. Sve izvedenice od južno-tal. toponima *Tarantum > Taranta* (tal. *taranta, tarantola, tarantella),* kojemu ne odgovara bokeljski predrimski toponim i hidronim *Darantum, -ndum* (14. v., ~ *vicus ét fiúmén),* danas *Orašac* na Ljutoj (Boka). Ribezzo veže s *Tarantum* ilirski hidronim *Tara, Tarus* (Ligurija) i *Taras* (Sicani).

*Lit.: AR)* 18, 109. Kušar, *Rad* 118, 18. Hirtz, *Amph.* 34. Mayer, *Kotorski spomenici* l, 598. Ribezzo, *Onomastica 2,* 46. *REW*³ 8569. *Prati* 966-967. Skok, *Quatrième congrès 2,* 501-502. *DEI* 3717. 3718.

**tarapana,** gen. *-e ï* (Kosmet) = (BiH) *taraphàna, tarapana, tarafàna, tarafhana* »kovnica novca«. Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (tur. *darbhane, zarbhane* »isto«, od ar. *darb* »das Prägen, kovanje«, od glagola *darába >* tur. *tarab)* iz terminologije novčarstva : rum., bug. *tarapana,* arb. *taratane.* V. *taraba.*

*Lit.: Elesomi 2,* 301. *Mladenov* 629. *GM* 424. *Lokotsch* 489. *Školjić»* 600. *DEI* 3718.

**tarator** m (Kosmet) »sitno isjeckani svježi krastavci u kiselu mlijeku ili octu sa bijelim lukom« = *tarator* m (Popović) »vrsta umaka, sosa«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *terator)* iz terminologije hrane: bug. *tarator* m »beliebtes Gericht aus Gurken, Knoblauch, Nüssen, Sauermilch«.

*Lit,: ARj* 18, 109. *Elezović 2,* 301. *Doric* 378. *Mladenov* 629.

**tarifa** f = *tarifa* (Kosmet), internacionalni (evropski) arabizam; pridjevi na *-ni .tarifni,* na *-bsk tarifski,* bug. također f *tarifa;* zbog f zacijelo preko tal. *tariffa* < ar. *tahrif* »objava«, połmeničen infinitiv II od "aro/a »znati«.

*Lit.: ARj* 18, 110. *Elezović 2,* 301. *REW*³ 8583. *DEI* 3721.

**tarkast** (Belostenec), hrv.-kajk. pridjev na *-ast,* »discolor, versicolor«. Od madž. *tarka* »bunt, buntfarbig, fleckig«, a to od stcslav. ili češ. *straka* »svraka (v.)«, pridjev *strakatý.* V. *svraka.*

*Lit.: ARj* 18, 110. Štrekelj, *DAW* 50, 66. *Holub-Kopečný* 354.

tärkati, *-am* impf. (Vuk, objekt *oganj) (iz-, s-)* prema *tàrnuti, -ēm (s-,* objekti *ugar ke, vatru)* »sricati, čarkati, (prema) staknuti, čarkati, (prema) carnuti«. Ovamo i *tarkati (zube,* Lika), *tarkalica* f (Lika) »čačkalica«, postoje i oblici *starnuti, starkati* (vatru); Šulek ima *ìstarkati, -ãm* pf. (objekt *zube)* »iščačkati«.

*Lit.: ARj* 16, 443. 18, 110. 111.

**tarma** f (15. v., Bernardin) »1° moljac, tinea« = *tarma* (16. st., Cres, Istra) »1° isto, 2° (metafora) osoba koja neprestano mrmlja zbog nezadovoljstva«, pridjev *netrmatan, f -tna* (Istra) »nezgodan, nespretan« < furl, pridjev *tormát,* »von Motten zerfressen«, proširen sufiksom *-ьn* > *-an,* sa negativnim prefiksom *ne-,* Denominai *inarmati se, -am* pf. (Bernardin) »izgristi se« < furi, *tarma.* Upór. slov. *tornja* f (Toimin) »Wachsmilbe«. Od mlet.-furl. *tarma* < lat. *tarmes,* gen. *-itiş* »tarlo«.

*Lit.: ARj,* 4, 26. 8, 104. 9, 104. 18, 111. 695. *Pleteršnik 2,* 656. *REW*[3] 8586. Štrekelj, *ASPh* 14, 549. *Pirone?·* 1174. *ASPh 4,* 428. 30, 202; *DEI* 3722.

**tàrpos,** gen. *-òsa* m (Vuk, Jadar, Rađevina) = *tārpos* (Kosmet) »ženska kapa, nosi se ne odozgo, nego straga, slična obruču, preko koje se prebacuju razni pokrivači, služi za zabadanje ukrasa (ukinuta 1803—4)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *torpoį, tarbu?,* perz. *şerpui)* iz terminologije nošnje: rum. *tarpuz* »Käppchen der Griechinen«.

*Lit.: ARj* 18, 111. *Elezović 2,* 301. *Tiktin* 1565. *Školjić*[2] 601.

tas, gen. *tasa* m (Vuk, Kosmet, BiH) »1° čaša od metala za vodu, s drškom, 2° tanjur za kupljenje milodara u crkvi«. Deminutivi na *-ič tasić,* na *-če tašče,* gen. *-eta,* pl. *taščići* (Kosmet). Složenica *jòltas* m (Banja Luka) »Kostschale« (prvi dio tur. *yol* »put«, upór. *Dórcol).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tast* »Becken, Untertasse« > ar. *țāsjsaj)* iz terminologije kuhinjskog suda: rum., bug., arb. rai, ngr. τάσσα. Evropski orijentalizam (nvgr. *τάσσα. — tasa,* gradska riječ).

*Lit.: ARj* 18, 112. *Elezović 2,* 302. *Mladenov* 629. Skok, *Slavio 15,* 356., br. 374. *GM 424. Lokotsch* 2044. *REW*[3] 8594. *škaljie** 601.

**tasîlj,** gen. *-ilja* m (Kosmet) »naplaćivanje«. Na *-dar* (v.) *tasildär* pored *taslidâr* m (Kosmet) »1° poreznik, 2° koji naplaćuje dug, inkasator«. Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (ar. iaAiî7»skupljanje poreza, duga, prihoda« i perz. *-dar* »koji drži«) iz turske administrativne terminologije: rum. *taxii (a face* <~) »ubirati porez« = tur. *tahsil etmek), taxidár,* bug. *tahsildar,* cine. *taxildar.*

*Lit.: Elezović 2,* 302. *Tiktin* 1569. *Pascu 2,* 167., br. 1034.

**taška** f (Marulić; *Zadarski lekcionář: ne htijte nositi vrićicu ni tašku), taška f* (Ranjina, A. Dalmatin, Habdelić, Vitezović, Belostenec, danas općenito u hrvatskim gradovima) »kesa, mošnja«, *taika* (Božava) »tasca«. Nalazi se još u slov.i ukr., rus. i madž. *táska,* rum. *tosca.* Odatle na *-ar* < *-arius taškař* »mošnjar«. Od stvnjem. *tasca,* u Dalmaciji od tal. *tasca* < frnč. Od nvnjem. *Tasche* je *tašna* (Srbija). Radna imenica *tollár* pored *tašljar* (14. v.) »mošnjar« pretpostavlja primitivům **tašla* od nvnjem. deminutiva na -/. Oblik *taška* f (Lumbarda) »kruh sa jajetom, što se umijesi o Uskrsu« nalazi se u slov. *taška* »Art Kuchen«, ide također ovamo; *tašci,* gen. *tasaka* m pl. (Vuk, Vojvodina) »oesterreichische Brotstrudel, placentae genus« odgovara njem. *Taschkerl* > *taškerli* = *tačkerli* (Zagreb).

*Lit.: ARj* 18, 112. 113. Kušar, *NVj* 3, 338. Cronia, *ID 6, 123. REW*[3] 8592. *Mazuranić* 683. 1443. *Tiktin* 1566. *DEI* 3726.

**taslak** m (Vuk) »1° neobrađeno drvo, od kojeg se prave kolske osovine, držala, žlice, vesla, 2° (BiH) skica, forma« = *taslak* (Čačak) »1° otesáno drvo za držalicu sjekire, kašike, itd., 2° (metafora) čovjek grub i neuglađen« = *tashk* (Kosmet, Peć) »(samardžijski izraz) neizrađena daščica za samar«. Augmentativ na *-ina taslačina* m (Lika) »čovjek grub i neuglađen«; denominal *taslačiti, -im* (BiH) »1° grubo tesati, 2° spolno općiti«. Ovamo idu *tăsle f* pl., deminutiv *tăslice* f pl. (Banja Luka) »ošvice na košulji« = *taşlıca* f (Kosmet) »manšeta na rukavu od košulje« i glagol *taslaisati, -šem* pf. (Banja Luka, Visoko) »biti ponosan«, pridjev bez mocije *tosiamoli (biti).* Balkanski turcizam (tur. *taslak* »non dégrossi, rude, esquisse, vantard«, *taslamak, taslama)* iz terminologije običnog života: rum. *tasma* (Moldavija) »schmales Band zum Einfassen, Besetzen«.

*Lit.: ARj* 18, 112. *Elezović 2,* 302. Skok, *Slavio 15,* 498., br. 773. 774. *ZbNŽ* 8, 98. *Tiktin* 1566. Škarić, *JF* 5,' 183-184. Ivšić, *NVj* 33, 236-237. *Deny* 565. *Škaljie** 176. 601-602.

**tast,** gen. *tasta* m (1475, Vuk, Dubrovnik) prema gen. *tasta* (Virovitica), sveslav. i praslav. izraz srodstva шгь (tako i stcslav.), »punac, ženin otac« prema f *tašta* »punica, ženina mati«. Pridjevi na *-ov tãstov,* na *-in taštin.* Apstraktum na *-bina* (upor. *družbina)* < *-ьЬa* + *-ina tazbina* f (Vuk) »porodica, kuća tastova«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala *ь,* upor. stcslav. *tbstb,* hrv.-kajk. *teit* prema *tešča,* češ. *test,* polj. *test,* ukr. *test',* rus. *téstb,* gen. *-ja, tešča.* Prvobitno po deklinaciji *i,* kao u *kokoš* (v.). Označivalo se time lice bez razlikovanja muškog i ženskog. Kasnije je *tbstb*

kao izraz za muško lice prešlo u deklināciju *o,* a za žensko u deklināciju *a. Izraz* je bio prema tome prvobitno apstraktum obrazovan sufiksom *-tb* (upor. *svasi)* od djetinjeg reduplikativnog korijena tipa *ta-* (upor. *deda, čiča, tata, teta).* Nema usporednica ni u baltičkoj grupi, ni u ostalim ie. jezicima. Upor. češ. izvedenicu od istog korijena *tchán* m prema *tchyně* »tast, tašta«.

*Lit.: ARj* 18, 113. 116. 136. Rešetar, *JF* 3, 4. *Mažuranić* 1442. *Miklošič* 370. Berneker, *IF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 380. *Bruckner* 569. *Mladenov* 646. Osten-Säcken, *IF* 26, 315. Schrader, *IF* 17, 14. si., 27. Hirt, *IF* 22, 81. 85. Endzelin, *ASPh* 32, 285. si. Iljinski, *ASPh* 34, 14-15. *Vasmer* 3, 100. 102.

tašak, gen. *-aka* m (Banja Luka), gen. *taška* »ovnovsko mudo za jelo, (slov.) brizlec, jaje«. Ovamo možda *tašak,* gen. *-âka* m (objekt uz *igraš,* Kosmet) »šega, Sala«. Na *-li: tašakltja* m i pridjev »moćan, snažan, bogat«. Balkanski turcizam (tur. *tasak, tasakli* »1° koji ima muda, 2° (opscena metafora) hrabar, junak«) iz terminologije za dijelove tijela: bug. *tašák.*

*Lit.: ARj* 18, 113. *Elezović 2,* 303. Skok, *Slávia* 15, 498., br. 775. Trojanović, *JF 5,* 223. *Doric* 378. *Školjić** 602.

**tašt,** *-a, -o* (Vuk), *-o* u sr. r. je po analogiji pridjeva s nepalatalnim suglasnikom pred *-o* (tako i u *vješt* i *okošt'),* ispravno dočetno *-e* u *notaste = natašće* (ŽK), *na ste* (Kosmet), *na Ш srce; tašć* (Vitezović), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° prazan, pust (Bistrac, Novska), 2°isprazan, sujetan, 3° nüchtern, jejunus«. Samoglasnik α je nastao iz velarnog poluvokala »: stcslav. *ttštb,* slov., hrv.-kajk. *tešč* (Habdelić), ukr. *toščyj,* rus. *toščij.* Poluvokal a gubi se u slavinama (upor. stpolj. *tszczy* > polj. *czczy,* brus. *tščyj), a* u nas samo u arhaizmu, u sintagmi *na ste srce* (narodna pjesma, Jukić) = *na šće srce* (negdje u Bosni) = *na čte srce* (bug. *na ste sarcé)* »auf nüchternem Magen«, *na ste ruke = na ste ruku* »praznih ruku, impune«. Osjećaj za ispravnu sintagmu izgubio se, pa je *srce* izmijenjeno u irca: *na ste srca* (Ljubiša) kao genitívni dodatak (prema *na dnu sela)* ili je priloško *-a,* kako misli Rešetar; dalo je i samo *na ste = našte* (Stulić), dodano uz *ruka* (v. gore). Sintagma se kao nerazumljiva iskrivljuje u *nastresice, naštešrice,* i zbog toga što se zaboravilo da *srce* (v.) ovdje znači »Magen« kao u *srdobolja.* Od *našte* (v. gore) stvoren je apstraktum na *-ina naština* (Vuk) »jejunitas«. Ispuštanje poluvokala nalazi se i u složenoj izvedenici s umetnutim *m* pred labijalom *štambočina f* (Vodice) < íafta *bočina = tašta bočina* (Baderna) = *tăfti bok* (Varvari kod Poreča) = *tašće bočine* pored *praznine* (Vrbanja, Hvar) = apstraktum na *-ina fascina* (ŽK) »Rippe, Weichgegend«. Možda ovamo i *šta* u rimi sa *ništa* u Daničićevoj poslovici *kad sam sit i šta, nijesam gladan ništa,* ako *šta* nije turcizam *ištah* (v.). Od *tašt* je apstraktum na *-ina taština* (Dubrovnik) »1° ispraznost, sujeta, vanitas, 2° jejunitas«, na *-od,* gen. -i *tašćad, täitad* »venitas« (kod Miklošiča kao hrv.). Denominai na *-ati* < upravo *-eti istaštati, -am* pf. (u zapadnom govoru *šć* za *št')* < stcslav. *isttštati* prema impf, na *-va- istaštavati, -tostavam,* na *-iti ìstastiti, -гm* prema impf, *istaštívati, -taštujēm* pored *-ivam* »evanescere, evacuare«, jednom (16. v.) *izataštiti (—sciti); otašćati se = otSijati se* (Krašić), slov. *oteščáti se* »Frühimbiss nehmen«, odatle postverbal na *-tk > -ak otašćak,* gen. *-aka* = slov. na *-ilo oteščilo.* Dalje etimologijske veze v. u *šteta* i *postiti se.* Baltičke usporednice kažu da je prvobitno značenje »prazan« i da je a nastalo iz *u:* lit. pridjev *tuščias* »leer«, lot. *tukš, f tukša* »isto«. Te paralele objašnjavaju i postanje praslav. -ft*. Morfologiju toga fonema preciziraju i ostale ie. paralele, kao sanskr. *tucchyá* pored *tuccha* »leer, öde« < ie. *tus-* + (inhoativno) *-sk +-10.* Samo **tus-* nalazi se u avesti *tusm* »verlieren die Fassung« i u afganskom *tąš* »prazan«. Ie. **tus-* je niži prijevojni štěpen od *^eus-,* koji se u višem prijevoju perfektuma *ioz«- nalazi u kauzativu avesta *taošayėiti* »ispuštati«.

*Lit.: ARj* 2, 80. 4, 27. 122. 7, 662. 674. 675. 17, 764. 18, 113-120. Jagić, *ASPh* 31, 551. Rešetar, *ASPh* 36, 543. Ribarić, *SDZb 9,* 198. 199. *Elezović* 1,. 453. *Miklošič* 369. *Bruckner* 74. *ZSPh* 4, 214. *Mladenov·* 697. *Trautmann* 333. *Vasmer* 3, 130. Osten-Säcken, *IF* 33, 262-263. Zubatý, *KZ* 31, 13. Endzelin, *ZSPh* 13, 78-79. 16, 108. Bartholomae, *IF* 8, 252. Pedersen, *IF* 5, 72. Petersson, *IF* 20, 367. Matzenauer, *LP* 11, 178. 334.

**tastati,** *-am* impf. (Perast) = íeříatť *(hranu,* Sali) »okusiti«. Od tal. *tastare* < vlat. *^tastare.*

*Lit.: ARj* 18, 116. *REW** 8595. *Prati* 970. *DEI* 3729.

**tata** m, djetinja riječ, »otac«; nalazi se u svim jezicima. U hrv.-srp. zadržala taj karakter. Pokazuje reduplikacijų karakterističnu za onomatopeje. Prijevojni samoglasi iskorišteni su u drugim nazivima srodstva. Ispuštanjem prvog Sloga reduplikacije nastade već u praslav. oblik

*ata* za isti pojam, koji je oformljen s pomoću *-ьc* u svim slavinama (v. *otac)* i napustio karakter djetinje riječi. Od *tata* prave se brojni hipokoristici s pomoću akcenta i nastavaka kao *ίάία* (akcenat *Péra, Pére), tato* m = *täte* m (Kosmet), *ία/'O* (upor, *Pájo),* odatle na *-ko* (tip *Miko, Jako, Niko) tako, tajka, tájko* pored *'tâjko* (Paštrovići, tip *brajko, ujko,* v.), na *-le tale* m (Dubrovnik, tip *brale),* s pridjevima na *-ov, -in.* Deminutiv na *-iça tatica* m. Hipokoristik na *-ko* posudiše Rumunji *taică.* Njihova zamjena *tată* za lat. *pater* nije posuđenica iz slav., jer se nalazi već na vulgarnim natpisima dalmatinskim *tatae benemerenti* mjesto *patri,* gdje je iară izgubilo djetinji kolorit. Od prijevojnih samoglasa, koji su iskorišteni u denominaciji srodstva važna je sa *e* mjesto *a* u sveslav. i praslav. *teta* (ŽK, Kosmet) = *teta,* gen. *tete* (Kosmet) = *tetă,* gen. *tete* (Hvar) »Tante«, u književnom jeziku i u štokavskim narječjima prošireno sufiksom *-ka tetka* (Vuk, Kosmet), što je imalo za posljedicu m *tetak,* gen. *-tka* (Vuk) = *tetak* (Kosmet) = *tetãc,* gen. *teca* (ŽK, upor. isti sufiks *ujac,* gen. *ûjca,* ŽK) = *têtac,* gen. *teca* (Vodice), odatle hipokoristik *teća* (Srbija) pored *teća* m (Vuk, Vojvodina) prema *téta* (Vuk), deminutivi na *-ič tetkić* = *tečić* (Vodice) = *tetič* (Vodice) = *tetić* (Lovran) »filius amitae«, na -ica *tetića, tética,* pridjevi *tétkov, têtkin, tetin.* Prema *bratična* obrazovano je *tetišnja* (ŽK) = *tetićna* (Stulić) = *tečićna* (Stulić) = *tellina* (Vodice) »consobrina« = *tetkičinja* (Kosmet), u gradskom govoru zamijenjeno francuzizmom *kuzên* m prema *kuzina* < fr. *cousin, cousine* < lat. *consobrinus, -a.* Pejorativne metafore (tabu): *tetak* »budala«, *tetka* (upor. *dobrica)* »groznica«, čudna je složenica *tetognjet* (Lovvran, Istra) »der Mann der Tante«. Arbanasi posudiše *tete, teto* »Tante von väterlicher Seite«. Interesantna je morfološka pojava da je *teta* na Hvaru indeklinabile, ako se nalazi pred ličnim imenom: *dô son teta Mariji.* S tim vokalom je riječ baltoslav.: lot. *teta,* lit. *tetu, tete.* Ali ovdje ne znači isti štěpen srodstva kao u hrv.-srp., nego stprus. *thetis* »Grossvater«, pored stprus. *taws* »otac«, *thewis* »očev brat«, lit. *tėvas,* lot. *tēvs* »otac«, ali lit. *teta* f »tetka«, u narječju žemaitis *titis* m »otac«. Drugi štěpen prijevoja v. u *tast.*

*Lit.: ARj* 18, 12. 33. 39. 122. 125-127. 147-149. 250-255. *Elezović 2,* 317. Ribarić, *SDZb 9,* 199. Hraste, *BJF* 8, 27. *JF* 6, 207. *Miklošič* 347. 355. *Holub-Kopečný* 380. 384. *ASPh* 34, 306. Bulat, *JF 3,* 41. *Bruckner* 64. 567. *Mladenov* 632. 633. *WP* 1, 704. Zimmermann, *KZ* 50, 148. *GM* 424-425. Schrader, *AnzIF 9,* 172. Brugmann, *IP* 5, 378. *GM* 428 *Boisacf* 962.

**tatarın** m (Vuk) »kurir, ulak«. To značenje nastade odatle što su *Tatari* vršili kurirsku službu kod Porte; iaiar pored *tatărin* (Kosmet) »poštonoša«. Za naziv naroda najstarija je potvrda [u latinskoj ispravi *exercitum Tartarorum,* 1241], 1493: *Tatarin* (gen. pi. *Tatárov)* = *Tatar* (ime naroda u narodnoj pjesmi), u Vramca *Tatar.* Pridjev *tatarski, tatarski* (Vïamec). Složenica *tatáron,* gen. *-ana* < *tatar--han* (Gundulić) »tatarski vladalac« = *iatar--kan* (Kavanjin), odatle *tatàrãnka* (Vuk) »strijela, uzda«, *tatarkandžija* (Vuk) = na *-ka tatarka.* Balkanski turcizam iz terminologije naroda: rum. *Tatar* m, *tatarca, tătaroaică* (ime biljke i kapa), *tătarnică* »echinops«, bug. *Tatarin* m prema *Tatarka* f, *tatarsko proso* »Besenhirse«.

*Lit.: ARj* 18, 122-125. 495. *Mažuranić* 10. *Elezović 2,* 302. *Mladenov 629.* Skok, *Slávia* 15, 498., br. 777. *Miklošič* 347. *Bruckner* 567. *CD* 4, 128. *Škaljič** 602.

**tatula** f (Vuk, Slavonija, Kralje u Bosni, Kosmet, bug.) »datura stramonium«. Stoji zacijelo u vezi s učenim lat. *datura,* koje potječe iz sanskr. *dhattitra,* u Evropu došlo preko portugiškog, dok je *tatula* < tur. *tatula.* Usp. i pod *datai.*

*Lit.: ARj* 18, 127. *Mladenov* 630. *Miklošič* 347. *DEI* 1216.

**tava** f (Mikalja, Vuk, Slavonija, Dalmacija, Bosna, Hercegovina,) = *tava* pored *tăfa* (Kosmet) »1° tiganj, prosulja, prsura, padēla, šerpenja, šerpinja, tendžera, 2° duguljasta posuda u kojoj se peku janjci i bravi u pekari (Bosna), 3° jelo pripravljeno u tavi«. Izvedenice: deminutiv na *-ica tavica* (Vuk, jKosmet), na *-ie tavče,* gen. *-eta; pôtavãr* m (Vinkovci) »daščica na koju se meće tava kad se što u njoj peče« < *pod-tava,* sa *-ar.* Balkanski turcizam (tur. *tava)* iz terminologije kuhinjskoga suda: rum. *tavă* pored *tava,* bug. *tavá,* arb. ta^e', ngr. ταβας.

Lii.: *ARj* 11, 115. *Elezović 2,* 290. 303. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1568. *GM* 425. *Lokotsch* 2051. *Škaljić** 603.

**tàvalja** m (Perast, Boka) »trpežnjāk« = *tavălja* (Boka, Crmnica) »näpica (Dubrovnik, Cavtat)« = *tavaja* (Crmnica, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *tavoja* (Riječka nahija u Crnoj Gori) »stolnjak«. S tal. deminutivnim sufiksom *-uolo* < lat. *-olus: tavăjuo,* gen. *-úla* m (Perast, Dubrovnik, Cavtat) »ubrus, ručinīk (Perast) =

ručinčić (Konavli)« = *tavajüo,* gen. *-óla* (Boka) »salveta« = *tavajai* (Lumbarda) = *tavajai* (Pag) = *tavàjõ* (Potomje) »ručnik« = *tava]б* (Božava) = *tavajül,* gen. *-ula* (Rab) = *tavijai* (Lika, Sinac) = *tavijai,* gen. *-óla* (Pazarište) »stolnjak«, = (disimilacija *lj > j — l> lj — - r) tavajôr*(Vrbnik, 1639) = *(// — l>lj- n) ιavajön* (Buzet, Sovinjsko polje). Deminutiv na *-ъc > -äc tavijolac,* gen. *-ka* (narodna pripovijetka, Mikuličić) = na *-ič tovajolić* (Lika). Talijanizam *tovàglia, tovagliuolo,* mlet. *tavata, tovaia,* furl, *tovae = tavae* < frnč. *thitiahlja* »ručnik«, kao lingvistički svjedok karolinške kulture u Francuskoj (potvrđeno u 8. v.) i Italiji (potvrđeno 1196), mjesto lat. *manutergium;* kod nas se *tovalja* javlja samo u jadranskoj zoni, gdje je djelomice istisla domaće nazive *trpeznjak, stônjak, rub, ručnik, ubrus.*

*Lit.: ARj* 18, 128. 135. *MaSuranić* 1444. Kušar, *NVj* 3, 338. *Rad* 118, 17. Miletić, *SDZb* 9, 261. 370. *REW*[3] 8720. *Prati* 997. Skok, *ZRPh* 54, 499. *DEI* 3843.

**tavan,** gen. *tavana* m (Vuk) = *tavan,* gen. *tavana* (Kosmet) »1° pôd (ŽK), potkrovlje, potkrovnica, potkuplje (Dubrovnik), 2° strop, plafon (gradski francuzizam), (u lađa) paluba, krov, 3° kat, sprat, 4° sloj, naslaga«. Pridjev na *-ski tavanski* (Vuk, Kosmet, uz *vrata).* Deminutiv na *-ъc > -ac tavanac,* gen. *-anca.* Na *-ice tavanice f* pl. »strop«. Na *-jača tavànjaia f* (Vuk) »daska za tavan«; *távának,* gen. *-nka = zàtavanak,* gen. *-anka* (Vuk) »(geografski termin) plato, zaravanak«. Denominál na *-iti tàvaniti, -im* impf, (objekt *sobu) (po-}.* Toponimi: *Tavan* (Srbija, Bosna), *Tavani* (Crna Gora, Lika, Slavonija), *Tavand* (Srbija), *Távának* (Lika). Balkanski turcizam (tur. *tavan)* iz oblasti graditeljstva: rum. *tavan, a tavani,* bug., arb. *tavan,* ngr. ταβάνι, ταβανώνω.

*Lit.: ARj U,* 115. 156. 18, 128-131. *Elezović 2,* 290. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1569. *Lokotsch* 2052. *GM* 425. *Miklósié* 347. *Školjić** 603.

**tavatur** m (Kosmet) »glas, priča (subjekt: *iskočijo ~).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tevatür* »vijest, laž«) iz terminologije običnog života: bug. *tavatur,* rum. *tevatură í* (Muntenija) »Spektakel, Gerede«.

*Lit.: Elezović* 2, 290. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1583.

**tâvla** f (Mostar) »igra na kocke«. Možda ovamo i *tavlàja* (Kosmet, Peć) neodređenog značenja »neka sprava u kalajdžinici« (dodatak *-ja* kao u *odaja,* v.,?). Balkanski turcizam (tur. *tavla,* sa značenjem »igra na kocke« i »konjušnica«) iz terminologije igara i zanata: rum. *tavla, tablă,* pl. *taviéi,* bug. *tavla* pored *tavla* »Pferdestall«, arb. *tavié* »Tisch, Gastmal, An Spiel Trick-Track«, ngr. τάβλα »Tisch«, τάβλι »Trick--Track«.

*Lit.: Elezović 2,* 291. Skok, *Slávia 15,* 498., br. 778. *Tiktin* 1544. 1569. *Mladenov* 627. *GM* 425. *Doric* 377. *škaljiP* 6ОЗГ 604.

**tavil** (Banja Luka, Mostar), indeklinabilni pridjev »vlažan, memli«; ide zajedno sa *tavltja* (Kosmet), pridjev indeklinabilni, »maștan, debeo, ugojen«, jer je osnovne značenje balkanskog turcizma »natopljen, nakvašen«, a metaforicko je značenje »debelo, masno meso«: bug. *tavlija.*

*Lit.: ARj* 18, 132. *Elezović* 2, 291. Skok, *Słania 15,* 498,, br. 779. *Mladenov* 627. *Ska* ljić** 604.

**tavoriti,** *-im* impf. (Vuk) *(is-),* ekspresivno za »teško živjeti« kao i *kuburiti, komračiti, kunatoriti, petljati, teturati, živariti, životariti, živucati.*

*Lit.: ARj* 18, 135.

**táze** (Vuk, BiH) = *tãze* (Kosmet, ~ *meso, riba, hljeb),* indeklinabilni pridjev i adverb, »1° svjež, frišak (protivno *bajat, uveo),* 2° svježe«. Izvedenice: *tazèluk* m (Bosna) »1° svježina, prvina, 2° nevinost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *taze* < perz. *tāze* »skoro pečen«; tur. *tazelik)* iz pekarske terminologije: bug., arb. *taze,* ngr. ταζέδικος.

*Lit.: ARj* 18, 136. *Elezović* 2, 291. *Mladenov* 628. Skok, *Slávia 15,*498. *Školjić*[1]604.

**íážiti,** *-im* impf. (Stulić, akcenat nesiguran) *(u-)* »miriti, tišiti, tješiti, blažiti«. Nalazi se još u slov. *tážiti,* gdje varira s *taložiti,* odatle na *-e* (kao *Crne) táže,* gen. *-eta = tolažnik = tãznik.* Prema tome se čini da *ta&iti* nije potvrđen na istoku: od leksikografa ovaj glagol bilježe Vitezović, Belostenec, Jambrešić, Stulić, a od pisaca dubrovački i ostali dalmatinski (Ranjina, Nalješković, Gundulić, itd.). U bug. isto značenje ima *utaložvam* »umiriti« = *utáložiti (se), -im* (Lika), od *talog* (v.). Slov. *tolažiti* očito je nastalo unakrštenjem *ta&iti* sa *taliti (po-, u-)* (v.) ili metatezom od *taložiti; tažiti* može se objasniti unakrštenjem od *blažiti* (v.) sa *taliti* i *tolažiti.* Pridjevi su na *-iv neutaživ,* na *-ljiv neutažljiv* (Jambrešić, hrv.-kajk.), s apstraktumom *neutažljivost.* V. *talog* i *taliti.*

*Lit.: ARj* 8, 119. 18, 137-38. *PleterSnik* 2, 657.

te, praslav. veznik, kopulativan, usporedni *(otišao te donio)*, relativni *(čôäk te se oženilo na miraz*, Crmnica) i ķpmpletivni *(što čekaš te se ne ženiš'?)*, »et, qui«. Upotrebljava se jednom kopulativno i udvojeno (disjunktivno) *te — te.* Nalazi se još u stcslav., slov., češ. i polj. Upór. *ta* »et«. Služi za odobravanje: *tèsto* (Kosmet). Veže se kao u češ., polj. *též,* kaš. *tjez,* sa *-že > -r(e) ure, terem* (upór. *elem, dakleni), tèrno* (upór. *gdjeno), ter* (12 — 18. v.); *le* i *ter* izražava posvemašnjost i neprestanost *(psi ter psi* »sve sami psi«, *bere te bere* »neprestano bere«), ponavljanje i žurbu *(te amo te tamo).* U Crnoj Gori veže se sa *ako* bez dočetnog *-o teràk* »testo, ako će, ništa za to, neise«. Kao *gdjeno, kodno, kojino, kaono* prima deiksu *-no teno* i ostaje usporedan veznik. U Hrvatskom primorju sonorizira se *r* gubitkom *e tr* (upor. slov. *pri > pr)* i izražava čuđenje u zaklinjanju: *tr po boga, Marei* U rum. čini se da ide ovamo kao slavizam *tir,* koji se upotrebljava udvojeno (disjunktivno) *tir mi -e unul tir mi -e altul* »kako jedan tako i drugi«, *tyer cu tine tyer fără tine* »s tobom kao i bez tebe«. Postanjem • je od korijena pokazne zamjenice *taj* (v.). Upor. *se* (ŽK) »ta« (v.) od *saj* (v.). Po Jagiću *te* je nastalo od *ter* prema tipu *tokodé — također.* To je mcguće, ali i ne mora biti tako, kako pokazuje prilog proširen deiksom *-k tek, tehe* (Vuk, Kosmet), sa *-r < -že têker* (Vuk) »istom, jedva, samo«. Veže se *tek što* (vrlo često u književnom i saobraćajnom jeziku), *sad tek, tek samo, tek da; t'ekar* (Kosmet) = *tekar* (ŽK) »istom«. Vezom istoznačnih *tek* i *istom* nastaje prilog *tekistom* (Piva—Drobnjak) »osrednje, prilično«. Kao prilog *teke* (Dalmacija) znači »malo«: *teke mista, teke kruh;* proširen sa *-ice tekice.* S tom deiksom nalazi se još u donjo-luž.-srp. Razlikovati treba ovo *tek* od indeklinabilnog pridjeva kao balkanskog turcizma *tek (v.),* koji ima drugo značenje. U službi veznika hrv.-srp. *te* = bug. *ta.* U službi paratakse mjesto hipotakse kod sporednih rečenica *te* pokazuje sintaktičku srodnost sa rumunjskim, arbanaskim i novogrčkim.

*Lit.: ARj* 18, 138-45. 171-76. Jagić, *ASPh* 13, 630. Rešetar, *ASPh* 36, 545. Miletić, *SDZb 9,* 610. *Elezović* 2, 307. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 366. *Holub-Kopečny* 384. *Bruckner* 569-570. *Mladenov* 627. Daničić, *Kor.* 83. *Tiktin* 1603. Leskien, *ASPh 22,* 1-5. *IF 2,* 206. 218. 247. Hirt, *IF l, 29.* Rozwadowski, *RSI 2,* 87. *Boisacq*[3] 179. 965. Music, *PBB* 53, 228-262. (cf. *IJb* 15, 101). Rohlfs, *ZRPh 42, 222.* (cf. *IJb* 10, 182), Sandfeld-Jensen, *ZRPh* 28, 11-35. *JbRI 9.* 75. si., 115. si. *LB* 1, 197-200.

**teatar,** gen. *-tra* m (18. st.) > *tijáter,* gen. *-tra* (hrv.-kajk.), internacionalni ģrecizam 8-έατρον (atički), od atičkog θεάομαι, apstraktum θέα, »spectaculum (v. *špetakul),* (prevedenica) pozorište, (neologizam 18. st.) kazalište«, lat. *theatruin,* njem. TVzeařerlpridjevna-wA *teatarski,* sa atrakcijom *r* u naglašeni slog (upor. *brní-stra) tríâtar* .pored *trăjatar* (Božava); u Slavoniji i Srijemu sa *-er > -or* (v. *prator) teator* (i Lazarević, Srbija).

*Lit.: ARj* 18, 146. Cronia, *ID 6,* 123. *DEI* 3736.

tebešír m (Kosmet) = *tebešír,* gen. *-tra* (Bosna) »kreda«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tebašir)* iz turske školske terminologije: bug. *tebeşir,* arb. *tebeshir* »Gips«, cine. *tibişire* f »craie«, gr. τεμπεσίρι.

*Lit.: Elezović 2,* 305. *GM* 425. *Mladenov* 630. *Pascu 2,* 169., br. 1066. *Školjić** 605.

**tèbi** (-j kao u *meni, sebi),* naglašeni dativ sing, stcslav. *tebe,* gen. — ák. *tebe* (kao *mene, sebe),* nenaglašeni enklitički dativ *ti* (kao *mi, si),* nenaglašeni (enklitički) akuzativ *te* (kao *me, se, e < e),* stcslav. *tţ,* polj. *cię.* To su baltoslav. i praslav. oblici lične zamjenice za drugo lice jednine kosih padeža (v. *ti),* kako se vidi iz st-prus. gen. *tebe,* dativa *tebbei,* akuzativa *tien* i litavske enklitike *ti.* Za ovu se zajednicu pretpostavljaju ie. oblici s prijevojem, e: gen. **teue,* dativ **tebei* i **tai,* akuzativ **tem* od ie. korijena *te-.* Instrumental se pravi prijevojem *e — o tobom* (kao *sobom)* sa *-om* iz imeničke deklinacije (upor. *mnom = manom* ŽK) prema rus. *toboju* < stcslav. *tobojc* < baltoslav. **tauaiam.* Upor. sanskr. gen. *tava* »tebe«, dativ *túbhyam* »tebi«, akuzativ *tvām* »te(be)«, instrumental *tváya* »tobom«, avesta gen. *tava,* dativ *taiba.* Dok se u baltičkim jezicima posesivni pridjev pravi jednako kao u grčkom τεός i latinskom *tuus* < ie. **teyos,* u slavinama služi za nj prijevoj **tuo-* + pridjevski sufiks *-ịo-s *tuoios > tvoj* (kao *môj, svoj).* Upor. ie. **tuos* u sanskr. *tvá,* avesta *Sva,* gr. σος. Deiksa *ti* u *ilitij oliti,* hrv.-kajk. *kajti, kakti,* po *kanoti, koti (ZV), kat* (ŽK) »kao« nije isto što enklitičko *ti.* [Na zapadu *tebe, tebi, kod tebe].* V. *taj.*

*Lit.: ARj* 18, 279-82. *Holub-Kopečny* 380. 398. *Bruckner* 587. *Mladenov* 630. *WP l,* 745. *Trautmann* 315. 333.

**teći,** *telēm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, po-, pre-, pri-, prò-, ras-, s-, sa-, u- /sej, za-)* »1° fluere, 2° durare, 3° (čakavski, hrv.-

-kajk.) trčati«, s prefiksom *steći* pf. »erwerben«, odatle deprefiksacijom *teći* impf. »4° erwerben«, *poťéknut, -em* (Kosmet) »otec«, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. glagol primarne grupe **tek-ti.* Praslav. korijen **tek-* pokazuje u izvedenicama pet varijacija: prijevoj duljenja *e — e* praslav. **tek,-* hrv.-srp. prijevoj *e — г *tik-,* viši prijevojni štěpen *o "-tok-,* taj štěpen u prijevoju duljenja *o — ō *ία&-.* Suglasnik *k* varira: *č, c* prema palatalnim samoglasnicima. Postverbali: *istek* m, *natek,* prilog *tekom (teći}.* Pridjev na *-ьn > -an tečan* (potvrde iz istočnih krajeva, iz Srbije, < rus. *tečnyj)* »fliessend«) »liquidus«, imenica *tečnost* »tekućina«. Na *-un* (upór. *begunъ) tekūn,* gen. *-una* m (Crna Gora, Zeta) »kolo«, na *-iça tekùnica* (Vuk) »miš mus noricus«. Na *-evina tečevina* = na *-ovina tekovina* »dostignuće«. Na *-ačica tekačlca* (Istra, narodna pjesma, epitet, uz *voda").* Na *-īvo tecīvo* (upór. *c < k pecivo* i *lucanj),* odatle *tecivarina* »porez na dobitak«. Apstraktum na *-jaj tečaj* »cursus«, *stečaj,* neologizam (prevedenica) za *konkurs.* Poimeničen particip perf. aktiva *natekao,* gen. *-kli* f »otok«, *oteklina;* taj particip kao pridjev sveslav. i stcslav.jhrv.-kajk.jSlov. *stêkel — stakli* (Bednja) »bijesan«, poimeničen na *-iš steklíš,* gen. *-iša* m (u Hrvatskoj, oko 1840; i slov.) »fanatičan pristaša političke stranke«, prema evropskim nazivima za *radikál:* španj. *arrabiados,* njem. *die Wütenden.* Poimeničen part, pr.ez. akt. *tekući* (Vuk), poimeničen *tekućina* (neologizam), *tekućica* (16. v.). Složenica *skoroteča,* neologizam za *kurir, tecikuća* m (suprotno *raspikuća),* upor. prezime *Tecilazić* od *tecilaz* (v. *laz).* Arbanasi posudiše *zoles* »gerade wohin« < *zatečem.* Od **tëk- > *têk-:* postverbal *tijek* m »Lauf«, iterativni *-tjecati, -tječem,* samo s prefiksima *(do-, is-, ispo-, na- se, o-, ob-, pri-, pro-, s-, sa-, raz-, u-, za-), otecăt* (Kosmet, subjekti *voda, noge).* Na *-telj natjecatelj* = na *-lac,* gen. *-oca natjecalac* m prema *natjecalica* f. Upor. stcslav. *těkati,* slov. *tekāti,* češ. *těkati,* ukr. *utíkati* »davon laufen«, *natekanje* (Belostenec). Apstraktum *natječaj, stjecaj, stjecište.* Ovamo ik. *istikati, utíkat* impf. (ŽK) prema *uteći.* Od **tik-: doticati, -če, stìcati, -čem* impf. u sva tri narječja. Pravilnije bi bilo *dotjecati, stjecati.* Od **tok-* postverbali *tok* m, *istok* »1° oriens, 2° izvor«, toponim i hidronim *ìstok* (Kosmet, utječe u Beli Drim), također f pl. *Istake,* odatle pridjev na *-ьn istočni (.grijeh),* poimeničen *istočnik* »vjetar eurus, ispodsunčanik«; *samòtok* pored *samotok* (Vuk) »ulje koje samo iz masline isteče, oglio vergine«; *potok* m posudiše dalmatinski Romani *patagus,* Madžari *patak* (odatle prezime *Pataki, Patačić)* i Rumunji *potoc.* Riječ *potok* čini leksikologijsku porodicu: pridjev na *-ьn > -an potočan,* poimeničen na *-ica potočnica* »biljka myosotis«, na *-jak potočnjāk* »lythrum salicaria«; na *-arka potočarka* »vodena ptica«; deminutivi na *-ič potočić,* na *-ьc > -äc potočac,* gen. -cea, na *-bk potóčak,* gen. *-čka* (Vuk); na *-jar potočār* »rak«; na *-jara potočara* »vodenica na potoku«; toponim na *-janin Potočani* m pl., *Potočari.* Nadalje: *protok* »1° protaka, 2° (Liješće, čoviće, Sinac) veliko rešeto kao sto sa obručem (na njem se toči žito i pliva, kad se ovrsi)«; *ütök* m (pravni termin) »pravni lijek«; *otok* m (Dalmacija, zapadni krajevi, slov.) »ostrvo, ono što je vodom optečeno«, akcentom se razlikuje od *otok* »Geschwulst«, etimologijski isti postverbali od *oteći,* ali semantički različiti (upor. *muka* i *múka* za semantičko razlikovanje s pomoću akcenta); ovamo deminutivni toponim *Otočac,* gen. -cea, ali pridjev *otočki', natok* od *nateci.* Stari toponim *Rastok,* kod cara Konstantina Ρaστότζaν < lok. *Rastoče,* upor. *Rostock.* Veoma dobro odgovara tom značenju rum. *răstoacă* »Arm eines Flusses« = *rastoka* f »gdje se voda cijepa«; *rãstok* (Donja Podravina) »srčanica«, odatle na -raca *stočnica* (Vrpolje) > *stošnica* »isto«, krivim odbacivanjem prefiksa *raž-; ràstok* »antimonium, boja za obrve i kosu«. Postverbali: ž. r. *otoka* »Arm eines Flusses«, *stoka (krupna, sitna)* »1° grex, Herde 2° trgovačka roba, espap (Kosmet)«, pridjev *stočni* (kod Habdelića) »bijesan«, od *steći; iistoka* »vjetar eurus« < *ъг + toka; protoka f (j.* S. Reljković), kod Rumunja *potroacă* »gratiola, Tausendgüldenkraut«; *potoka — pataka* »slaba rakija«; *protoka* (Kosmet) »rijetko rešeto, sa velikim rupama kojim se rešeta žito prvi put, redina«. Postverbal na *-bk dotočak,* gen. *-čka* m (Zuzzeri) »čime se što dotoci«. Deminutiv na *-bk > -ák točak,* gen. *-čka* »1° kolo, 2° kladenac, česma«. Radna imenica na -ьc > *-ac točac,* gen. -cea »Schenk«, isto sa tur. *-li točajlija* (Baranja, Vuk), zamjenom sufiksa. Glede *-ajlija* upor. *dugajlija, novajlija.* Na *-ište stočišće* (Beli, Istra) »sastanak žena«. Denominal kauzativum na *-iti točiti (se), -im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, pře-, pro-, raz-, u-, za-)* »1° rundere, 2° brusiti, 3° često ići na polje«, iterativ na *-va- -točívati* (Stulić), samo s prefiksoma. Na *-ilo točilo* n (Crna Gora, Lika) = na *-alo tokalo* n (Lika) »plazajica, gdje se drva otiskuju niz brdo«. Na *-ar tokar,* gen. *-ára* m (Stulić, s naznakom da se nalazi u ruskom) »Drechsler«, upor. polj. *tokarz,* rus. *tokán.* Složenica *toči(m)-baša* kao zamjena za *dolibaša* (v.). Na *-ÍO zatoč* m (jugozapadni krajevi) »opklada«, od *zateći se*

*komu* »obvezati se komu«, odatle na *-nik zatočnik* m »1° branitelj, 2° junak«. Velikanović ima *natočnik.* Prilozi *nautoč* »natječući se« (Dalmacija, Pavlínovic), *unatoč* (Vuk) »naprotiv, nasuprot«. Ovamo i: *potoč,* gen. *-i* »potjera«, odatle na *-nik potočnih* »član potjere«. Varijanta *toc-* (upor. *lucanj)* na *-U točio,* gen. *-ila* (Õilipi) = *töcilj* m = *tocïj,* gen. *-ija* (Korčula) = *točilo* n (Kosmet) »brus«, s denominálom na *-ati, -iti todljati, -am* impf, *(na-, s-) = tocíljiti, -im.* Na *äjka tocìljajka — -avka tociljavka* (Vuk) »sklizalište«. Ovamo možda Složenica *toco-kljun* (Hrvatska) »ptica kljujdrvo, puzavac«. Taj glagol posudiše Rumunji *a toči* »schleifen«, *a pritoci* < *pretočiti,* odatle *tocitoare* »bačva«, s rum. sufiksom, *tocilă* »brus«, *tocilar* »brusač«, i Arbanasi *tocit* »giessen«. Od *tak-* imperfektivi *-takati, -tăcem, -kam,* samo s prefiksima *(iz-, upro-, na-, pře-, pro-, raz-),* od *istočiti* itd. Postverbal *prôtãk* m (Vuk, Posavina) »rijetko rešeto, što se žito protače na njega«, *protaka* f »ono što se pretakanjem dobije«. U knjigama pisanim crkvenim jezikom *istačati, -am* »effundere«. Na *-alice Takalice î* pl. »cesta kroz Velebit od Brušana prema Oštarijama«. Ovamo ide i *takati (se), -čem* (ŽK, hrv.-kajk.) »valjati (se)«. Akcentom se pravi razlika između *takati* i *-takati (is-, na-, pre-)* (ŽK). Na *-bka tácka* (ŽK), *tačke,* gsn. *točaka* »šajtruga, kolica, Schiebkarren«. Baltičke su usporednice lit. *tekė́ti* »laufen, fliessen, rinnen, aufgehen (von der Sonne), heiraten (von der Frau)«, lot. *tecēt,* lit. pridjev *tekinas* »laufend« odgovara pridjevu *tečan* < rus. *tečnyj* »fliessend«. S praslav. prijevojem *tok* slaže se lit. *takas* »staza«, s prijevojem duljine *tek-* lot. *takat* »hin- und herlaufen«. Ie. korijen **teq-* »trčati« predstavlja sanskr. *takti, takati (3.* 1. sing) »eilt«, avesta *tačaiti* »bježati«, *vi-taxtì* f »das Zerflıessen«, *taka* »tok«, arb. *ndjek* »progonim«, stir, *tecftid* »bježim«, got. *pius* »sluga«, stvnjem. *diu, diuwa, dionon* = nvnjem. *dienen.* U Hrvatskoj *tečan* »ukusan«

*Lit.: ARj 2,* 703. 706. 710. 713. 3, 942. 4, 23. 24. 27. 7, 678. 687. 692. 724. 11, 459. 12, 447. 16, 354. 504-13. 523-25. 582-85. 596-98. 612-13.18,17. 18. 147-56.171-79. 417-23. 430-33. Miklošič, *Lex.* 109. *Pleteršnik* 2, 572. 573. Maretić, *Savj.* 153. 154. *Elezović 2,* 42. 11-2. 144. 165. 273. 576. Ribarić, *SDZb 9,* 194. 199. 202. Vuković, *Ný 3, 22-26. NJ* 1, 159-160. Jagić, *ASPh* 31, 542-543. Skarić, *y F 5,* 183. Unbegaun, *RES* 12, 26. *Miklošič* 347. Berneker, *IF* 31, 409. *Holub--Kopečny* 380-381. *Bruckner* 61. 573. *Mladenov* 631. *Trautmann* 316. *WP* 1, 716. *Tiktin* 1227. 1616. Vaillant, *BSLP 42,* 12. *RES 22,* 13. 17, 18. Isti, *Zlătarii, 2, 295. GM* 433. Joki, *Unt. 93. WuS* 12, 65. Romanski, *ZSPh 9,* 370-371. *BSLP* 45, 1 (cf. *RES 26,* 141) Fraenkel, *IF* 50, 221. Hirt, *IF* 32, 240. *Vasmer 3,* 114.

tecmìlj (Kosmet), prilog, »sve potpuno, u cjelini, butun (v.), đumile (v.)« = *tekmil* = *tećmil,* gen. *-ila* (Bosna) »dopuna, izravnanje, završavanje«, *tekmil učiniti* (ib.) »dovršiti, upotpuniti, namiriti, izravnati«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *tekmil* < ar. *teqmil* »okončanje«) iz turske sintakse.

*Lit.: ARj* 18, 156. *Elezović 2,* 317. *Deny* § 345. 348. *Školjić»* 607.

**teđaruć** m (Vuk, Bosna) »ekonomičnost, uredno gazdovanje«, u izrazu *živi na tedaruču* »ugodno, dobro, besposleno« = *teđaruć* m (Kosmet, objekt uz *činiš, ima)* »spremanje, briga«. Glagol *tedarućiti, -im* (Bosna) »štedjeti«, na *-H teđarućli* (Bosna) »ekonomičan«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tădaruq* > tur. *tedarik).*

*Lit.: ARj* 18, 156. *Elezović 2,* 306. Korsch, *ASPh 9,* 673. *Škaljić** 605.

**teferič** m = *teverič* (Vuk, Kosmet, BiH) »1° ljetna razonoda na selu, 2° izlet, 3° zabava, 4° seoska kuća kud se ide na teferič«. Zabilježeni su i oblici : *teferić, teferidž.* Na *-li teferičRja* (Kosmet), indeklinabilni pridjev *(kuća gi je vrlo teferičlija)* »koji ima lijep izgled«. Denominal na *-iti teferičiti, -im* impf, *(o-, pro-, raz-) = teferičovati, -ujem; rasteverisiti* (Makarska) »razveseliti se u jelu i piću«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *teferrüc, -üç* < ar. *täfärrug)* iz terminologije običnog života: rum. *teferine* f (sufiks -ra) »Belustigung«, α *tefmci* »sich ergötzen«, bug., cine. *tifirice* »promenade«.

*Lit.: ARj 9,* 351. 11, 117. 18, 156. 157. 259. *Elezović 2,* 318. 561. *Tiktin* 1572. *Pascu 2,* 169., br. 1069. *Škaljić** 605.

**tĕfter** m (Vilk, narodna pjesma, općenito BiH) = *uvter* = *defter* »1° računska knjiga, 2° spisak, registar, 3° bilježnica«. S perzijskim sufiksom *-dar* (v.) *teftèrdãr* = *defterdar* (Bosna) = *teftèdãr, -ara* m (Vuk, gubitak prvog *r* zbog disimilacije *r — r > 0 — r),* pridjev *teftedarov (-ev),* poimeničen *teftedarevica, -rovica, teftedārskī.* Ovamo još: *(za)tefteriti, -im* »bilježiti, upisivati, popisivati«, *tefterhana* = *defternana f* (Bosna) »računovodstvo«, *tefterihakanija* f »centralna uprava za zemljišne knjige u Carigradu«. Prezimena: *Tefterdarija, Tefterđarević.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla

(tur. *defter* < gr. διφθέρα »1° činjena koža, 2° parchemin pour écrire«) iz uredske terminologije: rum., bug., aro. i ngr. *teftér.*

*Lit.: ARj 18,* 157-8. *МШоШ* 347. *GM* 425. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1572. Korsch, *ASPh 9,* 497. *Školjić*[3] 606.

**teftiš,** gen. *-fia* (Vuk, *izići na* ~> »komisija, koja istražuje hajduka ili uopće krivca« = *teftiš* (Kosmet, objekt uz *Une li* ~) »isljeđivanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *teftiš).*

*Lit.: ARj* 18, 158. *Elezović 2,* 318. *Školjić*[1]· 606.

tegêlj, gen. *-lija* m (Kosmet, Vučitrn) »šav zvan bod u bod, štepanje (prema prostome *Suval* = heftanje)« = *teđel* = *tèdelj* = *tègalj* (sve Bosna) »isto«. Odatle glagol *teđeliti* — *tegeljati* (Bosna) »stepati, prošívati«. Balkanski turcizam (tur. *teyel, legel* »prost šav, bod«) iz terminologije šivanja: rum. *tighel* »Steppstich, Steppnaht«, bug. *tegél* = *tigél.* Ovamo ide i *tegeltija* = *tegetlija* (Bosna) f »koža ili sukno prošiveni uz sedlo s donje strane, meko ćebe koje se stavlja pod sedlo«, pridjev *stegeltljat, -lan* (Banja Luka) »nenarastao, gnjecav (hljeb)«, od tur. *teğelti* »panneau de selle«, glagolski pridjev s našim prefiksomj-.

*Lit.: ARj* 18, 156. 160. *Elezović 2,* 305. *Mladenov* 630. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 709. *školjić** 572. 605. 606.

**-tégnuti,** *-têgnêm* postoji u hrv.-srp., kao i *-četi,* samo s prefiksima *do-, iz-, ispo-, o-, po-, papri-, pou-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-, zauz-;* u složenicama *isteći, nateci, poteći* prelazi u primarnu grupu (Vuk) pf. prema impf, na osnovi piomjene *g* > *z -lézati, -težem* (Vuk), s istim prefiksima; u ostalim slavinama i bez prefiksa (stcslav. *tegnçti,* češ. *táhnout,* polj. *ciągnąc,* rus. *tjanútb);* iterativ na *-va- -těžívati, -ujem, -ivam,* samo s prefiksima pored *rasteživati;* iterativ na *-va- tegnivati* (Voltiđi), *tegnjivati, -gnjujem, -ivam* (16. v.). Sveslav. i praslav. *teg-* »vući«. Postverbali *teg* m »1° Zug, 2° Gewicht, 3° *(teg* m, čakavski, ŽK, Kavanjin) frumentum, 4° labor, 5° mreža ispletena ili neizrađena *TA* lov«, *pòtèg* »pertica«, *nâtëg* (Vuk) »vučenje lade«, *nàteg* »sprava za natezanje obuće«, *uteg* »Gewicht«, složenka *sămoteg (vodenica ljeti melje na ustavu, a zimi samotegom,* jer ima dosta vode), *süga* f (Slavonija, Kosmet) »disciplina (uz Ostala značenja)«, *potega* (beogradski okrug) »jedno od dva drveta kojim se spaja brana«, *Protega* (prezime), *nategа* f »teglica«, s deminutivom *natežica, nátega* — na *-aí, -oía nategāč,* gen. *-aca* m = *nateg.* Na *-oca potegača* »trakta, trajta«, *rastegača* f »anatomischer Heber«. Apstrakti na *-oba tegoba,* s pridjevom *tegoban,* na *-inja tegínja* (ŽK, Vodice, slov.). Od nepotvrđenog *tegola* (Crna Gora, Mikalja, Vitezović, Bella, Belostenec, mnogo potvrda od 13. st., upor. stcslav. *tegola,* slov. *tegola)* pridjev *tegotan, otegotan* (~ *tne okolnosti,* pravni neologizam). Na *-alo potegalo* (zidarski šatrovački govor, argot u Siriniću). Pridjev na *-ljiv rastègljiv* pored *rastezljiv.* Denominal od part. perf. aktiva *-tegao, -gla* na *-iti tegliti, -im* impf. (Bosna *(is-, po-, pre-, pro-)* »vući«, *preteglјìt* (Kosmet) »pretrpjeti, podnijeti«, odatle part. prez. akt. *tegleći* (~a *marva,* Hrvatska), poimeničenje *teglica* (Slavonija, Srijem, ŽK) »Heber.«, iterativ na *-va- -tegljívati, -am,* samo s prefiksima. Apstraktum na *-jaj nategljaj, răstegljaj* pored *răstegălj* (Lika). Od postverbala *teg* »labor« pravi se kauzztivum na *-ati, -iti ležali, -am (raz-)* = *težiti, -zim (is-, raz-)* »obrađivati zemlju«, na *-ъn* > -an *netežan (*~*&na* zemlja) »koja se ne da lako težiti«, odatle pridjevi *ležatnī (dan),* poimeničen na *-ik t žatnik* = na *-bk težatak,* gen. *-tka* »radni danı«. Radna imenica na *-ak težak,* gen. *-aka* m (Vuk, Piva-Drobnjak) = *težak* (ŽK, Vodice) »nadničar, radnik na polju«, *težāče,* gen. *-età* m, pridjevi *težákov, težački.* Sveslav. i praslav. pridjev na *-bkt,* koji nestaje u komparativu, *téžak,* f *teška,* odleđeno *teškf,* f *teška; težak* (ŽK), *teški* (Kosmet) »silnı« < stcslav. *težhkt.* Apstraktum na *-oca teškoća.* Denominál na *-éti doteščati, -am* (17. v.) = *detestati* (Vuk), prema *dolézati, otešćati, teškati se, -am,* od priloga *teško* »govoriti *teška menü* = *Ieskāt se* (Kosmet), *steštati se* »wehmütig werden«, *dotèskati* (Pavlinovićj Dalmacija); *pritešćalo mi se* (ŽK) »pozlilo mi je«. Na *-ıa teža f* »1° Schwere, 2° gravitacija«, odatle denominal *otežati* = *natezat, -a* (subjekt *kamen,* Kosmet). Na *-ava eiăva* (Vodice). Još treba spomenuti denominal od *teg* »Zug« na *-iti težiti, -im* »nastojati«, *potežiti se* »festinare«. S njim stoji u semantičkoj vezi hrv.-kajk. *ne ftegnem* = *ne legnem* (ŽK) = *ne ùtegnem* (ŽU, Vodice) »nemam vremena«. Od imperfektivnog korijena **tez-* izvedenice su na *-alo istèzalo* n, *rastezalo* (Kosmet) »lastik« (sa *ž* mjesto *z* prema *rastezivati),* pridjev na *-tsk rasttealski* (ŽK, *stol)* »koji se može rastegnuti, na *-aljka natézaljka, istézaljka* »puzdra«, na

*-avica istezavica* »vrsta mreže«, *natézavica* (Vuk) »muka od natezanja«, *rastezavica.* Postverbal *nalez* m »muka«. Radna imenica na *-lac,* gen. *-oca natezalac.* Pridjev na *-iv, -ljiv rasteziv, rastezljiv,* na *-ьnъ rastežnost.* Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *ę.*

U prijevoju *ç* (slov. *toga,* polj. *tfga)* sveslav. i praslav. *tuga* f, s pridjevom na *-ьn tužan, tužljiv* (Boka), *tugaljiv,* od sintagme *bez tuge bestužan, potužan* (ŽK) i denominálom na *-ovati tugovati, tugujem,* na *-iti tužiti, tužim* impf. (Vuk) *(do-, na-, pri-, pro-, s-, sa-),* iterativ na *-va- -tuživati,* samo s prefiksima »naricati« prema *tužiti, tužim* impf. (Vuk) »klagen« *(ob-, po- se, pri- se)* iterativ na *-va- -tuživati,* također samo s prefiksom, deminutiv na *-akati tužákati.* Postverbal *dStuga.* Apstrakti na *-ъЪa tužba,* odatle na *-alica tužbalica,* na *-njava tužnjava.* Na *-telj tužitelj — tužilac,* poimeničen part. perf. pas. *tuženik.* Ovamo još postverbal od *služiti služ,* gen. *-i* (Gornje primorje) »stega, verschärfter Cordon«. Na *-aljka tužaljka.* Od ovog korijena nisu lična imena *Tuga* f (potvrđeno u polovini 10. v., kad bi moralo glasiti s nazalom, upor. *Muncimir)* kao ni *Tugomir* potvrđeno 1102. u imenu sthiv. plemena *Tugomirići.* Prema Jagiću išao bi ovamo i pridjev *turoban* < **tužoban,* sa *ž* > *r,* ali v. tu riječ. Rumunji posudiše praslav. korijen u oba naziva: *poting* »remen« < *potįngb* (upor. polj. *paciong* »voz«), *răstigni* »distendere«, *zatigni* »offendere«, *tinjì* »sich sehnen« < *tįžiti, tìnga* »luctus«, na *-ujç tingui* »tugovati«, *noting = netîng* »stupidus« *(*netGgì* nije potvrđeno u tom značenju u slavinama), Madžari *pating* »remen«. Imenica *tuga* je poimeničen stcslav. pridjev *tęgı* »duruş, fortis«, koji očuvan u polj. *tęgi* »stalan«, rus. *tugoj* »jak, napet«. Da je postojao i u južnoslav., dokazuje rum. *nătîng* »glup, svojeglav, tvrdoglav«. Složenica je tipa *nagluh.* Prema tome *tuga* pokazuj:: semantički prijenos duhovne napetosti u napetost u žalosti. Iz rum. slavizmą može ovamo još da ide *steje f* »žurba« postverbal od *a (sa) steji* »žuriti« < **sttežiti, težiti.*

*Lit.: ARj* 1, 253. 2, 707. 708. 716. 3, 941. 4, 30. 31. 74. 7, 709. 8, 100. 11, 117-128. 13, 284-91. 14, 582-83. 18, 158-170. 245-50.261 - 278. Belić, *Priroda* 73.A/'J1, 118-119. 3, 223. Jagić, *ASPh* 1, 433. Trojanović, *JF 5,* 224. *Elezović* 1, 448. 2, 112. 130. 170. 269. 344. 345. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 350. Isti, *Lex.* 1028. *Holub-Kopečný* 378-379. *Bruckner* 60. 570. *Mladenov* 630. Isti, *Sborník Miletu* 262-268. (cf. *RSI· 6,* 293-294). *WP I,* 726. *Tiktin* 1224. 1490. Vaillant, *RES 9=* 8. 22, 191. *BSLP* 31, 43. *REB* 3, 252-257- (cf. *IJb* 23, 354). Osten-Säcken, *IP* 28, 420-33, 261. *Boisacq** 99. Sütterlin, *IP* 4, 105· *KZ* 56, 206. Zupitza, *KZ* 37, 388. *BB 25,* 89-105. (cf. *Anzi P* 12, 169). *KZ* 40, 474· Kryński, PF 5, 136-147. (cf. *AnzIP* 7, 173). Levy, *IF* 32,158-159. Hermann, *IF* 20, 354. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198).

**tèhara** f (Vuk, Stulić, Dubrovnik) »kolač sa bijelim jajetom za Uskrs«. Deminutiv na *-taa teharica* f (Mikalja, Bernardin, Vuk, Stulić) »1° torba, putna torba, 2° vrsta uskrsnog kolača (Dubrovnik, Konavli)«. Upor. *tohărica* f (Punat, Krk) »dar (objekt *MZ dobiti)«.*

*Lit.: ARj* 18, 170.

**tek**[1] m (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »volja za jelo, apetit«, *netek* (Jambrešić) »netečnost«. Pridjev na *-ъn* > *-an tečen = tečan* i *téčan* (Hrvatska, kajkavski leksikografi, na *-an* Reljković), *netečan* (Belostenec) »abgeschmackt«, poimeničen u apstraktumu *netečnost, tečan* (Baranja, Vuk), prilog *tečno.* Belostenec definira: *tek je nepce vu kojem je ćutenje teka.* Nije općenita riječ ni na hrv.-kajk. području, v. germanizam *žma, žman* (ŽK) i *smekati.* Miklošič ima iz Prikarpatske Rusije *ťaknuty* »koristiti«. Značajan je za pitanje postanka hrv.-kajk. i slov. riječi i rum. slavizam *a lihni = a ticni —* α *tigni (îmi ticneşte somnul, mîncarea* »prija mi san, jelo«), iz kojega se može pretpostaviti korijen **tbk-,* koji nije potvrđen ni u jednoj slavini, a odgovarao bi ie. korijenu **tenq-* > lit. *tinku, tikti* »taugen, passen«, bez nazalizacije kao got. *beihan,* stvnjem. *gidīhan,* nvnjem. *gedeihen.* Upor. i arb. *tekete* (Gege) »es gelüstet mich, es gefällt mir«, koje G. Meyer izvodi od *tek* »Geschmack, Apetit«, *a te tekmite* »zufällig anschwellen (des Gesichtes und anderer Körperteile)« sä slov. *tekniti* »gedeihen, gut anschlagen«. Vük ima *téknuti* u izrazima *teknē me na um, tekņu me za vrat,* bug. *tekne mi na um, téknuva mi* »es fällt mir ein«. U Dubrovniku *téknuti, teknēm* je isto što *taknuti,* tako i u Kosmetu *leknut* isto što *taknuti, lednuli.* Prema Mladenovu ti izrazi idu zajedno sa *tekņ* (v. *teći).* U prilog toj misli govori *netek* m (Vrbnik) »1° malen sitan čovjek, 2° posao koji nije za rukom pošao (Brač)«, kao i činjenica da se *tečan* govori u Baranji, gdje *e* ne može biti od *ь.* Upor. još ime biljke *netek* (Šulek), ako je prevedenica (calque) od njem. *Springkraut.* Maretić misli da bi bolje bilo etimologiju dovoditi u vezu s *netik* prema lat. imenu

*impatiens, noli längere.* Prema tome *tek* može biti postverbal od *teći* i znači »ono što teče > (metafora) što prija«.

*Lit.: ARj S,* 99. *9,* 99. 18, 148. 171. 177-78. *Mažuranu* 1445. *Elezović 2,* 308. *Miklósié* 348. *WP l,* 725. *Tiktin* 1589. *GM 426. Mladenov* 631.

**tek**[2] (Kosmet), indeklinab.ilni pridjev, »lih, neparan« (protivno o/i, v.) = *tSk* (Bosna) »isto«. Djeca se igraju pogađajući upitom *cif tek,* kao drugdje izrazom *lijo tako,* u Bosni *tekmi- cif tmi* »lino li, tako li?«. Balkanski turcizam *(tek = dek* »1° jedan od jednakoga dvoga, 2° chacune de deux parties de la charge d'une bête de somme«) iz terminologije igara: bug., arb. *tek* (protivno *çift),* cine. *teca* »impair«. Veže se *tek—tuk* (Kosmet) = *tek—tuk* (Bosna) »rijetko, ovdje ondje« < tur. *tek—tuk.*

*Lit.: ARj* 18, 173. *Elezović 2,* 307. *Mladenov* 631. *GM* 425. *Pascu 2,169.,* br. 1057. Korsch, *ASPh 9,* 673. *Deny* § 1000. *Školjić** 607. 608.

**téka** f (hrv., u đačkom jeziku) »bilježnica, Schreibheft, pisanka«. Lat. *thēca* < gr. θήκη, od τίθημι, preko austrijsko-njem. *Theke.*

*Lit.: NJ* 3, 25. *Weigand-ffirt 2,* 1042.

**tekija** f (Banja Luka) = *teãja* (Kosmet) »1° bogomolja i stan derviša uz grobove zaslužnih ljudi, 2° toponim«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tekke* < ar. *teqe* »oslanjanje«) iz oblasti islama: búg. *teke,* arb. *teqe = tece* (Skadar) »Markt«, cine. *tiché* m »couvent des derviches«.

*Lit.: ARj* 18, 176. *Elezović 2,* 317. *Mladenov* 691. Skok, *Slávia IS,* 428., bir. 784. *Pascu 2, 169.,* br. 1067. *Školjić*[1] 607.

**teklif m** (Kosmet, objekt uz *nemamo, ucini* ~) = *teklif* (Srbija, Milićević) »1° prijedlog, 2° zahtijevanje, 3° ženiranje, ustezanje«, *bez teklifa* »bez ženiranja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *teqlif)* iz terminologije ponašanja: rum. *teclif* »Forderung, Anspruch«, bug. *teklif* = cine. *ticlife f* »façon, cérémonie«.

*Lit.: ARj* 18, 177. *Elezović 2,* 308. *Tiktin* 1572. *Pascu 2, 169.,* br. 1068.

**tekne,** gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) »korito (gradili ih karavlaški cisani)« = (sa *tn > tm) tekme* (Crna Gora?). Balkanski turcizam (tur. *tekne)* iz turske terminologije alata: bug. *tek né.*

*Lit.: ARj* 18, 177. *Elezović 2,* 308. *Mladenav* 631. *ŠkaljiP* 607.

teknefes (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° sipljiv (konj), 2° slab, bolestan« = *teknevez* m (Boljevac, Srbija) »sipljiv konj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma pridjeva *dik = zik* »uzan, tijesan« + *nefes* »disanje« > tur. *tek-nefes)* iz turske terminologije medicinske: rum. *tecnefes = ticnafes, tignafes, tehnafes* »Asthma des Pferdes«, bug., arb. *teknefés,* ciric. *tecnefeze.*

*Lit.: ARj* 18, 177. *Elezović 2,* 308. *Tiktin* 1572. *Mladenov* 631. *GM* 426. *Pascu 2,* 169., br. 1058. *Školjić** 607.

**tekrar** (Kosmet) prilog »ponovo« = (s gubitkom *r* zbog disimilacije *r — r > 0 — r) iekar* (Vuk) = (unakrštavanjem sa *iznova, iznovice, istanovice, istanova) = Istekar* (Vuk, Kosmet: *početi istekar)* »nanovo, iznova« = (zamjenom prefiksa *iz-* sa *po-* i unakrštenjem sa *tekar,* v. *te) pótékor* »sada tek, onda tek«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tekrar-,* sinonim od *daha,* »encore«). Glede *istanovice, istanova* v. *nov,* a vidi i мй'.

*Lit.: ARj 4,* 26. 30. 11, 121. 18, 173. *Elezović 1,* 240. 2, 308. *Deny* 418. *Školjić** 607.

tel m i *tel* (BiH: *udariti u tel* »brzojavki«) = *tel* (Kosmet) = *téla* f fKosmet) »žica (na tamburi), žica od srebra za tkanje beza«. Na *-K telîja* f (Kosmet) »materija protkana zlatnom žicom ili imitacija, brokat = *ielija f* (Bibi) »odjevni predmet žicom izvezen« (< tur. *telli),* bug. *telìja* »mit Draht versehen«. Ovamo i *telo* n (Jukić, narodna pjesma; zabilježio i Miklošič) i *tèlej* m (Vuk, Srijem) »varak,, šik«, odatle *teUisati, -Sem pî.* »telej udariti na što, šiklisati, šikesati, šikovati, varakleisati«. Balkanski turcizam (tur. *tel)* iz turske terminologije alata: rum. *tel* (Muntenija) »Messing —, Kupferdraht, Spange, Faden (Moldavija)«, bugie/ m pored *tel* f *(teita),* arb. *tel* pored *tele f* »Draht, Drahtseile, Goldfaden«, cine. *tel'u,* ngr. τέλι.

*Lit.: ARj* 18, 179. 185. 187. 188. *Elezović 2,* 308. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 786. *Mladenov* 631. *Tiktin* 1573. *Pascu 2,* 169., br. 1059. *Miklošič* 349. *GM* 426. Korsch, *ASPh 9,* 673. *Doric* 379. *Školjić*[1] 608.

**tela** f (Perast, Krtole, Božava) »1° platno, 2° žućkasto platno, 3° zastrt trijem na stupovima (Stulić)«. Talijanizam: tal. < lat. *tēla.* Na *-artum > -ar telar,* gen. *-ara ma.* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *-er* mlet. *telèr > teler,* gen. *-éra* (Boka, Korčula) = (asimilacija *e — á > a — a) taior,* gen. *-ora* (Buzet,

Sovinjsko polje), slov. *talar,* gen. *-rja* »okvir na prozoru, rama« < mlet., furl, *telar,* tosk. *telaio.*

*Lit.: ARj* 18, 179. *Pleterśnik 2,* 656. Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8620. *DEI* 3740.

**telai,** gen. *-ala* m (Mikalja, Vuk, Lastrić, BiH, narodna pjesma) = *telai* pored *telălin* (Kosmet, *-in* kao *kasapin)* = (disimilacija *l — l > l — r) telar,* gen. *-ára* (Crna Gora, narodna pjesma, objekt uz *učiniti)* »zdur (Dubrovnik), licitator«. Apstraktum na *-luk* = *-ina: telàluk* = *telàlina* »plata telalu«. Pridjevi na *-ov telalov,* na *-ski telālskī.* Na *-nica telâlnica* (Kosmet).. Denominal na *-iti telaliti, tèlãlím* (Vuk, Sarajevo) *(raz-,* Lika) = *telanti, tèlã-rīm* »telar učiniti, ličiti, licitirati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tellal* »Makler« < ar. *dallal,* od glagola *dalla* »versteigern«) iz turske administrativne terminologije: rum., arb. *telai,* bug. *telălin* = *talalin,* cine. *tileal* pored (disimilacija *l — l > l — n) til'an, tilealiche* »métier de courtier«, ngr. τελλάλης, •πλιάλις »courtier«.

*Lit.: ARj* 18, 180-82. *Elezović 2,* 308. *GM 222.* 426. *Lokotsch* 473. *Miklošič* 348. *Mladenov* 631. *Tiktin* 1573. *Pascu 2,* 169., br. 1073. *Školjić** 608.

**telbīz,** gen. *-iza* m (Vuk) »prijevaran, dvoličan čovjek«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *telbis* »Betrug«): arb. *telbis* »schlau«, rum. *telpiz, telpizie — telpizlic* »isto«.

*Lit.: ARj* 18, 182. *GM* 426. *Tiktin* 1575.

**tele,** gen. *-eta* n (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° Kalb, 2° psovka«, obrazovano sufiksom *-e,* gen. *-ete* za mlado kao *Stene, june, ozimče, ždrijebe, dvogoče, šttježe.* Tim sufiksom ne izrazuje se rod (muško ili žensko). Korijen *tel-* nalazi se u kol. na *-od,* gen. -i *telad* f (Vuk), u pridjevu *stêona (krava)* = *stêjana* (Vodice), upor. gornjo-luž. *sućelna,* rus. *stelnaja* i u denominalu na *-iti teliti se, teli* impf. (Vuk) *(is-, o- se)* (također bug.). Značajan je pl. (štok.) *teoci* = ak. *ieloce* (Kosmet), hrv.-kajk. *felici* (upor. štok. *pilići* od *pile).* Od *teoci* je *têocãr* m (Vuk) »koji čuva teoce«. U hrv.-kajk. *tèlec,* gen. *-Ica* m (također psovka, bug. »tele«) = *telac* m (Vitezović, Dalmacija, čak.), sveslav., usp. stcslav. *Ieiьсь — teloc,* gen. *tevcă* (Buzet, Sovinjsko polje) prema f na *-ica tellca,* deminutiv *tellčica* = *junica* (štokavski) prema *junac,* gen. *-nca* (ŽK). Deminutivi na *-će telence,* gen. *-eta* = *lelence* (Kosmet), na *-Sce* < *-ьсьсе telesçe,* gen. *-eta.* Ostale se izvedenice prave od osnove *telet-,* Pridjev na *-/ telen,* poimeničen na *-(j)ak telećak,* gen. *-aka* »austrijska vojnička torba, koja je bila presvučena telećom kožom, Tornister«. Na *-ina teletina.* Deminutiv *teleće* (ŽK, upor. *ditece)* < *teletee.* Ovamo ide zacijelo ekspresivni glagol *zatelebati se* (Zagreb) »zaljubiti se«, stvoren od izraza *gledati kao tele u nova* (ili *bela) vrata.* Ovamo ide još balkanski turcizam slav. (rus. ili hrv.-srp., bug.) podrijetla iz terminologije kožarske: *te-Ijatin* m (Kosmet) »juhta, koža za obuću«, složenica *teljatm jemenije,* bug. *talatin,* rum. *teletin,* cine. *tal'atină* pored *tilitina* »cuir odorant préparé en Russie avec du bois, de l'huile, de santal et de bétuline«, ngr. ταλατίνι, τελετίνι. < tur. *telatin* »sahtijan, koji se u staro vrijeme donosio iz Rusije«. Upor. *teletina* (ŽK) »teleća koža«. Uporednice postoje samo u baltičkoj grupi: istočni lit. *tëlias,* lot. *tel'S, telēns* »tele«. le. je korijen možda **tel-,* koji se može tumačiti prema got. *barn* »dijete« od *beran* »nositi«, upravo »als Leibesfrucht getragen«, od ie. **tel-* »nositi«. Taj je zastupljen u sanskr. *tuia* »Wage«, *tulayeti* »wagt«, gr. τλητός = lat. *latus,* gr. τάλαντον (internacionalno *tàlenat),* ανατολή »istok« > tur. *Anadol* (odatle *Anatolija* »zemlja izlaska sunca«), lat. *tollere, tolerare* (internacionalno *tolerirati),* stir, *tailm* »schleudere«, nvnjem. *dulden, Geduld.*

*Lit.: ARj 4,* 30. 9, 352-53. 16, 529. 18, 179-190. *Elezović 2,* 309. Ribarić, *SDZb* 9, 190. *Miklošič* 348. *Holub-Kopečny* 381. *Bruckner* 61. *Mladenov* 631. *Trautmann* 317. Śmieszek, *MPKJ* 4, 39. si. (cf. *RSI* 3, 348). Iljinski, *RFV* 60, 421-440. (cf. *RSI 2,* 239). *Pascu 2,* 167., br. 1028.

**tèlef** m (Banja Luka, uz *biti, učiniti)* = *telêf* (Kosmet, objekt uz *učiniti)* »propast«, *telef se učiniti* (Bosna, narodna pjesma) »upropastiti se, zatrti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *telef).*

*Lit: ARj* 18, 184-85. *Elezović 2,* 309. Skok, *Slávia IS, 499.,* br. 789. *Školjić** 608.

**telegraf** m »(neologizam) brzojav« = *teligráf* (Kosmet), ovo od tur. *teligraf.* Denominal na *-ati telegrafati* (Dalmacija) = *-írott telegrafirati* (Zagreb); *teligrafäna,* na *-džija telgrafčija f* (Kosmet) < tur. *teligrafhane, teligraf ți,* cine. *tilegraf.* Evropski grecizam: njem. *Telegraph, telegraphieren,* fr. *télégraphe* (konac 18. st.) < gr. τῆλε »daleko«, γράφω »pišem«.

*Lit.: ARj* 18, 185. *Elezović 2,* 309. *NJ l, 159.*

**telembrȉja** f (Lepetane; disimilacija *n*— *r* > ; — r potvrđena u tal. *tèlebra,* Lunigiana; s umetnutim *m* pred labijalom) »isto što kimpija, fortunâo, oluja«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tenebrae,* sa sufiksom *-ia* kao sttal. *tenebrìa* »Verfinsterung«.

*Lit. : REW*[3] 8643.

têlfa (Vuk, Vojvodina, Kosmet) =· *têljva* (Bosanski Petrovac) = *têljva* (Travnik) pored *tēvija* »talog od kave«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *telve* »Bodensatz, Hefe«) iz terminologije kave: rum. *telvea.*

*Lit.: ARj* 18, 186. *Elezović 2,* 309. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 788. *ŠkaljU'* 609.

**-telj** m prema f *-teljica* po deklinaciji *-lo,* nekada pl. po suglasničkoj deklinaciji *-tele,* sveslav. i praslav. sufiks, produktivan i živ još i danas, kako dokazuju neologizmi *ravnatelj, upravitelj, čitatelj* itd. Stare su tvorbe *prijatelj,* stcslav. *prbjatel'b,* pl. *prijatele.* Prema pl. *žįtele* od sing. *žęteh* stvoren je mocijom na *-ьc* m, f *-ica žětelac, žetelica.* Ostatak plurala po suglasničkoj deklinaciji *vlastele — vlastela* sing. je *vlastelin* m < * *oЦ-IeI-inъ* prema f *vladika* (Dubrovnik), slov. *petelin* »pijetao«, *djeteo, dȉtel* m (ŽK) < **đelb* + *teh.* Razlika, koja je postojala u stcslav. između sing. na *-telj* < *-tel* + *io* i pl. na *tel-e,* uklonjena je analogijom. Upór. obratan sing. na *-tel* prema pl. u rum. *prieten.* Služi za tvorenje radnih imenica (nomina agantis) od kauzativnih i faktitivnih glagola na *-ati, -iti: spisatelj, predsjedatelj, učitelj, roditelj, krstitelj, stvoritelj, spasitelj* itd. Maretić i Leskien slažu se u tvrdnji da je malo naših narodskih riječi s tim sufiksom, mnoge da su iz crkvenog jezika i iz drugih slavenskih jezika. Naročito je karakterističan za slavine. Od drugih jezika pruža uporednicu stvnjem. *friudil,* koje se slaže s *prijatelj.* Kao paralela navodi se hetitski sufiks *-taloš.* Bruckner i Mikkola dovode ga u vezu sa sufiksom *-tlo.* Posve rijetko zadovoljava u starom jeziku tvorbu pridjeva na *-ьn neizglagoliteljan* »inaestimabilis«.

*Lit.: Maretić* 307, § 359. *Leskien* § 373. *Vandrák** 1, -§ 685. *Holub-Kopečný* 474. Havránek, *Slávia* 7, 780-781. Bruckner, *KZ* 46, 209. Mikkola, *Ursi. Gramm,* 1, 104. Jurišić, *Ivšićev zbornik* 183–190.

**telj âk** m (Kosmet) »maser u hamama, Bademeister«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *dellaq* > tur. *telaK)* iz terminologije kupatila (v. *ilidža):* bug. *telak* pored *telljak* m prema f *teljakinja,* čine. *tileac* »baigneur, garçon de bain, masseur«.

*Lit.: ARj* 18, 189. *Elezović 2,* 309. *Mladenov* 631. *Pascu 2,* 169., br. 1072.

**temelj** m (1496, Vrančić, Mikalja, Bella, Vitezović, Belostenec Vuk, stariji srpski i hrvatski piscij Šipuš, *Temelj žitne trgovine,* 1796) = *temelj* pored *temelj,* gen. *-elja* (Kosmet) »podumenta, pored podumijenta (Dubrovnik), fudomênt (ŽK, hrv.-kajk.), fundamenat«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac temeljac,* gen. *-Ijca* (apozicija, *kamen* >*-). Pridjev na *-ьn* > *-an temeljan,* odatle poimeničenje na *-ica temeljnica,* na *-it temeljit* (Mikalja, Bella, Belostenec; stsrp. *temelitb* u pravnom jeziku) *(ne-, pre-},* odatle apstraktum *temeljitost,* gen. -i f, prilog *temeljito* (1478, amplifikacija *krepko i temeljito,* Dubrovnik), indeklinabilni pridjev od tur. *-li temetti* > *ljiti, temelj'ija* (Kosmet). Denominál na *-iti temeljiti, -im* impf, *(o- se, po-, preu-, u-*) --= temeliti* (1451). Na *-jak temèljãk,* gen. *-aka* = na *-nik temeljnih* = *temeljnjak* »jak čovjek«, *utemeljitelj* »fundator«, *temeljaš* m (Bosna) »starosjedilac«. Može biti balkanski turcizam grčkoga podrijetla. Za to govori *lj* < tur. /, dok je u stsrp. grecizmu / očuvan. Ili je čist balkanski grecizam (θεμέλιον > stsrp. 1613. *themelionb),* izvedenica od ie. korijena **dhe-,* koja je u *djeti,* v.): rum. *temetu, a temeli, temelie, temeinic, temenicie,* bug. *temel,* arb. *themél, themelt* f = *temel* (Skadar), cine. *thimeľu.*

*Lit.: ARj* 8, 99. 9, 353. 11, 121. 776. 18, 190-95. *Elezović 2,* 310. *GM* 89. *Tiktin* 1575. *Mladenov* 631. *Pascu 2,* 96., br. 1820. Korsch, *ASPh* 9, 673. *Miklošič* 349. *WP* 1, 828.

**temènã(h)** m (Banja Luka) = *temena* (Mostar) = *temena* pored *temená* (Kosmet, objekt: *činí mu* ~) »pozdrav pokretom ruke odzdo do usta ili od usta do čela«, *temen, -ah, -at (unciniti* »pozdraviti (ritualno)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *temeni, temena)* iz terminologije saobraćaja, komplimenata: rum. *temená, temenea, a să temeni* »poklonili se po orijentalnom običaju«, bug. *temene* pored *temane,* arb. *temena,* cine. ft-*menee,* ngr. τεμενά.

*Lit.: ARj* 18, 196. *Elezović 2,* 310. Skok, *Slama* 15, 499., br. 789. *Tiktin* 1577. *Mladenov* 631. *GM* 426. *Pascu* 170., br. 1079. *Skaljić** 609.

**temèrutin** m (Vuk, Srijem, *-in* kao u *Srbin)* prema f na *-ka temèrutka* (ibidem) = *temèrutkinja* »zlopamtilo koje se ne misli niti se je

nadati, da će se popraviti, žensko koje najmanju uvredu dugo pamti« = *temèrut, -èrutin* m (BiH) »1° trom čovjek, 2° smetenjak, glupan, nesposoban čovjek«. Pridjev *tēmerut* (Bella), *pritemerut* (Bella) »tenacissimo«, prilog *temeruto* (Kašić) »pertinaciter«. Apstraktum na *-stvo temerutstvo* (Bella, Kašić) »pertinacia«. Od tur. *temerrüt* »1° Eigensinn, *2*° Starrsinn«.

*Lit.: ARj* 11, 747. 18, 195-96. *Školjić"* 609.

**tem suć** m (1718, Crna Gora, BiH, Srbija, Vrčević, Milićević, objekt uz *dati, pisati, uzimati)* = *temèsuk* m (BiH) »obveznica, obligacija, pismo od prodaje«. Od tur. *temessük* »isprava« < ár. *tämässuk.*

*Lit.: ARj* 18, 196. *Škaljiff* 609.

**tempai,** gen. *-pia* m (Korizmenjak, Hektorović, Kožičić, Bakšić) = *tempão,* gen. *-pla* = *templo* n (Vuk, Ranjina, Rosa, Đorđić, Bunić, Kavanjin, Timok, Vojvodina) = (prema ngr. izgovoru) stsrp. *temolo* n (15. st.), talijanizam *tempio* m, n (Radnic, Akvilini), (prema madž.) *templom* (Vramec) »1° hram, 2° ikonostas (kod pravoslavaca)«. Od lat. *templům* > · gr. τέμπλος, tal. *tempio.* Kod pravoslavaca preko grčkoga u učenom i novogrčkom izgovoru. Upor. arb. *temblë* prema rum. *tîmplă.*

*Lit.: ARj* 18, 190. 197-98. Zore, *Tud.* 21. *GM* 426. *Vasmer* 3, 140. 141.

**temperati,** *-am* impf. (Perast) = *temperati, -ânı* (Potomje) »čeličiti oruđe«, s našim prefiksom i- *stemperai, -am* pf. (Buzet — Sovinjsko polje) »pomiješati vino ili ocat s vodom da se dobije bevanda (v.)«. Part. perf. kao pridjev *temperán* (Transit, I. Držić) »umjeren«. Od tal. < lat. *temperare.* Odatle internacionalni apstrakturn *temperatúra.* Ovamo i *temperança* f (Korizmenjak, Spovid općena) »umjerenost« < tal. *temperama.* Prema tál. postveibalu *tempra* (Dante) pored *tempera trempât, ām* (Dubrovnik, metatezom, upor. *trempare* u Apuliji) »1° zašiljiti olovku, 2° raslaviti vino«. Odatle tal. deminutiv na *-īno: temperīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Cavtat) = *tenperin* (Mljet, Dobrota, Lastva, Potomje) »džepni nožić, federmeser (hrvatski gradovi)« = *tampèrîn* (Šibenik) »isto« < *temperino* — dubrovački deminutiv na *-ar* + *-olus* + *-ič tremparulić* »isto«.

*Lit.: ARj* 18, 197-98. 595. Zore, *Tuđ.* 22. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. Budmani, *Rad* 65, 167. *REW*[3] 8627. *Prati* 975.

**templo** n (Perast) »vjeda«, n pl. *tempļa* (Dubrovnik) »sljepoočnica« = *templi* m pl. (Vitaljić). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. n pl. *tempora* unakrštenjem sa *templům, tempļa* (Vitruvij) > tal. *tempia,* furl, *templi,* rum. *timpură* pored *tîmplă.*

*Lit.: ARj* 18, 198. Budmani, *Rod* 65, 162 Zore, *Tuđ.* 21. *REW*[3] 8635. *DEI* 3746.

**tenac,** gen, *-nca* m (Boka, Crna Gora, Kanavelić, Vrčević, Vuk) = *tenjac,* gen. *-njca* (Vuk) • »(v)jedcgonja, vampir«, augmenta-" tiv *tencina* m (Vuk). Denominal na *-iti ρotenčiti se, -im* pf. (Vuk, jugozapad, Vrčević) »pretvoriti se u tenca«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od nominativa **tentio,* apstraktum od part, *tentus* od *tendere* »borba«, prôv. *tensó* > tal. *tenzone,* odatle **tentiare* > stfr. *tender,* postverbal *tence* > tal. *lenza* »borba«.

*Lit.: ARj* 11, 121. 18, 199. *REW*[3] 8652. 8653. *Mazurami* 1446. *DEI* 3754.

**tènan** m, f (Vuk), samo u vezi *na tenanu, na tenant, na tenane* (Bosna) »dokolica, dokolje, dokon = dokolan« = *tenah* (Bosna, *pani na tenahu* »polagano«) = *tenhân* m (Bosna) = (s disimilacijom *n* — я > *n — Г) telân* pored *telân* i *tena,* indeklinabilni pridjev (?) »komotan, nezauzet, slobodan, besposlen«, *telanak* m (Crna Gora) »dokolica«; tur. *tenhalık* > *tenhdnluk* = *tenanluk* m (Bosna) »dokolica«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tenha).*

*Lit.: ARj* 7, 680. 18, 181-82. 199. *Elezović 2,* 309. *Škaljić'* 610.

**tënap,** gen. *tênpa* (Dubrovnik) = *tèmpo* (u muzici, tako danas u govoru gradskih í učenih ljudi). Talijanizam tal. *tèmpo* < lat. *tempus.* Od crkv.-lat. tal. *quattro têmpora* < lat. *quattuor tempora* »kvatri (v.)«: *tempri* m pl. (Cres) »Fastzeiten«.

*Lit.: ARj* 18, 199. Budmani, *Rad* 65, 163. *REW*[3] 8634. *Prati* 975.

**tenbî** (Kosmet: *sud, kodīja učimjo ~*) = *tènbíh* = *tembih* = *tembi]* — *tembil* = *tembilj* »saopćenje, naredba, prijetnja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tembih* < ar. *tēnbiK)* iz turske administrativne terminologije: čine. *timbihe* f »ordre«.

*Lit.: ARj* 18, 190. *Elezović* 2, 310. *GM 426. Pascu 2,* 169., br. 1060. *Školjić*[1] 609.

**tenda** f (Karlovac) »1° naslon, perda, Geländer« = slov. *tènda* »runta, langes Querholz« = *tènda* (Rab) = *(en > n* kao u *Uncun) tìnda* (Božava) »tenda, šator« = *tenda f* (Mikalja, Hrvatsko primorje, Crna Gora) »zavjesa

zastor, zaslon od sunca«. U značenju 1° *tenta* f (ŽK) »Geländer«. Tal. deminutiv na *-ino tendin* m (Kućište) »vreća za mreže«. Talijanizam *tenda,* koji je postojao i u balkanskom latinitetu: rum. *tindă* »Vorraum, Hausflur des Bauernhauses, Vorhalle in der Kirche«, deminutiv *tindita,* arb. *tende, lande* (Gege) »Reisigdach, Reisighütte«, ngr. τέντα. Upór. bug. *tenta* = *tenta* (stsrp., 1659) »šator« = cine. *tenda* »šator«.

*Lit.: ARj* 18, 200. 202. *Mazurami* 1446. *Pleteršnik 2,* 662. Skok, *ASPh* 33, 371. Kušar, *Rad* 118, 24. Croma, *ID 6,* 123. *Tiktin* 1593. *GM* 429. *Miklósié* 351. *REW** 8639. *DEI* 3748.

**tendžera** f (1733, Bella, Stulić, Vuk, BiH) »duboka mjedena tava«« = *tendžera* (Kosmet) »zemljani ili bakarni sud za kuhanje jela, za maslo ili beli smok«. Deminutiv na *-tea tendžerica* f (Vuk) = *tendžerica* = *tendžerica* (Kosmet), na *-če tendzerče* (Kosmet«). Balkanski turcizam (tur. *tencere* »Kassel, marmite«) iz turske terminologije kuhinjskog suda: rum. *tingire, tingirică, -uca,* cine. *tingire* f, ngr. τενζέρι.

*Lit.: ARj* 18, 201. *Elezović* 2, 311. *Tiktin* 1598. *Lokotsch* 2066. *Mladenov* 632. *Pascu* 170., br. 1080. *Miklósié* 350. *Školjić** 610.

**teneće** n (1733, BiH) = *tanece,* gen. *-eta* (Vuk) = *terieča f* (Kosmet, Mostar, Crna Gora, izmjena tur. dočetka *-e* > *-a* kao u *kesa}* »lim, pleh (v.)«, *žuto (zlatno) teneće* »žuti mjed«. Deminutiv *tenećka, tenećkica* (Kosmet). Na *-dzija tenećedžija* m (BiH) = *tenećedžija* (Crna Gora, BiH, Kosmet) »limar«, pridjev *tenećedžijin,* poimeničen *tenećedžtnica* »limarska radnja«. Balkanski turcizam (tur. *teneke, tenekeci}* iz terminologije alata i materijala: rum. *tenechia* = *tinichiá — tinechia, tinichigiu, tínichigerie:* bug. *teneke* = *tenekija* (Miklošič), arb. *teneç* (Skadar), čine. *tiniche* m »fer-blanc«, ngr. τενεκές. Odamo i *tenećar* m »boraks« < tur. *tenekâr* »Borax«.

*Lit.: ARj* 18, 98. 200. *Elezović* 2, 310. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 792. *Lokotsch* 2065. *Pascu* 170., br. 1081. *Miklošič* 350. *GM* 426. *Školjić** 610.

**tener** m = *tenep* m (Vuk, narodna pjesma) »konopac, uzica, vrpca«. Turcizam (tur. *tenef* < ar. *tanub}.*

*Lit.: ARj* 18, 200. Korsch, *ASPh* 9, 673. *Školjić*[2] 610.

**tênfati,** *-am* impf. (ŽK, hrv.-kajk.) = *temfati* (hrv.-kajk., slov.) »pirjati, potušiti«. Od njem. *dämpfen* = bav.-austr. *tempfn.*

*Lit.: ARj* 18, 196-201. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Striedter-Temps* 217.

**tènpesta** f (Potomje) »oluja«. Tal. *tempesta* < lat. *tĕmpĕstas,* gen. *-atis,* od *tempus.* Upór. *baže mime* (ŽK) »oluja«.

*Lit.: REW*[3] 8629. *DEI 3746.*

**tentati,** *-am* impf., pf. (ŽKj· Rab, Božava, Slavonija, Lika, Hrvatsko primorje, Mirakuli) *(na-,, o-, pre-, sa-}* »1° iskušavati, napastovati, 2° nagovarati na što, 3° uznemirivati«, impf, na *-va- natentavati; zatèntati, -am* pf. (Piva--Drobnjak) »zainatiti«, *(en* > *an* kao u *láncún,* upór. istro-rom. *tantor; tantar e,* Lecce) *tàntali, -cent* pored *-am* impf. (Dubrovnik, Marulić, Ljubiša) (na-) »in Versuchung führen« = *tannali* (Ranjina, Dubrovnik) = (prijenosom *ć* u inf. ,iz prez.) *tantali* (Perast) *(na-}* ·— *(nć* > *nđ) tândati, -ām* (Prčanj) *(na-}.* Upor. slov. *(pre}tantati, tantali* (Goriško) »prellen«, polj. *tentować.* Oblici sa *en* mjesto *an* su talijanizmi, sa *an* su zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *templare* > *tentare.* Apstraktum na *-adja* < lat. *-atto tentăcija* (ŽK). Ovamo ide internacionalni poimeničen part. perf. *atentat,* gen. *-ata, atentator.* Upor. arb. *tendoj.*

*Lit.: ARj 7,* 677. 680. 9, 352. 18, 74. 97. 103. 202. *Pleterïnik* 2, 781. Budmani, *Rad* 65, 167. *GM* 429. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 123. *REW*[3] 8633. *DEI* 3752.

**Teodor** m = *Teodora* /, osobna imena prema imenima bizantskih svetaca: Θεόδωρος, Θεοδώρα. Prema ruskom čitanju: *Feodor, Feodora,* rusko ime *Fjodor.* Slavizira se sa *Božidar* (v.) Potvrde: *Teodor* (u Srba i Hrvata, potvrde od 14. st.), kráceno *Ťodor* (1330, Grecanica, Dubrovnik, Srbija, Lika), *Todur* (1447, Bosna), *Tudar* (upravo *Тиаьгь Rastićb,* 12 — 13. st., Dubrovnik), *Tudor* (12. st., Dubrovnik, Hvar, Grecanica, Srbija, Baška, Istra; Rijeka, 16. st.), *Tudro Bavželić* (dubrovački vlastelin, 1403 — 1419, prema romanskom, v. niže); *Teodora* (majka cara Dušana, Skoplje, 1355; Glavinić), *Todora* (Vuk, 1355, Lika, Bukovica), *Tudora* (Vitezović). Likovi sa *eo* > *o* već u ngr. Θόδωρος > cine. *Thodor.* Imena blagdana: *Tudorovo* (Vitezović), *Todorovača* (Vinkovci). Odatle: *Teodorova subota* = *Teodoromca* (obje Vuk) = *Todorica* (Levać i Temnic) »prva subota časnog posta«, glagol *ludoričiti* (Boljevae, Srbija) »jesti samo jednom u 24 sata (za velikih postova)«. Prema imenima nastaju raznoliki hipokoristici: *Toćo, Točko* (Lika), *Toda* (Milićević), *Todan* (Lika), *Tode* (1673, Lika,

Bosna), *Todela* (Lika), *Todica* (Vuk), *Todić* (Lika), *Todiša* (Lika), *Todo* (Plevlja, Temnić), *Todorac* (1353, Lika), *Todoritć* (Vuk), *Todoric* (1348, Prizren), *Todorin, Ţodorina* (jedno i drugo Lika), *Tosa* (Vuk, Lika), *Tóso* (Vuk, Lika), *Tudorac* (Vitezović), *Tudoric* (1330); prema *Teodora: Toda* (1692, Srbi, Vuk), *Todoreskala* (Lika). Odatle prezimena: *Tešić* (i prema *Tješimir}, Tesanome, Teodorović* (1737, graničarski kapetan, Pakrac, Fruška gora, Stanijina Reka u Srbiji), *Todelić* (Lika), *Todić* (Stara Gradiška, Crna Gora, BiH), *Todišić* (Čitluk u Lici), *Todoranović* (Srbija), *Todorčević* (Srbija), *Todorević* (Virovitica), *Todorić* (Slavonija, Novska, Fruška gora, Lika, BiH, Srbija), *Todorov, Todorović* (Petrinja, Kostajnica, Glina, BiH, Srbija, Crna Gora), *Tošić* (Fruška gora, Istra), *Tošović* (Morava), *Tudarac* (Dubrovnik), *Tudorčić* i *Tudorčević* (Vitezović), *Tudorin* (18. st., Rab), *Tudoric* (1348, Prizren), *Tudorović* (1320, Srbija), *Tudrović* (1361, Split, v. gore *Tudro}*. Toponimi: *Todići* (mahala u Bosni), *Todinka* (Gospić), *Todinovac* (izvor i livada, Gospić), *Todori* (Bosna), *Todorići* (BiH, Srbija), *7'Odorovac* (Srbija), *Todorovci* (selo, Srbija), *Todorović* (selo, Bosna), *Tódoroméi* (selo, BiH), *Todorovo = Tudorovo* (selo u Bosni, nazvano tako u 16. st.; prije se zvalo *Novi grad na Hrvatih* koji je pogorio 1560. dok ga je branio kaštelan Mihajlo *Tudor;* nazvan-po njemu jer je u obrani izgubio život), *Tudorac dol* (1348, Prizren), *Tudora* (selo, 1379), *Tudorče* (1348), *Tudoři* (dva sela, Istra), *Tudoričevci* (selo, Decani, 1330), *Tudorović* (selo, Boka). Imena *Theodorus* i *Theodora* vrlo su raširena u srednjovjekovnoj Dalmaciji: Bar, Kotor, Dubrovnik, Split, *Zadar*. Ostali starodalmatski oblici: *Toduru* (1040, Split), *Todru* (1325, Zadar), *Todero, Thoder* (Zadar, Dubrovnik, Kotor, Bar, 14. st.), *Tuodorus* (1399, Kotor), *Tuder Tudro* (Bar, 15. st.), žena *Teudora* (918, Zadar), *Tuda* (Bar, 15. st.), *Thodi* (Kotor).

*Lit.: ARj* 18, 204. 205. 244. 249. 424-27. 490. 865-66. Jireček, *Romanen* 2,59. Isti, *Elem.* 61. 62. Tadin, *Mandićev zbornik* 1965, 173-74.

**tepati,** -äw impf. (Vuk) *(is-,* Dubrovnik) »1° mucati, 2° govoriti riječi odmila (hypocoristica)«. Pridjev na *-av lepav* (Vuk, Kosmet) »mucav«, poimeničen na *-ьc > -ac têpavac,* gen. *-avca* m prema f *têpavica,* na *-kav têpkav* (Kosmet) »koji zamuckuje«. Štokavska onomatopeja, možda u vezi sa *tepsii* »udarati (v.).«.

*Lil.: ARj* 4, 30. 18, 208-210. *Elezović 2,* 311.

**tSpe,** gen. *-eta* n (Vuk, Srijem) = na *-luk tèpeluk* m (Vuk) »1° tjemenjača, t peoka (Boka, tur. dočetak *-uk* zamijenjen našim sufiksom *-ka}, 1°* u duge puške kraj dolje od kundaka, jabuka«. Pored *tSpeluk* ima Vuk i oblik *lepelak,* tj. zamjenu tur. r > *u, a* (upor. *kazlar),* u Kosmetu *tepèlak* pored *tepêluk* i *tepehk* »1° nakit za glavu, 2° kapica nakićena biserom (Banja Luka)«. Hrv.-srp. je naziv za *tepeluk : ovřlj, ovrljina.* Ovamo i *lepa* f (BiH)· »1° brežuljak, brdašce, 2° toponim (mahala u Mostaru)«, na *~ak* tur. *tepecik > tepedžik* (BiH) »1° brežuljak, 2° toponim u Travniku«. Balkanski turcizam (tur. *lepe* »brijeg, brdo«, *tepelik* »1° Endperle des Rosenkranzes, 2° Krone (Frauenkopfschmuck)« iz terminologije nošnje, puške, geografije: arb., *tepe* »Hügel Vorsprung«; također toponim *Bal tepe* (Tetovo) »medeno brdo«. Ovamo još prilog *tepede deledén* (Kosmet) = u književnom i saobraćajnom jeziku *s brda s dola* (prevedenica, kalk < tur. ablativi *dereden tepeden,* tur. *dere* »uvala, do«). Promjena *r > l* u *deleden* tumači se unakrštenjem naše prevedenice sa tur. prilogom.

*Lit.: ARj* 9, 499. 18, 211. *Elezović 2,* 311. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 795. *Deny* § 272. *Školjić** 610.

**tepsija** f (Vuk, BiH) = *tèvsija* (BiH; 1783, Hilandar) = *tepsija* (Kosmet) »mjedenica, leden, plitica u kojoj se peče meso, riba, pita«. Deminutiv *tèpsîj(i}ca* (Vuk) = *tepsîca* (Kosmet), na *-če tepsice* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tebsi, tepsi, debsi)* iz terminologije kuhinjskog suda: rum. *tipsie* f (16. v.), bug. *tepsija,* arb. *tepsi.* Ovamo i *tepsidžak* (1733) = *tevsidžak* (BiH), na tur. deminutivne *-ák,* usp. *tepedžik* »mala tepsija«.

*Lit.: ARj* 18, 214. 215. 259. *Elezović' 2,* 312. *GM* 427. *Tiktin* 1603. *Mladenov* 632. *Škaljić*[1] 611.

**tèpsti (se),** *tepem* impf. (Vuk) *(do- se, is-, na-, po- se, raž-, s- se},* baltoslav., sveJav. i praslav., »1° butyrum facere, 2° udarati, bućkati, mésti, prepirati, 3° (metafora) lutati, 4° govoriti koješta (Hrvatska)«, na *-ati tepat, -am* pored *-Ijem (ras-}, tepati, -am* (Vuk) »balbutire«, *dotèpal, -am* (Kosmet) »dotući«, *polepal, utêpat,* stcslav. *teti, tepç,* hrv.-srp. infinitiv na *-sli* kao *dupsli, skupsti,* itd. Osnovno je značenje »udarati mlijeko da *se* odvoji maslo«, odatle *tepentca* (ŽK) »Butter-

milch, mlaćenica«. Posuda, u kojoj se to radi, je *siepàia* (ŽK). Značenja 2° i 3° su i slov. *lipsti, -em.* Iterativ se pravi prijevojem du-Ijenja *e* > *e* > (ikavski) *i: potlpati se, rastipati, štipati se* (ŽK) »skitati se«, *ottpati* (ŽK, objekt *eito, rž, šenicu)* »udarati snopovima da iskoči zrnje«, hrv.-kajk. *natepati, -Ijem* (Belostenec) »natući«, iterativ na *-ova- rastepavati, rastep-Ijivati.* Na *-avac rastepavac,* gen. *-vca* (hrv.--kajk.). *Virgo Immaculata* prevodi se u hrv. i slov. molitvenicima *(Děvka) nevlepena,* od *vtepsti, vtepem* »sich besudeln«. Upór. litavsko značenje *tèpti* »beschmieren«. Poimeničen part, perf. pas. *dotepénac,* gen. *-nca* m »(pejorativno) došljak«. Na *-uh dolepuh* m (Dalmacija) »do-šljak«, = *potepûh* m (hrv.-kajk.) »skitnica«. Na -бе > *-äc tepac,* gen. *-pca* (Bosna, Hrvat-ska, Dalmacija, Istra; 1059, *Boleslao tepizo,* Biograd na moru) »1° tepčija, 2° vagabundus« = *tepec* (Habdelić, Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) prema f na *-ica teplca, -če,* gen. *-eta lepce* n (ŽK) »»uvredljive riječi«. Na *-ьс tepovač,* gen. *-avca* m (Vuk) prema f *tepavica,* poime-ničen pridjev *tepov* »balbus«. Miklošič stavlja ovamo *lepbčija* (Hrvatska, Bosna, 9 — 14. st.) = *tepačija* »naziv dvorskog časnika«, sa sufiksom *-čii* (kao *knigbčii),* ali korijen *tep-* može ovdje biti i niži prijevojni štěpen od *top-* (v. *topiti, topal).* Ovamo ide možda još naziv jesenske kruške koja se jede kad se ugnjili *têpka f* (ŽK; Kra-šić ré-). V. dalje veze *tepati.* Pridjev *stêpehan,* određeno *stêpehni* (Smokvica, Korčula, uz *čovik, životinja)* »malen, zbijen i otporan, čvrst« = *štěpen* (upravo part. pas. od *stepsli)* »1° (Krnarutić, Kurelac, Vitezović) zbijen, 2° (Vuk) nezgrapan«. G. Meyer stavlja ovamo kao arb. slavizam *stepem* (Gege) »ziehe mich zurück«. U štokavskim narječjima proširen je viši prijevoj *ō* > *a: stap* m (Vuk, Duvno, Bosna, Vodice) »maslenica (Belici, Istra), Buț-terfass, baratte«, *stapàica* f (Vuk) »štap sa kolom čim se prepira skorup« (upor. kod Miklošiča: *iz vrhnje stepe se puler).* Na *-ati stapati, -an* impf. (Vodice) »praviti maslac«. Upor. slov. *stepati (presno maslo')* »Butter rühren«. Postoji i varijanta sa *b* mjesto *ρ* *(s)tàbãrka* »bučka, bućka«. Isti prijevoj bez s- *tapšati, -Sem (po-)* (Vuk, Kosmet) »lupkati od milošte šakom, po leđima, obrazu«, demi-nutiv *tapkati,* v. *tabati* i rum. *a tapsi* »schla-gen« pored *a tepıi,* odatle rum. postverbal *teapįa* »leafă, kleine Holzschaufel zum Ge-radeschlagen des Maisbreis«. Ovamo ide možda i rum. *teapă* »Art, zu der einer nach seiner Herkunft gehört, soj«. Baltičke usporednice ne poklapaju se posvema s prvobitnim praslav. značenjem, ali stoje s njim u vezi lit. *tèpti* »mazati«, u prijevoju lit. *tapnoti* »langsam mit der Handfläche schlagen«, *tapyti* »fingere aliquid ex luto sive nive«. Pomišlja se i na vezu sa gr. τόπος, sa τύπτω, τύπος (interna-cionalno *tipograf), stopfen* > *stapati* (Hrvatska, gradovi).

Lir.: *ARj 2,* 708. 4, 30. 7, 630. 680. 11, 121. 122.13,287. 16, 423-24. 530-534. 18, 207-216. Jagić, *ASPh 2,* 398. *Elezović* 1, 149. 2,112. 311. 398. *Miklošič* 352. *Holub-Kopečný* 383. *Bruckner* 568. *Mladenov* 632. *WP* 319. *Tiktin* 1570. Osthoff, *IF* 8, 35. Leskien, *IF* 13, 209. Osten-Säcken, *IF* 28, 413. *GM* 392. Vaillant, *Pf* 18, 159. Skok, *Rad 222,* 134. Isti, *ASPh* 33, 372. *Mažmanić* 1366. 1447. Truhelka, *GIZM* 13, 105.

**terašan,** pridjev, »1° težak, 2° bremenit, bred«, *poterašan* (S. Reljković uz *valjuga)* »podosta (prefiks *po-* kao u *povisok, pogolem)* težak« = *terešan* (Vitezović, Slavonija) »1° bremenit, 2° továrni«, od madž. *tereh* (od slav. *trh)* > *tereh* (Vitezović) »breme, teret, trh«.

*Lit.: ARj* 11, 122. 18, 222-226.

**terazija** f (Velikanović, Rajić, Ljubiša) »kantar, mjerila, vaga« = (običnije) *terazije* f pl. (Vuk, Banovac, Rapić, Vojvodina, Srbija, BiH, pl. kao *gaće)* = *terãzya* f (Kosmet) = *terešije f* pl. (Margetić) »mjerilo, kantar, vaga s dvije kantarnice, zdjelice« = *terezije* f pl. (Vuk, Margetić, Lastrić, Banovac, Kačić, Ra-pić, Knežević, narodna pjesma) »isto« == *tere-zija* f »1° olovnica, gruzilo, kalamir, 2° vaga, mjerilo, 3° kamenje po kojem se prelazi preko močvarnog mjesta, 4° česma gdje ie voda dovedena čuncima do drugamo, 5° re-zervoar iz koga se voda razvodi«. Toponimi: *Terazije* f pl., staro ime ulice, trga i četvrti u Beogradu, mjesto kod Grgurevaca u Pruskoj gori gdje se svake godine održavaju majalesi; beogradski toponim dobio ime odatle što se na ovom mjestu za vrijeme turske vlasti na-lazio rezervoar odakle se voda razvodila u raznim pravcima; *Terèzija,* mahala u Sara-jevu. Deminutiv *terazijce* f pl. »mala vaga«. Vitezović bilježi i *terežija* u značenju 1°. Balkanski turcizam perzijskog porijekla (perz. *täräzú* > tur. *terazi)* iz turske administra-tivne terminologije: rum. *terezie* = *tirizie,* bug. *terežija,* arb. *ter ezt.*

*Lit.: ARj* 18, 223-27. *Elezović 2,* 312. *Doric* 380. *GM* 427. *MikloUč* 354. Korsch^ *ASPh* 9, 673. *Školjić*[2] 611. 612.

**tērbīje,**. gen. *-eta* n (Kosmet, objekt uz *cimi)* »uljudivanje, vaspitanje, dresura« = *terhije* n (Bosna). S postpozicijom *-suz: terbijesoz* m i indeklinabilni pridjev, »neodgojen, nepristojan«. Na *-li terbijellsat, -šem* pf. (Kosmet) »1° odgojiti, vaspitati, 2° lako kazniti«. U Bosni: *lerbijèli* = *terbijètli,* pridjev i prilcg, »1° odgojen, 2° pristojno«, *lerbijèsuz* m i pridjev »1° neodgojen čovjek, 2° neodgojen, prost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *terbiye, terbiyeli, terbiyesiz, terbiyeť)* iz terminologije običnog života: bug. *terbie* »1° Bildung, Erziehung, 2° Tadel«, *terbijelija* »wohlerzogen«, arb. *terhiét, lerbietlëk* »Anstand«.

*Lit.: Elezović* 2, 213. *Doric* 380. *GM* 427. *Školjić'* 611.

**tercija** f (Vuk, narodna pjesma) = *tèrkìja* (Vuk) »torba kao bisage (pričvršćuje *se* kaišem)« = *tērklje f* pl. (Kosmet, pl. prema *bisage)* = *tértije* (Kosmet). Turcizam (tur. terki »ono što se privežė ostrag za sedlo)«. Sufiks *-ki* kao u *vergija, uzenđija* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 223. 224. 229. 230. *Elezović 2,* 314. *ŠkaljiP* 612.

**terećedžija** m (Kosmet) »žitarski trgovac, skupljač žita«. Izvedenica na *-džija* (v.) od tur. *tereke* »zaostavština iza pokojnika«. Arb. *tereıe* (Kalabrija), *lerei* (Skadar) ima značenje »Mantel, Überrock«, koje se slaže sa tur. *kereke* > hrv.-srp. *čereče* (v.), rum. *cheraché, c'ereche.* Te dvij.e riječi ne idu zajedno.

*Lit.: Elezović 2,* 313. *GM* 427.

**teredže** f pl. (Vuk, akcenat sumnjiv; nejasan je razlog za plural) »kalup« = *teređa f* (Kosmet) »(kujundžijski termin) »kalup za lijevanje«. Turcizam arapskog porijekla (tur. *derece* < ar. *däräga).*

*Lit.: ARj* 18, 225. *Elezović 2,* 313. *Školjić*[2] 612.

**Tereza** = *Terežija* = (starije) *Tereza, -zija,* žensko ime, prema imenu svetice *Tereza Avilska* (+ 1582), ušlo je u naš onomastički sistem preko njem. *Thérèse (*< lat.-gr. *Theresia* < sgr. θερέσια) ili tal. *Teresa;* kraćenjem nastade *Treza* (Krasić), *Teza* (Slavonija), u prvom slogu : *Rêza* (ŽK), odatle na *-ika Rezika* (Hrvatsko zagorje, Lika, hrv.-kajk.). Naziv talira: *terezijanac,* gen. *-anca* (Hercegovina), prema *Marija Terežija* (carica). Toponim *Terezovac,* gen. *-ovca* (Slavonija) je recentan.

*Lit.: ARj* 18, 227. 228. 259.

**tèrïna** f (Boka, Račišće, Korčula) »1° zdjela za krumpir, 2° plitica za juhu« = *tēriṇa* (Krtole, Kućište, Rab, Božava, Buzet, Sovinjsko polje) »Γ bljuda (Grbalj), 2° vrlo dubok pladanj, 3° zdjela od porculana«. Deminutiv na *-ica termica* (Vrbnik) »zdjela od majolike«. Talijanizam: mlet. *tēriṇa,* poimeničen pridjev na *-īnus* od *terra.* Upor. pridjev na *-arius* od *terra teràn* (čak.; slov. *terân)* »Art Karstwein«, s varijantama *taran* — *tarin* (Hrvatsko primorje, Dalmacija, Šulek) < tal. *terrano,* furl, i mlet. *teràn* < **terrariu* (disimilacijom *r* — *r* > *r* — *n),* upor. *terrer* (Engadin) »domaći«. Učen je latinizam *teritorij* m = *teritorije* f < *territórium,* pridjev na *-alis* proširen na *-ьn teritorijalan.*

*Lit.: ARj* 18, 222. 226. 227. 229. *Pleteršnik* 2, 664. Kušar, *Rad* 118, 21. *Prati* 980. Štrekelj, *ASPh* 12, 471. *Rosamani* 1147.

**tërluci,** gen. *tèrlukã* m pl. (Vuk, pl. kao *opanci* itd.).»![0] ženske cipele od meke kožice, na koje se može još drugo obuti« = *Muci,* gen. *triuką* pored *tèrluke,* gen. *tèrlukã f* pl. (Ravni kotari, Stankovci, Bosna) = *telüké f* pl. (Bosna) »2° vuneni donji dio obojaká, koji se oblači ispod opanaka« = *terlak* pored *têrhk, térlek,* gen. *terlaka* (Kosmet) »3° gornja haljina od čohe ili satina, 4° od konaca ispletena kapa ispod fesa ili kečeta«. Pored ove izvedenice na *-luk* (v.) još skraćeni tur. infinitiv *terlêma* f (Kosmet) »od pamučnih konaca sapletena laka kapa ispod fesa ili plīsa (v.) kao zaštita od znoja« = *terlêma* f (Bosna) »vrućica, tifus« < tur. *terleme* »tirus«, osnovno značenje »znojenje«. Složenica *terlidiba* ili *terlidiva (po jeleku)* (Vuk) »nekakvo tkanje (platno)« = *telli -diba* — *terli-diba* (Bosna) »brokat«. Balkanski turcizam (tur. *tér* »znoj«, odatle *terlemek* »znojiti se«, *terük* »pantufle«) iz turske terminologije nošnje: rum. *terlic,* búg. *terlici* m pl., arb. *terlik* »manteau de femme«, cine. *tîrliche* f »1° chaussure légère en feutre, 2° bonnet de feutre«, ngr. τερλίκι.

*Lit.: ARj* 18, 2301 *Elezović* 2, 314. *GM* 427. *Mladenov* 632. *Pascu 2,* 171., br. 1092. Korsch, *ASPh 9,* 674. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 799. *Škaljić** 609. 612. 613.

**termen** m (1492) = *termen* m (Kućište) = *termen* (ŽK) = *termin* (1490, Kastav) = *termín* (Krasić) = *(er* > *ir* dalmato-rom., upor. *Mirculano) tirmen* (Vrbnik, 17. st.) = *tŕmen* (1545) »1° rok, 2° meda, međaš« = *trmin* (Trebarjevo) =*tiermin (za četiri leta,* 1454, Istra). Latinizam ili ťalijanizam, oblici sa

*i ie* možda dalmato-romanski leksički ostaci od lat. *termen,* gen. -iras > tal. *termine,* latinizam prema madž. izgovoru *terrminuš ili pravden dien* (1554, Nedelišće). Latinizam prema *-irati terminirati, -miniram.*

*Lit* · *ARj* 18, 231. 339. 696. *Ma&manić* 480. 669. Skok, *ASPh* 33, 372. *REW* 8665. *MikloSii* 357. *DEI* 3759-3760.

**tSrs** (Banja Luka, Mostar), prilog = *tersuna, tersatuna* (Mostar) = *tèrsene* (Kosmet, *zbori* ~) »naopako«, *ters — pers* (Kosmet, *došlo mu* ~ ~), prilog »na vrat na nos, naglo«. Balkanski turcizam *(ters, tersine)* iz turske sintakse: bug. *tersene,* pridjev, »opiniâtre, obstiné, à l' envers«, cine, *term,* pridjev i prilog, »1° qui est à l'enversj intraitable, revêche, 2° à l' envers, en sens contraire«.

*Lit.: Elezović* 2, 314. 536. 542. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 800. *Pascu 2,* 169., br. 1064. 1065. *Školjić** 613.

**tértél** m (Kosmet) »vijugasta svilena čipka, vijugast gajtan«. Balkanski turcizam (tur. *tırtıl)* iz tur. terminologije nošnje: rum. *tértél* »Kantillen (zu einem Röhrchen gewundener Gold- oder Silberdraht)«. Ovamo ide zacijelo i *twtbl* m (Kosmet) »žica, koja se upotrebljava za vez«, koju Elezović izvodi iz perz. *tartar.*

*Lit.: ARj* 18, 232. *Elezović 2,* 315. 354. *Tiktin* 1580.

**tértit»,** gen. *-ha* (Bosna, narodna pjesma) »raspored, način« = *tertip,* gen. *tertìpa* m (Kosmet) »isto«. Na *-li tertipRja* m »okretan, vješt, koji umije da nade način«. Glagol *tenibili* (narodna pjesma, Bosna) »vršiti raspored«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tertib* »uređenje«) iz turskog običnog života: rum. *tertip* »Kunstgriff, Kniff«, bug. *tertip* »Ordnung«, *tertipHja* »ordnungsliebend«.

*Lit.: ARj* 18, 232. *Elezović 2,* 315. *Tiktin* 1580. *Doric* 380. *Škaljić** 613.

**tèrzija** m (Vuk, BiH) = *tērzlja* (Kosmet) prema *ter žilica f* »krojač, Eavac, prema: krojačica, švelja«. Pridjevi *terzijin, terzijski = terzijnski, terzlski* (~e *nožice, zanat).* Prezime *Terzić.* Na *-luk terzihk,* gen. *-lika* (Kosmet) = *terzlluh* (Vuk) »posao krojački«. Složenka *terzibaša* m »glava krojačkog ceha (esnafa)« (v. *baša)* prema f *terzibašinica* »njegova žena«, poimeničenje prema pridjevu *terzibašin.* Prezimena, još: *Terzija, Terzibašić* (Srbija), *Tersijić = Terzijć* (Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *derzi* > ar., tur. *terzi, terzibași)* iz turske terminologije zanata: rum. *terzibaįa,* bug. *ter zija,* arb. *terzi.*

*Lit.: ARj* 18, 232-35. *Elezović 2,* 313. *Tiktin* 1580. *Mladenov* 632. *GM* 428. *Školjić** 613.

**tèsati,** *tešem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, raž-, sa-),* ie., baltoslav., sveslav., praslav., »bebauen, zimmern« prema iteratīvu na *-iva- -tesivati, -tesujēm, -ivam,* samo s prefiksima. Na *-la* (v.), sveslav. i praslav. *tesla* (Vuk, Kosmet, bug. *tesla)* »1° Hohlbeil, 2° prezime«, deminutiv *teslica.* Radne imenice na *-ar tesar,* gen. *-ara, s* pridjevima *tesdrev, -ov, tesárski —* na *-äc tesao,* gen. *-oca,* s pridjevima *tesačev, tesāikl; teslār,* gen. *-ára* »avis aquaticae genus«. Pridjev na *-ъn > -an neotesan* (hrv.) »neodgojen«. Postverbali *nates* m (Lika), *êtes* m (14. v., *otbtesb;* Vuk) »1° zemljište (njiva, livada) zagrađeno, 2° okolina, predjel sela«, *potes* (Vuk). Rumunji posudiše *teslă, teslar* (Moldavija) »Zimmermann«, pridjev *teslaresc,* apstraktnom *teslarie;* Arbanasi *teslice — shteslicë* »Axt«. Usporednice se nalaze u baltičkim jezicima: lot. *test, test* »behauen«, lit. u prijevoju *tašyti* »zimmern«, kao i u ostalim ie. : sanskr. *tdhsati* (3. L} »behaut«, iz čega se vidi da je ie. korijen **tek-,* avesta *tašą-* m »sjekira«, gr. τέκτων »Zimmermann (internacionalno *tektonski)4,* τέχνη (internacionalno *tehnika, tehnički, tehničar, politehnika),* lat. *texere* (internacionalno *tekstil, tekst), tignum,* știr. *tal* < ie. **taklo* »sjekira«, stvnjem. *dehsa, dehsala* »Queraxt, Beil, Hacke«, nvnjem. *Dachsbeil.*

*Lit.: ARj4,* 30. 9, 353.11,122.18,235-244. *Elezović 2,* 315. *MikloM* 355. *Holub-Kopečny* 383: *Bruckner* 63. *KZ* 46, 209. *Mladenov* 632. Foy, *IF* 6, 330. Osthoff, *IF 4,* 288. 8, 29. Stokes, *KZ* 31, 235. Pedersen; *IF 6,* 58. 68. *GM* 428. Kretschmer, *KZ* 31, 432. *Boisacf* 950-951. Zupitza, *KZ* 37, 393. Bartholomae, *IF* 3, 48. *Torp* 177. sl. Sommer, *IF* 31, 359. *WP* 1, 717. Paul, *WuS* 20, 41.

**tëskera** f (Vuk, Kosmet, BiH, akcenat neobičan prema tur. naglasu na koncu riječi, upór. bug. *teskere)* »zvanično pismo, objava, putna isprava«. Na *-džija teskeredžija* m (Bosna) »protokolist, službenik administracije«, prezime *Teskeredzić* (muslimani, BiH). Složenice *nufüs-uskera* f (Kosmet) »legitimacija, krsni list = krštenica, rodni list (v. *nufus)«, murur-teskera* (Kosmet) »objava za putovanje izvan vilajeta u drugi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tezqire,* perz. *teskere l tezkere* »billet, note, permis«, tur. *tezkereci)*

iz turske administrativne terminologije: rum. *teșche-.ea,* bug. *teskere,* arb. *îesqere* f »pasoš«, cine. *tischire* m, ngr. τεσκερές »attestation«.

*Lit.: ARj* 18, 237. *Elezović 2,* 315. *GM* 428. *Mladenov* 632. *Tiktin* 1581. *Školjić*[1] 494. 614.

**teslim** m. (Banja Luka) »(pravni termin iz medeia) prodavanje robe na javnoj dražbi« = *teslim* (Kosmet) m i prilog »stanje kad se predaje bogu duša« = *teslim* (~ *učiniti* »1° predati, 2° predati dušu«, BiH), denominal *teslímiti, -imзm* (BiH, Srbija) »1° predati, 2° dobiti na dražbi (Srbija)« = *teslimit, -îmim* (Kosmet), *uteslimiti, -teslīmīm (pri-* Mostar) »predati u ruke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *teslim)* iz turske pravne terminologije: rum., bug., arb. *teslim,* bug. indeklinabilni pridjev i glagol *teslimja* = rum. *teslimarisi* pored *teslimatisi (t* od ar. plurala na *-at),* čine. *tislime f (feațire ~)* »action de livrer, de confier«.

*Lit.: ARj* 18, 238-39. *Elezovié 2,* 315. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 801. *GM* 428. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1582. *Školjić** 614.

tespih m (Banja Luka, Mostar, BiH) »brojanice što ih muslimani u ruci nose da na njima mole, a kršćani samo od dosade« = *tèspilj* (Bosanski Petrovac). Turcizam arapskog podrijetla (tur. *tespih* »isto < ar. *teşbih* »Lobpreisung«) iz oblasti islama.

*Lit.:* Skok, *Slávia* 15, 500., br. 802. Korsch, *ASPh 9,* 674. *Školjić*[1] 614.

**testamenatb,** gen. *-enta* (1466, Bosna) = *tistamenti* (ák. pl., 1643, Vrbnik) = *tištament* (notárska knjiga Stašića, 1644, Krčki statut) = (asimilacija *e — a > a — a) tastament* (Dubrovnik, 15. st.; Ugljan, 1466) = *tastame'nat,* gen. *-enta* (Potomje) = *tastamènat,* gen. *-enta* (Crmnica) = *tastament* (Dobrinj, 1100, ŽK) = *tastamènat* (Božava) = *taštumant* (Bednja) »poruka«, bez *t testamen* (1443, oporuka žene vojvode Sandalja); ostali oblici: *testamenta* f (Popović, 1733), *testamijent* Cl443; Gradić), *testement* (1470, Dubrovnik), *testamentom* (prema madž., u kajkavaca 16. i 17. st.; Vramec). Latinizam ili talijanizam od *testamentum,* apstraktum na *-mentum* od *testare,* odatle *testati* (1595) »svjedočiti«, na *-irati testirati, testiram, atestirati* »svjedočiti« (preko njem.), poimeničen part. perf. pas. *atestat,* gen. *-ata* »svjedočanstvo« = *atestat,* gen. *-âta* (Kačić, Norini), denominai od *testis* »svjedok«.

*Lit.: ARj l,* 120. 18, 113. 240-41. 249. Cronia, *ID 6,* 123. Skok, *ASPh* 33, 371. *Šurmin* 425. *APJ 2, 291. VHZA* 12, 151. Miletić, *SDZb 9,* 237. 265. *DEI* 3774.

**tèste,** gen. *-eta* n (Vuk) = *tèste* (Kosmet) rtucet < Duzend, dužena (Kosmet), duzina (Dalmacija) = *testa* f (narodna pjesma, BiH, Dalmacija) »isto«. Složenica *testebaša* f (v. *baša)* »jedno od testētā za ugled, uzorak« = *testebaša* (Kosmet, Peć) »mustra, urnek«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *däst* »ruka«, *dästä* »1° rukovet, 2° držak«, ie. riječ zastupljena samo u arijskom i u lit.; > tur. *testé)* iz turske trgovačke terminologije: rum. *testea* »paket«, bug., arb. *testé,* ngr. τεστές.

*Lit.: ARj* 18, 239-41. *Elezović 2, 316.* 508. *Mladenov* 633. *WP* 1, 541. *Tiktin* 1583. *GM* 428. Korsch, *ASPh 9,* 674. *Miklósié* 355. *SEW* 1, 187. *Škalflć** 614.

**testemelj** (Hlivno, 1558; Držić, Menčetić, Vetranie) »marama od lagane vunene tkanine« = *testemelj,* gen. *-elja* (.Kosmet) »marama seoska, prikačena za ukras na glavi«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *đestimal)* iz terminologije nošnje: rum., bug. *testemel* (Muntenija) = *tistimel* »buntes quadratisches Tuch«, arb. *destemei* »ručnik, rupčić«, cine. *disiimele* f »isto«.

*Lit.: ARj* 18, 241. *Elezović 2,* 316. *Tiktin* 1583. *GM 64. Pascu 2,* 131. *Miklošic* 355. Karlowicz, *ASPh* 3, 663.

**testera** f (Vuk, Vojvodina, .Kosmet, BiH) = *testére,* gen. *-eta* n (Vuk) »pila, šega, žaga (ŽK)«. Denominal na *-ati testèrati, -am* impf. *(iz-)* (Piva-Drobnjak) = *testiriti, -im* = na *-isati teste-rìsati, -šém* »piliti, segati, žagati (ŽK)«, na *-aš testeras,* gen. *-áša* m (Slavonija, Bosna) »pilar«. Turcizam perzijskoga podrijetla (.perzijska složenica *destere,* od *dest* »ruka« i *ere* »pila« > tur. narodski *testere).* Glede prijelaza dočetka tur. *-e > -a* ili *-e, -eta* v. *kesa, cesa* i *ćebe.*

*Lit.: ARj* 18, 242. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović 2,* 316. Korsch, *ASPh* 9, 674. *Školjić*[1] 614. 615.

**testija** f (Vuk) = *testija* (Kosmet) »zemljani sud za vodu, krčag, vrč, pehar«. Deminutiv na *-ica testij(i)ca,* na *-ič testičić* (Levać i Temnić). Augmentativ na *-etina testijetina.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur.

*testi* < perz. *desti,* vu'g. *testi)* iz terminologije suda: arb. *testi.*

*Lit.: ARj* 18, 242-43. *Elezovič 2,* 316. *Školjić** 615.

tèstîr, gen. *-ira* m (Mikalja, Bella, BiH, Dalmacija, Vuk, objekt uz *uzeti)* = *tèstîr* (Kosmet) »sloboda« = *testiler* m (Bella, Stulić, BiH, narodna pjesma) »dopuštenje, licenca (za obavljanje posla)«. Balkanski turcizam arapskog (perzijskog?) podrijetla (tur. *testir* < ar. *duștur* < perz. *destur,* od perz. *dest* i sufiksa *-ur* »dopuštenje, odobrenje«) iz turske administrativne terminologije: bug., arb. *testir* »Erlaubnis«.

*Lit.: ARj* 18, 242-44. *Elezović 2,* 316. *Mladenov* 633. *GM* 428. *Školjić*[1] 615.

teše n (ne zna se genitiv) i f pl. (Kosmet) »1° haljine, 2° stvari, kućne stvari«. Od arb. *teshë* f »Hausgsrät«. Bez etimologije.

*Lie.: ARj* 18, 245. *Elezović* 2, 318. *GM* 428.

teštard m (Korčula) »tvrdcglav(ac)«. Pridjev na *-ьn tèstãrdan* (Žrnovo) »isto«. Talijanizam *testardo,* izvedenica na germ, sufiks *-ardo* od *testa* »glava«.

*Lit.: REW**

tetiva f (Vuk) = *tetivo* n, baltoslav., sveslav. i praslav. **te(p)t-iva,* »1° nervus, 2° Bogensehne, Saite, 3° geometrijski termin (neologizam)«, u starini i *tetiv f* (Kolunićev zbornik, Zoranie, Mrnavić, Kanavelić). Upravo je part. pret. pas. **tįt-* proširen sufiksom *-i ъ* (v.). Prema tome je *tetiva* poimeničen baltoslav. pridjev.; *e* je nastalo iz palatalnog nazala *ę,* upór. stcslav. *tetiva* »Chorda«, polj. *cięciwa,* ukr. *tjatyva.* Od istog je korijena stcslav. *teneto* (v.). Na *-ika tetwika* (Dubrovnik) = *tetevika* (Smokvica, Korčula) = *tetovlka* (Hvar) »1° smilax asper, biljka (raste u kršu u jadranskoj zoni), 2° toponim«. Augmentativ na *-ina tetivičina* (Hvar) »korov koji smeta plemenitom bilju«. Baltičke usporednice objašnjavaju postanje praslav. naziva: lit. *temptyva* »Bogensehne«, izvedenica je od lit. glagola *tempti* »spannen, ausdehnen«, iterativ *tampyti, timpti* »sich recken«, *timpa* »Sehne«. Ie. je korijen **temp-,* raširenje na *p* od **ten-,* Upór. lat. *tempus* »1° vrijeme, 2° sljepočica«, *temperare* (internacionalno *temperírati).* U baltičkoj grupi nalazi se i korijen **ten-* bez formantą *p:* lit. *tinti* »schwellen«, prijevoj *tänas* »Geschwulst«, lot. *tît '*»winden, flechten, weben«, *tina* »Netz«. Baltički glagoli *ten-, temp** nisu se održali medu slavinama, nego samo *ten-,* upor. još *tanak* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 252. 253. Skok, *Slav. 122.* 165. *Miklósié* 352. Isti, *Lex.* 996. *Holub-Kopečný* 384. *Bruckner 64. Mladenov* 633. *WP* 1, 721. Lidén, *IF* 19, 331. 364. Pedersen, *KZ* 40, 206. *Boisacq*[3] *942.*

tetragb m (stsrp., 13. v.), m pl. *tetrazi,* ak. pl. *tetrage* (1474, Carigrad: *pak za tuj rabotu su knjige i tetrazi u plemenstva Vi u Dubrovniku;* 1487, Drinopolje), stcslav. *tetradb, tetrodi, totrau.* Glede izmjene *-db* > *-gb, -zi* upor. *aptazi* (v.), zacijelo unakrštenjem s tim starodubrovačkim kancelarijskim terminom. Od srgr. τετράδι,(ον), od τέτρα »quattuor« = (prevedenica) *quaternus* »svezak, teka, carinska knjiga, tefter«.

*Lit.:* Miklošič, *Lex.* 988. Truhelka, *Spom.* 40. 41. Vasmer, *GL* 141. *REW*[3] 6944.

tètrijeb m = ek. *tetreb* = ik. *tetrib, tetrip* prema f *tetrepka, tetrijepka, tetrebica, tetri-, jebica.* Pridjev *tetrijebov.* Deminutiv na *-ič tetrebić* = *tetrijebić,* na *-ьc* > *-ac tetrijebac,* na *-bk tetrebak.* le., baltoslav., sveslav. i praslav. **teter-vb* »Auerhahn«. Dočetno *-b* (nastalo prema *jareb-)* je hrv.-srp. inovacija prema *-v* u ostalim slavinama: stcslav. *tetrêvb,* češ. *tetrev,* polj. *cietrzew,* rus. *teterevz.* Slog *-trije-* = *-tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. U baltičkoj je grupi također *v* mjesto *b* i deklinacija *i:* stprus. *tatarwis* »Birkenhuhn« prema lit. *tetervas* (deklinacija *o* kao i u hrv.--srp., češ. i rus.). Reduplikacija *tete-r-* upućuje na onomatopejsko postanje. Njegov glas pišu ornitolozi *töd, töd.* Upor. reduplikacijų, kojom se oponaša glas ptice lat. *țurțur* »grlica«. Ie. onomatopeja koja karakteriše tetrijeba nalazi se u sanskr. *tittirāķ* »Rebhuhn«, nperz. *tađarv* »Fasan«, koje se poklapa s baltoslav. riječi, gr. τέτραξ, τετράων. Upor. onomatopejski gr. glagol τετράζω »gackern, glucksen (von der Henne)«, lat. *tetrinnio* »schnattern (von der Ente)«. Iz ovih uporedenja izlazi da je *-vb, -vъ* u praslav. *tetervb* / -a pridjevski sufiks *-uo.* Upor. *krava,* lat. *cervus.*

*Lit.: ARj* 18, 256. Hirtz, *Aves* 499. *Mikloiil* 356. *Holub-Kopecny* 384. *Brückner* 63. *Mladenov* 633. *WP l,* 718. *Trautmann* 320. *Boisacq*[3] *962.* Prusik, *Krok* (cf. *IF 4,* 143). Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Bugge, *KZ* 32, 70. Korsch, *ASPh 9,* 673.

tetrìvan, gen. *-ana* m (Vuk) = *tetrèvãn* (Banja Luka) = *tahterèvãn* (Mostar) = *tahtarevan* = *tahtırevan* = *taterevan* (sve BiH) =

*tajtirivân* (Kosmet) = (skraćeno) *revan* (Bosna) »nosiljka za prijenos plemenitih, bogatih odnosno nevjeste, mlade«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *taht* »prijesto« i *revan* »koji se kreće, ide« > tur. *tahtırevan).* Rum. *taht* »Tron«.

*Lit.: ARj* 17, 947. 18, 257. *Elezović 2, 292.* Skok, *Slávia* 15, 500., br. 803. *Tiktin* 1548. Korsch, *ASPh* 9, 678. *Školjić** 596.

tevábija m, f (Vuk, narodna pjesma) = *tevabija* (Kosmet) = (asimilacija *v* — *b* > *b* — *b) tebābija* (Kosmet) »1° pratnja, svita, 2° pratilac, pratidžija, jasakčija, 3° pristalica«. Balkanski turcizam (tur. *tevabi):* arb. *tevabi.*

*Lit.: ARj* 18, 258. *Elezović 2,* 305. *GM* 438. *Školjić** 615.

tevdīl (Vuk), prilog, »tajom« = *tebdil* (Bosna) = *tevdilj* (Kosmet, *na tevdilj -ava* »na promjenu zraka«), indeklinabilni pridjev (uz *učinit se, otišao)* »přerušen, promijenjen«, *tebdil se učiniti* »přerušiti se«, *u tebdilu* (Bosna) »inkognito«. Denominal na *-iti tevdìljìt se, -dîljim* (Kosmet), *pretevdüiti se* »l ° promijeniti se, 2° preobući se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tebdil)* iz terminologije običnog života: rum. *tiptil* = *teplil* = *deptil* »verkleidet«, bug., arb. *tevdii, tefdil,* cine. *iiptile.* Ovamo i *tèbdîl-hàva* = *tèvdil-hàva* (Bosna) »promjena klime, zraka« = *tevdilj -ava* (Kosmet, v. gore primjer) < tur. *tebdil-i hava.*

*Lit.: ARj* 18, 258. *Elezović 2,* 305. *GM* 438. *Tiktin* 1603. Skok, *Slávia* 15, 487, br. 607. *Pascu 2,* 170., br. 1083. *Školjić** 604. 605.

tevećel (Kosmet), prilog, »na bog dušu, ludo, uzalud« = *tevećeli* (narodna pjesma) »uzalud« = *tevećile* (Crna Gora) »od prilike«. Na *-li tevećelija* (Bosna) = *tevećelija* m (Kosmet) »lud, mahnit, naivan«, pridjev na *-ast tevećelijast* (Bosna) = *tevećelljas, -sta* (Peć) »malo sulud, luckast«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *teveqqül* > tur. narodski *teveqel, teveqqeli* »1° koji se predaje bogu, 2° naprazno, bez cilja, 3° slučajno«) iz terminologije običnog života: rum. *tivilichiu* (Muntenija) »Wohlgemut«, bug. *tevekel* »vergeblich«, *tevekelíja,* arb. *teveçel* (Skadar) »dumm«.

*Lit.: ARj* 18, 258. *Elezović 2,* 305. *Tiktin* 1613. *GM* 428. *Šhaljić** 615. 616.

teza[1], gen. *tēzē* f (Kosmet, zajedno s imenom: *kod teza Ruže)* = *téza,* gen. *téze* (Bosna) »1° tetka, 2° naziv starijoj ženi, bez obzira na srodstvo i poznanstvo (upor. hrv.-kajk. *kumica, kuma,* ŽK>. Balkanski turcizam (tur. *tejze, tize,* prostonarodno *teze)* iz terminologije za srodstvo: arb. *teze* »Mutterschwester«.

*Lit.: ARj* 18, 259. *Elezović* 2, 306. *GM 429. Školjić** 616.

tSza[2] f (Budva, Dobrota, Krtole, Stoliv, Peroji u Istri) »1° spremište, šupa u dvorištu za drvo, slamu, kolje, 2° ograđeno mjesto za životinje, gdje se pere, vrst malog magazina, 3° mala kućica, 4° sjenik, staja za krave i goveda«. Venecijanizam *tesa* < gal. *tĕgia,* cf. furl, *tese, tieze, tiese* (i sl.).

*Lit.:* Ribarić, *SDZb* 9, 199. *REW** 8616a. *Pirana** 1184–88. *Rosamani* 1149.

tezga f (Vuk, Kosmet, BiH) = *tezga* (BiH) = *tezdă* pored *tegjă* (Kosmet) = *têzjaj* m (Vuk) »stružnica, klupa na kojoj radi zanatlija, panj u čizmara, banak u pekarnici na kojem su poredani hljebovi (Kosmet), stočić u kujundžiluci na kojem su poredane alatke i na kom majstor radi (Peć), mjesto gdje se gradi lada i vodenica (Vukovar)«. Ovamo možda *težać* (Kosmet) »ognjište u kalajdžije«. U Bosni još: *terđah* = *terđaj* = *težđah* = *tehđaj* = *terdžah* = *terdSaj* »1° zanatlijski sto 2° lončarsko kolo, 3° okvir za raspinjanje kože kod štavljenja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dăstgăh* »Arbeitsstätte« < *döst* »ruka« + *gāh* »mjesto« > tur. *destgjah, tezgâh,* narodski *dezgjah)* iz zanatske terminologije: rum. *tejghia, tijghia* (Muntenija) »Werktisch, Hobelbank, Laden-, Verkauf-, Schanktisch«, bug. *tezgjáf* »Webstuhl«, arb. *tezgjáh,* cine, *tizahe* f »établi«, ngr. τεζιάχι, τεσγιάχι.

*Lit.: ARj* 18, 260. 261. *Elezović 2,* 306. 307. *Mladenov* 631. *Tiktin* İ573. *GM 429. Lokotsch* 499. *Pascu 2,* 170., br. 1090. *Miklošil'* 356. *Školjić** 616.

tëzgere f pl. (Mikalja, Bella, BiH, Slavonija, Vuk) = *tèzgera* f (Kosmet) »civijere, nosila, tačke«. Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *teskere* »nosila« < perz. *deskere,* perz. imperativna složenica od *dast* »ruka« i imperativ *gere* od *giriften* »držati«, u prasrodstvu sa *grepsti)* iz terminologije alata.

*Lit.: ARj* 18, 260. *Elezović 2,* 306. Skok, *Slaoia* 15, 500., br. 806. *školjić** 616.

tezor, gen. *-a* m (Ŕanjina, Kašić, Glavinić, I. Držić) »blago, riznica« = *tèzōro* n (čist talijanizam, M. Držić, *Skup: moje mi tesoro*

*vrati, ovo tezard)* < tal. *tesòro* < lat. *thesaurus* < gr. θησαυρός. Na *-arius* lat. *thesauraríus* > *tezaurir* m (Glavinić) »rizničar«, prema tal. *tesaurìere.* Ovamo ide i internacionalni bankarski francuzizam *trezor,* gen. *-óra.* Upór. cine, *thhamo,* arb. *thesar* = *thesor.*

*Lit.: ARj* 18, 260. 261. *REW** 8706. *Pascu г, 96.,* br. 1828. *DEI* 3770. 3771.

tí[1] (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenica za lice kojem ili s kojim se govori. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a < ie. α. Zamjenica *tí* govori sa svakom licu, bez obzira na položaj u društvu, porodici i na starost i nema značenja poštovanja ili nepoštovanja u Bosni i dalje na Balkanu kao i u Rumunja. U hrv.-kajk. postoji feudalno razlikovanje ir, *vï* i *oni* i razlikuje se govor varošana i seljaka. U narječjima, na selu, razlikuje se i u porodici u odnosu roditelja prema djeci, prema starijem i mlađem, čak i prema mužu i ženi. U deklinaciji slaže se sa zamjenicom u prvom licu u tome što se za plural upotrebljava drugi korijen (pl. *mì, vt* prema sing, *ja, tî)* i što se za enklitiku i naglašenu zamjenicu upotrebljava isti oblik, a razlikuje time što zamjenica za 1. lice ima za kose padeže i posesivni pridjev drugi korijen *(ja — mene, moj),* dok *ti* ima isti korijen í- (ir — *tebe, tvoj),* u čemu se slaže sa *se (si, sebe, svoj)* i što jednako razlikuje enklitiku od naglašenih oblika *(mi, me, ti, te, si, se).* Genitiv *tebe* zamijenio je ie. **teue,* koji odgovara indoiranskom *tava* i karakterizira indoiransku jezičnu zajednicu (v. *tebi).* Baltički oblici odstupaju od praslav. utoliko što predstavljaju ie. **tu,* dok praslav. ie. **tu,* koji se nalazi u gr. τ(5, σο (σ je iz kosih padeža), arb. *ti,* lat. *tu,* stvnjem. *dû,* dok lit. *tu,* lot. *tu,* ali stprus. *toū* < ie. **tu.* Prema tome je lit. i lot. generalizirao enklitički oblik, a praslav. i ostali ie. jezici naglašeni. Korijenski suglasnik í predstavlja deiksu *mie* = *tu,* koja je i u pokaznom pridjevu *taj* (v.). Enklitika *ti* < ie. **toı,* upór. *mi, si.* Glagol tvori se na *-kati tikati, tičem* impf. (Vuk) (upor. *nukati,* v.); nije praslav., premda se nalazi i u češ., polj., zbog toga što je nastao u feudalno doba kad je nastala opozicija *tî* i *vt* u govoru varošana, u porodici i u odnosu gospodara i kmeta. Vuk potvrđuje taj glagol samo za Hrvatsku, ne za Srbiju i Bosnu.

*Lit.: ARj* 18, 279-82. 323. *Miklošič* 369. *Holub-Kopečný* 385. 398. *Bruckner* 589. *KZ* 42, 357. *Mladenov* 633. *Trautmann* 331. Meillet, *RES 6,*167. Belić, *Priroda* § 42. Brugmann, *Dem.* 38. sl. *Boisacif* 923. *GM* 430.

-ti", baltoslav., sveslav. i praslav. nastavak infinitiva. Po postanju je dativ ili lokativ glagolske imenice obrazovane sufiksom *-tb* po deklinaciji » (upor. *vlast, čast,* itd.). Početno *-i* može ispasti u narječjima (npr. Kosmet općenito, fakultativno štok., čak., ŽK, Dalmacija), u književnom općenito pred *ću, ćeš,* koje se po beogradskom pravopisu piše zajedno, a po zagrebačkom rastavljeno: *sešću* prema *sjest ću.* Upor. za ispadanje -j polj. *być, pisać,* rus. *govoriti,* u baltičkim jezicima lit. *-ti,* lot. -í. Kod primarne grupe glagola dolazi neposredno na praslav. korijen: **pred- prêsti, *plet- plésti, *vez- vèsti, *dub- düpsti (s* je došao od primarnih infinitiva na *-sti* < *-d, -t,* -z + *-ti,* da bi se očuvao suglasnički korijen, kakav je u prezentu), **ču- čuti, *da- däti, *dje- djiti, *sta- stati, *i- iti* (književno štokavsko *ići* je analogija prema *pojti* > *poći, najti* > *naći, sajti* > *saci, uzaći), *pek- péci, *rek- reći (ć < kt), *mog- moći (ć < gť),* prema ovima analogijski štokavski: **bjeg- pobjeći, *seg- doseći, *mak- maci, *tak- istaći,* u prijevojnoj grupi primarnih infinitiva *ber- *bor-* < *berem brati, per- por-* > *perem prati,* kod perfektivnih glagola stcslav. *-nc* > štokavski *nu,* čakavski, hrv.-kajk. *na, nu, ni: maknuti, taknuti, pobegnati* (Prigorje, Krašić), *mahniti.* Karakteristika je primarne grupe da su korijeni očuvali isključivo glagolsko značenje još danas. Od njih postoje postverbali samo u rijetkim slučajevima *(klásti — klada, naklásti — naklada).* U sekundarnoj grupi glagola pred infinitivnim nastavkom *-ti* stoji *-a-* (imperfektivi isključivo), upor. lat. *-a-re* u *laudare, -ĕ-* > *ije, je* jekavski, *e* ekavski, *i* ikavski (imperfektivni inhoativi), ť > i općenito (djelomice perfektivi prema grupi *-α-ti,* tip *bacati — baciti),* upor. lat. *-i-re* u *venire.* Sufiks *-ati* veže se gr. *-is-* u *-isati* kod glagola turskog i grčkog podrijetla, u kojima ne znači imperfektivnu nego perfektivnu radnju i sa *-ov-, -ovati,* prezent *-ujc* > *ujem* isključivo kod denominalnih glagola. Zamjenjuje njem. infinitivni nastavak *-en: slogati, -ām* < *schlagen;* tal. *-are: parićat* (Primorje) < *apparecchiare,* fr.-njem. *-er* > *-ier — en: telefonirati.* Veže se s deminutivnim *k, t: -kati, -tati* itd. V. *-ati, eti, -iti.* Opća je karakteristika sekundarne grupe glagola lakoća pravljenja postverbala *(dokazati — dokaz)* i denominala *(pôst — postiti).*

*Lit.: Vandrák[1] l,* 646. 657. 2, 144-46. *Leskien* 571-72. Rožić, *Rad* 115, 73. 83. *Holub-Kopečný* 474.

tidžāret, gen. -zia m (Kosmet) »zarada, trgovina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum na *-et* od *tiicar* > tur. *tüccar* »trgovac«) iz turske administrativne terminologije: bug. na *-luk tudzarlăk* »trgovina«, od *tudzarin* »trgovac«, arb. *tuxhár,* cine. *tugear.*

*Lit.:* *ARj* 18, 870. *Elezović 2,* 323. *Pascu 2,* 172., br. 1105.

tîf m (Dubrovnik, Rab, Poljica, Vrbnik) = *tifo* = *tiho* (oboje Vrbnik) = (učeno) *tīfus,* pridjev *tifusni,* imenica *tifusari* »bolesnici od tifusa«. Od tal. *tifo* < lat. *typhus* < gr. τόφος »febbre con torpore«.

*Lit.:* *ARj* 18, 287. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 19. *Prati* 982.

tiftik m (Vuk, Vojvodina) »Γ mavez, plavi pamuk« = *tiftik, tivtik* (BiH, Slavonija) »vrsta čistog pamučnog platna« = *tiftik* (Kosmet) »2° nešto što je iscjepkano na sitne i tanke komadiće, vlakno (~ *se učinilo)«* = *tiftik se učiniti* (BiH) »raspasti se, pocijepati se«, *kao tiftik doći* (ib.) »potpuno se raspasti« = *tintìk* (ŽK) »rote Strick-, Schlingwolle« = (1679) *pusei tivtika.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tiftik* < ar. *teftíq* »drndanje pamuka, grebenanje vune«, *tiftiq* »mekana i tanka kozina«): cine. *tiftică* »petit tapis de laine«.

*Lit.:* *ARj* 18, 287. 359. Skok, *ASPh* 33, 372. *Elezović 2,* 323. *Pascu 2,* 169., br. 1071. *Školjić*[1] 616.

ţigan, *gen.-dna* m (Vuk) = *ţigan* (Potomje) »zemljana tava, serpinja, prosulja, prsura, tendžera« = *tiganj,* gen. *-ánja* (Mikalja, Vitezović, Srbija, Crna Gora, BiH, Dalmacija Vuk) »isto« = *tiganj* (Kosmet) »sud od bakra, za prženje, s dugačkom ručkom« = *tiganja* (ŽK) »isto, povna« = *tihana, tihanica* (Makarska) »isto«. Deminutivi na *-ič tiganjić,* na *-tea tigànjica f = tiganjica* (Kosmet), na *-če tiganjče,* gen. *-eta,* zamjenom sufiksa *tigać* (Kuci) »tiganj« (v. *-ać).* Nalazi se u stcslav. *tiganb,* s glagolom *tiganisati* = arb. *tiganis,* gr. τηγανίζω, cine. *tigansire* »frire«. Balkanski grecizam (gr. τήγανον > lat. *têgãnum):* bug. *tigóni, liganie, titànica,* arb. *tigdn,* rum. *tigae* »gestielte Pfanne«, deminutiv *tigăiţă* pored *ţigan* »Kessel«, cine. *ţigane,* ngr. τηγάνι. U zapadno-rom. je taj grecizam doživio promjenu sufiksa. Gr. dočetak -ανον bio je zamijenjen lat. sufiksom *-amen* > *-ame* prema *aeramen* (v. *romijenča)* tal. *tegame,* s lat. deminutivnim sufiksom *-ula tegula* > tal. *tegghia* pored *teglia,* upor. nvnjem. *Tiegel.* Kako je taj obЏk došao u homonimički sukob s lat. *tegula* »crijep, cigla«, izmijenjen je *g* > *c t cula* > mlet. *teža,* pisano *techia,* istro-rom. *teča,* furl. *tede* > *teca f* (Senj) »zdjela« = *nca* (Buzet, Sovinjsko polje) »tava od aluminija, željeza (pocakljena; od ilovače, kad je od domaćih lončara; nekada sa 3 noge), kozica (ŽK)« = *teca* (Crna Gora, Boka, Dubrovnik, Korčula, Krtole, Dobrota, Kućište, Račišće, Rab, Božava) »1° tava, tegama (Rab), 2<^Šerpa, lonac niskog oboda, ali širokog dna (na Korčuli razlikuje se od pota time što ima dvije ručke, a pot samo jednu; od istog je materijala kao i bronzin)«, deminutiv *tećica* f (Poljica) »lončić«.

*Lit.:* *ARj 12,* 432. 18, 150. 287. 288. 296. Skok, *ASPh* 33, 372. *Elez'ović 2,* 319. Cronia, *ID* 6, 128. Kušar, *Rad* 118, 21. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1586. *REW* 8613. *Rohlfs* 2162. *GM* 410. Skok, *ASPh 29,* 478- *Miklošič* 356. Isti, *Lex.* 989. *Ive* 139. *Pascu 2,* 92., br. 1748. 1750. *DEI* 3739.

ţigla f (Vuk, Budva, *Ispo tigaia;* Paštrovići, Dobrota, Krtole, Prčanj, Sutomore, Lastva, Crmnica) »crijep, opeka, kupa, matun, cigla« = *ţigla* f (Štuli, Lika) »pegla«. Toponim *Tiglarlce* (Sutomore) »lokalitet gdje su se nekada pravile tigle«. Ljubiša ima varijantu *tagla (ę* > *i* > *ь* > *a).* Denominal *tiglati* (Jačke, Lika), *potiglati* (Lika) »(po)peglati«, *kosa tiglanica* (za košnju, kupovna, Lika). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tegula* (od *tegėrė* »pokrivati«, duljina u *tegula* od unakrštenja sa gr. τήγανον, ν.). Odatle jednom i bez sinkope *tigule nepečené prati* (16. st., *Nauke Brnarda).* Varijanta *g* > *k* (usp. mlet. *tècola* »cigla«) potvrđena bez sinkope penultime: *ukula* f (najstarija potvrda: 1437, Zadar; Božava) = *tikula* (Rab, Šibenik) »isto«. Denominal na *-iti potikuliti* pf. »potaracati, pokaldrmiti«. Nejasno je *ρ* mjesto í u *pikula* (Senj) »cigla«. I ta je varijanta dalmato-romanski leksički ostatak. Obje se varijante dadu geografski ograničiti: *ugla* je južnodalmatinska, *tikula* je sjevernodalmatinska (od Zadra prema gore): *tegula* je ušla i u balkanski latinitet, kako kaže arb. *tjégulla* (Ulcinj) pored *tjeglb* (ibidem), *tjergulla* (Zatrebač). Arbanaski oblici pretpostavljaju *tegula,* kako je pravilno prema *tegėrė,* mjesto *tegula* > tal. *tegghia, teglia.* Prema tome hrv.-srp. *i* u *tigla, tikula* može biti i refleks za *e* kao i za r. U Bosni, Srbiji, Kosmetu, Piperima govori se *u* mjesto *i: tugla* f »opeka, cigla«. Odatle na *-džija tugladzija* (Kosmet) »ciglar«. Taj oblik je balkanski

turcizam: bug. *tuhla* »Backstein« < tur. *tuğla,* narodski *tuvla* »cigla«. Samoglasnik *u* je nastao unakrštenjem sa *tubulus* »kleine Wasserröhre« < ngr. τοοβλον. Preko njem. *Ziegel* < *tegula* došlo je u hrv.-kajk. i sjeverno-štok. *cigal,* gen. *-gla* m (Belostenec, Jambrešić) = *cigalj,* gen. *-gija* (Voltici) = *cigla* f (Vuk) »isto«. Pridjev na *-én cigién* = *cigién (ŽK), podciglen* (Belostenec), poimeničen na *-ica ciglenica* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi) = *cigljana* = *Hfglàna (-ana* < tur. *hane).* Radna imenica na *-ar* < *-arius ciglar,* gen. *-ara* (Vuk) = *cigledžija.* Upor. slov. *cégéi,* gen. *-gla, ccgelnica,* polj. *cegla.* Oblik *cigla* je prodro i u bug. Upor. i madž. *tégla.*

*Lit.: ARj l,* 778. 781. 10, 222. 11, 134. 135. 18, 288. 289. 324. 883. *Pleteršnik* l, 76. *Elesović 2,* 344. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 821. Kušar, *Rad* 118, 20. 26. Miletić, *SDZb 9,* 266. *REW*[3] 8618. *Miklošič* 29. *SEW* 129. *Holub-Kopečný* 85. *Bruckner* 57. *Mladenov* 643. 676. *GM* 431. *Romanski* 130. *Bartoli* 2, 381.

tíh = *t'y, ttja, ujo* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »quietus«. Prilozi *tiho, ujom, istija* (Kosmet), *stìja* (ŽK). Deminutiv na *-an* < *-ahan: tijanļtihan.* Apstraktum na *-ina tišina* — (hiperjekavizam) *tješina* (Kašić, Vitaljić). Složenica od sintagme *tihohođa* (mačak) m. U antroponimiji složeni praslav. tip: *Tihomir.* Denominali: *tišiti, -im* (Risan), *utišati, -ãm* (Vuk), *utihnuli, -em* s prefiksom *pa- patihnuti* > *pàtinuti, -em* pf. (Vuk) »popustiti, prestati«, odatle impf, *pàíisati, -sem* impf. (Vuk, subjekti *kiSa, bol)* — *pansaţi* (Riječka nahija, Kosmet), s postverbalom na *-ъk potisak,* gen. *-ska* (Vuk, Crna Gora) = *patih* (Ljubiša) m. Elezović uzimlje da je taj glagol grčkog podrijetla, zacijelo zbog *-i-sati.* To bi moglo biti samo od gr. παοω, aorist ζπαψα, koji se nalazi u arb. *papsem* »ruhe mich aus«, cine. *păpsire,* ali se ne slaže fonetski. Dopustiti se mora da je moglo doći do unakrštenja grčkoga glagola sa *tih.* Rumunji posudiše *tihnņti,* bug. *tihna* »quiescere« > *tihni* = *tigni* »ruhig geniessen«, pridjev na lat. *-ītus* > rum. *-it tihnit* »miran«, apstraktum na *-eh* > *-ealǎ tihnealǎ,* rum. postverbali *tihnǎ* — *ticnǎ* — *tigna.* Isti praslav. korijen dolazi i u praslav. prijevoju ""íěA- > *tjiSití, -im* impf. (Vuk) (и-), impf, na *-va- utješavati, -tješāvām,* s postverbalom *utjeha* (stcslav., bug., češ., polj., rus.) i_radnim imenicama na *-telj* — *-lac: tješitelj* m prema f *tješiteljica, tješilac,* gen. *-oca.* Ovamo i pridjev *utjeîni* (·—>*šna nagrada),* imena *Tješimir* (11. st.: *Thessimir)* — *Tišimir, Tješimir* (pisano *Te-,* 13. st.), toponim *Tješen dolac* (pisano: *Te-,* Povaljski kartular) = ime *Tessen* (Split, 1080). Za još neke hipokoristike usp. pod *Teodor* i *Teodosije.* Suglasnik *h* je nastao od *s,* kako se vidi iz lit. *tiesa* »'pravda«, *tiesus, teisus* »gerecht« < ie. **teisos,* u prijevoju perfektuma **toisos,* lit. *taisyti* »pripravljati, poljepšavati«. Glede semantičke promjene »ravno > tiho«, upor. tal. *pian pianino.* Prijevoj je potvrđen u ir. *toisc* »Bedürfnis, Wunsch«. U stcslav. postoji varijanta *potuhnpti* »quiescere«, koja se slaže sa stprus. *tusnan* »Stille«.

*Lit,: ARj 9,* 700. 18, 289-302. 322. 335. 384-85. *Elezović* 1, 240. 2, 61. *Miklošič* 356. *Holub-Kopečný* 384. 385. *Bruckner* 61. *Mladenov* 634. *ASPh* 34, 400-401. *Tiktin* 1585. 1589. Pedersen, *IF 5,* 41. Lidén, *IF 19,* 339. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147. (cf. *IJb 3,* 151). Jireček, *Romanen 2,* 78. 3, 65.

**tijelo** n = (ek. i djelomice čak., ŽK) *tèlo* = (ik.) *tuo,* pl. *tijela* (po deklinaciji *o)* i *tjelèsa* (kao *oko, uho)* po deklinaciji *sı* baltoslav., sveslav. i praslav. *tělo,* »1° corpus, 2° (eufemizam) membrum virile«. Izvedenice se prave od obiju osnova. Od *těl-:* poimeničeni pridjev sr. r. *Tijelovo* »blagdan tijela Isusova, Brašančevp (katolički blagdan, proširen na čitavu crkvu 1264, slave ga 10 dana iza Duhova; u starini u 16. st. potvrđeno *Telová* n i *Telová* f = *Tilovo)«,* s pridjevom na *-ski tyelavskí (—a procesija); Tijelovo* je prevedenica od nvnjem. *Frohnleichnam(sfest)* = srvnjem. *vronlicham* »Christi Leib, hostija«; neologizam *tjelovježba* »gimnastika«; deminutiv *tijelce* = *tioce* = *telce* (Istra, Krašić) usp. rus. *tehce)* = *tjelešce* ·— *tjelašce.* Rusizam *tjelohranitelj^* rus. *telohranitelb).* Od *těles-* pridjev na *-ьn* > *-an tjelesan, -sni (bez-, ne-),* apstraktum na *-ost tjelesnost, -i* »corporalitas«, kalk *tjelesnih* (15. st. i dalje) *(*< lat.) »corporale«. Augmentativ na *-ina tjelesina.* Samoglasnik *e* > *i* = *ije* nastalo je iz (jat). Ie. njegova vrijednost varira prema etimologijama za tu riječ: *e,* dvoglas *ai, oi,* prema tome kakva se etimologija postavi. Najviše vjerojatnosti postoji za ie. *e,* zbog baltičke paralele koja omogućuje i utvrđenje prvobitnog značenja praslav. *tělo.* U lot. *tels* m znači »1° Bild, Schatten, Gestalt, 2° Gerippe, 3° Figur«, s glagolom *tēluot* »gestalten«. Stcslav. *tèlo* je značilo također »simulacrum, columna, tentorium, aetas« pored današnjeg »corpus«. Nema jedinstvene etimologije. Petersson uspoređuje sa sanskr. *tēdāni* »geronnenes Blut« i arm. *t4n* »Traubenkern« i pretpostavlja kao ie. korijen **stāi-* »verdichten«. Prema tom tumačenju praslav.

*e* u *tèlo* nastalo je iz ie. dvoglasa. To tumačenje zabacuje WP, koji polaze od ie. korijena **tel-,* koji kao imenica znači »flach, flacher Boden, Brett«, kao glagol »flach ausbreiten« i nalazi se u sanskrtu *talam* »Handfläche, Fusssohle«, u arm. *t̕al* »Gegend«, gr. τηλία »daska za kocke«, lat. *tellus,* gen. *-uris,* stir. *talam* »zemlja«, nvnjem. *Diele,* stcslav. *ttlo* > *tli* (v.). Po ovom tumačenju ie. **telos'* (prijevoj duljine) značio je »geschnitztes Brett > Idol > Körper, Gestalt«. Odatle stcslay. značenje »simulacrum« i stcslav. *teliste* n »simulacrum«. To potvrđuje i lotiška usporednica. Upor. hrv. *kip* < madž. *kép* »1° slika, 2° corpus«. Miklošič smatra *tělo* srodnim sa *stém* (v. *sjena)* od ie. korijena **skài-, *skài- *ski-* »gedämpft schimmern«, (protivno) stcslav. *sěnb* i *sijati, sinuti* (v.). WP ispravno primjećuju da se *stenk* i *tem* ne mogu identificirati sa *sěnb.* Oštir i Vondrák izvode iz ie. **ten-lo,* odnosno **tem-slo,* upoređujući *tělo* sa sanskr. *tanūh* »Leib, Körper«, avesta *tanus,* nperz. *tan.*

*Lit.: ARj* 8, 100. 18, 305-313. -363-69. *Miklošič* 356. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub--Kopečný* 381. *Bruckner* 60. *Mladenov* 646. *Trautmann* 317. *WP 2,* 536. 611. Petersson, *KZ* 47, 281-2. Vondrák, *BB 29,* 173-178. 248. (cf. *AnzIF* 24, 47). Oštír, *WuS* 3, 205-208. 4, 211-18. (cf. *IJb* 1, 48). Meringer, *IF* 18, 280. Iljinski, *RFV* 63, 322-341. (cf. *RSl 4,* 262).

**tijermuüica** f (Dubrovnik) »Art wenig schmackhafter Feigen«. Izvedenica je na *-ica* (upor. *mandalica* itd.), možda od tal. toponima *Termali,* kako misli Rešetar.

*Lit.: ARj* 18, 314. Rešetar, *Štok.* 300.

**tijesto** n (Vuk) = (ek. i djelomice čak., ŽK) *tèsto* = (ik.) *listo,* ie., sveslav., praslav. *těsto,* bez paralele u baltičkoj grupi, »massa farinacea«. Pridjev *tjêstav* (Vuk, Lika), proširen na *-ьn tjêstãvan* — *teslavan (~vne ruke,* Kosmet), na *-ьn *testan,* poimeničen na *-ik testenîk* (Kosmet) »prtena tkanina za zavijanje tijesta, prije nego se ponese u pekarnicu«, na *-en *tjesten,* u poimeničenju na *-ina tjestenina* = *tjestenica* (nije ušlo u književni jezik). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi.* Kao pridjev *tijesan* (v.), koji je prijevoj od *tiskati* (v.), potječe od ie. **toisk-,* s formantom *to,* bez tog formantą u kimr. *twysg* »a mass, quantity«, *toes* »tijesto«. Riječ je prema tome praslav.--keltski leksem. S drugim formantom postoji i u drugim ie. jezicima. Madžari posudiše *tészta.*

*Lit.: ARj 18,* 320-21. 384-85. *Miklošic* 356. *Holub-Kopečný* 384. *Bruckner* 60. *Mladenov* 636. Machek, *RES* 23, 63. *Boisacf* 904-905. Vasmer, *RSl* 6, 192. Holthausen, *KZ*47, 307. Rozwadowski,*SpKA* 25,419-427. (cf. *AnzIF* 10, 269). Isti, *Quaest.* 34. sl., Lidén, *Armenische Studien* 1, 108. *IF* 19, 353-4. Wijk, *IF* 34, 377.

**tikva** f (Vuk, Kosmetj Vodice, slov. *tikev,* gen. *tikve* pored *-tikva;* bug.) »1° cucurbita lagenaria, tikva vodena, debelokôrka, tankokorka, razne vrste bundeva, 2° vrg ili krbanj, natega ili nategača, jurgeta, 3° (metafora) ljudska budalasta glava, glupan, prazna tikva«. Pridjevi na *-en tikvènî,* poimeničen na *-ik tlkvenik* (Kosmet) »pita u koju se između obgi meće tikva s mlijekom i kajmakom«, na *-in tïkvin.* Deminutivi: *tikvica, tikvić, tikvênce,* gen. *-eta* (Kosmet), pl. *-enčia.* Na *-eš tikveš* m (Kosmet) »glupan«. Na *-elj tikvêlj, -élja* m (Dubrovnik) »Art Kürbis, Art Zuckermelone«. Augmentativi na *-ina tìkvina,* na *-elina tikvètina, tikvùrina.* Varijanta *ćikva* (Kačić) je izolirana. Samoglasnik *г* je nastao iz jery-a: stcslav. *tyky,* gen. *tykbve,* češ. *tykev,* polj. *tykwa,* rus. *tykva.* Riječ prema tome može biti praslav. Zbog toga postoji varijanta sa *u* (kao u *sirov* pored *surov)* na *-ānj* (prema *krbanj) tukvānj,* gen. *-anja* m (Slavonija) »tikva kojom se, probušivši je sa strane, zahvata i pije voda, krbanj, krga, vrg, susak«. Rumunji posudiše *titvă, tidvă* (Moldavija, Erdelj), *tigvă* (Munteni j a), *tiv ga, liuga,* deminutiv *tigvuliță,* Madžari možda *tök* < *teuk* (?), što ne odgovara madž. zamjeni za jery, upor. *Beszterce* < rum. *Bistriță* < stcslav. *Bystrica.* le. veze nisu utvrđene. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Vjerojatno ide zajedno s tal. *zucca* »cucurbita« > slov. *cuká,* u gr. južne Italije τσοῦκκα, i južno-fr. *tüko* »Kürbis«, kao naziv mediteranske biljke, koje Skok veže sa metaforičkim značenjem od gr. τόκος »Hammer, Meissel zum Bebauen der Steine, Streitaxt«. Budimir veže s gr. τῦκυς, Miklošič, Mladenov sa σίκυς, Boisacq sa κόκυον, Knutsson s gr. συκόν.

*Lit.: ARj 2,* 137. 18, 325-327. *Pleteršnik l,* 88. 2, 669. *Elezović* 2, 320. Ribarić, *SDZb 9,* 105. Rešetar, *Štok.* 300. Sturm, *ČSJK* 6, 61. *Miklošič* 369. *Bruckner* 588. *Holub-Kopečný* 399. *Vasmer* 3, 160. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1588. *REW** 9021. Skok, *ZRPh* 54, 479., br. 13. Romanski, *RES 2,* 48—49. Porzcziński, *ASPh 29,* 433. Knutsson, *ZRPh* 4, 384-385. *Boisacf* 532. 864. Budimir, *Rad 282,* 23. Schuchardt, *ZRPh 28,* 149., bilj.

**tilìsum** m (Vuk) = *tikům* (Banja Luka) = *tilsun* (Bosna) »zapis, hamajlija« = *talasum* pored *-sîm* (Kosmet) »situacija, koja se želi = *talisman* m«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tylysm,* perz. pl. *tílismãn* »zapis koji se nosi protiv pušcanog zrna ili bolesti«) iz turskog folklora! bug. *talasam* »sjena, priviđenje«.

*Lit.: ARj* 18, 328. Skok, *Slávia* 15, 498. 500., br. 767. 807. *Elezović* 2, 196. *Mladenov* 628. *Školjić** 617.

**tllūt,** gen. *-úta* m (Vuk, Crna Gora) = *tel nce* n (Vuk, Srbija, Lika) »u noža strana koja ne reže (suprotno *oštrice,* v.)«, prilog *tilutice* (Vuk, Boka) »ne oštrim nego tupim dijelom (sablje, noža)« = *sabijeno tiluće* (Milićević) = *têlud* m i f (Bukovica u Dalmaciji, Mostar) = *teluđe* n (Mikalja, Vitezović) »dorsum cultri«. Radu Flora ima *telud* za *ůlut* i identificira tu riječ sa *Kt* (v.), što nije sasvim isto i prevodi sa rum. *muchie* = *teluće* (kod noža). Daničić, *Osnove* 229 izvodi od *tylb* »zatiljak«. Ako je tako, nejasan je oblik sa *e* mjesto *i.* S tim se izvođenjem slaže bug. poimeničen pridjev *tilno* n = *tilnik* »Rückseite einer Klinge, Messerrücken«. Glede sufiksa v. *-ut.*

*Lit.: ARj* 18, 188. 328-29. *Flora* 543. *Doric* 380. Bělic, *Pravopis* 1950, 482.

**timar,** gen. *-ára* m (Vuk) »1° a. (kao termin iz turskog feudalnog uređenja) zijamet, spahiluk, Lehngut für Soldaten, b. poljsko dobro, seoski posjed (Bosna), 2° (kao apstraktum) njegovanje, osobito konja (uz *učiniti),* 3° oprema na konju, 4° toponim (Hercegovina, Crna Gora, Bosna)«. Prezime *Timarac.* Ime selu *Timaru.* Na *-ьniНъ timarnik* m (1517) »vlasnik timara«. Složenica *timar- tefterdar / -defterdar* (BiH) »šef timarske službe«. U Kosmetu je turski feudalni izraz danas bez pravog značenja, kaže se u pejorativnom smislu kad se netko mnogo otima da što dobije, a izgleda nije od velike" vrijednosti: *E veće timar si dobijo.* Apstraktno tursko značenje ostalo je u upotrebi u denominalu na *-iti timariti, timarim* impf. (Vuk, ~ *češagijom konja) (is-, po-,* Stolić) = *timarit* (Kosmet, objekt *konja},* na *-ovati timaròvati (se), -màruje* (subjekt *păun,* kad čisti perje). Balkanski turcizam (tur. *timar* »Pflege«) iż feudalnog uređenja: bug. *timar* »Sorge, Pflege«, *tímárja* »pflegen«, cine. *timare f* »action de panser, étriller, soigner un cheval«, ngr. τιμάρι »pansage«, τιμαρεΰω »panser un cheval«.

*Lit.: ARj 4,* 36. 11, 135. 18, 329-330. *Elezović* 2, 320. *Mladenov* 633. *Dorii* 380. *Pascu* 2,170., br. 1076. *МШоSгс3Sб.* Rončević, *NVj* 45, 124-127. (cf. *IJb* 23, 363). *Skaljįc** 617.

**Tìmok,** gen. *-òka* (Vuk), hidronim, ime rijeci u istočnoj Srbiji, *Mali Timok* (pritok) hořonim i zaselak, odatle etnik na *-janin Timočanin* m prema f *TìmoÌanka,* pridjev na *-bsk timočkī* ('--α *krajina),* odatle ž. etnik *Timolkinja.* U rimsko doba *Timacus* (s akcentom na *-d)* — *Timachus* (Plinije) = *Titnachum I -cum* (Peutinger) »rijeka u Meziji«, stanovnici *'Timachi,* gen. *-orum.*

*Lit.: ARj* 6, 419. 18, 331. *Gaffiot* 1575.

**timor** m (Vuk, Dalmacija) »kamenjak, krš, stijena«, *timor-gora* (Lika) »gusta i velika šuma«, toponim (pašnjak) u Hercegovim *Timor.* U književnosti upotrebljavaju Mažuranić u poznatom stihu Smrt Smailage *Oro gnijezdo vrh timora vije, jer slobode u ravnici nije,* a Martie u *Osvetnicima* (l, 3) veli za kraguja: *Ptići su silni carevići, a on car je timoru ljutu.* Upor. ime arbanaske planine *Tomor, Tomorica.* Bit će ilirska riječ u vezi s *tumeo, tumor, tumulus, tumba* < gr. τομβος »Grabhügel, Erdhügel«, **timpa* > arb. u Kalabriji *timp, timbi* »Fels«, iz južno-tal. *timpa* »tiso«, srir. *tomm* »kleiner Hügel«, kimr. *tom* »Erdhügel« < ie. **tum-guo.* U prvobitnom je obliku **tomor* mogla nastati disimilacija *o — o > e — o,* odatle *timor,* a može biti unakrštenje dvaju istoznačnih korijena **tumb-* i **timp-.* G. Meyer pretpostavlja za arb. *torio ë* f »Klippe« (s upitnikom doduše) **tmorice,* koje veže sa našim *timor.* Upor. i gr. σάμος »dune, Anhöhe« upoređeno s lat. *tăma* »tumor« < ie. **tua-ma.*

*Lit.: ARj* 18, 331. *REW** 8739. 8977. 8978. 8982. *GM* 430. 433. *WP* 1, 758. *Boiioc<f* 851. Hubschmid, *Vorind. Ostdlp.* 16. Isti, *Alpenwõrter* 25.

**tìmun,** gen. *-una* m (najstarija potvrda Marulić, Vrančić, Mikalja; Perast, Dubrovnik, Cavtat, Budva, Mljet, Račišće) = (disimilacijom *m — n > m — Г) timul* (Račišće) = *timûn,* gen. *-una* (Rab) = (e — * ' > * > e) *tamun* (Marulić, u rimi s *gavun)* »kormilo«, deminutiv *timunac* (Istra, Nemanić). Miklošič ima kao hrv. *tumun.* Ne zna se da li je u Dalmaciji potvrđen Marulićev oblik, koji je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *temo,* gen. -orai, prema *tìmun,* koji je talijanizam. Na *-arius* tal. (< fr.) *-iere > -ir timunîr, -irà* (Vetranić, Kašić, Božava, Rab) <

tal. *timoniere.* Denominal na *-ati timunati, -am* (Mljet). Ovamo i *dümen* m (Vuk) = *dümen,* gen. *-ena* »1° kormán, krma na lađi, čamcu, 2° (metafora) mjesto gdje se odlučuje«, na *'ăr* < *-arius dumenar* (18. v.), na *-džija dumendžija* (17. v.) = *dumenčija* = *dumedžija* »kormanoš«, prezime *Dumandžić,* denominal *dumenisati, -šem* (Vuk) = *dumendžijati,* a to je balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *-dümen* < tal. *timone):* arb. *dymén,* bug. *djumen,* ngr. τιμόνι.

*Lit.: ARj* 1, 885. 18, 74. 332. *Mažuranić* 1452. *Elezović* 1, 160. Kušar, *Rad* 118, 16. 23. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW** 8625. *GM* 78. *Miklošič* 356. *SEW* 259. *Lokotsch* 547. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *DEI* 3792.

tin m (Vuk, Hrvatska: *Proroci,* Vrbnik. Baška, Punat), sveslav. (osim bug.) i praslav, = stcslav. *tynb* »pregrada, prijeboj« = *tinj* m (Srijem) »1° sijeno ili paprat ili slama, što se meće između dva plota kad se što optinjuje, 2° kao ganjak oko kuće (Liješće, Sinac, Lika)«. Denominal na *-iti unitij tinjiti, tīnim* impf. (Vuk, Srijem, objekt *kuća, košara, svinjac) (op-, pre-)* »pregrađivati, metati tin« prema iteratīvu na *-iva- -tinjívati, -ujem,* samo s prefiksima *(op-).* Odatle postverbal *prètin* m (Vuk, Hrvatska) »prijeboj«, proširen na *-tk, -äc prètinak,* gen. *-tinka* i *pretinac,* gen. *-inča* (Vuk, Hrvatska) »1° pregrada, 2° poštanski fah«. Toponim: *Tinj* (uzvisina), češ. *Labská Týníce, Týnec, Týniště.* Samoglašno *i* je nastalo iz jery-a, a taj. iz germ. *u.* Posudenica je iz germ. (stnord., ags.) *tun* = gal. *-dunum* »utvrda, grad«, upór. *Noviodunum* »Novi grad« u Sloveniji i *Singidūnum* »Beograd«, stvnjem. *zun,* nvnjem. *Zaun.* Germ. (nord.) *tun* = gal. *-dunum* je germansko-keltski leksem. Madžari posudiše iz panonskoslav. (upor. slvč. *tyn, tyniť* »graditi plot«) *tinnye.*

*Lit.: ARj* 9, 144. 11, 753. 18, 332-37. *Mažuranić* 1452. *Miklošič* 370. *Holub-Kopeiný* 399. *Bruckner* 589. Hirt, *PBB* 23, 240. 338. Skala, *LF* 46, 275-278. (cf. *IJb* 8, 203).

**tinac,** gen. *-nca* m (šibeník) »mastei bez ušiju, u koji se stavlja ulje (termin uljarstva)«. Završno *-äc* < *-ьc* je zacijelo naša zamjena za tal. *tinòzza, tinozza, tinoccio* (u tal. ima u Emiliji i Romanji *tinàz,* u nas srlat. *tinacius* 1331, Hvar; *tinazus* 1339, Verona). Upor. arb. *tīņa voit* (od kamena, gvozda, cementa, služi za držanje ulja, Ulcinj). Deminutiv na lat. *-ellus tine* (Božava) = *tinel* (Dubrovnik, Cavtat, tako i cijela Dalmacija) = *tinel,* gen. *-èia* (Rab) »jedaća soba, blagovaonica« < mlet. *tinèlo* »salotto da pranzo«.

*Lit.: ARJ* 18, 333. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6,* 123. *RFW** 8741. *Prati* 984. *DEI,* 3795.

**tìnta** f (hrv.-srp., slov.) »crnilo«, na *-arnica tintarnica* f »posudica za tintu«. Od tal. *tinta* preko njem. *Tinte* < srlat. *tineta,* poimeničen part. perf. u *tingere.* Internacionalni latinski apstraktum na *-ura tinktura.* Radna imenica na *-or* tal. *tintore* > *tintûr,* gen. *-urǎ* (Božava Rab) »mastilac, bojadisar, moler (Srbija), malar (ŽK)«, odatle *tinturija* (Dubrovnik, Rab) < tal. *tintoria,* toponim *Tinturija* (Dubrovnik, u Rijeci, gdje je prije bila mastionica), prezime *Tentar* (Cres). Ovamo ide i prezime *Tintar* (1698, senjsko uskočko prezime; Lika, Bihać; Pakrac), na *-ovii Tintorović* (svećenik u Komogovini, Hrvatska, 1815). Glagol *tingere* očuvan je kao dalmato-romanski leksički ostatak. u ribarskoj terminologiji sa *-ere* > dalmato-rom. *-ar* = *-ati tàngati, -am* impf, (srednja Dalmacija, *ta-* Banija, Lika) »bojadisati, omastiti (mreže)« *(o-* pf. »obojiti, omastiti«, Kavanjin), postverbal *tanga* (Lorini, Budva, Šibenik) »boja« = *otanjgati* (Bukovica) »otipsati«, part. perf. *òtangen (-en* mjesto *-an,* Bukovica). Odatle na *-arija tangarija* (Pavlinović, Split). Prijelaz *an* < *en* < lat. *in* je kao u *láncún* (v.).

*Lit.: ARj 9,* 348. 18, 99. 203. 333. 334. *Pleteršnik 2,* 669. Cronia, *ID* 6, 123. *REW*[3] 8744. 8750. *DEI* 3795.

**tintilīn,** gen. *-ina* m (Mikalja, Vitezović, Bella, Stolić, Dubrovnik, Zore; Korčula, Mljet) »1° kućni duh, 2° folletto, mačić, malik«, odatle hipokoristik *tinto* m (Dubrovnik, Mljet). U Blato na Mljetu veli se: *sjedi Tinto na grančici u crvenoj kabanici* (»duša nekrstená, djeteta ... obnoć obilazi kuće, a nosi na glavi crvenu kapicu«, tako se tu opisuje *tintiliri).* Parčić prevodi »spirito folletto, farfarello«. Možda dalmatorromanski leksički ostatak za tal. *tentennino* »nome del diavolo«, deminutivna izvedenica na *-inus* od lat. onomatopeje *tintínãre* »sonare il campanello« (s disimilacijom *nn* — *n* > *n* — /, možda već dalm.-rom.). Glede *in* < lat. *în* upor. *Uncun.* V. *macáról.* Upor. slov. u Režiji *tintina* f »Maultrommel«, *untinoti* impf, »auf der Maultrommel spielen«.

*Lit.: ARj* 18, 334. Zore, *Tuđ.* 21. *Parčić* 1019. *REW** 8752. *Prati* 977. *DEI* 3753. 3796.

**tinja** f (Kosmet, bug.) »múlj«. Nalazi se još u stcslav., rus. *tina,* ukr. *tyna,* brus. *tynb*

pored *tvanb* »močvara«. Pridjev *tlnjav* (<~a *voda, mesto)* »mutan«. Rumunji posudiše iz dalmato-slav. (?) *tină* »blato na ulici, isto što: *noroiu«.* Mladenov dovodi u vezu i stcslav. *timeno* »Schlamm, Kot«, koje se nalazi u gornjo-luž. i ukr. Ova posljednja riječ je zacijelo poimeničen pridjev na *-en* (sa disimilacijom *n — n > m — n),* odatle kol. na *-je timenie* »isto«. Oblik na *n* mjesto *nj* u Kos'metu i bug. objašnjava se prijelazom iz deklinacije *i* (upor. brus. *tynb)* u deklināciju *-a.* Ukr. varijantu *tvanb* dovodi Miklošič u vezu s lit. *tvanas* »Überschwemmung, Flut«, koje se ne može odvojiti od lit. *tvinti* »anschwellen (vom Wasser)«. Mladenov pretpostavlja za praslav. *tina* korijen **ti-,* koji se nalazi u ags. *pīnan* »feucht werden« i u lat. nazivu ribe *tinca >* fr. *tanche.*

*Lit.: ARj* 18, 335. *Elezović 2,* 321. *Miklošič* 356. 357. 366. *Mladenov* 633. *WP* 1, 701. 708. Uhlenbeck, *PBB 26,* 571. Holthausen, *IF* 25, 153. XZ 46, 179. Lidén, *IF* 19, 351. 356. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). *Boisacf* 970-971.

**tinjati,** *-nja* impf. (Vuk, subjekt *vatra)* »slabo gorjeti, prestajali gorjeli« prema pf. *stmjati se* (subjekt *vatra).* Od iste je osnove *tin/ac,* gen. *-njca* m = slov. *tînjec* »Glimmer«. Nalazi se još u ŽK i slov. (jugoistočna Štajerska). Miklošič stavlja *stinjati* pod *stenb* »Schatten«. Kad bi bilo tako, *tinjati* bi nastalo deprefiksacijom kao *kopiti* (ŽK) = *skopiti* < stcslav. *skopiti.* Međutim *tinjati* slaže se semantički bolje sa stcslav. *uleti, tblějc,* slov. *ileti, tiim* »glimmen«, češ. *tlíti,* polj. *tleć,* rus. *tlitb,* bug. *tléja, these ogăn, tlenen,* sveslav. i praslav. **tbl-.* Upor. lit. *tiléti* »šutjeti«. U prijevoju du-Ijenja od **tbl-* nastaje *til-,* dalje **tilěti* (upor. *brati* i *birati)* i disimilacijom dentala *t — l > t — n tinjati,* upor. *u tili čas > u tinji čas* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 335. Koštial, *ASPk* 37, 401-402. *Miklošič* 323. 370. *Holub-Kopelný* 386. *Bruckner* 571. *Mladenov* 634.

**tipa**[1] f (Korčula) »gunj za mazgu«. Odatle *tipànac,* gen. *-ânca* (Korčula, južnodalmatinski otoci) »isto«.·

*Lit. : ARj* 18, 336.

**tipa**[2] f (Stulić, Srbija, Vuk, u zagoneci *tipa na tipi a nigdje krpljena nije) = tipa f* (Kosmet) »krpa, rita, zakrpa«. Pridjev *tipav* (Kosmet) »poderan, dronjav (uz *mintan)«,* određeno *tipâvi,* poimeničen na *-ica tlpavica f* »dronjavica«, na *-ko tipavko,* na *-če tipavče,* gen. *-eta.* Deminutiv na *-le tipce,* gen. *-eta,* pl. *tipčići* »zakrpica«. Prema Elezoviću tur. *tipe* znači isto. Vukov pridjev *tlpav* i radna imenica na *-ar tipar,* gen. *-ara* ima drugo značenje: *po titanı govori* »polako gospodski«, *cipav* »koji polako i smeteno radi«. Teško da da su to riječi istog postanja.

*Lit.: ARj* 18, 336. *Elezović 2,* 321.

tîr m (Vuk, Dubrovnik, Kavanjin, Krk, Istra, čak.) »(za)mah, Stoss«. Slov. *tir* (Gorensko) »Zank, Streit«, *tira f* (ŽK) »Spur, Bahn«. Od tal. postverbala *tiro* m, od *tirare > tirat, -am* impf. (Smokvica, Korčula) »maināt (v., brodski termin)« = *tirat* (Božava), *retirât se, -am* pf. (Dubrovnik, M. Držić, Cavtat, prefiks *re-)* »povući se«, slov. *tirati se* impf. (Gorensko) »zanken«, s prefiksom *dismisi, destirar, distirarsi > desterai se* (Božava) »morire«. Nejasno Γ > *e* (istro-rom. ?). Ovamo na *-ator tirádur* (Perast) < *tiratoio* »cassetto, cassetino«, preko mlet. Poimeničen part. prez. *tiranti* m pl. (Lucca) > *uraké* f pl. (Tivat, Krtole, Potomje) = *tirăke* (Lastva, Maini) »naramenice, poramenice, hozentrôgar (ŽK)«. Gubitak suglasnika *n* u mlet. i retorom, *tīrāka.* Složen glagol *tiramolat, -am* (Kućište) »okrenuti lađu«, od tal. imperatívne složenice *tiramolla.* Upor. još *tirintina f* (Stulić) »1° ponošeno odijelo, suknja, 2° čovjek u dronjcima« = *tirîntine î* pl. (Baraković, Korčula, Kućište) »krpe, dronjci, odrpine« pored *pirintîna* (Prčanj), s našim augmentativnim (pejorativnim) sufiksom. Glede *an > in* upor. *láncún, Uncun.* Možda je dalmato-romanski leksički ostatak.

*Lit.: ARj 9,* 864. 13, 905. 18, 337-38. *Pleteršnik* 2, 669. Cronia, *ID 6,* 108. 128. *REW»* 8755. Štrekelj, *ASPh* 28, 532. Rešetar, *Rad* 248, 221. *DEI* 3802.

**tiraćija** m = *teraćlja — tirjaćlja* (Kosmet) »strastven pušač« = *tirjaćija = tirjákija* m (Bosna) »1° strastven pušač, kafedžija, 2° uživalac droga«. Apstraktum na *-luk: tirjaćihk* m (Kosmet) = *tirjaćiluk* m (Bosna) »strast za duhanom, kavom«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *tiryaki* »koji upotrebljava opojna sredstva«) iz terminologije običnog života: rum. *tiriachiu* m »1° Opiumraucher, 2° berauscht«.

*Lit.: Elezović* 2, 313. 322. *Tiktin* 1606. *Škaljić** 617.

**tiriplik** m (Vuk, Slavonija, Bosna *-ri-l* Kosmet) »bijeli pamučni konac« = *tiliprik* (Bosna). Balkanski turcizam (tur. sintagma *tire* »pamučan« + *iplik* »konac«) iz terminologije robe: rum. *tiripUc* = (metateza) *tilipric* =

*triplic* »Baumwollgarn zum Stricken«. Prvi dio dolazi u Banjoj Luci *tira* f »bijeli pamuk, bolji konci (služi za tkanje beza)«.

*Lit.: ARj* 18, 337. 338. *Elezović* 2, 322. *Tiktin* 1607. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 809. *Školjić** 617.

**tirše,** gen. *-eta* n (Vuk, BiH, ćurčinski termin) »tanka kožica, koja se siječe na tanke kajišiće za ukras haljina«. Turcizam (tur. *tirşe* »šarena jagnjeća koža, služi za ukras)«.

*Lit.: ARj* 18, 339.

tis m (Vuk, bug.) = *tisa f* (Vitezović, Belostenec) = *tisen* m (Crnogorac), sveslav· i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »iva, Eibe, pinus larix«. Rum. *tisă* i madž. *tissa* su ž. r. kao i stcslav. *tisa,* značila je i »2° cédrus, pinus«. Pridjev *tisov* (~o *drvo),* poimeničen na *-ina tisovina* »lignum larignum«, na *-ьc Tisovac* (planina u Čučama u Crnoj Gori). Deminutiv na *-ić tïsic.* Roda je prema *hrast, bor ili* prema *bukva.* Miklošič uzimlje da je *tisz* zacijelo posudenica iz *taxus* > apen. *tasso,* na Pirenejima *tejo,* da je prvobitni slav. naziv za ovo drvo *iva.* Ako bi se Miklošičevo mišljenje uzelo kao ispravno, imali bismo ovdje istu fonetsku pojavu kao u *lim* < *lama.* Za *x* ne bismo očekivali s. Upor. *kopsa* < *coxa* u Dubrovniku. Trautmann pretpostavlja ie. **tīkso.* Bit će ispravnije mišljenje Machekovo da lat. *taxus* i praslav. *tisb* = *tisa* idu u pred-ie. supstrat. Upor. gr. τόξο ; »luk« koje se dovodi u vezu sa *taxus* što Boisacq nikako ne prihvaća.

*Lit.: ARj* 18, 339-44. *Miklošič* 357. *Holub-Kopečný* 385. *Bruckner* 64. *Mladenov* 634. *Trautmann* 325. Machek, *LP 2,* 152. Joki, *Unt.* 198. Vasmer, *RSl 6,* 179-180. Bertoldi, *WuS* 11, 145. sl. (cf. *IJb* 14, 20). Pedersen, *IF* 5, 44. *Boisacq*[3] 975. *Vasner* 3, 107. 108.

Tîsa f, rijeka, lijevi pritok Dunava, hidronim = *Tisija* (samo u Mikalje); *Pòtísje* n (Vuk) »predjel uz Tisu (horonim)«. Potvrde su dvovrsne *Pathissus* i *Tibiscus.* Posljednji oblik sjeća na *Tibissus,* ktetik *Tibisēnus,* također đački hidronim, kojemu danas odgovara *Tamil* (v.), madž. *Temes,* rum. *Timiş,* odatle ime rum. grada *Timişoara* < madž. *Temesvár* »grad (var) na Tamišu«. Budući da je *Tisa* i madž., ima se uzeti da taj naziv potječe od đačkih Slavena, koje su Madžari mogli zateći u 9. v. On je mogao nastati aferezom početnog sloga *pa-,* koji je bio identificiran sa slav. prefiksom *po-,* koji je opravdan samo u horonimu *Pòtísje.*

*Lit.: ARj* 11, 136. 18, 339-40. Budimir, *GIID* 2, 1-15.

**tisika** f (Dalmacija, Hrvatsko primorje, Vrbnik) = *tizika* (Slavonija, Srijem) »sušica«. Poimeničen gr. pridjev na -ικός φθισικός, od φθίσις »dépérissement, extinction« > tal. *ftisi* > *tisi,* sitai, *tisica,* apstraktum od φθίνω »périr«. Odatle na lat. sufiks *-anus* > tal. *-ano tizikăn* m (Rab) prema f *tižikanlca.* Pridjev na *-αv tisikav,* denominal (inhoativ) *otizikaviti, -im* (Banovac) »postati tižikav«. Čine. *ftise* f, pridjev */tisico.*

*Lit.: ARj 9,* 373. 18, 340. 360. Kušar, *Rad* 118, 25. *Pascu* 2, 43., br. 762. *DEI* 3804.

**tiskati** (se), *-ãm* impf. (Vuk) *(is-, na-, o-, po-, pri-, pro-, s-, za-),* s drugim akcentom *zatískati, zàtiskãm* = *stiskat, stískám* (Kosmet) prema iteratīvu na *-ava-, -iva- -tiskavati, -am, -tiskivati, -tìskujem,* samo s prefiksima *(ispra-),* na *-ovati zatiskõvat, -ujem* (Kosmet) i pf. *usnuti, -em (iz-, na-, o-, po-, pȑi-, pro-, raz-, s-,,sa-, u-, za-),* odatle impf, na *-iva- -tisnívati* = *-tišnjivati, -ujem,* samo s prefiksima; sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° premere, 2° trudere«. Postverbali neologizam *tisak,* gen. *-ská* m »štampa«, *istisak,* gen. *-ska, natlsak,* gen. *-ska* (Vodice) »oteklina«, *otisak,* gen. *-ska, pritisak,* gen. *-ska, utisak,* gen. *-ska,* prevedenica od njem. *Eindruck; zàtisak,* gen. *-ska* (Vuk), *stisak,* gen. *-ska, pretisci* m pl. »(termin za bol) probodi«, *natisak* f (Pavlinović) »naloga, navala«, *stiska.* Odbacivanjem dočetnog *-k* od *sk* shvaćenog kao sufiks *pritis* m (Korlevići, Istra) »žrd, motka za pričvršćivanje sijena«. Na *-ara* neologizam *tiskara* »štamparija« = stariji neologizmi *pritištenica* (Radovčić), *pritištaonica* / *-štionica* (Đorđić); na *-ar tiskar* »štampar«. Poimeničen part. perf. pas. neologizam *tiskanica* »Drucksache«. Na *-amca tiskavica* (Habdelić) »pleuritis« = *protisli* f pl. (termin za bol). Na *-ač zatiskač* (Kosmet) »zapušač«. Na *-olj: stîskolj* »muka«. Na *-eti* (tip *bježati): tištati, tištim* impf. (Vuk) = *tišćat, -ï* (ŽK) »Γ premere, 2° (metafora) biti u brizi«, *potîstêt (se), -îm* (Kosmet, subjekt *hieb), tíštět, -im* (Kosmet) »osjećati tihi bol«. Odatle *tištavci* pl. m = na *-nja tíšnja* f »protisli, pleuritis«. Na *-ma tišma* f (Srijem, Lika) »1° navala, jagma, 2° prezime (Lika)«. Pridjev, upravo particip, na *-en potišten.* S prijevojem *e* kauzativum na *-iti tijèstiti, tlještīm* impf. (Vuk, objekt *grožđe, masline) (do-, iz-)* »prešati« pored *doti/estati, dotiještīm* (18. v.), na *-et*

*istiještati, -am.* Postverbali *tljesak,* gen. *-ska* m (Vuk) »preša, menđele, stupa«, *tïjest* m (Vuk, Boka, *-t* mjesto *k* prema *tijehiti,* unakrštavanje starijeg i mlađeg postverbala **tesk* + **tiješt).* Apstraktum na *-oba tjeskoba* = na *-ota tjeskòta* (Vuk, Crna Gora), s pridjevom na *-ьn tjêskoban* = *teskôban* (Kosmet) = *tjêskotan.* Sveslav. i praslav. je postverbal *SQtěska,* kod nas očuvan u toponimu *Sutjeska* (Hercegovina) »convallis«. Od istog korijena u prijevoju je sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn* > *-an tijesan,* određeno *tijesni* = *tēsan* (ŽK) »1° uzak (obratno *prostran), 2°* biti u nevolji (metafora, Kosmet)«. Suglasnik *k* u *-skin-* ispao je i u ostalim slavinama bez prijelaza u *č,* upor. češ. *těsny,* polj. *ciasny,* ras. *tesnyj,* u stcslav. *těsbnz* pored *tesktnì* (to je nastalo analogijom prema *těskota,* upor. u Kosmetu *teskôban* »tijesan«). Poimeničen na *-ьc tjesnac,* gen. *-aca* = *Tijesno* (toponim i apelativ). Denominal (kauzativ) na *-iti tijesniti, -im {do-, po-, s-).* Rumunji posudiše u oba vida *tisk-, těsk-: a tixi* »vollstopfen«, odatle *tixeu* »Beutel« (sufiks *-eu* nejasan), *teasc* »Presse«, deminutiv *tesculef, tescovina* »Treber, Trester«. Ta se izvedenica ne nalazi u slavinama. Ie. veze nisu jasne.

*Lit.: ARj* 2, 710. 4, 9. 36. 47. 7, 570. 685. 9, 373-376. 11, 136-140. 12, 187-194. 451-52. 13, 297. 14, 696. 16, 563-81. 18, 314-322. 340-43. 352-56. 381-83. Unbegaun, *RES* 12, 24. *Elezović* 1, 200. 2, 42. 113. 274. 315. 323. Ribarić, *SDZb 9,* 184. *Miklošič* 357. *Holub-Kopečný* 385. *Bruckner* 60. 64. *Mladenov* 609. 646. *WP* 1, 702. *Tiktin* 1581. 1613. Pedersen, *IF* 5, 44. Osten-Säcken, *IF* 28, 422. *KZ 56,* 205. Scheftelowitz, *KZ 56,* 165. 189. Skok, *Slávia* 48. 50. 52. 95. 145. 186. 263.

**tisuća** f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. brojnik (cslav. *tysęsta,* u prijevoju *e — o tyscšta)* »Tausend (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. U narodu postoje još četiri zamjene: ngr. akuzativ χιλιάδα (stgr. χιλιάς) > *hiljada* (također bug.) = *iljado* (ŽKU), izvedenica od χίλιοι, srodno sa sanskrtom *sahasra* n < ie. **gheslo* = nperz. *hazãr,* odatle arm. *hazar* i madž. *ezer* > *jezero* n (ŽK); *ezer* posudiše Madžari od Perzijanaca u vrijeme kad su nomadizirali zajedno s Turcima. Njem. *Tausend* posudiše ŽK *taįnžic* u psovki, ŽU *tajžunt* = *tavžan* (Vodice) i *millearium* > *miljar* (Istra, Slovinci) = *mîljăr,* gen. *-ára,* (Budva, Dubrovnik, Crna Gora, Skadarske'jezero) = *mijar* (Cres) = *mijor* (Hvar, Brusje) = *milar* (16. v.). Pridjev na *-ьn usućan* (Stulić), poimeničen na *-ik tlsućnik* = *tlsutnjik* (Vuk) »1° starješina nad tisuću ljudi, 2° bogataš koji broji na tisuće«. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, *u* iz velarnog nazala *o,* upor. slov. *tisoča,* rus. *tysjača.* Prema baltičkim i germanskim usporednicama slavine pokazuju izvedenicu s pomoću sufiksa -ja: upor. stprus. *tusimtoms* ák. pl., lit. *tūkstantis,* lot. *tukstuots,* got. *pusundi,* stvnjem. *thūsant,* nvnjem. *Tausend.* Početno *ty-* dovodi se u vezu sa ie. korijenom **teu-* »bujati«, koji se nalazi u *tlti* (v.), upor. sanskr. *tavas* »jačina«, a praslav. *-sįtįa* = *sçtıa* = germ. *-sunt* identificira se sa ie. **smt* > »centum, sto«. Značenje bi bilo »debela stotina«. Prema tome denominacija bi bila ista, koja u Crnoj Gori *tusta i tama,* *tusta* = *tuste* »innumerabilis« < stcslav. *tibstъ* + *-ia* (v.). Prvi slog *tu-* uspoređuje se i sa toh. B *fumane, tmãne* = toh. A *tmãm* »10.000«. Upor. s tim oblicima crnogorsko *tama* u *tusta i tama.*

*Lit.: ARj 6,* 705. Skok, *ASPh* 33, 342. Hraste, *JF* 6, 199. *MikloSič* 370. *Holub-KopeČny* 385. *Bruckner* 590. *Mladenov* 634. *WP* I, 707. Kawczyński, *ASPh* 11,607-608. *RFV* 13, 142-144. Skardžius, *APh* 3, 26-112. (cf. *IJb* 18, 904). Hirt, *PBB* 23, 340 (cf. *AnzIF* 7, 99). *IF 6,* 344-349. Meillet, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSl* 6, 277). Feist, *WuS* II, 50. Nehring, *WuS* 12, 281. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 206). Persssson, *Beiträge* 479 (cf. Fraenkel, *IF* 50, 98). *IF* 18, 121. sl. Brugmann, *Gr. 2,* 506. *IF* 21, 12. Pedersen, *IF 5,* 39. *KZ* 38 (cf. *AnzIF* 21, 77). Sommer, *IF* 10, 216. Leumann, *IF* 58, 127. *Walde* 643 (cf. Scheftelowitz, *IF* 33, 168). *REW*[3] 5577.

**tīti,** *ujem* impf. (Lučić, Vitaljić, Reljković, Lika, Vuk) *(u-),* sveslav. i praslav. **ty-,* »postajati tust, pretio, debeo, gojiti se, pinguescere«. Sinonimi učiniše te je *tīti* iščezao iz književnog i saobraćajnog govora. Vuk i Daničić upotrebljavaju ga u prijevodu Sv. pisma. U općpj je upotrebi pridjev na -/& (tip *topal)* s prefiksom *pre* (upor. *prejak) pretio, f pretila* (Vuk) = *prítíl* (Lumbarda) = *prìtil* (Korčula) = *prētll* (Nerezine) »debeo, tust«, *pretila nedjelja, pretili četvrtak* (Bella, Vuk, Crna Gora) »kad se smije mrsiti« (usp. tal. *giovedì grasso,* Bella), *prêtijo, pretila* (Kosmet). Upor. 14. v. *prevtil. ARj* uzimlje, da je prošli particip II od *pretili,* koji nije nigdje potvrđen. Jednostavnije je uzeti prefiks *pre-* s pridjevom, koji je izgubio značenje prevelike mjere u toj svezi, zbog toga što ne postoji **til* i prefiks se posve

srastao sa samim pridjevom, tako da je za jezičnu svijest ušao u njegov korijen. Taj prefiks i u jednom i u drugom slučaju isto znači. Poimeničen u sr. r. *pretilo* n, na *-ina pretilina* (Vuk, Kosmet), na -osi *pretilost.* Raširen na *-iv pretiliv.* Denominali (inhoativ) *prètiliti, -im* i *prètljati* (Mostar) *(na-, o-)* »dick werden«. Sinkopa samoglasa » i *-ljati* objašnjavaju se unakrštenjem sa *debljati.* Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upor. cslav., rus. *tyti tyju,* a taj iz ie. ö, upor. sanskr. *tu-ya-k* »stark, geschwind«. Prijevoj **tov-* pred samoglasom živ je u jeziku: *tov,* gen. *tova* »pinguitia«, pridjev na *-ьn tavan* »carnosus«. Denominal (kauzativ) *toviti (sé), -im* impf, (objekti *konj, vol, svinja)* »gojiti«, kad je subjekt = objekt *iovjek* i refleksiv, pejorativan je. Miklošič pozna kao hrv. *štovati se* »pinguescere«. Pred suglasnikom taj prijevoj glasi *tu-,* proširen formantom *k tuk* pored *tuk* m, sveslav. i praslav., »1° pinguedo, 2° grascia, strutto«, pridjev na *-ьn > -an tucan* »uhranjen, težak (za živad i djecu)«, bug. *tuien,* apstraktnim na *-ost tučnost.* Praslav. korijen **tuk-* je i baltoslav., dok za *tîti* nema baltičkih usporednica: stprus. *taukis* »mast«, lit. *taukas* »Fettstückchen«, prijevoj lit. *tùkti,* lot. *tukt* »fett werden«. Pridjev *tucan* slaže se s lit. pridjevom *taukinas* »zamazán mašću«. Praslav. **tov-* dolazi i u prijevoju duljine *õ > a: otava* f {Vuk) = *otava* (Kosmet, ŽK) pored *otava* {ŽK) = *otava* (Krasić) »druga sjenokos, Grummet«, deminutiv na *-ić otavić* (Hrvatska) = *otavlć* (Krasić) »trava iza otave«, pridjev na *-ьn otavan (/^vno sijeno)* »mokar, vlažan«. Na *-ica atavica* f »čeljade kojemu izrasle nova kosa {metafora)«. Imenica *otava* je postverbal od *otaviti se* (Lika) [usp. i pod *od, otava].* Rumunji posudiše *otavă* »Grummet«, *a otaví* (o livadi) »sich mit frischem Grase bedecken«. Ie. je korijen **teu-* »schwellen«, koji se nalazi u sanskr. *lauti, taviti* (3. 1.) »ist stark, hat Mächtige Stellung«, avesta *tav-,* gr. ταος kod Hesycha »μέγας, πολῦς«. Prijevoj *гом- nalazi se sa *to* u *totus* (odatle internacionalno *totalitarizam),* sa *k* kao u *tucan* u lat. *tūcētum,* lit. *taukai* »debeo«, *taukas* »fettes Stückchen« = stcslav. *tukł.*

*Lit.: ARj 9,* 350. 11, 753-54. 18, 356. 493. 500-502. 848-853. 892-95. *Elezović* 2, 131. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Miklošič* 367. Berneker, *IF* 10, 164. *Holub-Kopečny* 399. *Bruckner* 587. 583. 586. *Mladenov* 633. *Trautmann* 314. 331. *WP* 1, 707. Štrekelj, *ASPh* 26, 426. Matzenauer, *LF* 10, 335. Petersson, *IF* 34, 249. *Boisacq?* 945-946. *WP* 1, 707-711. Scheftelowitz, *KZ 56,* 185. *IF 33,* 141. Solmsen, *IF 26,* 113. Mikkola, *IF* 16, 95 Ramovš, *ASPh* 36, 448.

**titíž** (Kosmet) = *tì(v)tiz* (Banja Luka, Sarajevo, Mostar), indeklinabilni pridjev »škrt, cicija« = *titiz* m (BiH) »škrtac, tvrdica«. Na *-luk titizluk* m (Bosna) »škrtost« = *й'-ûzhk* m (Kosmet) »škrtarenje«. Balkanski turcizam (tur. *titi* »capricieux, querelleur«, *titizlik* »caprice, humeur querelleuse et difficile«) iz terminologije običnog života: cine. *titiz* »avare«.

*Lit.: Elezović 2,* 323. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 810. *Pascu 2,*170., br. 1088/9. *Školjić*[1] 618.

**t?tla** f (Kosmet, crkvena riječ: *tìtlaiìzica)* = *titia* f (13. st., u Srbiji) »(crkvena) riječ za znak nad riječima koje se u ćirilici skraćuju«, stsrp. *na thitlê* »naslov na Isusovu križu«. Nalazi se u stcslav. *titlo* n. Balkanski grecizam lat. podrijetla (srgr. τίτλος, τίτλον < lat. *titlus, titulus) :* rum. *titlu* pored *titia* (preko stcslav.), bug. *titia.*

*Lit.: ARj* 18, 356-57. *Elezović 2,* 323. *Tiktin* 1612. *Mladenov* 634. Vasmer, *GL* 143.

**titrati se,** *-am* impf. (Vuk, *~se jabukama, buzdovanom)* »1° bacati uvis i dočekavati rukama, 2° *(kim,* pejorativna metafora) držati nekoga za budalu«. Postverbal *útra f* »1° kamen ili kamenčić koji voda u svom koritu ispere, 2° igra kamenčićima, 3° (pl. *titre,* šaljiva metafora) testiculi, 4° (Hrvatska, Perušić) kukurijek«. Odatle na *-alica ťitralica* (Vuk) »jabuka kojom se titra«. Deminutiv na *-ica Ulrica* (Baranja) »kamilica, carev cvijet, lipica, prstenak, ruman (v.), ramenak«. Na *-èike titrèike f* pl. »Flitterwerk«. Postanje onomatopejsko je očigledno. Odnos prema stčeš. onomatopeji *tytrati* »murren« objašnjava se slov. *trirati, -am* »rummeln, lärmen, stark murmeln«. Onomatopejski je korijen reduplicirano *tr·—ír,* kojim se oponaša zvuk pri padanju. U *titrati* i *tytrati* prvo *r* ispalo je zbog disimilacije. Upor. stcslav. *tnton* ili *tutbnb* i *tutanj* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 357-58. *Pleteršnik 2, 699.* Miklošič, *Lex.* 1008. Bruckner, *ASPh* 11, 118.

**Tivat,** gen. *Ttvta* m, predrimski toponim, potvrđen u Kotorskim spomenicima *od latus Tiueti* (1331), *in Teueto,* najčešće sa bokeljskom sonorizacijom *t > d* 1326. *T(h)eodo, Theudum* > danas tal. *Teodo,* na karti *Taudum.* Starijih potvrda od 14. v. nema. Odnos između *Ti-*

*vetům* i *Teudum* nije posve jasan. Ne zna se pravo nije li u *Tivetum* latiniziran hrv. izgovor dvoglasa *eu* > *iv* (upór. *au* > *αv Mavar, Movar)*. Toponim se uporeďuje s imenom ilirske kraljice *Teuta,* upor. gr. τεδτος, kod Homera Τευταμίδηζ < ie. **teuta* »narod«, lit. *Tauta* »Njemačka«, lot. *tauta* »narod«, stvnjem. *diota* »isto«, pridjev *piudisk* »deutsch« > *tudešak* (Dubrovnik). Usporedi čuvanje dvoglasa *eu* ne samo u ilirskom, nego i sikanskom, dok u italičkom i u sikulskom prelazi *u* u *ou* (upor. *totus* < **tovetos).*

*Lit.: ARj* 18, 359. Jireček, *Romanen* l, 60. Mayer, *Kotorski spomenici* l, 631. *Boisacg*[3] 963. Ribeźzo, *RIO l,* 53. *Mayer l,* 334-35, 2, 144-46.

**tjeme,** gen. *-ena* n (Vuk) = (ek.) *teme* = (ik.) *time* (ŽK), sveslav. i praslav. naziv za dio tijela, »vertex«. Deminutiv na *-ьc-ce* > *-sce tjemešce* (upor. *djetešce).* Na *-jača tjême-njača* (Vuk), upravo poimeničen pridjev **te-menъnъ* > bug. *témenen,* »1° kraste u djece na tjemenu, 2° tepeluk, tepe, tepelak (v.)«. Nema ni baltičkih ni drugih ie. uspòrednica. Petersson i Mladenov izvode iz ie. korijena **(s)toi-,* prijevoj od **(s)tei-,* koji je u *stajati,* sa sufiksom *-men.*

*Lit.: ARj* 18, 370-71. *Miklošič* 356. *Holub--Kopečný* 381. *Bruckner 62. Mladenov* 631. Petersson, *ASPh* 36, 135-137.

**tjëna** f (Vuk, BiH) = *céna* (ek. i ik. nije potvrđeno) »membrana na jajetu, opna«. Deminutiv na *-iça tjênica f* (Vuk) = *cénica* = *tljenica* (Grbalj) »skorup, opnica«. Upor. bug. *tenurka* »Blätterteig«. Pridjev *tjěnast* »tanak i prozračan«. Vjerojatno je prijevoj duljine *e — e* od praslav. korijena *Iъn-* (v. *inalo)', tjena* bi značilo »ono što se odlupi od glavnine (jajeta ili mlijeka)«. Ako je tako, onda bi bilo raširenje s pomoću sufiksa *-to* i *-ište* u crnogorskom toponimu *Tjentište* »mjesto gdje se siječe šuma«.

*Lit.: ARj 2,* 131. 18, 371-72. *Doric* 380.

tjërač, gen. *tjérča* m (Stulić, Dubrovnik) »treći dio«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. pridjeva *tertius.* Izvedenica na *-jäi tercijas,* gen. *-aia* m (Zagreb, školski izraz) »trećoredaš«, od latinizma. Talijanizmi su *inter-cati, -ām* pf. (Korčula, u igri karata) »zatjerati u ćor-sokak« (primjer: *intercali smo ga, ne može ni maknuti)* (prefiks *in-* + *tertiäre* > *in-terzare).* Deminutiv na *-amolo* < lat. *-arms* H—*olus: terçarö* (Božava) = *trcaruo,* gen. *-ula* m (Mljet) = *trcarul* (Senj) < sttal. *terzaruolo* »porzione di una vela«, na *-ânus tarcâna í* (Božava) = *trcana* (Poljica) »povratna groznica« < tal. *terzana* < lat. *(febris) terfiana.*

*Lit.: ARj* 18, 223. 372. 570. Zore, *Tud.* 21. Cronia, *ID 6,* 123. Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *REW** 8678. 8679. *DEI* 3767. 3768.

**tjerati,** *-ām* impf. (Vuk) = *cerati* (Vuk) = ek. *têrati* = ik. *tirati* (ŽK) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-)* prema iteratīvu na *-ava-, -iva- -tjerávati, -tjèrãvãm, -tjertvati, -tjèrujëm, -vam,* samo s prefiksima, na *-ovati poterovat se, -újem* (Kosmet) *(do-, z-),* praslav., »1° goniti, puditi, vijati, 2° *(tirati se, -a,* subjekt *prasica)* brünstig werden«. Nalazi se u stcslav. *têrjati,* iz čega se vidi da je r u· *tjerati* nastao iz *rj,* bug. *potér-jam,* slov. *terjati, urlati, tirati* i u oba lužíčko--srp. *cerio* »loviti«, i u stčeš. *potenti, vtëfiti* »persequi«. Postverbal *potjera* (Vuk, bug.) »Rotte«, izraz iz starog prava, zbog toga ga posudiše Rumunji *poteră* »Häscherschar« i Arbanasi *potere* f »Aufruhr«. Neologizam *tjeralica* »Steckbrief« = (kao narodni izraz u Crnoj Gori) *ćeralica* »igra koja se u Srbiji zove *klis* (v.)«. Apstrakti na *-ьЪa tjerba* f »Streit« = na *-anka* (tip *pijanka) tèrãnka* = *tjerānka* (Vuk), izmijenjeno prema lat. *-antia* (v.) u *tèrãncija* =. *tjêrãncija.* Upor. tur. *terane.* Ovamo ide možda i morfološki nejasan glagol *terīšlt, -tšim* (Kosmet, Bugariće, Vučitrn) »pretresajući, prevrćući tražiti« *(pre-).* Od tog glagola postoje još deminutivi na *-kati te-riškat, -am.* Prema *terakat, -am* samoglas *i* mijenja se u *a: teraškat, -am.* Vuk ima na *-Hiti utirišiti, utmšīm* pf. (subjekt *žena,* s dodatkom da se govori u šali) »nakititi«. Taj glagol zacijelo nema nikakve veze s glagolom iz Kosmeta. U 16. v. potvrđen je na *-iti ìstje-riti, -im,* upor. češ. *potenti. Bez* baltičkih i drugih ie. uspòrednica. Mladenov nalazi isti korijen u rus. kauzativumu *toropitb* »beschleunigen, antreiben« < praslav. **torp-,* prijevoj cd **terp-.* Ako je tako, praslav. bi korijen **ter-*bio prijevoj duljine ie. *tēr-* bez formantą *p.* Za to ima ie. uspòrednica, v. bez mobilnog *s- trpjeti, trpak,* s mobilnim î lat. *strēnuus* < ie. baza **st(e)rē-, strm* (v.).

*Lit.: ARj* 2, 71. 132. 4, 49. 50. 7, 690. 9, 377-78. И, 141-144. 156-57. 12,195. 13, 299-300. 14, 697. 16, 588-89. *Elezović* ł, 149. 2, 112. 131. *Miklošič* 356. *Mladenov* 498. Korsch, *ASPh 9,* 673. Joki, *Unt. 299. GM* 349. *Tiktin* 1223. *ASPh* 12, 184. *WP 2,* 62.8. 631.

**tkäti,** *čem* (Vuk) pored *tkêm* (Sarajevo), (danas) *tkam — kati, kem* (ŽK) impf, *(do-, iz-, iza-, ispre-, na-, o-, po-, pou-, pri', pro-, raza-, sa-, u-), skati, skám* (Mikalja), iterativ na *-ava-, -íva—tkávali, -tkívati, -ivom,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. *tikati, tīko* (stcslav.), »texere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Prezent s prefiksima *izatkam* pored *izačem* itd. Pridjev *atak,* f *otka* upotrebljava se samo u sr. r. *tkanje otko* »webbar«. Radna imenica na *-ai* stcslav. *tbkačb > tkáč,* gen. *-oca,* (u Srijemu s umetnutim samoglasom da bi se rijetka početna grupa mogla lako izgovarati, usp. češ. *tkáč,* polj. *tkacz,* rus. *tkač) tlkač,* tako i madž. *takács* (također prezime) i rum. *tocaciu,* dok kod Arbanasa bez svarabaktičkog samoglasa *kaç;* pridjevi na *-ev tkačev,* na *-bsk tkăčkî;* na *-lac* (poimeničen part. perf. akt. na *-ьc) tkalac,* gen. *-Ica* m (17. v., danas općenito u književnom jeziku mjesto provincijalizma *tkač;* također prezime: *Tkalac = Tkalec > Tkalčić, Tkalčević;* usp. češ. *tkadlec) = kalać,* gen. *kalça* (ŽK) prema f *tkalja,* s pridjevima *tkâlêev, tkalački.* Poimeničen part. perf. pas. u ž. r. *netkaná* f (Bella, Stulić) »pust, pustina«, na *-iça (t)kănica* (Čilipi; usp. češ. *tkanice)* »cingulum«, *tkanice* f pl. »ženski pojas«, na *-ina tkanina* »textura«. Na *-ivo* (upor. *mlîvo, pivo, jedivo) tkivo* m *(BI,* Kosmet) = *čivo* (Srbija) »ono što se tka«. Postverbali: *natak,* gen. *-tka* m (Orahovica, Stupník) »navez, pamuk za vezenje« = *natka* f; *patak* m »preda«, *utak,* gen. *-tka* m »potka«, *nedotká* f (Vuk) »platno koje na obje strane nije jednako zbijeno«, *potka = potka* (Kosmet) = *poutka* (Mikalja, Turska Hrvatska) = *putka* (Cerna) »niti što se utkivaju«, s deminutivima *paučića = pučica* i denominálom na *-iti ispučiti* »izatkati«. Madžari posudiše postverbal *utak > ontok* < stcslav. *otzkb,* slov. *vôtek* »subtegmen«. U baltičkoj grupi nema za ovaj važan kulturni termin uspòrednica, premda je ie., kako se vidi iz oset. *taxun* »tkalac«, arm. *reknem* »drehe, flechte, wickle«, stvnjem. *täht,* nvnjem. *Docht* »stijenj«, lat. *texere,* koji predstavljaju ie. korijen **teq-* »tkati, plesti«.

*Lit.: ARj 2,* 712. 3, 2. 4. 11. 122 123. 763. 7, 675. 690. 827. 8, 100. 9, 380. 11, 107. 144-46. 241. 12, 195. 458. 13, 301. 444. 14, 697. 698. 18, 385-89. *Elezović* 2, 113. 323. *Miklošič* 367-368. *Holub-Kopečný* 385. *Bruckner* 571. *Mladenov* 643. *GM* 182. *WP 1,* 716. *Trautmann* 331. Miller, *IF* 21, 331.

**tlapnja** f (Vuk) »1° somnia promiscua, 2° Geschwätz«, apstraktum je na *-nja* (v.) od *tlápiti, -im* impf. (Vuk) = *(il > kl) klápitì (se), -im* (Vuk) »sanjati koješta«. Apstraktum *tlapnja* pored *tlapa* f (Mikalja, Bella, Stulić, Dubrovnik, Kašić) i *klapa* (Vuk, Istra), *sklapa (san 'je sklapa, a bog istina,* hrvatska narodna pjesma). Pridjev na *-ьn > -an tlapán* (Mikalja, Belostenec, Hrvatska). Postverbal *klapa* f (Vuk, Istra) »vanitas«. Zacijelo je u vezi sa *zaujati, zàtljãm* pf. (Vuk) »pola zaspati, obdormiscere«. Samo *tifati* u torn značenja i bez tog prefiksa nije potvrđeno, ali je potvrđeno kod Bellej Voltidija i Stulića sa *ti > kl kljäti, kljâm* »1° star addormentato leggiermente« = *tljati* »2° kimati glavoın, ljuljati se, klimati« = sa *klj > knj knjàti, krijâm* impf. (Dalmacija, Pavlinović) »drijemati (o bolesniku)«. U Kosmetu na *-eu: tlajèt, tlajïm* impf, »l ° tiho govoriti, 2° (metafora) tinjati (o vatri)«. Prema tome *tlapiti* pretpostavlja prijevoj **tol-* (v. *taliti)* od *tu-* proširen formantom *p-,* čemu nema paralela u ostalim slavinama kao ni u ie. jezicima. Štrekelj stavlja *tlapnja* zajedno s *klapati* (v.), *klêmpast, klempav, klémpo, klemponja, klepav* »lahm«, *klôpav, klopast, klõmpav,* od onomatopejskog korijena *klep-, klap-, klop-.* Moguće je unakrštenje obaju korijena.

*Lit.: ARj 5,* 94. 117. 15, 240. 18, 393-94. *Elezović 2,* 324. Strachan, *IF 2,* 369. Štrekelj, *ASPh 26,* 414. Jagić, *ASPh* 31, 552. *Mažuranić* 1454. *Miklošič* 357.

tlo n (Hrvatska, tako danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, neutrum i u slov., polj., gornjo-luž., rus.) = *tie* n, gen. pl. *tála* n pl. i (Vuk) f pl., *na tle, na tlima, s tlima, do samijeh tli, o tle, do tala,* prilozi *natlijeh, stlijeh,* u narječjima sa *ti > kl klê, klêh* (ŽK: *na klí,* odgovor 'na pitanje *gdje; na kla,* na pitanje *kamo; ponaklô,* na pitanje *kuda), natala* (Zore), baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *tuo* i *tblja)* »Boden, pavimentum«. Od priloga *po tleh* (Divković) »dolje« izvedenica je na *-ušica < *-uha + -ica potleušica* (Poljica, Dalmacija) = *potleuška* (Lika) »strać, straćara«: od istog priloga pridjev **potlešbnb* očuvan u poimeničenju *potlešnica* (južni čakavci) »seljačka niska kućica na samim tlima«. Od priloga **po tloh* (upor. *tloh* u Istri, na Cresu, u Šibeniku, kod Kavanjiria; *tloh,* gen. *tloka,* Cres; *vrh tloha,* Šibenik; i gore *po naklô,* ŽK) pridjev je *potlošit* (Baraković) »prizemljast, nizak«, *potlošica* (Baraković) »isto što potleušica«, *potlošina* (Baraković) »tlo« = na *-je potlošje.* Od *na tli* izvedenica je *natlica* (Hercegovina) »tvrda zemlja«. Između *t* i *l*

ispao je meki poluvokal 0, upór. stcslav. to/o. U baltičkoj grupi postoji čitava leksikologijska porodica kao usporednica, premda f. pi. *tiles* ima specijalno značenje »Bodenbretter im Kahn«, s prijevojem stprus. *talus* »Zimmerboden« (upór. to značenje u navedenim prilozima u ŽK), lit. *patalas* m »krevet (upor. rus. *pótolok)«* i glagole *tüât* = *tiluôt* »ausbreiten«, *tilinăt* »ausgebreitet da liegen (von Heu, Flachs)«. Ie. je pridjevski i glagolski korijen **td-* »flach, flach ausbreiten«, zastupljen u stir, *talam* (v. *tijelo)* »Fläche«, u ilirskom toponimu *(pans') Tilūri* = vlat. *Telūri* > *Trilj* (Dalmacija), upor. lat. *tettus,* gen. *telluris,* a za sufiks *-unum* upor. *Tragurium* > *Trogir.*

*Lit.:* *ARj* 5, 47. 7, 692. 11, 161. 18, 395-99. Jagić, *ASPh* 1, 157. Tentor, *ASPh* 30, 202. *Miklósié* 370. *Bruckner* 571. *WP* 1, 740. *Trautmann* 321. Petersson, *KZ* 47, 259. Mayer, *KZ* 66, 124. Zubatý, *ASPh* 16, 417-418. Tagliavini, *ZRPh* 46, 27. si. (cf. *IJb* 13, 95). Johansson, *IF* 8, 167. Schneider, *IF* 58, 172. Meringer, *IF* 16, 183. *Boisa«?* 966-967.

**tijă** f (Bosna, Travnik) »bolest na kukuruzu, pšenici, što nastaje kad prižeže sunce poslije kiše« = (sa *tlj* > *knf) knja* (Pavlinović, Dalmacija) »luga, natruha, što misle primorci da pada iz magle na rasce, osobito na lozu«. Nalazi se u stcslav. *tblja* »Verwesung«, rus. *tlja* »Fäulniss, Moder«, postverbal od stcslav. *tblěti, tblěJG* »modern«, *tblití, tbl'ç* »corrompere«. Od tog glagola ima Martié part. perf. pas. *tljen : već su lijene kosti od sužanja.* Nije izvjesno ide li ovamo s prijevojem *tanja* (ŽK, slov.) »Nebel der die Saaten verderbt«. V. *tanja,* od *topiti.* Praslav. Ie. je korijen **íi-,* s formantima *l, n* i sufiksom *-ia.* Upor. gr. τΐλος »dünner Stulgang«, τΐφος »Sumpfige Stelle« (odatle internacionalno *tīfus}* i lat. *tinea.* Ie. je korijen **ti-* »Moder, verwesendes«.

*Lit.:* *ARj* 5, 117. 18, 399. 400. 462-63. Skok, *ASPh* 33, 372. *Pleteršnik* 2, 676. *Miklošič* 370. Solmsen, *KZ* 35, 463-84. (cf. *AnzIF* 11, 148). Machek, *Rech.* (cf. *IF* 54, 281). Uhlenbeck, *PBB* 26, 568. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Boisaaf* 862. 970-971. *WP* 1, 701.

**tnälo** n (Rukavac, Vodice, Istra) »slobodan prostor koji pripada kući« = slov. *inalo* — *knalo* »Ort vor dem Hause zum Holzhacken«, sa sufiksom *-alo,* kao u *drvâlo* (ŽK) istog značenja, od praslav. glagola *Unc, teti* »caedere«. Ovamo pf. *zatnut, -em* (Kosmet, objekt *siše)* »začepiti«, s nejasnim semantičkim razvitkom prema slov. *teti, tnem* »beíssen«. U značenju »caedere« glagol je sveslav. (osim bug.) i praslav. Miklošič stavlja ovamo i ime starohrv' grada i župe Τνήνα (Konstantin Porfirogenet)' u kasnijim potvrdama *Tenen,* danas *Knin.* Miklošičevo bi mišljenje moglo biti ispravno pod pretpostavkom da je toponim ilirskog podrijetla, na što upućuje sufiks *-ina* ili *-ēna.* Praslav. prijevoj (niski štěpen, Tiefstufe) **iьn-* dolazi ü drogim slavinama u prijevoju perfektuma **ton:* češ. *ston* »Klotz«, donjo-luž. *ton* »Aushau«, polj. *katonie* »Holzplatz«, ukr. *pritonišče.* Riječ *naton,* koje Osthoff pominje kao şerb., nije zabilježeno u *ARj,* isto ni Briicknerov srp. *drvoton* (upor. polj. *drewutnia).* Upor. dalju etimologijsku vezu sa *tjena.* Korijen je baltoslav., upor. lit. *tinti, tinu* »klepati kosu, dengeln«. Ie. je korijen **tem-* zastupljen u lat. *temno,* gr. τέμνω, prijevoj τόμος (odatle internacionalno *tom).*

*Lit.:* *ARj* 5, .116. 117. Ribarić, *SDZb* 9, 199. *Miklošič* 349. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 60. Osthoff, *IP* 5, 323. *WP* 1, 720 i sl.

**tobe** n (Vuk, objekt uz *učiniti)* = *toba* f = *tèvbe* n = *tèvba f* (sve troje Bosna) = *tîbe* n pored *tube* (Kosmet) »zavjet«. Na *-li tibellja* pridjev (uz *bití)* = *tübellja* (Kosmet) »koji se zarekao, zakleo, zavjetovao, da ne će što učiniti, griješiti, itd.« = *tobelija* f = *tombelija* f (Arbanasi, Crna Gora, BiH, Metohija) »djevojka zavjetovana na celibat, muškobana, virđinuša«. Uzvik *tibelêrosun* (Kosmet) »neka bude zavjet«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tövbe* »pokajanje, zakletva« > tur. *tövbe,* tur. *tevbeli, tövbeler* /pl./ *olsun* »neka bude«).

*Lit.:* *ARj* 18, 412. 458. *Elezovič 2,* 319. 353. 576. *Školjić** 618.

**tòbolac,** gen. *taboka* (Boka), gen. *taboca* (Vuk) = *tabolăc,* gen. *taboca* (Vodice, Istra) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tombolac* (Dalmacija, Istra), sveslav. i praslav., »tulac, kesa«. Na *-ica tobalica* f (Hrvatska, slov.) = (1550) *tobolica* (Mikalja, Vitezović, Lika) »1° kesa za novac, 2° broșară, brusnjača, vodijer«, na *-ka* (1468) *tabolka.* Deminutiv na *-ič tobočić.* U drugim slavinama mjesto *-ьc* > *-ac* stoji *-ka,* polj. i bez tih sufiksa *tobola* > lit. *tabelis.* Vjerojatno istog podrijetla kojeg i *torba* (v.).

*Lit.:* *ARj* 18, 412. 414. 415. 458. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 572. *KZ* 46, 227-228. *Mladenov* 635. Štrekelj, *DAW* 50, \\.*Vasmer* 3, 112.

**todūr** m, gen. *-ura* (17. v., Dubrovnik u poslovici, *ioduri manjaturi, a pitropi potavi* »skrbnici izjelice, zastupnici lonci«) »skrbnik«. Možda kao *kundur* sa *t* > *d* iz starijeg mletač-

kog sa й > *o* kao *saloča* (v.), u hrv.—kajk, latinizam *tutor* m < lat. *tutor,* gen. *-oris, tutela,* denominal na *-isati tutòrisati, -šēm.*

*Lit.: ARj* 9, 904. 18, 427. *REW* 9019.

**tojaga** f (Vuk) = *toljaga* (Crna Gora, ovako danas u književnom i saobraćajnom jeziku) = *tojâga* (Kosmet) »batina (pejorativno)«. .Postoji još u stcslav. i bug. *tojâga* sa *j* mjesto *lj.* Prilog na *-ьЫ, -bkē toljaškī = tojaškē* (udariti nekoga puškom) »kao toljagom«. Hipokoristik *tolja* f (Srijem, Vuk) »drvo što se uz kosište priveze kad se žito kosi da obara žito upravo«, odatle denominál na *-ati tóljati, toljam* impf. (Vuk) »kositi žito da upravo pada«. Rumunji posudiše *toiag* m, pl. *toege* »štap« (rom. maskulinum nastao sekundarno prema pl. *toege < tojage),* deminutivi na lat. sufikse *-uceus > -ut, -el* < lat. *-ellus toeguf, toegel.* Rumunjsko značenje nije pejorativno; znači »putnički štap, štap staraca ili dostojanstvenika, potpora«. Rum. *ι* može da potječe od *lj* kao i *odj.* Ne kaže ništa koji je oblik prvobitan, *tojaga* ili *toljaga.* Zacijelo je to *tojaga.* Oblik na *lj* nastao je na zapadu u krajevima gdje *j* nastaje iz *lj.* To je Dauzatova fausse régression. Stulić ima *natojagati, -am* »izbiti tojagom«, upor. istoznačno *natohojēgat* (Brusje, Hvar). Mladenov misli da se radi o protobugarskoj riječi srodnoj sa južno-tur. (osmanlijskim) *dajak,* koje se nalazi u Vukovu *odajačiti, -acīm* (Srbija, Srijem) = *odalačiti, -čim (l* mjesto *j* nejasno) »jako udariti«.

*Lit.: ARj* 2, 225. 7, 693. 8, 553. 18, 428-29. 453-54. Hraste, *JF 6,* 212. *Elezomć* 2, 292. *Miklošič* 358. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1620.

tok m (Belostenec) »tobolac, futrola«. Unakrštenjem sa *vodīr* nastade *točīr,* gen. *-ira* m (Kukujevci, Mitrovica, Šid) »posuda od roga koju kosci upotrebljavaju za brus, tobolac«. Oblik *tok* nalazi se još u slov., stcslav. *takt,* rum, *toc — teoc = tioc* (Moldavija, Erdelj, Banat) »Futteral, étui, Tür-, Fensterstock, Federhalter«, madž. *tok.* Riječ je prema tome južnoslav., panonsko-slav. i dačko-slav.

*Lit.: ARj* 18, 421. 430. *Mašuranić* 1455. *Tiktin* 1615. *Miklošič* 358.

toka f (Kosmet, u izrazu: *da pravimo jednu toku* »da nazdravimo jedan drugome kucanjem čašu o čašu«). Turcizam tal. podrijetla (tur. *toka < tocco,* v. *töké).* Čist talijanizam *toccare > tokati, -a* (Perast, Dubrovnik, neosobno: *toka me to učinit* »moram to učiniti«, *što me je tokalo* »što me je zadesilo«, Crmnica *a tokaće me,* »morat ću«). U Budvi ribarski izraz: *sijāji toka viče onaj, koji je na provi, koji će da baca mrežu,* to znači »da onaj čije je veslo okrene put kraja«. Sa *o > u tukati, -uà* (Molai) »1° treba *(tukyă biti dobar),* 2° piti«. Na *-āč: tokāč,* gen. *-ača* m (Dubrovnik) »palica, štapić kojim djeca prate čitanje«. Riječ *tok* je onomatopejska.

*Lit.: ARj* 18, 430-32. *Elezović* 2, 325. Miletić, *SDZb* 9, 611. *REW** 8767.

**tõke** f pl., gen. *toka* (Vuk, Kosmet) »kao oklop od srebra, pločica ná dolami, parte, kolut na ječermi (Hrvatska, Dalmacija)« = *tok* m (Vodice) »puce uopće«. Na *-li tökalija* m (Vuk) »koji nosi toke«. Balkanski turcizam (tur. *toka* »Schnalle, halka«, odatle *tokalamak* »kopçalamak, schnallen«) iz terminologije nošnje: bug., arb. *toka.* Rum. *toacă* »Klopfbrett, Schlagen des Klopfbrettes« ide zajedno sa arb. *toke* »eiserne oder hölzerne Platte, die die Stelle der Kirchenglocke vertritt« 5 ne ide ovamo, kako je Miklošič naveo u svom rječniku. Taj ide zajedno s tal. *toccare,* od onomatopeje *tok* < tal. *tocco* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 432. *Mazuranić* 1455. *Elezović* 2, 325. Ribarić, *SDZb 9,* 199. *Miklošič* 358. *GM* 431. *Tiktin* 1613. *REW*[3] 8767. *Škaljić** 618.

**tokmak** m (Vuk) = *tokmak* (Kosmet) »1[6] kao mali topuz, ćulumak, 2° malj, mutavdžijski alat, 3° (metafora) puna, krupna čeljad (Kosmet), 4° glupak«. Deminutiv na *-ić tokmačić.* Balkanski turcizam (tur. *tokmak* »maillet, heurtoir« kao imenica, kao glagol »frapper à la porte«, upor. *çakmak* »briquet, frapper«) iz terminologije alata :rum. *tocmac, tocmag* (Moldavija) »Holzschlegel«, pl. *tocmagi* »Nudeln«, deminutiv *tocmagel* »biljka clavaria«.

*Lit.: ARj* 18, 433. *Elezović* 2, 325. *Miklošič* 358. *Lokotsch* 2087. *Deny* 456. *Tiktin* 1616. *ŠkaljiĆ* 618.

**tòliti,** *-Im* impf. (Vuk, objekt *muku) (po-,* м-), sveslav. (osim češ., polj.), praslav., »utaložiti (v.), tažiti (v.), umiri(va)ti«. S'lov. *tolažiti, tolažnik* ima *-ažiti* od unakrštenja sa *blažiti.* Odatle apstraktum na *-ast, -est* (upor, *bolest) potoles* (Lumbarda, u izrazu *dat dltetu pôtoles* »bluditi dijete«) = *pótolást* f (Dubrovnik, familijarno; Prčanj, Lastovo) »sloboda«. Ta se riječ kao nerazumljiva narodnom jezičnom osjećanju u Lumbardi pučkom etimologijom obraća u *pustores* (v. *pust* i *rasti > resti).* Na *-ica potòlica,* (Istra, Bella, Stulić) »isto što pótolást«. Pridjev na *-it potolit* »koji se polagano diže (brijeg, obronak; metafora)«. Praslav.

kauzativum *taliti* < ie. **toleįo* »učiniti tihim« odgovara posvema stir, *milim, tuilid* (3. 1.) »spavam«. To je praslav.-keltski leksem. Prijevoj **tol-,* kojemu odgovara u baltičkoj grupi niži prijevojni štěpen *tylů, tihi* »schweigend werden«, potvrđen je još u arm. *trolüm* »lasse«, lat. *tolio.* U staroj slavenskoj antroponimiji prvi je elemenat u *Tolimir, Tolislav,* hipokoristik *Toljen.* Ie. je korijen **tel* »still sein«. Rumunji posudiše *a potoli* »stillen (Schmerz, Durst)«. V. dalju vezu u *talog.*

*Lit.: ARj П,* 166. 12, 721. 18, 447-449. 453-54. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 348. *WP* l, 740. Osten-Säcken, *IF* 33, 229. Pedersen, *KZ* 39, 371. Iljinski, *RFV* 60, 421 - 44α (cf. *RSI 2,* 239). Solmsen, *PBB* 27, 367. Uhlenbeck, *PBB* 30, 316. Strachan, *IF 2,* 369. *WP l,* 741.

**tolva)** m (hrv.-kajk., Belostenec, Habdelić, Pergošić) = (slov.) *tolovaj* »razbojnik, tat« = *tolvaj* (ŽK, samo kaa psovka) »nevaljanac«. Pridjev *tolvajski (način).* Apstraktum *tolvajstvo.* Od madž. *tolvaj* »tat« > rum. *tîlhar* »Räuber, Dieb«.

*Lit.: ARj* 18, 453. *Mažuranić* 314. *Tiktin* 1590. *Miklošič* 358.

tombùjati se, *-am* impf. (Potomje) *(s-}* »prevrćati se«, *stonbùjo se* »srušio se«. Suglasnik *j* je zacijelo iz *lj;* upór. tal. onomatopeju *tombolare* »kopfüber fallen«. Ovamo ide talijanizam *tombola* f (gradska riječ, metafora), upravo »Purzelbaum«. Odatle na *-ica* s promjenom početnog sloga *tom-* > *kom-* (prefiks?) *kombulica* (istročakavski) »val«, upor. u istom narječju *kombulevăla, kombulevâlnica* f »Purzelbaum«. Elezović ima iz Kosmeta *tumbala (-ala* je tur. imperativ *ola,* v.) = *tumbarac* »uzvik koji znači da se nešto prevrnulo, strmoglavce palo«. Ovamo ide zacijelo prilog *tűmbe* (općenito u Bosni) »naglavce« = *tumba* (Vuk) »suprotno: *polaske«.* Odatle denominal *tumbati, -am* impf. (Vuk) »prevrtati naglavce«. Upor. rum. *tumbă* f »Purzelbaum«, bug. uzvik *tumba.* Kako se vidi, onomatopeja je romanska i balkanska.

*Lit.: ARj 5,* 239. 18. 910-912. *Elezović* 2, 346. *REW** 8975. *Tiktin* 1661. *Mladenov* 642. Strekelj, *DAW* 50, 31. *DEI* 3814. 3815.

torniti, *-lm* impf, *(po-, za-)* »pritiskivati«. Nalazi se još u sva tri ruska jezika *tomitb* i u stcslav. u značenju »tyranniser«. Praslav. kauzativum. Vjerojatno i kao prvi elemenat starog hrv. dvočlanog imena *Tomislav,* koje se danas dovodi u vezu sa kršćanskim imenom hebrejskog podrijetla *Tòmo, Toma, Tômica, Tomii.* Miklošič nalazi paralelu u lit. *stamirtti* »dämpfen«. Ie. je korijen *tem-,* koji se nalazi u sanskr. *tâmayati* »verliert den Atem«, pridjev *limitai}* »unbeweglich«, lat. *tēmulentus* »berauscht«, srednjo-ir. *tām* »smrt < mir«, *tāmaim* »mirujem«. S tim značenjem, čini se, bolfe se slaže značenje prvog elementa u *Tomislav.* Upor. *Miroslav.*

*Lit.: ARj* 11, 169. 18, 459. 460. *Miklošič* 358. *Bruckner* 537. *Trautmann* 313. *WP* 1, 720. Meillet, *BSLP* 13, XCIX (cf. *AnzIF* 24, 46). Loewenthal, *WuS* 10,164. Blumenthal, *IF* 51, 119. Machek, *Slávia,* 191.

**tòmrucì,** gen. *tSmrūkā* m pl. (Lastrić, Vuk, Kosmet) »1° klade (za mučenje), ćutuk, panj, 2° (sg.) panj, oblica (za gorenje, BiH), 3° (sg.) drveni vodovodni čunak (Bosna)«, odatle *tomrukčija* m (Bosna) »koji prodaje ogrevna drva«. Balkanski turcizam (tur. *tomruk* »1° Baumstumpf, 2° Gefängnis«, tur. *tomruktu):* rum. *tumurug, trombuk,* bug. *tomruk* = *tumruk,* arb. *tombruk,* gr. τουμροώα.

*Lit.: ARj* 18, 460. *Elezović 2,* 326. *GM* 432. *Mladenov* 635. 642. *Tiktin* 1661. *Lokotsch* 1661. *Miklošič* 358. *Školjić** 619.

**tonda** f (Dubrovnik, Mljet) = *tund* m (Smokvica na Korčuli) »uštap«, *tűnd* (Perast, Blato na Korčuli) »okrugao«. Od tal. *tondo* < *ritondo* »okrugao« (ispuštanjem sloga *ri-,* koji je bio shvaćen kao prefiks), *rotondo* < lat. *rotundus.* Ovamo možda deminutiv na *-ellus tunđela* f (Konavli) »kušin (Dubrovnik), blazina«, ako nije od *thwahlja* (v.). Svakako je leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Ovamo kao talijanizam španj. podrijetla *ronda* f (Martić, Dalmacija, Poljica, Bukovica) »četa, ophod, straža«, odatle na *-ar rondar* (Poljica) »stražar« = *rundar* (Senj, 1639) »stražar u vojničkoj ophodnji«; *ründa* f (u igri kuglanja) je iz njem. *Runde* (prema *REW*[3] 7400) < ar. *arobt* > španj. *robda, rolda.*

*Lit.: ARj* 14, 159. 313. 18, 914. Macan, *ZbNŽ* 29, 207. Zore, *Tuđ.* 22. *REW** 7400.

**tonèlãd** m (Račišće) < tal. *tonnellata,* preko mlet., isto što *tonaža* f, sa fr. sufiksom *-age* < *-aticum,* izvedenica od gai. *tunna* > njem. *Tonne* > *tona í,* dok je tal. *tonnellata* izvedenica od deminutiva na *-ellus,* prov., španj., itd. *tonęli.* Upor. slov. *tûnja f* »Kübel, Schmelzkübel, Butter (Rühr) Kübel«.

*Lit.: ARj* 18, 460. *Pleteršnik 2,* 703. *REW*[3] 8986. *DEI* 3819.

tonom m· (Mljet) »mreža za hvatanje jastoga«. Usp. *tonot.*

*Lit.:* Macan, *ZbNŽ 29,* 208.

**tonot** m (Mikalja, Stulić, Zore) »zamka, mreža, laqueus (za zečeve, ribe)« = *tonata* f (Belja, Stulić, Ranjina, Vetranie, srednja Dalmacija) »mreža za životinje i krupnije ribe« = *tenete* n (Baraković) »pruglo, zamčica« = *tonato* n (Parčić) »sorta di rete«. Nema podataka o tome gdje se govori *tonato.* U *Cvêtu vsake mudrosti* (14. i 15. v.) *tonata zala gorska.* Vetranić ima i deminutiv *tonotac* m. U stcslav. *tonato* pored prijevoja *teneto.* Nalazi se još u slov., češ., ukr. i rus. Praslav. lovački ribarski termin, kao *vršva* i *mreža.* Sufiks *-eto* je kao u *rešeto* (v.). Upor. lot. *tina* »ein Zugnetz«. Ie. je korijen *ten-* »dehnen, ziehen, spannen«, koji se nalazi u sanskr. *tanoti* (3. 1.) »dehnt«, lat. *tendo, tenax,* njem. *dehnen.* Vidi dalju vezu u *tetiva.*

*Lit.: ARj* 18, 200. 201 461. 462. *Parčić* 1023. *Mažuranić* 1456. *Miklošič* 350. *Holub-Kopečný* 382. *WP* 1, 724..

t8p, gen. *tòpa* m (Vuk, Kosmet, danas općenito i na zapadu u književnom i saobraćajnom jeziku) »kanun, lu(m)barda, mužar, prangija«. Pridjev na *-ovski (-ov-* od pluralske osnove *topovi} topovski* (Vuk). Na *-džija toplija = tobdžija* »kanonir, artillerist«, s pridjevima na *-in tobdžijin,* na *-ski tobdžijnski = tobdžijskf = topčínski* (Kosmet, ~ *zabit* / < ar. / »oficir«), složenica *tobdžibaša* »artiljerijski pukovnik«, na *-luk tobdžiluk.* Deminutivi na *-če tSpče* n (Kosmet) »dječija puščica«, na *-ič topić.* Složenica *topăna* (Kosmet) »1° dio Skoplja na lijevoj strani Vardara, upravo artiljerijsko skladište, arsenal (v. *han),* 2° vrsta malih loptastih hljebova«; neologizmi *topolivnica,* s pridjevom *topolivničkī, topovnjača.* Osnovno je značenje turske riječi »kugla, lopta, komad«. Odatle *topać* m i pridjev (Kosmet) »grudva (opozicija *toż, česme)«.* Na *-ka tapka f* (Peć) »lopta grnčarske (lončarske) zemlje«. Složenica *top-karanfil* (Kosmet) »baštovansko cvijeće«, *kâr-top* (Kosmet) »1° lopta snijega, 2° vrsta cvijeća«. Prilog *toptan* (Kosmet) »prodaja đuture, na veliko (opozicija *krčma, krčmiti)«',-tan* je turski nastavak ablativa. Vjerojatno je odatle i toponim *Toptan* (narodna pjesma) »grad pokraj mora«, odatle *beg tòptanski.* Balkanski turcizam (tur. *top, topçu, topçubaşı, topaç, top hanesi, toptan* »sve zajedno«) iz turske ratne i trgovačke terminologije: rum. *top* »Ries (Papier), Stück«, *topciu* »artiljerist«, *topçibasa,* bug. *top, topka = topáč, topče, topčica, topčenice, topčíja, topkana toptan, toptandžíja* »trgovac na veliko, grosist«, arb. *top,* čine. *top(a) = tobă* »tout objet de forme ronde, balle à jouer, pièce ď artillerie«, *topca* »balle à jouer«, *toplane* f »en gros«, *tuptagi* »marchand en gros«, ngr. τόπι, τοπζής.

*Lit.: ARj* 18, 412. 413. 463-65. 772-73. 475. 478-79. 481-82. *Elezović 2,* 327. 328. *Mladenov* 636. *Tiktin* 1623. *GM* 432. *Pascu 2,* 171., br. 1093. 1096. *Školjić** 619.

**topal**[1], gen. *-âla* m (Vuk) »hromac« = *topal* (Kosmet) »sakat«. Elezović ne kaže da li je *topal* kao pridjev deklinabilan ili indeklinabilan. Izvedenica na *-ast tapalast* (Vuk) = *tapalast* pored *tapalast* (Banja Luka) stvorena je dodatkom našeg sufiksa (v. *-ast;* upor. *ćorav, ćelav)* da bi turski pridjev mogao postati deklinabilan. Prezimena: *Topal, Topalović* (~ *Mujo,* Kačić; Srbija, Bosna; hrvatski književnik 19. st., Slavonija) = *Topalović* (Vučitrn, Kosmet); zaseoci *Topalovići* u Srbiji i u Bosni. Balkanski turcizam (tur; *topal)* iz terminologije sakatosti: bug. *topal,* arb. *topall,* cine. *topal* pored *lupai* »boiteux«.

*Lit.: ARj* 18, 464. *Elezović 2,* 328. *GM* 432. *Pascu 2,* 171., br. 1099. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 812. *Školjić** 619.

**topal**[2], f *topla* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev (s korijenskim samoglasnikom *0* u slov. i bug., u sjevernim slavinama s prijevojem *e) = tepal* (Brač) »tepidus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Obrazovan je s pomoću sufiksa -/ (upor. *vesel, debel, obal)* od praslav. korijena *tep-,* u prijevoju perfektuma *top-* (v. *topiti).* U današnjoj jezičnoj svijesti izgubio je vezu s kauzativom *topili* »schmelzen« 1 čini zasebnu svoju leksikologijsku porodicu. Oblik *têpal* se očuvao u čakavskim narječjima. Odatle toponim na *-juh Tepljuh* (Dalmacija), na *-ina teplină* (Brač), denominai *tepliti, -im (ras-, Proroci* = (drugdje) *topliti (o-, s-).* Od *topal* apstrakti na *-ina toplina,* na *-ota lepiòta.* Sveslav. je supstantiviranje na *-ica toplica,* obično u pl. *toplice* (ŽK), veoma ražiren toponim u pl. *Toplice* i sing. *Toplica* (12. v.), danas *Tòpusko* < *Topļsko,* u pridjevskoj izvedenici na *-bsk,* s ispuštanjem sufiksa *-ica.* Na *-ik loplîk,* gen. *-ika* »Südwind«. Neologizam *toplomjer* »termometar«. Da je praslav. pridjev *Iopiъ* postojao i u baltičkoj grupi, to dokazuje stprus. toponim *Taplawken* »warmes Feld«. V. dalje etimologijske veze u *topiti* i *tep(a)čija.*

*Lit.: ARj 9,* 409. 16, 630. 18, 464-72. Hraste, *BJF* 10, 16. *MikloSii* 352. *Holub-Kopečny* 383. *Bruckner* 62. *Mladenov* 636.

*Trautmann* 319. *WP l,* 719. Solmsen, *KZ* 37, 583. *Boisacq*[3] 963-964.

topán m. pl. *totani-te* (Galičnik, Makedonija) = bug. *tapan* m, deminutiv na *-če tăpanče* pored *tupan,* na *-džija tupandžija* = na *-ar* < *-arius tăpanar* »bubanj«. Samoglasnik *o* = *ă* nastao je iz velarnog nazala *o:* stcslav. *topanb* pored *шранъ.* Iz makedonskog potječe arb. *topán,* dok rum. *lîmpină* možda iz stcslav. U stsrp. tekstovima potvrđen je *Iітьрань* i (υ > *u) штрань* bez ngr. promjene *mp* > *mb* u obje varijante, znak da posuđenice nisu nastale direktnim kontaktom sa Grcima, nego da je bio neki drugi posrednik, učeni ljudi ili balkanski latinitet. Sa *mb* nalazi se ista riječ kod Marulića *tumbat,* koja upućuje na direktno vrelo, ali je dočetak izmijenjen prema nepoznatom modelu: *-an* > *-at.* Moglo bi biti da je í griješka mjesto *l* u rukopisu *Judite.* Ako je tako, onda se izmjena dočetka objašnjava unakrštanjem sa *cymbalum* > tal. *cèmbalo* kao u tal. *timballo* < fr. *timbale.* Gr. τύμπανον > *tympanum* > tal. *tìmpano* zastupljeno je dobro u zapadnim rom. jezicima. Meyer-Lübke ne uzimlje za rum. *tîmpină* slav. posredovanje, nego direktnu posudenicu iz lat., a to može biti samo iz balk.-lat. Stsrp. oblike *Iітьрань* i *штрань* nakalamili su kasnije kaluderi na staru posuđenim. Tako se objašnjava u njima odsutnost *mp* >*mb.* U ribarskoj terminologiji postoji još *tampănji* m pl. (Muo) »komad od gvozda kao véra, u sredini mreže ispod šaka, gdje se stavljaju *pêtrovci« (\>>e, e — a>a — a* asimilacija). To je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. **tympanium* < gr. deminutiv τυμπανίον »bubnjić«, upor. *tampaňu* (Lecce, južna Italija) »Fasspund«, mlet. *tampaňo* »Diele«. Ovamo ide još francuzizam (preko tal.) *tîmbar,* gen. *-bra* m (Dubrovnik, Cavtat) »pečat« < tal. *timbro* »bollo« < biz. τΰμβανον.

*Lit.: ARj* 18, 332. 920. Bělic, *Galičnik* 242. 246. *Mladenov* 643. 646. *REW*° 9020. 9022. 9023. *Rohlfs* 2248. *GM* 432. *Prati* 983. 984. Vasmer, *GL* 142. 145. *DEI* 3790. 3791.

topiti (se), *-im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, po-, ras-, s-, sa-, u-, za-)* »liquefacere« prema impf, (sa *pn* > *n,* upor. *san) tònuti, - m* (Vuk) *(po-, u-)* »submergere« i iteratīvu prijevojem duljenja *ō* > *a -tápati, -tapām,* samo s navedenim prefiksima (objekt *konoplje,* Lika), *natapljati* (Belostenec), sveslav. i praslav. Postverbali od *topiti natop* (Poljica, sjeverna Dalmacija) »kiša«, *potop* = *potop,* gen. *potopa* (Kosmet) »velika kiša, poplava«, *zátop* (Crna Gora) »popržen drob konzerviran«; *potop* kao biblijski termin posudiše Rumunji. Pridjevi na *-iv, -ljiv natopiv* (Stulić) = *natopljiv* (Bella), *rastopljiv.* Na *-nik ùtopnïk* m prema f *ùtopnica* (Risan) = poimeničen part. perf. pas. *utopljenik,* gen. *-ika.* Poimeničen part. perf. akt. na *-nica topionica* »fornax aeraria«. Postverbali od *tonuti: zaton* m (Vuk, Primorje) »zaliv«. Upor. bez prefiksa rus. *tanja* »geschützte Bucht« = slov. *torija* »eine tiefe Stelle im Wasser, Tümpel, Sumpf«j sa sufiksom *-ja.* S istim sufiksom ide ovamo *tònja* (Vuk) »kao omara iza male kiše«. Značenje se te riječi mijenja u dva pravca prema efektu ki8e. U slov. i ŽK *tanja* znači »Nebelj der das Getreide verdirbt«, a u Crnoj Gori *tònja* »reetor«, odatle denominal *tònjati, -am* (Vuk, Boka) »Çoeteo«, odatle opst postverbal *tõnj* m (Vuk, Grbalj) »odor«. Taj semantički razvitak dobro se objašnjava slov. *tõnja* »Schatten«. Bez tog sufiksa *tSn* m (Vuk) u izričaju *tonom tone, tonutí besjedi.* Taj postverbal nalazi se joä u **iIъньнъ tont* »sunčev zapad« > **sunton* = (s disimilatornim gubitkom *n - n > 0 — n) suton* (Vuk), s denominálom *usútoníti seı* (s disimilacijom *n -: n > n — r) sutor* m (Baraković, Zore) »prvi jači mrak« = *sutor* (Lumbarda); *su-* se može shvatiti i kao prefiks, upor. elov. *гсuon* »Sonnenuntergang«. Rumunji pOBudiSe *topiti: a topi* »schmelzen«, odatle *topila* f »mjesto u vodi gdje se konoplje moče« (nije potvrđeno u slavinama), s lat. sufiksom *topitoria* »Schmelzofen«. Albanci posudiše *topiš* u značenju »erniedrige«, koje se ne nalazi u dāvināma, a stoji u vezi sa »submergere«. Upor. još u Kosmetu u zapovijedi *topi se* »odlazi, mara«. Praslav. korijen *top-* prijevoj je od **tep-.* Oba prijevoja zastupljena su u pridjevu *tep-Iь* = *topli* »tepidus«. To je osnovno značenje u kauzativu *topiti* »grijati > grijanjem rastapati (rezultat)«. To osnovno zriačenje nalazi se I u staroj radnoj imenici na -A (upor. češ. *krejčí* »krojač«) *tepbii* > *tepaiija,* čast na starohrvatskom kraljevskom dvoru i u Bosni te u Srbiji, prevedeno latinski »curialis comes« *(Boleslao tépni* = *Boleslaus curialis comes,* 1069). Taj se *tepiija* zacijelo imao kao majordomus brinuti za grijanje soba (v. i *tepsti).* Osnovni je korijen i ovdje *tep-* »udarati«, koji i u *tepsti* (v.), tj. »kresati vatru iz kremeňa > grijati«, ie. *tep-* »warm sein«, koji se nalazi u sanskr. *tápati* (3. 1.) »gibt Wärme von sich«s lat. *tepere* »lauwarm sein«, odatle pridjev *tepidus,* stir. *tě* »vruć«. Zabilježiti još treba niski prijevoj u bug. *Iъna* »tonem, plivam«, *ttne v bogatstvo* »pun je novca«.

*Lit.: ARj 2,* 714. 4, 61. 7, 677-78. 693. 694. 11, 113. 114. 168-72. 13^ 267-69.

305-308. 14, 699. 16, 423-24. 426-30. 17, 80. 18, 460-67. Kušar, *NVj* 3, 327. *Elezović* 1, 201. 2, 113. 273. 328. *Pleteršnik* 2, 676. 887. *Miklošič* 352. 358. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 573. *Mladenov* 636. 644. *GM* 432. *Tiktin* 1623. Skok, *Rad 222,* 132. 1. Iljinski, *ASPh 28,* 160. Arnim, *ZSPh 9,* 406. *Boisacq*[1] 963-964. Stokes, *IF* 12, 193. Peterson, *KZ* 47, 275-276. Pelikan, *LF* 55, 206. si. (cf. *Ijfb* 14, 318). *WP* 1, 719.

**topola** f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »1° stablo populus alba (s *populus* je u prasrodstvu), 2° toponim«. Pridjev na *-ov topolem,* poimeničen na *-ьc* > *-ee* toponim *Topolovec,* na *-ina topòlovina* »drvo«. Na *-jak* = *-īk topòljãk* = *topolik.* Dočetak varira u slavinama: *-a* kao hrv.-srp. još u bug., polj., ukr., u češ. *topol,* rus. *topol',* a u starini i *topol* m od 13. st. u Hrvata (Zadarski lekcionář, Bernardin, Ranjina, Vrbnik, Istra, Vrančić, Habdelić). Madžari posudiše *topoly.* Arb. (Skadar) *tupli,* sa članom *-ni* »Art Platane« nije izvjesno da je posuđeno iz hrv.-srp., jer može biti i rom. sa sufiksom *-tnus,* upor. s *-one* furl, *talpon* »Schwarzpappel« = mlet. *topon,* u Trstu *(casse de) tolpono.* Upor. u furl, *tölp* m »pedale d'albero troncato«, postverbal od *talpa* »troncare«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Walde i Bruckner uzimlju da je posuđenica iz lat. kao *cer,* njem. *Pappel* i arb. *plep* (upor. toponim *Plepište* kod sela Kovačica i Šalja) = *pjep* »topola, jablan, kavak« < **plõpus* < vlat. **pōplus* (s metatezom / kao u tal. *pioppo),* sa disimilacijom *p — p* > *t — p* käo u sjevernotal. narječjima. To je malo vjerojatno jer *topola* nije mediteransko stablo kao *cer.* Mladenov i Walde pretpostavljaju naziv prema treperenju s reduplikacijom **ptōptol-.* Kako to vrijedi i za postanje lat. *populus,* praslav. *topolu* bila bi u prasrodstvu s lat. Postoji i mišljenje da pripada pred-ie. supstratu.

*Lit.: ARj* 18, 473-478. *Mažuranić* 1456. *Elezović 2,* 329. 345. *Miklošič* 358. *Holub--Kopečný* 387. *Bruckner* 573. *Mladenov* 636. *Walde-Hofmann Weigand-Hirt 2,* 368. *GM* 345. 452. *REW*[3] 6655. Cavali, *Trieste* 45. Korsch (cf. *AnzIF* 7, 51). Niedermann, *IF 26,* 59. *DEI* 2935.

**topor** m (hrv.-kajk., slov., ne postoji u štokavskom), sveslav. i praslav., »sjekira«. Na *-ište toporišče* (Belostenec) = *toporišće* (čak., Vrbnik, Brač, Hrvatska, Slavonija; Bakarac) = *toporise* = *tipiriše* (Krasić; Ivšić u početku 20. st. zabilježio za Krašić i *- íšce)* »držalo na sjekiri«. Rumunji posudiše *topór* »sjekira«, odatle na *-ar toporar* = (s disimilacijom *r — r* > *r — n) toporan* »ratnik sa sjekirom«, na *-as toparas* »različite biljke, kao ljubica (metafora)«, odatle pridjev na lat. *-īvus* > *-iu toporașiu* »ljubičast«, *toporiţe,* deminutiv *toporișca* = *bardita* < *bradvica* (v.), na *-ie toporîe* = *coporîe* »Stiel der Sense«, Cincari *tupor,* Arbanasi *toper.* Riječ *topor* ide zajedno s perz. *täbar* »Beil, Axt« > tur. *täbar, teber.* Prema Mladenovu od korijena **tep-l*top-* (prijevoj) »udarati«. Prema Meilletu bila bi jedina posuđenica iz skitskoga. U svakom slučaju praslav.-iranska izoleksa. Zbog očuvanog *p* ne može biti posuđenica iz turskog ili možda iz avarskoga.

*Lit.: ARj* 18, 478^79. *Mažuranić* 1456. *Miklošič* 359. *Holub-Kopečny* 387. *Bruckner* 573. *Mladenov* 636. *Slávia* 10, 248-249. *RES 4,* 193—194. *Tiktin* 1624. *Pascu 2,* 211., br. 461. *GM* 432. Vasmer, *RSI* 6, 176. Obnorski, *ZSPh* 4, 259. Meillet, *RES* 6, 173. *RSI 2,* 67.

topòtati, *tòpocem* impf, »lupati nogama«. Postverbal *topot* m. Praslav. onomatopeja. U stcslav. mjesto *o* stoji ъ *Iъpъiъ* »strepitus« > rus. *topot,* u drugim slavinama stoji *e* i *pt* kao i u Vuka *loptati, topćem* impf, »tabati«. Upor. *tăptati* (v.). Onomatopejski je korijen **top-, *tbp-, *tep-, *dep-.* Dočetak (onomatopejski sufiks) *-ot* upor. *glomot.* Upor. gr. τύπτω.

*Lit.: ARj* 18, 479. 482. *Miklošič* 369.. *Bruckner* 87. *KZ* 45, 44. *Mladenov* 644. Saller, *KZ* 31, 280. Iljinski, *RFV* 28, 457.

**tòprag** m (Bosna, Travnik, Solin u Dalmaciji) = *toprak* (Parčić) »1° confine, 2° persona confinante, 3° parentado, eredi« = *toprak* m (Bosna) »1° 'zemlja, teritorij, 2° zemljište, 3° kućno ognjište, 4° dom, domovina«. *Na topraǧa* (Solin) = *na obiteljskom posjedu.* Vjerojatno se u dočetku turcizam pomiješao sa *prag* (v.). Balkanski turcizam (tur. *toprak)* iz turske agrarne terminologije: búg. *toprák* »Boden, Feld«.

*Lit.: ARj 18,* 480. *Parčić* 1024. *Mladenov* 636. *Doric* 382. *Školjić** 620.

**tòpuk** m (Vuk) »1° vrsta obuće, Bundschuhe, 2° gležanj, zglavak« = *topuk,* gen. *-ûka* (Kosmet) »1° vrsta obuće, potpetnica, štikla, 2° postolje od stuba«. Prezime *Topuk* (Bosna, 18. st.). Turcizam (tur. *topuk* »peta, zglavak, gdje se stopalo veže za goljenicu«) iz turske zanatske terminologije.

*Lit.: ARj* 18, 482. *Elezović 2,* 329. *Školjić** 620.

**topuz** m (Vuk) = *topüz* (Kosmet) »1° Streitkolben, 2° budža«. Na *-li topùzlija* m »1° koji nosi topuz, 2° naziv kruške (Užička nahija), 3° glavata igla (Kpsmet)«. U narodnim

pjesmama augmentativ na *-ina topuzina (teška /~, gluha ~)*. U Bosni prezime *Topuz, Topuzović* (ovo i u Srbiji, Požarevac). Složenica *topûz-Igla* (Kosmet) »čioda, igla, koja ima na vrhu glavicu, obično od dlnđuha«. Balkanski turcizam (tur. *topuz)* iz turske vojne terminologije: rum., bug. *topuz,* arb. *topus -zi,* cine. *tupuse* f, ngr. το(υ)πο6ζι.

*Lit.: ARj* 18, 483. *Elezović 2,* 329. *GM* 432. *Pascu* 2, 171., br. 1098. *Tiktin* 1625. *Mladeπου* 637. *Škaljiff* 620.

**tórba** pored *torba f* (Vuk, ŽK) = *torba,* gen. *torbe* (Kosmet) »šarpelj, telećak, tornister, grudnjača, obramnica, uprta, uprtnjača, užinara, strunjara, štenara, prtenjača, račarica«. Deminutivi na *-ak torbak,* gen. *-aka* (Hrvatska), na *-ica torbica* = *torbica* (ŽK), *torbice* f pl. (Crna Gora) »darovi mladoženjama i u pohodima«, *torbačak,* gen. *-čka* m (ŽU.) = *torbadza* (Hrvatska, sadrži tur. deminutivni sufiks *-čik)*. Augmentativi *Torbarína* (prezime), *torbùrina, torbètina.* Na *-ar torbar,* gen. *-ára »1°* (danas neologizam za) Hausierer, 2° prezime (Krašić)«, s denominálom *torbariti* »hausieren«, *tòrbičār.* Složenica *torbonoša* m. Nalazi se u svim slav. jezicima i u madž. Nije praslav., zbog odsustva likvidne metateze. Balkanski je-turcizam (tur. *torba* = *tobra* »Sack«, deminutiv *torbaciK):* rum. *torba* pored *tolbă* = *tulbă* (prema Tiktinu *l* mjesto *r* od unakrštenja sa *tuh,* v. *tulac)* »Köcher«, deminutiv *tulbita,* bug. *torba* (akcenat prema tur.), arb. *torbe* pored *torve (v* mjesto *b* preko grčkoga), dem. *torbaxhik* »lederner Proviantsack der Bauern«, ngr. τορβας. Ovamo možda ne ide etnik *Torbeši,* islamizirani Makedonci zasebnog dijalekatskog tipa *(torbešče),* poturčenjaci iz Donjeg Pologa u okolini Tetova, gdje ih zovu *Kokárdák* m, jer je mogao nastati kao *Cincar* (od arum. *cine* < lat. *quinqué)* od tur. *dört beş* »quatre ou cinq«. Mladenov uzimlje korijen arioaltajski, srodan sa gr. δέρμα, praslav. *derç,* dok Bruckner nalazi srodnost sa *trbuh* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 485-87. *Elezovie.* 2, 330. 519. *Lokotsch* 2091. *Tiktin* 1621. *GM* 432-433. Korsch, *ASPk 9,* 667. *Mikloíič* 359. *Holub-Kopecný* 387. *Bruckner* 574. *Mladenov* 636. *Škaljić** 620.

**tòrití,** *-īm* impf. (Vuk, srednja Dalmacija, Slavonija, Bosna) *(na-, u-}* »balegati, gnojiti« = *tdrit, tortm* (Kosmet) »đubriti«, odatle fonna f (ib.) »đubre od sitne stoke«. Nalazi se još u bug. *tor* »gnoj, dubar«, *torjà* »düngen«. Nema te riječi u ostalim slavinama kao ni u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Prijevoj prema *strv* i prema lat. *stercus* (bez proširenja na *-ko).* V. još *trti* i *tor* (s.v. *trti).*

*Lit.: ARj* 7, 694. 18, 487. *WP* 2, 641. *Mladenov* 636. *KZ* 47, 190. (cf. *jfF* 3, 212).

**torkúi** m (Vrančić, Korčula, Smokvica na Korčuli, Račišće) »l° sprava za tiještenje grožđa i maslina, tijesak, preša (Hrvatska), 2° toponim *(Torkúi,* uvala na Krku; tál. *Torcola* = *Šćedro,* v.)«. Denominal *torkulati* (Vrbnik) = *torkùlat* impf. (Korčula) »prešati (Hrvatska). Ovamo i *torkula f* (Divković) »isto«. Slov. *torkla* pored *torkula,* bav.-njem. *Torkel.* Arb. *torku mudhinit* (Ulcinj), *tork* < tal. *tòrchio* < lat. *tărculum,* od *torquere* > tal. *torcere.* Ovamo ide i sttal. *torchio* = *torcia* »candela grossa o più candele ravvolte insieme« > *tòrac,* gen. *tòrca* m (Korčula, Sali na Dugom otoku) »velika i debela svijeća od 2 m, koja se nosi samo u procesiji, krilat (Dubrovnik)«, *torci dumblièri* »nose se za mrčem, četiri svijeće zajedno«. Dočetak *-chio* izgovoren na mletačku zamijenjen je domaćim sufiksom *-ъc* > *-ac,* u Čilipima (Konavli) *torčūn,* gen. *-una* »debela svijeća u crkvi«. Ovamo ide možda još *tôš* m (Cres) »Ölpresse« < mlet. *torco sarč* > *š* (?). Dalmato-romanski leksički ostatak je *trklja f* (Vuk, Dubrovnik i okolica, Boka, Ston) »komad drva sa više rogova za podupiranje loze, rózga (Budva, Paštrovići), Rebenpfahl, ostroga (Crna Gora)«, unakrštenjem sa *tacco: tokija* (v.). Denominal *ottkljati, -am* pf. (Vuk, Ston) »pritaći trklje«, *pritrkljati* »udariti trklju uza što«. Upór. *Serra del Trull* u Kataloniji, *Sopra il Torchio,* vinograd kod Rovereta, *Torgel* u germaniziranim krajevima. Ovamo ide još *tȑkulj* m (Vuk) »izgnječeno grožđe sa širom zajedno«.

*Lit.: ARj 9,* 280. 444. 12, 197. 18, 484. 488. 686. 689. *Pleteršnik 2,* 679. Corominas, *Sach Ort und Wort* 20, 575. *REW** 8792. 8792a. *GM* 433. *Miklošič* 359. *DEI* 3826. *Rosamani* 1165.

**torlak** m (Vuk) »Grosssprecher, koji *torla (toriati, -ãm* »vičući razmetati se«)«, također *tȑlačiíí, -čím* impf. (Vuk, Crna Gora) »isto« = ime naroda *Torlak,* gen. *-oka* »koji ne govori ni srpski ni bugarski *(-ak* mjesto *-ak* je zamjena našeg sufiksa *-ak* mjesto tur. dočetka *-âk* u *túrlak)* = *torlak* m i pridjev (valjda indeklinabilan, Elezović o tome šuti) »prost, priglup, primitivan čovjek«. Balkanski turcizam (tur. *tur* ili *túrlak* »1° sot, inexpérimenté, 2° u 15. v. naziv derviša koji se pobuniše protiv sultana«, pored *torlak* »3° mlad i prost adžamija,

4° nehvatan konj iz ergele, 5° sjeverni Bugarin / upor. gr. βούργαρος χονδροκέφαλος/«) iz terminologije uvredljivih riječi (upor. *budala, bena):* rum. *turlać* »benebelt«, s glagolom α *furiaci* »trunken machen«, bug. *torlak* »prostak«, pridjev *torlaški,* arb. *torollak* »Tölpel« pored *türllák* = *trullak* (Gege).

*Lit.:* *ARj* 18, 488. 690. *Elezović* 2, 330. *Tiktin* 1666. *Mladenov* 636. *GM* 433. *Deny* 564. Rešetar, *JF* 6, 252. *Škaljić** 620.

**torma** = *turma* f (Mikalja) = *torman* m (Belostenec, Virovitica) = *türman* »hren«. Od madž. *torma* »isto«.

*Lit.:* *ARj* 18, 488. 946. Št'rekelj, *DAW* 50, 67.

tormentai se, *-ām* impf. (Korčula) »mučiti se«. Talijanizam *tormentare,* lat. *tormentum,* apstraktum na *-mentum* od *torquere* »tòrcere«.

*Lit.:* *REW*[3] 8793. *DEI* 3829. 3830.

**tornistar,** gen. -síra m, slov. *tornister* »telećak«. Od njem. *Tornister* < srgr. τάγι,στρον »Hafersack«.

*Lit.:* *Pleteršnik 2,* 679. *REW*[3] 8528.

**toròkatí,** *toročēm* impf. (Vuk) *(raz- se)* »larmati«. Radna imenica na *-onja* m prema f na *-usa: torògonja* m, f (Vuk, nejasno *k* > *g)* prema f *torokuša* = na *-oca torokača.* Onomatopeja, upor. rus. *torotoritb* »plapern«, lit. *taryti.*

*Lit.:* *ARj* 18, 489. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260).

torzo n (izgovor u Zagrebu) »nedovršeno djelo«. Čisti talijanizam obrazovanih ljudi, preko njem., kako pokazuje *rz* < tal. *rs* u *torso* < lat. *tursus* < gr. θ-υρσος. Taj se nalazi možda u denominalu *rastrosati se, -a* pf. (Riječka nahija u Crnoj Gori, subjekt *haljine).* Glagol ne postoji u tal.

*Lit.:* *ARj* 13, 326. *REW*[3] 8725. *Prati* 994.

tos = *tòz* (Vuk) »uzvik za konje, da idu natraške«. Oformljen na *-kati tôskati, -ãm* impf. (Vuk, objekt *konja u taljige) (iz-, na-)* prema pf. *tôsnuti, -em* pored *tõzati, -am.* Odgovara istoznačnom uzviku *stîš* (v. fii) i bit će u etimološkoj vezi.

*Lit.:* *ARj 4, 62.* 7, 694. 18, 490. 503. 504.

**toska** f »1° vištan < fustanela od platna, koji nose Arbanasi Toske u Leskovcu, Poljanici i Klisuri (okrug vranjski, Srbija), 2° duga puška, kakvu nose Toske (Kosmet)«. Od etnika *Toska* m (Vuk, Kosmet) »Arnautin iz jugoistočnih krajeva, Epira: Berata, Permeta, Tepedelene (= Tepeleni)«. U Vučitrnu *Toske* su bile česmedžije. Opozicija *Gege* (v.).

*Lit.:* *ARj* 18, 490. *Elezović 2,* 330. *SEZb 6,* 132.

Tôt m, etnik (hrv.-kajk., ŽK, Vuk) »Slovak«, pl. *Tatovi.* Od madž. *Tót,* koji naziv važi ne samo za Slovake nego i za Hrvate između Save i Drave.

*Lit.:* *ARj* 18, 491-92. *Slávia 6,* 582. *Mažuranić* 1456.

**totonják** m (Kosmet) »(pejorativno) rđavo umiješen hljebac«. Upor. rum. *totoloț* (Moldavija) »Klumpen«.

*Lit.:* *Elezovć 2,* 331. *Tiktin* 1628.

**tovar** m (Vuk) = *tovar* (Kosmet) = *tovor* (okolica Senja) = *tovor* (Habdelić, Belostenec) »1° (prvobitno) teret na sedlu konja ili magarca, 2° teret uopće, 3° (tovar) magarac, osao«, prema f *tòvarica* (Dubrovnik, Mljet, Korčula, Dalmacija uopće) »magarica« =' *tovér* (Lumbarda) = *tovor,* gen. *toma* (Buzet, Sovinjsko polje). Deminutivi od značenja 3° *tóvárié,* gen. *-eta, tovarčić.* Pridjev *tovarskt* »magareći«. Kao i *osal* prenosi se na morsku ribu »merlucius vulgáris«. Na *-ija tóvárija f* (Lika) »čutura okovana s obje strane, fučija, brema«. Na -«sa *tovaruša* »kobila«. Od značenja 1° denominál na *-iti tovariti, -im* impf. (Vuk, Kosmet, danas općenito) *(iz-, na-, pre-, u-)* »carricare«, impf, na *-ava-, -iva- tovaravati, -waţi, -ivam, -ujem,* samo s prefiksima, na *-ovati istovarSvat* (Kosmet), na *-ati lavorati (na-, pre-),* pridjev *tòvãrni* (~a *kola),* poimeničen na *-ina tovarnina* »uža towárna za pričvršćivanje tovara«. Značenje 3° je prevedenica (calque) od gr. Ovoς, riječi maloazijskog (azijskog) podrijetla, koju su etimolozi često krivo dovodili u vezu s lat. *onus,* gen. *öneriş.* Paralelu za takav semantički razvitak pružaju i semitski jezici. Ta je prevedenica stvorena zacijelo najprije u Dubrovniku, gdje je oduvijek bilo učenih ljudi. Odatle se raširila po cijeloj Dalmaciji i Istri. Toponim *Továrník* u Slavoniji ne treba da ima isto značenje kao dubrovački *Osaonik,* danas *Osojnik* (ali etnik *Sočanin* m prema f *SalaSka,* pridjev *salački* od *ostlb)* jer može biti isto kao madž. *tárnok* »skladište«. Riječ *tovar* je sveslav. i praslav. (?) u značenju »1° merx, 2° onus«, tako u bug. još i danas. Nije baltoslav., jer je lit. *tavõras* posuđenica iz slav. Rumunji posu-

diše *povară* »teret, tovar na sedlu konja ili magarca«, *cal povărnic* »konj teretni« = *tovar* (Banat, Erdelj) = *tovara;* promjena prvog oblika nije jasna; glagol *a tovari* (Banat); Novogrci τομάρι i Madžari *tar* »teret«, odatle *tárnok* < *továrník* »skladište«. Madžarski slavizam došao je opet natrag kao *tar,* s pridjevom *tárni* (kola), *turični konji.* Rum. isto tako *tar* »teret«. Praslav. riječi odgovara tur. *davar, tavar* »domaća životinja, stoka, često ovca (Anadol)« > arm. *tvar* »Herde«. V. za dalju etimologijsku vezu *tovariš.*

*Lit.: ARj* 4, 63. 7, 494-5. 11, 758. *Elezović* 2, 131. 241. 324. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič-* 359-360. *Bruckner* 574. *Mladenov* 635. *Tiktin* 1629. *Boisacq** 705. Meyer, *IF* 1, 319. Vasmer, *RSI 2,* 32. BZ 17, 108-120. ^cf. *RSI* 2, 257). Korsch, *ASPh* 9, 674-675. Pedersen, XZ 39, 460-461. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia* 5, 413). Elkina, *Etimologičeskie issledovanija 1* (1962), 116—129.

**tovariš** m (1608, Novi) prema f na *-iça tovarišica* — *tovaruš* (1679, zagrebački statut, *-uš* = madž. -os; hrv.-kajk., Habdelić), sveslav., osim bug. i istočni hrv.-srp., praslav. (?), »drug«. Apstraktum *tovarištvo.* U stcslav. *tovarištb* = rus. *tovariši* (pored *-rys).* Za taj dočetak nema paralele u ostalim slavinama. Zbog toga Miklošič kaže da je »unhistorisch«. Kod Rumunja je *tovarăș* »Gefährte, Genösse, Teilhaber« *(-aș* = madž. *-os)* = *tovarăș* (învățătură) kao u hrv.-kajk., apstraktum na *-ie tovărășie.* Prema *tovar* > madž. *tar* od panonsko-slav. nastade *torį* »drug«. Bruckner uzimlje vezu sa *tovar* (v.), ali ističe iznimnost sufiksa, koji nije *-ištb* > *-ić* nego *-iš* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 496-500. *Mažuranić* 1457. *Tiktin* 1626. *Miklošič* 359. *Bruckner* 574.

**tòvijerna** f (Dubrovnik) = (ikavski) *tovtma* (15. v., Brač, Hvar, Vis, Milna, Lumbarda, Šibenik) = (14. v., ekavsko-čakavski) *taverna* (Cres) = *taverna* (Šibenik) = *taverna* (šibenski otoci, Modruše, 1387; 1442, Krčki statut, objekt uz *držat,* 1496. *v' tover'nah, v' tavernu,* možda griješka mjesto *tover'nu)* »krčma« = *taverna* f (Urbar modruški, 1486) = *tuvêrna* (Božava) »osteria«; *prodavat vina na taverni* (Kastavski statut). Na *-ar* < *-arius tovernar* m prema f *tovernarica* (1490, Kastav) = *invernar* (Božava) = *tovjernār,* gen. *-ara* (Dubrovnik). Denominai na *-iti toverniti* (Kastav, 1490: *tovernar ne mozi u jednoj konobe ni u hiše tovernit dvojega vina).* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *taberna* > tal. *tavèrna.* Nalazi se još u slov. *taberna,* denominal *tabernati, taberna, tobernati (b > v > b* kao u *bolta* preko furl.), na *-nik tovornik* m prema f *tovornica.* Crkveni je općehrvatski latinizam *tabernakul* = *-kuo* = *tabernăkul* (Rab) = *tabernăku* (Božava).

*Lit.: ARj* 7, 415. 17, 927. 18, 131. 500. 501. *Pleteršnik 2,* 653. 673. *Mažuranić* 1088. Zore, *Rad* 115, 116. Budmani, *Rad* 65, 163. 165. Kušar, *Rad* 118, 21. *NVj* 3, 338. Cronia, *ID* 6, 122. 123. Hraste, *Rad* 272, 27. *REW'* 8510. Štrekelj, *ASPh* 28, 532-533. *Miklošič* 360. *Šetka 2,* 185. *DEI* 3732. 3733.

**tòvjelica** f (Mikalja; Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »stolica bez naslona, drvena niska klupica, šamrl (Zagreb), škanjet (Korčula), škänj (Boka), služi starijim gospođama da stave noge, podnpžje« = *tòvilica* (Korčula, »~ ili škanjel«) = *(v > b* kao u *bolta, koliba) tobîlica* (Lumbarda, »~ili škanjel«) »podnožje« = *tòbilica* (Potomje) »prosta sjedalica za kuhinju, štôkrl (Zagreb)« = (unakrštenjem sa *sto, stolac) stovllica* (Smokvica, Korčula) »mala klupa za sjedenje« = *stòbilica* (Žrnovo) »mali drveni tronog za sjedenje (domaća radnja)«. Bez našeg deminutivnog sufiksa *-ica tovila* (Korčula). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tabella* (deminutiv na *-ella* za *-ula tabula)* > mlet, *tavela mezzana* iz terminologije kućnog namještaja. Mjesto dubrovačke *tovjelice* govori starija generacija u Tivtu i Lastvi *frllča* ili *trupica* »dvije glave od trupa, na koje se stavi gore daska, za sjedenje«. Mlada generacija govori *škanj* (v.). Talijanizam je *tavelica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »tanka opeka« < tal.-mlet. *tavella* »mattone, Backstein«. Latinizam je *tabela* (Potomje) »tabla«.

*Lit.: ARj* 17, 627. 18, 505. Kušar, *NVj* 3, 338. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 8509. *DEI* 3732.

t8z m (Banja Luka, Mostar) »1° samljevena i u stupi u prah istucana kava, 2° prah, sitno istucan šećer, lijek (Kosmet)« = *töz* m (Crna Gora, Srbija) »talog od iskuhane kave« = *toz* m (Crna Gora) »sitni duhan«. Složenica, upravo čista turska sintagma *töz - parasi* m »1° sitan novac, 2° naknada za ustupanje dućana«, *limon-toz* (Kosmet) »limunova só«. Na *-luk tozluk* m, obično *tòzluci* m pl (Vuk) = *tòzluke* f pl. (plural kao *gaće}* »dokoljenice, gamaše«, augmentativ na *-ine tòzluctne* f (Vuk), nazvane ovako jer čuvaju noge do koljena od praha. Balkanski turcizam (tur. *toz* »prah«, *tozluk)* iz terminologije za nošnju: rum. *tuzluc,*

bug. *tuzluk, tozlun,* arb. *tos - zi* »Staub«, *tozllúk,* ngr. τουσλούκι.

*Lit.: ARj* 18, 503. 504. *Elezović 2,* 325. 525. *GM* 433. *Tiktin* 1669. Skok, *Slávia 15,* 501., br. 816. *ŠkaljiP* 620.

**trabant** m (gradski govor) »1° vojnik, 2° kraljevski tjelesni gardist, 3° (pejorativno, u novinarskom jeziku) koji slijepo slijedi nekoga ili nečije ideje« < njem. *Trabant = (tr > dr* upór. *arcati* za *trčati, Drabant* kod Lutera, češ. *dráb,* polj. *drab* »pješak«) *drabanat,* gen. *-anta* (Vrančić, Belostenec, Jambrešić) = *drobanat,* gen. *-nta* (16. i 17. v.), *drobantnica* (1697) »kuća za takve vojnike« = *(tr > dr > gr* možda unakrštenjem sa *grabiti, grabancijaš) grabanat,* gen. *-nta* (1543, Belostenec, Jambrešić) = *grabanta* m (1543, dočetak kao u *leventa).* Odatle na *-ija grabantija* »služba njegova«. Upor. toponim *Grabantići* (Travnik). Asimilacijom *t — b > b — b barabanat,* gen. *-anta* (17. v., Mikalja, Belostenec, Stulić) »pandur«. Glede umetnutog *a* upor. madž. *darabont* (1439), *tarabont* < njem. *drabant,* rum. *daraban, darabant, dorobanț.* Stari evropski vojnički termin orijentalnog podrijetla (perz. *darban* »portier«, složenica od *dar* »vrata« i *ban* »koji čuva«). Glede *-ban* upor. *pasvandžija, čoban.*

*Lit.: ARj l,* 181. 2, 734. 788. 18, 505. *Mažuranić* 274. *Miklošič* 49. *SEW* 1, 218. *Holub-Kopečny* 105. *Bruckner* 95. *REW*[3] 8822. *Lokotsch* 490. *Gombocz-Melich* 1274. *Tiktin* 505. 565.

**trâblje** n (Vodice) »dio stražnjeg dijela kola« = slov. *trabje = trąbić* (ŽK) = *trăblje* (ŽU) »Wagenschere, Zwiesel«.

*Lit.:* Ribarić, *SDZb 9,* 199. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. *Pleteršnik* 2, 680.

**trabòzan** m (Vuk, Srbija, BiH) »prednji dio kuće, doksat, trijem« = *trobozân* (Kosmet) »niska ograda na čardaku, gelender« = *trobozani* m pl. (Travnik) »otvoren hodnik oko cijele kuće, ganjak« = *trabozani* (Mostar) »ograda na stepenicama, da se ne padne, perda« = *trabazana* f (Sarajevsko polje) »ograda od kolaca«. Balkanski turcizam vjerojatno tal. podrijetla (tur. *tırabzan < *tramezzana* od *tra = mezzo,* preko gr.) iz terminologije graditeljstva: arb. *trabazan* »Geländer«.

*Lit.: ARj* 18, 505. *Elezović 2,* 339. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 818. *GM* 433. Dietrich, *KZ* 37, 417. *Škaljic** 620.

trabun f, u izreci *govori u trabúni* (Vuk) »buncati (v.)«, odatle denominál na *-iti trabúniti, tràbunïm* impf. (Vuk) »bulazniti, tlapiti« = *trambuniti, -im* (Vodopić) = *trabunjati, -am,* apstraktum *trabunjenje* n za učeno *halucinacije f* pl. Prema Štrekelju bilo bi u vezi (posudenica?) -sa *turbare,* upor. španj. *turbón,* rum. *a turba* »wütend werden«. Kako se riječ upotrebljava na istoku, romansko vrelo nije vjerojatno. U vezi je svakako sa *buncati, bunacati,* slog *tra-* opet s onomatopejom koja se nalazi u *tlapiti* [usp. i pod *balam].*

*Lit.: ARj* 7, 699. 18, 505. 506. 529. Štrekelj, *ASPh* 28, 533.

tradii, *-îm* pf. (Kotor, Kućište; Korčula; primjer: *tràdila me svića)* »prevariti« ,= (inf. prema 1. 1. prez.) *tradiškat* (~ *nekoga,* Dubrovnik, Cavtat) »napuštati«.· Od tal. *tradire* < lat. *traděre.* Ovamo i talijanizmi *tradimen(a)t* m (Sali na Dugom otoku; 1496; Spovid općena) »izdaja« < tal. *tradimento; traditur* m (16. st.) »izdajica« < tal. *traditore^*

*Lit.:* 18, 509. Zore, *Tuđ. 22.* Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*[a] 8828. *DEI* 3850.

**trafika** f (Hrvatska) »maloprodaja duhana«. Odatle na *-ant trafikant* m prema *trafikantica f* (Hrvatska) »onaj koji se bavi tim poslom«. Od njem. *Traffik* < fr. *trafic* < tal. *tràffico,* postverbal od *trafficare.* Marin Držíc ima *trafegati* impf, »trošiti«. Primjer: . .. *dao mu (sinu) pet tisuć dukata, tako ih on i trafega ovdi u Rimu s galantinami sinjorami.* Upor. kat, *trafegar.* Prema Gamillschegu od prefiksa *tra-* < *trans* i *ficcare* »postaviti«, kao stfr. *tresfichier* »probosti«.

*Lit.: ARj* l, 160. 18, 509. 510. *Gamillscheg* 856. *DEI* 3851. 3852.

**trafori** m pl. (Zore; južna Dalmacija ?) »cvijet, cvjetovi, potkit bječvi, obično'mišiocima napravljen, i to od koljena do buta s obje strane«. Možda postverbal od *traforare* (prefiks *trans* > tal. *tra-* i lat. > tal. *forare).* Ovamo možda i *preforàti, -am* pf. (Riječka nahija) »nadići, prestići koga čim«, koje sadrži naš prefiks *prě-* i prilog *fora* < lat. *foras.*

*Lit.: ARj* 11, 511. Zore, *Rad* 108. 218. *REW** 3430. *DEI* 1684. 3852.

**trag** m (Vuk), samo južnoslav., inače praslav., »1° slijed, Fusstapfe, Spur, 2° genus (semantički razvitak kao lat. *linea,* fr. *lignage)«.* Da je riječ postojala i u sjevernim slavinama, dokaz je kašupski *tragi, fregi* »natrag«. Bez paralela u baltičkoj grupi. Na *-ina trašina* f (Crna Gora) »nogostup, putanja, staza«. Ovamo *traga* f (Dalmacija, Lika) »l ° vestigium, 2° rod, genus'

3° pasmina« = *traga f* (Crna Gora, Vuk) »Tierrasse, rasa, genus«. Upór. arb. *trage* »traccia, retraite«. Brojni su prilozi u vezi s prijedlozima i njihove izvedenice: *natrag* »nazad« = *natraga* (priloško *-a}, natragu,* na *-bkē natraškē* (Vuk) = *natražačkē* = na *-ъce natrašce, unatrage* (narodna pjesma), *otrdg (-a, -ti)* = *otrâg* (Kosmet), *odotrăg* (Kosmet), *straga, òstrãg, òdstrãga, nastragu, odostraga, sâtrãg,* sa superlativnim *noj najstrag(u}, najostragu.* Odatle pridjev na *-bn* + *^o: stražnji* (opozicija *prednji},* poimeničen na *-ica stražnjica,* eufemizam za »culus, zadnjica«, na *-jak stražnjāk (va'),* na *-ьn natražan* (Šulek) »reakcionaran«, poimeničen na *-jak* u neologizmu *natražnjak* m »reakcionar (protivno *napredniak)«* prema f *natraznjača,* neologizam za »proklitika« *(naslonjača* »enklltika«), apstraktum *natražnjaštvo;* na *-bk natražak,* gen. *-ška* »potomak«, na *-bina natradSbina* »nekakav porez«, denominai na *-ovati natragovati, -ujem* (Šulekov neologizam, protivno *napredovati'),* na *-uia natraguša* = složenica *natragođa* (Vuk) »koji ide natrag«, prilog *natraguše; straguša* (Crna Gora) = *ostraguša (puška),* na *-bk otražak,* gen. *-ška,* na *-ina otražina,* na *-Mna òtrazbine f* pl. »ostaci«. Denominal od *trag* m na *-ati tragati, -am* impf. (Vuk nema) = *tragăt, -am* (Kosmet) »raspitkivati se«, odatle na *-oca tragača* (Kosmet) »radoznala žena«, od *traga ї nàtragat se* (Crna Gora) »naroditi se«, postverbal *nătraga* (Crna Gora) = *nàtrãzje* »potomstvo«. Denominal na *-iti tražiti, tražim,* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, ob-, po-, pre-, za-}* »1° iskali, quaerere« prema impf, na *-iva- -tražívati, -tražujēm,* samo s prefiksima; *istražiti se* (Ljubiša, Boka) »2° uništiti se, umrijeti« = (sa *č* mjesto *ž,* valjda prema gubitku sonoriteta *trak* < *trag} istračiti se* »isto«, upor. *k* mjesto *g* u denominalu *zatràkovat, -ujem* (Kosmet) »zapitkivati«. Moguće je i unakrštenje s *trak* (v.). Upor. *trakánac* »Spur, vestigium«. Odatle postverbali *istraga* f »1° pravnički termin, 2° uništenje (Crna Gora, Boka: *rat do istrage* »guerre à outrance«)«, pridjev od značenja 1° *istražni (sudac, sudija},* na *-ljiv* Vukov neologizam *neistražljiv* »inpervestigabilis«, radna imenica na *-telj istražitelj* = *istražnih,* apstraktum na *-Mna. istradžbina* (Ljubiša) »plaća za ukopalište«, *potraga* f »potjeraj potoč«; od sintagme *po tragu:* na *-uša potraguše f* pl. »1° ospice koje se naknadno izbace, 2° svinje koje u žir dođu iza drugih«; *potragljiv* »koji zaostaje«, *potragljivac* m »oklijevalo«. Ie. je korijen **tragh-,* koji je zastupljen u lat. *trahĕre,* gal. *vertragus* »brzonog pas«'(tal. *veltro,* itd.), stir, *traig* »noga«, možda i u got. *bragjan* »trčati«. Prema tome je i *trag* lat.-kelt.-praslav. leksem.

*Lit.: ARj 2,* 714. 4, 63. 64. 7, 379. 662. 700. 858. 9, 276. 437. 11, 189-90. 192. 16, 639. 703. 706-708. 709-710. 18, 510-517. 559-562. *Mažuranić* 1458. *Elezović 2,* 19. 42. 201. 331. *Miklošič* 360. *Mlađenov* 637. *WP* 1, 753. Štrekelj, *ASPh* 28, 504. Havránek, *Slávia* 7, 782. Fraenkel, *KZ* 61, 268. Zupitza, *BB* 25, 89-105. (cf. *AnzIF* 12,169). Walde, *IF 19,* 106. *Boisacq'* 983-984. *GM* 433.

traget m (Rab, Božava) »lada za prijevoz, velika gaeta, skela«. Od tál.-mlet. *traghèto* < lat. *trajĕctus* (od *trajicere,* prefiks *trans* i *jacere}.* Suglasnik *g* za *j* je neobičan, a nalazi se ne samo u mlet., nego i u furi, i istro-rom., danas i u književnom (toskanskom), sttal.· *tragetto* tumači se unakrštenjem sa mlet. gerundi vom *tragando,* od *tr ar* < *tranere.* Danas na našem moru između dviju bližih obala saobraća *trajekt* < part. perf. pas. *trajectus,* od *trajicere* »prebaciti«. Upor. *žapalj* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 518. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6, 123. Skok, *Term.* 150. *REW* 8843: *DEI* 3853. 3854.

tragina f (Mljet) »služi za hvatanje zubaca (načinjena je od senjala, na kome visi skandaj; na dnu skandaja nalazi se više udica)«. Dalmato-romanski leksički ostatak *(gi* očuvan u velarnom izgovoru kao u *Giman, galatına}* iz terminologije ribarskog alata, od tal. *tragina,* izvedenica na *-ina* od *tragum* »Schleppnetz«, v. *trakmar.* Talijanizam je *gì* > *i trainati, -am* impf. (Budva) »traina se na zubace«, od *traîna* (Budva) »više nego pendula *(traîna* f /Muo/ je slična sforcinu; nalazi se ispod saka 4^5 m tanka *traîna}«* < tal. *trainare* < *traginare.* U Potomju je *tràjïna f* »fitilj za lagume«.

*Lit.: REW** 8836. 8837. *DEI* 3855. 3856.

trajati, *-jēm* impf. (Vuk, Kosmet) *(do-, iz-, po-, uz-},* bug., češ., oba luž.-srp., praslav. **tra-,* »durare, držati (Kosmet)«. Pridjev *trajan (uz-}, dugotrajan* (slov., prevedenica prema njem. *langwierig},* deminutiv na *-ašan* (upor. *durašan) trajāšan.* Pridjevski apstrakti na *-ost trajnost* f *(uz-}, trajašnost.* Stčeš. *trati* kaže da je praslav. korijen *tra-.* Ü sjevernim slavinama i u ništičnom prijevoju (Schwundstufe): češ. *trvati,* pol j. *trwać,* ukr. *try vaty,* brus. *trvač, tryvač.* Rumunji posudiše *trajç* > *a trăi* »živjeti«, rum. postverbal *trai* m »život«. To značenje moralo je postojati i u

južnoslavenskom, kako pokazuje antroponim *Trajko, Trajan* = *Živko, Živan.* le. je značenje korijena **ter-* »prodrijeti«, set-bąza u punom prijevoju **tera%-* »hinüberführen«, predstavljen je u sanskrtu *tarati* »svladava«, *trayate, träte* »štiti«, avesta *&rāyente* »isto«, apstraktum *Orati-* f »zaštita«, ir. *trath* n »vrijeme, čas«. Što_ prodire, to živi, to je trajno.

*Lit.: ARj 2,* 714. 4, 64. 11, 190. 18, 518-22. Unbegaun, *RES* 12, 31. *Elezović 2,* 332. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 578. *WPI,* 732-4. *Trautmann* 325. Uhlenbeck, *PBB* 26, 571. (cf. *AnzIF* 15, 106). Baudiš, *IF* 23, 149. Mikkola, *IF 6,* 352. Iljinski> *IzvORJAS* 23, 125-182. (cf. *IJb* 8, 207).

traís[1] (Crna Gora) »uzvik kojim se oponaša zvuk kad skrokne puška«, »(u Kosmetu) kad se spusti novac, kad se nešto razbije, kad prsne«. Upor. oformljenja *krok* u *škroknuti* (v.), *štrecati* impf, prema *štrecnuti* (ŽK), *štrocati* (o pušci) i *trâkalica f* (Crna Gora) »dječja igračka od kukuruzovine«.

*Lit.: ARj* 17, 687-88. 847. 18, 525. *Elezović* 2, -332.

trak[2] m (Vuk; 1420, Dubrovnik; ŽK) = *traka f* (Milićević, Bosna) »Bând«, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **torkb,* »pantljika«. Deminutivi na *-bk* > *-ák tračak,* gen. *--ika,* na *-ič tracić,* u Barakovića *tracąc,gen. -čca.* Pridjev na *-at* potvrđen je *trakota zvizda* (Kožičić i dr.) i u poimeničenju na *-nica trokatnica* (Vojvodina, Srbija) »hobotnica«. Na *-anac,* gen. *-nca: trakánac* (Vuk, Osijek) »1° suh šaran isječen na kaiše (metafora), 2° (unakrštenjem sa *trag* > *trak,* s gubitkom sonoriteta) Spur, vestigium = trag (v.)«. Na *-aca trakača* f »1° (Vitezović, Lika) repatica, 2° (Lika, Hrvatsko primorje) hobotnica«, *-avica trakavica* »Bandwurm« (možda prevedenica, calque). Od pridjeva *tračan (tračna zvijezda,* Kavanjin) na *-nica* neologizam *tračnica* f (Šulek) »Eisenbahnschiene«. Riječ *trak* je kulturna i posuđuje se: ngr. τράκος »Ankertau«, arb. denominal *t ërkem, ter hem* (Tirana) »ziehe«, složenica *tërkuzë* = (asimilacija) *kërkuzë* »Seil« < *trak* + *uzao* (?). Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz stprus. usporednice *tarkne* f »Riemen zum Binden am Pferdegeschirr (ista riječ kao i *trak* proširena formantom *-na}«.* Ie. je korijen **terek-, *terk-, *tork-* »okretati« u terminologiji predenja (konca), zastupljen u sanskrtu *tarku-ķ* »vreteno«, gr. ἄτρακτος »isto«, lat. *torqueo,* arb. *tiérr* »předem«, nvnjem. *drechseln.*

*Lit.: ARj* 4, 63. 18, 506-508. *MikloUč* 359. *Holub-Kopečný* 388. *Bruckner* 576. *Trautmann* 314. *WP* 1, 735. *GM* 429-430. *Boisacd[3]* 97. Lang, *LF* 43, 322-323. Bernard, *RES* 27, 37. Joki, *IF* 27, 304.

trakmãr, gen. *-ară* m (Senj) »skup udica povezanih zajedno«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **tragīnārium,* pridjevska izvedenica na *-arius* od *tragina* (v.). Drugo značenje ima taj leksički ostatak u *takmor,* gen. *-oră* (Hvar) »mačak, ganač, čenkin, kvaka, kljuka« (prvo *r* ispušteno zbog disimilacije *r — r > 0 — r) = tahmar* (Makarska) »malo trozubno sidro za vađenje vrša« = *(t > d} dakmõr* (Veli otok) = *(tr > dr,* upor. *drobanat} dràkmãr* (Mikalja) »uncino a cui s'appende la carne o si pesca un secchio caduto in pozzo« = *drakãr* (Malínská) »kuka od željeza ili drva u zidu, uncino« = *dràkmãr* (Pag) »ganač za dizanje cigla (< *situlus,* v.) iz gušterne« = (metateza *ra > ar} darkmar* (Mikalja, Voltiđi) = *(ar > ŗ} drkmãr* (Vrančić, Stolić, Parčić) »malo sidro sa 3 ili 4 ručice za dizanje vrše« = *trkmār* (Bella, Brač, Split, Kaštela) = *trkmar* (Vrgada) = *trsmar* (Makarska). Nalazi se i u krčko-rom. *dreknul* »Angelschnur zum Polypenfang«, s disimilacijom *r — r > r — 1.*

*Lit.: ARj 2,* 782. 18, 687. Zore, *Hrvatska lipa* 1, 140. *Parčić* 128. 130. *REW[3]* 8836. Skok, *ZRPh 41,* 148.

traktûr m (ŽK) »infundibulum, imbut, lijevak« = *trahtur* (Samobor, Krašić, *kt > ht* može biti pod uplivom njem. *Trachter* istog podrijetla) = (najčešće *kt, ht > t) = trator* (Mikalja) = *tratûr* (Mikalja, akcenat ŽK; Lika kod pravoslavaca kao i kod katolika, Parčić, Vrbnik, Pag, Rab, Božava) = *tratur* (Senj) = *tratur* (Jurjevo) = *tretûr* (Prigorje), deminutiv na *-ić traturić* (Vrbnik), u krčko-rom. *tratur* »imbuto grande, specialmente da botte« = (unakrštenjem sa njem. *Trachter, Trichter} trahter* (Habdelić, Belostenec, Samobor) = *traktijer (ZV}.* Upor. arb. *taflar, taftare -ja* »Trichter«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *trajêctõrium* > srlat. *tractorium* > tal. *trattolo, tortor* (Verona). Mletački oblik, koji bi odgovarao, glasi *tratur(o}.*

*Lit.: ARj* 18, 518. 527. 545. *REW»* 8844. Maver, *Slávia 2,* 43. *ZbNŽ* 8, 325. 16, 94. Rožić, *Rad* 115, 127. Skok, *ASPh* 30, 310. *GM* 431. *Godin* 350. Cronia, *ID 6,* 123. *DEI* 3873.

**trälje**[1] f pl., gen. *trâlja* (Vuk, Vodice, Bela Krajina, pl. kao *nosila, kola, saonice)* = *trälje* (Virje) »krošnje, Tragbahre, civière« = (s disimilacijom í — *lj* > í — *nj) trânja* (Vuk, Crna Gora) »tezgere, rivijera« = *traglje* »isto«, koje dokazuje da je *lj* u *trälje* nastalo iz *glj,* upor. *gnj* > *nj* u *janje* i tal. *vigilare* > *vegliare.* Grupa *glj* nalazi se u madž. *taraglya* »isto«, koje je došlo k nama kao pl. t. *taraglje.* Miklošič je dobro intuirão postanje, ustvrdivši da je od njem. *Trage* f kao i polj. *tragi.* Treba pretpostaviti njem. deminutiv *Tragel,* odatle i madž. *taraglya,* koje je iz hrv.-srp. Denominai *dòtraljati, -am* (Lika) »doći traljajući«. Upor. rum. *tragă, targa* (= bug. *targa), traglă* »isto«, možda od lat. *tragula.* Ovamo zacijelo u metaforickom značenju pridjev na *-av traljav* »rdav« (~a *obuća, posao),* poimeničen na *-ьc* > *-ac, trâljavac,* gen. *-vea* m prema *tràljavica* (Lika), odatle hipokoristik *trâlja, trălja* (Lika)-»žensko traljavo«, *trànjav* (Boka) »lijen, spor u poslu«.

*Lit.: ARj* 18, 518. 528-29. 532-33, Ribarić, *SDZb 9,* 200. Fancev, *ASPh* 29, 389. *Miklošič* 360. *Bruckner* 574. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Isti, *ASPh* 28, 534. *Tiktin* 1563. Meyer-Lübke, *KZ* 39, 597.

**trälje"** f pl., gen. *trălja* (Vuk) »prnje, dronjci, sukarę« = *trâlja* f (Kosmet) »odjeća ili obuća sasvim dotrajala i poderana«. Pridjev na *-av traljav* (~a *obuća,* Vuk) »1° drapav, dronjav, prnjav, rapav, ritav, traljav, 2° (metafora) loš, rdav (posao)«, poimeničen na *-ьc* > *-ac trâljavac,* gen. *-avca* m prema f na *-iça tràljavica* (Lika). Isti pridjev nalazi se u Kosmetu (prema disimilaciji *í — lj > t — nj")* kao *trànjav,* određeno *tranjavi* »poderan«, poimeničen na *-ica trànjavica,* na *-ko trànjavko,* na *-ce trănjavče,* gen. *-età,* pi. *tranjavčići.* Denominai na *-osati tranjôsat, -osem* impf. (Kosmet) »1° drmusati, 2° činiti da netko postane trànjav«. Zacijelo istog etimologijskog podrijetla od kojeg i *tralje*[1]· *f* pl. »civière, nosila«, jer se na njima nosi ono što je trošno, razdrto, bolesno itd.

*Lit.: ARj* 18, 518. 528-29. 532-33. *Elezović 2,* 333.

**tram,** gen. *trama* m (ŽK, hrv.-kajk., slov.), češ., polj., oba luž.-srp., »glavni balvan koji drži brvno, Tram (s kojom je riječi u prasrodstvu ili je posudenica odatle)«. Njemački termin je po jednom mišljenju srodan s gr. τέρεμνον (v. *trijem), s* lat. *trabs* < ie. **drabma,* po drugom je od ie. korijena **ter-* »himibergelangen, hindurchdringen« (v. *trajati),* sa formantom *m.* Prema tome može biti i praslav. riječ, slučajno identična s njem. riječi, ili čak praslav.—germ. leksem. Germ. *tram* nalazi se i u engleskoj složenici *tramway* »put na tramovima« > *tramvaj* = (metateza) *trăjvan* (Sarajevo). Prema Petru praslav. **1гать* u srodstvu je s gr. τράφηξ, lat. *trabs.*

*Lit.: ARj* 18, 529. *Pleteršnik 1,* 681. *Miklošič* 360. *Holub-Kopecný* 388. *Bruckner* 575. *WP* 1, 758. Petr, BB .21, 207-217.

**trampa** f (Vuk, Crna Gora, Srbija, Lika, BiH) »promjena, razmjena robe«. Denominal na *-iti trãmpiti, -lm* impf, pored *tràmpiti* (Bačka, Srbija) »promijeniti«. Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *trampa* »isto« < tal. postverbal *tramuta* od *tramutare,* s disimilacijom *t — t > t — p)* iz turske trgovačke terminologije: rum. *trampa* = *treampã* (Moldavija), bug. *trampa,* s glagolima *trampjavam, tramposvam (sé),* arb. *trampe* = *trame.*

*Lit.: ARj* 18, 530-31. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1635. *GM* 434. *ŠkaljU?* 621.

**tranbolos** m »šal« = *tarabolos* (Srbija) = *tarabulüz* (uz *pojas)* (Kosmet) »svilen ili polusvilen pojas«. Balkanski turcizam (zacijelo tur. *Tarabuluz-i-Šam* »sirijski Τρίπολις« /upor. *šamaladža, dimiškinja* za proizvode te zemlje u našem leksikonu/, a ne Τρίπολις της Βαρβαρίας »afrički Tripolis« > tal. *Tripoli):* rum. *tarabulús* »Art orientalischer Schal, der um den Kopf geschlungen wird oder als Gürtel getragen wird«.

*Lit.: ARj* 18, 107. *Elezović* 2, 300. *JF* 2, 47-50. *Tiktin* 1559. *SEZb* 13, 104. *Školjić** 620.

**trandàfio,** gen. *-fjela* pored *-ila* m (Dubrovnik) »ruža« = *trantofil* (Smokvica, Korčula) »neko cvijeće« =· (sa *an* > *en* kao u *láncún* pored *lencuo) trendofio,* gen. *-fila* (Dubrovnik), odatle · hipokoristik *trenda* (Vuk, Slavonija) »(također) žensko ime« = *trandòvīlje* n »althaea rosea« = *trandofilje — trandovelja* = *trandavilj* (Pirot) = *trandofija* (Otok u Slavoniji) = *trandofilj* — stsrp. *triandafilb* (14—15. v.). Balkanski grecizam (ngr. složenica τρ/ι/αντάφυλλον, od τριάνδα »trideset« i φολλον »list«, upor. τρίφυλλον »djetelina«, upravo »trolist«): rum. *trandafir* »ruža«, s izvedenicama, bug. *trăndafil* pored *triafil* »isto«, arb. *trendafil, dranofille* f (Skadar), čine. *trandafil.*

*Lit.: ARj* 18, 531-32. 596. 647. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1636. *GM* 436. *Pascu* 2, 94., br. 1790. *MiЫoШ* 361. Vasmér, *GL* 143-

**trap** m (Vuk, ŽK, Kosmet, hrv.-kajk., slov., bug.) »1° (poljoprivredni termin) rupa za repu i krumpir da prezimi, 2° (Dubrovnik i okolica, Prčanj) poljana za bostan: lubenice, dinje i ostalo, sad (Split), 3° (po zakonu sinegdohe) sam plod odatle: bostan (Konavli), pipuni, dinje, tikve, pomidori (dok su neobrani na zemljištu), 4° novo iskrčeno zemljište za vinovu lozu, na kojem su bili posađeni pipuni. itd., mlad vinograd (Paštrovići)«. Nalazi se još u stcslav. *Iгapъ* »fovea«. U stsrp. riječ je još značila: »5° konjska naprava, homut« i »6° trabs terminális, repagulum, Grenz- oder Zollschranke«. Značenje 5° i 6° nije moguće dovesti u vezu sa 1° — 4°, isto tako ni današnje »7° (Kosmet) neki dio na kolima na kome leži pod«. Denominal faktitiv na *-iti trápiti, -im* impf, *(do-, iz-, po-, raz-, u-)* (Vuk, Dubrovnik, Čilipi, objekt *zemlju, vinograd)* »1° saditi, duboko kopati zemlju, zakopavati, 2° krčiti zemlju (Potomje, Pelješac)«, part. perf. pas. *trápen* = *trapljen* (narodna pjesma) »saden«. Postverbal *potráp* m (Vuk) »mladi odskora nasađen vinograd (Paštrovići)«. Taj poljoprivredni termin nalazi se i kod Cincara i Arbanasa sa značajnim semantičkim varijantama: čine. *trap* »ruisseau, vallée, fosse«, s deminutivima *trapulita, trapuliciu.* To značenje nije potvrđeno u južnoslav. S cincarskim se značenjem prilično slaže arbanasko »1° Graben, Grube, Böschung, 2° kleiner Fusssteig (upor. hrv.-srp. i bug, *trap,* v. *trapati},* 3° aus Einbäumen bestehendes Fährboot«. Cincari imaju još sa / mjesto *y traf* »ligne de démarcation entre deux vignes, prësika (ŽK)«. Taj se oblik slaže sa ngr. τράφος »jarak, ograda«, denominal τραφίζω »opkoljavati šancem«. Kako *trapb* nije potvrđeno u sjevernim slavinama, ne može se znati da li je slog *tra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Upoređenja koja se .čine sa baltičkim riječima (Persson), ne slažu se ni semantički, a ni fonetski: lit. pridjev *trapus* »spröde, leicht brechend«, lot. *tratet* »faul, mürbe werden«. Lit. *tarpas* »Zwischenraum, Lücke, Kluft«, lot. *tàrps* »Wurm«, prijedlog *tarp* »među« govore u prilog likvidnoj metatezi, ako je *trap*ъ praslav. riječ. Ograničenje na južnoslav.. jezike dopušta i drugojačija tumačenja, vezu sa gr. τρύπη »fovea« < ie. **trūp-,* prijevoj prema **troup-* > *trup* (v.), kao i sa gr. τάφρος »Graben« > τράφος »fossa, vallum, Zaun aus Feldsteinen, mocira«, ngr. τράφα (Vasmer).

*Lit.: ARj г,* 714. 4, 64. 11, 190. 13, 312. 18, 533-38. Zore, *Rad* 138, 65. *Elezović* 2, 333. *Miklošič* 360. *Mladenov* 637. Kałužniacki, *ASPh* 12, 636-638. 13, 319-320. Specht, *KZ* 68, 125. Joki, *Unt.* 160. sl. GM 434 Fraenkel, *IF* 49, 216. Šuman, *ASPh* 30, 306 Vasmer, *GL* 143.

**träpan** m (Stoliv, Božava) »svrdao« = *trapanj* (Stanojević). Denominal na *-ati* = tal. *-are trapanati, -ãm* (Perast) = *trapanai, -am* (Božava) »durchschlagen«. Talijanizam *tràpano, trapanare* < gr. τρύπανον. Ovamo i *trepan, trepanalija, trepanirati* (lubanju) < fr. *trépan,* preko njem. ili < srlat. *trepanum.*

*Lit.: ARj* 18, 534. *REW*³ 8959. *Prati* 1001.

**tràpati,** *-ãm* impf. (Vuk) *(do-* Došen, *na-}* »ići ne gledajući kuda, basati« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *natràmpati, -ãm* (Korenica, Hrvatska). Ovamo ide zacijelo arb. *trápit* »gehe hin und her«. U vezi je još *trap* m (kolski termin, Vuk, Srijem, ~ *široki, uzani, dugački)* »Geleise«, tako i bug. Upor. još rus. *trap* »Pfad«. Pridjev *trapav* u vezi je sa *satrapa* f (Kosmet) »žensko nezgrapno i neokretno«, augmentativ odatle na *-ina sutrapina f.* Glede prefiksa *su-* v. *sulud, sugranut* = *zgranut.* Upor. s tim slov. *trap* »luda«, ukr. *torópa.* Samoglasnik, *a* predstavlja prijevoj duljine ō > α prema rus. *tropa* »Pfad, Fährte eines Tieres«, *tropatb* »stampfen« = njem. *traben.* V. prijevojni stepen *e* u *trepet* (v.). le. je onomatopejski korijen **trep-* »trippeln, trampeln, treten«. Upor. rum. posuđenicu iz njem. *trap* = *treap* < *Trab.*

*Lit.: ARj* 2, 714. 7, 700. 18, 534-35. *Elezović* 2, 287. *GM* 434. *Miklošič* 361. *WP l,* 756. *Tiktin* 1637. *Doric* 383. Mladenov, *ASPh* 36, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198)

**trapav** (Vuk), pridjev na *-av.* Upotrebljava se samo u vezi sa ~a *nedjelja* = *sebična nedjelja* »sedmica u kojoj se svaki dan smije mrsiti .(i srijedom i petkom)«. Poimeničen na *-ica trâpavica* (Dalmacija). Od istog je korijena *trápiti, -lm* impf. (Vuk) »srijedom i petkom mrsiti«. Ta se nedjelja još zove *pretila* (v.), *ursna, urša* > *uša, ušibušina* < *urši burii* > *uši buši* (v. *ursiți).* Teško je odrediti etimon pridjevu. Možda je identičan s pridjevom *trapav* »nezgrapan (v.)«, jer se radi o denominaciji za nedjelju, za koju je i *mrsiti* bilo svakako prekrajano. Vjerojatno je od aorista pasiva ἐτράφην »debljam se«, ngr. τράφηκα, od τρέφω, ngr. τρέφω »hranim«.

*Lit.: ARj* 18, 534-35.

**trapeza** f (Vuk, u izrazu časna *trapeza;* u Kosmetu *sveta trapeza* »/na zapadu/ oltar«) »1° sto (stsrp.; sthrv. u glagoljskim liturgijskim tekstovima), 2° jelo, hrana na stolu, 3° oltar, 4° blagovaonica, 5° daća, podušje (Kosmet)« = (sa r < *ar* preko metateze) *trpeza* (Vuk) = *trpeza* (Kosmet) »1° ste, astal, sinija, 2° daća, podušje, trrjeza od vražde«. Balkanski grecizam, koji se širio po Balkanu preko manastira, kaludera, crkve, prodro već u starini na zapad u BiH, Slavoniju i u južne krajeve : *trpeza* (Mikalja, Bella, dalmatinski pisci, Otok i Varoš u Slavoniji, Kanižlić, Pavić, Popovo u Hercegovini, Dubrovnika Cavtat, Ćilipi, Korčula, Kavanjin) = *trpeza* (Muo, u Boki bez razlike vjere, Crmnica, Sutomore) < gr. τράπεζα, haplologijom od τετράπεζα »četveronog«, složenka od τέτρα »četiri« i πεδία, srodno s *pes):* rum. *trapeza,* bug. *trapéza* pored *trăpezica, trapezaríja,* arb. *trapeze* pored *truvezë.* Nalazi se i u stcslav. Izvedenice su: na *-ar* < lat. *-orius* (stsrp. i nsrp.) *trapezar* m (usp. gr. τραπεζάριος) = *trpèzãr,* gen. -ara (Vuk) »kaluđer koji postavlja trpezu«, pridjev (stsrp.) *trapézon = ttpezin, trpezarev, -ov, trpèzãrskt.* Na *-arija* < gr. -αρία (stsrp. i nṣrp.) *trapezarija* (usp. gr. τραπεζαρία) = *trpezarija* f (Vuk) »1° manastirska soba u kojoj se jede, refektorij (na zapadu), 2° (danas se izgubila veza s manastirom) jedaća soba, blagovaonica«. Deminutiv na *-ica trpezica.* Na *-nik* (u Stulića < rus. *trapezniK) trapeznik* »koji sjedi za stolom« te *trpeznik* »1° istOj 2° stolnik, peharnik, 3° stoljnjak« = *trpeznik* (Sutomore) = *-njăk trpežnjak,* gen. *-aka* (Perast, Hercegovina, Srbija) »stonjak« = stsrp. *trapezafor — trapezofor* (< gr. τραπεζοφόρος) »stolnjak«. Na *-je natrpezje* n »služba načelnika trpezara (Bella, Voltidi, Stulić) koji se zove *natrpeznik«,* denominal na *-osati* stsrp. *trapezosati, -am* »dati ručati«, *natrpezovati se, -ujem se* »nahraniti se« (Kraljić). Pridjev od sintagme *po trpezi potrpezar (pas,* Crna Gora) »onaj koji po trpezi kupi«, poimeničen na *-jak potrpeznjak* »potrpezan pas«. Etimologijski ide ovamo i internacionalni geometrijski termin *trapez,* gen. *-eza,* koje se izgovaralo i (prema njem.) *třapec.*

*Lit.: ARj* 7, 703. 11, 212. 18, 535-36. 755-58. *Elezovič 2,* 393. Miletić, *SDZb 9,* 609. *Miklošič* 360. *Mladenov* 637. Můrko, *WuS 2,* 84. 120. sa. Strzygowski, *WuS l,* 70-80. GM 434. Joki, *Unt.* 118. *Tiktin* 1637. Vasmer, *GL* 143.

**träpula** f (Božava, Sali, Dobrota, Rab) »mišolovka«. Tal. deminutiv na *-ula* > *-ola tràppola* »isto«, od franačkog **trappa.* Ovamo ide i iz Istre i Senja čak. *rabula, labora* (Istra, Kuhačević) = *lábúra* (Kuhačević) = *labor* (Istra) »decipulae genus«. Fonetski odnos nije jasan. Usp. i *lábúra.*

*Lit.: ARj* 5, 860. 861. 12, 845. 18, 538. Kušar, *Rad* 118, 21. Groma, *ID* 6, 123. *REW** 8863. *Prati* 1001. Matzenauer, *LF* 16, 162.

**tras** (Kosmet) »uzvik kojim se oponaša zvuk pri lupi, padanju kakvog predmeta ploštimice, kao daska«. Upor. varijantu *três* (ŽK) za isti zvuk. Oformljen sa *-kati trăskati, -am* impf. »1° udarati, lupati tako da se čuje »tras«, 2° (prijenos na govor, metafora) grditi, vikati na nekoga« *(iz- se) = troskoti, troskam* (Vuk) »1° govoriti koješta bez prilike, 2° sprdati se«; Odatle denominal *traška* f (Kosmet) »praskanje, vika, dreka«, od *tra-* s pejorativnim sufiksom na *-alo traskalo* (Vuk) m »sprdalo«. Na tu onomatopeju nadovezuje se' arb. *trakullues* m »Schwätzer«, koje ne tieba shvatiti kao posuđenicu.

*Lit.: ARj* 18, 539. *Elezovič 2,* 241. 334. *GM* 434.

**trasten** m (Vis) = *trâstan* (Rab) »(brodski termin) mlet. *trasta,* drvo u koje se zatakne jedrilo (jarbol), kad treba jedriti« = *(ra > ar* > f, upor. *drakmar > drkmar) trsten* (Vis). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *transtrellum* (drugo *r* nestalo zbog disimilacije *r — r > r — 0,* doccino *-n* nastalo iz *-el* također po zakonu disimilacije *r — / > r — n).* Simpleks *transtrum > trasto* očuvan kao toponim Na *trašte* (ribarska pošta kod Budve), *Trošte* f pl., gen. *Trastā* (Grbalj, Krtole).

*Lit.: ARj.* 18, 539. Skok, *Term.* 119. 126. *Banali 2,* 302. *REW** 8857. *Prati* 1002. *DEI* 3871.

**trat** (I) m (Dubrovnik, Korčula, Split; primjeri: *moj je trat* »ná meni je red«, *uzeo je trat naprid* »govori kad ne treba«, *on je òldl trata* »čovjek koji ima kratka leđa«) »red«. Talijanizam *tratto* < lat. apstraktum *tractus,* gen. *-us,* od *trahĕre* > tal. *trarre.* Prilog *antrat* (Istra, Vrbnik) = (sa ír > *dr* unakrštenjem sa *onda) andrai* (Istra, narodna pjesma) »onda, tada« < tál. *(ad) un tratto,* upor. furl. *di trat* »immediatamente«, *un trat* »una volta«, *dut a un trat* »tutťa un tratto«: Tal. *û > o* objašnjava se uplivom domaćeg priloga *ancas ι*

*un* se zamjenjuje našim prijedlogom *(pride} natrat* (Kožičić) »najednom«.

(II) Poimeničen part. perf. u ž. r. *tracta* (se. *retů)* > (lat. *a* > *jt) trăjta* (Smokvica, Korčula, Lumbarda, Pelješac) = *trajita* (Vela Luka, Korčula, upor. arb. *traikë)* — *(kt* očuvano) *trakta* (Lastovo, Mljet, Cavtat) = (metateza *kt* < *tk* zbog sufiksa *-ka) tròika* (Boka, Muo, Morinje, Kostanjica, Bijela, Ulcinj kod ribara Arbanasa; objekt uz *potezati,* Morinje) = (ci > *t,* talijanižam) *trata* (Spič, Muo, Kotor, Budva, Rab) = *trata* (Vis, Hvar, Brač) »1° mreža potegača (prevedenica): trata ima dva kola, bande, guše, sak, konope kojima se isteže; njome hvataju bukve, gere, lignje; danas zamjenjuju trajtu *imbruji* ili *plivarice;* magle (oka, v.) su joj manje nego u svićarice«. Drugi su nazivi za nju *grip* (Spič, Skadarsko jezero), *sobaka* (Mljet). U Račišću *trata* »2° (sinegdoha) ribarska lađa«, *trăjta* (Korčula) »ribarska lađa za bacanje mreže«, *leut ili trajta* (Lumbarda) »ribarska lađa«.

(III) Denominal na *-are tractare* > *tratat, -ām* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Split, grad Hvar, Šibenik) »počastiti« = *tratat, -on* pored *traitovat* (Hvar, sela; Brusje) »isto«. Latinizam u Hrvatskoj *-irati traktîrât* (ŽK) »isto«. Odatle apstraktum na *-mentum tratàmenat,* gen. *-enta* (Dubrovnik, Cavtat) = *iratoménál,* gen. *-enta* (Brusje) »čašćenje«. S prefiksima *retratati, -am* (Manille) »nanovo pretresti« < *retrattare (re-* prefiks mlet.). Odatle i *leiratát* = *lentratat, -an* (Dubrovnik) »fotografirati«, (haplologijom) *lenirai se* (Crmnica) »isto«, *ulètrati se* (Potomje) »slikati se« < tal. *ritratto,* mlet. *retratto* > (disimilacija *r* — *r* > *l* — *r) létrát* (18. v., Dubrovnik, Potomje) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *lenirai* (ibidem) = *litrai* (Dubrovnik) = *Utrat* (Rab, Klana, Istra) = *leirat* (Božava) »slika > fotografija«. Radna imenica *letràtista* (Potomje) »fotograf«. S prefiksom *con- kuntrăt* (Kosmet) »ugovor«.

*Lit.: ARj 6,* 19. 21. 125. 9, 2. 9. 13, 906· 18, 527. 539-41. *Elezović* 1, 343. Miletić* *SDZb* 9, 260. 265. Budmani, *Rad* 65, 163· Kušar, *Rad* 118, 20. *RÈW* 8827. 8841. 8824. Barić, *JF 3,* 209. Cronia, *ID 6,* 113. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 208. Hraste, *Belićev zbornih* 150. *ZbNŽ 5,* 213. 218. 7, 317. *Pirana*[1]· 1210. *GM* 433. Skok, *ZRPh* 50, 500. 501. 54, 424-26. 428. Skok, *Term.* 70. *DEI* 3872. 3873.

**tratina** f (Hrvatska, Lika, ŽK, hrv.-kajk., Habdelić; Zagreb, 14. v.) »1° neobrađena zemlja u blizini sela, kuda je porasla sitna trava za sitnu stoku, radina, utrina, urija, potrica, 2° toponim«. Augmentativ na *-ina* (upor. *rudina, utrina)* od irara *(Sirena* Petra Zrinskoga, Jambrešić), tako i slov. i češ., madž. íaraía. Odatle *tratinčica* (ŽK, Krašić) = -zrnaca (Sulek) »biljka bellis perennis«. Od stvnjem. *trata,* srvnjem. *Tratte.* Nije od *trti* (kao *utrina, v.),* kako je mislio Daničić.

*Lit.: ARj* 18, 540-41. *Mažuranič* 1460 *Miklošič* 360. *WP* l, 796. Daničić, *Kor.* 97.

**tratiti,** *-lm* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi) *(do-, is-, po-, s-),* sveslav., praslav., »gubiti, trošiti, consumere«. Ovamo još *traćiti, -im* (Vinkovci) »rasipati, trošiti« = *stračiti, -im* pf. (Vuk) »izgubiti«; *ć* mjesto *t* je iz prezenta **tratjo,* koji nije u hrv.-srp. potvrđen, ali je mogao postojati. Upor. još *potraćnja* < *potratnja* (regresivna palatalizacija i asimilacija), odakle je *č* mogao također doći. Deverbali: íraía f (Marulić, Radnić) = *tratnja* f = *tradba* (do 16. st.). Ovamo ide još i *strać* m, kao postverbal od *stračiti,* prošireno sufiksom -ara *straćara* (Vuk; upor. *badnjard)* »vrlo rđava kuća ili koliba«. Prefiks *s-* kao u *steći, sticati.* Upor. *strôšak* (ŽK) prema *trošak* u književnom jeziku. Osnovni korijen je ie. **ter-,* koji i u *trti* (v.), koji dolazi i u obliku **tre-,* u prijevoju *irîî-, sa formantom *t* u lit. *trõtyti* »an Leib und Leben schädigen«, žemaitis *trúotas,* lot. *íruõts* »Wetzstein«, got. *prōpjan* »üben«, s formantom *l* u nvnjem. *drillen* »egzercirati«, postverbal *Drill.* Prema Brückneru isti je korijen koji u polj. *trawić* (v. *trovati).* Za *straćara* usp. i *srati.*

*Lit.: ARj2,* 714. 4, 64-65. 11,189. 190-91. 16, 637-38. 684-87. 18, 508. 509. 540-44. *Miklošič* 360. *Holub-Kopeinį* 388. *Bruckner* 575. *WP l,* 730. Wood, *IF 22,* 134. Hirt, *PBB 23,* 288-312. (cf. *AnzIF* 11, 199). *GM* 436. *Boisacíf* 979. Uhlenbeck, *PBB* 27,133. Bechtel, *KZ* 46, 161. Reichelt, *KZ* 39, 23. Daničić, *Kor.* 97.

**trätor** m (Mikalja, Bella, Vuk, Držić, Vetranie, Gundulić, Palmotić, Kanavelić, Dimitrović) »1° amarantus, štir, 2° toponim (narodna pjesma *Od Tratara Rado,* etnik *Trătoranin, Turci Tratorani)«,* deminutiv na *-bk* > *-ák trătorak,* gen. *-arka* (Vuk) »acanthus«, augmentativ na *-ina tratorina* (Gospić) »centáurea«, slov. *tratar* je zacijelo iz hrv.-srp., kako navodi i Pleteršnik. Ne zna se pravo gdje se tako govori. Pripada narodnoj poeziji kao *trandovilje* (v.). Vuk ima istu biljku i s početnim *s strator,* koji se nalazi i u bug. *strátor, stratur* i (disimilacijom *r* — *r* > *r* — *1)*

*stratul* pored *zlátur* (unakršteńije sa *zlato).* Taj oblik zacijelo je prvobitan. Suglasnik s je napušten zbog toga što se identificirao s prijedlogom *s,* koji ne pristaje. Bernard izvodi iz gr. σταθοίρι = σταθώρι., koje tumači kao imperativnu složenicu -od να σταθώ »se tenir debout« i ουρά »rep«. Upór. još slov. *stracić* »Gundelrebe, glechoma hederaceum« < furl. *strez za* + furl, *str ázz.*

*Lit.: ARj 16,* 688. 18, 544-45. *Pleteršnik 2.* 682. *Mladenov* 192. 611. Bernard, *RES 22,* 162-163. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

**tráva** f (Vuk) = *tráva,* gén. *trave* (Kosmet, bug. *trava* pored *trevo),* sveslav. i praslav., »1° (prvobitno) hrana, krma za stoku i ljude, 2° (specijalizirano na biljke koje služe tome) herba«. U stcslav. i bug. mjesto *trava* (zbog *r* = r', iz čega se vidi da se izgovarao ja. Pridjev na *-ьн tráвní* (Vuk), hrv.-kajk. *-en, -an* poimeničen u m. r. kao ime mjeseca *tráven mali* »april, zvan po svetkovini Jurjevu jurjevčak«, *tráven veliki* (prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491) »maj, zvan po ružama rožnjak, po svetkovini Filipovu filipovčak«, *travan* (prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491, Bella, Bosna, Popovača), raširen na *ịo travanj (mali* i *veliki,* ŽK), poimeničen na *-ik trávník* »april«, toponim *Travnik* (Bosna), odatle etnici *Trflv-Ijanin,* pridjev *tràvljanskï, Travnjak* (Zenica) = *Tramnik* (livada, ZK), u značenju panonskog apelativa koji je potvrđen 1572. *trávnik* (Pokuplje) »livada« = *trávník* (Vuk) »1° zagrađeno mjesto gdje teoci pasu, 2° livada (Hrvatska)«. Odatle je i madž. *tarónok.* Na *-ina trâvnina* (Crna Gora), *potravnina* »herbaticum«. Riječ *trava* je postverbal od stcslav. *truti, trovy* »hraniti« kao *slava* od *sluti, slovc* (v.). Na *-ulja travùlja* f (Vodice) »vrsta dobre trave«. Augmentativ na *-ina travuljina* = *travuljina* (Kosmet) »korov« = na *-urina travurina.* Deminutivi na *-ica travica,* na *-čiča travčica,* na *-ka travka.* Na *-ara travara* »žena koja bere travu«, na *-anca travarica* f (žena, rakija), na *-ar travar.* Na *-arina travarina* (Dalmacija) »herbaticum«. Izvedenica na *-jača travljača* (Imotski) »zao prišt« bit će izvedenica od iste riječi, ali u značenju »otrov (v.)«. Ovamo i *tramnih* m »gnojan čir, Brandgeschwür (Popović)«. Denominai na *-iti tráviti, trávím* impf. (Vuk, objekt *konja) (o-, za-}* »travom hraniti«, odatle *trávljenje.* Dalju etimologijsku vezu v. pod *trovati,* koji čini zasebnu etimologijsku porodicu.

*Lit.: ARj 6,* 419. 9,-438. 18, 530. 546-59. *Elezović 2,* 331. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Mon. croat.* 269. *Miklošič* 364. *Holub-Kopečnji* 389. *Bruckner* 575. *ASPh 29,* 119. *Mladenov* 637. *WP* 1, 731. Asbóth, *PUF 12,* 45-48. (cf. *RSI* 6, 335). Jonke, *Rad* 275, 69. Lidén, *IF* 19, 324.

**travatura** f (Dubrovnik, Cavtat, Konavli) = *travatura* (Kućište) »tanki zid, muligîn (Prčanj)«. Od tal. *travatura,* apstraktum na *-atura,* od *trave* < lat. *trabs,* gen. *-bis,* koje je ušlo i u balkanski latinitet, usp. arb. *tro,* s članom *träni,* pl. *trenj* (Ulcinj) »greda«. Ovamo se stavlja kao deminutivna izvedenica na *-ulus* od lat. *trabica* (se. *navis)* »ein aus Balken bestehendes Schiff, Floss« *tràbakuo,* gen. *-ula* (Perast) = *trabakul* (Račišće) = *trabakul* (Rab) = *trabâku* m (Božava) = *trabakula f* (Vitezović, Dubrovnik) »brodica koja ima dèmez i randu«. Nejasno je *b* mjesto *v* prema tal. *trave.*

*Lit.:* 18, 504. 505. 551. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6,* 123. *REW** 8823. 8823a. *GM* 433. Deanović, *AR* 21, 277. *DEI* 3845. .3875.

**travers** m (istro-čak.) »praecinctorium«. Poimeničen tal. pridjev *travèrso* < lat. *transversus* (part. perf. od prefiksa *trans-* i *vertere).* Poimeničen *travèrsa,* mlet. *traversa* > *traversa* (Dubrovnik, Cavtat, Cilipi, Žrnovo, Korčula) = *travèrsa* (Rab, Božava, Kućište) = *(rs > s) trav êsa* (Dobrota) = *trav eša* pored *travieša* (Crmnica) = *travieza* pored *trav êza* i *travieza* (ibidem) = *trav esli* f pl. (Omišalj) »l ° pregača, opregača, zagřnač, kecelja, grembiule«, preko njem. (?) *traverze* f pl. (Hrvatska) »2° željeznički pragovi«. Upor. krčko-rom. *traviar sa, travar sa* »grembiule«, istro-rom. *travesa* (Vodnjan), *traviersa* (Milje). Izvedenice: na tal. *-ame* < lat. *-amen* (u kolektivnom značenju) *traveršan* m (Buzet, Sovinjsko polje) »gredice uzduž krova iznad škara«; dem. na tal. *-ino: traversin,* gen. *-ina* (Potomje) »ženska pregača«. Oblik *travessa* skraćen u tal. *tressa f, triéso* pored *traviersa* (Rovinj) > *tresa* »1° pregača, prečanica, poprečna sličica u bačvi, 2° (Potomje) drvena prečka«, prilozi *treso* (Mljet), *tresa* (Potomje) »poprijeko«. Pridjev (upravo part, perf.?) *trèsan* (Potomje) »pomućen (o čovjeku)«.

*Lit.: ARj* 18,552. 609. Macan,*ZbNŽ29,* 211. Zore, *Rad* 170, 226. *Banali 2,* 231. Miletić, *SDZb 9,* 253. *REW»* 8858. 8860. *Ive* 6, § 73. Kušar, *Rad* 118, 20, Cronia, *ID 6,* 123. Štrekelj, *DAW* 50, 67. 82. Skok, *Term.* 13. 139. 140. 159. Istí, *ZRPh* 54, 478. *DEI* 3876. *Rosamani* 1173.

**tȑbuh** m (Vuk) = *tȑbu,* gen. *trbūa* (Kosmet) = *trbû* (ŽK), praslav., »želudac, stomak, kulje«. Odbacivanjem dočetka *-uh* osjećanog kao sufiks *tȑba* f (Kosmet) »isto«. Ne nalazi se u češ. i pol j. j ni u oba luž.-srpo stcslav. *tnbuha* »intestina«. Upor. ipak u polj. *telbuch* i češ. ekspresivno *terbach* u istom značenju. Pridjevi na *-ьn trbušni,* na *-at trbušat,* na *-ost trbušast* = *trbušas* (Kosmet). Augmentativ *Musina* (Vuk, Kosmet), *trbüšina* (ŽK) »svinjska slanina po trbuhu«. Na *-ko trbüško* m (Kosmet) »trbušasto čeljade«. Prezime *Trbuhović.* Hipokoristik *tfba* m. Odatle *tfbonja.* Prilozi *natrbaške* (Kosmet), *natrbušice, natrbušce, potrbuške, potrbušice* (Vodice) »po trbuhu, pronus, protivno: na leda, nauznak«. S prefiksom *pod potrbušina* (Vodice). Složenice od sintagme (tip *glavobolja) trbòbolja* »gríz (ŽK)«, pridjev *golòtrb* »gola trbuha«, poimeničen na *-ьc golotrbac,* gen. *-pca* m (18. v.) »čovjek gola trbuha« prema f *golotrpka* »golocijevka puška (antropomorfizam)«. Ovamo i ime biljke *trbulja* = na *-ika trbuljika* »biljka kukuta«. Bez utvrđene etimologije. Bruckner i Mladenov uporeďuju sa *torba* (v.), koja bi imala biti srodna s ie. korijenom *der-.* Vjerojatno je u vezi s češ. *břicho* = stčeš. *bfuch(o), bfoušek,* polj. *brzuch,* rus. *brjucho,* od ie. korijena *^hreus-* »nadimati se«, nvnjem. *Brust.* Prvi je slog ír- možda u vezi s *trti* (v.). To bi bila imperativna humoristická složenica »tari trbuh«, za ugojene ljude. Upor. prezime *Trbuhović* (Bosiljevo, 1650). Drugo *r* ispalo je zbog disimilacije.

*Lit.: ARj* 3, 258. 7, 701. Ribarić, *SDZb* 9, 175. *Elezovič 2,* 334. *Miklósié* 364. *SEW* 1, 95. *Holub-Kopečny* 79. *Bruckner* 567. *ASPh 29,* 116. *Mladenov* 645. *Vasmer* 1, 131. 3, 134. Körinek, *Slávia 15, 51.*

tȑc-vȑc (Vuk) »uzvik nekome komu se dokazuje laž«, tvoren prema tipu uzvika *Sućmuć, tue-muc, natři- napři* (v.), imenice *šišmiš,* sintagmi *te ura te fura.* Prvi dio oformljen je u ličkom glagolu *dòtrciti, -čim* »dotaknuti«, iz čega se vidi da je *tre* nastao od *tic-,* a *vrč* od *vrdati, vrdnuti.* Ta dva glagola naizmjenice su promijenili samoglasnike i suglasnike.

*Lit.: ARj 2,* 714. 18, 569.

**trčati,** -im impf. (Vuk, infinitiv na *-éti* kao *bježati, bježim)* = *trčat, -lm* (Kosmet) *(do-, iz-, na- jsel, o-, ob-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, uz-, za- se),* iterativ na *-va- -trčavati, -trčāvām,* samo s prefiksima, deminutivi na *-kati, -karati, -koriti, tȑčkati, -ām, trčkarati, -ām, trčkáriti, trčkarim,* sveslav. i praslav., »currere, teći (u narječjima)«. Prilozi na *-kë trike* (Vuk, Risan), *tfikịm* (Kosmet) = *trčeći* (Kosmet), *trčečki* (Kosmet). Na *-alo trčalo* m »koji trči« prema f *trčalica* (Lika). Na *-uljak trčuljak,* samo u zagonetki prema *visuljak.* Postverbal *nátrč* samo u prilogu *undtrč* (Vuk, Srijem) »dosta«. Humoristické je prirode *nátrč -naprč* (prema tipu *šućmuć,* v.), u odgovoru Ciganina koga su pitali kakvo će ime dati djetetu. U hrv.-kajk. *tr* mijenja se u *dr* da glagol dobije na ekspresivnosti *arcati, -im (iz-)* (16. i 17. v., ugarski Hrvati). Upor. češ. *arcati, drcnouti.* Praslav. je postverbal (stcslav. *trzkt) trk* m, *trka f,* prošireno na *-ija trkija* (narodna pjesma) prema turcizmu *košija* i prema *letija* (v.); *strka, utrka,* danas veoma raširen sportski termin. Odatle denominal *trhati, triem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, ob-, pre-, raz-, s-, za- se), natrhati, -čem* »nabasati«, pf. *istŕknuti, -ēm, natrhnuti, -em* »spotaknuti se, popiknuti se«, iterativ na *-ava-, -iva- -trkávati, -am, -tŕkivati, -ujem, -ivam,* samo s prefiksima. Na *-avac natrkavac,* gen. *-vca* (Jambrešić) »koji se spotiče«. Na *-ušica natrkušica* (Vuk) »nabodica, naletica«. Na *-alo trkalo* n samo u poslovici *ići će kolo na trkalo* = *trkalo* (Kosmet) = bug. *tarkaló.* Ovamo ide kolarski termin *trakalo* n (Kosmet) »nedovršen točak, točak bez naplate«, odatle denominál na *-ati trakaljat* (Kosmet) = stcslav. *trzkaljati* »kotrljati poklecajući«, koje je dobilo a od *trakanac* »put« i od *valjati.* Upor. *valjaj i trakaljaj.* Mjesto *-alo* stoji *-ol* prema *kolo* u rum. *tircol* »Rundgang, Runde« = cmc. *tărcol* »cercle«, ngr. u Epiru τριϰοϋλι. Iz rum. ide ovamo još *otrocol* (Moldavija, metateza *r,* u početni slog), objekt uz *a face un ~ prin niște animale* »umher rundend auf Tiere Jagd machen« < *oe*-*trbkol; rostocol* (objekt *MZ a da, a merge')* pored *rătăcol,* s glagolom *a rostogoli* »valjati se« < *raz-tríkol.* Ovamo i uzvik *trk na polje set u kuću* (Vuk), kad nekoga tjeraju. Praslav. se korijen **tvrk-* ne nalazi u baltičkoj grupi, a ni druge ie. veze nisu utvrđene. U obzir dolazi uporeďenje s ir. *trice* »brz« i gr. τρέχω »bježim«, τροχός »Rad«, got. *pragjan* »trčati«, stvnjem. *drigil.*

*Lit.: ARj 2,* 764. 4, 66. 69. 162. 7, 701. 702. 9, 146. 439. 444. 11, 193. 208. 209. 761. 12, 197. 462. 13, 312. 321-25. 18, 570-75. 678-89. *Elezović 2,* 332. 338. 344. *Miklošii* 354. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner.* 596. *Mladenov* 645. *Tiktin* 1339. 1604. *Pascu 2, 210.,* br. 439. Meyer, *Ngr, 2,* 60. *Boisacf* 983. *WP* 1, 755. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Zupitza, *KZ* 36, 57. 239. 37, 388. Wood, *IF* 18, 5. Joki, *IF* 27, 304. Osten-Säcken, *IF* 33, 263.

**trčiti** *se, trčí se* impf. (Vuk, subjekti *divlja patka, guska, liska* itd., »kad se gnjuraju u vodu«) *(na-)* »guziti se, arrigere nates«. Na *-ka trćka* f (Vuk, Srijem) »ptica gallinula chloropus, liska«. Bit će zacijelo u vezi sa *trtica* f (Vuk) »biskup«. Suglasnik *ć* je ušao u infinitiv iz prezenta **trtjo.*

*Lit.: ARj* 7, 701. 18, 575.

**Trèbinje** n, toponim u Hercegovini. Stari pridjev sr. r. na *j* (se. *mjesto).* Suglasnik ť je nastao od jery-a, *e* iz kako se vidi iz potvrda *Trabunija.* Etnik i prezime *Trebinjac,* gen. *-njca.* Pridjev *trèbinjskî,* poimeničen u imenu rijeke *Trebišn(f)ica* < **Trebinjšćica.* U suglasničkoj grupi *njši* ispao je dentálni element, a u *njš* nastala je metateza kao u *najmašnji* »minimus« < *najmanjši.*

*Lit.: AR] T,* 371. 18, 579-581.

**trefiti,** *-im* pf. (hrv. gradovi i selo, hrv.--kajk., Sisak, Varoš u Slavoniji, Makarska u Dalmaciji, Kosmet, Crmnica, Crna Gora) *(po-, s-)* = *treviti* (Lika, pravoslavci) »1° pogoditi, 2° susresti, zateći, naći«. Nalazi se još u češ., polj., gor.-luž.-srp., rus. Ovamo i *trefer* m »pogodak (u lutriji, u cilj)«. Od njem. *treffen* (u prasrodstvu s *drobiti,* v.), *Treffer.*

*Lit.: ARj* 11, 205. 16, 712. 18, 594. Miletić, *SDZb 9,* 360. *Elezović 2,* 114. 337. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 389. *Bruckner* 574. *WP l,* 875. *Striedter-Temps* 218.

**trëmenad,** f *tremènda* (Korčula, uz *otac, majka, dite, vrime},* pridjev, »strašan«. Prilog *tremendo* (Dubrovnik, Cavtat, u odgovoru na pitanje: *kako je biloî).* Latinizam *tremendas* od *íremére* »drhtati«. Od *tremare* (tal., promjenom konjugacionog tipa *tremere;* tako zacijelo i u dalmato-romanskom poimeničen part, perf. *tramata* f (Dalmacija, Račišće) »ribanje strašilima (ribarski termin)«, dalmato-romanski leksički ostatak. Odatle denominai *tramatati,* s promjenama *tr* > *gr* (razlog nepoznat, možda disimilacija) i uplivom naših ónomatopejskih glagola na *-otati gramolati* »(ribarski termin) strašiti ribu bucanjem s platnom privezanim na konop«.

*Lit.: ARj* 3, 383. *REW* 8877. Skok, *Term.* 35. 36. *Rad* 222, 120. *DEI* 3882.

trementina f (Prčanj) »Vogelleim«. Od tal. *trementina,* sic. *trimintina* < lat. pridjev *terebinthïnus,* od gr. τερέβινθ-ος. Ista smolasta masa stručno se zove *terpentin* m (Stulić, Šulek: *terpentik)* < njem. *Terpentin* < srvnjem. *therebiut.*

*Lit. : ARj* 18, 232. 595. *REW*[3] 8660. *Weigand-Hirt* 1038. *DEI* 3882.

tremnïja f (Kosmet) »junaštvo«. U osaćanskom šatrovačkom govoru *trem* m »čovjek« prema f na *-ka tremka* »žena«. Od arb. *trim,* s članom -» m »junak«, apstraktum na- *ia triment* (Gege) prema *trimerí* (Toske) »junaštvo«. Samoglasnik *i* > *e* je ekaviziranje arbanaske riječi.

*Lit.: Elezović 2,* 335. *OM* 457. *WP l,* 729. Trojanović, *JF* 5, 223.

**trepati,** *-am* impf. (Miklošič veli da je hrv.) prema pf. *natrepati, -am,* »stresti«, sveslav. i praslav., na *-iti třepiti, -im* (Marulić) = *třepiti, -im* (Vodice) *(s-)* »1° drhtati, 2° bojati se« = *strepiti, -im* (Vuk), prema pf. na *-noti* i sa *pn* > *n* (kao u *san) trênuti, -em* (Vuk, Kosmet, ~ *okom)* »1 ° claudere oculum, 2° malo spavati (Kosmet)«, bez asimilacije *trêpnut, -em* (Kosmet). Izvedenica od imperfektivnoga korijena *trep-:* na *-avica trepavica* f (Vuk), na *-uša trepuša* »cilium«. Na *-aća trépaca* (Bačka, Srijem) »sprava kojom se nabija kudjelja, třlica (ŽK)«. S onomatopejskim sufiksom *-et: trepet* m »drhtanje«, (u amplifikaciji) *strah i trepet,* s denominálom na *-ati třepetati, trepećem* impf, »drhtati«, odatle na *-ljika trepètljika* (Boka) = *trepljetlka* (Priluže, Kosmetj metateza) »jasika«. Deminutiv na *-kati, -tati, -tjeti, -eriti: trêpkati, -ãm* (subjekt *dojke)* = *treptati, -ćem (očima), trèptjeti, -trn* (subjekt *svjetlost) (uz-, za-)* = *treperiti, -im.* Na *-eljka: trèpeljka* m (Vršac) »peteljka«. Pridjev *trêpcanï* (~α *igla)* »Što trepeće«, poimeničen na *-ica trepčanica* »isto«. Apstraktum na -я/a *strépnja f* (Šapčanin, narodna pjesma iz Bosne) = *strépnja* f (Kosmet). Izvedenice od perfektivnog korijena: postverbal *tren* m (Dalmacija) = (disimilacija *t — n > t — m) trem* »momentum«. Pridjev *trenutan,* prilog *trenutno* »momentāno«. Apstrakti na *-je trenuće* n (oka), na *-*k trenutak,* gen. *-tka.* Prilog na *-ice netremice* = *-imice netrenimice* = (haplologija) *netremice.* Praslav. korijen *trep-* u prijevoju *trop-* s onomatopejskim sufiksom -of (upór. *glomot, gromot) tropot* m (Vuk, također bug.). Na *-āti trāpāt, -opom* impf. (Kosmet, bug.) *(iz-, po-, raž-)* »lupati« prema pf. na *-iti tropit, -im* »lupnuti« = *trôpnut, -em* (Kosmet), deminutiv na *-arati, -ariti troparăt, -ãm — tropãrit* (Kosmet) »lupkati«. Ovamo ide i *stropòstati (se), -am (s-* prefiks, glede *-ostati* upor. stcslav. *troskotati, -sk* + *-éti* ili *-iti* i prijelaz u klasu *a)* »pasti, oboriti,

soreați se, soriti se, strovaliti se, survati se«. Taj prijevoj dolazi i u rus. *tropat'* »stampfen«, odatle *tropa* »Pfad«. Onomatopejski korijen nalazi se i u baltičkoj grupi: stprus. *ertreppa* »übertreten«, lit. *trepsi, trepsėti* »mit den Füssen trampeln«, u prijevoju *trypti* »tramplen«, *trapinéti* »mit den Füssen stossen«. Onomatopejsko značenje bolje je očuvano u slavinama. U baltičkoj grupi specijalizirano je na rad nogu kao i u drugim ie. jezicima: sanskr. *trpra-k* »hastig«, gr. τραπέω »keltere«, lat. *trepidus,* stvnjem. *droben* = rus. *tropatb.*

*Lit.: ARj* 7, 70. 16, 718-19. 764-65. 18, 595-99. 741-42. 744. *NJ l,* 144. *Elezović* 2, 170. 335. 336. 340. 397. 542. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 361. *Holub-Kopečný* 393. *Bruckner* 583. *Mladenov* 638. 639. *WP* l, 756. Wijk, *Symbolae Rozwadowski 2,* 159-166. *Boisaaf* 979-980. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198. Specht, *KZ* 68, 123. Petr, *BB 22,* 273-279. (cf. *AnzIF* 8, 136). Schrijnen, *KZ* 42, 107.

**trepílja** n pl. (Dubrovnik) »tronožje ra lopiže na ognju, trînfus (ŻK) < njem. Dreiťuss (u ŽK unakrštenjem sa *tri* ili od srvnjem. *drívoaz)o* = *tripilj* m (Vetranie). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tripes,* gen. *-edis,* kol. pl. *-pedia (dį > j > lj,* glede *d > l* upor. i tal. *tréspolo),* dok je *trepjî,* gen. *trepjă* m (Buzet, Sovinjsko polje) »okrugli ili trouglasti stalak, sa tri noge, na koji se postavi lonac ili tava«, *tripije* f pl. (Vrbnik), deminutiv *tripijice* (ib.), zacijelo iz istro-rom, ili sttal. *treppte,* a *krišpet* m pored *krispet* i *trupēt* = *krtšpeti* m pl. (ŽK) »Tischgestell« od sttal. *trespede, trispede, trespido > trispida* f (Marulić).

*Lit.: ARj 5,* 553. 18, 606. 669. 672. Zore, *Tuđ.* 22. Štrekelj, *ASPh* 28, 520. *REW»* 8912. *Prati* 1007. Budmani, *Rad* 65, 165. *DEI* 3885.

**tresti** (se), *-ein* impf. (Vuk) *(iz-, izo-, na-, o-, po-, pre-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-) = tres* (inf., Kosmet) prema impf, na *-ati -fresati, -trešam,* na *-ava-, -iva- -tresávati, -trèsãvãm, -tresívati, -trèsujëm,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. *tres-,* »agito, quatere, crollare, erschütten« i pf. *trêsnut, -em* (Kosmet, objekti *čergu, vreću, bisăge) (s-),* »(značenja u Kosmetu) 1° istresti, 2° (objekt *bardak rakije), 3°* (subjekt *groznica)* napasti«. Postverbali: *très m* (Omiš) »tremor«, *Otřes* (toponim.* Dalmacija), složenka *zemljotres* (na istoku, kalk prema njem. *Erdbeben) = potres* »terrae motus«. Ovamo pridjevi i imenice *potresan* »koji se odnosi na *potres (~sno područje)«, potresan* (od *potresli)* »émouvant«, *otresan* »1° valjan, slabodan, 2" koji se otresa, 3° okrupan, 4° razuman«, *otresit* »koji se otresa na koga«, *otresitost, rastresen* »distrait«, *rastresènost* (bit će kalk prema njem. *zerstreut).* Postverbal na *-ík istresah,* gen. *-ska.* Radne imenice na *-āč tresāč, gen.-áía* (Vuk, Crna Gora) »koji razbija vunu«, na - *ilac,* gen. *-ioca tr silac,* na *-avac treskavac,* gen. *-avca* m »koji trese novac«, kod plesa *treskavica* (unakrštenje sa *třeskati,* v.), na *-ulja potresulja* (ples, Srbija), na *-uša potresuša* f (Zore) »lajava i zla žena«. Na *-ovita trêsavica* (Risan) »bolest, drhtanje ruku«. Na *-et treset* m »1° mjesto u. ritu ili na podvodnom tlu gdje se zemlja uliježe kad se ide po njoj, 2° Torf, 3° toponim«. Na *-ina istresine* f pl. (Vuk). Na *-я/я trešnja* f (Dubrovnik) »1° tremor, 2° terrae motus«. Imperativna složenica *tresigaća* f »falco buteo«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ţ,* upor. stcslav. *tresti, trţsp,* polj. *trząść (trze sie),* rus. *trjasti, trjašu.* Prijevoj *į > ņ > u: tru?* m (Vuk, Vodice) »1° potres, trešnja, 2° Anstãubung *(natrûsiti oko,* Vodice)« < stcslav. *trosb* »σεισμός (> internacionalno *seizmički, seizmološki* od *seizmologija)«, trošiti,* češ. *trousiti.* Denominali na *-ati trûsati* (Lika) (rar-) »voziti se na rđavim kolima, drlèncati se (ŽK)«, deminutiv na *-kati trūskati* (Lika, Kosmet) (иа-) = (sa *s > c) truckati se, -ãm* (Vuk) »činiti da što dršće« = *nàtruskati se* (Vinkovci) *(raž-) = nàtruckati se* (Lika). Ovamo· postverbal kao termin *trüska* »1° scoria, 2° (Zagreb) staro kolje«, također *troska* sa *o* mjesto *u* od unakrštenja sa *troskot* (v.). Na *-iti trusiti* (Baraković) *(na-, o-, raž-) = otrusiti* (Belostenec), *trusiti* (upor. slov. *trošiti,* bug. *trăs, trăsja),* odatle *natruha* (Pavlinović). Pridjev na -5И > *-an natrusan* »raspoložen na kakvu bolest«. Glagol *truckati se* (Luka) onomatopeizira se sa *tr > dr* (upor. *trčati > arcati,* hrv.-kajk.) *drückati se* (ŽK, Krasić) .»voziti se po rđavom putu«. Ovamo će ići još *trûskalica.* f (Lika) = *truskavica* = *truckavica* »rđav put«. Nije jasno kako se odnosi semantički iz folklora *trûsovina* »voda zaboravna« sa *trįsiti.* Možda se objašnjava pridjevom *nātrūsan* (Kosmet) »1° sulud, 2° opsjednut od nečistih, duhova«, poimeničen *natrusnik* (Kosmet) = kod Vuka *sutrusan* »kao pijan«. Glagol *trusiti* izgubio je početno *t* u *rušiti, rustm.* impf. (Kosovo polje, jugozapadna Srbija) »trusiti« = *rüsît, rusim* (Kosmet) *(po-)* »truniti«, zacijelo· najprije u prefiksalnim složenicama *ottusiti,* gdje je deprefiksacijom *ot- > od-* stvoren *rušiti** zatim u *istrusiti,* gdje je *t* shvaćen kao umetak u *sr* (upor. *ostrov).* Od tako dobivenog korijena

*rus-* izvedenica je *rusinjača f* (Bella, Stulić) «sprava kojom se gnječi tijesto kad se mijesi louh«. Ovamo *rus* m (Kosmet) »trun« i kol. *rûsje* (Kosmet), pridjev *rusljîv,* f *-iva* (~o *mleko)* »natrunjen«. Za samoglase *į* i *ņ* ima paralela u baltičkoj grupi: lit. *triniti* »vor Frost zittern«, lot. *tremi* »wegjagen«, prijevoj *trami* »schreckhaft (von Pferden)«, lit. *tremti* »austreiben«, kao i za suglasnik *s,* koji se nalazi u slavinama zajedno s *ę* = *ç,* lit. irisas f pl. = *trīsēt* »Zittern«, *tresti* »laufen«. Ie. korijen **trem-* zastupljen je u gr. τρέμω = lat. *tremo* (odatle internacionalno *tréma'),* arb. *trem.* Postoji i ie. korijen **tres-,* koji se nalazi u sanskr. *trasați* »dršće«, gr. τρέω, lat. *terror* (internacionalno *teror, terorizirati, terorizam, terorist, -a, teroristički),* stir, *tarrock,* lit. *trišu.* Oba ie. istoznačna korijena *irem- i **ters-,* koja su rastavljena u baltičkoj grupi, kontaminirala su se u praslav.

*Lit.: ARj* 4, 67. 284. 7, 701. 704. 705. 9, 439-42. 453-54. 10, 453. 11, 206. 207. 217. 761-62. 12, 460-62. 13, 313-15. 330-31. 14, 335-36. 341. 700. 16, 719-21. 787. 18, 609-619. 829-30. *Elezović* 1, 242. 2, 187. 276. 344. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Miklošič* 360. 364. *Holub-Kopečny* 391. 393. *Bruckner* 579. *Mladenov* 641. *Trautmann* 329. *WP* 1, 758. Pedersen, *IF 5,* 57. Kieckers, *IF* 23, 364. Reichelt, *KZ* 39, 75. Jokl, *ASPh* 29, 43. 46. si. Prusik, *KZ* 33, 159. Persson, *Studien zur Lehre von der Wurzelerweiterung und Wurzelvariation* 68 *(Beiträge zur ie. Wortforschung 2,* 584. 588). Hujer, *LP* 41, 434. *Boisacq** 982. 984. *KZ* 56, 199. *GM* 418. Scheftelowitz, *KZ* 56, 206. *IF* 31, 67. Maretić, *Savj.* 122. 187.

**trBtit,** *-im* pf. (Kosmet) »uteći, pobjeći u svijet«. Samoglasnik *e* je mogao nastati od palatalnog nazala *į,* koji se na prijevojnom štěpenu *f* nalazi u polj. *trącić,* češ. *troutiti,* ukr. *trutyty* »stossen«. Rum. *în* predstavlja g ili p u α *trinti* »werfen, schleudern«, odatle na *-eh* > *-eală trínteală* = *trintitură.* Arbanaski slavizam *trônait (nt* > *nd* pravilno) »stossen« govori u prilog Miklošičevoj tvrdnji da je rum. *trinti* < *trot-.* Bruckner uporeduje s lit. *trinkėti* »dröhлеп«, nvnjem. *dringen.* Oblik u Kosmetu dokazuje ipak da je u praslav. pored korijena **trot-* postojao i **írçí-.*

*Lit.: Elezović* 2, 337. *Miklošič* 362. *Bruckner 515. WP \\,* 758. *GM* 438.

**trévo** n (Božava) = *trèva* f *(prosta ~, ~ na randu, jedro na tremi)* »(brodski termin) sorta di vela«. Od tal. *trevo* »vela di maestra«, od germ, *trahum* »vela, tenda« preko Genove *(treo).*

*Lit.:* Cronia, *ID* 6, 123. Skok, *Term.* 143. 146. 150. Isti, *ZRPh* 54, 499. *REW** 8861. *Prati* 1007. *DEI* 3887.

**trezven** (istočni krajevi, bug.) = *trizveno ziveti* adv. (Budinić), pridjev na *-en* prema na *-ьn* > *-an trijezan* (određeno *trijezni,* Vuk, na zapadu) = (ikavski) *trizăn,* f *trizna* (ZK) = (sa *zv* > *zm,* upor. *razma, razmi* < *razvě) trizmeri (ne-}* (Banja Luka, katolici) = bez *-en trezam,* f *trezma (Žica otaca,* oko 1400), prilog *trizmo* (Naručnik, Korizmenjak), imenica odatle *trizmą* f (Kavanjin) = (sa *tr* > *cr* upor. *crešnją* pored *trešnja, crijemuš* i *Tramošnjica) crêzmen* (17. i 18. v.) = *crijèzam,* f *crijezma* (17. v.), sveslav. i praslav. **terzvt,* »sobrius«. Stcslav. *trezvt* > *trezav (trezvi budite;* glagoljski tekstovi, *Naručnik, Transit,* A. Dalmatin), imenica *trizvost* f (A. Dalmatin) > slov. *trêzev,* proširen je pridjevskim sufiksima *-en, -ьn,* očuvan je bez njih u rum. *treaz* »isto«. Upor. još bug. metatetičke oblike *tavrěz* i *tvarěz,* iz kojih se vidi kako je jezik nastojao da se riješi doccine grupe *zv,* koja je i u hrv.-srp. mijenjana ispuštanjem *v* kao u rum. i zamjenom *zm.* Poimeničenje na *-jak* neologizam *trezvenjak,* gen. *-aka* »antialkoholist«. Apstraktum na -osi *trijeznost — crijeznost, trezvenost.* Denominal na *-iti trijezniti (se), -im* impf, *(iz-, o-, raž-), rascrijeznuti* (Divković). Slog *tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *terezvyj.* Nema paralela ni baltičkih ni drugih ie. Mladenov i Iljinski tumače iz ie. korijena· **(s)ter-* proširenjem na *ğ* »stojan, koji se suzdržava«. Petersson veže s gr. ταρχύω »bestatte, begrabe«.

*Lit.: ARj* 1, 824. 4, 69. 8, 103. 18, 622-23. 659-662. *Elezović l,* 241. *Miklošič* 355. *Holub-Kopečny* 359. *Bruckner* 581. *Mladenov* 628. 638. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 125-182. (cf. *Slávia 5,* 205. *IJb* 8, 207). Petersson, *LUÂ,* n. f., avd. 1., sv. 18., br. 2 (cf. *IJb* 10, 340). Machek, *Recueil linguistique* 93 — 116. (cf. *RES* 25, 119).

tȓg m (Vuk), sveslav. i praslav. **twgb* (upor. lit. *turgus,* lot. *turgus,* iz slav., stcslav. *trbgb),* »1° roba koja se trguje, 2° mjesto gdje se trguje, 3° toponim (feudalni *trg* nalazio se ispod utvrđena grada, zamka)«; *trg* je na istoku (Bosna, Kosmet) potisnut u značenju 2° od turcizma *čaršija.* Da je nekada i tu postojao, dokazuje toponim *Stari trg* (Vučitrn) > (s disimilacijom *r — r* > *n — r) Stani tȓg* (u *Rečník mesta,* 1925, krivo: *StrantrK).* Pridjev na *-ьn tržan,*

f *-žna* (stsrp., 14. st.; Kastavski statut, i danas *tržna inspekcija,* Zagreb), u toponimu *Tržna draga* (ŽK, ispod ruševina starog grada, blizu seoca Milici), poimeničen na *-ica tržnica* f (Dubrovnik, Vuk) »1° oklagija (tako nazvana jer se kupuje na trgu), 2° *(tržnice* f pl., Dubrovnik) žene koje su za vrijeme Republike, pećarima pomagale mijesiti i peći vlasteoski kruh, 3° (danas, neologizam, Zagreb) Markthalle«. Radne imenice na *-ьc tržec* (hrv.-kajk.·), u složenicama (neologizmi) *veletržac* »grosist«, *drvotržac,* na *-ovac trgovac,* gen. *-ovca* (13. v.) prema *trgõvka, trgovkinja,* deminutiv *trgovčić,* pridjevi *trgovački, trgovčev, trgovkin.* Apstraktum *trgovina* (Vuk) = *trgovina* (Kosmet). Na *.-ište tržište* n (Daničić) »pijaca«, *trgovište* n »1° (službeni naziv u Hrvatskoj) palanka, kasaba, mjesto koje je postalo grad = varoš, 2° toponim (Peć)«. Deminutiv *Tržio* (toponim) = tal. *Monfalcone* (u Slovenskom primorju) = *Tržić,* kod Bužana u Lici. Denominali na *-iti tržiti, -im* impf, (hrv.-kajk.) *(do-, -iz, na-, pre-, raz-, s-)* = (štokavska narječja) *trgovati, trgujem* impf, *(na-) = trguvăt, -ujem* (Kosmet). Odatle postverbal *prêtfg* m (Dalmacija, Lika) »preprodavanje«, kao radna imenica *prêtrga* m »trgovčić« = na *-ar pretrgar* m prema f *pretrgarica* (Hercegovina, Crna Gora) = na tur. *-li pretrglija* (Lika, Dobroselo, Kostajnica) »prekupac«, denominali na *-iti pretrgariti,* impf, *pretrgivati.* Rumunji posudiše *tîrg* m »1° Markt, 2° trgovina, 3° grad, 4° toponim«, deminutivi *tirguşor, tirgulep,* od čega nastade leksikologijska porodica: na *-ar ttrgar* »Wechsler«, *tîrgovef, -văf* m prema f *tîrgovafă* »1° Handelsmann, kramar, 2° varošanin«, denominal *a să tírgovefi,* apstraktum *tirgoveţie,* na *-uff* > *-ui a tîrgui,* na *-eh tîrguială, tîrgovişte* (također toponim). S lingvističkog je gledišta važna činjenica da Arbanasi kao balkanski starinci nisu posudili južnoslav. ír»ga nego zadržaše svoj predslavenski oblik *tregë* f »trg«, *fregiar* »trgovac«, *tregonj* = *trëgonj* »erzähle, setze auseinander, zeige an«. Na natpisima se prevodi lat. *negotiator* > rum. *negustor* »trgovac« ilirskom riječi *tergitio.* To daje uporište za tumačenje toponima *Tergeste* > **Trzst* »tržište« > *Trst,* pridjev *tršćanski* prema slov. *trzaski.* Prema tome je *'Tergeste* izvedenica kao *Ateste* s pomoću sufiksa *-este* (također kod Ligura) od *tefg-* potvrđenog u značenju »nęgotium« već u rimsko doba. Korijen tog toponima opetuje se u *Tergolape (-pe* je prema Ribezzu sufiks), u *Opitergium* > danas *Oderzo* (Venecija), *Tergilam* (Lucca). Prema Ribezzu **terga* > arb. *tregë* mediteranska je riječ. Ta se može vezati s asirsko-babilonskim *tamgaru* »kupac« > aramejski *taggara* > ar. *tadžir,* odatle apstraktum *tiǵaret* »zarada«, *tüccar* »trgovac«į koje su dvije riječi došle preko Turaka i na Balkan (v.). Postavlja se pitanje kako, kojim putem su Praslaveni'došli do te mediteranske riječi. Kako praslav. **twgb* ne može biti posuđenica iz stnord. *torg* > *torr,* a to opet (prema Karstenu) nije posuđenica iz'slav. (kao fin. *turku),* nema druge nego pretpostaviti da je balkansko-latinsko *terg-* u 5. v. na dunavskom limesu ušlo u praslavenski.

*Lit.: ARj 2,* 715. 7, 702. 11, 765-66. 13, 332. 16, 791.. 18, 623-37. 835-39. *Mažuranić* 1464. Novaković, *Nastavnik* 3, 1 — 17. (cf. *AnzIF* 4, 145). Tomanović, *JF* 17, 214. *Elezović 2,* 334-35. *Miklošič* 354. *Holub--Kopečný* 389. *Bruckner* 566. *Mladenov* 645. *Tiktin* 1606. *Boisacq** 98. Bury, *BB* 18, 292-295. (cf. *AnzIF* 3, 36). *GM* 436. *IF* 1, 323-324. Mikkola, *IF* 16, 100. Meringer, *IP* 18, 218. Lagerkrantz, *IP* 25, 37Θ. Krahe, *IF* 49, 273. 58, 220. Jokl, *IP* 30, 207. *SAW* 168, 115. Rarsten, *Mélanges Mikkola* 92—98. 240 (cf. *RES 12,* 241. *IJb* 18, 263). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Ribezzo, *AGI* 35, 51.

**trgati** (se), , *-am* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, raz-, s-,* sa-) prema pf. *trgnuti, -ēm* (isti prefiksi), sveslav. i praslav., »1° rumpere, 2° (Dalmacija, Istra) vendemiare«, prema (sa *z* mjesto *g* < ie. *ğh) tfzati (se), -am.* pored *-žem* impf, *(iz-, o-, po-, pre-, raz-)* »rapere, rumpere«. Apstraktum *trganje* n (Dubrovnik) = *-ьba trgádba* (Istra) = *trgatva* (također slov.) »berba, jematva, bandima«. Radná imenica na *-lac tȑgalac,* gen. -aoca (Dubrovnik) »berač, jemač, brač, vindemiator«.Na *-avica trgavica* f (Lika) »bolest«. Deverbali: *potȓg* = *pretrg* m (Bella, Vuk) »prekid«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ьc trgánci* m pl. »1° žganci, kacatnak, pulenta = palenta = polenta, .pura, 2° vrsta sitno izvaljanog i sitnjenog tijesta«. Pridjev na *-ьn* > *-an rástrzan* (Piva -.Drobnjak) »razbacan na sve strane«. Unakrštenjem sa *degmati* (v.) nastade *trzmati se* »otimati se oko šta«. Kako je *trgati* na Jadranu vinogradarski termin, Jagić je ispravno postavio uporeďenje s gr. τρυγάω »jamatį, vindemiare«, τρύγη »jematva«, čija je etimologija tamna: *trgati* je, veli Jagić, »nicht nachgebildet, aber nachgeahmt«, danas bi se reklo kalk. Veoma je vjerojatno da se u Dalmaciji grčka riječ unakistila s južnoslav. (stslav.) *trbgati.* Usporednice su. lit. *trūkti* »trgati«, lat. *tergo, tergeõ,* gr. στέργις »strugało«. Ie. je korijen **ter-* raširen formantom *gh* i *ğh.* Možda je u vezi i *trag (v.).* Glagol

*strgati, stržen* (Vodice) *(na-, po-}* = *strgati, -zem* (Krasić) »schaben« može biti i od *strugali* ( .)з isto tako i *strgùlja* (Vodice), *strgidla* {Slum) od *sfrugulia,* upór. u Peroju *strugăia.* Za *trzati* v. još *trzan.* Još postoji varijanta sa *tr* > *kr* (onomatopeiziranje) *kȑzati (se), -am* impf. (Vuk) *(is-)·* »trvenjem činiti da se što izliže ili iškoši, deterere«. Promjena *tr* > *kr* mogla je nastati u prefiksalnoj složenici *istrzati,* upor. *štrbav* > *škȑbav,* ali upor. i *trūnit, trůním* (Kosmet, objekt *kolomboć)* prema *kruniti, krunim* (Vuk) »obijati rukama zrno sa kukuruznih klipova«.

*Lit.: ARj 2,* 714. 3, 904. 4, 67. 68. 71. 5, 712. 7, 702. *9,* 442-43. 454. 11, 207. 208. 217. 762-64. 766. 13, 315-319. 331-32. 14,700.16,722-23. 790. 18, 625-28. 832-35. *Elezović* 1, 242. 2, 114. 335. 337. Vuković, *SDZb* 10, 398. Ribarić, *SDZb 9,* 173. 194. *Miklošič* 354. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 566. *KZ* 45, 44. *Mlađenov* 640. Jagić. *ASPh* t, 157- 159. Sütterlin, *IF* 25, 69. Scheftelowitz, *KZ* 56, 174.' Prelwitz, *KZ* 42, 386 (cf. *RSl 2,* 251-252).

**trgovláčiti,** -*gòvlãêím* impf. (Vuk) rçrazvlačiti kakav posao«, unakrštenjem od lat. *tergiversări* > tal. *tergiversare,* fr. učeno *tergiverser* (śloženica od *tergum* i *versori)* i od našeg *violiti (raz-, odugo-).*

*Lit.: ARj* 18, 637. *DEI* 3758.

trh m (hrv.-kajk., *trh občinski, sinovlji, trh na se uzeti, podnésti, trh ustave,* Pergošić; *trh dole jemlen,* Jambrešić) = slov. *trh* »tovar«. Denominal na *-iti: trUti, -im* (Belostenec, Habdelić) *(na-, ob-, raz-),* iterativ na *-va- -tršivati, -ujem,* samo s prefiksima »(na)tovariti, naprtiti«. Složenica (neologizam) *trhonoša* (Zagreb) »hamal, treger, nosáč« = *trhonosac,* gen. *-osca* m (Belostenec, Jambrešić) »Lastträger«. Riječ *trh* nalazi se još u slvč. i ukr. Praslav. U panonskoj nizini posudiše Madžari *tereh* pored (metateza) *teher, terh* »Last, Bürde«. Odatle opet *tereh* m (Vitezović) »breme, teret, trh«, pridjev *terešan* (Vitezović, Slavonija) »1° bremenit, 2° továrni« = *terašan* (Reljković) »1° težak, 2° bremenit, bred«, *poterašan* (isti pisac) »podosta težak«. Prema Simonyiju od madž. akuzativa *terhet* je Vukov *teret* m (Vojvodina), koji je danas postao opća riječ i na zapadu u književnom i saobraćajnom jeziku. Rumunji imaju također *tarhat, tírhat* »ukupna oprema čobanska, koja se prenosi na magarcima«. To neće biti madž. akuzativ nego dačkoslav. poimeničeni pridjev *IгъПшъ,* obrazovan s pomoću sufiksa *-at* (v.). Odatle može biti i madž. *terhet* na osnovu vokalske harmonije. Iz madžarskoga je i Vukov *teret.* Odatle denominai na *-iti teretiti, teretim* impf, *(na-, o-, ob-, pre-, raz-),* iterativ na *-iva- -terećivati, -čujem,* samo s prefiksima. Postverbal *rasieret* m. Apstraktum na *-jaj rasterećaj* m.

*Lit.: ARj* 7, 703. 9, 143. 146. 353. 450-51. 11, 122. 747. 13, 287-88. 18, 222-23. 225-27. 637-38. *Mazuranić* 1467. *Tiktin* 1563. *Simányi* 85.

**tri** (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. glavni brojnik. Odgovara ie. f i n *tri* kao u lit. *tri(lika)* = (13), u vedi *tri,* toh. *tri,* lat. *tri(ginta),* ir. *tri,* arb. *tré,* dok stcslav. *trije* predstavlja ie. m pl. **treies,* kao u sanskrtu *irayas,* lat. *tres,* lit. *trys,* lot. ins. Deklinira se u dualskom obliku *trima,* .kao pridjev *trim- Ijudêm* (ŽK). Na *-iça trica* (Dubrovnik). U složenicama ostaje *tri* samo u slov. *Triglav* i u glavnim brojnicima *trinaest, trideset, trista, trikrát* = *triput, trii ed, trisveti* »presveti«, *triklet,* inače sa samoglasnikom *o* prema *dvo-* kao i inače u složenicama: *Troglav* (planina, Čačak, Studenica, Srbija), *Trolokve* (toponim), *trogoče,* gen. *-eta* = *trogodac* = *trogodišnjak, trokatnica* od *trokatan, trokut,* s pridjevom *trokutan,* na *-je trokuće, trolist, troljeće,* s pridjevom *tròljetni,* poimeničen *tròljetnica, tromeđa, trooka* »drvena mjera od tri oke«, pridjevi *trògub* = *trostruk* = *trojestrük* (ŽK), *tròkrak, trajedin,* poimeničen na *-ica Trojednica* (19. st.) = *trojedna kraljevina* »Dalmacija, Hrvatska i Slavonija«, brojnik *trojenaest* (Crna Gora) »13«, unakrštenjem s rednim brojnikom kao u *trojestntk* (ŽK), *Iropol* = na *-ьn tràpani,* poimeničen na *-ьc tropolac,* na *-ica tropolica, trorog, trovrstan, trovjeran, trozičan, tròkoska* f (Crna Gora), poimeničen pridjev na *-bk,* »koza koja se po treći put kozi«. Ima još jedan primjer za **Iгь* u složenici (upor. rus. *trenog* prema hrv.-srp. *tronog).* To je ime biljke hrv.-kajk. *trputec* = *trpūtac,* gen. *-uca* (ŽK), dok slov. *tropôtec,* a u Dubrovniku *trìputac,* gen. *-puca* »plantago, bokvica«, upravo »biljka koja raste uz tri puta«, upor. njem. *Wegerich* »bogat na putovima«. Za *fr& (stcslav. *trbgubb)* upor. lat. *tripes,* gr. τρίπους. Kolektivni pridjevski brojnik pravi se od ie. korijena **tre-* (upor. lit., lot. *treji),* u prijevoju **tro-* sa sufiksom -jo: *troji,* n *troje,* poimeničen *trojica* (pravoslavni) = gr. τριάδα = apstraktum na *-stvo trojstvo* (katolici) = lat. *trinitas.* U Kosmetu se razlikuje akcentom *troica* »3 lica« od *trojica* (tako i Vuk) prema *trojica.* Rumunji posudiše religiozni termin *troița,* ali ga zamjenjuju lat. neologizmom *treime;* odatle

napola rum. pridjev *troicinic (canoane)* »Gesang zu Ehren der Dreieinigkeit«. Poimeničenje na *-ka trojka* f (Vodice) »tropreg«. I to posudiše Rumunji *troica* »Dreigespan«. Pridjev na *-āko trojak* »tritarius«, poimeničenje u muškom rodu *trojak,* gen. *-aka* (Vuk, Srijem) »lonac u koji mogu stati tri manja«. Denominal *rastrojiti, -im* »razdijeliti na tri dijela«. Redni brojnik se pravi od ie. prijevojnog štěpena **tr-* dodatkom sufiksa *-to: trêt* (žK), u vezi *sa samo: samotrêt* »ja i još dvojica«. Taj sufiks dobiva još *-ıo treći,* češ. *treti,* rus. *trétij.* Složenica: *trećoraz-redni.* U baltičkoj grupi stprus. *tinis* (upor. lat. *tertius* prema multiplikativnom *ter),* dok lit. *trečias,* lot. *trešais.* Multiplikativní brojnik ie. **tris* > lat. *ter,* sanskr. *trih* itd. zamijenjen je sa *šbdi* (od *hod,* v.) *tríždi* — *trîz* (Vuk) = *trīs* = *trić* (dočetak prema *jednoć)* »triput«, upor. lit. *dvokti. Znači* upravo »tri hoda«, upor. u stir. *trēod(a)* »isto«. Brojevi *trinaest,* preveden u rum. *trei spre zece* < stcslav. *Iri na desele; trideset* > *triest, tri(d)es.* Dalje su izvedenice kao od *deset* (v.). Postoje još posudenice od toga brojnika, tako *trīmfus* (ŽK) »tronog« < stvnjem. *dnfus* (s umetnutim *m* pred labiodentalem), *tromirili, -im* < gr. τριημερίζω »am dritten Tage essen«. U toj posudenici gr. три zamijenjeno je sa *tro-* kao u složenicama. Ovamo ide još iz praslav. crkvenog jezika *tričida f* (Vuk) »svijećnjak s tri grane (s kojim episkop daje blagoslov)« < gr. τρικήριον > stcslav. *trikirij, trikîre, trikîri* (Kosmet), *trićela* f *(r > 1),* sa disimilacijom *r — r > r — d* kao u tal. *armadio* < *armario* »ormar«. Ovamo i *trandovilje* (v.) < gr. τριαν-τάφυλλον »ruža«.

*Lit.: ARj* 18, 584-93. 638-676. 715-754. 766. *Elezović 2,* 337. 340. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *Miklósié-361. Holub-Kopeгný* 394. *Bruckner* 580. *KZ* 50, 163. *Mlađenov* 636. *WP l,* 753. *Trautmann* 327. *Tiktin* 1653. Meringer, *IF* 18, 291. Bartholomae, *IF* 23, 45. Güntert, *IF* 27, 59. Endzelin, *FBR* 16, 24. (cf. *IJb 22, 296). Boisacf* 781-782. 981. Meillet, *RSl* 3, 165-166. Vasmer, *GL* 144.

**trigla** f (Perast, Dubrovnik, Boka, Budva, poslovice, Kotor, Muo, Krtole, Risan, Prčanj) = *(gl>glj) tr'iglja* (Perast, Kotor, Dubrovnik) = *(glj > lj* kao u tal., upor. *janje < jagnje) trìlja* (Hektorović, Budva, Kraljevica, Malinska, Senj), slov. *trìlja = (lj > j) trija* (Račišće, Rab, Ugljan, slov.) = *(tri > tf) trlja* (Split, Račišće) < *tfglja* (Vuk) = *tr̃gja* (Račišće) = (r > *ar,* čak.) *tarija* (Božava) »barbun, bradovatica (prevedenica), mulus barbatus (živi na braku i u blatu)«. Još postoje varijante *prlglja* (Vuk) »morska riba, piseis quidam marinus«. Ne zna se gdje se tako govori i, ako se govori, ne zna se razlog promjeni *tr* > *pr.* Možda prema *prigati.* S promjenom *tr* > *dr* (upor. *trkman* i *arcati* = *triați) drlja* (Krka, Zrmanja, Livno) »scardinius dergle«. Od ngr. τρίγλα, τρίγλι > tal. *triglia,* istro-rom. *treja.*

*Lit.: ARj 2,* 782. 11, 877. *PleterSnik 2,* 690. *REW»* 8902. Vasmer, *GL* 123. 144. *ZSPh* 14, 466. *ASPh 25,* 436. *MikloUc* 360. Skok, *Term.* 46. *DEI* 3897.

**trijebiti** (se), *trijebim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, raž-, u-)* — (ekavski) *trêbit, trêbim* (Kosmet) = (ikavski) *tříbiti* (ŽK), prema iteratīvu na *-javati, -jivati -trebljavati, -trebljivati, -trèbljujêm,* samo s prefiksima; *zloupotrijebiti;* sveslav., praslav. **terb-,* »čistiti, izdvajati, expurgare«. Prvobitno je značenje »krčiti«, koje se očuvalo u izvedenici na *-ež-ina trebežina* »krčevina« i u radnoj imenici na *-nik trebežnik* »krčilac«, možda i u hidronimu *Trebižat* »desni pritok Neretve«, ako je poimeničen pridjev na *-at* od **trebe&.* Ta rijeka ima tri imena *(Tihaljina* i *Mlada).* Poplavljuje Imotsko i Bekijsko polje.· Radna imenica *istrebiteli* (Stulić). Postverbal na *-bk istrebak,* gen. *-pka* (16. v.). Na *-ina òtrebine f* pl. (Vuk) = *otrèbine* (Kosmet) »kamenje što ga grnčari (lončari) trijebeći izbacuju«. Važan je praslav. postverbal *treba,* koji je očuvao značenje blizu prvobitnom »posao« u rum. *treabă.* Od tog značenja »rad > krčenje«, koji se smatra nužnim za život, razvija se značenje »nužda uopće > potreba»: *trijeba* f (Boka *nemam trijebe)* »nužda«. Lokativ *trijebe* = *trijebi* (Đordić, Rosa) = *trfbê* (~ *mi je,* ŽK) < *trebê (byti)* »nužno mi je, potrebno mi je«. Odatle dodatkom infinitivnog nastavka *-ti trebati* i dalje *trebam* < najprije *treba* (neosobno). Odatle opet denominal na *-ovati, -ujem trebovàti, -ujem* impf, *(po-),* posuđen također u rum. *-ujo* > *-ui a trebui,* sa lat. sufiksom *-enfia* > *ință trebuință,* pridjev *trebuincios,* na *-eh* > *-eală trebuială.* Odatle postverbal *potreba f,* pridjev na *-ъn* > *-an potreban (ne-),* apstrakti *potřebnost* i neologizam *potrepština* »životne namirnice«. Pridjev na *-ljiv upotrebljiv (ne-}.* I religiozne funkcije se smatraju nuždom u primitivnom mentalitetu. Zbog toga je praslav. riječ ušla i u religioznu terminologiju već u praslav. poganizmu. Kršćanstvo ju je preuzelo; kod pravoslavaca *trebnik* »rituale«. Riječ *treba* je »poganska žrtva«, strus. *treba* je »oltar«. Ne može se znati (ali.je vjerojatno

zbog toponima *Perun)* da li je u toponimu *Trébisce* »selo ispod brda Peruna kod Mošćeničke Drage« > *Potrebišća* (toponim ispod njega) očuvano staro slav. pogańsko značenje »žrtvenik« ili »krčevina«. Upor. još u Makedoniji *Trebenište.* Upor. *trebišta* »πυρεῖα« u prijevodu Hamartola srpske redakcije. Slog *trije-* < *tre-* u stcslav. *trêbiti* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *terebitb.* Nema pouzdano utvrđenih usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Najbliže stoji gót. *porban* »potrebovati«, nvnjem. *bedürfen.* U šatrovačkom govoru *treba* znači »žena«. Meyer izvodi neuvjerljivo *trevonj* (Gege) »gerate, gedeihe« od *trêb-.*

*Lit.: ARj 2,* 714. 4, 66. 67. 69. 7, 702. 8, 11. 116. *9,* 443. 11, 193-204. 208. 13, 319. 18, 576-84. 647-52. *Elezović* 2, 44. Vusović, *NJ* 2, 84. *Miklošii* 354. *Holub-Kopeiný* 393. *Bruckner* 579. *Mladenov* 641. Markovié, *NJ,* n. s., l, 311-317. Vaillant, *RES* 19, 304. Majnarić, *JF* 3, 40. Pavlovic, *NJ* 7, 55-58. *NJ* l, 148. *WP* l, 724. 757. *SO* 12 (1933). Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Šuman, *ASPh* 30, 307. Meringer, *IF* 18, 215-218. 278. Fraenkel, *IP* 41, 410. *KZ* 53, 39. si. Hirt, *PBB* 23, 337. *Boisaccf* 955-956. *GM* 436. Žic, *HZb* 7 (1954), 233-34. V. lit. s. v. *Perun.*

**trijem,** gen. *trijema* m (Vuk) = (ekavski) *trém* (Kosmet) = *trem* (Belostenec) = *itrem* (sa nejasnim *s-,* Istra, čakavski) = (ikavski) *trim* (Mikalja) = *trim,* gen. *trima* (ŽK) = *trim* (Lumbarda, *pokrit kuću na trim),* sveslav. i praslav. **ternib,* »šarapod, veža, veranda pred ćilerom (Kosmet), porticus«. Na *-ък* > *-ák* od sintagme *pod trijemom* > *potrémak,* gen. *-mka* (Vuk, Slavonija, Srijem) = *potrimak* m (Pavić, Rosa) = *podtrijemak* (Stulić) »pritvor, vestibolo«; *pri trijemu* > *pritremak* (Drobnjak, Hercegovina, Crna Gora) »naslon nad vratima«. Slog *tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *térem, teremók* »Halle«. Riječ je kulturna, termin iz slav. graditeljstva, koji posudiše Madžari *terem* »dvorana, Saal« i Arbanasi *trem* »Vorhalle, atrium«. Rum. *tărîm* »Gebiet« nije iz južnoslav. *tremi,* kako je mislio Miklo•šič, s kojim se ne slaže ni fonetski ni semantički. Slaže se doduše fonetski s tur. *tarım* »Kuppelbau«, ali semantički nikako. Bit će prije kao i fr. *terrain* i rum. *ţarină* od lat. *terrēnus* (s disimilacijom í — *n* > *t* — то), bez veze sa *fara.* Miklošič, Vasmer i drugi bili su mišljenja da je *trijem* posuđenica iz stgr. τέρεμνον »Haus, Zimmer«, riječi koje nema ni u srednjogrčkom ni u novogrčkom. S praslav. riječi (stcslav. *trem** »turris«) slaže se donekle tur. *tarım* »Kuppelbau«. Možda je u prasrodstvu sa stgr. riječi na osnovu punijeg korijena *tereb* = *treb* koji se nalazi u lat. *trabs i* kelt. *treb,* njem· *Dorf* itd., raširenog s pomoću formanta *-mo*

*Lit.: ARj* 11, 208. 12, 197. 18, 652-53. *Elezović 2,* 335. Kušar, *NVj* 3, 326. Štrekelj, *DAW* 50, 76. *Miklošič* 354. *Bruckner* 580. *Mladenov* 638. Vasmer, *GL* 144. Isti, *Grekoslav. etjudy* 200. *RSI* 4, 164. *ZSPh 2,* 294. Romanski, *RES 2,* 51-52. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125. si. (cf. *Slávia* 5, 205-206. *IJb* 8, 207). Isti, *Sborník Sumcova* (cf. *RSl 2,* 240). *Tiktin* 1564. *REW*[3] 8672. Pedersen, *KZ* 38, 358. *GM* 436. Schmidt, *KZ* 32, 393. Můrko, *WuS* 2, 131. *Vasmer* 3, 97.

**trȋjesak,** gen. *-ska* m (Vuk) = (ekavski) *trêsak* (Kosmet), sveslav. i praslav. (= stcslav.) *treskb,* ispuštanjem dočetnog *-k* shvaćenog kao sufiks *trijes* m (~ *ognjeni,* Gundulić; Vuk) »grom, fűimen«. Pridjev *treskòvit* »fulmineus«. Na *-avac Treskavac* (brdo, Makedonija), upor. *Trijèska* (Vuk) »glavica na zidinama u Rudničkoj nahiji«. Denominal na *-ati trij skati, -ām* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, raz-)* »udarati, lupati« = (ikavski) *tŕískati* (Vodice) »udarati, grmjeti« prema pf. *tresnuti, -em (k* ispao u grupi *skri),* odatle uzvik *très* (Vuk, Kosmet), upor. *tras.* Odatle postver-, bal *treska f* (Dubrovnik) »strepitus« = *treska* f (Vodice) »trijesak« = *tŕíska f* (Vodice) »l° udarac dlanom, 2° zaušnica«. Part. perf. pas. toponim *Tŕíštěni kami* »petra tonata«, poimeničen na *-ih Trestènïk,* gen. *-íka* »voda na Lovćenu k jugu od Ivanovijeh korita, 3 sata od Cetinja«, upor. *Treska* (Makedonija, nazvana po šumu koji čini među stijenama' i kamenju koje se kotrlja sa stijena); pridjev *třeštěn* (na *-en* od *trijesak* ili part. perf. pas.) (Vuk, Kosmet) »1° pijan, 2° sumanut, manit, lud«. Na *-iti istrestiti, -im* pf. (objekt oa) (Crna Gora) (»metafora) izbuljiti (oči)«. Na *-ěti: triščat, -šči* (subjekt *lampa,* ŽK) »1° jako sjati i gorjeli, 2° vikati, 3° lupati«. Ovamo ide i *treska* f = *trtjèska* = (ik.) *tŕíska* = *treska* (ŽK, Krašić) »iver«, kol. na *-je triješće* n = *-oline trèskoline f* pl. (Lika) »iverje«. Augmentativ na *-ina treština* f (Vuk) »assula, iver«. Stcslav. *treskb* posudiše Madžari *tarack, tarac, taraszQt)* (15. v.) »Feldstück, lumbarda, mužar« > *taraska* (vatreno oružje, Dubrovnik), *taraska* (hrv.-kajk.), Rumunji *treasc* »Böller, petit mortier«; *tresnçti* > *a trăsni, trăzni, trosni,* odatle *trăsnet* »udarac, grom«, pored *trosnit,* Cincari *trăscă* »copeau, éclat de bois, iver«. Samoglasno *o* pored ǎ u rumunjskim slavizmima stoji u vezi sa stcslav. *troskotati* »strepere« i *troska* f »Schlacke > šljäknja (v. *truska)«, troskot* »polygonům aviculare«. Taj *o* potječe od prijevoja, koji nije potvrđen u

drugim slavinama, ili od unakrštenja s onomatopejama *štropot, gromot, glomot, topot.* Onomatopejski korijen *tresk,* koji u hrv.-srp. dolazi i u prijevoju duljenja i u štěpenu *o* (upor. ukr. *droška* »iver«), nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *treškėti* »knistern, knarren, prasseln (vom brechenden Holz)«, prijevoj *troška* »drhtaj«. Kako se vidi, litavski je bolje očuvao prvobitno onomatopejsko značenje, dok je u slavinama postalo termin za »iver« i »grom«. Druge ie. usporednice nisu utvrđene. Pomišlja se na vezu sa *trti* (v.), got. *priskan,* nvnjem. *dreschen.*

*Lit.: ARj* 4, 69. 7, 701. 702. 13, 320. 18, 109. 611-15. 621. 653-59. Dinić, *Glas* 161, 55-99. Ma»ecki, *ANPh* 1, 26-30. (cf. *RES* 11, 259. *IJb* 16, 285). *Elezović 2,* 337. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Miklošič* 361. *Holub-KopeSny* 394-395. *Bruckner* 579. *Mladenov* 638. *WP* l, 730-731. *Trautmann* 329. *Tiktin* 1637. Štrekelj, *DAW* 50, 65-66. *Pascu 2,* 21., br. 453. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. 56, 171-174. Prellwitz, *KZ* 42, 386. (cf. *RSl 2>* 251-252). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198.)

**trinkät,** *-am* impf. (Malínská, Krk) »odsijecati granje od drveta, za prodaju«. Poimeničen part. perf. pas. *trinkãn,* na *-ьc* > *-ac trinkânac,* gen. *-ânca,* pl. -ona*'(ibidem) »hrastići kojima su posječene grane, a deblo ostalo (svakih 7—8 godina sijeku se grane na novo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *trincare* > fr. *trancher,* prôv. *trencar,* u talijanskom s vokalom *u troncare.* Ovamo ide i pridjev *írtnak, f trinka* »novcat«, koji se u Budvi i Sutomoru upotrebljava kao pojačanje pridjeva *nov: trinko novo* (Sutomore) »nov novcat«, *nov trinak klobuk* (Budva), *košulja ŋδvα trinka;* prilog *de trinko* (Kućište) »sasvim« < tal. *nuovo di trinca.* V. *trinketina.* Ovamo ide i francuzizam *transa f* »dio zajma«, postverbal od *trancher* > hrv.-kajk. na -irait *trančíratí* (Vitezović),

*Lit.: ARj* 18, 531. *REW*[3] 8953. 8910. *DEI* 3900.

**trinketina** f »vrsta jedra« = (metatezom) *trkentina* (Račišće) »najveći flok«, bez *-ina trinket* (Mikalja, Vetranie, Jurjevo kod Senja) = *trinkit* (Vitezović) = *trinketa* (Belostenec) »malo jedro na prednjem jarbolu«. Ovamo i *trinketica f* (Vrbnik) »priječnica«. Od tal. *trinchetto, trinchetto, trinchettina.*

*Lit.: ARj* 18, 668. Skok, *Term.* 152. 154. *REW'* 8910. *DEI* 3901.

**tripe** f pl. (Božava, Rab) »fileki (Zagreb), filiki (ŽK)« = *tripi* f pl. (Senj, jelo). Talijanizam tal. *trippa* »trbuh« < ar. *tarb* »Netz, omentum«.

*Lit.:* Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6,* 123. *REW** 8570a. *DEI* 3904.

**Tripun** (Split, 11. st.; Kotor, Dubrovnik, Marin Držić; Dečanski hrisovul), 1372) = *Trifon* (u latinski pisanoj ispravi, Rab, 1372; Bastaji, 1702) = *Tripon* (1491, u prvotisku glagoljskog brevijara) = *Trifun* (Kavanjin, Lika) = *Trivun* (Vuk), ime prema imenu svetoga *Tripuna = Trifuna,* gr. Τροφών (rodom iz Frigije, mučenik u Niceji za cara Decija, slavi se kod pravoslavaca i kod katolika u Kotoru 1. I, dok ga Zapad slavi 10. XI, tako u glagoljskim kalendarima od najstarijeg vremena, npr. i u prvotisku glagoljskog misala i brevijara). Moći Sv. Tripuna prenesene su u Kotor 809, a .spominje ih i Porfirogenet. Imena s imenom ovoga sveca javljaju se kod pravoslavaca, a kod katolika na crti Ulcinj — Rab (u Dubrovniku od 1044). Blagdan se zove: *Trifunjevo = Trifunjev dan = Tripunica* (Ljubiša) «· *Tripunjica* (Crna Gora) = *Tripunj dan* (Divković) = *Trivunj dan* (Milićević). Od imena nastaju hipokoristici: već u srednjovjekovnim latinskim ispravama *Tripe, Tripko, Tripača, Tripunja, Tripuša,* na lat. *-ulus Trepolus (e* < gr. υ; u tim se ispravama ime ovoga sveca piše latinski *Triphon, Triponus, Tripunus);* zatim: *Trife* (14. st., Bosna), *Tripac* (1330), *Tripce (iz Kotora,* Marin Držić), *Tripe* (Kotor, 1270; Dubrovnik, osoba u Držićevu *Arkulinu), Tripko* (Dubrovnik, 1348; Kotor), *Tripo* (Dubrovnik), *Triša* (Lika), *Triva* (Lika), *Trišo, Trivka* (za ženu, Lika), *Trivo* (Pakrac, Bosna), *Trivuna* (za ženu, Srbija, Hrvatska krajina), *Trivundza* (Lika), *Trivunica* (za muško, Lika), *Trivunka* (žensko, Lika). Prezimena odatle: *Trifunac* (Srbija, Kikinda), *Trifunčević* (Gorijevac kod Bihaća), *Trifunov* (Vojvodina), *Trifunović* (Srbija, Slavonija, Srijem, Bosna, Crna Gora), *Trifič* (Kostajnica, Hrvatska), *Tripčić* (Istra), *Tripić, Tripkovič* (Srbija), *Tripunović* (Crna Gora), *Triša* (Hercegovina), *Trišić* (Kostajnica, Srbija), *Triva* (Dubrovnik), *Trivan* (ime), *Trivanović* (Slavonija, 17. st.; Pakrac), *Triviί* (Slavonija, Bosna, Fruška gora), *Trivkovič* (Bosna), *Trivonović* (Slavonija), *Trivunac* (Lika), *Trivunič* (Bosna), *Trivunović* (Srbija, Slavonija, Bosna). Odatle i toponimi: *Trifunuša, Trivunuša* (Lika, Bosna), *Trifunj krst* (1330), *Trifonj krst* (14. st.), *Trifkovići* (selo, Bosna), *Tripkovo* (Srbija)į *Trivunoviči* (selo, Bosna), *Trivunovo vrelo* (Bosna), *Po*

(= *pod) Tripănovo* (ribarska pošta, Muo), *Trîpovo* (lokalitet, Stoliv), *Tripomna* (kòntija nekog *Tripa,* Bijela, ribarska pošta).

*Lit.: ARj* 18, 645-46. 669-71. Jireček, *Romanen* 1, 56. 2, 60. Stefanie, *Rad* 285, 91. Gregov, *Kalendar* 38. Mayer, *Kotorski spomenici* 631.

trişaţi, *trišem* impf. (Vinkovci, Slavonija) »brisati«, *òtrisati (se), -šém* pf. (Leaković, Otok u Slavoniji) »obrisati«. Prema Maretiću nastalo je od *brisati* unakrštenjem sa *trti, otrti.*

*Lit.: ARj 9,* 444. 18,671.

trkač m (Gundulić, Stulić) »1° tobolac, tul, pharetra (upor. tal. *turcasso,* unakrštenje sa *turco)« — karkas* (Štulu) = *karkas* (Belostenec) = *krka!* (17. v., Vrančić) »isto«)< tal. *carcassa.* Oblik s početnim *t* potječe od srgr. ταρκάσιον, perzijskog podrijetla (perz. složenica *tirkäš,* od *tir* »strijelac« i prezentski korijen *ka!,* od *käsidän* »vući«). Oblici s početnim *k* mjesto í nastadoše unakrštenjem sa gr. καρχήσιον »tobolac, vase à boire«.

*Lit.: ARj* 4, 867. 18, 681. *Mažuranić* 1467. *REW** 1681. 8571. *Lokotsch* 2081. *DEI* 758. *Prati* 1013.

trkati, *-am* impf, (hrv.-kajk., Vitezović, Belostenec, ŽKU, slov.; Vodice, subjekt *janje)* »tući«, *trkati se (s rogmi,* Vitezović; *z jajci,* Belostenec), prema pf. *trknlti* (ŽK) = *trhnuti.* S prefiksom *od otrhati,* part. perf. pas. *otrhán* (Vodice) »jagnjad odbiti od sise«. Nalazi se jošučešopolj. i rus. Praslav. *tvrk-.* Razlika je u akcentu prema štokavskom *trkati, trčēm* »circumcursare (v.)«. To su dvije različite riječi. Onomatopeja. le. je korijen **trenq-,* koji se nalazi u lit. *trenkti* »dröhnend stosseh«, nvnjem. *Drang.* U slavinama je bez nazalizacije.

*Lit.: ARj* 18, 685. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. Ribarić, *SDZb 9,* 173. *MiШШ* 354. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 565. Jagić, *ASPh* 2, 398. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Scheftelowitz, *KZ* 56, 171.

tȑliš (Perast) »odjevni predmet, načinjen od debela platna« = *trii!* m (Brač) »svagdanja morska bluza«. Od lat. *trílix,* gen. *-íeis* »dreifädiger Stoff« > furl, *terlis,* tal. *traliccio.*

*Lit.: ARj* 18, 692. *Brajković* 16. *REW* 8903. *DEI* 3856.

trmūnj m (Prčanj) »kupusna stabljika bez lišća, Kohlstengel (ohne Blätter)« = *tȑmun* (Crna Gora) m »komadić drveta koji viri iz zemlje«, augmentativ na *-ina trmùnjina* f (Vuk) »Kukuruzstock«.' Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *termes,* gen. *-itiş* »abgeschnittener Zweig«, sa zamjenom dočetka *-ite* sufiksom *-ōneus,* upor. u južnoj Italiji *tèrmite* »divlja uljika«.

*Lit.: ARj* 18, 696. *REW** 8666. *DEI* 3760.

trn m (Vuk) = *torna,* gen. *torna* n (Hvar) = (na *-įo) tfnj* (Vodice), ie., sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Dorn (s kojom riječi je u prasrodstvu), 2° toponim (sam i u vezi s pridjevom: *Vučitrn)«.* Pridjev na *-ov trnov,* poimeničen na *-aia trnovača* (Užička nahija) »trnošljiva, gundača«, također toponim *Trnovača* (ŽK), na *-ica Trnovica* (toponim), na *-ina trnovina* »drvo«. Deminutivi na *-ič irnič, trnčić, trnak,* gen. *-nka,* na *-ьc trnci* m pl. (Vodice) »predjel gdje ima više gloga«. Na *-ica trnica* (Crna Gora, Vuk) »čobanska koliba« = *trnica* (Crmnica) »koš za stočnu hranu«. Na *-ka trnka* (Vuk) = *trnjka* (Stulić, Lika) = *tfmka* (14. st., Vuk, Kosmet) pored *trmka* (Kosmet) »košnica za pčele«. [Usp. i pod *trnăc].* S prefiksom *pa-* ili *pod- (o* > a): *patrnka* f (Korlevići) »vrsta gljive koja se jede«. Na *-ava Trnava* (toponim i hidronim) = *Trnava* (Kosmet), kod Rumunja u Erdelju *Tîrnava mare* »velika«, *mică* »malena«, njem. *Grosser, Kleiner Kokel* < madž. *Nagy-, Kis- Kukulio* (rijeka), u kojem *kukulio* znači »trn«, znak da je hidronim *Trnava* postojao prije dolaska Madžara. Na *-ina trnjina* (Vuk) = *tmjïna f* (Kosmet) »plod od trnja« pored *treniņa* (s nejasnim *e)* = na *-ula, ^ulja trnjula* f = *trnula* »prunus spinosa« = *trnulja.* Na *-jak ttnjāk,* gen. *-aka* (Vuķ) = *trnjăk* (Kosmet) »dumetum«. Kol. *trnje f* (i toponim *Trnje,* dio Zagreba) = *trnje* (Kosmet), s pridjevom na *-ъn trnjan.* Složenice: sintagma *trn vetrovãlj* (Kosmet) »biljka s trnjem koje kad sazri i osuši se, vjetar valja«, *trnòkop* (Vuk) = *trnokôp* (Kosmet) »1° budak, 2° kuka«, *trnošljiva* f (Hrvatska, *-nosliva* Kosmet) »prunus insititia«, *trnodrijen* m »Schlehdorn««, *trnobodina* f (Šabac) »ubod od trna«, *Trnoružica* f (ime iz priče, prijevod njem. *Dornröschen), trnòmet* m (Bačka) »velika metla, metla što se njom skida slama i balega sa žita kad se vije na gumnu«, s denominálom *trnòmetiti, -im.* Rumunji posudiše *tîrn* »metla«, *tirnăcop* »cazma«, *tîrnă* »Korb (upor. *trnka)«,* na *-ujo* > *-ui a tîrnui* »fegen«, s apstraktumom *-eh* > *-eală tîrnueală* »čišćenje, metenje«, *tîmomată* »Strohabfälle«, Arbanasi *tërnakóp.* Riječ *trn* je germansko-praslav. leksem. Potpuna je usporednica gjpt. *paurnus,* nvnjem.

*Dorn.* Ie. je korijen **(s~)ter-,* koji se nalazi u nazivima za ukočene, bodljikave biljke, sanskr. *trnom* »Grashalm«, gr. τέρναξ, novo-ir. *trainin* »Grashalm«, a u slavinama još u *starati se, stradati, strm, stršiti, strast, trpak.* V. dalju vezu u *strn,* gen. *-i.*

*Lit.: ARj* 18, 696-714. Hraste, *BJF* 8, 24. *Elezović 2,* 335. 338. Ribarić, *SDZb* 9, 175. 200. *Miklošič* 355. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 566. *Mladenov* 640. *Trautmann* 324. *WP 2,* 641. *GM* 430. *Tiktin* 1608. Uhlenbeck, *PBB* 30, 314. Sütterlin, *IF* 25, 71. Hirt, *PBB* 23, 342. Hamm, *KZ* 67, 124. *Boisacq** 958.

trnäc, gen. *-aca* (Belostenec) »1° voćnjak, 2° porticus, trijem« = slov. *trnăc* »1° (Vor)-halle, 2° Obstgarten«. Nalazi se još u slvč. *trnác* »zgrada na stupovima«, u prikarpatsko-rus., u rum. *tírnaf* »Vorplatz, Terrasse, Galerie (oko kuće)«, deminutiv *tîrnațuc* (razlika prema *prispa)* i u madž. *tornác.* Na *-ica trnica* f (Crna Gora) »čobanska koliba«. Riječ je prema tome slov., hrv.-kajk., crnogorska, panonsko-slav. i dačko-slav. Dočetak *-ac* u *trnăc* ne potječe od deminutivnog sufiksa *-ьc. Zbog* toga je mišljenje Daničićevo da je to izvedenica od *trn* neodrživo. Možda je ispravnije mišljenje Tiktinovo da se radi o riječi koja odgovara tal. *terrazzo* < vlat. **terraceu.* Glede *rr* > *rn* upor. *turanj* < *turris, sovrnja* < *saburra.* Potjecala bi prema tome iz balkansko-lat. Da je taj lat. pridjev postojao u tom latinitetu, dokazuje arb. *dërasë.* Sufiks *-ica* u *trnica* je zamjena stranog dočetka našim sufiksom [usp. i pod *trn].*

*Lit.: ARj* 18, 698. *Pleteršnik 2,* 693. *Tiktin* 1468. *Miklošič* 359. *REW** 718. *GM 66. Tamás* 792.

trnuti m pl., gen. *-ã* (Konavli) »1° drveni šipovi što se zabiju na dnu od bačve u tresu (v.) da bolje drži i da bude tvrđa, 2° šiljci drveni kojim je pluto pribijeno na senjalima«.

*Lit.:* *ARj* 18, 710. Zore, *Rad* 170, 226.

trnuti[2], *-ēm* impf. (Vuk, ~ *vatru, svijeću, svjetlo) (iz-, po-, u-, za-)* »gasiti«, iterativ *utrnjivati, -trnjuj m.* Nalazi se još samo u slov. *otrniti* »(das Licht) putzen«. Mogućnost za etimologiju pruža izričaj: *trni malo* (ripr. brijaćicu na kaiš) »malo protrti«, u kojem *trnuti,* kako je već Daničić opazio, potječe od *trti* (v.).

*Lit.: ARj* 4, 69. 11, 210. 18, 709. 710. Daničić, *Kor.* 88.

troca f (Tijesno, Račišće, Mljet, Vrbnik) »(pomorski termin) uže vezano za lantinu, koje stiska macu (v.) uz jarbol, funda (Tijesno)«. Od tal. *trozza,* sttal. *troscia, trossa* (Genova) = fr. *drosse* »Taurack, racage, cordage«.

*Liy ARj* 18, 715. Skok, *Term.* 143. Macan, *ZbNZ* 29, 213. *ZbNŽ* 7, 344. *Prati* 1010. *Gamillscheg* 328. *DEI* 3918.

trofanda f (naslov Bašagićevih pjesama, Bosna), balkanski turcizam perzijskog ili po G. Meyeru grčkog podrijetla (tur. *turfanda, trofanda* /Zenker/ < perz. *terfanda,* ili < πρωτοφανής, složenica od πρώτος i φαίνω »precoce, prije vremena zreo«): rum., bug., cine. *turfanda* »nezrelo voće«, ngr. τροφαντό, προφαντό. Elezović ima *turfan* (Kosmet) kao hebrejsku riječ donesenu iz Soluna, »ono što Hebreji ne jedu«.

*Lit.: Elezović 2,* 351. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1655. Meyer, *Stud,* 1, 35. *Pascu 2,* 172., br. 1115. *Školjić*[1] 621.

Trojan m (Vuk) = *Trojan,* gen. *-âna* (Kosmet) »1° lično ime (1766), u folkloru *(U cara Trojana kozje uši), 2°* zidine na Ceru više Dvorišta, u kojima je po narodnom pripovijedanju bio nekakav kralj *Trajan* (odatle *Tròjanov Grad)4.* Upor. prezime *Trojanović* i hipokoristik *Troja,* gen. *Troje* (Kosmet), u Dubrovniku *Troja Červa* (1660). U rum. je *troian,* pl. *troiene* opća riječ u značenju »1° Römerwall, -schanze, 2° *(troian de zapada)* Schneehaufen, 3° Fähre, Spur (Oltenija, Banat, Erdelj)«. Izvodi se od *Trājānus.* Suglasnik *j* nije zamijenjen sa *ž* kao u *maz, raža* zacijelo zbog toga što znanje o tom caru potječe iz učenih vrela. Upor. *Dioklitija* i *Dioklecijan.*

*Lit.: ARj* 18, 722-24. *Elezović 2,* 340, *Tiktin* 1653. *Densusianu* 1, 266. 268. Sturm. *ĞSjfK 6,* 67. *Miklošič* 362.

tròjba f (1451, 1454: *učiniti trojbu;* prema Miklošiču srp.), prema Mažuraniću od njem. izgovora *treuga.* Premalo je potvrđeno da bi se vidio fonetski razvitak od frnč. *treuwa* > tal. *trégua* »ugovor«, nvnjem. *Treue.*

*Lit.: ARj* 18, 724-25. *Miklošii* 362. Isti, *Lex.* 1003. *Mažuranić* 1468. *REW* 8927. *DEI* 3881.

tróljati, *troljām* impf. (Vuk) *(na-}* »ispražnjavati se vodenjasto (šaljiva riječ)«, ekspresivan glagol.

*Lit.: ARj* 7, 702. 18, 737.

trSm (Mikalja, Vitezović, Bella, Belostenec, Jambrešić, Dalmacija, Slavonija, Srbija, Crna Gora, Vuk), pridjev, »spor, schwerfällig (pro-

tivno *brz}«.* Nalazi se još u bug. *tromav.* Bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima, jer upoređenje Zupitze sa stir, *tromm* »težak« < ie. **trudsmo-s,* niži prijevojni štěpen od ie. **treud-* »quetschen, stossen, drücken« fonetski ne zadovoljava. Bolje odgovara Štrekeljevo izvođenje od *trti* (v.) < **Iъготъ,* part. prez. pas. kao *pitom, lakom, vědom.* G. Meyer izvodi *trom* od arb. *trumak* »kleine dicke Person«.

*Lit.: ARj* 18, 738-40. *WP* 1, 735. Štrekelj, *ASPh* 27, 69. *GM* 438. Zupitza, *KZ* 36, 243.

**tromíriti,** *-rím* impf. (Vuk) »jesti treći dan u početku časnog posta«, *trimmt* (Kosmet) »treći dan ne jesti ništa uz veliki post«. Naš denominal na *-iti* od gr. složenice τριημερία »Zeit von drei Tagen«, τριήμερον »espace de trois jours« > τριημερίζω, kod Vuka *i* > *o* zbog labijala, upor. *ponistra* (v.). Grecizam je crkveni i balkanski. Upor. čine. *trimeare f* »le troisième jour après la naissance ď un enfant«.

*Lit.: AR)* 18, 740. *Elezović* 2, 337. *Pascu* 2, 95., br. 1795. Vasmer, *GL* 145.,

**tronut** (Šulek), pridjev u književnom jeziku zapada, »gerührt, bewegt«. Rusizam, particip od rus. pf. *tronutb* prema rus. impf. *trogatb* »doticati se«. Ne nalazi se u drugim slavinama. Apstraktum na *-je tronuće.*

*Lit.: ARj* 18, 742. Maretić, *Savj.* 158. *Miklošič* 362.

**trônj** m (Kosmet, Makedonija) »krevet«. Upor. rum. *tron,* pi. *tronuri* (Muntenija) »1° Truhe, Lade, 2° Sarg (Oltenija, Erdeij)«. Bit će grecizam ngr. θρονί »stolac« od θρόνος, koje je u učenom značenju »prijesto« očuvano kao balkanska riječ: búg. *trón* »stolac, prijesto«, pridjev *trónén,* arb. *fron,* eine, *thron,* kao pravoslavni crkveni termin *tronosati, -šēm* impf. i pf. (objekt crkva) »svetiti, svestati, sveštavati« = bug. *tronjdsvam* < ngr. θρονιάζω, rum. *a tîrnosi* (o *biserica),* odatle apstraktum *tîrnosealā* = *tîrnosanie* = *trònosanje* »Einweihung«, srp. i rum. od potpunog grecizma *tronost* (kao *Hristos)* bez izmjene dočetka.

*Lit.: ARj* 18, 740-42. *Elezomć 2,* 340. *Mladenov* 639. *Tiktin* 1608. 1653. *Pascu* 2, 96., br. 1834. *Miklošič* 362. Vasmer, *GL* 145.

tróp, gen. *tropa* m (Vuk) = *trop,* gen. *tropa* (Kosmet) = *drop,* gen. *drapa* m (1419, samo u slov. i hrv.-srp.) »1° vinacea (Boka, ŽK), tuska, džibra, kom, drozde, brace = breče, 2° ono što ostane kad se maslo topi, 3° talog *(.kavin drop),* Treber (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Augmentativ na *-ina dròpina* f (17. v.) = *tropine* (ŽK, slov.) = *tropine* (Boka) »Presskuchen«. Na *-ovica trôpovica* (ŽK, slov.) »komovica«. Glagol na *-sati stròpsat se, stropie* (subjekt *kruška)* »pretvoriti se u trop, izgnječiti se«; *-sati, -še* nije jasno. Možda prema *mekšati.* Promjena *tr* — *dr* nastala prema *troska* i *drožđe.* Upor. u rus. narječjima *drob,* gen. *droba, drobina* »Bodensatz«, koje bi moglo biti i posudenica iz njem. dijal. *draf, drabbe,* stvnjem. *trebir,* pl. > *Treber,* od ie. korijena *dh(e)rabh-,* raširenje od *dher-, dherã-,* s raširenjem *p.* Može biti i u prasrodstvu s germanskim refleksima. Miklošič uporeduje slov. i hrv.-srp. *trop, tropine* sa sveslav. i praslav. korijenom **trep-,* u *třepatí* »palpare« (v. *trepet)* i sa rum. *otřep* m pored *otreapă* »krpa, paçavra«, deminutiv *otrepioară* < stcslav. *oiгepъ,* rus. *otrepie* »Werg, Lumpen«. To bi značilo da je o u *trop* prijevoj.

*Lit.: ARj* 2, 791. 18, 742-44. *Pleteršnik* 2, 696. *Elezović 2,* 277. 340. *Miklošič* 51. *SEW* 1, 225. Jagić, *ASPn* 1, 159. 431. *Tiktin* 1100.

**tropar,** gen. *-ára* m (crkveni termin kod pravoslavaca, upor. izričaj: *prema svecu i tropar)* = *trotar* (Kosmet, objekt uz *ispojati)* »crkvena pjesma«, stsrp. *tropan.* Odatle denominal na *-iti tropáriti, tropārīm* impf. (Grbalj, u zapovijedi *ne tropari* »ne govori mnogo«). Lički pf. *rastropariti se* (subjekt *kruv na loparu)* »koji je prešao preko lopara« ne stoji u vezi s ovim glagolom. Balkanski crkveni grecizam (srgr. τροπάριον, od τρόπος »manière, façon«): rum. *tropar* »motette«, bug. *tropar.*

*Lit.: ARj* 18, 743. *Elezović 2,* 340. *Tiktin* 1654. *Mladenov* 639.

**tropika** f (Kožičić, Perast, Vrbnik) = *trüpika* (Mikalja, Dubrovnik) »vodena bolest, Wassersucht«. Od poimeničenog gr. pridjeva ὑδροπικός (složenica od ὑδρο- < οδωρ, gen. ὕδατος »voda« i δψ »izgled«, sa sufiksom -ικός > lat. *-icus)* > fr. *hydropique,* tal. *idròpica.* Ovamo *tropik* m = *tropika* f »bolesnik od tropike« < tal. *idròpico.* Afereza *i-* u sandhi kao obično. Ovamo i *tropljika* f (Srbija) = *tropljika* (Kosmet) »vrst teške bolesti kao jektika«. Balkanski grecizam: rum. *dropică,* pridjev *dropicos,* arb. *dhropikt,* čine. *idropica* < ngr. ὑδροπικία.

*Lit.: ARj* 18, 743-44. Budmani, *Rad 65,* 166. Rešetar, *Štok.* 301. *DEI* 1925. *Elezović 2,* 341. *GM* 87. *Pascu 2,* 53. 951. *Tiktin* 577,

**troska** f (Vuk) = (varijanta *o* > *u* prema *trus,* v.) *truska* (Stulić) »zgura, gar, šljaknja, tara«; *truska* znači i »prakolje, staro kolje u

vinogradu« = (sa gubitkom *r) tuska* (Boka, Vuk) »talog što ostane kad se što topi, npr. maslo, olovo, skorup, trop«. Nalazi se još u slov., češ., brus. i rus., u brus. i gornjo-luž.-srp. sa *o > u.* Praslav. Varijanta je od *drožđe* (v.). Gubitak suglasnika *r* u varijanti *tuska* mogao bi se objasniti unakrštenjem sa slav. pridjevom **tuskb* »finster«, koji je prema Mladenovu u prasrodstvu s arm. *t'ua* »crn«. V. *natuštiti se.* Ie. je korijen prijevoj od **dhragh-, *dhrogh-* + sufiks *-ska.* Promjena *dr > tr* je nastala unakrštenjem sa *troha* (v.) ili *trop* ili je regresivna asimilacija *dr — sk > tr — sk,* upor. progresivnu asimilaciju *dr — sk > dr — zg* u stcslav. *drozga.*

*Lit.: ARi* 18, 745. 829. 957. *Mažuranić* 1468. *Miklošič* 362. 365. *Holub-Kopečný* 390-391. Štrekelj, *ASPh 12,* 486. *WP l,* 855. *Mladenov, SpBA* 6, 73. si. (cf. *IJb* 8, 198). Scheftelowitz, *KZ* 56, 203-204.

**troskot** f (Vuk, Korčula, Kosmet) »beskorisna biljka polygonům aviculare, podvornica, slak, pusti-baba-konju-krv, sritva (Lumbarda)« = *troska trava* (Gojbulja, Kosmet). U bug. bez dočetka *-ot trošak* pored *troskot.* Nalazi se još u stcslav. i rus. Praslav. Rumunji posudiše *troscot,* deminutiv na *-el* < lat. *-ellus troscofel.* Onomatopeja? Izgleda kao postverbal od glagola stcslav. (i strus.) *troskotati* »strepere«. Veza neobjašnjena. Upor. rum. onomatopeju *trosc,* oformljena *trosnet* »Krachen«, *a trosni* i stcslav. *troska* »fűimen«. V. *trijesak.*

*Lit.: ARj* 18, 745-46. *Elezović 2,* 341. *Miklošič* 363. Isti, *Lex.* 1004. *Mladenov* 639. *Tiktin* 1654. Bruckner, *KZ* 51, 240.

**trošiti,** *-īm* impf. (Vuk) = *trošit, -trn* (Kosmet, ŽK) *(do-, iz- jseį, na-, po-, raž-, s-, sa-)* »1° (prvobitno značenje) mrviti, lomiti, 2° (danas općenito) tratiti, (h)arčiti, ašlučiti, spendžati < expendere«, denominal na *-iti* od sveslav. i praslav. *trôha* f (Vuk) = *troa,* gen. *troe* (Kosmet, bug. *troha)* »mrva, trina«. Postverbal *na. -ъk > -ak trošak,* gen. *-ška* = *strašák* (ŽK) »asluk, (h)arač, gen. (h)arča, spende, spenze, spize«. Na tur. *-džija trôšadžija* m »koji mnogo troši«. Pridjevi: *trošan* »u raspadanju, koji se kvari«, *rastrošan, potrošan,* na *-li troskali* (Bosna, Piva Drobnjak), indeklinabilni pridjev »koji mnogo troši, skup«. Od *troha* postoji još *natròha* (Istra) »štogod škodljivo« = slov. *natroha* »čar, čini, mađije«. Upor. *natruha* (v.). Još pridjevi od *troha:* deminutiv na *-ar-ьnъ trôšaran* = *-aЂъn trošašan* (Lika, uz *kamen)* »koji se ne da lijepo izdjelati jer se mrvi«. Deminutiv na *-ica trošica* »mrvica«, na *-bka troška* (Kosmet), odatle dalje na *-ica trdščica.* Varijantu sa *o > u trüva* (ŽK) »mrva« *(osná ~ = očna troha)* v. *trti.* Ovamo ide još denominai na *-ašiti natrovašiti, -šim* (Pavlinović) »natruniti«. Prilog na *-icē trošicē* »paulum«. Rumunji u Moldaviji posudiše *stroh* m *(de fin, de pae)* »otpaci od slame, trine, larvine« < **surohı,* Arbanasi *trohë > troe* i *trosnit* u prvobitnom značenju »mrvica, mrviti«. Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Dalju etimologijsku vezu vidi u *trti,* koje je prema Bmckneru rašireno hipokorističkim sufiksom *h.*

*Lit.: ARj 2,* 715. 4, 70. 7, 703. 11, 210-12. 13, 327. 14, 700. 16, 765-66. 18, 747-51. *Elezović* l, 149. 2, 278. 339. 341. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Miklošič* 362. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 576. *KZ* 51, 240. 43, 302-303. 308. *Mladenov* 640. *GM* 431. 437. Pedersen, *IF 5,* 53.

**trovati,** *trujem,* pored analogijskog 1. l.prez. *trovem* u narječjima, impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, raž-, s-, sa-, za-)* = *trovat* (Kosmet), sve--slav. i praslav. »venenare« prema iteratīvu na *-va- -trovavati,* samo s prefiksima. Prezent *trujem* je prema stcslav. infinitivu *truli,* koji je očuvan u Kosmetu *trut* (objekt *rabotu)»* kvariti« *(is-, po-),* part. perf. pas. *truvên (iz-, po-).* Današnji infinitiv *trovati* je prema stslav. prezentu iroi>p-»absumere«. Postoji još prijevoj duljine *ō > a* stcslav. *tráviti* »absumere«. Taj je prijevojni štēpen također sveslav. i praslav., očuvan u *zatraviti, zatravim* pf. (Vuk) »opčiniti (u govoru magije)«, iterativ na *-iva zatravljívati, -tràvljujem.* Taj je glagol denominal od *trava* (v.). Tada znači »probosti bolesnom konju na vratu kožu, pa između nje i mesa zavući slamku i ostaviti je neko vrijeme (narodna medicina)«. U Kosmetu znači *zatrāv'it, -avīm* »otrovati, tj. upotřebiti travu kao otrov«. Upor. bug. postverbal *otrava* > rum. *otravă* »venenum«, s glagolom *a otrăvi* »venenare«. Poimeničene glagolske imenice: *trovanje* n, *otrovanje* (bolest). Na *-ača otrovača* (= gljiva), te *zmija otrovnica* = *otrovkinja.* Pridjevi: *otrovan* = *otrovu* (u starijem jeziku, Vük), *zatrovan* (~a *sredina).* Postverbali *trôv,* gen. *trova* m (Vuk) »(ribarski termin) mama, mamac«, *otrov* m = *otrov,* gen. *-ova* (Kosmet). Na *-ilo trovilo* n (ŻK). Osnovno je značenje od *truti, trovo* »hraniti«; *otrov* se daje u hrani. Zbog toga opće riječi kao lat. *patio* > fr. *poison,*.španj. *yerba* < lat. *herbą* dobivaju značenje »otrov«. Njem. *Gift* je od *geben.* I gornje se *zatraviti* može dovesti u etimologijsku vezu sa

*trava.* Upór. i tur. *otarmak* »faire paître > empoisonner«. U stcslav. *truti* nastalo je od ie. dvoglasa *ou* pred suglasnikom u korijenu »tereti-, prijevoj *Ђегоu-,* koji je raširenje korijena **ter- > trti* (v.). Od dvoglasa *ou* nastaje samoglasnim nastavkom *ov.*

*Lit.: ARj 4,* 70. 7, 703. 9, 446-50. 11, 212. 13, 327-28. 14, 701. 16, 766. 18, 751-53. *Ehzovič* 1, 201. 242. 2, 44. 340. 344. *MikloSič* 363. *Holub-Kopečný* 389. *Bruckner* 577. *Mladenov* 637. *Trautmann* 327. *WP* 1, 731. Pedersen, *KZ* 39, 460. Kretschmer, *KZ* 31, 385. *Boisacf* 959-960. Brugmann, *IF* 1, 503. Vaillant, *RES* 22, 39.

**Trpanj,** gen. *-pnja* (selo, Pelješac, Dalmačija), etnik *Trpanjac, gen.-njca,* ktetik *trpanjski.* Vjerojatno je gr. δρέπανον/δρεπάνιον »srp«, koje je zastupljeno u južno-tal. toponomastici.

*Lit.: ARj* 18, 755. *Rohlfs* 571. Skok, *ZRPh* 54, 491.

**trpati** (se), *-am* impf. (Vuk, u Belostenca *trpati vu ladje* »contradare in naves«; Srijem, Slavonija, Bosna, Lika, Dalmacija) *(na-, po-, s-, za-),* prema iteratīvu na *-va- -trpávati, -trpāvām* (Lika), samo s prefiksima, »accumulare«. Samo hrv.-srp. U bug. postoji prijevojni oblik *trupam* od *trup* (v.).

*Lit.: ARj* 7, 703. 11, 212. 16, 766-67. 18, 755. *Miklósié* 364. *Mladenov* 640. Vaillant, *RES* 22, 39-40.

trpavica f (Dubrovnik), *trngulja* (Dalmacija), *odrtulja* (Poljica) predstavljaju adaptiranje tal. *(pesce) torpèdine* < lat. *torpedo,* gen. *-iniş,* upór. pridjev *tõrpidus,* sve od *torpere,* prasrodstvo sa *trpak* (v.), našoj osnovi *trpak, trpjeti, trnití (pro-), odrijeti* zamjenom dočetka *-edine* našim sufiksom *-amca, -ulja.* Možda je dalmato-romanski leksički ostatak *tārpiņa* (Božava) i *trnjaža* (Muo, *-äza* < *-acea* ?) »električna riba koja se ne može držati u ruci«. Upor. sttal. *tortiglia.* Ovamo ide internacionalni naziv pomorskog oružja *torpedo,* odatle *torpedirati, -pediram* preko engleskog; preko tal. *torpiljarka* »torpediniera«.

*Lit.: ARj* 8, 669. 18, 701. 755. Skok, *Term.* 55. Cronia, *ID 6. REW** 8796a. *DEI* 3832.

**trpěla** f (15. st., u Krčkom statutu; Malínská, Dubašnica) »stado ovaca koje se broje na ruke (2 glave = jedna ruka; primjer: *ima dvàjset rūk ovãc)«.* Vjerojatno dalmato-romanski leksički ostatak od srlat. *tropellus* > tal. *impello* (13 — 14. v.), fr. *troupeau,* od frnč. *troppus,* koje se nalazi u slov. *trop,* gen. *tropa* »Schar, Schwärm«. Ovamo ide kao francuzizam *trupa,* kao vojnički termin.

Lii.; *ARj* 18, 755. *PleterSnik 2,* 696. *REW** 8938. *Prati* 1012. *Gamillscheg* 1, 195. *DEI* 3922.

**tȑpija** f (Vuk, Crna Gora, Srijem) »duga bolest u kojoj se mnogo jede« = *trplja* (Kosmet, Klina, Vučitrn) »1° nekakva teška neizlječiva bolest (u Budmanija: *trpija = idropsija),* 2° kletva ženska protiv čeljadeta lijena i proždrljiva, koje popije svu vodu *(trpija,·trpljôsana)ч.* Odatle *trpuljina* (Vuk, Crna Gora) »psovka čeljadetu koje kao da boluje od trpije te mnogo jede«. Pridjev na *-av trptjav,* f *-ava* (Kosmet) »koje ima trpiju«. Denominal na *-osati* (v.) *trpljòsat, -osem* (Kosmet) (raz-) »ležati, bolovati trpiju«. Prema Daničiću izvedenica je kao *letija* (v.) od *trpjeti* s pomoću sufiksa *-ija* (v.). Arb. *tērpi* »Schwindsucht« je posudenica odatle. V. *trpjeti.*

*Lit.: ARj* 18, 759. 765-66. *Elezovič* 2, 341—42. Daničić, *Kor.* 92. *GM* 430.

**trpjeti,** *-im* impf. (Vuk) = *trpljeti* = *trpêt* (Kosmet) = *tfpiti* (Hrvatska) = *trpit, -im* (ŽK) *(iz-, na se, o-, po-, pre-, pri-, s- se, uz- se),* baltoslav., sveslav. i praslav. **1ыр-,* »podnositi, snositi« prema sveslav. i praslav. *trnuti, trnem (pre-, pro-, u-)* (subjekti *zubi, srce, duh, noga)* »postajati ukočen, ukočiti se, torpere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Razlika je u akcentu prema *trnuti* drugog značenja i postanja (v.). Pridjevi na -ZA > *-ák* (upor. *gorak) trpak,* f *-pka* (ŻK, hrv.-kajk., slov., češ.) »herb, bitter«, na *-Ijiv strpljiv (ne-, neuz-),* poimeničen na *-ьc > -ac nestrpljivac, -ost* f; *trpèljiv (ne-,* rusizam ili čehizam) »tolerantan«, *-ost.* Apstraktum na *-ež tŕpež* m »Geduld« (usp. poslovicu *krpez i trpež kuću drže).* Ovamo ide još u Kosmetu na gr. *-iosat* impf, *natrpljòsat se, -osem* »(prezrivo) nalézati se«. Rumunji posudiše *a tirpi* »isto«, sa cslav. sufiksom *tîrpenie,* Arbanasi *tērpt* f »Schwindsucht« (izvedenica na gr. -ία > *i),* odatle *tërpjevec* »schwindsüchtig«, upor. bug. *trpja* »leiden«. U antroponimiji dvočlano staro ime *Trpimir,* hipokoristik *Trpko.* Baltičke su usporednice potpune u fonetskom smislu, u semantičkom predstavljaju prvobitno konkretno značenje: lit. *tirpti* »starr, gefühllos werden«, lot. *tirpt* »vertauben, starr werden«. Ie. je korijen **ster-* predstavljen u gr. στερεός »starr, hart« (internacionalno *stereotipan).* le. je korijen proširen formantom *p* kao u lat. *torpere.* Kao u lat. i u praslav. postojao je prijevojni korijen **torp* s likvidnom metatezom; nalazi se u kauzativumu prema *trpjeti: trápiti, trápím*

(hrv.-kajk., slov., češ., polj., ukr.) »vexare, mučiti« = *trāpīti se* (ŽK). Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze; upor. rus. *taropit'sja.*

*Lit.: ARj 4, 64.* 70. 7, 703. 8, 70. 118. 119. 11, 190. 212-13. 761. 764-65. 12, 197-98. 16, 462. 767-68. 18, 536-38. 708-713. 758—766. *Elezovič 2,* 114, 278. 341. 449". *Mažuranić* 1459. *Miklósi!* 355. *Holub-Kopečný* 388. 390. 391. *Bruckner* 63. 566. *Mladenov* 631. *Trautmann* 325. Havránek, *Slávia 7,* 781. *GM* 430. *Boisaaf* 911. Matzenauer, *LF* 7, 48. Marguliès, *KZ* 58, 104. Sütterlin, *IF* 25, 65; Meringer, *IF* 18, 226. sl.

trs m (BI) = *trs* (ŽK) »l ° čokot, krga (u loze), 2° loza, 3° čokanj, struk (Mikalja: *trs od kupusa,* uz *trs od loze), 4°* pleme, loza (Sinj)«, u Prčanju *trs* pored *čokot.* Pridjevi na *-at trsat* (samo u hercegovačkoj nazdravici, gdje je u igri riječi), na *-nat* < *-ьn* + *-at trsnat* (Boka, Vuk) = *tršnat* (Paštrovići) »krupan, krut, robustan«. Kol. na *-je trsje* n (Petrinja) = *tfse~* (ŽK) »vinograd, lozje«. Inhoativ na *-ati trsati se, -ãm* (Vuk, u napojnici) »čvrsnuti, solidescere«. Riječ irs nalazi se još u slov. *trs* i češ. *trs* »Stock der Pflanze«. Upor. stcslav. u glagoljskom spomeniku *trbsije* »vinea«. Praslav. Usporednice su prema Sommera i Charpentieru u vezi s gr. θρινία· ἀμπελος £ν Κρήτη < **trisnia,* arb. *trishë* »Propfreis, Schössling«. Prema tome je *trs* grčko-arb.-praslav. leksem. Upor. i sanskr. *drakša* »Weintraube, Weinstock«. Da je posudenica od gr. θύρσος = kslat. *tursus* > tal. *torso,* kako su mislili Jagić, Štrekelj i Gustav Meyer, nije vjerojatno.

*Lit.: ARj* 18, 766-68. 772. *PleterMk 2,* 698. *Maiuranić* 1469. *MikloSič* 364. Isti, *Lex.* 1008. *Holub-Kopečný* 391. *GM* 437. *WP* 1, 761. *KZ* 54, 236. Scheftelowitz, *KZ* 56, 199. Pedersen, *IF* 5, 39. 55. Charpentier, *KZ* 40, 475. Štrekelj, *ASPh* 12, 471. 28, 535-536. Jagić, *ASPh* 1, 159. *GM* 437. Raić, *ASPh* 1, 621.

**Trsāt,** gen. *-ata* m (s tim se naglaskom govori u književnom jeziku), toponim, tal. *Tersane* (1660). Promijenjeni hrv. oblici: asimilacija *Crsat* (13. i 15. st.) = *Trsak* (Mulih). Rimski je naziv obrazovan pridjevskim nenaglašenim sufiksom *-icus* u maskulinumu i femininumu *Tarsatica* (Ptolomej, Plinije, Tabula Einhard.) = *Tharsaticum* (Ravennas) = *Tharsatico* (Itin. Anton), na natpisima samo nepotpuno očuvan *Tarsa(-tic)es (-is)* CIL III. 14574. Za Flavija je *Trsat* postao municipij, kojim su upravljali duumviri. Jednome od njih očuvan je italski cognomen *Vettidius.* Isti sufiks nalazi se u *Flanaticus* od *Planano* > *Flamin.* Hrvatski oblik pretpostavlja predslav. primitivům **Tarsat(umì)* ili *Versat-.* Ako je isti slučaj kao u *Flanaticus,* tj. da je pridjevski sufiks bio *-aticus,* ne samo *-icus,* koji je nestao u hrv. obliku, ima-se pretpostaviti praslav. primitivům **Tarsa* ili **Tarsus.* Možda se taj naziv odnosi na *Rječinu* = mlet. *Fiúméra* = *Fiumaга.* Ako je tako, *-at* u *Trsat* može biti isti sufiks kao u *Delmatae* od *Delminium. Trsat* bi prema tome bio prvobitni etnik. Značio bi »ljude koji stanuju uz Rječinu«. Uz lat. *Tarsatica, -cum* ima se podrazumijevati *regio, territórium* ili *municipium.* Prethistorijsko naselje (castelliere) nalazilo se na vrhu *Trsata.* Prema *Scardano* > *Skradin* čudno je što u obliku Trsaí nije očuvana slav. likvidna metateza, nego *ṛ* kao *Tergeste* > *Trst.* Prije obrazovanja *Trsata* kao rimskog municipija postojao je na teritoriju današnje Rijeke rimski castram, znak da se *Trsat* nalazi na važnoj točki rimskog prodiranja na Balkan.

*Lit.: ARj l,* 849. 18, 766-67. Gigante, *La topografia di Fiume. Dep. di storia patria per le Venezie, Studi* etc. I, 7—22. Krahe, *GN* 38. *Mayer* 1, 329.

**trsiti[1] se,** *-im* impf. (Vuk; Habdelić, Vitezović, Belostenec, Martié; Slavonija, Varoš) »curare«. Nalazi se još samo u slov. *trsiti se* (Cigale, Bela Krajina) »sich bestreben, sich bemühen«. MikloSič stavlja ovamo i crnogorsko *trsiti, -īm* = *otarasiti* (v.). Već je MikloSič uporedivao sa *trud* (v.) i sa lit. *triūsuoti* »sich bemühen«. Bio bi to niski prijevojni štěpen (Tiefstufe) od ie. korijena **tereu-* (v. *trud),* proširenog na *s,* kao lit. *triūsas* »Arbeit, Vielgeschäftigkeit«, pridjev *triūsus* »arbeitsam«, *triūsti* »vielgeschäftig umherwirtschaften«.

*Lit.: ARj* 18, 767. *MikloSič* 364. *Pleteršnik 2,* 698. Scheftelowitz, *KZ 56,* 167.

**trsiti[8],** *-im pí.* (Vuk, Crna Gora) »svršiti«, *trsili su vino* »prodati, potrošiti, lišiti se čega«; *òtrsiti (se), -īm (posao)* pf. prema *otršati, -ãm* (Gorski vijenac) »otpravljati« sadrži *od-* ili *o-.* Ovamo ide zacijelo i refleksiv *trsiti se, -im* impf. (Vuk, slov.) »nastojati, mučiti se«. U Kosmetu *tȑsit, -im* impf, (objekt *pruće za uza, granje, gûvno) (o-)* »kresati«, u Poljicima *protȑsiti, -im* (~ *put)* »opraviti«, *rastrsiti* (~ *put,* Došen) »prokrčiti«. Nejasno je kako se odnosi prema *otrsiti, rastrsiti,* glagol *otarasiti, -sím* (Vuk, Srbija) = *otarâsit* (Kosmet, objekt *rabotu)* »svršiti«, pridjev *ôtarasan* »koji svršava poslove, ekspeditivan« prema impf, na *-vaotaraSãvât, -am* (Kosmet). U Srbiji *otarasiti,*

-*im* (Stojanović), *rastàrasiti, -im* »razjasniti«. U Banjoj Luci *otàìisatì* pf. pored *otasiriti* »svršiti, dojesti« = *otarasiti* (Mostar) »isto«, dok *otàrisati* (Lika) »laskati«. Upor. lit. *triūsuoti* »sich bemühen«.'

*Lit.: ARJ* 9, 349. 450-51. 12, 462-63. 13, 269. 328. 18, 767. Skok, *Slávia* 15, 483., Ђг. 557. *Elezović 2,* 41. 44. 342. *Miklósié* 364.

**tȑst[1],** gen. -*i* f (Vuk) = *trs* (Dubrovnik), sveslav. i praslav. osnova na -t (stcslav. *trzstb),* »arando«. Na -*bka trska f,* na -*ika trstika* (Dubrovnik, Lumbarda, Korčula, Vuk, búg.), na -*ljika* (analogija prema *smrdljika) trsljika* > *tršljika* (Primorje) = *trsljika* (Vodice) »isto«. Pridjev na -*en trstený, f trstená,* poimeničen *Trstená* n = *Cannosa* (Dubrovnik, toponim), *Trstená* f (Kosmet, hidronim), na -*ik Trstenlk* {mnogo mjesta, jedan od. njih u splitskoj okolici) = *Calametum* (11. v.), na -*iça Trstènica* (hidronim, pritok Kolubare). Kol. na -*jak trščak,* gen. -*âka* »arundinetum«. Rumunji posudiše *trestie* f. Od ie. jezika pruža jedino baltička grupa usporednice, koje odstupaju od praslav. time što ne pružaju refleksa za dočetno -*tb:* lit. pl. m. *trušiai* »Rohr«, *trusis* = *triušis f* »isto«. Upor. ipak lit. *strustis* = istočno-lit. *srustis* »bastener Halm im Sieb«. Pretpostavlja se ie. korijen **trus-,* raširenje ie. korijena **ster-* »starr«, koji se u slavinama nalazi u *starati se, stradati* (v.), proširen sufiksom za apstrakta -*tb.*

*Lit.: ARj* 18, 767-72. Ribarić, *SDZb 9,* 200. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 364. *Holub--Kopečný* 389. *Bruckner* 576. *Mladenov* 641. *Trautmann* 330. *Boisacf* 354. Scheftelowitz, *KZ* 56, 166. 189. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). Charpentier, *KZ* 40, 474-475. Endzelin, *ZSPh* 16, 114.

**Trst[2],** gen. *Trsta* (Vuk, upór. razliku u akcentu *trst* /Dubrovnik/ »trska«) m, hrv. i slov. predrimski toponim istro-rom. *Tristi* (Rovinj), tal. *Trieste* > *Trljest* (Vuk) = *Trest* (Božava) = *Triješće* n *(sí > št > šč;* Crmnica, Peroji u Istri, narodna pjesma), pridjev na -*bskhrv. tršćanski* od etnika *Tršćanin* (Hrvatska), *tr'ijestanski* = *trjèstanskï* od *Trjestanac,* gen. -*anca* (usp. tal. *triestino,* njem. *Triestiner),* slov. *trzaski od* lokatīva **Тъггъ$Іъ, tbržlstbskbjb,* •etnik *Tržaščan* > *Tržačan.* Slov. etnik i ktetik od važnosti su za objašnjenje pitanja kako je od *Tergeste* postalo *Trst.* Iz njih saznajemo naime da je s nastalo od suglasničke grupe -*žbs-* (upór. *ć* + *s* > ću *Musichi* od *Mušici).* To znači da *g[e]* > *ž* predstavlja jednak refleks kao i *c"* < *h'* u *Cedad* < *cīvitāte,* tj. romanski izgovor 6—7. v.; £' je bio identificiran sa sláv. *ž.* Taj romanski izgovor *g'* prešao je poslije toga datuma u *j,* odatle *je* < *ɪe,* a tal. *Trieste* < *Terieste* > (metatezom stoga *er* > *ri* u nenaglašenu slogu) *Trieste,* u Rovinju *ie* > *i Trişti.* Osim toga, *Tergeste* •se naglašavalo na dva načina: *Tèrgeste* (upór. *Pésaro* prema kllat. *Pisaurum), Ótranto, Lagosta, Kórinthos).* Sto se tiče predrimskog značenja, uzimlje se da je korijen isti koji u arb. *trek-gu* = *trg,* ilir. *tergitio* »trgovac« i ilii. sufiks -*este* kao u *Ateste* > *Este, Penestae* (Crni Drim, sjeverno od Ohrida).

*Lit.: ARj* 18, 659. 678. 769. 771. Cronia, *ID* 6, 123. Miletić, *SDZb* 9, 382. Ribarić, *SDZb* 9, 69. Ramovš, *Gram.* 302. Skok, *ÄA* l, 11. si. Sturm, *ČSJK 6,* 69-70. *Ive 5.* Skok, *IČ SAN* 3, 1-41.

Trs m i deminutiv na -*ić Tȑšić* m (ime Vukova rodnog mjesta), slov. apelativ *trs,* gen. *tŕša* m »Baumstock, Baumstumpf, Strauch«, s pridjevom na -*av, -at, -ast tŕšav, trsat, tŕšast.* Da je naziv bio raširen u južnoslav., dokazuje rum. *tîrş* n »strauchartiger verkrüppelter Baum« = na -*ar* < -*ariu tîrşar, a tirsi* »(poljoprivredni termin) mit der Dornenegge eggen«. Ne nalazi se u drugim slavinama ni u baltičkoj grupi. Možda je izvedenica na -*to* od *trs* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 771. *Miklošič* 355. *Tiktin* 1609.

**tȑt** (Kosmet), uzvik (onomatopeja) za prdenje, odnosno za podcjenjivanje nečijeg nepovoljnog ili neistinitog govora. U tom posljednjem značenju ima Vuk *trt-mrt* = *trc-mfc* »interjecţie de confusione criminis convicti«, izraz tipa *šuć-muć, tuc-muc, tamo-amo, trc-vrc, te ura te fura.* Uzvik je oformljen *trla,* gen. *trte* m (Kosmet) »debeljko« = *trto* m (Vuk, psovka), na -*onja tŕtonja* m, pridjev *trtav* »debeo«. Onomatopeja znači i blebetanje. Na -*ositi trtositi, -lm* impf. (Vuk) »blebetati brzo da se ne može razumjeti« sadrži -*ositi* možda analogijski prema *prkositi* (v.). Korijen *trt* toga glagola sadrži reduplikacijų, koja se u višem prijevojnom štěpenu može usporediti s reduplikacijom **tortor* > češ. *traforiti* »trtositi«, rus. *torotoritb* »schwatzen«, stcslav. *trztor* »sonus« i lit. *tarti* »sagen«. Upor. tal. *tartagliare.* V. *trtati* »mucati«. Upor. rum. *a tarasi* »schwatzen«.

*Lit.: ARj* 18, 569. 776. *Elezović 2,* 347. *Miklošič* 359. *Holub-Kopečný* 389. *Trautmann* 314. *WP* 1, 744. Petersson, *LUA* 12, 2, 90. (cf. *RSl* 8, 300). *Tiktin* 1625.

**tr̃ta** f (ŻK, Vukova Gorica, slov., hrv.-kajk., Istra, Buzet, Sovinjsko polje), deminutiv na *-ica trtica* (ibidem) »1° vinova loza, čokot, trs, 2° vimen (Istra), od bijelog graba spleteni obruč, kolut, koji pričvršćen klinom, drži jaram sa rudom kod vožnje, jarmënica (ŽK)«. Deminutiv na *-ica trtica,* kod Vuka *trtica* f (Lika) = *trtica* (Kosmet) znači »biskup«. Kako je čokot savinut, ta dva značenja mogu da idu zajedno. U tom značenju posudiše je Rumunji *tîrtiță* = *bucățică vlădicai, mitropolitului,* ista denominacija kao i hrv. *biskup.* Pridjev na *-ьn trina kost* (Piva-Drobnjak) »kralična kost«. Parčić ima još *trtenjak* »osso del coccige«. Deminutiv s prefiksom *pritrtić* m (Istra) »šiba, šiblika«. Upor. slov. *trta* »1° biegsame, gedrehte Rute, 2° Wiede«. Na *-ina* (naš augmentativni sufiks?) *mina* (Istra) »vimen«. Leksički ostatak iz panonskog latiniteta (?) od poimeničenog lat. part. perf. ž. r. *torta* (od lat. *torquere* < tal. *tòrcere').* Ne zna se ide li ovamo *natrtati, -am* pf. (Marin Držić, Stulić) »nabasati, nagaziti, ograisati«, kao denominal. Talijariizam je *torta* f (Dubašnica) »luk koji služi za vješanje kotla, proveslo (Vrbnik)« = *torta* (Perast). Sa *o* > *u tuna* (Vrgada) = *turtą* (Božava) »pane bianco« = *turta (ku žene peku na podeli,* Hektorović; Poljica, Sali), krčko-rom. *turta,* rum. *turtă* može biti dalmato-romanski leksički ostatak. Internacionalni talijanizam je *torta* (Mikalja, gradski govor) »vrsta kolača«. Internacionalni je apstraktum na *- ura tortura* (preko njem?). Izvedenica na *-o* od lat. pridjeva na *-uis tortilis* je tal. *tortiglione,* mlet. *tortion,* furl, *tortéon, tortiglonus* (Tršćanski statut, 1350) > *trtàjun* m (Račišće) = *trtajūn,* gen. *-una* (Smokvica, Korčula) »komad drveta dužine pola metra, kojim se, kad se na nj namota uzica od mijeha, odmotavajući steže mijeh (krajem uzice mijeh se zaveže)«. Odatle denominal na *-ati ıtajunat* (Račišće) »zavezati mijeh«. Upor. slov. *trtijôn* (Kras) »rhynchites betuleti« = *tr̃tin.* U istro-čak. postoji još *trtor* = *trtar* = (disimilacijom *r* — *r* > *r* — *l') trtol* m »clematis vitalba«. Upor. češ. *trtol* i u rom. jezicima **tortōrium* > tal. *tortaio, tórtora.* V. *trtofulja.*

*Lit.: ARj* 7, 703. 9, 555. 12, 198. 18, 490. 772-76. 956. *Pleteršnik 2,* 699. Rešetar, *Stok.* 301. Jurišić, *NVj* 45, 96. *REW** 8805. 8807. 8809. Mladenov, *GSU* 13-14, br. 81 (cf. *JF* 3, 212). Štrekelj, *DAW* 50, 67-8. *DEI* 3835. 3836. 3837. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. *Elezović 2,* 342. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Parać* 1035.

**trtana** f (narodna pjesma, Bogišić) = *tartana* (Kačić) »(brodski termin) vrsta trgovačkog broda«. Od tal. *tartana* »bastimento da carico del Mediterraneo, con un albero a calcese e una vela latina« < prov. *tartana* »soko«.

*Lit.: ARj* 10, 587. 18, 111. 772. *Prati* 968. *REW** 8588. *DEI* 3724.

**trtati,** *-am* impf. (Parčić) »1° vacillare, barcollare, andar alla cieca, 2° scilinguare«, s prefiksom *iz- ìstrtati, -am* pf. »izaći trtajući, tenebris evadere«. Na *-eljiti trteljiti, -im* (Parčić) »saltelare«. Na *-alo* m *trtalo* »unoscilinguato«. Prilog *u trtanj* »inutilmente«. Upor. *ututanj.* Onomatopeja *trt* (v.) prenesena sa mucanja na nesiguran hod (metafora). U značenju »mucati« može se uspoređivati sa tal. *tartagliare.*

*Lit.: ARj* 4, 70. 18, 772-73. *Parčić* 1035.

**tr̃ti,** *tarem* pored *trem* i *terem* (16. i 17. v.)> part. perf. akt. *tro, f trla,* part. perf. pas. *trti trven* (Vuk), *tren* (ŽK) = *trijeti* (Crna Gora, Vuk) = *trêt* (Kosmet), *satrati* (Poljica, Dalmacija, upor. slov. *treti,* češ. *tříti) (do-, iz-, iza-, na-, o-, po-, pře-, pro-, raz-, raza-, s-, sa-, sas-, u-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **terti, Iыо* (stcslav. *treti* pored *trìti)* »(lat.) terére, (gr.) τείρω (s kojim je glagolima u prasrodstvu)«; *otr̃t se* pf. (Smokvica, Korčula) »dobiti rane po leđima i stražnjici zbog neprestanog ležanja«. Izvedenice se prave od sedam osnova: I **tvr-* (prezentska osnova, po kojoj je analogijski infinitiv *tf ti,* već stcslav. irsiz) > *tr* (sonantno Г), II (sa *ь* > *a) tor-,* III (osnova part. perf. pas.) *trv-,* IV (prijevoj duljenja ъ > *i) tir-** V (prijevoj *e) tér-* (pred suglasnikom likvidna metateza *tre-* > *trije-, tre-),* VI (prijevoj *e* — *o) tor,'* VII (prijevoj duljenja *ō* > *a) tar-*(?).

(I) Od *tr-* postoji velik broj izvedenica: sufiksom *-dio trio* n (Vuk) = *trio* pored *trio* (Kosmet), bug. *tarlo* = *trla* f »Hürde«, kod Rumunja *tîrlă,* deminutivi *tîrloară, tîrluliță, tîrleciu.* Poimeničen part. perf. akt. *Mica* (Vuk, ŽK, Vodice) »1° stupa, trępača, Flachsbreche, 2° (Lastva, Dubrovnik) oklagija, lazanjar (Smokvice, Korčula)«, denominal na *-jati trličati, -ãm* »trlicom nabijati konoplje«, denominal na *-iti tf liti, -lm* impf. (Gornje primorje, objekt *lan),* na *-ati trljati, trljam* impf, *(na-, po-, pro-, raz-, s-)* = *trljât* (Kosmet) »1° reiben > ribati, 2° (metafora) ići ne gledajući kuda«, deminutiv na *-kati (k* > *c* kao u *micati) -trčati**

-*tfcam,* samo s prefiksima *iz-, o- (se);* na *-iça trice f* pl. (Vuk, Kosmet), bug. *trici* »1° mekine, -inje, Kleien«, kod Rumunja *tîrîță* »isto«, kod Cincara *tîrță; satrica* (Vuk) = *sătrica* (Otok, Slavonija, Gregurevci, Srijem) »jelo ļcoje se na sitno šatre«; odatle (od *trice]* na *-jar* + *-ije tričarije* f pl. »nugae« (prema Štrekelju < njem. *Tratscherei.,* od njem. *Tratsch* > *trač};* na *-yna* (od *tryti) trina* (Lika, colj. *trynà]* = *trïnja* »mrva, Bisschen«, *trine,* gen. *irina* »otpaci od slame« = *trinje* (Kosmet), dem. *trïnica,* denominal *triniti, -Im* impf. *(iz-)* »mrviti, trošiti«; *utrina* f »pascua«; *natra* f »1° razboj, Webstuhl, krosna, stative, 2° preda navijena na vratilo«, odatle *nătrica* (Vuk) »isto«; *potra, pôtrica* »šteta od goveda«, *zatra* f (Kosmet) »smrt, pomor«; *trnuti, -ēm* (objekt *svijeću,* v.) »extinguere«; na *-un: trun* m (Vuk) »Splitter«, upór. rus. *trun* »Lappen«, deminutivi na *-ka trunka* f, na *-zk trunak,* gen. *-nka, trunčica,* na *-iá trünja* f, deminutiv *trûnjica* »trinja«, denominal na *-iti truniti {se), trunim* impf. (Vuk) (iar- *se, na- se, o-, po-, s-, u-),* iterativ na *-va- natrunivati* (Stulić) = *natrunjivati, -trùnjujem (sa-)* »1° sordibus conspergere, 2° expurgare«; *struniti se* prema *strunjivati se* »(želudačna bolest) exomphalus, razvio se pupak«. Suglasnik *n* je mogao nastati iz *hn,* upor. *truhnuti.* Na *-oha iroha* (v. *trošiti"),* na *-uha trulla* f = *trüva* (ŽK, *ošna* '—·) »mrvica koja u oko padne«. V. *iruhav.*

(II) Varijanta *tar-* ima daleko manji broj izvedenica: deminutiv *tărkati* (bug. *tarkom)* impf, prema pf. *tărnuti* (objekt *oganj)* »Feuer schüren«. Na *-ъk tarak,* gen. *-řka* »Art Flachsraufe«, *ótarak,* gen. *-arka* = *otarac,* gen. *-rea* (Voltidi) »peškir, ručnik, Handtuch« = *atarai,* gen. *-aca* (Vodice); na *-ьn] tăranj,* gen. *~rnja* »(bačvarski termin) oruđe kojim se izdube dolina za umetanje dna«; *tara* f »Webstuhl«; na *-otina tár otina* (Korčula) »piljevina«, *ütara f* (Vodice) »ono što se u buretu vidi od duga izvan dna«; *satdriti, satarım* pf., prema impf, *satarivati, -tarujem* »izgubiti (cf. *zatrla se* = nestalo je«)«. Ovamo ide još na *-ić rastarić* m »jelo kao tarana«, zacijelo od *rastrti.* Zasebno treba govoriti u ovoj svezi o *satàrisati, -šern* impf. (Srijem) »satirati«, koji je primio gr.-slav. glagolski sufiks *-isati,* koji može doći i na domaće osnove kako dokazuju *krunisati* od *kruna* i *saborisati* od *sabor.* Odatle radne imenice na *-lac* m, *-lica* f = *-telj: satarisalac,* gen. *-aoca* prema f *satarisalica f* = *satarisatelj* (Kanižlić). Taj je sufiks došao zbog toga što se *salirati* unakrstio sa tur. *satara* (v.).

(III) Od *trv-* isto tako malo izvedenica: (čakavski) *târvine* f pl. (ŽK) »trine, otpaci od sijena«; *strv* f (v.) »trag *(nima mu ni strvi ni glasa,* ŽK)«, *bestrv* f samo s prijedlogom *u* ~ *(pobjeći, uteći},* denominal *obestrviti.* Poimeničen part. perf. pas. na *-ik trvènìk* m, gen. *-ika* »via trita (možda prevedenica, kalk, v. *utrenik,* niže pod V)«.

(IV) Varijanta *tir-* postoji samo u *-tirati, -tīrām,* iterativima s prefiksima *(is-, na-, o-, raž-, sa-, za-)* od pf. *istni, natręt* (Kosmet) = *natrú, -em* (Vuk), *otrú, rastrti, zatrti', otirāč,* gen. *-aia* m (Vuk) »peškir«, *zatirač,* gen. *-ăia; notiranje* n (Srbija) »đubrenje s pomoću torova«.

(V) Varijanta *ter-* dolazi osim u *trijeti,* gdje je > *ije* po zakonu likvidne metateze (upor. rus. *teretb),* jošte u poimeničenom part. perf. pasiva na *-iça trênica* »Reibeisen«, *trenci* m pl. (ŽK) »tarana«, *nătrenik* m (Vuk, Srbija, Bosna) »dobro natrven i čvrst somun«, *utrenīk* »trven put, strada maestra = via trita (možda kalk)«. Radna imenica na *-telj satritelj* m prema *satriteljica* = *satriteljica ļsatrt-* = *satrlica* (haplologija, Otok u Slavoniji).

(VI) Prijevojni korijen *tor* (u Kosmem istisnut od *trio,* očuvan u izreci *de je tor, tu je mor)* upravo je prijevojni postverbal od *trti,* koji je postao pastirski termin »1° Hürde, trio, struga, obor (v.), okölac > kolac (v.), 2° toponim«, deminutiv na *-ić torii,* pridjev na *-ъn torní (pas),* poimeničen u f *torna* f (Crna Gora, Vuk) »u puške ono na što je navrnuta cijev, hazna, ognjište, kurjak«, augmentativ na *-ina torina* = *tonna* (Kosmet) »đubre od sitne stoke«. Pastirski termin izgubio je vezu s glagolom *trti* i čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Prvobitna veza sa *trti* vidi se još donekle u čakavskom *tor,* gen. *tora* »Spur« i u *tariti, -im* impf. (Vuk) *(na-)* = (Kosmet) »dubriti« i u *torina f* (semantička varijacija sa *torina* izražena je drugim akcentom) »zemlja gdje je bio tor te je natorena«. Prvobitno se značenje vidi bolje u posuđenicama: *tor* je naime kulturna riječ koja se posuđuje: Cincari posudiše *tor* m »trače, vestige, piste«, Novogrci τορός = ντόρος = τουρός »1° isto, 2° (u grčkoj Makedoniji) chemin«, odatle u Epiru παρατουρω »s'égarer«. Na *-ište* kod Cincara *turaste* »bercail, bergerie«, kod Arbanasa *turist* »1° isto, 2° troupeau«, kod Dakorumunja *turiste* = na *-iș turis* »débris de foin, trine, târvine«, (s metatezom) *storiște* »endroit battu > bercail, bergerie«. Ovamo ide bačvarski termin *ütor* m (Vuk, Boka) »Zerge« = *utore* f pl. »1° Kimme, ono što se

u buretu vidi izvan dna, utara, 2° u duga ona dolinica u koju se dno umeće«, postverbal od *utrti.* Odatle Šulekov neologizam *nautoriti* »načiniti utore«. Postverbali u prvobitnom apstraktnom značenju su *zator* m = *zatar* (Vodice, *o* > *a* u nenaglašenom slogu) od *zatrti.*

(VII) Prijevoj duljenja *ō* > *a tar ne,* da se izvjesno dokazati jer se *tar* (Baranja) »plje-va« može objasniti i niskim prijevojem *Ur-.* Isto važi i za *tara, ortak* itd.

Baltičke usporednice slažu se sa praslav. **tw-ti,* ali se semantički znatno razlikuju: lit. *tirti* poklapa se sa *trti,* ali znači »istraživati«; isto značenje sa slav. ima kad je sa nazalnim infiksom *trinti* »trti«, lot. *trît* »reiben, schleifen, wetzen«. Particip perf. pas. *tft* pokriva se posvema sa lit. *tirtas* »durchforscht«. Ie. korijen **ter-* nalazi se u sanskr. *tura-ķ,* stvnjem. *drãen,* nvnjem. *drehen,* odatle nvnjem. *Draht* (> posudenica *drat* /ŻK/, *drot).* U slavinama su brojne dalje raširenice tog korijena: *tratiti, trijesak* (v.), *trovati, trava, trup, trap, trgati, trsati, trgnuti,* koje vidi. Zasebno treba promatrati još ostale rumunjske slavizme koji su u vezi sa *trti.* Od prezenta *tvrç* nastade rum. *tiri* »uništiti«, *a să tīri* »vući se, šuljati se«; onomatopeizira se u Moldaviji s pomoću *-aJĢ* > *-ăi tirii* »curiti«; *a strivi* »zgnječiti« je particip praet. od *sttrevb,* od *sbtreti* »satrti«. Na lat. *-torius* > rum. *-tor* je pridjev *tiritar* »puzav«; prilog *tīrīs,* »šuljajući se«.

*Lit.: ARJ* 1, 253. 4, 46. 66. 69. 70-71. 123. 7, 685. 699. 701. 702. 703. 704. 724. 8, 326. 9, 437-39. 349. 372-73. 438. 452-53. 11, 136. 189. 208. 216. 213. 766. 12, 462. 13, 269. 297. 320. 328-29. 445. 14, 695-96. 700-704. 15, 750. 769-770. 16, 789. 18, 106-107. 483-95. 596. 641-42. 665. 668. 690-95. 710. 773-76. 822. 832. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12, 275). Daničić, *Kor.* 87. Hamm, *Rad* 275, 43. *Elezović 2,* 204. 329. 337. 350. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 173. 200. 202. 205. *Miklošič* 352. 363. *Holub--Kopečny* 395. *Bruckner* 580. *Mlađenov* 645. *KZ* 47, 190. (cf. *RSl* 8, 297). *Trautmann* 324. 330. *WP* 1, 730. *GM* 132. 452. *Tiktin* 1518. 1606. 1607. 1665. *Pascu* 2, 210., br. 446. 447. 448. Štrekelj, *ASPh* 14, 550. *Boisaaf* 948-949. 988. Reichelt, *KZ* 39, 23. Wood, *IF* 22, 147. Holthausen, *IF* 20, 323. Brugmann, *IF* 30, 375. Petersson, *IF* 23, 394-395. Miller, *IF* 21, 333. Jokl, *Stud.* 25. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198).

truba f (Vuk, bug. *troba),* sveslav. i praslav. (?) *troba,* »1° Trompete (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° massa lintea, telae *(truba,* Kosmet)«. Na *-la truhla* (~ *platna,* Risan). Na -za *trublja* (Vuk, Dubrovnik, Kosmet) »isto«. Deminutiv na *-ica trubica;* na *-ьc* > *-ac trubač,* gen. *-pca* (Vodice) = slov. *trôbec* »gubica, rilo«. Radna imenica na *-ai trubač,* gen, *-ăia.* Pridjev na *-ъn trubní.* Denominal na -iti *trubiti, trubim* impf, *(do-, iz-, raz-, s-, za-),* iterativ na *-va- -trubljivati, -Ijujem,* samo s prefiksima. Glagol se upotrebljava u pejorativnom značenju za širenje krivih glasova, »svašta govoriti«. Na *-ilo trubilo* m »budala«. Na *-aljika trubàljika* (Lika) »1° koji svašta govori, 2° svirala od kore sa lipića ili lijeske«. Samoglasnik *u* je nastao od velarnog *nazala ç,* slov. *troba,* češ. *trouba,* polj. *trąba.* Rumunji posudiše *trîmbă, trîmbiță, trimbită,* Arbanasi *trumb ĩ,* Madžari *toromba* > tur. *tulumba* > hrv.-srp. *tulumba* (Bosna) = *tulumba* (Kosmet) »vatrogasna štrcaljka«, na *-dzija tulumbadźlja* »vatrogasac«, balkanski je turcizam: rum., cine. *tulumbă,* bug. *tulumba,* odatle *tulumbadžija* »vatrogasac«, ngr. τουλουμβατζής. Korijen je onomatopejski, oponašanje zvuka. Nalazi se i u romanskim jezicima: *trumba, trumpa,* koje se bez sufiksa i s deminutivnim na *-itta* posuđuje: *trümba* (Crmnica) pored *truba* možda i nije posudenica, nego *truba* s umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok;* odatle *trumbač,* gen. *-aia, trumbi* (3. 1. prez.), upor. arb. *trumbë* »isto«; *trumba* f (Kućište) »ciklon, šijun« < tal. 1602. *tromba* = *tromba marina* »colonna d'aria formata da un vortice« > *trunba marina* (Vrbnik) »pijavica«; *trùmba* f (Bosna) »bunarski šmrk«; *trumbeta* (Vuk) = *trùnbeta* (Potomje) = hrv.-kajk. ' *trúbenia,* radna imenica *trubentaš* = slov. *tro(m)bénta* (metateza *n* < *m* iz nenaglašenog sloga u naglašeni) = *trombita* (Marulić) = *trumbita* (od 16. st., Frankopan) = *trumbita* (Božava) < tal. *trombetta,* također u rum. *trombeta* = *trompetă,* u Kosmem *trumpeto* n = ngr. τρουμπέτα. Denominal na *-ati* hrv.-kajk., slov. *troběntati (po-, s-)* pored *trombati (na-)* »eine gewisse Menge pumpen«. Na tal. *-one* > *-um: tronbün* (Potomje) »ručni mužar« < tal. *trombone* »1° arma-fatta di corame, 2° arma da fuoco di canna corta che dalla metà alla bocca si allarga, 3° istrumento musicale« > *trombon* (Zagreb) »muzički instrumenat (vrsta)«.

*Lit.: ARj* 2, 715. 4, 70. 13, 329. 18, 739. 777-84. 815-18. 904. *Pleteršnik* 1, 675. 2, 694. 190. 592. Kušar, *Rad* 118, 22. Miletić, *SDZb 9,* 391. Cronia, *ID 6,* 123. *Elezović* 2, 342. 346. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 824. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *Miklošič* 362. *Holub-*

-*Kopečný* 391. *Bruckner 525. Mladenov 642. REW** 8952. *Tiktin* 1649. 1661. Schuchardt, *ZRPh 35,* 79. si. (cf. *RSI 5,* 263). *GM* 438. *Pascu 2, 172.,* br. 1107. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *Prati* 1009. *DEI* 3913-14.

**trućati,** *-am* impf. (~ *koga,* ŽK) *(na-, za-)* »l ° predbacivati nekome nešto« = *trućati, -am* (Reljković, Virje, Trebarjevo) = *trućati, -an* (Vodice, istro-čak. i *-am* hrv.-kajk., Jačke) »2° prkositi«. Postverbal *truc* m (Kuhačević, hrv.-kajk., Istra, Virje, ŽKU) »prkos«, prilog *u truc* (ŽK) »u prkos«. Od srvnjem. *truz,* nvnjem. *Trutz* = *Trotz.*

*Lit.: ARj* 7, 704. 18, 784. Skok, *ASPh* 33, 372. Ribarić, *SDZb 9,* 200. Štrekelj, *DAW* 50, 67. Jagić, *ASPh* 8, 319.

**trućati,** *-am* impf. (Vuk) prema pf. na *-iti trućiti, -im* (Vuk) »bacati prema baciti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala kako pokazuje češ. *troutiti,* polj. *tracić,* ukr. *trutyti* »stossen«. S time se slaže i rum. slavizam *a trinti* »werfen, schleudern, schmeissen«, postverbal *trinta,* apstrakti na *-aj trintai* i na *-eh* > *-eală trînteală* »tučnjava« = *trînti-tură,* arb. *troudit (nt > nď)* »stosse an«. Suglasnik *i* u infinitivu došao iz prezenta **trontję.*

*Lit.: ARj* 18, 784-85. *Miklósit* 362. *Bruckner* 575. *GM* 438. *Tiktin* 1651.

**trud[1],** gen. *truda* m (Vuk), ie., sveslav. i praslav.j »opera, labor«. Pridjevi: na *-ьn* > *-an trudan* »lassus« = (s regresivnom palatalizacijom) *trudnji* pored *trudni* = *trudan* (ŽK) »müde«, deminutiv na *-ahan trùdahan.* Prilog *trudno* »tešfco«. Apstrakti na *-ьЂa trùdba,* odatle pridjev na *-en trùdben,* poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica trudbenik* m prema *trudbenica* f i denominal *dotrudnjeti, -ïm* (16. i 17. v., Dubrovnik) »vexare«; iterativ na *-va- dotrudnjivati;* na *-oca trudnoća* f. Složen pridjev od sintagme *trudoljubiv* (15. st.; vjerojatno rusizam ; kalk prema gr. φιλόπονος; stcslav. *trudoljubivъ,* rus. *trudoljubivyj,* bug., slov.). Najnoviji neologizam *trudodan (<·* rus. *trudodenb).* Denominál na *-iti truditi (sé), trudim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na- se, po- se, u- se, za-), natrudit* (Smokvica, Korčula, objekt *rame}* »suviše izložiti umoru jedan dio tijela, da posljedice budu modrica ili nesposobnost«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **t(eyreu-,* prijevoj **terou-,* raširenje korijena **ter-* (v. *trti).* Na taj rašireni korijen došao je još formant *d,* koji se nalazi još u lat. *trūdo,* arb. *treth* »verschneide«, stvnjem. *droz,* nvnjem. *Verdruss.* Glagol *truditi se* poklapa se gotovo doslovno sa ags. *prietan.* Glede litavskih usporednica v. *trsiti se.* Rumunji posudiše *a trudi* »plagen, quälen«, odatle rum. postverbal *trudă,* rum. pridjevi *trudnic, trudelnic,* od *trudeală* na *-eh* > *-eală.* Rumunjski točno fonetski razlikuje *trudi* od *trtnd* < stcslav. *trpdt* (v.).

*Lit.: ARj 2,* 715. 4, 70-71. 7, 704. 11, 215-216. 18, 785-811. Ivšić, *JF* 17, 125. *Miklošič* 363. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 577. *Mladenov* 640. *WP* 1, 755. *Trautmann* 326. *Tiktin* 1055. Johansson, *IF* 14, 320. Sütterlin, *IF 25,* 69. Zupitza, *KZ* 36, 243. Meringer, *IF* 18, 232. Wood, *IF 22,* 148. Reichelt, *KZ* 39, 30. 66. *GM* 435. Uhlenbeck, *PBB* 26, 571.

**trud[2],** gen. *truda* m (Vuk, Kosmet, Bačka, Srijem, akcenatska je razlika prema *trud,* gen. *truda* »labor«), praslav. (stcslav.) *tradì,* »1° guba, *trud bukov, cerov* ili *od gljive,* boletus igniarius Linn., polyporas formentarius Fries., 2° razne bolesti«. Samoglasnik *u* nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. češ. *troud,* stcslav. *trçdb,* slov. *trot,* polj. *trąd.* Ne nalazi se u bug. Da je riječ postojala u panonsko-slav., dokazuje madž. slavizam *torongy* »bösartiges Geschwür«, a u dakorum. ili bugarskom rum. *trind* »Schwiele«, *trínji* pl. m »hemeroidi«, što se značenjem posvema slaže sa *trùdi* m pl. »hemeroidi« u čakavskom (Brusje, Hvar). U Moldaviji *trínji* znači isto što *trutovi* (v. *trut)* u Srijemu »ulcus, gastrophilus equi«; *trînd* je u dakorumunjskom i pridjev u značenju »težak, spor, lijen«. To značenje nije potvrđeno u slavinama, ali se može objasniti pridjevom ž. r. *trudna žena* »gravida«, odatle na *-éti zatrudnjeti, -lm.* Značajno je da za promjenu dočetnog *d* > *t,* koja je nastala zacijelo zbog izbjegavanja homonimije sa *trud* »labor«, a nalazi se u slov. *trot* i u *trutovi* (Srijem), postoji i potpuna rum. paralela *trînt* pored *trim (z* je iz plurala *-di)* »kukac geotrupes stercorarius«). Pridjev *trtnd* raširuje se u rum. pridjevskim sufiksom *-av trindav* »lijen«, *a să trtndavi* »ulijeniti se«. Kao rum. i madž. refleksi što dokazuju postanje hrv.-srp. *u* < *ç,* tako i baltičke usporednice, koje pomažu rekonstruirati prvobitno značenje praslav. *Іграъ.* U lit. postoji glagol *trendêti, trandëti* »von Motten oder Würmern gefressen werden«, odatle i u prijevoju *trandis, trandį* »Motte«, f pl. *trandys* »Staub, den der Holzwurm zurücklässt«, lot. *trūdēt* »modern«. Prema tome *trçdb* je postverbal u značenju »gnjiloća« od glagola koji je nestao u slavinama. U hrv.-srp. po-

miješao se posvema sa *trud* »labor«. Zubatý i Bruckner ne odvajaju *trodb* »Aussatz, Geschwür, Zunder« od *trudi*, kako čini Miklošič. To je dubleta *ρ : u*. Uhlenbeck upoređuje sa niz. *stront* »faeces« i kaže da je to baltoslav. i germanski leksem. Ie. korijen je **ter-* (v. *trti)*, koji je u nazivu kukaca (insekata) raširen sa *m* u *tarmes*, sa á u sanskrtu *tṛṇatti*, kauzativu *tardayati* »durchbohren, spalten«, *tardāķ* »ein Insekt«. Specijalnost je baltoslav. nazalni infiks *n* u ie. korijenu **tereu-*. V. *trud* »labor«.

*Lit.: ARj* 18, 785-811. 830-31. *Elezović 2,* 342. Hraste, *JF 6,* 213. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 362. *Holub-Kopečný* 391. *Bruckner* 575. *KZ* 42, 339. 366. *Trautmann* 328. *WP* 1, 735-736. *Tiktin* 1650. Vaillant, *REB* 3, 254. (cf. *IJb* 23, 354. *JF* 17, 290). Uhlenbeck, *PBB* 22, 539. Zupitza, *KZ* 36, 66. Zubatý, *ASPh* 16, 415-416.

**truh** m, samo u poslovici *lijep kao tru(h) u po noći.* Pridjev na *-ьn'. trusni hljeb* — poimeničen *trušnica* (Baranja) = *otrušnica* (Vuk, Srijem) »od mekinja«. Sveslav., praslav., pridjev na *-ъi* (v. *topal) trûhao, f truhla (o-, na-)* = *trüo,ítrüla* (Vük, Kosmet, 15. v.), određeno *trùhli > truli* »1° morsch, erfault, *2° (truhla iena,* Dalmacija, Korčula) trudna (žena)« = *otruhla, natruhla* (Mikalja, Stulić) »breda, trudna«, 3° (metafora, Kosmet) »kilav, prosut, poremećene pameti«, raširen sufiksom *-en: tru-Ijen* (ŽK) pored *trugljen* (~o *drivo)* »truo«. Za *lj* mjesto *l* upor. na -ja *trulla* f = *trühlja* (Vuk, Baranja) »rita, prnja«. Odatle pridjev na *-av traljav* »ritav«. Na *-ar truljar,* gen. -ara »koji trulje kupuje, cûnjar (ŽK)«. Apstrakti na *-ež trúhlež* m = *trulež;* na *-ina tru(h)una* »pars putrida«, na *-ovina trulôvina* (Kosmet), na *-ost trùhlost.* Denominal inhoativ na *-iti trû(h)liti, -im* (Vuk, Kosmet) *(na-, po-)* »putresco« (upor. češ. *truchliti), otruhliti, natruhlit* pf. »gravidare, nabređati (ženu)«, na *-npti tru(h)nuti, -ēm (do-, iz-, na-, po-)* »putresco, putridus fio«. Na *-adak,* gen. *-atka* < kol. *-ad* + *-bk tru(h)ládak,* gen. *-atka* (Vuk) »komad truhla drveta«. Složen *istruhovjetriti, -im* (17. v., Dubrovnik) = (s disimilacijom) *ištuhovj etriti* = (unakrštenjem s *duh) izduhòvjetriti* (subjekt *pamet, oči).* Stulić ima i samo *truhovjetriti* »1° svanir pian piano, 2° delirare pian piano«. Ovamo ide *trûva* (ŻK) = rus. *truha* »Spreu, zerriebenes Heu«. Upor. *troha.* Slov. kolektiv na *-je trušje.* Nalazi se još u ukr. *potruhnuti* »vermodern«, stcslav. *natruhliti* »gravidare«. Suglasnik *h* je nastao od í poslije *u.* Tim formantom je proširen ie. korijen **tereu-* (v. *trsiti)* i **terou-,* od **ter-,* I kod pridjeva *truhao* postojalo je variranje *G : u:* stcslav. *trphh* prema polj. *truchło,* slov. *trohnêti, trohei* »morsch« može da sadrži *ç.* Sa samoglasom *u* brus. *truhlyj,* rus. *truhavyj.* Jagić upoređuje *truhao, truhnuti* < stcslav. *trçh-* s istočno-lit. *tresti* »faulen, morsch werden, düngen«.

*Lit.: ARj 2,* 715. 4, 71. 163-64. 9, 452. 454. 11, 216. 18, 811-15. *Maгиганic* 1471, *Elezović 2,* 345. Belić, *NJ l,* 230-232. *ASPh 25,* 4. *Miklošič* 363. *Holub-Kopečný* 392. Bruckner, *KZ* 42, 366. Jagić, *ASPh 2,* 398. Pedersen, *IF 5,* 69. Scheftelowitz, *KZ* 56, 167. *WP* 1, 641.

**trülo** n (1733, Vuk, Srijem) »1° kube, kupola, 2° (Mljet, ribarski termin: *trulo od vrše)* vrh od vrše kroz koji se istrese riba kad se salpa u barku (metafora)«. Balkanski grecizam lat. podrijetla (srgr. τρουλλος »kupola« < lat. *trulla* »Becken«, ngr. τούρλα): tal. *trullo* »bunja«, rum. (u starijem jeziku) *trula,* danas *turlă* »Turm auf griechischen Kirchen«, dem. *truliįoara.*

*Lit.: ARj* 18, 814. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. *REW*[3] 8949. *Tiktin* 1666. *Prati* 1011. 1012. *Miklošič* 363. Vasmer, *GL* 145. *DEI* 3921.

**trůniti,** *-im* impf. (Vuk), pored značenja koja su u svezi s *trun* (Kosmet *trun), trunka, trunčica, trunja,* izvedenice od *trti* (v.), taj kauzativum znači. »kao trunjem posipati, sordibus conspergere«, pa se metaforickí govori sa subjektom *snijeg* »pomalo sniježiti«, sa objektom *cvijeće nogavicama:* (narodna pjesma) *ti podigni krzli* (»krmezli«) *nogavice, ne truni mi po bostonu cvijeće* (Hercegovina). Dalje je značenje faktitivno »činiti da trenjem nešto (npr. zrnje sa kukuruznog klipa) ispada (objekt *kolomboć, zrno,* Kosmet) *(iz-, na-, o- se), trūnit, -ünim* impf, »obijati zrno rukama sa kukuruznih klipova, lupiti (ŽK), komiti« = *kruniti, krunim* (18. v., Vuk) = *istrūmt, -ünim* pf. (Kcrsmet) »isto«, iterativ na *-vaokrunjivati, -ujem.* Značajan je prijelaz *tr > kr* kao u *krzati* = *trzati* (v.). Nastao je zacijelo najprije u prefiksalnoj složenici *str- > skr-* kao u *škrbav* < *štrbav.* Da je to tumačenje ispravno, vidi se i po tome što se mjesto *truniti* govori i *rúniti (se), runim* impf. (Vuk) (objekt *cvijet).* Tu je *t* otpao najprije u prefiksalnoj složenici *otruniti,* u kojoj je deprefiksacijom odbačen *ot-* < *od-*. Tom promjenom došao je glagol za jezičnu svijest u vezu sa *runo* (v.).

*Lit.: ARj* 4, 71. 5, 673. 7, 407. 704. 8, 475. 871. 9, 453. 14, 314. 18, 820-22. *Elezović* l, 242. 2; 25- 44. 343.

trûp m (Vuk) = *trup* (Vodice) = *trupa* f (Mostar), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° truncus, panj, klada, 2° tijelo, 3° (Dubrovnik) morska riba scomber thynnus (također s akcentom *trup,* može biti i drugog postanja), 4° (pejorativna metafora, kao *klada)* budala (Vodice)«. Augmentativ na *-ina trupina* (Vuk) = *trupina* (Kosmet). Deminutiv na *-ьc* > *-ac trúpac,* gen. *-pea* (Lika) = *trūpac* (ŽK). Na *-iça trùpica* (Crna Gora, Dubrovnik), na *-ak trupăk* (Kosmet). S akcentom *trüpac* (Kosmet) nije izvjesno da li ide ovamo jer se govori samo u prilogu *(otrča sve) u ~* »hitno«, odatle prilog na *-bkē trupačke, trupačkī* (Crna Gora) »smjesta« (protivno *iz trke),* na *-bka trupka* f (~ *od konjica)* »kas«; na *-alica trupkalica* (Vuk, Srijem) »mali konjski kas«; s tim značenjem ne treba da je u vezi *zatrüpät se* (ŽK) »(ekspresivno) ići nekamo uzalud«, jer može da potječe od metafore »budala«; *rastrupati, -am* »razbiti u trupce, komade«. Od imena ribe na *-ara* < lat. *-aria tr uyar a* »mreža za trupove«. Pridjev stcslav. na *-/ truph* »go«. Poimeničen u sr. r. *truplo* n (Vodice) = *trboplo* (Hum) »Iješina, cadaver«. Kol. na *-je trüplje* n (Vuk), Na *-jaga trupljăga* f (Kosmet) = *-jača trupljača* (Kosmet) »vrst praga, prepona, trupina«. Rumunji posudiše *trup* »Leib, Körper«, pridjev *trupeș, trupesc, trupas,* deminutiv *trupįor, trupeįie, trupiįte* »Bildsäule«, *trupean* »Leibe!«, *trupita* pored *trupita, tulpină* »1° deblo, stabljika, 2° srednji dio sjenika (= *podnica)* = trupina* pored *truchina, trup-, trop-, stup-, tulpinar* (Moldavija, Erdelj) »mittellange Heugabel zum Aufbau des mittleren Teiles eines Schobers«; Cincari *trup »1°* corps, 2° tronc d' arbre« i Arbanasi *trup* pored *turp* »Leichnam«. Suglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou.* U baltičkoj grupi su usporednice stprus. *trupis* »Klotz«, lit. *trupēti* »bröckeln, drobiti«, pridjev *trupus* »krhak, bröckelig«, lot. *satrupēt* »morsch werden«; sa dvoglasom *au,* kojemu odgovara u slavinama *u,* lit. pridjev *traupùs* »spröde«. Korijen je ie. **ter-* (v. *trti}.* Raširenje **teren: *terou-* dobilo je još formant *p.* Nalazi se jos u gr. τρυ~άω »bohre durch«, ιρύπη »rupa*.

*Lit.: ARj* 18, 823-28. *Arkiv* 10, 332. 21, 277. *Elezović 2,* 343. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *Miklošič* 363. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 578. *Mladenov* 640. *ASPh* 36, 116-135. (cf. *jfF* 3, 211). *Trautmann* 326. *WP* 1, 732. *Tiktin* 1660. *GM* 438. *Pascu 2,* 211., br. 457. Wood, *IF 22,* 134. *MLN* 20, 41-44. (cf. *Anzi F* 24, 28). Joki, *Stud.* 43. Isti, *Unt.* 89. 160. Specht, *KZ* 68, 123. Holthausen, *IF* 20, 330. *Boisacq*[3] 987. Petersson, *IF* 23, 394.

trût m, sveslav. i praslav. (stcslav.) *tratí,* »1° fucus, crabro, Drohne (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° parazit (i slov.)«. Augmentativ *trulina.* U m pl. *trutovi* (Vuk, Srijem) »ein bösartiges Fingergeschwür, Nagelwurm« je metafora. Druge su metafore *trumas,* gen. *-āša* »lijenčina«, pridjev *trunteljast* »ponizak«, и je umetak pred dentalom. Bez toga umetka je *trütot* impf. (Brusje, Hvar) »teturati«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *trot,* polj. *trąd,* kako pokazuje i rum. slavizam *trîntor, -tur, -toraı.* Rum. dočetak *-or* nastao je zacijelo od *-on* < *-ъn* (upor. rus. *trutenb,* gen. *trutr.jd)* na osnovu disimilacije *n — n,* > *n — r.* Baltičke usporednice objašnjavaju morfološki postanak praslav. oblika. Lit. *tranas,* lot. *tränis* dokazuju (upor. stvnjem. *treno,* ags. *dran)* da je praslav. *trctb* izvedenica s pomoću sufiksa *-to.*

*Lit.: ARj* 18, 821. 830-31. *PleterŠnik 2,* 697. Krahe, *JF 6,* 213. *Miklošič* 362. *Bruckner* 578. *KZ* 42, 367. *Boisacf* 918. Zupitza, *KZ* 36, 55. 37,388. Leskien, *IF* 28, 138.

truta f (Muo, Boka, Rijeka) »mladice ribe kakve se hvataju npr. u jezeru skadarskom, pastrva (Muo)« == *truta* (Mikalja). Deminutiv na *-ica trùtica* (Vuk). Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *trucia* > tal. *trota,* mlet. *truta,* furl, *trute,* s talijaniziranim *et* > *t* kao u *tratûr.* Riječ *trucia* je ušla u balkanski latinizam, kako dokazuje arb. *trofie* pored *pestrofë* < *pastrva* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 831. *REW** 8942. *Prati* 1010. Skok, *ZRPh 54,* 426. *DEI* 3917.

trzan m, f (Marulić, *široke trsáni* u *Judita \,* 177., pored *trzan zelen mirisne travice,* f kod Zoranića, m kod Lučića, Pelegrinovića) = *tržna* f (Parčić, Vetranić-Čavčić, Dobrinj, Sinj) = *tržna* (Šibenik) = *trzma* m (Istra, Nemanić) »mala livada, poljana, prazan otvoren prostor pred kućom« = *trzan* f (Zoranie) »livada, trávnik (Dobrinj; Sinj, tu je zabilježen i oblik *trza* f »goletno zemljište«), aperta campagna (Parčić, prema Pavlinoviću), poljana na kojoj se trguje (Šibenik), prazan prostor u sredini ili pored sela (Visoko, Bosna), zemlja vitru izložena, gola (Sinj)«, *tržno* n (Mošćenice) »tvrdo tlo gdje već raste trava = *tržno* (Dragué) »ugar« = *tržna* n pl. (Drašćići) »travom obrastao prostor u blizini kuće (koji se ne kosi i gdje se skupljaju goveda prije nego se puste na pašu ili na napoj)«. Upor. slov. pridjev *trzen (~zna njiva}* »brachliegend«, poimeničen na *-ica, -ina tržnica,*

*trznina* »Brache«, *trznja* »Rasen«. Deminutivi na *-ьca trzanca* f (Baraković, Budinić) = *tržanca* (Zoranie) = na -ьc *trzanac* (Budinić, Baraković). Poimeničen pridjev m. i ž. r. od osnove glagola *trzati,* varijanta od *trgati* (v.). Značenjem je paralela *utrina* (v.) »zemlja kud je porasla sitna trava«, njem. *Brache* od *brechen,* lat. **rupta* > *rota* »Brechfeld« (na Mallorci). Upor. polap, *tárzeny* »gehechelt«.

*Lit.: ARj* 18, 832-37. *PleterŠnik* 2, 700. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *REW** 7442.

trze, gen. *-eta* n (Lika) pored gen. *třzeta* i gen. *trza* (Glamoč) (Piva, Hercegovina, Duvr.o, Kreševo, Banja Luka, Glamoč, Solin, cijela sjeverna Dalmacija, Lika) »jagnje kad se ovca dočkán ojagnji, tj. koje se ojagnji početkom jula«. Mocija se izražava sufiksom *-an trzan* (Piva) m »muško kasno jagnje« prema *ırza* f (ibidem), sa sufiksom *-jak trzjăk,* gen. *-âka* m (Vodice) »muško jagnje koje se izleglo kasno« prema f *trzjăka,* odatle deminutivi na *-e trzjače,* gen. *-aieta* n »isto«, bez razlike roda, sufiksom *-ič trzjačić* m prema *trzjačica* (ibidem) i u Poljicima *trzak* m prema f *trza,* u Kurelca i *trznjak.* Taj pastirski naziv poznaju svi došljaci istarski. Govore ga i Bezjaci srednje Istre oko Pazina. Oni ga primise od Cica. Njihov je domaći naziv *poznjăk* (Vrbnik), poimeničen pridjev na *-jak* od *pozan* (v.). Parčić ima pored *trže,* gen. *-eta trzivak,* gen. *-vka* m »agnello nato degli ultimi«, a Stulić *trzivac* »capretto o agnello tardivo« > (Bella, Stolić) *trzivče,* u Kurelca *trzivka.* Ne zna se gdje se Parčićev oblik govori. On je interesantan zbog toga što se iz njega jasnije vidi rum. podrijetlo *tirziu* < lat. *tardīvus* (pridjev na *-īvus* od *tardus* »kasan, pozan«). Kod istarskih Rumunja (tj. nekroatiziranih Cica) u Žejanima Ribarić je zabilježio *trzije* »jagnje kasno ojagnjeno«. Te riječi nema Puşcariu. Rumunjski pridjev bio je prekrojen prema *dvîze* (v.). U Srbiji na *-U trzle* > *-an třzlan* »janje koje se pozno ojanjilo«, usp. *kozle.* Leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha.

*Lit.: ARj 2,* 942. 18, 832-35. Vuković, *SDZb* 10, 404. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *REW** 8576. Skok, *ZRPh* 36, 656., br. 29.

tûb m (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *tubo* n (Cres) »l ° cilinder za svijeću, 2° dimnjak štednjaka«. Od učenog talijanizma *tubo* < lat. *tubus.* Deminutiv na lat. *-ula tubulo* narodska je riječ, koja je preko srgr. τούβουλον > ngr, τοϋβλον postala balkanska: *tübla f* (Crmnica) = *tugla* (Kosovo, Timok; *g* mjesto *b* unakrštenjem sa *tigla,* v.) »cigla«; nun. *tula* (Erdelj), bug. *tugla,* arb. *tulle* »Backstein«, *turle* »tönerne Wasserröhre«, cine. *tuvlă* »isto«, tur. *tuvlă.*

*Lit.:* 18, 842-43. 883. Miletić, *SDZb 9,* 362. *Elezović 2,* 344. *REW»* 8968. 8969. Vasmer, *GL* 145. *DEI* 3924.

tuçak m (akcent: gen. *-aka, tùcâk,* gen. *-âka;* Vuk) »1° (prvobitno) zarobljenik, rob, 2° zarobljenik koji prosjačenjem ima da skupi otkupninu > 3° prosjak uopće«. Po pučkoj (statičkoj) etimologiji dovedena je riječ u svezu s *potucati se* (v. *tući).* Hipokoristik: *tuca* m = *tuca.* Prezime na *-wić Tucak* (Hercegovina, Bosna, Srbija, Slavonija), *Tucakovič* (Srbija). Pridjev na *-bski lucački* (Vuk) »prosjački«. Turcizam (tur. *tutsak* »ratni zarobljenik«, od *tutmak* »prendre, tenir«, s dubitativnom postpozicijom *-saK).*

*Lit.: ARj* 18, 844. Ivšić, *SlRev* 3, 142-143. *Deny* § 561. *Školjić** 621.

tue, gen. *tuča* m (Bella, Gundulić etc.; narodna pjesma, Vuk, Kosmet) »bronza«. Izvedenice: *tučenjak* = *-tučnjak* (lonac, Vinkovci), *tučevina* (Šulek) »tucana roba«, pridjev *tucan,* f -cтa, *-cana.* Balkanski turcizam (tur. *tuç* = *tunç* »isto«) iz terminologije ruda: rum. *tuđu* »Gusseisen, kotao za mamaljigu, puru, polentu«, bug. *tuč* pored *tuni·,* arb. *tuç* = *tunsh* — *trune* »Messing, Bronze«, ngr. τούντζι.

*Lit.: ARj* 18, 847-53. *Elezović* 2, 353. *Tiktin* 1658. *GM* 458. *Mlađenov* 643. *Pascu 2,* 172., br. 1110. *Školjić** 621.

tuča f (Vuk, zapadni krajevi), sveslav. i praslav. *tok-ia,* »grad (istočni krajevi)«. Samoglasnik M je nastao iz velarnog nazala, upor. stcslav. *tcča* »Sturzregen«, slov. *toca,* polj. *tęcza* »Regenbogen«. Baltičke usporednice pomažu objasniti morfološki i semantički razvitak praslav. atmosferskog termina: lit. pridjev *tankus* »dicht, dicht zusammenstehend, häufig« kaže da je praslav. riječ apstraktna izvedenica pomoću *-ịa* i da znači »ono što je nagomilano, što je gusto kao oblak, kiša i nevrijeme«. Upor, rus. *tuča* »Gewitter, Wolke, dichte Masse, Haufen (Schnee, Staub itd.)«. Ie. je korijen **tenq-* »dicht werden«, koji se nalazi u sanskr. *tanc-, tanákti* »zieht zusammen«, arm. *t'anjr* »gust, debeo«, ir. *techt* = nvnjem. *dicht* < ie. **tenq-to.* Semantički se uspoređuje s got. *peitva* »Donner«. Riječ *tuča* je u slavinama bez leksikologijske porodice.

U današnjoj jezičnoj svijesti veže se sa *tuči* (v., upor. *tuča nas tuie, tuča je sve potukla),* s kojom nema nikakve etimologijske veze, jer *u* od *tući* počiva na *ļ*.

*Lit.: ARj* 18, 848. *Miklošič* 358. *Bruckner* 570. *KZ 42,* 343. *Trautmann* 313. *WP* 1, 726. Uhlenbeck, *PBB* 30, 315. Sommer, *KZ* 35, 463-481. (cf. *AnzIF* 11, 148). Leskien, *IF* 19, 208. Scheftelowitz, *KZ* 56. 204. Hirt, *IF* 32, 225. *Vasmer* 3, 159.

**tući,** *tučem* impf. (Vuk) = *tue, tučem* (Kosmet, ŽK) *(do-, ispre-, iz-, na-, o-, po-, pre-:, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* »tundere, battuere, ferire«, prema deminutivu *tucati, -ám* (Vuk) *(is-, na-, po- se, ras-, za-)* prema *natucati se,* isto na *-kati tûckati, -ām* (Vuk), s analogijom ujednačenim samoglasom u prezentu i infinitivu prema čakavskom infinitivu *ilia,* koji je očuvao stcslav. *tiesti* (upor. slov. *tleči,* toponim *Protliieni kami)* prema pf. *tuknuti, -em* (Kosmet) *(na-, u-, uz-)* prema iteratīvu na *-va- -tukavati, -ām, -tukivati, -ujem, -ivam,* samo s prefiksima, na *-ovat nafukovat, -ujem* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. **tblk-* (stcslav. *tlbkc, tiesti* < *telkti).* Postoji još od *telk-* baltoslav. prijevoj perfektuma **tolk-*. Prema tome izvedenice se prave od četiri korijena: praslav. **tblk-* > *tuk-, tue-, *telk* > *tiek-* (nestala u štokavskom, očuvana u čakavskom), **tolk-* > *tlak-*. Od *tuk-:* postverbali *tuk* m (u izrazu *udario tuk na luk* »zlo na zlo, vrag na đavla«), *utuk* m, *rastuk* m (Banija) »sredstvo za pobacivanje«, *ùstuk* m, *natùk* m (Istra), na *-bk tučak,* gen. *-ika* m »1° Mörserkeule (= *tuika* u Mikalje), 2° tvrdo jaje s kojim se o Uskrsu razbija drugo«, *natucah,* gen. *-čka* (Bosna) = *natučak* (ŽK) »žulj«, neologizam *natuknica* (VI. Mažuranić) »lemme, Stichwort, Schlagwort«, na *-jura tučura* f (Kosmet) »stupa«, s deminutivom *tučurica,* na *-ač tukač,* gen. *-aia* (Buzet — Sovinjsko polje) »drveni mužar«, na *-aia tukača* f (ZK) »trlica, Hanfbreche« (slov. *toikai* i *toikaid),* poimeničen part. perf. pas. *tučenac,* gen. *-nca* (Lika, Kordun) »tučen kamen za ceste = (talijanizam) batuda«, *ùtuknut* (Boka) »lud«. Ovamo na *-nja tučnja* = *tučnjava* — na *-ada tuknjada* (Hrvatsko primorje). Od **tuc-* na *-ilac tucilac,* gen. *-oca* m (Lika) »koji tuče«, na *-alo tucalo* = *tucanj* (= *tukač* = *tučak* = *tučka),* od *potucati potucalo; natučak,* gen. *-cka* (Vuk) »hartschaliges Osterei«, *natučak* (Istra) »isto što natučak«; razlika u akcentu *natucati, -ām* prema *tucati* »nagomilati što sitno stucano« prema *natucati, natucam* »slabo govoriti (neki jezik)«, tako. i *istucati, potucati se, nàtucnuti, -em.* Ovamo ne ide *tučak,* gen. *-aka* (v.) »prosjak«, koje je turcizam *tutsak,* ali je na osnovu pučke (ili kako Vendryes kaže statičke) etimologije došao u vezu sa *potucati se.* Od **tolk-* denominal na *-iti tlačiti, tlačim* impf. *(na-, po-, pri-, raž-, s-)* prema iteratīvu na *-va- -tlaiívati, -tlàiujem,* samo s 'prefiksima; od participa *tlačen* neologizam (kalk) *tlačenica* »Presswurst, švargi«; imenice *tlaiitelj, potlaíitelj;* praslav. **tolka* > *tlaka* (Hrvatska) > *kláka* (ŽK) »1° običaj dobrovoljne i obavezne pomoći susjedu pri radu na polju, 2° kuluk«; pridjev na *-ьn* > *-an tlačan* (16—17. v., *·~~'lηα njiva).* Kao pravni termin posudiše ga Rumunji *clacă f* sa radnom imenicom na *-aș clăcaș* i glagolom *a clăcăși* »kulučiti«, i Madžari *kaláka.* Praslav. postverbal *tlâk* m (Lika, upor. rus. *tolok, toloknó* »Hafermehl«) »1° posije, ono što se iz pljeve na protak protoci, samelje se i zimi služi krmcima za hranu, 2° (Šulek) pritisak, pression (odatle također *tlakomjer* »Barometer« u Šuleka)«. Ovamo i folklorni termin *Tuiin* = *Tucin dan* »kad se uoči Badnjaka tuče, kolje prase (i si.)«. Potpune se usporednice nalaze u baltičkoj grupi: lit. *telkti* »eine Arbeitsgemeinschaft zusammenbitten (upor. *moba,* v.)«, u prijevoju *talka* »zusammengebetene Arbeitsgemeinschaft, welche nach verrichteter Arbeit mit einem Schmaus bewirtet wird«, lot. *talka* »večera za mobu«, *talks* »isto«. Druga je potpuna paralela kimr. (Wales) *talch* »gramım contritum«, kojemu odgovara *tlak* »posije«. Prema tome prijevoj **tolk-* je baltoslav.-keltski leksem. Samoglasnik *u* u *tući* nastao je od sonantnog *ļ*, upor. stčeš. *tluku,* rus. *tolku,* slov. *tolli,* slog *tla-* po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *toloi, tolok, toloknó,* polj. *tlok.*

*Lit.: ARj 2,* 715-16. 4, 71-72. 7, 692. 705. 706. 9, 402. 454. 11, 157-160. 218-19. 766-67. 12, 197-99. 463. 13, 301. 332-33. 16, 590. 797-800. 18, 391-93. 843-58. 892-97. *Ma&uranić* 1454. *NJ l,* 220. 3, 94. Lalević, *NJ 5, 22.* Popović, *NJ* 3, 253. *Elezović* 2, 280. 345. 353. *MMoiii* 349. *Holub-Kopečný* 326. *Bruckner* 571. *KZ* 45, 44. 46, 210. *Mìadenov* 634. *WP* l, 741. *Trautmann* 321. Wood, *IF 22,* 160. Strachan, *AnzIF* 4, 103. Uhlenbeck, *PBB* 30, 315-316. *GM* 59. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Putanec, *Francuska leksikografija* 20.

**Tudešak,** gen. *-Ska* m (Dubrovnik, Držić: *ovi je Tudešak prvi bogatao od svijeh Tudešaka)* = *Tudešak* (17. st., Ančić) »Nijemac«, na

-*inja Tudeškinja* »1° Njemica, 2° vrsta puške (Brač, narodna pjesma)«, pridjev *tudeški* »njemački«. Od tal. *tedesco* (pored tosk. *tedesco}* > *Todesko* (nekadašnje prezime na Braču) od germ, pridjeva na -*isk* = slav. -*bsk* od got. *biuda* (v. *Tivat)* »narod«, nvnjem. *deutsch* »narodski, naški«.

*Lit.: ARj* 18,424. 861. *REW* 8708a. *Prati* 972. *DEI* 3738.

Tudizi > *Tudizić* > *Tudišević* (Gundulić), dubrovačka patricijska porodica (13 — 18. st.), piše se od 13. v. u latiniziranom liku u kojem se može vidjeti domaći dalmato-romanski leksički izgovor: *oi* > *ui* > *i* (upor. *Olib* < Porfirogenetov *Aluip),* redukcija grčkog dvoglasa *eo* > *o, e, i: Tedoyse, Teduisio, Tiduisso, Thodisio, Todusio, Tudisio, Tidiso, Tudisi,* od gr. Θεοδόσιος, imena sv. *Teodozija (5.* st., pustinjak), često ime bizantinskih vladara. U ostalim dalmatinskim gradovima (Zadar, 10. (t.; Split, 13. st.; Trogir, 13. st.) piše se ime samo u učenom vidu *Theodosius,* Nije ušlo u onomasjtički sistem u Hrvata, ali u Srba postoji: *Teodosii* (prezime u Ležimiru u Pruskoj gori), *Tedosija* (muško i žensko ime, Srbija; Skoplje, 1420), *Teodosije* (14. st., Athos), prezime *Teodosijevič* (Srbija), hipokoristička imena *Teso, Tesa* (ovo može biți i od *Teodor), Tesan* (i prezime u Bosni), *Tesana* f, prezime *Tešanović* (za ova tri onomastika vrijedi isto što je rečeno za *Tešoj-a).*

*Lit.: ARj* 18, 205. 244. 249. 862. Jireček, *Romanen 2,* 59-60. 3, 66.

**tuđ** (određeno *tuđi, tuđa, tuđe,* Vuk) = *tuda, tudo* (Kosmet) = čak. i hrv.-kajk. *tuj,* sveslav. i praslav. pridjev **tiudıo* > **tudio,* »stranjski, jabanski, Ijuckî = lućki (ŽK), alienus (protivno *svoj)«.* Poimeničen na -*ica tuđica* f »(neologizam) Fremdwort«, s pomoću individualnog sufiksa -*in tùđîn,* danas običnije *tudinac,* gen. -*nca* m prema f na -*ka tuđinka,* pridjev na -*ski tuđinski,* apstraktum na -*ina tuđina.* Na -*if* (upor. *šteklíš) tuđiš* m. Složenica *tudozémac* (ispor. *inozemac)* m prema *tuđozemka, tuđozemskt.* Denominal na -*iti tuđiti (se), tuđim* impf. (o-). Sa *č* mjesto í *čuzd* u sťsrp. spomenicima 13 — 16. v., tako u ukr. *luzyj,* brus. *čuž,* rus. *ču&oj.* U stcslav. stoji *tuzdb* pored *štuždb.* To znači da je oblik s početnim *t* nastao disimilacijom iz **uud}o* (upor. takovu disimilaciju u rum. *reteza* < *recaediare).* Taj se dobiva iz stcslav. ft = *£,* češ. *cizí,* polj. *cadzy,* kaš. *cezy,* polap, *ceudzi,* gornjo-luž.-srp. *cuzy,* ukr., brus., rus. *č.* Bug. *čužd, čužbina* = (disimilacija *č — z* > *č — z) čuzd* ne slaže se sa **tıudıo,* nego pretpostavlja *tj,* > *č* kao u *Ratiaria* > *Arcar, ratione* > *račun.* Sa hrv.-srp. *tuđ* slaže se bug. *tugi.* Jedino bug. oblik govori u prilog Miklošičevoj, Meilletovoj i Hirtovoj pretpostavci da je *tuđ* posuđenica iz got. *ļiuda* »narod«. Semantička je paralela za takvu pretpostavku *lućki =ljucki* »tud« < *ljudski* (ŽK). Trautmann uzimlje disimilaciju **tjutjb* > **tjudj.* Prema toj pretpostavci praslav. **tiud\o* nije posuđenica iz gotskoga negp je u prasrodstvu s tom riječi. To opet znači da je praslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa -*ịo* (upor. *moj, tvoj, svoj)* od ie. **teuta* »narod« > lit. *tauta* »gornja zemlja, Njemačka, stlit.: narod«, stprus. *tauta* »zemlja«, gal. *touto (Toutorix),* ilir. *Teuta* (upor. *Tivat* = *Teodo)* i madž. *Tót* »Slovak«. Ie. **teuta* je proširenje ie. korijena **teu-* /*гам-/ **tu-* /*ro- »bujati«, s pomoću sufiksa -ío. Ie. **tu-* nalazi se u *pretio, tisuća, zatiljak* i *tust* (v.), u *tvarog.* Dalje su izvedenice *Teutones* (ime germanskog naroda), got. *piudisc,* stvnjem. *diota, diutisc* (odatle dubrovačko *Tudešak* preko tal. *tedesco,* v.), nvnjem. *deutsch* »njemački«, upravo »narodski«. Bruckner pretpostavlja *skı* > it kao u *čuti* i pomišlja na **skyth-* »Skiti«.

*Lit.: ARj 2,* 96. 9, 456. 18, 867-76. *Elezović 2,* 345. *MikloSič* 357. Berneker, *IF,* 10, 155-156. *Holub-Kopečny* 86. *Bruckner* 67. *ASPh* 29, 111. 42, 136. *Mladenov* 688. Meillet, *Et.* 175. (cf. *AnzIF* 21, 86). *Trautmann* 315. *WP* 1, 712. Iljinski, *IzvORJAS23,* 2,180-245. (cf. *Slávia 5,* 413). *ZSPh 2,* 295. *Vasmer 2,* 56. Ułaszyn, *ZSPh 6,* 369. Uhlenbeck, PBB 30, 315. Janko, *WuS* 1, 108. Hirt, PBB 23, 337. *Boisacq*[3] 963.

tüf m (Lika; od rječnika Habdelić, Vitezović, Belostenec, Jambrešić; Poljica) = *tu,* gen. *tuva* (ŽK) = *tup* (Dubrovnik, Bella), odatle na -*ьc* > -*äc tupac,* gen. -*ўca* m, na augmentativni sufiks -*ina tupina* (Dalmacija, Bella) »1° Tufstein, 2° toponim *(Tupina,* lokalitet, Bogdašić »tu ima tufa«)«. Slov. го/, gen. *tófa* (Litija) »isto«. Upor. arb. *tuf.* Od tal. *tufo, taf* (Trento) < lat. *tōfus.* Oblik *tup* može biti i dalmatoromanski leksički ostatak.

*Lit.: ARj* 18, 876. 919-22. Rešetar, *Štok.* 301. *REW»* 8764. *GM* 419. *DEI* 3926.

**tufa** f, bug. *tufa* »Bund Zwiebel«, rum. *tufă,* ngr. τοοφα »kleines Büschel, dichtes Bund Gras«.

*Lit.: Romanski* 130. Capidan, *DR* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *REW** 8973.

tùfek m (Vuk) »puška«. Na *-dzija tufekčija* = *tufegdzija* m (Vuk, 1776) = *tifekčtja* (Kosmet) »puškar«, s pridjevima na *-in tufèkčijin,* na *-ski tufekčijnskī* = *tufekčījski, -čínski.* Složenica *tufekfībaša* »glavar u esnafu, cehmajstor«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *tüfek,* upór. darginski, kuni, na Kavkazu *tupang;* tur. *tüfekçibași)* iz turske vojne terminologije: rum. *tufecciu, tufeccibașă,* bug. *tüfek, tjufek, -čija,* arb. *dufék* = *düfek,* ngr. τουφέκι (pored književnoga δπλον). Ovamo i prezimena *Tüfek* (BiH), *Tufegdžija* (Srbija), *Tufekčić* (Srbija) = *-kčijić* (narodna pjesma), selo *Tufekčić* (Bosna).

*Lit.: ARj* 18, 876-77. *Elezović 2,* 323. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1658. Meščaninov, *Obšćee jasykoznanie* 65. *GM* 76. *Školjić** 621.

tûg m, pl. *tűzi* i *tugovi* (Vuk narodna pjesma) »konjski rep kao simbol na zastavi (turskog paše)«. Na *-li* u složenicama tur. brojnicima *üç* »tri«, *iki* »dva« *(dvanaest učtugli vezira,* Vuk, 2, 129), *paša učtuglija, ić(i)tuglija* »paša od tri, dva tuga«, od *bir* »jedan« *birtuglija* »od jednog tuga«: *sandžakbezi* su bili *birtuglije, beglerbezi ićituglije,* a *veziri učtuglije.* Balkanski turcizam (sttur. *tuğ, tüy)* iz turske vojne terminologije: rum. *tuiu* »an einer Stange befestigt Rossschweif«, na *-džija tuigiu* »koji ih pravi za sultana«.

*Lit.: ARj* 3, 766. 18, 877. *Tiktin* 1659. *Školjić** 144. 340. 621—22. 628.

**tuhaf** = *tùaf,* pored *tuáfli* na tur. *-li* = *tua/* (Kosmet) »čudan«, indeklinabilni pridjev (uz *biti, tuăf čovek,* Kosmet). Ovamo i fraza *na jednom tuhafu* (Hercegovina) »isto je, jednako je < isto čudo«. Turcizam (tur. *tuhaf* = *tohaf* »1° sonderbar, 2° komisch«).

*Lit.: ARj* 18, 888. *Elezović 2,* 344. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 819. *Školjić** 622.

**tuhljiv** (prema Miklošiču hrv.; Istra), pridjev na *-ljiv* »humidus, graveolens«, upor. toponim *Tuhelj* na Sutli (i gornjo-luž. *tuchly* »faul«, rus. *tuhlyf);* na *-ten* < *-t* + *-en tuhten* (Belostenec, Stulić) = *tyhten* (određeno *tyhtni)* (Bednja, hrv.-kajk.) »vlažan«. Apstraktum na *-ina tuhlina* (Vitezović) »vlaga« = *tyhtelnõ f* »miris po vlazi«. U Vitezovića i *tuht* m »squalor«. Glagol na *-npti* > *-nuti tuhnuti -ēm,* (subjekt *meso}* »riechen« = *ovo meso tûkne inalo* (Vuk) »zaudara, pašiti, zadajati (od *zadah)* = zadavati, zadisati« *(h* > *k* objašnjava se unakrštenjem sa *tuknuti* »contundo«); *tuhnjeti* (Jambrešić, *-neti), tuhnjiti* (Vitezović); *zatuhnut* (Vodice) »muffig werden«. Samoglasnik *u* je. nastao od velarnog nazala *ç,* upor. slov. *tohnéti* »moderrl«, *otohniti se,* pridjev na -г/ (upor. *topal) táhel* »muffig«, polj. *tęchnąć.* Sveslav. (osim hug. i štok. u hrv.-srp.) i praslav. **tçh-*. Miklošič uporeduje još *tušiti, tuším* impf. (Vuk, slov.) *(po-, u-)* »kuhati u sudu zaklopljenu«, koje čini zasebnu riječ (v.). Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Upor. rus. *tuha* »Schneegestöber, mećava«, *tuhata* »drückende Sonnenhitze« i čak. pridjev *tûhan* pored *tusán* (Brusje na Hvaru, Dugi otok) »malen, veoma malen« [ako nije u svezi s *tulusan* »malen, sitan«, Poljica, a to je u svezi s turcizmom *tulek* m »malen čovjek«, *tulekast* »malena rasta«, Bosna, < tur. *dölek* »karpurica ili dinjica u bostanu«].

*Lit.: ARj* 11, 222-23. 18, 888-89. 897. 904. 957. *Pleteršnik 2,* 674. *Mažuranić* 1473. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Hraste, *JF 6,* 213. *Miklošič* 358. *Bruckner* 570. *KZ* 42, 365-366. Buga, *RFV* 66, 234-255. (cf. *RSl* 5, 251). *Školjić* 622.*

túl, gen. *túla* m (Bella, Zlatarić, Domentijan; Vitezović, Stulić; slov.) »pharetra«; deminutiv na *-ьc* > *-ac telóc,* gen. *tevcá* (Buzet, Sovinjsko polje) »tobolac za vodu, brus i plosk za kosu kod košnje«; ovamo zacijelo i deminutiv na *-će tuoce,* gen. *-a* (Vučitrn, Kosmet, kolarski termin, kome Elezović ne daje točno značenje), zacijelo još i *tulac* (Boka) u izrazu *došlo mi na tulac* »na zgodu, na ruku«, upor. slov. *tulec;* na *-ajica tulàjica* f (Vuk, Srijem) »1° (na lijevku) ono što se zadjene u sud, 2° u gajdi ono što je svezano u mješinu te u nj zadjene karablja i prdaljka«. Miklošič ima kao hrv. *tulica* »Kocher«; *túlija* f (Vuk, Srijem) »1° cijev od oluka (Pakar), 2° gvožđe na šipci od đerma o kojoj je obješen kabao, 3° šeputka, savijeno drvo na lijevči oko osovine«; *tulãjka* (Kosmet) »(kovački termin) duvaljka«. Sa *lj* mjesto *l* prema glagolu *tuljiti se* (v.) *túljac,* gen. *ljca* = *ΏΆ -ъk túljak,* gen. *-ljka* m (Vuk) »(u vodenici) cipun, fistula minor inserta maiori, 2° (metafora) šuplje drvo kroz koje se može uhvatiti lisica ili jazavac«. Od metaforičkog značenja potječe denominál na *-iti tuliti, tulim* impf, prema *utulili, ùtulim* pf. (Crna Gora, objekt *oganj, svijeću)* = (sa *lj* mjesto / iz prezenta *tuljo) utūljtt* (Kosmet) *(iz-)* »ugasiti«,

*potulni (se) (pre-)* »sakriti« prema impf, na *-va- -tulivati = -tuljivati, -tuljujēm,* samo s prefiksima, pridjev, upravo particip perf. pas. *potuljen* (Kosmet) »koji je kao povučen«, poimeničen na *-ko potüljenko* m »podmukao«. Ovamo će ići i *tuljiti se, tuljim* (Vuk, Baranja) »ženirati se, ustručavati se, žapati se«. Martiću znači *natúljiti, nàtuljím* pf. »napuniti, natrpati«. Rumunji posudiše *a pituli* »sakriti« < *pre-tuliti* (s nestankom *r* u prefiksu *prě-* zbog disimilacije *r — l > 0 — 1), a (o)tuli (undeva)* »unvermerkt wohin bringen, umaći«, *tuleiu* »držak pera, nerazvijeno ptičje pero«, *tulnic* »Blashorn«, *a tulnica* »trubiti (pastirski termin)«. Arbanasi posudiše *tulitem* »nachstellen« < *tuliti se.* Sveslav. i praslav. (stcslav.) *tuh* »tobolac«. Upor. ukr. *tul, vtulyty* »hinstecken«, *zatúla,* bug. *zatulka, tuleika* »glava bradve«, rus. *zatulit'* »bergen«, *vtulit'* »einstecken«, stcslav. *luljava* »Rohr am Giesschaft«. Nema utvrđenih usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Uspoređuje se sa stvnjem. *dola* »Röhre«, koje ne ide zajedno sa sanskr. *lūṇāh* »Köcher« i sa gr. σωλήν »Röhre, Kanal«. Prema sanskr. *tūṇak,* koje sadrži ie. korijen proširen formantom *n,* praslav. *tulí* predstavlja ie. **tou-lo-* ili **IuэuIo.* Veže se i sa *tylb* (Mladenov, Vaillant).

*Lit.: ARj* 7, 706. 11,219-220. 767. 18, 898-906. *Elezović* 1, 242. 2, 115. 345. 346. 347. 398. *Miklošič* 365. *Holub-Kopečný* 387-388. *Bruckner* 584. *Mladenov* 186. 542. 642. *Tiktin* 1224. 1659. 1660. Bartholomae, *IF* 3, 187. 188. *Boisacf* 938-939. Ehrismann, *PBB* 20, 46. 60. (cf. *AnzIF 7,* 98-99). Kretschmer, *KZ* 31, 450. Scheftelowitz, *KZ* 53, 249. *WP* 1, 752. 865. 852. Bardhi, *Leká* 6, 237. sl. (cf. *IJb* 20, 137). Vaillant, *RES* 22, 28.

**tulbènta** f (Vuk) »nekakva ženska kapa« = *tilbent* m (Kosmet) »vezena marama koju nevjesta drži u sklopljenim rukama na trbuhu dok dvori« = *tumban* (prema Miklošiču hrv.) »glavni rubac (Karnarutić)« = *tunban* (Vrbnik) »žensko pokrivalo oko glave« = *tumbat* (Marulić) »Art türkische Kopfbedeckung« = *turban* (evropski turcizam) »saruk, platno kojim se obavija čalma«. Preneseno na biljku zbog crvenih velikih latica, *tulipan* (Belostenec, Jambrešić, Kanižlić, Istra, Vrbnik, Otok u Slavoniji) = *tulipan,* gen. *-äna* (Vuk, Srijem) »lale, Tulpe« =*dulipan* (Dalmacija) = *tuliben* (prema Miklošiču hrv.) = *tulip* (Voltiđi) = *tulipa* (Habdelić). Ta metafora nalazi se i u drugim evropskim jezicima (tal. *tulipano,* fr. *tulipe,* madž. *tulipan,* njem. *Tulipane).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dulbanđ,* od *dil* »srce« i od prezentske osnove glagola *bäntän* »vezati«, koji je u prasrodstvu *s* nvnjem. *binden)* iz botaničke terminologije i iz terminologije odijevanja: rum. *tulpan* »Musselin« > *turban, durbdn* (nošnja bojarskih žena), *tülbent = turbem — durbend* »Brautschleier« (*/ > r* po zakonu disimilacije */ — n > r — n),* bug. *.tulpan = tulpén, tűiben,* arb. *dylben* »dünner Frauenschleier«, ngr. τουλπάνι.

*Lit.: ARj 2,* 883. 18, 900—903. *ZbNŽ* 36. *Elezović 2,* 320. *NJ 2,* 49. *Mladenov* 642. *Tiktin* 1659. *GM* 78. *Miklošič* 364-365. *Lokotsch* 544. *REW** 8974. *Tamás* 805. *Školjić*[2] *622.*

**tuliti,** *tulim* (Vitezović, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk. općenito, slov.; subjekti *vuk, pas, osao,* pejorativno za ljude kad plaču) *(za-)* »heulen, auf einem Horn blasen«. [Onomatopeja kao i lat. *ululo, ejulo,* gr. ύλάω, stind. *ululik* »ululatus«, lit. *ulúoti* »heulen«, s *t-* ir. *(t)ul-chaochan* »Eule«].

*Lit.: ARj* 18, 903. *Pleteršnik 2,* 702. *Miklošič* 365. *WP* 1, 194.

**tùluz** m (Vuk, Banat, Srbija do preko Morave) »ókornak, klas«. Augmentativ na *-ina tùluzina* (Banat) »isto« = *tùluska* (Požarevačka Morava) = *tülina* (Trebarjevo) »ókornak«. Stoji zacijelo u svezi s rum. *tuleiu* (Erdelj) »Maisstengel (v. *tul,* na koju etimologiju upućuje i *tülina)«.* Zamjena sufiksa *-eiu* na *-uz* nastala unakrštenjem sa *kuruz — kukuruz* (v.).

*Lit.: ARj* 18, 904. 905. *Tiktin* 1660.

**tùlj** m (Kosmet) »krtina, meso bez kosti«. Na *-ina* (upor. *govedina, teletina, svinjetina) tuljlna* »isto«. Nalazi se i u arb. *tul* m »Fleischstück ohne Knochen, Wade, das Weiche des Brotes«, koje G. Meyer smatra srodnim s gr. τϋλτ), τύλος »Wulst«, sanskr. *tūlam* »Baumwolle« < ie. korijen **teu-, *гэм-, *tu-, tu-* »schwellen«, raširen na */.* Taj[1] se korijen nalazi u praslav. *tyj ç,' tyti* (v. *pretio), tisuća, zatiljak, tust.* Kako *tulj* nije rašireno u slavinama, nego je čisto lokalna riječ u Kosmetu, zacijelo je *tulj* posuđenica iz arbanaskog.

*Lit.: ARj* 18, 905. 906. *Elezović 2,* 346. *GM* 451- *WP* 1, 709.

**tumač,** gen. *-aia* m (Vuk, u spisima), sveslav. i praslav. (?) *Iьimась* (stcslav. *пътась)* »mterpres«. Pridjev na *-ev tumačev.* Denominal *tumačiti, tumačim* impf, *(iz-* 16. v., *pro-, raz-),* iterativ na *-va- istumačevati, -ujem — istumačívati,* s postverbalom na *-ka istumačka* (18. v.), Taj oblik posudiše Nijemci *Dolmetsch,*

stvnjem. *tolmetsche,* Rumunji *tumači* = *tâlmaciu,* glagol *a tălmaci* = *tumači,* apstraktum *tălmacitură* »tumačenje«, i Madžari *tolmács* (14. v.). Iz madžarskog ili iz ruskog *tolmai* potječe *taimai·,* gen *-ala* m (Vuk), *tolmačiti, tălmăcim* (Vuk) *(iz-}* =(sa *ol* > *o* kao u *Omu* < *Olmiš, otar* < *oltar, kobasica} tomačiti, -im (iz-}* (Divković, Velikanović, Lastrić,-Matović, Kanižlić, Dubrovnik), *istomalati, istomačivati, tomaiit, -ačim* (Kosmet), *tomačitelj,* pridjev *neistomaien, -čiv, -čljiv, -čnost.* U hrv.-kajk. i slov. po zakonu asimilacije *t* — *m* > *t* — *n tolnai* (Jambrešić), *tolnačiti, -im (is-, pre-};* taj oblik postojao je i u panonskoslav., odakle je madž. *tanács* »savjet«, *tanácsolni,* a odakle je opet natrag hrv.-kajk. i slov. kao posudenica *tanac* (ŽK, ŽU, najstarija potvrda 1573-1598) »1° savjet, Rat, Ratschlag, 2° razgovor (ŽK)«, s istim *ol* > *o tonač* (Vitezović), *tonačiti (se}* (Vramec); s denominálom *utanačiti, -tànačím* pf. »ugovoriti«, pridjev *tolnačni,* poimeničen na *-ik, -ica tolnačnik* m prema *tolnačnica* f »Ratgeber« = *tonačnik* m (Proroci, Vramec, Vitezović) »savjetnik«, *tonaštvo* (1648—9) »služba tonačnika« = *tanačnik* (Vitezović, 1573). Osim ovih oblika nalazi se u stcslav. *tfakz* m = *tik psaltira* (1463) »interpretatio, tumačenje«, tako i u bug., ukr. i rus., odatle iz crkvenog jezika *tölkovati, -ujem* (Vuk) *(iz-, pro-},* bug. *tuikuvam, tůlkovnik.* Rum. *tile* i glagol na *-ujo,* > *-ui a tîlcui, tîlcovnic* »interprêt«, *tîlcovanie.* Balkanski je turcizam arapskog podrijetla (ar. *tergeman* > tur. *tercüman, terziman)* iz turske uredske terminologije *terdžuman* (bosanske narodne pjesme) = *terđžoman* (Milićević) = *terdžuman* m (Kosmet) »tumač«, bug. *terdžumaninjtar-,* rum. *terginan, terziman,* čine. *tergiuman,* apstraktum na *-luk tergiumanlicke* f. Odatle i evropski turcizam *dragoman,* koji se i kod nas upotrebljava već u 15. v., arb. *dragoman.* Oblik *tumač* = *to(l}mač* = *to(l}nač* potječe iz sjevernoturskih vrela, možda posredstvom Avara (upor. *biljeg}* < *tilmač* (kumanski, čagatajski, altajski i ujgurski). Taj turski oblik stoji u vezi s maloazijskim (mitanni) *alami,* koji se unakrstio sa tur. *dil* »jezik«. Oblik *tlíkb* Xsa / od *tfom-}* u daljoj je vezi sa ar. *tergūm* »objašnjenje« i dalje sa babilonskim (akadskim) *targumanu* »interpres«, hetitskim glagolom *tarkumai, tarkumiya* »tumači«, odatle ar. *targuman* > tur. *tercüman.* Upor. za takve veze s Malom Azijom *knjiga.* Upor. i stir. *ad-tluch* »zahvaliti«.

*Lit.: ARj* 2, 751. 4, 57. 73. 7, 858. 11, 756. 767. 12, 459. 464. 18, 77. 78. 228. 450-52. 455-56. 460. 892. 906-908. *Elezović 2,* 315. 326. *Mladenov* 629. 632. *Mažuranu* 1441. *Marette* 49. *NJ 2, 56. MikMič* 368. *Holub-Kopecný* 386. *Bruckner* 572. *Mladenov* 644. *Lokotsch* 2033. 2073. *REW>* 8580. *Tiktin* 1553. 1579. 1589. 1590. *Pascu 2,* 169. Zimmern, *Akkadische Fremdwörter* 1915. Stutervant, *A Comparativ Grammar of the Hittite Language,* Philadelphia, 1933, str. 38. 226. 227., § 457. Budimir, *Rad* 282, 17. i 19. *IČ SAN l,* 255-261. *GM* 75. Štrekelj, *DAW* 50, 67. Rešetar, *Slávia* 8, 638-639. Vaillant, *Zlătarii* l, 290. *WP* 1, 744. Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Blankenstein, *IF* 23, 134. Horák, *ASPh* 12, 299. Vasmer, *RSl* 6, 192.

**tumarati,** *-ām* impf. (Vuk) (na- *se,* Lika) = (s metatezom) *mutarăți, -am* (jedna potvrda u narodnoj poslovici: *mutară kao kučka po mlječari,* usp. u drugoj poslovici: *ustumarao se kao kučka po mljećart)* »ići kojekuda, bluditi« prema pf. *tumariti, tumārīm* (Vuk) »buhnuti, hrupiti« = = *tumbariti, -īm* (Lika) »banuti kamo iznenada«, *natumariti se* (Orahovica) »nagaziti, namjeriti se«. U svezi je sa *tumara* m (Vuk) »homo vagus«. Na *-alo* m *tumaralo* m »horno vagus« prema f na *-oca tumarača* »žensko koje tumara«; *tumarača* znači i »kuhinjska svijeća«. To značenje dovodi na misao da bi taj ekspresivni glagol, koji nije narodski na zapadu, mogao stajati u svezi s turcizmom *dûman* m »zbrka, metež« (Livno: *zametnuo se duman}* = *dùman,* gen. *-ana* m (Banja Luka, u rečenici *ti si dragi u velikom dumánu* »brizi«), kojemu odgovara bug. *tuman* »magla«, a nalazi se još u polj. u značenju »oblak«, ukr., brus. »zabluda« < tur. *tuman* »magla, dim«. Glagol je stvoren prema frekventativima na *-arati, -ariti* (tipovi *puškar ati, klatariti se}.*

*Lit.: ARj* 7, 178. 706. 18, 909. 910. 911. Skok, *GIZM 29,* 142. *Miklošic* 365, *Lokotsch* 2105. *Mladenov* 642. Kern, *IF* 4, 109.

**tùmbak-m** (Vuk, narodna pjesma) »mesing, mjed, bronca« = *tumbak,* gen. *tūmbaka* (Kosmet) »1° tantuz, od žuta pleha parice razne veličine, što imitujú dukate, 2° metal od koga se prave legeni, ibrici«. Balkanski turcizam malajskog ili sanskrtskog podrijetla (tur. *tombaki tum-* < malajskí *tombağa* < sanskr. *tamṛka* »taman metal«) iz terminologije metala: rum. *tumbác* »Rotmessing«, arb. *tumbak* = *túrnák* (Gege) »Messing«. Upor. ZK *yakman* preko njem. *Packfong* »Art Neusilber« < kin. *pak-tang* »bijeli bakar« > *tong-pak.*

*Lit.: ARj* 18, 910. *Elezović 2,* 346. *GM* 451. *Lokotsch* 2012. *Weigand-Hirt* 2, 355. *Škaljié** 619. 623.

tumbećija f (narodna pjesma, Vuk 6, 321 : *kavu piju, tutun pripaljujul proz nargilu tegle tumbećiju}* = *tumbećija* (Kosmet) »duhan za nargile (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *tenbaki* > narodski *tumbeki}* iz terminologije duhana, bug. *tjumbekija* »Tabak für die Wasserpfeife«. Prema Elezoviću turskoj riječi odgovara evropska *tabaco* < ar. *tubbak* (upor. slov. *tobak* = *tubák,* ŽK) i karaipsko *tabako* »Rauchrohr«.

*Lit.: ARj* 7, 582. 18, 918. *Eüzovic 2,* 347. *REW** 8964a. 8508a. *Doric* 388. *Škaljić** 623.

**tumor,** gen. *-óra* m (Perast) »oteklina« = *tumor* (Božava) = *tumor* (današnja" medicina: *benigni, maligni* ~) < lat. *tumor* > tal. *tumore.*

*Lit.: ARj* 18, 912. Cronia, *ID 6,* 123. *Brajković* 17. *DEI* 3928.

tun m (Budva, Račišće, Božava), m pl. *tunoví* (Bijela, Muo), *tün,* gen. *tuna* (Rab) = *tuna f* (Malínská, slov.) »riba thynnus vulgáris« = (sa и > *nj}* *tûnja,* gen. *tunji* (Cres) = *tunj* m. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *thynnus, thunnus* < gr. θύννος, tal. *tonno,* istro-rom. *tuno.* Na to upućuje *nn* > *nj* (upor. isti fonetizam u španj.). Odatle na lat. *-ina,* tal. *tonnina* »tonno in conserva«: *tunìna* (Rab). Na *-aria* > mlet. *-era tunera* (Božava, Bakar) = *tunjêra* (Cres) < mlet. *tonera,* dok je južnotal. *tonnara* dalo *tunara, tunjara* (južna Dalmacija). Talijanizam je balkanski: búg. *túnjak,* arb. *tylym* < *tonnina* (disimilacija *nn* — *n* > *l* — *m}* < *tün* pored *tunina baliki.*

*Lit.: ARj* 18, 913. 914. 916-18. Cronia, *ID 6,* 123. Kušar, *Rad* 118, 18. *Pleteršnik 2,* 703. Štrekelj, *ASPh* 14, 550. *GM* 454. *Miklošic* 365. *REW* 8724. *Prati* 989. Skok, *Term.* 66. 68. Isti, *ZRPh* 54, 186. Deanović, *AR* 21, 277. *DEI* 3819.

**tȗnba** f (Božava) »grob«. Od tal. *tomba* < lat. *tumba* < gr. τύμβος, τύμβα koje je i balkanska riječ: bug. *tumba* »1° Menge, Haufe, Erhöhung, 2° Hügel« < ngr. τούμπα »isto«, cine, i megl. *tumbă* »Grabhügel, Hügel«,·arb. *tumbe* »Bund«. Toponim *Tomba,* selo u ravnici između Zaljeva i Čela(n)ge u Baru, 1422. vinogradi *in Thomba.* Upor. furi, *tombe f* »piccolo rialzo di terra in mezzo alla pianura«.

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8977. Jireček, *Romanen* 1, 59. *ASPh* 31, 452. Capidan, *DR* 3. (cf. *IУЬ* 11, 200). *DEI* 3814.

**tùndela** f (Dubrovnik, Kalamota) = *tundjela* »1° jastuk od vune pokriven intimelom (v.), bez obzira da li je okrugao ili četverouglast, 2° jastuk na krevetu, 3° uzglavlje, 4° blazina«. Varijante: bez *n tùdjela* (Cavtat; 17. v., Gundu-Hć : *vrhu saga tkanijeh zlatom stoji tudjela zgar crvena},* pored *tudela,* sa *g* mjesto *n tugdjela* pisano i *tuhđela* i *tugdila;* u dubrovačko-latinskom *tudegela* i *tugulella* (Zadar, 1289). Posljednji je oblik najstariji. Ostali se osnivaju na njem, i to po zakonu disimilacije *l* — *l* > *d* — *l:* **tugudella,* odatle metatezom i slabljenjem intertonike **tugedella* > *tudegela,* sinkopom intertonike *^ugdella.* Prema tome je «d u današnjem dubrovačkom zamjena za *gd.* Samoglasnik *n* je ispušten kao suglasnik koji je fakultativan pred dentalom. Taj je lik lat. deminutiv na *-ellus* od **tugula* što može biti latiniziranje od frnč. *thwahlja,* stvnjem. *dwahillja,* nvnjem. *Zwehle* pored *Quehle* kao svjedok karolinške kulture. To je bilo mišljenje koje semantički ne zadovoljava. Semantički bolje zadovoljava deminutiv od *culata* < *culcitella,* prema Vaillantu preko suponiranog mletačkog *colcedela.* Ta je supozicija iste prirode kao i *iugula, tugela* za germ, *thwahlja.* Ne dovodi nikako do najstarijeg potvrđenog oblika. Riječ *culcita* je u ostalom u Dubrovniku potvrđena s očuvanim velarom *cokhitra,* kako se očekuje, a taj se oblik ne nalazi u *tugdela.* Od deminutiva *culcitella* = *culcitula* (oba potvrđena) moguće su i druge kombinacije, koje bi mogle dovesti na papiru do *tugdela,* tako asimilacije samoglasa u intertonici **culcutella* i suglasnika **tulcutella,* disimilacija *t* — *t* > *t* — *d* itd. Riječ *tundela* je svakako dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva od **tugula,* nepoznatog postanja. Možda je u kakvoj vezi sa gr. τύλη »coussin, matelas«, upor. arb. *ture* »Polster«.

*Lit.: ARj* 18, 864. 882. 883. 914. Skok, *ZRPh* 54, 495. Vaillant, *RES* 18, 248-250. *Banali 2,* 275. Jireček, *Romanen l, 92.* REW[3] 8720. *Gamillscheg* 851. Isti, *RG* 1, 203. 2, 283. 3, 214. Kretschmer, *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangsprache* 166 (cf. *RSl* 8, 368). Muljačić, *Radovi FFZ* 5, 70—82.

**tûnja** f (Dubrovnik, Mljet, Stoliv, Božava, Malínská, Senj) »1° pendula, ribarska sprava, karôla, uže tanko za ribanje (Dubrovnik), 3° vrpca za mjerenje horizontalno, 4° vrpca uopće, 5° vrpca kod zidara (Budva, Riječka nahija), 6° pličina pod morem od otoka Sv. Nikole do Velike plaže (Pod Polje, Budva)«. Sa značenjem 6° deminutiv na lat. *-olus Na tunjôlu,* ribarska pošta Muljana (Muo). Deminutiv na *-ica tunjica* (Dubrovnik), *tunjičica f* (Stulić) »tanak konopac«. Od mlet. *fogna* (Taranto, Trst)

= furi, *togne, tugne f,* a tood srgr. ἀπετωνία »Angelschnur«.

*Lit.: ARJ* 18, 916. 918. Skok, *Tem.* 31. 36. Cronia, *ID 6,* 123. Vasmer, *GL* 146. *REW** 517. *Rohlfs* 163. Macan, *ZbNŽ29,* 210. *DEI* 3810.

tup, f *tupa,* određeno *tupi* (Vuk), sveslav. i praslav. (stcslav.) *tppb,* pridjev, »1 ° (konkretno) obtusus (protivno *oštar), 2°* (duhovno, metafora) hebes (odsustvo oštroumnosti)«. Poimeničen na *-ara lupara* f (Vuk, Gacko, Hercegovina) »tupa sjekira«, odatle *na. -tk > -ák tupârak,* gen. *arka* (Kosmet) »(podrugljivo) svako tupo sječivo«; na *-an* (upór. *glupan) tùpan* »hebes homo«, na *-ónja túponja* m, na *-oća tupocą* = na *-ost tupost ĩ.* Denominai (causativum) na *-iti tupiti, tupim* (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-)* »činiti da bude što tupo«, iterativ na *-va- -tupljtóati, -ljujēm* (Šulek), samo s prefiksima, iterativ na *-éti túpjetí, tupím (is-)* (inhoativ). Od *dotúpiti* »istupiti do kraja« stvoren je pridjev u metaforickom značenju *nedotupit* (sjeverna Dalmacija) = *nêdotupãvan* (Vuk) »koji nije cijele, zdrave pameti« (protivno *dòtupãvan), nedotupāvnōst.* Složen pridjev od sintagme *tupòglav.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* stcslav. *гсръ,* slov. *top, topa,* bug. *tap,* polj. *tępy.* Pridjev posudiše Madžari *tompa* (12. v.) »tup, glup«, Dakorurnunji *timp* »tup (nož)«, *a tîmpi* »tupiti, glupaviti«, sa sufiksom iz crkvenog jezika *tîmpenie* f »glupost«, upor. *a stimpi* (Moldavija) »stumpf werden«, Arbanasi *shtopít* »mache stumpf, tûpïm«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Tumači se iz ie. korijena *ten-,* koji se nalazi u *teti* (v.), gr. τέμνω, τόμος. Prema tome *Iоръ* bio bi prijevoj **tom-* proširen sufiksom *-po.* Upor. lit. *tempiu, tempti* »spannen«, iterativ *tampau, tampyti.* Ali se pomišlja i na korijen **step-,* nazaliraņo **stemp-,* prijevoj **stomp-,* koji je u *štĕpen, stopa, stupiti,* bez pokretnog í-.

*Lit.: ARj* 2, 716. 4, 73. 7, 706. 827. *Elezović 2,* 44. 347. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 396. *Bruckner* 570. *KZ* 42, 366. *Mladenov* 646. *Tiktin* 1497. 1592. *WP* 1, 721. 2, 625. *GM* 417. *IF* 6, 122. Charpentier, *IF* 35, 256. Siebs, *KZ* 37, 309. 299.

tur m, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vrsta bika, Auerochs«. Riječ je iščezla iz današnjeg govora jer je nestalo i životinje. Da je živjela i u našim krajevima, svjedoče naziv kraja *Tuго o polje* (1334. *de Campo Turovo,* 1368. *de Túriévá pola)* = *Turopolje* (od 16. v., u listinama i *Campus zagrabiensis)* i toponim *Túrjak* = *Trjak* (slov.), prevedeno u *Auersperg.* Dolazi i u nazivu svetkovine *pentecoste > Pfingsten* »Duhovi«: slov. *trjaki* = *trojaki* (ŽK) = *trojaki* (Krašić, hrv.-kajk.), pridjev *trojaiki (~pondtljak,* ŽK), *turica* (Dubrovnik, 1412), slovački *turice.* Taj je naziv po svoj prilici ostatak iz slavenske mitologije. Kristijaniziran je kao i *rusalije* (v.). U botaničkoj nomenklaturi: *turica meka* ili *modra* »agrimonia«, *turica velja* »lappa personala«, rum. *turifă* »galium«, deminutiv *turicioarđ* »agrimonia eupatoria«, *tunța albă* »isopyrum thalictroides«. Samoglasnik je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **teu-, *tou-* proširenom sufiksom *-ro:* stprus. *tauris* »Wiesunt«, lit. *tauras* »bivol, tur«, gr. ταύρος, lat. *taurus,* gal. *tarvas,* nvnjem. *Stier.* Korijen *^eu-, *tou-* zastupljen je obilno u slavinama: *titi, pretio, tuk, tov, toviti, otava.*

*Lit.: ARj* 18, 722. 924-49. *Mažuranić* 1474. *Miklošič* 365. Berneker, *IF* 10, 164. *Holub-Kopečný* 396. *Bruckner* 584. *WP l,* 711. *Trautmann* 315. *Boisacq*[3] 945. Jordan, *Arhiva Iași* 32, 134. sl. (cf. *IJb* 11, 213). Kretschmer, *KZ* 31, 448. Mikkola, *IF* 16, 101. Siebs, *KZ* 37, 280-281. Sütterlin, *IF* 29, 123. Škultetý, *SlPohl* 46, 230-238. (cf. *IJb* 16, 306). Rešetar, *ZbNŽ* 29, 79-81. (cf. *JF* 14, 257). Wood, *IF* 18, 21. Zupitza, *KZ* 40, 255.

**tura** f (1679, Sisak; BiH, Crna Gora; *tura duhana,* Brač; Lõpud; Vuk, Kosmet) »1 ° svežanj *(tura 'kordavana, ibrišima,* narodne pjesme), zavírák, kanura, kanurica, 2° lice kod novca (protivno *naličje),* u igri djece (pitanje: *tura mijazi* = bug. *turajazi* »lik ili pismo«, Kosmet, odatle *tura jazija* »neka igra«, u Srbiji, od *tura ili jazija),* 3° upreden peškįr ili marama kojom se tuku igrači, 4° sultanov monogram na pečatu ili novcu, 5° pletenica *(tura od peřčina)«.* Na tur. *-li turaliferman* (u narodnim pjesmama) »s carskim natpisom«, *turalya* m »koji ima turu, dokumenat ili slično sa sultanovim monogramom«, prezime *Turalija* (Velika Pisanica, Bosna, Dalmacija), *Turalići* (selo, Bosna). Balkanski turcizam (tur. *tugra > tura,* sttur. *tugrul* »1° jastreb raširenih krila, 2° monogram sultanov, 3° omot, paket, 4° predmet uvijen u hartiju, 5° upredena marama, kojom se udara pri nekoj igri«): rum. *tura, turaliu* (Muntenija), bug. *tura* »ein Spiel (Kopfoder Rückseite des Geldes)«, arb. *túrrá* = *turrë* (Gege) »Haufen«, cine. *tură* »sultanov monogram«.

*Lit.: ARj* 18, 924-25. 926. 927. *Elezovič 2,* 348. *Tiktin* 1663. *Doric* 388. *GM* 453. *Pascu 2,* 172., br. 1113. Korsch, *ASPh* 9, 675. *SEZb 9,* 13. 79. 234. *Škaljič** 624.

**turan** (Radnic, Kavanjin) = *türanj,* gen. *-rnja* m (ZK) = *tûrenj,* gen. *turna* (Cres) =

hrv.-kajk., čak. i slov. *türen,* gen. *-rna* (Belostenec, Pergošić; 1275, Istra, *obarovanje dati turnu; Turne moj,* Omišalj; *turni i zidine varoïke,* u Zagrebačkom statutu; *na dno turna,* Novi, 1457. *hiža za turnom}* »l"turris, kula, 2° zvonik, 3° zatvor (1609. *u turnu držati},* 4° toponim *Turanj,* tal. *Torrette* (Zadar)«, Upor. arb. *turnj* (Arbanasi kod Zadra). Varijanta sa *o* mjesto *u: toran,* gen. *-äna* (Slavonija, oko Požege) »1° isto što turanj, 2° toponim *Toran* (selo, gen. *Torna* pored *Torana)«; toranj,* gen. *tornja* m (Vuk, Vojvodina) »zvonik«, *toranj* (Srbija, Novaković). Oblik sa *u* je dalmäto-romanski leksički ostatak od vlat. **turnus* za kllat. *turris.* Izmjena *m* < *rr* nalazi se u rum. *turn,* pi. *turnuri,* deminutiv *turniļor, turnuleț, turnus,* toponim *Tumu-Severin, Turnu-Magurell,* i srvnjem. *Turn,* danas *Turm.* Ta je promjena nastala u vojničkom lat. jeziku prema *torna torna fratre, turnare,* jer je *turris* bio vojnički termin. Varijante sa *o* mjesto *u* posudenice su iz madž. *torony,* a to iz panonsko-slavenskoga **шгнъ.* Bez *rn* očuvao se u Dalmáciu toponim *Trčela* < **turricetta* kod Splita, deminutiv na složeni sufiks *-icella.* Talijanizam je *turiûn,* gen. *-Una* (Rab) »kula«, toponim *Torjuni* m pl. (okuka kod Kotora, Škaljari) < tal. *torrione* < vlat. **turrio,* gen. -onu.

*Lit.: ARj* 18, 484. 485. 489. 927-28. 946. *Mažuranić* 1475. *Pleterìnik 2,* 703. Kušar, *Rad* И 8, 20. *Miklošič* 359. Skok, *ZRPh* 54, 465. 966. *Tiktin* 1666. Rešetar, *JF* 12, 286. Jagić, *ASPh* 8, 319. *GM* 453. *REW'* 9008. Štrekelj, *DAW* 50, 78. *DEI* 3834. 3835.

**turan),** gen. *-rnja* m (Vis, centralna Dalmacija, Poljica, Ston) = *toranj* (Dubrovnik) »preša, tijesak = tisak (Vis, govor mlađih), torkúi (v.)«. Denominal *turnjati, -am* (Ston) »prešati smokve«. Talijanizam od *torniare (attorniare, intorniare),* postverbal odatle *tornio* m, mjesto *tornire,* od lat. *tomus* < gr. τόρνος. Oblik sa *u* mjesto *o* može biti i dalmäto-romanski leksički ostatak. Ovamo ide tal. internacionalni bankarski termin, kod nas preko njem., *stornirati, storniram* pf. »opozvati narudžbu«, postverbal *storno* n. Iz pučkog govora: *tornát se* (Božava) »ritornare« (refleksiv prema domaćem *vratiti sé); torna ovai* (Omišalj, imperativ) »kaže se kad se volovi okrenu orući«. S tal. prefiksom *s-* < lat. *ex- stornai, stornájem* (Kućište, primjeri: *ho me stornáješ* »što mi dodijavaš?«, *više si me stornala).* Ovamo još u saobraćajnom govoru pejorativni imperativ *tornjaj se* »udalji se«.

*Lit.: ARj* 18, 488. 489. 928. *ZbNŽ* 8, 274. 9, 74. Cronia, *ID 6,* 123. Zore, *Tuđ. 22 REW'* 8794. 8796. Maver, *AR* 6, 252-253. *DEI* 3831.

**turati** (se), *túram* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, uz-, za-)* »1° baciti, metati, 2° gurati« prema pf. na *-iti turiti, -im* (Vuk, s istim prefiksima, ία-) i na *-nuti tūrnuti, - m* (Vuk) *(do-, o-)* i deminutiv na *-kati turbati, -om (na-)* (Vuk), impf, na *-va- -lurăvăt, -am* (Kosmet), *-turivati* (samo s prefiksima), *oturkavati, doturkivati.* Postverbal *rastur* m (Kosmet), na *-ač rasturač* m »koji što rastura, raspačava (knjige, novine)«. Na *-alo turalo* m prema f *turalica.* Nalazi se još samo u bug., u ukr., brus. i rus. Može biti praslav. G. Meyer uporeduje arb. *turr turrem* »laufe, stürze los«. Prema tipu *tetošiti* (v.) onomatopeizira se reduplikacijom prvog sloga *teturati, -am* impf. (Vuk) *(do-, iz-, za-)* »1° tavoriti, zlo živjeti, 2° kao pijan ići«. Baltičke i druge ie. veze ne postoje.

*Lit.: ARj 2,* 567. 4, 30. 7, 707. 9, 457-58. 11, 220-22. 767-68. 12, 199. 464. 13, 335-37. 16, 830. 18, 928-29. 939-941. *Elezović* l, 149. 242. 450. 2, 170. 348. 397. *Miklolič* 365. *Mladenov* 643. *GM* 453. Petersson, *LUĀ,* n. f., avd. l, sv. 18, br. 2. (cf. *IJb* 10, 340).

**turbe,** gen. *-eta* n (narodna pjesma, Bosna, Kosovo) = *türbe,* gen. *-eta* (Kosmet) pored *tîrbe* n i *turbe* i *turba* f — *tulbe* n (Bosna) »1° grobnica, nadgrobni spomenik, 2° toponim (Bosna, zemljište, selo; u Kosmetu *Muratovo turbe)«.* Ovamo i selo u Podravini *Turbet* (1640) te *turbedar,* gen. *-ára* m (Bosna) »čuvar turbeta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *turbe* > tur. *türbe, türbedar)* iz terminologije islama: arb. *tyrbie* »türkisches Grabdenkmal«.

*Lit.: AR)* 18, 929. *Elezovič 2,* 322. 354. *GM* 454. *Školjić** 624.

**Turčin,** pl. *Turci,* gen. *Turaka* m (Vuk) = *Turčin,* gen. *-ina* (Kosmet, bug.), s individualnim sufiksom *-in* prešlo na zapad u narječja gdje je analogijom prema pl. nestao u sing., zbog toga *Turčin,* pl. *Turani* (ŽK), bez individualnog *-in Turah* (Proroci) = *Turek* (slov., hrv.-kajk., prezime) »1° pripadnik muslimanske vjere (Bosna), 2° Osmanlija,. 3° nadimak«. Izvedenice se prave od triju osnova: *turk-* (pluralna), *tur-* (odbacivanjem dočetnoga *-k,* koje se pomiješalo sa sufiksom -SA) i *turan-.* Od *turk-:* f *Turkinja* (također bug.) »1° turska žena ili djevojka, 2° lubenica«; pridjev na

*-in Turkinjin,* deminutiv *Tûrkinjica.* Prema *Srpkinja* osnova u *Turkinja* može biti za našu jezičnu svijest i *tur-*. Augmentativi na *-esina, -ešanja Turkèsina, Turkešanja.* Hipokoristici *Turko* < *Túrák,* gen. *Turka* (Vuk), na *-e Turie,* gen. *-eta,* zamjenom sufiksa *Turio* »ime muško«. Na *-usa Turkusa* m (Vuk, Bosna) »l ° pravi Turčin, koji govori samo turski, 2° pravi Osmanlija iz Anadola, za razliku od Turčina, bosanskog muslimana Slavena«. Na *-eša Turkeša* (Kosmet) »(pejorativ) Turčin«. Složenica *Turkovlah* (Dalmacija) »Vlah iz Turske«. Denominali na *-ovati, -ujem turkòvati* »živjeti na turski način«, na *-iti* (kauzativ) *turciți (se), -im* impf. (Vuk, bug. *turca se) (is-,, po-, u-)* »prijeći na islam«, odatle poimeničen part. perf. pas. *poturiènîk,* m, *-nica î, poturcènjăk;* na *-ati tur iati, -ām* (Vuk) »govoriti, pjevati turski«, odatle na *-alo tùrialo* m (Vuk) »koji govori, pjeva turski«, s pridjevom na *-O'O turčalov;* ovdje je *č* nastao zacijelo od sufiksa *-ça* tur. *türkçe* »turski jezik«; nije naš prijelaz *k* > *i* pred *e, i.* Odatle možda *turčažija* pored *turčežija* »(pejorativno) Turci«, *tur čežina* (Kosmet) »(pejorativno) Turčin«, s nejasnim *-šija, -žina.* Pridjev na *-bsk* od *turk- : turaiki* (1392; Gundulić; 1461-1470. *ruka turaika,* u pismu modruškog biskupa Mikule), *turaški* (Kavanjin). Upor. polj. *turrecki* pored *turski* od *Turczyn.* Od kraće osnove *tur-:* hipokoristik na *-e Ture* (Vuk, Kosmet), pi. *Turici* »1° mlad Turčin, 2° tursko dijete«. Odatle augmentativ *turiste* (Kosmet). Glede sufiksa upor. *deríšte* (v.). Kol. na *-ad f Tűröd,* gen. *-i, Turădija, Potur* m = *poturica* (Vuk) == *poturica* (Kosmet) »1° koji je prešao na islam, poturčenik, 2° *(poture,* gen. *potura* f pl., Travnik, Mostar) čakšire s dugačkim turom«; na *-njak poturnjăk* (Kosmet). Na *-ica turica* f (Boka) »kuruz sa zrnima«. Pridjev na *-bsk turski,* poimeničen u imenu zemlje *Turska,* koja se zove u pl. *Turci (u Turah,* 1402), također *Turcija* »1° turska zemlja, 2° turska popijevka«, zacijelo od ar. *tiirkijje* (sa *k* > *ć* kao u *cesa* pored *kesa).* Od osnove *turčin-* pridjev na *-ov Turiinov.* Na *-bk* > *-ak turiínak,* gen. *-r.ka* »papaver rhoeas Linn., mak«. Složenica od sintagme *turiin--cvijet* (Brda, Crna Gora) »gorska ruža«. Talijanski naziv za »kukuruz« *granturco* i njem. *türkischer Weizen* prevedenice su (calques) slov. *túršiica* (i Vitezović), *túršiina* »Maisstroh« = *turščišče* = *turščak* »Maisfeld«. Ovamo ide s tal. pridjevskim nastavkom *-ino trkîn* m (Buzet, Sovinjsko polje) < tal. *turchino* »blau«, od *Turchia.* Upor. češ. *turkyně* i arb. *kurtúk* »Mais« (metateza iz **turkuk).* U slov. postoji još *turėk,* gen. *--řka* »1° caŕduus acanthoides, Rotling (gljiva), 2° Winterflâchs«, *turka* = *turkinja* »1 ° krumpir, 2° biljka erythronium dens canis«. Vjerojatno je da je *tuka* f prema m *tuk* (Bella) = *tukan* (Senj, usp. *puran), túkac,* gen. *tukca* = *cura, ćurka* prema *ćuran* »budija, pura, puran« hipokoristik od *Turčin,* na *-ka* kao *Duka* od *Georgius.* Na mogućnost takvog tumačenje upućuje engleski naziv *turkey,* naški nazivi *indijota, intuía* = *vintuša, misirka,* tur. *kawuk mišri* ili *kindi,* koji upućuju na orijentalno podrijetlo *tuke* iz Turske, Indije i Egipta (Misira). Suglasnik *ć* u *cura* itd. može se objasniti kao gore u *Turcija.* V. *budija* i *puran.* Naziv naroda, koji je upravljao Balkanom gotovo pola milenija, balkanski je turcizam (tur. *türk).* Od interesa bi bilo promotriti balkanske jezike u koje je ušao, da li je dao toliko semantičkih i fonetskih varijacija kao u hrv.-srp.: rum. *ture* m prema f *turcoaica* »Turčin m prema Turkinja«, u femininu sadržava dva sufiksa lat. *-oneus* > *-oi* i slav. *-ka.* Deminutiv *turculeț* »1° štiglić, 2° Waldröschen, Osterblume, anemone nemorosa«. U arb. *turk* označuje muslimansku vjeru kao u hrv.-srp. I ovdje je potvrđen oblik *tur* bez *-k.* Ngr. τούρκος, τουρκεύω > arb. *turqeps* »turcim«. Kako se iz Nestorové kronike vidi *(Torki),* naziv je kod Slavena dosta star. Od interesa je još zabilježiti nazive za *Turke* iz šatrovačkog govora (argot). U Vranji se *Turčin* zove *Neren:* očito izopačeno arb. *njen* »čovjek«, odatle će biti u zidarskom šatrovačkom u Siriniću (Šar-planiria) *parinka* »Turčin«. U istom govoru *posan* je *Srbin* »koji posti«, a *mrsan* je *Turčin* »koji jede meso«.

*Lit.: ARj* 2, 154-56. 4, 74. 11, 220-221. 18, 892-94. 925-55. *Pleteršnik* 2, 703. *Mažuranić* 1474. Trojanović, *JF 5,* 224. Jireček, *ASPh* 8, 102. *Elezović* 2/115. 349. 531. *NJ* 3, 274. *Miklošii* 365. *Bruckner* 585. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1605. *GM* 452. Joki, *IF* 44, 55.

tùrgulja f (Vuk) = (s disimilacijom *t* — *lj* > í — *nj) iùrgunja* (Vuk) = (sa *u* > *o) tòrgunja* (Vuk, Slavonija) = *turgonja* (Vetranie, Crna Gora) = *torgulja* = *trgulja* (oboje u Šuleka) »vrsta rane crvenkaste šljive, crvenjača«. U Sisku *turgulja* f »vrsta jabuke«. Upor. *turka* (Kosmet) »vrsta kruške«.

*Lit.: ARj* 18, 936-37. *Elezović 2,* 349. *Šulek* 395. 407. 414.

**turīn,** gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Dubrovnik, Crna Gora; Bella, Stulić, a u Belostenca s

oznakom »dalmatice«) »rilica, usta, njuška, gubica«, poklapa se fonetski i semantički s arb. *turi,* kod Gega *turi,* s članom *tur\m* »Rüssel«. Kako je *turín* ograničeno samo na Boku, Dubrovnik i Crnu Goru, zacijelo je posudenica iz arb., kako je već G. Meyer tvrdio. Ovamo ide možda turtea (Perast, Prčanj, Brač) »klip« s našim deminutivnim sufiksom *-ica* mjesto tal. deminutivnog sufiksa *-ino.* Osnova obiju riječi nije jasna.

Lit.: *ARj* 18, 937. 939. *GM* 452. Rešetar, *Štok.* 301.

**turlija** f (Kosmet) »vrsta, fela«. Prilog *tùrlu-tùrlu* = *tùrli-tùrli* (Bosna) = *turli--turli* (Kosmet) »de différente espèce«. Indeklinabilan pridjev *turli* »šaren, šarolik, raznovrstan«: *turli-dimije, ima turli, turli jela.* Složenica *tùrli-tàva* f (Beograd) »jelo od sasjeckanog različitog mesa, sa zerzevatom, pripravljeno na zejtinu«, u Bosni *turlija* »vrsta cevaba: rezano povrće pomiješano s mesom, vařeno na tihoj vatri«. Balkanski turcizam (tur. *dürlü* = *türlü* »sorte, espèce, divers«) iz terminologije običnog života: rum. *túrliu,* bug. *tjurlíja* »Art und Weise«, *tjurljü,* arb. *tyrlt* f »Art, Weise, verschiedenartig«, eine. *turite* f »sorte, espèce«.

*Lit.: ARj* 18, 945. *Elezović 2,* 350. *GM* 454. *Doric* 388. *Pascu 2,* 172. 1116. *Školjić** 625.

turma f (15. v.; Vuk, Crna Gora, dubrovačke listine, Hrvatsko primorje, Vojna krajina, Poljički statut) »1° karavana, povorka, 2° četa«. Nalazi se još u slov. *turma, trumą* »Schaar«, polj. i ukr. Unakrštenjem s *trupa* nastade *trumpa ȉ* »gomila«. Leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha: rum. *turmă* »krdo, Herde«, deminutivi *turmuşoară, turmula, turmuliţă,* na *-ak turmac* m »junger Büffel der mit der Herde lauft« prema f *turmacă* = bug. *îurmak.* Riječ *turma* je balkanska riječ lat. podrijetla: bug. *turma* »1° Menge, 2° starker Rauch«, arb. *türme* = *trume* (Gege) »Haufen, Menge«, srgr. τοῦρμα »kleine Reiterabteilung«. Upor. još glagole bug. *turtnja se* »werfen«, *turmă se* impf. (ŽK) »sprema se rdavo vrijeme«.

*Lit.: ARj* 18, 817-18. 945. Popovici, *Slávia* 7, 23. *GM* 453. *Tiktin* 1666. *Mladenov* 643. *Miklošič* 363. *REW»* 9005.

turõvan, f *tmavna* (Vuk) pridjev — *turoban, f turobna* (Lika; ŽK bez duljine na *o,* r-nr.-kajk., Belostenec) »nujan, zlovoljan, žalostan, melanholičan«, slov. *turóben* »isto«, kod Kuhačevića *turovno* .. . *boravi.* Slov. posjeduje i apstrakta odatle na *-ez* i *-ost turôbnež* m i *turobnost* f. U *Sireni* Petra Zrinskog postoji i glagol *turobiti* »betrüben«. Miklošič uporeduje sa ukr. *turbovać sa* »(rus.) grustiť«, koje je iz lat. *turbare* i pretpostavlja apstraktum na *-oba* (upor. *grdoba* i *žaloban,* v.) *túróba.* Time se ne objašnjava pridjev na *-ovan.* Jagić veže sa *tužiti* (v.) s promjenom *ž* > *r,* za što nema drugih potvrda te kao ni Miklošįč ne objašnjava pridjev na *-ovan.* Možda je pridjev od srvnjem. *trure* f, nvnjem *Trauer,* izveden s pomoću složenog pridjevskog sufiksa *-ovan* (v.), s disimilatornim ispadanjem *r* u prvom slogu prema *r — r > 0 — r; b* mjesto *v* tumači se unakrštenjem s pridjevom *žaloban,* od *žalba* > *žaloba,* kako ste u Hrvatskoj govori.

*Lit.: ARj* 18, 947-49. *Pleterinik 2,* 703. *Mažuranić* 1475. *Miklošič* 365.

**turpija** f (od 17. st.; BiH, Kavanjin, Ogulin, Slavonija; Bella, Stulić; Vuk) = *turpija* pored *durptja* (oboje Kosmet) = *dùrpija* (Mikalja, Stulić) = *dīrplja* (Kosmet) »raspa, pila«. Deminutiv *turpīj(i)ca.* Denominal na -ait *turpijati* = па *-eisati turpeisati* (Vuk) »piliti, raspati«. Turcizam (tur. *dürpü, törpü)* iz terminologije alata.

*Lit.: ARj 2,* 896. 18, 949-50. *Elezović* 1, 161. 2, 139. Korsch, *ASPh 9,* 499. *Miklošič* 365. *Školjić** 625.

**turšija** f (Vuk, Slavonija, BiH, Crna Gora, Lika) = *turSija* (Kosmet) »stavljanje voća u vodu, ocat, vino«. Na *-aia* f *tūršljača f* (Kosmet) »paprike ili kruške koje su dobre za turšiju«. Pridjev na *-ski tūršījski (~ ćup).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *turşu* < perz. *tursi* »fruits ou légumes au vinaigre«) iz kuhinjske terminolbgije: bug. *turšija,* cine, *turtle* »concombre confit«, ňgr. τουρσί »cornichon confit au vinaigre«.

*Lit.: ARj* 18, 955-56. *Elezović* 2, 351. *Mladenov* 643. *Pascu 2,* 172., br. 1118. Korsch, *ASPh* 9, 676. *Školjić*[1] 626.

**turunđža** f (Martić, Hercegovina, narodna pjesma) »naranča«. Indeklinabilni pridjev ftirundži (BiH) »žućkast kao narandža« = шrûndzi *(mafes,* Kosmet) »narandžaste boje«. Deminutiv *turundžlca* f (Kosmet) u pripjevu *devojčlce turundzlce* (narodna pjesma). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz.--ar. *turung)* iz botaničke terminologije: bug.' pridjev *turundžiev* »orangenfarbig«.

*Lit.: ARj* 18, 956. *Elezović 2,* 350. Korsch, *ASPh* 9, 676. *Dorii* 387. *Školjić** 626.

**tust** (Dubrovnik, Vuk, zapadni krajevi) = *tust* (ŽK), sveslav. i praslav. **ttlstí* (stcslav. *tlbstb)* »pretio, debeo, tovan, pinguis«. Deminutiv na *-jahan tušćahan.* Apstraktum na *-ina tustina* »debljina«. Poimeničen je određeni pridjev m r. *Tosti* »rt kod Dobrinja«, *Telstvî* (Vrbnik, luka), *Tojsti* (Mljet) u obalskoj toponimiji, na *-ica Tustica* (Dalmacija, toponim). Na *-ia tusta* (pored *tuste)* (Crna Gora, Vuk) »innumerus« (v. *tisuća«)* = prilog *tust* (Bunjevci) »mnogo«. Upor. stcslav. *thšla debljina,* slov. *tolšča, tušča* (Habdelić). Kao neodređeni brojnik imenica je kao *ništa* izgubila deklinacijsku sposobnost. Složenice od sintagme *tustokljunac,* gen. *-nca* »ptica coccothraustes vulgáris«, *tustočel* m (Vitezović, Belostenec, Smokvica, Korčula) »portulaca« = na *-ič tustil* (hrv.-kajk., usp. *ljutić, vratio)* »isto«. Denominal na *-iti natuštiti, -im* pf. prema impf, *natuštivati* »utoviti, ugojiti«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. slvč. *tlstý,* češ., polj. *tłusty,* rus. *tóhtyj, Tolstoj.* Dok je u slavinama očuvan samo pridjev bez glagola i u izvedenicama od njega, dotle u baltičkoj grupi postoji glagol koji pomaže objasniti postanje praslavenskog pridjeva: lit. *tulžti* »von Feuchtigkeit durchtränkt werden, aufschwellen, weich, morsch werden (vom Obst)«, *patulžis* »angeschwollen, voll«, lot. *tulzums* m »Geschwulst«, prijevoj *ištilžti* »im Wasser aufweichen, wässerig werden«, *itelžti* »einweichen«. Taj glagol dopušta pretpostaviti ie. korijen **tulğh-,* od kojega je u slavinama stvoren pridjev na *-to* prema stcslav. *gnslb* > *gust* (v.). Agrell i Petersson dovode taj korijen u svezu sa ie. korijenom **teu- *izu-, *tou-, *tu-* »schwellen«, koji postoji u slavinama u *üti, pretio* (v.).

*Lit.: ARj* 7, 708. 18, 957-60. *Miklósié* 349. *Holub-Kopečný* 386. *Bruckner* 572. *Mladenov* 634. *Trautmann* 331. Torbiörnsson, *RSl* 8, 303. (cf. *IJb* 7, 120).

tušica f (Vuk, Boka) »vuna što se brije s kože (npr. s opute)«.

*Lit.: ARj* 19, 2.

**tušiti,** *tuším* impf, *(po-, u-}* (Vuk, zapadni krajevi) »1° dämpfen > tenfati (ŽK), u pari kuhati, schmorren, pirjaniti, 2° (Srijem) moriti u vrućoj peći čahure od svilenih buba«. Slov. *potušiti* »1° löschen, 2° dämpfen«, rus. *tuhnúť, tušitb* »löschen, auslöschen«. Miklošič pozna još *tuhinjati,* Stulić daje značenje. Suglasnik *d* mjesto *t* u *dusiti, -im,* običnije s prefiksima *po-, za-* (ŽK) »1° gušiti, 3° (objekt *oganj")* löschen« nastao je unakrštenjem sa *duh, disati.* Upor. sa nazalizacijom korijena stcslav. *tositi* »extinguere«. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **teus-, *tous-* »miran«. Upor. stprus. *tusnan* »isto«, lit. u prijevoju *tausýtis* »sich legen (vom Wind)«, sanskr. *túsyati* (3. 1.) »beruhigt sich«. U kauzativumu *tušiti š* je nastao iz *h* < *s* poslije velarnog vokala. Upor. slov. *potuhnoti* »still werden« i postverbal *potuha* »Unterschleif, Tücke«.

*Lit.: ARj* 2, 904. 905. 10, 340-41. 11, 222-23. 18, 888. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 396. 397. *Bruckner* 570. *Trautmann* 333. *WP* 1, 715.

tüšnuti, *-ēm* pf. (Vuk, Srijem) »metnuti kradom nešto pod krevet« slaže se u značenju sa pf. *tutnuli, -em* (Vuk, ~ *kome što u ruku)* prema impf, *tütkati, -am* (Vuk, ~ňo *pod postelju)* »stecken, condere«. Suglasničku promjenu *šn* < *kn'* objašnjava Tomanović unakrštavanjem od *usnuti* (v.) i *tüšnuti,* ne vodeći računa o imperativu. Kao ekspresivna riječ *tutkati* i *tutnuli* bit će ónomatopejskog postanja. Uzvikom *tüt* tjeraju se u Kosmetu svinje, *tuta* služi za tjeranje pasa, *lutata* pored *utâ-tã* za plašenje i tjeranje pasa. Kod Vuka oformljuje se u *tutnuli* pf. prema impf, *tûtkati* »drškati« ' (na-) prema *nàtutnuti* pseto na koga, na svinje. U Risnu na *-ač potutkač,* gen. *-ača* m (Vuk) je od *potùtkati* (Lika) »nagovarati«. Uzvik *tuta* pozna Vukov *Rječnik* u 4 upotrebe, koje je teško staviti u leksikologijske kategorije (imenicu, prilog). U onomatopejama lakoćom se mijenjaju samoglasnici i suglasnici. Kad se oformijuju, a i inače, prenose se metaforicki. Upor. *natutùkati, -ām* prema impf, *natutukavati* (Lika) »natutkati«. Upor. bug. *tutam* = *tútkam* »ungeschickt ausführen, unentschlossen umhergeben«, koji Mladenov izvodi od imperativa *tut* »drži«.

*Lit.: ARjl,* 708. 11, 223. 19, 4. Tomanović, *JF* 17, 203. *Doric* 387. *Mladenov* 643.

**tüštiti** (se), *-Im* impf, prema pf. *natuštiti se, -lm* »naoblačiti se«, *slušliti se* »kao naoblačiti se«, iterativ na *-va- natuštivati se* veže Miklošič ispravno sa rus. pridjevom *tusk* »trübe« (krivo Maretić sa *tust,* v.), *tusknuu.* Taj pridjev tumači Mladenov iz ie. **teysq-* prema arm. *fua* »crn«. Upor. prema Uhlenbecku i njem. *düster.*

*Lit.: ARj* 7, 708. 19, 4. *Miklošič* 365. Mladenov, *RFV* 68, 373-388. (cf. *IJb l,* 184. *RSl 6,* 279). *SpBA 6,* 73. si. (cf. *IJb* 8, 198). Kluge, *PBB* 34, 555. Uhlenbeck, *PBB* 26, 294.

**tuta** f (Kosmet) »voda (u dječjem jeziku)«. Ovamo ide zacijelo i *túto* = *tuta* f (BiH, gradovi) »nokšir«. Nije u vezi *rà.* sa tur. *tutmak* »tenir, retenir« ni sa španj. *tuetano* »Mark, Knochenmark«. Upor. ipak valonsko *tût* »krug« < srvnjem. *teuia,* arb. *tytë* (bolje *dyle)* »Mund eines Gefässes« < lat. *dueta.*

*Lit.: ARj* 19, 5. *Elezović 2,* 351. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 826. *REW* 8691. *GM* 77.

**tutan),** gen. *-tnja* m (Vuk) = na *-ava tutnjava* = na *-avinq tùtnjavina* — (s disimilacijom *tnj* > *tlj) tùtljevina,* baltoslav., praslav. (stcslav. *Icibnъ)* »fremitus, sonitus«. Denominali na *-iti tutnjiti, -l* impf, *(za-)* = *-eti tulnît, -nî* pored *tulnjêl, -njî* (Kosmet) < stcslav. *iĢībmii.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. polj. *tįten.* Ie. onomatopejski korijen **(s~)ten-,* koji je zastupljen i u nvnjem. *Donner.*

*Lit.: ARj* 19, 6. *Elezović* 2, 352. *Miklošič* 358. *Bruckner* 571. *KZ* 45, 46. 42, 341-342. *WP 2,* 627.

**tüta-vüra** (Peć, Kosmet) »uzvik koji predstavlja nekakvu borbu« nalazi se kod Vuka *tüta-vüra,* »drži, udri, potegni povuci«. Odatle prilog *te ura te fura* »te amo te tamo«. To su imperativi (optativi) za 3. lice od tur. *tutmak* »uhvatiti« i *vurmak* »udariti, biti«. Ovamo ide *tutarak* m (Kosmet) »koji se nikako "ne smiruje, nego ide kao bjesomučan«, od tur. gerundiva na *-arak.* Upor. tur. *tutarık* »padavica«. Na tur. *-li tutarakuja* m, f (Peć). Indeklinabilni pridjev na *-kbn* (upor. *čališkan),* koje odgovara našem *-ljiv, tutkun* (Vuk) »nevješt« = *tutkun* (Kosmet) »zavezan, stidljiv, sramežljiv, zatvoren« < tur. *tutkun* »uzet«, nepomičan«. Balkanski turcizam iz terminologije običnog života: bug. *tutkun* m »ungeschickter, schwerfälliger Mensch«.

*Lit.: ARj* 19, 5. *Elezović 2,* 352. *Mladenov* 643. *Doric* 387. *Deny* 576., § 1318.

**tutkal** m (Vuk) »ljepilo, kelj, kelja (hrv.-kajk.)«. Denominál na *-iti tùtkaliti, -vm* = na *-isati lutkàlisati, -išēm* »keljiti«. Balkanski turcizam (tur. *tutkal* »Leim«) iz terminologije oruđa (alata): bug. *tutkal,* arb. *tutkall,* cine. *tutcale* f, ngr. τουτκάλι. Danas *tutkala* n »ljepilo«.

*Lit.: ARj* 19, 7. 8. *Mladenov* 643. *Pascu 2,* 172. *GM* 454. *ŠkaljiP* 626.

**tutlić** m (Vuk) »tikva nalik na jaje«. Upor. búg. *tútulja* »cijevka« i hrv.-srp. *tútulja* »zob«.. Prema Iljinskom u prasrodstvu sa lat. *tutuluș* »hohe kegelförmige Haartracht vornehmer Frauen«, od ie. korijena **teu-,* od kojeg v. *tili, pretio,* raširen formantom *t.*

*Lit.: ARj* 19, 8. Iljinski, *JF 9,* 288-289.

**tütljav** (Vuk, Srijem), pridjev (uz *čovjek)* »lijen, spor u poslu«, zacijelo je u vezi s hrv.-kajk. *tuilek* »bedak« = *lulljek,* slov. *luta* »Tölpel«, *lutasi* »tölpelhaft«. Ovamo ide još *lula* m, f (Kosmet) »plašivica, smetenjak«, pridjev na *-av tûtav* (određeno *lulâvï),* koji se upotrebljava s imenicom *lula,* da se kaže »potpunost (apsolutni superlativ)«, poimeničen na *-ica lülavica f* prema m na *-ka tutovko* »nesposobno muško ili žensko čeljade«. Ne treba da je posuđenica iz bav.-njem. *T otel, Tode, tolli, doti,* kako misli Štrekelj, jer se slična onomatopeja sa *-on-* mjesto *u* pojavljuje u rum. *toni* = *lînl, tînpt* »glup«, s madž. sufiksom *tontălău, a tonti* »blöde machen«, *lonlolele* m »Tölpel«, stport. *Ionio,* njem. *Tünle* »schwerfällig«. Ni tur. *tutmak* ne dolazi u obzir.

*Lit.: ARj 19,* 8. *Elezović 2,* 351. Štrekelj, *DAW* 50, €8. Buga, *IzvORJAS* 17, l, 1-52. (cf. *RSl 6,* 338). *GM* 453. *Deny* 570. *REW*[3] 8988.

**tùtun** m (Vuk, Bosna, Srbija, narodna pjesma) = *tutun* (Kosmet) »duhan, duvan«. Na *-džija tutundžija* m = *tutundžija* (Kosmet) »momak u turske gospode koji tutunom služi, duandžija«, odatle na *-luk tütündžihk,* gen. *-lika* (Kosmet) »duvandžiluk«. Složenica *lùtun-kesa* f (Vuk) = *tuiun-ćesa* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tütün* »dim«, izvedenica na *-ün* kao *jogunast, bulum, aršin,* v.; tur. *tütüncü)* iz terminologije pušenja: rum. *tutun* »Tabak«, *tutunărit* »porez na duhan«, *tutungerie* f »prodavaonica duhana«, *tutungi-baįa* »dvorski činovnik koji se brine za duhan knezu«, *tutungiu, a luluni* »pušiti«, bug. *tjutjun,* лgr. το τουτούνι.

*Lit.: ARj* 19, 10. *Elezović 2,* 353. 354. *Mladenov* 647. *Tiktin* 1669. *Miklošič* 365. *Bruckner* 590. *Lokotsch* 2121. *škaljić** 626.

tuz m (Bosna, šatrovački) »so«. Odatle na *-la* (v. *damla, ardala,* upor. prezime *Ardalić,* Dalmacija) *tuzla »1° so* što se svari iz slane vode, 2° solana, 3° toponim *Tuzla* (Bosna)«. Može biti i tur. *-lu tuzlu* »slan«, koje je izmijenjeno u dočetku *-u* > *-a* kao u *Drakula.* To je manje vjerojatno jer je *Tuzla* i inače turski toponim (Dobrudza). Etnik *Tûzlanin, Tuzlak,* pridjev *tuzlanski.* Upor. u Vukovoj pjesmi 4, 286 na tur. *-K* + augmen-

tativni sufiks *-ina Tuzlelina Mule rusa glava. Tuzla* je mrski pridjevni toponim za srednjovjekovno *Soli* i za *Salenes* kod Porfirogeneta. Ovamo i *tuzluk* m (Bosna) »posuda za so, soljenka, Salzfass«. Apelativ *tuzla* je balkanski turcizam (tur. *tuz* »so«, *tuzla* »solana«, *tuzluk* »soljenka«): rum. *tuzlă.*

*Lit.:* ЛЯ/19, 11-12. *Deny* 582. *Tiktin* 1669. *ŠkaljiP* 626.

**-tvá,** ie., baltoslav., sveslav. i praslav. sufiks, neproduktivan je femininum od pridjeva kao *mrtav* (korijen *měr-,* v.), *čvrst* < stcslav. *črbstvb* < ie. **qr-tuo-s,* gdje je metatezom prešao u korijen, tako da se sufiks više ne raspoznaje; ie. je, pa se nalazi u got. kao *hardus,* nvnjem. *hart,* sanskr. *kartuos.* Služi za tvořenje glagolskih apstrakta: *kleti — kletva, brijati — britva, moliti — molitva, pasti — pastva, žeti — žetva, sijati — sjetva, Ijesti — Ijestva.* Nekih je paralelnih glagola već nestalo kao u *žrtva,* od stcslav. *žnti.* Često je glagolski apstraktum postao konkrétum kao u *britva, pastva.* Proširuje se na *-ina: jesti — jestvina* (upor. rus. *jastvo* bez tog sufiksa). Upor. lit. *brastva* »brod«, sanskr. *devatvam* »božanstvo«, lat. *virtus.* V. *-stvo.* Živ je samo toliko što se i danas može raspoznati, tj. izlučiti od korijena. Ali je mrtav, jer se njime ne mogu stvarati nove. riječi u hrv.-srp., za razliku od slovenskog gdje služi za stvaranje glagolskih apstrakta od infinitiva, za koji je dala tip *molitva* od *moliti.*

*Lit.: Măreţie* 308., § 356. *Vandrák* \', 591. *Holub-Kopemý* 474-475. *Leskien* 291.

**tvarog** m »lac coagulatimi«, sveslav. i praslav., ne nalazi se danas u hrv.-srp. (ni slov.) u tom značenju, nego u izmijenjenom »ostaci sira u surutki, ricotta, casaeus secundus« (Mikalja, Vitezović, Sinj i Makarska). Od južnoslav. jezika pozna ga još samo bug. *tvarog* (prema Miklošiču, kod Mladenova nema). Da je postojao u hrv.-srp., to dokazuje i arb. *travok* »Topfen, Weisskäse« (metateza suglasnika *v — r > r — v).* Da je postojao u panonskoslav., dokazuje madž. *taroh, tarho.* Paralelni hrv.-srp. termin iz proizvodnje sira *tvorilo* dokazuje da se prema Janku, Brückneru i Mladenovu može protumačiti iz slav. jezičnih sredstava, od prijevoja *tvar-* (v.) i od sufiksa *-og* (upor. *oštrog).* Semantička bi paralela bila galo-romanski *caseus, lac formaticus* (8. v.) > fr. *fromage* > tal. *formaggio* (13. v.), od lat. *formare* »tvoriti«. Kako se suzvučni nazivi nalaze kod Turkotatara *torak,* džagatajski *turah* »sir«, odatle možda madž. *turo,* Miklošič i Peisker smatraju *tvarog* posuđenicom iz turkotat. (možda avarskoga ?). Walde-Pokorny upoređuju i sa gr. τυρός »sir«, stperz. (avesta) *tūiri,* koje baš znači »lac formaticum, käsig gewordene Milch, Molke, surutka«. To uporedenje hramlje jer gr._ i staro-perz. naziv predstavlja ie. korijen **teu-, *t3u-, *tu-, *tu-,* proširen formantom *r,* koji se nalazi u slavinama u *üti, tust.* Mora se dakle birati između domaćeg izvora i posuđenice.

*Lit.: ARj* 19, 21. *MikloSii* 366. *Holub-Kopečný* 397. *Bruckner* 586. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 630. *Slávia* 10, 251. *RES* 4, 195-196. *WP* 1, 710. Jokl, *Unt.* 89. Oštir, *AA* 1 (cf. JF 3, 214). Peisker, *Blätter für Heimatskunde* 4, 49-57. (cf. *JF* 7, 261). Janko, *WuS* 1, 26-29. Schrader, *IF* 17, 33. Scheftelowitz, *IF* 33, 148. 168. Kretschmer, *KZ* 31, 384. Korsch, *ZGB* 34, 537-546. (cf. *RSl* 3, 337). *REW** 3441. *DEI* 1689.

**tvôj,** f *tvoja* (Vuk), ie., sveslav. i praslav. posjedovni pridjev od zamjenice za drugo lice sing., izveden od prijevoja dublete **tue-,* pored ák. *te* s pomoću sufiksa *-ıo,* upor. *moj* i *svoj.* Slaže se sa stprus. *tivais,* a ne slaže sa lit. *tavas,* koje bliže stoji gr. τεός.

*Lit.: ARj* 19,21 ~2 . *Miklošič 331.* 332. *Holub-Kopečný* 398. *Bruckner* 587. *Mladenov* 630.

**tvoriti,** *-lm* impf. (Vuk) *(na-, nas-, o-, pa-, po-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-'),* sveslav. i praslav., »creare, facere, činiti«, prema impf, na *-ati izàtvorati, -ãm* (Dubrovnik), *rastvarati* i na *-va- rastvoravati, ispozàtvorati, -ãm* (Mikalja, Stulić) i impf, po prijevoju duljenja *ō* > *a -tvárati, -tvârãm,* samo s prefiksima *iza-, na-, nas-, o-, pos-, pre-, raz-, u- si, za-.* U *otvoriti* »aperire« i *zatvoriti* »claudere«, koji nisu općeniti u hrv.-srp. (upor. *otprîti* i *zapříti* ŽK, v.), unakrstila su se dva ie. i praslav. korijena (v. *ver-).* Prefiksalne složenice imaju i zasebno značenje kao *patvoriti* »falsificirati« i *potvořiti* »obijediti«, *pretvorit* (Kosmet) »shvatiti, uhvatiti«; *utvarati si* je prevedenica (calque) od *sich einbilden.* Bez prefiksa **tvar-* dobiva gr.-lat. nastavak *-izati* < vlat. *-idiare* < gr. -ίζειν *tvarizati (p-,* Vuk) »često otvarati i zatvarati« = *otvarizati* (ŽU). Izvedenice se prave od dviju osnova: *tvor-* i *tvar-.* Od *tvor-* postverbali: maskulina stcslav. *I огъ* »1° habitus corporis, 2° ποίησις«, *tvor* (Vuk) »l ° emplastrum (Paštrovići), 2° Hautausschlag« = *tur* (Vodice) »čir na tijelu životinja (glede *tvo* > *tu* upor. u

istom narječju *sura* < *svora*, v.)«, *otvor, pritvor, rastvor, zatvor, stvor* (Vuk) »creatura« = *stvor*, gen. *stvora* (Kosmet) »kao djelo«, sailor; feminina: *potvora* »objeda«, *utvara* »Gespenst«. Deminutiv na *-e stvore*, gen. *-eta* (Kosmet) »kao malo stvorenje«. Pridjev, na *-ъn* > *-an: tvôran* (Stolić, prilog *tvarno'), poimeničen na *-ica tvornica* (neologizam), s pridjevom na *-bsk tvornički* i radnom imenicom na *-jar tvorniîãr, nepretvôran* (Kosmet) »tvrdoglav, uporan, svojeglav«, *prijetvoran* = *pritvaran* (Kosmet) »koji se pretvara, lažno licemjeran«, možda i *nastôran* (ŽK) »zlonamjeran« (možda i od korijena *ster-*, v.), *satvoran* (jedna potvrda, 17. v.), *rastvaran*. Radne imenice: na -bc > *-äc tvorac*, gen. *-rea*, s pridjevom na *-bsk tvorački*, na *-telj stvoritelj, patvoritelj*, na *-nik nepretvôrnik* m prema f *nepretvôrnica* (Kosmet) »koji ne sluša tuđe savjete«. Apstrakta na *-ьЂa tvorba* (Gundulić, Stulić), *rastvorba*. Na *-evina tvorevina* (neologizam). Na *-ilo tvorilo* n »1° ambitus casei e corticc tiliae, 2° (Stolić) forma metallis in fundendis«. Ná *-ivo* (upor. *gorivo) tvorivo* »materijal« (neologizam). Od *tvar-*: stcslav. *tvan* f > *tvar f* (Vuk) »creatura«, *stvar* f »1° creatura *(nema stvar* hrv.-kajk. = *nima stvar* ŽK »životinja«, Došen), 2° Sache, res«, odatle pridjev *stvaran*, imenica *stvarnost; salvar* f (16—18. v., BiH, Crna Gora, Dubrovnik, Boka) = *salvar* (Kosmet, upor. *smrt* i *samrt), satvara* (17. v.), *utvara* »Gespenst«. Radna imenica na *-lac stvaralac* m, *rastválalac*. U baltičkoj grupi postoji isti korijen u prijevoju *e:* lit. *tverti* »fassen, greifen, zäunen, halten, ausdauern, formen (zum B. *Käse*, upor. *tvořilo)«*, lot. *tveřt* »greifen, fassen, halten«, s prijevojem u stprus. *turit* »haben, sollen«, lit. *turēti* »halten, müssen«, lot. *turēt* »isto«. I za praslav. prijevoj *ō > a (tvar)* postoji baltička paralela: lit. *tvora*, lot. *tvare* »Zaun«. Upor. još lit. *aptvaras* »Gehege, Zaun«, *príetvaras* »Verstopfung«. Ie. korijen **tuer-* zastupljen je samo u baltoslav. Madžari posudiše stcslav. *pгii огъ* »ambitus, septum« > *pitvar* »Vorhaus« (disimilacija *r — r > 0 — r)* i stcslav. *раюогъ* »calumnia« > *patvar*. Rumunji posudiš'e samo crkvenu riječ *tvorenie, tvoref.*

*Lit.: ARj* 3, 948. 4, 123. 7, 665. 709. 9, 459-69. 707. 11, 224-28. 769-70. 13, 337-43. 14, 705-708. 16, 833-864. 19, 28-40 *Elezović* 1, 458. 2, 130. 138. Ribarić, *SDZb* 9, 201. *MiЫoШ* 366. Berneker, *IP* 31, 408. *Holub-Kopečny* 397. *Bruckner* 587. *Mladenov* 613. 630. *Trautmann* 333. 334. *WP l,* 750. Meringer, *IF* 18, 267. Osten-Säcken, *IF* 33, 238. Solmsen, *IF* 26, 113. Pelikan, *LF 56,* 245-246. Vaillant, *RES* 22, 42-43. Fay, *The classical Quarterly* 8, 501 — 506. (cf *IJb* 3, 33). *Tiktin* 1669.

**tvrd,** f *tvrda*, određeno *tvrdi* (Vuk, Kosmet) = *trd*, f *tfda* (ŽK), sveslav. i praslav. **tvbrdb* (stcslav. *I гъаъ),* pridjev »1° duras (protivno *mek, mekan, slab),* 2° (Dubrovnik) gust, čest«, *natvrd* (Mikalja, Bella) »podosta tvrd«. Deminutiv *tvřdafak*, f *-ika* (Kosmet), *tvrđahan*. Brojna poimeničenja: na *-ъc > -ac tvrdac*, gen. *turca* = na *-ica tvřdica* »škrtac«, s pridjevima *tvrčev, tvrdičin;* na *-ija tvřdija* (Užička nahija) »kraška tvrde kore«, apstraktum na *-ina tvrdina* f, na *-oca tvrdoća,* na *-inja tvrdinja* (1430) »firmitas, confirmatio«, na *-nja tvrdnja,* na *-ıa tvrda* »jamstvo« = na *-njava tvfdnjàva* (ŽK), na *-java tvrđava* (Hrvatska) »Festung«, s pridjevom *tvrđavni,* deminutiv *tvrdavica,* na *-ko* m *tvrtko* m (protivno *mekuša)* »jak čovjek«. Toponim *Tvrdalj* (Hvar) = 1447. *vallis Tuardai.* Složeni pridjevi i imenice od sintagmi *tvrdoglav* (Vuk), s apstraktumom *tvrddglavstvo, tvrdòkljun, tvrdokoran,* s imenicom na *-ka tvrdokorka* »kruška«, *tvrdòkozan, tvrdòsan* (Risan) < *tvrda sna* »koji tvrdo spava«j *tvrdòusan* = *tvrdoust, tvrdòvrat.* Denominali na *-iti tvrditi, tvrdim* impf. (Vuk) *(po-, pri-, u-, uz-)* »1° čvrstiti, 2° (jugozapadni krajevi) »dokazivati (prema rom. *affirmare,* prevedenica)«, odatle postverbali *potvrda, utvrda,* iterativ na *-va- -tvrdivati, -dujem (po-, u-),* samo s prefiksima, inhoativ na *-np-ti > -núti tvrdnutí, -ēm (o-, s- /se/)* »postajati tvrd«, na *-ovati tvrdòvati, tvrdujēm* »biti tvrdica«. U staroj dvočlanoj antroponimiji *Tvrdislav, Tvrdomir, s* hipokoristicima *Tvrdoje, Tvrtko, Tvrđiša.* U baltičkoj grupi postoji isti pridjev sa í mjesto *d:* lit. *tvirtas* »fest«. Korijen je isti koji i u *tvoriti,* sarno u stepenskoj razlici (niži štěpen **юы-).*

*Lit.: ARj* 7, 709. 9, 469-71. 11, 228-234. 16, 864-65. 19, 41-74. Zaninović, Jagić, *ASP* 1, 432. *Elezović 2,* 304. *Miklósié* 366. *Holub-Kopečny* 398. *Bruckner* 586. *KZ* 45, 45. *Mladenov* 630. *WP* 1, 750. *Trautmann* 333. Sommer, *IF* 31, 376. Niedermann, *KZ* 10, 233. Pelikán *LF* 245-246. Specht, *KZ* 63, 92.

# И

и, proklitička partikula, prijedlog s genitivom, akuzativom i lokativom, te glagolski, imenički i pridjevski prefiks, sveslav. i praslav., »1° (pravac kretanja na pitanje *kamo: u kuću, ü vodu), 2°* (boravak, mirovanje, na pitanje *gdje: u kući, u vodi),* 3° kad je s genitivom, može se zamijeniti sa *pri, kod,* 4° kad je s akuzativom može izraziti i vrijeme«. Samo u štokavskim govorima upotrebljava se u sva ta četiri značenja. Nastala je iz sveslav. i praslav. (stcslav.) ъ pred riječima koje počinju dentalnim i labijalnim suglasnicima, upor. *utorak, udovica, unuk.* U hrv.-kajk. kao i slov. u značenju 1° i 2° upotrebljava se prvobitni oblik *va, v-, f-* (prema tome kako riječ počinje), *va, vu* (hrv.-kajk.) < stcslav. *ví,* upor. češ. *v, ve.* U značenju 3° i 4° stoji u istom obliku i u čakavskom i hrv.-kajk. (slov.). Upor. čakavski *u to, u ono vrime, u se vrime godišta.* Ťa su narječja bolje očuvala prvobitno stanje. U značenju 1° i 2° kod štokavaca nije očuvano prvobitno stanje, nego je kasniji rezultat proširenja (generaliziranja). To proširenje dogodilo se i u gdjekojim čakavskim narječjima (npr. ŽK). Tu se prenijelo i čak na *v.* u početnoj suglasničkoj grupi *vr uredit* <ŽK) »povrijediti«. I kod štokavaca ima ostataka iz starijeg jezika (arhaizama) ъ > *va: vàvje* (Lika) = *vajh* (ŽK) = *uvijek, välje* (ŽK), prema *(sve)udilj, vadri* (Nalješković) »udri«, iz crkvenog jezika *valstiņu* (Piva-Drobnjak) »zaista, uistinu«, psovka *píśí me vrit* (ŽK). Kao prefiks *u, va, v-, f-,* znači pravac kretanja glagolske radnje prema nutrinji (tip) *ući* = *unići, unijeti, unositi, ulaziti* (ingresivn'o značenje) i vršenje glagolske radnje na mjestu (tipovi *ubijati, utuci)* (intenzivno značenje). Služi i za perfektiviranje (tip *tuči — utuci).* Kao prefiks pomiješao se sa ie., baltoslav. svestav. i praslav. prefiksom drugog značenja i postanja. Prefiks *u* u glagolima *ubiti, ubijati, umili, umivati, ubog* znači odstranjenje, njem. *weg,* lat. *aufugio* »pobjeći«, *aufero.* Upor. s time hrv.-kajk. *vujti, vušel je* »pobjegao«. Ima privativno i negativno značenje. Važno je spomenuti da prijedlog i prefiks *u* ima oblik ъ*n* pred samoglasima. Taj je ostavio tragova u *unići* < ъ*n — iti,* gdje je ъ*n* prešao kod generaliziranja ъ> *u* > *un.* Ovamo ide i proteza *n* u *nugal* < *vbtipgblt* (v.), *unutar* < *vbnņtru.* Nema potpune praslav. zajednice ovog prijedloga sa baltičkom grupom, lit., *ı,* lot. *íe-.* Partikula *u* predstavlja ie. *on,* prijevoj od *en* gr. Iv, lat. *in* < *en,* keltski *en.* Oblik *on* nalazi se u stcslav. *onusta* < *on* + *usta* »obuća«, upor. ie. komparativni pridjev **en-tero* > gr. Ζντερον, stcslav. *ctroba* > *utroba* (v.) prema stcslav. *jetra* > *jetra* (v.) < ie. **entr-a.* Za ъ*n* > ъ > *va, v-, f-* pretpostavlja se niži prijevojni štěpen (Tiefstufe): -ъ*n* s protezom *v.* To tumačenje nije jednoglasno u nauci. Brugmann tumači *u* od ie. *an,* koje se nalazi u gr. ανά. Privativno i negativno *u* nastalo .je od ie. dvoglasa *au.* Taj je prijedlog i prefiks imao također lokalno značenje »pri«, u baltičkoj grupi stprus. *au-* »od«, lot. *au-manis* »bez pameti«.

*Lit.: ARj* 19, 75-83. *NJ* 1, 112. si. Vuković, *SDZb* 10, 381. *Miklósié* 221. 370. *Holub-Kopečný* 399. 405. *Bruckner* 597. *Mladenov* 85. *WP* 1, 126. Zubatý, *ASPh* 15, 480. *Festschr. Baudouin de Courtenay* 78. sl. (cf. *IJb* 9, 197). Niedermann, *IF* 10, 254. Brugmann, *IF* 13, 161. 29, 241. *Isti, Grundr'* 2, 2. 809. Meillet, *IF* 21, 340. *BSLP* 48 (cf. *AnzIF* 13, 244). *Walde-Hofmann* 811. *Boisacf* 104. 249. 731. Rozwadowski, *RSI 2,* 93. sl. 95. Lang, *SbFil* 115-171. (cf. *RSI 6,* 276-277). Pokrovskij, *IzvORJAS,* 1921. 663-676. (cf. *IJb* 10, 339). Günther, 7F 20, 64. Matzenauer, *LF* 8, 36-39. *Trautmann* 69.

ťibao, gen. *ûbla* m (Vuk, Crna Gora) »1° jama kao bunar, stublina, 2° toponim *Ubli* (Crna Gora)«. Nalazi se još u bug. *văbăl, văbel,* (sa *m* pred labijalom) *vâmbel* = stcslav. *vçbelb* i polj. *wąwel* = *wąwal* »Vertiefung, Schlucht«. Praslav. Upor. još *ubo,* gen. *uhla* (1761. u selu Bandolu, Kosmet) »nekakva mjera za piće«. Samoglasnik *u* je nastao iz

velarnog nazala. Taj se vidi i u tal. nazivu *Ombla* za dubrovačku *Rijeku,* koja je ponornica, nastavak je, kako narod priča, *Trebišnjice* (v.), koja ponire u Popovom polju kod Zavale. Uz pećinu *Vjetrenicu* sipali su ljudi, tako veli narod, crvenu boju, koja se pokazuje u dubrovačkoj Rijeci. Mladenov uporeduje s gr. ζμβολον »Wasserleitung, Abzugsgraben« i upór. ie. korijen **a(m)b(h)- : ap-* »voda«.

*Lit.: ARj* 19, 85. *Elezović* 2, 376. *Miklošič* 396. Bruckner, *AnzIF* 26, 45. *KZ* 48, 185. *Mladenov* 85. *WP* 1, 46.

übav (Vuk) pridjev = *hubav* (16. v., Vuk) »lijep, krasan«. Prilog *hubavo.* Apstraktum na *-ost hubavost* (Šulek). Nalazi se još u stcslav. i bug. *ЪиЪа ъ.* U ukr. i rus. sa *ţ* mjesto *b.* Uporeduje se sa stvnjem. *subar* »mundus, castus«, nvnjem. *sauber,* sa perz. *hub* »dobar, lijep«.

*Lit.: ARj* 3, 716. 19, 86-87. *SEW* 1, 405. Brückner, *KZ* 51, 231. Bezzenberger, *BB 4,* 341. *Boisacf* 92-93. *Lokotsch* 873. Uhlenbeck, *PBB* 22, 542.

ùborak, gen. *-arka* m (18. v., Vuk, Slavonija, Dubrovnik, Cavtat, Slano, Crna Gora) »nekaka mjera za žito«. Mažuranić navodi *ubor* bez sufiksa *-ìko,* ali ne daje potvrde. Sa sufiksom *-bko* nalazi se u strus., ukr., slov., donjoluž.-srp., polap. Praslav. posuđenica iz stvnjem. *arrivar* < gr.-lat. *amphora, eimbar,* nvnjem. *Eimer.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *obórek, poll, węborek.* Rumunji posudiše *oboroc.* Ovamo ide • i *amper* (Zagreb) »sic« = *hamper* »Eimer« kao novija posuđenica < bav.-austr. *der Amper.*

*Lit.: ARj* 19, 115. *Mašuranić* 1483. *Miklošič* 221. *Brückner* 608. *Kiparsky* 254. Hirt, *PBB* 23, 344. Schwarz, *ASPh* 41, 126. *Striedter-Temps* 100. *Vasmer* 3, 169-70.

ûc[1] (Stulić) »uzvik koji se opetuje i kojim se potiču psi da laju i grizu«. Oformljen sa *uckati, -am* impf. (Stulić) »incitare«, *nàuckati, -ãm* pf. (Vinkovci, ŽK) »nadrškati« pored *naucati,* s radnom imenicom *nauckalac,* gen. *-aoca* m prema *nauckalica f.* Usp. *huškati* (pod *hü)* i *naustiti* (pod *ústa).*

*Lit.: ARj* 7, 709. 19, 133.

-uc[2], pridjevski deminutivni sufiks, tal. *-uzzo* < lat. *-ūceus,* samo u *paljūc* m od *palj* »ispolac« pored *paljka.* Druga je varijanta toga sufiksa *-oč* m, *-oca f* u *kalamaz* (v.), *lukoč* od *luk* (v.) pored *lukoća, saloca* (Dubrovnik) »salotto«, treća *-oć salpôé* m (Senj) od *salpa,* dalji naš deminutiv *salpočić, skarpoć, skarpočić* (Senj). Sve tri varijante mogu potjecali iz dalmato-romanskoga.

*Lit.: ARj 9,* 596.

učiti (se), *-lm* impf. (Vuk) *(do-, nedo-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pod-, pona-, pre-, pro-, za-)* prema iteratīvu *-ava-, -iva- -učávati, -učāvām, -učívati, -učevati, -učujem,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **uk-,* »docere«, postverbali *náuk, nèuk* (pridjev), *samouk, nauka î* (u značenju »Wissenschaft, znanost« iz rus. *nauka,* odatle i *naučan* »wissenschaftlich« < rus. *naučný]}, izuka, Muka.* Pridjevi na *-ьn* > *-an učan* »peritus«, *naučan,* poimeničen na *-ik naučnik* »1° (na istoku) savant, 2° (na zapadu) šegrt« prema f *naučnica, naučnost* na *-en* (upravo part. perf. pas.) *učen* »eruditus«, poimeničen na *-jak učenjak,* gen. *-aka* (na zapadu) »savant« = *nauč njak* »isto«, na *-īk učenik* m prema f *učenica* »discipulus«, kod Rumunja *ucenic* »šegrt«, *naučenih, (na)učenost, učenost,* na *-it naučit* (sjeverna Dalmacija), na *-evan* (prema *književan) učevan* »doctus«, *naučevan,* na *-ljiv naučljiv, poučljiv, naučljivost,* na *-ovan naukovan* (neologizam, uz *potpora,. stipendija).* Na *-ovina nàukovina î* (neologizam) »»školarina«. Na *-jak naučak* (neologizam) »teorem«. Na *-ilo učilo* n. Odatle *učilište, sveučilište,* koje su prvi počeli upotrebljavati Slavenosrbi (potvrda 1798) za gr. πανδιδακτήριον =πανεπιστήμιον, zatim Hrvati (od 1830; u slov. Můrko *vseučilišče,* 1832). Na *-Unica učionica, učiona.* Na *-telj učitelj* m prema f *učiteljica, učiteljka, naučitelj,* s pridjevima *učiteljev, učiteljičin, učiteljstvo.* Hipokoristik *úča* m. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou,* prijevoj ie. korijen **euk-,* koji se nalazi u stprus. kauzativu *jaukini,* lit. *jaukinti,·* lot. *jaucet* »gewohnt«; *učiti* je kauzativum od ie., baltoslav., sveslav. i praslav., stcslav. *vyknçti* > *naviknuti, -em (iz-, s-, pri-),* s prijelazom u primarnu klasu *navići, svia, odvići, obići,* pf. prema impf, *navikavati, privikivati, -ujem,* sa *bv* > *b òbiknuti, -em (obići)* = *oblknuti se komu* (Vodice) »svidjeti se« prema *ubicati se, -čem* impf, »sich gewöhnen«, *obikávati, -bika vām,* na *-ovati obikovati, -ujem,* krivim rastavljanjem *Viknuti se* (Vuk, Dubrovnik). Postverbal *navika, odvika, òbika (ne-).* Na *-ιο obič,* na *-jaj običaj,* gen. *-aja (na-* Piva-Drobnjak), s pridjevom *običajan (ne-)* (13. v.), *navičaj, zavičaj,* denominal *izobičajiti (se), običavati, -bicavam* impf. Odbacivanjem su-

fiksa *-oj obič* m (Kosmet) »adet«. Pridjev na *-ьn* > *-an vičan* »gewohnt«, *običan,* na *-ъi* (upor. *topal) -Akal (nisam vtkal,* ŽK), Rumunji posudiše *obicei* i *nauk* »dumm«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, a taj od ie. й, koji predstavlja prijevoj redukcije od *eu* u ie. korijenu **euk-*. Taj se nalazi u sanskrtu *okas* n »Gewohnter Ort, Wohnstätte«, *učita-* »gewohnt«, arm. *usanim* »gevöhne mich«, got. *biuhts* »vičan«. U baltičkoj grupi dolazi s nazalnim *ïnSksomjùnkti* »naviknuti se«, lot. *jukt* »isto«. Suglasnik *v* je proteza kao u *vidra, vime.* U hrv.-kajk. dolazi još u nižem prijevojnom štěpenu (Tiefstufe) *navčiti se* > *nafčiti se, navčen* < ***Ü5&-, Od** *^yk-.*

*Lit.: ARj* 1, 300. 4, 275. 302. 303. 377. 7, 931. 8, 108. 331. 346. 19, 173-177. *Elezović* 1, 228. 2, 4. *Ilešič,JF* 12,147-168. Moskovljević, *NJ* 3, 143-146. Belić, *NJ* 1, 60. Ribarić, *SDZb* 9, 172. Vuković, *SDZb* 10, 394. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 400. 441. *Brückner* 593. 638. *Mladenov* 66. 368. 638. Berneker, *IF* 10, 161. sl. *WP* 1, 111. *Trautmann* 335. Kawczyński, *ASPh* 11, 610-611. Zubatý, *SbFil 6,* br. 11 (cf. *IJb* 7,133). Meillet, *BSLP* 23, 76-77. *Boisacf* 234. Vaillant, *RES* 22, 7. Iljinski, *PF* 11, 297. Bugge, *KZ* 32, 39. Persson *KZ* 48, 121-126. (cf. *JF* 3, 214). Fancev, *Studentske novine* 12. 3. 1932. Ivšić, *HJ* 1, 63. Jurišić, *NVj* 41, 56. Maretić, *Savj.* 63.

učkur m (Vuk, BiH) = *učkur* (Kosmet) = (s metatezom) *čukur* m = *čukura* f (Vuk, Srijem) »gatnjik (v. gaće), gašnjak (ŽK)«. Na *-luk uçkurluk* (Vuk) = *uçkurluk* (Kosmet) »ovenjača, dio hlača kuda prolazi pojas ili gatnjik«. Balkanski turcizam (tur. složenica *uçkur, uç* »glava, početak«, *kur* »pojas«) iz terminologije nošnje: bug. *učkur, uçkurluk* pored *-lak,* arb. *ushkurloshkur.* Nalazi se i u polj., rus. i ukr.

*Lit.: ARj 2,* 99. 19, 177-178. *Elezović 2,* 400. *Mladenov* 658. *GM* 459. *Miklošič* 371. *Brückner* 592. Vasmer, *RSl* 3, 265. *Festschrift Kretschmer* 275-278. (cf. *IJb* 12, 165). *Lokotsch* 2126. Korsch, *ASPh 9,* 505. 677. *Škaljić* 627.*

ud m (Vuk) = *lido* n = *udo* (Vodice), sveslav. (osim u rus.) i praslav., »membrum, komad, *glîdi* m pl. (ŽK, hrv.-kajk.)«. Denominal na *-iti uditi, -im* impf. (Kosmet, objekt *meso) (iz-, raz-)* »rastavljati, komadati«, iterativ *razudivati* (Beiostenec, Stulić). Na *-ъЂa razudba* (neologizam, za koji Maretić kaže da »može podnijeti«) »seciranje, anatomija«. Ne nalazi se ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Uporeduje se *s* arm. *ul -el* »mozak«. Prema Iljinskom u srodstvu je sa *vaditi* (v.). Pogodin uporeduje s lit. *uodega* »rep«. Pretpostavlja se i ie. korijen *eu-* »anziehen, Schuhwerk« (i u značenju »fett«), koji se nalazi u prijevoju **ou-, ob-uti, iz-uti* (v.) i postverbal *-dz* od *děti* (v.). Kao i *udica,* moglo bi se tumačiti kao **aъ,* postverbal od **dhë~* (v. *sud)* i od prefiksa *Q* (v. *u)* »što se udjene u obuću«.

*Lit.: ARj* 19, 190-192. 239-240. Maretić, *Savj.* 61. 124. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Elezović 2,* 382. *Miklošič* 374. *Holub-Kopečný* 400. *Brückner 592. Mladenov* 649. Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb* 4, 214. *JF* 3, 217). Meillet, *RSl* 6, 132. Mikkola, *IF* 23, 126-127. Iljinski, *JF 9,* 290. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). *Vasmer* 3, 173.

-uda, neživi praslav. priloški sufiks za tvorbu zamjeničkih priloga mjesta, za pravac u prostor gibanja. Stavlja se na upitne i pokazne zamjeničke korijene: *kt* (v. *tko)* > *kuda* »quo? qua?«, *ov-* (v. *ovaj)* > *ovuda* »haec«, *on-* (v. *onaj)* > *onuda* »iliac«, *Iъ* (v. *taj}* > *tuda* »hac«, *sv-* (v. *sav)* > *svuda, odasvuda.* Dočetno se *-a* smatra kao fakultativna deiksa, pa može otpasti i zamijeniti sa *-e (< ë), -i, -ije, -u* (ovo je i stcslav. *kcdu).* Za etimologiju v. *ko,* IV.

*Lit.: Vasmer* 1, 680.

udica (Vuk), sveslav. i praslav. (stcslav. *odica)* deminutiv, kao ribarski alat, »hamus piscarius«. Radna imenica *udičar* (Stulić), češ. *udice.* Bez deminutivnog sufiksa stcslav. *çda,* polj. *weda,* rus. *udá.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o.* Refleks za nj nalazi se u rum. *undiță.* Rumunji posudiše i glagol *cditi* > *a undi* »angeln«. U ie. jezicima nema riječi koja bi odgovarala praslav., ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava, i to od ie. korijena *^uondh-,* prijevoj od *^ndh-, koji* se nalazi u nvnjem. *winden.* Prema tom uporedenju praslavi riječ značila bi »nešto zavinuto«. Uporeduje se i s gr. ἀνθέριξ »Halmspitze«. Vaillantu i Macheku složenica je od prefiksa *o* (v. *u)* i korijena **dhe-* »das, was hinein gelegt wird«.

*Lit.: ARj* 19, 221-223. *Miklošič222. Holub--Kopečný* 401. *Brückner* 608. *Mladenov* 94. *WP* 1, 45. 261. Uhlenbeck, *PBB* 30, 268. Ma:hek, *Mnema F. Zubatý* 413. sl. (cf. *IJb* 12, 261. *Slávia* 7, 363). Vaillant, *BSLP 29,* 44. Uhlenbeck, *PBB* 30, 268. *Boisacif* 18. *Tiktin* 1084.

uditi, *-im* impf. (Vuk) *(na-)* »páčiti, škoditi«. Nalazi se u stcslav., tj. u Miklošičevu rječniku *(na)uditi* »molestum esse« koji ga označuje »glagolitsch« (Sadnik-Aitzetmiiller ga nemaju). U drugim slavinama ne postoji. Današnja je-

zična svijest stavlja ga u vezu sa *hud* i pisci pišu *kuditi (na-)* »naškoditi« prema iteratīvu *nandati* (17-18. v.) postverbal *nauda* = na -ьЬа *nàudba* (Dalmacija) »škoda, šteta«, deminutiv *naudbica.* Pridjevi na *-iv naudiv* = na *-ljiv naudljiv* »škodljiv«. Na *-telj nauditelj* rri prema f *nauditeljica.* Miklošič upoređuje sa lit. *ūdyti* »psovati«.

*Lit.: ARj* 7, 717. 19, 234-235. *Miklošič* 371. Isti, *Lex.* 416. 1039.

**udova** f (službeno) = *udovica í* (Vuk) prema m *udovac* pored *udovac,* gen. *-ovca* (Vuk) = *udovac* (Kosmet), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vbdova* »viduus, vidua, njem. Wittwe (s kojim je riječima u prasrodstvu)«, upravo poimeničen pridjev na *-ov* s pomoću sufiksa *-ьc, -ica* za mociju *Mov* (uz *čovjek,* Vuk), proširen na *-ьn* > *-an ûdovan* (Stulić, *~vna biskupija, sjedalište)* »vacans«. Deminutiv na *-ica udovičica.* Augmentativ *udovičetina* (Kosmet). Na *-ič udovičić* »filius viduae«. Pridjevi na *-bșk udovačkī, udovički,* na *-in udòviUn.* Apstraktum na *-bstvo uddvištvo.* Samoglasnik и je nastao vokalizacijom ь- u praslav. korijenu *vbd-* pred dentalom (upor. *unuk, utorak, jule, uš,* prijedlog *vъ* > *u),* upor. bug. *vdovec* m prema f *vdovíca.* U baltičkoj grupi samo stprus. *widdewu.* Ie. je korijen *^ueidh-,* prijevoj **vidh-* »rastavljati, schutzlos«, u prijevoju sanskr. *vidh-* »leer sein«, *vidhyati* (3. 1.) »durchbohrt, pridjev vereinsamt«, lit. *vidus* »sredina«, lat. *viduus, di-viđo* (odatle internacionalno *dividir ati, dividenda, individuum),* gr. ή(Γ)ΐθεος »neoženjen«. Ie. je pridjev **vidheņo-* »rastavljen«: sanskr. *vidhavã,* avesta *vibava,* stir. *fedb.* Osnovni korijen *^idh-* sadrži dva elementa: **ui-* »auseinander« i **dhe-* (v. *djeti, udica').*

*Lit.: ARj* 19, 245-251. *Elezović 2,* 382. *Miklošič* 398. Berneker, *IF* 34, 407. *Holub--Kopečný* 409. *Bruckner* 605. *Mladenov* 60. *Trautmann* 357. *WP* 1, 240. Hermann, *IJb* 8, 162. *Boisacf* 316. Herbig, *IF* 32, 83.

**ufati** (se), *-ām* (Vuk, zapadni krajevi) = *ufṭt* (Lumbarda), sveslav. i praslav. (stcslav.) *upbvati* »nadati se«, u istočnim krajevima potisnut od sinonima. Pridjev *naufan* (Zoranić), prilog *naufano* »pouzdano, sigurno«. Suglasnik / je nastao od *pъ* > *hv.* Upor. bug. *upovavam.* Prefiks *u-* je kao u *urok, udes.* Bez prefiksa nalazi se samo u polj. *pwa* »nada«, odatle češ. *pevný* i polj. *pewny* »siguran«. Grupa *pv* > *p* u slov. *upati,* s postverbalom *up,* tako i u hrv.-kajk. *vêypoti* (Bednja), *veypunja* »ufanje« *(v* proteza). U Vodicama (Istra) stvorena je na osnovu *ъp-* > *f* i *p* semantička varijacija *ufati, -an, ufanje* »nada« prema *ûp* m »kredit«, *upati, -on* »kreditirati«. Slog *-va-* u *up tvati izražava* iterativni i durativni aspekt. Prema tome korijen je **pъ-,* koji se uporeduje sa lát. *puto.*

*Lit.: ARj 7,* 718. 19, 269-278. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Miklošič* 269. *Holub-Kopečný* 105. 272. *Bruckner* 403. 449. *Boisacq*[3] 261. Rozwadowski, *RSI 2,* 101. 103. 592. *Mladenov* 653. Zubatý, *ASPh* 166, 408—409.

-ug m prema f *-uga, -juga,* sveslav. i praslav. sufiks, živ i produktivan. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç* ili iz *u,* što se rijetko može uporedenjem odrediti. Iz p je u *haluga* f (v.) < stcslav. *halcga, ostruga* od *ostrz,* upor. polj. *ostrigi* »Brombeere«. Dolazi u tvorbi naziva za ptice: *branjug* m = *borovnjak* »ptica«, *čevrljuga, čeUjuga, piljug* m prema *pujuga f;* u tvorbi naziva za svinje: *bjel(j~)ug* m prema f *bjeljuga.* Sufiksi *-uga, -juga* imaju pejorativno i augmentativno značenje: *pepeljuga, čvoruga, kaljuga, màljuga, panjuga,* alati *vlačuga, valjuga.* Raširuje se sa *-гa kaljuža.*

*Lit.: Măreție* 293. g. 308. d. *Leskien* § 456. *Vandrák* 1, § 629. Petersson, *ASPh* 36, 140-141. (cf. *IJb* 7, 114).

ügal m (Vuk) pored *ugao,* gen. *-gla* = (veoma rašireno s protezom *n-* od prijedloga *ъгі) nügaOj* gen. *nùgla* (Vuk) = *nûgal* (ŽK) = *nuglo* n, sveslav. i praslav. (stcslav.) *cgH,* »kut, budžak, ćošak, angulus (od koje je riječi *ugao* nastao, kako neki tvrde, ali je svakako u prasrodstvu s njome), 2° toponim (samo *Nügao).* Pridjevi na *-ьn* > *-an nugalan, ugaoni* (određeno, *~ kameri),* na *-ost nuglast* = *uglasl,* određeno *nugli* (Bella) »angolare«, na *-en nuglen* = *nugljen.* Deminutivi na *-će nugalce,* na *-ьc* > *-ac nuglac,* gen. *-aca* (Hercegovina), na *-sce* < *-ьcьce nuglašce,* na *-ić nuglić.* Augmentativ na *-ina nuglina.* Denominal kauzativum *nugliti, -lm* »činiti nugle«, *naugliti* (Šulekov neologizam). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p,* upor. slov. *vogei* pored *ogel,* búg. *ágai,* polj. *węgiel.* Značajno je kako jš uklonjena homonīmija izmēdu *cglb* i *Ģgh,* protezom *n,* koja se nalazi još u oba luž.-srp. i dodavanjem sufiksa *-en ugljen.* Ie. je korijen **ang-,* koji se nalazi u lat. *angulus,* arm. *ankiun /angiun,* gr. άγκών, odatle *Ancona* > *Jakin.* Pomišlja se na to da bi *ugao* mogao biti posudenica iz lat. *angulus,* jer se s lat. slaže u deminutivnom sufiksu. To bi moglo biti samo onda ako je *ugao* tehnička riječ iz lat. vojničkog rječnika, kao *daska, leta, Kostel.* Varijanta **ank-* (v. *Ancona}* zastupljena je u

hrv.-srp. samo u *pauk* (v.)$_3$ ali se nalazi u praslav. i baltoslav. : lit. *anka* »Schlinge, Schleife«, stcslav. *çkotb* »Hacken, udica«, dok varijanta **ang-* nije baltoslav.

*Lit.: ARj* 7, 719. 8, 262. 19, 283. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 609. *Mladenov* 704. *WP* 1, 62. *Walde-Hofmann 44. Meillet-Ernout* 50. Güntert, *WuS* 11, 130. Matzenauer, *LP* 11, 326. *Boisacçf* 7.

**ugalj,** gen. *üglja* m (Vuk) = *vàgoj,* gen. *vágja, pL.vágji* (Buzet, Sovinjsko polje, *v-* je proteza), baltoslav. i praslav. (stcslav.) *ggh* (po deklinaciji j), »1° carbo, ćumur, krbun, 2° još tinjajući komadić izgorjelog drva (Buzet)« = *ugljen* m (Vuk, ŽK, Vodice), upravo poimeničen pridjev na *-en* kao *srebren* pored *srebrn,* »isto«. Izvedenice se prave od obiju osnova: na *-ar ùgljar,* gen. *-ára* = *üglјenar,* s pridjevom na *-ski ùgljarskî* = *ugljenãrskí,* na *-ara ùgljara* »1° ćumurnica, ćumurnjača, 2° toponim (u pl.)«, odatle prezime *Ugljârac* (Kosmet). Na *-ica ugljenlca* = *krbunîca* (Vodice) »čunjast brežuljak drva za pravljenje drvena uglja«. Na *-ište ugljemšte* (Vodice) »mjesto gdje se pravi krbûn«. Kol. na *-evlje* mjesto *-je* zbog suglasničke grupe: *ùgljevlje* (Vuk) = *ugljevlje* pored *uglevlje* (disimilatorno ispadanje palataliteta, Kosmet). Interesantna je semantička varijacija: *krbûn,* gen. *-una* (Vodice) < tal. *carbone* je »ugalj koji se pravi za prodaju«, *ugljen* je kao u Buzetu »ugalj koji preostane od ispaljena drva«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *vôgel* pored *ôgel,* polj. *węgiel.* Homonīmija sa *çgH* izbjegnuta je u praslav. tipom deklinacije: *oglz* po deklinaciji *o, Çgh* po deklinaciji *i,* koja je baltoslav., jer je *i* i u lit. *anglis,* i pridjevskim sufiksom *-en.* Arbanasi posudiše, prema Joklu, *vpglije* > *thëngjill* = *fengjill* = *thnjill* (Gege), dok Pedersen rastavlja *the-* i *ngjill* i stavlja u prasrodstvo sa *ugalj.* Nalazi se još u sanskr. *angara,* nperz. *angišt* »ugalj«. Baltoslav.-arijski leksem. le. je korijen **ong-,* kojega veza s prijevojem **ngnis* > *oganj* je veoma vjerojatna. Završno *-h* je kao i u *cglz* sufiksalni elemenat.

*Lit.: ARj 19,* 281-282. 308-314. *Elezović 2,* 379. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 609. *Trautmann* 8. *WP* \, 181. Joki, *SAW* 168, 105-106. (cf. *RSI* 5, 322). *IF* 30, 192. Loewenthal, *ASPh* 37, 382. Lohmann, *KZ* 56, 62.

**ugič** m (Vuk, Crna Gora) »ovan koji je prehodio deset puta, nosi zvono, vodi ovce i ne striže se« = *ugič,* gen. *-lia* (Kosmet) »veliki stari ovan od više godina, neobično zavinutih rogova (nosi zvonce i ide pred stadom; da bude impozantniji, ne striže se)«. Balkanski pastirski termin: bug. *jugič — jogič* (Dozon) »ovan vodič«_ = *vodič* »isto« = *vogič* (glede *d* > *g* upor. bug. kol. *voghe* n za *vödbe* od *voda),* arb. *ugif* m »Leithammel« = *ogiç* (Godin) »Hauslamm, Osterlamm, la brebis ou l'agneau qu'on nourrit à la maison pourqu'il soit plus gras«. Area riječi (Crna Gora, Kosmet), gdje imade. posudenica iz arb., govori u prilog mišljenju da je hrv.-srp. i bug. termin posuđen iz arb. Sufiks -ťfu arb.j alternacija O/M navodi na mišljenje da se radi i ovdje o istoj leksikološkoj pojavi kao u *seletak* (v.) > *shilek-gu* > *šiljeg,* tj. o riječi južnoslav. podrijetla koja se opet vratila na naš teritorij. Ta se pojava opaža i kod madžarskih i rumunjskih slavizama. Da se radi o našoj radnoj imenici, to dokazuje bugarski naziv *vodič.* Vjerojatno je, arb. *ugif* = *ogiç* nastalo unakrštenjem od stcslav. *agnbcb* + *vodič.* V. *voditi.*

*Lit.: ARj* 19, 293-294. *Elezović 2,* 379. *Mladenov* 73. 699. *Gerov* 1, 144. Dozon, *Balg, nar. prip.* 104. *GM* 456. Jokl, *Unt. 2.* Skok, *ÄA* 1, 225. 2, 109-110. 2, 134-136. Meyer, *IF* 6, 111. Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161). *Godin* 243.

**ugor** m (Vuk, Gabela, Hercegovina) = *vugor* (Belostenec) = (s ispuštanjem početnog *u-,* jer se smatrao prijedlogom) *gor,* baltoslav., sveslav. i praslav., »riba gruj«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, upor. slov. *ôgor,* polj. *węgorz.* Oblik *çgorı,* nije potvrđen u stcslav., ali u stprus. *anguris,* lit. *ungurys,* koje je nastalo iz. **angurys,* kako pokazuje fin. naziv *ankerias,* koji posudiše Finci od Litavaca prije nego se doseliše u današnju Finsku. Taj je naziv etimologijski isti i za zmiju *arjľííÄ > lat. *anguis,* praslav. *сгь* (v.). Tako je zbog toga što se *ugori* (slični jeguljama) nisu smatrali za ribu nego za vrstu zmija.

*Lit.: ARj* 3, 270. 19, 333-335. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 609. *Trautmann* 8. *WP* 1, 63. *Boisacf* 375. Osthoff, *IF 4, 229.* 270.

**ügorak,** gen. *-řka* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) = (s protezom *v) vugorek* = (s metatezom samoglasnika) *ogûrek* = *ogórka* f (Prekmurje) = *ugrki* (prema Miklošiču hrv.) = *angûrija f* (Božava < mlet. *anguria)* = (aferezom i unakrštenjem sa slov. *kumara* < *cucumere) můrka* (slov.) »krastavac«. Sveslav., osim bug. Madžari posudiše *ugorka,* lit. *agurkas,* nvnjem. *Gurke* < češ. *okurka,* fin. *gurku,* dok Rumunji *castravete*

< *krastavbCb i* Arbanasi *kastravéc.* U arb. postoji još *trangull* < srgr., biz. τετράγγουρον pored κιτράγγουρον. Upór. gruz. *kitri agiro* »Gewächs«. Prvim oblikom tumači Porfirogenet *Trogir,* jer da njegov položaj naliči *krastavcu.* Miklošič i Bruckner uzimlju da je naziv došao iz Perzije (perz. *angorah, angūr}* u grčki (Bizant), odatle Slavenima a od njih Nijemcima, ngr. ἀγκοῦρι. Slavenski se oblici osnivaju na disimilaciji *n* — r > *0* — *r* ili na unakrštenju s gr. ἄγουρος »nezreo« i na metatezi samoglasnika **ogurbkb* (upor. polj. *ogórek},* s dodatkom deminutivnog sufiksa. Upor. rus. *ogurec.* Sa sufiksom *-bkb* prešla je riječ k Nijemcima. Riječ je grecizam koji ne bilježi Vasmer. Riječ je živa i u tal. narječjima. Upor. istro-rom. *augura.*

*Lit.: ARj* 19, 334-335. *Pleteršnik í,* 619. 802. 713. 805. Cronia, *ID 6,* 105. *Miklošič* 371. *Holub-Kopecny* 254. *Bruckner* 376. *Gorjajev* 236. *DEI* 206.

**Ügrin** m *(-in* individualni sufiks) pored *Ugar,* gen. *Ugra,* pl. *Ugri,* gen. *Ugara* (Vuk, narodna pjesma *Ugrin Janko)* m prema f *Ȗgrinja.* Pridjev *ugarski,* poimeničen na *-ica ugarštica* f »dolama«, slov. *ôgrščica* »1° brassica rapa oleifera, repica, 2° debela kiseljasta jabuka«, pridjev *ógrščičen* (~o *ölje),* na *-jak ogrščak* »vjetar sjeveroistočni«. Deminutiv *Ugričić* (narodna pjesma). Antroponim *Ugrin,* odatle prezime *Ugrinović,* upor. srp. *Ugrenovič.* Toponim *Vugrovec* (hrv.-kajk.). Sveslav. i praslav. (?) naziv za *Madžare* = *Mađare.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *G,* upor. stcslav. *pgrinb,* slov. *Vogrin,* hrv.-kajk. *vogerski*(Vramec, *~ kral, zemlja},* antroponim *Vogrinc,* polj. *wįgrin.* Rumunji posudiše *Ungur* m prema f *Unguroaică,* deminutiv *Unguras.,* pridjev *ungu-resc,* etnik na *-janin* > *-ean Ungurean* m prema *Ungureancă.* Preko slav. naziva srlat. *Húngarus* (s *u* > *a* preko Mlečana), tal. *Ungaro,* fr. *hongrois, Hongrie.* Praslav. (?) je naziv tur. (avarskog) podrijetla: od tur. sintagme *ono* »deset« + *gür* »strelica« *>onugur,* gr. Ὀνόγουρος. Nazivom »deset strelica« označuju se koljena (plemena) Huna 5. i 6. vijeka, koja su boravila iznad Meotide od Urala do Kavkaza. Kako su Madžari nomadizirali iznad Kubana medu njima, tursko ime hunskih plemena preneseno je i na njih. Zbog toga ih car Konstantin zove Τούρκοι.

*Lit.: ARj* 19, 349-354. *Miklošič* 223. *Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 609. Melich, *ASPh* 38, 244-250. (cf. *JF* 3, 210). *Tiktin* 1686. Schnetz, *ASPh* 40, 156-160.

**ùgrk** m (Vuk) »crv što živi ljeti u goveda ispod kože« = *ogre* m (Smokvica, Korčula) »mali morski puž što živi uz mrkentu« = (bez početnog *u,* upor. *ugor) grk* = (bez dočetnog *k) ugar,* upor. rus. *ug(o)rb* »vrst crva, Hitzblatter, Finne«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala p, upor. polj. *wejrry* »Schweinsfinnen«. Slaže se sa stvnjem. *angar* »Kornmade, žižak«, lit. *ankštirat* »Maden, Engerlinge«. Završni *-k, -c* u *ugrk* = *ùgrc* su deminutivni sufiksi *-bko, -ьc.* Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **cgorb.* Ie. **angu(K)i-* sa sufiksom *r.*

*Lit.: ARj* 8, 772. 19, 356. Skok, *Term.* 56. *Miklošic'223. Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 609. *WP* 1, 64. Bernard, *RES* 27, 39-40.

**uğursuz** m (.Vuk) = (s aferezom *u-} gürsüz* »čovjek rđav, bez poštenja«. Apstraktum na *-luk uğursuzluk* (Vuk) »huncutarija, vuncutarija«. Pridjev na *-ski ugùrsuskï.* Balkanski turcizam romanskog podrijetla (tur. *ugur* »Schicksal, Glück« < lat. *augurium,* sa privativnom postpozicijom *-suz* »bez«) iz terminologije običnog života: arb. izvedenica *ugurim (-im* < lat. *-imen).*

*Lit.: ARj* 3, 504. 19, 358-359. *GM* 456. *REW'* 785. *DEI* 362. *Škaljić** 629.

-uh = *-juh,* neproduktivan, neživ sufiks, često pejorativnog značenjazamaskulina prema *-(j}uha* za feminina. Dolazi na imeničke i glagolske osnove: *očuh* od *otbcb* »Stiefvater, patraster« m prema *maćuha,* gdje varira sa *-eha macija* (ŽK), *pastuh* »ajgir, Hengst« od *pasti,* u hrv.-kajk. *potepuh, posmetuh.* Stcslav. *konjuh* rašireno je na *-jar konjušār.* Znači i predmete: *kožuh* »Pelz« od *koža.* Ima i augmentativno značenje: *laćuh* »ein Weinreis mit Trauben«, od istog korijena od kojega i *latica,* deminutiv na *-ica.* Često je osnovna riječ propala ili se ne răzbiră više, tako u *trbuh* (v.) i u nazivima biljki *lòpuh* »Klette« = *ßpu(K)* (ŽK); *rèpuh* »Pestilenzwurz« možda je od *rep.* Varira i u m sa - *h: peteh* (Punat) = *petil* (ŽK) prema rus. *pêtuh* »pijetao«. U femininumu varira sa *-juga: pepeljuha* pored običnijeg *pepeljuga.* Veže se s augmentativnim sufiksima *cmjušina.* U femininumu se raširuje sa *-lá: -uša* (v.). Suglasnik *h* je nastao iz s poslije velara, samoglasnik *u* iz ie. dvoglasa *au, ou: *-auso, *-ouso.* Upor. iliro-trački *-aurus* u *bolaurus* > *blavor.*

*Lit.: Maretić* § 310, § 357 i § 345 h. *VondraW·* § 642.

üho n (Vuk) po deklinaciji *o,* pl. f *Ши* po deklinaciji *i, uvo,* gen. *üveta* = *uo,* gen. *ueta*

(Kosmet), u stcslav. *uho,* gen. *ušese* (kao *oko* i *tijelo,* v.), upor. slov. *uho,* pl. *ušesa,;* u čakavskom ŽK *ušésa* pl. n, odatle analogijom sing, *ušéso* n; ie., baltoslav., sveslav. i praslav. naziv za dio tijela, »1° auris, rom. auricula (s kojima je riječima u prasrodstvu)«; *juho* n (Buzet, Sovinjsko polje) »2° (metafore) rupa za držak kotla, 3° produženje dužice kabla s rupom za prihvat, 4° udubina, zabat od stupe«. Pridjev na *-ьn* *ušní* (određeno, Stulić), poimeničen na *-jak ušnjaci,* gen. *-šnjaka* m (Srijem) »oboci, minđuše«, na *-at uhat, usât* (Bilenski pođi), odatle na *-ka itšatka f* (Vuk, Crna Gora) »1° ptica dytės auritus, 2° *(ušatka,* ŽK) kabao sa dvije drvene rukatke (ručke, metafora)«. Deminutiv na *-ica: ušice* f pl. (Vuk, Kosmet, *~ u igle, sjekire}.* Na *-ara: uharica* (Crni Lug, Varaždin) = *ušara, ušarica, uSarka* »sova«. Glede *uhor* m (Vuk, Hercegovina) »krėsta«, odatle *uhorača, uvoraia* (Poljica) »galerida vistata«, v. *huhor.* Prilog *ušimicē* »sa ušicama od sjekire«. S prefiksima: *nauhvica f* (stvoreno kao *narukvica}* = *nauhica* (Jambrešić) = *naušnica* (Mikalją, Bella, Belosteriec, Stulić) = *naušje* n »oboci, minđuše«; *nauške,* gen. *-ška* f pl. (Srbija) »(nakit ženski) igle na kojima su bušeni novci«. Složenice : *uhòbolja* f, *uholaža* f »forficula auricularia, strižavka (ŽK)«, s mnogobrojnim varijantama drugog glagolskog elementa: mjesto *laziti* (v.) stoji *Ijesti üholjezluvo-, üvolež* (Srijem), sa stezanjem *uo* > *u uloz* m »crv« (upor. bug. *ules, úleška},* (zamjenom dočetka *-āža* sufiksom *-aca (h)uholača* = *uvolača* (Crmnica), *huholjača* (možda unakrštenjem od *vlača,* od *vláčiti}.* Denominali od sintagme *do uha* > *adusiti, -īm, doušati, proušati, -ām* (Piva-Drobnjak) »saznati nešto što se krije« pf. prema impf, *doušivati,* odatle *doušnik* »špijun«, *doušalo* (Parčić); od *iza uha* (ŽK, *iza usés} izaušiti, -im* pf. prema impf, *izaušívati, -ušuj m, -ušivam,* odatle *zaušnica* »ćuška«; od *pri uhu* > *priušak,* gen. *-uška* (Vuk) · = *zaušdk* »zamlatnica, ćuška«, odatle *isprijuškati, -ām* (Piva-Drobnjak) »išamarati«; od *bez, brez uha obeušiti, -im* pf. (Lika) = *obreušiti* = (sa stezanjem *eu* > *u) abusiti* »očistiti uši u igle« (disimilacija *z — s* > *0 — s}.* Ovamo još unakrštenje sa posudenicom iz gotskoga: *userez* (Ćubranović) = *userez* (Marulić, *uši s userezmi, Judita* 4, 83) = *ušerezi* f pl. (Stulić) < stcslav. (11. v.) *userızb* pored *ušeregz* = rus.--cslav. (16. *v.}serjaz* »naušje, naušnice, řinčíce« < balkansko-got. **auhsahriggs,* nvnjem. *Ohrring.* Suglasnik *h* je nastao iz *s,* kako se vidi iz baltičke usporednice lit. *ausis* koja je kao i liti. *auris* osnova na i, upor. gore pl. f *uši.* le. je korijen **aų-* »wahrnehmen«, isti koji *i u um* (v.) i *javiti* (v.), proširen formantom î.

*Lit.: ARj* 2, 717. 3, 728. 4, 123. 7, 719. 724. 8, 327. 489. 19, 368-377. *Mažuranić* 1511. *Elezović 2,* 391. 401. Miletić, *SDZb* 9, 364. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Miklošič* 371. 372. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 592. *Trautmann* 18. *WP* 1 j1S. *Boisàaf* 730. Pedersen, *IP* 5, 34. 39. *KZ* 32, 250. Hübschmann, *IF* 4, 116-117. Bernard, *RES* 27, 37. *Kiparsky* 223. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* · 9, 351). Vasmer, *ZSPh* 1, 64.

**ùisati,** *-sem* pf. (Vuk) = *ujisati* (Mostar) »priličiti« = (s tur. *-di* od aorista) *ujdisati* (Banja Luka) = *ujdìsat* (Kosmet) mdesiti, goditi«. Balkanski turcizam (tur. *uymak* »convenir, s'adapter«) iz običnog govora: bug. *ujdts(v}am,* arb. *tüdis* »ordnen, es schickt sich«, odatle imenica na *-ia* > *-í uidt f* »Einrichtung, Einstimmung«, cine. *uidisescu,* imenica *uidie* f. I turski kauzativum na *-dur-* balkanski je: *ujdurisati, -šém* = *ujdurìsat, -sem* pf. prema impf. *ujduTKÕvat, -ujem* »udešavati«, s imenicom *ujdurma* f (Bosna) »finta« = *ujdurma* (Kosmet), bug. *ujdurisvam.* Ovamo ide i indeklinabilni pridjev i prilog *ūjgun* (Kosmet) »zgodan, podesan«, bug. *ujgun,* cine, *uigune* »conforme, convenable«, balkanski turcizam obrazovan s pomoću *-kin* kao u *čališkan, sürgün,* od *uy-mak.*

*Lit.:* *ARj* 19, 391. *Elezović* 2, 386. Skok, *Slávia* 15, 832. *Pascu* 2, 173., br. 1128, 1129. *Mlađenov* 650. *GM* 456. *ŠkaljiP* 630.

új[1] m *(imati rđav —',* Kosmet) »narav«. Na tur. *-U ujllja* »ćudljiv«, s postpozicijom *-suz* *ujsuz* (uz *čdvek}.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *yui* »priroda, običaj, rđava navika«) iz običnog govora: cine, *hue* f »mauvaise habitude«, ngr. χούι »isto«.

*Lit.: ARj 19,* 393. *Elezović* 2, 386. Pasc« 2, 143., br. 640.

**-uj[2],** rijedak praslav. pridjevski sufiks, poimeničen u m. r. samo u *kragūj* i *slavuj,* gdje se zamjenjuje sa *-ulj* (v.). Poimeničuje se *na-bk* > *-ák osebujak,* gen. *-ujka* (v.). Kako je izgubio pridjevsku vrijednost, proširuje se na *-bsk: volujski,* a i tu se zamjenjuje sa *-ovski volovski,* prema stcslav. *stada võluja, měhz volujb,* prema tome *ovnujski, orlūjskī.* Nastao je iz osnova na *-u* dodavanjem pridjevskog -jo.

*Lit.: Vandrák* I[s] § 459. *Maretić* 308 f. 325 i.

**újak** m (Vuk) prema f *ujna* (mocija izražena sufiksima *-ako* m prema f *-na) = üjac,* gen. *ujca* (ŽK, Kosmet, upor. češ. *ujec,* mocija izražena sufiksom *-ьс* za maskulina, upor. *stric, strina i* obratno *òvan m* prema *ovca}* — *vûjec* (hrv.-kajk.) = *vujac* (Krašić), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv srodstva, »l ° brat materin, daidža, sestra materina, 2° ujakova žena«. Hipokoristici *uja* = *ujo* m, deminutiv na *-ko ujko.* Upor. *daju* = *dajo, dajko* od *dăidza* (Vuk). Na *-evina ujčevina* f (Vuk) = *ujčevina* (Kosmet) »porodica majčina«. Na *-ièna* (sa *ćn* > *Inj) ujčevitnja* (Kosmet) »ujakova kćerka«. Hrv.-srp. inovacija je dodatak sufiksa da bi se izrazila mocija, čega nema u baltičkoj grupi, često ni u drugim slavinama, osim češ. i polj.: stprus. *awis,* lit. *avýnas.* Samoglasnik и je nastao iz ie. dvoglasa *auiu*ie. korijenu **auo-s,* koji je značio djeda i baku majčinu. Upor. za dalju vezu *unuk.*

*Lit.: ARj* 19, 393-397. *Elezović* 2, 386. *Miklošič* 371. *Holub-Kopečný* 402. *Bruckner* 637. *Mladenov* 650. Hirt, *IF* 22, 81.

**úkati,** *ûcêm* impf. (Vuk) *(za-)* prema pf. *úknuti, uhnem* i iteratīvu na *-iva- -ukívati, -ujem,* samo s prefiksima *po-, za-* »clamare«. Postoji još u slov. Postverbali *ük* m, *üka* f »vika«, deminutiv na *-bka Učka* f »mala buna, tumultus«. Na *-äc ukāč,* gen. *-ača* »vepar«. Onomatopejsko podrijetlo vidi se i odatle što se veže i s uzvikom *hu* (v.), pa se govori i piše *hukati, huknuti, zahukati, pohukivati.* Može biti i stara balto-slav. onomatopeja. Upor. lit. *auka* »bura«, u prijevoju lit. *ūkas* »sova«, a može biti i samostalna kreacija jer je druge slavine ne poznaju. V. još *vikati, hujati* i *vijati.*

*Lit.: ARj* 10, 456. 11, 238. 19, 426. *Miklošič* 371. *Trautmann* 18. *WP* 1, 187. Uhlenbeck, *PBB 22,* 195. Vaillant, *RES 22,* 191.

**ùklija** f (Vuk, ne zna se gdje se tako govori) »cyprinus albumus lucidus« = *ùkljeva î* (Vuk, Crna Gora) »riba Skadarskog jezera koja navaljuje na tzv. *Oka* u tom jezeru, tal. *scoranza* (hvata se mrežom zvanom *bodač)«.* Riječ je balto-slav., sveslav. i praslav. ribarski termin. U baltičkoj grupi usporednica je istočno-lit. *aukšle.* Samoglasnik *i* u *uklija* odgovara *U* u *ukljeva.* Prema tome nastao je od . Upor. *prije* prema *prede* < *prežde.* Suglasnik *v* mjesto *je* stoji kao u *Lojista* za *Lovišta, Bojana* za **Babanna.* Njem. *Uk(e)lei* potječe iz poljskoga. Očekivalo bi se da će je Arbanasi posuditi. Oni imaju za tu ribu svoj deminutiv *gjuh(ë)zë,* od *gjuhë* »jezik«. Prema Loewenthalu ie. je **эиЫё\а* »was man greift«, od ie. **êukho-* »fasse«.

*Lit.: ARj* 19, 442. *MikloKi* 371. *Holub-Kopeinỷ* 259. 402. *Bruckner* 593. *Trautmann* 18. Loewenthal, *WuS* 8, 176. 11, 60. *Mladenov* 377.

**ùkljata** f (Vuk, Dubrovnik, Ljubiša, Perast, Kotor, Krtole, Budva, Kostanjica, Boka, Risan) = *ukljăta* (Prčanj, Lastva, Muo) = *(lj > j) ukjata* (Mljet) »morska riba sparus melanurus, (prevedenice grčkog naziva *melanUrus)* crnorep, crnoguz«. DalrHato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od izvedenice na lat. sufiks *-atus,* koji znači snabdjeve-.nost nečim karakterističnim (upor. *okun): oculata,* od *oculus.* Mjesto *kij* dolazi ı u varijanti *ušata* (srednja i sjeverna Dalmacija, Božava, Malinska, Krk, Rab, Molat, Split) = *ušata* (Račišće) = *bočić od usât* (Hvar), odatle na *-aria* > mlet. *-era usâtera* (Malinska) »mreža za ušate« = *ušatatra* (Senj) = *osata* (Senj) = *osata* (Cres). Čuje se i mlet. *očada* (Risan, Lastva). Zamjena *š* mjesto *kij* u dalmato-romanskom obliku nastala superpozicijommlet. oblika (upor. *feršora,* Split, mjesto dalmato-rom. *prsura).*

*Lit.: ARj* 19, 446. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 128. Macan, *ZbNŽ* 208. Skok, *Term.* 48. Tenter, *ASPh* 30, 196. *Miklošič* 371. *REW** 6037a. *DEI* 2622.

**ukret** = *vukret* (Jambrešić, s hrv.-kajk. protezom *v),* slov. *ohrovt* = *ohraut* = *ukrot* = *okret* = *okrat* »brassica > broskva«. Od nvnjem. *Hohlkraut.*

*Lit.: ARj* 19, 446. *Pleteršnik* 1, 807. *Miklošič* 220.

**-ul,** vrlo čest sufiks lat. podrijetla (lat. *-ulus* > tal. -o/o) na Jadranu. Dodaje se kraćenom hrvatskom hipokorjstiku: *Frane* — *Franul,* odatle prezime *Franulić* — *Franolić* (prema tal. *-alo"), Franulovič, Kr sto* od *Christophor)* — *Krstulović, Kršul* (1422) od *Chrysogonos,* upor. toponim *Karšulova rupa* (1646, Vrbnik 1401), *šišul* nepoznatog podrijetla. Dodaje se i hipokoristicima od slav. dvočlanih imena: *Gradale* (od *Gradislav)* — *Graduh Šarbanovićb* (1348); od *Hranislav* — *Hrantil* (1348), redukcijom na početni slog *Hrajul* (1348, upor. *Hraja, Hrajša), Rahul* (1330), od *Radoslav.* Dodaje se i hipokoristicima od kršćanskih imena: od *Petar* je *Peul* (narodna pjesma: *dva mila sina starog Peul-kapetana), Pejul,* prezime *Peulić* (Bosna), toponim pridjev na -/ *Peulje* (Travnik); *Markul* (1401, knez koji uze Omiš), prezimena *Markulić, Markulin,* od *Ma-*

•ero > *Mavrul, prezime *Mavrulič*. Možda ide ovamo i ime *Marul, Marulić* (Split), ali je *Marulius* potvrđeno i na rimskim natpisima. Nepoznatog je postanja *Manad* (17. v., Dubrovnik: *udren Manculovom fijerlom)*. Isto tako prezimena *Priulović, Privulovič* od nepoznatog *Priul, Privul,* kao i toponim *Pupulovo selo* (1380). Zasebno treba razmatrati *-ul* u vlaškim imenima starosrpskim kao *Njegul* (14. v., Vlah u Svetostefanskom hrisóvulju), kod Račkoga *Negulus* (1070), varira u obliku *-ula Negula* (12. v., Krk), odatle (ikavski) *Nigulić* (16. v., upor. na Braču *Negoje,* od *Njegoslav, Njegovan),* toponim *Kucul* (mjesto, Srbija, okrug smederevski, upor. *Kucovlah = Cincarin), Prvul* (15. v., Srbija), prezime *Prvulov, Prvulović* (Srbija), toponim pridjev na *-j Prvulj* (zemljište, Smederevo), *Stanulovići* (selo, Kopaonik) < *Stanul,* od *Stanislav*. Često je *Radul* (14. v., Vuk), vlaški vojvoda u narodnoj pjesmi *Ženidba Vlašića Radula*. To je *Radul-beg,* koji je iz Karavlaške, a oženio je sinovicu Ivana Crnojevića iz Crne Gore. Varijante su toga imena *Raduo* (gen. *-ula), Radula, Radule*. U Svetostefanskom hrisóvulju *katun Ursulovica* (od rum. *ursul* »medvjed«) promijenio je ime u *Radul; Radula* f je i žensko ime (1348, Dubrovnik); piše se i *Radala*. Odatle rašireno prezime *Radulovič, Radolović* (18. v., Pakrac), toponim *Radulovce* (Kosmet), *Radlovac* (Osijek, 1697), *Radiovici* (Bosanski Petrovac), na *-/ Radolje, Radoljevo,* lat.· *Radulinus* (1344). *Krcule Jovane* iz visoke rudničke planine (Vukova narodna pjesma) po svoj je prilici rum. *crețul* »kovrčaste kose«. *Rajul* (14. v., Svetostefanski hrisovulj) je od *Rajko, Radislav*. Ovamo i ime *Rakul* (15. v., Kruševački rukopis), odatle prezime *Raković* (16. v., Dubrovnik), *Rakulovac* (toponim). Nepoznatog podrijetla je vlaško ime *Prgul* (Dečanski hrisovulj), od *Prgoje,* odatle *Prgulović* (15. v.), *Prglović* (15. v., Dubrovnik). Ovamo još *Grbulovica* f (mjesto u Srbiji, okrug Knjaževac). Kad se radi o starosrpskim vlaškim imenima na *-ul,* onda ne može biti riječ o lat. deminutivnom nastavku *-ulus,* jer taj u rum. jeziku ne postoji (upor. u ostalom *Singur < singulus),* nego ʹO rum. postpozitivnom članu kao u *ursul* od *urs* < lat. *ursus* > *Vladoje Ursul* (1372), *Bjeloje Ursulović* (1376); *Furtula* od *furtul* »krađa«. Čisto rum. je *Šerbula* od *șerb* (<lat. *servus), Šerbolovac*. Varijanta *-ula* nastala je od strum, *-ulu,* koje je shvaćeno kao naš akuzativ. Lat. *-ulus* m prema f *-ula* dolazi i rašireno *-uculus*. To se nalazi jednom u Dubrovniku: *Anuhla f* (15 — 16. v.). Usp. *i Sekula, Jankula, Drakula*.

*Lit.: ARj* 1, 93. 3, 374. 395. 677. 5, 657. 718. 6, 438. 485. 539. 8, 277. 9, 830. 11, 827. 12, 203. *Elezović* 2, 159. 266. Weigand, *BA* 2, 147-166. (cf. *IJb 12,* 155). Jireček, *Romanen l,* 38—41.

**ùlak** m (Vuk, narodna pjesma) »kurir, tatarin, peik, glasonoša«. Dolazi kao *ulacus* u dubrovačkim listinama, zacijelo preko bizantinskoga. Balkanski turcizam (tur. *ulak* »Eilbote«) iz turske terminologije dojavljivanja: rum. *olac* = *olăcar,* prilog *olacește,* bug. *uluk* pored *ulaka,* arb. *ulak* »Fussgänger«, ngr. ολάκης, srgr. (bizantinski) οὐλάκις »cursor«. Preko bizantinskog došlo i u evropske jezike: njem. *Lakai* > *lákaj* (Zagreb), *lokaj,* danas preko fr. *laquais* > *lákej*.

*Lit.: ARj* 6, 138. 19, 487-488. *GM* 457. *Doric 392. Lokotsch* 2130. *Striedter-Temps* 154. *školjić*[1] 631.

**ular,** gen. *-ára* m (Vuk) = *ulâr* (ŽK, Kosmet) = *jùlar* (17. v.) »povodac, oglav«. Prezimena *Julàrd&ïé, Julàrãèija*. Denominai na *-iti izuláriti, izulãrim* pf. (Lika) *(na-, raz-)* (objekt *konja),* prema impf, *izularívati, -ivām, -ujem* »skinuti ular«. Balkanski turcizam (tur. *yular* »Leitseil, Zügel«) iz terminologije konja: bug. *jular,* arb. *jullar* (Skadar). Glede oscilacije sa *j-* upor. búg. *űrnek* pored *jurnék, jorgan* pored *organ*.

*Lit.: ARj 4,* 303. 677. 7, 722. 19, 489-490. *Elezović 2,* 388. *GM* 164. *Mladenov* 700. Matzenauer, *LF* 81, 31. *Školjić* 374. 645.

**Ùlcinj** m (tako danas službeno) = *Ulcinj* pored *Ucmj* i *Uncini* (Crmnica, početni slog prema arb. ili tal. izgovoru) = *Lbcinb* (domaći stsrp. oblik, 13. v., *Lacin* je krivo moderniziranje, koje se nigdje ne govori) = (sonantno */* < *ol* > pred suglasnikom o, upor. *ožica) Ocin* = *Ocinj* (Bèlla, narodna pjesma, Gundulić), "odatle etnik na *-janin Ocinjanin* m prema f *Ocinjka,* ktetik *ocinjski*. Talijanski sa sraštenim prijedlogom *Dulcigno*. Arb. *Ulqin* = *Ulan,* etnik *Ulqënjak*. U antičko doba *Oldmum oppidum* (Plinije, Livije), *Olendo* (Livije, dativ), Ἐλκύνιον (Porfirogenet), Οὐλκίνιον (Ptolomej), etnik na *-ata* (tip *Delmata) Olciniatas* (Livije), gen. pl. Λυκινίδων. Glede dočetka *-inium* upor. *Delminium* > *Duvno, Risinium* > *Risan*. Veže se s arb. *ulk -u = ujk -u* »vuk«.

*Lit.: ARj* 8, 504. 19, 497-198. Miletić, *SDZb 9,* 386. 391. Krähe, *GN* 30. *Mayer l,* 347. 348. 2, 120. 121.

**ulček** m (BiH) »mjera od 40 oka za žito, varićak«. Turcizam (izvedenica na *-ek* od *ölçmek* »mesurer«, *ölçek* »mesure«) iz turske administrativne terminologije. Ovamo ide i *ultija f* (objekt uz *uzne* —M, Kosmet) »mjera« < tur. *ölçü* »Mass«. Za sufiks *-ák, -ek* upor. *jatak, konak, batak, bičak, dernek, kolak, kačak,* za sufiks -i, *-ü, -u, komšija, japija, jazija, kapija.*

*Lit.: ARj 19,* 498. *Elezović 2,* 401. Skok, *Slávia 15,* 502., br. 833. *Deny* 369., § 859. 861. i § 869. *Školjić** 631.

**ulèfa** f (Vuk, Kosmet) = *úleva* (Vuk) »plaća« = *ulafa* (Dubrovnik) »korist«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *°ulufa* > tur. *ölefe, õlüfä* »sledovanje, vojnička plata, mazda«) iz turske vojne terminologije: rum. *leafă,* arb. *lyfe, ylyfe, ulefe, ylef;* bug. *lefé* = *life,* gr. λούφες. Nalazi se i u madž. *alafa,* brus. i rus. *lafa.* [Odatle u argou *lova f* »novac«].

*Lit.: ARj 19,* 499. *Elezović 2,* 389. *JF* 11, 86. Kódov, *Slávia 9,* 262-263. Korsch, *ASPh 9,* 677. *Tiktin* 89'6 *SEW l,* 683. *Mlađenov* 273. *Gombocz-Melich* 58. *Lokotsch* 2132. *Vasmer 2, 19. Školjić*[1] 631.

**ulema** (BiH) »islamsko svećenstvo, upravo učenjaci«, najčešće u složenici *reis-ulema* m (arapski član *el* srastao se sa *ulema)* »glavar uleme« = *reisul-ùlema* = (skraćeno) *reis* »prvosvećenik muslimana u SFRJ«, *ulèma-medžlis* m »savjet uleme«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *Aulama;* plural od sing. *$^c$alim* »učenjak« > tur. *ulema,* kao singular za imama, muftiju i kadiju) iz oblasti islama. Evropski arabizam.

*Lit.: ARj* 19, 500. *Lokotsch* 2131. Korsch, *ASPh 9,* 677. *Školjić** 452. 533. 631.

**ulica** f (Vuk, Kosmet, Konavli), sveslav. i praslav. deminutiv, »1° avlija, dvor, dvorište, obor, stobor, 2° sokak u selu, ono što je između kuća van dvorišta (Kosmet), poširi put kojim se ide u selo ozdo (Konavli), 3° gradski sokak«. Pridjev na *-ьn ulični* (određeno), imenica *uličnjak* (Zagreb). Deminutiv *uličica.* Na *jar uličar* (Stulić) »skitnica«. Kulturna je riječ, koja se posuđuje: kod Madžara *uççа, uca, ulca* (14. v.), danas (unakrštenjem sa *üt) utca,* kod Dakorumunja *uliță,* deminutivi sa lat. sufiksima *-uceus* > *-uta, -olus* > *-oară: ulicufă, ulicioară, ulifar, ulițarnic* »skitnica«, kod Arbanasa *ulice.* U stcslav. *ula* »Gasse, cesta« je bez deminutivnog sufiksa. Uzimlje se da je etimologijski srodno s *uljanik, ul* (v.) »košnica«, da je prvobitno značenje bilo »enger Hohlweg«. Potpuna usporednica nalazi se u arm. *ul, uli* »put«. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *au,* gr. αυλών »Bergtal, Schlucht, Graben, kanal, Meerenge«, odatle toponim *Valona,* arb. *Vlorë.* Ie. je korijen **aulo-s* »Röhre, längliche Höhlung«. Upoređuje se i sa lat.-gr. *aula.*

*Lit.: ARj 19,* 501-504. *Elezović 2,* 389. *ZbNŽ* 8, 104. Ilešić, *Zbjf* 547-552. (cf. *RSl 2,* 279). *Miklošič* 372. *Holub-Kopečný* 402. *Bruckner* 372. *Mlađenov 651. Tiktin* 1674. *GM* 455. *Boisacq* 211.* 1099. *IF* 10, 157. Joki, *Stud.* 43. Pedersen, *KZ* 39, 459. Kretschmer, *KZ* 31, 448. Lidén, *IF 19,* 321. *WP* l, 25. Vaillant, *Ivšićev zb.* 390-92.

**-ùlin,** mrtav složeni sufiks tal. podrijetla i deminutivnog značenja. Sadrži upravo dva tal. deminutivna sufiksa lat. podrijetla: *-alino* < *-ulus* (v.) + *-īnus.* Na naše osnove došao je u *britvulîn* (Krtole) »mali nož« = *britulm* (Dobrota) »isto, temperin, škopić (Lastva)«, *Dživulin* (15. v., Dubrovnik), deminutiv od *Dživan* < *Johannes, kračolin* m (Istra) »dijete što je rano počelo hodati«, od *kraćati = krákati, koracati; medulin* m (Krk) »jama za lončarske i zidarske potrebe« (Maretić upoređuje s imenom druge jame *Medovina,* Poljica, upor. ipak istarski toponim *Medulin); przàlîn,* gen. *-ina m usud* u kojem se kava prži«, od *pržiti,* sa sufiksom od tal. *bruštulm* (možda .unakrštenje *pržanj* + tal.) = *pržulín,* gen. *-ina* (Crmnica); *pizdulin,* gen. *-ina* (Lika) »čovječuljak neznatna tijela i pameti«, od *pizda* (v.).

*Lit.: ARj 3,* 538. 6, 429. 564. 9, 908. 12, 567. Miletić, *SDZb 9,* 357.

**ulinar** m (istročakavski, metateza *r — ^l* > *l — r),* »noćna posuda« = *orino,* gen. *-ala* (Potomje) »isto«. Upor. istro-rom. *ruvinal.* Tajanizam. tal. *orinale* »isto«, poimeničen pridjev na lat. *-ōlis* od *urīna* > tal. *orina.* Odatle internacionalno *urîn* (zagrebački naglasak) < njem. *Urin* (17. st.):

*'Lit.: ARj 19,* 507. *REW** 9085. Štrekelj, *DAW* 50, 69. *DEI* 2676.

**ultimata** f, samo u vezi *na ultimatu* (Dubrovnik) »konac, kraj«. Na lat. *-ata* od *ultimus* »posljednji«, *ultimare* »dovršiti«. Ovamo i internacionalno *ultimat* m < fr. *ultimatum* (1798).

*Lit.: Zote, Tuđ. 22. Prati* 1017. *DEI* 3346.

-ülj m = *-ulja* f, živ sufiks, ograničeno produktivan. Nalazi se i u dragim slavinama. Možda je praslav. Rijedak je kod maskuline: *dugulj* »dužina« (samo u izrazu *na dugulj* i u pridjevu odatle *duguljast), pàhulj* »vlatak sijena, trave«,

prošireno na *-ica pahuljica;* nejasne je osnove u *bùbulj* »obao kamen«, prošireno na *-ica bubùljica, trkulj* »kljuk«, čest kod feminina, naročito u botaničkoj terminologiji *(kadulja* od *kaditi* »salvija, kuš« itd.), u nazivima krava *sivulja, šarulja, mȑkulja, plavulja,* u prezimenima *(rogulja,* naziv krave i prezime); kao augmentativ označuje nosioca nekog · svojstva *gȑdulja* »ružna žena«, *crèpulja* »1° velik zemljani poklopac, 2° *(cripulja,* Bosna) jelo iškuhano pod takvim poklopcem, đuveče«, *hodulje, pjeskulja, srbulja.* Veže se deminutivnim sufiksom *-bk* > *-ak: trčuljak, visuljak* (u zagoneci), *zamotuljak, čovječuljak, brežuljak;* isto tako često i s augmentativnim *-ina krovuljina, travuljina, grduljina, -aga sovuljaga.* Da je živ sufiks, dokazuje i upotreba u neologizmima, kao *krivulja* (geometrijski termin, upor. češ. *krivulę).*

*Lit.: Leskien* §§ 420. 457. 466. *Maretić* 293. 309. Weigand, *Balkan-Archiv 2,* 147-166. (cf. *Slávia* 8, 678). *Holub-Kopečny* 475. Vasmer, *ZSPh* 5, 285.

**uljanik,** gen. *-ika* m (Vuk, jugozapadni krajevi), *uljem* m pl. (Vuk, Srijem), na *-ište utíšte* pored *ulište* n (Vuk, jugozapadni krajevi), *ül,* gen. *ula* m prema pl. f *ove uli* (Punat, Krk). Sa *uljanik* se slaže u pogledu sufiksa bug. *láník* = *leník, s* izvedenicom na *-ište* arb. *ullishtë.* Za značenje ovog pčelarskog termina' postoje u hrv.-srp. još sinonimi *košnica, pčelinjak* i turcizam *kovanluk* (v.) U drugim slavinama odgovara stcslav. *ulijb* »alveus«, slov. *ülj,* gdje znači uz »1° košnica« još »2° šuplje dvo«, i to je prvobitno ie. značenje (ie. **aulo - s* »šupljina po duljini«), bug. *ulej,* češ. *úl* i ras. *ulej.* Riječ je baltoslav., sveslav. i praslav. U baltičkoj grupi lit. *aulys,lot. aulis* »košnica«. Grede dalje etimologije v. *ulica.*

*Lit.: ARj* 19, 522-523. *Miklošič* 372. *Holub-Kopečny* 402. *Bruckner* 593. *Mlađenov* 651. *Trautmann* 18. *WP l,* 25. Bernard, *RES* 27, 33. Charpentier, *ASPh 29,* 10. Joki, *ASPh 29,* 30. Thurneysen *IF 21,* 177. Lidén, *IF 19,* 321. Meringer, *IF* 16, 160. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Boisacf* 101. *GM* 484. Kretschmer, *KZ* 31, 448.

**ùlje** (Dubrovnik; 1443, Krčki statut) = *ulje* n (Vuk) = *ulje* (ŽK) = *(// >j) uje* (Brač, Hvar, 'Brasje) = *úl'je* (Vis) »zejtin«. Pridjevi na *-en ùlen* (Brač, Hvar), toponim *Üleni bok — uljen,* poimeničen na *-ica, -ka uljènica, ùljenka* »sud za ulje«, na *-ak ùljenak* m (Kaštela) »pita od zelja koja se pravi na badnji večer i uljem pomaže«. Pridjev na *-ьn > -an > -ni įmini,* samo u toponimu *Vulnîk* (Cres) »olivetum«, na *-en > -an uljani* (Boka), poimeničen na *-ica uljanica* »sud za ulje«. Denominal *ûljiti, -im* impf. (Dubrovnik) *(na-, ob-, za-), obuliti* pf. (Bella, Stulić, Dubrovnik, Prčanj) prema impf, na *-va obulivati, -ujem,* pored *òbuljiti* (Vuk, Primorje, Ston, Vetranie). Od pf. *obuliti* stvoren je impf, odbacivanjem prefiksa *o-* (prema *o-* pored *ob-) buliti, -im* (Dubrovnik, Zore, Pr̥čanj) »začinjati uljem hranu«. Upor. takav postupak u *biknuti* i *driješiti.* Odatle na *-ika ùljika* f = *ülika, ulka* »maslina« = *julika* (Buzet, Sovinjsko polje; glede / mjesto *lj* upor. *uli).* Na *-ar uljar,* gen. *-ára* m »koji prodaje i pravi ulje«. Od lat. *oleum* < gr. ελαι(Γ)ον preko n pl. *olea* > tal. *aglio,* prema fr. *huile,* koji je bio identificiran s gen. *ulja,* odatle nom. *ulje.* U slov. i hrv.-kajk. nema *o > u: ölje* (Belostenec, Jambrešić), odatle pridjevi *oljen, oljast,* poimeničen *oljenka,* dalje *oljar, oljika, oljikov.* Na *-ište oljište.* Slov. *âl,* gen. *ola, ölü* n, *òli* (Prekomurje), *ölje, oljên, oljen, oljenica,* pored *olnīca, oljar, ohka.* Pored ovih oblika postoji grecizam u dva vida: *jelej* u crkvenom jeziku pravoslavaca = *jeleo* (Domentijan), odatle pridjev *jeleonski* »koji pripada maslinama« prema gr. gen. pl. των ελαίων, složenica *polijèlej* m (Vuk) = *polilej* (Kosmet) = *palilêji* m pl. (ibidem) »svijetnjak (u kojem je mnogo ulja)« gr. < πολυέλαίον; sa zamjenom dočetka *-ej* domaćim sufiksom *-oj* i *-je > -o* kao u *iole* < *i + jele,* bug. *odvaj, još, olen* < *jelen* ili unakrštavanjem gr. oblika s latinskim: *dlaj* m (Vuk, Vojvodina, Slavonija) »1° ulje, 2° biljka brassica napus«, odatle madž. *olaj.* Izvedenice na *-nica olajnica* »tijesak za olaj«. Na *-džija olajdžija, olajdžinica* »Ölpresse«. Upor. stcslav. *olějb,* češ., polj. *olej.* Unakrštenjem sa *o > u* od lat. *oleum.* dobiven je Marulićev ikavski indeklinabile *uli* < **ulej > -i* < *-ij,* i na Cresu *úle* n *(va úlu),* sa gubitkom *-j.* Upor. još *ou* (Istra, Drašćići). Jat u stcslav. *olějb* (Ostromir) potječe možda od unakrštenja sa *lejc* (Vasmer). Važni su za prosuđivanje tog oblika rumunjski slavizmi *uleiu* = *oliou* (Moldavija) = *uloiu* = *oleu* = *uleu* (Banat), koji se poklapaju sa stcslav. *olějb.* Odatle na slav. *-nica oloiniță* »Ölpresse« < hrv.-srp. *olajnica.* Za slov. i hrv.-kajk. oblike dolazi u obzir kao vrelo i stvnjem. *olei* > nvnjem. *01.* Osnovno *oleum, oliva*< gr. ζλαιον su pred-ie. mediteranske riječi (Meillet). Miklošič uzimlje da su *uljika* = *ulik(v)a* = *ulka,* slov. *olika,* hrv.-kajk. *oljika* posuđenice iz lat. *olīva.* Samo je dočetak *-íνα* zamijenjen našim sufiksom *-tka* prema tipu *aptika* itd. Domaći je naš naziv za to mediteransko drvo *maslina.* Upor. arb. *ullt, udhī* = *udhishta Ulćinit,*

*udhît e limanti* »maslinada«, *udhite knjazit* iza Suke (Ulcinj) < lat. *oliva* (plod i stablo). Talijanizam je *oliva* f (Baćić), na *-ētum* > tal. *-eto olivet* (Držić, biblijski toponim) »maslinik«, odatle pridjev *olivetanski.*

*Lit · ARj 4,* 576. 8, 486. 888. 890. 891. 900. 10, 600. 19, 523-525. 531. Hraste, *JF* 6, 186. *Elezović* 2, 98. 535-Ribarić, *SDZb* 9, 21. *Pleterínik* 1, 819. *REW*[3] 6054. 6056. *Miklósié* 221 *SEW* 1, 264. *Holub-Kopečný* 254. *Vasmer 2,* 263. Isti, *GL 69.* 120. Bruckner, *KZ* 45, 307. Rešetar, *Stok.* 303. *GM* 457. Vaillant, *RES* 22, 7. Margulies, *ASPh* 42, 125. Meillet, *Lingu. hist, et lingu. gén.* 1, 301. sl. *LP* 2, 147. *Tiktin* 1087. 1674. Skok, *Slav.* 44. 188. Isti, *ZRPh* 54, 435. *DEI* 2641. 3945.

**um,** gen. *urna* m (Vuk, Kosmet, stezanje u sintagmi *na um > nâm),* sveslav. i praslav., »ratio, νοῦς«. Pridjevi na *-ьn > -an uman (bez-, na-, ne-),* poimeničenja na *-ost úmnõst* f (Stulić), na *-īk ḷ-ica bezumnih, bezumnica, bèzumnost, nèumnõst.* Na *-je umije* n *bezumlje.* Denominali na *-eti umjeti, umijem* pf. (Vuk) (rar-), na *-iti razúmiti, rozumím koga* («-), iterativ *razumljívati, -zùmljujem,* samo s prefiksima *o-, u-* prema *razumijevati, -am (ne-),* hrv.-kajk. sa sinkopom (upór. *pamtiti) razmêti — rozmêti* (Bednja, također Mošćenički statut), na *-iti naumiti, -im* pf. (Vukov akcenat, govori se i *naumiti)* prema impf, *naumljati, naumivavati, -ljivati, izumiti se, -im* (stcslav. i rus.) »obezumiti se« prema na *-éti izumjeti, izumijem* (Vuk) < stcslav. *izumêti* prema impf, *izumijèvati, -om* (Vuk). Postverbali sveslav. i praslav. *ràzum* m *(ne-)* (Vuk, 13. v.), pridjevi na *-ьn razuman (ne-),* poimeničen *(ne)razumnost,* na *-iv, -ljiv razùmiv, razumljiv (ne-),* na *-telj izumitelj, razumitelj,* na *-lac razumjelac,* gen. *-ioca, izumjelac^* gen. *-ioca,* na *-ьc > -äc razumac,* gen. *-mca* »mudar čovjek« = *na. -bk > -ák razumak,* geri. *-mka* (16. v.); postverbal *nàum* m »namjera, nakana«, pridjev *naum* nije ušao u upotrebu; *nauma* f (Dalmacija, Pavlinović) »volja, želja«, *nedoumica* f »dvojba, kolebanje«. Pridjevima *-ьn: umjetan (ne-),* poimeničen na *-īk umjetnik,* na *-ost umjetnost (ne-},* proširen na *-ιο neumječ* (čakavski) »nevješt«, poimeničen na -ja *neùmjeća,* na *-nik neumječnik,* apstraktum *-ćstvo neumićstvo* (Zoranić, Naračnik plebanušev, Budinić) = *neumićastvo* (Kolunić), proširen na *-ьn neumjesan, f -sna (< -ćna,* analogijom odatle maskulinum). Prilozi: na *-ice naumice* »nahvalice, hotimice«, *nasumice* (Lika) = *šumice* (Vuk) = *nasumce* »na sreću, utaman, utomā, bez promišljanja, kako čovjeku na um padne«, od sintagme *s uma.* Ovamo ide možda i *nasumiti se na koga* (subjekt *komšija)* »dići se, ustati na koga«. Složenica: neologizam *umotvor (<* češ. *umotvor), umotvorina,* bolje *umotvorevina.* Najbliže stoji praslav. riječi baltička usporednica: istočno-lit. *aumuõ* (pl· *-menys)* f »Verstand, Sinn, sjećanje«, žemaitis *(v)omins, âmynê* f »svijest, osjećaj«, lot. *oma, oms* »razum«. Ona sadrži dvoglas *au,* od koga je nastalo u praslav. (stcslav.) *umъ,* ali je morfološki različita riječ (osnova na *-n* i f), premda sadrži i ona sufiks *-mo* kao i praslav. le. je korijen **au-,* koji je u *javiti* i u *uho,* sanskr. *ávati* »faire attention«. Prefiksalna složenica *razum* može se uspoređivati i sa got. *gaumjan* »bemerken, sehen«, ako je to od **ga-aumjan,* ali se i drukčije tumači gotski glagol, v. *gorjeti.*

*Lit.: ARj* 1, 272. 4, 303. 304. 7, 667. 722. 827. 8, 11. 56. 110. 13, 709-742. 19, 536-541. 580-585. 590-603. *Elezović* 1, 440. 450, 2, 389. Havránek, *Slávia* 7, 782. Kuljbakin, *JF* 5, 301. *NJ* 3, 221. Stefanović, *NJ* 1, 242-244. (cf. *JF* 12, 304). *Miklósié* 372. *Holub--Kopečný* 317. 402. *Bruckner* 594. *Mladenov* 651. *W P* 1, 17. *Trautmann* 18. Wijk, *ZSPh* 2, 379-381. (cf. *JF 5,* 323). Pedersen, *IF 5,* 68. Streitberg, *IF 6,*148. *Boisacf* 31. Fraenkel, *Baltoslavica, Ergänzungsheft KZ* br. 1 (cf. *IJb 9,* 192). *WuS* 12, 195. Buga, *RFV* 66, 232. sl.'Maretić, *Savj.* 163.

**ümidan** (Rab), pridjev na *-ьn > -an* »vlažan«. Od tal. učenog *umido* < lat. *humidus.* Apstraktum na lat. -ŕas gen. *-tatis* > sttal. *-tade > -ta umiditâd,* gen. *-di* f < tal. *umidità.* U Božavi i Velom otoku *dûmidan* = (s umetnutim и pred dentalom) *dumindôn* »vlažan«, apstraktum na lat. *-ities* > tal. *-ezza dumideca f = dumindeca* »vlaga« < tal. *umidezza.* Interesantna je proteza *d-.*

*Lit.: ARj* 19, 560.Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID* 6. *DEI* 3949.

**umiljen** (Hektorović) = *humiljen* (Luka Bračanin, 16. st.), pridjev stvoren analogijski prema part. perf. pas. *skrušen* (od *skrušili)* »ponizan«, od lat. *humilis.* Prilog *umiljeno.* Apstraktum na *-stvo humiljenstvo* (Luka Bračanin) »humilitas«.

*Lit.: ARj* 19, 568. *Djela JAZU* 27, 6.

**-un,** sveslav. i praslav. sufiks, živ, ali neproduktivan. Kad poimeničuje pridjeve, znači nositelja izvjesnog svojstva: *bogatun* »bogat čovjek«, *sladun* »sladak šipak«, *krèzun* »čovjek krezub«, *zèkun* »zekast konj, dlake kao u zeca«. Služi za izvođenje i od imenica *(gorūn*

»vrsta hrasta«) kao i od glagolskih osnova: *gladim* »čovjek koji se gladi, kiti«. Praslav. *běguw* proširen je na *-ьc* > *-ac bjegunac,* gen. *-nca,* ali upor. poimeničen pridjev sr. r. *Begunje* (Slovenija). Nije ga uvijek lako razlikovati od *-un* posuđenog iz rom. (tal.). Upor. *viséun* (Dalmacija) = *víšac,* gen. -sca (Lika K) < *veštb* > *vještica* (v.), od pridjeva *višu* (toponim *Visci vr* ŽK, *Vjeće brdo* Lepetane). Nalazi se i u hipokoristicima *Bogun, Mićun, Matun,* od kojih su prezimena *Bogunović, Mićunović, Matunović.* Nasuprot tome uz obalu (Dubrovnik, Rab, Istra) je *-ün* živ i dobro zastupljen posuđen sufiks za muška lica (radne imenice). Služi u mociji. Kadikad je augmentativnog i pejorativnog značenja. Romanskog je, talijanskog, možda u nekim slučajevima i dalmato-romanskog podrijetla: tal. *-one* < lat. *-o,* gen. *-onis* (tip *Naso,* gen. *-onis).* Unakrstio se u prvoj funkciji i sa praslav. *-unъ* (tip *begunb* > *bjegunac).* Nalazio se najprije u posudenicama, u kojima je i korijen tuđ, odatle se raširio i na domaće korijene. Primjeri sa domaćim korijenima: 1° u mociji: *višćun* m (v. gore) prema f *višćica* (upor. tal. *stregone* m »Hecksenmeister« prema *strega* »Heckse«), *šarun* m prema *šarunica* f »vipera ammodytes«, *zmijun; plăzun* (Crna Gora) »galijotasto momče ili čovjek«, *bogatun* (Crna Gora, Dalmacija) »bogataš«, *glàdun* »čovjek koji se gladi, kicoš«, 2° (augmentativno) *iglun* = *jāglūn* m (čak. *jagla* »igla«) prema *iglica* »morska riba xiphias gladius (istu ribu zovu i *spada* = *špadun)«, piljun* (zamjena za *piljug), plaun* — *plavun* (od *plav)·* »lycopodium clavatum«, *plastūn,* gen. *-una* »ono vune što se najednom snimi sa grebena«, *lozím,* gen. *-una* (Istra) »divlja loza«, *lopùhun,* gen. *-una* (od *lopuh,* Stulić) »lappola maggiore«, *čakjún* (Smokvica, Korčula) »gvozdeni prsten na pramcu barke (služi za provlačenje konopa kad se barka izvlači)«, *košun,* gen. *-una* (Dubrovnik) »veliki koš«, *strèvun,* gen. *-Una* (Čilipi od *streha)* »trijem uz kuću jednom stranom, drugom na stupovima ili zid (služi za pečenje rakije ili odmor)«, *mušun* (Krtole, od *muha* ili prije *muscione,* v. niže ṣlov. *muson)* »komar«. Veoma raširen je i u slov. u dva vida *-un* i *-on:* tip *beračôn* »(pejorativno) prosjak« pored *beračun, besedûn* »brbljavac«, *bratûn* »(pejorativno) brat«, *irepôn* (augmentativ od *črep)* »lonac«, *govorûn* »Maulmacher«, *hlačon* »koji nosi široke hlače«, *kačon* m prema f *kača, muiôn* »Bremse« (v. gore *mušun), skladûn* »slab pjesnik« = *pesničon* »poetaster«, *vohôn* pored *vohûn* »špijun« itd.

*Lit.: Măreţie** 309., § 358a. *Leskien* § 421. Bruckner, *ASPh* 40, 17. Vaillant, *RES* 24, 183. *Vandrák* 1[a] 549. *Holub-Kopeený* 470.

**unca** f (Hvar; primjer: *veće vajo unca pameti, nègo sto lìbric snogé; unca uja)* »(mjera) četvrt deci, jedna žlica«, *unca* (Vuk, zapadni krajevi, narodna pjesma iz Hercegovine; 1436, 1445 mjera za srebro, Dubrovnik, Zuzeri) = *unca* (Prčanj, Rešetarov akcenat za Dubrovnik), slov. *unca, unca* (preko njem.), *uncija* (latinizam). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *uncia* > tal. *oncia.* Preko biz. οὐγγία < lat. *uncia* stsrp. *ongija* (1330). Odatle preko tur. *yonga* > *jünga* f (Bosna) = *junjga* (Vuk) »mjera za maslo, oka i po« = *junda* (Mostar). Ne zna se da li stoje u kakvoj vezi toponimi *Junge Hadži-Alića* i *Junge Selima* (dva sela u okrugu banjalučkom). Upor. prezime *Jungić* (1581. u Hrvatskoj i medu Vukovim prenumerantima).

*Lit.: ARj 4,* 684. 686. 9, 4. 19, 631. Hraste, *BJF* 8, 54. Rešetar, *Štok.* 303. *Pleteršnik* 2, 725. *Mazurami* 1504. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 376. Vasmer, *GL* 105. *REW*[3] 9052. *Miklósié* 372. *DEI* 2652. *Škatjié** 374.

**ùnuk** m (Vuk) prema f *unuka* — *unučica* = (s gubitkom početnog ъ > *u) nük* (Istra, ŽK) m prema f *nuka* (ŽK, Istra) = *nukovica* (Istra) = *nučica,* sveslav. i praslav. (steslav. **vtnukī* > slov. *vnuk,* te polj. *wnuk,* pored **vznçkt,* upor. polj. *wnęk, wnęka* »Enkel«) termin srodstva, »sin sinovlji ili kćerin« prema »kći sinovlja ili kćerina«. Pridjevi *unukov, ùnukin.* Deminutiv na *-če unuče,* gen. *-eta* n, pl. *unučici* (upor. za takav pl. *pile* — *pilići).* Kol. na *-jad unučad* f. Početno *u-* nastalo je iz *v*ъ- kao u prijedlogu *u* < ъ, *juče* < ьеег, *utorak* < *vUor-*. Upor. bug. *vnuk* pored *unuk.* Madžari posudiše *unoka, onoka.* Uzimlje se daje-иA = polj. *-qk* sufiks, korijen **ъn,* s protezom *v.* Taj je korijen prema Briickneru prijevojna varijacija od ie. korijena **an-,* koji *izražava* krvno srodstvo, a nalazi se u nvnjem. *Ahn* »djed«, *Enkel* »unuk«, lat. *onus* »baba«, upor. madž. *anya* »matica«. Najbliža je usporednica lit. *anūkas* »unuk«. Osnovno *an-, ana-* ide u djetinji govor. Drugo je tumačenje Vaillantovo, koje veže praslavenski termin sa sanskrtskim prilogom *anų,* avesta *anu,* odatle sanskr. *anvaya-* »descendance«.

*Lit.: ARj S,* 265. 19, 650-653. *ASPh* 11, 118. *KZ* 42, 337. 367. *Miklósié 296. Holub-Kopečný* 420. *Bruckner* 628. *Mladenov* 73. *WP* 1, 55. Vaillant, *RES* 11, 206. Schrader, *IF* 17,' 35. Hirt, *PBB* 23, 337. *IF 22,* 84-85.

**ünjuo** m određeno *ünjuli, f -ula* (Dubrovnik) pridjev »jednostruk« = *unjul* (Cres, Šibenik) »isto«. Poimeničen f *unjula, unjulica* »puška jednocijevka«. Postoji i u istro-rom. *óuňulo, ouňalo,* mlet. *ugnalo,* furi, *unul* »isto«. Oblik, koji se govori u Sieni, *sciugnolo* pokazuje put kako je pridjev nastao od *unus.* Ima se pretpostaviti unakrštenje sa *singulus* (v. *singur).* Budmanov **unulus* ne objašnjava я, a nije potvrđen ni u romanskim jezicima. To je oblik, koji se pretpostavlja za lat. *üllus.* Broj *unus* dolazi u složenicama *univerza,* poimeničen lat. pridjev *universus* u femininumu preko njem., *universitet* = *univerzitet* (francuzizam preko njem.), *Universität,* gen. -i (Dubrovnik) = *universitǎd,* gen. *-i* preko sttal. *universitade, universita.* Apstraktum na *-io* (gen. -oras) *unija,* odatle na lat. sufiks *-ātus unijat* m, pridjev *unijatski,* denominai *(poļunijatiti* (Vuk) »učiniti koga unijatom«.

*Lit.: ARj* 11, 238. 19, 646. 656. Budmani, *Rad* 65, 162. Ilešić, *JF* 12, 147-180. *REW** 9074. 9075. *Ive* 12. *Rosamani* 1188. *DEI* 3954.

**upotan,** *-tna, -tno* (Kosmet) pridjev »(eufemizam) siromašno, loše odjeven, pocijepan«, od pretpostavljenog **upotiti se* pridjev *upotljiv* »kad se u tkanju preda mnogo ukida pa se nadovezuje, pun upotaka«, imenica *upotica* — *upotak* »ein Korn in der Leinwand« = *upoćak,* gen. *-ika* (Vuk) »granulum in linteo, poprdica (Dubrovnik)«. Najvjerojatnije od tur. *pot* »Falte (die durch schlechten Schnitt eines Kleidungsstückes entsteht)«, *pot gelmek* »(fig.) schiefgehen, nicht gelingen«. Osnovno *upoćak* prerađuje se dalje u *hupoćak, -ćka* (Vuk, Dubrovnik) »ostatak kučina, kao zrnca, što se nađe u platnu«, kod Stulića *hupoljak,* gen. *-Ijka,* prema imenicama sličnog značenja *vavoljak* i *fafoljak* (v.). Za kosmetsko značenje usp. u Zagrebu *ufaldan, sav si ufaldan* (o odijelu, obrazu). Prema turskom značenju »nicht gelingen« bit će *upotan,* f *-tna* (Vuk, Risan) »nezdravijeh nogu i ruku«. U Kosmetu je *upoćak* rastavljeno u sintagmu: *uzimat u poćak* »podsmijeh, sprdnja«. U ovom slučaju se radi možda o tur. *pak* »sauber, rein (in religiösen und moralischen Sinne)«, usp. u Bośni *poć* »čist«, *počíti se, opáčiti se* »(o)čistiti se«, *paćluk* »čistoća«.

*Lit.: ARj 3,* 736. 19, 712. 724. *BI 2,* 652-53. *Elezovii 2,* 116. 392. *Skaljić** 502. 506-507.

**uptisat (se),** *-Sem* pf. (Kosmet, subjekt *čovek)* »upropastiti (se)«. Elezović izvodi od arb. *hupem* »gehe verloren, gehe zusammen, ein«, što se slaže doduše semantički, ali nije objašnjeno morfološki. Ne zna se kako je došlo do *t-* i do sufiksa *-isati,* koji je običan kod posuđenih glagola iz turskoga. Ako se uzme da je *-isati* došlo na arb. pridjev *hüpete* »trocken (vom Brot), fest (vom Schnee)«, nejasno je značenje glagola *uptisati* i nema sličnih primjera za dodavanje toga sufiksa na arb. pridjeve.

*Lit.: Elezović* 2, 393. *GM* 154.

-ur[1] < lat. *-or,* vrlo čest sufiks u posuđenim radnim imenicama, iz lat. ili tal., kao *rektur, profesur* itd., ušao je na domaće osnove u *ništor* m »ništavac« (Dalmacija, Pavlinović) i u pridjevu u izrazu *ništora kukavica.*

*Lit.: ARj* 8, 200. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 15.

**-ur[2],** rijedak sufiks za apstrakta, od lat. *-onum,* koji dolazi na part. perf. Nalazi se u romanskim posuđenicama, kao u *Durmitor* < *dormitorium,* gdje je od rum. glagolskog pridjeva *-tor* m prema f *-toare,* knjiškom crkvenom *ofertorijo.* Na našu osnovu došao je samo u *križur* m (Istra) »križopuće, quadrivium«.

*Lit.: ARj 5,* 592.

**-ura[1],** živ i produktivan lat. i romanski sufiks. Služi za pravljenje apstrakta od part, perf. glagola, rjeđe od pridjeva: *natura* (v.), *bravura, investitúra, advokatūra, registratura* itd. Kadikad se izgovara prema fr. *ü* > *i: lektira, politîr* m, pridjev *politîran* (ŽK).

*Lit.: GM* 280.

**ura[2],** uzvik, samo u priloškoj vezi *te ura te fura,* koji odgovara sličnim reduplikacijama *te ovo te ono, te amo te tamo, te više te niže* (kod pogađanja). Bez sumnje je nastao od tur. imperativa za 3. 1. *vura* »udri«, od *vurmak* »udariti«. U Kosmetu odgovara mu *vüra-sura* (kod pogađanja), od tur. *vur-sur* »udri-vuci«. U bug. od tur. *vur-bul* »udri-ciljaj« nastade *vurbuleški* pored *urbuleški.* Upor. domaće kreacije *trc-vrc, šuć-muć.*

*Lit.: ARj* 3, 79. *Elezović* 1, 90. *Mladenov* 84.

**urda** f (Vuk, Kosn-et) »1° gruševina, ugrušano mlijeko, koje se osobito pravi prvih dana kad se krava oteli, 2° sitan sir najlošijeg kvaliteta, što se prodaje na skopskoj pijaci«. Balkanski pastirski termin neodređenog podrijetla iz oblasti kulture sira: rum. *urda* »Ziegenkäse (dobiva se kuhanjem prve surutke)«, bug. *urda* »izvarăk«, arb. *hurdhë* f (Weigand),

*hurdhë, hurdëzë (-zë* deminutivni sufiks, Permeti, Toske) »εἴδος τυροῦ εἰς Κεφάλια (Christophoridi)«. Suglasnik *h-* nije od unakrštenja sa *hurdhe = hudhrë* »češnjak«, nego može biti iskonsko. Nadalje: arb. *udhos* »sir« (Sicilija), cine. *urdă* »sorte de fromage préparé du petit lait«, ngr. u Epiru οδρδα. Da su tu riječ širili rumunjski pastiri po Karpatima, dokaz je madž. *orda* »Topfen«, češ. i slvo. *urda* »smetana, kajmak«, polj. *horda = urda,* ukr. *(v)urda* »vrsta sira«. Iz te činjenice može se zaključiti da su je aramunjski pastiri širili i na Balkanu. Kako se *urda* priprema na Šar-planini, opisao je Mirosavljević. Podrijetlo nije objašnjeno. Barić tvrdi da je riječ arbanaskoga podrijetla i da je odatle došla Rumunjima, koji su je dalje širili. To ne potvrđuje činjenica da je u arbanaskom riječ poznata samo na jugu kod Toska, gdje se posvema poklapa sa cincarskim i novogrčkim oblikom. Na sjeveru je Godin zabilježila za *Ziegerkäse* samo *gjizë* < ie. **serdıa,* koje je u prasrodstvu s lat. *serum,* gr. ορός »petit-lait« < ie. prijevoj **soro-s.* Tumačenje Mladenova da potječe od tur. *vurmak* »udarati« i da je riječ prvobitno značila »bito mlijeko« nije održiva, jer u turskom riječ nije potvrđena, a ne bi bila ni moguća, jer je *-da* tur. postpozicija za lokativ. Upor. ispuštanje dočetka *-da* u *Ohrida* > tur. *Ohtr.* Philippide uspoređuje s gr. ορός »petit lait«, što nije loše, ali ne objašnjava *-da.* Bit će ilirotračka riječ kao *guza* (v.) i *hira* (v.), u prasrodstvu sa *surutka* (v.).

*Lit.: ARj* 19, 789. *Elezović 2,* 393. Mirosavljević, *GISND* 3, 209. si. *WP 2,* 698. Capidan, *DR 2,* 470-471. (cf. *IJb* 11, 200). *Giuglea* ib., 582-587. *Mladenov* 654. *Slávia 5,* 156. Karlowicz, *ASPh* 3, 665. Matzenauer, *Cizí slova* 360. Popovici, *Slávia* 7, 23. Barić, *ÄA* 1, 138-160. (cf. *JF* 3, 200). Isti, *Alb.* I (cf. *IP* 3, 199). *Pascu* 1, 191., br. 1799. *Tiktin* 1689. *Miklo&č* 372. *GM* 455. Jokl, *Unt.* 273.

**urla** f (Božava) »gorna, canale dei tetti, oluk«. Od tal. *orlo,* deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus* od lat. *ora* f. Odatle denominal na *-are* tal. *orlare* > *obùrlati, -ãm* pf. (Dubrovnik, objekt *haljinu na dnu)* »obašiti trakom, orobiti«, s našim prefiksom *ob-,* odatle na *-ica* *òburlica* f (Dubrovnik) »Hemdkragen, kôlarin (ŽK>.

*Lit.: ARj* 8, 487. Zore, *Rad* 110, 234. Cronia, *ID 6,* 123. *REW* 6080. 6108. *DEI* 2677. 2678.

**urlati,** *-ãm* impf. (Vuk) *(za-},* odatle glagolski deminutiv na *-aká-* *urlákatí, -lem* (Grbalj), intenzivum na *-ikad urlikali, ùrlìč m* (Vuk). Onomatopejskog postanja. Poklapa se značenjem i postanjem sa lat. onomatopejom *ululare* > (disimilacijom *l — l* > *r — 1)* rum. *a urla,* tal. *urlare,* fr. *hurler.* Nije potrebno misliti da je posuđenica odatle.

*Lit.: ARj* 19, 812. *REW** 9039. Popović, *Slávia* 7, 23. *DEI* 3960.

**urma** f (Vuk) = *urma* (Kosmet) »datula« = *(K)urma* (Bosna) [v. i *hurma].* Odatle je metaforickí nazvana vrsta pite *urmašica* f (Vuk daje opis*;* BiH, varoši) »pita na brdu (i. e. razboju, Łožnica)« = *hurmadžik* (Bosna) »isto«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hurma* > tur. *hurma, hwrmaciK)* iz terfninologije hrane: rum. *curmal(ä)* (unakrštenje sa *datala)* = *curmă* (Muntenija) < *hurma* (Górj), bug. *hurma* > *furma,* arb. *hurma = hurm ë* (Gege), ngr. χουρμάδι = κουρμας.

*Lit.: ARj* 19, 812. 813. *Elezović 2,* 393. *Lokotsch* 885. *Mladenov* 673. *GM* 154. *Tiktin* 466. *SEW* 1, 406. Matzenauer, *LP 9,* 39. *Škaljič** 336. 633.

**ùrmet** m (Imotski) »način, pravac«. Primjer: *ne zna mu* (volu) *dijete urmeta,* »a to je da ne zna s njim postupati (gotovo jednako kao da se kaže: *m zna mu ćudi}«* (Konavli). Čini se kao da su se unakrstile dvije riječi različitog postanja: rum. *urmă* < gr. οσμή + ar. > tur. *kimet* (v.). [Skaljić: < tur. *hürmet].*

*Lit.: ARj* 19, 813. Zore, *Rad* 138, 67. *Skaljić** 336.

**urnebes** m (Bella, Stulić, Vuk, Lika, Gundulić) = *urnebes* (Kosmet, objekt uz *činu deca)* »buka, treska, strepitus«. Pridjev na *-ьn* > *-an urnebesan* (Đordić, uz *huk).* Denominal na *-ati urnebèsati, -ãm* impf. (Lika), u amplifikaciji uz *zapomagati* i *vikati.*

*Lit.: ARj* 3, 729b. 19, 813. *Elezović 2,* 393. Bezlaj, *Jezik in slovstvo* 18, 226—229.

**ùrnek** m (Vuk) = *űrnek* pored *ümek,* gen. *ürríeka* (Kosmet) = *jûrnek* (Peć) »obrazac, mustra za vezilje i pletilje«. Balkanski turcizam (tur. *örnek* »isto«) iz terminologije vezenja (pletenja), ručnih radova: bug. *jurnék,* arb. *jyrnek* pored *ynék* »Beispiel, Muster«, cine. *uirnecă* f »exemple«, ngr. u Epiru ρνέκι.

*Lit.: ARj* 19, 814. *Elezović* 2, 266. 402. *Mladenov* 700. *GM* 164. *Pascu 2,* 146., br. 685. *Skaljić** 633.

**Üroš** m (Vuk, Kosmet), srp. lično imei od stcslav. *ur* »dominus«, u svezi *velmnzie* , *'urove.* Odatle prezime *Urošević* i pridjevski

toponim *Uršova,* danas *Oršava,* 14. v. *Orșova,* od madž. *Ursii* > *Ürs.* Madž. *ur* »gospodin«. Madžarska je riječ ušla i u titulu Hercega Hrvoja Hrvatinića u liku *uram* (uz titulu *veliki vojvoda, knez, herceg}* koja riječ *uram* = *urum* znači u madžarskom »moj gospodin« kao titula nasljednika prijestolja i vojvodama (u Hvalovu rukopisu krivo čitano: *u hram).*

*Lit.: ARj* 19, 819. *Elezović 2,* 394. *Miklo-Ш* 372. Melich, *Prace Baud.* 112-116. *(JF* 3, 210). Radojčić, *IC SAN* 1, 37-53.

**urôv** m (Kosmet) »plod od biljke kao grahorice (više se ne sije, u Povardarju se sije, bila je hrana za stoku, služi za upoređenje: *što si iskokotìjo BA kaj da si urôv izëO}«.* Balkanski grecizam: gr. Οροβος, ngr. όρόβι = έρέβινθ-ος »Kichererbse«, vjerojatno mediteranskog podrijetla, zbog varijante na mediteranski sufiks -ιν&ος; bug. *uróv* pored *oróv,* arb. *uro/.*

*Lit. r ARj* 19, 820. *Elezović* 394. *Madenov* 654. *GM* 459. *WP l,* 145.

**Ursulovac,** gén. *-vca* (Svetostefanski hrisovulj), toponim, vlaški katun, naša izvedenica na *-o ьc* od rum. *ursul* (s članom) < lat. *ursus* »medvjed«. Leksički toponomastički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide možda bračko prezime *Vrsalovič,* koje može potjecali i od mlet. deminutiva *Orseolo.* Deminutiv ž. r. na *-ula Ursula* je vrlo rašireno žensko ime (prema imenu sv. *Ursule* koju zapadna crkva slavi 21. X) : *Orsala* = *Ursula* (Dubrovnik), *Orsulica,* prezime *Orsolič, Oršola, Oršula,* prezime *Orsolič,* hipokoristici *Ùria* (ŽK), *Ura* (Dobrinj), *Ure,* na *-ava Urava,* prezirne *Uravić* (Dobrinj), *Ora f* (15. st.), *Ore* (Dubrovnik). U srednjovjekovnoj Dalmaciji vrlo raširena imena od *Ursus.* Jireček navodi na *-adus Ursacius* (11. st.) > dalmato-rom. *Ursaicus, Orsaycus* (14. st.) > *Vrsajko* (13. st.), *Vrsajković, s* promjenom sufiksa *-atus* mjesto *-aicus Orsat,* prevedeno u *Medo Pucič,* upor. dalmatinsko prezime *Medović,* s našim augmentativnim sufiksom *-onja* > dalmato-rom. *-äna Ursana* (10—12. st.), s lat. augmentativom *Urso,* gen. *-onis* (12. st.), na složen deminutivni sufiks *-ul* + • *-inus Ursulinus* (13. st.). *Oršić* (Vrbnik) je kroatizirano tal. prezime Ora.

*Lit.: ARj 9,* 175-76. 19, 821, Jireček, *Romanen* 2, 61-62. 3, 69. *REW»* 9089.

**ursiṭi** se, *-im* impf. = *uršit, -im* (Kosmet) »mrsiti se«, denominal na *-iti,* koji je u vezi s pridjevom *ùria nedjelja* (Vuk, Boka) »deveta nedjelja prije Uskrsa, septuagezima«. U toj sintagmi pridjev varira *ûrsena* = *ürsnä* (Boka), bez *r uši bušina* (Boka). Posljednji je pridjev izveden od uzvika *uši buši,* a ovo ispuštanjem suglasnika r od *urši burši ka' i Turci* (Kotor), u poslovici za tu nedjelju. Taj je uzvik stvoren prema tipu *šuć-muć, trc-vrc, te ura te fura* (v.). To je nedjelja pred zimnjom, zádušnom i mesopusnom, treća nedjelja prije uskršnjega posta, kad je pravoslavcima dozvoljeno mrsiti se i srijedom i petkom, kad se ne posti uopće. Zato se zove metaforickí *pretila nedjelja* (Crna Gora), *sebična* (upor. *sebična košulja* »koja se nosi ла sebi svaki dan«). Zove se još *trapava,* poimeničeno *tràpavica* (v.), u Resavi *redovna, redovita nedelja.* Poslije nje dolazi *bela nedelja.* Pridjev *urs(e}na* nastao je od dubrovačkog pridjeva *rusan,* f *rusna* od *rusa* < lát. *rosa* metatezom *ru* > *ur.* Ta je metateza izazvana time što je riječ dobila metaforicko značenje i izgubila vezu sa *ruža.* U vrijeme te nedjelje jede se rneso kao i onda kad je *dies rosarum* = *rosália* > *rusalje* (v.), kad je svetkovina *ruža.*

*Lit.: ARj* 19, 821. *Elezović* 2, 394.

**urtati,** *-ām* impf. (Potomje) »nasrtati, navaljivati«. Od tal. *urtare* »isto«, franačkog postanja. Ovamo zacijelo i *burlati (se), -am* (Dalmacija ?) »l ° bosti rogom, 2° nauseare«. Daničić drži da je to ista riječ koja i *boriati* (Vuk, Bačka) »bolovati« < madž. *borítani,* što ne može biti ni po geografskoj arei riječi ni po semantici. Suglasnik *b* potječe od unakrštavanja s našim glagolom *boriti se.*

*Lit.: ARj l,* 742. *REW** 4244. *DEI* 3962.

**urtila** f (Vuk, Srijem) »krov na lađi« = *iraja* pored *unija* (Kosmet) »1° ogrtač kojim se muslimanke zavijú da ih strana čeljad ne gleda, kad su na ulici, 2° arnjevi« = *itrtija f* (Bosna) »pokrivka, pokrivač« < tur. *örtü.*

*Lit.: ARj* 19, 822. *Elezovič l,* 232. *Školjić*[1] 633.

**-us,** običan latinski dočetak u imenica m r. deklinacije *o,* kao i kod drugih osnova kao *Juventus;* došao je u dva-tri slučaja na naše osnove: *u grabus* (Mikalja) »certatim« = *grabus* m (Vuk, Crna Gora) »grabljenje« u primjeru: a) *učini se grabus,* b) *a oni onda grabus* (rečenica bez glagola) »pograbiše, razgrabiše«. U Budvi *-uš* u prilogu: *na grabuš,* u rečenici *baci to na grabuš* »koja se kaže kad se skupe djeca, te se baci sitan novac, pa se djeca grabe, ko će koliko uloviti«. Nije

izvjesno da je isti dočetak u hrv.-kajk. *hoduš* m (Jambrešić) »hodač, ambulator« i u *bogatuš* m (ŽK) »bogataš«. Tu može bití i madž. sufiks *-os* (upor. *bíruš,* ŽK).

*Lit.: ARj* 3, 358. 646.

«smina f (Vuk, Banat) »sara«, augmentativ na *-ina* od stcslav. *usmz* »koža«, kol. na *-tje usmije* pored *usnije.* Od varijanata sa *sn* mjesto *sm* kol. na *-je* i sa nepostojanim *a manje* n »Leder« (ŻK, Vodice), u hrv.-kajk. *vusenje* (Belostenec), slov. *vusenje, vusinje, usno, usnje.* Nalazi se još u stcslav. *шъn/e,* u češ. *useň, usní, usník* »Schlauch« i struś. *uslo.* Praslav., s varijacijom sufiksa *-ma, -na.* Ie. je korijen **eus-* »paliti, raditi lugom«, koji se nalazi u lat. *ürere.* Mikola veže sa *ud* (v.), Pedersen sa lit. *austi, audžiu* »webe«.

*Lit.: ARj* 19, 897. Skok, *ASPh* 33, 372. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Mazurami* 1510. *Miklošič* 372. *Holub-Kopečný* 404. Pedersen, *IF* 5, 68. Mikkola, *IF* 23, 127.

**usta**[1] ' m (indeklinabile, Kosmet), stoji pred ličnim imenima (~ *Râma,* ~ *Ämet),* »majstor« = *usta* m (Bosna) »1° majstor, 2° umjetnik«. Složenica *ustabaša* m (Kosmet) »1° glavni majstor, protomajstor, proto (Dubrovnik), 2° voda u zlu poslu« = *ustabaša* (Bosna) »glavni majstor, stručni organ i najbolji majstor u jednom esnafu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ustad* »učitelj« > tur. *usta* »Meister«, *usta başı)* iz zanatske terminologije: rum. *usta* f »1° Verwalter, Aufseher bei den Türken, 2° janjičarski kapetan«, bug., arb. *usta* »Handwerksmeister, • besonder Maurer«, bug. *ustabašíja* »Innungsvorsitzender«.

*Lit.: Elezović* 2, 396. *GM* 459. *Mladenov* 656. *Doric* 395. *Tiktin* 1703. *Škaljić** 633.

ústa[2] n pl. (Vuk, bug. *usta)* = *usta,* gen. *ūstlju* (Kosmet), plurale tantum u svim slavinama, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »oš (s kojom je riječi u prasrodstvu), zûbi f pi. (ŽK)«. Pridjev na *-ьn usni (usna šupljina,* neologizam), poimeničen stcslav. *usnna* > *usna, f* (Vuk) »labium«, na *-ice usnice f* pl. (ŽK, nije deminutiv kao kod Vuka) = *vusnice f* pl. (hrv.-kajk., Krašić). Pridjev na *-at ûsnat* (Vuk) »labiosus«, *nõustan* (Pavlinović) »usmen«, poimeničen na *-ih nausnik* »surla, rilo«, *naušnica* »dlake na gornjoj usni«, na *-én üstven* (umetak *v* nije objašnjen) »orális« = (sa *sn* < *sm) usmen,* na *-iv izustiv* (Stulić). Deminutivi na *-ica usnica* (Vuk, Kosmet), *ustanca* n pl. (Kosmet). Augmentativ *usnètina* (Vuk). Od sintagme *naustica'* »Schnurrbart«. Kol. na *-je ušće* n (Vuk) »Mündung«. Stari lokativ *ustųi* > *Usti* nalazi se u toponimiji: *Ustiprača* »ušće Prače (Bosna)«, *Üstikolina.* Denominal (parasintaktički) *izustiti, izustim* pf. prema impf, na *-iva izustivati, izuštujēm* "pored *-īvām, izúštati, izūštām* (16. v.), *naustiti, -im* pf. »nagovoriti« prema impf, *naustivati, nauseati* (Stulić), *nauštati* (jedna potvrda). Upor. stcslav. *ústiti* »incitare«, *naustiti* »1° suadere, 2° concitare«. Prilozi: *usmeno, naust* = *naizust (ust* je stari gen. pl.) »napamet«. Tσ je prevedenica od gr. από στόματος, kod Rumunja također prevedenica *pe de rost (rost* »kljun, usta«); *nàustice* — *naust* »usmeno«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *au* u korijenu **ous-,* sanskr.*-.a-k,* avesta *ah-* »isto«, lat. *os,* gen. oris. U baltoslav. kao i u sanskrtu i tal. postoje odatle izvedenice na *t:* stprus. *austo,* lit. prijevoj *uostas* f »ušće«, lot. *uosta* »luka«, sanskr. *õšthah* »usnica«, lat. *austium* ~ *ōstium* »ušće«. Ovamo se stavlja i *uzda* f (v.). Rumunji posudiše stcslav. *ustbna* kao crkveni termin (Psaltirea Șcheiană), inače znači »1° okrajak, 2° ušće«. U ličnim imenima samo *Zlatousti* kao crkveni epitet, prema gr. Χρυσόστομος (= *Ivan Zlatousti}.*

*Lit.: ARj* 4, 307. 7. 723. 19, 947-952. *Elezović* 2, 396. 397. *Miklošič* 272. *Holub--Kopečný* 404. *Bruckner* 596. *KZ* 42, 368. 46, 197. *Mladenov* 656. *WP l,* Í68. *Trautmann* 19. Diehl, *FBR* 10, 13. (cf. *IJb* 16, 184. 290. *Slávia* 10, 221). Baudouin de Courtenay, *Festschrift A. Bruckner* 1927. (cf. *IJb* 13, 310). *Boisacq*[3] 749. Boissin, *RES* 27, 43. Kretschmer, *KZ* 31, 452. Meillet, *RES* 6, 173. Pedersen, *IF 5,* 34. 44. 49. 72. Fortunatov, *KZ* 36, 44.

**ùstisati,** *-sem* pf. (Vuk) »1° skočiti *(uslišalo jedno na drugo}, 2°* saletjeti, urgirati *(uslišati* oko koga)«, glagol stvoren s pomoću *-isati* (v.) od tur. *iist* »le-dessus«, koje se nalazi u Kosmetu kao indeklinabilni pridjev *ust* »koji je iznad nečega, iznad boli, zdrav« u primjeru: *on iskoči po üst od tebe.* Balkanski turcizam: bug. *juste* »obendrauf, überdies«. Kako je glagol *uslišati* stvoren kod nas bez paralele u turskom, može se uporeďivati s njime na *-ovati ustávati* pf. (narodna pjesma, objekt *svadbu}* »uglaviti«, upor. tur. *üstüne almak* »se charger de quelque chose«.

*Lit.: ARj* 20, 20. *Elezović* 2, 402. *Mladenov* 700. *Deny* §§ 935. 936. *Školjić** 633.

**üstra** f (Vuk, Hrvatska, Lika) »britva«. Turcizam (tur. *ustura)* *iz* terminologije alata.

*Lit.:* *ARj* 2P, 23. *Miklošič* 272. *Lokotsch* 2140. Marinković, *Vocabulaire des mots persans* etc. (cf. *ASPh* 8, 137). *Škaljić** 633.

**ustuknuti,** *-nem* pf. (Vuk) »ustupiti, recedere«. Postverbal *ùhuk* m (Vuk) »(folklorni termin) riječ, sredstvo kojim bajalice odgone kakvo zlo« = *utuk* (Vuk) »remedium«. Ne zna se pravo da li je prefiks *ъz* > *uz* ili je *us-* složen prefiks od *u-* + *s-*. Može biti od istog korijena od kojeg je i *tući* (v.).

*Lit.:* *ARj* 20, 41. *Miklošič* 364.

**usûl** m (Kosmet) »način«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *usul* > tur. *usûl* od sing. *asi* »metoda, pravilo«, prilog s postpozicijom *-ile; sas usul,* Kosmet) iz terminologije običnog života: bug. *usui* »Weise, Methode«, cine. *usule f* »mesure, manière«.

*Lit.:* *ARj* 20, 49. *Elezović 2,* 397. *Doric* 396. *Pascu* 2, 173., br. 1136. *Deny* § 371. *Školjić** 633.

**uš,** gen. *uši f* (Vuk, književno) = *vus,* gen. *vüši* (hrv.-kajk., ŽK) pored *vaš,* gen. *vaši* (Vuk, provincijalno, area neodređena), sveslav. i praslav. (stcslav.) *vъšь* »pediculus«. Pridjevi na *-iv ušiv* — na *-ljiv ušljiv* (Vuk) = *vušiv* (ŽK, hrv.-kajk.), poimeničen na *-ьc* > *-ac ušivac,* gen. *-ivea* (Dubrovnik) = *vušivac* (ŽK) = *ušljivac* m prema f *ušljivica, vašljiv* = *vasljîv,* f *-Iva* (Kosmet), *vašljivac* m prema *vašljivica* f = *vašljica* (Kosmet) prema *vaš-Ijîvko* m. Deminutivi na *-ica ušica* (narodna pripovijetka, samo u igri riječi *jal' ušica jal' busied),* na *-ьc* > *-äc vašac,* gen. *-sca* (Vuk, Srijem) = na *-ica vašica* (Vuk) »mala čibuljica na tabanu pod kožom«, preinačeno *vaštica* (Sarajevo) »rujba«, deminutiv je od *vašac.* Pridjev na *-en* potvrđen je samo u poimeničenjima *ušenak, ušenac, ušénjak,* gen. *-njka* (Vuk) »mala uš« = (sa *vbš-* > *pš-)* *pšenac,* gen. *-nca* (Mikalja) > *šenac* (Punat, Lika, Janjce), u pridjevu proširenom na *-ast pšenast* (*—a praščevina)* »ikrast«, na *-iv pšenčiv* (*~ beteg,* Kožičić) > *(pš* > *š* kao u *Senica)* = *šenciv* (Lika, Janjce). Samoglasnik *u* u *uš* nastao je kao u *jule* < *ьсега, utorak* < *vztor-,* *ъ(n)* > *u* pretvaranjem suglasnika *v* u samoglasnik, najprije u kosim padežima zbog toga što je početni suglasnički skup *vš* težak. Iz kosih padeža analogijom je prenesen u nominativ. Obratno, *vbšb* > *vaš* nastaje najprije u nominativu u naglašenom slogu i odatle generalizirano u kosim padežima i u izvedenicama. Upor. slov. *veš* pored *vuš,* bug. *vaše, vašką,* češ. *veš,* polj. *vesz,* rus. *voš.* Prema Peterssonovu mišljenju praslav. *ъiь* nastalo je od ie. **usio,* upór. lit. *usnis* »Distel«, niži prijevoj (Tiefstufe) od ie. korijena **ves-* »bosti«. Taj se nalazi u reduplikaciji, kojom se izračunava intenzitet, u lit. *vévesa* = *vievesà* »Garislaus« (Mikkola, Buga). Uporeduje se i s lit. *utë,* sanskr. *yu-ka,* kao i sa stvnjem. *lūs,* nvnjem. *Laus.*

*Lit.:* *ARj* 17, 532. 20, 56-68. Medie, *NVj* 25, 501. 28, 139-140. (cf. *JF* 3, 261). *Elezović* 1, 74. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečny* 4-13. *Bruckner* 607. *Mladenov* 92. *Trautmann* 336. *WP* 1, 309. 2, 443. Petersson, *KZ* 46, 132. (cf. *JF* 3, 215). Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl 6,* 271). Mikkola, *IF 26,* 295-296.

**-uša,** sveslav. i praslav. sufiks, veoma raširen, živ i produktivan, dodaje se na imeničke i glagolske, rjeđe pridjevske osnove. Kad izražava mociju (ženski rod prema muškomu), nema pejorativne natruhe: *Bošnjakuša* f prema *Bošnjak, djeveruša* f prema *djever, seljakuša* prema f *seljak.* U toj funkciji može značiti i muško *Turkusa* (Bosna) »pravi Turčin, Osmanlija, Anadolac« prema *Turčin* »musliman«, *redusa* f prema *redar* m. Indiferentan je u pogledu afektivnosti i kad znači životinje kao *doruša* »kobila« prema *dorat, doro, jastrèbusa* »kokoš kao jastreb«, *kokotuša* »kokoš kao kokot«, *mrkuša* »mrka krava«. Isto je kad se upotrebljavaju u hipokorističkoj funkciji kao *Maruša* od *Mare, Katuša* od *Kate.* Odatle prezimena neposredne descendencije *Marušić, Katušić, Dujmušić.* Pejorativno značenje ima kad označuje žensko s izvjesnim manama, u *blebetuša, namiguša, pendzeruša.* Može imati i augmentativno značenje kao u *tmuša* od *tama.* U toj se funkciji proširuje augmentativnim sufiksom *-ina blatušina* »voda iz blata«, *orlušina* »veliki orao«. Može se i deminuirati s pomoću *-ica: gorušica, potrkušica, rogušica;* na *-ьc: mekušac;* s pomoću *-bka: viljuške, peruška.* Složeno *-uška* se može raširiti augmentativom na *-ina,* čime se pojačava pejorativnost: *baruština, magluština, ognjuština* »vrućica«. Sufiks *-uš; -uša* neobično je raširen u rum. naročito u deminutivnoj funkciji. Tu nije slav. podrijetla, nego iliro-tračkoga. **-usius,* upor. arb. *dal-Indyshë* »lastavica« i *gjysh* m »Grossvater« prema f *gjyshë* »Grossmutter«, prema cine. *ausu* »starac«. U arb. *kanjushë* »roda« i u *kakushë* »Blase« možda je južnoslav. sufiks kao i u nekim rum. izvedenicama, gdje je moglo doći do unakrštavanja slav. i iliro-tračkog

sufiksa, npr. cine. *cătuşa* »mačka« < lat. *cattus,* u imenima mačaka *Galbanuţa* »žuta mačka (od *gaibin* »žut«)«, *Negruşă* »crna«. Upor. dalju vezu sa *-uh* (v.).

*Lit.: Măreţii* 610, n-t. *Leskien* §§ 422. 370. 463. Joki, *Unt.* 154. *GM* 59-60. 174. *IF* 6, 117. *Holub-Kopečný* 476. Pascu, *Sufixele* 362.

**ušijēr,** gen. *-éra* m (Dubrovnik, Cavtat) »redar«. Od tal. francuzizma *usciere* < fr. *huissier* »messo di tribunale« < lat. *ostiarius,* poimeničen pridjev na *-arius* od vlat. *ūstium* < kllat. *ōstium.* Crkvena učena riječ *ostijarij* m, na *-atus* > *-at ostiarijat* (Glavinić) »najniži svećenički red«. Ne zna se ide li ovamo kao ostatak iz jezika Cica, dok još nisu bili kroatizirani: *Ušôra* (Vodice, Istra) »ime nekoga izvora pod velikom pećinom u šumi«, ako je od rum. deminutiva *щцоага* f »vratašca«, od *щa* < vlat. n pl. *ūstia,* kllat. *ostia.* Haplologija *-siso-* > -so-, *-oară* < lat. deminutivni sufiks *-olus.*

*Lit.: ARj* 9, 274. *Tiktin* 1701. Ribarić, *SDZb* 9, 202. *REW* 6115. 6117. *DEI* 3963.

**ústiti,** *ústím* impf, *(pri-),* štokavizirano za književni jezik na zapadu, hrv.-kajk. *vuščiti* (Lobor, Varaždin) »obradovati se čijem dobru ili čijoj sreći, željeti nekome dobro ili sreću, raditi na tome«, u Vodicama (Istra) *vôštiti* »častiti«, *privôštiti* pored *priuštiti* »željeti« — == *voltiti* (ŻK) = *voltiti* (ŽU). Oblici sa *o* mjesto *u* su posudenice iz slov. *voščiti, -im* impf, »anwünschen«;. hrv.-kajk. *u* = slov. *o* je zamjena za velami nazal. Posudenice iz stvnjem. *wunskan,* nvnjem. *wünschen.*

*Lit.: ARj* 12, 205. 20, 70. Skok, *ASPh* 33, 373. *Mažuranu* 1516. Ribarić, *SDZb 9,* 113. 204. *Miklošič* 394. *Pleteršnik 2,* 787.

**üšur** m (Vuk, Kosmet) »ujam, desetak, vaganäc (ŽK)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ušr* »desetina« > tur. *üşür* = *usur, üşürcu)* iz terminologije podavanja: rum. *usur* »desetina«, odatle *uşurgiu* »Zehnteinnehmer«, bug. *jušur* (glede *j-* upor. *jumek* pored *űrnek),* arb. *ushúr.*

*Lit.: ARj* 20, 72. *Elezović* 2, 401. *Mladenov* 700. *Tiktin* 1709. *GM* 460. *Školjić*[1] 634.

**-ut,** sufiks različitog podrijetla. U onomatopejama *škrgut, sapūt, gugūt* varijanta je onomatopejskih sufiksa *-ot (topot), -et (zveket)* i -aí > *-at (drhat,* gen. *-hta).* Nastao je u postververbalima od onomatopejskih glagola *škrgutati, gugutati, šaputati* kao *-ot, -et, -ъi.* S tim sufiksom nije u vezi *-ut, -ut pèrut, prhut, ulut* »hrbat od noža (v. zatiljak)«, *krêljut* f (v. *krilo), kolut, smudut* »riba«, *škrob ut* = *skrom ut* »bijela loza, clematis vitalba«. Taj se sufiks može deminuirati na *-ъЪ: bjelútak, imutak, navijútak, vrutak, smrzlútak;* na *-tka: sürutka* = *sirutka, polutka, šeputka* (korijen od *šepav,* v.). Dobiva i augmentativno proširenje na *-ina: mrlùtina* »boležljivo čeljade«, *palutina* »polovina«, *prlutina* »prhlo = trulo drvo«. Proširuje se i hipokorističkim *-ân* (upor. *kuman* od *küm) polutan.*

*Lit.: Marette* 311., § 359; a-f. Brückner, *KZ* 45, 35.

**utal** = *utao, f utla* (zapadni krajevi, Mikalja, Stulić), određeno *util* = *jutai, ijuüa* (istarska narodna pjesma) = (s protezom *v) vūtāl,* f *vutla* (ŽK), sveslav. (osim bug.) i praslav. (stcslav.) *çtfa* pridjev »cavus, šupalj (koji ga je istisnuo)«. Toponim *Utli kami vel Útla stína* (1369) »lapis perforatus«. Apstraktum na *-ina ialina* f (oko Karlovca, štokavci) »šupljina, šupIjotina«. Denominal na *-jati isproutljati, -am* (17. v.) »probušiti, prošupljiti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p,* upor. slov. *votei,* polj. *wątly.* Nema usporednice ni "u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Može se ipak dobro protumačiti iz slav. jezičnih sredstava. Najvjerojatnije je Vaillantovo tumačenje da je složenica tipa *ubog* (v.) od negacije *ç* > *u* i od *tlo* (v.). Pridjev prema tome znači »što je bez tla«. Manje je uvjerljivo tumačenje Brucknerovo i Matzenauerovo koji u drugom dijelu vide *tu-* (v. *tihi, tuliti)* »corrompere«. Inače u pogledu *ç* > *u* slažu se sva trojica.

*Lit.: ARj* 4, 9. 694. 20, 76. *CD* 14, 212. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 404. *Brückner* 604. *ZSPh 2,* 309. Vaillant, *RES* ,11, 203-205. Matzenauer, *LF* 8, 36 — 37.

**útija** f (Vuk) »pegla (Zagreb, Hrvatska), tigla, glačalo (neologizam)«. Denominál na *-ati ùtijati, -ām-* »glačati, (u)tiglati« = na *-eisati utleisati, -šem* = (s anticipacijom suglasnika / u početni slog) *ultUisat, -šem* impf. (Kosmet). Odatle / u imenici *ultija* (Kosmet) »pegla«. Balkanski turcizam (tur. *ütü, ütülemek* »bügeln«) iz terminologije alata : bug. *jutìja, jutilidís(v)am (d* iz aorista) (glede *j* - v. *űrnek — jumek),* arb. *utt* = *yti* = *yШ - ni* (Gege, glede / v. *ultija,* Kosmet). Glede imenica na *-ü, -i, -u* > *-íja* upor. *japija, jazija, busija, kapija, komšija.*

*Lit.: ARj* 20, 100. *Elezović* 1, 246. *Mladenov* 700. *GM* 460. *Miklošič* 372. Korsen, *ASPh* 9, 677. *SШјг^* 634.

**ùtina** f (Vuk, Srbija) = *ütina* (Kosmet) »sova, buljina«. Augmentativ na *-ina* od *ut* m (Kuci, Crna Gora) »asio otus«, nazvana po njenom glasu, koji ornitolozi pišu *hnuht* = *hnuk.* U bug. i u Prilepskom polju (NR Makedonija) s deminutivnim *-ka* (upor. *patka) utka.* Istog je podrijetla arb. *(h)ut* m, gr. ώτος > lat. *otus* — fr. *duc.* Upor. rum. *uture* »Horneule«, u kojem je *-ure* iz pl. S ovom riječi *utva* ima da ispadne iz uporedenja kod GM i Diculescua.

*Lit.: ARj* 20, 101. *Elezović 2,* 398. Hirtz, *Aves* 528. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (v. *IJb* 13, 161). *GM* 460. *Wartburg 2,* 196. *Dorii* 396. Diculescu, *DR* 4, 487.

**ütoma** (Vuk, ŽK) prilog »utaman (Vuk, Lika), na slijepo, na sreću, zastunj (ŽK), zabadave (2K), šumice, nasumce«. Usp. *taman.*

*lit.: ARj* 20, 126.

**utorak,** gen. *-arka* m (Vuk, zapadni krajevi) = *torak* (ŽK) = *utornik* (Vuk, istočni krajevi) = *utornik* (Korčula) = *tôrnik* (Lumbarda) = ion)' (Šolta, Hvar, Brač) = *torik* pored *tárij* (Brač), sveslav. naziv za drugi dan sedmice računajući od ponedjeljka kao početka sedmice i nedjelje, kojom završuje prethodna sedmica, »martis dies«. Kršćanski je termin (kao i *četvrtak* i *petak}* grčkog numeričkog podrijetla naziv sedmičkih dana, s tom razlikom što je kod Grka δευτέρα »ponedjeljak, računajući nedjelju kao prvi (početni) dan sedmice«. Upor. *prvi dan* (srednja Dalmacija, Kvarner) *za ponedjeljak,* prevedenica < *fari. prindi* <lat. *primus die.* Budući da kršćanstvo u Slavena ne ide u praslav. doba, *utorak* u značenju dana nije praslav. termin. Praslav. je redni brojnik *ыогъ,* od čega su poimeničenja na -afc > *-ák* > *utorak* = *torik,* na *-nik utornik* i određeni pridjev m r. (upor. češ. *utery").* Taj pridjev proširuje se s pomoću *-ьn* (određeno) *ùtorni* (~a *sima;* Krivošije: *kad je božić na utorak, zima je zla),* od *utornik utornični* (Stulić). Pridjev *vbtoryj* iščezao je u hrv.-srp., očuvao se u bug. Istisnuo ga je sinonim *drugi.* Od značenja »drugi«, koje se očuvalo u cslav. *ъiогъ,* polj. •*wtóry,* rus. *vtorój,* ima kod nas ostatak u Kosmetu, gdje se govori *putoräk* m »roj koji se javi poslije přvenca«. To je */tori* (búg. *vtori),* roj u godini iz jedne košnice. Izvedenica je na *-ák* od sintagme *po ыог-.* Od te je i denominai *povtorıt, -orim* pf. (Kosmet) prema impf. *povtorăvăt, -avam* »ponavljati«. Taj nije narodska riječ, nego je školski izraz iz crkvenog jezika ili iz rus. I Rumunji posudiše *a poftori.* Samoglasnik и u narodnoj riječi *tutarak* nastao je stezanjem iz *ou,* sa *u* kao u *utorak,* gdje je nastalo kao u *juče* < *ьсега, unuk* <*vznukt* pretvaranjem labiodentalnog suglasnika u velarni samoglasnik zbog teške početne suglasničke grupe *vt* > *ft.* Pridjev *vtíoryj* »drugi« ide u baltoslav. jezičnu zajednicu: stprus. *antars* »drugi«, lit. *ant(a)ras,* lot. *ùotrs* < ie. **ontero,* komparativ na *-tero, -toro* prema Miklošiču od pokazne zamjenice *onъ,* u slavina u ništičnom prijevoju **ntero* s protezom praslav. **v-t-tert,* * *шгъ* (upor. češ. *utery).* Upor. još got. *anthar,* nvnjem. *ander.* Samo komparativni nastavak *-tero, -toro* se jednoglasno prihvaća. Upor. lat. *alter* (odatle internacionalno *altruizam).* Prvi elemenat ъ uporeduje se još i sa sanskrtom *vi* »auseinander«, u komparativu *vitaram* »weiter, ferner«. Odatle je prema Meilletu *ntaram.* Persson uporeduje i zamjeničku osnovu *u-* u lat. *uter, ubi, unde,* sanskrt *u-ta, u-bhãu.* Prema tome n.ema jedinstvenosti u tumačenju ie. korijena od *vbtoryj.*

*Lit.: ARj* 20, 133-135. *Elezovič 2,* 151. 537. Kušar, *NVj* 3, 328. Hraste, *Rad* 272, 13. Isti, *BJF* 10, 28. *NJ 2,* 122. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 404. *Bruckner* 636. *KZ* 42, 368. 45, 48. *Mladenov* 83. *Vasmer* 1, 237. *Trautmann* 10-11. *WP* 1, 188. 313. Bruppacher, *Die Namen der Wochentage im Ital. u. Ratarom,* 1948. Blankenstein, *IF* 21, 110. *Boisacf* 221. Brugmann, *IF* 24, 165-173. (cf. *RSI* 3, 332). Güntert, *IF* 27, 50. Meillet, *IF 5,* 329. *MSLP* 8, CX. 236. *RSI* 3, 167. 5, 156. Mikkola, *RSI* 1, 16. Pedersen, *KZ* 38 (cf. *AnzIP 21,* 77). Sommer, *IF 11,* 12. Budimir, *Rad* 309, 89. Putanec, *Slovo* 13, n. 114a.

**utroba** f, sveslav. i praslav. (stcslav.) *çtroba* »intestina«, upravo pridjevski apstraktum na *-oba* (v.) od stcslav. pridjeva *piгъ.* Taj je očuvan u prilogu *vbnotre> unutra (* ъ> *ukaoujuče* < *ъсега) — unutar* = *nutri* (ŽK, s gubitkom vъ- kao u *nuk), nutra* pored *nutre* (Istra), *iznutra (_-e)* ·= *iznutra* (Kosmet) = *nanutra,* •*iznutar, iznutri* (čakavci), *iznutru.* Pridjev *ütrobni* (~a *bolest,* Stulić). Deminutiv na *-ica utrobica* (Vuk, jugozapadni krajevi) »džigerica«. Romanska je paralela za praslav. apstraktum vlat. *interanea* n pl. > fr. *entrailles.* Od priloga tvore se pridjevi na *-ьn* + -/: *nütrnjî (iz )* = *nutarnji* (Vuk, 15. v.) = *unutarnji* = *nutranji,* na *-en nutren* (Pavlinović), *iznutren, iznutrenji* (18. v.), po analogiji prema *spoljašnji, ovdašnji nutrašnji (u-, iz-),* s apstraktumom *unutrašnjost,* na *-ast nûtrast* »koji nije dobro ustrojen« prema *nùtrak,* gen. *-aka* »rđavo uškopljen konj« (prema Maretićevoj pretpostavci **nutro* »jaje«). Upor. *nutra* n pl. (Dubrovnik) »unutrašnjost«. Na *-av nutrav* (Pavlinović) »slab, boležljiv«.

Analogija za apstraktum . na *-oba* je na *-ica nutrica* (Vuk) »nutarnja bolest« i apstraktum na *-inja nutrinja* f. Praslav. pridjev i prilog *ctrb* je komparativ na *-(e)ro* od **c* < ie. prijevoj od *en* > *in* kao i lat. *inter, intra* < ie. **enter* (očuvan u toponimu *Sarzentero* od imena ilirskog plemena *Sardeates),* gr. ἕτερον, sanskrt *antram,* arm. *snderkt,* hetitski *anturiias* »interior«. Početno *u-* je nastalo od *ç-* < prijevoj *ę-,* upor. slov. *võtroba,* polj. *wątroba.* Glede dalje veze v. *jetra.*

*Lit.: ARj 4,* 273. 7, 468. 8, 271. 20, 140. *Elezović* 1, 226. *Miklošič 222. Holub-Kopečný* 404. 420. *Bruckner* 605. 627. *Mladenov* 94. *WP* 1, 127. *Trautmann 69. Boisacg** 258. Lohmann, *IF 51,* 321. Matzenauer, *LF* 11, 326. Osten-Säcken, *IF* 28, 421. 33, 222. Osthorf, *IF* 8, 50. Wirth, *ZSPk* 16, 97.

**ûtva** f (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) »1° malena patka (Rijeka dubrovačka, Gruž), patka (Hercegovina, Ošlje, Topolo), 2° u narodnim pjesmama *utva,* s epitetima *zlat(n)okrila, šestokrila,* kao osobit ronac«. Deminutiv na *-ica utvica* (Rijeka, Gruž). Iz današnjeg· hrv.-srp. i bug. saobraćajnog i književnog jezika riječ je potisnuta od sinonima *raca f* prema m *racak,* gen. *racka* (ŽK) pored *răcman, patka f* prema m *patak,* gen. *patka, plávka* (Niš), *šotka f* (Srbija) prefna m *šotar.* Samoglasno *u* je nastalo iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *çty.* Dočetak *-va* je iz deklinacije и, upor. strus. akuzativ *шо ь.* le., baltoslav., sveslav. (osim češ., polj.) i praslav. Baltičke usporednice stprus., lit. *ántis* < ie. **amt-* lat. *anas,* gen. *anatis,* taj. *anitra,* nvnjem. *Ente,* gr. νῆσσα.

*Lit.: ARj* 90, 147. Hirtz, *Aves* 528-529. *ZbNŽ* 24, 83-91. *Miklošič 224. Trautmann* 10. *WP l,* 60. *Boisacq*[3] 670. Loewenthal, *WuS 9,* 183.

**uz** (pred samoglasnicima) = *uza* (pred suglasničkim grupama), prijedlog s ák., »1° kazuje kretanje ozdo prema gore: *uz vodu,* (protivno *niz), 2°* pored, 3° vrijeme, (trajanje: dok)«, kao prefiks daje glagolskoj radnji značenje 1° prenosi na vrijeme od sada dalje, štokavski futur *(uzimadnem), 2°* vrši perfektiranje, baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *ъг/ъ/, vīs-).* Početno ъ je prešlo u *u* kao u *utorak, unuk, juče, Usora.* Arhaizam *vaz* očuvan je u *vazam,* gen. *vazma* (katolici, v. *jamiti), văzduh, vazdūšnī* (književno na istoku) pored *uzdūh* (Stulić, književno na zapadu), u posuđenicama iz crkvenog jezika *prevazilaziti* impf, prema pf. *pге агесі, vàskrs, vaskŕsenje* = *vaskrsénije, vàskrsni, vàskrsovati, vaskršavati* (pravoslavci) pored *Uskrs, uskrsnuće, uskrsni* (katolici). Veže se sa í (v.) u *suz* (Vodice, Istra) *suz brs* »mimogred okrznuvši«, prefiks *suzbiti* pored *ùzbiti.* Analogijom dobiva *n- nuz* (Vuk, Bačka, Srijem) prema korelatu *niz: nuzdomac, nuzljub,* neologizmi *nuzredica* »koordinata«, *nuz-zaslužba, nuz-zarada.* Potpuna se usporednica nalazi u baltičkoj grupi: lit. *uz,* kao prijedlog s gen. »hinter, für«, kao preverb »auf, hinauf, zu« (upor. *už-imti — uzeti),* lot. *uz* s ak. i gen. »auf, nach, zu«. Upor. arm. *z.* Složen je öd ie. **üd* »empor, hinauf, hinaus«, koje se nalazi u sanskrtu *út, ud* kao preverb, avesti *us — uz* < ie. **uds,* gr. u = *u* ὑτύχα »επί τύχη«, lat. *usque,* got. *ut,* stvnjem. *uz,* nvnjem. *aus.* Prema tome je *v-* u *v tz-* proteza kao u *vidra, vime, vičan, vaška.* Praslav. *-z* = lit. *-ž* je nastalo od ie. palatala *ĝh* od ie. enklitičke partitale *ĝhe, ļho,* koja služi za uspostavljanje veze s prethodnom riječi (upor. *-ee > -r O. jer, nego, njojzi, ovizi, slov. jaz).* V. dalju vezu u *za.*

*Lit.: ARj* 8, 271. 20, 223-231. *Tomanović, У F* 17, 207. *Marette 66.* Ribarić, *SDZb 9,* 135. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečný* 428. *Bruckner* 608. *Mladenov* 85. *Vasmer* 214. *Trautmann* 336. *WP* 1, 634. Hujer, *SbFil* 7, 23 si. (cf. *IJb* 10, 374). Meillet, *RSl 6,* 126-127. *MSLP 9, 49-55.* (cf. *AnzIF* 7, 164). Osthoff, *IF* 8,17. 48. Nehring, *IF4,* 401-402. Rozwadowski, *RSl 2,* 88. sl.

**uzak,** f *uska,* određeno *uski* (Vuk), ie., sveslav. (osim bug.) i praslav. pridjev *çz-* na *-ìko,* koji se gubi u komparativu *uzi,* i u starijim izvedenicama, »tijesan, angustus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-ahan, uzan* < *uzahan,* na *-ačak* (prema *dugačak) uzačak* (Kosmet); *úze* f pl. »zatvor« (v. *vezati).* Apstraktum na *-ina užina,* upor. stcslav. *çzostb,* danas *uskost.* Složenice pridjev *uskogrudan,* prevedenica od *engherzig, engbrüstig, morèuzi* m pl. »morski tjesnac«, prevedenica od *Meerenge.* Denominal na *-iti úžiti, úžím* impf. (Vuk) *(ob-, po-, s-)* < stcslav. *gziti, ožc* prema impf, na *-va- -užívati, -ùzujëm, -užívati, -užujēm (ă* mjesto *z* iz komparativa), samo s prefiksima. Samoglasnik je nastao iz velarnog nazala *G,* upor. slov. *czek,* polj. *ważki; z* je nastao iz ie. palatala *ĝh* u korijenu **anĝh-,* koji je zastupljen u baltičkoj grupi sa dva sufiksa, *ankštas* »isto«, u arm. *ónjuk* »isto«, got. *angious,* nvnjem. *eng,* lat. *angustus, angor, ango* (internacionalno *angina).*

*Lit.: ARj* 8, 492. 20, 236-237. Umbegaun, *RES* 12, 28. *Elezović 2,* 383. *Miklošič 56.* Ber-

neķer, *IF* 31, 408. *Holub-Kopečnįi* 405. *ner* 605. *Trautmann* 11. *И?Т* 1, 62. *Boisacq** 11, Bragmann, /F 19, 216. Mikkola, /F 16, 100. Nehring, *IF 4,* 401. Osthoff, *IF 27,* 167.

**uzda** f (Vuk, bug. *juzdă)* = *uzda* (ŽK) = *hùzda* (Vuk, crnogorska narodna pjesma, Ančić) = *(h* >*f* kao u *fudikovina* ŽK < *hudikd) fùzda* (Crna Gora, Boka), sveslav. i praslav., »frenum«. Na *-ar uzdãr,* gen. *-ara* »koji pravi uzde«, pridjevi *uzddrev, uzdarski.* Denominal na *-ati uzdati, -am (o-, ob-, od-, raž-, za-).* Razlika u akcentu prema *uzdati se.* Ostali denominali: *zafuzdati, ubuzdät se* (Kosmet) »obuhvatiti se sa svih strana«, *obuzdati* prema iteratīvu na *-va—uzdavati, -uzdāvām,* samo s prefiksima, part. pret. pas. kao pridjev *neobuzdan, razuzdan,* poimeničen na *-ik razuzdanih.* Bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Nema jedinstvene etimologije. Sufiks *-ъaa* kao u *brzda* (v.), *pravda.* Ako je tako, prvobitni apstraktum postao je konkrétum. Ali Bruckner raščlanjuje i *uz-da* i tumači *u* iz ie. dvoglasa i nalazi paralelu u stprus. *auklo* »isto« a ra u *jezditi* »jahati«. Bruckner *u* identificira i sa korijenom u *ob-u-ti iz-u-ti, obuća.* Mladenov, Johansson, Kretschmer, Pedersen i Walde Pokorny rastavljaju *uz-da* < ie. **ōus-dhā* i identificiraju prvi element sa *us-* u *usta* (v.); *uz-* tumače Brückner i Scheftelowitz i prema dubleti *ç : u* sa *vezati, oz-.* Dočetak *-da* tumači se i kao u *nada,* od *djeti* (Koštial). Machek pretpostavlja **ud-da* i identificira *ud* s glagolom *uditi* »molestum esse«. Vaillant polazi od **smçz-* »attelage«, *vbzdëti* »lever, tendre«, i *-da* kao u *nada.*

*Lit.: ARj* 3, 81. 738. 8, 490. 799. 20, 259—281. *BI* 683-684. *Elezović 2,* 377. *Miklošič* 373. *Holub-Kopečnį* 405. *Brückner* 597. *KZ 42,* 367. 45, 52-54. *ZSPh 4,* 215. *Mladenov* 699. Endzelin, *Donum Schrijnen* 397. (cf. *RES* 9, 274. *IП* 15, 103). Johansson, *IF* 19, 133. Koštial, *CSjfK 4,* 121-184. (cf. *Slávia 6,* 638). Kretschmer, *KZ 31, 452.* Machek, *Mnema J. Zubatý* (cf. *Slávia* 7, 363. *IJb* 12, 261). Pedersen, *IF* 5, 72. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. vaillant, *BSLP* 29, 43-44. (cf. *JF* 7, 265). *IJb* 14, 275. 42, XII. *RES* 22, 43. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126).

**uzenđija** f (Vuk) = *uzèngija* (Bosna) = *zēnglja* (Kosmet) »stremen«. Balkanski turcizam (tur. *üzengi,* od *üzenmek* »produživati se i skraćivati se naizmjence«), iz terminologije konja: bug. *izìngija, izjungija* = *zengija,* arb. *zengi.* Tur. sufiks *-gi* kao u *burgija, bičkija, kašagija, češagija, žalgija, vergija.*

*Lit.: BI 2,* 685. *Elezović 2,* 209. *Mladenov* 191. *GM* 482. *Lokotsch* 2146. *MikloM* 373. *Školjić** 635.

**uzun** (Vuk), pridjev, indeklinabilan kad je prvi dio prezimena (npr. *Uzun-Mirko* > *Uzun-Mirković)* »velik, visoke = *Uzum (m* mjesto *n* kao u *bujrum, bedem), Juzumb Hasan.* Prezime *Uzun* (Dalmacija), *Uzunović* (Srbija). Turcizam: tur. *uzun.*

*Lit.: ARj 4,* 701. *BI 2,* 691. *Elezović* 2, 385. *Školjić*[1] 635.

**užas** m = (ž > *dz* na istoku, gdje je riječ posuđenica sa zapada, zbog toga turciziranje) *udžas* (narodna pjesma) = (odbacivanje početnog *u-,* upor. *zengija,* jer je shvaćen kao prefiks koji ne priliči) *džas* = *džas* (Kosmet) = *žas,* sjevernoslav., praslav., »1° veliki strah, strahota, 2° trzanje (Kosmet)«. Pridjev na *-ьn* > *-an užasan* »strahotan«. Postverbal (upravo aorist od *užasno)* od stcslav. *zasiti* »schrecken« impf, prema pf. *žasncti* > *žasnuti se* »prepasti se« = *džasnut* (Kosmet) »naglo nešto staviti, gurnuti«, apstraktum na *-je džasnuće* (Dubrovnik, 18. v.), također varijante *žahnuti se* (upor. polj. *żachnąć się), zucnuti se* pf. prema impf. *začati -se* »bojati se«, *džaskat se* (Kosmet) »iz sna trzati se«. Maretić uzimlje da je *užas* iz češ. ili rus. Usporednice su prema Briickneru lit. *gąstas, gąsdinti* »strašiti se« i got. *usgeisnan* »erschrecken«, nvnjem. *Geist.* le. je korijen **g(h)ēs-; a* je od kao u *bježati* < *bėgėti.*

*Lit.: ARj* 20, 462. *BI2,* 692 Maretić, *Savj.* 171. Pavlovic i Belić, *У F* 7, 215-216. *Elezović 2, 462. Miklošič* 406. *Holub-Kopečnýi* 405. 44Z *Brückner* 662. *KZ* 43, 309. *WP* 1, 554. Meület, *RSl* 6, 138. *IJb* 14, 272-273.

**uzati,** *-am* impf. (Dubrovnik, Poljica, Dalmacija) = *uzaţi, -an* (Kućište) = *užat* (Rab) »biti vičan, običavati« = *udžati* (Bukovica) »saznati«. Apstraktum je poimeničen part. prez. na *-ia:* lat. *-antla* > tal. *-anza,* mlet.-piršć., tal. *usanza* > *užānca f* (Dubrovnik, Čilipi, Perast) = *užanca* (Istra) = *užānca* (Drvenik, Kućište) = *uzõnca* (Brač, Hvar, Brusje) = *uzunca* (Molat) = *usanca* (Crmnica; glede / mjesto *ž* upor. *Sipan* < *Giuppana, Šumet* < *Giuncheto* < lat. *juncētun)* »običaj, navika«. Slov. *uzance* (Notranjsko). Ovamo ide internacionalni talijanizam kao burzovni izraz *uzance f* pl. (Zagreb). Latinizam je *uzus* m (Zagreb). Od tal. < vlat. *usare,* denominai od *ūsus.* Apstraktum na *-ura* (v.) pravni termin lat. *usura* > *uzura* (Belostenec, Mošćenički statut)

= *ožura* (15. i 16. v.) »lihva« = *ozura* = (s umetnutim *r* pred *z,* anticipacija) *orzura* »isto«, slov. *ožura ',* odatle na *-nik ozurnik* = *ožurnik* = *orzuranik* = na *-as uzuraš* = *ožuraš* m »lihvar« prema f *ožurašica,* sa denominálom *ožurašiti;* na *-ati ožurati.* Upor. madž. *uzsora,* arb. *hozurë.*

*Lit.: ARj* 8, 889. 9, 183. 540. 524. 541. 20, 464. *ZbNŽ* 15, 258. *Pleteršnik* 1, 883. *Mažuranić* 878. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Šturm, *ČSJK 6,* 61. Miletić, *SDZb* 9, 261. Hraste, *Rad* 272, 25. *BJF* 8, 27. *JF 6,* 186. *REW»* 9093. 9098. *Mïkloiii* 373. *GM* 153. *DEI* 3962.

# V

**vábiti,** *vabim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, od-, po-}* = *vabit* (Kosmet, ŽK) = *vabiti, -in* (Vodice) = (asimilacija *v* — *b* > *b* — è) *bdbiti, babím* (18. *v.,* Kavanjin); *dobdbiti* (Dubrovnik*;* bugarštica) prema iteratīvu na *-iva- -vabljivati, -vàbljujem,* samo s prefiksima, pf. *vdbnuti, -em* = *văbnut, -em* (Kosmet), »1° mamiti životinje, dozivati životinje, 2° ići na čelu (subjekt *ovan, ovca,* Vodice)«. Na *-ьc vábac,* gen. *-pea* »Lockvogel«. Postverbal *vab* m. Usporednicu pruža samo got. *wõpjan* »schreien, rufen«, stvnjem. *wouffen.* Praslav. - germ, leksem. Ie. korijen **ųaЬ-,* onomatopejskog postanja. Nastalo zacijelo u lovačkom govoru. V. varijantu *vapiti.*

*Lit.: ARj* 1, 134. 2, 490. 717. 4, 309. 7, 725. 8, 701. 11, 245. *Elezović* 1, 70. Ribarić, *SDZb 9,* 202. *Miklósié* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Bruckner* 578. *Vasmer* 1, 161. *Mladenov* 56. *Trautmann* 336. *WP* 1, 217. Uhlenbeck, *PBB 22,* 188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272. 27, 135). Rozwadowski, *Quaestiones* 33 (cf. *KZ* 36, 342). *SpKA 25,* 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269).

vačelati, *-am* impf. (Dubrovnik) »buncati (o bolesniku u groznici)«, varijanta sa *v* > *b bacìlati, -ãm* impf. (Dubrovnik) »mučiti se, izmišljati« = *bacilai, -am* (Cres) »unruhig sein«, *bacilai, -am* (Čilipi) »voditi previše računa o nečemu, gristi se«, *bacilat* (Smokvica, Korčula) »brinuti se, nastojati, imati volju, naklonost za nešto« (primjer: *meni sin ni malo ne bacila zapulitiku), bacilat, -am* (Molat) »gubiti vrijeme« (primjer: *zac bacilas oko toga* ?), *baceljati, -am* (Pavlinović, srednja Dalmacija) »buncati«, u slov. na njem. *-irati bacelierat* (Notranjsko). Od lat. *vacillare* > tal. *vagellare, bacillare* (narječja), mlet. *batsilar,* furl, *bătaia* »dummes Zeug reden«. Upór» i tal. *baccello* »glupan«. Ne zna se ide li ovamo *baceljika ĩ* (Sulek) »centáurea coriacea«.

*Lit.: ARj* 1, 139. *2,* 490. Sturm, *ČSJK 6, 52.* Zore, *Tuđ. 6.* Štrekełj, *ASPh* 14, 515. *REW** 9112. *Prati 1024. DEI* 397.

**Vada**[1]**,** lokalitet na ušću Bojane. Isto tako govore i arbanaski ribari u Ulcinju. Od lat. *vadum* preko pl. *voda* (upor. *vadę,* Abruzzi) »brod, Furt, prijelaz« > tal. *guado.* Riječi *vadum, vada* pripadaju balkanskom latinitetu: rum. *vad,* sjeverozap.-bug. *váda* »Mühlgraben« (prema Romanskom, dok prema Mladenovu prijevoj od *voda),* arb. *vă* »Furt, Art Fahrzeug«, *pervā.*

*Lit.: BI2,* 694. *REW*[3] 9120a. *Romanski* 131. *Mladenov* 56. *GM* 461. *DEI* 3973. 3974.

**váda**[2] f (Vuk, Dubrovnik, Hercegnovi) = *vade,* gen. *-età* (Kosmet) »rok *(žena je, dijete je na vodu* »vrijeme mu je da se rodi«, *plaćati na vade,* Hercegovina)«, odatle na *-jevina vađevina (kup na ~«).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *wa"da* »Versprechen« > tur. *vade* »Zeit, bestimmter Zeitpunkt«) iz turske pravne terminologije: rum. *vadea* »Termin, Frist«, bug. *va(a}dé,* arb. *vadé.* Završno -α pored *-e* kao tur. *acele* »žurba« > *adžela î* (BiH) »isto«.

*Lit.: BI2,* 694. *Elezović* 1, 70. *Mladenov* 56. *GM* 461. *Tiktin* 1786. *Školjić* 27.* 71.

**vada**[3] f (Split) »incubus, zao duh, mora«, augmentativ na *-ina vođina f* »duh, kozlac, hudoba, upir, utvara, vukodlak *(vođina ol'ti plašilo}«.* Možda postverbal kao i češ. *vada i* polj. *wada* (također gornjo-luž.-srp., ukr. i brus.) od *vaditi* »škoditi«, polj. *wadzić* »sprečavati«, ukr. *vadyty* »škoditi«. Praslav. Ie. korijen **ųa-,* sa formantom *-dh* prema í u lit. *votis* »offenes Geschwür«, lot. *vats* »rana«. Ovamo ide iz »Sirene« *vaditi* »sprečavati *(jer sabalj udarci vele ih ne vade)«.*

*Lit.: BI 2,* 694. *Mažuranić* 1534. *Miklošič* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Boisacçp* 396. *WP* 1, 15. *StPH* 32, 149.

**vaditi**[1]**,** *vadim* impf. (Vuk, Split) »hoditi polagano i pomnjivo«. Potrebno bi bilo i potvrda iz drugih govora. Pomišlja se na lat. *vadere (-iti* < *-ere* kao u *kűrit* < *correre},*

ali ni u jednom romanskom jeziku nije se inf. očuvao, nego samo u prezentu (usp. krčko-rom. *vis)* kao supstitut za *andare, aller,* pa je moguće da je splitski infinitiv nastao prema prezentu *•vođo* itd. Upor. *divertiškat* za takav postupak. S tim glagolom je možda u vezi *provoza f* (Vrbnik), deminutiv na *-ica pro arica* »zahod, destar, sekret«, ako je apstraktum na *-ía* od *pervadere* »nekamo doći, dospjeti«.

*Lit.: ARj 12,* 468. *BI 2, 694 REW»* 9117. *Bartott 2,* 235.

**vaditi[2],** *-im* impf. (Vuk, Kosmet, ŽK) *(iz-, na-, od-, po-, raž-)* prema iteratīvu *-vadati, -am,* na *-iva -vodívati, vadujēm, -īvām,* samo s prefiksima, stcslav., slov., bug., praslav (?), »eximere«; ş prefiksom *prevàdit* (Kosmet) specijalizirano značenje »precrtati, prepisati, kopirati«, *razvoditi* »razmetnuti« Postverbal na *'-»k > -ak izvadak,* gen. *-tka.* Upor. polj. *uwodzić sių.* Bruckner uspoređuje lit. *vaduoti* »etwas Verpfändetes einlosen«, *užvaduoti* »für jemanden eintreten«, s kojima stoji u vezi lat. *vas,* gen. *vadis* i got. *gawadjõn* »verloben«, got. *toodi* > nvnjem. *Wette,* srlat. *vádium,* fr. *gage.* Upor. češ. *závoditi* »rivaliser«. Prema ovim usporednicama ide ovamo i *vadija* f (ŽK), slov. *vadija* »oklada«, denominal na *-ati vadljati (se), -am* (hrv.-kajk.) = slov. *vãdljati* koje Pedersen izvodi iz germ. (njem.). Osnovno bi značenje prema tim usporednicama i ovdje bilo »stavljati, metati, klásti«; *vad-Ια (-Ija* mjesto *-la* dobiveno je prenošenjem kajkavskog / u drugim narječjima u *lj* prema tipu *kral < kraji < kralj)* bi značila isto što i *oklada* od *Uasti.* Imperfektivno značenje od *vaditi* »eximere« dobiveno je deprefiksacijom od perfektivnog *izvaditi.* Vrlo uvjerljivo izvodi Vaillant *vaditi* »eximere, extraire« kao prijevoj duljenja õ > *a* od ie. *^edh- ^uodh- >* praslav. *vesti, voditi* (v.) prema preverbativima. Ovamo stavlja i *svađati se* (v.).

*Lit.: ARj 4,* 309-315. 7, 725-27. 8, 701. 11, 245-46. 13, 745-46. *BI2, 649. Pletersnik* 2, 745. *Elezović l,* 221. 429. 2, 16. 122. 537. *Dorii* 30. *Mikloiič* 374. *Bruckner* 596. *WP* 1, 216. Pedersen, *ANF 24,* 299-303. (cf. *RSl* 251). Petr, *BB 21,* 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Vaillant, *RES 22,* 28.

**vaditi[3] se,** *-im* impf. (Belostenec, hrv.-kajk; slov.) »inimicare, contendere, rixare«, kao sudski termin »accusare, calumniare«, posuđen u rum. *a vădi* »1° anklagen, verleumden, 2° offenbar machen, verraten«, pridjevi na *-it vadit* »očevidan«, *vodnic* »denuncijantski, denuncijant«, madž. *vad* »tužba«, nalazi se u stcslav., slov., bug., rus.; praslav.; kod nas i u drugim slavinama s prefiksima *ob-, o- obaditi* (Pergošić), *obădit komu što* (Smokvica Korčula) »izdati tajnu«, *obadenje* (isti), *ovaditi* (Vrbanski statut, Omišalj), *svoditi* pf. prema impf, *svadati se* »rixare«, *òsvaditi, -im* pf. (Vuk, 15. v.) prema impf. *òsvadati, -ãm* (16. v.), *osvadivati.* Postverbali *vada* (hTv.-kajk., slov.) »contendo, rixa«, stcslav. *swada* »Streit«; *svađa* f (Vuk) od *svađati,* ali pridjevi su od **svada* ná *-Ijiv svàdljiv,* poimeničen na *-te svadljivac,* gen. *-ivea; vada* (Smokvica) u izrazu *izaí vãnka vadi* »jako se naljutiti, razbijesniti«. Praslav. le. je korijen **ued"* »govoriti«, u prijevoju duljine **yod-,* nalazi se i u sanskr. *voda-* »svađa«. Upor. lit. *vadinti* »rufen, nennen«.

*Lit.: ARj 9, 296. BI 2, 694. Mažuranu* 765. 857. 873. 1534. *Mikloiič* 373. *Vasmer* 163. *WP* 1, 252. *Tiktin* 1706. Matzenauer, *LF* 8, 48. Scheftelowitz, *KZ* 56, 172.

**vadija** f (ZKU, istto-čak., hrv.-kajk.) = *văodljo ț* (Bédnja) »oklada«, slov. *vadīja* »isto«. Denominal *vadījāt, -am* impf. (ŽK) *(za-;* grupa *díj* izgovara se rijetko *rij} = vàdljati* (ŽU). Prema Štrekelju i Skoku od furi, *uàdie, uadium,* inf. *uadià,* od srlat. *vádium* (i kod nas u značenju »jamčevina«), prema Waldeu u prasrodstvu s lat. *vas,* gen. *vadiš* i sa got. *gawadjõn* »geloben«. Sufiks bi bio *-la* kao u *metla.* U tom slučaju nije objašnjen prijelaz */ > lj.*

*Lit.:* Popović, *Sintaksa 46.* Skok, *ASPh* 28, 468. Osten-Secken, *If* 33, 266. Petr, *BB 21, 212. Walde-Hofmann* 808. *WP* 1, 217. *Miklósié* 374. Štrekelj, *ASPh 14,* 551. *REW** 9474.

vag m (Vuk/Jadar) »motka ili greda kojom se što podiže, ćuskija, ozib, poluga«. Upor. rus. (narječja) *vag* m »Vorrichtung zum Heben eines Wagens beim Rädergchmieren« koje stoji u vezi sa rus. *vaga* »Hebel«. Oboje izvodi Vasmer od rus. *vaga* »Wage«.

*Lit.: BI 2,* 694. *Mikloiič* 374. *Vasmer* 1, 162.

**vaga** f *(BI)* = *vaga* (ŽK) »stadera, kantar, terazije, mjerila«. Denominai *vagati, vāzēm* impf, *(od-)* prema pf. *vagnuti, vagnem.* Postverbal *prîvaga* (ŽK) *»cübok* (Slavonija, Srbija) < *Zuwaget = nõvaga* (Lika). Nalazi se u svim slav. jezicima, osim bug. Ne treba da je zbog toga posuđenica iz praslav. doba iz stvnjem. Denominál na *-iti važiti, -im* impf, »vrijediti«, *odvažiti se* »usuditi se, odlučiti se«, *uvažiti* »prihvatiti«; ovaj se denominal nalazi

i u bug. *važa* »wichtig sein, Wert haben, gelten«, isto tako i pridjev na *-ьn važan (ne-),* bug. *vážen,* i apstraktum odatle *vážnost.* Sa sufiksom *-ir* (upór. *vòdir) : vagir* (ŽK) = *v agier* = (ŽUį, *vagirï* (donja Podravina, Bizovac) »amišće (donja Podravina), jarmak, Trittel, Wage in der Wagendeicksel«, *vagir* (Kralje, bihaćko Pounje). U hrv.-srp. se riječi *važan* i *važnost* smatraju rusizmima ili čehizmima (rus. *važnyj, važnost,* češ. *vážný, vážnosť), odvázán* i *odvažnost* te *odvažiti se* rusizmima (rus. *otvaznyj, otvažnost, otvažit sja)* dok je glagol *važiti* »gelten« načinjen prema posuđenicama *važiti* i *važnost.* To potvrđuje bug. Od stvnjem. *vaga,* nvnjem. *Wage, wagen* »usuditi se«.

*Lit.: ARj 4,* 471. *BI 2,694.* Popović, *Sintaksa 46.* Skok, *ASPh* 33, 372. Hamm, *Rad* 275, 32. *ZbNŽ 6, 91. Miklošič* 374. *Holub-Kopečny* 408. *Bruckner* 598. *Mladenov 56. Vasmer 162. Kiparsky 267. WP l,* 250. Maretić, *Savj.* 76. 173.

**vagän** m (Boka, búg.) »1° posuda od drva za držanje hrane (Budva), 2° zdjela za zajedničko jelo cijele porodice (Krtole), 3° drvena posuda okrugla kao zdjela sadržine 20—30 kg za mjeru žita, kukuruza (Tivat)«. U Bijeloj (Boka) *vagani* su lijepe mušlje pod zemljom u moru u dubini l 1/2 m. Ovamo i *vagan,* gen. *-äna* m (1659, hrv.-kajk., Belostenec, slov.) = *vagan* (ŽK) »mjera za žito (sadrži 60 1), merov, sinik, čanak (Hercegovina), zdjela«. Nalazi se još u bug., češ., slvč., ukr., rus. Odatle stprus. *vjogõnis,* lit. *vagonas.* Denominal *razvàganiti* pf. (Lika) »raširiti se (metafora)«. Odatle *razvaganica f* (zabilježio Hefele, ne zna se gdje se govori) »(dužičarski termin) surova, neobrađena duga«. Od furi, *vagan, bogán* »tinozza, sonino«, tal. (narječja, Kalabrija, Sicilija) *bàgano* »grande catino in cui si rigovernano le stoviglie«, *gabana* »vasetto«, ngr. *μπαγένι* »botte«, *cavagna, gavagno* »cesta, paniere«, *gavana.* U Boki i Furlaniji i na Apeninu riječ je došla preko bizantinskoga γάβενον > (metateza) *βάγενον. Prema Battisti) u mediteranskog je podrijetla. U hrv.-kajk. i slov. *vagan* m, slov. *vagan,* gen. *-ána* je samo mjera za žito »Metzen«, *polvagănica* (posuda za mjeru, ŽK), na *-ьc* > *-ac vaganăc,* gen *-neo* »1° ušur u mlinu, 2° Art Mass für Getreide«. Sa zamjenom dočetka *-an* sufiksom -as (v.) ide ovamo *bagaš* m (Lastva, Crmnica, Crna Gora) »velika posuda, vrsta stara, sadržine 25 kg, kao mjera za pšenicu«. U Ulcinju (Arbanasi) *bagãsh* je »mjera za maslo i za prihod od maslina (drži 18 kg)«. U Mrkojevićima *bagaš* se zove *babuna,* koja sadrži 22 1/2 kg; *babüna* je zacijelo izopačeno *bagan.* Riječ se raširila vjerojatno u bizantinsko doba, na Apeninu preko eksarhata u Raveni, kod Slavena iz sjeverne Italije i iz Carigrada.

*Lit.: BI 2, 694. Mažuranu* 1535. *Pirana'* 1254. *Rohlfs 292.* 399. Meyer, *SAW* 132, 3, 19. *REW** 860. Štrekelj, *DAW* 50, 69-70. *Mikloiič* 374. *Mladenov* 56. Vasmer 1, 162-63. *DEI* 403.

vagās, gen. *-asa* m (Vuk) »jamica u koju se usijeku točkovi na putu, kolosijek«. Pridjev na *-Ijiv vagaSljiv* (~ *put).* Nalazi se i u rum. *vâgaş* (s raznim zamjenama za početno *v* :/, *h)* (Erdelj, Banat) »isto«. Madž. izvedenica (apstraktum) na *-as vágás* od *vágni* »rezati, (u)sjeci«. Od istog madž. glagola particip na *-ó* > *-ov vagõv,* gen. *vágóvá* m (Vuk, Srijem) »kosijer za siječenje trske« < madž. radna imenica *vágó,* od *vágni* »sjeći«. Upor. rum. *vãgăuna* »Schlucht, Hohlweg, Augenhöhle«, s nejasnim *-auna.*

*Lit.: BI 2, 694. MikloSič* 374. *Tiktin* 1780. Štrekelj, *DAW* 50, 55. *Tiktin* 1708.

**vagidžat** (se), *-ãm* impf. (Dubrovnik) »voditi ljubav, činiti kortu, gledati se, ljubakati«. Od tal. *vagheggiare,* denominal na *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν, od pridjeva *vago* »dragi« < lat. *vagus.* Prema ovom glagolu govori se s istim glagolskim sufiksom *amoridžat* (od *amore), -žat* »kortèdat = vagèdat«.

*Lit.:* Zore, *Rad* 108, 232. 115, 181. Isti, *Tuđ. 6. REW*[3] 9125. *DEI* 3974. 3975.

**vàgon,** gen. *-ona* m (ovako danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) = *vagun* (ŽK, Crmnica), željeznički termin. Denominal na -tretí *vagonírati, -gonirăm (u- < ein-)* »(u)krca(va)ti robu« (Zagreb). Od fr. *wagon* < engi. *waggon* < nvnjem. *Wagen,* internacionalno.

*Lit.:* Miletić, *SDZb 9,* 263. *REW*[3] 9476. *Prati* 1025. *Dauzāt* 759.

**váiz** m = *avais* m (Vuk) = *vais* (Bosna, Lord) »propovjednik u Turaka«. Bosanskomuslimansko prezime *Vajzović.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *waʿyz)* iz terminologije islama.

*Lit.: ARj l, 122. BI 2,* 695. Korsch, *ASPh 9,* 677. *ŠkaljiP* 636.

**váj** (Kosmet, bug.), uzvik koji se može opetovati; pojačava se sa *a* od *ah: àvãj* pored *avah.* Oformljuje se sa *-koti vâjkati se, -ãm* (Vuk)

(*iz-*, Lika) »1° izgovarati se što gost nije dočekan kako bi gost želio, 2° karati se«, određeni pridjev na *-ъn vajni* (Stulić) »doloroso«. Na *-ati razvajati se.* Dodaje se enklitički akuzativ *me (v)ajme.* Oformljeno na *-kati ajmekati.* Kod Marulića, Vrančića i na dalmatinskim otocima *oboj* »jao, vaj«, oformljeno u pf. *obojmeknuti (Judita 6,* 72). Uzvik *uboj* je upravo nastao kao postverbal od tog glagola, koji sadrži prefiks *ob* + *vojmeknuti; *voj* mjesto *vaj* unakrštenjem sa *oh, oj.* Upor. njem. *o weh.* Osnovno je *vaj* veoma raširen uzvik boli. Nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *vaï,* lot. *val,* oformljen *vaitoti* »wehe klagen«, lot. *vaīdi* m »Wehklagen«, kao i u drugim ie. jezicima: got. *wal,* lat. *vae,* sanskr. *uve,* Poznat je i ne-ie. jezicima, upór. tur. *vay.* Odatle je posuđeno *vajâhna* (Kosmet), uzvik, »teško tome«, upór. tur. *vay kal -im -a (-e)* »malheur à moi«. Arb. također *vaj,* odatle arb. *vome* »naricaljke«.

*Lit.: ARjĄ,* 315. 8, 421. 423. *BI 2,* 695. Skok, *Rad* 272. 80, bilj. 68. *Elezović 2,* 502. *GM* 461. *Trautmann* 338. *WP* 1, 213. *Deny* § 1049. Osten-Säcken, *IF* 33, 264.

**váj ar,** gen. *-ára* m, srp. neologizam za *sculptor,* učinjen prema stcslav. *vajati* »sculpere«, u knjigama pisanim crkvenim jezikom *izvajāti, -am* »izrezati«, *navajati, -am* »izdjelati kakav kip«. Nalazi se još samo u rus. *vajau, vajāju* »giesse, bilde, rneissle, schneide«, koje se tumači kao prijevoj od *viti,* kao *piti* > *napajati,* a uporeduje se i sa sanskr. *va-* »graben, meisseln«.

*Lit.: ARj* 7, 727. *Miklósit 313. Vasmer* 1, 175.

vajāt, gen. *-ata* m (Vuk) = *(Klājāt,* gen. *-ata* (Vuk, Reljković) = *aj at* (Lika) = *ăjat* (Kosmet) »1° klijet, sprema, 2° trijem, hodnik, prostor pod krovom između kuće i kapije (Kosmet)«. Deminutiv na *-ič vajātie.* Augmentativ na *-ina vajatina.* Pridjev na *-ski vàjatskl (~đ vrata).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. plural *hayat* »Vorhalle, Hausflur«, sing, *hiyet* »zid, duvar«) iz terminologije graditeljstva: búg. *(K)aját,* arb. *haját* »Raum zu ebener Erde, Vorhaus«, eine, *haiate* f »corridor, couloir« < gr. (Epir) χαγιάτι. Upada u oči proteza *v-* neobična u turcizmima.

*Lit.: ARj 3,* 548. *BI 2,* 695. *Elezović l,* 6. *JF* 14, 203. *GM* 145. *Pascu 2,* 141., br. 600. Matzenauer, *LP* 7, 211. *Škaljić** 299. 636.

**vajza** f (šatrovački govor Osaćana, Vranja) = *vajzda* (tajni govor grnčara u Prištini) »djevojka«. Od arb. *vaizë — vashë, varzë,* deminutivi na *-zë, -she,* koji odgovaraju našem *-ica, -ka,* od *vaje* »djevojka«, prema Joklu od refleksivnog korijena **sue- l*suo-* koji služi za tvorenje termina za srodstvo (v. *svekar, sestra, svast, svak).*

*Lit.:* Jireček, *ASPh* 8, 101-102. Trojanović, *JF* 5, 222. Jokl, *Unt.* 261., bilj 1.

**vakal,** gen. *-kla* m (ŽK) »otkos, Schwad(e)«. Stoji zacijelo u vezi sa slov. *vatai,* gen.-i/đ = *vatei,* gen. *-tla* »Elle« < stvnjem. *Wadal,* nvnjem. *Wedel* > furl, *uodui* »palica«, *uadolà* »prügeln«. Skupina *kl* je nastala u ŽK iz *tl* (upór. *klo* < *tlo, Mekljlka* < *Metlika).*

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 372. *Pleteršnik 2,* 749. *REW** 9473.

**vakát,** gen. *-kta* m (BiH) = *vakát,* gen. *-kta* (Kosmet) = *fákat,* gen. *fakta* (Crmnica) »vrijeme, zeman«, s negacijskim prefiksom *nevakat,* gen. *-kta* = *nevakat* (Kosmet) »nevrijeme, kasno«. S postpozicijom *ile* »sa« *vaktîle,* prilog, »za rana, na vrijeme«, složenica sa brojnikom *bir* »jedan« prilog *od bir-vakta* »odvajkada«, *bir-vaktile* (Banja Luka) »nekada«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vākt* — tur. *vakit, Ibirļ vaktile* »jadis, en son temps«) iz terminologije običnog života: bug. *vakăt,* arb. *vaht* = *vākt,* cine. *vahte* f »temps, moment, saison«.

*Lit.: ARj* 8, 122. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 840. *Mladenov* 57. *Elezović* 1, 70. Miletić, *SDZb* 9, 361. *Deny* 260. *Pascu 2,* 174., br. 1142. *Školjić** 636.

**vaketa** f (istročakavski) »corium«, *vaketa* (Cres) »eine Art Schmerz an der Hand«. Öd tal. *vacchetta,* deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta* od *vacca.* Glede značenja bolesti upór. *vaccina.* Odatle prema fr. izgovoru *vaksinisati* »cijepiti« = *vakcinirati.* Ovamo još *vaćet* m pored *vaćeta* f (Kosmet) »vrst kože za obuću, vrst boksa«, turcizam tal. podrijetla (tur. *vaqeta* < tal. *vacchetta).*

*Lit.: Elezović 2,* 503. Štrekelj, *ASPh* 14, 551. *REW** 9109. *DEI* 3972.

vākija f (Kosmet) »događaj, slučaj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vaki°a)* iz terminologije običnog govora: arb. *vaqf* »Ereignis«.

*Lit.: Elezović* 1, 70. *GM* 462.

**vàkuf** m (BiH) = *vâkup* (Vuk) = *văkaf* pored *vakàf, vakìf* i *vokâf* (metateza α — *o* > *o — a)* (Kosmet) »1° džamijsko dobro, 2° zadužbina, 3° toponim«. Pridjev na *-ski vakufski*

(~e *pare).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vakyf)* iz terminologije turskog prava i islama: rum. *vacuf,* bug. *vakìf* pored *vakuf,* arb. *vakìf* (Skadar) »fromme Stiftung«, ngr. βακούφι. Samoglasnik t/ je zamjena za tur. poluglas i, upor. *koduna; vo-* mjesto *va-* moguće je tumačiti labijalizacijom, koju vrši *v-,* upor. *Uvoda < livada, vogan < vagan.*

*Lit.:BI2,* 695. *Elezavič* 1, 71. Ju? 14, 217-218. *GM* 462. *Tiktin* 1705. *Mladenov* 57, *Školjić** 637.

**vala** f (Perast, Škaljari, Dubrovnik, Rab, Božava, Istra; općenito; istislo *draga* koje se očuvalo u obalskoj toponimiji) = *vala,* gen. pi. *vôl* (Hvar) »1° obalska uvala, Bucht, zaljev, zaton, dolina, draga, 2° livada u dolini rijeke (Istra), 3° toponim *(Vêlja vala,* ribarska pošta Bijeljana, Bokal *Vale* f pl., Bogdašić)«. Deminutiv na *-ica valica >* dalmato-romanski *valesa* »1° dražica, 2° u polju (Vodice), 3° toponim *Vàleca pod debelom glavom* (Budva)«. Naporedo se govori na Rabu *draga* i *vala.* Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *vallis, -e >* tal.-mlet. *valle* »Bucht«. Dočetak na *-a* za lat. *-e* objašnjava se unakrštenjem sa *draga.* Na *-ata vallata > Valunta* (Krk) < krčko-rom. **valuta,* na Rabu *Volata.* Dosta toponomastičkih dalmato-romanskih sintagmi na Krku: *Valdavait < *vallis de Vitus, Valdidòke ī̃* pl. < *vallis de Benedicto, Vaidament < vallis de Menco, Valđemork < vallis de Marco, Valdezoun < vallis de deorsum, Val de kopita < vallis de capite, Valdikuarsi < vallis de corso,* na Rabu *Vidilaca < vallis de loco, Valmaruna, Valanga < vallis longa, Valsika < vallis sicca* »suha«, *Var danka < vallis de eruca* itd. Na *-one* tal. *vallone > Valun* (Cres). Preko dalmato-rom. *valica > valesa* (1189. *valizi,* Split) došlo je i na Brijune. Toponomastičkih sintagmi sa *vallis* kao prvim elementom ima i u najjužnijem dijelu našeg jadranskog teritorija. Ovamo ide *Valdanos* (Ulcinj, Arbanasi) = *valdenože* (Budva), *Kroni Valdanosit,* koji naši zovu *Borova voda* (arb. *kroni* »izvor«), 1433. *Valdanusi* (Dubrovnik), *Valdenoso, Val de noxe* (tal. pomorske karte 14. i 15. v.) < *Vallis de nuce* »orah«. Budvani znaju još za *Valdekroć* kod Ulcinja. Ovamo još iz tršćanske toponomastike *Bàrkola* (predgrađe Trsta u dolini među bregovima) = nekada *Valcula* (disimilacija / — *l > r — l,* dobro zastupljena u tršćanskoj toponomastici). Odnos prema lat. deminutivu *vallicula* nije jasan.

*Lit.:* Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 22. 26. Cronia, *ID 6,* 124. Jireček, *Romanen* 1, 59. Ribarić,-SX)ZŽ> 9, 202. Hraste, *BjfF* 8, 26. *REW** 9133. 9134. Skok, AGI 24, 46., § 76. Isti, *Slav.* 31. 29. 40. 46. Isti, *ZRPh* 54, 460. *DEI* 3981.

**valija** m (BiH) = *vallja* (Kosmet) »turski vojni i civilni-upravitelj jedne oblasti, vilajeta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *wali* »gouverneur«, od *wala* »vladati, upravljati«) iz turske administrativne terminologije : rum. *valiu,* bug. *valija,* arb. *vait.* Evropski arabizam. Od istog je glagola *vnlaja >* tur. *vilayet > vilá(j)et* »zemlja, svijet, puk, provincija kojom upravlja valija (npr. Bosna do 1878)« = *viljajet,* gen. *-ãjêta* (Kosmet). Na *-li vilaètlija* m »zemljak«. Pridjev *vilaetski* »zemaljski« (npr. *~a štamparija,* nekada u Sarajevu). Također balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug., arb., ngr.

*Lit.: BI2,* 695. *Elezović* i, 72. 81. *Mladenov* 57. 66. *GM* 463. 473. *Lokotsch* 2162. *Tiktin* 1711. *ŠkaljU** 638.

**valinca** f (Božava, Molai) »coperta«, *vèlēnca* f (Krivošije, Korčula) »guber, deka, ćebe«, *valênca* (Vučitrn, Šćepan, Paštrovići) »od vune je, ćebe ispod sedla za pokrivanje konja (Vučitrn)«; u popisu razgrabljenih stvari Zrinskog i Frankopana iz g. 1672: *extant cukitrae dupláé velenczae dictae;* u Kosmetu *velence,* gen. *-eta* »vrst ćebeta«; *velēncija* (Šibenik, Trpanj) = slov. i hrv.-kajk. *velencija* (Jambrešić), *velensija* (1651). Vuk ima iz Srijema *vèlenac,* gen. *-enea* m »šarenica«. Riječ je balkanska katalanskog podrijetla: rum. *vèlinta,* bug. *velénce* n »kilimce«, arb. *veléndzë,* metatezom *levendzë* »Wolldecke«, cine. *velenfă,* ngr. βελέντζα, tur. *velense* »Wolldecke«. Sa Balkana došla preko Karpata po rumunjskim pastirima i u polj. *velene.* Riječ nema veze s madž. *Velence* »Mleci«, kako misle Gustav Meyer, Tiktin i Brüekner nego je nastala od pridjeva *Valenciana* »Wolldecke«, od katalanskog grada *Valencia* — tal. *Valenza,* upor. istro-rom. *malansana* (Rovinj) »sorta di coperta *rozza«* = *aiamana* (Verona) = *vollenzana* (16. i 17. v.). Gubitak nastavka nastao je na Balkanu. Gubitak tog nastavka nalazi se i u tal. *valenza* kao i u tal. *valescio* — stmlet. *valessio* »Barchent«, koji se nalazi u Beloj Krajini (Slovenija) kao *valez* »valovito kupovno tkano platno«; s izmijenjenim dodatkom *văljar, văljus* (ŽK).

*Lit.: Pleteršnik 2,* 746. Cronia, *ID* 6, 124. Skok, *ASPh* 33, 372. *Ma&uranić* 1556. *Ive* § 76. *GM* 465. *Mladenov* 61. *Tiktin 1726. Bruckner* 606. *REW'* 9190. Barić, *PPP* 15, 275. *Starine* 41, 212. *Elezović* 1, 75. *JP* 14, 187. *Prati* 1026. *DEI* 3979.

valiza f (Dubrovnik, Cavtat) = *valtža* (Boia) = *valiza* (Božava), *valiz* m (1473, Bokanjac kod Zadra) = *voliš m* (Belostenec) »kufer (Bosna), kufar, gen.-fra (ŽK)«. Odatle na *-nik valižnik* m (Vinodolski zakon) »Lastpferd ili trhonoša (?)«. Denominal na *-ati razvaližati, -am pí* (Zakon Lige ninske) »opljačkati« < tal. *svaligiare*. Od tal. *valigia* — mlet. *valisa, valice* (Rim, odatle naš maskulinum na *-if),* nepoznatog postanja < srlat. *valīsia.*

*Lit.: ARj* 20, 528 Cronia, *ID 6,* 124. *Šurmin 272.* Jagić, *ASPh* 1, 434. *REW*[3] 9130. *Prati* 1026. *Gamillscheg* 878. *DEI* 3980. 3981.

valor m (Božáva) »vrijednost«. Od tal. *valore,* apstraktum na *-or,* gen. *-oris,* od glagola *valere* »vrijediti«.

*Lit.:* Cronia, *ID* 6, 124. *REW*[3] 9131. *DEI* 3983.

válov, gen. *valova* m (Vuk) »korito«. Od madž. *valu, vályú.* Upór. *valau* (Erdelj, Olt) = *valau, haläu, haleu* »Wasser-jSchweinstrog«. Nalazi se i u ukr.

*Lit.: ARj* 20, 529–30. *BI 2,* 696. *Tiktin* 1710. *MikloSič* 374.

vatovati, *-ujem* impf, (hrv.-kajk., Jambrešić, danas u hrv. gradovima službeni termin za očitovanje poreza) = *valuvati* = *vadlovati, -uvati* (Medumurje, za *dl* < *U* v. *ipioda* < tal. *spilla}* »očitovati, ispovijedi«, priznati«. Odatle na *-as valovašj-luvas* m (1673, Letovanić, unakrštenje madž. i hrv.-kajk. izvedenice) = *valaš* m (1589, Krapina), *nevalavanje, nevaluvanje* (Jambrešić) »z prisegum tajenje«. Od madž. *vall(a)ni vallás* »isto«. Upor. izvođenje hrv.-kajk. glagola s pomoću *-ovati, -ujem* od madžarskih glagolskih osnova s istim sufiksom *-ui* < *-ujc* kod rumunjskih glagola madžarskog podrijetla, Tipor, *cheltui* < madž. *kolteni.*

*Lit.: MažwranĭÍ* 1535. 1537. Štrekelj, *DAW* 50, 70–71.

valput m (Lovran; 1460, Veprinac; 1490, Kastav; Istra, Medumurje, Zagreb) »špan, Herrschaftsverwalter«, na *-ica valpotica* (1480) »valpotova žena«, na *-íja valputija* »sein Sprengel«. Također slov. *vapot, vaupot* < slov. *válpot* = *valput, valpet* »Amtmann, Schaffner, Vogt, nadglednik kmetova (do 1848)«. Prezime *Valpotić* = *Vaupotič.* Feudalni termin od stvnjem. složenice *walpoto, valtpodo, vialpodo,* od *walten* i *Bote* »stellvertretender Abgesandter des Herrschers, Bevollmächtigter«.

*Lit.: BI 2,* 696. *ASPh* 34, 305. *Mažuranu* 1538. Kranzmayer, *WuS* 16, 93. sl. *Pletersnik 2,* 747. *Striedter-Temps* 221.

valjati[1] (se), *valjam* impf. (Vuk) *(do-, iz-, izraz-, na-, od-, po-, pro-, raz-, s-, u-, za-),* tehnički termin *valjati sukno* prema *-valiti, -valím* koji u književnom i saobraćajnom jeziku dolazi samo s prefiksima *do-, iz-, ob-* > *obaliti,* •*na-, nad-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz, s-, saob-* > *sabalui* (Kosmet), *u-, za-,* sveslav. i praslàv., »volutare, volvere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, deminutiv na *-kati valjuškati se,* iterativ na *-iva -valjivati, -vàljujem,* samo s navedenim prefiksima i još sa *ispre-, ispro-.* Na *-ovati navaljòvat, -ujem* (Kosmet), *sabaljõvat, izobā-, od-, pro-* (ibidem). U narječjima prefiksalne složenice imaju i specijalna značenja: *izvãljâti (sé)* (ŽK) »iskaljati (se), zablatiti se«, *vālīti (iz-, po-,* subjekt *kokoš,* objekt *piscance), nadváliti, nàdvãlim* (Vuk, Srbija) »nadvladati, svladati«, *podvaliti nekome što* »(metafora) podmetnuti«, *obaliti* »sniziti, oboriti«. Prefiks *o-* se odbacuje u *bálit* (Smokvica, Korčula) »dugačkim štapom udarati po bademima da bi opali na zemlju«. Upor. *buliti, biskati.* Postverbali sveslav. i praslav. *val* m = *vão,* gen. *vala* (Daničić, poslovice) = metateza *lav* m (Vodice) »talas, unda, Welle (s kojom je riječi u prasrodstvu«, *nával* m (Vuk), *obala f* (v.) < **obvala* »1° brijeg, strana, Ufer, 2° zid, bedem, 3° toponim«, *ïzvala* »drvo izvaljeno iz zemlje«, *podval* (ŽK, slov.) »greda pod bačvom, Ganter« (također rum.), *navala* znači i »1° žagra koja stoji navrh jarma i sastavlja je s jarmom, 2° (Srbija, Kosmet) biljka apsidium filix mas, trava koja se bere pred Đurdevdan za stoku da daje dosta mlijeka«, *odvála* (Dubrovnik), *podvala, pгo a , rozvála, razvale f* pl., *uvala* »vallis«, *Zavala* (toponim), *Prevala* (toponim). Pridjevi od *val* na *-ovit valovit* = — *-ovan vàlovan,* od *obala* na *-ьn* + *-cm obalni,* od *provala provalni,* od *navala navalit, navaliv* (jedna potvrda). Prilozi: *napoval* (Dalmacija, Pavlinović) »navaljujući«, *navalice* »nalogom«. Na *-ina obalina, razvaline.* Na *-ija navalila f* »epitet za sablju«, *provalija f* »ponor«, *razvalila* (Kosmet) »nešto što je neskladno, krntija«. Radne imenice: na *-džija provaldzija, provalnik, navalitelj* (Stulić). Na *-ut* (upór. *kolut) valût* m (Dalmacija) »obal kamen kao pesnica velik«, deminutiv *valùtica* (Dalmacija), *valuták,* gen. *-tka* (Otočac), *òbalut* (Brač, unakrštenje sa *oboo).* Ovamo ide i kol. na *-ovije* < *-ov* + *-je: valovlje* n (Vuk, Crna Gora) »gdje su veliki krši«. Upor. rus.

*valun* »runder Stein«. Postoje još izvedenice od osnove *válj-: válj,* gen. *valja* (Hrvatska, Vuk) »Ackerwalze«, odatle na *-bk váljak,* gen. *-Ijka* m (Vuk), s pridjevom na *-ovit valjkòvit* — s promjenom sufiksa *valjuga* (Crna Gora) = *vãlõga* (Kosmet) »uvala, udolina«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica valjalica* = *valjaonica* (Srijem) »stupa« = na -anca *vàljarica* = *valjavica* (Kosmet)). Na *-alo razvaljalo* n (Vinkovci) »oklagija«, *vajâlo* (Brusje) »mjesto na kome se valjaju životinje«. Ovamo možda *valjat* = *vćUjus* (ŽK) »vrsta platna« (v. *valinca).* Postverbal od *valjuškati valjuška* f pored *valjušak,* gen. *-ška* »Knödel«. Ovamo možda još *napoveljati, -am* (Dalmacija, subjekt *bolesť)* »spopasti«, sa nejasnim α > *e.* Rumunji posudiše *a navali* »losstürmen«, odatle pridjev na *-nic* < slav. *-ьn* + lat. *-icus năvalnic* »stürmisch«, *a prăvăli* »wälzen, stürzen« < *prevaliti,* postverbal *prāvai* m, pridjev na lat. *-atictis prăválatic* (Mpldávija) »steil abfallend«, на *-iş prăvăli}* »provalija«. Čudno Je značenje *prăvălie* »dućan«, s radnom imenicom *'prăvăliaş* »Krämer« (ako je od teg glagola), *podval* »Fassrinlager«, *podvala* "(Oltenija) »Kopfstück des Sägeschlittens«. Značajno je da u rumunjskom postoji *valiti* i bez prefiksa: *a vůli* »rollen« kao i *val* »Welle«. Ovamo ide možda i *vălătuc* = (sa metatezom) *tăvăluc* »Walze, Rolle«, s mnogo varijanata. Upor. *v* u arb. *tevlik* za *taljige* (v.). S imenom biljke *navala* poklapa se *năvalnic* (Moldavija) »Art Farnkraut, Wurmfarn, scolopendrium officinale, koji se polaže pod prag od kuće ili u kupelj, da navele prosci«. U slavinamą ąd praslav. korijena *val-,* kauzativuma *valiti* postoji još niži prijevoj * *ъI-* u pridjevu *obao* (v.). U baltičkoj grupi naprotiv ima se.ija prijevojnih štěpena *^el-* u lit. *vélti* »walken«, lot. *velt* »wälzen«, *apvalus* »okrugao, obao«, *vilinăt* »hin und her rollen«, iterativ *volioti* »hin und her wälzen«. Ovamo idu još i ove usporednice: lat. *volvo,* internacionalno *involvirati, revolucija* m, *revolucionar, -naran, involucija, revolver, volumen, vallum* (upór. toponim *Bol,* na Braču), *vallis,* sanskr. *valati* (3. 1. sing.) »kreće se«, got. *waltjan,* nvnjem. *wälzen.* Upor. još *jifets- > *м/ors- > *lijeska* (v.). Oblici *valjati* i *valiti* sadrže prijevoj duljenja *ō* > *a.*

*Lit.: ARj2,* 718. 4,2. 9. 290. 316. 7, 311. 511. 728. 731. 8, 305. 405. 10, 348. *BI 2,* 696-697. *PleterSnik 2,* 100. Popović, *Ný* 3, 121. Grubor, *JF* 8, 24-26. Hraste, *JF 6,* 213. Škarić, *NVj* 20, 45-49. *Elezović* 1, 72. 2, 122. 140. 160. 190. *Miklósié* 374. 377. *Holub-Kopečný* 407. *Bruckner* 599. *Vasmer* 1, 165 —67. *Mladenov* 57. *WP* 1, 303. *Trautmann* 349. *Tiktin* 1040. 1200. 1236. 1710. *Boisacf* 44. Geramb, *WuS* 12, 41. Hirt, *PBB* 23, 337. Johansson, *IF* 3, 251. Matzenauer, *LP* 11, 335. Meringer, *IF* 18, 252. Petersson, *KZ* 47, 270. Schröder, *IF 22,* 194. Holthausen, *PBB* 46, 144. Wood, *KZ* 45, 70. *GM* 428.

valjati[2], *-ām* impf. (ШЗ, Vukj razlika u akcentu prema *valjati,* v.), *riê vê* (Lumbarda) < *ne valja* preko *ne vaja* (upór. *štít* < *stajat")* »l ° vrijedan biti, 2° (što je vrijedno, to treba, upor. što može = to je moćno) > trebati, morati«. Odatle prilog *valjda* = *možda.* Particip perf. aktiva i pasiva kao pridjevi *valjan, f valjana* (Vuk, D/ubrovmk) (w-) = *väljan* (Proaaj) »tüchtig«, рошіепійей na -»e > -«r *nevaljánac,* gen. *-nca* (Lika), slov. *nevaljanec,* gen. *-nca* m prema *Ï nevalįanka,* na *-fst vetlįanost,* prilog *valjano* (Piva-Drobnjak) »vrijedno, hitio, brao«, *nevâljao, f nevaljala* »loš, r£av, zao«, pohneničen *nevàljalac,* gen. *-alca* ηv (Vuk) prema *nevaljalica,* augmentativ *ne-Oaljalcma* m (Lika), apstrakti *nevaljalost f* = *nevaljalstvo* (Vuk), na *<-sk* -f *-âta* > *-itina nevaljalština* (Vuk). Pridjev na *-ost väljast* (Crna Gora), *nevaljan* (Hercegovina), na *-atan* (analogijski prema *prijatan) vàljatan, î -tną* (Crna Gora) = *valjatan* »valjan, sposoban«, *nevaljătan* (Kosmet), *valjatnost* (ib.) »sposobnost, hitrina«, na *-ašan nevaljašan, f -ašna* (Kosmet) »nevaljao, lažan, ružan«. Upor. apstraktum na *-at* + *-je* > *-oče valjaće* n (Kosmet) »uporaba, služba«. Na hipokoristično *-sa nevaljalša.* Od velike su važnosti za etimologiju prijevojni oblici na *e* mjesto *a* na tri sasvim odjelite točke: *veljăt, -čim* impf. (Klina, Kosmet), apstraktum *veljače* n (ib.),slov. *veljati* = *veļat* (Notranjsko) i *vdjâti, veljă* (ŽK), *nêvelja* (ŽK), slov. pridjev *neveljaven, neveljoxnost* f. U Kosmetu postoje prijevojni oblici na *o,* koji nisu nigdje drugdje potvrđeni *valjat, -dm* (Klina) pored *võijat, -am* impf. (Belo Polje), odatle apstraktum na *-İtina* < *-sk-* + *-ina voljaština.* Jedan i drugi prijevojni oblik znači isto što i *valjati* »l ° vrijediti, 2° trebati«. Kod prijevoja *valjat* moglo bi se doduše miiliti da je *o* mjesto *a* nastao labijalizacijom izazvanom od suglasnika *v* kao u *Uvoda, vokâf, vagan.* Kod *veljati* to nije moguće. Od Miklošičevih vremena tumači se *valjati* kao izvedenica *na-ati od lai. vaglia* (Boccaccio) »valuta, prezzo«, od lat. *valere.* Taj trgovački talijanski termin ne objašnjava nikako prijevojni oblik. Taj se ne objašnjava ni sa *vegliami leggi,* koje je od lat. *vigilare.* Postoji još imenica *valja* (1570, Gri-

zane, Crikvenica): *ki su za valju* »koji su sposobni za oružje«. Ta se može objasniti i kao postverbal od *valjati* i nije nužno indentificirati je sa tal. *vaglia.* Osnovno je značenje »ono što je bolje, to je vrijedno, to je potrebno«. To se značenje objašnjava veoma dobro sa *veleti, volja* i prijevojem duljenja *õ* > *a valja, valjati.* Upor. korn., srkimr. *guell* »bolje« < ie. **velno,* naročito lit. *privalyti* »bedürfen«, pridjev *privalus* »nötig«, *pryvolė,, prievolė* »Bedürfniss«. Poklapa se i sa stvnjem. *vaia* f, nvnjem. *Wahl:* ono što je valjano, to je izabrano (upór. *vitézi zibranĪ).*

*Lit.: ARj* 8, 122-24. *BI 2,* 696-697. Kusar, *NVj* 3, 327. Skok, *ASPh* 32, 365., § 10. *Pleteršnik* 1, 706. 2, 747. 759. *Mazurami* 1537. Sturm, *ČSJK 6,* 76. *Elezović l,* 72. 85. 454. Vuković, *SDZb* 10, 381. *Miklošič* 374. Fraenkel, *KZ* 53, 42. *WP* l, 294. *Prati* 1026. *DEI* 3979.

vam m (Mikalja). »carina«, slov. *vama* f (Prekmurje), također ukr. i rum. *vamă f,* ngr. βάμμα, tur. *(a)vam.* Od madž. *vam* > *vamos* > rum. *vameș* = *vămaș* = *vamălaș* »carinik«, pridjev *vămqșesc, vămășie,* na *-ujç* > *~uì vămui* »(o)cariniti«.

*Lit.: Pleteršnik* 2, 747. *Miklósié* 375. *Tiktin* 1712.

vamp m (Hrvatska) = slov. *vamp* m > *lamp* (jugoistočna Štajerska) »1° životinjski trbuh, 2° (pejorativna metafora) čovječji veliki trbuh, Schmerbauch, Wanst« = *fämp* (ŽK). Na *-âk fampãk* = slov. *vampač* m prema *fampača î* (ŽK), na *-ina vampina* (Skakavac) = *famplna* (ŽK). Od stvnjem. *wampa* > nvnjem. *Wamme.*

*Lit.:* Skok, *ASPh* 29, 477. 33, 361. *Pleteršnik* l, 498. 2, 747.

vámpír, gen. *-ira* m, bug., ukr. i ras., bez *m* před labijalom koje je kao u *dùmbok* prema *dubok, dumbrava:* bug. *vampór* prema *vapor* »bateau à vapeur«: bug. *vapir, vepir,* ukr. i rus. (kao ime *Uțin,* 1047), sa *u* mjesto *vam-* i *va-* češ. *upír,* polj. i rus. Praslav. folklorni termin animizma, koji je postao evropski, *vukodlak* = *Werwolf* kod Germana > fr. *loupgarou,* bret. *bisdavret* (poznat iz starofrancuske književnosti po lai od Marie de France), arb. *lügat.* Suglasnik *ρ* varira sa *b,* upór. ras. *obyr.* Prema rus. *upyr: obyr i* je nastao iz jery-a, ali to ne potvrđuje češ. *upír,* polj. *upiór.* Kod nas ima *upir,* augmentativ na *-ina upirina* (Palmotic, Stulić). Denominal *povampiriti se.* Stalno uporedenje: *zacrvenio se kao vampir (jer* pije ljudsku krv). Arbanasi posudiše *dhampir* »isto što lugat«, Novogrci βάμπιρας, βόμτηρας, Rumunji imaju *vampir,* cic. i *vómbir.* Dva su tumačenja: posudenica je iz sjevernoturskog *ubyr, ubyrly* »vještica«. U prilog tome shvaćanju govore varijante. Tumači se iz slav. jezičnih sredstava: *u* < *ę* > *vam-* identificira se s negativnim (privativnim) *u* kao u *ubog, orod, uťal* (Bruckner)*; -pir* kao u *netopýr* (v.), od *pir-* = *per-* »letjeti«. Slično Vaillant. Prema tom tumačenju *upir* bio bi tabu za *vukodlak.*

*Lit.: BI 2,* 697. *Mazuranić* 1506. *Miklošič* 374. *Holub-Kopelný* 403. *Bruckner 594. Slávia* 13, 278-280. *Mladenov* 57. Vaillant, *Slávia* 10, 673-679. Korsch, *ASPh* 9, 676. Iljinski i Sobolevski, *RFV* 65, 262. 409. si. (cf. *RSl* 5, 266). Jokl, *Um.* 70. si. 80. si. Fécamp, *BSLP* 18, LXIV. Krek, *Einleitung* 409. 410. *Vasmer* 3, 108.

van[1] m (ŻK, hrv.-kajk., slov.), u izreci *na vam bózi (iti}* »im Vertrauen auf Gott > aufs Geratewohl«. Öd stvnjem. *won* (upór. nvnjem. *wähnen).*

*Lit.: Pleterìnik 2,* 74. *WP* \, 260.

van[2], prijedlog s gen., »extra«, složen *izvan, izvam, izvanj, izvana,* (16. v.), *naizvan, saizvan* (Hercegovina), prilog na pitanje *gdje, kamo,* »foras, foris, ná polje, na dvor«, veza (konjunkcija) »osim, nego, praeter«, složeno *van da, van ako* »nisi«, prvobitno akuzativ, stcslav. lokativ *ъne* (upór. češ. *vně}* > *vaní* (ŽK) = *vane, vanu, izvanje,* s deiksom *-ka vanka, ìzvãnka* (upór. ukr. *vonka,* rus. *vonki}* »foris, spolja, zdvora«, hrv.-kajk., slov. *vun* < *ъnъ* > **un* kao *uz* (s protezom *v* kao u *vuš* za *uš},* sveslav. i praslav. Složenice: *(iz)vanbracni, (iz)vanevropskif* hrv.-kajk. *vunbaateKj), (izjvanrēdan,* prevedenica od *extraordinarius.* Pridjev na *-j izvanji* (Vuk, 16. v.) = na *-ski izvanjski, vanjski* »spoljni«, poimeničen na *-ina izvánjština* f (17. v.), *vanjština,* na *-ъc* > *-ac izvánjac,* gen. *-njca* = *izvanac,* gen. *-nea* »tudin, stranac, jabandžija«. Na -ja *izvanja* f »taština, ispraznost«. Bez utvrđene etimologije. Mladenov i WP izvode iz ie. **ud-l*ud-* > *ņvnjem. aus* (v. *ъг* > *uz),* sanskr. *ut,* prošireno sa *-no *ud-no.* Uporeduje se neuvjerljivo i sa sanskrtom *vana-m* »gora, šuma, drvo«, *vane* »u šumi« = *ъne,* od ie. **-uen-* (upor. *van,* v.) kao i sa stprus. *wins* »văzduh, zrak«, a to od prezentskog prijevoja na *n* (Schwachstufe) ie. korijena **ue-* »duvati« koji je u *vijati,* gr. αἴνω »beutle«.

*Lit.: ARj4,* 316. *BI2,* 697. Krasovski, *NJ 5,* 235-236. *Miklošif* 396. *Holub-Kopečny 412. Bruckner* 606. *Vasmer* l, 225. *Mladenov* 90, *Trautmann* 360. *WP l, 221. 259.* Bezzenberger.

*KZ 41,* 89. (cf. *RSl l,* 266). *Boisacf* 61-62. Bragmann, *IF* 33, 304. Endzelin, *FBR* 10, 18., br. 48. (cf. *Slávia* 10, 221). Hirt, *IF* 17, 48. Horton-Smith, *BB* 22,189-202. (cf. *AnzIF* 8, 135-136). Persson, *IF 2,* 213. Zubatý, *ZbJ* 396-400. *(RSI 2,* 259).

vandrša f (Vuk) = *vaša f* (Vuk) »komad kože što se odadre s tijela«. Daničić označuje riječ kao tuđu. Ne kaže koja.

*Lit.:* Daničić, *Om.* 58. 363.

vankúš m (Zrinjski, *Sirena,* hrv.-kajk.) = *vanjkuš* (ŽK) »Polster«. Na *-ica vankušnica* (hrv.-kajk., slov.) = *vänjkušnica* »Polsterüberzug«. Od srvnjem. *Wangküssen.*

*Lit.: ARj* 20, 552. *BI 2,* 697. Skok, *ASPh* 33, 372. *Pleteršnik 2,* 738.

väpa f (Dubrovnik, 1784) = *vâp* m (Stulić) »1° vapor, halitus, humor, 2° vonj,. 3° hidronim (rijeka, Srbija)« = (bez proteze *v}* *apa* (Vuk, Crna Gora) »zadah, odor«. Ako je osnovno značenje »para, isparivanje, Dunst« ide zajedno stcslav. *vapa* »stagnum, humor«, koje se slaže s hidronimom i slöv. *vapa* »Pfütze«. Upor. arb. *vape* f »Hitze, Mittag«, pridjev »heiss«, rum. *văpae* f »Flamme«, postverbal od *văpăi* »flammen, flackern, lohen«, obrazovan od *vapa* s pomoću -α/ρ > *-ăi,* koje možda i ne ide zajedno sa hrv.-srp. *(v}apa.* Upor. još *vapno, japno* (v.) i stcslav. *apъ* »boja, color«. Balkanske riječi teško da su istog podrijetla kojeg i sttal. *vapa,* tal. *vampa,* od *vapore* = *vampore,* odbacivanjem sufiksa. Miklošič i Schulze upoređuju *vapa* »stagnum« sa sanskr. *vapi* »länglicher Teich«. Miklošič ima još iz madž. *vapa* »lacuna«.

*Lit.: ARj l, 94. BI 2,* 698. *Miklošič* 375. Isti, *Lex.* 56. Schulze, *SAW* 1910, 787. sl. (cf. *RSI 4,* 334). *GM* 463. *Tiktin* 1719. *REW** 9147. Bernard, *RES* 27, 34-35.

vapiti, *vàpijêm* impf. (Vukov akcenat) *(uz-, za-)* = u današnjem saobraćajnom i književnom jeziku *vapiti, vapim* (iz biblijskog jezika) »zvati, vikati«, stcslav. *vtpiti, upiti,* češ. *úpêti,* rus. *vopitb.* Praslav. Samoglasnik α je nastao iz velarnog poluvokala ъ kao u *vaskrs.* Od *vtpiti* je nastao naporedni oblik *upiti, upijem* pf. (Vuk, Crna Gora) *(do-)* »viknuti, pokliknuti, zovnuti«, kao u *unuk, uskrs, juče* itd., stsrp. *vzupiti* prema impft *upijati, upijam* (Crna Gora). U stcslav. postoji i prijevoj *upъ* »laras, galeb«. Nije posudenica iz got. *wõpjan,* niti je u prasrodstvu s njim kao ni s ags. *wofian* »delirare, lärmen«, nego sa lot. *upet, upeju* »vikati«, lit. *upas* »jeka«, stvnjem. *ufo* »sova«. Onomatopejski je korijen **u-* koji se nalazi u *ukati, vykati* > *vikati* (Iljinski). Upor. još *vabiti**

*Lit.: ARj 2,* 717. *BI 2,* 698. *MiЬIoШ* 396. *Holub-Kopeiny* 403. *Vasmer 226.* Iljinski, *KZ* 43, 177-184. Uhlenbeck, *PBB 22,* 195-200. 27, 133. 29, 3, 318. 337-338. Vaillant, *Slávia* 10, 674. Charpentier, *Le Monde oriental 1, 222* (cf. *AnzIF 25,* 69). *Kiparsky* 56. *WP* 1, 187.

vápno n (zapadni krajevi) = *japno* (16. v., ŽK) = *japno* (Vodice) = *japan,* gen. *-pna* m (18. v.), sveslav., osim bug. i rus., praslav., poimeničen pridjev na *-ьn* sr. r., »1° (istočni krajevi) kreč *(<* tur. *kireç,* v.), klak < lat. *calx* (v.)«. Pridjev na *-en vàpnen* = *japnen* (ŽK) »krečni, klačni«, poimeničen na *-ica japnenica* (ŽK) = (disimilacija *n — n > l — n) japlenica* (18. v.) = *japlenica* (Vodice) »1° krečana, klačina, fornaža, 2° toponim«. Na *-orjapnor* m »suh komad japna kod razvalinaj klačinara«. Na *-ica japnlca* (Vodice) »jama s vapnom«. Na *-ar vapnar,* gen. *-ára* »krečar«. Denominal stcslav. *po apьniu* »całce obducere«. Primitivům praslav. pridjeva očuvan je u rus.-cslav. *apъ* (12. v.) »boja«, *povapiti* »dealbare«. Riječ *apъ* je baltoslav., upor. stprus. *woapis,* lot. *vapi (vapu), vāpei* »bojadisati«. To uporedenje kaže da *v-* pripada osnovi i da je u hrv.-srp. bilo shvaćeno kao proteza, koja je zamijenjena protezom *j-.* Kako Praslaveni nisu poznavali gradnja u kamenu ni industrije vapna (kreča), mora se uzeti da je praslav. pridjev *apьnъ* prvobitno značio kao i u lit. »boja«. Prijenos na »calx« je sekundaran. Vasmerovo izvođenje *apь* od stcslav. grecizma *vapsati* »schminken« < gr. Ζβαψα od βάπτω, ne vodi računa o ovoj činjenici. Bruckner uporeduje neuvjerljivo sa sanskr. *vapi* »länglicher Teich«, *vapati* (3. 1. sing.) »bacati«. Kako je *vapa* značilo »kaljuža, blato«, a to se upotrebljavalo na primitivnom s'tepenu za bojadisanje, praslav. pridjev *apьno* možda je u vezi s tom riječi.

*Lit.: ARj 4,* 462. 20, 565-66. *BI 2,* 698. *MikloSii* 375. *Holub-Kopečny* 407. *Bruckner* 604. *Vasmer l, 168. IzvORJAS 12, 2,* 224. *Trautmann* 341.

var m (16. v.) »pažnja, pomnja, oprez«, *na var imati se, imi na var* (Vrbnik), *navar biti, navař jímati na nikoga* (Vodice, CreS). Od priloške je sintagme imenica *navar* (Dobrota) »pažnja«, *nevar f.* = *navara* > prilozi *ienevar* (16. v.) = *iznevarce* (16. v.) = *iz-*

*nevaříce* = *snevarke, -om* (Stulić) »iznenada«, *iznevarke* (Marulić). S prefiksom *ob- obar* (Baraković) »vlast, oblast *(dati pod ~)*«, *obara* f »obrana, straža, čuvanje«. Pridjevi *nèvaran* pored *nêovãran* (ŽU) = *nêvarno* (prilog, ŽK) »pogibeljan«, *nevarovan* »koji se ne čuva«. Upor. slov. *nenevaren* »nepogibeljan«. Denominali na *-ati obarati* impf. (15. v.) »čuvati, braniti« prema pf. *oboriti, -im* »sačuvati«, na *-ovati varovati, -ujem* (Stulić) »custodire«, *obarovati* (1431, Podhumac) »zaštititi«. Riječi *var, obar(a)* postverbali su od *varati, -am* impf. (Vuk). S prefiksima *do-, iz-, na-, pre-, raz-, s-, za- varati* u južnoslav. (slov., bug.) je razvio značenje »decipere« na osnovu prefiksacije; *závorovat, -ujem* (Kosmet, Drsník, Dugonjevo) »zalagivati«. Prefiksom *pre-* pred *varati* kaže se isto što i u *pregrupisati, premjestiti, preplivati, prenijeti, prenositi* itd. »prenijeti s jednog mjesta na drugo, preko nečega«. To je upravo »decipere«. Kako *pre-* služi i za perfektiviranje, ispuštanjem toga prefiksa *prevariti* »decipere« dobiva imperfektivno značenje u *varati.* Postverbal od *prevariti* je *prévara, prêvara, prijevara* = *prevära* (Kosmet). Od *varati* radna je imenica *varalica* = *varai,* gen. *-oca,* na *-ant prevarant,* apstrakti *varàncija f,* na *-ka varka.* Pridjev na *-ljiv varljiv,* na *-ьn* > *-an prevaran.* Arbanasi posudiše *prevarit.* Ovamo još *izvarlčit* (sebe ili drugoga) (Brusje, Hvar) »pokvariti«. Slov. *varam* »schauen«. Odatle deminutiv na *-koti varàkati (se), -am* impf. (Vuk) = *varakat, -am* (Kosmet) prema pf. *varàknuti (se), -em* = *varaknüt* (Kosmet) »vrdati, vrdnuti, mrdnuti, ne činiti onako kako se očekuje«. Sveslav. i praslav. (?) posudenica od frnč. *waren* »aufmerken, beachten« koji se nalazi i u romanskim jezicima. Ovamo ide i južnoslav. posudenica od *viardōn* »beobachten« > *vârdati, -ām* impf. (Vuk) »1° attendere 2° (Grbalj) tumarati«. Čudno je značenje »nagomilati« od *navàrdati, -çan* (Lika) pf. prema *navardávatí.* Upor. u istom značenju *nařdat* (ŽK). Bug. *varda* »ątraža«. Uzvik *varda* (15. v.), upór. *ad mardam sub castello (Tkalčić* VII, index). Imperativ *vardaj* (Vuk) kao uzvik turskog stražara na Drini, na koji se odgovaralo *vardam,* tur. *vardą* »gare, attention«. Odatle bosanski toponim *Vardište.* le. je korijen germanske riječi **yer-.*

*Lit.: ARj 4,* 264. 7, 732. 8, 124. 309. *BI2,* 698. *Mazuranić* 1541. Popović, *Sintaksa* 35, Hraste, *JF 6,* 212. Skok, *ASPh* 33, 366. Ribarić, *SDZb* 9. *Elezović* 1, 73. 185. 2, 122. *MikloSič* 375. *Holub-Kopečny* 408. *Bruckner* 601. *Mladenov* 58. *REW'* 9502. 9508. *Kiparsky* 89. *WP* 1, 284. *GM* 352. Vaillant, *RES* 22, 18. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. *Deny* 728. Hirt, *PBB* 23, 337.

**vàragovati,** *-ujem* impf. (Vuk) »(opančarski termin) strugali izluženu kožu«. Od madž. *faragni* »schnitzen«. Glede / > *v* upór. i madž. *varga* (v.) i *varka* (v.). Glede glagoîskog nastavka *-ovati, -ujem* na madž. glagolske osnove upór. isto kod rum. madžarizama *-UJQ* > *-ui: cheltui, făgădui* itd.

*Lit.: BI 2,* 698. *Miklošič* 375.

**varak** m (Vuk) = *varak,* gen. *-aka* (Kosmet) »zlatni listići za ukrašivanje, pozlaćivanje jabuka, rogova ovnu, buklija, kozar, klobodan, telej, šik, žik«. Na tur. *-li varakli* indeklinabilni pridjev, epitet uz *preslica, varaklija* (Kosmet) »na komu ili čemu ima varak«. Denominal na *-eisati varakleisati, -šem* impf. (Vuk) = *faraklèisati,* na *-aisati varaklaisat, -išem* (Kosmet) »šiklisati, šikosati, šikovati, teleisati«. Balkanski turcizam (tur. *varak)* iz terminologije ukrasa: bug. *varák, varakladisvam, -dosvam (d* iz tur. aorista), *varakosvam,* arb. *varak* »Goldplattierung«, ngr. βαράκι »Goldblättchen«, βαρακώνω »vergolden«.

*Lit.: ARj* 3, 43. *BI 2,* 698. *Elezović* 1, 73. *Mladenov* 58. *Miklošič* 375. *Školjić* 638.

**varga** m (14. v.) = *vorga* (Miklošič, srp.) »1° postolar, cipelar, opančar, 2° prezime *(Varga,* 1697)«. Od madž. *varga.*

*Lit.: ARj* 20, 580. *Mažuranić* 1542.

varganj, gen. *-anja* m (Vuk, Srijem) = *vrganj* (Hrvatska) = *vrganj, frganj* (ŽKU) »gljiva boletus edulis«. Od madž. *vargánya.*

*Lit.: BI 2,* 699. Skok, *ASPh* 33, 373.

**varka** f (Vuk) »1° rep u ribe, 2° (šaljivo) stražnjica u žene«, ispuštanjem dočetka *-ka,* koji se osjeća kao sufiks, *fara f* (Vuk) »stražnji kraj od lađe«. Od madž. *fark* »rep«. Upor. za prijelaz madž. imenica, koje se svršavaju na suglasnik, medu hrv.-srp. feminina *bitanga, Kikinda.*

*Lit.: ARj* 3, 43. 20, 585. *Miklošič* 376.

**varoš** f (Vuk) = *varoš,* gen. *varosa* m (1775, Kosmet) = *varoš* m (ŽK) = *varaš* m (hrv.-kajk., Vramec, opozicija: *selo)* »1° grad, šeher, 2° toponim«. Rod varira (m'i f) i u Crmnici. Pridjev na *-ski varoškī* »1 ° gradski,

2° građanski«. Deminutiv na *-ica varošica* (Vuk). Na *-ište varošište* n »gradište«. Na *-janin varošanin* m prema f *varošānka = városka,* s deminutivom *varoščica* (Vuk) = (od pridjevske osnove) *varSšćan* (ŽK) »čovjek iz varoši«, odatle na *-če varošanče* n = *varošie* »varoško momče«, kol. *városiad.* Balkanska riječ madžarskog postanja (madž. *varaš* od *vár):* rum. *oraş,* bug. *varoš,* arb. *varrâsh* (ovamo i arb. toponim *Oroshi)* »Vorstadt«, također gr. i tur. Do 15. v. *varoš* je značilo »naselje koje se razvilo ispod feudalnog grada« (upor. toponim *Podgrad, Podgraci,* gen. *-daća, Podgradec* > arb. *Põrades* na Ohridskom jezeru). Upor. *Mon. şerb.* 439: *Gradb Kljuib... i varošb Podbključb.* Osnovno *var* dolazi u složenici *varmeđa* (Vojvodina) < madžarsko-slav. složenica *vármegye,* odatle *varmeđaš, varmeđski, varmedija* (hrv.-kajk.), kao deminutiv u toponomastici u madž. lokatīvu **varadon* > *Varadīn,* gen. *-ina,* odatle etnik na *-ьc* > *-ac Varadínac,* gen. *-inča* m prema f *Varàdînka.* Od deminutiva *várasd* »gradić« madž. je lokativ **varasdon* > *Varašdịn,* gen. *-ina* = *Varaždin* (ŽK) = *Vorežlin* (Bednja), s etnikom *Vorežttčun* (ib.).

*Lit.: BI 2,* 698. 700. Novaković, *Nastavnik* 3, 1-17. (cf. *AnzIF* 4, 145). Miletić, *SDZb 9,* 408. Strohal, *NVj* 36, 49. si. *Elezović l,* 74. *Mladenov* 166. *GM* 464. Jokl, *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 166).

**vàrzUo** n (Vuk, St. Novaković, Milićević, Srbija) = *varzilo* (Kosmet) »~ za crvena jaja« = *vršilo, varsilo* (Kršnjavi) = *varsilo, varsilj* (Pančić). Pridjev *varzilovo drvo* (Lazić, Crnogorčević) »caesalpina brasiliensis«. Stoji bez sumnje u vezi s tal. *brasile* m (12. v., sjeverna Italija) »sorta di legno rosso orientale da tintori«, koju Battisti i Alessio izvode iz ar. *wars* »una piànta gialla simile al sesamo, oriunda dallo Jemen«, ar. pridjev *toarsì.* Veza s imenom zemlje *Brasile, Brazilija* je sekundarna (prema crvenom drvetu).

*Lit.: BI 2,* 700. Elezović, *JF* 14, 215. Novaković, *JF 2,* 116—117. Stevanović, Л^, n. s., 1, 183-184. Vasmer, *GL I4I. DEI 591.*

vas, gen. *vâsi* f (čakavski, akcent ŽK) = (hrv.-kajk., slov.) *ves* = *vSsı* gen. *vosí* (Buzet, Sovinjsko polje) = nepostojano *a vas,* gen. *vsi* (15. v.), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug. i rus., samo u narječjima) i praslav. (stcslav.) *vbsb,* »1"selo, κώμη,χωρίον, villa, 2° toponim *(Nova Ves,* Zagreb)«. Danas potisnuto od sinonima *selo* (v.), koje je prvobitno značilo »kmetovsko naselje, selište koje je imalo svoga gospodara (tako u Dušanovu zakoniku)«. Danas je očuvano na zapadu kao toponim. Na Šolti se vidi zamjena i u toponomastici. Od *Sudnje selo* etnik je *Srtdnjak* m prema f *Sridovaška,* od *Donje selo Dônjak* m prema f *DoKvaška;* dokaz je da je prvobitni naziv bio *Sridnja, Donja vas.* Da je praslav. riječ postojala u nas i na istočnom teritoriju, dokaz je *Pruska Vas* (Stojanović). Da novo stanovništvoj koje se za turskih ratova seli na zapad, nije poznavalo riječi *vas,* dokaz je u toponimu *Orna Vas,* 1497. *v Crnoj vsi* (kod Plaškoga), koji prozvaše *Cma Vlast.* Slično je i na teritoriju kod Zadra, gdje je *Banja Vas* »banovo selo« promijenjeno u *Banjevac,* gen. *-vca.* U gornjoj Lici je *Radina Vas,* 1439. *v Radini vsi,* odatle ime potoka *Radinovac,* koji utječe u Liku u poreznoj općini Smiljan i etnik *Radovac.* Upor. za takovo izvođenje toponima *Fratrovei* na Kupi = 1650. *Fratrova vas;* kod Otočca je *z Rodosie v'si (1510.); Gorinja Vas* (ŽK). Od izvedenica samo *veznicus* (1340): »est qui in villa qualibet habet exequi mandátum sui superioris cuiuscumque, quod nomen bene sibi competit vulgariter, quoniam villa in sclavico *wez* vocatur«. Samoglasnik *a — e* je nastao od palatalnog poluvokala ь. Dok je praslav. riječ kao termin za kmetovsko naselje očuvana samo tim samoglasnikom, u baltičkoj grupi pokazuje čitavu seriju prijevoja: **yaiš-, *ueiš-,* u stprus. *zaaispattin* (»Frau«) prema lit. *viešpats* m »Herr«, *viešpatį* f »Herrin«, *viesis* m »gost« prema *vyesnià* f, *vaišinti* »pogostiti«, *viešėti* »zu Besuch sein«, lot. »zu Gaste sein«. Baltička se složenica nalazi i u sanskr. *viçpati* »Hausherr, gospodar«, *viçpatm* »Hausfrau« (upor. arb. *amvise* »padrona di casa«) = avesta *vispaiti* m »Herr eines Dorfes, einer Gemeinde«, sanskrtski prijevoj *veta* »susjed, Dienstmann«, avesta *vaësa* »Knecht«, *vitati* »hingehen« (upor. lit. *viešėti* »zu Besuch sein«). Praslav. *ы* je još u vezi sa οίϰος (prijevoj **tfoik-)* »kuća«, lat. *vicus* »Häusergruppe, Dorf, Stadtviertel«, got. *weihs,* lat. *villa* < ie. *^ueik-sla.* Da je riječ postojala i u ilirotračkom, to dokazuje arb. m pl. *vise* i toponim *Vsitg* > *Sinj* (Dalmacija) < *Visinium* (obrazovano kao *Ulcinium).* Ie. je korijen **uik-* »kuća u naselju«. Propadanju praslav. riječi u hrv.-srp. nije doprinijela samo sinonīmija, nego i homonīmija *vbst* »sav« (v.).

*LU.:* Hraste, *Rad* 272, 10. Strohal, *NVj 36,* 49. d. Jagić, *ASPh l,* 433-434. *MikloHi* 399. *Holub-Kopetny* 412. *Bruckner* 618-619. *Vasmer* 1, 193. *WP* 1, 231. *Trautmann* 36.

Hirt, *IF* 32, 265. Foy, *IF* 32, 332. Brandt, *Sborník v čest Millera* 305—310. (cf. *AnzIF* 13, 245). Sütterlin, *IF* 5, 307. Oštir, *WuS 3,* 205. *ZSPh* 2, 108. *Boisacq** 689—690. *GM* 473.

**vasija** m, f (Kosmet) »staratelj, staralac, tutor«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vaši}* iz turskog prava: búg. *vasíja.*

*Lit.: Elezavić* 2, 503. *Mladenov* 58. *Školjić** 638.

**vasiona,** određeni pridjev ž. r. (Vuk, u prijevodu, *Ps.* 18, 15) = *vasiljenă* (u prijevodu St. zavjeta, *Sam.* I, 2, 8.), poimeničen pridjev, »orbis terrarum« = *vašimi svíjet* (Vuk) = (promijenjeno prema *sila,* pučka etimologija) *vasiljem* (Vuk, Grbalj), proširen na *-ski vasi-Ijenskī* (~ *patrijar,* narodna pjesma). Daničić upotrebljava mjesto Vukova oblika i mjesto narodskih pučkih etimologija prema stcslav. *vasèljena, vasèljenï svíjet, vasèljenskî sabor,* prema stcslav. prevedenici (calque) gr. οἰκουμένη (γη) (u naslovu carigradskog patrijarha), što znači *nastanjena (zemlja), nгseШaja,* određeni part. pret. pas. od *vbseliti (> useliti}* »habitare«, tako i rus. *vselénnaja* »universum«. Naš jezični osjećaj shvatio je stcslav. prevedenicu (calque), koja je nastala u crkvenim učenim krugovima (upor. *nasušni hljeb},* kao složenicu od *vas* »sav« i *sila.*

*Lit.: BI 2,* 700. 701. Vušović, *NJ* 2, 140-145. (cf. *JF* 13, 285). *Vasmer* 1, 236.

vaš m (Prčanj) = *văž* (Boka, Sutomore, Crmnica, Buzet, Sovinjsko polje) = *váz* (Dubrovnik, Rab) »(tal.) *vaso,* sud, stakleni vrč (Buzet), širok krčag bez drške (Crmnica), ćup zemljani koji sadrži 6—7 kg, važna«. U brodograditeljstvu u prenesenom (metaforickom) značenju *vaši* m pl. (Dubrovnik) »kad se brod sagradi, *vaši* su neke potporače koje padnu kad brod uđe u more, tal. *vasi delle navi«* = *važe* (Račišće) »drvo koje se podmetne kod izvlačenja lađe« = *aгi* = *vaζí* (Cres). Ovamo još deminutiv na *-ol* + *-ino važulin.* Tal. deminutiv na *-cello vascello* (fr. *vaisseau}* nalazi se u slov. *vršel* m < *vašel* »bárka«, *vršélo* n »Mastbaumkorb« (sa zamjenom α > *r* kao u *krletka,* v., upor. *držela* > *dežela}.* Od tal. *vaso* < lat. *vasúm,* od *vas.* Upada u oči í > *š* u Prčanju i Dubrovniku.

*Lit.:* Zore, *Tuđ. 6.* Budmani, *Rad 65,* 163. Kušar, *Rad* 118, 21. *Pleteršnik 2,* 799. Miletić, *SDZb* 9, 259. *REW** 9161. 9163. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Skok, *Term.* 142. 147. 148. *DEI* 3994.

vášar m (Vojvodina, Slavonija) »sajam, pazar, dernek, panađur«. Pridjev na *-ьn^ vá-šarnī* (~ *dan,* ~o *doba}* »pazarni, pazarski, sajmeni«. Na *-ište vašarište* (Vuk) »sajmište, Pazarište (toponim, Lika), panađurište (toponim, bug.)«. Denominal na *-iti vášariti, -rím* impf, *(raz-)* »pazariti, sajmovati«, metafora *razvašariti pí.* »porazbacati«. Od madž. *vásár.*

*Lit.: ARj* 20, 617. *BI2,* 701. *Miklošič* 376.

**vaška** f (Vuk) »pas, pseto«. Deminutiv na *-ica vašćica* (narodna pjesma). Ovamo ide prema Miklošiču apstraktum na *-ina vašćina f* (Marulić, Bernardin, Hanibal Lučić, čakavska riječ) = *vaština* (Parčić), potvrđeno jedanput sa ь mjesto *a: bez jego v'itine: gostu i siroti ne učinite vašćine* (Bernardin), u amplifikaciji *vašima i psost.* Odatle denominal na *-ati vašćiniti* »obeščastiti«. Bernardin prevodi tom imenicom lat. *calumnia,* a Parčić tal. *onta.* Upor. izvedenice od *pas: psina, psost, psovka.* Kako je *vaština* potvrđeno s poluglasom, moglo bi se pomišljati i na izvedenicu od *uš* < *vbšb,* upor. bug. *väSka.* Obje su riječi bez paralela u slavinama. Mažuranić pominje riječi koje donekle slično zvuče, kao tur. *vaşak* »ris«, *vahşi* »divlji«, što ne odgovara semantički, a kod *vas* »selo« ni fonetski.

*Lit.: ARj* 20, 619. *BI 2,* 702

**vatak** (?). Taj oblik upotrebljava Mažuranić. Osniva se na pisanju u Budvanskom statutu: *il senicio et il vataco, o sinicio o vataco.* Riječ *vataco* je zacijelo isto što bug. i mak. *vatah* pored *vataf* »1° Werkführer einer Giesserei, 2° Leiter der Tänzer (Kalušari, Makedonija« = rum. *vătaf* »Anführer, Vogt«. U rum. postoji čitava leksikologijska porodica te riječi: deminutiv na lat. *-elim vatașel* »Amts-, Polizeidiener«, apstraktum *vâtașie* »kotarska oblast«, f *vătașifa* = *vătășoaie* »vatafova žena«, *a vaiasi* »upravljati«. Prema Budvanskom statutu *vatah* je sudski službenik koji izvršuje noću i danju naređenja sudaca, poziva pred sud građane, garante, objavljuje nađene stvari, zvonom objavljuje prodaju kroz tri nedjelje, procjenjuje vrijednost zaloga. Mažuranićeva je etimologija, prema kojoj je *vatak* izvedenica od *hvatati,* neodrživa zbog dočetka *-ah,* koji nije naš sufiks, kao i zbog značenja. Griješka je Mažuranićeva i u tome što je pisanje Budvanskog statuta jednostavno prenio u hrv. *vatak,* a c u pisanju Budvanskog statuta može biti i *h.* Bug. *vatak* može biti posuđenica iz rum. ali i ne mora da je to, ako se ima u vidu da je

*vatah* identično s ukr. *vatáha* »Haufe, Masse«, struś, *vatága* »1° Zelt, Nomadenhaus, 2° (danas) Haufen (Menschen, Tiere), Rotte, Bande«, polj. *wataha, watażka* (17. v.) < ukr. *vatáha* »1° mnoštvo, 2° vod mnoštva«. Ove uporednice vele da je riječ pripadala prvobitno nomadskom društvenom uređenju, u kojem je nomadska šatorska jedinica po semantičkom zakonu sinegdohe označivala i onoga koji njom upravlja, vlada, izvršuje njezine naloge. Zbog toga bug. *vatah* može biti i protobugarska (Asparuhova) riječ. Riječ je identična sa stur. οίαγ »čador, soba, porodica« > južno-tur. *odak, oda* > *odaja* (v.) (Mladenov, Vasmer, Korsch). Barić izvodi od arb. *vetëhë* »das selbst, selbst, Schamteil«, što ne objašnjava ni fonetiku ni značenje. Capidan identificira bug.-rum. riječ sa tur. *vattás* »pastir«. To tumačenje ne objašnjava s > *h, f, a ni* značenje, jer *vătaf* ne postoji u pastirskoj terminologiji. Toponim *Vaiasi.*

*Lit.: Mažuranić* 1546. *MHISM* 3, 15. 83. 85. 119. 155. Barić, *JF* 5, 297. Capidan, *DR* 3, 191. *Vasmer l,* 172. *Mladenov* 58. *Doric* 31. *Bruckner* 604. *Tiktin* 1719.

**vatra** f (Vuk) »oganj«. Pridjev *vatren,* poimeničen na *-jaza vatrènjaia* f (oko Muhača) »parobrod, vapor«. Na *-alj vatrālj,* gen. *-álja* m (Vuk, bug. *vătrai}* »maša, ožeg, posipka«, rum. *vătraiu* (također slov. i ukr.). Deminutiv na *-ica vatrica.* Augmentativ na *-uština* (upor. *baruština} vatruština* »vrućica«. Na *-ište vatrište* »ognjište, ustrinà«. Denominal na *-iti vàtriti, -lm* impf, (džeferdarom) *(na-, o-, raž-, za-}* »paliti«. Prvobitno riječ raširena na istoku, na zapadu samo *oganj,* danas rašireno i na zapad, odatle složenica (neologizam) *vatrogasac, vatrogasni, vatrogastvo,* prevedenica prema njem. *Feuerwehr, vatrenka* »lokomobil«. Nalazi se još u češ. (istočno-moravskom), slvč., polj. i ukr. Kako je raširena i u rum. *vatră,* na sjever su je donijeli rumunjski pastiri po Karpatima. U arb. *vatre* f = *votre* (Gege) »Herd, Feuerstelle«. Balkanska pastirska riječ, koju su i u hrv.-srp. mogli raširiti srednjovjekovni Vlasi (Joki). U prilog te pretpostavke govori *vatrālj,* gdje je sufiks ne kao u *pùtalj,* nego lat. pl. od *-alis,* upor. lat. *-ile* u *vadrile* »isto« (kotorski latinitet). Riječ se nalazi još u ciganskom, kamo je mogla doći također iz rum. Uporeduje se sa sanskr. *atharvan-* »Feuerpriester«, avesta *atars* > perz. *odar* »vatra«, arm. *airem* »verbrennen«. Nije riješeno pitanje proteze *v-,* od koga je. Upor. stcslav. *vbtrb* »faber«, koja je balto-slav. riječ, upor. stprus. *vutris, autre* »isto«. Važna je činjenica da je ušla i u dalmatinski latinitet.

*Lit.: ARj* 7, 732. *BI 2,* 702. Trojanović, *SEZb* 45, 1-324 (cf. Belić, *JF* 10, 259)! *Miklošič 376:* Berneker, *IP* 10, 161. *Holub--Kopečný* 408. *Bruckner* 664. *Vasmer* 1, 173 *ZSPh* 5, 285. *Mladenov* 59. *RES 4, 192* *WP* 1, 42. Jokl, *WZKM* 34, 30 (cf. *RES 'I,* 115. *IJb* 13, 165). *Slávia* 13, 283. Loewenthal, *WuS* 10, 163. sl. (cf. *IJb* 13, 170. 246). *GM* 464-465. Oštir, *Anthropos* 8, 165-180. (cf *IJb 4,* 109). Popović, *Slávia* 7, 23. *RES И,* 111. Rozwadowski, *ROr* 1, 108-110. Skok, *ZRPh* 54, 202. 463. Meillet, *BSLP* 23, 77.

vázam, gen. *-zrna* m (Hrvatska, Dalmacija, Vuk, samo katolici) = *vazăm,* gen. *văzma* (ŽK) = *vazăm,* gen. *văzma* '(Vodice) = *vazem* (Brkini, Istarski Breg) = (hrv.-kajk., 1599 Legrad) *vuzem* = *veyzêm* (Bednja), slov. *(v}územ* (Bela Krajina, Štajerska) = *uzma,* pl. *o üzmih* (Lumbarda) = *uzrneh* (12. v.) = *uzam* m (glede *ъг-* > *vaz-* pored *uz-* v. *uz* i *uzeti),* pl. *uzmi, o ūzmih* (Ložišće, Brač) »uskrs (pravoslavni i katolički), vaskrs (samo pravoslavni), vaskrsenije (samo pravoslavni), veliki dan (srpske listine, bug.) = vèligdan (Srbija preko Morave), velja noć (Zagreb, pisano *vely a noyćh* = *velenicz* 1468, 1432, slov.)«. Ranjina: *prvi dan prije Uzma* »ponedjeljak prije Uskrsa«. Pridjevi na *-en: vázámén* (Brkini, Istarski Breg) = *vazměn* (ŽK, ~ *pondïljak}* = *vuzmên,* poimeničenja na *-jak üzmenjak* m (Smokvica, Korčula) »ciklama«, *vazâmnica* (Brkini) »kruška koja se drži do uskrsa« = *vuzmenica* = *vyzïemlico* (Bednja, sa *mn* > *ml}* »uskrsni kriješ, lomača, vatra« = *vazménka* f (ŽK). Postanjem što se tiče morfologije, posve je jasan crkveni termin. To je postverbal od *vtzemati, -mljg* »tollere« kao *ujam, najam., zajam* od *jeti.* Semantički problem nije tako jednostavan. Miklošič je prevodio »sumptio carnis« i smatrao je kao opoziciju terminu *mesopust* (slov. *pust,* također Kastavski statut 1490) = ἀπόκρεως = *carnelasciale, carnelevale — caslegi, carnelegi* kod Rumunja (v. *karneval},* kada se poslije 40 dana posta *(quadragesima* > *korizma)* opet »uzimlje meso«. Tako shvaćen taj je crkveni termin, koji se nalazi samo u hrv. i slov., na teritoriju Oglejske patrijaršije i splitske metropolije, izoliran u kršćanskoj terminologiji kod Slavena. Nema mu analogije ni na istoku ni na zapadu. Kako je *vazam* objekt uz glagole *jesti, blagovati, učiniti* (upor. kod Bakšića: *Isus hote večerati i učiniti vazam svojimi učenici, po prvo nego se dijeli od njih},*

odnosi se na Isusovu posljednju večeru i prijevod je od hebrejskoga i aramejskogixwfoj = *pēsah.* Ta riječ u hebrejskoj religioznoj terminologiji znači svetkovinu u kojoj se slavi prijelaz Hebreja preko Crvenog mora i dolazak pod Mojsijem u obećanu zemlju. Značila je upravo »prijelaz, transitus, διάβασις«. U kršćanskoj je interpretaciji dobila simboličko značenje u tri pravca »1° pascha crucifixionis, πάσ/α σταυρώσιμον, 2° pascha resurrexionis, πάσχα άναστάσιμον, 3° u interpretaciji sv. Augustina simbol sv. euharistije«. Slavensko se prevođenje drži ove interpretacije: πάσχα άναστάσιμον prevodi se u *Uskrsnuće.* Treba dakle objasniti kako je došlo do tog slobodnog prijevoda, što je bilo povod da se tako prevodi? [Usp. o *vozam* i pod *jeti].* Jednako kao što je *nedjelja* slobodan prijevod od gr. άπρακτος ἡμερα, za κυριακή, tako je i *vazam* slobodan prijevod koji se naslanja prema tome na naziv *Pascha,* običan kod svih Romana. U pluralu je u srednjoj Dalmaciji (tj. na teritoriju solinske metropolile) kao u rum. *Paşti,* fr. *Pâques, Pascer < festa Pascuorum,* u sttal. i stfr. Plurale je tantum kao i njem. *Ostern* i kao naprijed pomenuti romanski nazivi, zbog toga što se *Uskrs* prije 1094. slavio 4 dana, a od g. 1094. tri dana.

*Lit.: BI 2,* Hraste, *BjfF* 10, 41. Skok, *Rad* 292, 18. *Slovo* 4—5, 64--70. Vaillant, *RES* 6, 81. 15, 236. 22, 23. *Pletersnik 2,* 750. 807. *Mažuranu* 1523. Kušar, *NVj* 3, 332. *Miklošič* 396. Isti, *Lex.* 89. 95.

vazelín m (Zagreb), moderna učena riječ, za balkanskih ratova u vojničkom žargonu unakrštenjem sa *mazati mazelin* (Srbija).

*Lit.:* Pavlovic, *NJ* 4, 140—141.

väža f (Šolta, Parčić) »patka«. Denominal na *-aţi: că se ona važā* »gega se kao patka«. Vuk ima uzvik *vāž* kojim se gone guske, npr. na paši. Taj uzvik postoji u ŽK.

*Lit.: Parać* 1103. *Bl* 2, 703. *ARj* 20, 643.

važgeč (Banja Luka), uzvik, »prođi se, okani se«, upravo tur. imperativ za 2. lice. Na *-isati vazđečtlsat se, -Sem (od nečega,* Kosmet, *t* je od tur. aorista) »ostaviti se, dići ruke«. Balkanski turcizam (od tur.-perzijske sintagme perz. *vaz* »ruka« i *geçmek* »proći«) iz rječnika običnog govora: bug. *vazgéč* »isto«, *vazgečtis(v)am.*

*Lit.: Elezović 2,* 502. *Mlađenov 56.*

véce, gen. *večera* n (Vuk), *lijepo veće,* neutrum prema *vrijeme,* maskulinum u pozdravu *dobar veie* (analogija prema *dobar dan); r* u nominativu ispalo samo u štokavskim narječjima prema *juce,* a ovdje zbog identifikacije s deiksom *r < že* (v.); (s očuvanim *-r) večír,* gen. -i f, analogijom odatle i *vece f (prva vece),* baltoslav., sveslav. i praslav., »Ζσπερος, vesper(a) (s kojim je riječima prema Brugmannu u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-ьn* + *-lo večernji* (~г *doba),* poimeničen u ž. ili sr. rodu: *večernje* n = *večernja* — na *-ica večernica* »sacra pomeridiana«, na *-jača večernjača* (suprotno *donica, zornjača)* »hesperus«. Prilozi s postpozitivnim -s (v. *saj) večeras* = *večeras* (Kosmet, ŽK), deiksom *-kë večeraske* = *doveče* (Vuk) = *dôvečer* = *kvečeru* pored *kvečeri* (ŽK) = *naveče* (Kosmet). S tal. sufiksom *-ino* < lat. *-ïnus večerin,* gen. *-ina* »Westwind«, tako nazvan, jer je i njem. *Abend* »zapad«. Denominai na *-ati večerati, -am* impf, i pf. (kao *čuti, vidjeti, kazati, imati, ručati, doručkovati) (do-, na- se, po-),* impf. *-va-* na *večeravati, -cèrãvãm* »coenare«. Odatle postverbal *večera* f »coena«, deminutiv na *-ica večerica.* S prefiksima: *predvečerak,* gen. *-rka* m (ŽK) »Jause«, *navečerje* (14. v.), *navičerje* (Mirakuli) = *navečje* (Levač, Srbija) »uoči kakva blagdana« = *navečeří f* pl., *navečerje* prema *pojutarje.* Madžari posudiše *vacsora* i crkveni termin *vecsernye* = *veternye,* Rumunji samo crkvene termine *vecernie, povecernifă* »Komplete«. Niži prijevojni štěpen je genitiv vremena stcslav. * *ьсега* (tako i u ostalim slavinama, prema Vasmeru instrumental sing.) > (sa *v* > *u* kao u *unuk, utorak) jučēra, jučerdān* (17. v., više puta). Dočetno padežno *-a* bilo je shvaćeno kao deiksa, koja može otpasti *jučer* (16. v.) i zamijeniti se drugim *jučēri* (Katančić). Odatle krivom identifikacijom *r = že juče>= včera* (hrv.-kajk.) = *čéra* (ŽK) pored *čer* (ŽK); složenice *prekjuče* = *prekuče* (ŽU) = *prekčéra* = *-čer* (ŽK), *nakjučē* (Vuk) »uoči prekjuče«. Pridjevi na *-ani* (upór. *sadanji) jučeranji* (Vuk), *čeranji* (ŽK), prema *današnji* od *danas jučerašnji* (17. v., Vuk) = (s disimilacijom *šnj > snj) jučerašnji* (18. v., jednom), na *-nji jùcernjï, jucèrinji* (18. v., prema *jučeri).* Nižim prijevojnim stepenom izražava se dan koji je prethodio večeri, upravo večer kao završetak dana za cio dan (sinegdoha). Baltičke su usporednice: lit. *vakaras,* lot. *vakus* »vece«. Dalje je uporedenje sa gr. τα εσπέρα = lat. *véspera,* koje sadrži ie. korijen **ye-,* koji je raširen na î u stvnjem. *nestor,* stnord. *vestr* »zapad«; glede ie. **-qeros* u **ueqeros* upor. ir. prijevoj *fescor* »vece«; **ye-,* **ųes-* je varijanta od **aų,* zastup-

ljena u sanskrtu *avós* pored *dva* »herab, ab«. Ie. bi riječ značila »zalaz sunca«.

*Lit.: ARj* 1, 943. 2, 718. 4, 673. 7, 392. 407. *BI* 704. 673. Jagić, *ASPh* 13, 629. *Elezović* 1, 80. 2, 85. *KZ 46,* 236. Rešetar, *ASPh* 36, 540. *Miklošič* 376. *SEW* 10. 165. *Holub-Kopečny* 410. *Bruckner* 614. *KZ 46,* 236. *Vasmer* 1, 196. *RSI* 3, 250. *IF* 42, 179-182. (cf. *JF* 7, 245). *Mlađenov* 64. *Mélanges Pedersenas* — 102. (cf. *IJb* 23, 200). *WP* 1, 15. 311. *Trautmann* 348. *Boisacq*[3] 288—289. Brugmann, *IF* 13, 157-163. Foy, *IF 6,* 328. 8, 203. Müller, *IF* 8, 304. Otrębski, *Z badań nad infiksem nosowym w językach ie.,* br. 15. Iljinski, *ASPh* 34, 15-16. Loewenthal, *KZ* 55, 4-5. Belić, *Zb. Fortunatov* 374. Meillet, *BSLP* 21, 33. Pedersen, *KZ* 38, 205. Patrubany, *MO 2,* 220-225. (cf. *RSl* 3, 321).

večica (Tivat, »oko raku na košulji)« = *vičịca od rükäg* (Prčanj) »Hemdmanschette, mali Uski rub rukava«, *večica od grla* (ibidem) »Hemdkragen«; Krtole: *ogrljača nema vučicu; večica* (Bogdašić) »rub košulje«, (Dobrota) »neurešen kraj košulje oko raku i oko vrata«, (Stoliv) »večica oko vrata (za nju se zapuči kolêt, tako i Muo)«. To je bokeljska riječ za ono što se u Dubrovniku zove *pobiti* < tal. *polsino,* deminutiv od *polso* < lat. *pulsus,* odatle učeno *puls, pulzírati* (Zagreb). Riječ *večica* je naš deminutiv na *-ica* od primitivuma koji kod nas nije potvrđen, nego možda u *tal.vezzo* »ornamento di perle o altro«, koje se izvodi od lat. *větíum* ili možda bolje od **vitteus* »ad vittam pertinens«, od *vitto* »benda«. V. *bječva.*

*Lit.:* Rešetar, *Štok.* 305. *REW*[3] 9396. *Prati* 1043. *DEI* 3006.

veći, komparativ od *veliki,* sveslav. i praslav. *vęt-,* bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »major«, stcslav. *vịštij.* Pored komparativa na *-ıo vecī* postoji u hrv.-kajk. i komparativ na *-Si* kao u češ. *větší* < *vécu* i s disimilacijom *í — ši > kš,* upor. **duźši > dukši,* kao i slov. i polj. *większy: vekši* pored *vehši, vihši (i* prema *viši).* Apstraktum na *-ina većina* = hrv.-kajk. *vekšina,* u prilogu *s vekšindm* (ŽK) = *vekšinjom* (Hrvatska, BI) = *većinom.* Prilog *veće,* s deiksom *-m vičem* (Banat) = (s ispuštenim *-e* kao da je fakultativna deiksa *jer < jere) već,* postao je vezica suprotnosti upravo kao *magis* u romanskim jezicima i kao ngr. πλέον > πLÓ, *πειά.* Kao romanski jezici *plus* i *magis* upotrebljava i hrv.-kajk. taj prilog za tvorenje komparativa *vač krêiv* (Bednja) »krivlji«, upor. ngr. πιο καλός pored καλήτερος, tal. *più bello,* rum. *mai frumos,* španj. *mas hermoso.* Prilozi s prijedlozima *odvěce > odveć* »odvise«, *preveo = preveć* (ŽK) »previše«, bug. *veće, preveče,* sa sufiksom *-ma* (upor. *veoma, boljma, lištna, manjma,* stcslav. *ььma > sasma) večma* »više«. Veže se sa superlaTivnim *naj največ* pored *najviše* (Vodice) »plurimum, plurimi« i sa konjunkcijom *ako vecāko > véčko* (Piva-Drobnjak) »osim ako«. Vezica *več* zamjenjuje *nego* (Slavonija, Vukovar): *bolji je več naš;* zamjenjuje *osim, izuzev* u Kosmetu. Denominal na *-ati -većati, -ām,* samo s prefiksima *po-, u-;* impf, na *-va- -većavati, -vèčãvãm (po-, u-).* Od stcslav. priloga *preveste* stvoriše Rumunji *a privesti* (Moldavija), *privişti* »etwas überragen«. Kao komparativ *bolji* služi kao prvi elemenat dvočlanih starih ličnih imena: *Većeslav* = srlat. *Venceslaus,* prema ovome ili prema njem. *Wenzel,* kao da je od *enьcь* (v.), *Vjenceslav;* Češ. *Vaclav,* rus. *Vjačesláv,* češ. *Vacerad, Vacemil.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *vịštij,* polj. *więtsay,* ras. *vjaščij.* Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Kao ie. korijen uzimlje se **ųen-* »streben > wünschen, lieben, erreichen«, koji se nalazi u lat. *venus,* nvnjem. *Wonne, wünschen* (v. *voščiti),* u slavinama proširen formantom í. To proširenje pretpostavlja se i u imenu 'naroda *Veneti.* Upor. rus. *Vjatiči,* od ličnog imena *Vjatko,* hipokoristikod *Vjačesláv,* prema Iljinskom »victor«.

*Lit.: ARj* 11, 249-51. *BI* 704. 705. *Elezović* 1, 79. Vuković, *SDZb 9,* 381. Ribarić, *SDZb* 9, 170. Ivšić, *HR* 1934. *Miklošič* 381. *Holub-Kopečny* 414. *Bruckner* 620. *Vasmer* 1, 247. *Mlađenov 64.* 195. 205. *WP l,* 258. *Tiktin* 1263. Buga, *RPV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125-182. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 5, 206). Petersson, *Zwei stradu. Aufsätze* 1917 (cf. *IJb* 8, 206). Prusík, *ASPh 2,* 493-495. Vaillant, *Zb. B. Popovita 294.* sl. (cf. *IJb* 15, 297).

vècîl, gen. *-ila* m (Vuk, narodna pjesma) — *većal* (Kosmet, Stupník) »namjesnik, zamjenik, vikar, mandator«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *veqil)* iz turske administrativne terminologije: rum. *vechil,* bug. *vekil(in),* arb. *vecitt* (Skadar), čine. *vichil'u,* ngr. βεκίλης. Ovamo arapski apstraktum *večalet,* gen. *-aleta* m (objekt uz *dati,* Kosmet) »punomoć(je)«, složenica bug. *vekil-harč* = čine. *vichileargi* »intendant« (v. *hari),* cine. *vikilimeie* »procuration« < tur. *vekil-etme* (od *etmek).*

*Lit.:* *Elezović* 1, 79. 2, 503. *Mlađenov* 61. *GM* 469. *Pascu 2,* 174., br. 1148. 1149. 1150. *Školjić** 639.

**vedar,** f *vedra* (Vuk), sveslav. i praslav. meteorološki pridjev, stcslav. *vedru* »serenus«. Poimeničen na *-ьc* > *-ac vedrete,* gen. *-aca* (Vuk) = *vedrenjak, -áka* (Crna Gora) »1° mjesto u vodi koje se ne smrzne, 2° čist led«, na *-îk vèdrik,* gen. *-ika* »u ritu gdje nema trske nego voda«. Apstraktum na *-ina vedrina* = *vedrinja* (Kosmet) »hladno, vedro vrijeme«. Denominál na *iti vedriti, -im (iz-, pro-, raz- se)* »činiti vedro« prema iteratīvu na *-iva -vedrívati, -vèdrujem, -ivom* pored *-vedravati, -vidravam* samo s prefiksom. U baltičkoj grupi nema *v-*, lit. *gaidrus,* lot. *gēdrs.* Ie. **yedros* zastupljen u stvnjem. *wetar,* nvnjem. *Wetter,* od korijena **ue-* »wehen, blasen, hauchen« sa sufiksom *-dhro.* Praslav.-germ, leksem. V. *vijati* i *vjetar* kao dalje etimologijske veze.

*Lit.: BI* 2, 705. *Elezović* l, 75. *MikloSii* 377. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 622. *Vasmer* l, 177. *Mladenov* 60. Brugmann, *IF* 18, 435. Hirt, *IF 22,* 77. *PBB* 23, 337. *WP* 1, 222.

**vēja,** gen. *vejé* f (Kosmet, bug., rus. *veha,* stcslav. *vēja* »Ast, Zweig«) »suha grana, slamka, biljka«, slov. *veha* »Krautblatt«, bug. *veika.* Deminutiv *vêjka* f (Kosmet). Sveslav. (osim u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom) i praslav. *veha.* Bruckner uzimlje *-ha* kao sufiks u *streha* (v.). Etimologijski ide' zajedno sa *viti* (v.) Ie. je korijen **uoi-,* prijevoj od **nei-(viti),* proširen formantom *-so.* Taj se formant nalazi u Šved. *vese* »Büschel«. Upór. stvnjem. *wisk,* nvnjem. *Wisch* i lat. *virga.*

*Lit.: Elezović l,* 75. *JF* 14, 185. *Miklošič* 388. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 614. 43. 302. 310-311. *Vasmer l,* 195. *Mladenov* 61. Chodźko, *BSLP 5,* LXIX. Lidén, *IF* 18, 494. sl. Pedersen, *IF* 5, 53. Petersson, *IF* 24, 262. Scheftelowitz, *KZ* 54, 244. Wood, *MLN 29,* 69-72. (cf. *IJb* 3, 104). Kódov, *SpBA* 43, kl. ist.-fil. 21, 149-154. (cf. *IJb* 16, 281).

vel m »šläjer (Zagreb) < njem. Schleier« = *vêo,* gen. *vela* (Paštrovići, Perast) »bijela marama što djeveri drže iznad djevojke, koja kleči držeći oružje na rukama, kad joj zasjede daju dobru molitvu«, *vel* m (Piva-Drobnjak) »crno svileno platno kao ubradač, što udate žene svečano odjevene nose na glavi (jedan kraj pripuče uz kosu na tjemenu, a drugi puste niz leđa)« = *fel,* gen. *fêla* pored običnijeg *vel* (Crmnica) »isto što veo«. U Marulića *val* »(danas) vel«, sa *a* mjesto *e* možda prema splitsko-rom. (upor. krčko-rom. *vaila* < *vela).* U narodnoj pjesmi sa *-/* > *-li* (upor. *sigal* < *suulus) vélj* m *(crni vélj* na ruci »Flor«). Tal. deminutiv na *-etto* < vlat. *-îtta velėta* (Vuk, Dubrovnik) »isto što veo« < tal. *veletta,* naš na *-bk* > *-ák velak.* U Kosmetu je *vala* f »kao til razne boje od tanke svile, rubac kojim djevojke i mlade žene povezuju glavu (time se pokrivaju i svadbeni darovi)«. Po svoj je prilici balkanski francuzizam, bug. *val* mjesto *vual.*< fr. *voile* < lat. *vēla.* Oblici *vel* i *veo* su od tal. *velo* < lat. *vélum.* Lat. neutrum pl. *vela* dobio je u tal. značenje »jedro«. Odatle na *-ata velata* (Dubrovnik) »= *velada* (Perast) < sitai, *velata* »breve navigazione a vele spiegate«; *velada* u sjevernoj Italiji znači »giubba, kaput« (po imenu markiza *di Velada,* koji ju je nosio). Odatle na tal. *-one* > *-un velàdun,* gen. *-una* (Dubrovnik) = *veladûn,* gen. *-una* (Rab) »kaput«.

*Lit.:* Vuković, *SDZb* 10, 351. Miletić, *SDZb* 9, 361. *Mažuranu* 1556. *Elezović* l, 71. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID 6,* 124. *Mladenov* 57. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 9184. *Prati* 1033. *DEI* 4002.

velëfj samo u vezi *velef i da* (Kosmet) »čak da, čak što više«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ve* »i«, *lev* »même si, même en admettant que«, u isto doba prilog i veznik) iz sintakse običnog govora (upor. *ever).* Upor. bug. *veliakim* »indessen« < ar. *ve* »i« + *lakin* »mais« = cine. *eliachim* »mais pourtant«.

*Lit.: Elezović 2,* 503. *Deny* 1010-1012. *Pascu 2,* 132., br. 452. *Doric* 33. *Mladenov* 62.

**Vêles** m (toponim, Makedonija), gr. Βελεσσός, Βελεσσά koje je grecizirani slav. oblik. Da je star, bio bi bez β-, upor. *Edessa* za *Voden.* Arb. *Vêles* je također prema makedonskom. Turski naziv *Köprülü* izvedenica je na *-li* od *köprü* > *ćuprija* (v.). Grad leži na Vardaru i posjeduje karakterističan stari turski most. Odatle turski toponim. *Veles* se često veže s imenom staroruskog božanstva *Velesъ* u *Slovo o polku Igorevu.* Bio bi to toponim bez ikakvog izvođenja kao *Perun,* imena brda na zapadu. Tome božanstvu nema traga kod južnih Slavena. *Volos* > *Volo* (Grčka) ne može se uporedivati sa strus. *Voioși* (koje je možda različito božanstvo od *Veles)* jer se tur. zove *Golos.* Ne postoji jedinstvena etimologija. Briickneru je hipokoristik od *eieiъ* »Gigant, div«, Machek veže sa sanskr. *Çarvas,* avesta *saurva.* O kultu *Velesa* kod Slavena ima podataka.

*Lit.:* Bulat, JF 5, 136-137. Bruckner, *KZ* 43, 313. *ASPh* 11, 118. Fischer, *Sborník V. Tillovi* 1927, 46-56. (cf. *IJb* 3, 315). Mackek, *RES* 23, 62-64. *Vasmer* l, 179-180.

**velestika** f (Belostenec) »biljka levisticum ligusticum, miloduh (prevedenica od njem. *Liebstöckel), slov. lúštrek* m pored *lustrak«.* Oblik *velestika* je nastalo metatezom iz tal. *levìstico — libistico* < kllat. *levisticum,* a to iz *ligusticum* < *libysticum,* pridjev od gr. Λφυστίς »Libija« zamjenom etnika *Libii* sa *Liguri* > (metateza *i — y > u — i) lubisticum,* odatle stvnjem. *lubestecco* > slov. *lúštrek* (Kranjska), pored *lustrak.*

*Lit.: ARj 6,* 678. *Pleteršnik* 1, 538. *REW*[3] 5038. *DEI* 2217.

**velik,** određeno *veliki* (Vuk), pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ik,* tako još u slov., češ. i rus., od praslav. pridjeva *eiъ* »magnus«, koji je očuvan u čakavskom određenom pridjevu *vili* (Istra *Veli Jože,* toponimi *Vela vrata* »morsko tijesno«), na *-ιo velji* (Vuk, jugozapadni krajevi), u prilogu *vele* (Vuk, jugozapadni krajevi, u rečenici kao igra riječi *kad te vidim, vele mene, kad ne vidim bele mene).* Proširenje sufiksom *-ik* je balto-slav., upor. lit. *velikaš* »Ostern«. Toponim poimeničen *Velika* f (Slavonija), s etnikom *VeRčanin.* Sintagme *velika trava* (Kosmet) »biljka«, kao crkveni termin *velìgdan* m (Kosmet, Vuk, Srbija, zapadna Morava od Niša, bug.) »uskrs«, prevedenica od gr. μεγάλη ἡμερα; u imenima dana uskrsne nedjelje: *veliki četvrtak, petak, velika subota* prevedenice su od gr. μεγά>η παρασκευή. Deminutiv na *-ačak* < *-ak* + *-bko vfflkāčak, f -čka* (Vuk), *velikačak* (Kosmet) »poodrastao, prilično velik«. Na -ar *velikaH,* gen. *-aša* m prema *fvelikašica* »magnat«, s pridjevima *velikašev, velikaški.* N'a *-an velikan,* gen. *-ana* (Stulić, Lika) »gigant«, s pridjevom *velikánov,* prezime *Velikanović.* Apstraktum *veličbstvo* > *veličanstvo.* Glede umetnutog и v. *božanstvo, čovječanstvo, s* pridjevom na *-en veličanstven.* Denominál na *-iti izveličiti, -im* (16. v.), *zveličiti se, -im* (ŽK) »udovoljiti sebi«, *izveličati, -am* (16. v.) »spasiti, učiniti što da bude veliko«, *uveličati.* Pridjev bez proširenja nalazi se u složenici *velebilje* »atropa belladona«. Na *-jak grajani veljaki* (Postila) »velikaši«. Prilog *vele* je veoma raširen u novijim prevedenicama (neologizmima): *velesajam* »foire«, *veletrgovina, veletržac, veleposjednik, velegrad, velevlast* f, *veleum* m, *veleizdaja* »Hochverrat« prema njem. tipu *Grosstadt, Grossgrundbesitzer* itd.; tako i s pridjevima: *velesrdan* (BI), *veleuman, veleučen, velečasni* i si.; arhaistički pridjev *velemozan* »magnificus«, od *eiьмoгa,* prema ovome *veledušan.* Prilog na *-ma, -mi: veoma* < stcslav. *vehma, velmi* (Vetranić), *veomi* (Ranjina, Palmotić, Rosa) < stcslav. *vehmi,* češ.; u pridjevskoj složenici *eiьiepъ* (sv. Sava) > *velelijep* (Stulić), danas na istoku *velelepan,* imenica *velelepnost,* prema rus. *velikolěpnyj.* Mjesto pridjeva *veličanstven* govori se i piše· *veleban* koji je iz češ. *velebný,* a to od apstraktnim **velbba,* upor. polj. *wielbić,* ukr. *vjeľbjaf* »magnificare«, *veličajan,* stvoren od *veličati s* pomoću sufiksa *-aj* (v.). Oboje zabacuje Maretić. le. je korijen **yel-* »drängen, pressen«. Dalje moguće etimologijske veze v. pod *valjati, valiti.* Značajna je toharska paralela *tuäL walo* »kralj«, upor. gore *vehmoža.*

*Lit.: ARj 4,* 326. *BI* 706-708. Maretić, *Savj.* 173-74. *NJ 2,* 185. Skok, *ASPh* 33, 373. *Pleterínik 2,*944. *Elezović* 1, 76. Unbegaun, *RES* 12, 26. *Miklošič* 378. *Holub-Kopečný* 411. *Bruckner* 616. *Vasmer* 1, 181. *Mladenov* 61. *Boisacq»* 223-224. 1092. Fraenkel, *IP* 50, 11. Hirt, *IF 2,* 364. Meület, *IJb* 1, 18. Nehring, *WuS* 12, 282. Vaillant, *RES 9,* 8.

**velim** = *velim* (Kosmet, ŽK) pored *vèlju* (arhaizam kao *vidu,* pa zatim kao u *hoću, mogu; -u* < stcslav. *-ρ), ita.,* impf, samo u prezentu i u imperfektu *vèljãh* itd. U ukupnom hrv.-srp. infinitiv ne postoji (čakavski i hrv.-kajk.). Ograničenost na prezent nastala je zbog sinonimije *(reći, govoriti, kazati),* i što se govori samo u često upotrebljavanim rečenicama tipa: *velim ti, ho velíš.* Hrv.-srp. je inovacija što je postao verbum dicendi. U ostalim slavinama infinitiv postoji: stcslav. *veleti, veljp,* češ. *veleti,* rus. *veletb, velju* »jubere«, itd. Perfektiv je *reći.* Značenje »jubere« nalazi se u *poveljeti, povelím* pf. (13 — 18. v.) prema impf, *poveljati, -am* (15. v., Stulić), iterativ na *-va- poveljavati* (Bakšić) »ordinare«. Odatle iz crkvenog jezika *poveli, vladiko* (Kosmet) »kad se netko hoće da zapopij onaj što služi,, kaže tu formulu«. Postverbal *povelja* f (12 v.) »1° praeceptum, ·2° diploma«, latinizirano *apoviUa.* Glagol na *-êti* je ie., balto-slav., sveslav. i praslav. U ličnim imenima *Velisav* prema *Velisava, Velimir,* madž. *Elemér,* toponim *Velimirovo,* poimeničen *Velimirovica,* prezime *Velimirović,* hipokoristik *Vélja,* toponim *VeKmlje.* Glagol s prefiksom *poveljeti* i postverbal *povelja* (u prvom značenju) živjeli su samo u feudalno doba do konca 18. v. Zamijenio ga je sinonim *zapovijedati.* U baltičkoj je grupi verbum voluntatis: lit. *(pajvelti* »htjeti, dozvoliti«, *velēti* »gönnen«, *pavelmi* »hoću«, lot. *velēt.* Ie. korijen **ųe1-,* zastupljen u got. *wiljan,* lat. *velie,* samo je verbum võlun-

tatis. U slavinama je to dijelom prijevoj perfektuma *tfol- (v. *volja* i drugi korijen *hotjeti, htjeti).* Čini se da ide ovamo *navelègati, -am* pf. (Piva-Drobnjak) »nagovoriti nekoga na što)«. Dalje su etimologijske veze *velik* (v.) i *volja* (v.).

*Lit* · *BI* 708. *Mažuranić* 1557. *Elezović l, 76. 2,* 537. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Miklošič* 377. *Holub-Kopečný* 411. 421. *Vasmer* 1, 180. *Mladenov 62. WP* 1, 284. *Boisacf* 240, 577—578. 594. Brugmann, *IF* 1, 81. 15, 339-340.

**vëlud** m (Vuk, Perast) = *velûd* (Rab, Božava) = *velut* (Miklošič) »baršun, kadifa« = (s betacizmom *v > b) belud* (Mikalja) = (s promjenom dočetka *-ud > uk,* upor. u Grödenu *uluK) belük* (17. v., Belostenec) = *belok.* Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *veludo* — tal. *velluto* < kslat. *vìllutus,* izvedenica na *-ūtus* od *vilius):* arb. *velus* »Sammt«, ngr. βελοΰδον.

*Lit.: ARj* 1, 230. *BI* 707. *Mažuranić* 53. 1558. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6,* 124. *GM* 470. *Miklošič* 380. *REW** 9335. *Prati* 1033. *DEI* 4006.

**veljača** f (17. st.; Mikalja, Bella, Belostenec; u Zadru 1287. prezime *Veljača;* Vuk, zapadno Primorje, Dubrovnik, danas općenito u književnom jeziku zapada; J. S. Reljković, *Kućnik,* 1796) = *vejaia* (Šolta) = *vejáča* (Brusje, Hvar) »februar, veliki siječanj (v.)«. Vuk ima još *aveljača* (prema Daničiću, *o > a)* i *avèllala,* i to samo u njegovu rječniku, bez naznake gdje se upravo tako govori. U Dubrovniku se karakterizira vrijeme u tom mjesecu *veljača prevrtača* (jer je vrijeme nepostojano); poslovica u Vuka: *kad veljača ne daždi, maral dobra ne misli.* Hipokoristici *veljac, veljak, vêla f* (Šolta), *vélje* m (Boka, Vuk, u poslovici *kad vélje j— veljača/ ne veljuje, mare* /»mart«/ *opakuje* »ako u veljači nije zima, bit će u martu«), *velja* (Otok, Slavonija) u igri riječi *velja provelja.* U ovom mjestu govori se pf. *avelliti se* »oduljiti se«, od pridjeva *velji* »velik«. Mjesec *veljača* je prema tome nazvan zbog toga tako što dani postaju dulji, kako naslućuje Maretić za *oveljaia.* Glagol *proveljati* inače nije zabilježen. Ljubiša mjesec *veljaču* zove *sijeka šjekota,* jer je tada zima najjača. J. S. Reljković izvodi od *veljati: Dobri ljudi razložno provode poklade: po starinski med sobom veljaju, što od davna il od skora znaju; obtud mislim da veljača posta.* Prema tome *veljati* značilo bi »provoditi poklade«. Kako je *veljača* hipokoristik od *velja noć* »Uskrs« (ima jedina potvrda u Divkovića *veljanoć* »februar«), *veljača* može da potječe od *vehjb* »velik«. To bi bila skraćenica od *veliki siječanj.* U Srbiji se prema Vuku *veljača* zove *babini ukovi, dni, jarci, kozlići, pozajmenici.* Te se metafore odnose na atmosferske prilike na svršetku ožujka ili početku travnja, kad udari snijeg ili *cigáni.* Odatle izlazi da se naziv *veljača* za *februar* odnosi na atmosferske nestalno vrijeme kao *ožujak = *hžujtkī,* što se odnosi na *lažno,* nestalno vrijeme. Postoji i glagol *veljati se* (subjekt *mačke)* »tjerati se, smotaviti se, kotrljati se« i Grubor može imati pravo da je veljača od toga glagola. Samo neće biti od *mačaka,* jer se one tjeraju u svakom mjesecu, nego se odnosi na nestalno vrijeme.

*Lit.: ARj l,* 123. 9, 489. *BI* 707. *Mažuranić* 668. 1558. Grubor, *JF* 8, 26-37. Ilešić, *ASPh* 27, 144. Maretić, *Rad* 112, 41-153. (cf. *AnzIF* 4, 141). Dulčić, *HJ* 2-3, 60-61. Matić, *HJ* 1, 13-15. *ZbNŽ 2,* 96. Ljubiša, *Priče* 154. Hraste, *Rad* 272, 36. *CD 6,* 593.

**vel) adina** f (Vuk, Boka) »vuna što se striže ljeti do Petrove dnevi s ovaca, a sa jaganjaca zove se *jarina* (v.) a što se s kože brije, ono je *tušica«.* Sufiks je isti kao u *kastradina* f (Crna Gora) = *kastradina* (Dubrovnik, Boka) < mlet.-pršć. *castradina = castratina* »slano meso bravile«, od *castrato,* poimeničen part. perf. od lat. *castrare.* To je složeni sufiks lat. pridjevski *-at + -ina.* Osnova *^elj-* može se uporediti sa *biddu* (Logudoro, starinski romanski govor sardinski istog ranga kao dalmato-rom.) < lat. *vïllus* (> tal. učeno *velia)* ili *vėlius,* gen. *-eriş; t > d* u Boci ne smeta mišljenju da je *veljadina* dalmato-romanski leksički ostatak. Glede *U > lj* upor. *jegulja < anguilla* i španj. *II > lj.*

L«;.· *BI* 707. *REW»* 9182. 9335. *DEI* 800. *Prati* 1033.

**vêm** (stsrp., hrv., slov.) = *vim* (Baraković, Frankopan) = *vijem* (M. Držić), danas nestao u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom jeziku, •živ u hrv.-kajk., npr. u Bednji *vïem, vîes, vìe, viemã, vièta* pored *viestā, vedu,* infinitiv *védeti* »znati«, *bog si ga ve* (Varaždin), Marulićev imperativ *izuvij istine* »istraži istinu« < *iz-u--věždb* (upor. ŽK *povi* »kaži«), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *emъ,* glagol primarne kategorije kao *ijem, m < dm* od **vedmb,* upor. sanskr. *vedmi* pored perfekta *veda* »scio« (internacionalno za *veda* »sveta hinduska knjiga«). Od starog perfekta medija *vedé* koji točno odgovara lat. *vīdi,* gr. οἶδα »znam« stvoren je sveslav. i praslav. infinitiv *věděti* »wissen (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Taj živi

u iteratīvu na *-ati -vedati* (upor. rus. *védatb)* očuvan u hrv.-kajk. *izvedati, dovedati se* (Belostenec, Habdelić) prema *doviditi 'se* (ugarski Hrvati), u čakavskom *povídati* pf. prema impf. *povídat* (ŽK) *(do-)* »kazati«, stcslav. *pověděti* »wissen lassen«, slov. *povedali (is-, na-)* prema *povedali,* u književnom impf, *propovijedati, pȍvijedãm* prema pf. *pripovjediti, -pòvjedim, dopovijèdati, -arti* prema *dopovjediti, dopovijeti, dopovijem; zapovjediti, -pòvijedìm = zapòvideti, -pòvidìm* prema impf, *zapovijedati, -pòvijedãm* »ordinare«, prevedenica *napovedajte* (Kosmet) »izvolite« prema tur. *buyrun > bujrum* (v.), u crkvenom terminu *ispovijedati, -pòvijedām* prema pf. *ispovjediti, -pòvjedim, ispòvidìm, ispovijem; propovijedati, -pòvijedãm* prema pf. *propovjediti, -pòvjedim,* prevedenica od lat. *praedicare,* prema Meilletu starija od prijevoda Sv. pisma. Odatle postverbali *zapovijed,* gen. *-i* f, *propovijed,* gen. *-i, ispovijed,* gen. *-i,* starije *spôvid,* gen. *-i f* (1496, tako još ŽK), odatle *spovidnici* (Marulić), *spovidajući, spoviditi* (Naručnik), *spovijedam* prema *spoviđeti* (Matijašević); Korizmenjak ima *spovidati* pored *ispovidnik.* Taj oblik *(sp-)* kao prevedenica od lat. *confessio,* od *confiteor* pravilniji je. To dokazuje i rum. slavizam *spovada = spovedanie, a spovedi.* Promjena prefiksa *s-* u *iz-* došla je u književnom jeziku kasnije prema glagolu s prefiksom *iz-* i prema istoznačnom apstraktumu *ispovijest.* Pridjevi na *-ьn zapovjedni, propovjedni, ispovjedan, -nji,* poimeničeni na *-ik zapovjednik,* s pridjevima *zapovjednikov, zapovjednički* i apstraktumom *zapovjedništvo; propovjednik* itd., *ispovjednik = ispovêdnik* m (Kosmet), prema *ispovijednica* f; *ispovijedao,* gen. *-jeca = ispovijedalac, gen.-aoca.* Značajan je pridjev *naveden* (Draščići, Istra) »mahnit« prema *n'esvid,* gen. -ı f (Vodice, ikavci) »mahnitost«. Apstrakti na *-tb : zapovijest, ispovijest* (16. v.) = *ispoves* (Kosmet), *povijest,* gen. -i »historija«, s pridjevom *povijesni,* poimeničen na *-ica povjesnica, povjesnik, pripovijest* (taj stari apstraktum posudiše Rumunji *poveste* f) = na *-bka pripovijetka < -dzka.* Ovamo još hrv.-kajk. *izvedavec,* gen. *-vca* »explorator«, pridjev na *-ljiv izvjedljiv* »radoznao« (upor. češ. *zvědavi"),* poimeničen *izvjedljivac,* gen. *-vca; obnèvidjeti, obnèvidîm* (16. v.) < *obnevêdêti* »oprostiti, odreći se čega«, *napovideti* (objekt *ženidbu) = napovijediti, -im* »javiti, navijestiti«, postverbal *napovijed,* gen. *-i,* na *-telj napovjeditelj.* Prilog *nedovedoma* u starijim knjigama »ex improviso«. Od naročitog je interesa folklorni termin složenica *vjedogonja* = (s gubitkom *v,* jer je nestalo u jezičnoj svijesti veze sa *věděti,* koje se izgubilo iz jezika) *jedògonja* (Vuk) »čovjek iz kojega u snu izađe duh, luta šumom, svaljuje drveta, bije se s drugima; sinonim: *tenac, tenjac, zduha, zduhać, vukodlak,* stfr. *bisclavret* (keltska riječ), *loup-garou* < Werwolf«. Sadrži u prvom dijelu složenice stcslav. *vědb* »znanje«, upor. slov. i češ. *věda.* Pridjev je odatle *vjedòvit čovjek.* Takav čovjek ide za vilama i zna više nego drugi. Kako je nestalo *věděti,* s kojim je u etimologijskoj vezi, izmijenjen je u *vidovit* (~o *dijete,* Vuk) prema poznatoj riječi. Upor. rus. *vedun, vedma* »vještica«. Drugi je dio od *goniti,* upor. *vjetrogonja — vjètrenjãk.* Značenje je »koji goni vještice, ide za njima«. Praslav. korijen **ifěd- > věd-* sadrži i pridjevska poimeničena izvedenica na *-ák* (upor. *visok) svjedok,* gen. *-òka* m (Vuk) = (ikavski) *svidõk* (ŽK) »testis« < stcslav. *swédokb,* koja po etimologiji znači »conscius«, s denominálom na *-iti svjedočiti, -lm* (Vuk) (o- *se, po-, za-)* prema iteratīvu na *-va- -svjedočavati, -očavām,* samo s prefiksima, s pridjevom *svjedokov,* apstraktum *svjedočanstvo* n, na *-ъba svjedodžba,* participom perf. pas. kao pridjevom *osvjedočen* (upor. ags. *semita* »svjedok«); *nevježa* m je rusizam. [Oblici *prosvjedovati,* odatle déverbal *prosvjed,* domaći su kalkovi prema lat.-njem. *protestieren,* gdje je *pro-* prevedeno s *pro-* a *testis = svjedok > prosvjedovati* (potvrde: Frölich = Veselie, *Rečník,* 1854: *protest = prosvéd, protestieren = prosvědovati,* p. 459; Mažuranić--Užarević u svom rječniku imaju 1842. za *protestieren) = opověd(-ati)].* Ovamo ide i prilog *véci* u izreci *bog si ga véci* (Prigorje) »bog si ga zna«. U ikavskom govoru ŽK govori se *vici, veći — vici* (ŽU), redovno u psovkama, kad se neko kudi, da je nešto učinio, što taj poriče, a sumnja u ispravnost njegova poricanja: *vici te vrag pekā.* To je ostatak od 3. 1. sing, *vëstb* od *věděti* zajedno sa etičkim dativom (dativus ethicus) *si,* sa *su > c* (asimilacija i disimilacija). Upor. još got. *wait — witum,* nvnjem. *weiss-wissen,* sanskr. *vedmi.* Napose treba spomenuti i složeno u partikulu *vinda,* s deiksom *-že > -r vindar* (ŽK, Vodice, Jačke) = (hrv.-kajk., slov.) *venda, vendar* »ipak, ja, doch«, koja u prvom dijelu sadrži *vim* »scio«, kod Frankopana bez *da: ja ju vim* »ipak« *hoću ljubiti* (u Krašiću: *vim sam ti rekal* »ta, kazao sam ti«); u drugom je dijelu *da* kao u *valjda, možda,* slov. *seveda.* Samoglasnik *e = ije, je, i* nastao je od jata, a taj od ie. dvoglasa *ai* kako se vidi iz stprus. *maisse* »znaš« = stcslav. *vest,* stprus. *viaidimai* »znamo«, gr. οἶδα »vidio sam > znam«, prijevoj perfektuma ie. **lfoid-* od **ųега- > vidjeti.* Znanje prikazuje jezik

prema toj etimologiji po semasiološkom zakonu rezultata kao »rad viđenja, opažanja«.

*Lit.: ARj 2,* 649. 722. 3, 942. 4, 264. 559. 7, 511. 534. 12, 437. Popović, *Sintaksa* 46. Skok, *ASPh* 33, 372. Rožić, *NVj* 3, 187. Maretić, *Savj.* 116. *Elezović* 1, 237. Jagić, *ASPh* 1, 433. *NJ* 2, 120. Ivšić, *HR* 1934, 194. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Ilešić, *Ljetopis* 31, II, 36. si. (cf. *IJb T,* 123. *RSl* 8, 328. *NJ* 2, 219). *Miklósié* 390. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 615. *Vasmer* 1, 176. 178. *Mladenov* 60. *Trautmann* 338. WT 1, 236. Buck, 4?Pй 26, 1-18. 125-54. (cf. *IJb 4,* 73). Zubatý, *SbFil* 4, 232-262. (cf. *IJb 2,* 166). Ramovš, *Slávia* 2, 117. Kořínek, S/o», *stud. J. Vajsovi* 1948. (cf. *JF* 18, 296). Meillet, ЯЕ5 6, 40. Kuljbakin, JF 5, 301. Osten-Säcken, *IF* 33, 251. *IF* 18, 293. Vaillant, RES 4, 310. *Boisacq*[3] 688.

**vena** f (Perast) »krvni sud«. Od tal. *vena* < lat. глгпа.

*Lit.: DEI* 4007. ЛД/ 20, 734.

**veniao** (~ *grijeh,* A. Gučetić), pridjev, pl. *grijesi veniali* (Matijević) »koji se mogu oprostiti oprostom«. Crkveni latinizam, crkveni lat. pridjev ma *-ãlis venialis* od *venia* (upór, uzrečicu: *sit venia verbo* »ako dopustite«).

*Lit.: ARj* 20, 737. *Prati* 1034. *DEI* 4011.

**vëat** m (Vuk, Vojvodina), u sintagmi *venta radi* »pod izgovorom«. Upor. rum. *vìnta* (Dosoftei) »refugium, Schutz, Schirm« i slov. *ventati, -am* »abwehren, Abhilfe schaffen« < nvnjem. *wenden,* bav.-austr. *Went* n.

*Lit.: Tiktin* 1748. Štrekelj, *DAW* 50, 71.

venuti, *vénem* impf. (Vuk) *(iz-, na-* samo Stulić, *po-, pro-, s-, u-)* pored *vehnuti (h* od unakrštenja sa *sáhnuti,* također bug.) = *(bv > v) obemtti* (Marulić), *zvêniti* pored *sveniti* (Vodice), (s metatezom *h* pred *v) ufeniti* (ŽK), sveslav. i praslav. *^ved-,* »marcescere«. Postverbal *zven* m (Vodice) = apstraktum na *-je svenuće; nèven* m (Vuk) »biljka calendula officinalis« = bug. *névjan;* muško i žensko lično ime *Neven, Nevenka.* Pridjev na *-/ < -dl* (upor. polj. *zmedly; mediino) ùveo, í ùvela — uf l* (ŽK), poimeničen *ùvelak,* gen. *-oka* (Vuk) »voćka nezrela koja padne«. Miklošič stavlja ovamo još *kuveo* (v.), u kojem se *k-* objašnjava gr. κουφός i *ugoveo nešto* (Vuk) »pordao«. Taj pridjev može da ide zajedno i sa *(u)govjeti, -govijem* »ugoditi« (v.), ako se pretpostavi privativno *u* »ne«. Arbanasi posudiše *venis,* Rumunji *a ofili — ovili = -uvili, oveli* »uvenuti« od pridjeva **u e(K)Iъ.* U poređenju sa stcslav. *uvį̨dati,* češ. *vadnoutiypolį. więdnąć i rus. vjanutb e* je nastao iz palatalnog nazala *į* i pred *n* nestao je d u asimilaciji. Praslav. korijen **ved-* nalazi se i u **sved-,* v. *smuditi.* Uporeďuje se sa sanskr. *vandhya-k* »unfruchtbar, unnütz, vergeblich« < ie. **ņendh-* i nvnjem. *schwinden.*

*Lit.: ARj 4,* 326. 8, 324. *BI* 708. Elezović, *JF* 14, 185. Ribarić, *SDZb 9,* 206. Skok, *ASPh* 32, 377., § 54. Tomanović, *JF* 17, 205. *Miklošič* 380. *Holub-Kopečný* 406. *Bruckner* 620. *Vasmer* 1, 245. *Mladenov* 64. *WP* 1, 261. *GM* 466. *Tiktin* 1082. Bernard, *RES* 23, 163. Charpentier, *MOr* 1, 222 (cf. *AnzIF* 25, 69). Nahtigal, *ČSJK 2,* 123. si. (cf. *IJb 9,* 202). Rešetar, *Rad 225,* 132. Vaillant, *RES* 16, 290.

**vénja** f (Vuk, Vojvodina) »kleka, smreka«. Od madž. *fenyő, fényű.*

*Lit.: ARj* 20, 741. *BI* 708. *Miklošič* 380.

**vepar,** gen. *-pra* m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *eprъ,* »aper, Eber (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Pridjevi *vèprov,* poimeničen na *-ina vèprovina* (Stulić) »caro aprugna«, na *-ьc > -ac vêprovac,* gen. *-õvca* »trava 1. carlina, 2. arnica montana«, na *-iça Leprovica* (selOj Hrvatska, toponim), na *-ski vèparskï* (Stulić). Na *-inъc > -inac Veprinac* (pod Učkom, Istra) = (disimilacija *v — ρ > l — ρ) Leprinac.* Na *-ika* (sufiks za biljke) *lèprika* — (s umetnutim *m* pred labijalom) *Umprika* (Dubrovnik) »viburnum tinus«. Na *-ina* (augmentativno) *leprina* »ruscus aculeatus L.«, *leprina* (Smokvica) »vrsta šumskog drveća«, upor. polj. *wepryna* »Stechbeere«. S disimilacijom *l — ρ > m — p mèprika* (južna Dalmacija, hrv.-kajk.) »1° viburnum tinus, 2° ligustrum vulgare (hrv.-kajk.)« = *metprika* (hrv.-kajk., umentuto í nejasno). Ie. **epero* u lat. aper, u stvnjem. *Eber.* Upada u oči praslav. proteza *v-* pred *e-;* prema Bernekeru, Loewenthalu, Uhlenbecku pripada etimonu.

*Lit.: ARj 6,* 12. 605. 635. *BI* 708. *Miklošič* 381. Berneker, *IF* 8, 283. sl. *Holub-Kopečny* 412. *Bruckner* 617. *Vasmer* 1, 183. *Mladenov* 63. Loewenthal, *KZ 55, 4-5. WuS* 11, 51. sí. 60. (cf. *IJb* 14, 118). Meillet, *IP* 5, 332. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391. sí *(RSl* 3, 348). Schrijnen, *KZ 42,* 88. 111. Uhlenbeck, *PBB 24,* 239-244 (cf. *AnzIF* 12, 278).

**vera** f (Vuk, Sinj, Mljet) = *véra* (Muo; Brusje, Hvar : *véra od matarmonija)* »1° prsten bez kamena i glave, vitica, vjenčam prsten, 2° brodski termin, Mljet: *dajarbuo stoji fermo, inkonja se u skači verom<t.* Deminutiv na *-ica venca* f (Vuk, Hrvati U južnoj Italiji) »anneau de fiançailles«. Pseudojekavizam *vjerica* (Ku-

mičić, *Olga i Lina)*. Na tal. *-etta* < vlat. *-itta vereta* (Muo) »(ribarski termin, u primjeru) ako mjesto olova ima vereta, zove se rićaglo (v.) na imbrulj«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. *víria* (prema Pliniju podrijetla celtiberskog) > sttal. *viera,* a može biti i venecijanizam sjeverno-tal. *vera* »Ehering«. Iz istro-rom. je zacijelo *birica* (istro-čakavski) »annulus ferreus«, s betacizmom. Prema novo-tal. *ghiera* > *girica f* (Kastavština) »kolutić na lancu«. Iz furi, *viene* je slov. *viija* (Gorica, Dutovlje) »pri vozu ono željezo koje veže svoru sa zadnjim trapom«, *birja* pored *virja* (istro-čakavski) »Sensenring« = *birjă,* gen. *-ê* (Buzet, Sovinjsko polje) »drveni ili željezni obručić nabit na držak kosijera, srpa, itd. da ne pukne; oko vrstena na kotaču, koji drži skupa napuknuto drvo da se ne raspane« = slov. *bírja* (Notranjsko, G. Brda, Sv. Peter pri Gorici) »Sensenring«. V. *verige, verižice.*

*Lit.:* Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Hraste, *JF 6,* 182. *BI* 708. *Pleteršnik* 1, 27. 2, 771. Šturm, *ČSJK* 6, 73. *GM* 457. Štrekelj, *DAW* 50, 6. *REW** 9366. Laskaris, *JF 5,* 192-194. Majzner, *PPP 4,* 143-151. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *Miklošič* 382. *DEI* 1799. *Prati* 488. Alessio, *RIO* 2, 254.

**veramente** (Dubrovnik, Perast) < tal. adv. *veramente* »uistinu«, s prijedlogom *za zaveramênte* prema našoj sintagmi *za istinu* (upor. kod turcizma *žabodavę* pored *žabodavę* ŽK, prema književnom turcizmu *badava).*

*Lit.: ARj* 20, 748. Cronia, *ID 6,* 122.

**veras,** gen. *vèrsa* m (Dubrovnik: *odriješen veras* < tal. *verso sciolto}* — *veraš,* gen. *-rša* »stih, vrsta« = *veres* (Cres: *kantat na veres;* Tentor daje i akcenat *veres)* »Reim«, § betacizmom u glagoljskim tekstovima *beraš,* u Rogovskim regulama *berše* (ák. .pl.). Nalazi se još u češ. *verš* i polj. *wiersz.* Od tal. *vèrso* < lat. *versus* (part. perf. od *vertere,* ušlo književnim i i crkvenim putem, svakako ne iz balkanskog latiniteta, upor. rum. *viers* »Weise, Melodie«, deminutiv *versuleț,* također *viert, viersar* »Sänger, Barde« pored učenog *vers, a versul, verșui* (Erdelj) »praviti stihove«, arb. *vjersh* »stih«, *vjershtar* »pjesnik«.

*Lit.: BI* 708. *Starine* 7, 92. *REW*[a] 9248. *Prati* 1040. *DEI* 4032.

**verati,** *- m* impf. (Vuk, objekt: *glavu u grm)* »kriti, zavlačiti«, *verati se* »provlačiti se«. Deminutiv na *-kati vêrkati se, -am* (~ *se po pećinama).* Samo hrv.-srp. štokavski i rus. *verátь* »stecken, hineinlegen«. Od prijevoja *ver-* (v. *vrtjeti),* koji se. nalazi još u *zaver* (Vodice, Istra) »zavor«.

*Lit.: BI* 708. *Vasmer* 1, 184.

**vereksijati,** pf. *izvereksijati se, -sijām se* (Lika) »sve reći što je na srcu«.

*Lit.: ARj 4,* 327.

**verem** m (Mostar) = *vērēm,* gen. *-ema* (Kosmet) »sušica, jektika«. Pridjev *veremli* (BiH) = na *-ljiv veremljiv, -iva* »sušičav, jektičav«, infinitiv *veremiti* (BiH) »sušiti se od čežnje«, *overemiti* (ib.) »oboljeti«, *versmot* (BiH; *-ot* < tur. *otu* »trava«) »trava menta pulegium (protiv plućnih bolesti i astme)«. Možda ide ovamo *vērem-pamuk* (Peć, Vučitrn) »pamučna preda žućkaste boje, pamuk za tkanje platna«, ako je nazvan po boji sušičavih. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar, *verem)* iz turske, medicinske terminologije: bug. *verem, veremliv, veremltja* m.

*Lit.: Elezović l,* 78. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 845. *Mladenov* 61. *Doric* 33. *Škalflć** 505. 640.

**verëv** (Kosmet) = bug. *na verév* »der Quere nach«; *verèvija* (BiH) »vrsta veza po platnu i vrsta tkanja sa cik-cak linijama (izgleda kao lanac ili pletenica, pošto žice idu jedna preko druge)« = *virivlja* (Kosmet) »nekakva šara u vezu« < tur. *verev näksi* »pun vez od ibrišima«. Turcizam (tur. *verevi* »što je koso, poprijeko, što se ukrštava«, tur. *virev* pored *verev* »nabrano, poprijeko isječeno«).

*Lit.: Elezović* 1, 81. 2, 503. *Mladenov* 63. *Doric* 33. *Škaljić** 640.

**vergija** f (Vuk) = *verđija* (narodna pjesma) = *vergija* (Kosmet) »porez, štibra«. Na *-as* (upor. *bradas) vergijos,* gen. *-áša* m »oporezovanik«. Balkanski turcizam (tur. *vergi* od *vermek* »dati«, upor. *danak,* sufiks *-ki, -gi* kao *bičkija, burgija, čalgija, češagija)* iz turske administrativne terminologije: bug. *vergija,* arb. *vergi* »Steuer«. Dativ sing, od iste turske glagolske osnove *veresiye* »na veresiju, na kredit«, *veresi,* također balkanski turcizam iz turske trgovačke terminologije: *veresija* f = (pseudojekavizam prema *dati na vjeru) vjerèsija,* rum. *veresie* f, arb. *veresie* f; *veresija vermes* (Banja Luka) »ne mogu ti posuditi, ne dam na kredit«; čine. *virise,* ngr. βερεσές. Denominal *poveresijati (u-)* (Ljubiša). Pridjev na *-ski verèsijskí.*

*Lit.: ARj 2,* 709. *BI* 709. *Elezović* 1, 78. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 846. *Mladenov 63.*

*Deny* § 868. *Tiktin* 1730. *GM* 466. *MikloSič* 383. *Lokotsch* 2161. *Pascu 2,* 174., br. 1152. Putanec, *Jezik* И, 77. *Školjić»* 640.

**verige** f pl. (Vuk) = flertai f (Vuk, Boka) »1° lanac, sindžir, catena, komostre (Grbalj), 2° toponim *(Verige,* Boka, morsko tijesno)«. Sufiks *-iga* varira sa -i^đ *verūgi f* pl. (Kastavština) pored *virùgi; verüga* (Vodice) = *viruga ţ* »kolutić u lancu«. Samoglasnik *i* mjesto *e* možda od unakrštavanja sa lat. *viria* > *vera* (v.) ili *virga.* Deminutiv na *-iça vèrizica î* (Vuk). Pridjev na -w» *vèriznî,* stcslav. *егiaьnъ,* poimeničen na *-jaza veričnjača f* »komostre (v.)«. Nalazi se u stcslav. *veriga,* pored *veruga,* slov., bug. i rus. Praslav. Denominal *verugati se (iz-, raž-);* na *-iti razverižiti.* Riječ je kulturni termin, koji se posuđuje. Rumunji posudiše *veriga,* s izvedenicama na *Or, -aş, -aịie,* pridjevi *verigaşos, verigat,* deminutivi *verigei, veriguţa;* Arbanasi *verige.* Prema Miklošiču izvedenica je od istog praslav. korijena *ver-,* koji je u *otvor* (v.). Upor. lot. *véru* »einfädeln, udjeli, šiti«, *vērens* »konac«, lit. *virvē* »konopac«. le. je korijen **yer-.* Glede *virga* u značenju »Ring« upor. stfr. *verge,* prôv. *verga,* u Piemontu *verge* »ženidbeni prsten«, ngr. βεργί »obruč«.

*Lit.: ARj 4,* 327. *BI* 709. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 382. Isti, *Lex.* 61. *Vasmer* l, 189. *WP ì,* 263. *Tiktin* 1731. *GM* 466. *REW** 9363. Štrekelj, *DAW* 50, 6-7. Scheftelowitz, *IF* 33, 140.

**vèrtep** m (Vuk) »jaslice-što djeca nosaju o Božiću«. Ruska crkvena riječ, stcslav. *гь-Iърьi-a* (Ostromir) »hortus, spelunca«. Bug. *vertep* iz istog vrela. Složenica *vrttbpogradz* = (haplologija) *vruograd* < got. *aurtigards* »povrtnjak, hortus«. Rumunji posudiše *hirtoapo* pored *virtop, virtouapä* (iz južnoslav. narodskog govora, ne iz crkvenog jezika) »Höhle, Kessel, Schlucht, jame po putovima«, s pridjevom na lat. -OSMÍ > *-os (drumul) hírtopos* »neravan put«. U današnjim južnoslav. jezicima postoji kao narodska riječ, u slov. *vrtèp* »Grotte«, bug. *vartop* »Wirbel, Strudel, Wirbelwind«, istog postanja i značenja kao *vrtlog* (v.). Tim značenjima daje rum. posuđenica nove varijante. Bugarsko narodsko značenje upućuje na postanje od praslav. korijena *!><:«- od kojeg je *vrtlog* (v.). Glede rijetkog sufiksa *-ъpo* upor. rum. *hîrzob* »in einem Reifen gespanntes Netz« < bug. *vărzop* »Bündel«, od *vřešti,* *гъго* »binden«, v. *vrsti se.* Već u stcslav. unakrstilo se lat. *hortus, hortulus* > *гъiъ, vrtal,* gen. *-tla* (v.).

*Lit.: BI* 709. *MikloSič* 385. *Bruckner* 607. *Vasmer l,* 190. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125. (cf. *ІУЬ* 8, 207). *Mlađenov* 63.

**vêsak**[1]**,** gen. *-ska* m pored *vésők,* gen. *-ska* (Vuk) »glas koji se čuje iz daleka, a ne razabira se«; *nema veska* (Srijem, Bačka, Futog) = *izgubio vesak* (ibidem) »veli se za onog koji je na samrti«. Odatle *vêsnut, - m* (Lika) »1° kao javnuti se«. Vuk ima iz Crne Gore još dva značenja toga perfektiva »2° osvetiti se kome, 3° maci se, movere se«; Elezović iz Kosmeta *vesnut se »4°* osvijestiti se«. Ne razabira se pravo kako se odnose značenja 2° — 4° prema 1°, ako je *vêsnutiu* sva četiri značenja istoga postanja.

*Lit.: BI* 709. *Elezović* l, 79. Aleksić, *NJ* 4, 89.

**vesak**[2]**,** gen. *-ska* m (Zuzeri: *nije lasno pticam letjet, prsat među prutem veskom obljepljenijem)* = *visak,* gen. *-ska* (Parać) = *veska f* (Parčić) = *(v* > *b,* betacizam) *bizg,* gen. *-zga* (M. Kuhačević, *sk* > *zg* Icao u *mazga* v., upor. slov. *besek,* gen. *-ska,* Kras) »imela, omela, lijepak«. Od tal. *veseo* < lat. *viscum,* tal. *visco* (Petrarca), *vischio.*

*Ut.: ARj* l, 375. *BI* 720. *Parčić* 891. (tal.--hrv.) 1106. *Pleteršnik* l, 23. *REW** 9376. *Prati* 1041. *DEI* 4066.

**veseo,** f *vesela* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »I° hilaris, 2° (u komizeraciji kao *nebSgo, neboře, nebāzi* ŽK) jadnik (od sintagme *vesela ti majka,* kad neko što rdava učini)« = određeno *veseli* (Kosmet) »pokojni, nesrećan (~ *zet)«, naveseo* »podosta veseo«, *nêveseo* (Vuk). Apstraktnim na *-je veselje* n »1° samluk, semluk, 2° svadba«. Poimeničen na *-ica veselica f* »1° pogača od pšeničnog brašna za Božić (Grbalj)« prema m na *-ik veselīk* (Vuk, komizeracija) »jadnica f, prema jadnik, nesretnica prema nesretnik, 3° ime kozi (za *veselica,* Grbalj)« = na *-nik veselnik* m prema f *vesēlmca* (Kosmet) »isto što (Vukov) vesèlïk«. Lična imena *Veselin* (sufiks kao u *Milutin)* m prema f *Vesela,* prezime *Veselinović.* Kauzativum na *-iti veseliti (se), -im* impf. (Vuk) *(iz-, na- se, o-, one-, ob-, pro- se, raz-, sne-),* iterativ na *-ati razveseljati* (Stulić), na *-va- -veseljávati -sê-Ijãvãm* = *-veseljívati, -Mjívam* pored *-Ijujem,* samo s prefiksima, *(bv* > *b) obesèliti.* Refleksivno *veseli me* prevedenica je od njem. neosobnog *es freut mich* mjesto osobno *veselím se.* Nema jedinstvene etimologije. Početno *-eiъ* čini se da je sufiks, a korijen isti koji u *vesna* (v.). Najbliža je usporednica lot. *wesels* »zdrav«, ątprus. *wessals.* Mlađenov i WP izvode

naprotiv od ie. korijena *ues-, koji je u *vēscor,* kirnr. *gtoest* »pir«, got. *toison* »pirujem«, sanskr. *vas* »jedem«, *vasus* »dobar« i sa kelt. *vešu* u *Vesunertus, Vesclevesis.* Uspoređuje se i sa sanskr. *vatsalas* »zärtlich, liebevoll«. Kao u Francuskoj što je *gai* (možda franačkog podrijetla) zamijenio lat. *laetus, hilaris,* tako kod Rumunja *vesel,* proširen na -os < *-osus veselos,* apstraktum na *-ia veselie, a veseli, veselită.* Kod Arbanasa na *-ia veseli.* Veoma značajna je ilirska onomastička paralela sa Brača *Veselia Felicetas,* iz čega Budimir i Krahe postuliraju ilirsku paralelu *(*veselo).*

*Lit.: ARj* 4, 327. 7, 733. 8, 126. 325. 327. *BI* 710. *Ný* 1, 192. Moskovljević, *NJ* 1, 80. *Elezović* 1, 78. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 413. *Bruckner* 603. *KZ* 43, 317. *Vasmer* 1, 189. *Mlađenov* 63. *GM* 467. *Tiktin* 1732. *Boisacif* 234. Krähe, *IF* 57, 113. (cf. *IJb* 25, 220). Brugmann, *IF* 17, 319. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. Sabler, *KZ* 31, 277. Budimir, *RIEB 1,* 284. Katičić, *BNF* 12, 271-73.

**vèslo** n, pl. *vesla,* gen. *vešala* (deklinacija *o) = vesleta* n pl. (suglasnička deklinacija í) (Vuk, rus. *veslo),* sveslav. i praslav. brodarski termin bez usporednice u baltičkoj grupi, »timun, dumen«. Deminutiv na *-će vesaoce* (Stulić) = *vesalce,* na *-ar veslař,* gen. *-ara,* s pridjevima *veslárov, -ev, vèslarskî;* na *-ač veslač,* gen. *-aca,* s pridjevima *vesláčev, veslački.* Denominal na *-ati veslati, -ãm* impf. (Vuk) *(do-, na- se).* Kulturni je termin, koji posudiše Rumunji: *vîslă* f, danas običnije *lopata* (=arb. *llopatë),* strum, *vîtısla (ins < îs,* kao u *gînscâ > gîscă), vîslar = vîslaș, a vîsli.* Tumači se od ie. i praslav. korijena *^egh- > vez-* (v.) i sufiksa za oruđa *-tlo* ili -s/o (v.); vidi *-vesti[1] (v.); voziti barku veslom* (Hrvatsko primorje) = arb. *me vozite* (Godin).

*Lit.: ARj 2,* 718. 7, 733. *BI* 710. *MaSuranič* 1566. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 623. *Vasmer* 1, 192. *Mlađenov* 63. *WP* 1, 250. *Tiktin* 1758. Pedersen, *IF 5,* 68.

**vesna** f »proljeće«, nije hrv.-srp. narodska riječ, nego pjesnička *(ubava vesna),* uzeta po svoj prilici iz češ. Nalazi se u stcslav., češ., polj., ukr. i rus. Praslav. U južnoslav. jezicima nepoznata. Danas žensko lično ime. Parčić je imao kao rusizam s pridjevom *vesneni* »primaverile« < rus. *vesénnij,* denominai *vesníti* »apparir della primavera« i ime biljke *vesnačak,* gen. *-čká* »primula veriș«. Ne znam odakle mu taj naziv. Sjeverno-slav. riječ izolirana je među ie. jezicima. Pridjevski nastavak *-na* je kao u *jesen (v.).* Stoji mjesto *ŗ* u ie. *^es-r-,* koje se nalazi u lat. *ver,* stfriz. *wars,* gr. zap, sanskr. *vas -antas,* lit. *vasara* < **verserà* »ljeto«. Pripada ie. korijenu **aues-* »svijetliti« u Homerovu ηώς, lat. *aurora,* stcslav. *ustrb* »aestivus« (upor. na Cresu *Oštrine f* pl., toponim), lit. *aušra* »zora«. V. još *veseo, jutro.*

*Lit.: Pariié* 1106. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 413. *Bruckner* 623. *Vasmer* 1, 192. *WP* 1, 161. 310-11. *Boisacf* 210. 709. Pedersen, *IF* Γ, 66. Sabler, *KZ* 31, 275. *IF* 3, 329. 351.

**vesta** f (Dubrovnik, Cavtat, danas se čuje i u Zagrebu *v'è-, vésta,* ali u značenju »džemper«) »haljina«. Od tal. *vèste, vésta* < lat. *vestis,* u značenju »džemper« preko njem. *Weste.* Od tal. < lat. *vestire,* poimeničen part. perf. *vestito vestit,* gen. *-ita* m (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *vēstīt* (Bozaya) »odijelo«. Apstraktum na *-ura vestitura* > *vestidura* f (Buzet, Sovinjsko polje) »daske oko dovratnika«. Tal. latinizam *vestiario* > *vestijarijo* m (Dubrovnik).

*Lit.:* Budmani, *Rad* 65j 165. Cronia, *ID* 6, 124. *REW»* 9284. 9283. 9282. *DEI* 4039.

**-vesti[1]**, *-vedem,* impf, primarne grupe, »άγω, απάγω, φέρω«, postoji u štokavskim narječima samo s prefiksima *do-, na-, iz-, nad-, ob-, od-, po-, pod-, pre-, pred-, pri-, pro-, proiz-, raž-, s-, sa-, u-, uz-, za-* (Vuk). Prevedeiiice (calque) *předvésti* »(policijski termin) vorführen«. Na zapadu u čakavskom, hrv.-kajk. i slov. zamijenjen je (zajedno sa *-vesti, -vezem,* glagolom drugog etimologijskog postanja) s *peljati (do-, iz-, na-, po-, pre-, pri-, za-)* (v.). Razlog zašto je primitivům propao, isti je kao i u *vesti, vezem (v.),* izbjegavanje hompnimije. Općenit je na čitavom hrv.-srp. teritoriju u prijevojnom štěpenu perfektuma *vod- voditi, vodim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, ispre-, ispro-, na-, opro-, pře-, pro-, raz-, s-, sa-, spro-, za-)* »ducere« : *voditi se* (Vodice, ŽK, subjekt *krava)* »tjerati se«. Impf, *vadati (se), -ãm* (Vuk) *(iz-, na-, pro-)* »voditi tamo-amo«. U poređenju sa stcslav. *voditi, voždo* suglasnik infinitiva prenesen je i u prezent. U oba prijevojna štěpena *ved-, vod-* balto-slav. je, sveslav. i praslav.

Izvedenice su od oba korijena. Od *ved-* rijetke su, postverbal stcslav. *obedb* »annulus« očuvan je samo u toponimu *Obed, Obedska bara.* Poimeničen part. perf. pas. *doveden* m (Lika) »uljez, domazet«. Neologizmi na -ia *izvedba, provedba.* Pridjev *neizvediv.* Iterativ *navedati, -am* prema pf. *navesti (se)* »navraćati, poticati«. U rum. je *navesti* tkalački termin:

*a navadi* — (Moldavija) *nevedi* »einziehen«, *dovesti* > rum. *dovedi* »dokazati«, rum. postverbal *dovadă, doveaăă* »dokaz«, *obeada* »Radfelge, gobelja«, *a povedi lucrami* < *podvedp* »roniti suze«. Iz crkvenoga je jezika *vedènije* n > *vavèdenje* n »uvod Bogorodičin«. Množina je od prijevoja *vod-*. Postverbali: *vôd* m, odatle složenice *vodovod,* prevedenica od *aguaeductus — Wasserleitung, munjovod, obod (bv > V),* odatle u pi. *òboci,* gen. *òbodãcã* (Dubrovnik, 15. v.) = dubrovačko-romanski *cherchellos* < lat. *circellos* »minđuše« = *obodac* (Kosmet); *svod* »Gewölbe«, *izvod* (u značenju »kratak dio teksta«, Rosa; kalk: njem. *Ausführung),* odatle pridjev *izvodan,* poimeničen *izvodna* (Vuk, Crna Gora) »posljednja leturdija«, *izvodio; uvod, razvod* (Istra, Lovran) »meda, međaš, kunfin«, *dòvod, ùzvod* »platno uzvedeno« od *uzvesti, uzvedām, uzvodni* »platno pamukom ili tiriplikom«, odatle na tur. *-li uzvòdlija f* »košulja od uzvoda«; *dovod* m, *povod pomea povod* »1° ular, 2° (Rosa; drži se da je iz rus. *povodz* ili češ. *původ)* occasio«, *navod,* Šulekov neologizam *navodak, prívod, provod, závod* »Anstalt« (prema rus. *zavedenie), proizvod, proizvodnja* (načinjeno prema *proizvesti, -voditi* što je rusizam: ras.: *proizvesti, proizvoditb).* Ovamo još *nevod* m (Stulić) »mreža«, koje se nalazi u stcslav. i sjevernim slavinama. Da je postojala i u južnom slav., dokazuje rum. ribarski termin *năvod* »Schleppnetz« = *nevod, novod, năvodar* »Schleppnetzfischer«. Postverbal ž. r. *odvoda* »1° (Đakovština) debela grana, 2° (Vuk) grana, tj. ono čim se stablo dalje odvodi u širinu ili visinu« = *òdvodnica* (Vuk, Srijem) »grana koja iz debla izrasle kroz drage grane«, na *-ljiv navodljiv* (~ *točak,* Vuk) »točak kojega su se paoci počeli izglavljivati«; *svodljiv, razvođljiv, zavodljiv.* Izvedenice na *-bc: dovodac,* gen. *-voća* »muško dijete koje žena dovede mužu«; *povodac,* gen. *-voća* »1° funis, 2° occasio«. Od interesa je još zabilježiti iz rum. unakrštenje *po oaьсь* sa rum. *învăță* (< lat. *invitíare)* postverbal *povață* »1° savjet, pouka, 2° voda«, u starom rum. jeziku *a povafui* »voditi«, *povățuitor* »savjetnik«, na *-eh* >. *-eală povățuialâ* f, *povafariu* »voda«; *po oaьсь* je u tim rum. riječima zacijelo radna imenica. Ali *povod* »ular« posudiše Rumunji *povod* pored *pohod (v > h* je pravilno, te nema veze sa hrv.-srp. postverbalom *pohod* od *pohoditi),* odatle *povodnic* = (Moldavija) *pohodnic* »Handpferd«. Na *-ik dovodak,* gen. *-tka* m (Vuk) prema *dovotka* f »pastorka«. Pridjevi *uvodan,* poimeničen na *-ik uvodnik* »Leitartikel«, *uvodniİar* »koji ih piše«, *razvodan* (—a *parnica).* Prilog *navodno* prevedenica od *angeblich* »tobože, bajagi«. Radne imenice: na *-ič* (upor. *ribič) vodič,* gen *-íia* (v. *ugič), navodil* = na *-ilo navodilo, provodič;* na *-nik isprovodnik* »gnida«, *vodník* »kaplar (kod domobranaca)«, *svodnica* »lena«, *razvodnih* »1° Führer (kod domobranaca)« = *razodnik* (Vuk, Srijem) = na *-jak razvodnjak* (Vareš) »solanum dulcamara« prema f na *-nica razvodnica* (Lika) »platno za povezače«, *dovodnica* (Dalmacija) »snaha, nevjesta«, *navodnik* »1° s voditelj, 2° (ortografski termin) Anführungszeichen« prema f *navodnica* »1° (tkalački termin) žica koja se u platno navede, 2° vodovod«, na *-njak navodnjak* »prijesadnica, prísad, saderųca«, na *-telj izvoditelj* m *(na-)* prema *izvoditeljica* f, na *-lac izvodilac,* gen. *-oca.* Radna imenica na *-ıo vôd* m = *voda* m »dux«, stcslav. *voždb,* u Srba iz crkvenog jezika. Odatle na *-ka: voćka* = *vojke* (ŽK, Krašić, slov.) »uzde, dizgen« = *vodiaca* > *vodnjica* = *vodice* = *obode* f pl. (Slavonija); *oboda* »zavojica, ivica od puta«. Riječ *uvotka* = *uhotka* »špurica« može biti riječ istog značenja od dva različita korijena. Na tur. *-džija* očuvalo je staro značenje u ženidbenoj terminologiji: *provodadžija — navodadžija* prema f *navodadzika* (Kosmet) = *novo-* ili *navodadžija* (Kosmet) »koji prosi djevojku za nekoga«, s apstraktumom na *-luk provodadžiluk* = *navodadžīluk* = *novodadžllbk* (Kosmet); *izvodadžija* m »koji izvodi nevjestu«. Na *-čija* (koji nije isto što i tur. sufiks, v. češ. *krejií* »krojač«) *navodčija* (14. v.) »(termin iz starog prava) koji prokazuje krivca«.

Prasiav. je složenica *vojevoda* = (sa sinkopom samoglasnika *o* + *e* poslije palatala) *vojvoda* = *vivada* (Istra, prezime). Odatle prezime *Vojvodić* (prezime *Vejvoda* < češ. *vejvoda* > *vévoda).* Možda je prevedenica od germ. *haritogo* > *Herzog* koje je kasnije posuđeno preko madžarizma *herceg* u naslovu bosanskih velmoža, odatle *Hercegovina* i etnik *Hercegovac* m prema f *Hercegovka,* hipokoristik *Hero* > *Ero. I* ne mora da je prevedenica, jer je sasvim pravilna, nego se samo morfološki i semantički poklapa s germanskom složenicom. [Usp. i pod *vojvoda].* Taj praslav. vojni termin posudiše Rumunji u dva vida: *voievod* m i (s haplologijom) *voda,* Madžari isto tako u dva vida *vojvoda* i (sa sinkopom nenaglašenog *o,* upor. *pojata* > *pajta, Požega* > prezime *Pozsgaj) vajda,* odatle *obrvajda* (Srbija, 17. v.). Od *vojvoda* je ime kraja *Vojvodstvo* (Vuk, prema njem. *Wojwodschaft'),* danas običnije *Vojvodina^* toponim *Vivodina* (kod Metlike, u Hrvatskoj) = *Vivddinja* (ŽK), s etnikom *Vīvodinac,* gen. *-nca* m prema f *Vīvddinka.* Nova je složenica

*vojskovođa,* prevedenica od *Heerführer.* Još je od interesa zabilježiti unakrštenje radne imenice *-ьc* od *voditi vodac* »đavo« sa *voda: vodac* je »đavo što utaplja«. Prije Đurdeva dne ne smije čovjek u *vodu.* Ali se veže uz *voditi,* jer se kaže *vodi ga njegov vodac.* Kako je vezano i sa *voda,* postoji za nj i naziv *vodenjak* (Vuk).

Postoje još izvedenice od korijena" koji je nastao prijevojem duljenja *ŏ* > *ă -vodati, -vodam,* samo s prefiksima *(do-, na-, pro-, raz-, u-, za-),* koji se s purističkog gledišta smatra nepotrebnim, jer je istog značenja kao *voditi.* Isti prijevojni štěpen dao je druge leksikologijske porodice pomenute u natuknicama *vaditi, svađa* sa posebnim semantičkim razvitkom. Ali i ovdje ima značajnih izvedenica, tako složenica *koloval* (ŽK) »graba oko kuće za kišnicu« od **(o~)kolo* + *vadlo;* stcslav. *vodovažda* < *-vadio,* u Crnoj Gori izmijenjeno *voddvalja* = *odova-Ija* = *vodojaža* »jaružnica oko kuće kojom otječe voda, npr. od kiše«. Ovamo ide *vada f* (Kosmet) »brazda kojom teče voda, obično vještački odvedena od kakve rijeke ili potoka za navodnjavanje bašte ili njive«, bug. *vada* »Bach, Kanal«, odatle denominal *vadit, vadim* (Kosmet) »navodnjavati« = bug. *vada* »tränke«, posuđeno u arb. *vadit* «ranke«. Arbanasi imaju još *vaxhdë* f »Spur«, denominal *vaxhdonj* (Leotti) < stslav. *rozdati.*

U oba prijevoja *e-o -vesti, voditi* je ne samo sveslav. i praslav. glagol, nego i baltoslav. : stprus. *west,* lit. *vèsti,* lot. *vest* u oba ie. značenja »1° führen, leiten, 2° heiraten (vom Mann)« prema lit. *vadžioti,* u narječju *vadyti, vadīt* »führen, hinbringen«, *vadāt* »hin und her führen«, lit. *vaduoti,* lot. *vaduot* »loskaufen«. Ie. je korijen **yedh-* zastupljen u sanskrtu *•uadhūķ* »Braut, junge Frau, Schwiegertochter«, avesta *aбu* »Weib, Frau«, u prijevoju *văSayeiti* »führt, zieht, schleppt«, stir, *fedid* »führt«.

*Lit.: ARj* 2, 717. 718. 723. 724. 726. 4, 2. 9. 327-330. 345-348. 7, 312. 315. 727. 733-35. 753-756. 8, 139. 323. 324. 417-419. 477. 493. 495. 705. 706. 10, 345. 351. 352. 11, 246. 254-56. 275-77. 506. 507. 12, 206-209. 215-217. 316. 317. 466. 469. 476-78. 13, 746. 753-54. 765-67. 14, 726-27. 17, 189-190. 370-73. *NJ 2,* 30. 57. 59. *Elezović* 1, 141. 430. 465. 2, 4. 9. 70. 85. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *ZbNŽ* 11, 269. *ASPh* 34, 305. *Miklósié* 376-77. *Holub-KopeÎny* 413. 415. 421. *Bruckner* 619. 628. *Vasmer* 1, 177. *Mladenov 56.* 60. 75. 71. *Trautmann* 1, 255. *WP l,* 255. *GM* 461. 465. *Tiktin* 1040. 1068. 1228. Škarić, *Zbornik Belica* 145-146. Ivšić, *JF* 17, 127., bilj. 2. *HR* 1934, 194. 195. *Boisacq** 735-736. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198-199). Meringer, *IF* 17, 142. Osten-Säcken, 7F 33, 266. Vaillant, *RES* 22, 18. Zupitza, *KZ* 37, 406. Bulat, Jř[1]5, 141. Maretić, *Savj.* 37. 63.100.114.

-vestì[2], *-vezem* impf, primarne grupe, postoji u štokavskim narječjima samo u prefiksalnim složenicama *do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-pi.* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vehere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Također u značenju »radern« *privesti u brodu ali lađi* (Zakon Lige ninske). Kao prosti glagol s istim samoglasnikom *e* ali postanjem od palatalnog nazala *į* i bez navedenih prefiksa a sa različitim akcentom *vésti, vezem* impf. (Vuk, Kosmet) *(do-, iz-, na-, o-, pod-, raž-,* a-) znači »pingere acu«. Taj je nastao od *vezati* (v.). Dok prvi glagol u značenju »vehere« dolazi i sa prijevojnim vokalom *o,* ovaj tog prijevoja ne pozna. On je postao tehnički izraz vezilja. U čakavskim i hrv.-kajk. narječjima kao i u slov. i *-vèsti, -vezem* zamijenjen je kao i *-vedem* glagolom dragog etimologijskog postanja *peljati, -ēm, -am; vésti, vezem* zamjenjuje se i posuđenicama iz njemačkoga *štrikati* (ŽK), *štikovati* (v.), *šKngati, Hîngovati* (v.). Od *vésti* izvedenice su samo radna imenica *vezilja f* = *vezilica* (Vuk) »Strickerin«, pridjev *vezici (~a igla),* odatle *vezitka* »igla vezaća«. Taj glagol uzrok je homonimiji, koja je učinila te je u hrv.-srp. prost glagol *vesti* »vehere« propao i nalazi se samo s prefiksima. Od *vez-* »vehere« ie., baltoslav., sveslav. i praslav. je nomen actionis *voz* m u prijevojnom štěpenu perfektuma na *o.* Značio je prvobitno »ono što je povezeno > ono što se vozi > tovar na kolima itd«. Sveslav. i praslav. kauzativum na *-iti voziti, vozim,* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, nad-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-)* »Γ fahren, 2° rudern *(veslom voziti lađu)«.* Iterativ na *-ati vozati, vozam* impf. Prema stcslav. *voziti, vpžo* (suglasnik infinitiva prenesen je analogijom i u prezent). Deminutiv *vozakati / -ikati se.* Postverbali *dovoz, izvoz* »Export«, *podvaz, prijevoz, razvoz, uvoz* »Import«, *svdz* m (Piva-Drobnjak) »grupa plastova sijena dovučena na jedno mjesto«, s pridjevima *vozni,* poimeničen *vazník,* gen. *-ika* (Piva-Drobnjak) »put kcjim se vozi plašće ili drva«, *dovozní, izvozni,* poimeničen na *-ik izvoznik,* na *-ica izvoznica, prijevozni, uvozni, razvozni,* poimeničen *razvoznīk,* pridjev na *-ik* > *-ák (tip sladak) vozak,* f *voska* »bene vehens«. Radna imenica na *-ьc* > *-ac: vozač,* gen. *-sca* = na *-aí vozač,* gen. *-ala, -ar vòzăr,* gen. *-ára,* s pridjevom *vozačev, vozarov (-ev),*

na *-ski vozački,* na *-lac vòzilac,* gen. *-oca,* s pridjevom *voziočev, vòzilaSki.* U ovoj kategoriji postoje i posuđenice: *kiridžija, raJbadžija, saltadžija iz* turskoga i *furman* pored *furinga* iz njemačkoga. Apstrakti na *-idba vòzidba,* ma *-arina vozarina,* na *-я/a vožnja.* Na *-ilo vozilo* n. Na *-wraca < -ihnica vòzionica* (Vuk, Bačka, Srijem, Futog) »badnjica, bure za prijevoz grožđa za berbe«. Složenice: *kolovoz* m »mjesec august«, neologizam *brzo-•voz,* s pridjevom *brzovozni* (željeznički termin) »roba koja se brzo otprema«, nekada, 1850, prevedenica za *Kurierwagen, Eilkurier, Eilwagen; parovoz.* prevedenicu za *Dampfwagen* (1862) zamijenila je *željeznica.* Iterativ se pravi prijevojem duljenja ō > *a -vázati, -važām,* samo s prefiksima *(do-, iz-, na-, po-, pre-, raz-*),* koje je kao i *-vodati* (v. *vesti* ') prema Marelicu provincijalizam u književnom jeziku. Glagol *voziti* kao brodski termin posudiše Arbanasi *vozit* = *vozetarem* »rudern«, radna imenica na *-tar vostar* »Ruderer«, i Cincari *avuzescu, avuzire* »ramer, naviguer«. Rumunji posudiše *oboz* »bagage, Haufe«, stcslav, *obozb* »sarcinae« < *ob-vozt,* Madžari *•vezeten > vezető <* stcslav. *vozatajb* »auriga« (sufiks kao u *rátaj}.* U baltičkoj su grupi usporednice u oba prijevoja: *vežu, vežti* »etwas mittels eines Wagens oder Schlittens befördern«, prema lot. *vazāt* »herumschleppen«; sanskr. *váhati* »fährt« prema *vähäyati* »lässt fahren«, avesta *vazaiti,* arb. *vjedh* »kradem«, lat. *veho* prema gr. ὀχέομαι, ὄχος (= *voz),* njem. *Weg* prema *Wagen.*

*Lit.: ARj 2,* 721. 726. 4, 326. 330. 331. 350. 351. 7, 312. 316. 733. 735. 736. 756. 8, 703. 706. 717. 10, 345. 354. 11, 256. 281. 790. 799. 941. 13, 754. 768. 14, 727. 17, 190. 191. 381. 383. 384. *Mažuranić* 1161. 1565. Maretić, *Savj.* 172. *Elezović* 1, 84. Aleksić, *NJ* 4, 89. Boskovic, *NJ,* n. s., 1, 129. Vuković, *SDZb* 10, 382. 402. Ilešić, *JF* 12, 172. *MikloSič* 387. *Holub-Kopečný* 415. *Bruckner* 619. 631. *Vasmer* 178. 215. *Mladenov* 61. 74. *Trautmann* 356. *WP* 1, 250. Belić, *Priroda* 300. *GM* 474-475. 477. *Pascu* 2, 181., br. 27. Schwyzer, *KZ* 63, 57. Streitberg, *IP* 3, 381. Meringer, *IF* 19, 429. Hirt, *IP* 32, 240. Miller, *IF* 21, 330. 332. Meillet, *IF 5,* 333. Joki, *Unt.* 161. *Boisac<f* 275-276.

**vesvësa** f (Kosmet) »sumnja, strepnja, duševno nespokojstvo, strah« = *vesvesa (nesvesa)* (BiH) »1° podozrivost, sumnja, 2° melanholija«. Na *-li vesveseli* (BiH) »1° podozriv, 2° melanholičan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vesvese)* iz terminologije običnog života: arb. *vesvese* f (Gege> »Verdacht«.

*Lit.: Elezović* 1, 78. *GM* 467. *Škaljić** 641.

věš m (hrv. gradovi) = *beš* (hrv.-kajk., slov.). Od nvnjem. *Wäsche.* Glede njem. *w> b, v,* v. *biksati, bermet* (v.), *veštak* (hrv.-kajk.) <· njem. *Werkstatt.*

*Lit.:* Jagić, *ASPh* 8, 317. Štrekelj, *DAW* 50, 62.

**vest,** gen. *-i* (narodna pripovijetka), u izrazu: *dve stare oklepane vešti, suhe kao aveti.* Bit će iz crkvenog jezika: *veštb* »res«, češ. *věc,* polj. *wiec,* rus. *veščb,* sveslav. i praslav. **vektb,* potisnuta u zaborav od sinonima *stvar* (v.). U prasrodstvu je s gót. *waíhts* »•stvar«, stvnjėm. *wiht,* nvnjem. *(Bosejiaicht, nicht.* Praslav.-germ, leksem.

*Lit.: Miklostč3&6. Holub-Kopečný* 409. *Bruckner* 614. *Vasmer* 1, 196. *Mladenov* 64. Prosík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 268-269). Hirt, *PBB* 23, 337. *WP* 1, 246.

**vëtah,** f *vêtha,* određeno *vèthi* (Vuk) = (u krajevima gdje *h > g* s asimilacijom *t > d')* *vègd,* određeno *vègdî* = (u krajevima gdje *h* zamukuje, Hercegovina, Kosmet) *vêt,* određeno *vētī, f veta* = (metatezom *h* na početak, Paštrovići i dodavanjem pridjevskog sufiksa *-bk >* -afe) *fêtak,* f *fitka — vedah,* određeno *vedhī* (Stulić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *vetíchb)* pridjev, »vetus (s kojim je u prasrodstvu)«. Na *-%o vedai* (Bella, Stulić), odatle na *-ina vedašina* »starea, starudija«, *rđa i vedaš.* Nije ušao u književni jezik ni na zapadu ni na istoku. Sinonim *star* potisnuo ga na štěpen provincijalizma. Denominal inhoativ *vetšati* impf. (Stulić) *(o-*)* »veterascere« = *(tš > i) ovečat, -am (iz-*)* pored (metateza *tš > št*) oveštat* = (zamjena *št* > A> *oveščat, iz-, po-, oveštati* (Vuk), *izvečati, -am* (Hercegovina) prema impf, *izvečávati, -vežovom, izveščatí (o-*)* (Lika, Piva-Drobnjak). Ovamo idu još: *beialina* f (Ljubiša) »stara lađa«, poimeničen part. perf. akt. **ob + velai + -ina,* sa ispuštanjem početnog *o-* kao u *biskati, buliti,* zatim metateza *v — c > £ — v olavèdati se, -ām* pf (Lika) prema *uvèiati se* (Bačka» Vuk) »ušeprtljati« = *(v > m*) umačaditi, -im* (Bačka) »u(s)kuburiti«. Te velike izmjene objašnjuju se afektivnim onomatopeiziranjem (pejorativnošću), što je *izaziva,* starež. Suglasnik *h* je nastao iz Î poslije velara *u,* kako pokazuju usporednice: baltičke lit. *vetušas,* lot. *v f es** Ie. je korijen **uet-* »godina« zastupljen u gr_

ἔτος (εις πολλά ζτη, posuđeno u makedonskom *spolaiti*),* arb. *vjet* »godina«, pridjev **uetos(o*)-,* upor. *pri leti je* (ŽK) »ostario je«, sanskr. *vatsá-* m »Jährling, Kalb, Rind« (upor. *seletak,* v.), lat. *vetus,* gen. *-eris* (internacionalno *veteran*),* *vetustus,* nvnjem. *Widder.*

*Lit.: ARj* 1, 219. 4, 326. 331. 8, 511. *Elezović* 1, 79. Vuković, *SDZb* 10, 387. 395. Rešetar, *ASPh* 36, 542. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečný* 414. *Bruckner* 623. *Vasmer* 1, 194. *Mladenov* 64. *Boisacq*[3] 293. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). *GM* 475-476. Mikkola, *IF* 16, 98. Pedersen, *IF 5,* 35. Persson, *IF* 26, 63. Scheftelowitz, *KZ* 56, 169. *Trautmann* 356.

**vetrina** f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Čilipi, Potomje) = *vetrina* (Prčanj, Rab, Božava) = *vèltrina* (Račišće; umetnuto *l* nastalo od anticipacije *r* prema tipu disimilacije *r — r > l — r* »(galicizam, preko njem.) vitrina (Zagreb), stakleni ormar za posuđe od stakla«. Od tal. *vetrina,* poimeničen pridjev na lat. *-īnus* od *vïtrum* »staklo« > tal. *vetro.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 124. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW** 9401. *DEI* 4041. 4042. *Weigand--Hirt* 1177.

**vêz,** gen. *vèza* m (Vuk, Baranja) »brijest, ulmus«. Samoglasnik *e* nastao je od palatalnog nazala, upor. polj. *maz,* rus. *vjaz* »isto«. Nalazi se još u slov., češ. i u oba lužičko--srpska. Sinonimom *brijest* i homonimom *vêz* od *vezati* (v.) potisnuta u hrv.-srp. na provincijalnu upotrebu. Od ie. jezika pruža usporednice arb. *vith,* ags. *vice* (engi. *witch*),* nord. *viz.* Baltičke usporednice objašnjavaju nazal, ali su izvedene s pomoću sufiksa *-sna:* lit. *vinkšna,* lot. *vīksna* »ulmus campestris«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğ* u nazaliranom korijenu *tying-* i bez nazala **yiğ-* »Ulme«.

*Lit.: Holub-Kopečný* 408. *Bruckner* 611. *Vasmer* 1, 244. *Trautmann* 360. *WP ì,* 314.

**vezati,** *vežēm* impf. (Vuk), sveslav. i praslav. **ez-* (proteza *v-* već praslav.) *(do-, iz-, ispo-, na-, nad-, nado-, ob-, oba-, od-, po-, pod-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-*)* »ligare« prema *zaveznüti* (Brusje) »zapasti nogom između dva oštra i nepomična kamena«, *uvězniti se* (ŽK) »ne moći izbaviti se iz tjesnaca«, iterativ na *-iva- vezivati, vezujem,·* s navedenim prefiksima *bv > b obezati, obezivati* pored *obavezivati,* na *-ovati vezòvat, -ujem (od-, na-*)* (Kosmet) , pored *vezüvati* (sa *u* mjesto *o* prema prezentu), prijelazom u razred atematskih primarnih glagola *vésti, vezem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, pod-, raž-, u-)* »(tehnički termin) pingere acu«. V. natuknicu *-vèsti** o djelovanju tog homonimą. Proteza se *v-* ne nalazi u prijevoju prefektuma *cz- > uz-.* Izvedenice se prave od dvaju praslav. korijena: *vez-, uz-.* Od *vez-* postverbal *vêz* m, *savez, vèza,* s deminutivom *vezica, podvezica* (Kosmet), *obaveza* f, *obeza* (Marulić)^ *sveza, navez* m, sa -afe > *-ak nàvezak,* gen. *-ska* (Vuk), *svezak,* gen. *-ska* »fasciculus«, *zavêzak,* gen. *-ska* (Kosmet). Pridjev na *-ьn > -an savezan,* poimeničen na *-ik saveznik* m prema *saveznica f,* s pridjevima *saveznikov, saveznički, ob(a)vezan,* poimeničen u prevedenici (calque) *obveznica* (neologizam zbog očuvanog *bv* mjesto *V)* »(posuđenica) obligacija (ŽK) < lat. obligație (prema *obligirati se*)«,* na *-ik veznik* »1° (prevedenica, gramatički termin) konjunkcija, 2° *(veznik,* Kosmet, narodska riječ) pas koji se drži na lancu ili žeželju«. Radna imenica na *-lac: vezijac* pored *vezîjoc* m (Kosmet) »koji veže rukoveti u snoplje«. Složenice *knjigoveža* m, *knjigovežnica* i na istoku *knjigovežnica.* Na *-l + -ịo vežalj,* gen. *-zija* m (Vodice), unakrštenjem *vezati* sa *üzalj* (v.). Od *uz-* pridjev na -afe (upor. *tanak*),* koji se gubi u komparativu: *üzak,* f *uska,* deminutiv na *-ahan > -an ûzan,* na *-aiak* (upor. *dugačak*) uzačak,* f *-čka* (Vuk). Apstrakti na *-oca, -ost uskoća, uskost.* Sufiks -afe gubi se u apstraktumu na *-ina užina* »angustiae« = *užina (ž* iz komparativa) i u denominalu na *-iti úžiti, uzim* (Vuk) *(s-*)* < stcslav. *ǴŽǴ, ožiti; z* iz infinitiva analogijom prenesen i u prezent. Složenice: prevedenice *morèuz* < njem. *Meerenge, uskogrudan* < njem. *engbrüstig = tesnogrudan* (Ristić). Na -a/o: *uzao,* gen. *-zla* »nodus«, denominal *uzlati, -am* impf, *(iz-, na-, raž-, za-*),* iterativ na *-va- -uzlovati, -uzļāvām,* samo s prefiksima; pridjev na *-at uzlat* (Stulić), proširen na *-ío üzalj,* gen. *-zija* (Vodice). Na *-e,* gen. *-età* ili -a praslav. *uže,* gen. *užeta* ili *uža* (Vuk) = (s protezom) *jüže* (Kosmet, Stulić, upor. *jular* pored *ular)* »konopac«, odatle na *-arka južarka* (Niš) »visoka konoplja od koje se prave konopci«, n pl. *vuža* = f pl. *vuže* »konopci za mučenje«. Radna imenica na *-ar užar,* gen. *-ára* m, odatle prezime na *-ević Užarević,* Ovamo ide na *-ьn + -ịo sužanj,* gen. *-žnja* m »zarobljenik, svezan uzetima«. Glede sufiksa upor. češ. *vězeň,* polj. *więzień; uza* f (Vrgada) »uže« = *uza, vuza* (hrv.-kajk.), *voza* f, u f pl. *uze* »zatvor«, pridjev na *-ьn užni = vuzni,* poimeničen na *-ik -uznik* »zatvorenik«. Deminutiv *uzica* f = (unakrštenjem sa *uzao*)*

*üzlica.* Interesantan je crkveni termin *zàuzi (Hristovi ~,* Risan, Vuk) »poklade mesne i bijele«, upór. rišnjansku kletvu *Tako mi ovijeh zauza Hristovijeh* i zdravicu *Zdrav si mi, brate', današnji zauzi Kristovi da nam na dobro zavezu, a na bolje razdriješe.* Rišnjanski izraz može se uporeďivati sa rum. *ciliegi* i *cîrneleagà,* imperativne složenice, koje znače *zaveži sir = poklade bijele,* a *cîrneleagă* »poklade mesne«. Od naročitog interesa je *pouza* m »1° brodovoda (Božo Babic), 2° (Dubrovnik) vođa straže, giustiziere, žandar(m), 3° *(povuz,* Smokvica, Korčula) komad kože kojim se stegne vuna« = *povüz* (Korčula, Poljica); *pouza* je postverbal od *povezati* i dokazuje usku semantičku vezu od *uza* i *vezati.* Samoglasnik *e* u *vezati* nastao je iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *vezati, зъ егьпъ* »zarobljenik«, češ. *vázati,* polj. *wiązać,* rus. *vjazátb.* Samoglasnik *u* u *uzak* itd. nastao je iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *cza, vgza* »Band«, *yzbkb, czh,* slov. *vozel, özek, vozek* itd., češ. *ouzky,* polj. *wažki.* Uporeďuje se sa gr. αγχω »schnüre«, αγχόνη »vrpca«, lat. *ango* (odatle internacionalno *angina).* Proteza se objašnjava unakrštenjem sa *vrsti, vrzem* (v.) ili *viti* (v.). Glede *v* upor. i *vepar* (v.). Ie. je korijen **engh-* (prema Hujeru *)>* u prijevoju perfektuma **ongh-,*

*Lit.: ARj 2,* 721. 3, 942. 4, 309. 330. 331. 702. 5, 126. 7, 298. 312. 724. 735. 736. 8, 313. 314. 327. 328. 490. 493. 494. 707. 708. 9, 241. 10, 345—47. 11, 241. 249. 12, 209. 210. 13, 754—56. 14, 727—8, 17, 103—114. 238— 46. *BI* 711. Hraste, J7[7] 6, 214. *Elezovič* 1, 75. 186. 266. 429. 2, 88. 383. Ribarić, *SDZb* 9,202. *Miklósié* 56—7. *Holub-Kopečný* 409. *Bruckner* 609. 611. *ZSPh 2,* 299. *Vasmer* 1, 244. *Mladenov* 61. *WP* 1, 62. 185. *Boisacf* 108—109. Charpentier, *ASPh* 29, 2. Jokl, *ASPh* 29, 42. Hujer, *LF* 42, 222-227. (cf. *RSl* 8, 292). Lidén, *IF* 19, 348. Meillet, *IF 5,* 332. *GM* 472. Nehring, *IF 4,* 401. Scheftelowitz, *IF* 33, 144. *KZ* 54, 229. 248-249. Šuman, *ASPh* 3-0, 396. Walde, *KZ* 34, 518.

vezek m (Vuk, narodna pjesma) »jak razlog, dokumenat«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *vesika* »Dokument, Urkunde, Ausweis, Lebensmittelkarte«, pl. *vesaik).*

*Lit.:* Marjanović, *NJ 3,* 216-217.

vezir, gen. *-ira* m (Vuk, narodna pjesma) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *venztr* (Hvar) »prvi ministar, upravitelj pokrajine *(vezir od Urumenlije)«.* Pridjev *vezírov (-ev),* poimeničen na *-ica vezirevica* / *-rovica* »njegova žena«, na *-ski vèzîrskt.* Apstraktum: *vezírstvo.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vıazîr* > tur. *vezir* »Regent«, od glagola *wazara* »nositi«, upor. lat. *bajulus* > mlet. *bailo}* iz turske administrativne terminologije: rum. *vizir, vizir-agasi, vizir-azém, vizir-chehalsi* sa sufiksom *-easă* < *-issa* »vezirovica«, na *-ie vizirie* »vezirstvo« = *vezirlic,* bug. *vezír, vezírstvo,* arb. *vezir.* Preko madž. *vezér* > slov. (Prekomurje) *vezér* »Führer, General«.

*Lit.: BI* 711. *Lokotsch* 2160. Štrekelj, *DAW* 50, 71. *GM* 469. *Tiktin* 1761. *Školjić*[1] 641.

veža f (hrv.-kajk., slov.) »vestibolo« = *veža* (ŽK) »1° trijem pred kuhinjom, ï" kuhinja (Mahovlići)«, sveslav. (osim istočni hrv.-srp. i bug.), praslav. *^vez-ja.* Prema češ. *věz,* stčeš. *věže,* prvobitno je značenje »toranj, turris«. Na to značenje smjera i toponim *Vezica* (brdo), *Podvezica.* Samoglasnik *e* je nastao iz , stcslav. *veza,* polj. *wieža,* gornjo-luž. -srp. *wjaža* »kuća«, koji je nastao prijevojem duljenja od ie. korijena **uegh-* > *-vesti, -vezem* (v.), prema Meringeru koji pretpostavlja kao prvobitno značenje »Schlitten[1] haus« < **uêghiã,* u prasrodstvu sa stíši. *vçg* »saonice«.

*Lit.: ARj* 20, 804. Skok, *ASPh* 33, 372. *Parčić* 1107. *Miklošič* 389. *Holub-Kopečný* 415. *Bruckner* 619. *KZ* 45, 54. *Vasmer* 1, 178. *ZSPh 2,* 124. Meringer, *IP* 19, 427. sí. Šamšalović, *NVj* 29, 373.

ví[1] (Vuk), zamjenica za 2. lice množine, jednako obrazovana kao *mì* (v.). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, stcslav., rus. *vy.* Osim sa stprus. *wans* ak. pl. > *vy* nema baltičkih usporednica, koje su u nominativu bolje očuvale ie. stanje *}u* »vi«, lit., lot. *jus,* stprus. *tous.* Samoglasno *y* > *i* u *ví* je vjerojatno, kao u stcslav. *ženy,* pravilan enklitički oblik iz ie. *vas* kao i lat. Genitiv pl. *vas* sadrži ie. *vas* > *vas* i genitívni zamjenički nastavak *-sb* < = lat. *-rum* < **vas* + *-sz.* Dativ, instrumental i lokativ pl. u književnom jeziku *vama* potječe iz duala, dok je u narječjima *vam* i *vami* kao u stcslav. U Crnoj Gori, Boki i u bug. enklitički dativ glasi *vi,* a enklitički akuzativ *ve (što ve hranim trideset godina).* Ti su oblici nastali analogijom prema enklitikama *ti* »tebi« i *te* »tebe«. Plurális maiesteticus ne postoji u istočnom štokavskom kao ni u bugarskom ni arbanaskom. To je balkanska pojava. Odatle nastadoše glagoli *tíkati* i *vikati.* Kao plurális maiesteticus za jednu osobu danas je obligatno u književnom hrv.-srp. tj

narječjima (npr. ŽK) *vi* kao plurális maeisteticus služi samo u porodici u odnosu djece prema roditeljima i prema starijim ljudima uopće. U hrv.-kajk. plurális maiesteticus za jednu osobu gospodskog položaja je *oni,* prevedenica od njem *Sie* (16. v., upor. *prošćenja = rešpeta prosim boga i njî* ŽK »ako se kaže slobodnija riječ = sit .venia verbo«). Plurális maiesteticus *Sie* stvoren je prema pl. *Ew. Gnaden haben befohlen* »vaše· su milosti zapovijedile«, stariji plurális maiesteticus *ihr.* Prevedenica *vi* se očuvala u hrv.-kajk. porodici, a druga prevedenica *oni* očuvala se samo u feudalnom odnosu. Za razliku od baltičkih jezika u cijeloj je deklinaciji proveden oblik iz kosih padeža. Razlog tome traži Vasmer u činjenici da bi se ie. nominativ *-jy, -j > -ji, -jb* glasovno malo razlikovao od zamjenice za 3. 1. Od *vas* stvoren je posvojni pridjev s pomoću sufiksa *-to vaš, f vaša* (Vuk) = *vaš,* f *vaša* (ŽK) jednako kao *moj, tvoj, naš.*

*Lit.: BI* 712. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 238. *Mladenov* 65. *WP* 1, 209. *Boisacq** 1001. Hujer, *IP* 30, 49. si. Meillet, *BSLP* 21, 26-27. Pedersen, *IP 5,* 57. Brugmann, *Gr. 2,* 820. *Weigand-Hirt 2,* 858.

vi-², prefiks koji stoji na pitanje *odakle, otkuda,* istog značenja kojeg *iz-.* Nalazi se danas samo u sjevernim slavinama. Da je postojao i u južnim, dokazuju brojni primjeri, koje je za slov. dao Miklošič. Da je postojao i u čakavskom i hrv.-kajk., dokazuju *virišiti* (v. *riješiti)* »erlösen«, *vignati* »izgnati«. Mažuranić donosi ove primjere: *vihodnja* »latrina« (15. v., Zagreb), *vihraniti* (1589, Veprinac), *višadči* (1275, Istra), *viklad* (1445) »expositio«, *vilagati* (1636, Vrbnik), *vilaz* (1638), aorist *vine* od *vineți* (Cvêt) »spasiti«, *vinetva* (Zagreb), *viroditi.* Danas postoji u hrv.-kajk. bednjanskom narječju: *vigled* »ogledalo«, imperativ *vižani* »istjeraj«, *vigledï* »izgled«. Ovamo ide i prezime *Vivoda* (Istra), ako nema mogućnosti za tumačenje od *vojevoda* (v.). Poimeničen pridjev kao toponim je *Vivodina* (14. v., sudčija u vladanju grada Ozlja) = *Vivodinja.* (ŽK), etnik *Vívôdinac* m, prema f *Vívôdinka.* Samoglasnik ť je nastao iz jery-a, upor. češ. *vy-,* polj. *wy-,* rus. *vy-.* Značajno je da i među rumunjskim slavizmima nema primjera za *vy-.* Prema Miklošiču srodno je sa *ъn- > u* (v.), upravo prijevoj duljenja, od ie. **ud* > got. *ut,* stnord. *ut* »hinaus«, sanskr. *ud* »auf, hinauf«. Samoglasnik *v-* je proteza.

*Lit.: Mažuranić* 1569. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 238 *RSl 2,* 93. si.

vicijo n (Dubrovnik) »mana«. Pridjev na tal. *-oso* < lat. *-osus vidus* (Rab) »poročan« = *vicjuž* (Božava). Denominal *razvicjăt* (Božava) »viziare«. Od tal. učenog *vizio* »isto« (prema narodskom *vezzo* drugog značenja) < lat. *vĭtium,* tal. *vizioso, viziare.*

*Lit.:* Budmani, *Rad* 65, 166. Kusar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 124. *REW»* 9396. *Prati* 1043. *DEI* 4077.

vićija f (Vrančić) »ampulla«. Od gr. βυκίον.

*Lit.: ARj* 20, 807. Putanec, *Čakavska rii* 2,17. *Miklošič* 391.

vīcerak m (Brusje) »mala kućica u polju, bez strehe, građena od samog kamenja, abituro (Parčić)«. Izvedenica na *-erak* kao *kućerak,* gen. *-erka,* deminutiv od *kučer* »1° čobanska koliba (v.), 2° toponim«, od praslav. *vitati,* koji je potvrđen samo u *abitati, obitavati, obitelj* (v.). Suglasnik *č* može biti od unakrštenja s tom riječi.

*Lit.: Parčić* 1107. Hraste, *JF 6,* 214. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 625. *Vasmer* 1, 205.

Vid, lično ime < lat. *Vitus,* koji je zamijenio poganskog *Svetovida;* odatle pridjev *Vidov(dan),* poimeničen na *-oca vidovača* »1° kruška, 2° jabuka«, na *-ka vidovka* »trešnja«, prezime *Vidović,* hipokoristik *Vide* (Zadar, 1352), hrv.-kajk. *Videk,* prezime *Videković.* S rom. *sut-* toponimi *Sutvid, Sudvid, Suvid* (od Dubrovnika do Krka). Dočetno *t > ć* kao u *Velebíc < Velebit: Sv. Vic,* crkva kod Gretve (Bar). Ispod Gretve mjesto s crkvicom i maslinik *Svetević (-e* ostatak starog lokatīva na - ). Izmjena *-t > -d* je nastala pod uplivom starog dvočlanog imena *Vidomir* ili prema tipu deklinacije *vît,* gen. *vida.* U srednjovjekovnoj Dalmaciji *Vitus* je obilno zastuplj'en, s betacizmom *Bitus* i s našim hipokorističkim sufiksom *-e Bitté, -ónja Vitagna, -ko Bitchus, -oje Bitóié* (Trogir, 1322), kao i s rom. deminutivom *Vitulus, Vitolus.*

*Lit.: BI* 712. Jireček, *Romanen 2,* 63-64. *Parčić* 1108. Putanec, *Slovo* 13, 140. 144. 148. 154. 160.

vídati (se), *vīdam* impf. (Vuk, narodna pjesma) *(iz-)* »liječiti«. U tom značenju i obliku samo hrv.-srp. Nije ušlo u književni i

saobraćajni govor. U Lumbardi *vidat* »musti«, *povida(f)* (Korčula, Žrnovo) (objekt *kozu),* Na *-ar vidãr,* gen. *-ara* m prema f na *-ica vidàrica* »Ijekar, prema Ijekarica«. Na *-ina* •*vidàrina* f »Ijekarina«. Miklošič upoređuje s rum. *a vindeca* »beschützen, retten > heilen« od lat. *vindicare* »osve'titi«. Ali se ne vidi kako je odatle moglo nastati *vídati.* Vrlo je vjerojatno mišljenje Mažuranićevo, koji dovodi u vezu s praslav. korijenom *vid-, věd-,* koji je u *vidovita trava* »ljekovita trava za oči, euphrasia officinalis«, *vidac,* gen. *vica* (Vuk, Dubrovnik) »herbae genus« = deminutiv *vidilak,* gen. *-lka* = *vidovčevica.* Upor. u Sireni Zrinjskoga: *Kako vidovinski dar mu konj letiše.* Prema tome bi *viđati* kao i *liječiti* prvobitno značilo »liječiti viđenjem, pogledom, magijom«. Upor. polj. *widywać* i *vidjeti.*

*Lit.: BI* 712. *Mažuranu* 1570. 1572. Kušar, *NVj 3. Miklošič* 391. *REW** 9347. Štrekelj, *Zbornik Jagičev* 711-714. (cf. *RSl* 2, 254).

**videlo** n (Kosmet) »stavljena koža za obuću«. Turcizam talijanskog (mletačkog) podrijetla: *videlo* < lat. *vitellus.* Upor. *teljatin, vaćet.*

*Lit.: Elezovič* 2, 503. *REW*[3] 9387. *DEI* 4071. *Rosamani* 1220.

Videm, gen. *-dma* = *Vídm* (izgovor u Gorici) = *Viđen* (mlet., slov.), toponim, etnik *Vidšmci,* od rimskog *Ūtinum* > furl. *Ūdin, Uden, Udon,* tal. službeno *Udine,* furl, etnik na lat. *-ensis* > furl, *-es Udines,* stfurl. *Udinàs.* Interesantno s fonetskog gledišta *й > y >* » kao u *mūrus > mir; t > d* u furlanskom pripada predslav. periodu, tj. prije 6. v. Proteza *v-* kao u *Vodnjan* (Istra).

*Lit.:* Ramovš, *Zgod.* 34. 35. *Pirana'* 1520.

**vidjeti** (se), *vîdïm, vidu* (Crna Gora) = (ekavski) *vīdēt* pored *videu* (Kosmet) = ikavski *vlditi,* pf. i impf. (Vuk) *(iz-, izu-, na-, ne-, nena-, ohne-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* prema impf, *vídati (se), vídam* (Vuk) *(iz-, pre-, pri-, s-, u-, za-),* u kojem je prema stcslav. *viděti, viždc* (bug. *viždam)* suglasnik prezenta *dj* prenesen i u infinitiv, iterativ na *-ava-, -iva- izviđivati / -davati (raz-),* ie., baltoslav. i praslav., »videre (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«; *obidiți, -im* prema *obidívatí, -ujem* (Crna Gora), *obidavati, obidāvām* (Vuk, Boka) »ogledati, obilježiti«, *svidjeti se — sviditi se* (Hrvatska, Vodice) prema *sviđati se* »dopadati se, dopasti se«, *obidnut, -em* (Kosmet) *(b < bv)* »okusiti, probati«. U tijesnoj je vezi s praslav. korijenom *věd-.* Ostatak te veze je *vêdnuti* »vidjeti« (Resava, Lijevče) i konjugacija *izùvidjeti, izuvjedīm = izuvijem = izwvidim* »istražiti«, prema impf, *izuvídati, izuvídãm* (Pavlinović) = *izuvijedati, izuvijedam* (16. v.), na *-telj izuvjèditelj* < stcslav. *izvěděti.* Tu je prvi > *i* zbog disimilacije sa drugim , upor. *prije* < *prěžde.* Imperativ *viđaj* (Bosna, Banja Luka) = *vidi.* Pridjevi na *-ljiv vidljiv (ne-}, zavidljiv, nenavidljiv,* na *-iv vidiv (ne-, raž-),* s apstraktima na -osi *vidljivost (ne-) = vidivost (ne-},* na *-ьn > -an vidan (ne-), zavidan* (Piva-Drobnjak), *navidan* »onaj koji mrzi«, s apstraktumom *zavid(n)ost (ne-}, nenavidan* (Kosmet, Vodice), poimeničen *nenavtdnik* (Vodice) »đavo«, apstraktum na *-ija nenavîndija* (Vodice), na *-ov vidov* u *trava vidova < Svetovidova* ili *Vidova,* na *-ovit vidovit* (v. *vjedovit},* na *-ovan nèvidovan* (Vuk) »nenadan«, part. perf. pas. kao pridjev *viđen* »naočit«, *neviđen.* Postverbal *vīd* m, *izvīd, nevīd* m, *uvid* (Vuk), *obid* m »ogled«, *ôbida* f »mjesto gdje se prova ili *obiduje* ima li ribe«, *privid* m, f, *navid(a}* »1° gledanje, ljubav, 2° mržnja«. Na *-ik vidik,* gen. *-ika* (Vuk). Na *-lo vidjelo* n »lumen«; na *-ica vidjelica* »svijeća«, odatle *rasvidelit se* (Kosmet). Kod Rumunja u prilogu *in vedeală* »javno« (unakršteno s lat. *vedea < videre).* Isto unakrštenje i u riječi iz crkvenog jezika *vedenie* »vizija«, upor. *priviđenje.* S madž. sufiksom *-ov < -ö do vidova* (Hrvatska, gradovi) »dovidenja«. Na *-ok na vidSku* (Kosmet) »pred očima«. Na *-lac vîdjelac,* gen. *-ioca.* Poimeničeno 2. 1. sing, *nevidíš,* gen. *-isa* (Vuk, Srijem, Bačka, Banat), samo u uzrečici *od nevidiša.* Na *-telj razviditelj.* Prilog od stcslav., part. prez. pas. *iaomъ nevidom(á).* Taj posudiše Rumunji *a(v)idoma = idoma.* Apstrakti na *-n: nâvist,* gen. *-i* (Vodice), *závist f,* s pridjevom *závistan* (Stulić), poimeničen *ïÁ-ik zavisnih,* upor. *závidost, navist, nenávist f* »isto što zavist«. Radne imenice *navidjelac,* gen. *-dioca.* Neologizam *vidokrug, vidogleđ* (selo Kumodraže, 1914) »projektor, reflektor«. Antroponimi *Vidosav(a), Vidna, Vidoje, Vidojko, Vtdojka.* Samoglasnik i je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **ueiđ-.* Baltičke su usporednice stprus. *widdai* »ich sah«, lit. *veizdéti, véizdžiu* »pogledati«, *išvysti, -výdau* »opaziti«, *veidas (= vidi>), pavydėti, pavydžiu* »zavidjeti«. Od ostalih ie. upor. gr. (f)t8eiv »opaziti«, εἶδος (= *vidb),* Ιδέα < *Γιδεσα, got. *weitan* »vidjeti«, lat. *videre* (internacionalno *evidentan, evidencija, revizija, revizor, vizija, vizionar, ideja, ideologija, idealan,* itd.). V. pri-

jevoj *věd-,* Rumunji posudiše *zavistie* f < *zavistb,* odatle na *-UJQ* > *-ui a zavistui* »beneiden«.

*Lit.: ARj 4,* 308. 7, 737. 742. 929. 8, 341. 413. *BI* 713. Budimir, *JF* 15, 158. Belić, *NJ* (1932), 230-235. Vukićević, *NJ 3,* 58. *Elezovič* Ь 79. 221. 457. Bulat, *JF* 3, 46. 5, 147. Belić, *NJ* l, 183. 232-233. Ribarić, *SDZb 9,* 146. 171. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Miklošič* 390. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 613. *Vasmer* l, 198. *Mladenov* 65. *Trautmann* 357—358. *WP* l, 236-238. Joki, *Stud.* 76. Chostnik, *RPV* 37, 163-164. (cf. *AnzIF* 10, 273). Güntert, *IF 27,* 28. Pedersen, *IF 5,* 73. *Boisacıf* 220. 688. Tomanović, *JF* 17, 201.

**vidra** f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »lutra«. Pridjev *vidrin.* Deminutiv na *-ica vldrica.* Samoglasnik *i* je nastao iz jerya, upor. stcslav., polj., rus, *vydra,* a taj iz ie. *u,* kako se vidi iz baltičkih usporedmca stprus. *udrò,* lit. *udrà,* istočno-lit. *udras* m, lot. *ûdris.* Suglasnik *v-* je općeslav. proteza. Rumunji posudiše *vidră,* Madžari *vidra,* Arbanasi *vider, -dra.* le. je korijen **ued-* »mokriti (v. *voda)«,* prijevoj nižeg štěpena (Tiefstufe) **ūd-,* proširen sufiksom *-r* (kao *mokar),* sanskr. *udrák* »ein Wassertier«, avesta *udrà-* m, stvnjem. *ottar,* nvnjem *(Tisch)Otter,* gr. οδρος, ΰδρα »Wasserschlange« (> internacionalno *hidra),* ενυδ-*(Λξ* »vidra« < ie. **ūdra.* Etimologijske je značenje »vodena životinja«. Dalje su etimologijske veze *voda* (v.) i *vijedro* (v.).

*Lit.: BI* 714. *Mikhšič* 397. *Holub-Kopečny* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* l, 239. *Mladenov* 65. *Godin* 274. *Trautmann* 334. *Boisacq** 998. Krogmann, *KZ* 65, 140.

**vidulica** f = *fidûlica* (Hrvatsko primorje: *tanac na fidulice)* »sopeia«. Od kslat, *vitula* > *vidula.* Glede *v* > /upor. njem. *Fiedel,* stvnjem. *fidula.* Ide etimologijski zajedno (s tal.) *viola,* deminutiv na *-ino* tal. *violino* > arb. *vjoli* < ngr. βιολί.

*Lit.: Mazuranič* 1572. *GM* 476. *REW** 9479. *Prati* 1047.

**vieno** n (Parčić), *vêno* n »dote«, riječ nije potvrđena u narodnom govoru, upotrebljavali su je književnici. Ni *veniți* nije potvrđeno ni u narodnom govoru ni kod književnika. Riječ je istisnuta od posudenica *dota* (v.) i *miraz* (v.). Sveslav. i praslav. riječ (češ. *věno,* polj. *wiano,* rus. *veno,* stcslav. *veniți* »prodavati«) interesantna je sa gledišta semantičkoga. Značila je »1° Brautkaufpreis, 2° Morgengabe, 3° Mitgift, 4° Bezahlung«. Prvobitno značenje bilo je »otkup djevojke prije nego će se dovesti u kuću«. Nema jedinstvene etimologije. Jat se tumači prijevojem duljenja *e* — *e* prema jednom tumačenju od ie. korijena •"jiiđA- »voditi kući > vjenčati, maritare (subjekt muškarac)«, upor. sanskr. *vadhūh* »Braut, junge Frau, Schwiegertochter«, stir. *fedid* »vodi«; upor. *vesti, vedem, voditi.* Suglasnik *n* u *vijena* prema tom tumačenju nastao je od *dn* (upor. *panem* pored *padnem)* od pridjeva **vedno,* upor. gr. Ζδνον (H. Pedersen); *veno* bi prema toj etimologiji bilo poimeničen pridjev sr. roda (upor. *lukno).* Bruckner i Trautmann dovode *věno* u vezu sa lat. *venus* »Verkauf«, upor. *vernando* > *vendo,* sanskr. *vasnak* »Kaufpreis«, gr. ώνος < ie. **uesno.* Ako je tako, *věno* nije prvobitni pridjev. Semantički jedno i drugo tumačenje kaže isto.

*Lit.: Pariié* 15.' *Mazuranič* 1560. *МИШШ* 389. *Holub-Kopelný* 412. *Bruckner* 610. *Vasmer* 1, 182-83. *Mladenov 62. WP* 1, 256. *311-2. Boisacď215.Hiit,IF 12,223. Matasiak, RSI* 6, 277. Pedersen, *IF 5,* 67. Sobolevski, *AnzIF 7,* 162-163. Solmsen, *KZ* 28, 81. Prosík, *KZ* 33, 162.

**viganj**[1], gen. *-ónja* (Vuk, Srijem) = *flgānj* »ženska haljina«. Od madž. *vigono,* također rum. *vigan* — *viganau* (Erdelj) »Rock der Städterinnen«. Polj. *wigano* »männliche Hofkleidung in 18. Jh.«.

*Lit.: ARj* 3, 52. *BI* 714. *Tiktin* 1739. Karlowicz, *ASPh 3,* 665.

viganj[2], gen. *-gnja* m (Vuk) »1° nakovanj, 2° (sinegdoha) kovačnica« = *viganj* (Crmnica) »kovačnica«. Nalazi se još u slov., slvč. i češ. *výheň* »Rauchloch, Esse, Ofen, Schmiede«. Posuđeno u arb. *vigan* »div, Riese«, jer se divovi smatraju kovačima u narodnom vjerovanju. U tom značenju nije· potvrđeno u hrv.-srp. Madž. *vihnye, vinnye* »kovačnica« posudenica je iz slovačkog. Upor. cigansko *vigna* »Herd«, *vignja* »Esse, Schmiede«. Daničić uzimlje ciganski riječ, koja je u prasredstvu sa *oganj.* Miklošič uporeduje semantički razvitak sa gornjo-luž.-srp. *vuheň,* donjo-luz.-srp. *hugeň* »Rauchfang, Esse« od *hogeň, vogenj* »oganj«. Može biti praslav. od ie. korijena. Samoglasnik « je nastao od jery-a, a ovaj duljenjem od *u* u lit. *ugnis* < stlit. *ungnis,* lot. *uguns* »oganj«.

*Lit.: BI* 714. Miletić, *SDZb 9,* 229. *Miklošič* 391. Loewenthal, *WuS* 11, 54. *GM* 472. *WP* 1, 323. Daničić, *Osn.* 202.

**vígovi** m pl.j gen. *vígõvã* (Vuk, Vojvodina) »zamke za hvatanje ptica, omče, ošice«. Miklošič upoređuje sa slov. *vênge* f pl. »1°

Kesselkette, 2° Türnarbe«, Iljinski sa slov. *vega* »Schiefe, Neigung«, *végati* »schwanken«, pridjevi *végast* = *vezen* »nagnut«, a to od ie. **uoi-g-*, prijevoj perfektuma od *^ei-g-*, raširenje ina *-g* od **uei-* (v. *viti)*.

*Lit* · *BI* 714. *PleterSnik* 2, 754. 760. *Miklo-•ЦС* 380. Iljinski, *UZ* 2, 3-6. (cf. *IJb* 10, 341).

**vihar** m = (A > У poslije i) *vljār,* gen. *vy'ăra* = *vihar,* gen. *vihra* (Vodice, upór. stcslav. *vihrb)* = (s promjenom sufiksa) *vihor* = *vijor* »orkan, fortuna, vrtuna, furtutma, Sturmwind«, sveslav. (u slavinama također izmjena sufiksa *-ar, -ör, -ur)* i praslav. Madžari posudiše *vihar,* Rumunji *vifor* = *vivor* (Moldavija), pridjev na *-os* < lat. *-osus viforos, vifornița* = *vivorniță* (Moldavija) = *zghihorniță* »snježna mećava«. Denominal: *vijoriti (se), -im* (subjekt: zastava). Mjesto sufiksa *r* stoji u baltičkoj grupi /: istočno-lit. *viesulas,* lot. *viesulis, veïsuôls.* Te usporednice kažu da je *h* nastao iz í. Riječ *vijavica* »isto što vihor« kaže da je *vihor* nastao od *viti* (v.), od redukcije ie. korijena **ụe-* > **ui-* proširene formantom s : **uîs.* Upór. bug. *viham,* rus. *vihatb* prema *vihnutb.* Izmjena dočetka posljedica je onomatopeiziranja. V. *vjetar, vijavica,* polj. *wiją* »Gestöber«, stcslav. *vijalica* »Wirbelwind«.

*Lit.: BI* 714. Ribarić, *SDZb 9,* 203. *Miklošič* 391. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 612. *Vasmer* l, 207. *Mlađenov* 68. *WP* l, 220. 242. *Trautmann* 245. *Tiktin* 1738. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). Kögen, *IJb* 14, 273. Scheftelowitz, *KZ* 56, 192. Pedersen, *IF* 5, 70. 75.

**vija** f (istročakavski) »genus« < tal. *via* »Art, modo, guisa«. Izvedenica *vijâj* m (Cres) »putovanje« < tal. *viàggio* < poimeničen lat. pridjev sr. r. *viaticum,* od *via,* sa čakavskom zamjenom *j* = tosk. *dž, đ,* koje se govori u Dubrovniku i Cavtatu *vjađat, -am* impf. »putovati« < tal. denominai *viaggiare.* Denominal od *via s* mlet. prefiksom *des-* = tosk. *dis- dezvtjati (se), -ãm* pf. (16. v., NaIješković, Perast) »pokvariti (se)«, upór. tal, *sviare (s-* < lat. *ex-), bijāti* (Hrvati u južnoj Italiji) »envoyer« < *abbila* (Abruzzi) < vlat. < **adviare* > *avviare.* Osnovno *via* dolazi još u sintagmatskim prilozima: *alaviją* (Božava, Molat s primjerom: *un je učini to alaviją)* »kako treba, alla buon'ora«. Prema ŠtrekeIjevu tumačenju tal. *via* nalazi se u dočetku (sufiksu?) *drugòvija, đrugovje* < *drugovụa* (15. v.) = *drugovlja* (17. i 18. v.) »herum«, upravo »drugi put«. U toj je sintagmi kao i u ostalima *dva, tri* itd. *puta* »zweimal (itd.)« *put* prevedenica (calque) od tal. *via* »volta« (tal. *due via due,* sitai, *via più* > *viepiù, vie meno).* Prevedenica je i onda kad se *put* upotrebljava kao prijedlog u značenju »prema« *(put šume; put ugarskijeh pode strana,* Gundulić). Upór. u poštanskoj upotrebi kod adresiranja *via Zagreb.* Isto tako i u crnogorskom prilogu *Ыpm* = *uput* (Vuk) »odmah«. U istročakavskom *hodí via,* ili *via, vijà* »jednom riječi«. Upór. iz balkanskog latiniteta u sasvim drugom značenju arb. *via,* s članom (Ulcinj), »mala rječica« (opozicija *lum* »velika rijeka«) = naški (= crnogorski) konaval (v.)«, kod GM *ví vije* f »Rinne, Furche, Wasserlauf«, toponim *Bregvía* (selo, pravoslavni i katolici) »(upravo) obalska rječica«.

*Lit.: ARj 2,* 369. 807. 9, 437. Crania, *ID* 6, 105. Wędkiewicz, *RSI 6,* 231. *GM* 471. Štrekelj, *DAW* 50, 71-72. *REW** 9295. *DEI* 382. 1361.

**vȋjatı**[1], *vije* impf. (Vuk, subjekt *vuk) (do-, iz-, zavijati, zavijati)* impf, »urlati, urlakati, ululare« prema deminutivu *vijúknuti, vijukne* i *vijúcnuti, vijūcnē.* Na *-ište vijalište* »mjesto gdje vuci viju«. Samoglasnik ť Je nastao od jery-a, stcslav. *vyti, vyjo,* rus. *yiь, voju,* polj. *wyć,* češ. *vyti.* Ovo *vyti* u hrv.-srp. samo s prefiksom: *zaviti* (Crna Gora, Vuk, subjekt *vuk).* Taj je propao na ostalom teritoriju zbog homonimije sa *zaviti, zavijem* »obvolvo«. Korijen **vy-* je sveslav. i praslav. Nastao je od ie. onomatopeje ** u-,* Upor. još *(h)uka, (h)ukati* i *vikati* (v.). Suglasnik *v-* je proteza.

*Lit: ARj* 4, 336. *BI* 714. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 427. *Bruckner* 637. *Vasmer* l, 242. *Mlađenov 69.* Pedersen, *KZ* 38, 342. *Boisacíf* 103. Vaillant, *RES* 22, 191.

**vȋjati**[2], *vijem* impf. (Vuk) = (ekavski) *viļāti (iz-, o-, od-, pre-, raz-),* sveslav. i praslav. (stcslav.) *vějati,* »1° (atmosferski termin za radnju vjetra) puhati, duhati *(dva vètra veju,* narodna pjesma; metafora: *snijeg vije), 2°* (poljoprivredni termin) ventilare, worfeln (objekt *žito)i,* iterativ na *-va- izvijavati l izvejavati, -vijāvām (raz-).* Na *-aca vijača* f (Vuk) = poimeničen part. perf. akt. na *-ica vljalica* (Lika) »sprava za vijanje« izvedenice su od drugog značenja; od prvog su *vijavica* f (Vuk) = *vijavica* (ijekavci, Vuk) »mećava« (upor. rus. *vejalica)* i ie., baltoslav., sveslav. i praslav. s pomoću sufiksa *-tro vjetar,* gen. *vjžtra* m (Vuk) = *vêtar* (ekavski, Kosmet, čak., ŽK) = (ikavski) *vïtar* »ventus«

(od lat. *ventus* internacionalno *ventil, ventilirati)* koji čini zasebnu veoma raširenu leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-ьn vjêtrni,* poimeničen u ž. r. *Veterná* = *Veternica* (toponim), *Vjetrnā Poda* (dual, Piva-Drobnjak), *Vjelrna Petka* (ibidem, svetica koja se slavi 8. VIII, tako nazvana zbog toga što se misli da bi vjetar odnio sijeno, ako bi se na taj dan kosilo), poimeničenje na *-ik Větrník* (toponim), na *-en vjetrèm,* poimeničen *vjetrenjača, vjetrènjãk* = složenica od sintagme *vjetrògonja* = (ikavski) *vitropir* (v. *piriti),* na *-ov vjètrov,* na *-ovit vjetrovit,* (u zaklinjanju protiv more u igri riječi) *vjetrušna vjetrušnica* (obrazovan možda prema participima iz crkvenog jezika *-ušti,* ali upor. i bug. *větrúška* »Sturm«). Ná *-usina vjetrušina* »demon zlog vjetra«. Deminutivi na *-ič* (tip *konjic) vjetrić,* gen. *-ica* (Risan, Vuk), na *-ič vjetrić,* na *-ьc* > *rac povjetarac,* gen. *-rea,* na *-će povjetarce.* Augmentativ na *-ina: vjetrina.* Ovamo ide na *-tlo* stcslav. *větřilo* n, koje se nije očuvalo u hrv.-srp. zbog sinonima *jedro* (v.), ali rum. posuđenica *vétrilä* »jedro«, pi. *vetre (<* haplologija *^vetrellelei)* = (s umetnutim *u* zbog unakrštenja sa lat. *ventus* > *vînt) vîntrelă* = (sa zamjenom sufiksa *-ealã* < *-eh) vîntreală* dokazuje da je postojala i u južnoslav., upor. bug. *větřilo* »Segel«, kod Madžara *vitorlya* (16. v.). U Kosmetu je *větřilo* »ventil«. Na *-ina* od sintagme *zavjetrina* (Vuk) »mjesto zaštićeno od vjetra«, odatle ispuštanjem sufiksa *zavètar* (Kosmet), i pridjev na *-ьn zavjetrno* (Dobrota), komparativ *zavjetrnije.* Denominal na *-iti vjêtriti, -lm* impf. (Vuk) »1° evanescere, 2° *(vjetriti očima,* metafora) kao uplašen gledati« *(iz-, raž-)* = *vetrèt* (Kosmet), prema iteratīvu *izvjetravati (raž-),* pf. *razvjetrati.* Složenice: *vjetromet* m »Windstorm«, od sintagme *vjetar mete* > arb. *vetromét; vetrov alj* m (Kosmet) »vrsta trna«, ako je složenica tipa *govnovalj,* ali bi moglo biti i poimeničenje na *-alj* od *vjetrov.* Od praslav. korijena **ve-* u *vijati* je izvedeno i *oveljlna* (Kosmet) »ostaci od konoplje, ono što vjetar nosi kad se na guvnu vije« te *ovējci,* gen. *-akā* m pl. (Vuk) »ono što ne pada upravo kad se žito vrše (nego je šturo)«. Nije jasan prijelaz / > *lj.* Na *-toa* (upor. *žetva) vetva* »Worfeln« (Lovran, Istra). Od (ekavskog) *prevejati* je part. perf. pas. kao pridjev *prevejan* (Kosmet) = Maretićev *previjanac* (u prijevodu Odiseje), *ovejan* »čist, pravi«. Istaknuti još treba razliku u akcentu *razvijati, rozvijem* »raspršiti, rasturiti« prema *razvijati, razvijam* od *viti; vìjati* »ululare« je glagol drugog etimologijskog postanja (v.). Istom praslav. korijenu pripada i *vedar,* koji čini zasebnuleksikologijsku porodicu (v.).Samoglasnik *i* za u *vijati* je kao u *prije* prema *prězde; vijati* je nastalo od stcslav. prezenta *veJG* prijenosom u kategoriju infinitiva na *-ati.* Jat je nastao od ie. *e* u korijenu **ue-,* koji se nalazi u sanskr. *vati* (3. 1. sing.) »puše«, od ie. participa **ue-nt* je lat. *ventus* »vjetar«. Dok za *vijati* nema adekvatnih *baltičkih* usporednica, jer lit. *vėtyti* i lot. *vêtît* »worfeln, vijati« predstavlja raširenje ie. korijena **ųe-,* za praslav. *eiгъ* < ie. **uetro* baltičke su usporednice potpune : stprus. *wetro,* lit. *vėtra,* lot. *vįtra.* Sufiks *-tro* (upor, gr. μέτρον > internacionalno *metar, metrički)* u vezi s tim je korijenom osobina baltoslav. Njem. *Wetter, Witterung* sadrži doduše isti korijen, ali je sufiks *-dhro.* V. *vedar.*

*Lit.: ARj* 4, 334-36: 343-344. 8, 708. 9, 489. 491. 11, 261. 272. 793. 13, 758-59. *BI* 715. *ASPh* 34, 306. *Elezović l,* 79. 2, 9. 122. Vuković, *SDZb* 10, 381. Bulat, *JF 5,* 142. *MiЫoШ* 387. *Holub-Kopečný* 408. *Bruckner* 610-611. *ASPh* lb 128. *KZ* 46, 211. *Vasmer* 1, 196. *Mlađenov* 93. *WP* 1, 220-202. *Trautmann* 345. *Tiktin* 1734. Baudiš, *IF 23,* 149. Helten, *IF* 23, 103. *Boisacq** 17. Chodźko, *BSLP* 5, LXVIII, LXIX. Joki, *Unt.* 82. 149. Meringer, *IF* 16, 130. *GM* 469. Meyer, *KZ* 8, 247. Osten-Säcken, *IF* 33, 265—266. Solmsen, *Sborník Korscha* (cf. *AnzIF* 8, 197).

**vijeće** n (Vuk, Dubrovnik) »senatus, consilium, dogovor«, sveslav. (osim češ. i bug.) i praslav. apstraktum na *-je* od stcslav. *vetb* »βουλή«, na *-1Λ vijeća f* (Vuk) »deliberatio«. Radna imenica na *-nik vijećnik* m, s pridjevima *vijećnikov, vijećnički.* Na *-ica vijećnica* »mjesto gdje se vijeća«. Denominál na *-ati vijećati, vijećam* impf, *(s-)* (Vuk). Stcslav. *vetb* dolazi s prefiksom sa- u dva vida: a > *a* i umukivanje, odatle semantička varijacija: *savjet* m (13. v.) = *svjèt* m = (s gubitkom *v* u grupi od tri suglasnika) *sjêt* = *śjet* (Hercegovina), pridjev *sjetan (biti čemu ~)* »savjetovati«, odatle *nijesam bio ni sjetan ni česní* »nisam učestvovao«, *sjetivatit, -am* (Crna Gora) = ikavski *svit* »1° consilium, 2° vijeće«, denominal na *-ovati, -ujem s(a)vjetovati (na-, po- se, raž-)* = *svitovati* impf. *(na-).* Rumunji posudiše *sfat* < *swětt* i *sfetnic.* Pridjev na *-ьn* > *-an savjetan* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na *-ik savjetnik* m, s pridjevom *sávjetnikov,* prema f *savjetnica;* na *-telj savjetovatelj;* složenica *savjetodavac,* gen. *-vca.* Riječ *odvjetnik* m prema f *odvjetnica* »advocatus«, s pridjevima *odvjetnikov, odvjetnički,*

apstraktum *odvjetništvo* je radna imenica od *odvjet* m (Dubrovčani) »odgovor« (upor. rus. *otvet')*, denominal na *-ati odvećati, -am* (glede *i* mjesto *t* upor. *obećati).* Riječ *objet* m, f = ikavski *obit* »promissio, votum« < *ob* + *eiъ,* s pridjevom *objetan* = *obitan,* denominal na *-ati abitati* impf. (ŽK) prema pf. *obećati (iz-)* = *obećati* = *obićat, -am, obićivati, -ujem (ć* je iz prez. *obvetję* > *obećam* prenesen i u infinitiv), na *-ovati objetovati* == *obitavati;* impf, na *-va- obećavati, obećavam (iz-).* Sam glagol bez prefiksa *ob-* očuvao se u Crnoj Gori *vijètati, vijetam* impf. (Vuk) »obricati«. U Crmnici í iz infinitiva prenesen i u prezent *obetat, -om* — *obetati, -ām* (Krasić, Pribić). Na *-ina abetina* f, na *-nik obëtnik* (14. i 15. v.). Na *-jaj obećaj* (Stulić). S prefiksom *za-: zavjet,* s pridjevom *zdvjetan* = *zãvêtan* (Kosmet); na *-ina zavjetina* »obetina«, denominal *zavjetovati (se), -ujem, zavjetovalac,* gen. *-aoca, zavjetovanīk.* Iz crkvenog je jezika *zaveslati* = *zavićati se* (Vodice) »učiniti zavjet«. S prefiksom *u-: uvjet, uvjetan, uvjetovati.* Složenici tipa *nagovijestiti* odgovara pridjev *razgovijetan (ne-),* s apstraktumpm *razgovijetnost (ne-)* i imenica *zanovijet* m »1° smetnja, dosada, 2° cytisus, žučica«, *zanovijetati, -nòvijetam* impf. (Vuk) »blaterare«, odatle radne imenice na *-as, -alo, -alac zanovjetāš,* gen. *-asa* — *zanovijetalac,* gen. *-aoca, zanovijetalo.* U oba slučaja prefiks je rastavljen partikulama *ga, no.* Baltičke usporednice kažu da je jat u sveslav. i praslav. korijenu **vet-* »govoriti« nastao iz dvoglasa: stprus. 1. 1. pi. prez. *waitiomaì* »govorimo« od *waitiat* »govoriti«, lit. *vaitenù* »sudim«, avesta *vaē&ā f* »gerichtliche Feststellung«. Zbog toga je teško uzeti prasrodstvo sa gr. εττος (> internacionalno *ep, epos, epopeja)* < ie. *^eku-.* Te usporednice utvrđuju i prvobitno značenje. Prema Marelicu sadrže korijen *vět-* i dvočlana stara lična imena *Vitomir, Dobrovit.* V. o njima pod *-vit.*

*Lit.: ARJ4,* 275. 7, 668. 747. 8, 51. 320-25. 338. 340. 345. 375. 374. 493. 705. 711-715. 13, 359-40. 14, 739-41. 17, 342-360. *BI* 715. *Mažuranić* 774. Maretić, *Savj.* 76. *Elezović* 1, 186. 2, 3. Miletić, *SDZb 9,* 367. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Miklošič* 387. *Holub--Kopečný* 414. *Bruckner* 614. *Vasmer l,* 193. *Mladenov* 620. *WP í,* 246. *Trautmann l,* 246. Grünenthal, *ZSPh 9,* 380. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Vaillant, *RES 22,* 22-23. 23, 152-155. Maretić, *ASPh 9,* 134. sl. Lewy, *ZSPh 9,* 406.

**vijèdro** n (Crna Gora, Vuk, bug., rus. *vedrò)* = (ekavski, slov.) *vedro* = (ikavski) *vidro* n (ŻK) = *vidro* (Vodice, Jačke) = *vjèdro* (Perast, Vuk) »1° sic, siganj, mala bačva, 2° mjera za vino, hektolitar (ŽK>, sveslav. i praslav. Deminutivi na *-ica vedrica* (Vuk) »kravljača, dižva« = *vedrica* (Kosmet), *vedričica,* na *-će vjedarce* n (Stulić, narodna pjesma). Riječ je kulturna. Madžari posudiše *vedar, vödör,* Rumunji *veadră* > *vadră,* Arbanasi *vedre,* Novogrci u Epiru βεδρά, Turci *vedre.* Postala je balkanska riječ. 'Ne nalazi se u baltičkoj grupi, niti u ostalim ie. jezicima postoji ekvivalenat. Tumači se ipak iz ie. jezičnih sredstava. Značenjem stoji blizu gr. υδρία »Wassereimer«, s prijevojem **ūdr-* (v. *voda).* Ako je to uporederije ispravno, jat je nastao iz ie. e u prijevoju duljenja ^ *d-ro,* od **yed-* (v. *voda),* stcslav. *vedro* »κάδος, στάμνος > *stomna* (NR Makedonija)«, polj. *wiadro.* Zubatý pretpostavlja kao prvobitno značenje »trbušasta posuda« i tumači se kao ie. **udero* — **uedero* »trbuh«, lit. *vėdaras* »Eingeweide der Fische, Magen, Wurstmagen«, lot. *vēders,* gr. οδερος, lat. *uterus.*

*Lit.: BI* 724. *Elezovii* 1, 75. Ribarić, *SDZb 9,* 203. *Miklošii* 388. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 610. *Vasmer* \\, 177. *Mladenov* 60. *WP* 1, 190. 253. Güntert, *IF* 27, 48. Iljinski, *RSI* 6, 225. Krogmann, *KZ* 65, 140. *GM* 465. *Tiktin* 1706. Zubatý, *ASPh* 16, 418.

**vijek** m (Vuk) = (ekavski) *vek* = (ikavski) *vík* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vekb,* »1° Lebenszeit, 2° saeculum«. Pridjev na *-ьn* > *-an vječan* = (ekavski) *večan* (Kosmet) = *vičnji* (Senj, Podgorje, Velebit), apstraktum na *-ost vječnost,* na *-it vječit,* na *-as vječitaš, -aša* »osuđenik na vječitu robiju«, na *-ovit vjekovit.* Složeni pridjevi *slabovječan* (Miklošič, hrv.) = *slabovečan* (Istra, Nemanić) = slov. *slabovečen* »infirmus« (upor. *ni dugoga vika, vikovĩšan,* ŽK). Prilozi: *uvijek* »semper«, prevedenica od gr. εις τον αιώνα (upor. Ev. Mat. XIX, 19.: οб μηκέτι εξ σου καρπός γένεται εις τον αιώνα), čemu se dodaje još gen. pl. *vjekova* (također u gr. = lat. *in saecula saeculorum),* izmijenjeno *na* (= ra) *vík vìkoma* (ŽK) = *năvijek, vιk na vík* (ŽK) »neprestano«, *văvik* pored *vãjk* (Vodice, ŽKU) = *văvek* (Cres) = *văvije* pored *vaje* (Lika, Kordun), *viku* (Smokvica, Korčula) »nikada« u primjeru: *pa se više, moj sinka, viku ni javjati merakul.* Denominal na *-ovati vjekòvati, vjèkujêm* impf. *(iz-).* Imperativna složenica *vàdïvek* m (Bačka) »težak posao koji traži čovječji život«. Samoglasnik *e* je nastao

iz , a taj iz ie. dvoglasa *oi,* u prijevoju perfektuma **uoiq-,* od **ueiq-* (proširenje ie. korijena **uei-* formantom *q,* upor. *viti),* koji je zastupljen u lat. *vinco, vici, victum* »pobijediti«, stir. *fichim* »borim se«, stvnjem. *wïgan* »isto«, odatle prezime *Weygand,* arm. *veg* »borba«. To je bilo i prvobitno značenje stcslav. *vekb.* To značenje potvrđuju i baltičke usporednice lit. *viekas* »snaga, život«, pridjevi *veikus* »brz«, *veiklus* »radin«, *vikrus* »munter«, *vykis* »život«, lot. *vèikt* »ausrichten«. Po zakonu semantičkog rezultata slavine su snagu prenijele na *trajanje života = trajanje snage* > αιών (> internacionalno *eoni). S* lit. pridjev *vikrus* može se uporeďivati hidronim *Ukra, Ukrina* (se. rijeka, upor. *Bistrica).* Takav naziv za rijeke nalazi se još u polj. i drugim slavinama. Upor. još *čovjek* (v.).

*Lit.: ARj* 4, 341. 7, 738. 15, 399. *BI* 715. *NJ* 7, 248. Ribarić, *SDZb* 9, 203. Skok, *ASPh* 32, 365., § 8. Tentor, *ASPh* 30, *\5l.-Elezovic l,* 75. *Miklošič* 388. Berneker, *KZ* 37, 382. *Holub-Kopéčný* 411. *Bruckner* 615. *Vasmer l,* 179. *Mladenov* 93. *Trautmarin* 339. Reichelt, *KZ* 39, 59.

**vijenac,** gen. *-nca* m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *енъсъ,* »στέφανος (upor. lično ime *Stjepan),* corona«. Deminutiv na *-ič vjenčić.* Izvedenica je na *-ьс* > *-ac* od primitivuma *věn-,* koji je očuvan u polj. *wian,* rus. *ven = věnec, venók.* Pretkršćanski denominál na *-jati vjenčati, -am* impf. (Vuk) *(po-, pri-, raž-)* »maritare«, iterativ na *-va-razvjenčavati* prema iteratīvu *vjenčávati, vjènčāvām* ima svoju anologiju u gr. στεφανοϋν, *vjenčanje* u στεφάνωσις = arb. *kunorë,* rum. *cunur.a* < lat. *corona,* naziv stvoren prema običaju istočne crkve da se prigodom crkvenog obreda mladenki položi vijenac u crkvi na glavu. Kod katolika nosi mladenka *vijenac* od kuće u crkvu (ŽK). Part. perf. pas. kao pridjev *vjenčani* (~ *prsten, košulja, kum),* poimeničen na *-ica vjenčanica* »1° košulja, 2° žioka, letva, panta, pauznica«, Složenica *Prvovjenčani* (~ *kralj Stevan).* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* kako se vidi iz lit. usporednice *vainikas* »isto«. Ie. je korijen **uei-* (upor. *viti),* u prijevoju perfektuma **uoi-* proširen formantom *n.*

*Lit.: ARj* 11, 269. 12, 214. 13, 763. *BI* 715. 716. *Elezovii* 1, 77. *Miklošič* 389. *Holub--Kopečný* 412. *Bruckner* 610. *Vasmer* 1, 182. *Mladenov 62. Trautmann* 346. *WP* 1, 225, Budimir, *NJ* 2, 233. Jagić, *-ASPh 6,* 73. Jokl, *ASPh* 28,4-5. Putanec, *Filologija* 5,117-122.

**vijerdine** f pl. (Mljet) »(brodski termin) pribijene su u barci sa svake strane, na njima stoje pajoli (v.> = *virdine* (Račišće) »drva na kojima stoje pajoli«. Ako je od tal. *vergine* < lat. *virgo,* gen. *-iniș,* nije jasna metafora; *virgo f* u crkvenom smislu »djevica« nalazi se u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491., pisano *Marcela Merga* i *Nergi v Ljublji.* Nejasno je *v* > *n.* [Putanec: *Nerga* < gr. εναργής »koji se pojavljuje (noću)«, o svetici *Markeli, s* Hiosa]. Upor. fr. *vierge,* port, i kat. *verge.*

*Lit.:* Macan, *ZbNŽ 29,* 212. *Rosamani* 1216-17. Stefanie, *Rad* 285, 75-76. *REW** 9364. Skok, *Term.* 139. Putanec, *Jadranski zbornik* 4, 86—88.

**vijest,** gen. *-i* f (Vuk) *(ne-),* baltoslav., sveslav. i praslav. apstraktum na *-t* od stcslav. *věděti* (v.), »glas, haber, fama«, Prevedenica od συνείδησις = *consdentia* (posuđeno *kušeneija,* v.) *savjest* < *sbvestb* »Gewissen« = (semantička razlika tipa *srčan, srdačan) svijest f (ne-, bez-)* »Bewusstsein«, s pridjevima *savjestan, -sna = savjesan* (Piva-Drobnjak) *(ne-),* apstraktum na *-ost savjesnost,* na *-ik* Ljubišin *savjesnih* »saznalica, onaj koji zna za nešto« sadrži etimološke značenje od *věděti; svijestan,* f *-sna (ne-) = svjesan* (Piva-Drobnjak) »pametan«, *ni svjesni ni česm* »ne znam ništa o tome« = *svisan,* f *svïsna* (Vodice); *izvjestan (ne-)* smatra se rusizmom < rus. pridjev *izvěstnyj* »poznat«, od imenice *izvěstt* (stcslav.) > *izvijest* (Rosa, Voltiđi, Stulić) »izvjesno znanje, kazanje nečega što je izvjesno«; *Izvesan* (~sna *slova,* Kosmet) »jasna«; *vavijest* (Vuk, Baranja): *nema vavijesti* »Begriff, intelectus« < *vzvestb.* Na *-ica nesvjestica f.* Denominai na *-iti -vijèstiti, -vtjestím,* samo s prefiksima *iz-, na-, oba-* > *oa-, os-, ones-, obne-, uba-; nazvestiti* pf. (hrv.-kajk., ŽK) prema impf. *naviještati, -ām, -veščati (naz-), nazveštívati, -vješčivati, -vješćujem,* samo s prefiksima; *obnèsvjesnuti, -em* (Vuk); *Izvijest* f »obavijest«, postverbal od *izvijestiti, izvijestim.* Ovamo još *vêsnut se, -em* (Kosmet) »osvijestiti se«. Radne imenice na *-nik vjesnik,* gen. *-ika* »glasnik, glasonoša, elčija«, prema f *vjèsnica; izvjesnih* »čovjek koji izvijesti«, na *-telj izvjestitelj* = na *-lac izvjestilac, nazvestitel* m (Belostenec) prema f *nazvestitelica.* Na *-je izvješće* (< rus. *izvestie),* na *-joj izvještaj.* Na *-telj* je i *svistěl* (1474) »svjedok«, od *zvěstiti* < *izvěstiti* (haplologija *-titel* > *-telj).* Ovamo ide i *nagovijest* f, postverbal od *nagovijestiti, -gòvijestím* pf.

(Vuk) prema impf, *nagovješćivati, -vješćujem* »izdaleka i ukratko napomenuti«, u kojem je prefiks rastavljen česticom *go,* koja je ista kao u *nego.* Sufiks na *-to,* koji se nalazi u rus. *vest, izvest* nalazi se i u hrv.-kajk. *očivest* (Belostenec) »očevidan«, uspor. gr. οφθαλμοφανής »visible«, όφθαλμοφανώς »visiblement«, odatle na *-ьn* > *-oň očivestan* (Jablanci), s apstraktumom *očivest(n)ost* (v. *vjeSf).* Od baltičkih jezika daje usporednicu stprus. infinitiv *waist* »znati«. Upór. sanskr. *vitti* »znanje«, avesta *visti- f* »isto«, s istim sufiksom u prijevoju nizine. Rumunji posudiše *veste f (e* < ь kao obično), odatle rum. denominal *a vesti* »verkünden«, particip kao pridjev s lat. *-itus* > *-it vestit* »glasovit«, α *prevesti* »vorhersagen« (rum. neologizam *pre-* < lat. *prae-},* na *-ϰ*/ρ > -мi *vestui* = *vesti, vestnic* »glasnik«.

*Lit.: ARj* 4, 336. 337. 342-43. 7, 342. 737-47. 863. 782. 8, 129. 292. 314. 413. 515-16. 413. 530. 9, 3. 4. 92. 308. 309. 311-12. 14, 738. 739. 17, 259-266. 341. *BI* 714. Vuković, *SDZb'lO,* 401. *Elezović* 1, 79. *NJ l, 59. MiklošiE* 390. *HoЫ-Kopecný* 410. *Bruckner* 619. *Vasmer l,* 192. *Mladenov* 63» *Trautmann* 338. Vaillant, *RES* 4, 310. Horák, *ASPh* 12, 299. *Tiktin* 1248. Budimir, *NJ 2,* 232. Maretić, *Savj.* 36.

**víka**[1] f (Vuk, Srbija, Bačka) »20 oka, polovina požunskog vagana, .Metzen, žitna mjera«, rum. *vica* (Erdelj) »Viertel«. Od madž. *véka.*

*Lit.: Mažuranić* 1573. *Tiktin* 1735. *Miklósié* 391.

**vika**[8] f (Mikalja) »vicia sativa«. Nalazi se u svim slav. jezicima (češ. *vikev),* osim slov. *i bug. Polj. i ukr. *wyka* pretpostavljaju *y* > *i.* Prema Miklošiču i Briickneru posuđenica je iz stvnjem. *wiecha,* nvnjem. *wicke*< lat. *vicia.* Na Balkanu ne postoji taj latinizam (upór. rum. *mãzãrichie, mazeríche,* arb. *groxhélë, -ullë* f).

*Lit.: Miklošič* 397. *Holub-Kopečny* 416. *Bruckner* 638. *Vasmer* 1, 199. *REW*[3] 9308.

**vikar,** gen. *-ára* m (tako općenito u Hrvatskoj) »(katolički termin) biskupov zamjenik« = *vikarij* (Rab) prema tal. *vicario,* oboje latinizam *vicarius* »zamjenik« = (prema madž.) *vikariš,* poimeničen lat. pridjev na *-arius* od *vicis, vicem, vice* (ovo danas kao prvi elemenat internacionalnih i crkvenih složenica *viceadmiral, vicijašpeš,* itd.). U srednjovjekovnom dalmatinskom latinitetu s betacizmom i sa *i* > *u* (kao u *ponistra) bucarim, buccarius* (Split, 12—13. v.; Skradin) »zamjenik comesa ili priora, kneza«; njegova služba na lat. *-atta: buccaratus.* Taj je oblik latinizacija dalmato-romanskog izgovora. Upor. arb. *vikar* (Gege).

*Lit.: Mažuranić* 1573. Kušar, *Rad* 118, 21. Jireček, *Romanen* 1, 88. Skok, *Slav.* 180, bilj. 13. 252. *REW** 9303a. *Banali* § 392, e. *DEI* 4047.

**vikati,** *vičem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, pro-, raz-, s-, uz- se, za-)* = *vikati* (ŽK), prema iteratīvu *-vikívati, -vikūjēm, -vikívãm,* samo s prefiksima (uz navedene još *pod-, pri-)* i pf. *viknuti, -vīknēm (iz-, na-, od-, po-, uz-}* = *viknïti, víknem* (ŽK), na *-ovati navikavati (se), -újem* impf. (Kosmet) »karati«, *odviknut se, -iknem* (Kosmet, »odazvati se«) »1° clamare, 2° (u Kosmetu, Piva-Drobnjak, u Makedoniji i bug.) zvati, dozivati (upor. isti semantički razvitak od *clamare* u romanskim jezicima)«; *Stoni viko* »što neki rekao« (< *što oni vikao,* Piva-Drobnjak). Samo južnoslav. Praslav. Nije potvrđeno ni u stcslav. Postverbal *vtká f.* Radne imenice na *-ač vikal,* gen. *-ala,* na *-alo* m. Unutarnji prilog (instrumental) *vikom vikati* (upor. *logom ležati,* ŽK). Apstraktum od part. prêt. pas. *ràzvikanõst.* Prema Miklošiču u vezi je sa *vïjati* (v.), tj. praslav. korijen **vy-* < ie. onomatopejski *a- oformljen je s pomoću *-kati* (v.), upor. *bukati,* (v.). Arbanasi posudiše *vikat, vikás.* Upor. češ. onomatopejski glagol *výskali* »pousser des cris de joie«.

*Lit.: ARj* 2, 722. 4, 337. 7, 741. 742. *BI* 716. 717. *Elezović l,* 407. 430. 2, 16. Vuković, *SDZb* 10, 407. *Miklósié* 397. *Mladenov* 66. *GM* 472. Zubatý, *AnzIF* 19, 60. *Vasmer* 1, 242.

**Vikentije** m, *Vićentije* (kaluđerske ime), preko gr. Βιϰέντιος (disimilacija *n — n* > *0 — n),* od lat. *Vincentais* > hlpokoristik prema lat. izgovora *Vincék* m (hrv.-kajk.), *Vice* m (Dalmacija), *Vicko* m (Dalmacija) = *Vísko,* gen. *V ıskota* (Hvar, Brusje), prezime *Visković* = *(v* >/) *Fisković. Vincentius* dolazi već na natpisu u Cavtatu, u srednjovjekovnoj Dalmaciji nije osobito zastupljeno prema Jirečekovim zabilješkama. Raširen je hipokoristik na *-ko Vinko,* prezime *Vînkovic.* Hipokoristici *Vice* i *Vicko* karakteristični su ipak samo za Dalmaciju.

*Lit.:* Jireček, *Romanen* 2, 63.

**vîksati,** *-šém* impf, (govor gradova) *(iz-, na-, -ām,* Lika) »1° čistiti cipele, 2° (metafora) izbiti, istući nekoga (LikaX *izviksati se* .»naučiti se, izvježbati se« = (metateza *ks* > *sk)*

*izviskati, -am* pf. (Vuk) »išibati« = (sa *w* > *b) biksati, -šēm (iz-, na-,* ŽK); *biks* m (ŽK) »laštilo (neologizam)«. Od njem. *Wichse, auswichsen,* prijevoj *Wachs,* u prasrodstvu sa *vosak* (v.).

*Lit.: ARj* 4, 337. 7, 208. 742. *Striedter--Temps* 223. *ScKmemeiss* 21. 64. 184.

**vila** f (Vuk; razlika u akcentu *vila* prema *vile* ima semantičku i etimologijsku vrijednost) '»l° mitologičko žensko biće, koje živi i klikće po planinama i kamenjacima, snabdjeveno magičnom moći (liječi i proriče) *(vile od gore — zagorkinje),* epiteti: *posestrima, bijela* (vila), upor. *Nymphe, 2°* (u dubrovačkoj lirici) donna amata *(vila* f i *vii f* indeklinabile), 3°ime konju«. Sveslav. i praslav. = slov. *vila* »Zauberin, coparnjica (ŽK)« prema *vilec,* gen. *vtlca* »Zauberer«. Pridjevi na *-en vileni (konj),* poimeničen na *-ik vilèník,* gen. *-ika* (Boka) »sorcier, čovjek koga je izviđala vila i svojim skutom rane zavijala«, na *-jak vilenjak,* gen. *-aka* (Bosna) »postoji vjerovanje da će grad (krupa) obiti i odnijeti svuda, samo neće u onim selima, gdje ima vilenjaka«, na *-ica vilenica* »isto što vila i vilena žena (Lika)«, proširen na *-ski vilènski* (Baranja, ~ *stanovi), vilenski konj* (Baranja, Vuk) »vrst leptira«, posjedovni na *-in vilin (biljke, kosa, luk, sito; kolo, igralište, pećina, gora,* toponim *Vilina Vodica),* proširen na *-io vìlinjl* (~ *trag),* na *-ovit vilovú* = na *-ovski vilòvski* »magičan« = na *-ovan vilovan,* poimeničen na *-jak vilòvnjãk,* gen. *-aka* »bijesan čovjek«, na *-jača vilóvnjača* »velika pečurka, nazvana tako jer se govori da raste na vilinu kolu«. U bug. *vila proročica, vili samovili* (upor. za takovu igru riječi i *viia vilovnica,* narodna pjesma, Istra) = *samovili* (tako i u makedonskom), *mineja* »bijesnim«. U složenici *samovila* prvi je dio kao u *samodiva, samodivnik, samodivski* (bosiljak, burján, hvošt). Nalazi se i u rum. *Samodiva* (Oltenija), u Erdelju *Sila Samindila* je »Art böse Fee, die Kindern und jungen Leuten Schaden zufügt«; odatle hipokorističkim kraćenjem i dodatkom sufiksa *-ъka samca = sîmcă* »Art mythologisches Wesen, das Gebärende oder ihre Kinder tötet oder ihnen sonstigen Schaden zufügt«, odatle biljka *samcuță* (deminutivni sufiks *-ufa* < lat. *-ūcea)* »sisymbrium«. Na *-aš vilãs,* gen. *-áša.* Na *-ič: vilii* m (Vodice) »izvor koji pripada vilama«. Složenica *vilozmaj* (Palmotić, Gundulić, *Osman* 2, 34: Mustafina mati leti *k planinskome vilozmaju, gdje vještice podno oraha na gozbe se strašne staju); vilozmaj* je dubrovačko slaviziranje od *griffone > grip.* Potvrda je od važnosti jer *vile* stavlja u vezu s vješticama. Denominal *dovîlêt, -vílím* (Kosmet) »dojaditi, doći do duše, dotužiti«, na *-ošiti razvilašiti se, -viļāsim* pf. »ponijeti se kao vilas«. Razlika je između sjevernih i južnih slavina u semantičkom pogledu. Kod južnih Slavena *vila* je folklorni termin, kod sjevernih *vila* označuje ludu, ludost: stčeš. *vila* »misérable, chétif, méchant, fou«, *vilovati* »agir mal«, rus. *vila* »homme astucieux, étourdi«. U dubrovačkoj lirici *vil* je postao indeklinabile ž. r. kao *strii:* upor. *taj (< ta + i) vii putem gr e* (Menčetić), prema *ljubi* f, koje je stari nominativ od *Ijuby,* gen. *Ijubtve.* Kod Palmotića: *Nesrećan je taj... komu vila od ljubavi ljubi* (= ák.) *u ruke tuđu stavi,* gdje je akuzativ sing, jednak nominativu sing. Miklošič uporeduje hrv.-srp. *vile* sa *žalikžene* u Donjoj Koruškoj = *svete bêle čistljive žene* u Gornjoj Koruškoj. Nema pouzdane etimologije. Prema Potebnji u prasrodstvu je s lit. *vyti, veju* »nachjagen«, iterativ *vajati,* avesta *vayeiti* »tjerati«. Prema Pelikanu u prasrodstvu je s lit. *vylius* »fraude, tromperie«, ags. *wîl* »ruse, fraude«, od ie. korijena **ųeг- (y. viti),* proširen formantom /. Bruckner uporeduje također s lit. *vilti, vilstu* »tromper, décevoir«, *vieloti* »wickeln«. Mladenov izvodi isto tako od *viti.* Upor. polj *wilii, wilować* »verrückte, tolle Streiche machen«, i češ. *vilny* »luxurieux, libidineux«. Kao tvorba iz magijskog doba može da ide zajedno sa *vještica, višac = višćun* i sa *viđati — vidjeti < *vidla.*

*Lit.: BI* 717. *Mažuranić* 358. 1573. *Elezović* l, 141. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 391. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 622. *Vasmer* l, 200. *Mladenov* 66. *Tiktin* 1359. Pelikan, *LF* 56, 241-245. *WP* l, 227.

**vilan,** .gen. *-ána* m (pejoratív, Dubrovnik i okolica) = *vilăn,* gen. *-ană* (Prčanj) »grober Mensch, neotesanac«; *vilãn, fvilãna* je i pridjev (Korčula) i kao tal. *villano* »isto«. Korčulani zovu Žrnovce (od *Žrnovo,* selo iznad Korčule) *vilani ili kunéji.* Poslovica je u Korčuli *vilan resta sempre vilan.* Od tal. pridjeva *villano* »rozzo«, izvedenica na' *-anus* od *villa* (opozicija *città)* < kslat. *vīllānus.*

*Lit.:* Rešetar, *Stok.* 307. *REW*[3] 9331. *Prati* 1045.

**vile,** gen. *víla f* pl. (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK; pl. zato što su od dva ili više rogova), sveslav. i praslav., »rogulje«. Deminutiv *vilice* f pl. (ŽK) »Essgabel«, *vilica* f »(metafora) čeljust, laloka«, na *-juške < -uh + -tka viljuške* f pl. »pirun, pantaruo, vilice (ŽK)«. Arbanasi posudiše *filushke.* Denominal na *-iti vtličiti* -im* impf, *(za-,* objekt *konj)* »zaulariti/začevilji-

ti«. Od sintagme: *návilak,* gen. *-lka* (Vinkovci) = *nāvīlak,* gen. *-vílka* (ZK) = *nàviljah,* gen. *nàvīljka* (Šaptinovac, Turska Hrvatska, Lika, Vuk, glede *lj* za *j* v. *navilje),* s denominálom *nàvttjciti, -īm* »kupiti u naviljke«; na *-njak: naviljnjak* (Krk) = na *-oj navil(j)aj,* gen. *-aja* (Lika) = na *-je navilje* n (Ljubiša, Stulić). Pridjev na *-ьn* > *-an razvilan* (Vrbnik) »koji se rascijepio kao vile«. Denominál *razvilašiti, razvilašim* (Lika) »rastvoriti«. Na *-ar: vilor* (Brusje, Hvar) »vile od drva kojima se mlate suhe stabljike kojega grma ili stabla, da otpadne lišće«. Ovamo možda *vîlci* m pl. »purgatorium«, *vîlcati(se)* (ŽU, Radatovići) »mučiti se, mučiti«, ako je od *vile,* kojima đavoli muče duše. Izvedenica s pomoću sufiksa *-dio* > *-lo* za oruđa od *viti* (v.). Upor. češ. *vidle,* polj. *widly.* Madžari posudiše *villa.*

*Lit.: ARİ* 7, 742. *BI* 717. Hraste, JF 6, 214. *Miklósié 291.* 391. *Holub-Kopečny* 416. *Bruckner* 613. *Vasmer* 1, 200. *Mladenov* 66. *WP* 1, 227. Petersson, *ASPh* 36, 152-153. Meillet, *Ét.* 318. 418. (cf. *IF* .32, 132). *GM* 105. Můrko, *WuS* 12, 335-340.

**vilun,** gen. *-una* (Bijela, Boka) »neodrasli felun (v.)«. Primjer: *neko voli jesti licu, a neko viluna* [u Dalmaciji *felun* i u Dubrovniku *fèlùn,* gen. *-una* »seriola dumerili«]. V. *lica.*

*Lit.: ARj* 3, 48. 56.

**vime,** gen. *vimena* n (Vuk), sveslav. i praslav., bez iisporednica u baltičkoj grupi, »uber (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-šće* < *-ьcьce vimešce* n. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. rus. *výmja,* češ. *výmě,* polj. *wymię.* Taj je nastao od ie. ӣ u korijenu * *ūdh-,* koji se nalazi u sanskr. *ūdhar,* gen. *ūdhnaķ* »isto«, gr. οΰθ-αρ, gen. οΰ&ατος, ags. *úder,* nvnjem. *Euter.* Praslav. je riječ apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-men* od istog korijena i znači »ono što nabujava«. U lit. postoji isti korijen, aliu višem prijevojnom štĕpenu **ōuadh-, *uēdh-:* lit. *vėdaras* »mit Blut oder Grütze gefüllter Wurstmagen«, lot. *vêdan,* stprus. *weders* »trbuh«. V. *vijedro.*

*Lit.: BI* 718. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečny* 427. *Bruckner'638.* *Vasmer* 1, 240. *Mladenov 66.* *Trautmann* 334. *WP* 1, 111. *Boisaccf* 726. Hirt, *IF* 32, 292. Kretschmer, *KZ* 31, 338. Reichelt, *KZ* 39, 68.

**vina** f, stcslav., bug., rus. *vina* »causa«, baltoslav., praslav., ova riječ nije očuvana u južnoslav. jezicima sama za se. Danas je odatle *nevin* = stcslav. *ne inьnъ* (glede *-nьnъ* > *n* upor. *stran,* v.), »nekriv, nedužan«, pridjev koji je prema Marelicu rusizam; postao je općenit u književnom i saobraćajnom govoru; rusizam je i *izviniti (izvinite* »oprostite, pardonnez-moi«), *izvinjavati, -am (se)* »entschuldigen« < rus. *izvinitь, izvinjatь; vinovnik* »krivac, autor« < rus. *vinovnik.* Apstraktum *nevinost f.* Deminutiv na *-sce* < *-ьcьce nevinašce.* Da je nekada *vina* postojala i u južnoslav. narodnom govoru, dokaz je rum. slavizam *vină* »Schuld« < bug. *vina,* pridjev *vinovat (ne-),* stcslav. *vinovatъ* »schuldig«, rum. denominai *nevinovați* »ungestraft lassen«. Martie upotrebljava *nevinovan.* Denominal pf. *povinuti se* prema impf, *povinovati se* »pokoravati se« riječ je iz crkvenog jezika. Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u korijenu **uei-,* s formantom *n.* U prijevoju perfektuma **ųoг-* s istim formantom nalazi se u lit. i lot. *vaïna* »Schuld, Gebrechen, Schaden«. U drugim ie. jezicima formant je *t:* lat. *vitium.* Upor. dalje srodstvo sa *vojna* (v.).

*Lit.: ARj* 7, 129. Maretić, *Savj.* 37. 67. Ivšić, *HR* 1934, 195. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 622. *Vasmer* 1, 201. *Mladenov* 66. *WP* 1, 230. Endzelin, *FBR* 12, 7. 10 (cf. *IJb* 18, 316). Johansson, *IF* 25, 233. Lewy, *Mélanges Mikkolb* 114 (cf. *IJb* 18, 263). Skardžius, *APh 2,* 14. 198. 3, 26. 112 (cf. *IJb'* 18, 304).

**vinciľîr** m (Hrvatska, Hrvatsko zagorje, hrv.-kajk.) »upravitelj vinograda, glavni radnik u njem«. Od madž. *vincellér* > rum. *vinfeler* (Erdelj) < stvnjem. *vjînzur(i)l,* srvnjem. *wînzürle,* bavarski *Weinzierl* < lat. *vinilor,* gen. *-oris.* Slovenei imaju *vincar,* gen. *-rj a (=* obrnuto u *víničar* prema *vinica* »Weinkeller«) < nvnjem. *Winzer.* Metateza *r — l > l — r* nastala je u madžarskom.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 770. *Tiktin* 1748. *Weigand-Hirt 2,* 1271. Šamšalović, *NVj* 24, 590. sl. (cf. *IJb 5,* 268. *JF* 3, 227). *REW** 9351.

vîndija f (Kućište; *n* umetnuto pred dentalom; afereza z-) »zavist«. Pridjev na lat. *-osus* > *-oso vindiôz* (ibidem) »zavidan« = proširen na *-ьn* > *-an invidijōzan* (Potomje) »zloban, zavidan«. Od tal. učenog apstraktuma od *invidere* na *-ta invidia* f (prefiks *in-* i korijen od *videre), invidioso; zavist* (v.) je prevedenica odatle.

*Lit.: DEI* 2083.

**víno** n (Vuk) »vinum, Wein (s kojim riječima ide zajedno)«. Deminutiv na *-će vince.* Augmentativ *vinušina.* Pridjevi na *-ьn* stcslav. *inьnъ* > **vin* očuvan samo u toponomasjtici: *Vinagora, Vinibreg, Vini Vrh,* u Vukovoj sin-

tagmi *vīna loza* »vinova loza«, poimeničen na *-ica inьnica* (posuđeno u rum. *veinita* »Branntweinbrennerei«) > *vinica* »1° klijet u vinogradu, 2° posjed vinograda«, toponim *Vinica* = slov. *vinica* »1° Weinkeller, 2° Mostbirne«. Taj je pridjev propao zbog homonimije sa *inьnъ* »réus«, *nevin,* od *vina* »krivica«. I stcslav. *vinbnikb* »scyphus« bio je u koliziji homonimijskoj sa *vinbnikl·* »auctor«. U srednjem rodu u imenima sela *Donje, Gornje Vino* zacijelo je stari pridjev na *-j vinji (od ljetine žitne i vinje,* 1478). Stari pridjev na *-j* očuvao se još možda u *podvinje* n (Zagorje i Prigorje) »1° zemljište pod vinogradom, 2° toponim (Bosna, županija bjelovarsko-križevačka)«. Upor. *Podvinjak,* gen. *-aka* (Bednja, selo). Stari pridjevi na *-ьnъ* i *-j* zamijenjeni su drugim sufiksima: *-ov: vinov* (Vuk, <~<z /020, *komine, puce vinovo* »jagoda, zrno«, u *panja vinova, vinovo lišće),* proširen je na *-ьn* > *-an vìnovan* (Vuk, Srijem, *—ni kljuk)* »u čemu ima mnogo vina«; na *-en: vinen (sud)* »što zaudara na vino«, na *-jen vínjen* (slov.) »pijan«, *-bşk vinski (sud, podrum, ocat, mijeh).* Na *-orius* > *-ar vinar,* gen. *-ára* (ŽK, slov., hrv.-kajk.) »Weinbauer«. Na *-jaga vinjaga,* toponim *Podvinjage* (zemljište kod sela Salnika). Ta se riječ tumači i kao složenica, drugi dio *-jaga* bio bi korijen od *jagoda.* Na *-ika viníka* (i slov.) »1° Vogeltraube, 2° wilde Weinrebe, vitis vinifera silv.«. Na *-ište Vinišće* (Split, Karlovac, samo toponim). Složenice: *vinober* m, *vinoberje* n, *vinoboj* (biljka), *vinòdjelje, vinòpija; vinotok,* najstarija potvrđena hrv. riječ 1062. (Rački 62); *vinobrdo* (M. A. Reljković) je zacijelo prevedenica od *Weinberg* i ne govori -se nigdje; *vinograd* m (Vuk) (s izvedenicama *vinogradac,* gen.-ce, *vinogradina, vinogradišće* »napušten vinograd«, *vinogradar, vinogradski}* sadrži u drugom dijelu *grad* u značenju u kojem i rus. *ogorod* »ograđeno mjesto, vrt, Garten«. Upor. takovu složenicu i u *vrtograd* (v.). Ne treba da je posudenica iz gotske složenice *weinagards* (nvnjem. *Weingarten),* jer odgovara posvema starom toponomastičkom tipu *Vinodol £—* 1163. *Vallis vinaria* = 1185. *Vallis vinearia).* Taj naziv kraja obaseže· Novi, Bribir, Grižane, Kotor, Belgrad, Drvenik, Hreljin. Granična naselja oko tog teritorija su Ledenice, Senj, Bakar, Trsat. Kako su i *vinograd* i *vrtograd* bili zakonima i običajima zaštićeni objekti, drugi dio složenice *grad* može kao i u rus. *ogoród* značiti »ograđeno mjesto«. Osnovna riječ *vino* je praslav. posudenica, odatle lit. *vynas.* Problem je samo odakle, da li preko Gota, kako mnogi tvrđe (Stender-Pétersen, Walde-Pokorny, Loewe, itd.), preko lat. (Jireček, Romanski, Skok), iračkoga (Pogodin). Tumačilo se također iz ie. jezičnih sredstava (Walde, Mladenov) od korijena *vi-ti* (lat. *vitis),* sa sufiksom *-no.* Miklošič se *izražava,* kratko: Die nordeuropäischen (= germ., keltski, slav.) Namen des Weines stammen aus dem Lát. Ako se prihvati to mišljenje, onda se nameću dvije mogućnosti tumačenja sveslav. naziva: 1. što se mjesta tiče, to se moglo dogoditi samo na Balkanu, i to na dunavskom limesu; 2. kako je za dočetno lat. *-um* > vlat. *vinus* moguć samo refleks *-ъ,* mora se uzeti da je posuđivanje išlo preko lat. n. pl. *vina* »vrste vina«, odakle je prema *pivo* stvoren sveslav. sing. *vino.* Sa Vasmerom treba zabaciti izvođenje iz ie, sredstava, jer je riječ kulturna i raširena u kavkaskim jezicima (đurđijanski, itd.), prasemitskom (staro-babilonski = asirski *inu,* zapadno semitski *wain,* hebrejski *jajin,* ar. *maynan,* arm. *gini),* arb. *vene* < tracki ili ilirski **uoinã,* gr. οίνος < fotvoç, lat. *vinum* < **uoinom,* dakle na Kavkazu, Pontu, prednjem Istoku, ukratko na području Mediterana. U arijskim jezicima ne postoji taj naziv. U taj opseg idu prema Miklošiču i sjeverno-evropski nazivi za *vino.*

*Lit.: BI* 719. *Mazuranić* 1574-76. *Pleteršnik* 2, 771. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 622. *Mladenov* 66. *Vasmer* \, 201-202. *Boisacif* 691. *Ernout-Meillet* 1068. Meillet, *Ling. hist, et ling, générale* 1, 301. sl. (cf. *LP* 2, 147). *Walde-Hofmann* 839. *WP* 1, 226. Loewe, *IF* 13, 5. sl. *KZ* 39, 332-3. (cf. *AnzIF 21,* 20-21). Hirt, *KZ 6,* 175. Pogodin, *AnzIF* 13, 132. *Romanski* 132. Skok, *ZSPh 2,* 391-400. Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). *Kiparsky 225.* Vasmer, *RSl* 4, 153-154. *AnzIF 9, 197. REW** 9356. *Tiktin* 1727.

**vintùrîn,** gen. *-ina* m (Dubrovnik) »žohar«. [Usp. sttal. *venturiero* »brigante«].

*Lit.:* Zore, *Tud.* 6. *DEI* 4015.

vinjaga f (Vuk) »vinika, grešika, łożnica«. Nalazi se još u stcslav. i u slov. Ograničena je na hrv.-srp. i slov., ali i u lot. *winûga.* To je vrlo značajno, jer to dokazuje da je baltoslav. riječ. Prema Miklošiču složenica je od *vino* i *jagoda.* Ako je tako, prvi dio može biti samo pridjev ** inьnъ* (upor. *Vini Vrh),* drugi **jaga* bez sufiksa *-oda; jagoda* bi bila izvedenica na *-oda* kao *sloboda* od ie. **og-, *sg-.* Bmckneru je *-jaga* sufiks. Upor. lit. *uoga,* lot. *uga* »Beere«, lat. *uva.*

*Lit.: BI* 720. *Miklošič 392. SEW l,* 25. Bruckner, *KZ* 45, 307. *Vasmer* 1, 202. *WP* 1,

165. 173. Lidén, *IF IS,* 501-505. Osthoff, *IF* 4, 283.

**viola** f (Vuk), deminutiv *viôlica* (Rab, slov.) = *vìjola* (Gornje primorje) = *vijojla* (narodna pjesma) = *viojla* (Vuk, Gornje primorje) = *vihojla* (Dubrovnik, »šeboj«) »1° ljubičica, 2° *(vijola* f, Buzet, Sovinjskd polje) ime krave« = slov. *vijola* »Veilchen« = *fi/ela* (18. v.), deminutiv *fijolica* (Gospić), prema njem. *Veilchen* > *fajgolica* (Jačke). Od tal. < lat. *viola.* Prezime *Violič* (Vela Luka).

*Lit.: ARj* 3, 40. 52. Zore, *Rad* 170, 208. *Pleteršnik 2,* 769. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW* 9357. *DEI* 4060.

virānija f (Kosmet) »püstolina«. Na *-luk virãnhk* m (Kosmet) »pusto mjesto«. Balkanski turcizam (tur. *viran)* iz terminologije običnog života: rum. pridjev *viran* »verlassen (-er Ort)«, *viranea í,* bug. *veran* »verdorben«, na *-U ver anii ja, veranosvam,* aȑb. *virane* f »vernachlässigte Grundstücke«, *veran* »Galgenstrick«, *virane* »liederliche Hausfrau«, eine. •*virane* f »espace vide dans un quartier habité«.

*Lit.: Elezović* l, 81. 2, 503. *Tiktin* 1751. *Mladenov* 63. *Pascu 2,* 174., br. 1151. *Škaljić** 641.

víravät, *-âjern* impf, na *-va-* (Crmnica) »vaditi vodu na točak«, također kao pomorski termin imperativ *vira-vira* (općenito u Dalmaciji); posljednje je i turcizam tal. podrijetla *vira* (Kosmet < tur. *vira),* prilog, »neprestano«. Izvedenica deminutiv na *-ula* od tal. gerundiva *virāndula* f (Šibenik) »isto što girele f pl. (Dubrovnik, Cavtat)« < tal. *girandola, girella.* Etimologijski su to različite riječi: *virãvât* je od tal. (< vlat.) *virare* < kllat. *vibrare (br > r* je kao u tal. *lira* < *libra),* dubrovačko *girele* je daim.-rom. deminutiv na *-ellus* od lat. *gyrus* < gr. γορος.

*Lit.:* Miletić, *SDZb* 9, 259. 266. *Elezović 2,* 503. *REW*[s] 9300. *Prati* 1047. *DEI* 1816.

**virostov** m »strážnik«, sadrži madž. sufiks -o > *-ov; virosi* označuje Miklošič kao hrv. Ne daje značenja. Jambrešić i Belostenec imaju hrv.-kajk. impf, *virostovati* »stražiti, skoznovati«, -slov. *virostovati, -újem* »wachen«. Od madž. *virrasztóm.*

*Lit.: Pleteršnik 2,* 771. *Mazuranić* 1577. *Miklošič* 392.

**virtud** f (Cvêt vsake mudrosti : *nijedna virtuď)* »sila, krepost«. Od tal. učenog *virtude* > *virtù* < lat. *virtus,* gen. *-utis.*

*Lit.: Mazuranić* 1306. *REW*[3] 9371. *DEI* 4065.

**Vīs,** gen. *Visa* m (Vuk), otok u srednjoj Dalmaciji, pridjev (ktetik) *viiki (š* iz etnika na *-janin),* etnik *Višanin* m prema f *Viška,* sthrv. (neretljanski)'Jfe (prema Konstantinovu pisanju Ἰῄς). Slavenski maskulinum prema f "Ισσα = *Issa* (ime grčke kolonije, faktorije za trgovinu s dalmatskim Ardiejcima) nastao je kao kod ostalih dalmatinskih imena otoka *(Hvar, Brač, Sulet, Krkar)* od lat. lokatīva *Issae* »u Visu«. Upada u oči tal. *Lissa,* gdje bi se *L-* mogao tumačiti kao srašteni romanski član. Ali to bi bio jedini slučaj na Jadranu. Protiv člana govori i činjenica što je *Lisyne* potvrđeno iz vremena prije stvaranja romanskog člana. Postanje toga *L-* ostaje prema tome kao problem koji se ima riješiti.

*Lit.: BI* 720. Jagić, *ASPh 12,* 315. Skok, *Slav.* 192-97. Isti, *NVj 22,* 444, br. 7. Isti, *ZONF* 4, 232. Boeglin, *ZbFL* 4—5, 34—41. *Mayer l,* 175.

**Visitor** m (Dečanski hrisovulj: í *Visitara u kićeno drêv'ce),* oronim, brdo (Crna Gora) = *Nisitor* (u *ARj,* zacijelo je štamparska grijeŝka), obrazovano rum. pridjevskim sufiksom *-ător* kao *Durmitor* (v.), od rum. denominala *a visa* »träumen, sanjati«, od *vis* »san« < lat. *visum,* upór. neologizam *visătorie.* Bit će kao »počivalište, durmitor, odmaralište pastira i ovaca na pokretu«. Toponomastički ostatak izgovora srednjovjekovnih Vlaha kao i *Durmitor* i *Palator.*

*Lit.: ARj* 8, 189. *REW*[3] *9312.* 9383.

**visjeti,** *vîsïm* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi, upor. slov. *viseti,* rus. *visétb, višu) = visiti* (razlika u akcentu prema *visiti, vîsïm,* denominalu od *visok,* v.) *(o-, za-},* sveslav. i praslav. (stcslav.) *viseti,* »pendere«, prema *òbisnuti, - m (bv > v)* (Marulić, Vuk, prema Miklošiču hrv.) = *oblsnut* (Kosmet) »suspendi«. S prijevojnim stepenom *e* > *vjes- objesiti (se), -lm* pf. (Vuk), *izvjesiti (na-, raž-, za-)* prema (krivom deprefiksacijom) *bêsit* impf. (Kosmet), impf, *vješati, -ām* (Vuk) *(na-, raž-)* »suspendere«, *obješati = obešati,* iterativ *objesivati* (18. v.), *naveŝivati* (Belostenec) prema pf. *objesnuti.* Ovamo idu onomatopeiziranja od *obisnuti* s umetnutim *loblisnut sej-ljisnut se, -em* (Kosmet), s umetanjem prefiksa *ko-* (v.) i *m* pred labijalom *okombêsit (se), -esim* (Kosmet) (objekti *usnice, uši, sise, puce,* pejorativ tipa *cûsra* za *cura,* ŽK) »objesiti, oklapiti«, *oklebesiti*

*se* (Kurelac, za Hrvatsko primorje) »pokunjiti se«. Ovako je nastalo možda unošenje infinitiva *-kivati* (prema *potiskivati, utrkivati) obiskivati, -iskujēm* (narodna pjesma, Vuk) = *obiskovat, -ujem* (Kosmet) prema pf. *obisnut, -em* »vješati se o što«. Izvedenice su od oba praslav. korijena: *vis-* i *vis-*. Od *vis-:* pridjevi *zavisan* (Piva--Drobnjak) *(ne-),* prevedenica (calque, prema Marelicu rusizam), od *independam* u zapadnim romanskim jezicima kao i njem. *unabhängig,* madž. *független.* Apstraktum *zavisnost* f *(ne-).* Imperativna složenica *visibaba* »galanthus nivalis«. Čehizam je pridjev *suvisli (ne-)* »zusammengehörig« < češ. *souvislý,* imenica *suvislost* »povezanost, Zusammengehörigkeit«, odatle prilog *suvislo (ne-).* Ovamo i *svisla* (v.). Od *věs-:* na *-alo vješala* n pl. (plural, jer su od više dijelova) = na *-ilo obesilo* n (Belostenec, Voltidi) »Suspensorium, furca, Galgen«. Poimeničen part. perf. pas. *ш-ik obješenih = oVešenik* (Kosmet) = *obišenik* m prema f *obješenica,* na *-jak obješenjak* (Vuk) m *piemafobješenjaka = obješenjačica = obješenjača = -njakinja,* s pridjevom *obješenjački,* na *-luk obješenjakluk,* na *-ović obješenjaković* »rdaković«. Postverbali: *prijèvjes, závjes* m; *zavjesa* f, *privjesa* su rusizmi. Rumunji posudiše *závěsa* f. Poimeničen part. perf. akt. *vješalica* = na *-aljka veialjka* (Kosmet). V. *povjesmo.* Nema izvjesnih uporednica ni u baltičkim ni u ostalim ie. jezicima. Prema Iljinskome u vezi je sa lit. *vypsati* »mit offenem Munde da stehen«, prema Holthausenu sa stnord. *ve* »zastava«, prema Lewy-ju sa gr. φττω »schwinge«. Ako je u vezi s ie. *гш&-, **ueig-,* proširenjem od *^ei-* »savijati«, treba pretpostaviti **ueik-,* ali značenje ne odgovara. Mladenov upoređuje sa skand, *vlkja* »diže se«, lit. *vikrus* »rührig«, Pedersen sa sankr. *vis.*

*Lit.: ARj* 4, 342. 7, 746. 8, 358. 370. 372-373. *BI* 720. Maretić, *Savj.* 149. 185. 186. Jagić, *ASPh 1,* 430. *Elezović* 1, 43. 80. 2, 4. 24. Vuković, *SDZb* 10, 384. *NJ* 1, 192, 248. 2, 59. 3, 187. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Miklošič* 392. *Holub-Kopelny* 417. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 192. 204. *Mladenov* 68. *Tiktin* 1718. *WP l,* 235. Iljinski, *IzvORJAS 22,* 1, 125-182. (cf. *Slávia 5,* 205. *IJb* 8, 207). Holthausen, *PBB* 66, 272. Lewy, *IF* 32, 159. Pedersen, *IF* 5,44.

**viska** f (~ *konja)* »hinnitus« = *fiska* (Vuk, Crna Gora) = *hiska* (Vuk, Crna Gora) »1° vika, grajanje čeljadi i životinja (amplifikacija *hiska i veselje)** = *visak,* gen. *viska* (Vuk). Upor. bug. *visk.* Denominal na *-ati* stcslav. impf, *vískati* »wiehern«, upor. polj. *wiskać,* prema pf. *vísnuti, viṣnem* (Crna Gora, ~ *od radosti) = fisnuti, svìsnuti, -ēm* pf. (Vuk), aorist *sviskoh, sviste,* part. perf. akt. *sviskao,* f *svisla* (~ *od žalosti, dijete od zime, od plača) = svlsniti* (Vodice, Istra), part. perf. akt. *svisa,* f *svisla* pored *svisnija.* Na *-eti vistati, víštim* (Vuk) »isto što vrištati«. Belostenec ima s prefiksom *ko-* (v.) *skoviskati, -scem* »zavijati«. Na *-éti razvištati se,* s prezentom *-ām* prema *-ati.* Da je onomatopejskog podrijetla, dokazuje uzvik *fis* »oponašanje glasa zaušnice«, koji varira sa *flis* (ŽK), *blisniti* (ŽK) »dati zaušnicu«. Onomatopeja se pojačava, kako se vidi, umetanjem drugih suglasnika, naročito sa *r: vísnuti* je isto sto *vrisnuti, vrisnem, visak = vrisak,* gen. *-ska, viska — vriska, fiska — frisak,* gen. *friška* (Crna Gora) prema *frisnuti, frisnem* (Crna Gora). Na *-éti fristati, frišti: konj friškom frišti.* Prema *hiska* stoji *hrisnuti, -em* (Pjevanija crnogorska). Glede glagola na *-éti vrištati, vrištim (iz-), razvrištati se, -ām* (Lika) vidi zasebnu lemu. U tój su se onomatopeji unakrstila prema tome dva onomatopejska korijena. Ie. onomatopejski korijen **ui-* i **uersk-* (koji može prema Mladenovu biti u vezi i sa **uer-* »reći«), sa raširenim inhoativnim sufiksom *-sk.* Riječ *visk* postoji kao posuđenica u arb. (arb. *visk* »asinelio, puledro«). Miklošič upoređuje još *vrcati, vrka* (v.). Ta se onomatopeja nalazi također u svim slavinama.

*Lit.: ARj* 3, 58. 72. 608. 696. 4, 355. *BI* 720. Ribarić, *SDZb* 9, 196. 204. *Miklošič* 384. 392. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 624. 633. *Vasmer* 1, 187. *Mladenov* 67. 80. *WP* 1, 283. 312. *GM* 471. 473. Petersson, *PBB* 43, 149. sl. 152. (cf. *IJb* 7, 117). Scheftelowitz, *KZ* 56, 172. 204.

**visok,** f *visoka* (Vuk; bug. *visok,* rus. *vysókij) = visok,* f *-oka* (Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-okb* (upor. *dubok, širok, svjedok)* od praslav. korijena *vys-,* »altus«. U određenom vidu pridjev je i toponim poimeničen u sva tri roda *Visoki* (se. *grad, castellum), Visoka* (planina), *Visoko* (Bosna), *Podvisoki.* U komparativu i u izvedenicama sufiks se ne pojavljuje *viši,* prilog *više (iz-, na-, od-, pré-, sa-, su-)* »plus«, *najviši, najviše,* prema *većma, viima* (Martié). U starom lokatīvu (upor. *Krušedol) Visegrad* (na Drini, južno od Zvornika, upor. češ. *Vyšehrad)* »grad koji je viši od ịrugih«, upor. u Galiji *Uxelodunum.* U narječjima postoji *visočiji* i *visokiji* (ŽK). Apstraktum na *-ina visina,* prema komparativu *visina* (ŽK, Vitaljić). Pridjev na -ья > *-an suvišan — savišan,* od *saviši* pored *savišji* »prekomjeran«, na *-nji višnji* (Vuk) = *višnji*

(Kosmet), *Svevišnji, süvišnji* = *sàvisnjî.* Apstraktum *süvišnõst, -šnjõst,* na *-ъk* > *-ak suvíšak,* gen. *-Ska.* Part. perf. pas. kao pridjev *nevisen* (Kosmet) »koji ne raste«, poimeničen f *nevisena* »kepec, žensko čeljade koje ne raste« = na *-ica nevišenicalpreuzvišen, -ost* »excellentia«. Denominal na *-iti visiti, visim* impf. (Vuk) *{ig-, na-, nad-, po-, uz-*),* prema komparativu *visiti (ŽK),* iterativ na *-va- izvisivati, izvmvati* (17. v.), inhoativ na *-éti izvisjeti, -im* »suviše uzrasti«. Postverbal *vis, izviš* m, f (18. v., Kavanjin). S nastavkom participa prez. akt. *Viseć* = *Visuć* (planina blizu Omiša). Složenice: *visokorodan, -rođen, -slavan, -učen.* Nema baltičkih usporednica, jer je lit. *aukštas,* stprus. *augus* "od drugog ie. korijena od kojeg i *augeo.* Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. stcslav. *vysokb,* češ. *vysoký,* polj. *wysoki,* rus. *vysókij.* Taj je nastao iz ie. й u korijenu *zį>o-, **ūps-* > sanskr. *uṭa,* gr. οπό, υπό, οψος (internacionalno *ipsometrija),* ήψηλός, lat. *sub(s), summus* < **sup-mus,* got. *uf;* stvnjem. *uf,* nvnjem. *auf,* stir, *os, uasal* »visok«, gal. *uxello(dunum).* Upór. pomorski izraz май (v.). Početno *v-* je proteza. Upor. još *ъг-, ъ$-* > *uz.*

*Lit.: ARj* 4, 339. 7, 742. *BI* 721. *NJ* 1, 255. Ribarić, *SDZb 9,* 170. *Elezović l,* 82. 433. 454. 2, 16. *Miklošič* 398. *Holub-Kopečný* 427. *Bruckner* 639. *KZ* 42, 345. Vasmer 1, 242. *Mladenov* 193. *Trautmann* 336. *Boisaco?* 1005. 1009. Pedersen, *IF* 5, 57. Jagić, *ASPh* 2, 398 *Vandrák* 1, 104. Sommer, *IF 11,* 242.

**višnja** f (Vuk) = *višnja,* gen. *višnje* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° Weichsel(kirsche) (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° antroponim (žensko lično ime; metronim na *-zć Višnjić),* 3° toponim«, *višanj,* gen. *-inja* m »Art wilde Weichsel«. Deminutiv *višnjica, vlšnjičica.* Pridjevi *višnjov,* poimeničen na *-ьc* > *-ac víšnjovac,* gen. *-õvca* m »štap višnjov«, na *-aia višnjevača* — na *-ik višnjovik* »vino višnjovo«, na *-ina višnjovina,* na *-ikast višnjikast* »višnjove boje« = na perzijski sufiks *-evi* indeklinabilni pridjev *višnjevi* »višnjeve boje«. Na *-ak višnjāk,* gen. *-aka* = *višnjica* »grah krupan přitkáš (metafora)«. Postala je balkanska riječ slav. podrijetla: madž. *visnye,* rum. *vişina* > *vişnâ,* arb. *víshje,* ngr. βίσινον = βοσσ — = βυσσινιά, tur., *vişne* (odatle s perzijskim sufiksom tur. *vişnevi,* posuđeno i kod nas). .Na Kosovu *višnjap* m »oplemenjena i krupna višnja« sadrži perz. -ízfr.svoda«, bug. *višnab* »Kirsehsirup« < perz.— tur; *vişnab* »višnjovača, sirup od višnje«. Cine. *vişin(ă)* »griotte« < perz. *fišne, višne* »isto«. Cine. *visinata* »sirop de griottes« = ngr. βύσ(σ)ινάδα sadrži sufiks lat. podrijetla -ατον, kojim se označuju često jela i pića, a može biti zamjena, za perz. *ab.* Upor. i tal. *visciola, vissola,* furi, *vissule* f. Prema *višnja* izmijenjen je dočetak i u posudenici iz balkanskog latiniteta **ceresea (cerasus)* > *čreša* u *crešnja, trešnja* (v.), Lit. *vyšnia* posuđeno je iz slav., ali stprus, ima *wisnaytos.* Stvnjem. *wîhsila,* nvnjem. *Weichsel* predstavlja prema E. Schwarzu ie. *^uiks-n-ia,* koje se slaže s praslav. Tumačenje o postanju ipak nije jedinstveno. GM uzimlje da potječe od gr. βόσσινος »cramoisi«. WP pretpostavljaju prasrodstvo s gr. ἰξός »mušmula«, lat. *viscum,* jer je i *višnja* drvo koje daje ljepilo. Bruckner upućuje ispravno na Kavkaz kao zemlju odakle je došla *višnja,* s čime se slaže perz. i tur., za koje je teško vjerovati da je iz slav. Možda pripada pred-ie. supstratu.

*Lit.: ARj* 1, 324. *BI* 722. *Elezović* 1, 83. 2, 503. *Doric* 36. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* '625. *Vasmer* 1, 208. *Mladenov* 69. *WP* 1, 313. *GM* 473. Isti, *Ngr. St.* 3, 75. 2, 79-80. *Pascu* 2, 174., br. 1153. Hanusz, *KZ* 28, 213. Schroder, *IF* 22, 194. Schwarz, *ASPh* 40, 288. *REW** 1433. *Prati* 1048.

**vīst** m (Vuk, Srijem) u uporeďenju *kiselo kao višt,* postverbal od denominala inhoativa na *-éti uzvíštati, uzvištī* (subjekt *mlijeko, vino)* »uskisnuti samo od sebe« = *usvištet, usvišti* (subjekt *mleko,* Kosmet) »kad kiselo mlijeko ili drugo što prokisne, pa počnu da se dižu klobuci i da šušti«, *profištet, -fisti* pf. (Kosmet) »kad mlijeko od velike kiseline počne da kipi«. Ovamo ide *zvištiti* (Vodice, Golać, Istra) »postati kiselo, izlapiti (o vinu, kad izgubi snagu, jer je bilo u posudi ili boci otvorenoj)«. Upor. u slov. još *vrišč* m = *vrisk* u poređenju: *kišio kakor vrisk* »Essig«, tj. »tako kiselo da čovjek zavrišti, kad okuša«, i *vešiti se, -lm* impf, »durch das Spundloch verrauchen und dadurch schal werden (o vinu)« *(iz-),* denominai od *véha* »Spund, Spundzapfen« = (ikavski) *viha f* (Vodice) »1° vranj, rupa na buretu, 2° drven čep za veće bačve«, *vijeh* m (Dubrovnik) »dah, vjetar«.

*Lit.:* Rešetar, *Štok.* 305. 306. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Pleteršnik l,* 349. 2, 763. 798. *Elezović 2,*145. 395. *Miklošič* 388. 392. Popović, *RES* 31, 102-103.

**vît**[1] pored *vita* bilježi Vuk kao uzvike za vabljenje golubova. Prema GM ti su glasovi služili Arbanasima za nazive golubova *vito, vido, vidan, vidhezë,* za koje Jokl daje podrobnije tumačenje. Hirtz nije zabilježio taj uzvik i nije dao nijedan hrv.-srp. naziv za goluba, koji bi bio u vezi s tim uzvikom. Naprotiv je

ra *viduli* (Zlobin), glas (zov) ševe, dao brojnih naziva za *lullula arborea,* koji su izvedeni od tog uzvika: na *-as vedulaš, vidulaš,* na *-inka vidulinka* (Omiš), *fidulinka,* na *-jaka viduljaka,* s umetnutim и pred dentalom *ventulija* f (Vodopić) »alauda arvensis« = *vintulija* f (Dubrovnik), *vituglja* (Trstenjak).

*Lit.: BI* 722. GAT 474. Hirtz, *Aves* 540. 536. 534.

**-vit[2],** kao drugi element dvočlanih praslav. ličnih imena potvrđeno je kod nas 818—828. *Liudeviti ducis Pannóniáé inférions,* nazvan u našoj historiografiji *Ljudevit Posavski* (pisano kadikad bez potrebe sa *-d,* jer se krivo identificiralo sa njem. *Ludwig* > *Ludvik* /16. v./ = srlat. *Ludovicus* > fr. *Louis,* tal. *Luigi* < *fini. Chlodwigs* < srlat. *Clodovaeus),* upór. *Ljudevitino selo* (županija Požega). Taj se elemenat nalazi u imenu božanstva *SvantovitjSvente-, Dobrovit, Vitomir.* ,Prema Rozwadowskom je *vitb* »dominus, potens«. Prema tome *Ljudevit* znači »vladar ljudi«. Dolazi i kao prvi element u *Vitomir, Vitodrag.*

*Lit.: ARj 6,* 308. Boissin, *RES* 27, 43. Leger, *Etudes de myth, slave* (cf. *AnzIF* 8, 311). Rozwadowski, *SpKA 25,* 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Maretić, *Rad* 81, 106. 121. 117. 130-132.

**vīta** f (Dubrovnik, Cavtat) = (í > *d* prema mlet.) *vída* (Vuk, Boka, Krtole, Lastva, Mljet, Božava, Istra) »1° šaraf, 2° čivija, klin«. Od mlet. *vida,* tosk. *vite* (odatle *t* u Dubrovniku premda nije isključen dalmato-romanski leksički ostatak) < lat. *vitis.* Upor. arb. *vidhe* »isto«. Imperativna složenica: *kacavide* m (Božava) < tal. *cacciavite* = *kacàvita* (Dubrovnik, Cavtat) »zavijač za šarafe, šraufciger < njem.«. U Boci i Korčuli imperativ od *cacciare* < lat. *capitare* zamijenjen je sa *cavare: kavàvîde* (Korčula) = *kavavida* (Boka). Denominali: *prívidati na što* (Mljet; primjer: *skalamar je prividan na razmu), zavidaje* (3. 1. sing, prez., Krtole), *zavidavăt* (Crmnica) »šarafiti«, *razvidat pušku* (Vrbnik) < furl, *disvida,* mlet. *vidar,* tosk. *avvitare.* Unakrštenjem domaće riječi *vital,* gen. *vitla* i tal. *vite* nastade *víta* f (Korlevići, Istra) »sprava oko koje se mota povjesmo«.

*Lit.:* Miletić, *SDZb* 9, 266. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Cronia, *ID* 6, 111. 124. *REW** 9395. *GM* 472. Štrekelj, *ASPh* 14, 552. *Miklošič* 391. *DEI* 653. 4071. *Rosamani* 198. 1220.

**Vitaljina** (u Konavlima dva puta), toponim, *Vitaljìca* (dvije kuće u Dobroti). Starija je potvrda za konavoski toponim 1322. *Vítania,* 1420. *Vitagnina.* Prema tome je / nastalo iz *nj* po zakonu disimilacije *nj—n> lj —n.* To je poimeničen pridjev na *-in* u ž. r. od *Vitanja. Vitaljica* je deminutiv od *Vitalis* potvrđen u Dubrovniku 1278. *Vitanja* je od *Vitus* (v *Vid).*

*Lit.:* Skok, *NVJ30,* 38. Jireček, *Romanen 2,* 63. 3, 68.

**vitao,** _gen. *-tla* m (Vuk) »(termin predenja i vodenice) (na)vitnjak, snovatnik, snovaljka, motovilo, rašak,· nasad, vršaj«. Nalazi se još u stcslav. *vith,* slov. *vitel,* bug. *vitlo* »Schraube«. U sjevernim slavinama ne postoji. Riječ je kulturna. Madžari posudiše *vitla* »vimen« (upor. rus. *vetla)* u drugom značenju, Arbanasi u pravom značenju *vitlië* »Schraube, torchio«. Prilog *nauvitao* (Riječka nahija) »naokolo, okolo«. Vezu s praslav. korijenom *vi-* (v. *viti)* kazuje prilog kao i· madž. posuđenica. Deminutiv na *-ič vitlić* »svrtak, stalac«. Na madž. *-ó* > *-ov vìtlov,* gen. *-ova* = na tur. *-lija* (zamjena sufiksa) *vitlija* m »letipas = letija«. Denominali na *-ati vitlati (se), -am* impf, (áo-, *na-, od-, raz-, s-, sa-, uz-, za-)* »vibrare, vijati, koletati, mahati«, impf, na *-va- zavitlavati* »varakati«, sa prefiksom *ko- kovitlati, kovitlac,* metafora *dovitlati* »1° (ovce,"Vuk), 2° izmisliti (Lika)«, odatle pridjev *dovitljiv,* s apstraktumom *dovitljivost* (v. i *viti),* na *-iti -mûiti, -lm,* samo s prefiksima *u-, za-.* S obzirom na baltičke usporednice lit. *vytūlas* »Bandstroh, itd.«, *vytulēlis* »Garnwinde« *vitao* se može označiti kao baltoslav., a s obzirom na rus. *vetld* i ukr. *vetlyná* < prijevoj * *вıъ1а,* polj. *wiklina* < 1474. *inulina* i praslav. izvedenica. Dalje etimologijske veze v. *viti, vilica, vitak,* itd.

*Lit.: ARj 2,* 722. 7, 724. 8, 711. 13, 761. 14, 738. 17, 326. *BI* 722. Kostić^ *NJ* l, 202. 237-238. *Miklošič* 389. *Vasmer* 1, 194. *Mladenov* 68. *Trautmann* 347. Bruckner, *KZ* 46, 206. Joki, *ASPh* 28, 3. Matzenauer, *LF* 8, 189-90. Machek, *LF* 54, 233-238. *GM* 37, 474. Vaillant, *RES* 23, 156-157.

**vitez** m (Vuk), sveslav., praslav. (?), »1° (za čovjeka s konjem: 1447, *vitézi senjski;* 1493. *vitézi i boritelji,* Novi) junak (Crna Gora, Hercegovina: *ko je vitez, na ždrijelo,* uzvik za pomoć protiv neprijatelja), 2° pripadnik plemenitog reda, staleža, fr. chevalier, njem. Ritter, 3° prezime, toponim i oronim (planina i selo blizu Travnika)«. Pridjev na *-ski viteški; z* mjesto pravilnog s kao u *poreski, sreski* itd. objašnjava se prema varijanti *viteg, vitek,* koji su oblici potvrđeni za bug., a morali su postojati i u hrv.-srp., jer bi inače i vokativ *viteze* bio nera-

zumljiv; *vitegjenovi* singulár prema pl. *vitézi.* Suglasnik *ẓ* unesen j'e i u apstraktum na *-bstvo viteštvo.* Na *-ica vitezica,* također prezime u Dalmacij'i. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upór. stcslav. *vitęzb,* češ. *vítěz,* polj. *zwycięzca, zwyciężyć* »pobijediti«, rus. *vitjaz* (u bug. rusizam, pored *vitez, viteg).* Rumunji posudiše *viteaz,* pridjev i imenica, »1° tapfer, hrabar, 2° junak«, na *-esc vitejesc* »junački«, apstraktum *vitejie* »junaštvo«, denominal *a viteji.* Kako nema rum. zamjene *în* za *ę* (upór. *sfinì* < *svętb),* moguće je da je u rum. ušlo preko madž. *vitéz.* Nema -jedinstveno prihvaćene etimologije. Postoje tri tumačenja o postanju. Miklošič je izvodio *vitez* od imena gotskog plemena *Vithungi.* To je krivo čitanje mjesto *Tuthungi.* On je uporeďivao i sa stprus. *waiting Iweit-l wit-* (1299) »prusko seosko plemstvo«. To je posuđenica iz slav. i ne dolazi u obzir za pitanje postanja. Najviše pristaša (Janko, kd.) ima mišljenje da j'e *vitez* posuđenica iz germ. **viking,* stnord. *vikingr* (upor. kod Adama iz Bremena: *piratae quos üli withingos appellant, nostri ascomannos),* kod Anglosasa *viking* (8. v.). Dočetno *-z* je kao u *knez* (v.), *clez* (v.), ne kao u rus. posuđenicama iz nordijskog: *varjag, kolbjag, burjag.* Suglasnik í mjesto germ, *k*[1] nastao je na osnovu disimilacije *tš — dz > t — đ* (upor. rum. *reteza* < lat. *recidiare).* Bruckner i Mladenov tumače riječ iz slav., i to prvi iz **vitb* »plijen«, stcslav. *ъг iiь* »dobitak«, srodno s lit. *vyti, veju* »goniti neprijatelja« (v. *vojna),* drugi iz *vitãtb* (v. *obitavati}.* Kao posuđenica ide *vitez* u isti red kao rus. *bogatyr, boljarin,* u staroj povij'esti hrvatskoj (926) ime Protobugarina *Alogobotur* »crveni div«.

*Lit.: BI* 722. *Miklošīč* 393. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 658. 659. *ASPh* 42, 139. *ŘKA,* hist.-fil. 25, 307-345. (cf. *AnzIF И,* 248).' *ZSPh г,* 295-296. Ekblom, *ZSPh* 16, 269-282. Janko, *Slávia* 9, 343. (cf. *ZSPh* 13, 418). *WuS* 1, 108-109. *Kiparský* 268. Knutsson, *BSLL 2,* 6-24. (cf. *IJb* 16, 272). Stender--Petersen, *Minneskrift i Göteborg* 1925, 44—55. (cf. *IJb* 11, 466). *ZSPh* 4, 44-59. (cf. *JF* 7, 244). Schwarz, *ZSPh 2,* 104-117. 5, 394. si. *Šišić 422.*

**vīti,** *vijem (-ëm)* impf. (Vuk) *(do- se, iz-, na-, nad-, o-, ob-, oba-, od-, po-, pod-, poda-, podu-, pre-, presa-, pri-, raž-, raža-, s-, sa-, u-, uz-, za-, bv > b obiti),* ie., balto-slav., sveslav. i'praslav., »viere (lat.), winden (s kojim je glagolima u prasrodstvu)« prema iteratīvu prijevojem duljenja í — ï i na *-āti vijati, vijām (do-, iz-, ispo-, na-, napo-, nau-, o-, oba-, od-, po-, pod-, poda-, pre- se, presa-, pri-, raž-, raža-, s-, sa-, u-, uz-, za-);* razlika u akcentu prema *vljati* (v.), *dovijam ita.* »agito«; pf. *vinuti vínem (do- se, iz-, na-, s-, sa-, za-),* impf. *navinivati, -njivati,* na *-va- vìvati se* (subjekt *goluB, čovjek)* »sich, putzen, trijebiti se od ušiju«, deminutivi na *-kati vltkat se, -am* (Kosmet), na *-jugati vijugati se* »sich schlängeln«. Postverbali se prave od prijevoja tipa *liti — loj: voj,* gen. *voja* »red u plotu od pruća«, *oboj (bv > b,* Posavina) »oplata, čerčivo«, *savoj* »svitak«, *savojice* »zavojci kose, savici (Belovic-Bernadzikowska)«, *'nadvoj* »gornja vratnica«, *povoj,* gen. *-oja, pòvojica, pòvojnica = põvôjnice* (Kosmet) »babine«, *navoj,* odatle na *-ište navošte f* (Pirot) »od bijelog sukna« = bug. *navóište; závoj, zavojnica, prijevoj, razvoj,* pridjev *zavojit; svoj,* gen. *svoja* »vrtlog, Windung«, na *-bk navojak,* gen. *-ka* »uže«, *obojok,* gen. *-ōjka* m, *odvojak,* gen. *-õjka; ùvojak,* gen. *-õjka* »cincinnus« = *zavojak,* gen. *-ōjka;* na *-ьc > -ac ìzvojac,* gen.-o/cđ »burma«, na *-ač navojaí* m »razboj, stan«, na *-ka navojka.* Izvedenice su od dvaju praslav. korijena *vi-* i *voj-.* Od *vi-,* particip perf. pas. kao pridjev *vit* (također češ., rus.), *vito rebro* »falsche Rippe«, *vita jela, vito pero,* u složenici *vituperiti (se)* impf. (Vuk) »sich werfen« (й-) »kriviti se«, *savit, uvit,* proširen na *-ljiv dovitljiv,* s apstraktumom *dovitljivost* f (v. *vitlo);* na *-bk* (tip *sladak) vitak,* f *vitka* »biegsam, schlank«, s apstraktumom *vitkost f,* ovamo deminutiv *vickast* »isto« sa *tk > eh* (upor. arb. *bisk);* složen pridjev od sintagme *vitorog,* poimeničen pridjev ž. r. *víta* (Korlevići, Istra) »sprava oko koje se mota povjesmo«, *svita f* (Vuk, Crna Gora) »sukno, čoha, striza, riza«, *svite* f pl. (Lješće, Lika) »gaće«, odatle pridjev na *-ьn > -an svítán,* f *-tną* (Boka) »suknen, čošan«, poimeničen na *-jak svltnjãk* »gatnjik«; *nàvitnjak* (Vuk, Bokát) »isto što vitao«; poimeničenja na *-bk > -ák navitak,* gen. *-tka* (Dalmacija, Pavlinović) »pređa-navijena na vratila«, *savitak,* gen. *-tka, svitak,* gen. *-tka = svitak* (ŽK) »kolut od tkiva za glavu pod predmet koji se nosi, spara«, *razvitak,* gen. *-tka,* odatle na *-bka svíčka* (Vuk, Crna Gora) »tubus«, *savitak,* gen. *-tka* m (Piva-Drobnjak) »kuća i imanje gdje čovjek može saviti stoku, goveda, konje, ovce = satjerati iz planine«, na *-ica vilica* »prsten«, s umetnutim *r* (upor. fr. *vrille) vltrice f* pf. (ŽK) »materijal od oguljenih ljeskovih prutova za pletenje košara«, *obitlca* (Vodice, *b < bv) = povitica — povitlca* (ŽK, Krasić) »vrsta kolača«. Ovamo ide po deklinaciji *i* s prefiksom *pa-* (v.) *pàvît,* gen. -i f »clematis vitalba«, odatle na *-ina pavitina* =

(s disimilacijom *i — i > e — i,* ali upor. s. v. *vitlo* za mogućnost drugog tumačenja: rus. *veda,* ukr. *vetlyna* »Weide«·) *pavėlina î* (ŽK) »skrebutina (ŽK)«. Na *-je: izviče* n, prevedenica od tal. *sviluppo, razviče* n od postverbala *Izvít* m, *izvitak,* gen. *-tka,* s pridjevom *Izvītan.* Na *-ačsvijač,* gen. *-oca* (ŽK) »grana od vinove loze«, *izvtjač,* gen. *-ača* »šipka s burmom«, *zavijač* »mjesto gdje se put izvija«; *uvijač; odvijači* (limarski žargon). Na *-ača: savijača* »kolač«, *navijača* f »sprava za navijanje prede«, *razvijača* = na *-alo razvijalo* »oklagija«. Na -JA > *-ák navijak,* gen. *-ijka* m »ono što se navije oko motke«, na *-utak,* gen. *-tka savijutak, zavijutak. 'I* Na *-bka vitka* f (Vuk) »na lijevči ono gvožđe što se nabije na rukavac«. Na *-alja navijalja* (Lika) »žena koja navija«. Na *-aljka navijaljka* f (Vuk) »sohe, vozaljka i ono mjesto gdje se navija pređa« = *navijaljka* (Peć, Kosmet) »(samardžijski termin) sprava za previjanje daščica«. Na *-anka navijanka f* »puška koja se navija«. Na *-alo navijalo* n (Vuk) »navijaljka«, na *-otina izvijotina* f »izmišljotina«. Imperativne složenice *razviroga* (Orahovica) »koza s razvitim rogovima«, *razvigorac,* gen. *-rea* »prolj'etni vjetar« (< gora = šuma) = *razvijgora* (Crna Gora). Riječ *vitao,* gen. *-tla* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Ovamo još na *-ıa prèvija (pre-)* f »1° okuka (Dalmacija), 2° preslijež, udolica (Lika), 3° presedao, Sattel des Berges (Šulek), 4° toponim (Srbija, Crna Gora, Poljica, Bosna, Hrvatska)« = *Privila* (toponim, Bosna). Od rum. slavizama ide ovamo α *încovoia* »bogenförmig biegen, krümmen«, s apstraktumom *încovoiere, încovoietura* »Biegung«, s prefiksom *ko-,* koji u vezi sa **voj-* nije potvrđen u slavinama, a nalazi se u rum', još u *încovoiga* »krümmen«. Značajan je još rum. slavizam *obială* (Moldavija) »obojak«, apstraktum na *-ěh > -eală* od *obiti < obviti,* koji nije potvrđen u rum. Baltička grupa pruža adekvatne usporednice: lit. *výti* »winden, drehen«, lot. *vît* kao i lat. *viere,* lit. *vytis* »Rute«, lot. *víte* »Ranke«, lat. *vitu.* Od ostalih ie. usporednica još sanskrtski particip *vita* »zavit« prema *vyayati* (3. 1.) »zamata«, avesta *vaeti* »Weide«, ir. *feith* < ie. **yein* »fibra«, upor. *pavitb.* Samoglasnik *i* nastao je iz ie. dvoglasa *ei* od korijena **uei-,* prijevoj perfektuma **uoi- > voj, povoj,* itd.

*Lit.: ARj 2,* 722. 3, 944. 4, 331. 334. 337. 341. 348. 5, 413. 7, 312. 314. 315. 511. 724. 736-38. 742. 743. 755. 756. 8, 314. 361. 494-495. 708. 710. 711. 716. 9, 491. 496. 742. 10, 212. 342. 347-350. 352. 11, 792-795. 940. 12, 211. 212. 214. 13, 445, 757, 759. 760. 761. 767. 14, 736-738. 746. 17, 254-255. 318-327. 376. *BI 722.* 723. Škarić, *NVi* 20, 45—49. Đerić, *PPP* 7, 23—30. (cf. *IJb* 13 161). Kostie, *NJ* 1, 200-202. Ilešić, *NJ* 2, 69—72. *Elezović* 1, 82. 85. 2,122. 383. Vuković *SDZb* 10, 398. 401. Ribarić, *SDZb 9,* 172. 204 *Miklošič* 389. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 613. *KZ* 46, 206. *Vasmer* 1, 206. *Mladenov* 69, 318. *WP* 1, 223-227. *Trautmann* 345 347. *Tiktin* 790. 1069. *Boisacf* 330. 386-387 1008-9. Hoops, *IF* 14, 480-481. Kretschmer, *KZ* 31, 383. Matzenauer, *LF* 20, 24. *GM* 37 Osten-Säcken, *IF* 24, 242. Oštir, *WuSA,* 212. Petersson, *IF 24,* 263. Scheftelowitz, *KZ* 56, 193. Schwentner, *PBB* 51, 18. si. (cf. *IJb* 13, 283). Vaillant, *BSLP* 31, 44. Wood, *IF 22,* 168.

**Vitula** (Zadar, 1042: *curtis* ~), naziv sthrv. vladarskog dobra *(curtis* kao u franačkoj državi). Zacijelo lat. kl. deminutiv *vetulus,* od *vêtus* (upor. tal. *vieto)* prema dalmato-romanskom izgovoru *e > i.* Od vlat. *věclus* je Konstantinova Βέκλα za *Krk,* krčko-rom. *Vikla,* etnik i ktetik *veklesun,* sa sastavljenim sufiksom *-esun* < lat. *-ensis* + *-anus,* danas tal. *Veglia,* upravo *Veda* (se. *civitas)* »Stari Grad«.

*Lit.:* Skok, *GIZM* 29, 122-124. Isti, *SHPr,* n. s., 2, 108. Isti, *AGI* 25, 133-135. Isti, *Slav. 22.* 23. 32. 33. Isti, *RIJAZU* 1, 50.

**vivanda** f (Marin Držić: *počeše mi usta pucati na one vivande, na onu manu nebesku)* < tal. *vivanda* »cibo, pietanza« < lat. poimeničen gerund *vivenda,* od *vivere.*

*Lit.: REW'* 9410. *DEI* 4075.

**viza** f »(šatrovački, argot) voda«. Od madž. *víz* »voda« (v.). Ovamo i *urviz* »vino (upravo: gospodska voda)«.

*Lit.:* Grünenthal, *ASPh* 42, 317.

**vizêra** f (Rab) »vizir, dio kacige« < tal. *visiera* »1° parte deľelmo, 2° maschera« < fr. *visière,* izvedenica na *-aria > -ière* od fr. *vis* »lice« < lat. *visus* (upor. *vis-à-vis > vizavi,* Zagreb, imenica m. r. i prijedlog). Isti francuzizam preko njem. ili madž. *fizer* m (hrv.-kajk., Belostenec) »1° nakit na čelu ženske, 2° baždarska mjera« = *fizir* (ŽK) < njem. *Visier, visieren* »eichen«.

*Lit.: ARj* 3, 59. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW** 9384. *DEI* 4067.

**vizita** f (Dubrovnik, Cavtat) — *vizita f* (Rab) < tal. *visita,* dok je *vizita* (Zagreb, naglasak prema njem.) »posjet, pohod« francuzizam (fr. *visite)* preko njem. *Visite,* postverbal od učenog fr. *visiter* < lat. > tal. *visitare,* od *vīsĕre*

»gledati«, od *visus,* odatle na *-irati vizitirati, -zitīrām = vizetirât* (ŽK) »pretresti«; *vizet* m (ŽK) »vojnička stavnja« (iz austr.-njem. vojničke terminologije). Iz najnovije službene terminologije ide ovamo *viza.* Talijanizam *avíz* m (17. v., Ančić; Korčula, *dati aviz), avízo* (patrolska lađa) < tal. *avviso;* tal. *avvisare > avizirati* (Zagreb) = *avizaṭi, -am* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *avizaṭi* (Božava) = *avizaṭi, avizîvan* (Molat) »obavijestiti«, (zamjena tal. prefiksa *a-* domaćim o-) *ovìzati se* pf. (Vuk, Mostar) prema impf, *ovizivati se = ovizăti se* (Crmnica) = *avizaṭi se, -am* pf. prema impf, na *-va- avizovati se* »opomenuti se^ dosjetiti se, sjetiti se«. Pridjev, upravo part. perf. pas. *àvizan* (Crna Gora) »gescheit«. Ovamo još *vîzulica* (Starigrad, Hvar) »elegantna«. Latinizmi: apstraktum na *-io,* gen. *-onis* učeno *vīzija f,* s prefiksom *re- revizija* (Lika) »stavnja«, od glagola na *-irati revidirati, -vidiram,* radna imenica na *-or,* gen. *-oris revizor.*

*Lit.: ARj l,* 124. 9, 491. Rešetar, *Štok. 225.* Miletić, *SDZb 9,* 603. Kušar, *Rad* 1İ8, 24. Cronia, *ID* 105. *REW** 9377. 9384. Matzenauer, *LF 7,* 4. *DEI* 383. ЛУ 3, 188.

**vižao,** gen. *-zla* m (Vuk) prema f *vlžtica* »prepeličar«, femininum je metafora »vižlasta djevojka«. Na *-e,* gęn. *-eta vižle* n. Kol. na *-ad,* gen. *-i vlžlad* f. Na -jđ *vizija* f »vijoglava žena«. Pridjev *viziasi* (uz *vižle*).* Denominál na *-iti viziiti, -im* impf, »gledati naokolo kojekuda«. Postoji još varijanta Sa *v > ffiglica ǐ* (ne zna se gdje se tako govori). Sa tal. sufiksom *-in < -ino f izlin,* gen. -ina (Vuk, Grbalj). Samoglasnik i je nastao iz jery-ä, upór. polj. *wyzeł,* rus. *vyzleč* (također bug. *vižléc).* Nalazi se još u slov., češ., sivě., brus. i. ukr. Praslav. sufiks *-bi* je kao u *orao* (v.), *kozblz* (v.). Uppr. polj. *wyga* »stari pas«. Nema utvrđene jedinstvene etimologije. Melich tumači iz madž. *visla, vizsla,* koje pored »Spürhund, prepeličar« znači kao pridjev i »wachsam, flink, munter« i ide zajedno s madž. *vizsgálni* »forschen«. Vjerojatnije je da je madž. riječ posuđena iz hrv.-srp. ili slovačkoga (panonskoslav.). Madžarska se riječ ne bi mogla toliko raširiti. Ne objašnjava ni jery. Iljinski tumači iz ie. **ūğ-* i stavlja u vezu s lat. *vigil,* sanskr. *vagas,* stvnjem. *wacker;* Loewenthal od ie. **ūghelos,* ato od ie. **êugho-,* got. *augo,* nvrijem. *Auge,* sanskr. *õhata* »opaža«; Mladeņov stavlja u vezu sa bug. *viždja,* rus. *vizzatb;* itd.

*Lit.: ĂRj 3, 59. BI* 724. *Miklosič* 398. *HoliA-Kopečný* 428. *Bruckner* 640. *Vasmer \,* 239. *Mladeņov 65.* Iljinski, *IzvORJAS* 23, l, 125-182. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia 5,* 205). Loewenthal, *WuS* 11, 54. Kódov, *SpBA* 43, 21, 149-154 *(cf. RES* 11, 118. *IJb 16,* 281). Melich, *Sborník L. Miletiča,* 147-152. (cf. Vaillant, *RES* 14, 89. *IJb* 19, 253).

**vižlīn,** gen. *-ina* m (Vuk) »1° turski novae od 60 para, pulja, 2° (Mostar) 15 krajcara«. Miklosič pretpostavlja da je riječ ušla preko Dubrovnika *(vislino,* 1725, Rešetar, dubrovački novac 18. st.«) iz tal. *vislingo <* srvnjem. *wisling,* nvnjem. *Weissling* ili možda kao *feudik-* (v.) preko saskih rudara. Svakako Daničićevo tumačenje iz *vižle* (v.) otpada. Upor. njem. *Weisspfennig,* prevedenica od srlat. *albus:* i *jaspre* (v.).

*Lit.: Miklosič* 393. Daničić, *Om.* 151. *DEI* 4068.

v j eda f (Vuk, Crna Gora, danas općenita u književnom i saobraćajnom govoru) = (ekavski) *viđa* (Kosmet) = *vljeđa* (Podgorica) = (ikavski) *vije* (Marulić, Vrančić, Luka Bračanin, Kavanjin) = slov. *veja* (»Augenlid«), »1° (danas) očni kapak, 2° obrva, 3° trepavica«. Nalazi se još u stcslav. *vězda* (odatle rus. *vezda* mjesto strus. *veza),* bug. *veždá* i ukr. *vi&dy.* Praslav. *^vedıa.* Ovamo još *povije* f pl., u narodnoj pjesmi *u povije među oči dvije* (sa *dı > j* kao u *Ljubovija, prije, dl je < gdje je}.* Miklošičevo tumačenje od prijevoja *ved-* od *vid-* (v.), sa sufiksom *-ıa* je još uvijek najbolje. Upor. *vednuti* (v.) za *vidnuti.* Koštialovo tumačenje od *ve-ja-ti* prošireno sa *d* semantički je neprihvatljivo, a Murkovo vezanje sa stcslav. *veko,* češ. *víko,* polj. *powieka* semantički je dobro, ali ne objašnjava *-da < -eda.* Maretić tumači od *povijati* i *poviti,* tj. »mjesto gdje se obrve povijaju (savijaju, pregibaju)«.

*Ut.: ARj* 11, 260. 261. *BI* 724. *Miklosič* 391. *Vasmer \,* 178. Koštial, *NVj* 28, 425. si. (cf. *IJb 9, 229.* Fanecv, *JF* 3, 207). *GM* 469. Murko, *Tragom srp.-hrv. nar. epike l,* 413—414. *Pleteršnik 2,* 755.

**vjSra** f (Vuk) *(ne-* 13. v.) = (ekavski) *véra* (Kosmet, također čakavski, ŽK) = *vira* (čakavski i ikavski, Bosna), ie., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vera,* bez baltičkih usporednim »1° πίστις, 2° tuđin, kvalitet *(inja véra* »tuđin«, *pàjsa vera, nikakve vere* »loš kvalitet«, Kosmet)«. Deminutiv *vêrica* (Kosmet) »duša«. Pridjevi na *-ьn > -an vjeran,* određeno *vjerni = vêran* (Kosmet, ŽK) (яе-), također poimeničen u službi imenice »der Gläubige, fidelis«, na *-ski vjerski.* Poimeničen na *-ik vjernik (ne-),* s pridjevima na *-ski nevjernički,* apstraktum na *-stvo ne-*

*vjerništvo.* Apstrakti na *-ost vjernost (ne-),* na *-ica nevjerica* »sumnja«, na *-ija nevjerija* »nevjerna čeljad«, na *-luk nevjerluk* (Nenadović). Na *-ovan vjerovan* »1° kome se može vjerovati, 2° pouzdan, 3° vjerojatan«, *nev j er ovan* »1° incredibilis, 2° koji ne vjeruje, 3° nevjeran, 4° sumnjiv«. Složeni pridjevi *vjerojatan* (iz rus. *věrojatnyj)* od sintagme *věrc jeti;* unakrštenjem sa *vjerovatij* je izmijenjen u *v. vjerovatan; vjeroloman,* imenica *vjerolomnih* m, *vjerolomnica* f, na *-bstvo vjerolomstvo; vjerodajan* (Šulek) »Beglaubigungs-«, imenica *vjerodajnica* (Šulek) »vjerodajni list. Accréditive«; kalk *vjerodostojan* < lat. *fidedignas,* njem. *glaubwürdig* (upór. rus. *dostověrnyj).* Složenice od sintagme *bèzvjerac,* gen. *-rea* m (Pavlinovićev neologizam), *inòvjerac,* gen. *-rea, staròvjerac,* gen. *-rea,* s pridjevom na *-ski starovjerskï, sûjevjërje* (glede prvog dijela upór. *sujeta);* kalk *vjeroispovijed* i *vjeroispovijest* za njem. *Glaubenbekentnisss; vjeronauk* »nauk vjere«, kalk za njem. *Religionslehre; vjeroučitelj,* kalk za njem. *Religionslehrer; vjerozakon* »Religion«. Denominal na *-iti vjêriti (se), -lm* (objekt *djevojku za se* ili *za drugoga) (izne-, o-, po-, prone-, pre-, raz-, razu-, ii-, za-),* na *-ovati vjerovati, -ujem* »credere, glauben«, glagolska imenica *vjerovanje* »(uz ostala značenja) credo, simbol vjere« = prema crkvenom *vjeruju* = (ekavski) *veruju* (1. /. pręż., poimeničeno). Postverbal *iznevjera, zavjera* »urota«, impf, na *-ivati vjerivati (raž-),* neologizam *ovjeroviti, -im* = *ovjeriti* »verificirati«. Apstraktum na *-idba vjêridba f* (Vuk, jugozapadni krajevi) »prosidba, oprôsi (ŽK)«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ik vjeremk,* gen. *-ika* prema f *vjerenica* (jugozapadni krajevi) *(raž-)* »zaručnik prema zaručnica«, s pridjevima *vjerenikov* prema *vjereničin, vjerenički.* Neologizam *vjerovnik* »creditor«, prevedenica, odatle *vjerovnica* »lettre de crédit«. Arbanasi posudiše glagol *nevei it* »verlasse«. Jat je nastao iz ie. *e* koji je u prijevoju duljenja od ie. korijena *jier-, **uer-* u lat. *vērus, sevērus,* stvnjem. *wāra,* nvnjem. *wahr,* stir, *fir* »istinit«, avesta *var-* »vjerovati«.

*.Lit.: ARj 4,* 264. 265. 8, 130-135. 9, 492. 11, 269. 271. 276-77. 12, 368. 13, 743. 763. *BI* 725. *Elezović.* 1, 77. 454. *Miklosič* 389. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 611. *Vasmer* 1, 184. *Trautmann* 351. *Mladeṇov* 93. *GM* 304. Meillet, *RES* 6, 170-171. *Boisacq'* 328, Hirt, *PBB* 23, 337. Specht, *KZ 49, 66.* Uhlenbeck, *PBB* 30, 319. Unbegaun, *RES* 12, 24. Maretić, *Savj.* 176.

**vješt** (Vuk) = ekavski *věší* = *veš* (Kosmet) == ikavski *višć* = *viS* (Lumbarda), praslav. pridjev, »peritüs«, izveden s pomoću *-ıo* od pridjeva *na-to *ved-to* > stcslav. *vestb,* stčeš. *vest,* rus. *vest* (v. *očivest)* »poznat«. S *ne- nevješt.* Nalazi se još u stcslav. *veštb,* bug. *vest,* rus. *veščij,*.stčeš. *véšči (duch* »prorocký«). Poimeničen kao 'folklorni termin sufiksom *-un* (upór. rus. *veduri) viščún* (Lumbarda, Korčula, Brač, upor. ukr. *viščun,* rus. *veščuri)* prema f *vlšćica,* na *-ьc* > *-ac višac,* gen. *-šcä* m prema f na *-ka viška* (Liješće, Lika, Janjce, Krk, Lovran, Istra) = *vještac* m (upor, češ. *věštec)* prema f *vještica* (Vuk) »(posuđenice) coparnjica (ŽK), striga = strega f prema štregun (Korčula)«, s pridjevom *vještičin,.* i augmentativima *vješličetina* i *vještičina.* Ovamo ide i prijenos značenja na leptire i kukce po narodnom vjerovanju (animizam) *viščarica* (Dalmacija, Poljica) »insekt na drveću«, *vještica* (Šulek) »noćnjak, Nachtfalter«, *vescica* (čakavski, Istra) »lepirić, strižica«, *viška* (Korlevići) »leptir«. Određeni pridjev *viša* »vještičin« ü toponimiji Fisa *Vf* (ŽK), *Donja-Višća* (muslimansko selo pod Konjuhom, Tuzla). Prvobitno značenje »koji zna« vidi se u izrazu *veš se ne čini* (Kosmet) »pravi se da se njega ne tiče«. Ná *-ak vještak,* gen. *-oka* m »majstor« prema f *vjeîtakİnja* f (Lika) »žena vješta poslu«, s pridjevom *vještački,* denominai *vještáčiti, vještāčtm* »(sudski termin) dati stručnjačko mišljenje u procesu«. Ovamo idu apstrakti na *-ina vještina* i na *-ьЬa *vjeitba* > *vježba* f »exercitium« = (ikavski) *vižba* (Zoranić, Reljković), s denominálom na *-ati vježbati (se), vježbam (se)* (Vuk) *(iz-, u-), na. -ište vježbalište.* Poimeničen part. perf. na *-ik vježbenik* m »praktikant«, na *-ica vježbenica (knjiga).* Na *-ovati vježbovati, -ujem* (Vetrame) = *vižbovati* (Nalješković) = *vizbovati* (narodna pjesma) »paziti, lijepo postupati s kim«.

Lit,: *ARj* 4, 344. 8, 137. 138. S/727. *ASPh* 42, 14. Moskovljević, *NJ* 1, 80—81. Hraste, *BJF* 10, 23. Ribarić *SDZb* 9, 146. Kušar, *NVJ3,* 326. Ivšić, *JF* 2, 139-140. *ASPh* 34, 306. *Elezović* 1, 80. *MiЫoШ* 390. 391. *Holub^ -Kopečný* 410.

**vjeverica** f (Vuk) = (ikavski) *viverica* (ŽK) = *jèvericà* (Vuk), ie., balto-sláv., sveslav. i praslav., »sauras«. Bez deminutivnog sufiksa u češ. *vever* pored -Äa češ. *veverka,* ukr. *vývеrka.* Deminutivi пa *-ica vjeveričica, na -ić vfeveričić* »mladunče vjeverice«. Pridjev na *-ji vjeveričji.* Rumunji posudiše *veveriță,* ngr. βερβερίτσα (upor. bug. *ververíca* pored *véverica).* U baltičkoj grupi je bez deminutivnog sufiksa stprus. *wezoare,* lit. *voveris,* lot. *vāvere,* kao i u lat. *viverra.* Upor. gr. αἰέλουρος

»Wiesel«. Nalazi se i u keltskim narječjima; i nperz. *varvarah.*

*Lit.: ARj 4,* 632. *BI* 728. *Miklošič* 389. *Holub-Kopečny* 414. *Bruckner* 619. *Vasmer l,* 176. *Mladenov* 60. *WP* l, 264. *Boisaaf* 1089. 876-877. *BSLP 22,* 27. si. (cf. *IJb 9,* 91). Buga, *RFV 75,* 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Much, KZ 42, 163-172. (cf. Ля*№ П, 204). Zubatý, *ASPh* 16, 418-420. Specht, *KZ* 62, 253.

**vládati,** *vladam* impf. (Vuk) (ада-, o-, *pre-, s-, sa-, za-), Ъ > b* u *obladati, obladam* (od^.v.) = /aáâít(ZK)» dominări« prema *vládat se, -am* (Kosmet) impf, »ponašati se«, pf. *povladiti, ohladiti* (1562), impf, na *-va- ohlodávati* (Belostenec), *povlađivati (ob-, sa-)* »odobravati«, ie., baltoslav. i praslav. *^old-.* Postverbal *vláda* f »1° gospodstvo, gospodarenje, 2° regimen > režim (preko fr. izgovora)«. Pridjevi na *-in vladin,* na *-ьn > -an vládni,* (službeni neologizam) *ovovladni.* Radne imenice na *-ar vladar,* gen. *-ára* m *(su-)* prema f *vladarica,* s pridjevima *vladárov, -ev, vladarski, vládáním* = na *-lac vladalac,* ǵen. *-aoca* m, s pridjevom *vladaočev; obladalac* m prema f *obladalica,* na *-telj obladatelj* m prema f *obladateljica, -nica* (1508), na *-vac obladavac* (Belostenec) m prema f *obladavica = obladavka.* Glagol *vladati* je nastao iz stcslav. glagola primarne grupe *vlasti, vlade* (upor. češ. *vlasti)* prijenosom *d* u infinitiv na *-ati.* Inf. *vlasti* propao je zbog homonimije sa sveslav. i praslav. apstraktumom na *-tb ^old-tb > vlast,* gen. *-ŕ* f (Vuk) »moć, potestas, Macht«. Pridjevi *navlast* »osobit«, na *-it vlastit (na-),* apstraktum *vlastitost,* proširen na *-ьn > -an navlastitan, navlastitost,* na *-ьn > -an vlâstan (na-)* »nadležan« prema f *vlâsna,* m *vlâsan,* poimeničen na *-ik vlasnik,* gen. *-ika* m prema f *vlasnica* »proprietarius«, *samovlàsnik* m prema f *santovlasnica,* apstraktum *povlastica,* na *-bstvo vlasništvo,* na *-io vlasci* (Proroci, Antun Dalmatin), poimeničen *Lastina, Lašćinčak* (Zagreb); *navlast* »navlastit«, poimeničen *navlaštica, na(v)laštan, -sna* »osobit« (upor. gr. ἴδιος za semantički razvitak). Na *-ina lastina* f (Lovran, Istra) »Eigentum«, denominali *izvlástiti, ìzvlastim (raz-), ovlastiti, ovlastim* pf., *opunovlastiti,* impf, na *-va- ovlašćivati, ovlašćujem,* postverbal *ovlast,* gen. *-i* f, particip perf. pas. *ovlašten, povlašten, opunovlašten,* poimeničen na *-ik ovlaštenik* m prema *miastenica.* Sa *bv > b: oblast,* gen. *-i* f »1° autorité, potestas, nadleštvo *(kotarska oblast), 2°* teritorij, vladanje, provincija (upor. ukr., rus. *volostb* »Amtsbezirk«)«, pridjev na *-ьn* (određeno) *oblasni* (neologizam), *oblastan,* poimeničen *oblasnih* (Belostenec, Jambrešić) »poglavar«, *òblastica* (Lika), apstraktum *oblasništvo* m, *oblastvo* n (Belostenec) »Gerichtsbarkeit«, *oblastiti (u-)* pf. prema *oblašćivati, -ujem.* Upor. još slov. prevedenicu *božja oblast* »epilepsia« prema koruško-njem. *Gottsgewalt.* U antroponimiji: prvi elemenat starih dvočlanih ličnih imena, ie., sveslav. i praslav. *Vladimir = Vladimen, Vladis(l)av = Ladislav,* = lat. *Ladislaus,* koji posudiše Madžari *László* (odatle hrv.-kajk. hipokoristik *Lacika),* hipokoristici *Vladoje, Vlajko = Vlatko, Ladika* (prezime), *Vládo, V lad ūn, Vladiša > Ladiša,* odatle staro ličko plemićke prezime *Ladišić;* prezimena na *-ovii, -evie Vladimirovič, Vla(d)isavljević;* također kao drugi elemenat starih ličnih imena *Svevlad* (kod popa Dukljanina *Svijh/olad).* Odatle hipokoristik *Vsevyka;* toponimi *Ladimirci.* Prilozi: *navlast* (Vuk, Lika) »besonders« (upor. slov. *zlosti),* na *-ice nàvlasticē* (Bosna, Banja Luka), na *-ιo navlas* (Menčetić; početni suglasnik *-š* ujednostavljuje grupu *-Šć* na koncu) < *navlašte,* odatle na *-ice navlasice* (Pavlinović) i pridjevi *navlašan* »navlastan, -štit«; *navlašnji, navlašćni* (Korizmenjak), apstraktum *navlašnost.* Rumunji stvoriše infinitiv na -Ш < *-ujc a vladui, vladnic* »vrlo velik«, prezime i lično ime *Vlad < Vlado, Vladislav.* Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wiodąc,* rus. *volodétb, Volodimer,* polj. *włość,* rus. *volostb.* Dok slavine imaju samo jedan prijevojni štěpen, u baltičkoj su grupi tri *(i — e — o):* lit: *veldėti* »upravljati, posjedovati«, stprus. *veldisnan* (ák. sing.) »baština« prema iteratīvu (koji odgovara praslav. korijenu *teИ-) lit. *valdyti* »upravljati«, lot. *valdīt* »vladati«, lit. *valsčius* »vlastb, oblast, kotar«, lot. *valsts* f »država, općina«, pored nižeg prijevojnog štěpena (Tiefstufe) lit. *vildęs* »beherrscht, besessen«. Značajna je još lit. usporednica *valdymieras* »vladar« za praslav. lično ime *Vladimir.* Budući da baltički jezici imaju tu tri prijevojna štěpena, a to je osobitost neposuđenih riječi, ne može biti govora o tome da je praslav. **vold- > vlad-* posuđeno iz got. *waldan,* nvnjem. *walten.* Zbog toga ni *Vladimir* nije posuđeno iz germ. *Waldemar.* Ie. je korijen **ual-,* koji se nalazi u lat. *valere, valor* (internacionalno *valorizirati),* proširen formantom *d,* dok je u keltskim jezicima proširen na n ili *t:* stir, *faln- < foln* »vladati«, ir. *flaith* »vlast« < ie. *ote»-.

*Lit.: ARj* 7, 749. 8, 378-380. 386-389. *BI* 729. *ASPh* 34, 305. *Elezović* l, 83. *Miklošič* 378. Berneker, *IF* 31, 408. *Holub--Kopečny* 418-419. *Bruckner* 625. *Vasmer í,* 219. *Mladenov* 70. *Trautmann* 340. sl. *WP*

1, 219. *Stender-Petersen* § 124. Boissin, *RES* 27, 43. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Fraenkel, *Satura Berolinensis* 1924, 20-33. Hirt, *PBB* 23, 337. Osthoflf, *IF 5,* 299. Osten-Säcken, *IF* 33, 264-265. Pritzwald, *WuS* 12, 235. sl. Jagić, *ASPh* 13, 631. Štrekelj, *DAW* 50, 44.

**vladika** m (Vuk) »episkop (pravoslavci), biskup (katolici)«, praslav. izvedenica na *-yka,* stcslav. (Supr.) *vladyka* »1° dominus, vladar, ἡγεμών, ηγούμενος, dux, 2° *(pod vládykojo)* εξουσία, potestas«, sípolj, *wlodyka,* stčeš. *vladyka* »pan«; rus. *vladýka* je posuđenica iz crkvenog jezika. Važna je činjenica da je *vladyka* i femininum. U Dubrovniku je *vladika f* »vlasteoska žena ili kći vlastelina« (u riječi tog značenja je sufiks *-ika* druge prirode, v. *vlastelin).* To je značenje još potvrđeno za Cres *vladika* f, u novije vrijeme zamijenjeno sa *vlăstelica; vladika* »gospođa« kao u Dubrovniku potvrđeno je i kod čakavaca Maralića, Hektorovića, Lučića, Barakovića. Femininum se deminuira sa *-ica vladičica* f (Vuk) »1 ° kćerka vlasteoska, 2° (stcslav. *vládycica,* bug. *vladičica)* Majka Božja, δέσποινα = παναγία«. Dubrovački i čakavski f *vladika* u navedenom značenju može se označiti i kao prevedenica (calque) od srgr. i ngr. δέσποινα f »dame, maîtresse de la maison«, δεσποινίς f »(ma)demoiselle« kao što je to i *vladyka* u značenju »episkop«. Samo je razlika u tome što je u femininumu došlo do zamjene sufiksa. Prvobitno *-yka* u *vladyka* zamijenjen je u doba kad je *y* postao í, sufiksom *-ika,* koji služi kadikad u ženskoj mociji *(jaranika, svastika* prema *svast), a izražava* kadikad i deminuciju, upor. hrv.-srp. i slov. *mladíka* pored *mladica.* Tako se zgodi te u Dubrovniku *vladika* postade femininum od *vlastelin* m (v.), oboje od praslav. korijena *г>0И- + *-tel* m prema f **vold* + *-ika* (promjenom sufiksa mjesto starijeg *-yka* < *-ūka).* Što se tiče grčkog utjecaja u Dubrovniku na terminologiju ove ruke upor. dubrovačko-rom. grecizam *perchivium* (v. *prćija).* Postavlja se pitanje šta je prvobitno: femininum ili maskulinum. U Fredegarovoj kronici (6 — 7. v.) potvrđen je m *Walducus* kao lično ime *(dux Vinedorum,* u Panoniji). Budući da je *vladyka* značilo i εξουσία, *potestas* (upor. za takav prijelaz značenja i *sluga a* za dočetak *-a* i *starosta, vojvoda),* moglo je prema lat. *potestatem* > tal. *podestà* »načelnik« od apstraktuma lako postati radna imenica. U stčeš. *vladyka* je također femininum. Prijenos značenja na »episkop« je u hrv.-srp., bug., rus. i rum. prevedenica od ngr. δεσπότης »biskup« > čine. δισποτ, arb. *dhespot.* U rum. 16. i 17. v. *vlădică* je »1 ° Gebieter, Herrscher, Fürst (kao i u stcslav.), 2° episcop«, pridjev *vlădicesc* u oba značenja; apstraktum na *-ie vladicie* »Herrschaft«. Arb. *vladike.* Sva je prilika da je dočetak *-ka* u *vladyka* sekundaran, kako i Bruckner misli. Prvobitno je postojao apstraktum **vlady,* gen. **vladtve* f, kao *neplody,* gen. *-we* »nerotkinja«, *ljuby,* gen. *Ijubvue* i značilo je »εξουσία«. Prema tipu imenica na *-ika bližika* (Marulić), koje mogu biti m i f dobilo je **vlady* još *-ka,* ali je zadržalo i značenje prvobitnog apstraktuma i oba roda sa dva značenja prirodnog roda, upravo tri značenja. Meilletovo uporedenje sufiksa *-yka* sa -οξ, gen. -υκος u κήρυξ, *cadūcus,* čemu treba dodati i galsko *carrūca* > fr. *charrue* od *carrus,* u osnovi je dobro, ali postanje slav. *-yka* objašnjava se bolje na naprijed pomenuti način. Potpunu paralelu za dodavanje *-ka* pruža *ljuby,* gen. *Ijubbve,* koja postoji kao indeklinabile *ljubi f* u dva značenja »1° ljubav, 2° uxor, donna amata«. U značenju *2"* mijenja deklināciju *ljuba* (15 — 18. v. i danas kao pjesnička riječ), ali dobiva i sufiksalni dočetak *-ica ljubica* »1° (15. v.) ljubav, 2° žena, uxor«. Riječ *vladyka* ne može se označiti kao balto--slav., jer stprus. *tualdwico* »Ritter« je, kako Bruckner tvrdi, posuđenica iz stpolj., sa zamjenom jery > *wi* kao u hrv.-srp. *Vuissasclavo, Aluip* > *Olib, Uilak* > *Ilok.* Od *vladika* »episkop« izvedenice su ove: pridjev na *-in vladičin,* apstraktum na *-bstvo vladičanstvo* (v. *-anstvo).* Denominal na *-iti vladičiti, -čim (po-, za-),* na *-ovati vlàdikovati, -ujem* (Vuk). Upor. još na *-го ioaycь f* »1° εξουσία, potestas, i 2° pridjev: vladikin, -čin«.

Ovamo dakako i *vlastelin* m (Vuk, Dubrovnik; 1579. *vlastelin u gradu našem Bakru,* Frankopan) »1 ° patrícius (suprotno *pučanin),* boljar, plemić (po socijalnom položaju), 2° (Hrvatsko zagorje) vlasnik imanja, Grossgrundbesitzer, veleposjednik«, pl. *vlastele* (upor. *žetele* »žeteoci«, *petelin,* v.); kol. *vlastela (na-a kao gospoda, braća)* »1° Grundherrn, welche Bürge und Städte halten (Novaković, *ASPh* 10, 570; u Dušanovu zakoniku), 2° plemstvo (po krvi), 3° patriciji (Dubrovnik)« prema f *vlăsteoka* (Dubrovnik) »patricijka, boljarka (suprotno: *pučanka)«* = (Hrvatsko zagorje) *vlastelinka.* Pridjev na *-ski vlasteoski* = (Hrvatsko zagorje, gdje se zaboravilo da je *-in* sufiks za individualiziranje) *vlastelinski* prema pl. *vlastelini* (upor. *Turčmi,* ŽK). Apstraktum na *-stvo vlasteostvo* n (Dubrovnik) »patricijai (suprotno *pučanstvo)«,* u Hrvatskom zagorju *vlastelinstvo* »plemićko imanje«. Sufiks je *-tel* (varijante od *-ter, -teh* prema

deklinaciji *-lo:* tipovi *prijatelji neprijatelj)* stcslav. *vlastel* > *vlâstelj* m {Vuk) »potens, koji ima vlast u rukama«, od praslav. korijena *^vold-,* > *vlad-* (v. *vladati),* upor. rus, *volosteh* m »Amtmann«, pl. *volostelí* »Aristokraten«, *volostelín* m »Amtsvorstand« prema f *volostehka.* U pl. *vlastele (brebirski, paški, još* u 15. v.) od stcslav. *vlastelin** »princeps, *κύριος*, dominus, praeses« prema deklinaciji *gra&dane* i kolektivu *vlastela* prema *gospođa-lj* je izgubio palatalitet kao i zbog razlike prema genitivu radne imenice *vlâstelj, ^ola* nije značila »plemić po rodu (krvi) i po položaju«. U zakonu gradskom Nomokanona sv. Save *vlasteh* se prevodi s gr. ἀρχων jednako kao *boljarin* i *knez.* AH može biti i sufiks *-tel* kao u *djêteo,* gen. *-ela* (v. *Vandrák* l, § 548), upor. stcslav. *žetele.* Može biti i praslav. izvedenica < *^old-teh.* Nalazi se još u bug. *vlastelin* »Machthaber, Potentat«.

*Lit.: ARj* l, 446. 6, 286. *BI*729-31. Glavan, *JF* 7, 117. Tentor, *ASPh* 30, 203. *MiklosiS* 378. Isti, *Lex.* 66. Berneker, *IF* îl, 408. 411. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 625. *ASPh* 42, 127. 128. *ŘKA,* hist-phil., 25, 307-345. (cf. *AnzIF* 11, 248). *Vasmer* l, 209. *Mlađenov* 70. Janko, *Slávia 9,* 344. *Boisacq*[3] 451. Гг'йш 1762. Mikkola, ЛSPA 41, 160. (cf. Ramovš, JT? 7, 309). GM 476. Pritzwald, *WuS* 12, 239. Specht, ÍCZ 59, 213. sí. 64, 3., bilj. 3. Osthoff,. *IF* 6, 38. Löhmann, *KZ* 59, *29,1. ZSPh 2,* 296. Ivšić, *NVj* 50, 409—416. Măreţie, *Savj.* 177. *Maiuranić* 1587. Donc 38. Řadojčić, Gte A4N 193, 8—10.

vlaga f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **volga,* »humor«.'Pridjev na *-ъn* > *-an vlažan* »humidus«. Apstraktum na *-ina vlažina* f »humor«. Denominai na *-iti -ulaziti, -lm* impf. *(na-, o-, od-, raž-),* na *-va- razvlažívati, -ujem.* Na nižem prijevojnom štěpenu stcslav. *vhgbkb* (sufiks *-bk* kao u *sladak,* upor. češ. *vlhký,* polj. *wilgi)* > sa/ > м*uhak* (premaMiklošičuhrv.) = *uhek, vuhak, vlhak, vuhkek, vohek* = na *-Ijiv vugljiv* (Parcie) »igroscopico«, s promjenom sufiksa *vuhal,* određeno *vuhli,* slov. *vottiék* »tuhljiv«. Ovamo možda ime ptice *vuga* (v.). Denominal na *ne vûgnuti, - m* impf, *(od-, raž-,* upor. rus. *vólgnutb)* »humescere«. Rumunji posudiše *vlaga,* Arbanasi *vlakë.* Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *vologa.* Baltičke su usporednice za oba prijevojna štěpena: za niži lit. *vìlgyti* »navlažiti«, *vilkšnas* »vlažan«; prijevoj *e:* prus. *welgen* »Schnupfen« (taj štěpen nije zastupljen u slavinama), lot. *velgs* m »vlaga«; štěpen o: lot. *valgs* »vlažan«, *pavalga f* »Zukost«. Ie. je korijen *^elq-, uélg-* zastupljen u stir, *fole* »Wasserflut«, *falcaim* »bade, wasche«, stvnjem. *welc,* nvnjem. *welk, Wolke.*

*Lit.: ARj 7,* 753. 8, 716. 727. 728. 9, 493. 494. 13, 765. 777. *BI* 729. *Parać* 1128. *Maгuranić* 1493. *Miklósié* 378. *Holub-Kopečny* 419. *Bruckner* 621. *KZ* 45, 104. 46, 199. *Vasmer l,* 419. *Mlađenov* 70. *Trautmann* 418. 358. *WP l,* 306. *Boisacf* 322. *GM* 235. Vaillant, *BSLP* 31, 44.

Vläh m (Vuk) = *Via,* pl. *Vlasi* (Kosmet) = *Via,* pl. *Vlaji* (ZK) »1° Latinus (glagoljski kalendar iz g. 1491. i glagoljski blagdanar 1506), 2° Rumunj (Vukov *pravi Vlah),* 3° Talijan (upor. slov. *Ľah,* ovamo *Vlaîka ulica* u Zagrebu ·= *Vicus Latinorum,* naselje talijanskih obrtnika u 13. v., tako i stčeš. *vlach,* polj. *wioch,* dok je kod Ukrajinaca *wołoh = Rumunj), 4°* Cincarin (u Makedoniji), 5° (u srednjem vijeku) čovjek iz vlaškog katuna, nomadski pastir (značenje po socijalnom zanimanju i nomadiziranju *v* staroj srpskoj kao i u hrvatskoj državi, bez obzira na vjeru i narodnost, a 1468. *vlak osobujni kneza Manina Frankapana,* 1470. daje se za kmeta crikvi sv. Marije u Crikvenici), 6° prijenos na Slavene (najčešće Srbe), kod Mlečana slavenski stanovnik koji se seli iz Turske na njihov teritorij, kod Hrvata stanovnik *Srbin pravoslavac,* koji se doseljuje u Vojnu granicu sa turskog teritorija, kod Muslimana u Kosmetu = *rlsjanin = Srbin,* kod Muslimana u Bosni = *pravoslavac,* 7° ime kraja: *Stari Vlah* (teritorij u Sandžaku)«. Značenje 6° stvara opozicije: na nekadašnjem mletačkom teritoriju između stalnosjedilaca i doseljenika bez obzira na vjeru. Otočanima *Bodulima* je *Vlah* bez razlike vjere stanovnik na kopnu oko Biokova, kod Hrvata opreka *katolika* i *pravoslavaca,* kod Muslimana opreka između *pravoslavaca i muslimana.* Religiozne opreke imaju za posljedicu da *Vlah* dobiva pejorativno značenje. Zbog toga dobiva pejorativno značenje i *Šokac* i *Kranjac.* Femininum se pravi s pomoću *-yňi* (tip *Gfkinja) Vlahinja* (Vuk) = *Vlanja* (ŽK) = *Vlainka* (Kosmet) = *Vlaškinja* (Kosmet) = u Dubrovniku *vlahinja* »seljanka« = *Lahinja* (vrelo, Marindol kod Karlovca). Pridjevi na *-ov Vlahov* (makedonsko i dalmatinsko prezime), visovi *Vlahová iod* Kaiebake u Tesaliji; na *-ski vlaški,* 1476. *knez, sud, zakon,* 1321. *zemlja* u staroj hrvatskoj državi, *vlaškijeh sedam kraljevina* (narodna pjesma), također toponomastik *Vlaški grad, Vlaška Kula* (Lika), ime kraja *Vlaška* »Rumunjska«, *Mala Vlaška* (1702, oko Pakraca), *Vlasca* u Rumunjskoj. Na -дa *Vlahinjin.* Pridjev *vlaški* je poimeničen na *-ina laiciņa*

f »vrsta bijelog grožđa« (Buzet, Sovinjsko polje, značenje »talijansko grožđe«). Upor. slov. *laškica* (upor. rus. *vološkaja repa)* »wälsche Rübe, Topinambur«. Deminutivi na *-ič vlašić,* također prezime kod Hrvata (ŽK), *vlâsUi* (Vuk, Dubrovnik) »ljudi zakona grčkoga« (sa *s* mjesto *š* možda zbog disimilacije *š — ć > s — č)* ili prema pluralu (v. i s. v. *vlašići* »plejade«). Najstarija je potvrda iz 1070. *villa Vlasichi* na Pagu. Vrlo čest toponim, *Vlašić,* planina kod Travnika, sa *-ič* kao u *MUčić = Mlečanin.* Ovdje će značiti po svoj prilici dalmatinske *Romane,* a ne kao u Vrbanji na Hvaru, gdje se, kada na Biokovu pale vatru, veli *Vlašići goridu oganj.* Na *-e,* gen. *-eta Vlaše,* na *-če Vlasce,* na *-ica Vlahinjica,* na *-ьc > -ac vlasac,* gen. *-sca* = na *-lk vlđšik* »allium ascalonicum«. Kol. na *-ăd Vlâsăd,* gen. *-i,* prošireno na *-ija Vlašadija* (prema *Srbàdija).* Denominai na *-iti vlašiti (se), -im* (Vuk) *(po-).* Odatle na *-ica povlašica* f (Hrvatska). Složenice: *Karàvlah* < tur. *Karaiflak* za nekadašnju rumunjsku kneževinu *Vlašku* = njem. *Walachei.* Odatle *Karavlaška.* U Bosni se *Karavlasi* zovu *Kòrităr,* jer prave korita. To su rumunjski Cigani. Turskom se složenicom prevodi bizantinsko Μαυρόβλαχος. Bizantinsku složenicu preuzeše Mlečani, odatle *morlacco* (1431; *Vlasi ali Murlaki,* 1568, Krk; *Radošie morlačko ili vlaško selo,* Senj, 1580) za balkansko stanovništvo koje seli na njihov teritorij za vrijeme Turaka. Ta riječ putuje Evropom. I sam Goethe naziva jezik Hasanaginice *morlakisch.* U španjolskom *morion.* Vuk ima iz Dalmacije *Turkòvlah* za *Vlaha,* ti. *Moriaka* iz Turske. U crnogorskoj narodnoj pjesmi lice *Vlašić Radula* ima zaista i rumunjsko lično ime slavenskog podrijetla. To je *Radul-beg* iz *Karavlaške,* koji se oženio sinovicom Ivana Crnojevića (narodna pjesma: *naljuti se Vlašiću Radulei Golu sablju u rukama nosi).* Na opreku *Musliman (= Turčin) — Vlah* »Srbin« upućuje u narodnoj pjesmi naziv *vlaške poglavice,* koje će Alipaša pohvatati u Ložnici. Taj Turčin zove se *samovoljan Turčin Vlah-Alija.* Pleme *Riđana* kod Nikšića (Onogost) smatraju Dubrovčani *Vlasima.* Tu su *Luburi.* I narodna ih pjesma smatra takovima. To se vidi iz imena *Vlasce Vuče Riđanine.* Prijenos prvobitnog značenja riječi *Vlah* »pastir romanske narodnosti, koji živi u katunima« (v. značenje 5°, upor. u Dečanskôm hrisovulju *katun vlaš'ki,* u narodnoj pjesmi također *čobanin vlaški)* u značenje »pokretni narod srpskog podrijetla« (značenje 6°) objašnjava se historijom. Već u vrijeme Lucijevo zovu se oni stanovnici koji žive između Bosne i Dalmacije, a dovode svoja stada u okolinu primorskih uvala, da prezime, *Morlaki ili Vlasi.* Ako su se nastanili u otočkim mjestima, zovu se i danas *Vlasi,* premda su katolici kao i ostali *Boduli.* Stanovnike Maslinice na Šolti (katolici) zovu ostali Boduli *Vlasima.* Jednako tako zovu Hvarani stanovnike Sućurja, a Bračani stanovnike Sumartina. Isto se tako zove i velikim dijelom i hrvatsko stanovništvo Istre *Vlasima,* gdje su opozicija starosjediocima Hrvatima, *Bezjacima.* Još prije provale Turaka *Vlah* označuje pokretno stanovništvo, koje se upotrebljava za naseljavanje i za stvaranje novih kmetova i pastira. God. 1484. N. Gereb oblašćuje plemenitog (nobilis vir) *Johannesa Kuchych de Razwayavacz (— Razvaja vas = Razvode,* selo u Promini kod Knina), da može na svoje imanje dovesti i tu naseliti *Vlahe* ne samo s turskog nego i s mletačkog područja. Naseljivanje zemlje *Vlasima* potvrđeno je i u staroj srpskoj državi. U Dečanskom hrisovulju iz g. 1326. veli se: » *prosi me jepiskopb prizrênski Arsenije, da mu sbjedinju zemlju Vlahom na Blatci. G.* 1470. daje se jedan *Vlah* za kmeta i za pastira. G. 1436. ban Ivan Frankopan potvrđuje u Klisu *Vlasima* njihove stare zakone. Tu se razlikuju naseljeni i nenaseljeni *Vlasi* i prema tome se određuje: *Ki Vlah ima selo, da služi s' uncomь* (tj. da plaća porez), *a ki nima sela, taj na konju šćitomb i sb macetь ali střílami i sb mačem.* Ti hrvatski *Vlasi* živjeli su oko Cetine i na Velebitu, a vjere su katoličke. Među njima je doista bilo balkanskih Rumunja, koji se u nauci zovu danas *zapadni Rumunji.* Ostataka rumunjskog brojenja konstatiran je sam na Velebitu. Njih sele Frankopani na Krk, preko Podgorskog kanala, koji Talijani zovu *Canale della (montagna) Morlacca.* Na Krku se sačuvao i rumunjski *očenaš* (bili su katolici). Sele i dalje oko Učke u Istru, gdje su se u Ćićariji pohrvatili, te u Žejane i Šušnjevicu, gdje su još i danas dvojezičnjaci. Hrvatski su *Vlasi* imali svoju zasebnu organizaciju. U Klisu se ustanovljuje da *vlaški knez s' sudci ima* (suditi) *dva krat u godišta po Vlasih (Vlasi = vlaške zemlje,* pl. kao *Hrvati* oko *Zadra* »Hrvatska«). Po toj zasebnoj organizaciji razlikuju se *Vlasi* u staroj hrvatskoj državi od onih u staroj srpskoj državi. U staroj srpskoj državi razlikuju se *sela* i *katuni vlaški.* Upor. u Dečanskom hrisovulju: *priložiti hrämu semu sehb i katuntb vlaš'kihb. Katun* je nestalno naselje vlaških pastira. Takvih je bilo i u blizini balkanskih gradova u Dalmaciji. Odatle dalmatinsko prezime *Katunarić.* U staroj srpskoj državi istaknuta je u Dušanovu zakonodavstvu oštra

-opozicija između *Srbina* stalnosjedioca, koji živi na vlasteoskoj ili manastirskoj zemlji, i *Vlaha,* pastira ili nomada, koji se kreće sa tvojim stadom u ljetovališta u planini i zimovišta u toplijim (primorskim) krajevima. Potvrđeno je u 15. v., kako se *pascula ... in comitatu None a parte orientali que omni anno affictantur Vlachis. Vlah* kao oznaka krajiških doseljenika dade se potvrditi od 1613, 1642, kad se veli, da je *vlaškim sinom* ivaničke krajine *nemoguće služiti* tlakom zagrebačkom biskupu, jer im je dosta *tlačiti generalu;* 1639. ni križevačkoj krajini razlikuju se *slovenski* (od *Slovinje — Slavonija), predavečki* i *vlaški sini* — 1642. *laški sini.* 1666. razlikuju se *Vlahi* i *Hrvati,* koje naseljuje Nikola Erded u Hotinj Zelin. Opreka između pokretnog stanovništva zvanog *Vlasi* i nepokretnog zvanog *Hrvati, Bezjaci* itd. izrazuje se i u psihološkim razlikama, kako je i prirodno. Stalnosjedilac opaža kod *Vlaha* nepouzdanost. Kod njega riječ *Vlah* dobiva pejorativno značenje. To se izražava u narodnim poslovicama: *Ni u loncu suda, ni u Vlahu druga* (Banja Luka, Bosna). Pored onih, što ih je zabilježio Vuk, dodaj još ove: *Ni u moru mire, ni u Vlahu vire* (Sinac, Lika). U Vukovoj narodnoj poslovici: *O Turčine, za nevolju hume, a ti Vlaše, silom pobratime.* Uporedi u Vukovoj narodnoj pjesmi: *Nuto vale, vlaškog svetitelja! Meder su ga na suncu sušili.* Kako *Vlasi* nisu bili prvobitno poljoprivredno stanovništvo, nego su to kasnije postali, kad napuštaju nomadski život, nije čudo što se na to odnosi Vukova narodna poslovica: *U bogata Vlaha skupa šenica.* Stalnosjedioci opažaju i druga svojstva kod njih. ŽK kažu npr. *srami se kaj vlaška mnada.* Upor. kod Vetranića: *Nijesam ja vila ... neg" vlaška sibila.* Da je riječ *Vlah* i na našem teritoriju imala prije svega samo etnografsko značenje, to osim *Vlaška ulica = Vicus Latinorum* potvrđuje i madžarski toponim *Nagy Olasz* (čemu se ima podrazumijeti *falva* »Veliko vlaško selo«) > *Mandelas* (selo u Praškoj gori) = *Franca villa* = gr. Γραγκοχώριον u kojem su *Francus* preveli Madžari prema slav. pluralu *Vlasi > Olasz,* kako i danas Madžari zovu *Talijane.* Da etnik može dobiti značenje naroda po zanimanju, to dokazuje naziv *Romanus,* koje je rumunjski narodni naziv *Romín = Rumîn,* cincarski *aromîn,* sa α-, kojim se počinje svako *r* kao u tur. *urus = Rus.* Ta riječ znači i u Munteniji »kmet« isto što u Erdelju madž. *iobagi.* U arb. kod Toska sing. *rëmë,* pl. *rëmër, remè'nj* znači ne samo vlaškog pastira, nego i seljaka uopće. Tako u ngr. βλάχος znači također »seljak uopće«. Slav, riječ *Vlah* je postala ne samo kod Neslavena u srednjoj Evropi naziv za Romana nego i na Balkanu. Nijemci *Walach* (s umetnutim *a),* odatle češ. *valach* (odatle *Valašsko* na Moravi za rumunjske karpatske pastire, koji su se naselili u Moravskoj). Madžari upotrebljavaju slav. singular *oláh* za *Rumunja,* a pl. *olasz* za *Talijana.* Kako *oláh* ima pejorativno značenje, upotrebljava se danas *Román* za *Rumunja.* Na Balkanu već Grci u Bizantu (Romeji) upotrebljavaju βλάχος. Od njih preuzimlju naziv za Rumunje Turci *Iflak (Karaiflak).* Arbanasi pored *rëmër* imaju i *vllah* (Godin *vila),* pl. *vlleh, Vllenj* m prema f *Vllakë - Vlahinkë* »Vlahinja« pored *Vllahinjë, vllahishtS* f »rumunjski jezik«. Odatle *Vllahtnikë* »Vlaška«, obrazovano istim sufiksom kao *Shqinikë* »Makedonija« < *sclavinica.* Kako kod Arbanasa *vila* znači i »brat«, postoji i *Rëmë,* pl. *Rëmër < Romanus.* I jedan dio balkanskih Rumunja sjeverozapadno od Soluna u planini Nidže zove svoj jezik *vlaιesc* »vlaški«, onako kako i Makedonci nazivaju cincarski jezik. Slog *via-* u riječi *vlah* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *wioch,* rus. *volóh. Vlah* je praslav. (?) posuđenica iz got. **walhs,* stvnjem. *walah, walk,* nvnjem. *velsch.* U germanske jezike ušla je ta riječ od imena keltskog naroda *Volcae* (Caesar), Ούόλκαι (Strabo, Ptolomej). Ta je riječ u keltskom dijalektu *(gali,* upór. engi. *Wales, Cornwall}* pridjev *fole* u značenju »celer, alacer, brz«, a dovodi se u etimologijsku vezu s našom *vlas,* jer su .nosili veliku kosu (upor. *Arecomici).* U slav. jezike došla je po svoj prilici iz balkansko-gotskoga (Ulfila) na donjem Dunavu, gdje se Slaveni prvi put između 4. i 5. vijeka upoznavaju s Romanima na donjodunavskom limesu.

*Lit.: ARj 5,* 875. 6, 441. *Mazuranić* 1584. *Elezović* ì, 83. *Miklósié* 393. *Holub-Kopečný* 407. *Bruckner* 626. *Vasmer l,* 222. *RSI 6,* 195. *Mladenov* 71. *GM* 476. Mann, *An historical albanian-english Dictionary* 426. 561. *Tiktin* 1335. Hirt, *PBB* 23, 337. Melich, *ASPh* 32, 106-108. 38, 245. Vuk, *Narodne pjesme l,* 3. 2, 233. 266. 520. 523. 3, 75. 547. 4, 239. 6, 559. *BI* 730. *Narodne poslovice* 244. 325. Vetranie, *StPH* 3, 213. Hraste, *Rad* 272, 6. Smičiklas, *Oslobođenje* 253. 266. 356. Štrekelj, 50, 68. *GISUD* 49, 365. Lopašić, *Sporn,* 1, 94. 3, 439. 2, 207. 261. *Urb.* 409. 3, 26. *Starine* 42, 389. *Šurmin* 105. 433. Lucio, *Delle memorie di Tragurio,* Venecija, 1647, str. 460. *VZA*

16, 318. Stefanie, *Rad* 285, 85. Kadlec, *Valaši* (cf. Skok, *GIZM* 30, 295-316). Skok, *Dol.* 89-90.

**vlákno** n (Vuk, bug. *vlakno),* sveslav. i praslav. * *oШъno,* »linum, Flachs (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-će vlakánce* n. Termin iz oblasti kudjelje, bez paralele u baltičkoj grupi. Izvedenica na *-ъno* od ie. korijena **uolq-,* koji se nalazi u sanskrtu *valkam, valkas* »Bast, Splint«, prijevoj perfektuma i proširenje na *q* od **uel-.* Upor. *vuna* (v.), *vlát* (v.), i *vlas* (v.). Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *wlokno,* ruš. *voloknó.* Veza sa *vláčiti* (v.) nije isključena.

*Lit.: BI* 730. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 627. *Vasmer* 1, 220. *Mladenov* 70. *Boisacq*[3] 562. Hirt, *PBB* 23, 337. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 134. (cf. *RSI* 1, 278. *KZ* 230-231). *Kiparsky 55.*

**vlas** m (Vük, Kosmet), sveslav. i praslav. **volsz,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° kosa, 2° dlaka, pilus (Dubrovnik)«, također po deklinaciji г u pl. *vlasi* f (ŽK, Dubrovnik) = *vlesi* (Lumbarda) »kosa«, a to je nastalo izbjegavanjem homonimije sa *kosa* »1° Sense, 2° Haare«. Pridjevi na *-at, -nat vlàsat* (~α *glava, vuna)* —- *vlăsnat* (~o *ćebe).* Deminutiv na *-ьc* > *-äc vlasac,* gen. *-sca* »crvi kao dlake u rani«. Na *-ulja vlăsulja* »avena sterilise = *vlasülja* (Kosmet) = *vlàsuja* (Dubrovnik) »vrst trave«. Toponim *Vlàsanice* f pl. (Vuk) = *Vlasenica* (službeno, Bosna) (upor. polj. *wlosienicd),* poimeničen pridjev **vlasen,* upor. *preko Vlasěnoga Polja* (Dečanski hrisovulj); ovamo i *vlăsinica* f »1° trava koja peče, 2° životinja u obliku te trave, koja ujede«. Prilozi *navlas* (Lika) »bez nabijanja, navišeno, našešureno« = na *-го navlas* (Lika) »isto«, od pridjeva *ovlaš* »slab«, proširen na *-ъn* > *-an ôvlašan* »rastresit, labav« (Riječka nahija, Dalmacija, upor. za semantički razvitak *na vlasu držat* /ŽK/); *tzvlaš* (jedna potvrda) = *ovlaš* »locker«. Denominal *navlasati, -am* pf. prema impf, *navlasivati* »lijepo dići dlake«. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wlos,* rus. *volos.* Suglasnik í je nastao iz ie. palatala *k,* upor. sanskr. *vaicās* »Schössling, grana«, avesta *varasa* »kosa, dlake« > srperz. *vars ι* nperz. *gurs* slaže se posvema sa *vlas,* tako se može govoriti o iransko-slav. leksemų. Upor. ir. *folt* »Haar«, kimr. *gwallt* »Haupthaar« kao i ime keltskog naroda *Volcae.* Ie. je korijen **uel-,* proširen na *k.* Upor. lit. pi. *vaiai* »Haare des Pferdeschweifes, Angelschnur« za prijevoj **uol-* i bez raširenja na *k,* a sa raširenjem *d* strus. *volodb* = stcslav. *vladb* »Haar«. Upor. *vlakno, vlat, vuna, Vlašići.*

*Lit.: ARj* 4, 343. 7, 748. 749. 751. 8, 493. *BI* 730. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezovič* 1, 83. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečny* 418. *Bruckner* 627. *ZSPh 4,* 214. *Vasmer* 1, 221. *Mladenov* 70. *WP *, 297. *Trautmann* 340-341. Bartholomae, *IF* 3, 178. 9, 252-253. *Boisacq*[3] 562. 578. Brugmann, *IF* 11, 268., bilj. 1. Jokl, *Stud.* 41. *Walde-Hofmann* 688. 857. Hoops, *IF* 14, 483., bilj. Meillet, *IF* 5, 333. *RES* 6, 173. Pedersen, *IF 5,* 74. Pokorny, *WuS 12,* 304. Schmidt, *KZ* 32, 3,86. Uhlenbeck, *KZ* 40, 560. Petersson, *KZ* 47, 289.

**Vlašići** m pl., gen. pl. *laШa* (Vuk) »plejades«. Već je Daničić döbro upoređivao tu riječ sa stcslav. *vlasožehci* (16. v.) i zaključio da je *š* došlo mjesto s jamačno odatle što se zaboravilo pravo obličje riječi. Tako i Miklošič, koji pominje stcslav. *vlasoželbci, vlasožilišti l -želišti* (1499), *vlaseželišti* (Eksarh Ivan, bug.-slav. tekst), *vlasožalice, vlasožehskb,* rus. *volosožary* »Plejade«, ukr. *volosožar* »Orion«, u strus. još *volosyni* i *volosjanka* (i sinonim *baby),* gdje je očito da prvi dio složenice sadrži *vlas* = rus. *volos* (v.). U toj složenici, čini se, drugi je dio bio pokraćen na *-ič. Vlasicį* je razumljiva deminutivna metafora za njih.' Primijetiti treba da u Dubrovniku stoji Vukovo *Vlašići* za *Vlašići* »ljudi grčkoga zakona« (v. *Vlah).* Izmjenom prema ovom nazivu *Vlašići* postase *Vlašići,* u Banatu i Skopskoj crnoj gori i *Vlaščići.* Da se radi o deminutivu, to se vidi iz bug. naziva *vlasci.* Slovenci ih zovu *gostos evci, gostožebci, gostosejci, gostosejčiči, gostožirci, gostožerci.* Kako su pučkom etimologijom došli u vezu sa *Vlah,* zovu se šaljivo i *Šokčići* < *Šokac.*

*Lit.: BI* 731. Maretić, *Rad* 60, 171. 172. *Miklošič* 394. *Vasmer* 1, 221. *ASPh* 7, 512. si. *Mazuranić* 1587. 1589. *Pleteršnik* 1, 239.

**vlat** m i f, s gen. *vlati* (Vuk) = *lat* m (Belostenec) = *lát* (ŽK), baltoslav. **volti,* sveslav. i praslav. poljoprivredni termin **voltb,* »klas«, stcslav. po deklinaciji », tako i .slov. *vlat,* gen. *vlati* i u drugim slavinama. Pridjev na *-ъn* > *-an* u sintagmi *suhòvlatan* (Lika). Deminutiv na *-ъk vlátak,* gen. *-tka.* Kol. na *-je vláče* n »klasje«. Denominal na *-ati vlàtati, -a* (Vuk) *(na-)* »klasati« = *latati se, lata* (ŽK). Baltičke su usporednice djelomice potpune

lit. *valtis* »Haferspelte«, stprus. *wolti* »klas«, prema istočno-lit. *valkštis, valkšna í,* koje pretpostavljaju *Valkti.* Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *wloć,* rus. *vólotb.* Irsko *folt* »kosa« bolje objašnjava dočetak praslav. **voltb,* nego istočno-lit. oblici sa *-kti.* Upor. još *vlakno, vlas, vuna* za ie. korijen *ме/-.

*Lit.: ARj* 7, 753. 5/731. 732. *Miklošič* 294. *Bruckner 626. Vasmer l, 222. RSI 6,* 191. 195. *Trautmann* 241. *Mladenov* 71. *WP* 297. *Boisacf* 295. 559. Solmsen, *KZ 42,* 214. Scheftelowitz, *KZ* 56, 176.

**vő,** gen. *vola* m (Vuk) = *vôl* (ŽK) = *vù,* gen. *vola* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., bez usporednica bilo baltičkih bilo ostalih ie., »bos«. Stara osnova na *-u,* kako se vidi iz pridjeva: stcslav. *voluj* (Poljički statut), koji je proširen na *-ski volujski;* poimeničen na *-bk Vòlujãk* (planina u Hercegovini), na *-ar, -ara volujar,* gen. *-ara* = *volujãra* (Vuk) »zvijezda prema kojoj ratari idu tražiti volove«, na *-arka volujãrka* »krupno crno i bijelo grožđe« (metafora prema očima *vola'); volov* (ŽK), proširen je na *-ski volovski* (~o *meso}.* Hipokoristici *vóko* m (Vuk), na *-bk > -ák volak,* gen. *voką,* u Dubrovniku »morski puž«. Na *-ar volar,* gen. *-ara* m »pastir koji čuva volove«, s pridjevima *volarov, -ev, volarski.* Na *-aš volas* »ime vola«. Augmentativ na *-ina volina,* na *-usina volùsina.* Složenice: *volopaša* f »mjesto za pašu oraćim volovima«, *volovođ* (Dubrovnik) »vrsta biljke, orobanche«, *volòvodnica* (Vuk, Kosmet) »volovi što idu za kravom, kad vodi krava«, *volovodnjâk* (Kosmet) »1° = volòvodnica, 2° vrsta trave«; *pòdvolak,* gen. *-voka* (Piva--Drobnjak) »1° junac od dvije godine«. Značenje »2° greda koja se stavlja po dnu do zemlje u drvenim zgradama«, koja ista riječ postoji u Pivi-Drobnjaku, bit će zacijelo isto što *podval* (ŽK, v.), sa α > *o* kao u *Uvoda* za *livada* (v.). Uz praslav. *govedo,* koje se tumači iz ie. jezičnih sredstava, *vo* je praslav. inovacija. Ne postoji prihvatljiva etimologija. Prema Meilletu i Waldeu je prijevoj *мо/- od **ųe1-* u *veliki;* koje u poredenju sa gr. μήλον »sitna stoka« (upor. *malen,* v.) znači veliku stoku. Prema Mladenovu sadrži istu osnovu koju i češ. *volati* i polj. *woląc* »zvati« kao *bik* od *bacati.* Uporeduje se i sa njem. *Bulle* i sa trackim βόλιν-9-ος »bizon« kao i ugrofińskim riječima, sirjenski *vol* »vo«, votjački *val* »konj«, čuvaški *vylix,* čeremiski *volík* »stoka«. Kako imena volova i krava imaju u narodu zasebna imena (upor. u Buzetu: *boškarin, gaj ardo, kaparin, pîrih, ćarin, jelen, čadīn, rušin* prema imenima krava *viola, mandula, savina, srnela* = *srnka* ŽK), nije isključeno da je praslav. *oiъ* jedno takvo ime za govedo. Upor. Vukov *volaš,* gen. *-asa* kao ime vola i uzvik *vôš-vôš* (Kosmet), kojim se vabe volovi.

*Lit.: BI2,* 737. 738. *Mažuranić* 840. Vuković, *SDZb* 10, 396. *Elezović* 1, 86. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 216. *Mladenov* 75. *RES 4,* 195-197. *KoKch„ZGE 34,* 537-546. (cf. *RSl* 3, 337). Loewenthal, *WuS 9,* 178. *ASPh* 37, 378.

vocräk m (Kosmet) »mališa«. Sadrži arb. *vocër* (Skadar) »malen«, *voe* m »dijete, dječak« prema f *voci* »djevojka do 12 godina« = *gocë* (Weigand), deminutiv *vocerrak.* Isti slav. sufiks *-ák* (upor. arb. *Ulqenjak* »Ulcinjanin«) nalazi se i u *picrăk* (Kosmet) »mali, mališan« od arb. *pie erre* »malen, neznatan«, usp. srgr. ττιτζας »patuljak«, stmlet. *pizzo!* = tal. *picciuolo* »malen«, furl, *pízul* »dječak«.

*Lit.: Elezović* 1, 86, 2, 537. *GM* 477. *REW*[3] 6494. *DEI* 2902. *Rammani* 803.

**voće** n (Vuk), sveslav. i praslav., stcslav. *(o)voštije,* kol. na *-je,* »1° porna, jemiš (v.), 2° drveće na kojem raste voće, 3° (Kosmet) sušeno voće za öšaf (jabuke, kruške)«. U slov. i hrv.-kajk. ta riječ ne postoji, jer ju je potisla *sad* m, *sade* (ŽK) = *soje* (Krašić). Početno *o-* očuvano je u svim slavinama, osim u hrv.-srp., upor. bug. *ovoštka* > *oška.* Pridjev na *-ьn* određeno *voćni,* poimeničen na *-jak voćnjak* = (s disimilacijom *ćn* > *tn) vôtnjãk* (Vuk), sa deminutivom na *-ič votnjačić* »bašča, bašta«. Radna imenica na *-ar* < lat. *-orius voćar* »1° koji prodaje, I2° rado jede voće«. Ako se hoće razlikovati plod od stabla, dodaje se za stablo sufiks *-bka voćka f* = (sa *ćk* > *jk* kao u *nojca, nèvojka* Vuk, *vôjka* »Zügel«) *vojka* (narodna pjesma: *o narandžo, vojko plemenita'),* u Kosmetu isto što u Vuka *kalotina* (v.). Upor. još *ovoštija saSdena* za gr. παράδεισος u prijevodu srpske redakcije Hamartola, *ovoštije* n (srp. -slav., 14. st.; Kolunić) »voćnjak, pomarium«. Tumači se kao praslav. posuđenica iz stvrjem. *oЪaз,* srvnjem. *ob(e}3,* nvnjem. *Obst* (sa dodanim í kao u *Axt),* u kojem je *з* nastalo iz -í, kako se nalazi u ags. *ofet.* Za riječ *Obst* ne zna se za ie. srodstvo. Iljinski zabacuje izvođenje iz germ, i tumači stcslav. *ovošte* iz ie. korijena **aueg-* »rasti«, a *voće* iz **uog-,* oboje sa sufiksom *-tb* (upor. *vlasť)* u srodstvu sa *jagoda.* Matze-

nauer uzimlje prasrodstvo sa sanskr. *vatas* m »ficus indica«.

*Lit.: ARj 9,* 496. *BI* 732. *'Elezović* 1, 85. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečný 259. Bruckner* 388. *Kiparsky* 253. Böthling, *IF* 7, 272. Horák, *ASPh* 12, 299. Iljinski, *IF* 40, 144-145. *RPV* 73, 76. 2. (cf. *Slávia* 3, 582. *IJb* 8, 207). Matzenauer, *LF* 12, 180.

**vođa** f (Vuk, bug., rus. *voda),* ie., sveslav. i praslav. »ύδωρ, gen. ύδατος (internacionalno *hidrant),* Wasser (s kojim je riječima u prasrodstvu)«, bez usporednice u baltičkim jezicima (ovdje za taj pojam korijen *ap-:* stprus. *ape* »rijeka«, lit. *upė,* lot. *upe* »voda«), za razliku od *vidra,* za koju postoje baltičke usporednice. Pridjevi na *-ьn > -an vodan,* poimeničen na *-ica nadnica* »zmija bloruša«, na *-ika vòdnjika* »voda nalivena na jabuke divljake«, odatle pridjevi na *-ost, -av vodnjikast, vodnjikav,* na *-jak rázvodnjãk* (Vuk) = na *-ik raz(v)odnik* »biljka«, denominai na *-iti vòdniti, -im* impf, *(na-, raz-), izvòdnjeti, -lm* (Lika) *(raz-), panodan,* proširen na -zo *povodanj,* gen. *-đnja* m »Überschwemmung«, u stcslav. *povodvnb* (sa *dn > n) > po onъ,* posuđeno u rum. *povoi* »bujica« = *pohoi, puhoi, puvoi,* pridjev na -os < lat. *-osus povoios; podvodan* (Vuk, Kosmet) »koji plavi voda«, hrv.-kajk. *navodan* »vodom kršten (o vinu), rastvoren«, sa *-го nàvodanj,* gen. *-ōdnja* m »isto što povodanj«, denominai *navòdnjiti, -lm* pf. prema impf. *navodnjivati (raž-)* »napuniti se vodom«, *navodnjavati (raž-), navodnica* (leksikografi) »vodovod«. Ovamo još rum. *zavoi* »šuma uz vodu« < *za* + **vodbnb* (rum. j < *nj).* Pridjev na *-en voden,* određeno *vodeni,* toponim *Vodeni Do* (Piva-Drobnjak), poimeničen na *-ica vodenica* »mlin«, odatle na *-jar vodeničār* »mlinar« prema f *vođeničarka,* s pridjevima *vodèničarev, -kin,* na *-išt*e *vodeničište, navodenica* (Posavina) »izdubena klada na kojoj brana od vodenice leži«, na *-jača vodenjača* »kruška jeribasma, pljuskača«, na *-jak vodenjak,* gen. -ā&z »Eihaut«, na *-jaka vodenjaka* (Risan) = *vodnjaka* (Risan) »vodena tikva«. Složenica *vodènbika* »vodeni bik, bukavac«. Deminutiv na *-ica vodica* »1° u pl. toponim, 2° (liturgijska riječ kod pravoslavaca) osvećena voda, sveta voda (kod katolika)«, s pridjevom *vodični (post),* na *-jar vodičar* »koji nosi o Bogojavljenju vodicu«. Augmentativ *vodùrina.* Na *-ar votiar,* gen. *-ára* m prema f *vodarica.* Na *-yr > -ir, -er,* (pseudojekavski) *-ijer* (upor. *kosijer): vöder* (donja Podravina) = *vodir* (Vuk) = *vòdijer,* gen. *-era* (Vuk) = hrv.-kajk. (Bednja) *vyďter* »brusnjača, tobolac, brasalo, tobolica, brusara« [usp. i pod *vòdijer].* Složenice: *vododerina, võdoplav* »biljka cichorium intibus«, s pridjevom *vôdoplãvan, vodokfšće* n (crkveni termin), *vodonoša, vodopija* »1° biljka cichorium, 2° prezime«, odatle *Vodopić* (prezime, Dubrovnik); *Odopïja — Dopija* (Vodice, prezimena)^ *vodopada, vodòpõj* »mjesto gdje se stoka poji«, *(v)odovalja* (Crna Gora) = *vodojaža* »jaružica oko kuće, kuda voda otječe (v. *-vadati)«, vodòtocje* (Stulić), s pridjevom *vodotočni* = *vodovod* (prevedenica od *aquae duetus* = *Wasserleitung), vodoskok* (prevedenica za *Springbrunnen),* hidronim *Vodoskok potoka* (u listini), upor. *Vodomctt > Admont* (Austrija). Ovamo još naučni neologizmi *vodik* (Šulek, prema češ.) = *vodonik* (Pančić) za *hydrogen.* le. je korijen prijevoj perfektuma **uod-* od *^d-: *uodõ,* 'zastupljeno u gót. *watö,* praslav. *vody,* što je osjećano kao genitiv sing, *ženy,* odatle novi nominativ *voda* f, zacijelo zbog vodenih božanstava. Bez r je i frigijski βέδυ, odatle na Balkanu (u stmak.-ilirskom) "Εδεσσα, dsnas *Voden(a),* možda prevedenica ili novostvoren toponim, jer mjesto obiluje vodama. U drugim ie. jezicima **uodo* prošireno je sufiksom *r *uodor* kao svnjem. *wazzar,* nvnjem. *Wasser,* gr. οδωρ, gen. οδατος < *-ņtos,* upor. osnovu na я u sanskrtu *udán* »voda«. Sufiks *r* dolazi u slavinama u *vidra* (v.) i *vijedro* (v.) kao i u gr. υδρία »Wassereimer« (lat. *uter).* Najbliže stoji ie. oblicima na *-r* hetejski = hittitsko *vadar* »voda«. Uzimlje se još prasrodstvo sa lit. *vanduo,* gen. *vandens,* laț. *unda,* arb. *ujē* »voda«. Upor. još iz ugrofinskih jezika fin. *vesi,* madž. *víz,* mordvinski *ved.*

*Lit. : BI* 732. 733. Belić, *NJ* 1, 45. si. Mićević, *NJ 4,* 82-85. Moskovljević, *NJ 4,* 38—44. *Elezović 2,* 88. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečný* 420. *Bruckner* 628. *Vasmer* 1, 212. *Mladenov* 73. *Slávia* 7, 733. *Trautmann* 337. *Tiktin* 1230. 1800. *Boisacíf* 998-999. Bonfante, *IF 52,* 225-226. Hirt, *IP* 1, 23. 29. 6, 71 -72. Krogmann, *KZ* 65, 139. Meillet, *IF 5,* 333. Mikkola, *IF* 8, 302. Reichelt, *KZ* 39, 68. Trombetti, *ÄA* 3, 104. Uhlenbeck, *PBB* 22, 190. *IF* 13, 215. Skok, *ZRPh* 54, 176. 177.

j'

**vòdijer,** gen. *-era* m (Vuk) = (ikavski) *vòdir,* gen. *-ira* »(termin kosaca) brusnjača, tobolac, tobolica, brasalo, brusara, kuzolica«. Nalazi se još u slov. *vodér,* gen. *-rja* (istočna Štajerska) »oselnik, šapur, Schleifsteinbehälter der Mäher«, madž. *vodér.* Daničić izvodi iz *voda,* čemu se protivi sufiks *-ijer < -arium.* Oblik *-ijer* ne dolazi s našim osnovama, nego

samo *-ar*. Miklošič izvodi iz *tal. fòdero* »guaina della spada, korice od mača«. Tome se opiru značenje i akcfenat, koji ne leži na početnom slogu kao u tal., nego na dočetku. Čini se da je u vezi sa lat. **colarium,* izvedenica na *-arium* od lat. *cos,* gen. *cotis* »brus«, u sjeverno-tal. narječjima *kudär* (Boľogna), *koder* (Engadin), *koer* (Treviso > Trviž), južnofr. *codier.* Početni je suglasnik izmijenjen u *v* zbog unakrštenja s *voda,* jer je u koščevu tobolců doista voda i brus. Mletački i retoromanski oblik od *-ariun* > *-er* mogao je biti jekaviziran i ikaviziran kao *-arms* > *-ir* u *komandir,* itd. [Za sve ovo usp. i pod *voda].*

*Lit.: BI* 734. *Pleteršnik l,* 780. *Miklošič* 393. *REW** 2281. Skok, *ZRPh* 54, 184. Isti, *Slav.* 202. 204.

**vojb,** stcslav., »miles, vojnik« = stpolj., ukr. *voj,* stčeš. *voj se počě hotovati,* rus. *voj* »exercitus, das Heer, vojska«. U prvom značenju dobiva u stcslav. individualni sufiks *-inъ vojint,* pí. *voji* »στρατιώτης« (upór. *vlastelin),* s tim sufiksom ukr., rus. i slvč.; hrv.-srp.jslov., bug. dobiva *-nik vojnik,* genj *-ika,* s pridjevima na *-ov vojnikov,* na *-bskb vojnički* i apstraktumom na *-bstvo vojništvo* n. S tim sufiksom je izvedenica vrlo stara, jer je u madžarskom latinitetu odatle *voinikio,* s istim lat. sufiksom kao *jobagio,* gen. *-ionis.* Turci je posudiše također *voynak,* pi. (perz.) *voynugun,* kojim su se označivali slavenski pomagači u turskoj vojsci. Odatle hipokoristik *vojno* »maritus«, s pridjevom *vojnov.* Za semantički razvoj upor. rum. *mire* m »zaručnik« prema *mireasă* »zaručnica« (sufiks gr.-lat. -мм > *-eal'ä),* od lat. *miles.* Upor. prezime *Vojnovič.* U drugom značenju poimeničen je pridjev na *-bsk* u ž. r. *vojska* (tako i bug., slov. i stcslav.) »armada, armija < fr. armée« = (sa *jš* > *č) voćka* (Crmnica). Upor. polj. *wojsko,* rus. i ćeš. *vojsko.* Augmentativ na *-ina vdjština.* Denominal na *-iti vojštiti, vojštim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, za-)* »1° belligerare, 2° fatigari (Dubrovnik)«. Složenica *vojskovođa,* stvoreno prema *četovoda* ili je prevedenica od *Heerführer.* Glagoli *vojštiti* = *vošćiti* (ŽK) = *voštiti* (ŽK), *dovojštiti* (Stulić) ne idu ovamo (v.). S pridjevskim sufiksom *-ьn* (upor. rus. *voennyj),* određeno, u prvom značenju *vojni (—o ministarstvo'),* poimeničeno u drugom značenju u ž. r. *vojna,* rus. *vojna,* sveslav. i praslav., »rat«, na *-ica vojnica* (Vuk) »1° rat, 2° ratno vrijeme, 3° (hrv., neologizam) milicija«. Denominai od drugog značenja na *-evati, -ujem vojevali* impf., upor. rus. *voevátb, (do-, iz-, za-").* Sveslav. i praslav. složenica je od prvog ili drugog značenja stcslav. *vojevoda* = (s ispadanjem *e) vojvoda* [v. *vesti*[1] i *vojvoda].* Isti korijen je vrlo čest u antroponimiji, koliko u starim dvočlanim ličnim imenima kao prvi ili drugi dio toliko i u hipokoristicima: *Vojislav, Vojmil, Vojeslav, Milivoj(e), Dobrivoje, Bořivoj, Berivoj, Ljubivoj, Vojo, Vojko.* Primitivům *vojb* je praslav. prijevoj prema praslav. korijenu **vi-* (upor. *viti, vijati)* kao *liti* — *loj.* Upor. niži prijevojni štěpen bug. *navijam* »pobjeđujem«, stcslav. *izvitije* n »Gewinn«, *povinçti* »unterwerfen«, *vina* »causa, occasio« i *nevin* (v.). Praslav. je prijevojni štěpen i baltoslav., jer se nalazi u lit. iteratīvu *vajati, vajóju* »mehrfach nachjagen« prema *vyti, vejú,* lat. *proelium* < **provoiliom,* avesta *vayeiti* (3. 1. sing.) »tjera, progoni«. Od augmentativa *vojština* arb. ima postverbal *voísht,* odbacivanjem sufiksa iz *voishtine* »Tribut (ovo značenje imaju obje riječi)«, odatle *voishtar* »gabelliere«.

*Lit.: ARj 2,* 724. 4, 313. 7, 756. *BI* 736. 737. Miletić, *SDZb 9,* 364. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečny* 421. *Bruckner* 629. *Vasmer* 1, 215—216. *Mladenov* 75. *WP* 1, 228. 230. *Boisacq*[3] 818. 367. Boissin, *RES* 27, 42-43. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 206). Lang, *ČMF 5.* 104-109. 209-214) (cf. *RSI* 8, 295. *ИΠ* 5, 260. *ZSPh 5,* 213). Leskien, *IF* 10, 261. Meillet, *RSI* 8, 296. *GM* 477. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Uhlenbeck, *PBB* 27, 135.

**vojta** f (Vuk, Vojvodina) = *vota* (Vuk) = *fota* (Vuk) »neka igra na karte«. Od madž. *vojta.* Upor. rum. *oină* f = *hoinã* (Moldavija) »Art Ballspeil«, odatle *hoinar* m »skitalica«, s glagolom *a hoiruri* »skitati se« i apstraktumom na *-el* > *-eală hoinăreală* f »skitništvo« = arum, *oină î* »jeu de cartes« < tur. *oïnama* »action de jouer, jeu«.

*Lit.: ARj* 3, 64. *BI* 737. *Tiktin* 1085. *Papahagi* 806.

**vojvoda** m (Vuk, Kosmet; f u Zoranića) = *võjevoda* (u pjesmama zbog deseterca *vôjevoda Gojko),* sveslav. i praslav. složenica od sintagme *voje-* < *то/о- u značenju »vojnik« ili »vojska« (v.) i od *-voda* od *voditi* (v.) kao germ. *haritogo,* stvnjem. *herizogo,* nvnjem. *Herzog,* koje je posuđeno prema madž. samoglasničkoj harmoniji *herceg* (14. v.), ili prema gr. στρατηγός ili στρατελάτης, kako Meillet misli. Stcslav. *vojevoda* »ἡγεμών« > rus. *voevoda,* sa stezanjem *oje* > o/ kao И brojevima *ae* > *oj trinaest* > *trinājst* u narječjima.

[Usp. i pod *-vesti*[1] i *vojb].* Pored toga postoji stezanje í: *Vivoda,* vrlo rašireno prezime u Istri (gotovo u svakom hrv. naselju u 42 mjesta 89 porodica). Pominje se već 1275. u Istarskom razvodu i ne prevodi se na talijanski. Danas se govori u slov. (Gorensko) *vivada* (također Megiser). Upor. hrv.-kalk. stezanje *pem* < *pojem* (ŽK) = *pođem* i češ. *vévoda* < *vývoda.* Odatle na *-ina Vivodina,* toponim 14. v., parochia, sudčija u vladanju (v. *ladanje)* grada Ozlja, njem. prijevod *Herzogthum (Mon. habs.* 1540. Lopašić, *Urbari,* Smičiklas, *Cod. dipi.)* = *VivBdinja* (ŽK), s etnikom *Vívôdinac,* gen. *-nca* m prema f *Vīvodinka.* Toponim je obrazovan jednako kao ime teritorija *Vojvodina* = Vukovo *Vojvodstvo* (prema njem. *Wojwodschaft,* 1848). Toponim *Vojvodina* nalazi se i u grčkoj Makedoniji blizu Kailarci. *Vojvoda* je potvrđeno i kod Porfirogeneta βοέβοδος, kod Turaka *iflak voyvodası* (uz dizdare grada ili pokrajine), kasniji »sreski načelnik«. Tako se zove i Arnautin čuvar manastira Devica i Dečana. Riječ ima leksikologijsku familiju. Pridjev na *-in vojvodin,* poimeničen *võjvodinica* »žena vojvode«, na *-ski vojvodski.* Apstraktum na *-bstvo vojvodstvo.* Femininum na *-kinja vojvotkinja* »dux femina«. Deminutivi na *-ič vojvodić»l°* sin vojvodin, 2° prezime«. Denominai na *-ovati vôjvodovati, -ujem* impf. (Vuk) »vršiti službu vojvode«, na *-iti* (faktitiv ili inhoativ) *vojvodili, -im* impf. (Vuk) »1° činiti koga vojvodom, 2° graditi se vojvoda«, Složenice: s prefiksom *nad- nadvojvoda* m prema f *nadvojvotkinja,* prevedenica. od *Erzherzog, Erzherzogin* u austrijskoj monarhiji, *vojvod-baša* (Vuk) »vojvoda u svatovima«. Dva ista sloga stežu se u *vojda* za *vojvoda,* često je potvrđeno u bosanskim listinama: 1423. *bratstvo i pleme gospodina vojde Radosava.* Ta haplologija nalazi se i u madž. posudenici *vajda* pored *vaievoda,* i u rum. *vodă.* Upor. makedonsko prezime *Vojdanov* i dalmatinsko *Vodanović* (Vis) i 1365. *üdém Olahi de eadem possessione more armigerorum et moytanis servire tenebuntur.* Upor. i prezime *Vojtanovič.* Izvedenice od *herceg* m (također prezime sa i bez *h)* prema f *heřceginja, hercežica* (15. v.), pridjev *hercegov,* poimeničen u sr. r. kao toponim *Hercegovo,* na *-ica hercegovica* »žena hercegova«, na *-ina* ime zemlje *Hercegovina,* s pridjevom *hercegovski* i etnikom *Hercegovac,* hipokoristik *(H)éro, Héra,* odatle prezime *Erić* m prema f *Hercegovka', herceškī.* Složenica *Herceg-Bosna,* skraćenica za *Bosna i Hercegoviea,* toponim *Herceg -Novi* (haplologija *Hercegov Novi),* na *-ija hercežija* (Belostenec). Na tur. *-li Herceglija* (prezime) = *djeca Hercelija* (narodna pjesma). Na *-uša Herceguša* (kula, zemlja).

*Lit.: ARj* 3, 591. *BI* 737. *Mažuranić* 1592. 1594. Glavan, *IF 7,* 116. *Cadastre national de l'lstrie,* reg. *Elezović* \, 84. *Miklošič* 376. 393. *Holub-Kopečný* 415. *Bruckner* 629. *Vasmer* 1, 213. *Mladenov* 75. Ramovš, *Gram. 2,* 140. Boisacq, *Mẹlanges Pedersen* 257—259. (cf. *IJb* 23, 277). Štrekelj, *DAW* 50, 72. *ASPh* 14, 328. 538. 19, 284. Windeken, *IF* 58, 258. *ZSPh 9,* 137.

volat, gen. *volta* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje, Paštrovići, Korčula, Crmnica) »1° svod, nad kojim je obično terasa, archivolto; pokriva sarnič, koji kupi vodu iz gurle (Paštrovići); luk, 2° put, krat (Konavli. Zore)«, s prefiksom *pod- podvolat,* gen. *-olta* m (Konavli, u oboru) »prostorija što ostane ispod volta, svoda, na kojemu je ograđena terasa«. Femininum *vota* (M. Držić: *samo jednu votu, da glasač puštam).* Sa *v* > *b* (betacizam) *bolta î* (Vuk) = *bata* »1° svod, ćemer, 2° dućan, štacun (Slavonija, Reljković; Srbija, Milićević)« = *bolta* (ŽK, Krašić, hrv.-kajk.), deminutiv *bàltica* = *bota* (Muo, Dubrovnik, Perast, Potomje) »1° svod, pokrov na čatrnji, 2° toponim *Pod botu* (ribarska pošta u Perastu)« = *(o > u) buha* (Vrančić, Kavanjin) = *buta* (Korčula, Šibenik) »isto«. Na tur. *-džija bõltadžija* m (Srbija) »dućandžija«. Denominali na *-ati bahati, -ām* (ŽK) »ćemeriti« *(pod-), svoltai* (Crmnica), *privoltât (se)* (prefiks *prě-)* (Šolta, Komiža) »prevrnuti (se)«. Oblici sa *v > b, o > u* mogu biti dalmato-romanski leksički ostaci. Ostali su talijanizmi tal. *volto, volta, voltare,* lat. intenzivum na *-ilare* od *vaivere vŏlvitare,* odatle postverbal *võlvita* > vlat. *volta.* Riječ *volta* je i turcizam *(v)olta* (tur. pomorski izraz »brodenje krivudajući«) > *volta* (Kosmet) »krug«, *olta* (Kosmet, objekt ùz *napravim)* »ženski nakit«. Značenje »dućan« nalazi se i u rum. *boltă* < stellet, *volta,* rum. *boitas* »Krämer«. Da je došlo preko srp., dokazuje deminutiv *boltită, a bolti* »wölben«. Slov. *bolt* m, *bolta* f (Gorenjsko). Apstraktum na *-atura voltadura* (Šolta, ~ *na moru)* »preokret«.

*Lit.: ARj* 1, 533. 730. 10, 218. 352. *Elezović 2,* 26. 503. *Pleteršnik* 1, 44. Hraste, *Rad* 272, 35. *Belićev Zbornik* 154. Budmani, *Rad* 65, 162. Miletić, *SDZb 9,* 263. *REW** 9445. *Tiktin* 210. *Gombocz-Melich* 1, 463. *Prati* 1053. *DEI* 4086. Držić, *StPH* VIP, 147.

**valega** f (Kotor, Budva) = *vojga* »(ribarski termin) kesasta mreža na motki, sâk (Muo)«. U Sutomoru *voliga* se zove i *ćepča* (v.) »kašika koja služi za vađenje manistre«. Od gr. pl. *βολικά, sing, βολικόν (od βάλλω), βόλος »Wurfnetz«, mlet. *vólega,* istro-rom. *balega, balek* (Muggia) »isto«.

*Lit.:* Skok, *Term.* 70. Rešetar, *JF* 12, 286. Vidossich, *AT* 31, 73. Vasmer, *ZRPh* 14, 466. Isti, *GL* 148. *DEI* 4082.

**volja**[1] f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica na *-ıa,* »Wille, voluntas (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Negativnu složenku *nevolja* »necessitas« posudiše Madžari *névolya, nyavalya* (1211) »bolest«, Rumunji *nevoie* i Arbanasi *nevojë / novoje* »nužda«, s pridjevom *nevojëshëm* »necessario, essenziale, bisognoso«, pored toga Rumunji i *volja > voe,* s pridjevom na lat. *-osus > -os voios,* Arbanasi *vole.* Pridjev na -ьи- > *-an voljan* (Vuk) = *voljan* .(Kosmet) »slobodan«, *nevoljan* (Vuk, 15. v.) = *nevoljan* »bijedan«, poimeničen na *-ik nevoljnik* m prema f *nevoljnica = nevoljaš, nevoljčina* »mizerija«, *nèvoljnost;* apstraktum na *-bstvo nevoljništvo. Taj* pridjev u čuđenju zadržava nepostojano α i u određenom obliku *võijani bõže.* S prefiksima i od sintagme: *proizvoljan* i *proizvoljnost* (iz rus. *proizvolbnyj, proizvohnostb),* od sintagme *dobrovoljan* (prema njem. *gutwillig),* odatle *dobrovoljno, dobrovolja* »Gutwilligkeit«, *dobrovoljac* »Freiwilliger«, pridjev *dobrovoljački, zlovoljan, dovoljan (ne-}; povoljan, nepovoljan, zadovoljan (ne-),* s apstraktima *nezadavoljnost, nezadovoljstvo, zadovoljština* (v. niže *samovolja).* Denominál na *-éti voljeti, volim,* (Vuk) *(iz-, saiz-) — saizvoljeti* »saglasiti se« = *folët, falim* (Kosmet) prema impf, *izvolijèvati, -vòlijevãm (izvoljeti* i *-lijevati* su rusizmi: rus. *izvaliti) = voliti (pri-)* »ljubiti« prema stcslav. *voljc, voliti,* s ujednačenjem suglasnika u infinitivu i prezentu »imati rado« = *voliti, -im* (Vodice) »2° birati« (upor. češ.); denominai od *volja: izdòvoljiti (se), udovoljiti, -īm,* impf, *udçvoljávati, -väljavam, pòvoljiti, rasvevoljiti* (Stulić, Andrijašević) »moralno iskvariti nekoga«; složenica od sintagme *odobrovoljiti l udobrovoljiti, -im,* impf, *-voljávati, ozlòvoljiti, razlovoljiti.* Postverbal *dozvola* i denominal odatle *dozvoliti* smatraju se rusizmima (rus. *dozvolitb, dozvolenie) (z* je umetak od *zi,* v.). Od korijena *zW- postoji komparativ *vòlij* (narodna pjesma) = *volji* (narodna pjesma), obrazovano prema *radij,* superlativ *najvòlij,* f *-a,* odatle s *naj* glagol *najvoljeti* (Marulić). Na *-isati nevoljisati, -išem* »biti u nevolji«, na *-iti nèvoljiti, -īm (ob-)* (16. i 17. v.). Prilozi *đovolj* (17. v.) = *đavolje* (14. v.), *navoljno* (Zoranie) = *po volji,* odatle prijedlog *pòvolju* (Piva--Drobnjak) = *zävolj, zavalj* (ŽK) »(po)radi, zbog«. Složenica *samovolja f,* s pridjevom *samovoljan = samõvõjen, f -õvojna* (Lumbarda, Korčula) »tvrdoglav«, *rasamovOjit* (~o *dite,* ib.) »razbluditi«. Disjunktivna veza *võlj — vdlj* »ili — ili«, upor. *oli* (Dalmacija), stcslav. *vole, ole.* Praslav. korijen *ш/- prijevoj je perfektuma od *i>«/-, od kojega u hrv.-srp. postoji samo prezent *velim, vèlju,* »kažem« (v.) i impf, *veljah.* U baltičkoj grupi *pavelti* »wollen, erlauben, überlassen«, prijevoj lit. *valia* »volja«, lot. *vaļa* »Gewalt, Macht«, lat. *volo, velie,* got. *wiljan,* nvnjem. *Wille, wollen, wählen,* sanskr. *vṛṇōti* (3. 1.) »will, erlaubt, wünscht« .prema *vara-* »želja, izbor«, avesta *vāra* »volja«. V. *valjati.*

*Lit.: ARj 2,* 724. 725. 4, 160. 348. 7, 380. 756. 8, 13. 146. 413-414. *BI* 738. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 148. (cf. *IF 12,* 307). Ivšić, *HR* 1934, 195. *Elezović* 1, 85. 2, 412. Ribarić, *SDZb 9,* 396. Vuković, *SDZb* 10, 396. Skok, *ASPh* 33, 373. *Miklošič* 377. *Holub--Kopečný* 421. 426. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 224. *Trautmann* 348. *Mlađenov* 76. *WP l,* 294. *GM* 304. 377. Brugmann, *IF* 15, 102. Fraenkel, *KZ* 53, 42. Meillet, *IF 5,* 333. Osten-Säcken, *IF* 33, 272. Vaillant, *RES 9,* 7. *Tiktin* 1764. Maretić, *Savj.* 18. 16. 36. 114. Putanec, *Filologija* 5, 108. 109. *MNyTESz 2,* 1038.

**volja**[2] f »guša u kokoši ili u ptice«, slov. *volje* n »isto«, sveslav. (osim bug.), praslav. S prefiksom *pod- sa.-bk > -ák pòdvoljak,* gen. *-ōljka* m (Vuk, Srbija) »dio čovječjeg tijela pod gušom«. Deminutivi na *-ić podvoljčič* (Lika), na *-ica podvoljica* (Sunja). Augmentativ na *-ina podvoljčina.* Na *-ka podvoljka* »ptica lusciniola s'uecica«. Složenica od sintagme *žutovoljka* »emberyza citrinella«. Bez jasne etimologije. Oštir veže s lat. *ulcus < *olkjom,* što ne može biti; Grubor kao i Bruckner sa *oiь* (v. *v'ff),* pretpostavljajući kao prvobitno značenje »podvratnik u govečeta« ili sa prijevojem od **uel-* »što je zgnječeno«. Odviše kombinacije i fantazije. Bolje Holub, koji pomišlja na ie. korijen **(s)uel-,* njem. *schwellen.* A ni to nije izvjesno. Iljinski veže sa rus. *voldyr* »Blase, Geschwür, Beule«.

*Lit.: ARj* 10, 352. *BI* 738. Hirtz, *Aves* 599. *Miklósié* 394. *Holub-Kopečny* 421. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 224. *WP* 1, 160. Grubor, JF 8,

17-24. Oštir, *WuS 5, 222.* Iljinski, *IzvORJAS* 23, l, 174. si.

**vonj,** gen. *vònja* m (Vuk, bug. *vonf)* = *vonja* f (Vuk, zapadni krajevi, búg. *vonja)* »miris, zadah, odor«, sveslav. i praslav. **onia.* Osciliranje deklinacije već u stcslav. i u drugim slavinama nastalo je _zbog toga što postoji impf, *vònjati, -am* (Vuk) »mirisati, püsiti, smrdjeti«, odakle je postverbal maskulinum ili femininum, sa *bv > v obònjati, -am, povonjãti* (Fancev), impf, na *-vá- obonjávati.* Pridjev *vonjav, navonjav* (Stulić). Ovamo ide rum. *voeștniță* »biljka mentha pulegium«. Nema usporednica u baltičkoj grupi, ali ih ima dosta i uvjerljivih u ostalim ie. jezicima: sanskr. *anas* »dah«, *aniti* (3. 1.) »diše«, gr. ἄνεμος, lat. *anima,* pridjev *inanis,* got. *andi,* (Rune) *and* »duša«, arb. *aj.* Prema tome *vonja* je izvedenica na *-гa* od ie. korijena **an-,* koji se unakršten sa *dukati (V.)* nalazi u slov. *vőhatí* (i hrv.-kajk., Fancev), rus.-cslav. *uhati,* s prefiksom *ъn-* u *njušiti, -im (iz-, pri-)* (v.), s ispuštanjem *vъ,* koji se nalazi u *vanjüšiti* (Vodice) pored *vanjuhäti, -am* »njušiti«, *nj* mjesto *n* je onomatopeiziranje. U Vodicama *vanjušiti* može biti od unakrštenja *vonj* + *njušiti,* jer nenaglašeno *o* prelazi u *a.* V. *njuh.* Proteza ü je od *áchati.* Bruckner veže sa stcslav. *svođen* »miriše«, gr. οζω »isto«, lat. *odor* i lit *uosti, úodžiu* »isto«, pretpostavljajući *^odnla.* I to ide. I tu je proteza *v* razumljiva. Arbanasi posudiše pl. *vojna te mira* »wohlgerüche«.

*Lit.: ARj* 4, 275. 7, 756. 8, 424. *BI* 739. Ribarić, *SDZb· 9,* 203. *Miklošič* 222. Berneker, *IF* 8,287. 10,153. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 630. *ASPh* 29, 111. *ZSPh* 2, 300. 309. *KZ* 42, 368. 45, 27. 51, 222. *Vasmer* l, 225. *Mlađenov* 76. *Trautmann 9. Boisacq*[3] 61. 681 — 683. Jokl, *Stud.* 116 *(SAW* 168). Lagercrantz, *KZ* 35, 278. Meillet, *IF* 5, 333. *GM* 5-6. Petersson, *KZ* 47, 274. Scheftelowitz, *KZ* 54, 245. Uhlenbeck, *PBB* 24, 241-242.

**vórdati,** *-am* impf. (Štefanac, Riječka nahija u Crnoj Gori) »galamiti (?)«, *izvórdati, -am* pf. (Lika) »iškarau, ispsovati«.

*Lit.: ARj* 4, 350. *ZbNŽ* 15, 51.

**vosak,** gen. *voska* m (Vuk, nepostojano *a* uklanja dočetni suglasnički skup *-sk,* upor. stcslav. *voski)* = (čakavski) *vosk* (tako češ. i rus.), ie„ baltoslav., sveslav. i praslav., »Wachs (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-enъ* (prijevoj od *-ьnъ) voštan,* poimeničen na *-ica voštanica* »cera«. Radna imenica *voštār,* gen. -4ra (Stulić). Na *-ara vòštara* = na *-arnica voštarnica* (Vuk) »zgrada gdje se tiješti vosak«. Augmentativ *voština f — vaštüna* (Vodice) »1° saće u kojem nema meda«, značenje 2° = složenica *voskovarina* »recrementa ceraria«. Složenica na *-dzija voskovardžija* (Vuk), od sintagme *variti vosak,* »turičar, koji kupi voskovarinu«. Denominal na *-iti vestiti (= voščiti,* hrv.-kajk., čak.), *-īm (iz-, na-, pri-}* »1° wichsen, 2° (metafora) verberare« prema impf, na *-va- voštivati.* Riječ je kulturna, koja se posuđuje: Madžari *viaszk > viasz,* Rumunji *voįtina /. bpįtina,* Arbanasi *Palestine* (početni slogovi nejasni). Usporednice su u baltičkoj grupi lit. *vaškas,* lot. *vasks,* nvnjem. *Wachs* < ie. **uokso-,* proširenje i prijevoj ie. korijena **ueg-* »weben«. Germansko-baltoslav. leksem.

*Lit.: ARj 4,* 350. 7, 756. *BI* 739. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 278-283. *Elezović* 1, 85. Ribarić, *SDZb 9,* 203. Rešetar, *Stok.* 308. *Miklošič* 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 631. *Vasmer l,* 231. *Mlađenov* 76. *WP* 1, 315. *Trautmann* 343. Hirt, *PBB* 23. 337. Kretschmer, *KZ* 28, 462., büj. *GM* 325. Scheftelowitz, *KZ* 56, 189. Schröder, *IF* 17, 318. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540.

**votât,** *-ām* impf, i pf. (Dubrovnik, Cavtat) »glasati«. Od lat. > tal. *votare,* denominai od *vōtum* (upor. *ошm separatum),* od *vovere,* učeno na *-trati votírati, votīrām* (Zagreb).

*Lit.: Prati* 1055. *DEI* 4092.

**voza** f (ŽK, hrv.-kajk.) »oveća bačva za vino, dolium«. Deminutiv na *-ica vôžica* (ŽK). Čini se da je iz istog izvora iz kojega i sttal. *veggio* = *veza* (Padova, Verona) »botte«, osk. *veia* »Fuhre«. Samoglasnik *o* mjesto *e, i* stvara teškoće. Možda je ista pojava koja *e > o* poslije labijala u *ponistra < fenestra.* Lat. *ι > ž* kao u *majus > maž.* Kako oskičko *veia* znači »Fuhre, carro«, a u tal. »botte«, moguće je s Mažuranićem misliti da je *voza* od *voziti* sa sufiksom *-гa.*

*Lit.: Mažuranić* 1598. Skok, *ASPh* 33, 373. Jagić, *ASPh* 1, 159. *REW*[3] 9177. *Prati* 1032. *DEI* 4000.

**vrabac,** gen. *-pca* m (Vuk) = *vrabac* (Kosmet) = *vrabac* (ŽK) prema f *vràbica, vrabulja* (Jasenovac) = *vrébac,* gen. *-pca* (Glina, Kupčina Donja) prema f *vrebica, vrepčevka* = (sa gubitkom *v) rebac,* gen. *-pca* (Vrančić; od 15. st.; Jablanac, Krivi Put, Sv. Juraj kod Senja, Rab, Sali, Poljica, Omiš, jadranska zona, također prezime) prema f *rebica* (Krivi

Put), *rebusa* (Dračevica) = (analogijski nominativ prema gen.) *répac,* gen. *-pca* (Božava na Dugom otoku, Unije, Lumbarda) = *rabac* (Primorje, Konavli, Vodopić, upor. bug. *rabec, rabie, rapčenka)* = *rãbàc,* gen. *răpea* (Istra) = (sa *v* > *o,* upor. *uredit* ŽK < *vvrediti) orebac, -pca* (Benkovac kod Fužina, Hreljin, Kukuljanovo, Škrljevo, Zlobin, Vrbnik), prema f *orebica* (Hrvatsko primorje). = (asimilacija suglasnika) *brdbac,* gen. *-pca* (Dubrovnik, upor. *brijeme* < *vreme)* = (metateza suglasnika) *bravac* (Dubrovnik) »passer domesticus, pinjac, para, purgar«, sveslav. i praslav. Oblici s gubitkom početnog *v* mogu se svesti na *orebac; o* je ispao jer ga je jezična svijest identificirala s prijedlogom. Sufiksi *-ac* m prema f *-ica* izražavaju mociju. Zbog toga mogu otpasti: *oreb* (Praznice na Braču). Upor. toponim *Orebić* na Pelješcu. *Oreb* je i prezime. Početna se grupa mijenja u *sr-: srābSc,* gen. *srapca* (Crmnica, Crna Gora), s umetnutim *e serebica* f (Danilov-Grad) »poljski vrabac«, *(vr* > *fr,* upor. *fȓba* < *vȓba,* ŽK) *frabac* (narodna pjesma), izmijenjeno u *fráčak,* gen. *-čka* (Lepetane, Boka), *grabac* (Gėrovo). Kako je riječ *vrag* stavljena pod tabu, *vrabac* služi u hrv.-kajk. kao zamjena za *vrag,* npr. *koga vrapca?* Veza s *vragom* je zacijelo uzrok mijenjanja početne suglasničke grupe u òr-,, *or-, fr-.* Upor. i bug. izmjenu *vrabec* u *vrabaléc.* Pridjevi na *-ev vrápčev,* na *-ji vrapč(i)ji,* poimeničan u sr. r. *Vraple* (toponim kod Zagreba) = *rabči* (Istra) = *vrepčji, vrabeći, vrabečni* (Šestine, Zagreb). Zamjena sufiksa: *rebak* (Srulrć, Vitaljić), *repak* (Zore, Korčula). Deminutivi na *-ić vraplić* = *vrepčić* = na *-e vrapče.* Kol. na *-od vrapčad,* gen. *-i.* Na *-ar vrapčar* = *vrepčar* »accipiter«, na *-ara vrapčara (sova ~).* Na *-enjak vrapčenjak* »accipiter«. Varijanta *vrebao* može se objasniti na dva načina. Ili je *a* > *e* kao u *resti* za *rasti.* To je manje vjerojatno, jer je *vrebac* izvan zone od *resti.* Vjerojatnije je da je *vrebac* kao u madž. slavizmu *veréb,* gdje je nastao iz likvidne metateze od praslav. **verb-,* kao i slog *vra-* od praslav. *^orb*·,* upor. polj. *wróbel,* rus. *vorobéj.* Sufiks *-ьc, -ica* zamijenio je sufiks *-ii* u radnoj imenici *spaii* > *sudija,* upor. stcslav. *vrăbii,* rus. *vorobéj.* To potvrđuje i rum. slavizam *vrabia,* upor. donjo-luž.-srp. *robeľ* »vrabac«. Baltičke usporednice imaju isti korijen u niskom prijevojnom štěpenu: lit. *žvirblis,* lot. *zvirbulis.* Glede sufiksa upor. slov. *vrabelj,* polj. *wróbel,* gornjo-luž.-rsrp. *wróbel,* donjo-luž.-srp. *robeľ.* Drugih ie. usporednica nema, osim gr. ρόβιλλος. βασιλίσκος Ορνις (Hesych). Značajno je da i u baltičkoj grupi naziv mijenja suglasnike, upor. lot. *zvipuris, zvigurs* »isto«. Čini se da je srodna sa *škvorac.* Na to upućuje varijanta *srabac* < **skvorb-.* Ako je tako, korijen je onomatopejski. Arbanaski oblici *strapac, strapc* slažu se sa *srãbâc* u Crmnici, a *harabél* — *arravelë* (GM) pretpostavlja **vrabeľ,* za koji ima potvrda samo u slov. *vrábelj.*

*Lit.: ARj* 1, 574. 611. 9, 162. 12, 831. 13, 800. 876. 877. *BI* 740. Kušar, *NVj* 3, 328. Hirtz, *Aves* 108. 133. 309. 551. 553. Miletić, *SDZb* 9, 366. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Elezović* 1, 86. Rešetar, *Slávia* 8, 637. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 631. *ZSPh* 4, 218. *KZ* 48, 178–179. *Vasmer* 1, 228. *Mladenov* 77. *Trautmann* 342. Bulat, *JF 5,* 143. Tomanović, *JF* 17, 204. Joki, *Unt.* 101. *GM* 17, 394.

**vrač,** gen. *vráía* (Vuk, bug.) »gatar, pogadać, divinus, magus«. Nalazi se još u slov. i rus. u značenju »liječnik, Ijekar«. To se značenje očuvalo u nazivu *Sveti Vrati* = *Vračevi* »medici Cosmas et Damianus«, u glagolu na *-iti vrāčiti, vračim* impf. (ŽK, hrv.-kajk.) *(iz-)* »liječiti«, pridjev *izvračljiv (ne-}* (hrv.-kajk., Belostenec) i u apstraktumu na *-bstvo vrdštvo* n »lijek« (v.). Kako u rus. *vru, vratb* < *ьгс, virati* znači »lagati«, a *vrač* znači i »brbljavac«, smatra se *vrač* izvedenica .na -äc (tipovi bug. *vodač, pomagač, pogadać)* odatle. Denominal na *-ati vračati, vračam* impf, *(iz-, na-},* iterativ *izvračivati, -ujem.* Ie. je korijen **uer-* »reći, kazati«, koji se nalazi u gr. ρήτωρ (internacionalno *retorika),* ε'ιρω < fepico »kažem«, sanskr. *vrata-.* V. još *rijel, rota, porota.* Taj korijen raširen je sa *ğ* ili *ğh* u prijevoju perfektuma u praslav. **vorg-* > hrv. na *-jo vraž* »Zauber« po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *vorožba, vorožitb, vorožú* »proricati«, polj. *wróżyć* »isto«, bug. *vražd* »zaubere« = *vrážali, -am* (Vuk) »govoriti onako kao u vračanju«, odatle postverbal *vráža* = apstraktum *vradžbina* (Vuk) f pl. »čar, čara, čarolije, čarobije, mađije, čini«, slov. *vražiti.* Osim u Vukovu Rječniku potvrđena je praslav. riječ još u Kosmetu *vražartca* »vračara«, *vrazit, vrážím* »vračati« i na *-lac vražalac,* gen. *-aoca* (Stulić), *vražitelj* m (14. i 15. v.) prema *vražiteljnica* f »bahornica = vražarica«. Taj korijen može se vezati i sa *vrag,* kako čine Mikkola i marrovac Abajev. Rumunji posudile *vrajă* »Zauber«, *a vrăji* »carati«, *vrăje* »čaranje«, *vrăjitoreasă* »vještica«, *vrăjitorie* »Zauberkunst«, Madžari *varázsolni* »coprati«, *varázs* »vračanje, čaranje, coprija« = slov. *vraž.* Uporeduje se (Janko) s gr. οργιά (odatle internacionalno *orgije),* οργιάζω. Da

se radi o *ǵ* ili *ǵh,* dokazuje avesta *varaz* »wirken, tun, machen» (upor. naše *čini, opčiniti* za *magija).* Značajan je češ. toponim *Vraz* u zabačenim krajevima, koji nije. u vezi sa *vrah* < *vragb* < **vorgb* (v.), nego sa stčeš. *vrazit* »augurare« (Janko, Tille) < stcslav. *vražiti, vražbďiti* »magicas artes exercere«. Upor. toponim *Vrážа draga* (Krasić), koju ljudi zbog tabua zamjenjuju sa *Pasa draga,* jer se osjeća kao izvedenica od *vrag* (v.). Kod komparatista postoji neizvjesnost u tome da li će se *vraž* itd. vezati sa *vrač* ili sa *vrag* ili će se smatrati *vraž* i *vrag* dvije etimologijski različite riječi. Mladenov veže *vraž* i *vrač* kao naprijed.

*Lit.: ARj* 4, 351. 7, 864. *BI* 740. *Elezović* I, 86. *Miklošič* 394. 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 632. *Vasmer* l, 228. 234. *Mladenov* 77. 78. *ASPh* 33. 15. *Trautmann* 360. *WP* l, 283. 291. *Boisacf* 230. Meillet, *RSl* 6, 133. Holthausen, *PBB* 48, 459. Štrekelj, *ASPh* 28, 505 — 506. Tille, *Národopisný věstník čs.* II, 53-58. Janko, ib. 58-63. Za lit. v. i *vrag.*

**vrâg** m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. ** o^ъ,* danas »diabolus«. Prvobitno je značečenje u stcslav. »εχθρός = neprijatelj koji ubija«. To je očuvano u apstraktumu na *-bda* (tip *krivda, pravda} vražda* f (Grbalj, Vuk) »krvno kolo; kad se skupe kmetovi te sude za krv i mire krvnika sa rodbinom ubijenoga; Mord«. Prvobitno značenje očuvano je još u rum. *vrăjmaș* »Feind«, s izvedenicama (sa *m* mjesto *b* kao u madž. *szolozsma* < *služba,* v.) rum. *vrajbă* »Feindschaft, Zwietracht« < *vražbba* > polj. *wrožba,* ukr., rus. *vražba,;* glagol *a se vrajbi.* Kršćanstvo je dalo praslav. nazivu značenje riječi *diabolus* > *đavo* = *javol* (Lumbarda). Ta se riječ upotrebljava naporedo s praslav. Došlo je i do unakrštavanja obiju. To se vidi u *vragòlãn,* gen. *-dna* »petulans«, *vragolije* f pi. »nequitiae« prema *đavolija, vragòlica* = *davolica, vragolić* (Dubrovnik) »biljka trapa natans«, *vragolstvo, vragolast.* Dočetak u *vragòlãn* zamijenjen je tal. sufiksom *-alino vràgulïn* (Boka), prema ovome *vraguljast, vragolest,* proširen na *-ъn* > *-an vragolêsan* (Kosmet). Upor. slično unakrštenje u *čarolije.* Denominal na *-isati vragòlisati, -šēm (iz-, na-}* »vragovati«. Pridjevi na *-ji vražji* = *vraží* = *vrdžijī,* proširen na *-ъn vrajžni* »diabolicus«. Kako je *vrag* tabu, *vražji se* izmjenjuje u *vratri* (Lika: *olazi, vratri šanteša), vr atriji* (ib.: *otiša' u vratriju klišnju), vrãnji* (Lumbarda), *pasji* (v. *vrač, vran).* Na *-bski vraški* (Kosmet), odatle i prilog. M. Držić i Nalješković imaju pridjev *vragut.* U jednom prijevodu Molièrova *Misanthropa* (Dubrovnik, 1720?) čita se: α *nije skladna versa vragutoga.* Složen pridjev prema tipu *iarometan: vragometen* (hrv.-kajk.) »daemonicus«, *vragdmetan* (Vuk, jugozapadni krajevi) = *vragometast* »vragolast«; složenica *vragòlom.* Denominali na *-ati izvràgatij -ām* (Lika), na *-iti navražiti se, navrāžīm* pf. (Lika) »naljutiti se kao vrag«, na grčko *-osati vragõsat (se), -osem* (Kosmet) »raditi nešto što nije ni korisno ni pobožno«, na *-ovati vragovati (na- se).* Prema baltičkim usporednicama, čini se da je i praslav. **vorgb* bio najprije pridjev, koji je bio poimeničen: stprus. *wargs* »zao«, lot. *vārgs* »elend, siech«, lit. imenica *vargas* m »nužda, bijeda«. U toj grupi je i glagol: lit. *vargti* »biti u bijedi«, lot. *vārgt* »isto«. U toj je grupi i sa nižim prijevojnim stepenom: lit. *vergas,* lot. *vefgs* m »rob«. Svega toga nema u slavinama, gdje je korijen izoliran i ograničen na kršćanski termin. Jedino u polj. *wróg* znači još i »zlo« pored »đavo«. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *mog,* rus. *vorog.* Ie. je korijen *^reg-,* koji se nalazi u got. *wrikan* »progoniti«, stvnjem. *rehhan,* nvnjem. *rächen, Rache,* lat. *urgere* (internacionalno *urgirati, urgencija}.*

*Lit.: ARj 4,* 78. 351. 5, 82. 7, 757. 759. *BI* 741. *Kušar,* Äaa 118, 3. *Rad* 248,57. Jagić, *ASPh 5,* 93. 31, 551. *NJ* 3, 89. *Elezović l,* 86. *Miklošič* 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 632. *Vasmer* l, 228. *Mladenov* 77. *WP* l, 320. *Trautmann* 342. Bulat, *JF 4,* 103. 130-142. 5, 130-131. Abajeff, *Festscht. Marr* 121-124. (cf. *IJb* 21, 182). *Boisacq*[3] 272-273. Bragmann, *IP 19,* 387. *Tiktin* 1774. Iljinski, *JF 9,* 291-293. Janko, *NVGsl* 11, 58-63. (cf. *IJb 5,* 274. *RSI 8,* 294). Kretschmer, *KZ* 31, 347. Loewenthal, *ZSPh* 8, 129, bilj. 5. Mikkola, *WuS* 3, 217-218. (cf. *RSl 5,* 257). Petr, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 164). Schulze, *KZ* 48, 240. Deanović, *StPH* 36/371.

**vran,** f *vrana,* pridjev, određeno *vraní,* balto-slav., sveslav. i praslav. ** огнъ,* »mrk«. Poimeničen u m. r. *vren,* gen. *vrana* (Lumbarda) »1° gavran, 2° *(vran)* eufemizam za *vrag* (odatle *vranov vranoski* »đavolski«)«, u ž. r. *vrana,* »*l* ° corvus, 2° vrsta ribe (Hektorović)«, također balto-slav., sveslav. i praslav. **vorna,* s pridjevima na *-in vrànin* i na *-j vrânjî;* poimeničen na *-ic Vranjic* (Split), na *-aia Vranjača* (brdo, Velebit), na *-ák* ime biljke *vranjak,* gn. *-njka* »orchis morio (biljka)« (v. niže), upor. ime biljke *manji luk* »1° *(crveni)* gymnodenia conopsea, 2° *(modri)* muscari comosum, 3° ornithogalum, *(bijeli)* ornithogalum narbonnense« = *manji lük* (Kosmet) »ornithogalum«; poimeničen u sr.

r. *Vranje* (Srbija), na *-ov* poimeničen u sr. r. *Vránovo;* deminutiv na *-ič vranić* (slov. *vranie),* augmentativ *vranètina.* Na *-ьc* > *-ac vrdnac,* gen. *-nca* »crn konj«, s pridjevom *vrančev,* deminutiv *vrančić,* augmentativ *mancina.* Na *-bk* > *-ák* ptica *vranjak,* gen. *-njka* = (sa *vf* > *r) ranjak,* gen. *-njka* = *ranjić* (Poljica, Brač) »ptica troglodytes parvulus, trtak, strkić«. Denominal na *-iti vraniti, vraním (o-), navranlt, -anim* (Kosmet, objekt *vede)* »obojit kose«. Na *-ih* (upor. *crnilo') manilo* n »atramentum«, pridjev *vranilova tráva* »origanum vulgare« = poimeničeno *vrànilovka.* Na *-ota vrânota* »crn vo bez biljege«. Medu prezimenima *Vran, Vrana, Vranie, Vranekovič, Vraneš, Vranešić* (1642, Ozaljski urbar, Lika, ŽK), *Vranešević* (1702, Kutjevo). Složenice: *gavran^.}, Vranograč* (toponim, Bosna, drugi dio je postverbal od *grakati, gračc,* v., upor. rus. *voronograj).* Prema GM arb. je posuđenica (čemu se Jokl protivi) *vrane, vr aneti* (Gege) = *vr ë, vrërëte* (Toske), *vrânj* (Gege) »trübe« = *vrënj* (Toske), *manes,* glagol *vranonj* (Gege) = *vrëronj* »werde finster«. Usporednice su u baltičkoj grupi pridjev stprus. *marníš,* lit *varnas,* imenica stprus. •*marniš,* lit. *varna,* lot. *varna,* lit. *varnýtis* (= *vranić).* Prema tome slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wrona, TUS. võrana.* U drugim ie. jezicima nema usporednica osim sanskr. *varnas* »(schwarze) Farbe«, ali ih ima u ugrofińskim: fin. *vares* »vrana«, samojedski *warna(-e)* »isto«. Loewenthal veže s gal. *vernos* »joha« i tumači kao primitivnu tehniku »mit Erlenrinde schwarz färben«. Schmidt uporeduje ir. *bran* »Rabe«.

*Lit.: ARj* 7, 758. *BI* 742. Hirtz, *Aves* 406. *ASPh* 25, 435. Kušar, *NVj* 3. Bulat, *JF* 5, 144. *Elezović* 1, 86. *Vasmer* \, 228. 229. 251. *Miklošič* 395. *SEW* 10, 147. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 632. Jokl, *Unt.* 10. 267., bilj. *GM* 478. Loewenthal, *WuS* 10, 153. Prusík, *Krok* (cf. *AnzIF* 4, 143). Schmidt, *IF* 1, 48. Uhlenbeck, *PBB* 22, 545. Wijk, *IF* 19, 394-395. *Sulek* 443. 444.

**vrânj,** gen. *vránja* m (Vuk) »taplun, tapun (ŽK), čep«. Nalazi se još u češ. *vrana* »isto«, polj. *wrona* »Öffnung«, rus. *varoņa* »(brodski termin) Hennegatt«, *voronka* »lijevak, tratûr (ŽK)«. Praslav. * *oгnъ,* bez baltičke usporednice. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Denominal na *-iti odvrãnjiti* (~ *bure)* pf. prema impf, *odvranjívati.* Riječ je kulturna. Rumunji posudiše iz južnoslav. *vrana* »Spundloch«. Homonīmija sa *vran* (v.) ukinuta je s pomoću sufiksa *-io.* Ie. je korijen **ųeг-* »aufreissen, ritzen«, koji se nalazi u *vrijeđati* (v.), *vraška* (v.) i u *rana* (v.), ovdje je u prijevoju perfektuma proširen formantom *n.* Riječ je prvobitno značila ono što znači rum. *vrană* »otvor za čep«. Odatle po semantičkom zakonu sinegdohe »čep«.

*Lit.: ARj* 8, 719. *BI* 742. *NJ* 3, 126. *Miklošič* 382. *Bruckner* 632. *Mladenov* 77. *Vasmer* 1, 229. *Boisacq** 834. Torbiörnsson, *Liquidametathese* 2, 957.

**vraška** f (Stulić, Habdelić) = *fraška* (Mika-Ija) »bóra, grešpa, mrežotina, mrska, rnrština«, s denominálom na *-ati navraskati se* (Marulić, Brač), *frãskati, -ãm (na-}* »namrštiti«, pridjev *fraskav, stara nafraskana* (Kavanjin) »starica«, na *-iti navrašćit se* pf. (Brusje, Hvar) »nabrati se (o koži na licu i u kojem drugom dijelu tijela)«. Nalazi se u stcslav., slov., češ. *vráska,* rus.-cslav. Praslay. **vorskã,* bez paralele u baltičkoj grupi. Upor. bez sufiksa *-sk navórati, nàvorãm* »nabrati, narozati (Vinkovci)«, *navorano lice.* Ide zajedno s niskim prijevojnim stepenom slov. *svrêti se* »skrčiti se«, *svrkniti, svrk evali, safrknìti se* (ŽK). le. je korijen **ųeг-* + *-sq.* Upor. *vrânj, rana, vrijeđati.* Upor. još *mrštiti* i slov. *(vyrâpa* »Runzel der Haut«, gdje je prijevoj perfektuma **ųoг-* proširen formantom *p,* avesta *fraorapa-* »planinski lanac«.

*Lit.: ARj* 3, 69. 7, 320. 756. 758. *BI* 743. Hraste, *JF 6,* 212. Jagić, *ASPh* 31, 550. *Miklošič* 383. 396. *Holub-Kopečný* 422. *Vasmer ì,* 234. *W'P* 1, 287. *Boisacq*[3] 833. Güntert, *IF* 30, 96. Iljinski, *JF* 9, 293. Pedersen, *IF 5,* 72. Zubatý, *KZ* 31, 19., bilj. 3. Petersson, *FFL* 4, 114-146. (cf. *IJb* 4, 213. *JF* 3, 217. *RSl* 8, 300).

**vrât** m (Vuk), sveslav. i praslav. * *onъ,* »çöllüm, šija«. Od sintagme *na vrat* s pomoću sufiksa *-tk* > *-ák navratak,* gen. *-tka* »jastučić od vune ili pljeve za vrat nosiocima«, na *-inka navratinka* (Niš) »jaka, kolier, ovratnica«. Na *-lo vratio* n (Vuk, Boka) »1° ulaz iz mora u zaliv bokokotorski, 2° toponim u pi. *Vrátia,* gen. *Vrátala* (Hercegovina) [usp. i pod *vrata]«.* Pridjev na *-ьn* > *-an vratni* (Vuk, Kosmet, *~e žile);* poimeničen u sr. rodu *Vratno* »brdo u Lovćenu«; na *-ica navratnica* »1° štola, 2° lančić«, na *-nik navratnik* »palium«; *Vratnik* (mjesto u Velebitu s kojega se u Senj gleda) = *Vratnik* (brdo kod Sarajeva, na kome je grad); *ovratnik* »Kragen«. Za toponime upor. u fr. *Col-de-Banyuls* od lat. *çöllüm* koje se u rimsko doba zvalo *Summum Pyrenaeum,* kao najveći vrh u Pirinejima. Od sintagme: *zavrâtnica* (Kosmet) »šamar, šaka«, *zavrãtnjak* (Vodice) »Genick«, v. *zãtuljak.* Odatle na gr.-slav. *-osati*

*zavratäsat, -õšem* (Kosmet) »ošimiti«; *svratăt, svràtãn* (Smokvica, Korčula) »padnem«. Prilozi *na vrat na nos* »brzo«, *navrat* »natrag, strmoglavce«; *závrat* (Vodice) »oko vrata«. Složenica pridjev *vratoloman.* Na osnovi toga pridjeva izmijenjeno je ime sveca *Bartholomaeus* u *Vratolomije* (i u toponimrji). Slog *vra-* je nastao po zakonu likvidne metateze, Upor. polj. *wrót,* rus. *váròt.* Prijevojni postverbal od *vrtjeti* (v.), *vratiti, vraćati, obrat.* V. još *vrata, úvrati.* Imenica *vrat* je prvobitni apstraktan kao nomen actionis koji je značio »okretaj, ono što se okreće«, pa je kao apstraktum postao konkrétum; može značiti i drago što se okreće, tako biljku *lolium* u Crnoj Gori.

*Lit.: AR1* 7, 758. 759. 9, 497. *BI* 743. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Elezović* 1, 186. 401. *Miklošič* 384. *Bruckner* 632. *KZ* 45, 105. *Vasmer* \, *229. Mladenov* 78. Kuzmić, *NVj 24,* br. 7 (cf. *IJb 6,* 95). Belić, *Priroda* 300. Torbiörnsson (cf. *AnzIF* 21, 133).

**vráta** n pl. (Vuk, ŽK; pl., jer su od dva krila) = *vrata* n pored *vrôte* f (Buzet, Sovinjsko polje), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **vorta,* »1° kapija, porta, 2° pomorski termin *(Vela Vrata* »Kanal«)«. Deminutivi na *-ča vraća,* gen. *vrâtãcã* n pl., s udvojenim deminutivnim sufiksom *-ьсьса > -ašca vratašca, vratânca* (Kosmet) »kapidžik«, na *-ыьса > -aoca vrataoca,* upravo deminutiv od izvedenice na *-lo* (upor. *grotlp, sedlo, svrdlo) vratio* n (Boka) »zaliv bokokotorski, ostium« fusp. i pod *vrat].* Pridjev na *-ьn* potvrđen-samo u izvedenici *vratnice* f pl. »vrata od pruća«, *vratnica* (Vuk, Crna Gora) = na *-ik vratnik* (Crna Gora) = *dovratmk,* na *- bk navratak,* gen. *-tka* = *dovratak,* gen. *-tka* = *navratnica* »direk, stup od vrata, bâjnger (ŽK), postiš«. Rumunji posudiše *vragnifă* = *vramnifă* = *mamila* = *vrajnifă* »Tor im Zaun«. S akcentom *Vratno* (brdo u Lovćenu), *Vratnik,* v. pod *vrat.* Na *-ar vratar,* gen. *-ára* m prema f *vratarica,* s pridjevima *vratarev, vratarskf,* na *-džija vratardžija* (~ *od grada).* Kako je u srodstvu sa *vrtjeti, vrtati, vratiti,* prvobitno značenje pokazuje *úvrati* f pl. (Lika) »dio duge njive, koji se ore«, odatle na *-ina uvràtine* f pl. »versura, okrajak njive uzoran«, *uvrat* m, *vrat* m, f, *uvratak, vratnik; niže prekrižja na úvrati v potok* (1498, Draganići, opis mede). To je upravo ,postverbal od *uvrotiti* »einkehren« [usp. i pod *vrtjeti].* Od sintagme: *pridvrătlje* pored *predvratlje* n »prostor pred kućom«. Slog *ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wrota,* rus. *vorota.* Baltičke su usporednice stprus. *varto,* lit. *vartai,* lot. *vani* »isto«. Ie. je korijen **ųег-,* koji se nalazi u ikavskom *zavŕíti, zàvrêm* (ZK, v.), *veriga* (v.), u prijevoju perfektuma **ųог-* u *obor, otvor, zatvor* (v.) i *svora* (v.). Potpune usporednice pružaju i drugi ie. jezici: ags. *weordh* »Gehege am Hàus«, arb. *vathëfpL* »Gehege, obor«, toharski B *wärto* »vrt, lug«, sanskr. *vrtis* »ograda«.

*Lít.: ARj 2,* 726. 7, 759. *BI 743. Mažuranić* 1521. *Elezović* 1, 87. Ribarić, *SDZb 9,* 183 *Mon. croat.* 57. *Miklošič* 382. *Holub-Kopečny* 422. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 229-230 *WP* \, 281. *IP* 1, 175. *Tiktin* 1774.

**vratio** m (Vuk) = (na *-ika* mjesto *-ič) matika* f (Stulić) = (s prefiksom *po-} povratič* (Vuk) = (sa *m > br ka.o'brijeme') bratić* (Šulek) = na *-ina bratičina* (Srijem, Vuk) »biljka dugačkog lišća; daje se kravama uoči Đurđeva dne i na Đurđev dan poradi mlijeka (služi za čaranje); tanacetum vulgare, umànika«. Nalazi se u slov., češ., polj. (ovdje još *przewrotniK),* ukr. Praslav., bez baltičke usporednice. U rum. sa drugim slav. sufiksima *vrătilicălvro-* »Hasenkraut, cicaea lutetiana«. Praslav. je korijen *z>orr-, isti koji u *vratiti, vraćati.* Završno *-ič* je sufiks za radne imenice (upor. *gonič, ribić).*

*Lit.: ARj* 1, 601. 11, 285. *BI* 744. *Mažuranić* 1601. *Miklošič* 395. *Bruckner* 633. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

**vŕba** f (Vuk, búg. *varba)* = *ftba,* gen. *ffb* (Kosmet) = *fŕba,* balto-slav., sveslav. i praslav., »salix, iva«. Pridjev na *-ьnъ* potvrđen u poimeničenju na *-ik Vrbnik,* prvobitno *Vrbno,* kako se vidi iz etnika *Vrbenčani* i pridjeva *vrbanski* (1388), prevedeno u krčko-rom. *Vane* < lat; *vineí* »vrbe«; na *-ov vrbov,* poimeničeno u ž. r. *Vrbova* (toponim), prošireno *Vrbovsko* (toponim), na *-ina ъгЬо ina* »lignum salignum«. Deminutiv *vrbica«,* (crkveni termin u pravoslavaca) »rami palmaram«. Na *-ik vrbik,* gen. *-ika* (i toponim). Kol. na *-jak vrbljāk,* gen. *-âka.* Rumunji posudiše *vîrghie, vîrghinâ* »Block, Balken«, isto što *bírna* < *brvno* (v.). Dočetak i značenje neobično je: *vîrghie* predstavlja ** гъЬ--je; vîrghinâ,* poimeničen pridjev *na.-in* ili augmentativ na *-ina,* upor. slov. *vrbina* »grosser Weidenbaum«. Baltičke usporedmce pokazuju prvobitno značenje i omogućuju etimoloğiju: lit. *virbas* m »Stengel, Halm, Ranke, Reis, Rute, Gerte«, lot. *virbs* »Stöckchen«, stprus. *wirbe,* lot. *virbe* »Seil«. S time se slaže ras. *verba* »Weidenzweig« i crkveni termin *vrbica* »vrbova grančica«. Prema tome je ie. korijen **ųег-* »savijati«, koji se nalazi u *vrpca, veriga,* nazalirario **nreng- > rugati se,* prošireno na *ğh *uerğh- >*

*vrsti, vrzem, povraz, vrijeslo,* na -í **yert- vrtjeti, vrtati, vratiti* (v.), *vrst* f. Proširenje na *-bh *uerbh-* nalazi se još u lat. *verberare* »šibati«, od n pl. *verbera* »Ruten, Rutenschläge, Züchtigung«, *verbena* < **uerbesnā,* možda i *urbs* (Meringer, internacionalno *urbanizam).* U prijevoju perfektuma **uorbh-* nalazi se po likvidnoj metatezi u rus. *váróba* »Zirkelbrett«, pl. f *voróby* »Garnwinde«. Prvobitno je značenje prema toj etimologiji bilo »grana od ive« i po semantičkom zakonu sinegdohe proširilo se na samu *ivu,* koju je istislo iz općeg saobraćaja.

*Lit.: BI* 745. *Elezović 2,* 412. Skok, *ASPh* 32, 376., § 54 a. Isti, *Troisième congrès* 129. Isti, *Slav.* 24., passim. *Miklošič* 383. *Holub-Kopečný* 423, *Bruckner* 617. *Vasmer* l, 184. *Mladenov* 91. *Trautmann* 360. *Boisacf* 834. Grienberger, *IF* 19, 160. Meringer, *IF* 17, 157. sl. Petersson, *IF* 24, 277. Scheftelowitz, *IF* 33, 135. Sütterlin, *IF* 25, 61. Šuman, *ASPh* 30, 300-301. Wood, *IF* 18, 13. 23.

**vrbanac,** gen. *-anca* m, slov. *urbănec* m »Rotlauf, rîsipjela (Dubrovnik)« = *verbanec* (Habdelić, Belostenec). Od madž. *orbáncz* < od ličnog imena *Urbánus.*

*Lit.: Pleteršnik 2,* 730. Melich, *MNy 4,* 85-86. (cf. *RSI* 3, 321). Fancev, *ASPh 29,* 389. Asbóth, *NyK* 27, 435. *Tamás* 579. 580.

**Vrbas** m (Vuk) »1° rijeka u Bosni, pritok Save, 2° staro ime pokrajine (župe) obrazovane oko nje«. Pridjev na *-ski vrbāškl (V~a krajina),* (noviji) *vrbaski* (~a *banovina).* Ne zna se da li je ime sela *Vrbas* u Bačkoj etimologijski ista riječ. Čini se da je ime desnog pritoka i sela *Vrbanja* (muslimansko selo kod Banja Luke) u vezi s imenom rijeke, u koju utječe, jer je staro (antičko) ime Vrbasa *Urpanus.* Moguće je odatle ** Urbania,* ali je moguća i hrv.-srp. izvedenica od *vrba,* upor. *Vrbanj* na Hvaru. Pored *Urpanus* postoji varijanta *Urbassus,* koja se s protezom *v-* pred velarnim samoglasnikom očuvala do danas. Možda je na ušću rijeke bilo antičko naselje *Urbate.* Jokl je pretpostavio da je *Urbassus* nastalo od **Urbatįo* prema pridjevu od tog naziva gradskog naselja, pozivajući se na *tto* > *s* kod Arbanasa. Ali u ovim krajevima nije nikada bilo Arbanasa. Taj fonem nalazi se u krčko-rom. *rasaun* < *ratione* > *račun.* Ni to ne može doći u obzir pri tumačenju stare varijante *Urbassus.* Bolje je pretpostaviti promjenu sufiksa *-anus* sa *-assus* već za staro doba. Sufiks *-assus* nalazi se u mediteranskoj toponomastici.

*Lit.: BI* 745. Skok, *Quatrième congrès* 1952, p. 502. 503. Jokl u *Ebert* l, 88. Hubschmied, *Premier congrès* 1938, 149-155. Skok, *ZONF* 4, 207. Jokl, *Stud.* 23. Krähe, *Gioita* 17, 81. ss. *Mayer* l, 349. 350.

**vrcati** (se), *-am* impf. (Vuk, subjekt *křv)* »l ° špricati (ŽK), 2° micati se brzo amo-tamo« prema pf. *vřcnuti se, -em.* Deminutiv na *-kati v.řckati se, -ām* (Vuk, ~ *se repom).* "Sa *vr* > *fr frcati* (slov.; ŽK, subjekt *Iskre,* v.). Ovamo zacijelo s metaforičkim značenjem *nàvrcati, -ām* (objekt *djecu,* Lika) »naroditi«. Part. perf. pas. kao pridjev *vrcani med* »čist« nije još zabilježen u leksikografa, a govori se i piše. Drugu semantičku variiantu pokazuje *k* mjesto *c: vfknuti, vfknëm* pf. (Vuk) (od-) »skočiti, odletjeti zujeći«, (hrv.) *frknuti* = *frkniti* (ŽK) (subjekt *ptica).* Zacijelo je onomatopeja. Neoformljena potvrđena je u Kosmetu *vřc-vřc,* uzvik kojim se prkosi maloj djeci. To izaziva smijeh kod njih. Vuk ima *třc-vfc,* uzvik kojim se kaže kako je bio tko u zabuni i smetnji, kad mu se dokazalo da je učinio što nije htio da prizna. I u tim uzvicima oponašaju se kretnje koje izazivaju zvukove.

*Lit.: ARj* 3, 70. 71. 74. 7, 760. *BI* 745. Hirtz, *Aves* 552. *Elezović* l, 88. Štrekelj, *ASPh* 12, 470.

**vrč,** gen. *vrča* ш (Vuk, Hrvatsko primorje, Dubrovnik, Šolta, Malínská, Vrgada), slov. *vri,* gen. *vrča* = (čakavsko *ar* za *r) vare,* gen. *varci* (Šolta) »l ° bokal, pokal, pehar, 2° koto (Prčanj) čim se voda crpi, 3° najmanja mjera za žito (=1 kvartarol, Krk)«. Deminutiv na *-it vrčić* = *varčić* (Šolta). Augmentativ na *-ina vřčina* »tuta, nokšir (Hrvatska)« = *varčina* (Šolta) = *venina* (Lovran) »isto«. Nalazi se i u stcslav. *гъсъ* (glagoljica, Šafařík, *Památky hlaholského písemnictví).* Kao *bačva* deklinirao se po deklinaciji *u:* stcslav. *гъсь a,* novi nominativ f »πίθος, dolium«, vjerojatno prema *bačva.* Taj se oblik nalazi u bug. i u makedonskom *vreva* (Tikveš). Toponim *Vrča* na desnoj strani Debola (Albanija). Sa *cv* > *čb vrčba* (Kosmet) »ćupče«. Leksički ostatak iz balkanskog latiniteta od lat. *urceus* (upor. gr. υ?χη > *vrģ).* Prema španj. *orza* < *urcea (-a* u kolektivnom značenju) je imalo isti dočetak kao *buttia* > *bačva.* Odatle isti tip deklinacije na kontinentalnom Balkanu. Kako je posudenica samo balkanska (na kontinentu i na Jadranu), mišljenje da je došla u južnoslav. jezike preko nepotvrđenog got. **aurkjus* (Hirt), suvišna je učena supozicija, koju zabacuje i Kiparskjy. Na Jadranu, po cijeloj Boci, postoji deminutiv odatle na

-*olus* lat. *urceolus* prema bizantinskom izgovoru grupe *kį* > *k* (tip *kumjerak* u Dubrovniku): *arkūo,* gen. -*ula* (Krtole, Dobrota, Lepetane, Prčanj) = *arkuo,* gen. -*ula* (Perast, Tivat, Dubrovnik) = *(ar > ṛ) rkuo,* gen. *rkula* (Trebinje, Hercegovina) = *arkul* (Ranjina) »vas olearium«, deminutiv na -*ič arkutić* (Dubrovnik, Cavtat) = *orkulić* (Mikalja, Stulić, Kašić) »zemljani sud sa dva drška (grlin mu je uzak, služi za ulje, vodu i vino; nekada se pravio u Krtolama, u zadnje vrijeme dolazi iz Pulje), olfass«. Miklošičev *orkalić* bit će tiskarska griješka.

*Lit.: ARj* 1, 109. 9, 168. *BI* 745. *Elezović* 1, 89. Hraste, *Raa*'272, 13. 20. 21. *ASPh* 34, 306. *Mažuranić* 1605. Jurišić, *NVj* 45, 180. *Mladenov* 80. *Pleteršnik 2,* 794. Šturm, *ČSJK* 6, 64. Rešetar, *Štok. 225. Kiparsky* 123. Skok, *ZRPh* 46, 390. 394. 401. 50, 210. 509. 54, 210. 211. *Selisčev* 261. *REW** 9079. 9080. *Miklošič* 383. *Boisacif* 1006. Hirt, *PBB* 23, 338.

**vrcati,** -*im* impf, na -*eti* (Vuk, ~ *na koga;* subjekt *mačka')* pored *kvŕčati, -im* .(Vuk) pored pf.' *kvŕknuti, -em* (Vuk, subjekt *mačka),* s onomatopejskim dodatkom *k-,* »murmurare«. S umetnutim nazalom *n vŕnčati, -ām* (Vuk, subjekt *ljutilo čeljade)* »zornig reden«. Nije jasno navedeno značenje od *iz-, navrnčati.* Pored toga postoji i oblik *vrkati, -ām* (Vuk) *(na-)* »irritare« kao u stcslav. *vrbkati* pored *гъcaii, vrbkotati,* odatle postverbal *vrká* f (Vuk) »Knurren der Katze«. Na-afe > -*ak vŕčak,* gen. -*čká* »mačak«. Prijevoj *naurkati, -am* pf. prema impf. *naurkivc'Â, -ām* »nadrškati, navrkati«. Sveslav. i praslav. Bez sumnje je onomatopejskog postanja kao i baltičke paralele *verkti, verkiu* »plakati«, *verkauti,* u prijevoju *pavirkti* »zu weinen beginnen«, *ufkti* »knurren (vom Hunde)«, *urktoti* »psovati«, lat. *urcare.*

*Lit.: ARj* 4, 354. 7, 723. 761. *BI* 571. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 602. *Vasmer* 1, 231. *Trautmann* 353. *WP* 1, 284. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199).

**vŕčmati,** -*ām* impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *opanke) (na-)* = (s metatezom nazala) *vŕnčati, -ām* (Vuk, objekt *opanke) (na-, raž-)* »(opančarski termin) (na-)oputiti, die Oberriemen anmachen, oputom ga okolomotati (zadnji posao opančarski)«, *razvrnčati, -ām* pf. (Lika) »razvezati ili razriješiti gornju oputu na opanku« prema impf, na -*va- razvrnčávati, -vrnčāvām.* Poimeničen part. perf. pas. *vrčmanica* ili izvedenica na -*enica* (Crna Gora) = *vrnčanica* »jedan od -amenaca na opanku mjesto gornje kože« = *vŕčanci,* gen. *vrčanaca* m pl. (Baranja); *ovrčamca* »das zusammengeflochtene Mittelstück des Oberteils der Opanken, proplet (Dubrovnik)«. Postoji još varijanta bez *v- rimati, -ãm* (Vuk, Crna Gora), *ŕcmanica* (Crna Gora) »isto«. Denominal na -*éti: *vŕvčati* > (s umetnutim nazalom pred *v* ili sa zamjenom teške suglasničke grupe *vč* > *ni* po zakonu disimilacije *v — v > v — n) vŕnčati* > (metatezom *ni* > *čn* > *cm,* disimilacija kao u *počnem > počmem) vŕčmati.*

*Lit.: ARj* 7, 760. 761. 9, 498. *BI* 751. Daničić, *Kor.* 199.

**vŕći,** *vŕgnēm* impf. (Vuk), u narječjima *vŕžem* (ŽK), imperativ *vrzi (do-, iz-, ispro-, na-, opro-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, raza-, s-, sa-, za-,)* »metnuti, ponere« = *vŕe* (Lumbarda) »baciti« = *vreći* (hrv.-kajk., Vramec), pokazuje prema stcslav. *vřešti, vrъgǪ* izjednačenje infinitiva i prezenta uopćavanjem (generaliziranjem) sonantnog *r,* prema hrv.-kajk. koji je očuvao starinu. Prema *vŕgnem* stvoren je infinitiv *vrgnuti (do-, iz- se, ispro-, na-f s-, od-, raž-).* Prema imperativu *ràzvrzati, -ām.* Na -*ati razvrgati, -am* (Stulić), s iterativom na -*va- iz-, razvrgávati, -vrgāvām* (Hrvatsko zagorje). Postverbal *razvŕg* m = *razvŕga* (Istra) »nesloga«. Odatle na -*ьБa razvrzba* (Šulek). Na -*jaj navŕžaj* »vijenac smokve«. Prilog na -*imice* od imperativne osnove: *vfsirnice* (Crna Gora), *udariti* ~ »schleudernd«. Imperativne složenice : *svfzimàntija* »défroqué«, *svrzibrada* (Parčić), *svrzislovo* (Vuk) »onaj koji napusti učenje«, dva imperativa *vrstelezi* »blagdan« = »metni jelo na sto i lezi (od *leći)«.* Balto-slav., sveslav. i praslav. **verg-ti, vwgç.* U stcslav. *izvragъ* »ἔκτρωμα« = struś, *izvorogb* sadrži isti korijen u prijevojnom štěpenu perfektuma *zw£-. le. je korijen **uer-* »drehen, biegen«, raširen formantom *g,* koji se nalazi u baltičkoj usporednici lot. *sa-vergt* »einschrumpfen«, lat. *vergere,* sanskr. *vṛnakti, varjati* »okreće«, hol. *werken* »sich werfen«, srodno s gót. *waírpan,* nvnjem. *werfen,* koje predstavlja proširenje sa *b* kao *vrba* (v.). Nije isključena veza sa *vrag* (v.). V. *vrsti.* Od prijevojnog štěpena **verg-* na -*iti* nastao je *uvriježiti se, uvriježim* (Parčić) »metter radici, radicarsi«, *vriježiti, -im* (~ *neslogu)* »piantare, propagginare«.

*Lit.: ARj 2,* 726. 4, 4. 3. 59. 7, 760. 761. 765. *Parčić* 1087. *BI* 746. *Miklošič* 383. *Holub--Kopečny* 423. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1. 185. *Mladenov* 91. *Trautmann* 361. *Boisacq*[3] 834. Foy, *KZ* 34, 245. Sütterlin, *IF* 25, 63. Wood, *IF* 18, 14.

**vrdati,** *-am* impf. (Vuk) *(uz- se)* »kao micati se, okretati se tamo-amo uklanjajući se čemu, ševeljiti, varakati se«. S umetnutim *n* pred dentalom *vrndati, -ām* impf. (Vuk) *(na-)* »1° presti na veliko vreteno, 2° brbljati, blebetali«. Na *-ulj vrndulj,* gen. *-ulja* (Vuk), deminutiv *vrnduljić* m »rotae genus«. U Poljicima je *vrnjga* m »tko razmeće noge amo-tamo i gleda gdje će stati, razvrtov, šetka, vrčina«.

*Lit.: ARj l,* 761. *BI* 746.

**vrdeljuška** f (Božava na Dugom otoku kod Zadra) »ptica melancorypha calandra« = (s čakavskim *ar* za sonantno f) *ardeljuška* (na istom mjestu) = *darljuška* (Veli Rat na istom otoku) = *drljuška* (Birbinj na istom otoku) = *vrdulaš* (Omiš) = *vedulaš* (ibidem).

*Lit.:* Hirtz, *Aves 2,* 83. 94. 533. 552.

**vrebati,** *vrebam* impf. (Vuk, ~ *na koga,* samo štok. ; i u ikavskom tekstu *vrebati,* tako Pavić ; Otok, Slavonija) *(do-, na-, pri-, u-}* »kebati, prezati, přežiti, zasijedati, insidiare«. Na *-äc vrebao,* gen. *-ača* »zasjedač, insidiator«. Iljinski dovodi u vezu sa rus. *voroba* »Zirkelschnur, Zirkelbrett (zum Beschreiben eines Kreises)« < praslav. **vorba* i pretpostavlja unakrštenje *vrěbiti* — **verbiti* i gr. ρέμβω, ρέμβομοα > *vrebati* < ie. **uremb-.*

*Ut.: ARj 2,* 726. 7, 760. 12, 212. *BI* 746. *NJ 2,*155. Iljinski, *IzvORjfAS* 23, 2, 180-205. (cf. *Slávia 5,* 413). *Vasmer l,* 227. *WP l,* 276. 275.

**vreća** f (Vük, Kosmet) = (ikavski) *vrîca* (ŽK) = *vrjeća* (Ranjina), sveslav. (osim polj.) i praslav. **vert-{a,* »džak (v.) od kozine izatkan (mutavdžiska izrađevina), fabrički rad; vrste: arar, torba«. Deminutiv na *-ica vrećica.* Augmentativi na *-etina vrećetina* = *vrećetina* (Kosmet), na *-ina vrećina,* na *-urina vrećurina.* Stcslav. *vrešta.* Na *-iskıo* > *-ište vrećište* (Marulić, upor. bug. *vretíšte)* = hrv. *vrićište* = *vrićišće* (Marulić: *alia* hrvatski se zove *vrićišće)* = *vričišća* (Budinić, Mrnavić, Proroci) pored *vretište* »kostrijet«, sveslav.: stcslav. *vrětište,* rus. *veretišče,* bug. *vretište.* Slog *vri-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. ukr., rus. *vereta, veretųe.* U prasrodstvu je sa lit. *virtine* »svežanj«, *veriu, verti* »otvoriti, pritvoriti«, gr. prijevoj αορτή »vreća, cijev« (internacionalno aorto). Upor. još polj. bez proširenja s pomoću *t* ie. **uor-* (upor. *otvor) wór, worek* (sufiks *-bk* > *-ek)* »Tasche«. Upor. dalje veze sa *vrijeti* (v.).

*Lit.: BI* 746. Fancev, *Rad* 214. *Mažuranu* 1606. *Elezović* 1, 87. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečný* 424. *Vasmer* 1, 187. *Trautmann* 351. sl. *Mladenov* 79.

**vreteno** n (Vuk, Kosmet) = *vretene,* gen. *-eta* (Kosmet) = *vreteno,* gen. *-a* (Buzet, Sovinjsko polje) = *bretèno* (Imotski, Korčula) = *vreteno* (ŽK, ikavci, ikavski oblik **vriteno* nije nigdje potvrđen) = (niži prijevojni štěpen) *vrtěno* (Sinj, Vuk, upor. bug. *vraténo)* = *vrtěno* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. **ven-eno* (pridjevski sufiks *-enъ,* prijevoj od *-ьnъ)* »1° fusus, 2° (metafora) prorašljika u crnog luka (Dubrovnik), 3° mjera za zemlju (upor. g. 1000. *terrénum triům vretenorum,* u Solinu)«. Deminutiv na *-će vretence* n = *vi-et ence,* gen. *-eta* (Kosmet). , Na *-ár vretenaľ,* gen. *-ara* (Vuk) »koji pravi vretena«, s pridjevima *vretenarev, -ov, vretenārskī.* Na *-ara vretènara* »kotarica u kojoj su vretena«. Na *-ka vretenka* »(mlinarski termin) Triebrad«. Na *-ati vretènati se, -a* impf. (Stulić) *(u- se,* subjekt *luk)* »iskucati«. Slog *vri-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. stcslav. *vreteno,* polj. *wrzeciono,* češ. *vřeteno,* rus. *veretenó.* Usporednice su sanskr. *vartana-* n »okretanje«, gr. ρατάναν i srvnjem. *Wïrbel.* Dalja je veza *vrtjeti* (v.), *vrsta,* koji predstavljaju niži prijevojni štěpen. Upor. sa sufiksom / sanskr. *vanula* i srvnjem. *Wïrbel.*

*Lit.: ARj* 1, 631. *BI* 746. *Rački* 28. *Elezović* 1, 88. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 187. *Mladenov* 79. *WP* 1, 275. Marstrander, *IF 20,* 348. Pedersen, *KZ* 32, 258.

**vreți,** *vrîm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, iza-, na-, oba-, oda-, pre-, pro-, sa-, u-, uza-)* = (ikavski) *izavrlti* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. *ьг- ti,* »1° ključati, sieden, fervere, 2° fermentare, 3° (metateza) bucati, 4° udarati, teći (o *krvi)«.* Prema stcslav. *vwěti,* *ьг/р* korijen je *ы-* s palatalnim poluvokalom, koji je zamukao. Taj niži prijevojni štěpen se pojavljuje u prijevoju duljenja *i vir-,* i kao niži prijevojni štěpen *e* u prijevoju perfektuma *o vor-,* a taj opet u prijevoju duljenja *ō* > *a var-.* Uz ta četiri prijevojna oblika praslav. korijena *vr-, vir-, vor-, var-* pojavljuje se kao peti i šesti particip perf. aktiva i prezenta aktiva *vrel-, vrut-* kao hrv.-srp. osnove, od kojih se prave izvedenice. K tome dolazi kao sedma osnova sa promjenom *vr-* > *hr-,*

(I) Od *vr-* s pomoću sufiksa *-l* (upor *topal)* određeni pridjev *vr'o* (~ *čovjek),* određeno *vrli, f vrla* (Vuk, ~ *čovjek)* »dobar, jak, zdrav,

valjan« = *vrli, f vrla* (ŽK) »2° marljiv«. Prilog *vrlo* »veoma«. Apstrakti na *-ina vrlina,* na *-oca vrloća.* Na *-ičina vrličina* »vr'o čovjek, probus«. Proširen pridjev na *-it vrlòvìt.* S promjenom *vr-* > *hr-* (upor. stcslav. *nvrú* »citus«) određeno *hrlī,* u Primorju (Vuk) *hrli momak* »jak, dobar zdrav«, neodređeno *hro* = *hfl,* određeno *hflì, Mia* (Primorje, Crna Gora, Vuk, 15. v.) »hrlovit, hitar«, odatle *hrlina* = *hrlost* »brzina«. Prilog *hrlo* »brzo, hitro«. Denominál na *-iti hrliti* (15. v.) *(do-, s-)* »hitjeti, brzo ići«, odatle na *-telj hrlitelj* m prema f *hrliteljica.* Part, prez. akt. *vruć* »topao, vreo« (upor. kod Marulića *sve svršiti vruć* »željan sve svršiti«) postao je pridjev, poimeničen na *-ьc* > -ac *vrućac,* gen. *-ćca* »ono mjesto u vodi gdje se ne može da smrzne«, na *-bk* > *-ák vrućak,* gen. *-ćka* (Vodice) »izvor«, deminutiv na *-ič vrućkič,* na *-ica vrućica* »1° vrući oganj, febris ardens, 2° toplica, banja (Teslić)«, s augmentativom na *-uština* (tip *baruština) vrućuština.* Denominal *razvrućiti, razvručim (s-, sa-)* pf. prema impf. *razvrućivati, -vrućujem, -ivām,* apstraktum na *-ina vrućina,* s augmentativom *vrućinština* (Kosmet). Od participske osnove *vvrct-* na *-bk* > *-ák* je *vrutak,* gen. *-tka* (Vuk, Hrvatska) »1° izvor, vrelo, 2° toponim (Bjelopavlići)«. Na *-ulja vrulja f* (Vodice) »l ° fons, 2° toponim Βερουλ . . . (Konstantin)«. Odatle arb. denominal *vrujonj* »Quelle, lasse hervorsprudeln«.

(II) Od *vir-* sveslav. i praslav. *vîr* m »gurges«, pridjev na *-ovit viròvit,* poimeničen u toponimu *Virovitica* < madž. *Verőce,* na *-je Virje* (toponim) = *Virovi.* Denominál na *-iti -virati, -ēm,* samo s prefiksima *do-, iz-, iza-, na-, oda-, pré-, sa-, u-, za-),* postverbal *izvir* (16. v., Vuk), na *-tk* > *-ák izvirak,* gen. *-rka,* na *-ka izvīrka.* U arb. *vironje* pl., unakrštenje od *vir* + *kronj(e).*

(III) Od *vor-* sveslav. i praslav. *izvor* (Vuk, 14. v.) »1° mjesto gdje voda izvire, 2° toponim«. Upor. glede značenja toponim romanskog podrijetla *Bulet* (Dubrovnik) od lat. participa *bulliente,* od *bullire.* Pridjev na *-ьn* > *-an izvoran* (neologizam) »originalan«, poimeničen na *-ik izvornik* »original«, na *-ost izvornost,* pridjev na *-ski izvorski,* na *-ište izvorište.* Riječ *izvor* posudiše Rumunji, gdje je i toponim; u Grčkoj i Albaniji također je toponim. Ovamo još *Prijèvor,* postverbal od *prevreli* samo kao toponim za oznaku mjesta gdje je kakovo vrelo te *provar* (Vuk, Boka, Stulić) »protisli«. Upor. arb. *vorbë* »irdener Kochtopf«.

(IV) Od *var-* praslav. *văr* m »Glut, fervor, Hitze«. Pridjev na *-ìk* (tip *sladak) varak,* f *varka* »coquibilis« *(ne-* »non coctibilis«, Mikalja, Stulić, Pavlinović). Na *-ьn navaran* (Dalmacija, Pavlinović; Severin u Hrvatskoj) »1° bljutav, zlo kuhan, 2° slab, nevaljao« = *navaran* (ŽK) »nezačinjen«, u izvedenicama *vomica* »scintilla«, (sa *bv* > *b) obâmica* (ŽK) »juha koja se dobije od kobasica«, na *-jača vamjača* (Crna Gora) = *varljača* (Kosmet, sa *mj* > *rij)* = (sa *mj* > *rj) varjača* »ligula, žlica«. Na *-ivo varivo* n »legumina«. Denominal na *-iti variti, varim* impf, *(do-, na-, od-, po-, pod-, prę-, pro-, raz-, s-, uz-, za-) obvariti* > *oboriti, bariti* (s krivim dijeljenjem prefiksa) »kuhati«, postverbal *izvarah,* gen. *-arka, obarah,* gen. *-arka,* iterativ na *-va-* *-vari-vati,* samo s prefiksima, na *-ati obarati se, -am* (Ston) »okušati kakvo zlo i upamtiti ga« *(rj* > *r); obarati (črīvo)* »čistiti drob«; slov. *obãra* f »sitniš od svinje koji se stavlja u kobasice« = na *-ine oborine* f pl. (ŽK). Poimeničen part. perf. pas. *barenica* (Kosmet) »prijesno tijesto od projina ili pšenična brašna koje se zamijesi sa mlijekom«, na *-ik varènîk,* gen. *-íha* m (Srijem, Bačka) »vareno vino, muselez, vinkot«, na *-ika vormika* »1° vareno toplo mlijeko > 2° svako mlijeko«, na *-jaka varènjaka* (Risan) »tikva za jelo«. Denominai *provara* (Boka) »1° ugrušano provařeno mlijeko, 2° (Vinkovci, Gradište u Slavoniji) razvaruša, bazlamaca« = na *-uša razvaruša* (Vuk) »1° pita ~ bazlamaca, 2° uzorak za vezivo«. Imperativna složenica: *vàrimesa* (Srijem) »šukalo, krčkalo«, *pivovara* je iz češkoga. Rumunji posudiše *var* »kreč«, *varnifa* »vapnenica«, odatle *varnicer* »Kalkbrenner«, *povarnă* »pecara«. Upor. stcslav. *po агъ* »coquus«, stcslav. *povanna* »Kuche« = bug. *povarnica.* Madžari posudiše *abárolni* < *obariti.*

(V) Od korijena *vre-* praslav. *vrelo* n, upor. češ. *vřídlo,* polj. *źródło,* koje sa gledišta hrv.-srp. izgleda kao poimeničen part. perf. akt., kao što je pridjev *vreo, f vrela* »fervidus«, ali češ. i polj. usporednica kaže da je to izvedenica s pomoću sufiksa-dfo, *-lo:* toponim *Vrelo* (Bosna), *Podvrelo* (Bosna), *Brela* (hidronim), *Zavrelje* (ponornica rijeke Trebišnjice). Deminutiv na *-će vrelce* > *vreoce* (upor. slov. *vrelec).* Poimeničen part. perf. akt. *izavrllica* (ŽK) »pokvareno vino«. Na *-va* praslav. *vrêva* f (Vuk) »metež, buka, halabuka« (nalazi se još u češ., polj. i slvč.), upor. za *vreva* i u nižem prijevoju *vrvjeli* (v.) i stcslav. *vrujati* »murmurare«, koji čine utisak onomatopeja. U baltičkoj grupi Usporednice su *virti, verdu* »vreti«, *varus* »kochbar«, *vyrius* »Wirbel«, lot. *virt, verdu* »kuhati«. Ie. je korijen **ųeг-* »mokar«, koji se nalazi u sanskr. *vaň* f »voda«, lat. *urīna* (ínternacio-

nalno *urin),* srir. *feraim* »polijevam«; stnord. *ur* »sitna kiša« ne daje jasne usporednice.

*Lit.: ARj 2,* 577. 718. 726. 3, 700. 701. 703. 704. 4, 123. 325. 326. 337. 338. 339. 349. 350. 354. 384. 7, 732. 742. 760. 761. 8, 124 307-309. 315. 492. 563. 703. 9, 907. 10, 213. 344. 356. 11, 248. 249. 284. 292. 786. 794. 804. 805. 940. 941. 12, 467. 478. 480. 750. 759. 774. 776. 14, 732. 747. 749. 894. 17, 146.-148. *BI* 746. 747. *Pleteršnik* 1, 722. Moskovljević, *NJ* 2, 235. Belić, *NJ* 1, 73-74. Ribarić, *SDZb 9,* 172. 204. *Elezović* 1, 32. 88. 185. 431. 454. 2, 383. *Miklošič* 381. *Holub--Kopečný* 424. *Bruckner* 633. *Mladenov* 57. 91. *Vasmer* 1, 169. 203. *IF* 42, 179-182. (cf. *JF* 7, 245). *WP* 1, 268. 269. *Trautmann* 361. *Tiktin* 1779. *REW*[a] 1389. Belić, *Priroda* 298. 452. *Boisacq*[3] 341. 729. Bugge, *KZ* 32, 56. Joki, *Stud.* 97. Isti, *Unt.* 271. Matzennauer, *LF* 7, 188. Massier de Cheval, *BSLP* 5, XLIX. *GM* 473. 478. Osten-Säcken, *IF* 23, 383. 24, 242. Pedersen, *KZ* 38, 195. Wood, *IF* 22, 158. Vaillant, *RES 22,* 8. 18. Uhlenbeck, *PBB 22,* 544. 26, 292-293. Bartholomae, *IF* 3, 180.

vrgânj m (hrv.-kajk., Zagreb, ŽK) = *vrganj* (Katančić) = *varganj* (Belostenec, Varoš u Slavoniji; Vuk za Srijem) = *frgânj* (ŽU) »boletus edulis, boletus crassus, champignon«. Od madž. *vargánya.*

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 362. 373. Jagić, *ASPh* 1, 431-432.

vrh, gen. *vrha* m (Vuk) = *vř,* gen. *vra* (ŽK) = *vȑg,* gen. *vrga* (Hercegovina), balto--slav., sveslav. i praslav. **vwhb,* danas po deklinaciji *o,* prvobitno po deklinaciji *u* (upor. prijedlog *vrhu, svrhu,* lokativ), »1° summitas, cacumen, 2° prijedlog, čest u toponomastičkim složenicama *Vrgorac,* gen. *-orca* (od sintagme *vrh gore), Vrpolje* (od *vrh polja), Vrhbosna, Vrhbreznica* (danas *Plevlja), Vrlika* < *vrh rijeke* (s disimilacijom *r — r > r — l'), Vȑhlab = Vrhovina* (Kosmet), *Vrdòljak* (prezime, iz *vrh dola)* itd., ime zemlje 1493. *Vrhbosanje (-je* kao u *Slovinje;* zemlja oko Sarajeva)«. Možda ide u ovu seriju *vȑdol* m (Smokvice, Korčula) »čvoruga koja naraste na glavi uslijed udara«. Deminutivi na *-bk > -âk vršak,* gen. *vrška = vršak,* gen. *-âka* (Vodice) = *vršak,* gen. *-ska* (Kosmet), na *-čii* < *-ьc* + *-ič iřšćić,* na *-eljak vršéljak,* gen. *-eljka.* Na *-ika vȑšika* (Vuk) »1° clavicula, 2° šiljasta strana u jajeta«. Augmentativ na *-ina vršina* f. Pridjevi: na *-ьn vršan* (Kosmet) »pun do vrha«, određeni *vršni,* poimeničen na *-ik vrsnik* »crepulja«, kod Arbanasa *vëshnik* »tönerner Sturzdeckel«, *izvršan* (Kosmet) »do vrha«, (s reduplikacijom, apsolutni superlativ) *izvrvfšan* (Kosmet), *uvršan* (Vuk), *površan,* odatle *površnost,* na *-ina površina* (u značenju »Oberfläche« načinjeno prema rus. *poverhnostb, poverhnostnyj* ili češ. *povrch, površek, povrchní),* na *-ovit vrhova,* na *-o ъnъ* određeno *vrhovni,* neologizmi *vrhovnik, vrhovništvo* (nije ušlo u jezik) »suveren, suverenitet«, *izvršni (organ, vlast,* neologizam), poimeničen *izvršnih.* Na *-iv izvršiv (ne-)* (neologizam), s apstraktumom *izvršivost (ne-).* Prijedlozi *vrh, izvrh, navrh, (s)vrh, savrh(u), (s)vrhu, obrh > obr > ober, obrhu, odvrh, povrh, vrz* (Kosmet, *z* od *bez)* »vrhu«. Prilog: *nauzvrh* (Pavlinović) »uzvršno«, *izvrške* (Kosmet) »do vrha, na vrh«. U složenom pridjevu *(s)vrhunaravan,* u imenici *navrhlúka* »bijeli luk u kojem na vrhu izrastu opet glavice, a iz nje češnjevi«; *obrh* m (14. st.), odatle na *-io obrš* f (13. i 14. v.) »brijeg«, *obȑš* m; na *-je obršje* »isto« (ŽK, sa *bv > b)* »gornji dio vinograda«. Na *-ovina Vrhovina* (toponim), na *-o ьc > -ovac Vrhovac* (toponim, prezime). Na *-unьc > -unac vrhunac,* gen. *-unca.* Denominal na *-iti vršiti (se), vršim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, oba-, po-, pre-, raz-, s-, sa-, u-, za-),* s *bv > b obȑšiti,* »1° facere, 2° exequi«, prema iteratīvu na *-va- -vršívcti, -vršujēm,* na *-ava- -vršávati, -vršāvām, obršavati,* na *-ovati dovršovat, -ujem* (Kosmet), sve samo s prefiksima. Odatle: part. perf. pas. *svršen* prema pridjevu *(sb > sa) savršen (ne-)* »(stara prevedenica) perfectus«, s apstraktima *(nesavršenost, nesavršénstvo,* na *-itost izvršitost.* Postverbali: *ovrha* f »zapljena«, *svrha* f (Vuk, zapadni krajevi) »1° konac, 2° cilj«, na *-bk > -ák obršak,* gen. *-ška* (Lika), *navršak,* gen. *-ška* (Crna Gora), na *-etzk* (analogijski prema *dočetak) svršetak,* gen. *-etka, pôvra* f (Piva-Drobnjak), *razvrha* (Poljički statut) »smetnja, nesloga, rastava«. Na *-ovina vṛovina* (Kosmet) »vršina (Vuk)«, s' deminutivom *vrovinka* f. Ovamo ide još *vrhnja* (hrv.-kajk., Zagreb) = *vrnja* (ŽK), slov. *vrhnje* n pored *vrhnja* »smetana,, kajmak (prema njem. *Obers)«,* poimeničen pridjev određeni *vfhnjī,* obrazovan prema prijedlogu *vrh* (bez *h > š)* i prema *dolu > dolnji* (v.). Rumunji posudiše ne samo *гьЫ > virf* nego i prefiksalni denominal *sbvnšiti > a săvârși = sfârși, a obirși* »izvršiti«, *obarıu* f »campus e valle emergens, *obirşie* f > *obrbšbje* »1° izvor, 2° podrijetlo, 3° konac« i s rijetkim prefiksom *ko-,* s kojim nije potvrđen u slavinama, *a covirsi* »überragen, premašiti«, gdje možda sakriva unakrštenje s lat. *conversus, conversare,* koje je potvrđeno samo na Sardiniji. Baltičke su usporednice: lit. *viršus* »gornja strana, najviši vrh«, lot. *virsus,* stprus. *warsus* »Lippe«.

Prema tim usporednicama *h* je· nastao iz *s.* Upor. još lat. *verruca* < **versuca,* sanskr. *vārsma* »šiljak, veličina«, ir. *ferr* »bolji«. le. je korijen **uer-* proširen formantom *s.*

*Lit.: ARj 2,* 727. 728. 4, 453. 361-364. 7, 761. 763. 864. 865. 8, 62. 94. 95. 315. 461. 470. 495. 9, 497. 500. 11, 76. 292. 295. 296. 807. 808. 13, 775. 776. 1.4, 747-749. 17, 390-410. 417-429. *BI* 747. Kaspret, *ČZN* 6, 152. si. (cf. *RSl* 3, 365). *Pleteršnik 2,* 797. Belić, *NJ,* n. s. ,1, 264. Ribarić, *SDZb 9,* 204. Vuković, *SDZb* 10, 396. 431. *Elezović* 1, 89. 221. 473. 87. 2, 17. Maretić, *Savj.* 101. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečny* 423. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 190. *Mladenov* 60. 80. *Trautmann 262. WP* 1, 267. *Tiktin* 428. 1070. *Boisacq*[3] 282. Foy, *IF* 6, 333. Hirt, *IF* 17, 48. Iljinski, *IzvORJAS* 20, 3, 102. (cf. *IF* 9, 292). Lewy, *IF* 32, 165. Meyer, *IF 2,* 370. 471. Pedersen, *KZ* 38, 194. *IF* 5, 54. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). Scheftelowitz, *IF* 33, 164. Schmidt, *KZ* 32, 384. 412. Sütterlin, *IF* 25, 63. Torbiörnsson (cf. *RSl* 8, 303). Vaillant, *RES* 4, 310.

**vrijeći,** *vrSēm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, o-)* = (sa *bv > b) obrijeći, obršem* = (ikavski) *ovrići* = (analogijskim prijenosom sonantnog f iz prezenta u infinitiv) *vrći, vŕšem* (Vuk, Bačka) *(do-) — vrč, vršim* (Kosmet) = (prijelazom infinitiva iz primarne kategorije u kategoriju na *-iti) vršiti, vršim = vršiti, vršim* (ŽK) *(na-, iz-, o-, uz-)* — (na *-éti) vršet, vršim* (Kosmet) *(iz-, o-,* иг-), ie., južno-slav i rus., praslav. poljoprivredni termin, bez paralela u baltičkoj grupi, stcslav. *vřešti (< *verhti),vríhp* »terére frumentum«. Apstrakti na *-itbba vršidba* (Vuk) = *vršidba* (Kosmet), na *-jāj vŕšaj* m »zum Ausdreschen bestimmte Getreidelage«. Öd part. perf. akt. na *-jati vŕšljati, -ām* impf, (objekt *trnje, pro-) »1°* calcare, 2° (metafora, *nad glavom)* raditi samovoljno, bez kontrole, pričinjajući time neprijatnost«, poimeničenje na *-ica dovršaonica* »posljednji dan žetve« = *dovršanica (ao > á)* (sjeverna Dalmacija) = (zamjena sufiksa *-aonica* sufiksom *-ancija* lat. podrijetla) *dovŕšancija* (Lika) »zadnji dani vršidbe«. Iz baltičke grupe može se uporedivati samo lot. *vàrsnis* »Haufe ausgedroschenen, noch nicht gereinigten Getreides« (glede prijevoja *vars-* v. niže *vrahz).* le. su usporednice izvjesne: gr. ëppto »gehe mühselig einher«, lat. *verro* »schleifen, fegen«. Semantički je praslav. termin izoliran unutar ie. jezika. Kako se primitivna vršidba obavljala bacanjem po tlu, može se uzeti da su navedene ie. usporednice izvjesne; s je nastao iz *h,* upor. bug. *vraha,* a to iz ie. s u· ie. korijenu **uers-,* koji se nalazi u navedenim usporednicama. Još postoji prijevoj perfektuma **uors-* > praslav. **vorhi* > stcslav. postverbal *vrahu* »trituratilo > acervus«, rus. *vorohī,* ukr. *voroh* »Haufe«, *v vorosi* »zusammen«, očuvan u rum. *vraf, vrav* »Haufe gedroschenen Getreides«, arb. *vrah* »gomila«.

*Lit.: ARj 2,* 726. 727. 4, 354. 462. 7, 763. 8, 462. 9, 499. 500. *BI* 748. 752. Moskovljević, *NJ 4,* 217-220. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović* 1, 88. 222. 2, 9. 383. *Miklošič* 383. Isti, *Lex.* 75. *Brücknsr* 601. *Vasmer* 1, 191. 230. *Mladenov* 92. *Trautmann* 361. *WP* 1, 292. Baric, *Alb.* 1. (cf. *JF* 3, 200). *Boisacq*[3] 284. Meringer, *IF* 17, 155. Pedersen, *IF S,* 54.

**vrijedan,** f *-dna* (Vuk, bug. *vreden) (ne-)* = (ekavski) *vrédan* = (ikavski) *vridan, f vridna* (ŽK), pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ьn* > *-an* od stcslav. *гeaъ* »cijena«, »(ne)valjan, valjao, f -la, (ne-)«. Poimeničen na *-ik vrèdnïk** gen. *-ika* m prema f *vrednica,* apstrakti na -osi, *-oca vrijednost,* f *vrednoća.* Denominal na *-éti vrijedjeti* = *-iti vrijediti, -im* impf. (Vuk) *(pre-, pri-, pro- se)* = *vrèditi* (Vodice) »valjati, važiti«, iterativ na *-va- privređivati, -vrèdujëm.* Postverbal *privreda,* s pridjevom *privredan,* poimeničen na *-ik privrednik.* Nalazi se samo u južnoslav. jezicima. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. stvnjem. *werd,* nvnjem. *Wert* (s kojom je riječi u prasrodstvu). Većina lingvista uzimlje da je stara posuđenica od prije g. 800 iz stvnjem. Mladenov naprotiv pretpostavlja varijantu ie. korijena **uer-dho,* koji je u *vrijeđati* (v.). Značajno je ipak što je jezik nastojao da izbjegne homonimiji s tim glagolom time što je posegao· za drugim glagolom *valjati* (v.) kao zamjenom za *vrijediti.* Rumunji posudiše pridjev *vredbní;.* dodavši mu nenaglašeni lat. sufiks *-icus* > *-ic: vrednic.*

*Lit.: ARj* 8, 144. 11, 805. 12, 220. 479. *BI* 748. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 383. Bruckner, *ASPh 9,* 115. *Mladenov* 79. *Kiparsky* 163.

**vrijeđati** (se), *vrijeđam* impf. (Vuk) (ґг-, гаг-) prema *-vrijediti, -vrijedim (na-, po-, raž-, u-,* samo s prijedlozima, zbog homonimije sa *vrijediti* »valere«, u štokavskom, jekavskom i ekavskom) = *vrîditi* (Vodice) *(u-),* slov. *média* = (sa prijelazom *v > u,* da se izbjegne homonīmija sa značenjem »valere« toga glagola) *uredit, -êdim* (Kosmet, objekt *ruku)* = *urediti se* (ŽK), ikavski Marulić *prevriditi bogu,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *uerd-, »1° (konkretno s objektom *ranu,* itd.) pozlijediti, raniti (Vodice), 2° isto psihološki: čast, nekoga«. PostverbaL:

*vrijed* m (Dubrovnik) = (ikavski) *mld* m (Benkovac, Lumbarda) »prišt$_3$ gnoj«. Tu staru imenicu posudiše Madžari *méregy* »Pestbeule«. Slog *vrč-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *veredítb, véred* m. Baltička je usporednica lot. *apvirde* »vrijed, čir«, sanskr. *vardhati* (3. 1. sing.)' »raste«, stvnjem. *warza,* nvnjem. *Warze.* Ie. je korijen **ųег-* »rezati«, proširen formantom *d.*

*Lit.: ARj* 4, 354. 7, 761. *BI* 748. *Elezović 2,* 393. Ribarić, SÖZ* 9, 204. *Pleteršnik* 2, 794. Skok, *ASPh* 33, 372. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 634. *ASPh* 11, 141. *Vasmer* 1, 186. *Mladenov* 78. *WP* 1, 287. Iljinski, *JF 9,* 290. Jokl, *Unt.* 194. Sütterlin, *IF* 25, 64. Wood, *JEGPh* 13-, 499. sl. (cf. *IJb* 3, 105).

**vrijeme,** *vremena* n (Vuk) = (ekavski) *vreme* = (ikavski) *vrime,* gen. *vrtmena* (ŽK), *vrîme,* gen. *vrimena* (Vodice) = *Mme* (Lumbarda) = *brijème,* gen. *bremena* (Dubrovnik), južnoslav. i rus. i praslav. **verme,* gen. *-ene,* »1° tempus, 2° Witterung, nevrijeme (ŽK, *bože vrime* kaže se kad je vrlo kišovito, a za značenje »tempus« govori se germanizam *nimam cajta)«.* Izvedenice se prave od dviju osnova *vremen-* i *vrem-.* Od *vremèn-* pridjev na *-ьn* •*üremen* (opozicija *vječni), privremen* (< rus. *prii'remcnnyj), povremen* (< rus. *povremennyj), prijevremen, suvremen — suvremen,* poimeničen na *-ih suvremenik,* apstraktum na *-ost savremenost — suvremenost* (ovo za lat. *contemporaneus),* proširen na *-it vremenit = bremenit = vremenit* (Kosmet),· na *-ski vremenski (~ razmak).* Pridjev *vremešan,* f *vremešna* (Baranja) »dobrano star« upravo je deminutivan kao *durašan, imašan, umješan, slabašan.* Može se tumačiti na osnovi disimilacije **vremenšan* (tip *n — n > 0 — n).* Od *vrem- starovremski, navreman,* f *-mna* (upravo *navriman,* od sintagme *na vrime* »à temps«, kod Radnica). Složenica s negativnim prefiksom *nevřeme,* gen. *-ena = nebrijeme,* gen. *nêbremena* (Vuk, Boka, Crna Gora) »1° nehora, 2° rđavo vrijeme«. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. ukr. *véreni'e* »lijepo vrijeme«, bjelo-rus. *véremé,* struś, *veremja.* Značajno je da su Rumunji posudili *vreme* »Wetter, Zeit« > strum. *vreame* »Zeit, Gelegenheit, Wetter«, premda posjeduju (<lat.) *timp.* Odatle pridjev *vremelnic* »provizoran, privremen«, koji sadrži *гетеньпъ* + lat. *-icus > -ic* (nenaglašen sufiks) (disimilacija *n — n > l — n), vremelnicesc.* Nema ni baltičke ni ie. riječi koja bi semantički odgovarala. Ipak se može objasniti iz ie. i praslav. jezičnih sredstava. Dovodi se u vezu s glagolom *vrtjeti,* od praslavenskog korijena *verti-* i danas neživog sufiksa *-men > -me* za apstrakta. Apstraktum **vertmen* je ie., jer se nalazi u sanskr. *vartman,* gdje je prvobitni apstraktum dobio konkretno značenje »gdje se kolo okreće > Radspur, Wegspur, Bahn, Rinnsal«, dok taj apstraktum u slavinama znači ono što kaže lat. poslovica: *tempora mutantur et nos mutamur in illis — vrijeme* (= *zeman,* Bosna) *gradi, zeman razgrađuje.*

*Lit.: ARj* 1, 626. 648. 7, 760. 8, 145. 11, 292. 12, 220. Belić, *RES* 2, 77. Kušar, *NVj* 3, 328. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 384. *Vasmer* 1, 235. *Mladenov* 79. Pokrovskij, *Symbolae grammaticae* 1, 223-226. (cf. *IJb* 13, 311). Machek, *ZSPh* 18, 23. *Tiktin* 1780. Porzig, *IP* 42, 229.

**vrîjes** m (Vuk) = *vres* = (ikavski) *vris* (Smokvica, Korčula) = *frij.es* (Vuk, Crna Gora), balto-slav., sveslav. i praslav. **versь,* »calluna vulgáris«. Deminutivi u narječju raznih biljaka na *-ьc > -äc vrijesac,* gen. *-sca* = (ik.) *vrisac,* na *-ik > -ák vrijesak,* gen. *-ska* f »trava koja povrh Velebita miriši, a po Lici ne« = *vrisak* (ik.). Odatle ikavski augmentativ na *-ina vriština* (Lika) = na *-ika* (upór. *aptiko) vristika* »crnjušina«. Od */rijes* augmentativ je */resina* (Vuk, Crna Gora). Na *-ika* sa *vr > r risikovina* (Dobrinj) »erica, mahača«, poimeničen je pridjev od *Rišiką,* koje je potvrđeno kao toponim (kod Vrbnika). Upor. još slov. *resjè* pored *vresje.* Ovamo ide možda i *resen* m ili f »vrijes, calluna vulgáris« = *resulja* (oboje Slabinja, u kotaru Hrvatska Kostajnica), ako znači isto što i *vrijes,* kako pretpostavlja Mažuranić. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *véres.* Baltičke usporednice ne poklapaju se posvema u suglasnicima: lot. *virsâji (virši}* m pl. »Heidekraut« ne slaže se u prijevoju, isto tako ni lit. *viržiai* »eriça vulgáris«, *viržyniai* »calluna vulgáris«, koje sve pokazuju niži prijevojni štěpen (Tiefstufe). Lot. pretpostavlja ie. **urǧhi-s,* a praslav. **uerǧh-* proširen sa *s.* Ie. je korijen **uer-* »okretati, savijati« proširen formantom *ǧh* i *s.* Machek pretpostavlja riječ iz praevropskog supstrata. Upor. gr.-lat. *erica,* ir. *froech* »isto«.

*Lit.: ARj* 3, 71. *BI* 749. 750. *Mažuranić* 1608. *Pleteršnik* 2, 420. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 634. *ZSPh* 4, 215. *Vasmer* \, 186. *WP* 1, 273. *Boisacf* 274. Machek, *LP 2,* 158-159. Pedersen (cf. *AnzIF2\,* 82). Petersson, *ASPh* 36, 144-146. Sütterlin, *IF* 25, 60.

**vrijèti se,** **vrêm* impf. (Vuk) je verbum deponens. Bez prefiksa upotrebljava se u infinitivu u poslovici u značenju »sakrivati«: *nije se kamo vrijèti, prišlo je umrijeti.* Redovno s prefiksima *iza-, na-, obi-: obrijeti se (bv > V), oda-, po-, podu-, pre-, pro-, sa-, razu-, u-, za-.* Sțcslav. *ьго, vreți* »claudere«. Hrvj-srp. značenja toga glagola s prefiksima polaze također odatle: *izavrijeti* »ispregnuti«, *navrijeti* »navaliti«, *obrijeti se* »naći se«, *poduvrijeti* »potisnuti«, *prevrijeti* »uzeti« (nejasno), *pròvrijeti (sé)* »potisnuti (se), progurati (se)«, *sàvrijeti se* »skriti se, šćunjiti se, šćućuriti se«, *ùvrijeti se* »sakriti se«, *zavrtjeti* »\° zavući, sakriti što u što, 2° (Hrvatska, objekt *kola, kotač)* »upaočiti«. Glagol je ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **ver-ti, ыс.* Izvedenice se prave od peterostiukog korijena, u kojem samoglasnici variraju prema prijevoju: (gubitak poluglasa ь, niži prijevojni štěpen) *ьг- > vr-,* (prijevoj duljenja 0 — г) *vir-,* prijevoj *e ver-,* prijevoj *o vor-,* prijevoj duljenja *o — õ > a "var-.* (I) Od korijena *vr-:* part. perf. aktiva *uvr'o,* f *ûvr'la, zăvr'o,* f *zăvr'la: kud se vrlo, dobro se obrlo; vrvca* (v.), *obruka* (v.), pridjev, upravo part. perf. pasiva *savrt* (Crna Gora) »pognut«, *savrte noge, răzuvft* »rastegnut«. (II) Od *vir-* imperfektivi *izàvirati, - m, navirati, -ēm, odavirati, prèvirati, ràzvirati; zavirati, -ēm* »1° glavu u što, 2° paočiti, bremzati«, *ùvirati se, -ēm (nije se gdje ~),* *sàvirati se, -ēm,* odatle na *-ač savirāč,* gen. *-ača* »kovačka kliješta« (III) Od *ver- zaver* m (Vodice) »Bremse, upravo željezni lanac za tu svrhu«; *verige* (v.), možda *verati se* (v.). (IV) Od *vor-* brojne su izvedenice: postverbali: (sa *bv > b) obor* m (Vuk, bug. *obor), obor,* gen. *-Sra* (Kosmet), balto-slav., sveslav. i praslav. termin, »dvorište pred kućom (Čilipi, Šibenik), staja za svinje, tor, trio, okolac, kolac«, pridjev *obornji* (Kosmet). Augmentativ *oborina* (Kosmet). Taj termin ušao je u balkansku pastirsku i graditeljsku terminologiju: rum. *obor* m »1° Viehgehege, Hof, 2° Marktplatz, 3° vrvca za udicu«, arb. *(K)o(m)bór* »dvorište, avlija« = čine. *ubar,* ngr. (Epir) όβορός, νουβουρό (Grčka Makedonija); (sa *ot = od) otvor,* odatle denominal pf. *otvoriti, otvorim,* na *-ati izòtvorati, -ãm (=* kod čakavaca ikavaca *otprîti, otprem* /ŽK/, kao i /protivno/ *zapříti)* i prema ovome *zatvor, zatvoriti, -im', pritvoriti, -im,* odatle *pritvor; t* je analogijski uneseno zbog izbjegavanja homonimije sa *zavor* m »Bremse«. Analogijom ušlo je í i u *rastvoriti, rastvorim* (Primorje, objekt *prozore)* »širom otvoriti«, zatim u (Gučetić) *satvor* »zavor«, *satvoriti* (Đordić, Vetranie) »zatvoriti«, impf, *satvorati, -om* (18. v.), *prijevor* m = *prijevara f* (Stulić) »(geografski termin) staza utisnuta medu dva brda«, odatle *prijevornica* »zavornica, mandal«, *privorac,* gen. *-rea* (sjeverna Dalmacija) »uvala medu dva brda, prešlijež«, *povor* m »hrptenica«, prošireno na *-bka povorka* »(metafora) procesija«; *provar* m »protisli«, od *provrtjeli; savor* m »kovačka kliješta«, od *savrijeti,* v. gore *savirač; podvore* f pl. (Vuk, Srbija, Martić) »dva koca što se na njima nose naviljci«, od *poduvrijeti; zavor* »zasunka, pessulum«, prošireno je s pomoću sufiksa *-nica zavornica* (Vuk) »mandal, prijevornica, paočanica, cokla«, na *-ьn + -ю zàvõranj,* gen. *-vōrnja* »krčalo, krčel (ŽK, bug. *zavornja)«* u terminologiji pluga; na *-jak zàvōrnjak* m (Lika) »veliko svrdlo za škulje u zavornju«, stcslav. *s wora* »fibula« > *svòra* f »srčanica« = *esyero* (Bednja, hrv.-kajk.) = *švora* (ŽK) = *sura* (Vodice, *vo > u) = zvora* (prema Miklošiču hrv.), o.datle na *-nica svòrnica* »klin u srčanici«. Ku turni termini *zavor* i *svora* posuđuju se, upor. rum. *sfoară* = ngr. σφόρα »Bindfaden«, rum. *zavor = zovor, a zavori,* madž. *zavor > zar, zart* »zatvoren«. U Kosmetu *zatvor* m znači »zulum«. Odatle izraz stvoren prema tur. *kitap mitap* »knjiga i sve oko nje« *Sv(o)r zavor pa na žito.* (V) Od *var-* imperfektivi: *otvarati, otvaram, zatvarati, zatvaram.* Taj glagol proširen je glagolskim sufiksom romanskog podrijetla *-izati* < vlat. *-idiare* '(od gr. -ιζειν) > tal. *-eggiare: tvarízati, -tvarížem* pored *-ām* »često otvarati« pored *tvorízati,* s ispadanjem početnog *o-* kao u *driješiti, buliti, biskati* (v.), ali je potvrđeno i sa *o- otvorizati, -tvòrizãm* (Lika, Slavonija), *otvarizati* (Slavonija). — Od prezenta stcslav. *ьгр* nastade rum. *a sa vîrî* »zavući se nekamo«. Usporednice pruža baltička grupa za sveslav. prijevoje: glede prijevoja za *vr-* v. *vrpca,* zatim lit. *atviras* »offen«, prema lit. *atveriu, užtveriu,* koji prema Meilletu pretpostavljaju **ap-tuer-, *op-tuer-* i slažu se sa *zatvoriti, otvoriti,* tako da bi tu bio korijen *tvor-* (v.), zacijelo unakrštenje s njim. Upor. za semantičku stranu s Miklošičem i njem. *aufmachen.* Upor. češ. *pitvor* »Vorhaus« = madž. *pitvar < pritvor* »isto«, za *povor(ka)* upor. lit. *pavārē* i *vora* »lange Reihe (von Wagen, Gänsen)«, za *vrijèti* lit. *vérti* »auf- oder zutun«, lot. *vērt.* Od ostalih ie. usporednica upor. naročito lat. *aperio < *ap- verio,* viat. *operire* > fr. *ouvrir* i sanskr. *apivrnóti* »zatvoriti«, gr. αορτή (internacionalno *aorta).* Kauzativum *-variti* u *otvoriti, zatvoriti* odgovara got. *warjan,* sanskr. *vãrayati* (3.

1. sing.) »verhüllt«, lit. *varyti* »tjerati«. Sa *stvora* upór. lot. *savari* m pl. »Querstange der Hege«, lit. *varas* m »Stange zum Ziehen eines Zaunes«. Upor. *vrânj.*

*Lit.: ARj* 4, 123. 7, 742. 761. 8, 425-430. 463. 562. 563. 9, 459-469. 11, 281. 293. 805. 941. 12, 200. 201. 478. 480. 13, 337-343. 744. 14, 705. 708. 732. 746. 747. 17, 383. 410. 411. Hamm, *Rad* 275, 43. *Elezović* 1, 186. *2, 5. 9.* 470. 534. Ribarić, *SDZb 9,* 152. 184. 185. 205. *Miklósié* 381. 382. *Holub-Kopečný* 425. *Bruckner* 633. *KZ* 46, 211. *Vasmer* 1, *RS14,* 168. *Mladenov* 171. 367. 343. *Trautmann* 213. 351. *WP* \, 263. *Tiktin* 1419. 1800. *GM* 314. Isti, *Ngr. 2,* 48. *Pascu 2,* 212., br. 466. Ivšić, *HR* 1934, 194. Meillet, *BSLP 28,* 40. si. (cf. *IJb* 14, 189). *Boisacq** 286. Zubatý, *SbFil 2,* 90-95. Buga, *RFV* 75, 141. si. 198. si. (cf. *IJb* 8, 198. 199). Iljinski, *PF* 11, 182-200. (cf. Grappin, *Slávia* 13, 264). Fraenkel, *ASPh* 39, 71. Johansson, *IF* 25, 215. sl.

**vri) eža** f (Vuk) = (ekavski, Bačka) *vr éža* »1° kao stabljika, struk, na čemu rastu bundeve, lubenice, 2° bostan, lubenica, dinja (Bačka, razvitak značenja po zakonu sinegdohe), 3° {uvredljiva metafora) *pasja vriježa,* skot, kot, podsad« = *vrež* m (Kosmet), samo u poređenju *kiselo kaj* ~ = *mijéé* m (Parčić) »germoglio«. Nalazi se samo u hrv.-srp. Miklošič uporeduje s lit. *virkštis* »steifes, starkes Kraut von Bohnen, Kartoffeln, Rauken von Erbsen, Hopfen«. Prema ovom uporedenju slog *vrije-* nastao je po zakonu likvidne metateze: praslav. *^erg-ia.* Upór. lat. *virga* (Lewy). Upor. *vra, vrijes, povraz, vrijeslo, vrsti* za dalje moguće etimologijske veze. Upor. *uvriježiti se* (v.).

*Lit.: BI* 750. *Parčić* 1125. *Miklošič* 383. *WP* 1, 273. Lewy, *IP* 32, 165.

vrisak, gen. *-ska* m = *vriska* f (Vuk) »sonus acer«, praslav., postverbal od balto-slav. i praslav. glagola na *-éti vrištati, -im* impf. (Vuk) *(raž- se, za-)* prema pf. *vrisnuti, vrisnem* »exclamare«. Prema *vrêskati, -scem* (Vodice, subjekt *dijete),* slov. *vresknm, vrêskati, vreščati,* stcslav. *vreštati,* bug. *vrešta,* hrv. *-vreskov* (Miklošič), rus. *vereščatb ila.,* gdje je slog *vrê-* nastao po zakonu likvidne metateze, hrv.-srp. oblici pokazuju onomatopejsku izmjenu *e — ì* prema *vikati.* Glede izmjene *e — i* upor. bug. *vreskalo, vriskam.* Upor. za izmjene iste prirode *vrištati, listati* (v.). Baltičke su usporednice lit. *virkšti (su-, pra-}* »zaplakati« prema *verkšnoti* »plakati«, lot. prijevoj *varkšet* »quarren«, lit. *verkšlenti,* •*verkšlenu* »mit weinerlicher Stimme Ärger zeigen«. Ie. je korijen **uersk-,* koji je potvrđen samo u baltoslav.

*Lit.: ARj* 13, 774. *BI* 750. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 188. *Mladenov* 79. *Boisacíf* 833. Pogodin, *RFV 32* (cf. *AnzIF 5,* 260). Scheftelowitz, *KZ 56,* 206.

**vȑkoč,** gen. *-òca* m (Vuk) »kicoš«. Denominal na *-iti vrkóčiti se, vrkōčīm* (Vuk) »kao ponositi se, kicošiti se«. Miklošič stavlja ovamo *kovrčica* (v.). Nalazi se u češ., polj. *warkocz,* rus. *vorkoč* »Zopf, erines plexi«. Praslav. Zbog toga ne može se prihvatiti Tomanovićevo tumačenje da je *vrkočiti se* nastalo unakrštenjem od *vrtjeti se, vrckati se* i *kočiti se.* Završno *-oč* čini se kao sufiks. Praslav. korijen **vtr-* uporeduje Bruckner s *brkati* impf, prema pf. *brknuti* (v.), *brk* (v.).

*Lit.: BI* 750. Tomanović, *JF* 17, 207. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 602. *Vasmer* 1, 227.

**vrludati,** *vrludam* impf. (Vuk) »ići i raditi kao da se ćuti rdavo« = *erlúdati* (Vuk) = *rljudati, rljūdām* (Lika) »pobolijevati«. Glede *-udati* upor. *krivudati, krivudast* (v.), a glede korijena *švrljati, švrljam* (Vuk, Srijem) »po kući koješta raditi« = *švrljati* (ŽK) »hoditi bez cilja, amo-tamo«.

*Lit.: ARj* 3, 31. 14, 55.

**vŕljati,** *vfljăm* impf. (Vuk) *(od-, pro·)* prema pf. *vŕljiti, vrljīm* (Vuk) »bacati, baciti, turiti«, *navŕljati, nàvrljăm* pf. (Vuk) »(ekspresivna metafora) mnogo djece poroditi, izroditi«, *obavrljati, -am* (Vuk, objekt *šal,* BiH) »omotati, obaviti (v.)«, odatle na *-un obavrljun* m (BiH) »nekakva kapa«. S prefiksom *kokovȑljati, -am* impf. (Vuk), *zakotrljati, -ām* pf. (Piva-Drobnjak) »(za)kotrljati (v.)«, *nakovrljăt, -am* pf. (Kosmet, podrugljivo i ekspresivno) = *natovrljati* »nasuti vodu u jelo«. Na *-ak kovrljăk,* gen. *-aka* (Petrovo Polje, Dalmacija, Vuk, vrsta kape udatih žena) »vittae genus«. Ovamo možda *âvflje* n (Vuk, Srijem, Baranja, Lika) »herbae inutilis segmenta putrescentia«, možda i *(h)avar,* gen. *-ara* (ZK) »kratki komad motke koji se baca na voćku da se istrese plod«. Zacijelo je u vezi s bug. *hvărljam* »werfen« i s rum. slavizmom *azvìrli* »baciti« *(a* je srašteno *a* < *ad* pred infinitivom, zbog suglasničke grupe), *zavîrlită* »Steinwurf«, *zavîrlitură* »Wurf«. Onomatopeja.

*Lit.: ARj* 1, 125. 5, 413. 7, 761. 8, 315. *Bl* 751. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezovic l,* 938. *SEW* 1, 410. *Mladenov* 667. *Tiktin* 135.

**vřljav** (Vuk), pridjev na *-av,* »laesus oculo«, složen prema tipu *crnook, razrok: vrljòok* »isto«, odatle na *-ost vrljòokast* »isto«. Hipokoristik *vrljo* m (Vuk) »saucius altero oculo«. Ovamo možda istro-čak., hrv.-kajk. *žvrljast* (Nemanić) »non longe videns, stupide circumspectans«.

*Lit.: BI* 751. Štrekelj, *DAW* 50, 76.

**vřljika** f (Vuk) »motka kojom se zagrađuje vrt«. Na *-as vrljikaš,* gen. *-áša* m (Vuk, Hrvatska) »(metafora) konj tanak a dugačak«. Deminutiv na *-ica vřljičica.* Miklošič uporeduje s bug. *vrälina* »Stange« i slov. *vrlina* f »1° Zaunöffnung, 2° Aus Brettern gemachtes Gartentor, Ijesa (v.)«, a Mladenov s lot. *svēre* »štanga na bunaru za tegljenje«, *svařtis* »Wagebalken«, *svirtis* »Schwengel«, od ie. korijena **ųer-* »Schnur, Strick«. Ako je tako, bila bi u srodstvu sa *veriga* (v.), *vrpca* (v.).

*Lit.: BI* 751. *Pleteršnik 2,* 798. *Miklošič* 384. *Mladenov* 91. *WP* l, 265.

**vrnez** m (1380, Vinodolski zakon) »novac«, u primjerima: *deset libar dobrih vrnezi, šest vrnezi munide* (v.) *ka teče, benetački vrnezi* = *vrniz* (Vrbnik). Od tal. pridjeva na *-ese* < lat. *-ensis veronensis* (se. *denarius') > veronese,* od *Verona.*

*Lit.: Maíuranii* 1609-1610.

**vřnut** m (Vuk, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »morska riba scomber, skuša, plavica«. Upor. dočetak *-ut* u *smudut* (v.). Još se zove *golčić* (Hrvatsko primorje) i *pastrica* (Trogir, v. *pastra,* od stcslav. *pbstrt).* Zacijelo je od *vrtjeti* prema *vrnuti (se).* Završno *-ut* je sufiks participskog podrijetla.

*Lit.: ARj* 3, 250. *BI* 751. Skok, *Term.* 50.

vřnja f (Rab) »1° kopanja, 2° (Dubašnica, Omišalj, Krk) mala okrugla košarica s lucnjem (nije pokrivena; ako je pokrivena, zove se *kofa,* v.)«. Prvo značenje ide zajedno sa slov. *õrna* »Eimer, Wassereimer«, deminutiv *ornica* (Kras) »neka posuda«. Odatle sa sufiksom *-äc* ili lat. > tal. *-aceus* > *-accio ornai,* gen. *-aca* (Buzet, Sovinjsko polje) »badanj u koji curi ulje pomiješano vrućom vodom iz sporte (uljarski termin)«. Riječ *vřnja* je zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *urna* > rum. *urna.* Slov. i istarska riječ potječe od sttal. *orna* (mlet., ladinski, Abruzzi), možda preko istro-rom.

*Lit.: Pleteršnik l,* 848. *REW*[3] 9086. *DEI* 2679.

**vrpoljiti** se, *-im* impf. (Vuk) *(uz-)* »neprestano okretati se, ne sjedjeti mirno«. Samo hrv.-srp. Miklošič uspoređuje s lit. *virpulys* »drhtanje«, izvedenica od *vifpti, virpiù* »wanken, zittern, beben«, srodno s germ, *werpan,* nvnjem. *werfen* < ie. *r<er- »okretati, savijati« prošireno na *p,* upor. i lit. *verpti* »presti«, hrv.-kajk. *vrpa,* rus. *vorop* »Überfall, Raub«, arb. *vraponj* »trčim«. Stari korijen onomatopeiziran je s pomoću *-oljiti.*

*Lit.: ВП5Ї. Miklošič* 384. *GM* 478. *Vasmer ì, 229.* Jagić, *ASPh* l, 430.

**vrst,** gen. *-i* f = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklinacijų α) *vrsta,* gen. pl. (upor. rus. *versta) vrsti* i *vrsta,* ie., balto-slav., sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufiksa -гь za apstrakta (upor. *vlast* od *vladati)* od *vrtjeti* (v.), »1° series, 2° par, aetas, 3° tela, struka, genus (i sa prefiksom *súvrst* f), 4° linea, sura«. Pridjev na *-ьn* > *-an vrstan* = ("analogijom *prema, f) vršan, f vrsna,* određeno *vrsni,* poimeničsn na *-ik vrsnik,* gen. *-ika* (Vuk, Kosmet) = *suvrsnik* m »parnjak« prema f na *-ica vřsnica* (Vuk, Kosmet) = na *-jak vršnjak,* gen. *-aka* prema f *vršnjakinja,* apstraktum na *-oca vrsnoća;* upor. *vrsnovanje* »exercitium« (15. v.), pridjev od sintagme *iz vrste izvrstan* = (analogijom prema f) *izvršan,* f *izvrsna,* s apstraktumom na -osi *izvrsnost,* poimeničen *izvrsnih',* isti pridjev proširen na *-it izvrsnu,* apstraktum *izvrsnitost,* bez sufiksa *-ьn izvrši* (18. v.), proširen na *-it izvršit* (15. v.); unakrštenjem sa *izvršiti: izvršan, izvršit, izvrština* = *izvršina.* Denominal na *-iti uvrstiti,* na *-ati vrstati (se), -am* impf. (Vuk, objekt *vojsku} (na-, raž-, s-, u-)* »instruere«. Rumunji posudiše: *virsta* »doba života, aetas«, s pridjevom *vîrstnic* »odrastao« = *vistra* (Erdelj, Moldavija) i Arbanasi *vëres,* (Gege) *ver cë,* s pridjevom *vërsënik* »Altesgenosse, vršnjak«. Potpunu paralelu pruža lit. particip *virstąs,* upor. prijevoj *varstas* »Päuggewende«, sanskr. *vṛtti* f »Art und Weise, Benehmen, Natur, Art«, *vrtia* n »Lebensart, Benehmen«, particip (pridjev) *vṛttas* »okrugao«.

*Lit.:* 4, 355-64. 7, 762-63. 12, 775. 17, 92. 416-17. *BI* 751. 752. Rešetar, *ASPh 26,* 361. 365. Jagić, *ASPh* l, 432. *Miklošič* 384-385. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 603. *Vasmer* l, 189. Filin, *Marrov Sborník* 370-379. (cf. *RES* 16, 98). *Tiktin* 1754. *GM* 470. Joki, *Unt.* 141. *IF* 37, 111. Pokrivski, *Symbolae gramm.* \, 223-226. (cf. *IJb* 13, 312).

**vŕsti se,** *vrzem* impf. (Vuk) *(is- se, na-, napo- se, od-, po-, raz-, s-, u-, za-),* balto--slav., sveslav. i praslav. *^erz-ti, vwzc,*

»adhaerescere«, pored na *-ati vrzati (se), vrzom se* (Boka, ~ *se oko kuće,* upór. češ. *vrzati,* rus. *verzátb}* »obilaziti«, iterativ na *-iva zavrzívati, -vrzīvām* »izgovarati se«. Unakrštenje sa *degmati* (v.) *vrzmati se* (Milićević) = *vrzmăt se, -am* (Kosmet) »vrsti sa oko«. Od part. perf. akt. *svrzlati, -am* »saletjeti, importunare, seccare«. Izvedenice se prave od tri osnove: 1. *vrz-,* 2. **verz- > vrijez-,* 3. *i)orz- > *vraz-*. Prema tur. *-lama zavrzlama* (Bosna, Banja Luka) »zapetljana stvar«. Pridjev na *-ьn > -an navrzan* »pijan«. Na *-aia zavrzača* »svekrva« prema m *zavrzalo, zavrzán (svekar), -iça nàvrzica* m, f (Slavonija) »čeljade svadljivo, napržito«. Na *-ala: vrzala f* (Vodice) »kožnata vrvca na opancima«. Od *uvrsti, uvfzēm* pf. (~ *konac u iglu}* »udjeti« je impf, u prijevoju praslav. *^vorz- uvráziti, uvrazim* »udijevati«, *povraziti, pòvrãzim* »(den Topf) umstricken«. Odatle postverbal *povraz* m »1° uzica, uže, 2° uprta na torbi, 3° polukružna naprava za vješanje suda, lonaca« = *pobraz* (Riječka nabija, Crna Gora) »das Henkeleisen an einem Kessel« (koji posudiše Madžari *poraz, pore),* deminutiv *poważać* (Lika). Na *-aia, povrazača* »uzica što se povrazi lonac, npr. kad se u njemu nosi jelo u polje«, *navràzača* »1° oputa (u opanka), 2° (u Poljicama) gornji dio opanaka«. Pridjev *namazan* (Ljubiša: *pak navrazan i umoran zaspa kao zaklan)* »umoran (pijan ?, v. gore *navrzan)«.* Prema stcslav. *vnzĢ, vřešti* u hrv.-srp. je preneseno analogijom sonantno *ṛ i u* infinitiv. Ovakav infinitiv i u Jačkama *navrst* (objekti *nagrlje, veliki kamen na vrat').* Stara infinitivna osnova je u praslav. izvedenici na *-lo vrijèslo* n (Vuk) = (ekavski) *vr'eslo* (Kosmet) = *(vr- > r-* kap *vrebac > rebac) riješio* (Gruža), *povrijeslo* (BiH) »povraz« = (ekavski) *povréslo* (Istra »bacillus ferreus ex quo suspenditur ahenum«, Prigorje »uzica kojom se vežu snopovi«) = (ikavski) *povrislo, prôvrijeslo* (Prčanj) = *provrislo* (Šibenik, Imotski, Smokvica, Korčula) »metalna ručica od lonca, *povrijez«,* upor. ukr. *veréslo,* češ. *povrislo.* Bez sufiksa *-lo pòvrijez* m. Baltičke su usporednice: *veržti, veržiu* »schnüren, einengen, pressen«, prijevoj *varžyti, varžau* »mehrfach zusammenschnüren«. Od drugih srodnih ie. riječi upor. nvnjem. *erwürgen.* Ie. je korijen **ųeг-* proširen formantom *ğh.* Upor. još *vrpca* (v.), *vrći* (v.). Arb. *verzelík* »Armband« pokazuje unakrštenje *vrz-* sa tur. *bilezik* (v. *belenzuké).*

*Lit.: ARj 4,* 360. 7, 511. 759. 763. 765. 8, 726. И, 290. 293. 295. 12, 479. 13, 775. 417. *BI* 752. Tentor, *JF* 5, 207. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 852. *Elezovic* 1, 87. 88. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 433. *KZ* 45, 105. *Mladenov* 91. *WP* 1, 273. Hujer, *LF* 42, 225-227. *Boisacf* 287. Brugmann, *IF* 15, 86. *GM* 471. 488. Skardžius, *APh* 5, 160—166. (cf. *IJb* 21, 379). *Leskien* 240.

**vršva** f (Vuk, jugozapad, *-va* prema tipu *kriješva* i *kriješa) — vrša* (Paštrovići) = *vrša* (Imotski, upor. bug. *vărsa)* = na *-ka vrška* = *vrš* m (prema Miklošiču, upor. češ. *vrš);* također hrv.-kajk. i slov. *vrša;* baltoslav., sveslav. i praslav. ribarski termin **virša,* »bacanj, koš, kosar, porađa (Mostar), (Fisch)reuse (s kojom je riječi prema Torbiörnssonu u prasrodstvu)«. Pridjev na *-ьn* određeno *vršni* (Pergošić). S baltičkim usporednicama ne slaže se u pogledu prijevoja i ekvivalenta za *š.* Lit *varžas* »isto* pokazuje viši štěpen prijevoja i *z* mjesto *š.* Riječ je kulturna. Posuđuje se: Madžari: *varsa, verse, võrse, võrzse;* Rumunji *vîrıâ* (Erdelj, Muntenija) = *vîrşie.* Nema jedinstveno prihvaćene etimologije. Zbog konačnog oblika Zubatý izvodi od *ъгсНъ* s pomoću sufiksa *-гa.* Bruckner dopušta pored te još i vezu sa *vrsti se, povraz* (v.): ie. **ųег-ğh .+ -s + -гa.* Veže se i sa *vrijeći = vršiti* (Preobraženski). Baltičke usporednice nemaju proširenja na *s.*

*Lit.: BI* 752. *Mažuranić* 1611. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 617. *Vasmer l,* 191. *Mladenov* 92. *Tiktin* 1753. Zubatý, *SbFil 4,* 232-262. (cf. *IJb* 2, 166). Torp, *ANF* 24, 96 (cf. *RSl* 2, 256).

vrt m (1451, Baška, Vuk, zapadni krajevi, slov. *vrt,* gen. *vŕta}* »1° gradina, bašta, basca, perivoj, bostan, ćipur, džardin, trap, 2° toponim *Vrt* (Skaljari), *Markov, Družin vrt* (Stoliv)«. Nalazi se još u stcslav. *гЫъ.* Izvedenica na *-ište vftište Ά* (Bělic, upor. slov. *vrtišče)* »kupusište« i bug. *vrăt,* pl. *vrtove* i *vort* »gradina« dokazuje da je *vrt* bio nekada raširen na čitavom slavenskom Balkanu i da je u toku vremena riječ bila na istoku istisnuta gotovo posvema od augmentativne izvedenice *gradina* (v.) i od brojnih posuđenica. Leksikologijska je porodica brojna. Od priloške sintagme *po vrtu* kol. na *-je povrće* n (Vuk) = slov. *povr'tje* »zelen f, zerzevat« i *vrtjè* »Gartenwirtschaft«, *povŕtaj* m (Bella, Voltidi) »isto«. Pridjev na *-ьn > -an povrtan* (Belostenec, Stulić, slov.) »onaj koji se nalazi po vrtu«, slov. *vrtěn,* poimeničen na *-iça pòvrtnica* f (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Lika, ŽK, slov.) »rotkva«, pridjev *povrt-*

*ničan,* na *-jak povrtnjak* (Šulek). Deminutivi: slov. *vrtec, vṙtek.* Na *-arius* > *-ar vȑtar* m prema f *vȑtarica* (danas provincijalizam) »1° baštovan, baštovanka, 2° prezime«, s pridjevima *vȑtar ev, -ov, vrtaričin, v f tarški.* Apstraktum *povrtarstvo.* Za etimologiju od važnosti je lat. deminutiv na *-ulus* > *-ъi vrtal,* gen. *-tla* m (1460, Istra; Korčula, obično u pl.;" Smokvica, Šolta) = *vartai,* gen. *-tla* (Hvar) = *vȑtao,* gen. *-tla* (Vuk) = *(vr > fr* upor. *frba* ŽK) *frtal (blizu frtla,* Starine 40, 119) = *vrtalj,* gen. *vrtlja* »1° isto što vrt, 2° toponim *Kneza vrtal* (Nin)«. Odatle posuđeno istro-rom. *vartól.* Deminutiv na *-ьc* > *-ac vrtiac* (1279, Zadar: *orticello lingua sclavonica vertlec nuncupate·}.* Miklošič označuje *vrtal* kao »kroatisch«. Na *-ar vrtlar* m (danas općenita književna riječ na zapadu) prema f *vrtlarica* (nema prezimena), deminutiv *vrtlarić,* pridjevi *vrtlārev, vrtlarski,* kol. *povrtalje* n (Dalmacija, Pavlinović, Divković, Krašić) = hrv.-kajk. *povrtelje* (Belostenec, Trebarjevo) = *povrtlje* (Voltiđi, Stulić), apstraktum *povrtlarstvo.* Veoma značajna je izvedenica na *-oca vrtača* f (istro-čak.) pored *vrtiaca* (Baraković) = *vrtljača* »hortus major, septus«, koja izgleda kao izvedenica sa našim sufiksom od *vrt* i *vrtal.* Ali se nalazi i u istro-rom. *vartáčó* m »orticello incolto ed abbandonato«, pl. *varta'ći* »orti mal tenuti«, koje može biti samo romanska izvedenica na pejorativni lat. sufiks *-aceus.* Kako su takve *vrtače* = *vrtiace* karakteristične za kraški teren i naliče na doline, kod Vuka je *vrtača* u značenju »dolina«. Cvijićeva ispitivanja učiniše je naučnim terminom za pojavu krasa (krša = karsta). Etimologijski je različita od *vrtača* (Srijem) »vrtlog, kolovrat, gdje se voda jednako obrće«. To je doista naša izvedenica od korijena glagola *vrtjeti.* Mažuranić je tako shvatio i krašku *vrtaču* »kao izvrtanu utlinu«, kao metaforu. Miklošič 385 je ne pominje ni pod *vertu* ni 384 pod *vert-.* Čini se ipak da se romanska izvedenica unakrstila sa *vrtati.* To dokazuje *vrtotina* f ili *vrtotnik* m »vrtačasta udubina, rupa, u kraškom području« *(SEZb 6,* 201; ta riječ nije ubicirana). U stcslav. postoji još apozitivna složenica *vrttogradb,* koje drugi elemenat sadrži *gradb,* primitivům od *gradina.* Ta je složenica sa Balkana došla i u rus.; *gradb* (upor. rus. *ogor ód* »sád«) ; u značenju »vrt, bašča« nalazi se još i danas u hrv.-srp. književnom jeziku u *vinograd* »vinski vrt«, dok *vrtograd* ne postoji više, jer sadrži semantičku tautologiju. U etimologijskom ispitivanju ne stoji da je *vrMogradb* posuđenica iz gót. *aúrtígards* »κῆπος« jer stcslav. složenica sadrži *-o-* kao u složenicama, ne *i* > *ь,* kako bi moralo biti da je posuđenica; *vrztogradt* i *aúrtígards* su složenice istog apozitivnog tipa kao tal. toponim *Linguaglossa* ili fr. *betterave,* gdje drugi dio sadrži tumačenje značenja prvog dijela. Apozitivna složenica nastala je iz potrebe da se strana riječ protumači domaćom. Upor. obratno *Vala Dražica* u našoj obalskoj toponimiji. Deminutiv *vrtal* i pejoratív *vrtača* jasno govore da je i *vrt* posuđenica iz rom. Upor. u istro-rom. *varto* (Vodnjan, Galežan, Šišan) = *arto* (Fazana) ·< lat. *hortus* > tal. *orto,* deminutiv na složeni sufiks *-icellus orticello.* Značajno je da lat. deminutiv *hortulus* nije -očuvan ni u jednom romanskom jeziku. Postoji još izvedenica na složen lat. sufiks *-in* + *-icula* u toponimu *Brtomgla* = tal. *Verteneglio.* Izvođenje *vrt* < *hortus* zastupaju Štrekelj, Murko, Battoli i Mladenov, dok. Kiparsky pozivajući se na *corbis* > *krabij,* misli da bi lat. *-or-* pred suglasnikom morao biti tretiran po zakonu likvidne metateze, što ne potvrđuje *conice* > *krka,* jer naglašeno i nenaglašeno lat. *o* može prijeći u a. Upor. *Bononia* > *Bъainъ, Scadrà* > *Skadar, areala* > *arla.* Prema Kiparskom *vrt* je domaća riječ od *vrtjeti* (v.), čemu se opet odlučno protivi *vrtal.*

*Lit.: ARj* 11, 290. 296. *BI* 752. Hraste, *BJF* 8, 9. *Pleteršnik* l, 200. 800. 801. *Mažuranić* 1611. 1612. Ribarić, *SDZb 9,* 156. *Miklošič* 385. *Mladenov* 80. *Ive* 70. *Kiparsky* 57. *REW*[3] 4194. Štrekelj, *DAW* 50, 73. Hirt, *PBB* 23, 338. Hamm, *KZ* 67, 124. Vasmer, *ZSPh* 14, 466. Skok, *Slav.* 77.

**vrtjeti,** *vrtim* impf. (Vuk) *(iz-, na-, pro-, s-, u-, za-), — vrtět* (Kosmet) balto-slav., sveslav. i praslav. **vbrteti, vbrtjp,* inhoativ na *-éti,* »okretati, vertere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, prema faktitivu na *-ati vrtati, -čem* impf. (Vuk) = *vrćat* (Kosmet) *(upre-, ispro-, iz-, izna-, na-, os- se, od-, po-, pos-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, uz-),* sa *ob-* sa *bv* > *b obrtati* = *obrćati, -čem, zavrčat* (čarapu) (Kosmet, sa *ć* iz stcslav. prezenta *vbrtjG),* iterativ na *-iva- izvrćivati, isprovrćivati, -vrčujem* pored *-vrčívám,* i prema pf. na *-rtu-* (u narječjima *ni-* ì *ob-,* sa *tn* > *n) vŕnuti, vrnem* (Vuk) *(iz-, na-, od-, os-, po-, pod-, pre-, preob-, pri-, pripo-, raz-, s-, sa-, u-, uz-, za-, zapo-)* i sa fry > 6 *obrnuti* i impf, odatle *obrnjati, -am* i iterativ *obrnjivati* i s prefiksom *ko zakovrnuti* (Vuk) = *zakovrnût* (objekt *šiju)* (Kosmet), *iskovrnüt se* »izvrnuti se« i deminutivima *vrćkati, -ãm* (Vuk), sa *č*

iz prezentske stcslav. osnove *vbrtję,* u kojoj je danas analogijom proveden í iz infinitiva, na *-arit vrckãrit, -mim* (Kosmet) »ne sjedjeti na mjestu nego ići amo-amo«. Isti baltoslav. korijen postoji još u prijevoju perfektuma sveslav. i praslav. **vort- > vrátiti (se), vrátím* pf. (Vuk) *(iz-,' na-, od-, po-, posu-, pre-, raz-, s-', sa-, sú-, u-, už-, za-), ob-* sa *bv > b obratiti* prema *obraćati* »convertere«, prema impf, na *-a- vraćati, vraćam* (Vuk), s navedenim prefiksima, k tome još *ispo-, ispre-;* s prefiksom *na-, izna- -vrtati, vrnuti* (objekt *voćku)* znači i »nakalamiti«; iterativ na *-ava-, -iva- navrtávali* (Belostenec), *navrtivati, navrnitelj* »prisaditelj«. Prema tome izvedenice se prave od dvaju korijena, od nižeg prijevojnog štěpena *vrt-* i višeg *vrat-.*

*(T)* Od *vrt-:* postverbali *vrt* m (Lumbarda) »rupa na dnu bačve«, *obrt* m, f »1° okretaj, 2° (Hrvatska) zanat«, odatle pridjev na *-ьn > -an obrtan* »1° (Dubrovnik) okretan, 2° (Hrvatska) zanatski«, poimeničen na *-ik obrtnik* »zanatlija«, *obrtnica* »dozvcla za obrt«, na *-ski obrtnički,* na *-bnj > -anj òbrtãnj,* gen. *-tnja* m »dvostruki kolut na koji se konji vežu«; apstraktum na *-aj obrtaj* m, na *-aljka obhãljka* (Vuk) = na *-uška obrtuška* = *vrteška* (Sumadija) = *vrtuška* i *vrtimuška* (Kosmet) »greda koja se okreće«. Na dvostruki deminutivni sufiks *-tčić obrtačić* »agršak, prešljen, klinac na guslama za žice«, na *-ica obruča* m »čovjek koji se u svašta miješa«, *obrtica* (Istra) »udarac petom«. Postverbal (neologizam) *osvrt* »1° Rücksicht, riguardo, 2° recenzija o knjizi«, od *osvrnuti se, osvrtati se', návrt* m »kalem«, *navŕta f* »nameta na kakvu ranu«, na -SA > *-ák ndvrtak,* gen. *-tka* »kalem«, odatle *navrtalac,* gen. *-aoca* »koji kalemi«; na *-ište navrtalište* »mjesto gdje se kalemi«; *svrtak,* gen. *svrtka* »1° što se sviti od kakve tvrde grade, npr. kovine, lana, brašna (vrsta palačinke, Šaptinovci), 2° gdje se voda u viru vrti, 3° okuka, na potoku (etc.)« = *svrčak,* gen. *-čka (č* nejasno) »1° Teignudel, 2° Stengelchen (Seide, Gold)«. Uzvici: *obr* (Kosmet) za marvu kad se želi da okrene drukčije nego što je u trenutku = *obrna.* Od *izvrtjeti* na *-aj izvrtaj* »rupa učinjena svrdlom«. S prefiksom *ko- kòvrtanj,* gen. -аи/а »savijeno što u kolo« = *vrtanj* m (ŽK, Bela Krajina) »kolač savit kao kolo« = *vrtanjak,* gen. *-njka* (Krašić); *kovrtäč,* gen. *-ala* »spravica za pravljenje okruglih uštipaka, Krapfenradl«. Na *-vnj > -anj izvřtanj,* gen- *-tnja* (Lika) »malo vrelo«, deminutiv *izvrtnjić.* Na *-og* (upor. *oštrog)* od nepotvrđene izvedenice na *-lo* ńŕífog· »vortex«. Na *-ülj vrtülj,* gen. *-úlja* »(kolski termin) greda u kola u prednjoj osovini« = *vrtuljak,* gen. *-Ijka* »klin u toj gredi«, *vrtuljka.* Složenice: pridjev *vrtoglav,* glagol *izvrtoglavati, -am, izvrtoglavinjati, -am.* Ovamo ide možda i čudna tvorba *obrlatiti, obřlatim* pf. (Vuk, pejorativno) »saletjeti > okrenuti nekoga na svoju stranu (Dalmacija, Lika, Vinkovci)«, u poredbama kao *ždrijebac kobilu.* Kao da je unakrštenje **obrtjeti_* + *latiti* (v.). Na *-ač razvhāč,* gen. *-ača,* na madž. *-ov razvrtov* »onaj koji razvrće noge = *vrčina* m »šetka«, od *vrćkati.* Rumunji posudiše glagole *a vīni, invîrti, rasvani* »aufwiegeln«, proširen na *-auti* (od nepotvrđenog *vrtača) a îm-ărteci* »dreheh«, na *-ež virtej* »Wirbel, Strudel«, *vârtelnița* »Garnwinde«, *a továrni,* imperativna složenica *vîrtecap* »ptica junx torquillar«; Arbanasi *venit* »drehe um«.

(II) Od *vrat-: vrat* m i *vráta* n pl. postali su stalni termini i tvore svoje leksikologijske porodice, v. te leme. Postverbali: *obrat* »1° (kalk, neologizam) tropus, 2° Wendung«, odatle *obratník* m = *obrotnica* f »Wendekreis, tropicus«, od *obratiti,* s pridjevom na *-ьn > -an obratan* »inversus« i prilogom *obratno;* od istoga glagola poimeničeni particip *obraćenik,* gen. *-tka* »konvertit« (uz *obraćenje* n »konverzija«); *nevrāt* »1° = nepovrat, 2° neka četverouglasta lađa«, = *nepovrat, povrat (ne-)* (Gojbulja, biljka) = *povratio* (Vuk), odatle na *-uska povratuška* (Svrljig — Timok); sa crkvenim sufiksom *-enije povraćenije* (Kosmet) »daća koju porodica pokojnikova daje sutradan poslije smrti«, *izvrata* f (Pavlinović), *тла -ъk > -ak izvratak,* gen. *-tka; povratak,* gen. *povratka,* odatle pridjev *povratljiv; navrat* m (Lučić, Pavlinović: *u tri navrata* »à trois reprises«) »put, krat« = *navratak,* gen. *-tka* (Pavlinović) »isto«; *navrata* f »nagovor«, *úvrati,* gen. *-i f* pl. (Lika) »kraj od sloga«. Od *posuvratiti posuvratak,* gen. *-tka* »Umschlag (na haljini)« = *suvratak* »Armîlaufschlag«; od *převrátiti prevrat* »puč, revolucija« (po ugledu na rus. *perevorotb),* odatle *prevratnik.* Od *răzvrătiți* postverbal *гаг-vrat* »sittliche Verderblichkeit, Perversität, pervers«, pridjevi *razvratan,* poimeničen u apstraktumu *razvratnost* i na *-ik razvratnik* (< rus. *razvratitb, razvraščatb, razvratb, razvratnyj,* prema Mareticu; ali ima i Alberti *razvratnik);* na *-ost razvratast,* na *-it rozvrátit.* Pridjev *odvratan,* s apstraktumom na -osi *odvratnost,* prema Mareticu· rusizam (rus. *otvratitehnyj, -nostb),* ali upor. *ddavratan* (Kosmet) »koji nije primamljiv«. Apstraktum na *-joj saobraćaj* m, s pridjevom *saobraćajan,* od

*saobraćati* (Šulek, neologizam 19. vijeka). Od *svratiti svratiste* (Bella, Belostenec) »albergo, restoran«. Složenice : *kolovrat, sunovratiti.* Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze : upor. polj. *wrócić,* rus. *vorotitb, voroču.* Za prijevoj *z>m- u *vrijeme* i u *vreteno* kao i "*vrt-* u *vrsta* v. te leme. Rumunji posudiše *a răzvrăti* »pobuniti«, pridjev *răzvrătit.* Baltičke su usporednice: za prijevoj **ven-* > *vret-* lit. *versti,* lot. *verst* »wenden, lenken, drehen«, za prijevoj **vrt-* lit. *virsti* »umfallen, umstürzen«, stprus. *wirst;* za prijevoj **vort-* > *vrat-* lit. *vartyti,* lot. *vārtīt.* Upor. i sanskrtski kauzativ *vartáyati* (3. 1. sing.) »in drehende Bewegung setzen, schwingen (itd.)« prema *variate* »dreht sich«. Ie. je korijen *^ųer-* »okretati, savijati«, koji u slavinama dolazi u *vrvca* (v.) i *veriga,* proširen je u *vrtjeti* (itd.) na í, kao u *vrći* (v.) što je proširen na *g *uerg-,* u *vrsti* na *gh *uergh-* i nazaliran **nreng-* u *rugati se* (v.).

*Lit.: ARj* 3, 948. 4, 2. 9. 260. 351. 352. 354. 355. 366. 367. 7, 742. 758-764. 8, 13. 143. 432-435. 442-448. 464-467. 471-473. 717-726. 9, 316- 10, 354-356. 11, 62. 76. 281-290. 293-297. 643. 644. 799-807. 12, 103. 13, 768-770. 774-776. 14, 621-622. 747. 748. 17, 91. 385-387. 388. 411-416. 429-431. *BI* 753. Maretić, *NVj* 3, 192. Isti, *Savj.* 76. 124. Kušar, *JF* 3, 338. Kostić, *NJ* 1, 202. Jagić, *ASPh* 1, 431. *Pleteršnik 2,* 800. *Mažuranić* 1612. *Elezović* 1, 88. 298. 2, 5. 6. 85. 87. 88. 122. 186. 210. 222. Ribarić, *SDZb 9,* 204. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 617. *Vasmer* 1, 230. *Mladenov* 91. *Trautmann* 354-355. *WP* \, 275. *Tiktin* 1316. 1754. Malinowski, *PF* 4, 655-665. 5, 112-135. *Boisacq** 837. Fraenkel, *IF* 49, 209-210. *GM* 470-471. Sütterlin, *IF* 25, 64.

**vȑvca** f (Vuk) = *vfpea* (Hrvatska) »dretva, gajtan, kanap, tener, uzica, uže, funiculus« je deminutiv na *-ča* (varijanta od *-bka,* upor. *nojca* < *nocca)* od stcslav. *гъ ь* »funiculus«. Nalazi se Još u stcslav. *гъ ьса,* slov. *vȑvca, vrbca, vrbčica,* polj. *viirzbca.* Upor. stčeš. *vrv,* ruš. *ег ъ.* Balto-slav., sveslav. i praslav. * *iг ъ.* Vuk ima još s prefiksom *ob-* i deminutivnim sufiksom *-bka* (upor. rus. *verevka) õbrvka* f *(bv > b)* »(tkalački termin) 1° dvostruki konac na koji se nite niti, 2° zamka na kotalcu, 3° konac kojim se brda uvtzuju«. Od baltičkih jezika potpunu usporednicu pruža stprus. *wirbe* »Seil«, lit. *virve,* lot. *virve* »Strick«. Ie. je korijen **uer-,* koji je obilno zastupljen, v. *vrijeti, veriga, svora,* sa sufiksom *-uo* (upor. *mrtav).*

*Lit.: ARj* 8, 478. *BI* 754. *Pleteršnik 2,* 802. *Miklošič* 382. *Mažuranić* 1616. *Bruckner* 623 *KZ* 42, 340. *Vasmer* \, 185. *Mladenov* 79. *Trautmann* 362. *Boisacq"* 15 — 16. Fraenkel *IF* 49, 214. Joki, *Unt.* 194. Petersson, *KZ* 47, 290.

**vȑvjeti,** *-im* impf. (Vuk, subjekt *svijet, ribe, crvi} (iz-, na-, od-, po-, pro-, sa- se)* »confluere« prema iteratīvu *navrvljivati, navMjujem,* predstavlja niži prijevojni štěpen prema višem u izvedenici na *-va* od *vreti* (v.): *vreva* f »(metafora) tumult, halabuka«. Glagol je južnoslav., bug. *vrãvja* i u slov. *vrvéti, vrvetati, vrvež* m »Gähung«, *vreva* je također bug. Rumunji posudiše *vreăvă* »Geschrei«. Imenica je i sjeverno-slav. : češ. *vřava,* polj. *wrzawa.* U bug. još *vrevja* »izgovaram«. Zbog toga upor. još rum. slavizam *voroavă* = *vorbă* »riječ« (unakrštenje s lat. *verbum,* ukoliko *varia* nije prema Romanskom južnoslav. *dvonba), a varovi* »govoriti«, na *-ač voro-vaciu.* Sa *voroavă* upor. još rus. *vorovskoj* »betrügerisch«. Upor. sa *vrvjeli* još arb. *vërvit* »schlendere, werfe«.

*Lit.: ARj* 7, 765. *BI* 754. *Pleteršnik 2,* 802. *Elezović* 1, 431. *Miklošič* 386. 396. *Holub--Kopečný* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 226. *Mladenov* 80. 91. *Tiktin* 1771. 1779. Štrekelj, *ASPh* 28, 506-507. *GM* 471.

**vrza** f (Slavonija, Jablanci) = *verza* (J. S. Reljković, primjer: *frašt ili verza, koja priko zime na polju ostaje, kad se sije)* »kelj« = (i iz Dalmacije) *vrza, vrzak, vrzina, verzin* »1° brassica fimbriata, 2° brassica oleracea bullata«. Od rum. *varza* ili tal. *verza* < vlat. *virdia* < kllat. n. pl. *viridia,* od pridjeva *viridis* »zelen«. Slov. *brzuata* (Notranjsko) = *bersota* »glavato zelje« < furl, *vérzőit* (deminutiv na *-otto)* = *verzota* (Cres) »brassica oleracea bullata« = tal. *verzotto (càvolo* ~). Na tal. *-one* > *-un: verdûn,* gen. *-una* m (Rab, Božava) = *vèrdun,* gen. *-una* (Dubrovnik, Mostar) < tal. *verdone* »(ptica) chloris« = *vrdun* (Poljica), *vrdunusa* (Svinišće kod Omiša)'.

*Lit.: ARj 2,* 96. 4, 934. Šturm, *ČSJK 6,* 64. Hirtz, *Aves* 534. 553. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 124. *REW** 9367. *Šulek* 430. 449. *DEI* 4035.

**Vŕzin** (Vuk), pridjev samo u sintagmi *Vrzino kolo.* Prema Vukovu navodu također toponim *Vrzino kolo* na vrhu Velebita, »na kome vile igraju«, pod Velebitom selo *Vrzići,* toponim pl. t. na *-ič,* koji označuje familijsko (zadružno) naselje. Na *Vŕzinom kolu* dovršujú

đaci zvani *grabandjaši* (v.) < *^ekromancijaši* zakletvom svojih 13 godina studija. Tako Vuk prikazuje narodno pripovijedanje koje nije lokalizirano. Jagić veže Vukov pridjev sa *varzilijska (múdrost'),* u drugim tekstovima *vergii ... = téhne Virgiliana (Starine* 3, 226). Prema tom mišljenju *vŕzin* bi bio pridjev od hipokoristika **Vrzc,* a taj od *Vergilius,* koji je u srednjem vijeku zbog svog puta u podzemni svijet (upor. Danteov *Inferno}* važio kao čarobnjak. [Slično ovu etimologiju potvrđuje Mažuranić koji piše: »Zato sam od starijih svojih upamtio da *Vrza, Vrga* nije nitko drugi nego rimski pjesnik *Vergili},* po sredovječnoj nauci vještac, prorok, poglavica u čaranju i magiji«. Ipak, vjerojatnija je etimologija Vaillanta koji je našao da se u tom nazivu krije staroslavenski (starocrkvenoslavenski) deformirani naziv za *Belzebuba* koji glasi *Verziul, Verzii,* s hipokoristicima *Verža, Vrza,* pa je prema tome *Vrzino kolo = Belzebubovo kolo = vražje kolo].*

*Lit.: BI* 754. Jagić, *ASPh 2,* 476. 743. Vaillant, *PPP 22,* 254-255. *Mažuranić* 1617.

**vući,** *vučem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* (sa Ъ > Ь *ob- obući, preo-)* = (ekavski, hrv.-kajk., čakavski) *vleči* i *vleći* (upor. slov. *vièti, vielem,* bug. *vleká),* hrv.-kajk. *razvlečevati* = (ikavski, čakavski) *vlíci, vlîcêm* (ŽK), ie., balto-slav., sveslav. (osim polj., rus.) i praslav. *^elk-ti, *vblko* (stcslav. *viesti, vieko; *vhko* nije potvrđeno) »tegliti, ζλκω (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Suglasnik *u* je 'nastao iz sonantnog /: upor. rus. *obolkóvyj* »zum Verdeck gehörig«, stcslav. *sbvhkt.* Iz prezenta **vlíkç* analogijom je prenesen / > *u* u infinitiv. Pored tog prijevojnog štěpena postoji još balto-slav., sveslavenski (osim polj.) i praslav. intenzivnim u prijevoju *Z>0/R- > *vláčiti, vláčím* impf. (Vuk), s istim prefiksima (k tome *is-, ispo-, izna-, pro-), slačiti* . (Varoš kod Broda) (objekt *oranje)* »1° occare, 2° (objekt *kudjelju* ili *lan)* carminare«. Iterativ *-vlačivati, -čujem,* samo s prefiksima. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *oiocь* < praslav. **volk-ti, voločitb, voločú.* Izvedenice se prave od tri korijena: *-*vuk-, ^lek-* i *гЉ£-. (I) Od *vuk-:* postverbal *prêubuka* (Kosmet), na *-ilo obelčilo* n (Vrbnik, Krk) »odjeća, odijelo« = na *-lo obukla* n (Kosmet). Imperativna složenica *vucibatina* m. Deminutivni glagol, na *-ariti vucáríti se, vucārīm* (Vinkovci) *(na-) = -injati vucinjati se, -ām.* Imperfektivi na *-íνα- obukívati, -bùkujëm* = na *-ovati okukovati, òbùkujem* (Paštrovići), *na-, iz-, od-, preo-, svukôvat* = (opozicija) *obukovăt* (sve Kosmet). (II) Od *vlek-* samo hrv.-kajk. *obleka* »odjeća«, *obleklo* n (Timok-Lužnik). (III) Najviše izvedenica ima od **volk-* > postverbal *vlak* m (Otok, Slavonija) »1° ribarska mreža, 2° (prevedenica od njem.) *Zug* (1862)«, posuđenica u arb. *vllak* »Wurfnetz der Fischer«, također ngr.; sveslav. i praslav. *oblak* m, s leksikologijskom porodicom: pridjev na *-ьn > -an oblačan,* poimeničen na *-jak oblačnjak* (Jambrešić) »sjeveroistočni vjetar«, deminutivi na *-ьc, -bk = -ič oblačac,* gen. *-čca = oblačak,* gen. *-čka* (Vuk), *oblačić;* na *-inka oblačinka* (južno-moravsko narječje), od *ôblačina;* augmentativ na *-ina ôblačina* »1° naoblačeno nebo, 2° magluština«; na *-inja oblakinja* (narodna pjesma) »vila«. Složen pridjev *oblakonosan.* Denominál na *-iti oblačiti (se), oblačim (na-)* »pokrivati oblakom (homonim prema *-oblačiti, oblačim* impf, prema pf. *obući, -čem,* upor. isto kod čakavaca *oblačiti se* impf, prema *oblici se,* ŽK>; *slak* (ŽKU, Vodice, slov.) < *svlak* »biljka convolvulus«; *prôblãk* (Piva-Drobnjak) »preobuka *.(pro- < preo-)«,* postverbal f *vláka* (Dalmacija) »l ° duga njiva, 2° dio mora u luci podesan za izvlačenje barke (Smokvica), 3° toponim«, *vlaka* (Smokvica, Korčula, Vodice) »vrpca za cipele«, *vlăke* f pl. (Drsnik, Kosmet) »1° velika grana za nošenje s brda plastova, 2° dvije grede naslonjene na osovinu tastine od volujskih kola za vlačenje drva sa planine«; *navlaka* f »ono što se navlači« = *oblaka* (Vuk, Dalmacija) »haljine, ruho«; na *-bk > -ák navlačak,* gen. *-čka* (Vuk), pridjev *navlačan* (Šulek); poimeničen *navlačnica* f »oputa od nosca do grla opanka niz duljinu«, s prefiksom *po- povlaka* (Vuk) »1° skorup 2° (neologizam u Srba) crtica« = *pa- pavlaka* (Vuk, Kosmet) »pjena sa varenike, koja se pobire prije no što se mlijeko razlije u karlice da se uhvati kajmak«; s prefiksom *pre- prevlaka* »l ° istam, 2° toponim (u 13. st. *insula Prevlaca,* kod Odre)« = *privlaka* »1° isto, 2° toponim«. Na *-bk > -ák privlačak,* gen. *-čka* (Čilipi) »gornji dio ispod ženske košulje«. Od *privlačiti* neologizam kalk pridjev *privlačan* (1854, Veselie, Šulek) »anziehend, attractif«, imenica *privlačnost* (Šulek). Na *-ta vlača* (Kosmet) »drljača«, na *-uga vlačuge* f pl. = na *-ače vlakače* (Banova Jaruga) = na *-čije vlačalje* (Vuk) »koze od drveta na kojima se plug vozi od kuće na njive i sa njive kući, ravûlje, slâf, sedlônica« = na *-ulja vlaküja* (Korlevići, Istra, L820. *vlacuglia)* »Pflugschleife, pödora (Vodice)«. Na *-ilo obla-*

*čilo* »odjeća«, odatle *oblačionica* (Stulić, Šulek) »garderoba«, *svlačionica* f »prostorija za presvlačenje«; *slačilo* n *(kačje* ~, Grobnik) = na *-ina slacina = slak = slakotna* »zmijina košulja«. Imperativna složenica *navlačkapa* (Vuk) »igra«. Baltičke su usporednice lit. *vilkti* (niži prijevojni štěpen = *vući), velkù* (visi prijevojni štěpen = *vleći)* »1° ziehen, schleppen, schleifen, 2° kleiden«; za praslav. prijevoj **volk-* lit. *valkioti* »umherschleppen«, lot. *valkāt* »ein Kleidungsstück tragen«, *apvalkās* »Anzug«. Upor. još avesta *varsk-* »ziehen, schleppen«, nvnjem. *walken.* V. dalje etimologijske veze u: *vlakno, vlas, val, valjati.*

*Lit.: ARj 2,* 723. 729. 3, 947. 4, 9. 344. 260. 368. 7, 469. 748. 765. 8, 365-78. 382. 479. 376. 377. 378. И, 272-274. 297-299. 798. 810. 12, 215. 222. 475. 476. 481. 13, 764. 765. 777. 17, 365 - 367. 433-435. *BI*755. *Elezović l,* 83. 222.431.2,4.49.127.211. Vuković, *SDZb* 10, 399. Ribarić, *SDZb* 9,172.178.191.204. Popović, *Sint.* 42. Hamm, *Rad* 275, 52. Unbegaun, *RES 12, 24. Ny* 1, 192. Ilešić,JF 12, 170-186. *MiЬIoШ* 379. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 625. *Vasmer* 1, 223. 220. *RSI* 6, 182. *Mladenov* 70. 72. *Trautmann* 349-350. *WP* 1, 306. Bemard, *RÉS* 27, 36. *Boisacf* 46. 244. Holthausen, *IF* 25, 147. Krogmann, *KZ* 65, 139. *GM* 150-151. 476. Miller, *IF* 21, 329. Uhlenbeck, *PBB* 30, 273.

**vüga** f (Vuk, Srbija) = *fuga* (Crna Gora, Vük) = *voga* (Martijanec) = *húga* (Sošice, Žumberak) = *luga* (ne zna se gdje se tako govori) »ptica oriolus oriolus«. Izmjena *v > l* je nastala prema *lüg* (v.) u igri riječi *sjedi luga nakraj luga, na kraj luga lugu zove = šuga luga* (Sjeničak, Làsinja, Topusko, zacijelo igra riječi). Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *vhga,* slov. *volga,* češ. *viha,* s metatezom *žluva < *gblva,* polj. *wilga.* Praslav. **vdga.* Arbanasi posudiše *fuge f* »Weibchen der Goldamsel«. Upor. još rum. sa madž. sufiksom -ó > rum. *-au fugău, fugariu* »Schneehuhn« (koje možda ne ide ovamo). Po boji njezina perja i kokoši se zovu *fuga, fugava* (Kurelac). Pridjevi na *-in vugin,* na *-ast vugast* »coloris cinerei«. Deminutiv na *-ić vugic* »mlado od vuge«. Etimologija nije izvjesno utvrđena. Denominacija ptice mogla je nastati po *vlazi* (v. *vlaga),* jer se misli da zove kišu; upor. njem. *Regenpfeiler,* ali Machek uspoređuje s lit. *volunge* i njem. *Wide-walch* i smatra da je naziv ptice iz praevropskog supstrata. To je mišljenje vjerojatno.

*Lit.: ARj* 3, 77. *BI* 755. Hirtz, *Aves* 154. 266. 493. 545. 555-556. *Miklošič* 379. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 621. Đerić, *PPP* 7 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). Jokl, *Unt.* 301. Machek, *LF* 20, 29-51. (cf. *RES 26,* 147). *RES* 23, 64. *LP 2,* 150. *GM* 113. Nitsch, *RSL* 8, 67-73. *Mažuranić* 1619.

**vùhven,** f -α (Stulić, dubrovačka poslovica; iz današnjeg jezika nema potvrda), pridjev na *-en,* »lukav, prijevaran, licemjeran«, apstraktum *vuhvenost* »prevara«. Od stcslav. folklornog termina *vlbhvb* »mágus«, slov. *vôlhva, vôlhvica* »proročica«, bug. *vlâhva (-a* prema tipu *sluga)* »kradljivac«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /. Sveslav. (osim češ. i polj.), praslav. * ь ъ. Denominali na *-iti: vuhlit* (Marulić, disimilacija *v — v > v — 1)* »laskati«, od pridjeva *vuhal,* određeno *vuhli,* proširenog na *-ljiv vuhljiv* »lažljiv«, na *-ovan vuhovan,* na *-ovit vuhovit* »prevaran«, *navuhviti* (Mikalja) »prevariti, slagati«, na *-ovati vuhòvati, vùhujēm* (Gundulić) »adulări«. Upor. rus. *volhiu* »carati, coprati«, odatle *volšbá* »čar« i ruš. *volšebnik* »čaratelj, višćun«. Rumunji posudiše *vîlvă* »1° Magier, 2° Geist (mitologijsko biće, Erdei*l)i* 3° Ruhm (Moldavija), 4° Aufsehen erregender Ruf« (< bug. *vlâhva), vîlhovnic* »čarobnjak«, s apstraktumom *vîlhovnicie* »magija«. Nema usporednica ni baltičkih ni ostalih ie. Prvobitno je značenje »mágus«. Mikkola tumači iz germanskoga (stnord. *vplpva > volva),* a Mlađenov, Bruckner i Vasmer iz stcslav. onomatopeje *vlìsnoti* »balbutire«, sa sufiksom *-uo, -ųa* (v. *mrtav),* upor. od *bojati > balu* »liječnik«.

*Lit.: BI* 755. 756. *Mažuranić* 1619. 1620. 1621. *Miklošič* 380. Bruckner, *KZ* 43, 307. 48, 194. *Vasmer* 1, 223. *Mladenov* 71. *Zbornik Zlatarski* 151-156. (cf. *IJb* 12, 262. *Slávia* 7, 198). *Kiparsky* 250. *Tiktin* 1740. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 131. (cf. *RSl* 1, 278). Kurelac, *Rad* 24, 49-79. *Pleteršnik 2,* 784.

vuk m (Vuk), prema f na *-iça vučica* (upor. mociju *lisac — lisica),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav. * *ъШъ,* »kurjak, lupus (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-j* upor. *Vuiaj* (planina) < * *Iъсь]ь,* određeno *vučji = vùcijï = vuči,* poimeničen na *-ak vučjak* (pas) (Piva-Drobnjak), *Vučjak* (toponim, brdo, Velebit) = *U caki* (ŽK), na *-bsk vučki,* poimeničen ž. r. *Učka* (istarsko brdo), na *-ov vükov,* čest u toponomastici *(Vukova brdo),* poimeničen na *-ьc vukovac,* gen. *-vca* (uz *mač),* na *-ev vučev* u toponimu *Vučevo.* Deminutiv na *-ьc > -äc vučac,* gen. *-čca — učac* (Vuk) »gangraena« = *vučac* (Vodice) [usp. stcslav. *iьсьсь* »Distel, Stachel, Dorn«] = *vučac* (Šulek),

»grm, Bocksdorn«, na *-e,* gen. *-eta vuče* (Kosmet), na *-ič vučić.* Upór. prezimena *Vučić = Velčić* (Istra, Krk). Hipokorisíik *vájó,* odatle *vujići.* Augmentativi na *-ina vučina,* na *-etina vučetina* »1° vučja koža, 2° kapa od nje«. Kol. na *-jad vučad.* Na *-ar vučār,* gen. *-ára* (Lika) »koji nosi mrtva, vuka i pjeva«. Prilog načina *vučke = vučki.* Parasintaktički denominal *navucnuti, -em* pf. (Vuk) »zavijati kao vuk«. Složenice: *vukodržica* (Paštrovići) »drvo sa sitnim trnjem, paliurus aculeatus«, *vukòjedina* »rane koje se izbace po djetetu«; *vukokas;* toponimi *Vučeravan* (Brač), *Vučitrn* (Kosmet); sveslav. i praslav. stcslav. folklorni termin *vlbkodlakb > vukodlak* »vampir« (Ilovička krmčija: gone oblake od seljaka) = stfr. *bisclavret* (Marie de France) = *vukudlak* (Prigorje) = *vukozlak* (Zaostrog) = (ispuštanjem *v-* zbog identifikacije sa protezom) *ukodlak* (17. v., slavonska Posavina, Poljica, Dalmacija) = (ispuštanjem početnog sloga zbog zamjene s prijedlogom *u) kodlak = kudlâk* (Hrvatsko primorje) »1° leptir, 2° strigun« = (disimilacija *l — l > r — l') rkòdlak* (Ston), prvobitno pridjev uz *čovjek,* poslije poimeničen. Sinonimi su *vjedògonja > jedògonja* (Boka), *tènac,* gen. *-nca* (Boka), *tenjac, tencina, zduha = zduhač* (Crna Gora). Postao je balkanska riječ: rum. *vălcoldc = vârcolac* »lunae defectio (jer se vjeruje da vukodlaci izazivlju pomrčinu)«, arb. *vurvollak,* ngr. βουλκόλακα, βρουκόλακαζ, βρικόλακας. Već kod Herodota (5. v. pr. naše ere) daje se slav. predstava o vukodlacima, govoreći o Neurima: *Neuri in terra Ta(r)tarorum qui mutări possunt in lupos.* Značajno je da je lit. *vilkatas* = lot. *vilkais* posuđenica iz slav., dok je lit. izraz za njem. *Werwolf—gr.* λυκάνθροπος *vilktrasa.* Veoma raširena riječ u antroponimiji, u starim dvočlanim imenima muškim i ženskim i u odatle izvedenim hipokoristicima i prezimenima: *Vuk(o)mir(a),* upor. *Vukomeričke gorice; Vukmil, Vukosav(a~), Vuk(o~)drag* (upor. hidronim *Vükodraž,* voda u nahiji valjevskoj), *Vukoje, Vukac, Vukan(a), Vuk(o)man, Vukovoje, Vuieta, Vučan, Vulko* (odatle *Vučković > Vuškovic), Vukač, Vukadin, Vukašin, Vukelja* (odatle *Vukelic), Vučen, Vuko* (odatle prezime *Vukić), Vùkota, Vuksan, Vukša* (prezime *Vukšic), Vujo* (odatle prezime *Vujić), Vujica* (prezime *Vujičic), Vujilo, Vujin* (prezime *Vujnovic), Delivuk, Stojvuk, Malivuk* itd. Samoglasnik *u* u *vuk* nastao je iz sonaritnog /, upor. stcslav. *vlbk-ъ / vlbkt,* slov. *volk, vouk* (> prezime *Vouk},* rus. *volk,* češ. *vlk,* polj. *wilk.* Ne postoji jedinstven ie. oblik. Ie. **uịqyos* nalazi se u balto-slav., stprus. *wilkis,* lit. *vilkas,* lot. *vilks* i u sanskr. *vṛka-* i avesta *vghrka;* ovamo još arb. *ulk* (također ilirski, prema *Ulcinium > Lbcinj, Ocinj, Vucinje, Ulcinj}.* Lat. *lupus* (posuđeno iz lat. narječja Sabinije) ima и (upor. fr. *loup,* stfr. *leu,* itd.) i ne slaže se sa gr. λΰκος, koje pretpostavlja α, a slaže se sa pra-germ. *wulfaz,* nvnjem. *Wolf* i pretpostavlja ie. **uļpos.* Sufiks *-iça* u mociji *vučica* upućuje na sanskr. *vṛkf,* lit. *vilkė* < ie. *^ulkıa; vučina* »pellis lupi« nalazi se i u lit. *vilkiena.* Ove varijante upućuju na praevropski supstrat, ali se smatra i to da je *-ul-* niži prijevojni štěpen (Tiefstufe) od ie. korijena u značenju »trgati (upor. lat. *veliere, voltur,* lit. *velnias* »vrag«) a *-quos* i *-pos* da su ie. sufiksi. Prema tome bi prvobitno značenje bilo »derikoža«. Može se vezati i sa praslav. korijenom **velk- > vući* (v.). Upor. *vuk* m (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava za navlačenje krajnjeg drvenog obruča na bačvu«.

*Lit.: ARj 5,* 745. 7, 765. *BI* 756. Jagić, *ASPh* 3, 727. 6, 618-620. Ribarić, *SDZb 9,* 204. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Elezović* 1, 90. *Miklósié* 380. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 621. 622. *Slávia* 13, 279. *Vasmer* 1, 218. *Mladenov* 89. *Trautmann* 359. *WP* 1, 317. Boissin, *RES* 27, 43. Vaillant, *Slávia* 10, 673-6.79. Čajkanović, SíB5,416-426. *GISND* 8, 26. (cf. *ZSPh* 3, 416). Joki, *Unt.* 68. sl. 90. Çabej, *RIEB* \, 225. (cf. *IJb 25,* 210). Ivšić, *JF 2,* 132-135. Banović, *ZbNŽ* 26, 347-357. *ASPh 5,* 91. Boháč, *LP* 33, 103-106. 347-349. (cf. *AnzIF* 24, 115). *Boisacq** 590-591. Loewenthal, *ASPh* 37, 378. *WuS* 10, 195. Meringer, *IF* 18, 253. *GM* 457. 479. Sütterlin, *IF 25,* 68. Deinakis, *Laographia* 8, 275. (cf. *IJb* 11, 202). Mogk, *PBB* 21, 574. si. (cf. *AnzIF S,* 261). Napier, *PBB* 23, 571-573. (cf. *AnzIF* 11, 204). *SA* 152. *Mažuranić* 1621-1624. i Dod. 65.

**Vüka** f, hidronim, stoji bez sumnje u vezi sa panonskom *Ulcaea palus, Ulcus amnis.* Grad na *Vuki* zove se *Vukovar,* gen. *-ara* < madž. *Vukavar,* preobrnuto prema našim složenicama na *-o* u prvom dijelu složenice.

*Lit.: BI* 756. *Ribezzo* 45. *Mažuranić* 1622. Klaić, *VHAD* 9, 186. *Mayer* 1, 351. 2, 120. 121. Krahe, *GN* 111.

**vuna** f (Vuk, bug. *vlaná) = juna* (18. v., jedna potvrda), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **vüna,* »Wolle, lana (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-en vunen,* na *-at vûnat* (*~a ovca)* »lanosus«. Deminutiv na *-ica vünica* (Vuk, Kosmet) »vuneni konci«. Na *-ara: vünara* (Vuk) »gdje

se vuna pere i prebira«. Na *-oca vunača* (pejorativ, donja Podravina). Parasintaktički denominal *navuniti se* pf. »(metafora) naoblačiti se«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /: stcslav. *iъna,* češ. *vlna,* slov. i rus. *volna*. Baltičke su usporednice: lit. *vilna,* stprus. *wilna;* gr. ληνός, nvnjem. *Wolle.* Ie. je korijen **ue1-* na nižem prijevojnom štěpenu, proširen formantom *-na *uḷnā* (= sanskr. *urna).* U sjevernim slavinama i u stcslav. postoji homonim *iъna* »val«. U slov. i hrv.-srp. propao je taj homonim zbog izbjegavanja siuonimije i zamijenjen je sa *val* od istog ie. korijena **uel-,* samo u prijevoju **uol-*. U bug. uklonjena je sinonīmija različitim akcentom: *vidna* »vuna« prema *vlaná* »val«, u polj. *wełna* »val« posuđenicom *fala* < nvnjem. *Welle.*

*Lit.: ARj* 3, 78. 7, 766. *BI* 757. Hamm, *Rad* 275, 47. *Elezović* 1, 90. *Miklósié* 377. 380. *Holub-Kopečný* 420. *Bruckner* 117. 606. *Mladenov* 90. *Trautmann* 359. Bartholomae, *IF* 3, 181, 247. *Boisacíf 224-225.* 578. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Joki, *Unt.* 271. Hirţ, *IF* 12, 224. 22, 76. *GM* 462. Petersson, *KZ* 47, 271. Schmidt, *IF* 1, 47. Thurneysen, *IF* 14, 129.

# Z

**za**[1], sveslav. i praslav. nenaglašeni (enklitični) prijedlog s gen. *(za vremena),* ák. (гa *vrijeme]* i s instrum. *(za njim),* te veoma raširen i živ prefiks, imenički, glagolski i priloški. Udružuje se sa *iz* u *iza,* sa *radi* u *zarad(i).* Služi i u toponomastici *Zabok, Zaglav, Zablaće, Začrelje, Zadvarje* (Dalmacija). Kao *nad, pred* i *pod* dobiva i on već ц ie. zamjenički elemenat *-d* stcslav. *zadb* > *zad.* Prvobitno je to pridjev koji se očuvao u vezi sa prijedlozima u neodređenom vidu *nazad* »natrag«, dobiva *-a,* -в,-г (lok.) *nazada, -e, -i,* prema *òdzãda* »ostrag«, *ozadi* (upór. hrv.-kajk. *prèdi") unazad, ìzazad(a)* (Stulić, Gundulić) i superlatívni prefiks *naj-: najzad* (-α) »napokon«, *nazadnji* (Stulić), *najzàdnji* (ŽK) = *najzadni.* Odatle odbacivanjem prijedloga prilozi *zada* (opozicija *sprijeda).* Odatle se pravi novi pridjev određenog vida na *-njt* < *-ьn* -\--*io zadnji* »1° stražnji, *2°* ultimus«, *predzadnji* »penultimus«, poimeničen u eufemizmu *zadnjica* »guzica«, neodređen na *-ьn* > *-an nazadan,* poimeničen na *-jak nazadnjak* »natražnjak (Šulek), reakcija«, s pridjevom na *-bski nazadnjački* i apstraktumom na *-bstvo nazadnjaštvo,* hrv.-kajk. *nazãj* »nazad« mijenja *duju* sandhi prema slov. *Bled — blejski.* Denominali na *-iti nasaditi, -lm* (Lika) »baciti u nazadak«, na *-ovati nazadovati, -ujem* impf, (opozicija : *napredovati),* odatle postverbal na -»Ä > *-ák nazadak,* gen. *-tka.* Na *-bina zadbina* (Kosmet) »zadnji kraj od gomile žita što ostane neovijano«. Prilog *nazadačke* (Vuk). Nejasna je sinkopa u prilogu *nazda* »nazad(a)« i u imenici *nazdak* »nazadak«. Za taj prijedlog nema usporednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Mladenov i Walde-Pokorny upoređuju ga s göt. *az,* arm. prefiksom *z-,* got. *ga-* = nvnjem. *gè-.* Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ğh* (v. prijedlog *uz),* koji se u ie. enklitičkoj partikuli *ğhe, ļho* pored *ghe, gho,* u slavinama pojavljuju u *-že* > *-r(e), jer, go-* u *nego,* u *-zi* u *njojzi, ovizi, njezin,* slov. *jaz.* Oblik **gho* > *za* je prvobitni instrumental zamjenice; *zádí* se može uporedivati s avesta *zaSah-,* gr. χόδανον (Hes.) »zadnjica«; ali se *-aъ* uporeduje i s gr. -θα, -θεν (Meillet) i sa -δην, -δα (Wiedemann) i smatra se složenicom *za* + *-dì.*

*Lit.: ARj 4,* 123. 7, 380. 769. 770. *BI* 758-59. Ai? 1, 149. *Elezovic 1,* 188. *Miklósié* 399. *Holub-Kopečný* 429. *Bruckner* 642-643. *Vasmer* l, 438. *Mladenov* 169. *WP* 1, 572. 623. Bezzenberger, *BB* 21, 315. *Boisacq** 1052. Brugmann, *Grundr? 2, 2.* 846. sí. *IF* 27, 236. Marstrander, *IF* 20, 351. Meillet, *MSLP 9,* 49-55 (cf. *AnzIF l,* 164. Jagic, *ASPfi* 18, 268). Nehring, *IF* 4, 400. Prusík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). Rozwadowski, *RSl 2,* 90. 93. sí. *IF* 3, 268. Schulze, *KZ* 42, 95. Słoński, *Zbornik Mīlētie* 9-20. Zupitza, *KZ* 36, 233. sl. *Mažuranić* 1626. Rešetar, *ASPh* 27 (1905).

**zà**[2], istro'čak. priloška čestica, »sane«, <éršć.-mlet., furi, *za* »cosi-così, ormai-ormai, mediocremente« = tosk. *già* < lat. *jam.*

*Lit.: REW* 4572. *DEI* 1801. Štrekelj, *DAW* 50, 73.

**zabat** m (Vuk, Vojvodina, ŽU) = *zabát* (ŽK) = *zabád* m prema *zabada* f (Podravina) »Giebel«.

*Lit. : BI* 760. Popović, *Sint.* 46. Hamm, *Rad* 275, 43.

zabaimati, *-ām* pf. (Dubrovnik) »1° (i Lika) zabušiti, smesti, zabezjačiti 2° (Stulić *-iti)* ingannare«. Upór. rum. *a băuna,* koje se izvodi od lat. *baubare, baubulare,* onomatope)-skog podrijetla, od onomatopeje *bau* (1676), imitacija lajanja, strašenja.

*Lit.: Zote, Tud.* 8. *REW»* 1001. *DEI* 426. 427. 467. 468.

zabonjasen (BiH, ~a *voda)* »začinjen maslom, uljem i istucanim bijelim kruhom«, part. perf. pas. od **zabonjasiti* »začiniti« koji nije potvrđen.

*Lit.: ZbNŽ* 1, 114. 6, 132.

zábun (narodna pjesma: *učiniti se* ~) = *zabûn* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »1° mršav, slab, nemoćan, bolan (stoka, djeca). Značenje »2° verblüfft« u vezi je sa *zabuniti se, zabunim* pf. »smesti se, snebiti se, usprdežiti se, ušeprtljiti se, ušukutiiti«, s postverbalom *zabuna* f (Vuk) i impf, *zabunjivati se.* Na *-isati zabunisati* (Crmnica). Upor. igru riječi *zabun asta, ma osladí usta* (Vuk). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *zebun* < perz. *žabím* »bez energije«) iz terminologije običnog života: čine. *zabun* »languissant«, ngr. ζαμπούνικος »maigre, languissant«. U značenju 2° unakrstio se taj turcizam s našom riječi *buna, zabuna.*

*Lit.: BI* 763. Miletić, *SDZb* 9, 604. 612. *Elezović* 1, 185. *Miklošič* 399. *Lokotsch* 2177. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Pascu 2,* 175., br. 1165. *Školjić** 643.

**zacénuti se,** *zacēnēm* pf. (Vuk) = *zacēmt* (Kosmet, subjekt *dête)* »od plača, smijeha izgubiti dah, zalipîti se (ŽK)«. Bez prefiksą nije potvrđen glagol. Stcslav. *cěpěniti se* »rigescere« *(prtsti cêpênet se")* dozvoljava pretpostaviti **cep-nc-ti* sa *pn* > *n* kao u *san, šaptati* > *lanuti,* uz *šapnuti, zakleniti* pf. prema *zaklîpàt* (ŽK). Upor. rum. pridjev карай »steif«, *a înțepeni* »steif werden« < stcslav. *cepenъ* »rigidus«.

*Lit.: BI* 763. *Elezović* 1, 202. Miklošič, *Lex.* 1108. *Tiktin* 1571.

zacöpat se, *-бpam* (Kosmet) = *zacôpati se* (Krašić, hrvatski gradovi) »zaljubiti se (ekspresivno, podrugljivo)«. Glagol bez prefiksa nije potvrđen. Part. perf. kao određeni pridjev *zàcopanî* (Vuk, sjeverna Hrvatska, Banija) »(pejorativno) zatucani, budalast, glup, podrugljiv, drven«. Možda od njem. *Zopf* »koji ide u staru modu«.

*Lit.: Elezović* 1, 202.

**začeviljiti,** *-čevīljīm* pf. (Vuk) prema impf. *začeviljivati, -viljujem* (objekt: *pušku, konja)* pored *začeviljati* »1° zapeti, nategnuti, 2° metnuti konju žvale, začeljustiti, zaviličiti«. Bez prefiksa nije potvrđeno. [Usp. *zaviličiti* »zaulariti«; metateza je od *zaviličiti* > **začiviliti* (u značenju 2°). U značenju 1° bit će •od *začivijati* »staviti čiviju, klin, čavao«].

*Lit.: Školjić** 178.

**Zadar,** gen. *-dra,* predrimski obalski topon m; *Jader, Jadera* f (rod prema lat. *civilas)* τι rimsko doba, odatle dalmato-rom. sinkopa penultime *Jadra* (odatle kod Villehardouina *Jadres en Esclavonié),* odatle mlet. *Zara, (Çara,* 1325; *dr* > *r* kao u *Piero* < *Petrus),* kod Konstantina po pučkoj etimologiji ili pseudonaučnoj Διάδωροί »Za dar«. Ta pučka etimologija iz bizantinskih vremena očuvala se ï u Barakovića (ra *dar).* Etnik na *-janin Zadranin* m prema f *Zadranka,* hipokoristik *Zadro* (hercegovačko prezime). Pridjev na *-bsk zadarski,* tal. sa *-inus* kod etnika mlet. *zaratino* (u Martina da Canai *iaratìn* — *iaretin,* 1267—75; za grad on ima naziv *ladres,* kao Villehardouin i Robert de Clari), sa *-tino* prema srednjovjekovnom lat. *jadertinus* < kilát, *jadestinus,* koji dokazuje, da je *r* u *Jader* nastao iz *s. Zbog* toga je neodrživo mišljenje Alessijevo da je *Jader* u vezi sa *Adria.* Upor. *Idassa.*

*Lit.: BI* 766. Skok, *GIZM* 29, 124. 32, 30. *SHPr* 1, 75. Isti, *Hron.* 24. 25. 177. Isti, *RIJAZU* 1, 40. 41. Alessio, *RIO 2,* 106. *StPH* 17, 97. Mayer 1, 159. 160. Putanec, *AHID* 1, 180. Suić, ZA 1, 60. 61.

**zađe** n, indeklinabile (Kosmet) »odžaković, kučić«; dolazi u složenicama *aramzâde, beg zađe* (v.) »1° begović, 2° (fig.) nikogović, propalica«, kod Turaka *Köprülüzade* = *ćupri-Itć* (danas *Köprülü).* U Bosni zamjenjuje naš sufiks *-ič* za neposrednu descendenciju: *Sharie* (pravoslavno prezime) govorilo se u Banjoj Luci *Skarezada.* Ovamo i iz BiH muslimansko žensko ime *Begzada* = *Bejzadę* > hip. *Bégza* = *Béjza* = *Bègzija* = *Zada* < tur. *beyzade* »begovska kći, begovsko dijete«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zade* »dijete, porod, rođeni sin«) iz terminologije srodstva.

*Lit.: Elezović 2,* 512. *Školjić** 131.

**zadulac,** gen. *-Ica* m (Parčić) = *zadulec* (Vrbnik) pored *zadulak,* gen. *-lka* = *zâduKca f* pored *zadûlica* (Smokvica, Korčula) »fico immaturo, balun (Korčula)«.

*Lit.: Parčić* 135.

**Zaharija** = *Zakariją* (prorok), biblijsko ime; rašireno kod pravoslavaca *Zárija* (Bosna), odatle prezime *Zarīc* (izgovoreno obično Zane) = *Dzãrya* (Crmnica), hipokoristik *Džaro,* (prema tal.) *Dzâkãr.* Postoji i hipokoristik *Zako,* po tipu *Petar* > *Peko (Zako* je i prezime). Odatle prezimena: *Zaharić, Zaharijič, Zaharijević.* U starim je ovo ime postojalo i kod katolika: *Zacharias Marini* (1308, Trogir), *Zacharias Nicolai de Ragnina* (circa 1500, Dubrovnik), *Petrus Zacharia* (1412—1413,

Šibenik). Prezime u Pučišću na Braču *Zakariją* (donedavno), danas u Istri. Ovamo sa *h* > *v* (usp. *grahorica* > *gravorica)* i a > *o* (usp. *Nazarija* > *Nazor,* Brač) *Zavorović* (prezime u Šibeniku, 1480), kasnije *Zavoreo* (16. st.).

*Lit.: BI* 776. Miletić, *SDZb 9,* 368. Jireček, *Romanen 2,* 64. Putanec, *Rad* 315, 340. 341.

**zäif** (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »slab, mršav, zabun« = *zàîf* pored *zàjíf (zá-)* (BiH), odatle *zaifluk* (BiH) »slabost, nemoć« < tur. *zayıflık.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zafjif* > tur. *zayıf)* iz medicinske terminologije: rum: *zaif* »mal disposé«, apstraktum *zaiflîc* »Unwohlsein«, bug. *zaif* »schwach, kränklich«, *zaiflik,* cine. *zaif* »malade, languissant«, *sa -ko* > *-cu zaifcu* »mal disposé«.

*Lit.: Elezović 2,* 512. *Pascu 2,* 175., br. 115.7. *Mladenov* 175. *Doric* 105. *Tiktin* 1790. *Škaljić** 645.

**zaíra** f (Vuk, BiH), uz *zahira* (Vuk) = *zaîra* (Kosmet) »ljudska i stočna hrana, provijant > profûnt (ŽK)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dähirä* »Vorräte« > tur. *zahire)* iz terminologije hrane: rum. *zahereá* f pored *žohara* = *zahirea* = *zahrea* »Lebensmittel«, bug. *zähere* — *zairé,* arb. *zaMr* »Brotvorrat«.

*Lit.: BI* 778. *Elezović* 1, 189. *Lokotsch* 2183. *Mladenov* 175. 187. *GM* 480. *Tiktin* 1790. *Miklošič* 170. *Školjić** 644.

**zakačiti,** *-lm* pf. (Vuk) »unco prehendere«, *okačiti* »anstreifen«, *skauti* »heraushacken«. Ne postoji bez prefiksa. Pripada istočnom dijelu hrv.-srp. jezika., upor. i bug. *zokaca, -om* »hänge, berühre, fasse«. U slov. postoji *káčiti* »reizen, necken, ärgern«, ali se značenjem ne slaže sa hrv.-srp. i bug. U rum. postoji *a acăța* »1° an -, aufhängen, 2° (erfassen, 3° klettern«, prošireno slavenskim *-arati a acatara* = *a cățăra* »klettern«, postverbal *cafă* »zavinut pastirski štap za hvatanje ovaca«, od lat. part. pret. *captus* (od *capere)* > **ad - capt - iare.* Za rum. *-are* očekivati bi bilo *-ati,* ne *-iti,* ali je moguće da je *-kočiti (nat-, o-, s-, za-)* izvedeno od *cată* < lat. **captia* prema tipu *plata — platiti.* Postverbal na *-zka zàkačka* »uncus sartorius«. Slov. *kauti* je druga riječ, prijevoj prema *koliti* (v.). WP dovode u vezu s njem. *Haken* i pretpostavljaju ie. korijen **keg~, *kek-,* nazalirano **keng-, *kenk-.* Glede ribarskog termina *kazati* (subjekt *riba)* v. zasebnu lemu.

*Lit.: BI* 779. 787. *Pleteršnik* 1, 376. *Miklošič* 108. *SEW* 1, 465. *WP* 1, 383. *REW>* 1662. *Tiktin* 7. 310.

**zakidívat,** *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »sekávat, sekirati«. Leksički ostatak dubrovačko-romanski. Od lat. *caedíre* »rezati, sjeći« (glede prijelaza u kategoriju *-iti* upor. tal. *correre* > *kűrit).* Glede velarnog izgovora $c^{e}$ > *k* i glede » < *į* upor. *kimenőt.*

*.Lit.: BI* 780.

zàman (Vuk) = *zàhman* (Stulić) = *mani, zamani (-i* lokativ), prilog složen od prijedloga *za* (upor. *zaludu, zabadava, zastunj* ŽK = slov. *zasíonj)* i od *hman,* »frustra«; proširen na *-ica zàmanice.* Mjesto prijedloga *za* stoji *smani* (Menčetić) »isto što man, zaman«, hrv.-kajk. (Zagorje) *hman* (bez prijedloga) = slov. *(zàyvmàn* = *uman* »zastonj«. U slov. *vman — hman* ima leksikologijsku porodicu: pridjev na *-io vmânj* = *hmănj* »lijen«, *hmăn* »boshaft«, na *-ak hmanják* = *vmanjâk* »lijenčina« = na *-uh vmanjuh* = na *-ež hmanjež,* apstrakti na *-ica hmanjíca* »Bosheit« (= hrv.-kajk. *hmanjica* »grijeh, pogreška«), na *-ost vmanjôst* »lijenost«, denominali *hmanjiti se* »lijeniti se« = na *-evati hmanjeváti.* Semantički odgovara *zaludu.* Osnovno *vman* > *hman* je složenica od * *ъ manъ.* Ide pod korijen od *obmana* (v.) zajedno sa češ. *maně,* češ. i polj. *marny, mama* (v.). Tumačenje od tur. *aman — zaman* otpada. Ie. je korijen *masa,* formantom *-no.*

*Lit.: ARj 6,* 435. 444. *BI* 791. *Pleteršnik l,* 273. 2, 778. *Miklósit* 182. *Holub-Kopecny* 217. Skok, *Slávia 15,* 504., br. 849. *Bruckner 322. WP l, 219.* Debrunner, *IF 21, 29.*

zambak m (Bosna) = *zambak,* gen. *zāmbàka* (Kosmet) »ljiljan, krin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. -ar. *zanbak)* iz terminologije cvijeća: bug. *zambak,* arb. ·, *zambak* = *zárnák* (Skadar). Ovamo i *alzambak* (BiH) »zlatoglav, lilium bulbiferum«.

*Lit.: Elezović l, 192.* Skok, *Slávia 15,* 504., br. 850. *Mladenov* 178. *GM* 481. *Školjić** 646.

**zamet** m (Vuk, objekt uz *činiti, zamet mi je)* = *zamet,* gen. *zameta* (Kosmet) »nezgoda, danguba, dosada, muka; patnja, teškoća, zamor«. Pridjev na tur. *-li zametuja (rabota* ~, Kosmet, indeklinabile) = na *-ъn* > *-an zametan* (posao) = na *-ljiv zdmetljiv* (Vuk). Prilog *zametom* (Kosmet), Ne smije se zamijeniti sa *zamet,* naš postverbal i tò-

poním od *zamesti* (v.). Balkanski turcizam arapskog pdrijetla (ar. *zakma* > tur. *zahmet}* iz terminologije običnog života: bug., arb. *zahmet* »Schwierigkeit«, cine. *zahmet* »peine, fatigue, travail, difficulté«.

*Lit.: BI* 792. *Elezovic 2,* 512. *Mladenov* 187 *GM* 480. *Lokotsch* 2184. *Pascu* 2, 175., br. 1156. *Školjić*[2] 645.

**zämk** m (Kosmet) »lijepak, gumirabika«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zamq* »smola, lijepak« > tur. *zamk* »l ° Klebgummi, 2° Gummiarabikum, 3° Klebstoff«) iz terminologije oruđa: bug. *zamk* »gumija«.

*Lit.: Elezović* 2, 512. *Mladenov* 178. *Doric* 107.

**zànat,** gen. *-ata* m (Vuk, BiH) = *zanât* (Kosmet) »obrt (hrv. neologizam), métier«. Deminutiv na *-bkb zanátak,* gen. *-tka.* Pridjev na *-bski zanatski.* Radne imenice na *-li zanatlija* m, s pridjevom *zanatlijski (~a komora),* na *-nīk zànãtník* (Stulić; nije ušlo u jezik), na *-džija zanatčija* (Kosmet) = *zanačija* (BiH) = *z.anadžija* (Vuk) »obrtnik (hrv. neologizam)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zanaat* »vještina, znanje« > tur. *sanat, sanatlı, sanatçı)* iz esnafske terminologije: bug. *zanajat,* arb. *zanat,* čine. *zanate.*

*Lit.: BI* 797. *Elezović* 1, 194. *Mlađenov* 199. *GM* 481. *Skaljić"* 646.

**zänovijet** f (Vuk) »cytisus, žučica (deminutiv od *žuka < juncus)«,* rijedak primjer imena biljke po deklinaciji *i.* Nalazi se i u ostalim slavinama i sa *za-* i sa *j-* mjesto našeg *z-* (češ., polj. *janoveč),* a mjesto dočetnog našeg *t* variraju *-ć, -z, -ź* i *-ď.* Zbog tih je varijacija vrlo vjerojatno da je ime biljke prekrajano na osnovi pučke etimologije, koje je u svim pojedinostima teško objasniti. U hrv. se osjećala kao apstraktum od *zanovijetati,* pa kao *propovijed,* gen. *-i* od *propovijedati* došla je u deklināciju ť. Berneker misli da potječe od lat. *genist(r)a* (glede $g^e$ > *z* upór. istro-rom. *źanestra, źenestra),* koja se upotrebljava za pravljenje žute boje i u Ijekarstvu i za druge svrhe (v. *banistra).* Kako cvjeta oko sv. *Ivana* (< *lohannes* > češ., polj. *Jarí),* dovedena je u etimologijsku vezu s tim svecem, odatle *janoveč.* Glede /- > *z-* u ovom imenu upor. *Zvane, Žvanic* (Istra) < mlet. *Zuan.* Ime toga sveca igra i inače ulogu u botaničkoj terminologiji (upor. *ivančica}.*

*Lit.: BI* 798. *Sulek* 513. 514. *Ałachek* 118. 119. *SEW* 1, 439. *Holub-Kopečny* 149. *Bruckner* 198.

zao, f *zla* (Vuk), određeno *zli = žal, zla* (ŽK) = *zêl, zla, zlo* (Lumbarda) = (čakavski) f *zala* (toponim *Zaladraga; Želeslfn* »Zle strane«, Vrbnik), određeno *zali* (za komparativ od drugog korijena v. *gori),* ie., balto--slav., sveslav. i praslav. (stcslav.) pridjev *гъlъ,* »rdav, opak, malus (opozicija *dobar)«; nazlobrz* (Ljubiša). Poimeničen *zla î* (Dubrovnik) »suha bolest«, u sr. r. *zlo* (opreka *dobro)* »malum«. Na *-ica* (tip *priča) žlica* m (jugozapadni krajevi) »zlikovac«. Augmentativ na *-ina slīcina.* Na *-ić zlîc,* gen. *-ića* (Dubrovnik) »zli prišt«. Prilog *zid = žlj'e* (Hercegovina) < stcslav. *zīlē.* Od. sintagme *bez zla* pridjev na *-en bezazlen* »iniiocens«, na *-ost bezàzlenost.* Apstrakti na *-oba* (upor. *grdoba) zloba* < stcslav. *zzloba,* s pridjevima na *-ъn > -an zloban (na-),* poimeničen na *-ik zlobnik* m prema f *zlobnica,* denominal na *-iti zlobiti kome* »pakostiti«, na *-iv zlobiv* < stcslav. *züobiv,* u crkvenom jeziku *agnecb nezlobím;* kod Rumunja s umetnutim *g* u suglasničkoj grupi (upor. polj; *zgloba) zglobiu* (Muntenija) »mutwillig«; *nazlob,* gen. *nazloba* m, *nazlobiti* pf. prema impf, *nazlobivati, nazlabati;* na *-oca* (tip *čistoća) zloća* »đavo«. Brojne su imeničke, pridjevske i glagolske složenice od sintagme: od *zle česti* (v.) *zločest* (1575) *(na-)* »zao« u južnoslav. jezicima (upor. kod Habdelića *blagočest),* u komparativu *zločestiji,* proširen na *-ьnъ > -an zlocèsan* (Kosmet), apstraktum na *-bstvo zločestvo,* na *-arija* (pejorativno kao u: *rdarija, ništarija, novotarija) zločestarija; zloćudan = zloćud,* hipokoristik *zloćo* (južno) = *zloća* (istočno), *zloćudnost; zloglasan,* poimeničen na *-ik zloglasnih* prema f *zlòglasnica, zlòglav, zlogodnica, zloješan* (Kosmet) »prebirač u jelu, koji mršavo jede«, *zlokoban, zlokobnih* m prema *zlokobnica* f, *zlokobniče,* gen. *-eta* n (Kosmet); *zloguk* (v. *gukati) = zloslut, zloslutan, zloslutnih* m prema f *zldslutnica; zlò(h)ran, zlòkop* m (v. *kopati), zlomišljenik, zloočmk, zlopatnīk* m prema f *zlopatnica, zlopatnja, zlopaćenje,* sve od *zlopatiti se; zlopak < zlo + opak; zlopamtilo, zlopògleda, zlòprelja f, zlořád = zlurad, zlòsrdan, zlosretan — zlosretnjī, zlosrećntk — zlosretnjïk* m prema *zlosrećnica = zlòsretnjica, zlosreća; zloncmjeran, zlonamjernost* (Maretić: < rus. *zlonaměrennyj); zloduh (asp. svetoduh,* antonim), *zlòtkãlja* f; *zlostava,* s pridjevom *zlostavski, zlostaviti* pf. prema impf, *zlostavljati; zlòtrbica* (riba) < *trbuh; zlovolja* (također nadimak), *zlovoljan, zlovoljnost.* Mjesto stcslav. *zlodejb > zlodi* »vrag« stvorene su izvedenice *zlikovac,* gen. *-ovca*

od hipokoristika *zliko* (Boka) m a taj od *žlica,* pridjevi *zlikovčev, zlikovački, zlotvor* m, pridjevi *zlStvoran, zlbtvorov, zlôtvorskî, zlõvāran* (Risan, v. *variti); zločinac,* odatle *zločin* m, *zločinstvo; zlodjelo* »Übelthat«. Parasintaktički denominali: *nazliti, -im* pf. »zlo činiti, pakostiti« od *dati se na zlo, uzeti se na zlo,* odatle opet imenica na *-ica nazlıca f* (Lika) »zla žena« prema m *nàzlija = nažlija* (Riječka nahija, Crna Gora, prema turcizmima na *-li;* različno je od turcizma *nàzlija* < tur. *nazli,* v.); *izàzliti (se), -im* pf. (Dubrovnik, objekt *dijete)* »učiniti da bude posve zao« prema impf, *izazlivati* (Stulić); *sazllt* »oslabiti«, *prizlit* (Brusje, Hvar), *pozliti* od *poći po zlu; zlòsrditi se (na-* Lika); *zloupotrebiti = zlorabiti,* s postverbalom *zloraba, zloporaba, zloupotreba; dozlogrditi* (od sintagme *do zla i grda)* — *dozlogrdit* (Kosmet) = *dozlovjediti 1 -vijediti* (Martić) = *dozlòvidjeti = dozlovldit* (Korčula) »dodijali«, upor. stcslav. *гъіо іаънъ* »deformis«. U toponomastici *Zlokućane.* Složeni prilozi: *zleudno = žljeudno* »misere« (v. *hud, nauditi); zlaradic , zlaradičk .* Unakrštenjem sa *vrijed* (y.) nastade *гШь* > (prema Miklošiču hrvatski) *'zled,* odatle pridjev *zlēdan,* f *zlédna* (ŽK) »koji se lako ozlijedi«, *zlijèditi, zlljedīm (po-)* impf. (Vuk) »eine Wunde aufreissen« prema iteratīvu *pozljeđivati, -ujem.* Baltičke usporednice, su brojne i sadrže prvobitno ie. značenje i pokazuju čitavu skalu prijevoja, dok praslav. pridjev ima samo psihološko značenje i pokazuje samo jedan, i to niži prijevojni štěpen (Tiefstufe) kao i lit. *atžūlas, atžūlus* »1° schroff, grob, hart, 2° unbarmherzig«, *įžūlus* »lästig, unverschämt, grob«, *pazulmis* »schräge, schief«, prema prijevoju *e* lit. *nuozvilnùs* »abschüssig«, lot. *zvelt* »wälzen, fortbewegen« i prema prijevoju *o* lit. *žvalus* »geschickt, flink, hebend«, lot. *zvalstīties* »schwanken«. Ie. je značenje korijena **ğhuel-* (u slavinama niži prijevojni štěpen) bilo »ono što je koso, strmo, grubo«, upor. sanskr. *hvdrate* (3. 1.) »krivuda«, avesta *żurah* »krivica«, perz. *zur* = lat. *falšus* »fališan«. Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ğh.*

*Lit.: ARj* 1, 264. 731. 2, 731. 4, İ24. 7, 774. 775. *BI* 798. 847-848. *Elezović* 1, 143. Kušar, *NVj* 3, 338. Jagić, *ASPh* 20, 530. 31, 551. Vušović, *N3* 5, 45-48. Bulat, *JF* 5, 146. Hraste, *JF* 6, 213. *Mazuranić* 967. 1687. Maretić, *Savj.* 187. 188. *MikloSič* 405. 419. *Holub-Kopečny* 437. *Bruckner* 654. *KZ* 45, 33. *Vasmer* 1, 457. *Mladenov* 192. *Trautmann* 372. *KZ* 43, 173. *Boùactf* 1013. 1071. Bragmann, *IF* 27, 271. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). Iljinski, *RFV* 61, 227-243. (cf. *RSI* 3, 335). Lewy, *ZSPh l,* 416. Machek, *Slávia* 17, 189. 194. *Tiktin* 1824. Nehrine, *IF* 4, 400. Petersson, *LUÄ,* n. f., sv. 18, br 2. (cf. *IJb* 20, 341). *RES* 8, 148. Vaillant) *RES 9,* 6-7.

**zäova** f = (stezanjem *ao > a) zova* (Vuk, Vojvodina) = *zâva,* gen. *žāvē* (Kosmet) = (s metatezom) *zâvla* (ŽK) = (s poluglasom) *züva* (Krašić) »muževljeva sestra njegovoj ženi«, sveslav. i praslav. porodični termin **гъIy,* gen. *гъіъ e,* prvobitno kao *svekry* (v.) po deklinaciji й (tip *сгъЬу;* gen. *-vue),* ali je prema svjedočanstvu slavina već u prajeziku prešlo u deklināciju *a.* Pridjev na *-in závin = zavlin* (ŽK). Nema usporednica u baltičkoj grupi, nego u južno-ie., što je rijetko: u gr. γαλόως < *γαλ<χΡωζ, atickí γάλως, gen. γαλόω »belle-soeur, soeur du mari«, lat. *glos,* gen. *glōrisj* frig, γέλαρος = γάλλαρος »αδελφού γυνή« < ie. *j(з)1оџ-.* Samoglasnik *α* je nastao iz ъ, upor. stcslav. *ζΐνυα,* bug. *zälva,* slov. *zőlva,* stčeš. *želva,* polj. *zelwa,* ras. *zólva.*

*Lit.: BI* 799. *Elezović* 1, 184. *MiЫoШ* 400. *Bruckner* 651. *Vasmer l,* 460. *Mladenov* 195. *Trautmann* 373. *Boisacq*[3] 140. Hirt, *IP* 2, 145. Kretschmer, *KZ* 31, 333. 453. Leskien, *IF* 19, 203-204. Machek, *Slávia* 16, 189. *W P* 1, 631.

**zaprtak,** gen. *-tka* m (Stulić) »starmali, patuljak, nanus« po svoj je prilici metafora od stcslav. *zaprbtbkb* »ovum ventosum, mućak«, sveslav. i praslav. prefiksalna složenica od ie. korijena **per-* »roditi«, lat. *pario, parerà.* Upor. rus. *pòrtiti,* »verderben«, u kojem je isti korijen proširen na *t,* ukr. *vyportok* »Frühgeburt«. Početni slog iste riječi izopačen (pejorativiziran) je u slov. *zlaprtek — zlapôtek,* pridjev *žlaprten = šlapftki* m pl. (Zagreb) »mućak«. U Nišu je ista riječ šaljiv naziv *četvrtak — zaprtak,* ali se ne razabira kako je došlo do te uzrečice. U Poljicima (Dalmacija) prefiks *za-* zamjenjuje se prefiksom *sa-: saprtak,* gen. *-tka* »kržljavac, basarak, krt, krželj, trtak, masur, kuko«. Matzenauer upoređuje lit. *špurtįs* »putridus, cariosus (de ligno)«.

*Lit.: BI* 807. *ZbNŽ* 8, 232. *Pleteršnik* 2, 968. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečny* 432. *Bruckner* 645. *Mladenov* 182. *WP* 2, *41, Boisacq*[1] 804-805. Matzenauer, *LP* 14, 167.

**zäpt** m (Vuk, Kosmet) = *zãpt, zàft, zâvt* (BiH) »1° disciplina, strog režim, stega, 2° zaustavljanje daha u prsima kod astme, 3° sekvestriranje (2° i 3° BiH)«. Denominal

na *-iti zàptiti, -im* pf. (Vuk, Kosmet, objekti *dorata, vojvode} (po-, u-)* »1° držati koga u zaptu, 2° zapušiti« = *zaptiti, zaptijem* (Vuk), *zaftiti* — *zâptim* (Kosmet) »3° teško disati, imati sipnju«, prema impf, na *-va- zaplivati, zaptīvām* »zapušavati«, na *-ìsati zàptisati, -šēm* pf. »1° objekt *vodu, 2°* zabranjivati, sprečavati, ustezati«. Radne imenice na *-āč zaptivāč,* gen. *-ača* »zapušač«, na *-džija zapčija* »koji pazi na zapt«, prema Elezoviću krivo zabilježeno mjesto *zaptija f* (Kosmet) »turski žandar(in)«. Odatle *zaptîsto* n (Kosmet) »ustanova žandarmerije«. Deminutiv na *-če,* gen. *-leta zapute* n (Kosmet). Ovamo ide *zabit* (BiH) = *zabit,* gen. *zabita* m (Kosmet) »oficir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla, ar. *zabt,* > tur. *zapt,* apstraktum *zaptijje* »1° javna sigurnost, bezbjednost > 2° vojnik ili žandarm kojemu je dužnost da čuva javni red« (upor. za semantički razvitak tal. *podestà* < łat. *potęstas), zaptıct, zabit* < ar. *zabit,* iz turske administrativne terminologije: rum. *zabit* = *zabet* »leitender Beamter, Kommandant«, *zabitlic,* bug. *zabitin* »policist, oficir«, *zabitlik,* arb. *zabit* »autorité«.

*Lit.: BI* 682. 807. 808. *Bosanski prijatelj* 2, 111. *Miklósié* 399. Korsch, *ASPh* 9, 678. *GM* 479. *Pascu* 2, 557. 175, br. 1162. *Mladenov* 169. *Tiktin* 1785. *Elezović* 1, 197. *Školjić** 643. 646. 647.

zar[1] m (akcenat u Škaljića; *po čto glavu svoju na гатъ мечешь,* u Aleksandridi, *Starine,* 3, 312; Kolunić, Spovid općena) = *car* (Vetranie, Nalješković, Akvilini, Bella) = *cara* f (Mikalja: *igrati na care}* = deminutiv *carica (carice bacati)* »kocka, ždrijeb« = *zar* (Kosmet) »sreća u igri, na kocki«. Balkanski turcizam arapskog porijekla (tur. *zar* < ar. *zahr* »kocka«, od ar. glagola *jasara, jazara* »kockati se«) koji je k nama mogao doći i preko tai. *zara, zaro* »isto«: rum. *zar* »Würfelspiel«, bug. *zar,* arb. *zar,* ngr. ζάρι, srgr. ἀζάρι. Za dubrovačke primjere bi se moglo misliti da se trebaju čitati *dzar* (usp. *zora* > *dzora,* tal. *zaro)* ali postoji i u Srbiji *car* u tom značenju (Milićević), vjerojatno neka kontaminacija (rar + *car* »imperator«). Ovamo ide i evropski arabizam *hazard* »kocka, kockanje« < fr. *hasard,* pridjev na *-ьn* > *-an hazardan (hazardna igra),* infinitiv *hazardiratí* preko njem. *hasardieren* < fr. *hasarder,* od ar. *jasar* »Gesellschaft welche würfelt« (Lokotsch) > španj. *azar* > fr. > njem. *Hasardspiel.*

*Lit.: ARj* \, 757. 760. *BI* 808. *StPH* 3, 1Г8. *Starine 3,* 312. Jagić, *ASPh 5,* 92. 93. Halevy, *MSLP* 11, 73-91. (cf. *AnzIF* 12, 167). *Lokotsch* 2186. *REW** 9595. *Elezović* 1, 198. *GM* 481. *Prati* 1060. *Škaljié*[1] 647. *DEI* 4108.

zar[2] m (BiH, akcenat u Škaljića, govori se *zár)* »1° zavjesa, zastor, 2° ženski zavitak u kome su muslimanke zamotane i pokrivene izlazile na ulicu *(zar* se kroji od basme, stofa ili svile, a *feredža* samo od čohe)« = *zara* f (Mostar) »zavjesa«. Od tur. *zar* »Häutchen, Membrane (Şevket)« < ar. *izar.*

*Lit.: BI* 808. *Školjić*[1]· 647. Milas, *Rad* 153, 84.

zarar, gen. *-ara* m (Vuk; u BiH i *zàrar)* — *zarãr* (Kosmet, objekt uz *činiti)* »šteta, gubitak« (protivno *car, sićar,* v.). Denominal na *-iti zaráriti, zarurîm* pf. (Vuk) = *zarārit* (Kosmet) prema impf, *zararivati, -ràrujem* »štětovati«. Imenica *zaràrsuz (-rá-)* (BiH) »koji ne čini nikome štete, koji nije opasan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zarar, zararsız)* iz turske trgovačke terminologije: bug., arb. *zarar,* cine. *zărăre* f.

*Lit.: Elezović* 1, 198. *GM* 481. *Mladenov* 183. *ŠkaljiP* 647.

zarf m (Vuk) pored *zâf* i *zălf* (BiH) »F (Vuk) kao mala čašica od srebra, mjedi ili zlata za fildžan, 2° korice, oklop, 3° kuverta« = *zarf* (Kosmet) »omot za pisma«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zarf* »1° Untertasse, 2° sud, 3° kalup, 4° omot za pisma«) turske terminologije za kuhinjsko sude i poštu: rum. *zarf*»Untersatz des filigean«, bug. *zarf,* arb. *zarf ë, zalf* , ngr. ζάρφι »Untertasse«.

*Lit.: BI* 810. *Elezović* 1, 199. *Lokotsch* 2202. *GM* 481. *Mladenov* 183. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Školjić*[2] 647.

zàsemprit pf. (Potomje) »učestali«. Denominal od tal. *sempre* < lat. *semper* (prefiks ra-). Kod Hrvata u Molise *semaj* »uvijek« < sttal. *sempremai* > *sempremá* (Abruzzi) < lat. *semper magis.*

*Lit.: REW*[3] 7814. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *Prati* 899. *DEI* 3451. 3452.

zastûnj (ŽK, pojačanje s gen.: <~ *boga),* prilog, »badava, zabadave, mukte« = *zaostûnj* (Vodice) pored *zastûnj.* Mjesto prijedloga гa, koji je kao u *zaludu, zaman, zabadava,* stoji prijedlog *o-* < *ob- ostun* (Krk, Notárska knjiga), *ostunj, ostunja* (Modruš, 1487). Bez ta dva prijedloga *stun* (16. v.), *stima, stunja.* Hrv.-kajk. također, u slov. varira *u* > *o,* kako

ni u jednoj drugoj slavim. Bez prijedloga *za-*, *o-*, *s-* nije potvrđeno u hrv.-srp., nego u stcslav. kao pridjev *Шнь* »qui gratis datur«, prilog *turǵe (lunet)* (Kločev gì., Zografsko, Marijansko ev.,isi.) »umsonst«,rus. *tune* »müssig, umsonst«, *tunejadec* »Müssiggänger«, *tunnyj* »vergeblich«, bug. *tun* »falsch«, *tune* »vergeblich«, polj.-šlez. *tuni* »wohlfeil«, bug. *ttinja beda,* prilog *tuně (-ě* iz lokatīva, Psaltir dubrovački, 16. v.) »gratis«, apstraktum *гипъЂа* »dar«. Prijedlog í je došao kao u *slaka* (ŽK) < *sb lьgъka* »jeftin«. U štokavskom je prilog iščezao zbog turcizama *mukte* i *badava.* Nema usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Iz ie. jezičnih sredstava tumači Mladenov, koji dovodi u vezu sa *tašt* (v.) i pretpostavlja ie. korijen **tou-, *tu-,* što ne ide, jer *tbStb* pretpostavlja ie. **teus-, *tus-,* ne **tou-, *tusk,* dok Miklošič upoređuje sa polj. *tani* »wohlfeil«. Riječ je prema tome bez etimologije. [Usp. i pod *stunj].*

*Lit.: ARj* 9, 286. Skok, *ASPh* 33, 373. *Mažuranii* 854. 1383. *Pleteršnik 2,* 881. *Djela JAZU* 31, 222. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Miklošič* 365. *Bruckner* 565. *Mladenov* 642. *SA* 139. 323. *Vasmer* 3, 153.

zatilak, gen. *-ioka* m (Vuk) = (reforma nominativa prema gen. *-ioka* < *-Ujka) zatiljak* (Vuk) = (hiperjekavizam) *zatjelak,* gen. *-ioka* (Gundulić) pored *zatjeljak,* gen. *zatijeljka* = *zaćeljak,* gen. *zatijeljka* (Paštrovići) = *zaťijak* pored *zatïjok* (Kosmet, također analogija prema gen. *-ijoka)* »zadnja strana glave«. S prefiksom *po-* mjesto ra- *pòtilak,* gen. *-ioka* pored *potiljak,* gen. *-ioka* (Vuk, Srbija, Crna Gora) »isto«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. stcslav. *tyH* »αύχήν«, rus. *tyl,* polj. *tyl.* U bug. *til* »Genick, pozadina«, pridjev *tuen,* poimeničen u sr. r. *tilno* i na *-ik tilnik* »Messerrücken« (upor. *tilut* m, *teluće* n, bez prefiksa). Riječi *zatiljak* i *potiljak* poimeničene su sintagme *za tylom, po tilu* s pomoću sufiksa *-tk.* Što je čisto *til* propalo i nalazi se u izvedenici od sintagme u hrv.-srp., uzrok je jezična borba protiv homonīmija: *-tio* u *pretio* (v.) od *titi;* upor. u narječjima i *tio* < *htio* < *huelb.* Značajno je da u Vodicama postoji i sa M mjesto *i* (upor. *sirov — surov* (v.) *zâtuljak* pored *zavrătnjak,* što predstavlja prijevoj *ou* pored *u* u ie. korijenu **teu-, *tou-, *tu-* »bujati«, proširenom formantom *-lo:* sanskr. *tulum* »Ritze, Wedel, Büschel, Baumwolle«, *tūla* »Docht«, gr. τύλος »Buckel«, stir, *tuile* »Flut«, stprus. *tuian* »mnogo«, lit. pridjev *túlaš,* »muitus«, nvnjem. *Dolle,* tirolsko-njem. pridjev *doll* »debeo«. Kako se vidi, sveslavenski se Semantem (naziv dijela tijela) ne nalazi ni u baltičkoj grupi kao ni u ostalim ie. jezicima. Nije jasno kako je taj prijenos nastao. Možda ide ovamo i određeni pridjev *tili* = (asimilacija?) *tînjï* samo u izričaju *za tili čas* = *u tili ías* »za jedan čas, hurtig, brevi«.

*Lit.: ARj* 11, 135. *BI* 819. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Miklošič* 369. *Holub-Kopeíný* 399. *Bruckner* 589. *Mladenov* 633. *Vasmer* 160-61. *Boisacf* 990. Reichelt, *KZ* 39, 74. Zubatý, *ASPh* 16, 417.

zbrisati, *-âm* pf. (Lepetane; primjer: *ona udica zbriša)* »skliznuti«. Od furl, *sbríssà* »sdrucciolare, perdendo equilibrio«, postverbal *sbris* »sdrucciolo«, *sbrissade* f, mlet. *sbrisàr,* tal. *sbrisciare.* Prefiks *s-* < lat. *ex-.*

*Lit.: Pirana*[1]· 946. *DEI* 3358. *Rosamani* 949.

zdjela f (Vuk), deminutiv *zdjelica,* augmentativ *zdjelètina* (Lika), na *-ar zdßlär* m = *Mela, Melica* (Vuk) = *zdila* (Rab, Vrbnik, ŽK, Liješće u Lici, Krašić, hrv.-kajk. slov.), *zđelica* = *zdelo* f (Bednja) = *zdila* (1556, Perna; Lumbarda, Vrgada, Otok u Slavoniji, Hektorović, šibenski otoci, Brusje, Perušić, Gospić, Pribić kraj Krašića, Pazin) »1° čanak, činija, kopanja, panica, plitica, tēriņa, vagan, 2° čaša (Vrbnik), 3° čast, poklon, .dar za Božić (Mljet, Zore)«. Odatle *zdeljnjak* (Gėrovo) »Sumpfschildkröte«. Između í i *d* ispao je poluglas s, koji je nastao iz *u,* kako se vidi iz mlađe po^ sudenice *skudel* m (Stulić), *škudela* f (Dubrovnik, Račišće, Korčula, Lika, *-dela* Istra) = *škudela* (Tivat, Crna Gora) = *škurdela* pored *škudela* (Crmnica) »1° šalica za kavu (Račišće, Tivat), 2° tēriņa (Korčula)«, deminutiv *škudelica* (Molat, Lika, Vrbnik, Istra, Bukovica u Dalmaciji) »1° šalica, 2° (Lika) limen sud iz koga vojnik jede«. Slov. *skodêla, skodelica* »isto«, s umetnutim *n* pred dentalom *skandêla* »šalica«, *škudela* »isto što skodela, Schüssel«, *skodêla* (Gorensko) pored *škedela.* S posljednjim ide zajedno *škidela* (Buzet-Sovinjsko polje) »zdjela *fz* gline pocakljena (domaći proizvod)«. Samoglasnik *o* u slov. i u hrv. oblicima može se tumačiti i s nazalnim *ç,* koji se nalazi u stcslav. *skpdelz* »testa, laguncula, tegula«, *skņdīhm* »testaceus«, *skgdehnikl·* »κεραμεíς, figulus«. Nazalno *į* moglo je nastati od unakrštenja od *sculetta* > tal.-mlet. *scodilla,* furl, *scudiele f* i *scandula* (v.). Postoji i još jedna varijanta sa *u* > ъ (gubitak): *skleda* f (Istra), deminutiv *skledica, sklednjak* (Istra, Buzet-Sovinjsko polje) »drvena zdjela u kojoj se kuhačom gnječi krumpir« = *sklîda, sklidnjak* »polica kamo se meću zdjele«. Taj je nastao također iz *scodella* > **sktdela* >

metatezom **skbleda.* Nalazi se i u slov. *skleda* »Schüssel«, s potpunom leksikologijskom porodicom. Naša posuđenica ide zajedno sa nvnjem. *Schüssel,* stvnjem. *scuzzil(a)* od lat. *scutella,* deminutiv od lat. *scuta* pored *scutra* »flache Schüssel« > *škundra* f »Art Korb (Notranjsko)«, deminutiv *škundrica.* Razlika je samo u vremenu. Njemačka posuđenica potječe iz vlat. prije 5. v.,$_5$ a slavenska poslije toga datuma. Njemačka pretpostavlja í medu samoglasima, slavenska ř > *d* i potječe iz sjeverne Italije.

*Lit.: ARj* 15, 241. 362. 17, 690. *BI* 853. *Pleteršmk 2,* 487. 491. 501. 630. 638. 906.-66. Hirtz, *Amph.* 176. Miletić, *SDZb 9, 262—66.* 392. KuŠar, *Rad* 118, 17. *NVj* 3, 316. Zore, *Rad* 170, 230. Jurišić, *NVj* 45, 174. Hraste, *JF 6,*182. *REW* П56. Miklošii* 301. Bruckner, *KZ* 51, 231-232. *ZSPh* 8, 440. Skok, *ZRPh* 54, 203. *DEI* 3406. 3407.

**zdrav** (Vuk) *(ne-),* balto-slav., sveslav. i praslav. **$ъIoг ъ* ili **sbtorbb, *sadorvb,* pridjev obrazovan istim sufiksom *-ųo* kao *živ* (v.) ili *mrtav,* »sanus (opozicija *nezdrav, bolestan)«,* određeno *zdravi* (~ *Ciganin)* (Kosmet) »pravi«, kod kihanja *pis zdrav* (Kosmet). S negativnim prefiksom *ne- nezdrav* (Kosmet) »budalast, sulud, mahnit, lud, natrusan (Kosmet), nëdotavan (Kosmet)«. Deminutiv na *-ačak* < *-ьc* + *-bkt zdravačak,* f *-čka* (Piva-Drobnjak). Apsolutni superlativ reduplikacijom (tip : *nov novčar) zdrav zdravcit* (Vuk, Kosmet) »posve zdrav«. Poimeničenja: na *-ьc* > *-ac zdrăvac,* gen. *zdrăvca* (Vuk) »1° zdrav čovjek,2° biljka geranium macrorrhizum«, na *-i! zdravíš,* gen. *-{Sa* (Stulić) = na *-injăk zdràvinjak* m »herbae genus«, na *-ača nesdravača* (Lika) »budalasta ženska«, na *-an nezdravom* m »budalast čovjek« = na *-sa nezdravia* m (Lika) = na *-elja nezdravèlja* m (Kosmet) »rnanitaš, luđak«, na *-ština* < *-bsk* + *-ina nezdrávština f* (Konavli) »neman, strašilo«. Apstraktum na *-je zdravlje* n, s deminutivom *zdrăvljice* n i pridjevom na *-ьn* > *-an zdrăvljan,* f *-ana.* Na *-jak zdravljak* »l ° eipitet mladom mjesecu, 2° mliječni restoran«. Rumunji posudiše *năzdrăvan* »mit übernatürlichen magischen Kräften begabt > wunderbar, schalkhaft«, s crkvenim sufiksom *năzdrăvănie* »toller Streich«. Denominai na *-iti zdraviti (sé), -lm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, od-, po-, poo-, otpo-)* »1° (inhoativ) convalescere, 2° propinare, 3"(recipročno) consalutari«, iterativ na *-ati -zdrav-Ijati, -am,* samo s prefiksima *nazdravljati* = *nazdrăljat* (Kosmet). Odatle postverbali: *pozdrav* m, *ôdzdrav* m. Na *-ica zdravica (na-, obna-).* Na *-je pòzdravlje* n. Na *-eti ozdravĕt, -im* (Kosmet), *ponezdravêt se* (Kosmet) »senuti pameću«. Prilozi *zdravo* »1° uzvik, 2° vrlo«, *nàzdravo (zaboljela ga ~ samo od sebe,* Piva--Drobnjak). Riječi *pozdrav* i *pozdraviti* prevedenice su od *salutem* i *salutare* (posuđeno *salutirati, -luţirăm* u vojničkom govora). Rumunji posudiše pridjev *zdravăn* »jak«, koji se ne nalazi u južnoslav., *zdravenie* »jakost«, *zdravila* »salvia officinalis«, Novogrci σδραβίτζα »puna čaša«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena, jer se ne može utvrditi ni jedinstven praslav. oblik. Luž.-srp. *strawy* i struś, *storovb* pretpostavlja praslav. **storvt,* a stcslav. i stčeš. *ostrabiti* < ÍL-*torbi.* Vasmer rastavlja *strawy* (prema Trautmannu progresivna asimilacija), *storovb* od *zdrav.* Prema semantičkoj paraleli njem. *Kerngesund,* lat. *robustus* (internacionalno *robustan) -drav* se dovodi u vezu kao prijevoj na *o* praslav. **dorv o* od *drvo, drijevo* (v.), dok je sa- prefiks značenja »dobar« (upor. galsko *su-* i gr. ύ- u υγιής, odatle internacionalno *higijena, higijenski).* Bez tog prefiksa nalazi se (prema Meilletu) u sanskrtu *dhruvah* »fermę«, stperz. *auruva-* »zdrav«, u sanskrtu *sudharmã* (H. Pedersen). Ali se *sí-* uporeduje i sa *ge-* u *gesund.* Ako se odstrane *strawy* i *storovb,* onda je ie. korijen **doru-.* Upor. lit. *sūdrus.* Slog *zdra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *zdrowy,* rus. *zdoróvyj.*

*Lit.: ARj 7,* 770. 8, 149. 150. *BI* 835 *Elezović* 1, 456. 2, 21. 93. 538. Vuković, *SDZb* 10, 391. *MikloHč* 49. *SEW* 1, 214. *IF* 31, 411. *Holub-Kopečny* 434. *Bruckner* 650. *Vasmer* 1, 450. *Mladenov* 190. *Trautmann* 53. *ZSPh* 8, 442. *WP* 1, 806. 2, 512. *Tiktin* 1041. Baudouin de Courtenay, *IJb* 13, 310. *Boisaccf* 299. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 270). Fraenkel, *Melanges Pedersen* 443-455. (cf. *IJb* 23, 397). Hujer, *LF* 46, 181. si. (cf. *IJb* 8, 208). Jokl, *Unt.* 320. Machek, *ZSPh* 7, 378. Meillet, *RES 6,* 172. Noha, *ZSPh* 5, 213. Pedersen, *IF* 5, 60. *KZ* 38, 372 (cf. *AnzIF* 21, 78). Pogodin (cf. *IF* 21, 204). Šimčik, *HR* 1942, 389-391. Zupitza, *KZ* 37, 391. Vaillant, *RES* 22, 21.

**zdrózgati,** *zdŕôzgam* pf. (Vuk) *(z-* = prefiks *s-)* = (sa *u* mjesto *o) zdrúzgati, zdruzgām,* još s prefiksom *raz- razdrozgati* = *-druzgati »razbiti* na sitne komadiće«. Još postoji varijanta s prefiksom s- i na onomatopejsko *-ototi stroskdtati* u istom značenju. Upor. s posljednjim *troska* »scoria« (v.) i ime biljke *troskot* (v.). Nalazi se još u slov., slvč. i polj. Praslav. Baltička grupa pruža usporednice za samoglasnik *u* kao i za varijante *zgļsk:* lit. *druzgas* »mrvice od nečega«, *druzgêti* »razbiti u paramparčad«, lot. *satruskđt* »razmrviti«. le. je korijen **dhreu-*

proširen na *sk*. Varijacija *sk* > *zg* je zbog onomatopeiziranja. Upor. i *mazga* sa *maska*.

*Lit.: ARj* 13, 523. *BI* 836. *Miklósit* 51. *SEW* 1, 228. *Bruckner* 99. *WP* 1, 872.

**zdrûcati,** *-ãm* impf. (Dubrovnik) prema pf. *zdrûcnuti, -em* (ibidem) »rückweise reissen«. Onomatopeja, koja je možda stvorena pod uplivom tal. *sdrucciolare, drusciolare, drusciare, druzzolare* »girare«, *ruzzolare.*

*Lit.:* Rešetar, *Stok.* 313. *Prati* 894. *DEI* 1397.

**zducit se,** *-im* pf. (Lovran, Istra) »pretendere«. Odatle postverbal *zduk* m. Čini se da potječe od tal. *dùcere* (13 v.) > *-dune,* sa *-iti* kao u *kuriti* < *currere; z-* je tal. prefiks *s-* < lat. *ex-,* Upor. u Režiji (slov.) *prodúžinat* < furl. *produşi, jintrodúžinat* < furi. *introduşi.* Od part. perf. *duetus* sa sufiksom *-orius* > *-or* bilo bi prema Vaillantu *(na) dohuore* (Zografsko evanđelje, Marko IV 38) »oreiller«, iz balkanskog latiniteta.

*Lit.: ASPh* 34, 307. Stürm, *ĞSJK 6, 52.* Vaillant, *BSLP* 39, 209. *Vasmer* 1, 365. 366. Horálek, *Slávia* 18, 57. ss. *SA 266. DEI* 1398. 1399. 1405.

**zdûr,** gen. *zdúra* m (Stulić, Dubrovnik, za doba republike) »servo di corte, glasnik, telai, (u lat. pisanim spomenicima) riparius«. Kod Filipa de Diversis *siauros* (15. v., ak. pi.). Od radne imenice **exitore,* od *exeo, exire* (prefiks *ex-* i *eo, ire).* Upor. Logudoro *bessida* »Geschwulst«. S prefiksom *re-* tal. *riuscire* > *reuşiţi, -im* impf., pf. (Perast, Paštrovići) = (prema tal. 1. 1. prez. *riesco) reuškati, -ãm* pf. (Perast) = *rebuškati, -ãm* pf. (Dubrovnik) »poći za rukom, uspjeti« (suglasnik *b,* koji ovdje zatrpava hijat, nalazi svoju paralelu u *bessire* < *exire, bessida,* Logudoro). U dubrovačko-romanskom *u* iz infinitiva *riuscire* (mjesto *riescire* unakrštenjem sa *uscio)* ušao je analogijski i u prezent *(*reusco).*

*Lit.: BI* 836. *Mažuranić* 1677. Budmani, *Rad* 65, 167. Zore, *Tud.* 8. *Rohlfs* 350. Skok, *Slávia* 10, 491. *ZRPh* 54, 203. *REW** 3018. *DEI* 3268.

**zeba** f (Vuk) prema m *zebac,* gen. *zepca* (Jablanac, Senj) = *sebe* (Vetranović; potvrde iz narodnog govora za tu varijantu nema), sveslav. i praslav. **zįba,* »fringilla coelebs«. Pridjev na *-in zebin.* Deminutivi na *-ić zebić* (Nin) »mlado od zebe«, na *-ica zebica* (Križ, Pazarište, Stinica, Živi Bunari, Sošice, Žumberak). Njezino pjevanje prije sunca znači kišu. Samoglasnik *e* je .nastao od palatalnog nazala *t,* upor. polj. *zięba,* ukr. *záblyk, záblyča,* ras. *zjáblik.* Miklošič i Bruckner vežu sa *zepsti* (v.), jer se prema Brehmu *zeba* pojavljuje nakon kopnjenja snijega i na početku zime nestaje. Upor. tumačenje Latina *fringuilla frigore cântat* i naše sinonime u *snigarica, snigavac, sniješka, sniženica* = *snježnica, snjeguljica, snjeguljka, snjegušica, snježarka.* Buga uporeduje s lit. *žibe, zilele* »fringilla eannabina«, koje je od glagola *žibu, žibėti* »sjati se«, iz čega bi izlazilo da je dobila ime po *sjaju perja.* Glede njem. *Fink,* na koji se Buga poziva da bi objasnio *ę,* upor. *pin(j)ac, pinčina, pinjavac.* Hirtz je nabrojio 43 sinonima za »fringuilla coelebs«. Nazivi po glasu za *zebu* isto su tako brojni kao po snijegu: *bitkavac, bitkavica* od glagola *bitbikati, cinkavac, činka, (s)činkavac -kovač, činkovka, čanka, ćivkalica, šaka, itikon (-uri), šćikunac, šurkovac.* O posudenicama *fink (-a, -ič, -ka, -kov, -kulja)* = *hinko* v. pod *fink.*

*Lit.: BI* 836. Hirtz, *Aves* 14-15. 415. 571. *Miklošič* 401. *Bruckner* 653. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199).

zec m (Vuk, ŽK, danas općenito na čitavom području) prema f *zečica* = (hrv.-kajk. nestegnuto *aje* > *e) zajec* = *(e* identificirano s nepostojanim α = *e* < 0, *ъ) zajac,* gen. *zăjca* (Negotinska krajina), *zăjac,* gen. *zăjca* (Kosmet), sveslav. i praslav. **zajecь,* »1° lepus, 2° oronim (ime bosanske planine), 3° prezime *(Zec,* Lika, pored *Zajac,* ŽK, na *-ić Zajčić)«.* Deminutivi *zečić,* na *-bk* > *-ák zeiak,* gen. *zéčka* (Hrvatska) »(metafora po cvijetu) grašak«. Augmentativ na *-ina zečina f* »1° veliki *zec, 2°* koža od zeca«. Pridjevi na *-j zečji* »leporinus«, na *-ev zečev,* poimeničen u sr. r. *Zečeva* (polje), poimeničen na *-ina zečevina* »meso zečje«. Nestegnut oblik *zajec* očuvan je u toponimu *Zaječar.* Samoglasnik *e* u sufiksu *-ec* nastao je iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *zajęcь,* polj. *zając,* ras. *zajac,* gen. *zaica.* Taj se rijedak sufiks (upor. još samo *mjesec,* v.) zamjenjuje u slavinama običnijim: búg. *záek,* mak. *zajok,* bjelo-rus., ukr. *zajuk.* Suglasnik *j* u *zajec* se smatra kao suglasnik koji zatrpava hijaţ; zbog toga u slov. *zavec* pored *zajec* (upor. *rukovet* pored *rukojeť).* U baltičkoj se grupi može upoređivati samo stprus. *zasins* »isto«. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava na više načina. Fick dovodi u vezu s lit. *žaidžiu, žaisti* »skačem« < ie. korijen **ghe(i)-,* sanskr. *jihītē* (3. 1. sing.) »skoči«. Mladenov i Zupitza vežu s lat. *haedus,* got. *gaits,* nvnjem. *Geiss.* Koštial i Machek izvode od *zuati, zžjc* »životinja koja zijeva«, i objašnjavaju to zasebnom

rascijeplj'enorfl formacijom zečeve gubice. Sufiks *-ţcb* tumači se kao osnova na *и* s deminutivnim sufiksom *-ьc*. Ali se može raditi o pred-ie. sufiksu *-incus, -encus,* koji je potvrđen u *Bodencus* i na ligurskom teritoriju.

*Lit.: BI* 837. Ilešić, *NJ 2,* 69-72. *Elezović ì,* 190. *Miklošič* 399. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 643. *Vasmer* \, 446. *Mlađenov* 174. *WP* l, 527. 544. Walde-Hofmann 359. Koštial, *3F г,* 71-72. Loewenthal, *ASPh 37,* 379. Vaillant, *Slávia 9,* 497. Machek, *Slávia 16,* 188.

**zécir** m (Vuk) »l ° sprava kojom se kuca na vrata, halka (v.)3 2° prsten« = (unakrštenje sa *zvèk* m Dubrovnik, *zvêka f) zvèkïr,* gen. -ira (Vuk); odatle *zećir-prsten* = *zećer-prsten* — *zeći-prsten* (sve BiH) »prsten s velikim zlatnim kamenom u obliku trougla«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zehkir* = *zihgir* > tur. *zekir)* iz turske terminologije kućnih uređaja.

*Lit.: BI* 837. *Miklošič* 400. Korsch, *ASPh 9,* 679. *Školjić** 649.

**zier** m (Kosmet) = *zêr* (Banja Luka, Bosanski Petrovac) = *ziher* (Mostar) »gorko, žestina, otrov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zehr* > tur. *zeher, zehir)* iz turske medicinske terminologije: bug., arb. *zeher.*

*Lit.: Elezović* l, 207. *GM* 482. Skok, *Slávia 15,* 504., br. 857. *Škaljić** 649.

**zéjtin** m (Bosna) = *zeitin* (Vuk) = *zëjtîn,* gen. *-ma* (Kosmet) »(maslinovo) ulje, olaj, masla«. Indeklinabilni pridjev na tur. *-li zeitûnli* (Kosmet) = *zeituni (ni* > *n* kao u tur.) = *zejtini* (BiH) »maslinove zelene boje«. Na *-ica zeitinica* f (Vuk) »uljanica, sud za ulje« = na *-jača zejtinjäča* (Kosmet) »boca ili kanta u kojoj se u kući drži zejtin«. Složenka *zèitintáne* (BiH) »maslinka«; na *-luk sejtmluk* (BiH) »maslinjak«. Denominai na *-iti zeìtìniti, -īm (po-, za-)* »obuliti, uljiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zäit,.* pridjev *zäitun, zäituna* »maslina« > tur. *zeytin,* prema ar. pi.): rum. *zaitin* (Banat), bug. *zeitin, zehtin.*

*Lit.: BI* 837. *Elezović* 2, 207. 513. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 854. *Mlađenov* 190. 191. *Tiktin* 1790. *REW** 9612. *Miklošič* 400. Korsch, *ASPh* 9, 679. *Školjić** 650.

**zèlen,** f *zelena,* određeno *zeleni* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-en* (prijevojna varijanta od *-ьnъ)* od praslav. korijena **zel-,* »viridis«; proširen na *-kast zèlenkast* »subviridis«. Poimeničenja: na -ьc > *-ac: zelenáč,* gen. *-nca* m (Vuk, Crna Gora) »profundum« = *zelenáč,* gen. *-ènea* (ŽK) »lacerta viridis« = na *-äc* (v., u nejasnoj varijanti *-bać) zelenbać,* gen. *-aća* m, na *-ica zelenića* (epitet uz *gora),* na *-ič zelenić,* gen. *-ica* (Lika) »zeleno mlado i tanko drvo«, s deminutivom na *-bk zelenićak,* gen. *-ćka* (Lika), na *-ik zelenih,* gen. *-ika* (vir u Lepenici, Kragujevac), na *-ika zelenika* »l ° jabuka, 2° buxus sempervirens, šimšir, 3° uvae genus (Slavonija), 4° bosansko i hercegovačko prezime«. Apstrakti na *-ilo zelenilo* n »pigmentům viride«, na *-ina zelenina* »viriditas« = po deklinaciji » *zelen,* gen. -í f »povrće, zerzevat«. Na *-ko zelenko* m »zelen konj«, s hipokoristikom *zeko,* odatle izvedenice *zZkalj, zèkan, zèkun, zeka f* (Kosmet) »zelena koza«, pridjev na *-kost zekast* »zelenkasto-siv«, na *-onja zekonja* (Kosmet, Vuk). Na -oíα *zelenoša* »zelena koza«, na *-ka zelenka* (Vuk) »top, puška«. Na *-bk: zelenjak,* gen. *-njka (nj* od inhoativa *zelenjeti)* »zelen kukuruz = *zelênak,* gen. *-ênka* (Kosmet) »zelen plod«. Na *-äs zelenáš,* gen. *-aša* m (Srbija) »kajišar«, od priloga *na zelen(o) prodat* (Kosmet) ili *ponuditi,* apstraktum na *-bstvo zelendštvo.* Na *-saća* < *-bsk* + *-ica zelenšćica* (Smokvica, Korčula). Čest kao prvi ili drugi elemenat u složenim pridjevima: *zelenocrn, -jasan, -modar, -plav, -svijetao, -žut, tamnozelen, svijetlozelen.* Denominali na *-eti* (inhoativ) *zelenjeti (se), -ï* (Vuk) *(po-)* = *pozelênet* (Kosmet) »virescere«, na *-iti* (kauzativ ili faktitiv) *zeleniti, -im* impf. (Vuk) *(o-)* »činiti da bude što zeleno«. Da i sam korijen **zel-* znači isto što *zelen,* dokazuju hipokoristici *željo* m = *zelja* m (istočno) = *zelja* m »zelen vo«, s pridjevom *zéljin, zêljin,* na *-onja zeldnja* (Kosmet) »ime volu«, na *-os zeljoš,* gen. -oíα »zelen top«, na madž. *-ó* > *-ov zèljov,* gen. *-ova* »zelen pas«, na *-jug zèljug* m »zelen vepar«, s pridjevom *zèljugov* prema f *zèljuga* »zelena krmača«. Apstraktum na *-je zelje* n »1° biljke atriplex viridis, rumex patientia, rumex pulcher, 2° kupus (Vodice)« = *zelje* (ŽK), s pridjevom na *-ьn* > *-an zêjni* (Kosmet, *~ bostan), željan,* određeno *zeljanī,* poimeničen na *-ik zeljantk,* gen. *-ika* (Vuk, Dragačevo, Banja Luka, Travnik) = na *-ica zeljànica* (Vuk) »pita od zelja«, na *-ka zèljanka* (Lika, K) »korába«. Na *-anca zeljarica* (Stulić) »koja prodaje zelje«. Značajan je još naziv cvijeta *zelenkada f* (složenica) < *zelena kada* (Vuk, sintagma) »sunovrat, narcissus pseudonarcissus«, koja je upravo pučka etimologija od tur. *zerinkada* = *zeren-kadajzerem-* (danas *zere n* »Dichternarcisse, narcissus poeticus«, Şevket)

> (također) *zarekada* (BiH), rum. *žarna codea,* kao da je *kada* hipokoristik od *koduna* (v.) < tur. *kadın,* a upravo je tur. *zerrin kadeh* »sunovrat« > *zerin* m = *zerína f* (BiH) < perz.-ar., ar. *quadab* »pehar«, perz. *zerrin* »zlatan«, tj. »zlatni pehar«. Madžari posudiše *zeleniće fa* »cerasus avium«. Praslav. korijen **zel-* dolazi u baltičkoj grupi s drugim sufiksima i s drugim (višim) prijevojnim stepenima, tako da se pridjev *zelen* ne može smatrati kao balto-slav. : stprus. *satigan,* lit. *žalias,* lot. *záľs* »zelen«, s prijevojem *ã* stprus. *salin* »zelje«, lit. *žole* f, lot. *žale f* »trava, zelje«, glagol lit. *želti,* lot. *zelt* »zelenjeti«, lit. *želvas* »zelenkast«. Upór. još· frig, ζέλκια »povrće«, sanskr. *karit, harita* »zelen«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğh* u korijenu **ğhel-,* koja u višem prijevoju perfektuma *o *ğhol-* dolazi u *zlãto* (v.). U redukcionom štěpenu (Tiefstufe) dolazi varijanta **ghel-* (v. *želva)* kao **ghį-* u *žut* (v.), *žuč* (v.) i *žuk* (v.).

*Lit.: BI* 837. 838. *Elezović* 1, 207. 434. 293. Ribarić, *SDZb* 9, 205. Vušović, *NJ 3,* 60. (cf. *JF* 14, 251). *Miklošič* 400. *Holub--Kopečný* 435. *Bruckner* 653. *Vasmer l,* 452. *Trautmann* 364-365. *WP l,* 625. *Mlađenov* 190. *Tiktin* 1797. Bonfante, *KZ* 64, 129. Hirt, *IF 2,* 146. Lagercrantz, *IF* 25, 365. Lohmann, *KZ* 58, 208. Meyer, *IF* 7, 267. Streitberg, *IF* 3, 315. Wood, *IP 22,* 163. *Školjić·* 650-652. Maretić, *Saoj.* 186.

**zeman,** gen. *zemana* m (Vuk, BiH) -= *zeman* (Kosmet) »1° vrijeme, epoha *(zeman građi, zeman razgrađuje), 2°* prilika, zgodan momenat, cậjt (ŽK) (u izreci: *od čega zeman od toga i vrijeme)«* = *zaman* (asimilacija *e — a > a — a* u tur.), samo kao prilog *uzaman* (Vuk) »svagda« (upor. bug. *záman* /»immer«/ í *uvijek,* v.) i ü tur. lokatīvu *zamanda* »olim«, samo u vezi s prijedlogom *od zamande* »od iskona«. Tur. lokativ smatran je kao posebna imenica, koja se deklinira u hrv.-srp. S postpozicijom *-ile* (upor. *bír vàktile,* v.) *-zàmanile* (Kosmet) »rano«. Tur. sintagme: *bír zemana* (hrv.-srp. gen. vremena) »jednom, nekada, u staro vrijeme« < tur. *bir zeman* »à un moment donné«. Tur. imperativi *gel git* (od *gelmek* »doći«, *gitmek* »otići«) mjesto gerundiva na *-(y)e, -(y)i* u vezi sa *zeman : dél zeman dít zeman* (Kosmet) »kad (lì)-tad(li), vremenom« < tur. *gel zeman git zeman* »quelque temps après«. Složenica: *ЂaЂ(a) zèman, od baba zamana* (Crmnica). Balkanski turcizam (tur. *zeman, zaman)* iz turske terminologije svagdanjeg života: rum. *zaman* »Gelegenheit«, bug. *zaman* »Zeit«, *za zor zaman* »für die Zeit der Not (v. *zor)«,* arb. *zamán, zahmán,* eine. *zamane* f »temps, temps ancien, époque«, ngr. ζαμάνι.

*Lit.: ARj 1,* 131. 2, 839. 8, 728. *BI* 838-839. *Elezović l, 192. 2,* 509. 513. *Tiktin* 1791 *GM* 481. Miletić, *SDZb 9,* 266. *Deny* 401 903. *Pascu 2,* 175., br. 1167. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Mlađenov* 178. *Miklošič 399.* Matzenauer, *LP* 11, 344.

**zembil,** gen. *-ila* m (Vuk, Vojvodina) = *zembilj* (BiH) = *zēmbtlj,* gen. *-Uja* (Kosmet) pored *zēmbtlj* »korpa, ceker (hrvatski gradovi), rogožar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zanbil* > tur. narodski *zembil* »Art Binsenkorb«) iz turske terminologije oruđa: rum. *zimbil* = *zamboale* »Korb aus Binsengeflecht«, bug. *zimbil,* arb. *zimbile* f = *zimbil,* ngr. ζεμπίλι.

*Lit.: BI* 839. *Elezović* 1, 208. 210. *Mlađenov 192. Tiktin* 1821. *GM* 485. *Lokotsch* 2193. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 855. *Miklošič* 40. Korsch, *ASPh 9,* 679. *Školjić** 651.

**zemlja** f (Vuk, Kosmet, rus. *zemlja),* gen. *zemlje* (Kosmet) = *zèmnja,* gen. *zemnjê* (ŽK) »l ° χθ-ών (u internacionalnom *autohton),* humus (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° regio«, balto-slav., sveslav. i praslav. **zemja.* Izvedenice se prave od dviju osnova: od *zem-* (bez epentetskog /) i od *zeml'-* (s odbacivanjem -a). Od **zem-:* pridjev па *-ьn* stcslav. *гемьnъ* > određeno *zemni.* (~ *ostaci dragog pokojnika,* Hrvatska; vjerojatno posuđenica iz rus. *zemnoj* ili češ. *zemní),* odatle *podzemni, nadzemni* (rus. *nadzemný], podzemnyj,* češ. *nadzemní, podzemní), prizemni* (~ *stan),* odatle *prizemnica* (kuća). Na *-je prizemlje,* od sintagme *pri zemlji; podzemlje* »Had«, *razizemlje.* Riječi *zmaj* i *zmija* predstavljaju redukcioni štěpen istog praslav. korijena. Odijeliše se u jezičnoj svijesti od *zem-* i čine zasebnu leksikologijsku porodicu. Od **zemlj-:* pridjevi na *-en zemljan^* određeno *zemljani* »fictilis«, poimeničen na *-ica zemljànica* (Vuk) »činija ili čaša od zemlje«, na *-bsk zemaljski (nad-)* »l ° terrester, 2° Landes- *(~a vlada, banka,* za Austro-Ugarske)«, na *-ьnъ *гemI]ъnъ* (se. *grad)* u toponimu *Zemun,* gen. *-una,* s etnikom na *-ьc > -ac Zemúnac* m prema f *Zèmunkinja,* pridjev *zemùnskï,* »grad zemljanim opkopom utvrđen« prema keltsko--rom. *Singidunum* »Beograd«. Stariji oblik očuvan u njem. *Sémiin* < lat. *ZemUnum;* madž. *Zimony* predstavlja *l' > o* (stariji štěpen) > *u.* Poimeničen na *-ik Zemunik,* gen. *-ika* (Ravni kotari kod Zadra, srednjovjekovna Bosna), na *-ica zemunica* »Erdhütte, antrum«. Na *-uh* od sintagme *põzemjuh* (Smokvica, Korčula)

»vris, koji raste u širinu po površini zemlje«, na *-uša pozemljuša* (kuća) = *prizemljuša* (Valjevo, Skopska crna gora). Deminutiv na *-ica zemljica.* Augmentativi na *-etina zemljètina,* na *-(j)urína zemljùrina.* Na *-jak* m prema f *-jakinja zemljak,* gen. *-aka* m prema *zemljakinja f:* Na *-orina zemljàrína.* Na *-ište zemljište* »fundus«. Složenice: *zemljoradnja* f, *zemljoradrik, zemljodjelac,* gen. *-Ica* m prema f *zemljodjēlka,* noviji neologizmi *zemljopis,* prevedenica *od geografija, zemljoposjednik; zemljotres* prema lat. *terrae motus,* njem. *Erdbeben; zemljovid* »Landkarte« (iz češ. *zemĕvid;* danas zastarjelo); isto tako zastarjelo *zemljeuz* »Landenge«, prema tipu *moreuz* (jedno i drago u Srba). Baltičke su usporednice u istom prijevoju: stprus. *same, semmai* »nieder«, lit. *žemė,* lot. *zeme,* pridjev lit. *žeminis* = *zemni,* od ie. korijena **ghđem-,* koji se nalazi u tračko-frigijskom imenu božice zemlje ζεμελως = gr. Σεμέλτ), arb. *dhe,* gr. χαμαί (odatle internacionalno *kameleon),* sanskr. *kšah* = avesta *žarni* »terra, fundus«, lokativ sanskrtski *kšami* = avesta *гэмг.* Ako se uzme s Kretschmerom i drugima da je ie. **ghdem-* u vezi sa got. *guma* = lat. *homo* »čovjek« i dalje s biblijskim (semitskim) *Adam* = ar. *Adem* (lično ime), stlit. *žmuo* m »muž« prema f *žmona* »žena«, pi. *žmonės* »ljudi«, stprus. *smuni(n),* ie. korijen **ghđem* može pripadati ie. semitskom prajeziku.

*Lit.: ARj* 7, 317. 10, 357. 358. 11, 309. 12, 223. *BI* 838-839. Belić, *NJ* 1, 46. *Elezović Î,* 208. *Miklósié* 400. Berneker, *IF* 10, 148. *Holub-Kopečný* 435. *Bruckner* 653. *Vasmer* 1, 452-453. *Mladenov* 191. *Trautmann* 369. *WP* 1, 662-664. *Boisacq** 1049-50. Jokl, *IF* 36, 135. Kretschmer, *KZ* 31, 428. 434. *GM* 83. Pedersen, *KZ* 36, 335. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Skala, *LF 46,* 275-278. (cf. *IJb* 8, 203). Wijk, *ASPh* 42, 286-289. Maretić, *Savj.* 113. 186. 187.

**zendil** (Vük) = *zêngin* (BiH *zè-,* Kosmet) = *zendîn* (Peć), indeklinabilni pridjev, »bogat (suprotno *zunđur,* v.)«, komparativ *po zendîn od* (Kosmet) »bogatiji od«, u BiH *zendiliji* = *zendiniji.* Apstraktum na *-luk zendiluk* (Vuk, *ni > l* nastade od *zendilluk) — zendiluk, -dinluk, -ginluk* (BiH) »bogatstvo«. Početno -/ u *zendil* nastade po zakonu disimilacije *n — n > n — 1.* Balkanski turcizam (tur. *zengin* »moćan, bogat«, *-gin* kao u *čališkan, v.;* tur. *zenginlik)* iz turske terminologije običnog života: bug. *zengin,* arb. *zenjin (nj < nđ).*

*Lit.: BI* 839. *Elezović* 1, 209. *Mladenov* 191. *GM* 483. *Školjić*[1] 651.

zënso, m, za f *-a* (Dubrovnik) = *dzendzo* = *senso,* gen. *-ota* (Smokvica, Korčula; kad se dva Petra sastanu, reknu jedan drugom: *zdravo, zenso!)* = *žensi* m pl. (Krk, *mi smo Sensi* »imenjaci«, Dubašnica), *žensa* f, slov. *žénso,* gen. *-ota* = *žensev,* gen. *-sva* m (nejasan početak) »koji ima isto kršteno ime, imenjak, Namensgenosse«. Od mlet. *zenso* (Boerio: *senso'), genso* (Chiavenna), furi. *'zénso* »omonimo«, nepoznatog postanja. Možda je od sintagme *genus suum* ili je od komparativa *gensóre* = *genzore* < prov. *gensor* od pridjeva *gen(t) < gentilis* ispuštanjem *-óre.* Mussafijino izvođenje od *Vicenzo* (s upitnikom doduše) još manje zadovoljava. Grčkog je podrijetla možda pridjev *gnjlo,* f *gnjila* (Prčanj, u izrazu *ja sam gnjila Prčanjka* »ich bin eingefleischte Perzagnerin«), od gr. γενεά »razza, stirpe, famiglia« > južno-tal. *genìa.* Inače je lat. pridjev na *-iliş gentilis* potvrđen samo u učenom vidu poimeničen u crkveno-lat. značenju *džentil* m (17. i 18. v.) prema f *džentila* (17. v.) = proširen na *-janin dźentilijanin* (17. v.), pridjev *džentilski* »poganin« kao prevedenica od hebrejskog pl. *gōīm* »narod nehebrejski« = gr. гSл/а. U pravom značenju »plemenit« upotrebljava se u engleskoj složenici *gentleman,* koja prevodi tal. *gentiluomo,* fr. *gentilhomme.* Arb. *xhentil* m »Heide«.

*Lit.: ARj* 3, 534. Zore, *Tud. 9. Parać* 1192. *Pleteršnik 2,* 958. Mussana, *Beitrag* 221. Salvioni, *ZRPh* 34, 390. 404. *GM* 81. *Pirona** 1306. *DEI* 4111. *Rosamani* 1002. 1250.

zemīti, *zenēm* impf. (Stulić, Ranjina, Gundulić) *(pro-)* = *zen ut* (Smokvica, Korčula) »klicali, klijati, nicati«. Suglasnik *n* je nastao od *bn,* upor. *prozebnuti* (Stulić) »proklijati«. Nema Vuk. Nastalo od **zebnuti* prema stcslav. *zebati* »germinare« i *zębc, zębsti* »dilacerare«. Balto-slav. i praslav. **zęb-.* Iterativ je *zenjìvati, -njuje* (Vodopić, subjekt *pupak* »pupoljak«). Baltička je usporednica lit. *žembeti, žembu* »keimen«, a od ie. > nvnjem. *Kamm* (der Traube). Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala £ u korijenu **ğembh-* »gristi«, u arb. *dhëmp* »far male, boli me« i lat. *gemma* < ie. **ğembhna* »Auge oder Knospe an Weinstock«. Dalje su etimologijske veze *zub* i *zépsti* »frigere«.

*Lit.: BI* 839. *MikloiiS* 401. *WP* 1, 575. Güntert, *WuS* 11, 124. 1. (cf. *IJb* 14, 332).

**zépsti,** *zebēm* impf. (Vuk) *(na-, o-, po-, pre-, pro-, u-)* = *zêps, zèbëm* (Kosmet), prema na *-ati isprozebati, -prozebom* pf., iterativ na *-va- -zebivati, -zebujem,* samo s prefiksima, na

-ovati prozebòvat, -ujem (Kosmet, Peć), sveslav. i praslav. *zeb-, »1° frigere, 2° bojati se«. Postverbali òzeb m (Kosmet) = năzeb m = năzeb (Kosmet) — nazeba f pored nâzebao, gen. ~ЬIi f »Erkältung«, od part. perf. akt. odatle na -ina ozeblina; prozib m (Vodice). Na -nja zebnja. Samoglasnik e je nastao iz palatalnog nazala ę, upor. češ. zábsti, zebu, polj. ziębić, ziąbnąć, stcslav. zębn, zebsti. Miklošič razlikuje 3 različita praslav. korijena *zemb- u zub, *zemb^ »dilacerare« i *zemb- »klijati« (v.); ali se sva tri dadu svesti na jedan naprijed spomenuti. Ie. je korijen *gembh- u arb. dhëmp »far male, boli me«, sanskr. kauzativ - iterativ jambhayati (3. 1.) »zermalmt«. V. jöš znobiti.

*Lit.:* ARj 7, 771. 9, 508. 509. 11, 309. 310. 814. 12, 482. 483. *BI* 839—840. *Miklošič* 400. *Holub-Kopelný* 429. *Bruckner* 653. *Trautmann* 369. *Mladenov* 190. *WP l,* 575. *Boisacq*[3] 143. Pedersen, *KZ* 36, 334.

**zera** f (Lika, Srijem) »mala količina, malo«. Upotrebljava se za pojačanje negacije: *nemam ni zere (soli, ugljena).* Deminutiv na *-ica zerica, zeričica.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *zerre* »atome, molécule«, evropski arabizam tal. *zero,* fr. *zéro,* španj. *cero,* koje potječe iz istog ar. vrela kao *cifra* < ar. *șifr* »prazan«): arb. *zer* (Gege) »Atom«.

*Lit.: BI* 840. *REW** 7902a. *Lokotsch* 1894. *GM* 483. *Školjić** 650. *DEI* 4112.

**zerde,** gen. *-eta* m (Vuk) = *zerde* (Kosmet) »hladno jelo od brašna, s medom, nalik na pilav«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zerde}* iz turske kulinarske terminologije: bug. *zerdé.*

*Lit.: BI* 840. *Elezović* 1, 209. *Mladenov* 191. Korsch, *ASPh 9,* 679. *Školjić** 652.

**zerdèlija** f (Vuk) = *zerdeuja* (Kosmet) = *dzrdzalîja* (Đevđelija) »1° kajsija, šeftelija (v.), 2° vrsta šljive (Vinkovci), šljiva slična kajsiji (Kosmet)« = *zerdelija* (uz *-dé-)* (BiH) = *razdèlija* (BiH). Odatle hipokoristik (?) *dzrdza* f (Kosmet) »voćka kao šeftelija«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zerdālū,* složenica od sintagme *zärd* »žut«, u prasrodstvu sa *žut,* i *hālū* »šljiva« > tur. *zerdali)* iz turske terminologije kulturnog drveća: rum. *zarzără* = *zarzâlã* »Aprikose«, *zarżana, zărzălie,* bug. *zardelíja* póred *zdržala, zarzalîja, zerzalíja, zárzalka,* arb. *zerdellí,* ngr. ζαρζαλοϋ, ζέρζαλον. Od osnovne perz. riječi *zerd* »žut« (> tur. *zerd)* dolazi u BiH pridjev *zèrdast* »žutkast«.

*Lit.: ARj BI* 840. *Elezović* 2, 513. *GM* 483, *Mladenov* 191. *Tiktin* 1797. *MiklošiS* 399. *Školjić** 651. 652.

**zerme,** gen. -a, dat. *-u* m (Dubašnica; *to je moj zerme; mi smo zermi)* = *zerme,* gen. *-eta* (Korčula, Smokvica) »1° cousin, bratučed, 2° kolega, prijatelj, drug«. Hipokoristik na *-e,* gen. *-eta* prema *rode,* gen. *-eta,* stvoren odbacivanjem dočetka *-an* u *zrman* m (istro--čakavski) »cognatus« prema *zrmàna* f »cognata« = *zormãn* (Baška, Punat) = *zermon,* gen. *-ona* < istro-rom. *zarman* (Rovinj) = *zermdn* (Galežan), *zormano* (mletački u Krku), upor. slov. prezime *Zorman.* Od lat. *germanus* (fráter) > mlet. *zermàn. Germanus* je i lično ime koje se spominje u srednjovjekovnoj Dalmaciji (Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar) i Istri, odatle *Jèrmãn,* gen. *-äna* (14. v.) prema mlet. *dż > /.*

*Lit.: ARj 4,* 601. Štrekelj, *ASPh* 14, 553. *DAW* 50, 75. *Ive* § 27, 128. *REW'* 3742. *DEI* 1791. Jireček, *Romanen* 2, 38. *Rosamani* 1252,

**zerzevat,** gen. *-âta* (BiH, Srbija) = *zarzavat* (Kosmet) = *herzoat* (možda iskvareno; narodna pripovijest, Vrčević) »zelen (f), povrće (n)«. Na *-džija zerzeva(t)čija* = *zarza^vatiya* (Kosmet) »koji prodaje zelen«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *zerzevat, zebzevat* < perz. *sebzevat,* pi., od perz. pridjeva *sebze* »zelen«) iz turske kuhinjske terminologije : búg. *zarzavat,* cine. *zarzavate f* »légumes«, *zărzăveci* »marchand de légumes«.

*Lit.: Elezović 2,* 139. 512. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 858. *Mladenov* 183. *Školjić** 650.

zSt m (Vuk), balto-slav., sveslav. i praslav. termin za nekrvno srodstvo *zetb* (maskulinum po deklinaciji i; u hrv.-srp. prešao u deklinacijų *o),* »1° gener, 2° sororis vir«, slov. *zet* m prema f *zetinja* »snaha«. Pridjevi na *-ov zêtov,* na *-ovski zêtovskî.* Složenica *nezet* (Vuk) prema *nebrat, nekurn.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *e,* upor. stcslav. *zetb,* gen. *zęti* »νυμφιός«, stčeš. *zet,* gen. *zéti,* polj. *zięć,* rus. *zjatb.* Kako se vidi, prvobitno je to bio apstraktum po deklinaciji *i,* koji je prema tipu *sluga,* lat. *patęstas* > tal. *podestà* dobio značenje muškog lica. Baltičke paralele pokazuju deklinacijų *o* kao hrv.-srp., ali i pored *e* i prijevoj ö: lit. *žentas* »gener« dok lot. *znuôts* »1° gêner, 2° šogor«. Nema jedinstvenosti u tumačenju. Prema Miklošiču taj izraz sadrži isti korijen koji je u *znati* (v.) kao i gr. γνωτός »1° srodnik, 2° brat«

i sanskr. *jňātí-h* »bliži (krvni) rođak«. Drugi, kao Trautmann, Schrader, Meillet, Pedersen, Walde (itd.) vežu s ie. korijenom **ğen-* »radati«, kao sanskr. *jata-* »rod, vrsta« = avesta *zata* »roden« (upór. lat. *naţio* »narod«, odatle internacionalno *nacija},* galsko *-gnatus* u *Cintugnatus,* got. *-kunds* »koji potječe od«, nvnjem. *Kind* < ie. **ğen-tom,* lat. *genitus,* gr. *γένεση* »podrijetlo« (internacionalno *geneza}.* S gledišta semantičkog prihvatljivije je mišljenje Miklošičevo. Za primitivni mentalitet karakteristično je da se poznanstvo osniva na srodstvu. Upor. još izraze kao *svak, svasi, svojad* od *svoj* za taj mentalitet. Ali ima i treće tumačenje (Pedersen, WP), isto tako prihvatljivo. To je vezanje uz ie. korijen **gem-* »ženiti«, naročito u nazivima za srodstvo po *ženidbi,* kao gr. γαμέω (odatle internacionalno *poligamija, monogamija),* γαμβρός (> cine. *gambrolu)* »gener«, sanskr. *jāmātar-,* avesta *zāmātar* (raširenje od **jama* prema *mātar),* sanskr. *jami* »verschwiestert, verwandt«, arb. *dhëndër = gener (n* mjesto *m* prema *genus} = genia* (lat. glose). Posljednji odgovara lit. *žentas* »gener« < ie. **ğematos.* Mladenov veže sa *zet* i bug. *zéstra* »miraz«, koje posudiše i Rumunji *zestre* f pl., < praslav. *zet-\--tra* < ie. **ğemet-tra.* Hrv.-kajk. *zetec* »kumce, filiolus« nema veze sa *zet.*

*Lit.: BI* 840. *Miklósié* 401. *Bruckner* 653. *KZ* 46, 232. 233. *Vasmer* 1, 466-467. *Mladenov* 191. *Trautmann* 370. Schulze, *KZ* 63, 113. *WP* 1, 575. *Boisacq*[3] 140. Bugge, *IF* 1, 444—445. Jokl, *Unt.* 46. Kiparsky, *Erikoispainos* 1942, 5-6, 113-121. (cf. *RES* 23, 166). *GM* 85. Niederniann, *AnzIF* 20, 109. Pedersen, *KZ* 36, 277-340. (cf. *AnzIF* 12, 228). Schrader, *IF* 17, 11. si. *Tiktin* 1811.

Zeta f (Vuk, Crna Gora) »Γ rijeka nazvana ovako nakon što se u Bjelopavlićima sastanu Perućica i Oboštica (od *Obod,* tj. *obodski + -ica},* 2° po rijeci naziv kraja (horonim) sa varošima Spuž, Zabijak«. Pridjev (ktetik) *zetskl (zetbski,* 1233), etnik *Zečanin, Zećanka* (Vuk). Interesantan primjer predslavenskog imena rijeke, koje ne važi od izvora, nego od sliva dvaju pritoka u jednu rijeku. Stare su potvrde *Genta,* prema kojima je *e* nastao iz palatalnog nazala. Čini se kao da je *z* nastalo po drugoj palatalizaciji iz $g^e$. Ali to nije izvjesno, jer *Genta* nije potvrđeno u klasično latinsko doba, nego u mletačko, pa se ne može znati nije li *ge-* mletačka zamjena za slav. izgovor *z.* Miklošič uporeduje sa arb. pridjevom *zi* m prema *zezë* f »crn«. Nazivu bi odgovarao naziv *Crna rijeka* = *Karasu* > *Karašica* (Slavonija). S time se ne slaže Joklova etimologija od *zi, zezë* < ie. **gņedhiio į *guedhiā,* kojom se ne objašnjava palatalni nazal g > *e.* Upoređivati se može s ilir. antroponimom *Gentios,* kao što se uporeduje *Tivat* = tal. *Teodo* sa ženskim ilirskim antroponimom *Teuta.* Prema deklinaciji *Panes,* gen. *Panentis* moglo bi se pretpostaviti **Gedenta* > *Genta* (s arb. ispadanjem međusamoglasničkog *d').* Upor. za takav deklinacioni tip *Ad Basante* > *Bosut.*

*Lit.: BI* 840. *Miklošič* 402. *WP* 1, 696. *Mayer* 1, 363. 2, 127. Isti, *Gioita 24,* 181, ss. Skok, *ZRPh* 50, 508. 54, 439.

**zètec** m (hry.-kajk., Sv. Nedjelja kod Samobora, Stubica, Patačić) = *zec* (Ludbreg, analogijski prema gen. *želea* > *zeca}* = slov. *zétec,* gen. *zetca,* zamjenom deminutivnog sufiksa *-ьc* drugim *zetek,* gen. *zetka, zetič,* gen. *-ila, zetiček* prema f *zetica* (Hrvatsko zagorje) »filiolus, kumče«. Stoji u vezi sa glagolom *zeti, zàmem* (ŽK) < *vbzţti, vbzbmę.* Upravo je part. perf. pas. poimeničen s pomoću deminutivnih sufiksa. Semantički odgovara točno Patačićevoj definiciji *zetec* »susceptus in sacio lavacro«, *zetica* »suscepta in sacro lavacro«, kao i gr. ανάδοχος i rus. prevedenica odatle *vosprijemnik.*

*Lit.:* Jonke, *Rad* 275, 144. *Pleteršnik* 2, 914. *Mašuranii* 1680.

**zëvak,** gen. *-vka* m (Vuk) = *zěvk* (Kosmet, objekt uz *činiti}* »mir, blagostanje, zgoda, komod(itet), uzur, dokolica«. Indeklinabilni pridjev (i prilog) na tur. *-li zevkli* (Piva--Drobnjak, (BiH) »interesantno, milo, ljupko«. Denominál na *-ariti* (tip *životariti} zevkariti, zèvkarîm* impf. (Vuk, BiH) = *zevkovati, -ujem* (BiH) »živjeti na zevku, dokono, komodno, uzuriti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *zevk* < ar. *däwq)* iz turske terminologije običnog života: rum. *zefchiu* »Belustigung, Unterhaltung«, pridjev *zefliu* »spassig«, apstraktum *zeflemea* »persiflaža«, odatle glagol na *-isati* > rum. *-isi a zeflemisi* »rugati se«, bug., arb. *zevk* »Unterhaltung, mit Essen und Trinken, Vergnügen«, eine, *zefche f* »amusement, distraciton, noces«, ngr. ζεϋκι.

*Lit.: BI* 840. *Elezović* 1, 207. *Pascu 2,* 176., br. 1176. *Tiktin* 1810. Vuković, *SDZb* 10, 386. *GM* 482. *Doric* 115. *Školjić*[3] 652.

**zevzek,** gen. *zēvzeka* m (Kosmet) »osoba slabog karaktera, nemiran brbljavac« = *zevzek* (BiH) »objeŠenjak, šaljivčina«. Pridjev na *-ast*

*zevzekast* (BiH) »tup, ograničen, ćaknut«, glagol *zevzekati* »šaliti se, izvoditi budalaštine«. Apstraktum na *-luk zevz'ekluk* (BiH) »obiješenjaštvo, zbijanje šale«'= *zevzêkhk* m »neuputno ponašanje«. Balkanski turcizam (tur. *zevzek, zevzeklik}* iz turske terminologije običnog života: bug. *zevzek* m i indeklinabilan pridjev »Spassvogel, Possenreisser« i glagol odatle *zev(ze}klendis(v}am.*

*Lit.: Elezović 2,* 512. *Mladenov* 190. *Doric* 115. *Skaljić** 652.

**zgaga** f = slov. *izgãga* »1° Sodbrennen, 2° slovensko prezime«. Praslav. prefiksalna složenka sa ss-, *iz-,* polj. *zgaga* i rus. *izgaga* »isto«. Balto-slav. : lit. *dagas* »1° požar, ljetna vrućina, 2° žetva«, prijevoj od lit. *degù* »gorjeti«, s asimilacijom *d — g > g — g žego, žesti > žeči* (v.). Običniji je naziv hrv.-srp. *žgaravica,* gdje je praslav. korijen **žbg-* proširen trosložnim sufiksom *-ar, -av, -ica* prema iteratīvu *izgarati.*

*Lit.: Trautmann* 49. *Vasmer l,* 474. *W P* 1, 849. Miklošič, *Lex.* 243.

-zi, postpozitivna deiktička čestica bez akcenta (enklitika), koja se dodaje najčešće genitivu i dativu singulara zamjenica i određenih pridjeva: *njõjzi, onêjzi, tavêjzi, crnõjzi* (primjeri iz Kosmeta); navezak na sve padežne nastavke: *ovzi, ovizi, ovaj zi, ovozi, ovazi, onogazi, onomuzi, tejzi, oněhzi* (ovakih primjera ima od 13. st., danas dijalektalnu u Boki i Dubrovniku). Nalazi se i pred padežnim nastavkom zamjenice: *tizim putem* (Dobretić), *onezijem putom* (I. Držić). Postoji u bug. i mak. Sanskrt i avesta pružaju usporednice: sanskr. *-hi,* awesta *-zi* »denn«. Od gen. f *nje* (upór. ŽK *njê iza}* — (pojačano tom deiksom) *njezi* nastade posvojni pridjev *njezin* pored *njen.*

*Lit.: Elezović l,* 209. Walde, *IF* 19, 108. Iljinski, *RFV* 1901. (cf. Jagić, *ASPh* 23, 544-545). *Leskim* 457. Rešetar, *Štok.* 184. Miklošič, *Lex. 225.* Škarić, *Rad 229,* 208—293.

**zîbàti,** *-ām* pored *-bijem* (Banat, Vuk) *{na- se}* = *zībat, zíbljem* (ŽK) impf, prema pf. *zlbnuti, -ēm,* praslav. **zyb-,* »ljuljati, uspavljivati dijete«. Na *-ka zipka f* — (istročakavski) *zikva* < metateza **zikba* = na *-ěl zibel,* gen. -i f (hrv.-kajk., Habdelić) »bešika«. Samoglasnik * je nastao iz jery-a, upór. stcslav. *zybati,* rus. *гуЬь, zybka* »Schaukel« *zybátb.* Bruckner uporeduje s lit. *siūbuoti, sūpuoti* »schaukeln«, *siūbuoklė, supynę,* koje se stavlja u prasrodstvo sa sanskr. *kšúbhyati* »dršće«, polj. *chybać* »schaukeln« < ie. **qseubh-.* Upor. arb. *djep(e}* = *djebe* »bešika«. Zacijelo onomatopejski glagol.

*Lit.:_ ARj* 7, 771. *BI* 842. Jagić, *ASPh* 31, 550. Strekelj, *DAW* 50, 4. *Miklošič* 405. *Vasmer l,* 464. Bruckner, *KZ* 46, 234. Joki, *IF* 36, 158-159. *GM* 69-70. Pedersen, *KZ* 36, 333. Petersson, *Balt. u slav.* 1916. (cf. *IJb* 7, 114). *WP .1,* 503.

**zibriti,** *-i* impf, (subjekt *bura,* Dubrovnik, Zore) »duvati, puhati«. Onomatopeja,. kojoj odgovara rom. *sibilare.* U vezi je i *cibrma* f (Dobrota) »zimska studen (vedro jutro; nema ni malo vjetra)«.

*Lit.:* Skok, *Term.* 161. *REW*[3] 7890.

**zidati,** *zīdām* pored *-dem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, nado-, o-, ob-, ροά-,^ρτε-, pri-, raz-, sa-, u-, za-}* prema iteratīvu *-zidívati, -ujem,* pored *-ziđivati, -zidujēm, -ziđavati, -ām,* samo s prefiksima, »mauern, opus latericium molior«, balto-slav., sveslav. i praslav. tehnički termin. Pored toga postoji i praslav. prijevojni oblik *ь > 0 zdáti,* samo s prefiksom ' ία- *sàzdati, -ām* pf. (Vuk) = *sâzdat,* (Kosmet), *na- nazdali* »creo« prema impf, na *-va- sazdávati, sàzdãjêm.* Ta dva naporedna oblika, od kojih drugi nije općenit u saobraćajnom jeziku, nastadoše na osnovu stcslav. *zbdati, ziždc* na taj način što je jednom bio prenesen ť iz prezenta u infinitiv, a drugi put niži prijevojni štěpen ь iz infinitiva u prezent. Od drugoga nastade stcslav. *zdanije* »l ° opus, 2° domus« > *zdanje* m (stsrp., Milićević, Pavlinović) »1° zgrada, 2° građevina«. Upor. još *sazidati* (Zaostrog, Dalmacija, sa *d < žd* iz prezenta). Prvobitno značenje nije bilo, kao danas, »graditi zgradu od kamena«. To sr vidi odatle što je u jadranskoj zoni posuđena za kameni zid lat. *mūrus > mír* m, augmentativ odatle *mirine* »ruševine zida«. Stari Slaveni u pradomovini, jednako kao ni Germani, koji posudiše također lať. *mūrus > Mauer,* nisu poznavali građenje od kamena, nego od drva ili ilovače. To se vidi i iz baltičkih usporednica, koje imaju općenito značenje »graditi, davati oblik«: lit. *žiesti, žiedžiu* »formen, bilden, bauen«, odatle u prijevoju *žaidas* m »peć«, *židinys* m »ognjište«, lot. *ziest* »einen Ofen mit Lehm verschmieren«. Postverbali: *zīd* m »Mauer« potisnuo je jadransku posuđenicu *mír* gotovo u zaborav zbog homonimije sa *mir* »pax«; *zad,* gen. *zda* m (Crna Gora, Vuk, toponim u Budvi) < stcslav. *zbdb* »terra figularis«, upor. još češ. *zed',* gen. *zd.*

f, po deklinaciji t, rus. *zodb* po deklinaciji *o* kao i hrv.-srp. *prizid* m = *prizida* f, *podzid* (Lika) »1° parapet, 2° staja za konje pod kulom, dio podruma«, *sazid* m = *sazida* f, *razid* (Kavanjin, Gorski kotar) »ruševina«, *obzid* m = *obzida* f; postverbali na *-ъk* > *-ak: dozidah,* gen. -гЛа, *nadozidak* (Pavlinović), *nazidak,* gen. -rua (Hercegovina), *pòzidak,* gen. -Í&Z (Piva-Drobnjak) »mali zid pod kućom koji ima magazu«. . Praslav. korijen *zbd-* nalazi se još u izvedenici na *-un* (tip *begunb — bjegunac}* u polj. *zdun* »lončar«. Sudeći po ličnom hrv. .prezimenu *Zdunić* (upor. istoznačno prezime *Lončarević}* ta radna imenica živjela je i kod nas. Staro lončarstvo razvijeno je u Lici u Pazarištu, Kaluđerovcu (katolici). Tu se prave od zemlje pekve (v.), lonci, padele. Imenicu *zdun* potisnuše homonimi *lončar, grnčar.* Pridjev na *-ьnъ* određeno *zidni* (~ sat, Piva-Drobnjak). Radna imenica na *-ъc* > *-äc* (tip *krovăc* ŽK, *pisac)* stcslav. *zbdbcb,* proširen na -y, *zbdbčij* > rus. *zodčij* »graditelj«, potisnuta je od izvedenice na *-ar zidar,* gen. *-ára m, s* pridjevom *zidárov (-ev), zidarski.* Na *-telj nazdatelj, sazdatelj.* Deminutiv na *-ič zidić.* Augmentativ na *-ina zidina,* obično f pl. »1° veliki zid, 2° ruševine«, *õzidina* pored *ozidina* (Piva-Drobnjak) »zidovi starog grada«. Poimeničen part. perf. pas. *zidanica* pored *zidenica* (ŽK) »1° podrum, 2° (hrv.-kajk., 1506) aedificium, palatium müratum (Belostenec)«. Apstraktum od **zbd-* stcslav. *słZbdanie* »stvorenje«, posuđeno iz crkvenoj jezika *sazdânije* n (Kosmet) = *sazdanje* (Vuk), upor. bug. *sazdane;* rum. *suzdanie* u starom jeziku. Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **dheigh-* »gnjesti ilovaču«, očuvan u sanskrtu *detoni* »mažem«, *dēhī* »sanāc«, avesta *pairi—daēza* > (posuđeno) gr. παράδεισος koje je posredstvom kršćanstva postalo internacionalno (v.), gr. τείχος, lat. *fingo* (s nazalnim infiksom) prema part, *fictum* (odatle internacionalno *fikcija}, figulus* »lončar«, *figura* (internacionalno), stir, *digen* »čvrst«, got. *deigan,* nvnjem. *Teig,* tračke složenice sa -διζος, -δι,ζα. Balto-slav. je inovaciją metateza (tipa *magazin > gamazin} dh — ğh > ģh — dh* (v. naprijed), s tom razlikom da u baltičkoj grupi postoje sa semantičkom varijacijom i oblici bez metateze *dyzti,* lot. *diezêt.* U slavinama očuvan je oblik bez disimilacije u višem prijevojnom štěpenu perfektuma **dhoigh > diža,* riječ koja čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Arbanasi posudiše *zid,* Rumunji *zid, zidar, a zidi, a zidari, ziditor* (i si.).

*Lit.: ARj* 2, 730. 4, 194. 7, 298. 299. 770. 771. 8, 496. 10, 358. 11, 814. 815. 12, 223. 13, 564. 565. 14, 750-755. *BI* 843. Popović, *Ný* 3, 151. *Mažuranić* 1681. Skok, *ASPh* 33, 373. Vuković, *SDZb* 10, 395. 396. *Elezović* 2, 194. *Miklošič405.* Isti, *Lex.* 223. *Holub- Kopečný* 435. *Bruckner* 650. *Vasmer* 1, 450. 460. *WP l,* 833. 834. 386. *Mladenov* 191. *Trautmann* 367.. *Tiktin* 1373. *Boisacf* 949-950. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl 6,* 271). 75, 141. sl. (cf. *ИУЬ* 8, 199). Hirt, *BB 24,* 255. *IF* 21, 172-173. Ludwig,*Zbornik Jagić* 120-121. (cf. *RSI* 2, 243). Machek, *RES* 23, 63. Matzenauer, LF 14, 84. *GM* 484. Morawski, *SO 9,* 506-520. (cf. *IJb* 16, 313). Nehring, *IF 4,* 403. Walde, *KZ* 34, 461. 510. 536. Uhlenbeck, *PBB* 30, 266. 271.

**zift** m (Vuk, BiH, Kosmet) »1° talog što ostane u čibuku od duhanskog dima (uporedenje: *crno kao zift}, 2°* vrsta veoma crne smole, prirodni katran (BiH)« = *zifir* (Visoko) »isto« (pokazuje izmjenu dočetne suglasničke skupine). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zift* »smola«) iz turske terminologije duhana: bug. *zift* »Pech, Teer«, *ziftòs(v)am* »teeren«, arb. *zift* = *zyft* »isto«.

*Lit.: BI* 843. *Elezović* 1, 210. *GM* 484. *Mladenov* 192. *Doric* 117. *Školjić** 653.

**zijáfet** m (Srbija, Bosna, varoški turcizam, Vuk) = *zijãfet* (Kosmet, *biti na* —·) »gozba, čazbina, sobet«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dijafa, dijafet* > tur. *ziyafet* »gostoprimstvo«) iz turske terminologije običnog života: rum. *ziafet* »Gastmahl, Schmaus«, s mnogo varijanata za -ra-, bug. *z(i)jafét* »isto«, arb. *zjaft.*

*Lit.: BI* 843. *Elezović* 1, 209. *Dorii* 117. *GM* 485. *Tiktin* 1817. *Lokotsch 516. Miklósié* 403. *Školjić»* 653.

zijan, gen. *-äna* m (Vuk, BiH) = *zijãn* (Kosmet) »šteta, škoda, kvar«. Složenka *zijančer* m (BiH) »štetočinac« = *zijanćer,* gen. *-era* m (Kosmet) prema f *zijačerka* »štetočinja«. Drugi je dio *car* (v.). Nejasna je promjena *-ar > -er.* Denominal na *-iti zijániti, zijãnəm* impf. (Vuk) = *zijāmt* (Kosmet) »štětovati, izgubiti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. izvedenica *zyiãn* od glagola *zyã-* »schaden« > tur. *ziyan, ziyankar}* iz turske terminologije običnog života; bug. *zijan* »isto«, *zijanos(v)am* »Verlust erleiden«.

*Lit.: BI* 843 *Elezović l,* 209. *Doric* 117. *Miklošič* 43. *SEW* 1, 440. Matzenauer, *LF 8,* 15. Vasmer, *RSl 4,* 181. *Školjić** 653.

**zite,** gen. *zuã* f pl. (Vuk, BiH, narodna pjesma, u vezi *sile i borije,* v.) = *zil* m (BiH) »1° cimbal, kimval, 2° praporac, zvonce (BiH)«. Odatle *zildžija* »zanatlija ili trgovac koji izrađuje odnosno prodaje predmete od tuča i mjedi«, odatle u Bosni prezimena *Zildžić* i *Zildžo,* toponim (dio čaršije u Sarajevu) *Zildžiluk.* Balkanski turcizam (tur. *zii, zilei, zilcilik}* iz muzičke terminologije: bug. *zii* »Klapper, Kastagnette«, arb. *zile* f »Scheue«.

*Lit.: BI* 843. *GM* 485. *Lokotsch* 2220. *Dorii* 116. *Skaljić** 654.

**zima** f (Vuk, rus. *zima),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »1° hiems (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° frigus«. Pridjev na *-ьn* određeni *zimni,* poimeničen na *-ica zimnica* »1° zimovanje, 2° (Kosmet,. *zimnica')* životne namirnice za zimu«, u značenju »ptica Gimpel« *zimnica = zimka = zimovka;* na *-jača zimnjača* »jabuka«, proširen na -jo *zimnjï,* na *-bşk zimski.* Na *-ica: zimica (žitnica)* »1° frigus, 2° (Hrvatska) febris«. Apstraktum na *-ina zimina* f »svinjče ili goveče zaklano za zimu«. Prilozi: *zimi* (stari lokativ) = *zime* (Kosmet) »hieme« = (ák. vremena s postpozicijom demonstrativne zamjenice *-s,* v. *sef) zimus* »ove zime (prošle ili slijedeće) =(s deiksom *-ké,* v.) *zim uske* »hac hieme«, odatle određeni pridjev na *-ьn* + -jo *zimūšnji* (Vuk, Kosmet) »hujus hiemis«. Od prijedloških sintagmi: *nažime,* gen. *-eta* n »porcus anniculus«, na *-ъc nàzimac,* geh. -zrnca m »krmak od jedne ' godine, prasac, vepar« prema f *nàzimica = nàzimak* m prema f *nàzímka,* deminutiv *nazimčić,* kol. *.nâzimãd ȉ; ozim î* »Wintersaat«, s određenim pridjevom *osimi* (npr. *raž ozima};* na *-ъc > -ac ozlmac,* gen. *ozîmca* m (Kosmet, Rab) »ječam koji se jeseni sije« prema f *ozimka f* »krava koja se teli zimi«, na *-če ozimče,* gen. *-eta* »Winterkalb«, *ozímac,* gen. *-mea* (luk, lan, ječam), na -aca *ozimača* »vrsta krušaka«, s pridjevom *ozimačna (krava) = ozimkulja,* na *-ica ozimica* »pšenica«, *podzimak,* gen. *-mka.* Denominali na *-iti zirnīti, zimîm* impf. (Vuk, unutarnji objekt *zimu} (na -se, pre-, za-),* odatle postverbal *nâzıma* f »nazeba«, na *-iti nazimeti* (hrv.-kajk., Belostenec), iterativ *nazimivati se,* na *-ovati zimovati, zimujem.* Složeni pridjevi i imenice: *zimogrižljiv* (Srijem) = *zimogrozan* (Dalmacija) = *zimogrožljiv* (Kosmet) = *ztmomõran* »slab na hladnoću«, poimeničen na *-ica zimomórnica, zimolist* m (Vuk) »vrst cvijeta« = *zim(p}-zelēn* f »biljka Immergrün« (danas običnije m, a i pridjev: *zimzeleno drveće},* na *-ište zimovište* (Crna Gora) = *zimovalište = zimòvnik.* Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **ghei-* »zima, snijeg«, proširenom s pomoću sufiksa *-m* sanskr. *hernan* »zimi«, gr. χειμα, χειμών, arb. *dimër = dim en* (Gege), stprus. *semo,* lit. *žiema,* lot. *ziema,* pridjev *žieminis — zimni.*

*Lit.: ARj* 7, 772. 9, 511. 512. 10, 358. 359. 11, 815. 816. *BI* 843. 844. Kušar, *NVj* 3, 338. Jagić, *ASPh* 1, 430. *Elezović* 1, 189. 434. 2, 21. МШЙГ403. *Holub-Kopelny* 436. *Bruckner* 654. *Vasmer* 1, 455—456. *Mladenov* 192. *Trautmann* 367-368. *WP* 1, 547. *Boisacq** 1053. Marr, *IzvORJAS 6,* 1, 21, 325-333. (cf. *IJb* 13, 80). Merlo, *Stagioni* 81. *GM* 67. Pedersen, *KZ* 36, 333. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Streitberg, *IF* 3, 333. Maretić, *Savj.* 187. Hirtz, *Aves* 575. 576.

**zimbelёk** m (Kosmet) »pero« = *zemberek* m (BiH) »1° feder, opruga, spirala, 2° vrsta puške, topa na oprugu«. Balkanski turcizam perzijskog .podrijetla (perz. *zenbūrek* > tur. *zemberek* »čelično pero«) iz turske terminologije mašina: rum. *zimbiric* »Uhrfeder, Türdrücker«, bug. *zemberek* »Klinke«, arb. *zemberek* »Drücker an der Tür, an der Flinte«.

*Lit.: Elezović* 1, 210. *GM* 482. *Školjić** 651.

**zindan** m (BiH) = *zandán* pored *zbndân* (Kosmet) »tamnica«. Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. *zindan* > tur. *zindan)* iz turske terminologije: bug. *zandán,* arb. *zindan* (Gege) = *zandán* = (s disimilacijom я — *n > l — n} zaldan* »Block, Gefängniss«, cine. *zîndane* f »prison«.

*Lit.: Elezović* 2, 512. Skok, *Slávia* 5, 505., br. 862. *Mladenov* 195. *GM* 485. *Pascu* 2, 176., br. 1181. *Miklošič* 405. *Školjić** 654.

**zipa** f (Vuk, Crna Gora) = *džipa* »kamenica«. Daničić označuje kao riječ tuđu. Upor. *ripa* (v.).

*'Lit.: BI* 844. Vuković, *NJ* 3,185-186. Daničić, *Osn.* 33.

**zjäti,** *zjam* impf. (Vuk) = *dati* (ŽK), običnije *zijati, -am* impf.. (Vuk, stcslav. *zijajç;* glede promjene *j* prema *lj* upor. *pjan* pored *pijan,* v.) prema pf. *zinuti, -em (pre-, pri-* Kosmet, *raž-}* i prijevojnim impf, na *-vazijèvati, zijevam (raž-)* i pf. odatle *zijevnuti, zijevnem,* isto s promjenom *v > h zijehati, ztjehām (iz-* Dubrovnik) i *zijèhnuti, zijehnem; h* mjesto *v* nije obratan govor, Dauzatova

*ausse régression,* prema *muha — muva,* jer e nalazi i u slov. *žehati = zohati* (prema Miklošiču hrv.). Ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **zi-, *ze-,* »hiare, gähnen (s kojim je glagolima u prasrodstvu)«. Postverbali *zijev* m = *zijeh* (sjeverna Hrvatska) = slov. *žeh.* Proširen na *-avica zijehavica* (Dubrovnik; za sufiks usp. *crkavica, kihavica, žgaravica).* Poimeničen part. perf. akt. na *-ica: zévalica* (Srijem) = *zijèvalica — zijehalica* »biljka antirrhinum, žabica«. Ovamo ide na *-va-* stcslav. *(pro)zevati,* slov. *zevali* pored *žehati, zívati* impf. (ŽK). Pridjev od part. perf. akt. na *-it razjalit* (Pavić) »razjapljen«. Pored prijevoja *ze-* postoji još i prijevoj *zoj-* (upór. *loj* od *liti)* samo u prefiksalnoj složenici *põzôj* m (ŽK), također slov., »Drache«. U Kosmetu još *ziljăt, -am* impf, »zijevati, ići otvorenih usta« pored *zazjavati, prizjavati, prizjāvām* impf. (Vuk). Apstraktum na *-alo zjălo* (Vuk) u rečenici *prodavati zjala* = na *-ak z(i)jake* »besposleno hodati«. Osnova ą/α- raširuje se već u praslav. sa *ρ* (upór. *drijeti* i *drapati, drpati) zjapiti, zjăpîm (raz-)* »biti otvoren, japiti« prema iteratīvu *razjapljivati, -ivām* (Lika), bug. *zjápam.* Prema stcslav. *z p ti, z p jc* oblik *zjapiti* pokazuje ili stariji refleks > *ja* (upor. *orah),* što je manje vjerojatno, ili unakrštenje sa *zjati,* što je vjerojatnije, jer Vuk pozna > *i* u proširenju na *-arati* (tip *puškarati) zipàraii, -am* impf, *(na- se)* »bez razloga govoriti i vikati, zjati«. Glede > *i* upor. *ziljăt* (Kosmet). Krivim rastavljanjem (deprefiksacijom) od *raz-japiti < raz-zjapiti* stvoren je *japiti, -trn* (Vuk, subjekti *vrata, rane)* »isto«, *jape vrata* »stoje širom otvorena«, s prefiksom *od- odjapiti = odapiti* (Vuk) -»otvoriti«, *odjapiti se* »kad se ženska otkrije«. Odatle na *-aga* (v.) *jàpaga* f (Dalmacija, Pavlinović, Topolovac, Bosna, 18. v.) »1° jama među škripima u šumi, 2° pl. toponim«. Miklošičevo tumačenje Od tur. *japmak* »pokriti« ne ide, jer se dočetak *-aga* ne nalazi kod turcizama, a i semantički ne poklapa se. Glagol **zbjati* predstavlja niži prijevojni stepen od ie. korijena **ghei-,* koji se nalazi u sanskrtu *vi-hã,* lat. *hiare,* lit. *Siatí, ap-žioti* »sperre den Mund auf«, *žiovauti,* lot. *žāvāties* »zijevati«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ĝh; i* u *zinuti* je iz ie. dvoglasa *ei;* stcslav. *zinc* upor. sa gr. χαίνω i nvnjem. *gähnen.* Praslav. korijen *ze-* predstavlja prijevoj perfektuma **ghoi-.* Suglasnik *h* u *zijehati* stoji mjesto ie. *sk,* koji je u gr. χάσκω < ie. **ĝho-skō,* lat. *hīsco.* U prasrodstvu je i gr. χάος (internacionalno *haos — kaos).*

*Lit.: ARj* 4, 195. 462. 7, 792. 8, 598. 13, 569. *BI* 843. 845. *Elezović* 1, 210. 124. 134. *MiЪЫiiЦУЬ. Holub-Kopečný* 433. *Bruckner* 652. *Vasmer* 1, 451. 456-457. *KZ* 68, 127. *Boisacq** 1046. 1061. Meillet, *MSLP 9,* 136-159. (cf. *AnzIF* 7, 13). Petr, *BB* 21, 20--217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Schulze, *KZ,* 425. Vaillant, *RES 22, 9.* Zubatý, *ASPh* 13, 623.

**zjenica** f (Vuk) pored *ženica* (Lumbarda, Korčula) = *ženica* (Kosmet) = *zinica* (Mikalja, Kolunić, Kožičić, Luka Bračanin, Kavanjin) »gledeće n, zreće (ŽK), gledalce, (slov.) gledalo, pupilla«. Potvrde su iz novije književnosti (pjesništvo) *zflne: mirno i hladno gledaju ti zjene* (Nazor). Nalazi se još u stcslav. *ženica* »κόρη«, slov. *ženice,* bug., rus. *ženica,* češ. *ženice.* U ukr. *zinyča* »vjede, Augenlid«, rus. dijai, *zénbki* »oči, zjenica«. U polj. *zrenica* je izvedenica od praslav. korijena **zer-* u *zbreti* (v.). Praslav. Bit će kao i polj. poimeničen part. perf. pasiva od *ztr ti > zrSti : *zbren + -ica* (upor. češ. *zornice* »isto«) prema disimilaciji *r — n > 0 — n,* prije negoli od praslav. korijena *zë-,* koji u hrv.-srp. dolazi ria *-va- zijevati, zijevam* (v.) »hiare«, u rus. *pozetb* »hinaussehen, gucken«, *pozejatb, zejatb* »gledati«, *dozevatb sja.* Prema Peterssonü" od ie. **ghei-,* prijevoj **ghoi-* »glänzen«.

*Lit.: BI* 845. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 402. *Holub-Kopečný* 438. *Bruckner* 656. *Vasmer* 1, 453. *Mladenov* 191. Petersson, *Balt. u slav. (cf.-IJb* 7, 114).

**zlâto** n (Vuk), ie., sveslav. i praslav. **zolto*$_y$ »aurum«. Sudeći po pridjevima slov. *zlat,* češ. *zlatý,* ruš. *zolotój,* neutrum *zlâto* (upor. imena metala *srebro, olovo, željezo, nado,* domaće denominacije prema turcizmu m r. *bakar,* gen. *-kra)* poimeničen je pridjev sr. r. To dokazuju i složenice od sintagmi (tip *bahuvrihi) zlat(n)òrun, zlat(n)òruk, zlatòglav, zlat(n)okos, zlatogrivac, zlatòkrili, zlatòper* pored *zlatopèrhî, zlatorog, zlatousti, zlatòutva.* Ovamo ide *Zlatibor* u Kopaoniku. Pridjev na *-ьn zlatan, zlatna,* određeno *zlatni.* Poimeničen na *-ica zlátnica* »muha«, denominal *zlatniti (se), -im* impf. (Vuk) »auro fulgere«. Izvedenica na *-inica zlatmica f* (ŽK) = slov. *zlatenica* »Gelbsucht« dokazuje usku etimologijsku vezu sa *žut* (v.). Na *-ica zlatica* »trava«, na *-ka zlătka f* (Bosna) »kuna«. Na *-ulja zlatulja* »ime kravi« prema *-onja zlatonja* (Lika) »ime volu«. Na *-ača zlatača* (Čilipi) »kapa koju sada nose stare neudáte djevojke«. Indeklinabilan pridjev na tur. *-li zlatali košulja* (epitet, narodna pjesma). Složeni pridjevi od

sintagme *zlat(n)okrili* itd. (v. naprijed) u kojima se kao prvi član pojavljuje i bez *n.* Ovamo ide i dubrovačka prevedenica *zlatòbrov* = χρυσοφρύς »(upravo) zlatnih obrva« = »komarča, dinigla«. Na *-an zlatan,* gen. *-äna* »biljka lilium candidum«. Na *-ar zlatar,* gen. *-ára* m »1° aurifex, 2° toponim (Hrvatsko zagorje)«, s pridjevom na *-ov, -ev zlatarev, -ov,* na *-ski zlatarski,* prema f *zlatàrica* »1° žena, 2° toponim *(Ztátàrica,* brdo, Rudnik)«. Na *-ara zlatara* f = na *-ka zlatarha* »muha zlatnica«. Denominal na *-iti* (kauzativum) *zlatití, zlatím* impf. (Vuk) *(po-)* »inaurare«, odatle *pozlata* f »indoratura, Vergoldung«. Riječ *zlatb* služi i u antroponimiji: *Zlako* m prema f *Zlata, Zlatko* m prema *Zlâtka* f, *Zlàtija, Zlàtoje, Zlàtos(l)av.* Slog *zla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *zloto,* rus. *žaloto.* Ruski oblik došao je preko turskoga u BiH kao f *zolota* (Vuk, Kosmet) »novac od 30 para«, upor. uzrečicu *nema cara ni Očara, dok ne dođe Karo iz Mostara, groše daje a zolote prima (Karo* je španjolski Židov, sefard). Rumunji posjeduju lat. *aur.* Ipak posudiše izvedenice: *zlatar,* apstraktum *zlätarie, zlatila* »Goldstück« i iz crkvenog jezika *zîătâust, -oust* i (iz polj.) *zlot* »Gulden«, odatle *zlotas.* »Steuereinnehmer«.. Upor. madž. *izlot.* Značajno je da u baltičkoj grupi, pored toga što za *zlato* ima lit. *auksas* = lat. *aurum,* postoji u prijevoju *e* istočno-lit. pridjev *zeltas* »zlatan = žut kao zlato«, lot. *zelts* »zlato, zlatan«, čime se dokazuje pridjevsko postanje višeg prijevoja **zolt(o),* koji dolazi i u got. *gulp,* nvnjem. *Gold.* Upor. sanskr. *hiranyam,* avesta *zaranya-* »zlato«. Dalje etimologijske veze v. *zut, Sui, žūk,* ü kojima je varijanta **ğhel-* (v. *Selva); z* je nastao iz ie. palatala *ğh* u korijenu **ghel-, *ghol-.* Upor. sa prijevojem *e* tračko ζηλτα »zlato«. S gledišta prijevoja *zlato* je germansko-praslav. leksem. Upor. i frigijsku usporednim γλουρός »χρυσός«.

*Lii.: ARj* 11, 312. 313. *BI* 846. *Elezović* 1, 211. *Miklošič* 400. *Holub-Kopečný* 436. *Bruckner* 654. *Mladenov* 192. *Trautmann* 368. Budimir, *Rad* 282, 16. Bartholomae, *IF* 3, 186. *Boisacf* 1049. 1064. Benfante, *REIE* 2, 61-63. (cf. *IJb* 25, 209). Flajšhans, *LP* 64, 300-305. Georgiev, *KZ* 63, 253. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127. sl. (cf. *IJb* 3, 151). Hirt, *IF 2,* 145. 22, 59. 62. Machek, *Slávia* 16, 189.-Oštir, *WuS* 4, .214. Sütterlin, *IF* 25, 61. Uhlenbeck, *PBB 22,* 538.

**zmâj,** gen. *zmaja* (Vuk) pored *zmăj* (ŽK, analogijom prema genitivu), sveslav. i praslav. pridjev na *-io zmuh,-* »1° dračo, ala, aždaja (mitološko folklorno biće s epitetima *planinski, ljuti, ognjaniti, ognjeviti),* 2° antroponim *(Zmâj-dêspot Vuk)«.* Pridjevi na *-ev zmâjev,* poimeničen na *-ьc* > *-ac Zmâjevac* (izvor), na *-ič Zmajević* (prezime), na *-evit zmajèvit* »silan kao zmaj«, na *-bşk zmâjski* (~ *car)* = na *-evski zmajèvski* (*—· *car).* Deminutiv na *-ič zmajić* »1° mladi zmaj, 2° prezime«. Složeni pridjev epitet *zmajògnjanì* = *zmajognjenī Vuk* pored *Zmajognjanin Vuk* (narodna pjesma), *zmajogorčev oganj* (u narodnom pripovijedanju, o zemlji koja počiva na tom ognju). Samoglasnik *a* je nastao iz ь, koji se produljuje u ». Prvobitni pridjev očuvan je u imenu stijene kod Splita u 12. v. *Smicamic* (Smičiklas, *Codex 2,* 157) = *żmij kamik* »zmajski ili zmijski kamen«. Isto produljenje nalazi se u f *zmija* (Vuk, rus. *zmija)* »serpens«. To je poimeničeni pridjev ž *i.,* kao što je *zmaj* poimeničen pridjev m r. Upor. slov. i polj. *zmij.* Samoglasnik *i* u femininumu pojavljuje se i sa ъ > *a* kao i u maskulinumu: *zmaja,* gen. *zmajê* (Brusje, Hvar, Brač) »zmija otrovnica, guja«. Obje riječi *zmija* i *zmaj* imaju svoju leksikologijsku porodicu. Pridjevi: *zmijin (kolomboč,* Kosmet, »kozalac«), poimeničen u ž. r. *Znana* (starohrvatska župa), na *ьc* > *ae znanac* (Kosmet), na *-inja zmijinji* (~a *trava),* па *ьn* + *-io Zmìjanj* (toponim, u narodnoj pjesmi), ņ *Zmi-•janje* (Bosna), ktetik *zmijanski,* poimeničen na *-ьc* > *-äc Zmijanjac,* gen. *-njca* (brdo kod Ploča). Deminutivi na *-ič zmijič* »mlada zmija«, na *-ica zmijica,* na *-če,* gen. *-četa zmijie* n (Vuk) = *zmiče* (Kosmet). Augmentativ na *-urina zmijurina.* Na *-ak zmijāk,* gen. *-aka* (Stulić) »trava serpentária virgimana«, na *-čak* < *-ьc* + *-bkb zmičak* (Dubrovnik, Prčanj) = *cmičak* (Mostar, asimilacija *z — č > c — £).* Složen pridjev *zmijoglav (~a kokoš).* Za *zmiju kućaricu* postoji veliki broj sinonima koji nastaju odatle što riječ stoji pod tabu. Najobičniji i najrašireniji je na zapadu naziv *kaca* (također slov.). Rumunji posudiše *smeu* m, odatle po svoj prilici *zmeur* m prema f *zmeură* pored *zmieră, zrnima* »malina, rubus idaeus«, ngr. σμέουρον, tur. *zmaula.* Ta se biljka zove arb. *mjedër f* (Tirana) = *miter* (Baric) = *mjetërrë* (Godin). Južnoslav. ekvivalenat za rum. *zmeur* ne postoji u tom značenju. Upor. *zmajur* (Kaštel kod Splita) »koji kolje druge zmije, ophisaurs apus«, pridjev *zmijurski* (Zrmanja). Praslav. korijen *гьт-* u ove dvije riječi predstavlja ništični prijevoj praslav. korijena *zem-* (v.) od ie. **ghdem-.* Ali se u jezičnoj svijesti izgu-

bila veza koliko između *zmaj* i *zmija,* toliko i između *zemlja* i ta dva poimeničena prvobitna pridjeva. Za njih nema baltičkih usporednica. Od ie. samo arb. *dhemjë* »Raupe«, s deminutivnim sufiksom *-zë dhemizë,* od *dhē* »zemlja«. Tumače se samo iz ie. jezičnog materijala.

*Lit :* *BI* 848. 849. *Mažuranu* 1335. Hirtz, *Amph.* 180-187. *JF* 1O, 259-260. *Elezovič l,* 211. Hraste, *BJF* 8, 27, 10, 44. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 403. *Holub-Kopečný* 437. *Bruckner* 665. *Vasmer* l, 457-458. *Mladenov* 193. *WP* 1, 663. *Boisacf* 1049-50. Kienle, *WuS* 14, 66. Liden, *ASPh* 28, 38. *GM* 84. Meillet, *RSL* 6, 133.

**zmor f jat,** *-am* impf. (Božava) »essere smorfioso, geziert, launisch, fratzenhaft« (nema primjera upotrebe). Od mlet. grecizma *smorfiar* (prefiks s- < lat. *ex-},* denominai od *smorfia í* »lezio, atto colla bocca«, *morfia, morfa* < gr. μορφή »oblik«. Odatle učen pridjev na *-ьn* > *-an* s privativnim prefiksom α- *amorfan.* Gramatički termin *morfologija.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,*122. *Prati* 669. *DEI* 3519.

**znati,** *znam* pored *znadem* impf. (Vuk) *(do-, iza-, izi-* čakavski, *izu-, oba-, po-, prepo-, pri-, pripo-, raza-, razu-, raspo-, sa-, supo-, u-, ūpo-, za-, zapo- se}* prema iteratīvu na *-va- -znavati, -znâvam* pored *-znojem* (Vuk, Kosmet) *(do-, izu-, na-, po-, pri-, pripo-, raspo-, ūpo- se), naznavòvati* (Timok-Lužnik) *(napo-),* ie., sveslav. i praslav., »noscere, γιγνώσκω, γνωρίζω (s kojim je glagolima u prasrodstvu)«. Praslav. korijen *zn(a}-* nije potvrđen sa *zbn(a}-,* kako bi se očekivalo prema baltičkim usporednicama. Samoglasnik *a* u *znam* nastao je od *znajc* stezanjem kao u *pas* < *pojas, ban* < *bajan.* Particip perf. pas. *znan (ne-, saπ saznan,* prevedenica od *reconnaissant),* poimeničen na *-ьc* > *-ac znanac,* gen. *-nea (ne-)* prema f na *-ica znănica, obaznanica* (Hercegovina, južno Primorje) »bludnica«, *nepoznanica.* Apstrakti: *znan,* gen. *-i* »svijest«, *neznan,* gen. *-i* f, na *-je znanje* n pored *znavanje* (Vuk), na *-ost znanost,* odatle pridjev *znanstven* (neologizam od *znanstvo* koje nije prodrlo, ali postoji), *neznanstoo, poznanstvo,* denominal *naznániti, -im, obznaniti* = *oznániti* (ŽK), s postverbalom *obznana; obeznanìt se* (Kosmet) »onesvijestiti se«, — *obneznaniti se* (18. v.), *obznanjõvat, -znănjujem* (Kosmet) »razglašavati«; proširen na *-ovit znanovtt* (Kosmet) »razborit, uman«: poimeničen part. perf. akt. *znalac,* gen. *znalca (ne-}, neznalica,* na *-ovič neznalović;* na *-t: poznat,* proširen na *-ьn* > *-an znatan* »insignis«. Praslav. je izvedenica na *-ko* (upór. *brak* od *brati}: znak* m, s deminutivom na *-ič značíc* i denominálom na *-iti značiti, značim* impf, *(do-, na-, o-}* prema iterativu *-značivati, -značujēm,* samo s navedenim prefiksima. Odatle apstraktum na *-jaj* (v.) *značaj (na-}* »karakter«, s pridjevom na *-ьn* > *-an značajan, -ãjna.* Na *-ta znaja* (Crna Gora). Postverbali *doznaka f,* odatle *doznačnica* (neologizam), *naznaka, oznaka.* Praslav. izvedenica sa mrtvim sufiksom *-men* (v. *vrijeme}:* bug. *známe* »zastava«, polj. *znamt; znamen* — (disimilacija *n* — *m* > / — m) *zlomen,* na *-ka znamenka* »1° signum, 2° (hrv.-kajk.) madež«, odatle na *-je znamenje* = *zlămenje* i denominal na *-ovati zlămenovati, -ujem,* na *-ati naznamenati, -ovati, -avati.* Ovamo ide još izvedenica na *-or* od ie. inhoativa *na sk (nosco}* > *h* (upor. *zijehati,* v.) slvč. *znachor,* ukr., brus., rus. *znachor, znachor* »Zauberer, Wahrsager«, u našoj *Aleksandridi znahorb.* Ta se izvedenica očuvala u Dalmaciji kao *znãvor* m »poznavalac«. Pavlinović je upotrebljava kao zamjenu za tuđicu *racionalist.* Još su karakteristične izvedenice na -ία od imperativa *neznajša* »neznalica«, (od *neznadoh} neznadoša.* Složenica od sintagme *neznabozac,* gen. *-sca* (Vuk). Prema baltičkim usporednicama lit. *žinoti, žinau* »znam«, lit. *zināt, zinu,* stprus. *erzinnat* »spoznati« nepoznato je u slavinama **гьn-.* Praslav *zn(a}-* odgovara prema tome sanskrtskom pasivu *jfiayáte* (3. 1.), *jňatás* — gr. γνωτός = lat. *notus* (odatle internacionalno *notes, natica, notirati}* = stvnjem, *erknaan* = *erkennen^al, cognitus,* gr. γνώμα (internacionalno *gnomički stil},* γνώσις (teološki termin *gnostički, prognoza), ignotus* (odatle internacionalno *ignorant, inkognito},* toh. *knân* »zanat«. Praslav. *zn-* osniva se prema tome kao i navedene usporednice na ie. ništičnom prijevoju **gne-, *gno-* prema **ğene-, *ğeno-* u baltičkoj grupi. Arb. *njoh* »znam«, *njeh* »znaš« (itd). ide zajedno sa slavinama, naročito u liku *zë* (toskički) = *za* (Gege), aorist *zuna* (Gege) = *zura* (toskički) »1° berühre, 2° empfange (vom Weibe)«, odatle *nxënës* »učenik«, zë (Rada) »duša«, *zëmërë* »srce«. Arb. bifurkacija značenja osniva se na različitom postupku sa početnim *z.* U *njoh* mjesto **znoh* ispušten je *z,* jer je bio identificiran sa lat. *ex-* > arb. *z-* = *dz-*. U *zë* očuvano je početno *z.* Razvitak tog dvostrukog značenja karakterističan je za primitivni mentalitet. *Znanje* je na tom štěpenu isto što *obuhvatiti, dotoci se.* To je ostalo i u kulturnim jezicima kao u njem. *begreifen, Begriff,* u romanskim jezicima *comprehendere,*

i u našoj tuđici *kopirati, kopiram,* od lat. *capere.* Taj ekskurz opravdava mišljenje mnogih etimologa (kao Miklošič) da se ie. korijen **gn-,* koji je u *znati,* nalazi i u lat. *gigno,* u njem. *Kind* (v. *čedo}.* Taj je korijen vidio Miklošič i u stcslav. *zetb* > polj. *zięć, zêt,* koji je vezao sa *gens, genitor;* Boisacq i Walde ne prihvaćaju to mišljenje.

*Lit.: ARj* 2, 731. 4, 124. 309. 7, 776. 511. 414. *BI* 850-851. JVJ 1, 146. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *Ijfb* 12, 275). *Elezovič* l, 211. 2, 2. 32. 513. 538. *Miklošič* 401. *Holub--Kopečný* 437. *Bruckner* 655. *KZ* 51, 240. *Vasmer* 1, 458. *Mladenov* 193. *Trautmann* 371. *WP l,* 579. Baudis, *IF* 23, 146. *Boisacq** 149. 312. Machek, *Slávia* 16, 189. Pedersen, *IF 5,* 51. *GM* 483.

**znëtva** f (ŽK, hrv.-kajk.) »Abgrund, ponor, jama, fovea, vorago«.

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 373. *Mazuranič* 1691.

**znoba** f (Mamiié, *Judita 6,* 392: *ubjeni smo znobom,* u rimi sa *grobom),* odatle denominal na *-iti znobiti, -im* impf. (Dubrovnik, Gundulić 513: *u ino razlog nemo' znobit; poček naštoj bit pravedan), oznòbiti, òznobtm* pf. (16. v., Dubrovnik, Baraković, Srbija) »1° ubiti studenju, 2° ozlediti, utamaniti, 3° klevetati, ozloglasiti« prema impf, na *-va-oznobivati* (Stulić) »offendere, destruere«. Nalazi se još u bug. *znoba* »1° vrst bolesti, 2° smrzavanje«, s glagolom *oznobjavam.* Postverbal *oznoba* (Leskovac, Srbija) »rujba, Frostbeule, pernio«. Glagol se još nalazi u češ., ukr., brus. i veliko-rus. *znobítb, znobljú* »frieren machen, frieren lassen«. Miklošič, Machek, Preobraženski i Vasmer vežu sa *zepsti* (v.), A. Cuny i Barié s gr. γνόφος, δνόφρς »tama«. Posljednje mišljenje ne vodi računa o tome da je prvobitno značenje konkretno, zebnja; oba mišljenja opet o tome da imenica sadrži isti sufiks *-oba,* koji je u *zloba, grdoba, gnjusoba.* Prema tome praslav. je korijen **гьн-,* od kojega je viši prijevoj *zone* f pl. (~ *mejidu,* ŽK) »srsi > brige«, slov. *zóna* »1° Schauder (isprehaja, spopada), 2° schlechte, taube Getreidekörner«, s pridjevima slov. *zánast* = *zonan* (Vodice) »prazan (o klasu)«, slov. *zónatan, zonljiv;* ukr. *zana* »Mutterkorn«.

*Lit.: ARj* 9, 520. *Pleteršnik* 2, 938. *Mažuranu* 1691 Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 401. 404. *Holub-Kopečny* 438. *Vasmer* 1, 459. *Mladenov* 194. Barić, *GISND* 2, 167. si. (cf. *IJb* 13, 156. 312). Cuny, *BSLP* 32, 49. Machek, *Slávia* 16, 189. *RES* 8, 148.

**znoj,** gen. *znoja* m (Vuk, Lumbarda), nije opća hrv.-srp. riječ za »sudor«. U zapadnim, čakavskim i kajkavskim krajevima govori se općenito *pot,* gen. *pota* m (v.), uza sve što je *znoj* sveslav. i praslav. Miklošič pretpostavlja **zni-* kao praslav. korijen. Deminutiv na *-bk znojak,* gen. *znojka.* Pridjevi na *-ьн* > *-an znojan,* na *-av znojav.* Denominál na *-iti znojiti (se},* *-im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, u-}* »potiti se (ŽK) (í-)«, prema impf, u prijevoju duljenja õ > *a dozndjati se* (Stulić). Prema rus. *znéjau* »glimmen, glühen« i prema polj. i rus. značenju *znoj* »Hitzen, Sonnenglut (upor. češ.-moravsko *uhli zní* »tinja«) čini se da je *znoj* prijevoj od *zně-)* upor. *liti - loj, gniti — gnoj* (v.). Moglo bi stajati i u vezi s posljednjom riječi ako se pretpostavi korijenska varijanta *g* ili *ğh* u obje riječi. Prvobitno značenje je doista ono koje se očuvalo u polj., rus.; južno-slav. značenje »sudor« osniva se na semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha). Ne postoje ni baltičke ni druge ie. paralele kao ni za *gnoj — gniti.*

*Lit.: ARj* 2, 731. 4, 270. 7, 776. 9, 521. *BI* 851. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklo&č* 403. *Holub--Kopečný* 438. *Bruckner* 655. *Vasmer* \, 459. *Mladenov* 194. Meillet, *RSl 6,* 133.

**zobati,** *zõbljem* impf. (Vuk, objekt *grozde,* subjekt 1° *ljudi, 1° konj, kokoš} (iz-, na- se, o-, po-},* sveslav, i praslav., »manducare bacaš«. Postverbal po deklinaciji *i zob,* gen. *zobi* f »ovas (gen. ovsa), avena«, po deklinaciji *u* pl. *zabavi* »zobeni usjevi«; deverbali: *pozob* (14. v., stsrp. listine) »dužnost davanja zobi«, *ozobdk,* gen. *ozopkfl* »šepurina od grozda« = *ozobina* »1° isto što ozobak, 2° ogrizine«. Prvobitno značenje je općeniti (kolektivni) apstraktum, što se vidi iz *ječam ... najbolja zob za konje.* Kasnije je značenje specijalizirano na »avena«, i to samo na Zapadu, dok je Istok ostao kod *ovas* (v.). U Kosmetu (Vučitrn) *zôb f* »trice ili druga zrnata hrana što se daje stoci (ne samo ovas)«. Pridjevi na -ьп > *-an zoban* »uzobljen, zoblju ugojen«, poimeničen na *-ica zobnica* f »saccus pabularis«, na *-en* određeno *zobeni (kruh)* »ovsen«, poimeničen na *-ica zobènica* »ovsenica«. Deminutiv *zópca* f (Vuk, narodna pjesma). Na *-ište zobište* »mjesto gdje je rasla zob«. Denominal (faktitiv) na *-iti* od *zob* f: *zabiti -im* impf. (Vuk, objekt *konja} (na-}* »hraniti zoblju«. Riječ *zob* je kulturna riječ, koju posudiše Madžari *zob* i banatski Rumunji *zob,* dok ostali Dakorumunji posudiše *ovas.* Baltičke usporednice pokazuju prijevoj *e* mjesto *o:* lit. *zëbti* »langsam, mit

langen Zähnen essen (auch von Tieren)«, *aebeti* »essen, picken«, *zebenti* »langsam und mit Wiederwillen essen (auch von Tieren)«. Stir, *gap* »kljun > usta (upór. za takav razvitak lat. *rostrum* > rum. *rost* »usta)« < ie. **ğobh-no-s* u prasrodstvu je sa *zobati.* Prema tome je prvobitno značenje »raditi kljunom, picken (subjekt *kokoši)«* kasnije preneseno na konje i ljude (s obzirom na zrnatu hranu). Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ğ*. Upór. avesta *za/агэ* »usta, ždrijelo«, nvnjem. *Kiefer.*

*Lit.: AR)* 4, 275. 7, 776. 777. 9, 521. 522. 11, 325. *BI* 851. *Elezović* I, 211. *Miklósié* 403. *Holub-Kopecny* 438. *Bruckner* 655. *Vasmer* l, 459. *Mladenov* 194. *WP* 1, 570. Loewenthal, *WuS* 11,73. si. (cf. *IJb* 14, 333). Machek, *Slávia* 16, 188. Stokes, *IF 2,* 171. Zupitza, *KZ* 36, 234.

**zôr,** gen. *zora'* m (Vuk, BiH, Kosmet) »sila, žestina«. Pridjevi: na -w» > *-an zoran* (Vuk, narodna pjesma; BiH *za-)* »silan, osion (Crna Gora)«, na tur. *-li zorli* (Vuk), indeklinabile, »1° jak, silan, zdrav, 2° adv. teško, mučno, jako«. Prilozi: *zorno* »jako, silno«, *zorem* (Kosmet) = *zorom* (Piva-Drobnjak) = *nazor* (Banja Luka, Kosmet) »silom« = sa tur. postpozicijom *-ile* »sa« *zorile* (Kosmet) = *zõrzörtte* (BiH) »na jedvite jade, s velikom mukom (tu se govori i *đordorice.* »isto«)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zor* > tur. *zor;* tur. *zor zm ile)* iz turske terminologije običnog života: rum. *zor* »Gewalt«, pridjev na lat. *-ivus* > *-iu zoriu* »eilig«, bug. *zor, zorno, zorle, zórlen* »so zor« < tur. *zorile,* arb. *zorr,* ngr. το ζόρι »Gewalt«. Ovamo i *zorba* f (BiH) »nasilje, terror« < tur. *zorba* < perz. *zōrbāz* »nasilje«.

*Lit.: ARj l,* 778. *BI* 852. *Elezović* 1, 212. *NJ 2,* 157. *Mladenov* 194. *Tikint* 1828. *GM* 486. Skok, *Slávia* 15, 505., br. 863. Vuković, *SDZb* 10, 386. Prusík, *KZ* 35, 597. *Miklošič* 404. *Školjić?* 655.

**zòra** f (Vuk, bug. *zora)* = *зога, cora* (Dubrovnik), balto-slav., sveslav. i praslav., »1° aurora, svanuće, 2° lično žensko ime (prema m *Zoran)«.* Odatle prezimena *Zorić, Zoranie.* Izvedenica je na *-га* od prijevoja perfektuma *zor-* od *zrêti* (v,); *r* je nastao od *rj* depalatalizacijom. Upor. stcslav. *zorja* »splendor«, slov. *zorja,* češ. *zoře, poll, zorza,* rus. *zorjã.* Pored toga prijevoja postoji u slavinama ista riječ s prijevojem duljenja ō > *a* stcslav. *zárja,* búg. *zárja,* slov. *zárja,* češ. *záře,* stpolj. *zarza,* ruš. *zarjá.* Pridjev na *-in zořin,* na *-ьn* potvrđen je samo u poimeničenjima na *-ica zornica î* »(katolički religiozni termin) sacra antelucana«, na *-jača zórnjala* »zvijezda danica«. Deminutivi na *-iça zòrica,* također žensko ime, pored *Zorka.* Radne imenice na *-ьc zorać,* gen. *zorca,* na *-njak zôrnjak* (u zagoneci, igri riječi). Denominal na *-iți zoriți, -im* impf. (Vuk) = *coriti* (Dubrovnik), samo sa subjektom *zora.* Složenka *praskozorje* n (Vuk, Ljubiša, Vrčević) »Morgendämmerung«, od sintagme *prasak zore.* Prema Marelicu bilo bi običnije *zoroprasak.* Vuk ima u istom značenju *pròzõrje* (ne zna se da li se gdje tako govori). Baltičke usporednice jasnije izrazuju identičnost značenja svjetlosti i dijela dana, svanuća, kad se može *zrêti* = gledati: lit. *žara* = *žaras* »zora« prema stprus. *sari* f »Glut«, lit. *žarija* »ugljen«, *pažaras* »svjetlost na nebu pred zorom«, prijevoj od lit. *'žėrėti, žėriu* »svijetliti« = *zrêti* »gledati«. Upor. još *zrak* i *zrcalo.* Rumunji posudiše *zori, ziori f* pl., glagol *a zori* »razdanjuje se« pored *žare* »Glanz«; na *-ilo zarila* »1° Art Geist in Ochsengestalt, 2[a] ime teleta koje se oteli u jutro«. Ovamo možda i *zoreá* f »biljka convolvulus tricolor«.

*Lit.: ARj 9,* 372. *BI* 852. *Miklósié* 401. *Holub-Kopetný* 432. 438. *Bruckner* 656. *Vasmer* l, 443. *Mladenov* 194. *Trautmann* 366. *Tiktin* 1826. Machek, *Slávia* 16, 188.

zot m (šatrovački, osaćanski) »Turčin«. Prezime *Zotović.* Od arb. *zot* »gospodin«.

*Lit.:* Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanović, *JF* 5, 223.

**zrak.** m (Vuk) = (s umetnutim *d* za oblakšanje suglasničke grupe *zr) zdrãk* — (sa z > *ž* pred dentalom) *ždrak* (Vuk) = *zrak* (kompromisni oblik, jugozapadni krajevi, Vuk), sveslav. i praslav. **zorkí,* »l° radius solis *(sunąc zrak,* Ranjina), 2° văzduh, uzduh«, bez baltičkih i drugih ie. usporedmca. Femininum *zraka* (Vuk) = *zdráha* (Vuk, Kosmet) = *ždräka* (Crmnica) samo je hrv.-srp. Pridjev na *-ьn* > *-an zračan* »1° vazdušni, 2° ad radios spectans, 3° *(zrášan,* prema f *zrášna,* obično negativno *ni* ~ ŻK) slaba izgleda«, *(ne)prozračan* »(undurchsichtig«, na *-ai! zräkav* (Vuk, Srijem) »razrok (v.), gverok (v.), hiljav, škiljav«, na *-ost zrăkast* »u obliku zrake, radijalan«. Pridjevi *zrášan* (ŽK) i *zrakav* (Srijem) razviše prvobitno značenje od stcslav. *zrakb* »pogled«. Particip perf. pas. *napozračen* (Pavlinović) »na po rasvijetljen«. S tim je u vezi *napozrak* m »polovna svjetlost, kad mjesec zađe za oblake«. Deminutiv na

-ak zraiak, gen. zrážka (~ svjetla, ~ nade), -ica zračica, od zraka. S prefiksom pa- pàzdrãk m (Zore, južna Dalmacija) »pamrak, večernji suton i prvi zrak u jutro«. Stulićeva je prevedenica zrakomjerje »baromethrum«, noviji neologizmi zrakoplov »avion, dirižabl«, na -SÍTO zrakoplovstvo »(na istoku) vazduhoplovstvo, (rus.) vozduhoplavanie«, zrakoprazan (~ prostor »vakuum«). Denominai na -iti zračiti, zračim impf. (Hrvatska) (iz-, pro-) »provjetriti, luftirati (u hrv. gradovima)«, izdráčiti, izdraiïm pf. (Vuk, objekt oči) »izbečiti«. Onomatopeizira se sa l < č iždraliti, iždrālīm; ždraknuti, -e (Vuk, jugozapadni krajevi) »effulgeo, granuli«, prozračiti »obasjati«. Hrv.-srp. značenje od zrak stoji u vezi s osnovnim značenjem od zreti »svijetliti« (v. zora i zreti). Značenje »radius solis > aer, văzduh« je po semantičkom zakonu sinegdohe. Slog zranasiao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. wzrok »pogled«, rus. zárok »pogled, izgled« (upor. zraSan, ŽK). Izvedenica je s pomoću sufiksa -ako (v.) od zreti (v.). V. zora i zrcalo i naročito granuli, u kojem je ie. varijanta *guher-: *guhor-.

Lit.: ARj 4, 369. 7, 511. 512. 8, 42. 9, 720. BI 852. Miklósié 402. Holub-Kopečny 438. Bruckner 641. Vasmer 1, 461. Mladenov 194. Lang, LF 43, 323-324. Pedersen, KZ 36, 320.

**zrcalo** n (Vuk, Dubrovnik, Hrvatska) = (sa umetnutim d) zdrcalo (Smokvica, Korčula) »ogledalo, špegalj (gen. špéglja) (ŽK)«. Nalazi se još u stcslav. гrьcaio, slov., češ. zrcadlo uz zrkadlo i polj. (zjmierdadlo (prema zwierciеć »retourner«) < ziercadlo, rus. zérkalo »Spiegel«. Denominal na -iti zrcaliti se (Hrvatska) »svijetliti se, krijesiti se«. Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Izvedenica je s pomoću sufiksa -dio > -lo od zrcali »schauen« (koji Miklošič označuje kao hrv., a ne nalazi se u drugim slavinama). Upor. ipak stcslav. pozrbcati = pozrěcati »intueri«. To je varijanta od zbrkati kao u micati pored mikati (v.), upor. polj. uzvik wzerk i zerknąć, zerkiem »škiljeći«, slov. zrkalo, zrklo »zjenica«, bug. zrâkoli »oči«, češ. zrkadlo, ukr., rus. zérkalo od zérkatb »razgledati«. Neće biti praslav., nego kasnija prevedenica od lat. speculum.

Lit.: BI 852. Miklošič 402. Holub-Kopecný 439. Bruckner 658. Vasmer 1, 454. 455. Mohl, BSLP 6, br. 35, 99.

**zrSti',** śrem pored zřím impf, (subjekt ljudi), danas u običaju u književnom i saobraćajnom govoru samo s prefiksima na-, nad-se, o- se, oba- se, pre-, pri-, pro-į. za-, s umetnutim d obazdrih (Nalješković), năzăreli (16. v.), prizdreti, zazdreti, obazdreti, odatle analogijom obazdirati se, -rem pored obazirati se, sveslav. i. praslav. (stcslav.) гьг - eti, гьг -je, »vidjeti, gledati«. Primitivům nalazi se u homonimijskoj koliziji sa zrêti, zrêm pored Krim »maturări«. Ta je kolizija uklonjena napuštanjem primitivuma i prefiksalnim složenicama. Izvedenice se prave od pet osno.va: (I) stcslav. гьг- > zr-, (II) od osnove s prijevojem duljenja ь — i žir-, (III) od osnove s prijevojem perfektuma na o zor-, (IV) od osnove prijevojem duljenja õ > a zar-, (V) od osnove Zbre- > zrije-, (I) od *zw- > *zr- sa -nc- nadzmuti, -em pf. (Leskovac, istočna Srbija) prema impf, nadzrnjivati, sa t (particip perf.) nadzrtati, -čem (istočna Srbija) »zavirnuii, zavirivati« pozrčati, -om (Zlatarić) »pogledati«. Ovamo ide kod Marulića, Judita 4, 200 svaki srca za njom (upor. zrik). Poimeničen part. prez. akt. zr če n (ŽK) »zjenica«, part. perf. pas. *гыenъ > Zrin, gen. Zrinja (Hrvatska), odatle prezime Zrinski, Zrinović, s prefiksima Özren (brijeg kod Banje Luke) = Ozrin, Ozrinj = Orzenj (uzvisina na jadranskim otocima); Prizren pored Přízeň (Kosmet) na Bistrici, biz. Ηρισδρίανα, tur. Peseren, arb. Pêrzen pored Pürzerin i Pizren (gubitak r prema disimilaciji), s etnikom Prizenac m prema Priz(r)enka, Prtz(r)enče, pl. -čiči i pridjev prìz(r)enski. Ovamo ide i složen pridjev od sintagme razrok »gverok (v.), heroglav, hiljav, škiljav« < raž- + гьг- + oko. Na -iv obazriv (Srbija), s apstraktumom obàzrivõst, prezriv. Glagol nazirnuti se »1° nagledati se, 2° zaviriti«. Prilozi: od part. perf. akl. nèzrelice (Vuk) = nezdrelice (narodna pripovijetka) = (zamjenom -miče za -lice) nezremice (Ljubiša, Zore, Boka?) »negledajući«. Riječi zrak, zrcalo v. u posebnoj lemi. (II) Od žir- iterativ zírati, -am. (depreverbativ od složenica s kojima se najčešće upotrebljava): s prefiksima na-, nad-, ob- se, oba- se, pre-, pri-, pro-, za-, ziriti se »être transparent«, upor. stcslav. zir ti »glänzen«. Odatle postverbali: obzir m, s pridjevima na -ьn > -an obziran, bezobziran, apstraktum (bezobzirnost, prezir щ, s pridjevom preziran, proziran. U Kosmetu prodzvïrat se, -irem = prezirati se (Vuk), prodzvirêt, -īrim »kroz rupu gledati jednim poluotvorenim okom«. Postverbal na -ka prodzvirka »mala rupa«. Umetnuto v je od unakrštenja sa hviriti. (III) Od zor- postverbal nazor »pažnja« (čehizam u značenju »Ansicht, Anschaung«), pridjev nazorljiv, prid-

jev u *nazor biti* »paziti«, denominal *nazoriti, -im* impf, »gledati«, iterativ *nazorivati; nadzor, s* pridjevom *nadzorni,* poimeničen *na(d)zornik* »inspektor«j *obzor* (rusizam), na *-je obzorje; pozor,* s pridjevom *pozoran,* poimeničen *pozornica* »bina« i apstraktumom *pozornost,* (čehizam); na *-je pòzõrje* »vidik«; *pozorljiv;* na *-ište požarište,* s pridjevom *pozorišni;* denominal *(u)pozoriti* (čehizam), *pòzorica* (južni krajevi) »prozorje«, *prizor,* s pridjevom *besprizorni* [ovo iz rus. *bezprizorný]* »bezdomnyj, živuščiji na ulice (o detjah«], *prozor* (također toponim, Bosna, Cres) »okno, funjestra«, s pridjevom *prozorni; uzor, s* pridjevima *uzoran* (čehizmi: češ. *vzor, vzorný}, uzorit,* postverbal *proziran;* na *-ìkz uzorak* »mustra, obrazac (rusizam *obrazec)«; zazor,* s pridjevom *zazoran, zazorljiv.* Pridjev *zoran* (Crna Gora, — *junak, konj, Ture, Kaurin)* od unakrštenja s tur. *zorli* (v.). Izvedenica na -ja *zora* ima zasebnu lemu. Prilog na *-ice nãzõrice* (Kosmet, ~ *otôše* < *otidoše)* »poizdaleka za nekim ići, ne tako da se pogledom može neko pratiti«. (IV) Od *zar-* samo u *zariti* »osvjetljavati«, depreverbativ od *ozariti* (< rus. *ozaritb,* češ. *ozářiti,* ali ima već Domentijan), slov. *zárja* »splendor«. (V) Od *zri- nazrijevati, -am* »erblicken« označuje Maretić kao provincijalizam. Upor. češ. *žriedlo* »zrcalo«. Upór. *obazrivati se* (Stulić, ikavizam?) i *zrik* kod Marulića. Zasebno treba promatrati *pizdriti, -īm* impf. (Vuk) = *pìzdriti* (Dubrovnik) = *pìzdriti, -im* (Stulić, Vuk, Boka) = *pìzdriti* (Dubrovnik) *(iz-* Lika, Piva-Drobnjak, *u- se* Dubrovnik) »nepomično gledati«. Taj je glagol nastao od *prizvreti* na taj način što je *-éti* zamijenjen sa *-iti* kao u mnogim drugim (primjer *opustjeti — opustiti,* itd.) > **prizriti.* Po zakonu disimilatornog ispadanja u r — *r > 0 — r* nastade odatle s umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *zr* (kao naprijed, upor. *zdrak, pìzdriti* i (kao u *ždraK) piždriti.* Nema nikakve veze sa *pizda* (v.), kako su mislili Brückner i Spitzer. Rumunji posudiše *a zări* »schauen«, *năzreşte* »apparet«. Suglasnik *z* od *zreti* nastao je iz ie. palatala *ğh* u korijenu *bgher-* »sjati, svijetliti«, koji se nalazi u baltičkoj grupi *žėrėti, zeri* »svijetliti«, *žėruoti* »svjetlucati«. Praslav. *zvr-* je niži prijevojni štěpen odatle. Prvobitno značenje »sjati i svijetliti« očuvalo se još u *zora, zrak, zraka,* dok se u nižem prijevojnom štěpenu značenje »gledati« razvilo prema semantičkom zakonu rezultata. Iz osvjetljenja slijedi gledanje. Jedno bez drugoga je nemoguće. Upor. i u lit. *žėrėti* »svijetliti« prema *žiūrėti* »gledati«.

*Lit.: ARj* 1, 272. 3, 928. 4, 369. 7, 317. 318. 511. 772. 777. 778. 779. 932. 8, 42. 157. 316. 317. 496-500. 9, 503. 508. 512. 513. 522-524. 720. 908. 909. 11, 326-33. 816. 819. 820. 12, 223. 224. 226-228. 483-488. 13, 702. *BI* 853. Jagić, *ASPh* 33, 612. ЛГЈ 2, 123. 190. Maretić, *Savj.* 64. 114. 171. *NVj* 3, 182. *Pleteršnik 2,* 355. *Elezović* 1, 178. 189. 206. 210. 435. 2, 134. 141. Vuković, *SDZb* 10, 387. Miletić, *SDZb 9,* 392. *Miklósit* 401. 402. *Holub-Kopečný* 439. *Brückner* 640. 651. 656. *KZ* 45, 48. 53. *Vasmer* 1, 462. *Miadenov* 194. *Trautmann* 366. *WP* 1, 602. *Boisacq*[3] 1051-1052. 574. Buga, *RFV* 75, 141. sl, (cf. *IJb* 8, 199). Hirt, *PBB 23,* 288-312. (cf. *AnzIF* 11, 199). Johansson, *IF 2,* 10. Persson, *Beiträge* (cf. *IJb* 1, 59). Spitzer, *WuS 5,* 214. *ZVSF* 45, 53. Vaillant, *RES 22, 22.* Wood, *IF 22,* 163. Putanec, *Atti e memorie VII. congr. scienze onomastiche 2,* 347—358

**zrëti**[2], *zrêm, zrîm* impf, (subjekt plodovi: *jabuke, grožđe, žito,* itd.) *(do-, pre-, pri-, sa-, u-)* prema *zrênuti, -em* (Vuk, Crna Gora) (sa-) = *zdrenuti* i iteratīvu na *-va- -zrijèvati, -zrljēvām* = (s umetnutim *d* u *zr) -zdrijevati* (Boka) *(do-, sa-}* (sa prijevojem duljenja *e — e >  zre-),* sveslav. i praslav. (= stcslav. *Zbrejc, zw-ěti* »maturări«). Nalazi se u homonimijskoj koliziji sa *zreti, zrêm, zrîm* »vidjeti, gledati«; ona je uklonjena time što saobraćajni jezik daje prednost izvedenicama od prijevoja *zrê-: zrijati (do-, sa-}, zrijevati (do-, sa-}* i **zor-* u *zoriți (do-, sa-}* (ŽK), *(do}zoriti, dozorim* (Lika) »dozreti«. Part. perf. aktiva kao sveslav. i praslav. pridjev *zreo,* f *zrela (ne-) — zdreo* (zapadni krajevi), *nezdrelo* (Riječka nahija), »matūras«, *nedozreo.* Od *zoriți* part, perf. pas. kao pridjev *zoren* »zreo«, *dozorit* »zreo«. Apstraktum na *-ost zrelost, zreloća.* Na *-čina nezrelčina* (Vrbnik) »suhinjav čovjek«. Postverbal *sazor.* Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala g u korijenu **ger-* »zreti«, koji se nalazi u sanskrtu *jarani-* »starac«, gr. γέρων, stvnjem. *koral* »1° muž, 2° lično ime«, nvnjem. *Kerl,* odatle *Karlo > kralj >* madž. *király,* rum. *craiu,* biz. κράλης. Stcslav. *гъг-* je niži prijevoj od **ger-.*

*Lit.: ARj 2,* 732. 7, 827. 8, 151. 157. 11, 818-820. 12, 227. 228. *BI* 853. Jagić, *ASPh* 33, 612. *Elezović* 1, 212. 385. *Miklošič* 402. *Holub-Kopečný* 439. *Brückner* 657. *Vasmer* 1, 462. *Mladenov* 195. *WP* 1, 600. *Trautmann* 371-372. Belić, *Priroda* 75. *Boisacq** 145. Nehring, *IF 4,* 404. Osthoff, *IF* 19, 222. 239.

**zrno** n (Vuk, rus. *zerno),* ie., balto-slav. sveslav. i praslav. **zvrno,* »1° gramım, Korn (s kojim je riječima n prasrodstvu), 2° (me-

tafora) puščano zrno, tane, pilule, hapovi«. Kol. na *-je zřnje — zrnevlje* n (Vuk). Deminutiv na *-će zrnce* n, na *-ka* lična ženska imena *Zfn(j)ka,* hipokoristik *Zrna.* Denominali na -»'ft' *zrnití se, -í* impf. (Stulić, subjekt *pasulj) (o-se), ozrnjati, -am* (dubrovačka poslovica), na *-kati zrnjkati, -ka* (Vuk, subjekt *krme)* »kupiti zrna«. Rumunji posudiše *žírna* f. »biljka solanum nigrům (upor. bug. *zărnešnik* »isto«)«. Baltičke su usporednice potpune: stprus. *syrne,* lit. *žirnis,* lot. *zirnis.* Suglasnik r je nastao od *ğ* u ie. korijenu **ğer-* (v. *zreti*),* proširenom formantom *n,* upor. got. *kaum,* stir, *gran,* sanskr. *jirnas'* »star«, nvnjem. *Kern* (prijevoj).

*Lit.: ARj 9,* 524. *BI* 853. *Mažuranu* 1683. Zore, *Rad* 170, 230. *Miklošič* 402. *Holub--Kopečný* 439. *Brückner* 653. *Vasmer* l, 454. *Mladenov* 195. *WP* l, 600. *Tiktin* 1822. *Boisacif* 147. 159. Meringer, *WuS* l, 26.

zûb m (Vük) »1° dens, gen. dentis, 2° *(zubi* m pl., ŽK, Vodice) usta, 3° kivnost, pizma, 4° *(zob.,* Buzet, Sovinjsko polje) rog drvenog pluga na koji je usađen lemes«, ię., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *гоЂъ* »γόμφος (»Pflock, cheville«, odatle *gumb,* v.; s kojom je grčkom riječi u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-ьn* određeni *zubni,* od sintagme *na zubu nazuban* »kivan, pizmen«, *zazubno mu je* »ne može da podnosi«, na *-bsk župski (župske klješte f* pl„ Kosmet), na *-at zubat* »1° koji ima velike zube, 2° koji otvoreno kaže što misli«, poimeničen na *-ъc zubatac,* gen. *-oca* »morska riba tal. *dentale* (prevedenica)«, na *-ka zùbatka f* »ono što konj može jedanput zubima zagristi«. Deminutivi: na *-ъc > -ac zubac,* gen. *-pca* (Vuk) »1° zub u češlja ili drugog predmeta, 2° palac na točku, 3 "(Risan) vrsta kamena, 4° prezime, 5° *(zubac,* Vodice) čipke na košulji«, odatle denominal *na-zupčiti* (Šulek), na *-U zubić.* Augmentativ na *-erina zubèrina.* Na *-oca zubaca* »1° punicum dactylum, 2° drljača« = hipokoristik *zuba* (Otok, Slavonija). Na *-an zùban* m = *zubân* (Kosmet) »muško koje ima velike zube« prema hipokoristiku *zuba* f. Na *-alo zubalo,* upor. češ. *zubadlo.* Složenica *zubobolja.* Denominal na *-ati zubatí, -am* impf. (Vuk) »1° (Risan) manducare, 2° raditi zubačom (Slavonija), 3° (~ *se)* svađati se«, na -»'ft' *zubiti, zubím (na-)* »1° (objekt testere) oštriti zupce, 2° (Hrvatska) raditi zubačom, drljati (po-), vláčiti«, odatle denominai *nazubak,* gen. *-pka* (Letina blizu Sunje) »naviljak«, *naozubiti se, -ozubím* (Dalmacija, Pavlinovič) »uzeti zub na koga«. Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *zôb,* bug. *zăb,* polj. *ząb, zębaty.* Rumunji, koji posjeduju *dinte* lat. podrijetla, posudiše *a zîmba* »kriviti usta«, *a zimbi* »smijati se (upor. češ. *zubiti se* »isto«) i *zăbală* f »Gebiss, Ringel, Masche aus Eisen«, odatle pridjev *žabalos,* gdje *ç > ă* odgovara bug. *zabaléc* prema *a zimbi,* gdje je *ç > în* prema nosnom izgovoru. Treba istaći da se sa *zăbală* slaže i madž. slavizam *zab(o)la.* Još postoji praslav. izvedenica na ie., danas neživ sufiks *r,* polj. *ząbr* »izrastao na zubu u konja«, slov. *zôbrne* f pl. (Senožeč ila Krasu, Slovenija) »desni«, poimeničen pridjev ž. r. na *-ъnъ,* na *-ice zobrnice.* Upor. polj. *ząbrze,* češ. *zaber.'* Taj termin posudiše Rumunji iz južnoslav. *zimbre* f pl. »Mundschwamm, Mundteufel der Pferde«, madž. (sa *ž* mjesto *z* kao u češ.) *zsebre* »djetinja bolest u ustima«. Ta izvedenica je potvrđena u hrv.-srp., kako se čini, u deminutivu *zubêrce,* gen. *-ca* n (Kosmet) »naročit motiv šare na tkaninama kod mutavdžija« i u denominalu *nàzubrati, -am* pf. »nazubiti što tako da je vez nalik na petlju, samo je malo oštrljast«. Upor. rus. *zubritb* »zubiti testeru«, *zazubr(ic)a* »Zahnlücke« prema hrv.-srp. *zazubica* »1° ulceratio gingivarum, 2° *(rastu mu zazubice)* slinee.Baltičke usporednice pokazuju prvobitno značenje (»oštar predmet«) i prijevoje: lit. *žambas* »svaki oštar predmet, morski rt«, pridjev *žambuotas* = *zubat,* lot. *zùobs* »zub«, lit. *žambis* »drveni plug«; glagol u prijevoju *e: žembti, žembiu* »režem«, sanskr. *jambhas* »zub«, arb. *dhâmp* (Gege) = *dhë'mb* (Toske) »zub«, stvnjem. *kamb,* nvnjem. *Kamm.* Može se uzeti da i stcslav. pokazuje prijevoj *e zębsti, zebo* »dilacerare«. Upor. i slov. *zebrna* »desni«. Kako je prema lit. usporednicama prvobitno značenje bilo »oštar predmet«, može ovamo da ide i značenje stcslav. *zelati* »germinare«.

*Lit.: ARj* 7, 779. *BI* 853-854. *ASPh 25,* 435. *Elezović* l, 212. 213. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 400. *Holub-Kopeüny* 440. *Brückner* 646. *Vasmer l,* 462-463. *Mladenov 195. WP* l, 575. *Tiktin* 1820. *GM* 83. Můrko, *WuS* 12, 320. *Boisacç** 153. 1103. Bugge, *KZ* 32, 11, Güntert, *WuS* 11, 136. Hirt, *IF* 32, 220. Machek, *Slávia* 7, 363. 16, 188. Meillet, *Et. 2,* 206. 224. Meringer, *IF* 21, 298. Pedersen, *KZ* 36, 277-340. *(AnzIF* 12, 228). Schjiryzer, *KZ* 57, 259. Solmsen, *IF* 26, 103.

**zublja** f (Vuk, Crna Gora) »luč(a), palja cjepanica, baklja«. Nalazi se još u slov. *zubel* m »Flamme«. Deminutiv na *-ica zûbljica* (Vuk)

Složenica *zubljonoša* (Stulić). Denominál na *-ati izubijati, -am* pf. (Lika) »iscijepati podebelu glavnju 'na zublje«. Miklošič uporeduje s lit. *žiuburys* »Licht, Fackel«, koje je bez etimologijske veze. Možda je *zublja* u prasrodstvu sa lit. *žabas* »grana, plot«, *žaba* »prut« i sa stisl. *kafli'* »cjepanica«, nvnjem. *Kabel* »zugerichtetes Holz zum Losen« (> internacionalno *kabel},* ako se pretpostavi ie. nazalirani prijevoj perfektuma **gombh-* od ie. korijena **gebh-* »grana, komad drveta«. Petersson pretpostavlja srodstvo sa *zvijezda* (v.).

*Lit.: ARj 4,* 301. *BI* 854. *Pleteršnik 2,* 942. *Miklošič* 404. *WP l,* 571. Petersson, *Balt. u. Slav.* 1916. (cf. *IJb* 7, 113).

**zubr** (rus.), gen. *zubra* »tur, bos urus« potvrđeno je samo u sjevernim slavinama. Da je postojao u južno-slav., dokaz je rum. *zimbru* »Auerochs, bos urus« i srgr. ζόμβρος, ζοῦμβρος »isto«. Mažuranić ima još toponim *Zubrinjci, -nei* (kod Bosiljeva) i *Žubrica* (kod Virovitice) (glede *ζ* > *ž* upór. polj. *zubr).* Pleteršnik ima *zober,* gen. *-bra* »evropski tur, Wisent«. Rum. *-im-* točno reflektira velami nazal *ç,* upor. polj. *zabrz,* kaš. (polj.) toponime *Zebrze* i *Zembrowo.* Upor. još prezirne (hrv.-kajk. ?) *Zuber.* Upor. bug. *záber* »Klippe, Felsen, Zacken«, *zâberák* »Berggipfel, Kamm des Gebirges«, ruš. *zúbrina* »Pfahl mit Ästen«, *zubritb* »bubati, napamet učiti« (upor. njem. *büffeln* > *biflati),* polj., ruš. *zubróvka* »rakija iz tako nazvane biljke hierochloe odorata«. Baltičke usporednice ne poklapaju se u početku: stpras. *viissambris* čini se kao složenica, *wiś-* upor. sa stvnjem. *wisunt.* Lit. *stumbras,* lot. *stumbrs, sumbrs, sübrs* čini se opet kao da se bolje poklapaju u početku s imenom slav. planine *Psunj,* u dokumentima *Magnum Pisum* < lat. *bison,* gen. *bisontis,* koje je očigledno identično s germanskim oblicima. Praslav. (= stcslav.) oblik *zçbrt* mogao je nastati unakrštavanjem neodređenog protoevropskog oblika s izvedenicom na *-r* od *zcbb* (upor. bug. i rus. izvedenice), dok se isti praevropski oblik u baltičkoj grupi unakrstio sa *stumti* »stossen«. Germanski oblik stvnjem. *wisunt,* stnord. *visundr* »tur«, koji su čuli i Rimljani, bit će najbliže praevropskom. Upor. još galski toponim *Vesuntione* > fr. *Besançon,* koji se stavlja također u vezu sa *bison,* gen. *bisontis.* Homonim se nalazi u Španjolskoj i Panoniji. Pretpostavlja se s upitnikom ie. korijen *^is-en-* »rog«.

*Lit.: Mažuranić* 1694., *Dod.* 70. *Fleteršnik 2,* 938. *Miklošii* 404. *Holub-Kopečný* 404. *Bruckner* 667. *Vasmer* 1, 463. Buga, *IzvORJA'S* 17, 1, 1-53. (cf. *RSI 6,* 338). *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). *Mladenov* 196. *Doric* 119. *Tiktin* 1821. *Meillet-Ernout* 109. *WP* 1, 315. *Grõhler* 1, 56. Iljinski, *TÍZ* 4 (cf. *IF* 46, 373). Pogodin, *AnzIF* 13, 132.

**zujati,** *-jim* impf. (Vuk, subjekt *pčela) (pro-r za-),* onomatopeja na *-éti,* »1° susürrare, 2° metafora: *strah mu zuji u ušima«* prema izvedenici na *-kati zukati,* koji je potvrđen u postverbalu *zūka f* »susurras apium« i pf. *zuknuti, zuknēm* »1° insusurrare, 2° (metafora) šanuti što u uho« i na *-éti zúčati, -ím* impf. (Vuk) »isto«. Odatle uzvik *zuc,* kojim se imitira glas pčele (onomatopeja) i glagol *zucnuti, -em* (Vuk, subjekt *pčela}* = *dzücnut* (Kosmet) prema *dsuckat* »(metafora) izdaleka napominjati«. Onomatopeja se prenosi i· na drage kukce koji proizvode isti glas, kao *zûjak* (Crna Gora, Vuk) »govnovalj«, *pôp-zûk* (Crna Gora) »gundelj«. Ovamo ide i *zunbak,* gen. *-aka* »govnovalj, zujak«, *dzumdzâr* (Kosmet) »bumbar«. I sprave koje stvaraju zujanje zovu se tom onomatopejom: *zujala* = *zujalica* »zvrčak, radiš, zvrk«. U Vodicama *zuka* je »jeka«. Prenosi se i na mlijeko, kad prokisne pa u vrenju zuji: *zuknuti, -ēm* (Bella, Stulić) »kisnuti, ciknuti (ŽK)«, *pròzuknuti, -e* pf. (Vuk) = *prodzüknut* (Kosmet) »prokisnuti«. Ovamo ide *zükva* f = *zukvača* = *zukvara* = *dzûkva* (Kosmet) »vrsta kisele jabuke«. U Šumadiji je *zùkvaja* »slatka jabuka u kojoj sjeme zveči kad se tresne njome«. Upor. *Ыгш akne* (ŽK) »kiselo je«, od onomatopeje *čik* (v.). Pridjev *nazukao, f -kla* (tip *nagluh)* »podosta kiseo«; *pro&ukao* (Bella) »nakiseo« pokazuje unakrštenje sa *žuk* (v.) »gorak«. Meyer stavlja ovamo arb. *zhuzhinkë* f »Käfer«, Upor. gore *zunzãk.* Samoglasnik *o* mjesto *u: dzõjêt, -îm* impf. (Kosmet, subjekt *mue}* »zujati po nečemu«; *zólja* f (Vuk) = *zôlja* (Kosmet) »sitna mušica što oblijeće oko kiseline«. Upor. *žulja,* gen. *guljê* f (Kosmet) »žensko čeljade, luda«.

*Lit.: ARj* 7, 780. *BI* 855. *Elezovič* 1, 215. 216. 2, 141. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 404. *GM* 489. Popović, *RES* 31, 101. ss.

**zükva** f (Bosna) = *žūk* m (Rab) = *żuka f* (Vuk, Primorje, Perast, Krtole, Tivat, Božava, Sutomore) = *zukva* (Budva, Dubrovnik, Sutomore, Hreljin, Hrvatsko primorje, Istra, Cres, Božava) »1° brnistra, spartum junceum, 2° sita, 3° (Potomje, sinegdoha) niz suhih smokava, 4° toponim *Na züke* (Sutomore), *Pod žükvom* (Budva)«. Složenica *zukotrlica* (Ratac) »mjesto gdje se trla žuka kraj rijeke«.

Slov. *žuka*. Pridjev *zukov,* poimeničen na -ьс *Žükovac* (Krtole, toponim), *Žukovą glavica* (u Vrmcu, Škaljari). Toponim na lat. *-etum Šumět* m (Dubrovnik, Paštrovići) = tal. *Gionchetto*. Dalmato-romanski oblik unakrstio se s našim glagolom *šumiti,* jer je izvor vode u blizini. Samoglasnik *u* je nastao od *un* pred suglasnikom < lat. *juncas,* možda mediteranskog podrijetla. Posuđenica iz prvog doba. Ovamo kao mlada posuđenica *zûnga f* (Sutomore) »sita« (glede *ng* < *ne* upör. *planda),* augmentativ na *-ina zungurlna*. U Sutomorama se od *zunge* pravi koš za masline.Upor. arb. *xhugë* f (Ulcinj) »brnistra«, *dzūn* (Ulcinj) »sita«, *xhukë*.

*Lit.: BI* 855. 875. *Pleteršnik 2,* 974. Kušar, *Rad* 118, 16. Šturm, *ČSJK 6,* 69. Skok, *ZRPh* 36, 650. *GM* 489. *REW** 4619. *DEI* 1821. Skok, *Slav*. 235. 238.

**zulum** m (Vuk, možda krivo mjesto *zulum,* upor. búg. *zulum)* = *zulum,* gen. *-uma* (Kosmet) »nasilje, nepravda« (objekt uz *trpjeti, po-, učiniti, nametnuti, pograbiti;* pridjev uz *biti* ~). Radna imenica *zulumčija* — *zulumdžija* (Bosna) = *zulumćar,* gen. *-ara* »tiranin«, pridjevi *zulumćarev, zulumčarski*. Glede *-čar* v. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zulm* > tur. *zulüm, zulümçü, zulümkâr)* iz turske terminologije običnog života: rum. *zulum,* búg. *zulum, zulumkjar,* arb. *zullim, zullúm, zullumçár*.

*Lit.: BI* 855. *Elezovič l,* 213. *Tiktin* 1831. *GM* 480. Korsch, *ASPh* 9, 679. *Miklošič* 404. *Školjić** 656.

**zumba** f (Vuk, Kosmet, BiH) »1° orade kojim se buše rupe na koži; probojac, 2° sprava kojom se udara suhi žig« = *zumba* (Kosmet) »probojac« = *sumba* (Peć) »nekakva kalajdžijska alatka«. Turcizam perzijskog porijekla: tur. *zımba* »probojac« < perz. *sünbe* »burgija, svrdlo«.

*Lit.: BI* 855. *Elezovič* 1, 213. 2, 284. *Školjić*[2] 656.

**zùmbul** m (Vuk, BiH) = *sùmbul* (BiH) = *iîmbîlj,* gen. *-lija* (Kosmet) pored *sümbülj* »hyacinthus orientalise. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sünbül* > tur. *sümbül)* iz turske botaničke terminologije: bug. *žambui,* arb. *zymbyll,* ngr. ζιμποῦλι.

*Lit.: BI* 855. *Elezovič* 2, 224. *Mladenov* 195. *GM* 488. Vasmer, *RSl 2,* 26. *Škaljić** 574.

**zura** f (tajni, šatrovački jezik grnčara u Prištini) »voda«. Možda je od arb. *shurrë f* »mokraća«, koju Meyer uporeduje sa *sir* (v.), ali će biti prije onomatopeja kao u *suriti, Surim* (Vuk) *(o-)* »vrelom vodom polijevati«. Osnovno *zura* nalići i na slov. *zora* = *zûra* »Molken«, koje Miklošič uporeduje s rum. pastirskim terminom *zer* »Molke«. Scheftelowitz uporeduje slov. *züra* s arm. pridjevom *jur,* gen. *jrrg* »flüssig, Flüssigkeit, Wasser« < ie. **guhdoro* i sa sanskr. *juri* »slina«.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 939. 943. Trojanović, *JF 5, 222. Miklošič* 404. *Tiktin* 1795. Scheftelowitz, *KZ 56,* 187. *WP l,* 700.

**zurna** f (Vuk) »svirala (u turskoj muzici)«. Balkanski turcizam iz tur. muzičke terminologije (tur. narodski *žurna* »svirala od pet cijevi«): bug. *zurna,* deminutiv *zurníca,zurníčka,* arb. *zurrnë, zurrënë* »1° Flöte, clarinette, 2° langer Vorsprang, 3° lange, dünne Nase«. Varijante sa *s-* mjesto *z-* i / mjesto *n* : *surla f* (Zoranie: *u surle ... udriše)* = *sûrla* (Brusje, Hvar: ~ *od palice, od ruzge)* = *sûrla* (Vodice) »pastirska sopila s jednom cijevi i šest rupica« *šurla* (Vrančić) = *sûrla* (Peroja) = *zürla* (Kosmet, BiH *zù-;* Vuk) »ciganski instrumenat za sviranje«. Na *-džija zurladžija* »Ciganin koji u zurlu svira«; *sûrla* (Vuk) »gubica u svinjčeta«. I ta varijanta je turcizam perzijskog podrijetla (tur. *žurna* < perz. *surna* < *sūrnāj,* složenica od *sûr* »svečanost, gozba« i *nǎj* »Flöte) : ram. *surlă* »1° Clarinette, 2° Rüssel, 3° Art konische Hütte«. I u ras. varira *s- i z-: zuma* pored *súrna*.

*Lit.: BI* 855. Hraste, *JP* 6, 210. *Elezovič* l, 213. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Miklošič* 329. *GM* 487. *Tiktin* 1539. *Lokotsch* 2141. *Mladenov* 195. *Vasmer* 1, 464. *Školjić*[3] 657. Putanec, *Čakavska rii 2,* 16.

**žvanit,** *-im* pf. (Korčula) »izgubiti svijest«. Od tal. *vanire* (< lat. *vanescere), svanire,* denominai od *vano* < lat. *vanus,* prefiks *s-* < lat. *ex-*. Odatle apstraktum na *-мешum svanimento* > *zvanìmenat,* gen. *-enta* m (Dubrovnik, Pòtomje) = *zvenimenat* (ib., Cavtat) »nesvjestica«. Složenica od sintagme *valànglõnja* (Žrnovo; primjer: *ucini je to za valànglõriju)* [»častohleplje« (< lat. *vana gloria)]*.

*Lit.: REW*[3] 9145. *Prati* 956. 1028. *DEI* 3685. 3987.

**zväti,** *zòvem* impf. (Vuk) *(do-, iza-, ize-* hrv. kajk., *o-, od-, oda-, po-, pre-, pri-, pro-, sa-, u-, za-),* ie., sveslav. i praslav., »glasiti, vikati, voćare«. Pravi infinitiv nižim prijevojem stcslav. (praslav.) *zrnati* i višim na *e*

(koje se mijenja u *o* kao *nov* prema νέος) *zovç.* Odatle pf. *zôvnuti, -em (do-, na-}* = *dzõvnüt* (Kosmet). Iterativ se pravi prijevojem duljerija *ъ* > *ы* > *i: -zívati, -zívam* pored *-vijem,* samo s navedenim prefiksima. Odatle pf. *živnuti* (Vuk, Crna Gora) = (sa *vn* > *nm}* *zimnuti* i deminutiv na *-kati zivkati.* Izvedenice se prave od četiriju osnova: »1° *zъ - > zv-,* 2° *zva- > zav-,* 3° *živ-,* 4° *zov-.* (I) Od *zv-* apstraktum na *-je zvanje* n, upravo poimeničan part. perf. pąs. *zvan (satno-),* usp. rus. *zvanie* i lat. *vocația;* na *-īk zvanīk* m (Crna Gora) = na *-iça zvonica* f »gost (m) prema f gošća« = *uzvanik* m = *uzvanica* m i f »invité«, pridjev na *-icьnъ* > *-ičan zvăničan* »služben«, denominai na *-iti zvaničiti, -im* »uredovati«. (II) Od *zav-: uzāvnica* (Vuk) »zvanica«. (III) Od *živ-* postverbali *odziv* m, *poziv* m, s pridjevom *pozivni,* poimeničen na *-ica pozivnica, naziv,* odatle matematički neologizam *nazivnik,* sudački neologizam *priziv* »apelācija«, s pridjevom *prizivni, izaziv* m, *saziv, doziv, proziv.* Na *-zk nazivah,* gen. *-vka.* Na *-je nazivlje.* Na *-alo nazivalo* n (Vuk). Radna imenica *dozivalac,* gen. *-aoca, sazivalac,* gen. *-aoca, prozivalac,* gen. *-oca* m prema f na *-ica dozivalica* itd. (IV) Od *zov-* postverbali *zov* m, *izazov* m, *ùzov* »Einladung«, interjekciia *uzovne* (Risan) »vox miserantis«, *põzôvnica* (ŽK) »pozivnica«. Imperativne složenice *nazovi-*»tobožnji, pseudo-«: *nazovimrtvac, nazovicar, nazoviučenjak, nazoviprosvjeta, nazovirimski.* Prijevoj, duljenja *ō* > *a* postoji samo u hrv.-kajk. : *dozavati* (Jambrešić). Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǧh* u korijenu **ghau-,* koji se nalazi u lit. *žavėti* »carati«, lot. *zavêl* »isto«, u sanskrtu *hávate,* avesta *zavaiti* »zvati, proklinjati«, arm. *jaunėm* »weihe«, *n-zovk*[c] »kletva«, got. *guth,* nvnjem. *Gott.* Grčka reduplikacija καυχάομ,αι < ie. **ǧhauǧhau-* »dičiti se«, kaže da je korijen onomatopejskog podrijetla. Praslav. *гъ* - je niži prijevojni štěpen za koji nema usporedtiica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Interesantan je rum. slavizam *a năzui* »1° sich an jemanden wenden, 2° trachten« < *nazývati,* sa zamjenom *-ujç* > *-ui,* odatle *năzuință* »das Trachten«.

*Lit.: ARj 2,* 730. 844. 4, 124. 207. 7, 769. 778. 780. *BI* 855. 856. *Elezović* 1, 20. *Miklósié* 405. *Holub-Kopečný* 440. *Bruckner* 367. *Vasmer* 1, 447. *Mladenov* 194. *WP* 1, 529. *Trautmann* 367. *Boisacq** 125. 154. Machek, *Slávia* 16, 188. Osthoff, *IF* 4, 286. Wood, *IF 22,* 153. Zubatý, *ASPh* 16, 421. *Tiktin* 1042. Maretić, *Savj.* 189.

**zvêk** m (Vuk, Dubrovnik), sveslav. i praslav. *zvekь,* »sonus«. Denominal na *-eti zveļat, -im* impf. (Vuk, Kosmet) = *dzvecêt* (Kosmet) *(za-}* prema pf. *zvéknuti, zveknem* »resonare«, *zvéknuti se* (Piva-Drobnjak) »dogoditi se što nesrecno da se priča« *(za-},* hrv.-kajk. s umetnutim *n zvenčati,* upór. *brenčati,* slov. *žvenk* m; iterativ *pozvekívati, -zvèkujem;* s promjenom akcenta i semantičkom izmjenom *zvéknuti, -em* »ferire caput alicui ut resonet«. Promjena akcenta je upravo onomatopeiziranje. Postverbal *zvěka f.* S onomatopejskim sufiksom *-et zveket* m »tinnitus«, odatle denominai *zvekètati, zvèkeéem* impf. (Vuk) »tinnire«, na *-tati zvèktati, zvekčēm* impf, »resonare«. Deminutiv na *-kati s* promjenom *k* > *c* (fonetske onomatopeiziranje) *zveckati, -am* impf. (Vuk, Kosmet) *(po-}* prema pf. *zvicnuti, -em.* Pridjev na *-ьn* > *-an zvéčan* »sonorus«. Na *-ьc* > *-ac zvéčac,* gen. *-cca* (Stulić) »'trava«, na *-bk* > *-ak zvéčak,* gen. *-čká* »klatno, brence, pistillum campanae«, na *-bka zvečka* (Vuk) = *dzvečka* (Kosmet) »gvozdena daska koja služi mjesto zvona u Turskoj«. Na *-en* toponim *Zvêian,* gen. *-äna* (Kosovo). Na *-an* (tip *Milan) zvekan* »bezjak, budala«. Unakrštenje (s tur.) *zvèkïr,* gen. *-ira* (v. *zećir)* »halka«. Prijevoj na ρ > *u:* praslav. *zvokz* > *zvuk* m; pridjev.na *-ьn* > *-an zvučan;* poimeničen na *-ik zvučnik* (neologizam). Na *-éti: zvučati, -čī.* Samoglasnik *e* u *zvêk* nastalo je od palatalnog nazala *į,* upór. stcslav. *zvękb, zvțknpti, zvečati, poll, dźwięk,* rus. *zvjakatt* »klirren, faseln«. Prijevoj perfektuma *zvpkb* potvrđen je još u češ. i rus. *zvuk.* U baltičkoj grupi mjesto *k* u slavinama stoji *g žvengti* »hrzati«, *zvingti* »in Wiehern ausbrechen«, prijevoj *žvangėti* »zvučati, klingen, klirren«. Dalje veze v. *zvono* i *zvati.* Kako je glagol upravo onomatopeja, mijenja se *e* > *o zvocati, -a* impf. (Vuk, *pas zubima* »kad hvata muhe«) = *đzvocat, -ãm* (Kosmet, subjekt *lice)* prema pf. *zvòcnuti, -e* (subjekt *roda, pas},* s umetnutim *n zvoneați, -ã* (Vuk) = *dzvScnut, -em* (Kosmet).

*Lit.: ARj* 11, 331. 332. *BI* 856. Jagić, *ASPh 2,* 398. Maretić, *Savj.* 190. *Elezović* 1, 214. Vuković, *SDZb* 10, 384. 386. *Miklošič* 404. *Holub-Kopečný* 438. *Bruckner* 114. *Vasmer* 1, 449. *Mladenov* 189. Pedersen, *KZ* 38, 342.

**zvijer,** gen. -» f (Vuk) = (ekavski) *zvēr* = *dzvêr* (Kosmet) = (ikavski) *zvír* (ŽK, Vodice), ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »fera (u pravom smislu i metafore)«. Pridjevi na *-in zvljerin,* poimeničen *zvjerinac,* gen. *-inča* m »1° lišaj, herpes, 2° *Zverinac,* ime otoka *(7л-*

dar)«, na *-jãk zvjèrinjãk* (Vuk) »vivarium«; kol. na *-je zvjèrtnje* n =*dzvërinje* (Kosmet); *dzvērmja* f (Kosmet) »zvjerka«, na *-ski zvjerski.* Deminutivi na *-e zvijere,* gen. *-eta* n, na *-ьc* > *-äc zvijerac,* gen. *-rea* m (Vuk, Crna Gora) »kurjak« prema *-ka zvjerka f* = *dzvêrka* (Kosmet) »šumska životinja uopće«. Apstraktum na *-stvo zvjerstvo* n »fêritas«. Kol. na *-od,* gen. *-i zvjerad* f, na *-ina zvirina* f (ŽK). Augmentativ *zvirina* (Vodice). Složenica od sintagme na *-ica zvjeròkradica.* Denominai na *-ati zvjerati, -ãm* impf. (Vuk, ~ *očima}* »pavide circumspicere«, upravo »gledati käo zvjerka«, odatle pridjev na *-av zvjêrav.* Na *-iti nazvijeriti, -im* pf. (Timok-Lužnik) »prepasti, uplašiti se«, upravo inhoativ. Baltičke usporednice lit. *žvėris* m, f, lot. *zvērs* m pokazuju da je jat nastao iz ie. β od korijena **ghuer-,* koji se nalazi u gr. θήρ i u lat. pridjevu *férus* »divlji« > fr. *fier* »ohol«. Upor. i slaganje sufiksa *zvirina* (ŽK) s lat. *ferina* i lit. *žvėriena.*

*Lit.: ARj* 7, 781. *BI* 857. *Elezović* 1, 214. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Miklošič* 404. *Holub--Kapečny* 440. *Bruckner* 658. *Vasmer* 1, 448. *Mladenov* 190. *Trautmann* 374. *Boisacq** 344. Brugmann, *IP* 17, 484 Streitberg, *IF* 3, 327. Osten-Säcken, *IF* 23, 384. Bernard, *RES* 42, 96. Skok, *Slav.* 100-103. 110. 262. Putanec, *Atti VII congr. scienze onomastiche* 2 (1962/3), 347-358.

**zvijezda** f (Vuk, rus. *zvezda)* = (ekavski) *zvézda* (i kod čakavaca, ŽK) = (ikavski) *zvizda,* balto-slav., sveslav. i praslav., »stella«. Pridjevi na *-ьn* > *-an zvjezdan, f -äna,* na *-ast zvjèzdast* (~ *konj},* na *-ovit zvjezdòvit* (Stulić) »pun zvijezda«. Deminutiv *zvjezdica.* Na *-ar zvjèzdãr,* gen. *-ara* »1° astronom, 2° riba«, š pridjevima *zvjezddrov, -ev, zvjèzdārskī,* na *-arnica zvjezdarnica* »opservatorij«. Na.-aи *zvjezdan* = *zvizdan* (Vuk, Crna Gora) »1° *(zvi-* Kavanjin) astrolog, 2° koji drži glavu visoko kao da gleda u zvijezde (Krajina), 3° ime prču, 4° vrsta trave: lotus corniculatus (Crna Gora, Slavonija *zvi-},* 5° sunce (BiH, Brač)«. Žensko ime *Zvjezdana.* Baltičke usporednice pomažu objasniti postanje jata: lit. *žvaigžde,* u narječjima *zvaizde,* lot. *zvaigzne* kažu da je jat nastao od dvoglasa; stprus. *swãigstan* (ak. sing.) kaže i prvobitno značenje »Schein«, glagol *poswaigstinai* »svijetliti«, particip *eršvāistiuns, eršvaigstinai* »osvijetljen«. Prema ovim podacima pretpostavlja se da je praslav. riječ izvedenica s pomoću sufiksa za apstrakta *-da* (upor. *pravda, krivda}* od stcslav. *svetb* »svijetao, svjetlost, zora« = =sanskr. *(veta* »bijel« = avesta *spaēta,* arm. *šek* < ie. **kuoit-* (raširenje ie. oď ie. **keu-* ili **kuei-),* prijevoj perfektuma od ie. **kyeit-,* Prvobitno bi značenje bilo »svjetlost«, što doduše nigdje nije potvrđeno, ali apstrakta postaju vrlo lako konkréta. Dalje su etimologijske veze sa *svitati, svanuti.* S gledišta lingvističke geografije area riječi *zvijezda* pokriva se s areom *cvetb* > *cvijet* prema *kvetl·, kvbtç, kvisti.* Gdje je fonem *cv-* tu je i fonem *zv-* gdje je *kv-* tu je i *gv-* (upor. češ. *květ-hvězda,* polj. *kwiat-gwiazda* itd.). Grupa *zv-* je nastala od *cv-* po zakonu asimilacije **tsvesda>* *zvězda.* Dočetak *-da* tumači se također s pomoću ie. korijena **dhe~* (v. *djeti).* Po tom tumačenju riječ bi bila složenica, ne izvedenica. Za mogućnost složenice govori gr. usporednica Φοίβος »svijetleći«.

*Lit.: BI* 857. *Miklošič* 81. *Holub-Kopečný* 137. *Bruckner* 165. *KZ* 43, 316. *Vasmer* 1, 447. *ZSPh 2,* 54-55. *Mladenov* 189. *Trautmann* 373-374. Ehrlich, *RSI 4,* 260. Fraenkel, *KZ* 63, 170. Loewenthal, *ASPh* 37, 382. Machek, *Slávia* 16, 188. Agrell, *Zwei Beiträge* 21. Petersson, *LUA* 1/12 (cf. *jfF* 3, 217-218. *RSl* 8, 300. *IJb* 7, 113).

**zvfed** m = *zvizda f* = *zvtzga* (Vuk), praslav., »l ° sibilus (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° toponim *Podzvizd* (Bosna)«. Pf. *zviznuti, zvîznèm* »sibilum edere« prema *zviznuti, -ēm* (~ *po ušima}* — *dzviznut* (Kosmet), s promjenom akcenta za bolji izraz zvuka. Odatle uzvik na *-ьc* > *-ac* (tip *ni makac)* *zvìzgac* (indeklinabile). Inhoativ na *-Sti zviždati, -im* impf. (Vuk) *(za-)* = *džvīzdēt* (Kosmet) *(za-)* prema *džviznut* (objekt *šamar},* pored *zviždjeti,* odatle postverbal *zvîzd* m (Lika, Piva-Drobnjak) »1° sibilus, 2° toponim (s izvorom u kojem ljeti voda zviždi)«, na *-aljka* *džvizdaljka* (Kosmet) »mala svirala«, upor. Stčeš. *hvižd'alka;* deminutiv *zviždukati, zviždūčēm (za-},* s postverbalom *zviždуk* m (Vuk). Kako je glagol onomatopejski, *zviždуk* se izmjenjuje u *zvijūk* m (Crna Gora), odatle *zvijúkati, -zvijūčēm* impf, prema pf. *zvijúknuti, zvijuknem.* Oblik *zviznuti* izmjenjuje se u *svlsnuti, -em* (aorist *sviskoh}* < **svisknuti,* u kojem je grupa *zg* izmijenjena u *sk* da bi se bolje izrazilo oponašanje zvuka. Upor. stcslav. *svistati* »pfeifen«. Kao u *zvijezda* tako i ovdje češ. i polj. pokazujupт- mjesto *zv-:* češ. *hvízdati,* polj. *gwizdać.* Onomatopeja je praslav., a postoje i baltičke usporednice: lit. *sužvingu, -žvigti* »zischen, pfeifen«. le. je korijen **sųeé-, *sui-.* Upor. lat. *fistula.*

*Lit.: BI* 857. *Elezović* 1, 203. 214. *Vuković, SDZb* 10, 386. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 365.

*Holub-Kopečný* 137. *Bruckner* 165. *KZ* 45, 44 *Vasmer* 1, 448. *WP 2,* 518. Pedersen, *KZ* 38, 343. Petr, *BB* 21, 207-217. (cf. Ляг/F 7, 165). Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. 56, 178. Thurneysen, *KZ* 32, 570. Walde, *KZ* 34, 510-536. (cf. *AnzlF* 8, 126).

zvono n (Vuk), sveslav. i praslav., »campana«. Dolazi u bug. u prijevoju *zvano,* rus. *zvenó* »Fensterglas« prema stcslav. *г ъneiг,* rus. *zvenét,* slov. *zvenet,* češ. яяі'г/. S tim prijevojem i sthrv. lično ime od dva elementa pisano lát. *Suinimir* (1070), danas *Zvonimir, Zvonko.* U slavinama izmjenjuje se m i n: stcslav. *г онъ,* slov., češ., rus. *zvon,* polj. *dzvon ila.* Deminutivi na *-će zvonce,* na *-čac* < *-ьсьсь zvončac,* gen. *zvonica* m = *zvonačac,* gen. *-sca.* Na *-ii zvonii* (Paštrovići) »trava«. Na *-ik zvonik,* gen. *-ika* = na -dr *zvonara.* Na -z'&z *zvonika* »trava«. Denominal na *-iti zvoniti, -im* impf. (Vuk) (ra-) »campanam pulsare«, deminutiv *zvonjúkati.* Augmentativ na *-ina žvanina.* Radna imenica na *-ar zvonar,* gen. *-ára* prema f *zvònãrka,* pridjev *zvonárov, -ev, zvònãrski.* Praslav. imperativna složenica *Zvònigrãd* (zidine na Zrmanji, špilja u Velebitu), upor. rus. *Zvenigorod,* ukr. *Zvenýhorod,* sípolj. *Zunigród.* Značenje je da se u torn gradu zvonilo pri približavanju neprijatelja. Korijen je isti koji u *zvati* (v.), *zvek, zvuk,* tj. praslav. korijen *zvb-* bio je raširen formantom -«(o). Od ie. jezika pružaju usporednice samo arb. *zë,* Gege *zą* < ie. **ghvonosi* arm./ar'я. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğh* u korijenu **§ħuen-.* U Vukovu *Rječniku* stoji pučka etimologija, prema kojoj je *Zvornīk,* grad na lijevoj obali Drine, sazidao neznabožac *Zvonimir.* U stvari je narod tražio u toponimu graditelja. *Zvonak* je nazvan po *izvoru.* Samoglasnik *i* je odbačen jer se osjećalo prema *zvorniklija* »trešnja« (Uzice) da je riječ turska, a svaka tur. riječ, koja počinje suglasničkom grupom, dobiva į *u.* Značenje u rum. posuđenici *zvon* »Laut, Geräusch« pored *zvoanã, a zvoni* »proglasiti«, deminutiv *zvonişor* »zvonce« pomaže nam razumjeti značenje imena *Zvbnimir* »glasovit«.

*Lit.: BI* 858. Jagić, *ASPh* 27, 582. *Elezović* 1, 189. 214. *Miklošič* 404. *Holub-Kopeiný* 438. *Bruckner* 114. 658. *Vasmer* 1, 448. *Mladenov* 189. *WP* 1, 642. *Boisacq*[3] 153-154. 1045. Joki, *IJb* 14, 103. sl. Meillet, *IF 5,* 333. Loewenthal, *WuS 9,* 173. si. 185. (cf. *IJb* 12, 138). Machek, *Slávia* 16, 188. *GM* 483. Mikkola, *IF* 6, 351. Pedersen, *KZ* 36, 277-340. (cf. *AnzlF U,* 228). Vaillant, *RES* 18, 247.

**zvŕčati,** *-i,* impf. (Vuk, subjekt *muha),* onomatopejski glagol na *-éti,* »zujati«; postoji samo u hrv.-srp. Postverbal *zvrk* m, *zvrka* f. Pf. *zvrhnuti, zvfknē* (subjekt *nádiak po kamenu},* sa *c* mjesto *k zvrcati, -a* impf. (Vuk) prema pf. *zvŕcnuti, -e* = *dzvrcnut* (Kosmet) »kucnuti (nekoga po glavi)«; deminutiv na *-kati zvȑckati, -ām.* Odatle na *-alo zvrckalo* m »koji rado zvrca, udara po glavi«. Na *-et zvrkétnuti, zvȑketnem.* Na *-bka zvrčka* (Crna Gora) »igračka zujalica«, s promjenom akcenta *zvrčka* f »udarac, frnjoka, frnjovka«. Na *-oka* < *-ovka zvrčōka* (Stulić), s deminutivom na *-ica zvrčōčica* »sprava mjesto zvona na veliki četvrtak, škrebetaljka«. Ovamo s umetnutim *n zvrndati, -am* (Piva-Drobnjak) »pričati koješta«.

*Lit.: BI* 859. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Miklošič* 404. Pedersen, *KZ* 38, 342.

**zvȑst** m (Crna Gora, Vuk) »kamen mekan, od kojega se, kad se stuče, mijese crijepnje«. Odatle pridjevski toponim *Zvfsnõ,* upravo poimeničeni određeni pridjev sr. r. na *-ъnъ.* Drugih potvrda u južnoslav. jezicima nema. U sjevernim slavinama usporednice su polj. *żwir* pored *żwier* »grober Sand«, pored *żarstwa,* rus. *gverstá* f »Kies, grober Sand«, koja, sa *gv-* mjesto *zv-* opominje na češ. *hvězda,polj. gwiazda* prema *zvijezda* (v.). Postoje i baltičke usporednice: lit. *žviřzdai, žvirgždai,* lot. *zvirgzdi* m pl. »grober Sand, Kies«. Riječ je prema tome baltoslav. i praslav.

*Lit.: BI* 859. *Miklošič* 405. 410. *Bruckner* 668. *Trautmann* 375. *Vasmer* 1, 263.

# Ž

**žaba** f (Vuk) prema m na *-ьc žabac,* gen. *-yca,* baltoslav., sveslav. i praslav., »rana«. Pridjev: na *-/ žablji,* poimeničen na *-jak zabijak* (Vuk, Kosmet) »1° barsko mjesto gdje ima mnogo žaba, bara u kojoj je mnogo žabokrečine, 2° biljka matricaria camomilla, prstenak, 3° toponim«, pridjev na *-ьn* potvrđen samo u izvedenici na *-jak žabnjak* m »žablja jaja«. Deminutivi na *-ič zabić* »rnladunče od žabe«, na *-ica žabica* »1° ranula, 2° (metafora) nakit na pištolju, 3° (Srijem) biljka antirrhinum majus, zijevalica, zijehalica, 4° gvožde na kapiji, 5° žlijezde oko vrata, 6° Zwickel (na košulji, ŽK), 7° mala šeputka na opancima (Kosmet)«; denominal na *-jati žabičati, -a* impf. (Lika, subjekt *vo)* (oznaka bolesti), upor. slov. *žabica dreti* »eine Krankheit der Rinder und Schafe« = •*žabicu driti* (Vodice) »das Blut brechen«. Augmentativi na *-etina Sobetina,* na *-urina žabařina.* Složenica *žabokrijek* »okrek« = *žabokrečina* »biljka conferva«. Elezović uspoređuje *žabica* (Kosmet, značenje 7°) sa crnogorskim *žavka* f »oderana koža, capra«. Crnogorska riječ mogla je nastati od *žabbka > *žapka,* ali istoznačna arb. riječ *xhapë* f »Rindshaut« ne poklapa se posvema s njome, a i semantički razvitak nije jasan. Denominal na *-ati ražabati se, -am* pf. »raširiti se kao žaba«. Rumunji posudiše s umetnutim r *jabrina* »biljka conferva rivularis«, koja se rum. zove i *lâna broaștelor* = *brosceascã* »žablja vuna«, poimeničen pridjev ž. r. **žablja > jabie* (Muntenija, Prahova) »biljka polytrichum« i *japca* »Tümpel«; Novogrci ζάμττα. Baltičke su usporednice stprus. *gabawo* »kornjača« i lit. (žemaitis) *gebiné* »weisser Hautausschlag«, a od drugih ie. jezika nvnjem. *Quappe.* Odnos arb. *shapí* »Eidechse« ostaje nejasan. Kod arb. riječi postavlja se pitanje nije li u vezi sa **sappus* »kornjača« > španj., port, *sapo,* arag. *zapo,* furl, *saf* prema *zave* »kornjača«, *savate.* Ovamo ide i rum. *sopirla* »Eidechse«, le. je korijen **gųeb(K)-,* s prijevojem duljenja **guēbh-.* Ie. *e* je prešlo u *a* kao *-eti* u *bježati, -im* (v.). Ie. **gheba* je zacijelo onomatopeja za koju postoje paralele i u ne-ie. jezicima. Upor. kavkasko *zebu, žbabu* »žaba«, *džaba* »mokar«.

*Lit.: BI* 859. *Pleteršnik* 2, 951. *Elezović l,* 177. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 405. *Holub-Kopečný* 441. *Bruckner* 660. *Vasmer* 1, 407. *WP* 1, 675. *Mladenov* 164. *Tiktin* 868. *GM* 399. 488. Endzelin, *FBB 7,* 30-88. (cf. *IJb* 13, 370). Thumb, *IF* 14, 348. *REW** 7593.

**začati** (se), *-am* impf. (Vuk, subjekt *pčele, ljudi)* prema pf. *žacnuti (se"), -ēm,* samo hrv.-‑srp., »1° bosti, bacati, bocati (v.), 2° (metafora) horrescere, prepasti se«. Samoglasnik *a* je nastao prijevojem duljenja *e — e* kao u *bježati* od deminutiva na *-kati, -cali* (v.) od praslav. korijena *žeg-* u *žeći* (v.). Upor. *žapati* i *džasnuti.*

*Lit.: BI* 860. 862. Pedersen, *KZ* 38, 342. Osten-Säcken, *IF* 24, 242.

žaga f (ŽKU^rv.-kajk.) = *džaga* (šatrovački) »pila, testera«, također slov. Deminutiv na *-ica žažica* (ŽR). Nalazi se još u kašupskom *žoga.* Denominal na *-ati Sâgati, -ām* impf. (ŽK) *(iz-, pre-)* »piliti«. Odatle na *-ar žagār* m »1° koji pili, 2° prezime (Gorski kotar)«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica žaganica* f (ŽK, slov.) »daska«; *pila* (ŽK) je »Sägewerk«. Od stvnjem. *saga — šega* < lat. *seca,* od *secare,* koje je u prasrodstvu sa *sjeći* (v.).

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 952. *Miklošič* 405. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

**žajfa** f (Buzet, Sovinjsko polje) = *žajfa* (ŽK), pored *sapun* (v.), slov. Od pragerm. **saipo >* stvnjem. *seipha,* nvnjem. *Seife.* Pragerm. riječ prešla je ne samo Ugrofinčima, nego preko Gala Rimljanima, lat. *sapone,* odatle preko balkanskog latiniteta *sapun* m, *sapunati, -am (na-).*

*Lit.: ARj 7,* 605. 14, 463. 464. 634-636. *Pleteršnik 2,* 952. *REW** 7589. *Weigand-Hirt 2,* 837.

**žȁkan,** gen. *-kna* m (gen. *žakna* u glagoljskom misalu štampanom 1494. u Senju) (Božava, Omišalj, Vrbnik, Punat, Zadar) = *žakan* (Rab; gen. nije potvrđen) = *žakenj* (Cres; gen. nepoznat) = *žakan* (Pag), deminutiv *žakmć* »klerik, đakon«. Veže se s prefiksom *arci-, arhi-* < gr. όίρχι- > lat. *archi-* (od αρχή) *arcižakan* (Kavanjin), *arhižakan,* gen. *-kna* (15. v.) = *arkižakan.* Pridjevski toponim na -/ poimeničen u f *Žakanja* (ŽK, kod Metlike). Od gr. διάκονος »1° sluga, 2° (kao crkveni termin) minister« > lat. *diàconus,* s istom zamjenom suglasničke grupe *di* kao u *modiolus* > *žmulj* (v.). Sudeći prema toj fonetskoj pojavi, taj je crkveni termin posuđen vrlo rano, možda već u 7. v. Upor. ipak srlat. *zacones* kod Ducangea. Oblik sa *di* > *ž* nalazi se samo na Kvarneru, Hrvatskom primorju, Istri i oko Zadra. Izvan toga kruga potvrđen je u toponomastici. Izvor mu je Oglaj. Upor. arb. *xhacue -oni* (s članom). Oblik sa *dl* > *z* potvrđen je u sjevernoj Italiji *zago* (Mleci, Brescia, Bergamo). U Gemoni *zago* znači »chierico addetto ad una chiesa, fanciullo che serve in chiesa nelle funzioni«. Obilno su potvrđeni učeni oblici s očuvanom grupom *dι,* prema gr. ili lat.: *djakon* (16. v.) = *đakon, arkiđakon, arhidakon, arhiđakonstvo, podđakun — arhidjakon, dijakon (pod-, polu-}* = (sa *du* > *ď) đakon,* stari pridjev *đakonj* (Kavanjin) »đakonov«, apstraktum *đakonstvo.* Denominal *dăkoniti, -īm* impf. (Vuk) *(po-).* Prema tipu *pop* — *popàdija* (v.) obrazovan je f *dakonàdija* f *(polu-)* »dakonovica«. Apstraktum na *-ija dakonija* f »slatka hrana« = *dijakonija* (13. i 14. v.) »1° red, 2° služba, 3° hrana đakonova« < gr. διακονία, odatle na -май' *đakonisati* (Vuk) »ein Wohlleben führen«; s gr. prefiksom *ipòdakon* = bug. *ipodiakon.* S lat. sufiksom *-atta* > *-at dijakònãt,* gen. *-ata* (17. i 18. v.)*, arhiđakonat, poludakonat* < lat. *diaconatus* > tal. *diaconato.* Zasebnu varijantu čini ta ista riječ kad napušta dočetak *-onus.* To napuštanje nastalo je zbog toga što se riječ deklinirala po vlat. tipu *Petrus,* gen. -oras, *diacus,* gen. *diaconis,* upor. srlat. *žaco,* pl. *zacones.* Odatle gr. διάκος »scriba, αναγνώστης«, sjev.-tal. *zago* > češ. *žák,* polj. *żak.* U hrv.-srp. *dljãk* »pisar, kancelist, kancelar« (upor. *Ninec dijakb na dvoru Đurđa Kastriote)* pored *dbjakb* > *djak* (15. v., hrvatski gradovi, Grbalj) (koji se slaže s madž. *deák,* rum. *diag)* > *đak,* gen. *đaka* (Vuk) »učenik osnovnih i srednjih škola, rjeđe visokih (kojemu se sada kaže *student)«.* Pridjevski toponimi: poimeničen u sr. r. *Đakovo,* na *-ica Đakovica* = arb. *Jakova* (bez *-ica).* Značenje može biti isto koje i *đakon: arci-, arkidak* (17. v.), *poddjak* = *poddijak* (Bandulavić) »subdiaconus«. Deminutivi na *-e,* gen. *-eta dače* n (15. v.), *đačić* (18. v.). Augmentativi: *dolina, dàkela.* Apstraktum na *-ija dačija f* »benefícium ecclesiasticum«. Na *-bstvo đaštvo.* Denominal *đdčiti (po-), dokovati,* na -ari *dukati, -am* impf. (Slavonija) »vikati kao pjevajući«. Pridjev *đakov, đački* (15. v.) »1° clericalis, 2° latinus«, poimeničen u ž. r. *dijačka* (Habdelić) »cantilena« = *đačka* = *djačka* = *(d > j) jačka* (ugarski Hrvati) »pjesma«, *djačiti (Sirena* P. Zrinskoga) = *jačiti* »pjevati«.

*Lit.: ARj* \, 108. 109. 2, 384. 431. 957. 3, 852. 10, 223. 361. 619. 622. *Masurama* 243. 244. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 137. *REW** 2623. Štrekelj, *DAW* 50, 75. *Mladenov* 223. *Pirana?* 1300. Bohač, *LP* 35, 437. Morawski, 50 9, 506-520. (cf. *IJb* 16, 313). *GM* 80. *DEI* 1275. *Vasmer* 1, 386. Isti, *GL* 52. 53. *IzvORJAS* 11, 2, 395. 12, 2, 230. Skok, *Slovo* 3, 55. 56. *Setka* 1, 75-81.

**žalac,** gen. *žalca* m (Vuk, ~ *u pčele)* = *žalac,* gen. *žalca* (ŽK), deminutiv na *-ьc* > *-ac* od **žal-* jednako kao na *-će žaoce* n ili na *-bka žaoka î* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **žedlo* ili (stcslav.) *zelo* n < **geldlo,* »aculeus«. Samoglasnik α je nastao od palatalnog nazala *į* kao u *jačmeň* pored *ječam* (v.). Upor. još *žač* (Kosmet) »žaoka u pčele, otrovni zubi u zmije«. Odnos *žač* prema *žalac* nije jasan. Možda je *a* nastao iz *ao, č* mjesto *c* je možda prema izvedenicama na *-ač* (v.). Upor. rus. *žalo,* polj. *żadło.* Na *e* iz nazala *ę* upućuje bug. *žilja* »bodem«, od čega je u istočnim krajevima *ožiljak,* gen. *-Ijka* »brazgotina (na zapadu)«. Samoglasnik » mjesto *e* je prijevoj ili unakrštenje sa *žila* (v.). Završno *-lo* = *-dio* je sufiks za oruđa. Korijen je **gel-,* koji se nalazi u baltičkoj grupi: lit. *gélti* »bosti«, *gilus, geluonis* »žalac«, lot. *dzeù.* Praslav. korijen *žen-* nastao je po zakonu disimilacije *l — l> n — l* od **žel-(d)lo)* > *žį(d)lo.* Ta se disimilacija nalazi i u lit. *ginklas* »oružje«. Može se vezati i s ie. korijenom **guhen-* »udarati«, koji v. u *gnati.*

*Lit.: ARj 9,* 535. *BI* 860. *Elezović l,* 178. *Miklošič* 409. *Bruckner* 663. *Vasmer* 1, 409. *Boisacq*[3] 336. *Walde-Hofmann* 224. *Trautmann* 86. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Fraenkel, *KZ* 63, 174-175. Mikkola, *Belicev Zbornik* 119. Otrębski, *LP* 2, 281. Osten-Sacken, *IF* 24, 241. si. Zubatý, *ASPh* 16, 425.

žamor m (Vuk, Budva) = sa *dž* za *ž džamor* m (18. v.) = *žamar* (Vodice, sa *o* > *a* poslije akcenta pravilno u tom narječju), samo

hrv.-srp. onomatopeja, »susurrus«. Upor. *žagor.* Pridjev na *-ьn zamoran.* Denominál na *-iti zamoriti, -im* (Lika, Stulić, ŽK) »murmurare«.

*Lit.:* *BI* 861. Ribarić, *SDZb 9,* 206.

**žao** (Vuk), u bezličnoj konstrukciji *žao mi je* upotrebljava se kao prilog, komparativ *zalije,* superlativ *nājžalijē,* prvobitno je imenica deklinacije i *žah,* kako se vidi i iz rum./a/e *(-e* < -б), sveslav. i praslav., »1° dolor, 2° sepulchrum«. Denominal na *-iti* < *-eti žaliti, -īm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, po-,pre-, raz- se, sa-)* »tugovati, bolovati«, rum. *α jeli.* Ostatak konjunktiva *žalibog* = *žalibože* »na žalost«. Na *-ovati žalovati, -ujem* (objekt *mrtva, ~ se) (o-, sa-)* — kod Rumunja *α jelui* i rusizam *jalovanie* f, deminutiv *a jelcui* < rus. *žalkovatb;* iterativ *sažaljavati, -avam* (Vuk) = *sažaljevati* (Riječka nahija, Crna Gora). Glagolska imenica *sažaljenje* m »Mittleid, condoléances«. Pridjevi na *-ьn* > *-an žalna* (~ *rič,* ŽK) = rum. *jalnic* (proširen s nenaglašenim lat. *-icus), sažalan,* poimeničen na *-ica sažalnica,* na *-ovit zalovit.* Apstrakti na *-ьЬa žalba* (Vuk) > rum. *jalbă,* na *-oba* (upor. *grdoba) žaloba,* odatle pridjev određeni *žalobní,* kod Rumunja *jāloba* = *jalbă,* odatle na *-ar* < lat. *-arius jălbar* »koji piše žalbe«, na *-ost žalost,* s pridjevima na *-iv žalostiv* i *žalostan* = *žalosan* (Kosmet, analogija prema f), poimeničenje na *-īk žalosnih* m »vir afflictus« prema f na *-ica žalosnica.* Denominal na *-iti žalostiti, -īm.* Na *-an* (tip *Milan)* rum. *jelan* »koji žali«. Osnovno *&ah* je prijevoj duljenja *e* > *e* > *a* (kao u *bježati)* od *željeti, -īm* (v.), koje je u stcslav. *Selejc, želeti* imalo dva značenja »1° θέλειν, i 2° πενθεϊν«, u baltičkoj grupi lit. *gela* »bol«, *gĕlti* »boljeti«, lot. *dzelt* »bosti«, u prijevoju lit. *gals* »1° oštrica, 2° skrajnje, konac«, stprus. ák. *gallan* »smrt«. Kako se vidi, u toj grupi je značenje bilo konkretno, u slavinama duhovno. Konkretno značenje je bilo i ie. Upor. stvnjem. *quāla* i arm. *kel* »čir«. le. je korijen **gu l-* prema **gųel-.*

*Lit.: ARj 2,* 733. 4, 369. 7, 380. 782. 11, 332-334. 820. 13, 778. 779. 780. 14, 759. 760. *BI* 861-862. Moskovljević, *N}* 1, 19. *Elezović* l, 178. *Miklošič* 406. *Holub-Kopečny* 441. *Bruckner* 661. *ASPh* 11, 142. *KZ* 45, 36. *Vasmer l,* 410. *Mladenov* 164. *Sb. Miletu* 262-287. (cf. *RSI 6,* 293. *IJb l,* 188). *Trautmann* 83. *WP ï,* 690. *Boisacq** 118. Fraenkel, *KZ* 63, 194. Osten-Säcken, *IF* 24, 239-245. 26, 310., bilj, 1. 28, 420. Siebs, *KZ* 37. 315.

**zapal),** gen. *-plja* m »traghetto, skela«. Potvrda je kod Liubiše, *Prip.* 268 : *vjetar uduhne, po svoj prilici s žirega* (štamparska greška mjesto *širega?) zapíja, što se rastvara s onu stranu Veriga.* Riječ je bolje potvrđena u jadranskoj otočkoj toponomastici: *Kanıl Žapalj* = *Paški kanal,* kanal kod Lastova; Molat: *Zapio.* Iz narodnih govora nema potvrda. Sudeći prema Ljubišinoj potvrdi, govori se u Boci. Od gr. διάπλους (prefiks δια-: διαπλέω »durchschiffen, durchsegeln, durchfahren« > διάπλους »Durchfahrt, Fahrt, Reise«). Nalazi se još u imenu tršćanskog predgrađa *Zaulis* (furi, pi.) > slov. *Zavije.* Glede *di* > *ž* u riječima grčkog podrijetla upor. *žakan.*

*Lit.:* Skok, *Slav.* 73. 98. 99. 226. 259.

**zápatí** se, *zâpãm* impt. (Vuk) prema pf. *zapnuti se (u-)* = *udzâpit se* (Kosmet) = *zãpati se* (ŻK) = sa *dž* za *ž džapati se* (Srbija, Milićević), samo hrv.-srp., »braniti se, ustručavati se, kao stidjeti se, ženirati se (gradovi)«. Postverbal *ζάρα f* »zapanje«. Isti korijen kao u *začati se (v.).* Proširenje s pomoću *ρ* kao *drpati,* od *derati* (v.), *drijeti.*

*Lit.: ARj* 3, 530. *BI* 862. *Elezović 2,* 400. Pedersen, *KZ* 38, 342.

žäs m (Daničić) = (sa *dž* mjesto *ž* kao u *žep* ŽK = *džep) džas* m, sveslav. (osim slov.) i praslav., »strah«. Hrv.-srp. postverbal od kauzativuma impf, *džasiti se, -lm* impf, prema pf. *džasnuti se, - m,* iterativ *džasnjivati se, -ujem* (18. v.), stcslav. *žasncti, zasiti* »effrayer«. S prefiksom: *užas* m = *udžas,* također stcslav. i rus. Pridjev na *-ьn* > *-an užasan.* Ne postoji jedinstvena etimologija. Prema Pedersenu α je nastao od ie. *ё* od korijena **gues-,* prijevoj duljine od **sųes-* »erlöschen«. Upor. *bježati* od *^ g- ti* (v.). Po drugom tumačenju stoji u vezi s lit. *-gaństi, gandinti, gandinu* »schrecken«. Po trećem tumačenju s ie. korijenom **ğheis-* »aufgebracht, bestürzt, erschreckt sein«, nvnjem. *Geist.* Prema Daničiću od istog je korijena cacari *se* (v.). Ako je tako, od *džasnuti* nastalo bi *žahnuti* > *žacnuti se, začati se* prema *zasiti se.* Upor. stcslav. *žasnoti* i ostale slavine, češ. *žasati, žasnouti,* polj. *urzasnąć siį, żachnąć się,* rus. *užasatb sja, žah.*

*Lit.: ARj* 3, 530. *BI* 692. 862. *Miklošič* 406. *Holub-Kopečný* 442. *Bruckner* 662. *Mladenov* 650. *WP* l, 554. 693. *Boisaccf* 856. Osten-Säcken, *IP* 28, 146. Scheftelowitz, *IF* 33, 155. *Vasmer* l, 411. 3, 175.

**žbän** m (Vuk, daje opis) »drveni uspravan sud od duga za vodu, vino, med« = *žban* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvena posuda sa ručicom izrađena iz debla vrbe u jednom ko-

madu u koji se usadi dno (iz te posude pije se po redu vino ili voda«), deminutiv na *-ić žbanić* (ibidem) = *zbanj* (Risan, Crmnica) »bakren sud koji drži 4 oke ulja«, odatle deminutiv na *-ič žbanjīc,* gen. *-ica* (Vuk, gornje Primorje), *Sbenj* (Lumbarda), *Sbanja f* (ŽK) »visoka posuda od duga, s dvije uši u produženju duga na vrhu, sa zaklopcem od drva, za mast« = *(žb > džb) dzban* (Vuk) »kaca«, deminutiv *džbanica f* (Srbija, Šapčanin). Oblik *čvan* (Stulić) »oenophorum« nije potvrđeno u našem narodnom govoru, nego u rus. *Zvan* »bauchiger Krug« i u stcslav. *сь анъ* (Codex Marianus) »sextarius«. Suglasnik *ž, di* nastao je iz *č,* kako se vidi iz stcslav. *сьЬанъ.* Takav oblik se nalazio u panonsko-slav. kako se vidi iz madž. *csóbany* »hölzernes Trinkgeschirr für Wasser«, koje je opet došlo u naš jezik *idbanja f* (Vuk, Reljković, Bolić, Slavonija, Srijem?). Oblik *іьЬанъ* zastupljen je u svim slavinama. Varijanta *сь* - mjesto *čbb-* nije objašnjena. Može biti praslav. Buga uporeduje *іьЬанъ* s lot. *ciba* »kleines hölzernes Gefäss«. Sobolevskij traži za *ІьЬанъ* i *сьЪъгъ* > *čabar* (v.) isti etimon; Skok germ. *seif* < gr. σκύφος sa sufiksom kao u češ. *farban·* Iljinski tumači *сь анъ* iz **Ьъсь анъ* (v. *bačva')* preko kontaminacija i pristaje uz Zubatoga koji *сьЬанъ* uporeduje s lit. *kinbù, kibti* »visjeti«, dok Mladenov sa gr. κόμβος = kelt.-lat. *cumba, cymba,* koje je u prasrodstvu sa *kubb {SEW* 1, 636). Iljinski se protivi Mladenovu. Upozoriti treba da korijen *čbb-* dolazi i sa sufiksom *-el* u stčeš. *Íbél, ščbel > žbel,* koji se poklapa sa stvnjem. *scifel, scifelîn* »kahnförmiger Trinkgefäss«, odakle je možda preko češ. madž. *csobolyó* »hölzernes Trinkgeschirr«.

*Lit.: ARj 2,* 56. 120. 3, 530. *BI* 862. Kušar, *NVj* 3, 332. *Mažuranić* 1702. Ribarić, *SDZb 9,* 187. *Miklošič* 37. *SEW* 1, 165. *Holub--Kopečný* 112. *Bruckner* 107. *KZ* 45, 49. *Vasmer* 1, 411. 412. Mladenov, *RFV* 62, 260. Skok, *ASPh* 35, 338-340. Iljinski, *ASPh* 34, 3. Zubatý, *LF* 28, 115-116. 365. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 270). Sobolevski, *RFV* 71, 431-438. (cf. *IJb* 3, 157. 222). *Gombocz-Melich* 1118-1120.

žbugara f (Vuk, Boka) »mala jamica, rupica, na koju se jedva može vidjeti; sinonim: žumba (Vuk, Boka)«. Ne vidi se fonetska veza između ova dva sinonima *žbugara* i *žumba* Upor. još *bôganj* (v.). Možda su sve tri riječi dalmato--romanski leksički ostaci od *vacuus* = vlat. *vocus, *vocitus* »vuoto«. Baric pretpostavlja zapadno-rom. **exbucaria,* od *buco.* Međuvokalsko *c > g* moguće je u bokeljsko-romanskom.

*Lit.: BI* 862. *REW** 9115. Barić, *JF* 3, 224.

žbuka f (Lika, danas općenito kao zidarski termin) »lijep, Anwurf«. Denominal *žbukati,*

*Lit.: ARj 9,* 528. *BI* 863.

žbun m (Vuk) = (sa *ž > dž* kao u *džbán* i *svjedodžba)* »grm, bus, ševar, šibljak, šiprag, frutex«. Deminutiv na *-ič džbunić.*

*Lit.: ARj* 3, 530. *BI* 863.

ždral m (Vuk) = *ždrao,* gen. *-Sdraia* (Vuk) = (na *-p) Sdrdij* (Crna Gora, Vuk) = *ždralj* (Kasmet), hrv.-srp. inovacija pored *žerav* m (Vuk), koja je sveslav. i praslav. (stcslav.) *žeravb,* »1° gras, γερανός, Kranich (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° (metafora) ime konja, vola«. Na *-an* (tip *Milan) ždralan,* gen. *-äna* (narodna pjesma) »konj«. Na *-ica Ždralica,* potok koji utječe u Lepenicu kod Kragujevca. Na *-injak ždralinjak* »biljka«, na *-ika ždraljika* »biljka trifolium meliotus«. Od *žerav* toponim *Dubrava žeravinska* (1841, St. *Vraz),Žeravija = Žeravinja,* vrelo u Tršiću, s pridjevom *žeravinjski (Ž~a mahala).* Suglasnik *lj* u *èdralj* može se upoređivati sa stcslav. *žeravlj.* Upor. rus. *žuravh.* Oblici *ždral, -lj* niži su prijevojni štěpen. Upor. lat. *grūs* prema *žeravlj.* Taj nastade zbog izbjegavanja homonimije sa *žerav* (v.) = *žeravica.* Suglasnik *d* umetak je u teškoj suglasničkoj grupi *žr,* upor. *ždrijebe, ždrmnji* = *žrvanj.* Suglasnik *v* ispao je zbog toga što grupa -ю/О') u dočetku ne postoji. le. je korijen **ger-* »graktati«, onomatopejski; upor. sanskr. *järate* (3. 1.) »pjeva, zove«. U pogledu sufiksa nema ie. jedinstva. Praslav. formantu *-a ь, -avh* najbliže stoji stpras. *germe* i lit. *gervė,* dok gr. γερανός pokazuje drugi sufiks na *-n,* a njem. *Kranich* dva sufiksa. Praslav. *-a ь, -a іь* objašnjava se sa *-ou + -io,* a baltički sa *-y.*

*Lit.: BI* 863. *ElezmKć* 1, 178. *Miklošič* 410. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 433-434. *Mladenov* 166. *Trautmann* 87. *WP* 1, 592. *Boisacq** 144. Prusík, *Krok* (cf. *AnzIF* 4, 143). Zupitza, *KZ* 37, 399.

ždrijeb m (Vük) = (ikavski) *ž(d)rib,* balto--slav., sveslav. i praslav. **гегЬъ,* »sors > šorak (v.)«. Najstarije potvrđeno hrv. značenje kao u polj. *zreb* »dio zemlje«: 1439 *(Sunnin* 151) *založiše . . . kmeta sideta na phni ždribi, s plnim dohodkom k onom ždribju, ki drži pun ždrib.* Jat u slogu *ždrije-* (upor. stcslav. *ždr bub)* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *žerebei* »Los, kleines Stück (Metall, itd.)«. Suglasnik *d* je prijelazni suglasnik umetnut u početnu grupu *žr* za olakšanje izgovora, upor. *ždrak, ždrijebe, proždrijeti,* itd. Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *jurubifâ* (Muntenija) =

*jerbiuță (Moldavi)á),jirebie,jurebie,* cine. *jurebă, jureghiță* »pasmo«, isto značenje kao kod Madžara *zseréb* »Strähne«; Arbanasi stvoriše glagol *zhdrivëlloj* (Skadar) »biram« prema *zdrèbati, -atn* (Vuk) *(po-')* = *žrébati, -am* (Vuk, Srijem) »bacati ždrijeb«. U arb. glagolu upada u oči ikavski oblik. Toponim *Ždrebanik,* gen. *-ika* (polje u Crnoj Gori), poimeničen part. perf. pas. Od baltičkih jezika pruža usporednicu stprus. *gīrbin* (ak.) »broj«. Druge usporednice pruža stvnjem. *kerfan,* nvnjem. *kerben, Kerbholz,* gr. γράφω »pišem < urezujem«, γραμμή »crta, linija«. Prema tim usporednicama prvobitno je značenje bilo isto koje i u *râbol, roba!* = *rovaš* < madž. *rovaš,* od *ró* »rezati«. Broj dijelova zemlje, koliko kome pripadaju, urezivao se u štap. Prema ie. korijenu **gerbh-* »urezivati« prvobitno bi značenje stcslav. *гегЂъ, žrěbbjb* bilo» rovaš, štapić za urezivanje«. Trautmann uporeduje sa lot. *gerbt* »govoriti«.

*Lit.: BI* 863. Ivšić, *HR* 1934, 1-95. *Miklo-Ш* 410. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 419. *Mladenov* 168. *Boisaca*[3] 155. *Trautmann* 87. Kawczyński, *AnzIF* 21, 133. *GM* 488. Mikkola, *Jagićev zbornik* 359-362. (cf. *RSI. 2,* 248). *WP* 1, 607. *Mažuranič* 1702. 1703.

ždrijebe, gen. *-eta* n (Vuk) »pullus« sadrži sufiks *-e,* gen. *-ete* za mlado (upor. *'dijete,* slov. prezimena na *-e,* gen. *-eta Cerne)* = na *-ъc* > *-ac ždrijebac,* gen. *-pea* m prema f na *-ica zdrèbica (-ae, -ica* sufiksi za mociju), sveslav. i praslav. **žerb-,* bez baltičke usporednice. Pridjevi na *-/* od *ždrebet- zdrebècî,* na *-ьn* > *-an ždrtíma* (~α *kobila,* Kosmet) = *suždrebna* (Srijem); od *ždrijebac* u poimeničenju na *-ik ždrepčanik,* gen. *-ika* »(na kolima) jarmak, jarmac (od *jaram,* v.) = *vagir* (ŽK)«, tako nazvan jer služi za *ždrijepce.* Deminutivi na *-ence ždrebence* n prema *ždrebičica* f, na *-če,* gen. *-četa zdrlpce,* pl. *zdrepčići* (Kosmet). Denominal *oždrébiti se, -ï* (íz-). Sveslav. značenje nije ie. Ie. korijen **gųer(e)bh-* bilo je općenito »plod utrobe = dijete, mlado«: gr. βρέφος »isto«, zend (avesta) *garava-, gafänbuš,* sanskr. *garbhas* »isto«. Uporeduje se i s njem. *Kalb.* le. riječ dobila je u slavinama specijalno značenje. Suglasnik *d* je umetnut u suglasničku grupu *žr.* Nema etimologijske vrijednosti. Upor. *ždrijeb, ždrijeti, ždraka.*

*Lit.: ARj 4,* 369. *BI* 863. *Elezovic* 1, 178. *MikloUč* 410. *Holub-Kopečny* 134–135. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 420. *Mladenov* 168. *WP* 1, 689. *Trautmann* 87. *Boisacf* 133. Charpentier, *IF* 25, 245. Matasiak, *Lud* 17, 143-241. (cf. *RSI 6,* 277). Niedermann, *IF* 10, 227. si. Petersson, *KZ* 47, 240. 243. si. Wood, *IP 22,* 163.

ždrijeti, *ždrern* impf. (Vuk) *(na- se, po-, pro-')* = ekavski *prezdret* (Kosmet) = (ikavski) *nažriti* (Proroci), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **ger-* > **Ser-ti,* »gutati, glutire, vorare (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Suglasnik *d* je umetnut u grupu *žr* kao u *ždrijeb, šdrijebe, ždraka, ždrmnji* < *žrvanj.* Bez etimologijske je baze. Od nižeg prijevoja *zar-* prave se part, perf. aktiva i pasiva: *zdro, zdrla, zdrt, zdrv(it).* Prema stcslav. *zvráti* > rus. *žratb, žru — ždrem* i *ždrijeti* postojao je u stcslav. inf. s likvidnom metatezom *(po~)zreti,* prezent *zwo* (Supras.). To znači da je korijen prezenta bio analogijom prenesen i u inf. To se događa i u hrv.-srp. Infinitivni prijevoj *žer-* bio je prenesen i u prezent : *žer êm* (ŽK), prema tome na *-ati Serați (na-, po-').* Postoji još unakrštenjem obiju osnova **Sbr-* > *ždr-* i *zer ati, zerem: šderati, zdêrëm* (17. v., Vuk) *(iz-, na- sé)* = *ederăti, zderem* (ŽK) *(na-, o-,* pro-). Izvedenice se prave od sedam osnova: (I) niži prijevoj *žvr-* > *zar-,* (II)' prijevoj đuljenja *ъ — i žir-,* (III) kombinirani *ždir-,* (IV) prijevoj *e žer-,* (V) (kombinirano) *zder-,* (VI) likvidna metateza *ždrije-,* (VII) prijevoj *o ždor-,* (I) Od *ždr-* pridjev na *-ljiv proždrljiv,* poimeničen na *-ъc* > *-ac proždrljivac,* gen. *-īvca,* s apstraktumom *proždrljivōst* f; *p(r)oždrlac,* gen. *-fica;* pf. od *ždrijeti* na *no ždrknuti,* odatle apstraktum na *-joj ždrkljāj (k* je umetnut zbog unakrštenja sa *grkljan);* ovamo (čakavski) apstraktum na *-stvo obžarstvo ili gutunija* (Budinić, sa *ŗ* > *ar)* i *ždmjovac,* gen. *-vea* m (Golać, Istra) »vrsta trave koju govedo ne voli« = slov. *Srnóvec* »calluna vulgáris (Obrov, Podgrad)«. (II) Od *žir-* izvedenica na *-ák pozirah* (hrv.-kajk.) = na *-tkpoširďk,* gen. *požirka* (Rab) »dušnik«, koji posudiše Madžari *barzsink* »Speiseröhre«. Iterativ *pozirati, -em.* (III) Od *ždir- iterativi nazdiratísey-rem* (Bella, Stulić) (o*-, *po-, pro-)* prema pf. *naždríjeti — nazdèrati se (ob-, po-, pro-').* Na *-ātpro&dirai* = na *-alo proždiralo* (narodna pjesma). (IV) Öd *žer-* na *-ak prožerak,* gen. *-aka* (ŽK) »jednjak«; *žerSnja* (Kosmet) »ime volu« = *zeronjica* (Vuk). (V) Od *žder-* osim navedenih impf, i pf. rum. postverbal *jder* »mustella martes«, koje dosada nije potvrđeno u slavinama. Pejorativi *ždero* = na *-oiga žderanja* = na složeni sufiks *-alo* + *-ica zderalica* m (Boka) »vorax homo, glotun« == *prožderu,* gen. -zia (ŽK) — *pozderuh* (Krašić). (VI) Od *ždrije-* sveslav. i praslav. izvedenica na *-(d)lo: *&er-(d)lo* > slov. *zrelo,* hrv.-srp. *ždrijelo* (Vuk) »abyssus« = (ekavski) *ždrêlo*

(Kosmet) »mjesto izloženo vjetru«, toponim *Ždrelac* (dalmatinski otoci). Ovamo ide ikavsko *ošdril* (Lumbarda) »prekoramica« < *ob* + *Sdrílo* »oko grla«. (VII) Od *zdar- prošđor* m, s pridjevom na *-ьn* > *-an prdšđoran* »proždrljiv(ąc)«. Baltičke usporednice znače »piti«, kao i u nekih slavina (luž.-srp.): lit. *geni, geriu,* lot. *dzeft, đzfru.* Ie. je korijen **gtfer-*. Nalazi se u sanskrtu *girati, grnati* »ždere, guta«, prijevoj *garas* »piće«, avesta *gar-*, gr. βορά »hrana«, βιβρώσκω (reduplikacija) »jedem«, stvnjem. *knierdar,* nvnjem. *Köder.* V. još *grkljan, grlo, grotlo.*

*Lit.: ARj* 4, 369. 7, 782. 784. 9, 344. *BI* 863. 864. Jagić, *ASPh* 1, 433. Kušar, *NVj* 3, 338. *Pleteršnik 2,* 974. *Elezović 2,* 124. 179. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Miklošič* 63. *Holub-Kopečný* 447. *Bruckner* 667. *Vasmer* 1, 430, *Trautmann* 89–90. *Boisacq** 126–127. *WP* 1, 683. *Tiktin* 868. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb S,* 199). Kolman, *ĞMP* 18, 262-266. (cf. *ZSPh* 13, 414). *GM* 306, 488. Meület, *Slave* 37. 169–70,. Fraenkel, *ZSPh* 20 (1950).

**žeći,** *zezem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, po-, pod-, pri-, raž-, sa-, u-, za-),* s disimilacijom *raždeći, raždežem, iSdeti* kao u *iždenem,* upor. cslav. *raždeSti* (Menčetić; stsrp.), sveslav. i praslav. glagol primarne klase *^zeg-ti* > stcslav. *žesti, Šege,* prema stčeš. *Seci, Shu,* rus. *zgu, zei* pretpostavlja se prezent *Sbgc,* »paliti, urere«. Izvedenice se prave od sedam praslav. korijena: (I) niži prijevojni štěpen *Sbg-* > *Sg-,* (II) isti prijevojni štěpen s disimilacijom *SbS-* > *zd-* (upor. češ. *Sd'âr),* (III) isti prijevoj sa ь > *a zag-i* (IV) prijevojem duljenja *žig-,* (V) isti prijevoj sa *g* > *z* poslije *i* (upor. *dizati) žiz-,* (VI) prijevojni štěpen *e Seg-,* (VII) prijeVojni štěpen duljenja *ō* > α *gag-,* v. *zgaga.* (I) Od *eg-* nastaje na *-ati zgăti, egem,* s navedenim prefiksima (i sa *iza-, zaza-, pre-;* u čakavskim ŽK i hrv.-kajk. narječjima, Jačke), slov. sa dź < ž *pridzgatì.* Tu je upravo korijen prezenta analogijski prenesen u inf. Poimeničen part perf. pas. *šgan* (ŽK) s pomoću *-ьc Sgànci* m pl. (ŽK) = *Sgànci,* gen. *zgânãcã* »trganci, palenta«, na *-iça žganica* (Slavonija) »l° prepečenica, prepeka, prijepek (Slavonija), 2° rakija (Hrvatska)«. Madžari posudiše *gan(i)ca* »Breiknödel«. Na složen sufiks *-ar* + *-av* + *-ica žgaravica f* »Sodbrennen«. (II) Od *ed-* nastaje na *-iti zdíti, Sdím* impf. (Crna Gora) *(iza-ı na-, po-, pri-, sa-, u-, uza-')* i u oblicima odatle kao *uzdi, zdeči, SdivSi, šdah.* Drugih izvedenica nema. (III) Od *Sag-* s umetnutim *r* (možda od *grijati) Sagriti, -lm* (Vuk, objekt *zelen kukuruz') (o-)* »puriti«, *SaSagriti, -im* (Vuk, metafora, *očima), zaSagrêt, -îm* pfc (Kosmet, *oiımtr).* (Γ ) Od *žig-* na *-ati* iterativ *Sígati, Sīgām* (Vuk, Bosna), *iSigati* »bosti«, postverbal *žig m — žig* (Kosmet) »rana, ožiljak«, odatle na *-osati* (v.) *šigosati, -Sēm* (<— *vola)* — na *-ovati Sigòvati, -ujem* (Baranja, Vuk), na *-ica žižica* pored *žigica* f »šibica, palidrvce«, pf. *Signuti, Signe* (Vuk) = *Signuti, -em* (Kosmet) »sijevnuti«. Taj posudiše Rumunji *a jigni* = *jicni* »einen Schaden zufügen, ujesti«. Na *-avica žigavica* (Paštrovići) »naboj«. Na *-{a: Šiša* (Vuk = *žiža* »1° (neologizam) fokus, 2° (Kosmet) vatra«, deminutiv na *-bk žižak,* gen. *-ika* »l ° kandilo, lukijerna (primitivno svjetlo, iampa), 2° stijenj«. U značenju 3° *žižak,* gen. *-Ska* m (Vuk) »curculio« nalazi se još u madž. *zsuzsok* = *zsizsik* — *zsizsék* »isto«, arb. *xhuxhinkë f* »Art Käfer«, ngr. ζούζουλον. Shvaćeno kao upala (graha, pšenice). Pridjev na *-ljiv Sižljiv* (~đ *Senica,* Vuk), s denominálom *uSižljiviti se,* iz čega se vidi da je osnova *žiz-* i da su navedene riječi madž. i arb. posuđenice iz južno-slav., kako i sufiksi pokazuju. Upor. sa *-r* slov. *žigra* »Zünder«. Kod Rumunja/į? »žgaravica«, na *-alo jigalâ* (Dosoftei) »Brenneisen« (upor. ukr. *žigalo).* (V) Od *Siz-* samo iterativ na *-ati* u prefiksalnim složenicama: *izažizati, -Sem, naSízati, nàzïSêm* (Vuk), *sažízati, -Sem,* asimilacijom *sažiźati* (Ančić, Radnic), *ražizati* (14—17. v., dubrovački pisci), s disimilacijom *raSdizati (o-, pod-), ižižēm* (Voltiđi) *(pro-, r aza-).* (VI) Od *žeg-* postverbali: *Sega f, oSeg* m, koji posudiše Madžari *azsag,* a preko njih Rumunji *ojog; poSeg* m (Hrvatska) »palež«, *Požega f* (toponim, koji se odnosi na paljenje šume kao sredstvo krčenja), odatle prezime *PoSgaj,* mađarizirano za *PoSeSanin; užeg* m, *užega* f. Pridjev na *-bk Sezak, Seská (voda, mlijeko)* »vreo, ključao«. Složenka *koloSeg* (prvi dio *kola* »carrus«) »mjesec siječanj (januar)«, koji posudiše Arbanasi *kollozhek,* koji Gege zovu *kalenduer* > *kallnue,* izopačeno unakrštenjem u *kolëndrë.* Upor. tur. *arabayakan* »siječanj«, upravo »koji siječe kola«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica pòSeglica* »pogorelica«. Ovamo ide toponim *Raždegine* f pl. (stara srpska država), s disimilacijom *SS* > *žd.* Arbanasi posudiše *Sek* »Hundstage«, *zhuzhitëf* »das Anbrennen von Speisen«. Ovamo ide rum. *jeg* »kora, blato na licu poslije znoja«, s pridjevom *jegos.* (VII) Od *gag- zgaga* »žgaravica«, v. posebnu lemu. Praslav. korijen **geg-* > **žeg-* ле nalazi se u baltičkoj grupi, koja je očuvala ie. oblik toga korijena **dheguh-* > *degù, degti* »gorjeti« = sanskr. *donati* (3. 1. sing.). Asimilacija *geg-* praslav. je inovacija^ Nastala je zacijelo unakrštenjem s korijenom

*ger- l gor- > Seravica, gorjeti.* Ie. korijen **dheguh-* »gorjeti« nalazi se u arb. *djek,* aorist *dogja, dhēz, ndez* »upaljujem« < **dhoguhe\p* — lat. *fovea,* avesta *dažaiti.* U srodstvu je i njem. *Tag* prema lit. *dagas* »Brennen, Glut«.

*Lit.: ARj 2,* 733. 4, 125. 370. 371. 7, 782. 784. 8, 500. 11, 335. *BI* 864. *Elezović* 1, 181. 189. 2, 93. *MikloSic* 406. 412. *Holub-Kopeiny* 444. *Bruckner* 388. *KZ* 43, 316. 46, 231. *Vasmer* 1, 412. 431. *Trautmann* 49. *Mladenov* 165. *Boisac<f* 963. *Tiktin* 1085. *Gombocz-Melich* 202. Matzenauer, *LP* 7, 203. *GM* 69. 196. 485. 489. *WP* 1, 849. Mazon, *RES* 7, 262–263., bilj. 1. Ehrlich, *RSI 4,* 260. Iljinski, *ASPh* 34, 16. Ivšić, *HR* 1934, 193. Meillet, *MSLP* 14, 334. si. Brugmann, *IP* 30, 372. Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. Schmidt, *IP* 1, 45., büj. Šimčik, *RES* 15, 230. Torbiörnsson, *RSI* 1, 37. Zubatý, *ASPh* 16, 422-423. Vaillant, *RES* 9, 8.

žeđ, gen. -» f (Vuk) = (prijelaz iz *i* u deklinaciјų α) *žeđa f* (Vuk) = (prijelaz *e > a* poslije palatala, cf. *Saloc) šađ f* pored *žada = žéja* (ŽK) = *Saja* (čakavski, Marulić, također dalmatinsko prezime *Žaja,* pisano na toskansku *Giaja = Đajd),* sveslav. i praslav. izvedenica na -í (praslav. **Sıd-ıa* > stcslav. *šežda),* »sitis«. Odatle na *-atì Sedati, Sēdām* impf. (Vuk) *(raž- se),* čakavski *oSajati se, razžajam,* s analogijski prenesenim *d* iz prezenta u inf. prema stcslav. *žįždn, Sedati* od balto-slav. **gend- > *žed-*. Pridjev na *-ьn > -an Sedan* »1° sitibundus, 2° toponim *Žeden* (Makedonija), *Žejnoglava* (Vis)«, deminutiv na *-jahan* (upor. *mlađahan, gladan) Seđahan > žedan* (narodna pjesma), s denominálom *oSèdnjeti, -im* (Vuk) (iç-) = *oSednèt, -im* (Kosmet), na *-atì poSèdnjati, -am* (Vuk) *(raz- se,* Crna Gora), (sa *dn > gri) poSegnut, -em* pf. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. češ. *zadati,* polj. *zadat.* Rumunji posudiše *jind* m »Verlangen«, postverbal od stcslav. *Sedati,* koji nije potvrđen u slavinama, odatle na *-uje > -ui a jindui* »nach etwas begehrlich blicken«. Baltičke usporednice imaju psihološko značenje »težiti za nečim«: lit. *pasigendu, -gèsti = gedù, gedėti,* u prijevoju perfektuma *godas* »požuda«, pridjev *godus* »škrt«. Kako pokazuju te usporednice, nazalni infiks bio je prvobitno samo u prezentu, odatle je u svim slavinama generaliziran. Upor. bez nazalnog infiksa ie. korijen **guhedh-* u gr. θέσσασθαι, u prijevoju πόθος »želja«, avesta /дабу *emi* »molim«, ir. *guidirn* »molim«.

*Lit.: ARj 4,* 370. *BI* 864. *Mažuranić* 1704. *Elezović* 2, 20. 93. *MikloSii* 409. *HoIuЬ-Kopetny* 441. 442. *Bruckner* 663. *KZ* 45, 324. *Vasmer l,* 408. *Mladenov* 168. *Trautmann* 84 *Tiktin* 872. *WP* 1, 673. Lorentz, *ASPh* 18, 94. Meület, *JF 2,* 119. *GM* 402-403. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 85-87. 100. sl. (cf. *AnzIF* 27, 98. *RSI* 1, 277). Vaillant, *RES 6,* 80-81. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340. (cf. *AnzIF* 25, 65).

žegnati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) = slov. *žegnoti^* = (sa *gn > gnj* kao u *gnoj > gnjof) Sêgnjati* (ŽK, samo u pozdravu: *bog žegnja = bog blagoslovi,* imperativ = konjunktiv mjesto *žegnjaj;* dočetno *-j* otpalo zbog disimilacije) »blagosloviti«. Nalazi se još u češ. *Sehnati* i polj. *żegnać (sie),* ukr., brus., i u oba luž.-srp. Od stvnjem. *seganen,* nvnjem. *segnen* < crkveno-lat. *signare* »označiti znakom križa«.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 955. Jagić, *ASPh* 8, 318. *MikloOč* 407. *Holub-Kopeiný* 443. *Bruckner* 664. *Weigand-Hirt 2,* 834.

žSlūd щ (Vuk, Crna Gora) = *Seljuđ* (Vuk, Imotski), ie., sveslav. i praslav. = (rus.-cslav.) *Selodt,* »glans, gen. -dis (s kojom je riječi u prasrodstvu), žir (riječ koja je danas općenita u književnom i saobraćajnom govoru)«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *Sélod,* bug. *Seläd,* polj. *żoiądż.* Poklapa se gotovo posvema sa *glans,* gen. *-dis.* Zajedno sa *bob* i *orati* jedan je od poljoprivrednih termina zajedničkih Praslavenima i Italcima (praslav.-italički leksem). Razlika je samo u štěpenu prijevoja. Italski je ništični prijevoj, praslav. je e u ie. korijenu **guel-*. Upor. druge prijevoje u stprus. *gile,* lit. *gill,* lot. *dzīle,* gr. βάλανος, arm. *kalin.* V. *želudac.*

*Lit: BI* 864. *MiЫoШ* 407. *Holub-Kopeíny 442. Bruckner* 665. *Vasmer* l, 417. *Mladenov* 165. *Trautmann* 82. *Boisacf* 113. Hirt, *IP l,* 479. 21, 163. Wijk, *IF* 20, 343.

želudac, gen. *-uca* m (Vuk) — *želudac,* gen. -oca (ŽK) = *zebulac,* gen. *-ulca* (Hrelјin), sveslav. í praslav. **zelçdíkí, -ьсь,* »1° stomak (istočni krajevi), trbuh (zapadni krajevi), 2° volja kod kokoši, podvoljak, pútača (ŽK)«. Pridjev na *-ьn > -an želučani, f -äna.* Na *-ara želudara* f (Resava, Vuk) »trava koja se jede kad spadne želudac«. U slavinama mjesto sufiksa *-ьс > -ac* (tako još slov.) stoji *-bk > -ék, -ok.* To su deminutivni sufiksi koji kao *-ič* u *palac, carić* izražavaju sličnost, Veoma je, naime, vjerojatno mišljenje Miklošičevo i Brücknerovo da je *želudac* nazvan po *SSIudu* »žir« (v.), jer naliči na nj. Na to upućuje strus. *želudb.* Prema tome sufiksu -ьсь,

-*£« vrše dužnost uklanjanja homonimije. Drugi, kao Trautmann, Pick, Bezzenberger i Brugmann drže *želudac* srodnim sa gr. χολάδες, gen. χολάδες »drob, crijeva«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *Selôdec,* bug. *Selădăk,* polj. *żołądek.* Postoje još upoređenja s lit. *skilandis* »mit Fleisch gefüllter, geräuchester Schweinemagen, kulen«, s lat. *gula* (Machek), koje je u prasrodstvu s nvnjem. *Kehle* kao i sa got. *Milei* »Mutterleib, maternica«. Nejasna je promjena *d* > *b* u čakavskoj metatezi *Sebülac.*

*Lit.: BI* 864. Širola, *JF* 8, 15. *Miklo&e* 407. *Holub-Kopeíny* 442. *Bruckner* 665. *KZ 45, 49. ZSPh 4,* 218. *Vasmer* 1, 416-417. *Mladenov* 165. *Trautmann* 82. *Baisacq** 1065. *LP* 52, 342-344. (cf. *IJb* 11, 466). Specht, *KZ 66,* 221-222. Zubatý, *ASPh* 16, 423-424. Iljinski, *RSl* 6, 219. Lewy, *PBB* 32, 138.

želva f (Hrvatska), ie., praslav. *Sely,* gen. *želwe,* »čančara, kornjača, samarnjača«. Nalazi se u slov. *želva* »Drüse«, češ. *Selva,* polj. *żółw,* gen. *-vii,* rus.-cslav. *Sely,* gen. *-hve,* ruš. *želvdk* »Beule, Geschwür«. U prasrodstvu je sa gr. χέλος, gen. -υος < ie. **ghelus* »kornjača«. Dočetak *-va* je nastao iz deklinacije *ü.* Taj dočetak zamijenjen je sufiksom *-ka: Selka* (Stulić) = *Sèljka* (Kosmet). Nazvana je po boji oklopa. Ie. je korijen **ghel-,* koji je u *eût* (v.). Upor. lit. *Sélve-* od *želvas* »zelenkast«, lat. *helvus.* Upor. ie. varijantu **ghel-* u *zelen* (v.) i **ghol-* u *zlato* (v.).

*Lit.: BI* 864. *Elezovic* l, 179. *KiikloSïc* 408. *Holub-Kopeoný* 443. *Bruckner* 666. *Vasmer* l, 414. Holthausen, *WuS 2,* 211-212. (cf. *RSl* 5, 254). *Baisactf* 1102. 1055. Iljinski, *RSl* 6, 219. Scheftelowitz, *KZ* 53, 251. Brugmann, *IP* 17, 487. sí.

željar m (hrv.-kajk., slov.) = (unakrštenjem sa *selo) sellar* (g. 1598, *Mon. croat.* 308) »koji živi na naseljenom selu« (karlovački kotar, 15-19. v.) = *seler* (Ozalj, 1570) »nestalan kmet koji se može odseliti« — slov. *êelár,* gen. *-rja* »der zwar ein Haus, aber wenig oder kein Acker besitzt« = *Solar* (slov.) »Fremdling« = *eeieɛ* = *Setir* = *Seljer* = *iiljer* (Baranja, Vuk) = *Seller* »kiradžija, ukućanin koji stanuje u tuđoj kući«, slvč. *želiar.* Nalazi se i u rum. *jelér* m prema f na *-ica jeleriță* (Erdelj) »Insasse prema Insassin, Inwohnerin«. Od madž. *zsellér* »podržnik«, a to prema Miklošiču od srvnjem. *sìdelaere,* nvnjem. *Siedler.*

*Lit.: MaSuranič* 1704. *Pleterínik 2,* 952, 956. Jagić, *ASPh 9,* 318. Strekelj, *ASPh* 14, 554. si. 28, 538. *MikloSii* 407. *ZbNŽ 2,* 114.

željeti, *eeiim* impf. (Vuk) *(do-, na-, po-, pou- se, u-, za-)* = *uSeljît* pored *uSelêt* (Kosmet) = (ikavski) *Selliti, -im* (ŽK), sveslav. (osim polj.) i praslav. *zel-eti,* »cupere«, stcslav. *želiti* pored *želati,* odatle *želanie* > rum. *jelanie,* pomiješano sa *jale* < *záh* (v.) »1° želja, 2° tužba, 3°srčana bolest«. Iterativ *doSeljivati, -ljujem* (Stulić). Deminutiv *željkovati, -ujem* (Vuk) = *zeljkovàt* (Kosmet), s iterativom *priželjkivati, -Sèljkujem.* Postverbal *Sèlja.* Pridjev na *-w* > *-on željan* (Vuk) = *željan* (Kosmet). Bez baltičkih usporednica. Potpuno odgovara gr. Φέλλω koji u novogrčkom služi za tvorbu futura (skraćeno θα = *će).* le. je korijen **guhel-* »htjeti«. Riječ je praslav.-grčki leksem.

*Lit.: ARj* 7, 782. *BI* 864. 865. *Elezovic* 1, 179. 2, 383. *MiЫoШ* 407. *Holub-KopeÏný* 443. *Vasmer* 1, 414. *WP* 1, 694. *Boisacf* 218. Meület, *MSLP* 11, 6-21. 2, 14-15 (cf. *AnzIF* 12, 304). Osten-Säcken, *IF* 24, 241., bilj. Uhíenbeck, *PBB 27,* 124-125.

željezo n (Vuk, rus. *železo')* = (ekavski) *železo* (Kosmet), također čakavski *železo* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje) = ikavski *želizo* (Glavinić, *Cvit* 103 a) = *Selizdo* (Vo-. diče, unakrštenjesaįTOariye) »gvožđe, ferram«, balto-slav., sveslav. i praslav. (= stcslav.) *železo,* neutrum kao i ostali metali *zlato, srebro, olovo* itd. Značajno je da se u Kosmetu upotrebljava samo u poređenju *jak kaj železo,* inače za metal uvijek sinonim *gvőjze.* Tu je *željezo isušio* tu praslav. riječ. Pridjev na *-ьn* > *-an željezan,* poimeničen u sr. r. *Željezno* kao toponim, na *-ica Železnica* (njiva, Krašić), na *-ik železník* (Kosmet) m »obješenjak, spadalo« prema f na *-ica železnica* (ib.) »žensko takovo«, deminutiv na *-ice železnice,* gen. *-eta* n (ib.) »dijete kao železník«. *Željeznica* je i hidronim (Bosna). Kao neologizam *kalk željeznica* za *chemin de fer* = tal. *strada ferrata — Eisenbahn,* potvrđen je od 1840, valjda prema ões., gdje se spominje 1835. Deminutiv na *-će Seljesce.* Kol. *SeUSđe* (ŽK). Baltičke usporednice nisu potpune, femmina su prema praslav. neutrumu stprus. *gèlso,* lit. *geležis,* žemaitis *ģelzis,* lot. *dzelzs.* Baltičke usporednice ne pružaju potpunog objašnjenja za jat u slavinama. Prema *gelso, ģelzis, dzelzs* izgleda kao da je nastao po zakonu likvidne metateze Što isključuje *e* između *i* i /, a prema *geležis* da je od *e.* Pridjev *željezan* poklapa se s lit. *geležinis.* Uzimlje se da je u prasrodstvu sa gr. χαλκός, na Kreti καυχός »bakar, bronca«. Ako je tako, u balto-slav. je značenje tog metala izmijenjeno: »ferram«. Balto-slav.* nepoklapa-

nje može se objasniti posuđenicom. Riječ je došla Baltoslavenima po svoj prilici sa Ponta. Suglasnik *ž* pretpostavlja velar pred palatalom.

*Lit.: BI* 865. Ilešić, *JF 12,* 176. *Elezovic* 408. *Holub-Kopetný* 443. *Bruckner* 664. *KZ* 46, 238-239. *ZSPh* '2, 298. *Vasmer l,* 416. *Mladenov* 165. *Boisacf* 1049. *Trautmann* 83. Georgiev, *KZ* 63, 250/81. Hirt, *IF 22,* 59. Meillet, *RSl 2,* 70. Möller, *KZ* 49, 219. Uhlenbeck, *PBB* 27, 121.

žena f (Vuk, rus. *žena),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »1° femina (uopće), 2° supruga«. Pridjevi na *-in ženin,* odatle apstraktum *Seninstvo* n »miraz, prćija«, na *-ski ženskí,* poimeničen ž. r. *ženska* (Vuk, Vojvodina, hrv.-kajk.) = u sr. r. *žensko* »Frauenzimmer«, na *-ič žensku,* gen. *-ića* m (Lika) »puella«, kol. na *-inje ženskinje* (prema *muikinje)* »žene i djevojke« = na *-adija Senskadtja* (Kosmet), na *-ar zènskãr,* gen. *-ara* (hrv.-kajk.), na *-ara zênskara* »samica«. Deminutiv na *-ica ženica.* Augmentativ na *-etina ženetina,* na *-turino ženturina.* Na *-ar Senar,* gen. *-ára* »koji voli žene«. Na *-ik šeník* m »sponsus«. Pridjev *ženikov.* Sufiks *-ik* zamijenio je *-ih* (upor. *pëtuh > peièj,* v.) u sveslav. i praslav (= stcslav.) *ženihb.* Denominal na *-iti ženiti (se), -im* impf. (Vuk, samo za muškarca, korelat · za *Senu udati) (iz-, o-, pri-, raž-),* impf, *raženjati se* (Vuk), part. perf. pas. *zenjét (ne-)* (Kosmet) »oženjen«. Oštra opozicija između *ženiti (se)* i *udati (se)* postoji u štokavskom i čakavskom. U hrv.-kajk. (pod uplivom nvnjem. *heiraten) ženiti (se)* prenosi se (generalizira se) i na žene. To se događa i pod uplivom službenog naziva *ženidba,* pridjev *Sènidbení (~ sud).* Prošireno na *-ina ženidbina* (Vuk) = *žSnba* (Vuk, zapadni krajevi) = *oženba.* Na *-ka ženka f.* Apstrakrum na *-stvo ženstvo* n (Risan). Nazivi za mládence: *oženja* m (Lika) = *oženja* (Vodice) = *ženik* = složenica *mladoženja (mlado-* prema f *mlada* — *mnada* ŽK) = *mladoženac* (Zoranić) »mladenac, đuvegija, đuveglija«. Vaillantovo mišljenje o postanku složenica *mladoženja i mladoženac* da su nastale pučkom etimologijom od stcslav. *matbzena* »mari et femme« < **ma bžena* < prevedenica od gr. ἀνδρόγυνον »menage« ne može se prihvatiti, jer se protivi značenju. Madžari posudiše *zsana* »vetula«. Od baltičke grupe potpunu usporednicu pruža stprus. vokativ *genno.* Ie. femininum na *-a *guena* potvrđen je u gr. nominativu γυνή = beotski βανάν, sanskr. *gnã* »Götterweib«, avesta *ganā,* toharski B *iona* »isto«. Prvobitno je značenje »družica muža«. Odatle još i danas oštra opozicija *muž* (v.) i *žena, ženiti (se)* i *udati (se)* (v.), *ženidba* i *udaja* (v.). Latinska inovacija *femina* »koja doji > žena« i *genetríx,* gen. *-ids* od ie. korijen **gen-* »rađati« govori u prilog mišljenja da ie. korijen **guena* stoji u vezi s ie. korijenom **len-* »rađati«, a stcslav. *могь* — germ. *Mann* s ie. korijenom **men-* »misliti > gospodariti«. Prema tome se u primitivnoj ie. porodici žena shvaćala samo kao »rađalica«. Po tom je onomaziološkom momentu i nazvana.

*Lit.: ARj 4,* 370. 6, 827. 9, 531. 533. *BI* 865. *Elezovic* l, 179. Miletić, *SDZb* 9, 611. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *MiЫoШ* 409. *Holub--Kopečny* 443-444. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 418. *Mladenov* 165. 166. *Boisacq** 158. *Trautmann* 84. *WP l,* 681. Brugmann, *IF 22,* 171. 173. Loewenthal, *WuS* 9, 188. Machek, *Slávia* 16, 166-167. *GM* 486-487. Oštir, *ASPh* 34, 128. Sütterlin, *IF* 25, 70. Vaillant, *RES* 19, 102-103.

žestok (Vuk, ~ *konj, čovjek, rakija)* — *žestok* (ŽK, upor. bug. *žestok),* praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-ok* (upor. *Urok,* češ. *diváky),* koji nestaje u komparativu *žešä* (rijetko *Sestàtiji* = *Sestokiji* ŽK) i u izvedenicama. Nalazi se još u stcslav. i rus. Rumunji posudiše *jestoc* »hart, grausam«. U stcslav. l rus. i bez sufiksa *-ok žestb.* Upor. rus. *žestkij.* Oblik *Šest* govori se prema Miklošiču i u Hrvatskoj. Poimeničen u ž. r. *žésta f* »1° drvo acer tataricum, 2° (neologizam) alkohol, špirit«, na *-ika žestika* »drvo«, odatle *Sestikovo drvo* i poimeničenje *Sestikovina.* Apstraktum na *-ina žestina.* Denominal *žestiti se, Šestim se* impf. (Vuk) *(iz-, na-, pre-, raz-, u-), ražestiti se = raspaliti se.* Najvjerojatnije je izvođenje prema današnjem značenju od praslav. korijena **Seg-* (v. *Setí).* Upor. rus. *žestkij,* komparativ u ras. narječjima *Segle* = *Sestie,* koje upućuje na *žegbkb* (upor. *Sežak, lak, mek),* odatle komparativ **Segbii, *žegbSi* i unakrštenjem sa *hstbnb žešći.* Ali se uporeduje i sa srvnjem. *kes-* n »harter Boden«, bav.-njem. *kes* »Gletscher«, čak i sa *agger* »Erdwall«, *congeries* »kup«, i to zbog toga što stcslav. značenje nije bilo kao danas u hrv.-srp. »feurig, ardens«, nego »duras«.

*Lit.: ARj 4,* 370. 7, 782. *BI* 867. *MiЫoШ* 410. *Vasmer l,* 421. *Mladenov* 166. Osten--Sacken, *IP* 33, 215. *Tiktin* 870.

žétak, gen. *-tka* m (čilipi) »velika drvena kaca za pretakanje vina i sakupljanje grožđa«. Neće biti da je u vezi sa *Setarka* »Holzkübel«

(hrv.-kajko Varaždin), koje je izvedenica na *-ka* od stvnjem. *sehtari* = nvnjem. *Sedner* = *sester* < lat. *sextarius* (congius, modius). Prije će biti u vezi s deminutivom *žutica* (Sarajevo, Bosna) »surutka / sirutka« < **&įtica,* koja je ušla u rum. *jtntifă* »gekochte Schafmolke«, u vrijeme dok se još govorio *ę* > rum. *in,* a preko Karpata dalje u slovački *žentica,* polj. *Ĕentyca,* ukr. *žentycct,* madž. *zsincsica* »isto«. Oblik **žetica* je poimeničen part. perf. pas. **žetb* od *žęti, гьтс,* upór. *ožimnica* »voda koja u ožimanju sira ostane«, augmentativ *ožimničina; žétak* je prema tome poimeničen isti particip s pomoću *-ik.* Dobio je konkretno značenje »gdje se grožđe, vino ožimlje«. Upor. od *viti svitak,* gen. *svítka* (ŽK). Južnoslav. particip nalazi se još u rum. izvedenici na -MÍ < *-UJQ a jintui* (objekt *cașul* »sir«) »den Käse von der zweiten Molke befreien«, odatle *jintūit* = *janț* »zweite Schafmolke«; *jant* predstavlja **&ьтьсь,* upór. slov. *ožimček* i rus. *žmaka* f »die angepressten Überbleibsel, Treber, Trester (Pawlowsky)«.

*Lit.: ARj 9,* 535. Skok, *ASPh* 35, 348 (cf. Baric, *JF* 3, 204). *Miklósiéin.* Vedkiewicz, *MRIW* 1, 281-284. *RSI* 7, 132. *REW** 7887. *Weigand-Hirt* 2, 831. *Tiktin* 872. Crânjală, *Rumunské vlivy v Karpatech* 428.

**žeti**[1], *žánjem* (Vuk) *(do-, iza-, na-, nad-, ob-, po-, pro-, sa-, za-)* = (sa *e* iz infinitiva) *zènjem* (Dalmacija) = (ispadanjem ь od stcslav. *žbnjį) žnjem* (upor. češ. *žíti, žnu,* ras. *žnu, zatb),* odatle infinitiv *žnjeti* impf, prema iteratīvu po prijevoju duljenja *ь — i -žinjati, -éгnjem* (Vuk, Lika), samo s prefiksima; prema *plijevem* (unakrštavanje) *žnijevēm* (Crna Goia), odatle impf, *žnijevati, dožnijevatiCViuC),* sveslav. i praslav. (stcslav.) *žęti, žbnjo,* »metere«. Homonīmija prema *žeti,* гот йя uklonjena je razlikom u akcentu (v.). Postverbal *nažanj,* gen. *-žnja* (Vuk) »ono što se nažanje«, *prožanj,* gen. *-žnja* (Lika) »kuda prva žetelica prožanje«. Apstrakti: na *-aonica doženjaonica* = *dožnjevanje* > zamjenom sufiksa sa *-ancija* < lat. *-antia* (v.) *dožinjancija* (Lika) > (gubitkom veze sa *žeti, -žinjati') dužtjanca* (Bunjevci) »svetkovina konca žetve«; praslav. na *-tua žetva* > *žetva* (Vuk) = *žnjetva* (Crna Gora, Kosmet), odatle na *-ar žetvār* = *Шаг* »juli, srpanj«. Pridjev određeno *žetveni,* poimeničen na *-jak žetvenjak* (Vodice) »juli«. Taj posudiše istarski Rumunji (Cici) *zodniaku* (Ive) = *éedvenjaku* (Gartner). Prema *žetvi* zove se mjesec i u arb. *korrik* »juni — juli« (od *korr, karre* »žetva«^ kao i u ngr. θεριστής »jun«. Upor. u bug. *žetva* »ljeto«. Radna imenica na *-tel* (upor. stcslav. *žtteh,* pl. po suglasničkoj deklinaciji *žetde* kao *vlastele)* dobila je sufikse mocije *-ьc* m prema f *-ica žetelac,* gen. *-eoca* m prema f *žetelica.* Na *-ar žnjetvar* m prema f *žnjetvarica,* pridjev *žnjetvarski* »žetelac«, prema *žnjeti.* Upor. *pljêtvãr.* Složenica *Senožet,* pridjev na *-/ Senožeće* (toponimi). le. je korijen **guhen-* »udarati«, koji se nalazi u lit. *genėti, geniu* »kljaštriti«, lot. *dzenêt,* sanskr. *hanti* »ubija«, *hántva* »ubistvo« = *Selva,* avesta *jainti,* gr. θείνω »udaram«, φόνος »ubistvo«, lat. *defendo.* Samo je u slavinama taj korijen specijaliziran na poljoprivredni termin. U stvari je to isti korijen koji je u *gnati, gonim,* koji je specijaliziran kao pastirski termin. U morfologiji oba refleksa istog ie. korijena vidi se izbjegavanje homonimije: kod *gnati, zenem* > *renem,* kod *etti, žbnjc* > *žanjem, žnjem, éenjem;* kod *šįti* je primarna klasa glagola, kod *gvnati* sekundarna na *-mi.* Upor. još *žalac* (v.) = stcslav. *zelo,* polj. *żądlo.*

*Lit.: ARj 2,* 733. 4, 125. 7, 782. 783. 784. 8, 500. *BI* 867. Veselinović, *GĞ 26,* 229-238. (cf. *RSI* 1, 299). *NJ* 6, 222-223. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Elezović* 1, 182. *Miklošič* 409. Isti, *Rum. 52,* 72. *Holub-Kopečný* 445-446. *Bruckner* 662. *Vasmer* 1, 428. *Mladenov* 169. *Trautmann* 85. *Walde-Hofmann* 224. *Boisaaf* 336. *W P* 1, 679-681. Merlo, *Stagioni* 146. Šimčik, *RES* 15, 231. *GM* 200. Joki, *IF* 27, 308. *ASPh* 28, 3. 29, 17. Miletić, *BP* 1, 129. 130. (cf. *IJb* 15, 306). Hirt, *IF* 32, 281. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165).

**žéti**[2], *zrnem* impf. (Vuk, Dubrovnik) *(iz-, iza-, na-, o-, pre-, pro-, sa-, za-)* prema iterativu po prijevoju duljenja *ь — i -zimati, -žimām* pored *prozirnijem,* samo s navedenim prefiksima s deminutivom na *-ikati žmikati, -čem* pored *-kam,* »cijediti, constringere«. Sveslav. i praslav. **žeti, гьто,* bez paralele u baltičkoj grupi. Suglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *žįti,* polj. *żać,* rus. *žatb.* Homonīmija sa *žeti* uklonjena je akcentom. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica žetica* »Molke«, v. lemu *žetak.* Pridjev hrv.-kajk. određeni *žmehki* = slov. *žmehek,* obrazovan kao *mehki* (v.). Postverbal na *-zk* tip *žamak,* gen. *-âka* »svježi, tek iz kotla izvađeni sir« < **гьт-* + *-bk.* Na *-avkažamavka* (Vodice) »u kotlu preostalo mlijeko, kad se izvadi žamak«. Vuk ima iz Baranje impf. *sazivati, sazivam* pored *iživati, iživām.* Ti oblici nastadoše najprije u prezentu **uživljem, *saživljem* sa *mlj* > *vlj* (upor. *mlogo* za *mnogo, vnogo),* odatle (prema tipu *primati, primljeni)*

*sazivati.* Prijevoj *o* nalazi se u *gomolj* (v.). Usporednice pruža gr. γέμω »napunjen biti«, prijevoj γόμος »tovar«, lat. *gemere,* frig, ζέμελεν »rob«. Ie. je korijen **gem-*. Odatle niži prijevojni štěpen *gьm-*. Lit. *gãmalas* »gruda snijega« za *gomolj.* Zabilježiti još treba stcslav. izvedenicu na *-telb žįtelb* »collare«, homonim sa *žętelb* »žetelac, messor«. Borba protiv homonīmija očituje se u tome što je prva propala u hrv.-srp., a druga je dobila' sufiks za mociju *-ьc* > *-äc* prema *-ica.*

*Lit.: ARj* 4, 125. 371. 7, 783. *BI* 867. *Njf* 2, 184. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Miklošič* 408. *Holub-Kopečny* 442. *Bruckner* 662. *Vasmer l,* 427-428. *Trautmann* 88. *WP* 1, 573. Brugmann, *IF 11,*273. Hirt, *IF 2,*147. Meillet, *Studi baltici* 1, 115-117. (cf. *IJb* 17, 317). *GM* 84-85. Pedersen, *KZ* 39, 393.

**žezlo** n (danas književna riječ) »skiptar«, prema Marelicu iz rus. ili stcslav. *gьгiъ* pored *žezfa* »virga, štap«, možda prije iz češ. *žezlo* n. Mažuranić ima jednu potvrdu *žazal,* koja sa 6 > α potvrđuje postojanje i u narodnom govoru. Upor. bug. *žezal.* Ovamo stavljaju Bruckner i Vasmer iz narodnog *govora žeželj* m = *žeželj* (Kosmet) »1° baculus alligando molosso, 2° prezime«, u kojem *e* ne može biti za *ь,* pa prema tome ne može biti ni posuđenica ni iz češ., ni iz rus., ni iz cslav. Kako je ž u oba sloga nastao ne iz *z* (kod Vasmera krivo *žeželj),* nego iz *g,* ide zajedno sa bug. *êégãl* = *žegld* = *žegló* »Pflock im Joche« = mak. *žegla* f, koji posudiše Rumunji *jiglâ f* (Oltenija) »Jochriegel«. U Kosmetu *r* mjesto / *žegra f* »1° palica na jarmu, 2° toponim«. Ovamo ide zacijelo i rum. *jijeu* m »dreieckiges Joch, das man den Schweinen um den Hals hängt, damit sie nicht durch Zaun dringen«. Dočetak *-eu* čini se kao da je madž. *ö.* Samoglasnik *e* u *žeželj* nastao je od palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *žįžbh* »collare«, pclj. *zazel.* Daničićevo izvođenje od *žeti, gьmp* sa sufiksom *-élj* kao u *brzelj* ne može se prihvatiti zbog bug. usporednice *žegal* koja kaže da je *ž* nastao od *g* pred *e.* Čini se da su *žezlo* m i *žeželj* dvije etimologijski različite riječi. Prva se uporeduje sa stvnjem. *Itegil,* nvnjem. *Kegel* »Pflock«, a druga (Bezzenberger) sa lit. *žagaras* »dünner Zweig«, *žaginys* »Pfosten«, čime se ne objašnjava *į* i sa lot. *dzeguli* »Zinken an Tischlerarbeiten« (Zubatý, Uhlenbeck). Bruckner pretpostavlja ispravno za *žěželj* = polj. *zazel* praslav. korijen **geng-,* ali upoređenje sa lit. *žengiu, Sengti* »koračati«, nvnjem. *Gang* ne objašnjava značenje.

*Lit.: BI* 867. Maretić, *Savj.* 190. *Mažuranić* 1702. *Elezović* 1, 179. *Mikloiič* 409. 413. *Holub-Kopečny* 444. *Bruckner* 647. *KZ* 45, 324. *Vasmer* 1, 414. *Tiktin* 872. *Mladenov* 165. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98-106. (cf. *AnzIF* 8, 265). 26, 290. si. 300. (cf. *AnzIF* 15, 106). Zubatý, *ASPh* 16, 425. *WP l,* 588.

žežīn m (1496, Marulić, Imotski, Vodice, Šolta, Kavanjin; Hvar, 1555) = *žežinj* (Šibenik) = *(e* > i) *žižín* (Cres, Split, Zadar) »veliki post *(post oliti žežinj,* Dragićević, Bernardin)«. Kako se posti uoči velikih svetkovina, kao na Badnjak, uoči Velike Gospe, na Veliki Petak, sintagma *u zežin, na žežinj* s genitivom svetkovine dobila je značenje »uoči« kao u rum. *în ajunul crăciunului* »uoči Božića«: *u žežin Vele (Male} Gospe, svetoga Duje, na žežin svetkovina poglavitih.* Identificira se sa post i upotrebljava se s tom riječi u amplifikaciji: *posti i žežini* (Kašić). Veže se sa *molitva: zežini i molitvami služeći bogu* (Bernatdin). Riječ *žežin* = *žežinj* postverbal je od *žešinati, -am* impf. (Molat, Kavanjin, Marulić, Bernardin, Kašić, Knežević, Bella, Radovčić, itd.) < lat. *jejunāre* »postiti (tako da se živi samo od kruha i vode ili vina)« = *žežinjaii, -am* impf, (zapadna Bosna, katolici, Rama, Šibenik). Veže se sa *postiti i moliti: žežinal sam i molio (V\ta\iic),postijaše iŽežinaše* (Kašić), *postit oli žežinat.* Riječ *post* može biti objekt uz *žežinati.* Riječ treba točno razlikovati od f *žežina* f (Grupković) »misto di se bakre peku«, toponim *Žežine* (okrug biogradski). To je izvedenica na *-ina* od *žeći.* Riječi *žežin* i *zežinati* potječu iz kršćanskog termina koji se nalazio već u balkanskom latinitetu, upor. ram. *ajun,* arb. *me ngjinue* »postiti«, *me agjerue, ngjinesë* »post«, *agjenoj* »postim« < kllat. *jejun(i)um,* s gubitkom *j-* u oba jezika po zakonu disimilacije *j — j > 0 — j,* dok se na Jadranu (dalmato-romanski) kao i u istro-rom. *zuzoniu,* mlet. *(ze)zunar* očuvalo *j* u oba sloga. U tal. *digiuno, digiunare* došlo je do disimilacije palatala *dl — dı > d — dı.*

*Lit.: Mažuranić* 1352. 1708. *Miklošič* 411. *REW*[a] 4581. 4581a. *Ive* 12. Mussana, *Beitrag* 221. *DEI* 1300. *Rosamani* 1273.

**žica** f (Vuk), sveslav. (osim polj.) i praslav., »konac, uzica, dretva, drat, drot, tel, filum«. Stcslav. značenje »nervus« predstavlja osnovno (ie.) značenje. Deminutiv na *-ica žilica.* Pridjev na *-ъn žičan, f -äna.* Na *-jara žilara* (najnoviji neologizam) »Drahtseilbahn«, potvrđenu novinama od 12. VIII 1952. *(Vjesnik,* br. 2280). Pf. na *nç žicnutt, - m* (Vuk) »virga per-

cutio«. Odatle uzvik *Sic, Siekać* (tip *makac* od *maknuti')*. Praslav. je korijen *Si-,* koji se nalazi i u *ziia* (v.). Miklošič ga upoređuje sa *Šio* (v.)· U baltičkim usporednicama nema deminutivnog sufiksa -»ce: lit. *gijà* »konac kod tkanja«, lot. *dzija* »konac«, tako ni u ostalim ie. jezicima, u kojima je značenje »nervus« : kimr. (keltski u Walesu) *gi-* »nervus«, sanskr. *\iya* »Bogensehne«, avesta *jya-* »Sehne des Bogens und im Fleische«. Zacijelo je prvobitno značenje ono koje je u avesti. Bio je to termin za luk. Zbog toga je bolje razlikovati dva praslav. korijena i ne trpati obje riječi s Miklošičem pod *Sio*. Upór. gr. βίος »Bogen«. Ie. je korijen **guhei-* »žila«. Praslav. *i* nastao je iz ie. dvoglasa *ei*. Upór. rus. augmentativ *Siana* »rózga«, koje Buga upoređuje sa lot. *geikste* »Hopfenstange«.

*Lit.: BI* 868. *Miklošif* 411. Bruckner, *KZ* 46, 198. *Vasmer* 1, 426. *Trautmann* 87. *WP* 1, 670. *Boisacq** 120. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RS16,* 271). Meringer, *IF* 16, 133. Osten--Sacken, *IF 24,* 242. Pedersen, *KZ* 38, 342. Wood, *IF* 18, 25.

**žídak,** f *žitka* (Vuk) = (analogijom prema femininumu) *žitak, f žitka* (Vuk) = *žitak* (Kosmet), sveslav. (osim u polj.) i praslav. pridjev na *-bk* (kao *sladak,* itd.), »1° rarus, dilutus (za tekućine: *juha, jelo,* suprotno *gust), 2°* flexibilis *(prut,* suprotno *tvrd),* gibak, prűtak, vit, vitak«. U komparativu i izvedenici gubi se sufiks *-bk : žīdi,* pored *žitklji* (Kosmet), apstraktum na *-ina zidina* (Vuk) »juha« pored *žičina* (Vuk), na *-ost žitkost* = na *-oca žitkoća*. Mladenov upoređuje sa nvnjem. *giessen,* got. *giutan,* što ne može biti zbog *i* koji je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **gųeidh-* »Schlamm«. Solmsen upoređuje ispravnije s gr. δεῖσα »blato«. To prvobitno značenje dopušta vezati sa **židbkb* toponim *Žica* »1° ime potoka i 2° zidina (Jadar, šabačka i zvornička nahija)«, pridjev na *-bsk Sički* (~o *polje)*.

*Lit.: BI* 868. *Mažuranić* 1718. *Elezović* 1, 181. *Miklošič* 411. *Vasmer* 1, 423-424. *Mladenov* 167. *WP l,* 671. *Boisacq** 1105. Ramovš, *ASPh* 36, 447. Vaillant, *BSLP* 31, 44.

**žila** f <Vuk), balto-slav., sveslav. i praslav., »1° vena, 2° radix, 3° letva (Crna Gora)«. Pridjev na *-av žilav* »1° venosus, 2°lignosus, likav« = *žilavi* (Kosmet, *~o meso),* apstraktum na -osi *žilavost* f, denominal *žilavit, -âvim* (Kosmet), u šatrovačkom (zidarskom) u Sirimću »zidati«. Značajan je semantički razvitak toga pridjeva u nun. *jilav* »vlažan« dok u bug. znači »elastičan«, premda Rumunji imaju lat. riječ *humidus* > *umed* u tom značenju, odatle apstraktum na *-éh* > *-cala jilăvealâ* »vlaga« od denominala α *jilavi* »o-, navlažiti«. Taj razvitak postaje jasan kad se ima u vidu nomadski karakter vlaškog stanovništva u srednjem vijeku. Kad se navlaži teren, nije krhak, kao kad je suh, nego *žilav*. Po semantičkom zakonu, sinegdohe *žilav teren* postaje sinonim za *vlažan.Oemmutiv* na, *-bka žioka* f (Vuk, Lika, metafora) »letva, baskija, pajanta = pajvanta = panta, vjenčanica, pauznica«, odatle određeni pridjev na *-ьn zlacní (čavao,* Lika), denominál na *-iți žiofiti, -im* (Vuk) *(do-, po-)* »udarati žioke«. Denominal na «-m od *žila ižiliti, -im* pf. (16. v.) prema impf, na *-va- i&iljivati, ižiljujēm* pored *-om* »izguliti do žila«. Od nepotvrđenog **ožiliti se* > *ožiljak,* gen. *-Ijka, požiljak,* gen. *-Ijka* (Vuk) = *požiljac,* gen. *-Ijca* (Srijem) = *požilica* (Lika) »1° brazgotina« = *ožiljak,* gen. *-Ujka* (Vinkovci) »2° jama iz koje izviruju grane i lišće tik nad zemljom (valjda metafora prema *žilama* u korijenju drveća)«. Nerazumljiv je oblik *obživak* u značenju »ožiljak«. Na *'IO žilj* m »ono što pukne na staklu ili ledu, kao žica, pukotina, pruga« (prema Daničiću je od iste osnove kao i *žila)*. Druga je riječ po postanju *žilj* »lilium candidum«, *žilj žuti* »spartianthus junceus« < lat. *lilium,* preko tal. *giglio*. Baltičke usporednice pokazuju sufiks *-sia* mjesto praslav. *-la* stprus. *gislo,* lit. *gysla,* lot. *dzîksla*. Kao praslav. tako i ostale ie. usporednice pokazuju sufiks /: lat. *filum* (odatle internacionalno, preko fr., *defile, defilirati),* arm. jz7 »Sehne« < ie. **gila*. Kao u *žica* i ovdje ie. korijen može biti **gyhei-*.

*Lit.: ARj 2,* 734. 4, 371. 11, 343. 16, 732. *Elezović* 1, 181. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 445. Bruckner, *KZ* 46, 209. *Vasmer* 1, 424. *Mladenov* 167. *GM* 63. Pedersen, *IF 5,* 68. *KZ* 36, 326. Wood, *IF* 18, 25.

**Žilbert,** ime sveca (4. II) u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. Franačko ime *Gilbert* preko tal. izgovora. Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. piše ga *Jilbert* (isto 4. II).

*Lit.:* Stefanie, *Rad* 285, 82. *Gregov* 29.

žír m (Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica na -r (upor. *pir* od *piti)* od istog praslav. korijena **ži-* od kojega i *živ* (v.), »1° glandes, 2° (Vodice, Kastavština) kolektivni naziv za sve voće, plod uopće«. Semantička veza s korijenom *ži-* u *žiti, živc* vidi se još u stcslav. *zirь* »pascuum«. Deminutivi na *-ka žirka* f

»glans«, odatle na *-ica žírčica.* Pridjev **žirov* potvrđen u izvedenici *sirovina,* proširen na *-ovan žir ovan* (uz *svinje)* »žirom uhranjene«, *žirovna godina* »kad rodi žir«, poimeničen na *-ica žirovnica* (Srbija) »plaća za žir, žirovina«, na *-jak žirovnjak,* gen. *-âka* »krmak uhranjen žirom«. Složenica *žiropada* f »vrijeme kad spada žir«. Denominal (faktitiv) na *-iti žiriii, žirīm* impf, (objekt *svinje) (na-, u-)* »pitati žirom«. Riječ *žir* je kulturna. Posudiše je Madžari : *zsir* »debljina«. Taj semantem ide zajedno s ukr. i rus. *žir* »debljina, slanina, bogatstvo«. Kod Rumunja *jir* znači isto što u općem hrv.-srp., odatle na *-işte jirişte.* Lidén i Pisani napuštaju Miklošičevo i Endzelinovo izvođenje od *žiti* i uporeduju s gr. χοίρος »prase« i arm. *g r* »debeo, plodan«. Glede daljih veza v. *živ, žito, žila, žica,* (prema Osten-Sackenu također i) *žr ti, гьго.*

*Lit.: ARj* 7, 783. *BI* 869. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Elezović 2,* 383. *Miklósié* 411. *Holub--Kopečný* 445. *Bruckner* 669. *Vasmer l, 425. Mladenov* 167. *Boisacq** 187. Buga, *KZ* 51, 131. Joki, *Unt.* 180. Lidén, *Mélanges Mikkóla* 115-120. (cf. *IyЬ* 18, 254). Osten-Säcken, *IF 24, 242.* 33, 236. *Tiktin* 863.

**žirafa** f (danas općenito) = *džirafa* (Mikaija) < tal. *giraffa* < ar. *zurāfa,* afričkog podrijetla, evropski arabizam preko tal., odnosno fr. *girafe.*

*Lit.: ARj* 3, 537. *REW* 9632a. *Lokotsch* 2234. *DEI* 1815. *Prati* 497.

**žito** n (Vuk), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-to* (upor. lat. *vita < vivila)* od istog korijena *ži-* kao i *živ* (v.), upravo poimeničeni ie. part. perf. pas. u sr. r., »1° frumentum, 2° triticum, pšenica, 3° (Hrvatska) proso«. Pridjevi na *-ьn žitan,* određeno *žitni,* poimeničen na -ica *žitnica* »horreum, hambar«, na *-ik Žitnih* (toponim, Lika), na *-jak Žitnjak* (toponim, Zagreb), proširen na *-/ Stogi* (narodna pjesma), poimeničen sr. r. *Zažitnje > Zažićno* (regresivna palatalna asimilacija, prema Ivšiću), danas *Pazarište* (Lika). Na *-ar žitar* m (Vuk) »trgovac žitom«. Na *-ara žitara* = prošireno na *-ica* (upor. *brodarica) žitarica* (Vuk) »navis Alimentaria«. Noviji neologizam (vojvođanski) *žitarica* »vrsta žita (kolektivno značenje)«. Složen pridjev *žitorod* = proširen na *-ьn > -an žitorodan* (~аяа *godina,* Lika). Od baltičke grupe pruža usporednicu stprus. *geits* »kruh, hljeb«, dok u keltskoj grupi znači »jelo«:kimr. *bwyd* »jelo«, stkorn. *huit* »hrana«, stir, *biađ* »hrana«, odatle ir. glagol *biathaim* »hranim«. Prema tome je *žito* keltsko-baltoslav. leksem. Upor. galski toponim *Bituriges* > danas *Bourges* (Francuska). Dalje veze v. *Siti, živo, živ, žir, žila, žica.*

*Lit.: BI* 870. *Mažuranić* 1679. Ivšić, *JF* 17, 128. *NJ* 1, 155. Vušović, *NJ* 5, 117-119. 212-215. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 446. *Bruckner* 669. *Vasmer l, 426. Mladenov* 167. *Trautmann* 82. *Boisacq*[3] 866-867.

živ, f *živa* (Vuk), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-ųo* (stcslav. *гі ъ,* kao *mrtav),* »vivus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-ahan živahan,* f *-hna,* s apstraktumom *živahnost.* Poimeničen u f *živa* »1 ° Quecksilber, 2° ime bare kod Osijeka«, odatle na *-ar živar* (Vuk) »koji na *Živi* ribu hvata ili suši«, u sr. r. *živo* n (Hvar) »životinja, magarac ili mazga« = *živo,* gen. *živa* i *živoga* (Bosna, Piva-Drobnjak) »blago, stoka«, na *-ica živica* f »1° u konoplji struk na kome raste sjeme, 2° ledina koja skoro nije orana, cjelica, 3° viva sepes«, s pridjevom na *-jav živilav* i s denominálom na *-iti živičiti, -lm* (Vuk, Srijem) (na-, *o-),* apstraktum na *-ina živina* f = *ževina* (Kosmet, disimilacija ť — *i > e — i) = živina* (Kosmet) »1° cancer, carcinoma, 2° multitude, 3° perad (Vojvodina), 4° (Dubrovnik) animal«, s pridjevom na *-bsk živinskt,* s apstraktumom na *-sivo živinstvo* i deminutivom na -ica *živinica,* na *-če živíme,* gen. *-eta* »pecus, hajvan«, na *-ič živić* m (Vuk) »surculus, mladica, mladíka«, kol. na *-ad,* gen. *-i živad f* »perad«, s deminutivom na *-če živače,* gen. *-eta* (Hrvatska) »jedno od živadi«, na *-ьc > -ac živac,* gen. *-vca* m »1° nervus, 2° (apozicija uz *kamen)* stanąć« = *živac* (Vodice) »rub sukna koji ne treba zâmbiţi«. Pridjev određeni *živčani.* Na -osi f *živost.* Balto-slav. i praslav. izvedenica na *-ot život,* gen. *života* m (rus. *život)* »1° vita, 2° tijelo (ŽK: *celi me život bolí)«,* s pridjevom na *-ьn > -an životan.* Odatle na -ина *životina* = na *-yni životinja* (Dubrovnik) »1° animal, 2° život, žitak, življenje, 3° živ stvor (Kosmet)«, s pridjevima na *-in živdtinjin,* na *-bsk životinjski* i s apstraktumom na *-stvo životinjstvo* n. Deminutivni denominal na *-ariti životariti, životarim.* Prilog *živo* »1° brzo, 2° (za pojačavanje) zdravo, jako«. Složenice: *samoživ; živoder* »šintar = šinter« = na -ьc *živoderac,* gen. *-Srca,* s pridjevima *Sivoderov, živoderski; živomučenica, iivonàcelnì* (Bogorodica, Trojica), bogoslovska prevedenica od gr. ζωαρχικός; *živopis,* s pridjevom na -M« > *-on živopisan, živopisac,*

prevedenica od gr. ζωγράφος, -ία. Glagoli: stçslav. *Siti, živo,* rus. *živú, žitb > žíti, zìjem* (?) (Stulić), tako s prefiksom pf. *užití, užijem* (Hrvatska, Vodice) prema impf, na -ш- *užívati, uživam (iz-, na- se),* odatle *uživalac.* m prema f -rea, s lat. sufiksom *uživacija* (Bosna), *užitak,* gen. *-tka = užitak* (Vodice) »victus« = slov. *vžitek,* s analogijskim prijenosom *v* iz prezenta u infinitiv *žívsti, eivem* (po zapadnim krajevima) *(do-, na-)* prema primarnoj grupi, običniji sa *-éti* (inhoativ) 2»'-*vjeti, živim* (jugozapad) *(do-, iz-, na- se, o-, pa-) = življeti* (južni ŽU) *(do-),* »vivere«, kauzativum na *-iti živiti, -im* impf, (o-, *po-, pro-),* iterativ *-življavati, -ivati,* samo s prefiksima, pf. *živnuti, - m* (Vuk) »oporaviti se«, na *-ovati živovati, živujem* impf. (Vuk) *(na- se),* deminutivi na *-ucati živucati, živ ucam* impf, »živáriti«. Prilog *ušívo* uz *čuti* »osjetiti živo dijete u utrobi (Piva-Drobnjak)«. Ovamo još *šimi* (Vuk) = *ŽÍ mi, St te* (Kosmet) ^< *živ mi,* s asimilacijom *vm > m* u sandhij *živ-žtv* (indeklinabile, Kosmet) u kletvi *živ ti bog, živ ti majka* i *obživak,* gen. *obživka* (Srbija, Milićević) »oži-Ijak, požiljak«, s denominálom *obživčituse* »zarasti«. Baltičke i ostale ie. usporednice: lit. *gyvas,* lot, *dzīvs.* Ie. pridjev **gueivos* poimeničan je u gr. βίος. Paralele postoje i za glagol *žiti, živc:* lit. *gyti,* lot. *dzit* »oživjeti, ozdraviti«, kao i za izvedenicu *život,* stprus. *giwato,* lit. *gyvata,* lit. *gyvastis* »život« = *živost.* Još treba spomenuti arhaistički apstraktum od *žitb* »život« na *-je,* stcslav. *šitoje > žice* n (Crna Gora), iz crkvenog jezika *šitíje* n, *obbšte žitije* 1485, prevedenica od κοινόβιον, proširen na •i>k *žitak,* gen. *-tka* m »1° život, 2° victualia, 3° stoka«. Poimeničenje na *-alj živalj* (žī-) m (Hrvatska) = slov. *žíval* »stanovnici« (nije zabilježeno u rječnicima) = stara radna imenica na *-telb* stcslav. *žiteh* »πολίτης« > *žitelj* m, s apstraktumom na *-stvo žiteljstvo.* Brojno je zastupljen u antroponimiji, i to najčešće u hipokoristicima *Životа, Živadin, Žívaje, Živo(j~)in, Živka* m, prema f *Žtvka, Živan, Žika,* ali i u starim dvočlanim imenima kao *Žitomysl,* odatle toponim *Žitcmišljić, Dabiživ,* s hipokoristikom *Dabiša.* Iz folklora ide ovamo *nežitb > nežit = nežid* (narodna pripovijetka), na *-bk nežitak* »1° vrag, zao duh, koji se smiješta u glavi > bolest u glavi (ruska etnografija), gnojna upala uha (Katić), risipola (Parčić)« = (s izmjenom *-it > ič* kao u *Velebíc < Velebit) nežič* »eine rheumatische mit Ohrenbetäubung verbundene Krankheit« (Miša Pelegrinović, *StPH* 8, 199), odatle i značenje na *-bk > -ák nežitak,* gen. *-tka* »nemir«, upor. polj. *nieżyt* »Schnupfen«. Taj folklorni termin posudiše i Rumunji *najit* »upala uha«. Osim toga od izvedenica od *živ* nalazi se kod Rumunja *jivină, jiveni{ă,* crkveni izraz *jitie,* U *pažitb* »pratum« dočetak *"ito* zamijeniše Rumunji sufiksom *-iSte: pajişte* »trava, busen, livada«. Tu složenicu sa *-pa-,* koja je potvrđena u slov. poimeničenom pridjevu *pušten* (< **paгiunъ)* »planina u kojoj stoka pase«, posudiše i Madžari *pázsit = pazsint = past* »busen«, odatle na *-nik > -nok pizsitnok* »Haubenlerche«. Pod uplivom pridjeva *živ* obrnuše Rumunji *dyhanie* (v.) *ujiganie* »životinja« = *gînganie, birdiganie, jigãranie, jigodie.* Arbanasi posudiše *zhivë < živa* »živo srebro«. Vidi dalju vezu *ugojiti,* koje je prijevoj perfektuma od praslav. **gi- > si-, žito, žir, žila, žica.*

*Lit.: ARj 2,* 734. 4, 309. 7, 725. 783. 8, 158. 500. *BI-* 870. 871-874. Bulat, *JF 5,* 147. *Parčić* 389. Ribarić, *SDZb 9,* 202. 206-207. Vuković, *NJ 3,* 22-26. Hraste, *BJF* 8, 48. Milčetić, *Ljetopis* 31, 2, 74-7. 132. *Elezović l,* 179. 181. Vuković, *SDZb* 10, 384. 405. *Miklósié* 411. *SEW l,* 319. *IF* 31, 411. *Holub-Kopečný* 445. 446. *Bruckner* 669. *KZ* 46, 237. *Vasmer l,* 422. 423. *Mladenov* 166. *Trautmann* 75-76. *WP* 1, 669-670. *Boisacq*[3] 120. Lidén, *Mélanges Mikkola* 117—120. *GM* 305. 488. Osten-Säcken, *IF* 28, 412. 33, 268. Thurneysen, *Mélanges Pedersen* 301 — 307. (cf. *IJb* 23, 286). Uhlenbeck, *PBB* 30, 274. Jokl, *Stud.* 26. Fay, *JEGPh* 12, 425-433. (cf. *IJb* 2, 115). Güntert, *IF* 30, 113. *Tiktin* 871. 873. 1031. 1109. Katić, *Acta histórica medicináé, pharmaciae, veterinae 2, l* (1962), 78-88.

**žlajdra** f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »Schleuderkette, veriga s katero se spenjajo ročice pri vozu«, odatle na *-nica žlajdrmca* (slov., Štajerska) »isto«. Od nvnjem. *Schleuder(kette),* od ie. korijena **sleu.* proširenog na *-t,* od kojeg je i *lutati, lutam* (v.), svnjem. *slūdern.*

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 267. *WP 2,* 709.

**žlak** m (ŽK, hrv.-kajk. i slov.), najčešće u vezi s pridjevom *bozi (bozi te žlak zádí,* prevedenica od *Gottes slac,* psovka) »kap, kaplja« = *nag,* gen. *šlaga* (Zagreb) »1° kap, udar kapi, 2° kov, soj, 3° *(šlagobrsf)* tučeno vrhnje«. Od nvnjem. *Schlag.* Nalazi se i u češ. *šlak,* polj. *szlak,* postverbal od got. *náhon,* nvnjem. *schlagen.* V. *žlakta.*

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 967. Strekelj, *DAW* 50, 44. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Holub-Kopečný* 372. *WP 2,* 706. *Stríedter-Temps,* 196. *Klaić*[3] s. v.

**žläkta** f (ŽK, hrv.-kajk) = slov. *žlôhta* »srodstvo, rod«. U češ. *šlechta,* polj. *szlachta,* slvč. *šľachta.* Od stvnjem. *slahta,* srvnjem. *slahte,* nvnjem. *Geschlecht,* od got. *slahan,* nvnjem. *schlagen.* V. *žiak.*

*Lit.:* Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 967. *Mažuranič* 1428. *Holub-Kopečný* 372. *Miklo-Ш* 341. *Bruckner* 550. *WP 2,* 706.

**žlica** f (Vuk, Hrvatska, ŽK, Buzet - Sovinjsko polje, zapadm krajevi), nastalo metatezom od *Ižica* zbog izoliranosti početne suglasničke grupe *Iz* (upor. češ. *lžíce)* = (vokalizacijom *l > o,* upor. *ožujak, Ocinj < Ulcinium) ožica* (15. v., Riječka nabija, Crna Gora, dubrovački pisci, Kavanjin, Konavli, Ljubiša; u Crnoj Gori i u značenju *žličica* 2°) = (sa s > a) *lozica* (Vuk, 15 v., bug. *lažica")* = (unakrštavanjem obaju oblika) *lògica = lozica* (Kosmet) »kašika, ligula (s kojom je riječi možda u prasrodstvu)«. Oblik *lasica* nije se održao zbog izbjegavanja homonimije sa *lažica* m f »laživo čeljade«. Samoglasnik *a* je nastao iz velarnog poluvokala a, upor. rus. *ložka,* stcslav. *Itžica.* Sveslav. i praslav. **hga,* koje bez deminutivnog sufiksa nije potvrđeno ni u jednoj slavini, jedino kod Slovinaca na krajnjem sjeveru nalazi se **hgbto > Igiet* »mistrija, Mauerkelle«. Bez usporednice u baltičkoj grupi. Nema jedinstvene etimologije. Od ie. jezika pruža usporednicu najprije arb. *lugë* »isto«, jer se ne može prihvatiti mišljenje Meyerovo da je to posudenica iz južnoslav., gdje *žlica* nije potvrđena bez deminutivnog sufiksa, a taj posudiše ne samo Arbanasi nego i Novogrci. Arb. *luge* stoji u vezi sa sanskr. glagolom *rujați* (3. 1.) »krši«: **lbga* bi značilo »ono što je izdubeno iz drva«. Pridjev na *-ъn Iьгісьnь* (15. v.), određeno *žltčnī,* poimeničen na *-jak žličnjak = očičnjāk* »kašičara« = na *-arka ložičarka f = ložičarnik* (Kosmet) »korpa za žlice i viljuške«. Deminutiv *lažičica = ložičica* (Kosmet) = *žličica = ožičica »1°* kasička, 2° cavum pectoris, creux de l'estomac, Herzgrube«. Na *-jar žličār = ožičar* »kašičar«. Ako je srodno s lat. *ligula* »žlica«, stir. *Hag* »žlica«, ne bi osnovni korijen bio **lbga,* nego **hga,* koje ide zajedno sa *lizati* (v.). Po toj etimologiji, koja se zbog *ь* ne da spojiti sa **hga, žlica* bi značila »ono što se oblizuje«.

*Lit.: ARj 5,* 939. 6, 179. 9, 534. *BI* 873. Rešetar, *ASPh 36,* 540. *Elezović l,* 367. *Afiklošič* 177. *SEW* 1, 750. *Holub-Kopečný* 213. *Bruckner 316. Vasmer 2,* 53. *Mlađenov* 284. *WP 2,* 400. *GM* 250. *Brisač?* 563. Jokl, *Unt.* 144. Meyer, *IF 2,* 368-369.

**žlijeb** m (Vuk) = (ekavski) *Sieb* = (pored asimilacijskog *zi > žij) zljeb* = (ikavski) *žlíb* (ŽK, Vodice, Istra) = (sa suglasnikom *g* u grupi *žl,* upor. *šdrak) šglieb,* pl. *šgljSbovi* (Crmnica, Crna Gora) = (sa suglasnikom *đ) šdlijeb* (Vuk), sveslav. i praslav. **gelbt > *геIЬъ,* bez usporednica u baltičkoj grupi, »colliciae, alveus, aquaeductio, kanal, konao«. Denominal (faktitivi) *šlijebiti, šlijebim* impf. (Vuk) *(iz-* Lika) »excavare«, = *ižljeblt* (Kosmet) = sa *& > dz* part. perf. pas. kao pridjev *idžlebijén (~e nälüne,* ib.) »koje imaju žljebove«, odatle na *-ina tzljebina.* Deminutiv *na -bk > -ák žlibak,* gen. *-ako* (Vodice). Kao termin praslav. drvodjeljstva riječ je kulturna. Madžari posudiše *zselép = zsilip,* odatle rum. *jilip* pored starije rum. posuđenice *jghiob,* odatle glagol *înjgheba* »zusammenstellen«. Rum. se oblik osniva na umetnutom *g u žl* (consonne de transition) **ШЬъ.* Značajno je da grupa *gì >* rum. *gh(e)* pokazuje isti postupak kao u lat. *glacíes > ghiafă.* To se rijetko događa u rum. slavizmima. Samoglasnik *e* je nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *žolob.* Nema utvrđene etimologije. Mladenov, Torp i Zupitza upoređuju sa stnord. *golf* »šupljina posude«, Hirt i Rozwadowski sa gr. δελφύς, δολφός, *Delphi* »maternica«, Strekelj sa srvnjem. *klam,* nvnjem. *Klamm* »škrapa u stijeni«. Čini se ipak da bi mogla biti u vezi sa *dubok, glubok, glibok* (v.). Upor. za dalje moguće veze *glabāti* (ros-) i *globoti, -bijem* (v.).

*Lit.: ARj* 4, 371. *BI* 873. Ribarić, *SDZb 9,* 207. Miletić, *SDZb* 9, 393. *Elezović l,* 219. 245. Popović, *Njf l,* 318. si. *AiikloSič* 407. *Holub-Kopečný* 447. *Bruckner* 664. *Vasmer l,* 429. *Mladenov* 167. *Tiktin* 870. *WP l,* 630. Strekelj, *ASPh* 27, 72. Rozwadowski, *IJb* 16, 186. Vondrák, *ASPh* 30, 285.

**žlijezda** f (Vuk) = (ekavski) *šlezda* = (s asimilacijom *žl < žlj) šljezda* (upor. rus. *železď)* = (ikavski) *žlizda > žizda* (Lumbarda), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **gelza > *zelza,* »glândula«. Nema usporednice medu slavinama za dočetak *-da.* Taj je nastao zacijelo analogijom prema (doduše nepotvrđenom kod leksikografa) pridjevu na *-ъn > -an гіегьnъ,* u femininumu s umetnutim *d *žlezdna* prema *prázdna > prazna. Bez d* nalazi se u slov. *slézá,* bug. *slézá* pored *žlega* kao i u ostalim slavinama. Glede oblik *gliza,* koji se poklapa sa *cei. hlíza, Maza,* v. s. v. *gliza.* Lat. *glândula* u rumunjskom fonetizmu (kao i *gunturać) glundura* došla je u zapadne krajeve po vlaškom pastirstvu u srednjem vijeku. Jat ( > *ije,* e,'i) nastao je po zakonu likvidne metateze : stcslav. *žl za,* rus. *železá,* ukr.

*Saloza*. Od baltičke grape pruža usporednicu istočno-lit. pi. *geležuones* »isto«, a od ostalih ie. arm. (Bugge, Pedersen) *gełj-k*[c] »isto«, stvnjem. *chelch* »struma« što omogućuje pretpostavku ie. korijena **ghelgha*. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğh*. Veže se i sa *želud* (v.), gr. βάλανος »žir« (upór. lat. *glans* i *glândula) i* sa *želva* (v.).

*Lit.: BI* 873. Popović, *NJ,* n. s. l, 318. si. Kušar, *NVj 3, 326. MikloSič* 408. *Holub- -Kopeiný 446. Bruckner* 656. *Vasmer l,* 415. *Mladenov* 168. *Trautmann* 84. *WP l,* 612. 632. Agrell, *Zwei Beiträge, LUA* 1918. (cf. *IJb* 8, 203). *Boisacif* 1100. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). Bugge, *IF* 1, 448-449. ХЯ 32, 6. Iljinski, AS/ 6, 219. Matzenauer, *LF* 12, 325. Meillet, *AnzIF 24, 44.* Pedersen, *KZ* 39, 361. Peterson, *LUA* 1 (12) (cf. Barić, *JF* 3, 219. *IJb* 7, 116. ÄS/ 8, 300). Wijk, *IF* 20, 343.

žlômbrt m (istročakavski germanizam) »pars carnis porcinae dorsalis (Nemanić)«. Od njem. *Schlumbrat = Lumbenbraten* »(danas) *Lungenbraten)«.*

*Lit.:* Strekelj, *ASPh* 28, 538. *DAW* 50, 76. 82.

žlundra f (hrv.-kajk., slov.) = slov. *Шага* »1° Kotsuppe, 2° rđavo meso«. Pejorativna riječ. Od nvnjem. *Schlotter* m »blato«. Suglasnik *n* je umetak pred dentalom. Upor. *Krklant* < *circinatus.* Glede njem. *t* > *d* upor. *Sodar* (v.).

*Lit.: PleterSnik 2,* 969. Strekelj, *DAW* 50, 14. *WP 2,* 710. Putanec, *Filologija 6,* 140-141.

žma m (2K) = slov. *imah* »tečnost«. Pridjev na *-m* > *-an imân* (ŽK) = hrv.-kajk. *žmahen (ne-)* »tečan«, apstraktum na -oíř *(ne)šmahnost.* Od stvnjem. i srvnjem. *Smach* (pored *smac)* »Geschmack«. Odatle *smekati, -ãm* (hrv. gradovi) < nvnjem. *schmecken.* U dragim slavinama: polj., ras. *smak* < stvnjem. *gismac* > starije njem. *Schmack,* češ. *šmakovat.* Kod Belle, Voltidija i Stulića postoji još *smaS* m »apetit«, pridjev odatle na *-ьn* > *-an smaSan* (Stulić, Sulek) »tečan, slastan«, varijanta kod Belle i Kavanjina *smaž.* Dočetno *-S* mjesto *-h* nastalo je zacijelo najprije u pridjevu na *-ьn* i odatle preneseno u imenicu. Suglasnik *-i* mjesto -f je prema dijalekatskom izgovora *păi,* gen. *pиra.*

*Lit.: ARj* 8, 158. *PleterSnik 2,* 970. Skok, *ASPh 33,* 374. Jagić, *ASPh* 8, 318. *MiЬIoШ* 309. *Holub-Kopeiný* 372. *Bruckner* 503. *WP 2,* 689. *Vasmer 2,* 670.

žmäka f (Crmnica) »sramota«. Prilog *žmatno* (Crna Gora, Riječka nahija) »ružno, sramotno«. Denominal na *-ati ožmakati se, -om* (ibidem) »nagrditi se, obrukati se nepoštenim djelom«. Talijanizam *smacco* »isto«, od langobardskog *smahhan,* nvnjem. *Schmach, schmähen.* Upor. arb. *zmak* »contumelia, ingiuria«.

*Lit.: ARj* 9, 539. Miletić, *SDZb* 9, 604. *REW** 8037. *DEI* 3514.

žra árcat, *-ãm* pf. (Split) prema impf, na *-va- žmarcávat, -am* »(kartaški izraz) po prvi put upotrijebiti jedan *Špil* = mac(kartu) i lagano ga uprljati«. Od lat. *marcēre* > tal. *marcire.* Prijelaz u konjugāciju *-ati* prema *-ıo* u 1. 1. prezenta.

*Lit.: REW*[3] 5345. *DEI 2362.*

zmařiti, *-гm* (Perast) = *imant* (Rab) »nestati«. Od tal. *smarrire,* a to od germ, *marrjan.*

*Lit.:* Kušar, *Rad* 118, 25. *REW»* 5373. Skok, *ZRPh* 54, 499. *DEI* 3516.

žmerak, gen. *zmērka* m (Senj) »ronac, Wasseramsel«. Od tal. *smergo* »isto« *(s-* je prefiks < lat. *ex-)* < lat. *mergus.* Toponim *Mêreh,* gen. *Mêrga* (selo na otoku Cresu) zove se tai. s prefiksom *Smergo.* Ovamo ide i naziv zanatlije *maràngun,* gen. *-una* m (15. v., Dubrovnik, Cavtat) »1° drvodjelja, 2° prezime *Maranguniču* = bez umetnutog *n Maràgun* (16. v.) = *marangûn,* gen. *-una* (Rab, Cres) »stolar«. Od tal. *marangone* = *maragone* »1° ronac, phalacrocorax, 2° (Toskana) legnaiuolo«, u Genovi *magrim,* na Siciliji *mar(a)gum.* U značenju 1° riječ nije potvrđena kod nas. Upor. bug. *marangoz.*

*Lit.: ARj* 6, 469. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 21. Hirtz, *Aves* 419. *REW*[3] 5528. *Mladenov* 289. *DEI* 3517. 2366.

žmire, gen. *zmírá f* pl. (Vuk) »1° čvarak, ocvärak (ZK), "(o)cvirak, 2° kao žitka cicvara od masti i od brašna«, isto što slov. *zmíre* f pl. »Schmalzmuss«, sa *z* mjesto *ž.* Od stvnjem. *smero,* gen. *smerwes,* nvnjem. *Schme(e)r.* Upor. *Smervuršt* u hrv. gradovima. Ovamo ide rum. *jumară,* od austr.-njem. *Schmarren* > *šmarn* (u hrv. gradovima) »1° *(jelo)* razdrobljen kolač, 2° stvar koja ne vrijedi *(jest, smarrì)«.* Ovamo ide i *Smirati, Smîram* impf. (hrv. gradovi) »1° mazati, 2° potkupljivati«. Postverbal *smír,* gen. *Smira* (ŻK).

*Lit.: PleterSnik 2,* 931. *Tiktin* 878. *WP* 1, 390.

žmolc m (hrv.-kajk.) »encaustum«. Na *-ar šmolcar* m »encaustes«, *zmokán* »encaustus«. Ovamo *šmôljcar* »naziv stanovnika sjeverozapadnog Žumberka«. Od njem. *Schmalz* = *Schmelz,* od *schmelzen,* s kojim su u prasrodstvu *mlad, mledan* (v.).

*Lit.:* Strekelj, *DAW* 50, 76.

žmukljar m (istročakavski) »homo parais«. Strekelj tumači iz mlet. *muchiar, ammucchiare,* denominal od *mucchio* < *mutulus,* što ne može biti ni semantički ni fonetski. Riječ postoji i u hrv.-kajk. (Krasić) u značenju »bogat, prljav škrtac« [< njem. *Schmugier* »Schleichhändler« > *Smugler* »švercer > škrtac«].

*Lit.:* Strekelj, *ASPh* 14, 555. *Schneeweiss* 85.

žnôra f (hrv.-kajk., ŽK) = *žnjora* (Virje) = slov. *inora* »uzica«. Deminutiv na *-iça znôrica* (ŽK, Proroci). Madž. *zsinór.* Od stvnjem. *snuor,* nvnjem. *Schnur,* u prasrodstvu sa gr. νεορον, lat. *nervus* (internacionalno *nervirati se, nervoza),* hrv.-srp. *pamrav* (v.) = *tundro* (Lika) = stras. *ponorov* »Erdwurm«.

*Lit.:* Jagić, *ASPh* 8, 318. *PleterSnik* 2, 971. *WP* l, 698. Fancev, *ASPh 29,* 389. *Striedter--Temps* 225.

žornada f (Perast) = *zurnada* (Rab), od mlet. *žornada* = *džornata* (17. v., Dubrovnik; Čilipi, *ici na ~u)* = *domata* (Kućište), od književnog tal. (tosk.) *giornata* = *zumata* (Bozava. možda dalmato-rom.). Upor. *ž(e)rnada* (slov., Notranjsko) »nadnica (prevedenica)«. Od tal. *giornata,* izvedenica na *-ata* od lat. pridjeva *diurnas* od *dies,* poimeničen n *diurnum* (se. *tempus)* > tal. *giorno* > *jorno* (Hvar, Brusje), samo u pozdravu *bon ~. Upor.jurnata* (Abruzzi, tamošnji Hrvati). Odatle na *-artus* > tal, -zere > -ír *zornatîr* (Potomje) »nadničar«. Latinizam na *-ista diurnist* m »dnevničar (pisar, nekada kod raznih oblasti)«.

*Lit.: ARj* 3, 539. Hraste,^ 6, 187. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 16. *PUterSnik 2,* 959. 973. Wędkiewicz, *RSI 6, 233. Rosamani* 1268.

žrtva f (u Vukovu i Daničićevu prijevodu sv. Pisma j nema potvrda iz narodnog govora) »sacrificium«. Kao crkvena riječ nalazi se u rus. *šertva.* Praslav. part. perf. pas. po deklinaciji и, koji je prešao u deklinaciju *a,* od stcslav. *гыо, sreti.* Radna je imenica odatle na *-ьс* stcslav. *гьгьсь* > rus. *žrec.* Taj rusizam nije u hrv.-srp. preuzelo kršćanstvo, kao što je preuzelo *žrtva.* Upotrebljavaju ga noviji pisci za »pretkršćanski svećenik u Slavena«. Upor. polj. *zyrzec.* Pridjev na *-en žrtven,* poimeničen na *-ik žrtvenik.* Dénommai na *-ovati žrtvovati, rujem* »sacrificare«, odatle pridjev na *-ovan požrtvovan.* Iz slav. crkvene terminologije ušlo i u rum. *jertfă, jertfelnic* (glede rum. dočetka *-elnic* < *-enbnik* upor. *pomelnic, vremelnic)* = *jertavnic, a jertfi.* Glagol je ie. i balto-slav. U baltičkoj grupi lit. *girti, giriu* »hvaliti«, stprus. *girtwei* »isto«, sanskr. *gir- f* »hvala«, *grnati* »slavi, objavljuje«, lat. *grotus.* Glagol se očuvao u rus. *zrú* »žrtvujem«. U hrv.-srp. nema mu traga, možda zbog izbjegavanja homonimije sa *гьго, zrëti* (v. *zdrijèti).*

*Lit.: BI* 874. *MikloSiS* 410. *Bruckner* 669. *Vasmer* l, 421. 430. Meillet, *RES 6,* 169-170. *Trautmann* 88.

žrvanj, gen. *-vnja* m (Vuk) = (sa *d* umetnutim u grupi *žr i* sa *vn* > *mnj) ždtmnji,* gen. *ždrmanja* m pl. (Crna Gora) = *ždfvanj* pored *zdrmănj* = *ždtmnji,* gen. *ždrmanja,* pridjev *naždrmnji* (Crmnica), balto-slav., sveslav. i praslav. (= stcslav.) *ггъny,* gen. *ггъпъ e f* »(naziv iz mlinarske terminologije) 1° ručni mlin, 2° mlinski kamen, mola«. Značenje 1° očuvano u toponimiji i hidronimiji: pridjev *Žrnovo* (Korčula) (upor. ras. *zornovyji),* poimeničen na *-ica Žrnovnica* (rijeka u Poljicima, koja se zvala *Bodi;* staro ime za *Avala* kod Beograda), usp. i *Žrvene jame* = *Zrnové jame* (kod Ozlja, 1437); *Zrmanja* (stari *Tedanius,* Lika, hidronim i toponim). Upor. istoznačno *Brus, Brusje* (Dalmacija). U stcslav. bila je riječ femininum deklinacije й (upor. f u polj. *żarna* »Kinnlade«, ukr. *zorna,* rus. *zima),* ali je prešla medu maskulina, upor. *zfnev,* gen. *zfnve* po deklinaciji o. Ü neobičnoj grupi *na* nastala je u hrv.-srp, metateza *vn* za razliku od ostalih slavina, upor. rus. *žernov* m, polj. *zamów.* Stcslav. nominativ *ггъny* očuvao se u crnogorskom pl. *ždnnnji,* upor. brus. *zorný* pl. »ručni mlin«. Plural je odgovarao stanju stvari, jer se mlin sastoji od dva mlinska kamena. Upor. lit. f pl. *gimos* »ručni mlin«. Upor. i u stcslav. f pl. *ггъпъ i* (Mat. 24, 41). Nominativ je ostao i u istroromanskoj posudenici *žerno* m »molino a mano«, f pl. *zeme* »macine« = *žierne* (Galežan, Fazana) = *źeгne* (Vodnjan) = *żerne* (Pula) pl. Dočetak *-y* > *-i* dao je povod da je femininum prešao među maskulina i pluralia. Madžarska posuđenica pokazuje deminutivni sufiks *rezsnyice* (metateza *žer-* > *řeš-),* isto tako i ciganska *reznica.* Upor. bug. deminutiv *zerka.* Denominal na *-ati žrvnjati, -ãm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, sa-, u-)* »mljeti ručnim mlinom«. Baltičke su usporednice potpune: lot. *dziînuş* »mlin«, *dzirnas,* gen. *dzirnavas,* stprus. *girnoyivis,* lit.

*ginta* »mlinski kamen«, pl. *ïgirnos* »ručni mlin«. U višem prijevojnom štěpenu nalazi se u got. *asilu qaírnus f* »μύλος ονικός«, stvnjem. *kuerna,* nvnjem. *Quirne,* arm. *erkan* »mlin«, sanskr. *grâvan* »kamen za razbijanje«, kimr. *brenan* »mlin«. Sve od ie. korijena **guer-* »težak«, proširenog formantom *n.*

*Lit.: ARj 4,* 372. 7, 784. *BI* 874. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Jagić, *ASPh* 33, 612. Miletić, *SDZb 9,* 392. *MikloSii* 410. *Holub-Kopecny* 444. *Bruckner* 662. *Vasmer* 1, 421. *Mladenov* 166. *Trautmann* 89. *WP* 1, 685. *Boisactf* 159. Bragmann, *IF.* 17, 488. Lorentz, *IF* 5, 381. Meillet, *Mélanges Boy er* (cf. *IF* 46, 163). *GM* 130. Specht, *KZ* 66, 61. Walde, *IF* 19, 104. *Ive* 107. *Mažuranu* 1721. 1722.

**Zuber** m (Vuk, -er kao u *čemer)* = (na -or kao u *Samar, žagor) zubor* pored *žubor* (Vuk) = (sa *đš* za *ž*) *džuber* (Stulić), onomatopejska imenica, »susurras«. Denominali na *-iti* (faktitìv) *subenti, -im* impf. = *džuberíti* (Mikalja, Stulić) = *Suborili* pored *žuboríti* (ra-), deminutiv na *-kati Sùberkati, -ām* (narodna pjesma, subjekti *djevojke, ptice)* = *šuborkati* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *žumboriti* (istarska narodna pjesma, Vodice) = *dSumboriti* (Belostenec), *preSomboriti* (subjekt *kragui])* »susurrare«. Apozitivna složenica *žuber-voda.*

*Lit.: ARj 3,* 540. *BI* 875. Jagić, *ASPh 6,* 135. Ribarić *SDZb* 9, 207. Iljinski, *ASPh,* 29, 496-497. *KZ* 43, 180.

**žuč,** gen. *Suit f* (Vuk), sveslav. i praslav. **гьКь,* »fel«. Praslav. je imenica apstraktum po deklinaciji ť. Nastala je od praslav. pridjeva **£blkł* »gorak, grk«. Značila je prema tome »ono što je grko«. Taj je pridjev očuvan u hrv.-kajk. *Suk* (ŽK, Vodice) < *Suhak* (Hrvatska, Bednja), određeno *zuıki* (Bednja) = *Suhk, žuhkak* (Stulić), određeno *žuhM* — slov. *žolhek* — *naSuk* (Bella). Denominai *êukniti* (ŽK, Vodice). Možda poimeničen na *-ica Sućica* »(biljka) zanovijet«, ali može biti i deminutiv od *Suka* (v.). Sadrži upravo dva ista sufiksa kao *mek* <v.). Samoglasnik *u* u *Sui i šuhak* nastao je iz sonantnog / jednako kao u pridjevu *šut,* s kojim je etimološki u zajednici. Upor. stcslav. *гіьсъ,* slov. *SUK,* češ. *Sluč,* polj. *eoli,* rus. *želčb* »Galle, (gr.) χολή (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Suglasnik í je nastao iz *k* pred ». Upor. osim *Suk* i stcslav. *zlakb* < **zolkt* »Griinkraut«. Denominal na *-iti žutiti, -im* impf, (samo s prefiksima *na-, o-, u-)* »žučju nakvasiti». Određeni pridjev na *-ьn žučni* (Stulić) »felleus«. Upor. još polj. *žolknać,* rus, *želknutb* »žutjeti«, koji dokazuju vezu sa *Sût.* Ie. je korijen **ghel-* u nižem prijevojnom štěpenu (Tiefstufe) kao i u *ём.* Baltičke se usporednice slažu samo u korijenu, ne u sufiksu. Lit. *tulžis* < (metateza) **žultis* prema lot. *žults, žulkts* »žuč« sadrže formant *t,* a slavine formant *k.* Dalja je možda veza i u *zao* (v.). Upor. ie. varijantu **ghel-, *ghol-* u *zelen* i *zlato.*

*Lit.: ARj 7,* 784. *BI* 875. Ribarić, *SDZb* 9, 148. 207. *MikloSii* 408. *Holub-Kopecny* 447. *Bruckner* 665. *Vasmer* 1, 416. 417. *Mladenov* 168. *WP l,* 625. *Boisacq»* 1065-1066. Osten--Sacken, *IF* 33, 207-208. Specht, *KZ* 56. 123-124.

**žuga,** uzvik za vabljenje i tjeranje gusaka (ŽK). Opetuje se. Slov. *žoga* = *Suga.* Odatle *zuga f* (Martijanec, hrv.-kajk.) »guska«, *divja Suga* »anser feras«, deminutiv na *-ica zugica* (slov., Bela krajina, jugoistočna Štajerska) »mlada guska i patka«. Na *-oj Sugaj* m (Martijanec, Gračenica u Moslavini) »locus pascuus anseribus feris«. U Kosmetu postoji impf, *žugat, -am* (subjekt *žena)* »prigovarati, nagovarati, ubjeđivati«, proširen na *-or-iti* (upór., *žagor, zamor) žugõrit, -im* impf, »šaputati, tiho razgovarati na uho«. Slovenci imaju *Sugati, žugam* »1° drohen, 2° fordern, chikanieren«. Onomatopeja. Prema štrekelju slov. *žugati* bilo bi od stvnjem. *seiuhan, seuhan,* nvnjem. *scheuen,* koje je preko franačkoga ušlo u rom. jezike (tal. *schivare* »izbjegavati«, itd.); ne odgovara ni glasovno ni po značenju.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 974. Hirtz, *Aves* 593. Loewenthal, *WuS 9,* 173. (cf. *IJb* 11, 87). *Elezović l,* 182. Štrekelj, *ASPh* 11, 467. *REW** 8002. *WP* 1, 377.

**žuljica** f (hrv.-kajk.) »hladetina, želatin«. Od stvnjem. *sulza* »Salzbrühe«, nvnjem. *Sülze,* u prasrodstvu sa *slan, sol, sladak.* Germ, *sultja* posudiše Talijani *soldo* < stfr. *souz* »gelatina di carne«, *suéu* (Calabria).

*Lit.:* Skok, *ASPh* 28, 467. Rohlfs, *Diz. Cal.* 319. *WP* 1, 453. *REW·* 8445. *Striedter--Temps* 225. *DEI* 3531.

**žūna** f (ŽK, ras. *zelná)* = *žúnja* (Vuk, Srbija) = *žljuna* (Matevac kod Niša, unakrštenja bug. *žalná* i srp. *žunjd)* = (hrv.-kajk.) *zona* (Martijanec), balto-slav., sveslav. i praslav. *žblna,* »picus«. Pridjevi na *-in &un(f)in,* na *-ost žunast* (Glavatičevo, Hercegovina), »colore pici«. Deminutiv *žun(j)ić* »pullus pici«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. slov. *žolna,* češ. *Sluna, siví. Sina,* polj. *žoina.* Nazvana je po žutoj boji perja. Zbog toga se zove hipokoristikom *šuja, žujica, Sujka* (v.

*žut).* Madžari posudiše *zsolna.* Baltičke su usporednice lot. *dzilna,* lit. *gilná* »isto«. S morfološkog gledišta *Suna* je poimeničen praslav. pridjev ž. r. na -ьп od korijena *гьl~,* koji je u *žut.* V. *dvožun* za postanje pridjeva. Dalje etimologijske veze pruža ie. varijanta **gh* u **ghel-, *ghol-* u *zelen, zlato.*

*Lit.: BI* 876. Hirtz, *Aves* 592. 593. 594. ЛШОЙС408. *Holub-Kopečný* 447. *Bruckner* 665. *Vasmer l,* 416. *Mladenov* 168. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). Machek, *ZSPh* 20, 29-51. (cf. *RES 26,* 147). Schulze, *SAW* 1910, 787. sl. (cf. *RSI 4,* 334). Zubatý, *ASPh* 16, 425.

**župa** f (Vuk; 1070. *juppa,* 1242. *supa;* Dušanov zakonik) »1° stara slavenska administrativna jedinica«. Odgovara nvnjem. *Gau* = got., stvnjem. *gami,* s kojom je riječi možda u prasrodstvu. Znači »χώρα, regio«, u Poljičkom statutu *selo ali župa.* Postaje opozicija gradu: *u grade ili u župě.* Upor. i njemačku (švapsku i švicarsku) opoziciju *Gau* = *Land* prema *Stadt.* Kako su se te jedinice organizirale uz rijeke, uz koje se nalazi zemljište pogodnije za obrađivanje, riječ dobiva naročito značenje u Primorju (Dalmacija) »2° kraj izložen suncu, prisoje, umina, gdje ne pada snijeg ili, ako padne, odmah okopni«. Odatle pridjev na. *-ьn > -an župan (zemlja župna,* Srbija, Boka), toponim i horonim *Župa* (Crna Gora, Srbija, Hercegovina, Dubrovnik). Kako su se *župe* osnivale prema plemenskom uređenju, na bratstvu (= gr. φρατρία), riječ znači nakon propasti plemenske organizacije »3° populus (Stulić), domaća čeljad (Vuk, Lika)«. Katolička crkva preuzimlje *župu* kao administrativni naziv za »4° parochia > parokija, plovanija (Lika), fara (ŽK), nurija, inorila (v.)«, odatle na *-janin žúpljanin* = *farník* (ŽK), određeni pridjev na *-ьn ėupm* (~ *ured, crkva),* poimeničen *župnik* (Hrvatska), s pridjevom *župmkov,* na *-ski župski* (<—a *crkva).* Od *župa* u značenju stare administrativne jedinice izvodi se naziv za starješinu *župe* s pomoću sufiksa *-an,* koji se nalazi samo u *župan,* gen. *-dna* (stsrp., staro-bosanski, sthrv., Raša). Prevodi se na latinski sa *comes,* a *župa sa.comitatus.* To znači da se njegova funkcija identificira s franačkim značenjem riječi *comes* > stfr. *cuens* (nom.), *conte* (akuzativ, danas pisano *comte),* a *župa* sa *comitatus* > fr. *comté* (upor. ime kraja *Franche-Comté).* Riječi *župa* i *župan* ulaze tako u latinsku i grčku srednjovjekovnu terminologiju: *županov teritorij* označuje se latinskim odnosno grčkim sufiksom -ra: *juppania* = ζουπανία (Porfirogenet); *župan* dobiva uza se pridjev *veliki* = *veli; županija* ulazi i u hrv. govor za ono što Madžari zovu *varmegye* > *varmeđ(ij)a* (hrv.-kaik.), koje je napola prevedenica od *gradska međa* (v.). Kod alpskih Slavena (Slovenaca) *župan* postaje »seoski knez«. Odatle prezime *Župan* (ŽK) (kod Nijemaca *Suppuri), Župami, Župančić,* što odgovara *Kneževiću* kod Hrvata i Srba. Od *župan* izvedenice su: pridjevi *županov, Supänskí,* apstraktum *županstvo.* Duljina na α nije općenita. Upor. *šupán* (ŽK). Pridjev na *-j županj* »županov« (upor. *banj* »banov«) očuvao se u toponomastici *Županja* (Slavonija). Kao administrativna jedinica *župa* je imala svoj *župski grad* (castellum). To potvrđuje slov. poimeničenje pridjeva *гирьпъ* na *-ica župnica* »gradska njiva koju su grajščaki davali županima na uživanje, a ostala je ipak vlasništvo grada«. Značajno je što Madžari nisu posudili *župan,* nego Rumunji, koji ga prenose na *boljare (> boierii).* Tu dobiva značenje »gospodin«: *jupin* (sa *on* > *în* kao u *stăpîn* »gospodar«; inače slav. *-an* ostaje neizmijenjeno). Njegova je žena *jupineasă.* Nadasve je lingvistički značajno da su Madžari posudili ne *županb,* s punim prijevojnim stepenom *u* kao Rumunji nego s nižim prijevojnim stepecom a: **гъpanъ,* koji ispada u hrv. *špan.* Glede ispadanja upor. *česán* prema *сбsarб > car. Upor. sa ь > α *žapan* (Draganići) »župan«. Oblik *Špan* je postojao sve do 16. v. kao šef *ėupe:* 1455—1497, *špan vse zemlje Vrbasa;* 1512, *Spane, ča mi silu -činiš nezakono* (Srijani, Dalmacija); 1492, mi... *špan rotni stola lučkoga.* U Bužanima 1484. čita se *i mi špan i sudci imismo pun svit i cei dogovor meju sobom.* U Humu na Uni 1493. čita se mjesto *Špan: mi knezi, župan i sudci,* iz čega se vidi da je već u sthrv. *špan* bilo isto što i *župan.* Upor. značenje što ga je Zore zabilježio u Splitu, gdje *župan* značenjem odgovara *zapostatu* »vilicus« (v.) u Dubrovniku. Kao *županija* od *župan* s istim sufiksom pravi se *Spānija* 1573 »vlast županova« : *na Dobri v Spanili zagrebske mede.* Taj identitet *(župan* = *špan)* postojao je i u panonsko-slav., kako dokazuje madž. *ispan* »capitaneus«, koji dobiva također kao u srsrp. pridjev /o = *veli(ki).* Sthrv. *špan* = *župan* spao je na *upravitelja vlastelinskog dobra, subašu i* preuzeo funkciju *dvornika* (v.). Upor. madž. *nadorispan* > u nas *nadršpan* (16. v.). Kod Slovenaca je *špan* »Schaffner«. Vuk je zabilježio *išpan* kao posuđenicu iz madž. u značenju »koji nadzire radnike ili sluge«. U Vojvodini (?) f *išpanka* je »ime što ga mlada pridijeva mlađem ženskom«. Madž. *úpon* ušlo je u njem. sa i = *ge Gespan.* Upor. slov. prezime *Gšpan.* Pridjev *veliki župan* izazvao je prefiks *pod* u *podžupan* u hrvatskoj administrativnoj ter-

minologiji, s pridjevom *podžupąnov, podžupanija* »kotar«. Drugi starohrv. termin za funkcionara *župe* **podzupb* isto tako je star kao i *гиранъ*. Najstarija potvrda čita se g. 1069: *Osrizii podiuppi, Gregoru podiupi*. Ne zna se točno odnos između *župana* i *podžupana*. Riječ živi i danas na istom teritoriju gdje i *župan*. U Vrbniku *požup* m je »crkvenjak, sakristan, mežnar«. Na Lošinju su u 17. v. *posuppi sive gastaldi* u crkvenim bratovštinama. U slov. *pódšup* = *podžup* je »Gemeindediener (Notranjsko, Crnice, Goriško)« = na *-nik podžupnik* (Goriška Brda). Morfološki riječ nije jasna. Upor. sufiksalne izvedenice na *-ıo pôtsneš* (hrv.-kajk.) »djeveruša« i *podknežin* (v.). Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Dva su smjera u etimološkom tumačenju. Prema Bruckneru i drugima posuđenica je iz avarskoga kao i *ban*. Jedan od dokaza za tu tvrdnju bio bi natpis na zlatnoj posudi iz Nagy szent Miklos (9. v.) ζοαπαν = ζωαπαν, što odgovara ζουπαν na protobugarskim natpisima. Dočetak *-an* u toj izvedenici poklapa se sa *-an* u avarskim nazivima šefova *kagan* > *kan, bajan* > *bojan* > *ban, kopanos*. Bruckneru je *župan* činovnik avarskoga *kagana*. Sa **&ъpанъ* dovodi se u vezu stčeš. *hpan* > *pan* (i polj.) »naziv (titolatura) visokog plemstva, kao grof, barun, danas gospodin, monsieur« prema f *paní* »madame« < praslav. **hbpanųi*. Upor. naprijed rum. titulatura *jupin* i lit. *žiupõne* »gospoda«. Češ. proteza *h* ne objašnjava se dovoljno upućivanjem na stčeš. *hbrat*. Najbolje se svakako objašnjava avarskom časti *kopanos* na starobugarskim natpisima s nenaglašenim *o* — ъ kao u *Corinium* > *Karín* (v.), *sculetta* > *zdjela* (v.) i sa *kp* > *hp* > *p*. Ako se uzme to tumačenje kao izvjesno, treba pretpostaviti da je od imena šefa *гиранъ* stvorena *župa* kao ime kraja kojim on upravlja. Za takvu pretpostavku nema paralela. Budimir i ostali polaze od pretpostavke da je *župa* osnovna riječ a *župan* da je izvedenica odatle. Za *župan* pretpostavlja Budimir izvedenicu od gr. δίοπος »surveillant, chef«. Ima ih kao Brugmann, koji drže riječ *župa* domaćom praslav., ne posuđenom. Tumače je iz ie. jezičnih sredstava. Pretpostavljaju razvoj značenja »die Hut, Hutbezirk > Verwaltungsbezirk« i veže se sa sanskr. *gup-* »skloniti, štititi« i *gõpa* »čuvar«. Nalaze dalje usporednice sa gr. γύπη »hutte, koliba«, nvnjem. *Koben*. Persson drži *župa* za prasrodno s got. *gaivi*, nvnjem. *Gau*, prošireno formantom *p* kao ags. *géap* »prostran«. Ali ni time nije riješen problem morfološke izoliranosti: *гиранъ* prema *župa*. Može biti da se unakrstila ie. riječ **geupa* > *župa* s avarskim nazivom šefa.

*Lit.:* *ARj* 4, 86. 7, 301. 11, 350. *BI* 876. Zore, *Rad* 138. Skok, *JlG 2, 2.* Isti, *Studia Mladenov* 329-332. *Mažuranić* 969. 1429. 1723. *Pleteršnik 2,* 103. *Miklošič* 413. *Holub-Kopečný* 263. 448. *Bruckner* 368. 667. 975. *KZ* 43, 323. 51, 241. *ASPh 29,* 111. *IP* 23, 217. *AnzIF* 11, 248. 27, 143. *ŘKA,* hist.-fil. 25, 307-345. *Vasmer* 1, 432. *Mladenov* 168. *ASPh* 36, 116-135. *WP* 1, 562. *Tiktin* 880. Ivšić, *HR* 1934, 193. Arnim, *ZSPh* 9, 406. *Boisacq** 158 — 9. Brugmann, *IF 11,* Hi-ll2. Budimir, *Kongres* br. 2, 89. (cf. *IP* 18, 364). *IČ* 1, 1-2, 255-261. Hujer, *LF* 31, 104-107 (cf. *AnzIF* 21, 133). *IF* 24, 70. sl. Iljinski, *ASPh* 29, 497. Janko, *WuS* 1, 106-108. Jireček, *ČČM* 1877, 321 - 329. Peisker, Posch, *WuS* 16, 6. Pritzwald, *WuS* 12, 238. Rosetti, *GrS* 5, 158-172 (cf. *IJb* 18, 265). Sobolevski, *RFV* 71, 431-448. (cf. *JF* 3, 222. *IJb* 3, 156). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44.

**žúr,** gen. *Sura* m (Vodice, Istra), slov. *žúr,* gen. *žúra* m pored *žura* i *zora f* (Ipava) »surutka«. Zvučni suglasnik *ž* nalazi se i u istrořom. *źoг* kao i u rum *zar* pored *žara* isto prema bezvučnom *s* u logudorskom (Sardinija), španj. *suer o* i port. *soro* »isto« i sa samoglasnikom *o* prema *serum* > tal. *siero,* furl, sír, cine. *șar,* stšpanj. *siero* sa samoglasom *e* u lat. *s rum*. Taj je oblik postao internacionalni medicinski termin *(serum)*. Rum. *zar* = *žara* slaže se s arb. *dhale* »mlijeko« i može biti posudenica odatle kao *mazăre* < arb. *modhulë,* tako da *z* u toj riječi nema veze sa *zur*. Suglasnik *ž* u istarskim i slovenskim oblicima objašnjava se unakrštenjem od **sorum* (prijevoj od *serum,* koje je ie. podrijetla).

*Lit.:* Ribarić, *SDZb* 9, 207. *Pletersnik 2,* 939. 943. 975. *REW*[3] 7870. *Tiktin* 1795. *Ive* 7. *Miklošič* 413. Štrekelj, *Prinosi* 32. *WP* 2, 497. *DEI* 3491.

**žüra** f (Vuk) »čovjek malen i mršav, kepec«. Pridjev na *-av žurav* (Vuk, Kosmet) »parvus et macer« = određeno *žuravi* (<~a *pčenica, dête)* »kržljav, sitan, nenapredan«. Ne zna se ide li zajedno *žüra* f (Vuk, Srijem) »konjska bolest kao vrtoglavica (kad konj ima žuru, on je kao bijesan)«. Drugo značenje moglo bi biti postverbal od *Suriti se* (v.).

*Lit.:* *BI* 876. *Elezović* 1, 183.

**žustar,** f *-stra* (Vuk), praslav. pridjev na *-r* (kao *dobar, mokar,* itd.) »srčan, okretan, hitar, svjež, živ, živahan«. Usporednica iz drugih slavina samo u rus. prilogu *žustro* (narječja) »bojko,

provorno«. Upor. rus. *sustryj* »gewandt, gerieben, durchtrieben, findig«, *Sustatb, žústeriu* »l ° essen, kauen, 2° gierig glätten, polieren (Pawlowsky)«. Prema Iljinskom od ie. korijena **gūb-, *geub-* s formantima -í i *-r,* što ne objašnjava *ž* mjesto *g.*

*Lit.: BI* 876. Iljinski, *yF 9,* 289-290.

žut, f *žuta* (Vuk *(na-},* balto-slav., sveslav. i praslav. pridjev **гьIIъ,* »flavus, galbinus (rom. jezici)«. Deminutivi na *-kost žućkast (č* od komparativa *žućf) (na-),* na *-karost žućkarast* (Srijem), na *-en* (tip *mlađeri) žućen.* Poimeničenja: na *-jak žučāk,* gen. *-aka* m »l ° dukat, 2° novac za kartanje«, na *-ica žutica* f »1° bolest icterus, 2° epitet (uz *naranča'),* 3° dukat, 4° kruška (Uzice), 5° vrsta platna (Kotor)«, na *-ьc > -ac žútac,* gen. *žuča* (Crna Gora) = *žutac* (Kosmet) »1° žuto u jajetu, 2° žuto platno (Lika), 3° dukat (Stolić)«. Na *-ka žütka f* (Kosmet) »1° žuta kokoš, 2° vrsta ribe (Peć), 3° žensko čeljade slabo, mršavo, žuto«. Na *-ug* m prema f *-uga žutug* »žut krmak« prema *žutuga* f»l ° žuta krmača, 2° nemoć, morbus arquatus (Stolić)«. Na *-arica žutarica* (Crna Gora) »l ° ptica emberiza, 2° (Grbalj) ime kozi«. Na *-Uja žutilja* f (Lika) »žena koja bojadiše u žuto«. Na *-enica: žućenica = žućanica* »trave cichorium i lathymiris«, odatle na *-jar žućeničar* »koji je sadi«. Na *-eiь žutjelj* (Stolić) »cvijet caryophyllon, tulipa«. Na *-ulja žutulja* »žuta zemlja«. Na *-tka žutlka* (ŽK), *žutikovina* »berberis«. Na *-inica žutmica* (Smokvica) »poljsko zelje«, na *-Hica žutilica* (Šumadija) »genista tinctoria«. Na *-anjbkb žutanjak,* gen. *-anjka* »žuto u jajetu«, na *-njāk žutnjāk,* gen. *-aka* m »cyperum indicum«. Apstrakti na *-tlo žutilo* n »žuta boja«, na *-ina šutina,* na *-ost žutost.* Složenice od sintagmi (tip bahuvrihi): *žutočak,* gen. *-İka* (Grbalj) »ime ovnu« prema *žütõka* f »ime ovci«, od *žuto oko,* odatle hipokoristik *žuja* f (Kosmet) »l ° ovca žućkasta, šarena obraza i ušiju, 2° žuta krmača«, pridjev *Suas,* f -sia *(koza); žuja,* gen. *žuje* »vo, pas žute dlake« = *žuja* (Vuk) »ptica oriolus gălbuia«, *źujan* »žut vő« = *zujo,* upór. prezime *Žujović;* deminutiv *zujte,* gen. *-eta* (Kosmet) »žuto u jajetu« = *žujce* (Vuk); pridjev *žutokljun,* poimeničen na *-ьc > -ac žutokljunac,* gen. *-unca* (Stolić), upor. fr. *b jaune < bec + jaune; zùtokora* (Crna Gora) »berberis vulgáris«, *žutovõljka* »emberiza citrinella« *(volja* »podvoljak, pútača«). Denominali: inhoativ na *-éti žútjeti (se"), -im* impf. (Vuk) *(po-, za-)* »fieri flavus«, kauzativ ili faktitiv ná *-iti žútiti, zutím* impf. (Vuk) *(na-, o-, po-, za-}* »flavum reddere«. Ovamo ide još morfološki čudna tvorba *žumanac,* gen. *-nca* (gornje Primorje) = *žumance* pored *-ance,* gen. *-četa = žumanjak,* gen. *-ánjka = žumajce* (Vodice) = *žuvance,* gen. *-nca* pored *-anceta* »žujce, žutac, žutanjak, Dotter«. Da bi se protumačila ta izvedenica, potrebno je uzeti u obzir složen pridjev *dvošun* (~o *jaje,* Bosna) »jaje sa dva žutanjka«. Taj sadrži opći pridjevski sufiks *-ьn,* koji je dodan praslav. *zbit-.* U skupu od tri suglasnika *-bltn* ispao je srednji suglasnik, odatle po pravilu *-zun.* S pomoću proširenog deminutivnog sufiksa *-ance* (tipovi *mjestance, društvance)* obrazovan je **žunance,* odatle po zakonu disimilacije *n — n >* 1° *m — n* ili 2° *v — n: žumance — žuvance.* Madžari posudiše *zsomancz* i *zsoltina* »Sägewurz« < *гiъiina,* upor. naprijed *šutina.* Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. slov. *šoh,* bug. *žalt,* češ. *žlutý,* polj. *žoity,* ukr. *šołtyj,* rus. *šeltyj.* Taj je nastao u nižem prijevoju (Tiefstufe) od ie. korijena **ghel-* proširenog pridjevskim sufiksom *-to.* Razlika je prema baltičkim usporednicama u prijevojnom štěpenu: lit. *geltas,* lot. *dzįlts* »isto« sadrže štěpen *e,* a slavine štěpen *i.* Upor. i stprus. *gelatynam* »isto«. Upor. za dalje etimologijske veze od istog ie. korijena *zuna, želva* i ie. varijanto **ğhel-: *ğhol-* u *zlato* i *zehn.*

*Lit.: ARj 7,* 784. *BI* 876-877. *Elezovit \,* 182. 189. Ribarić, *SDZb 9,* 207. *MikloSií* 408. *Holub-Kopečny* 447. *Bruckner* 665. *ZSPh 4,* 214. *Vasmer* 1, 416. *Mladenov* 168. *Trautmann* 83. *WP* 1, 625. Hirt, *IF 22,* 93. Petersson, *IF* 34, 245. Prellwitz, *KZ* 47, 296.

**žvacet** (Malínská, Krk) = *zgvaćet* (Božava) »guazzetto, umokac s isjeckanim mesom«. Od mlet. *sguazeto,* deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus,* od *guazzo* »sos«, sa prefiksom *s-* < lat. *ex-* (kao u *Smergo = Merag* na Cresu), od lat. nom. *aquãtio.*

*Lit.:* Cronia, *ID 6,* 122. *REW** 578. 9120a. *DEI* 1888. *Prati* 531. *Rosamani* 1024.

**žvákati,** *žvačem* impf. (Vuk, Srijem, bug.) *(do-, iz-, na- se, po-, pro-,* sa-) = (sa *dž < š) džvakat, -am* pored *džvaćem (ć* je prema *dzvătat,* koje Elezović ne potvrđuje za Kosmet), pf. *džvaknut, -em = žvátati, žvačem (do-, iz-, po-, pro-, raza-, sa-)* prema deminutivima odatle na *-uhati svatúkati, žvatucem* (Stolić), *nažvakoliti se, -im* (Lika) »I[e] mandere (upor. Vlat. *manducare* u romanskim jezicima > fr. *manger,* tal. *mangiare), 2° (žvatat,* Smokvica, Korčula, subjekt *ogota,* v.) pokretati ustima pred parenjem«. Suglasnik *ć* iz prezenta prenosi se analogijom u inf. *rašvačati, -čem* (Stulić) »3° (metafora) govoriti koješta«. Za-

vršno *-kati* i *-tati* su deminutivni glagolski sufiksi dodani stcslav. *zbvati, Sbvç,* upór. stčeš. *Sváti, žujú,* polj. *zwać, żuć, euji.* Miklošič bilježi kao hrv. *Svati, sazvati* pf. (Aleksandrida, Blagojević). Postverbal *Svâk* m (Lika) »zalogaj«. Na *-alica žvákalica* f »žvakanje«. Radna imenica na *-lac* m prema f *-lica zvatalac,* gen. *-aoca* prema *Svatalica.* Prijevojem duljenja *b — i -životi, -am* samo s prefiksima *preživati, prežívam* (Vuk, bug.) = *přežívat, -življem* (Kosmet) = (prema *vij > mij) prežīmljem* pored *prežīman,* inf. *preêïmati* (Vodice 5 subjekt *rogata stoka).* Odatle na *-ai prežívat',* polj. *przeżuwacz* »(njem.) Wiederkäuer«. Sveslav. i praslav. Od praslav. korjena *eь a-* pravi se na *-lo: zvalo* n (Crna Gora, Vuk) »1° fauces, 2° ždrijelo, klanac«, *žvale,* gen. *zvala f* pl. »1° đem, 2° (metafora. Boka) usta, čeljusti«. Deminutivi odatle na *-će Svaoce, žvalence* (Crmnica), na *-ica Svälice* f pl. (Crna Gora) »usta«. Denominali na *-ati* pf. *zažvalat* (ŽK, objekt *konja")* = na *-iti žvaliti, -im* impf. (Slavonija) (rar-) »uzdati« prema *razvaljivati, -ujem.* Baltičke usporednice pokazuju viši štěpen prijevoja *žiaunos* pl. »čeljusti«, lot. *zaunas* »1° škrge, čeljust«, *žaunđt* »žderati«. Upor. još stvnjem. *kiuvan,* nvnjem. *kauen* (isti prijevoj kao i praslav.), arm. *kiv,* gen. *kvoy* (upór. rus. *Sıvıca)* »Mastyxbaum, Baumharz«, lat. *gingiva* »desni«. Ie. je korijen **gıeu-.* Kako *žvakati* ide u ekspresivne (onomatopejske) glagole, mijenja samoglas *a > o: nažvokati se (rakije,* M, A. Reljković) u kojem je vokalizam izmijenjen unakrštanjem sa *lokati.*

*Lit.: ARj* 2, 734. 4, 372. 7, 784. *BI* 877. *Elezovič* 1, 452. 2, 118. 462. Ribarić, *SDZb 9,* 183. Rešetar, *Štok.* 277. *MikloUč* 412. Berneker, *IF* 8, 284. *Holub-Kopečný* 448. *Bruckner* 667. *Vasmer l,* 413. *Mladenov* 164. 508. Paul, *WuS* 20, 42-43. Pedersen, *KZ* 32, 255. 39, 462. *WP* 1, 642. *Trautmann* 372.

**žvämpiti** (Perast) = *izvàmpiti* (Žrnovo, Korčula) »izvjetriti«. Od tal. *svampare* (s promjenom konjugacije *-iti* mjesto *-ati}* < prefiks s- < lat. *ex-* + *vampo, vampa,* s umetnutim *m* pred labijalom (upór. daim. *dumboK),* prema sttal. *vapa, vampore* (Napulj) < lat. *vapor,* gen. *-oris;* sttal. *vapa* postoji u *vapa* f (Vuk, Crna Gora), zacijelo posuđenica iz arb. *vape* »Hitze, Mittag«, koje može biti i iz balkanskog latinitela jer postoji u rum. sa lat. sufiksom *-ālis,* pl. n. *-alia văpaie f* »Lohe«. Bez *v apa* (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »zadah, odor«, zbog toga što se w u jezičnoj svijesti shvatilo kao proteza (upor. *uš — vus).* U Tivtu i Prčanju *âpa je od sunca,* sa *v >g gapa* (Prčanj). Čist venecijanizam iz doba početka parobrodarstva je *vapor* m (Dubrovnik) = *vapor* (Kućište, Korčula, Božava) = *vapór* (Lumbarda) = *vapSr* (Crmnica) = *japõr* pored *vapor i apor* (Vrgada) »1° kotao na paru (Rab), veća posuda za kuhanje (Kućište), 2° parobrod, piroscafo«. U značenju 2° talijanizam je balkanski: *vapor, gen. -ara* (Kosmet), bug. *vapór* pored *vampór,* tur. *vapor.*

*Lit.: ARj* 1, 94. *Elezović 2,* 502. Jurišić, *NVj* 46, 181. Kušar, *Rad* 118, 21. 23. *NVj* 3, 330. Miletić, *SDZb 9, 259.* 263. Cronia, *ID* 6, 124. Rešetar, *Štok.* 224. *REW*[3] 9147. *GM* 463. *Pușcariu* 1855. *Prati* 1628. *DEI* 3685.

**žvegla** f (hrv.-kajk.) = *Svêgle* f pl. = *Svêgla* (slov.) »frula«. Deminutiv na *-ica Sveglica* (1692, Zagreb; Bistrički i Stubički Laz) »sve vrste narodnih svirala«. Od stvnjem. *suegala,* srvnjem. *swegele,* nvnjem. *Schwegel* f »Flöte«. Odatle *nažveglati se* (Zagreb, sjeverna Hrvatska) »napiti se, nacugati se«. Onomatopeizira se u slov. zamjenom sonantnog *r̥* za *e: švfgla,* tako i u glagolu *žveglati, -am* pored *žvrgldti,* upor. bav. *schwegeln* »pfeifen«.

*Lit.: Pleteršnik 2,* 976. 978. Širola, *ZbNŽ* 28, 145-158. *WP* 1, 215. 2, 518. *Striedter--Temps 225.*

**zvēlāt,** *{Svèlta* (Dubrovnik, Cavtat, Božava), pridjev, određeni *Sveltì,* komparativ *Svèltijî* »brz, okretan«, proširen na *-ast Svèltasi* (Šibenik) = (zamjenom tal. *-to* našim *-ast') Svelasi* (Smokvica), prilog *Svèlto* (Božava) »velocemente, presto«. Od tal. *svelto,* koje se može tumačiti kao tal. part. perf. *svèlto,* od *svellere, svègliere, sverre* < vlat. *exvellere* < kllat. *Svellere* pored *vettere* ili španj. part. perf. *suelto* od lat. *sõlvere* > španj. *solver.* Posljednji glagol dolazi kod nas *rešolviti* pf. (1776), *resolvati se* (Marin Držić) »odlučiti se«, apstraktum od part. perf. *resolutus* na *-io resolucijon,* gen. *-i* f (1440, Statut kastavski), kao latinizam *rezolucija, solucija* f (Zagreb).

*Lit.: REW*[a] 8081. *Prati* 956. *DEI* 3686. Cronia, *ID 6,* 43.

**žveplo** n (ŽK, hrv.-kajk.) = *Šveplo* (slov.) »sumpor (ŽK) (v.)«. Od srvnjem. *swëbel,* nvnjem. *Schwefel* »isto«. Neutrum prema tipu *olovo, zlato, srebro.* Postoji u hrv.-kajk. i *žvepel* m = *г epъi* (Virje) koji odgovara njem. rodu. Tako i rus. *župel,* stcslav. *S(j)upeh,* u kojem se *u* mjesto *-ve-* objašnjava unakrštenjem sa *sumpor* < lat. *sulpur, sulfur* (v.). Upor. u slov. *župlo.*

Novija je posuđenica iz književnog njem. *üvï-flati, -am* (hrv. gradovi) < *schwefeln* »Unsinn reden«.

Lii.: *Pleterínik 2,* 977. Jagić, *ASPh* 8, 318. Fancev, *ASPh 29,* 389. *MiЬIoШ* 413. *Vasmer* l, 433. Hamm, *KZ* 67, 124. *WP 2,* 533. *Striedter-Temps 225,*

**žvókno** n (Vuk) = (sa *dz* mjesto *ź*) *džvôkno* (Kosmet) = (unakrštavanjem sa *prkno,* v.) *žvŕkno* »1° (šaljiva riječ) podičiš fissura, *2°* velika rupa, prodor, prodorotina«. U slov. *žvókno* n »Ofenloch, Feuerloch«, s varijantama *zèkno* i *Solino* »Flugloch des Bienenstockes«. Zacijelo potječe od srvnjem. *swalc* »Schlund, Wirbel«, nvnjem. *Schwalch,* bav. *Schwalg* »Öffnung des Schmelzofens«. Slov. varijanta *zèkno* objašnjuje se njem. varijantom (dijalekt) *swelch* »Schlund«. Početno *-no* potječe od unakrštenja sa *okno* (v.).

*Lit.: BI* 878. *PleterSnik 2,* 956. 972. 978 Strekelj, *ASPh 12,* 473-474.

# *SADRŽAJ — SOMMAIRE*

**Petar Skok**

**ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA**

**Knjiga treća, poni$^{2}$—Ž,** *pretisak*

*Izdavači pretiska*

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB

ČGP DELO, OOUR GLOBUS,

Izdavačka djelatnost — ZAGREB

*Za izdavače*

HRVOJE POŽAR

TOMISLAV PUŠEK

*Izdanje pretiska*
*sufinancirale su*

SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

*Tisak*

Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Kataloĝizācija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2 = 861/ = 862

SKOK, Petar
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 3 : poni$^{2}$ — Ž. — 703 str.

Novi otisak izdanja iz 1973.